

Ιερός Ναός Αγίου Σώστη

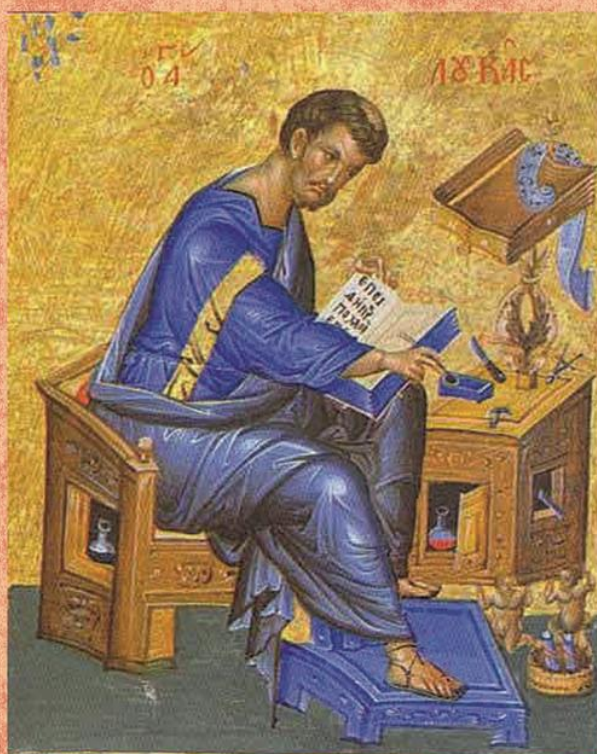
<https://www.sostis.gr/>

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Π. Τρεμπέλα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: π. Νικόλαος Πουλάδας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

<http://orthodoxa-keimena.gr/>

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' (1)	9
Στίχ. 1-4. Σκοπός της συγγραφής του Ευαγγελίου.....	9
Στίχ. 5-25. Προαναγγελία της γεννήσεως του Προδρόμου.	16
Στίχ. 26-38. Ο ευαγγελισμός της Παρθένου Μαρίας	42
Στίχ. 39-45. Η Θεοτόκος επισκέπτεται την Ελισάβετ.	58
Στίχ. 46-56. Η ωδή της Θεοτόκου.	64
Στίχ. 57-66. Η γέννηση του Ιωάννη.	77
Στίχ. 67-80. Η ωδή του Ζαχαρία.	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' (2)	100
Στίχ. 1-7 Η γέννηση του Σωτήρος	100
Στίχ. 8-14. Το χαρμόσυνο μήνυμα στους ποιμένες. Οι άγγελοι δοξολογούν.....	108
Στίχ.15-20. Οι ποιμένες βρίσκουν το θείο Βρέφος.	121
Στίχ. 21-24. Η περιτομή του Ιησού και η παρουσίασή του στο Ναό.	126
Στίχ. 25-40. Ο Συμεών και η Άννα.	131
Στίχ. 41-52. Ο Ιησούς δώδεκα ετών στο Ναό.....	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' (3).....	166
Στίχ. 1-20. Το κήρυγμα του Ιωάννου.....	166
Στίχ. 21-22 Η βάφτιση του Ιησού.	188
Στίχ. 23-38. Η γενεαλογία του Ιησού.....	191
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' (4)	203
Στίχ. 1-13. Οι τρεις πειρασμοί.	203
Στίχ. 14-30 . Επίσκεψη στη Ναζαρέτ.	218
Στίχ. 31-37. Η θεραπεία του δαιμονισμένου της Καπερναούμ.	236
Στίχ. 38-44. Η θεραπεία της πεθεράς του Πέτρου και άλλων.	240
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' (5)	248
Στίχ.1-11.Η θαυμαστή αλιεία και οι πρώτοι μαθητές.	248

Στίχ. 12-16. Η θεραπεία του λεπρού.....	259
Στίχ. 17-26. Η ίαση του παραλύτου της Καπερναούμ.	263
Στίχ. 27-32. Η κλήση του Ματθαίου.....	270
Στίχ. 33-39. Η νηστεία των μαθητών του Ιωάννη και των υιών του νυμφώνος .	275
.....	275
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' (6)	281
Στίχ. 1-5. Κατηγορίες των Φαρισαίων για την αργία του Σαββάτου.....	281
Στίχ. 6-11. Η θεραπεία του ανθρώπου με το παράλυτο χέρι.	285
Στίχ. 12-16. Οι δώδεκα απόστολοι.	289
Στίχ. 17-26. Η επί του Όρους ομιλία. Μακαρισμοί και προειδοποιήσεις.	293
Στίχ. 27-38. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Αγάπη προς τους εχθρούς. Όχι κατάκριση.....	307
Στίχ. 39-45. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Ο δάσκαλος και ο μαθητής..	318
Στίχ. 46-49. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Η εφαρμογή των λόγων του Θεού.....	326
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ' (7)	330
Στίχ. 1-10. Η θεραπεία του δούλου του εκατόνταρχου.....	330
Στίχ. 11-17. Η ανάσταση του γιού της χήρας στη Ναϊν.....	336
Στίχ. 18-30. Ερώτηση των μαθητών του Προδρόμου και εγκώμια του Κυρίου γι' αυτόν.....	343
Στίχ. 31-35. Η απιστία της σύγχρονης γενιάς του Χριστού.	354
Στίχ. 36-50. Το μύρο της αμαρτωλής.	358
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η' (8)	371
Στίχ. 1-3. Οι γυναίκες που διακονούσαν τον Κύριο.	371
Στίχ. 4-15. Η παραβολή του σπορέως.	374
Στίχ. 16-18. Το λυχνάρι και ο λυχνοστάτης.	384
Στίχ. 19-21. Μητέρα και αδελφοί του Κυρίου.	386
Στίχ. 22-25. Κατάπαυση της τρικυμίας.....	388
Στίχ. 26-39. Η θεραπεία του δαιμονισμένου των Γαδαρηνών.	392

Στίχ. 40-56. Η θεραπεία της αιμορροούσης και η ανάσταση της κόρης του Ιαείρου	402
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ' (9).....	413
Στίχ.1-6. Η εξουσία και η αποστολή των δώδεκα.	413
Στίχ. 7-9. Η απορία του Ηρώδη.	418
Στίχ.10-17. Πολλαπλασιασμός των πέντε άρτων και των δύο ψαριών.....	421
Στίχ. 18-22. Ομολογία του Πέτρου και προαναγγελία του Πάθους.	426
Στίχ. 23-27. Ο Κύριος ζητά αυταπάρνηση. Η αξία της ψυχής.	430
Στίχ. 28-36. Η Μεταμόρφωση του Κυρίου.	436
Στίχ. 37-43. Η θεραπεία του νέου που σεληνιαζόταν.....	445
Στίχ. 44-45. Δεύτερη προαναγγελία του Πάθους.	450
Στίχ. 46-48. Ποιος είναι ο μεγαλύτερος ενώπιον του Θεού.	452
Στίχ. 49-56. Άρνηση των Σαμαρειτών να δεχθούν τον Κύριο.	455
Στίχ. 57-62. Χρειάζεται τέλεια αυταπάρνηση.	464
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι' (10)	471
Στίχ. 1-16. Οι εβδομήντα μαθητές.	471
Στίχ. 17-24. Η επιστροφή των εβδομήντα μαθητών. Τα μεγάλα προνόμιά τους.	484
Στίχ. 25-37. Η παραβολή του καλού Σαμαρείτη.	496
Στίχ. 38-42. Η Μάρθα και η Μαρία.	511
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ' (11).....	519
Στίχ. 1-13. Η Κυριακή προσευχή και η επιμονή στην προσευχή.	519
Στίχ. 14-26. Η θεραπεία του δαιμονισμένου κωφαλάλου και η βλασφημία των Φαρισαίων.	535
Στίχ. 27-28. Μακαρισμός της Θεοτόκου.	547
Στίχ. 29-36. Το θαύμα του Ιωνά. Καταδίκη της γενιάς του Κυρίου.	548
Στίχ. 37-54 . Έλεγχος των Φαρισαίων και γραμματέων.....	557
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' (12)	573
Στίχ. 1-12. Ο Κύριος διδάσκει τα πλήθη.....	573

Στίχ. 13-21. Η πλεονεξία και η παραβολή του άφρονος πλουσίου.	584
Στίχ. 22-34. Η πρόνοια του Θεού και η ολιγοπιστία των ανθρώπων.	594
Στίχ. 35-48. Ο πιστός και φρόνιμος οικονόμος.	607
Στίχ. 49-53. Διχασμός εξαιτίας του Χριστού.	621
Στίχ. 54-59. Η ερμηνεία των καιρών. Συνδιαλλαγή αμέσως.	626
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ' (13)	632
Στίχ. 1-5. Προτροπή για μετάνοια.	632
Στίχ. 6-9. Η παραβολή της άκαρπης συκιάς.	636
Στίχ. 10-17. Η θεραπεία της συγκύπτουσας γυναίκας.	640
Στίχ. 18-21. Η παραβολή του σπόρου του σιναπιού και της ζύμης.	647
Στίχ. 22-30 . Πόσοι θα σωθούν. Η στενή πύλη.	651
Στίχ. 31-35 . Απειλές του Ηρώδη. Θρήνος για την Ιερουσαλήμ.	659
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ' (14)	665
Στίχ. 1-6 . Η θεραπεία του υδρωπικού.	665
Στίχ. 7-14. Διδασκαλία για την ταπεινοφροσύνη.	669
Στίχ. 15-24. Η παραβολή του μεγάλου δειπνού.	676
Στίχ. 25-27. Υποχρεώσεις των μαθητών του Χριστού.	686
Στίχ. 28-35. Οικοδομή πύργου και εκστρατεία βασιλιά.	690
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ' (15)	698
Στίχ. 1-7. Η παραβολή του χαμένου προβάτου.	698
Στίχ. 8-10. Η παραβολή της χαμένης δραχμής.	704
Στίχ. 11-32. Η παραβολή του ασώτου υιού.	708
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ' (16)	733
Στίχ. 1-13. Η παραβολή του άδικου οικονόμου και σχετική διδασκαλία.	733
Στίχ. 14-18. Επιτίμηση των Φαρισαίων.	748
Στίχ. 19-31. Η παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου.	754
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ' (17)	773
Στίχ. 1-10. Διάφορες διδασκαλίες.	773

Στίχ. 11-19. Η θεραπεία των δέκα λεπρών.	783
Στίχ. 20-37. Η βασιλεία του Θεού και το καθήκον μας.....	789
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ' (18).....	807
Στίχ. 1-8 . Ο άδικος κριτής και η χήρα.	807
Στίχ. 9-14. Η παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου.	815
Στίχ. 15-17. Ο Κύριος ευλογεί τα μικρά παιδιά.....	823
Στίχ. 18-27. Ο πλούσιος νέος.	825
Στίχ. 28-30. Οι αμοιβές όσων αφήσουν τα πάντα για τον Χριστό.	832
Στίχ. 31-34. Τρίτη προαναγγελία του Πάθους.	835
Στίχ. 35-43. Η θεραπεία του τυφλού στην Ιεριχώ.....	837
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ' (19).....	843
Στίχ. 1-10. Ο Ζακχαίος σώζεται.....	843
Στίχ. 11-27. Η παραβολή των δέκα χρυσών νομισμάτων.	851
Στίχ. 28-44. Η είσοδος του Ιησού στην Ιερουσαλήμ.	866
Στίχ. 45-48. Η εκδίωξη των εμπόρων από το ιερό.	878
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ' (20)	882
Στίχ. 1-8. Αμφισβήτηση της εξουσίας του Ιησού.	882
Στίχ. 9-19. Η παραβολή των κακών γεωργών.	887
Στίχ. 20-26. Πονηρή ερώτηση για τον φόρο.	897
Στίχ. 27-40. Πονηρή ερώτηση για την ανάσταση των νεκρών.....	902
Στίχ. 41-44. Ο Μεσσίας και ο Δαβίδ.	912
Στίχ. 45-47. Η υποκρισία των γραμματέων.....	914
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ' (21).....	916
Στίχ. 1-4. Το δίλεπτο της χήρας.	916
Στίχ. 5-6. Η καταστροφή του Ναού.	918
Στίχ. 7-19. Τα σημάδια πριν από την καταστροφή της Ιερουσαλήμ και τη δευτέρα παρουσία.	920
Στίχ. 20-24. Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ και του Ιουδαϊκού λαού.	930
Στίχ. 25-28. Η Δευτέρα παρουσία.	934

Στίχ. 29-38. Η παραβολή της συκιάς. Επαγρύπνηση.	938
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ' (22)	946
Στίχ. 1-6. Η προδοσία του Ιούδα.	946
Στίχ. 7-20. Ο Μυστικός Δείπνος.....	950
Στίχ. 21-30. Ο προδότης. Συζήτηση για το ποιος είναι ο πρώτος.	963
Στίχ. 31-38. Διάλογος του Κυρίου με τον Πέτρο και τους μαθητές.	973
Στίχ. 39-46. Η αγωνία της Γεσθημανή.	984
Στίχ. 47-53. Η σύλληψη του Ιησού.	992
Στίχ. 54-62. Η άρνηση του Πέτρου.	998
Στίχ. 63-71. Ο Κύριος εμπαίζεται. Μπροστά στο συνέδριο.	1004
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ' (23)	1010
Στίχ. 1-7. Ο Κύριος ενώπιον του Πιλάτου.	1010
Στίχ. 8-12. Ο Κύριος ενώπιον του Ηρώδη.	1015
Στίχ. 13-25. Ο Πιλάτος καταδικάζει τον Κύριο σε θάνατο.	1019
Στίχ. 26-31. Πορεία προς τον Γολγοθά. Οι γυναίκες που έκλαιγαν.	1026
Στίχ. 32-38. Η σταύρωση του Χριστού.	1032
Στίχ. 39-43. Οι δύο ληστές.....	1040
Στίχ. 44-49. Ο θάνατος του Ιησού.	1049
Στίχ. 50-56. Η ταφή του Ιησού.....	1054
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ' (24)	1060
Στίχ. 1-12. Οι Μυροφόρες στον τάφο. Το μήνυμα των αγγέλων για την Ανάσταση του Κυρίου. Ο Πέτρος στο μνημείο.	1060
Στίχ. 13-35. Εμφάνιση του Κυρίου σε δύο μαθητές στους Εμμαούς.	1068
Στίχ. 36-49. Η εμφάνιση του αναστημένου Κυρίου στους Αποστόλους και αποχαιρετιστήριες οδηγίες προς αυτούς.....	1089
Στίχ. 50-53. Η ένδοξη Ανάληψη του Κυρίου Ιησού.....	1103

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

(Πατέρες της Εκκλησίας & Εκκλησιαστικοί συγγραφείς)

A = Αθανάσιος ο Μέγας

B = Βασίλειος ο Μέγας

E = Ευσέβιος Καισαρείας

Z = Ζιγαβηνός

H = Ησύχιος

Θφ = Θεοφύλακτος

K = Κύριλλος Αλεξανδρείας

Σγ = Σεβηριανός

X = Χρυσόστομος Ιωάννης

Ω = Ωριγένης

(Σύγχρονοι θεολόγοι ερμηνευτές)

F. Godet, Commentaire sur l' Evangile de S. Luc 1888 (σημειώνεται με το **g**).

M.J. Lagrange. Evangile selon s. Luc, Deuxieme edition Paris 1921
(σημειώνεται με το **L**).

Alf. Plummer. A critical and exegetical commentary on the Gospel according to S. Luc, Fifth edition (1928) (σημειώνεται με το **p**).

J.A. Bengel Gnomon of the N.T. Testament translated by A. Fausset. Τόμ. II
(σημειώνεται με το **b**)

J. Owen, A Commentary on the Gospel of Luc, New York 1864 (σημειώνεται με το **o**).

N. Δαμαλά Ερμηνεία εις την Κ.Δ. τόμ. Β και Γ. Αθηναι 1892. (σημειώνεται με το **δ**)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' (1)

Στίχ. 1-4. Σκοπός της συγγραφής του Ευαγγελίου.

Λουκ. 1.1 Ἐπειδήπερ⁽¹⁾ πολλοὶ⁽²⁾ ἐπεχείρησαν⁽³⁾ ἀνατάξασθαι⁽⁴⁾ διήγησιν⁽⁵⁾ περὶ τῶν πεπληροφορημένων⁽⁶⁾ ἐν ἡμῖν⁽⁷⁾ πραγμάτων⁽⁸⁾,

Μετάφραση: Επειδή, όπως είναι γνωστό, πολλοί αποπειράθηκαν να συντάξουν διήγηση για τα γεγονότα και τις διδασκαλίες που εμείς οι πιστοί γνωρίζουμε με βεβαιότητα, (Η μετάφραση είναι του Τρεμπέλα στη δημοτική)

Το κλασικό ύφος του προοιμίου αυτού και η ομοιότητά του με αυτά του Ηροδότου, Θουκυδίδου και Πολυβίου δύσκολα θα θεωρούνταν ως απόδειξη, ότι ο Λουκάς είχε ασχοληθεί εις βάθος με την κλασσική γραμματεία και μιμήθηκε τους Έλληνες ιστορικούς, παρόλο που δεν παρουσιάζεται και τελείως απίθανη η υπόθεση αυτή. Ανάμεσα στις λέξεις του προοιμίου, οι οποίες θα χαρακτηρίζονταν μάλλον ως κλασσικές παρά ως βιβλικές, είναι οι επειδήπερ, επιχειρειν, ανατάσσεσθαι, διήγησις, καθεξής. Και η σύνταξη είναι ομοίως κλασσική και καθόλου με εβραϊκή μορφή (p). Μέσα στην απλότητα, μετριότητα και τραχύτητά του, αποτελεί το προοίμιο αυτό πρότυπο προοιμίου σε ιστορικό έργο (Ewald). Τα χαρακτηριστικά του φανερώνουν συγγραφέα που έζησε σε επαφή με τα έργα της κλασσικής γραμματείας (g).

(1) Συχνά συναντιέται η λέξη στους κλασσικούς, πουθενά όμως στη μετάφραση των Ο΄(70) ούτε αλλού στην Κ.Δ. (p). Το «επεί» στην κοινή ελληνική έχει αιτιολογική έννοια, η οποία και εδώ φαίνεται να επικρατεί, χωρίς να δηλώνεται τελική αιτία. Ο Λουκάς επειδή δεν ήταν αυτόπτης και μαθητής του Κυρίου δοκίμαζε δισταγμό να συγγράψει ευαγγέλιο. Αποφάσισε αυτό, επειδή δεν ήταν ο πρώτος, αλλά προηγήθηκαν από αυτόν πολλοί (L). Το «επεί» αναφέρεται στο γεγονός, πάνω στο οποίο στηρίχτηκε ο Λουκάς, το «δη» υπενθυμίζει το ευρέως γνωστό του γεγονότος αυτού και το «περ» τονίζει την ακρίβεια του συμπεράσματος που βγήκε, το οποίο δηλώνεται με τη φράση «ἔδοξε κάμοι». Θα λέγαμε εμείς: Ε, λοιπόν και σε μένα φάνηκε καλό (g).

(2) Τα συμφραζόμενα φανερώνουν, ότι οι πολλοί αυτοί ήταν, όπως και ο Λουκάς, μη αυτόπτες. Συνεπώς αποκλείεται να υπονοεί εδώ τον αυτόπτη Ματθαίο, του οποίου το ευαγγέλιο δεν φαίνεται να γνώρισε ο Λουκάς (p). Όσον αφορά στο ευαγγέλιο του Μάρκου είναι ελάχιστα πιθανό, ότι ο Λουκάς θα χαρακτήριζε ως απλή απόπειρα σύγγραμμα που θεωρούνταν γενικώς ως συγγραφή των αφηγήσεων του Πέτρου (g).

(3) Σημαίνει κατά λέξη: βάζω το χέρι σε κάποιο έργο, ζητώ να διαπράξω κάποιο έργο· επιχείρησαν αλλά δεν κατόρθωσαν ό,τι ζητούσαν (δ).

«Επειδή ήταν υπέρογκο το εγχείρημα, ενώ δηλαδή ήταν άνθρωπος, να συγγράψει διδασκαλία και λόγια Θεού, εύλογα απολογείται στον πρόλογο. Όπως ακριβώς λοιπόν στον παλαιό λαό, πολλοί υπόσχονταν προφητεία, αλλά από αυτούς... κάποιοι ήταν αληθινά προφήτες... έτσι και τώρα στην Καινή Διαθήκη, πολλοί θέλησαν να γράψουν τα ευαγγέλια, αλλά οι ικανοί «τραπεζίτες» δεν τα ενέκριναν όλα, αλλά διάλεξαν κάποια από αυτά... Διότι ο Ματθαίος δεν επιχείρησε, αλλά έγραψε από το άγιο Πνεύμα, ομοίως και ο Μάρκος και ο Ιωάννης και παραπλήσια και ο Λουκάς» (Ω).

Οι πολλοί «επιχείρησαν μόνο, αλλά δεν τελείωσαν κιόλας» (Θ). Η μομφή την οποία εκφράζει το ρήμα περιορίζεται μόνο στο ότι δεν κατόρθωσαν να συντάξουν διήγηση (δ). Ελάχιστα πιθανή η εκδοχή: «Οι συγγραφείς όμως αποπειράθηκαν να γράψουν το ευαγγέλιο που έχει την επιγραφή «κατ' Αιγυπτίους» και το ευαγγέλιο με την επιγραφή «των Δώδεκα». Ήδη μάλιστα τόλμησε και ο Βασιλείδης να γράψει κατά Βασιλείδην ευαγγέλιο. Πολλοί μεν λοιπόν αποπειράθηκαν· διότι υπάρχει και το κατά Θωμάν ευαγγέλιο και το κατά Ματθίαν και άλλα περισσότερα. Αυτά είναι αυτών που αποπειράθηκαν να γράψουν· μόνο όμως τα τέσσερα ξεχωρίζει η εκκλησία του Θεού» (Ω). Οι συγγραφείς όμως των άλλων «επειδή άρχισαν χωρίς τη θεία χάρη, για αυτό ούτε τελείωσαν» (Θφ). Είναι οι ερμηνείες αυτές σωστές μεν από μόνες τους, δεν ανταποκρίνονται όμως σε ό,τι ο Λουκάς θέλησε να εκφράσει. Διότι τα μεν απόκρυφα που αναφέρθηκαν, γράφτηκαν αργότερα, ενώ στους «πολλούς» αυτούς περιλαμβάνει και τον εαυτό του ο Λουκάς.

(4) «Να ευπρεπίσουν» (Η). Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ.. Βάζω την όλη ύλη σε τάξη, όπου η πρόθεση «ανά» φανερώνει την έκταση, το από την αρχή μέχρι το τέλος (δ). Ίσως όμως ο Λουκάς να χρησιμοποίησε τη λέξη απλώς με την έννοια του συντάσσω. Δες Αθανασίου 39 επιστολή πασχάλ. Migne 24,143 (L).

(5) Λέγεται μοναδική φορά. Μπήκε σε ενικό για να δειχτεί η ενότητα, την οποία ήθελαν να προσδώσουν οι πολλοί αυτοί στις σχετικά με το Χριστό αποστολικές παραδόσεις, συναρμολογώντας αυτές με χρονολογική τάξη και σειρά (δ).

(6) Ή, «για αυτά που βεβαιώθηκαν» (Ζ)· «διότι τα σχετικά με το Χριστό, δεν είναι απλώς από μία σκέτη παράδοση, αλλά λέγονται με αλήθεια και αξιοπιστία και κάθε βεβαιότητα» (Θφ).

«Ο Λουκάς βεβαίως λέγοντας «για αυτά που με βεβαιότητα πληροφορηθήκαμε» φανερώνει τη διάθεσή του, ότι σε τίποτα δεν αμφιβάλλει ούτε κάνει εικασίες, αλλά

όλα με θάρρος τα βεβαίωσε επειδή τα γνώρισε καλά. Διότι είχε πληροφορηθεί και σε τίποτα δεν δίσταζε, αν έχει έτσι ή όχι το πράγμα... Διότι δεν είπε απλώς «που μας εμπιστεύτηκαν» αλλά «που μας πληροφορήσαν με βεβαιότητα» δίνοντας μαρτυρία για την εγκυρότητα των λεγομένων» (Ω).

Ή, σύμφωνα με τους νεότερους ερμηνευτές, για πράγματα το ρήμα πληροφορώ σημαίνει καθιστώ πλήρη (Β΄ Τιμ. δ 5,17). Εδώ λοιπόν μπορούμε να μεταφράσουμε «για αυτά που συντελέστηκαν» (ρ). Το ίδιο ερμηνεύουν και οι g. L. Και οι δύο εκδοχές σοβαρές. Θα εκθέσει όχι αμφιβαλλόμενα και αμφισβητούμενα γεγονότα, αλλά πράγματα πληροφορημένα, τα οποία ο Χριστός συντέλεσε, κάτω από τέτοιες μάλιστα περιστάσεις, ώστε να παρέχεται πλήρης βεβαιότητα για το ότι πράγματι έγιναν. Παρόλο που δεν αποτελεί το θεμέλιο της πίστης μας, είναι όμως στήριγμά της το ότι τα άρθρα του συμβόλου μας αναφέρονται σε πράγματα που με κάθε βεβαιότητα έγιναν δεκτά από τους παλαιότερους μας. Τη διδασκαλία του Χριστού μας την εμπιστεύθηκαν αναρίθμητοι από τους σοφότερους και άριστους ανθρώπους, οι οποίοι και τη ζωή τους θα θυσίαζαν πρόθυμα για αυτήν.

(7) Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: στις μέρες μας· στη γενιά μας. Ή, πιο πιθανή, εφόσον το «ἡμῖν» που ακολουθεί στο σ. 2 αναφέρεται σε μόνους τους πιστούς, τότε και εδώ το «ἐν ἡμῖν» = «στους αληθινούς μαθητές του Κυρίου» (Ζ)· ανάμεσα σε μας τους χριστιανούς. Η χριστιανοσύνη είναι η σφαίρα στην οποία τα γεγονότα αυτά πληροφορήθηκαν (ρ)· οι πιστοί ήταν το περιβάλλον, μέσα στο οποίο η ευαγγελική ιστορία συντελέστηκε (Ιω. κ 30) (g).

(8) «Είναι λοιπόν αυτά, και οι πράξεις και τα λόγια του, τα θαύματα και τα διδάγματα, και για να μιλήσουμε γενικά, η ζωή που έζησε με το σώμα του» (Ζ), τα οποία ο Λουκάς περιγράφει και στα δύο του έργα (b). «Λέει όμως πράγματα (γεγονότα), επειδή ακριβώς ο Ιησούς την σωματική του παρουσία δεν την παρουσίασε με τρόπο φανταστικό όπως λένε οι αιρετικοί, αλλά όντας αλήθεια ο ίδιος, ενήργησε τα γεγονότα με τρόπο αληθινό» (Ω).

Λουκ. 1.2 καθώς⁽¹⁾ παρέδωσαν⁽²⁾ ἡμῖν⁽³⁾ οἱ ἀπ' ἀρχῆς⁽⁴⁾ αὐτόπται⁽⁵⁾ καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου⁽⁶⁾,

Μετάφραση: όπως μας τα παρέδωσαν με την προφορική τους διδασκαλία εκείνοι που από την αρχή του μεσσιακού έργου του Σωτήρος έγιναν αυτόπτες μάρτυρες του Ιησού Χριστού και υπηρέτες του κηρύγματός του,

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Πώς όμως είναι πληροφορημένα αυτά; Πες μας, Λουκά. Όπως μας τα παρέδωσαν οι από την αρχή αυτόπτες» (Θφ). Πιο σωστά: Το «καθώς» δεν αναφέρεται στο πεπληροφορημένων, αλλά στο επεχείρησαν, δηλώνοντας το με ποιο τρόπο, ποιες πηγές χρησιμοποιώντας οι πολλοί αυτοί, συνέταξαν τη διήγηση (δ).

(2) Μπορεί το ρήμα παραδίδω να το πάρουμε ότι αναφέρεται και σε γραπτή αφήγηση, στην Κ.Δ. όμως συνήθως λαμβάνεται για προφορική παράδοση (Πράξ. ιστ 4, Α΄ Κορ. ια 2,23,ιε 3). Στα συμφραζόμενα το παρέδωσαν αντιτίθεται στο «συνέταξαν διήγηση» (g). Προφορικά και ζωντανά παρέδωσαν.

(3) Σε εμένα και τους υπόλοιπους συνοδούς και μαθητές των αποστόλων (b). «Από αυτό είναι φανερό, ότι δεν ήταν ο Λουκάς από την αρχή μαθητής, αλλά έγινε σε ύστερο χρόνο· διότι άλλοι ήταν οι από την αρχή μαθητές... οι οποίοι και παρέδωσαν σε αυτόν, όσα δεν είδε αυτός, ούτε άκουσε αυτοπροσώπως» (Θφ).

(4) «Από την αρχή των θαυμάτων και των διδασκαλιών» (Z). Το «από την αρχή» δηλώνει την αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου. Δες Ιω. ιε 27 και ιστ 4 (g). Ο Λουκάς λοιπόν πήρε τις πληροφορίες του όχι μόνο από τον Παύλο, ο οποίος επέστρεψε στην πίστη μετά από την αρχή (b).

(5) «Εννοεί τους δώδεκα μαθητές, που ήταν πάντα μαζί με το Χριστό και έβλεπαν και άκουγαν το κάθε πράγμα» (Z). «Αυτό κατ' εξοχήν κάνει την πίστη αξιόπιστη, το να μάθουμε δηλαδή από αυτόπτες» (X). Το αυτόπτες πρέπει να συνδεθεί με το «πραγμάτων». Η όλη φράση=οι αυτόπτες των πραγμάτων αυτών και υπηρέτες του κηρύγματος (δ). Οι αυτόπτες αυτοί, των από την αρχή γεγονότων, έγιναν μετά την αναχώρηση του Ιησού υπηρέτες του λόγου (g).

(6) Ο όρος «λόγος», για δήλωση του ενυπόστατου Λόγου του Θεού, μόνο στον Ιωάννη χρησιμοποιείται. Στον Λουκά σημαίνει την διδασκαλία (Πράξ. η 4,ι 44,ια 19,ιδ 25,ιστ 6,ιζ 11) και μπορεί άριστα να σημαίνει την διδασκαλία που κηρύχτηκε από τον Κύριο (Μάρκ. α 15,β 2,η 32)(L). «Του διδασκαλικού λόγου, τον οποίο παρέδιδε ο Σωτήρας» (Ω). «Ονόμασε λοιπόν αυτούς υπηρέτες... επειδή στάλθηκαν στο κήρυγμα της πίστης» (Z). Δεν υπήρξαν αυτοί οι δημιουργοί του ευαγγελίου, αλλά οι υπηρέτες προς διάδοσή του. Άκουσαν αυτοί τη διδασκαλία του Χριστού και είδαν τα θαύματά του, με τέτοιο τρόπο ώστε άμεσα και όχι από κάποια ενδιάμεση πηγή γνώρισαν αυτά. Συνεπώς ήταν σε θέση να μιλούν με τη μεγαλύτερη βεβαιότητα για τα πράγματα, «τα οποία είδαν και άκουσαν» (Πράξ. δ 20). Συνόδευσαν τον Ιησού «σε κάθε χρόνο κατά τον οποίο μπήκε και βγήκε σε αυτούς ο Κύριος» (Πράξ. α 21). Κατά συνέπεια όχι μόνο

άκουσαν και είδαν καθετί που θα αρκούσε να βεβαιώσει την πίστη τους, αλλά και σε περίπτωση, κατά την οποία θα δημιουργούνταν κάποια αμφιβολία σε αυτούς, είχαν κάθε ευκαιρία να εξακριβώσουν και να διαλευκάνουν τα σχετικά με αυτήν.

Λουκ. 1.3 ἔδοξε⁽¹⁾ κάμοι⁽²⁾ παρηκολουθηκότι⁽³⁾ ἄνωθεν⁽⁴⁾ πᾶσιν⁽⁵⁾ ἀκριβῶς⁽⁶⁾ καθεξῆς⁽⁷⁾ σοι γράψαι, κράτιστε⁽⁸⁾ Θεόφιλε⁽⁹⁾,

Μετάφραση: γι' αυτό κι εγώ, που έχω εξετάσει και παρακολουθήσει με προσοχή και ακρίβεια από την αρχή όλα όσα σχετίζονται με το ευαγγέλιο, θεώρησα καλό να σου τα γράψω αυτά με τη σειρά τους, εκλαμπρότατε Θεόφιλε,

(1) «Δηλαδή μου φάνηκε αρεστό» (Ζ).

(2) Συγκρίνει τον εαυτό του με τους πολλούς εκείνους που επιχείρησαν (δ). Δεν μέμφεται λοιπόν τους πολλούς, αλλά επιθυμεί να μιμηθεί αυτούς και να συμπληρώσει αυτούς (ρ). Το «φάνηκε και σε μένα» είναι πάρα πολύ μετριοπαθές και νηφάλιο. Δεν κάνει καμία επίκληση ειδικής θείας κλήσης ή θείας αποκάλυψης (g), μολοντί γράφει με την θεία έμπνευση, όχι όπως οι πολλοί.

(3) «Στο παρόν ρητό «παρακολούθηση» πρέπει να εννοήσουμε τη γνώση» (Ζ). Μιλά όχι για άμεση, αλλά έμμεση παρακολούθηση με πνευματική εργασία. Παρακολούθησε με το νου ερευνώντας και εξετάζοντας πώς έγιναν τα πράγματα (δ).

(4) «Αντί να πει «από την αρχή τους»» (Ζ). Προχώρησε ο ευαγγελιστής μέχρι την ίδια την πρώτη αρχή, δηλαδή την υπόσχεση για γέννηση του Προδρόμου (ρ). Η παράδοση για το βίο του Χριστού, η οποία διαμορφώθηκε σύμφωνα με τον πρακτικό σκοπό της κατήχησης, άρχιζε από τη δημόσια δράση του Προδρόμου. Ο Λουκάς αισθάνθηκε την ανάγκη να προχωρήσει και παραπέρα και να ρίξει φως στις ίδιες τις αρχές του μεσσιακού δράματος (g).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «όλους τους αυτόπτες και υπηρέτες» (Ω). Πιο σωστά: «όλα τα έργα και λόγια του Σωτήρα» (Ζ). Άρχισε από την αρχή και ερεύνησε τα πάντα (ρ). Σύμφωνα με τον Sabatier στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο στους 1310 στίχους, στους οποίους μετριέται η συνοπτική αφήγηση, 541 στίχοι είναι αποκλειστικοί του Λουκά. Έτσι περισσότερο από το 1/3 της ιστορίας του Ιησού, θα μας παρέμενε άγνωστο, εάν ο Λουκάς δεν επιδιόταν σε αυτήν την ακριβή έρευνά του (g).

(6) Όλη την έρευνά του την έκανε με ακρίβεια (ρ). «Ακριβώς», δηλαδή με επιμέλεια, με προσοχή, έτσι ώστε να μην παραλείψει κάτι από τα γνωστά, αλλά να ερευνήσει και

να εκθέσει όλα αυτά σωστά και όπως πρέπει (δ). Το γραπτό λοιπόν ευαγγέλιο, το οποίο έχουμε σήμερα στα χέρια μας, συμφωνεί σε όλα με το ευαγγέλιο που κηρύχτηκε κατά τις πρώτες ημέρες της εκκλησίας. Ο Λουκάς ερεύνησε επιμελώς και παρακολούθησε επακριβώς τα γεγονότα της ευαγγελικής ιστορίας και μπορεί να λεχθεί για αυτόν ότι και για τους προφήτες της Π.Δ. οι οποίοι «αναζήτησαν και εξερεύνησαν σχετικά με τη χάρη που έγινε σε εμάς» (Α΄ Πέτρ. α 10). Δεν αποδέχτηκε εύκολα και επιπόλαια αυτά που γράφει, αλλά έκανε ειδικό του έργο να σχηματίσει βέβαιη αντίληψη για όλες τις λεπτομέρειες. «Γράφω, λοιπόν, λέει, όχι επειδή τα παρέλαβα ακούγοντάς τα απλώς, αλλά με ακρίβεια τα παρακολούθησα όλα από την αρχή. Επαινεί μάλιστα τον μακάριο Λουκά και ο απόστολος (Παύλος) λέγοντας· «ο οποίος επαινείται για το ευαγγέλιο»» (Ω). Από αυτά πληροφορούμαστε, ότι η θεοπνευστία δεν αναιρεί τη χρήση των διανοητικών δυνάμεων του θεόπνευστου συγγραφέα, αλλά τονίζει, φωτίζει και εξυψώνει αυτές, ασφαρίζοντας αυτές από κάθε πλάνη. Ο Λουκάς δεν ήταν ένας απλός αντιγραφέας ή ένας γραφέας που έγραφε με υπαγόρευση και κινούνταν τελείως παθητικά. Διότι μας λέει, ότι εξακρίβωσε από τις ίδιες τις πηγές τις αλήθειες που έγραφε. Στην έρευνα και εξακρίβωση αυτή βρισκόταν βεβαίως κάτω από την άμεση καθοδήγηση του Πνεύματος έτσι, ώστε έκανε τέτοια εκλογή και τακτοποίηση των γεγονότων, όπως εξυπηρετούσε άριστα τον σκοπό για τον οποίο έγραψε το ευαγγέλιό του. Το γενικότερο ύφος του, η εκλογή των λέξεων και το σχέδιο και η ταξιθέτηση του έργου υπήρξαν εξ' ολοκλήρου δικά του. Ήταν όμως τόσο πολύ εμποτισμένος από το Άγιο Πνεύμα, ώστε πρέπει να λεχθεί και για αυτόν, ότι «εμπνευσμένοι από το άγιο Πνεύμα, μίλησαν άγιοι άνθρωποι του Θεού» Β΄ Πέτρ. α 21 (ο).

(7) Η παράδοση είχε χαρακτήρα διήγησης με ανέκδοτα. Αναφερόταν σε γεγονότα μεμονωμένα και παραθεωρούνταν η χρονολογική σειρά (g). Ο Λουκάς δεν έχει πρόθεση να δώσει απλή συλλογή ανεκδότων και μεμονωμένων λόγων του Κυρίου, αλλά τακτική αφήγηση με συστηματική σειρά. Δεν υπονοείται αναγκαστικά με το «καθεξής» χρονολογική σειρά, αλλά απλώς ένα είδος συστηματικής διάταξης. Όχι λιγότερο όμως έχει υπ' όψη και κάποια χρονολογική σειρά (p). Ο Λουκάς περιγράφει με σειρά τις Πράξεις του Χριστού, την σύλληψή του, την γέννησή του, την παιδική του ηλικία, το βάπτισμά του, τα γεμάτα χάρη έργα του, το κήρυγμά του, το πάθος του, την ανάσταση και ανάληψή του (b).

(8) «Το «κράτιστε» είναι όπως το «εκλαμπρότατε». Γιατί τότε στους εκλαμπρότατους απευθυνόταν αυτή η τιμητική προσφώνηση» (X). «Όπως και ο Παύλος λέει προς τον ηγεμόνα Φήστο, Κράτιστε Φήστε» (Z). Αφού το επίθετο κράτιστος συχνά αποδιδόταν σε πρόσωπα ανώτερης τάξης (Πράξ. κγ 26, κδ 3, κστ 25)

έχουμε ισχυρή απόδειξη ότι το ακόλουθο όνομα Θεόφιλε είναι όνομα συγκεκριμένου προσώπου (ρ). Σημείωσε, ότι η θρησκεία δεν καταστρέφει την ευγένεια και τους καλούς τρόπους της συμπεριφοράς, αλλά μας διδάσκει σύμφωνα με τα έθιμα που επικρατούν στη χώρα μας να αποδίδουμε την τιμή σε αυτόν που του πρέπει η τιμή.

(9) «Είναι εύλογο να θεωρούν κάποιοι, ότι έγραψε το ευαγγέλιο σε κάποιον Θεόφιλο, ο οποίος ήταν ένας από αυτούς που πίστεψαν και ήταν φλογερός στο πνεύμα και είχε μεγάλη λαχτάρα για τις πράξεις και τα λόγια του Κυρίου» (Ω). Είναι εκπληκτικό το ότι ο Θεόφιλος αυτός παρέμεινε άγνωστος. Παρ' όλα αυτά σε αυτόν αναμφίβολα αναφέρονται κάποιοι υπαινιγμοί των ψευδοκλημεντίων (Αναγνωρισμοί Χ,71), όταν μιλούν για το Θεόφιλο ως μεγάλο πρόσωπο της Αντιόχειας, που μετέβαλε την μεγάλη βασιλική του σπιτιού του σε εκκλησία. Αργότερα η παράδοση παρουσιάζει αυτόν και ως επίσκοπο Αντιοχείας (L).

Λουκ. 1.4 ἵνα⁽¹⁾ ἐπιγνῶς⁽²⁾ περὶ ᾧν⁽³⁾ κατηχήθης⁽⁴⁾ λόγων⁽⁵⁾ τὴν ἀσφάλειαν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: για να γνωρίσεις με σαφήνεια και με ακρίβεια την αυθεντική και αδιαμφισβήτητη αλήθεια των λόγων της πίστεως που προφορικά διδάχθηκες.

(1) Εκφράζει τον σκοπό του όλου έργου (b).

(2) «Για να κατέχεις περισσότερο» (Ζ). «Δεν είπε γνώση, αλλά επίγνωση, δηλαδή να λάβεις περισσότερη γνώση» (Θφ)· να γνωρίσεις ακριβώς (δ). «Υπόσχεται λοιπόν τη βεβαιότητα της γνώσης, έτσι ώστε, αυτά ακριβώς που εκείνος παρέλαβε, αυτά, παίρνοντάς τα και γραπτά να τα κατέχει ασφαλέστερα και να διατηρεί την πίστη» (Ω).

(3) Ή, την ασφάλεια για τα λόγια σχετικά με τα οποία κατηχήθηκες (Πράξ. κα 21, 24, αλλά το περί αναφέρεται σε πρόσωπο) ή, πιο σωστά, την ασφάλεια σχετικά με τους λόγους τους οποίους κατηχήθηκες σύμφωνα με το Πράξ. ιη 25, Γαλ. στ 6 (g).

(4) Το κατηχώ= βάζω ήχο στο αυτί, και έπειτα, διδάσκω ζωντανά. Μόνο στον Λουκά και τον Παύλο συναντιέται η λέξη (ρ). Γεμίζω με ήχο τα αυτιά. Λέγεται για τη διδασκαλία των αληθειών της χριστιανικής πίστης, οι οποίες εξαιτίας του ύψους και μεγέθους τους, γεμίζουν τα αυτιά και τη διάνοια και καρδιά των διδασκομένων (δ). «Δεν θα συμβεί ώστε, ενώ άλλα κατηχήθηκες, άλλα τώρα να ακούσεις από αυτήν εδώ τη γραφή, αλλά αυτά που έχεις γνωρίσει, για αυτά θα έχεις τελειότερη την ασφάλεια» (Ω). Κατηχήθηκε ο Θεόφιλος από αποστολικούς άνδρες. Αν όχι από τους ίδιους τους

Αποστόλους, πάντως όμως από ευαγγελιστές της πρώτης χριστιανικής γενιάς. Είχε παρ' όλα αυτά ανάγκη για μεγαλύτερο στηριγμό στην πίστη να σκύψει και σε γραπτή πηγή, και αυτή υπήρξε το θεόπνευστο αυτό ευαγγέλιο και οι Πράξεις των Αποστόλων που ακολουθούν αυτό. Το κήρυγμα ανοίγει το δρόμο, την ώρα που η με ευλαβική διάθεση μελέτη της θεόπνευστης Βίβλου ξεχύνει άμεσα από τον ίδιο τον ουρανό το σωτήριο φως μπροστά μας, το οποίο δια φωτίζει πλήρως τον ανοιγμένο δρόμο και κάνει την πορεία μας σε αυτόν βέβαιη και ασφαλή. Με αυτήν μιλά ο ίδιος ο Θεός στις καρδιές μας και μεταδίδει σε μας την βεβαιότητα για εκείνα, τα οποία με ζωντανή φωνή διδαχτήκαμε από τους διακόνους του. Ας αποτελεί λοιπόν η Βίβλος τον αχώριστο σύντροφό σου. Και συμπλήρωνε πάντοτε την από το κήρυγμα διδασκαλία σου με την αχόρταγη εντρύφησή σου στις σελίδες της που αναβλύζουν χάρη.

(5) «Τα λόγια της πίστης» (Ζ). Πρέπει να εννοήσουμε με το «λόγοι» την διδασκαλία την ιστορική συγχρόνως και θρησκευτική, την οποία ο Παύλος ονόμαζε «ευαγγέλιό του» (g).

(6) =την ακλόνητη και ακράδαντη βεβαιότητα (δ). «Έτσι ώστε, αυτά που προφορικά κατηχήθηκες, να τα κατέχεις με περισσότερη ασφάλεια» (Θφ). Την χωρίς πλάνη βεβαιότητα, εφόσον στην εξακριβωμένη αυτή αφήγηση ούτε κάτι νόθο και ψευδές και αμφίβολο εισχώρησε, ούτε κάτι αναγκαίο και ουσιώδες παραλείφθηκε. Η προφορική διδασκαλία υπήρξε το μεγάλο όργανο για διάδοση της γνώσης του Χριστού κατά τις πρώτες ημέρες της χριστιανικής εκκλησίας. Αλλά εάν δεν ευδοκούσε ο Θεός να γραφτούν τα ευαγγέλια με την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος σαν άλλα μεγάλα και μόνιμα ορόσημα, η προφορική παράδοση θα διέτρεχε τον κίνδυνο να αλλοιωθεί με προσθήκες, όσο θα απομακρυνόμασταν από τα χρόνια που έζησε ο Χριστός (ο). Ας είναι ευλογημένος ο Θεός, ο οποίος δεν αρκέστηκε μόνο να εγκαθιδρύσει την εκκλησία του «στόλο και εδραίωμα της αλήθειας», αλλά ευαρεστήθηκε να μας χαρίσει και τα ευαγγέλια και ολόκληρη τη θεόπνευστη Βίβλο απλάνευτο και ασφαλή οδηγό για μεγαλύτερη βεβαίωση και πληροφορία μας στην αλήθεια που σώζει.

Στίχ. 5-25. Προαναγγελία της γεννήσεως του Προδρόμου.

Λουκ. 1.5 Έγένετο⁽¹⁾ ἐν ταῖς ἡμέραις⁽²⁾ Ἡρώδου⁽³⁾ τοῦ βασιλέως⁽⁴⁾ τῆς Ἰουδαίας⁽⁵⁾ ἱερέως⁽⁶⁾ τις ὀνόματι Ζαχαρίας⁽⁷⁾ ἐξ ἐφημερίας⁽⁸⁾ Ἀβιά⁽⁹⁾, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ⁽¹⁰⁾ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών⁽¹¹⁾, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ⁽¹²⁾.

Μετάφραση: Την εποχή που στην Ιουδαία ήταν βασιλιάς ο Ηρώδης, ζούσε κάποιος ιερέας που λεγόταν Ζαχαρίας, από την τάξη των λειτουργών του ναού η οποία καταγόταν από τον ιερέα Αβιά. Και η γυναίκα του ήταν από τους απογόνους του Ααρών, και το όνομά της ήταν Ελισάβετ.

«Αρχίζει από τον Ζαχαρία και τη γέννηση του Ιωάννη εύλογα. Επειδή δηλαδή πρόκειται να μιλήσει για τη γέννηση του Χριστού, Πρόδρομος όμως του Χριστού ήταν ο Ιωάννης, εύλογα πριν τη γέννηση του Χριστού διηγείται αυτήν του Ιωάννη, που ούτε αυτή ήταν χωρίς θαύμα» (Θφ). «Αφηγείται πρώτα τα παράδοξα κατά τη σύλληψη και γέννηση του Προδρόμου, φανερώνοντας ότι αμέσως από την αρχή της ζωής του (ο Ιωάννης), ήταν άξιος να πιστευτεί» (Ζ). Έχοντας πρόθεση ο ευαγγελιστής να εκθέσει λεπτομερέστερα τα σχετικά με τη σύλληψη και γέννηση του Σωτήρα, αποφασίζει να πράξει το ίδιο και για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, ο οποίος υπήρξε το αστέρι το πρωινό, που προανάγγελλε την έλευση του Ηλίου της δικαιοσύνης. Δικαιολογείται λοιπόν αυτό πλήρως, όχι μόνο από το ότι είναι άξιο κάθε λόγου να πληροφορείται κάποιος για τις πρώτες ημέρες των προσωπικοτήτων εκείνων, οι οποίες στη συνέχεια αναδεικνύονται μεγάλες και εξαιρετικές, αλλά και από το ότι κατά τις πρώτες αυτές ημέρες του Κυρίου και του Προδρόμου του, σημειώθηκαν πολλά γεγονότα θαυμαστά, που προοιωνίζαν τα όσα επρόκειτο εν καιρώ να επακολουθήσουν.

(1) Και το «Εγένετο» και το «έν ταῖς ἡμέραις» είναι εβραϊκοί τρόποι έκφρασης (ρ). Βρίσκεται εδώ με τη σημασία του «ήταν», δηλαδή υπήρξε ή ζούσε, και όχι με την έννοια του εμφανίστηκε στην ιστορία, όπως στα Ιω. α 6 και Α΄Ιω. β 18 και Β΄Πέτρ. β 1 (δ). Παρόλο που οι ενδείξεις του εκλεκτού ύφους του Λουκά παρουσιάζονται πλούσιες τόσο εδώ, όσο και σε οποιοδήποτε μέρος του ευαγγελίου, όμως η μορφή της διήγησης είναι έντονα εβραϊκή· τόσο, ώστε θα σχημάτιζε κάποιος την πεποίθηση, ότι ο Λουκάς είχε μπροστά του αραμαϊκή γραπτή πηγή, από την οποία μεταφράζει. Η παρθένος Μαρία πιθανότατα υπήρξε αυτή που παρείχε πολλές από τις πληροφορίες που περιέχονται στα δύο πρώτα κεφάλαια του ευαγγελίου αυτού και ενδέχεται αυτή να συνέγραψε την αραμαϊκή πηγή, από την οποία τώρα αντλεί ο Λουκάς (ρ).

(2) Εφαρμόζεται η λέξη στη βασιλεία μάλλον παρά στο πρόσωπο (L)= κατά τον καιρό, ενώ όταν λέγεται για βασιλιάδες και ηγεμόνες=στη βασιλεία, ή, όταν βασίλευε, όταν ήταν ηγεμόνας (δ).

(3) «Ηρώδη να εννοήσεις αυτόν που σκότωσε τα βρέφη, τον πατέρα του Ηρώδη που φόνευσε τον Πρόδρομο» (Ζ). Είναι αυτός ο Ηρώδης ο μέγας, τίτλος που δόθηκε σε αυτόν από τους συγχρόνους του, οι οποίοι πάρα πολύ υπέφεραν από αυτόν (ρ). Δύο ακόμη Ηρώδες αναφέρει η Κ.Δ. τον Ηρώδη Αντίπα, υιό του βρεφοκτόνου Ηρώδη

και της Σαμαρείτιδας Μαρθάκης, και τον Ηρώδη τον Αγρίππα, εγγόνι του βρεφοκτόνου Ηρώδη από τον γιο του Αριστόβουλο. Ο Αντίπας αποκεφάλισε τον Πρόδρομο, ο Αγρίππας φόνευσε με μαχαίρι τον Ιάκωβο τον αδελφό του Ιωάννη (Πράξ. ιβ 1,4). Αυτού του Αγρίππα γιος υπήρξε ο αναφερόμενος στις Πράξεις (κεφ. κστ και κζ) Αγρίππας ο δεύτερος (δ). Ο βρεφοκτόνος Ηρώδης σύμφωνα με τον Ιώσηπο πέθανε την άνοιξη του 750 από κτίσεως Ρώμης. Ο Κύριος λοιπόν πρέπει να γεννήθηκε το αργότερο το 750 ή 749 από κτίσεως Ρώμης. Από πλάνη κατά τον Ε΄αιώνα, έτος γεννήσεως του Κυρίου ορίστηκε το 753 δηλαδή 3 ή 4 έτη αργότερα από την πραγματική χρονολογία (g).

(4) Ανακηρύχτηκε βασιλιάς από τη ρωμαϊκή σύγκλητο με τη σύσταση του Αντωνίου και με τη συμφωνία του Οκταβίου το 714 από κτίσεως Ρώμης δηλαδή το 40 π.Χ. (δ). Μετά το θάνατο λοιπόν αυτού του Ηρώδη, σταμάτησε να υπάρχει άρχοντας από τη φυλή του Ιούδα και συνεπώς έφτασε ο καιρός της έλευσης του Σηλώ, «στον οποίο ανήκει η βασιλεία και αυτός είναι η προσδοκία των εθνών» (Γεν. μθ 10). Ο οίκος Δαβίδ είχε ήδη παρακμάσει. Αλλά ακριβώς τώρα θα ανέθαιλλε και θα λαμπρυνόταν πάλι στο πρόσωπο του Μεσσία. Ποτέ δεν πρέπει κάποιος να απελπίζεται για τη θρησκευτική αναζωογόνηση και ανόρθωση, και όταν ακόμη οι πολιτικές ελευθερίες χάθηκαν. Ο Ισραήλ ήταν τώρα υπόδουλος, και όμως μέσα στην κατάσταση αυτή ανατέλλει η δόξα του Ισραήλ, ο Χριστός. Όταν η νύχτα ήταν πυκνότατη, τότε άρχισε να φωτίζει η γλυκιά αυγή. Και οι πρώτες ακτίνες έλαμψαν με το αγγελικό μήνυμα προς τον Ζαχαρία. Μάθημα παρήγορο, ενισχυτικό και διαφωτιστικό για εμάς. Εμπιστέψου το μέλλον της εκκλησίας σου, της χώρας σου, της οικογένειάς σου στα χέρια του Θεού. Γνωρίζει αυτός τον κατάλληλο καιρό, κατά τον οποίο θα παρέμβει, ενεργώντας θαυμαστά και αποτελεσματικά. Η νύχτα έχει προχωρήσει πολύ πριν ακόμη ανατείλει η ημέρα. Ας πυκνώνουν οι σκιές. Εσύ να είσαι υπομονετικός. Και μην αμφιβάλλεις ότι η ώρα της θείας παρέμβασης πλησιάζει.

(5) Το «Ιουδαία» εδώ χρησιμοποιείται με ευρύτερη έννοια (g). Σημαίνει τη χώρα των Ιουδαίων, την Παλαιστίνη. Δες Λουκ. ζ 17, κγ 5, Πράξ. β 9, ι 37, ια 1,29). Εκτός από την Ιουδαία, με τη στενότερη έννοια της λέξης, περιλαμβάνονταν στη δικαιοδοσία του Ηρώδη και η Σαμάρεια, η Γαλιλαία, μεγάλο μέρος της Περαιάς και η Κοίλη Συρία (p).

(6) Όχι ο αρχιερέας, αλλά ένας από τους ιερείς που λειτουργούσαν στο ναό (b). Στο λεγόμενο Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου ο Ζαχαρίας ονομάζεται αρχιερέας (στο κεφ. VIII). Αυτό λοιπόν έγινε δεκτό από μεταγενέστερους συγγραφείς, οι οποίοι υπέθεσαν, ότι το γεγονός που εξιστορείται εδώ έλαβε χώρα κατά την ημέρα του εξιλασμού στα Άγια των Αγίων. Αλλά εάν επρόκειτο για αρχιερέα ο Λουκάς δεν θα έγραφε ούτε

«κάποιος ιερέας» ούτε «του έλαχε να θυμιάσει» αν επρόκειτο για την ημέρα του εξιλασμού (ρ).

(7) Οι Ο' μεταφράζουν έτσι όνομα εβραϊκό που σημαίνει μνήμη ή δόξα Θεού=Θεομνημόνευτος, θεοδόξαστος (δ).

(8) Η λέξη εφημερία έχει δύο σημασίες α) υπηρεσία για ορισμένες ημέρες (Νεεμ. ιγ 30,Α' Παραλ. κε 8,Β' Παραλ. ιγ 10) και β) τάξη ιερέων που αναλάμβανε λειτουργία στο ναό σε καθορισμένες ημέρες, δηλαδή για μία βδομάδα (Α' Παραλειπ. Κγ 6, κη 13, Α' Έσδρα α 2,15), όπως εδώ. Οι τάξεις αυτές ονομάζονταν και διαιρέσεις και από τον Ιώσηπο πατριές και εφημερίδες (Αρχαιολ. VII,14,7)(ρ). Ο Ιώσηπος αναφέρει σε αυτό το σημείο παράδοση, σύμφωνα με την οποία ο Δαβίδ «μοίρασε αυτούς σε πατριές και αφού χώρισε από τη φυλή τους ιερείς, βρήκε 24 πατριές από αυτούς, και από μεν την οικία του Ελεαζάρου δεκαέξι, ενώ από του Ιθωμάρου οχτώ· διέταξε λοιπόν μία πατριά να διακονεί το Θεό για οχτώ ημέρες, από Σάββατο έως Σάββατο... και έμεινε αυτό το μοίρασμα μέχρι σήμερα». Κάθε τάξη ή εφημερία ιερέων λοιπόν λειτουργούσε στο ναό για μία εβδομάδα ή 2 φορές το χρόνο.

(9) Ο Αβιά καταγόταν από τον Ελεάζαρ και από το όνομά του ονομάστηκε η όγδοη από τις 24 τάξεις, στις οποίες ο Δαβίδ διαίρεσε τους ιερείς (Α' Παραλειπ. κδ 10, Β' Παραλειπ. η 14). Αλλά από τις 24 αυτές τάξεις μετά την αιχμαλωσία μόνο 4 επέστρεψαν· οι υιοί Ιεδαΐα, οι υιοί Ιμμήρ, οι υιοί Πασχώρ και οι υιοί Χαρήμ (Έσδρα β 36-39 σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο). Αλλά οι 4 αυτές εφημερίες διαιρέθηκαν πάλι σε 24 σύμφωνα με τα αρχαία τους ονόματα. Έτσι ο Ζαχαρίας δεν ανήκε στην αρχική εφημερία Αβιά, διότι αυτή δεν επέστρεψε (ρ).

(10) Υπάρχει και η γραφή: καὶ γυνὴ αὐτῷ. Η αλεξανδρινή γραφή «αὐτῷ» είναι τραχύτερη και περισσότερο εβραϊκή από τη βυζαντινή «αὐτοῦ». Πρέπει παρ' όλα αυτά να προτιμηθεί (g), οπότε εξυπακούεται το ρήμα «ήταν (υπήρχε σε αυτόν)» (L).

(11) «Από τους απόγονους του Ααρών. Έδειξε λοιπόν ότι ο Πρόδρομος καταγόταν από την ιερατική φυλή, όχι από τη μεριά του πατέρα μόνο, αλλά και από της μητέρας και ήταν και από τις δύο μεριές ιερατικής καταγωγής» (Z). Θεωρούνταν στους Εβραίους η μέγιστη ευγένεια το να κατάγεται κάποιος από ιερατικό γένος και μάλιστα και από τους δύο γονείς, όπως λέει αυτό για τον εαυτό του ο Ιώσηπος στο Βίο του 5,1 (δ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Δεν επιτρεπόταν ο ιερέας να πάρει γυναίκα από άλλη φυλή, αλλά από την ίδια» (Θφ). Πιο σωστά, οι ιερείς όφειλαν να νυμφεύονται ή παρθένες ή χήρες, όχι όμως και χωρισμένες, πάντοτε όμως από καταγωγή ισραηλιτική (Ιωσήπου κατά Απίωνος I,7). Δεν ήταν σε αυτούς επιβεβλημένο να διαλέγουν

συζύγους από ιερατική φυλή, αλλά η εκλογή αυτή θεωρούνταν η περισσότερο αρμόζουσα και τιμητική για αυτούς (L). Καμία άλλη οικογένεια στον κόσμο δεν τιμήθηκε τόσο από το Θεό, όσο οι οικογένειες του Ααρών και του Δαβίδ. Με την οικογένεια του Ααρών συνάφθηκε η διαθήκη της ιερωσύνης, ενώ με την οικογένεια του Δαβίδ η διαθήκη της βασιλείας. Στο μεταξύ και οι δύο οικογένειες αυτές αποξενώθηκαν από τις τιμές τους. Αλλά στις έσχατες ημέρες το ευαγγέλιο και πάλι τιμά αυτούς· την μεν οικογένεια Ααρών με τον Πρόδρομο και βαπτιστή Ιωάννη, ενώ την οικογένεια Δαβίδ με τον Μεσσία Ιησού. Και στη συνέχεια και οι δύο οικογένειες εξαφανίστηκαν.

(12) Στη μετάφραση των Ο' λέγεται Ελिसάβεθ. Η ακριβής ετυμολογία του ονόματος δεν είναι πολύ σαφής=Ο Θεός μου είναι όρκος ή ο Θεός ορκίστηκε, δηλαδή να με προστατεύει (L), ή ο Θεός είναι όρκος μου (p,g).

Λουκ. 1.6 ἦσαν δὲ δίκαιοι⁽¹⁾ ἀμφότεροι⁽²⁾ ενώπιον τοῦ Θεοῦ⁽³⁾, πορευόμενοι⁽⁴⁾ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι⁽⁵⁾ τοῦ Κυρίου ἄμεμπτοι⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Και οι δύο ήταν ενάρετοι έναντι του Θεού, ο οποίος ερευνά και γνωρίζει τις καρδιές όλων, και πορεύονταν σύμφωνα με όλες γενικά τις εντολές και τα παραγγέλματα του Κυρίου. Ήταν άμεμπτοι σε όλα και ελεύθεροι από κάθε σοβαρή ενοχή.

(1) «Δίκαιους εδώ εννοεί τους ενάρετους» (Z). Με τη σημασία αυτού που έχει κάθε αρετή, όπως λέει ο Φαβρίνιος (δ).

(2) Ο Θεός φτιάχνει τα εκλεκτά του όργανα (όπως ο Ιωάννης) από ευσεβείς γονείς (b). Είναι εξαιρετική ευτυχία οι συνδεδεμένοι με το γάμο να είναι και οι δύο συνδεδεμένοι και με τον Κύριο. Ειδικότερα όμως είναι ζητούμενο για τους ιερείς, τους λειτουργούς του Κυρίου, να είναι μαζί με τις συζύγους τους δίκαιοι μπροστά στο Θεό, ώστε να γίνονται παράδειγμα και πρότυπο του ποιμνίου τους, γεμίζοντας με ευφροσύνη τις καρδιές των πιστών που το αποτελούν.

(3) Υπάρχει και η γραφή «εναντίον του Θεού». Η προσθήκη της εβραϊκής φράσης εναντίον του Θεού ή ενώπιον του Θεού (Πράξ. η 21, Γεν. στ 8,11,13,ζ 1,ι 9) προσδίδει στο «δίκαιοι» που προηγήθηκε, την πλήρη του έννοια (p). «Ήταν δίκαιοι όχι μπροστά στους ανθρώπους, αλλά μπροστά στο Θεό, αυτόν έχοντας να επιβλέπει τη δικαιοσύνη τους. Διότι αυτή είναι αληθινή δικαιοσύνη» (Z). «Τώρα όμως ήταν αναγκαία η προσθήκη της φράσης «μπροστά στο Θεό». Διότι όταν ένας άνθρωπος δεν έχει να πει

τίποτα κακό για μένα, αλλά κατανοώντας αυτά που φαίνονται σε μένα, με επαινεί, τότε είμαι δίκαιος μπροστά στους ανθρώπους. Δεν γνωρίζουν όμως οι άνθρωποι το κρυφό μου, τότε αμάρτησα βλέποντας γυναίκα με σκοπό να την επιθυμήσω, ώστε να μου λογαριάσουν την μοιχεία της καρδιάς. Ναι, τέλειος έπαινος είναι το να είναι κάποιος δίκαιος μπροστά στο Θεό... διότι αυτός και μόνος αποκλειστικά γνωρίζει και τις καρδιές των ανθρώπων. Διότι είναι ενδεχόμενο φαινομενικά μεν να είναι δίκαιος κάποιος μπροστά στους ανθρώπους, ενώ κρυφά στη διάνοιά του να μην είναι τέτοιος, αφού έχει μέσα του να φωλιάζουν πονηροί λογισμοί» (Ω). Παρ' όλα αυτά εδώ δεν πρόκειται για την δικαιοσύνη όπως την περιγράφει ο Παύλος. Χαρακτηρίζονται απλώς ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ, ως δύο καλοί Ισραηλίτες που τηρούν κατά τον καλύτερο, όσο μπορούσαν, τρόπο, τον μωσαϊκό νόμο (L). Η δικαιοσύνη τους αυτή δεν απέκλειε τελείως και κάθε αμαρτία, όπως δείχνει η συμπεριφορά του Ζαχαρία στην οπτασία που ακολουθεί (g).

(4) Άλλος εβραϊσμός (=εβραϊκός τρόπος γραφής και έκφρασης)· (Δευτ. κη 9, Α' Βασ. η 3,5, Γ' Βασιλ. Γ 14 κλπ)(p). Το πορεύομαι εδώ και σε πολλά σημεία στη Γραφή, όπως και το περπατώ, λέγονται μεταφορικά με ηθική σημασία με την έννοια του: ζω σύμφωνα με αυτά τα παραγγέλματα, εφαρμόζω και εκπληρώνω αυτά (δ).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: εντολές είναι τα ηθικά παραγγέλματα, ενώ δικαιώματα οι τελετουργικές διατάξεις (b). Πιο σωστά: είναι λέξεις που συχνά συναντιούνται στην Π.Δ. μαζί και ενωμένα, για να δηλώσουν το σύνολο των θείων παραγγελλμάτων, ηθικών ή τελετουργικών, που περιλαμβάνονται στο νόμο (g). «Τις εντολές του νόμου τις ονόμασε και δικαιώματα, διότι είναι γεμάτες από δικαιοσύνη και διότι κάνουν δίκαιους αυτούς που τις ακολουθούν» (Z), «ή μάλλον επειδή είναι και δικαίωμα του Θεού» (Θφ).

(6) Ο Παύλος λέει για τον εαυτό του «όσον αφορά τη δικαιοσύνη του νόμου, υπήρξα άμεμπτος» (Φιλιπ. β 15) δηλαδή οι άνθρωποι δεν είχαν τίποτα να τον κατηγορήσουν. Αυτή πρέπει να είναι η έννοια και εδώ. Η συμπεριφορά των δύο συζύγων ήταν σύμφωνη με ό,τι ζητούσε ο νόμος από κάθε καλό Ισραηλίτη, έτσι ώστε τίποτα δεν είχαν να τους κατηγορήσουν οι άνθρωποι (L). Αξιοσημείωτη και η επόμενη ερμηνεία: «Είναι δυνατόν να πορεύεται κάποιος με όλες τις εντολές και τα παραγγέλματα όχι άμεμπτα... Επειδή και το καλό δεν είναι καλό, όταν δεν γίνεται καλά. Εκείνος λοιπόν ενεργεί άμεμπτα, ο οποίος δεν κάνει τίποτα για επίδειξη, κυνηγώντας την δόξα των ανθρώπων, αλλά βλέπει μόνο προς το ένα και προς αυτό κατευθύνει στον σκοπό. Διότι όταν εκτελούμε τις εντολές με τρόπο που να έχουμε στη συνείδηση βρωμιά κενοδοξίας ή ανθρωπαρέσκειας ή κάποιου άλλου παρόμοιου πράγματος, έστω και αν φαινόμαστε ότι εκτελούμε την εντολή, δεν την εκτελούμε

άμεμπτα» (Ω). Ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ δεν ήταν αναμάρτητοι, ήταν όμως άμεμπτοι. Κανείς δεν μπορούσε να τους κατηγορήσει για οποιαδήποτε παρεκτροπή, η οποία θα είχε φανεί στα μάτια του λαού. Ήταν δίκαιοι μπροστά στο Θεό, και δειχνόταν αυτό στην όλη συμπεριφορά τους, όχι μόνο με όσα έλεγαν, αλλά προ παντός και με όσα έπρατταν.

Λουκ. 1.7 καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον⁽¹⁾, καθότι⁽²⁾ ἡ Ἐλισάβετ ἦν στείρα⁽³⁾, καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις⁽⁴⁾ αὐτῶν ἦσαν.

Μετάφραση: Δεν είχαν όμως παιδί, διότι η Ελισάβετ ήταν στείρα. Και επιπλέον βρίσκονταν και οι δύο σε αρκετά προχωρημένη ηλικία.

(1) Ήταν μεγάλη θλίψη, ακόμη και ντροπή ένας Ισραηλίτης να μην αποκτήσει παιδί (g). Θεωρούνταν ως τιμωρία που ήλθε λόγω αμαρτίας (Λευϊτ. κ 20,21, Ιερεμ. κβ 30)(p).

(2) Συναντιέται και στους κλασσικούς συγγραφείς και σημαίνει καθώς. Εδώ=διότι. Δες και Λουκ. ιθ 9 και Πράξ. β 24. Στα χωρία όμως Πράξ. β 45 και δ 35=εφ' όσον (δ).

(3) Πρέπει να βάλουμε τελεία μετά το στείρα=Δεν είχαν έως τότε παιδιά, διότι η Ελισάβετ ήταν στείρα. Δεν μπορούσαν όμως και να ελπίζουν για κανένα λόγο στην απόκτηση παιδιού, διότι ήταν προχωρημένης ηλικίας (L).

(4) Η φράση προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν είναι εβραϊκή (Γεν. ιη 11 κλπ)(g). Στους κλασσικούς η φράση είναι προβεβηκότες τη ηλικία. Πολλά εξέχοντα πρόσωπα γεννήθηκαν από μητέρες, οι οποίες για πολύ παρέμειναν άτεκνες, όπως ο Ισαάκ, ο Ιακώβ, ο Ιωσήφ, ο Σαμψών, ο Σαμουήλ και ο Πρόδρομος Ιωάννης. Με αυτό η γέννησή τους γινόταν περισσότερο αξιοσημείωτη και πιο αισθητή στους γονείς τους η παρεχόμενη σε αυτούς ευλογία. Επιπλέον δείχνεται με τις περιπτώσεις αυτές, ότι ο Θεός αναβάλλει μερικές φορές να δείξει το έλεός του στο λαό του, αλλά ξεχύνει αφθονότερο αυτό, όταν φτάσει ο καθορισμένος από την Πρόνοια καιρός, κατά τον οποίο θα ανταμείψει την δοκιμασμένη υπομονή και καρτερία των εκλεκτών του.

Λουκ. 1.8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ⁽¹⁾ ἱερατεύειν⁽²⁾ αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας⁽³⁾ αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Όταν λοιπόν ήρθε η σειρά να εφημερεύσει η τάξη και η οικογένεια των ιερέων στην οποία ανήκε ο Ζαχαρίας, κι ενώ αυτός τελούσε ενώπιον του Θεού την ιερατική του λειτουργία, συνέβη το εξής:

(1) «Εγένετο ἐν τῷ» είναι καθαρά εβραϊκή αλλά όχι και αραμαϊκή σύνταξη (L). Το ἐγένετο... ἔλαχε=συνέβη να λάχει ή συνέβη και ἔλαχε (δ).

(2) =Την ώρα που λειτουργούσε ως ιερέας. Το ρήμα ιερατεύω συχνά συναντιέται στους Ο', αλλά πουθενά αλλού στην Κ.Δ. Δεν συναντιέται παλαιότερα από τους Ο', δεν είναι όμως σπάνιο στην μεταγενέστερη γραμματεία (p). Οι κλασσικοί αντί για αυτό χρησιμοποιούν το ιεράσθαι μαζί με δοτική του ονόματος του θεού, του οποίου τύχαινε να είναι ιερέας αυτός για τον οποίο γίνεται λόγος (δ). Τα ιερατικά έργα ήταν η προσφορά θυσιών υπέρ του λαού και θυμιαμάτων, πρωί και απόγευμα (g).

(3) =σύμφωνα με τη σειρά της πατριάς του (δ).

(4) Η ιερωσύνη ασκούσαν ενώπιον του Θεού, του οποίου η παρουσία ήταν περισσότερο αισθητή στο ναό (L). Η φράση κάνει πιο αισθητή την σοβαρότητα του έργου αυτού (g), δηλώνοντας το επίσημο του ιερατικού αξιώματος (δ).

Λουκ. 1.9 κατὰ τὸ ἔθος⁽¹⁾ τῆς ιερατείας⁽²⁾ ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι⁽³⁾ εἰσελθὼν⁽⁴⁾ εἰς τὸν ναὸν⁽⁵⁾ τοῦ κυρίου⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Σύμφωνα με τη συνήθεια που επικρατούσε τότε στο ιερατείο, να εκλέγεται δηλαδή με κλήρο ο ιερέας που θα πρόσφερε το θυμίαμα, έπεσε στον Ζαχαρία ο κλήρος να μπει στο ναό του Κυρίου και να προσφέρει θυμίαμα στο θυσιαστήριο των θυμιαμάτων.

(1) =Σύμφωνα με τη συνήθεια που τηρούσαν οι ιερείς (δ). Η τάξη των 24 εφημεριών κανονιζόταν με κάποιο νόμο, καθιερωμένο από τη συνήθεια. Εάν λάβουμε υπ' όψη ότι σύμφωνα με τον Ιώσηπο (Κατά Απίωνος II,8) κάθε μία από τις 4 τάξεις των ιερέων αποτελούνταν από 5 χιλιάδες και εάν ακόμη οι 4 αυτές τάξεις είχαν διαιρεθεί σε 24, πάλι έχουμε σημαντικό αριθμό ιερέων για κάθε μία από τις τάξεις αυτές (L). Η συνήθεια λοιπόν ήταν να γίνεται κλήρωση, έτσι ώστε ο κλήρος να καθορίζει τον ιερέα, ο οποίος θα καλούνταν να επιτελέσει το πάρα πολύ τιμητικό αυτό έργο (g). Η κλήρωση αυτή γινόταν δύο φορές την ημέρα, πρωί και απόγευμα, κατά την ώρα της προσφοράς του θυμιάματος. Ο ιερέας που κληρωνόταν διάλεγε δύο άλλους ως βοηθούς του, αλλά όταν οι προετοιμασίες συντελούνταν, αυτοί αποχωρούσαν, αφήνοντας αυτόν μόνο στα άγια (p). Μόνο όμως μία φορά σε όλη την εβδομάδα, μπορούσε να πέσει ο κλήρος του να θυμιάσει στο ίδιο πρόσωπο σύμφωνα με τη Μίσχνα (Tamid 5,2 και Joma 2,4), διότι αυτοί που μία φορά κληρώθηκαν αποκλείονταν πλέον από την κλήρωση (δ). Το έργο του ιερέα ήταν: «και θα θυμιάσει πάνω σε αυτό (το θυσιαστήριο) ο Ααρών

θυμίαμα σύνθετο λεπτό το πρωί, όταν ετοιμάζει τους λύχνους θα θυμιάσει σε αυτό» (Εξοδ. λ 7).

(2) Σημαίνει κυρίως το ιερατικό αξίωμα, την ιερατική λειτουργία, την ιερωσύνη, και με αυτήν την έννοια λέγεται και στο Εβρ. ζ 5. Εδώ σημαίνει όλους όσους έχουν το αξίωμα αυτό, την ιερατική τάξη, τους ιερείς (δ).

(3) Λέγεται μία μόνο φορά στην Κ.Δ.. Συνηθισμένο στους Ο΄. (δ). Το θυμιάζω δεν πρέπει να το πάρουμε ότι γινόταν με τον ίδιο τρόπο όπως και σε μας, με ταλάντευση του θυμιατηρίου. Το θυμίαμα ριχνόταν πάνω στο θυσιαστήριο των θυμιαμάτων, το οποίο βρισκόταν στα άγια, πριν το καταπέτασμα (βαριά κουρτίνα-χώρισμα) που χώριζε αυτά από τα άγια των αγίων. Ο Λουκάς δεν αναφέρει ποτέ ο Ζαχαρίας μπήκε να θυμιάσει. Η συρροή όμως του λαού δείχνει μάλλον ότι μπήκε το απόγευμα (L).

(4) Ρηματική μετοχή αντί για το απλό ρήμα μαζί με το και=και μπήκε στο ναό, για να θυμιάσει (δ). Στην ελληνική θα εκφραζόταν απλούστερα «και αφού του έλαχε, μπήκε» (L).

(5) Αντιτίθεται στο ιερό και ήταν το οικοδόμημα που περιλάμβανε τα άγια και τα άγια των αγίων. Οι ιερείς μπορούσαν να μπαίνουν στα άγια, όπου ήταν το θυσιαστήριο των θυμιαμάτων. Σύμφωνα με το Εξοδ. λ 7 ο Ααρών προσέφερε το θυμίαμα. Υπερίσχυσε όμως η συνήθεια την λειτουργία αυτή να επιτελεί απλός ιερέας (L).

(6) Η λέξη τονίζει την ιερότητα του τόπου (g).

Λουκ. 1.10 καὶ πᾶν τὸ πλῆθος ⁽¹⁾ ἦν ⁽²⁾ τοῦ λαοῦ προσευχόμενον ⁽³⁾ ἔξω ⁽⁴⁾ τῇ ὥρᾳ ⁽³⁾ τοῦ θυμιάματος ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ όλο το πλήθος του λαού βρισκόταν συναθροισμένο και προσευχόταν ἔξω, στο προαύλιο του ναού, την ώρα που καιγόταν το θυμίαμα.

(1) Από την συρροή του πλήθους θα μπορούσε κάποιος να συμπεράνει ότι ήταν ημέρα Σαββάτου. Η ένδειξη όμως δεν είναι βέβαιη.

(2) Η θέση της λέξης «του λαού» μεταξύ του ἦν και του προσευχόμενον, αντιτίθεται στο να θεωρήσουμε ότι το ἦν συνδέεται με το προσευχόμενον=προσευχόταν (p). Μάλλον πρέπει να πάρουμε το ἦν με την έννοια του βρισκόταν, υπήρχε εκεί (L).

(3) Σύμφωνα με το Ταλμούδ η ώρα του θυμιάματος ήταν εξόχως ιερή και αναμφίβολα σε αυτήν επικρατούσε σιγή (Αποκ. η 1,3,4)(L). Το θυμιάμα ήταν σύμβολο της θείας λατρείας της ευάρεστης στο Θεό (δ). Συνδέονταν λοιπόν οι δύο αυτές πράξεις, δηλαδή η προσφορά του θυμιάματος και η πράξη της προσευχής όπως η πραγματικότητα με το σύμβολο. Η προσφορά του θυμιάματος συμπλήρωνε τις ατέλειες της πραγματικής λατρείας, όπως και η τελευταία αυτή αποτελούσε την ψυχή του θυμιάματος, το οποίο ανέβαινε προς τον ουρανό (g). Δεν είναι λοιπόν αρκετό να στεκόμαστε απλώς στον τόπο όπου ο Θεός λατρεύεται, αλλά πρέπει και οι καρδιές μας να συνενώνονται στη λατρεία παρακολουθώντας τον λειτουργό σε όλα τα στάδιά της. Τι θα μας ωφελήσει η προσφορά του θυμιάματος, εάν δεν συμπέσει με αυτήν και η προσφορά των προσευχών μας;

(4) Έξω από το ναό, τα άγια, στα προαύλια των ανδρών και γυναικών (δ).

(5) Κυριολεκτικά σημαίνει την ύλη του θυμιάματος. Ήδη όμως και στους κλασσικούς σήμαινε την προσφορά του θυμιάματος στη φωτιά. Είναι η μόνη λέξη η οποία χρησιμοποιείται και από τους Ο΄ και όχι η λέξη θυμίαση, η οποία ακριβέστερα θα δήλωνε την πράξη (L). Όλες οι προσευχές τις οποίες προσφέρουμε στις αυλές του Κυρίου, γίνονται δεκτές από αυτόν χάρις στα θυμιάματα της μεσιτείας του Χριστού στο υπερουράνιο θυσιαστήριο. Αλλά όταν σύμφωνα με το βιβλίο της Αποκαλύψεως (η 3-4) ο άγγελος πρόσφερε θυμιάματα πάνω στο επουράνιο θυσιαστήριο, ο καπνός τους ανέβαινε συνοδευόμενος «από τις προσευχές των αγίων». Δεν είναι δυνατόν να αναμένουμε κάποια βοήθεια από τη μεσιτεία του Χριστού, εάν δεν προσευχόμαστε και εμείς από το βάθος του πνεύματός μας και με κάθε θερμότητα και επιμονή. Αλλά και πάλι τίποτα δεν μπορούμε να αναμένουμε και από αυτές τις θερμότερες προσευχές μας χωρίς τη μεσιτεία του Χριστού, ο οποίος πάντοτε ζει «για να προσεύχεται για χάρη μας».

Λουκ. 1.11 ὥφθη⁽¹⁾ δὲ αὐτῷ⁽²⁾ ἄγγελος κυρίου⁽³⁾ ἐστὼς ἐκ δεξιῶν⁽⁴⁾ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τότε του εμφανίστηκε ἄγγελος Κυρίου, ο οποίος στεκόταν στα δεξιά του θυσιαστηρίου, πάνω στο οποίο καιγόταν το θυμιάμα.

(1) Παθητικός αόριστος από το άχρηστο θέμα όπτομαι. Σημαίνει φανερώθηκε και λέγεται συνήθως για φανέρωση που προκαλεί θαυμασμό λόγω του μεγαλείου και της λαμπρότητας του εμφανιζομένου. Δες Ματθ. ιζ 3, Πράξ. β 3 κλπ (δ).

(2) Εμφανίστηκε σε αυτόν άγγελος. Σύμφωνα με τη Γραφή περιβαλλόμαστε από τον ουρανό και τους κατοίκους του (Δ΄ Βασ. στ 17, Ψαλμ. λγ 8). Ο Ιησούς διακηρύττει το γεγονός αυτό (Λουκ. ιε 7 και 10). Αλλά για να αντιληφθεί κάποιος την εμφάνιση των όντων αυτών του αοράτου κόσμου, δεν αρκούν οι σωματικές αισθήσεις, με τις οποίες επικοινωνούμε με τον ορατό κόσμο. Πιθανώς κάποιο πρόσωπο αδιάφορο που θα στεκόταν μαζί με τον Ζαχαρία στον τόπο τον άγιο, δεν θα αντιλαμβανόταν τίποτα το ιδιαίτερο ή θα δοκίμαζε απλώς κάποια αόριστη εντύπωση από πράγμα παράδοξο και ακατανόητο. Κάτι τέτοιο συνέβη στη σκηνή που εξιστορείται στο Ιωαν. ιβ 28, όπου ο Ιησούς ακούει λόγια συγκεκριμένα του Πατέρα, την ώρα που το πλήθος νομίζει ότι έγινε βροντή. Κάτι παρόμοιο συνέβη και στην οπτασία του Παύλου, όπου οι συνοδοί του άκουσαν θόρυβο και είδαν φως, αλλά δεν διέκριναν ούτε τη μορφή ούτε τα λόγια του Κυρίου (g). «Για να βλέπονται τα αισθητά, δεν χρειάζεται κάτι να ενεργήσει, αλλά το υγιές μάτι όταν ανοίξει, είτε θέλει να γίνει ορατό το αισθητό είτε όχι, το βλέπει... Δεν είναι έτσι όμως τα θεία... Πράγματι λοιπόν με τη θεία χάρη ο Θεός φανερώθηκε στον Αβραάμ ή σε κάποιον από τους αγίους και για να δει αυτός το Θεό, αίτιο δεν ήταν μόνο το μάτι της ψυχής του Αβραάμ, αλλά ο Θεός άφησε τον εαυτό του να εμφανιστεί στον δίκαιο, αφού έγινε άξιος της οπτασίας του. Αλλά και ένας άγγελος, όσο δεν θέλει να βλέπεται από εμάς, δε φαίνεται αν και είναι παρών... Αλλά και μετά τον παρόντα αιώνα... να ξέρεις, ότι δεν φαίνεται στον καθένα ο Θεός ή οι άγγελοι, αλλά ο καθένας από αυτούς που βλέπουν, θα δει το Θεό λόγω του ότι έχει καθαρή καρδιά και έχει ετοιμαστεί ώστε να δει το Θεό. Και στον ίδιο τόπο δύο άνθρωποι, ο ένας που έχει καθαρή καρδιά, ο άλλος που έχει ρυπαρή, ο μὲν θα δει, διότι δεν βλέπεται τοπικά ο Θεός, αλλά μέσω της καθαρής καρδιάς, ο άλλος δεν θα τον δει. Έτσι πρέπει να εννοήσουμε και για το Χριστό. Μη νομίζεις δηλαδή, ότι όλοι όσοι έβλεπαν τον Χριστό, τον έβλεπαν. Έβλεπαν το σώμα του Χριστού, τον Χριστό όμως, όπως στην πραγματικότητα είναι, δεν τον έβλεπαν. Βλεπόταν όμως από μόνους όσοι ήταν άξιοι να βλέπουν το μέγεθός του... Από συγκατάβαση εμφανίστηκε ο άγγελος στον Ζαχαρία. Διότι δεν μπορεί κάποιος με μάτια φθαρτού σώματος, να δει άφθαρτο σώμα» (Ω). Εφόσον λοιπόν «φαίνεται ο Θεός ή οι άγγελοί του... σε αυτούς που έχουν καθαρή καρδιά, και ο Ζαχαρίας ήταν τέτοιος, για αυτό εμφανίστηκε σε αυτόν άγγελος Κυρίου» (Σχ).

(3) Το όνομα του οποίου ανακοινώθηκε μετά από λίγο στο Ζαχαρία. Δες σ. 19 (b).

(4) Η πόρτα του ναού έβλεπε προς την ανατολή. Ο Ζαχαρίας λοιπόν μπαίνοντας στο ναό είχε το πρόσωπο στραμμένο στη δύση. Μπροστά του ήταν το θυσιαστήριο των θυμιαμάτων, που βρισκόταν πριν το καταπέτασμα που χώριζε τα άγια από τα άγια των αγίων. Δεξιά του ήταν η τράπεζα της πρόθεσης κατά την βόρεια πλευρά και

αριστερά του η χρυσή λυχνία. Ο άγγελος εμφανίστηκε στα δεξιά του θυσιαστηρίου (g), όχι στα δεξιά του Ζαχαρία, που στεκόταν μπροστά στο θυσιαστήριο. Το δεξί μέρος ήταν η νότια πλευρά και ο άγγελος ήταν μεταξύ του θυσιαστηρίου και της χρυσής λυχνίας (p). Γιατί εμφανίστηκε στα δεξιά; Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «διότι επρόκειτο να του προαναγγείλει καλά νέα» (Ω). Πιο σωστά, στα δεξιά, στην τιμητική θέση (p), για να τονιστεί η αξία του αγγέλου. Το θυσιαστήριο θεωρείται σαν ένα πρόσωπο που έχει το δεξί του και το αριστερό του μέρος (L).

(5) «Είπε βεβαίως θυσιαστήριο του θυμιάματος, διότι υπήρχε και άλλο θυσιαστήριο, αυτό των ολοκαυτωμάτων» (Θφ). Και «μέσα μεν ήταν το θυσιαστήριο του θυμιάματος, ενώ έξω το θυσιαστήριο των ζώων που προσφέρονταν και των άλλων προσφορών» (Ζ).

Λουκ. 1.12 καὶ ἐταράχθη⁽¹⁾ Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ’ αὐτόν⁽²⁾.

Μετάφραση: *Κι όταν τον είδε ο Ζαχαρίας, ταραχθηκε και κυριεύθηκε από φόβο.*

(1) «Ταράζεται μεν ο Ζαχαρίας. Διότι ένα ασυνήθιστο θέαμα, ταραίζει και τους αγίους» (Θφ). Ιδιαίτερο γνώρισμα της εύθραυστης ανθρώπινης φύσης είναι να ταράζεται, όταν βλέπει την πνευματική δημιουργία (Βέδας). «Ταραχτηκε λοιπόν, λέει, ο Ζαχαρίας όταν είδε. Διότι ένας άνθρωπος δεν μπορεί να αντέξει να του εμφανιστεί μία παράξενη μορφή» (Ω). Από τότε που ο άνθρωπος αμάρτησε, η διάνοιά του έγινε αδύνατη να βαστάζει την δόξα τέτοιων αποκαλύψεων και η συνείδησή του κατατρομάζει λόγω της ενοχής του. Και ο ίδιος ο Δανιήλ δεν μπορούσε να βαστάξει μία τέτοια οπτασία (Δαν. ι 8). Και για αυτό ο Θεός εκλέγει συνήθως ανθρώπους όμοιους με εμάς και μέσω αυτών αποκαλύπτει σε μας τις βουλές του, ώστε να μην τρομάζουμε από την παρουσία σε εμάς των οργάνων του.

(2) Για αυτήν τη φράση δες Πράξ. ιθ 17, Εξ. ιε 16, Ιουδίθ ιε 2 (p). Όταν ο αόρατος κόσμος γίνεται ξαφνικά ορατός, ο άνθρωπος ταράζεται. Αφού η συναίσθηση της αμαρτωλότητάς του αφυπνίζεται, η ταραχή μεταβάλλεται σε φόβο. Διότι αισθάνεται τον εαυτό του να απειλείται από κρίση (g). «Πρώτα μεν με τη μορφή φοβίζει τον ιερέα, έτσι ώστε αφού γίνει εκείνος πιο ευλαβής λόγω του φόβου, να δεχτεί με χαρά το μυστήριο» (σχ).

Λουκ. 1.13 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος, μὴ φοβοῦ⁽¹⁾, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου⁽²⁾, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει⁽³⁾ υἱὸν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα⁽⁴⁾ αὐτοῦ Ἰωάννην⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ο ἄγγελος ὁμῶς του εἶπε: Μὴ φοβάσαι, Ζαχαρία, ἀλλὰ νὰ χαίρεσαι, διότι εἰσακούσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ δέησή σου που πολλές φορές ἕως τώρα ἔκανες. Ἡ γυναίκα σου ἡ Ελισάβετ θὰ σου γεννήσει ἓνα αγόρι, καὶ θὰ του δώσεις τὸ ὄνομα Ἰωάννης.

(1) «Ἀλλὰ ὁ ἄγγελος μειώνει τὴν ταραχή» (Θφ), «καὶ τὸν ἐπαναφέρει μετὰ τὸ νὰ του δώσει τὴ χαρμόσυνη ἀγγελία τῆς γέννησης τοῦ Ἰωάννη» (Ω). «Πρῶτα ὁμῶς βγάζει τὸν φόβο ἀπὸ τὴν ψυχὴ του, ἔτσι ὥστε χωρὶς ταραχὴ νὰ ἀκούσει καὶ νὰ προσέξει τὰ λόγια του» (Ζ). «Διότι ὅπως ἀκριβῶς σε ταραγμένο νερό, δὲν μπορεῖ νὰ καθρεπτιστεῖ με ἀκρίβεια ἡ ὄψη, ἔτσι ψυχὴ που ταρακουνιέται ἀπὸ φόβο, δὲν εἶναι ικανὴ νὰ δεχτεῖ κάποια διδασκαλία, ἀν δὲν καθариσθεῖ ἀπὸ τὸ φόβο» (σχ). «Μὴ φοβάσαι». Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο οὐράνιο μήνυμα στο χάρμα τῆς Κ.Δ. που αὐγάζει, τὸ ὁποῖο τόσο ἐλκυστικὰ περιγράφεται ἀπὸ τὸν Λουκά. Μέσα ἀπὸ ἀγρίους καὶ πολὺ στενοὺς δρόμους, οδηγηθήκαμε σε ἐξόχως χαρμόσυνη διέξοδο (b). «Μὴ φοβάσαι, δὲν ἦλθα νὰ σου φέρω θλιβερὴ ἀναγγελία, οὔτε νὰ μεταφέρω ἀπειλὴ ἐναντίον τοῦ ἔθνους, ὅχι ὅπως ὁ Σαμουὴλ που μῆνυε στὸν Ἡλία τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἱερωσύνης» (σχ).

(2) Λιγότερο πιθανὴ ἐρμηνεία: Ἡ δέησή σου «για τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ· διότι γιὰ αὐτὴν παρακαλοῦσαν κάθε μέρα οἱ ἱερεῖς. Εἰσακούστηκε λοιπὸν, διότι ἐπρόκειτο ἤδη νὰ γίνῃ ἄνθρωπος ὁ Σωτὴρας καὶ νὰ σώσει τὸ λαὸ του ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες του» (Ζ). «Λένε δηλαδὴ κάποιοι, ὅτι, ἐπειδὴ προσευχόταν γιὰ τὶς ἀμαρτίες τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπρόκειτο νὰ γεννήσῃ γιὸ που θὰ φώναζε: «Να, τὸ πρόβατο τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο σηκώνει τὴν ἀμαρτία τοῦ κόσμου», εὐλόγα λέει σε αὐτόν ὁ ἄγγελος, ὅτι ἀκούστηκε ἡ δέησή σου γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ» (Θφ). Πιο πιθανὴ ἐρμηνεία: Εἶχε ζητήσει ἀπογόνον σε προηγούμενο χρόνο (b). Δεχόμενοι ὁμῶς ὅτι, τὸ «ἡ δέησή σου» ἀναφέρεται σε ζήτησι ἀπογόνου, δὲν εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἡ αἴτησι αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενο τῆς δέησης τοῦ Ζαχαρία καὶ ἐκείνη τὴ στιγμὴ που ἦλθε μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο. Τὸ «ἡ δέησή σου» μπορεῖ νὰ σημαίνει: ἡ συνηθισμένη προσευχή σου, που ἐγένετο πολλές φορές στὸ παρελθόν (g). Ἐναντίον τώρα τῆς ἐνστάσης, ὅτι δὲν ἦταν δυνατόν ἄνθρωποι προχωρημένοι σὲ ἡλικία νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ζητοῦν ἀπὸ τὸ Θεὸ παιδί, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ’ ὄψῃ, ὅτι τὸ «προβεβηκότες» πρέπει νὰ τὸ πάρουμε με σχετικὴ ἐννοια, ἀφοῦ στοὺς ἱερεῖς δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ λειτουργοῦν μετὰ τὸ πεντηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας τους (Ἀρ. ἡ 25), ἐνῶ ἡ ἀπελπισία γιὰ ἀπόκτησι τέκνου, προερχόταν ἀπὸ τὸ ὅτι μετὰ ἀπὸ μακρὰ συζυγία δὲν ἀπέκτησαν κανένα. Μαζί με αὐτά, δὲν ὑπάρχει καμία ἀνάγκη νὰ δεχτοῦμε, ὅτι καὶ

μέχρι την εποχή εκείνη εξακολουθούσε να παρακαλεί ο Ζαχαρίας για απόκτηση παιδιού (δ). Δεήσεις που απευθύνονται με πίστη, μεταβιβάζονται στον ουρανό και δεν λησμονούνται ποτέ, έστω και αν τα αιτήματα που μέσω αυτών γίνονται, δεν μας παρέχονται προς το παρόν. Προσευχές, τις οποίες κάναμε όταν ήμασταν νέοι και μόλις μπήκαμε στον κόσμο, είναι δυνατόν να εισακουστούν, όταν είμαστε γέροντες και πλησιάζουμε να φύγουμε από τον κόσμο.

(3) Το γεννώ χρησιμοποιείται γενικά για άνδρα (Ματθ. α 1-16, Πράξ. ζ 8,29, Γεν. ε 3-30, ια 10-28 κλπ), μερικές όμως φορές χρησιμοποιείται και για γυναίκα (Λουκ. α 57, κγ 29, Ιω. ιστ 21, Γαλ. δ 24)(ρ). Στους μεταγενέστερους, Λουκιανό και Πλούταρχο, βρίσκεται το γεννώ και για γυναίκα (δ).

(4) Η έκφραση συναντιέται και στους κλασσικούς, βρίσκεται όμως πολλές φορές και στην Κ.Δ. και στους Ο' (Γεν. ιστ 11, ιζ 19 κλπ.)(δ).

(5) Σύμφωνα με καλύτερες μαρτυρίες χειρογράφων και κώδικες η γραφή είναι: Ιωάνην. Στους Ο' έχουμε Ιωάνης (Β' Παρ. κη 12) και Ιωανάν (Β' Παρ. ιζ 15, Νεεμ. ιβ 13) και Ιωνάν (Νεεμ. στ 18) και Ιωνά (Δ' Βασ. κε 23. Δες και Ιω. κα 15-17). Όλοι αυτοί οι τύποι της λέξης, είναι συντομεύσεις του Ιεχοχανάν= Δώρο του Ιεχωβά (ρ). Ιωάννης=Θεόφιλος ή Θεοδώρητος (δ).

Λουκ. 1.14 καὶ ἔσται χαρὰ σοι⁽¹⁾ καὶ ἀγαλλίασις⁽²⁾, καὶ πολλοὶ⁽³⁾ ἐπὶ τῇ γεννήσει⁽⁴⁾ αὐτοῦ χαρήσονται·

Μετάφραση: Θα νιώσεις χαρά και αγαλλίαση· και πολλοί, όταν θ' ακούσουν το προφητικό κήρυγμά του, θα χαρούν για τη γέννησή του.

(1) «Επειδή θα γίνεις πατέρας ενός τέτοιου παιδιού» (Ζ). Θα είναι τέτοιος γιος, ώστε θα έχεις πάντα λόγο να χαίρεσαι για αυτόν. Πολλοί γονείς, εάν ήταν δυνατόν να προΐδουν τι θα γίνονταν τα παιδιά τους, αντί να χαίρονται για τη γέννησή τους, θα εύχονταν μάλλον να μην είχαν ποτέ γεννηθεί. Αλλά ο γιος σου αυτός, λέει ο άγγελος, θα αναδειχτεί τόσο λαμπρός, ώστε μπορείς να χαίρεσαι και να αγάλλεσαι θριαμβευτικά για το ότι θα είσαι ο πατέρας του.

(2) Η αγαλλίαση είναι ανώτερος βαθμός χαράς (δ).

(3) «Όχι μόνο οι συγγενείς και γνωστοί, αλλά και σε όσους αποκαλύφθηκε από το Θεό το τι υπηρεσία επρόκειτο να εκτελέσει» (Ζ). Αλλά και μετέπειτα κατά τα χρόνια της δράσης του η χαρά για την εμφάνιση προφήτη ολόκληρους αιώνες μετά από τον

τελευταίο προφήτη, ήταν πολύ μεγάλη, έστω και αν δεν υπήρξε γενική (ρ). «Διότι έστω και αν όχι όλοι οι Ιουδαίοι, αλλά πολλοί χάρηκαν για την παρουσία του προδρόμου, που ανάγγειλε τον ερχομό του σωτήρα, ο οποίος έγινε πρόξενος σε μας όλων των αγαθών» (Ω). Θα συμμετείχαν στη χαρά του Ζαχαρία πολλοί, διότι άνδρας τέτοιας υπέροχης ευσέβειας και κοινωφελούς δράσης γεννήθηκε στη γη. Η χαρά αυτή έφτασε στο κατακόρυφο, όταν κατά μυριάδες ο λαός συνέρρεε στον Ιορδάνη για να ακούσει το περί μετανοίας κήρυγμά του και να βαπτιστεί από αυτόν (ο).

(4) Υπάρχει και η γραφή γενέσει, την οποία ο g βρίσκει προτιμότερη από τη βυζαντινή γραφή γεννήσει.

Λουκ. 1.15 ἔσται γὰρ μέγας⁽¹⁾ ἐνώπιον τοῦ κυρίου⁽²⁾, καὶ οἶνον καὶ σίκερα⁽³⁾ οὐ μὴ πίῃ, καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται⁽⁴⁾ ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς⁽⁵⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Η γέννησή του θα φέρει τόση μεγάλη χαρά, διότι ο άνθρωπος αυτός θα είναι πραγματικά μεγάλος και αναγνωρισμένος από τον ίδιο τον Κύριο. Δεν θα πιεί κρασί ή άλλο μεθυστικό ποτό. Και θα είναι γεμάτος με τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος από τον καιρό ακόμη που θα είναι στην κοιλιά της μητέρας του.

(1) «Το να πει «θα είναι μεγάλος», φανερώνει το μέγεθος της ψυχής του Ιωάννη και μέγεθος που βλέπεται από το Θεό. Διότι υπάρχει κάποιο μέγεθος ψυχής σε σχέση με την αρετή, το οποίο βλέπεται από τον Κύριο, και υπάρχει και μία μικρότητα ψυχής» (Ω).

(2) «Δεν είναι κάθε μεγάλος ένδοξος, αλλά αυτός που είναι μεγάλος μπροστά στον Κύριο, δηλαδή ο δίκαιος και πιστός» (Ω). «Υπόσχεται ο άγγελος ότι ο Ιωάννης θα είναι μεγάλος, αλλά μπροστά στον Κύριο. Διότι πολλοί λέγονται μεγάλοι μπροστά στους ανθρώπους και όχι στο Θεό... Ο Ιωάννης όμως ήταν μεγάλος στην ψυχή» (Θφ), «διότι ήταν μεγάλος στις αρετές» (Ζ). Δεν πρόκειται για μεγαλείο κοσμικής και παροδικής δόξας, αλλά για μεγαλείο, το οποίο ο Θεός αναγνωρίζει ως τέτοιο (g). Μεγάλος άνδρας στη γλώσσα της Γραφής λέγεται αυτός που με λόγια και έργα έγινε πρόξενος μεγάλης πνευματικής ωφέλειας στους αδελφούς του. Δες και Ματθ. ε 19 (δ). Τον μεγάλο μπροστά στους ανθρώπους τον αναδεικνύουν η ευγενική καταγωγή, το χρήμα και τα ταλέντα. Κανένα όμως από αυτά δεν είναι απαραίτητο για να γίνει κάποιος μεγάλος και μπροστά στο Θεό. Κάποιο πρόσωπο μπορεί να κατάγεται από τον ενδοξότερο μονάρχη και να κατέχει πλούτο ανυπολόγιστο, να διακρίνεται επίσης και για την εξαιρετική ιδιοφυΐα του, και όμως να μην είναι ποτέ μεγάλος μπροστά στο Θεό. Από την άλλη κάποιος άλλος μπορεί να γεννήθηκε σε καλύβα, στερημένος χρημάτων και

ιδιοφυΐας, και όμως, ενώ παραμένει αφανής στα μάτια των ανθρώπων, να είναι μεγάλος μπροστά στο Θεό. Τι έκανε τον Ιωάννη μέγα; Η υπακοή. Δεν έπραττε τίποτα άλλο παρά πάντοτε εκείνο, το οποίο ο Θεός ήθελε και ζητούσε από αυτόν. Και εμείς, εάν υπακούμε στο Θεό, θα αποβούμε μεγάλοι μπροστά του. Αναντίρρητα βεβαίως το μεγαλείο μπροστά στο Θεό, είναι ασύγκριτα προτιμότερο από το μεγαλείο μπροστά στους ανθρώπους, όχι μόνο διότι είναι μόνιμο και αιώνιο, αλλά και διότι κάνει αυτόν που το έχει, χρησιμότερο και ανάμεσα στη γενιά του.

(3) Και οι δύο αυτές λέξεις βρίσκονται έτσι και στους Ο΄. Δες Λευϊτ. ι 9, Αρ. στ 3, Κριτ. ιγ 4,7, το σίκερα όμως οι Ο΄ μη βρίσκοντας αντίστοιχη λέξη στην ελληνική, το άφησαν έτσι εξελληνίζοντας τον τύπο αντί για σεκάρ σε σίκερα (δ). Η ίδια εβραϊκή λέξη μεταφράζεται άλλοτε μεν σίκερα, άλλοτε πάλι μέθυσμα και μερικές φορές σίκερα μέθυσμα (Λευϊτ. ι 9, Αρ. στ 3, Κριτ. ιγ 4,7,14). Ο Ευσέβιος (Ευαγγελ. Προπ. VI, 10,8) γράφει γενική πτώση σίκερος, και αλλού σικέρατος. Αλλά το σίκερα είναι συνήθως άκλιτο (ρ). Είναι από τις λέξεις που λέγονται μοναδική φορά στην Κ.Δ.. «Σίκερα λέγεται οτιδήποτε μπορεί να φέρει μέθη, αλλά δεν είναι από αμπέλι» (Θφ), «κάθε ποτό που φέρνει μέθη εκτός κρασιού, και κατεχοχήν το παρασκεύασμα από φοίνικες» (Ζ). Ο Ιωάννης συναριθμείται στην τάξη εκείνη των ανθρώπων, των ειδικά αφιερωμένων, οι οποίοι δεν είχαν μεν την ιερωσύνη, ζητούσαν όμως να πραγματοποιήσουν το ιδανικό της ισραηλιτικής αγιότητας. Ονομάζονταν Ναζιραίοι από το Ναζίρ=καθιερωμένος (=αφιερωμένος). Δες για αυτούς που ανήκαν σε αυτήν την τάξη Αρ. στ 1 και εξής. Η υποχρέωση που αναλαμβανόταν από την ευχή του Ναζιραίου ήταν συνήθως για ορισμένο χρονικό διάστημα. Έχουμε όμως και ισόβια Ναζιραίους τον Σαμψών και τον Σαμουήλ και τέτοιος έγινε και ο Ιωάννης (g). Όσοι πρόκειται να υπηρετήσουν τον Κύριο σε διακεκριμένες και ανώτερες διακονίες, πρέπει να μάθουν να ζουν ζωή αυταπάρνησης και εγκράτειας. Πρέπει να είναι νεκροί ως προς τις ηδονές των αισθήσεων και να φυλάνε τη διάνοιά τους από καθετί που σκοτίζει και ταραίζει αυτήν.

(4) Μπήκε σε αντίθεση με το μεθύσι με κρασί και σίκερα. Δες Εφεσ. ε 18 (b). Αντί για τη φυσική διέγερση από τα οιοπνευματώδη, πρόκειται να έχει έμπνευση υπερφυσική από Πνεύμα Άγιο. Εκτός από το Ματθ. κβ 10, κζ 48 το ρήμα πίμπλημι χρησιμοποιείται από μόνο τον Λουκά 22 φορές (ρ). «Αφού προανέγγειλε με την αποχή του κρασιού και των ποτών, την αποχή από τα ευχάριστα και έδειξε από αυτό την σκληραγωγία της διατροφής του, λέει λοιπόν για πληροφορία και το ανώτερο, ότι δηλαδή από βρέφος θα ντυθεί την ουράνια δύναμη, αφού προγνώριζε ο Θεός τον τρόπο ζωής που θα ασκήσει και το τι σκεύος θα αποβεί» (Ζ). Θα γεμίσει από τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος και μάλιστα το προφητικό (δ).

(5) Δηλαδή από την ώρα εκείνη, κατά την οποία θα είναι στην κοιλιά της μητέρας του. Δες και Ησ. μθ 1 (δ). Εβραϊκός τρόπος έκφρασης (Ψαλμ. κα 11,ο 6. Δες και Κριτ. ιγ 5,7,ιστ 17,Ιωβ λα 18 κλπ). Λέγεται η λέξη αντί για την πιο κλασσική «εκ γενετής» μαζί ή χωρίς το ευθύς (αμέσως)(ρ). «Ο μεν λαός λοιπόν, δεν γνώρισε τον Σωτήρα ήδη να κάνει θαύματα και υπερφυσικά σημεία. Ο Ιωάννης όμως, ενώ ήταν ακόμη στην κοιλιά της μητέρας, σκιρτά όταν ήλθε η μητέρα του Ιησού... Είχε λοιπόν Άγιο Πνεύμα ο Ιωάννης και από την κοιλιά ακόμη της μητέρας του» (Ω).

Λουκ. 1.16 καὶ⁽¹⁾ πολλοὺς⁽²⁾ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει⁽³⁾ ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν⁽⁴⁾ αὐτῶν.

Μετάφραση: Και θα κάνει πολλούς απ' τους απογόνους του Ισραήλ που έχουν αποπλανηθεί και απομακρυνθεί από τον Θεό με τις αμαρτίες τους να επιστρέψουν με τη μετάνοια στον ενανθρωπήσαντα Κύριο, τον Θεό τους.

(1) Τα δύο προσωπικά χαρακτηριστικά του Ιωάννη που εκτέθηκαν ήδη –δηλαδή η υποταγή της σάρκας και η κυριαρχία του πνεύματος- θα εκδηλωθούν σε δύο εξωτερικά αποτελέσματα της δράσης του δηλαδή σε μεγάλη θρησκευτική αφύπνιση μεταξύ του λαού και στην προετοιμασία για την μεσσιανική βασιλεία (ρ). Πρωτίστως θα δημιουργήσει ο Ιωάννης ισχυρή θρησκευτική κίνηση (g).

(2) «Όσοι θα πειστούν από αυτόν» (Ζ). «Και ο μεν Ιωάννης πολλούς από τους υιούς (του Ισραήλ) επέστρεψε στον Κύριο... σύμφωνα με το λόγο του ευαγγελίου· ο Κύριός μας όμως Ιησούς Χριστός όλους τους φώτισε στην επίγνωση της αλήθειας» (Σχ).

(3) «Ο λόγος υπαινίσσεται, ότι σχεδόν όλοι οι Ιουδαίοι είχαν πλανηθεί από την οδό του νόμου και ασχολούνταν με εντολές και διδασκαλίες ανθρώπων, από τους οποίους πολλούς τους γύρισε η διδασκαλία του Ιωάννου στο Χριστό τον Κύριο και Θεό των όλων, ο οποίος είναι η αληθινή οδός» (Ω).

(4) Τον Χριστό «εδώ ονομάζει Κύριο και Θεό» (Ζ). Είναι λοιπόν ο Χριστός Θεός (b).

Λουκ. 1.17 καὶ αὐτὸς προελεύσεται⁽¹⁾ ἐνώπιον αὐτοῦ⁽²⁾ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει⁽³⁾ ἡλίου, ἐπιστρέψει καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα⁽⁴⁾ καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων⁽⁵⁾, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Αυτός θα προπορευθεί από την έλευση του Θεανθρώπου Μεσσία έχοντας το ίδιο προφητικό χάρισμα του Πνεύματος και την ίδια παρρησία και

δυναμική δράση που είχε και ο Ηλίας. Και θα τα χρησιμοποιεί αυτά για να ξαναγυρίσει στα παιδιά τις καρδιές των πατέρων που ψυχράνθηκαν και έχασαν κι αυτή τη φυσική τους στοργή, και να θερμάνει έτσι και να σφίξει στενότερα τους οικογενειακούς δεσμούς· κι ακόμη για να επαναφέρει τους απειθείς και δύστροπους και να τους κάνει να αποκτήσουν τις σκέψεις και το φρόνημα των δικαίων και να γίνουν ενάρετοι. Και έτσι να ετοιμάσει για τον Κύριο ένα λαό θρησκευτικώς και ηθικώς προετοιμασμένο να τον υποδεχθεί και να τον εγκολπωθεί ως Σωτήρα του.

(1) «Θα τρέξει μπροστά από αυτόν, κηρύσσοντας μετάνοια και αναγγέλλοντας την παρουσία του» (Ζ).

(2) Μπροστά στο Θεό, που έρχεται στο λαό του στο πρόσωπο του Μεσσία. Ησ. μ 1-11 και Μαλαχ. γ 1-5 (ρ). Το αὐτοῦ δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται παρά μόνο στο προηγούμενο «ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν». Η εμφάνιση λοιπόν του Μεσσία είναι εμφάνιση του ίδιου του Ιεχωβά. Ο Μαλαχίας (γ 1) είχε διακηρύξει αυτό με σαφήνεια λέγοντας «Να εγώ θα στείλω... μπροστά από το πρόσωπό μ ο υ» (g).

(3) «Πνεύμα μεν ονόμασε το πνευματικό χάρισμα, ενώ δύναμη την ενέργεια. Λέει λοιπόν, ότι θα έχει και το χάρισμα και την ενέργεια του Ηλία» (Ζ). «Διότι δεν λέει «με την ψυχή του Ηλία»· δεν ήταν δηλαδή μετεμψύχωση. Αλλά «με το πνεύμα και τη δύναμη του Ηλία». Διότι υπήρχε στον Ηλία πνεύμα και δύναμη, δηλαδή πνευματικό χάρισμα. όπως ακριβώς και στον καθένα από τους προφήτες. Το πνεύμα λοιπόν, το οποίο ήταν στον Ηλία, ήλθε στον Ιωάννη... Λέγοντας «με το πνεύμα»... εννοεί με το προφητικό χάρισμα» (Ω). Το πνεύμα είναι η πηγή, η δύναμη, το αποτέλεσμα. Ο Ιωάννης θα είναι νέος ανακαινιστής, όμοιος με τον Ηλία (g). Όχι η ίδια δύναμη των θαυμάτων του Ηλία, διότι «ο Ιωάννης μεν δεν έκανε κανένα θαύμα» (Ιω. ι 41)(δ). Ο άγγελος υπαινίσσεται μάλλον την ατρόμητη ενέργεια για υπεράσπιση του δικαίου, η οποία έβαλε τον μεν Ηλία αντιμέτωπο της Ιεζάβελ, ενώ τον Ιωάννη αντιμέτωπο της Ηρωδιάδας (L). Και ο Ιωάννης μίλησε με θάρρος σε βασιλιάδες και ευθαρσώς μάλωσε και έλεγξε αυτούς (δ). «Ερημίτης ήταν και ο Ιωάννης και απέρिटτος (απλός) και ελεγκτικός όπως ο Ηλίας» (Θφ). Θα είναι τέτοιος όπως και ο Ηλίας και θα έχει δράση τέτοια όπως και ο Ηλίας. Θα φορά τρίχινο ρούχο και δερμάτινη ζώνη, όπως εκείνος και θα ζει μακριά από τον κόσμο. Θα κηρύττει όπως εκείνος την ανάγκη της μετάνοιας και της ανόρθωσης σε γενιά εξόχως διεφθαρμένη. Θα είναι όπως εκείνος θαρραλέος και ζηλωτής στον έλεγχο της αμαρτίας και στην μαρτυρία εναντίον της και απέναντι στους ισχυρότερους της γης. Και θα μισηθεί και θα διωχτεί για αυτό από τον Ηρώδη και την Ηρωδιάδα, όπως και ο Ηλίας από τον Αχαάβ και την Ιεζάβελ. Και θα ενισχύεται στο έργο του και θα εμπνέεται, όπως και ο Ηλίας, από το θείο πνεύμα και την θεία δύναμη, η οποία θα στέψει το έργο του με θαυμαστή επιτυχία.

(4) Η κατά γράμμα ερμηνεία είναι η μόνη φυσική (δ) και αποδίδει λαμπρή έννοια και ίσως στο σύνολο είναι και η άριστη. Στην ηθική κατάπτωση του λαού ακόμη και η πατρική στοργή είχε χαλαρώσει. Δες Σοφ. Σειράχ μη 10. Πραγματική ανακαίνιση των ηθών ισχυροποιεί τους οικογενειακούς δεσμούς. Ό,τι εξασθενίζει αυτούς, δεν αποτελεί αληθινή ανόρθωση και μεταρρύθμιση (ρ). Η έννοια της φράσης=θα επαναφέρει την αληθινή πατρική στοργή, την ομόνοια και την ειρήνη μεταξύ πατέρων και παιδιών (δ).

(5) =Και όσοι είναι ανυπάκουοι, για να επιστρέψει αυτούς στο φρόνημα των δικαίων, για να μεταβάλλει αυτούς σε δίκαιους (δ). Δεν πρέπει λοιπόν το «απειθείς» να σχετιστεί με το «τέκνα», διότι δεν εννοείται η ανυπακοή των παιδιών προς τους γονείς, αλλά των Ιουδαίων προς το Θεό (ρ). Εκείνους, οι οποίοι είχαν το νόμο του Θεού και απιστούσαν σε αυτόν, θα επιστρέψει ή θα οδηγήσει σε τέτοια κατάσταση, ώστε θα ενωθούν αυτοί με τον αριθμό των δικαίων, αποκτώντας την υπακοή και την σύνεση των τελευταίων αυτών. Όπως λοιπόν οι δίκαιοι είναι έτοιμοι, έτσι και οι ανυπάκουοι θα γίνουν έτοιμοι για τον Κύριο (b). Η φρόνηση σημαίνει τον τρόπο σκέψης, της εκτίμησης των πραγμάτων (g).

(6) Η ετοιμασία για την οποία γίνεται λόγος εδώ, είναι η συνέπεια της επιστροφής και ο τελικός σκοπός του «προελεύσεται» (ρ). Αποτέλεσμα της επιστροφής είναι το να ετοιμαστεί για τον Κύριο λαός προετοιμασμένος, δηλαδή θρησκευτικά και ηθικά διαμορφωμένος (δ): «έτοιμο να υποδεχτεί το κήρυγμα... προετοιμασμένο για υποδοχή του Χριστού» (Θφ). Ο λαός πρέπει να είναι έτοιμος, μη τυχόν ο Κύριος βρίσκοντάς τον ανέτοιμο για τον εαυτό του, τόν χτυπήσει με την μεγαλοσύνη του (b). Ο Πρόδρομος λοιπόν «προλέγοντας πολλά θαυμαστά για τον Κύριο, προετοίμασε την πίστη του λαού προς αυτόν» (Σχ.). Αλλά και με το κήρυγμά του περί μετανοίας προετοίμασε τις ψυχές για υποδοχή του Κυρίου. Όταν κάποιος συναισθανθεί τις αμαρτίες του και συντριβεί για αυτές, τότε είναι προδιατεθειμένος να υποδεχτεί το Χριστό ως πολυτιμότεο σωτήρα.

Λουκ. 1.18 Καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον⁽¹⁾· κατὰ τί γινώσκειαι τοῦτο⁽²⁾; ἐγὼ γάρ εἰμι⁽³⁾ πρεσβύτερος καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα⁽⁴⁾ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

Μετάφραση: Εἶπε τότε ο Ζαχαρίας στον ἄγγελο: Με ποιό σημάδι θα βεβαιωθῶ γι' αυτό που μου λες; Αυτό μου φαίνεται ἀπίθανο και ἀπίστευτο, διότι ἐγὼ εἰμαι γέρος και η γυναίκα μου είναι περασμένης ηλικίας.

(1) «Επειδή είδε τα γηρατειά και την αδυναμία της φύσης και όχι τη δύναμη του Θεού, δεν δέχτηκε εύκολα της υπόσχεση της γέννησης» (Ζ).

(2) =με ποιο σημάδι θα γνωρίσω, με ποιο θαύμα θα γνωρίσω αυτό, ότι δηλαδή θα αποκτήσω γιο; (δ). Είναι ακριβώς το ίδιο με το ερώτημα που τέθηκε από τον Αβραάμ στον Κύριο (Γεν. ιε 8). Δες και τις περιπτώσεις του Γεδεών (Κριτ. στ 36-39) και του Εζεκία (Δ΄ Βασ. κ 8), οι οποίοι ζήτησαν θαύματα. Ομοίως και του Μωϋσή (Εξόδ. δ 2-6) και του Άχαζ (Ησ. ζ 11) στους οποίους δόθηκαν σημάδια, χωρίς να ζητήσουν αυτά. Το πνεύμα, με το οποίο τέτοιες αιτήσεις έγιναν, μπορεί να ποικίλλει και να είναι πολύ διαφορετικό, παρόλο που η μορφή της αίτησης μπορεί να είναι η ίδια. Το γεγονός όμως ότι ο Ζαχαρίας είχε μπροστά του όλα αυτά τα παραδείγματα που προηγήθηκαν, τα οποία θα έπρεπε να διδάξουν αυτόν, έκανε την ολιγοπιστία του αδικαιολόγητη (ρ). Από την άλλη, η ιερότητα του τόπου, όπου του ανακοινωνόταν το μήνυμα αυτό το θείο και η ουράνια εμφάνιση, η οποία έφερνε αυτό, δεν έπρεπε να του αφήσουν την παραμικρή αμφιβολία για την προέλευσή του (g). Η ερώτηση του Ζαχαρία δεν υπήρξε μία ταπεινή αίτηση για βεβαίωση της πίστης του, αλλά αντίρρηση προσώπου που θεωρεί το μήνυμα απίστευτο. Σχεδόν είπε ο Ζαχαρίας: Είναι αυτό αδύνατο και πώς θα πιστέψω αυτό; Και όμως δεν είναι δυνατόν παρά να αντιλήφθηκε ότι αυτός που μιλά προς αυτόν ήταν άγγελος και μόνη η εμφάνιση αγγέλου, η τόσο ασυνήθιστη, που έγινε μάλιστα στο ναό, ο οποίος ήταν ο τόπος όπου ο Θεός αποκαλυπτόταν και φανέρωνε το θέλημά του, και σε ώρα θυμιάματος και προσευχής και λατρείας, ήταν σημάδι υπερεπαρκές να πείσει τον Ζαχαρία.

(3) Με αυτό ο Ζαχαρίας σχεδόν υπονοεί, ότι ο άγγελος πρέπει να αγνοούσε ή να είχε ξεχάσει, ότι αυτός και η γυναίκα του ήταν προχωρημένης ηλικίας (ρ).

(4) Θεωρούσε δύσκολη την απόκτηση παιδιού μετά από άκαρπη συμβίωση τόσων χρόνων (δ).

Λουκ. 1.19 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ⁽¹⁾. Ἐγὼ εἰμι⁽²⁾ Γαβριήλ⁽³⁾ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾, καὶ ἀπεστάλην⁽⁵⁾ λαλῆσαι πρὸς σὲ καὶ εὐαγγελίσασθαι⁽⁶⁾ σοι ταῦτα·

Μετάφραση: Τότε ο άγγελος του αποκρίθηκε: Εγώ είμαι ο αρχάγγελος Γαβριήλ, που παραστέκομαι μπροστά στο Θεό για να τον υπηρετώ μαζί με τους άλλους αρχαγγέλους του. Και με έστειλε ο Θεός να σου μιλήσω και να σου φέρω τη χαρμόσυνη αυτή είδηση.

(1) Τα λόγια στο σ. αυτόν υποβοηθούν τον Ζαχαρία να κατανοήσει την βαρύτητα του σφάλματός του. Παραγνώρισε και το αξίωμα αυτού που μετέφερε το μήνυμα και το έκτακτο και εξαιρετικό του μηνύματος (g).

(2) Στο λόγο του Ζαχαρία «Διότι εγώ είμαι», αντιτάσσεται το «εγώ είμαι» του αγγέλου=Είσαι γέρος και δεν βρίσκεις πιθανόν το να αποκτήσεις παιδί. Αλλά και εγώ είμαι άγγελος του οποίου ο λόγος πρέπει να πιστεύεται (p).

(3) =άνδρας Θεού (δ) ή, ο άνδρας ο ισχυρός του Θεού (g) ο άνθρωπος του Θεού (L,p). Ο Γαβριήλ παρουσιάζεται ως άγγελος των θελημάτων του Θεού (δ)· ο ισχυρός υπηρέτης ο εντεταλμένος να συντελεί στην πρόοδο του θείου έργου στη γη. Αυτός ανήγγειλε στον Δανιήλ την αποκατάσταση της Ιερουσαλήμ και αυτός ευαγγελίστηκε την Μαρία (g). Ο Μιχαήλ (=Ο οποίος είναι όμοιος με το Θεό) είναι αυτός που εκπροσωπεί την αγγελική αντίσταση εναντίον του Σατανά. Στη Γραφή ο Γαβριήλ είναι ο άγγελος του ελέους, ενώ ο Μιχαήλ ο άγγελος της κρίσης (p). Ο Μιχαήλ είναι ο εξολοθρευτής όποιου τολμά να εξισωθεί και άρα και να αντιταχθεί στο Θεό (g). Άλλων αγγέλων ονόματα συναντιούνται στα δευτεροκανονικά και απόκρυφα, το όνομα Ραφαήλ (=τον οποίο ο Θεός θεράπευσε) δες Τωβίτ ιβ 15, το Ουριήλ (=φλόγα Θεού) δες βιβλίο Ενώχ κεφ. 9, τον οποίο και αλλού (βιβλ. Ενώχ κεφ. 40) ονομάζει και Φανούλ (=όψη Θεού)(δ).

(4) Υπονοεί ότι και λειτουργεί υπηρετώντας το Θεό (p). Η ιδιαίτερη όμως σημασία της φράσης είναι ότι φανερώνει την τάξη και το διακεκριμένο αξίωμα του Γαβριήλ (δ). Οι άγγελοι είναι κατά κάποιο τρόπο η αυλή του μεγάλου βασιλιά. Δες Ιώβ α 6 (L). Ο τίτλος αυτός στην Αποκάλυψη (η 2) αποδίδεται στους αγγέλους που έχουν τις 7 σάλπιγγες (δ). Και στο Τωβίτ ιβ 15 γίνεται λόγος για τους 7 αγίους αγγέλους «οι οποίοι ανεβάζουν προς το Θεό τις προσευχές των αγίων και πορεύονται μπροστά στη δόξα του αγίου». Αν και τώρα μιλώ σε σένα εδώ, η θέση μου όμως είναι δίπλα στο θρόνο του Θεού. Γνωρίζω και συναισθάνομαι ότι το Μάτι του με παρακολουθεί και είναι πάνω μου. Δεν τολμώ για αυτό να πω κάτι περισσότερο σε σένα από εκείνο, το οποίο έχω εντολή να σου πω.

(5) Το απεστάλην φανερώνει πρόσκαιρη αποστολή που ο Θεός εμπιστεύθηκε στον Γαβριήλ (L). Επιπλέον αυτό υπενθυμίζει στο Ζαχαρία την έκτακτη εύνοια που εκδηλώθηκε προς αυτόν, την οποία αυτός τόσο ψυχρά υποδέχτηκε (p).

(6) Το δεύτερο αυτό ρήμα περιέχει τον σκοπό του πρώτου=να σου μιλήσω για να ευαγγελιστώ (δ). Ο άγγελος μιλά με καλοσύνη απαντώντας μάλλον στη σκέψη του Ζαχαρία παρά στο αίτημά του. Αυτοσυστήνεται δηλώνοντας το όνομά του, την

λειτουργία του και το έργο για το οποίο στάλθηκε και τον χαρακτήρα της αποστολής του (L).

Λουκ. 1.20 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ ἔση σιωπῶν⁽²⁾ καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι⁽³⁾ ἄχρι ἥς ἡμέρας⁽⁴⁾ γένηται ταῦτα⁽⁵⁾, ἀνθ' ὧν⁽⁶⁾ οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν⁽⁷⁾.

Μετάφραση: *Αλλά αφού ζητάς σημάδι, ιδού το έχεις, όχι όμως όπως το θέλεις: Θα χάσεις τη λαλιά σου και δεν θα μπορείς να μιλήσεις μέχρι την ημέρα που θα γίνουν αυτά, δηλαδή μέχρι τη γέννηση του παιδιού και την ονομασία του. Θα έχεις την τιμωρία αυτή, επειδή δεν πίστεψες στα λόγια μου, τα οποία θα πραγματοποιηθούν ολοκληρωτικά στην ώρα τους.*

(1) Με το ιδού αναγγέλλεται σαν κάποια έκπληξη η τιμωρία που έρχεται (g). Το ιδού είναι εβραϊσμός, μολονότι δεν είναι σπάνιο και στους κλασσικούς (p). Σημάδι παρέχεται σε αυτόν που ζητά τέτοιο, αν και όχι τέτοιο όπως θα προτιμούσε (b).

(2) Ο αναλυμένος τύπος του μέλλοντα φανερώνει το διαρκές της σιγής μέχρις ορισμένου χρόνου (p). «Δεν συγχωράει ο άγγελος τον Ζαχαρία που έδειξε απιστία, δίκαια· διότι είχε εκείνος για υπόδειγμα και άλλες στείρες που υπήρξαν πριν από αυτόν και γέννησαν, όπως διδάσκουν οι θείες Γραφές» (Α). «Έπρεπε αυτός να στραφεί στον Αβραάμ και τη Σάρρα, έπρεπε να θυμηθεί την Ρεβέκκα, έπρεπε να θυμηθεί τη μητέρα του Σαμψών, έπρεπε τον Ελκανά και την Άννα και τον Δαβίδ που ψάλλει· αυτός που εγκαθιστά στείρα στο σπίτι ως μητέρα που ευφραίνεται με παιδιά» (σχ). «Η γλώσσα σου, λέει, υπηρέτησε στην απιστία των λόγων και αυτή θα δεχτεί και την τιμωρία για την απιστία» (Χ). Πιο κάτω προστίθεται «και έμεινε κουφός». Έγινε λοιπόν κωφάλαλος. «Ήταν λογικό λοιπόν που έπαθε αυτά τα δύο, ούτε να ακούει δηλαδή, ούτε να μιλά. Επειδή, από τη μία, παράκουσε, καταδικάζεται σε κώφωση, επειδή, από την άλλη, αντιμίλησε, καταδικάζεται σε σιωπή» (Θφ).

(3) Αυτό προστίθεται για να δηλώσει ότι η σιωπή δεν θα ήταν πράξη και κατάσταση εκούσια (p).

(4) «Να καταλάβεις τη φιλανθρωπία του Δεσπότη. Απιστείς σε μένα, λέει· τώρα δέξου την τιμωρία, και όταν στην πράξη θα δώσω την απόδειξη, τότε θα σταματήσω την οργή· όταν μάθεις ότι δίκαια τιμωρήθηκες, τότε θα σε απαλλάξω από την τιμωρία» (Χ). Έτσι το αμαρτωλό αίτημα του Ζαχαρία εκπληρώθηκε με τρόπο, ο οποίος συγχρόνως είναι και κατηγορία και ευλογία. Διότι η απιστία θεραπεύτηκε με την

τιμωρία (ρ). Έτσι ο Θεός επισκέπτεται με ραβδί τις ανομίες του λαού του και με μαστίγιο τις αδικίες του, δεν θα πάρει όμως το έλεός του από αυτόν και δεν θα αθετήσει τα λόγια που βγήκαν από τα χείλη του (ψαλμ. πη 33).

(5) «Ποια; Η γέννηση δηλαδή και η ονοματοδοσία» (Ζ).

(6) Το μόριο αυτό βρίσκεται και στα Λουκ. ιβ 3, ιθ 44, Πραξ. ιβ 23, Β' Θεσ. β 10, όπως και στους Ο' και σημαίνει κυρίως για αντάλλαγμα, για ανταπόδοση, οπότε και=επειδή, διότι. Βρίσκεται η λέξη και στους εθνικούς συγγραφείς (δ).

(7) «Στον καιρό της γέννησης και της ονοματοδοσίας» (Ζ) ή της ανάδειξης του Προδρόμου. Η απιστία του ανθρώπου λοιπόν δεν καταργεί την αξιοπιστία του Θεού. Οι υποσχέσεις του Θεού θα εκπληρωθούν στον καιρό τους.

Λουκ. 1.21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν⁽¹⁾ τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ⁽²⁾ χρονίζειν⁽³⁾ αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.

Μετάφραση: Ο λαός στο μεταξύ εξακολουθούσε να περιμένει τον Ζαχαρία. Κι όλοι απορούσαν, γιατί αυτός έμενε πολλή ώρα μέσα στο ναό κι αργούσε να βγεί.

(1) Η ανάλυση αυτή του παρατατικού φανερώνει αυτό που γινόταν εξακολουθητικά (δ). Ένα χωρίο του Ταλμούδ (Hieros, Joma 43,2) λέει: «Ο μεγάλος θύτης (ο ιερέας που τελεί τη θυσία) κάνει σύντομη προσευχή στο άδυτο... Δεν παρατείνει την προσευχή του από φόβο, μήπως ανησυχήσει το λαό». Πράγματι ο λειτουργός ήταν δυνατόν να χτυπηθεί από το Θεό για κάποιο αμάρτημά του. Δες Λευϊτ. ιστ 13. Η ραββινική αυτή παρατήρηση ισχύει ειδικά για την είσοδο του μεγάλου αρχιερέα στα άγια των αγίων κατά την ημέρα του εξιλασμού. Μπορεί όμως να εφαρμοστεί και στην καθημερινή είσοδο των ιερέων στα άγια (g). Πάντως ο Ζαχαρίας εδώ παρέμεινε στο θυσιαστήριο περισσότερο από το συνηθισμένο (ρ).

(2) Ή, με την έννοια του «επί τῷ»=διότι καθυστέρούσε (δ) ή αφού ο Λουκάς για να δηλώσει τον λόγο του θαυμασμού χρησιμοποιεί τη σύνταξη θαυμάζω επί τῷ (Λουκ. β 33, δ 22, θ 43, κ 26) θα ερμηνεύσουμε το ἐν τῷ χρονίζειν= την ώρα που καθυστέρούσε (L).

(3) Χρησιμοποιείται και από τους εθνικούς συγγραφείς και σημαίνει βραδύνω, αργοπορώ (δ).

Λουκ. 1.22 ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς⁽¹⁾, καὶ ἐπέγνωσαν⁽²⁾ ὅτι ὀπτασίαν⁽³⁾ ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων⁽⁴⁾ αὐτοῖς, καὶ διέμενε κωφός.

Μετάφραση: Αλλά κι όταν βγήκε από το θυσιαστήριο, δεν μπορούσε να τους μιλήσει και ν' απαντήσει σ' όσους τον ρωτούσαν για την αργοπορία του. Και κατάλαβαν ότι μέσα στο ναό είχε δει κάποια οπτασία. Κι αυτός εξακολουθούσε να συνεννοείται μ' αυτούς με νεύματα, και παρέμενε κωφός και άλαλος.

(1) Σύμφωνα με τη Μίσχνα (Tamid VII,2) οι 5 ιερείς, οι οποίοι είχαν ετοιμάσει τη λυχνία και προσφέρει το θυμίαμα έβγαιναν μαζί από τα άγια και έδιναν την ευλογία στο λαό. Πολλοί από τους νεότερους ερμηνευτές νόμισαν ότι ο λαός διαπίστωσε το πάθημα του Ζαχαρία, από το ότι δεν μπορούσε να απαγγείλει τα λόγια της ευλογίας. Αλλά ο Λουκάς παρουσιάζει εδώ τον Ζαχαρία μόνο. Τον είχαν περιμένει και στις ερωτήσεις που του έκαναν για εξήγηση της αργοπορίας του, δεν μπορούσε να απαντήσει. Άλλωστε και η όλη στάση του πρόδιδε την συγκίνησή του (L).

(2) Το σύνθετο επέγνωσαν φανερώνει σαφή αναγνώριση και πλήρη γνώση. Δες Λουκ. ε 22,κδ 16,31 (p)

(3) Η λέξη έχει την ίδια έννοια με τις λέξεις όραμα και όραση. Χρησιμοποιείται από τους αλεξανδρινούς συγγραφείς για υπερφυσικά οράματα, τα οποία κάποιος ή ξύπνιος ή στον ύπνο βλέπει με τα εσωτερικά μάτια, τα οποία ο Θεός ανοίγει (δ).

(4) «Έκανε νεύματα στο λαό που ίσως ρωτούσε την αιτία της σιωπής. Επειδή δεν μπορούσε δηλαδή να μιλήσει, φανέρωνε αυτήν με νεύμα» (Θφ). ἦν διανεύων= εξακολουθούσε για κάποια ώρα ζητώντας να κάνει γνωστό με νεύματα αυτό που του συνέβη (δ).

Λουκ. 1.23 καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι⁽¹⁾ τῆς λειτουργίας⁽²⁾ αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον⁽³⁾ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Κι όταν συμπληρώθηκαν οι ημέρες της εβδομάδος εκείνης που είχε το καθήκον να λειτουργεί στο ναό, έφυγε από τα Ιεροσόλυμα και πήγε στο σπίτι του.

(1) Όταν τελείωσε η εβδομάδα, κατά την οποία η εφημερία Αβιά υποχρεωνόταν να λειτουργεί στο ναό (p). «Αν και άκουσε από πριν ο Ζαχαρίας, ότι θα του συμβεί ευχάριστο πράγμα, δεν έσπευσε πριν τον κατάλληλο καιρό να δρομολογήσει την προφητεία, αλλά περίμενε να ολοκληρώσει την πνευματική λειτουργία και τότε να υπηρετήσει την προφητεία με τη σαρκική επαφή, διδάσκοντας, ότι πρέπει όλα να τα

βάζουμε δεύτερα σε σχέση με την τιμή στο Θεό» (Ω). «Διότι πρέπει ο ιερέας να απέχει εντελώς από τη γυναίκα του στις μέρες της λειτουργίας του» (Ζ).

(2) Η λέξη σήμαινε κατ' αρχήν δημόσια υπηρεσία που αναλαμβάνονταν από ιδιώτη για κοινό συμφέρον. Από μόνη της η λέξη δεν εξέφραζε τίποτα το ιερό. Νωρίς όμως και στους μη Ιουδαίους συγγραφείς χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τις λειτουργίες των θεών. Έτσι συναντιέται στον Αριστοτέλη, τον Διόδωρο και σε παπύρους (L).

(3) Το σπίτι του δεν ήταν στα Ιεροσόλυμα, στο τμήμα της πόλης που ονομαζόταν Όφελ, όπου πολλοί ιερείς διέμεναν, αλλά σε άγνωστο χωριό της ορεινής περιφέρειας που βρισκόταν στα νότια της Ιερουσαλήμ. Δες σ. 39. Είναι πιθανόν, ότι πολλοί από τους ιερείς δεν έμεναν στην πόλη, αλλά σε γειτονικά χωριά και κωμοπόλεις (p). «Απείχε λοιπόν κάποιο διάστημα η ορεινή περιοχή από την Ιερουσαλήμ. Αλλά ακόμη και αν είχε στα ίδια τα Ιεροσόλυμα το σπίτι του ο ιερέας, δεν επιτρεπόταν σε αυτόν να βγει έξω από την αυλή του ναού κατά τον καιρό της εφημερίας του» (Θφ).

Λουκ. 1.24 Μετά δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας⁽¹⁾ συνέλαβεν⁽²⁾ Ἑλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καὶ περιέκρυσεν⁽³⁾ ἑαυτὴν μῆνας πέντε⁽⁴⁾, λέγουσα⁽⁵⁾

Μετάφραση: Ὑστερα λοιπὸν ἀπὸ τις ἡμέρες αὐτὲς ἔμεινε ἐγκυος ἡ σύζυγός του ἡ Ἑλισάβετ, καὶ ἐπὶ πέντε μῆνες ἀπὸ συστολή ἐκρυσεν με ἐπιμέλεια τὴν ἐγκυμοσύνη της.

(1) Δηλαδή τις ημέρες της λειτουργίας του Ζαχαρία, που αναφέρθηκαν στο σ. 23 (b).

(2) Η λέξη συναντιέται 11 φορές στο Λουκά και 5 αλλού. Μόνος αυτός χρησιμοποιεί τη λέξη και για δήλωση της εγκυμοσύνης και μόνο στα δύο πρώτα κεφάλαια του ευαγγελίου του (και στο σ. 31 και 36 και β 21). Η έννοια αυτή είναι κοινή και στους ιατρούς συγγραφείς και στον Αριστοτέλη. Ο Hobart σημειώνει ότι ο αριθμός των λέξεων που χρησιμοποιούνται από τον Λουκά για δήλωση της εγκυμοσύνης είναι σχεδόν ο ίδιος με αυτόν που χρησιμοποιεί ο Ιπποκράτης. Δηλαδή εν γαστρί έχω (κα 23), ἐγκυος (β 5), στείρα (α 7), ἀτεκνος (κ 28). Με εξαίρεση τη φράση «εν γαστρί έχω» όλες οι υπόλοιπες είναι αποκλειστικά στην Κ.Δ. μόνο σε αυτόν (p). Οι αρχαίοι αντί για το συλλαμβάνω, στην περίπτωση της γυναίκας, έχουν το ρήμα κύω ή κυέω (δ).

(3) Η πρόθεση «περί» σημαίνει το από παντού· ἐκρυσεν τον εαυτό της από όλους, όχι όμως μένοντας στο σπίτι και αποφεύγοντας την δημοσιότητα, αλλά ἐκρυσεν τον εαυτό της ως ἔγγυο (δ). Υπάρχει στη συμπεριφορά αυτή της Ελισάβετ ένα μείγμα αξιοθαύμαστο σεβασμού προς τον εαυτό της και σεβασμού για το έργο του Θεού (g).

Έκρυβε τον εαυτό της «επειδή ντρεπόταν για την κυοφορία στα γεράματα και σε χρόνο έξω από το συνηθισμένο» (Ζ), αλλά και χωρίς να λέει λόγια καύχησης για την τιμή που έγινε σε αυτήν από το Θεό.

(4) Μετά τους 5 μήνες η εγκυμοσύνη πλέον γινόταν σε όλους φανερή. Η Ελισάβετ λοιπόν «δεν έλεγε τίποτα, έως ότου σχεδόν όλοι, για να μιλήσουμε έτσι, την εξέταζαν ότι ήταν έγκυος, από αυτά που έβλεπαν, έστω και αν εκείνη έκρυβε το πράγμα» (Ω).

(5) Έλεγε σε αυτούς που συμμετείχαν στη χαρά της (b).

Λουκ. 1.25 ὅτι οὕτω μοι πεποίηκεν⁽¹⁾ ὁ Κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπέϊδεν⁽²⁾ ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός⁽³⁾ μου ἐν ἀνθρώποις⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Όταν όμως πλέον δεν μπορούσε να κρυφτεί, έλεγε σ' αυτούς που ήθελαν να την συγχαρούν: Μου έκανε αυτό το καλό ο Θεός έτσι, σε περασμένη ηλικία, τις ημέρες αυτές που επέβλεψε με ευμένεια σε μένα για να μου αφαιρέσει τη ντροπή που ένιωθα ανάμεσα στους ανθρώπους εξαιτίας της στειρότητας και της ατεκνίας μου.

(1) Το «κάνω» εδώ λέγεται με τη σημασία του ευεργετώ, ευλογώ (δ).

(2) Το αντικείμενο του ἐπέϊδεν δεν είναι ούτε το «εμένα» που εξυπακούεται, ούτε το ὄνειδός μου, αλλά το ἀφελεῖν=Επέβλεψε για να απομακρύνει· έλαβε φροντίδα, προνόησε να απομακρύνει (ρ). Η Ελισάβετ ιδιοποιείται τον θριαμβευτικό λόγο της Ραχήλ στο Γεν. λ 23 («Αφείλεν (αφαίρεσε) ο Θεός μου το όνειδος»)(g).

(3) «Διότι στους Εβραίους ήταν ντροπή η ακαρπία του σώματος» (Ζ), «όπως ακριβώς ήταν έπαινος και ευλογία η πολυτεκνία» (Σχ.). Η στειρότητα θεωρούνταν στην Π.Δ. ντροπή, σαν σημάδι θείας δυσμένειας (Ησ. δ 1, μζ 9, Ωσηέ θ 11, Ψαλμ. ριβ 9)(δ).

(4) «Την ντροπή μου στους ανθρώπους» (Ζ). Την ντροπή μου μεταξύ των ανθρώπων (δ). Μόλις και μετά βίας συναριθμούσε τον εαυτό της ανάμεσα στο ανθρώπινο γένος λόγω της στείρωσής της (b). Η Ελισάβετ κινείται με ευγνωμοσύνη σε ευχαριστία του Θεού για την απομάκρυνση της στείρωσής της και θεωρούνταν από αυτήν η εγκυμοσύνη της ως ουσιώδες χαρακτηριστικό θείας ευλογίας που δόθηκε σε αυτήν. Ο πνευματικός χαρακτήρας της Κ.Δ. εισήγαγε νέες αντιλήψεις και αποδίδει δευτερεύουσα σημασία σε τέτοιες πρόσκαιρες ευλογίες (ο).

Στίχ. 26-38. Ο ευαγγελισμός της Παρθένου Μαρίας .

Λουκ 1.26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ⁽¹⁾ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριήλ ὑπὸ⁽²⁾ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν⁽³⁾ τῆς Γαλιλαίας⁽⁴⁾ ἥ ὄνομα Ναζαρέτ⁽⁵⁾

Μετάφραση: Τον ἕκτο μήνα της εγκυμοσύνης της Ελισάβετ ἔστειλε ὁ Θεός τὸν ἀρχάγγελο Γαβριήλ σε μία πόλη της Γαλιλαίας που λεγόταν Ναζαρέτ,

Ἡ γέννηση τοῦ Βαπτιστῆ υπήρξε ὅπως αὐτὴ τοῦ Ἰσαάκ ἀποτέλεσμα ἐπέμβασης ἀνώτερης. Παρέμεινε ὁμως ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς φυσικῆς τάξης. Ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ ἔχει χαρακτηριστὴ ἐνέργεια ἀμεσα δημιουργικῆς. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ δεῦτερος Ἀδάμ. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια, στὴν ὁποία οφείλεται ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ, δὲν διασπᾶ τὴ συνέχεια ἀνάμεσα στὴν παλιά καὶ τὴ νέα ἀνθρωπότητα. Ἀπὸ τὸν κόλπο μήτρας ἀνθρώπινης ἀνελκύει ὁ Θεός τὸ σπέρμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ προέλθει με τὴν δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ δεύτερου Ἀδάμ. Χάρις ὁμως στὴν ὁργανικὴ αὐτὴ σύνδεση μπόρεσε ὁ Ἰησοῦς νὰ ἐξυψώσει τὴν φυσικὴ ἀνθρωπότητα, τῆς ὁποίας ἐγίνε μέλος, στὸ ὕψος τῆς θείας κατάστασης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν ἀληθινὸ καὶ ὕψιστο προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

(1) «Μῆνα ἕκτο ἐννοεῖ τὸν μῆνα ἀπὸ τῆ σύλληψη τοῦ Ἰωάννη» (Θφ).

(2) Υπάρχει καὶ ἡ γραφὴ: ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρόθεση «ὑπὸ» που ἐκφράζει τὴν ἀμεση ποιητικὴ αἰτία, εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴν πρόθεση «ἀπὸ», ἡ ὁποία δηλώνει ἀπλῶς τὸ μέρος ἀπὸ ὅπου ἦλθε, τὸν οὐρανὸ (δ).

(3) Ἡ περιγραφὴ τὴν ὁποία κάνει ὁ Λουκάς καθορίζοντας ὄχι μόνον τὸ ὄνομα τῆς πόλης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τῆς περιφέρειας, στὴν ὁποία ἀνήκε ἡ πόλη, ὑπονοεῖ ἴσως ὅτι ὁ Λουκάς γράφοντας ἔχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ἐκείνου, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦταν σχετικοὶ με τὴ γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης (ρ).

(4) Τὸ ὄνομα σημαίνει κύκλος, ἐκταση γῆς (δ). Ἐτσι ὀνομαζόταν ὁ κύκλος ἢ ἡ περιφέρεια τῆς ἀγίας Γῆς, ἡ γειτονικὴ με τὴ Φοινίκη. Τὸ πλήρες ὄνομα τοῦ τμήματος αὐτοῦ ἦταν Κύκλος τῶν ἐθνῶν, λόγω τῶν πολυάριθμων ἐθνικῶν που προέρχονταν ἀπὸ τὴ Φοινίκη ἢ τὴν παλαιὰ Χαναάν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν στὸ τμήμα αὐτὸ (γ).

(5) Ὁ τύπος τοῦ ὀνόματος ποικίλλει μετὰξὺ τῶν Ναζαρέθ, Ναζαρέτ, Ναζαρά καὶ Ναζαράτ. Ὁ τύπος Ναζαράθ συναντιέται συχνά στὸν κώδικα Δ. Ἡ ὀνομασία Ναζαρά χρησιμοποιεῖται σύμφωνα με τοὺς παλαιότερους κώδικες μῆς φορὰ ἀπὸ τὸν Ματθαῖο (δ 13) καὶ ἴσως μῆς φορὰ ἀπὸ τὸ Λουκά (δ 16). Ἡ ὀνομασία Ναζαρέθ βρίσκεται μῆς φορὰ στὸν Ματθαῖο (κα 11) καὶ μῆς φορὰ στὶς Πράξεις (ι 38). Παντοῦ ἔχουμε Ναζαρέτ. Ἡ νεότερη πόλη ὀνομάζεται Ἐν-ναζιρά με 5000 κατοίκους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους οἱ

περισσότεροι είναι Χριστιανοί και λίγοι Μωαμεθανοί (ρ). Όταν ο βασιλικός οίκος του Δαβίδ είχε τελείως ξεπέσει και λησμονηθεί και φαινόταν ο άρχοντας του κόσμου αυτού να κυριαρχεί και στο ίδιο το θυσιαστήριο του Θεού, τότε είχε φτάσει το πλήρωμα του χρόνου. Τότε ήταν καιρός να γεννηθεί το σκεύος της εκλογής, το οποίο θα δεχόταν τη θεία χάρη, η οποία θα αναδείκνυε αυτό κεχαριτωμένη και ευλογημένη ανάμεσα στις γυναίκες και να ανατραφεί όχι σε βασιλικά ανάκτορα αλλά σε αφανή φτώχεια. Σε φτώχεια όχι μόνο σωματική, αλλά «και στο πνεύμα», για να γίνει και δική της η βασιλεία των ουρανών· να πενθεί για την ερήμωση του βασιλικού οίκου της και του λαού της, για να παρηγορηθεί από τον Κύριο· να είναι καθαρή και αγνή στην καρδιά, για να είναι και άξια ώστε να δει το Θεό.

Λουκ 1.27 πρὸς παρθένον⁽¹⁾ μεμνηστευμένην⁽²⁾ ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου Δαυὶδ⁽³⁾, καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: σε μία παρθένα κόρη που ήταν αρραβωνιασμένη μ' έναν άνδρα που λεγόταν Ιωσήφ. Η παρθένος αυτή κόρη καταγόταν από τη γενιά του Δαβίδ, και το όνομά της ήταν Μαριάμ.

(1) Του Χριστού η μητέρα υπήρξε παρθένος, διότι δεν έπρεπε να γεννηθεί με τον συνηθισμένο φυσικό τρόπο, αλλά υπερφυσικά. Ήταν αναγκαίο αυτό, για να μην κληρονομήσει και αυτός την μολυσμένη ανθρώπινη φύση, όπως διέφθειρε αυτήν η παράβαση του πρώτου Αδάμ, αλλά ώστε ως νέος Αδάμ να πάρει την υγιή ανθρώπινη φύση, όπως βγήκε αυτή από τα χέρια του Πλάστη και όπως είχε αυτήν και ο πρώτος Αδάμ πριν αμαρτήσει.

(2) Υπάρχει και η γραφή εμνηστευμένην. Στους Ο' έχουμε τη γραφή μεμνηστευμένην (Δευτ. κβ 23). Το ενδιαμέσο χρονικό διάστημα μεταξύ αρραβώνα και γάμου ήταν συνήθως ένα έτος, κατά το οποίο η αρραβωνιασμένη ζούσε με τις φίλες της. Η παρουσία της όμως περιερχόταν στο μέλλοντα σύζυγό της και η εκ μέρους της απιστία τιμωρούνταν ως μοιχεία με λιθοβολισμό (Δευτ. κβ 23,24)(ρ). «Για ποιο λόγο τέλος πάντων, ενώ έκρινε ο Θεός να γεννηθεί ο σωτήρας από παρθένα, δεν διάλεξε παρθένα μη αρραβωνιασμένη; Μήπως λοιπόν ήταν θείο σχέδιο να συλλάβει αυτή έχοντας μνηστήρα, ώστε να μην φαίνεται ότι φέρνει ντροπή στο σώμα της αυτό που συλλήφθηκε;» (Ω). Οικονόμησε ο Θεός να αρραβωνιαστεί η παρθένος από τη μία για αποφυγή κάθε υπόνοιας αυτών που δεν γνώριζαν την υπερφυσική γέννηση, από την άλλη, για να έχει η Παρθένος τον δίκαιο Ιωσήφ βοηθό και στήριγμα (δ). Μικρότερης σημασία η επόμενη εκδοχή: «Σωστά σε μία από τις επιστολές κάποιου μάρτυρα έχει

γραφτεί- τον Ιγνάτιο εννοώ... που έδωσε μάχη με τα θηρία στο διωγμό στη Ρώμη- ότι «διέφυγε από την προσοχή του άρχοντα αυτού του αιώνα η παρθενία της Μαρίας»» (Ω), έτσι ώστε «να μην στήσει γύρω της παγίδες με την κακή του τέχνη» (Ζ). «Δεν στάλθηκε όμως προς τον Ιωσήφ ο άγγελος, επειδή δεν είχε καμία σχέση ο Ιωσήφ με την γέννηση του Κυρίου». «Ονομάστηκε όμως άνδρας» της Παρθένου «για να υποπτευθεί από κάποιους, ότι από αυτόν έμεινε έγκυος η Μαρία και να μην λιθοβοληθεί επειδή έχασε τάχα από άλλον την παρθενία της» (Ω).

(3) «Το «από τον οίκο του Δαβίδ» θα το εννοήσουμε και για την Παρθένο και για τον Ιωσήφ. Διότι και αυτή και εκείνος κατάγονταν από το γένος του Δαβίδ» (Ζ). Κάποιοι νεότεροι ερμηνευτές αναφέρουν αυτό στον Ιωσήφ και ως ισχυρή ένδειξη για αυτό επικαλούνται την αμέσως ακόλουθη φράση «και το όνομα της παρθένου Μαριάμ», ενώ αν λεγόταν το «από τον οίκο Δαβίδ» για την Μαριάμ, θα ακολουθούσε το «και το όνομα αυτής...» ή «της οποίας το όνομα ήταν Μαριάμ» (δ). Παρ' όλα αυτά οι Weiss και Schanz παρατήρησαν δικαιολογημένα, ότι η έκφραση αυτή μπορεί να εξηγηθεί από την επιθυμία του Λουκά να τονίσει την έννοια της παρθενίας. Εξάλλου το πρόσωπο του Ιωσήφ ενδιέφερε τον Λουκά εδώ λιγότερο από το πρόσωπο της Μαρίας, αφού στην αφήγηση αυτή η πατρότητα του Ιωσήφ αποκλείεται απολύτως. Έπειτα εάν εδώ καθόριζε ο Λουκάς ότι ο Ιωσήφ ήταν από τον οίκο Δαβίδ, ποιος ο λόγος παρακάτω να τονίζει και πάλι για τον Ιωσήφ «επειδή ήταν αυτός από τη γενιά και την οικογένεια του Δαβίδ» (β 4); Οι λόγοι λοιπόν αυτοί πείθουν μάλλον ότι το «από τον οίκο Δαβίδ» αναφέρεται σε μόνη την Παρθένο (g). Σύμφωνα με αυτά και ο Ω. «το συντακτικό υπερβατό σχήμα λοιπόν έχει ως εξής. Στάλθηκε ο άγγελος προς παρθένα από τον οίκο Δαβίδ, και το όνομα της παρθένου ήταν Μαριάμ, η οποία ήταν μνηστευμένη με άνδρα, του οποίου το όνομα ήταν Ιωσήφ». Από την άλλη από τους στίχους 32 και 69 μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Λουκάς θεωρούσε την Μαρία ότι καταγόταν από τον Δαβίδ. Ανεξάρτητα λοιπόν από τον παρόντα στίχο, μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι, όπως ακριβώς ο Ιωάννης καταγόταν από ιερατικό γένος και από πατέρα και από μητέρα, έτσι και ο Ιησούς είχε καταγωγή βασιλική και από την μητέρα του Μαρία και από τον μνηστήρα της Ιωσήφ. Ο τίτλος άλλωστε «υιός Δαβίδ» αποδόθηκε δημόσια στον Ιησού και ουδέποτε αρνήθηκε αυτόν (Ματθ. α 1,θ 27,ιβ 23,ιε 22,κ 30,31, Μάρκ. ι 47,48,Λουκ. ιη 38,39)(ρ).

(4) Στο όνομα Μαριάμ δίνουν διάφορες ετυμολογίες, ότι σημαίνει είτε την ισχυρή είτε την ένδοξη και αυτήν που υμνείται. Αυτές είναι οι δύο πιο πιθανές από τις ετυμολογίες που προτάθηκαν (δ).

Λουκ 1.28 καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν εἶπεν⁽¹⁾, Χαῖρε⁽²⁾, κεχαριτωμένη⁽³⁾, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ⁽⁴⁾. ευλογημένη⁽⁵⁾ συ ἐν γυναιξίν⁽⁶⁾

Μετάφραση: Μόλις μπήκε ὁ ἄγγελος στο δωμάτιό της, της εἶπε: Χαίρε συ, που εἶσαι προικισμένη ἀπὸ τὸν Θεό με πολλές καὶ ἐξαιρετικές χάριτες. Ὁ Κύριος εἶναι μαζί σου, κι αὐτός σε γέμισε με τις χάρες του. Ἐχεις ευλογηθεῖ ἐσὺ ὅσο καμία ἄλλη γυναίκα.

(1) «Εἶπε σε αὐτὴν ἕναν χαιρετισμό ασυνήθιστο, τὸν ὁποῖο δεν βρήκα σε καμία γραφή. Τὸ «χαίρε κεχαριτωμένη» δεν βρίσκεται πουθενά· ἀλλὰ οὔτε σε ἄνδρα ἔχει εἰπωθεῖ αὐτό κάπου, ἀλλὰ για αὐτὴν φυλαγόταν αὐτός ὁ χαιρετισμός» (Ω).

(2) «Επειδὴ δηλαδὴ εἶπε ὁ Θεός στην Εὐά, με λύπες θα γεννᾶς παιδιά, καταργεῖται ἡ λύπη της Εὐας με αὐτὴν τὴν χαρά» (Ω). «Με τὸ «χαίρε» καταργεῖ τὸν δεσμό της λύπης. Να χαίρεσαι· ἦλθε αὐτός που καταργεῖ τὴ λύπη» (Σγ).

(3) «Τὴν ὀνόμασε κεχαριτωμένη διότι ἀξιώθηκε υπερφυσικῆς χάριτος» (Ζ). «Να χαίρεσαι κεχαριτωμένη· ἐπειδὴ μέχρι τώρα ἴσους καταραμένη» (Σγ). Κεχαριτωμένη ὄχι ὡς μητέρα της χάρης, ἀλλὰ ὡς κόρη της χάρης (b). Τὸ ρῆμα χαριτῶ δεν συναντιέται στους κλασσικούς, ἀλλὰ μόνο στους Ἀλεξανδρινούς καὶ μία ἀκόμη φορά στην Κ.Δ. (Εφεσ. α 6) καὶ σημαίνει γεμίζω κάποιον με χάρη. Εδὼ σημαίνει αὐτὴν που πήρε ἀπὸ τὸ Θεό πολλές καὶ μεγάλες χάρες καὶ κατεχοχὴν τὴν μέγιστη χάρη να καταξιωθεί να γίνει μητέρα Θεοῦ (δ).

(4) Λιγότερη πιθανὴ ἐρμηνεία: Μακάρι ὁ Κύριος να εἶναι μαζί σου (b). Πιο σωστά. «Ἀντὶ να πει: ὁ Θεός εἶναι μέσα σε σένα» (Ζ). «Πρέπει να ξέρουμε ὅτι με τὸ που ἐγίνε ὁ ευαγγελισμός, ἀμέσως συνέλαβε ἡ παρθένος με τρόπο παράδοξο» (Ω)· ἢ μάλλον ὁ ἄγγελος γνωρίζει τὴν εὐνοία καὶ ευαρέστηση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Μαρία ἀπὸ τὸ μήνυμα, τὸ ὁποῖο μεταφέρει σε αὐτὴν (g). Επειδὴ λοιπὸν ὁ Κύριος εἶναι μαζί της, για αὐτό ἡ παρθένος εἶναι κεχαριτωμένη. Τὸ «ὁ Κύριος μετὰ σοῦ» ἐξηγεῖ τὴν κεχαριτωμένη (p). Ἀξιοσημείωτη ἐρμηνεία καὶ η: «Επειδὴ μαζί με τὴν Εὐά ἦταν τὸ φίδι με λύπη, να χαίρεσαι ἐπειδὴ μαζί με σένα εἶναι ὁ Θεός» (Σγ).

(5) Ἡ ὅλη φράση ευλογημένη συ ἐν γυναιξί, μολονότι μαρτυρεῖται ἀπὸ τους περισσότερους μεγαλογράμματους κώδικες, καὶ ἐπίσης καὶ ἀπὸ τους Τερτυλλιανό, Ευσέβιο κλπ., ἐπειδὴ ἀποσιωπάται ἀπὸ τους κώδικες σιναϊτικὸ καὶ βατικανό, θεωρήθηκε ὡς κείμενο που παρεμβλήθηκε ἀπὸ τὸ στίχο 42. «Επειδὴ ἦταν καταραμένη ἡ Εὐά, αὐτὴ ἀκούει τὸ «ευλογημένη»» (Θφ)=πήρες ἀπὸ τὸ Θεό ευλογία καὶ χάρη.

(6) Εβραϊκός τρόπος έκφρασης για να εκφραστεί ο υπερθετικός= η κατεξοχήν ευλογημένη, η υπερευλογημένη (δ).

Λουκ 1.29 ἡ δὲ ἰδούσα⁽¹⁾ διαταράχθη⁽²⁾ ἐπὶ τῷ λόγῳ⁽³⁾ αὐτοῦ καὶ διελογίζετο⁽⁴⁾ ποταπὸς⁽⁵⁾ εἶη⁽⁶⁾ ὁ ἄσπασμός⁽⁷⁾ οὗτος.

Μετάφραση: Αυτή όμως, όταν είδε τον ἄγγελο, ταραχθηκε πολύ απ' το λόγο που της είπε και σκεπτόταν μέσα της ποιά σημασία και ποιό σκοπό να είχε ἄραγε ο χαιρετισμός αυτός.

(1) «Ταραχτηκε επειδή είδε την ασυνήθιστη όψη του αγγέλου» (Ω). Η ταραχή της προκλήθηκε από αυτήν την ίδια την εμφάνιση (b). Ο σιναϊτικός, ο βατικανός και κάποιοι άλλοι κώδικες (χειρόγραφα) αποσιωπούν το ἰδούσα.

(2) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. Το σύνθετο διαταράσσομαι φανερώνει ταραχή βαθύτερη από αυτήν του Ζαχαρία (L).

(3) «Φοβήθηκε μήπως είναι με δόλο» (Z) ο λόγος. «Ήταν θαυμαστή η παρθένος και δείχνει την αρετή της ο Λουκάς λέγοντας ότι, όταν άκουσε τον χαιρετισμό, δεν ένιωσε αμέσως ευχαρίστηση, ούτε δέχτηκε αυτό που ειπώθηκε, αλλά ταραχτηκε και ζητούσε να μάθει τι σήμαινε ο χαιρετισμός» (X). Εάν ήταν κάποια υπερήφανη και ματαιόδοξη γυναίκα, θα κολακευόταν από τον χαιρετισμό και σκιρτώντας θα είχε έτοιμη την απάντηση που θα πρόδιδε τα φουσκωμένα με αλαζονεία συναισθήματά της. Αντί για αυτά όμως ταραζεται διότι έχει τη συνείδηση, ότι δεν είχε κάποια εξαιρετική αξία, για την οποία τόσο έκτακτες υποσχέσεις να δίνονται σε αυτήν. Οι ταπεινοί ταρασσονται, όταν ακούνε τους άλλους να τους επαινούν. Όσοι λοιπόν επιζητούν τους επαίνους ή και σκιρτούν, όταν ακούνε αυτούς, δεν έχουν στηριχτεί αρκετά στην ταπείνωση και κινδυνεύουν να βλαφτούν σοβαρά από αυτούς.

(4) Σκεπτόταν, συλλογιζόταν (δ). Η σκέψη αυτή αποδεικνύει, ότι η Παρθένος δεν υπέστη σύγχυση των διανοητικών της δυνάμεων. Ταραχτηκε αλλά δεν τρόμαξε (L).

(5) Μεταγενέστερος τύπος του ποδαπός=από ποιο μέρος, (και έπειτα) και ποιος=ποια έννοια μπορεί να έχει ο χαιρετισμός αυτός; (δ). «Τι από τα δύο είναι, θεϊκός ή δαιμονικός;» (Z). «Μήπως ἄραγε είναι κάποιος απρεπής σαν από άνδρα προς μία κοπέλα, ή είναι θεϊός· επειδή υπάρχει μαζί με τον χαιρετισμό και η αναφορά του Θεού, δηλαδή το «ο Κύριος είναι μαζί σου»» (Θφ).

(6) Η ευκτική πτώση σε ερώτηση απορρηματική είναι συνηθισμένη και στους κλασσικούς (δ).

(7) «Ασπασμό λέει τον τρόπο που την ονόμασε» (Ζ)· τον χαιρετισμό, με τον οποίο μπαίνοντας της απευθύνθηκε (δ).

Λουκ 1.30 καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· Μὴ φοβοῦ⁽¹⁾, Μαριάμ, εὗρες γὰρ⁽²⁾ χάριν⁽³⁾ παρὰ τῷ Θεῷ·

Μετάφραση: *Κι ο άγγελος της είπε: Μη φοβάσαι, Μαριάμ, αλλά να χαίρεσαι, διότι ο Θεός σε έκρινε άξια να δεχθείς την εξαιρετική εύνοια και χάρη του.*

(1) «Επειδή ταραχτηκε, την γυρίζει από την ταραχή και την επαναφέρει λέγοντας· Μη φοβάσαι Μαριάμ» (Ω). «Πρώτα ηρεμεί την καρδιά της από την ταραχή, έτσι ώστε αφού έλθει σε αταραξία, να δεχτεί το θείο μήνυμα. Διότι ήταν ενδεχόμενο λόγω της ταραχής της, να μην ακούσει με ακρίβεια αυτά που θα συμβούν» (Θφ). Εάν συνεχιζόταν η ταραχή της Παρθένου θα μετατρεπόταν σε φόβο (g).

(2) Αιτιολογεί το Μη φοβάσαι. «Διότι βρήκες χάρη μπροστά στο Θεό. Για αυτό μη φοβάσαι» (Ω).

(3) «Ευνοϊκή διάθεση, οικειότητα» (Ζ). «Το «κεχαριτωμένη» που είπε παραπάνω, σαν ακριβώς να το ερμηνεύει, λέει· διότι βρήκες χάρη μπροστά στο Θεό· διότι αυτό σημαίνει το να είσαι κεχαριτωμένη, το να βρεις δηλαδή χάρη μπροστά στο Θεό, δηλαδή το να αρέσεις στο Θεό» (Θφ). Έτυχες εξαιρετικής εύνοιας από το Θεό (δ). Η φράση είναι εβραϊκή. «Ο Νώε βρήκε χάρη απέναντι στον Κύριο το Θεό» (Γεν. στ 8. Δες και Γεν. ιη 3,λθ 4)(ρ). Ο Θεός σε ευνοεί και βρήκες χάρη μπροστά του. Μη φοβάσαι, έστω και αν ο κόσμος ολόκληρος εξεγείρεται εναντίον σου. Αν ο Θεός είναι μαζί μας, ποιος είναι εναντίον μας;

Λουκ 1.31 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν⁽²⁾, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν⁽³⁾.

Μετάφραση: *Και να ποιά είναι η εξαιρετική χάρη που δεν την έλαβε ποτέ καμία άλλη γυναίκα αλλά εσύ μόνο αξιώθηκες να λάβεις: Θα συλλάβεις στην κοιλιά σου και θα γεννήσεις υιό και θα του δώσεις το όνομα "Ιησούς".*

(1) Το άμεσο αποτέλεσμα της χάρης του Θεού θα είναι αυτό, ότι θα συλλάβεις κλπ. (δ). «Το ότι μεν βρήκες χάρη ήταν συνηθισμένο. Διότι και άλλες πριν από αυτήν βρήκαν χάρη. Το να πει όμως «θα συλλάβεις» δεν ήταν πλέον συνηθισμένο, αλλά ξεχωριστό ως υπόσχεση, ασυνήθιστο πράγμα για παρθένα» (Ω). «Να, θα συλλάβεις» αυτό είναι το εξαισίο, το οποίο καμία άλλη δεν καταξιώθηκε» (Θφ). Στις λέξεις που ακολουθούν μετά το «ιδού» περιέχεται μία περίληψη του ευαγγελίου, η οποία επαναλαμβάνεται και στους σ. 50,51,68,69 και κεφ. β 10,11 (b).

(2) Τα λόγια αυτά βρίσκονται στο Γεν. ιστ 11 για τον Ισμαήλ και Ησ. ζ 14 για τον Εμμανουήλ. Δες και Γεν. ιζ 19 για τον Ισαάκ και Ματθ. α 21 για τον Ιησού (ρ). Είναι πιθανό, ότι ο Λουκάς, που τόνισε την παρθενία της Μαρίας (σ. 27), να είχε υπ' όψη τώρα το χωρίο του Ησαΐου (L). «Είπε όμως «στην κοιλιά», για να δείξει ότι ο Κύριος πήρε την ουσία της ανθρώπινης φύσης από την ίδια την μήτρα της Παρθένου» (Θφ), «και πήρε τη σάρκα από τη δική μας ουσία» (Σχ.).

(3) Το όνομα Ιησούς εμφανίζεται με τους διάφορους τύπους Oshea, Χοσιέα, Γεχοσιούα, Γοσιούα, Γεσιούα και Ιησούς. Η έννοιά του είναι «Ο Ιεχωβά είναι βοήθεια» ή «Θεός, ο Σωτήρας» (ρ). «Δίκαια ονομάστηκε Ιησούς, αυτός που ήλθε για τη σωτηρία του γένους μας· διότι το όνομα αυτό αν μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα, σημαίνει Θεού σωτηρία. Το Ιησούς λοιπόν, ερμηνεύεται, Σωτήρας» (Θφ).

Λουκ 1.32 οὗτος ἔσται μέγας⁽¹⁾ καὶ υἱὸς ὑψίστου⁽²⁾ κληθήσεται⁽³⁾, καὶ δώσει⁽⁴⁾ αὐτῷ Κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ⁽⁵⁾ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Αυτός θα είναι μεγάλος και λόγω της αγιότητας και λόγω του αξιώματός του. Κι ενώ με την ενανθρώπησή του θα γίνει τέλειος άνθρωπος, θα αναγνωρισθεί ότι είναι ο Υιός του Θεού, που είναι υψηλότερος και ανώτερος απ' όλα και εξουσιάζει τα πάντα. Και θα τον ανυψώσει ο Κύριος ο Θεός και ως άνθρωπο. Θα του δώσει το θρόνο του προπάτορά του Δαβίδ.

(1) «Αυτό ειπώθηκε και για τον Ιωάννη. Αλλά όταν ήλθε ο αληθινά μεγάλος, εκείνος ήταν μικρός. Διότι εκείνος ήταν το λυχνάρι που καίγεται και φωτίζει. Είναι λοιπόν αληθινά μεγάλος, όχι όπως ο Ιωάννης ήταν μεγάλος, αλλά ως δεσπότης και κύριος και δημιουργός του παντός. Το μέγεθός του όμως δεν φανερωνόταν τότε τόσο πολύ, όσο τώρα φαίνεται. Διότι δες το μέγεθος της δύναμής του, διότι σε όλη τη γη βγήκε ο ήχος της διδασκαλίας του και στα πέρατα της οικουμένης τα λόγια του» (Ω).

(2) Το ύψιστος σημαίνει τον Ιεχωβά, επειδή είναι πάνω από όλα τα όντα και ιδιαίτερα τις ειδωλολατρικές θεότητες (g).

(3) «Οι λέξεις «θα γίνει» και «θα ονομαστεί» αρμόζουν στην παρουσία του στη γη με τη σάρκα» (Ω). «Έπρεπε δηλαδή μάλλον να πει, ότι είναι [και όχι απλώς ονομάζεται] Υιός Υψίστου αφού γεννήθηκε από τον Πατέρα πριν τους αιώνες. Αλλά θα πούμε, ότι, όπως ακριβώς, ενώ είναι από τη φύση του αληθινός Θεός ο Υιός, έλαβε σαν να ήταν δώρο λόγω της ανθρώπινης φύσης του το όνομα το ανώτερο από κάθε όνομα, δηλαδή το να ονομάζεται Θεός· και όπως ακριβώς, ενώ είναι Κύριος όλης της κτίσης, ως δημιουργός και πλάστης, παίρνει από δωρεά πατρική κληρονομία τα έθνη λόγω της ανθρώπινης φύσης του· διότι λέει (στον Ψαλμό), «ζήτησε από εμένα και θα σου δώσω ως κληρονομιά σου έθνη»· κατά τον ίδιο τρόπο, ενώ είναι [και όχι απλώς ονομάζεται] από τη φύση του και αληθινά Υιός και έλαμψε από την ουσία του Πατέρα πριν από όλους τους αιώνες, ονομάζεται κιόλας (από εμάς) Υιός Υψίστου λόγω της ανθρώπινης φύσης του» (Σχ.). «Ονομάζεται βεβαίως υιός υψίστου ο άνθρωπος που φαίνεται. Επειδή δηλαδή ήταν μία υπόσταση, όντως ήταν Υιός υψίστου ο άνθρωπος, ο υιός της παρθένου. Διότι ήταν μεν και προαιωνίως Υιός Υψίστου ο Λόγος, αλλά δεν ονομαζόταν, ούτε γνωριζόταν. Όταν όμως σαρκώθηκε και φανερώθηκε με σάρκα, τότε βεβαίως και ονομάστηκε υιός υψίστου, αυτός που φαινόταν και έκανε τα θαύματα» (Θφ). «Ήταν μεν υιός υψίστου· ονομάστηκε όμως έτσι και ύστερα από αυτούς που πίστεψαν σε αυτόν» (Ζ). Θα ονομαστεί ή θα αναγνωριστεί ως υιός υψίστου (δ).

(4) «Και το «θα δώσει σε αυτόν ο Κύριος» αρμόζει στην ανθρώπινη παρουσία (φύση) του Χριστού. Διότι έστω και αν λέγεται ότι «παίρνει», λόγω της ανθρώπινης φύσης του, τον θρόνο του Δαβίδ, αλλά είναι ο ίδιος και βασιλιάς αιώνιος με τρόπο που αρμόζει σε Θεό» (Ω).

(5) Και αυτό είναι χαρακτηριστικό του Μεσσία, διότι σύμφωνα με τον Ψαλμό ρλα 11,12 ο Κύριος ορκίστηκε στο Δαβίδ, ότι η γενιά του θα βασιλεύσει αιωνίως και ο Μεσσίας έγινε βασιλιάς και αρχιερέας στο διηνεκές. Δες Ψαλμ. ρθ (δ). «Ακούγοντας βεβαίως θρόνο του Δαβίδ, να μη νομίζεις ότι πρόκειται για αισθητή βασιλεία, αλλά για θεία, κατά την οποία βασίλεψε πάνω σε όλα τα έθνη με το θείο κήρυγμα» (Θφ). «Θρόνο... ο οποίος δεν έχει τίποτα το θνητό και πρόσκαιρο, αλλά ο οποίος λάμπει σε όλη την οικουμένη σαν φως και φωτίζει ψυχές νοερές με την ένθεη διδασκαλία» (Σχ).

(6) Η φράση αυτή υπονοεί την καταγωγή του Ιησού από τον Δαβίδ διαμέσου της Παρθένου (g).

Λουκ 1.33 καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ⁽¹⁾ εἰς τοὺς αἰῶνας⁽²⁾, καὶ τῆς βασιλείας⁽³⁾ αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Και θα βασιλεύσει αιώνια ως αθάνατος και παντοτινός αρχιερέας και βασιλιάς στους πιστούς όλων των γενεών, οι οποίοι θα αποτελούν την πνευματική και αληθινή οικογένεια του Ιακώβ· και η βασιλεία του δεν θα έχει τέλος, όπως η βασιλεία των επίγειων βασιλέων, αλλά θα είναι ατελείωτη και παντοτινή, επειδή θα είναι θεϊκή.*

(1) «Ο λαός του Θεού άλλοτε μεν ονομάζεται Ισραήλ και άλλοτε Ιακώβ. Διότι ο ίδιος ήταν και Ισραήλ και Ιακώβ. Και ως προς τη φύση μεν ήταν Ιακώβ ο παλιός λαός, διότι καταγόταν από τον Ιακώβ ως προς τη συγγένεια του αίματος· από την άποψη όμως της υιοθεσίας, Ιακώβ είναι ο νέος λαός όσον αφορά τη συγγένεια της αρετής· διότι μπήκε ο νέος στη θέση του παλαιού. Επομένως σε αυτόν τον λαό θα βασιλεύσει αιώνια» (Ζ). «Οίκο λοιπόν του Ιακώβ να μην νομίσουμε μόνο το έθνος των Ιουδαίων, αλλά και όλους όσους μέσω της κλήσης του Σωτήρα μας από όλα τα έθνη εισήλθαν στην υιοθεσία των αγίων» (Σχ.), «τους εθνικούς που μπολιάστηκαν στην οικογένεια του Ιακώβ» (σχ.).

(2) «Δηλαδή θα βασιλεύσει πάνω σε αυτόν τον οίκο που πάντα τον αναγνωρίζει από τα έργα και από τα λόγια και θεληματικά έχει υποταχτεί σε αυτόν» (Ζ).

(3) «Ο Χριστός ήταν βασιλιάς και ως άνθρωπος· διότι είχε έργα που ανήκουν σε βασιλιά, το να νομοθετεί στους υπηκόους του, το να ρυθμίζει, το να φροντίζει, το να πεθαίνει για χάρη τους, τα οποία κατεξοχήν χαρακτηρίζουν τον αληθινό βασιλιά» (Ζ), και εξακολουθεί να βασιλεύει στην εκκλησία του, της οποίας είναι η κεφαλή. «Σε κανέναν όμως δεν ανήκει το να βασιλεύει με μία βασιλεία που δεν έχει τέλος, παρά μόνο στον δημιουργό και δεσπότη των όλων Θεό» (Σχ.).

(4) Αυτό δεν αντιφάσκει στο Α΄ Κορ. ιε 24-28 («... όταν θα παραδώσει την βασιλεία στο Θεό και πατέρα...»). Διότι η βασιλεία του Ιησού απορροφουμένη στη βασιλεία του Πατέρα δεν εκμηδενίζεται, αλλά τελειοποιείται (g). Και μετά από αυτό δεν θα παύσει ποτέ ο Χριστός να είναι βασιλιάς του λαού του, διότι πάντοτε θα λατρεύεται ως το Αρνίο του Θεού, το οποίο σφάχτηκε για απολύτρωση του λαού του (ο).

Λουκ 1.34 εἶπεν δὲ Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔσται τοῦτο⁽¹⁾, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω⁽²⁾;

Μετάφραση: Είπε τότε η Μαριάμ στον άγγελο: Πώς θα γίνει το πρωτοφανές και πρωτάκουστο αυτό μυστήριο και πώς θα συλλάβω και θα γεννήσω, αφού δεν έχω συζυγική σχέση με άνδρα;

(1) Υπάρχει και η γραφή: Πώς έσται τούτο. «Πώς θα γίνει αυτό, δηλαδή το να συλλάβω στην κοιλιά μου και να γεννήσω γιο;» (Ζ). «Δεν είπε από απιστία η Παρθένος το «πώς θα γίνει αυτό σε μένα;». Αλλά το είπε σαν σοφή και συνετή, ζητώντας να μάθει τον τρόπο του πράγματος. Διότι δεν έγινε κάτι τέτοιο πιο πριν, ούτε θα γίνει στο μέλλον» (Θφ). Η Μαρία δεν εκφράζει αμφιβολία όπως ο Ζαχαρίας. Συναισθανόμενη την αγνότητά της, ζητά απλώς πώς θα γίνει δυνατή μία τέτοια γέννηση. Το ερώτημά της είναι η λογική και νόμιμη έκφραση έκπληξης που προέρχεται από συνείδηση αμόλυντη (g). Ο λόγος δεν είναι κάποιας που αμφιβάλλει, αλλά που θαυμάζει (Grotius). «Ο μεν λόγος σου είναι αξιόπιστος, ο τρόπος όμως αδιέξοδος· δεν γνωρίζει η φύση αυτά που λες» (σχ.).

(2) Δες Γεν. ιθ 8, Κριτ ια 39, Αριθμ. λα 17 (ρ). Η έκφραση λέγεται πιο κομψά αντί για το ζω σε γαμική σχέση, έρχομαι σε σαρκική σχέση με άνδρα (δ). Οι λέξεις αποτελούν ομολογία παρθένας που έχει συνείδηση της αγνότητάς της. Και αποσπάται αυτή από τα χείλη της από την παράδοξη διαβεβαίωση, ότι πρόκειται να αποκτήσει γιο πριν ακόμη παντρευτεί (ρ). Τα λόγια της παρθένου αποτελούν ξεχείλισμα παιδικού πνεύματος, που ζητά αποσαφηνίσεις για ζήτημα τόσο ξεκάθαρα σκοτεινό και μυστηριώδες. Έρευνα με πίστη, διαπνεόμενη από παιδικό πνεύμα, είναι ακατηγόρητη και σε όλα άψογη (ο)

Λουκ 1.35 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος⁽¹⁾ εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα⁽²⁾ ἅγιον⁽³⁾ ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ⁽⁴⁾, καὶ δύναμις ὑψίστου⁽⁵⁾ ἐπισκιάσει⁽⁶⁾ σοί· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον⁽⁷⁾ κληθήσεται⁽⁸⁾, υἱὸς θεοῦ.

Μετάφραση: Και ο άγγελος της αποκρίθηκε: Θα έλθει σε σένα το Πνεύμα το Άγιον. Αυτό θα σε καθαρήσει από το προπατορικό αμάρτημα και θα σε εξαγιάσει. Και η δύναμη του Υψίστου θα ρίξει τη δημιουργική και προστατευτική σκέπη της πάνω σου. Γι' αυτό και το απολύτως αναμάρτητο και άγιο βρέφος που θα γεννηθεί με τον υπερφυσικό αυτό τρόπο, θα αναγνωρισθεί ότι είναι ο ίδιος ο Υιός του Θεού.

(1) «Ο άγγελος δεν την κατηγορεί όπως τον Ζαχαρία, αλλά μάλλον εξηγεί τον τρόπο. Διότι ο μεν Ζαχαρίας εύλογα καταδικάζεται» (Θφ). «Διότι είχε παραδείγματα πολλά τεκνογονίας στα γηρατεία, την Σάρρα, την Ρεβέκκα, την Ραχήλ, την Άννα· ενώ η

Παρθένος ούτε ένα. Διότι καμία παρθένα μέχρι αυτήν την ίδια, δεν συνέλαβε και γέννησε χωρίς άνδρα» (Ζ).

(2) Ή, το Άγιο Πνεύμα στην Π.Δ. εισάγεται στη σκηνή όταν ο Θεός μεταδίδει ενέργεια ειδική ή δίνει ζωή (Ψαλμ. ργ 30 κλπ)· είναι λοιπόν θεία ενέργεια (L). Και η απουσία του άρθρου εδώ φανερώνει, ότι πρόκειται για το Άγιο Πνεύμα μάλλον ως πνοή δημιουργική παρά ως πρόσωπο θείο. Και η έννοια λοιπόν είναι: Άγια δύναμη δημιουργική. Δες το πνεύμα του Θεού (=την θεία πνοή) που περιφερόταν πάνω στο χάος (Γεν. α 3) και τη θεία πνοή ή το θείο φύσημα που έδωσε ζωή στο ανθρώπινο σώμα (g). Ανάμεσα στο «και Πνεύμα Θεού έπνεε πάνω από το νερό» (Γεν. α 2) και στο «Πνεύμα Άγιο θα έλθει σε σένα» υπάρχει καταπληκτική ομοιότητα, που καθιστά αναπόφευκτο το συμπέρασμα, ότι το πρώτο είναι προτύπωση του άλλου, ακριβώς όπως και η φυσική δημιουργία του ανθρώπου μπορεί να θεωρηθεί ως τύπος της νέας κτίσης εν Χριστώ Ιησού (ο). Ή, σημαίνει, όπως και πιο πάνω στο σ. 15 το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, το οποίο υπερφυσικά και παντοδύναμα ενήργησε την σύλληψη στην Παρθένο (δ). Η δεύτερη ερμηνεία πιο σοβαρή. «Μη ζητάς την ακολουθία της φύσης όταν αυτό που γίνεται είναι πάνω από τη φύση. Μην εξετάζεις γάμο και πόνους γέννας όταν ο τρόπος της γέννησης είναι ανώτερος από γάμο» (Χ). Ο σχηματισμός κάθε εμβρύου στη μήτρα και η είσοδος της πνοής ζωής σε αυτό είναι μυστήριο της φύσης. «Δεν υπάρχει αυτός που να γνωρίζει ποια είναι η οδός του πνεύματος», ούτε πώς διαμορφώνονται τα «οστά στην κοιλιά της εγκύου» (Εκκλ. ια 5). Πολύ περισσότερο ο σχηματισμός του παιδιού Ιησού στην κοιλιά της Παρθένου, αποτελεί μυστήριο. Χωρίς αντιλογία «είναι μέγα το μυστήριο της ευσέβειας, ο Θεός φανερώθηκε με σάρκα» (Α΄ Τιμ. γ 16).

(3) «Πνεύμα Άγιο, που καθαρίζει ακόμη περισσότερο και αγιάζει» και «ενεργεί μυστικά και την χωρίς άνδρα σύλληψη και την υπερφυσική γέννηση» (Ζ). Και οι δύο λέξεις και το Πνεύμα και το Άγιο έχουν και μία ειδική έννοια. Είναι Πνεύμα και όχι σάρκα· είναι Άγιο και όχι αμαρτωλό αυτό που θα παράγει στην αγνή παρθένο το αποτέλεσμα αυτό (ρ). Το Πνεύμα κατά τρόπο που υπονοείται αντιτίθεται στην ιδέα της σάρκας και το επίθετο άγιος στην έννοια της αμαρτωλής σάρκας (Ρωμ. η 3) που σημαίνει τον κληρονομικό μολυσμό από το προπατορικό αμάρτημα (g).

(4) Για το έπελεύσεται ἐπὶ σέ δες Πράξ. α 8. Αν εξαιρέσουμε το Εφεσ. β 7 και Ιακ. ε 1 το ρήμα είναι αποκλειστικά στον Λουκά (ρ). Σημαίνει κατά γράμμα το να έλθω σε κάποιον, να κάτσω πάνω του. Εδώ λοιπόν σημαίνει μεταφορικά την υπερφυσική ενέργεια για να γίνει έργο η χωρίς άνδρα σύλληψη (δ). «Και πώς μεν θα έλθει, δεν θα δεις αυτό που έρχεται, θα ενεργήσει όμως δημιουργικά έστω και αν δεν φαίνεται» (Σχ.).

(5) «Δύναμη Θεού θα σε σκεπάσει, δυναμώνοντάς σε στο να υπηρετήσεις αυτού του είδους το πράγμα» (Ζ). Το δύναμη αναφέρεται στην αποτελεσματικότητα και δραστικότητα της θείας επέμβασης (g). Η επέλευση του Αγίου Πνεύματος στη Μαρία την έκανε ικανή να δεχτεί την επισκίαση της δύναμης του Υψίστου (b). Δύναμη δημιουργική του Υψίστου, δηλαδή του Θεού Πατέρα. Όλη δηλαδή η αγία Τριάδα, δηλαδή η δύναμη του Υψίστου Πατέρα, η συνεργασία του Υιού που σαρκωνόταν και η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, έκανε με τη θεία της παντοδυναμία παρούσα τη θαυμαστή σύλληψη (δ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Ο Γαβριήλ φανερώνοντας την ερμηνεία των τριών υποστάσεων, είναι σαν να έλεγε τα εξής. Είναι δηλαδή Ύψιστος ο Πατέρας, Δύναμη του Υψίστου είναι ο Υιός· διότι για το ότι ο Πατέρας είναι Ύψιστος, λέει: «Εσύ είσαι ο μόνος Ύψιστος σε όλη τη γη». Όλη, λέει, η Τριάδα είναι παρούσα σε σένα, Παρθένε, εργαζόμενη την επιστροφή της κτίσης, αυτή η Τριάδα που είπε παλιά: Ας δημιουργήσουμε άνθρωπο κατά την δική μας εικόνα και με σκοπό την ομοίωση με μας. Διότι δεν επρόκειτο να είναι παρούσα στον πρώτο Αδάμ, από τη μία, τον αχάριστο και να μην ενωθεί, από την άλλη, με τρόπο λαμπρό με τον δεύτερο (το Χριστό). Έπειτα αναφέρει ο άγγελος το άγιο Πνεύμα· να το Πνεύμα το Άγιο. Έπειτα λέει, δύναμη· να πάλι ο Υιός· διότι λέει (ο Παύλος) ότι ο Χριστός είναι Θεού δύναμη και Θεού σοφία. Έπειτα λέει, Ύψιστος· να πάλι, ο Πατέρας διακηρύσσεται με αυτόν το λόγο» (σχ.).

(6) «Τι σημαίνει θα σε επισκιάσει; Θα σε περιβάλλει και θα σε ντύσει και θα σε περιχαράκώσει και θα σε κυκλώσει» (Σχ.). Το ρήμα=κάνω σκιά και με αυτήν σκεπάζω ένα αντικείμενο. Χρησιμοποιείται στην Π.Δ. για το σύννεφο που επισκίαζε τη σκηνή του μαρτυρίου, με το οποίο σκεπαζόταν ή κάτω από το οποίο κρυβόταν η θεία δύναμη (Εξ. μ 34, Αρ. θ 15, Γ΄ Βασ. η 10). Χρησιμοποιείται το ρήμα και στη φωτεινή νεφέλη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα. Η δύναμη λοιπόν του Υψίστου παριστάνεται εδώ σαν να καλύπτει τον εαυτό της με νεφέλη. Αυτό βεβαίως για να δειχτεί καθαρά το αφανές και μυστηριώδες της θείας ενέργειας για τη σύλληψη του Υιού του Θεού (δ). Και πιο πετυχημένη ερμηνεία: Η νεφέλη της δόξας σήμαινε τη θεία παρουσία και δύναμη, και κάτω από αυτήν την επίδραση η Μαρία έγινε μητέρα (ρ). Η επισκίαση αυτή σημαίνει την ηπιότατη και γλυκύτατη επενέργεια της θείας δύναμης, και για αυτό η φωτιά της θεότητας που αφανίζει τα πάντα δεν κατέκαψε τη Μαρία, αλλά έκανε αυτήν γόνιμη (b). Όπως η σκιά ενός σύννεφου πέφτει και περιβάλλει από παντού την κορυφή κάποιου λόφου ή βουνού, έτσι η θεία δύναμη θα εκτεινόταν και θα αναπαυόταν στην Μαρία για να παραχθεί το σκοπούμενο αποτέλεσμα. Η εικόνα αυτή δεν υπονοεί κάτι γήινο ή υλικό, αλλά απλώς υπαινίσσεται την ενέργεια της θείας δύναμης στη σύλληψη του Χριστού. Γεννήθηκε όχι με το συνηθισμένο τρόπο, αλλά με άμεση και θαυμάσια επέμβαση του Θεού, με ειδική ενέργεια και επιρροή του αγίου Πνεύματος. Αυτό και

μόνο αποκαλύφθηκε σε μας για την υπερφυσική και μυστηριώδη αυτή επενέργεια. Και σε αυτό πρέπει να αναπαυόμαστε, θεωρώντας κάθε περαιτέρω έρευνα από περιέργεια όχι μόνο μάταιη και ανωφελή, αλλά και αλαζονική και επικίνδυνη (ο). «Όπως ακριβώς ένας τεχνίτης που βρήκε πάρα πολύ χρήσιμη ύλη, φτιάχνει πάρα πολύ καλό σκεύος, έτσι και ο Χριστός βρίσκοντας στην Παρθένο άγιο και το σώμα και την ψυχή, καταστόλισε για τον εαυτό του έμψυχο ναό, πλάθοντας μέσα στην παρθένο τον άνθρωπο με τον τρόπο που θέλησε αυτός, και, αφού ντύθηκε αυτόν... βγήκε στον κόσμο...» (Χ).

(7) Ή «για αυτό και το άγιο βρέφος, που θα γεννηθεί από σένα» (Ζ). Ή «κάποιοι αφού διαβάσουν το γεννώμενον, βάζουν κόμμα λέγοντας ότι επειδή ήλθε πνεύμα άγιο και επισκίασε η δύναμη του Υψίστου, αυτό που θα γεννηθεί θα είναι άγιο... Έπειτα τα υπόλοιπα τα διαβάζουν ως απόλυτη πρόταση» (Ζ). Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή θα μεταφράσουμε: Για αυτό και το άγιο, το οποίο πρόκειται να γεννηθεί, θα ονομαστεί υιός Θεού (g). Σύμφωνα με τη δεύτερη: Για αυτό και αυτό το οποίο πρόκειται να γεννηθεί, θα είναι άγιο, θα ονομαστεί Υιός Θεού (L) ή θα ονομαστεί άγιο, υιός Θεού (p). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές. Αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: «Πώς το σώμα του Κυρίου, το πανάγιο και πανίερο όντως, που ευαγγελίστηκε μεν από τον αρχάγγελο Γαβριήλ, πλάστηκε δε από το Άγιο Πνεύμα και έγινε ένδυμα του Λόγου, δεν είναι προσκυνητό;» (Α). Υπάρχει και η γραφή: διό και το γεννώμενον εκ σου= «Και ο Γαβριήλ με ασφαλή λόγια ευαγγελιζόταν σε αυτήν λέγοντας όχι απλώς «αυτό που γεννιέται μέσα σου», για να μη νομιστεί ότι εισέρχεται από έξω σε αυτήν το σώμα, αλλά «από σένα», ώστε να πιστευτεί ότι αυτό που γεννιέται, είναι κατά τρόπο φυσικό από αυτήν την ίδια» (Α). Ως προς τον ενεστώτα γεννώμενον παρουσιάζεται το γεγονός ως παρόν επειδή είναι βέβαιη και θετική η θεία ενέργεια που τάχιστα επίκειται (δ) =αυτό που είναι στην οδό της γέννησης (g). Αξιοσημείωτη και η: «Οι μεν λένε, ότι με το που ο Κύριος επισκίασε τη μήτρα της Παρθένου, αμέσως ήταν τέλειο το βρέφος· άλλοι όμως δεν παραδέχονται αυτό. Διότι άκουσε τι λέει· Για αυτό και το άγιο που γεννιέται, δηλαδή αυτό που σταδιακά αυξάνεται στη μήτρα σου και δεν υπήρξε αμέσως τέλειο» (Θφ).

(8) «Θα ονομαστεί από τους πιστούς, λόγω των θεϊκών έργων της θεότητας που είναι ενωμένη με αυτόν» (Ζ). «Θα ονομαστεί βεβαίως άγιο, όχι με την έννοια ότι θα έχει ένοικο τον Υιό του Θεού και θα αγιαστεί μετέχοντας στην αγιότητα αυτού, αλλά με την έννοια ότι είναι από τη φύση του άγιο, επειδή αυτός ο ίδιος είναι Υιός του Θεού και είναι ένα πρόσωπο» (Α). Ο Κύριος του ουρανού και της γης συνένωσε τη φύση μας με την δική του. Πήρε την ανθρώπινη φύση στη θεία. Μας σύνδεσε με τον εαυτό του χωρίς σύγχυση σε ένα αδιαίρετο πρόσωπο. Δεν συμμετείχε μόνο στη φτώχεια και

αδυναμία μας, αλλά και στη φύση και την ουσία μας. Πήρε από εμάς ανθρώπινη φύση για να μεταδώσει σε μας από τον πλούτο της θείας του φύσης. Όπως λοιπόν αιωνίως υπήρξε και θα υπάρχει ο Υιός του Θεού, έτσι από τη στιγμή αυτή, θα παραμένει αιώνια και ατελεύτητα ο Υιός του ανθρώπου. Η ευλογημένη αυτή ένωση δεν επιδέχεται διάλυση. Η αθανασία μας στην μακαριότητα του ουρανού εξαρτάται από αυτήν. Δεν θα ήταν δυνατόν να έχουμε ζωή αιώνια παρά μόνο εάν ο Θεός γινόταν και παρέμενε ατελεύτητα και ο αιώνιος άνθρωπος.

Λουκ 1.36 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής⁽²⁾ σου⁽³⁾ καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα⁽⁴⁾ υἱὸν⁽⁵⁾ ἐν γήρει αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ⁽⁶⁾ στείρα·

Μετάφραση: Και για να βεβαιωθείς ότι θα γίνει πραγματικά το μεγάλο αυτό θαύμα σε σένα, σου γνωστοποιώ κι ένα άλλο, μικρότερο βέβαια θαύμα, το οποίο όμως δεν θα το περίμενες. Ιδού, η συγγενής σου Ελισάβετ έχει συλλάβει κι αυτή ένα αγόρι στη γεροντική της ηλικία. Και βρίσκεται στον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης της αυτή, που την αποκαλούσαν όλοι έως τώρα στείρα.

(1) Στη Μαρία, επειδή πίστεψε, δόθηκε σημάδι, χωρίς αυτή να ζητήσει αυτό, πιο θετικό, παρά στον Ζαχαρία ο οποίος δεν πίστεψε (b). Και «για να βεβαιωθεί αυτή, αναφέρει ως παράδειγμα την Ελισάβετ, διδάσκοντας ότι αυτός που έδωσε καρπό στην άκαρπη κοιλιά της στείρας, αυτός θα κάνει και σε σένα, αυτό που μέσω εμού σου είπε» (Z). «Δεν της θύμισε την Σάρρα, ούτε την Ρεβέκκα ούτε την Ραχήλ. Για ποιο λόγο και γιατί; Διότι και αυτές ήταν στείρες και περασμένης ηλικίας και ήταν μεγάλο και σε αυτές το θαύμα. Αλλά επειδή όλες αυτές οι διηγήσεις ήταν παλιές, την πηγαίνει στο πρόσφατο, για να της διεγείρει το νου» (X).

(2) Υπάρχει και η γραφή (των παλαιότερων χειρογράφων) συγγενίς, που είναι λεκτικός τύπος της μεταγενέστερης γραφής συγγενής (g).

(3) «Θα μπορούσε να απορήσει κάποιος πώς ήταν συγγενής της Παρθένου η Ελισάβετ αφού βεβαίως η Παρθένος ήταν από τη φυλή του Ιούδα, ενώ η Ελισάβετ από τις κόρες [=γενιά] του Ααρών» (Θφ). «Έγιναν διάφορες επιγαμβρίες (γάμοι μεταξύ συγγενών) των δύο αυτών φυλών. Διότι ο Ααρών πρώτα και ο Ιωδαέ ύστερα, που ήταν και οι δύο αρχιερείς, έπαιρναν γυναίκες από την βασιλική φυλή, και μετά από αυτούς άλλοι. Επομένως λοιπόν από αυτού του είδους τους δεσμούς ήταν συγγενείς μεταξύ τους και αυτές» (Z). Οι ιερείς μπορούσαν να παντρευτούν γυναίκες από άλλη φυλή (g). Για αυτό η μητέρα της Ελισάβετ, που παντρεύτηκε ιερέα, καταγόταν από τη φυλή του Ιούδα (δ). Και η συγγένεια της Μαρίας με την Ελισάβετ μπορούσε να προέρχεται

από το γάμο κάποιου απογόνου του Ααρών με γυναίκα από τη φυλή Ιούδα, από την οποία γυναίκα καταγόταν η Ελισάβετ, που είχε πατέρα από την οικογένεια του Ααρών (L).

(4) Γραφή των παλαιότερων χειρογράφων συνείληφε. Το συνείληφύα μαζί με το «εστί» που εξυπακούεται, είναι περισσότερο εβραϊκό παρά το συνείληφε (g) και σημαίνει το σύγχρονο και διαρκές του αποτελέσματος=συνέλαβε και έχει ακόμη στην κοιλιά της (δ).

(5) Της Ελισάβετ η εγκυμοσύνη ήταν άγνωστη στους πολλούς. Αλλά εδώ βρίσκουμε και το χρόνο και το φύλο του απογόνου να γνωστοποιούνται στη Μαρία με θεία ανακοίνωση, για στήριξη της πίστης της Μαρίας (b).

(6) Σημαίνει μάλλον=αυτήν που συνήθως ονόμαζαν στείρα (p). Υποδηλώνει όλες τις ταπεινώσεις, τις οποίες λόγω της στειρότητάς της είχε υποστεί η Ελισάβετ (g). «Για ποιο λόγο έλεγε: Στα γηρατειά της; Για ποιο λόγο πρόσθεσε, Την οποία ονομάζουν στείρα; Με όλα αυτά δηλαδή, την εισάγει στο να πιστέψει τον ευαγγελισμό. Για αυτό ανέφερε και την ηλικία και την αναπηρία της φύσης» (X).

Λουκ 1.37 ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ⁽¹⁾ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα⁽²⁾.

Μετάφραση: *Κι όμως τώρα είναι έγκυος, διότι κανένα πράγμα δεν είναι αδύνατο στον Θεό, κάθε τι θαυμαστό και καταπληκτικό που ο ασθενής άνθρωπος θα ισχυριζόταν ότι είναι ανώτερο από τις δυνάμεις του.*

(1) Δεν λέγεται η λέξη όπως στους κλασσικούς συγγραφείς, με την έννοια του: είναι αδύνατον ή ανίσχυρο, αλλά όπως στους ελληνιστές με την έννοια: δεν θα είναι αδύνατον (g) δηλαδή όλα είναι δυνατά στο Θεό (δ) με την έννοια την οποία εκφράζει και το Ιώβ μβ 2 «ξέρω ότι όλα τα μπορείς και τίποτα δεν σου είναι αδύνατον». Λέγεται για πράγμα κατεξοχήν δύσκολο ή αδύνατο στους ανθρώπους, αλλά όχι και στο Θεό (p).

(2) Ή «με την έννοια του: καθετί που λέει, καθετί που υπόσχεται, ή οτιδήποτε λέει κάποιος» (Z). Ή, πιο σωστά, το ρήμα έχει την έννοια του πράγματος (g.L). Οι Ο' φαίνεται, ότι θεώρησαν ότι μπορούσαν να δώσουν τέτοια έννοια στη λέξη «ρήμα» (L), διότι στο Θεό λόγος και έργο, κουβέντα και πράγμα συμπίπτουν (δ). Συνεπώς και κανείς λόγος του Θεού δεν πρέπει να φαίνεται απίστευτος σε μας, εφόσον κανένα πράγμα στο Θεό δεν είναι αδύνατον.

Λουκ 1.38 εἶπεν δὲ Μαριάμ⁽¹⁾, Ἴδοὺ⁽²⁾ ἡ δούλη κυρίου⁽³⁾· γένοιτό μοι⁽⁴⁾ κατὰ τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τότε εἶπε ἡ Μαριάμ: Ἰδοὺ εἰμαι ἡ δούλη τοῦ Κυρίου, πρόθυμη νὰ υπηρετήσω τὶς βουλές τοῦ. Μακάρι νὰ γίνῃ σε μένα ὅπως το εἶπες. Καὶ μόλις εἶπε αὐτά τα λόγια, με τα οποία ἐκδήλωσε ταπεινὰ τὴν υποταγὴ τῆς στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐμπιστεύθηκε τὸν εαυτὸ τῆς στὴν πρόνοιάν τοῦ, ἔφυγε ἀπ' αὐτὴν ὁ ἄγγελος.

(1) «Επειδὴ ἦταν ἄνθρωπος με ευγνωμοσύνη ἡ Μαρία, εἶπε πρὸς τὸν ἄγγελο· Νὰ, ἡ δούλη Κυρίου» (Ω). Ρόλος τέτοιος, σαν αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο εἶχε προοριστεῖ ἡ Μαρία, δὲν ἐπιβάλλεται. Ἡ ἐλεύθερη συγκατάθεση τῆς παρθένου ἔπρεπε νὰ ανταποκριθεῖ στὴ θεία προσφορά. Παρέχει ἡ Μαρία αὐτὴν με τρόπο ἐξαιρετικὰ ἀπλὸ καὶ υπέροχο (g).

(2) Δὲν ἐκφράζει ἐδῶ ἐκπληξή. Προσφέρει ολόκληρὴ τὴν ὑπαρξή τῆς, ὅπως ὁ Ἀβραάμ ἄλλοτε ἀπαντᾷ στὸ Θεὸ κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς μέγιστης θυσίας, τὴν ὁποία πρόσφερε «Νὰ ἐγώ» (Γεν. κβ 1).

(3) «Νὰ, λέει, εἰμαι δούλη τοῦ Κυρίου. Σαν νὰ ἔλεγε· εἰμαι πίνακας ποὺ γράφεται· ὅ,τι θέλει αὐτός ποὺ γράφει, ας γράψῃ. Ἀς κάνει ὅ,τι θέλει ὁ Κύριος τοῦ παντός» (Ω). Υπάρχουν πολλὰ εἶδη γυναικείων ἡρωισμῶν. Ὁ ἡρωισμὸς τῆς Μαρίας τοὺς ξεπερνᾷ όλους. Προσφέρει στὸ Θεὸ θυσίαν ὅ,τι πιο ἀγαπητὸ ἔχει μία ἀγνή παρθένα· προτιμότερο καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ· τὴν τιμὴ τῆς (g). Εἰάν λάβουμε ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Μαρία μέσα στὴ σεμνότητά τῆς ἀπέφυγε νὰ ἀνακοινώσῃ καὶ στὸν μνηστήρα τῆς τὰ τοῦ ευαγγελισμοῦ καὶ τῆς υπερφυσικῆς σύλληψης καὶ ὅτι καὶ γιὰ τὴ σιγὴ τῆς αὐτῆς τόσο παρεξηγήθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, ὥστε διανοήθηκε αὐτός νὰ τὴν διώξῃ κρυφά, κατανοοῦμε τὸ μέγεθος τοῦ ἡρωισμοῦ. Δὲν προβάλλει τὸν κίνδυνο τῆς διάλυσης τοῦ ἀρραβῶνα τῆς καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῆς, ἀλλὰ ἀφήνει τὴν ἐκβασὴ στὸ Θεὸ καὶ υποτάσσεται ἐξ' ὁλοκλήρου στὸ θέλημά τοῦ.

(4) «Επομένως, ὄχι μόνο πίστεψε ἡ Μαρία, ἀλλὰ καὶ ευχήθηκε νὰ γίνῃ σε αὐτὴν, ὅπως εἶπε ὁ ἄγγελος» (Ζ). «Ἄρα καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε πρὶν, «Πῶς θὰ γίνῃ αὐτὸ σε μένα;», δὲν ἦταν ἀπὸ ἀπιστία, ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ μάθῃ τὸν τρόπο. Διότι ἀν ἀπιστοῦσε, δὲν θὰ ἔλεγε, Νὰ ἡ δούλη Κυρίου, νὰ γίνῃ ὅπως το εἶπες» (Θφ). Τὸ «γένοιτο» ἐκφράζει τὴν υποταγὴν (Ι). «Ἡ Παρθένος Μαρία δείχνει υπακοή... Ἡ Εὐὰ ὁμως ἦταν ἀνυπάκουη... καὶ ἐγένε στὸν εαυτὸ τῆς καὶ σε ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος αἰτία θανάτου· ἐτσι καὶ ἡ Μαρία... με τὸ νὰ υπακούσῃ, ἐγένε αἰτία σωτηρίας στὸν εαυτὸ τῆς καὶ σε ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος» (Εἰρηναῖος ΙΙΙ,22,4). Ἡ Σάρρα γέλασε γιὰ τὸ παράδοξο τοῦ

χαιρετισμού, ο οποίος προανήγγειλε σε αυτήν, ότι μετά από ένα χρόνο θα είχε αποκτήσει γιο. Αλλά η Μαρία έχοντας τέλεια πίστη, ταπείνωση και υπακοή, καμία έκπληξη δεν αισθάνεται, ούτε εκδηλώνει κάποιο δισταγμό, έχοντας πεποίθηση στη δύναμη και αγαθότητα του Θεού. Και η απάντηση την οποία δίνει προέρχεται από πνεύμα βαθιάς και ταπεινής υπακοής. Η Μαρία καλείται ήδη στη μέγιστη πρόσκληση από όσες ποτέ απευθύνθηκαν σε θνητό πλάσμα. Χωρίς να το περιμένει ή και να το ονειρευτεί ποτέ, καλείται να παραδώσει τον εαυτό της για να γίνει το όργανο της ύψιστης και καταπληκτικής βουλής του Θεού. Και ζητιέται τώρα από αυτήν ελεύθερα και με επίγνωση να ταυτίσει το θέλημά της με το θείο θέλημα και να βάλει τον εαυτό της στην υπηρεσία των σχεδίων του Θεού, όπως βάζουν τους εαυτούς τους σε ακαταπόνητη ενέργεια οι άνθρωποι για πραγμάτωση σχεδίων τα οποία έχουν αιχμαλωτίσει εξ' ολοκλήρου τις καρδιές τους. Και η Παρθένος απαντά «να η δούλη Κυρίου». Πρόσκληση απευθύνει ο Θεός και στον καθένα μας, αν όχι τόσο σπουδαία όπως αυτή της Μαρίας, πάντως όμως το ίδιο θεία και που οδηγεί στον ουρανό. Απαντάμε άραγε και εμείς με την ίδια πρόθυμη και ταπεινή υπακοή, με την οποία και η Μαρία;

(5) «Ήδη συνέλαβε αμέσως με τον λόγο του» (Ζ). Τι αξιοπρέπεια, τι αγνότητα, τι απλότητα, τι λεπτότητα στον όλο αυτό διάλογο! Ούτε μία λέξη περιττή, ούτε μία λέξη πολύ μικρή και που να περισσεύει. Μία τέτοια αφήγηση δεν ήταν δυνατόν να απορреύσει παρά από την άγια σφαίρα, στην οποία έλαβε χώρα το γεγονός (g).

Στίχ. 39-45. Η Θεοτόκος επισκέπτεται την Ελισάβετ.

Λουκ 1.39 Ἀναστᾱσα⁽¹⁾ δὲ Μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις⁽²⁾ ἐπορεύθη⁽³⁾ εἰς τὴν ὀρεινὴν⁽⁴⁾ μετὰ σπουδῆς⁽⁵⁾ εἰς πόλιν Ἰούδα⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Τις ημέρες που ακολούθησαν μετά τον ευαγγελισμό η Μαριάμ σηκώθηκε και πήγε γρήγορα και χωρίς αναβολή στην ορεινή περιοχή της Ιουδαίας, σε κάποια πόλη της περιφέρειας όπου κατοικούσε η φυλή του Ιούδα.

(1) Πολύ αγαπημένη λέξη του Λουκά που χρησιμοποιεί αυτήν 60 φορές ενώ στην υπόλοιπη Κ.Δ. χρησιμοποιείται 22. Περίπου 100 φορές συναντιέται στους Ο' (p). Η μετοχή αυτή μπαίνει και πριν από τα ρήματα που φανερώνουν κίνηση και πρόοδο, όπως εδώ, για να δηλωθεί ο ερχομός με ορμή και βιασύνη (δ).

(2) Τις ημέρες μετά τον ευαγγελισμό.

(3) Στην τελευταία ανακοίνωση του αγγέλου προς την Μαρία, ενυπήρχε έμμεση πρόσκλησή του, να μεταβεί η Μαρία στην Ελισάβετ (g). «Η παρθένος αφού άκουσε από τον άγγελο, ότι συνέλαβε η Ελισάβετ, έτρεξε προς εκείνη, έχοντας χαρά, από τη μία, για το καλό της συγγενούς της, και επειδή ήταν πάρα πολύ συνετή, από την άλλη, θέλοντας να πληροφορηθεί τελείως... όχι από απιστία, αλλά επειδή επιθυμούσε να μάθει ακριβέστερα το πράγμα» (Θφ). Αρκετά σοβαρή και η επόμενη: «Πήγε εκεί, παρακινούμενη από θείο πνεύμα, έτσι ώστε, αφού σκιρτήσει, από τη μία, το βρέφος στην κοιλιά της Ελισάβετ και προφητεύσει, από την άλλη, και η Ελισάβετ, να βεβαιωθεί περισσότερο (η Παναγία)» (Ζ). Η Μαρία μετά τον ευαγγελισμό της δεν θα ανακοίνωσε τα σχετικά με αυτόν, σε καμία από τις γειτόνισσες ή φίλες της στη Ναζαρέτ. Αναμφίβολα όμως θα επιθυμούσε να συνομιλήσει για το σπουδαίο αυτό μήνυμα, που ανακοινώθηκε σε αυτήν από τον άγγελο, το οποίο θα είχε απασχολήσει τη σκέψη της για πολύ. Κανένα όμως άλλο πρόσωπο στον κόσμο δεν εύρισκε κατάλληλο για να συνομιλήσει μαζί του ελεύθερα για αυτό που της συνέβη, από τη συγγενή της Ελισάβετ, η οποία βρισκόταν σε παρόμοιες συνθήκες με αυτήν. Για αυτό σπεύδει προς αυτήν. Συμπεραίνουμε λοιπόν από εδώ ότι είναι ευεργετικό και ενισχυτικό για εκείνους, στις ψυχές των οποίων η χάρη άρχισε κάποιο αγαθό έργο, να συμβουλευόμαστε άλλους, οι οποίοι βρίσκονται υπό παρόμοιες συνθήκες και να γίνονται κοινωνοί της πείρας τους.

(4) Ορεινή ή σύμφωνα με άλλη γραφή ορινή σημαίνει το ορεινό τμήμα της Ιουδαίας σε διάκριση από το πεδινό. Δες σ. 65, Γεν. ιδ 10, Αριθ. ιγ 30, Ιησ. Ν. θ 1, ι 40 (p). Σημαίνει τα οροπέδια που βρίσκονταν δυτικά της Νεκράς Θάλασσας (g).

(5) =Με σπουδή, γρήγορα, βάζοντας κάθε άλλο σε δεύτερη μοίρα (δ). Για να μη δείξει αμέλεια ως προς το σημάδι, το οποίο ο Θεός είχε δώσει για αύξηση της πίστης της (Grotius). «Με βιασύνη πορευόταν, οδηγούμενη από το άγιο Πνεύμα που ήλθε πάνω της και από τη δύναμη του Υψίστου η οποία την επισκίασε» (Ω).

(6) Χωρίς άρθρο=σε κάποια πόλη της περιοχής, στην οποία κατοικούσε η φυλή του Ιούδα. Παραλείπει το όνομα της πόλης είτε θεωρώντας περιττό να αναφέρει αυτό είτε και ως ελάχιστα γνωστό και στον ίδιο το Λουκά (δ) και σε αυτόν στον οποίο γράφει (L).

Λουκ 1.40 καὶ εἰσῆλθεν⁽¹⁾ εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου⁽²⁾ καὶ ἡσπάσατο⁽³⁾ τὴν Ἑλισάβετ.

Μετάφραση: Και μπήκε στο σπίτι του Ζαχαρία και πρώτη αυτή χαιρέτησε την Ελισάβετ.

(1) «Μπήκε στο σπίτι του Ζαχαρία, θέλοντας γρήγορα να μάθει τα σχετικά με την Ελισάβετ και να πιστοποιήσει με βεβαιότητα τον ευαγγελισμό που έγινε σε αυτήν» (Ω).

(2) «Επειδή ήταν σε όλα της ευγενική η παρθένος, όχι μόνο πήγε στην Ελισάβετ, χωρίς να υπερηφανευτεί από τα λόγια του αγγέλου, αλλά και προλαβαίνει στο χαιρετισμό την Ελισάβετ, αποδίδοντας τον σεβασμό σε αυτήν επειδή ήταν πιο μεγάλη και είχε τη θέση μητέρας. Διότι όχι η Ελισάβετ πρώτη, αλλά η Μαρία ασπάστηκε την Ελισάβετ» (Ω).

(3) «Της απηύθυνε χαιρετισμό, όπως ήταν συνήθεια» (Ζ). «Να γνωρίζουμε ότι την χαιρέτισε όχι με φίλημα, αλλά με φωνή· είναι φανερό ότι είτε τον συνηθισμένο στους φίλους χαιρετισμό, ευχόμενη την ειρήνη στη συγγενή της, όπως συνήθιζαν οι Εβραίοι ανάκαθεν, ή απηύθυνε κάποιο πιο χαριτωμένο λόγο, όπως ήταν συνήθεια να λένε οι γνωστοί φίλοι όταν βλέπονται» (Ω). Υπήρχαν πολλές μορφές χαιρετισμού μεταξύ των αρχαίων Εβραίων. «Ευλογημένοι είστε για τον Κύριο»: «Η ευλογία του Κυρίου να είναι σε σας», «Ο Κύριος να είναι μαζί σας», «Ειρήνη σε σένα», «μακάρι να σε ευλογήσει ο Κύριος» κλπ. (Ρουθ β 4, Κριτ. ιθ 20, Ψαλμ. ρκη 8 κλπ.)(ο).

Λουκ 1.41 καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἄσπασμόν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε⁽¹⁾ τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος ἁγίου⁽²⁾ ἡ Ἐλισάβετ⁽³⁾,

Μετάφραση: Και τη στιγμή που άκουσε η Ελισάβετ το χαιρετισμό της Μαρίας, αναπήδησε το βρέφος μέσα στην κοιλιά της. Και γέμισε η Ελισάβετ από Πνεύμα Άγιον

(1) Η λέξη στους κλασσικούς συγγραφείς σημαίνει πηδώ ή χορεύω· εδώ όμως όπως και στους Ο΄ (Γεν. κε 22) λέγεται για το κούνημα των βρεφών στην κοιλιά της μητέρας τους (δ). «Ταυτόχρονα με τον λόγο του χαιρετισμού της Μαρίας,... άκουσε ο Πρόδρομος παρακινούμενος από την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος τον χαιρετισμό της Μαρίας και σκίρτησε με αγαλλίαση το βρέφος στην κοιλιά και κατά κάποιο τρόπο άρχισε από τότε ο Ιησούς να τον κάνει προφήτη» (Ω). Ο Ιωάννης λοιπόν «επειδή πήρε ένα εξαιρετικό χάρισμα σε σχέση με τους υπόλοιπους ανθρώπους, σκιρτά στην κοιλιά της μητέρας, για αυτό και είναι ο μεγαλύτερος από τους προφήτες. Διότι οι μεν άλλοι, προφήτευσαν μετά τη γέννησή τους, αυτός όμως, ενώ ήταν ακόμη στην κοιλιά της μητέρας, αξιώθηκε του χαρίσματος» (Θφ). Το σκίρτημα των βρεφών στις εγκυμονούσες είναι συνηθισμένο φαινόμενο κατά και μετά τον πέμπτο μήνα της εγκυμοσύνης. Εδώ όμως έγινε κατά τη στιγμή του χαιρετισμού της Θεοτόκου, με την

ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, το οποίο γέμισε και την Ελισάβετ και αποκάλυψε σε αυτήν τη σημασία αυτού του σκιρτήματος (δ).

(2) «Επομένως με τον χαιρετισμό λόγω του γιου της γέμισε από άγιο Πνεύμα η Ελισάβετ. Διότι δεν γέμισε η μητέρα πρώτα από άγιο Πνεύμα, αλλά αφού προηγουμένως γέμισε ο Ιωάννης, σε δεύτερο χρόνο (γέμισε) η μητέρα, διότι είχε μέσα της αυτόν που γέμισε από Άγιο Πνεύμα... Πρώτα λοιπόν το βρέφος γέμιζε με Πνεύμα και σκιρτούσε και έτσι μετέδιδε στην μητέρα και φώναζε προφητικά λόγια η Ελισάβετ, λόγω του βρέφους που κυοφορούσε» (Ω). «Διότι αν δεν σκιρτούσε το βρέφος, δεν θα προφήτευε αυτή» (Θφ).

(3) Στο Γεν. κε 22 γίνεται λόγος για τέτοιο σκίρτημα στην κοιλιά της Ρεβέκκας. Αλλά ενώ αυτή δεν μπορούσε να συμπεράνει τι σήμαιναν τα σκιρτήματα εκείνα, η Ελισάβετ φωτίστηκε από το άγιο Πνεύμα και εξήγησε το σκίρτημα αυτό ως ένα είδος αγαλλίασης. Εκπληρώνεται στο σκίρτημα αυτό ο λόγος του αγγέλου στο σ. 15. Το βρέφος σκίρτησε από κάποιο ένστικτο που του έβαλε το Άγιο Πνεύμα, μολονότι το λογικό του δεν είχε ακόμη αφυπνιστεί (Λ).

Λουκ 1.42 καὶ ἀνεφώνησε⁽¹⁾ φωνὴ μεγάλη⁽²⁾ καὶ εἶπεν⁽³⁾, Εὐλογημένη⁽⁴⁾ σὺ ἐν γυναιξί⁽⁵⁾, καὶ εὐλογημένος⁽⁶⁾ ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου⁽⁷⁾.

Μετάφραση: και εξαιτίας της μεγάλης χαράς και εκπλήξεώς της φώναξε με μεγάλη φωνή και είπε: Είσαι ευλογημένη από τον Θεό εσύ περισσότερο από κάθε άλλη γυναίκα. Και είναι ευλογημένο και το έμβρυο που βλάστησε στην κοιλιά σου ως καρπός άχραντος και παρθενικός.

(1) Η λέξη λέγεται μία φορά, εδώ μόνο. Η πρόθεση «ανά» που φανερώνει αύξηση, μπήκε παράλληλα με το «φωνή μεγάλη», το οποίο έχει λεχθεί για μεγαλύτερη έμφαση (δ).

(2) Υπάρχουν και οι διαφορετικές γραφές: ανεφώνησε κραυγή μεγάλη, και ανεβόησε φωνή μεγάλη. Πρόκειται για κραυγή χαράς και αγαλλίασης ανάμικτης με θαυμασμό.

(3) Σύμφωνα με τον ρ τα λόγια της Ελισάβετ φαίνονται να έχουν σε κάποιο βαθμό τα χαρακτηριστικά της εβραϊκής ποίησης, αν και όχι τόσο πλήρως όσο το «Μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριο...», το «Ευλογητός Κύριος ο Θεός του Ισραήλ...» και το «Νυν απολύεις». Αποτελούνται από 2 στροφές με 4 στίχους η κάθε μία. Από την άλλη ο Η. Grimme, ο οποίος μετέφρασε τα λόγια αυτά στο εβραϊκό δεν βρίσκει παρά 3 δίστιχα

(42-43,44,45) με 5 τόνους σε κάθε στίχο. Μολονότι η μετάφραση αυτή είναι πολύ επιτυχής, παραμένει αναπόδεικτο, ότι τα λόγια της Ελισάβετ λέχθηκαν στα εβραϊκά και όχι στα αραμαϊκά (L).

(4) Πρέπει να μεταφράσουμε όχι με το «να είσαι» ή «μακάρι να είσαι ευλογημένη», αλλά «είσαι ευλογημένη». Πρόκειται για διαπίστωση του γεγονότος και όχι ευχή (g).

(5) Ανάμεσα στις γυναίκες είσαι η μόνη η οποία ειδικά ευλογήθηκες. Η όλη φράση είναι εβραϊκή περίφραση του υπερθετικού βαθμού (p). Δες σ. 28. «Είσαι ευλογημένη περισσότερο από όλες τις γυναίκες. Διότι καμία δεν έγινε μέτοχος αυτής της χάρης, ούτε μπορεί να γίνει. Διότι ένα είναι το θείο παιδί, ένας ο θείος τοκετός, και μία αυτή που γέννησε τον θεάνθρωπο. Γιατί λοιπόν με χαιρετάς πρώτη; Διότι μήπως είμαι εγώ αυτή που γεννά τον Σωτήρα; Εγώ έπρεπε να έλθω σε σένα. Διότι εσύ είσαι πάνω από όλες τις γυναίκες ευλογημένη, εσύ είσαι μητέρα του Κυρίου μου, εσύ είσαι η κυρία μου που βαστάξεις την κατάργηση της κατάρας» (Ω).

(6) Το ευλογημένος λέγεται για ανθρώπους, το ευλογητός για το Θεό (p). Δεύτερη φράση παράλληλη με την πρώτη, που συναποτελεί με αυτήν τα δύο μέρη ενός διστίχου (L). Αξιόλογη και η παρατήρηση: «Είσαι ευλογημένη πάνω από όλες τις γυναίκες. Έπειτα, σαν ακριβώς να ρώτησε κάποιος, γιατί; λέει την αιτία. Διότι είναι ευλογημένος ο καρπός της κοιλιάς σου» (Θφ).

(7) «Είπε «καρπό κοιλιάς» σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού προς τον Δαβίδ που έλεγε· Από καρπό της κοιλιάς σου, θα τοποθετήσω στο θρόνο σου. Σωστά όμως η Ελισάβετ ονόμασε καρπό κοιλιάς της παναγίας παρθένου, διότι το κυοφορούμενο δεν ήταν από άνδρα, αλλά από μόνη την Μαρία, λόγω του ότι κατοίκησε μέσα της το Άγιο Πνεύμα...· διότι αυτοί που έχουν τη γέννηση από τους πατέρες, είναι δικοί τους καρποί, όπως ειπώθηκε και στον Δαβίδ· Από καρπό της κοιλιάς σου» (Ω).

Λουκ 1.43 καὶ πόθεν μοι τοῦτο⁽¹⁾ ἵνα ἔλθῃ⁽²⁾ ἡ μήτηρ⁽³⁾ τοῦ Κυρίου μου⁽⁴⁾ πρὸς με;

Μετάφραση: Και πώς μου έγινε αυτή η τιμή, για ποια αρετή ή αξία μου, να έλθει να με επισκεφθεί η μητέρα του Κυρίου μου;

(1) Εξυπακούεται το: γέγονε· για ποια αξία ή αρετή δική μου έγινε αυτό; (δ). «Τι δηλαδή, λέει, τόσο σπουδαίο αγαθό έκανα, για να έλθει η μητέρα του Κυρίου μου προς εμένα; Από πού, από ποια αρετή ή πράξεις αγαθές πέτυχα αυτό;» (Ω).

(2) Αυτό. Ποιο; το να έλθει ή, το ότι ήλθε... Το 'ίνα εδώ δεν είναι καθόλου τελικό (=να δηλώνει δηλ. σκοπό), αλλά άρχισε κατά την εποχή εκείνη η και σε εμάς χρήση του για ανάλυση απαρεμφάτου (δ). «Η Ελισάβετ συμφωνεί στα λόγια με τον γιο της· διότι και εκείνος έλεγε ότι είναι ανάξιος να στέκεται δίπλα στο Χριστό. Έτσι και αυτή λέει ότι είναι ανάξια της παρουσίας της παρθένου» (Ω). Όπως δηλαδή «όταν ήλθε έπειτα ο Χριστός να βαπτιστεί, ο Ιωάννης λόγω ευλάβειας τον εμπόδιζε λέγοντας· Δεν είμαι άξιος, έτσι και τώρα» (Θφ), «η μητέρα του ομολογεί τον εαυτό της ανάξιο αυτής της επίσκεψης της παρθένου» (Ζ).

(3) «Αποκαλεί μητέρα αυτήν που είναι ακόμη παρθένος, προλαβαίνοντας με προφητικό λόγο την πραγματοποίηση του γεγονότος» (Ω). «Διότι στις μεν άλλες γυναίκες, πριν ακόμη γεννήσουν, δεν πρέπει να τις ονομάζουμε μητέρες λόγω του φόβου της άμβλωσης, δηλαδή της αποβολής. Για την παρθένο όμως, τίποτα τέτοιο δεν υπήρχε ούτε ως υποψία» (Θφ).

(4) «Ονόμασε Κύριο αυτόν που πρόκειται να γεννηθεί από αυτήν, επικυρώνοντας τα λόγια του αγγέλου και παρέχοντας πιο βέβαιη πίστη σε αυτόν» (Ζ). Πράγματι· «θείο σχέδιο οδήγησε την Μαρία προς την Ελισάβετ, έτσι ώστε η μαρτυρία του Ιωάννη από τη μήτρα για τον Κύριο, να ολοκληρωθεί από την ίδια τη μητέρα του» (Ω). Η Ελισάβετ φαίνεται να υπήρξε η πρώτη, η οποία χρησιμοποίησε τον τίτλο αυτόν για τον Ιησού, ο οποίος έπειτα απέβη τόσο συνηθισμένος μεταξύ των χριστιανών. Ονομασία τέτοια, που αποδόθηκε από την Ελισάβετ σε έμβρυο ακόμη αγέννητο και κυοφορούμενο, μόνο από έμπνευση του Αγίου Πνεύματος, από το οποίο αυτή ήταν τώρα γεμάτη, μπορούσε να ανέβει στα χείλη της (ο).

Λουκ 1.44 ιδού⁽¹⁾ γάρ⁽²⁾ ως ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου⁽³⁾, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει⁽⁴⁾ ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

Μετάφραση: Και είσαι πραγματικά η μητέρα του Κυρίου μου, διότι να, μόλις ήλθε στ' αυτιά μου η φωνή του χαιρετισμού σου, αναπήδησε μέσα στα σπλάχνα μου το βρέφος με ασυγκράτητη χαρά.

(1) Το ιδού προαναγγέλλει γεγονός απροσδόκητο και έκτακτο· το ίδιο το βρέφος φαίνεται να αναγνώρισε την παρουσία εκείνου, τον οποίο πρόκειται στο μέλλον να υπηρετήσει (g).

(2) Αιτιολογεί ολόκληρο το περιεχόμενο του προηγούμενου στίχου και ιδιαίτερα τη βεβαίωση της Ελισάβετ, ότι η Μαρία είναι μητέρα του Κυρίου.

(3) Αμέσως μόλις έφθασε η φωνή της Θεοτόκου στα αυτιά της Ελισάβετ, επακολούθησε το σκίρτημα του βρέφους. Η Μαρία λοιπόν δεν πρόλαβε να εξηγήσει τίποτα στην Ελισάβετ. Την Ελισάβετ την πρόλαβε το σκίρτημα του βρέφους της (L).

(4) «Όχι απλώς σκίρτησε, αλλά με αγαλλίαση» (Ω) σαν «να αισθανόταν ήδη την σωτηρία των ανθρώπων και να αγαλλόταν για αυτήν» (Z).

Λουκ 1.45 καὶ μακάρια⁽¹⁾ ἡ πιστεύσασα⁽²⁾ ὅτι⁽³⁾ ἔσται τελείωσις⁽⁴⁾ τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.

Μετάφραση: Και είναι ευτυχισμένη εκείνη που πίστεψε, όπως εσύ, ότι θα πραγματοποιηθούν πλήρως και τελείως εκείνα που της έχει πει ο Κύριος με τον άγγελό του και δεν έδειξε την απιστία του συζύγου μου, που τιμωρήθηκε.

(1) Εφαρμόζεται στη Μαρία, μολονότι λέγεται γενικά όπως οι μακαρισμοί στην Π.Δ. (L). «Μακάρια είσαι εσύ, Μαρία» (Θφ).

(2) «Ο λόγος αυτός υπαινίσσεται την σιωπή του Ζαχαρία, ότι επειδή απίστησε σε αυτά που ειπώθηκαν σε αυτόν, πήρε την ποινή της σιγής. Μακάρια είσαι εσύ, διότι ξέφυγες από τέτοιο πάθημα» (Ω). Η μετοχή παρ' όλα αυτά είναι ονομαστική=η οποία πίστεψες.

(3) Διχογνωμία υφίσταται για την έννοια του «ότι». Οι λατίνοι και οι κόπτες μεταφράζουν δ ι ό τ ι, το οποίο υποστηρίζουν και οι p. g. (L). Έτσι ερμηνεύει και ο Ω. «Είσαι μακάρια. Γιατί; Δ ι ό τ ι θα πραγματοποιηθούν με τρόπο τέλειο αυτά». Οι Έλληνες όμως και οι Σύροι δέχονται αυτό ως ειδικό «ότι», κατά αναλογία από παρόμοιες περιπτώσεις (Μάρκ. ια 23, Ιω. στ 69 και προ παντός Πράξ. κζ 25). Η πίστη της Μαρίας σύμφωνα με την τελευταία εκδοχή παρουσιάζεται ανάγλυφη και διακηρύττεται η Μαρία μακάρια, όχι διότι θα εκπληρωθούν αυτά που της ειπώθηκαν, αλλά για την πίστη της (L). Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο σωστή.

(4) Η λέξη σημαίνει πραγματοποίηση όπως στο Ιουδ. ι 9 («θα έλθω σε πραγματοποίηση των λόγων»)(L). «Δεν λέχθηκαν μάταια από τον άγγελο» (Ω), αλλά θα εκπληρωθούν, θα λάβουν αυτά πλήρη πραγματοποίηση.

Στίχ. 46-56. Η ωδή της Θεοτόκου.

Λουκ 1.46 Καὶ εἶπε Μαριάμ⁽¹⁾, Μεγαλύνει⁽²⁾ ἡ ψυχὴ⁽³⁾ μου τὸν Κύριον⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Και είπε η Μαριάμ: Ανυμνεί και δοξάζει η ψυχή μου το μεγαλείο του Κυρίου·

(1) Τρία χειρόγραφα της Ιτάλας (λατινική μετάφραση Κ.Δ.) αντί Μαριάμ γράφουν Ελισάβετ. Ομοίως και ο Ειρηναίος στη λατινική μετάφραση. Και ο Ω. μιλά στη λατινική μετάφραση της VII ομιλίας (Migne 13, 1817) για κάποια χειρόγραφα, στα οποία συναντιέται η ίδια γραφή. Για αυτό ο Harnack υποστήριξε ότι η ωδή είναι της Ελισάβετ και όχι της Παρθένου. Την ίδια επίσης ιδέα πριν τον Harnack εξέφρασαν και κάποιοι άλλοι. Όλα όμως τα ελληνικά, συριακά, κοπτικά χειρόγραφα και τα λατινικά από την Αφρική μαζί με τον Τερτυλλιανό γράφουν Μαριάμ. Η γραφή Ελισάβετ, φαίνεται να προήλθε από το ότι για μεγαλύτερη σαφήνεια στη λατινική μετάφραση προστέθηκε σε κάποια χειρόγραφα το Ελισάβετ μετά το Μαριάμ.=Είπε Μαριάμ (τῇ [στην]) Ελισάβετ. Κάποιοι λοιπόν αντιγραφείς είτε από παράβλεψη είτε σκόπιμα θεωρώντας ότι είναι πλεονασμός τα δύο ονόματα, έκοψαν το ένα και προτίμησαν το Ελισάβετ. Άλλωστε και εσωτερικοί λόγοι αποκλείουν αυτό. Δεν μπορούσε ποτέ η Ελισάβετ να πει για τον εαυτό της «θα με μακαρίζουν όλες οι γενιές» (L). Η ωδή αυτή από πολλές πλευρές μιμείται τους ψαλμούς, ιδιαίτερα μάλιστα απηχεί την ωδή της Άννας, μητέρας του Σαμουήλ (Α΄ Βασ. β). Κάποιος κριτικός έθεσε το ερώτημα, εάν η Μαρία πριν μιλήσει είχε ξεφυλλίσει την Βίβλο της. Αυτό δεν ήταν καθόλου αναγκαίο. Όλες οι Ισραηλίτιδες εκτρέφονταν από την παιδική τους ηλικία με τους Ψαλμούς, όπως και με τις ωδές της Μαριάμ, της αδελφής του Μωϋσή, της Άννας και της Δεββώρας. Πώς τα λόγια αυτά τα ιερά, δεν θα έρχονταν από μόνα τους στα χείλη της Παρθένου κατά τη στιγμή εκείνη, κατά την οποία βρισκόταν σε θέση ανάλογη; Όχι λιγότερο όμως, είναι εύκολο να αντιληφθεί κάποιος και την διαφορά μεταξύ της ωδής της Μαρίας και των παλαιότερων ωδών (g). Επιπλέον δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Μαρία βρίσκεται κάτω από θεία έμπνευση, διότι όπως «πριν τον Ιωάννη η Ελισάβετ προφητεύει», έτσι εδώ «πριν τη γέννηση του σωτήρα μας και η Μαρία προφητεύει. Και όπως ακριβώς άρχισε η αμαρτία από την γυναίκα και μετά από αυτό έφθασε στον άνδρα, έτσι και τα αγαθά άρχισαν από τις γυναίκες, για να προτραπούν οι γυναίκες... να μιμηθούν με ζήλο τις ζωές αυτών των μακάριων» (Ω). «Ότι είναι προφήτης η Μαρία... κανείς δεν θα το αρνηθεί, αν θυμηθεί τα λόγια της, τα οποία προφητικά είπε. Διότι τι λέει;... «Διότι να, από τώρα θα με μακαρίζουν όλες οι γενιές»» (B). Μπορούμε να υποθέσουμε, ότι η Παρθένος ήταν ήδη κατάκοπη από το ταξίδι. Παρ' όλα αυτά λησμονεί τώρα τον κόπο της και παίρνοντας νέα δυνάμεις από την βεβαίωση της πίστης της από τα λόγια της Ελισάβετ, σπεύδει να δοξολογήσει το Θεό πριν από κάθε ανάπαυση. Και όπως άλλοτε ο δούλος του Αβραάμ, που στάλθηκε «για να πάρει γυναίκα για τον Ισαάκ από τις κόρες των Χαναναίων», αρνήθηκε στον εαυτό του κάθε ξεκούραση λέγοντας «Δεν θα φάω, έως ότου πω τα λόγια μου» (Γεν. κδ 33) τα οποία

είχε αναθέσει σε αυτόν ο Αβραάμ, έτσι τώρα και η Παρθένος, σπεύδει πρωτίστως να δοξολογήσει το Θεό. Ο ύμνος αυτός της Θεοτόκου διαιρείται σε 4 στροφές 46-48,49 και 50, 51-53,54 και 55 (p.g.).

(2) Κατά γράμμα σημαίνει κάνω κάποιον ή κάτι μεγάλο, έπειτα αυξάνω, και μαζί με αυτά, με λόγια κάνω κάποιον μεγάλο, δοξολογώ, υμνώ όπως εδώ και στα Πράξ. ι 46,Ψαλμ. λγ 4, ξη 31 (δ).

(3) Η ψυχή είναι κατά τη Γραφή η πνοή της ζωής, που ζωοποιεί το σώμα, άρα και η αρχή της ατομικότητας, η έδρα των ψυχικών ιδιοτήτων, όπως και όλων των εντυπώσεων, οι οποίες έχουν προσωπικό χαρακτήρα. Η λέξη ψυχή μου λοιπόν εδώ περιλαμβάνει όλες τις συγκινήσεις της γυναίκας και της μητέρας, οι οποίες κατακυριεύουν τώρα την καρδιά της Μαρίας και καταλήγουν όλες μαζί σε λατρεία και δοξολογία του Θεού (g).

(4) «Η Παρθένος δοξολογεί το Θεό, αποδίδοντας σε εκείνον το θαύμα, όχι στον εαυτό της» (Θφ). «Επειδή αξιώθηκα τέτοιας μεγάλης και θαυμασίας χάρης από το Θεό, με άξιο χρέος μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριο. Διότι όσο υπηρετούμαι με μεγάλο θαύμα και κατόρθωμα, τόσο οφείλω πρώτη να δοξάζω αυτόν που ενεργεί μέσα μου τα παράδοξα» (Ω).

Λουκ 1.47 καὶ ἡγαλλίασε⁽¹⁾ τὸ πνεῦμά⁽²⁾ μου ἐπὶ τῷ θεῷ⁽³⁾ τῷ σωτῆρί μου⁽⁴⁾,

Μετάφραση: και το βάθος της καρδιάς μου τον Κύριο, νιώθει μεγάλη χαρά για το Θεό, που έσωσε κι εμένα μαζί με όλο το ανθρώπινο γένος.

(1) Λέξη που σχηματίστηκε από τους ελληνιστές από το αγάλλομαι και συναντιέται συχνά στους Ο' (ρ). Μπαίνει σε αόριστο εδώ, για ναδειχτεί ότι η αγαλλίαση αυτή άρχισε πριν, από τη στιγμή που ο άγγελος ευαγγελίστηκε αυτήν (δ).

(2) Ή «πνεύμα να εννοήσεις πάλι την ψυχή» (Ζ), ή, ψυχή και πνεύμα δεν είναι συνώνυμα. Σύμφωνα με τη Γραφή η ψυχή, η έδρα της ατομικότητας, με το σώμα μεν επικοινωνεί με τον γήινο κόσμο, ενώ με τις ανώτερες δυνάμεις της, τις κυρίως πνευματικές, με τον θείο κόσμο (g). Το πνεύμα χαρακτηρίζει την ψυχή αυτήν την ίδια ως την άυλη ουσία, την μόνη που μπορεί να καταλάβει και να συναισθανθεί πνευματικά (δ).

(3) «Χάρηκε, λέει, η ψυχή μου με τον Θεό που με έσωσε» (Ζ). «Ένιωσα τέρψη και γλυκύτητα με το Θεό τον Σωτήρα μου» (Σχ). Η σκέψη ότι ο Θεός σώζει, είναι πηγή

χαράς. Δες Αβακ. γ 18: «θα χαρώ με τον Θεό τον σωτήρα μου» (L). Εκείνοι λοιπόν, οι οποίοι έχουν το Χριστό Θεό και Σωτήρα τους, έχουν σπουδαίο λόγο να χαίρονται και να χαίρονται εσωτερικά με χαρά πνευματική, με την οποία και ο ίδιος ο Χριστός χάρηκε (Λουκ. ι 21).

(4) Επομένως η σάρκωση του Θεού Λόγου ήταν και για την Θεοτόκο αναγκαία, διότι με αυτήν σώθηκε και εκείνη, όπως και όλο το ανθρώπινο γένος (δ). «Διότι είναι Σωτήρας μου και Θεός· αφού χαρίζει μέσω εμού σωτηρία στον κόσμο» (Σχ).

Λουκ 1.48 ὅτι⁽¹⁾ ἐπέβλεψεν⁽²⁾ ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν⁽³⁾ τῆς δούλης⁽⁴⁾ αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ⁽⁵⁾ ἀπὸ τοῦ νῦν⁽⁶⁾ μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί⁽⁷⁾.

Μετάφραση: *Ανυμνεί η ψυχή μου τον Κύριο, διότι έριξε ευνοϊκό βλέμμα σε μένα την ταπεινή δούλη του, στη μικρότητα και ασημότητά μου. Και γι' αυτό, να, από τώρα θα με μακαρίζουν όλες οι γενιές των πιστών.*

(1) «Έπειτα λέει και την αιτία για την οποία πρέπει να μεγαλύνει τον Κύριο και να αγάλλεται για αυτόν, προσθέτοντας στη συνέχεια, διότι έριψε το βλέμμα του...» (Ω).

(2) Στους κλασσικούς επιβλέπω= παρατηρώ με προσοχή. Στους Ο' και εδώ σημαίνει το: ο Θεός ατενίζει κάποιον με έλεος και συμπάθεια. Εδώ=διότι με αγαθή διάθεση έριξε τα μάτια του ο Θεός στην ταπείνωση της δούλης του (δ). Δες Α' Βασ. α 11 τον λόγο που τοποθετήθηκε στο στόμα της Άννας, μητέρας του Σαμουήλ, ο οποίος όμως δεν περιέχεται στην ωδή: «εάν επιβλέποντας επιβλέψεις στην ταπείνωση της δούλης σου» (L).

(3) «Στην ασημαντότητα. Ταπεινώνει δηλαδή τον εαυτό της ότι είναι ανάξια τόσο μεγάλου πράγματος» (Z). «Διότι ποια είμαι εγώ μπροστά σε τόσο μεγάλο έργο; Αυτός επέβλεψε, δεν το περίμενα εγώ. Διότι ήμουν ταπεινή και απέριπτη και τώρα μεταβαίνω από τη γη στον ουρανό και με τραβάει ο Θεός σε ανέκφραστο σχέδιο» (Ω). Η λέξη αυτή φανερώνει την κατάσταση της αφάνειας, στην οποία βρισκόταν η παρθένος, παρόλο που καταγόταν από τον Δαβίδ. Δεν είναι κόρη κάποιου από τους άρχοντες της Ιερουσαλήμ, ούτε κάποια ηγεμονίδα που τιμώνταν τότε σαν τέτοια, αλλά μνηστή κάποιου τεχνίτη (g). Παρ' όλα αυτά η όλη γλώσσα της παρθένου αποπνέει και τη βαθιά της ταπεινοφροσύνη. Για αυτό και είναι σωστή και η παρατήρηση ότι «ο λόγος αυτός ειπώθηκε στην Μαρία όχι τυχαία ούτε χωρίς εξέταση, αλλά λόγω της υπερβολικής της ταπείνωσης, την οποία αγαπά ο Θεός και υπερυψώνει, διότι μιμείται αυτόν που ταπείνωσε τον εαυτό του και πήρε μορφή

δούλου... Και στον Ησαΐα λέει· Σε ποιον να ρίψω το βλέμμα μου, παρά μόνο στον ταπεινό και ήσυχο και που τρέμει τα λόγια μου» (Ω).

(4) «Διότι είμαι δούλη του ως πλάσμα του, όπως και τα υπόλοιπα κτίσματα» (Ω).

(5) Αιτιολογεί το επέβλεψεν= «Επειδή επέβλεψε στην ταπείνωση της δούλης του» για αυτό «από τώρα θα με μακαρίζουν...» (Ω).

(6) Από τον τωρινό χρόνο, κατά τον οποίο πρώτη η Ελισάβετ με μακάρισε (δ).

(7) «Θα με μακαρίζουν όχι μόνη εσύ, η Ελισάβετ, αλλά όλες οι γενιές, εννοείται των πιστών. Διότι αν και στα χρόνια της Παναγίας ήταν δυσδιάκριτος ο λόγος της Θεοτόκου, αλλά τώρα όσο περνά ο καιρός, μιλά περισσότερο και φαίνεται η αλήθεια αυτών που προφήτευσε» (Ω). Ο λόγος αυτός, που τόσο επαληθεύεται στα μάτια μας, στο στόμα της Μαρίας ήταν προφητεία (L). Πράγματι λοιπόν «δεν λέει από τη δική της γλώσσα, ότι θα μακαριστεί, αλλά επειδή το Άγιο Πνεύμα ήλθε πάνω της. Προηγήθηκε λοιπόν η προφητεία, και επαληθεύτηκε η έκβαση του λόγου. Διότι ποια γενιά από τότε δεν μακαρίζει την Μαρία;» (Ω).

Λουκ 1.49 ⁽¹⁾ ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ⁽²⁾ ὁ δυνατός, καὶ ⁽³⁾ ἅγιον ⁽⁴⁾ τὸ ὄνομα ⁽⁵⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Και θα με μακαρίζουν διότι ο Θεός, που έχει απεριόριστη δύναμη και το όνομά του είναι άγιο, έκανε σε μένα μεγάλα και θαυμαστά έργα, αφού με αξίωσε να γίνω μητέρα του Σωτήρος. Κι έτσι με τα έργα του, που είναι καταπληκτικά σε δύναμη και σε αγιότητα, όχι μόνο ανυψώνει αλλά και αγιάζει τους ταπεινούς του δούλους.

(1) Στη στροφή αυτή (σ. 49-50) η Μαρία περιγράφει την εκδήλωση των θείων ιδιοτήτων προς αυτήν, οι οποίες έγιναν πηγή της μακαριότητάς της. Και πρώτη στην απαρίθμηση αυτών των ιδιοτήτων αναφέρει την παντοδυναμία, υπαινισσόμενη τον λόγο του αγγέλου στο σ. 35 (g). «Επειδή ακριβώς θα μπορούσε κάποιος να απιστήσει στην ενέργεια της σύλληψης, ότι δηλαδή, ενώ ήταν παρθένα, θα μπορούσε να συλλάβει, με την ονομασία του «δυνατού» διώχνει την απιστία, έτσι ώστε κάποιος να αποδώσει το κατόρθωμα στη δύναμη αυτού που ενεργεί και να μην, εξετάζοντας την φυσική τάξη, ξεπέσει από την αληθινή αποδοχή αυτών που πράγματι συνέβησαν» (Ω).

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν: μεγάλα. Εδώ τα μεγάλα και θαυμαστά έργα είναι η αναγγελία της σύλληψης και η ίδια η υπερφυσική σύλληψη, η οποία είναι θαύμα θαυμάτων (δ). Η όλη πρόταση μπορεί να αποτελέσει νέα φράση (που

εξαρτάται συντακτικά άμεσα από το Μεγαλύνει), πιο φυσικά όμως μπορεί να εξαρτηθεί από τα αμέσως προηγούμενα (L)=Θα με μακαρίσουν όλες οι γενιές, διότι, «έκανε σε μένα μεγάλα και υπερφυσικά θαύματα αυτός που είναι δυνατός να κάνει αυτά» (Z).

(3) Η ακόλουθη πρόταση ή αποτελεί νέα γενική αιτιολογία του «μεγαλύνει» και όχι προσδιορισμό του «δυνατός» (δ), οπότε πρέπει να χωρίσουμε αυτήν από τα προηγούμενα με τελεία, όπως έπραξε ο Nestle, ή, πιο πιθανή εκδοχή, στην εβραϊκή γλώσσα χρησιμοποιείται συχνότατα ο σύνδεσμος κ α ι αντί για αναφορική αντωνυμία=του οποίου το όνομα είναι άγιο (L). Σύμφωνα με την δεύτερη αυτή εκδοχή η παντοδυναμία του Θεού παρουσιάζεται ότι ενήργησε όχι απλώς και μόνο ως φυσική δύναμη, αλλά σε αρμονία με την αγιότητα του Θεού (g).

(4) Η αγιότητα είναι η ιδιότητα της απόλυτης καθαρότητας του Θεού, λόγω της οποίας αποκρούει και τιμωρεί το κακό (δ). Εκφράζει η λέξη την απόλυτη ηθική τελειότητα του Θεού (L). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Είπε άγιο το όνομά του, φανερώνοντας, ότι σε τίποτα δεν μολύνεται ο καθαρότατος με το να συλλαμβάνεται σε μήτρα γυναίκας, αλλά μένει άγιος» (Θφ).

(5) Το όνομα του Θεού είναι η αποκάλυψη την οποία ο ίδιος παρέχει για τον εαυτό του, η οποία και καθιστά αυτόν γνωστόν ποιος είναι. Οι εκδηλώσεις αυτές, με τις οποίες αποκαλύπτει και φανερώνει τον εαυτό του, είναι όλες άγιες, όπως αυτός είναι άγιος. Το χαρακτηριστικό αυτό της αγιότητας διακρίνει κατά τρόπο εξαιρετικό την σάρκωση του Χριστού από τα αποκρουστικά και απεχθή αντίστοιχα της ειδωλολατρικής μυθολογίας (g).

Λουκ 1.50 καὶ τὸ ἔλεος⁽¹⁾ αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν⁽²⁾ τοῖς φοβουμένοις⁽³⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Και το έλεός του δεν φανερώθηκε μόνο σε μένα, αλλά είναι παντοτινό και μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά σε όλους εκείνους που ευλαβικά προσβλέπουν σ' αυτόν.

(1) Τρίτη τελειότητα του Θεού είναι η ευσπλαχνία. Η Μαρία εξύμνησε τη θεία συγκατάβαση στο σ. 48 σε σχέση με την εκλογή του δικού της προσώπου. Μιλά εδώ για την ευσπλαχνία και το έλεος του Θεού γενικότερα, σε σχέση με όλους τους ευσεβείς Ισραηλίτες, που φοβούνται αυτόν (g). «Και το έλεός του δεν δείχτηκε σε μένα μόνη, αλλά και σε όλους όσους τον φοβούνται» (Θφ).

(2) Αυθεντική γραφή: εις γενεάς και γενεάς. Υπάρχει και η γραφή: εις γενεάν και γενεάν. «Το «εις γενεάν και γενεάν» και το «εις γενεάς γενεών» και τα παρόμοια, σημαίνουν στους Εβραίους το «πάντοτε». Λέει λοιπόν ότι και το έλεός του υπάρχει πάντα σε αυτούς που τον φοβούνται, λέγοντας παρόμοια με τον Δαβίδ που έλεγε (στον Ψαλμ. ρβ 17) «Το έλεος του Κυρίου από του αιώνος και έως του αιώνος σε αυτούς που τον φοβούνται»» (Ζ). Για τη φράση εις γενεάς και γενεάς, δες εις γενεάς γενεών (Ησ. λδ 17), εις γενεάν και γενεάν (Ψαλμ. πη 2) και κατά γενεάν και γενεάν (Α΄Μακ. β 61)(ρ). Στις γενιές. Μολονότι η εκπλήρωση της υπόσχεσης για έλεος φαινόταν να αργεί πολύ, παρ' όλα αυτά εκπληρώθηκε και μάλιστα αιωνίως διαμέσου όλων των γενιών (b). Και φανέρωσε τώρα το έλεός του όσο ουδέποτε άλλοτε, στέλνοντας τον Υιό του που έφερε αιώνια δικαίωση και αιώνια σωτηρία που μεταβιβάζεται από τη μία γενιά στην άλλη, διότι τα ευαγγελικά προνόμια έγιναν από το Χριστό κληρονομικά στους πιστούς και ανανεώνονται παντοτινά.

(3) Οι οποίοι αποτελούν τον αληθινό Ισραήλ (g) και τις γενιές εκείνες, οι οποίες θα μακαρίζουν την Μαρία (b). Το να φοβάται κάποιος το Θεό, στην Π.Δ. εκφράζει την αληθινή ευσέβεια (ρ). Επιβλέπει με βλέμμα συμπάθειας και ελέους σε αυτούς που βλέπουν προς αυτόν με βλέμμα φόβου και ευλάβειας.

Λουκ 1.51 Ἐποίησε⁽¹⁾ κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ⁽²⁾, διεσκόρπισεν⁽³⁾ ὑπερηφάνους διανοία καρδίας⁽⁴⁾ αὐτῶν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Πάντοτε, και στο παρελθόν, αλλά προπαντός τώρα με την αποστολή του Μεσσία, έκανε έργα ισχυρά και δυνατά με το παντοδύναμο χέρι του. Κατανίκησε και διασκόρπισε αυτούς που υπερηφανεύονται με τις σκέψεις και τα φαντασμένα σχέδια της ψυχής τους.

(1) Η αρχή της τρίτης στροφής. Οι αόριστοι σε αυτήν (σ. 51-53) εξηγήθηκαν με διάφορους τρόπους: 1) ότι σημαίνουν ό,τι ο Θεός έκανε στο παρελθόν, 2) ό,τι ο Θεός θα ενεργήσει το μέλλον, κατά τη στιγμή της μεγάλης μεσσιακής αναμόρφωσης, 3) ό,τι συνήθως ενεργεί, 4) ό,τι άρχισε να ενεργεί στη Μαρία σύμφωνα με το σχέδιό του. Πιο πιθανή είναι η τελευταία εκδοχή, η οποία εξηγεί τους αόριστους ως συνέχεια των προηγούμενων «επέβλεψε» και «εποίησε», έτσι ώστε η γενική ιδέα έχει αφετηρία το παρόν γεγονός. Ό,τι ο Θεός πράττει συνήθως, το ενήργησε ειδικά και στην παρούσα περίπτωση, την οποία η Μαρία σωστά θεωρεί ως την αρχή της βασιλείας του Θεού (L). Η μητέρα του Μεσσία δεν κάνει εδώ αόριστες σκέψεις για τον τρόπο που ο Θεός κυβερνά τον κόσμο. Έχει μπροστά της γεγονός, το οποίο έχει απορροφήσει την σκέψη

της και του οποίου περιγράφει με θαυμασμό τα αποτελέσματα που θα παραχθούν (g). Ο Θεός συνέλαβε το σχέδιο να φέρει εις πέρας όλα αυτά (στους σ. 51-53) μέσω του Μεσσία και η μητέρα του είχε ήδη λάβει πειραματική απόδειξη αυτού πάνω της (b).

(2) Και το «εποίησε κράτος» και το «εν βραχίονι αυτού» είναι εβραϊσμοί. Για την πρώτη φράση δες Ψαλμ. ριζ 15 («το δεξί χέρι του Κυρίου έδειξε δύναμη»). Για τη λέξη βραχίων με την έννοια της θείας δύναμης, δες Πράξ. ιγ 17, Ιω. ιβ 38, Ψαλμ. μγ 3, 97, 1 κλπ. Η φράση «με χέρι δυνατό και με βραχίονα υψηλό» είναι συχνή στους Ο' (Δευτ. δ 34, ε 15, στ 21, κστ 8)(ρ). «Έκανε κάτι μεγαλειώδες, έκανε νίκη με τη δύναμή του. Διότι ο βραχίων εδώ σημαίνει την δύναμη. Διότι αυτοί που αγωνίζονται, έχουν τη δύναμη στον βραχίονα» (Z).

(3) Ο Θεός λέγεται ότι διασκορπίζει τους υπερήφανους, όταν ματαιώνει τα σχέδιά τους και εκμηδενίζει τις επινοήσεις των καρδιών τους. Δες και Ιώβ ε 13 («αυτός συλλαμβάνει τους σοφούς στην πανουργία τους και η απόφαση των δολίων ανατρέπεται»). Η εικόνα έχει παρθεί από τον διασκορπισμό και την φυγή ηττημένου στρατεύματος (ο).

(4) «Τους υπερήφανους μέσα στη διάνοια της καρδιάς τους, τους υπερήφανους μέσα στον ίδιο τους τον εαυτό» (Z). Τους υπερήφανους στις σκέψεις, τις ιδέες της καρδιάς, δηλαδή της ψυχής τους (δ). Η Μαρία τονίζει εδώ τις διανοητικές τους διαθέσεις. Υπερηφανεύονται με τις σκέψεις τους (L). Καρδιά εδώ είναι η εστία της αυτόματης ζωής, από την οποία απορρέουν οι ωθήσεις της θέλησης και οι κινήσεις που εμπνέουν τη σκέψη (g).

(5) Η Μαρία εννοεί εδώ όλους εκείνους, οι οποίοι υπερτιμούν τους εαυτούς τους και θεωρούν ότι είναι κάτι, είτε Ιουδαίοι είναι αυτοί είτε ειδωλολάτρες (g). Υπερήφανοι άνθρωποι φαντάζονται, ότι τα πάντα μπορούν να πετύχουν επιβάλλοντας τα σχέδιά τους και τις θελήσεις τους. Αλλά ο Θεός διασκορπίζει αυτούς ματαιώνοντας τις αλαζονικές συλλήψεις της διάνοιάς τους με τα ίδια μέσα και τις βουλές, με τα οποία εκείνοι φαντάζονταν ότι θα προωθούσαν και θα επέβαλλαν τους εαυτούς τους. Παράδειγμα αυτού είναι αυτοί που επιχείρησαν την ανέγερση του πύργου Βαβέλ, με τον οποίο επιζητούσαν να δημιουργήσουν δεσμό ένωσης και απέβη αυτός πηγή χωρισμού και διαίρεσης.

Λουκ 1.52 ⁽¹⁾καθεῖλε δυνάστας⁽²⁾ ἀπὸ θρόνων⁽³⁾ καὶ ὕψωσεν ταπεινούς⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Έριξε κάτω από τους θρόνους τους άρχοντες κραταιούς και δυνατούς, και ανύψωσε ταπεινούς και περιφρονημένους.

(1) «Μοιάζουν αυτά με τα λόγια της Άννας, της μητέρας του Σαμουήλ που είπε· ο Κύριος φτωχαίνει και πλουτίζει, ταπεινώνει και ανυψώνει (Α΄ Βασ. β 7)» (Ζ). Προ παντός όμως το παρόν χωρίο μοιάζει με το Σοφ. Σειράχ ι 14 «Θρόνους αρχόντων γκρέμισε ο Κύριος και έβαλε πράους να κάτσουν αντί για αυτούς». Η ίδια ιδέα εκφράζεται και στο Ψαλμ. ρμε 7 και Ιώβ ιβ 19,ε 11,ιεζ. κα 26 (Λ).

(2) Η λέξη δυνάστες βγαίνει από το ρήμα δύναμαι· οι ισχυροί γενικά (δ). Οι άρχοντες που δεν δικαιούνται να λάβουν τον τίτλο του βασιλιά (Λ). Οι ισχυροί, που είναι την ίδια στιγμή και βίαιοι και διατεθειμένοι να καταχραστούν την εξουσία τους (g).

(3) Η αλαζονεία και υπερηφάνεια είναι χαρακτηριστικό των δυναστών.

(4) Πιθανώς ταπεινούς εννοεί εδώ πρωτίστως τους καταπιεζομένους φτωχούς σε αντίθεση με τους τυραννικούς άρχοντες (p). Ο Μεσσίας θα ανατρέψει την κατάσταση αυτή των πραγμάτων. Θα ταπεινώσει τους πρώτους και θα υψώσει τους δεύτερους. Εγγύηση για αυτό είναι η εκλογή της Μαρίας (g). Είναι δυνατόν οι σκέψεις αυτές να δημιουργήθηκαν στο πνεύμα της Μαρίας μετά την υπόσχεση του αγγέλου, ότι ο υιός της θα καθίσει στο θρόνο του Δαβίδ (Λ). Όταν οι υπερήφανοι Φαρισαίοι απορρίφθηκαν και οι τελώνες και αμαρτωλοί ήλθαν πριν από αυτούς στη βασιλεία των ουρανών· όταν οι Ιουδαίοι, οι οποίοι «επεδίωκαν τον νόμο της δικαιοσύνης», «δεν έφθασαν στο νόμο της δικαιοσύνης», ενώ τα έθνη «που δεν επεδίωκαν δικαιοσύνη, τα πρόφτασε η δικαιοσύνη» (Ρωμ. θ 30)· όταν ο Θεός δεν διάλεξε τους «σωματικά σοφούς και δυνατούς», «αλλά τα ανόητα του κόσμου διάλεξε ο Θεός και τα ασθενή του κόσμου και τα εξουθενημένα», τότε έριξε δυνάστες από θρόνους και ύψωσε ταπεινούς. Όταν καταρρίφθηκε η τυραννία των αρχιερέων και των πρεσβυτέρων, οι οποίοι για πολύ κυριάρχησαν στην κληρονομία του Θεού και ήλπιζαν ότι πάντοτε θα κυριαρχούσαν πάνω της, και οι μαθητές του Χριστού, οι οποίοι ήταν ένας όμιλος ψαράδων περιφρονημένων, ντύθηκαν δύναμη από ψηλά, για να καθίσουν σε 12 θρόνους κρίνοντας τις 12 φυλές του Ισραήλ· όταν η δύναμη των 4 μοναρχιών συντρίφτηκε και η βασιλεία του Μεσσία, η πέτρα που κόπηκε «από το βουνό χωρίς χέρι, έγινε μεγάλο βουνό και γέμισε όλη τη γη» (Δαν. β 35) τότε οι δυνάστες έπεσαν από τους θρόνους τους και οι ταπεινοί ανυψώθηκαν.

Λουκ 1.53 ⁽¹⁾πεινῶντας⁽²⁾ ἐνέπλησεν ἀγαθῶν⁽³⁾ καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε⁽⁴⁾ κενούς⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Χόρτασε με αγαθά φτωχούς που πεινούσαν, κι έδωσε άφθονες τις πνευματικές δωρεές της σωτηρίας σ' όσους τις πόθησαν πολύ. Αντίθετα όμως αποδίωξε με αδειανά χέρια ανθρώπους που είχαν υλικά πλούτη, καθώς κι εκείνους που είχαν την ιδέα ότι κατέχουν το θησαυρό της αρετής.

(1) Τις μετοχές πεινῶντας, πλουτοῦντας δεν πρέπει να τις πάρουμε ούτε αποκλειστικά με έννοια κοινωνική ούτε αποκλειστικά με έννοια πνευματική. Εκφράζονται με αυτές και οι δύο έννοιες, και η πνευματική και η πρόσκαιρη (g).

(2) Η Μαρία διακηρύσσει την αμοιβή και της πνευματικής πείνας. Εάν μία ζωντανή ύπαρξη πρόκειται να ωφεληθεί και να ενισχυθεί με τροφή, είτε στο σώμα είτε στο πνεύμα, πρέπει να υποδέχεται τη σωματική ή πνευματική τροφή με επιθυμία και όρεξη. Αυτό γίνεται ολοφάνερο στη λειτουργία του σώματος. Η τροφή δεν ωφελεί, πολλές φορές μάλιστα και βλάπτει τον ζωντανό οργανισμό, όταν δεν υπάρχει σε αυτόν όρεξη και πείνα για αυτήν. Το ίδιο συμβαίνει και στην πνευματική ζωή. Εάν η διάνοια δεν έχει πόθο να γνωρίσει την αλήθεια και εάν η καρδιά δεν διψά την απολύτρωσή της και τον εξαγιασμό της, διώχνεται άδεια από τον Σωτήρα. Με την βία δεν μπαίνουν οι σωτήριες αλήθειες στην ψυχή. Εάν όμως κάποιος επιχειρήσει να πράξει αυτό, θα προκαλέσει στα βάθη της καρδιάς που εξαναγκάζεται, μυστική και υποκρυπτόμενη ή και φανερή και απροκάλυπτη εχθρότητα προς την αλήθεια και τον Σωτήρα. Να γιατί ο προφήτης παρακαλούσε λέγοντας: «Φώτισε τα μάτια μου μήπως κοιμηθώ με αποτέλεσμα τον θάνατο». Και να γιατί και εμείς πρέπει διαρκώς να φωνάζουμε: «Με τον πόθο σου κίνησε τις ψυχές μας Κύριε».

(3) Τα αγαθά με τα οποία ο Θεός χορταίνει τους πεινασμένους, είναι προ παντός τα αγαθά της σωτηρίας, αλλά της σωτηρίας στην πληρότητά της, ως κατάστασης πνευματικής δηλαδή αιώνιας, αλλά και πρόσκαιρης. Μαζί με τη συγχώρηση και αγιότητα θα δώσει ο Θεός σε αυτούς την δόξα και την ευτυχία (g). Πολύ αξιόλογη και η επόμενη παρατήρηση: «Τους πεινασμένους από τη μία, δηλαδή τους εθνικούς που λιμοκτονούσαν από θεία λόγια και διδασκαλία, τους γέμισε με αγαθά, τα αγαθά της νέας διαθήκης. Τους Ιουδαίους, από την άλλη, που ήταν πλούσιοι λόγω του νόμου και χόρταιναν με τους προφήτες, τους έδιωξε άδειους, αφού δεν δέχτηκαν τον προβαλλόμενο από το νόμο και τους προφήτες Χριστό, τον Θεό μας» (Σχ.).

(4) Έστειλε έξω από τον εαυτό του, δηλαδή μακριά του. Εδώ έχει την έννοια του: διώχνω με περιφρόνηση. Οι Ο΄ χρησιμοποιούν το ρήμα για τους άνδρες που διώχνουν τις γυναίκες τους. Δευτ. κδ 1,2 (δ).

(5) Η φράση εξαποστέλλω κενούς βρίσκεται και στο Λουκ. κ 10 και Ιώβ κβ 9 («τις χήρες τις εξαπέστειλες κενές») και σημαίνει το διώχνω κάποιον από μπροστά μου, αφού προηγουμένως αφαιρέσω από αυτόν όλα τα υπάρχοντά του και τον αφήσω φτωχό (δ). Μπορεί όμως και να σημαίνει απλώς, ότι ο Θεός δεν θα δώσει σε αυτούς τα αγαθά του, αλλά θα διαψευστεί η ελπίδα που είχαν να πάρουν αγαθά. Με την έννοια αυτή συμφωνούν και τα Ιουδίθ α 11, Μάρκ. ιβ 3, Λουκ. κ 10 (L). Πολλοί οι οποίοι υπήρξαν φτωχότατοι, ώστε να στερούνται και του άρτου, με θαυμαστή υπέρ τους μεταστροφή της θείας Πρόνοιας γέμισαν με αγαθά, ενώ άλλοι πλουσιότατοι, οι οποίοι ελπίζοντας στον πλούτο τους φαντάζονταν ότι κάθονται σε βουνό αμετακίνητο και αδιάσειστο, φτώχυναν ανέλπιστα και διώχτηκαν κενοί από αγαθά. Αλλά και στον πνευματικό πλούτο όσοι αισθάνθηκαν την ανάγκη του Σωτήρα και πόθησαν την μέσω αυτού δικαίωση, γέμισαν με τα αγαθά της σωτηρίας και δόθηκαν σε αυτούς πλουσιοπάροχα οι χάρες και ευλογίες του Χριστού. Οι διψασμένοι και κουρασμένοι θα βρουν ανάπαυση στο Χριστό και θα κληθούν από αυτόν να έλθουν σε αυτόν και να πιούν. Διότι μόνο αυτοί γνωρίζουν την αξία των δωρεών του. Όσοι όμως λένε, όπως ο άγγελος της εκκλησίας της Λαοδικείας «είμαι πλούσιος και έχω πλουτίσει και δεν έχω ανάγκη κανέναν» (Αποκ. γ 17), είναι γεμάτοι από τον εαυτό τους και από την δικαιοσύνη τους και νομίζουν τους εαυτούς τους αυτάρκεις. Αλλά αυτοί θα διωχτούν από την πόρτα του, δεν θα γίνουν δεκτοί από τον Κύριο και θα διωχτούν άδειοι.

Λουκ 1.54 άντελάβετο⁽¹⁾ Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ⁽²⁾, μνησθῆναι⁽³⁾ ἐλέους,

Μετάφραση: Ἐπίασε με το προστατευτικό του χέρι και βοήθησε τον ισραηλιτικό λαό, τον δούλο του, και απέδειξε έτσι ότι δεν ξέχασε, αλλά θυμήθηκε το έλεος, την ευσπλαχνία του και την υπόσχεσή του,

(1) Η συνηθισμένη βιβλική σημασία του αντιλαμβάνομαι είναι: πιάνω στερεά κάτι για να στηρίξω ή να βοηθήσω αυτό (Πράξ. κ 35, Σοφ. Σειρ. β 6)· οπότε αντίληψη=βοήθεια (Α΄ Κορ. ιβ 28, Ψαλμ. κα 20, πγ 8) και αντιλήπτω= ο βοηθός (Ψαλμ. ιζ 3, νγ 6)(ρ).

(2) «Τον Ισραηλιτικό λαό, τον δούλο του. Διότι παιδί τώρα, εννοεί τον δούλο» (Ζ). «Εδώ ταιριάζει στον κατά σάρκα Ισραήλ, διότι πολλές μυριάδες από αυτούς αφού πίστεψαν στον Κύριο, σώθηκαν» (Ω). Τον όρο Ισραήλ δεν πρέπει να τον πάρουμε με

έννοια πνευματική, σαν να επρόκειτο για την εκκλησία. Από την άλλη όμως δεν πρέπει να εννοήσουμε με την ονομασία αυτή το σύνολο του Ισραηλιτικού λαού, αλλά τον Ισραήλ ως δούλο του Θεού, τους αληθινούς Ισραηλίτες που φοβούνται τον Θεό (g).

(3) Ή είναι τελικό απαρέμφατο=για να θυμηθεί· για να μην ενεργήσει απέναντι στον Ισραήλ σαν να μην θυμόταν (g). Ή, το απαρέμφατο έχει έννοια συμπερασματική, σαν να υπήρχε πριν από αυτό το «ώστε» (L)=Ώστε να θυμηθεί το έλεος· δηλαδή για να αποδείξει, ότι δεν είχε λησμονήσει, όπως θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει (p). (Ο δ. εξαρτά το απαρέμφατο από το ελάλησεν, όπως θα δούμε αμέσως). Μάλλον η δεύτερη εκδοχή είναι πιο σωστή.

Λουκ 1.55 καθώς ελάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν⁽¹⁾, τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ⁽²⁾ εἰς τὸν αἰῶνα⁽³⁾.

Μετάφραση: *ὡπως την εἶχε πει στους προπάτορές μας, στους οποίους υποσχέθηκε ὅτι θὰ ἔδειχνε στον Αβραάμ και στους απογόνους του παντοτινὸ και αἰώνιο το ἑλεός του.*

(1) Ή, η πρόταση καθώς ελάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν είναι προσδιοριστική του αντελάβετο και πρέπει να εξηγηθεί: βοήθησε τον δούλο του Ισραήλ, όπως εἶπε στους πατέρες μας υποσχόμενος να θυμηθεί να δώσει έλεος στον Αβραάμ (δ). Ή, πρέπει να θεωρήσουμε αυτήν ως παρενθετική πρόταση που αναφέρεται στο μνησθῆναι= Ο Θεός θυμήθηκε ὅ,τι εἶχε υποσχεθεί (L). «Θυμήθηκε το έλεός του ὡπως εἶπε και τα επόμενα της φράσης, εκπληρώνοντας αυτό ακριβώς που εἶχε πει σε αυτόν (τον Αβραάμ), ὅτι «θα ευλογηθῶν με το σπέρμα σου ὅλες οι φυλές της γης»» (Σχ.). Για ὅσο η παροχή των ευλογιών αυτών αναβαλλόταν, αυτοί που τις ανέμεναν ἦταν συχνά έτοιμοι να ρωτήσουν: λοιπόν λησμόνησε ο Θεός το έλεός του; Τώρα ὁμως ἔκανε φανερό, ὅτι δεν εἶχε λησμονήσει αλλά θυμόταν την σχετικά με το έλεος υπόσχεσή του και ανέβαλλε στον κατάλληλο χρόνο την εκπλήρωσή της. Θυμήθηκε το κατά τα προηγούμενα χρόνια έλεός του, ὅταν ἔβγαλε αυτούς από τη γη της Αιγύπτου και ανανέωσε αυτό χύνοντας στον νέο Ισραήλ πνευματικές ευλογίες και χάρες.

(2) Θα συνδεθεί με το μνησθῆναι ἑλέους=για να θυμηθεί το έλεός του προς τον Αβραάμ και το σπέρμα του (δ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Ὅπως εἶπε. Ἐπειτα λέει και σε ποιους εἶπε... ὅτι δηλαδή εἶπε στον Αβραάμ και στο σπέρμα του, δηλαδή τον Ισαάκ και τον Ιακώβ και περισσότερο από ὅλους στον Δαβίδ» (Z). Σύμφωνα με την εκδοχή ὁμως αυτή το «εἰς τὸν αἰῶνα» απομακρύνεται πολύ από τη λέξη στην οποία

αναφέρεται= «να θυμηθεί έλεος αιώνιο, παντοτινό» (Ζ) το οποίο είναι τελείως απίθανο.

(3) Υπάρχει και η γραφή: έως αιώνος. Η φράση εις τον αιώνα είναι συνηθισμένη στους ψαλμούς, όπως και η «εις τον αιώνα του αιώνος» (Εβρ. α 8) και «εις αιώνα αιώνος» (ρ). Σημαίνει περίοδο χρονική, διάρκειας ατελείωτης (g). Είναι πιο φυσικό να συνδεθεί με το «καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ» (δ). Ότι ο Θεός είπε και υποσχέθηκε, θα πραγματοποιηθεί. Ότι είπε στους πατέρες, θα το δουν να εκτελείται και να επαληθεύεται οι γιοι και οι γιοι των γιων με ευλογίες, οι οποίες θα είναι αιώνιες.

Λουκ 1.56 Ἐμεινεν δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ⁽¹⁾ ὥσεί μηνας τρεῖς⁽²⁾, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Μετάφραση: Ἐμεινε λοιπόν η Μαριάμ μαζί με την Ελισάβετ περίπου τρεις μήνες, κι όταν πλέον πλησίασε η ώρα να γεννήσει η Ελισάβετ, η Μαριάμ επέστρεψε στο σπίτι της.

(1) «Με τη συμφωνία εννοείται και του αρραβωνιαστικού. Διότι ήξερε ο Ιωσήφ και τον Ζαχαρία και την Ελισάβετ ως αγίους ανθρώπους, και με μεγάλη χαρά εμπιστεύθηκε σε αυτούς την παρθένο, όχι μόνο επειδή ήταν συγγενείς της, αλλά και επειδή ήταν άψογοι ηθικά» (Ζ). Ἐμεινε λοιπόν στην Ελισάβετ «επειδή ήξερε το μυστήριο σχετικά με αυτήν και για αυτό την αγαπούσε και αγαπιόταν» (Ζ).

(2) «Να σχεδόν εννέα μήνες» (Θφ). Δηλαδή μέχρι το χρόνο κατά τον οποίο η Ελισάβετ θα γεννούσε. Παρέμεινε η παρθένος στον τοκετό; Σύμφωνα με τη γνώμη τη γενική των Ελλήνων ερμηνευτών, αντιθέτως με αυτήν των Λατίνων, δεν παρέμεινε. Οι νεότεροι (ανάμεσα στους οποίους και οι g.p.) θεωρούν απίθανο η Παρθένος να αρνήθηκε να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην Ελισάβετ κατά την κρίσιμη αυτή στιγμή της ζωής της. Όπως σωστά όμως παρατηρεί ο L. από μόνο του το κείμενο του Λουκά υποδηλώνει μάλλον ότι η Μαρία αναχώρησε πριν από τα γεγονότα, των οποίων ακολουθεί αμέσως η αφήγηση. Οι Έλληνες επίσης ερμηνευτές από την άλλη, μιλούν με βάση την ευπρέπεια σύμφωνα με τα ανατολικά έθιμα, τα οποία αυτοί γνώριζαν καλά. «Η παρθένος φεύγει λόγω του πλήθους αυτών που επρόκειτο να βοηθήσουν στη γέννα» (Θφ), «δείχνοντας σεβασμό προς αυτούς που όφειλαν λόγω του μωρού να τρέξουν στο σπίτι του Ζαχαρία. Ήταν όμως και συνήθεια να φεύγουν οι παρθένες, όταν επρόκειτο να γεννήσει η έγκυος» (Ζ).

Στίχ. 57-66. Η γέννηση του Ιωάννη.

Λουκ 1.57 Τῇ δὲ Ἑλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος⁽¹⁾ τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν⁽²⁾ υἱόν.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν συμπληρώθηκε ο χρόνος των εννέα μηνών για να γεννήσει η Ελισάβετ, γέννησε αγόρι.

(1) Επλήσθη ο χρόνος=συμπληρώθηκε ο χρόνος. Δες και Λουκ. β 6,21,22. Και στους Ο' Γεν. κε 24 (δ). Δες και Γεν. κθ 21,Λευϊτ. ιβ 4,6,Αρ. στ 5 κλπ. Εβραϊκοί τρόποι έκφρασης (ρ). Παρόλο που με θαύμα συνέλαβε η Ελισάβετ, η κύηση του εμβρύου ακολούθησε τα στάδια και την χρονική διάρκεια όπως είναι φυσικά καθορισμένα. Οι σχετικά με το έλεος επαγγελίες και υποσχέσεις του Θεού θα πραγματοποιηθούν, όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου και ο καιρός ο κατάλληλος για εκπλήρωσή τους. Πρέπει λοιπόν να εγκαρτερούμε με ακράδαντη ελπίδα, ελεύθεροι από κάθε αγωνία ή ανυπομονησία.

(2) Κατά κυριολεξία άρμοζε το ρήμα έτεκε (δ).

Λουκ 1.58 καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι⁽¹⁾ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος⁽²⁾ αὐτοῦ μετ' αὐτῆς⁽³⁾, καὶ συνέχαιρον⁽⁴⁾ αὐτῇ.

Μετάφραση: Κι άκουσαν οι γείτονές της και οι συγγενείς της ότι ο Κύριος έδειξε μεγάλο και θαυμαστό το έλεός του σ' αυτήν, αφού της έδωσε παιδί σε τόσο προχωρημένη ηλικία. Και χαίρονταν κι αυτοί μαζί της.

(1) Έτσι οι Ο΄ μετέφρασαν την εβραϊκή λέξη που σημαίνει τον γείτονα (Δευτ. α 7)(δ). Έρχονται πρώτα οι γείτονες επειδή κατοικούσαν κοντά και είχαν να διανύσουν λιγότερο δρόμο (g).

(2) Το ρήμα εμεγάλυνε δεν χρησιμοποιείται και εδώ με την έννοια, με την οποία και στο σ. 46, αλλά ούτε και τελείως με την κατά γράμμα έννοια όπως στο Ματθ. κγ 5, αλλά μάλλον με τη σημασία του: έδειξε ολοφάνερο έλεος. Δες Γεν. ιθ 19 (ρ). Σημαίνει η έκφραση αυτή ότι δείχνει ο Κύριος το μεγάλο του έλεος προς κάποιον. Εδώ λοιπόν η προς την στείρα ένδειξη του μεγάλου ελέους, ήταν το να καταξιωθεί αυτή να γίνει μητέρα (δ).

(3) Το μετ' αὐτῆς δεν σημαίνει ὅτι συνεργάστηκε και αὐτή με το Θεό, ἀλλά ὅτι ο Θεός ἦλθε σε σχέση ἐλέους με αὐτήν. Δες σ. 72, Λουκ. ι 37 και Α' Βασ. ιβ 24 (p).

(4) Ἡ, λιγότερο πετυχημένη ερμηνεία, με την έννοια του προσφέρω συγχαρητηρίους ευχές, όπως και εμείς το χρησιμοποιούμε συνήθως (δ). Ἡ, έχουμε εδώ την πρώτη επαλήθευση των λόγων του αγγέλου στο σ. 14 (g). Και σημαίνει χαίρονταν μαζί της. Δες Λουκ. ιε 6,9 και Α΄ Κορ. ιβ 26 (p). Προκαλεί η γέννηση των αγίων χαρά περισσότερων ανθρώπων, διότι αυτή είναι κοινό αγαθό (Αμβρόσιος).

Λουκ 1.59 Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδῷ⁽¹⁾ ἡμέρᾳ ἦλθον⁽²⁾ περιτεμεῖν⁽³⁾ τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν⁽⁴⁾ αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ζαχαρίαν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Κι όταν το παιδί έγινε οκτώ ημερών ήλθαν πάλι οι συγγενείς και οι γείτονες για να του κάνουν περιτομή. Και υπολόγιζαν να το ονομάσουν με το όνομα του πατέρα του, δηλαδή Ζαχαρία.*

(1) Ὀγδοη από τη γέννηση συμπεριλαμβανομένης και της ημέρας της γέννησης (δ) «σύμφωνα με το νόμο» (Z). Δες Γεν. κα 4,Λευϊτ. ιβ 3 (δ).

(2) Υποκείμενο είναι αυτό του προηγούμενου στίχου, δηλαδή «οι περίοικοι και οι συγγενείς» (δ).

(3) Η περιτομή γινόταν είτε από τον πατέρα (Γεν. ιζ 23), είτε από οποιονδήποτε άλλον, ακόμη και γυναίκα (Εξ. δ 25), πάντοτε όμως από Εβραίο και όχι εθνικό. Αυτών όμως που είχαν κάποια ηλικία γινόταν συνήθως η περιτομή από γιατρό (Ιωσήπου Ιουδ. Αρχαιολ. XX,2,5)(δ).

(4) Όχι απλώς επιθυμούσαν να ονομάσουν, αλλά άρχισαν να τον ονομάζουν (p). Δείχνει απόπειρα που δεν ευοδώθηκε (g). Η συνήθεια του να συνδυάζουν την ονοματοδοσία με την περιτομή, ίσως προήλθε από το ότι ο Άβραμ άλλαξε το όνομα σε Αβραάμ όταν περιτμήθηκε (p).

(5) «Διότι πολλοί γιοι ονομάστηκαν με τα ονόματα των πατέρων τους» (Z). Υπήρχε τέτοια συνήθεια στους Εβραίους (Ιωσηφ. Βίος Ι,Αρχαιολ. XIV,1,13)(p). Σε αυτήν εδώ την περίπτωση βοηθούσε στην προτίμηση του ονόματος και το ότι αναμενόταν από τον Ιωάννη, ως μόνο αντιπρόσωπο και κληρονόμο του γένους του Ζαχαρία, να συνεχίσει την οικογένειά του (b).

Λουκ 1.60 καὶ ἀποκριθεῖσα⁽¹⁾ ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν, Οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης⁽²⁾.

Μετάφραση: Αλλά η μητέρα του παιδιού, φωτισμένη από το Πνεύμα του Θεού, πήρε το λόγο και είπε: Όχι. Δεν θα ονομασθεί Ζαχαρίας, αλλά Ιωάννης.

(1) Οι γείτονες και οι φίλοι περίμεναν την απάντηση και συμφωνία της μητέρας. Το άποκριθείσα λοιπόν λέγεται με την κύρια σημασία της λέξης.

(2) Ή, ο Ζαχαρίας είχε ήδη από πριν ανακοινώσει με γραφίδα το όνομα αυτό στην Ελισάβετ (L.g.p.). Ή «η Ελισάβετ επειδή ήταν προφήτης και παρακινούνταν από το άγιο Πνεύμα, παρόλο που δεν άκουσε την αποκάλυψη του ονόματος του παιδιού που έγινε στον άνδρα, μέσω του Πνεύματος έμαθε το όνομα που είπε ο άγγελος και είπε ότι το παιδί ονομάζεται Ιωάννης» (Ω). Έτσι ερμηνεύουν και οι Ζ.Θφ. δ.β. Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο πιθανή. Διότι εάν η Ελισάβετ είχε μάθει το όνομα από τον Ζαχαρία με επιστολή, δεν θα υπήρχε ανάγκη να ρωτήσουν και πάλι τον Ζαχαρία για αυτό, όπως μας πληροφορεί ο σ. 62 (b). Μαζί με αυτά και ο θαυμασμός των οικείων, όταν ο Ζαχαρίας έγραψε το ίδιο όνομα δείχνει σαφώς, ότι την συμφωνία του με την σύζυγο, την απέδιδαν σε ενέργεια υπερφυσική (δ).

Λουκ 1.61 καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου⁽¹⁾ ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ⁽²⁾.

Μετάφραση: Εκείνοι όμως της είπαν: Δεν υπάρχει κανένας στην οικογένειά σου που να έχει αυτό το όνομα.

(1) Υπέθεσαν κατ' αρχήν, ότι η Ελισάβετ μη συμφωνώντας στο όνομα Ζαχαρίας, έπραξε αυτό διότι, προτιμούσε να βάλει όνομα από τη δική της οικογένεια (b).

(2) Υπήρχε στους Εβραίους η συνήθεια να παίρνει το παιδί το όνομα του πατέρα ή κάποιου συγγενούς (Τωβίτ α 9, Ιωσήπου Αρχαιολ. XIV 1,3). Τέτοια συνήθεια επικρατούσε και στους αρχαίους Έλληνες, όπως και σε μας τώρα (δ).

Λουκ 1.62 ἐνένευον⁽¹⁾ δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι⁽²⁾ καλεῖσθαι αὐτόν.

Μετάφραση: Ρωτούσαν λοιπόν με νοήματα τον πατέρα του σαν τί όνομα ήθελε να δώσει στο παιδί.

(1) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. Συναντιέται και στους Ο' (Παροιμ. στ 13, ι 10) και σημαίνει ρωτώ με νεύματα (δ). Ο Ζαχαρίας λοιπόν ήταν συγχρόνως και κουφός

και άλαλος ή τουλάχιστον παρείχε τέτοια εντύπωση (L). Για αυτό «ρωτούσαν με νοήματα, διότι δεν μπορούσε ούτε να ακούει» (Z). Έτσι λέει και ο Ω.

(2) Αυτή ήταν η ερώτηση· το άρθρο (το) μπαίνει σε περίπτωση έμμεσης ερώτησης για πρόκληση της προσοχής του αναγνώστη (δ). Η ευκτική πτώση μαζί με το «αν» δεν συναντιέται στην Κ.Δ. παρά μόνο στο Λουκά (Λουκ. α 62,στ 11,θ 46,ιη 36,Πράξ. ε 24,η 31,ι 17,ιζ 18,κστ 29). Είναι λοιπόν ένα από τα χαρακτηριστικά του ύφους του Λουκά. Το «αν» μαζί με την δυνητική ευκτική προσδίδει στην ερώτηση κάτι το ευλαβές (L)=Ποιο όνομα θα ήθελε ο Ζαχαρίας να δώσει στο παιδί (g).

Λουκ 1.63 καὶ αἰτήσας⁽¹⁾ πινακίδιον⁽²⁾ ἔγραψεν λέγων⁽³⁾, Ἰωάννης ἐστὶν⁽⁴⁾ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν⁽⁵⁾ πάντες.

Μετάφραση: Κι εκείνος, αφού ζήτησε ένα μικρό πίνακα, έγραψε αυτές ακριβώς τις λέξεις: Ἰωάννης είναι το όνομά του. Κι όλοι απόρησαν και θαύμασαν για την παράδοση αυτή συμφωνία του Ζαχαρία με την Ελισάβετ.

(1) «Ζήτησε όχι με φωνή, αλλά παρόμοια με νεύμα» (Z).

(2) =μικρός πίνακας. Η λέξη πίναξ που παράγεται από το δένδρο πίνος (πίτυος ή πεύκης) σημαίνει σανίδα τετράγωνη ή ορθογώνια, την οποία κάλυπταν με κερί και χρησιμοποιούσαν για γραφή (δ).

(3) Ἡ «με το που έγραψε ο Ζαχαρίας στον πίνακα ότι Ἰωάννης είναι το όνομά του, αμέσως με τη χάρη του Θεού άνοιξε το στόμα του» (Ω) =την ώρα που έγραψε φώναξε και το όνομα. Ἡ, όπως λένε όλοι σχεδόν οι νεότεροι, πρόκειται για εβραϊκό τρόπο έκφρασης, σύμφωνα με την οποία η λέξη «λέγων» που ανταποκρίνεται στην εβραϊκή λέξη λεμώρ, λέγεται κυριολεκτικά και για αυτό που λέγεται με γραφή και όχι με φωνή (g). Επομένως εδώ πρέπει να ερμηνεύσουμε: έγραψε με τις ίδιες τις λέξεις τα εξής (δ).

(4) Με το «ἐστὶν (=είναι)» ο Ζαχαρίας δείχνει ότι το όνομα αυτό, τού είχε ήδη δοθεί από το Θεό και ο πατέρας μαρτυρεί μόνο αυτό που έχει συντελεστεί (δ).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία· θαύμασαν λόγω της εκλογής ονόματος τελείως ξένου με την οικογένεια και το οποίο εξέφραζε έννοια εξόχως σημαντική (g). Πιο σωστά «θαύμασαν πώς αφού ούτε άκουσε αυτό από την Ελισάβετ, ούτε μπορούσε να πει αυτό ο ίδιος σε αυτήν, συμφώνησε. Διότι ήταν φυσικό η Ελισάβετ να τους πληροφόρησε ότι, το όνομα αυτό δεν το είπε στον Ζαχαρία με γραφή ούτε το άκουσε αυτός» (Z).

Λουκ 1.64 ἀνεώχθη δὲ τὸ στόμα⁽¹⁾ αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα⁽²⁾ αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν⁽³⁾ τὸν θεόν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Ἄνοιξε τότε ἀμέσως τὸ στόμα τοῦ Ζαχαρία καὶ λύθηκε ἡ γλῶσσα τοῦ καὶ μιλοῦσε πλέον ἐλεύθερα δοξάζοντας καὶ ἀνυμνώντας τὸν Θεό.

(1) Λέγεται με εβραϊκὸ τρόπο ἐκφρασης, με τὴν ἐννοία του: πήρε πίσω τὴν χρῆση τοῦ πιο κύριου ἀπὸ τὰ φωνητικὰ ὄργανα. Δες καὶ Ἀρ. κβ 28 (δ). «Ἄνοιξε, με τὴν ἐννοία τοῦ ἐλευθερώθηκε ὥστε νὰ μιλήσει. Εἶναι φανερό βεβαίως ὅτι καὶ ἡ ἀκοή ἐλευθερώθηκε μαζί. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κρατήθηκε μαζί, ἔτσι ἐπομένως καὶ ἐλευθερώθηκε μαζί» (Ζ). Ἡ αἰτία ὁμως, γιὰ τὴν ὁποία δὲν γίνεται ἐδῶ λόγος καὶ γιὰ τὰ ἀκουστικὰ ὄργανα, εἶναι ὅτι ὁ ευαγγελιστὴς ἀναφέρει ἐκεῖνο τὸ ὄργανο, τὸ ὁποῖο χρησιμοποίησε ἀμέσως ὁ Ζαχαρίας εὐλογώντας τὸ Θεό (δ).

(2) Τὸ ρῆμα ἀνοιξε λέγεται κυριολεκτικὰ μόνο γιὰ τὸ στόμα, μπήκε ὁμως καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ δύο πάνε μαζί. Θὰ ἔπρεπε γιὰ αὐτὴν νὰ προστεθεῖ καὶ τὸ ρῆμα λύθηκε, ὅπως στὸ Μάρκ. ζ 35 (δ).

(3) Τὸ ὅτι ἡ πρώτη χρῆση τῆς ἀποκατεστημένης ομιλίας ἐκδηλώθηκε με δοξολογία πρὸς τὸ Θεό καὶ ὄχι με παράπονο γιὰ τὸ πάθημα ποὺ διήρκεσε 9 μῆνες, ἀποτελεῖ ἀπόδειξη, ὅτι ἡ τιμωρία ἀπέβη πραγματικὴ εὐλογία γιὰ αὐτόν (ρ). Ὅταν ὁ Θεὸς ἀνοίγει τὰ χεῖλη μας, τὸ στόμα μας πρέπει νὰ ἀναγγέλλει τὴν δοξολογία τοῦ. Δὲν ὑπάρχει ἄλλο καλύτερο νὰ λέει τὸ στόμα μας, ἀπὸ τὸν ἔπαινο τοῦ Κυρίου. Τότε οἱ γλῶσσες μας ἀποβαίνουν σὲ δόξα μας, ὅταν χρησιμοποιοῦνται γιὰ δόξα τοῦ Θεοῦ. ἔχουμε βεβαίως πολλοὺς λόγους γιὰ νὰ δοξάζουμε καὶ νὰ ευχαριστοῦμε τὸν Κύριο. Νὰ κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς: 1) Τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα παρακίνησαν τὴ γλῶσσα τοῦ ψαλμωδοῦ νὰ πει: «πόσο μεγάλα ἀποδείχτηκαν τὰ ἔργα σου Κύριε, ὅλα με σοφία τὰ ἔκανες». 2) Τὴν πρόνοια καὶ κυβέρνησις τοῦ Θεοῦ. 3) Τὴν γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἐπίγνωσις τοῦ θελήματός του, τὴν ὁποία μας χάρισε. 4) Τὴν μέχρι σὲ ἐμὰς συγκατάβασις καὶ κένωσή του. 5) Τὴν τόση ἀγάπη ποὺ μας ἔδειξε καὶ μάλιστα τὸν σταυρικὸ θάνατο τὸν ὁποῖο γιὰ μας δέχτηκε. 6) Τὸ ὕψος στὸ ὁποῖο μας ἀνέβασε καὶ τὴν υιοθεσία τὴν ὁποία μας δώρισε. 7) Τους τόσοις πόθους μας καὶ τὶς τόσες ἀνάγκες μας, τὶς ὁποῖες μὰς ἐκπλήρωσε. 8) Τους τόσοις κινδύνους ἀπὸ τοὺς ὁποῖους μας ἔσωσε. Καὶ με λίγες λέξεις πρέπει νὰ τὸν δοξάζουμε καὶ νὰ τὸν ευχαριστοῦμε «γιὰ ὅλα ὅσα ξέρουμε καὶ ὅσα δὲν ξέρουμε, γιὰ τὶς φανερὲς καὶ ἀφανεῖς εὐεργεσίες ποὺ ἐγίναν σὲ μας».

(4) Τέθηκε ζήτημα, εἰάν ἡ εὐλογία σὲ αὐτόν τὸν σ. εἶναι ἡ ἴδια με αὐτὴν ποὺ περιέχεται στὴν ὠδή ποὺ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὸ σ. 67, ἡ ὁποία ἀρχίζει με τὸ Εὐλογητὸς ὁ

Θεός, το οποίο υπενθυμίζει το «ευλογώντας το Θεό» που λέγεται σε αυτόν τον σ.. Ο g κλίνει υπέρ της εκδοχής, ότι τη στιγμή αυτή λέχθηκε αυτή η ωδή, παρόλο που για αυτήν λέγεται ότι «προφήτευσε» ο Ζαχαρίας, διότι το ευλογώ και προφητεύω δεν εκφράζουν τόσο διαφορετικές πράξεις ώστε να μην μπορούν και τα δύο να εφαρμοστούν σε έναν και τον ίδιο λόγο (g). «Μιλούσε ευλογώντας το Θεό και προφητεύοντας τα γραμμένα, πρώτον μεν τα σχετικά με το Χριστό, ότι ήδη ήλθε στη ζωή και ύστερα και τα σχετικά με τον Ιωάννη» (Σχ.). Άλλοι διακρίνουν την ευλογία που αναφέρει ο παραπάνω στίχος από την ωδή που ακολούθησε σε άλλη ώρα. Πιο σωστή εκδοχή· παραμένει αμφίβολο, εάν το «ἐλάλει εὐλογῶν» αναφέρεται στην ωδή «Ευλογητός ο Θεός» ή σε κάποια άλλη ευλογία που προηγήθηκε (p).

Λουκ 1.65 καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος⁽¹⁾ τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο⁽²⁾ πάντα τὰ ῥήματα⁽³⁾ ταῦτα,

Μετάφραση: *Κι απ' το θαύμα αυτό όλοι όσοι κατοικούσαν εκεί τριγύρω κυριεύθηκαν από φόβο. Και σ' ολόκληρη την ορεινή περιοχή της Ιουδαίας διαδόθηκαν όλα αυτά τα γεγονότα που αναφέρονταν στην ονομασία του παιδιού και στη θαυμαστή θεραπεία της αφωνίας του πατέρα του.*

(1) «Από τον θαυμασμό» (Ζ). «Όπως ακριβώς δηλαδή ένιωσε έκπληξη ο λαός για τη σωπή του, έτσι και όταν μίλησε» (Θφ). Αιτία βεβαίως του φόβου ήταν, ότι έβλεπαν το δάχτυλο του Θεού σε αυτά τα συμβάντα και αισθανόμενοι κοντά το χέρι του, φοβούνταν για την αμαρτωλή κατάστασή τους (δ).

(2) Κυριολεκτικά σημαίνει: μιλώ υπερβολικά, φλυαρώ· έπειτα σημαίνει, διασπείρω, διαφημίζω κάποιο γεγονός (δ) ή και συζητιόταν από πολλούς· ήταν αντικείμενο συζήτησης (L).

(3) Όχι τα λόγια που ειπώθηκαν κατά την περιτομή, για τα οποία έγινε λόγος στους σ. 59-64, αλλά σύμφωνα με εβραϊκό τρόπο έκφρασης (g)=όλα τα πράγματα, τα συμβάντα αυτά (δ) ή τα λόγια «τα σχετικά με τα θαύματα που έγιναν κατά την ονομασία του παιδιού, πώς δηλαδή με παράδοξο τρόπο συμφώνησαν οι γονείς σχετικά με αυτήν και πώς με θαυμαστό τρόπο ελευθερώθηκε από την αφωνία ο Ζαχαρίας» (Ζ).

Λουκ 1.66 καὶ ἔθεντο⁽¹⁾ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες⁽²⁾, Τί ἄρα⁽³⁾ τὸ παιδίον τοῦτο⁽⁴⁾ ἔσται; καὶ⁽⁵⁾ γὰρ χεῖρ⁽⁶⁾ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.

Μετάφραση: *Κι όσοι τα άκουσαν, τα έβαλαν μέσα στην καρδιά τους και τα χάραξαν βαθιά στη μνήμη τους λέγοντας: Τί άραγε θα γίνει το παιδί αυτό, στο οποίο η πρόνοια του Θεού φανερώθηκε τόσο θαυμαστή, ύστερα μάλιστα απ' όλα αυτά που έγιναν στη γέννησή του; Και πράγματι το προστατευτικό χέρι του Κυρίου ήταν μαζί του.*

(1) Έβαλαν στην καρδιά, δηλαδή, τα λόγια αυτά. Εβραϊσμός (Α΄ Βασ. κα 12) ανάλογος με το ομηρικό «βάζω στο νου, στο στήθος» και σημαίνει: εντύπωναν αυτά στη μνήμη και φύλαγαν, μέχρις ότου δουν την πραγματοποίηση αυτών των σημαδιών (δ). «Έβαλαν αυτά» στην καρδιά τους (Ζ).

(2) «Λέγοντας με απορία ή συλλογιζόμενοι μέσα τους» (Ζ).

(3) Το άρα σημαίνει: Ύστερα λοιπόν από όλα αυτά που σημειώθηκαν κατά τη γέννηση αυτή, τι ως συνέπεια και κατάληξη πρόκειται να επακολουθήσει ως προς το παιδί αυτό; (g). Μπορεί όμως το άρα να μπαίνει και για αύξηση της απορίας (δ).

(4) Τι λοιπόν θα γίνει το παιδί αυτό; Ποιος θα γίνει στο μέλλον; (δ).

(5) Υπάρχει και η γραφή: Και γαρ=Η, θα το συνδέσουμε αμέσως με τα παραπάνω ως συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης (Τι θα γίνει το μικρό αυτό παιδί; Διότι χέρι του Κυρίου ήταν μαζί του) ή, πιο σωστά, η φράση αυτή αποτελεί παρατήρηση του ευαγγελιστή (=Ρωτούσαν, εκφράζοντας απορία με αυτόν τον τρόπο, διότι χέρι...)(g). Χωρίς το γαρ, αποτελεί ολοφάνερα προσθήκη του ευαγγελιστή που δείχνει, ότι το παιδί βρισκόταν κάτω από την άμεση προστασία του Θεού.

(6) «Δύναμη, χάρη Θεού» (Ζ). Σημαίνει, όταν ακολουθείται από την πρόθεση «μετά», την θεία δύναμη που παρεμβάλλεται για προστασία, καθοδήγηση και ευλογία (ρ). Δες και Πράξ. ια 21. Μαζί με την πρόθεση «επί» όμως σημαίνει τιμωρία (L). Δες Εξ. θ 3, Δευτ. β 15, Κριτ. β 15 κλπ. (δ).

Στίχ. 67-80. Η ωδή του Ζαχαρία.

Λουκ 1.67 Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου καὶ προεφήτευσεν⁽¹⁾ λέγων⁽²⁾,

Μετάφραση: *Ο Ζαχαρίας τότε, ο πατέρας του, πλημμύρισε με Πνεύμα Άγιον και προφήτευσε την έλευση του Μεσσία και την αποστολή του παιδιού με τα εξής λόγια:*

(1) «Δύο γενικές προφητείες προφητεύει ο Ζαχαρίας, την πρώτη σχετικά με το Χριστό και αυτήν που ακολουθεί σχετικά με τον Ιωάννη. Και μπορούμε από τις λέξεις

να προσέξουμε ως προς τα πρώτα, ότι μιλά για τον Χριστό σαν για κάποιον που είναι ήδη παρών και έχει έλθει στη ζωή, έπειτα ύστερα λέει για τον Ιωάννη σαν για παρόντα» (Ω). Το «προφητεύω» παρ' όλα αυτά δεν πρέπει να περιοριστεί στην έννοια του προλέγω τα μέλλοντα. Σημαίνει και ανακοινώνω θείο μήνυμα, ή μιλώ με την έμπνευση του Θεού και εξ' ονόματός του (ρ). Ο Θεός όχι μόνο συγχώρησε την ολιγοπιστία και τον δισταγμό που εκδήλωσε ο Ζαχαρίας, όπως φαίνεται από την άρση της ποινής που επιβλήθηκε σε αυτόν από τον άγγελο, αλλά και γέμισε αυτόν με Πνεύμα Άγιο και τίμησε αυτόν, έτσι ώστε και ο Ζαχαρίας με το να γίνει συγχρόνως και παράδειγμα του θείου ελέους, να ευλογήσει με τη λυμένη του γλώσσα τον Κύριο.

(2) Όπως το Μεγαλύνει η ψυχή μου, διαμορφώθηκε με πρότυπο τους ψαλμούς, έτσι και το Ευλογητός Κύριος, εμφανίζεται να έχει ως πρότυπο τις προφητείες. Για αυτό και ονομάστηκε η τελευταία προφητεία της Π.Δ. και η πρώτη της Κ.Δ. Και ενώ ο τόνος του Μεγαλύνει είναι βασιλικός, ο τόνος του Ευλογητός Κύριος είναι ιερατικός. Το Μεγαλύνει ταιριάζει στην κόρη του Δαβίδ. Το Ευλογητός Κύριος στον γιο του Ααρών (ρ). Όπως το λιωμένο μέταλλο βγαίνει από τη χοάνη, όταν του ανοιχτεί η διέξοδος, έτσι και τα συναισθήματα και οι σκέψεις, από τα οποία η καρδιά του Ζαχαρία είχε γεμίσει κατά τη διάρκεια της εννεάμηνης περισυλλογής, ταπείνωσης και ευγνωμοσύνης, ξέσπασαν σε κύματα ρυθμικά και εμπνευσμένα. Η ευλογία και ο ύμνος αυτός ονομάστηκε σωστά προφητεία, ως προϊόν έξαρσης άγιας κάτω από την έκτακτη επενέργεια του Αγίου Πνεύματος (g). Η ωδή αυτή κόβεται εμφανώς σε δύο μέρη στο τέλος του σ. 75. Το πρώτο από τα δύο αυτά τμήματα διαιρείται σε 3 στροφές (68,69, 70-72,73-75) και το δεύτερο σε 2 (76,77· 78,79)(ρ). Η φράση και η σύνταξη αυτού του ύμνου είναι τόσο πολύ εβραϊκή, ώστε σύμφωνα με τον Olshausen θα μπορούσε λέξη προς λέξη να μεταφραστεί στο εβραϊκό (δ).

Λουκ 1.68 ⁽¹⁾Εὐλογητὸς⁽²⁾ κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ⁽³⁾, ὅτι ἐπεσκέψατο⁽⁴⁾ καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν⁽⁵⁾ τῷ λαῷ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Ας είναι ευλογημένος και δοξασμένος ο Κύριος, που ονομάζεται Θεός του Ισραήλ διότι απ' όλα τα έθνη μόνο οι Ισραηλίτες τον γνώρισαν και τον λάτρευσαν. Ας είναι δοξασμένος, διότι επισκέφθηκε το λαό του και τον απελευθέρωσε απ' τους ορατούς και αόρατους εχθρούς.

(1) Το περιεχόμενο του στίχου: «Για την ενανθρώπιση του Χριστού προφήτευσε αυτά. Διότι με αυτήν επισκέφτηκε και λύτρωσε το λαό του από την τυραννία όχι μόνο των αόρατων εχθρών, αλλά και των ορατών» (Ζ). Δεν λέγεται τίποτα στην ωδή το

ιδιωτικό και που να αναφέρεται σε μόνη την οικογένεια του Ζαχαρία και στην τιμή και φήμη την οποία θα αποκτούσε αυτή από τη γέννηση του παιδιού. Η ωδή αναφέρεται σχεδόν εξολοκλήρου στη βασιλεία του Μεσσία και στις ευλογίες, οι οποίες θα μεταδίδονταν μέσω αυτής.

(2) Όχι «είναι» αλλά «είθε να είναι». Η φράση Ευλογητός Κύριος ο Θεός του Ισραήλ κατά λέξη όπως στο Ψαλμ. μ 14,οα 18,ρε 48. Στην Κ.Δ. το ευλογητός χρησιμοποιείται μόνο για το Θεό και ουδέποτε για ανθρώπους. Στους Ο' υπάρχουν κάποιες λίγες εξαιρέσεις (Δευτ. ζ 14,Ρουθ β 20,Α' Βασ. ιε 13,κε 33)(ρ)

(3) «Αλλά πώς λέγεται Θεός του Ισραήλ μόνο; Διότι δεν είναι Θεός μόνο των Ισραηλιτών, αλλά και όλων των ανθρώπων, ως δημιουργός όλων. Διότι των μεν άλλων όλων ανθρώπων, είναι ακούσια Θεός· ενώ των Ισραηλιτών μόνο είναι εκούσια και με επίγνωση» (Ζ). Θεός του Ισραήλ λόγω της ιδιαίτερης σχέσης, στην οποία με τη διαθήκη του Θεού προς τον Αβραάμ και τον μωσαϊκό νόμο βρίσκονται με το Θεό οι Ισραηλίτες, αφού μόνοι από όλα τα έθνη γνωρίζουν και λατρεύουν αυτόν (δ). Στον Ισραήλ μέχρι τώρα είχαν δοθεί οι προφητείες, οι υποσχέσεις και οι προεικονίσεις της απολύτρωσης και σε αυτόν πρώτα προσφέρονται τώρα οι ευλογίες του Μεσσία. Αλλά ο Ισραήλ, ως εκλεγμένος από τον Κύριο λαός, υπήρξε το σύμβολο των εκλεκτών του Θεού από όλα τα έθνη, στους οποίους ιδιαιτέρως ο Θεός επέβλεψε στέλνοντας τον Υιό του. Για αυτό λοιπόν και ονομάζεται Κύριος ο Θεός του Ισραήλ.

(4) Το επισκέπτομαι είναι μετάφραση του εβραϊκού πακάδ, το οποίο σημαίνει θεία παρέμβαση που ακολουθεί σε χρόνο μίας φαινομενικής αδιαφορίας ή λησμοσύνης, ανεξάρτητα από το σκοπό αυτής της παρέμβασης, είτε για χάρη είτε για τιμωρία (g). Ο Θεός επισκέπτεται είτε για να βοηθήσει, είτε για να κρίνει (L). Το αντικείμενο του επισκέφτηκε εδώ είναι το «τον λαό του», το οποίο πρέπει να πάρουμε από τη φράση στη συνέχεια (δ.γ. ρ.). «Και πράγματι, ήλθε στα χαμένα πρόβατα του οίκου Ισραήλ, αλλά δεν θέλησαν οι περισσότεροι από αυτούς να δεχτούν τη χάρη, για αυτό και επισκέφτηκε τους αληθινά Ισραηλίτες, οι οποίοι είναι αυτοί που πίστεψαν» (Θφ). Στέλνοντας τον Μεσσία ο Θεός έκανε επίσκεψη γεμάτη χάρες στο λαό του, τον οποίο φαινόταν προς καιρόν ότι είχε παραμελήσει και αποξενώσει από τον εαυτό του. Επισκέφτηκε όμως τώρα αυτόν ως φίλος με ενδιαφέρον έκτακτο γνωρίζοντας τις ανάγκες του και ικανοποιώντας αυτές. Λέγεται για το Θεό ότι επισκέφτηκε το λαό του στην ταλαιπωρία της δουλείας και ελευθέρωσε αυτόν (Εξοδ. γ 16,δ 31), επισκέφτηκε το λαό του στην πείνα για να «δώσε σε αυτούς άρτους» (Ρουθ α 6). Επισκέφτηκε αυτόν συχνά με τους προφήτες του και επικοινωνήσε μέσω αυτών με αυτούς. Τώρα όμως αυτός ο ίδιος αφού έγινε άνθρωπος, επισκέφτηκε αυτόν.

(5) Λύτρωση είναι η με λύτρα και εξαγορά απελευθέρωση. Η απελευθέρωση την οποία αναμένει ο Ζαχαρίας είναι βεβαίως η πολιτική απελευθέρωση του λαού του Θεού, που βασίζεται όμως στην πνευματική μεταμόρφωση, την οποία πρόκειται να συντελέσει ο Μεσσίας. Δες σ. 75 και 77 (g). Είναι η απελευθέρωση από τους εχθρούς, σε κάποιο μέτρο, η οποία τόσες φορές συντελέστηκε από το Θεό δια μέσου των αιώνων, έτσι ώστε ο λαός του Θεού να μπορέσει να υπηρετήσει και να λατρέψει το Θεό πληρέστερα και τελιότερα (L). Ο σκοπός για τον οποίο επισκέφτηκε ο Κύριος το λαό του υπήρξε να εξαγοράσει εκείνους, οι οποίοι ήταν πουλημένοι στην αμαρτία και κάτω από την αμαρτία. Και αυτός ο λαός του Θεού, ο Ισραήλ του Θεού, ο γιος του ο πρωτότοκος, είχε ανάγκη εξαγοράς και απολύτρωσης. Και ο Χριστός μας εξαγόρασε. Μας εξαγόρασε με το λύτρο του αίματός του από τα χέρια της θείας δικαιοσύνης· μας εξαγόρασε με τη δύναμη και την κραταιή ισχύ του από τα χέρια και την τυραννία του Σατανά, όπως άλλοτε τον Ισραήλ από τα χέρια του Φαραώ.

Λουκ 1.69 καὶ⁽¹⁾ ἤγειρε⁽²⁾ κέρας⁽³⁾ σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ⁽⁴⁾ Δαυὶδ τοῦ παιδὸς⁽⁵⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Και για χάρη μας ευδόκησε να γεννηθῇ από την οικογένεια του Δαβὶδ του δούλου του μια ισχυρή και ακαταγώνιστη δύναμη που μας σώζει, δηλαδή ο Σωτήρ του κόσμου, ο Χριστός.

(1) «Αφού εξέτασε προσεκτικά ο Θεός και επειδή ήθελε να λυτρώσει το λαό του, ανάδειξε δύναμη σωτηρίας σε μας από τη γενιά του Δαβὶδ» (Ω).

(2) Το εγείρω αντιστοιχεί με εβραϊκή λέξη, την οποία οι Ο΄ μετέφρασαν και εξανατέλλω ή ανατέλλω (Γεν. β 9, Ψαλμ. ρλα 17, ρμστ 8, Ησ. με 8, ξα 11)(δ). Αρμόζει σε παραγωγή οργανική και ζωντανή (g).

(3) «Κέρατο στη θεία Γραφή είναι η δύναμη, από μεταφορά των ζώων που είναι οπλισμένα με κέρατα και αμύνονται με αυτά» (Σουΐδας). ἤγειρεν κέρας σωτηρίας=έκανε να βγει δύναμη που μας σώζει (δ). Αξιόλογη και η επόμενη: «Το «κέρατο» λέγεται ή αντί για τη βασιλεία ή αντί για τη δύναμη· και τα δύο όμως είναι ο Χριστός. Διότι αυτός είναι βασιλιάς των βασιλευόντων και κύριος των κυριευόντων» (Ω). Αξιοσημείωτη ερμηνεία και αυτή που συνδυάζει και τις δύο: Το κέρατο σημαίνει περίσσεια και βασιλική δύναμη (b). «Βασιλεία λοιπόν και δύναμη σωτήρια εννοεί το Χριστό, επειδή είναι βασιλιάς αυτών που βασιλεύουν και δύναμη του Πατέρα και σωτήρας αυτών που πιστεύουν σε αυτόν» (Z). Αυτός είναι «η ακαταμάχητη δύναμη του Πατέρα και το δεξί του (χέρι), που κατατρόπωσε όλους τους εχθρούς μας» (Ω).

Κέρατο σωτηρίας, διότι παρέχεται σε μας σωτηρία βασιλική και εξόχως τιμητική, που υψώνεται πάνω από κάθε άλλη σωτηρία, με την οποία καμία άλλη σωτηρία δεν είναι δυνατόν να συγκριθεί. Με αυτήν η δόξα του Λυτρωτή και των λυτρωμένων από αυτόν κορυφώνεται αστράφτοντας χωρίς να δύνει και η δύναμή τους υψώνεται με τιμή ανυπέρβλητη. Κέρατο σωτηρίας, διότι η σωτηρία που παρέχεται σε μας είναι ισχυρή και ασυναγώνιστη. Η δύναμη των ζώων βρίσκεται στα κέρατά τους. Και ο Κύριος που ενανθρώπησε έφερε τέτοια σωτηρία με την οποία νικιούνται όλοι οι πνευματικοί εχθροί μας και προστατευόμαστε ανίκητα από αυτούς. Κέρατο σωτηρίας, διότι είναι πλούσια και άφθονη σωτηρία· κέρατο απόλαυσης και αφθονίας· σωτηρία με την οποία ευλογούμεστε με ευλογίες πνευματικές και με αφθονία αγαθών ουρανίων. Κέρατο σωτηρίας. Με τα άρματα της σωτηρίας αυτής ο Λυτρωτής βγήκε νικητής και για να νικήσει.

(4) Ο προσδιορισμός αυτός σημαίνει τον τρόπο, στον οποίο ο Θεός έφερε το κέρασ του (δ). «Με τη λέξη «οίκος» να εννοήσεις τη γενιά του Δαβίδ. Λέει λοιπόν ότι γέννησε σε μας, στο λαό του... δύναμη σωτήρια από το γένος του Δαβίδ, του δούλου του· διότι από το σπέρμα του Δαβίδ καταγόταν η Παρθένος, από την οποία γεννήθηκε ο Χριστός» (Ζ).

(5) Ο Δαβίδ ονομάζεται παιδί, δηλαδή δούλος του Θεού όπως στο Πράξ. δ 25 (Ι), για τη μεγάλη του πίστη και ευσέβεια, λόγω της οποίας έλκυσε την ευαρέσκεια και αγάπη του Θεού (δ).

Λουκ 1.70 καθώς⁽¹⁾ έλάλησε⁽²⁾ διὰ στόματος⁽³⁾ τῶν αγίων⁽⁴⁾, τῶν⁽⁵⁾ ἀπ' αἰῶνος⁽⁶⁾ προφητῶν⁽⁷⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Κι έδωσε ο Θεός τη δύναμη αυτή της σωτηρίας, όπως ακριβώς το είχε πει και το είχε υποσχεθεί με το στόμα και την ομόφωνη προκήρυξη των αγίων προφητῶν του που σε κάθε εποχή από τα πιο παλιά χρόνια έκαναν την εμφάνισή τους.

(1) Παράλληλη πρόταση με αυτήν στο σ. 55 (δ). Δεν είναι παρένθεση, αλλά καθορίζει ακριβέστερα αυτά που λέχθηκαν προηγουμένως (ρ). Όπως μίλησε έτσι και επισκέφτηκε (δ) και ανέδειξε κέρασ.

(2) «Το έκανε λοιπόν αυτό, όπως υποσχέθηκε με το στόμα των αγίων, δηλαδή των παλαιών προφητῶν. Διότι μέσω αυτών υποσχέθηκε να αναδείξει βασιλιά δυνατό στον οίκο Δαβίδ, σωτήρα του κόσμου» (Ζ).

(3) Αγαπητή περίφραση του Λουκά. Δες Πράξ. α 16,γ 18,21 δ 25 (ρ). Μπαίνει πλεοναστικά (δ).

(4) Επίθετο των προφητών, όπως στο Σοφ. Σολ. ια 1, διότι ήταν καθιερωμένοι στην υπηρεσία του Θεού (L). Δες και Β'Πέτρ. α 21,Εβρ. ια 32,33. Πόσο ιερές υπήρξαν οι προφητείες αυτής της σωτηρίας! Οι προφήτες που τις εξήγγειλαν, ήταν άγιοι, τους οποίους η αμαρτία δεν εξαπατούσε, αλλά οι οποίοι απέβλεπαν στο να διαδώσουν την αγιότητα μεταξύ των ανθρώπων. Ο άγιος Θεός μιλούσε μέσω αυτών. Αλλά και τι αρμονική συμφωνία, καταπληκτική όντως και θαυμαστή, παρατηρείται μεταξύ τους! Ο Θεός μίλησε μέσω όλων αυτών για το ίδιο σωτήριο θέλημά του και για αυτό ειπώθηκε ότι «με το στόμα» και όχι «με τα στόματα» των προφητών μίλησε, διότι όλοι μιλούν για το Χριστό σαν με ένα στόμα.

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το άρθρο «των», οπότε θα ερμηνεύσουμε: μέσω των από παλιά αγίων προφητών. Μαζί με το άρθρο= «με το στόμα των αγίων, δηλαδή των από παλιά προφητών» (Z).

(6) Αυτό μας ανεβάζει μέχρι τον Σαμουήλ, από τον οποίο άρχισε η συνεχής σειρά των προφητών (g). Χρησιμοποιείται αόριστα για δήλωση απομακρυσμένου χρόνου (ρ).

(7) Ιερέας, όπως ο Ζαχαρίας, εμποτισμένος από την παιδική του ηλικία με την Π.Δ., γνώριζε καλά τις προφητείες αυτές (g).

Λουκ 1.71 σωτηρίαν⁽¹⁾ ἐξ ἐχθρῶν⁽²⁾ ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς⁽³⁾ πάντων τῶν μισούντων⁽⁴⁾ ἡμᾶς·

Μετάφραση: Ἐτσι διαμέσου του Χριστοῦ μας προσφέρει τη σωτηρία ἀπὸ τους ορατοὺς καὶ ἀόρατους ἐχθρούς μας καὶ ἀπὸ την ἐξουσία καὶ τη δύναμη ὅλων ἐκείνων που μας μισοῦν.

(1) Ἡ, το «σωτηρία» εἶναι αντικείμενο του ἐλάλησε (δ). Ἡ, πιθανότερη ἐκδοχή, εἶναι προσδιορισμός του κέρας σωτηρίας καὶ το ἐπεξηγεί (ρ). «Ἀνάδειξε το κέρατο (δύναμη) αὐτὸ σωτηρία σε μας ἀπὸ τους ἐχθρούς μας» (Z). Ἰσως ὁμως ἀποδίδεται ἐπιτυχέστερα, ἀν θεωρήσουμε ὅτι ἐξυπακούεται το λέγω. Ἡ ἰδέα που ἐμπεριέχεται στο κέρας σωτηρίας ἐπαναλαμβάνεται σύντομα. Κέρας σωτηρίας, ἐννοῶ λοιπὸν τη σωτηρία ἀπὸ τους ἐχθρούς μας (b).

(2) «ἐχθρῶν ἀόρατων καὶ ορατῶν» (Z).

(3) Από τη δύναμη, την εξουσία αυτών που μας μισούν. Δες Εξ. ιη 9, Α' Βασ. ιζ 37 κλπ. (δ).

(4) Το μισούντων δεν έχει εδώ εξ' ολοκλήρου την ίδια σημασία με τους εχθρούς. Το «όλων» που προηγήθηκε από αυτό, προστέθηκε με το σκοπό να διευρύνει τον κύκλο των αντιτιθεμένων (g). Εχθροί βεβαίως ορατοί και που μας μισούν, εννοούνται οι εθνικοί. Η κυριαρχία των ειδωλολατρών παρεμποδίζει την πρόοδο της βασιλείας του Θεού και ο Μεσσίας θα βάλει τέλος στο εμπόδιο αυτό (p).

Λουκ 1.72 ποιῆσαι⁽¹⁾ ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων⁽²⁾ ἡμῶν καὶ μνησθῆναι⁽³⁾ διαθήκης⁽⁴⁾ ἀγίας⁽⁵⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Αλλά επιπλέον ο Θεός έστειλε και φανέρωσε αυτή τη δύναμη της σωτηρίας, δηλαδή τον Χριστό, και για να ελεήσει τους πατέρες μας που περιμένουν τον λυτρωτή και ελευθερωτή τους στον Άδη· και για να θυμηθεί και να εκτελέσει την αγία διαθήκη του,

(1) Ή, τα απαρέμφατα ποιῆσαι... μνησθῆναι εξαρτώνται από το ελάλησε και αποτελούν συνέχεια του ελάλησε σωτηρίαν=επιπλέον μίλησε ώστε να κάνει και να θυμηθεί (δ). Ή, «έφερε σωτηρία... με το να δείξει έλεος στους πατέρες μας» (Ζ). Ή, πιο σωστά, το ποιῆσαι ἔλεος αποτελεί το σκοπό του ήγειρε κέρας (p). Έφερε δύναμη για να δείξει έλεος (Meyer)· απελευθερώνοντάς μας ο Θεός αποσκοπούσε να δείξει έλεος... (p).

(2) Αυτό φαίνεται να υπονοεί, ότι οι πατέρες έχουν γνώση και συνείδηση αυτού που ήδη γίνεται (p). Ο Θεός απελευθερώνοντας τους ζωντανούς, ασκεί το έλεός του στους νεκρούς (g). «Η φράση «να δείξει έλεος στους πατέρες μας» νομίζω ότι φανερώνει το εξής, ότι ίσως δηλαδή με τον ερχομό του Χριστού και οι πατέρες μας Αβραάμ και Ισαάκ και Ιακώβ και όλος ο λαός των αγίων του προφητών και δικαίων, απόλαυσαν το έλεος του Θεού... Διότι με τον ερχομό του Χριστού ο Θεός έριξε το βλέμμα του και προς τους πατέρες και σε αυτό αποσκοπούσε η άφιξή (κάθοδος) του στον άδη» (Ω). «Και με άλλο επίσης τρόπο έδειξε έλεος στους πατέρες, με το ότι εκπλήρωσε τις ελπίδες. Διότι όσα προσδοκούσαν, με τον Χριστό τα είδαν να πραγματοποιούνται. Αλλά βεβαίως οι πατέρες βλέποντας και τα παιδιά τους να απολαμβάνουν τόσα αγαθά, χαίρονται και με το να γίνουν μέτοχοι στην ευφροσύνη παίρνουν και οι ίδιοι το έλεος» (Θφ).

(3) Οι πατέρες βλέποντας να αργεί πολύ η εκπλήρωση των υποσχέσεων, μπορούσαν να νομίσουν, ότι αυτές ξεχάστηκαν από το Θεό (g). Για την έννοια του μνησθῆναι δεσ σ. 54. «Μνήμη εννοεί την εκπλήρωση της διαθήκης (υπόσχεσης)» (Z).

(4) «Διαθήκη εννοεί την υπόσχεση» (Z). Η λέξη κυρίως σημαίνει την συνθήκη. Δες Ησ. κη 15 όπου μπαίνουν παράλληλα οι λέξεις διαθήκη και συνθήκη. Για τη διαθήκη αυτή δεσ Ψαλμ. πη 35, Γεν. ιε και ιζ, Εξ. κδ 7,8, Λευϊτ. κστ 42 (δ).

(5) Ονομάζεται έτσι διότι και αυτός που έδωσε αυτήν είναι ο άγιος Θεός και το περιεχόμενό της είναι άγιο.

Λουκ 1.73 ὄρκον⁽¹⁾ ὃν ὥμοσε⁽²⁾ πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι⁽³⁾ ἡμῖν

Μετάφραση: την ένορκη δηλαδή υπόσχεση και διαβεβαίωση που έδωσε στον πατέρα μας Αβραάμ.

(1) Η αιτιατική ὄρκον δεν εξαρτάται ούτε από το ελάλησεν, το οποίο είναι πολύ μακριά από τη λέξη, ούτε από το μνησθῆναι («να θυμηθεί τον ὄρκο τον οποίο ορκίστηκε»(Z)), αλλά είναι παράθεση της φράσης: διαθήκης αγίας=της αγίας διαθήκης, η οποία επικυρώθηκε με ὄρκο. Στην περίπτωση όμως αυτή το ουσιαστικό μπαίνει με έλξη με την πτώση της αντωνυμίας (ον), ενώ συνήθως η συντακτική έλξη γίνεται αντίστροφα (g). Η πρόταση πρέπει να εξηγηθεί= για να θυμηθεί και να τηρήσει την διαθήκη του, τον ὄρκο που ορκίστηκε. Σύμφωνα με την εξήγηση αυτή διαθήκη και ὄρκος είναι ένα σε δύο=ένορκη διαθήκη (δ).

(2) «Ποιος ὄρκος έγινε στον Αβραάμ; Οπωσδήποτε το «Με ευλογία θα σε ευλογήσω και θα σε πληθύνω (Γεν. κβ 16)». Διότι πλήθυνε όντως τώρα ο Αβραάμ, αφού υιοθέτησε μέσω της πίστης όλα τα έθνη» (Θφ).

(3) Πιο πιθανή εκδοχή: Το «να δώσει» δηλώνει το περιεχόμενο του θείου ὄρκου και τον σκοπό που είχε ο Θεός με την ένορκη υπόσχεσή του (g). Από το δοῦναι εξαρτάται το ρυσθέντας λατρεύειν , δηλαδή να δώσει, έτσι ώστε αφού σωθούμε να λατρέψουμε (b). «Η σύνταξη λοιπόν στα ρητά αυτά γίνεται με υπερβατό σχήμα, δηλαδή· για να μας δώσει να τον λατρεύουμε άφοβα με οσιότητα και δικαιοσύνη, μπροστά του, όλες τις ημέρες της ζωής μας· έπειτα το ενδιαμέσο· αφού σωθήκαμε από τους εχθρούς μας» (Z).

Λουκ 1.74 ἀφόβως⁽¹⁾ ἐκ χειρὸς των ἐχθρῶν ἡμῶν ρυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ

Μετάφραση: Το περιεχόμενο της ένορκης αυτής διαβεβαίωσης ήταν να μας αξιώσει ο Θεός να τον λατρεύουμε χωρίς φόβο, αφού ελευθερωθούμε απ' τους εχθρούς μας που μας εμπόδιζαν να προσκυνούμε τον αληθινό Θεό.

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «πολλές φορές σώζονται κάποιοι από το χέρι εχθρών, αλλά με φόβο. Τώρα όμως ο ερχομός του Χριστού, μάς έκανε να σωθούμε άφοβα από το χέρι των εχθρών. Διότι δεν αισθανθήκαμε την επιβουλή των εχθρών, αλλά μας ήρθε κατά κάποιο τρόπο αιφνίδια, χωρίς να νιώσουμε την επιβουλή των εχθρών» (Ω). Πιο σωστά «να τον λατρεύουμε άφοβα» (Ζ)=για να τον λατρεύουμε άφοβα, δηλαδή χωρίς φόβο για τους εχθρούς του Θεού, από τους οποίους σωθήκαμε (δ). Όταν ο Πιλάτος αναμίγνυε το αίμα των Γαλιλαίων με το αίμα των θυσιών, δεν μπορούσαν οι Ισραηλίτες άφοβα να λατρεύουν το Θεό στο ναό του. Μαζί με τον Μεσσία το παν θα αλλάξει (g). Ελεύθεροι από τον φόβο των εχθρών, όχι όμως και από το φόβο του ιδίου του Κυρίου, ο οποίος είναι φόβος παιδιού προς πατέρα (b). Το μεγάλο σχέδιο του ευαγγελίου της χάρης είναι όχι να μας απαλλάξει, αλλά να μας οδηγήσει περισσότερο και να μας ενθαρρύνει στη λατρεία και υπηρεσία του Θεού. Μας ελευθερώνει από τον σιδερένιο ζυγό της αμαρτίας, για να βάλει τον τράχηλό μας κάτω από τον γλυκό και εύκολο ζυγό του Κυρίου Ιησού. Κάτω λοιπόν από τον ζυγό αυτόν, λατρεύουμε το Θεό άφοβα, σε κατάσταση αγίας ασφάλειας και διανοητικής γαλήνης και ηρεμίας, ελεύθεροι από τους φόβους του πονηρού. Ο Θεός δηλαδή πρέπει να λατρεύεται με φόβο παιδιού, φόβο ευλαβικό, φόβο που αφυπνίζει, ενθαρρύνει, θερμαίνει σε υπακοή του Κυρίου, όχι φόβο δουλικό, όμοιο με το φόβο του πονηρού και τεμπέλη εκείνου δούλου, ο οποίος θεωρούσε τον Κύριο «σκληρό, ο οποίος θερίζει εκεί που δεν έσπειρε και μαζεύει εκεί από όπου δεν διασκόρπισε»· όχι με το φόβο του νομικού πνεύματος, το οποίο ήταν πνεύμα δουλείας, αλλά με το θάρρος του ευαγγελικού πνεύματος, το οποίο είναι πνεύμα υιοθεσίας.

Λουκ 1.75 ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ⁽¹⁾ ἐνώπιον αὐτοῦ⁽²⁾ πάσας τας ἡμέρας⁽³⁾ τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Μετάφραση: Να τον λατρεύουμε μάλιστα συνεχώς και όλες τις μέρες της ζωής μας με ευσεβή εσωτερική διάθεση και με εξωτερικό ενάρετο βίο, όχι υποκριτικό και για τα μάτια των ανθρώπων, αλλά ειλικρινή και αληθινό και αρεστό ενώπιον του Θεού.

(1) Και οι δύο λέξεις βρίσκονται έτσι και στους εθνικούς συγγραφείς, ο Πολύβιος μάλιστα (κγ 10,8) ερμηνεύει τη διαφορά τους έτσι: «όσα αφορούν τους ανθρώπους τα λέμε δίκαια, ενώ όσα αφορούν το Θεό τα λέμε όσια» (δ). Έτσι και ο Θφ. «Είναι

λοιπόν η μεν οσιότητα το δίκαιο σε σχέση με το Θεό· ενώ δικαιοσύνη είναι το δίκαιο σε σχέση με τους ανθρώπους». Στην αγία Γραφή όμως το δικαιοσύνη λέγεται με πολύ πλατιά έννοια και για τη σχέση του ανθρώπου με το Θεό (δ). Από άποψη βιβλική, η δικαιοσύνη αναφέρεται στο Θεό όχι λιγότερο από την οσιότητα (g). Πιο σωστά λοιπόν: «Οσιότητα από τη μία λοιπόν, ονομάζει την ευσέβεια, ενώ δικαιοσύνη την τελειότητα των άλλων αρετών» (Ζ). Το να λατρεύει όμως κάποιος αυτόν «με οσιότητα και δικαιοσύνη... γίνεται με την εκπλήρωση όλων των αγίων του εντολών» (Ω).

(2) Ή, «να τον λατρεύουμε μπροστά του, όχι μπροστά στους ανθρώπους, όπως οι ανθρωπάρεσκοι και υποκριτές» (Θφ). Ή, η φράση είναι προσδιορισμός του «οσιότητα και δικαιοσύνη» και σημαίνει αυτές στα μάτια του Θεού κριτή, δηλαδή την αληθινή οσιότητα και δικαιοσύνη (δ). Με τη φράση όμως «μπροστά στο Θεό» χαρακτηρίζεται συνήθως η λειτουργία των ιερέων στο ναό. Το αποτέλεσμα του μεσσιακού έργου θα είναι η δημιουργία ενός λαού του Θεού, που θα ζει όλες τις μέρες της ζωής του βίο, ο οποίος με την οσιότητα και αγιότητά του, θα στέλνεται προς τον ουρανό σαν συνεχής λατρεία (g). Πιο σωστό παρ' όλα αυτά είναι η φράση «ενώπιον» να συνδεθεί με το οσιότητα και δικαιοσύνη, διότι η λέξη λατρεύειν ακολουθείται από το «αὐτῷ» (δ).

(3) Υπάρχει και η γραφή πάσαις ταις ἡμέραις ἡμῶν, ἢ, πάσας τας ἡμέρας ἡμῶν. «Ὅχι για λίγο μόνο, αλλά όλες τις ημέρες της ζωής μας» (Ω). «Ὅχι μία φορά, ούτε δύο ημέρες, αλλά όλες τις ημέρες» (Θφ).

Λουκ 1.76 Καὶ σὺ⁽¹⁾, παιδίον⁽²⁾, προφήτης⁽³⁾ ὑψίστου κληθήσῃ⁽⁴⁾, προπορεύσῃ γὰρ⁽⁵⁾ προ προσώπου κυρίου⁽⁶⁾ ἐτοιμάσαι ὁδοῦς⁽⁷⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Και συ, παιδί μου, θα αναδειχθείς και θα αναγνωρισθείς προφήτης του υψίστου Θεού. Διότι θα προπορευθείς μπροστά από τον ενανθρωπήσαντα Κύριο για να ετοιμάσεις τους δρόμους μέσα απ' τους οποίους θα πλησιάσει τον καθένα ξεχωριστά απ' τους ανθρώπους για να τους οδηγήσει στη σωτηρία.

(1) Υπάρχει και η γραφή: Και συ δε παιδίον=Το «δε», προσθέτει στην ιδέα της ομοιότητας (και) και την ιδέα της αντίθεσης (g).

(2) Δεν ονομάζει αυτό παιδί μου. Η προσωπική σχέση και συγγένεια χάθηκε με την υψηλή κλήση (ρ). Μιλά ως προφήτης, όχι ως πατέρας (b).

(3) «Και πράγματι, όλοι τον ονόμαζαν προφήτη (τον Ιωάννη)»(Ζ). Ο άγγελος δεν είχε πει ότι ο Ιωάννης θα ήταν προφήτης. Αλλά ο δεύτερος Ηλίας πώς δεν θα ήταν προφήτης; Το παιδί λοιπόν θα ήταν προφήτης, σε εποχή μάλιστα, κατά την οποία για

πολύ καιρό δεν είχε εμφανιστεί προφήτης (L). Ο Ζαχαρίας λοιπόν μιλά γεμάτος από άγιο Πνεύμα.

(4) Θα αναγνωριστείς. Δες σ. 32,37 (δ). Όχι μόνο θα είναι, αλλά και θα αναγνωριστεί προφήτης (p). Και ο τίτλος του προφήτη θα είναι ο νόμιμος τίτλος του (g).

(5) Εκτίθεται ο λόγος της αναγνώρισής του ως προφήτη (δ).

(6) «Κύριο εδώ ονομάζει το Χριστό, μπροστά από τον οποίο τρέχοντας ο Ιωάννης ως πρόδρομος και κήρυκός του... ετοίμαζε τους δρόμους του» (Z).

(7) =δρόμους μέσω των οποίων ο Κύριος θα έλθει προς τον καθένα· έτσι ώστε να έλθει μέχρι τον καθένα η σωτηρία του Θεού. Και για αυτό λέγεται σε πληθυντικό: οδούς Κυρίου (δ).

Λουκ 1.77 τοῦ δοῦναι⁽¹⁾ γνῶσιν⁽²⁾ σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν⁽³⁾ αὐτῶν,

Μετάφραση: Και θα προετοιμάσεις το έργο του Κυρίου γνωστοποιώντας στο λαό του Θεού με το κήρυγμά σου τον Σωτήρα που θα έλθει στον κόσμο και τη σωτηρία που θα φέρει. Και θα φέρει τη σωτηρία αυτή όχι με εθνικές και πολιτικές επιτυχίες και απελευθερώσεις, αλλά με την άφεση των αμαρτιών του λαού.

(1) «Πώς λοιπόν θα ετοιμάσει τους δρόμους του, το λέει. Με το να κάνει να γνωρίσουν οι άνθρωποι ότι ήλθε αυτός που συγχωρεί στους πιστούς τα αμαρτήματα» (Ω). Το να δώσει γνώση σωτηρίας... είναι ο σκοπός και το τέλος του έργου του Ιωάννη (p). Το «να δώσει» λοιπόν εξαρτάται από το «να ετοιμάσει τους δρόμους του (δ).

(2) Ο βαπτιστής θα κάνει γνωστό στο λαό, ότι η σωτηρία δεν συνίσταται σε κάποια πολιτική και εθνική επιτυχία, αλλά στην άφεση των αμαρτιών (L). Ένας αλαζονικός και ματαιόδοξος φανατισμός είχε κυριεύσει τότε τον Ισραήλ και η προσδοκία κάποιας εξωτερικής και εθνικής απελευθέρωσης είχε υποκαταστήσει την ελπίδα για ηθική σωτηρία, όπως την περιέγραψε αυτήν ο Ζαχαρίας στο σ. 74 και 75. Έπρεπε λοιπόν να γίνει γνωστό, ποια σωτηρία θα έφερνε ο Μεσσίας και ποιο θα ήταν το καθαρά πνευματικό του έργο (g).

(3) Το «εν ἀφέσει» συνδέεται με το «σωτηρίας» και εξηγεί τον τρόπο της (δ). «Σωτηρίας λοιπόν με την άφεση των αμαρτιών τους· δηλαδή που θα γίνει με το να αφεθούν και να συγχωρεθούν οι αμαρτίες τους» (Z). Η άφεση είναι το θεμέλιο της σωτηρίας (b). Ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός ήλθε στον κόσμο, όχι απλώς για να μας

διδάξει πώς να ζούμε, ούτε απλώς για να μας διαφωτίσει στα σκοτεινά προβλήματα της ύπαρξής μας και του προορισμού μας, αλλά και για να μας απαλλάξει από την αμαρτία. Εκτός από αυτό υπήρξε πρωτίστως ανάμεσά μας ο απόλυτα αναμάρτητος, ο μόνος σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας, ο οποίος «αμαρτία δεν έκανε ούτε βρέθηκε δόλος στο στόμα του». Η παραμικρή κηλίδα στην ψυχή του και την καρδιά του θα έκανε αυτόν ανίκανο να εξασφαλίσει το έλεος στον αμαρτωλό κόσμο. Επιπλέον ήλθε στη γη ως ο υιός του ανθρώπου, ως ο ιδεώδης αντιπρόσωπος ολόκληρης της ανθρωπότητας. Δεν ήταν απλώς ένας διακεκριμένος άνθρωπος. Αλλά ήταν η ανθρώπινη φύση, την οποία το πρόσωπο του Υιού του Θεού πήρε, για να είναι ο Ιησούς όχι ένας μεταξύ των πολλών ανθρώπων, αλλά ο φυσικός αντιπρόσωπος όλων. Οι πράξεις του και τα λόγια του υπήρξαν πράξεις και λόγια του αντιπρόσωπου όλου του ανθρώπινου γένους. Η εξαγνισμένη, η ανορθωμένη, η αναμάρτητη ανθρωπότητα ενεργεί και μιλά στο πρόσωπο του Ιησού. Για το έργο επίσης της σωτηρίας μας πρόσφερε τον εαυτό του θυσία λογική, με πλήρη υποταγή προς τον Πατέρα του. Δεν οδηγήθηκε στο θάνατο αναγκαστικά, όπως άλλοτε τα ζώα που θυσιάζονταν, αλλά θεληματικά αναδέχτηκε το θάνατο. Και τη θυσία του αυτή πρόσφερε όχι ως κάποιος απλός άνθρωπος, αλλά ως θεάνθρωπος. Η δύναμη και αξία του θανάτου του Χριστού εκτείνεται σε όλες τις γενεές των ανθρώπων και σε όλες τις εποχές, διότι το αίμα που χύθηκε για τη σωτηρία όλων είναι το αίμα του Υιού του ανθρώπου, ο οποίος συγχρόνως ήταν και υιός του Θεού.

Λουκ 1.78 διὰ⁽¹⁾ σπλάγχνα⁽²⁾ ελέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς⁽³⁾ ἐπεσκέψατο⁽⁴⁾ ἡμᾶς ἀνατολή ἐξ ὕψους⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Θα μας την προσφέρει όχι για τα δικά μας ενάρτητα έργα, αλλά επειδή η ευσπλαχνία του Θεού μας είναι γεμάτη έλεος και συμπάθεια. Επειδή λοιπόν ο Θεός έχει τόσο μεγάλη ευσπλαχνία, μας επισκέφθηκε από τον ουρανό λαμπρή και θεία ανατολή, ο ήλιος της δικαιοσύνης που κατέβηκε από τον ουρανό, ο Χριστός.

(1) Ἡ «με την άφεση των αμαρτιών, που γίνεται από τα σπλάχνα του ελέους του Θεού μας, η οποία άφεση δηλαδή δίνεται λόγω της συμπάθειας του ελέους του, και όχι για τα έργα τους» (Ζ). Το «δια» λοιπόν αναφέρεται στην έννοια της άφεσης των αμαρτιών και εμμέσως στο όλο περιεχόμενο των στίχων 76 και 77, διότι η έλευση του Ιωάννου προορισμό είχε την προετοιμασία αυτής της άφεσης (g). Ἡ, η τελευταία αυτή στροφή αναφέρεται σε αυτά που προηγήθηκαν από το στίχο 76 και στη συνέχεια=Εξαιτίας των σπλάχνων του ελέους του Θεού, το παιδί θα γίνει ικανό να εκπληρώσει όλα αυτά (p). Ἡ, πρέπει να συνδεθεί με το «σωτηρίας»=για να γνωρίσεις

σε αυτούς την σωτηρία που γίνεται λόγω της ευσπλαχνίας του Θεού (δ). Η πρώτη εκδοχή είναι πιο επιτυχής.

(2) Σπλάχνα «είναι ο σπλήνας, η καρδιά και το συκώτι» (Ευστάθιος), τα οποία θεωρούνταν ως η έδρα των τρυφερών ιδίως ψυχικών συγκινήσεων αγάπης, στοργής, ελέους. Για αυτό κατέληξε η λέξη να δηλώνει ιδίως τη συμπάθεια, τον οίκτο, το έλεος. Σπλάχνα ελέους κατά πλεονασμό όπως και στο Κολοσ. γ 12 σπλάχνα οικτιρμών=σπλάχνα οικτίρμονα (δ), ή λέγεται η λέξη για την οικτίρμονα και γεμάτη έλεος καρδιά του Θεού (ρ).

(3) «Με τα οποία σπλάχνα ελέους, λόγω των οποίων σπλάγχνων ελέους» (Ζ).

(4) «Έφθασε» (Ζ), ήλθε προς εμάς (δ). Υπάρχει και η γραφή επισκέπεται, την οποία προτιμούν πολλοί νεότεροι. Είναι προτιμότερη η γραφή επεσκέψατο. Διότι, αφού ο Ζαχαρίας μίλησε ήδη (σ. 68 και 69) για την έλευση του Μεσσία ότι έχει γίνει, πώς θα τοποθετούσε απότομα αυτήν στο μέλλον (g).

(5) «Ανατολή του νοητού ηλίου από το ύψος της θεότητας» (Ζ). «Μας επισκέφτηκε από το ύψος ανατολή... Διότι είναι Ἡλίου δικαιοσύνης» (Θφ). Μετωνυμία, διότι το αφηρημένο (ανατολή) μπαίνει αντί για το συγκεκριμένο (ήλιος που ανατέλλει)(b). Ἄστρο που ανατέλλει από ψηλά, μάς επισκέφτηκε (g). Η λέξη ανατολή λέγεται κυριολεκτικά για τον ήλιο και τα αστέρια. Αλλά το ανατέλλω χρησιμοποιείται και για τα φυτά που φυτρώνουν και φαίνονται από τη γη, και ονομάζεται μερικές φορές ο Μεσσίας βλαστός ή ανατολή δίκαιη (Ιερεμ. κγ 5, λγ 15, Ζαχ. στ 12). Στα χωρία αυτά οι Ο' μεταφράζουν την εβραϊκή λέξη που σημαίνει βλαστός με τη λέξη ανατολή. Κάποιοι λοιπόν από τους ερμηνευτές δέχτηκαν και εδώ την τελευταία αυτή εκδοχή. Αλλά τα «ύψους», «ἐπιφᾶναι» και «κατευθύναι» στον επόμενο στίχο, αποκλείουν αυτήν την εκδοχή (ρ). Η σωτηρία του ευαγγελίου δεν μας παρέχει μόνο τη βέβαιη ελπίδα, ότι τα σκοτεινά έργα της αμαρτίας συγχωρέθηκαν σε μας, αλλά και διαχύνει μπροστά μας άπλετο φως, με το οποίο μπορούμε να κατευθύνουμε ορθά τα βήματά μας. Ανατολή από ψηλά μας επισκέφτηκε. Η ανατολή αυτή είναι ο Χριστός, το αστέρι το λαμπρό, το πρωινό (Αποκ. κβ 16), ο ήλιος της δικαιοσύνης που ανατέλλει (Μαλ. δ 2). Το ευαγγέλιό του φέρνει φως (Ιω. γ 19), το οποίο δεν μας αφήνει να πλανιόμαστε στο σκοτάδι της ειδωλολατρικής άγνοιας ή στο σεληνόφως των τύπων και εικόνων της Π.Δ., αλλά με αυτό λάμπει η ημέρα. Αλλά ο ήλιος της δικαιοσύνης σκόρπισε παντού και τη χαρά. Και ο προφήτης Ησαΐας μιλά για το Χριστό ως αυτόν που ευαγγελίζεται τη χαρά στο λαό του. Χαρά σε όλο το λαό ευαγγελίστηκε ο άγγελος στους βοσκούς, όταν γεννήθηκε. Και τώρα όταν ο Ιησούς έρχεται σε κάποια καρδιά ή σε κάποιο σπίτι, φέρνει πάντοτε τη χαρά. Αλλά η ανατολή της ημέρας, μάς ανακαλεί από την αδράνεια

του ύπνου στην δράση και ενεργητικότητα. Και ο ήλιος της δικαιοσύνης ήλθε για να αφυπνίσει τους ανθρώπους από τον πνευματικό τους ύπνο και να τους ενισχύσει στο έργο της σωτηρίας των ψυχών τους και της κατάκτησης του ουρανού. Όταν ο Ιησούς έλθει στις ψυχές μας, ανατέλλει σε αυτές χαρμόσυνη ημέρα που διαδέχεται νύχτα μακρά. Τότε βλέπουμε, τι ο Ιησούς έκανε για μας. Βλέπουμε την άπειρη αγάπη του και η σκέψη του πόσο αυτός μας αγάπησε, προθυμοποιεί τις καρδιές μας και τις ψυχές μας στο να είναι ακούραστες στη διακονία του.

Λουκ 1.79 ἐπιφᾶναι⁽¹⁾ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου⁽²⁾ καθημένους⁽³⁾, τοῦ κατευθῆναι⁽⁴⁾ τοὺς πόδας⁽⁵⁾ ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Και ήλθε η ουράνια αυτή ανατολή για να φωτίσει εκείνους που κάθονται σαν αιχμάλωτοι και απελπισμένοι στο σκοτάδι της πλάνης και της ασέβειας και στη σκιά της αμαρτίας και του θανάτου· και να ενδυναμώσει τη θέλησή μας, που εξασθένησε εξαιτίας της αμαρτίας, ώστε η ζωή μας ολόκληρη να μπει σταθερά στον ίδιο δρόμο που οδηγεί με ασφάλεια στην ειρήνη που δίνει ο Θεός και στην αιώνια σωτηρία.

(1) «Μας επισκέφτηκε για να φανερωθεί, δηλαδή για να λάμψει φως αλήθειας» (Ζ)· «έτσι ώστε και αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι να τους φωτίσει» (Θφ). Φανερώνει το σκοπό της έλευσης=ήλθε ο Θεός μας ανατολή από ψηλά, για να ανατείλει και να φωτίσει αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι (δ).

(2) «Σε αυτούς που είναι στο σκοτάδι, δηλαδή στην άγνοια και σε αυτούς που είναι στη σκιά του θανάτου, δηλαδή στην αμαρτία... Η αμαρτία βεβαίως είναι σκιά του θανάτου, σύμφωνα με την εξής, όπως νομίζω, αιτία· όπως ακριβώς η σκιά ακολουθεί το σώμα, έτσι και όπου είναι ο θάνατος, εκεί και η αμαρτία... Επομένως εύλογα λέγεται ότι η αμαρτία είναι σκιά του θανάτου, διότι πάντοτε τον ακολουθεί» (Θφ). Το σκοτάδι είναι το σύμβολο της απομάκρυνσης από το Θεό και της κατάστασης της αθλιότητας και άγνοιας, η οποία προέρχεται από αυτήν (γ). Σκιά λοιπόν θανάτου είναι η πυκνότερη σκιά που περικυκλώνει το θάνατο, το πυκνότερο σκοτάδι της αμαρτίας, το οποίο όταν διαλυθεί και χαθεί, χάνεται μαζί και ο θάνατος (δ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Υπάρχει και σκοτάδι που είναι το σκοτάδι της κακίας. Αυτούς που κάθονται, λέει, στο σκοτάδι και τη σκιά του θανάτου... Όπως ακριβώς όσοι είναι στο σκοτάδι δεν γνωρίζουν τη φύση των πραγμάτων, έτσι και αυτοί που ζουν στις αμαρτίες έχουν τυφλωθεί και δεν αναγνωρίζουν αυτά που φαίνονται, αλλά τρέχουν προς τις σκιές σαν να είναι αλήθειες... και αγνοούν εχθρούς και αγνοούν φίλους και στους μεν

εχθρούς δείχνουν θάρρος σαν να ήταν φίλοι, από δε τους φίλους διαχωρίζονται σαν να ήταν πολέμιοι» (Χ). Σκιά και θάνατος συχνά βρίσκονται συνενωμένα, όπως και τα αντίθετά τους φως και ζωή. Δες Ησ. θ 1 και Ματθ. δ 16 (ο).

(3) Η λέξη υπαινίσσεται την κατάσταση της κατάπτωσης και απελπισίας, στην οποία είχε περιέλθει η ανθρωπότητα. Όμοια με καραβάνι που πλανήθηκε από το δρόμο και κυριεύτηκε από το σκοτάδι στην έρημο, καθόταν απελπισμένη, αναμένοντας το θάνατο. Όταν ξαφνικά στον ορίζοντα φάνηκε άστρο λαμπρό και φεγγοβόλο (g).

(4) Τέλος και σκοπός του έπιφάνει (να φωτίσει) (δ). Το φως που φάνηκε φωτίζει τώρα τους οδοιπόρους οι οποίοι παίρνουν πάλι θάρρος και ξαναβρίσκουν το δρόμο (g). Το «να κατευθύνει» φανερώνει ότι ήδη εισέρχονται σε ορθή κατεύθυνση. Αυτό υπονοεί, ότι οι άνθρωποι με την ανυπακοή τους προς το θείο νόμο απομακρύνονται από την οδό της ειρήνης και της ασφάλειας, και με σκοπό να ξαναοδηγήσει τα βήματά τους στην οδό της ζωής, ήλθε ο Ιησούς οδηγός και φωτιστής στον κόσμο αυτόν της αμαρτίας και του θανάτου (ο).

(5) Η θέληση είναι τα ηθικά πόδια του ανθρώπου, που τον οδηγούν στην οδό του θεοφιλούς και ενάρετου βίου (δ).

(6) «Ειρήνης προς τον Θεό» (Ζ). «Οδός ειρήνης είναι ο τρόπος ζωής της δικαιοσύνης, προς τον οποίο κατεύθυνε τα πόδια των ψυχών μας ο Χριστός που ανέτειλε από ψηλά» (Θφ). Η οδός που οδηγεί προς την ειρήνη και σωτηρία (g). Ειρήνη λοιπόν εννοεί ειδικά αυτήν μεταξύ Θεού και του λαού του (Ψαλμ. κη 11,πδ 9,ρη 165)(p). Οδός ειρήνης είναι εικονική έκφραση που σημαίνει τον τρόπο εκείνο της ζωής και συμπεριφοράς, ο οποίος εξασφαλίζει στον άνθρωπο την εσωτερική ειρήνη και τελικά την αιώνια σωτηρία (ο).

Λουκ 1.80 Τὸ δὲ παιδίον ἠϋξανε⁽¹⁾ καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι⁽²⁾, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις⁽³⁾ ἕως ἡμέρας ἀναδειξέως⁽⁴⁾ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

Μετάφραση: Στο μεταξύ το παιδί μεγάλωνε σωματικά, και οι πνευματικές του δυνάμεις ισχυροποιούνταν κάτω από τον φωτισμό και την ενίσχυση του Αγίου Πνεύματος. Κι έμενε στις ερημιές ζώντας μακριά από τους θορύβους του κόσμου μέχρι την ημέρα που είχε ορίσει η θεία πρόνοια να φανερωθεί και να αναδειχθεί ως προφήτης και απεσταλμένος του Θεού στον ισραηλιτικό λαό.

(1) «Αύξανε το παιδί κατά τη σωματική ηλικία» (Θφ). Στους Ο' το αυξάνω δεν είναι ποτέ αμετάβατο, όπως εδώ. Έτσι λέγεται: θα σε αυξάνω πάρα πολύ (Γεν. ιζ 6)·

αυξήθηκε το παιδί (Γεν. κα 8). Στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται για φυσική αύξηση (β 40,ιβ 27,ιγ 19) και για τη διάδοση του ευαγγελίου (Πράξ. στ 7,ιβ 24,ιθ 20)(ρ).

(2) «Επειδή σύμφωνα με την αναλογία της ηλικίας, αξιωνόταν και πνευματικής χάρης ο πρόδρομος, για αυτό λέει ο ευαγγελιστής «το παιδί αύξανε και δυνάμωνε πνευματικά»» (Σχ). Δυνάμωνε πνευματικά κατά τον εσωτερικό άνθρωπο. Δες Εφ. γ 16 (δ). Πνεύμα εδώ εννοεί το πνεύμα του Ιωάννη, πρέπει όμως να θυμόμαστε ότι το πνεύμα, οι ανώτερες δυνάμεις της ψυχής, το θρησκευτικό όργανο, με το οποίο είναι προικισμένος ο άνθρωπος, δεν αναπτύσσεται παρά με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, όπως και το μάτι αναπτύσσεται με την επαφή με το φως (g). «Οι αθλητές του Θεού δυναμώνονται πνευματικά και... γίνονται ισχυροί απέναντι στο φρόνημα της σάρκας· όταν δηλαδή παλεύει το πνεύμα με τη σάρκα, νικά το πνεύμα σε εκείνον, στον οποίο γίνεται η ενίσχυση του πνεύματος» (Ω). Κραταίωση λοιπόν είναι η ηθική δύναμη και κυριαρχία του πνεύματος πάνω στα ένστικτα του σώματος και τις φυσικές κλίσεις (g). Η ενδυνάμωση αυτή συνίστατο στην αύξηση της πίστης και την ισχυροποίηση της θέλησης (δ).

(3) Πρόκειται για την έρημο του Ιούδα, δυτικά της Νεκράς θάλασσας. Πλούσια σε σπήλαια η έκταση αυτή παρείχε ανέκαθεν άσυλο σε αναχωρητές (g). Δεν καθορίζεται ακριβώς το μέρος ή το σημείο της ερήμου, διότι εκείνο το οποίο τονίζεται κυρίως εδώ είναι η ερημική ζωή του Ιωάννου (ρ). «Αναχώρησε αποφεύγοντας τον θόρυβο των πόλεων και την αηδία που προκαλούν οι όχλοι, έτσι ώστε με το να είναι στις ερήμους... να περνά το χρόνο του με προσευχές ανατρεφόμενος με παράδοξο τρόπο» (Ω), «για να ζει έξω από την κακία των πολλών και έτσι ώστε, αφού δεν θα ντρέπεται κανέναν, να ελέγχει με θάρρος· διότι αν ήταν στον κόσμο, θα μολυνόταν ίσως από τις φιλίες και τις συνήθειες των ανθρώπων· ταυτόχρονα όμως και για να είναι αξιόπιστος όταν επρόκειτο να κηρύξει για το Χριστό, αφού βεβαίως ήταν ερημίτης και ανώτερος από τους πολλούς» (Θφ). Κατά το χρόνο αυτόν στην έρημο διαβίωναν πολυάριθμες κοινότητες Εσσαίων. Ότι διδάχτηκε από αυτούς ο Ιωάννης όχι μόνο αποκλείεται από τον ευαγγελιστή που αποδίδει σε μόνον το Θεό και τη σχέση μαζί του, την ανάπτυξη του βαπτιστή, αλλά διαψεύδεται και από τα γεγονότα. Οι Εσσαίοι δεν ανέμεναν τον Μεσσία, του οποίου πρόδρομο κήρυξε τον εαυτό του ο Ιωάννης. Οι Εσσαίοι θεωρούσαν την ύλη ως αρχή του κακού. Αυτήν όμως ο Ιωάννης τοποθετούσε στη θέληση του ανθρώπου και όχι στην ύλη. Οι Εσσαίοι απαρνήθηκαν κάθε συμμετοχή στην εθνική ζωή, στην οποία όμως ο Ιωάννης όταν έφτασε ο καιρός της δράσης του, αναμίχθηκε ενεργότατα (g).

(4) «Της ανάδειξής του στους Ισραηλίτες» (Ζ). «Δεν άρχισε να συναναστρέφεται με τους ανθρώπους των πόλεων πιο πριν, παρά μόνο όταν το πνεύμα που ήταν μέσα του, τον προέτρεψε να εμφανίσει τον εαυτό του δημόσια» (Ω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' (2)

Στίχ. 1-7 Η γέννηση του Σωτήρος

Λουκ 2.1 Ἐγένετο⁽¹⁾ δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις⁽²⁾ ἐξῆλθεν⁽³⁾ δόγμα⁽⁴⁾ παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου⁽⁵⁾ ἀπογράφεσθαι⁽⁶⁾ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Τις ημέρες εκείνες μετά τη γέννηση του Ιωάννη εκδόθηκε από τον Καίσαρα Αύγουστο διάταγμα να εγγραφούν στους δημόσιους φορολογικούς καταλόγους όλοι οι κάτοικοι του κόσμου που βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία των Ρωμαίων.

(1) Ἐγένετο... ἐξῆλθε, αλλού συναντιέται μαζί με το «και» πριν το δεύτερο ρήμα. Εβραϊκή σύνταξη που πρέπει να εξηγηθεί: συνέβη να βγει (δ).

(2) Το «ἐκείναις» μας μεταφέρει στο α 65, 66 δηλαδή κατά το χρόνο που επακολούθησε στη γέννηση του Ιωάννη (g).

(3) Το ρήμα ἐξέρχομαι εδώ όπως και στο Δανιήλ β 13 λέγεται για έκδοση ή δημοσίευση βασιλικών γραμμάτων (δ).

(4) Στους κλασσικούς συγγραφείς σημαίνει απόφαση ή διάταγμα που εκδόθηκε από την αρμόδια αρχή (g)· κυριαρχική απόφαση της νόμιμης αρχής (δ).

(5) Ο Αύγουστος βασίλευσε από το 31 π.Χ. μέχρι το 14 μ.Χ. (g). «Χρήσιμα και αναγκαία επεσήμανε ο ευαγγελιστής τον καιρό της γέννησης του Σωτήρα μας. Για να μάθουμε δηλαδή ότι δεν υπήρχε στους Ισραηλίτες βασιλιάς από τη φυλή Δαβίδ, αλλά είχαν εκλείψει οι άρχοντες οι προερχόμενοι από αυτούς, δικαιολογημένα λοιπόν υπενθυμίζει τα θεσπίσματα του Καίσαρα, επειδή μαζί με τις άλλες χώρες είχε υπό την εξουσία του την Ιουδαία. Έτσι λοιπόν διέταξε να γίνει η απογραφή» (κ).

(6) Το ρήμα δηλώνει την, με φροντίδα των αρχών, γινομένη εγγραφή των πολιτών σε δημόσιους καταλόγους που περιείχαν εκτός από την κατοικία το όνομα, επάγγελμα, ηλικία, οικογένεια και περιουσία του καθενός (δ). Κυρίως «για να πληρώσουν το νόμισμα, για να παρέχουν φόρο» (Z). Ο ενεστώτας μπαίνει εδώ για τη συνεχή απογραφή του πλήθους, ενώ στο σ. 5 μπαίνει αόριστος για να δηλώσει την απογραφή ενός προσώπου (ρ).

(7) Λείπει στη φράση η λέξη γη... (δ). Το όνομα του Καίσαρος Αυγούστου μας οδηγεί να πάρουμε τη λέξη με έννοια γενική = ο κόσμος, στο μέτρο που αποτελούσε μέρος

του ρωμαϊκού κράτους. Οι αυτοκράτορες της Ρώμης στις επιγραφές συχνά τιτλοφορούνται κύριοι της οικουμένης (g).

Γεννήθηκε λοιπόν ο Κύριος στα χρόνια κατά τα οποία η από τον Δανιήλ προφητευόμενη τέταρτη μοναρχία ήταν στο ύψος της ακμής της, ακριβώς όταν περισσότερο από κάθε άλλη εποχή πριν από αυτήν είχε καταστεί οικουμενική και παγκόσμια μοναρχία.

Επί των ημερών του Αυγούστου το ρωμαϊκό κράτος εκτεινόταν μέχρι την Παρθία από τη μία και μέχρι τη Βρεταννία από την άλλη, έχοντας την ονομασία: η αυτοκρατορία όλης της οικουμένης. Αλλά αυτός ήταν ο κατάλληλος χρόνος να γεννηθεί ο Μεσσίας, σύμφωνα με την προφητεία του Δανιήλ (Δαν. β 44). «Στις ημέρες των βασιλέων εκείνων (της μοναρχίας αυτής) θα αναστήσει ο Θεός του ουρανού, βασιλεία, η οποία στους αιώνες δεν θα καταστραφεί».

Λουκ 2.2 αὕτη ἡ ἀπογραφὴ⁽¹⁾ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος⁽²⁾ τῆς Συρίας Κυρηνίου.

Μετάφραση: *Η απογραφή αυτή ήταν η πρώτη που έγινε στην Ιουδαία, την εποχή που ηγεμόνας της Συρίας ήταν ο Κυρήνιος. Και διακρίνεται έτσι από τη δεύτερη απογραφή, την οποία έκανε αργότερα πάλι ο ίδιος.*

(1) Αυθεντική γραφή μπορεί να θεωρηθεί η: Αὕτη ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο = Αυτή έγινε πρώτη απογραφή, όταν ο Κυρήνιος ήταν ηγεμόνας της Συρίας. Αποσκοπείται δηλαδή να διακριθεί η απογραφή, στην οποία ο Ιωσήφ με τη Μαρία γράφτηκαν στους δημόσιους καταλόγους, από την άλλη απογραφή η οποία έγινε από τον ίδιο Κυρήνιο το 6-7 μ.Χ., όταν μαρτυρημένα ο Κυρήνιος ηγεμόνευσε της Συρίας. Αλλά ήταν ο Κυρήνιος ηγεμόνας της Συρίας και προηγουμένως, πριν δηλαδή πεθάνει ο Ηρώδης, δηλαδή το 3-4 π.Χ., όταν γεννήθηκε ο Χριστός;

Από το 9-6 π.Χ. ηγεμόνας της Συρίας υπήρξε ο Sentius Σατουρνίνος και από το 6-4 π.Χ. ο Κουϊντίλιος Βάρος. Είναι δυνατόν, όπως ο Zumpt και άλλοι απέδειξαν, ο Κυρήνιος να ηγεμόνευσε και πάλι της Συρίας κατά το διάστημα από 4 π.Χ. μέχρι το 6 μ.Χ., γύρω στο 3-2 π.Χ. Θεωρήθηκε παρόλ' αυτά ως απίθανο και πολύ δύσκολο να βρούμε θέση για άλλη ηγεμονία αυτού στη Συρία ανάμεσα στο 9 π.Χ. και στο θάνατο του Ηρώδη. Ότι όμως ο Λουκάς έκανε σύγχυση της απογραφής αυτής, την οποία αποκαλεί πρώτη, με αυτήν που έγινε το έτος 6-7 μ.Χ., την οποία αναφέρει ο ίδιος στο Πράξ. ε 37, είναι τελείως απίθανο. Εξάλλου ότι έγινε απογραφή στην Ιουδαία κατά το

χρόνο αυτόν, στον οποίο συνέπεσε η γέννηση του Κυρίου, μπορεί να συναχθεί με κάποια βεβαιότητα και από αλλού. Δεν είναι επίσης αδύνατο ο Κυρήνιος, μολονότι δεν ήταν ηγεμόνας ακόμη της Συρίας, να έλαβε κάποιο επίσημο μέρος στην απογραφή αυτή. Η ακρίβεια του Λουκά σε τέτοιες πληροφορίες, έχει διαπιστωθεί επανειλημμένα με τρόπο θαυμαστό (ρ).

Ως προς τη σχέση του Κυρηνίου με την απογραφή αυτή ο μεν Mommsen φρονεί, ότι αυτός υπήρξε εν ενεργεία legatus της Συρίας το 3-1 π.Χ.. ενώ ο Ramsay κλίνει υπέρ της γνώμης, ότι ο Κυρήνιος έλαβε έκτακτη εντολή και εξουσιοδότηση από τον Varus να ενεργήσει αυτήν στην Ιουδαία, όπως έγινε και για τον Corbulo από τον Quadratus και για τον Βεσπεσιανό από τον Mucianus.

(2) Ηγεμονεύοντος. Λέξη που έχει έννοια γενική και δηλώνει το αξίωμα οποιουδήποτε άρχοντα. Δεν καθορίζει ότι ο Κυρήνιος ήταν τότε legatus, όπως υπήρξε το 6 μ.Χ. Ο Ιουστίνος (Α΄ Απολογία 34) αναφέρει ότι ο Κυρήνιος κατά την πρώτη αυτή απογραφή ήταν επίτροπος (procurator).

Ο Λουκάς επίσης χρησιμοποιώντας μία ακόμη φορά (κεφ. γ 1) το ρήμα ηγεμονεύω, χρησιμοποιεί αυτό πάλι για επίτροπο. Αυτό ενισχύει την εκδοχή, ότι κατά την πρώτη απογραφή ήταν μεν legatus της Συρίας ο Βάρος (Varus), αλλά και ο Κυρήνιος είχε κάποιο αξίωμα, λόγω του οποίου έλαβε μέρος στη διενέργεια της απογραφής (ρ).

Λουκ 2.3 καὶ ἐπορεύοντο ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Κι ὅλοι πήγαιναν να εγγραφούν στους φορολογικούς καταλόγους, καθένας στην πόλη από την οποία καταγόταν η οικογένειά του.*

(1) ἰδίαν πόλιν ονομάζει όχι αυτήν στην οποία γεννήθηκε, αλλά αυτήν από την οποία καταγόταν ο οίκος και η πατριά του (δ). Μία καθαρά ρωμαϊκή απογραφή δεν θα απαιτούσε τίποτα τέτοιο. Εάν όμως ο Ηρώδης καθόριζε τα της απογραφής, θα ακολουθούσαν οι ιουδαϊκές συνήθειες (ρ). Η απογραφή αυτή έγινε λοιπόν κατά την ιουδαϊκή συνήθεια με την κατά πατριά απαρίθμηση, για αυτό και διεξάχθηκε με ησυχία. Η δεύτερη όμως επειδή έγινε από Ρωμαίους υπαλλήλους και με ρωμαϊκό τρόπο και επειδή ήταν αποτίμηση των περιουσιών με σκοπό τη φορολογία, επόμενο ήταν να ξεσηκώσει τις στάσεις εκείνες, τις οποίες αναφέρει ο Ιώσηπος στην αρχή του ΙΗ΄ βιβλίου της αρχαιολογίας του (δ).

Η δεύτερη αυτή απογραφή, εφ' όσον συνοδεύτηκε από τρομερό εμφύλιο πόλεμο, δεν θα έκανε δυνατό το ταξίδι του Ιωσήφ και της Μαρίας στην Ιουδαία. Επιπλέον η

δεύτερη αυτή απογραφή, επειδή έγινε από την ρωμαϊκή εξουσία, δεν θα ήταν δυνατόν να επεκταθεί και στους κατοίκους της Γαλιλαίας, η οποία ανήκε στη δικαιοδοσία του Ηρώδη Αντίπα, τετράρχου της Γαλιλαίας, αλλά περιορίστηκε στην Ιουδαία που οριστικά προσαρτήθηκε στη Ρώμη (g).

Αυτά αποτελούν νέες ενδείξεις για το ότι η πρώτη αυτή απογραφή, την οποία αναφέρει εδώ ο Λουκάς, πρέπει να διακρίνεται από τη δεύτερη απογραφή που έγινε το έτος 6 μ.Χ.

Λουκ 2.4 Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Ναζαρέτ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαυὶδ⁽¹⁾ ἥτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς⁽²⁾ Δαυίδ,

Μετάφραση: *Ανέβηκε λοιπόν και ο Ιωσήφ από τη Γαλιλαία, από την πόλη της Ναζαρέτ όπου έμενε, στην Ιουδαία, στην πόλη του Δαβίδ που ονομάζεται Βηθλεέμ, επειδή καταγόταν από το γένος και την οικογένεια του Δαβίδ.*

(1) Πόλη Δαβίδ στην Π.Δ. ονομάζεται η ακρόπολη της Ιερουσαλήμ, το όρος Σιών, όπου υπήρχε και ο τάφος αυτού (Γ' Βασ. γ 1,η 1,θ 9). Αλλά και η Βηθλεέμ, ως τόπος της γέννησής του δικαιούνται αυτό το όνομα (L). Για το ότι η Βηθλεέμ ήταν τόπος της γέννησης του Δαβίδ αναφέρεται στο Α' Βασ. ιζ 12 και ιζ 58 σύμφωνα με το εβραϊκό, και τα δύο όμως αυτά χωρία παραλείπονται από τους Ο' (p). Ονομάζεται Βηθλεέμ της Ιουδαίας για να διακρίνεται από τη Βηθλεέμ που ήταν στη φυλή Ζαβουλών (Ιησ. Ναυή ιθ 15) σύμφωνα με το Εβραϊκό, και ονομάζεται και Εφραθά (Γεν. λε 16,19).

Βρισκόταν δύο περίπου ώρες (έξι μίλια) μακριά από την Ιερουσαλήμ και σήμερα ονομάζεται στα αραβικά Βαΐτ λάχμ (δ).

(2) Συνήθως το πατριά είναι όρος γενικότερος (p). Για να μπαίνει όμως εδώ ο όρος οίκος πρώτος πρέπει αυτός να εκφράζει τη γενικότερη έννοια, σημαίνοντας όλους τους συγγενείς του Δαβίδ, συμπεριλαμβανομένων και των αδελφών του, καθώς και των απογόνων του. Ενώ ο όρος πατριά εδώ περιλαμβάνει μόνο όσους κατάγονται άμεσα από τον Δαβίδ, τους γιους του δηλαδή και τους απογόνους των γιων του (g).

«Το μεν βιβλίο των ιερών ευαγγελίων κατεβάζοντας τη γενεαλογία στον Ιωσήφ, ο οποίος είχε τη γενεαλογία του από τη γενεά του Δαβίδ, έδειξε με αυτό, ότι και η Παρθένος ανήκε στη φυλή του Δαβίδ... Αλλά και ο εξάγγελος των ουράνιων δογμάτων, ο μέγας απόστολος Παύλος, ξεκάθαρα διασαφηνίζει την αλήθεια, μαρτυρώντας ότι ο Κύριος ανέτειλε από τη φυλή του Ιούδα» (Κ). Είναι αξιοσημείωτος ο τόπος, όπου

γεννήθηκε ο Κύριος Ιησούς. Γεννήθηκε στη Βηθλεέμ. Έτσι είχε προφητευτεί (Μιχαίου ε 2), και οι γραμματείς έτσι είχαν αντιληφθεί την προφητεία (Ματθ. β 5,6) και έτσι φρονούσε και το πλήθος του λαού (Ιω. ζ 42).

Το όνομα Βηθλεέμ από την άλλη σημαίνει οίκος άρτων. Κατάλληλος τόπος γέννησης για εκείνον, ο οποίος είναι ο άρτος της ζωής, ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό. Αλλά η Βηθλεέμ ήταν και η πόλη Δαβίδ, όπου αυτός είχε γεννηθεί και εκεί έπρεπε να γεννηθεί και εκείνος, ο οποίος θα ονομαζόταν Υιός Δαβίδ. Πόλη Δαβίδ ονομαζόταν και η Σιών.

Ο Κύριος όμως δεν γεννήθηκε στη Σιών, αλλά στη Βηθλεέμ, η οποία ήταν η πόλη, όπου ο Δαβίδ είχε γεννηθεί σε αφάνεια, για να είναι ένας ποιμένας της υπαίθρου. Και την πόλη αυτή διάλεξε ως τόπο της γέννησής του και ο Κύριος, όταν ταπείνωσε τον εαυτό του και πτώχευσε για μας. Δεν προτίμησε τη Σιών, στην οποία ο Δαβίδ βασιλεύσε ένδοξα και την οποία άφησε ο Κύριος να είναι τύπος της εκκλησίας του, το όρος αυτό της Σιών, που παραμένει αιώνια.

Λουκ 2.5 απογράψασθαι σὺν Μαριάμ⁽¹⁾ τῇ μεμνηστευμένῃ⁽²⁾ αὐτῷ γυναικί, οὓση ἐγκύω⁽³⁾.

Μετάφραση: Και πήγε εκεί για να απογραφεί μαζί με τη Μαρία, τη γυναίκα που ήταν αρραβωνιασμένη μ' αυτόν, η οποία ήταν έγκυος. Και δηλώθηκε ως έγκυος, έτσι ώστε και ο Κύριος, τον οποίο βάσταζε στους κόλπους της, να καταγραφεί ως φορολογούμενος από το ρωμαϊκό νόμο.

(1) Ή δεν πρέπει να συνδέσουμε το συν Μαριάμ με το απογράψασθαι, αλλά με το ανέβη. Στη ρωμαϊκή απογραφή οι γυναίκες πλήρωναν τον κεφαλικό φόρο, αλλά δεν υποχρεούνταν να προσέλθουν αυτοπροσώπως (p). Ανέβηκε ο Ιωσήφ με τη Μαρία, διότι αυτή ήταν έγκυος και δεν ήθελε κατά την κρίσιμη στιγμή του επικειμένου τοκετού να την αφήσει μόνη (g). Ή, όπως στην Αίγυπτο υποχρεώνονταν και οι γυναίκες να παρίστανται κατά την απογραφή, έτσι φαίνεται επικράτησε από εκεί και στους Ιουδαίους (L). Προστίθεται εδώ και το «που ήταν έγκυος», διότι έτσι έπρεπε να καταγραφεί και στον κατάλογο (b).

Έτσι φαίνεται καθαρά, ότι μπήκε κάτω από το νόμο. Διότι έγινε και υπήκοος του ρωμαϊκού κράτους αμέσως μόλις γεννήθηκε. Πολλοί υποθέτουν, ότι με το να γεννηθεί ο Κύριος την ώρα που διεξαγόταν η απογραφή, καταγράφηκε και αυτός, όπως και ο Ιωσήφ και η Μαρία, για να φανεί καθαρά πως έγινε και αυτός φόρου υποτελής, αφού

πήρε μορφή δούλου. Αντί να έχει τους βασιλιάδες φορολογούμενους από αυτόν, όταν ήλθε στον κόσμο έγινε αυτός φορολογούμενος.

«Ο λόγος θέλει να φανερώσει ένα μεγάλο μυστήριο, ότι δηλαδή στην απογραφή όλης της οικουμένης έπρεπε να καταγραφεί ο Ιησούς Χριστός, έτσι ώστε καταγραφόμενος και αυτός μαζί με αυτούς που ήταν στην οικουμένη να αγιάσει την οικουμένη και να μεταφέρει την απογραφή αυτή στο βιβλίο των ζώντων, έτσι ώστε τα ονόματα αυτών που γράφτηκαν μαζί του και πίστεψαν σε αυτόν, να γραφτούν στους ουρανούς» (Ω).

«Απογράφηκε ο Κύριος και πλήρωσε φόρο στον Καίσαρα, νομοθετώντας να υποτασσόμαστε στο κράτος, όταν δεν βλάπτει σε τίποτα την ευσέβεια» (Ισιδ. Πηλουσ.).

(2) «Ο ιερός ευαγγελιστής λέει ότι ο Ιωσήφ ήταν αρραβωνιασμένος με την Μαρία, δείχνοντας ότι μόνο με τον αρραβώνα έγινε η σύλληψη και η παράδοση γέννηση του Εμμανουήλ, και δεν ακολούθησε τους νόμους της ανθρώπινης φύσης» (Κ).

(3) Αναφορική μετοχή = η οποία ήταν έγκυος· και όχι αιτιολογική = επειδή ήταν έγκυος (δ). Απλώς αναφέρεται ως λεπτομέρεια προπαρασκευαστική του συμβάντος που θα επακολουθήσει, και όχι ως λόγος, για τον οποίο πήρε αυτήν μαζί του ο Ιωσήφ (L).

Λουκ 2.6 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ⁽¹⁾ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν,

Μετάφραση: Και τον καιρό που ήταν αυτοί εκεί, συμπληρώθηκαν οι ημέρες της Παρθένου για να γεννήσει.

(1) Το ταξίδι από τη Ναζαρέτ στη Βηθλεέμ μπορούσε να γίνει άνετα σε τέσσερις μέρες διαμέσου της Σαμάρειας, που βρισκόταν και αυτή κάτω από την εξουσία του Ηρώδη, όπως και η Ιουδαία (L). Η Μαρία δεν φαίνεται να είχε γνώση, ότι σύμφωνα με την προφητεία επρόκειτο να γεννήσει στη Βηθλεέμ. Η Θεία Πρόνοια όμως οικονόμησε τα πάντα, για να γίνει έτσι (b). «Για αυτό γίνεται απογραφή, για να... ανέβει και η Παρθένος στη Βηθλεέμ επειδή ήταν η πατρίδα της, και έτσι να γεννηθεί ο Κύριος στη Βηθλεέμ και να εκπληρωθεί η προφητεία» (Θφ).

Οι άνθρωποι καθορίζουν σκοπούς αλλά ο Θεός τακτοποιεί τα πράγματα ώστε να κατευθύνονται τα πάντα σύμφωνα με τη βουλή και τα σχέδιά του. Δες πως η θεία

Πρόνοια κανονίζει τα πάντα για εκπλήρωση των προφητειών και χρησιμοποιεί τα σχέδια των ανθρώπων που ενεργούν για δικούς τους σκοπούς, για πραγματοποίηση των βουλών της.

Λουκ 2.7 καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον⁽¹⁾· καὶ ἐσπαργάνωσεν⁽²⁾ αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν⁽³⁾ αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ⁽⁴⁾, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος⁽⁵⁾ ἐν τῷ καταλύματι⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Και γέννησε τον πρώτο και μονογενή υιό της, και τον περιτύλιξε με σπάργανα και τον έβαλε μέσα στη φάτνη, διότι δεν υπήρχε γι' αυτούς τόπος στο πανδοχείο που στάθμευσαν για να περάσουν τη νύχτα, λόγω της συρροής πολλών ξένων που ήλθαν να απογραφούν.

(1) «Πρωτότοκο ονομάζει εδώ, όχι αυτόν που είναι πρώτος μεταξύ αδελφών, αλλά αυτόν που είναι και πρώτος και μόνος. Γιατί υπάρχει και κάποιο τέτοιο είδος με τη σημασία του πρωτότοκου. Διότι μερικές φορές η Γραφή ονομάζει πρώτο τον μόνο, όπως το «Εγώ είμαι Θεός πρώτος, και μαζί με μένα δεν υπάρχει άλλος» (Κ). «Πρωτότοκος λοιπόν λέγεται αυτός που γεννήθηκε πρώτος, έστω και αν δεν γεννήθηκε δεύτερος στη συνέχεια» (Θφ).

Η λέξη μπορεί βεβαίως να χρησιμοποιηθεί χωρίς να υπονοεί παιδιά που ακολούθησαν (ρ). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Λόγω της σάρκωσης έγινε αδελφός μας και για αυτό το λόγο ονομάστηκε πρωτότοκος, επειδή είναι πρώτος μεταξύ όλων αυτός» (Σχ).

(2) Σπαργανώνω= περιτυλίγω με σπάργανα (δ).

(3) = τον ξάπλωσε (δ).

(4) Σημαίνει το ξύλο, που έχει βαθύ κοίλωμα, στο οποίο βάζουν την τροφή των ζώων. Ξάπλωσε αυτό στη φάτνη αντί για λίκνο, την κούνια που λέμε στην καθομιλουμένη (δ). Με άρθρο, για να δηλώσει την συγκεκριμένη φάτνη του καταλύματος (L).

Εξυπνη η παρατήρηση: «Βρήκε τον άνθρωπο αποκτηνωμένο, για αυτό τοποθετήθηκε στη φάτνη αντί τροφής, ώστε, μεταβάλλοντας την κτηνώδη ζωή μας, να επανέλθουμε στη φρόνηση που ταιριάζει στον άνθρωπο, και όσοι είμαστε κτηνώδεις στην ψυχή, αφού προσέλθουμε στη δική μας τράπεζα, δηλαδή στη φάτνη, να μη βρούμε πια χόρτο, αλλά τον ουράνιο άρτο, το σώμα της ζωής» (Κ). Ακόμη πιο αξιόλογη η επόμενη: Ο Σωτήρας είχε φάτνη αντί για κρεβάτι. Ως νήπιο στερήθηκε την

άνεση αιωρούμενης κούνιας. Παρά τούτο όμως ήταν ελεύθερος από τον μολυσμό της ανυπομονησίας (b).

(5) Και μέχρι σήμερα ακόμη ο Ιησούς έρχεται στον κόσμο και «δεν υπάρχει τόπος» για αυτόν. Και ο λόγος για τον οποίο ο Ιησούς δεν μπορεί να βρει και σήμερα τόπο για το ευαγγέλιό του, είναι ανάλογος και πολύ σχετικός με ό,τι είχε συμβεί στη Βηθλεέμ κατά τη γέννησή του. Τα οικήματα είχαν τότε γεμίσει όλα από το πλήθος αυτών που μαζεύτηκαν για απογραφή.

Και σήμερα οι καρδιές των ανθρώπων, όπου ο Χριστός ζητά τόπο για το ευαγγέλιό του, είναι γεμάτες από άλλους επισκέπτες. Ισως πολλοί δεν έχουν πρόθεση να περιφρονήσουν τον Ιησού. Είναι όμως απορροφημένες οι καρδιές τους από σκέψεις, επιθυμίες και φροντίδες της ματαιότητας και δεν μένει σε αυτές ούτε ο ελάχιστος χώρος για τον Ιησού και το ευαγγέλιό του.

Όσον αφορά πάλι στον κόσμο και τα ανά την οικουμένη έθνη, τα περισσότερα πολιτισμένα από αυτά λέγονται χριστιανικά, αλλά εκτός του ότι τα απομένοντα, τα οποία είναι και πιο πολυάριθμα, είναι ξένα τελείως με το Χριστό, αγνοούν τελείως αυτόν και κανένα τόπο δεν φυλάσσουν για αυτόν, και μεταξύ αυτών των χριστιανικών εθνών πόσο λίγοι είναι εκείνοι, οι οποίοι παρέχουν τις ψυχές και τις καρδιές τους τόπο, για να ξαπλώσει και να αναπαυτεί ο Χριστός σε αυτές. Οι πολλοί παρέχουν σε αυτόν τη φάτνη, ενώ θα έπρεπε να αδειάσουν πλήρως το πανδοχείο για να κυριεύσει αυτό ολόκληρο ο Ιησούς.

(6) Η λέξη σημαίνει τόπο όπου ξεφορτώνονται τα υποζύγια και αποτίθενται οι αποσκευές του ταξιδιώτη, για ανάπαυση (p). Αν και ο Λουκάς χρησιμοποιεί αλλού τη λέξη πανδοχείο, κάτι τέτοιο φαίνεται να υπονοεί εδώ. Ο Ιωσήφ και η Μαρία δεν βρήκαν τόπο, τουλάχιστον κατάλληλο. Εάν όμως εγκαταστάθηκαν σε κάποιο σταύλο, πολύ φυσικό θα ήταν, ο σταύλος αυτός να βρισκόταν σε σπήλαιο, διότι όταν λείπουν πανδοχεία σπήλαια κατοικούνται κοινά από ανθρώπους και κτήνη.

Το πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου κατέστησε την εκδοχή αυτή πιθανότερη με την υπόθεση, ότι τη Μαρία την έπιασε αιφνίδια ο τοκετός και για αυτό αναγκάστηκε ο Ιωσήφ μαζί της να καταφύγει σε κάποιο σπήλαιο (κεφ. ιη). Το σπήλαιο αυτό «κοντά στο χωριό» μνημονεύεται από τον Ιουστίνο (Διάλογος προς Τρύφωνα 78) και από τον Ωριγένη (κατά Κέλσου Ι 51), στις μέρες του οποίου έδειχναν αυτό (L).

Υποτέθηκε ότι η παράδοση αυτή για σπήλαιο προήλθε από το Ησαΐου λγ 16 «αυτός θα μείνει σε υψηλό σπήλαιο πέτρας οχυρής», με μετατροπή της προφητείας σε ιστορία (p). Αλλά στο χωριό του Ησαΐα γίνεται λόγος για σπήλαιο υψηλό που

χρησιμεύει αντί για φρούριο και χωρίς κάποιο υπαινιγμό μεσσιακό. Ο Ιουστίνος λοιπόν πρέπει να στηρίχτηκε σε παράδοση που ήδη υπήρχε (L).

Ο Κύριος γεννήθηκε σε πανδοχείο και σε σπήλαιο που χρησιμοποιούνταν ως σταύλος. Ο Υιός του Δαβίδ, ο οποίος θα ήταν η δόξα και το καύχημα του οίκου του πατέρα του, δεν είχε ούτε στην πόλη Δαβίδ κάποια καλύβα σαν κληρονομιά του στη διάθεσή του, ούτε ένα φίλο διατεθειμένο να παράσχει την απαραίτητη κατά τη στιγμή εκείνη άνεση στη μητέρα του. Και γεννήθηκε σε πανδοχείο, για να σημάνει και με αυτό, ότι ήλθε στον κόσμο ως ταξιδιώτης, για να παραμείνει σε αυτόν για λίγο σαν σε πανδοχείο και για να διδάξει και εμάς έτσι να συμπεριφερόμαστε, ως πάροικοι και διαβάτες στη γη αυτή. Το ότι επίσης ξάπλωσαν αυτόν στη φάτνη, υπήρξε δείγμα της πτωχείας των γονέων του, αλλά και της καταπτώσεως των συγχρόνων του, οι οποίοι ανέχτηκαν γυναίκα που γεννούσε να παραμείνει σε σπήλαιο, χωρίς καμιά εκδήλωση συμπάθειας εκ μέρους εκείνων, οι οποίοι θα υπήρξαν μάρτυρες των δύσκολων στιγμών της.

Στίχ. 8-14. Το χαρμόσυνο μήνυμα στους ποιμένες. Οι άγγελοι δοξολογούν.

Λουκ 2.8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ⁽¹⁾ ἀγραυλοῦντες⁽²⁾ καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς⁽³⁾ τῆς νυκτὸς⁽⁴⁾ ἐπὶ⁽⁵⁾ τὴν ποίμνην αὐτῶν.

Μετάφραση: Στην περιοχή εκείνη υπήρχαν μερικοί ποιμένες, οι οποίοι έμεναν έξω στην ύπαιθρο και φύλαγαν το κοπάδι τους παραμένοντας με τη σειρά τους άγρυπνοι ορισμένες ώρες τη νύχτα.

(1) Μόλις βγει κάποιος από τη Βηθλεέμ από την ανατολική πλευρά βρίσκεται μπροστά σε λιβάδια κατάλληλα για βοσκή και η φύση του εδάφους δείχνει, ότι πάντοτε η έκταση αυτή ήταν τέτοια (L). Ίσως στα ίδια λιβάδια νεαρός ποιμένας ο προφητάνακτας και ψαλμωδός, φυλάσσοντας τα πρόβατα του πατέρα του εμπνεύστηκε τον 22ο ψαλμό και τους άλλους ποιμενικούς και ευλαβικούς λυρικούς ύμνους (ο).

(2) «Δηλαδή έπαιζαν με τον αυλό τους αγροτική μουσική, ή διέμεναν και περνούσαν το χρόνο τους στον αγρό» (Θφ). Έμεναν στην ύπαιθρο και φύλασσαν το ποίμνιο (δ). Εάν τα ποίμνια ανήκαν σε κατοίκους του χωριού, κατά τη διάρκεια του χειμώνα τα οδηγούσαν στους σταύλους. Αλλά οι Βεδουίνοι ποιμένες -και αυτοί είναι

οι πιο πολυάριθμοι- παραμένουν σε σκηνές και τα ποίμνιά τους είναι πάντοτε στο ύπαιθρο (L).

Επειδή σε κάποιο χωρίο του Ταλμούδ λέγεται ότι τα ποίμνια παραμένουν στο ύπαιθρο κατά το διάστημα μεταξύ του Πάσχα και των πρώτων βροχών του φθινοπώρου, συμπέραναν κάποιοι, ότι η γέννηση του Κυρίου έγινε το καλοκαίρι. Παρόλ' αυτά ο Wieseler διαπίστωσε, ότι ο ορισμός αυτός του Ταλμούδ αφορά στα ποίμνια που ζουν σε στέπες, μακριά από τους συνοικισμούς. Αυτά όμως για τα οποία γίνεται λόγος εδώ δεν ανήκουν στην κατηγορία αυτή (g).

Έπειτα είναι σαφές, ότι η βροχή δεν υπακούει επακριβώς στους ραββινικούς αυτούς καθορισμούς, οι οποίοι υποδηλώνουν τις αρχές Νοεμβρίου. Συνήθως η πρώτη σοβαρή βροχή στα μέρη εκείνα πέφτει γύρω στις 15 Νοεμβρίου. Παρόλ' αυτά κατά το έτος 1910-1911 έπεσε αυτή γύρω στα μέσα Ιανουαρίου. Και σε ένα άλλο έτος το εκατοντάβαθμο θερμόμετρο σημείωσε θερμοκρασία 26 βαθμών την 27 Δεκεμβρίου (L).

Το αγραυλούντες λοιπόν για κανένα λόγο δεν αποκλείει ότι η εποχή, στην οποία σημειώθηκε το γεγονός ήταν Δεκέμβριος. Ο καιρός μπορούσε να είναι ήπιος, και επιπλέον δεν είναι βέβαιο, ότι όλα τα πρόβατα στεγάζονταν κατά τις νύχτες του χειμώνα.

Ως προς την ημερομηνία παρόλ' αυτά της γέννησης του Κυρίου θα μπορούσε να σημειωθεί, ότι η παλαιότερη απόπειρα για καθορισμό της είναι αυτή που αναφέρεται και όπως φαίνεται αποκηρύττεται ως βέβηλη περιέργεια από τον Κλήμη τον Αλεξανδρέα (Στρωματείς I 21). Στα χρόνια του κάποιοι όριζαν την 21 Απριλίου, άλλοι την 22 Απριλίου και άλλοι την 20 Μαΐου ως ημέρα της γεννήσεως του Κυρίου. Η 25 Δεκεμβρίου καθορίστηκε όχι παλαιότερα από τον Δ' αιώνα και φαίνεται να επικράτησε για πρώτη φορά στη Δύση (p).

(3) Η φράση συναντιέται και στα Αριθμ. γ 7,8,28,32,38 κλπ. (p), και δηλώνει ότι οι ποιμένες αγρυπνούσαν όλη τη νύχτα εναλλάξ, διαιρώντας πιθανώς τη νύχτα σε ίσα μέρη και με σειρά διαδέχονταν ο ένας τον άλλο στη φύλαξη. Ο πληθυντικός (φυλακάς) μπήκε για αυτό ακριβώς, για να δηλώσει τα διάφορα αυτά ισόχρονα διαστήματα και όχι γιατί η φύλαξη γινόταν συγχρόνως σε πολλούς τόπους (δ).

(4) Ορίζει το χρόνο, για να δείξει ότι έγινε νύχτα η γέννηση του Σωτήρα και η εμφάνιση των αγγέλων και όχι για να δηλώσει ότι υπήρχαν και φυλακές της ημέρας (δ).

(5) Η πρόθεση επί = πάνω στην ποιμήνη. Δηλώνει την παρατήρηση και επίβλεψη της ποιμήνης (δ). Ο άγγελος, για τον οποίο μιλά ο επόμενος σ. δεν στάλθηκε στους αρχιερείς ή τους πρεσβυτέρους, οι οποίοι δεν ήταν προετοιμασμένοι να δεχτούν το μήνυμα αυτό, αλλά σε ένα όμιλο ποιμένων φτωχών, οι οποίοι όπως ο Ιακώβ ήταν απλοϊκοί άνθρωποι που έμεναν σε σκηνές. Οι πατριάρχες ήταν ποιμένες, ιδιαιτέρως μάλιστα ο Μωϋσής και ο Δαβίδ την ώρα που έβοσκαν τα ποίμνιά τους κλήθηκαν να κυβερνήσουν το λαό του Θεού.

Στον Μωϋσή το μήνυμα της απελευθέρωσης του Ισραήλ από την Αίγυπτο κομίστηκε, την ώρα που φύλαγε πρόβατα. Και στους ποιμένες αυτούς, οι οποίοι πιθανότατα ήταν ευσεβείς, κομίστηκαν μηνύματα ασυγκρίτως μεγαλύτερης απελευθέρωσης. Σημείωσε, ότι δεν κοιμούνταν αυτοί στα κρεβάτια τους, όταν οι χαρμόσυνες ειδήσεις κομίστηκαν σε αυτούς, αλλά παρέμεναν στους αγρούς αγρυπνώντας. Ήταν ξύπνιοι και για αυτό δεν ήταν δυνατόν να εξαπατηθούν για όσα έβλεπαν και άκουγαν, όπως είναι εύκολο να πάθουν αυτό οι μισοκοιμισμένοι.

Εκείνοι, οι οποίοι πρόκειται να δεχτούν μηνύματα από το Θεό είτε εξωτερικά και τα οποία γίνονται αντιληπτά στις αισθήσεις του σώματος, είτε εσωτερικά με παρηγοριά των καρδιών από το Πνεύμα, πρέπει να ξαγρυπνούν έχοντας το μάτι της ψυχής άγρυπνο. Οι ποιμένες ακόμη, όταν ο άγγελος κόμισε σε αυτούς το χαρμόσυνο μήνυμα, δεν προσεύχονταν, αλλά ασκούσαν τα έργα του επαγγέλματός τους. Φύλαγαν τη νύχτα την ποιμήνη τους, για να ασφαλίσουν αυτήν από τους κλέπτες και από την επιδρομή θηρίων. Δεν είμαστε λοιπόν έξω από την οδό των θείων επισκέψεων, όταν ασκούμε ευσυνείδητα και με φόβο Θεού κάποιο έντιμο επάγγελμα.

Λουκ 2.9 καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου⁽¹⁾ ἐπέστη⁽²⁾ αὐτοῖς⁽³⁾ καὶ δόξα Κυρίου⁽⁴⁾ περιέλαμψεν⁽⁵⁾ αὐτούς⁽⁶⁾, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον⁽⁷⁾ μέγαν.

Μετάφραση: Και να, ένας άγγελος Κυρίου παρουσιάστηκε αιφνιδιαστικά σ' αυτούς, και τους περικύκλωσε ένα φως λαμπρό, θείο και υπερφυσικό που άστραφτε και λαμποκοπούσε· και αυτοί φοβήθηκαν πάρα πολύ, διότι κατάλαβαν αμέσως ότι εκείνος που παρουσιάστηκε δεν ήταν ίδιος μ' αυτούς άνθρωπος, αλλά μια ουράνια και υπερφυσική ύπαρξη.

(1) Σε κάθε περίπτωση ταπείνωσης του Χριστού ελήφθησαν μέτρα από κάποιου είδους επίκαιρης διαμαρτυρίας, που εξασφάλιζαν την αναγνώριση της θεότητάς του. Στο χωρίο αυτό συντελέστηκε αυτό με τον ευαγγελισμό του αγγέλου· στην περιτομή του με το όνομα που δόθηκε σε αυτόν, το Ιησούς = Θεός Σωτήρας· στην παρουσίασή

του στο ναό με την υπαπαντή (υποδοχή) και μαρτυρία του Συμεών· στο βάπτισμά του με την άρνηση που αντιτάχτηκε σε αυτόν από τον Ιωάννη· και στο πάθος του με σημάδια περισσότερα από ότι στις υπόλοιπες περιπτώσεις (b).

Όταν δούμε τον υιό της Παρθένου τυλιγμένο σε σπάργανα και ξαπλωμένο σε φάτνη, μπαίνουμε στον πειρασμό να πούμε: Ασφαλώς το νήπιο αυτό δεν είναι δυνατόν να είναι ο Υιός του Θεού. Αλλά όταν βλέπουμε και χορό αγγέλων να παρίσταται στη γέννησή του, οδηγούμαστε να φωνάξουμε: Ασφαλώς δεν μπορεί να είναι κάποιος άλλος ο νεογέννητος αυτός παρά ο Υιός του Θεού, για τον οποίο λέχθηκε, «όταν εισαγάγει τον πρωτότοκον στην οικουμένη λέει: Και θα προσκυνήσουν αυτόν όλοι οι άγγελοι του Θεού» (Εβρ. α 6).

(2) Η έννοια της αιφνίδιας έλευσης δεν εκφράζεται αναγκαστικά από το ρήμα, συμπεραίνεται όμως συχνά από τα συμφραζόμενα. Το ρήμα στην Κ.Δ. είναι αποκλειστικό σχεδόν στον Λουκά. Και στους κλασσικούς συγγραφείς χρησιμοποιείται για εμφάνιση ουράνιων όντων, ονείρων, οπτασιών κλπ. Δες Λουκ. κδ 4, Πράξ. ιβ 7 κγ 11 (ρ). Η πρόθεση «επί» σημαίνει το «πάνω από αυτούς», σε τόπο δηλαδή υψηλότερο μπροστά τους (δ).

(3) «Για ποιο λόγο τέλος πάντων ο άγγελος δεν πήγε στα Ιεροσόλυμα, δεν ζήτησε τους γραμματείς και τους Φαρισαίους, δεν μπήκε στην ιουδαϊκή συναγωγή, αλλά βρήκε ποιμένες που έμεναν έξω στους αγρούς και φύλαγαν τις φυλακές της νύχτας την ποιμήνη τους και σε εκείνους έφερε το χαρμόσυνο μήνυμα; Διότι εκείνοι μεν ήταν διεφθαρμένοι και επρόκειτο να τρίζουν τα δόντια τους από το φθόνο, ενώ αυτοί ήταν άπλαστοι (ανυπόκριτοι), και μιμούνταν με ζήλο τον παλαιό τρόπο ζωής των πατριαρχών και του ίδιου του Μωϋσή· διότι ποιμένες ήταν και αυτοί» (Ω).

Ούτε σοφοί, ούτε διακεκριμένοι με οποιονδήποτε τρόπο, ούτε άνθρωποι επιρροής ήταν οι ποιμένες αυτοί. Επιλέχτηκαν μάλλον για την πτωχεία τους και την αφάνειά τους. Ο παντοδύναμος Θεός επιβλέπει με ιδιαίτερη εύνοια τους χαμηλούς και άσημους. Ο άγγελος εμφανίστηκε στους ποιμένες, σαν να δείχνει, ότι ο Θεός τους πτωχούς του κόσμου αυτού που με καρτερία και ελπίδα προς αυτόν υπομένουν την πτωχεία τους, διάλεξε ως κληρονόμους της βασιλείας του και για αυτό και τώρα τιμά αυτούς.

Αλλά προ παντός έγινε τώρα φανερό, ότι ο Θεός δεν προσβλέπει μεροληπτικά σε πρόσωπα. Μπροστά του αυτοί που κατέχουν τα υψηλά στρώματα της κοινωνίας και αυτοί που ζουν στα ταπεινά με αφάνεια είναι όλοι ίσοι και στη συμμετοχή των

αιώνιων ευλογιών του ευαγγελίου δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο μονάρχη που κάθετα σε θρόνο λαμπρό και στο ζητιάνο που ζει σε φτωχή καλύβα.

(4) «Δόξα Κυρίου να εννοήσεις εδώ το θείο φως» (Ζ)· φωτεινή λάμψη, λαμπρό και αστραφτερό φως (δ), το οποίο είναι σημείο της παρουσίας του Θεού ή κάποιου ουράνιου όντος (Β' Κορ. γ 18. Δες Λουκ. θ 31,32) (ρ)

(5) Το ρήμα περιλάμπω = σημαίνει την λάμψη του θαυμαστού εκείνου φωτός που από παντού ερχόταν και τους περικύκλωνε (δ).

(6) Η λάμψη από τον άγγελο περικύκλωσε τους ποιμένες, οι οποίοι, μαζεμένοι καθώς ήταν, βρέθηκαν αιφνίδια κάτω από υπερφυσικό φως που διέλυε το νυχτερινό σκοτάδι.

(7) Για το φόβο εξ' αιτίας αυτού του είδους των εμφανίσεων δες Λουκ. α 12 (δ). «Ο φόβος εκείνων (των ποιμένων) είναι όχι από δειλία της ψυχής, αλλά από επίγνωση της παρουσίας ανώτερων όντων» (Α).

Λουκ 2.10 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ⁽¹⁾ εὐαγγελίζομαι⁽²⁾ ὑμῖν χαρὰν μεγάλην⁽³⁾ ἥτις⁽⁴⁾ ἔσται παντὶ τῷ λαῷ⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Όμως ο άγγελος τους είπε: Μη φοβάστε· χαρείτε. Διότι, να, σας αναγγέλλω μια χαρμόσυνη είδηση που θα φέρει μεγάλη χαρά και σε σας και σ' όλο το λαό του Θεού.

(1) Για να καθησυχάσει τους ποιμένες ο άγγελος αρχίζει να τους διαβεβαιώνει, ότι το κομιζόμενο από αυτόν μήνυμα είναι χαρμόσυνο (g).

(2) Το ρήμα συναντιέται συχνά στο Λουκά και στον Παύλο και σπανίως αλλού. Αν εξαιρέσουμε το Ματθ. ια 5, όπου πρόκειται για παράθεση, πουθενά στα άλλα ευαγγέλια δεν βρίσκεται (ρ). Εδώ σημαίνει αναγγέλλω αγαθή είδηση (δ).

(3) Μπαίνει εδώ το αποτέλεσμα αντί για το αίτιο = γεγονός αίτιο μεγάλης χαράς (δ). Ο πρώτος λόγος για τον οποίο ο Χριστιανισμός είναι το αληθινό ευαγγέλιο και η περισσότερη από κάθε άλλη χαρμόσυνη είδηση, είναι ότι αποκάλυψε το Θεό στον άνθρωπο, και ο δεύτερος και εξόχως εμφαντικός λόγος είναι ότι αποκάλυψε τον άνθρωπο στον εαυτό του.

Ουδέποτε άλλοτε μέχρι την εποχή, κατά την οποία γεννήθηκε και αναλήφθηκε ο Χριστός, γνώρισε ο άνθρωπος την ευγένεια του γένους του. Ουδέποτε μέχρι την

εποχή, κατά την οποία ο Θεός πήρε σάρκα ανθρώπινη, μπόρεσε να αντιληφθεί ο άνθρωπος, τι μπορεί να αποβεί η σάρκα και η φύση του. Μέχρι την εποχή, κατά την οποία το πλήρωμα της θεότητας κατοίκησε σωματικά στον Ιησού, δεν είχε αντιληφθεί ο άνθρωπος, ότι μπορεί να γίνει κοινωνός θείας φύσης και να ενωθεί με τον ίδιο το Θεό.

Από τη στιγμή που ο Ιησούς γεννήθηκε, η ανθρωπότητα μπήκε σε νέο ξεκίνημα, δόθηκε νέα σημασία και έννοια στις γεννήσεις των ανθρώπων, η μητρότητα εξυψώθηκε σε ορίζοντες ουράνιους και η πατρότητα πήρε ευρύτατη αγιότητα. Ο Χριστός έδειξε, τι μπορεί να γίνει ο άνθρωπος και συνεπώς καθόρισε μόνιμα την υψηλή αξία του.

(4) Η οποία είναι τόσο μεγάλη, ώστε δεν θα χαροποιήσει μόνον εσάς, αλλά ολόκληρο το λαό (g).

(5) «Τον κυρίως λαό του Θεού. Διότι δεν είναι όλοι οι Ιουδαίοι λαός του Θεού. Αλλά και σε όλο το λαό των ανθρώπων, που δεν είναι κυρίως Ιουδαίοι, έγινε χαρά η σάρκωση του Θεού» (Θφ). Για όλους μας ο Χριστός πέτυχε την απολύτρωση από την αμαρτία και την ενοχή. Υπάρχει πιο χαρμόσυνο γεγονός από αυτό; Η μεγαλύτερη πληγή των ανθρώπων είναι η μάστιγα της ένοχης συνείδησης. Πολλές άλλες αθλιότητες και δυστυχίες είναι δυνατόν με το χρόνο και με την ικανότητα να απομακρυνθούν και όλες βρίσκουν το τέλος τους στον τάφο.

Αλλά η ένοχη συνείδηση είναι κάτι το οποίο κανείς δεν μπορεί να απομακρύνει ούτε από τον εαυτό του ούτε από τους άλλους. Το ότι και μετά θάνατον μας τύπτει και μας καταδιώκει μέχρι το ίδιο το βήμα του παγκόσμιου Κριτή και θα μας βασανίζει στον τόπο της απόγνωσης και του εξωτερικού σκότους, κάνει το κεντρί της φοβερό και εξόχως οδυνηρό.

Αλλά ο Χριστός μάς ελευθέρωσε από τη μάστιγα αυτή. Αφού κατανίκησε τον σκληρό και κακεντρεχή εχθρό, ο οποίος είναι συγχρόνως εχθρός και του Θεού και του ανθρώπου, δηλαδή τον διάβολο, εξασφάλισε και ετοίμασε σε εμάς τόπο στους ουραμούς και παραμένει πάντοτε μαζί μας. Στην παρούσα ζωή η παρουσία του μας γεμίζει χαρά μέχρι τις τελευταίες μας στιγμές, αλλά και τότε δεν μας αφήνει, διότι η καθοδήγησή του και η χαροποιός παρουσία του μας συντροφεύει και όταν θα μπορούμε στη σκοτεινή εκείνη κοιλάδα, η οποία χωρίζει την επίγεια σκηνή από την αιώνια κατοικία του ουρανού.

Λουκ 2.11 ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν⁽¹⁾ σήμερον σωτὴρ⁽²⁾ ὃς ἐστὶν Χριστὸς Κύριος⁽³⁾ ἐν πόλει Δαυὶδ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και θα είναι χαρά όλου του λαού, διότι γεννήθηκε σήμερα για σας Σωτήρας, ο οποίος ως άνθρωπος βέβαια είναι όμοιος με σας, αλλά είναι και χρισμένος με το πλήρωμα της θεότητας· ως Θεός όμως είναι και Κύριός σας. Και γεννήθηκε στην πόλη του Δαβίδ, προς τον οποίο δόθηκαν οι υποσχέσεις ότι από το γένος του θα προέλθει ο Χριστός.

(1) Ἡ για σας τους ποιμένες ως τμήμα και ίσως ειδικά ως τμήμα περιφρονημένο του λαού του Ισραήλ (ρ). Ἡ, πιο σωστά, το «για σας» αναφέρεται στο, «σε όλο το λαό» = για σωτηρία όλων σας (δ). Για σας γεννήθηκε. Για σας τους Ιουδαίους κατά πρώτον. Αλλά και για σας τους ποιμένες, παρόλο που είστε φτωχοί και αφανείς κατά κόσμον. Γεννήθηκε για σας τους ανθρώπους, όχι για μας τους αγγέλους. Δεν πήρε τη δική μας αγγελική φύση, αλλά τη δική σας ανθρώπινη φύση, για να εκπληρωθεί ο λόγος του Ησαΐου (θ 6): Παιδί γεννήθηκε για μας, και γιος δόθηκε σε μας.

(2) Μόνο εδώ και στο α 47 στο Λουκά και μία φορά στον Ιωάννη (δ 42), δύο στις Πράξεις (ε 31,ιγ 23) και συχνά στην προς Τίτον και Β΄ Πέτρου (ρ), και επιπλέον και στα Εφεσ. ε 23, Φιλιπ. γ 20 και Α΄ Ιω. δ 14. Στην Π.Δ. αποδίδεται στο Θεό και μερικές φορές και σε εκείνους, τους οποίους ο Θεός στέλνει για απελευθέρωση του λαού του από τους εχθρούς τους. Ανταποκρινόταν προς την χρήση των Ελλήνων δυναστών, οι οποίοι έπαιρναν τον τίτλο που συνόδευε την αποθέωσή τους (π.χ. Πτολεμαίου του σωτήρος και θεού). Οι ελληνιστικές πόλεις της Ασίας μαζί με την Έφεσο χαιρέτησαν τον Ιούλιο Καίσαρα ως «θεό ένδοξο και κοινό σωτήρα του ανθρώπινου βίου» (L).

(3) «Είναι Χριστός από τη μία επειδή η ανθρώπινή του φύση χρίστηκε με τη θεότητα και είναι Κύριος από την άλλη επειδή είναι Θεός» (Z). Είναι Χριστός ο Μεσσίας στον οποίο κατοικεί όλο το πλήρωμα της θεότητας και των θείων χαρισμάτων (δ). Στο Λουκά πάντως η απουσία του άρθρου, η τόσο συχνή στα δύο πρώτα κεφάλαια, δεν εμποδίζει το άναρθρο Χριστός να σημαίνει ο Μεσσίας. Το Κύριος χρησιμοποιούνταν ως επίθετο και στους ειδωλολατρικούς θεούς ή τους θεοποιημένους αυτοκράτορες, έμπαινε όμως μπροστά από το όνομα (π.χ. στον κύριο Σέραπι). Ο Λουκάς βάζει αυτό μετά το όνομα Μεσσίας, ίσως για να σημάνει ότι ο Χριστός είναι ο μόνος Κύριος (L).

Ο τίτλος Χριστός βρίσκεται σε ειδική σχέση με τον ιουδαϊκό λαό, ο οποίος μόνος ανέμενε τον Μεσσία, τον Χριστό του Θεού. Ο τίτλος Κύριος εκφράζει τη σχέση του Ιησού με ολόκληρο τον κόσμο και με αυτούς ακόμη τους αγγέλους (g).

Ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο Μεσσίας, ο Χρισμένος από τον Πατέρα. Αλλά είναι και ο Κύριος, ο Κύριος όλων. Είναι ο Θεός, διότι στην Π.Δ. το όνομα Κύριος ανταποκρίνεται προς το όνομα Ιεχωβά. Είναι και Σωτήρας, και θα είναι τέτοιος σε εκείνους, οι οποίοι δέχονται αυτόν ως Κύριό τους.

(4) Συντάσσεται με το ετέχθη (b) και δείχνει, ότι ο σωτήρας αυτός είναι ο βασιλιάς του Ισραήλ που υποσχέθηκαν οι προφήτες (p).

Λουκ 2.12 καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον⁽¹⁾, εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον⁽²⁾ ἐν φάτνῃ.

Μετάφραση: Κι αυτός ας είναι σε σας το σημάδι με το οποίο θα αναγνωρίσετε τον Σωτήρα που γεννήθηκε. Θα βρείτε ένα βρέφος τυλιγμένο σε απλά σπάργανα και τοποθετημένο μέσα σε μία φάτνη και όχι σε κάποια βασιλική ή πολυτελή κούνια. Και τέτοιο βρέφος που νά γεννήθηκε απόψε και να έχει αντί για κούνια τη φάτνη αυτή, ένα και μόνο υπάρχει στη Βηθλεέμ και τα περίχωρά της.

(1) «Αυτό ας είναι σε σας το τεκμήριο για το ότι λέω αλήθεια» (Z), το σημείο που επιβεβαιώνει την υπερφυσική αναγγελία, για την οποία θα μπορούσαν να υποπτεύσουν, ότι επρόκειτο για κάποια πλάνη της φαντασίας (L). Ή το σημάδι με το οποίο θα αναγνωρίσετε το παιδί που γεννήθηκε. Δεν ήταν δυνατόν να υπάρχουν πολλά νεογέννητα βρέφη τη νύχτα εκείνη στη Βηθλεέμ, και αν είχαν γεννηθεί και κάποια άλλα πάντως κανένα από αυτά δεν θα ήταν ξαπλωμένο σε φάτνη (g).

Αξιόλογη και η παρατήρηση: Και η ίδια η ταπεινή φάτνη είναι μέχρι σήμερα σημάδι σε αυτούς που πιστεύουν (b). Η πίστη των ποιμένων υποβλήθηκε με το λόγο αυτό του αγγέλου σε δοκιμασία. Διότι ο λόγος αυτός συγκρουόταν με όλες τις σχετικά με το Μεσσία προκαταλήψεις τους, τον οποίο για κανένα λόγο δεν θα ανέμεναν ως νήπιο ασθενές και κάτω από τέτοιες συνθήκες βρισκόμενο.

(2) Υπάρχει και η γραφή εσπαργανωμένον και κείμενον εν φάτνῃ. Και τα δύο αποτελούν το σημάδι επειδή είναι εκ πρώτης όψεως αντιφατικά. Ένα βρέφος ήταν δυνατόν να απορριφθεί σε φάτνη αφρόντιστο και ως ανεπιθύμητο από τους γονείς του. Το εκπληκτικό όμως εδώ είναι, ότι επιδείχτηκε επιμελής φροντίδα για αυτό και σπαργανωμένο μπήκε στη φάτνη, πράγμα το οποίο από καμιά μητέρα που θα διέμενε μόνιμα στη Βηθλεέμ δεν θα γινόταν (L).

Ίσως θα ανέμεναν να τούς λεχθεί: Θα βρείτε αυτόν νήπιο μεν αλλά τυλιγμένο σε λαμπρά και πολυτελή σπάργανα, στην καλύτερη οικία της πόλης μέσα σε κούνια

μεγαλοπρεπή κυκλωμένη από συνοδεία τιμητική με στολές επίσημες. Αλλά όχι λέγεται σε αυτούς το αντίθετο. Θα τον βρείτε τυλιγμένο σε σπάργανα και τοποθετημένο μέσα σε φάτνη.

Όταν ο Χριστός ήταν στη γη, διακρίθηκε, και διακρίθηκε αισθητά, όχι με κάτι άλλο τόσο, όσο με την ταπείνωσή του. Αλλά και μέχρι σήμερα ο Θεός υποκρύπτεται πολλές φορές κάτω από φαινόμενα κοινά και τα οποία συνήθως πέφτουν στα μάτια μας. Ό,τι έγινε τότε με τον σαρκωθέντα Λόγο, το ίδιο μπορεί να παρατηρηθεί και μέχρι σήμερα στην αγία Βίβλο, την οποία ο Θεός μας παρέδωσε.

Τι είναι αυτή; Μία δέσμη φύλλων, γραμμένων από χέρι και μελάνι, που πολλαπλασιάζονται από τον τύπο και μεταφέρονται εδώ και εκεί με τα συνήθη μέσα της μεταφοράς, που πωλούνται και αγοράζονται στα βιβλιοπωλεία, που φθείρονται στα χέρια των ανθρώπων και σχίζονται πολλές φορές και διασκορπίζονται από αγροίκους και αμαθή πρόσωπα. Και όμως στο Βιβλίο των βιβλίων, το τόσο υλικό, γήινο και ανθρώπινο κατά την εξωτερική του εμφάνιση, βρίσκεται κρυμμένη η ίδια η πνοή και η χάρη του παντοδύναμου Θεού, που αφυπνίζει και εξυψώνει τις καρδιές και αναγεννά τις ψυχές.

Λουκ 2.13 καὶ ἐξαίφνης⁽¹⁾ ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ⁽²⁾ πλῆθος⁽³⁾ στρατιᾶς⁽⁴⁾ οὐρανόυ αἰνούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Και ξαφνικά εμφανίστηκε μαζί μ' εκείνον τον άγγελο πλῆθος στρατιάς αγγέλων από τον ουρανό, οι οποίοι δοξολογούσαν τον Θεό και έλεγαν:

(1) Η εμφάνιση στο σ. 9 δεν ήταν λιγότερο αιφνίδια, το έκτακτο όμως εδώ είναι, ότι ολόκληρο πλῆθος αγγέλων εμφανίζεται συγχρόνως (L).

(2) «Δηλαδή ήλθε μαζί με τον άγγελο εκείνο» (Z). Γίνεσθαι συν τινί = προστίθενται σε κάποιον, έρχονται και συνενώνουν τους εαυτούς τους με εκείνον (δ). Αξιοσημείωτη η παρατήρηση: «Μπορούμε να σκεφτούμε ότι ήταν αρχάγγελος εκείνος που έφερε το ευχάριστο μήνυμα στους ποιμένες, κατεβαίνοντας μαζί με την κάτω από την εξουσία του στρατιά, για να φέρει την ευχάριστη είδηση της σωτηρίας των ανθρώπων, έστω και αν τότε συνομιλούσε με αυτούς εντελώς μόνος, χωρίς να φαίνεται με τα μάτια τους η υφισταμένη του στρατιά, επειδή από τη φύση της είναι αόρατη» (K).

(3) Πλῆθος που βγήκε από τα βάθη του αόρατου αυτού κόσμου, που μας κυκλώνει από παντού (g). Δηλώνει μεγάλο αριθμό, χωρίς όμως και να εξαντλείται το αναρίθμητο πλῆθος της ουράνιας στρατιάς. Δες Δανιήλ ζ 10 (L).

(4) Ενδοξη ονομασία. Εδώ όμως η στρατιά αυτή διακηρύσσει ειρήνη (b) ανόμοια με τις άλλες στρατιές που κηρύσσουν πόλεμο. Το στρατιάς μπορεί να είναι γενική διαιρετική= πλήθος που αποτελεί μέρος του ουράνιου εκείνου πλήθους, το οποίο αποτελεί τη στρατιά του Θεού (g). Οπότε το αινούντων που ακολουθεί= Η όλη ουράνια στρατιά δοξολογούσε το Θεό, και όχι απλώς το τμήμα εκείνο που ήταν ορατό από τους ποιμένες τη στιγμή εκείνη (p).

(5) Η σύνταξη είναι με σχήμα κατά το νοούμενον = ουράνια στρατιά αγγέλων που αινούσαν το Θεό (δ). Οι άγγελοι αινούν τον Κύριο για τα έργα του (Ψαλμ. ρμη 2 και εξής) (L). Δοξολογούν τώρα «την μία θεότητα για τη σωτηρία που οικονόμησε (σχεδίασε)» (Z). Οι ουράνιοι άγγελοι δοξολόγησαν με φωνή μεγάλη τον Κύριο «όταν έγιναν τα άστρα» (Ιωβ λη 7) και διακόνησαν στην παράδοση του νόμου (Δευτερον. λγ 2, Πραξ. ζ 38, Γαλατ. γ 19), ουδέποτε όμως άλλοτε είχαν να επιτελέσουν πιο χαρμόσυνο έργο από το να αναπέμψουν ύμνους στο Θεό για τη σάρκωση του Υιού του (ο).

Λουκ 2.14 ⁽¹⁾Δόξα ἐν ὑψίστοις ⁽²⁾θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς ⁽³⁾εἰρήνη ⁽⁴⁾ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Δοξασμένος ας είναι ο Θεός στα ύψιστα μέρη του ουρανού απ' τους αγγέλους που κατοικούν εκεί· και στη γη ολόκληρη, που είναι ταραγμένη απ' την αμαρτία και τα βίαια πάθη της, ας βασιλεύσει η θεία ειρήνη. Διότι ο Θεός εκδήλωσε τώρα εξαιρετικά την εύνοια και την ευαρέσκειά του στους ανθρώπους με την ενανθρώπιση του Υιού του.

(1) Υπάρχουν δύο κύριοι τρόποι σύνταξης και διαίρεσης αυτού του ύμνου. Μπορεί να διαιρεθεί ή σε δύο ή σε τρεις προτάσεις και η διαφορά αυτή της σύνταξης συνδέεται με κάποια διαφορετική γραφή, που έγινε δεχτή από πολλούς νεώτερους ερμηνευτές. Αυτή η γραφή είναι «ευδοκίας» αντί για «ευδοκία». Εάν δεχτούμε τη γραφή αυτή, τότε ο ύμνος αποτελείται από δύο και όχι από τρεις προτάσεις (g) = Δόξα (είναι ή ας είναι) στον ουράνιο Θεό και πάνω στη γη ειρήνη στους ανθρώπους, στους οποίους ευδόκησε ο Θεός. Έτσι λοιπόν σύμφωνα με τους ερμηνευτές αυτούς προκύπτει ακριβής παραλληλισμός του δόξα και ειρήνη, του εν υψίστοις και επί γης, του Θεού και του εν ανθρώποις (δ).

Οι περισσότεροι από τους νεώτερους ερμηνευτές δέχονται τη σύνταξη και διαίρεση αυτή πρώτον μεν για την γενική προτίμηση των γραφών των αλεξανδρινών μεγαλογράμματων κωδίκων και δεύτερον, για τον επιτυγχανόμενο παραλληλισμό μεταξύ των δύο ημιστιχίων που προκύπτουν έτσι.

Αλλά η γραφή «ευδοκία» στηρίζεται σε 15 μεγαλογράμματους κώδικες, μεταξύ των οποίων και δύο, οι οποίοι συνήθως ακολουθούν τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Από την άλλη η φράση «άνθρωποι ευδοκίας» τι σημαίνει; Σημαίνει άνθρωποι που εμπνέονται από αγαθή θέληση και εμψυχώνονται από την αγάπη του καλού; Η έννοια αυτή ελάχιστα ταιριάζει με τα συμφραζόμενα, με τα οποία μόνος ο Θεός και η ευσπλαχνία του δοξάζεται.

Αναγκαστικά λοιπόν πρέπει να εκλάβουμε τη φράση ότι σημαίνει ανθρώπους, στους οποίους ο Θεός δείχνει την αγαθή θέλησή του. Αλλά όταν η λέξη άνθρωπος ή άνδρας συνδέεται έτσι με γενική πτώση, το αντικείμενο ή η γενική σημαίνει πάντοτε ιδιότητα αυτού του ίδιου του ανθρώπου. Δες άνδρας ελέους (Σοφ. Σειρ. μδ 10), άνθρωπος αμαρτίας (Β' Θεσ. β 3), τέκνο απωλείας, υιός οργής κλπ. (g). Η έννοια του όλου ύμνου αποδόθηκε από διαφόρους με διάφορους τρόπους.

Πρώτη εκδοχή: «Δόξα [θα είναι ή ας είναι] στο Θεό, διότι πάνω στη γη έγινε τώρα ειρήνη... και στους ανθρώπους ευδοκία [έγινε] δηλαδή επανάπαυση του Θεού. Επαναπαύτηκε δηλαδή ο Θεός τώρα και ευαρεστήθηκε με τους ανθρώπους, ο οποίος προηγουμένως βεβαίως, δεν ευδοκούσε ούτε αρεσκόταν με τους ανθρώπους» (Θφ). «Για να μάθεις, ότι για αυτό δοξάζουν το Θεό, επειδή πήρε πίσω η γη τα αγαθά, πρόσθεσαν οι άγγελοι και την αιτία, λέγοντας: και πάνω στη γη ειρήνη, στους ανθρώπους ευδοκία, τους ανθρώπους του βρίσκονταν σε πόλεμο με το Θεό, που ήταν αχάριστοι» (Χ).

Σχετική και η: «Ύμνος στους ουρανούς στο Θεό... διότι και πάνω στη γη έγινε ειρήνη, η οποία πολιτεύεται στους ουρανούς, επειδή ειρηνεύουν τώρα και οι άνθρωποι με το Θεό. Ή διότι και πάνω στη γη φανερώθηκε ο υιός του Θεού, ο οποίος είναι ειρήνη του κόσμου» (Ζ).

Δεύτερη εκδοχή: Δόξα ας είναι στο Θεό στα ύψιστα μέρη και πάνω στη γη είτε να είναι ειρήνη· αφού υπάρχει η ευαρέσκεια και αγαθή θέληση του Θεού μεταξύ των ανθρώπων (b). Για τις δύο πρώτες προτάσεις φυσικότερο φαίνεται να υπονοήσουμε την ευκτική εἴη (=είτε να είναι). Οι άγγελοι ζητούν ώστε από ουρανό σε ουρανό μέχρι το θρόνο του Θεού τα μακάρια πνεύματα να τονίσουν ύμνο δοξολογίας προς το Θεό και πάνω στη γη την ταραγμένη από την αμαρτία και τόσους αγώνες να κατεβεί επί τέλους η θεία ειρήνη. Τέλος στην τρίτη πρόταση παρέχεται η δικαιολόγηση των δύο ευχών που προηγήθηκαν. Παρέχεται ο λόγος για τον οποίο οφείλεται ύμνος στο Θεό στους ουρανούς και ο λόγος της ειρήνης πάνω στη γη: Ο Θεός εκδήλωσε λαμπρά την αγαθή του θέληση και διάθεση, την οποία έχει για τους ανθρώπους (g).

Τρίτη εκδοχή: Οι άγγελοι απευθύνονται προς τον γεννημένο Μεσσία λέγοντας: Δόξα δηλαδή αιτία δόξας είσαι εσύ για τον ύψιστο Θεό, και στη γη ειρήνη, στους ανθρώπους ευδοκία. Δηλαδή για σένα θα δοξαστεί στους ουρανούς ο Θεός, για σένα θα ειρηνεύσει η γη, για σένα θα ευδοκήσει ο Θεός στους ανθρώπους (δ). Η δεύτερη εκδοχή πιο εύστοχη.

(2) στους ύψιστους τόπους ή μέρη. Η λέξη ισοδυναμεί με το «στους ουρανούς» (δ). «Ύμνος στους ουρανούς» (Ζ): δόξα που αποδίδεται στο Θεό στους ουρανούς από τους αγγέλους (Meyer). «Διότι κανείς από αυτούς που είναι στη γη δεν μπορεί να αναπέμψει τη δοξολογία [που αρμόζει και είναι αντάξια] για την κατάβαση του Υψίστου, αλλά μόλις που μπορούν οι ουράνιες δυνάμεις, οι οποίες με το να ανυμνούν τον ύψιστο υψώνονται περισσότερο. Διότι με το να πουν με έμφαση «στα ύψιστα μέρη», φανέρωσαν την υψηλότερη απ' όλες δόξα που οφείλεται να αναπέμπεται στο Χριστό και ότι οι πιο υψηλές από όλες τις ουράνιες δυνάμεις, μπορούν σε κάποιο βαθμό να υμνολογήσουν το Χριστό» (Ω).

Οι ουράνιοι άγγελοι, μολονότι η γέννηση του Μεσσία δεν τους ενδιέφερε άμεσα, θα αναπέμψουν δόξα προς το Θεό. Δες Αποκ. ε 11,12. Δόξα στο Θεό του οποίου η εύνοια και η αγάπη συνέλαβε ως σχέδιο και έφερε εις πέρας αυτήν την χάρη· και του οποίου η σοφία οικονόμησε έτσι τα πράγματα, ώστε κανένα από τα θεία ιδιώματα να μην δοξάζεται εις βάρος του άλλου, αλλά η δόξα να αναφέρεται σε όλες τις θείες ιδιότητες, και στην αγαθότητα και στην αγιότητα και στη δικαιοσύνη και στη σοφία του Θεού. Δόξα έν ύψίστοις Θεῷ. Βεβαίως και αδιαμφισβήτητα η δόξα του Θεού ούτε να αυξηθεί ούτε να μειωθεί είναι δυνατόν.

Αλλά όσο τα πλάσματά του γνωρίζουν περισσότερο αυτόν, τόσο περισσότερο κινούνται σε θαυμασμό και αίνο των απείρων τελειοτήτων του. Έτσι και οι άγγελοι τώρα με τη δοξολογία τους αυτή, διακηρύττουν, ότι η σάρκωση του Υιού του Θεού υπήρξε νέα αποκάλυψη σε αυτούς, νέα φανέρωση σε αυτούς του θείκου ανεξερεύνητου πλούτου της σοφίας, της δύναμης, της αγάπης.

Η άπειρη συγκατάβαση του Υιού του Θεού, ο οποίος ήδη έγινε και άνθρωπος, όπως υπήρχε αιωνίως και Θεός, και ταπεινώσε τον εαυτό του με την κένωση και συγκατέβη μέχρι του να πάρει ως δική του τη φύση μας, ήταν μέχρι τη στιγμή αυτή το άγνωστο στους αγγέλους μυστήριο, το οποίο ανακαλυπτόμενο τώρα κινεί αυτούς σε δοξολογία και αίνο του πανάγαθου και πάνσοφου Θεού.

(3) Όχι απλώς στην Ιουδαία, αλλά ούτε πλέον μόνο στους ουρανούς (b).

(4) «Εμείς όμως οι ταλαίπωροι, προβάλλοντας στα θελήματα του Κυρίου τις δικές μας επιθυμίες, καταντήσαμε στη θέση των εχθρών του. Αυτό όμως έχει καταργηθεί με το Χριστό, γιατί αυτός είναι η ειρήνη μας, και μας ένωσε μέσω του εαυτού του με το Θεό και Πατέρα, βγάζοντας από τη μέση την αμαρτία που μάς κάνει εχθρούς του και δικαιώνοντάς μας με την πίστη, αλλά και καλώντας κοντά του αυτούς που βρίσκονται μακριά. Και με άλλο τρόπο, ένωσε τους δύο λαούς σε ένα καινούργιο άνθρωπο, κάνοντας ειρήνη και συμφιλιώνοντας και τους δύο σε ένα σώμα με τον Πατέρα. Γιατί θέλησε ο Θεός να συνάψει τα πάντα στον εαυτό του, ενώνοντας τα κάτω με τα ουράνια, και να κάνει ένα ποίμνιο αυτούς που είναι στον ουρανό και στη γη» (Κ).

Πράγματι «με τη φράση «πάνω στη γη ειρήνη» παρουσιάζεται το γεγονός ότι ειρηνοποιήθηκαν με την έλευση του Χριστού και τα γήινα και τα ουράνια. Επειδή δηλαδή ζητούσαν οι άγγελοι του Θεού, βλέποντας τους ανθρώπους να είναι εχθροί λόγω των αμαρτιών τους, να τους κάνουν φίλους και έκαναν ό,τι περνούσε από αυτούς, για να τους θεραπεύσουν, οι άνθρωποι όμως παρόλ' αυτά δεν θεραπεύτηκαν, βλέποντας οι άγγελοι αυτόν που θα τους θεραπεύσει (το Χριστό) δοξάζουν και λένε το «επί γης ειρήνη» » (Ω).

Ο Χριστός ειρήνευσε τον άνθρωπο με το Θεό. Ο άνθρωπος λόγω των κακών έργων του είχε αποξενωθεί από το Θεό και επειδή έβλεπε, ότι με τα έργα του δεν αγαπούσε το Θεό, φοβόταν, ότι ο Θεός τον μισούσε. Αλλά τώρα γεννήθηκε παιδί, το οποίο επρόκειτο να «σκοτώσει την έχθρα» η οποία υπήρχε μέσα στην καρδιά του ανθρώπου και θα προσείλκυε και πάλι με την εξιλαστήρια θυσία του το ρεύμα της θείας αγάπης στον αμαρτωλό. Αλλά ο άνθρωπος δεν βρισκόταν σε ειρήνη ούτε με τους αδελφούς του.

Η ιδιοτέλεια και φιλαυτία είναι η ρίζα όλων των διαιρέσεων στη γη, από τους ασήμαντους διαπληκτισμούς, οι οποίοι διαταράσσουν την ειρήνη των χωριών μέχρι τους καταστρεπτικούς πολέμους, οι οποίοι ερημώνουν τη γη. Αλλά το βρέφος της Βηθλεέμ ήλθε να ξεριζώσει την ιδιοτέλεια από τις καρδιές των ανθρώπων και αντί για αυτήν να εμφυτεύσει σε αυτές το φυτό της αγάπης. Οσοδήποτε και αν είναι μακριά η ημέρα, θα έλθει όμως αυτή ασφαλώς, οπότε τα έθνη δεν θα γνωρίσουν στο εξής τον πόλεμο, και οι άνθρωποι βαθμιαία θα συναδελφώνονται με Πατέρα και προσάτη το Θεό.

(5) Σύμφωνα με τη γραφή ευδοκίας: «Το «έν άνθρωποις εὐδοκίας» το λένε οι άγγελοι, αντί να πουν· επιθύμησε ο Θεός να ευεργετήσει τους ανθρώπους. Διότι ευδοκῶ σημαίνει το να επιθυμῶ πάρα πολύ κάτι» (Ω). Άνθρωποι ευδοκίας=

άνθρωποι, τους οποίους η θεία εύνοια ευλόγησε (ρ). Η γραφή ευδοκία = η ειρήνη στη γη προέρχεται από την αγαθή θέληση του Θεού (L).

Ο όρος ευδοκία μπαίνει για να δηλώσει τη θεία εύνοια προς τους ανθρώπους, που προβάλλεται όχι ως το αποτέλεσμα, αλλά ως η αιτία της σωτηρίας των ανθρώπων (g). Όχι μόνο ειρήνη πάνω στη γη αλλά και χάρη. Όχι μόνο συγχώρεση, αλλά και κάθε ευλογία, που απορρέει από την αγαθή θέληση και εύνοια του Θεού προς τους ανθρώπους. Δεν μπορεί κάποιος να ελπίζει κάτι άλλο τόσο αγαθό, τόσο μεγάλο, τόσο υψηλό, από το να είναι αδελφός του αιωνίου Υιού και παιδί του αιωνίου Πατέρα και από το να έχει μέσα του το αιώνιο Πνεύμα που ενσωματώνει και συνενώνει αυτόν με το Χριστό ως αληθινό μέλος του Υιού.

Στίχ.15-20. Οι ποιμένες βρίσκουν το θείο Βρέφος.

Λουκ 2.15 Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι⁽¹⁾ οἱ ποιμένες⁽²⁾ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, Διέλθωμεν⁽³⁾ δὴ⁽⁴⁾ ἕως⁽⁵⁾ Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο⁽⁶⁾ τὸ γεγονός⁽⁷⁾ ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν οι ἄγγελοι ἔφυγαν ἀπ' αὐτοῦς κα πῆγαν στον ουρανό, τότε καὶ οἱ ἄνθρωποι, δηλαδή οἱ ποιμένες, εἶπαν μεταξύ τους: Ἀς πάμε μέχρι τη Βηθλεέμ διασχίζοντας την πεδιάδα κι ας δούμε αὐτό που μας εἶπε ὁ ἄγγελος ὅτι ἐγίνε καὶ μας το γνωστοποίησε ὁ Κύριος.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «οἱ ἄνθρωποι». Η αποσιώπηση αὐτὴ οφείλεται ἀναμφίβολα στο ἐκ πρώτης ὀψης παράδοξο της ἐκφράσης. Η λέξη ἀποδίδει τελείως τὴν ἐντύπωση τῶν ποιμένων, ὅταν μετὰ τὴν εξαφάνιση τῶν ἀγγέλων, βρέθηκαν μόνοι μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Κανείς δεν θα σκεπτόταν να ἐπινοήσει ἐδῶ μία τέτοια γλωσσικὴ ἐκφράση (g). Λέγεται σε ἀντίθεση με το «οἱ ἄγγελοι». Ἄνθρωποι ἦλθαν πρὸς τὸν Ἰησοῦ, τὴν ὥρα που ἄγγελοι ἐπιτελοῦσαν τὸ ἔργο τους ἐξ' ἀποστάσεως (b).

(2) Το «οἱ ποιμένες», εἶναι προσδιορισμός αὐτοῦ. Ποιοὶ δηλαδή ἄνθρωποι ἦταν αὐτοί; Οἱ ποιμένες (δ). Ὅταν δεν ἀναμένουμε πλέον ἐκτακτὰ μηνύματα ἀπὸ τὸν οὐράνιο κόσμο, πρέπει να φροντίζουμε να ἐπωφεληθούμε ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα, τα ὁποῖα ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ εὐδόκησε να μας παράσχει, καὶ να στηρίζουμε ἀκόμη περισσότερο τὴν πίστη μας, καὶ να διατηρήσουμε καὶ τὴν ἐπικοινωνία μας με τὸ Θεὸ στὸν κατώτερο αὐτὸν κόσμο. Αὐτὸ ἐπράξαν ἐδῶ οἱ ποιμένες.

(3) Η πρόθεση «δια» στο διέλθωμεν σημαίνει το διαμέσου της πεδιάδας, η οποία τους χώριζε από την πόλη (g) = Ας περάσουμε όλο το ενδιαμέσο διάστημα. Το διέλθωμεν έως, συνηθίζεται από το Λουκά (Πράξ. θ 38,ια 19) αντί για τον κλασσικό τύπο διέρχομαι εις, το οποίο επίσης βρίσκεται στο Πράξ. ιη 27 (δ).

(4) Το «δη» προσδίδει χαρακτήρα εσπευσμένο στο διέλθωμεν (g). Μετά από προστακτική μάλιστα σημαίνει ό,τι και το οὔν ή λοιπόν (L).

(5) Συνυπονοεί κάποια απόσταση (L).

(6) Λιγότερο πιθανώς: «ας δούμε αυτόν το λόγο, δηλαδή ας εξετάσουμε το λόγο σχετικά με το ότι γεννήθηκε σήμερα Σωτήρας σε μας. Και ας τον εξετάσουμε αυτόν με το σημάδι που μάς δόθηκε» (Z) ή, πιο σωστά, δεν είναι ανάγκη η λέξη να περιοριστεί στο λόγο του αγγέλου. Μάλλον πρόκειται για το πράγμα, για το οποίο αυτός μίλησε (p). Το ρήμα λοιπόν= το πράγμα (δ), μάλιστα όταν βρίσκεται σε συνδυασμό με το ίδωμεν (g).

(7) Οι ποιμένες πιστεύουν, ότι αυτό που ειπώθηκε σε αυτούς από τον άγγελο συντελέστηκε ήδη (b). Δεν μιλούν με αμφιβολία: Ας πάμε να δούμε εάν πράγματι έγινε αυτό, όπως μάς ειπώθηκε. Αλλά εκφράζονται με βεβαιότητα: Ας πάμε να δούμε αυτό που έγινε, για να μάθουμε περισσότερα για αυτό που μάς αναγγέλθηκε.

Λουκ 2.16 καὶ ἦλθον σπεύσαντες καὶ ἀνεῦρον⁽¹⁾ τὴν τε Μαριὰμ⁽²⁾ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και πήγαν γρήγορα και κατόρθωσαν να βρουν τη Μαριάμ και τον Ιωσήφ και το βρέφος τοποθετημένο στη φάτνη, για την οποία τους είχε μιλήσει ο άγγελος.

(1) Η πρόθεση «ανά» δηλώνει εξέταση και έρευνα που προηγήθηκε από την επίτευξη του σκοπού = κατόρθωσαν μετά από αναζήτηση να βρουν. Μία ακόμη φορά στην Κ.Δ. συναντιέται να χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια από τον Λουκά στο Πράξ. ια 25 (δ).

(2) Η Μαρία μπαίνει μπροστά από τον Ιωσήφ, διότι πάντοτε αυτήν έχει υπ' όψιν ο Λουκάς (L).

(3) Με άρθρο = τη φάτνη που από τον άγγελο αναφέρθηκε ως σημάδι αναγνώρισης (δ). Η πτωχεία και αφάνεια στην οποία βρήκαν το Χριστό και Κύριο, δεν υπήρξε πέτρα σκανδάλου για την πίστη τους. Ήταν και αυτοί φτωχοί, ήξεραν όμως από την ευλαβή

πείρα τους, τι αξίζει να ζει κανείς ζωή άνετης επικοινωνίας με το Θεό κάτω από περιστάσεις φτώχειας και αφάνειας. Είναι πολύ πιθανό, αν όχι και εξ' ολοκλήρου βέβαιο, ότι οι ποιμένες ανακοίνωσαν στη Μαρία και τον Ιωσήφ τα σχετικά με την οπτασία των αγγέλων και για τον ύμνο τον οποίο άκουσαν.

Και αυτό θα υπήρξε ενίσχυση στη μητέρα και τον κηδεμόνα του παιδιού ασυγκρίτως μεγαλύτερη, από όσο αν γινόταν η επίσκεψη αυτή σε αυτούς από τις κυρίες της ανώτερης τάξης της Βηθλεέμ. Πιθανώς και η Μαρία και ο Ιωσήφ θα ανακοίνωσαν στους ποιμένες τις υπερφυσικές οπτασίες και ανακοινώσεις, τις οποίες είχαν πάρει για το παιδί. Και έτσι με την αναμεταξύ τους ανακοίνωση της πείρας την οποία είχαν και οι δύο, πολύ στηρίχτηκαν και τα δυο μέρη στην πίστη τους.

Λουκ 2.17 ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν⁽¹⁾ περὶ τοῦ ῥήματος⁽²⁾ τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν είδαν όλα αυτά, τα οποία ήταν ακριβώς όπως τα είχαν ακούσει πριν από λίγο, διηγήθηκαν με λεπτομέρειες όσα τους είχε πει ο άγγελος για το παιδί αυτό.

(1) Από τα αλεξανδρινά μεγαλογράμματα χειρόγραφα υποστηρίζεται η γραφή εγνώρισαν = έκαναν γνωστό. Το διαγνωρίζω είναι λέξη που συναντιέται μία μόνο φορά. Στους εθνικούς συγγραφείς = ακριβώς διακρίνω. Εδώ = ακριβώς, λεπτομερώς έκαναν γνωστό, όπως δείχνουν τα συμφραζόμενα (δ).

(2) Εδώ το ρήμα = το λόγο των αγγέλων που ειπώθηκε για το παιδί (δ), «ότι γεννήθηκε για το λαό Σωτήρας» (Ζ).

Λουκ 2.18 καὶ πάντες⁽¹⁾ οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν⁽²⁾ περὶ⁽³⁾ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς·

Μετάφραση: Και όλοι όσοι τα άκουσαν, θαύμασαν κι έμειναν έκπληκτοι γι' αυτά που τους είπαν οι ποιμένες.

(1) Πρόκειται απλώς και μόνο για αυτούς που έτυχε να είναι εκεί κοντά στη φάτνη μαζί με τη Μαρία και τον Ιωσήφ ή και για αφήγηση των ποιμένων σε άλλους, τους οποίους συνάντησαν μετά την έξοδό τους από το κατάλυμα; Μάλλον είναι πιθανόν από το «όλοι» ότι και σε άλλους ανακοίνωσαν το γεγονός οι ποιμένες, οπότε η από το

κατάλυμα αναχώρησή τους πρέπει να τοποθετηθεί ανάμεσα στο στίχο 16 και τον στίχο 17 (g).

(2) Οι ποιμένες προφανώς ήταν απλοί και ειλικρινείς άνθρωποι και κανείς δεν μπορούσε να υποπτευθεί αυτούς ως ένοχους αγυρτείας ή ιδιοτέλειας. Και τα λόγια τους παρουσιάστηκαν αξιόπιστα και αληθινά σε όσους τούς άκουγαν. Για αυτό θαύμαζαν αυτοί για το ότι ο Μεσσίας γεννήθηκε και ξάπλωσε στη φάτνη και όχι σε ανάκτορο και άγγελοι έφεραν το μήνυμα της γέννησης, σε απλούς όμως ποιμένες και όχι σε πρεσβύτερους και αρχιερείς.

Το περίεργο όμως είναι, ότι περιορίστηκαν στο να θαυμάσουν μόνο και δεν ζήτησαν να μάθουν ποια καθήκοντα τούς επιβάλλονταν απέναντι στο θείο βρέφος και ποια πλεονεκτήματα και οφέλη έφερνε σε αυτούς ο γεννημένος Μεσσίας. Ω της ανοησίας των ανθρώπων της γενεάς εκείνης που εκπλήσσεται και θαυμάζει! Τα σχετικά με την ειρήνη τους παρέμεναν καλυμμένα στα μάτια τους!

(3) Πρέπει να αποδοθεί όχι στο ακούσαντες, αλλά στο εθαύμασαν, αν και μόνο εδώ το θαυμάζω συντάσσεται με γενική και την πρόθεση περί, ενώ συνηθέστερα συντάσσεται με δοτική μαζί με την πρόθεση επί (δ).

Λουκ 2.19 ή δέ⁽¹⁾ Μαριάμ πάντα συνετήρει⁽²⁾ τὰ ῥήματα ταῦτα⁽³⁾ συμβάλλουσα⁽⁴⁾ ἐν τῇ καρδίᾳ⁽⁵⁾ αὐτῆς.

Μετάφραση: Η εντύπωση όμως της Μαρίας υπήρξε βαθύτερη. Αυτή διατηρούσε στην καρδιά της και στη μνήμη της όλα αυτά τα λόγια και τα συνδύαζε μ' εκείνα που γνώριζε για το παιδί από την ώρα του ευαγγελισμού της, εμβαθύνοντας έτσι περισσότερο στο μυστήριο που είχε συντελεσθεί.

(1) Οι πολλοί που άκουσαν τις αφηγήσεις των ποιμένων δοκίμασαν κάποιο θαυμασμό γενικό και αόριστο. Η Μαριάμ όμως (=δε) δεν ήταν δυνατόν να δοκιμάσει μία τέτοια έκπληξη, ούτε εκδήλωσε όπως οι άλλοι τις εντυπώσεις της. Οι αποκαλύψεις που από πριν είχαν γίνει σε αυτήν και στον Ιωσήφ απέκλειαν αυτό. Της Μαρίας η εντύπωση ήταν βαθύτερη και διαρκέστερη, ήταν μία εργασία μελέτης και σύγκρισης των παλαιότερων κάπως με τα νεώτερα γεγονότα (g p).

(2) = φύλαγε, διατηρούσε στη μνήμη της (δ).

(3) «Αυτά που ειπώθηκαν από τους ποιμένες» (Z).

(4) Συγκρίνοντας τα λόγια αυτά των ποιμένων με όσα ήδη εξ αρχής γνώριζε για το παιδί (δ). «Σύγκρινε αυτά μέσα της και με τον ευαγγελισμό του Γαβριήλ που έγινε στην αρχή και με την χωρίς σπέρμα σύλληψη και με την χωρίς πόνους γέννα... και βεβαιωνόταν σιγά σιγά με τρόπο τελειότερο» (Ζ).

Καθένα από τα γεγονότα αυτά είχε από μόνο του μια πειστική σαφήνεια, αλλά συνενούμενα όλα διαφώτιζαν περισσότερο το μυστήριο, το οποίο ο Θεός συντέλεσε σε αυτήν και κάτω από τα μάτια της (Λ).

(5) Αυτό μπορεί να αποδοθεί και στο συμβάλλουσα και στο συνετήρει. Λοιπόν ή συγκρίνοντας μόνη της στο νου της ή διατηρώντας στο βάθος της καρδιάς της (δ). Από πού έμαθε αυτό ο Λουκάς; (ρ). Υποδηλώνει εδώ την πηγή από την οποία άντλησε τα γεγονότα. Για να εξακριβώσει την όλη σειρά τους απευθύνθηκε προς τη Μαρία, που διατηρούσε πιστά την ανάμνησή τους (Λ).

Η Παρθένος Μαρία έκανε αυτά αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης. Και όπως με σιγή άφησε στο Θεό να αποκαλύψει την αθωότητά της και αγνότητα κατά την εγκυμοσύνη της και με σιγή πάλι συγκάλυψε την τιμή, που της είχε κάνει ο Θεός, χωρίς να πει τίποτα για το μυστήριο και όταν ακόμη αυτό αποκαλύφθηκε στην Ελισάβετ και στον Ιωσήφ, έτσι και τώρα με σιγή διατηρεί τα όσα άκουσε από τους ποιμένες. Και παραμένει ικανοποιημένη πλήρως, εάν μόνο οι άγγελοι και κανείς άλλος δεν γνώριζε τη γέννηση του θείου βρέφους της.

Οι σχετικά με το Χριστό αλήθειες είναι άξιες να φυλάγονται στα βάθη της ψυχής μας αλησμόνητες. Και ο τρόπος του να φυλάξουμε αυτές με ασφάλεια, είναι να μελετούμε αυτές με σιγή. Η μελέτη και η συγκέντρωση του νου σε αυτές είναι το καλύτερο βοήθημα για τη μνήμη μας ώστε να διατηρεί αυτές ζωηρές.

Λουκ 2.20 καὶ ὑπέστρεψαν⁽¹⁾ οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ παῖσιν⁽²⁾ οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον⁽³⁾ καθὼς ἐλαλήθη⁽⁴⁾ πρὸς αὐτούς.

Μετάφραση: Και οι ποιμένες γύρισαν πίσω στο ποίμνιό τους και δόξαζαν και υμνολογούσαν τον Θεό για όλα όσα άκουσαν από τον άγγελο και είδαν τα μάτια τους όταν πήγαν στη Βηθλεέμ, και τα οποία ήταν ακριβώς όπως τους τα είπε ο άγγελος.

(1) «Επέστρεψαν στην ποιμήνη τους» (Ζ).

(2) = όλα τα λόγια και τα πράγματα (δ).

(3) Ἡ ἀκούσαν εξιστορούμενα ἀπὸ τῆς Μαρίας καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ εἶδαν μετὰ τὰ ἴδια τοὺς τὰ μάτια ὅταν πληροφορήθηκαν γιὰ τὸ βρέφος. Δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ὅλη ἀφήγησιν. Ἡ, τὸ ἀκούσαν ἀναφέρεται πρὸς φυσικὰ στὰ λεχθέντα πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ τὸ εἶδαν πρὸς ἀμέσως συνδέεται μετὰ τὸ ἀκούσαν, ἀναφέρεται πρὸς μετὰ τὰ ἴδια τοὺς τὰ μάτια ἐπαλήθευσιν, πρὸς μετὰ ἀκρίβεια συμφωνοῦσε μετὰ τὸ μήνυμα τοῦ ἀγγέλου (g).

(4) Εἶδαν αὐτὰ νὰ εἶναι ἔτσι, ὅπως εἰπώθηκε πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγγέλου (g). Εὐχαρίστησαν τὸ Θεόν, διότι εἶχαν δεῖ τὸ Χριστόν, παρόλο πρὸς ἦσαν πρὸς βάθος τῆς ταπείνωσός του. Ὅπως ἔπειτα ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ τώρα ἡ φάνη τοῦ, ἀν καὶ πρὸς μερικὸς φάνηκε ἀνοησία καὶ σκάνδαλο, πρὸς τοὺς πιστοὺς παρείχαν καὶ παρέχουν ἀφορμὴ θαυμασμοῦ καὶ δοξολογίας καὶ αἴνου τοῦ Θεοῦ, διότι γιὰ αὐτοὺς εἶναι Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.

Στίχ. 21-24. Ἡ περιτομὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ παρουσία του στο Ναό.

Λουκ 2.21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν⁽¹⁾ αἱ ἡμέραι ὅκτῳ τοῦ περιτεμεῖν⁽²⁾ τὸ παιδίον, καὶ ἐκλήθη⁽³⁾ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς⁽⁴⁾, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸς τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν⁽⁵⁾ ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Μετάφραση: *Κι ὅταν συμπληρώθηκαν οἱ οκτὼ ἡμέρες γιὰ νὰ γίνῃ πρὸς τὸ παιδί ἡ περιτομή, τοὺς ἔκαναν περιτομή, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθῇ καὶ μετὰ τὴν πράξιν αὐτὴν ὅτι ἦταν γνήσιος ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ τοῦ δόθηκε τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, ὅπως δηλαδὴ τοὺς εἶχε ὀνομάσει ὁ ἀγγέλος πρὸς τοῦ ἀκόμα συλληφθῆναι τὸ παιδί πρὸς τὴν κοιλίᾳ τῆς μητέρας τοῦ.*

(1) Ἐγένοντο πλήρεις, συμπληρώθηκαν 8 ἡμέρες (δ).

(2) Εἰάν δεχτοῦμε τὴν γραφὴν ἡμέραι (χωρὶς ἄρθρον), δὲν μποροῦμε νὰ ἐξαρτήσουμε τὴν γενικὴν «τοῦ περιτεμεῖν» ἀπὸ τὴν λέξιν ἡμέραι (ρ). Εφόσον λοιπὸν ἔχουμε τὴν γραφὴν «αἱ ἡμέραι», ἡ γενικὴ πτώσις φανερώνει τὸ σκοπὸν=γιὰ νὰ κάνουν περιτομὴ πρὸς τὸ παιδί. «Περιτέμνεται πρὸς οκτὼ ἡμέρες μαζί με τοὺς Ἰουδαίους, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν συγγένειαν, ὥστε νὰ μὴν τὸν ἀρνηθοῦν· διότι ὁ Χριστὸς ἀναμενόταν ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαβίδ. Καὶ ἔδειξε τὸ τεκμήριον τῆς συγγένειας. Διότι ἀν, παρόλο πρὸς ὑπερτιμήθηκε, ἔλεγον· «Αὐτὸν δὲν τὸν ξέρουμε ἀπὸ πού εἶναι»· ἀν δὲν περιτεμνόταν πρὸς τὴν σάρκα καὶ δὲν φύλαγε τὸ νόμον, θὰ εἶχε εὐλόγη πρὸς φάσιν ἡ ἀρνήσιν τοὺς» (Κ)· «οὔτε θὰ πίστευε κάποιος, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ προσδοκώμενος Χριστὸς ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ. Διότι ὅλοι οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ εἶχαν ὡς σφραγίδα καὶ

σημάδι την περιτομή που τους ξεχώριζε από τα άλλα έθνη. Περιτιμήθηκε λοιπόν για αυτό, εκπληρώνοντας δηλαδή και εδώ το νόμο, όπως ακριβώς και στα άλλα νομικά παραγγέλματα, για να μη φανεί ότι είναι παραβάτης του νόμου» (Ζ). «Διότι αυτοί που παρέβαιναν τις εντολές του νόμου, ήταν κάτω από κατάρα. Ο Κύριος λοιπόν περιτέμνεται, έτσι ώστε, αφού ακόμη και σε αυτό εκπλήρωσε το νόμο και δεν παρέλειψε τίποτα από όσα εκείνος διέταξε, να μας γλιτώσει από την κατάρα» (Θφ). Εφόσον ο Ιησούς στάλθηκε «με ομοίωμα σάρκας αμαρτωλής» (Ρωμ. η 3) και «όφειλε σε όλα να μοιάσει με τους αδελφούς» (Εβρ. β 17) υποβλήθηκε και στην περιτομή. Υποτάχθηκε στο νόμο (Γαλ. δ 4) και εκπλήρωσε το νόμο, ως γνήσιος απόγονος του Αβραάμ. Εάν δεν περιτεμνόταν, «δεν θα γινόταν καθόλου αποδεκτός ως διδάσκαλος, αλλά θα διωχνόταν ως αλλόφυλος» (Ζ). Ως προς εμάς επίσης που πιστέψαμε σε αυτόν «όπως ακριβώς πεθήναμε μαζί με αυτόν τότε που πέθανε, έτσι περιτιμήκαμε μαζί με αυτόν τότε που περιτιμήθηκε... Για αυτό εμείς δεν περιτεμνόμαστε πλέον, διότι η περιτομή η δική του έγινε για μας» (Ω). Με την περιτομή έγινε ο Κύριος μέλος της θεοκρατικής εκκλησίας της Π.Δ. για να ανυψώσει την εκκλησία αυτή στην υψηλότερη βαθμίδα της εσωτερικής δικαιοσύνης, την βαθμίδα του χριστιανικού βίου (δ). Με την περιτομή επίσης «ντρέπονται αυτοί που λένε, ότι κατά φαντασίαν πήρε σάρκα. Διότι πώς περιτιμήθηκε, εάν κατά φαντασίαν σαρκώθηκε;» (Θφ). «Εμείς όμως αυτούς που πολυεξετάζουν με περιέργεια για το τι έγινε το κομμάτι σάρκας από το γεννητικό όργανο που περιτιμήθηκε, εννοώ βεβαίως την ακροβυστία (=το άκρο του δέρματος του ανδρικού μορίου), θα τους αποκρούσουμε διότι εξετάζουν με περιέργεια τα ανέφικτα και αφανέρωτα· διότι δεν έχει γραφτεί κάτι για αυτό. Εάν όμως θα λέγαμε ότι, όπως ακριβώς το άχραντό του αίμα μαζί με το νερό στον καιρό του σταυρού αγίασε τη γη στάζοντας σε αυτήν, έτσι και η ακροβυστία, αγγίζοντας τη γη αγίασε αυτήν, δεν θα σφάλλαμε» (Σχ.). Κατά την περιτομή έχυσε κάποιες σταγόνες του αίματός του, το οποίο μετά από κάποια έτη κατά το πάθος του θα έρρεε άφθονα. Με το να δεχτεί επίσης την περιτομή δέχτηκε συγχρόνως να θεωρηθεί σαν κάποιος ξένος, ο οποίος με την περιτομή έγινε δεκτός στη διαθήκη του Θεού αυτός, ο οποίος πάντοτε υπήρξε ο αγαπημένος υιός του Θεού. Δέχτηκε να θεωρηθεί αμαρτωλός, έχοντας ανάγκη να αποβάλλει από πάνω του τον ρύπο με την περιτομή, την ώρα που ήταν ξένος προς κάθε ακαθαρσία. Με το να περιτιμηθεί επίσης έκανε τον εαυτό του οφειλέτη να εκτελέσει όλο το νόμο (Γαλ. ε 3) και έγινε έτσι υποταγμένος στο νόμο, επειδή πήρε δούλου μορφή, παρόλο που αυτός ήταν ο υιός, που μας ελευθερώνει (Ιω. η 36).

(3) Η αφήγηση της περιτομής του Κυρίου είναι αξιοσημείωτα σύντομη, μάλιστα όταν συγκρίνει κάποιος αυτήν με την αφήγηση της περιτομής του Προδρόμου. Ο λόγος της αντίθεσης αυτής είναι ευνόητος. Η τελετή της περιτομής είχε στη ζωή του

τελευταίου αντιπροσώπου της εποχής του νόμου τελείως διαφορετική σοβαρότητα παρά στη ζωή του Ιησού, ο οποίος ερχόταν να καταργήσει τα παλαιά και να κάνει τα πάντα καινούργια. Επίσης το βάρος της αφήγησης πέφτει εδώ όχι στην περιτομή, αλλά στο δόσιμο του ονόματος, που δινόταν με ευκαιρία την περιτομή (g).

(4) Το χωρίο αυτό μαζί με το παράλληλο που αφορά τον Ιωάννη, είναι η κύρια βιβλική ένδειξη για το ότι το όνομα δινόταν κατά την περιτομή. Δες Γεν. ιζ 5,10 (p). Το «και» πριν το εκλήθη, που μπήκε σύμφωνα με τον εβραϊκό τρόπο έκφρασης, αποτελεί σημείο απόδοσης της πρότασης και έχει σχεδόν την ίδια σημασία με το «τότε» (g).

(5) «Πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι ο Κύριος δεν συλλήφθηκε αμέσως με το που είπε ο άγγελος «Να θα συλλάβεις γιο», αλλά μετά από αυτά... Διότι πρόσεξε τι λέει εδώ, Το οποίο ονομάστηκε από τον άγγελο προτού να συλληφθεί στην κοιλιά» (Θφ).

Λουκ 2.22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ⁽¹⁾ αὐτῶν⁽²⁾ κατὰ τὸν νόμον⁽³⁾ Μωϋσέως⁽⁴⁾, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα⁽⁵⁾ παραστῆσαι⁽⁶⁾ τῷ κυρίῳ⁽⁷⁾,

Μετάφραση: *Κι όταν σύμφωνα με το νόμο του Μωυσή συμπληρώθηκαν οι ημέρες για τον καθαρισμό της μητέρας του παιδιού και του αρραβωνιαστικού της, ανέβασαν το παιδί στα Ιεροσόλυμα για να το παρουσιάσουν και να το αφιερώσουν στον Κύριο.*

(1) Όταν συμπληρώθηκαν οι ημέρες που απαιτούνταν από το νόμο για τον καθαρισμό. Σύμφωνα με το κεφ. ΙΒ του Λευϊτ. οι ημέρες αυτές ήταν 40 μεν στη γέννηση αγοριού, ενώ 80 στη γέννηση θηλυκού (δ). «Αλλά η Θεοτόκος δεν ήταν μεν κάτω από την εξουσία αυτού του νόμου» διότι με υπερφυσικό τρόπο συνέλαβε τον σαρκωμένο Λόγο, «πειθάρχησε όμως σε αυτόν (το νόμο), για να μη φανεί ότι παραβαίνει το νόμο» (Ζ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «αυτής», που προήλθε προφανώς από διόρθωση της γραφής «αυτών». Η αντωνυμία αυτών μπορεί να σημαίνει «της μητέρας, του παιδιού και του αρραβωνιαστικού· διότι έκαναν και δικό τους οι άνδρες τον καθαρισμό των γυναικών» (Ζ). Πιο σωστό όμως είναι να αναφέρεται στο υποκείμενο του ρήματος «ανήγαγον», δηλαδή στην Μαρία και τον Ιωσήφ (g). Η επαφή με ακάθαρτα πρόσωπα έκανε και αυτούς ήλθαν σε αυτήν την επαφή ακάθαρτους (p). Ούτε ο Ιησούς ούτε η μητέρα του είχαν ανάγκη καθαρισμού. Αλλά ο Λουκάς αναφέρει τον καθαρισμό ως θείο θεσμό (b). Αλλά και αν δεχτεί κάποιος, ότι ο καθαρισμός αναφερόταν στο παιδί, ας έχει υπ' όψη του, ότι ο Ιησούς, παρόλο που ήταν ακηλίδωτος και καθαρός από κάθε ακαθαρσία, όμως υποβλήθηκε και στον καθαρισμό αυτόν, όπως και στην περιτομή,

επειδή αυτός που δεν γνώρισε αμαρτία, έγινε για μας αμαρτία. Όπως λοιπόν περιτιμήθηκε ο Χριστός, έτσι ώστε με την περιτομή του να αποκτήσουμε εμείς περιτομή αχειροποίητη μέσω της σχέσης με αυτόν (Κολ. β 11), έτσι και στον καθαρισμό του Χριστού· υποβάλλεται σε αυτόν, για να καθαριστούμε και εμείς από τον ρύπο και την διαφθορά, την οποία φέραμε στον κόσμο μαζί μας.

(3) «Ο νόμος ήταν του Θεού μεν, επειδή αυτός τον δίδαξε, λεγόταν όμως νόμος και του Μωϋσή, επειδή γράφτηκε από αυτόν» (Ζ).

(4) Το τρισύλλαβο Μωϋσής είναι πιο σωστό από το δισύλλαβο Μωσής. Το όνομα ετυμολογούνταν από δύο αιγυπτιακές λέξεις, mo=νερό και υγιαί=αυτός που πρέπει να διασωθεί. Για αυτό η μετάφραση των Ο΄ που έγινε στην Αίγυπτο, διατήρησε το u (p).

(5) Και στα δύο του βιβλία ο Λουκάς συχνότερα χρησιμοποιεί τον τύπο Ιερουσαλήμ. Στο ευαγγέλιο συναντιέται 4 φορές ο ελληνικός τύπος Ιεροσόλυμα και 26 ο τύπος Ιερουσαλήμ. Μπορεί κάποιος να διακρίνει στη χρήση αυτή τάση προς αρχαϊσμό (L). Θα έμπαινε τώρα στο ναό, αλλά όχι με τη δόξα του, όπως παλιά όταν το φωτεινό σύννεφο, το σημάδι της θείας παρουσίας, γέμισε τον νεόκτιστο ναό στην εποχή του Σολομώντα. Έρχεται τώρα κουβαλώντας τη σάρκα μας, με μορφή αδύνατου βρέφους. Διότι, αν και τώρα ακόμη εξακολουθεί να είναι ο Κύριος του παντός που εισέρχεται στο ναό του με τη συνοδεία των αγγέλων του, ποιος όμως θα μπορούσε με σαρκικά μάτια να ατενίσει το απρόσιτο μεγαλείο του; Η θεία του δόξα κρύβεται κάτω από τα φτωχικά σπάργανά του και δύο απλά πρόσωπα συνηθισμένης και πενιχρής εμφάνισης τον φέρνουν στο ναό σαν το πρωτότοκο παιδί τους, όπως θα νόμιζαν όλοι. Τι συγκατάβαση!

(6) Για το παραστήσαι με την έννοια της προσφοράς και θυσίας προς το Θεό δεξ Ρωμ. ιβ 1. Η παρουσίαση στον Κύριο είναι τελείως ξεχωριστή πράξη από τον καθαρισμό, ο οποίος αφορούσε την μητέρα, ενώ η παρουσίαση αφορούσε τον πρωτότοκο γιο. Είναι προφανές, ότι η παρουσίαση είναι το κύριο γεγονός εδώ (p). Η τελετή της παρουσίασης και της εξαγοράς του πρωτοτόκου εξηγείται στο Εξ. ιγ 2. Κάθε πρωτότοκο του Ισραήλ ανήκε στο Θεό και έπρεπε να αφιερωθεί στην υπηρεσία του. Αργότερα όμως, σύμφωνα με το Αρ. ιη 13-18 εκλέχτηκαν οι Λευϊτες για την υπηρεσία του ναού και ο Θεός για να διατηρήσει ζωντανή στην καρδιά του λαού την έννοια του δικαιώματός του, όρισε να πληρώνεται ένα ποσό για εξαγορά κάθε πρωτοτόκου. Το ποσό αυτό ήταν 5 σίκλοι δηλαδή περίπου 15 χρυσές δραχμές (g). Η χρήση του ρήματος παραστήσαι στηρίζει επαρκώς την παρατήρηση, ότι η παρουσίασή του αυτή στο ναό ήταν προαναγγελία ή μάλλον αρχή της θυσίας εκείνης, την οποία πρόσφερε πάνω στο

Σταυρό, σαν πάνω σε θυσιαστήριο, όπου παρουσίασε τον εαυτό του στον Πατέρα του θυσία για αμαρτία, με την οποία παρείχε πλήρη ικανοποίηση στη δικαιοσύνη του για τις αμαρτίες όλου του κόσμου.

(7) Η διαμονή λοιπόν στην Βηθλεέμ παρατάθηκε αναμφίβολα μέχρι αυτήν την 40η ημέρα (L). Αλλά και παρουσιάζεται ως πιθανό, ότι η προσαγωγή στο ναό προηγήθηκε από την επίσκεψη των Μάγων, μετά την οποία ο Ιωσήφ και η Μαρία δεν θα ριψοκινδύνευαν να φέρουν τον Ιησού στα Ιεροσόλυμα (p).

Λουκ 2.23 καθὼς γέγραπται⁽¹⁾ ἐν νόμῳ κυρίου ὅτι Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν⁽²⁾ ἅγιον τῷ κυρίῳ⁽³⁾ κληθήσεται,

Μετάφραση: Και η παρουσίαση και η αφιέρωση αυτή γινόταν σύμφωνα μ' εκείνο που είχε γραφεί στο νόμο του Κυρίου, ότι κάθε αρσενικό παιδί που για πρώτη φορά ανοίγει τη μήτρα της μητέρας του και γεννιέται, δηλαδή κάθε πρωτότοκο και πρωτογενές, πρέπει να θεωρείται και να ονομάζεται αφιερωμένο στον Κύριο.

(1) Το ρητό εδώ αναφέρεται με την έννοια που του έδωσε ο ευαγγελιστής ο οποίος συναρμολόγησε αυτό από μνήμης από τα Εξ. ιγ 2,12 (δ). Το «θα ονομαστεί άγιο» ίσως προέρχεται από το Εξ. ιβ 16 (p).

(2) «Που σημαίνει πρώτο, δηλαδή πρωτότοκο» (Z).

(3) «Δηλαδή να ονομαστεί ξεχωρισμένο για το Θεό» (Z)· αφιερωμένο στο Θεό. Δες Λευϊτ. κζ 9 και τη συνέχεια (L). Ο Χριστός ήταν πρωτότοκος ανάμεσα σε πολλά αδέλφια και ονομάστηκε άγιος για τον Κύριο, όσο ουδέποτε κανείς άλλος. Παρουσιάστηκε όμως στον Κύριο όπως και οι υπόλοιποι πρωτότοκοι με τα χέρια ιερέα, σαν να ήταν κάποιος ξένος προς τον Κύριο και είχε ανάγκη να συστηθεί σε αυτόν από κάποιον άλλον. Και εξαγοράστηκε σύμφωνα με το νόμο (Αρ. ιη 15), με την αξία, η οποία έπρεπε να πληρωθεί για την εξαγορά κάθε πρωτότοκου, που ήταν 5 σίκλοι (Λευϊτ. κζ 6, Αρ. ιη 16). Αλλά πιθανώς, εάν οι γονείς ήταν φτωχοί, ο ιερέας ήταν εξουσιοδοτημένος να παίρνει λιγότερα, ίσως επίσης και τίποτα, αφού εδώ τίποτα δεν αναφέρεται για τέτοια πληρωμή χρημάτων. Αλλά ο Χριστός αφιερώθηκε στο Θεό για πάντα και μολονότι δεν τον άφησαν στο ναό όπως άλλοτε τον Σαμουήλ, για να δουλεύει στον Κύριο, όμως ασύγκριτα περισσότερο από εκείνον δόθηκε στον Κύριο ισόβια να λειτουργεί για αυτόν αιωνίως στα αχειροποίητα άγια.

Λουκ 2.24 καὶ τοῦ δοῦναι⁽¹⁾ θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων ἢ δύο νοσσοὺς περιστερῶν.

Μετάφραση: *Ανέβηκαν ακόμη στο ναό και για να προσφέρουν ως θυσία για τον καθαρισμό τους ένα ζεύγος τρυγόνια ή δύο μικρά περιστέρια, όπως όριζε ο νόμος του Κυρίου για τους φτωχούς, που δεν είχαν τη δυνατότητα να προσφέρουν για θυσία ένα ολόκληρο αρνί.*

(1) «Ανέβασαν αυτόν, λέει, για να τον παρουσιάσουν στον Κύριο, όπως ειπώθηκε, και για να δώσουν θυσία» (Ζ). Επαναλαμβάνεται η σειρά του λόγου που διακόπηκε από το σ. που παρεμβλήθηκε. Η σύνταξη παρ' όλα αυτά εδώ είναι κατά το νοούμενο. Έφεραν δηλαδή το παιδί, για να το παρουσιάσουν μπροστά στον Κύριο, όχι όμως και έφεραν αυτό, για να δώσουν θυσία· αλλά από το έφεραν, πρέπει να υπονοήσουμε ότι και ήλθαν για να δώσουν θυσία (δ). Η θυσία δεν προσφερόταν για το παιδί αλλά για τον καθαρισμό της μητέρας. Συνίστατο κυρίως σε αμνό που προσφερόταν ως ολοκαύτωμα και σε νεογέννητο περιστέρι σαν θυσία για αμαρτία. Αλλά εάν οι γονείς ήταν φτωχοί, προσφέρονταν ζευγάρι τρυγόνων ή δύο νεογέννητα περιστέρια (Λευϊτ. ιβ 6-8). Οι γονείς του Ιησού λοιπόν πρόσφεραν τη θυσία των φτωχών (g)

Στίχ. 25-40. Ο Συμεών και η Άννα.

Λουκ 2.25 Καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος⁽¹⁾ ἐν Ἱεροσολύμοις ᾧ ὄνομα Συμεών⁽²⁾, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής⁽³⁾, προσδεχόμενος παράκλησιν⁽⁴⁾ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πνεῦμα ἦν ἅγιον⁽⁵⁾ ἐπ' αὐτόν·

Μετάφραση: *Και ιδού, υπήρχε στην Ιερουσαλήμ κάποιος άνθρωπος που ονομαζόταν Συμεών. Και ο άνθρωπος αυτός ήταν δίκαιος και ευλαβής, τηρούσε δηλαδή τις εντολές του νόμου και είχε φόβο Θεού. Αυτός είχε φωτισθεί από τον Θεό με την ανάγνωση των προφητικών βιβλίων και με διακαή πόθο περίμενε να έλθει στον ισραηλιτικό λαό με την έλευση του Μεσσία παρηγοριά από τα κακά και τις θλίψεις που υπέφερε εξαιτίας της αμαρτίας. Και Πνεύμα προφητικό Άγιο ήταν επάνω του.*

(1) Γενικώς κάποιος άνθρωπος. «Δεν ήταν λοιπόν ιερέας ο Συμεών... διότι αν ήταν, θα το δήλωνε και αυτό οπωσδήποτε ο ευαγγελιστής, ως αξίωμα του άνδρα» (Ζ). Δεν βρίσκεται στο ναό για επιτέλεση κάποιας ιερατικής λειτουργίας, αλλά οδηγήθηκε από το Άγιο Πνεύμα να έλθει κατά την ώρα εκείνη (Λ). Για να μην σκανδαλιστούμε με την αφανή και άσημη γέννησή του, άγγελοι απέδωσαν τιμή σε αυτόν. Και τώρα για να μην σκανδαλιστούμε διότι οδηγήθηκε στο ναό όπως τα άλλα παιδιά, που γεννήθηκαν με

αμαρτίες, και χωρίς κάποια επισημότητα, όπως θα του άρμοζε, ο Συμεών και η Άννα αποδίδουν σε αυτόν τις τιμές με έμπνευση του Αγίου Πνεύματος.

(2) Όνομα συνηθέστατο και κοινότατο μεταξύ των Ιουδαίων (δ). Υπέθεσαν κάποιοι ότι ο Συμεών θα μπορούσε να είναι ο ραββίνος, ο γιος του περίφημου Χιλλέλ και πατέρας του Γαμαλιήλ, ο οποίος έγινε και πρόεδρος του Συνεδρίου γύρω στο 13 μ.Χ. (g). Ότι όμως γνωρίζουμε για το Συνέδριο κατά την εποχή αυτή, δεν μας ενθαρρύνει να υποθέσουμε, ότι υπήρχαν μεταξύ των προϊσταμένων του άνδρες άγιοι (p).

(3) Δίκαιος μεν είναι ο άμεμπτος κατά την δικαιοσύνη του νόμου· ευλαβής, από την άλλη, είναι αυτός που αναλαμβάνει καλά τα πράγματα, αυτός που δεν κάνει κάτι πρόχειρα (Σουϊδας)· με θρησκευτική όμως έννοια σημαίνει αυτόν που πλησιάζει τα θεία με φόβο Θεού (δ)· αυτός που έχει φόβο Θεού με άγρυπνη προσοχή απέναντι στο κακό (g). Δίκαιος ως προς τα καθήκοντα απέναντι στους ανθρώπους και ευλαβής απέναντι στο Θεό. Τα δύο αυτά συμβαδίζουν πάντοτε και το ένα βοηθά και υποστηρίζει το άλλο. Κανένα όμως από τα δύο αυτά δεν αμνηστεύει και δεν εξιλεώνει τον άνθρωπο για την έλλειψη ή απουσία του άλλου.

(4) Η λέξη παράκληση σημαίνει α) επίκληση βοήθειας, β) ενθάρρυνση και γ) παρηγοριά. Με την τελευταία αυτή σημασία βρίσκεται εδώ. Η παρηγοριά την οποία επρόκειτο να φέρει ο Μεσσίας ονομαζόταν παράκληση από τους Ιουδαίους. Δες Ησ. μ 1,μθ 13,να 3,ξα 2,ξστ 13. Επικρατούσε η ιδέα ότι θα προηγούνταν από την έλευση του Μεσσία περίοδος μεγάλης θλίψης και για αυτό ο Μεσσίας ονομαζόταν ο Παράκλητος ή η παράκληση (p). Ο Συμεών λοιπόν «προσδοκούσε ότι θα έλθει ο Χριστός να παρηγορήσει τους Εβραίους και να ελευθερώσει από την δουλεία της αμαρτίας και ίσως και από τη δουλεία στους Ρωμαίους και τον Ηρώδη» (Θφ). Ο Ισραήλ ήταν ο εκλεκτός του Θεού λαός. Παρ' όλα αυτά, παρ' όλες τις ευλογίες τις οποίες είχε πάρει, με βάση και τις ανανεώσεις των υποσχέσεων και της διαθήκης εκ μέρους του Θεού ο Ισραήλ απέβλεπε στο μέλλον, προσδοκώντας σε αυτό κάποια νέα παρηγοριά, μεγαλύτερη από όλες εκείνες τις οποίες είχε απολαύσει. Ο λαός του Θεού διέφερε και σε αυτό από κάθε άλλο έθνος πάνω στη γη. Η λαμπρότητα και η δόξα κάθε ειδωλολατρικού έθνους, εξαρτιόταν από το παρελθόν του. Του Ισραήλ η δόξα πάντοτε τοποθετούνταν στο μέλλον. Απέβλεπαν σε αυτό αναμένοντας τον ελευθερωτή, εκείνον στον οποίον αναφέρονταν οι υποσχέσεις και για τον οποίο μιλούσαν οι προφητείες, τον οποίον όλες οι θυσίες τους και οι διατάξεις του νόμου τους προτύπωναν. Όταν λοιπόν διαβάζουμε τη φράση «παράκληση του Ισραήλ», πρέπει να σκεφτόμαστε το Χριστό στο σύνολο των αξιωμάτων του ως παράκλητο του λαού του. Παρηγορεί βεβαίως ο Χριστός το λαό του, εξαιτίας του ότι ελευθερώνει αυτόν από τα δεσμά της αμαρτίας, αλλά ακόμη και εξαιτίας του ότι με τη διδασκαλία του και

τη χάρη του ανακουφίζει κάθε συντετριμμένη από οποιαδήποτε θλίψη καρδιά και χαρίζει σε αυτήν την ελπίδα και τη χαρά.

(5) «Πνεύμα Άγιο προφητείας» (Ζ). Ο Συμεών ήταν ο πρώτος προφήτης που διακήρυξε ότι ο Χριστός ήλθε (b). Υπήρχε πνεύμα προφητικό σε αυτόν, που τον έκανε ικανό να λέει πράγματα που ξεπερνούσαν την ανθρώπινη αντίληψη. Το παράδειγμα του Συμεών και στη συνέχεια της Άννας εμφανίζει σε μας την εικόνα γηρατειών θεοφιλών και σε όλα σεβαστών, τα οποία πρέπει και εμείς να επιθυμούμε για τον εαυτό μας, εάν ο Θεός θελήσει να ζήσουμε για πολύ. Και οι δύο είναι ελεύθεροι από κοσμικές επιθυμίες και πόθους και είναι εξ' ολοκλήρου στραμμένοι στα υψηλότερα. Απασχολούνται από την φροντίδα για την ψυχή τους, αναμένουν ειρηνικά την υποσχέμενη μεγάλη μεταβολή της κατάστασης του Ισραήλ, είναι απορροφημένοι από τη θρησκευτική μελέτη και προσευχή, αδιάφοροι σε εκείνα τα οποία παρέχει ο κόσμος και όλο τους το ενδιαφέρον είναι στραμμένο προς τον Σωτήρα, ο οποίος πρόκειται να έλθει και τον οποίο ετοιμάζονται να υποδεχτούν, επιζητώντας πάντοτε να είναι δίκαιοι και ευλαβείς μπροστά στο Θεό. Τέτοια άγια γηρατειά δεν συναντιούνται συχνά. Ως επί το πλείστον, όσο οι άνθρωποι προχωρούν στα χρόνια, αυξάνουν στην κοσμικότητα. Αντί να αφήσουν στην άκρη τις φροντίδες και τις απολαύσεις και τα ενδιαφέροντα της νεότητας και της μέσης ηλικίας, προσκολλώνται σε αυτά με ανόητη επιμονή. Ο Παύλος με λίγες λέξεις απαριθμεί τις αρετές, οι οποίες πρέπει να κοσμούν τη γεροντική ηλικία. «Οι γέροντες πρέπει να είναι νηφάλιοι, σεμνοί, αγνοί, να είναι υγιείς στην πίστη, την αγάπη, την υπομονή» (Τιτ. β 2). Όταν ο γέροντας έχει τις αρετές αυτές, γίνεται παράδειγμα και οδηγός της νεότητας στα έργα της αρετής και στην οδό της αγιότητας. Σε τέτοιους γέροντες αποβλέπουν όλοι οι συνετοί για να πάρουν συμβουλές και βοήθεια τόσο στη χριστιανική ζωή, όσο και στις περιπέτειες και δύσκολες περιστάσεις του βίου. Τέτοια γηρατειά όμως δεν έρχονται τυχαία και χωρίς αγώνες. Αγνή νεότητα, βίος που διανύθηκε με υπομονή κάτω από το φως και το χαλινάρι των εντολών του Κυρίου, θρησκευτική πείρα που εμπλουτίζεται ολοένα στον αγώνα κατά της αμαρτίας, στεφανώνονται τελικά από γηρατειά χρυσά και λαμπερά και σε όλα ιερά.

Λουκ 2.26 καὶ ἦν αὐτῷ κεκηρατισμένον⁽¹⁾ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου⁽²⁾ μὴ ἰδεῖν θάνατον⁽³⁾ πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και το Άγιον Πνεύμα του είχε αποκαλύψει ότι δεν θα πέθαινε προτού να δει εκείνον που ο Κύριος και Θεός έχρισε βασιλιά και Σωτήρα του κόσμου.

(1) Σημαίνει πρώτα ενεργώ ή διεξάγω κάποια υπόθεση και έπειτα όταν λέγεται αναφορικά με θεούς και χρησμούς, έχει τη σημασία του μεταδίδω διαταγές, εντολές, οδηγίες και στην Π.Δ. αποκαλύψεις. Χρηματίζομαι λοιπόν=παίρνω οδηγίες ή αποκαλύψεις (δ). «Χρηματισμό ονομάζει την προφητεία» (Χ). Ερευνούσε «σε ποιον (προφήτη) ή ποιον καιρό φανέρωνε το πνεύμα» (Α Πέτρ. α 11) στους προφήτες της Π.Δ. ότι θα ερχόταν ο Μεσσίας και εξέταζε μήπως έφτασαν οι καιροί αυτοί της έλευσης του Χριστού. Είχε λοιπόν αποκαλυφθεί σε αυτόν από το Θεό, ότι δεν θα έβλεπε θάνατο πριν δει τον Χριστό.

(2) «Βλέπεις το ισότιμο του Πνεύματος;» (Χ). Εφόσον ο χρηματισμός γίνεται από το Θεό, άρα είναι Θεός το Πνεύμα.

(3) Εβραϊσμός. Δες Ψαλμ. πη 49. Ίσως η έκφραση προήλθε από την προσωποποίηση του θανάτου ως αγγέλου που έρχεται να πάρει την ψυχή αυτού που πεθαίνει (δ). Βλέπω θάνατο λοιπόν=λαμβάνω πείρα θανάτου (L).

(4) Εκείνον, τον οποίο ο Κύριος έχρισε (b) και απέστειλε ως Μεσσία (p). «Είπε «τον Χριστόν Κυρίου» λόγω της συγγένειας με τον πατέρα. Διότι Κύριο να εννοήσεις τον πατέρα» (Z).

Λουκ 2.27 καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι⁽¹⁾ εἰς τὸ ἱερόν⁽²⁾. καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς⁽³⁾ τὸ παιδίον Ἰησοῦν τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ⁽⁴⁾

Μετάφραση: Ἦλθε λοιπόν ο Συμεών στο ἱερό μετά από παρακίνηση και έμπνευση του Αγίου Πνεύματος. Κι όταν οι γονεῖς εισηγάγαν στο ἱερό το παιδί, τον Ιησοῦ, για να κάνουν γι' αυτό ό,τι συνήθιζαν να κάνουν στα πρωτότοκα σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου,

(1) «Παρακινούμενος από το άγιο Πνεύμα» (Z). Όχι σε κατάσταση έκστασης, όπως στη φράση «εγενόμην εν πνεύματι» (Αποκ. α 10), αλλά με την ώθηση και επίδραση του Πνεύματος (p).

(2) Ιερό είναι το σύνολο των κτισμάτων και των αυλών που περιλαμβάνονταν μέσα στον ιερό περίβολο (L). Και το εσωτερικό μεν αυτού δηλαδή ο πρόναος, τα άγια και τα άγια των αγίων αποτελούσαν το ναό, ενώ τα εξωτερικά μέρη ονομάζονταν κυρίως το ιερό (δ). Εδώ πιθανώς σημαίνεται η αυλή των γυναικών (p).

(3) Από τη χρήση της λέξης «γονείς» δεν μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι είτε εδώ είτε στο στίχο 41 ο Λουκάς χρησιμοποιεί πηγή, της οποίας ο συγγραφέας αγνοούσε την υπερφυσική γέννηση του Ιησού. Λογικότερο φαίνεται ότι το όλο ευαγγέλιο της παιδικής ηλικίας του Κυρίου προέρχεται από μία πηγή, δηλαδή το σπίτι της Μαρίας και ότι στα χωρία αυτά ο αφηγητής χρησιμοποιεί τη συνηθισμένη έκφραση. Ο Ιωσήφ (δ 22) και η Μαρία ονομάζονταν συνήθως γονείς του (ρ). Με την ιδιότητα άλλωστε αυτή εμφανίζονταν και ενεργούσαν και οι δύο κατά τη στιγμή αυτή στο ναό (g).

(4) Είναι δυνατόν να συνδεθεί αυτό είτε με το ειθισμένον (=σύμφωνα με το συνηθισμένο για το παιδί) είτε με το ποιῆσαι (=να κάνουν για το παιδί). Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο πιθανή (δ).

Λουκ 2.28 καὶ⁽¹⁾ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας⁽²⁾ καὶ εὐλόγησεν τὸν θεὸν⁽³⁾ καὶ εἶπεν,

Μετάφραση: τότε κι ο Συμεὼν δέχθηκε το παιδί στην αγκαλιά του και δόξασε τον Θεό και εἶπε:

(1) Ο σύνδεσμος «και» ή φανερώνει το ταυτόχρονο=όταν έφεραν αυτόν στο ιερό την ίδια ώρα συγχρόνως πήρε αυτόν στην αγκαλιά του (δ) ή απλώς εισάγει την απόδοση της πρότασης μετά το «ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν». Το καθένα από τα δύο μέρη έπραξε το έργο του. Οι γονεῖς φέρνουν αυτόν σύμφωνα με το θεῖο νόμο και ο Συμεὼν υποδέχεται αυτόν σύμφωνα με τη θεία έμπνευση (ρ).

(2) Αγκαλιά είναι το κυρτό μπράτσο· συνήθως σε πληθυντικό=τα κυρτά μπράτσα, με τα οποία αγκαλιάζει κάποιος στο στήθος έναν άλλον (δ). Αγκάλιασε αυτόν με την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη στοργή και έφερε αυτόν στο στήθος του, όσο το δυνατόν πλησιέστερα στην καρδιά του, η οποία ήταν γεμάτη από χαρά, με όλο το μέτρο το οποίο μπορούσε να χωρέσει.

(3) Με την ωδή που ακολουθεί ο Συμεὼν δοξολογεί το Θεό πρώτον μεν για τον εαυτό του, διότι έφτασε αἴσια στο τέρμα της αποστολής του βλέποντας τον λυτρωτή του κόσμου (σ. 29,30) έπειτα για τον κόσμο, στον οποίο δόθηκε το παιδί σωτήρας, ικανοποιώντας τις ανάγκες και των εθνικών και των Ιουδαίων (σ. 31,32)(g).

Λουκ 2.29 ⁽¹⁾Νῦν⁽²⁾ ἀπολύεις⁽³⁾ τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα⁽⁴⁾, κατὰ τὸ ῥῆμά σου⁽⁵⁾ ἐν εἰρήνῃ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Τώρα, αφού πλέον είδα τον Λυτρωτή του κόσμου, ελευθερώνεις από τα δεσμά της επιγείου ζωής εμένα τον δούλο σου, Δέσποτα, και μετά από λίγο πεθαίνω σύμφωνα με το λόγο που μου είπες, ότι δεν θα πεθάνω προτού να δω τον Χριστό. Και με ελευθερώνεις ειρηνικό και χωρίς να ανησυχώ πλέον για τη λύτρωση του Ισραήλ,*

(1) Η ωδή αυτή, ως προς την έξαρσή της που υποκρύπτεται και τη ζωηρή ορμή της, εξισώνεται με τους ωραιότερους Ψαλμούς. Από τον Ε΄ αιώνα χρησιμοποιείται στους εσπερινούς της εκκλησίας (Αποστ. Διαταγ. 7,48) και συχνά υπήρξε ο ύμνος των αγίων όταν πέθαιναν. Είναι η γλυκύτερη και πιο πανηγυρική ωδή (ρ).

(2) =Τώρα που είδα τον λυτρωτή του κόσμου (δ). Ο Συμεών δέχτηκε διπλή ταυτόχρονα ευεργεσία σύμφωνα με τη θεία υπόσχεση, δηλαδή αξιώθηκε και της θέας του λυτρωτή και ενός ευτυχισμένου και ειρηνικού τέλους (b). Εκείνοι και μόνον εκείνοι μπορούν με ψυχραιμία και θάρρος να αντικρύζουν το θάνατο και να τον βλέπουν χωρίς τρόμο, όσοι με την πίστη αισθάνθηκαν και είδαν τον Κύριο. Πόσο φτωχός και πενιχρός είναι ο κόσμος με όλα τα θέλγητρά του για εκείνον ο οποίος αγκάλιασε τον Κύριο και απόλαυσε τις χάρες του και τη σωτηρία του. Τώρα, λέει ο Συμεών, ας ακούσουν το ύστατο μου χαίρε όλοι οι φίλοι μου και οι συγγενείς μου, όλες οι εδώ απολαύσεις μου και οι απασχολήσεις μου και αυτός ακόμη ο ναός, εφόσον απόλαυσα τον Κύριο.

(3) «Από πού να ελευθερώσεις; Από το σκάμμα αυτής της ζωής» (Ω). «Μίλησε για τη σωματική ζωή» (Σχ). Και η λέξη αυτή και οι ακόλουθες «δούλος» «δέσποτα» δείχνουν ότι η εικόνα έχει παρθεί από την ελευθέρωση ή απαλλαγή δούλου από μακρό έργο. Ο θάνατος είναι το όργανο της ελευθέρωσης. Το ίδιο ρήμα απολύω χρησιμοποιείται και για το θάνατο του Αβραάμ (Γεν. ιε 2), του Ααρών (Αρ. κ 29) του Τωβίτ (Τωβ. γ 6) και ενός μάρτυρα (Β΄ Μακ. ζ 9)(ρ). Αρκετά σοβαρή και η εκδοχή: Η μεταφορά του «απολύω» για δήλωση του θανάτου, είναι παρμένη από ένα πλοίο, το οποίο αποσπών από την παραλία και το αφήνουν ελεύθερο να πλεύσει (L). «Τώρα ελευθέρωσέ με, σαν από δεσμό. Δες λοιπόν πώς οι άγιοι, θεωρούν δεσμό το σώμα» (Θφ). «Διότι πράγματι είναι δεσμοπήριο η ζωή» (Ω). Ο θάνατος είναι ελευθέρωση και αναχώρηση· ελευθέρωση και αναχώρηση της ψυχής από το σώμα, από τον κόσμο των αισθήσεων στον κόσμο των πνευμάτων. Δεν πρέπει όμως να επισπεύδουμε εμείς την αναχώρησή μας, αλλά να αναμένουμε την ώρα κατά την οποία ο Κύριος θα μας ελευθερώσει. Διότι είμαστε δούλοι του και δεν πρέπει να εγκαταλείψουμε την υπηρεσία, στην οποία αυτός μας έβαλε, παρά μόνο όταν συμπληρωθεί ο καιρός μας.

(4) Η λέξη δέσποτα συσχετίζεται με το «τον δούλο σου» που προηγήθηκε. Ο Συμεών αναγνωρίζει στο Θεό το δικαίωμα να διαθέσει το άτομό του είτε για ζωή είτε για θάνατο όπως ένας κύριος τον δούλο του (g).

(5) «Είπε «σύμφωνα με τον λόγο σου» λόγω του χρησμού που πήρε, ότι δεν θα πεθάνει έως ότου δει τον Χριστό» (Θφ). Είναι αξιοσημείωτη η πλήρης ανταπόκριση ανάμεσα στους 2 πρώτους σ. της ωδής και στην υπόσχεση που έγινε στο Συμεών σύμφωνα με τον σ. 26: ελευθερώσεις=να δει θάνατο· είδα=να δει· την σωτηρία σου=τον Χριστόν Κυρίου (p,b).

(6) Ο γέροντας αντιλαμβάνεται ήδη ότι το τέλος του έφτασε, αφού δεν ανέμενε παρά μόνο αυτό το σημάδι που δόθηκε ήδη σε αυτόν. Φεύγει τώρα με ειρήνη, όπως ο Αβραάμ (Γεν. ιε 15), χωρίς να ανησυχεί πλέον λόγω της άθλιας και απαίσιας κατάστασης του λαού του (L). «Διότι πριν μεν δω, λέει, τον Κύριο, δεν ειρήνευα στους λογισμούς, αφού τον προσδοκούσα και πάντοτε ενδιαφερόμουν πότε θα έρθει. Τώρα όμως που τον είδα και ειρήνευσα και μου 'φυγε η φροντίδα, για να το πω έτσι, ελευθερώνομαι» (Θφ) «με ειρήνη χαράς χωρίς να λυπάμαι πλέον για την ελευθερία του Ισραήλ» (Z). Δες πόσο ειρηνικός είναι ο θάνατος του δίκαιου και ευλαβή. Αναχωρεί ως δούλος του Θεού από τον τόπο του έργου του στον τόπο της ανάπαυσής του. Αναχωρεί όμως με ειρήνη· με ειρήνη με το Θεό και τη συνείδησή του· με ειρήνη απέναντι στο θάνατο, με τον οποίο έχει εξοικειωθεί και στον οποίο δεν χρωστά τίποτα, ώστε να τον φοβάται.

Λουκ 2.30 ὅτι εἶδον⁽¹⁾ οἱ ὀφθαλμοί⁽²⁾ μου τὸ σωτήριόν⁽³⁾ σου

Μετάφραση: διότι είδαν τα μάτια μου τον ενανθρωπήσαντα Υιό σου, ο οποίος θα φέρει τη σωτηρία,

(1) «Διότι προηγουμένως μεν, λέει, πίστευα με το μυαλό, γνώριζα με τη σκέψη, τώρα όμως έχω δει και με τα μάτια του σώματος» (Ω).

(2) Είδαν τα μάτια μου. Εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες Ιωβ ιθ 27, μβ 5. Και τα χέρια του ψηλάφησαν (Α' Ιω. α 1). Αλλά αναφέρει περισσότερο την όραση παρά την ψηλάφηση, διότι σύμφωνα με το σ. 26 δόθηκε σε αυτόν η υπόσχεση ότι θα δει (p).

(3) «Τη σωτηρία σου που είναι ο Χριστός» (Ω). «Σωτηρία είπε την σάρκωση του Μονογενούς» (Θφ), «διότι έγινε για τη σωτηρία των ανθρώπων» (Z). «Διότι συνηθίζει η Γραφή να ονομάζει σωτηρία, τον Χριστό του Θεού» (B) και «δείχνει ότι η σωματική του παρουσία είναι σωτήρια» (A). Επίθετο που λαμβάνεται αντί για ουσιαστικό. Από

μόνο του έχει την ίδια σημασία με το: σωτηρία. Η λέξη είναι δανεισμένη από το Ησ. μ 5, από χωρίο που παρατίθεται αυτολεξεί στο Λουκ. γ 6. Εδώ αποτελεί προσωποποίηση και μπαίνει αντί για το πρόσωπο του Σωτήρα, το οποίο ο Συμεών με τα ίδια του τα μάτια είδε (L). Η σωτηρία είναι αυτό το ίδιο το παιδί, ως μέσο σωτηρίας, και όχι το σωτήριο έργο, το οποίο πρόκειται να συντελέσει (g). Το προφητικό χάρισμα του Συμεών τον έκανε ικανό τη στιγμή αυτή να προΐδει ότι το παιδί αυτό θα αναδεικνυόταν Σωτήρας ολόκληρου του κόσμου. Και είδε σε μία στιγμή τον Ήλιο της απολύτρωσης όχι μόνο να υψώνεται με δόξα πάνω από τον Ισραήλ, αλλά να στέλνει το φως του και στα έθνη. Κατά αναλογία μπορούμε να συμπεράνουμε και τη δόξα των χριστιανικών γηρατειών, τα οποία δεν εμπνέουν μεν το Πνεύμα της προφητείας, φωτίζονται όμως από το φως της αρετής και της αγιότητας. Διακρίνει ένας τέτοιος γέροντας με ζωηρότητα τις πνευματικές αλήθειες. Βλέπει με μεγαλύτερη διαύγεια τη ζωή και την πραγματικότητα. Είναι στερεωμένος στην πίστη και ελπίδα και όσον αφορά στην πρόοδο των ατόμων και της κοινωνίας παρέχει συμβουλές κάτω από το φως των σχεδίων της θείας Πρόνοιας, τα οποία αναγνωρίζει με σαφήνεια και θαυμάζει αυτά με ευλάβεια και ευγνωμοσύνη.

Λουκ 2.31 ὁ ἡτοίμασας⁽¹⁾ κατὰ πρόσωπον⁽²⁾ πάντων τῶν λαῶν⁽³⁾,

Μετάφραση: την οποία ετοίμασες για να γίνει φανερή ενώπιον όλων των λαών και να ευεργετηθούν μ' αυτήν όχι μόνο οι Ιουδαίοι αλλά και οι εθνικοί.

(1) «Διότι το μυστήριο του Χριστού είχε προετοιμαστεί και πριν από την ίδια τη δημιουργία του κόσμου, αλλά φανερώθηκε στους τελευταίους καιρούς του αιώνα» (Κ). Όταν το ρήμα αυτό χρησιμοποιείται για το Θεό σημαίνει ορίζω, διατάζω. Δες Ματθ. κ 23, κε 34, Μάρκ. ι 40, Α' Κορ. β 9, Εβρ. ια 16, όπου, όπως εδώ, χρησιμοποιείται για ορισμό ευλογιών. Μία μόνο φορά χρησιμοποιείται για τιμωρία (Ματθ. κε 41)(ρ).

(2) «Την οποία σωτηρία την εκπλήρωσες ως σχέδιο μπροστά σε όλους, για να είναι φανερή σε όλους» (Ζ). Με τη φράση κατὰ πρόσωπον δείχνει τη σωτηρία ως κάτι που φαίνεται ή σαν ορατό αντικείμενο που προβάλλεται στα μάτια όλων (L). Δεν θα παραμείνει κρυμμένο σε κάποια γωνιά της γης, αλλά θα γίνει παγκόσμια γνωστό.

(3) «Αυτό το οποίο είδα, είναι σωτηρία όχι μόνο των Ιουδαίων, αλλά και όλου του κόσμου... Μπροστά όχι σε έναν λαό, ούτε στον Ισραήλ μόνο, ούτε στους Ιουδαίους, αλλά μπροστά σε όλους τους λαούς» (Ω). Η καθολικότητα της σωτηρίας, την οποία εκφράζουν οι λέξεις αυτές δεν ξεπερνά τον ορίζοντα των παλαιών προφητών και ιδιαίτερα του Ησαΐου (ιθ 23-25, μβ 6, ξ 3 κλπ)(g). Δες ειδικά το Ησ. νβ 10: «θα

αποκαλύψει ο Κύριος το χέρι του το άγιο μπροστά σε όλα τα έθνη και θα δουν όλα τα άκρα της γης την σωτηρία από το Θεό μας» (ρ).

Λουκ 2.32 ⁽¹⁾φῶς⁽²⁾ εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν⁽³⁾ καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και θα είναι έτσι ο σαρκωμένος Υιός σου φως πνευματικό, που θα φανερώσει και θα αποκαλύψει στα έθνη τον αληθινό Θεό και την αληθινή οδό της σωτηρίας· αλλά ο Υιός σου θα είναι και δόξα του λαού σου Ισραήλ, αφού από τον λαό αυτό κατάγεται ως άνθρωπος και αφού τελικά και ο Ισραήλ ως σύνολο θα τον εγκολπωθεί ως σωτήρα του.

(1) Στο στίχο αυτόν αναλύεται το μεν «σωτήριον» σε φως και δόξα, ενώ το «λαών» σε εθνών και Ισραήλ (ρ). Ο γέροντας Συμεών παρουσιάζεται εδώ απαλλαγμένος από την αποκλειστικότητα και τον φανατισμό των συγχρόνων του. Η φράση «φως εις αποκάλυψιν εθνών» θα παρουσιαζόταν εξόχως παράδοξη στα χείλη Ιουδαίου. Και όσοι θα άκουγαν τον Συμεών θα χαρακτήριζαν αυτόν ως επικίνδυνο ελευθερόφρονα. Η καλώς εννοουμένη ελευθεροφροσύνη γηρατειών που διαδέχτηκαν αγνή νεότητα, δεν είναι κάτι αδιάφορο. Έχει αποκτηθεί με την είσοδο της ψυχής στο ευρύ πεδίο της αγάπης του Θεού, με την βαθύτερη και στενότερη κοινωνία με την ποικίλη γνώση του χαρακτήρα του Χριστού.

(2) «Είναι φως εθνών ο Χριστός, επειδή επρόκειτο να φωτίσει τα σκοτισμένα έθνη με την διδασκαλία. Διότι τώρα δέχτηκε ο Πατέρας τους εθνικούς δίνοντας σε αυτούς σύνθημα ειρήνης, την σωτηρία που φέρνει η πίστη στο Χριστό» (Ω). «Έγινε φως σε αυτούς που ήταν στο σκοτάδι και είχαν πλανηθεί και έπεσαν στα χέρια του διαβόλου» (Κ). Ο Χριστός είναι φως. Κανείς δεν μπορεί να αντιληφθεί τη σημασία και τη δύναμη αυτού, εάν προηγουμένως δεν δοκίμασε με την πείρα, τι είναι ο σκοτισμός της διάνοιας. Ρώτησε ακόμη και τον άνθρωπο, ο οποίος αισθάνθηκε κάποτε την βαθιά θλίψη, η οποία άπλωσε μπροστά του την πυκνή νύχτα της απογοήτευσης, που δεν φωτίζεται από καμία ακτίνα. Άκουσε και την ψυχή εκείνη, η οποία πιέζεται κάτω από το βάρος ένοχης συνείδησης και είναι βυθισμένη στο μαύρο σκοτάδι της απελπισίας. Αυτοί ασφαλώς αισθάνθηκαν και με την πείρα γνώρισαν την σημασία των λόγων: Ο Χριστός είναι φως.

(3) Οι εθνικοί ήταν βυθισμένοι στην άγνοια. Δεν είχαν λάβει όπως οι Ιουδαίοι την αποκάλυψη της αλήθειας για το Θεό και τις σχέσεις του ανθρώπου με το Θεό. Για αυτό και βρίσκονταν σε βαθύ σκοτάδι. Το παιδί αυτό είναι προορισμένο να γίνει για τους εθνικούς ήλιος, που διασκορπίζει τα σκοτάδια της πλάνης και αποκαλύπτει σε

αυτούς ό,τι έως τότε ήταν κρυμμένο από τα μάτια τους (g). Η φράσης εις αποκάλυψιν εθνών μπορεί να μεταφραστεί με διάφορους τρόπους· ή α) αποκάλυψη που ανήκει στα έθνη· ή β) φως για διδασκαλία των εθνικών· ή γ) για απομάκρυνση από τα έθνη του πυκνού σκοταδιού που τα καλύπτει· ή δ) φως εθνών για αποκάλυψη (p), δηλαδή το οποίο πρόκειται να αποκαλυφθεί (δ). Η πρώτη ερμηνεία είναι πιο σοβαρή, δηλαδή: φως για να είναι αποκάλυψη που ανήκει στους εθνικούς (p). Ο Χριστός πρόκειται να είναι το ηθικό φως, δηλαδή ο ουράνιος διδάσκαλος των εθνών, που αποκαλύπτει σε αυτά τους δρόμους του αληθινού Θεού και το αληθινό μέσο της σωτηρίας με το αίμα του (ο). Η ιδέα πάντως που εκφράζεται είναι: φως το οποίο διαλύει τα σκοτάδια και το οποίο φωτίζει τα έθνη (L). Αυτό αναφέρεται στο Ησαΐου μθ 6 «να, σε έδωσα... με σκοπό να είσαι φως εθνών για να φέρεις σωτηρία έως τα έσχατα της γης». Διότι ο Χριστός ήλθε, για να είναι το φως του κόσμου, όχι ένα λυχνάρι στον ιουδαϊκό λυχνοστάτη, αλλά ο Ήλιος της δικαιοσύνης.

(4) «Εδώ δόξα, εκεί αποκάλυψη» (Ω). Ή «δόξασε τους Ιουδαίους επειδή τους αξίωσε να γίνει συγγενής τους» (Ζ). Ή, η σωτηρία αφού εμφανιστεί αρχικά στον Ισραήλ θα λάμψει πρώτα σε αυτόν· ενώ τα έθνη που θα βλέπουν με αυτό το φως θα δουν συγχρόνως τον Ισραήλ σε αυτήν την δόξα (L). «Και παρόλο που κάποιοι από τους Ιουδαίους έγιναν και υβριστές και ανυπάκουοι και είχαν τη διάνοια γεμάτη από ανοησία, αλλά όμως έχει σωθεί το υπόλειμμα (του Ισραήλ) και έχει δοξαστεί μέσω του Χριστού. Και απαρχή αυτών έγιναν οι θεσπέσιοι μαθητές, των οποίων η λάμψη της δόξας αστράφτει σε όλη τη γη» (Κ). Ήταν δόξα του Ιουδαϊκού έθνους, ότι ο Χριστός ανέτειλε από μία από τις φυλές του και γεννήθηκε, έζησε και πέθανε ανάμεσά του. Και για εκείνους οι οποίοι υπήρξαν αληθινοί Ισραηλίτες, που συγκαταλέγονται στον πνευματικό Ισραήλ, ο Χριστός υπήρξε «φως αιώνιο και δόξα τους» (Ησ. ξ 19). Αυτοί «θα δικαιωθούν από τον Κύριο και από το Θεό θα δοξαστούν όλοι οι απόγονοι των Ισραηλιτών» (Ησ. με 25). Όταν ο Κύριος παράγγειλε στους αποστόλους του να κηρύξουν το ευαγγέλιο σε όλα τα έθνη, απέδειξε τον εαυτό του φως όλων των εθνών· και όταν πρόσθεσε «αρχίζοντας από την Ιερουσαλήμ» (Λουκ. κδ 47) έκανε τον εαυτό του δόξα του λαού του Ισραήλ (Henry). Ή, τα έθνη αναφέρονται πρώτα εδώ, διότι ο Συμεών προαισθανόταν ότι το έργο του Μεσσία θα συντελεστεί στους εθνικούς πριν ακόμη οι Ιουδαίοι ως σύνολο κατακτηθούν από αυτόν. Αφού λοιπόν φέρει τους καρπούς του ανάμεσα στα έθνη, τότε θα δοξάσει ο Μεσσίας και τον λαό του με την επιστροφή του στο ευαγγέλιο σύμφωνα με το Ρωμ. ια 30-32 (g). Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο σοβαρή.

Λουκ 2.33 καὶ ἦν Ἰωσήφ⁽¹⁾ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις⁽²⁾ περὶ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Καὶ ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ βρίσκονταν σε συνεχή θαυμασμό για ὅσα καὶ τώρα καὶ πρωτύτερα ἔλεγαν γι' αὐτό καὶ ὁ Συμεὼν καὶ οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἄγγελοι.

(1) Υπάρχει γραφή των αλεξανδρινῶν χειρογράφων «ο πατήρ». Παρ' ὅλα αὐτά την γραφή Ἰωσήφ δεν μπορούμε να την θεωρήσουμε ὅτι προήλθε ἀπὸ διόρθωση λόγων δογματικῶν λόγων, διότι καὶ σε ἄλλα χωρία ὑπάρχει ἡ ἐκφραση «πατέρας» για τον Ἰωσήφ καὶ σε κανένα ἀντίγραφο δεν μεταβλήθηκε. Δες σ. 41 καὶ 48 (δ). Για τη γραφή πατήρ: «Ὁ μακάριος Λουκάς, που με σαφήνεια μας παρουσίασε ὅτι ὁ σωτήρας ἦταν γιος παρθένου, ὄχι ἀπὸ ἄνδρα, αὐτὸς τώρα ὀνόμασε πατέρα του τον Ἰωσήφ. Για ποιο λόγο λοιπὸν εἶπε πατέρα αὐτὸν που δεν ἐσπείρε οὔτε ἐγένε ἀίτιος της γέννησής του; Θα μπορούσαμε ἀπλούστερα μεν να πούμε ὅτι, τὸ ἴδιο τὸ ἅγιο Πνεῦμα τον τίμησε με την ὀνομασία του πατέρα, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τον ἀνέθρεψε. Ἀν ὅμως πρέπει να πούμε καὶ κάτι βαθύτερο, θα το πούμε». Εφόσον ὁ σύμφωνα με τὸ νόμο πατέρας τοῦ Κυρίου ἦταν ὁ Ἰωσήφ καὶ οἱ γενεαλογίες στους Εβραίους βασιζόνταν στην καταγωγή του πατέρα «ἐπειδὴ ἡ γενεαλογία γενεολόγησε τον Ἰωσήφ ἀπὸ τον Δαβίδ... για να ἔχει ἡ γενεαλογία λόγο κατάλληλο, ὀνομάστηκε πατέρας τοῦ Κυρίου» (Ω).

(2) «Θαύμαζαν ὄχι ἐπειδὴ τότε για πρώτη φορά μάθαιναν για αὐτόν, ἀλλὰ ἐπειδὴ, μαζί με αὐτά που εἶχαν μάθει ἀπὸ πριν, ἀκούγαν ἐπιπλέον ἀκόμη πιο παράδοξα» (Ζ). Θαύμαζαν «για αὐτά που εἰπώθηκαν ἀπὸ τους βοσκούς καὶ ἀπὸ τον Συμεὼν σχετικά με αὐτόν, για τὸ ὅτι εἶπε: Τώρα ας ἐλευθερώσεις..., τὸ ὁποῖο ἦταν τὸ ἀποκορύφωμα ἀπὸ αὐτά που λέγονταν για αὐτόν» (Ω). Τοῦ Συμεὼν ἄλλωστε ἡ διακήρυξη για τα ἔθνη ἐκτεινόταν πέρα ἀπὸ αὐτά που ευαγγελίστηκε ὁ ἄγγελος (ρ). Καὶ ἐπιπλέον οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ κατανοοῦσαν τώρα ὅλο καὶ περισσότερο, πόσο ἐνδοξα ἦταν τα ὅσα εἶχαν εἰπωθεῖ για τον Ἰησοῦ πριν τη γέννησή του. Ἄκουγαν λοιπὸν καὶ τώρα παρόμοια ἀπὸ τον Συμεὼν καὶ ἀπὸ ἄλλους οἱ ὁποῖοι δεν εἶχαν γνώση της υπερφυσικῆς σύλληψης καὶ της ἐμφάνισης των ἀγγέλων κατὰ τη γέννηση (b).

Λουκ 2.34 καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς⁽¹⁾ Συμεὼν καὶ εἶπεν πρὸς Μαριὰμ⁽²⁾ τὴν μητέρα αὐτοῦ⁽³⁾, Ἰδοὺ⁽⁴⁾ οὗτος⁽⁵⁾ κεῖται⁽⁶⁾ εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν⁽⁷⁾ ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον⁽⁸⁾

Μετάφραση: Καὶ ὁ Συμεὼν τους εὐλόγησε καὶ εἶπε στη Μαρία τη μητέρα του: Ἰδοὺ, αὐτὸς εἶναι προορισμένος να γίνει αἰτία πτώσεως καὶ ἀναστάσεως πολλῶν στον

Ισραήλ. Όσοι απιστήσουν σ' αυτόν, θα πέσουν και θα χαθούν. Όσοι όμως πιστέψουν, θα αναστηθούν, θα ελευθερωθούν από την αμαρτία και θα σωθούν. Θα είναι μάλιστα και θαύμα, αφού στο πρόσωπο του θα εμφανίζεται η ένωση των δύο φύσεων, της θείας και της ανθρώπινης. Αλλά το θαύμα αυτό θα αποτελεί αιτία διαφωνίας για τους απίστους. Κι ενώ οι καλοπροαίρετοι θα οδηγούνται μ' αυτό στην πίστη και θα σώζονται, οι ανειλικρινείς και εγωιστές θα απιστούν και θα κατακρίνονται.

(1) Συνέδεσε τον αποχαιρετισμό, τον οποίο τους απηύθυνε, με ευλογία (b), η οποία συνίστατο στην επίκληση για αυτούς της θείας χάρης και του ελέους του Κυρίου (δ). Το προνόμιο αυτό άλλωστε παρεχόταν σε αυτόν από την ηλικία του (L).

(2) «Ευλόγησε μεν και τους δύο ο Συμεών· αφήνοντας όμως τον νομιζόμενο πατέρα, μιλούσε προς την αληθινά μητέρα» (Θφ), οδηγούμενος σε αυτό από κάποιο προφητικό ένστικτο, αφού άλλωστε οι δοκιμασίες των παιδιών περισσότερο από κάθε άλλον αγγίζουν τις μητρικές καρδιές (L).

(3) Η προφητεία για μέλλουσες αντιξοότητες ακολουθεί μετά από τον χαρμόσυνο θαυμασμό τους και ενεργεί ως αντίδοτο εναντίον κάθε κατάχρησής του (b).

(4) Εισάγεται με αυτή τη λέξη η αποκάλυψη αλήθειας απροσδόκητης (g). Πράγματι· για πρώτη φορά στην Κ.Δ. γίνεται λόγος για το πάθος του Σωτήρα (ο).

(5) Αυτός για τον οποίο τα λόγια που ειπώθηκαν, σας προκάλεσαν τόσο θαυμασμό (b).

(6) Έχει προοριστεί όπως στο Φιλίπ. α 17, Α Θεσ. γ 3 (δ, L). Η έννοια της όλης φράσης: «Τοποθετήθηκε από τον Θεό και Πατέρα ο Εμμανουήλ στα θεμέλια της Σιών, ο οποίος είναι πέτρα εκλεκτή, ακρογωνιαία, τίμια. Αλλά αυτοί μεν που πίστεψαν σε αυτόν, δεν ντροπιάστηκαν· οι άπιστοι όμως και αυτοί που δεν μπόρεσαν να δουν το μυστήριο σχετικά με το πρόσωπό του, αφού έπεσαν συντρίφτηκαν. Διότι είπε κάπου πάλι ο Θεός και Πατέρας «Να τοποθετώ στη Σιών πέτρα στην οποία σκοντάφτει κάποιος και πέτρα σκανδάλου· και αυτός που πιστεύει σε αυτόν δεν θα ντροπιαστεί· σε όποιον όμως πέσει πάνω αυτή η πέτρα, θα τον θρυμματίσει (Ησ. κη 16). Αλλά ασφάλισε τους Ισραηλίτες ο προφήτης λέγοντας, Αγιάστε αυτόν ως Κύριο, και αυτός θα είναι φόβος σου· και εάν στηρίξεις την πεποίθησή σου σε αυτόν, θα σου γίνει αγιασμός και δεν θα τον συναντήσετε σαν πέτρα στην οποία σκοντάφτει κάποιος, ούτε σαν πέτρα στην οποία πέφτει (Ησ. η 13,14). Επειδή ακριβώς λοιπόν ο Ισραήλ δεν αγίασε τον Εμμανουήλ ως Κύριο και Θεό, ούτε όμως θέλησε και να πιστέψει σε αυτόν, αφού έπεσε πάνω του σαν σε πέτρα λόγω της απιστίας, συντρίφτηκε και έπεσε· σηκώθηκαν όμως πολλοί, δηλαδή αυτοί που αποδέχτηκαν την πίστη σε αυτόν» (Κ). Η έλευση του

Χριστού στον κόσμο δεν είχε ομοιόμορφο αποτέλεσμα για όλους. Με άλλο τρόπο ενεργεί ο Κύριος σε αυτήν την ψυχή και με άλλο σε εκείνην. Αλλά και στην ίδια ψυχή διαφορετικά επιδρά κατά τις διάφορες εποχές της ιστορίας της. Του Θεού η αγαθή θέληση περιορίζεται από την ελεύθερη ενέργεια των ανθρώπων. Οι άνθρωποι μπορούν να αντιταχθούν σε αυτήν και να ματαιώσουν τα σωτηριώδη σχέδιά της, οπότε ο Χριστός γίνεται για αυτούς πέτρα σκανδάλου και λίθος που σκοντάφτει κάποιος. Συμβαίνει όμως ώστε άνθρωποι που άρχισαν με κακό τρόπο να οδηγηθούν με τα σοφά μέσα και τις μεθόδους της θείας Πρόνοιας σε ανάνηψη, οπότε η για αυτούς πέτρα του σκανδάλου μεταβάλλεται αμέσως σε λίθο θεμέλιο και ακρογωνιαίο, πάνω στον οποίο οικοδομούνται για σωτηρία.

(7) «Αυτό το ρητό είναι όμοιο με αυτό στο κατά Ιωάννην ευαγγέλιο «Εγώ ήλθα στον κόσμο αυτόν για καταδίκη, έτσι ώστε αυτοί που δεν βλέπουν να βλέπουν και αυτοί που βλέπουν να γίνουν τυφλοί». Όπως ακριβώς λοιπόν αυτοί που δεν έβλεπαν από τα έθνη, βλέπουν, και οι από τον Ισραήλ γίνονται τυφλοί, έτσι ήλθε για πτώση και ανάσταση δική μας. Διότι αυτοί που στέκονταν, έπεσαν· και οι πεσμένοι σηκώθηκαν όταν ήρθε ο Χριστός» (Ω). Η έλευση του Μεσσία αναγκαστικά συνεπάγεται κρίση και χωρισμό. Μερικοί υποδέχονται το φως· άλλοι όμως αγάπησαν το σκοτάδι μάλλον παρά το φως, διότι ήταν πονηρά τα έργα τους (Ιω. γ 19) και καταδικάστηκαν από την ίδια τους τη συμπεριφορά. Ο Ιούδας οδηγείται σε απόγνωση και ο Πέτρος μετανοεί· ο ένας ληστής βλασφημεί και ο άλλος ομολογεί. Έτσι η πτώση πολλών είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της φανέρωσης του Μεσσία. Παρ' όλα αυτά ο σκοπός της έλευσής του δεν είναι η πτώση, αλλά η ανάσταση και σωτηρία (Δες Ρωμ. ια 11,12)(ρ). Όπως είναι χαρμόσυνο να σκέφτεται κάποιος το πλήθος των ανθρώπων, στους οποίους ο Χριστός και το ευαγγέλιό του είναι οσμή ζωής που φέρνει ζωή, έτσι είναι θλιβερό να αναλογίζεται και πόσοι είναι, στους οποίους το ευαγγέλιο είναι οσμή θανάτου που φέρνει θάνατο.

(8) Οξύμωρο. Τα θαύματα σε άλλες περιπτώσεις απομακρύνουν κάθε αντιλογία, αλλά το θαύμα αυτό θα είναι εμπόδιο αντιλογίας, παρόλο που αν το δει κάποιος από μόνο του, είναι ολοφάνερο θαύμα που οδηγεί σε πίστη (b). «Θαύμα που θα αντιλέγεται από τους άπιστους, δηλαδή θα προκαλεί αντιλογία. Διότι ήταν θαύμα το ότι δεν ήταν, ούτε άνθρωπος μόνο, ούτε Θεός μόνο, αλλά θεάνθρωπος. Για αυτό και επειδή είναι υπερφυσικό, αντιλέγουν, επειδή όλα τα εξετάζουν με τρόπο φυσικό και μη μπορώντας να καταλάβουν τίποτα το υπερφυσικό» (Ζ). Όταν ο Ιησούς οδηγήθηκε στο ναό την πρώτη φορά, αντιλογίες προφητεύτηκαν ότι τον αναμένουν. Όταν για τελευταία φορά εμφανίστηκε στο ιερό, είπε αυτός ο ίδιος λόγια παρόμοια με αυτά του Συμεών. Δες Ματθ. κγ 37 (b) και κα 42-45. Τοποθετήθηκε ο Κύριος ως θαύμα που

θαυμάζεται μεν από αυτούς, επικρίνεται όμως και αποκηρύσσεται από εκείνους. Πολλών τα μάτια ήταν στραμμένα πάνω του κατά τη διάρκεια της δημόσιας δράσης του. Και ήταν θαύμα το οποίο όμως υπέμενε την αντιλογία των ασεβών σε αυτόν, οι οποίοι δεν έπαυαν να τον διαβάλλουν και να τον συκοφαντούν.

Λουκ 2.35 καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία⁽¹⁾, ὅπως⁽²⁾ ἂν⁽³⁾ ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν⁽⁴⁾ διαλογισμοί⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Λόγω μάλιστα της αντιλογίας αυτής, επειδή είσαι μητέρα του, θα διαπεράσει την καρδιά σου μεγάλο και οδυνηρό μαχαίρι θλίψεως και οδύνης, όταν θα τον δεις να σταυρώνεται. Κι έτσι η πτώση και η ανάσταση πολλών καθώς και η αντιλογία γύρω από το θαύμα αυτό θα γίνονται για να ξεσκεπασθούν οι διαλογισμοί και οι διαθέσεις πολλών καρδιών που έμεναν έως τώρα απόκρυφες, και θα φανερωθούν με την απόρριψη ή αποδοχή του Μεσσία.

(1) Ελάχιστα πιθανή η εκδοχή του Ω τον οποίο ακολουθούν οι Αμφιλόχιος, Τίτος και σχεδόν και οι Χρυσόστομος και Βασίλειος, Κύριλλος Αλεξ. (Λ) και Θφ. «Μαχαίρι λέει τον λόγο που προκαλεί πειρασμό... που εισχωρεί βαθιά, ως εκεί που χωρίζει την ψυχή από το πνεύμα» (Ω), «τον πειρασμό που μοιάζει σαν μαχαίρι» (Κ), «τον σκανδαλισμό, με τον οποίο σκανδαλίστηκε (η Μαρία) βλέποντας τον Κύριο σταυρωμένο» (Θφ). «Προφητεύει λοιπόν ο Συμεών και για την ίδια την αγία Παρθένο Μαρία ότι, όταν θα στέκεται στο σταυρό και θα βλέπει αυτά που γίνονται και θα ακούει τις φωνές των φονευτών, μετά την μαρτυρία του Γαβριήλ, μετά την απόρρητη γνώση της θείας σύλληψης, μετά την μεγάλη παρουσίαση των θαυμάτων, θα σαλευτεί κάπως, της λέει, η ψυχή σου αδυνατώντας να διακρίνει» (Ω). Η μόνη ορθή ερμηνεία: «Σπαθί ονόμασε την πάρα πολύ κοφτερή και έντονη οδύνη, η οποία διαπέρασε την καρδιά της μητέρας του Θεού, όταν ο γιος της καρφώθηκε στο σταυρό. Για αυτόν τον πόνο, δηλαδή, προφήτευσε τώρα» (Ζ). «Διότι σχεδόν σφαζόταν από μαχαίρι η αγία παρθένος, βλέποντας να σταυρώνεται αυτός που γεννήθηκε από αυτήν, σωματικά βεβαίως» (Κ). Οι καρδιές πολλών θα ταραχτούν από διαλογισμούς. Η καρδιά της Μαρίας θα δοκιμαστεί από μόνο το μαχαίρι (b).

(2) Από το «καὶ σοῦ» μέχρι το «ρομφαία» δεν είναι παρένθεση. Δεν υπάρχει στη σύνταξη καμία ένδειξη για αυτό και μία τέτοια προφητεία σε μία τέτοια στιγμή, δεν θα μπορούσε να γίνει παρενθετικά. Αυτό που εκφράζεται από την πρόταση «καὶ σοῦ... ρομφαία» είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της αντιλογίας: Η καρδιά της μητέρας πληγώθηκε φοβερά με την απόρριψη και σταύρωση του γιου της. Το «ὅπως αν...»

εξαρτάται από ολόκληρη την πρόταση από το «Ἰδοὺ οὗτος...» μέχρι το «... ρομφαία». Δεν εξαρτάται από την τελευταία πρόταση μόνο. Εξαρτάται από το κ ε ῖ τ α ι και όχι από το διελεύσεται (ρ). Το κείται εις... φανερώνει θεία οικονομία και διάταξη, η οποία θα κατέληγε σε κρίση, διαχωρισμό και αγώνα. Ο τελικός σκοπός του διαχωρισμού αυτού και του αγώνα δηλώνεται με το «όπως». Οι απόκρυφες σκέψεις των καρδιών πρέπει αναγκαστικά να αποκαλυφθούν (δες Λουκ. ιβ 2) και η εμφάνιση του Χριστού στον Ισραήλ είναι το μέσο, με το οποίο θα συντελεστεί η φανέρωση αυτή (γ). «Ἔτσι ὥστε ὅλων οἱ διαλογισμοί, νὰ γίνεῖ φανεροί καὶ σαφεῖς στοὺς ἀνθρώπους· ποῖος, ἀπὸ τῆς μίας, εἶναι πού ἀγαπᾷ αὐτόν καὶ δείχνει μέχρι θανάτου τὴν ἀγάπην σὲ αὐτόν· ποῖος, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔχει ἐπὶ πλάσσει τὴν πίστην σὲ αὐτόν» (Σχ.). «Αποκαλύφθηκαν πολλῶν καρδιῶν οἱ διαλογισμοί, ὅταν φάνηκε ὁ προδότης, ὅταν φάνηκαν αὐτοὶ πού τον ἀγαποῦσαν· ὅπως ἦταν ὁ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἦλθε στὸν Πιλάτο» (Θφ).

(3) Το «ἄν» σημαίνει, ότι σε κάθε περίπτωση επαφής με το Χριστό και γνωριμίας του, θα συμβεῖ αυτό (γ).

(4) Ἡ ἀπὸ πολλές καρδιές (δ) ἢ ἀπὸ τις καρδιές πολλῶν ἀνθρώπων (γ). Ἡ πρώτη ἐρμηνεία εἶναι πιο φυσική.

(5) Ἡ, ἡ λέξη διαλογισμοί λέγεται πάντοτε στὴν Κ.Δ. με κακή ἔννοια=εἶναι τὸ προϊόν ἑνὸς πνεύματος πού ἐργάζεται στὴν υπηρεσία μίας διεφθαρμένης καρδιάς (γ). Ἡ, διαλογισμοί ἀγαθοί ἢ πονηροί πού προέρχονται ἀπὸ καρδιές κακές ἢ ἀγαθές, ἀπὸ ὅπου καὶ προέρχεται ἡ ἀντιλογία. Καὶ ἡ πίστη καὶ ἡ ἀπιστία ἐδρεύουν στὴν καρδιά καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐκδηλώνονται με τὸ στόμα (β). Ἡ δεύτερη ἐρμηνεία εἶναι πιο πιθανή. Οἱ μυστικές ἀγαθές διαθέσεις καὶ κλίσεις τῶν διανοιῶν καὶ καρδιῶν μερικῶν, θὰ φανερωθοῦν με τὴν ἐγκόλπωση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸν στενὸ σύνδεσμό τους με αὐτόν. Ἡ ἀπόκρυφη διαφθορά καὶ οἱ πονηρές διαθέσεις ἄλλων, οἱ ὁποῖες εἰάν δεν ἐμφανίζοταν ὁ Χριστός σὲ αὐτοὺς, θὰ παρέμεναν καλυμμένες καὶ ἀγνωστες στοὺς πολλούς, θὰ γίνουν ολοφάνερες με τὴν ἐχθρότητά τους ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀσυγκράτητη μανία τους ἀπέναντί του.

Λουκ 2.36 Καὶ⁽¹⁾ ἦν⁽²⁾ Ἄννα προφῆτις⁽³⁾, θυγάτηρ Φανουήλ⁽⁴⁾, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ⁽⁵⁾. αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς⁽⁶⁾, ζήσασα μετὰ ἀνδρὸς ἔτη ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς⁽⁷⁾,

Μετάφραση: Στὰ Ἱεροσόλυμα ζοῦσε καὶ κάποια γυναίκα προφήτιδα πού λεγόταν Ἄννα. Αὐτὴ ἦταν κόρη τοῦ Φανουήλ, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἀσήρ, τοῦ ὀγδοοῦ παιδιοῦ τοῦ Ἰακώβ πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴ Λεῖα, καὶ βρισκόταν σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία,

έχοντας ζήσει με τον άνδρα της επτά χρόνια από τον καιρό που ως παρθένος τον παντρεύτηκε.

(1) «Επειδή ο ευαγγελιστής υποσχέθηκε να τα πει όλα χωρίς παράλειψη, δεν αποσιώπησε ούτε της Άννας το πρόσωπο, στηρίζοντας σε δύο προφήτες [τον Συμεών και την Άννα] την αλήθεια αυτών που ειπώθηκαν για το Χριστό· διότι πράγματι και αυτή ως προφήτης έλεγε σε όλους, ότι αυτός είναι ο Χριστός, ο οποίος πρόκειται να λυτρώσει την Ιερουσαλήμ» (Ω).

(2) Ή, ήταν παρούσα, όπως στο Μάρκ. ιε 40, ή, υπήρχε, το οποίο είναι και καλύτερο (ρ)· υπήρχε στα Ιεροσόλυμα, όπως στο σ. 25 (δ.Λ).

(3) Όπως η Μαρία, αδελφή του Μωϋσή (Εξ. ιε 20) ή η Δεββώρα (Κριτ. δ 4) ή η Όλδα (Δ' Βασ. κβ 14)(Λ). Το πνεύμα της προφητείας άρχισε ήδη να αναβιώνει μετά από διάλειμμα και σταμάτημα αυτού για 300 χρόνια. Παρόλο που επρόκειτο για γενιά πονηρή και μοιχαλίδα, ο Θεός δεν άφησε τον εαυτό του χωρίς μαρτυρία.

(4) Ο πατέρας της αναφέρεται μάλλον παρά ο σύζυγος (b).

(5) Ο Ασήρ ήταν ο όγδοος γιος του Ιακώβ και της Λείας (δ). «Επιμένει ο ευαγγελιστής στην αφήγηση για την Άννα, αναφέροντας και τον πατέρα και την φυλή... σαν να προσκαλεί πολλούς μάρτυρες, που ήξεραν και τον πατέρα και την φυλή» (Θφ).

(6) Δες α 7 και 18 όπου η φράση «στις ημέρες» είναι προσδιορισμός του «ως προς κάτι». Εδώ το έν ήμέραις πολλάς, σημαίνει το ποσό, το μέγεθος της περασμένης ηλικίας (δ). Το «πολλές» αυξάνει την έννοια της όλης έκφρασης και φανερώνει το εξαιρετικά προχωρημένο της ηλικίας (g).

(7) Οι λεπτομέρειες αυτές, μαζί με αυτές που ακολουθούν στον επόμενο στίχο αναφέρονται στον ηθικό και θρησκευτικό χαρακτήρα της Άννας. Οι χήρες, οι οποίες είχαν ζήσει χωρίς να έλθουν σε δεύτερο γάμο, ήταν σε μεγάλη τιμή στην αρχαιότητα (g). Ο Trollope παραθέτει το Ιωσήπου Αρχ. XVIII,6,6 για απόδειξη σχετικά με το ότι η χηρεία, ειδικά στις γυναίκες των οποίων οι σύζυγοι πέθαναν, όταν αυτές ήταν νέες, τιμώνταν πολύ μεταξύ των Ιουδαίων (ο). «Φαίνεται βεβαίως ότι δίκαια έγινε προφήτης, διότι το Άγιο Πνεύμα μπόρεσε να βρει χώρο μέσα της λόγω της αγνότητας και της καθαρότητας. Επειδή δηλαδή είχε ζήσει παντρεμένη με άνδρα επτά χρόνια από την παρθενία της, για αυτό έγινε προφήτης. Διότι δεν κατοίκησε τυχαία το άγιο Πνεύμα μέσα της» (Ω).

Λουκ 2.37 καὶ αὐτὴ⁽¹⁾ χήρα ἕως ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων⁽²⁾, ἣ οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ⁽³⁾ νηστείας⁽⁴⁾ καὶ δεήσεσιν λατρεύουσα⁽⁵⁾ νύκτα καὶ ἡμέραν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Τώρα ἦταν χήρα ηλικίας περίπου ογδόντα τεσσάρων ετών. Κι ὁμως δεν απομακρυνόταν ἀπὸ τον ἱερό περίβολο του ναοῦ, ἀλλὰ παρέμενε σ' αὐτόν και τις ὥρες που δεν γίνονταν ακολουθίες στο ναό. Κι ἔτσι λάτρευε νύχτα και μέρα τον Θεό με νηστείες και προσευχές.

(1) Τα πάντα προχωροῦν με λογική σειρά. Πρώτα παρουσιάζεται η ὑπαρξη της Ἄννας, ἔπειτα η ηλικία της και ο χαρακτήρας της και η γενικότερη ευσέβειά της και τέλος η παρουσία της στο ἱερό (ρ). «Αλλά και η σειρά εἶναι ἀψογή· διότι δεν παρουσιάζεται στη διήγηση πρώτη η γυναίκα, ἀλλὰ πρῶτος ο Συμεών» (Ω).

(2) Ἡ, δεν πρόκειται για την ὅλη ηλικία της Ἄννας, διότι εἰάν δεχτοῦμε ὅτι στα 84 ἔτη περιλαμβάνεται ο ὅλος βίος της Ἄννας, τότε τίποτα με το νέο αὐτό καθορισμό δεν προστίθεται στην προηγούμενη ἐκφραση «προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς». Γιατί λοιπόν μία τόσο λεπτομερής ἀρίθμηση, σαν να ἐπρόκειτο για περίπτωση ἐξαιρετική; Το να εἶναι κάποιος 80 χρονῶν ἦταν τόσο σπάνιο στον Ἰσραήλ; Πρόκειται λοιπόν για τη διάρκεια της χηρείας της Ἄννας, η οποία ἦταν δυνατόν να παντρευτήκε σε ηλικία 15-16 ετών και συνεπῶς θα ἦταν τότε 106 ετών περίπου (g). Ἡ, πρόκειται για την ὅλη ηλικία της Ἄννας, διότι διαφορετικά ο ευαγγελιστής θα ἔβαζε αιτιατική, ως ἔτη ογδοήκοντα τέσσαρα, ὅπως συνηθίζουμε και εμεῖς που ξεχωρίζουμε τη φράση χήρα 84 ετών ἀπὸ το χήρα 84 ἔτη (δ). Και οι δύο ἐκδοχές εἶναι σοβαρές.

(3) Μπορεί να ἐννοηθεῖ και με την ἐννοια ὅτι η Ἄννα παρέμενε σε κάποιο μικρό σπίτι ἢ με κάποιο φορητό κρεβάτι που τοποθετοῦνταν σε κάποια γωνία της αὐλῆς των γυναικῶν, διανυκτέρευε στο ἱερό (L,g). Ἀντιτίθεται σε αὐτήν την ἐκδοχή πρῶτον μεν η στο Λουκ. κδ 53 ἐννοια της ἰδίας ἐκφρασης, και δεῦτερον η φράση που ακολουθεῖ «αφού ἦλθε ἐκείνη την ὥρα» (δ). Μάλλον λοιπόν φανερώνει, ὅτι η Ἄννα οὐδέποτε παρέλειψε κάποια ακολουθία ἀπὸ αὐτές που τελούνταν στο ναό και μεγάλο μέρος του χρόνου της, που παρεμβαλλόταν μεταξύ των ακολουθιῶν, το κατανάλωνε παραμένοντας στο ἱερό (ρ).

(4) Παρά την προχωρημένη ηλικία της (b) νήστευε· ἴσως ὅχι μόνο κάθε Δευτέρα και Πέμπτη της εβδομάδας (ρ).

(5) Το αντικείμενο ἐννοεῖται ἀπὸ μόνο του, δηλαδή «το Θεό», ὅπως και στο Πράξ. κστ 7 (δ).

(6) Είναι αμφίβολο εάν το ότι προηγείται η λέξη νύχτα, προσδίδει κάποια διαφορά στην έννοια (ρ). Παρ' όλα αυτά είναι αξιόλογη και η παρατήρηση, ότι στους Εβραίους η ημέρα άρχιζε από το προηγούμενο απόγευμα και η πρώτη ακολουθία κάθε ημέρας ήταν η απογευματινή (δ). Και οι Φαρισαίοι νήστευαν συχνά και προσεύχονταν με μακρές προσευχές, αλλά με αυτά λάτρευαν τους εαυτούς τους και την αλαζονεία και υποκρισία τους. Αλλά η αγαθή αυτή γυναίκα δεν έπραττε μόνο το καλό, αλλά έπραττε αυτό και με αγαθά ελατήρια και για αγαθό σκοπό, αποβλέποντας μόνο και μόνο στο να λατρεύσει το Θεό. Από το παράδειγμά της διδάξου, ότι η αφοσίωσή μας προς το Θεό πρέπει να είναι μόνιμη και σταθερή. Άλλα καθήκοντα αναφέρονται σε συγκεκριμένους καιρούς. Ως προς τη λατρεία όμως του Θεού πρέπει να έχουμε υπ' όψη το παράγγελμα του Παύλου: «να προσεύχεστε αδιάκοπα». Σημείωσε ακόμη, ότι όσοι είναι επιμελείς και προσεκτικοί, ώστε να επωφελούνται από το φως και τα μέσα, που η χάρη τους χορηγεί, θα έχουν και πλουσιότερες εκδηλώσεις της χάρης και υψηλότερες αποκαλύψεις. Η Άννα ανταμείβεται τώρα πλούσια για την επί τόσα χρόνια προσκαρτέρησή της στο ναό.

Λουκ 2.38 καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα⁽¹⁾ ἀνθωμολογεῖτο⁽²⁾ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐλάλει⁽³⁾ περὶ αὐτοῦ⁽⁴⁾ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν⁽⁵⁾ ἐν Ἱερουσαλὴμ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Αυτή λοιπόν παρουσιάστηκε εκείνη την ώρα, κι αφού είδε το παιδί, ευχαριστούσε και δοξολογούσε τον Θεό και μιλούσε γι' αυτό σε όλους όσους κατοικούσαν στην Ιερουσαλήμ και περίμεναν τη λύτρωση και την απελευθέρωσή τους από τα δεινά και από την αμαρτία.

(1) Αφού στάθηκε κοντά μάλλον, παρά αφού ήλθε αιφνίδια, παρόλο που η λέξη συχνά έχει και την έννοια αυτή ανάλογα με τα συμφραζόμενα. Δες Λουκ. κα 34, ι 40, κ 1. Πραξ. δ 1, στ 12, κβ 13, κγ 27 (ρ).

(2) «Δηλαδή ευχαριστούσε» (Θφ,Ζ). Το ρήμα στους Ο' μπαίνει αντί για το εβραϊκό ρήμα, το οποίο συνήθως αυτοί μεταφράζουν με το εξομολογούμαι. Δες Ψαλμ. οη 13 «ανθομολογησόμεθά σοι εις τον αιώνα»= θα σε ευχαριστήσουμε. Η πρόθεση «αντί» λοιπόν περιέχει την ιδέα της οφειλομένης ευχαριστίας για προηγούμενες ευεργεσίες (δ). Σημείωσε ότι εκείνοι στους οποίους γίνεται γνωστός ο Χριστός, έχουν πολλούς λόγους να ευχαριστούν και να δοξολογούν τον Κύριο για την τόση και τέτοια δωρεά. Παρακινούμαστε όμως σε αυτές τις ευχαριστίες και δοξολογίες και από τις ίδιες ευγνώμονες εκδηλώσεις των ομοίων μας, στους οποίους η γνώση του Χριστού προκαλεί τα ίδια με μας συναισθήματα. Εδώ η Άννα έδωσε τη συμβολή της μαζί με

τον Συμεών στο να ολοκληρωθεί η ευλαβική αρμονία των ύμνων, με τους οποίους δοξολογήθηκε η θεία αγαθότητα.

(3) Κυρίως όχι σε εκείνη την περίπτωση, αλλά έπειτα συνεχώς μιλούσε. Όταν συνάντησε την Μαρία και τον Ιωσήφ δεν μπορούσε να μιλά σε όλους όσους περίμεναν, διότι δεν ήταν τότε παρόντες (p).

(4) Για το παιδί «ότι αυτός είναι ο λυτρωτής» (Z) «αυτός θα μετατρέψει την κατήφεια σε χαρά» (σχ.).

(5) Ο λαός διαιρούνταν σε 3 μερίδες: τους Φαρισαίους, οι οποίοι ανέμεναν θρίαμβο αποκλειστικά πολιτικό, τους Σαδδουκαίους, οι οποίοι τίποτα δεν ανέμεναν, και εκείνους οι οποίοι ανέμεναν την παρηγοριά (σ. 25) ή την λύτρωση, την απελευθέρωση δηλαδή την πνευματική συγχρόνως και εγκόσμια. Προς τους τελευταίους αυτούς η Άννα εκπλήρωνε στο ναό την διακονία του ευαγγελιστή (g). Όλοι όσοι γνώρισαν το Χριστό, έχουν καθήκον να κάνουν αυτόν γνωστό και στους άλλους. Η Άννα γνώριζε που θα εύρισκε αυτούς που ανέμεναν λύτρωση στην Ιερουσαλήμ ή και εκείνοι γνώριζαν που θα συναντούσαν την Άννα. Έτσι λοιπόν έσπευσε αυτή να ευαγγελιστεί αυτούς ότι είδε τον Λυτρωτή.

(6) Υπάρχει και η γραφή λύτρωσιν Ιερουσαλήμ=την απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ. Μαζί με την πρόθεση=σε αυτούς που διαμένουν στην Ιερουσαλήμ.

Λουκ 2.39 Καὶ ὥς ἐτέλεσαν⁽¹⁾ ἅπαντα⁽²⁾ τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, υπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς πόλιν ἑαυτῶν Ναζαρέτ⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι όταν ο Ιωσήφ και η Μαρία τελείωσαν όλα όσα ο νόμος του Κυρίου όριζε για τον καθαρισμό και την αφιέρωση του παιδιού, γύρισαν πίσω στην Γαλιλαία, στην πατρίδα τους τη Ναζαρέτ.*

(1) Και αφού έκαναν μέχρι τέλους (δ).

(2) «Όλα τα σχετικά με την παρουσίαση του παιδιού και τα σχετικά με τη θυσία, για τα οποία πρόσταζε ο νόμος» (Z).

(3) «Παρόλο που η Βηθλεέμ ήταν η πόλη τους, αλλά και την Ναζαρέτ την θεωρούσαν πόλη τους, διότι εκεί έστησαν το σπιτικό τους» (Σχ.). Ο Λουκάς προσπερνά την προσκύνηση των μάγων που έγινε στη Βηθλεέμ στο μεταξύ, την σφαγή των νηπίων και την φυγή στην Αίγυπτο και για δικούς του λόγους μεταπηδά αμέσως στην εγκατάσταση της Μαριάμ με το νήπιο Ιησού στην Ναζαρέτ κατά την επιστροφή του

από την Αίγυπτο. Και παραλείπει μεν τα γεγονότα αυτά στην αφήγησή του, δεν αποκλείει όμως αυτά.

Λουκ 2.40 Τὸ δὲ παιδίον⁽¹⁾ ἡῤξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι⁽²⁾ πληρούμενον⁽³⁾ σοφίας⁽⁴⁾, καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Το παιδί στο μεταξύ μεγάλωνε στο σώμα. Και η θεότητα, με την οποία ήταν ενωμένο, ενίσχυε τις διανοητικές και πνευματικές του δυνάμεις. Και καθώς η ηλικία του προχωρούσε, εκδήλωνε σταδιακά τη σοφία που σε τέλειο βαθμό του είχε μεταδώσει εξαρχής η θεία του φύση. Και ήταν πάνω του η χάρις του Θεού, η οποία το ενίσχυε σ' όλες τις αρετές και το φύλαγε από κάθε αμαρτία, διευθύνοντας την ομαλή και απρόσκοπτη ανάπτυξή του.

(1) Η έννοια του όλου στίχου: «Αυτά που έχουν γραφτεί για αυτόν με ανθρώπινο τρόπο, δείχνουν ξεκάθαρα τον τρόπο με τον οποίο άδειασε από τη δόξα του. Διότι είναι αδύνατον να υποστεί κάτι τέτοιο στη φύση του ο Λόγος που γεννήθηκε από το Θεό Πατέρα· αλλά όταν έγινε σάρκα, δηλαδή άνθρωπος όπως εμείς, τότε... λέγεται και ότι υπέμεινε τα ανθρώπινα. Διότι ήταν μεν ικανός ο Λόγος, επειδή ήταν Θεός, να οδηγήσει τη σάρκα του αμέσως και από τη μήτρα στο μέτρο τέλειου άνδρα· αλλά αυτή η πράξη δεν θα απείχε από τερατογένεση. Για αυτό άφησε και την σάρκα του να κυριαρχείται από τις συνήθειες και τους νόμους της ανθρώπινης φύσης. Έτσι θα μπορούσε να ειπωθεί για αυτόν ότι και στη σοφία προκόβει, όχι με την έννοια ότι δέχεται προσθήκη σοφίας, από τη στιγμή που είναι Θεός παντέλειος σε όλα και ο οποίος δεν έχει ανάγκη σε κανένα από τα αξιώματα που πρόπον στο Θεό, αλλά με την έννοια ότι ο Θεός Λόγος μαζί με την ηλικία του σώματος, διεύρυνε λίγο λίγο και την φανέρωση της σοφίας. Προκόβει λοιπόν στην ηλικία, από τη μία, το σώμα, στη σοφία, από την άλλη, η ψυχή. Διότι η θεότητα δεν δέχεται προκοπή σε τίποτα από τα δύο· διότι είναι παντέλειος ο Λόγος του Θεού» (Κ).

(2) Το «πνεύματι» παραλείπεται από τα αλεξανδρινά μεγαλογράμματα χειρόγραφα και από πολλούς από τους νεότερους, ανάμεσα στους οποίους και οι (L.g.p.) θεωρείται ότι μπήκε από αλλού στο κείμενο, σύμφωνα με το Λουκ. α 80. Μαζί με τη λέξη «πνεύματι» θα ερμηνεύσουμε: «Αύξανε, από τη μία, στην ηλικία, δυνάμωνε, από την άλλη, εναντίον της κακίας με το πνεύμα, δηλαδή με τη θεότητα που ήταν ενωμένη με αυτόν» (Ζ). Ή, το πνεύματι=δυνάμωνε στο πνεύμα· αναπτυσσόταν το σώμα του και δυνάμωνε το πνεύμα του (δ). Χωρίς τη λέξη «πνεύματι», θα εννοήσουμε και το αύξανε και το δυνάμωνε, ότι αναφέρονται στη

φυσική ανάπτυξη του παιδιού=Η διπλή αύξηση σε ανάστημα και δύναμη συντελούνταν σε αυτό ομαλά (g). Δηλώνεται η σωματική ανάπτυξη σε ανάστημα και σε δύναμη (p). Όπως τα άλλα παιδιά, έτσι και ο Ιησούς αύξανε στο ανάστημα του σώματος και στη διεύρυνση της διανοητικής του αντίληψης και στις υπόλοιπες δυνάμεις της ψυχής. Έτσι λοιπόν η ανθρώπινη φύση του ήταν εικόνα του μυστικού σώματος, της εκκλησίας δηλαδή, η οποία, παρόλο που εμψυχώνεται από το απείρως τέλει Πνεύμα, όμως συντελεί την αύξησή της, μέχρις ότου κάθε μέλος φτάσει σε άνδρα τέλει, στο μέτρο ηλικίας του πληρώματος του Χριστού (Εφεσ. δ 13,16). Αλλά ενώ τα άλλα παιδιά είναι αδύναμα στη διανοητικότητα και θέληση, το παιδί Ιησούς ήταν δυνατό στο πνεύμα. Με το Πνεύμα του Θεού η ανθρώπινη ψυχή του προικιζόταν με έκτακτη δύναμη και όλες οι ψυχικές του δυνάμεις συντελούσαν τις λειτουργίες τους με έκτακτο τρόπο. Συλλογιζόταν δυνατά και η κρίση του ήταν διαυγής. Και ενώ τα άλλα παιδιά έχουν τρελά σκιρτήματα στις καρδιές τους, τα οποία εκδηλώνονται σε ό,τι λένε και πράττουν, ο Ιησούς γέμιζε σοφία όχι με παιδαγωγία και εκπαίδευση που παρεχόταν από έξω, αλλά με την επενέργεια του Αγίου Πνεύματος και ό,τι έλεγε και έπραττε ήταν κατά τρόπο μεγαλοφυή συνετό και σοφό.

(3) Η μετοχή του ενεστώτα φανερώνει όχι το συντελεσμένο γεγονός, αλλά αυτό που συντελείται προοδευτικά· γέμιζε από μέρα σε μέρα και από χρόνο σε χρόνο (g). Είναι αξιοσημείωτα ως προς τη χρήση του ρήματος πληρούμενον, τα επόμενα: «Μπορούσε να πει: πρόκοβε παίρνοντας σοφία. Αλλά επειδή, όταν ήλθε, άδειασε τον εαυτό του, είπε «γέμιζε», για να δείξει, ότι αυτό που άδειασε το γέμισε και έπαιρνε πάλι αυτά από τα οποία με τη θέλησή του είχε αδειάσει» (Ω).

(4) «Εύλογα λοιπόν συνέδεσε την αύξηση της ηλικίας με την προκοπή στη σοφία. Διότι ανάλογα με το μέτρο της σωματικής ηλικίας, αποκάλυπτε η θεία φύση την δική της σοφία» (Κ). «Διότι αν, όσο ήταν ακόμη μικρός στην ηλικία, φανέρωνε όλη τη σοφία, θα έμοιαζε σαν τέρας. Τώρα όμως παρουσιάζοντας τον εαυτό του όσο ήταν δυνατόν ανάλογα με την ηλικία, εκπλήρωνε το θείο σχέδιο, όχι παίρνοντας σοφία... αλλά αυτήν που υπήρχε, την αποκάλυπτε προς τα έξω σιγά σιγά» (Θφ). Το σύνολο της θεότητας, που ήταν ενωμένο μαζί με την ανθρώπινη φύση σε μία υπόσταση, μετέδιδε σε αυτήν τον ανώτατο όρο της γνώσης, στην οποία ήταν δεκτική σε κάθε ηλικία η ανθρώπινη φύση κατά την τελειότατη και αναμάρτητη ανάπτυξή της (δ). Η διανοητική, ηθική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού ακριβώς όπως και η φυσική, ήταν πραγματική. Ήταν τέλεια ανθρώπινη φύση που αναπτυσσόταν τελείως και χωρίς κάποιο εμπόδιο από κληρονομική ή επίκτητη ελαττωματικότητα. Υπήρξε η πρώτη και μοναδική περίπτωση σε όλη την ιστορία, τέτοιας ανάπτυξης (p). Ο σ. αυτός ερμηνεύεται μόνο με την προϋπόθεση, ότι ο Ιησούς είχε ανθρώπινη ψυχή που

επιδεχόταν αύξηση και πρόοδο στη σοφία και τη γνώση. Ό,τι διακηρύσσεται με αυτόν τον στίχο, αναιρεί αναντίρρητα την αρειανική πλάνη και την διδασκαλία του Απολλιναρίου, σύμφωνα με την οποία ο Λόγος πήρε στον Ιησού τη θέση της ψυχής. Και άλλα χωρία, όπως και το παρόν, παρέχουν ολοφάνερη απόδειξη, ότι ο Ιησούς είχε ανθρώπινη ψυχή που επιδεχόταν ανάπτυξη και πρόοδο, αυτό όμως δεν θα μπορούσε να νοηθεί και για τον Λόγο, εάν αυτός κατείχε στον Ιησού τη θέση της ψυχής (ο).

(5) «Ήταν πάνω στο παιδί χάρη του Θεού που ήταν ενωμένος με αυτό, η οποία το παιδαγωγούσε και το ρύθμιζε και το στόλιζε» (Ζ). Η χάρη σημαίνει την εύνοια του Θεού, που προερχόταν από την πλήρη ικανοποίηση και ευαρέσκεια, την οποία το σύνολο του μικρού Ιησού προκαλούσε στον ουράνιο Πατέρα του. Η χάρη και εύνοια αυτή πρέπει να εννοηθεί συγχρόνως και ως δύναμη ευεργετική, που ενεργούσε και διεύθυνε την ομαλή αυτή ανάπτυξη (g). Ενώ τα άλλα παιδιά εκ φύσεως, λόγω της κληρονομικότητας του παλαιού Αδάμ ήταν τέκνα οργής, ο Ιησούς απαλλαγμένος από κάθε σπέρμα αμαρτίας ήταν ο αγαπημένος του Θεού και βρισκόταν κάτω από την εξόχως υψηλή εύνοιά του. Ο Θεός αγαπούσε αυτόν και αρεσκοτόταν σε αυτόν και φρόντιζε ιδιαίτερα για αυτόν.

Στίχ. 41-52. Ο Ιησούς δώδεκα ετών στο Ναό.

Λουκ 2.41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος⁽¹⁾ εἰς Ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ⁽²⁾ τοῦ πάσχα.

Μετάφραση: Κάθε χρόνο οι γονεῖς του Ιησού πήγαιναν στην Ιερουσαλήμ για την εορτή του Πάσχα, όπως όλοι οι ευσεβείς Ισραηλίτες.

(1) Σύμφωνα με το Εξ. κγ 17 και Δευτ. ιστ 16, όλοι οι Ισραηλίτες όφειλαν να μεταβαίνουν στο ναό στα Ιεροσόλυμα 3 φορές το χρόνο, κατά τις 3 μεγάλες ετήσιες γιορτές (Πάσχα, Πεντηκοστή, Σκηνοπηγία). Αλλά από την εποχή της Διασποράς ο νόμος αυτός δεν μπορούσε να τηρηθεί. Παρ' όλα αυτά πάρα πολλοί από τους Ιουδαίους της Παλαιστίνης προσπαθούσαν να μεταβαίνουν τουλάχιστον 1 φορά το χρόνο. Για τις γυναίκες ο νόμος δεν λέει τίποτα, αλλά ο Χιλλέλ καθόρισε, ότι και αυτές έπρεπε να ανεβαίνουν στα Ιεροσόλυμα το Πάσχα. Η Μαρία, πιθανώς, όπως η Άννα, η μητέρα του Σαμουήλ, ανέβαινε στα Ιεροσόλυμα ωθούμενη από φυσική ευσέβεια και όχι διότι συμμορφωνόταν στο παράγγελμα του Χιλλέλ (ρ).

(2) Δοτική όχι του τόπου, αλλά του χρόνου ή του σκοπού (g)=Με ευκαιρία τη γιορτή του Πάσχα (L) ή με σκοπό να γιορτάσουν το Πάσχα. Ο Κύριος πήρε πραγματικά και

αληθινά την ανθρώπινη φύση και πέρασε συνεπώς από όλα τα στάδια της φυσικής αύξησης και ανάπτυξης εξομοιούμενος σε όλα με τους αδελφούς του. Οι εξωτερικές συνθήκες της ανάπτυξής του αυτής, υπήρξαν το ήσυχο περιβάλλον του σπιτιού του Ιωσήφ και της Μαρίας, για τη ζωή των οποίων ο Λουκάς μας λέει τις λίγες λέξεις του σ. αυτού, οι οποίες μας παρέχουν μία πυκνή περίληψη για την ήρεμη ευσέβεια, η οποία κυριαρχούσε στο σπίτι της Μαρίας και του αρραβωνιαστικού της. Με τις λίγες αυτές λέξεις ο ευαγγελιστής μας δίνει να καταλάβουμε, ότι η ατμόσφαιρα μέσα στην οποία αυξήθηκε το παιδί Ιησούς απέπνεε το γλυκό άρωμα της ευσέβειας, της οικογενειακής ειρήνης και της ευλαβικής τήρησης των πατρικών παραδόσεων του Ιουδαϊσμού.

Λουκ 2.42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα⁽¹⁾, ἀναβάντων⁽²⁾ αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸ ἔθος⁽³⁾ τῆς ἐορτῆς⁽⁴⁾

Μετάφραση: Ὅταν λοιπόν το παιδί έγινε δώδεκα ετών, και ανέβηκαν αυτοί στα Ἱεροσόλυμα σύμφωνα με τη συνήθεια που είχε καθιερωθεί από το νόμο για την εορτή, το πήραν κι αυτό μαζί τους.

(1) Στην ηλικία των 12 ετών κάθε παιδί Ισραηλίτης γινόταν γιος του νόμου και άρχιζε να υποτάσσεται στις διατάξεις του σχετικά με τις γιορτές, νηστείες και τις όμοιες με αυτές (p.g.δ). Πολλοί από τους νεώτερους ερμηνευτές δεν διακρίνουν στον στίχο αυτόν κανένα υπαινιγμό, που να υποδηλώνει, ότι για πρώτη φορά ανέβαινε ο Ιησούς στη γιορτή. Αυτό είναι αλήθεια. Παρ' όλα αυτά με την υπόθεση, ότι τώρα για πρώτη φορά ανέβηκε ο Ιησούς, εξηγείται καλύτερα, πώς συνέβη ο αποχωρισμός του παιδιού από τους γονείς του (g). Άλλωστε στα χρόνια που ηγεμόνευε ο Αρχέλαος, πιθανό είναι σύμφωνα με το Ματθ. β 22 και 23 να απέφυγαν οι γονείς του Ιησού να ανεβάσουν τον Ιησού στα Ἱεροσόλυμα και μόνο μετά την εξορία του που συνέβη μετά από 9 χρόνια εξουσίας, απαλλάχτηκαν από κάθε ανησυχία για την ασφάλεια του παιδιού. Εάν στα 9 χρόνια της ηγεμονίας του Αρχελάου προσθέσουμε και 2 χρόνια, την ηλικία του Σωτήρα κατά την επιστροφή από την Αίγυπτο, βρίσκουμε ότι η εξορία του Αρχελάου συμπίπτει με την συμπλήρωση του 11 έτους του Ιησού (δ). Ο Κύριος δεν παρουσιάζεται σε μας κατά την παιδική του ηλικία, όπως το παιδί Σαμουήλ, να παραμένει στο ναό, απομακρυσμένος από τους συνηθισμένους όρους της ζωής των απλών ανθρώπων· αλλά εμφανίζεται με μεγάλη ταπείνωση με τις κοινές συνθήκες της ζωής, κάτω από τις οποίες θα αναπτυσσόταν οποιοδήποτε παιδί του λαού, με μόνη τη διαφορά, ότι έδειχνε ιδιαίτερη και μοναδική διάθεση και ικανότητα να αντιλαμβάνεται οτιδήποτε θείο και διαπνεόταν από τον ζήλο τον οποίο γεννά ο φόβος

και η αγάπη του Θεού. Με αυτό θέλησε ο Κύριος να μας διδάξει ότι το κύριο προσόν του, το οποίο πρέπει να μιμηθούμε, είναι η ταπείνωση, στην οποία στηρίζεται κάποιος ευκολότερα κάτω από τις συνηθισμένες συνθήκες του βίου και μάλιστα κάτω από την αφάνεια της φτώχειας και ασημότητας. Από την άλλη παραμένει σαν ένα από τα πολλά παιδιά, για να είναι δυνατόν όλοι να μιμηθούν αυτόν, το οποίο θα ήταν ανεπίτευκτο, εάν εμφανιζόταν ως κάποιος χωρισμένος από τους υπόλοιπους ανθρώπους, όπως ο Σαμουήλ, ο Πρόδρομος και κάποιοι άλλοι από τους προφήτες και υπηρέτες του. Τέλος ο Κύριος έλαβε έτσι πείρα όλων των ασθενειών και δοκιμασιών μας, για να γίνει σε όλα συμπαθής και σπλαχνικός αρχιερέας, αφού θα μπορεί και από προσωπική του πείρα να βοηθά αυτούς που πειράζονται.

(2) Υπάρχει και η γραφή αναβαινόντων=μετοχή παρατατικού που δηλώνει αυτό που γίνεται συνήθως (g).

(3) Η λέξη σημαίνει: Συνήθεια καθορισμένη από το νόμο, καθεστώς, τυπικό (Grimm). Με την έννοια του τυπικού και εδώ, όπως σε πάρα πολλούς παπύρους (L). Ήταν σταθερή πράξη τους να μεταβαίνουν σύμφωνα με το νόμο στα Ιεροσόλυμα για εορτασμό του Πάσχα, παρόλο που το ταξίδι με τα μέσα, τα οποία διέθεταν τότε, ήταν μακρό, αλλά και αυτοί ήταν φτωχοί και ίσως όχι χωρίς στερήσεις και στενοχώριες κατόρθωναν να εξοικονομούν τις δαπάνες. Ο Ιωσήφ και η Μαρία είχαν στο σπίτι τους τον Ιησού, ο οποίος μπορούσε να διδάξει αυτούς πολύ καλύτερα από όσο όλοι οι ραββίνοι της Ιερουσαλήμ. Παρά ταύτα μετέβαιναν στην Ιερουσαλήμ σύμφωνα με τη συνήθεια της γιορτής. «Αγαπά ο Κύριος τις πύλες της Σιών περισσότερο από τις κατοικίες του Ιακώβ».

(4) Ο Ιησούς πέρασε αναμφίβολα τις ημέρες αυτές της γιορτής με άγια έξαρση. Όλες αυτές οι τελετές μιλούσαν στην καρδιά του. Η βαθιά και πιο εσωτερική σημασία τους εκτυλισσόταν στη ζωηρή αντίληψή του που αναπτυσσόταν με την επίδραση της Παλαιάς Διαθήκης. Από αυτό μπορούμε να εξηγήσουμε το γεγονός που ακολούθησε (g).

Λουκ 2.43 καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας⁽¹⁾, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ὑπέμεινεν⁽²⁾ Ἰησοῦς ὁ παῖς⁽³⁾ ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνω⁽⁴⁾ Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ⁽⁵⁾ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Κι όταν συμπληρώθηκαν οι ημέρες της παραμονής τους στα Ιεροσόλυμα και επέστρεφαν στην πατρίδα τους, ο μικρός Ιησούς έμεινε πίσω στην Ιερουσαλήμ. Αυτό όμως δεν το αντιλήφθηκαν ο Ιωσήφ και η μητέρα του παιδιού.

(1) «Τις μέρες της γιορτής του Πάσχα και της γιορτής των αζύμων» (Ζ). Το «τελεσάντων (όταν τέλεσαν)» συνηγορεί μάλλον στο ότι η αγία οικογένεια παρέμεινε στα Ιεροσόλυμα και τις 7 ημέρες των αζύμων τα οποία έκλειναν με πανηγύρι. Εξοδ. ιβ 15 (L). Η παρουσία παρ' όλα αυτά στη γιορτή απαιτούνταν μόνο για τις 2 πρώτες ημέρες, μετά την πάροδο των οποίων οι προσκυνητές ήταν ελεύθεροι να επιστρέψουν στις πατρίδες τους. Δεδομένου ότι πολλοί προσκυνητές έκαναν χρήση αυτής της ελευθερίας τους, δεν είναι αδύνατον και η Μαρία μαζί με τον Ιωσήφ έτσι να έπραξαν (g).

(2) Το υπομένω εδώ έχει την πρώτη σημασία του=μένω πίσω αφού ξέμεινα από τους άλλους (δ). «Έμεινε πίσω στην Ιερουσαλήμ» (Ζ). Το ρήμα κλείνει μέσα του και την έννοια της καθυστέρησης με κάποια επιμονή. Το ελκυστικό ενδιαφέρον, από το οποίο απορροφιάταν το παιδί από τις ιερές τελετές που διεξάγονταν στο ναό, το κράτησε εκεί παρά την αναχώρηση των γονιών του (g. p).

(3) Η σύμφωνα με τους σ. 40 και 52 φυσική αύξηση του Ιησού, σημειώνεται με σαφήνεια με τις κάθε φορά διαφορετικές λέξεις που χρησιμοποιούνται κατά την διαφορά της ηλικίας. Στο σ. 16 ονομάζεται ο Ιησούς βρέφος, στο σ. 40 παιδί, εδώ το παιδί Ιησούς και στο σ. 52 ο Ιησούς (p).

(4) Δεν κατάλαβε, δεν αισθάνθηκε (δ). Δεν αντιλήφθηκαν. Υπάρχει και η γραφή: Ουκ έγνωσαν. Αυτό δείχνει τι εμπιστοσύνη είχαν σε αυτόν ο Ιωσήφ και η Μαρία και πόσο λίγο ήταν συνηθισμένοι να τον επιτηρούν. Ήταν συνηθισμένοι από την υπακοή και σύνεσή του, διότι ουδέποτε είχε δώσει σε αυτούς αφορμή ανησυχίας (p).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν τη γραφή: οι γονείς. Εφόσον στον προηγούμενο στίχο γράφεται «πορεύονταν οι γονείς του», δύσκολα θα μπορούσε να υποπτευθεί, ότι η γραφή των βυζαντινών χειρογράφων (Ιωσήφ και η μήτηρ) προήλθε από διόρθωση της γραφής «οι γονείς» για λόγους δογματικούς (g).

Λουκ 2.44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν εἶναι ἐν τῇ συνοδίᾳ⁽¹⁾ ἦλθον ἡμέρας ὁδὸν⁽²⁾ καὶ ἀνεζήτην⁽³⁾ αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενεῦσιν καὶ τοῖς γνωστοῖς,

Μετάφραση: Κι επειδή νόμισαν ότι αυτός ήταν στο караβάνι των προσκυνητών, προχώρησαν μιας ημέρας δρόμο. Και το απόγευμα ζητούσαν να τον βρουν ανάμεσα στους συγγενείς και τους γνωστούς τους.

(1) Οι συνοδείες (κοινώς караβάνια) αποτελούνταν από όλους όσους κατοικούσαν στο ίδιο ή σε διπλανά χωριά, οι οποίοι ανέβαιναν και κατέβαιναν μαζί, αποτελώντας

συνοδεία άλλοτε μεν μεγαλύτερη, άλλοτε δε μικρότερη· είχε λοιπόν αυτή αρκετή έκταση, ώστε οδοιπορώντας κάποιος δεν μπορούσε να βεβαιωθεί, εάν υπήρχε σε αυτήν και κάποιος άλλος, τον οποίο ζητούσε. Το απόγευμα όμως όλοι μαζί έτρωγαν στον ίδιο σταθμό και τότε μπορούσε να γίνει η εξέταση, εάν ήταν στη συνοδεία ο αναζητούμενος (δ).

(2) Το απόγευμα, στον τόπο της στάθμευσης, όπου κάθε οικογένεια συναντιόταν για τη νύχτα, η Μαρία και ο Ιωσήφ διαπίστωσαν την απουσία του παιδιού (g). Στα караβάνια κατά την ημέρα οι γυναίκες ξεκινούν πρώτες μαζί και οι άνδρες ακολουθούν. Τα μικρά παιδιά είναι με τις μητέρες τους και τα μεγαλύτερα με τους πατέρες τους. Εάν το ίδιο συνέβαινε και τότε, η Μαρία θα μπορούσε να φανταστεί ότι ο Ιησούς ήταν με τον Ιωσήφ και ο Ιωσήφ θα ήταν δυνατόν να υποθέσει, ότι ήταν μαζί με τη Μαρία (p).

(3) Η πρόθεση ανά με το εζήτουν=με επιμονή ζητούσαν (δ), σε κάθε διεύθυνση και με κάθε λεπτομέρεια ερευνούσαν.

Λουκ 2.45 καὶ μὴ εὐρόντες⁽¹⁾ αὐτὸν ὑπέστρεψαν⁽²⁾ εἰς Ἱερουσαλὴμ ζητοῦντες αὐτόν.

Μετάφραση: *Κι επειδή δεν τον βρήκαν, γύρισαν πίσω στην Ιερουσαλήμ, και στο δρόμο ζητούσαν να τον βρουν ρωτώντας και τους προσκυνητές που συναντούσαν.*

(1) Αιτιολογική μετοχή=επειδή δεν βρήκαν (δ).

(2) Το ρήμα σε αόριστο=Η επιστροφή ήταν απλή πράξη που αποφασίστηκε και έγινε αμέσως την επομένη. Η μετοχή ζητοῦντες είναι σε ενεστώτα. Η αναζήτηση ήταν πράξη παρατεταμένη και συνεχής (p) και άρχισε από τη στιγμή της εκκίνησης για επιστροφή στα Ιεροσόλυμα με την καθ' οδόν εξέταση και αναζήτηση πληροφοριών από τους προσκυνητές, που συναντούσαν σε αυτήν και συνεχίστηκε στα Ιεροσόλυμα (g). Η γραφή του σιναϊτικού και κάποιων άλλων κωδίκων αναζητοῦντες ανταποκρίνεται πλήρως στην έννοια της μετοχής σε ενεστώτα.

Λουκ 2.46 καὶ ἐγένετο μετὰ ἡμέρας τρεῖς⁽¹⁾ εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ⁽²⁾ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων⁽³⁾ καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα⁽⁴⁾ αὐτούς·

Μετάφραση: *Όταν τελικά επέστρεψαν στην Ιερουσαλήμ ύστερα από τρεις ημέρες από τότε που είχαν αναχωρήσει από εκεί χωρίς τον Ιησού, τον βρήκαν στον ιερό*

περίβολο του Ναού να κάθεται ανάμεσα στους διδασκάλους, και να τους ακούει και να τους ρωτά για σπουδαία ζητήματα, ασυνήθιστα για την ηλικία του.

(1) Με διάφορους τρόπους υπολογίστηκαν οι τρεις μέρες. Ή, τρεις μέρες, από την ημέρα που άρχισαν να αναζητούν αυτόν στο δρόμο επιστρέφοντας στην Ιερουσαλήμ· ή, τρεις ημέρες, από τη μέρα που επέστρεψαν στην Ιερουσαλήμ, ή, πιο σωστά «Μία ημέρα ξόδεψαν όταν ήλθαν δρόμο μίας ημέρας και αναζητούσαν αυτόν στους συγγενείς και γνωστούς, άλλη πάλι, όταν, αφού δεν τον βρήκαν, επέστρεψαν στην Ιερουσαλήμ αναζητώντας τον· την τρίτη λοιπόν ημέρα βρήκαν αυτόν» (Ζ). Γεννιέται τώρα το ερώτημα: Από τη στιγμή που απέμεινε μόνο το παιδί, τι έκανε κατά τις ημέρες που μεσολάβησαν; Γύρισε στο σπίτι, όπου είχε μείνει μαζί με τους γονείς του κατά τις ημέρες της διεξαγωγής των πασχαλινών τελετών; Απίθανο. Διότι θα παροτρυνόταν από όσους έμεναν στο σπίτι να επιστρέψει την επόμενη μέρα για να συναντήσει τους γονείς του, με τους οποίους και θα συναντιόταν στο δρόμο. Κάθε παιδί αναζητά καταφύγιο στο σπίτι του πατέρα του. Και ο Ιησούς θα αναζήτησε αυτό σε κάποιο περιστύλιο του ναού, όπου αφού αποσύρθηκε πέρασε τις δύο νύχτες που μεσολάβησαν. Στην απομόνωση αυτή έλαβε σε ασύγκριτα ανώτερο βαθμό την πείρα, την οποία σε παλαιότερα χρόνια είχε λάβει και ο Ιακώβ στη Βαιθήλ (Γενέσ. κη)(g).

(2) Όχι σε κάποια συναγωγή, εάν υπήρχε κάποια τέτοια στον περίβολο του ναού, αλλά πιθανώς στα προπύλαια του ναού, όπου σύμφωνα με ένα χωρίο του Ταλμούδ (Sanhedrin 58β) συνήθιζαν τα μέλη του συνεδρίου κατά τις ημέρες των γιορτών και τα σάββατα να διδάσκουν το λαό. Από αυτό παρουσιάζεται πιθανό, ότι η γιορτή εξακολουθούσε και ότι οι γονείς του Ιησού έφυγαν πριν τη συμπλήρωση των 7 ημερών, διότι αλλιώς η διδασκαλία στο ιερό θα είχε παύσει (p.g.).

(3) Ή, ο Σωτήρας ήταν παρών εδώ όχι ως μαθητής, οπότε θα άρμοζε η φράση «καθόταν στα πόδια των διδασκάλων», αλλά ως ένας από αυτούς, σαν ίσος τους (δ). Ή, δεδομένου ότι και οι ραββίνοι δεν θα ανέχονταν λόγω του εγωισμού τους ένα δωδεκάχρονο παιδί να παρουσιάζεται σαν ίσος με αυτούς, ούτε ο Ιησούς θα προέτρεχε πριν τη συμπλήρωση του 30 έτους να εμφανιστεί δημόσια διεκδικώντας τη θέση του ραββίνου, φαίνεται πιθανότερο ότι ο Ιησούς καθόταν στο έδαφος και οι ραββίνοι ήταν όρθιοι διδάσκοντας ή κάθονταν στα καθίσματα που υπήρχαν στα περιστύλια του ναού (p.g.) ή κάποιο έξυπνο ερώτημα του παιδιού που στεκόταν με αφορμή τα όσα άκουγε (άκουγε και ρωτούσε) προσείλκυσε την προσοχή του ραββίνου που δίδασκε και για όσο η συζήτηση συνεχιζόταν συναθροίστηκαν γύρω από το νεαρό μαθητή διδασκαλοι και ακροατές που ελκύστηκαν από θαυμασμό για το πρωτοφανές γεγονός (g).

(4) Είναι αξιοσημείωτο ότι το ακούω μπαίνει πρώτο, υποδηλώνοντας ότι το παιδί Ιησούς βρισκόταν εκεί ως μαθητής και ως τέτοιος ρωτούσε αυτούς. Ήταν ο συνηθισμένος τρόπος της διδασκαλίας, ο μαθητής να ρωτά πληροφορούμενος και να απαντά εξεταζόμενος (ρ). «Όπως όμως άρμοζε σε παιδί, όταν ήταν ο Ιησούς ανάμεσα στους διδασκάλους, δεν δίδασκε μεν αλλά άκουγε και ρωτούσε, το οποίο έκανε και ο Ιησούς δίνοντας παράδειγμα και πρότυπο στους νέους να μην είναι προπετείς, αλλά τους παροτρύνει με ωραίο τρόπο να κάνουν ερωτήσεις» (Ω). Όχι μόνο ήταν γεμάτος σοφία, αλλά ως άνθρωπος είχε και πόθο από τη μία να αυξήσει αυτήν, από την άλλη επίσης και να μεταδώσει αυτήν. Και έχουμε εδώ παράδειγμα για τους νέους και τα παιδιά, που διδάσκει αυτά να ευχαριστιούνται να συναναστρέφονται εκείνους, από τους οποίους μπορούν να αποκομίσουν κάτι καλό και να προτιμούν να κάθονται ανάμεσα σε δασκάλους μάλλον παρά ανάμεσα σε παιδιά που παίζουν μαζί. Ας αρχίζουν τα παιδιά από την ηλικία των 12 ετών ή και νωρίτερα να ενδιαφέρονται να διδαχτούν και να μην αποφεύγουν εκείνους, οι οποίοι είναι σε θέση να τους διδάξουν. Είναι άριστο και γεμάτο ελπίδες προμήνυμα για τη νεολαία να επιθυμεί να διδάσκεται.

Λουκ 2.47 ἐξίσταντο⁽¹⁾ δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει⁽²⁾ καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν⁽³⁾ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Κι όλοι όσοι τον άκουγαν απορούσαν και θαύμαζαν για την εξαιρετική νοημοσύνη του και για τις απαντήσεις που έδινε.

(1) Εδώ η λέξη έχει την έννοια του: πρόσκαιρα παύει η διάνοια κάποιου να ενεργεί λόγω κάποιου σφοδρού συναισθήματος (όπως χαράς, λύπης, φόβου και εδώ θαυμασμού)(δ).

(2) Η φρόνηση και νοημοσύνη, η οποία ήταν αποτέλεσμα της σοφίας από την οποία ήταν γεμάτος. Δες σ. 40. «Βλέπεις πώς πρόκοβε στη σοφία από το γεγονός ότι γινόταν γνωστός και θαυμαζόταν από πολλούς;» (Θφ).

(3) Οι απαντήσεις του έδειχναν την αξιοθαύμαστη πνευματική και διανοητική του ανάπτυξη (ρ).

Λουκ 2.48 καὶ ἰδόντες⁽¹⁾ αὐτὸν ἐξεπλάγησαν⁽²⁾, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ⁽³⁾ αὐτοῦ εἶπε⁽⁴⁾, Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως⁽⁵⁾; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου⁽⁶⁾ κἀγὼ ὀδυνώμενοι⁽⁷⁾ ἐζητοῦμέν σε.

Μετάφραση: Μόλις τον είδαν ο Ιωσήφ και η Μαρία, καταλήφθηκαν από έκπληξη, διότι για πρώτη φορά ο μικρός Ιησούς φαινόταν να μη σκέπτεται την ανησυχία που θα τους προκαλούσε η καθυστέρηση αυτή. Και η μητέρα του του είπε: Παιδί μου, γιατί μας το έκανες αυτό έτσι κι έμεινες πίσω; Ιδού, ο πατέρας σου κι εγώ με πόνο και λαχτάρα σε ζητούσαμε.

(1) Οι γονείς του προφανώς (δ).

(2) Θαύμασαν, απόρησαν, για τον τόπο, στον οποίο βρήκαν αυτόν, και για τα λόγια τα οποία άκουγαν (δ). Θαύμασαν και διότι για πρώτη φορά παρουσιαζόταν ο Ιησούς τόσο απασχολημένος χωρίς, όπως φαινόταν, να σκέφτεται αυτούς και την ανησυχία τους (ρ). Ο Ιησούς πάντοτε απέναντί τους ήταν πολύ προσεκτικός (g). Από αυτό συμπεραίνουμε, ότι ο Κύριος ουδέποτε είχε λυπήσει τους γονείς του. Αυτό φαίνεται σαφώς από το ότι, όταν αυτοί τον βρήκαν στο ναό, εκδήλωσαν μεγάλη έκπληξη πώς αυτός υπέβαλε αυτούς σε τόσο αγωνιώδη κόπο, αλλά δεν μπόρεσαν να τον κατηγορήσουν ή να τον μαλώσουν ότι διέπραξε κάποιο σφάλμα, και μόνο τον ρώτησε στοργικά η μητέρα του «παιδί μου, γιατί μας έκανες έτσι;». Ασφαλώς πρέπει να είναι καλός και υπάκουος γιος αυτός, στον οποίο η μητέρα του μιλά έτσι, όπως η Μαρία εδώ μίλησε στον Ιησού.

(3) Ο Ιωσήφ δεν μίλησε. Οι δεσμοί με τους οποίους συνδεόταν με τη μητέρα του ήταν ισχυρότεροι (b). Ήταν βεβαίως φυσικότατο να μιλήσει αυτή πρώτη (ρ). Επειδή αγωνιούσε περισσότερο για την απώλεια του γιου της και επειδή συγκινήθηκε περισσότερο όταν τον είδε, αφήνει ελευθερία στην εκδήλωση της στοργής της (L).

(4) Δημόσια και μπροστά σε όλους (b).

(5) «Έτσι», όπως έκανες, δηλαδή μας άφησες και έμεινες μόνος (δ).

(6) «Γνώριζε μεν η παναγία παρθένος ότι δεν είναι παιδί του Ιωσήφ, αλλά αποδέχεται τον αρραβωνιαστικό της ως πατέρα του, για να μην υποπτευθούν οι Ιουδαίοι» (Ω). «και επειδή είχε αναλάβει την ανατροφή» (Z), «επειδή ακριβώς ανέθρεψε αυτόν» (Ω).

(7) Με πόνο και οδύνη (δ). Το ρήμα λέγεται και σε περίπτωση μεγάλης αγωνίας της διάνοιας όπως στα Πράξ. κ 38 και Ζαχ. ιβ 10. Η ρομφαία άρχισε ήδη το έργο της (ρ). Η νεώτερη κριτική ρωτά: Πώς η Μαρία ήταν δυνατόν να ανησυχεί; Δεν ήξερε ότι ο γιος της ήταν ο Υιός του Θεού; Η κριτική συλλογίζεται λες και η καρδιά του ανθρώπου και μάλιστα της μητέρας ενεργεί, όπως θα συλλογιζόταν κάποιος (g).

Λουκ 2.49 καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, Τί ὅτι⁽¹⁾ ἐζητεῖτέ με⁽²⁾; οὐκ ᾔδειτε⁽³⁾ ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου⁽⁴⁾ δεῖ⁽⁵⁾ εἶναί με;

Μετάφραση: *Και ο Ιησούς τους είπε: Γιατί ζητούσατε να με βρείτε; Δεν ξέρατε ότι πρέπει να βρίσκομαι στο σπίτι του Πατέρα μου; Δεν έπρεπε λοιπόν να ανησυχείτε, ούτε υπήρχε λόγος να με αναζητείτε νομίζοντας ότι χάθηκα.*

(1) Ἡ, ποιος εἶναι αὐτός ο λόγος, ὅτι (Λουκ. δ 36)(L), ἡ, τι ἐγίνε; (Ιω. ιδ 22)· τι συμβαίνει και με ζητούσατε; Γιατί με ζητούσατε; (δ).

(2) Ἐκφραση ὀχι μομφῆς ἀλλὰ ἐκπληξης. Δεν ἐκπλήσσεται διότι ἐπέστρεψαν πάλι στην Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ διότι δεν ἤξεραν που θα τον εὔρισκαν (p).

(3) Ἡ γνώση την ὁποία εἶχαν για αὐτόν, ἐπρεπε να τους ἐμποδίσει ἀπὸ το να ἀναζητοῦν αὐτόν ἀλλοῦ (g).

(4) «Στα μέρη του Πατέρα μου, εἶπε, λόγω του ναοῦ στον ὁποῖο βρισκόταν, ὅπου και βρέθηκε ζητούμενος» (σχ.). Στα οικήματα του Πατέρα μου (δ), ὅπως στο Γεν. μα 51. Ο Ειρηναῖος (Κατὰ αἰρέσ. V,36,2) παραφράζει το «εν τη οἰκία» του Ιω. ιδ 2 με το «εν τοις». Η ἀρμένικη μετάφραση και το Διατεσσάρων του Τατιανού μεταφράζουν: στον οἶκο του πατέρα μου (p). Ἔτσι και ο Z. Ο Χριστός ἔχει οἶκο και στη γη, ὅπως ἔχει και ἄλλον στους ουρανοῦς. Εδὼ στη γη εἶναι το φῶς του λόγου του, το ὁποῖο μεταδίδεται σε μας. Εδὼ εἶναι το τραπέζι το ὁποῖο ετοιμάζει σε μας. Ουδέποτε λοιπόν πρέπει να περάσει ἀπὸ το νου μας ἡ ἰδέα, ὅτι εἶναι δυνατόν να βρούμε τον Σωτῆρα μας στα ὕψη της φιλοδοξίας και ἀλαζονείας ἢ στις ἀπολαύσεις του πλούτου ἢ της πολυτέλειας ἢ στη μανιώδη ἐπιδίωξη κάτι ἄλλου που ἀνήκει στον κόσμος αὐτόν. Αὐτὰ δεν πρόκειται να βρεθοῦν στον οἶκο του Πατέρα του. Αλλὰ αν ζητάμε πράγματι τον Ιησοῦ θα τον βρούμε στο δρόμο των δικαιωμάτων και παραγγελμάτων του Θεοῦ και στο μονοπάτι των ἀρετῶν και των ἐντολῶν του. Θα τον βρούμε στα πρόσωπα των φτωχῶν και στην υπομονή των θλίψεων και των δοκιμασιῶν. Θα τον βρούμε και στις ὥρες των κατ' ἰδίαν ἀφοσιωμένων ἀπομονώσεων, των ευσεβῶν μελετῶν, των ἱερῶν ἀναγνώσεων, των θερμῶν προσευχῶν. Ασφαλῶς ο Χριστός εἶναι και ἐδὼ πάνω στη γη και ἀποκαλύπτει τον εαυτό του στις ταπεινές, τις ἀφοσιωμένες και τις πιστές ψυχές. Διότι αν και εἶναι ἀνάμεσά μας, δεν βλέπουν αὐτόν ὅλοι, ἀλλὰ μόνο οἱ καθαροὶ στην καρδιά. Και «ἡ μεν μητέρα του, μίλησε για τον θετό του πατέρα (τον Ιωσήφ)· αὐτός ὁμως της γνώρισε τον φυσικό πατέρα του» (Z). «Εδὼ λοιπόν για πρώτη φορά ἀναφέρει φανερότερα τον ἀληθινὸ Πατέρα και ἀποκαλύπτει τη θεότητά του. Επειδὴ, δηλαδή, ἔλεγε ἡ ἀγία Παρθένος, Παιδί μου, γιατί μας ἔκανες ἔτσι; Τότε λοιπόν, τότε δείχνοντας ὅτι εἶναι πέρα ἀπὸ τα ἀνθρώπινα μέτρα και διδάσκοντας, ὅτι αὐτὴ ἐγίνε

μεν υπηρέτης του σχεδίου της σωτηρίας γεννώντας τον σωματικά, από τη φύση του όμως και αληθινά ήταν Θεός και Υιός του ουράνιου Πατέρα, λέει: δεν ξέρατε...» (Κ). Η φράση αυτή, τότε μόνο αποδίδει έννοια, όταν η λέξη «Πατέρα» λεχθεί με την κύρια σημασία. Διότι μόνο εάν ήταν φυσικός Πατέρας του ο Θεός, όφειλε να αναζητιέται στον οίκο του ο Σωτήρας. Εάν όμως ήταν θετός μόνο, όπως και οι υπόλοιποι άνθρωποι, δεν είχε κανένα ιδιαίτερο λόγο περισσότερο από τους υπόλοιπους ανθρώπους να μένει στο ναό του Θεού και πώς τότε η μητέρα του όφειλε να συμπεράνει, ότι εκεί έμενε; (δ). Έτσι ο Ιησούς με αυτήν την ερώτησή του, ευγενικά, αλλά και ξεκάθαρα διορθώνει αυτό που η μητέρα του είπε «Εγώ και ο πατέρας σου». Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι ο πρώτος λόγος του Μεσσία που αναφέρεται στα ευαγγέλια, είναι διαβεβαίωση για τη θεία του υιότητα και τη συνειδησή του, ότι ήταν υιός του Θεού (ρ). «Όσον αφορά αυτό το ρητό, θα οπλιστούμε εναντίον των άθεων αιρέσεων που λένε, ότι πατέρας του Ιησού Χριστού δεν είναι ο Δημιουργός, ούτε ο Θεός του νόμου, ούτε ο Θεός του ναού. Διότι ακούγοντας τον λόγο του οι οπαδοί του Ουαλεντίνου, ας ντραπούν, το λόγο του δηλαδή που λέει: στα οικήματα του Πατέρα μου πρέπει να είμαι» (Ω).

(5) Έτσι πληροφορεί αυτούς ότι δεν είχε παραβιάσει την οφειλόμενη σε αυτούς υπακοή (b).

Λουκ 2.50 καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς⁽¹⁾.

Μετάφραση: Αυτοί όμως δεν κατάλαβαν τα λόγια αυτά που τους είπε, διότι δεν ήξεραν ακόμη ότι ο Ιησούς είχε και τη θεία φύση και ήταν ο Υιός του Θεού και συνεπώς δικαιούνταν να ονομάσει το ναό πατρική κατοικία του.

(1) «Διότι ήταν μυστήριο» (Θφ). Γνώριζε μεν η Μαρία και ο Ιωσήφ την υπερφυσική σύλληψη και από τον λόγο αυτόν του Ιησού προηγήθηκαν τα λόγια των ποιμένων, του Συμεών και της Άννας. Αλλά δεν κατάλαβαν τον λόγο αυτόν η Μαρία και ο Ιωσήφ, όπως ακριβώς και τα λόγια του Συμεών τους κατέπληξαν. Ο Λουκάς ο οποίος μας ενημερώνει για το μυστήριο, θέλει απλώς να δείξει με τα λόγια αυτά, ότι το μυστήριο περικλείε βάθος ανεξερεύνητο (L). Αλλά και αυτά τα λόγια του αγγέλου δεν περιείχαν με σαφήνεια την έννοια της κατά φύση θείας υιότητας του Σωτήρα (δ). Στο μυστήριο αυτό οι γονείς του Ιησού εισέδυσαν βαθμιαία και από όσα στη συνέχεια μάθαιναν για τον Ιησού, αποκόμιζαν την πληροφορία ότι η προηγούμενη γνώση τους για τη μεσσιακή ιδιότητα του Ιησού ήταν ανεπαρκής (p.g.). Ο Λουκάς ίσως δεν θα είχε γράψει την φράση αυτή, αν δεν είχε ακούσει αυτήν από το στόμα της ίδιας της

Μαρίας. Τη στιγμή που η μητέρα του Ιησού υπενθύμιζε στους πρώτους Χριστιανούς τις αναμνήσεις, τις οποίες είχε διατηρήσει στην καρδιά της, μπορούσε να πει, ότι όταν είχε κοντά της τον Ιησού ως παιδί και ως έφηβο, δεν είχε αντιληφθεί τι εμπερίκλειε η φύση και η αποστολή του Υιού της (L). Δεν κατάλαβαν τι έργο είχε ο Ιησούς στο ναό του Πατέρα του. Πίστευαν σε αυτόν ως Μεσσία, αλλά ίσως σκέφτονταν ότι είχε δικαιώματα πάνω στο βασιλικό θρόνο του Δαβίδ. Και ίσως εύρισκαν ότι η θέση του ήταν μάλλον στο βασιλικό ανάκτορο παρά στο ναό. Δεν είχαν αντιληφθεί και το προφητικό αξίωμά του, για το οποίο επιφυλασσόταν σε αυτόν μεγάλο έργο για εκτέλεση.

Λουκ 2.51 καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ, καὶ ἦν ὑποτασσόμενος⁽¹⁾ αὐτοῖς⁽²⁾. καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει⁽³⁾ πάντα τὰ ῥήματα⁽⁴⁾ ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ἐπειτα ο Ιησούς κατέβηκε μαζί τους από τα Ιεροσόλυμα και ήλθε στη Ναζαρέτ. Και εξακολουθούσε ως υπάκουο παιδί να υποτάσσεται σ' αυτούς. Η μητέρα του μάλιστα διατηρούσε τα λόγια και τα γεγονότα αυτά στη μνήμη της, βαθιά χαραγμένα στην καρδιά της.

(1) Με δική του θέληση (b). Η περίφραση του ἦν μαζί με την μετοχή, τονίζει το συνεχές της υποταγής (p), και δείχνει ενέργεια εσκεμμένη, η οποία ανανεωνόταν κάθε στιγμή (g). Εκπληκτική ήταν η υποταγή εκείνου, στον οποίο τα πάντα υποτάσσονται. Και πριν υποτασσόταν σε αυτούς, αλλά αναφέρεται και τώρα αυτό, όταν θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να νομιστεί ότι από την ώρα εκείνη έβγαλε τον εαυτό του από την επίβλεψη και την κηδεμονία των γονιών του. Δεν αξιώθηκαν ούτε οι άγγελοι τέτοιας τιμής, όπως αξιώθηκαν οι γονείς του Ιησού (b). Συμπεραίνουμε από αυτό, το δίδαγμα της υπομονετικής προετοιμασίας την ώρα που αναμένουμε με ταπείνωση τον κατάλληλο χρόνο, τον οποίο ο Θεός έχει ορίσει ως καιρό κλήσης μας στο έργο του, εάν φιλοδοξούμε να αποβούμε γνήσιοι εργάτες του. Κανείς άλλος δεν επιθύμησε ποτέ να επιδοθεί στο έργο του επουράνιου Πατέρα, όσο το επιθύμησε ο Ιησούς. Και όμως αναμένει ήσυχα και χωρίς να εκδηλώνει κάποια ανυπομονησία, για 18 ολόκληρα χρόνια, από την εποχή που ανέβηκε για πρώτη φορά στα Ιεροσόλυμα. Υποτασσόταν σε αυτούς «δίνοντας παράδειγμα σε όλους τους γιους να τιμούν τους γονείς, όχι μόνο τους φυσικούς αλλά και τους θετούς και να κάνουν όσα διατάσσονται εκτός από εκείνα, τα οποία βλάπτουν τη θεοσέβεια. Διότι για αυτό και έμενε στο ναό, για να προτιμήσει τη θεοσέβεια και τον αληθινό πατέρα του και Θεό από τους σαρκικούς συγγενείς» (Ω).

(2) Στη φράση ήταν υποτασσόμενος σε αυτούς, περιλαμβάνονται 18 έτη της ζωής του Ιησού (g). Το «σε αυτούς» επίσης αποτελεί την τελευταία αναφορά για τον Ιωσήφ. Είναι σχεδόν βέβαιο, ότι πέθανε πριν ακόμη αρχίσει η δημόσια δράση του Χριστού (p). Έτσι έδωσε παράδειγμα στα παιδιά να είναι πειθαρχικά και υπάκουα προς τους γονείς τους εν Κυρίω. Αφού γεννήθηκε από γυναίκα μπήκε κάτω από το νόμο της πέμπτης εντολής. Παρόλο που οι γονείς του ήταν φτωχοί και άσημοι, παρόλο που ο πατέρας του ήταν ο νομιζόμενος πατέρας του, όμως υποτασσόταν σε αυτούς. Παρόλο που ήταν δυναμωμένος πνευματικά και γεμάτος σοφία, παρόλο που ήταν ο Υιός του Θεού, όμως υποτασσόταν σε αυτούς. Ποια απάντηση και ποια δικαιολογία θα προβάλλουν εκείνοι, οι οποίοι, μολονότι ανώριμοι στη διάνοια και αδύναμοι, είναι ανυπάκουοι προς τους γονείς τους;

(3) Εκφράζει επιμελή και συνεχή τήρηση (p).

(4) Τα γεγονότα για τα οποία έγινε λόγος. Δεν μπορεί να αναφέρεται αυτό μόνο στο λόγο στο σ. 49, αλλά περιλαμβάνει ολόκληρο το περιεχόμενο του τεμαχίου, και γεγονότα και λόγους (g).

(5) Στο βάθος της καρδιάς, στη μνήμη της (δ). «Φύλαγε τα λόγια, όσα ο άγγελος είπε προς αυτήν, όσα οι βοσκοί, όσα ο Συμεών και η Άννα και όσα τώρα αυτός είπε προς αυτούς. Τα φύλαγε λοιπόν όλα σαν θησαυρό, επειδή ήταν γνωστική σε κάθε πράγμα. Διότι τίποτα δεν δεχόταν ότι λέγεται ή γίνεται τυχαία, αλλά όλα τα είχε μέσα της και άλλα μεν τα καταλάβαινε, άλλα δε τα ερευνούσε, ξέροντας, ότι θα έλθει καιρός, κατά τον οποίο θα φανερωθεί αυτό που κρύβεται μέσα στο παιδί» (Ω). Οσοδήποτε και αν παραμελούμε λόγια ανθρώπων ασαφή και σκοτεινά, δεν επιτρέπεται να κάνουμε το ίδιο για τα λόγια του Θεού. Ότι στην αρχή παρουσιάζεται σε μας σκοτεινό, έπειτα επόμενο είναι αυτό να αποσαφηνιστεί σε μας, αρκεί να επιμένουμε ζητώντας τον φωτισμό του Κυρίου.

Λουκ 2.52 Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε⁽¹⁾ σοφίᾳ⁽²⁾ καὶ ἡλικίᾳ⁽³⁾ καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και ο Ιησούς βαθμιαία και προοδευτικά εκδήλωνε τη θεία σοφία που εξαρχής είχε. Επίσης αναπτυσσόταν και σωματικά. Και σταδιακά απεκάλυπτε τη χάρη που του είχε δώσει εξαρχής ο Θεός, ο οποίος εκδήλωνε την εύνοιά του σ' αυτόν. Κατά το μέτρο δηλαδή της σωματικής αυξήσεως και αναπτύξεώς του απεκάλυπτε περισσότερο την ενίσχυση και την ευλογία που ο Θεός εξέχυνε πάνω στην ανθρώπινη

φύση του ήδη από τη σύλληψή του. Αλλά και οι άνθρωποι έβρισκαν σ' αυτόν ολοένα και περισσότερο έκτακτα και ασυνήθιστα χαρίσματα σοφίας, καλοσύνης και αρετής.

(1) «Δεν ειπώθηκε ότι πρόκοβε ως Λόγος που είναι και Θεός» (Ω). «Και πρόσεξε, ότι δεν είπε ότι ο Λόγος πρόκοβε, αλλά ο Ιησούς, για να μην θεωρήσεις ότι ο Λόγος ήταν γυμνός (χωρίς ανθρώπινη φύση)· αλλά επειδή έγινε σάρκα, λέγεται ότι και προκόβει, όταν δέχτηκε στη φύση του την προκοπή, δηλαδή την ανθρώπινη φύση. Διότι το «πρόκοβε» είναι της ανθρώπινης φύσης λοιπόν και εύλογα σε αυτήν θα αποδοθεί» (Κ). Και «σαν παιδί, σύμφωνα με το νόμο της ανθρώπινης φύσης, πρόκοβε σε αυτά λίγο-λίγο» (Ζ). «Με ανθρώπινο τρόπο ειπώθηκε και εδώ το «πρόκοβε», επειδή η προκοπή είναι πάλι των ανθρώπων. Διότι πράγματι, και ο ευαγγελιστής μιλώντας με ακριβή εξέταση, σύνδεσε την προκοπή με την ηλικία. Ο Λόγος όμως και ο Θεός δεν μετριούνται με ηλικία, αλλά των σωμάτων είναι οι ηλικίες. Του σώματος άρα είναι η προκοπή· διότι όσο ο ίδιος προόδευε, προόδευε σε αυτόν και η φανέρωση της θεότητας σε αυτούς που έβλεπαν. Όσο όμως περισσότερο αποκαλυπτόταν η θεότητα, τόσο περισσότερο αύξανε η χάρη του ως ανθρώπου μεταξύ όλων των ανθρώπων... Και για να ακριβολογήσουμε περισσότερο, αυτός ο ίδιος ως προς τον εαυτό του προόδευε... Αληθινή σάρκα φόρεσε ο Λόγος. Και όπως ακριβώς είπαμε ότι σωματικά έπαθε και σωματικά πεινούσε και σωματικά κοπίασε, έτσι και εύλογα θα μπορούσε να ειπωθεί ότι σωματικά προόδευε. Διότι η προκοπή, όποια είναι αυτή, δεν γινόταν ευρισκομένου του Λόγου έξω από την ανθρώπινη φύση... αλλά το ανθρώπινο στοιχείο τελειοποιούνταν ως προς τη Σοφία, με το να ανεβαίνει σιγά-σιγά πάνω από την ανθρώπινη φύση και να θεοποιείται» (Α). Προόδευε, αλλά πάνω από το μέτρο, κατά το οποίο θα προόδευε ένας συνηθισμένος άνθρωπος (b). Το «προκόπτω» μόνο εδώ βρίσκεται στα ευαγγέλια και αλλού στην Κ.Δ. μόνο στον Παύλο (Ρωμ. ιγ 12, Γαλ. α 14, Β Τιμ. β 16, γ 9, 13)(ρ). Αρχικά ήταν ρήμα μεταβατικό=πλατύνω ή επιμηκύνω με χτυπήματα της σφύρας· έπειτα έγινε αμετάβατο, όπως πάντοτε στην Κ.Δ. (L).

(2) Σοφία δεν εννοεί απλώς τη γνώση, αλλά με την ευρύτερη έννοια της λέξης, ώστε να περιλαμβάνεται σε αυτήν η γνώση (ρ). Υπάρχει και η γραφή: εν τη σοφία. «Πρόσεξε όμως, ότι αυτό που προκόβει σε κάτι, είναι διαφορετικό από εκείνο, στο οποίο λέγεται ότι προκόβει. Αν λοιπόν λέγεται ότι προκόβει στη σοφία, δεν πρόκοβε η σοφία, αλλά πρόκοβε σε αυτήν η ανθρώπινη φύση του» (Κ).

(3) Το «σε ηλικία» ή λέγεται με την έννοια όπως και σε μας, οπότε η έννοια του χωρίου: «πρόκοβε, λέει, όπως ακριβώς στην ηλικία, έτσι και στη σοφία και στη χάρη» (Γρηγ. Θεολ. στον Ζ)· όσο δηλαδή αύξανε στα χρόνια αύξανε και στη σοφία και στη χάρη (δ)· ή, πιο σωστά, στο ανάστημα, στο μέγεθος του σώματος, στη σωματική ανάπτυξη, όπως στο Λουκ. ιθ 3 (δ). Το προκόβω σε ηλικία αντιστοιχεί με το

μεγαλυνόταν ή πορευόταν μεγαλυνόμενο του Α΄ Βασ. β 26. Η διανοητική και ηθική του αύξηση (σοφία), όπως και η σωματική του αντίστοιχη, ήταν τέλεια (ρ). Το μεν «ηλικία» περιλαμβάνει όλα τα εξωτερικά πλεονεκτήματα κανονικής σωματικής ανάπτυξης, ενώ το «σοφία» όλα τα εσωτερικά πλεονεκτήματα ηθικής και διανοητικής ανάπτυξης πλήρους (g).

(4) «Είχε χάρη και μπροστά στο Θεό και μπροστά στους ανθρώπους, δηλαδή έπραττε και στο Θεό ευάρεστα και στους ανθρώπους επαινετά. Πρώτα όμως λέει το «στο Θεό» και μετά το «στους ανθρώπους». Διότι πρώτα στο Θεό πρέπει να αρέσουμε, έπειτα στους ανθρώπους» (Θφ). Το «χάρης» εδώ λεγόμενο για Θεό και ανθρώπους ταυτόχρονα, φανερώνει την εξαιρετική αγάπη και εύνοια και των δύο προς τον Σωτήρα. Και η μεν εύνοια του Θεού... είχε αιτία την τέλεια αναμαρτησία του Ιησού... ενώ η αγάπη των ανθρώπων προς αυτόν δείχνει, ότι εύρισκαν σε αυτόν τελείως ασυνήθιστα και έκτακτα πλεονεκτήματα σοφίας και αρετής (δ)· επειδή από τους ανθρώπους «πάντοτε θαυμαζόταν περισσότερο, φαινόταν με μεγαλύτερη χάρη σε αυτούς που τον έβλεπαν, λόγω των αποτελεσμάτων» (Ω). Ένα ζήτημα ανακύπτει από μόνο του εδώ: Αφού ο Ιησούς ήταν πάντοτε αγνός και αναμάρτητος, πώς είναι δυνατόν να λεχθεί για αυτόν, ότι πρόκοβε σε χάρη και για το Θεό; Στο ερώτημα αυτό μπορεί να δοθεί η απάντηση, ότι η προκοπή και πρόοδος στην αγιότητα δεν προϋποθέτει αναγκαστικά κάποια αμαρτία, σε οποιοδήποτε στάδιο αυτής της προόδου. Ο αρχάγγελος Γαβριήλ είναι αναμάρτητος. Η αγιότητά του όμως ούτε από μακριά δεν μπορεί να προσεγγίσει την άπειρη αγιότητα του Θεού. Ένας άγιος από αυτούς που έζησαν στη γη, αφού τελειώθηκε και εξυψώθηκε στον ουρανό, από την στιγμή κατά την οποία καθαγιασθηκε, είναι ελεύθερος από την αμαρτία. Κανείς όμως δεν μπορεί να πει για αυτόν, ότι έφτασε τα ύψη εκείνα της αγιότητας στα οποία προόδευσαν ο Γαβριήλ και ο Μιχαήλ. Ο Κύριος ως προς την ανθρώπινη φύση του πρόκοβε σε αγιότητα. Αλλά με αυτό δεν υπονοείται ποτέ, ότι έκανε αμαρτία ή βρέθηκε δόλος στο στόμα του ή ότι η φύση του η ανθρώπινη δεν υπήρξε πάντοτε και σε οποιαδήποτε στιγμή της ζωής του αγνή και άγια (ο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' (3)

Στίχ. 1-20. Το κήρυγμα του Ιωάννου.

Λουκ 3.1 ⁽¹⁾ Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου⁽²⁾ Καίσαρος⁽³⁾, ἡγεμονεύοντος⁽⁴⁾ Ποντίου Πιλάτου⁽⁵⁾ τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος⁽⁶⁾ τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου⁽⁷⁾, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ⁽⁸⁾ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας⁽⁹⁾ καὶ Τραχωνίτιδος⁽¹⁰⁾ χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς⁽¹¹⁾ τετραρχοῦντος,

Μετάφραση: Το δέκατο πέμπτο ἔτος της αυτοκρατορίας του Τιβερίου Καίσαρος, ὅταν ἡγεμόνας στην Ἰουδαία ἦταν ὁ Πόντιος Πιλάτος καὶ τετράρχης στη Γαλιλαία ὁ Ἡρώδης Αντίπας, ἐνῶ τετράρχης της Ἰτουραίας καὶ της Τραχωνίτιδος χώρας ἦταν ὁ Φίλιππος ὁ ἀδελφός του, καὶ τετράρχης της Αβιληνῆς ὁ Λυσανίας,

(1) Εδὼ ἡ σκηνὴ τῆς Κ. Διαθήκης ἀνοίγει (b). Ὁ Λουκάς κάνει αὐτὸ αἰσθητὸ στους ἀναγνώστες του, καθορίζοντας τὴ θέση αὐτῶν, τὰ ὁποῖα πρόκειται τώρα νὰ ἀφηγηθεῖ, στὸ πλαίσιο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας πρῶτον, καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς ἔπειτα (g). Ἀπὸ τους χριστιανούς συγγραφεῖς πρῶτος ὁ Λουκάς ἐπιχειρεῖ νὰ προσαρμόσει τὴν εὐαγγελικὴ ἱστορία στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου (p). «Σημειώνει ὁ εὐαγγελιστὴς τὸν καιρὸ καὶ τοῦ τότε Καίσαρα καὶ τῶν ἡγεμόνων, σύμφωνα με τὸ νόμο τῆς ἱστορίας· διότι εἶναι συνήθεια αὐτὸ στους ἱστορικούς» (Z).

(2) Ἡ λέξη ἡγεμονία ποὺ ἐκφράζει γενικὴ ἔννοια, σημαίνει ἐδὼ τὴν αυτοκρατορικὴ ἐξουσία. Ὁ Τιβερίος διαδέχτηκε τὸν Αὐγούστο ποὺ πέθανε στὶς 19 Αυγούστου τοῦ 767 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ἢ τὸ 14 μ.Χ.. Συνεπῶς ἡ χρονολογία ποὺ σημειώνεται ἐδὼ εἶναι τὸ ἔτος 28-29 μ.Χ. ἢ τὸ 781-782 ἀπὸ κτ. Ρώμης. Εφόσον ὁ Ἰησοῦς γεννήθηκε το ἀργότερο τὸ ἔτος 749 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, δηλαδὴ πρὶν τὸ θάνατο τοῦ Ἡρώδη ποὺ συνέβη τὸ 750, πρέπει νὰ ἦταν, ὅταν βαπτιζόταν, ἐτῶν 32. Αὐτὸ λοιπὸν ἐκφράζει ὁ Λουκάς πιο κάτω (γ 23) με τὴ φράση «ωσεί (περίπου) ἐτῶν τριάκοντα» (L). Εφόσον ὁμως στὸ χωρίο αὐτὸ τοῦ Λουκά προστίθεται καὶ ἡ μετοχὴ «αρχόμενος», πολλοὶ ἀπὸ τους νεώτερους ἐρμηνευτὲς ποὺ δέχονται ὅτι ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸ χρόνο τῆς βάπτισής του ἦταν 30 ἐτῶν, γιὰ ἐξομάλυνση τῆς δυσκολίας υποστήριξαν, ὅτι ἡ ἀρίθμηση τῶν ἐτῶν τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τιβερίου πρέπει νὰ ἀρχίσει 2 χρόνια νωρίτερα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Αὐγούστος πήρε συνάρχοντά του τὸν Τιβέριο. Κανεῖς ὁμως μεταξύ τῶν ἀρχαίων ἱστορικών δὲν χρονολογεῖ τὴν αυτοκρατορία τοῦ Τιβερίου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτή, οὔτε ἐπίσης τὰ νομίσματα καὶ οἱ ἐπιγραφές εὐνοοῦν τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ (g).

(3) «Δηλαδὴ (Τιβερίου) αυτοκράτορα· διότι τότε ὁ Καίσαρας ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸν βασιλιά· ὕστερα ὁμως τὸ ἀξίωμα τοῦ Καίσαρα υποβιβάστηκε» (Z). Ἡ ἐκκλησία

υφίσταται και εκδηλώνει την ύπαρξή της εντός των ορίων του κράτους. Για αυτό και η εποχή παίρνει την ονομασία της από το χρόνο της αυτοκρατορίας (b).

(4) Η γραφή «επιτροπεύοντος» που καθορίζει ακριβέστερα το αξίωμα του Πιλάτου, προήλθε προφανώς από διόρθωση (p). Η Ιουδαία, η Σαμάρεια και η Ιδουμαία κληροδοτήθηκαν από τον Ηρώδη στον γιο του Αρχέλαο. Όταν καθαιρέθηκε αυτός από τον αυτοκράτορα γύρω στο 6 μ.Χ. λόγω των σκληροτήτων του, οι κτήσεις του προσαρτήθηκαν στην αυτοκρατορία και συνενώθηκαν με την επαρχία της Συρίας (g). Οπότε η Ιουδαία και η Σαμάρεια πήραν επιτρόπους δικούς τους που είχαν την έδρα τους στην Καισάρεια του Στράτωνα (δ).

(5) Ο Πιλάτος διαδέχτηκε τον Βαλέριο Γκράτο το 25 μ.Χ. (p), ήταν επίτροπος για 10 ολόκληρα χρόνια και μετά λόγω της ωμότητάς του προς τους Σαμαρείτες, αφού καθαιρέθηκε από τον Βιτέλλιο ηγεμόνα της Συρίας, στάλθηκε για απολογία στη Ρώμη, όπου βρήκε πεθαμένο τον Τιβέριο και σύμφωνα με τον Ευσέβιο (Εκκλ. Ιστ. 2,7) αυτοκτόνησε επί Καλιγούλα (δ). «Αναφέρει δίκαια τον χρόνο και των αρχόντων ο ευαγγελιστής... για να μάθουμε ότι στα χρόνια της ενανθρώπησης του Κυρίου μας και Θεού Ιησού Χριστού, είχε εκλείψει τελείως άρχοντας και αρχηγός από τους Ιουδαίους και κυβερνούσαν αλλόφυλοι... Είχαν εκλείψει βεβαίως οι Ιουδαίοι άρχοντες σύμφωνα με τα λόγια του πατριάρχη Ιακώβ» (Σχ).

(6) Πουθενά αλλού στην Κ.Δ, δεν συναντιέται η λέξη, βρίσκεται όμως στον Ιώσηπο για τον Φίλιππο τετράρχη της Τραχωνίτιδας (Ιουδ. Πολ. ΙΙΙ,10,7). Ο τίτλος τετράρχης αφού χρησιμοποιήθηκε αρχικά με την κατά γράμμα έννοιά του, για τον κυβερνήτη μίας από τις 4 επαρχίες της Θεσσαλίας (Ευριπ. Αλκ. 1154) ή για τις επαρχίες της Γαλατίας (Στραβ. 12,430,540,560,567), κατέληξε να σημαίνει τον κυβερνήτη επαρχίας ή τμήματος χώρας που υποδιαιρέθηκε (p). Έτσι στην Παλαιστίνη μετά τον θάνατο του Ηρώδη το βασίλειό του διαιρέθηκε σε 3 μέρη καθένα από τα οποία δόθηκε σε καθέναν από τους γιους του που ονομάστηκε τετράρχης (δ).

(7) Ηρώδη του Αντίπα, γιου του Ηρώδη του Α΄ και της Σαμαρείτιδας Μαλθάκης (p). Έγινε τετράρχης της Περαιάς και Γαλιλαίας από το έτος 750-792, όταν, αφού ήλθε στη Ρώμη μαζί με την Ηρωδιάδα (το 39 μ.Χ), για να πετύχει τον τίτλο του βασιλιά, εξορίστηκε από τον Καλιγούλα στο Λούγδουνο και μετά στην Ισπανία, όπου και πέθανε (δ).

(8) Ετεροθαλής αδελφός του Αντίπα, άλλος από εκείνον του οποίου ο Αντίπας πήρε την σύζυγο. Ο Φίλιππος αυτός γιος του Ηρώδη Α΄ και της Κλεοπάτρας από τα Ιεροσόλυμα (δ) βασίλευσε περίπου 37 έτη, μέχρι το 33 μ.Χ., όταν πέθανε στην

Ιουλιάδα, την οποία είχε χτίσει προς τιμήν της Ιουλιάδος, συζύγου του Τιβερίου. Είχε χτίσει και την Καισάρεια Φιλίππου και θεωρούνταν ως ο καλύτερος από τους Ηρώδες (Ιωσ. Αρχ. XVIII 4,6). Είχε παντρευτεί την ανηψιά του Σαλώμη, αμέσως μετά τον χορό που έγινε από αυτήν, με τον οποίο πέτυχε αυτή τον αποκεφαλισμό του Ιωάννη (Ιωσ. Στο ίδιο 5,4).

(9) Οι κτήσεις του Φιλίππου περιλάμβαναν την Ιτουραία και Τραχωνίτιδα. Ο Ιώσηπος δεν αναφέρει την Ιτουραία, προσθέτει όμως στις κτήσεις του Φιλίππου την Βαταναία, την Γαυλωνίτιδα και την Αυρανίτιδα, χώρες που βρίσκονταν ανατολικά και βορ. ανατ. της λίμνης Γενησαρέτ. Τοποθετούν μερικές φορές την Ιτουραία στους ανατολικούς πρόποδες του Αντιλιβάνου, ανάμεσα σε αυτήν την οροσειρά και τη Δαμασκό. Πρέπει λοιπόν να υπάρχει και εκεί κάποια χώρα που έχει το όνομα αυτό (Ιωσ. Αρχ. XIV,7,4). Η Ιτουραία όμως για την οποία μιλά εδώ ο Λουκάς βρισκόταν πιθανώς ανατολικά της λίμνης Γενησαρέτ, σε αρκετά μεγάλη απόσταση από αυτήν, προς την έρημο της Συρίας (g).

(10) Η Τραχωνίτιδα ήταν χώρα ορεινή, που ονομάστηκε έτσι από δύο συμπαγή σβησμένα ηφαίστεια, που ονομάζονταν από τον Στράβωνα δύο τραχώνες (g). Βρισκόταν στα νότια της Δαμασκού (δ), βορ. ανατ. της Γαλιλαίας κατά την διεύθυνση της Δαμασκού και οι κάτοικοί της ήταν επιδέξιοι τοξότες και συχνότατα ληστές (p). Δεδομένου ότι στις κτήσεις του Φιλίππου περιλαμβάνονταν και άλλες χώρες, όπως είπαμε ή η φράση «της Ιτουρ. και Τραχ. χώρας» λέχθηκε για να δηλώσει και ευρύτερη χώρα, που περιλάμβανε την Αυρανίτιδα και Βαταναία, οπότε η λέξη Ιτουραία είναι και εδώ και αλλού επίθετο (p) ή, ο Λουκάς με τη φράση αυτή δήλωνε τα πιο απομακρυσμένα σημεία της τετραρχίας του Φιλίππου (L).

(11) Αρκετοί από τους νεώτερους ερμηνευτές απέδωσαν στο Λουκά χονδροειδή πλάνη αναχρονισμού υποθέτοντας, ότι ο εδώ αναφερόμενος Λυσανίας είναι ο γιος του Πτολεμαίου, που βασίλευσε στους Ιτουραίους πριν το 36 π.Χ., όταν και φονεύτηκε από τον Αντώνιο. Έτσι αυτός που πέθανε το 36 π.Χ. παρουσιάζεται να ζει και να βασιλεύει 60 έτη μετά το θάνατό του. Τέτοια όμως πλάνη του Λουκά παρουσιάζεται πάρα πολύ απίθανη (p). Πράγματι, βαθύτερη μελέτη του ζητήματος δικαίωσε τον Λουκά. Πρωτίστως ο παλαιός Λυσανίας είχε τον τίτλο του βασιλιά· ενώ εδώ έχουμε τετράρχη Λυσανία. Εκείνου η πρωτεύουσα ήταν η Χαλκίς και όχι η Άβιλα, ενώ το βασίλειό του ήταν στην Κοίλη Συρία. Εξάλλου σε μετάλλιο που βρέθηκε από τον Roscoe κατονομάζεται ο τετράρχης Λυσανίας και μέγας ιερέας, τίτλους τους οποίους ουδέποτε έφερε ο παλαιός Λυσανίας (g). Επιπλέον υφίστανται δύο επιγραφές (Corp. insc.graec. No 4521 και 4523) η μία από τις οποίες αποδεικνύει ότι ο Λυσανίας ο γιος του Πτολεμαίου άφησε παιδιά· ενώ η άλλη ότι το χρόνο που ο Τιβέριος συμβασίλευε

μαζί με τον Αύγουστο υπήρχε και τετράρχης Λυσανίας (ρ). Εάν όμως ο Λουκάς αναφέρει ειδικά και την Αβιληνή οφείλεται αυτό στο ότι οι κάτοικοί της συμπεριλήφθηκαν στη θεοκρατία όταν περιτμήθηκαν ένα αιώνα π.Χ. (g).

Λουκ 3.2 ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα⁽¹⁾ καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα⁽²⁾ Θεοῦ ἐπὶ⁽³⁾ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: τις ημέρες που αρχιερείς ήταν ο Άννας και ο Καϊάφας, ήλθε διαταγή από τον Θεό στο γιο του Ζαχαρία, τον Ιωάννη, στην έρημο όπου έμενε.

(1) Από το πολιτικό πεδίο ο Λουκάς μεταβαίνει στη θρησκευτική σφαίρα, η οποία αποτελεί τη φυσική μετάβαση στο υποκείμενο της αφήγησής του (g). Ο ενικός αριθμός ενώ επακολουθούν δύο πρόσωπα ίσως δεν χρησιμοποιήθηκε τυχαία, ασφαλώς όμως δεν μπήκε ειρωνικά. Θέλησε ίσως να εκφράσει ο ευαγγελιστής, ότι τα καθήκοντα της αρχιερωσύνης μοιράζονταν μεταξύ των δύο αυτών προσώπων ή ότι ο καθένας από αυτούς θεωρούνταν αρχιερέας από διαφορετικές οπτικές, ο Άννας κατά το δίκαιο αρχιερέας (Πράξ. 8 6) και ο Καϊάφας ντε φάκτο (Ιω. ια 49)(ρ). Ο Άννας που ήταν αρχιερέας από το έτος 7 μ.Χ., καθαιρέθηκε το 14 μ.Χ. από τον Γκράτο, ο οποίος μετά από επανειλημμένες εκλογές και καθαιρέσεις εγκατέστησε στη θέση του αρχιερέα, τον γαμπρό του Άννα Καϊάφα, που αρχιεράτευσε από το 17 μέχρι το 36 μ.Χ.. Ο Άννας όμως εξακολουθούσε να έχει κυριαρχούσα επιρροή (g), πολύ περισσότερο λόγω του ότι και οι 5 γιοι του αξιώθηκαν όλοι της αρχιερωσύνης (Ιωσ. Ιουδ.αρχ. ΧΧ,9,1)(δ). Την ανώμαλη αυτή κατάσταση χαρακτηρίζει ο Λουκάς με τη χρησιμοποίηση του ενικού (g) υπαινισσόμενος, ότι η αρχιερατική εξουσία, που είναι ενιαία, μοιραζόταν μεταξύ δύο προσώπων (L).

(2) Συνηθισμένη φράση στην προφητική γλώσσα (Ησ. λη 4,Ιερεμ. α 2)(g) που εκφράζει θεία έμπνευση και δεν συναντιέται αλλού στην Κ.Δ. (ρ). «Λόγος Κυρίου, δηλαδή πρόσταγμα» (Χ). «Για να μάθεις, ότι δεν ήλθε να δώσει μαρτυρία για το Χριστό αυτόκλητος, αλλά παρακινούμενος από το θείο Πνεύμα· διότι το «λόγος»... θα εννοήσεις ότι σημαίνει την προσταγή του Θεού» (Θφ).

(3) Η «επί» εδώ ισοδυναμεί με την «προς» και δηλώνει την θεία εντολή που από ψηλά κατέβηκε προς αυτόν (δ). Δεν αναφέρεται πώς ο λόγος του Κυρίου ήλθε στον Ιωάννη· εάν δηλαδή διαβιβάστηκε μέσω αγγέλου, όπως στον πατέρα του, ή με όνειρο, ή με οπτασία, ή με φωνή. Πάντως όμως πληροφορήθηκε ο Ιωάννης, ότι το πρόσταγμα αυτό προερχόταν από το Θεό.

(4) Με άρθρο=την γνωστή έρημο, επειδή αναφέρθηκε ήδη παραπάνω ως διαμονή του Ιωάννη (α 80) (ρ) ή απλώς την γνωστή έρημο Ιούδα (δ). Η διαταγή του Θεού ήλθε στον Ιωάννη στην έρημο. Εκείνους τους οποίους ο Θεός εκλέγει για κάποια αποστολή, τους βρίσκει οπουδήποτε και να είναι και οσοδήποτε απομακρυσμένοι και αν βρίσκονται. Όπως ο λόγος του Θεού δεν δένεται, την ώρα που οι διάκονοί του είναι δεμένοι στη φυλακή, έτσι ο λόγος του Θεού δεν χάνεται, όταν αυτοί προς τους οποίους απευθύνεται βρίσκονται στην έρημο. Ο λόγος του Θεού ήλθε προς τον Ιεζεκιήλ μεταξύ των αιχμαλώτων στη γη Χαλδαίων στον ποταμό Χοβάρ (Ιεζ. α 2) όπως και στον ευαγγελιστή Ιωάννη, όταν ήταν εξόριστος στο νησί Πάτμος.

Λουκ 3.3 καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον⁽¹⁾ τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας⁽²⁾ εἰς ἅφεσιν ἁμαρτιῶν⁽³⁾,

Μετάφραση: Έτσι, μετά από τη θεία αυτή κλήση, πήγε ο Ιωάννης σ' όλα τα περίχωρα του Ιορδάνη, και με το κήρυγμά του προέτρεπε τους ανθρώπους να μετανοήσουν και να δεχθούν βάπτισμα μετανοίας, για να λάβουν αργότερα την άφεση των αμαρτιών τους, την οποία θα τους εξασφάλιζε ο Μεσσίας που θα ερχόταν μετά από λίγο.

(1) Σημαίνει την παρόχθια περιοχή του ποταμού, προπαντός από το μέρος όπου η κοιλάδα διευρύνεται, λίγο πριν τις εκβολές του (g). Ο βαπτιστής κινήθηκε από βορρά από την ασβεστολιθική έρημο, προς την δυτική ακτή της Νεκράς Θάλασσας (ρ). Το προς βορρά μέρος της κοιλάδας είναι πολύ στενότερο. Και εκεί επίσης κήρυξε ο Ιωάννης (Ιω. γ 23), αλλά το κέντρο της δράσης του φαίνεται ότι δεν ήταν μακριά από τις εκβολές του ποταμού (L). Καθορίζοντας ο Λουκάς όλη την περίχωρο του Ιορδάνη ως τον τόπο της δράσης του Ιωάννη, συμφωνεί με τον τέταρτο ευαγγελιστή, ο οποίος (στο ι 40) καθορίζει ως το αρχικό θέατρο της δράσης του Ιωάννη, το τμήμα της Περαιάς, που αρδευόταν από τον Ιορδάνη (g). Εκείνοι οι οποίοι αρέσκονται στη μόνωση και έχουν αποχωριστεί μακριά από τον κόσμο, πρέπει ευχάριστα και πρόθυμα να εγκαταλείπουν τα ησυχαστήριά τους και να έρχονται σε μέρη πολυσύχναστα, όταν ο Θεός καλεί αυτούς εκεί για επιτέλεση ορισμένης αποστολής. Να και ο Ιωάννης βγαίνει από τη μόνωσή του και επιδίδεται σε δράση δημόσια και ένδοξη. Όταν επίσης κυκλώνεται από τα πλήθη των ανθρώπων που ζουν στις πόλεις, δεν καλεί αυτούς σε μίμηση της ερημικής του ζωής, ούτε αναγκάζει αυτούς να βγουν από τον τόσο διεφθαρμένο κόσμο και να κατοικήσουν στην έρημο όπως αυτός. Ο Ιωάννης όσο υπήρξε αυστηρός για τον εαυτό του, τόσο συγκαταβατικός υπήρξε για τους άλλους. Εξομολογούνταν σε αυτόν τις αμαρτίες τους και αντιλαμβάνονταν όλους

τους πειρασμούς τους. Αντί όμως να ζητήσει από αυτούς δύσκολα πράγματα και νηστείες αυστηρές, προέτρεπε αυτούς να χωριστούν από τις αμαρτίες τους και από τις αφορμές, οι οποίες οδηγούσαν σε αυτές.

(2) Δες Μάρκ. α 4. Το βάπτισμα αυτό «τούς έκανε κατάλληλους για μετάνοια και ετοίμαζε αυτούς που βαπτίζονταν, να δεχτούν αυτήν» (Σχ.). Σύμφωνα με τον γ. η τελετή του βαπτίσματος ήταν καινοτομία του Ιωάννη, διότι για μεν τους Ιουδαίους ο νόμος όριζε απλές πλύσεις, ενώ το βάπτισμα των προσηλύτων δεν φαίνεται να επικράτησε πριν την καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Το βάπτισμα όταν εφαρμοζόταν στους Ιουδαίους ήταν πολύ ταπεινωτικό για αυτούς, διότι συμβόλιζε όχι μερική κάθαρση, όπως οι καθάρσεις που όριζε ο νόμος, αλλά πλήρη ανακαίνιση, που προϋπέθετε καθολικό μολυσμό και όχι κάποιο μεμονωμένο σφάλμα (g). Ο Ιωάννης είχε την αξίωση οι ακροατές του να αλλάξουν σκέψεις και να μεταβάλλουν τρόπο ζωής, απομακρυνόμενοι από τις παραβάσεις τους και αποκτώντας καρδιές καινούργιες για να ζουν και νέα ζωή. Ο σκοπός του ευαγγελίου, το οποίο άρχισε ήδη να κηρύττεται, ήταν να καταστήσει ανθρώπους ευλαβείς και ευσεβείς, άγιους και ουράνιους, ταπεινούς και πράους, σώφρονες και αγνούς, δίκαιους και τίμιους, φιλόανθρωπους και συμπαθείς, αγαθούς σε όλες τις σχέσεις τους, από ανθρώπους των οποίων η συμπεριφορά και ο χαρακτήρας ήταν έως τώρα τελείως αντίθετα. Αυτό όμως ακριβώς είναι στην πραγματικότητα η μετάνοια.

(3) Το έργο του Χριστού δεν κυριεύει τις καρδιές των ανθρώπων, εάν δεν προηγηθεί σε αυτές το έργο του Προδρόμου του. Με άλλα λόγια, κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να εγκολπωθεί πραγματικά τις αλήθειες του Ευαγγελίου, εάν δεν προετοιμάσει την καρδιά του με την αληθινή μετάνοια. Κανείς δεν μπορεί να εγκολπωθεί τον Χριστό ως σωτήρα και λυτρωτή, εάν δεν συναισθανθεί προηγουμένως το κακό, το οποίο γεμίζει την καρδιά του, και εάν δεν μισήσει αυτό και δεν ποθήσει να ελευθερωθεί από αυτό.

Λουκ 3.4 ως γέγραπται ἐν βίβλῳ⁽¹⁾ λόγων⁽²⁾ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Φωνή⁽³⁾ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου⁽⁴⁾, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Και βγήκε ο Ιωάννης να κάνει ένα τέτοιο κήρυγμα σύμφωνα με όσα έχουν γραφεί στο βιβλίο που περιέχει τους θεόπνευστους λόγους του προφήτη Ησαΐα, ο οποίος είπε: Μια φωνή ανθρώπου κραυγάζει στην έρημο και λέει: Ετοιμάστε το δρόμο μέσα από τον οποίο θα έλθει σε σας ο Κύριος· κάνετε ίσιες και ομαλές τις

διαβάσεις απ' τις οποίες θα περάσει, καθαρίζοντας με τη μετάνοια την ψυχή σας για να δεχθεί τον Κύριο.

(1) Η λέξη χρησιμοποιείται επανειλημμένα από το Λουκά (κ 42 και Πράξ. α 20,ζ 42). Ο τύπος βίβλος είναι συνηθισμένος, όταν η έννοια είναι=βιβλίο ή σύγγραμμα, λέγεται όμως το βύβλος όταν πρόκειται να δηλωθεί το φυτό ή ο πάπυρος ως γραφική ύλη (Ηροδότ. Η 96,3, V 58,3)(ρ).

(2) Για τη λέξη λόγοι με την έννοια των λόγων διδασκάλου ή προφήτου, δες Πράξ. κ 35,Αμώς α 1 (ρ).

(3) «Ήταν φωνή, όχι Λόγος, έτρεχε μπροστά από τον Ιησού ως φωνή του Λόγου» (Κ). Ο Ιωάννης ήταν φωνή που γνωστοποιούσε το Λόγο. Ο όλος άνθρωπος ήταν φωνή. Το μήνυμα άξιζε περισσότερο από αυτόν που μήνυε και για αυτό αυτός που μήνυε, θεωρήθηκε κυρίως ως φωνή (ρ). Δες Ματθ. γ 3 όπου ερμηνεύτηκε ο όλος στ. του Ησαΐου.

(4) «Δηλαδή, Ετοιμαστείτε να αποδεχτείτε όσα θα ήθελε να νομοθετήσει ο Χριστός· απομακρύνετε τις καρδιές από τη σκιά του νόμου· σταματήστε τους τύπους· πάψτε να φρονείτε τα διεστραμμένα» (Κ). «Δεν εννοεί αισθητό δρόμο, αλλά τον εσωτερικό στην καρδιά, τον οποίο βαδίζει (ο Κύριος), περπατώντας μέσα στις καρδιές των αγίων» (Ω).

(5) Αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Ίσιος είναι κάθε δρόμος λείος και εύκολος, που οδηγεί στο αγαθό· ενώ διεστραμμένος είναι ο άλλος, αυτός δηλαδή που παρασύρει αυτούς που μπαίνουν σε αυτόν σε κακία. Διότι έχει γραφτεί για αυτούς· Των οποίων οι δρόμοι είναι ανώμαλοι και καμπύλες οι τροχιές τους. Επομένως η ευθύτητα της διάνοιας είναι σαν άλλος ορθός δρόμος, που δεν έχει κάτι διεστραμμένο. Τέτοιος ήταν ο θεσπέσιος ψαλμωδός που έψαλλε και έλεγε· δεν προσκολλήθηκε σε μένα καρδιά στρεβλή (Ψαλμ. ρ 3). Και ο μεν Ιησούς του Ναυή δίνοντας παραγγέλματα, έλεγε στο λαό: κάντε ευθείες τις καρδιές σας προς τον Θεό του Ισραήλ (Ιησ. Ν. κδ 23)· ενώ ο Ιωάννης λέει: Κάντε ίσιους τους δρόμους σας» (Κ).

Λουκ 3.5 ⁽¹⁾πᾶσα φάραγξ⁽²⁾ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος⁽³⁾ καὶ βουνὸς⁽⁴⁾ ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Κάθε φαράγγι και λαγκάδι θα γεμίσει και οι χαράδρες του θα σκεπασθούν, και κάθε μεγάλο βουνό και κάθε μικρός λόφος θα χαμηλώσει, ώστε το έδαφος να γίνει παντού ομαλό. Κι έτσι τα στραβά και ανώμαλα θα ισιώσουν και θα

ευθυγραμμισθούν, και οι πετρώδες δρόμοι θα γίνουν ομαλοί και λείοι. Δηλαδή πρέπει να εξαλειφθεί μέσα στις ψυχές των ανθρώπων κάθε ανευλάβεια και ανελικρίνεια και κακία που γεννά πνευματικό χάσμα· και κάθε εγωισμός και αλαζονεία που σαν βουνό υψώνεται στις καρδιές των ανθρώπων, καθώς και κάθε ανωμαλία και τραχύτητα και δυστροπία που προέρχεται από τα πάθη της αμαρτίας. Κι έτσι να γίνουν οι ψυχές σαν δρόμοι ομαλοί και σαν πλατείες ισοπεδωμένες, για να γίνει μέσα σ' αυτές η υποδοχή του μεγάλου βασιλιά, που έρχεται.

(1) «Μόνος αυτός (ο Λουκάς) από τους τρεις (ευαγγελιστές) πρόσθεσε στην προφητεία τα από το· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, παραλείποντας το «πάντα (όλα)» [το οποίο βρίσκεται στους Ο'], αλλά είπε σε πληθυντικό ευθείες· και αντί να πει «η τραχεία εις πεδία [όπως λένε οι Ο'] λέει η τραχεία εις οδούς λείας· αφήνοντας επίσης το και το «οφθήσεται η δόξα Κυρίου [το οποίο έχουν οι Ο'] είπε «και θα δει κάθε σάρκα», και όλα αυτά πρέπει να τα χρησιμοποιήσουμε για να δείξουμε ότι οι ευαγγελιστές συντομεύουν τα προφητικά λόγια» (Ω). Η όλη εικόνα, όπως εμφανίζεται με φυσικό τρόπο, αποσαφηνίζεται άριστα, ως εξής: «Υπάρχουν μεν κάποιοι δρόμοι ή και μονοπάτια, που είναι, από τη μία, ελάχιστα βατά, από την άλλη, είναι τόσο ανώμαλα, ώστε άλλοτε μεν να ανεβαίνουν σε όρη και βουνά, άλλοτε δε να κατεβαίνουν και να καταλήγουν σε γκρεμούς και αυτού του είδους οι δρόμοι, επειδή πάνε σε ύψος και βάθος, είναι πολύ δύσκολο να βαδιστούν. Αν όμως θα γινόταν με κάποιο τρόπο να βυθιστούν, από τη μία, τα υψηλά και ανηφορικά και να γεμίσουν, από την άλλη, τα κοίλα και βαθιά, τότε βεβαίως τα στραβά θα γίνουν ευθεία και τα ανώμαλα μέρη και που ήταν κάποτε σαν φαράγγια, θα είναι σαν πεδιάδες που θα έχουν ίσιο το δρόμο» (Κ). Με αυτά ο προφήτης παριστάνει την εξάλειψη της αμαρτίας σε όλα της τα είδη (δ). Με κάθε μία ονομασία (φαράγγι, όρος, βουνό, σκολιό, τραχεία) ή, φανερώνει επιμέρους κακίες και ελαττώματα, δηλαδή «υπαινίσσεται με τα φαράγγια αυτούς που είναι απότομοι και ελκύονται στην κακία· διότι είναι απότομο και απόκρημνο το φαράγγι· ενώ με το όρος και το βουνό (εννοεί) τους υπερήφανους και σκληρούς και άκαρπους σε αρετή· και γεμίζει μεν κάθε φαράγγι όταν μπει αυτό που λείπει, δηλαδή η ευσέβεια και η αρετή· ενώ ταπεινώνεται κάθε όρος και βουνό, όταν κόβεται το περιττό, δηλαδή η ασέβεια και η κακία» (Ζ). Ή, πιο σωστή ερμηνεία, όλες οι παραλλαγές αυτές του ίδιου δρόμου αναφέρονται εδώ, για να παραστήσουν τα διάφορα είδη, και εμφανίσεις της αμαρτίας και να δείξουν την πολλαπλότητα και ποικιλία τους και όχι για να απεικονιστεί με κάθε μία από αυτές, ξεχωριστό είδος αμαρτημάτων όπως νόμισαν κάποιοι από τους αρχαίους ερμηνευτές (δ). Η μεταβολή αυτή τότε και πώς θα γίνει; Ή, αναφέρεται στο μετέπειτα έργο του Χριστού, ο οποίος «κατάργησε με την σάρκα του την αμαρτία και όλα έγιναν λεία και ευκολοδιάβατα... Διότι αυτός, κατέστησε σε μας τον δρόμο της ευσέβειας λείο και εύκολο να τον

διατρέξουμε, χωρίς να έχει τίποτα το ανηφορικό ή το κοίλο και κατηφορικό, εξαιτίας των οποίων κάποτε αυτός ο δρόμος ήταν ανώμαλος και δύσκολος να περπατηθεί» (Κ). «Διότι ο καθένας από εμάς ήταν στραβός· με τον ερχομό λοιπόν του Χριστού, που γίνεται στην ψυχή, γίνονται τα στραβά ευθεία» (Ω). Ή, αναφέρεται στην προετοιμασία, η οποία πρέπει να συντελεστεί για υποδοχή του Σωτήρα. Περιγράφει ο προφήτης την εξάλειψη της αμαρτίας ως αναγκαία προϋπόθεση την έλευσης του Θεού Σωτήρα στους αμαρτωλούς· διότι η μόνη οδός, μέσω της οποίας μπορεί να έλθει προς αυτούς ο Σωτήρας, είναι η ευθεία και επίπεδη· όλα λοιπόν τα εμπόδια σε αυτήν, είτε όρη, είτε χαράδρες και φαράγγια, πρέπει να φύγουν με τη μετάνοια, για να μπορέσουν να δεχτούν μέσα τους το Θεό Σωτήρα με την πίστη (δ).

(2) =κάθε χάσμα και σχισμή ανάμεσα στα βουνά (δ). Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ.. Βρίσκεται και στους Ο΄ (Ιουδίθ β 8) και στους εθνικούς (ρ).

(3) Για τα μεν μεγάλα βουνά λέγεται η λέξη όρος, ενώ για τα μικρά η λέξη βουνός=λόφος (δ).

(4) Ο Ηρόδοτος (IV 199,2) φαίνεται να υπονοεί ότι η λέξη βουνός είναι κυρηναϊκή. Συναντιέται όμως συχνά στους μεταγενέστερους και στους Ο΄. Δες κγ 30 και για την έννοια τα χωρία Ζαχ. δ 7 και Ησ. μ 4 (ρ).

(5) «Τα στραβά ήθη των διεστραμμένων ανθρώπων και οι ανώμαλες γνώμες τους, θα γίνουν ίσιες και λείες, ώστε να βαδίζει πάνω τους ομαλά ο Χριστός» (Ζ).

Λουκ 3.6 καὶ⁽¹⁾ ὄψεται πᾶσα σὰρξ⁽²⁾ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και τότε, όταν συντελεσθεί η πνευματική αυτή προετοιμασία, κάθε καλοδιάθετος άνθρωπος, αν και κουβαλά επάνω του την αδύνατη σάρκα, θα δει και θα απολαύσει την οδό της σωτηρίας που έδειξε ο Θεός με την ενανθρώπιση του Χριστού.

(1) Από τη στιγμή που θα συντελεστεί αυτή η ηθική μεταβολή, θα καταστεί δυνατόν να εμφανιστεί ο Κύριος (g). Δεν θα υπάρχει πλέον κάποια ανισότητα, που να ρίχνει τη σκιά της στο δρόμο, αλλά όλα τα μέρη θα είναι ομοίως και εξίσου εκτεθειμένα στο φως (b). Η παράθεση του χωρίου γίνεται από τους Ο΄, από τους οποίους δεν παίρνεται ο όλος στ. αλλά μόνη η δεύτερη πρόταση (δ).

(2) «Με τη λέξη σάρκα, εδώ, θα εννοήσουμε τον άνθρωπο συνολικά και θα θεωρήσουμε ότι αναφέρεται σε όλο το ανθρώπινο γένος. Διότι έτσι θα δει κάθε σάρκα

τη σωτηρία του Θεού. Όχι πλέον μόνος ο Ισραήλ, αλλά κάθε σάρκα. Διότι ο Σωτήρας και Κύριος των όλων, δεν έχει περιορισμένη την ημερότητα, ούτε βεβαίως διέσωσε ένα έθνος· αλλά προσέλκυσε μάλλον όλη τη γη» (Κ). «Στα πέρατα της γης θα κηρυχτεί η δύναμη και η γνώση αυτών των χαρμόσυνων αγγελιών, μεταβάλλοντας το γένος των ανθρώπων από θηριώδη τρόπο και σκληρότατο φρόνημα, σε πολλή ημερότητα και πραότητα» (Σχ.). Όλοι θα δουν τη σωτηρία του Θεού. Όχι μόνο οι Ιουδαίοι αλλά και οι εθνικοί. Όλοι θα έχουν αυτήν μπροστά τους, να προσφέρεται σε αυτούς και όσοι θα έχουν τη διάθεση αγαθή, θα δουν αυτήν, και θα απολαύσουν αυτήν και θα επωφεληθούν από αυτήν.

(3) «Δηλαδή του Πατέρα. Διότι έστειλε σε μας τον Υιό ως Σωτήρα» (Κ). Σωτήριοι του Θεού=ή, το σωτήριο έργο του Θεού (δ) ή, «την σωτήρια ενανθρώπιση» (Ζ) ή, την οδό της σωτηρίας που σχεδιάστηκε από το Θεό, τον Μεσσία (b). Η δεύτερη ερμηνεία και η τελευταία είναι πιο εύστοχες. Ότι η σωτηρία του Θεού πρέπει να γνωστοποιηθεί σε όλο το ανθρώπινο γένος, είναι το κύριο θέμα του ευαγγελίου του Λουκά (ρ). Επειδή λοιπόν αυτός ο στίχος του Ησαΐου ανταποκρίνεται στο πνεύμα του ευαγγελίου του, για αυτό και ο ευαγγελιστής παρουσίασε ολόκληρο το χωρίο του Ησαΐου, για να περιλάβει και αυτόν τον στίχο (g).

Λουκ 3.7 "Ελεγεν⁽¹⁾ οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις⁽²⁾ βαπτισθῆναι⁽³⁾ ὑπ' αὐτοῦ, γεννήματα ἐχιδνῶν⁽⁴⁾, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς⁽⁵⁾;

Μετάφραση: Έλεγε λοιπόν ο Ιωάννης στα πλήθη του λαού που έβγαιναν για να βαπτισθούν απ' αυτόν: Απόγονοι των φαρμακερών οχιών, που έχετε την κακία κληρονομική διότι και οι πρόγονοί σας ήταν γεμάτοι από το δηλητήριο της πονηρίας και της μοχθηρίας· ποιός σας συμβούλευσε και σας έδειξε το δρόμο να φύγετε και να σωθείτε από την οργή που πρόκειται σε λίγο να ξεσπάσει;

(1) Έλεγε εξακολουθητικά. Δεν είναι ανάγκη να θεωρήσουμε τα ακόλουθα λόγια, ότι λέχθηκαν μία μόνο φορά σε ορισμένη περίπτωση, αλλά ως περίληψη του συνηθισμένου κηρύγματος του βαπτιστή προς τους όχλους που έβγαιναν στην έρημο προς αυτόν (ρ). Δες και Ματθ. γ 7-10, όπου ερμηνεύονται τα μέχρι τον στίχο 9 λόγια του βαπτιστή.

(2) Σύμφωνα με τον Ματθαίο τα λόγια αυτά απευθύνθηκαν στους Σαδδουκαίους και Φαρισαίους. Πρόκειται εκεί για κάποια συγκεκριμένη περίπτωση (g). Τα φρονήματα και συναισθήματα που καταδικάζονται εδώ, ήταν των Φαρισαίων και Σαδδουκαίων. Αυτοί όμως είχαν εμπνεύσει αυτά και στο λαό (L). Ο βαπτιστής ήταν

ίσος με όλους και δεν απέβλεπε σε πρόσωπα ανθρώπων. Ό,τι κήρυττε προς το λαό ελέγχοντας την κακία του, το ίδιο επαναλάμβανε και προς τους Σαδδουκαίους και Φαρισαίους, χωρίς να υποχωρεί απέναντί τους και μη ζητώντας να κολακεύσει αυτούς. Και όπως δεν κολάκευε τους μεγάλους και ισχυρούς, έτσι δεν δίσταζε να απευθύνει τους ελέγχους του και προς τους πολλούς.

(3) Έρχονταν στο βάπτισμα σαν σε κάποια μαγική τελετή, η οποία ενδεχομένως θα παρείχε σε αυτούς κάτι καλό, ανεξαρτήτως της ηθικής τους κατάστασης, για την οποία δεν φρόντιζαν καθόλου (ρ). Στην περίπτωση του Ματθαίου οι άρχοντες των Ιουδαίων έρχονταν αναποφάσιστοι, μάλλον με την πρόθεση, αφού δουν πρώτα και ακούσουν, τότε να αποφασίσουν, εάν θα λάμβαναν το βάπτισμα. Για αυτό ο έλεγχος του Ιωάννη εξόργισε και απομάκρυνε αυτούς.

(4) Τις μεταφορές του ο Ιωάννης (έχιδνες, πέτρες, δέντρα) όπως και τις προφητείες του (όρη, φαράγγια κλπ.) τα παίρνει από την έρημο (ρ). Ονομάζει αυτούς γεννήματα εχιδνών. Λιγότερο πιθανή ερμηνεία, διότι «λένε ότι η οχιά όταν συλλαμβάνει, σκοτώνει το αρσενικό από το οποίο συνέλαβε, του οποίου το σπέρμα αυξανόμενο, σκοτώνει και αυτήν που συνέλαβε» (Ω). «Διότι πράγματι, λένε ότι αυτό το ζώο έτσι γεννιέται, τρώγοντας δηλαδή τη μήτρα» (Θφ), «σαν μία ποινή για τον πατέρα που φονεύτηκε. Άρα το γέννημα της οχιάς είναι πατροκτόνο και μητροκτόνο. Τέτοιοι ήταν και οι Ιουδαίοι, αφού φόνευαν με τα χέρια τους, τους πνευματικούς τους πατέρες και διδασκάλους» (Ω). Πιο σωστή ερμηνεία: Τους ονομάζει έτσι διότι η οχιά είναι ο τύπος του δηλητηριώδους και σκληρού ζώου και η εικόνα των ανθρώπων που έχουν τέτοιο χαρακτήρα. Οι κλασικοί συγγραφείς σημείωσαν επίσης και την ευκολία, με την οποία μπαίνει κάπου η οχιά χωρίς να γίνει αντιληπτή (Σοφοκ. Αντιγ. 532). Το φίδι ήταν στους Ιουδαίους σύμβολο της φρόνησης (Ματθ. ι 16) και πιθανώς αυτή η ιδέα κυριαρχεί εδώ. Οι σκληροί αυτοί και πικροί άνθρωποι ωθούνται σαν από κάποιο ένστικτο προς το βάπτισμα, για να αποφύγουν την τιμωρία που τους απειλεί. Βλέπουν λοιπόν σε αυτό μέσο προφυλακτικό, που λαμβάνεται τυπικά και χωρίς κάποια εσωτερική μεταβολή και διόρθωση (L). Το ότι η γενιά εκείνη ήταν διεφθαρμένη και δηλητηριώδης και ο Θεός παρ' όλα αυτά αντί να καταστρέψει, ανεχόταν αυτήν, δείχνει την αγαθότητα και μακροθυμία του Θεού. Όχι μόνο δεν φέρνει εναντίον της κατακλυσμό ή φωτιά από τον ουρανό, αλλά και ανοίγει μπροστά της οδό μετάνοιας.

(5) Οργή είναι η μεγάλη μεσσιακή κρίση, με την οποία οι προφήτες συχνά είχαν απειλήσει τον Ισραήλ (g). Είναι δυνατόν να αναφέρεται αυτή πρωτίστως στην εθνική κρίση, που συνεπάγεται την καταστροφή της Ιερουσαλήμ, αλλά και στις ποινές που θα έρθουν κατά την έσχατη ημέρα (Ρωμ. α 18,β 5,8, γ 5,ε 9) (ρ). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Επειδή ο μακάριος βαπτιστής ήταν γεμάτος από Άγιο Πνεύμα,

δεν αγνοούσε αυτά που θα τολμούσε εναντίον του Χριστού η κακότητα των Ιουδαίων. Προγνώριζε δηλαδή ότι και θα απιστήσουν σε αυτόν και αφού κινήσουν την δηλητηριώδη γλώσσα τους θα του εκτοξεύσουν χλευασμούς. Προς εκείνα λοιπόν βλέποντας, ελέγχει αυτούς» (Κ).

Λουκ 3.8 ποιήσατε οὖν⁽¹⁾ καρπούς ἀξίους τῆς μετανοίας⁽²⁾· καὶ μὴ ἄρξησθε⁽³⁾ λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ⁽⁴⁾, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων⁽⁵⁾ τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

Μετάφραση: Μόνο το βάπτισμα δεν σας ωφελεί. Αν θέλετε να σωθείτε από την οργή, κάνετε καλά έργα, τα οποία είναι άξιοι καρποί της αληθινής μετάνοιας, και δείξτε με ενάρετες πράξεις την ειλικρινή μετάνοιά σας. Και μην αρχίσετε να λέτε μέσα σας, πατέρα έχουμε τον Αβραάμ· διότι σας λέω ότι ο Θεός έχει τη δύναμη και από το πλέον ακατάλληλο υλικό, ακόμη κι απ' αυτές εδώ τις πέτρες, να αναστήσει απογόνους στον Αβραάμ.

(1) Η σύνδεση με τα παραπάνω=Το βάπτισμα, όπως θέλετε να το πάρετε, δεν ωφελεί τίποτα. Εάν λοιπόν θέλετε να αποφύγετε την οργή, κάντε... (g).

(2) «Ποιοι λοιπόν είναι οι καρποί; Η ειρήνη, η μακροθυμία, η καλοσύνη, η αγαθότητα, η πίστη, η πραότητα, η εγκράτεια και τα σύμφωνα με αυτά, τα οποία λέγονται και καρποί του πνεύματος. Αυτοί λοιπόν που ανάλογα με το πλήθος και μέγεθος των προηγούμενων αμαρτημάτων, εργάζονται το καλό, κάνουν καρπούς του πνεύματος άξιους της μετάνοιας, λόγω των οποίων αυτοί που προηγουμένως έγιναν απόγονοι οχιών, αφού μεταβλήθηκαν, γίνονται γιοι του ουράνιου πατέρα» (Ω). «Καρπός μετάνοιας είναι πρωτίστως μεν η πίστη στο Χριστό· μαζί βεβαίως με αυτό και ο ευαγγελικός τρόπος ζωής· και γενικώς τα αντιτιθέμενα στην αμαρτία έργα της δικαιοσύνης, τα οποία αυτός που μετανιώνει οφείλει να καρποφορεί άξια της μετάνοιας» (Κ). Με τους καρπούς της μετάνοιας θα γίνει ολοφάνερο, εάν αυτή είναι ειλικρινής ή όχι. Με την μεταβολή και αλλαγή της συμπεριφοράς μας θα δειχτεί και η μεταβολή των φρονημάτων μας και η αλλαγή της διάνοιάς μας και των σκέψεών μας.

(3) Κόβει προκαταβολικά κάθε απόπειρα για δικαιολογία (b). Το «αρχίσετε να λέτε» είναι το αποτέλεσμα του «νομίζετε ότι μπορείτε να λέτε», το οποίο γράφει ο Ματθαίος. Το δεύτερο αυτό αναφέρεται στη διάνοια, στον ενδιάθετο λόγο· το πρώτο στον προφορικό λόγο, την εκδήλωση του εσωτερικού φρονήματος και με λόγο (δ).

(4) «Έχεις ένδοξο πρόγονο; Εάν τον μιμηθείς με ζήλο κέρδισες. Εάν όμως δεν τον μιμηθείς με ζήλο, γίνεται κατήγορος ο ένδοξος, διότι από ρίζα δίκαιη βγήκες πικρός καρπός» (Χ). «Διότι τι ωφελεί η σαρκική ευγένεια αυτούς που την έχουν;... Ο Θεός ζητά τη συγγένεια στο ήθος και τους τρόπους. Είναι μάταιο λοιπόν να καυχιέται κάποιος για προγόνους αγίους και αγαθούς, αλλά να μειονεκτεί πολύ σε σχέση με την αρετή εκείνων» (Κ). «Διότι η αγία Γραφή ξέρει να ονομάζει νόμους συγγένειας, όχι τους φυσικούς, αλλά από την αρετή και την κακία· και με όποιους κάποιος έχει τυχόν τους ίδιους τρόπους, αυτός λέει η Γραφή ότι είναι και γιος και αδελφός» (Χ).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Ποιες πέτρες; Δεν έδειχνε πέτρες άψυχες, αλλά ανθρώπους που ήταν αναίσθητες πέτρες, επειδή ακριβώς προσκυνούσαν πέτρες και ξύλα, και συνέβη σε αυτούς αυτό που έχει γραφτεί «είθε να γίνουν όμοιοι με αυτά, αυτοί που δημιουργούν αυτά και όλοι όσοι στηρίζουν την πίστη τους σε αυτά»» (Ω). Πιο σωστή ερμηνεία: Σχηματίζεται λογοπαίγνιο στην εβραϊκή γλώσσα ανάμεσα στις λέξεις τέκνα (μπανίμ) και πέτρες (αμπανίμ)(ρ). Επιπλέον επίσης ο Αβραάμ είχε συγκριθεί από τον Ησαΐα (να 1,2) με στέρεη πέτρα, από την οποία ο Θεός λατόμησε τους Ισραηλίτες (L)=από το πλέον ακατάλληλο υλικό μπορεί ο Θεός να αναδείξει γνήσια τέκνα του Αβραάμ (Ρωμ. 8,6,7,ια 13-24,Γαλ. 3 21-31)(ρ). Ο Θεός δεν έχει ανάγκη εμάς ούτε τις υπηρεσίες μας, αλλά μπορεί να εξασφαλίσει την δόξα του και την πραγματοποίηση των βουλών του και χωρίς εμάς. Εάν εμείς αποκοπούμε και καταρρεύσουμε, μπορεί να αναδείξει νέα εκκλησία για τον εαυτό του από το πλέον ακατάλληλο και ανέλπιστο ανθρώπινο υλικό· ακόμη και από τις πέτρες μπορεί να αναστήσει παιδιά στον Αβραάμ.

Λουκ 3.9 ἤδη⁽¹⁾ δὲ καὶ ἡ ἀξίνη⁽²⁾ πρὸς τὴν ρίζαν⁽³⁾ τῶν δένδρων⁽⁴⁾ κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Μετάφραση: Τώρα μάλιστα και το τσεκούρι της θείας κρίσεως και οργής βρίσκεται κοντά στη ρίζα των δένδρων, έτοιμο να κόψει σύρριζα κάθε άκαρπο κόβεται απ' το βάθος του και ρίχνεται στη φωτιά. Αυτό θα πάθει και κάθε άνθρωπος που δεν έχει καρπό αρετής.

(1) =Παρόλο που εσείς δεν περιμένετε καθόλου αυτό (ρ).

(2) «Αξίνα εδώ ονομάζει την πάρα πολύ κοφτερή οργή, την οποία έφερε πάνω στους Ιουδαίους ο Θεός και Πατέρας στη συνέχεια, λόγω της ασέβειας προς το Χριστό» (Ω). «Διότι ήρθε πάνω τους σαν πέλεκυς η οργή... Και σαν άκαρπο και όχι καλό πλέον φυτό, κόπηκε από το Θεό» (Κ). «Ποια λοιπόν είναι η αξίνα; Η τιμωρία και η

κόλαση. Ποια είναι τα δέντρα; Οι άνθρωποι. Ποια τα άχυρα; Οι κακοί. Ποιο το στάρι; Οι αγαθοί. Ποιο το φτυάρι; Το ξεχώρισμα» (Χ). Από τη στιγμή που άρχισε να κηρύττεται το ευαγγέλιο, η αξίνα βρίσκεται στη ρίζα των δέντρων. Οι απειλές εναντίον των αμαρτωλών και αμετανόητων είναι τώρα φοβερότερες από πριν, όπως και οι ενθαρρύνσεις προς αυτούς που μετανοούν είναι τώρα πλουσιότερες και πιο χαρμόσυνες.

(3) Η λέξη μαζί με το «κεῖται» μπορεί να ερμηνευτεί ή, έφτασε στη ρίζα και βρίσκεται εκεί, ή κατευθύνεται προς τη ρίζα. Σε κάθε μία από τις δύο περιπτώσεις η έννοια είναι ότι η κρίση δεν είναι μόνο αναπόφευκτη, αλλά και επίκειται. Για αυτό και υπάρχουν οι ενεστώτες κόβεται και ρίχνεται (ρ). Έξυπνη και η επόμενη ερμηνεία: «Όμως δεν λέει ότι η αξίνα βρίσκεται στη ρίζα, αλλά προς τη ρίζα, δηλαδή κοντά στη ρίζα. Κόπηκαν δηλαδή τα κλαδιά, αλλά δεν σκάφηκε από την ίδια τη ρίζα το φυτό· διότι σώθηκε το υπόλειμμα του Ισραήλ και δεν χάθηκε ολόκληρος ο λαός από τη ρίζα του» (Κ).

(4) Η εικόνα της αξίνας στη ρίζα των δέντρων βρίσκεται σε αρμονία με αυτήν των καρπών του σ. 8. Στην ανατολή τα δέντρα υπολογίζονται κυρίως βάσει των καρπών που παράγουν, ενώ άκαρπα δέντρα συνήθως κόβονται (ρ). Δέντρα τα οποία δεν παράγουν καρπούς για δόξα της θείας χάρης, ας χρησιμοποιούνται για τη φωτιά για τιμή και δόξα της θείας δικαιοσύνης.

Λουκ 3.10 Καὶ⁽¹⁾ ἐπηρώτων⁽²⁾ αὐτὸν οἱ ὄχλοι⁽³⁾ λέγοντες, Τί οὖν ποιήσομεν⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Και τα πλήθη τον ρωτούσαν: Τί λοιπόν πρέπει να κάνουμε για να σωθούμε από την οργή;

(1) «Έβαλε στην αφήγηση τρεις τάξεις ανθρώπων που ρωτούν τον Ιωάννη· το ένα μεν το ονόμασε ὄχλοι που έβγαιναν στην έρημο για το βάπτισμα, το άλλο το ονόμασε τελώνες και το τρίτο το ονόμασε στρατιώτες» (Ω). «Και ο βαπτιστής στο καθένα από τα επαγγέλματα, έδινε τον ωφέλιμο και πρέποντα λόγο· στους μεν ὄχλους που προχωρούσαν προς τη μετάνοια διέταξε να έχουν φρόνημα αγάπης μεταξύ τους· στους τελώνες, από την άλλη, έφραζε τον δρόμο της ασυγκράτητης πλεονεξίας· στους στρατιώτες βεβαίως με πανσοφία φώναζε, να μην κατηγορούν κανέναν και να αρκούνται στο μισθό τους» (Κ).

(2) Ο παρατατικός υπονοεί συχνή επανάληψη τέτοιων ερωτημάτων (g).

(3) Κάποιοι από τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους ήλθαν στο βάπτισμα. Δεν αναφέρεται όμως για αυτούς, ότι ρώτησαν: Τι λοιπόν να κάνουμε; Διότι είχαν την ιδέα ότι γνώριζαν εκείνα που θα έλεγε σε αυτούς ο Ιωάννης. Όσον δε αφορά στους Σαδδουκαίους θα μπορούσε να λεχθεί, ότι δεν ήταν διατεθειμένοι να παύσουν να πράττουν ό,τι άρεσε στις ορέξεις τους. Αλλά ο λαός και οι τελώνες και οι στρατιωτικοί, συναισθανόμενοι τις ελλείψεις τους και αναγνωρίζοντας την άγνοιά τους, προβάλλουν το ερώτημα αυτό αισθανόμενοι ότι οφείλουν να γίνουν καλύτεροι και να βελτιώσουν τους εαυτούς τους. Εγωισμός και βίος σαρκικός, όπως αυτός των Σαδδουκαίων, αποτελούν εμπόδια, χωρίς τη χάρη του Θεού αζεπέραστα, για μετάνοια και αλλαγή ζωής.

(4) Πιο σωστή γραφή: ποιήσωμεν. «Επειδή διατάχτηκαν να παράγουν καρπούς άξιους της μετανοίας, ρωτούν» (Ζ). Το ερώτημα αυτό είναι χαρακτηριστικό ψυχής που επέστρεψε. Δες Πράξ. β 37,ιστ 30 (b).

Λουκ 3.11 ἀποκριθείς δὲ λέγει αὐτοῖς⁽¹⁾, Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι⁽²⁾, καὶ ὁ ἔχων βρώματα⁽³⁾ ὁμοίως ποιείτω.

Μετάφραση: *Κι εκείνος τους απαντούσε: Εκείνος που έχει δυο χιτῶνες ας τους μοιραστεί μ' εκείνον που δεν έχει. Κι εκείνος που έχει τρόφιμα ας κάνει το ίδιο κι ας τα μοιραστεί μ' εκείνον που πεινά.*

(1) «Με το δόσιμο του ρούχου και της τροφής, εισηγείται σε αυτούς την βοήθεια των φτωχών και το να μοιράζονται με άλλους και να αγαπιούνται μεταξύ τους» (Ζ). Η καλύτερη λοιπόν μετάνοια είναι η έμπρακτη άσκηση της αγάπης (Ι). Ο καρπός ολοκληρωτικής εσωτερικής μετανοίας, εκδηλώνεται και εξωτερικά στις διάφορες περιπτώσεις της ζωής με πραγματικά αγαθά έργα (b).

(2) «Να δώσει σε αυτόν που δεν έχει καθόλου, ή που έχει μεν, αλλά είναι άχρηστο» (Ζ). Ίσως είδε μεταξύ των ακροατών του μερικούς, οι οποίοι ήταν υπερφορτωμένοι με ρούχα, την ώρα που άλλοι φορούσαν κουρέλια που κινδύνευαν να πέσουν από πάνω τους. Εκείνους λοιπόν οι οποίοι είχαν τα περιττά, τους καλεί να συντελέσουν στην ανακούφιση των άλλων, οι οποίοι στερούνταν τα αναγκαία. Το ευαγγέλιο ζητά έλεος και όχι θυσία και ο σκοπός του είναι να μας υποχρεώσει να πράττουμε οτιδήποτε αγαθό μπορούμε.

(3) Και όποιος έχει τροφές οποιουδήποτε είδους, έστω και ξερό ψωμί, το ίδιο να κάνει, να δώσει δηλαδή σε αυτόν που δεν έχει (δ).

Λουκ 3.12 ἦλθον δὲ καὶ⁽¹⁾ τελῶναι⁽²⁾ βαπτισθῆναι καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε⁽³⁾, τί ποιήσομεν⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Ἦλθαν ἀκόμη ἀνάμεσα στους ἄλλους καὶ κάποιοι τελῶνες νὰ βαπτισθοῦν καὶ τοῦ εἶπαν: Διδάσκαλε, τί νὰ κάνουμε;

(1) Με τὸ «καὶ» υποδηλώνεται ἡ συρροή αὐτῶν ποὺ ἔρχονταν καὶ ἡ ἐντασὴ τῆς κίνησῃς πρὸς τὸν Ἰωάννη. Ἀκόμη καὶ τελῶνες ἦλθαν· ἐκεῖνοι δηλαδὴ τοὺς οὗοίους θεωρούσαν ἀπελπισμένους (L).

(2) Κυρίως εἶναι οἱ ἐνοικιαστὲς τῶν δημόσιων ἐσόδων, καὶ ἦταν αὐτοὶ συνήθως πλούσιοι Ρωμαῖοι ἱππεῖς ποὺ ονομάζονταν δημοσιῶνες. Ἐδῶ ἐννοοῦνται οἱ κατώτεροι υπάλληλοι, τοὺς οὗοίους αὐτοὶ διόριζαν ὡς εἰσπράκτορες τοὺς ἢ τοὺς οὗοίους μεταπουλούσαν τοὺς φόρους ορισμένου μέρους τῆς ἐπαρχίας (δ). Στὴν Κ.Δ. με τὴν τελευταία αὐτὴ ἐννοία βρίσκεται ἡ λέξη. Μερικὲς φορές καὶ ἴσως συχνά, υπήρχε καὶ κάποιος μεσάζων υπάλληλος μεταξύ τῶν τελωνῶν καὶ δημοσιῶνων ποὺ ονομαζόταν ἀρχιτελώνης (ρ).

(3) Οἱ τελῶνες ἐκδήλωναν πρὸς τὸν Ἰωάννη σεβασμὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅσο οἱ ἄλλοι (b).

(4) Πιο σωστή γραφή: ποιήσωμεν.

Λουκ 3.13 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Μηδὲν πλέον⁽¹⁾ παρὰ τὸ διατεταγμένον⁽²⁾ ὑμῖν πράσσετε⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι ἐκεῖνος τοὺς εἶπε: Μὴν εἰσπράττετε τίποτε παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ σὰς ἐπιτρέπει ὁ νόμος νὰ εἰσπράττετε.

(1) Ὁ Πρόδρομος ἀναγνώριζε τὸ δίκαιο τοῦ κράτους νὰ εἰσπράττει φόρους καὶ γιὰ αὐτὸ δὲν μέμφεται τὴν εἰσπραξὴ, ἀλλὰ τὶς καταχρήσεις τῶν υπαλλήλων, ποὺ εἰσέπρατταν πάνω ἀπὸ τὸ νόμιμο (δ). Ἡ ἐννοία τῆς ἀπάντησῃς τοῦ Ἰωάννη εἶναι: Τίποτα τὸ ἐκτακτὸ! Ἀπλούστατα, νὰ μὴν ἐξογκώνετε τὸν φόρο (g).

(2) «Διότι εἶχαν διάταγμα σχετικὰ με τὶς ἀπαιτήσεις γιὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα αὐτῶν ποὺ ἀπαιτούσαν» (Ζ). «Νὰ μὴν παίρνετε ἀπὸ τοὺς φορολογουμένους, περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει καθοριστεῖ στους τελῶνες» (Ω). Οἱ κατάλογοι ποὺ ὀρίζαν τὸ ποσοστὸ τῆς φορολογίας γιὰ κάθε εἶδος, δὲν ἦταν ἐπαρκῶς λεπτομερεῖς καὶ

ο φόρος «εισπραττόταν από συνήθεια», και οριζόταν, ότι έπρεπε «να γίνεται η πράξη σύμφωνα με το νόμο και τη συνήθεια. Για αυτό σημειώνονταν καταχρήσεις και για αυτό στην πόλη της Παλμύρας είχε χαραχτεί σε στήλη λεπτομερέστερος κατάλογος για να εμποδίζεται η κατάχρηση (L).

(3) Με την έννοια του εισπράττω. Δεν λέει στους τελώνες να αφήσουν τις θέσεις και το επάγγελμά τους και να παύσουν να εισπράττουν φόρους. Το επάγγελμα από μόνο του τίποτα το μεμπτό δεν είχε, αλλά ήταν νόμιμο και αναγκαίο. Αυτό που επιβαλλόταν ήταν να διεξάγεται αυτό έντιμα και δίκαια.

Λουκ 3.14 ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευόμενοι⁽¹⁾ λέγοντες, καὶ ἡμεῖς⁽²⁾ τι ποιήσωμεν⁽³⁾; καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, Μηδένα συκοφαντήσητε μηδέ διασείσητε⁽⁴⁾, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις⁽⁵⁾ ὑμῶν.

Μετάφραση: Τον ρωτούσαν μάλιστα και κάποιοι στρατιωτικοί και του έλεγαν: Κι εμεῖς τί να κάνουμε; Και τους έλεγε: Μην κατηγορήσετε με ψεύτικες κατηγορίες κανέναν, και μην τον εκβιάσετε με το φόβο και την απειλή για να του αποσπάσετε χρήματα. Και να αρκείσθε στο μισθό που παίρνετε.

(1) Τα ρήματα στρατεύω και στρατεύομαι δηλώνουν αρχικά το επιχειρώ πόλεμο. Έπειτα, το να είναι κάποιος στρατιώτης (δ)· στρατευόμενοι=βρίσκονταν σε στρατιωτική υπηρεσία. Ήταν οπωσδήποτε Ιουδαίοι και όχι Ρωμαίοι. Πιθανώς ένα είδος χωροφυλακής· στρατιώτες που ασκούσαν αστυνομικά καθήκοντα, ίσως για ενίσχυση αυτών που εισέπρατταν τους φόρους. Τέτοια πρόσωπα βρίσκουν μεγάλες ευκαιρίες καταπίεσης και εκμετάλλευσης (p).

(2) Φαίνεται να συνδέουν τους εαυτούς τους με τους τελώνες, είτε διότι γνώριζαν ότι ήταν και αυτοί το ίδιο αντιδημοτικοί, είτε διότι περίμεναν παρόμοια απάντηση από τον Ιωάννη (p).

(3) Πιο σωστή γραφή: τι ποιήσωμεν.

(4) Συνηθισμένη γραφή που μαρτυρείται και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα: μηδένα διασείσητε, μηδέ συκοφαντήσητε. Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: Είναι ενδιαφέρον ότι ο Αντιφών συνδυάζει το σείω με το συκοφαντώ («έσειε και εσυκοφάντει»), από όπου γίνεται πιθανό, ότι ο συκοφάντης δεν σημαίνει εκείνον ο οποίος καταγγέλλει την εξαγωγή σύκων, αλλά εκείνον ο οποίος δείχνει σύκα με το ταρακούνημα του δέντρου, δηλαδή αυτός που εξαναγκάζει τον πλούσιο να δώσει χρήματα φοβίζοντας αυτόν (p). Πιο σωστά, διασείω=τελείω, υπερβολικά σείω,

ταράζω, φοβίζω. Στις πολιτικές αρχές σημαίνει εκφοβίζω φιλήσυχους πολίτες και εκβιάζω αυτούς για να πάρω χρήματα. Συκοφάντης=αυτός που δείχνει φανερά τα σύκα που κρυφά έγιναν εξαγωγή από την Αττική, για να πάρει την αμοιβή που οριζόταν για αυτό (Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης 16), και έπειτα «συκοφάντης είναι ο ψευδοκατήγορος» όπως λέει ο Ησύχιος. Κανέναν λοιπόν να μην κατηγορήσετε ψευδώς, λέει ο Βαπτιστής (δ).

(5) Βγαίνει από το οψωνείν=αγοράζω όψον. Οψώνιον είναι κυρίως κάθε αγορασμένη τροφή, και έπειτα και ο μισθός, το σιτηρέσιο (η καθημερινή μερίδα) του στρατιώτη (δ).

Λουκ 3.15 Προσδοκῶντος⁽¹⁾ δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις⁽²⁾ αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη⁽³⁾ ὁ Χριστὸς⁽⁴⁾,

Μετάφραση: *Κι ενώ ο λαός περίμενε τον Μεσσία και όλοι σκέφτονταν μέσα τους και προβληματίζονταν για τον Ιωάννη μήπως αυτός είναι ο Χριστός,*

(1) =Ενώ ο λαός ήταν σε προσδοκία, ενώ περίμενε· το αντικείμενο όμως της προσδοκίας παραλείπεται (δ). Ή, εννοείται από τη σειρά του λόγου· περίμεναν δηλαδή την απόκριση του Ιωάννη για το πρόσωπό του (Meyer). Ή, πιο σωστά, καθώς ο λαός περίμενε τον Μεσσία, στην προσδοκία του οποίου η εμφάνιση του Ιωάννη είχε δώσει νέα ώθηση. Δες Πράξ. κζ 33, κη 6 (L).

(2) =σκέφτονταν, συλλογίζονταν, μελετούσαν μέσα τους το ζήτημα αυτό (δ).

(3) Η ευκτική πτώση εκλέχτηκε σωστά για να δηλώσει την αβεβαιότητα. Δες και κβ 23 (L).

(4) «Διότι τους προκαλούσε έκπληξη ο λόγος του και ο τρόπος ζωής του» (Z). Πράγματι ο Ιωάννης δεν παρουσίαζε τίποτα από το μεγαλείο και την εξωτερική επίδειξη, με τα οποία περίμεναν οι Ιουδαίοι ότι θα εμφανιζόταν ο Μεσσίας. Ήταν όμως η ζωή του άγια και αυστηρή, ενώ το κήρυγμά του ήταν ισχυρό και με κύρος. Για αυτό πολλοί σκέφτηκαν, ότι αυτός θα ήταν ο Μεσσίας και ότι εντός ολίγου θα απέβαλε την προσωρινή του αυτή μεταμφίεση και θα περιβαλλόταν με αστραφτερή δόξα.

Λουκ 3.16 ἀπεκρίνατο⁽¹⁾ λέγων ἀπασιν⁽²⁾ ὁ Ἰωάννης, Ἐγὼ μὲν ὕδατι⁽³⁾ βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου⁽⁴⁾, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων⁽⁵⁾ αὐτοῦ⁽⁶⁾· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί⁽⁷⁾.

Μετάφραση: *ο Ιωάννης αποκρινόταν σ' όλους και ἔλεγε: Εγὼ σας βαπτίζω με ἀπλό και φυσικό νερό· ἔρχεται ὁμῶς ἐκεῖνος που λόγω του ἀξιωματός του και της θείας του φύσεως εἶναι πιο δυνατός ἀπὸ μένα. Μπροστά του ἐγὼ δεν εἶμαι ἐγὼ ἄξιος να λύσω οὔτε το λουρί των υποδημάτων του. Αὐτός θα σας βαπτίσει με Πνεῦμα Ἅγιον και με την καθαρτικὴ φωτιά της θείας χάριτος.*

(1) «Αφού γνώρισε ο Ιωάννης... λόγω του διορατικού πνεύματος, ἀπάντησε» (Ζ). Δες Ματθ. γ 11-12 και Μάρκ. α 7, όπου ἐρμηνεύτηκαν τα λόγια αὐτά του Ιωάννη.

(2) Δείχνει πόσο γενική ἦταν ἡ προσδοκία (ρ).

(3) Και οἱ δύο λέξεις ἔχουν ἐμφαση (ρ). Εγὼ μόνο με νερό. Ἡ ἐμφαση εἶναι στο ὅτι μπαίνει το νερό πριν το βαπτίζω (δ).

(4) Και ο Ιωάννης ἦταν ἰσχυρός, ἀλλὰ ο Χριστός πολὺ ἰσχυρότερος ἀπὸ αὐτόν (b).

(5) «Εἶναι ἄλλο το να βαστά τα υποδήματα, που εἶναι ἤδη λυμένα, ἐννοεῖται, ἀπὸ τα πόδια αὐτοῦ που τα φορούσε, το οποίο λέει ο Ματθαῖος· και ἄλλο το να σκύψει και να λύσει το λουρί των υποδημάτων, το οποίο λέει ο Μάρκος [και λέγεται και ἐδῶ]. Και εἶναι λογικό, χωρίς κανεῖς ἀπὸ τους ευαγγελιστές να σφάλλει, οὔτε να ψεύδεται, ὅτι και τα δύο τα εἶχε πει ο βαπτιστής σε διάφορους καιροὺς σκεπτόμενος πότε με τον ἕνα και πότε με τον ἄλλο τρόπο» (Ω).

(6) «Αφού ἔδειξε λοιπὸν για τον εαυτό του, ὅτι δεν εἶναι ο Χριστός, φέρνει λοιπὸν ἀποδείξεις, με τις οποίες μπορούμε να μάθουμε, ὅτι ὑπάρχει ἀμέτρητη διαφορά μεταξύ Θεοῦ και ἀνθρώπων, δούλου και δεσπότη, αὐτοῦ που προπορεύεται ως υπηρέτης και αὐτοῦ που λάμπει ὅπως πρέπει σε Θεό· παρόλο που ἦταν λοιπὸν τόσο μεγάλος σε ἀρετὴ ο μακάριος Βαπτιστής, λέει ὅτι δεν εἶναι ἄξιος οὔτε να ἀγγίζει τα υποδήματά του» (Κ). Ο Ιωάννης ἦταν προφήτης και μάλιστα ο μεγαλύτερος των προφητῶν. Ἀλλὰ ο Χριστός ἦταν μεγαλύτερος ὄχι μόνο ἀπὸ τους προφῆτες ὅλους της Π.Δ., ὅπως ἦταν ο Ιωάννης, ἀλλὰ και ἀπὸ αὐτόν τον Ιωάννη τόσο πολὺ μεγαλύτερος ὥστε ο μεγαλύτερος των προφητῶν να μην εἶναι ἄξιος να σταθεῖ κοντά του οὔτε ως ο ἑσχατος των δούλων. Πράγματι το πνεῦμα του Χριστοῦ φανέρωνε στους προφῆτες και στον ἴδιο τον Ιωάννη «τα παθήματα του Χριστοῦ και τις δόξες μετὰ ἀπὸ αὐτά» (Α΄ Πέτρ. α 11).

(7) Ἡ «έδωσε μαρτυρία ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει ἀξίωμα που ἀρμόζει σὲ Θεό· διότι ποίος εἶναι αὐτὸς που βαπτίζει τοὺς ἀνθρώπους στὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ποίος πάλι εἶναι αὐτὸς που ὅσους ἀπίστησαν στὸ εὐαγγέλιο, θὰ τοὺς βαπτίσει ὡς κριτὴς στὴ φωτιά της κόλασης; Ἀραγε δὲν εἶναι ὁ Χριστὸς ὡς Θεός; Εἴαν εἶσαι ἅγιος, βαπτίζεσαι με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· εἴαν ὅμως εἶσαι ἀμαρτωλός, βαπτίζεσαι με αὐτὴν τὴ φωτιά· διότι τὸ ἴδιο βάπτισμα, σὲ αὐτοὺς που βαπτίζονται ὄντας ἀνάξιοι καὶ κακοί, γίνεται φωτιά καὶ καταδίκη» (Ω). Ἡ, πιο σωστά «συνέδεσε τὴν ἐννοία τοῦ Πνεύματος με αὐτὴν τῆς φωτιάς... φανερώνοντας με τὴν ἐννοία τῆς φωτιάς τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος που δίνει ζωὴ. Διότι ἀπὸ τὴν διαφορετικὴ ἐνέργεια τοῦ υποκειμένου, παίρνει καὶ τὶς διάφορες ονομασίες τὸ ἓνα Πνεῦμα» (Κ). «Λέγοντας ὅτι θὰ σὰς βαπτίσει με Πνεῦμα, προφήτεψε τὰ μετὰ τὴν ἀνάσταση» (Χ). Ὁ Χριστὸς μπορεῖ νὰ χορηγήσῃ τὸ Πνεῦμα, νὰ καθαρῇ καὶ εξαγνίσῃ τὴν καρδιά, ὄχι μόνο ὅπως τὸ νερὸ πλένει τὶς ἐξωτερικὲς βρωμιές, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἡ φωτιά καθαρίζει τὴν σκουριά που εἰσχωρεῖ μέσα στὸ μέταλλο καὶ λειώνει τὰ μέταλλα γιὰ νὰ πάρουν νέα μορφή καὶ σχῆμα.

Λουκ 3.17 οὗ τὸ πτύον⁽¹⁾ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ⁽²⁾ καὶ διακαθαριεῖ⁽³⁾ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ⁽⁴⁾, τὸ δὲ ἄχυρον⁽⁵⁾ κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

Μετάφραση: Κρατᾷ στὸ χέρι τοῦ φτυᾶρι καὶ ἀποχωρίζει τὸ σιτᾶρι ἀπὸ τὸ ἄχυρο. Ἡ δίκαιη κρίση τοῦ δηλαδὴ εἶναι ἐτοιμὴ νὰ λειτουργήσῃ. Καὶ θὰ ξεκαθαρίσῃ τελείως τὸ ἀλώνι τοῦ, δηλαδὴ τὸν κόσμον ολόκληρο. Καὶ θὰ μαζέψῃ τὸ σιτᾶρι τοῦ στὴν ἀποθήκην, δηλαδὴ τοὺς ἐνάρετους στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ ἄχυρο, δηλαδὴ τοὺς ἀμετανόητους, θὰ τοὺς κατακάψῃ με φωτιά που δὲν σβῇ ποτέ.

(1) Δες Ματθ. γ 12, ὅπου ἐρμηνεύεται πλήρως τὸ ρητό.

(2) Ἡ ἀντωνυμία αὐτοῦ που ἐπαναλαμβάνεται 3 φορές, ταυτίζει τὸν Μεσσία με τὸν Ἰεχωβά, στὸν ὁποῖο μόνο σύμφωνα με τὴν Π.Δ. πλήρως ἀνήκει ἡ θεοκρατία (g). «Να, λέει ὁ μακάριος βαπτιστής, στὸ Χριστὸ ὡς δεσπότη ἀνήκει τὸ ἀλώνι· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «αὐτοῦ»» (Κ).

(3) Εἶναι ἀξιόλογη ἡ σύνδεση με τὰ παραπάνω: «Ἀκόμη καὶ ἀν σὰς βαπτίσει, μὴ νομίζετε ὅτι εἰστε πλέον ἀθῶοι· ἀλλὰ ἀν δὲν παρουσιάσετε τὸν μετέπειτα τρόπο ζωῆς σὰς πεντακάθαρο, θὰ σὰς κατακάψῃ με ἀσβήστη φωτιά» (Θφ). Οἱ κώδικες Βατικανὸς καὶ Σιναϊτικὸς ἔχουν τὴν γραφή: διακαθάραι... καὶ συναγαγεῖν... κατακαύσει. Ἡ γραφή αὕτη καθίσταται ὑποπτὴ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀρχαῖες μεταφράσεις, ὅπως καὶ οἱ αἰγυπτιακές, που ἀκολουθοῦν ὅλες τὰ ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα, ἐδῶ ἔχουν τὴν

γραφή των βυζαντινών χειρογράφων: διακαθαριεί και συνάξει. Η πρόθεση «δια» στο διακαθαριεί φανερώνει την επέκταση του καθαρισμού σε όλα τα μέρη του αλωνιού (g). Είναι αξιοσημείωτες οι ακόλουθες παρατηρήσεις: «Θέλω να δω με ποιο τρόπο ο Κύριός μου Ιησούς έχει φτυάρι και όταν ποιος άνεμος φυσά, και μάλιστα σφοδρός, - διότι όταν κοπάσει ο άνεμος είναι άχρηστο το φτυάρι- το μεν άχυρο χωρίζεται σε ξεχωριστό τόπο, ενώ το στάρι επειδή νίκησε τον άνεμο πέφτει στο ίδιο σημείο. Και πρόσεξε μήπως τυχόν οι πειρασμοί, που χωρίζουν το άχυρο, είναι ο άνεμος που αποδεικνύει το στάρι ότι είναι στάρι. Όταν μεν λοιπόν πειράζεται η ψυχή σου και ηττηθείς, δεν σε έκανε ο πειρασμός άχυρο, αλλά σε απέδειξε ότι είσαι άχυρο, δηλαδή ελαφρύς και άπιστος» (Ω).

(4) «Λέει ότι θα φανεί ο Κύριος ότι μοιράζει και κατά κάποιο τρόπο φανερώνει αυτά που πρέπει στον καθένα, ώστε τον μεν δίκαιο και αγαθό σαν άλλο στάρι τον εισάγει στις ουράνιες αυλές, ενώ τον άδικο, που τινάχτηκε σαν άχυρο, τον κάνει τροφή στη φωτιά. Διότι το μεν σιτάρι, λέει, μπαίνει στην αποθήκη, δηλαδή αξιώνεται της ασφάλειας του Θεού, της πρόνοιας και φύλαξης και αγάπης· το άχυρο όμως, ως άχρηστη ύλη καίγεται στη φωτιά» (Κ).

(5) Αξιοσημείωτες και οι παρατηρήσεις: «άχυρο είναι αυτός που έχει άκαρπο νου και κουβαλά σωρό πολύ βιοτικών πραγμάτων» (Θφ). Και· «Τι σχέση έχει το άχυρο με το σιτάρι; Όποια σχέση έχει η ελαφρολογία με την αλήθεια. Διότι ο μεν λόγος του Θεού έχει πάρα πολύ θρεπτική δύναμη· ενώ ο λόγος των ασεβών ψευτοδιδασκάλων που θρυμματίζεται εύκολα και είναι σαν άχυρο, δεν προσφέρει καμία ωφέλεια στους ακροατές» (Κ).

Λουκ 3.18 Πολλά μὲν οὖν καὶ ἕτερα⁽¹⁾ παρακαλῶν⁽²⁾ εὐηγγελίζετο⁽³⁾ τὸν λαόν·

Μετάφραση: Και με πολλούς άλλους λόγους προέτρεπε και παρηγορούσε το λαό που βρισκόταν σε πνευματική αθλιότητα, και κήρυττε τη χαρμόσυνη είδηση ότι έρχεται σε λίγο ο Σωτήρ.

(1) Επιβεβαιώνεται εδώ ό,τι υπονοούσε ο ευαγγελιστής με το «έλεγε» του στίχου= ο Λουκάς είχε πρόθεση εδώ να δώσει μία περίληψη των κηρυγμάτων του Ιωάννη.

(2) Παρηγορούσε και έδινε κουράγιο στο λαό που ζούσε σε πνευματική ταλαιπωρία και αθλιότητα (δ). Ή, με την έννοια του «συμβούλευε». Τα παρακαλών, ευηγγελίζετο και (του επόμενου σ.) ελεγχόμενος, παρουσιάζουν το τριπλό έργο του βαπτιστή:

Προέτρεπε και παρηγορούσε όλους· κήρυττε αγαθά μηνύματα σε κάθε μετανοημένο και έλεγχε κάθε αμετανόητο (ρ).

(3) Το ρήμα αναφέρεται στο στοιχείο, κατά το κήρυγμα, των υποσχέσεων σχετικά με το Μεσσία. Δεν προέτρεπε, δεν απειλούσε μόνο ο Ιωάννης, αλλά και υποσχόταν αγαθά (g). «Και πολλά άλλα σχετικά με το Χριστό ευαγγελιζόταν στο λαό» (Ζ). Ο Ιωάννης ήταν συμπαθής και στοργικός κήρυκας· παρηγορούσε και προέτρεπε τους ακροατές του. Ήταν ακόμη και πρακτικός κήρυκας, διότι το μεγαλύτερο μέρος του κηρύγματός του ήταν προτροπή και συμβουλή που έτεινε να διεγείρει στο λαό την συναίσθηση του καθήκοντος, και δεν απέβλεπε στο να τέρψει το λαό με μύθους που γαργάλανε τα αυτιά. Ήταν και λαϊκός κήρυκας ο Ιωάννης, διότι, αν και έρχονταν προς αυτόν και Σαδδουκαίοι και Φαρισαίοι, προς τον λαό προτιμούσε να απευθύνεται και με την αντίληψη του λαού να συμμορφώνει την διδασκαλία του. Ήταν και κήρυκας του ευαγγελίου ο βαπτιστής. Διαμέσου όλων των προτροπών και συμβουλών του κατηύθυνε το λαό προς τον Χριστό και ενίσχυε την ελπίδα του λαού για την επικείμενη έλευση του Μεσσία. Ήταν όμως και πλουσιοπάροχος κήρυκας, διότι π ο λ λ ά ευαγγελιζόταν στο λαό.

Λουκ 3.19 ὁ δὲ Ἡρώδης⁽¹⁾ ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος⁽²⁾ ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης,

Μετάφραση: *Αλλά επειδή ο Ιωάννης ήλεγχε και κατηγορούσε τον τετράρχη Ηρώδη για την Ηρωδιάδα τη γυναίκα του αδελφού του Φιλίππου, με την οποία συζούσε παράνομα, καθώς και για όλα τα κακά και παράνομα έργα που είχε κάνει,*

(1) Η αφήγηση του Λουκά διακρίνεται από αυτήν των άλλων δύο συνοπτικών στο ότι αναφέρει εδώ την φυλάκιση του Ιωάννη, ενώ οι άλλοι δύο σε αυτό το σημείο κάνουν μόνο κάποιον υπαινιγμό (Ματθ. δ 12, Μάρκ. α 14), αφηγούνται όμως αργότερα και εκτενέστερα τα σχετικά με τη φυλάκιση του Ιωάννη. Προφανώς ο Λουκάς θέλει να βάλει τέλος στα όσα αφορούν στη δημόσια δράση του Ιωάννη, πριν μεταβεί στην ιστορία του Ιησού (g).

(2) «Ο ατρόμητος Ιωάννης, που δεν υπολόγιζε κανένα πρόσωπο, χωρίς να φοβηθεί την βασιλική εξουσία, εκπληρώνοντας όμως εξίσου και το προφητικό θάρρος, έλεγξε τον Ηρώδη για την παρανομία του γάμου· για αυτό και κλείστηκε στη φυλακή και χωρίς να ενδιαφέρεται για το θάνατο, ενδιαφερόταν για το Χριστό» (Ω).

Λουκ 3.20 προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν⁽¹⁾ καὶ κατέκλεισε⁽²⁾ τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ⁽³⁾.

Μετάφραση: ο Ηρώδης πρόσθεσε κι αυτό σ' όλα τα εγκλήματα του κι έκλεισε τον Ιωάννη στη φυλακή.

(1) Πάνω σε όλα τα άλλα πονηρά, τα οποία είχε διαπράξει.

(2) Το ρήμα κατακλείω είναι κλασικό, αλλά στην Κ.Δ. συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. κστ 10, και στις δύο περιπτώσεις για να δηλώσει την φυλάκιση. Συναντιέται συχνά στους γιατρούς συγγραφείς και ο Γαληνός χρησιμοποιεί αυτό για φυλάκιση (ρ).

(3) «Μετά την βάπτισμα του Χριστού εννοείται» (Ζ). Αυτό σημειώνεται εδώ πριν το βάπτισμα του Κυρίου, σαν ο Λουκάς να αρπάζει την πρώτη ευκαιρία για να αποδοκιμάσει τον Ηρώδη (b). Σημείωσε, ότι ο Ιωάννης στην ακμή της δράσης του, όταν ήταν εξόχως χρήσιμος και ωφέλιμος στο λαό, απότομα συνελήφθη από τον Ηρώδη και φυλακίστηκε, για να θανατωθεί μετά από λίγο. Ένας τέτοιος κήρυκας θα έπρεπε άραγε να ριχτεί στη φυλακή ή έπρεπε να ανεβαστεί στις αυλές του ναού, ώστε από εκεί να ακούγεται η φωνή του; Αλλά έτσι έπρεπε να δοκιμαστεί η πίστη των μαθητών και έτσι έπρεπε να τιμωρηθεί η απιστία εκείνων, οι οποίοι δεν εκτίμησαν δεόντως το κήρυγμα του Ιωάννη. Τέτοιο επίσης τέλος άρμοζε και στον Πρόδρομο του Χριστού, ο οποίος επρόκειτο λίγο χρόνο μετά τον μαρτυρικό θάνατο του Ιωάννη να υψωθεί πάνω στο Σταυρό. Εφόσον άλλωστε ο Ήλιος είχε ανατείλει, ο αυγερινός αστέρας έπρεπε να εξαφανιστεί.

Στίχ. 21-22 Η βάφτιση του Ιησού.

Λουκ 3.21 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι⁽¹⁾ ἅπαντα⁽²⁾ τὸν λαὸν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου⁽³⁾ ἀνεψυχθῆναι τὸν οὐρανὸν⁽⁴⁾

Μετάφραση: Πριν όμως από τη φυλάκιση του Ιωάννη, αφού είχε βαπτισθεί όλος ο λαός που εκείνη τη στιγμή βρισκόταν εκεί, βαπτίσθηκε και ο Ιησούς. Και την ώρα εκείνη, ενώ προσευχόταν, άνοιξε ο ουρανός

(1) = την ώρα που όλος ο λαός βαπτίστηκε. Ο άοριστος λέγεται αντί για υπερσυντέλικο = είχε βαπτιστεί (Ν.Δαμαλά.1892). Εάν ο Λουκάς είχε γράψει «την ώρα που βαπτιζόταν», τότε θα υπονοούσε ότι ήταν παρόντες πολλοί την ώρα που ο Κύριος βαπτίστηκε και ακολούθησαν τα σημεία, τα οποία ο Λουκάς αφηγείται στη συνέχεια. Μάλλον φαίνεται πιθανό ότι ο Ιησούς περίμενε μέχρις ότου θα ήταν μόνος με τον

Ιωάννη (A. Plummer,1928, F. Godet,1888). Ο πολὺς λαὸς ἦταν ἤδη βαπτισμένος και ο Σωτήρας ἦλθε στο τέλος (Ν.Δαμαλά.1892).

(2) Λαϊκή υπερβολική έκφραση ἀντί να πει, πλῆθος λαοῦ (Ν.Δαμαλά.1892). Ἡ, ο λαὸς που παρευρισκόταν ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἐκεῖ. Ο Ἰησοῦς περίμενε να βαπτιστοῦν πρῶτα ὅλοι οἱ ἄλλοι και τελευταῖος ἀπὸ ὅλους αὐτοῦς. Ἐτσι ταπεινώσε τον εαυτό του και ἀπέφυγε κάθε διαφήμιση για τον εαυτό του, εμφανιζόμενος προς τον Ιωάννη σαν ἓνας ἀπὸ τους τελευταίους, σαν ο ἔσχατος των ἐσχάτων.

(3) «Αφού βαπτίστηκε προσευχόταν διδάσκοντας ὅτι πρέπει αὐτοὶ που βαπτίστηκαν να προσεύχονται» (Ζιγαβηνός). Ο Λουκάς συχνά ἀναφέρει τις προσευχές του Ἰησοῦ, και μάλιστα κατὰ τα πιο σπουδαία γεγονότα της ζωῆς του. Δες Λουκά στ 12, θ 18,29, κβ 32,41, κγ 46 (J.A. Bengel). Ο Λουκάς στο ευαγγέλιό του τονίζει το καθήκον της προσευχῆς (A. Plummer,1928). Εδώ ἡ προσευχή του Ἰησοῦ παρουσιάζεται ἰδιαίτερος αποτελεσματική. Οἱ ουρανοὶ κατὰ τὴ διάρκειά της ἀνοίγουν (M.J. Lagrange,1921). Δεν ἐξομολογείται ἀμαρτίες, ὅπως ὅταν βαπτίζονταν ἐξομολογούνταν οἱ ἄλλοι. Διότι αὐτός ἦταν ἀναμάρτητος. Προσεύχεται μόνο. Προσεύχεται ὅπως οἱ ἄλλοι, διότι ἡ προσευχή εἶναι μέσο με το οποίο διατηρεῖ κάποιος κοινωνία και σχέση με τον Πατέρα. Ἐτσι τίμησε ο Κύριος τὴν προσευχή, μας συνέδεσε με αὐτὴν και μας ἐνθάρρυνε προς αὐτήν.

(4) «Εἶπε ο ευαγγελιστής ὅτι ἀνοίξε ο ουρανός γιατί ἦταν ἀπὸ παλιά κλεισμένος... Επειδὴ δηλαδή τώρα φανερώθηκε μία ποίμνη και ἡ πάνω (ουράνια) και ἡ κάτω (ἐπίγεια), και ἀναδείχτηκε ἓνας για ὅλους ἀρχιποιμένας, ἀνοίξε μεν ο ουρανός, και ἐνώθηκε μαζί με τους ἀγίους ἀγγέλους ο ἐπίγειος ἄνθρωπος. Και ἐπιφοίτησε και το Πνεῦμα πάλι, σαν σε δευτέρη ἀπαρχή του γένους μας. Και σαν σε πρῶτο τον Χριστό, ο οποίος το δέχεται κατὰ συγκατάβαση ὄχι τόσο για τον εαυτό του, ἀλλὰ για μας. Διότι σε ὅλα με αὐτόν και μέσω αὐτοῦ πλουτίσαμε. Με πάρα πολλή συγκατάβαση λοιπόν ὑπομένει μαζί μας τα ἀνθρώπινα» (Κύριλλος Ἀλεξανδρείας). Ἄλλοτε με τὴν προσευχή διαχωρίστηκαν τα νερά, για να διανοιχτεῖ μέσω αὐτῶν ὁδός προς τὴν Χαναάν. Τώρα ἀπομακρύνθηκε ο ἀέρας, ἄλλο ρευστό στοιχείο, για να διανοιχτεῖ ἐπικοινωνία με τὴν ουράνια Χαναάν. Ἐτσι ἀνοίχτηκε τότε στο Χριστό και μέσω αὐτοῦ ἤδη και σε ἐμὰς ὁδός νέα, πρόσφατη και ζωντανή που μας εἰσάγει στα ἀληθινὰ ἅγια. Ἡ ἀμαρτία εἶχε κλείσει τον ουρανό. Ἀλλὰ ἡ προσευχή του Χριστοῦ ἀνοίξε και πάλι αὐτόν. Ἡ προσευχή εἶναι θεσμός που ἀνοίγει τους ουρανοὺς. Χτυπάτε και θα σας ἀνοιχτεῖ.

Λουκ 3.22 καὶ⁽¹⁾ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδει⁽²⁾ ὡσεὶ⁽³⁾ περιστερὰν⁽⁴⁾ ἐπ' αὐτόν⁽⁵⁾, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι λέγουσαν, Σὺ⁽⁶⁾ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.

Μετάφραση: και κατέβηκε επάνω του το Ἅγιον Πνεῦμα, το οποίο εμφανίστηκε με εξωτερικό σχῆμα και μορφή περιστερίου, χωρίς όμως να είναι πραγματικό περιστέρι. Και ἦλθε μια φωνή απ' τον ουρανό, η οποία ἔλεγε: Εσύ είσαι ο υἱός μου ο αγαπημένος· σε σένα ευαρεστήθηκα, διότι εσύ και ως ἄνθρωπος ἀπολύτως ἀναμάρτητος ἔκανες πάντοτε το ἀρεστό ἐνώπιόν μου.

(1) Και συνέβη να κατέβει.

(2) Δηλαδή με μορφή, με σχῆμα σωματικό, πήρε δηλαδή μόνο το εξωτερικό σχῆμα και τη μορφή του σώματος, ὄχι ὅμως σῶμα πραγματικό (Ν.Δαμαλά.1892). «Με σωματική μορφή κατέβηκε, για να γίνει ορατό ἀπὸ τα σωματικά μάτια των ἀνθρώπων» (Ζιγαβινός). Εάν ο Λουκάς ἐπέμεινε περισσότερο ἀπὸ τον Μάρκο στη σωματική μορφή, ἐπράξε αὐτό ἀναμφίβολα, για να τονίσει την πραγματικότητα της ἐμφάνισης, ἴσως δε και για να τονίσει την ἰδιαίτερη ὑπόσταση και προσωπικότητα του Πνεύματος (M.J. Lagrange, 1921). Το Πνεῦμα κατεβαίνει με σωματική μορφή, για να ἀποκαλυφθεῖ ἔτσι ὅτι εἶναι προσωπική ὑπόσταση και ὄχι ἀπλῶς ἐνέργεια της θεότητας. Ἐτσι λοιπὸν ἐγένε πλήρης, ἐμφανής και αἰσθητὴ φανέρωση της Τριάδας σε αὐτήν την ἀρχὴ του ευαγγελίου. Και πάρα πολὺ κατάλληλα ἐγένε αὐτὴ κατὰ το βάπτισμα του Χριστοῦ, ο οποίος ἐπρόκειτο να καταστήσει το μυστήριο του βαπτίσματος διακριτικὸ γνῶρισμα της ομολογίας της πίστες στο δόγμα της Τριάδας, του Πατέρα και του Υἱοῦ και του ἁγίου Πνεύματος, στο ὄνομα της ὁποίας και τελειώνεται το βάπτισμα.

(3) Επεξήγηση του «με σωματική μορφή» που δείχνει σε τι συνίστατο αὐτὴ ἡ μορφή (Ν.Δαμαλά.1892). Το ὡσεὶ ὑποδηλώνει ὅτι ἐπρόκειτο για ἀπλὴ ὁμοιότητα.

(4) Ζήτησαν οἱ διάφοροι ἐρμηνευτές την ἀναλογία και ὁμοιότητα του συμβόλου του περιστερίου με το ἅγιον Πνεῦμα εἴτε στο χαρακτῆρα του περιστερίου, εἴτε στον τρόπο που πετάει. Σύμφωνα με την πρώτη ἐκδοχὴ ἀναφέρονται στα λόγια του Κυρίου στο Ματθαίου ι 16 και προβάλλουν ὅτι το περιστέρι εἶναι «το ζῶο της ἀπλότητας και της ἀθωότητας» Τερτυλλιανός (F. Godet, 1888). Εμφανίστηκε το Πνεῦμα με μορφή περιστερίου «ἐπειδὴ εἶναι πρᾶο και ἀκέραιο, ὥστε και ἐμεῖς να μιμηθούμε το πρᾶο και ἀκέραιο του περιστερίου» (Ὠριγένης) «για να μάθουμε ὅτι πρέπει να εἴμαστε πρᾶοι και καθαροί» (Θεοφύλακτος). Το περιστέρι διακρίνεται για την εἰρηνικὴ του ἀπλότητα, την ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε κακία (Hofmann) και εἶναι το ἐμβλημα της

γλυκύτητας και της αγνότητας (Keil). Σύμφωνα με την δεύτερη εκδοχή τονίζεται ο γλυκός χαρακτήρας των κινήσεων του και αντιθέτουν το πέταγμα του περιστεριού με αυτό του αετού ή με τη ταχύτητα της αστραπής ή τη βία της θύελλας (F. Godet, 1888). Αξιοσημείωτη και η επόμενη που συνδυάζει περισσότερες από μία εκδοχές. «Το Πνεύμα κατεβαίνει με μορφή περιστεριού. Διότι όπου υπάρχει συμφιλίωση Θεού, εκεί είναι και περιστέρι. Διότι και στην κιβωτό του Νώε φέρνοντας κλαδί ελιάς ήλθε το περιστέρι, σύμβολο της φιλανθρωπίας του Θεού και της απαλλαγής από την κακοκαιρία. Και τώρα με μορφή περιστεριού, όχι με σώμα, έρχεται το Πνεύμα, αναγγέλλοντας στην οικουμένη το έλεος του Θεού, και φανερώνοντας ταυτόχρονα, ότι πρέπει ο πνευματικός άνθρωπος να είναι απονήρευτος και απλός και άκακος» (Χρυσόστομος). Ο,τιδήποτε και αν είναι, το ουσιώδες χαρακτηριστικό εδώ είναι η οργανική μορφή, με την οποία εμφανίζεται το Πνεύμα. Με τη μορφή αυτή παρουσιάζεται ως αδιαίρετη ολότητα. Κατά την Πεντηκοστή φάνηκαν διαμοιραζόμενες γλώσσες, σύμβολο των διαφόρων χαρισμάτων που κατανέμονται μεταξύ των πιστών. Στον Ιησού όμως κατεβαίνει ως ολότητα (F. Godet, 1888).

(5) «Δεν αγιάζεται ως Θεός που είναι, παίρνοντας το Πνεύμα. Διότι αυτός είναι που αγιάζει. Αλλά (αγιαάζεται) ως άνθρωπος που έγινε» (Κύριλλος Αλεξανδρείας).

(6) Απάντηση στην προσευχή του Ιησού (J.A. Bengel). Ο Μάρκος επίσης έχει σε δεύτερο πρόσωπο την φωνή του Πατέρα. Ο Ματθαίος σαν να λεγόταν για το Χριστό σε ένα τρίτο πρόσωπο. «Η ποικιλία των εκφράσεων μέχρι τώρα είναι ωφέλιμη, έτσι ώστε να μην γίνεται λιγότερο κατανοητό αυτό που εκφράζεται με ένα τρόπο» (Αυγουστίνος). Η εκφορά σε δεύτερο πρόσωπο εκφράζει την πληροφορία που δόθηκε από τη φωνή του Πατέρα στη συνείδηση του Κυρίου. Ενώ η εκφορά σε τρίτο πρόσωπο εκφράζει την βεβαίωση που δόθηκε στον Βαπτιστή.

Στίχ. 23-38. Η γενεαλογία του Ιησού.

Λουκ 3.23 Καὶ αὐτὸς⁽¹⁾ ἦν ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος⁽²⁾ ὥσῃ ἐτῶν τριάκοντα, ὧν υἱός, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ⁽³⁾ τοῦ Ἡλὶ⁽⁴⁾

Μετάφραση: Και αυτός ο Ιησούς, στον οποίο αναφέρονται τα θαυμαστά αυτά σημεία, ήταν περίπου τριάντα ετών όταν άρχιζε το έργο του. Και ήταν, όπως νόμιζαν οι Ιουδαίοι, γιος του Ιωσήφ, ο οποίος ήταν γιος του Ηλί,

Στο Λουκά προχωράει η γενεαλογία από κάτω προς τα πάνω, φθάνοντας μέχρι τον πρωτόπλαστο και μέσω αυτού μέχρι το Θεό. Φαίνεται ότι και αυτή φτιάχτηκε με

μέθοδο μνημονική, διαιρούμενη σε τμήματα ή 4 σειρές, από τις οποίες μία μεν αποτελείται (η από τον Δαβίδ μέχρι τον Αβραάμ) από δύο επτάδες ή 14 ονόματα, ενώ οι υπόλοιπες τρεις (η από τον Ιησού μέχρι τον Ζοροβάβελ και η από τον Σαλαθιήλ μέχρι τον Νάθαν και η από τον Θάρα μέχρι το Θεό) από τρεις επτάδες ή 21 ονόματα κάθε μία.

Εάν η επταδική αυτή κατάταξη δεν είναι σκόπιμη, παρουσιάζει τουλάχιστον συμπτώσεις και συνδυασμούς περιέργους, οι οποίες βάζουν τη σκέψη, ότι δεν είναι τυχαία. Η σειρά από τον Θάρα μέχρι τον Αδάμ αποτελείται από τους προκατακλυσμιαίους και μετακατακλυσμιαίους πατριάρχες μέχρι τον Αβραάμ, τους οποίους δεν αναφέρει η γενεαλογία του Ματθαίου που αρχίζει από τον Αβραάμ και μετέπειτα. Ανάμεσα στον Αρφαξάδ και τον Σαλά ο θείος Λουκάς ακολουθώντας τους Ο' παρεμβάλλει το όνομα του Καϊνάν, που δεν υπάρχει στο Εβραϊκό πρωτότυπο.

Η μεταξύ του Αβραάμ και του Δαβίδ σειρά ταυτίζεται πλήρως με αυτήν του Ματθαίου, με μόνη τη διαφορά ότι ο μεν Ματθαίος απαριθμεί τα ονόματα κατεβαίνοντας, ενώ ο Λουκάς προχωρά ανεβαίνοντας. Ως προς τα ονόματα των δύο άλλων σειρών οι δύο ευαγγελιστές έχουν κοινά μόνο δύο ονόματα, τα του Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ, διαφέροντας τελείως ως προς τα υπόλοιπα. Επιπλέον ο μεν Λουκάς αριθμεί συνολικά από τον Ιησού μέχρι τον Νάθαν 42 ονόματα, ενώ ο Ματθαίος από τον Σολομώντα μέχρι τον Ιησού 28 μόνο. Για συμβιβασμό των διαφορών αυτών δύο προτάθηκαν κύριες λύσεις.

Πρώτη λύση: Ο ευαγγελιστής Ματθαίος παρέχει τη γενεαλογία του Ιωσήφ και ο ευαγγελιστής Λουκάς αυτήν της Θεοτόκου. Ο Ιωσήφ κατάγεται από τον Δαβίδ μέσω του Σολομώντα ακολουθώντας κατευθείαν την προς τα κάτω γραμμή μέχρι τέλους της βασιλείας. Η Μαρία κατάγεται από τον Δαβίδ μέσω του Νάθαν και οι πρόγονοί της, με εξαίρεση ίσως τον Σαλαθιήλ και τον Ζοροβάβελ, είναι όλοι άγνωστοι στην ιστορία.

Το σύστημα αυτό έγινε δεκτό από τον 16ο αιώνα από μεγάλο αριθμό συγγραφέων, ρωμαιοκαθολικών και προτεστάντων, και υποστηρίχτηκε από αυτούς, ότι η παραδοχή αυτού σε τίποτα δεν προσκρούει.

Και μάλιστα α) συμφωνεί πλήρως με το κείμενο του Λουκά αρκεί στο στίχο 23 η φράση «όπως νομιζόταν γιος του Ιωσήφ» να μπει σε παρένθεση, οπότε η έννοια του στίχου θα ήταν: Ο Ιησούς, τον οποίον νόμιζαν γιο του Ιωσήφ, στην πραγματικότητα ήταν γιος του Ηλί.

β) Μία σεβαστή παράδοση αναφέρει, ότι ο πατέρας της Παρθένου λεγόταν Ιωακείμ, ενώ ο Λουκάς ονομάζει αυτόν Ηλί. Αλλά το Χηλί ή Ηλί είναι συντόμευση του

Ελιαχείμ και Ελιακείμ, το οποίο έχει την ίδια σημασία με το Ιωακείμ. Στο βιβλίο Ιουδεΐθ (δ 5,7,11 και ιε 9) ο ίδιος αρχιερέας άλλοτε λέγεται Ιωακείμ (από τη λέξη Γιεχωβά) και άλλοτε Ελιακείμ (από τη λέξη Ελ.) (F.Prat στο F.Vigouroux Dict. De la Bible III 168-169). Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι το ίδιο το Ταλμούδ ονομάζει τη Μαρία θυγατέρα του Ηλί (Chagig. 77,4). Από πού οι ραββίνοι άντλησαν αυτήν την πληροφορία; Εάν από τον Λουκά, αποδεικνύει αυτό, ότι νωρίτατα έγινε αντιληπτό από αυτούς το κείμενο του Λουκά με την πρώτη αυτή λύση, μολονότι εκείνοι δεν οδηγούνταν από την προκατάληψη να εναρμονίσουν τα δύο ευαγγέλια. Εάν όμως πάλι άντλησαν την πληροφορία τους από άλλη πηγή, π.χ. την παράδοση, έχουμε πλέον σοβαρή επιβεβαίωση του γενεαλογικού καταλόγου της Παρθένου, τον οποίο ακολούθησε ο Λουκάς (g).

Εναντίον του συστήματος αυτού προβλήθηκε

α) ότι η παράδοση αντιτίθεται σε αυτήν τη λύση. Μολονότι ο Ιλάριος (Mai, Nov. Bibl. Patr.I 477) μνημονεύει αυτήν, όμως την αντικρούει. Η αρχαιότητα, όπως και ο μεσαίωνας την αγνοεί. Μόλις γύρω στο τέλος του 15ου αιώνα αρχίζει να αποκτά οπαδούς (Prat). Κανένας Πατέρας ούτε κάποιος θεολόγος πριν τον 15ο αιώνα δεν προσφεύγει σε αυτήν (L).

Η δεύτερη λύση:

Και οι δύο γενεαλογίες αναφέρονται στον Ιωσήφ, αλλά ο μεν Ματθαίος παρέχει τους φυσικούς προγόνους του Ιωσήφ, ενώ ο Λουκάς τους κατά νόμον προγόνους του. Η λύση σύμφωνα με αυτήν την εκδοχή, αναλύεται σε πλάτος από τον Ιούλιο τον Αφρικανό στην προς Αριστείδην επιστολή του, την οποία αναγράφει και ο Ευσέβιος (Migne 20,89 και 22,965). Και αποδίδει ο Ιούλιος την προτεινόμενη από αυτόν λύση στην παράδοση των κατά σάρκα συγγενών του Κυρίου, των οποίων την αξιοπιστία θεωρεί ανώτερη από κάθε αμφιβολία (Prat). Τη λύση αυτή, την οποία με κάποια ελαφρά τροποποίηση δέχεται και ο Z. θα εκθέσουμε στην ερμηνεία.

Όσον αφορά τώρα στην ένσταση πώς η γενεαλογία του Ιωσήφ μπορούσε να είναι και γενεαλογία του Ιησού, αφού γεννήθηκε υπερφυσικά από μόνη τη Μαρία, σημειώνουμε, ότι η ένσταση αυτή καμία δεν θα προκαλούσε εντύπωση σε περιβάλλον εμποτισμένο με ιδέες ιουδαϊκές τόσο, ώστε ούτε οι Πατέρες, οι οποίοι ομόφωνα δέχονται και τις δύο γενεαλογίες ότι είναι του Ιωσήφ, δεν έδωσαν καμία προσοχή σε αυτήν την ένσταση, ούτε ο Ιούλιος ο Αφρικανός αναφέρει αυτήν. Ο Αυγουστίνος μάλιστα φθάνει μέχρι του να βεβαιώσει, ότι «εάν θα γινόταν δυνατόν να αποδείξει κάποιος ότι η Μαρία δεν συνδεόταν με κανέναν δεσμό συγγένειας με τον

Δαβίδ, η μνηστεία (αρραβώνας) της με τον Ιωσήφ θα αρκούσε, για να ονομαστεί ο Ιωσήφ πατέρας του Ιησού και για να θεωρηθεί ο Ιησούς γιος του Δαβίδ» (De Cons. Evang. II 1,2).

Με παρόμοιο τρόπο μιλούν και οι υπόλοιποι Πατέρες, διότι σύμφωνα με το νόμο μέσω της μνηστείας ο Ιησούς ανήκε στον Ιωσήφ και ο Ιησούς μπορούσε να τον αποκαλέσει πατέρα του, όπως και ο Ιωσήφ δικαιούνταν να ονομάσει τον Ιησού γιο του. Άλλωστε η παράδοση μάς πληροφορεί, και όλοι οι Πατέρες δέχονται αυτήν, ότι ο Ιωσήφ και η Μαρία συνδέονταν με στενή εξ' αίματος συγγένεια. Ως μονογενής λοιπόν κόρη όφειλε να παντρευτεί τον Ιωσήφ σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου (Αριθμοί λστ 6-12), οι οποίοι υποχρέωναν τις κληρονόμους να παίρνουν σύζυγο από την οικογένειά τους.

Οπωσδήποτε οι Πατέρες από αυτόν τον Ιουστίνο (Διάλογ. Προς Τρύφωνα 100) και τον Ιγνάτιο το Θεοφόρο (επιστολή προς Εφεσ. 18) λένε ξεκάθαρα, ότι η Μαρία καταγόταν από το γένος του Δαβίδ (Prat). Και για να κλείσουμε τα εισαγωγικά αυτά με τον Ωριγένη:

«Γενεαλογείται ο Κύριός μας... ενώ είναι αγνεαλόγητος μεν όσον αφορά τη θεότητά του, αλλά έβαλε τον εαυτό του σε γενεαλογία για χάρη σου. Και γενεαλογείται όχι με όμοιο τρόπο από τους ευαγγελιστές, το οποίο τάραξε πολλούς από αυτούς που συνέβη να διαβάσουν τη Γραφή. Διότι ο μεν Ματθαίος αρχίζοντας από τον Αβραάμ, γενεαλογώντας τον Ιησού κατεβαίνει προς τα κάτω... Ο Λουκάς όμως γενεαλογώντας δεν κατεβάζει τη γενεαλογία, αλλά την ανεβάζει μέχρι τον ίδιο το Θεό...

Και δεν γίνεται με τα ίδια ονόματα η κατάβαση και η ανάβαση της γενεαλογίας. Διότι ο μεν Ματθαίος κατεβάζοντας τον λόγο κατεβάζει αυτόν και μέσω γυναικών αμαρτωλών, γράφοντας μόνο τις άξιες κατηγορίας... την Θάμαρ... την Ραχάβ... και τη γυναίκα του Ουρίου. Επειδή δηλαδή ερχόταν ο Ιησούς για να πάρει τις αμαρτίες των ανθρώπων... για αυτό κατεβαίνοντας πήρε πάνω του τα αμαρτωλά πρόσωπα και γεννιέται μέσω του Σολομώντα... και του Ροβοάμ... και των υπόλοιπων, από τους οποίους πολλοί έκαναν το πονηρό στα μάτια του Κυρίου. Αυτός όμως (ο Λουκάς) ανεβαίνει ανεβαίνοντας από το βάπτισμα και στην γενεαλογία ανεβαίνει όχι μέσω του Σολομώντα, αλλά μέσω του Νάθαν. Και εκεί μεν (στον Ματθαίο) συνεχώς αναφέρεται η λέξη της γέννησης, εδώ όμως η λέξη της γέννησης αποσιωπάται. Ο Αβραάμ γέννησε τον Ισαάκ, ο Ισαάκ γέννησε τον Ιακώβ... και μέχρι τέλους η φράση ο τάδε γέννησε τον τάδε. Εδώ όμως ανεβαίνει λέγοντας: ο Ιησούς, που ήταν υιός, όπως νομιζόταν, του Ιωσήφ, και πουθενά εδώ δεν υπάρχει γέννηση, αλλά μόνο νομίζεται» (Ω).

(1) Μπαίνει μπροστά η αντωνυμία με έμφαση. Αυτός στον οποίο αναφέρονται τα θαυμαστά αυτά σημεία (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή των αλεξανδρινών κωδίκων: αρχόμενος ώσει έτῶν τριάκοντα. Αρχόμενος= όταν έκανε την αρχή του έργου του. Παραλείφθηκε το αντικείμενο ως ευκόλως νοούμενο. Δεν μπορεί πάντως το αρχόμενος να συνδεθεί με το ώσει έτῶν τριάκοντα (=στην αρχή των τριάντα ετών), διότι τότε πώς ακολουθεί το ωσει (=περίπου); (δ). Το ωσει δεν θα άρμοζε σε ένδειξη τόσο ακριβή και καθορισμένη, την οποία θα δήλωνε η λέξη αρχόμενος (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή «ὢν υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ». Η ορθή στίξη βάζει το «ως ενομιζετο» ανάμεσα σε δύο κόμματα. Είναι τελείως αφύσικο να μπει το κόμμα μετά το Ιωσήφ και όχι πριν από αυτό= που ήταν γιος (όπως νομιζόταν του Ιωσήφ) του Ηλί. Δηλαδή υποτίθεται μεν ότι ήταν γιος του Ιωσήφ, στην πραγματικότητα όμως ήταν εγγονός του Ηλί, πατέρα της Μαρίας. Δεν είναι πιθανόν η λέξη υἱὸς στην ίδια πρόταση να έχει δύο διαφορετικές έννοιες, υἱὸς του Ιωσήφ, εγγονός του Ηλί (ρ).

Η μετοχή ὢν είναι ρηματική και πρέπει να εξηγηθεί με το «και ήταν» (δ). Όπως νομιζόταν= «όπως νόμιζαν οι Ιουδαίοι. Όπως όμως ήταν η αλήθεια, δεν ήταν γιος του» (Z).

(4) «Πώς ο μεν Ματθαῖος εἶπε τον Ιωσήφ γιο του Ιακώβ, ενώ ο Λουκάς τώρα τον λέει γιο του Ηλί;» (Z). Για απάντηση γίνεται δεκτή η λύση του Ιουλίου του Αφρικανού που άκμασε τον 7^ο αἰώνα και είναι η ακόλουθη:

«Επειδή ο Ηλί πέθανε χωρίς παιδί, ο αδελφός του Ιακώβ με τον οποίο είχαν την ίδια μητέρα, παίρνοντας τη γυναίκα εκείνου σύμφωνα με το νόμο, γέννησε τον Ιωσήφ, και έγινε ο Ιωσήφ σύμφωνα με το νόμο μεν γιος του Ηλί, σύμφωνα όμως με τη φύση γιος του Ιακώβ. Και επομένως ο μεν Ματθαῖος έγραψε το φυσικό του πατέρα, ενώ ο Λουκάς τον νομικό» (Z).

Αλλά εάν σταθούμε μόνο έως εδώ η διαφορά των δύο γενεαλογιών δεν εξηγείται. Διότι εάν δεχτούμε ότι ο Ηλί και ο Ιακώβ ήταν αδέρφια που είχαν όχι μόνο την ίδια μητέρα, αλλά και τον ίδιο πατέρα, τότε στο πρόσωπο του πατέρα τους οι δύο γενεαλογίες θα συναντιούνταν και δεν θα διέφεραν όπως διαφέρουν τώρα. Για αυτό ο Ιούλιος ο Αφρικανός συμπλήρωσε και με νέα υπόθεση τη λύση που πρότεινε, με το να εισηγηθεί ότι οι Ιακώβ και Ηλί ήταν ετεροθαλή από τον πατέρα αδέρφια (g) όπως αναπτύσσει στον επόμενο στίχο και ο Z.

Λουκ 3.24 τοῦ Ματθαῖαν⁽¹⁾ τοῦ Λευὶ τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἰανναὶ τοῦ Ἰωσήφ⁽²⁾

Μετάφραση: που ήταν γιος του Ματθάν, που ήταν γιος του Λευί, που ήταν γιος του Μελχί, που ήταν γιος του Ιωαννά, που ήταν γιος του Ιωσήφ,

(1) «Είναι άλλος αυτός ο Ματθάν» ή Ματθάτ «και άλλος εκείνος» ο Μαθθάν ή Ματθάν που γράφει ο Ματθαίος. «Δηλαδή τη μητέρα του Ηλί και του Ιακώβ πρώτα μεν την παντρεύτηκε αυτός ο Ματθάν που γράφει ο Λουκάς και γέννησε τον Ηλί. Έπειτα, επειδή πέθανε εκείνος και αυτή ήταν χήρα, την πήρε ως γυναίκα του εκείνος ο Ματθάν που γράφει ο Ματθαίος, που ήταν από την ίδια μεν φυλή, αλλά από άλλη συγγένεια, και γέννησε τον Ιακώβ. Επομένως λοιπόν ο Ηλί και ο Ιακώβ έχουν την ίδια μεν μητέρα αλλά διαφορετικό πατέρα· και ανεβάζουν την καταγωγή της γενιάς τους ο μεν πατέρας του Ηλί μέχρι τον Ρησά τον γιο του Ζοροβάβελ, ενώ ο πατέρας του Ιακώβ, μέχρι τον Αβιούδ, τον γιο ομοίως του Ζοροβάβελ» (Ζ).

Και για να γίνει ακόμη σαφέστερο, σύμφωνα με τον Ιούλιο τον Αφρικανό, ο Ματθάν, καταγόμενος από τον Σολομώντα, πήρε σύζυγο την Εσθάν, από την οποία γέννησε τον Ιακώβ. Μετά το θάνατο του Ματθάν η χήρα Εσθά πήρε σύζυγο τον Ματθάτ, που καταγόταν από τον Νάθαν, και γέννησε γιο τον Ηλί. Ο Ιακώβ και ο Ηλί ήταν αδέρφια με την ίδια μητέρα, και ο ένας από αυτούς καταγόταν από τον Σολομώντα (μέσω του Ματθάν), ενώ ο άλλος από τον Νάθαν (μέσω του Ματθάτ). Ο Ηλί πέθανε χωρίς παιδιά, και ο αδελφός του Ιακώβ σύμφωνα με το νόμο παντρεύτηκε τη χήρα του και γέννησε τον Ιωσήφ, που ήταν πραγματικός γιος του Ιακώβ και καταγόταν λοιπόν από τον Σολομώντα, αλλά ήταν νομικός γιος του Ηλί και καταγόταν έτσι και από τον Νάθαν (Prat).

«Ο Ιακώβ επομένως και ο Ηλί είναι αδέρφια από την ίδια μητέρα, την Εσθά. Όταν ο Ηλί πήρε γυναίκα, επειδή πέθανε άτεκνος, όπως πρόσταζε ο νόμος, την πήρε ο Ιακώβ γυναίκα του ως αδελφός για να κάνει παιδί για χάρη του νεκρού αδελφού του Ηλί. Ο Ματθαίος λέγοντας το φυσικό πατέρα του Ιωσήφ, τον Ιακώβ, είπε και το γένος από όπου ο Ιωσήφ κατάγεται, ενώ ο Λουκάς ανέφερε το νομικό πατέρα του Ιωσήφ, τον Ηλί, και είπε και το γένος από όπου ο Ηλί κατάγεται» (σχ.).

Έτσι εξηγούνται οι διαφορές των δύο γενεαλογιών μέχρι τον Ζοροβάβελ. Ο Ματθαίος έχει τη σειρά των ονομάτων αυτών που κατάγονταν από τον Σολομώντα, ενώ ο Λουκάς τη σειρά των ονομάτων των απογόνων του Νάθαν.

(2) Διαφορετικές γραφές: του Ματθάτ και σύμφωνα με άλλα χειρόγραφα Μαθθάθ, του Λευεί, του Μελχεί, του Ιανναί ή σύμφωνα με άλλα χειρόγραφα του Ιαννά.

Λουκ 3.25 τοῦ Ματθαίου τοῦ Ἀμῶς τοῦ Ναοὺμ τοῦ Ἑσλὶμ τοῦ Ναγγαὶ

Μετάφραση: που ἦταν γιος του Ματθαίου, που ἦταν γιος του Αμῶς, που ἦταν γιος του Ναοὺμ, που ἦταν γιος του Εσλίμ, που ἦταν γιος του Ναγγαί,

Λουκ 3.26 τοῦ Μαάθ τοῦ Ματθαίου τοῦ Σεμεϋ τοῦ Ἰωσήχ τοῦ Ἰωδᾶ⁽¹⁾

Μετάφραση: ο οποίος ἦταν γιος του Μαάθ, που ἦταν γιος του Ματθαίου, που ἦταν γιος του Σεμεϋ, που ἦταν γιος του Ιωσήχ, που ἦταν γιος του Ιωδᾶ,

(1) Διαφορετικές γραφές: Ματαθίου... Εσλεί ή σύμφωνα με πολλά άλλα χειρόγραφα Εσλί, του Ναγαί... του Σεμεϊ ή Σεμεεί ή Σεμεείν, του Ιωσήφ, του Ιούδα.

Λουκ 3.27 τοῦ Ἰωαννάν⁽¹⁾ τοῦ Ῥησᾶ τοῦ Ζοροβάβελ τοῦ Σαλαθιήλ τοῦ Νηρί⁽²⁾

Μετάφραση: που εἶχε πατέρα τον Ιωαννάν, ο οποίος ἦταν γιος του Ρησᾶ, που ἦταν γιος του Ζοροβάβελ, που ἦταν γιος του Σαλαθιήλ, που ἦταν γιος του Νηρί,

(1) Διαφορετικές γραφές: του Ιωαννά ή του Ιωανάν ή του Ιωνάν... του Νηρεί.

(2) «Τον Σαλαθιήλ ο μεν Ματθαῖος τον ονόμασε γιο του Ιεχονίου... ενώ ο Λουκάς γιο του Νηρί» (Ζ). Ομοίως στο Ματθαῖο ο Ζοροβάβελ ἔχει γιο τον Αβδιού και στον Λουκά γιο τον Ρησᾶ. Αλλά τα δύο αυτά ονόματα Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ που συναντιούνται και στους δύο καταλόγους περίπου στη μέση τους, παρουσιάζεται σχεδόν βέβαιο, ὅτι ανήκουν στην ἴδια εποχή σύμφωνα και με το Λουκά και το Ματθαῖο. Αλλά τα ονόματα αυτά εἶναι ελάχιστα κοινά και θα ἦταν ἑκτακτη και εκ πρώτης όψης ἀπίθανη σύμπτωση δύο πρόσωπα που ανήκουν σε διαφορετικούς οἴκους να ἔχουν κατά την ἴδια εποχή τα ἴδια ονόματα, ἀλλά και οι διάδοχοί τους πάλι να εἶναι συνώνυμοι. Επομένως οι Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ του Λουκά εἶναι οι ἴδιοι με αυτούς του Ματθαίου.

Παρόλ' αυτά το συμπέρασμα αυτό δεν θεωρήθηκε ἀπό ἄλλους ως οριστικό και ἀδιαμφισβήτητο. Τα ονόματα Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ μπορούσαν μετά την αἰχμαλωσία να γίνουν πολύ συνηθισμένα, ὅπως ἐγινε κοινότατο στους Γάλλους το ὄνομα Ναπολέον μετά την αυτοκρατορία. Εάν πάλι δεν συναντιούνται αυτά στα βιβλία της Π.Δ., αυτό ἐξηγείται ἀπό το ὅτι δεν ἔχουμε πολλά βιβλία, των οποίων η συγγραφή να ἀνάγεται στους μετααἰχμαλωσιακούς χρόνους. Ἄλλωστε και τα ονόματα Ιακώβ και Λευϊ, που συναντούμε πολλές φορές στους καταλόγους, δεν ἐμφανίζονται

στην Π.Δ. παρά μόνο όταν πρόκειται να δηλωθούν οι γνωστοί πατριάρχες. Κανείς από τους συνονόματους τους δεν κατέκτησε τη λαμπρότητά τους.

Ως προς τη διαδοχή των ίδιων ονομάτων (ο Σαλαθιήλ γέννησε τον Ζοροβάβελ) πρέπει να έχουμε υπ' όψη ότι και στους νεώτερους Ιουδαίους ο πατέρας που έχει το όνομα Αβραάμ συνηθέστατα ονομάζει το γιο του Ισαάκ και αυτός πάλι το γιο του Ιακώβ, έτσι ώστε σε οικογένειες διαφορετικές να βρίσκονται οι ίδιες βιβλικές σειρές που κατεβαίνουν γενεαλογικά. Αυτό μπορούσε κατά τα χρόνια της αιχμαλωσίας να συμβεί και ως προς τα ονόματα Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ (Prat).

Σύμφωνα λοιπόν με την εκδοχή αυτή, οι Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ του Λουκά είναι πρόσωπα διαφορετικά των συνονομάτων τους στο Ματθαίο. Αυτή η εκδοχή παρόλ' αυτά δεν έγινε δεκτή από όλους.

Αν υποθεθεί λοιπόν ότι οι Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ είναι τα ίδια πρόσωπα και στο Ματθαίο και στο Λουκά, η λύση δίνεται ως ακολούθως:

«Τον Σαλαθιήλ ο μεν Ματθαίος τον ονόμασε γιο του Ιεχονίου ως φυσικό γιο του, ενώ ο Λουκάς τώρα, τον ονόμασε γιο του Νηρί ως νομικό γιο του. Ανεβάζουν λοιπόν και αυτοί την καταγωγή, ο μεν Νηρί στον Νάθαν, τον γιο του Δαβίδ, ενώ ο Ιεχονίας στον Σολομώντα, τον γιο ομοίως του Δαβίδ και οι δύο πάλι στον Δαβίδ» (Ζ).

Και πλατύτερα. Σύμφωνα με το Α' Παραλειπ. γ 18-19 ο Φαδαΐας υπήρξε αδελφός του Σαλαθιήλ και πατέρας του Ζοροβάβελ. Οι κώδικες όμως Βατικανός και Αλεξανδρινός στο Α' Παραλ. γ 19 ονομάζουν τον Σαλαθιήλ πατέρα του Ζοροβάβελ. Το τελευταίο αυτό επιβεβαιώνεται και από τα χωρία Αγγαίου α 1, Α' Έσδρα ε 5 κτλ.

Σύμφωνα με αυτά ο Ζοροβάβελ είναι φυσικός μεν γιος του Φαδαΐα και της συζύγου του Σαλαθιήλ, σύμφωνα με το νόμο όμως είναι γιος και κληρονόμος του Σαλαθιήλ που πέθανε άτεκνος. Ο Σαλαθιήλ, φυσικός γιος του Ιεχονία καταγόταν από τον Σολομώντα μέσω του Ροβοάμ σύμφωνα με το Ματθαίο και από τον Νάθαν σύμφωνα με το Λουκά ως γιος του Νερί είτε επειδή παντρεύτηκε την κόρη και κληρονόμο του Νερί και έχοντας πεθερό τον Νερί, είτε ως γιος της χήρας του Νερί, οπότε θα ήταν κατά νόμον γιος του Νερί.

Παραμένει ήδη η απορία του πώς σύμφωνα μεν με το Ματθαίο γιος του Ζοροβάβελ είναι ο Αβιούδ, ενώ σύμφωνα με το Λουκά ο Ρησά. Σύμφωνα με το Α' Παραλ. γ 19 γιοι του Ζοροβάβελ υπήρξαν οι «Μοσολλάμ και Ανανίας και Σαλωμεθί η αδελφή τους». Ούτε το όνομα του Ρησά αναφέρεται, ούτε του Αβιούδ. Μπορεί κάποιος λοιπόν να υποθέσει ότι είχε και άλλα παιδιά ο Ζοροβάβελ που δεν αναφέρονται στον κατάλογο

ή ότι οι Αβιούδ και Ρησά είναι εγγόνια του· ειδικά για τον Ρησά ότι είναι εγγόνι του από την κόρη του (g) που παντρεύτηκε με άνδρα από το γένος του Νάθαν.

Λουκ 3.28 ⁽¹⁾ τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἀδδὶ τοῦ Κωσάμ τοῦ Ἐλμαδάμ τοῦ Ἦρ

Μετάφραση: που ήταν γιος του Μελχί, που ήταν γιος του Αδδί, που ήταν γιος του Κωσάμ, που ήταν γιος του Ελμωδάμ, που ήταν γιος του Ἦρ,

Λουκ 3.29 τοῦ Ἰωσὴ τοῦ Ἐλιέξερ τοῦ Ἰωρεὶμ τοῦ Ματθάτ τοῦ Λευὶ

Μετάφραση: που ήταν γιος του Ιωσή, που ήταν γιος του Ελιέξερ, που ήταν γιος του Ιωρεὶμ, που ήταν γιος του Ματθάτ, που ήταν γιος του Λευὶ,

Λουκ 3.30 τοῦ Συμεὼν τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἰωνά τοῦ Ἐλιακείμ

Μετάφραση: που ήταν γιος του Συμεών, που ήταν γιος του Ιούδα, που ήταν γιος του Ιωσήφ, που ήταν γιος του Ιωνά, που ήταν γιος του Ελιακείμ,

Λουκ 3.31 τοῦ Μελεά τοῦ Μαινάν τοῦ Ματταθά τοῦ Νάθαν⁽²⁾ τοῦ Δαυίδ

Μετάφραση: που ήταν γιος του Μελεά, που ήταν γιος του Μαϊνάν, που ήταν γιος του Ματταθά, που ήταν γιος του Νάθαν, που ήταν γιος του Δαβίδ,

(1) Διαφορετικές γραφές: Μελχεί, Αδδεί... Ελμαδάμ... Ιησού (αντί Ιωσή)... Ιωρίμ του Μαθθάθ ή Μαθθάτ ή Ματτάθ, του Λευεὶ ή Λευί... του Ιωνάμ ή Ιωανάν (αντί του Ιωνά)... του Μελεά ή Μελέα, του Μεννά (αντί Μαϊνάν) του Ματαθά ή Μετταθά, του Νάθαμ ή Ναθάμ, του Δαυεὶδ ή Δαβίδ ή Δαυίδ.

(2) Σύμφωνα με το Β΄ Βασιλ. ε 14,16 «αυτά είναι τα ονόματα αυτών που γεννήθηκαν από τον Δαβίδ στην Ιερουσαλήμ· Σαμμούς και Σωβάβ και Νάθαν και Σαλωμών... και... Ιεσσιβάθ, Νάθαν...». Δύο γιοι λοιπόν με το όνομα Νάθαν γράφονται ότι είναι του Δαβίδ. Από το Ζαχαρ. ιβ 12 πληροφορούμαστε ότι μεταξύ των φυλών, οι οποίες θα διακρίνονταν, θα ήταν «η φυλή του οίκου του Δαβίδ χωριστά... και η φυλή του οίκου του Νάθαν... και η φυλή του οίκου του Λευί». Όχι μόνο λοιπόν διακρίνεται ως ξεχωριστή η οικογένεια του Νάθαν, αλλά και εκπροσωπεί μαζί με την οικογένεια του Δαβίδ τον βασιλικό οίκο, μπαίνοντας μπροστά και από τη φυλή του οίκου του Λευί.

Λουκ 3.32 ⁽¹⁾ τοῦ Ἰεσσαὶ τοῦ Ὠβήδ τοῦ Βοὸζ τοῦ Σαλμών τοῦ Ναασσών

Μετάφραση: που ήταν γιος του Ιεσσαί, που ήταν γιος του Ωβήδ, που ήταν γιος του Βοόζ, που ήταν γιος του Σαλμών, που ήταν γιος του Ναασσών,

Λουκ 3.33 τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀράμ τοῦ Ιωράμ τοῦ Ἑσρώμ τοῦ Φαρέσ τοῦ Ἰούδα

Μετάφραση: που ήταν γιος του Αμιναδάβ, που ήταν γιος του Αράμ, που ήταν γιος του Ιωράμ, που ήταν γιος του Εσρώμ, που ήταν γιος του Φαρέσ, που ήταν γιος του Ιούδα,

Λουκ 3.34 τοῦ Ἰακώβ τοῦ Ἰσαάκ τοῦ Ἀβραάμ τοῦ Θάρα τοῦ Ναχώρ⁽²⁾

Μετάφραση: που ήταν γιος του Ιακώβ, που ήταν γιος του Ισαάκ, που ήταν γιος του Αβραάμ, που ήταν γιος του Θάρα, που ήταν γιος του Ναχώρ,

(1) Διαφορετικές γραφές: του Ιωβήδ (αντί Ωβήδ) ή Ωβήλ, του Βόος ή Βοός. Και αντί του Αράμ υπάρχουν οι γραφές «του Αδμίν του Αρνί» ή του Αμίν του Αράμ ή του Αμιναδάμ του Αράμ του Ιωράμ ή του Αδάμ του Αράμ ή του Αδάμ, του Αδμίν, του Αρνί. Και Εσρών αντί Εσρώμ· και Θάρρα αντί Θάρα.

(2) Οι δύο γενεαλογίες, και του Ματθαίου και του Λουκά, συμφωνούν στο μέχρι τον Αβραάμ τμήμα τους και μεταξύ τους και με την Π.Δ.

Λουκ 3.35 ⁽¹⁾ τοῦ Σερούχ τοῦ Ῥαγαὺ τοῦ Φάλεκ τοῦ Ἐβερ τοῦ Σαλὰ

Μετάφραση: που ήταν γιος του Σερούχ, που ήταν γιος του Ραγαύ, που ήταν γιος του Φάλεκ, που ήταν γιος του Έβερ, που ήταν γιος του Σαλά,

Λουκ 3.36 τοῦ Καϊνάν⁽²⁾ τοῦ Ἀρφαξὰδ τοῦ Σήμ τοῦ Νῶε τοῦ Λάμεχ

Μετάφραση: που ήταν γιος του Καϊνάν, που ήταν γιος του Αρφαξάδ, που ήταν γιος του Σήμ, που ήταν γιος του Νώε, που ήταν γιος του Λάμεχ,

Λουκ 3.37 τοῦ Μαθουσάλα τοῦ Ἐνῶχ τοῦ Ἰάρεδ τοῦ Μαλελεήλ τοῦ Καϊνάν

Μετάφραση: που ήταν γιος του Μαθουσάλα, που ήταν γιος του Ἐνῶχ, που ήταν γιος του Ἰάρεδ, που ήταν γιος του Μαλελεήλ, που ήταν γιος του Καϊνάν,

Λουκ 3.38 τοῦ Ἐνῶς τοῦ Σήθ τοῦ Ἀδάμ⁽³⁾ τοῦ Θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: που ήταν γιος του Ἐνῶς, που ήταν γιος του Σήθ, που ήταν γιος του Ἀδάμ, ο οποίος δεν γεννήθηκε από κάποιον άνθρωπο, αλλά τον ἐπλασε κατευθείαν ο Θεός.

(1) Διαφορετικές γραφές: του Σαρούχ, του Ραγάβ, του Φαλέκ ή Φαλέγ, του Ἐβερ ή του Εβέρ... του Καϊνάμ... του Λάμεκ, του Μαθουσαλά... του Ἰάρετ ή Ἰάρεθ, του Μαλελεήλ, του Καϊνάμ.

(2) Σύμφωνα με τους Ο' «ο Αρφαξάδ γέννησε τον Καϊνάν, και ο Καϊνάν γέννησε τον Σαλά, ο Σαλά γέννησε τον Ἐβερ» (Γεν. ι 24). Το όνομα όμως του Καϊνάν δεν βρίσκεται σε κανένα από τα εβραϊκά χειρόγραφα, ούτε σε κάποια άλλη μετάφραση που έγινε από το εβραϊκό πρωτότυπο. Αυτοί που εκφράζουν την υπόνοια, ότι ίσως πρόκειται για παρεμβολή και νόθευση, θεωρούν ως απίθανη και αβάσιμη την υπόθεση, ότι η νόθευση αυτή έγινε με βάση την αναφορά του Καϊνάν σε αυτόν το στίχο (δες ρ). Όσον αφορά τα άλλα, το τμήμα αυτό της γενεαλογίας του Λουκά συμφωνεί πλήρως με τις πληροφορίες από την Π.Δ.

(3) Η επέκταση της γενεαλογίας και πέρα από τους Δαβίδ και Αβραάμ μέχρι τον γενάρχη του όλου ανθρωπίνου γένους, βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με την περί καθολικής σωτηρίας διδασκαλία του ευαγγελίου του Παύλου. Για τους Ιουδαίους απαραίτητο ήταν να γνωρίσουν ότι ο Χριστός καταγόταν από τον Αβραάμ και τον Δαβίδ. Για αυτό ο Ματθαίος βάζει πρώτο αυτό στην αρχή του ευαγγελίου του.

Ο Λουκάς γράφοντας εξίσου προς όλους δείχνει ότι ο Μεσσίας συγγενεύει και με τους εθνικούς όπως και με τους Ιουδαίους και όλη η ανθρωπότητα μπορεί να αξιώσει αυτόν ως αδελφό (ρ).

(4) Σοφά ο Λουκάς πρόσθεσε και αυτό. Ο Αδάμ υπήρξε ο πρώτος άνθρωπος. Δεν γεννήθηκε αυτόματα, ούτε από πατέρα και μητέρα, αλλά από το Θεό, όχι όπως οι γιοι του Αδάμ είναι από το Θεό, αλλά με τρόπο τελείως ειδικό. Διότι την ύπαρξη, την οποία οι γιοι του Αδάμ οφείλουν στους γονείς τους λόγω της αγαθότητας του Δημιουργού τους, αυτό ο Αδάμ το πήρε άμεσα από τον Θεό. Ο Αδάμ υπήρξε εξ' ολοκλήρου

δημιουργία του Θεού, και όχι απλώς όπως όλα τα δημιουργήματα, αλλά πιο εξαιρετικό από αυτά. Δες Γεν. α 26 (b).

Ο Λουκάς πιθανότατα πρόσθεσε αυτό για τους εθνικούς αναγνώστες του για να υπενθυμίσει σε αυτούς την από το Θεό καταγωγή του ανθρωπίνου γένους. Αναιρεί έτσι τους μύθους, που κυκλοφορούσαν μεταξύ των εθνικών σε σχέση με την καταγωγή του ανθρώπου (p). Η Γραφή και όσον αφορά στις πρώτες αρχές του ανθρωπίνου γένους καθορίζει και ικανοποιεί πλήρως τη γνώση μας. Αυτοί που περιφρονούν ή αγνοούν αυτήν βρίσκονται σε αμφιβολία και πλάνη μεταξύ των προκοσμικών και μετακοσμικών χρόνων (b). Ανεβάζοντας τη γενεαλογία του ο Λουκάς από το δεύτερο Αδάμ μέχρι τον πρώτο και από αυτόν μέχρι το Θεό, υποδήλωνε, ότι όπως ο Θεός είχε δημιουργήσει άμεσα τον πρώτο Αδάμ φυσώντας στο χώμα, έτσι και το Άγιο Πνεύμα παρήγαγε αμέσως την ανθρώπινη φύση του δεύτερου Αδάμ στον κόλπο της Παρθένου για να σώσει την όλη ανθρωπότητα (L).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ' (4)

Στίχ. 1-13. Οι τρεις πειρασμοί.

Λουκ 4.1 ⁽¹⁾ Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου⁽²⁾ ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου⁽³⁾, καὶ ἦγετο⁽⁴⁾ ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον⁽⁵⁾

Μετάφραση: *Ο Ιησούς λοιπόν, γεμάτος από Πνεύμα Ἅγιον, επέστρεψε από τον Ιορδάνη. Και το Ἅγιον Πνεύμα τον οδηγούσε με εσωτερική παρακίνηση στην ἔρημο,*

(1) Συχνά παρουσίασαν τον πειρασμό του Κυρίου ως επανάληψη του πειρασμού του πρωτοπλάστου και τη νίκη του, ως το αντίρροπο και την επανόρθωση της πτώσης του Αδάμ. Αλλά ο πειρασμός του πρώτου ανθρώπου αναφερόταν στην ικανοποίηση των φυσικών ανθρώπινων ενστίκτων, σωματικών και ψυχικών. Ο Ιησούς είχε ήδη γνωρίσει και το είδος αυτό του πειρασμού. Διότι, είχε και αυτός όλα τα νόμια και αδιάβλητα (=ἀνένοχα) ἐνστικτα της ανθρώπινης φύσης.

Και στο πεδίο αυτό των φυσικών απολαύσεων, όπου ο Αδάμ ηττήθηκε από τα πρώτα του βήματα, ο Ιησούς είχε ήδη παραμείνει ἀήττητος, θυσιάζοντας από την αρχή της ανθρώπινης ζωής του σε κάθε στιγμή και αυτές τις αθώες απολαύσεις στο βωμό του καθήκοντος. Δες Λουκ. β 51-52. Με το βάπτισμα εισάγεται ο Ιησούς σε πεδίο ζωής και δράσης ανώτερης και η δοκιμασία, στην οποία ήδη υποβάλλεται, είναι δοκιμασία του αρχηγού της νέας ανθρωπότητας και από αυτήν αρχίζει ο πραγματικός μεσσιακός αγώνας (g).

(2) «Εδώ πρόσεχε, σε παρακαλώ, τη φύση του ανθρώπου, η οποία με απαρχή το Χριστό χρίεται με τη χάρη του ἁγίου Πνεύματος και στεφανώνεται με τις ανώτατες τιμές... Ο μεταξύ μας πρωτότοκος, όταν ήρθε ανάμεσα στους πολλούς αδελφούς... δέχεται πρώτος το Πνεύμα, αν και είναι αυτός ο ίδιος χορηγός του Πνεύματος, για να έρθει και σε εμάς μέσω αυτού το αξίωμα και η χάρη της κοινωνίας με το ἅγιο Πνεύμα... Και μεταθέτοντας τη δική μας πτωχεία στον εαυτό του, αγιάζεται μαζί μας, μολονότι ο ίδιος αγιάζει ολόκληρη την κτίση... με το να γίνει ὁμοιος με μας σε κάθε τι, εκτός μόνο από την αμαρτία» (Κ).

«Πρέπει βεβαίως να ξέρουμε, ότι η ανθρώπινη φύση του Σωτήρα, είχε σαν διδάσκαλο το Πνεύμα το ἅγιο, ὅχι επειδή δεν αρκούσε η θεία φύση που ήταν ενωμένη με αυτόν, αλλά ὅπως ακριβώς με την ευαρέσκεια του πατέρα έγινε ἄνθρωπος, ἔτσι και με τη συνεργασία του Ἁγίου Πνεύματος τελειοποιούνταν, για να δειχτεί ὅτι ἔχουν την ίδια φύση και συνεργάζονται μεταξύ τους (τα πρόσωπα της ἁγίας Τριάδος)» (Ζ).

Η φράση «πλήρης Πνεύματος» δηλώνει το πραγματικό της δωρεάς που έγινε στον Ιησού στο βάπτισμα (g).

(3) Το «από του Ιορδάνου» συνδέει την ακόλουθη αφήγηση με αυτήν του βαπτίσματος, το οποίο αποδεικνύει ότι η γενεαλογία αποτελεί ένα είδος παρεμβολής και παρέκβασης (g). Στον Ιορδάνη πριν από λίγο είχε ακούσει τη φωνή του Πατέρα, να βεβαιώνει αυτόν και τον Ιωάννη, ότι ήταν ο αγαπητός του υιός. Όταν έχουμε ενισχυτικές επικοινωνίες με το Θεό και εμφανείς εκδηλώσεις της εύνοιάς του προς εμάς, ας αναμένουμε τότε και ότι ο σατανάς θα πέσει πάνω μας. Το πλοίο που κουβαλά πλούσιο φορτίο γίνεται στόχος των πειρατών. Ο Θεός άλλωστε θα επιτρέψει αυτό, έτσι ώστε η δύναμη της χάρις του να γίνει πιο φανερή και περισσότερο μεγάλη.

(4) Ο παρατατικός δηλώνει πράξη που συνεχίζεται=βαδίζοντας εδώ και εκεί ο Κύριος βρισκόταν υπό την επίδραση και ώθηση του Αγίου Πνεύματος (p). «Περνούσε το χρόνο του και τη ζωή του... Ζούσε λοιπόν στην έρημο πνευματικά» (Σχ.).

(5) Η γραφή «εις την έρημον» παρουσιάζει την προς την έρημο κίνηση του Ιησού ως τον σκοπό της εσωτερικής ώθησης του Πνεύματος. Η γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «εν τη ερήμω» παρουσιάζει την εσωτερική αυτή ώθηση ότι έγινε την ώρα που ο Κύριος βρισκόταν στην έρημο (g).

Εις την έρημον=δηλώνει την κίνηση προς κάποιο τόπο· η έρημος ήταν το τέρμα, στο οποίο επρόκειτο να περάσει αυτό το διάστημα ο Κύριος (δ). Κάποια παράδοση όχι παλαιότερη από τον ΙΒ΄ αιώνα τοποθετεί την έρημο αυτήν κοντά στην Ιεριχώ. Κάποια περιοχή πιο μακρινή προς βορρά είναι πιθανότερος τόπος (p).

Λουκ 4.2 ἡμέρας τεσσαράκοντα⁽¹⁾ πειραζόμενος⁽²⁾ ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν⁽³⁾ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ συντελεσθεισῶν⁽⁴⁾ αὐτῶν ἐπέινασεν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: όπου επί σαράντα ημέρες αντιμετώπιζε τους πειρασμούς του διαβόλου, ο οποίος μάταια ζητούσε να τον αποσπάσει από τις αφοσιωμένες σκέψεις του στο έργο του Θεού. Και τις ημέρες εκείνες δεν έφαγε τίποτε. Όταν όμως πέρασαν οι ημέρες αυτές, ύστερα πείνασε.

(1) Σύμφωνα μεν με τη γραφή «εις την έρημον» το «ημέρας τεσσαράκοντα» πρέπει να αποδοθεί στο «πειραζόμενος»= για σαράντα ημέρες πειραζόταν· σύμφωνα όμως με τη γραφή «εν τη ερήμω» πρέπει να αποδοθεί στο «ήγετο(οδηγούνταν)», οπότε ορίζει το διάστημα που διήρκεσε η παραμονή του Κυρίου στην έρημο. Και με τις δύο

όμως γραφές, το «πειραζόμενος» φανερώνει τη διαρκή κατάσταση, στην οποία βρισκόταν ο Ιησούς σε όλες τις 40 ημέρες (δ).

(2) «Να λοιπόν βρέθηκε ανάμεσα σε αυτούς που αθλούνται αυτός που είναι αθλοθέτης ως Θεός, ανάμεσα σε αυτούς που στεφανώνονται αυτός που στεφανώνει τα κεφάλια των αγίων» (Κ). Δεν πειραζόταν με εσωτερικές κλίσεις και υποβολές. Διότι ο άρχοντας αυτού του κόσμου «δεν είχε τίποτα» στο Χριστό, με το οποίο να προσβάλλει τον Κύριο εσωτερικά. Πείραζε αυτόν με τελείως εξωτερικές παρορμήσεις, ίσως και με μορφή φιδιού, όπως άλλοτε πείραζε τον πρωτόπλαστο.

Όταν πείνασε ο Κύριος, τότε ήλθε προς αυτόν πλησιέστερα ο σατανάς. Πιθανώς ο Κύριος άρχισε τότε να παρατηρεί τα τριγύρω δέντρα, αναζητώντας σε αυτά κάποιο καρπό φαγώσιμο, οπότε ο διάβολος βρήκε την ευκαιρία να προβεί στις προς αυτόν προτάσεις και παρορμήσεις.

(3) «Νήστεψε λοιπόν ο Κύριος και δεν έλαβε καμία απολύτως τροφή για τις ανάγκες του σώματος. Όχι επειδή ο ίδιος είχε ανάγκη από νηστεία, αλλά δίδοντας σε μας τύπο και υπογραμμό αυτά που έκανε ο ίδιος, και παρουσιάζοντάς μας εικόνα της εξαιρετικής και αξιοθαύμαστης σε μας ζωής» (Κ).

Όχι μόνο τα παραδείγματα του Μωϋσή και Ηλία θα μπορούσε κάποιος να προβάλλει για απόδειξη του δυνατού μιας νηστείας τόσο πολύ παρατεταμένης, αλλά και περιπτώσεις πρόσφατες απέδειξαν ότι ο ανθρώπινος οργανισμός μπορεί να αντέξει σε μία τόσο μακρά αποχή (g).

Όπως με την αποχώρηση στην έρημο δειχνόταν αδιάφορος προς τον κόσμο, έτσι με την σαρανταήμερη νηστεία του δειχνόταν τελείως αδιάφορος προς το σώμα. Και ο σατανάς δεν μπορεί εύκολα να νικήσει εκείνους, οι οποίοι λύθηκαν από τα δεσμά του κόσμου και της σάρκας. Όσο λιγότερο διατηρούμαστε κάτω από την επήρεια της σάρκας, τόσο λιγότερα πλεονεκτήματα έχει εναντίον μας ο σατανάς.

(4) Η σαρανταήμερη νηστεία του Ιησού φαίνεται σύμφωνα με τον Λουκά ότι υπήρξε συνέπεια της βαθιάς περισυλλογής και προσήλωσης, στην οποία ο Κύριος είχε βυθιστεί και απορροφηθεί. Οι 40 αυτές ημέρες πέρασαν σαν μία ώρα και δεν αισθάνθηκε σε αυτές το κεντρί της πείνας. Ακριβώς αυτό δείχνεται με την αντίθεση που εκφράζουν οι λέξεις «και όταν τελείωσαν αυτές πείνασε» (g).

(5) «Πείνασε μολονότι αυτός δίνει τροφή στους πεινασμένους, και ο ίδιος είναι ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό και δίνει ζωή στον κόσμο, ο δημιουργός των όλων. Επειδή όμως έπρεπε πάλι, χωρίς να ατιμάσει τη δική μας πτωχεία, να μην

απομακρυνθεί μια για πάντα από τα μέτρα της ανθρώπινης φύσης, επέτρεψε στη φύση της σάρκας να ζητήσει τα δικά της· με αυτήν την έννοια λέμε ότι αυτός πείνασε» (Κ).

Λουκ 4.3 και εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος⁽¹⁾, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ⁽²⁾, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ⁽³⁾ ἵνα γένηται ἄρτος.

Μετάφραση: Και τότε του είπε ο διάβολος: Εάν είσαι υιός του Θεού, όπως μαρτύρησε η φωνή που ακούστηκε στον Ιορδάνη, απόδειξέ το με θαύμα. Πες σ' αυτή την πέτρα να γίνει ψωμί.

(1) «Πλησιάζει ο σατανάς πειράζοντάς τον, νομίζοντας ότι θα είχε κατά κάποιο τρόπο ως συνεργάτη της κακοτροπιάς του το πάθος της πείνας. Γιατί πολλές φορές μάς νικά, έχοντας ως βοήθεια των σκέψεών του, δηλαδή των επιχειρημάτων του, τις δικές μας αδυναμίες» (Κ).

(2) Αξιολογότατη η παρατήρηση: «Άκουσε (ο σατανάς) και από τον Ιωάννη και από τη φωνή που ήρθε από τον ουρανό, ότι αυτός είναι υιός του Θεού και επειδή αγνοούσε, ότι ο υιός του Θεού έγινε άνθρωπος -διότι ήταν κρυμμένη από αυτόν η απόρρητη ενανθρώπιση- θεώρησε ότι όντας άνθρωπος (ο Χριστός), ευαρέστησε το Θεό λόγω των αρετών του, και για αυτό τον φθόνησε για την τόσο μεγάλη τιμή, όπως ακριβώς και τον παλαιό Αδάμ, και έσπευσε όπως ακριβώς εκείνον, έτσι και αυτόν να τον βγάλει από αυτήν την τιμή... Και για να μην καταλάβει την πονηρία ο Χριστός, δες την πανουργία του και την υπερβολική πονηρία· Δεν είπε απλώς: κάνε τις πέτρες ψωμιά, αλλά πρόσταξε: αν είσαι γιος του Θεού, για να δείξει ότι ζητά να γίνει αυτό για απόδειξη ότι είναι γιος του Θεού· διότι νόμιζε ότι θα τον προκαλέσει με το λόγο, σαν να κοροϊδεύτηκε ότι δεν είναι υιός Θεού» (Ω).

Η υποβολή φαίνεται να είναι, ότι πρέπει να ενεργήσει το θαύμα, για να αποδείξει την αλήθεια της πρόσφατης διακήρυξης του Θεού και ότι μπορεί να αμφιβάλλει για τη σχέση του με το Θεό, εάν ο Θεός δεν συνεργήσει στο θαύμα (ρ). Ο διάβολος ελπίζει να διεγείρει τη ματαιοδοξία του Ιησού και με την αμφισβήτηση της δύναμής του περιμένει ότι ο Ιησούς θα σπεύσει με ελαφρότητα να επιδείξει αυτήν (L).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Ο σατανάς ήθελε με ευκαιρία την πείνα από την οποία πιεζόταν ο Ιησούς, να τον εξωθήσει να απομακρυνθεί από την οδό της ταπείνωσης, την οποία έως τότε βάδιζε, και να προβεί σε αυθαίρετη χρήση της

υπερφυσικής δύναμης, την οποία ο Πατέρας του τού εμπιστεύθηκε για εγκαθίδρυση της βασιλείας του Θεού (g).

Ο σατανάς επικαλείται την όρεξη από την πείνα στον πρώτο πειρασμό. Με τέτοιες ορέξεις και επιθυμίες ο πειρασμός προσβάλλει ισχυρά τη νεότητα. Έχουμε μέσα μας κάποιες ορέξεις και επιθυμίες, οι οποίες από μόνες τους δεν είναι αμαρτωλές, αλλά τελείως αντιθέτως φυτεύτηκαν μέσα μας από το Δημιουργό για σκοπούς θεάρεστων. Αλλά ο σατανάς έρχεται και ζητά να πείσει το νέο να ικανοποιήσει αυτές με τρόπο αμαρτωλό. Για να μάθεις τον τρόπο να αντιστέκεσαι σε τέτοιες εφόδους, δες εδώ, πώς αντιμετώπισε το σατανά ο Κύριος, όταν αυτός τον καλούσε να ικανοποιήσει την πείνα του κατά τρόπο απαγορευμένο. Του είπε, «είναι γραμμένο εις την Αγίαν Γραφή, ότι δεν θα ζήση ο άνθρωπος μόνον με άρτον, αλλά και με κάθε λόγον, που βγαίνει από το στόμα του Θεού».

Δηλαδή η ζωή και η ευτυχία της δεν συνίσταται στο να τρώει κάποιος και να πίνει και να απολαμβάνει· η ζωή δεν είναι ικανοποίηση του σώματος με οποιοδήποτε τρόπο, αλλά οφείλει να διανύεται με υπακοή της ψυχής προς τον Θεό. Η ικανοποίηση της πείνας δεν ανήκει στην υψηλότερη και ευγενέστερή μας φύση και είναι δυνατόν, εάν δεν συνοδεύεται από την αυτοκυριαρχία, να υποτάξει την ευγενέστερή μας φύση. Η αυτοκυριαρχία και η συγκράτηση της ορμής που δημιουργεί η πείνα καταριθμείται στην αυταπάρνηση.

Δεν πρέπει επίσης να λησμονούμε, ότι η εγκράτεια σε κάποιο είδος απόλαυσης, ακολουθείται από την απόλαυση άλλου είδους τέρψης, της τέρψης και απόλαυσης, την οποία γεννά η εσωτερική πληροφορία, ότι ο Θεός αόρατα μας επιδοκιμάζει και ότι βρισκόμαστε σε ειρήνη μαζί του. Εκείνος ο οποίος ουδέποτε αρνήθηκε τις κατώτερες ορέξεις του, ουδέποτε δοκίμασε τα θέλγητρα αυτά των πνευματικών απολαύσεων και της πνευματικής ζωής της αυταπάρνησης.

(3) Ο διάβολος δείχνει συγκεκριμένη πέτρα. Δεν ζητά ανατροπή της φύσης, αλλά μόνο κάποιο μικρό θαύμα που επιβάλλεται από την περίσταση (L).

«Επειδή δεν υπήρχε καθόλου κάτι φαγώσιμο λόγω της μεγάλης ερημιάς, και ήξερε ότι για την πείνα είναι κατάλληλο το ψωμί, ο ίδιος μεν δεν το προσφέρει, διότι δεν επρόκειτο ο Χριστός να το πάρει από τον εχθρό του, αλλά διατάσσει αυτόν να κάνει ψωμιά τις πέτρες που του έδειχνε» (Ω).

Λουκ 4.4 καὶ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων⁽¹⁾, Γέγραπται⁽²⁾ ὅτι Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ⁽³⁾ ζήσεται ἄνθρωπος⁽⁴⁾ ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς του απάντησε: Είναι γραμμένο στο Δευτερονόμιο ότι δεν διατηρεῖται στη ζωή ο άνθρωπος μόνο με τον ἄρτο, ἀλλὰ με κάθε προσταγή που βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ. Ὄταν ὁ Θεὸς διατάξει, ζεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ χωρὶς ἄρτο.

(1) Κάποια χειρόγραφα παραλείπουν το: λέγων. Αξιόλογη ἡ παρατήρηση:

«Δεν ἔκανε τὸ θαῦμα που τοῦ ζητήθηκε, διότι τὰ θαύματα συνηθίζεται νὰ γίνονται γιὰ ωφέλεια αὐτῶν που τὰ βλέπουν, ὁ διάβολος ὅμως δὲν ἐπρόκειτο σὲ τίποτα νὰ ωφεληθεῖ ἀπὸ αὐτό. Διότι καὶ ὕστερα, ἀν καὶ εἶδε ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Χριστὸς, δὲν μεταβλήθηκε καθόλου» (Ω).

Θαύματα θὰ ἐνεργούσε γιὰ νὰ στηρίξει τοὺς μαθητὲς τοῦ στὴν πίστη. Συνεπῶς δὲν υπήρχε λόγος νὰ ἐνεργήσει θαῦμα γιὰ τὸν σατανά, ὁ ὁποῖος γιὰ κανένα λόγο δὲν θὰ πίστευε ἐπιστρέφοντας στὸ Θεό. Τὰ θαύματά τοῦ ἀκόμη θὰ ἐνεργούσε γιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς διδασκαλίας τοῦ, καὶ γιὰ αὐτό καὶ δὲν ἐνήργησε θαύματα μέχρι τὴν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποία ἄρχισε νὰ κηρύττει.

Αλλὰ οὔτε θὰ ἐνεργούσε κάποιο θαῦμα γιὰ τὸν εαυτό τοῦ καὶ γιὰ ἐξυπηρέτηση τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν τοῦ, δείχνοντας μάλιστα ἀνυπομονησία στὴν πείνα τοῦ καὶ ἔλλειψη αυτοκυριαρχίας. Ὁ Κύριος δὲν ἄρесе ποτέ στὸν εαυτό τοῦ. Εφόσον λοιπὸν ἐξομοιώθηκε σὲ ὅλα με τοὺς ἀδελφούς τοῦ, ἔπρεπε σὲ αὐτόν, ὅπως τὰ ἄλλα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ αὐτὸς νὰ ἐξαρτάται ἐξ' ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴ θεία πρόνοια καὶ νὰ ἐλπίζει σὲ αὐτὴν με κάθε πεποίθηση.

(2) Αποκρούει αὐτόν με τὴ Γραφή. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μαχαίρι μας καὶ ἡ πίστη στὸ λόγο αὐτόν εἶναι ἡ ἀσπίδα μας. Ὁφείλουμε λοιπὸν νὰ γίνουμε «δυνατοὶ σὲ γραφές» καὶ γνωρίζοντας τι ἔχει γραφτεῖ σὲ αὐτές νὰ προχωροῦμε με ἀσφάλεια καὶ δύναμη στὸν πνευματικὸ μας ἀγώνα.

(3) «Απαντᾷ στὸν κρυφὸ τοῦ σκοποῦ καὶ ἀπὸ τὴ γραφή τοῦ βιβλίου τοῦ Δευταρονομίου τὸν ἀποστομώνει σαν νὰ λέει... Υπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος τροφῆς. Διότι καὶ κάθε λόγος που βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν πεινασμένο σαν ἄλλη τροφή συγκρατεῖ τὴ ζωή τοῦ καὶ τοῦ ἀρκεῖ» (Ω).

Ὁ Χριστὸς «οὔτε μετέβαλε» τὴν πέτρα σὲ ψωμί, «οὔτε ὅμως εἶπε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ κάνει αὐτό... ἀλλὰ τὸ ἀπορρίπτει ὡς ἐνοχλητικὸ καὶ περιττὸ λέγοντας· Δὲν θὰ ζήσει μόνο με ψωμί ὁ ἄνθρωπος... Ἀν λοιπὸν εἶναι δυνατόν χωρὶς ψωμί νὰ ζήσω, γιατί νὰ

κάνω την πέτρα ψωμί; Ούτε λοιπόν λέει, Δεν μπορώ, για να μην αρνηθεί τη δύναμή του· ούτε, ότι μπορώ» (Κ).

(4) «Πρόσεξε, ότι τα λέει αυτά σύμφωνα με την ανθρώπινη φύση του, όχι βεβαίως ως Θεός που ήταν. Διότι σαν να επρόκειτο για άνθρωπο απαντά και λέει· έχει γραφτεί ότι δεν θα ζήσει μόνο με ψωμί ο άνθρωπος, από όπου είναι φανερό, ότι ως άνθρωπος πειράζεται» (Ω).

«Και πρόσεχε, σε παρακαλώ, ότι η ανθρώπινη φύση με το Χριστό αποβάλλει τις δικαιολογίες της ακράτειας του Αδάμ. Με την τροφή του Αδάμ νικηθήκαμε, με την εγκράτεια του Χριστού νικήσαμε» (Κ).

(5) Ολόκληρη η φράση «ἀλλ' ἐπὶ παντί... στόματος Θεοῦ» παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Η έννοιά της: «Εάν ο Θεός δώσει δύναμη στον άνθρωπο, μπορεί να μη φάει και να ζει όπως ο Μωϋσής και ο Ηλίας, οι οποίοι με το λόγο του Θεού έζησαν άσιτοι σαράντα ημέρες» (Κ). Με την άρνηση αυτή ο Ιησούς εκδηλώνει την απόφαση, σε όλη τη μεσσιακή σταδιοδρομία του να εμπιστεύεται τον εαυτό του στον Πατέρα του για την ικανοποίηση των επίγειων αναγκών του. Κάθε ημέρα θα του ζητά και θα αναμένει από αυτόν, σαν ένας από εμάς, τον καθημερινό άρτο. Θα υπομένει την πείνα, τη δίψα, τη στέρηση ρούχων, αναθέτοντας όλη τη μέριμνά του στο Θεό (g).

Πώς έζησε ο Χριστός τις 40 ημέρες που πέρασαν; Όχι με άρτο, αλλά με λόγο Θεού· με τη μελέτη του λόγου του Θεού, με την επικοινωνία με το Θεό δια μέσου του λόγου του. Και με τον ίδιο τρόπο ήταν δυνατόν να ζήσει και περισσότερο χρόνο, παρόλο που ήδη άρχισε να πεινά. Ο Θεός έχει πολλούς τρόπους προμήθειας των χρήσιμων και αναγκαίων στο λαό του, και για αυτό σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να κλονίζεται η πίστη και εμπιστοσύνη μας σε αυτόν.

Λουκ 4.5 ⁽¹⁾ Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν· ⁽²⁾ ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ⁽³⁾ ἐν στιγμῇ χρόνου ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Κι αφού ο διάβολος τον ανέβασε σ' ένα ψηλό βουνό, του έδειξε πανοραμικά σε μια χρονική στιγμή (πράγμα το οποίο καθιστά τον πειρασμό ισχυρότερο) όλα τα βασίλεια της κατοικημένης γης με τα πλούτη τους και την απατηλή μεγαλοπρέπειά τους.*

(1) Ο πειρασμός αυτός είναι ο τρίτος στο Ματθαίο. Ή ο Λουκάς προτιμά την απλοποίηση και για αυτό τον περασμό που απαιτούσε μεγαλύτερη μετακίνηση του

Κυρίου, τον άφησε τελευταίο, βάζοντας ως δεύτερο τον πειρασμό, ο οποίος στον τόπο όπου βρισκόταν τότε ο Κύριος μπορούσε εύκολα να εκτυλιχτεί (L).

Ή, πιο σωστά, πιθανώς κανείς από τους ευαγγελιστές δεν είχε την πρόθεση να αφηγηθεί τους πειρασμούς με χρονολογική σειρά. Οι πειρασμοί μπορούσαν να έρχονται αναμεμιγμένοι μεταξύ τους (p).

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «εις όρος υψηλόν». Το λεγόμενο Σαραντάριον όρος δυτικά της Ιεριχούς, όπου από τη μεταγενέστερη παράδοση τοποθετείται η αποχώρηση του Ιησού με νηστεία, είναι μέρος κατάλληλο. Κυριαρχεί από εκεί το μάτι πάνω σε όλη την πεδιάδα του Ιορδάνη και η θέα απλώνεται προς δυτικά μέχρι το όρος των Ελαιών (L).

(3) Λέξη που προτιμά ο Λουκάς (β 1, κα 26, Πράξ. ια 28, ιζ 6, 31, ιθ 27, κδ 5). Αλλού στην Κ.Δ. τη συναντούμε μόνο 6 φορές. Με αυτήν περιγράφεται ο κόσμος ως τόπος που κατοικείται και κυβερνιέται, «ο πολιτισμένος κόσμος». Για τον Έλληνα μπορούσε να σημαίνει τον ελληνικό κόσμο σε αντίθεση με τις βαρβαρικές χώρες (Ηροδ. ΙV, 110.4) (p). Εδώ εννοείται όχι μόνο ο ρωμαϊκός κόσμος όπως στο Λουκ. β 1, αλλά όλη η κατοικουμένη γη (L).

(4) Αιφνίδια παρουσίαση αυτών, το οποίο έκανε τον πειρασμό ισχυρότατο (b). Η αιφνίδια εμφάνιση της εκθαμβωτικής αλλά και απατηλής λαμπρότητας του κόσμου ήταν ικανή να αιχμαλωτίσει κάθε αστήρικτη διάνοια, πριν ακόμη προφθάσει αυτή να πάρει τα μέτρα της εναντίον του κινδύνου, στον οποίο εκτιθόταν (ο). Δεν έγινε αυτό με τη φυσική οδό, αλλά ήταν οπτασία, διότι όλα αυτά σε μία στιγμή ξετυλίχτηκαν ως πανόραμα μπροστά στο Σωτήρα (δ).

Λουκ 4.6 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται⁽¹⁾ καὶ ᾧ ἐὰν θέλω⁽²⁾ δίδωμι αὐτήν·

Μετάφραση: Και του είπε ο διάβολος: Θα σου δώσω όλα αυτά τα κράτη που εξουσιάζονται από μένα, κι όλη τη δόξα τους· θα σου τα δώσω, διότι μου ανήκουν. Μου τα έχουν παραδώσει οι βασιλιάδες τους και οι λαοί τους, διότι με την αμαρτία υποτάχθηκαν σε μένα. Είναι λοιπόν δικά μου και τα δίνω σε όποιον εγώ θέλω. Και ανυψώνω εγώ με τα όργανά μου σε μεγάλα αξιώματα εκείνους που παραδίδονται σε μένα.

(1) Ή, η βεβαίωση αυτή δεν είναι εξ' ολοκλήρου ψευδής. Ο σατανάς είχε μεγάλη εξουσία και δύναμη πριν την πτώση του και το μέρος της δύναμης, το οποίο του

απέμεινε μετά την πτώση του, το χρησιμοποιεί στο κακό. Ο πειραστής παρόλ' αυτά ομολογεί, ότι δεν είναι αυτός ο ιδρυτής ή δημιουργός των βασιλείων αυτών (b).

Ή, πιο σωστά, αυτά παραδόθηκαν σε αυτόν από την αμαρτία του ανθρώπου. Ο σατανάς είναι ο άρχοντας των απίστων και αμαρτωλών, αλλά αναμινγνύει την αλήθεια με ψέμμα, όταν αξιώνει, ότι έχει εξουσία πάνω σε όλη την υλική δόξα του κόσμου. Δες Εφεσ. β 2, Β' Κορ. δ 4, Αποκ. ιγ 2 (p).

«Τα βασίλεια λέει των κοσμικών ανθρώπων, με ποιο τρόπο δηλαδή άλλοι μεν βασιλεύονται από την πορνεία, άλλοι από φιλαργυρία, άλλοι από κενοδοξία και από άλλα πάθη» (Ω).

«Αλλά, κακούργε και πονηρέ και ασεβέστατε, πώς τόλμησες να δείξεις στον κύριο της κτίσης όλα τα βασίλεια και να πεις, ότι όλα αυτά είναι δικά μου...; Πώς υπόσχεσαι αυτά που δεν είναι δικά σου; Ποιός σε διόρισε κληρονόμο της βασιλείας του Θεού; Ποιός υπέταξε σε σένα τη γη; Την άρπαξες με απάτη. Δώσε την πίσω λοιπόν στον Υιό που έγινε άνθρωπος, τον κύριο όλων» (Κ).

Αξιώνει ως δική του τη δύναμη αυτή ο σατανάς επειδή παραδόθηκε σε αυτόν όχι από το Θεό, αλλά από τους βασιλιάδες και τους λαούς των βασιλείων αυτών, οι οποίοι έδωσαν τη δύναμη και τιμή τους στο σατανά.

(2) Η ψευδολογία του σατανά παρουσιάζεται μεγαλύτερη με το «σε όποιον εγώ θέλω...». Ακόμη και για εκείνους, οι οποίοι είναι κάτω από την κυριαρχία του σατανά, είναι με πολύ περιορισμένη έννοια αληθινό, ότι μπορεί αυτός να τους διαθέσει κατά βούληση δική του (p).

Λουκ 4.7 σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιον ἐμοῦ⁽¹⁾, ἔσται σοῦ πᾶσα⁽²⁾.

Μετάφραση: Εάν λοιπόν εσύ με προσκυνήσεις εδώ μπροστά μου και με αναγνωρίσεις ως κύριό σου, όλη αυτή η εξουσία και η δόξα θα είναι δική σου.

(1) Υπάρχει και η γραφή «ενώπιον εμού». Ζητά από τον Κύριο τιμή και λατρεία. Με πανουργία δεν έχει την αξίωση από την αρχή, ώστε αυτόν μόνο να λατρεύει και να παύσει να λατρεύει το Θεό. Ζητά απλώς να προσκυνηθεί και αυτός παράπλευρα με το Θεό. Γνωρίζει όμως ο διάβολος, ότι και αν μία φορά κατορθώσει να γίνει συμμετοχος στη λατρεία, η οποία οφείλεται σε μόνο το Θεό, εντός ολίγου θα γίνει ο μόνος και αποκλειστικός κάτοχος αυτής της λατρείας, αφού ο αληθινός Θεός θα λησμονείται βαθμιαία και θα παραμεριστεί τελείως.

(2) «Αν θέλεις, λέει, να βασιλεύσεις σε αυτούς και για αυτό ήλθες, για να αγωνιστείς δηλαδή και να απομακρύνεις τους υπηκόους από εμένα, μην αγωνίζεσαι· ένα πράγμα αξιώνω· πέσε και προσκύνησέ με και πάρε όλη τη βασιλεία που είναι κάτω από την εξουσία μου» (Ω).

Θα είναι δική σου όλη η εξουσία που είναι παραδομένη σε μένα. Όπως στον πρώτο πειρασμό η νόμιμη και αδιάβλητη επιθυμία της τροφής έγινε αφορμή πειρασμού, έτσι και στο δεύτερο πειρασμό η νόμιμη επιθυμία της εξουσίας και της δόξας παρέχει αφορμή στο σατανά να πολεμήσει τον Κύριο. Αυτή η επιθυμία ήταν ειδικά νόμιμη και τελείως ανένοχη για τον Μεσσία. Ο Χριστός γεννήθηκε για να βασιλεύσει. Αλλά η βασιλεία του δεν είναι από τον κόσμο αυτόν (Ιω. ιη 36,37) και ο άρχοντας αυτού του κόσμου δεν έχει σε αυτόν τίποτα (Ιω. ιδ 30). Απορρίπτει τις σχετικές με το Μεσσία παχυλές ιδέες των Ιουδαίων και απωθεί το σατανά ως σύμμαχο, προτιμώντας να έχει αυτόν αδιάλλακτο εχθρό (ρ).

Λουκ 4.8 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ὑπάγε οπίσω μου, σατανά⁽¹⁾. Γέγραπται γαρ, Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις⁽²⁾ καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις⁽³⁾.

Μετάφραση: Ο Ιησούς τότε του απάντησε: Φύγε από μπροστά μου, σατανά. Δεν μπορώ να σε ακούω, διότι είναι γραμμένο: Τον Κύριο και Θεό σου να προσκυνάς και αυτόν μόνο να λατρεύεις.

(1) Η φράση ὑπάγε οπίσω μου, σατανά, παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και φαίνεται να παραλήφθηκε από το Ματθαίο (δ). Ο Κύριος με αποτροπιασμό απορρίπτει την υποβολή του διαβόλου. Τι; Να προσκυνήσω τον εχθρό του Θεού, τον οποίο ήλθα να υπηρετήσω, και τον εχθρό του ανθρώπου, τον οποίο ήλθα να σώσω; Ποτέ δεν θα πράξω αυτό.

(2) «Ο Σωτήρας θέλει μεν να βασιλεύσει και να υποτάξει όλα τα έθνη, για να γίνουν δούλα της δικαιοσύνης και της αλήθειας και κάθε αρετής, αλλά να βασιλεύσει όχι με αμαρτία, ούτε θέλει άκοπα να στεφανώσει το διάβολο υποτάσσοντας τον εαυτό του, ούτε άκοπα να πάρει κάτω από την εξουσία του όλα τα βασίλεια του κόσμου και τη δοξα τους. Για αυτό λέει προς αυτόν· Κύριον το Θεό σου θα προσκυνήσεις και αυτόν μόνο θα λατρεύσεις. Όλους αυτούς, λέει, για αυτό θέλω να εξουσιάζονται από εμένα, για να προσκυνούν Κύριον το Θεό και αυτόν μόνο να λατρεύσουν. Αυτό είναι το θέλημα της δικής μου βασιλείας. Εσύ όμως θέλεις να αρχίσω την αμαρτία, την οποία εγώ θέλω να καταργήσω» (Ω).

«Σαν να έκαιγε τα σπλάγχνα του (του σατανά), τού παρουσίασε στην κατάλληλη στιγμή αυτήν την εντολή «Θα προσκυνήσεις τον Κύριο το Θεό σου και αυτόν μόνο θα λατρεύσεις». Γιατί πριν τον ερχομό του στον κόσμο είχε εξαπατήσει όλη την οικουμένη· αυτός ήταν εκείνος που τον προσκυνούσαν παντού. Όμως ο νόμος του Θεού, θέτοντάς τον έξω από την εξουσία που με απάτη είχε κερδίσει, έδωσε εντολή να προσκυνούν τον ένα και αληθινό Θεό, και μόνο σε αυτόν να τελούν τα της λατρείας τους» (Κ).

Ήταν προορισμένο ο Κύριος με την ταπείνωση να νικήσει τον διάβολο και όχι με τη δύναμη (Ιερώνυμος). Εάν ο Ιησούς προέβαινε σε οποιονδήποτε συμβιβασμό με την κοσμική δύναμη, θα παρασυρόταν αμέσως στους υπολογισμούς της πολιτικής και σε όλες τις μεθόδους με τις οποίες η διπλωματία διαπραγματεύεται και πετυχαίνει τις υποθέσεις του αιώνα της. Θα έπαυε πλέον να είναι ο Χριστός (g).

Ο Κύριος απέρριψε ευθύς και χωρίς κάποια συζήτηση την υποβολή του διαβόλου. Και όχι μόνο αυτός δεν προσκυνεί τώρα τον διάβολο, αλλά και όταν μετά από λίγο οι βασιλείες του κόσμου θα παραδοθούν σε αυτόν από τον Πατέρα, ο οποίος θα δώσει σε αυτόν «κάθε εξουσία στον ουρανό και στη γη», δεν θα ανεχτεί να συνεχίζεται σε αυτές κανένα υπόλειμμα της λατρείας του σατανά. Θα ξεριζωθεί αυτή παντού, όπου το ευαγγέλιο θα κηρυχτεί και ο πολυθεισμός και η ειδωλολατρεία θα καταπέσουν και θα εξαφανιστούν, όπου η βασιλεία του Χριστού θα κατακτά έδαφος. Οι άνθρωποι θα επιστρέψουν από τα είδωλα στον μόνο αληθινό Θεό, έτσι ώστε μόνο αυτός στο εξής θα προσκυνείται και θα λατρεύεται.

(3) Δεν θα κάνεις το Θεό, λέει ο Κύριος, ούτε συγκυρίαρχο, και πολύ περισσότερο ούτε κατώτερο από κάποιο άλλο αντικείμενο λατρείας. Το ευαγγέλιο της χάρης ή θριαμβεύει με όλη του την καθαρότητα πάνω στην αμαρτία του κόσμου ή με όλη πάλι την καθαρότητά του αποσύρεται από τη σύγκρουση με τον κόσμο, για να ανυψώνεται λαμπρό στον ουρανό. Δεν γνωρίζει συμβιβασμούς και μολυσμούς από συμμαχίες με την αμαρτία ή από συνεργασία με οτιδήποτε έχει το όνομα της κοσμικότητας.

Κάθε απόπειρα να συμβιβάσουμε με αβαρίες και ελαστικότητες το πνευματικό με το σαρκικό, το ουράνιο με το κοσμικό αποτελεί ύβρη κατά του Αγίου Πνεύματος. Ισοδυναμεί με το να εισάγουμε μαζί με τους συστρατιώτες μας μέσα στο φρούριο έναν εχθρό που καλύπτεται υπό το πρόσχημα της φιλίας, ο οποίος όμως δεν θα αργήσει να αποδειχτεί προδότης και να ενεργεί με ασφάλεια από το εσωτερικό για γκρέμισμα του φρουρίου.

Λουκ 4.9 και Ἦγαγεν δὲ αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ⁽¹⁾, καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε ο διάβολος τον πήρε και τον οδήγησε στην Ιερουσαλήμ διασχίζοντας τον αέρα· και τον ἔστησε ὀρθιο ψηλά στο γείσο της στέγης του ναοῦ και του εἶπε: Εάν είσαι υἱὸς του Θεοῦ, ρίξε τον εαυτό σου από εδώ κάτω, για να φανεί ξεκάθαρα σε όλους η αγάπη και η προστασία του Πατρός σου προς εσένα.

(1) Δες Ματθ. δ 5.

(2) Η έννοια της υποβολής του σατανά στο δεύτερο πειρασμό ήταν: Δέξου τη βοήθειά μου. Η έννοια της νέας αυτής υποβολής είναι: Αφού δεν θέλεις τη δική μου βοήθεια, προκάλεσε τις θείες εκδηλώσεις. Διότι δεν μπορείς να πετύχεις, παρά μόνο με ένα από τα δύο αυτά μέσα. Μη λογαριάσεις λοιπόν κανένα κίνδυνο. Διακήρυξε τον εαυτό σου χωρίς αναβολή Μεσσία. Μην υπολογίσεις τη ζήλεια και μανία του συνεδρίου. Περιφρόνησε τις λεγεώνες του Πιλάτου. Απαγόρευσε την πληρωμή φόρου στον Καίσαρα. Εάν είσαι Υἱὸς του Θεοῦ, ο Πατέρας δεν θα σε αφήσει να ηττηθείς από τους φοβερούς αυτούς εχθρούς. Θα επιβάλλει τον θρίαμβό σου με άμεση επέμβαση της δύναμής του (g).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: Ο πειρασμός αυτός ισοδυναμούσε με την υποβολή: Επιτάχυνε την εγκαθίδρυση του μεσσιακού βασιλείου· επίσπευσε με τον εύκολο δρόμο την αναγνώρισή σου ως Μεσσία. Όλοι αυτοί, οι οποίοι είναι μπροστά στο ναό ήδη μαζεμένοι, όταν θα σε δουν να πέφτεις από το υψηλό αυτό πτερύγιο και να στέκεσαι έπειτα αβλαβής πάνω στη γη, θα σε επευφημήσουν ότι ήρθες από τον ουρανό και θα σε αναγνωρίσουν βασιλιά τους. Αλλά όχι· ο Κύριος δεν ήλθε να κατακτήσει την ανθρωπότητα με τη δύναμή του, αλλά με την αγάπη του.

Ο σκοπός του ήταν να δώσει στους ανθρώπους τη νέα εντολή της αγάπης εφαρμοσμένη πρωτίστως στο βίο του. Ήταν λοιπόν αναγκαίο να πιει το ποτήρι της θλίψης ολόκληρο και μέσω της οδού της ταπείνωσης και όχι μέσω κάποιας άλλης ευκολότερης να μπει στη δόξα του. Πιθανώς ο σατανάς είχε και κάποιες ελπίδες, ότι, εάν έπειθε τον Κύριο να ρίξει τον εαυτό του κάτω, η πτώση αυτή θα προκαλούσε το θάνατό του και έτσι θα έφευγε από τη μέση και μάλιστα αυτοκτονώντας.

Λουκ 4.10 γέγραπται⁽¹⁾ γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε⁽²⁾,

Μετάφραση: Διότι έχει γραφεί στους Ψαλμούς ότι ο Θεός θα δώσει εντολή για σένα στους αγγέλους του να σε διαφυλάξουν, ώστε να μην πάθεις κανένα κακό.

(1) Ο Χριστός πρόβαλε τη Γραφή εναντίον του σατανά. Αλλά και ο σατανάς τώρα προβάλλει τη Γραφή για να παρασύρει το Χριστό. Υπήρξε και υπάρχει συνηθισμένο στους αιρετικούς και πλάνους να διαστρέφουν τη Γραφή και να εκβιάζουν το αληθινό νόημά της για υποστήριξη των χειρότερων κακιών και πλανών.

(2) Στη μαρτυρία αυτή από τη Γραφή ο σατανάς αποφεύγει να προσθέσει και τη συνέχεια «εν ταις οδοις σου», και διακόπτει το χωρίο με το «και ότι...». Η αποσιώπηση λοιπόν φαίνεται σκόπιμη. Τουλάχιστον υπογραμμίστηκε από το Λουκά περισσότερο από όσο από το Ματθαίο. Συμπέραναν από αυτό ότι ο σατανάς έκοψε το κείμενο από φόβο μήπως ο Κύριος αποκριθεί σε αυτόν: Ο Θεός προστατεύει αυτούς που ακολουθούν τους δρόμους του, δηλαδή αυτούς που ακολουθούν την τάξη της φύσης και της Πρόνοιας και όχι εκείνους οι οποίοι βίαια βγαίνουν από αυτήν (L).

Το να ρίξει κάποιος τον εαυτό του από ύψος δεν είναι να πορεύεται στους δρόμους του αλλά να βγαίνει από αυτούς. Ο ανυπάκουος προφήτης (στην Π.Δ) κατασπαράχτηκε από το λιοντάρι, και ο Δανιήλ που υπάκουσε διαφυλάχτηκε από τα σαγόνια των λιονταριών. Αλλά δεν είμαστε βέβαιοι ότι η αποσιώπηση των λέξεων έχει την έννοια αυτή (p).

Λουκ 4.11 καὶ ὅτι Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσίν σε μήποτε προσκόψης πρὸς λίθον τὸν πόδα σου⁽¹⁾.

Μετάφραση: Και ακόμη έχει γραφεί ότι οι άγγελοι θα σε σηκώσουν στα χέρια τους, μην τυχόν χτυπήσεις το πόδι σου σε καμιά πέτρα.

(1) Κατά βάθος ο συλλογισμός του σατανά είναι συλλογισμός από το ισχυρότερο. Δηλαδή: εάν ο Θεός υπόσχεται να ενεργήσει έτσι σε κάποιον απλό δίκαιο, πόσο μάλλον θα πράξει έτσι για σένα, τον Υιό του;

Λουκ 4.12 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Εἴρηται, Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου⁽¹⁾.

Μετάφραση: Ο Ιησούς τότε του απάντησε ότι έχει πει ο Θεός: Δεν πρέπει να εκθέσεις τον εαυτό σου σε κίνδυνο, για να δοκιμάσεις τον Κύριο και Θεό σου και να δεις μέσα από τα πράγματα αν θα σε προστατεύσει.

(1) «Δεν πρέπει κάποιος να βάζει τον εαυτό του σε ολοφάνερους κινδύνους, δοκιμάζοντας αν θα τον βοηθήσει ο Θεός» (Θφ).

«Γιατί ο Θεός δεν χαρίζει τις βοήθειές του σε αυτούς που τον πειράζουν, αλλά σε εκείνους που πιστεύουν σε αυτόν. Γιατί δεν πρέπει, επειδή μας κάνει άξιους της ευσπλαχνίας του, για αυτό να κάνουμε επίδειξη. Εκτός από αυτό, ο Χριστός ποτέ δεν έκανε θαύμα σε εκείνους που τον δοκιμάζουν. Γιατί λέει· «η κακή γενεά επιθυμεί θαύμα, αλλά θαύμα δεν θα της δοθεί». Αυτό και τώρα ας ακούσει ο σατανάς που τον πειράζει» (Κ).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: Ο Κύριος χρησιμοποιεί εδώ το Δευτ. στ 16: «οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ὃν τρόπον ἐξεπειράσατε ἐν τῷ Πειρασμῷ. (=Δεν θα θέσης εις πειρασμόν και δοκιμασίαν τον Κυριον, όπως ασεβώς φερόμενος επίκρανες τον Κυριον με τους γογγυσμούς σου στον τόπον εκείνον, ο οποίος ωνομάσθη δια τούτο “Πειρασμός”))». Όταν κάποιος επιθυμεί νέο θαύμα για απόδειξη θείας αποκάλυψης, την ώρα που δόθηκαν σε αυτόν επαρκείς αποδείξεις της πρόνοιας του Θεού για αυτόν, εκπειράζει το Θεό. Έτσι και οι Ισραηλίτες είπαν στην έρημο, όταν πείραξαν το Θεό: Μας έδωσε νερό από την πέτρα. Μήπως μπορεί να μας δώσει και ψωμί;

Και ο Χριστός τώρα κάτι παρόμοιο θα έλεγε, εκπειράζοντας τον Πατέρα του: Απέδειξε ότι είμαι πράγματι Υιός του με την αποστολή του Πνεύματός του στον Ιορδάνη και την άμεση μαρτυρία του με τη φωνή που ήρθε εκεί. Και το θαύμα αυτό ήταν πολύ μεγαλύτερο. Αλλά άραγε μπορεί να διατάξει και τώρα τους αγγέλους του να με σηκώσουν στα χέρια τους, το οποίο είναι θαύμα μικρότερο;

Λουκ 4.13 Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν⁽¹⁾ ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ’ αὐτοῦ⁽²⁾ ἄχρι καιροῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι αφού τελείωσε ο διάβολος κάθε είδους πειρασμό, απομακρύνθηκε προσωρινά από τον Ιησού, μέχρι τότε που θα του δινόταν άλλη κατάλληλη ευκαιρία να τον πειράξει και πάλι.*

(1) Η φράση δεν σημαίνει ολόκληρο τον πειρασμό (=όλο τον πειρασμό) αλλά κάθε είδους πειρασμό (g). Μία ακόμη ένδειξη, ότι πειράστηκε ο Κύριος σε όλες τις σαράντα ημέρες (δες και Μάρκ. α 13) και ότι οι τρεις αναφερθέντες πειρασμοί παρατίθενται ως δείγμα του τι έγινε κατά τις σαράντα αυτές ημέρες (p).

Ο σατανάς άδειασε όλη τη φαρέτρα του. Ο Χριστός έδωσε σε αυτόν την ευκαιρία να πει και να ενεργήσει εναντίον του κάθετί που μπορούσε. Τον άφησε να δοκιμάσει ολόκληρη τη δύναμή του. Και τον νίκησε. Και αν ο Κύριος υπέμεινε κάθε πειρασμό, πώς μπορούμε εμείς να περιμένουμε, ότι θα διαφύγουμε τις δοκιμασίες μας και ότι δεν θα αντικρύσουμε την ώρα του πειρασμού, την καθορισμένη σε εμάς;

(2) «Νικήσαμε λοιπόν με το Χριστό· και αυτός που κάποτε νίκησε τον Αδάμ έφυγε καταντροπιασμένος, για να τον έχουμε εμείς κάτω από τα πόδια μας» (Κ).

Έφυγε από αυτόν, διότι θεώρησε πλέον άσκοπο να τον πειράζει. Δεν είχε σε αυτόν τίποτα. Δεν υπήρχε στο Χριστό κάποια ασθενής πλευρά, ούτε κάποιο αφρούρητο μέρος στο φρούριο της ψυχής του. Και έφυγε. Και ως προς εμάς το ίδιο θα επαναληφθεί. Εάν αντισταθούμε στον διάβολο, θα φύγει από εμάς.

(3) =Μέχρι την κατάλληλη ευκαιρία (b).

«Μέχρι τον κατάλληλο καιρό απομακρύνθηκε από αυτόν, δηλώνοντας ότι μετά από αυτά τον πλησίαζε μέσω των δικών του οργάνων» (Χ).

«Ο διάβολος επιτίθεται στον Κύριο με δύο πάθη, την ηδονή και τη λύπη. Διότι πράγματι επιτέθηκε στον Κύριο με την ηδονή, όπως ακριβώς τώρα στο βουνό· έφυγε όμως από αυτόν για κάποιο καιρό, δηλαδή μέχρι τον καιρό του σταυρού. Διότι τότε επρόκειτο να του επιτεθεί με τη λύπη» (Θφ).

Ανέμεινε ο σατανάς μελλοντική ευκαιρία για επιτυχία της επίθεσής του κατά του Κυρίου. Και τέτοια ευκαιρία ήλθε προ παντός, όταν παραχωρήθηκε να παραδώσει αυτόν ο Ιούδας στα χέρια των εχθρών του. Ότι τότε δόθηκε μοναδική πάλι ευκαιρία στο σατανά να κάνει έφοδο κατά του Κυρίου φαίνεται από τα λόγια στο Ιω. ιδ 30 «έρχεται ο άρχοντας του κόσμου και σε εμένα δεν έχει τίποτα».

Δεν πρέπει παρόλ' αυτά να υποθέσουμε, ότι ο σατανάς απείχε ολοτελώς στο μεταξύ από κάθε πειρασμό. Τα λόγια του Κυρίου στο Λουκ. κβ 28: «εσείς είστε αυτοί που έχετε μείνει μαζί μου στους πειρασμούς μου» υπαινίσσονται το αντίθετο. Αλλά ο σατανάς φαίνεται ότι ήδη κατά την αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου και κατόπιν στο τέλος της συγκέντρωσε με μανία όλες τις επιθέσεις του κατά του Κυρίου χρησιμοποιώντας στο μεν όρος τα θέλγητρα άκοπης δόξας και επιτυχίας, στη δε Γεθσημανή την αγωνιώδη λύπη του πάθους (ρ). Εάν τώρα του επιτέθηκε ως πειραστής, όταν θα έλθει ο κατάλληλος καιρός, θα του επιτεθεί ως διώκτης.

Στίχ. 14-30 . Επίσκεψη στη Ναζαρέτ.

Λουκ 4.14 Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος⁽¹⁾ εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ φήμη⁽²⁾ ἐξῆλθεν καθ' ὅλης⁽³⁾ τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.

Μετάφραση: *Και ο Ιησούς γύρισε πίσω στη Γαλιλαία γεμάτος με τη δύναμη του Πνεύματος, το οποίο με τη νίκη του κατά του διαβόλου τον ενίσχυε πιο αισθητά. Και εξαιτίας των θαυμάτων του διαδόθηκε σε όλα τα περίχωρα της Γαλιλαίας η φήμη ότι είναι θαυματοουργός προφήτης, απεσταλμένος από τον Θεό.*

Ο Λουκάς όπως και οι άλλοι δύο συνοπτικοί, αποσιωπά την αρχική δράση του Κυρίου στην Ιουδαία, αλλά η αφήγησή του, όπως και η αφήγηση εκείνων, υπονοεί αυτήν. Και οι τρεις συνδέουν την έναρξη της δράσης στη Γαλιλαία με το βάπτισμα και τον πειρασμό, ενώ από την άλλη ο Ματθαίος και ο Μάρκος σημειώνουν ότι με ευκαιρία την φυλάκιση του Βαπτιστή αναχώρησε ο Χριστός από την Ιουδαία στη Γαλιλαία (Ματθ. δ 12, Μάρκ. α 14). Αλλά κανείς από τους δύο αυτούς δεν βεβαιώνει ή και απλώς υπαινίσσεται, ότι ο Ιωάννης φυλακίστηκε αμέσως μετά τον πειρασμό στην έρημο. Από το τέταρτο όμως ευαγγέλιο μαθαίνουμε, ότι ανάμεσα στον πειρασμό στην έρημο και την φυλάκιση του Ιωάννη, παρεμβλήθηκε αρκετό χρονικό διάστημα και ότι κατά τη διάρκεια αυτού ο Κύριος ήλθε στη Γαλιλαία και επέστρεψε πάλι στην Ιουδαία (Ιω. β 13). Ως προς το τμήμα του ευαγγελίου το Δ' 14-Θ' 50 δεν διακρίνεται με σαφήνεια κάποιο σχέδιο και είναι αμφίβολο, εάν οι διαιρέσεις σε αυτό που έγιναν από τους ερμηνευτές, ανταποκρίνονται στη σειρά, την οποία είχε στο νου του ο ευαγγελιστής. Η παρακάτω παρ' όλα αυτά διαίρεση μπορεί να υποβοηθήσει στην πληρέστερη κατανόηση του όλου τμήματος: α) δ 14-44, Η δράση του Ιησού μέχρι την κλήση των πρώτων μαθητών· β) ε 1-στ 11, Η δράση μέχρι την ανάδειξη των δώδεκα· γ) στ 12-η 56, Η δράση μέχρι την αποστολή των 12, δ) θ 1-50, Η δράση μέχρι την αναχώρηση για τα Ιεροσόλυμα.

(1) «Όταν επρόκειτο να παλέψει στον πειρασμό με τον διάβολο, δύο φορές ονομάζεται το πνεύμα χωρίς καμία προσθήκη· όταν όμως, αφού αγωνίστηκε νίκησε... πρόσεξε την ακρίβεια της Γραφής, τι λέει για το Πνεύμα, ότι ο Ιησούς επέστρεψε με τη δύναμη του Πνεύματος και πρόσθεσε «με τη δύναμη» λόγω του αθλητή που είχε νικήσει» (Ω). Τον είχε κυριεύσει τόσο πολύ το Πνεύμα, ώστε όλα τα λόγια του και όλες οι πράξεις του αποδείκνυαν την ύπαρξη του Πνεύματος μέσα του (ο). Η πρόθεση «εν» εδώ, φανερώνει την κατάσταση, στην οποία επέστρεψε έχοντας μέσα του τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, γεμάτος με αυτήν (δ)· «για να μάθουμε, ότι αυτός που νίκησε το διάβολο, ενδυναμώνεται πλέον από το θείο Πνεύμα» (Ζ). «Αφού επικράτησε λοιπόν του σατανά και στεφάνωσε μέσω του εαυτού του την ανθρώπινη φύση με τα

έπαθλα εναντίον εκείνου, γύρισε στη Γαλιλαία, χρησιμοποιώντας την ενέργεια και τη δύναμη (του Πνεύματος) και εκτελούσε πολλά θαύματα και προκαλούσε πολύ θαυμασμό. Έκανε όμως τα θαύματα, όχι επειδή έπαιρνε την χάρη του Πνεύματος από έξω και δανεισμένα, όπως ακριβώς και οι άγιοι, αλλά επειδή μάλλον ήταν ο ίδιος φυσικός και αληθινός Υιός του Θεού και Πατέρα και είχε ως προσωπική του κληρονομιά όσα ήταν του Πατέρα» (Κ).

(2) Ο Ιωάννης λέει ότι «όταν ήλθε στη Γαλιλαία τον δέχτηκαν οι Γαλιλαίοι αφού είχαν δει όλα όσα έκανε στα Ιεροσόλυμα στη γιορτή» (Ιω. δ 45). Η φήμη λοιπόν οφειλόταν και στα θαύματα που έγιναν κατά τη δράση στην Ιουδαία.

(3) Η πρόθεση «κατά» δηλώνει την έκταση=σε όλα τα περίχωρα της Γαλιλαίας (δ).

Λουκ 4.15 καὶ αὐτὸς⁽¹⁾ ἐδίδασκεν⁽²⁾ ἐν ταῖς συναγωγαῖς⁽³⁾ αὐτῶν, δοξαζόμενος⁽⁴⁾ ὑπὸ πάντων.

Μετάφραση: Και αυτός δίδασκε μέσα στις συναγωγές τους, και όλοι τον δόξαζαν και τον επαινούσαν.

(1) Έγινε γνωστός όχι μόνο από τη φήμη, αλλά και από τον εαυτό του (b).

(2) Ο παρατατικός δηλώνει αυτό που συνήθως έκανε κατά την περίοδο αυτή (p).

(3) Οι συναγωγές ήταν πρωτίστως τόποι διδασκαλίας (Λουκ. ιγ 10, Ιω. ιη 20, Πράξ. ιγ 27, ιε 21 κλπ.). Είναι άξιο σημείωσης ότι και εδώ, όπως και αλλού, τονίζεται η διδασκαλία μάλλον παρά η λατρεία στις συναγωγές (p).

(4) «Δοξαζόταν από τους όχλους που δεν είχαν πονηρία» (Ζ). Το «δοξαζόμενος» αναφέρεται στην έκτακτη διδασκαλία, όπως το «φήμη» στις υπερφυσικές ενέργειές του (L).

Λουκ 4.16 Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ⁽¹⁾, οὗ ἦν τεθραμμένος⁽²⁾, καὶ εἰσῆλθεν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτοῦ⁽³⁾ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη⁽⁴⁾ ἀναγνῶναι⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Έπειτα ήλθε στη Ναζαρέτ, εκεί όπου είχε ανατραφεί και είχε μεγαλώσει. Κι όπως συνήθιζε από την παιδική του ακόμη ηλικία, μπήκε την ημέρα του Σαββάτου στη συναγωγή και σηκώθηκε από τη θέση του για να διαβάσει κάποια προφητική περικοπή από τη Βίβλο.

(1) Παραμένει αμφίβολο, εάν ο Λουκάς εδώ αφηγείται την ίδια επίσκεψη στη Ναζαρέτ, η οποία αναφέρεται στα Ματθ. ιγ 53-58 και Μάρκ. στ 1-6 (ρ). Μάλλον δεν πρέπει να συγχέονται οι δύο αυτές επισκέψεις, αφού αυτή που εξιστορούν οι δύο άλλοι συνοπτικοί, έγινε προφανώς αργότερα (δ).

(2) Ήλθε για να δώσει πίσω την αμοιβή στην πόλη που τον ανέθρεψε, όπου πέρασε τα χρόνια μέχρι την ώριμη ηλικία του (b), «για να διδάξει και εμάς, πρώτα να ευεργετούμε τους δικούς μας και αυτούς να διδάσκουμε, και έπειτα να ξεχύνουμε τη φιλανθρωπία και στους υπόλοιπους» (Θφ). Το «όπου ήταν αναθρεμμένος» λοιπόν γράφεται, για να δείξει τον λόγο της έλευσης του Μεσσία στην πόλη αυτήν (δ).

(3) Σύμφωνα με τη συνήθειά του. Αναφέρεται στην προηγούμενη μακροχρόνια διαμονή του από την παιδική του ηλικία (δ). Βλέπουμε από εδώ ποια ήταν η συνήθεια του Ιησού όταν ακόμη ήταν νέος στη Ναζαρέτ πριν το βάπτισμά του (b).

(4) Με το ότι σηκώθηκε, φανέρωνε, ότι επιθυμούσε να διαβάσει μπροστά στη σύναξη (b). Ή, όρθια στάση ήταν η συνηθισμένη κατά την ανάγνωση στη συναγωγή, με εξαίρεση μόνο, όταν κατά τη γιορτή των Πουρίμ διαβαζόταν το βιβλίο της Εσθήρ, οπότε ο αναγνώστης μπορούσε να καθίσει. Εδώ έχουμε την μόνη περίπτωση, κατά την οποία αναφέρεται στα ευαγγέλια, ότι ο Κύριος διάβασε στη συναγωγή (ρ). Όταν ο Έσδρα άνοιξε το βιβλίο του νόμου, όλος ο λαός στάθηκε όρθιος για να ακούσει (Νεεμ. η 5). Έτσι τώρα έπραξε και ο Κύριος, προκειμένου να διαβάσει την περικοπή του προφήτη.

(5) Πρώτα διαβαζόταν περικοπή από το νόμο και έπειτα άλλη περικοπή από τους προφήτες. Την ώρα λοιπόν που η περικοπή διαβαζόταν από το εβραϊκό πρωτότυπο, μεταφραζόταν στην αραμαϊκή (Νεεμ. η 8) ή στην ελληνική στα μέρη όπου γενικώς μιλιόταν η ελληνική. Η μετάφραση αυτή γινόταν ανά ένα στίχο, αλλά στην ανάγνωση της περικοπής από τους προφήτες μπορούσαν με τη μία να διαβάζονται 3 στίχοι, για αυτό και ο Κύριος διαβάζει τώρα 2 στίχους από τον Ησαΐα. Μετά από αυτό ακολουθούσε ευρύτερη ανάπτυξη ή λόγος ενισχυτικός. Ως αναγνώστης, μεταφραστής και κήρυκας ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ένα μόνο ή δύο ή και τρία πρόσωπα. Εδώ ο Κύριος υπήρξε ο αναγνώστης και ο κήρυκας, ίσως και ο μεταφραστής, εάν δεχτούμε ότι οι κάτοικοι της Ναζαρέτ αγνοούσαν τελείως την ιερή γλώσσα του κειμένου (ρ). Ο Ιάην λέει, ότι το πρόσωπο, το οποίο διάβαζε, έβαζε πάνω στο κεφάλι του, όπως γίνεται αυτό και μέχρι σήμερα, ένα κάλυμμα που ονομαζόταν ταλλίθ. Αυτό επίσης υπαινίσσεται ο Παύλος στο Β' Κορ. γ 15 (ο).

Λουκ 4.17 καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου⁽¹⁾, καὶ ἀναπτύξας⁽²⁾ τὸ βιβλίον εὔρε τὸν τόπον⁽³⁾ οὗ ἦν γεγραμμένον,

Μετάφραση: *Και του παρέδωσαν το βιβλίο του προφήτη Ησαΐα. Ξεδίπλωσε τότε το βιβλίο που ήταν τυλιγμένο σε κυλινδρικό σχήμα και βρήκε το μέρος όπου ήταν γραμμένο το εξής:*

(1) Η ανάγνωση του Παρασχά ή της περικοπής του νόμου πιθανότατα είχε προηγηθεί και είχε συντελεστεί ίσως από άλλον αναγνώστη. Τώρα θα διαβαζόταν το Χαφθαρά, δηλαδή η προφητική περικοπή (Πράξ. ιγ 15). Ότι η περικοπή του Ησαΐου (ξα 1,2) ήταν η καθορισμένη από πριν ως ανάγνωσμα περικοπή της ημέρας, είναι τελείως αβέβαιο. Αγνοούμε μάλιστα, εάν κατά την εποχή αυτή υπήρχε κάποιος κύκλος προφητικών αναγνωσμάτων, καθορισμένος για την ανάγνωση σε ορισμένες ημέρες, όπως σε εμάς τώρα κύκλος των ευαγγελίων και των αποστόλων. Ο κύκλος των αναγνωσμάτων στις συναγωγές, που χρησιμοποιείται σήμερα στους Ιουδαίους, έγινε πολύ αργότερα. Και συνεπώς αποβαίνει μάταιη προσπάθεια με τη βάση του σημερινού αναγνωστικού των Ιουδαίων να αναζητούμε τον καθορισμό της ημέρας, κατά την οποία έγινε από τον Κύριο η ανάγνωση αυτή στη Ναζαρέτ (p).

(2) Το βιβλίο αυτό ήταν τυλιγμένο σε κυλινδρικό σχήμα, για αυτό και ο Σωτήρας το άπλωσε, δηλαδή το ξετύλιξε (δ). Υπάρχει και η γραφή ανοίξας. Με την γραφή αναπτύξας, περιγράφεται ακριβέστερα αυτό που έγινε, και ίσως προήλθε αυτή η γραφή από διόρθωση της γραφής ανοίξας, η οποία υποστηρίζεται από αρκετά μεγαλογράμματα χειρόγραφα. Το αναπτύξας λέγεται μοναδική φορά. Είναι αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: Άνοιξε το βιβλίο. Τα βιβλία της Π.Δ. ήταν από μία άποψη κλειστά και σφραγισμένα, μέχρις ότου ο Χριστός άνοιξε αυτά (Ησ. κθ 11). Είναι άξιο το αρνί το σφαγμένο «να πάρει το βιβλίο και να ανοίξει τις σφραγίδες του», διότι μπορεί να αναπτύξει όχι μόνο το βιβλίο, αλλά και το νόημά του.

(3) «Βρήκε όχι αυτό που έτυχε, αλλά αυτό που ήθελε αυτός. Μη νομίζεις δηλαδή, ότι από σύμπτωση, όταν άνοιξε το βιβλίο, βρέθηκε το μέρος εκείνο» (Θφ), αλλά «σύμφωνα με θείο σχέδιο βρήκε αμέσως τα ρητά τα σχετικά με τη θεότητά του» (Ζ), «και διάλεξε προφητικό ρητό, το οποίο έλεγε για το μυστήριο σχετικά με αυτόν» (Κ).

Λουκ 4.18 ⁽¹⁾ Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ⁽²⁾, οὗ εἶνεκεν⁽³⁾ ἔχρισέ με⁽⁴⁾ εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς⁽⁵⁾, ἀπέσταλκέν⁽⁶⁾ με, ἰάσασθαι⁽⁷⁾ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν⁽⁸⁾

Μετάφραση: Το Πνεύμα του Κυρίου μένει και αναπαύεται σε μένα τον Μεσσία, για να συνεργάζεται μαζί μου στο σωτηριώδες έργο μου. Και μένει το Πνεύμα αυτό σε μένα, διότι ο Κύριος με έχρισε ως άνθρωπο και με απέστειλε να κηρύξω το ευαγγέλιο της βασιλείας σ' εκείνους που στερούνται τη χάρη του Θεού, είναι πνευματικά φτωχοί και βρίσκονται σε άθλια κατάσταση. Με έστειλε να θεραπεύσω εκείνους που η καρδιά τους έχει συντριβεί από το βάρος της αμαρτίας.

(1) Η παράθεση του χωρίου γίνεται ελεύθερα από τους Ο' και ίσως από μνήμης. Στο πρωτότυπο ο προφήτης βάζει στο στόμα του ιδεώδους Δούλου του Ιεχωβά χαρμόσυνο μήνυμα προς αυτούς που βρίσκονταν αιχμάλωτοι, υποσχόμενος σε αυτούς απελευθέρωση και επιστροφή στην Ιερουσαλήμ που θα ήταν αποκαταστημένη στην προηγούμενή της κατάσταση και η χαρά από αυτήν την απελευθέρωση και επιστροφή, συγκρίνεται με τη χαρά του ιωβιλαίου έτους. Είναι προφανές ότι και οι δύο εικόνες, η επάνοδος από την εξορία και η άφεση κατά το ιωβιλαίο έτος, θαυμάσια εκφράζουν το απολυτρωτικό έργο του Χριστού (ρ). Το κείμενο παρ' όλα αυτά δεν μιλά ξεκάθαρα και συγκεκριμένα για την επιστροφή από την Βαβυλωνιακή αιχμαλωσία, αλλά για την ένδοξη περίοδο, που υποσχέθηκε στον Ισραήλ. Η έννοια λοιπόν είναι πράγματι μεσσιακή (Ι).

(2) «Το Πνεύμα, λέει, το οποίο υπάρχει κατά τρόπο φυσικό μέσα σε μένα, επειδή έχουμε την ίδια ουσία της θεότητας, αυτό ήλθε σε μένα και από έξω· όπως ακριβώς και στον Ιορδάνη επιφοίτησε με τη μορφή περιστεριού». «Επειδή δηλαδή είναι Θεός και άνθρωπος ταυτόχρονα, ο ίδιος δίνει, από τη μία, με τρόπο θεϊκό το Πνεύμα στην κτίση και δέχεται, από την άλλη, αυτό, από τον Θεό και Πατέρα κατά την ανθρώπινη φύση του, αυτός που αγιάζει όλη την κτίση» (Κ). Επαναπαύεται στον Μεσσία το Πνεύμα το Άγιο του Θεού, για να ενισχύσει αυτόν στην εκπλήρωση του έργου του (δ). Όλες οι χάρες και οι δωρεές του Πνεύματος δόθηκαν σε αυτόν, όχι με μέτρο όπως στους υπόλοιπους προφήτες, αλλά χωρίς μέτρο. Δες Ιω. γ 34. Ήλθε ο Μεσσίας με τη δύναμη του Πνεύματος (Λουκ. δ 14).

(3) Η έκφραση αυτή βρίσκεται και στους Ο' στο χωρίο αυτό του Ησαΐου και στο Γεν. κβ 15, ως μετάφραση λέξης εβραϊκής, την οποία αλλού οι Ο' μεταφράζουν με το «διότι». Το μόριο λοιπόν εδώ είναι αιτιολογικό και δείχνει την αιτία για την οποία το Πνεύμα επαναπαύεται στον Μεσσία (δ). Ο ιωνικός τύπος «είνεκεν» υπάρχει και στο Λουκ. ιη 29, Πράξ. κη 20, Β' Κορ. γ 10. Το «ένεκεν» όμως είναι ο συνηθέστατος τύπος (ρ).

(4) «Αυτά τα λέει, ο Λόγος του Θεού που έγινε άνθρωπος· ενώ δηλαδή είναι Θεός αληθινός από τον αληθινό Θεό και Πατέρα και αφού έγινε για μας άνθρωπος χωρίς

να υποστεί αλλαγή, κρίστηκε μαζί με μας με το λάδι της αγαλλίασης, όταν επιφοίτησε πάνω του στον Ιορδάνη το Πνεύμα με τη μορφή περιστεριού. Διότι από παλιά μεν χρίονταν συμβολικά οι βασιλιάδες και οι ιερείς, κερδίζοντας από αυτό κάποια μετοχή στον αγιασμό· αυτός όμως που έγινε για μας άνθρωπος, κρίστηκε με το νοητό λάδι της αγαλλίασης και με την ίδια την επιφοίτηση του Πνεύματος» (Κ).

(5) «Λέει για τον εαυτό του ότι στάλθηκε να ευαγγελιστεί τους φτωχούς, δηλαδή τους εθνικούς και άπιστους, που δεν έχουν τον πλούτο τον πνευματικό και είναι γυμνοί από όλα, από προφητεία, από ναό και τα όμοια... Διότι αυτοί ήταν φτωχοί, αφού δεν είχαν τίποτα, ούτε Θεό γνώριζαν, ούτε νόμο, ούτε προφήτες» (Ω), «αυτοί που άλλοτε είχαν αρρωστήσει με την αρρώστια της φτώχειας κάθε αγαθού, που δεν είχαν ελπίδα και ήταν άθεοι στον κόσμο» (Κ). Ή, πιο σωστά, το «πτωχοί» περιλαμβάνει όχι μόνο τους εθνικούς, αλλά και τους Ιουδαίους, «που ήταν φτωχοί στην αρετή, στους οποίους όλους μαζί ευαγγελίστηκε την ευσέβεια και τον ενάρετο τρόπο ζωής μέσω του ευαγγελίου» (Ζ).

(6) Όπως ακριβώς το «με έχρισε» αρμόζει στην ανθρώπινη φύση του· διότι χρίεται όχι η θεία φύση αλλά αυτό που είναι ίδιο γένος με μας· έτσι και το «με έστειλε» πρέπει να το θεωρήσουμε ότι αναφέρεται στην ανθρώπινη φύση» (Κ). Σε Παρακείμενο χρόνο διότι το αποτέλεσμα του διαρκεί ακόμη (=και να! Είμαι παρών)(δ). Χρησιμοποίησε ο ευαγγελιστής το αποστέλλω για την αποστολή του Γαβριήλ (α 19,26)· εδώ και στο στ. 43 έχουμε αυτό για την αποστολή του Χριστού· στο ζ 27 για τον Πρόδρομο και στο θ 2 για τους 12. Ενώ το πέμπω έχει έννοια γενικότερη και δεν υπονοεί ειδική σχέση μεταξύ αυτού που στέλνει και αυτού που στέλνεται, το αποστέλλω προσθέτει την ιδέα της αποστολής με κύρος, η οποία καθιστά τον σταλμένο αντιπρόσωπο του αποστολέα. Χρησιμοποιείται παρ' όλα αυτά με παρόμοια έννοια και το πέμπω (δες Λουκ. κ 13,11,12 κλπ.)(ρ).

(7) Ολόκληρη η φράση παραλείπεται από τους κώδικες σιναϊτικό, βατικανό και κάποιους άλλους.

(8) Εκείνους «των οποίων η καρδιά συντρίφτηκε από το βάρος της αμαρτίας» (Ζ)· «αυτούς που είναι αδύναμοι και έχουν νου που συντρίβεται εύκολα και δεν μπορούν να αντισταθούν στις επιθέσεις των παθών... Σε αυτούς υπόσχεται θεραπεία και άφεση» (Κ).

Λουκ 4.19 κηρύξαι αἰχμαλώτοις⁽¹⁾ ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς⁽¹⁾ ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἁφέσει⁽²⁾, κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου⁽³⁾ δεκτόν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Με έστειλε να κηρύξω άφεση και ελευθερία στους δούλους και αιχμάλωτους της αμαρτίας και να χαρίσω το φως σ' εκείνους που έχουν τυφλωμένο το νου τους από το σκοτισμό των παθών. Με έστειλε να ελευθερώσω από κάθε ενοχή εκείνους που έχουν καταπληγωθεί και συντριβεί από την αμαρτία. Με έστειλε να κηρύξω και να αναγγείλω την έναρξη της νέας περιόδου, η οποία είναι αρεστή στο Θεό και επιθυμητή στους ανθρώπους· διότι την περίοδο αυτή πραγματοποιείται από τον Μεσσία η βουλή του Θεού για τη σωτηρία των ανθρώπων.

(1) Κατά γράμμα το μεν «αιχμάλωτοι» εφαρμόζεται σε αυτούς που στην εξορία και σε πόλεμο στερήθηκαν την ελευθερία τους, ενώ το «τυφλούς» σε όσους από αυτούς τυφλώθηκαν σωματικά είτε από τους εχθρούς, είτε έχασαν το φως τους λόγω της μακράς φυλάκισής τους στο σκοτάδι (ρ). Η πνευματική όμως έννοια του ημιστιχίου= «στους αιχμαλώτους, από τη μία, οι οποίοι αιχμαλωτίστηκαν στην ψυχή από τον διάβολο, στους τυφλούς, από την άλλη, που τυφλώθηκαν στο νου από τα πάθη» (Ζ). Η αιχμαλωσία αυτή άρχισε στην ίδια την πηγή του ανθρωπίνου γένους, πριν ακόμη ξεπηδήσει από αυτήν κάποιο ρεύμα. Ο πρώτος άνθρωπος πριν ακόμη αποκτήσει απόγονο, έγινε δούλος και αιχμάλωτος της αμαρτίας. Ο μέγας αιχμαλωτιστής είναι ο Σατανάς, ο εχθρός του Θεού και του ανθρώπου. Χρησιμοποιεί τον κόσμο και την σάρκα και σύρει τους αιχμαλώτους του με τον βόρβορο. «Κήρυξε λοιπόν και στους αιχμαλώτους άφεση, την οποία και ενήργησε, αφού έδεσε τον ισχυρό, τον σατανά που τυραννικά καταδυνάστευε το γένος μας και αφού άρπαξε τα σκεύη του, εμάς δηλαδή». «Και αυτούς που από παλιά είχαν στην καρδιά το σκοτάδι από τον διάβολο, τους ανέδειξε λαμπρούς, σαν να ανέτειλε ένας ήλιος δικαιοσύνης και τους κατέστησε γιους όχι πλέον νύχτας και σκοταδιού, αλλά φωτός και ημέρας, σύμφωνα με τον λόγο του Παύλου. Και αυτοί που ήταν τυφλοί (διότι τύφλωσε τις καρδιές τους ο αποστάτης) είδαν πάλι και κατανόησαν την αλήθεια» (Κ). Το ευαγγέλιο του Μεσσία είναι μήνυμα και διακήρυξη ελευθερίας, όπως ήταν αυτό που δόθηκε στον Ισραήλ στην Αίγυπτο και την Βαβυλώνα. Με την αξιομισθία του Χριστού οι αμαρτωλοί ελευθερώνονται από τα δεσμά της ενοχής και μέσω του Πνεύματος και της χάρης από τις αλυσίδες της διαφθοράς. Είναι απελευθέρωση από την χειρότερη δουλεία, την οποία απολαμβάνουν όλοι όσοι καθιστούν τον Ιησού κεφαλή τους και θέλουν να κυβερνιούνται από αυτόν. Ο Μεσσίας ακόμη ήλθε όχι μόνο με τον λόγο του ευαγγελίου του να φέρει το φως σε αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι, αλλά και με τη δύναμη της χάρης του να δώσει την όραση σε όσους ήταν τυφλοί. Όχι μόνο στους εθνικούς, αλλά και σε κάθε τυφλωμένη ψυχή, η οποία βρίσκεται όχι μόνο κάτω από την δουλεία, αλλά και σε τύφλωση.

(2) Το ρητό αυτό έχει παρθεί από το Ησ. νη 6 και έχει λεχθεί με άλλη σειρά. Και είτε ο ευαγγελιστής, αναφέροντας από μνήμης την προφητεία, το παρέμβαλλε επειδή έχει πολλή ομοιότητα με τις προηγούμενες και επόμενες εκφράσεις (δ). Είτε ως παράλληλο χωρίο είχε γραφεί στο περιθώριο κάποιων χειρογράφων και από εκεί μπήκε σε κάποιους κώδικες και στο ίδιο το κείμενο (g). Συντριμμένοι είναι αυτοί που έχουν κατάγματα από πληγές. Εδώ η έννοια= «Να δώσω την ελευθερία σε αυτούς που είχαν συντριφτεί από την τυραννία των δαιμόνων» (Z)· «να στείλω ελεύθερους, αυτούς που τους συνέτριψε ο σατανάς ραβδίζοντάς τους νοερά» (K) και από τις αμαρτίες τους αδυνατούσαν να ορθοποδήσουν και να προχωρήσουν στον δρόμο της αρετής (δ).

(3) Ή, «ενιαυτόν (=χρόνος, περίοδος) είπε τον καιρό, κατά τον οποίο δίδασκε και θαυματουργούσε» (Z), «κατά τον οποίο γινόταν το κήρυγμα του σωτήρα, ή, κατά τον οποίο ο αμνός ο αληθινός προσφερόταν για την αμαρτία του κόσμου» (Ω). Αυτό όμως επειδή το παρανόησαν οι Ουαλεντιανοί, όπως και ο Κλήμης (Στρωμ. Α,XXI,145,3) και ο Ω. επιχείρησαν να χρησιμοποιήσουν το χωρίο για να αποδείξουν ότι το κήρυγμα του Σωτήρα είχε διάρκεια ένα έτος (δ) ή, πιο σωστά, σημαίνει την όλη εποχή του Μεσσία (ρ), την όλη περίοδο της πάνω στη γη εργασίας του Κυρίου και ολόκληρο τον τωρινό αιώνα μετά τον ερχομό του (δ). «Δεκτός χρόνος είναι οπωσδήποτε εκείνος, κατά τον οποίο δεχτήκαμε την οικείωση με αυτόν, αφού ξεπλύναμε την αμαρτία με το άγιο βάπτισμα και γίναμε κοινωνοί της θείας του φύσης, μετέχοντας στο Άγιο Πνεύμα... τον οποίο χρόνο βεβαίως και ο πάνσοφος Παύλος τον ανήγγειλε λέγοντας: Να, τώρα είναι καιρός ευπρόσδεκτος, να, τώρα είναι ημέρα σωτηρίας» (K).

(4) Ή, «επιθυμητός στους δίκαιους και αγαπητός, τον οποίο δέχονται με χαρά όλοι όσοι εργάζονται εδώ» (Θφ). Ή «τον ονόμασε δεκτό, διότι ο πατέρας τον αποδέχτηκε με χαρά περισσότερο από κάθε άλλον ενιαυτό· διότι σε αυτόν βλάστησε η σωτηρία όλων των ανθρώπων» (Z), και «γίναμε τότε δεκτοί από το Θεό και Πατέρα» (K). Ή, πιο σωστά, εποχή ευπρόσδεκτη, ευχάριστη, αγαπητή γενικά στο Θεό και τους ανθρώπους, διότι σε αυτήν ο μεν Θεός χαίρεται δείχνοντας την πατρική του αγαθότητα, οι δε άνθρωποι χαίρονται παίρνοντας άφεση και λύτρωση με τη μετάνοια (δ). Ο Μεσσίας ήλθε να καταστήσει γνωστό στον κόσμο, ότι ο Θεός ευαρεστείται να συμφιλιωθεί με τους ανθρώπους, οι οποίοι τον είχαν παροργίσει και να συνάψει με αυτούς νέα διαθήκη. Υπαινίσσεται η φράση «ενιαυτόν Κυρίου δεκτόν», το ιωβιλαίο έτος ή το έτος της άφεσης, το επιθυμητό στους δούλους, οι οποίοι σε αυτό ελευθερώνονταν· το επιθυμητό στους χρεώστες, εναντίον των οποίων οι εκτελέσεις των δανειστών ανακόπτονταν και τα χρέη χαρίζονταν· επιθυμητό και σε αυτούς που υποθήκευαν τη γη τους, διότι σε αυτό το έτος ελευθερωνόταν αυτή. Ο Χριστός ήλθε

να σαλπίσει την σάλπιγγα του ιωβιλαίου. Και ευτυχής ο λαός που ξέρει να δοξάζει με αλαλαγμούς» (Ψαλμ. πη 16) και ο οποίος ακούει τον χαρμόσυνο ήχο αυτής της σάλπιγγας.

Λουκ 4.20 καὶ⁽¹⁾ πτύξας τὸ βιβλίον⁽²⁾ ἀποδοὺς⁽³⁾ τῷ ὑπηρέτῃ⁽⁴⁾ ἐκάθισε⁽⁵⁾· καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες⁽⁶⁾ αὐτῷ.

Μετάφραση: Κι αφού τύλιξε το βιβλίο, το έδωσε πάλι στον υπηρέτη της συναγωγής και κάθισε για να εξηγήσει και να αναπτύξει την περικοπή που διάβασε. Και τα μάτια όλων όσων ήταν στη συναγωγή είχαν στραφεί με πολύ ενδιαφέρον και προσοχή σ' αυτόν.

(1) Η δραματική αυτή εικόνα, που περιγράφει και τις ελάχιστες πράξεις και κινήσεις του Ιησού και του πλήθους που τον άκουγε, προέρχεται από την αφήγηση αυτόπτη (g), από την οποία άντλησε ο Λουκάς.

(2) Τύλιξε ο Κύριος το προφητικό βιβλίο (δ).

(3) Η πρόθεση «από» υπονοεί ότι ο υπηρέτης ή χαζζάν είχε προηγουμένως δώσει το βιβλίο, ο οποίος τώρα το πήρε πάλι (p).

(4) Πιθανότατα σημαίνει αυτόν που διακονούσε συνήθως στη συναγωγή. Ήταν μεταξύ των καθηκόντων του χαζζάν να παίρνει τις Γραφές από την κιβωτό και να εναποθέτει πάλι αυτές εκεί. Αυτός δίδασκε τα παιδιά να διαβάζουν και μαστίγωνε αυτούς που τιμωρούνταν στις συναγωγές σύμφωνα με το Ματθ. ι 17. Μία ρωμαϊκή επιτάφια επιγραφή Ιουδαίου που κατείχε το αξίωμα αυτό, έχει ως εξής: Φλάβιος Ιουλιανός υπηρέτης, Φλαβία Ιουλιανή κόρη του πατέρα, ας είναι με ειρήνη η κοίμησή σου. Ο χαζζάν της συναγωγής έγινε ο διάκονος ή υποδιάκονος της χριστιανικής εκκλησίας (p).

(5) Αυτή ήταν η συνηθισμένη στάση αυτού που δίδασκε ή κήρυττε και στις συναγωγές υπήρχε συνήθως μία εξέχουσα έδρα για τον σκοπό αυτόν. Και σε άλλες περιπτώσεις βρίσκουμε τον Κύριο να κάθεται και να διδάσκει (Λουκ. ε 3, Ματθ. ε 1, Μάρκ. δ 1, Ιω. η 2), ομοίως επίσης και τους μαθητές (Πράξ. ιστ 13)(p).

(6) Το ατενίζω είναι αγαπημένη λέξη του Λουκά (g). Βρίσκεται μία ακόμη φορά στο ευαγγέλιο (κβ 56) και 10 φορές στις Πράξεις (δ). Το τεταμένο τους ενδιαφέρον προκλήθηκε από τη φήμη του ως διδασκάλου και θαυματουργού, καθώς και από το ότι είχε ανατραφεί μεταξύ τους (p) και ήθελαν να ακούσουν πώς θα μπορέσει ο μέχρι

τότε θεωρούμενος ανάμεσά τους άσημος σε όλα, να ερμηνεύσει τόσο σπουδαίο χωρίο (δ). Ίσως το ενδιαφέρον τους προκλήθηκε και από το βλέμμα του Ιησού και από τον τρόπο της ανάγνωσής του. Ο αναλυτικός παρατατικός φανερώνει το συνεχόμενο της ενέργειας (ρ).

Λουκ 4.21 ἤρξατο⁽¹⁾ δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι⁽²⁾ σήμερον πεπλήρωται⁽³⁾ ἡ γραφή⁽⁴⁾ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Άρχισε λοιπόν να τους λέει ότι σήμερα πραγματοποιήθηκε και επαληθεύθηκε η προφητεία αυτή με το κήρυγμα που ακούγεται τη στιγμή αυτή στα αυτιά σας από μένα, στον οποίο αναφέρεται η προφητεία αυτή.

(1) Το «άρχισε» δεν είναι πλεονασμός. Αναφέρεται στη σοβαρότητα της στιγμής, κατά την οποία τα λόγια του Κυρίου έσπασαν τη σιγή της αναμονής αυτών που ήταν στη συναγωγή. Δες ζ 24,ια 29,ιβ 1,ιδ 18 (ρ).

(2) Όσα ακολουθούν πρέπει να θεωρηθούν ως περίληψη των όσων είπε ο Κύριος. Ο ευαγγελιστής μας δίνει το κύριο θέμα του λόγου του. Οδηγούμεστε να δεχτούμε, ότι είπε πολύ περισσότερα, ίσως μάλιστα και να εξήγησε λεπτομερώς σε αυτούς τα όσα τον αφορούσαν. Δες και Λουκ. κδ 27 (ρ).

(3) «Με αυτά τα λόγια παρουσίασε τον εαυτό ολοκάθαρα ότι είναι ο προφητευμένος από την προφητεία» (Κ), «και ότι αυτός είναι για τον οποίον έχουν αυτά γραφτεί» (Θφ). Τώρα αυτός ο ίδιος εκπληρώνει αναγγέλλοντας στα αυτιά των Ναζαρηνών την έλευσή του (δ). Η ερμηνεία την οποία έκανε σε αυτούς για την προφητεία, ήταν συγχρόνως και εκπλήρωση της προφητείας. Διότι η φωνή αυτού, για τον οποίο ο προφήτης έγραψε, ηχούσε στα αυτιά τους (ρ).

(4) Το χωρίο αυτό της Γραφής. Δες Μάρκ. ιβ 10,Ιω. ζ 42 κλπ. Διότι για να δηλωθεί η Γραφή ως σύνολο χρησιμοποιείται ο πληθυντικός οι Γραφές. Δες Λουκ. κδ 27,32,45,Ματθ. κα 42,κβ 29,κστ 54,56,Μάρκ. ιβ 24 κλπ.) (ρ).

(5) Αυτά που υποσχόταν η προφητεία πραγματοποιούνται με όσα άκουγαν τη στιγμή εκείνη (g).

Λουκ 4.22 Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν⁽¹⁾ αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον⁽²⁾ ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος⁽³⁾ τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον⁽⁴⁾, οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ⁽⁵⁾ οὗτος;

Μετάφραση: Και όλοι όσoι άκουσαν την εξήγηση της προφητείας που στη συνέχεια έκανε ο Ιησούς, ομολoγούσαν ότι κήρυξε εξαίρετα. Και απορούσαν για τα λόγια που έβγαιναν από το στόμα του και ήταν γεμάτα με θεία χάρη και γλυκύτητα· κι έλεγαν: Περίεργο! Δεν είναι αυτός ο γιος του Ιωσήφ, που μέχρι χθες εργαζόταν σαν ένας από μας;

(1) Ή, έδιναν μαρτυρία για αυτόν, όχι για όσα είπε για τον εαυτό του, αλλά για το ότι όσα η φήμη έλεγε για τη δύναμή του ως δασκάλου, ήταν αληθινά (p). Ή, όλοι έδιναν αγαθή μαρτυρία για αυτόν βεβαιώνοντας ότι κήρυξε άριστα (δ).

(2) Το ρήμα εκφράζει έκπληξη και απορία μάλλον παρά πραγματικό θαυμασμό (p). Θαύμαζαν και επικροτούσαν την ευγλωττία, χωρίς να εγκολπώνονται την διδασκαλία (L).

(3) Γενική της ιδιότητας, που συχνά συναντιέται στα συγγράμματα που βρίσκονται κάτω από την επίδραση της εβραϊκής γλώσσας και σύνταξης. Δες οικονόμους της αδικίας (Λουκ. ιστ 8), κριτής της αδικίας (Λουκ. ιη 6), ακροατής επιλησμοσύνης (Ιακ. α 25), κριτές διαλογισμών πονηρών (Ιακ. β 4). Στην εβραϊκή χρησιμοποιείται η σύνταξη αυτή όχι μόνο λόγω της έλλειψης επαρκούς αριθμού επιθέτων, αλλά και λόγω της ζωηρότητας της έκφρασης που χαρακτηρίζει τις ανατολικές γλώσσες (p). Η έννοια της φράσης: Ή για τους γεμάτους χάρη και γλυκύτητα λόγους· η χάρη αναφέρεται κυρίως στην υφή και πλοκή του λόγου και κατά δεύτερο λόγο στο περιεχόμενο (δ). Ή για τα μεστά θελγήτρου και χρίσματος λόγια (L), με τα οποία η θεία χάρη ξεχυνόταν εύκολα και πλούσια στα αυτιά των ακροατών, οι οποίοι παρ' όλα αυτά εκπλήσσονταν, αλλά δεν πίστευαν (g). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές. Είναι δυνατόν να θαυμάζει κάποιος τον κήρυκα του ευαγγελίου και όμως να μην είναι γνήσιος Χριστιανός. Άλλωστε μπορεί να παρατηρηθεί, ότι ο λαός πριν κυριευτεί από την παράφρονη μανία, από το κράτος της οποίας έσπευδαν να τον καταγκρεμίσουν, πέρασε από διάφορες καταστάσεις και στάδια εσωτερικών σκέψεων και συναισθημάτων. Κατ' αρχάς θαύμαζαν την γλυκύτητα και χάρη, με την οποία ερμήνευε την ωραία εκείνη προφητεία του Ησαΐου. Αλλά όταν η αλήθεια και τα δίκαια των μεσσιακών του αξιώσεων έπληξαν τη συνείδησή τους, τον θαυμασμό τους διαδέχτηκε φανερή και απροκάλυπτη καταφρόνηση, η οποία λίγο λίγο εξελίχτηκε στην πιο μανιώδη λύσσα (ο).

(4) «Παρόλο που είχαν θαυμάσει για τα λόγια της χάρης που έβγαιναν από το στόμα του, ήθελαν να τον εξευτελίζουν· διότι έλεγαν. Δεν είναι αυτός γιος του Ιωσήφ;... Επαινείς την χάρη που κρύβεται στις διδασκαλίες του, έπειτα μικρολογείς με

ιουδαϊκό τρόπο, ότι δήλωνε ως πατέρα του τον Ιωσήφ. Πόσο πολλή απερισκεψία!» (Κ).

(5) Η έννοια της ερώτησης: Τόσο μεγάλες χάριτες από αυτόν τον νέο, που τον έχουμε δει να εργάζεται με τον πατέρα του στο εργαστήριο σαν ένας από εμάς! Ποιος θα το πίστευε; (g). Και κάποιοι λίγοι μεν ίσως κατέληγαν στο να θαυμάζουν ειλικρινά τα γεμάτα χάρη λόγια του, συμπεραίνοντας ότι ήταν θεοδίδακτος, εφόσον γνώριζαν ότι κανείς άλλος δεν είχε διδάξει αυτόν· οι περισσότεροι όμως συμπέραναν, ότι τίποτα το πραγματικά θαυμαστό δεν έκρυβαν τα λόγια του, παρά το οποιοδήποτε φαινομενικό αυτών, διότι ήταν ο γιος του Ιωσήφ. Μπορεί κάτι μέγα ή αξιοθαύμαστο να προέρχεται από πηγή τόσο άσημη και αφανή;

Λουκ 4.23 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, Πάντως⁽¹⁾ ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν⁽²⁾ ταύτην· Ἰατρε, θεράπευσον σεαυτὸν⁽³⁾· ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα εἰς τὴν Καπερναοὺμ⁽⁴⁾ ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Ο Ιησούς τους είπε: Οποσδήποτε θα μου πείτε την παροιμία αυτή: Γιατρέ, θεράπευσε τον εαυτό σου. Υπόσχεται να μας θεραπεύσεις από τις αθλιότητές μας. Θεράπευσε την ασημότητά σου και στήριξε τη θέση και το κύρος σου πρώτα στην πατρίδα σου. Κάνε κι εδώ όσα θαύματα ακούσαμε ότι έκανες στην Καπερναούμ.*

(1) Το «πάντως» θα μπορούσε εδώ να σημαίνει: Στο δρόμο που μπήκατε, σίγουρα θα φτάσετε μέχρι το τέλος του· από την έκπληξη θα καταλήξετε στο χλευασμό (g).

(2) «Παραβολή ονόμασε εδώ την παροιμία· διότι υπήρχε παροιμία που λεγόταν για τους άρρωστους γιατρούς: Γιατρέ θεράπευσε τον εαυτό σου» (Z). Ο Hobart παραθέτει παρόμοιο ρητό από τον Γαληνό. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο λόγος αυτός του Χριστού διασώθηκε από μόνο τον Λουκά, τον αγαπητό ιατρό (p).

(3) Ἡ «θεράπευσε τον εαυτό σου, δηλαδή την πατρίδα σου που ασθενεί όχι μόνο από τις ασθένειες του σώματος, αλλά και... που δεν μπορεί να πιστέψει αυτά τα θαύματα που ακούει ότι γίνονται από σένα, αν δεν δει παρόμοια και με τα μάτια της» (Z)· κάνει το καλό στο σπίτι σου και στην πατρίδα σου (b)· θεράπευσε τους ασθενείς της πόλης σου. Αλλά το «Προφήτη θεράπευσε τους συμπατριώτες σου» δεν είναι παράλληλο με το «Γιατρέ θεράπευσε τον εαυτό σου» (p). Πιο σωστά λοιπόν: Η φράση αυτή του Κυρίου πρέπει να σχετιστεί με το χωρίο του Ησαΐου που πριν λίγο διαβάστηκε «να θεραπεύσω αυτούς που έχει συντριφτεί η καρδιά τους». =Θέλεις να θεραπεύσεις εμάς από τις αθλιότητές μας. Αλλά πρώτα θεράπευσε τις δικές σου

αθλιότητες. Δηλαδή βγάλε τον εαυτό σου από την ασημότητα και την ταπεινή κοινωνική σου κατάσταση (g). Μην επιχειρείς να βοηθήσεις τους άλλους πριν ακόμη με την επίδειξη θαυμάτων και υπερφυσικών ενεργειών βοηθήσεις και θεραπεύσεις τον εαυτό σου από την ασημότητά σου (δ).

(4) Ο Λουκάς αναφέρει εδώ θαύματα που είχαν ήδη γίνει στην Καπερναούμ. Στη φράση του «επέστρεψε... με τη δύναμη του Πνεύματος στη Γαλιλαία» στο στίχο 14, περιέλαβε την πληροφορία για ενέργειες θαυματουργικές που συντελέστηκαν στην πρώτη φάση της δράσης του στη Γαλιλαία (g). Και από το Ιω. β 12 μαθαίνουμε, ότι μετά το θαύμα του γάμου στην Κανά, ο Ιησούς μετέβη στην Καπερναούμ για λίγο χρόνο. Μαθαίνουμε επίσης ότι στη Γαλιλαία «φανέρωσε την δόξα του» (p).

(5) Για να προλάβει ο Κύριος κάθε αποτυχία στην ιδιαίτερή του πατρίδα, ένα μέσο υπήρχε: Να ενεργήσει κάποιο καταπληκτικό θαύμα, το οποίο θα εξουδετέρωνε τους δισταγμούς των συμπατριωτών του. Και εδώ λοιπόν ο πειρασμός της ερήμου παρακολουθεί τον Ιησού, όπως και σε όλη την δράση του: Να πιστοποιήσει τις αξιώσεις για το μεσσιακό αξίωμά του με την εκδήλωση καταπληκτικής δύναμης και θαύματος πρωτοφανούς (g).

Λουκ 4.24 εἶπε δέ⁽¹⁾, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν⁽²⁾ ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: *Αλλά ο Ιησούς τους είπε: Αληθινά σας λέω ότι κανέναν προφήτη δεν υποδέχονται με την πρέπει τιμή στην πατρίδα του.*

(1) Το «δε» έχει την έννοια του «αλλά» μάλλον, παρά του «και»=Αλλά ο Ιησούς αντί να ικανοποιήσει την αξίωσή τους, είπε προς αυτούς (p). Η αντίθεση που εκφράζεται με το «δε» είναι πολύ ελαφρά και εξηγείται με την άρνηση του θαύματος που αξίωναν (L).

(2) Για πρώτη φορά συναντούμε τη φράση «Αμὴν λέγω ὑμῖν» στο Λουκά, η οποία συναντιέται σε αυτόν μόνο 5 φορές και όχι τόσο συχνά όσο στους άλλους δύο συνοπτικούς (L).

(3) «Θέλετε να κάνω πολλά θαύματα, σε εσάς κατ' εξοχήν στους οποίους ανατράφηκα. Αλλά ξέρω βεβαίως το συνηθισμένο πάθος που συμβαίνει σε όλους· ότι δηλαδή πάντοτε σχεδόν περιφρονούνται και τα εξαιρετικά πράγματα» (Κ), «όταν δεν είναι σπάνια, αλλά γνωστά και συνηθισμένα και όλοι άνετα μπορούν να τα απολαμβάνουν» (Θφ). «Έτσι και στους ανθρώπους· αυτός δηλαδή που είναι

συνηθισμένος και πάντοτε παρών, πολλές φορές στερείται και από την τιμή που του οφείλεται, από αυτούς που τον γνωρίζουν» (Κ). «Για αυτό κανείς προφήτης δεν είναι τιμημένος στην πατρίδα του» (Θφ). Δες Ματθ. ιγ 57 και Μάρκ. στ 4. Πολλές φορές και ο φθόνος δημιουργεί αυτό. Οι γείτονες συνήθως κυριεύονται από κάποια ζήλεια μεταξύ τους και δεν ανέχονται να παραδεχτούν ως ανώτερό τους κάποιον άλλον, τον οποίο μέχρι πριν λίγο θεωρούσαν υποδεέστερό τους.

Λουκ 4.25 ⁽¹⁾ἐπ' ἀληθείας δέ ⁽²⁾λέγω ὑμῖν, πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανός ⁽³⁾ ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ ⁽⁴⁾, ὥς ⁽⁵⁾ ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Σας λέω επίσης αληθινά ότι πολλές χήρες υπήρχαν την εποχή του Ηλία στο ισραηλιτικό έθνος, όταν κλείστηκε ο ουρανός και δεν έβρεξε για τρία χρόνια και έξι μήνες, και είχε πέσει τότε μεγάλη πείνα σ' όλη τη γη της Παλαιστίνης·

(1) Η έννοια των στίχων 25-27: «Φανερώνει με το παράδειγμα, ότι δεν είναι άξιοι των θαυμάτων λόγω της αθεράπευτης απιστίας τους. Όπως ακριβώς δηλαδή ο Ηλίας τότε, ενώ υπήρχαν πολλές χήρες στους Ισραηλίτες, σε καμιά τους δεν στάλθηκε από το Θεό επειδή ήταν ανάξιες να έλθει σε αυτές, αλλά ήλθε σε μόνη αυτήν που έμενε στα Σάρεπτα, πόλη της χώρας της Σιδώνας, διότι αυτή ήταν σεμνή και έτοιμη στην αρετή, παρόλο που ήταν αλλόφυλη, και θαυματουργήσε σε αυτήν, όπως εξιστορεί το βιβλίο Γ' Βασιλειών (ιζ 9 και εξής), έτσι και αυτός σε κανέναν μεν από τους ανάξιους δεν έρχεται να κάνει θαύμα, όχι μόνο διότι δεν φέρνει κανένα κέρδος, αλλά γίνεται και αίτιο βλασφημίας, αλλά έρχεται μόνο σε αυτούς που θα μεταβληθούν και θα ωφεληθούν» (Ζ). Ή, προσέξτε σε ό,τι κάνετε. Εάν δεν θέλετε την θεραπεία την οποία σας προσφέρω, άλλοι θα επωφεληθούν από αυτήν (g)· με την χήρα και τον Νεεμάν «εννοεί την εκκλησία που αποτελείται από τα έθνη, η οποία πρόκειται να τον υποδεχτεί και να ελευθερωθεί από τη λέπρα λόγω της αναισθησίας του Ισραήλ» (Κ).

(2) Με βάση την αλήθεια (p). Είναι κατά κάποιο τρόπο μία μετάφραση του Αμήν στον προηγ. στίχο (L). Το «δε» είναι αντιθετικό και μαζί με το «ἐπ' ἀληθείας» έχει μέσα του κάτι το απειλητικό=Αλλά σας λέω σοβαρά (g).

(3) Επειδή το νερό της βροχής κατεβαίνει από τα σύννεφα του ουρανού, ο ουρανός παριστάνεται ποιητικά σαν η αποθήκη του νερού, η οποία αν κλείσει ή συγκρατηθεί επέρχεται πλήρης ανυδρία. Η έκφραση αυτή βρίσκεται και στα Β' Παρ. στ 26, ζ 13 (δ).

(4) Τα τρία χρόνια και 6 μήνες ως χρονική περίοδο της ανυδρίας τα ξαναβρίσκουμε και στο Ιακ. ε 17, ενώ σύμφωνα με το Γ΄ Βασ. ιη 1 η βροχή έπεσε το τρίτο έτος. Σύμφωνα με πολλούς από τους νεώτερους ερμηνευτές, τα 3,5 χρόνια καθορίζονταν από την παράδοση, η οποία αντικατέστησε τα στο βιβλίο των Βασιλειών 3 έτη από τον διωγμό του Αντιόχου του Επιφανούς που διήρκεσε 3,5 έτη και έγινε τύπος των περιόδων των δοκιμασιών και εθνικών συμφορών (Δαν. ζ 25,ιβ 7,Αποκ. ια 2,3,ιβ 6,14,ιγ 5). Πιθανότερο όμως φαίνεται, ότι πρόκειται μάλλον για αυθεντική γλώσσα (παρέμβλητο κείμενο) στο περιθώριο του ιερού κειμένου, που επεξηγεί αυτό (L). Πράγματι είχαν περάσει αρκετές ημέρες από την έναρξη της ξηρασίας μέχρι την έλευση του προφήτη στα Σάρεπτα. Δες Γ΄ Βασ. ιζ 7 και 10 (δ). Από τη στέρηση της πρώτης βροχής έπρεπε να είχε προηγηθεί η καλοκαιρία του θέρους (g). Και αν η απειλή του Ηλία για ανυδρία έγινε μήνα Νοέμβριο, από τον οποίο αρχίζουν να υπολογίζονται τα 3 χρόνια, πρέπει σύμφωνα με τους συνηθισμένους νόμους να μην είχε βρέξει από τον προηγούμενο Μάιο (L).

(5) Με χρονική σημασία=όταν.

(6) Λαϊκή έκφραση ισοδύναμη με τη φράση «τη γη αυτών», δηλαδή σε όλη την Παλαιστίνη (δ). Με κάποια δόση υπερβολής σημαίνει τη γη του Ισραήλ μαζί με τις γειτονικές χώρες (g).

Λουκ 4.26 καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας εἰ μὴ⁽¹⁾ εἰς Σάρεπτα⁽²⁾ τῆς Σιδωνίας⁽³⁾ πρὸς γυναῖκα χήραν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: ο Θεός όμως σε καμία απ' αυτές τις γυναίκες των Ιουδαίων δεν έστειλε τον Ηλία παρά μόνο στα Σάρεπτα της Σιδωνίας σε μια γυναίκα χήρα, ξένη και άγνωστη σ' αυτόν.

(1) Το «ει μη» όπως στο Αποκ. κα 27 έχει την έννοια του «αλλά μόνο», για να δηλώσει ότι ο Ηλίας τελείως αντίθετα στάλθηκε σε γυναίκα ξένη (L).

(2) Υπάρχουν και οι γραφές, Σάρεφθα, ενώ ο Στέφανος Βυζάντιος λέει Σάραπτα, την οποία προτιμά το πατριαρχικό κείμενο. Ήταν πόλη της Φοινίκης μεταξύ Σιδώνας και Τύρου κατάφυτη από αμπέλια (δ).

(3) Υπάρχει και η γραφή Σιδώνος. Πιο σωστή είναι η γραφή Σιδωνίας, που υποστηρίζεται και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα, εξυπακούεται Σιδωνίας γης ή χώρας (p).

(4) «Αυτή έκανε στον τομέα της φιλοξενίας κάτι περισσότερο από τον Αβραάμ. Γιατί δεν έτρεξε σε αγέλη όπως εκείνος, αλλά με την μικρή παλάμη της ξεπέρασε όλους τους ξακουστούς για τη φιλοξενία τους. Εκείνος, από τη μία, έβγαινε νικητής γιατί έταξε σκοπό του τη φιλοξενία, ενώ εκείνη βγήκε νικήτρια γιατί δεν λυπήθηκε ούτε τα παιδιά της για τον ξένο και μάλιστα χωρίς να προσδοκά ουράνια αγαθά» (Χ). Σημείωσε ότι προηγείται η πίστη και ακολουθούν οι ευλογίες. Εάν το λίγο αλεύρι της χήρας δεν έλειψε και το αγγείο του λαδιού δεν ελαττώθηκε, οφείλεται αυτό στην πίστη της χήρας που προηγήθηκε. Άφησε τη φροντίδα της συντήρησής της και του παιδιού της στην αγαθή πρόνοια του Θεού συνταυτίζοντας την τύχη της και τους παιδιού της με την τύχη του αγνώστου που ζήτησε την φιλοξενία της.

Λουκ 4.27 καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἑλισαίου τοῦ προφήτου⁽¹⁾ ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμάν⁽²⁾ ὁ Σύρος⁽³⁾.

Μετάφραση: Και πολλοί λεπροί υπήρχαν στο ισραηλιτικό έθνος την εποχή του προφήτη Ελισαίου· κανείς όμως απ' αυτούς δεν καθαρίστηκε από τη λέπρα του παρά μόνον ο Νεεμάν ο Σύρος, που ήλθε από χώρα μακρινή για να βρει τον Ελισαίο.

(1) Η ιστορία του Νεεμάν εκτίθεται στο Δ΄ Βασ. ε 1 και εξής. Για το ότι «υπήρχαν πολλοί λεπροί» δεξ Δ΄ Βασ. ζ 3, όπου γίνεται λόγος για 4 λεπρούς στις πύλες της Σαμάρειας.

(2) Υπάρχει και η γραφή Ναιμάν.

(3) Στην Κ.Δ. το Σύρος είναι ο μόνος τύπος λέξης που συναντάμε. Αλλού όμως και μάλιστα στους μη Ιουδαίους συναντιούνται τα Σύρος, Σύριος και Συριακός (ρ). «Ο Ελισαίος καθάρισε τον ξένο λεπρό, επειδή έδειξε πίστη σε αυτόν. Διότι οι γνωστοί και συμπατριώτες του λεπροί, δεν τον πίστευαν και για αυτό δεν καθαρίστηκαν» (Θφ). Και ο Χριστός επανειλημμένως συνάντησε μεγαλύτερη πίστη στους εθνικούς παρά μεταξύ των Ισραηλιτών. Και εδώ αναφέρει τα δύο αυτά παραδείγματα για να αποδείξει ότι δεν χορηγούσε τις χάρες των θαυμάτων του σύμφωνα με τις ιδιωτικές σχέσεις, αλλά σύμφωνα με την αγαθή προαίρεση και πίστη αυτών που τον πλησίαζαν. Παρ' όλα αυτά ο Χριστός έκανε τα θαύματά του, αν όχι μεταξύ των συμπολιτών του, πάντως όμως μεταξύ των Ισραηλιτών. Ενώ οι δύο μεγάλοι προφύτες έκαναν αυτά μεταξύ των εθνικών.

Λουκ 4.28 καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ⁽¹⁾ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα,

Μετάφραση: Κι όλοι μέσα στη συναγωγή κυριεύτηκαν από θυμό, όταν άκουσαν αυτά που τους είπε ο Κύριος,

(1) «Έδειξαν με αυτό για τους εαυτούς τους, ότι είναι ανάξιοι των θαυμάτων και τον λόγο του Σωτήρα σχετικά με αυτό, τον βεβαίωσαν με αυτά που επιχείρησαν» (Ζ). Εξοργίζονται πρώτον μεν διότι «νόμισαν ότι εξισώνει τον εαυτό του με τους προφήτες» (Κ), και επιπλέον τους εξωμοίωσε με τους ειδωλολάτρες των 10 φυλών (g), με τους Ιουδαίους που θεωρούνταν λιγότερο άξιοι των θείων ευεργεσιών και από αυτούς ακόμη τους εθνικούς. Αυτό εξοργίζει αυτούς, όπως μετέπειτα εξόργισε τους Ιουδαίους των Ιεροσολύμων αυτό που είπε ο Παύλος (Πράξ. ιγ 46,50,κβ 21,22) ότι τα έθνη θα έπαιρναν τις ευλογίες, τις οποίες αυτοί περιφρονούσαν (p). Γέμισαν θυμό. Μεγάλη μετάπτωση συναισθημάτων. Μόλις προ ολίγου θαύμαζαν. Τόσο αβέβαια είναι οι γνώμες και τα συναισθήματα του πλήθους, αλλά και τόσο πολύ άστατα. Εάν ο προηγούμενος θαυμασμός συνοδευόταν και από πίστη, τώρα θα αφυπνίζονταν από τα τελευταία αυτά λόγια του Κυρίου και θα προφυλάσσονταν από κάθε περαιτέρω παρεκτροπή. Αλλά τα σχετικά με την προφητεία γεμάτα χάρη λόγια του Κυρίου έπεσαν ευχάριστα στα αυτιά τους μόνο, χωρίς να επιφέρουν κάποιο βαθύτερο αποτέλεσμα. Για αυτό τα επόμενα λόγια που βγήκαν από το ίδιο στόμα, το οποίο είπε τα θαυμάσια λόγια της χάρης, ερέθισαν την διαφθορά και κακία τους.

Λουκ 4.29 καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν⁽¹⁾ ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρυος τοῦ ὄρους⁽²⁾ ἐφ' οὗ ἡ πόλις ὠκοδόμητο αὐτῶν, εἰς το κατακρημνίσαι αὐτόν·

Μετάφραση: και κυριευμένοι από την παραφορά τους σηκώθηκαν και τον έβγαλαν έξω από την πόλη και τον έφεραν μέχρι την άκρη κάποιου υψώματος του βουνού πάνω στο οποίο ήταν χτισμένη η πόλη τους, για να τον ρίξουν κάτω στο γκρεμό.

(1) «Για να τους κάνει φανερούς ότι η ασέβειά τους δεν έφτανε μόνο μέχρι τα επιχειρήματα, επέτρεψε να βγουν προς τα έξω οι εναντίον του τολμηρές πράξεις τους» (Κ). Σηκώθηκαν με θόρυβο και κραυγές εναντίον του, διακόπτοντας όχι μόνο το κήρυγμά του, αλλά και την λατρεία τους, διότι δεν είχαν την υπομονή να περιμένουν να τελειώσει η λατρεία στη συναγωγή. Και τον έβγαλαν έξω από την πόλη ως ανάξιο να διαμένει σε αυτήν, μολοντί για τόσα χρόνια είχε ζήσει ανάμεσά τους. Διώχνουν έτσι σαν ένα κάθαρμα τον σωτήρα και την σωτηρία που τους φέρνει. Πόσο δίκαια θα επικαλούνταν εναντίον τους ο Κύριος φωτιά από τον ουρανό! Αλλά ήταν ο καιρός της υπομονής και μακροθυμίας του.

(2) Μέχρι κάποιο ύψωμα του όρους που εξείχε, από όπου εύκολα μπορούσαν να τον γκρεμίσουν (δ). Δεν είναι αναγκαίο να φανταστούμε κάποιον μεγάλο και φρικώδη γκρεμό. Για να φονευτεί κάποιος, αρκεί και από λίγα μέτρα ύψος να ριχτεί. Πολύ περισσότερο, αφού θα μπορούσαν να αποτελειώσουν τον γκρεμισμένο και με πέτρες, το οποίο, όπως φαίνεται και από την περίπτωση του Στεφάνου, συνήθιζαν οι Ιουδαίοι. Παρόμοιο μέρος θα μπορούσε να βρεθεί στο υψηλό μέρος του λόφου, πάνω στον οποίο είχε χτιστεί η πόλη, χωρίς σήμερα να μπορούμε λόγω των ερειπίων να καθορίσουμε αυτό. Η μετέπειτα παράδοση αναζήτησε τόπο πολύ απότομο και τρομακτικό, και βρήκε τέτοιο γύρω στα 3 χιλιόμετρα ΝΑ της νεότερης πόλης (L). Τόσο καιρό είχε ζήσει ανάμεσά τους, χωρίς να δώσει την παραμικρή αφορμή σε κανέναν. Επιπλέον είχε δείξει και διαγωγή λαμπρή και φωτεινή. Ήδη μάλιστα είχαν ακούσει και τη φήμη του, για την οποία θαυμαζόταν τόσο πολύ από τους ομοεθνείς του. Αλλά και αυτοί οι ίδιοι είχαν ακούσει τα λόγια της χάρης που εκπορεύονταν από το στόμα του. Και ενώ με βάση αυτά ήταν επιβεβλημένο σε αυτούς, με πολλή προσοχή να παρακολουθήσουν τα λεγόμενά του, σπεύδουν με μανία να τον φονεύσουν με βάρβαρο και απάνθρωπο τρόπο. Μετά από κάποιο χρόνο οι Ιουδαίοι θα είναι έτοιμοι να τον λιθοβολήσουν «για πολλά καλά έργα» τα οποία έδειξε σε αυτούς από τον Πατέρα. Τώρα ζητούν να τον φονεύσουν, διότι δεν ενήργησε τα πολλά καλά έργα, τα οποία περίμεναν από αυτόν. Η κακία και αμετανόητη απιστία με τίποτα δεν μπορεί να καμφθεί και κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες βρίσκει αφορμές και αιτίες να εξανίσταται παράλογα.

Λουκ 4.30 αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν⁽¹⁾ ἐπορεύετο⁽²⁾.

Μετάφραση: Αυτός όμως με τρόπο θαυμαστό πέρασε ανάμεσά τους κι έφυγε.

(1) «Φρουρούμενος από την ενωμένη με αυτόν θεότητα» (Z). Η προσθήκη του «δια μέσου αυτών» προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση και φαίνεται να υπονοεί, ότι υπήρχε κάτι το υπερφυσικό στο ότι πέρασε διαμέσου αυτών. Την ώρα που ήθελαν να τον φονεύσουν και νόμιζαν, ότι τον είχαν ασφαλώς κάτω από την κράτησή τους, εκείνος διέφυγε σώος. Ζητούσαν θαύμα, και το θαύμα τούς δόθηκε (ρ).

(2) Ανεμπόδιστα όπως και πριν (b). Πορευόταν «όχι αποφεύγοντας το πάθος, διότι για αυτό και ήλθε· αλλά αναμένοντας κατάλληλο καιρό· διότι τώρα ήταν αρχή του κηρύγματος και ήταν άκαιρο να πάθει πριν ακόμη κηρύξει τον λόγο της αλήθειας» (Κ).

Στίχ. 31-37. Η θεραπεία του δαιμονισμένου της Καπερναούμ.

Λουκ 4.31 Καὶ κατήλθεν⁽¹⁾ εἰς Καπερναοὺμ⁽²⁾ πόλιν τῆς Γαλιλαίας⁽³⁾. καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και κατέβηκε στην Καπερναούμ, η οποία ήταν πόλη της Γαλιλαίας, και κάθε Σάββατο δίδασκε συνεχώς τους κατοίκους της.

(1) Το «κατέβηκε» υπαινίσσεται την τοποθεσία της Καπερναούμ, που βρισκόταν δίπλα στην ακτή της λίμνης (g). Η Ναζαρέτ βρισκόταν ψηλότερα. Είναι όμως δυνατόν, όπως στο Πράξ. ιη 5, και εδώ το «κατέβηκε» να σημαίνει απλώς επέστρεψε (p).

(2) Η σημερινή Τέλλ-Χούμ (L).

(3) Καθορίζει έτσι αυτήν, διότι τώρα πρώτη φορά κάνει λόγο για αυτήν. Αποτελεί λοιπόν και αυτό μικρή ένδειξη, ότι ο Λουκάς γράφει το ευαγγέλιό του για αναγνώστες που δεν γνώριζαν την γεωγραφία της Παλαιστίνης (p).

(4) Ο αναλυτικός τύπος του παρατατικού «ἦν διδάσκων» φαίνεται να σημαίνει αυτό που γινόταν κατά συνήθεια και συνεχόμενα και υπέρ αυτού συνηγορεί και ο ακόλουθος πληθυντικός ἐν τοῖς σάββασιν (g)=Συνήθιζε να τους διδάσκει κατά τις ημέρες του Σαββάτου (p). Αλλά ο σ. 16 («στην ημέρα των σαββάτων») δείχνει με σαφήνεια, ότι ο πληθυντικός τα σάββατα μπορεί να σημαίνει και ένα μόνο Σάββατο. Δες Εξόδ. κ 10, Λευϊτ. κγ 32, Ματθ. κη 1, Μάρκ. α 21, ο Ιώσηπος επίσης (Αρχ. Ι,1,1) λέει ξεκάθαρα ότι ονομάζουν «την ημέρα αυτή σάββατα». Εδώ όμως πιθανότερη είναι η πρώτη σημασία (g). Ο Μαρκίων άρχιζε το ευαγγέλιό του από αυτόν τον στίχο με τη φράση: Ο Θεός κατέβηκε στην Καφαρναούμ. Το τμήμα για την παιδική ηλικία του Ιησού αποσιωπώταν, με εξαίρεση τις λέξεις στο γ 1 «Στο δέκατο πέμπτο έτος της ηγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος». Δες Τερτυλλιανού Adv. Marc. IV,7,1 (p).

Λουκ 4.32 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ⁽¹⁾.

Μετάφραση: Κι έμεναν όλοι κατάπληκτοι για τη διδασκαλία του, διότι ο λόγος του είχε τη δύναμη και την πειστικότητα της αλήθειας, την οποία του αποκάλυπτε κατευθείαν η θεότητά του και γι' αυτό τη δίδασκε αυθεντικά.

(1) Δες Μάρκ. α 22 και την εκεί ερμηνεία. Ο λόγος του είχε όλο το κύρος και την δύναμη και την αξιοπρέπεια, σύμφωνα με την εξουσία την οποία είχε από το Θεό (δ).

Ο λόγος του ήταν μεστός δύναμης. Υπήρχε μία εξουσιαστική δύναμη σε αυτόν, όπως και μία δραστική δύναμη ενεργούσε μέσω αυτού στις συνειδήσεις των ανθρώπων. «Οι μεν μακάριοι προφῆτες και πριν από αυτούς ακόμη ο Μωϋσής, επειδή ήταν δούλοι, φώναζαν συνέχεια στους ακροατές το «Τα εξής λέει ο Κύριος», όχι σαν να προστάζουν μάλλον, αλλά σαν να υπηρετούν τα θεία λόγια. Ο Κύριός μας όμως Ιησούς Χριστός, μιλούσε με τρόπο που πρέπει κατεξοχήν σε Θεό. Θαυμαζόταν λοιπόν και από τους ίδιους τους Ιουδαίους, διότι είχε εξουσία ο λόγος του και διότι τους δίδασκε ως κάποιος που έχει εξουσία και όχι όπως οι Γραμματείς τους. Διότι ο λόγος του δεν είχε τη σκιά του νόμου, αλλά επειδή ο ίδιος ήταν ο νομοθέτης, μετέτρεπε το γράμμα σε αλήθεια και τους τύπους σε φανέρωση πνευματική» (Κ).

Λουκ 4.33 ⁽¹⁾καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου⁽²⁾, καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ⁽³⁾,

Μετάφραση: Στη συναγωγή λοιπόν ήταν κάποιος άνθρωπος που είχε πνεύμα ακάθαρτου δαιμονίου και φώναξε με μεγάλη φωνή

(1) Δες Μάρκ. α 23 και εξής και την εκεί ερμηνεία.

(2) Ἡ, πνεύμα μεν είναι η πνοή και επίδραση, ενώ δαιμόνιο ακάθαρτο είναι το δαιμόνιο από το οποίο προερχόταν αυτή η επίδραση (g). Ἡ, το «δαιμονίου ακαθάρτου» είναι επεξηγηματικός προσδιορισμός του πνεύμα=πνεύμα, το οποίο ήταν ακάθαρτο δαιμόνιο ή και γενική της ιδιότητας, που δηλώνει την φύση αυτού του πνεύματος (l). Ονομάζει αυτό ακάθαρτο επειδή τέρπεται και ευχαρισιέται στον βόρβορο της κακίας (δ). Ο σατανάς είναι ακάθαρτο πνεύμα και η φύση του είναι άμεσα αντίθετη με την φύση του καθαρού και άγιου Θεού, και εξέπεσε από την αγνή κατάσταση στην οποία υπήρχε αρχικά.

(3) «Τα πονηρά δαιμόνια... όταν αισθάνονταν την ανίκητη δύναμή του και μην αντέχοντας τα χτυπήματα της θεότητας, φώναζαν ότι είναι τάχα τυραννικός και πανούργος» (Κ). Ὅτι άνθρωπος που έπασχε έτσι βρέθηκε μέσα στη συναγωγή, είναι κάπως εκπληκτικό. Ίσως εισχώρησε απαρατήρητος ή ίσως η ασθένειά του, διαφεύγοντας την προσοχή από μακριά, φαινόταν θεραπευμένη. Αλλά η παρουσία του Αγίου του Θεού προκάλεσε σε αυτόν κρίση (p).

Λουκ 4.34 λέγων Ἐγώ⁽¹⁾, τί ἡμῖν καὶ σοί⁽²⁾, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς⁽³⁾; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: και είπε: Ἀφησέ με ἡσυχο· τί κοινό υπάρχει ανάμεσα σε μας και σε σένα, Ιησού Ναζαρηνέ; Ἦλθες να μας διώξεις απ' αυτήν την ευχάριστη κατοικία μας και να μας στείλεις μακριά στην άβυσσο, και με τον τρόπο αυτό να μας καταστρέψεις; Σε γνωρίζω ποιος είσαι. Είσαι ο κατεχοχὴν ἅγιος, ο Μεσσίας, που σε καθαγίασε και σε καθιέρωσε στο ἔργο σου ο Θεός.

(1) Μπορεί να είναι προστακτική του εἰς=ἄφησέ με ἡσυχο (δ). «Γιατί δεν μας αφήνεις να ἔχουμε τόπο;» (Κ). Μπορεί ὅμως να είναι και επιφώνημα οργῆς ἢ τρόμου· συνηθισμένο στην αττική ποίηση, σπάνιο ὅμως στον πεζό λόγο (ρ).

(2) =Τι κοινό υπάρχει σε μας και σε σένα; (δ). Εδώ: Τι κακό σου κάναμε και ἦλθες να μας ταραξῆς στην ἀπόλαυση της ιδιοκτησίας μας; (g).

(3) Το ἡμᾶς και το ἡμῖν που προηγήθηκε δεν περιλαμβάνει τον δαιμονισμένο ἄνθρωπο, ἀλλὰ μάλλον ἄλλα πονηρά πνεύματα. Ἐχουν κοινό το συμφέρον μεταξύ τους τα δαιμόνια (ρ).

(4) «Δεν ἔλεγε· Εσύ είσαι ἅγιος του Θεοῦ, αφοῦ εἶναι και ἄλλοι (ἅγιοι), ἀλλὰ, Εσύ είσαι ο Ἅγιος του Θεοῦ, με την ἔννοια ὅτι μόνος αὐτός εἶναι. Εἶναι καλή λοιπόν και η προσθήκη του ἄρθρου. Διότι ἓνας εἶναι ο ἀπὸ τη φύση του ἅγιος, στον οποίο μετέχοντας γίνονται και οι ἄλλοι ἅγιοι» (Α). Στη μοναδική αγιότητα του Ιησού το πονηρό πνεῦμα αἰσθάνθηκε ουσιαδῶς εχθρική δύναμη. Και με τρόπο προσθέτει τα λόγια αὐτά. Ἀπὸ τον Ἅγιο δεν μπορούσε να περιμένει κάτι ἄλλο παρά καταστροφή. Δες Ιακ. β 19, Ματθ. η 29 (ρ).

Λουκ 4.35 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι⁽¹⁾ καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. καὶ ρίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον ἔξῃλθεν ἀπ' αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν⁽²⁾ αὐτόν⁽³⁾.

Μετάφραση: Ο Ιησοῦς τότε ἐπέπληξε το δαιμόνιο και του εἶπε: Κλείσε το στόμα σου και βγες ἀπὸ τον ἄνθρωπο αὐτό. Τότε το δαιμόνιο, αφοῦ τον ἔριξε κάτω στη μέση της συναγωγῆς, βγήκε ἀπ' αὐτόν χωρίς καθόλου να τον βλάψει.

(1) Το φιμός εἶναι ἰσοδύναμο με το κημός, και σημαίνει το σίδερο που μπαίνει στο στόμα των ζώων, για να μην δαγκώνουν. Το φιμώνω λοιπόν=φράζω, κλείνω το στόμα με φίμωτρο. Το φιμώνομαι σε μέση διάθεση=φιμώνω τον εαυτό του, κλείνω το στόμα, σιωπῶ (δ). Αὐτοὶ που αξιώνουν ὅτι με μαγείες διώχνουν τα πονηρά πνεύματα, προσπαθοῦν με πλήθος μαγικῶν λέξεων και ψιθύρων να κατασιγάσουν αὐτά και να τα κατευνάσουν, νανουρίζοντάς τα για ὕπνο. Ο Χριστός ὅμως διέταξε αὐτά με εξουσία

και δύναμη, στην οποία δεν μπορούσαν να αντισταθούν. Ακόμη και ο άρχοντας των δαιμονίων είναι υποτελής στον Ιησού και τρέμει αυτόν.

(2) Τον έριξε κάτω με σπασμούς και τινάγματα (= «σπαράξαν» σύμφωνα με τον Μάρκο). Ο Hobart αριθμεί και το ρίπτω και το βλάπτω στις ιατρικές λέξεις, όπου η πρώτη χρησιμοποιείται για σπασμούς, ενώ η δεύτερη για βλάβη του συστήματος (p). Οι λέξεις «χωρίς καθόλου να βλάψει αυτόν» εκφράζουν με ζωηρότητα την εντύπωση των αυτοπτών, οι οποίοι μετά την φρικώδη κρίση που συνέβη πλησίασαν έντρομοι, περιμένοντας να βρουν τον άνθρωπο πληγωμένο ή νεκρό, και οι οποίοι, όταν τον σήκωσαν, διαπίστωσαν με έκπληξη ότι είχε διαμείνει σώος (g). Εκείνον, τον οποίο ο σατανάς δεν μπορεί να καταστρέψει, προσπαθεί να τον βλάψει όσο το δυνατόν περισσότερο. Παρήγορο είναι, ότι δεν μπορεί να μας βλάψει παρά μόνο μέχρι του σημείου που επιτρέπει σε αυτόν ο Χριστός. Η βλάβη του λοιπόν δεν είναι καίρια και ανεπανόρθωτη. Έτσι και τώρα. Οσηδήποτε και αν υπήρξε η μανία και η λύσσα με την οποία βγήκε από τον άνθρωπο και εξαιτίας της οποίας οι παριστάμενοι φοβήθηκαν ότι θα έσχιζε αυτόν σε κομμάτια, καμία βλάβη δεν προξένησε σε αυτόν.

Λουκ 4.36 καὶ ἐγένετο θάμβος⁽¹⁾ ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Τίς ὁ λόγος οὗτος⁽²⁾, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει⁽³⁾ ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, καὶ ἐξέρχονται⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Όλοι τότε αισθάνθηκαν μεγάλη έκπληξη και δέος και συνομιλούσαν μεταξύ τους κι έλεγαν: Τί δύναμη έχει και πόσο φοβερός είναι ο λόγος του ανθρώπου αυτού; Διότι με εξουσία και δύναμη διατάζει τα ακάθαρτα πνεύματα και βγαίνουν από τους δαιμονισμένους.

(1) Ο Μάρκος γράφει εθαμβήθησαν. Αλλά του Λουκά του αρέσουν οι περιφράσεις με το γίνομαι. Δες Λουκ. α 65,στ 49,η 17,ιβ 40,ιγ 2,4,ιη 23 κλπ. Η λέξη θάμβος εκφράζει έκπληξη που συγγενεύει με τρόμο (p).

(2) Τι είναι αυτός ο λόγος, τον οποίο απήγγειλε, δηλαδή ο λόγος: Φιμώσου και βγες; Μεγάλος και φοβερός λόγος. Αυτό φανερώνει το «τις» που λέγεται με θαυμασμό (δ). «Τι είναι αυτός ο λόγος, δηλαδή, τι είναι αυτή η διαταγή που προστάζει, ότι: Βγες από αυτόν και φιμώσου;» (Θφ). «Αυτοί που είδαν τόσο μεγάλα, εκπλήσσονται με την εξουσία του λόγου. Διότι ενεργούσε τα θαύματα, όχι απευθύνοντας προσευχή ή ζητώντας ποτέ από άλλον τη δύναμη να κατορθώσει αυτά, αλλά επειδή ήταν ο ίδιος ο Λόγος του Θεού και Πατέρα... από τον οποίο έγιναν τα πάντα και στον οποίο

στηρίζονται τα πάντα, εκείνος ήταν που συνέτριβε τον σατανά και έφραζε το βέβηλο στόμα των ακάθαρτων δαιμόνων» (Κ).

(3) Με εξουσία στην οποία κανείς δεν μπορεί να αντιμιλήσει και με δύναμη στην οποία κανείς δεν μπορεί να αντισταθεί (b).

(4) Ενώ οι δαίμονες δεν υπάκουαν πάντοτε στους παρατεταμένους και πολύπλοκους εξορκισμούς των Ιουδαίων, αντιμετώπιζαν εδώ εξουσία και δύναμη ασυναγώνιστη (L).

Λουκ 4.37 καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος⁽¹⁾ περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου⁽²⁾.

Μετάφραση: *Κι ἔτσι ἡ φήμη τοῦ ἀπλωνόταν καὶ διαδιδόταν σε κάθε τόπο, σ' ὅλα τα περὶχωρα τῆς Γαλιλαίας.*

(1) Ο ἦχος τῆς φήμης τοῦ (b). Ἦχος λέγεται κάθε κρότος καὶ βοή· στους μεταγενέστερους συγγραφείς σημαίνει καὶ τὴν ηχώ, τὴν φήμη (δ). Ο Hobart ισχυρίζεται ὅτι ὁ Λουκάς δὲν ἦταν δυνατόν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν λέξη ἀκοή με τὴν ἔννοια τοῦ κρότου, διότι οἱ γιατροὶ δὲν μεταχειρίζονται τὴν λέξη αὐτὴ παρὰ μόνο με τὴν ἔννοια τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀκοῆς ἢ τῶν αὐτιῶν (L). Κατατάσσει παρ' ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν λέξη ἦχος στις ἱατρικὲς λέξεις, ἐιδικὰ γιὰ τοὺς βόμβους στα αὐτιά ἢ τὸ κεφάλι (ρ).

(2) Με τὴν ἔννοια τῆς χώρας (L)=τῆς Γαλιλαίας.

Στίχ. 38-44. Ἡ θεραπεία τῆς πεθερᾶς τοῦ Πέτρου καὶ ἄλλων.

Λουκ 4.38 Ἀναστάς⁽¹⁾ δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος, ἡ πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχόμενη⁽²⁾ πυρετῷ μεγάλῳ⁽³⁾, καὶ ἠρώτησαν⁽⁴⁾ αὐτὸν περὶ αὐτῆς.

Μετάφραση: *Κι ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τῆς συναγωγῆς, μῆκε στο σπίτι τοῦ Σίμωνα. Ἡ πεθερὰ ὅμως τοῦ Σίμωνα υπέφερε ἀπὸ υψηλὸ πυρετό. Καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ τὴν θεραπεύσῃ.*

(1) Δες τὰ παράλληλα Ματθ. καὶ Μάρκ. καὶ τὶς ἐρμηνείες σὲ αὐτὰ. Τὸ ἀναστάς δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ σηκώθηκε ἀπὸ τὴν ἑδρά, στὴν ὁποία καθόταν μέσα στὴ συναγωγὴ

(όπως στα Μάρκ. β 14, Ματθ. θ 9), αλλά με τη σημασία του έχω τη διάθεση και ετοιμάζομαι για αναχώρηση, όπως στα Λουκ. α 39, ιε 18, 20, κγ 1, Πράξ. ι 20, κβ 10 (L).

(2) Το ρήμα χρησιμοποιείται 9 φορές από τον Λουκά και μόνο 3 στην υπόλοιπη Κ.Δ.. Είναι όρος ιατρικός. Δες Πράξ. κη 8 και σε πολλά σημεία στον Ιπποκράτη και τον Γαληνό (L).

(3) «Από πολύ δυνατό πυρετό» (Κ), ισχυρό και όχι ασθενή (δ). Ο Γαληνός αναφέρει ότι οι πυρετοί διακρίνονταν σε μεγάλους και μικρούς (ρ).

(4) «Με την έννοια του παρακάλεσαν» (Ζ). Ο Χριστός είναι ξένος, ο οποίος θα πληρώσει γενναία την φιλοξενία που θα του κάνουμε. Εκείνοι οι οποίοι τον υποδέχονται στις καρδιές τους ή στα σπίτια τους, όχι μόνο δεν θα ζημιωθούν αλλά και θα ευεργετηθούν από αυτόν. Έρχεται πάντοτε φέρνοντας ιάσεις και θεραπείες. Από την άλλη μη λησμονούμε, ότι και οικογένειες τις οποίες επισκέπτεται ο Χριστός, είναι δυνατόν να τις επισκεφτεί και η ασθένεια. Σπίτια που ευλογήθηκαν με ξεχωριστές χάριτες από το Θεό υπόκεινται στις κοινές συμφορές αυτής της ζωής. Του Σίμωνα η πεθερά υπέφερε από πυρετό. Κύριε, δες, αυτός που αγαπάς (ο Λάζαρος) ασθενεί.

Λουκ 4.39 καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς⁽¹⁾ ἐπετίμησε⁽²⁾ τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα⁽³⁾ δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε ἦλθε καὶ στάθηκε ἀπὸ πάνω της καὶ ἔδωσε διαταγὴ στὸν πυρετό, καὶ ὁ πυρετός ἐφυγε. Καὶ ἀμέσως ἐκείνη, ἐπειδὴ δὲν αἰσθανόταν πλέον τὴν παραμικρὴ ἐξάντληση, σηκώθηκε καὶ τοὺς υπηρετοῦσε.

(1) Πλησιάζοντας τόσο πολύ την άρρωστη, έδειχνε ότι η ασθένεια υποχωρούσε μπροστά στη δύναμή του και κανένας κίνδυνος μολυσμού από την ασθένεια δεν μπορούσε να απειλήσει το σώμα του (b). Ο Χριστός αποδεικνύεται τρυφερός προς τον λαό του, όταν βρίσκεται σε ασθένεια και στενοχώρια. Ήλθε πάνω από την ασθενή, επειδή ενδιαφερόταν για αυτήν και δείχνοντας συμπάθεια για την ασθένειά της. Αντί για το επιστάς, τόσο ο Ματθαίος, όσο και ο Μάρκος αναφέρουν ότι άγγιξε το χέρι της. Δεν αποκλείεται να έγιναν και τα δύο.

(2) Ή «δεν ξέρω μήπως θα αναγκαστούμε να πούμε ότι αυτό που διατάχτηκε και έφυγε είναι κάτι σαν ζωντανό που δεν άντεξε την ενέργεια αυτού που διέταξε· διότι δεν είναι λογικό να λέμε ότι διατάζεται κάτι το οποίο είναι άψυχο και δεν αισθάνεται την διαταγή» (Ω). Ο Σωτήρας επιτίμησε το πονηρό πνεύμα, το αίτιο του πυρετού (δ).

‘Η, πιο σωστά, το «επιτίμησε με την έννοια του διέταξε» (Ω.Ζ). Το ρήμα σημαίνει συχνά μιλάω με τόνο σταθερό, αυστηρό, που δεν επιδέχεται αντίσταση. Δες Ματθ. η 26 (g).

(3) Η λέξη βρίσκεται 1 φορά στο Ματθαίο (κα 19-20) και μόνο στου Λουκά (10 στο ευαγγέλιο και 7 στις Πράξεις) για να δηλώσει την θεραπεία ή κάποιο άλλο θαύμα που συνέβη σε μία στιγμή. Είναι δυνατόν η λέξη να είναι δανεισμένη από τους γιατρούς, που χρησιμοποιούν αυτήν για να δηλώσουν αιφνίδια χειροτέρευση ή καλυτέρευση της ασθένειας (L). Πάντως ο ασυνήθιστος αυτός τρόπος της θεραπείας θα προκαλούσε εντύπωση και ενδιαφέρον σε γιατρό. Για αυτό και ο Λουκάς μόνος σημειώνει το αιφνίδιο της πλήρους αποκατάστασης των δυνάμεων της ασθενούς (p). «Δεν την θεραπεύει απλώς από την ασθένεια, αλλά βάζει μέσα της και ευρωστία και δύναμη ώστε να υπηρετεί» (Θφ).

(4) Όταν ο Χριστός μας δίνει την υγεία μας και μας χορηγεί νέες δυνάμεις, πρέπει να χρησιμοποιούμε αυτές για διακονία του. Όταν σηκωνόμαστε από το κρεβάτι της κάκωσης και ασθένειας, πρέπει να θέτουμε τους εαυτούς μας στην υπηρεσία του Χριστού. Αλλά η πεθερά του Πέτρου δεν υπηρετεί μόνο τον Χριστό, που την γιάτρεψε, αλλά για χάρη του και όλους εκείνους, που ήταν μαζί του. Υπηρετώντας τους ακόλουθους του Χριστού τιμούμε συγχρόνως και τον ίδιο τον Κύριο.

Λουκ 4.40 Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου⁽¹⁾ ἅπαντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν⁽²⁾ τὰς χεῖρας ἐπιτιθεῖς⁽³⁾ ἐθεράπευσεν⁽⁴⁾ αὐτούς.

Μετάφραση: Και καθώς ο ήλιος βρισκόταν ήδη στη δύση του και είχε πλέον περάσει η ημέρα του Σαββάτου, όλοι όσοι είχαν αρρώστους που έπασχαν από διάφορες ασθένειες τους έφερναν κοντά του. Κι αυτός βάζοντας τα χέρια το πάνω στον καθένα τους τους θεράπευσε όλους.

(1) «Νομίζοντας ίσως ότι δεν επιτρεπόταν να θεραπεύει το Σάββατο· διότι επεσήμανε ο ευαγγελιστής ότι τους δίδασκε το Σάββατο· για αυτό οι συγγενείς έφερναν τους ασθενείς κοντά στη δύση του ηλίου» (Ω). Η βιασύνη του λαού υπήρξε τέτοια, ώστε αμέσως μόλις το Σάββατο πέρασε, άρχισαν να φέρνουν τους ασθενείς προς αυτόν (p).

(2) Υποδηλώνει την μεγάλη ευκολία με την οποία συντελούσε τις θεραπείες. Έτσι ο καθένας τους, συγκινούνταν βαθύτερα στο να πιστέψει (b). Δείχνεται η προθυμία και το ακούραστο της αγαθοεργίας του Σωτήρα που ήθελε να έλθει σε προσωπική επαφή

με τον καθένα από τους ασθενείς (δ). Θεράπευε όλους τους ασθενείς. Τόσο τους φτωχούς, όσο και τους πλούσιους, από οποιοδήποτε νόσημα και αν υπέφεραν. Έτσι καμία υπόνοια δεν μπορούσε να υπάρξει ότι είχε κάποιο ειδικό φάρμακο για ορισμένες μόνο ασθένειες. Τα χέρια του थेράπευαν κάθε ασθένεια.

(3) «Παρόλο που μπορούσε με ένα λόγο και νεύμα να συντελέσει τα θαύματα, για να διδάξει τα αναγκαία, φέρνει και τα χέρια πάνω στους αρρώστους» (Κ). Δεν είχε ανάγκη ο Κύριος ούτε λόγο ούτε επαφή με το χέρι να χρησιμοποιήσει για επιτέλεση του θαύματος. Μπορούσε να θεραπεύσει με εσωτερική κίνηση της θέλησής του και από απόσταση (Λουκ. ζ 10, ιζ 14, Ιω. δ 50). Χρησιμοποιούσε όμως αυτά, για να υποβοηθεί την πίστη αυτών που ζητούσαν τη θεραπεία. Δες Λουκ. ιγ 13, ιδ 4, Ματθ. η 3, θ 29, Μάρκ. ζ 33, η 23, 25, Ιω. θ 6 (ρ). Ο Κύριος δεν ήθελε μόνο να θεραπεύσει, αλλά και να οδηγήσει στο Θεό συνδέοντας για αυτόν τον σκοπό τη συνείδηση του αρρώστου με το δικό του πρόσωπο ως του απεσταλμένου από τον ουράνιο Πατέρα στην αγκαλιά της ανθρωπότητας. Τοποθετώντας στον καθένα τα χέρια, παρείχε σε αυτόν σημάδι συμπάθειας εξ' ολοκλήρου προσωπικής και έβαζε αυτούς κάτω από την ηθική και φυσική επίδρασή του (g). Αναμφίβολα συνόδευε το άπλωμα των χεριών, με κάποιον ζεστό και ενθαρρυντικό λόγο ή με κάποια προτροπή στοργική, όπως η περίπτωση και η κατάσταση του καθενός απαιτούσε (ο). «Βάζει τα χέρια πάνω στον καθένα από τους αρρώστους και τους απάλλασσε από την ασθένεια, δείχνοντας ότι είχε την ενέργεια της δύναμης του Λόγου η αγία σάρκα, την οποία έκανε δική του, αφού εμφύτευσε σε αυτήν δύναμη που πρέπει σε Θεό... Και μη θαυμάσεις πολύ, αλλά αναλογίσου μάλλον ότι και η φωτιά, όταν έλθει σε επαφή με χάλκινο σκεύος, βάζει μέσα σε αυτό την ενέργεια της δικής της θερμότητας. Έτσι λοιπόν και ο παντοδύναμος Λόγος του Θεού, αφού ένωσε πραγματικά με τον εαυτό του, τον έμψυχο και λογικό ναό (το σώμα) που πήρε από την αγία Παρθένο, φύτεψε μέσα του την ενέργεια της δικής του θεϊκής δύναμης» (Κ). Δεν ύψωνε τα χέρια του προς τον ουρανό, για να προσευχηθεί για αυτούς, αλλά άπλωνε πάνω τους τα χέρια थेραπεύοντας με εξουσία. Θεράπευε με την δική του δύναμη. Και έτσι τιμούσε και το σημάδι, το οποίο αργότερα θα χρησιμοποιούνταν για μετάδοση του Αγίου Πνεύματος. Διότι με την τοποθέτηση πάνω τους των χεριών έπαιρναν Πνεύμα Άγιο οι πιστοί.

(4) Υπάρχει και η πιθανότερη γραφή «εθεράπευε»=εξακολουθητικά, όσο του έφερναν ασθενείς, τους थेράπευε. Βρισκόμαστε εδώ σε μία από τις στιγμές εκείνες στο βίο του Κυρίου, κατά τις οποίες η υπερφυσική δύναμη εκδηλωνόταν ιδιαιτέρως πλουσιοπάροχα. Δες και Λουκ. στ 19 (g).

Λουκ 4.41 ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν⁽¹⁾, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς⁽²⁾ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁽³⁾. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν⁽⁴⁾, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν⁽⁵⁾ αὐτὸν εἶναι.

Μετάφραση: *Από πολλούς μάλιστα ἐβγαίνουν και δαιμόνια, τα οποία φώναζαν δυνατά και ἔλεγαν ὅτι εσύ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὁμως τα ἐπιτιμούσε και δεν τα ἄφηνε να μιλοῦν, διότι ἤξεραν ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Χριστός και ἔδιναν μαρτυρία γι' αὐτόν, εἴτε για να φαίνονται σύμμαχοι και συνεργάτες του και ὑπουλα να ἐλκύουν την ἐμπιστοσύνη του κόσμου, εἴτε και για να προκαλέσουν ἀκαιρο συναγερμό του λαοῦ υπέρ του Ἰησοῦ, για να ζημιώσουν ἐτσι το ἔργο του.*

(1) Ξεχωρίζει τους δαιμονισμένους ἀπὸ τους υπόλοιπους ασθενεῖς ως ἰδιαίτερη τάξη ἀνάμεσά τους. Εἶναι και αυτοὶ ασθενεῖς. Διότι ὄχι σπάνια και κάποια αλλοίωση φυσικοψυχική συνοδεύει την διαβολική ἐπὴρεια που εἴτε προκαλεῖται ἀπὸ αὐτήν, εἴτε ἀποτελεῖ το κατάλληλο ἔδαφος για ἐπέμβαση αὐτῆς.

(2) Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα παραλείπουν το «ὁ Χριστός».

(3) Δεν ὑπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ του ἐδῶ «ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ» και του «ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ» στο στίχο 34. Και στις δύο περιπτώσεις ἡ παρουσία της θείας αγιότητας γίνεται αισθητὴ στους δαίμονες και διακηρύσσεται ἀπὸ αὐτούς.

(4) «Δεν ἄφηνε τους ἀκάθαρτους δαίμονες να τον ὁμολογούν· διότι δεν ἔπρεπε να ἀρπάζουν αυτοὶ την δόξα του ἀποστολικοῦ λειτουργήματος, ἀλλὰ οὔτε ἔπρεπε ἀπὸ ἀκάθαρτη γλῶσσα να διαλαλεῖται το μυστήριον τοῦ Χριστοῦ· ἐπομένως ἀκόμη και αν λένε κάτι ἀπὸ τα ἀληθινά, ας μην πιστεύει κανεῖς. Διότι το φῶς δεν γίνεται γνωστὸ ἀπὸ το σκοτάδι» (Κ). Δες Μάρκ. γ 12 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(5) Εφόσον οἱ σχετικὰ με τον Μεσσία ιδέες του λαοῦ ἦταν τόσο πλανεμένες, ὁ καιρὸς για μία τέτοια διακήρυξη δεν εἶχε ἀκόμη φτάσει (ρ). Μποροῦσε ἀπὸ αὐτὴν να προκληθεῖ ἕνας ἀκαιρος και επικίνδυνος ἐνθουσιασμός του πλήθους, ἐνῶ ἀπὸ την ἄλλη ὑπῆρχε και ὁ κίνδυνος στους ἀφελέστερους να γίνει πιστευτὸ ὅτι ὑπῆρχε κάποιος δεσμός ἀλληλεγγύης ἀνάμεσα στο ἔργο τοῦ Ἰησοῦ και αὐτὸ των δαιμόνων (g) και ἀπὸ αὐτὸ το γεγονός να προσελκυστεῖ κάποια ἐμπιστοσύνη των ἀπλούστερων σε αὐτούς (τους δαίμονες). «Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀπὸ μόνος του, παρόλο που οἱ δαίμονες ἔλεγαν την ἀλήθεια (διότι ἦταν ἀλήθεια τα λόγια· Εσύ εἶσαι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ), ὁμως τους φίμωνε και τους ἐμπόδιζε να μιλοῦν, μήπως κάποτε μαζί με την ἀλήθεια, ἐνσπείρουν και την δική τους κακία και για να συνηθίσει και ἐμὰς, ποτέ να μην προσέχουμε σε αὐτούς, ἔστω και αν φαίνονται ὅτι λένε ἀληθινὰ πράγματα. Διότι πράγματι, εἶναι ἀπρεπές, ἐνῶ ἔχουμε ἐμεῖς τις ἅγιες Γραφές και την ἐλευθερία ἀπὸ

τον Σωτήρα, να διδασκόμαστε από τον διάβολο που δεν φύλαξε την δική του θέση, αλλά φρόνησε άλλα αντί άλλων» (Α). Δεν δεχόταν την μαρτυρία τους, διότι ήθελε να είναι πέρα από κάθε αντιλογία, ότι κυριαρχούσε και εξουδένωσε αυτούς και δεν είχε συνθηκολογήσει με αυτούς.

Λουκ 4.42 Γενομένης δὲ ἡμέρας⁽¹⁾ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι⁽²⁾ ἐπεζήτουν⁽³⁾ αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ⁽⁴⁾, καὶ κατεῖχον⁽⁵⁾ αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ’ αὐτῶν.

Μετάφραση: *Κι όταν ξημέρωσε, βγήκε ο Ιησούς και πήγε σ' έναν ερημικό τόπο. Και τα πλήθη του λαού έψαχναν να τον βρουν, και πήγαν ως εκεί που ήταν. Και προσπαθούσαν με παρακλήσεις να τον κρατήσουν, ώστε να μη φύγει από κοντά τους κι από την πόλη τους.*

(1) Δες Μάρκ. α 35-39 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Ο Ιησούς πιθανώς είχε περάσει τη νύχτα στο σπίτι του Σίμωνα. Για αυτό αντί για το «όχλοι» ο Μάρκος γράφει «ο Σίμων και όσοι ήταν μαζί του», διότι ο Ιησούς δεν είχε ακόμη καλέσει αυτόν οριστικά (ρ). Ο Ιησούς βγαίνει σε έρημο τόπο. Αυτό δείχνει την ζωηρή φροντίδα του Ιησού να ξεφύγει από την συρροή του πλήθους και να εξασφαλίσει στον εαυτό του τόπο και χρόνο κατάλληλο για θερμότερη και αμεσότερη επικοινωνία με τον Πατέρα του (ρ). Όσο ο δούλος του Θεού αναπτύσσει την ενεργητικότητά του προς τα έξω, τόσο έχει ανάγκη να ανανεώνει τις εσωτερικές δυνάμεις του στην περισυλλογή της απομόνωσης. Και ο Κύριος δεν εξαιρεί τον εαυτό του από αυτόν τον νόμο (g).

(3) Δηλαδή με επιμονή ζητούσαν αυτόν παντού (δ).

(4) ἕως αὐτοῦ=του έρημου τόπου και όχι του Σωτήρα, οπότε θα άρμοζε να πει «προς αὐτόν». Το αὐτοῦ λοιπόν είναι, όπως και στην καθομιλουμένη, επίρρημα τόπου=εκεί στον τόπο, στον οποίο βρισκόταν (δ). Ἦλθαν προς τον Ιησού στην έρημο. Η έρημος παύει να είναι έρημος, όταν μαζί μας υπάρχει ο Ιησούς.

(5) Παρατατικός της απόπειρας (ρ). Ζητούσαν με παρακλήσεις να τον κρατήσουν (δ). Οι παλαιοί γείτονές του και γνώριμοί του της Ναζαρέτ τον έδιωξαν. Αλλά οι νέοι γνώριμοί του στην Καπερναούμ επιμένουν να τον κρατήσουν κοντά τους. Ας μην αποθαρρύνονται οι διάκονοι του Χριστού εάν μερικοί τους διώχνουν. Θα συναντήσουν μετά από λίγο άλλους, οι οποίοι πρόθυμα θα υποδεχτούν αυτούς και το μήνυμά τους.

Λουκ 4.43 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν⁽¹⁾ εὐαγγελίσασθαι με δεῖ⁽²⁾ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἰς τοῦτο⁽³⁾ ἀπέσταλμαι⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Αλλά αυτός τους είπε ότι σύμφωνα με το προκαθορισμένο σχέδιο του Πατρός μου πρέπει και σε άλλες πόλεις να κηρύξω το χαρμόσυνο μήνυμα, ότι σε λίγο ο Θεός θεμελιώνει και πάνω στη γη τη βασιλεία του· διότι γι' αυτό ακριβώς με απέστειλε ο Πατέρας μου, για να κηρύξω όχι μόνο στους κατοίκους της Καπερναούμ αλλά σ' όλους τους Ισραηλίτες.*

(1) Μπαίνει στην αρχή για έμφαση. Περικλείει επιτίμηση εναντίον τους, διότι επιθυμούν να μονοπωλήσουν την παρουσία του (ρ). Η αντίθεση εδώ δεν είναι ανάμεσα στο ευαγγελίζομαι και το θεραπεύω, αλλά μεταξύ των άλλων πόλεων και της Καπερναούμ, όπως αποδεικνύεται από το κ α ι και από το ότι προηγείται η φράση «στις άλλες πόλεις» (g). Η έρημος μπορεί να είναι κατάλληλος τόπος για περισυλλογή, όχι όμως και για διαρκή διαμονή. Διότι σταλθήκαμε στον κόσμο αυτόν όχι για να ζούμε για τους εαυτούς μας, αλλά για να δοξάζουμε το Θεό και να πράττουμε το αγαθό στη γενιά μας.

(2) Για δεύτερη φορά (δες Λουκ. β 49) ο Χριστός μεταχειρίζεται την λέξη αυτή σε σχέση με την συμπεριφορά του. Δες και Λουκ. θ 22, ιγ 33, ιζ 25, ιθ 5, κβ 7, 37, κδ 26, 44. Το έργο του και το πάθος του έχουν προκαθοριστεί με θεία βουλή. Το ρήμα χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια σχετικά με το Χριστό σε όλη την Κ.Δ.. Δες Πράξ. γ 21, ιζ 3, Α' Κορ. ιε 25 (ρ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: επί τούτο απεστάλην. Το εἰς τούτο ή επί τούτο αναφέρεται σε ολόκληρη την προηγούμενη πρόταση=Για τον σκοπό αυτόν, να ευαγγελιστώ παντού την βασιλεία του Θεού (ρ). Η Καπερναούμ λοιπόν δεν έπρεπε να επιμένει να μην απομακρυνθεί ο Χριστός από αυτήν. Εκείνοι οι οποίοι απολαμβάνουν τις ευεργεσίες του ευαγγελίου, πρέπει να επιθυμούν και άλλοι να μετέχουν σε αυτές και όχι να επιζητούν να μονοπωλήσουν αυτές για τον εαυτό τους. Αλλά και οι κήρυκες, οι οποίοι δεν διώχνονται από κάποιο μέρος, πρέπει να μην λησμονούν, ότι πρέπει και σε άλλα μέρη να κηρύξουν για μεγαλύτερη ωφέλεια.

(4) Από τον πατέρα μου.

Λουκ 4.44 καὶ ἦν κηρύσσων⁽¹⁾ εἰς τὰς συναγωγὰς⁽²⁾ τῆς Γαλιλαίας⁽³⁾.

Μετάφραση: Και εξακολουθούσε να κηρύττει στις συναγωγές της Γαλιλαίας.

(1) Ο αναλυμένος παρατατικός φανερώνει την διαρκή ενασχόληση του Σωτήρα=κήρυττε (δ).

(2) Υπάρχει και η λιγότερο πιθανή γραφή: εν ταις συναγωγαίς. Η πρόθεση «εις» κρύβει κάποια έννοια κίνησης=ο Ιησούς έφερνε το ευαγγέλιο στις συνάξεις που συναθροίζονταν στις συναγωγές (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή: της Ιουδαίας, η οποία φαίνεται και πιθανότερη (p). Ο Ιησούς αφού απορρίφθηκε στη Ναζαρέτ από τους συμπολίτες του, μετέβη στην Καπερναούμ της Γαλιλαίας. Πρέπει όμως να κηρύξει και σε άλλες πόλεις. Ο ορίζοντάς του λοιπόν περιλαμβάνει στο εξής όλη την Ιουδαία. Η Ιουδαία δεν αντιτίθεται εδώ στη Γαλιλαία, αλλά περιλαμβάνει την όλη γη του Ισραήλ (L)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε' (5)

Στίχ.1-11. Η θαυμαστή αλιεία και οι πρώτοι μαθητές.

Λουκ 5.1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ⁽¹⁾ καὶ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς⁽²⁾ ἦν ἐστὼς⁽³⁾ παρὰ τὴν λίμνην⁽⁴⁾ Γεννησαρέτ⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Κάποτε, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς στεκόταν στὴν ὄχθη τῆς λίμνης Γεννησαρέτ, τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ἀρχίσαν νὰ συνωστίζονται γύρω του καὶ νὰ τον στριμώχνουν, ἐπειδὴ ἤθελαν ν' ἀκούν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ.

Το τμήμα αὐτό παρουσιάζει συμμετρικὴ διάταξη, ἡ ὁποία πιθανῶς εἶναι καὶ εσκεμμένη. Ἡ κλήση τοῦ Πέτρου καὶ ὁσων ἦταν μαζί του (στίχ. 1-11) ἀκολουθεῖται ἀπὸ δύο θεραπείες, οἱ ὁποῖες προκαλοῦν ἀντιλογίες (στ. 12-16 καὶ 17-26)· μετὰ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ ἡ κλήση ἄλλου ἀποστόλου (στ. 27-39), στὴν ὁποία ἐπισυνάπτεται ἡ ἀφήγηση 2 ἐπεισοδίων σὲ ἡμέρα Σαββάτου, τὰ ὁποῖα πάλι προκαλοῦν νέες ἀντιρρήσεις καὶ συζητήσεις (κεφ. στ 1-5 καὶ 6-11)(ρ)

(1) =τοποθετούμαι πάνω σὲ κάποιον, δηλαδὴ συνωθούμαι γύρω του καὶ στριμώχνω (δ). Ἀπὸ ἐδῶ δείχνεται ἡ υπομονετικὴ καρτερία τοῦ Σωτήρα (b).

(2) Ἀντιδιαστέλλεται ὁ Σωτήρας με τὸν ὄχλο (δ). Ὁ Κύριος ἦταν λαϊκὸς ιεροκήρυκας. Παρόλο που εἶχε τὴν ικανότητα καὶ τὴ δύναμη κατὰ τὸ 12ο ἔτος τῆς ἡλικίας του νὰ συζητεῖ με τοὺς ραββίνους στὸ ναό, προκαλώντας τὸν θαυμασμό τους, παρ' ὅλα αὐτὰ τώρα κατὰ τὸ 30ο ἔτος τῆς ἡλικίας του προτιμᾷ νὰ προσαρμόζεται στὴ διανοητικὴ ικανότητα τοῦ πλήθους.

(3) Ὁ ἀναλυμένος παρατατικὸς σημαίνει τὴν γιὰ ἀρκετὸ χρόνο διάρκεια αὐτῆς τῆς κατάστασης (δ).

(4) Με χαρακτηριστικὴ ἀκρίβεια ὁ Λουκάς οὐδέποτε ὀνομάζει τὴν Γεννησαρέτ θάλασσα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι εὐαγγελιστὲς οὐδέποτε ὀνομάζουν αὐτὴν λίμνη. Με ἐξαίρεση τὴν Ἀποκάλυψη ἡ λέξη λίμνη στὴν Κ.Δ. μόνο ἀπὸ τὸν Λουκά χρησιμοποιεῖται. Ὅταν χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη θάλασσα, χρησιμοποιεῖ αὐτὴν με τὴ συνηθισμένη τῆς ἔννοια (ρ). Ἐξυπνὴ ἡ παρατήρηση: «Κοντὰ στὴ λίμνη Γεννησαρέτ ἢ σύμφωνα με τοὺς Ματθαῖο καὶ Μάρκο περπατοῦσε κοντὰ στὴ θάλασσα τῆς Γαλιλαίας· καὶ δίνουν τὴν ἐντύπωση μὲν ὅτι λένε ἀντίθετα οἱ εὐαγγελιστὲς, ὁμῶς αὐτὸς που προσπαθεῖ νὰ βρεῖ ἀπόδειξη ἀπὸ τὴ γραφὴ μπορεῖ νὰ πει τὰ ἐξῆς σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο· ἀν ὁ Θεὸς στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τὰ συστήματα τῶν νερῶν τὰ ὀνόμασε θάλασσες, ὁμῶς συστήματα τῶν νερῶν εἶναι καὶ οἱ ποταμοί, σύμφωνα με αὐτὴν τὴ σημασία καὶ αὐτοὶ εἶναι θάλασσες,

όπως ακριβώς και η πολύ γλυκιά και πόσιμη λίμνη Γεννησαρέτ, αυτή που τώρα ονομάζεται στα ευαγγέλια Τιβεριάδα θάλασσα, κατεχοχήν αυτή, αφού και αυτή είναι σύστημα νερών» (Ω).

(5) Γεννησαρέτ είναι η ορθογραφία των άριστων χειρογράφων. Υπάρχει όμως και η γραφή Γενησαρέτ και Γενησαρέθ. Ο Ιώσηπος γράφει λίμνη Γεννησαρίτις (Αρχ. XVIII,2,1) και λίμνη Γεννησάρ (Ιουδ. Πολ. III,10,7). Δες και Α΄ Μακ. ια 67. Αλλά στην Π.Δ. η λίμνη ονομάζεται «θάλασσα Χενέρεθ» (ρ). Το όνομα Γεννησαρέτ ήταν και όνομα της ευφορότατης πεδιάδας που απλωνόταν σε πλάτος λεύγας περίπου κατά την δυτική όχθη της λίμνης. Το όνομα αυτό μπορεί να σημαίνει κήπος ηγεμόνων ή κήπος πλούτου. Ίσως για το τελευταίο τροποποίησε σκόπιμα το αρχικό όνομα Χενέρεθ στο Γεννησαρέτ (g). Σημείωσε πόσο λίγες ευκολίες είχε ο Χριστός, όταν κήρυττε. Στεκόταν κοντά στη λίμνη Γεννησαρέτ, στο ίδιο επίπεδο με το πλήθος, ώστε αυτοί που συνωθούνταν γύρω του δεν μπορούσαν να τον δουν ή και να τον ακούσουν. Χανόταν μεταξύ τους και επειδή καθένας προσπαθούσε να τον πλησιάσει, δημιουργούνταν συνωστισμός, εξαιτίας του οποίου κινδύνευαν να πέσουν μέσα στα νερά της λίμνης

Λουκ 5.2 καὶ εἶδε δύο πλοῖα⁽¹⁾ ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀπ' αὐτῶν⁽²⁾ ἀποβάντες ἀπέπλυναν⁽³⁾ τὰ δίκτυα⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε είδε δύο μικρά πλοία αραγμένα στην άκρη της λίμνης· οι ψαράδες μάλιστα είχαν βγει απ' αυτά στην παραλία και έπλεναν τα δίχτυα.

(1) «Το ένα ήταν του Σίμωνα και του Ανδρέα, το άλλο του Ιακώβου και του Ιωάννη. Διότι ήταν συνέταιροι στο ψάρεμα, όπως θα βρούμε να λέγεται στη συνέχεια» (Ζ). Αφού από τις όχθες του Ιορδάνη επέστρεψαν μαζί με τον Ιησού οι μαθητές αυτοί, επέστρεψαν στους κόλπους των οικογενειών τους και ξανάπιασαν το προηγούμενο βιοποριστικό τους επάγγελμα (g). Είχαν συνομιλήσει οι ψαράδες αυτοί με τον Ιησού, όταν ακόμη ο Ιωάννης βάπτιζε και λίγο χρόνο μετά την βάπτιση του Ιησού από τον Ιωάννη (Ιω. α 40,41). Ήταν μαζί του στην Κανά της Γαλιλαίας (Ιω. β 2) και στην Ιουδαία (Ιω. δ 2). Δεν είχαν όμως κληθεί ακόμη οριστικά από τον Κύριο και για αυτό τους βλέπουμε τώρα να ασκούν το βιοποριστικό έργο τους. Η περίπτωση αυτή μας υπενθυμίζει, ότι προηγείται η μαθητεία και επακολουθεί η κλήση στο αποστολικό αξίωμα. Ο Πέτρος για κάποιους μήνες υπήρξε υπάκουος ακροατής στη σχολή του Ιησού πριν ακόμη κληθεί να εγκαταλείψει τα πάντα και να ακολουθήσει αυτόν ως απόστολος. Εκείνοι οι οποίοι θα ήθελαν να διδάξουν τους άλλους για τον Κύριο, πρέπει πρώτα αυτοί οι ίδιοι να γνωριστούν μαζί του.

(2) Είναι αξιοσημείωτο ότι σύμφωνα με όλες τις ευαγγελικές αφηγήσεις και οι 4 αυτοί καλέστηκαν την ώρα που εργάζονταν. Ομοίως και ο Ματθαίος καλέστηκε από την εργασία του. Από αυτό θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι κανείς από τους 12 δεν κλήθηκε την ώρα που ήταν χωρίς εργασία (ρ).

(3) Σύμφωνα με τους δύο άλλους συνοπτικούς οι καλεσμένοι ψαράδες έριξαν δίχτυ στη θάλασσα, ενώ εδώ βεβαιώνεται, ότι έπλυναν τα δίχτυα, χωρίς να έχουν την πρόθεση να χρησιμοποιήσουν αυτά για ψάρεμα αμέσως. Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε, ότι οι δύο άλλοι συνοπτικοί αποσιωπούν την υπερφυσική αλιεία και η αφήγησή τους μας τοποθετεί στην τελική στιγμή, κατά την οποία ο Κύριος τους καλεί να τον ακολουθήσουν (g).

(4) Δίκτυα είναι ο γενικότερος όρος για κάθε είδους δίχτυα, ενώ μερικότερα είδη αυτών είναι το αμφίβληστρον (Ματθ. δ 18) και η σαγήνη (Ματθ. ιγ 47) (ρ).

Λουκ 5.3 έμβας δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν του Σίμωνος⁽¹⁾, ἠρώτησεν⁽²⁾ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν⁽³⁾ ὀλίγον⁽⁴⁾, και καθίσας⁽⁵⁾ ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

Μετάφραση: *Κι αφού μπήκε σ' ένα από τα πλοία αυτά, σ' αυτό που ήταν του Σίμωνα, τον παρακάλεσε να το τραβήξει λίγο πιο μέσα, σε μικρή απόσταση από τη στεριά. Και τότε κάθισε μέσα στο πλοίο και δίδασκε από εκεί τα πλήθη του λαού που βρίσκονταν στην παραλία.*

(1) Ακόμη και τώρα το προνόμιο των πρεσβείων αποδόθηκε στον Σίμωνα (b).

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «λέει «ρώτησε» αντί να πει διέταξε» (Ζ). Πιο σωστά: παρακάλεσε (δ) ή ζήτησε, διότι ακόμη δεν είχε συνδεθεί με οικειότητα με τον Πέτρο (b). «Πρόσεξε λοιπόν την επιείκεια του Χριστού, πώς παρακαλάει τον Πέτρο... Διότι το «ρώτησε» να το εννοήσεις αντί για το παρακάλεσε» (Θφ).

(3) Το επανάγω όπως και το αντίθετο κατάγω είναι όροι ναυτικοί. Σημαίνει το μεν πρώτο ανεβάζω από την ξηρά στην θάλασσα που θεωρείται ψηλότερη· ενώ το δεύτερο κατεβάζω από τη θάλασσα στη χαμηλότερη ξηρά (δ).

(4) «Είχε σκοπό να διδάσκει από το πλοίο αυτούς που στέκονταν στο γαλό και να τους έχει όλους μπροστά του και κανείς να μην έλθει από πίσω του» (Θφ). Λίγο, για να ακούγεται από τον λαό στην παραλία (δ).

(5) Πριν δίδασκε όρθιος, τώρα κάθισε, για να ξεκουραστεί και εξακολούθησε να διδάσκει.

Λουκ 5.4 ὥς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπεν πρὸς τὸν Σίμωνα⁽¹⁾, Ἐπανάγαγε⁽²⁾ εἰς τὸ βάθος καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα⁽³⁾ ὑμῶν εἰς ἄγρην⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Κι ὅταν τελείωσε την ομιλία του, εἶπε στο Σίμωνα: Πάρε πάλι το πλοίο στα βαθιά νερά της λίμνης και ρίξε τα δίκτυα σας για να πιάσετε ψάρια.*

(1) «Επειδὴ δίδαξε τον ὄχλο ἀπὸ το πλοίο, δεν αφήνει χωρὶς μισθὸ τον ιδιοκτήτη του πλοίου, ἀλλὰ τον ευεργετῇ διπλᾶ· με το ὅτι και πλήθος ψαριῶν του χάρισε και μαθητὴ του τον ἔκανε» (Θφ). «Μετά την αρκετὴ διδασκαλία, επειδὴ ἔπρεπε να προσθέσει στα λόγια και ἔργο θείο, για την ωφέλεια αὐτῶν που ἔβλεπαν, πρόσταξε τον Σίμωνα να απομακρυνθεῖ λίγο ἀπὸ την ξηρὰ και να ρίξει το δίχτυ για ψάρεμα». «Και μέσω των αλιευτικῶν ασχολιῶν, ψαρεύει τους μαθητές· για να μάθουν ὅτι ἔχει παντοδύναμο θέλημα και ἡ κτίση υπηρετεῖ τα νεύματά του που πρέπουν κατεξοχὴν σε Θεό» (Κ). Ο Πέτρος στάθηκε κοντὰ στο Χριστό κατὰ το κήρυγμά του ακούγοντας αὐτὸ με προσοχή. Ο Χριστὸς τώρα συνοδεύει τον Πέτρο στο αλιευτικὸ του ἔργο. Ο Πέτρος στεκόταν μαζί με το Χριστό στην ακτὴ και ο Χριστὸς τώρα στέκεται μαζί με τον Πέτρο στο βάθος της λίμνης. Εκείνοι οἱ ὁποῖοι εἶναι σταθεροὶ ἀκόλουθοι του Χριστοῦ, θα τον ἔχουν σταθερό οδηγό στη ζωὴ τους και στο ἐπάγγελμά τους θα ευλογεῖ τα ἔργα τους.

(2) Το επανάγαγε σε ἐνικὸ ἀπευθύνεται πρὸς τον Πέτρο ὡς πηδαλιούχο, ἐνῶ το ἀκόλουθο χαλάσατε σε πληθυντικὸ διότι ἀπευθύνεται σε ὅλους στο πλοίο (δ).

(3) «Αν και ἤξερε, ὅτι ὅλη τη νύχτα δεν ψάρεψαν τίποτα, ἐπιτρέπει σε αὐτοὺς να ρίξουν τα δίκτυα τώρα, ὥστε, ἀφοῦ γνωρίσουν τη δύναμή του πιο σίγουρα, να ἀποκτήσουν περισσότερη πίστη σε αὐτόν και ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦν πλέον τελείως ἀπὸ την ἀλιεία, να τον ἀκολουθοῦν για πάντα» (Ζ).

(4) Ο Κύριος δεν ὑπόσχεται ἀμέσως σε αὐτοὺς ὅτι θα πιάσουν ψάρια. Πρῶτα βάζει σε δοκιμασία την υπακοή του Σίμωνα (b).

Λουκ 5.5 καὶ ἀποκριθεὶς Σίμων εἶπεν αὐτῷ, Ἐπιστάτα⁽¹⁾, δι' ὅλης νυκτὸς⁽²⁾ κοπιάσαντες οὐδὲν ἔλαβομεν⁽³⁾, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου⁽⁴⁾ χαλάσω το δίκτυον⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Ο Σίμων τότε του ἀποκρίθηκε: Διδάσκαλε, ὅλη τη νύχτα κοπιάσαμε ρίχνοντας τα δίκτυα και δεν πιάσαμε τίποτε. Αφοῦ ὁμως το διατάξεις ἐσύ, θα ρίξω το δίχτυ ἔχοντας τέλεια πεποίθηση και υπακοή στο λόγο σου.*

(1) Μόνος ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη επιστάτης (η 24,45,θ 33,49,ιζ 13) και πάντοτε απευθύνεται στο Χριστό. Ουδέποτε χρησιμοποιεί το συνηθισμένο στα άλλα ευαγγέλια και ιδιαίτερα στο τέταρτο ραββεί, το οποίο δεν θα ήταν πολύ κατανοητό στους εθνικούς (ρ). Επιστάτης σημαίνει, αυτός που στέκεται πάνω σε κάποιον, και μεταφορικά αυτός που επιτηρεί και διευθύνει κάποια υπόθεση, ο έφορος και φύλακας (ποιμνίου, βοδιών=ποιμένας, βουκόλος, παιδιών=παιδαγωγός), και από αυτό κατέληξε να σημαίνει τον διδάσκαλο (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: δι' όλης νυκτός=για νύχτα ολόκληρη. Δι' όλης της νυκτός=της προηγούμενης (δ). Ολόκληρη τη νύχτα, η οποία είναι ο καταλληλότερος χρόνος για ψάρεμα (ρ). Όταν ο Κύριος μπήκε στο πλοίο του Πέτρου, αυτός είχε αγρυπνήσει όλη τη νύχτα και θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, ότι είχε ανάγκη ύπνου και δεν ήταν σε θέση να ακούσει το λόγο. Αλλά ο Πέτρος είχε τόσο πόθο να ακούσει τον λόγο του Κυρίου, ώστε κάθε νύστα τινάζεται από τα μάτια του και η προθυμία να ακούσει τον διδάσκαλο δίνει σε αυτόν νέες δυνάμεις.

(3) «Πόσο υπάκουος ήταν ο Πέτρος... διότι μόλις του είπε να ξαναπάει στα βαθιά, δεν δυσανασχέτησε, ούτε είπε, Αφού όλη τη νύχτα κοπίασα και δεν κέρδισα τίποτα, τώρα θα πειστώ σε σένα, και θα ρίξω τον εαυτό μου σε δεύτερους κόπους; Τίποτα από αυτά δεν είπε» (Θφ). Είχε κοπιάσει μάταια. Είναι συγκινητικό να βλέπει κάποιος ανθρώπους που ασκούν με επιμέλεια το έργο τους και δεν αποκάμνουν και όταν ακόμη οι μόχθοι τους σε αυτό δεν ανταμείβονται επαρκώς. Οι ψαράδες αυτοί, οι οποίοι αποδεικνύονταν τόσο επιμελείς και ακούραστοι, προσείλκυσαν την συμπάθεια και την εύνοια του Ιησού. Αποδεικνύονταν τώρα και κατάλληλοι για να προτιμηθούν ως καλοί στρατιώτες Ιησού Χριστού, εφόσον με τόση καρτερία υπέμεναν και τους μόχθους του έργου τους. Σημείωσε ακόμη, ότι και εκείνοι, οι οποίοι δείχνουν μεγάλη επιμέλεια στην άσκηση του έργου τους, συχνά αντιμετωπίζουν απογοητεύσεις στις αποδόσεις του. Ο Θεός μάς θέλει επιμελείς, αλλά και να εξαρτιόμαστε εξ' ολοκλήρου από αυτόν και όχι να προθυμοποιούμαστε από τα κέρδη που επιτυγχάνονται σε αυτόν τον κόσμο. Οφείλουμε να πράττουμε το καθήκον μας και να αφήνουμε όλα τα άλλα στην πρόνοιά του.

(4) Στηριζόμενος στο λόγο σου (δ). Ο Πέτρος αισθάνθηκε τη δύναμη των λόγων του Ιησού (b). «Τόσο ήταν θερμός στην πίστη ο Πέτρος και πριν την πίστη» (Θφ). Την ίδια πίστη στο λόγο του Χριστού επέδειξε και στο Ματθ. ιδ 28, όταν είπε στον Κύριο «διάταξέ με να έλθω σε σένα πάνω στα νερά» (b). Ο Πέτρος είχε αγρυπνήσει και είχε κοπιάσει όλη τη νύχτα. Όταν όμως ο Χριστός διατάζει, είναι βέβαιος ότι θα ανανεωθούν οι δυνάμεις του και ακούραστος θα ξαναπιάσει τη συνέχιση του έργου. Και για τον λόγο του Κυρίου ρίχνει και πάλι το δίχτυ. Οι διάκονοι του ευαγγελίου

οφείλουν να επιμένουν να ρίχνουν το δίκτυ και όταν ακόμη αφού κοπιάζουν πολύ δεν συλλαμβάνουν σε αυτό τίποτα. Ακριβώς μάλιστα αυτό είναι περισσότερο αξιέπαινο, το να συνεχίζουμε ακούραστοι το έργο του ευαγγελίου παρόλο που δεν βλέπουμε καρπούς από τους κόπους μας. Αρκεί να ακολουθούμε τις οδηγίες, τις οποίες λαμβάνουμε από τον λόγο του Κυρίου και το έργο της πνευματικής αλιείας μας στο τέλος θα επιστεφθεί από επιτυχία ασφαλή και πλούσια.

(5) Η πρόθυμη υπακοή του Πέτρου στο παράγγελμα του Κυρίου, που εκδηλώθηκε κάτω από τέτοιες αποθαρρυντικές προβλέψεις επιτυχίας, συχνά από τότε είχε μιμητές στην πίστη και πείρα πλήθους χριστιανών, οι οποίοι σε παρόμοιες περιστάσεις απέλπιδας προσπάθειας εμμένουν παρ' όλα αυτά στην καρτερική υπακοή στις θείες εντολές. Οσοδήποτε στερημένη από ελπίδα και αν παρουσιάζεται στα μάτια των αισθήσεων η εμμονή στο καθήκον, η φωνή των καρδιών μας πρέπει να είναι εκείνη του Πέτρου: «για τον λόγο σου όμως θα ρίξω το δίκτυ» (ο).

Λουκ 5.6 καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν⁽¹⁾ πλῆθος ἰχθύων πολὺ⁽²⁾, διερρήγνυτο⁽³⁾ δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Κι αφού το έκαναν αυτό, έπιασαν μέσα στο δίκτυ πάρα πολλά ψάρια. Τόσα πολλά, που το δίκτυ τους άρχισε να σπάζει, επειδή δεν άντεχε στο βάρος του πλήθους των ψαριών.*

(1) Έκλεισαν μαζί στο δίκτυ (δ).

(2) Το θαύμα αυτό αναμφίβολα δεν ήταν πράξη δημιουργίας, αλλά υπερφυσικής γνώσης. Ο Ιησούς μπορούσε υπερφυσικά να γνωρίζει, ότι το πλήθος εκείνο των ψαριών βρισκόταν στο μέρος αυτό της λίμνης. Είναι δυνατόν επίσης με ενέργεια της θέλησης του Ιησού να μαζεύτηκαν εκεί τα ψάρια (g). Το μάτι του Ιησού μπορούσε να εισδύσει στα βάθη της λίμνης της Γαλιλαίας. Ήξερε ακριβώς που και τότε θα βρίσκονταν τα ψάρια. Εκείνος ο οποίος μπορούσε να γνωρίσει τα μυστικά της λίμνης της Γαλιλαίας, μπορούσε ομοίως να γνωρίσει και τα μυστικά της καρδιάς του Πέτρου. Για αυτό μπροστά του ο Πέτρος συντρίβεται.

(3) Λόγω του βάρους από το πλήθος των ψαριών (δ). «Στο όνομα του Χριστού κατέβασαν το δίκτυ, και αμέσως το είχαν γεμάτο από αυτά που έπιασαν· έτσι ώστε, με παράδειγμα ολοκάθαρο και μέσα από αυτό που παράδοξα τελέστηκε, σαν σύμβολο και προεικόνιση, να πληροφορηθούν, ότι δεν θα είναι χωρίς μισθό ο κόπος τους, ούτε άκαρπος ο ζήλος που θα δείξουν όταν θα απλώσουν το δίκτυ της

ευαγγελικής μύησης, αλλά σε αυτό το δίκτυο θα μαζέψουν από όλα τα μέρη και με σιγουριά τις αγέλες των εθνών» (Κ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: διερρήσσετο δε τα δίκτυα αυτών. Λίγα επίσης άλλα χειρόγραφα προσθέτουν στο τέλος «ώστε μη δύνασθαι αναγαγείν αυτό». Το πολύ πλήθος των ψαριών ήταν η αμοιβή της πρόθυμης υπακοής των μαθητών. Υπήρξε η δικαίωση της αδιάψευστης πεποίθησής τους στον Ιησού. Κανείς δεν ήλπισε σε αυτόν και ντροπιάστηκε. Ήταν η αποζημίωσή τους, διότι έθεσαν το χρόνο τους και το πλοίο τους στη διάθεση του Ιησού, για να τα μεταχειριστεί αυτός όπως ήθελε. Αυτό θα τους έπειθε, ότι κανείς ποτέ δεν θα βρισκόταν στο τέλος ζημιωμένος ή χαμένος, εφόσον θα έθετε τον εαυτό του στην υπηρεσία του Χριστού. Και προπαντός θα ενθαρρυνόταν έτσι ο Πέτρος και οι συντάιροί του, ώστε με όλη τους την καρδιά να αναλάβουν το έργο του λόγου, το οποίο τώρα τους ανέθετε. Στη νέα τους αυτή διακονία διδάχτηκαν τώρα, ότι χωρίς τον Ιησού δεν θα πετύχαιναν τίποτα, ενώ μαζί με Αυτόν και με τη βοήθειά του θα πετύχαιναν τα πάντα. Κενά δίκτυα χωρίς την ευλογία του. Γεμάτα δίκτυα, για όσο η ευλογία αυτή θα τους συνόδευε.

Λουκ 5.7 καὶ κατένευσαν⁽¹⁾ τοῖς μετόχοις⁽²⁾ τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι⁽³⁾ αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα ὥστε βυθίζεσθαι⁽⁴⁾ αὐτά.

Μετάφραση: Και με νεύματα ειδοποίησαν τους συνεταίρους τους που ήταν στο άλλο πλοίο να έλθουν και να πιάσουν μαζί μ' αυτούς τα δίκτυα και να τους βοηθήσουν να τα σύρουν επάνω. Εκείνοι ήλθαν και γέμισαν και τα δύο πλοία τόσο πολύ, που κινδύνευαν να βυθιστούν από το βάρος των ψαριών.

(1) «Τους προσκάλεσαν με νεύμα» (Ζ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «επειδή δεν μπορούσαν να μιλήσουν από την έκπληξη και το φόβο» (Ζ). Επειδή βρίσκονταν σε κάποια απόσταση και για λόγους ευπρέπειας (b) απέφυγαν να βγάλουν κραυγές ισχυρές. Το άλλο πλοίο βρισκόταν ακόμη κοντά στην ακτή (σ. 2), διότι σε μόνο τον Σίμωνα είπε ο Κύριος να ξαναπάει το πλοίο του στο βάθος (p).

(2) «Μετόχους λέει τους συνεταίρους» (Ζ). Δεδομένου ότι το δίκτυο κόστιζε γύρω στα 600 χρυσά φράγκα και για τη διατήρησή του απαιτούνταν δαπάνη περισσότερο από 100 φράγκα, συχνά συνεταιριζόνταν δύο ή περισσότεροι ψαράδες, συνήθως αδελφοί ή συγγενείς για την απόκτηση δικτύων, και μοίραζαν τα προϊόντα της αλιείας μεταξύ τους ανάλογα με το ποσό που έβαλε ο καθένας (L).

(3) Δες Φιλ. δ 3=για να πιάσουν μαζί, για να τους βοηθήσουν (δ).

(4) Είχαν βυθιστεί πολύ στο νερό της λίμνης λόγω του βάρους των ψαριών (b) και υπήρχε κίνδυνος το νερό να μπει σε αυτά (δ).

Λουκ 5.8 ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος⁽¹⁾ προσέπεσε τοῖς γόνασιν⁽²⁾ Ἰησοῦ λέγων, "Ἐξελθε ἀπ' ἐμοῦ⁽³⁾, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός⁽⁴⁾ εἰμι, κύριε⁽⁵⁾·

Μετάφραση: Όταν λοιπόν είδε ο Σίμων Πέτρος το πρωτοφανές αυτό και ανέλπιστο πλήθος των ψαριών, έπεσε κάτω στα γόνατα του Ιησού και του είπε: Βγες από το πλοίο μου και φύγε από μένα, Κύριε, διότι είμαι άνθρωπος αμαρτωλός, και δεν είμαι άξιος να σ' έχω στο πλοίο μου.

(1) «Κατάλαβε (ο Πέτρος) ότι ενήργησε το πρόσταγμά του με παράδοξο τρόπο και ότι είναι θείος και υπερφυσικός άνθρωπος» (Ζ). Η ένσταση, ότι ο Πέτρος υπήρξε μάρτυρας και της θεραπείας της πεθεράς του, όπως και άλλων θαυμάτων, και συνεπώς δεν εξηγείται η έκπληξη που τώρα εκδηλώνει, παρουσιάζεται αβάσιμη. Συχνά συμβαίνει κάποιο γεγονός να αγγίζει την καρδιά ζωηρότερα από όσο άλλα παρόμοια με αυτό που προηγήθηκαν, τα οποία χωρίς να αφήσουν αυτήν αναισθητη, προετοίμασαν αυτήν, για να δεχτεί ζωηρότερα τώρα την εντύπωση. Επιπλέον το παρόν θαύμα υπήρξε θαύμα στο επάγγελμα του Πέτρου και για αυτό προκάλεσε ειδική εντύπωση σε αυτόν, ακριβώς όπως και η θεραπεία νόσου ανίατης θα έκανε ειδική εντύπωση σε γιατρό (ρ). Ο Πέτρος γνώριζε καλά τη λίμνη και για πολλά ίσως χρόνια είχε εργαστεί σε αυτήν ως ψαράς, ουδέποτε όμως είχε δει μία τέτοια επιτυχία στο ψάρεμα. Και για αυτό τώρα δεν μπορούσε να μπει στον πειρασμό να μειώσει το θαύμα, αλλά τελείως αντιθέτως ήταν περισσότερο από κάθε άλλον σε θέση να εκτιμήσει αυτό.

(2) Έπεσε στα γόνατα του Ιησού. Η φράση είναι κλασική και συναντιέται και στους κλασικούς συγγραφείς.

(3) «Επειδή θεώρησε τον εαυτό του ανάξιο από πολλή ευλάβεια και σεβασμό, αρνιόταν την παρουσία του» (Ζ) και παρακαλούσε «τον Ιησού να μην είναι στο πλοίο, λέγοντας τον εαυτό του αμαρτωλό» (Θφ). Σε εκείνους, τους οποίους ο Χριστός έχει πρόθεση να δεχτεί στην πιο άμεση και στενή γνωριμία μαζί του, κάνει πρωτίστως αισθητό, ότι πρέπει να τηρούν τον εαυτό τους σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόσταση από αυτόν. Πρέπει όλοι να ομολογούμε τους εαυτούς μας αμαρτωλούς και να συναισθανόμαστε, ότι είναι άξιο ο Κύριος να φύγει μακριά από εμάς. Αλλά

συγχρόνως οφείλουμε να πέφτουμε στα γόνατά του και να τον παρακαλούμε ταπεινά να μην φύγει. Διότι αλίμονο σε μας, εάν μας εγκαταλείψει!. Αλίμονο, εάν ο Σωτήρας απομακρυνθεί από τον αμαρτωλό.

(4) Όσες φορές η θεία δύναμη γίνει εμφανής σε μας με έκτακτα γεγονότα, αφυπνίζεται σε μας η συναίσθηση της αμαρτωλότητάς μας και κυριευόμαστε από φόβο (g). «Για αυτό και ο Πέτρος, επειδή θυμήθηκε τα προηγούμενα αμαρτήματα, τρέμει και φοβάται και ως μη αγνός, δεν έχει θάρρος να υποδεχτεί τον καθαρό λόγω δειλίας αξιέπαινης» (Κ). Και οι καλύτεροι των ανθρώπων είναι αμαρτωλοί και πρέπει να είναι έτοιμοι να ομολογήσουν αυτό σε οποιαδήποτε περίπτωση και προπαντός μπροστά στον Ιησού Χριστό. Διότι σε ποιον άλλον παρά σε αυτόν, ο οποίος ήλθε στον κόσμο «να σώσει αμαρτωλούς» μπορούμε οι αμαρτωλοί να προσφύγουμε;

(5) Το Επιστάτα που λέχθηκε προηγουμένως, αντικαθίσταται τώρα με το Κύριε, το οποίο ανταποκρίνεται πληρέστερα στα ευλαβικά συναισθήματα από τα οποία κατέχεται τώρα ο Πέτρος (g). Του επιστάτου οι διαταγές εκτελούνται, του Κυρίου όμως η αγιότητα προκαλεί τον αγωνιώδη φόβο. Δες Δαν. ι 16,17 (p). Οι εκδηλώσεις αυτές του Πέτρου συμφωνούν πλήρως με τα όσα γνωρίζουμε για τον χαρακτήρα του. Αντί να παρατηρήσει με χαρά τα πιασμένα ψάρια, κυριεύτηκε από τέτοια συναίσθηση για την αναξιότητα του να βρίσκεται μπροστά σε πρόσωπο τόσο υπέροχο, ώστε γονατιστός και γεμάτος ταπείνωση παρακαλεί τον Κύριο να βγει από το πλοίο. Καθένας που διαβάσει την απλή και συγκινητική αυτή εξομολόγηση του Πέτρου, θυμάται τα λόγια τα οποία ο Ιώβ είπε μπροστά στον Κύριο: «Κύριε, πριν σε άκουγα με τα αυτιά μου, τώρα όμως τα μάτια μου σε είδαν. Για αυτό κάκισα τον εαυτό μου και έλιωσα και θεωρώ τον εαυτό μου χώμα και στάχτη» (Ιωβ μβ 5-6) (ο). Είναι αξιοσημείωτο ότι όταν ο Θεός κάλεσε μερικούς από τους μεγαλύτερους και διαπρεπέστερους διακόνους του για ορισμένη αποστολή, άρχισε από το να παρέχει σε αυτούς την αποκάλυψη του εαυτού τους και της κατάστασής τους με την εμφάνιση της δόξας του και του μεγαλείου του σε αυτούς. Έτσι όταν εμφανίστηκε στον Μωϋσή στη βάτο, το πρώτο αποτέλεσμα της εμφάνισης αυτής υπήρξε, ότι ο Μωϋσής έτρεμε και δεν τολμούσε να ατενίσει προς την βάτο. Και το τελικό αποτέλεσμα υπήρξε να φωνάξει ο Μωϋσής: «Κύριε δεν είμαι ικανός να μιλώ όχι από χθες ή προχθές, ούτε αφότου άρχισες να μιλάς σε μένα τον δούλο σου· είμαι αδύναμος στην ομιλία και βραδύγλωσσος» (Εξοδ. δ 10). Και ο Πέτρος τώρα με το θαύμα αναγνωρίζει την θεότητα του Ιησού. Αλλά το φως της θεότητας αυτής αντανακλά συγχρόνως και στην καρδιά του και αποκαλύπτει τον εαυτό του σε αυτόν, όσο ουδέποτε άλλοτε ο Πέτρος είχε γνωρίσει τον εαυτό του. Έτσι αφού γνώρισε ο Πέτρος και τον εαυτό του και τον Κύριό του ετοιμάστηκε για την αποστολική κλήση του.

Λουκ 5.9 θάμβος γὰρ⁽¹⁾ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ⁽²⁾ ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ⁽³⁾ τῶν ἰχθύων ἧ συνέλαβον,

Μετάφραση: Και είπε αυτά τα λόγια ο Πέτρος, διότι κι αυτός κι όλοι εκείνοι που ήταν μαζί του κυριεύθηκαν από μεγάλη έκπληξη και δέος για την πρωτοφανή αλιεία τόσων ψαριών που είχαν πιάσει, και η οποία μόνο από παρέμβαση της θείας δυνάμεως μπορούσε να εξηγηθεί.

(1) Ο λόγος για τον οποίο ο Πέτρος φοβήθηκε την παρουσία του Κυρίου, ήταν η μεγάλη έκπληξη η οποία τον κυρίευσε για την πρωτοφανή εκείνη αλιεία των ψαριών.

(2) «Διότι ήταν λογικό να έχει μαζί του όχι μόνο τον αδελφό του τον Ανδρέα, αλλά και ανθρώπους που μίσθωνε» (Ζ).

(3) Ή, για τα πιασμένα ψάρια, οπότε παίρνουμε τη λέξη ἄγρα με παθητική έννοια και με τη σημασία του πράγματος που πιάστηκε (δ). Ή, και με ενεργητική έννοια το πιάσιμο, την σύλληψη των ψαριών, την οποία είχαν επιτύχει (L). Εάν όμως το «ἧ συνέλαβον» είναι πιο σωστή γραφή από το «ῶν συνέλαβον», τότε το ἄγρα πιο σωστό είναι να το πάρουμε με παθητική έννοια (ρ).

Λουκ 5.10 ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην⁽¹⁾ υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἱ ἦσαν κοινωνοὶ⁽²⁾ τῷ Σίμωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα⁽³⁾ ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβοῦ⁽⁴⁾· ἀπὸ τοῦ νῦν⁽⁵⁾ ἀνθρώπους⁽⁶⁾ ἔσῃ⁽⁷⁾ ζαγρῶν⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Παρόμοια μάλιστα κυριεύθηκαν από έκπληξη και ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης, οι γιοι του Ζεβεδαίου, οι οποίοι ήταν συνέταιροι του Σίμωνος. Τότε ο Ιησούς είπε στο Σίμωνα: Μη φοβάσαι. Από τώρα που σε καλώ να γίνεις απόστολός μου και στο εξής, θα συνεχίσεις να ψαρεύεις, αλλά δεν θα πιάνεις ψάρια αλλά ανθρώπους ζωντανούς, που με το κήρυγμά σου θα τους οδηγείς στη σωτηρία.

(1) Για πρώτη φορά αναφέρονται σε αυτό το ευαγγέλιο.

(2) Το «μέτοχοι» που χρησιμοποιήθηκε πριν, αντικαθίσταται για την ποικιλία του ύφους με το «κοινωνοί». Το μέτοχοι δηλώνει μάλλον συμμετοχή στο επάγγελμα, ενώ το δεύτερο και προσωπική σχέση (L).

(3) Μίλησε ειδικά στον Σίμωνα, αν και όχι αποκλειστικά σε αυτόν, επειδή ο Σίμων απηύθυνε σε αυτόν τον λόγο (b).

(4) Η συναίσθηση για την αναξιότητά του, την οποία είχε κατά τη στιγμή εκείνη ο Σίμων, ήταν λόγος για να ξαναπάρει θάρρος (p). Όσο περισσότερο δεν άρεσε στον Πέτρο ο εαυτός του, τόσο περισσότερο γινόταν αρεστός στο Θεό (Grotius).

(5) «Από τώρα, αφού θα μεταβληθεί η αλιευτική σου τέχνη, θα ψαρεύεις ανθρώπους» (Z). Από τον τωρινό καιρό, τώρα που σε καλώ στην αποστολική διακονία (δ), δεν θα μεταβάλλεις επάγγελμα, αλλά το επάγγελμα θα αλλάξει αντικείμενο (g)· αντί για ψάρια θα ψαρεύεις ανθρώπους.

(6) «Η πλούσια ψαριά των ψαριών, ήταν σύμβολο της πλούσιας ψαριάς των ανθρώπων και προμήνυμα του πολλού πλήθους αυτών που επρόκειτο να σαγηνευτούν από τους Αποστόλους, των οποίων την αισθητή αλιεία την μετέτρεψε ο Χριστός σε πνευματική» (Z).

(7) Ο αναλυμένος μέλλοντας δηλώνει διαρκή κατάσταση.

(8) =θα συλλαμβάνεις ζωντανούς ανθρώπους (Βέζας). Επίτηδες εκλέχτηκε η λέξη για να δηλώσει ότι το ψάρεμα αυτό καμία βλάβη δεν θα επιφέρει στη ζωή αυτού που ψαρεύεται (δ).

Λουκ 5.11 καὶ καταγαγόντες⁽¹⁾ τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν ἀφέντες ἅπαντα⁽²⁾ ἠκολούθησαν⁽³⁾ αὐτῷ.

Μετάφραση: *Κι αφού επανέφεραν τα πλοία στη στεριά, άφησαν τα πάντα, και τα ψάρια δηλαδή και τα δίχτυα και τα πλοία τους, και τον ακολούθησαν.*

(1) Από το βάθος της λίμνης όπου συντελέστηκε το ψάρεμα, επανέφεραν τα πλοία στην ξηρά (δ). Όπως το επαναγαγειν του σ. 3, έτσι και το κατάγειν τα πλοία είναι ναυτική έκφραση συχνή στις Πράξ. θ 30, κβ 30, κγ 15, 20, κλπ)(p).

(2) Ακόμη και τα ψάρια που είχαν πιάσει (b). Αντί να τρέξουν στην αγορά και να πουλήσουν τα πιασμένα ψάρια και να εκμεταλλευτούν έτσι χρηματικά όσο το δυνατόν περισσότερο το θαύμα που συντελέστηκε, περιφρόνησαν όλα και ακολούθησαν το Χριστό πρόθυμοι να υπηρετήσουν τα πνευματικά συμφέροντα, για τα οποία ενδιαφερόταν ο Κύριος, και όχι τα επίγεια και εφήμερα. Εγκατέλειψαν τα πάντα και ακολούθησαν το Χριστό ακριβώς τότε, όταν είχαν μπροστά τους ασυνήθιστη επιτυχία στο βιοτικό τους επάγγελμα και είχαν στα χέρια τους ευτυχία υλική, που πολλοί θα την ονειρεύονταν. «Αν ρέει ο πλούτος, μην προσκολλάτε την

καρδιά σας». Αυτό θυμήθηκαν οι ψαράδες αυτοί και προτίμησαν από τον υλικό πλούτο τον πολύτιμο και αιώνιο μαργαρίτη.

(3) Παρόλο που η πρόσκληση απευθύνθηκε στο Σίμωνα, πολλά πρόσωπα παρουσιάζονται ότι ακολούθησαν το Χριστό, εγκαταλείποντας τα πάντα, όπως αρμόζει σε πρόσωπα που οριστικά αποσπάστηκαν από τα εγκόσμια (L). Το έργο της χριστιανικής διακονίας απαιτεί συγκέντρωση και αφοσίωση του όλου ανθρώπου στο έργο αυτό. Για αυτό και οι πρώτοι αυτοί απόστολοι «αφήνοντας τα πάντα τον ακολούθησαν». Η χειροτονία τους έγινε αργότερα, αλλά η αποδοχή της κλήσης τους έγινε τώρα και εκδηλώθηκε με την απομάκρυνσή τους από τα συνηθισμένα τους έργα και τις συνηθισμένες τους επιδιώξεις.

Στίχ. 12-16. Η θεραπεία του λεπρού.

Λουκ 5.12 Καὶ ἐγένετο⁽¹⁾ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων καὶ ἰδοὺ⁽²⁾ ἀνὴρ πλήρης λέπρας⁽³⁾· καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη⁽⁴⁾ αὐτοῦ λέγων⁽⁵⁾, Κύριε, ἐὰν θέλῃς⁽⁶⁾ δύνασαί⁽⁷⁾ με καθαρίσαι⁽⁸⁾.

Μετάφραση: *Κι ενώ βρισκόταν ο Ιησούς σε κάποια από τις πόλεις, να ένας άνθρωπος γεμάτος από εξανθήματα λέπρας. Αυτός μόλις είδε τον Ιησού, έπεσε κάτω με το πρόσωπο στη γη και τον παρακαλούσε λέγοντας: Κύριε, εάν θέλεις, έχεις τη δύναμη να με καθαρίσεις από τις πληγές της θρωμερής αρρώστιας μου.*

(1) Δες Ματθ. η 1-4 και Μάρκ. α 40-45 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Μόνος από τους 3 συνοπτικούς ο Ματθαίος καθορίζει τον χρόνο στον οποίο έγινε το θαύμα αυτό, δηλαδή μετά την επί του όρους ομιλία. Η τελευταία αυτή ένδειξη είναι τόσο σαφής, ενώ οι σχετικά με τον χρόνο αυτόν ενδείξεις των άλλων δύο συνοπτικών τόσο αόριστες, ώστε δεν μπορούμε παρά να παραχωρήσουμε την προτίμησή μας στον Ματθαίο (g).

(2) Το «και ιδού» είναι απόδοση του προηγούμενου «και εγένετο». Η σύνταξη και οι λέξεις αποτελούν εβραϊκό τρόπο έκφρασης μάλλον παρά αραμαϊκό (L). Το και ιδού περιγράφει την έκπληξη που προκλήθηκε από την αιφνίδια και τρομακτική έλευση του λεπρού, που παραβίασε τις διατάξεις του νόμου (g). «Διότι ο νόμος του Μωϋσή διακηρύττει ότι είναι μολυσμένος ο λεπρός· και είχε προστάξει να διώχνεται ως ακάθαρτος έξω από το στρατόπεδο» (K).

(3) Γεμάτος με το εξάνθημα, το οποίο ήταν χαρακτηριστικό της νόσου (δ). Το κακό δηλαδή ήταν πολύ προχωρημένο (g). Η λεπτομέρεια αυτή παρέχεται από μόνο τον

αγαπητό ιατρό (ρ). Το πλήρης συναντιέται συχνά στους γιατρούς μαζί με πάθηση θανατηφόρα, την φράση όμως πλήρης λέπρας δεν την συνάντησε ο Hobart (L).

(4) Με εξαίρεση το Ματθ. θ 38, το ρήμα είναι αποκλειστικό στην Κ.Δ. στον Λουκά και τον Παύλο (ρ).

(5) «Αξίζει κάθε έπαινο η πίστη αυτού που πλησίασε· διότι έδωσε μαρτυρία, ότι όλα μπορεί να τα κατορθώσει ο Εμμανουήλ, και ζητά να ελευθερωθεί με νεύματα που πρέπει σε Θεό, παρόλο που η ασθένεια δεν ήταν θεραπεύσιμη· διότι η λέπρα δεν ξέρει να υποχωρεί μπροστά στην εμπειρία των γιατρών. Αλλά έχω δει, λέει, να διώχνονται με εξουσία θεϊκή οι ακάθαρτοι δαίμονες και άλλους να απαλλάσσονται από πολλές ασθένειες. Κατάλαβα, ότι αυτού του είδους τα πράγματα γίνονται από κάποιο θείο και ακαταμάχητο χέρι» (Κ).

(6) Ίσως είναι αυτό χαρακτηριστικό της ατελούς ακόμη γνώσης του λεπρού σχετικά με το Χριστό, ο οποίος πιστεύει μάλλον στη δύναμη παρά στην αγαθότητα του Χριστού (ρ).

(7) Η λέπρα θεωρούνταν ως άμεση τιμωρία του Θεού (g). Ο λεπρός λοιπόν είχε χτυπηθεί από το Θεό και ανθρώπινο χέρι δεν μπορούσε να απομακρύνει αυτό το χτύπημα (ρ). «Είναι αξιοθαύμαστος λοιπόν ο λεπρός, διότι έχοντας ιδέα για τον Κύριο που πρέπει σε Θεό, λέει, Εάν θέλεις, μπορείς να με καθαρίσεις. Διότι αυτό δείχνει ότι είχε φρόνημα για το Χριστό ότι είναι Θεός. Διότι δεν τον πλησίαζε ως γιατρό (διότι η λέπρα δεν αντιμετωπιζόταν από ιατρικά χέρια), αλλά ως Θεό. Διότι σε αυτόν μόνο ανήκει το να θεραπεύει τέτοια νοσήματα» (Θφ).

(8) Μη λησμονούμε, ότι και η αμαρτία μπορεί να χαρακτηριστεί ως λέπρα της ψυχής. Είμαστε λοιπόν και εμείς λεπροί. Και είναι για αυτό ανάγκη να δούμε τον Χριστό, να κάνουμε γνωστό σε αυτόν το νόσημά μας, να ταπεινωθούμε μπροστά του, όπως αυτός ο λεπρός, ο οποίος έπεσε μπρούμυτα παρακαλώντας τον Ιησού. Γεμάτοι επίσης ντροπή για την λέπρα μας αυτή, από την οποία από δική μας θέληση μολυνθήκαμε, να ομολογήσουμε σε αυτόν συντετριμμένοι την ακαθαρσία μας και να εκφράσουμε θερμά τον πόθο μας να καθαριστούμε από αυτήν. Και με πίστη ακράδαντη, ότι αυτός μπορεί, αλλά και θέλει να μας θεραπεύσει, να του πει ο καθένας μας: Κύριε, «μπορείς να με καθαρίσεις», αν και είμαι γεμάτος λέπρα.

Λουκ 5.13 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα⁽¹⁾ ἤψατο⁽²⁾ αὐτοῦ εἰπών, Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως⁽³⁾ ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς άπλωσε το χέρι του, τον άγγιξε και του είπε: Θέλω να καθαριστείς από τη λέπρα, καθαρίσου. Κι αμέσως η λέπρα έφυγε από πάνω του.

(1) Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: «Εσύ όμως θαύμασε, σε παρακαλώ, εδώ, τον Χριστό που ενεργεί ταυτόχρονα θεϊκά και σωματικά· διότι είναι θεϊκό, από τη μία, το να θέλει με τέτοιο τρόπο, ώστε να του πραγματοποιούνται όλα όσα θέλησε· είναι ανθρώπινο, από την άλλη, το ότι απλώνει το χέρι. Ένας λοιπόν θεωρείται ο Χριστός, αποτελούμενος από δύο (φύσεις), έστω και αν έγινε σάρκα ο Λόγος» (Κ).

(2) Η επαφή αυτή του Ιησού υποβοήθησε την πίστη του λεπρού (ρ).

(3) Και οι 3 συνοπτικοί γράφουν ευθέως ή ευθύς, δείχνοντας, ότι ο Ιησούς δεν προετοίμασε απλώς τα πράγματα, ώστε μέσω της φυσικής οδού να συντελεστεί η θεραπεία, αλλά θεράπευσε με τη μία τον λεπρό με το άγγιγμά του (ρ).

(4) Μία λέξη, μία επαφή από τον Χριστό και το παν συντελέστηκε και για μας. Εάν ο Χριστός πει: Θέλω, να δικαιωθείς, Θέλω, αγιάσου, ο λόγος θα γίνει έργο αμέσως. Διότι έχει εξουσία πάνω στη γη να συγχωρεί αμαρτίες και να δίνει Πνεύμα Άγιο στους ανθρώπους.

Λουκ 5.14 καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν⁽¹⁾, ἀλλὰ ἀπελθὼν δείξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς⁽²⁾.

Μετάφραση: Κι ο Ιησούς του έδωσε την εντολή να μην πει σε κανέναν το θαύμα της θεραπείας, αλλά του είπε: Πήγαινε και δείξε τον εαυτό σου στον ιερέα και πρόσφερε για τον καθαρισμό σου θυσία, όπως διέταξε ο Μωυσής. Έτσι η εξέτασή σου από τον ιερέα και η προσφορά της θυσίας σου θα χρησιμεύσει ως μαρτυρία και απόδειξη στους ιερείς και το λαό ότι κι εσύ πράγματι θεραπεύτηκες, και εγώ δεν ήλθα να καταλύσω το νόμο.

(1) Ανάμεσα στους λόγους, για τους οποίους ο Κύριος έδωσε τέτοια παραγγελία στον θεραπευμένο λεπρό, είναι και ότι θέλησε να προλάβει την ελεύθερη επικοινωνία του λεπρού με τους άλλους, πριν ακόμη αυτός κηρυχτεί αρμοδίως καθαρός. Ο θεραπευμένος θα μπορούσε να σκεφτεί, ότι εφόσον τόσο θαυμαστά θεραπεύτηκε, δεν ήταν υποχρεωμένος να υποβληθεί στις συνηθισμένες διατυπώσεις, που όριζε ο νόμος. Και εάν επικοινωνούσε ελεύθερα με τους άλλους, πριν ακόμη ο καθαρισμός του διαπιστωθεί από τους ιερείς, θα παρεχόταν λαβή στους εχθρούς του Ιησού να κατηγορούν αυτόν ότι καταργεί τον νόμο (ρ).

(2) Η φράση συναντιέται σε όλους τους συνοπτικούς. Διάφορες εξηγήσεις προβλήθηκαν· δηλαδή α) για να πειστούν οι ιερείς για τη θεία μου δύναμη, β) για να βεβαιωθούν οι ιερείς, ότι δεν περιφρονώ το νόμο, γ) για να πειστεί ο λαός, ότι η θεραπεία είναι πλήρης και ο λεπρός να μπορεί να δοθεί πίσω στην κοινωνία, δ) για να μπορέσει ο λαός να δει, ότι δεν αθετώ το νόμο. Εφόσον η θυσία γινόταν για μαρτυρία, η δεύτερη ή η τέταρτη εκδοχή πρέπει να προτιμηθεί. Μπορεί όμως και οι δύο να είναι ορθές (ρ).

Λουκ 5.15 διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος⁽¹⁾ περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν·

Μετάφραση: Και η φήμη του απλωνόταν όλο και περισσότερο τώρα μετά από το θαύμα αυτό, και μαζεύονταν πολλά πλήθη λαού για ν' ακούνε τη διδασκαλία του και για να τους θεραπεύει ο Ιησούς από τις ασθένειές τους.

(1) Διαδιδόταν περισσότερο από όσο πριν ο λόγος για αυτόν. Μετά το θαύμα αυτό δηλαδή, ακόμη περισσότερο διαδιδόταν η φήμη του (δ). Αυτού του είδους η χρήση του διέρχομαι, για διάδοση φήμης ή κάποιου λόγου, είναι εξ' ολοκλήρου δόκιμη και συναντιέται και στους κλασικούς (ρ). Όσο περισσότερο ο Ιησούς ζητούσε να κρύψει τον εαυτό του κάτω από το πέπλο της ταπεινοφροσύνης, τόσο περισσότερο γινόταν γνωστός στο λαό και η φήμη του μεγάλωνε. Διότι η τιμή είναι όμοια με σκιά, η οποία φεύγει από εκείνους, οι οποίοι την καταδιώκουν, αλλά ακολουθεί αυτούς, οι οποίοι την αποφεύγουν και αποσύρονται από αυτήν. Όσο λιγότερα λένε για τον εαυτό τους οι αγαθοί, τόσο περισσότερα λένε οι άλλοι για αυτούς.

Λουκ 5.16 αὐτὸς δὲ⁽¹⁾ ἦν⁽²⁾ ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος⁽³⁾.

Μετάφραση: Αυτός όμως αποσυρόταν διαρκώς σε ερημικά μέρη και προσευχόταν.

(1) Αλλά αυτός, αντιθέτως με τα πλήθη που συνέρρεαν.

(2) Ο αναλυμένος παρατατικός φανερώνει, ότι συνεχώς έκανε αυτό ο Κύριος. «Κατάλαβε όμως (εσύ) και την ταπείνωση του Κυρίου, πώς δηλαδή, ενώ ο όχλος επιθυμούσε να τον αγγίξει, αυτός μάλλον περνούσε την ώρα του με ευχαρίστηση στις ερημιές και προσευχόταν. Με αυτόν τον τρόπο επομένως, έδινε σε όλους μας παράδειγμα και στο να προσευχόμαστε μόνοι μας και στο να αποφεύγουμε τη δόξα» (Θφ). «Πρέπει δηλαδή και εμείς, όταν κατορθώνουμε κάτι, να φεύγουμε, από τη μία,

προκειμένου να μην δοξαστούμε από τους ανθρώπους, και να προσευχόμαστε, από την άλλη, ώστε να διαφυλαχτεί σε εμάς το χάρισμα» (Ζ).

(3) Ο Λουκάς φαίνεται συχνότερα από τους άλλους ευαγγελιστές να αναφέρεται στις συνήθειες αυτές της αφοσίωσης και προσευχής του Κυρίου. Αναμφίβολα ο Κύριος αποσυρόταν καθημερινά με σκοπό να αφοσιωθεί μόνος του, και όταν οι κόποι της ημέρας ήταν συνεχείς και επίπονοι, ώστε να μην του δίνουν καιρό για την κατ' ιδίαν προσευχή, αποσυρόταν σε ώρες νυχτερινές, ώστε το καθήκον και το προνόμιο της προσευχής να μην υποστεί κάποια διακοπή (ο). Όταν διαβάζουμε και εδώ και σε πολλά άλλα χωρία, ότι ο Κύριός μας «στις ημέρες της σωματικής του ζωής» πρόσφερε προσευχές προς τον Θεό, μας ενδιαφέρει να μάθουμε για ποιο λόγο προσευχόταν ο Κύριος. Λέχθηκε, ότι προσευχόταν παρέχοντας σε μας παράδειγμα προσευχής για μίμηση. Αναμφίβολα ο Κύριος, όπως είναι πρότυπο ηθικό σε μας σε όλα, έτσι είναι και στο καθήκον της προσευχής. Αλλά δεν υπήρξε ο λόγος αυτός ο μόνος, για τον οποίο ο Κύριος προσευχόταν. Ως κεφαλή του ανθρωπίνου γένους και ιδεώδης και μοναδικός εκπρόσωπός του, ο Κύριος ήταν πραγματικός και τέλειος άνθρωπος, όπως ήταν και τέλειος Θεός. Προσευχόταν λοιπόν όπως θα προσευχόταν οποιοσδήποτε από τους δούλους του, διότι στην προσευχή υπάρχει δύναμη· υπάρχει νίκη εναντίον κάθε πειρασμού· και με αυτήν επιτυγχάνουμε την απαλλαγή από κάθε κακό και από κάθε ενοχή, από τα οποία ο Κύριος, ως απολύτως αναμάρτητος ήταν τελείως απαλλαγμένος. Εάν όμως οι καιροί προσευχής ήταν αναγκαίοι στον Κύριο, πόσο μάλλον αυτοί είναι αναγκαίοι για όλους εμάς. Διότι, όπως Αυτός υπήρξε στον κόσμο, έτσι είμαστε και εμείς. Με μόνη την διαφορά, ότι εμείς υποκείμεθα στις μολυσματικές επιδράσεις του κόσμου, από τις οποίες ο Κύριος παρέμεινε ανέπαφος· ότι το κακό στον κόσμο βρίσκει απήχηση και ανταπόκριση στις καρδιές μας, ενώ η καρδιά του Κυρίου μας, παρέμεινε απολύτως αμόλυντη και αγνή.

Στίχ. 17-26. Η ίαση του παραλύτου της Καπερναούμ.

Λουκ 5.17 Καὶ⁽¹⁾ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν⁽²⁾ καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι⁽³⁾ Φαρισαῖοι⁽⁴⁾ καὶ νομοδιδάσκαλοι⁽⁵⁾ οἳ ἦσαν ἐληλυθότες⁽⁶⁾ ἐκ πάσης κώμης⁽⁷⁾ τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ⁽⁸⁾· καὶ δυνάμεις κυρίου⁽⁹⁾ ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς⁽¹⁰⁾.

Μετάφραση: Κάποια μέρα ο Ιησούς δίδασκε. Και κάθονταν εκεί Φαρισαῖοι και νομοδιδάσκαλοι, οι οποίοι είχαν έλθει από κάθε χωριό της Γαλιλαίας και της Ιουδαίας και από την Ιερουσαλήμ. Εν τω μεταξύ στον Ιησού υπήρχε πάντοτε και ενεργούσε

διαρκώς η δύναμη του Θεού, προκειμένου να θεραπεύει θαυματουργικά τα πλήθη των αρρώστων.

(1) Δες Ματθ. θ 1-8 και Μάρκ. β 1-12 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Απολύτως αόριστη έκφραση που δεν επιτρέπει τον καθορισμό χρονολογίας. Και το «εγένετο» και το «μιὰ τῶν ἡμερῶν» και το «δύναμις Κυρίου ἦν» είναι εκφράσεις εβραϊκές (p).

(3) Κάθονταν ως ακροατές, στους οποίους αποδιδόταν ειδική τιμή, την οποία δεν απολάμβαναν οι υπόλοιποι, οι οποίοι στέκονταν όρθιοι (b).

(4) Πρώτη φορά αναφέρει την τάξη αυτή ο Λουκάς, χωρίς κάποια επεξήγηση, προϋποθέτοντας αυτήν γνωστή στους αναγνώστες του (p).

(5) Ο όρος είναι συνώνυμος σχεδόν με το γραμματεῖς. Συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. ε 34 και Ἀ Τιμ. α 7 (p).

(6) Η παρουσία τους και η συγκέντρωσή τους στο ίδιο μέρος, έγινε κάτω από την ώθηση εχθρικών διαθέσεων εναντίον του Ιησού. «Γύρω του ήταν η συγκέντρωση των φθονερών. Και αυτοί ήταν οι Γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι. Και γινόντουσαν θεατές των παραδόξων που τελούσε και τον άκουγαν που δίδασκε» (K).

(7) Δηλαδή, σύμφωνα με λαϊκή υπερβολή, από πολλά μέρη της Παλαιστίνης (δ).

(8) Η παρουσία των γραμματέων της Ιερουσαλήμ βρίσκεται σε αρμονία με το προηγούμενο κήρυγμα του Ιησού σε όλη την Ιουδαία σύμφωνα με το δ 44 (L).

(9) «Δύναμη Θεού υπήρχε σε αυτόν» (Z). Το Κύριος χωρίς άρθρο φανερώνει τον Ιεχωβά. Δες α 11,β 9,δ 18,Πράξ. ε 19, η 26,39, ιβ 7 (p). «Δεν είχε ανθρώπινη δύναμη ώστε να θεραπεύει, αλλά θεία και ακαταμάχητη. Και οι μεν άλλοι άγιοι, άλλοτε μεν αποκτούν την δυνατότητα να κάνουν θεραπείες, άλλοτε όμως όχι. Ο Ιησούς όμως, επειδή είναι Θεός και δύναμη του Πατέρα, πάντα τους θεράπευε όλους» (K).

(10) Υπάρχει και η γραφή: αυτόν. Αυτούς, για τους οποίους μιλά στο σ. 15 (b). Η ίδια δύναμη ενεργεί και για θεραπεία των ψυχών εκείνων οι οποίοι με πίστη ακούνε τον λόγο του Κυρίου. Και είναι πάντοτε παρούσα και συνοδεύει τον λόγο· παρούσα σε εκείνους, οι οποίοι προσεύχονται για αυτήν και είναι έτοιμοι να δεχτούν την ενέργειά της, ανεξάρτητα του αν περικυκλώνονται αυτοί από ανθρώπους που έχουν κακή διάθεση προς τον Κύριο. Δες εδώ, ότι ο Χριστός κηρύττει τον λόγο και ξεχύνει τις ενέργειες της δύναμης που υπάρχει μέσα του, μολονότι είδε τους Φαρισαίους και

τους νομοδιδάσκαλους των Ιουδαίων να κάθονται δίπλα του έτοιμοι να τον επικρίνουν και άγρυπνοι για να τον παγιδέψουν.

Λουκ 5.18 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος⁽¹⁾, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

Μετάφραση: Και ιδού, μερικοί άνδρες έφεραν πάνω σ' ένα κρεβάτι κάποιον άνθρωπο που ήταν παράλυτος, και ζητούσαν να τονβάλουν μέσα στο σπίτι και να τον αποθέσουν μπροστά του.

(1) Και εδώ και οπουδήποτε ο Λουκάς αναφέρει αυτήν την ασθένεια, χρησιμοποιεί το ρήμα παραλύομαι και ουδέποτε την λέξη παραλυτικός. Αντιθέτως οι άλλοι συγγραφείς της Κ.Δ. χρησιμοποιούν τον λαϊκό τύπο παραλυτικός, με εξαίρεση της παράθεσης από τους Ο' στο χωρίο Εβρ. ιβ 12. Ο Λουκάς σε αυτό συμφωνεί πλήρως με τους γιατρούς συγγραφείς (p).

Λουκ 5.19 καὶ μὴ εὐρόντες ποίας⁽¹⁾ εἰσενέγκωσιν αὐτὸν διὰ τὸν ὄχλον⁽²⁾ ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα⁽³⁾ διὰ τῶν κεράμων⁽⁴⁾ καθῆκαν⁽⁵⁾ αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Και επειδή λόγω της κοσμοπλημμύρας δεν βρήκαν από ποια είσοδο να τονβάλουν μέσα, ανέθηκαν στην ταράτσα του σπιτιού, κι αφού έβγαλαν μερικά κεραμίδια, τον κατέβασαν από εκεί μαζί με το μικρό κρεβάτι του στη μέση, μπροστά στον Ιησού.

(1) Εξυπακούεται: από (ποια) οδό. Ελλειπτική πρόταση όπως και στο Λουκ. ιθ 4 (b).

(2) Εξαιτίας της συρροής του πλήθους και όχι διαμέσου του πλήθους (p).

(3) Δώμα ονομάζεται η επίπεδη στέγη, το λεγόμενο ηλιακό ή ηλιακωτό. Δες Πράξ. ι 9 (δ). Μπορούσαν να ανεβούν εκεί είτε από γειτονική στέγη, διότι τα σπίτια επικοινωνούσαν συχνά μεταξύ τους μέσω των δωματίων, είτε με εξωτερική σκάλα προσαρμοσμένη στον τοίχο, είτε με φορητή σκάλα για τα χαμηλά σπίτια (g).

(4) Μετά το δώμα ερχόταν η κανονική στέγη που ήταν καλυμμένη με κεραμίδια (δ). Τα κεραμίδια δεν ήταν κοίλοι πλίνθοι που προσαρμόζονται σε ξύλινο σκελετό, όπως σε εμάς, αλλά ήταν πλατιά και αρκετά μεγάλα και μερικές φορές αντί για αυτά και πέτρινες πλάκες που τοποθετούνταν σε μικρές αψίδες ή δοκάρια στηριγμένα στους

τοιίχους (L). Από τη λέξη εξορύξαντες, που χρησιμοποιεί άλλος ευαγγελιστής, δεν συμπεραίνουμε αναγκαστικά, ότι κάτω από τα κεραμίδια υπήρχε άργιλος ή ασβεστοκονία (p).

(5) Το ρήμα είναι αποκλειστικό στην Κ.Δ. του Λουκά (Πράξ. θ 25,ι 11,ια 5), που συχνά συναντιέται και στους κλασικούς συγγραφείς (p).

(6) «Επειδή ήταν αναγκαίο, μιας και είχε συγκεντρωθεί μεγάλο πλήθος Γραμματέων και Φαρισαίων, να γίνει κάτι από αυτά που κατεзоχόν πρέπουν σε Θεό, ώστε να ωφεληθούν αυτοί, διότι είχαν χαμηλή ιδέα για αυτόν, προνόησε να γίνει πάλι κάτι από τα θαυμαστά. Ήταν ριγμένος δηλαδή σε κρεβάτι παράλυτος άνδρας, κυριευμένος από ανίατη ασθένεια. Επειδή η ιατρική τέχνη αποδεικνυόταν ασθενής ως προς αυτό το συμβάν, μεταφέρθηκε από τους δικούς του στον ιατρό από ψηλά και από τους ουρανούς» (Κ).

Λουκ 5.20 καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν⁽¹⁾ εἶπεν αὐτῷ, "Ἄνθρωπε⁽²⁾, ἀφέωνταί⁽³⁾ σοι αἱ ἁμαρτίαι σου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Όταν είδε ο Ιησούς την πίστη του παραλύτου και εκείνων που τον έφεραν, του είπε: Βασανισμένη άνθρωπε, αναστώθηκε η συνείδησή σου τη στιγμή αυτή, επειδή φοβάσαι πως θα διατεθώ απέναντι στην αμαρτωλή κατάστασή σου. Βεβαιώσου λοιπόν ότι σου έχουν συγχωρηθεί οι αμαρτίες σου.

(1) Την πίστη «αυτών που τον μετέφεραν· διότι είναι δυνατόν να θεραπευτεί και άλλος με την πίστη άλλων· ή, θεράπευσε τον παράλυτο, επειδή και αυτός πίστεψε» (Κ).

(2) Ταλαίπωρε, δυστυχισμένη, βασανισμένη άνθρωπε (δ). Η συνηθισμένη ιδέα που επικρατούσε στους Ιουδαίους, ήταν ότι η ασθένεια ερχόταν ως τιμωρία της αμαρτίας. Η συνείδηση λοιπόν του παραλυτικού είχε αφυπνιστεί από την δοκιμασία, και ίσως φοβόταν, ότι οι αμαρτίες του θα εμπόδιζαν την θεραπεία του (g).

(3) Ο δωρικός τύπος αφέωνται, που συναντιέται και στους αττικούς, μπαίνει ή αντί για τον ενεστώτα αφίενται ή μάλλον αντί για τον παρακείμενο αφείνται (g).

(4) «Αλλά, όπως βεβαίως νομίζω, θα πει κάποιος ως προς αυτό· Αφού ήθελε να απαλλαχτεί από τη νόσο, πώς ο Χριστός υποσχόταν σε αυτόν συγχώρεση της αμαρτίας; Για να μάθεις ότι σιωπηλά και αθόρυβα ο Θεός ερευνά τα ανθρώπινα και επιβλέπει τον δρόμο της ζωής του καθενός... Επειδή λοιπόν είναι αγαθός και θέλει

όλοι οι άνθρωποι να σωθούν, πολλές φορές αφαιρεί τις αμαρτίες από αυτούς που έχουν κυριευτεί από αυτές, βάζοντας αρρώστια στο σώμα. Επομένως, σωστά λοιπόν ο Χριστός, υπόσχεται να κόψει πρώτα τις αφορμές της ασθένειας και κατά κάποιο τρόπο την ρίζα του πάθους, δηλαδή την αμαρτία· διότι αν αφαιρούνταν αυτή, στην οποία οφειλόταν και το πάθημα, οπωσδήποτε έπρεπε να αφανιστεί μαζί και η ασθένεια» (Κ). Λέει λοιπόν ο Κύριος· «Έπρεπε πριν το σώμα, να θεραπεύσω την ψυχή σου... Διότι αν και δεν ζήτησες αυτό, αλλά εγώ ως Θεός βλέπω τα πάθη της ψυχής, από τα οποία σου συνέβη και η νόσος» (Κ). Η άφεση των αμαρτιών είναι η μεγαλύτερη ευλογία, την οποία θα μπορούσε ο παραλυτικός να ζητήσει. Διότι όταν συγχωρεθούν οι αμαρτίες του ανθρώπου, και αν υποθεθεί ότι αυτός ασθενεί, βρίσκεται στο έλεος του Θεού. Ενώ, εάν δεν συγχωρεθούν οι αμαρτίες του, και αν ακόμη θεραπευτεί η σωματική του νόσος, εξακολουθεί να βρίσκεται κάτω από την οργή του Θεού. Όταν λοιπόν ασθενούμε, ας φροντίζουμε πρωτίστως να απαλλαχτούμε από την ενοχή των αμαρτιών μας, δείχνοντας για αυτό ενδιαφέρον, αν όχι μεγαλύτερο, τουλάχιστον ίσο με αυτό που εκδηλώνουμε για την αποκατάσταση της σωματικής μας υγείας. Ο Χριστός με όσα είπε στον άνθρωπο αυτόν, μας δίδαξε, όταν πρόκειται να ζητήσουμε υγεία από το Θεό, να αρχίζουμε από την υγεία της ψυχής, ζητώντας την άφεση των αμαρτιών μας.

Λουκ 5.21 καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι⁽¹⁾ λέγοντες, Τίς ἐστὶν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας⁽²⁾; τίς δύναται ἁμαρτίας ἀφεῖναι εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός⁽³⁾;

Μετάφραση: Τότε οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι ἀρχισαν να σκέφτονται και να λένε από μέσα τους: Ποιός είναι αυτός που τολμά να ξεστομίζει τέτοιες βλασφημίες; Ποιός ἄλλος ἔχει τη δύναμη και την εξουσία να συγχωρεῖ αμαρτίες παρὰ μόνο ο Θεός; Πώς λοιπόν αυτός σφετερίζεται με ἀσέβεια την εξουσία αὐτῆς του Θεοῦ;

(1) «Ταράζει ο λόγος τους Φαρισαίους που δύσκολα μαθαίνουν και είναι φθονεροί. Διότι ἔλεγαν μεταξύ τους· Ποιος είναι αυτός που λέει βλασφημίες;» (Κ).

(2) Σχηματίζεται τυχαία στίχος ιαμβικός, όπως και στο σ. 39, εάν εκεί το «ευθέως», που μαρτυρείται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα, είναι γνήσιο (ρ).

(3) «Του αποδίδουν την κατηγορία της βλασφημίας, καθορίζοντας για αυτόν την εσχάτη τιμωρία, και συμφωνούν ότι πρέπει να θανατωθεί. Διότι ο Μωσαϊκός νόμος διέτασσε να θανατώνεται, όποιος ἔλεγε κακολογίες εναντίον του Θεοῦ» (Κ).

Λουκ 5.22 ἐπιγνοὺς⁽¹⁾ δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις⁽²⁾ ὑμῶν;

Μετάφραση: *Ο Ιησούς όμως με την υπερφυσική του γνώση αντιλήφθηκε πλήρως τις απόκρυφες σκέψεις τους και τους αποκρίθηκε: Τί συλλογίζεσθε μέσα στις καρδιές σας; Γνωρίζω τι σκέπτεσθε και σας απαντώ στις σκέψεις σας αυτές.*

(1) Το ρήμα επιγινώσκω υπονοεί πλήρη και ακριβή γνώση (Α΄ Κορ. ιγ 12, Ρωμ. α 32). Το ουσιαστικό επίγνωση χρησιμοποιείται για τη γνώση, την οποία αποκτά κάποιος για το Θεό και το Χριστό και με την οποία τελειοποιείται στη γνώση (Εφεσ. α 17, δ 13, Β΄ Πέτρ. α 2,3,8, β 20)(ρ).

(2) Από αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι κανείς λόγος δεν ακούστηκε ή δεν εκδηλώθηκε κάτι άλλο εξωτερικά. Ο Χριστός διαβάζει τις σκέψεις τους (ρ). «Επομένως, όταν λες, Φαρισαίε, Ποιος μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες παρά μόνο ένας, ο Θεός; Θα σου πω και εγώ. Ποιος μπορεί να γνωρίζει τις καρδιές και να βλέπει τους λογισμούς στο βάθος της διάνοιας, παρά μόνος ο Θεός; Διότι αυτός κάπου λέει με το στόμα των προφητών, ότι Εγώ είμαι ο Κύριος που εξετάζει καρδιές και δοκιμάζω νεφρά... Επομένως αυτός που γνωρίζει καρδιές και νεφρά ως Θεός, αυτός συγχωρεί και αμαρτίες ως Θεός» (Κ).

Λουκ 5.23 τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἀφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειρε καὶ περιπάτει⁽¹⁾;

Μετάφραση: *Τι είναι ευκολότερο από τα δύο, να πει κανείς στον άνθρωπο αυτό, σου έχουν συγχωρεθεί οι αμαρτίες σου, ή να του πει, σήκω όρθιος και περπάτα; Εσείς θεωρείτε δυσκολότερο τη θεραπεία του παραλύτου.*

(1) Πάρα πολύ αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: Ο Ιησούς δεν θέλει να πει ότι είναι ευκολότερο το να θεραπεύσει από το να συγχωρήσει, αλλά είναι ευκολότερο να πειστεί κάποιος για την απάτη, όταν έχει απέναντί του άλλον που ισχυρίζεται, ότι μπορεί να θεραπεύσει με θαύμα, παρά όταν βρίσκεται μπροστά σε άνθρωπο που ισχυρίζεται αβάσιμα ότι έχει το δικαίωμα να συγχωρεί αμαρτίες (g). Είναι ευκολότερο να πει κάποιος: Οι αμαρτίες σου συγχωρούνται, διότι κανείς δεν μπορεί να αποδείξει, ότι αυτές δεν συγχωρέθηκαν. Αλλά η αξίωση του να θεραπεύει κάποιος με έναν μόνο λόγο, μπορεί εύκολα και γρήγορα να ελεγχθεί (ρ). «Ο άνθρωπος δεν βλέπει με τα σωματικά μάτια τις αμαρτίες να συγχωρούνται. το να διώξει όμως την ασθένεια και

αφού σηκωθεί να περπατήσει ο παράλυτος, αυτό αποδεικνύει με σαφήνεια την δύναμη που αρμόζει σε Θεό» (Κ).

Λουκ 5.24 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁽¹⁾ ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς⁽²⁾ ἀφιέναι ἁμαρτίας -εἶπε τῷ παραλελυμένῳ⁽³⁾, Σοὶ⁽⁴⁾ λέγω, ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου πορεύου⁽⁵⁾ εἰς τὸν οἶκόν σου.

Μετάφραση: Για να μάθετε λοιπόν ότι ο υιός του ανθρώπου, ο Μεσσίας, ο τέλειος εκπρόσωπος της ανθρωπότητας που θα έλθει στη συντέλεια των αιώνων πάνω στις νεφέλες για να κρίνει τον κόσμο, έχει εξουσία πάνω στη γη να συγχωρεί αμαρτίες, είπε στον παράλυτο: Σε σένα μιλάω. Σήκω όρθιος, πάρε το κρεβατάκι σου και πήγαινε στο σπίτι σου.

(1) Για την έννοια της φράσης δεσ Ματθ. η 20. Και στα 4 ευαγγέλια η φράση χρησιμοποιείται από το Χριστό για τον εαυτό του περίπου 80 φορές. Οι ευαγγελιστές ουδέποτε από μόνοι τους χρησιμοποιούν αυτήν για αυτόν, και κανείς ποτέ δεν απευθύνθηκε προς αυτόν με αυτόν τον τίτλο (ρ).

(2) Με τη φράση «στη γη» ο Ιησούς διακηρύττει τον εαυτό του τοποτηρητή εδώ Εκείνου ο οποίος συγχωρεί στον ουρανό (g). «Κανείς δεν μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες, παρά μόνο ένας, ο Θεός. Ούτε άγγελος λοιπόν, ούτε αρχάγγελος, ούτε άλλη κτιστή δύναμη. Εσείς το ομολογήσατε αυτό. Τι έπρεπε λοιπόν να πει· Αν δείχτώ ότι συγχώρησα αμαρτίες, είναι προφανές ότι είμαι Θεός εγώ. Αλλά δεν είπε έτσι, αλλά τι είπε; Για να δείτε όμως, ότι έχει εξουσία ο υιός του ανθρώπου στη γη να συγχωρεί αμαρτίες... Όταν λοιπόν, λέει, πράξω το δυσκολότερο, είναι φανερό ότι δεν μένει καμία πρόφαση για το εύκολο ούτε αντιλογία. Για αυτό εκείνος έκανε πρώτα το νοερό, επειδή ήταν πολλοί αυτοί που διαφωνούσαν· τώρα όμως, οδήγησε αυτό από το νοερό στο αισθητό» (Χ).

(3) Δεν είναι αυτό η απόδοση του «για να δείτε», αλλά απλή παρένθεση. Η απόδοση είναι το «Σε σένα λέω» (ρ).

(4) Με ολοφάνερη έμφαση.

(5) Κρύβεται κάποιος τόνος θριαμβευτικός στις λέξεις, Πάρε το κρεβατάκι σου... (g).

Λουκ 5.25 καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ὃ κατέκειτο⁽¹⁾, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοξάζων τὸν θεόν⁽²⁾.

Μετάφραση: Κι εκείνος σηκώθηκε αμέσως μπροστά τους, πήρε το κρεβάτι πάνω στο οποίο ήταν ξαπλωμένος, και πήγε στο σπίτι του δοξάζοντας τον Θεό, που του έδωσε την υγεία του.

(1) Επιτυχημένη έκφραση. Το κρεβάτι κουβαλούσε μέχρι τώρα τον άνθρωπο. Τώρα ο άνθρωπος σήκωσε το κρεβάτι (b).

(2) Μόνος ο Λουκάς αναφέρει ότι ο θεραπευμένος δόξαζε το Θεό. Η φράση δοξάζω τον Θεό είναι συνηθέστατη σε αυτόν. Δες ε 26,ζ 16,ιγ 13,ιζ 15,ιη 43,κγ 47,Πράξ. δ 21,ια 18,κα 20. Στον Μάρκο και τον Ιωάννη συναντιέται 1 φορά και 2 στον Ματθαίο (p).

Λουκ 5.26 καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας⁽¹⁾ καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, καὶ ἐπλήσθησαν φόβου⁽²⁾ λέγοντες ὅτι Εἶδομεν παράδοξα⁽³⁾ σήμερον.

Μετάφραση: Όλοι τότε κυριεύτηκαν από έκσταση και βαθύ θαυμασμό και δόξαζαν τον Θεό που τους χάρισε έναν τέτοιο θαυματουργό. Και γεμάτοι φόβο από την παρουσία μιας τόσο υπερφυσικής δυνάμεως έλεγαν ότι σήμερα είδαμε παράδοξα και πρωτοφανή πράγματα.

(1) Και οι ίδιοι οι Φαρισαίοι και γραμματεῖς ξεπλάγησαν για το εξαίσιο του θαύματος και δεν τόλμησαν να εκδηλώσουν αίσθημα διαφορετικό από εκείνο, το οποίο εκδήλωνε ο λαός (δ).

(2) «Διότι τα παράδοξα συνηθίζουν να προκαλούν φόβο στους αμαρτωλούς, μη τυχόν και πάθουν κάτι φοβερό λόγω των αμαρτιών τους» (Ζ). Γέμισαν με φόβο για την παρουσία και ενέργεια του θείου που εκδηλώθηκε (δ).

(3) Δηλαδή συμβάντα πέρα από την κοινή και συνηθισμένη αντίληψη και ιδέα· θαυμαστά, υπερφυσικά πράγματα. Ο πληθυντικός αναφέρεται στην ιστορία της άφεσης των αμαρτιών και της θεραπείας της νόσου (δ). Η λέξη συχνά χρησιμοποιείται από τους γιατρούς για απροσδόκητη θεραπεία ή θάνατο (L).

Στίχ. 27-32. Η κλήση του Ματθαίου.

Λουκ 5.27 Καὶ μετὰ ταῦτα⁽¹⁾ ἐξῆλθε⁽²⁾ καὶ ἐθεάσατο⁽³⁾ τελώνην⁽⁴⁾ ὀνόματι Λευῖν καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον⁽⁵⁾, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ύστερα απ' αυτά βγήκε απ' το σπίτι που θεράπευσε τον παράλυτο, και στο δρόμο παρατήρησε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσοχή κάποιον τελώνη που

λεγόταν Λευΐς, να κάθεται στην τράπεζα της εισπράξεως των φόρων. Και του είπε: Ακολούθα με ως μόνιμος και ισόβιος μαθητής μου.

(1) Δες και Ματθ. θ 9-17 και Μάρκ. β 13-22 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Έχουμε εδώ όχι θαύμα του Κυρίου που έγινε στη φύση, αλλά θαύμα της χάρης του, το οποίο για εκείνους οι οποίοι γνωρίζουν να εκτιμούν τα πράγματα σωστά, δεν αποτελεί μικρότερη απόδειξη για το ότι ο Χριστός είναι απεσταλμένος του Θεού.

(2) Βγήκε ή από το σπίτι στο οποίο θεράπευσε τον παράλυτο (δ) ή βγήκε από την πόλη Καπερναούμ, η οποία όντας χτισμένη πάνω στο δρόμο που οδηγούσε από τα ενδότερα της Ασίας στη Μεσόγειο, έπρεπε να έχει τελωνείο αρκετά μεγάλο, που βρισκόταν έξω από την πόλη και κοντά στη θάλασσα (g).

(3) Είδε με προσοχή, σαν κατά κάποιο τρόπο να διέγνωνε τον χαρακτήρα του και να μπήκε στα βάθη της ψυχής του (p). Ίσως εκείνος να σκεφτόταν: Να τολμήσω άραγε να τον ακολουθήσω; (g).

(4) «Τελώνης ήταν ο Λευΐς, άνδρας άπληστος στην αγάπη του κέρδους, αχαλίνωτος στην πλεονεξία, άδικος εραστής αυτών που δεν του ανήκαν καθόλου. Διότι αυτό ήταν το επάγγελμα των τελωνών. Αλλά αρπάχτηκε από τα ίδια τα εργαστήρια της αδικίας και σώθηκε παράδοξα» (Κ). «Θαύμασε λοιπόν τη φιλανθρωπία του Θεού, πώς αρπάζει τα σκεύη του πονηρού» (Θφ). Οι φόροι συγκεντρώνονταν για λογαριασμό όχι του ρωμαϊκού κράτους, αλλά του Ηρώδη Αντίπα (Ιωσήπου Αρχ. XVII 11,4,5. Ιουδ. Πόλεμος II 6,3) (p).

(5) Στο γραφείο όπου εισπράττονταν οι φόροι. Πιθανώς καθόταν έξω από το τελωνείο, αφού η πρόθεση «επί» εδώ έχει την έννοια όπως και στους κλασικούς συγγραφείς=μπροστά στο τελωνείο, στην είσοδο του τελωνείου. Έτσι ώστε έγινε δυνατόν σε αυτόν από τη θέση που βρισκόταν να αντικρύσει τον Ιησού (g). Ήταν θαύμα της χάρης του, το ότι κάλεσε έναν τελώνη από το τελωνείο, για να γίνει μαθητής και ακόλουθός του. Υπήρξε θαυμαστή όντως συγκατάβαση, ότι δέχτηκε ο Κύριος στον κύκλο των Αποστόλων του φτωχούς ψαράδες, δηλαδή ανθρώπους της κατώτατης κοινωνικής θέσης. Πολύ θαυμαστότερο όμως υπήρξε το ότι δέχτηκε τελώνες, ανθρώπους της χειρίστης φήμης. Με αυτό ο Χριστός ταπεινώνει τον εαυτό του και εξέθετε τον εαυτό του μέχρι σημείου ώστε να τον κατηγορούν ως φίλο των τελωνών και αμαρτωλών.

(6) Τι γοητεία και έλξη ασκούσε ο Ιησούς στις διάνοιες, στις καρδιές, στις θελήσεις! Ακολούθησέ με, είπε· και αμέσως ο Ματθαίος αφήνοντας τα πάντα τον ακολούθησε. Τον έλκυσε εξουσιαστικά και χωρίς εκείνος να αντισταθεί. Τράβηξε αυτόν όπως ο

ήλιος τους δορυφόρους του. Ο Κύριος ως άνθρωπος ενσωμάτωνε στον εαυτό του όλες τις υψηλότερες σκέψεις, επιδράσεις, εφέσεις και ελπίδες, με τις οποίες η ζωή του παρουσιαζόταν σε όλα καθαγιασμένη και τέλεια. Στο αρμονικό λοιπόν σύνολο της ολοκλήρωσης των αρετών του σε συνδυασμό με την θεότητα που κατοικούσε μέσα του ενωμένη μαζί του, μπορεί να αναζητήσει και να βρει κάποιος το μυστικό αυτής της γοητείας και έλξης του, την οποία ασκούσε πάνω στις επιδεκτικές καρδιές.

Λουκ 5.28 καὶ καταλιπὼν ἅπαντα⁽¹⁾ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Μετάφραση: Εκείνος τότε άφησε τα πάντα, σηκώθηκε και τον ακολούθησε.

(1) Παρόλο που με την εγκατάλειψη αυτή το σπίτι του δεν έπαυσε να είναι δικό του (b). Όταν άφησε τα πάντα, δεν βρισκόταν μέσα στο σπίτι του, το «όλα» λοιπόν αναφέρεται κυρίως στον όλο τρόπο της ζωής του και μάλιστα στο επάγγελμά του ως τελώνη (p). Με την εγκατάλειψη παρ' όλα αυτά του τελωνείου μπήκε με πρόθεση και απόφαση στο δρόμο της πλήρους αυταπάρνησης (L). Να το θαύμα της χάρης. Ο τελώνης αυτός, μολοντί αυτοί που ασκούν το επάγγελμα αυτό, λίγο ενδιαφέρονταν για τη θρησκεία, σηκώθηκε αμέσως και ακολούθησε το Χριστό. Δεν υπάρχει καρδιά οσοδήποτε σκληρή, πάνω στην οποία η χάρη του Πνεύματος, την οποία μας δίνει ο Χριστός, να αδυνατεί να ενεργήσει, αρκεί αυτή να μην είναι τελείως πωρωμένη και να μην απωθεί πεισματικά το σωτήριο έργο του Πνεύματος. Δεν υπάρχουν δυσκολίες και εμπόδια στο δρόμο της επιστροφής αμαρτωλού, που έχει στα βάθη του κάποιον κόκκο αγαθής διάθεσης, τα οποία να είναι ανυπέρβλητα για τη θεία χάρη.

Λουκ 5.29 Καὶ ἐποίησεν δοχὴν⁽¹⁾ μεγάλην⁽²⁾ Λευὶς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος πολὺς⁽³⁾ τελωνῶν καὶ ἄλλων οἱ ἦσαν μετ' αὐτῶν⁽⁴⁾ κατακείμενοι⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Και έκανε στο σπίτι του μεγάλη υποδοχή στον Ιησού ο Λευῖς. Εκεί στην τράπεζα του φαγητού ήταν μαζί τους πολύ πλήθος από τελώνες και άλλους, και έτρωγαν μαζί.

(1) «Δοχή λέει την υποδοχή, την εστίαση» (Z). Λέξη πιθανώς δανεισμένη από την μετάφραση των Ο' (δες Γεν. κα 8,κστ 30,Εσθήρ α 3,ε 4,8)(L), οι οποίοι μεταφράζουν έτσι λέξη, την οποία αλλού μεταφράζουν με τη λέξη ποτό (Εσθήρ ε 6,Δανιήλ ε 10) ή συμπόσιο (Εσθήρ ζ 7)(δ).

(2) Μεγάλη λόγω του πλήθους αυτών που φιλοξενήθηκαν (b).

(3) Ο νέος μαθητής επιθυμεί οι παλιοί φίλοι του να γνωριστούν και να σχετιστούν με τον νέο του διδάσκαλο (ρ). Είναι η πρώτη ιεραποστολική του πράξη (g). Ο Ματθαίος γνώριζε τις κλίσεις της ανθρώπινης φύσης που δεν έχει ακόμη αναγεννηθεί. Ήξερε, ότι οι πολλοί θα προτιμούσαν να μεταβούν σε ένα δείπνο παρά να μετάσχουν σε σύναξη προσευχής. Παρέθεσε λοιπόν τραπέζι στο οποίο κάλεσε τους τελώνες. Ο σκοπός του μεταξύ άλλων ήταν να εξηγήσει στους τέως συναδέλφους του, γιατί αποφάσισε να εγκαταλείψει το επάγγελμά του. Θα έκανε έτσι μία δημόσια και επίσημη ομολογία. Και ήλπιζε, ότι όπως αυτός δοκίμασε την σωτηριώδη επίδραση του Κυρίου, έτσι θα παρακινούνταν και κάποιοι άλλοι από τους συναδέλφους του να δεχτούν αυτήν. Είμαστε άραγε διατεθειμένοι και εμείς να δεχτούμε αυτήν; Μη λησμονούμε ότι και σε μας ο Ιησούς απευθύνει την πρόσκλησή του. Δική του είναι η φωνή, η οποία συχνά σε ώρες νυχτερινής αϋπνίας ακούστηκε στα βάθη μας και ανασκάλεσε τους πόθους μας. Αλλά και σε ώρες θλίψης και πίκρας ήλθε αυτός αόρατα και αναπτέρωσε τις ελπίδες μας. Κάθε φωνή της καλύτερης φύσης, κάθε παλμός της ευγενέστερης καρδιάς, κάθε οπτασία της αγνότερης φαντασίας, κάθε στεναγμός για απαλλαγή από την αμαρτία, κάθε απόφαση να αγωνιστούμε για κατανίκηση του σατανά, αποτελούν έμπνευση του Κυρίου, ο οποίος βρίσκεται κοντά μας και μας προσκαλεί.

(4) Αυτό υποδηλώνει και ότι η οικία ήταν αρκετά ευρύχωρη, αλλά και ότι οι καλεσμένοι ήταν όλοι από αυτούς που οι Φαρισαίοι θεωρούσαν κοινωνικά απόβλητους (ρ).

(5) =ήταν ξαπλωμένοι κάτω στα ανάκλιντρα· το ανακείμενοι που χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια σημαίνει ξαπλώνω στο ανάκλιντρο που είναι ψηλότερα από το έδαφος (δ).

Λουκ 5.30 καὶ ἐγόγγυζον⁽¹⁾ οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῶν⁽²⁾ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν⁽³⁾ ἐσθίετε καὶ πίνετε⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Οι γραμματεῖς τους ὁμως και οι Φαρισαῖοι μωρμούριζαν εναντίον του, κι αφού στράφηκαν στους μαθητές του τους ἔλεγαν: Γιατί τρώτε και πίνετε με τους τελώνες και τους αμαρτωλούς κι ἔρχεστε ἔτσι σε στενή και φιλική σχέση μ' αυτούς;

(1) Το γογγύζω είναι νεότερη λέξη αντί για το κλασικό τονθορίζω· παράχθηκε από την ονοματοποιϊα από τη φωνή των περιστεριών ή και των τρυγονιών (δ).

(2) Σύμφωνα με τη γραφή αυτή=οι γραμματείς των Ιουδαίων, που σύμφωνα με το στίχο 17 ήταν μαζεμένοι εκεί (δ) ή οι γραμματείς που κατοικούσαν στο μέρος εκείνο. Υπάρχει όμως και η γραφή: οι Φαρισαίοι και οι γραμματείς τους=οι γραμματείς, που συνόδευσαν τους Φαρισαίους των Ιεροσολύμων, για να διεξάγουν μαζί τους την πολεμική εναντίον του Ιησού (g). Ή, οι γραμματείς που ανήκαν στη μερίδα των Φαρισαίων, διότι υπήρχαν και κάποιοι γραμματείς Σαδδουκαίοι (p).

(3) Να και πάλι το θαύμα της χάρης. Ο Ιησούς αναλαμβάνει το έργο του ιατρού ψυχών, οι οποίοι κινδύνευαν να πεθάνουν από την πνευματική ασθένεια. «Δεν κέρδισε μόνο τον Ματθαίο, αλλά προσπαθούσε με ζήλο ο Κύριος να κερδίσει και τους άλλους τελώνες, με τους οποίους γευμάτιζε μαζί. Διότι για αυτό τους καταξιώνει να φάνε μαζί, για να προσελκύσει και αυτούς» (Θφ). «Αλλά υπάρχουν κάποιοι, οι οποίοι επιχειρούν να αποστερήσουν από τη θεία γαλήνη αυτούς που είναι δεμένοι από τις αμαρτίες· διότι δεν παραδέχονται την μετάνοια, αλλά κατά κάποιο τρόπο μαλώνουν αυτόν που σώζει, ο οποίος αναζητά τα δικά του πλάσματα, και μαζεύει από παντού αυτό που έχει σκορπιστεί» (Κ).

(4) Οι Φαρισαίοι χρησιμοποιούν πληθυντικό, ειδικά όμως αποβλέπουν στον Ιησού (b).

Λουκ 5.31 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτούς, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ υγιαίνοντες⁽¹⁾ ἰατροῦ⁽²⁾ ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες·

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: Δεν έχουν ανάγκη από γιατρό οι υγιείς, αλλά οι άρρωστοι.

(1) Αντί για το ισχύοντες (οι δυνατοί), το οποίο χρησιμοποιούν σε αυτήν την περίπτωση ο Ματθαίος και ο Μάρκος, χρησιμοποιείται από τον Λουκά το υγιαίνοντες, λέξη, η οποία εκφράζει σαφέστερα την υγεία σε αντίθεση με την ασθένεια. Όπως το παραλελυμένος αντί για το παραλυτικός (στίχ. 18,24) και το ιώμαι αντί για το διασώζω (στ. 19), οι αλλαγές αυτές των όρων οφείλονται πιθανώς στις ιατρικές σπουδές του Λουκά (p).

(2) «Δείχνει σε αυτούς ότι δεν ήλθε τώρα ως κριτής, αλλά ως γιατρός· και κάνει αυτό που επιβάλλει η ιατρική, βρίσκεται δηλαδή μαζί με αυτούς που χρειάζονται θεραπεία» (Κ). Ο Κύριος απαντά με επιχείρημα ανθρώπινο (g,p).

Λουκ 5.32 οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς⁽¹⁾ εἰς μετάνοιαν⁽²⁾.

Μετάφραση: Δεν ἔχω ἐλθεῖ στον κόσμο για να καλέσω εκείνους που θεωροῦν τους εαυτούς τους δίκαιους, ἀλλὰ ἦλθα να καλέσω τους ἁμαρτωλοὺς σε μετάνοια.

(1) «Δεν ἦλθα, λέει, να καλέσω δίκαιους, δηλαδή εσάς που δικαιώνετε τους εαυτούς σας· ἀλλὰ ἦλθα να καλέσω ἁμαρτωλοὺς, ὅχι για να παραμείνουν στην αμαρτία, ἀλλὰ για να μετανοήσουν» (Θφ). Πράγματι μήνυμα χαρμόσυνο, που προκαλεῖ σκιρτήματα χαράς και αγαλλίασης σε ὅλους μας.

(2) Μετάνοια εἶναι ἡ διάβαση της διάνοιας ἀπὸ την αμαρτία στη δικαιοσύνη, ἀπὸ την ασθένεια στην υγεία. Ἡ μεταβολή αὐτή εἶναι κάτι ἀπὸ τη φύση του θελκτικό και ὅχι που προκαλεῖ φόβο (b).

Στίχ. 33-39. Ἡ νηστεία των μαθητῶν του Ἰωάννη και των υἱῶν του νυμφῶνος .

Λουκ 5.33 Οἱ δὲ⁽¹⁾ εἶπον⁽²⁾ πρὸς αὐτόν, διατί⁽³⁾ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσι πυκνὰ καὶ δεήσεις ποιοῦνται⁽⁴⁾, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν;

Μετάφραση: Κι αυτοί, αφοῦ με την ἀπάντηση αὐτή ἀποστομώθηκαν, ἐστρεψαν τη συζήτηση σε ἄλλο θέμα και του εἶπαν: Γιατί οἱ μαθητές του Ἰωάννου νηστεύουν συχνὰ και κάνουν προσευχές, και οἱ μαθητές των Φαρισαίων κάνουν το ἴδιο, ἐνῶ οἱ δικοὶ σου μαθητές τρώνε και πίνουν;

(1) Δες Ματθ. θ 14-17 και Μάρκ. β 18-22 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) «Επειδὴ πήραν ἀπάντηση στο πρῶτο που ἔθεσαν, μεταβαίνουν ἀπὸ ἄλλο θέμα σε ἄλλο, θέλοντας να βρουν λαβή και να ἀποδείξουν ὅτι οἱ ἅγιοι μαθητές ἀλλὰ και ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς μαζί με αὐτούς, φροντίζουν λίγο για το νόμο» (Κ).

(3) Υπάρχει και ἡ γραφή χωρὶς το «διατί» και το ἐρωτηματικό στο τέλος.

(4) Ἡ, ἀναφέρεται σε προσευχές που γίνονται δημόσια (δ). Ἡ, σε προσευχές σε ορισμένες ὥρες, των οποίων το περιεχόμενο ἦταν ἐκ προτέρου καθορισμένο (g). Προκαλεῖ τον θαυμασμό ἡ μακροθυμία του Κυρίου. Ὅχι μόνο υπομένει την σε αὐτόν ἀντιλογία των γραμματέων και Φαρισαίων, ἀλλὰ και ἀπαντᾷ σε αὐτοὺς ἀποδεικτικά και με πραότητα. Και ἀντὶ ἀπὸ τις ἐναντίον του γκρίνιες αὐτῶν που του ἀντιτίθεται,

να βρει αφορμή να τους ελέγξει, εκδηλώνει και πάλι την προς τους τελώνες και αμαρτωλούς συμπάθειά του.

Λουκ 5.34 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Μὴ ⁽¹⁾ δύνασθε ⁽²⁾ τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι ⁽³⁾ ποιῆσαι νηστεύειν ⁽⁴⁾;

Μετάφραση: *Κι αυτός τους είπε: Μήπως μπορείτε να επιβάλετε στους φίλους του γαμπρού να νηστεύουν ενώ αυτοί είναι καλεσμένοι σε γάμο, για όσο χρόνο ο γαμπρός είναι μαζί τους και γιορτάζουν τη χαρά του γάμου του; Έτσι και οι μαθητές μου. Εφόσον εγώ, ο Νυμφίος της Εκκλησίας, είμαι μαζί τους, δεν είναι δυνατόν να πενθούν και να νηστεύουν.*

(1) Η διατύπωση της ερώτησης είναι τέτοια, ώστε αναμένεται σίγουρα απάντηση αρνητική (b).

(2) Μήπως μπορείτε να τους κάνετε να νηστεύσουν; Δηλαδή να επιβάλλετε σε αυτούς τις νηστείες σας; (L).

(3) «Η δημόσια φανέρωση του Σωτήρα μας σε αυτόν εδώ τον κόσμο, είναι πανηγύρι και τίποτα άλλο, η οποία συνδέει νοερά αυτόν με την ανθρώπινη φύση σαν ακριβώς κάποια νύφη· έτσι ώστε αυτή που από παλιά ήταν στείρα να γίνει εύκαρπη και γονιμότατη. Επομένως όλοι είναι παιδιά του νυμφώνα, όσοι έχουν κληθεί από αυτόν μέσω του νέου και ευαγγελικού κηρύγματος» (K).

(4) Υπάρχει και η γραφή νηστεύσαι.

Λουκ 5.35 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ⁽¹⁾ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Μετάφραση: *Θα έλθουν όμως ημέρες που θα τους πάρουν από κοντά τους τον Νυμφίο, και τότε θα νηστεύσουν και θα πενθήσουν και θα κακοπαθήσουν τις ημέρες εκείνες.*

(1) Πάρα πολύ αξιόλογη και η ερμηνεία: «Τι σημαίνει «θα παρθεί από αυτούς ο νυμφίος»; Εννοεί ότι θα αναληφθεί» (K). «Όταν λοιπόν εγώ, από τη μία, αναληφθώ και εκείνοι, από την άλλη, σταλθούν στο κήρυγμα, τότε και θα νηστεύσουν και θα προσευχηθούν, επειδή θα αναλάβουν μεγάλους αγώνες» (Θφ). Η νηστεία εφαρμόστηκε πάντοτε στην Εκκλησία, προ παντός σε κάποιες στιγμές επίσημες (Πράξ.

ιγ 2,3,ιδ 23). Αλλά κάτω από τις νέες αυτές συνθήκες, η θρησκευτική αυτή πράξη δεν είναι πλέον κάποιος τύπος που επιβάλλεται εξωτερικά, αλλά η έκφραση πραγματικής θλίψης. Προέρχεται από την αγωνιώδη κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Εκκλησία ανάμεσα στον κόσμο, στερημένη από τον αρχηγό της και αποσκοπεί στο να καταστήσει την προσευχή θερμότερη για επίτευξη βεβαιότερη της ουράνιας βοήθειας, η οποία μόνη μπορεί να αντικαταστήσει για την χήρα την ορατή παρουσία του συζύγου της (Λουκ. ιη 3). Ο λόγος αυτός του Κυρίου αναφέρεται σε όλη την ιστορία της Εκκλησίας μέχρι την επάνοδο του Χριστού. Δες τις εξ' ολοκλήρου όμοιες εκφράσεις στο Λουκ. ιζ 22 (g).

Λουκ 5.36 "Ἐλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν⁽¹⁾ πρὸς αὐτοὺς ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ⁽²⁾ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή γε⁽³⁾, καὶ τὸ καινὸν σχίσει⁽⁴⁾ καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ⁽⁵⁾ τὸ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Τους ἔλεγε μάλιστα κι ἓνα αλληγορικό παράδειγμα, για να τους ἐξηγήσει μ' αυτό και να τους παραστήσει ζωηρότερα την ἀλήθεια αὐτή. Τους ἔλεγε δηλαδή ὅτι κανεὶς δεν βάζει σ' ἓνα παλιό ρούχο κάποιο μπάλωμα ἀπὸ καινούργιο ρούχο. Ἀλλιῶς, και το καινούργιο θα το σκίσει και θα το ἀχρηστεύσει, ἀλλὰ και στο παλιό ρούχο δεν ταιριάζει το μπάλωμα που κόπηκε ἀπὸ το καινούργιο ὕφασμα. Ἐτσι και η νέα μου διδασκαλία δεν εἶναι ωφέλιμο να προσκολληθεῖ σε ἐξωτερικούς τύπους και πάλιωσαν. Διότι κι αὐτή θα ἀχρηστευθεῖ, ἀλλὰ και ἀταίριαστο μίγμα θα προέλθει.*

(1) Παραβολή ονομάζει ο Λουκάς την μέσω εικόνας παρουσίαση του πράγματος ἀπὸ τον Σωτήρα (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή, η οποία φαίνεται πιο σωστή «ἀπὸ ἱματίου καινοῦ σχίσας ἐπιβάλλει» (g). Η εικόνα στον Λουκά διαφέρει ἀπὸ αὐτὴν στους Ματθαῖο και Μάρκο, στο ὅτι το μπάλωμα παίρνεται ἀπὸ ρούχο καινούργιο και ἔτσι το ἑνδύμα αὐτὸ καταστρέφεται. Η βλάβη λοιπὸν γίνεται κυρίως ὄχι στο παλιό ἑνδύμα, του οποίου το σχίσιμο σύμφωνα με τους ἄλλους δύο συνοπτικούς γίνεται μεγαλύτερο, ἀλλὰ στο καινούργιο. Στο παλιό λοιπὸν ἑνδύμα προστίθεται ἀσύμφωνο και ἀταίριαστο τεμάχιο, που δεν εἶναι ωραίο στα μάτια (δ,g).

(3) =Αλλά εἴαν πράξει διαφορετικά· δηλαδή εἴαν προβεῖ στην ανοησία αὐτὴ της καταστροφῆς του καινούργιου ἐνδύματος. Το «εἰ δὲ μήγε» εἶναι πιο ἔντονο ἀπὸ το «εἰ δὲ μή», το οποίο οὐδέποτε χρησιμοποιεῖ ο Λουκάς. Ἐνῶ για το «εἰ δὲ μή γε» δες Λουκ. ε 37,ι 6,ιγ 9,ιδ 32 (p).

(4) Υπάρχει και η γραφή σχίζει. Το «καινόν» δεν είναι υποκείμενο αλλά αντικείμενο. Δεν θα εξηγήσουμε δηλαδή ότι το καινούργιο μπάλωμα θα δημιουργήσει σχίσμο στο παλιό, αλλά θα ερμηνεύσουμε: Αυτός που θα σχίσει και το καινούργιο ένδυμα θα σχίσει και στο παλιό ένδυμα θα προσθέσει τεμάχιο, το οποίο δεν θα συμφωνεί με αυτό (g).

(5) Υπάρχει και η γραφή: ου συμφωνήσει.

(6) Ως προς την ακριβή σημασία της εικόνας οι ερμηνευτές δεν συμφωνούν πέρα της γενικής αλήθειας ότι το νέο πνεύμα ζητά νέα μορφή και σχήμα (p). Πολύ αξιόλογη η επόμενη ερμηνεία: Η χριστιανική νηστεία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της όλης χριστιανικής πνευματικής λατρείας, που δεν μπορεί μονομερώς να αποχωριστεί από αυτήν και να προσκολληθεί στη νομική λατρεία. Το νέο δεν μπορεί να συμφωνήσει με το παλιό. Και αν εκβίαζε κάποιος κάποιον συμβιβασμό, θα επέφερε βλάβη μάλλον, διότι το νέο θα αχρηστευόταν (δ).

Λουκ 5.37 καὶ⁽¹⁾ οὐδεὶς βάλλει οἶνον⁽²⁾ νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήξει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται⁽³⁾.

Μετάφραση: Και κανένας δεν βάζει καινούργιο κρασί, δηλαδή μούστο, σε ασκούς παλιούς, που δεν αντέχουν στη βράση του μούστου. Εάν όμως κανείς γελαστεί και κάνει κάτι τέτοιο, τότε ο μούστος θα σπάσει τους ασκούς, κι έτσι κι αυτός θα χυθεί έξω και οι ασκοί θα καταστραφούν.

(1) Δεύτερη παραβολή με την οποία αναπτύσσεται η διδασκαλία της πρώτης. Έχουμε και άλλα ζευγάρια παραβολών που εκθέτονται με παρόμοιο τρόπο, τα επόμενα: Του σιναπιού και της ζύμης, του θησαυρού του κρυμμένου στον αγρό και του πολύτιμου μαργαριταριού· των δέκα παρθένων και των ταλάντων, του χαμένου προβάτου και της χαμένης δραχμής, του άφρονος οικοδόμου και του άφρονος βασιλιά. Από 3 απόψεις η δεύτερη αυτή παραβολή διαφέρει από την πρώτη. Α) Το τεμάχιο από το καινούργιο ρούχο παριστάνει τμήμα μόνο του νέου συστήματος. Το νέο κρασί όμως παριστάνει ολόκληρο το νέο σύστημα. Β) Το νέο ρούχο και το παλιό σχίζονται μόνο, ενώ το νέο κρασί χύνεται πλήρως και οι ασκοί καταστρέφονται. Γ) Στη νέα παραβολή δεν καταδικάζεται μόνο η νέα μέθοδος, αλλά και υποδεικνύεται η ορθή μέθοδος (p).

(2) Παραβολές με ρούχο και με κρασί είναι πολύ ταιριαστές και κατάλληλες σε συμπόσιο (b).

(3) «Ασκή παλιό είναι η καρδιά των Ιουδαίων· και για αυτό δεν χώρεσε το νέο κρασί, δηλαδή το ευαγγελικό και σωτήριο θέσπισμα, που ευφραίνει την καρδιά του ανθρώπου» (Κ). «Μπορείς να θεωρήσεις ότι και οι Φαρισαίοι παρομοιάστηκαν με ασκή παλιά, σαν να τους λείει σχεδόν ο Κύριος· Η μεν δική μου διδασκαλία είναι κρασί νέο· εσείς όμως, επειδή είστε ασκή παλιά, δεν μπορείτε να την δεχτείτε» (Θφ).

Λουκ 5.38 ἀλλὰ οἶνον νέον⁽¹⁾ εἰς ἀσκούς καινοὺς⁽²⁾ βλητέον, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται⁽²⁾.

Μετάφραση: Αλλά πρέπει να μπαίνει ο μούστος σε ασκούς καινούργιους, και τότε και ο μούστος και οι ασκοί διατηρούνται. Έτσι και τώρα οι Φαρισαίοι και οι μαθητές τους είναι ασκοί παλιοί, που δεν μπορούν να βαστάξουν τη νέα διδασκαλία μου, την οποία θα παραλάβουν οι μαθητές μου, οι οποίοι μοιάζουν με νέους ασκούς.

(1) Εδώ οι δύο λέξεις νέος και καινούργιος με σαφήνεια διαχωρίζονται. Νέος=πρόσφατος· πρόσφατα παράχθηκε με σύνθλιψη των σταφυλιών. Αναφέρεται στο χρόνο. Το καινούργιος αναφέρεται στην ποιότητα. Παλιό κρασί, αυτό που από πολύ καιρό παράχθηκε από τα σταφύλια και ζυμώθηκε ως μούστος. Παλιό ασκή είναι αυτό που έχει φθαρεί από τη χρήση.

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «και αμφότερα συντηρούνται», η οποία θεωρείται από τους νεότερους ότι παρεμβλήθηκε από το Ματθ. θ 17.

Λουκ 5.39 καὶ⁽¹⁾ οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν ευθέως⁽²⁾ θέλει νέον· λέγει γάρ, Ὁ παλαιὸς χρηστότερος⁽³⁾ ἐστίν.

Μετάφραση: Κι όταν πει κανείς παλιό κρασί, δεν θέλει αμέσως να πει νέο. Διότι λείει: Το παλιό κρασί είναι καλύτερο. Έτσι και ο συνηθισμένος στην παλαιότητα του νόμου δεν αρέσκεται στο νέο πνεύμα και τη νέα λατρεία του ευαγγελίου, διότι νομίζει ότι οι τελετές της παλαιάς λατρείας είναι καλύτερες. Βαθμιαία όμως και σιγά - σιγά θα συνηθίσει κι αυτός το νέο πνεύμα του ευαγγελίου.

(1) Η τρίτη αυτή παραβολή είναι αποκλειστική του Λουκά. Ενώ οι δύο πρώτες δείχνουν πόσο καταστρεπτικό θα απόβαινε να συνδυάσει κάποιος το νέο πνεύμα του ευαγγελίου με τους πεπαλαιωμένους τύπους και μορφές του ιουδαϊσμού, η τρίτη αυτή κάνει ολοφάνερο, πόσο είναι φυσικό οι αναθρεμμένοι και συνηθισμένοι με τις

παλαιές μορφές, να μην αρέσκονται να εγκαταλείπουν αυτές για να προσοικειωθούν νέες αδοκίμαστες από αυτούς. Η επιστροφή ενός απόβλητου τελώνη, ο οποίος δεν έχει τέτοιες προκαταλήψεις, μπορεί να είναι ευκολότερη από την επιστροφή εκείνου, του οποίου η ζωή είναι δεμένη στον τυπικισμό του παρελθόντος (p).

(2) Δεν μαρτυρείται από όλους τους κώδικες. Εάν δεχτούμε αυτό ως αυθεντικό έχουμε τον στίχο: αφού πει παλιό αμέσως θέλει νέο, με μέτρο ιαμβικό (p). Άδικα τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν τη λέξη «ευθέως». Όλη η έννοια της παραβολής εμπερικλείεται σε αυτήν τη λέξη. Την εντύπωση της πρώτης στιγμής περιγράφει εδώ ο Κύριος. Ίσως η απαρέσκεια αυτή να δώσει τη θέση της αργότερα σε πιο ευνοϊκή εκτίμηση των πραγμάτων (g).

(3) Πιο σωστή γραφή: χρηστός εστί=το προκατειλημμένο πρόσωπο ούτε καν θα δοκιμάσει το νέο, μη αναγνωρίζοντας καμία αξία σε αυτό (p). Αξιόλογη η παρατήρηση για την έννοια αυτής της παραβολής: Ο Χριστός δήλωσε ότι τους ανθρώπους δεν πρέπει να τους οδηγούμε απότομα στην αυστηρότερη ζωή, αλλά με βαθμιαία βήματα να τους εξοικειώνουμε (Grotius). Τους ακολούθους του λίγο-λίγο τους παιδαγωγεί στην πειθαρχία και τον τρόπο της ζωής των μελών της οικογένειάς του. Διότι κανείς από αυτούς που ήπιαν παλαιό κρασί, δεν θα εκδηλώσει απότομα την όρεξη να πει νέο κρασί, αλλά θα πει· το παλιό κρασί είναι καλύτερο. Έτσι και οι πρωτόπειροι μαθητές του θα αντιμετωπίσουν τον πειρασμό τού να προτιμούν τον παλιό τρόπο της ζωής και συμπεριφοράς τους, έως ότου βαθμιαία προσαρμοστούν και συνηθίσουν τη νέα ζωή, στην οποία κλήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' (6)

Στίχ. 1-5. Κατηγορίες των Φαρισαίων για την αργία του Σαββάτου.

Λουκ 6.1 Ἐγένετο⁽¹⁾ δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ⁽²⁾ διαπορεύεσθαι⁽³⁾ αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχους καὶ ἥσθιον ψώχοντες⁽⁴⁾ ταῖς χερσίν.

Μετάφραση: Το πρώτο Σάββατο του μηνός Νισάν, από τον οποίο άρχιζε το νέο έτος, και η ημέρα αυτή ήταν η δεύτερη εορτή μετά τον εορτασμό της αρχιμηνιάς και πρωτοχρονιάς του ιουδαϊκού έτους, συνέβη να περνά ο Ιησούς διασχίζοντας κάποια σπαρμένα χωράφια. Και οι μαθητές του μαδούσαν τα στάχια και τα έτριβαν με τα χέρια τους κι έτρωγαν τον καρπό τους.

(1) Δες Ματθ. ιβ 1-8 και Μάρκ. β 23-28 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Οι κώδικες σιναϊτικός, βατικανός ένας ακόμη μεγαλογράμματος και 6 ή 7 μικρογράμματοι και 3 μεταφράσεις αποσιωπούν αυτήν τη λέξη. Το πολύ σκοτεινό και ασαφές της λέξης, που δεν συναντιέται ούτε στα παράλληλα ούτε αλλού στα ευαγγέλια, μαρτυρεί ισχυρά για την γνησιότητά της (Scrivener). Διότι κανείς λόγος δεν εξηγεί την εισαγωγή της λέξης, ενώ ο λόγος του να αποσιωπηθεί είναι προφανής (Tischendorf). Αλλά η λέξη δεν συναντιέται πουθενά, ούτε στους Ο΄, ούτε στους Ιώσηπο και Φίλωνα, ούτε στο Ταλμούδ. Πώς λοιπόν θα σημείωνε αυτήν εδώ ο Λουκάς χωρίς κάποια επεξήγηση. Μόνο στον βίο του Ευτυχίου (512-582) που γράφτηκε από τον Ευστάθιο, συναντιέται η φράση δευτεροπρώτη Κυριακή, που σημαίνει την πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα, προφανώς όμως αυτή είναι δανεισμένη από το παρόν χωρίο. Σε όλη την υπόλοιπη ελληνική γραμματεία, κλασική, ιουδαϊκή ή χριστιανική πουθενά δεν συναντιέται η λέξη. Για αυτό θεωρείται από πολλούς νεότερους ότι μπήκε αργότερα στο κείμενο. Σύμφωνα με τον Meyer κάποιος αντιγραφέας από τους παλαιότερους επεξηγώντας το «ἐτέρῳ σαββάτῳ» του στίχου 6, έβαλε εδώ την λέξη «πρώτῳ». Αυτό διορθώθηκε με βάση το Λουκά δ 31, σε «δευτέρῳ» και ο επόμενος αντιγραφέας μη κατανοώντας την διόρθωση συνδύασε τις δύο λέξεις (p). Η εξήγηση όμως της εισαγωγής της λέξης είναι πολύ εξεζητημένη, εφόσον μάλιστα η λέξη μαρτυρείται από όλους σχεδόν τους μεγαλογράμματους και πολλούς μικρογράμματος κώδικες, από πολλές μεταφράσεις και πατέρες, ίσως μάλιστα και από τον Κλήμη Αλεξανδρέα, δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε αυτήν ως νόθο, όπως θεωρούν αυτήν οι L, και p. αντιθέτως με τους b,g,δ. Ως προς την έννοια της λέξης

πολλές εικασίες διατυπώθηκαν. Οι ακόλουθες 3 σύμφωνα με τον ρ είναι οι σοβαρότερες: α) Σημαίνει το πρώτο Σάββατο του έτους, του δεύτερου (έτους) στον κύκλο των 7 ετών (Wieseler). Β) Το πρώτο Σάββατο του μηνός Νισάν. Το ιουδαϊκό πολιτικό έτος άρχιζε τον μήνα Τισρί, ενώ το εκκλησιαστικό άρχιζε τον μήνα Νισάν. Έτσι κάθε έτος είχε δύο σάββατα, τα οποία θα μπορούσαν να ονομαστούν πρώτα, το ένα κατά το πολιτικό έτος και το άλλο, το δεύτερο, κατά το εκκλησιαστικό έτος· και γ) Το πρώτο Σάββατο του δεύτερου μήνα του έτους. Ο δ δέχεται, ότι το δευτεροπρώτο Σάββατο είναι το πρώτο Σάββατο του μήνα Νισάν, το οποίο ακολουθούσε την πρώτη του μήνα, τη νουμηνία, η οποία συγχρόνως ήταν και πρώτη του έτους. Συνεπώς το Σάββατο αυτό ως μεν Σάββατο ήταν το πρώτο, ως γιορτή όμως ήταν η δεύτερη γιορτή του έτους.

(3) =περνούσε διαμέσου των σπαρτών.

(4) Λέγεται μοναδική φορά. Ψώχω από το ψώω, ψάω=τρίβω, θρυμματίζω (δ) «ψώχοντες ταῖς χερσίν, το οποίο σημαίνει: έτριβαν με τα χέρια» (Θφ). Μόνο ο Λουκάς αναφέρει αυτό το τρίψιμο. Η λέξη επίσης ψώχω φαίνεται να μην συναντιέται αλλού παρά μόνο στον γιατρό συγγραφέα Νικάνδρο (ρ). Έχει μπει σκόπιμα στο τέλος της φράσης=Σε αυτό το τρίψιμο βρισκόταν σύμφωνα με τους Φαρισαίους η εργασία, με την οποία παραβιαζόταν το σάββατο (g).

Λουκ 6.2 τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς, Τί ποιεῖτε⁽¹⁾ ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασιν⁽²⁾;

Μετάφραση: Μερικοί τότε από τους Φαρισαίους τους είπαν: Γιατί το κάνετε αυτό, αφού δεν επιτρέπεται να γίνεται το Σάββατο; Την ημέρα αυτή απαγορεύεται κάθε είδους εργασία.

(1) Από την σύγκριση των 3 αφηγήσεων των συνοπτικών, φαίνεται σαφώς, ότι ο Ιησούς δεν έκανε το ίδιο όπως και οι μαθητές του. Η διάνοιά του ήταν τόσο έντονα απορροφημένη από την μεγάλη υπόθεση της υψηλής του αποστολής, ώστε, μολονότι ήταν και αυτός νηστικός, δεν αισθανόταν το κεντρί της πείνας. Παρόμοια περίπτωση έχουμε και στο Ιω. δ 32,34. Και σε άλλες περιστάσεις, κατά τις οποίες αυτός παραμένει άγρυπνος σε κοινωνία με τον Πατέρα, οι μαθητές παρουσιάζονται να νικιούνται από τον κόπο και τη νύστα και ενώ αυτός προσεύχεται, αυτοί παραδίδονται σε βαθύ ύπνο. Δες Λουκ. θ 32,κβ 45,Ματθ. κστ 40,43,45,Μάρκ. ιδ 37,40,41 (ο).

(2) «Ένα σκοπό είχαν οι Φαρισαίοι, το να διασύρουν μονίμως το θείο και ουράνιο κήρυγμα. Παραμονεύουν λοιπόν τους αγίους αποστόλους, που ακολουθούσαν αμέριμνα τον σωτήρα όλων μας Χριστό και λένε σε αυτόν για αυτούς: Να, βλέπουμε αυτούς που διδάσκεις, ότι εναντιώνονται στα νομικά εντάλματα· διότι κάνουν αυτό που δεν επιτρέπεται να κάνουν τα Σάββατα· διότι ενώ ο νόμος διατάζει να μην υπάρχει εργασία το Σάββατο και να μην καταπιαστεί κάποιος με κανένα έργο που έχει κάποιο κόπο, τρίβουν με τα χέρια τα στάχυα οι μαθητές» (Κ). Πολλοί ένοχοι σε μεγάλα αμαρτήματα είναι έτοιμοι να επικρίνουν τους άλλους, πολλές φορές για αθώες και αβλαβείς ενέργειες. Οι Φαρισαίοι μάλωναν, διότι οι μαθητές έτρωγαν κατά το Σάββατο τόσο λιτά και απλά, την ώρα που αυτοί παραμένοντας στα σπίτια τους αργοί, παραδίδονταν σε ποτά και πολυτελή τραπέζια, τα οποία προετοίμαζαν από την Παρασκευή.

Λουκ 6.3 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ τοῦτο⁽¹⁾ ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησε Δαυὶδ⁽²⁾ ὁπότε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες;

Μετάφραση: Ο Ιησούς τότε τους αποκρίθηκε: Δεν διαβάσατε ούτε καν εκείνο που έκανε ο ένδοξός σας βασιλιάς Δαβίδ, όταν πείνασε κι αυτός κι εκείνοι που ήταν μαζί του

(1) Ακόμη και αυτό δεν διαβάσατε; Δεν ξέρετε λοιπόν ούτε την ιστορία του μεγάλου σας βασιλιά; (g). Ο όλος στίχος ταυτίζεται με το παράλληλο του Ματθαίου.

(2) Ο Κύριος αναμφίβολα θα μπορούσε να αποδείξει χωρίς κόπο ότι η πράξη των μαθητών, αν και αντίθετη με τις φαρισαϊκές παραδόσεις, συμφωνούσε πλήρως με το μωσαϊκό παράγγελμα, αν εννοούνταν σωστά. Αλλά αν άνοιγε συζήτηση πάνω σε αυτό το πεδίο, θα αναμίγνυαν οι Φαρισαίοι τις περιπτώσιολογίες τους, χωρίς να καταλήξει αυτή σε πειστικό συμπέρασμα. Ο Κύριος λοιπόν μεταφέρει τη συζήτηση σε βιβλικό πεδίο, από όπου θα έβγαινε συμπέρασμα αδιαμφισβήτητο (g).

Λουκ 6.4 ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε καὶ ἔφαγε⁽¹⁾ καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν⁽²⁾ εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς⁽³⁾;

Μετάφραση: Πώς δηλαδή μπήκε στον οίκο του Θεού και πήρε τους άρτους που ήταν θαλμένοι πάνω στην τράπεζα της προθέσεως για θυσία στο Θεό, και έφαγε και έδωσε και σ' εκείνους που ήταν μαζί του; Αυτούς όμως τους άρτους δεν επιτρέπεται

να τους φάει κανείς άλλος παρά μόνο οι ιερείς. Κι όμως στην περίπτωση εκείνη ούτε ο Θεός ούτε η Γραφή αποδοκίμασε την πράξη αυτή. Αλλά ούτε κι εσείς κατακρίνετε τον Δαβίδ, αν και αυτό που έκανε είναι πολύ περισσότερο από εκείνο που κάνουν τώρα οι μαθητές μου.

(1) Η συμπεριφορά του Δαβίδ βασίζεται στην αρχή, ότι σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου κάποια ηθική υποχρέωση συγκρούεται με κάποιο νόμο τελετουργικό, ο νόμος αυτός πρέπει να τίθεται σε δευτερεύουσα μοίρα. Διότι ο τελετουργικός τύπος είναι το μέσο και το ηθικό καθήκον είναι ο σκοπός. Ο παραλογισμός λοιπόν των Φαρισαίων συνίστατο σε αυτό ακριβώς, στο να θυσιάζουν το σκοπό για το μέσο. Ο αρχιερέας είχε καθήκον να διασώσει τη ζωή του Δαβίδ, νόμιμου εκπροσώπου της θεοκρατίας, όπως και τις ζωές των ακολούθων του, έστω και με παράβαση κάποιου τελετουργικού παραγγέλματος. Διότι τα τελετουργικά παραγγέλματα ορίστηκαν χάριν της θεοκρατίας και όχι η θεοκρατία χάριν εκείνων (g).

(2) «Παρόλο που έπραξε αυτά ο Δαβίδ, σε αντίθεση με αυτό που ήθελε ο νόμος, αξιώνεται από εμάς κάθε θαυμασμού, ορθά και δίκαια· διότι ήταν αληθινά άγιος και προφήτης. Επομένως... πώς κατακρίνατε τους μαθητές μου τη στιγμή που θαυμάζετε ως άγιο και προφήτη τον μακάριο Δαβίδ, παρόλο που δεν τήρησε την εντολή του Μωϋσή;» (Κ).

(3) Ο κώδικας του Βέζα προσθέτει στη συνέχεια μεταφέροντας τον σ. 5 μετά τον σ. 10 τα επόμενα: «Την ίδια μέρα όταν είδε κάποιον να εργάζεται το Σάββατο, του είπε· άνθρωπε, αν μεν ξέρεις τι κάνεις, είσαι μακάριος· αν όμως δεν ξέρεις, είσαι καταραμένος και παραβάτης του νόμου».

Λουκ 6.5 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου⁽¹⁾.

Μετάφραση: Και τους έλεγε: Ο υιός του ανθρώπου είναι κύριος του Σαββάτου και έχει εξουσία ακόμη και να τροποποιήσει το θεσμό αυτό. Διότι είναι ο τέλειος άνθρωπος και δεν έχει ανάγκη να παιδαγωγηθεί από το θεσμό του Σαββάτου. Αλλά και ως Θεός έχει ορίσει ο ίδιος το θεσμό αυτό. Ότι λοιπόν έκαναν τώρα οι μαθητές, το έκαναν με τη σιωπηρή συγκατάθεση του Διδασκάλου τους, που είναι κύριος του Σαββάτου.

(1) Το Σάββατο ως θεσμός παιδαγωγικός πρέπει να υφίσταται μέχρις ότου η ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου φθάσει στο τέρμα της. Εφόσον όμως ο σκοπός αυτός

επιτευχθεί, το μέσο αυτομάτως καταργείται. Αλλά ήδη η στιγμή αυτή έφτασε, τώρα που ο υιός του ανθρώπου ήλθε. Κύριος αντιπρόσωπος του ανθρωπίνου γένους, αποτελεί συγχρόνως και την ενσάρκωση του τέλει ιδανικού, στο οποίο κατατείνει η ανθρωπότητα. Υψώνεται λοιπόν πάνω από το Σάββατο ως μέσο παιδαγωγικό. Δικαιούται λοιπόν να τροποποιήσει τον θεσμό ή και όταν βρει αυτό σωστό, να καταργήσει αυτόν τελείως (g). Ο Κύριος παρόλο που επέτρεψε έργα ανάγκης κατά την ημέρα του Σαββάτου, θέλει να γνωρίζουμε και να θυμόμαστε ότι αυτή είναι δική του μέρα. Ο υιός του ανθρώπου είναι κύριος και του Σαββάτου. Στη βασιλεία του Λυτρωτή, η ημέρα του Σαββάτου πρέπει να μετατρέπεται σε ημέρα Κυρίου και να καταναλώνεται για τιμή του Λυτρωτή, όπως προτιέτερα αφιερωνόταν για τιμή του Δημιουργού. Για αυτό όχι μόνο απέκτησε νέο όνομα, το όνομα της Κυριακής (Αποκ. α 10) αλλά και μεταφέρθηκε σε νέα ημέρα, την πρώτη ημέρα της εβδομάδας.

Στίχ. 6-11. Η θεραπεία του ανθρώπου με το παράλυτο χέρι.

Λουκ 6.6 Έγένετο δέ⁽¹⁾ και έν έτέρω σαββάτῳ⁽²⁾ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ⁽³⁾ ἦν ξηρά·

Μετάφραση: Κάποιο άλλο Σάββατο εἰσήλθε ο Ιησοὺς στη συναγωγὴ και δίδασκε σ' αὐτή. Εκεί ἦταν κάποιος ἄνθρωπος, που το δεξιό το χέρι ἦταν ξερὸ και ἀκίνητο.

(1) Δες Ματθ. ιβ 9-14 και Μάρκ. γ 1-6 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) Στον Λουκά υπάρχουν 3 μικρές προσθήκες· α) η ξεκάθαρη πληροφορία ὅτι σε ἄλλο σε σχέση με το προηγούμενο Σάββατο, ἐγινε η θεραπεία αὐτή· β) ο Ιησοὺς δίδασκε στη συναγωγὴ ὅπως στο δ 15-31 και γ) ὅτι το χέρι το δεξί ἦταν που ἐπασχε. Ο Hobart στην τελευταία αὐτή προσθήκη εἶδε ἐνδειξη ἀκριβοῦς καθορισμοῦ των γιαιτρών, οι οποίοι λένε πάντα, ποιο εἶναι το ἀσθενές μέλος, το δεξί ἢ το ἀριστερό; (L).

(3) Το χέρι το χρησιμότερο (δ).

Λουκ 6.7 παρετήρουν⁽¹⁾ δέ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ έν τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει⁽²⁾, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι μάλιστα τον παραφύλαγαν και τον παρακολουθοῦσαν προσεκτικά, για να δουν ἐάν θα θεραπεύσει τον ἀνάπηρο την

ημέρα του Σαββάτου, για να βρουν κατηγορία εναντίον του, ότι κατέλυε την αργία του Σαββάτου.

(1) Υπάρχει και η γραφή παρετηρούντο. Σύμφωνα με τον Λουκά δεν ρώτησαν επειδή απορούσαν, αλλά κατασκόπευαν τον Σωτήρα για να βρουν αφορμή κατηγορίας εναντίον του (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή θεραπεύει=εάν κατά κανόνα θεραπεύει· εάν τέτοια είναι η συνηθισμένη τακτική του. Θεραπεύσει=εάν στην περίπτωση αυτή θα θεραπεύσει (g).

(3) Οι ραββίνοι δεν επέτρεπαν ιατρική περίθαλψη κατά την ημέρα του Σαββάτου παρά μόνο κατά την περίπτωση που ήταν άμεσος ο κίνδυνος κατά της ζωής. Η σχολή του Σιαμμαΐ μάλιστα έφθανε μέχρι και του να απαγορεύει και την παρηγοριά των ασθενών κατά την ημέρα αυτή. Δες Schabbat 12,1 (g).

Λουκ 6.8 αὐτὸς⁽¹⁾ δὲ ἤδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, καὶ εἶπεν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα, Ὑγίει καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον⁽²⁾· ὁ δὲ ἀναστὰς ἔστη.

Μετάφραση: Αυτός όμως ως καρδιογνώστης γνώριζε τις σκέψεις τους. Και είπε στον άνθρωπο που είχε το ξερό και ακίνητο χέρι: Σήκω και στάσου στη μέση της συναγωγής. Κι εκείνος σηκώθηκε και στάθηκε εκεί όρθιος.

(1) Αντιτίθεται το αυτός με τους κατασκόπους αυτούς.

(2) «Στάσου στη μέση· ποια είναι η αιτία αυτού του πράγματος; Ίσως για να καλέσει σε ευσπλαχνία τον σκληρό και άσπλαχνο Φαρισαίο· ίσως τους συγκινήσει το πάθημα [του αρρώστου] και τους πείσει να ηρεμήσουν τις φλόγες του φθόνου» (Κ). Του Χριστού η μέθοδος είναι φανερή, όπως η μέθοδος εκείνων είναι σκοτεινή και ύπουλη (ρ). Ο άρρωστος ήταν ένας από τους ακροατές του Χριστού κατά την ημέρα εκείνη. Δεν φαίνεται από το κείμενο ότι περίμενε την θεραπεία του χεριού του από τον Ιησού. Αλλά όσοι με προθυμία ακούνε τον λόγο του Χριστού, γίνονται σκεύη δεκτικά και των χαρίτων του.

Λουκ 6.9 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτοὺς, Ἐπερωτήσω⁽¹⁾ ὑμᾶς τί⁽²⁾ ἔξεστι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι⁽³⁾, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτείνει;

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς είπε στους γραμματείς και στους Φαρισαίους: Θα σα κάνω ένα ερώτημα: Τί επιτρέπεται να κάνει ο άνθρωπος την ημέρα το Σαββάτου; Επιτρέπεται να κάνει καλό, ή μπορεί να παραλείψει την ευεργεσία του συνανθρώπου του κι έτσι να του προξενήσει κάποιο κακό; Επιβάλλεται το Σάββατο να σώσει τη ζωή του συνανθρώπου του, ή μπορεί και να μην τον βοηθήσει ενώ αυτός βρίσκεται σε κίνδυνο κι έτσι εμμέσως να τον θανατώσει; Βεβαίως είναι επιτρεπτό ηθικώς αλλά και επιβεβλημένο και την ημέρα του Σαββάτου να κάνει ο καθένας μας το καλό και να σώσει τη ζωή του συνανθρώπου του.

(1) Υπάρχει και η γραφή επερωτώ υμας, η οποία κάνει το ερώτημα σταθερότερο και αμεσότερο, το οποίο ανταποκρίνεται καλύτερα με την ψυχική διάθεση του Κυρίου κατά τη στιγμή αυτή (g).

(2) Υπάρχει και η γραφή ει. Πιο σωστή όμως παρουσιάζεται η γραφή «τι», αρκεί το «τι» αυτό να μην το πάρουμε ως αντικείμενο του επερωτήσω, αλλά ως υποκείμενο του έξεστι (g).

(3) Ο Κύριος παίρνει αφορμή από την αρχή, ότι αυτός που μπορεί να κάνει το αγαθό και δεν κάνει αυτό, κάνει κακό σύμφωνα με το Ιακ. δ 17 (δ). Λόγω λοιπόν της βαθιάς συμπάθειάς του αισθάνεται να βαρύνει πάνω του η ευθύνη όλων των θλίψεων, τις οποίες δεν ανακουφίζει. Αλλά θα έλεγε κάποιος: Δεν θα μπορούσε να αναβληθεί η θεραπεία για την επόμενη ημέρα; Στην ένσταση αυτή ο Κύριος θα απαντούσε αναμφίβολα σαν ένας από εμάς: Το παρόν είναι δικό μου. Η επόμενη μέρα δεν μου ανήκει (g).

Λουκ 6.10 καὶ περιβλεψάμενος⁽¹⁾ πάντας αὐτούς εἶπεν αὐτῷ, "Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου⁽²⁾. ὁ δὲ ἐποίησεν, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡς ἡ ἄλλη⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι αφού κοίταξε τριγύρω όλους αυτούς περιμένοντας να του απαντήσουν, είπε στον ανάπηρο: Ἄπλωσε το χέρι σου. Αυτός τότε, αν κι από την ασθένειά του δεν μπορούσε να το κάνει αυτό, όμως φανερώνοντας την πίστη του κατέβαλε προσπάθεια κι έκανε όπως του είπε ο Κύριος. Και το χέρι του έγινε πάλι υγιές σαν το άλλο.

(1) Καμία απάντηση δεν δόθηκε. Και τότε λαμβάνει χώρα μία σκηνή γεμάτη βαρύτητα, η οποία αποσιωπάται μεν από τον Ματθαίο, αλλά αναπαριστάνεται δραματικότερα από τον Μάρκο. Ο Λουκάς απλώς παρουσιάζει τον Κύριο να

κατευθύνει το βλέμμα γύρω, σε όλη την ομήγυρη, σαν να προσκαλεί με αυτό τους αντιπάλους πριν προβεί σε ενέργεια της θεραπείας (g).

(2) Αφού η πρόκληση προς τους αντιπάλους έμεινε χωρίς απάντηση, δοκιμάζει τώρα ο Κύριος και τον ασθενή. Η απόπειρα του να υπακούσει αυτός στο παράγγελμα του Κυρίου ήταν και απόδειξη της πίστης του (p). Ακριβώς ό,τι ο Κύριος τον διατάζει, δεν μπορούσε αυτός λόγω της ασθένειάς του να το πράξει. Αλλά κάθε θεία προσταγή κλείνει μέσα της και υπόσχεση, την υπόσχεση ότι ο Θεός σε αυτόν που προθυμοποιείται να εκτελέσει αυτήν, θα δώσει και την αναγκαία ενίσχυση. Πρέπει μόνο ο άρρωστος να επιχειρήσει, συμμορφούμενος με τον λόγο του Κυρίου και η προσπάθειά του θα γίνει αποτελεσματική (g).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν το: ως η άλλη. Θεράπευσε ο Κύριος τον ασθενή, μολοντί γνώριζε, ότι οι εχθροί του θα τον κατηγορούσαν και θα κυριεύονταν από μανία εναντίον του. Ας μην εμποδιζόμαστε από το να πράττουμε το καθήκον μας ή από το να γινόμαστε ευεργετικοί στον πλησίον, από τα εμπόδια ή τις αντιδράσεις που μας παρουσιάζονται.

Λουκ 6.11 αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας⁽¹⁾, καὶ διελάλουν⁽²⁾ πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσαιαν⁽³⁾ τῷ Ἰησοῦ.

Μετάφραση: Αυτοί όμως κυριεύθηκαν από τρελό σκοτισμό του νου και συζητούσαν μεταξύ τους τι θα μπορούσε να κάνουν εναντίον του Ιησού για να τον τιμωρήσουν για τη θεραπεία που έκανε ημέρα Σάββατο.

(1) Άνοια είναι η απώλεια του λογικού λόγω παράφορης αντίδρασης (p). Από το α το στερητικό και νους παραγόμενη η λέξη, σημαίνει την στέρηση της ικανότητας να διακρίνω το αληθινό από το ψεύτικο. Έγιναν τρελοί από λυσσασμένη οργή (g). Η λέξη συναντιέται στο Β Τιμ. γ 9, Παροιμ. κβ 15, Σοφ. Σολ. ιε 18, ιθ 3, Β΄ Μακ. δ 6 κλπ. (p). Αντί να πειστούν με το θαύμα αυτό, ότι ήταν διδάσκαλος από το Θεό, αντί να αγαπήσουν αυτόν ως ευεργέτη της ανθρωπότητας, γέμισαν με άνοια αφού στενοχωρήθηκαν, διότι δεν μπόρεσαν να τον φοβίσουν, ώστε να μην πράξει το αγαθό και δεν μπόρεσαν να παρεμποδίσουν την αύξηση του ενδιαφέροντός του για τις ασθένειες του λαού. Και η μεν οργή είναι μία σύντομη τρέλα, η κακία όμως και η αντιπάθεια είναι μία μακρά τρέλα. Κακεντρέχεια και αντιπάθεια ανίσχυρη και αποτυχημένη στα σχέδια και τις προθέσεις της, αυτή ήταν η σε αυτήν την περίπτωση κακεντρέχεια των Φαρισαίων. Για αυτό σκοτίζονται και θολώνει ο νους τους.

(2) =συνομιλούσαν, συσκέπτονταν (δ). Ο Μάρκος λέει ότι οι Φαρισαίοι συσκέφθηκαν μαζί με τους Ηρωδιανούς, πώς θα πετύχαιναν να τον φονεύσουν. Με την βοήθειά τους επιζητούσαν ίσως να παρασύρουν τον Αντίπα να μεταχειριστεί τον Ιησού, όπως και τον Ιωάννη. Ο Λουκάς δεν αναφέρει πουθενά τους Ηρωδιανούς (ρ). Πρέπει να εκπλήσσεται κάποιος για το ότι οι άνθρωποι δείχνονται τόσο κακοί, αλλά και για το ότι ο Υιός του Θεού δείχνεται τόσο υπομονετικός ώστε να ανέχεται τους ανθρώπους που συσκέπτονται εναντίον του.

(3) Υπάρχουν και οι γραφές: ποιήσειεν και ποιήσαιεν. Το ποιήσειαν είναι αιωλικός τύπος, που χρησιμοποιείται από τον Λουκά και στο Πράξ. ιζ 27 (ψηλαφήσειαν).

Στίχ. 12-16. Οι δώδεκα απόστολοι.

Λουκ 6.12 Ἐγένετο δέ⁽¹⁾ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις⁽²⁾ ἐξήλθεν⁽³⁾ εἰς τὸ ὄρος⁽⁴⁾ προσέξασθαι⁽⁵⁾, καὶ ἦν διανυκτερεύων⁽⁶⁾ ἐν τῇ προσευχῇ⁽⁷⁾ τοῦ θεοῦ⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Τις ημέρες αυτές βγήκε ο Ιησούς κι ανέβηκε στο βουνό για να προσευχηθεί. Και ολόκληρη τη νύχτα προσευχόταν στο Θεό.

Ως προς το χρόνο της εκλογής των 12, ο Λουκάς συμφωνεί με τον Μάρκο τοποθετώντας αυτήν μετά τη σύγκρουση του Ιησού με τους Φαρισαίους και το συμβούλιο που έκαναν για να τον φονεύσουν. Το έργο του Ιησού έπρεπε να επιζήσει. Όταν οι εχθροί του θα νομίσουν ότι πέτυχαν το σκοπό τους, το έργο αυτό θα έχει εξασφαλιστεί, διότι ο Διδάσκαλος θα έχει μορφώσει τους μαθητές του, κληρονόμους της διδασκαλίας του (L).

(1) Για την κλήση των 12 δεσ και Μάτθ. ι 1-4 και Μάρκ. γ 13-19 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Υποδηλώνει κάποια διακοπή που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στα προηγούμενα γεγονότα και αυτά που εξιστορούνται αμέσως (L).

(3) Υπάρχει και η γραφή ἐξελθεῖν. Χρησιμοποιείται το ρήμα, διότι το ὄρος, που δεσπόζει στις όχθες της λίμνης, είναι σαν εξοχή σε σχέση με την πόλη (L).

(4) Σε μικρή απόσταση από την ακτή της λίμνης το έδαφος υψώνεται και γίνεται ένα είδος συνεχούς οροσειράς. Είναι πιο φυσικό λοιπόν κάτω από την λέξη ὄρος να εννοήσουμε γενικώς την όλη οροσειρά, σε αντίθεση με την ακτή της λίμνης. Από τον δέκατο αιώνα η παράδοση καθόρισε ως τέτοιο το ὄρος του Κουρούν-Χαττίν που βρίσκεται βορειοδυτικά της Τιβεριάδος με διπλές κορφές (g).

(5) Ο Λουκάς πολλές φορές παρουσιάζει τον Κύριο να αισθάνεται την ανάγκη να προσευχηθεί και για τον σκοπό αυτόν να αποσύρεται σε απομόνωση. Δες δ 42,ε 16 (g). Εάν όμως αυτός, που ήταν αναμάρτητος, εύρισκε αναγκαίο να καταναλώνει μακρό χρόνο στην προσευχή, πόσο μάλλον είναι αυτή αναγκαιότερη για μας, οι οποίοι είμαστε μολυσμένοι από την αμαρτία και δείχνουμε τόσο λίγο ζήλο και πιστότητα στο έργο της διακονίας του Κυρίου; (ο). Μας διδάσκει λοιπόν με το παράδειγμά του, ότι «πρέπει να προσευχόμαστε μυστικά και κρυφά και χωρίς να βλέπει κανείς· διότι αυτό σημαίνει το ότι ο Ιησούς προσευχόταν στο βουνό μόνος και σαν σε ησυχία και αυτό μας το δίδαξε ο ίδιος λέγοντας· Εσύ όμως όταν προσεύχεσαι, μπες στο εσωτερικό δωμάτιό σου. Διότι πρέπει να προσευχόμαστε χωρίς φιλοδοξία και σηκώνοντας προς τον ουρανό όσια χέρια και ο νους να πηδά σαν ακριβώς σε ύψος, στο ύψος της όρασης του Θεού, και να απομακρύνεται από κάθε θόρυβο και να φεύγει μακριά από μέριμνα κοσμική. Πρέπει όμως να κάνουμε αυτό όχι με βαρεμάρα, ούτε έχοντας αδρανή ολιγοψυχία· αλλά μάλλον έντονα και με ζήλο και με θαυμαστή υπομονή. Διότι έχεις ακούσει ότι δεν προσευχήθηκε απλώς ο Χριστός, αλλά ότι και διανυκτέρευσε κάνοντας αυτό» (Κ). «Για αυτό βεβαίως, δεν τους διδάσκει μόνο την προσευχή που γίνεται με λόγια, αλλά και ο ίδιος κάνει αυτό και προσεύχεται διανυκτερεύοντας στις ερημιές, διδάσκοντας και νουθετώντας μας, όταν πρόκειται να μιλήσουμε στο Θεό, να αποφεύγουμε τους θορύβους και τις ταραχές και να αναχωρούμε σε ερημιά, όχι τόπων μόνο, αλλά και καιρών. Ερημιά, λοιπόν, δεν είναι μόνο το βουνό, αλλά και ένα σπιτάκι απαλλαγμένο από φωνές» (Χ).

(6) Λέγεται μία φορά στην Κ.Δ. Ο αναλυμένος παρατατικός τονίζει την μακρά διάρκεια της προσευχής. Η κρίσιμη στιγμή της εκλογής των 12 είχε φτάσει και η αγρυπνία αυτή ήταν προετοιμασία για αυτήν (ρ). Εάν προσευχηθεί κάποιος για μισή ώρα, χαρακτηρίζουμε την προσευχή τους ως μακρά. Αλλά ο Χριστός συνέχισε την προσευχή του για νύχτα ολόκληρη με μυστική και κατ' ιδίαν επικοινωνία με το Θεό. Λέχθηκε ότι είναι αδύνατον για εκείνους, οι οποίοι ζουν ζωή κοπιαστική και εργατική, γεμάτη απασχολήσεις, να βρουν καιρό για μακρές κατ' ιδίαν προσευχές. Αλλά ο Κύριος δεν έζησε βίο αναπαυτικό και ελεύθερο από βαριές απασχολήσεις και μόχθους. Η ζωή του ολόκληρη καταναλώθηκε ανάμεσα στο λαό, τον οποίο υπηρετούσε και ο οποίος δεν τον άφηνε πολλές φορές ούτε για ελάχιστο να αναπαυτεί. Και δεν θα ήταν υπερβολή να έλεγε κάποιος, ότι κανενός άλλου ανθρώπου η ζωή δεν διακοπτόταν από τις ανάγκες αυτών που έτρεχαν σε αυτόν για να ζητήσουν τη βοήθειά του και κανενός άλλου η ζωή δεν επιβαρύνθηκε τόσο πολύ από τις φροντίδες και τους κόπους για τους άλλους, όσο ο βίος και η ζωή του Κυρίου μας. Και όμως παρόλο αυτά άφησε σε μας μοναδικό παράδειγμα αφοσίωσης και εγκαρτέρησης στην προσευχή.

(7) Για τις προσευχές του αυτές λέχθηκαν οι 12, ότι δόθηκαν από τον Πατέρα στον Ιησού Χριστό. Δες Ιω. ιζ 6. Μεγάλο έργο διεκπεραιώθηκε κατά τη νύχτα αυτή ανάμεσα στο Θεό και τον Μεσίτη (b).

(8) Η φράση προσευχή του Θεού πουθενά αλλού δεν συναντιέται. Σημαίνει προσευχή που έχει ως αντικείμενό της το Θεό (p). Κατά τη νύχτα αυτή ο Ιησούς έθεσε ενώπιον του Θεού το έργο του και η εκλογή των 12 υπήρξε ο καρπός της μακράς του αυτής προσευχής (g). Και μας διδάσκει έτσι «όταν πρόκειται να τοποθετήσουμε κάποιον σε διακονία πνευματική, με προσευχή να γίνεται η επιλογή και να οδηγούμαστε από το Θεό και από εκείνον να ζητούμε να μας αποκαλυφθεί ο ικανός» (Θφ).

Λουκ 6.13 καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα⁽¹⁾, προσεφώνησε⁽²⁾ τοὺς μαθητὰς⁽³⁾ αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος⁽⁴⁾ ἀπ’ αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ⁽⁵⁾ ἀποστόλους ὠνόμασε⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Όταν πάλι ξημέρωσε, φώναξε κοντά του τους μαθητές του και διάλεξε από αυτούς δώδεκα, τους οποίους και ονόμασε αποστόλους.

(1) Πολύ πρωί (b). «Αφού ο Κύριός μας διανυκτέρευσε στην προσευχή και αφού συνομίλησε με τον ουράνιο Θεό και Πατέρα, με τρόπο ανέκφραστο και ακατανόητο για μας και όπως αυτός μόνος ξέρει, και αφού παρέδωσε σε μας τον εαυτό του παράδειγμα σωτήριου πράγματος (διότι μας δίδαξε με ποιο τρόπο σωστά και ανένοχα πρέπει να κάνουμε τις προσευχές), κατεβαίνει από το όρος και αναδεικνύει αυτούς που θα μυήσουν την οικουμένη» (Κ). Ο Κύριος κατά την επικοινωνία του με τον Πατέρα ανέφερε τους μαθητές ατομικά, ώστε και ο ίδιος ο Πατέρας να δηλώσει τους άξιους να καταστούν θεματοφύλακες της σωτηρίας του κόσμου. Όταν λοιπόν τελικά το πρωί με κάθε σαφήνεια η ανθρώπινη φύση του πληροφορήθηκε για αυτούς που και ο Πατέρας είχε διαλέξει, κάλεσε τους μαθητές (g). Αφού αγρύπνησε όλη τη νύχτα προσευχόμενος, θα ανέμενε κάποιος, ότι το πρωί θα αποσυρόταν λίγο, για να κοιμηθεί. Αλλά όχι. Απασχολήθηκε αμέσως με την εκλογή των 12. Στην υπηρεσία του Θεού η μεγάλη μας φροντίδα πρέπει να είναι να μην χάνουμε καιρό, αλλά να κάνουμε το τέλος του ενός καθήκοντος, αρχή του άλλου.

(2) Κάλεσε προς τον εαυτό του. Αυτή είναι πιο σωστή έννοια, με την οποία εδώ χρησιμοποιείται η λέξη. Αλλού στην Κ.Δ. σημαίνει χαιρετίζω, απευθύνομαι, και με εξαίρεση το Ματθ. ια 16, συναντιέται μόνο στον Λουκά (ζ 32, ιγ 12, κγ 20, Πράξ. κα 40, κβ 2) (p).

(3) Τον ευρύτερο κύκλο, από τον οποίο διάλεξε τους 12 (ρ).

(4) Με σημασία μέσης φωνής=διάλεξε για τον εαυτό του. Είναι ο όρος, ο οποίος συχνότατα χρησιμοποιείται για δήλωση εκλογής για έργο θείο (L). Η πρόταση μένει χωρίς απόδοση μέχρι το σ. 17, όπου το ρήμα έστη συμπληρώνει αυτήν (b).

(5) Το «και» φανερώνει ότι η ονομασία υπήρξε πράξη ξεχωριστή από την εκλογή (ρ).

(6) Ο αόριστος ωνόμασεν δεν υπονοεί αναγκαία, ότι ο Κύριος έδωσε σε αυτούς τον τίτλο την ίδια τη στιγμή της εκλογής τους. Σύγκρινε το ωνόμασεν σε σχέση με τον Πέτρο. Είναι όμως φυσικό να υποθέσει κάποιος, ότι ο τίτλος αυτός δόθηκε σε αυτούς, τη στιγμή που ο Κύριος διαχώρισε και διέκρινε αυτούς από τους υπόλοιπους μαθητές (g). Η σοβαρή σκέψη με την οποία η εκλογή αυτή των 12 έγινε από τον Κύριο και η μακρά προσευχή που προηγήθηκε από αυτήν, θα έπρεπε να χρησιμεύει ως μάθημα σε όλους τους διακόνους και άρχοντες της εκκλησίας, που τους διδάσκει τις βαριές τους ευθύνες στην εκλογή των υποψηφίων διακόνων, οι οποίοι θα τους διαδεχτούν και την ανάγκη του να επικαλούνται την θεία ευλογία και καθοδήγηση στην εκτέλεση αυτού του καθήκοντός τους (ο).

Λουκ 6.14 Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον⁽¹⁾, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον

Μετάφραση: Διάλεξε δηλαδή τον Σίμωνα, στον οποίο έδωσε το όνομα Πέτρος, και τον Ανδρέα τον αδελφό του· τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, τον Φίλιππο και τον Βαρθολομαίο,

Λουκ 6.15 Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν

Μετάφραση: τον Ματθαίο και τον Θωμά, τον Ιάκωβο τον γιο του Αλφαίου και τον Σίμωνα που τον έλεγαν ζηλωτή,

Λουκ 6.16 Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης⁽²⁾.

Μετάφραση: τον Ιούδα τον γιο του Ιακώβου και τον Ιούδα τον Ισκαριώτη, ο οποίος και έγινε στο τέλος προδότης.

(1) Δεν έχουμε καμία ένδειξη από το κείμενο ότι το επώνυμο Πέτρος δόθηκε στον Σίμωνα κατά τη στιγμή αυτή. Ο αόριστος ωνόμασε δείχνει καθαρά την πράξη χωρίς αναφορά στο χρόνο (g). Θα έπρεπε όμως να σημειωθεί, ότι από τη στιγμή αυτή και εξής ο Λουκάς πάντοτε μιλά για αυτόν ως Πέτρο (η 45,51,θ 20,28,32,33,ιβ 41 κλπ) και όχι ως Σίμωνα. Στα κβ 31 και κδ 34, όπου χρησιμοποιείται το όνομα Σίμων, ο Λουκάς παραθέτει τα λόγια άλλων. Μέχρι τώρα ονόμαζε αυτόν Σίμωνα (δ 38,ε 3,4,5,10) και μία φορά Σίμωνα Πέτρο (ε 8) αλλά ουδέποτε Πέτρο. Στις Πράξεις ουδέποτε ονομάζει αυτόν Σίμωνα χωρίς και την προσθήκη του Πέτρος (p).

(2) Πώς ο Ιησούς διάλεξε ως απόστολό του άνθρωπο τέτοιου χαρακτήρα; Είχε συμπεριληφθεί αυτοπροαίρετα στον ευρύτερο κύκλο των μαθητών. Υπήρχαν λοιπόν και στον Ιούδα κάποιες αρχές πίστης και ίσως κάποιος ζήλος θερμός υπέρ του Ιησού. Αλλά ο ζήλος αυτός εμπνεόταν όπως και σε τόσους άλλους από ελατήρια περισσότερο ή λιγότερο εγωιστικά και από φιλόδοξους πόθους, οι οποίοι ήταν σχεδόν αχώριστοι από την μορφή την οποία είχε πάρει η σχετικά με τον Μεσσία προσδοκία και ελπίδα πριν ακόμη ο Κύριος την καθαρίσει. Το πρόβλημα λοιπόν που ετίθετο ήταν, ποια από τις αντιπαλευόμενες αυτές αρχές θα επικρατούσε τελικά στην καρδιά του Ιούδα; Θα νικούσε η πίστη και μέσω αυτής η αρετή και αυταπάρνηση που αγιάζει, ή θα κυριαρχούσε η φιλοδοξία και η ιδιοτέλεια, η οποία θα ωθούσε τελικά τον Ιούδα στην οριστική καταστροφή; Ήταν αυτό πρόβλημα, του οποίου η λύση εξαρτιόταν πλήρως από την ηθική ελευθερία του Ιούδα. Μπορεί κάποιος να υποθέσει, ότι κατά τη νύχτα της μακράς προσευχής, η οποία προηγήθηκε της εκλογής των 12, το πρόβλημα αυτό απασχόλησε σοβαρά τον Κύριο και μολονότι προαισθανόταν ποιο βαρύ σταυρό αναδεχόταν με την εκλογή αυτή, δέχτηκε τον άνθρωπο αυτόν στον κύκλο των 12, όταν η σχετικά με αυτόν θέληση του Πατέρα του εκδηλώθηκε υπέρ της πρόσληψης και αυτού. Παρ' όλα αυτά και ο Ιούδας εκπλήρωσε το αποστολικό του έργο! Η φωνή της απόγνωσης του: Αμάρτησα παραδίνοντας αίμα αθώο, αποτελεί μαρτυρία που αντηχεί διαμέσου των αιώνων τόσο ζωηρά, όσο και το κατά την Πεντηκοστή κήρυγμα του Πέτρου ή η φωνή του αίματος του Ιακώβου και του Στεφάνου, των πρώτων μαρτύρων (g).

Στίχ. 17-26. Η επί του Όρους ομιλία. Μακαρισμοί και προειδοποιήσεις.

Λουκ 6.17 Καὶ καταβὰς μετ' αὐτῶν⁽¹⁾ ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ⁽²⁾, καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς

παραλίου Τύρου και Σιδώνας⁽³⁾, οἳ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Όταν ο Ιησούς κατέβηκε μαζί με τους μαθητές του αυτούς από το βουνό, στάθηκε σε κάποια πεδιάδα. Εκεί είχε μαζευτεί ένα μεγάλο πλήθος από μαθητές του και πολύς λαός από όλη την Ιουδαία και από την Ιερουσαλήμ και από τις παραλιακές περιοχές της Τύρου και της Σιδώνας. Όλοι αυτοί ήλθαν για να ακούσουν τη διδασκαλία του και για να θεραπευθούν από τις ασθένειές τους.

(1) Περιστοιχίζόμενος από τους 12 και από τον κύκλο των μαθητών από τον οποίο είχε εκλέξει τους 12, ο Ιησούς κατέβηκε από την κορυφή του όρους (g).

(2) Αυτό μπορεί να σημαίνει κάποιο οροπέδιο κάτω από την κορυφή του όρους. Σε συνδυασμό όμως με το «καταβάς» οδηγούμαστε να δεχτούμε ότι πρόκειται μάλλον για κάποια πεδιάδα στους πρόποδες του όρους. Εκεί παρουσιάζεται πιθανότερο ότι μαζεύτηκαν τα πλήθη, για τα οποία γίνεται εδώ λόγος και έφεραν τους ασθενείς τους, το οποίο θα ήταν δυσκολότερο να πραγματοποιηθεί, εάν επρόκειτο για οροπέδιο που βρισκόταν στο ύψος του όρους (p). Και στους πρόποδες του όρους ήταν δυνατόν να υπάρχει κάποιο ψηλότερο μέρος, στο οποίο ο Σωτήρας στάθηκε στην αρχή και τέλεσε θαύματα και μετά κάθισε και άρχισε την ομιλία του (p). Το «έστη» λοιπόν δεν αποτελεί απόδειξη, ότι στεκόμενος όρθιος δίδασκε ο Κύριος, διότι στο μεταξύ παρεμβλήθηκαν οι θεραπείες (p).

(3) Τρεις τάξεις προσώπων περιστοιχίζουν ήδη τον Κύριο· οι ακροατές οι οποίοι έτρεξαν από όλη την περίχωρο· ο ευρύς κύκλος των μαθητών και οι Απόστολοι. Οι πρώτοι εκπροσωπούν το λαό ως καλεσμένο στη βασιλεία του Θεού· οι δεύτεροι το σύνολο των πιστών, την εκκλησία, και οι τρίτοι τον κλήρο που διακονεί στην εκκλησία (g). Παρόλο που η Ιερουσαλήμ βρισκόταν σε αρκετή απόσταση από τον τόπο αυτόν· παρόλο που στην Ιερουσαλήμ υπήρχαν πολλοί περίφημοι ραββίνοι, παρ' όλα αυτά ήλθαν από τα Ιεροσόλυμα να ακούσουν τον Ιησού. Ήλθαν επίσης από τα παράλια Τύρου και Σιδώνας· παρόλο που αυτοί που έμεναν στη χώρα αυτή ήταν άνθρωποι του εμπορίου και των επιχειρήσεων και γειτόνευαν με τους Χαναναίους, όμως πολλοί από αυτούς είχαν προσελκυστεί από την διδασκαλία του Ιησού. Παντού ο Κύριος έχει τους δικούς του, οι οποίοι είναι διασκορπισμένοι εδώ και εκεί, για να χρησιμεύσουν ως σωτήρια ζύμη σε κάθε περιβάλλον. «Πρόσεξε όμως, σε παρακαλώ, τον τρόπο της χειροτονίας (εκλογής των 12)· διότι ο ίδιος ο σοφώτατος ευαγγελιστής λέει ότι συντελέστηκε όχι σε κάποια γωνιά και κρυφά, αλλά μάλλον είχαν μαζευτεί πολλοί μαθητές και όχλος από όλη τη χώρα των Ιουδαίων και από τα παράλια Τύρου και Σιδώνας. Αυτοί... «κούτσαινταν και στα δύο πόδια» και τιμούσαν, από τη μία, σε κάποιο

βαθμό τα έθιμα των Ιουδαίων, αλλά, από την άλλη, δεν είχαν απομακρυνθεί πλήρως από την κατηγορία για ειδωλολατρία. Έγινε λοιπόν η χειροτονία ενώ ήταν όλοι αυτοί παρόντες και τοποθετήθηκαν διδάσκαλοι σε όλη τη γη. Το οποίο βεβαίως και έκαναν, καλώντας, από τη μία, τους Ιουδαίους από την λατρεία του μωσαϊκού νόμου, ενώ, από την άλλη, τους λάτρεις των δαιμόνων από την ελληνική πλάνη, στην επίγνωση της αλήθειας» (Κ). Της παράλιας εξυπακούεται χώρας (g).

(4) «Ήλθαν να τον ακούσουν, αυτό είναι η ψυχική θεραπεία, και να θεραπευτούν από τις ασθένειές τους, αυτό είναι η σωματική» (Θφ). Εκείνοι οι οποίοι δεν έχουν κοντά τους κήρυγμα καλό, ενδείκνυται να οδοιπορήσουν ή να ταξιδέψουν μακριά, για να βρουν τέτοιο, παρά να στερηθούν αυτό. Αξίζει να βαδίσει κάποιος μακρά οδό για να ακούσει τον λόγο του Θεού και να παραμερίσει άλλες εργασίες για αυτόν.

Λουκ 6.18 καὶ οἱ οχλούμενοι⁽¹⁾ ἀπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ⁽²⁾ ἐθεραπεύοντο·

Μετάφραση: Ήταν μάλιστα εκεί και πολλοί που υπέφεραν από ακάθαρτα δαιμονικά πνεύματα. Και θεραπεύονταν.

(1) Και αυτό όπως και όλα τα προηγούμενα (όχλος μαθητών και το πλήθος του λαού) αποδίδεται συντακτικά στο έστη=στάθηκε ο Ιησούς και όχλος μαθητών και πλήθος πολύ και όσοι ενοχλούνταν... (δ). Υπάρχει και η γραφή: και οι ενοχλούμενοι υπό πνευμάτων ακαθάρτων εθεραπεύοντο.

(2) Ο σύνδεσμος «και» είναι αναγκαίος εδώ. Διότι αν παραλειφθεί αυτός, παρουσιάζονται μόνο οι δαιμονισμένοι ότι θεραπεύονταν, ενώ σύμφωνα με τον επόμενο στίχο θεραπεύονταν όλοι (δ).

Λουκ 6.19 καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἄπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι⁽¹⁾ δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο⁽²⁾ καὶ ἰᾶτο⁽³⁾ πάντας⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κι όλος ο λαός ζητούσε να τον αγγίξει, διότι ως Θεάνθρωπος ήταν πηγή χάριτος και δυνάμεως. Και δεν είχε ανάγκη να τα δανεισθεί αυτά από άλλον, αλλά η δύναμη αυτή έβγαινε από πάνω του και τους γιάτρευε όλους.

(1) Αιτιολογεί το γιατί όλος ο όχλος ζητούσε να τον αγγίξει.

(2) «Διότι οι μεν προφήτες και οι άλλοι άγιοι, δεν είχαν δύναμη να βγαίνει από αυτούς· διότι δεν ήταν οι ίδιοι πηγές δυνάμεων. Ο Κύριος όμως είχε δύναμη να

βγαίνει από τον ίδιο. Διότι αυτός ο ίδιος ήταν η πηγή της δύναμης. Αφού βεβαίως οι προφήτες και οι άγιοι δέχονταν μάλλον δύναμη από ψηλά» (Θφ). «Δεν δανειζόταν δηλαδή δύναμη από άλλον ο Χριστός, αλλά επειδή ο ίδιος ήταν από τη φύση του Θεός, έστω και αν έγινε σάρκα, στέλνοντας προς τους αρρώστους την δύναμη, τους θεράπευε όλους» (Κ).

(3) Υποκείμενο του ιᾱτο είναι όχι ο Ιησούς, αλλά η δύναμη (g). Υπάρχει το σύνολο της χάρης στο Χριστό και δύναμη θεραπευτική σε αυτόν, και ξεχύνονται από αυτόν άφθονα και πλούσια, ώστε να επαρκούν και για όλους τους ανθρώπους και για τον καθένα τους χωριστά.

(4) Το μάτι της θεότητας που ήταν μέσα του, το οποίο βλέπει τα πάντα, παρακολουθούσε όλους όσους τον άγγιζαν. Έτσι ώστε η θεραπευτική του αυτή δύναμη και ενέργεια, εκδηλωνόταν σε κάθε περίπτωση σύμφωνα με την υπερφυσική γνώση και θέλησή του (ο).

Λουκ 6.20 Καὶ αὐτὸς⁽¹⁾ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ⁽²⁾ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ⁽³⁾ ἔλεγεν⁽⁴⁾, Μακάριοι οἱ πτωχοί⁽⁵⁾, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν⁽⁶⁾ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση: Τότε αυτός, αφού σήκωσε τα μάτια του και τα προσήλωσε στους μαθητές του, άρχισε να τους λέει: Πανευτυχείς και μακάριοι είστε εσείς οι πτωχοί, που δεν επαίρεσθε από τα πλούτη, αλλά εξαρτάτε ταπεινά τον εαυτό σας από τον Θεό και έχετε στηριγμένη την ελπίδα σας στην πρόνοιά του. Και είστε μακάριοι, διότι είναι δική σας η βασιλεία του Θεού.

(1) Η ακόλουθη ομιλία ονομάστηκε ομιλία της πεδιάδας, όχι εξ' ολοκλήρου δικαιολογημένα, διότι δεν είναι βέβαιο, ότι ο τόπος ο πεδινός υπήρξε πεδιάδα στους πρόποδες του όρους. Ποια είναι η σχέση της με την επί του όρους ομιλία; Παραθέτουμε στη συνέχεια τις κύριες υποθέσεις, οι οποίες διατυπώθηκαν για εξήγηση των ομοιοτήτων και διαφορών, οι οποίες παρατηρούνταν ανάμεσα στις δύο αυτές ομιλίες. α) Οι δύο αυτοί λόγοι εκφωνήθηκαν σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους και πρέπει να διακρίνονται μεταξύ τους. β) Είναι δύο λόγοι, που εκφωνήθηκαν όμως την ίδια ημέρα και ο μεν Ματθαίος διέσωσε σε μας την προς τους μαθητές ιδιαίτερη ομιλία, που έγινε στο όρος, ενώ ο Λουκάς αυτήν που έγινε στα πλήθη μετά από κάποιες ώρες. Την γνώμη αυτή εισηγήθηκε πρώτος ο Αυγουστίνος. γ) Είναι δύο διαφορετικές περιλήψεις με παρεμβολές και αποσιωπήσεις, ενός και του ίδιου λόγου (Schleirmacher). δ) Είναι αναθεωρήσεις μίας και της ίδιας περίληψης, στην οποία ο μεν Ματθαίος πρόσθεσε και άλλο υλικό από άλλες πηγές, ενώ ο Λουκάς

ίσως αποσιωπά από αυτήν κάποια τμήματα. ε) Ο Ματθαίος παρέχει συστηματική έκθεση λόγων του Κυρίου που λέχθηκαν σε διάφορες περιστάσεις και ο Λουκάς αναφέρει τα λόγια μερικών από αυτές τις περιστάσεις. Πλήθος άλλο ερμηνευτών, ανάμεσα στους οποίους και οι Χ., Ω., β., Λούθηρος κλπ υποστήριξαν, ότι τα κύρια τμήματα των δύο αυτών ομιλιών που εκθέτουν οι Ματθαίος και Λουκάς, προέρχονται από μία και την ίδια ομιλία (ρ).

(2) Το «αφού σήκωσε τα μάτια» πρέπει να συνδεθεί με το «στους μαθητές του». «Σήκωσε τα μάτια προς αυτούς και πριν το λόγο με το γλυκό βλέμμα, τούς ελκύει στην ακρόαση» (Ε).

(3) Κυρίως προς τους μαθητές απευθύνει τα λόγια του, αν και βαθμιαία ο ορίζοντας του λόγου διευρύνεται, χωρίς ο Λουκάς να φροντίζει στο μεταξύ, να δηλώσει πότε γίνεται αυτό. Φυσικό είναι να θεωρήσουμε ότι η διεύρυνση αυτή γίνεται στο σ. 24, όπου με τα «ουαί (αλίμονο)» περιλαμβάνονται και άλλα πρόσωπα (L). Οπωσδήποτε οι μακαρισμοί του Λουκά δεν θα ήταν αληθινοί εάν απευθύνονταν στο μικτό πλήθος. Για τους πιστούς και αφοσιωμένους Χριστιανούς η φτώχεια, η πείνα, η λύπη και οι διωγμοί είναι πραγματικές ευλογίες. Για τους άλλους μπορεί να είναι απλώς στείρα και άκαρπα παθήματα (ρ). «Μετά την εκλογή των μαθητών, ρυθμίζει αυτούς και με τους μακαρισμούς και με τη διδασκαλία σε πιο πνευματική κατάσταση» (Θφ).

(4) Το σύνολο των μακαρισμών όπως και πιο κάτω των απειλών του Λουκά, δείχνει ότι είναι οι ίδιοι μακαρισμοί του Κυρίου, τους οποίους ο Ματθαίος αναφέρει, που κατανοήθηκαν πιο σωματικά από τους Γαλιλαίους μαθητές, των οποίων την παράδοση ο Λουκάς ακολούθησε. Είναι όμως και αυτοί αληθινοί, στο ότι είναι η εξωτερική μορφή της εσωτερικής κατάστασης, την οποία οι μακαρισμοί στον Ματθαίο προϋποθέτουν (δ). Όταν λάβουμε υπ' όψη ότι και ο Ματθαίος και ο Λουκάς διέσωσαν σε μας δικές τους περιλήψεις της ομιλίας του Κυρίου, εξηγούνται οι διαφορές αυτές πλήρως και δεν υπάρχει ανάγκη να υποθέσουμε, ότι «είναι διαφορετικοί οι μακαρισμοί αυτοί από αυτούς που είναι γραμμένοι στο κατά Ματθαίον» (Ζ). Αλλά «μιλούν έτσι οι ευαγγελιστές, όχι ερχόμενοι σε αντίθεση μεταξύ τους, αλλά μοιράζουν πολλές φορές τις διηγήσεις· και άλλοτε μεν βαδίζουν με τα ίδια κεφάλαια, άλλοτε πάλι αυτό που παρέλειψε κάποιος, το βάζει άλλος στα δικά του συγγράμματα· έτσι ώστε να μην μπορέσει να ξεφύγει της προσοχής κανένα από τα αναγκαία σε αυτούς που πιστεύουν στο Χριστό» (Κ).

(5) «Φαίνεται ότι ονομάζει εδώ φτωχούς, αυτούς που είναι υπεράνω της αγάπης για το κέρδος και οι οποίοι είναι αφιλόγυροι» (Κ)· «αυτούς που δεν είναι φίλοι του πλούτου, τους θεληματικά φτωχούς» (Ζ). «Θα μπορούσαν λοιπόν να είναι αυτοί, όσοι

αδιαφόρησαν για όλα τα πολύτιμα της παρούσας ζωής, αυτοί που είναι φτωχοί με την μετριοφροσύνη, αυτοί που έφτασαν στο έπακρο της ακτημοσύνης για την κατά Θεόν φιλοσοφία... Τέτοιους έκανε αυτούς τους πρώτους που έγιναν μαθητές του· για αυτό και μπροστά τους έλεγε: «δική σας είναι η βασιλεία του Θεού». Διότι το «δική σας» λεγόταν δεικτικά προς παρόντες» (Ε). «Διότι έπρεπε, έπρεπε, εφόσον αυτοί επρόκειτο να διαγγείλουν παντού το σωτήριο και ευαγγελικό κήρυγμα, να έχουν φρόνημα αφιλόπλουτο και χωρίς απασχολήσεις την επιθυμία για τα ανώτερα» (Κ). Είστε φτωχοί. Αφήσατε τα πάντα για να με ακολουθήσετε. Αρκείστε να ζείτε μαζί μου με ελεημοσύνες και εισφορές. Από το ότι υπηρετείτε εμένα, δεν περιμένετε να τύχετε κοσμικών προτιμήσεων και διακρίσεων. Αντιθέτως πρέπει να εργάζεστε σκληρά και να αντιμετωπίζετε στερήσεις, όπως όλοι οι φτωχοί. Αλλά για όλα αυτά είστε μακάριοι. Είστε πανευτυχείς μέσα στη φτώχεια σας. Διότι κάθε ζημιά και απώλεια υλική, την οποία θα υποστείτε, θα ανταμειφθεί γενναία. Όλες οι παρηγοριές και χάριτες της βασιλείας στη ζωή αυτή και όλες οι δόξες και χαρές της βασιλείας στη μέλλουσα ζωή θα είναι δικές σας. Εξίσου σοβαρή ερμηνεία: Για σας τους μαθητές μου η φτώχεια είναι πραγματική ευλογία, διότι σας διατηρεί σε άμεση εξάρτηση από το Θεό και σας υποβοηθά να είστε αληθινά υπήκοοί του. Δες Ψαλμ. οα 12,13 (ρ). Όχι διότι η φτώχεια και οι θλίψεις είναι από μόνες τους τίτλος που δίνει δικαιώματα στη θεία ευλογία, αλλά διότι διαθέτουν την ψυχή σε συναισθήματα ταπεινά, τα οποία κάνουν αυτήν κατάλληλη για να δεχτεί αυτήν. Όπως από την άλλη, η ευτυχία και τα πλούτη διαθέτουν την καρδιά σε συναισθήματα αγερωχίας και σκληρά. Στο γεγονός αυτό της πείρας, βασίζονται πάρα πολλά χωρία της Π.Δ., στα οποία οι φτωχοί και πιεζόμενοι παρουσιάζονται να προτιμώνται από το Θεό (g).

(6) Είναι ήδη δική σας. Αλλά η βασιλεία του Θεού δεν είναι ακόμη δική τους στην πληρότητά της, αλλά εν μέρει μόνο. Για εκείνα όμως τα στοιχεία, τα οποία δεν βρίσκονται ακόμη υπό την κατοχή τους, δίνεται υπόσχεση στους ακόλουθους μακαρισμούς (ρ).

Λουκ 6.21 μακάριοι οί πεινῶντες⁽¹⁾ νῦν, ὅτι χορτασθήσεσθε⁽²⁾. μακάριοι οί κλαίοντες⁽³⁾ νῦν, ὅτι γελάσετε.

Μετάφραση: Μακάριοι είστε εσείς που πεινάτε τώρα και υπομένετε καρτερικά και χωρίς να γογγύζετε τις στερήσεις και τις ανάγκες της φτώχειας, διότι θα χορτάσετε με τα πνευματικά αγαθά της ουράνιας βασιλείας. Μακάριοι είστε εσείς που κλαίτε τώρα για τα αμαρτήματά σας και τις δοκιμασίες που δέχεσθε με ευγνωμοσύνη από τον Θεό, ο οποίος μ' αυτές σας παιδαγωγεί, διότι θα γελάσετε και θα χαρείτε στην άλλη ζωή.

(1) Στον Ματθαίο «μακάρισε αυτούς που πεινούν και διψούν την δικαιοσύνη... ενώ εδώ αυτούς που απλώς πεινούν, δηλαδή αυτούς που πεινούν επειδή με τη θέλησή τους είναι φτωχοί και υπομένουν» (Ζ). «Αυτούς που πεινούν, λόγω της ευσέβειας σε αυτόν» (Κ)· τους μαθητές, στους οποίους η πείνα και η στέρση είναι απόδειξη δικαιοσύνης, διότι δεν θέλησαν να κερδίσουν ό,τι ανήκει σε άλλους, αλλά μάλιστα βοήθησαν αυτούς και για αυτό στερούνται σήμερα αυτοί (δ). Εξίσου σοβαρή ερμηνεία και η επόμενη: Πεινασμένους εννοεί εκείνους, τους οποίους η φτώχεια καταδικάζει σε ζωή μόχθου και στερήσεων. Όπως και κλαίοντας εννοεί εκείνους, οι οποίοι βρίσκονται κάτω από το βάρος των δοκιμασιών της ζωής (g). Εννοείται, ότι οι μακαρισμοί απευθύνονται σε μαθητές του Χριστού και συνεπώς σε ανθρώπους που δέχονται τις στερήσεις και τις θλίψεις με διάθεση υποταγής στο θείο θέλημα.

(2) Αυτοί «θα χορτάσουν με απόλαυση αιώνια» (Ζ) «δηλαδή θα απολαύσουν τα αγαθά που θα τους δοθούν, νοητά βεβαίως, εννοείται, και πνευματικά» (Κ). Και στις τέσσερεις περιπτώσεις, στις οποίες αναφέρονται οι μακαρισμοί, παρόλο που οι θλίψεις που υπομένονται είναι εξωτερικές και σωματικές, όμως οι αμοιβές με τις οποίες βραβεύονται είναι πνευματικές (p).

(3) Ο Ματθαίος γράφει πενθούντες, αλλά το κλαίοντες υπονοεί εξωτερικό ξέσπασμα της λύπης, όπως και το «θα γελάσετε» αναφέρεται σε εξωτερική εκδήλωση της χαράς. Παρόλο που στους Ο' το γελάω είναι συνηθισμένο, στην Κ.Δ. το βρίσκουμε μόνο εδώ και στο σ. 25 (p). «Ισχυριζόμαστε βεβαίως, ότι αυτοί που κλαίνε, δεν είναι αυτοί που τα μάτια τους βγάζουν δάκρυα· διότι αυτό είναι συνηθισμένο και συμβαίνει σε όλους, σε πιστούς και άπιστους, όταν βεβαίως γίνει κάτι από αυτά που συνηθίζουν να προκαλούν λύπη. Αλλά είναι εκείνοι μάλλον, οι οποίοι αποφεύγουν τον διασκεδαστικό και διεφθαρμένο και με σαρκικές απολαύσεις τρόπο ζωής... Αυτούς που αρνούνται την τρυφή και την αφοσίωση στα σαρκικά και σχεδόν κλαίνε λόγω τους μίσους των κοσμικών πραγμάτων, αυτούς λέει ο Σωτήρας ότι είναι μακάριοι» (Κ).

Λουκ 6.22 μακάριοί έστε⁽¹⁾ όταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ όταν ἀφορίσωσιν⁽²⁾ ὑμᾶς καὶ ὀνειδίσωσιν⁽³⁾ καὶ ἐκβάλωσιν⁽⁴⁾ τὸ ὄνομα ὑμῶν⁽⁵⁾ ὡς πονηρὸν ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Μακάριοι είστε όταν σας μισήσουν οι άνθρωποι και όταν σας αφορίσουν και διακόψουν κάθε θρησκευτική και κοινωνική σχέση μαζί σας και όταν σας βρίσουν και όταν σας δυσφημήσουν και σας βγάλουν κακό όνομα και σας

διαπομπεύσουν· και σας τα κάνουν όλα αυτά επειδή είστε μαθητές και πιστοί ακόλουθοι του υιού του ανθρώπου.

(1) Ο τέταρτος αυτός μακαρισμός του Λουκά, ο οποίος ανταποκρίνεται στον ένατο του Ματθαίου, αναφέρεται ειδικότερα στους μαθητές (L). «Επειδή επρόκειτο αυτοί, λόγω του νέου κηρύγματος, να διώκονται και να πολεμούνται από όλους, τους ασφάλιζε από πριν και τους προανήγγειλε όσα θα γίνονταν και τους αξίωνε μακαρισμών» (E). «Έτσι ώστε όταν έλθει ο καιρός, κατά τον οποίο επρόκειτο να γίνουν αυτά από κάποιους, να μην πέσουν σε ανόητη αμέλεια, για αυτό προαναγγέλλει χρήσιμα ότι και η έφοδος των λυπηρών, θα έχει μισθό και θα τους είναι ωφέλιμη» (K). Σχηματίζεται εδώ έντονο κλιμακωτό σχήμα με τα ρήματα μισήσωσιν, αφορίσωσιν, ονειδίσωσιν, εκβάλωσι το όνομά υμων (ο).

(2) Το αφορίζω χρησιμοποιείται και με καλή έννοια (Πράξ. ιγ 2, Ρωμ. α 1, Γαλ. α 15) και με κακή, όπως εδώ (p). Πρέπει να το πάρουμε εδώ με πολύ γενική έννοια (L). «Θα σας αφορίσουν από τους εαυτούς τους, δηλαδή από την φιλία και τη σχέση με τους εαυτούς τους» (K). Εφόσον η θρησκεία και το έθνος αποτελούσαν ένα, έχαναν οι αφοριζόμενοι συγχρόνως και τα δύο. Στους Ιουδαίους, που αποτελούσαν θρησκευτική κοινότητα στο ρωμαϊκό κράτος, ο αφορισμός δεν συνεπαγόταν και την εξορία μακριά από τα όρια του κράτους. Αλλά και στους εθνικούς μπορούσε κάποιος να είναι αποκηρυγμένος, χωρίς να είναι και εξορισμένος (L). Στους Ιουδαίους ο αφορισμός από τη συναγωγή συνεπαγόταν αμέσως και την διακοπή κάθε κοινωνικής σχέσης (g).

(3) «Θα σας βρίσουν ως πλάνους και απατεώνες» (K). Πρέπει να περιμένετε από τους κακούς ανθρώπους να σας μισούν, διότι η διδασκαλία σας και η ζωή σας είναι έλεγχος και καταδίκη για αυτούς. Και όσοι μεν από αυτούς έχουν στα χέρια τους εξουσία, και μάλιστα εκκλησιαστική, θα σας αφορίσουν· θα σας εξαναγκάσουν να χωριστείτε από αυτούς και θα ρίξουν εναντίον σας τις πιο ατιμωτικές κατηγορίες, ώστε να σας αναθεματίσουν, ως σκανδαλώδεις και αδιόρθωτους παραβάτες και εγκληματίες. Θα πράξουν μάλιστα αυτό το τελευταίο με κάθε επισημότητα και με επικλήσεις του ουρανού, ώστε να καταστήσουν πιστευτό στον κόσμο και σχεδόν πιστευτό και σε σας τους ίδιους, ότι ο ουρανός επικύρωσε τον αναθεματισμό σας. Αυτή φαίνεται αν είναι η ειδικότερη έννοια της φράσης «θα σας αφορίσουν». Από την άλλη όσοι δεν έχουν τέτοια εξουσία, δεν θα παραλείψουν να δείξουν την κακία τους όσο περισσότερο τους είναι δυνατόν. Διότι θα σας βρίσουν, θα σας αποδώσουν τα βρωμερότερα εγκλήματα, παρά την αθωότητά σας· θα διαβάλουν το όνομά σας και θα σας συκοφαντήσουν. Και θα πράξουν το παν για να σας καταστήσουν μισητούς.

(4) Εκβάλλω το όνομα είναι όπως και στη συνήθεια μέση φράση, που σημαίνει, βγάζω στην κοινωνία το μέχρι τότε άγνωστο όνομα κάποιου για καλό ή κακό. Εδώ που προστίθεται το «ως πονηρό»= θα σας κατασυκοφαντήσουν και προς τους άλλους, για να σχηματίσουν κακή γνώμη για σας (δ). «Έβαλε πολύ τον μισθό, όχι μόνο για διωγμούς, ούτε μόνο για πληγές, ούτε για φυλακίσεις και φόνους και σφαγή, αλλά και μόνο για βρισιά και για λόγια κοροϊδευτικά» (X).

(5) Ή, το όνομά σας σημαίνει το όνομα, με το οποίο είστε γνωστοί ως μαθητές μου, ως Χριστιανοί· Χριστιανός ή ναζαρινός ήταν όνομα κακής φήμης (ρ). Ή, το όνομα φανερώνει εδώ το πρόσωπο, του οποίου σύμβολο είναι το όνομα (δ). Εννοεί το ατομικό όνομα κάθε πιστού, διότι αν δεχτούμε ως όνομα το συλλογικό όνομα του Χριστιανού, τότε οι ακόλουθες λέξεις: λόγω του υιού του ανθρώπου, θα ήταν ταυτολογία (g).

(6) «Όταν σας κάνουν αυτά που λέχθηκαν, όχι για κάποια κακία δική σας, αλλά λόγω εμού, επειδή είστε δικοί μου» (Z). «Θα παρουσιάζουν άψογη ζωή ώστε ούτε στους εχθρούς, που κυνηγούν αφορμές συκοφαντίας, να μην παρέχουν δικαιώματα εναντίον τους· όμως επρόκειτο να διώκονται και να πολεμιούνται για μόνη την ομολογία σε αυτόν και λόγω των εντολών του, και θα δυσφημούνται και θα υπομένουν κάθε κοροϊδία και βρισιές και εξευτελισμούς, όχι για δικά τους αμαρτήματα, αλλά για τον ενάρετο και τέλειο και γεμάτο δικαιοσύνη τρόπο ζωής τους» (E), αυτοί θα είναι μακάριοι.

Λουκ 6.23 χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε⁽¹⁾, ἰδοὺ⁽²⁾ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ τὰ αὐτὰ⁽³⁾ γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις⁽⁴⁾ οἱ πατέρες⁽⁵⁾ αὐτῶν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Χαρείτε την ημέρα εκείνη και σκιρτήστε από τη μεγάλη σας χαρά. Διότι, ιδού, ο μισθός σας και η ανταμοιβή σας θα είναι μεγάλη στον ουρανό· αφού μάλιστα και οι πρόγονοι των σημερινών διωκτών σας τα ίδια έκαναν στους προφήτες, που τίμησε και βράβευσε ο Θεός.

(1) Χαρείτε και από τη χαρά σκιρτήστε. Αυτό δείχνει τον μεγάλο βαθμό της χαράς, τον οποίο οφείλουν να έχουν (δ).

(2) Η λέξη διεγείρει την προσοχή (δ).

(3) Υπάρχει και η γραφή κατά ταύτα= «Σύμφωνα με αυτά που λέχθηκαν, δηλαδή το μίσος, ο αφορισμός, που σημαίνει ο χωρισμός από τους εαυτούς τους και τα

υπόλοιπα» (Ζ). Κατά τα αυτά= με τον ίδιο τρόπο τα ίδια (g). Η φράση είναι αποκλειστική του Λουκά. Δες στ 26,ιζ 30, Πράξ. ιδ 1 (το αυτό=το ίδιο) (L). Σας κακομεταχειρίζονται όπως ακριβώς και τους προφήτες. Αυτό όμως αποτελεί απόδειξη για σας, ότι περπατάτε στο ίδιο πνεύμα και στα ίδια ίχνη των προφητών, για αυτό και έχετε στους ανθρώπους την ίδια τύχη με εκείνους. Αλλά οι ζημιές και οι απώλειές σας για το Χριστό δεν θα διαρκέσουν μέχρι τέλους. Θα ανταμειφθείτε πλούσια για αυτές στη βασιλεία των ουρανών. Όχι μόνο οι υπηρεσίες τις οποίες προσφέρατε στο Χριστό, αλλά πολύ περισσότερο και τα παθήματά σας για τη δόξα του, θα λογαριαστούν στο ενεργητικό σας από τον αγωνοθέτη Θεό.

(4) «Πρόσταζε τους γνωστούς του να έχουν θάρρος, θυμίζοντας τους την κατάλληλη ώρα, όσα έπαθαν οι προφήτες του Θεού· έτσι ώστε, με την σύγκριση με εκείνους και αυτοί να έχουν τις ίδιες ελπίδες με εκείνους» (Ε). Διότι οι προφήτες «πριν από αυτούς όταν μετέφεραν τα θεία και ουράνια λόγια στους Ισραηλίτες, διώχτηκαν, πριονίστηκαν, πέθαναν με φόνο μαχαιριού και υπέμεναν εξευτελισμούς που γίνονταν άδικα εις βάρος τους. Επομένως τους δίνει να καταλάβουν το εξής, ότι αυτών των οποίων θα γίνονταν μιμητές, αυτών θα γίνονταν και συμμέτοχοι· και δεν θα στερηθούν τα προφητικά στεφάνια αν βαδίσουν τον πατημένο από εκείνους δρόμο» (Κ). Πρέπει να χαρείτε όχι μόνο από την άποψη ότι θα έχετε τις ίδιες αμοιβές με τους προφήτες, αλλά και διότι θα έχετε συντροφιά τόσο εκλεκτά πρόσωπα, οι οποίοι προηγήθηκαν από σας και μαζί με τους οποίους πρόκειται να συγκαταριθμηθείτε (ο).

(5) Μιλά για τους Ισραηλίτες ως μέλη της ανθρωπότητας. Και όταν λέει οι πατέρες τους, εννοεί τους πατέρες των Ισραηλιτών που εκπροσωπούν αυτούς από τους ανθρώπους που κάθε εποχή γενικώς διώκουν τους ανθρώπους του Θεού.

(6) Η αντωνυμία αυτών, έχει μέσα της την ιδέα, ότι οι διωκόμενοι μαθητές ανήκουν ήδη σε άλλη τάξη πραγμάτων, ξένη με τους διώκτες. Το «αυτών» ακόμη αποτελεί την μετάβαση στα «ουαί» που ακολουθούν εναντίον των αρχηγών της παρούσας τάξης (g).

Λουκ 6.24 Πλήν⁽¹⁾ οὐαὶ ὑμῖν⁽²⁾ τοῖς πλουσίοις⁽³⁾, ὅτι ἀπέχετε⁽⁴⁾ τὴν παράκλησιν⁽⁵⁾ ὑμῶν.

Μετάφραση: Αλίμονο όμως σε σας τους πλουσίους, που χρησιμοποιείτε εγωιστικά τον πλούτο σας για να υπηρετείτε τις σαρκικές σας ανέσεις και απολαύσεις. Αλίμονο σας, διότι, αφού στη ζωή αυτή βρίσκετε πλήρη και τέλεια παρηγοριά στον πλούτο, δεν μένει να ελπίζετε τίποτε στην άλλη ζωή.

(1) Πρέπει να μεταφραστεί με το «αλλά», και με αυτό εξαιρεί από τους προηγούμενους μακαρισμούς τα στη συνέχεια σημειούμενα πρόσωπα (g). Τίποτα δεν μας παρέχει το δικαίωμα να βεβαιώσουμε ότι δεν ήταν παρόντα εκεί και πρόσωπα, στα οποία είχαν πλήρη εφαρμογή αυτά τα «ουαί». Είναι δυνατόν κάποιοι κατάσκοποι και αντίπαλοι από την Ιουδαία να είχαν εισχωρήσει στο ακροατήριο. Αλλά και αν δεν ήταν παρόντα τέτοια πρόσωπα, είναι δυνατόν τα «ουαί» αυτά να λέχθηκαν ως προειδοποίηση τόσο για εκείνους, οι οποίοι τα άκουγαν, όσο και για τους άλλους, στους οποίους αυτοί που άκουσαν θα τα ανακοίνωναν (p). Άλλωστε «αφού προανήγγειλε ότι η κατά Θεόν φτώχεια είναι αίτια κάθε αγαθού και αφού είπε, ότι το να πεινούν και να κλαίνε, δεν θα μείνει χωρίς μισθό στους αγίους, μεταφέρει τον λόγο στα αντίθετα από αυτά, και δείχνει ξεκάθαρα ότι αυτά προκαλούν κόλαση και τιμωρία, έτσι ώστε, με την επιθυμία των στεφανιών και με τον πόθο του μακαρισμού, από τη μία, να ελκύονται προς τους κόπους... ενώ από τον φόβο της κόλασης που επικρέμαται, από την άλλη, να αποφεύγουν τον πλούτο και το να βρίσκονται σε απολαύσεις και γέλια, δηλαδή σε τέρψεις κοσμικές» (K).

(2) =Τι κακά και τι όλεθρος σας αναμένει (δ). «Δες πώς με τα «ουαί» μάς έδειξε τι μεγάλη τιμωρία θα περιμένει αυτού του είδους τους ανθρώπους. Διότι αυτό το «ουαί», είναι θρηνητικό επιφώνημα» (X).

(3) Πλούσιους λέει αυτούς που στηρίζονται στα πλούτη τα οποία έχουν σε αφθονία και αντί με αυτά να υπηρετούν το Θεό και τον πλησίον, υπηρετούν τις δικές τους επιθυμίες. «Πλουσίους ονομάζει τώρα, αυτούς που δεν δίνουν τίποτα, αυτούς που λιώνουν για τον πλούτο, αυτούς που πλουτίζουν για κακό» (Z). Είναι γεγονός ότι αυτοί που αντιτάχθηκαν στο Χριστό προέρχονταν κυρίως από την τάξη των πλουσίων, όπως και αυτοί που καταπίεσαν τους πρώτους Χριστιανούς. Δες Ιακ. ε 1-6. Αλλά οι περιπτώσεις του Ιωσήφ και του Νικοδήμου δείχνουν, ότι οι πλούσιοι από μόνοι τους δεν αποκλείονται από την βασιλεία (p).

(4) Πήρατε στο ακέραιο· απολάυσατε πλήρως, ώστε δεν απομένει πλέον τίποτα να έχετε.

(5) Την φτωχή παρηγοριά, που προέρχεται από τα πλούτη, στα οποία στήριξαν την ελπίδα και πεποίθησή τους. Αυτήν μόνο έχουν και στερούνται κάθε θησαυρού στους ουρανούς (p). «Μπορούμε λοιπόν να δούμε αυτό, να απεικονίζεται καλά σαν σε πίνακα, στην παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου. Διότι πήρες πλήρως, λείει προς τον πλούσιο, τα αγαθά σου στη ζωή σου και ο Λάζαρος τα κακά· τώρα λοιπόν αυτός εδώ παρηγοριέται, ενώ εσύ νιώθεις οδύνη... Και βεβαίως ο Σωτήρας σε αυτούς που έχουν τον επίγειο πλούτο, υπέδειξε οδό σωτηρίας λέγοντας· Κάνετε φίλους σας

από τον άδικο μαμωνά, για να σας υποδεχτούν στις αιώνιες κατοικίες τους (Λουκ. 16,9)» (Κ). Η ανοησία των ανθρώπων του κόσμου συνίσταται στο να θεωρούν την απόλαυση των υλικών αγαθών σαν την μόνη παρηγοριά τους και να στηρίζουν την ευτυχία τους σε αυτά, θεωρώντας αυτά σαν το ύψιστο αγαθό, καυχώμενοι για αυτά και τοποθετώντας τον ουρανό και τον παράδεισό τους πάνω στη γη, παραμερίζοντας ως δευτερεύουσας αξίας την παρηγοριά του Θεού και μη υπολογίζοντας διόλου τα πνευματικά και ουράνια αγαθά. Όταν θα φύγουν από τον παρόντα κόσμο, θα στερηθούν από την παρηγοριά τους αυτή, θα μπει τέρμα στις ανέσεις τους και τίποτα άλλο δεν θα απομείνει σε αυτούς παρά μόνο η αιώνια αθλιότητα και ο βασανισμός.

Λουκ 6.25 οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι⁽¹⁾, ὅτι πεινάσετε⁽²⁾. οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν⁽³⁾, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλίμονο σε σας που είστε χορτασμένοι από τις σαρκικές απολαύσεις και ως μόνο σκοπό της ζωής σας βάλατε το "να φάμε και να πιούμε". Διότι θα στερηθείτε τα πνευματικά αγαθά στην άλλη ζωή και θα πεινάσετε. Και σε σας που έχετε ως μοναδικό σκοπό της ζωής σας τη σαρκική χαρά και γελάτε τώρα από τις διασκεδάσεις και τις απολαύσεις του σαρκικού σας βίου, ουαί και αλίμονό σας, διότι στην άλλη ζωή θα πενθήσετε και θα κλάψετε.

(1) «Οι χορτάτοι στην παρούσα ζωή» (Ζ). Οι γεμάτοι από τα αγαθά της παρούσας ζωής, των οποίων το γέμισμα δεν αξίζει το όνομα του χορτασμού (b). Είστε γεμάτοι, αλλά όχι και χορτασμένοι. Ο Γρότιος φέρνει ως παράδειγμα εκείνον, στον οποίο ανήκε η επιτάφια επιγραφή «Τόσο έχω όσο έπινα και «.

(2) Αυτό βρήκε μερική και κατά γράμμα επαλήθευση στην πολιορκία της Ιερουσαλήμ. Αλλά αναφέρεται μάλλον στη στέρηση της πνευματικής τροφής της ουράνιας βασιλείας (p). «Θα πεινάσετε στον μέλλοντα αιώνα, αφού εκεί δεν θα απολαύσετε καμία παρηγοριά» (Ζ). Είναι αυτοί γεμάτοι από τον εαυτό τους, χωρίς το Θεό και τον Χριστό. Αλίμονο όμως σε αυτούς, διότι θα πεινάσουν. Μετά από λίγο θα αδειάσουν από όλα αυτά τα αγαθά, για τα οποία τώρα τόσο πολύ καυχούνται. Και όταν θα αφήσουν πίσω τους στον κόσμο αυτόν όλα αυτά, από τα οποία τώρα είναι γεμάτοι, θα πάρουν μαζί τους τέτοιες ορέξεις και επιθυμίες, των οποίων δεν θα βρουν ποτέ την ικανοποίηση στον κόσμο στον οποίο μετά θάνατον θα μεταβούν. Διότι όλες οι απολαύσεις των αισθήσεων, από τις οποίες τώρα είναι αυτοί γεμάτοι, στον άδη θα τους λείψουν ολοτελώς και στον ουρανό θα παραμεριστούν και θα καταργηθούν.

(3) =όσοι χαίρονται με κοσμική και σαρκική χαρά, επειδή απολαμβάνουν τα επίγεια αγαθά στα οποία μόνα είναι προσκολλημένοι (δ). «Αυτοί που τώρα γελάτε ακόλαστα» (Ζ) για την τωρινή σας επίγεια ευδαιμονία. Αυτοί που δεν γνωρίζουν άλλη χαρά παρά μόνο την σαρκική, την χαρά των αισθήσεων· αυτοί που δεν γνωρίζουν άλλη χρήση των αγαθών αυτού του κόσμου παρά μόνο αυτήν που εξασφαλίζει και αυξάνει την σαρκική αυτή χαρά, η οποία διώχνει από τις καρδιές τους κάθε λύπη, και αυτό ακόμη το κατά Θεόν πένθος, την καλή λύπη την οποία μας προκαλεί η αληθινή μετάνοια.

(4) «Θα κλάψετε τότε που θα κολάζεστε. Ο κλαυθμός είναι πιο έντονο από το πένθος· ή, πένθος μεν είναι ο ήσυχος θρήνος, ενώ κλαυθμός ο θρήνος με φωνές» (Ζ). Η αμαρτία δεν συνίσταται στο γέλιο από μόνο του, αλλά στους κοσμικούς σκοπούς και απολαύσεις, τα οποία στεφόμενα από επιτυχία διασκορπίζουν τις σοβαρές σκέψεις και γεμίζουν τη διάνοια με ματαιότητα και διάχυση.

Λουκ 6.26 οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι⁽¹⁾, κατὰ τὰ αὐτὰ⁽²⁾ γὰρ ἐποιοῦν τοῖς ψευδοπροφήταις⁽³⁾ οἱ πατέρες αὐτῶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλίμονό σας όταν σας επαινέσουν ὅλοι οι ἄνθρωποι, και αυτοί ακόμη που για τις κακές τους πράξεις είναι ἄξιοι ἐλέγχων. Αλίμονό σας, διότι τα ίδια ακριβῶς ἔκαναν και στου ψευδοπροφήτες οι πρόγονοι των σημερινῶν Ιουδαίων. Τους επευφημοῦσαν δηλαδή και τους επικροτοῦσαν ὅλοι, επειδὴ ἐκεῖνοι τους ἔλεγαν αὐτά που τους ἄρεσαν και κολάκευαν τις αδυναμίες τους προδίδοντας την ἀλήθεια.

(1) «Εὖν εἶστε κακοί· Αλίμονο σε σας, λέει, όταν σας καλολογοῦν επειδὴ θα εἶστε ἀρεστοί σε αὐτούς και ὄχι στο Θεό. Διότι ὅπως ακριβῶς εἶναι μακάριος αὐτός που ἄδικα βρίζεται, ἔτσι πάλι εἶναι ἄθλιος αὐτός που ἄδικα δοξάζεται» (Ζ). «Και δεσ την ακρίβεια του ρητοῦ. Δεν εἶπε απλῶς οι ἄνθρωποι, ἀλλά, Ὅλοι οι ἄνθρωποι. Διότι δεν εἶναι δυνατόν ο ἐνάρετος, ο οποίος βαδίζει τη στενή και γεμάτη δυσκολίες οδὸ και ἀκολουθεῖ τις ἐντολές του Χριστοῦ, να ἐπαινείται και να θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους... Διότι η δόξα ἀπὸ ὅλους, θα ἦταν μέγιστη ἀπόδειξη ὅτι δεν ὑπάρχει μεγάλη φροντίδα για την ἀρετή. Διότι πῶς θα ἐπαινούνται ἀπὸ ὅλους ο ἐνάρετος, αν θα ἤθελε να ἀρπάξει αὐτούς που ἀδικοῦνται ἀπὸ αὐτούς που τους ἀδικοῦν, και αὐτούς που βλάπτονται ἀπὸ αὐτούς που θέλουν να τους βλάψουν;» (Χ). Και πῶς εἶναι δυνατόν ο διεφθαρμένος που δεν γνωρίζει την ἀξία της ἀρετῆς, να ἐπαινέσει τον ἐνάρετο; «Διότι αν σε κάθε τέχνη πρέπει να ζητάς ως κριτές τους δημιουργούς, πῶς την εξέταση της ἀρετῆς την ἀφήνεις στους πολλούς;» (Χ). Συνήθως οι πλούσιοι (ή και ὅσοι ἔχουν οποιαδήποτε ἐπιρροή) θαυμάζονται και ἐπαινούνται ἀπὸ ὅλους τους ἰδιοτελεῖς και

σαρκικούς ανθρώπους, οι οποίοι ελπίζουν να κερδίσουν από την εύνοιά τους. Ο έπαινος από τους ανθρώπους του κόσμου δεν αποτελεί εγγύηση για την αξία του επαινουμένου. Μάλλον δείχνει ότι αυτοί που πέτυχαν τον έπαινο αυτόν δεν έχουν εξυψωθεί πάνω από το επίπεδο και τα χαμηλά ιδανικά του κόσμου. Δες Ιω. ιε 19, Ιακ. δ 4 (ρ). «Μην προσπαθούμε λοιπόν αυτό, το να μην ακούμε δηλαδή κακά λόγια, (Διότι αυτό είναι αδύνατον· και διακήρυξη υπάρχει του Χριστού που λέει: Αλίμονό σας, όταν σας λένε καλά όλοι οι άνθρωποι), αλλά να προσπαθούμε να μην δίνουμε εμείς λαβές» (Χ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: κατά ταύτα= «Δηλαδή ομοίως τους δόξαζαν, επειδή προφήτευσαν αυτά που τους άρεσαν» (Ζ).

(3) Ιδιαίτερα ο Κύριος υπονοεί τους γραμματείς και Φαρισαίους, ως αυτούς που συνεχίζουν το έργο των ψευδοπροφητών (g). Οι ψευδοπροφήτες κολάκευαν τους προγόνους σας, μολοντί δεν ζούσαν αυτοί σωστά, και έλεγαν όσα άρεσαν σε αυτούς, για αυτό και δοξάζονταν από αυτούς. Εάν λοιπόν και εσείς δοξάζεστε από όλους, γεννιέται η υπόνοια, ότι δεν λέτε την αλήθεια, αλλά συμμορφώνεστε με τα φρονήματα του κόσμου και προδίδετε τελείως το καθήκον και την αποστολή σας. Θα έπρεπε να επιθυμούμε την επιδοκιμασία των όντως σοφών και αγαθών και να μην είμαστε αδιάφοροι με τις κρίσεις αυτών για μας. Και όπως θα έπρεπε να μην λαμβάνουμε υπ' όψη τις μομφές και τις επικρίσεις των ανόητων και ασύνετων, έτσι θα έπρεπε να μην υπολογίζουμε ούτε τους επαίνους τους.

(4) Όταν οι άνθρωποι μάς επαινούν, μη λησμονούμε, ότι πιθανότερο είναι οι κρίσεις τους να σφάλουν ή να είναι υπερβολικές, αν όχι και ψεύτικες τελείως και μερικές φορές υποκριτικές στις εκδηλώσεις τους. Ανεξάρτητα όμως από αυτό, οι πρακτικές συνέπειες των επαίνων από χριστιανικής άποψης μπορεί να είναι ολέθριες. Πρωτίστως αυτοί υπάρχει κίνδυνος να μας αφαιρέσουν την ταπεινοφροσύνη. Πώς είναι δυνατόν εκείνος, τον οποίο επαινούν όλοι οι άνθρωποι, να γνωρίζει τι είναι η αληθινή ταπεινοφροσύνη; Αν φυγαδευτεί όμως από εμάς η ταπεινοφροσύνη επέρχεται και η απώλεια της εγρήγορσης και της άγρυπνης προσοχής. Εάν δεν συναισθανόμαστε την ασθένεια και ενοχή μας, πώς είναι δυνατόν να αγρυπνούμε; Επιπλέον οι έπαινοι εξασθενίζουν την ψυχή μας, αφαιρώντας την δύναμή της και τον ανδρισμό της. Ο έπαινος προκαλεί αυταρέσκεια και ανάπαυση, τα οποία χαλαρώνουν κάθε προσπάθειά μας που απαιτεί κόπο και βία για την κατόρθωση της αρετής. Αποτέλεσμα επίσης των επαίνων είναι η ψυχή μας να ζει πλέον για αυτούς. Κάνουμε αυτούς ασυναίσθητα κύριο σκοπό των πράξεων και ενεργειών μας και προσκολλόμαστε πλέον στη γη ζώντας για να αρέσουμε στους ανθρώπους και όχι στο Θεό.

Στίχ. 27-38. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Αγάπη προς τους εχθρούς. Όχι κατάκριση.

Λουκ 6.27 ⁽¹⁾ Ἀλλὰ ⁽²⁾ ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν ⁽³⁾, ἀγαπᾶτε ⁽⁴⁾ τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς ⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Σε σας όμως που με ακούτε και έχετε τη διάθεση να ζείτε σύμφωνα με την αλήθεια, επειδή θα αντιμετωπίσετε πολλούς επικριτές και διώκτες, σας λέω να αγαπάτε τους εχθρούς σας, να ευεργετείτε εκείνους που σας μισούν,

(1) Για τους σ. 24-36 δεξ Ματθ. ε 44, 40, 42 και ζ 12 και ε 46,45 και τις εκεί ερμην. σημαιώσεις.

(2) Ο σύνδεσμος «αλλά» μπήκε εδώ σε αντίθεση με αυτούς που ελεεινολογούνται= αυτούς μεν που έχουν τις προαναφερόμενες κακίες, τους ελεεινολόγησα, σε σας όμως λέω... (δ). Ἡ, σύμφωνα με άλλους ερμηνευτές: Παρόλο που εγώ ελεεινολόγησα αυτούς, εσείς όμως δεν πρέπει να μισείτε αυτούς, αλλά οφείλετε να τους αγαπάτε.

(3) Ἡ, απευθύνει τον παρακάτω λόγο σε όλους, και συνεπώς οι ακροατές εδώ είναι οι όχλοι, που σύμφωνα με τον σ. 17 ήλθαν να τον ακούσουν (δ). Ἡ, απευθύνεται σε αυτούς που ακούνε και «πιστεύουν σε μένα» (Ζ), είτε τουλάχιστον σε αυτούς που ακούνε με προσοχή (Schanz).

(4) Για πρώτη φορά τώρα ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη αγαπώ. Δεν πρέπει ποτέ να λησμονείται, ότι «αγάπη» είναι λέξη που γεννήθηκε στον κόλπο της θρησκείας που αποκαλύφθηκε [τον ιουδαϊσμό & χριστιανισμό]. Συναντιέται και στους Ο΄, δεν βρίσκεται όμως πουθενά στις συγγραφές του εθνικού κόσμου (Trench). Το αγαπάν όμως και αγαπάζειν είναι συνηθισμένα στους κλασικούς συγγραφείς. Ο Χριστιανισμός όμως εξευγένισε την έννοια και του αγαπώ και του φιλώ και των παραγώγων από αυτά. Το ρήμα εράω από την άλλη, δεν συναντιέται πουθενά στην Κ.Δ. (ρ).

(5) Εάν ακροατές θεωρήσουμε τους μαθητές, που με ενδιαφέρον ακούνε και υπακούνε τα λόγια του Κυρίου, τότε είναι αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Επειδή ακριβώς οι Απόστολοι επρόκειτο να σταλούν στο κήρυγμα και τους περίμεναν λόγω αυτού πολλοί διώκτες και εχθροί» (Θφ)· «αν συνέβαινε λόγω αυτών των θλίψεων να στενοχωρηθούν οι μαθητές, και έπειτα να θελήσουν να αμυνθούν απέναντι σε αυτούς που τους λύπησαν, δεν θα τους μιλούσαν και θα τους προσπερνούσαν, χωρίς να παρουσιάσουν πλέον σε αυτούς το θείο κήρυγμα και δεν θα τους καλούσαν σε

επίγνωση της αλήθειας» (Κ). Έτσι όμως «θα έσβηνε ο ήλιος του ευαγγελίου. Για αυτό λοιπόν ο Κύριος προλαβαίνοντας, συμβουλεύει τους αποστόλους να μην προχωρούν σε αγώνα εναντίον των εχθρών, αλλά όλα όσα συμβαίνουν να τα υπομένουν γενναία» (Θφ). Οπωσδήποτε όμως η προς τους εχθρούς αγάπη είναι εντολή γενική που επιβάλλεται σε κάθε Χριστιανό.

Λουκ 6.28 εὐλογεῖτε⁽¹⁾ τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς⁽²⁾, προσεύχεσθε υπέρ τῶν ἐπηρεαζόντων⁽³⁾ ὑμᾶς.

Μετάφραση: να εύχεσθε να χαρίζει ο Θεός αγαθά και να ζητάτε τις θείες ευλογίες, για εκείνους που σας καταριούνται, και να προσεύχεσθε για χάρη εκείνων που σας δυσφημούν και με κάθε τρόπο σας βλάπτουν.

(1) Στους Ο' και στην Κ.Δ. έχει την έννοια του επικαλούμαι ευλογίες για κάποιον. Δες Γεν. ιδ 19, κβ 17, μη 9, Ρωμ. ιβ 14, Πράξ. γ 26 (ρ).

(2) Συνηθέστερη γραφή που υποστηρίζεται και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα είναι η: υμάς. Στους κλασικούς όμως το καταριέμαι συντάσσεται με δοτική.

(3) Επηρεάζω=μεταχειρίζομαι κάποιον με πείσμα και κακεντρέχεια (ρ). Πολύ αξιόλογη η επόμενη παρατήρηση. Στους στίχους 27-28 η πρόταση έχει 4 μέρη. Το πρώτο είναι γενικό, που αντιθέτει την αγάπη με την έχθρα. Έρχονται στη συνέχεια το μίσος όπως στο σ 22, η κατάρρα, η οποία υπενθυμίζει τον αφορισμό του σ. 22, η συκοφαντία, η οποία υπενθυμίζει το «βγάζω το όνομα ως πονηρό» του ίδιου στίχου. Ο παραλληλισμός λοιπόν με τον σ. 22 αποτελεί ίσως λόγο να μεταφράσουμε το επηρεάζω με το δυσφημώ. Δες και Ά Πέτρ. γ 16 όπου το επηρεάζω βρίσκεται συνδυασμένο με το «θα σας καταλαλούν ως κακοποιούς» (L).

Λουκ 6.29 τῷ⁽¹⁾ τύπτοντί⁽²⁾ σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός⁽³⁾ σου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα⁽⁴⁾ μὴ κωλύσης.

Μετάφραση: Σ' εκείνον που σε χτυπά στο ένα σου μάγουλο πρόσφερε του και το άλλο. Και εκείνον που θέλει να σου πάρει το πανωφόρι σου μην τον εμποδίσεις να σου πάρει και το πουκάμισό σου. (Η αγάπη δηλαδή προς τον συνάνθρωπό σου πρέπει να σε κάνει υποχωρητικό πάντοτε και να σε προθυμοποιεί να παραιτείσαι ακόμη και από τα πλέον νόμιμα δικαιώματά σου).

(1) Ενώ στους σ. 27,28 αναφέρεται ο Κύριος στην ενεργό εκδήλωση της αγάπης, στους σ. 29,30 αναφέρεται μάλλον στην παθητική εκδήλωσή της, δηλαδή την μακροθυμία, η οποία ουδέποτε εκδικείται και ανταποδίδει (ρ). Σκιαγραφεί παρ' όλα αυτά την εικόνα μιας αγάπης, η οποία θυσιάζει όλα τα δικαιώματα αυτού που αγαπά, και τον ωθεί στο να μην γνωρίζει κάποιο όριο στην παραχώρηση των δικών του. Τα παραγγέλματα αυτά σύμφωνα με τον Αυγουστίνο αποβλέπουν προπαντός στην προπαρασκευή της καρδιάς. Ό,τι λοιπόν κυρίως θέλει να τονίσει ο Κύριος είναι αυτό, ότι η αγάπη δεν πρέπει να γνωρίζει περιορισμούς και όρια στην αυταπάρνησή της. Εάν υπάρχει όριο σε αυτήν, προέρχεται αυτό όχι από τα έξω, από την ιδέα του δικαιώματος δηλαδή, αλλά από τα μέσα. Εκείνα μόνα τα όρια γνωρίζει, τα οποία επιβάλλει αυτή στον εαυτό της. Από αγάπη ο μαθητής του Ιησού υποχωρεί όταν υποχωρεί και από αγάπη αντιστέκεται όταν αντιστέκεται (g). Έτσι προκειμένου για αυτόν που μας χτύπησε στο σαγόνι, η εσωτερική μας διάθεση πρέπει να είναι να δώσουμε σε αυτόν και το άλλο, χωρίς να ξεσηκώνεται μέσα μας κάποια διάθεση αντεκδίκησης (ρ).

(2) Μπαίνει εδώ το γενικό ρήμα τύπτω αντί για το ειδικό ραπίζω, το οποίο χρησιμοποιεί ο Ματθαίος (δ). Αλλά και το σιαγόνα που ακολουθεί, δεν σημαίνει απλώς το μάγουλο, αλλά το σαγόνι. Οπότε το χτύπημα δεν είναι απλό χαστούκι στο μάγουλο, αλλά γροθιά στο σαγόνι (g).

(3) Πρόκειται εδώ όχι για απλή διεκδίκηση ενώπιον του δικαστηρίου, όπως στο Ματθαίο, αλλά για πράξη βίας, για αρπαγή και βίαιη απόσπαση του ιματίου (g).

(4) Ο Ματθαίος μιλώντας για δίκη σε δικαστήριο, παρουσιάζει αυτόν που αδικεί να διεκδικεί τον χιτώνα ή το εσωτερικό ένδυμα, το οποίο κοστίζει λιγότερο, εφόσον όμως το τίμημα από την εκποίηση του χιτώνα δεν είναι αρκετό, στρέφει τις απαιτήσεις του και στο ιμάτιο (g). Ενώ αυτός που με τη βία αποσπά από κάποιον ρούχο, φυσικό είναι να αρπάξει το ακριβότερο, το οποίο επειδή φοριέται και πάνω από τα άλλα, είναι και πιο εύκολο να αρπαχτεί.

Λουκ 6.30 παντί δε τω αίτοῦντί σε δίδου⁽¹⁾, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος⁽²⁾ τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει.

Μετάφραση: Και στον καθένα που σου ζητά δίνε, αλλά πάντοτε με διάκριση που θα διαπνέεται από ειλικρινή αγάπη. Και από εκείνον που παίρνει τα δικά σου μην απαιτείς και μην κάνεις δικαστήρια για να τα ξαναπάρεις.

(1) Το παράγγελμα είναι το ίδιο με το Ματθ. ε 42 με μόνη τη διαφορά του «παντί» το οποίο πρόσθεσε ο Λουκάς για να δηλώσει το καθολικό και χωρίς εξαίρεση κύρος της εντολής (δ). Οφείλει κανείς να δίνει σε όλους αδιακρίτως, χωρίς να συμβουλευεται την προσωπική του συμπάθεια ή αντιπάθεια (L). Πάρα πολύ αξιόλογη και η επόμενη: «Δίνε σε κάθε έναν που ζητά, όχι όμως όλα όσα ζητά, ώστε να δίνεις αυτό, το οποίο μπορείς δίκαια και έντιμα να δίνεις» (Αυγουστίνος).

(2) Το δίδου και αίροντος και απαίτει είναι σε ενεστώτα, ο οποίος σημαίνει αυτό που γίνεται συνεχώς και κατ' επανάληψη (p).

Λουκ 6.31 καὶ⁽¹⁾ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως⁽²⁾.

Μετάφραση: Και με λίγες λέξεις, όπως θέλετε να σας συμπεριφέρονται και να σας κάνουν οι άνθρωποι, έτσι ακριβώς να συμπεριφέρεσθε κι εσείς σ' αυτούς και να τους κάνετε τα ίδια.

(1) Το «και» μπορεί εδώ να μεταφραστεί: Και με λίγα λόγια (g).

(2) «Αυτό που θες εσύ για τον εαυτό σου, αυτό δείξε και στους άλλους» (Θφ). «Ήταν λογικό να θεωρήσουν οι άγιοι απόστολοι, ότι ίσως αυτά εδώ τα παραγγέλματα είναι κάπως δυσκολοκατόρθωτα. Αυτός λοιπόν που γνωρίζει τα πάντα, δέχεται τον νόμο της φιλαυτίας που υπάρχει μέσα μας ως συνήγορο, για όσα θα ήθελε κάποιος να του κάνει ο άλλος. Γίνε τέτοιος, λέει, στους άλλους εσύ ο ίδιος, όπως θέλεις να είναι αυτοί σε σένα. Αν μεν τους θέλεις να είναι σκληροί και ασυμπαθείς, θρασεείς και οργίλοι, μνησικάκοι και πονηροί, να είσαι και εσύ τέτοιος· αν όμως αντιθέτως θες να είναι καλοί και αμνησικάκοι, να μην θεωρείς ότι είναι αφόρητο το να είσαι τέτοιος» (Κ). «Βλέπεις νόμο έμφυτο που είναι γραμμένος στις καρδιές μας;» (Θφ).

Λουκ 6.32 καὶ⁽¹⁾ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποῖα ὑμῖν χάρις⁽²⁾ ἐστίν; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ⁽³⁾ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν.

Μετάφραση: Διότι εάν αγαπάτε μόνο εκείνους που σας αγαπούν, ποιά εύνοια και ποιά αμοιβή σας ανήκει από τον Θεό; Καμία. Διότι και οι αμαρτωλοί αγαπούν εκείνους που τους αγαπούν.

(1) Ιδιοτελής αγάπη είναι χωρίς πολλή αξία. Η χριστιανική αγάπη είναι ανιδιοτελής. Ανόμοια με την αγάπη των πολλών ανθρώπων, αγκαλιάζει τους πάντες και αυτούς

ακόμα του αποκρουστικούς και οι οποίοι την πικραίνουν. Αυτή είναι η στους σ. 32-35 αναπτυσσόμενη ιδέα (ρ).

(2) Ποιου είδους εύνοια σας οφείλεται; Αυτό μπορεί να εννοηθεί, είτε για την ευγνωμοσύνη και τις ευχαριστίες εκ μέρους των προσώπων που αγαπιούνται είτε για την εύνοια την εκ μέρους του Θεού. Η τελευταία εκδοχή είναι η καλύτερη και εκφράζεται σαφέστερα με την παράλληλη φράση του Ματθαίου (ε 46): ποιον μισθό έχετε; (ρ). Η έννοια της ερώτησης: Όταν κάποιος αγαπά μόνο εκείνους που τον αγαπούν, δεν πράττει τίποτα για το Θεό (L) και άξιο των αμοιβών του.

(3) Λέει ο Λουκάς «αμαρτωλοί» αναφερόμενος απλώς στην ηθική ποιότητα αυτών που όλοι ομολογούν ως κακούς και φαύλους. Είναι οι στον Ματθαίο εθνικοί και τελώνες (δ).

Λουκ 6.33 καὶ ἐὰν⁽¹⁾ ἀγαθοποιῇτε⁽²⁾ τοὺς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ γὰρ οἱ ἀμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν.

Μετάφραση: *Κι αν κάνετε το καλό σ' εκείνους που σας ευεργετούν, ποια εύνοια και χάρη και ανταμοιβή σας ανήκει από τον Θεό; Καμία. Διότι και οι αμαρτωλοί το ίδιο κάνουν.*

(1) Αντί για τον ασπασμό των αδελφών μόνο, που αναφέρει ο Ματθαίος στο ε 47, ο Λουκάς φέρνει άλλες δύο περιπτώσεις, αυτών που αγαθοποιούν και δανείζουν εκείνους μόνο, από τους οποίους παίρνουν τα ίσα (δ). Οι ασπασμοί (χαιρετισμοί) ενδιέφεραν πολύ τους Ιουδαίους. Δες Μάρκ. β 38. Ήταν εκδήλωση ιδιαίτερης αγάπης. Από αυτήν όμως την εκδήλωση ο Λουκάς προτιμά την αγαθοποιΐα γενικώς (L).

(2) Το αγαθοποιώ είναι λέξη αλεξανδρινή που χρησιμοποιείται στους Ο' και στην Κ.Δ., όπου λέγεται και αμετάβατα (=κάνουν το αγαθό. Δες Α' Πέτρ. β 15,20, γ 6,17 και Γ Ιω. 11): οι κλασικοί συγγραφείς χρησιμοποιούν με αυτήν την έννοια το αγαθουργώ (=αγαθοεργώ) (δ).

Λουκ 6.34 καὶ ἐὰν δανείζητε⁽¹⁾ παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν⁽²⁾, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ γὰρ ἀμαρτωλοὶ ἀμαρτωλοῖς δανείζουσιν ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι αν δανείτε σ' εκείνους από τους οποίους ελπίζετε να πάρετε πίσω αυτά που δανείσατε, ποια χάρη και ανταπόδοση από τον Θεό σας ανήκει; Καμία. Διότι και οι αμαρτωλοί δανείζουν σε άλλους αμαρτωλούς για να πάρουν πίσω ολόκληρο το*

ποσό που δάνεισαν ή και σε ώρα ανάγκης να πάρουν και αυτοί ίσα οφέλη και δάνεια από εκείνους στους οποίους δάνεισαν.

(1) Το ρήμα σημαίνει παρέχω δάνειο με τόκο. Το φιλικό και χωρίς τόκο δάνειο, εκφράζεται με το ρήμα κίχημι. Ο Ματθαίος δεν έχει παράλληλο του τρίτου αυτού παραδείγματος. Δες όμως το Ματθ. ε 42 (ρ).

(2) =να πάρετε πάλι αυτά που δανείσατε και οφείλονται, ή ίσως να πάρετε στο ακέραιο (ρ). Πρόκειται κυρίως για τον πλούσιο, που δανείζει λίγο χρήμα στον φτωχό για ανακούφιση των πιο επειγουσών αναγκών του, δηλαδή για αγορά του καθημερινού ψωμιού του, που είναι αναγκαίο σε αυτόν και την οικογένειά του, ή για αποφυλάκισή του. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να δανείζουμε, με την απόφαση να μην ζητήσουμε τόκο ή κάποιο άλλο πλεονέκτημα από το δανεισμό μας αυτόν. Επιπλέον όμως πρέπει να δανείζουμε και εάν ακόμη σε τέτοιες περιπτώσεις μάς μπαίνει η υπόνοια ότι ενδέχεται να μη μας επιστραφεί το δάνειο. Δάνειζε αυτούς που βρίσκονται σε τέτοια φτώχεια ώστε να στερούνται και αυτόν τον επιούσιο άρτο· δάνειζέ τους, έστω και αν είναι πιθανόν, ότι θα χάσεις αυτά που παρέχεις ως δάνειο σε αυτούς. Το παράγγελμα αυτό διασαφηνίζεται άριστα με εκείνη την μωσαϊκή διάταξη η οποία υποχρέωνε τους Ισραηλίτες να δανείζουν τους φτωχούς αδελφούς τους στις επείγουσες ανάγκες τους, μολονότι πλησίαζε το έτος της άφεσης, κατά το οποίο όλα τα χρέη εξαλείφονταν (Δευτ. ιε 7-10).

(3) Η φράση «παίρνουν πίσω τα ίσα» μπορεί να σημαίνει ή παίρνουν πάλι ακέραιο το ποσό που δάνεισαν, ή, παίρνουν κάποια ημέρα την ίδια εξυπηρέτηση (g), ίσα οφέλη, δάνεια δηλαδή σε καιρό ανάγκης, που χορηγούνται από αυτούς που άλλοτε δάνεισαν (δ).

Λουκ 6.35 πλην⁽¹⁾ αγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανεῖζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες⁽²⁾· καὶ ἔσται ὁ μισθός⁽³⁾ ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε⁽⁴⁾ υἱοὶ ὑψίστου⁽⁵⁾, ὅτι αὐτὸς⁽⁶⁾ χρηστός ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους⁽⁷⁾ καὶ πονηροὺς⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Εσείς όμως να αγαπάτε τους εχθρούς σας και να τους ευεργετείτε και να τους δανείτε χωρίς να ελπίζετε σε καμία ανταπόδοση απ' αυτούς. Και θα είναι πολύς ο μισθός σας και μεγάλη η ανταμοιβή σας από τον Θεό. Και θα είστε στη βασιλεία των ουρανών κατά χάριν παιδιά του υψίστου Θεού, με τον οποίο θα μοιάζετε πνευματικώς. Διότι κι αυτός είναι ευεργετικός και ωφέλιμος στους ανθρώπους που δείχνουν αχαριστία στις τόσες ευεργεσίες του και που δεν έχουν καλή διάθεση και προαίρεση αλλά είναι πονηροί.

(1) Εναντιωματικό=Εσείς όμως (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: μηδένα απελπίζοντες, που προήλθε από κακή ανάγνωση μεγαλογράμματων κωδίκων. Για την έννοια του ρήματος επικρατεί ασυμφωνία στους ερμηνευτές. Ή έχει την έννοια του να μην απελπίζεστε για τίποτα· ποτέ μην απελπίζεστε για το χρήμα σας, αλλά να ελπίζετε ότι θα σας επιστραφεί μία ημέρα (ρ). Ή, καθόλου να μην απελπίζετε αυτούς, μην τους οδηγείτε σε απελπισία, αρνούμενοι σε αυτούς το δάνειο (δ). Με την έννοια αυτή συμφωνεί η λανθασμένη γραφή του σιναϊτικού κώδικα και της συριακής μετάφρασης που λένε μηδένα απελπίζοντες. Ή, «να μην ελπίζετε ότι θα πάρετε τίποτα από αυτούς» (Ζ). Οι δύο τελευταίες ερμηνείες είναι πιο σοβαρές. Ο Γαληνός συχνά χρησιμοποιεί τη λέξη για απελπιστικές περιπτώσεις στην ιατρική (Hobart).

(3) Ο μισθός όπως στο στίχο 23, αλλά δεν προστίθεται εδώ το «στον ουρανό» επειδή εύκολα εννοείται (L).

(4) Δεν εξαρτάται από το «και είναι», αλλά είναι πρόταση κατά παράταξη που συνδέεται με εκείνην με το «και» (L).

(5) Μιμούμενοι την αγαθότητά του (L). Η ηθική λοιπόν ομοιότητα αποδεικνύει την συγγένεια. Για το «Υψίστου» δεσ α 32,35,76 (ρ). Η υιοθεσία δίνεται μεν σε όλους τους πιστούς στο βάπτισμα αλλά απαιτείται και η συνεργασία του πιστού μετά το βάπτισμα, που προσπαθεί να αποδειχτεί άξιος του ονόματος, γνήσιος και τέλειος υιός· τελειοποιείται όμως αυτή στη μέλλουσα ζωή (δ).

(6) Για αυτό θα γίνετε παιδιά του Θεού στη μέλλουσα ζωή, διότι προσπαθήσατε να γίνετε όμοιοι με αυτόν, ο οποίος είναι αγαθός και ευεργετικός προς όλους.

(7) Οι οποίοι δεν δείχνουν καμία ευγνωμοσύνη για τις πολλές του Θεού ευεργεσίες (δ).

(8) =ανθρώπους κακής διάθεσης και κακών έργων (δ). Είναι δόξα του Θεού το ότι δείχνεται αγαθός στους αχάριστους και τους πονηρούς. Παρέχει τις δωρεές της κοινής Πρόνοιάς του και στους χειρότερους των ανθρώπων, οι οποίοι κάθε μέρα τον προκαλούν και αποστατούν από αυτόν χρησιμοποιώντας αυτές τις ίδιες τις δωρεές του για να βλασφημούν και να ατιμάζουν το όνομά του. Εκείνοι λοιπόν οι οποίοι μιμούνται σε αυτό τον Θεό, με το να δείχνονται ευεργετικοί και προς αυτούς που τους προκαλούν και αδικούν, είναι τέλειοι, όπως και ο Θεός είναι τέλειος. Η αγάπη ονομάζεται σύνδεσμος της τελειότητας (Κολοσ. γ 14). Και εφόσον η κύρια και θεμελιώδης εντολή του Χριστού σε μας είναι να αγαπάμε ο ένας τον άλλον, οφείλουμε

μιμούμενοι την αγάπη του Θεού σε μας τους αχάριστους και πονηρούς απέναντί του, να γίνουμε τέλειοι.

Λουκ 6.36 Γίνεσθε ουν οϊκτίρμονες⁽¹⁾ καθώς και ὁ πατήρ ὑμῶν οϊκτίρμων⁽²⁾ ἐστίν.

Μετάφραση: Να γίνεστε λοιπό σπλαχνικοί προς τον συνάνθρωπό σας και συμπονετικοί στις δυστυχίες του και στις ανάγκες του, όπως και ο ουράνιος Πατέρας σας είναι σπλαχνικός σε όλους.

(1) Να γίνεστε σπλαχνικοί. Τα λόγια αυτά λέχθηκαν σε εποχή, κατά την οποία ο οίκτος και η ευσπλαχνία ήταν σε πολύ μικρή εκτίμηση. Μεταξύ των αρχαίων Ρωμαίων οι αρετές του ελέους και του οίκτου κατείχαν ασήμαντη θέση. Και οι θεοί των αρχαίων ήταν σκληροί και ανηλεείς. Νοσοκομεία, άσυλα ανιάτων, γηροκομεία κλπ. ήταν τελείως άγνωστα και ούτε καν είχε ονειρευτεί κανείς την ίδρυσή τους. Ήταν η εποχή της δουλείας. Κανείς δεν μπορεί να ρίξει το βλέμμα του στην ιστορία της ρωμαϊκής δουλείας, χωρίς να αισθανθεί πόσο ανεκτίμητο καλό δημιούργησαν στους ανθρώπους τα λόγια αυτά του Χριστού.

(2) Εάν οι αχάριστοι και πονηροί είναι το αντικείμενο της θείας αγαθότητας και αγάπης, οφείλεται αυτό στο ότι η αγάπη του Θεού είναι συμπαθητική και σπλαχνίζεται. Ο Θεός βλέπει στον πονηρό και αχάριστο τον δυστυχή και οϊκτρό άνθρωπο, ενώ η φυσική σκληρότητά μας αναζητά πάντοτε το κακό και πονηρό στο πρόσωπο του δυστυχισμένου (g). «Αυτό είναι με το οποίο μπορούμε κάπως να εξισωθούμε με τον Θεό, το να ελεούμε και να σπλαχνιζόμαστε... Δεν είπε, εάν νηστεύετε θα είστε όμοιοι με τον πατέρα σας, δεν είπε, εάν παρθενεύετε, ούτε είπε, εάν προσεύχεστε, θα είστε όμοιοι με τον πατέρα σας... Αλλά τι; Να γίνεστε σπλαχνικοί» (X). Η συμπάθεια και ευσπλαχνία μας προς τους αχάριστους και πονηρούς «μας εξομοιώνει με το Θεό και δημιουργεί μέσα στις ψυχές μας κατά κάποιο τρόπο, κάποια χαρακτηριστικά της ανώτατης φύσης του Θεού» (K). Να γίνεστε οϊκτίρμονες όπως ο πατέρας σας. «Έλεγε αυτό, όχι για να γίνουμε όπως ο Πατέρας· διότι είναι αδύνατον να γίνουμε όπως ο Πατέρας, αφού είμαστε κτίσματα και ήλθαμε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη... αλλά έτσι ώστε, βλέποντας τις ευεργεσίες εκείνου, τα καλά που κάνουμε, να μην τα κάνουμε για τους ανθρώπους, αλλά για αυτόν, ώστε από αυτόν να έχουμε τον μισθό και όχι από τους ανθρώπους» (A). Λέγεται το «να γίνεστε όπως ο Πατέρας σας» «όχι με την έννοια ότι αυτοί θα εξισωθούν ακριβώς· διότι δεν είναι δυνατόν να γίνει σε αυτούς αυτό σε τέτοιο βαθμό, αλλά όσο είναι δυνατόν σε ανθρώπους» (X). Πράγματι, δεν μπορούμε «να γίνουμε όμοιοι με την

ουσία του Θεού. Όμως όταν βελτιωνόμαστε με την αρετή, μιμούμαστε τον Θεό». Ότι βεβαίως δεν μπορούμε στην ουσία να γίνουμε όμοιοι με το Θεό, το κατανοεί κάποιος έχοντας υπ' όψη, ότι «όλα όσα δημιουργήθηκαν είναι τρεπτά (αλλάζουν), αφού οι μεν άγγελοι έκαναν παράβαση, ο δε Αδάμ παράκουσε και όλοι χρειάζονται την χάρη του Λόγου. Ένα τρεπτό όμως δημιούργημα, δεν θα μπορούσε να γίνει όμοιο με το Θεό που είναι άτρεπτος (αμετάβλητος), όπως ακριβώς ούτε το κτίσμα με τον κτίστη» (Α).

Λουκ 6.37 Καί⁽¹⁾ μὴ κρίνετε⁽²⁾, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε⁽³⁾· μὴ καταδικάζετε⁽⁴⁾, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. ἀπολύετε⁽⁵⁾, καὶ ἀπολυθήσεσθε·

Μετάφραση: Και μην κατακρίνετε από ασυμπάθεια και εγωισμό τις πράξεις των συνανθρώπων σας· ασφαλώς τότε κι εσείς δεν θα κατακριθείτε από τον Θεό στη μέλλουσα Κρίση. Μη γίνεσθε δικαστές απρόσκλητοι και εύκολοι για να καταδικάζετε το συνάνθρωπό σας· έτσι δεν θα καταδικασθείτε από τον Θεό. Εφόσον δεν σας έχει ανατεθεί ως καθήκον να δικάζετε, να κρίνετε στις ιδιωτικές σας συζητήσεις με συμπάθεια και να αθρώνετε τους άλλους, και θα κριθείτε κι εσείς με επιείκεια και θα αθωωθείτε από τον Θεό.

(1) Δες Ματθ. ζ 1 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο «και» δείχνει την μετάβαση σε άλλο σχετικό θέμα (g). Αναπτύσσει περαιτέρω την αρχή της χριστιανικής αγάπης. Αφού είπε στους μαθητές του ότι δεν πρέπει να υποθάλπουν καμία προσωπική εχθρότητα εναντίον εκείνων, οι οποίοι τους βλάπτουν, αποτρέπει τώρα αυτούς από το να κρίνουν τους άλλους για κάποια κακή συμπεριφορά τους (p).

(2) Το κρίνω δεν έχει την ίδια έννοια με το καταδικάζω. Σημαίνει γενικώς να γίνεται κάποιος τιμητής της ηθικής αξίας του άλλου. Αλλά εφόσον εκεί, όπου επικρατεί αυτή η διάθεση, η κρίση γίνεται με πνεύμα ελάχιστα θετικό, η λέξη αυτή εδώ χρησιμοποιείται με έννοια αρνητική. Ενισχύεται επίσης αυτή και από την έννοια του ακόλουθου ρήματος καταδικάζω=κατακρίνω άσπλαχνα και χωρίς επιείκεια (g). «Κόβει ένα κάκιστο πάθος των διανοιών μας, το οποίο είναι η αρχή και η γένεση της υπεροψίας. Παρόλο δηλαδή που πρέπει κάποιος να εξετάζουν τους εαυτούς τους και να ζουν όπως θέλει ο Θεός, αυτό μεν δεν το κάνουν, αλλά πολυεξετάζουν τα των άλλων. Και αν δουν κάποιους να είναι ασθενείς, σαν να έρχονται σε λησμοσύνη των δικών τους ασθενειών, κάνουν το πράγμα αυτό υπόθεση φιλοκατηγορίας και αφορμή κατάκρισης· διότι καταδικάζουν αυτούς, χωρίς να ξέρουν, ότι κατακρίνουν τον εαυτό τους στον ίδιο βαθμό με εκείνους τους οποίους κατηγορούν... Παρόλο που έπρεπε μάλλον να ελεούν τους αδύναμους... και να προσεύχονται για αυτούς και να τους

παρακαλούν και να τους ξυπνούν μέσα τους την εγρήγορση» (Κ). Οφείλουμε να κρίνουμε τους εαυτούς μας και όχι τους άλλους. Οφείλουμε να κρίνουμε τις δικές μας πράξεις και να μην οικειοποιούμαστε αυθεντικά εξουσία πάνω στους άλλους, την οποία δεν επιτρέπουμε σε αυτούς πάνω στον εαυτό μας. Δεν πρέπει να κρίνουμε άσπλαχνα και χωρίς αγάπη, με πνεύμα εκδίκησης ή για να ρεζιλέψουμε τον αδελφό μας. Δεν πρέπει να κρίνουμε για την γενική κατάσταση του άλλου από μία και μόνη πράξη του, ούτε από την προς εμάς συμπεριφορά του να βγάζουμε συμπεράσματα για το ποιος είναι ως χαρακτήρας, διότι επόμενο είναι η κρίση μας να είναι μεροληπτική και άδικη. Δεν πρέπει να κρίνουμε τις καρδιές των άλλων, ούτε τις προθέσεις τους, διότι είναι προνόμιο του Χριστού να εξετάζει καρδιές και νεφρούς και εμείς δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να σφετεριζόμαστε τον θρόνο του. Ποιοι είμαστε εμείς, που κρίνουμε ξένο δούλο; Ας συμβουλευόμαστε αυτόν, ας βοηθήσουμε αυτόν, αλλά ας μην κρίνουμε αυτόν. Ας επιδείξουμε σε αυτόν την αγάπη, η οποία «δεν σκέφτεται το κακό», αλλά «όλα τα σκεπάζει, σε όλα δείχνει εμπιστοσύνη, σε όλα ελπίζει».

(3) «Ο κριτής της ψυχής που αμαρτάνει, πρέπει να είναι ψηλά· εσύ όμως αφού δεν είσαι τέτοιος, γιατί κρίνεις τον πλησίον;... Αν όμως τολμάς να κατακρίνεις, παρόλο που δεν έχεις εξουσία για αυτό, μάλλον θα κατακριθείς ο ίδιος, αφού ο νόμος δεν επιτρέπει να κρίνεις άλλους» (Κ). Αν είμαστε συμπαθείς και γεμάτοι αγάπη στις κρίσεις μας για τους άλλους και αποφεύγουμε να κατακρίνουμε αυτούς, περιοριζόμενοι στο να κατακρίνουμε τους εαυτούς μας, δεν θα κριθούμε από τον Κύριο. Όπως ο Θεός συγχωρεί εκείνους, οι οποίοι συγχωρούν τους αδελφούς τους, έτσι δεν θα κρίνει εκείνους, οι οποίοι δεν κρίνουν τους αδελφούς τους. Ο ελεήμων θα βρει έλεος. Δείχνει αυτός ταπείνωση, αγάπη και εξάρτηση από το Θεό, και οπωσδήποτε θα ανταμειφθεί για αυτά.

(4) Ο Χριστιανισμός δεν απαγορεύει το να διακρίνουμε τις αμαρτίες των άλλων. Αντίθετα μας υποχρεώνει να ελέγχουμε την αμαρτία, αλλά πάντοτε με πνεύμα στοργής και αγάπης και ως άνθρωποι που συναισθανόμαστε, ότι και εμείς οι ίδιοι κουβαλάμε μέσα μας το κακό. Αλλά ο Χριστιανισμός λέει επίσης: Εάν ευχαριστιέσαι στο να καταδικάζεις τους άλλους με πνεύμα σκληρότητας και εγωισμού, λάβε υπ' όψη σου τις συνέπειες, οι οποίες θα επέλθουν από αυτό σε σένα. Υπαγορεύεις στο Θεό την μέθοδο, με την οποία θα σε μεταχειριστεί κατά την μεγάλη ημέρα της κρίσης. Εάν κατακρίνεις τους άλλους χωρίς ευσπλαχνία, θα δικαστείς και εσύ από το Θεό, χωρίς να επιδειχτεί σε σένα έλεος και ευσπλαχνία.

(5) Το απολύω δεν αναφέρεται στη συγχώρηση αδικίας ή βλάβης προσωπικής, την οποία αυτός που ελευθερώνεται έπραξε εναντίον αυτού που τον ελευθέρωσε, αλλά

στην βιασύνη της αγάπης να βρει τον πλησίον αθώο μάλλον παρά ένοχο, να δικαιολογήσει αυτόν μάλλον παρά να τον καταδικάσει (g). Απολύετε λοιπόν=να προθυμοποιείστε να τους κηρύξετε αθώους κρίνοντας αυτούς επιεικώς.

Λουκ 6.38 ⁽¹⁾δίδοτε⁽²⁾, καὶ δοθήσεται⁽³⁾ ὑμῖν· μέτρον καλὸν πεπιεσμένον και σεσαλευμένον και ὑπερεκχυννόμενον⁽⁴⁾ δώσουσιν⁽⁵⁾ εἰς τὸν κόλπον⁽⁶⁾ ὑμῶν· τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ⁽⁷⁾ ὃ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

Μετάφραση: Δίνετε σ' εκείνους που έχουν ανάγκη βοήθειας, και θα δώσει και σε σας βοήθεια ο Θεός. Η πρόνοια, η δικαιοσύνη και η αγαθότητα του Θεού θα σας δώσει στην αγκαλιά σας ένα μέτρο καλό, στοιβαγμένο και κουνημένο, ώστε να μη μένει καθόλου κενός χώρος στο δοχείο της μετρήσεως, ένα μέτρο που θα πλεονάζει και θα ξεχύνεται. Διότι με την ίδια πλούσια διάθεση και με το ίδιο μέτρο της ευεργεσίας με το οποίο μετράτε τις δωρεές σας προς τους άλλους, θα μετρήσει και θα ανταποδώσει και σε σας ο Θεός.

(1) Δες Ματθ. ζ 2.

(2) Με την διάθεση να ελευθερώσουμε τους κατηγορούμενους, συνδέεται στενά η διάθεση του να δίνουμε, δηλαδή να εξυπηρετούμε τους πάντες, και αυτούς τους αμαρτωλότερους (g). «Φέρνει τον λόγο σχετικά με την ελεημοσύνη σαν γειτονικό ακριβώς με την επιείκεια που αναφέρθηκε· διότι είναι άριστο αυτό το πράγμα και πάρα πολύ ευχάριστο στο Θεό και πρέπει κατεξοχήν σε όσιες ψυχές. Διότι να γίνεστε, λέει, σπλαχνικοί, όπως ο πατέρας σας» (K).

(3) «Θα πάρουμε την ανταπόδοση από πιο πλούσιο χέρι, από τον Θεό που όλα τα μοιράζει πλούσια σε αυτούς που τον αγαπούν» (K).

(4) «Είναι μεταφορικός ο λόγος. Διότι συνηθίζουν αυτοί που μετρούν σωστά το σιτάρι, αφού βάλλουν τα χέρια στο δοχείο, πιέζουν το στάρι προς τα κάτω και κλωτσώντας, το κουνάνε για να πέσει κάτω και βάζουν επιπλέον έως ότου ξεχειλίσει» (Z).

(5) Ποιοι; Ή «αυτοί που ευεργετήθηκαν. Διότι μιας και ο Θεός ξεπληρώνει για χάρη τους, φαίνονται ότι αυτοί ξεπληρώνουν» (Z). Ή, πιο σωστά, τα όργανα της θείας αγαθότητας, οποιαδήποτε και αν είναι αυτά (g). Ο Θεός συχνά χρησιμοποιεί ανθρώπους ως όργανά του, όχι μόνο ως όργανα εκδίκησης, αλλά και ως όργανα ανταπόδοσης αμοιβών. Όταν με δικαιοσύνη και αγάπη δίνουμε στους άλλους στις ανάγκες τους, ο Θεός θα εμπνεύσει διαθέσεις και κλίση και στις καρδιές των άλλων

να μας δώσουν στις ανάγκες μας γενναιόδωρα, μέτρο καλό, πιεσμένο και κουνημένο, μολονότι τις πλήρεις ανταμοιβές του ο Θεός τις επιφυλάσσει σε κάποιον άλλο κόσμο. Παρ' όλα αυτά και στον κόσμο αυτόν τηρεί μία επαρκή αναλογία με σκοπό να μας προλάβει από πράξεις αυστηρότητας και να μας ενθαρρύνει σε πράξεις αγάπης και αγαθοεργίας.

(6) Αναφέρεται στο σχήμα του ανατολικού ενδύματος, το οποίο επιτρέπει να συσφίγγει κάποιος τα αντικείμενα μέσα στην ευρεία πτυχή που σχηματίζεται σαν θύλακας πάνω από τη ζώνη. Δες Ρουθ γ 15 (g). Δες επίσης και Εξοδ. δ 6, Παροιμ. στ 27 και ειδικ. Ψαλμ. οη 12, Ησ. ξε 6, Ιερ. λθ 18 (p).

(7) «Με το ίδιο μέτρο της ευεργεσίας, με το οποίο μετράτε, δανείζοντας σε αυτούς που έχουν ανάγκη» (Z). Το μέτρο εδώ αναφέρεται στην φιλάνθρωπη και ελεήμονα διάθεση και όχι στο ποσό· διότι μόνο σε αυτό εξισώνεται η θεία αμοιβή με την ανθρώπινη, στην ποιότητα της διάθεσης, όχι όμως και στην ποσότητα της δωρεάς (δ). «Δεν είπε «με τόσο μέτρο θα αντιμετωρηθεί σε σας», αλλά είπε «με το ίδιο». Διότι αν μεν έλεγε «με τόσο μέτρο», τότε θα είχε δυσκολία και αντίθεση ο λόγος. Τώρα όμως λέγοντας «με το ίδιο», διώχνει την αντίθεση. Διότι μπορεί κάποιος να δίνει με το ίδιο μέτρο, όχι όμως την ίδια ποσότητα» (Θφ). Ή, το πνεύμα της αγάπης δεν γνωρίζει μέτρο στις υπηρεσίες και ευεργεσίες της. Και ο Θεός δεν γνωρίζει μέτρο στην ανταπόδοση και τις δωρεές του. Αλλά αυτός που τσιγγούνικα σπέρνει, με τσιγγουνιά και θα θερίσει (p).

Στίχ. 39-45. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Ο δάσκαλος και ο μαθητής.

Λουκ 6.39 Εἶπε δέ⁽¹⁾ παραβολὴν αὐτοῖς· Μὴ τι δύναται τυφλὸς⁽²⁾ τυφλὸν ὀδηγεῖν⁽³⁾; οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον⁽⁴⁾ πεσοῦνται;

Μετάφραση: Τους εἶπε επίσης και την εξής παραβολή: Μήπως μπορεί κάποιος τυφλὸς να οδηγεί άλλον τυφλό; Δεν θα πέσουν και οι δύο σε λάκκο; Ἐτσι κι εσείς, προτού να κρίνετε τους άλλους, κρίνετε πρώτα τον εαυτό σας, ὁπότε θα γίνετε επιεικεῖς στους άλλους. Διότι αν δεν το κάνετε αυτό, τότε θα εἴστε σαν τους τυφλοὺς που θέλουν να γίνουν οδηγοὶ τυφλῶν. Και το αποτέλεσμα θα εἶναι ολέθριο και για σας και για εκείνους.

(1) Ή, το δεύτερο μισό του λόγου αρχίζει εδώ και σημειώνεται αυτό με επανάληψη του εισαγωγικού Εἶπεν (p). Ή, το «εἶπε δε» ή «εἶπε δε και», μακριά από το να δείχνει

την αρχή κάποιου νέου πράγματος, συνδέει στενά τα επόμενα με τα προηγούμενα, εισάγοντας κάποια σκέψη γενική, κατάλληλη να αποσαφηνίσει τα πριν από λίγο λεχθέντα. Δες και στ 5 (g). Η δεύτερη ερμηνεία πιο σοβαρή.

(2) Η σύνδεση με τα παραπάνω είναι ίσως η εξής. Πριν κρίνουμε τους άλλους, πρέπει να κρίνουμε τους εαυτούς μας. Αλλιώς θα είμαστε τυφλοί οδηγοί τυφλών (p). Η αξίωση του να διορθώνουμε τον πλησίον, χωρίς να διορθώνουμε τους εαυτούς μας, είναι το κύριο χαρακτηριστικό του πνεύματος της κατάκρισης (g). Ο άστοργος και σκληρός στις κρίσεις του για τους άλλους, δεν είναι κατάλληλος οδηγός ή διδάσκαλος των άλλων, και πρόκειται να είναι ολέθριο το τέλος και των δύο, και του τέτοιου διδασκάλου και αυτού που τον έχει ως οδηγό του (o). Ο ίδιος λόγος με άλλη σχέση συναντιέται και στο Ματθ. ιε 14. Είναι πιθανόν να λέχθηκε πολλές φορές και με διάφορες εφαρμογές (p).

(3) Συναντά κανείς και σήμερα τυφλούς, οι οποίοι βαδίζουν ανά δύο, σαν να ενθαρρύνονται αμοιβαία και με το ραβδί τους ψηλαφούν τον δρόμο ο καθένας στην πλευρά του (L). «Εδώ λέει γενικά για όλους που έχουν σκοτιστεί τα μάτια της ψυχής τους και επιχειρούν να διδάσκουν αυτούς που είναι σε όμοια με αυτούς κατάσταση. Διότι πρέπει πρώτα να δουν και έπειτα να οδηγούν» (Z). Έχουν παχυλή άγνοια για τα θεία και είναι τελείως ξένοι με την πνευματική φύση και το πνεύμα του νόμου του Θεού. Και όμως είναι τόσο πολύ αλαζόνες και υπερήφανοι, ώστε νομίζουν, ότι βλέπουν καλύτερα από κάθε άλλον και αξιώνουν να είναι αρχηγοί και οδηγοί των άλλων, για να δείχνουν σε αυτούς την προς τους ουρανούς οδό, την ώρα που οι ίδιοι ούτε βάδισαν ποτέ σε αυτήν ούτε γνωρίζουν έστω και κάποια σπιθαμή αυτής.

(4) Συχνά στην Παλαιστίνη στους δρόμους των αγρών και σχεδόν πάνω στους δρόμους υπάρχουν στόμια δεξαμενών ή φρεατίων. Θα είναι θαύμα το να μην πέσει κάποιος μέσα τους αν βαδίζει νύχτα. Τι λοιπόν να πει κάποιος για δύο τυφλούς; (L). Και εκείνοι, οι οποίοι οδηγούνται από την κοινή γνώμη και συνήθεια και συμπεριφορά αυτού του κόσμου, του ξένου με το Θεό, είναι και αυτοί τυφλοί και οδηγούνται από τυφλούς και οπωσδήποτε θα χαθούν μαζί με τον κόσμο ο οποίος κάθεται στο σκοτάδι. Εκείνοι οι οποίοι είναι σε άγνοια ακολουθούν τυχαία τα πλήθη και παρασύρονται από αυτά στο να πράττουν το κακό, ακολουθούν τους τυφλούς στον πλατύ δρόμο, που οδηγεί τους πολλούς στην απώλεια.

Λουκ 6.40 οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ⁽¹⁾, κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ⁽²⁾.

Μετάφραση: Δεν υπάρχει μαθητής ανώτερος από τον δάσκαλό του για όσο χρόνο εξακολουθεί να είναι μαθητής του. Εκείνος μάλιστα ο μαθητής που θα τελειοποιηθεί στα μαθήματα, όταν ολοκληρωθεί ο κύκλος των μαθημάτων θα γίνει σαν τον δάσκαλό του. Εάν λοιπόν ο δάσκαλος είναι τυφλός, τυφλός θα μείνει και ο μαθητής. Για να γίνεις συνεπώς οδηγός και δάσκαλος των άλλων, πρέπει προηγουμένως να γίνεις δάσκαλος του εαυτού σου και να διορθώσεις τον εαυτό σου. Διότι αλλιώς κι εσύ θα είσαι τυφλός και οι μαθητές σου τυφλοί θα παραμείνουν.

(1) Το οδηγώ συνενώνει τις δύο έννοιες του διορθώνω και του διδάσκω. Ο μαθητής Φαρισαίου δασκάλου δεν θα είναι δυνατόν παρά να πέσει μαζί του στην ίδια υποκρισία. Διότι κατά την ευνοϊκότερη περίπτωση ο μαθητής, εφόσον παραμένει μαθητής, δεν θα μπορέσει παρά μόνο να εξισωθεί, ουδέποτε όμως να ξεπεράσει και να γίνει πιο ανώτερος από τον διδάσκαλό του (g). Εάν λοιπόν ο διδάσκαλος έχει σφάλματα, και ο μαθητής επόμενο είναι να μιμηθεί αυτά και να παρασυρθεί σε αυτά (p). Ας μην σπεύδει λοιπόν ο καθένας να γίνει οδηγός και διδάσκαλος των άλλων πριν ακόμη τελειοποιηθεί, διότι επόμενο είναι και τους μαθητές του να τους κάνει όμοιους με αυτόν (L). Το χωρίο συναντιέται και στο Ματθ. ι 24 σε σχέση με διάφορα συμφραζόμενα.

(2) Η φράση μπορεί να μεταφραστεί με διάφορους τρόπους: 'Η, κάθε καλά διδαγμένος μαθητής θα είναι όπως ο διδάσκαλός του. 'Η, κάθε μαθητής θα διδαχτεί και θα καταρτιστεί τόσο καλά όπως ο διδάσκαλός του. Πάντως η έννοια είναι ότι κάτω από τις καλύτερες συνθήκες ο μαθητής θα εξισωθεί με τον διδάσκαλό του. Η λέξη καταρτίζω, κάνω κάποιον άρτιο, είναι χειρουργική λέξη που χρησιμοποιείται σε ανάταξη οστού ή άρθρωσης (p).

Λουκ 6.41 ⁽¹⁾Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου⁽²⁾, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς⁽³⁾;

Μετάφραση: Γιατί λοιπόν βλέπεις το ξυλαράκι που είναι στο μάτι του αδελφού σου, ενώ το δοκάρι που είναι στο μάτι σου δεν το αισθάνεσαι και δεν το καταλαβαίνεις;

(1) Δες Ματθ. ζ 3-5 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Για να μην αποβεί κάποιος τυφλός διδάσκαλος, του οποίου οι μαθητές δεν θα είναι καλύτεροι από αυτόν, πρέπει πριν ακόμη επιχειρήσει να διορθώσει τους άλλους, να διορθώσει τον εαυτό του. Αυτογνωσία και αυτοδιόρθωση είναι η αναγκαία

προετοιμασία αυτού που επιχειρεί να διορθώσει τους άλλους (ρ). «Μας πείθει με αναντίρρητους συλλογισμούς, για το να απέχουμε από το να θέλουμε να κρίνουμε άλλους, αλλά μάλλον να εξετάζουμε τις δικές μας καρδιές και να ζητούμε να απαλασσόμαστε από τα πάθη που βρίσκονται μέσα τους... Διότι γιατί, ενώ ο ίδιος είσαι άρρωστος με τα ακόμη μεγαλύτερα και χειρότερα από αυτά που είναι στους άλλους, αφήνοντας τα δικά σου, μαλώνεις εκείνους; Επομένως, η εντολή είναι αναγκαία σε ωφέλεια σε όλους μεν που θέλουν να είναι ευσεβείς, κατεχοχὴν όμως σε αυτούς που ανέλαβαν το να διδάσκουν άλλους» (Κ).

(3) Κατανοείς=προσηλώνεις την διάνοιά σου σε κάτι. Εκφράζει παρατεταμένη προσοχή και παρατήρηση (ρ). «Ο ένοχος σε μεγάλες αμαρτίες -διότι αυτό σημαίνει το δοκάρι- πώς κατακρίνεις αυτόν που έχει αμαρτήσει λίγο ή καμιά φορά και καθόλου;» (Κ). Εκείνοι οι οποίοι αναλαμβάνουν να ελέγξουν και να διορθώσουν τους άλλους, πρέπει να προσέχουν προπαντός σε αυτό: Είναι αυτοί άμεμπτοι και άψογοι και ανένοχοι από δικά τους πάθη και ελαττώματα; Είναι γεγονός ότι εκείνοι κρίνουν αυστηρά και άσπλαχνα τους άλλους, οι οποίοι δεν απασχολούνται από τα δικά τους σφάλματα. Είναι όμως εξόχως παράλογο να αξιώνει κάποιος, ότι είναι τόσο οξυδερκής, ώστε να διακρίνει και τα μικρά σφάλματα των άλλων, την ώρα που δεν βλέπει το δοκάρι που υπάρχει στο μάτι του. Εκείνοι οι οποίοι δεν άρχισαν να διορθώνουν τους εαυτούς τους, είναι εξολοκλήρου ακατάλληλοι να διορθώσουν τους άλλους. Πώς είναι δυνατόν να προσφέρεις ευεργετικές υπηρεσίες στον αδελφό σου, προκειμένου να βγει το μικρό καρφάκι από το μάτι του, έργο για το οποίο χρειάζεται και οξύ μάτι και επιδέξιο χέρι, την ώρα που εσύ έχεις ολόκληρο δοκάρι στο μάτι σου και δεν αισθάνεσαι αυτό; Εκείνοι μόνοι μπορούν ωφέλιμα να βοηθήσουν τις ψυχές των άλλων, οι οποίοι πρωτίστως φρόντισαν για τις δικές τους ψυχές. Είναι βεβαίως καλό να βοηθήσουμε τον αδελφό μας να βγάλει από το μάτι του το ξυλαράκι που υπάρχει σε αυτό. Για να γίνουμε όμως κατάλληλοι για να παράσχουμε αυτήν την βοήθεια, πρέπει να αρχίσουμε το έργο αυτό από τον εαυτό μας. Η διόρθωση λοιπόν του εαυτού μας μπορεί να επιδράσει και ως καλό παράδειγμα για διόρθωση των άλλων.

Λουκ 6.42 ή πῶς δύνασαι⁽¹⁾ λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄδελφέ⁽²⁾, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σοῦ δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτά⁽³⁾, ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σοῦ, καὶ τότε διαβλέψεις⁽⁴⁾ ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ἡ με ποιό θάρρος μπορείς να πεις στον αδελφό σου: Αδελφέ, άφησέ με να σου βγάλω το ξυλαράκι που είναι στο μάτι σου, ενώ εσύ ο ίδιος δεν βλέπεις το δοκάρι που είναι στο δικό σου μάτι; Πώς μπορείς να του πεις: Αδελφέ, άφησέ με να σου διορθώσω το μικρό σφάλμα σου, ενώ εσύ δεν βλέπεις το δικό σου πολύ βαρύ ελάττωμα; Υποκριτή, βγάλε πρώτα το δοκάρι από το μάτι σου· διόρθωσε το βαρύ ελάττωμά σου. Και τότε θα δεις καθαρά για να βγάλεις το ξυλαράκι που είναι στο μάτι το αδελφού σου. Τότε θα είσαι σε θέση να διορθώσεις και το μικρό σφάλμα του αδελφού σου.

(1) Με ποιο θάρρος μπορείς...; Με τι πρόσωπο θα μπορέσεις να πεις...;

(2) Με αυτό εκφράζεται προσποιητό ενδιαφέρον για υπηρεσία αδελφική. Στην κλητική αυτή αντιτίθεται η άλλη κλητική: Υποκριτή (b). Έχει μέσα του τον τόνο τρυφερής φροντίδας (g).

(3) Εάν πράγματι το μίσος κατά της αμαρτίας ή του ελαττώματος ενέπνεε αυτόν τον κριτή και διδάσκαλο, δεν θα είχε αρχίσει να εκδηλώνει το μίσος αυτό στην αυστηρή επίκριση του εαυτού του; (g). «Ο Κύριος ονομάζει αυτούς υποκριτές, διότι άλλο μεν φαίνονται, από το ότι τιμωρούν τα αμαρτήματα των άλλων, φαίνονται δηλαδή δίκαιοι, αλλά είναι άλλο, από το ότι και αυτοί αμαρτάνουν χειρότερα» (Θφ).

(4) Το διαβλέπω συναντιέται μόνο εδώ και στο παράλληλο χωρίο του Ματθ. και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.=βλέπω με διαύγεια (g). Όταν η αυτοδιόρθωση συντελεστεί σε κάποιον, τότε θα γίνει δυνατόν σε αυτόν να δει πώς θα διορθώσει τους άλλους (p).

(5) «Δηλαδή δείξε τον εαυτό σου καθαρό στα μεγάλα αμαρτήματα, και τότε θα είσαι σύμβουλος σε αυτόν που φταίει στα μικρά» (Κ).

Λουκ 6.43 Οὐ⁽¹⁾ γάρ⁽²⁾ ἐστὶν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν⁽³⁾, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Διότι δεν υπάρχει δέντρο καλό που να κάνει καρπό κακό και βλαβερό, ούτε πάλι υπάρχει δέντρο κακό που να κάνει καρπό καλό. Έτσι και ο άνθρωπος, για να φέρει καρπό και ωφέλεια στο συνάνθρωπό του, πρέπει να είναι καλός. Άνθρωπος που δεν διόρθωσε πρωτίτερα τον εαυτό του, πώς είναι δυνατόν να διορθώσει τους άλλους και να δώσει σ' αυτούς το καλό που δεν μπόρεσε πρωτίτερα να δώσει στον εαυτό του;

(1) Δες Ματθ. ζ 16-20 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. «Εκεί όμως τα έλεγε αυτά για τους πλάνους· ενώ εδώ για αυτούς που είναι καθαροί και καθαρίζουν άλλους, και για τους ακάθαρτους και που επιχειρούν να καθαρίσουν άλλους» (Ζ). Τα λόγια και οι πράξεις των ανθρώπων θα είναι σύμφωνα με την εσωτερική ποιότητα του καθενός. Όποιες είναι οι καρδιές τους και όποιες είναι οι αρχές τους, τέτοιες θα είναι οι πράξεις τους και τα λόγια τους. Η καρδιά είναι το δέντρο, τα λόγια και οι πράξεις είναι οι καρποί, οι οποίοι είναι ανάλογοι με την φύση και ποιότητα του δέντρου. Εάν ένας άνθρωπος είναι πράγματι καλός, εάν έχει στοιχεία χάριτος στην καρδιά του και η κλίση που κυριαρχεί σε αυτόν τον ωθεί προς τον Θεό και τον ουρανό, ενδέχεται μεν να μην έχει άφθονους καρπούς ή και μερικοί από τους καρπούς του να σαπίζουν, ουδέποτε όμως παράγει καρπούς σαπρούς και βλαβερούς. Και εάν υποτεθεί ότι δεν μπορεί να διορθώσει τα κακά ήθη, ασφαλώς όμως είναι αδύνατον να διαφθείρει τα καλά ήθη.

(2) Η σύνδεση με τα παραπάνω: Ή «θα μπορούσε να πει κάποιος, πώς άραγε θα καταλάβουμε αυτόν που έχει μεν στο μάτι το δοκάρι και μαλώνει αυτούς που έχουν ξυλαράκι στο μάτι και είναι ασθενείς σε κάτι; Αυτό δεν είναι καθόλου δύσκολο, λέει· διότι σε αυτούς που θέλουν, είναι μπροστά τους εύκολο να δουν. Επομένως η ζωή του καθενός θα αποδεικνύει τους τρόπους του» (Κ). Ή, πιο σωστά, «όπως ακριβώς δεν υπάρχει δέντρο κακό, που να κάνει καρπό καλό, έτσι και αυτός που επιχειρεί να σωφρονίζει και να διορθώνει τους άλλους και να τους κάνει καλύτερους, δεν θα μπορούσε να είναι πονηρός. Αν όμως θα ήταν πονηρός, δεν θα έκανε τους άλλους καλύτερους» (Θφ). Καλός Χριστιανός δεν είναι δυνατόν παρά να έχει καλά αποτελέσματα στο έργο της επιστροφής των άλλων, και κακός Χριστιανός δεν είναι δυνατόν παρά να παράγει αποτελέσματα κακά (ρ). Αυτός που έχει στο μάτι του το δοκάρι και αποσκοπεί να βγάλει από το μάτι του άλλου το ξυλαράκι, είναι όμοιος με δέντρο κακό που φιλοδοξεί να παράγει καρπό καλό (b).

(3) Σαπρό=σάπιο, αλλά και άχρηστο, ανωφελές. Με την δεύτερη έννοια. Διότι το σάπιο δέντρο κανένα καρπό δεν παράγει (ρ).

(4) Αυτούς που διορθώνουν τους άλλους «με παραβολικό τρόπο τους ονόμασε δέντρα, ενώ καρπούς τις πράξεις τους» (Κ).

Λουκ 6.44 ἕκαστον γὰρ⁽¹⁾ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἁκανθῶν συλλέγουσιν σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου σταφυλὴν⁽²⁾ τρυγῶσιν.

Μετάφραση: Κάθε δέντρο διακρίνεται και αναγνωρίζεται εάν είναι καλό ή κακό από τον καρπό που βγάζει. Διότι από αγκάθια δεν μαζεύουν ως καρπό σύκα, ούτε από βάτο τρυγούν ποτέ σταφύλι. Έτσι και ο αδιόρθωτος, που στην ψυχή του υπάρχουν τα αγκάθια των κακιών και ελαττωμάτων, δεν μπορεί να διορθώσει τον άλλο. Αλλά κι εκείνος που αισθάνεται την ανάγκη να βρει οδηγό και δάσκαλο της ζωής του, εύκολα μπορεί να διακρίνει από τη ζωή και τη συμπεριφορά των άλλων ποιος απ' αυτούς είναι ο καλός, κι έτσι να μπορεί να δίνει προσοχή στο λόγο του.

(1) Η σύνδεση του σ. 43 με τον σ. 44 είναι αυτή: Το γεγονός αυτό είναι τόσο αληθινό, ώστε ο καθένας συμπεραίνει χωρίς δισταγμό για το είδος κάποιου δέντρου, από τον καρπό του (g). Εάν ο καρπός τον οποίο ένας άνθρωπος παράγει, είναι σάπιος, εάν η συμπεριφορά του είναι ελαττωματική και η συναναστροφή του γεμάτη από απρέπειες, εάν είναι μέθυσος ή πόρνος, εάν είναι επίορκος και ψεύτης, οι καρποί του είναι σάπιοι και μπορείτε να είστε βέβαιος, ότι δεν είναι δέντρο καλό. Εάν ο καρπός είναι καλός, μπορείτε ασφαλώς να συμπεράνετε από αυτό ότι και το δέντρο είναι καλό. Εάν η συμπεριφορά κάποιου ανθρώπου είναι άγια, παρόλο που δεν μπορείτε αλάνθαστα να γνωρίζετε την καρδιά του, μπορείτε παρ' όλα αυτά να ελπίζετε, ότι ο άνθρωπος αυτός βρίσκεται σε τάξη με το Θεό.

(2) «Όπως ακριβώς δείχνει αμάθεια, το να ζητά κάποιος στα αγκάθια εξαιρετους ώριμους καρπούς, εννοώ σταφύλι και σύκο, έτσι είναι άξιο για γέλια να θεωρεί κάποιος ότι μπορεί να βρει σε υποκριτές και βέβηλους κάτι από τα θαυμαστά, δηλαδή ευγένεια αρετής... Σε αυτούς δεν υπάρχει μεν τίποτα γλυκό, αλλά όλα είναι πικρά και άσχημα· διότι δεν φυτρώνει στα αγκάθια σύκο, ούτε από βάτο γεννιέται σταφύλι» (Κ). Μπορείτε βέβαια να καρφώσετε πάνω στα αγκάθια σύκα και να κρεμάσετε στις βάτους σταφύλια. Αλλά οι καρποί αυτοί δεν είναι το φυσικό προϊόν αυτών των δέντρων. Επιπλέον επίσης εντός ολίγου θα μαραθούν και θα γίνει ολοφάνερο, ότι δεν ανήκουν στα φυτά αυτά. Έτσι ακριβώς και από εκείνους, οι οποίοι έχουν κακό χαρακτήρα δεν μπορείτε να περιμένετε αγαθή συμπεριφορά και διαγωγή, και εάν πάλι κάποτε υποκριτικά επιδείξουν κάποιο τρόπο καλής συμπεριφοράς, γρήγορα αυτός θα αποδειχτεί ξένος με αυτούς.

Λουκ 6.45 ὁ ἀγαθὸς⁽¹⁾ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

Μετάφραση: Ο αγαθός άνθρωπος έχει την ψυχή του πολύτιμο θησαυροφυλάκιο αγαθών σκέψεων και συναισθημάτων, κι απ' τον αγαθό αυτό θησαυρό της καρδιάς του βγάζει λόγια και πράξεις αγαθές. Ενώ ο πονηρός άνθρωπος από τον κακό θησαυρό της καρδιάς του βγάζει το κακό. Διότι το στόμα του κάθε ανθρώπου μιλάει απ' το περίσσειμα και το ξεχείλισμα της καρδιάς του. Θα συμβουλεύσεις λοιπόν κι εσύ τον άλλον ανάλογα μ' εκείνο που έχεις στην καρδιά σου. Κι αν δεν έχεις διορθώσει τον εαυτό σου, πώς είναι δυνατόν να γίνεις οδηγός ωφέλιμος στο συνάνθρωπό σου;

(1) Δες και Ματθ. ιβ 33-35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο στίχος περιλαμβάνει την γενική αρχή, πάνω στην οποία στηρίζονται όλα τα προηγούμενα. Ο λόγος που βγαίνει από το στόμα, είναι η αμεσότερη εκδήλωση της εσωτερικής υπόστασης και κατάστασής μας (g). «Διότι η καρδιά του καθενός είναι θησαυροφυλάκιο, και αν μεν έχει αγαθά, τότε και ο άνθρωπος είναι αγαθός και λέει αγαθά· εάν όμως η καρδιά είναι γεμάτη από πονηρά, τότε και ο άνθρωπος είναι πονηρός και μιλά πονηρά» (Θφ). Ο άνθρωπος λοιπόν που θέλει να διορθώσει τους άλλους με τον λόγο του, ας διορθώσει πρώτα το εσωτερικό του (g). Διότι διαφορετικά «αυτός που τον νου του έχει κυριεύσει η κακία και η πονηρία, θα βγάλει οπωσδήποτε τα κρυμμένα στο βάθος του· διότι αυτά που είναι στο νου και την καρδιά, ξεπηδούν μέσω του λόγου που τρέχει προς τα πάνω» (Κ). Η καρδιά είναι θησαυροφυλάκιο. Εάν κυριαρχεί σε αυτήν η προς τον Θεό και προς τον Χριστό αγάπη, είναι γεμάτη με αγαθό θησαυρό. Η αγάπη αυτή πλουτίζει τον άνθρωπο και προμηθεύει σε αυτόν αγαθό απόθεμα και παρακαταθήκη ώστε από αυτό να διαθέτει και για ευεργεσία των άλλων. Αλλά εάν επικρατεί σε αυτήν η αγάπη του κόσμου και της σάρκας, τότε υπάρχει πονηρός θησαυρός στην καρδιά αυτή, και από αυτήν συνεχώς ο πονηρός άνθρωπος θα βγάζει το πονηρό. Δεν είναι βέβαια αδύνατον αγαθός άνθρωπος να πει κάποτε και λόγο πονηρό, όπως και πονηρός άνθρωπος να χρησιμοποιήσει κάποτε και λόγο αγαθό. Αυτό όμως που συνήθως και φυσικά εκδηλώνεται στις περισσότερες των περιπτώσεων σε όλους, είναι αυτό: η καρδιά είναι όμοια με τους λόγους μας. Μάταιοι λόγοι προδίδουν καρδιά ελαφριά. Σπουδαίοι όμως λόγοι μαρτυρούν και καρδιά σοβαρή. «Μπορείς βεβαίως όλα αυτά να θεωρήσεις ότι λέγονται και για τους Φαρισαίους... Πώς, λέει, εσείς... που είστε δέντρα σάπια, θα μπορέσετε να βγάλετε καρπούς αγαθούς; Διότι σε σας και ο λόγος είναι σάπιος, όπως και η ζωή, διότι από το περίσσειμα της καρδιάς μιλάτε. Πώς λοιπόν θα διορθώσετε άλλους;» (Θφ).

Στίχ. 46-49. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Η εφαρμογή των λόγων του Θεού.

Λουκ 6.46 ⁽¹⁾Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε Κύριε⁽²⁾, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω⁽³⁾;

Μετάφραση: Γιατί με ονομάζετε, Κύριε, Κύριε, και δεν εφαρμόζετε εκείνα που σας λέω και σας διδάσκω; Θα γίνετε κι εσείς ίδιοι με τους υποκριτές, οι οποίοι με το στόμα τους με ομολογούν Κύριο, αλλά με τα έργα τους με αρνούνται και με εμπαίζουν.

(1) Δες Ματθ. ζ 21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Τα από τον σ. αυτόν μέχρι και τον 49 θα μπορούσαν να θεωρηθούν κατά κάποιο τρόπο ο επίλογος (g). Με μόνη τη διαφορά ότι δεν αποτελούν την περίληψη των προηγούμενων, αλλά εκθέτουν τις συνέπειες οι οποίες θα επακολουθήσουν από την εφαρμογή ή όχι όσων λέχθηκαν (p).

(2) Η λέξη Κύριε και όχι απλώς διδάσκαλε, δείχνει ότι ο Ιησούς προβάλλει την διδασκαλία του ως κάποιος που έχει εξουσία και δικαιούται να δίνει εντολές και παραγγέλματα (L). Αποδεικνύει επίσης η επίκληση αυτή, ότι ήταν ήδη αναγνωρισμένος ως Κύριος από αρκετή μερίδα από το πλήθος εκείνο. Ήθελε όμως στους περισσότερους από εκείνους οι οποίοι απευθύνονταν προς αυτόν με τον τίτλο αυτόν, μεγαλύτερη υπακοή στο νόμο της αγάπης, τον οποίο δίδασκε (g).

(3) «Διότι αν είμαι Κύριος, λέει, οπωσδήποτε εσείς έπρεπε να κάνετε αυτό που πρέπει σε δούλους. Έργο λοιπόν των δούλων είναι, να πράττουν αυτά που ο Κύριος διατάζει» (Θφ). Ισοδυναμεί με το να εμπαίζουμε το Χριστό, όταν επικαλούμαστε μεν αυτόν ως Κύριο, δεν συμμορφωνόμαστε όμως με τα παραγγέλματά του. Πράττουμε κάτι συγγενικό και ανάλογο με εκείνο, το οποίο έπρατταν οι σταυρωτές του, όταν ειρωνευόμενοι αυτόν τον χαιρετούσαν λέγοντας· Χαίρε ο βασιλιάς των Ιουδαίων.

Λουκ 6.47 πᾶς⁽¹⁾ ὁ ἐρχόμενος πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς⁽²⁾, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἔστιν ὅμοιος⁽³⁾.

Μετάφραση: Καθένας που έρχεται σε μένα και ακούει τους λόγους μου και τους εφαρμόζει στη ζωή του, θα σας δείξω με κάποια σύγκριση και εικόνα με ποιον μοιάζει.

(1) Για τους σ. 47-49 δες Ματθ. ζ 24-27 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Ο Χριστός μιλά και τώρα από τους ουρανούς μέσω της χάρης του Πνεύματός του, μέσω της εκκλησίας του και των λειτουργιών του σε αυτήν, μέσω των περιστάσεων, τις οποίες οικονομεί για τον καθένα μας η Πρόνοιά του. Αποτελεί

λοιπόν μεγάλη ευεργεσία και χάρη του Θεού προς εμάς, ότι μας αξίωσε να ακούμε τα λόγια του. Αλλά εάν δεν εφαρμόζουμε τα λόγια αυτά στη ζωή μας, δεχόμαστε την χάρη μάταια. Το να πράττουμε και να εφαρμόζουμε τα λόγια του Χριστού σημαίνει να απέχουμε από τις αμαρτίες, τις οποίες ο Χριστός μας απαγορεύει, και να εκτελούμε τα καθήκοντα τα οποία από μας ζητά. Τα λόγια του Χριστού είναι φως όχι μόνο για τα μάτια μας, αλλά και για τα πόδια μας. Και αποβλέπουν όχι μόνο στο να διαφωτίζουν τις σκέψεις και κρίσεις μας, αλλά και στο να εμπνέουν και τις καρδιές μας και στο να ρυθμίζουν και τη ζωή μας. Ούτε είναι δυνατόν με αλήθεια να βεβαιώσουμε, ότι πιστεύουμε στα λόγια αυτά, εάν δεν τηρούμε αυτά στη ζωή μας.

(3) «Ποια λοιπόν είναι η ωφέλεια από το να θέλει κάποιος να τηρεί τα προστάγματα και ποια θα μπορούσε να είναι η βλάβη από το να μην θέλει να υποταχτεί, το δίδαξε ο ίδιος ο Σωτήρας λέγοντας: Καθένας που έρχεται σε μένα...» (Κ).

Λουκ 6.48 ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν ὃς καὶ ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν⁽¹⁾ καὶ ἔθηκεν θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν⁽²⁾· πλημμύρας⁽³⁾ δὲ γενομένης προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλεῦσαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μοιάζει με έναν άνθρωπο που κτίζει σπίτι, ο οποίος έσκαψε και προχώρησε βαθιά κι έβαλε θεμέλιο πάνω στην πέτρα. Κι όταν ξέσπασε νεροποντή και πλημμύρα, έπεσε με ορμή ο ποταμός στο σπίτι εκείνο και δεν μπόρεσε να το σαλέψει, διότι ήταν θεμελιωμένο πάνω στη στερεή και αμετακίνητη πέτρα.

(1) «Ο οποίος έσκαψε και πήγε σε βάθος, τα οποία προηγούνται από τη θεμελίωση. Τα έβαλε αυτά στη διήγηση, μόνο για να δώσει έμφαση στην ακριβή θεμελίωση» (Ζ). Το σύνολο της γραφικής αυτής περιγραφής είναι αποκλειστικό μόνο στον Λουκά. Ο Ρόβινσων μιλά για κάποιο νέο σπίτι στη Ναζαρέτ, ο ιδιοκτήτης του οποίου έσκαψε σε βάθος 30 ποδιών, προκειμένου να οικοδομήσει πάνω στο βράχο (p).

(2) Υπάρχει λοιπόν για μας πέτρα, πάνω στην οποία μπορούμε να χτίζουμε στερεά το σπίτι μας «και η πέτρα αυτή είναι ο Χριστός». Είναι το θεμέλιο και κανείς δεν μπορεί να βάλει άλλο θεμέλιο εκτός από αυτό που είναι τοποθετημένο (Α΄ Κορ. γ 11). Είναι ο λίθος για τον οποίο είπε ο Θεός: «Να εγώ θα βάλω στα θεμέλια της Σιών λίθο πολυτελή, εκλεκτό, ακρογωνιαίο, τίμιο» (Ησ. κη 16). Η εκκλησία έχει οικοδομηθεί πάνω σε αυτόν και μαζί της κάθε αληθινός πιστός πάνω σε αυτόν είναι θεμελιωμένος. Είναι ο Ιησούς ισχυρός και αμετακίνητος ως βράχος. Και όποιος στηρίζει τις ελπίδες του σε αυτόν, δεν διατρέχει κανένα κίνδυνο να δει αυτές να διαψεύδονται. Αυτός

είναι η μόνη και η πραγματική ελπίδα όλων μας (Α Τιμ. α 1). Μπορούμε με κάθε εμπιστοσύνη να στηρίξουμε τις σχετικά με τον ουρανό ελπίδες μας στην αξιομισθία του Χριστού και από αυτήν με βεβαιότητα να περιμένουμε την άφεση των αμαρτιών μας, την δικαίωσή μας, τον εξαγιασμό μας και την κατάκτηση του ουρανού. Το οικοδόμημα αυτό, το στηριγμένο σε αυτόν, θα παραμείνει αμετακίνητο στους αιώνες.

(3) Πλημμύρες είτε από ποτάμι είτε από θάλασσα (p) είτε από τα νερά που συρρέουν από την κορυφή βουνού, τα οποία σχηματίζουν σφοδρούς χειμάρρους που συμπαρασύρουν το γήινο στρώμα ή την άμμο (g). Αξιοσημείωτη και η επόμενη εκδοχή: Ο Λουκάς αντί για τους χειμάρρους, υποθέτει την πλημμύρα τακτικού ποταμού που βγαίνει από την κοίτη του και πέφτει πάνω στο σπίτι. Κάτι παρόμοιο πρέπει να συνέβη συχνά στην Αντιόχεια, από όπου καταγόταν ο Λουκάς, στις όχθες του Ορόντου (L).

(4) Η μεταφορά της εικόνας: «Αυτός που εύκολα υπακούει και διδάσκεται και έγινε όχι ακροατής του νόμου μάλλον, αλλά πράττει έργα, θα έχει πάρα πολύ σταθερή τη στάση του, σε κάθε πράγμα· καλό και κακό. Και θα μοιάζει με σπίτι που έχει στηριχτεί καλά και έχει αδιάσειστο θεμέλιο· ώστε και αν ακόμη, σαν άλλοι χείμαρροι, δηλαδή πλημμύρες νερών, επιτεθούν οι πειρασμοί και η αγριότητα των παθών που έχουμε μέσα μας, δεν θα πάθει τίποτα από όσα απευχόμαστε» (Κ). «Πλημμύρα του ποταμού είναι το πλήθος και η σφοδρότητα των πειρασμών» (Ζ). Οι θεμελιωμένοι στο Χριστό, κατά τις ώρες του πειρασμού θα διατηρήσουν την ακεραιότητά τους και όταν οι άλλοι θα πέφτουν και θα παρασύρονται από το κύμα της δοκιμασίας, αυτοί θα μένουν στέρεοι πάνω στην πέτρα. Θα διατηρήσουν ακόμη την ειρήνη και ηρεμία τους, την ελπίδα και χαρά τους μέσα στις μεγαλύτερες στενοχώριες. Η πλημμύρα και το ρεύμα του πειρασμού δεν θα τους κουνήσει, διότι τα πόδια τους είναι στηριγμένα πάνω στο βράχο, που υψώνεται πάνω από τα κύματα. Τέλος είναι εξασφαλισμένη και η αιώνια ευδαιμονία τους. Διότι είτε στη ζωή είτε στο θάνατο είναι ενωμένοι με τον Κύριο, την αιώνια και ακατάλυτη πέτρα της σωτηρίας.

Λουκ 6.49 ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου⁽¹⁾, ἧ προσέρρηξεν ὁ ποταμός⁽²⁾, καὶ εὐθὺς συνέπεσεν⁽³⁾, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα⁽⁴⁾ τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εκείνος όμως που άκουσε τη διδασκαλία μου αλλά δεν την εφάρμοσε, μοιάζει μ' έναν άνθρωπο που έκτισε το σπίτι του στο χώμα, χωρίς θεμέλιο. Και έπεσε με ορμή ο ποταμός στο σπίτι αυτό κι αμέσως αυτό γκρεμίστηκε ολόκληρο και

σωριάστηκε. Η καταστροφή μάλιστα και διάλυση της οικίας εκείνης υπήρξε μεγάλη και ανεπανόρθωτη. Δηλαδή, ο πρώτος πειρασμός και το πρώτο κύμα μιας δοκιμασίας φτάνει να ρίξει κάτω το πνευματικό οικοδόμημα του ανθρώπου εκείνου που άκουσε βέβαια με κάποια προθυμία το λόγο του Θεού, αλλά δεν φρόντισε να τον θεμελιώσει στερεά και βαθιά σε μια καρδιά στηριγμένη ολοκληρωτικά στον Κύριο.

(1) «Αυτός όμως που μόνο ακούει αυτά που λέει ο Χριστός, αλλά δεν κρατά τίποτα στο νου του, ούτε όμως κατόρθωσε και κάτι από τα προστάγματα, θα μοιάζει πάλι με σπίτι που είναι πανέτοιμο για πτώση· διότι θα γκρεμιστεί σε αυτά που δεν επιτρέπονται, αφού θα ερεθίζει η ηδονή και θα τον οδηγήσει στους βόθρους της αμαρτίας» (Κ).

(2) Ο Λουκάς ως κύρια αιτία της πτώσης αναφέρει τον ποταμό, ενώ ο Ματθαίος, πιο περιγραφικός, αναφέρει και τους ανέμους (ρ). Στην Παλαιστήνη λοιπόν οι ισχυρές βροχές, από τις οποίες δημιουργούνται σφοδροί χείμαρροι, συνοδεύονται πάντοτε και από ισχυρούς ανέμους (L).

(3) Υπάρχει και η γραφή: συνέπεσεν, που είναι πιο εκφραστική από το απλό έπεσε= έπεσε όλο σε σωρό (ρ).

(4) «Ρήγμα είναι το γκρέμισμα, η διάλυση» (Z). Ο Hobart αντιθέτει τα βροχή, προσέκοψεν, έπεσε και πτώσις του Ματθαίου με το πλημμύρα, προσέρρηξε, συνέπεσε και ρήγμα του Λουκά, ισχυριζόμενος ότι οι τελευταίες 4 λέξεις ανήκουν στην ιατρική φρασεολογία (ρ).

(5) «Διότι είναι θεαματική και η πτώση αυτών που διδάχτηκαν μεγάλα πράγματα, όταν πέφτουν από τα μεγάλα. Κάνει λοιπόν τους ανθρώπους άθλιους η ολιγωρία στους κόπους και το σαθρό και αβέβαιο της κρίσης. Αυτοί είναι που έμοιασαν με τους ανόητους, οι οποίοι πάνω στην άμμο, την αβεβαιότητα δηλαδή της γνώμης, έβαλαν το θεμέλιο της πνευματικής οικοδομής, το οποίο, όταν λίγα ψεκάσματα πειρασμών και μικρός χείμαρρος των κουνημάτων του πονηρού τράβηξε από κάτω το θεμέλιο, την διέλυσε και την διασκόρπισε αφού ούτε λίγο δεν άντεξε την βροχή και τους ανέμους» (Κ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ' (7)

Στίχ. 1-10. Η θεραπεία του δούλου του εκατόνταρχου.

Λουκά 7.1 ⁽¹⁾Ἐπεὶ⁽²⁾ ἐπλήρωσε⁽³⁾ πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς⁽⁴⁾ τὰς ἀκοὰς⁽⁵⁾ τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ.

Μετάφραση: Όταν ο Ιησούς τελείωσε ὅλη αυτή τη διδασκαλία του και γέμισε μ' αυτήν τις ακοές του λαοῦ, ἦλθε ἀπὸ το πεδινὸ μέρος που ἦταν, στην Καπερναοὺμ.

(1) Η διαίρεση του κεφαλαίου είναι ἀστοχη, διότι ο στίχος αυτός αποτελεί το συμπέρασμα ὅσων λέχθηκαν προηγουμένως, ὅπως συνηθίζει να κάνει πάντα ο Λουκάς. Δες δ 30,37,44,ε 11,16,26,στ 11 κλπ (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «επειδή» που με σημασία χρονική μόνο ἐδῶ στην Κ.Δ. υπάρχει.

(3) Επλήρωσε=έκανε πλήρη, αφού τελείωσε (δ), ὥστε δεν ἀπέμενε πλέον τίποτα να λεχθεῖ (ρ).

(4) Η πρόθεση «εἰς» φανερώνει την διεύθυνση αὐτῶν που εἰπώθηκαν (ρ).

(5) Δηλαδή στα ὄργανα της ακοῆς (δ). Η λέξη ακοαί με την ἔννοια των αὐτιῶν χρησιμοποιεῖται συχνά ἀπὸ τους γιατροὺς (Hobart).

Λουκ 7.2 ⁽¹⁾Εκατοντάρχου⁽²⁾ δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων ἤμελλεν τελευτᾶν⁽³⁾, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ ο δούλος κάποιου εκατόνταρχου ἦταν πολὺ ἀρρωστος και κινδύνευε να πεθάνει. Και ο δούλος αὐτός ἦταν αγαπητὸς στον εκατόνταρχο για την πίστη και την υπακοή που του ἔδειχνε.

(1) Δες και Ματθ. η 5-13 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) Δέχονται γενικῶς ὅτι ο εκατόνταρχος ἦταν στην υπηρεσία του Ηρώδη Αντίπα. Ἀλλὰ σε αὐτήν την περίπτωση πῶς συνέβαινε να εἶναι ἐθνικός; Θα μπορούσε κάποιος μάλλον να υποθέσει, ὅτι ἦταν ρωμαῖος εκατόνταρχος, ἐπιτετραμμένος στην Καπερναοὺμ μαζί με κάποιον ἀπόσπασμα. Ο Αντίπας δεν θα μπορούσε να ἀντισταθεῖ σε αὐτό. Εξάλλου ἐκτὸς ἀπὸ τα στρατιωτικὰ ἔργα οἱ εκατόνταρχοι ἀπασχολοῦνταν και

με άλλες αποστολές, όπως η εκμετάλλευση των μεταλλείων (L). Ο εκατόνταρχος εθνικός εκ γενετής, είχε σε κάποιο βαθμό προσελκυστεί στον Ιουδαϊσμό (p).

(3) Σύμφωνα με την περιγραφή του Ματθαίου θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει, ότι ο δούλος αυτός έπασχε από ρευματισμούς οξύτατης μορφής, οι οποίοι όταν προσβάλλουν την καρδιά, μπορούν να επιφέρουν και θάνατο (g).

(4) Δηλαδή τον είχε σε τιμή και σε υπόληψη για την πίστη και υπακοή του (δ). Αυτό εξηγεί το τόσο σοβαρό διάβημα, που έγινε διαμέσου των πρεσβυτέρων προς τον Ιησού (g). Ήταν προς έπαινο αυτού του δούλου, ότι με την επιμέλεια και πιστότητά του και το ειλικρινές ενδιαφέρον υπέρ των υποθέσεων του κυρίου του, είχε προσελκύσει την εκτίμηση και την αγάπη του. Οι υπηρέτες οφείλουν με τη συμπεριφορά τους να κάνουν τους εαυτούς τους αγαπητούς στους κυρίους τους. Αλλά επίσης ήταν προς έπαινο του κυρίου, ότι εκτίμησε τον καλό δούλο και έλαβε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτόν. Πολλοί αγέρωχοι κύριοι νομίζουν ότι είναι αρκετό να μην κακομεταχειρίζονται ούτε να βρίζουν ούτε να δείχνουν σκληρότητα προς τους καλούς δούλους. Δεν είναι όμως αυτό αρκετό. Οφείλουν και να δείχνουν στοργή προς αυτούς και να λαμβάνουν ιδιαίτερη φροντίδα για την υγεία και την ανάπαυσή τους.

Λουκ 7.3 ἀκούσας⁽¹⁾ δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους⁽²⁾ τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν⁽³⁾ αὐτὸν ὅπως ἔλθῶν διασώσῃ⁽⁴⁾ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν άκουσε για τον Ιησού ότι ήλθε στην Καπερναούμ, του έστειλε μερικούς πρεσβυτέρους των Ιουδαίων και τον παρακαλούσε να έλθει και να σώσει το δούλο του από τον έσχατο κίνδυνο.

(1) Δεν είχε δει ακόμη τον Ιησού (b).

(2) Μέλη διακεκριμένα της κοινωνίας, οι οποίοι δεν φαίνεται να ανήκουν στην τάξη των γραμματέων ή των αρχισυναγώνων (L). Αυτοί, παρόλο που δεν στερούνταν πίστης (δες σ. 4), είχαν λιγότερη πίστη από αυτήν του εκατόνταρχου, από τον οποίο και στάλθηκαν. Παρ' όλα αυτά δεν μεσίτευσαν μάταια στον Ιησού. Συχνά εκείνοι οι οποίοι έχουν λίγη παρρησία προς το Θεό, έχουν μεγαλύτερη δύναμη και αρμοδιότητα να προσφέρουν υπηρεσίες προς άλλους, πολύ καλύτερους από αυτούς, τις οποίες αδυνατούν να προσφέρουν στους εαυτούς τους (b). Υπάρχει κάποια διαφορά ανάμεσα στην αφήγηση του Ματθαίου και του Λουκά. Ο Ματθαίος δηλαδή λέει, ότι ο εκατόνταρχος ήλθε αυτοπροσώπως, ενώ εδώ λέγεται, ότι μέσω άλλων παρακάλεσε τον Ιησού. Κατά κανόνα όμως λέγεται, ότι κάνουμε εμείς εκείνο, το οποίο κατ' εντολήν

μας γίνεται από άλλους. Είναι όμως πιθανόν, ότι τελικά ήλθε και ο ίδιος ο εκατόνταρχος στον Ιησού.

(3) «Με την έννοια του «παρακαλούσε»» (Ζ).

(4) Το σύνθετο διασώζω (=κάνω κάποιον σώο μέσω κάποιου) σχεδόν είναι στην Κ.Δ. λέξη αποκλειστική του Λουκά. Δες Πράξ. κγ 24,κζ 43,44,κη 1,4,Ματθ. ιδ 36,Α Πετρ. γ 20 (ρ).

Λουκ 7.4 οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως⁽¹⁾, λέγοντες ὅτι Ὁ Ἄγιός⁽²⁾ ἐστὶν ὃ παρέξει⁽³⁾ τοῦτο⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Κι αυτοί ήλθαν στον Ιησού και τον θερμοπαρακαλούσαν με επιμονή λέγοντας ότι αξίζει να του κάνει τη χάρη αυτή που ζητά,

(1) Παρακαλούσαν με ζήλο, με επιμονή (δ).

(2) Ο ίδιος ο εκατόνταρχος φρονούσε διαφορετικά για τον εαυτό του· «ούτε θεώρησα άξιο τον εαυτό μου να έλθω σε σένα», διαβιβάζει μετά από λίγο στον Ιησού (b).

(3) Αυθεντική γραφή παρέξη, δηλαδή σε μέση διάθεση, σε β ενικό. Έτσι όμως χρησιμοποιεί ο Λουκάς το ρήμα μία ακόμη φορά (Πράξ. ιθ 24). Ενώ σε ενεργητική διάθεση χρησιμοποιεί αυτό συχνότατα (δ).

(4) «Αυτό. Ποιο; Το να έλθει και να σώσει τον δούλο του» (Ζ).

Λουκ 7.5 ἀγαπᾷ⁽¹⁾ γὰρ⁽²⁾ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς⁽³⁾ ὡκοδόμησεν⁽⁴⁾ ἡμῖν.

Μετάφραση: διότι, έλεγαν, ο εκατόνταρχος αυτός αγαπά το έθνος μας, και τη συναγωγή μας την έκτισε ο ίδιος με δικά του χρήματα.

(1) Αίσθημα πολύ σπάνιο σε Ρωμαίο στρατιώτη (b). Αλλά και γενικώς πολλοί λίγοι από τους εθνικούς συμπαθούσαν τους Ισραηλίτες. Πιθανώς ο εκατόνταρχος είχε διαβάσει την Π.Δ. και από εκεί οδηγήθηκε σε εκτίμηση και του λαού τον οποίο ο Θεός είχε διαλέξει ως δικό του. Σημείωσε ότι και οι κατακτητές και αυτοί που βρίσκονται σε υπεροχή και εξουσία, οφείλουν με συμπάθεια και στοργή να συμπεριφέρονται προς αυτούς που κατέκτησαν και είναι κάτω από την εξουσία τους.

(2) Ο λόγος για τον οποίο ήταν ο εκατόνταρχος άξιος, προστίθεται αιτιολογικά στον στίχο αυτόν.

(3) Μόνος, χωρίς τη βοήθεια άλλου, με δικά του μέσα (δ). Με την ανοικοδόμηση της συναγωγής απέδειξε τον σεβασμό του προς τον Θεό του Ισραήλ και την πίστη του ότι αυτός ήταν ο μόνος αληθινός και ζωντανός Θεός.

(4) Η οικοδόμηση της συναγωγής ήταν κάτι μεγαλύτερο και σπανιότερο από την απλή αγάπη και συμπάθεια στο έθνος. Ο εθνικός εκατόνταρχος όχι μόνο δεν βεβήλωσε, όπως άλλοι, την συναγωγή, αλλά από ευλάβεια οικοδόμησε αυτήν (b). Εάν το Τελ-Χουμ είναι η παλαιά Καπερναούμ και εάν τα ερείπια της συναγωγής που βρέθηκαν εκεί προέρχονται από οικοδόμημα της εποχής αυτής, δείχνουν με πόση γενναιοδωρία ο εκατόνταρχος αυτός συντέλεσε το ευσεβές αυτό έργο του. Είναι όμως αμφίβολο, ότι τα ερείπια αυτά ανάγονται σε οικοδόμημα του πρώτου χριστιανικού αιώνα (p).

Λουκ 7.6 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας⁽¹⁾ ὁ ἐκατόνταρχος φίλους⁽²⁾ λέγων αὐτῷ, Κύριε, μὴ σκύλλου⁽³⁾, οὐ γὰρ ἱκανός⁽⁴⁾ εἰμι ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς·

Μετάφραση: Πράγματι λοιπόν ο Ιησούς άρχισε να προχωρά μαζί τους προς το σπίτι του εκατοντάρχου. Λίγο όμως πριν φθάσουν στο σπίτι, όταν πλέον ήταν πολύ κοντά, έστειλε ο εκατόνταρχος κάποιους φίλους του και του είπε: Κύριε, μην ταλαιπωρείσαι και μην μπαίνεις σε μεγαλύτερο κόπο να έλθεις στο σπίτι μου. Διότι δεν είμαι άξιος να μπεις κάτω από τη στέγη μου.

(1) Το νέο αυτό διάβημα του εκατόνταρχου δεν δημιουργεί αντίφαση με το αίτημα του διαβήματος των πρεσβυτέρων. Στο μεταξύ σημειώθηκε στον εκατόνταρχο πρόοδος ταπεινοφροσύνης και πίστης, από τα οποία υπαγορεύτηκε σε αυτόν αυτό. Ίσως ο εκατόνταρχος να πήρε αφορμή από την συνήθη ιουδαϊκή ιδέα, σύμφωνα με την οποία ο Ιουδαίος δεν ήταν δυνατόν να μην μολυνθεί μπαίνοντας σε σπίτι εθνικού (g).

(2) Το ότι έστειλε φίλους και όχι δούλους, δείχνει τον μεγάλο και βαθύ σεβασμό, τον οποίο έτρεφε στον Ιησού (ο).

(3) Για την έννοια του ρήματος δες Μάρκ. ε 35. «Μην περισπάσαι, μην κόπτεσαι» (Z), μην ενοχλείσαι.

(4) Το ικανός έχει την έννοια του ηθικά άξιος, όπως στο Λουκ. γ 16 και αλλού (g). Τα λόγια αυτά του εκατόνταρχου μαρτυρούν από τη μία την ταπείνωσή του, από την άλλη την πίστη του. Παρόλο που είχε περίβλεπτο αξίωμα, θεωρεί τον εαυτό του ανάξιο να δεχτεί στο σπίτι του τον Χριστό. Παρά την κατά κόσμο ασημότητα του Κυρίου, έχει για αυτόν ο εκατόνταρχος πολύ μεγάλη ιδέα και γνωρίζει πώς να τιμήσει τον προφήτη του Θεού, τον οποίο πολλοί απέρριπταν και περιφρονούσαν. Αλλά εκδήλωναν τα λόγια αυτά και την πίστη του εκατόνταρχου. Μη μπαίνεις στον κόπο, Κύριε. Δεν υπάρχει ανάγκη να έλθεις μέχρι το σπίτι μου. Έχεις τη δύναμη και με απλό λόγο να θεραπεύσεις από μακριά τον δούλο μου.

Λουκ 7.7 διὸ οὐδὲ ἑμαυτὸν ἡξίωσα⁽¹⁾ πρὸς σὲ ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἶπέ λόγῳ⁽²⁾, καὶ ἰαθήσεται⁽³⁾ ὁ παῖς μου.

Μετάφραση: Γι' αυτό εξάλλου και δεν έκρινα τον εαυτό μου άξιο να έλθω αυτοπροσώπως σε σένα. Αλλά πες μ' έναν απλό λόγο να γίνει αυτό που ζητώ, και θα θεραπευθεί οπωσδήποτε ο υπηρέτης μου.

(1) Δεν θεώρησα τον εαυτό μου άξιο να έλθω σε σένα (δ). Για την διαφορά που παρουσιάζεται ανάμεσα στην αφήγηση του Ματθαίου και αυτήν του Λουκά, δες Ματθ. η 5. Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: Η παράδοση διέσωσε κατά γράμμα τα χαρακτηριστικά λόγια του εκατόνταρχου (σ. 8) και την γεμάτη θαυμασμό αναφώνηση του Κυρίου (σ. 9). Ως προς το ιστορικό πλαίσιο, η προφορική παράδοση και κατήχηση το απέδιδε με μεγαλύτερη ελευθερία (g). Ενώ ο εκατόνταρχος δεν θεωρούσε τον εαυτό του άξιο να επισκεφτεί τον Χριστό, αντιθέτως ο Χριστός έκρινε τον εκατόνταρχο άξιο της επίσκεψής του, διότι αυτοί που ταπεινώνουν τους εαυτούς τους θα υψωθούν.

(2) Αλλά πες με λόγο. Ο λόγος θα είναι το μέσο με το οποίο θα συντελεστεί η ίαση, αντί του να έλθει αυτοπροσώπως ο Ιησούς. Δες Πράξ. β 40 και Γαλ. στ 11 (p).

(3) Υπάρχει και η γραφή ιαθήτω, που μαρτυρείται από κάποιους μόνο μεγαλογράμματους κώδικες, αλλά προτιμάται από τους κριτικούς του κειμένου.

Λουκ 7.8 καὶ γὰρ⁽¹⁾ ἐγὼ ἄνθρωπός⁽²⁾ εἰμι⁽³⁾ ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος⁽⁴⁾, ἔχων ὑπ' ἑμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, Ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Διότι κι εγώ είμαι άνθρωπος που βρίσκομαι κάτω από τις διαταγές των ανωτέρων μου και εξαρτώμαι από την εξουσία τους, έχω όμως κι εγώ κάτω από τη διοίκησή μου στρατιώτες, και λέω στον ένα στρατιώτη, πήγαινε, και πηγαίνει. Και στον άλλο λέω, έλα, κι έρχεται. Και στον υπηρέτη μου λέω, κάνε αυτό, και το κάνει. Αφού λοιπόν ο δικός μου λόγος εκτελείται αμέσως, εάν διατάξεις εσύ, που δεν είσαι κάτω από τις διαταγές κανενός ανθρώπου, αλλά έχεις εξουσία ακόμη και πάνω στις αόρατες δυνάμεις, δεν θα γίνει εκείνο που θέλεις;

(1) Το «και γαρ» συνδέει τον σ. 8 με τον προηγούμενο=Διότι γνωρίζω τι σημαίνει μία διαταγή, αφού είμαι συνηθισμένος να δίνω τέτοιες (L).

(2) Συνηθισμένος και κοινός άνθρωπος. Ίσως η λέξη υπαινίσσεται, ότι ο Ιησούς είναι κάποιος υπεράνθρωπος (p).

(3) Το ειμί δεν θα συνδεθεί με το τασσόμενος, ώστε να δημιουργηθεί αναλυμένος ενεστώτας, αλλά το τασσόμενος έχει θέση κατηγορουμένου (p).

(4) =μπαίνω, τοποθετούμαι κάτω από τις διαταγές του αμέσως προϊσταμένου μου (δ)· έχοντας θέση εξαρτημένη (g).

(5) Η έννοια του όλου στίχου: Γνωρίζω από προσωπική πείρα τι μπορεί να κάνει ένας λόγος από άνθρωπο που έχει εξουσία. Ένας λόγος από τους ανωτέρους μου εκτελείται με υπακοή από εμένα· και ένας λόγος από εμένα εκτελείται αμέσως από τους υφισταμένους μου. Εσύ, ο οποίος δεν είσαι κάτω από την εξουσία κανενός και έχεις εξουσία πάνω στις αόρατες δυνάμεις, πολύ περισσότερο με έναν λόγο σου, θα θεραπεύσεις την ασθένεια (p).

Λουκ 7.9 ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν αὐτόν, καὶ στραφεὶς τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν, Λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ⁽¹⁾ τοσαύτην πίστιν⁽²⁾ εὑρόν.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν τα άκουσε αυτά ο Ιησούς, θαύμασε τον εκατόνταρχο. Κι αφού γύρισε προς το μέρος του πλήθους που τον ακολουθούσε, είπε: Σας λέω ότι ούτε στον Ισραήλ, τον εκλεκτό λαό του Θεού, δεν βρήκα τόσο μεγάλη πίστη.

(1) Αυτό δείχνει ότι ο εκατόνταρχος ήταν ακόμη εθνικός (p).

(2) Το «τόσο μεγάλη πίστη» αναφέρεται στο αίτημα του εκατόνταρχου να συντελεστεί το θαύμα με μόνο λόγο και χωρίς τη σωματική παρουσία του Κυρίου (g). Ο σ. ταυτίζεται σχεδόν με το Ματθ. η 10.

Λουκ 7.10 καὶ ὑποστρέψαντες εἰς τὸν οἶκον οἱ πεμφθέντες εὔρον τὸν δοῦλον ὑγιαίνοντα⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Κι ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι του ἐκατοντάρχου ἐπέστρεψαν στο σπίτι του, βρήκαν τὸν ἀρρωστο δούλο νὰ βρίσκεται σὲ πλήρη υγεία.*

(1) Το υγιαίνοντα εἶναι πιο ἐντονο ἀπὸ τὸ ἰάθη, τὸ ὁποῖο ἔχει ὁ Ματθαῖος. Ὁ δούλος δὲν θεραπεύτηκε ἀπλῶς, ἀλλὰ βρέθηκε καὶ με καλή υγεία (ρ). Ὅχι ἀπλῶς σώο καὶ υγιή, ἀλλὰ καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν υγεία που του δόθηκε (b). Ὁ Λουκάς (με ἐξαίρεση τὸ Γ' ἰω. 2) εἶναι ὁ μόνος στὴν Κ.Δ. συγγραφέας, που χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα υγιαίνω με τὴν ἀρχικὴ του ἐννοια, δηλαδή του ὅτι βρίσκεται κάποιος σὲ πλήρη υγεία. Ἡ ἐννοια αὐτὴ τοῦ ρήματος εἶναι συνηθισμένη στους ἰατροὺς συγγραφεῖς (Hobart).

Στίχ. 11-17. Ἡ ἀνάσταση τοῦ γιου τῆς χήρας στὴ Ναῖν.

Λουκ 7.11 Καὶ⁽¹⁾ ἐγένετο ἐν τῷ ἐξῆς⁽²⁾ ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην Ναῖν⁽³⁾, καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοί⁽⁴⁾ καὶ ὄχλος πολὺς.

Μετάφραση: *Αργότερα, κάποια μέρα, ὁ Ἰησοὺς πῆγαινε σὲ κάποια πόλη που λεγόταν Ναῖν. Μαζί του βάδιζαν καὶ οἱ μαθητὲς του, οἱ ὁποῖοι ἦταν αρκετοί, καθὼς καὶ πλήθος λαοῦ πολὺ.*

(1) Το γεγονός που ἐξιστορεῖται ἐδῶ ἀποκαλύπτει ὅσο ἐλάχιστα, τὴν τρυφερότητα τῆς καρδιάς τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ζωηρὴ ἀπήχηση, τὴν ὁποία εἶχαν σὲ αὐτὴν οἱ θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ νεότερη κριτικὴ ὁρμώμενη ἀπὸ τὸ ὅτι μόνος ὁ Λουκάς ἀναφέρει αὐτό, ζήτησε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν αυθεντικότητά του. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ τοῦ Κυρίου παρουσίαζε τόσο πλοῦτο γεγονότων υπερφυσικῶν, ὥστε κανεὶς ποτέ δὲν σκέφτηκε, ὅτι ἦταν δυνατόν νὰ τα ἐξιστορήσῃ ἐξ' ὁλοκλήρου. Ὁ Ἰησοὺς (στο Λουκ. ι 13) ἀναφέρει θαύματα που ἐγίναν στὴ Χοραζαῖν καὶ Βηθσαϊδὰ, ἀπὸ τα ὁποῖα κανένα σχεδόν δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τα ευαγγέλια μας. Δες καὶ ἰω. κ 30 καὶ κα 25 (g).

(2) Εξυπακούεται: [στον ἐξῆς] χρόνο. Υπάρχει καὶ ἡ γραφὴ: ἐν τῇ ἐξῆς (ἡμέρα). Ἡ ἐδῶ ὁμως σειρά τῶν γεγονότων ἀπαιτεῖ λιγότερο καθορισμένο χρόνο (b).

(3) Ἡ πόλη δὲν ἀναφέρεται ἀλλοῦ στὴν Γραφή· ἐνῶ ἡ ἀπὸ τὸν Ἰώσηπο (Ἰουδ. Πολ. VI,9.4) ἀναφερόμενη Ναῖν, βρισκόταν πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη, στὸ δυτικὸ τμήμα τῆς Περαιᾶς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος ἐδῶ (ρ). Ὁ Ρόβινσων βρῆκε ἓνα χωριὸ ΝΑ τῆς Ναζαρέτ, δύο μίλια νότια ἀπὸ τὸ Θαβώρ, κοντὰ στὴν πόλη

Αενδώρα και όχι μακριά από την Καπερναούμ, ΝΔ αυτής και κοντά στις πηγές του Κισών. Και οι Ευσέβιος και Ιερώνυμος στο μέρος αυτό τοποθετούν την Ναΐν (δ.γ). Γύρω στα 10 λεπτά στο δρόμο προς Αενδώρα βρίσκεται κοιμητήριο που χρησιμοποιείται και σήμερα και υπάρχουν εκεί πολλοί τάφοι σκαλισμένοι σε βράχο (ρ).

(4) Αρκετοί σε πλήθος. Πρόκειται λοιπόν για μαθητές με την ευρύτερη έννοια της λέξης. Οι μάρτυρες λοιπόν αυτού του θαύματος υπήρξαν πολλοί. Ήταν αρκετοί σε αριθμό μαθητές και μαζί τους όχλος πολύς και επιπλέον και πλήθος συγγενών και γειτόνων που παρακολουθούσαν την κηδεία του πεθαμένου νέου. Έτσι ήταν παρών μεγάλος αριθμός αυτοπτών, ώστε να μαρτυρήσουν για την αλήθεια αυτού του θαύματος, το οποίο ήταν απόδειξη της θείας εξουσίας του Ιησού, μεγαλύτερης από εκείνη, η οποία παρεχόταν από τις υπερφυσικές θεραπείες του, διότι διαπιστωνόταν με αυτό και η κυριαρχία του Ιησού πάνω στο θάνατο.

Λουκ 7.12 ως δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ⁽¹⁾ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο⁽²⁾ τεθνηκὼς μονογενὴς υἱὸς τῇ μητρὶ⁽³⁾ αὐτοῦ, καὶ αὕτῃ ἦν χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μόλις όμως πλησίασε στην πύλη της πόλεως, ιδού, έβγαζαν έξω ένα νεκρό, τον μονάκριβο γιο μιας μητέρας που ήταν χήρα και δεν είχε κανέναν άλλο προστάτη στον κόσμο. Και μαζί μ' αυτήν ήταν και πολὺς λαός απ' την πόλη που συνόδευε και παρακολουθούσε με μεγάλη συμπόνια την κηδεία.

(1) Μικρό χωριό ήταν δυνατόν να έχει μία και μόνη πύλη, αρκετή, έτσι ώστε μέσω αυτής να γίνεται η επικοινωνία όσων ήταν έξω από τα τείχη με αυτό (L).

(2) Είναι σωστό οι νεκροί να οδηγούνται για ταφή έξω, σε τόπους που οπωσδήποτε είναι απομακρυσμένοι από την διαμονή των ζωντανών (b). Το και ιδού εξεκομίζετο, δείχνει εδώ κάτι το απροσδόκητο και συγκινητικό στη συνάντηση των δύο αυτών συνοδewών· της μίας που συνόδευε το θύμα του θανάτου και της άλλης που ακολουθούσε τον κύριο της ζωής (g). Ο νεκρός ήταν, φαίνεται, νέος, που θερίστηκε από τον θάνατο στην αρχή των ημερών του. Συνηθισμένη περίπτωση που επαληθεύει τον θείο λόγο: Ο άνθρωπος, είναι σαν χορτάρι οι ημέρες του. Ότι βεβαίως ήταν πράγματι μικρός, μαρτυρούνταν από όλους όσους τον κήδευαν. Αποκλειόταν όμως και κάθε από πριν συνεννόηση, διότι ο Ιησούς μόλις τώρα έμπαινε στην πόλη και δεν είχε δει πιο πριν τον νεκρό, παρά μόνο τώρα που μεταφερόταν για ταφή.

(3) Η δοτική μητρί εκφράζει όλη την τρυφερότητα του δεσμού, ο οποίος με τον θάνατο εκείνον διασπάστηκε (g).

(4) «Πονούσαν δηλαδή μαζί της, διότι δεν έχασε τον άνδρα μόνο, αλλά τώρα και τον γιο, και αυτόν μονογενή» (Z). Πόσο πολυάριθμες, πόσο ποικίλες, πόσο καταστρεπτικές είναι οι θλίψεις αυτών που θλίβονται στον κόσμο αυτόν! Τι κοιλάδα δακρύων και στεναγμών είναι αυτή! Μπορούμε να φανταστούμε ποια θα ήταν η θλίψη της φτωχής αυτής γυναίκας για τον μονογενή γιο της. Στο πρώτο πλήγμα, το οποίο την κατέστησε χήρα, προστέθηκε τώρα και το δεύτερο, πιο επώδυνο και περισσότερο απαρηγόρητο από το πρώτο.

Λουκ 7.13 καὶ ἰδὼν αὐτὴν⁽¹⁾ ὁ κύριος⁽²⁾ ἐσπλαχνίσθη⁽³⁾ ἐπ’ αὐτῇ καὶ εἶπεν αὐτῇ, Μὴ κλαῖε⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Όταν είδε τη χήρα ο Ιησούς, την σπλαχνίστηκε, και γνωρίζοντας με βεβαιότητα ότι σε λίγο θα ανέσταινε το γιο της της είπε: Μην κλαίς.

(1) Επικεφαλής της πομπής βάδιζαν οι θρηνωδοί και αυλητές και μετά από αυτούς ακολουθούσαν οι συγγενείς του νεκρού, μετά από τους οποίους ακολουθούσε το φέρετρο χωρίς σκέπασμα που το κουβαλούσαν τέσσερεις. Μέσα σε αυτό βρισκόταν ο νεκρός τυλιγμένος με σεντόνι, αλλά με το πρόσωπο ακάλυπτο. Μετά από αυτό ακολουθούσαν οι φίλοι και γείτονες (g). Ο Κύριος ένωσε συμπάθεια «βλέποντάς την να κλαίει απαρηγόρητα. Διότι αν ο όχλος την σπλαχνιζόταν, πολύ περισσότερο αυτός, η πηγή της ευσπλαχνίας» (Z).

(2) Η λέξη ο Κύριος εισάγεται με ειδικό τονισμό εδώ. Είναι ο Κύριος της ζωής, που αντιμετωπίζει την λύπη και τον θάνατο (p).

(3) Όλα τα χαρακτηριστικά που απαριθμήθηκαν στο στίχο 12, γιος, μονογενής, μητέρα χήρα, όχλος αρκετός που συμπενθούσε, δίνουν να καταλάβουμε, τι συγκινεί τόσο βαθιά την καρδιά του Ιησού (g). Δες πόσο τρυφερός και συμπαθής είναι ο Κύριος προς αυτούς που θλίβονται. Καμία ικεσία δεν απευθύνθηκε προς αυτόν στην προκειμένη περίπτωση. Αφού αυθόρμητα παρακινήθηκε από την καλοσύνη και αγαθότητά του, πλησιάζει την χήρα και την παρηγορεί. Οι φτωχές χήρες ας ενισχυθούν και ας γεμίσουν ελπίδα. Ο Χριστός σπλαχνίζεται αυτές και γνωρίζει τις στενοχώριες και τις θλίψεις τους. Εάν άλλοι αδιαφορούν για την δοκιμασία και τις δυσκολίες τους, αυτός δεν θα αδιαφορήσει ποτέ.

(4) Ο Ιησούς φαίνεται σαν κατά κάποιο τρόπο να μην μπορεί να αντισταθεί στην σιωπηλή εκείνη ικεσία, η οποία από τη θλιβερή συνοδεία τού απευθύνεται. Οι λυγμοί και οδυρμοί της μητέρας τον συγκινούν ακόμη βαθύτερα. Και για αυτό οι λέξεις «μην κλαις» που απευθύνθηκαν προς αυτήν (g). Το μην κλαις φανερώνει ότι ο Ιησούς ήταν απολύτως βέβαιος για εκείνο το οποίο μετά από λίγο θα ακολουθούσε. Διαφορετικά η σαν παράγγελμα προτροπή αυτή θα ήταν άκαιρη και αφύσικη. Διότι ποιος θα απαγόρευε σε μητέρα να κλαίει κατά την κηδεία μονογενούς; (p). Μην κλαις διότι μετά από λίγο ο γιος σου θα ξαναζήσει. Ο λόγος αυτός, για τον οποίο η χήρα της Ναΐν έπρεπε να παύσει να κλαίει, ήταν ειδικός για την περίπτωση εκείνη. Ισχύει όμως και γενικότερα για όλους όσους θρηνούν υπερβολικά στους τάφους αγαπημένων προσώπων. Οι αγαπημένοι τους αυτοί θα αναστηθούν και θα ξαναπάρουν το σώμα τους που είναι στον τάφο. Θα αναστηθούν με δόξα. Και για αυτό και δεν πρέπει να λυπόμαστε για το θάνατό τους, όπως και οι υπόλοιποι, που δεν έχουν ελπίδα (Α Θεσ. δ 13). Βεβαίως η λύπη από μόνη της δεν είναι αμαρτία. Μόνο η υπερβολή της λύπης είναι αμαρτωλή. Και η λύπη τότε είναι υπερβολική, όταν μας παραλύει και μας κάνει ανίκανους να επιτελούμε τα καθήκοντα της αποστολής μας ή μας ωθεί σε ολιγοπιστία και γογγυσμό ή δυσπιστία προς την πρόνοια του Θεού. Όταν ο Θεός παίρνει τον φίλο μας από την αγκαλιά μας ή το παιδί μας από τους στοργικούς κόλπους μας, δεν έχει την αξίωση από εμάς να χαιρόμαστε, αλλά μας ζητά με τα δάκρυα στα μάτια να υποτασσόμαστε στο θέλημά του και στις αποφάσεις της πρόνοιάς του, πείθοντας τους εαυτούς μας με τον φωτισμό της πίστης, ότι αυτό, το οποίο τώρα η καρδιά μας με τόσο πόνο αντικρύζει, ήταν το καλύτερο που έπρεπε να γίνει.

Λουκ 7.14 καὶ προσελθὼν⁽¹⁾ ἤψατο⁽²⁾ τῆς σοροῦ⁽³⁾, οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν, καὶ εἶπεν, Νεανίσκε, σοὶ λέγω⁽⁴⁾, ἐγέρθητι.

Μετάφραση: Τότε πλησίασε κι άγγιξε το φέρετρο. Κι εκείνοι που το σήκωναν στάθηκαν. Και είπε ο Ιησούς: Νέε μου, σε σένα μιλώ. Σήκω.

(1) Σε κάθε άλλη περίπτωση ο Κύριος θα απέφευγε την τόσο δημόσια και μπροστά στα μάτια των κατοίκων ολοκληρης πόλης επιτέλεση της νεκρανάστασης, όπως φαίνεται και από την περίπτωση της κόρης του Ιαείρου. Αλλά η ευσπλαχνία του προς την χήρα εκείνη εξουδετέρωσε κάθε επιφύλαξη. Και αφού πλησίασε άγγιξε την σορό,

(2) δίνοντας το σύνθημα σε αυτούς που κουβαλούσαν το φέρετρο να σταματήσουν (g,δ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: Εμφανίστηκε ο Χριστός γεμάτος δύναμη (b)· «για να μάθεις, ότι το άγιο σώμα του Χριστού λειτουργεί ενεργητικά για

τη σωτηρία του ανθρώπου· διότι είναι σώμα ζωής... Όπως ακριβώς δηλαδή το σίδηρο ερχόμενο σε επαφή με τη φωτιά, ενεργεί όσα ενεργεί η φωτιά, και εκπληρώνει τη χρήση της φωτιάς, έτσι, επειδή ακριβώς έγινε δική του η σάρκα του Λόγου, ο οποίος δίνει ζωή στα πάντα, εξαιτίας αυτού λοιπόν δίνει και αυτή ζωή... Δεν αρκέστηκε λοιπόν μόνο να προστάξει, παρόλο που συνήθιζε με λόγο να κατορθώνει όσα ήθελε, αλλά άπλωσε στη σορό και τα χέρια, δείχνοντας ότι και το σώμα του έχει την ενέργεια που δίνει ζωή» (Κ). Άγγιξε την σορό. Διότι αυτός από τίποτα δεν μολυνόταν. Και καμία ακαθαρσία δεν γινόταν σε αυτόν από την επαφή νεκρού, τον οποία μετά από κάποιες στιγμές θα ανάσταινε. Με την επαφή λοιπόν αυτή υποδήλωνε σε αυτούς που μετέφεραν το φέρετρο, ότι έπρεπε να σταματήσουν, διότι είχε κάτι να πει στο νεκρό.

(3) Σορός λέγεται (είναι η ίδια, όπως φαίνεται, λέξη με την σωρός) το αγγείο στο οποίο έμπαιναν τα οστά του πεθαμένου· και έπειτα και το κιβώτιο, το ανοιχτό ξύλινο κρεβάτι, στο οποίο έβαζαν τους νεκρούς (δ).

(4) Με ιδιαίτερη έμφαση που προδίδει απόλυτη βεβαιότητα για το αποτέλεσμα που θα ακολουθήσει. Για την χρήση του λέγω με την έννοια σχεδόν του προστάζω, δες ια 9, ιβ 4, ιστ 9 (p,g). Ο Alford σημειώνει τα λόγια της δύναμης και εξουσίας, με την οποία συντελέστηκαν και οι 3 νεκραναστάσεις που εξιστορούν οι ευαγγελιστές: «Κορίτσι, σήκω» «νέε, σήκω» «Λάζαρε έλα έξω». Όλες αυτές οι μορφές της προσταγής εκφράζουν τη δύναμη και εξουσία του Κυρίου απέναντι και σε αυτόν τον θάνατο και αντιτίθενται ισχυρά με τις νεκραναστάσεις που συντελέστηκαν από τον Ηλία και τον Ελισαίο (Γ΄ Βασ. ιζ 20, Δ΄ Βασ. δ 33), κατά τις οποίες και έντονη προσευχή προηγήθηκε, αλλά και έγινε χρήση φυσικής επαφής, για να χυθεί η ζωτική δύναμη μέσα στα νεκρά σώματα (ο).

Λουκ 7.15 καὶ ἀνεκάθισεν⁽¹⁾ ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν⁽²⁾, καὶ ἔδωκεν⁽³⁾ αὐτὸν τῇ μητρὶ⁽⁴⁾ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Τότε ο νεκρός ανασηκώθηκε και κάθισε ζωντανός πάνω στο φέρετρο κι άρχισε να μιλάει. Και ο Ιησούς τον παρέδωσε στη μητέρα του.

(1) Ανακάθισε, δηλαδή κάθισε πάνω, πάνω στα οπίσθια, έχοντας το πάνω μέρος του σώματος όρθιο (δ). Το ρήμα συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. θ 40, και στις δύο περιπτώσεις για πρόσωπα που ξανάζησαν. Πουθενά στους Ο΄ δεν βρίσκεται η λέξη. Στην αμετάβατη αυτή διάθεση είναι σπάνιο, και μόνο στους γιατρούς συγγραφείς συναντιέται για πρόσωπα άρρωστα που κάθονται στο κρεβάτι (ρ).

(2) Κάποιοι ορθολογιστές πρόβαλαν την εξήγηση, ότι ο νέος δεν ήταν νεκρός, αλλά βυθισμένος σε ληθαργική κατάσταση. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση το θαύμα της δύναμης εκτοπίζεται για να αντικατασταθεί από το όχι λιγότερο ακατανόητο θαύμα από την επιστήμη. Πώς ο Χριστός αντιλήφθηκε ότι ο νομιζόμενος νεκρός ζούσε ακόμη και ότι η στιγμή της ανάνηψης και αφύπνισής του είχε φτάσει; Έπειτα για να δεχτούμε την εκδοχή αυτή, πρέπει να υποθέσουμε, ότι κατά τον σύντομο χρόνο της ευαγγελικής και αποστολικής ιστορίας συνέπεσαν οι ληθαργικές αυτές καταστάσεις 5 φορές (3 στα ευαγγέλια και 2 στις Πράξεις) και ότι επιπλέον πέρασαν αυτές εντελώς απαρατήρητες από όλους όσους περιστοίχιζαν τον νεκρό και τον φρόντισαν και κατά τις τελευταίες ώρες του και στο θάνατο και υποχώρησαν απότομα με το πρόσταγμα θείου απεσταλμένου, έτσι ώστε να πιστευτεί ότι επρόκειτο για πραγματικές αναστάσεις (g).

(3) Εφόσον ο Κύριος αποκατέστησε αυτόν ζωντανό, μπορούσε να αξιώσει αυτόν ως δικό του. Αλλά η συμπάθεια προς την θλίψη της χήρας εκδηλώνεται και πάλι (p).

(4) Ο νεκρός είχε παύσει πλέον να ανήκει στη μητέρα του. Αλλά ο Ιησούς τής τον ξαναδίνει (b). Δεν αξιώνει να τον ακολουθήσει, για να τον υπηρετεί και πολύ λιγότερο για να δείχνεται ως τρόπαιο της δύναμής του και της εξουσίας του εναντίον του θανάτου, αλλά τον παρέδωσε στη μητέρα του, για να υπάρχει στήριγμα και παρηγοριά της.

Λουκ 7.16 ἔλαβεν δὲ φόβος⁽¹⁾ πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντες ὅτι⁽²⁾ Προφήτης μέγας⁽³⁾ ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι Ἐπεσκέψατο⁽⁴⁾ ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Μετάφραση: Όλους τότε τους κυρίευσε φόβος, διότι αισθάνονταν την παρουσία θείας δυνάμεως μέσα στην αμαρτωλότητα και αναξιότητά τους. Και δόξαζαν τον Θεό και έλεγαν ότι μεγάλος προφήτης εμφανίστηκε ανάμεσά μας και ότι ο Θεός επισκέφθηκε το λαό του για να τον προστατεύσει.

(1) Ήταν φυσικό τέτοιο συναίσθημα να προκληθεί στο λαό αμέσως με το που είδαν πτώμα να ξαναζεί. Ένας συγγραφέας επινοητής και μυθοπλάστης, θα μας παρουσίαζε μάλλον την εξωφρενική χαρά της μητέρας και αυτών που της έδειχναν τη συμπάθειά τους (p). Φοβήθηκαν το θείο μεγαλείο που ενήργησε την ανάσταση, συγχρόνως όμως δόξασαν την θεία αγαθότητα, που με τόση συμπάθεια εκδηλώθηκε προς την χήρα που δοκιμάστηκε σκληρά.

(2) Και τα δύο «ότι» είναι ειδικά και όχι αιτιολογικά (δ).

(3) «Διότι και παλαιότερα μεν, ο προφήτης Ηλίας ανέστησε τον γιο της Σαρεφθίας, αλλά με θρήνους προς το Θεό και αφού τον ικέτευσε. Και ο προφήτης Ελισαίος τον γιο της Σωμανίτιδας, αλλά ερχόμενος σε επαφή με αυτόν με όλο του το σώμα. Ενώ ο Χριστός αφού άγγιξε μόνο και διέταξε, αμέσως ανέστησε. Και για αυτό λοιπόν έλεγαν ότι προφήτης μέγας...» (Ζ). «Όχι μόνο ως προς την θεότητα μέγας, αλλά και» ως προς την ανθρώπινη φύση. «Διότι όπως ακριβώς είναι Θεός μέγας και Κύριος μέγας και βασιλιάς μέγας ως προς τη θεότητα, έτσι πάλι» και ως προς την ανθρώπινη φύση είναι «και ιερέας μέγας και προφήτης μέγας» (Χ).

(4) Το ρήμα ειδικά χρησιμοποιείται για επισκέψεις ιατρικές. Με την έννοια επίσκεψης με καταδίκη ή τιμωρία δεν χρησιμοποιείται ποτέ στην Κ.Δ., σπανιότατα όμως στους Ο΄. Λέγεται λοιπόν με καλή έννοια. Πράγματι, μετά τους μακρούς αιώνες, κατά τους οποίους κανείς προφήτης δεν είχε αναφανεί, αποτελούσε απόδειξη επίσκεψης του Θεού στο λαό του, το ότι πρόσωπο ανώτερο από κάθε άλλον προφήτη, είχε εμφανιστεί τώρα ανάμεσά τους (ρ).

Λουκ 7.17 καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος⁽¹⁾ ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ⁽²⁾ περὶ αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και διαδόθηκε για τον Ιησού αυτή η φήμη της αναστάσεως του γιου της χήρας σ' όλη την Ιουδαία και σ' όλες τις γειτονικές περιοχές που ήταν τριγύρω από την Ιουδαία.

(1) «Ο λόγος του θαύματος ή ότι προφήτης μέγας έχει εμφανιστεί» (Ζ). Ο λόγος ότι ο Θεός επισκέφτηκε το λαό του με την αποστολή μεγάλου προφήτη (ρ).

(2) Ιουδαία εδώ πιθανώς σημαίνει την Παλαιστίνη. Δες Λουκά δ 43 και κγ 5. Αλλά και αν πάρουμε την Ιουδαία με στενότερη έννοια, που δηλώνει την επαρχία που διακρίνεται από την Γαλιλαία, Σαμάρεια και Περαιά, ο Λουκάς δεν πέφτει σε γεωγραφική ανακρίβεια (ρ).

(3) Δηλαδή στη Συρία, Φοινίκη κλπ. (δ), προ παντός όμως στην Περαιά. Διότι εκεί βρισκόταν φυλακισμένος ο Ιωάννης και ο Λουκάς σημειώνει το «και σε όλη την περίχωρο» σαν εισαγωγή και μετάβαση στην αφήγηση που αμέσως ακολουθεί (g). Πολλοί άκουσαν αυτό που έγινε και θαύμασαν για αυτό, λίγοι όμως πίστεψαν σε αυτόν και εγκολπώθηκαν οριστικά το ευαγγέλιό του. Και σήμερα σε πολλών τα αυτιά φθάνει ο ήχος του ευαγγελίου της δόξας, λίγοι όμως δοκιμάζουν την ευωδία και γλυκύτητά του με το βάθος των καρδιών τους.

Στίχ. 18-30. Ερώτηση των μαθητών του Προδρόμου και εγκώμια του Κυρίου γι' αυτόν.

Λουκ 7.18 Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννη⁽¹⁾ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων⁽²⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ οι μαθητές του Ιωάννη του Βαπτιστή πληροφορήσαν το διδάσκαλό τους για όλα αυτά, τόσο για τη θεραπεία του δούλου του εκατοντάρχου όσο και για την ανάσταση του γιου της χήρας.

(1) Δες και Ματθ. ια 2-30 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ότι ο Ιωάννης ήταν ήδη στη φυλακή το ανέφερε ο ευαγγελιστής στο γ 20 (ρ).

(2) Δηλαδή για την ίαση του δούλου του εκατοντάρχου και την ανάσταση του γιου της χήρας (δ).

Λουκ 7.19 καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης ἔπεμψεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος⁽¹⁾ ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν⁽²⁾;

Μετάφραση: Και τότε κάλεσε ο Ιωάννης δύο από τους μαθητές του και τους έστειλε στον Ιησού να τον ρωτήσουν: Εσύ είσαι ο Μεσσίας που είναι να έλθει στον κόσμο από ώρα σε ώρα, ή πρέπει να περιμένουμε άλλον; Και έκανε την ερώτηση αυτή ο Ιωάννης για να στηριχθούν οι κλονισμένοι μαθητές του στην πίστη προς τον Χριστό με την απάντηση που θα έπαιρναν απ' αυτόν.

(1) Το ερχόμενος ή είναι δανεισμένο από το Μαλ. γ 1 «να έρχεται, λέει ο Κύριος ο παντοκράτωρ» (g), ή πιο σωστά, ο Ιωάννης παραπέμπει στα προηγούμενα στην έρημο κηρύγματά του (Λουκ. γ 16) κατά τα οποία ο Πρόδρομος φωτισμένος άνωθεν προανήγγειλε ως βέβαιη και επικείμενη την έλευση του Μεσσία (L). Ο ερχόμενος=εκείνος του οποίου η έλευση είναι βεβαιότατη (ρ).

(2) Στο παράλληλο χωρίο το Ματθαίου εκτίθενται οι 3 κύριες εκδοχές, που προβλήθηκαν για εξήγηση της ερώτησης αυτής του Βαπτιστή. Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Ο Ιωάννης θέτοντας από την φυλακή το ερώτημά του αυτό, ζητά να πληροφορηθεί, μήπως το μεσσιακό έργο πρόκειται να συντελεστεί από δύο διαφορετικά πρόσωπα. Δηλαδή από ένα που θεμελιώνει την βασιλεία του Θεού στις καρδιές με τα λόγια της χάρις και τα έργα της αγάπης· και ακολούθως, από άλλο που έχει την αποστολή να επιβάλλει την θεοκρατική δικαιοσύνη και να υψώσει με πράξεις

δύναμης το εθνικό και κοινωνικό οικοδόμημα της βασιλείας του Θεού πάνω στη γη. Είναι άλλωστε γνωστό, ότι αναμένονταν περισσότεροι θείοι απεσταλμένοι, οι οποίοι θα συνέβαλαν στη μεγάλη μεσσιακή επανάσταση. Προ παντός γινόταν λόγος για πρόσωπο που ονομαζόταν «ο προφήτης», τον οποίο άλλοι μεν διέκριναν από τον Χριστό (Λουκ. θ 19, Ιω. α 20-21,25), ενώ άλλοι ταύτιζαν με αυτόν (Ιω. στ 14,15)(g). Αλλά και η πίστη των μαθητών του Βαπτιστή υπήρχε ανάγκη να στηριχτεί. Διότι ο Ιησούς δεν είχε ακόμη διακηρύξει τον εαυτό του δημόσια ως τον Χριστό, τον ερχόμενο και ο οποίος προκηρύχτηκε από τους προφήτες. Αλλά ούτε και οι μαθητές του Ιησού είχαν διακηρύξει έως τότε, ποιος ήταν ο διδάσκαλός τους. Από την άλλη και οι επίσημοι στο Ισραήλ δεν είχαν αναγνωρίσει αυτόν και ούτε είχαν εκδηλώσει κάποιο ενδιαφέρον για αυτόν ως νόμιμο διάδοχο και κληρονόμο των βασιλικών δικαιωμάτων του Δαβίδ. Τίποτα από το μεγαλείο εκείνο, με το οποίο ανέμεναν να εμφανιστεί ο Μεσσίας, δεν περιέβαλλε μέχρι τη στιγμή εκείνη τον Ιησού. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο, εάν τίθεται στον Ιησού το ερώτημα: Εσύ είσαι αυτός που έρχεται ή να προσδοκούμε κάποιον άλλον;

Λουκ 7.20 παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες εἶπαν, Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν⁽¹⁾ ἡμᾶς πρὸς σὲ λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον⁽²⁾ προσδοκῶμεν;

Μετάφραση: Οι δύο αυτοί μαθητές πήγαν στον Ιησού και του είπαν: Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής μας έστειλε σε σένα και ρωτάει: Εσύ είσαι ο Μεσσίας που πρόκειται τώρα σύντομα να έλθει, ή πρέπει να περιμένουμε άλλον, διαφορετικό από σένα;

(1) Υπάρχει και η γραφή απέστειλε.

(2) Και η γραφή «ή άλλον» και εδώ και στον προηγ. στίχο. Και το μεν ἕτερον=ή πρέπει να περιμένουμε άλλον διαφορετικό από εσένα, άλλου είδους Μεσσία· ενώ το άλλον=άλλον όμοιο με σένα· Μεσσία του ίδιου είδους με εσένα (p.L)

Λουκ 7.21 ἐν αὐτῇ δε τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσεν πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων⁽¹⁾ καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο⁽²⁾ το βλέπειν.

Μετάφραση: Στο μεταξύ την ίδια ώρα ο Ιησούς θεράπευσε πολλούς από ασθένειες και βασανιστικές αρρώστιες και από πονηρά δαιμονικά πνεύματα. Και σε πολλούς τυφλούς χάρισε το φως τους.

(1) «Μάστιγες πρέπει να θεωρήσουμε τους πόνους. Διότι υπάρχουν κάποιες ασθένειες χωρίς πόνους, όπως η τύφλωση και η κώφωση και η αφωνία και πολλές τέτοιες» (Ζ). Μάστιγες=βασανιστικές ασθένειες. Δες Μάρκ. γ 10,ε 29,34. Στους Ο' χρησιμοποιείται η λέξη για κάθε θλιβερή δοκιμασία και όχι ειδικά για ασθένεια (Ψαλμ. λδ 15,πη 32,Β Μακ. ζ 37). Στη λέξη κρύβεται η ιδέα, ότι οι στενοχώριες και θλίψεις είναι τιμωρίες που έρχονται από το Θεό (ρ).

(2) Έδωσε ως χάρη· έδωσε δώρο σε αυτούς (ρ). Μεγαλοπρεπής λέξη (b).

Λουκ 7.22 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε⁽²⁾. τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται⁽³⁾, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε λοιπόν τους αποκρίθηκε ο Ιησούς: Πάτε να πείτε στον Ιωάννη αυτά που είδατε κι ακούσατε. Ότι δηλαδή τυφλοὶ ξαναβλέπουν, κουτσοὶ περπατοῦν, λεπροὶ καθαρίζονται, κουφοὶ ακοῦν, νεκροὶ ανασταίνονται καὶ φτωχοὶ που εἶναι περιφρονημένοι ἀπὸ τους ισχυροὺς καὶ ἐπισήμους ακοῦν το χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς οὐράνιας βασιλείας, ἡ ὁποία θὰ τους φέρει τὴν ευημερία, τὴν ευτυχία καὶ τὴ δόξα.

(1) «Δες εδώ, σε παρακαλώ, τὴν τέχνη του σχεδίου του Σωτήρα· διότι δεν εἶπε απλῶς «Εγὼ εἶμαι», ἀλλὰ τους μεταφέρει μάλλον στην ἀπόδειξη ἀπὸ τα ἴδια τα πράγματα, ἔτσι ὥστε, αφοῦ με καλὴ αἰτιολογία δεχτοῦν τὴν πίστη σε αὐτόν, να ἐπιστρέψουν σε αὐτόν που τους ἔστειλε» (Κ). Τα θαύματα λοιπόν εἶναι ἡ μεγάλη σφραγίδα του οὐρανοῦ, που ἐπιβεβαιώνει, ὅτι καὶ ἡ διδασκαλία του Ἰησοῦ ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει τὴν προέλευσή της. Διότι οὐδέποτε θὰ μπορούσε κάποιος να φανταστεῖ, ὅτι τέτοια σφραγίδα θὰ ἔμπαινε κάτω ἀπὸ ἓνα ψέμα. Ἀληθινὰ θαύματα βεβαιώνουν καὶ ἀληθινὴ ἀποστολή. Τόσο λοιπόν ἡ διδασκαλία του Ἰησοῦ ὅσο καὶ ἡ ἀποστολή του ἐπιβεβαιώνονταν ἀπὸ τα θαύματά του, χωρὶς να μένει χώρος γιὰ ἀμφισβήτηση τοῦ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν ἀπεσταλμένος ἀπὸ το Θεό.

(2) «Παραθέτει σαν σε κατάλογο τα ἔργα των θαυμάτων, τα ὁποία καὶ ἀπὸ τους προφῆτες ἀναγγέλθηκαν. Διότι τα «τυφλοὶ ξαναβλέπουν» καὶ «κουτσοὶ περπατοῦν» καὶ «φτωχοὶ εὐαγγελίζονται», αὐτὰ εἶναι του Ἡσαΐου» (Θφ). Ἡ ἀποδεικτικὴ δύναμη τῆς ἀπάντησης του Ἰησοῦ ἐγκτεῖται καταρχὰς σε αὐτὰ τα ἴδια τα θαύματα που προβάλλονται, προ παντός ὁμως στὴ σχέση που ἔχουν αὐτὰ τα υπερφυσικά γεγονότα με τὴν μέσω αὐτῶν δημόσια φανέρωση του Μεσσία, ὅπως αὐτὴ σκιαγραφεῖται στὴν Π.Δ.. Δες Ἡσ. λε 4-6,ξα 1 καὶ ἐξῆς. Γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ Ἰησοῦς δεν ἀναφέρει ἀνάμεσα στα

απαριθμούμενα θαύματα και την θεραπεία των δαιμονισμένων, πιθανότατα διότι για αυτήν δεν γίνεται λόγος στις προφητείες της Π.Δ. (g). Οι υπερφυσικές αυτές θεραπείες, τις οποίες είδαν οι μαθητές του Ιωάννη δεν ήταν μόνο επιβεβαιώσεις της θείας αποστολής του Ιησού, αλλά και επεξηγήσεις αυτής. Ο Μεσσίας έπρεπε να έλθει για να θεραπεύσει τον άρρωστο κόσμο και για να χαρίσει το φως σε αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι και στη χώρα του θανάτου και για να κατανικήσει και περιορίσει τα πονηρά πνεύματα. Ήταν αισθητό στα μάτια των μαθητών του Ιωάννη, ότι τις θεραπείες αυτές ενεργούσε πάνω στα σώματα των ανθρώπων, και έπρεπε από αυτά να συμπεράνουν αυτοί, ότι ανάλογες και αντίστοιχες θεραπείες θα γίνονταν και στις ψυχές του λαού. Για αυτό ο Κύριος προσθέτει εδώ στα θαύματά του πάνω στο βασίλειο της φύσης («τυφλοί ξαναβλέπουν... νεκροί ανασταίνονται») και τα αντίστοιχα πάνω στο βασίλειο της χάρης («φτωχοί ακούνε το ευαγγέλιο»).

(3) Είναι σαφές ότι και ο Λουκάς και ο Ματθαίος σωστά θεωρούν ότι ο Ιησούς αναφέρεται σε σωματικές και όχι σε πνευματικές θεραπείες (p). Το «αυτά που είδατε και ακούσατε» που προηγήθηκε, δεν μπορεί παρά να αναφέρεται σε θεραπείες και αναστάσεις σωματικές. Ακόμα και το «πτωχοί ευαγγελίζονται» αναφέρεται σε γεγονός εξωτερικό και αισθητό, όπως και όλα τα απαριθμημένα θαύματα (g).

(4) Μπαίνει αυτό τελευταίο, διότι είναι το κύριο χαρακτηριστικό του μεσσιακού έργου και ο Κύριος υπενθυμίζει με αυτό την προφητεία του Ησαΐου (ξα 1), όπου το χαρακτηριστικό αυτό εξαίρεται στην εικόνα του μεσσιακού έργου (g). Ήταν πρωτοφανές οι φτωχοί, τους οποίους οι Έλληνες περιφρονούσαν και οι Ρωμαίοι καταπατούσαν και οι ιερείς και οι λευϊτες παραμέριζαν, να ακούνε το ευαγγέλιο καλούμενοι στη βασιλεία του Θεού (p). Οι γεμάτες χάρη και δωρεές συγκαταβάσεις και συμπάθειες του Χριστού προς τους φτωχούς, αποτελούν απόδειξη ότι αυτός είναι εκείνος, ο οποίος θα έφερνε στον κόσμο τα ελέη του Θεού μας.

Λουκ 7.23 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ⁽¹⁾ ἐν ἐμοί⁽²⁾.

Μετάφραση: Και μακάριος είναι εκείνος που δεν θα σκανδαλιστεί βλέποντας την ταπεινή εξωτερική μορφή της ανθρώπινης φύσεώς μου, για να πέσει πνευματικώς και να σκληρυνθεί εξαιτίας της φτώχειας και της ταπεινώσεως στην οποία εκούσια υποβλήθηκα για να υψώσω τον άνθρωπο.

(1) Και με τα λόγια αυτά υπενθυμίζει ο Κύριος στους ακροατές, άλλο λόγο του Ησαΐα (η 14) «Ο Κύριος δεν θα γίνει για σας στο δρόμο σας πέτρα που θα σκοντάψετε, ούτε πέτρα που θα πέσετε» (g). «Σχεδόν λέει το εξής σε αυτούς· Και εσείς είστε

μακάριοι, εάν δεν σκανδαλίζεστε με μένα» (Θφ). Και αν ακόμη υποθέσουμε ότι ο λόγος αυτός του Κυρίου δεν απευθύνεται προς μόνους τους ακροατές, αλλά διαβιβάζεται και στον Ιωάννη, τίποτα δεν μας αναγκάζει να δεχτούμε ότι ο Κύριος αριθμεί αυτόν μεταξύ αυτών που σκανδαλίστηκαν ή που θα σκανδαλιστούν. Όπως σωστά παρατηρεί ο L., το «εάν δεν σκανδαλιστεί» δεν αναφέρεται σε συντελεσμένο γεγονός, αλλά σε ενδεχόμενο, μάλλον απίθανο, διότι ο τονισμός είναι κυρίως στο «μακάριος». Ακριβώς αυτό λοιπόν έχει υπ' όψη του ο Κύριος για τον Ιωάννη και για αυτό και πλέκει το εγκώμιό του.

(2) Υπάρχουν πολλά στο Χριστό, τα οποία σε όσους πάσχουν από αγνωσία μπορούν να γίνουν πέτρα σκανδάλου. Βρισκόμαστε εδώ σε κατάσταση δοκιμασίας. Και στην κατάσταση αυτή επόμενο είναι, όπως υπάρχουν επαρκή τεκμήρια που να επιβεβαιώνουν την αλήθεια στους ευθείς και ειλικρινείς αναζητητές της αλήθειας, έτσι να υπάρχουν και εμπόδια που συγκαλύπτουν την αλήθεια στους σαρκικούς ανθρώπους που τους γαργαλάνε τα αυτιά τα ψεύδη του κόσμου. Τέτοια είναι η εκπαίδευση του Ιησού στη Ναζαρέτ («από τη Ναζαρέτ μπορεί να είναι κάτι καλό»), η παραμονή του στη Γαλιλαία («από την Γαλιλαία δεν έχει αναδειχτεί προφήτης»), η αφάνεια και ασημότητα της οικογένειάς του, η φτώχεια του και η έλλειψη μόρφωσης των ακολούθων του. Αυτά και τα παρόμοια με αυτά ήταν πέτρα σκανδάλου για πολλούς, τους οποίους δεν έπειθαν ούτε τα θαύματα τα οποία ενεργούσε ο Ιησούς. Αυτός που δεν καταβάλλεται από τα εμπόδια και τις προκαταλήψεις, αλλά παρόλα αυτά πιστεύει στην αποστολή του Ιησού είναι μακάριος, διότι, επειδή έχει ταπεινή, ειλικρινή και αγαθή την διάθεση, έχει ευλογηθεί από τον Θεό. Πράγματι προπαντός και μάλιστα με τη χάρη του Θεού υπερνικήθηκαν τα εμπόδια αυτά και εάν ο Θεός δεν παρείχε τη χάρη του αυτήν σε αυτόν, θα σκόνταφτε και αυτός στην ίδια πέτρα του σκανδάλου.

Λουκ 7.24 Ἀπελθόντων δὲ τῶν μαθητῶν⁽¹⁾ Ἰωάννου ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον⁽²⁾;

Μετάφραση: Όταν έφυγαν οι απεσταλμένοι του Ιωάννη, άρχισε ο Ιησούς να λέει στα πλήθη του λαού για τον Ιωάννη: Τί βγήκατε να δείτε στην έρημο, όταν κήρυττε εκεί ο Ιωάννης; Μήπως βγήκατε να δείτε κανέναν άνθρωπο άστατο, που να μοιάζει με καλάμι που σαλεύεται από κάθε φύσημα του ανέμου; Όχι βέβαια. Διότι τότε δεν θα άξιζε τον κόπο να πάτε στην έρημο γι' αυτόν.

(1) Υπάρχει και η γραφή αγγέλων= «αυτών που έφεραν την αγγελία, το μήνυμα» (Ζ).

(2) «Μήπως δηλαδή είναι καλάμι (ο Ιωάννης), ώστε να γέρνει άλλοτε εδώ και άλλοτε εκεί, και άλλοτε μεν να δίνει μαρτυρία για μένα, άλλοτε πάλι να με αγνοεί; Διότι αν ήταν τέτοιος, για ποιο λόγο τότε βγήκατε στην έρημο να τον δείτε;» (Θφ). Και η κατά γράμμα έννοια, αποδίδει καλή σημασία=Βγήκατε στην έρημο να δείτε κάτι, το οποίο δεν θα έλκυε το ενδιαφέρον σας; Ή βγήκατε να δείτε κάτι που αναμφίβολα θα προκαλούσε θερμό το ενδιαφέρον σας; Καλή όμως έννοια αποδίδεται και εάν ερμηνεύσουμε= Ήταν ο Ιωάννης ασθενής και άστατο πρόσωπο; Ασφαλώς δεν θα υποβαλλόσασταν σε τόσο κόπο για να πάτε στην έρημο και να τον δείτε εκεί (ρ). «Νομίζεται ότι ο Ιωάννης μεταφέρεται εδώ και εκεί, σαν να κουνιέται από ανέμους, ώστε άλλοτε μεν να δίνει μαρτυρία ότι είμαι ο ίδιος ο Χριστός, ενώ άλλοτε να ρωτά αν είμαι εγώ ο ίδιος...; Γιατί λοιπόν βγήκατε στην έρημο η οποία δεν έχει τίποτα ευχάριστο;... Είναι φανερό λοιπόν ότι, για κανένα άλλο λόγο δεν εγκαταλείψατε τις πόλεις και ήρθατε στην έρημο, παρά μόνο διότι επιζητούσατε τον άνδρα και το αξίωμα» (Τίτος Βοστρών). Ο Ιωάννης ήταν σταθερός και αποφασιστικός άνδρας και όχι όμοιος με καλάμι σαλευόμενο εδώ και εκεί σύμφωνα με τα φυσήματα των ανέμων. Και όταν ο άνεμος των λαϊκών επευφημιών έπνευσε θελκτικός και ευχάριστος, αλλά και όταν η θύελλα της λύσσας του Ηρώδη ξεσηκώθηκε άγρια, ο Ιωάννης παρέμεινε πάντοτε ο ίδιος, αμετακίνητος σε όλους τους καιρούς. Η μαρτυρία την οποία έδωσε για τον Χριστό δεν ήταν μαρτυρία ανθρώπου ανεμοδείκτη, που άλλα δείχνει τώρα και άλλα μετά από λίγο. Εάν υπέκυπτε σαν καλάμι στον Ηρώδη και συναναμιγνυόταν με την αυλή του, ασφαλώς δεν θα ριχνόταν στην φυλακή, αλλά θα γινόταν ευνοούμενός του. Και εάν επηρεαζόταν από τις επιδοκimasίες του πλήθους, δεν θα μαρτυρούσε, ότι «δεν είμαι ο Χριστός» αλλά στέκεται ανάμεσά σας, αυτός που εσείς δεν ξέρετε, του οποίου εγώ δεν είμαι άξιος να λύσω το κορδόνι των υποδημάτων του».

Λουκ 7.25 ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον⁽¹⁾; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ⁽²⁾ ἐνδόξῳ⁽³⁾ καὶ τρυφῇ⁽⁴⁾ ὑπάρχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις⁽⁵⁾ εἰσὶν.

Μετάφραση: Αλλά τί βγήκατε να δείτε; Κανέναν άνθρωπο ντυμένο με απαλά πολυτελή φορέματα και μαλθακό; Όσοι φορούν λαμπρά πολυτελή ρούχα και ζουν μέσα στην αποχαύνωση των απολαύσεων, μένουν στα βασιλικά ανάκτορα.

(1) Τέτοιο πρόσωπο ντυμένο με τέτοια ρούχα, δεν θα βρισκόταν ποτέ στην έρημο (ρ). Υπήρξε ο Ιωάννης και άνθρωπος απaráμιλλης αυταπάρνησης, μέγα παράδειγμα απονέκρωσης και περιφρόνησης του κόσμου. Αντί να στολίζει και να περιποιείται το σώμα του, δουλαγωγήσε αυτό και το τήρησε πάντοτε στην υποταγή του πνεύματος. Η διατροφή του και το ρούχο του έδειχναν ότι ήταν νεκρός προς όλες τις ματαιότητες του κόσμου και τις απολαύσεις των αισθήσεων. Το ρούχο του ανταποκρινόταν στην έρημο στην οποία ζούσε. Δεν είναι λοιπόν δυνατόν να σκεφτεί κάποιος για αυτόν, ο οποίος υπήρξε τόσο ξένος με την απόλαυση του κόσμου και την ζωή των ανθρώπων, οι οποίοι ζουν στις αυλές των βασιλιάδων, ότι θα άλλαζε φρονήματα και πεποιθήσεις δειλιάζοντας από τα φόβητρα της φυλακής.

(2) Το ιματισμός είναι λέξη μεταγενέστερη, που χρησιμοποιείται σπάνια, κυρίως για πολυτελή ενδυμασία (Λουκ. θ 29, Πράξ. κ 33, Ιω. ιθ 24, Α΄ Τιμ. β 9, Γεν. κδ 53, Εξ. γ 22, ιβ 35, Γ Βασ. ι 5) (ρ).

(3) Δηλαδή πολυτελή και που αποσπά την προσοχή και εκτίμηση των ανθρώπων (δ).

(4) Η λέξη υπάρχει εδώ μόνο και στο Β΄ Πέτρ. β 13. Από το θρύπτομαι. Σημαίνει αποχαυνωτικό τρόπο ζωής (ρ).

(5) Αντί να πει: στα σπίτια των βασιλιάδων (δ)

Λουκ 7.26 αλλά τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; προφήτην⁽¹⁾; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον⁽²⁾ προφήτου⁽³⁾.

Μετάφραση: *Αλλά τί βγήκατε να δείτε; Κάποιον προφήτη; Ναι· σας βεβαιώνω μάλιστα ότι αυτός είναι περισσότερο από προφήτη. Διότι αυτός αξιώθηκε να δει τον Μεσσία που προανήγγειλαν οι προφῆτες, και επιπλέον προφητεύθηκε και η δική του δράση και αποστολή.*

(1) Ο Ιωάννης ήταν προφήτης και είχε λάβει εντολές και εξουσιοδότηση άμεσα από το Θεό και όχι από άνθρωπο ή μέσω κάποιου ανθρώπου. Ήταν ιερέας από καταγωγή και από γέννηση. Δεν γίνεται όμως κάποια αναφορά σε αυτό. Διότι η δόξα του ως προφήτη επισκίαζε την τιμή της ιερατικής του καταγωγής.

(2) Μεταγενέστερη λέξη που έχει την ίδια σημασία με το «πλέον». Μπορεί να είναι ή αρσενικό ή ουδέτερο. Πιθανώς όμως είναι ουδέτερο, όπως το πλείον στο Λουκ. ια 32 (ρ).

(3) Δημιουργείται έτσι κλιμακωτό σχήμα: καλάμι, άνθρωπο, προφήτη, περισσότερο από προφήτη (ρ). Γιατί περισσότερο από προφήτη; Όχι μόνο διότι «οι μεν άλλοι προείπαν μόνο για τον Χριστό, ενώ αυτός και τον είδε και τον έδειξε λέγοντας· Να ο αμνός του Θεού» (Θφ). Αλλά και διότι ο Ιωάννης δεν προφήτευσε μόνο αλλά και προφητεύτηκε. Είναι προσωπικότητα που προβλέφτηκε και προφητεύτηκε, όπως εξηγεί αμέσως ο Κύριος (g). «Διότι είναι μεγαλύτερος από προφήτη, αυτός που μαρτυρείται από το Θεό, ότι όντας αγγελιοφόρος του, στέλνεται μπροστά από το Χριστό να κατασκευάσει τον δρόμο του... Επειδή, ενώ προφητεύτηκε ο Χριστός ότι θα έλθει, προφητεύτηκε και αυτός μαζί του, ως αγγελιοφόρος του που θα έλθει πριν από αυτόν» (Κ).

Λουκ 7.27 οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν⁽¹⁾ μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου⁽²⁾.

Μετάφραση: Πράγματι. Αυτός είναι εκείνος για τον οποίο έχει γράψει ο προφήτης Μαλαχίας: Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν αγγελιοφόρο μου αμέσως πριν από σένα. Αυτός θα προετοιμάσει το δρόμο μπροστά σου και θα προπαρασκευάσει τις ψυχές των ανθρώπων να σε δεχθούν.

(1) «Ονομάζει τον Ιωάννη ἄγγελο, όχι επειδή ήταν ἄγγελος, διότι ήταν άνθρωπος στη φύση του, αλλά επειδή έκανε έργο αγγέλου, φέρνοντας την αγγελία της παρουσίας του Χριστού» (Κ).

(2) Η παράθεση αυτή από τον Μαλαχία (γ 1) βρίσκεται στον Μάρκο στην αρχή του ευαγγελίου του και συνδυασμένη με το «Φωνή βοώντος κλπ.» αποδίδεται ολόκληρη στον Ησαΐα. Ούτε το Εβραϊκό κείμενο ούτε οι Ο΄ γράφουν το «προ προσώπου σου», το οποίο και οι 3 συνοπτικοί προσθέτουν. Επιπλέον και οι 3 έχουν ἀποστέλλω και κατασκευάσει, αντί για το εξαποστέλλω και επιβλέπεται, τα οποία γράφουν οι Ο΄. Το χωρίο ήταν ένα από τις γενικής χρήσης προφητείες σχετικά με τον Μεσσία, και είχε αποκτήσει στην προφορική παράδοση στερεότυπη μορφή πριν ακόμη οι ευαγγελιστές χρησιμοποιήσουν αυτό (ρ).

Λουκ 7.28 λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης⁽¹⁾ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστίν⁽²⁾. ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστίν⁽³⁾.

Μετάφραση: Ο Ιωάννης είναι περισσότερο από προφήτης, και σας προσθέτω το εξής: Δεν υπάρχει κανείς προφήτης μεγαλύτερος στη αξία από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή ανάμεσα στους ανθρώπους που γεννήθηκαν μέχρι τώρα από γυναίκες. Πρέπει όμως να ξέρετε κι αυτό, ότι ο πιο ταπεινός και άσημος στη βασιλεία του Θεού, το τελευταίο μέλος της Εκκλησίας μου, είναι από την πλευρά των θείων χαρισμάτων και της σωτηριώδους γνώσεως, τα οποία απολαμβάνει μέσα στην Εκκλησία μου, μεγαλύτερος απ' τον Ιωάννη. Διότι αυτός δεν απόλαυσε τις δωρεές και τα χαρίσματα της Καινής Διαθήκης.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη λέξη προφήτης, ακολουθώντας τον Ματθαίο, επειδή εκεί μεν ανακηρύσσεται απόλυτα μεταξύ όλων των ανθρώπων το μεγαλείο του Βαπτιστή, ενώ εδώ μεταξύ των προφητών. Αλλά καταλήγει πάλι στο ίδιο. Διότι οι προφύτες μπροστά στο Θεό είναι οι ανώτεροι των ανθρώπων και κατ' επέκταση ο μέγιστος αυτών είναι μέγιστος σε όλους, όπως ο μεγαλύτερος στρατηγός από τους στρατηγούς είναι και ο μεγαλύτερος στρατηγός των ανθρώπων (δ).

(2) Δεν πρόκειται εδώ για την προσωπική αγιότητα του Βαπτιστή, αλλά για την ιστορική θέση του. Ανήκει στο νόμο όπως οι άλλοι. Υπερτερεί από αυτούς, διότι όχι μόνο προφητεύει, αλλά και αναγγέλλει τη νέα τάξη (L). Η υπεροχή του έναντι όλων των άλλων προφητών, συνίσταται στο ρόλο του και στην αποστολή του. Η εσωτερική ζωή του υπερέχει λοιπόν από αυτήν του Αβραάμ, του Ηλία κλπ.; Και είναι ο Ιωάννης και ηθικά ανώτερος από εκείνους; Ο Κύριος δεν μιλά για αυτό. Η θέση του όμως είναι ανώτερη και υψηλότερη από τη δική τους (g).

(3) «Ο μεν μακάριος Ιωάννης μαζί με τους άλλους όσοι προηγήθηκαν από αυτόν, είναι γεννημένος από γυναίκα. Αυτοί όμως που ενώθηκαν με την πίστη, είναι όχι πλέον γεννημένοι από γυναίκα, αλλά υιοί Θεού». «Αυτός λοιπόν που έχει τιμηθεί με την αναγέννηση του Πνεύματος, είναι επομένως ανώτερος από καθέναν γεννημένο από γυναίκα· διότι εκείνοι ονομάζονται ακόμα παιδιά της σάρκας, ενώ αυτοί τιτλοφορούν πατέρα τον Θεό των όλων και δεν είναι πλέον γεννημένοι από γυναίκες όπως ο Ιωάννης και οι πριν από αυτόν, αλλά γεννήθηκαν από το Θεό και έγιναν κοινωνοί θείας φύσης» (Κ). Ο ελάχιστος διάκονος του ευαγγελίου, που έτυχε του ελέους του Κυρίου και καταξιώθηκε να εργάζεται πιστά και σωστά το έργο του· ο πιο άσημος από τους Αποστόλους, αλλά που κηρύττει το ευαγγέλιο και χρησιμοποιήθηκε στη Νέα και ασυγκρίτως ανώτερη από την Π.Δ., έχουν αξίωμα και έργο πολύ πιο τιμητικό από το έργο του Ιωάννη. Οι πιο αφανείς από εκείνους, που ακολουθούν το αρνίον, υπερέχουν ασύγκριτα από τους μεγαλύτερους οι οποίοι ήλθαν πριν το αρνίον. Ο Ιωάννης κήρυξε τον Χριστό ότι έρχεται· αυτοί κήρυξαν το Χριστό σταυρωμένο και δοξασμένο. Ο Ιωάννης ήλθε κατά την ανατολή της ημέρας του ευαγγελίου και για

αυτό είναι μεγαλύτερος από τους υπόλοιπους προφήτες, έφυγε όμως από τον κόσμο αυτόν προτού η ημέρα αυτή λάμψει πλήρως και πριν ακόμη φύγει το χώρισμα, πριν να σταυρωθεί και αναστηθεί ο Χριστός και πριν να χυθεί το Πνεύμα του Θεού στην Εκκλησία. Οι λειτουργοί του ευαγγελίου υπερέχουν, διότι και η διακονία τους είναι ανώτερη και περισσότερο ένδοξη. Δες Β΄Κορ. γ 6 και εξής. Για να αντιληφθούμε σαφέστερα πώς ο μικρότερος στη βασιλεία των ουρανών είναι ανώτερος του Ιωάννη, ας εξετάσουμε, ποιο ήταν το πνευματικό μεγαλείο των προφητών. Ήταν αυτοί θεόπνευστοι άνδρες και λάμβαναν τον υπερφυσικό φωτισμό του Πνεύματος, ο οποίος αποκάλυπτε σε αυτούς τις αιώνιες αλήθειες και τις αρχές της δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις οποίες ο Θεός κυβερνά τον κόσμο. Αλλά η γνώση την οποία κάθε χριστιανός έχει για τα ιδιώματα του Θεού, είναι πολύ ευρύτερη από αυτή των προφητών. Αν μη τι άλλο, γνωρίζει κάθε χριστιανός τη ζωή του Ιησού Χριστού, την φανέρωση του Θεού με σάρκα, την οποία οι προφήτες αμυδρά μόνο και από μακριά είδαν. Οι προφήτες ακόμη διακρίθηκαν για τον αγιασμό τους. Αλλά όσοι ζουν εν Χριστώ, έχουν και το Πνεύμα της αναγέννησης και υιοθεσίας, το οποίο υπήρχε στο Χριστό. Μπορούμε να προκόψουμε σε αγιότητα υψηλότερη και μεγαλύτερη από εκείνη, για την οποία διακρίθηκαν οι άγιοι της Π.Δ. Το μεγαλείο των προφητών συνίστατο ακόμη στις στενές τους σχέσεις με το Θεό, για τις οποίες μερικοί από αυτούς ονομάστηκαν φίλοι του Θεού. Αλλά οι Χριστιανοί κατάγονται από τον δεύτερο Αδάμ, που ήλθε από τους ουρανούς, ενώ οι προφήτες κατάγονταν από τον χωματένιο Αδάμ. Όποιος είναι ο χωματένιος τέτοιοι και οι χωματένιοι, και όποιος ο επουράνιος, τέτοιοι και οι επουράνιοι.

Λουκ 7.29 Καὶ⁽¹⁾ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας⁽²⁾ καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν⁽³⁾ τὸν θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου·

Μετάφραση: Κι ὁλος ο λαός, όταν ἀκουσε τον Ιωάννη, ακόμη και οι τελῶνες που θεωρούνται οι πιο αμαρτωλοί, ἀπέδειξαν με τη μετάνοιά τους ὅτι ὀρθά και δίκαια ἐνήργησε ο πάνσοφος και πανάγαθος Θεός που ἔστειλε ἕναν τέτοιο προφήτη. Και το ἀπέδειξαν αὐτό με το να βαπτισθοῦν το βάπτισμα του Ιωάννη και να οδηγηθοῦν μ' αὐτό σε μια ανώτερη ζωή και διαγωγή.

(1) Πολλοί υπέθεσαν ὅτι οι σ. 29-30 εἶναι παρενθετική παρατήρηση ἢ σχόλιο του ευαγγελιστή. Αλλά σχόλιο που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στα λόγια του Χριστοῦ και μάλιστα χωρίς κάποια ἔνδειξη, δεν ἔχει το παράλληλό του και εἶναι πάρα πολύ ἀπίθανο (p). Τα λόγια αὐτά ἀρμόζουν ἐδώ, μόνο ως λόγια του Σωτήρα (δ) ως

μετάβαση από τη μαρτυρία του Ιησού για τον Ιωάννη, στην ακόλουθη εφαρμογή προς τους παρόντες (g).

(2) Εξυπακούεται: τον Ιωάννη και το κήρυγμά του (g). Ἡ «ευχαρίστησαν το Θεό που τους έστειλε τον Βαπτιστή για φροντίδα της σωτηρίας τους» (Ζ)· «τίμησαν το Θεό διότι δέχτηκαν τον προφήτη του» (Θφ). Ἡ, πιο σωστά, απέδειξαν ορθή και δίκαιη την απόφαση του Θεού να σταλεί ο Βαπτιστής, με το να τον αποδεχτούν αφού βαπτίστηκαν με το βάπτισμά του (δ)· αναγνώρισαν και διακήρυξαν στα λόγια και στην πράξη πόσο έξοχοι είναι οι δρόμοι του για τη σωτηρία των ανθρώπων (g). Ο λαός, για τον οποίο οι γραμματεῖς και Φαρισαῖοι έλεγαν: Ο λαός αυτός που δεν ξέρει τον νόμο, είναι καταραμένοι (Ιω. ζ 49) , και οι τελώνες, άνθρωποι κακής φήμης, αυτοί βαπτίστηκαν με το βάπτισμα του Ιωάννη και έγιναν μαθητές του. Μέσω της μετάνοιάς τους λοιπόν και της διόρθωσης του βίου τους, αφού έγιναν ένδοξα μνημεία της θείας χάρης, δικαίωσαν το Θεό αποδεικνύοντας έμπρακτα και με την διόρθωσή τους, ότι σοφά οικονόμησε ο Θεός την αποστολή τέτοιου προδρόμου πριν την έλευση του Μεσσία. Έκαναν αυτοί εμφανές, ότι ήταν όντως σοφή οδός για σωτηρία, πριν τον Μεσσία να σταλεί ο πρόδρομός του που θα προετοιμάζε τον δρόμο του, διότι μέσω αυτής αυτοί οδηγήθηκαν σε σωτηρία, οσοδήποτε και αν για άλλους υπήρξε αυτή η οδός ανώφελη. Οι άλλοι αυτοί υπήρξαν οι Φαρισαῖοι και οι νομικοί. Περίφημοι και ξακουσμένοι οι πρώτοι για την αφοσίωσή τους προς τη θρησκεία και την ευλάβειά τους στις παραδόσεις· έγκυροι γνώστες και ερμηνευτές του νόμου οι δεύτεροι, ειδικοί στη Γραφή. Και όμως και οι δύο ματαίωσαν την απόφαση του Θεού. Ο Θεός στέλνοντας τον Ιωάννη ανάμεσά τους, είχε ένα σχέδιο αγαθό και θέλημα ευεργετικό για αυτούς· απέβλεπε στη σωτηρία τους. Αυτοί όμως το απέρριψαν και το κατέστησαν μάταιο για αυτούς.

Λουκ 7.30 οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ⁽¹⁾ τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ⁽²⁾ ἠθέτησαν⁽³⁾ εἰς ἑαυτούς⁽⁴⁾, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

Μετάφραση: Οι Φαρισαῖοι όμως, που θεωρούνται ενάρετοι, και οι νομικοί, που θεωρούνται εκπαιδευμένοι στο νόμο, αυτοί απέδειξαν ανώφελο και μάταιο για τους εαυτούς τους το σχέδιο του Θεού που απέβλεπε στη σωτηρία του ανθρώπου. Γι' αυτούς η αποστολή του προφήτη αποδείχθηκε άκαρπη και άσκοπη, διότι δεν δέχθηκαν το κήρυγμά του και δεν βαπτίστηκαν απ' αυτόν.

(1) Συχνά ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη αυτήν αντί για την «οι γραμματεῖς», η οποία ίσως δεν θα κατανοούνταν εύκολα από τους εθνικούς. Δες Λουκ. ι 25,ια

45,46,52,ιδ 3. Αλλού στην Κ.Δ, συναντιέται η λέξη μόνο στα Ματθ. κβ 35 και Τίτ. γ 9,13 (ρ).

(2) Ή, «βουλή λέει το βάπτισμα, επειδή γινόταν με εντολή του Θεού» (Ζ). Ή, το θείο σχέδιο (L), το οποίο προνοούσε για τη σωτηρία τους.

(3) Ματαίωσαν (δ), το κατέστησαν άθετο, χωρίς θέση, χωρίς κάποιο αποτέλεσμα (ρ).

(4) Ή, όσο αφορούσε τους εαυτούς τους, τη σωτηρία τους, ματαίωσαν το σχέδιο του Θεού, διότι εξ' ολοκλήρου το σχέδιο αυτό δεν ήταν δυνατόν να ματαιωθεί (L), ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, σε σχέση με αυτούς, όσο εξαρτιόταν από αυτούς (δ).

Στίχ. 31-35. Η απιστία της σύγχρονης γενιάς του Χριστού.

Λουκ 7.31 Τίνι⁽¹⁾ οὖν⁽²⁾ ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης⁽³⁾, καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι;

Μετάφραση: Μετά λοιπόν από τη συμπεριφορά αυτή των Φαρισαίων και των νομικών, με ποιόν να παρομοιάσω τους ανθρώπους της γενιάς αυτής; Και με ποιον μοιάζουν;

(1) Η ερώτηση ανήκει εξ' ολοκλήρου στο ύφος των ραββίνων, οι οποίοι με ερώτηση συνήθως εισήγαγαν κάποια παραβολή ή παρομοίωση (L).

(2) Το «λοιπόν» δεν θα μπορούσε να κατανοηθεί, εάν οι σ. 29-30 αποσιωπούνταν ή έμπαιναν σε παρένθεση. Αλλά αμέσως μετά τον σ. 30 έχει πλήρως τη θέση του.=Βλέποντας ότι οι Φαρισαίοι και οι νομικοί απέρριψαν την πρόσκληση που απευθύνθηκε σε αυτούς από τον Ιωάννη και ότι ακολουθείτε αυτούς αρνούμενοι να ακολουθήσετε εμένα, με ποιον λοιπόν να εξομοιώσω τους ανθρώπους αυτής της γενιάς; (ρ).

(3) Της γενιάς αυτής, η οποία περιλάμβανε τον Βαπτιστή και τον Σωτήρα (ρ).

Λουκ 7.32 ὅμοιοί εἰσιν⁽¹⁾ παιδίῳ τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις⁽²⁾ καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις καὶ λέγουσιν, Ὑλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκλάυσατε.

Μετάφραση: Μοιάζουν με παιδιά άτακτα και ράθυμα που κάθονται στην αγορά και φωνάζουν δυνατά μεταξύ τους και λένε: Σας παίξαμε με τη φλογέρα χαρούμενα τραγούδια, μα εσείς δεν χορέψατε. Σας μοιρολογήσαμε και σας είπαμε τραγούδια θλιβερά, μα εσείς δεν κλάψατε. Ούτε με το ένα λοιπόν ευχαριστείσθε, ούτε με το άλλο ικανοποιείσθε

(1) Ο στίχος αυτός ερμηνεύτηκε σύμφωνα με 2 κύριες εκδοχές, για τις οποίες δες τις ερμην. παρατηρήσεις στο Ματθ. ια 17. Η εκδοχή που έγινε δεκτή από τους Πατέρες έχει ως εξής: «Υπήρχε ίσως ένας τρόπος παιχνιδιού στα παιδιά των Ιουδαίων που είχε ως εξής· Ένα πλήθος παιδιών μοιραζόταν στα δύο, και τα μεν διακωμωδούσαν την ταραχή της ζωής και το ανώμαλο των πραγμάτων σε αυτήν, και τα άλλα την φοβερή και άμεση μεταβολή στα άλλα· και τα μεν έπαιζαν αυλό, ενώ τα άλλα θρηνούσαν. Αλλά ούτε αυτά που έκλαιγαν χαίρονταν μαζί με αυτά που έπαιζαν τον αυλό, ούτε όμως και αυτά που είχαν τον αυλό συμμετείχαν στο κλάμα των άλλων. Έπειτα κατηγορούσαν κατά κάποιο τρόπο τα μεν τα δε για την έλλειψη συμπάθειας ή την έλλειψη χαρούμενης διάθεσης. Ο Χριστός λοιπόν ισχυριζόταν ότι κάτι τέτοιο είχαν πάθει τα πλήθη των Ιουδαίων μαζί με τους άρχοντες» (Κ). «Ούτε δηλαδή πένθησαν μαζί με τον Ιωάννη ή τον μιμήθηκαν, που ζούσε έναν τρόπο ζωής που ήταν πένθιμος και προσκαλούσε σε μετάνοια, ούτε στον Ιησού πίστεψαν ή πήγαν μαζί του, ο οποίος παρουσίαζε έναν τρόπο ζωής χαρούμενο· αλλά και τους δύο τους απώθησαν και ούτε με τον Ιωάννη που θρηνούσε θρηνούσαν μαζί, ούτε με τον Ιησού που έπαιζε τον αυλό τραγούδησαν μαζί» (Θφ).

(2) Παρομοιάζει αυτούς με παιδιά που κάθονταν στην αγορά, των οποίων η διάνοια τίποτα σοβαρό δεν σκέφτεται, αλλά ενδιαφέρονται μόνο για να παίζουν. Η αγορά όπου τα παιδιά αυτά κάθονται, είναι για άλλους μεν τόπος που κάθονται χωρίς εργασία, ενώ για άλλους τόπος εμπορίου, για όλους όμως τόπος θορύβου και διάχυσης και διάσπασης του νου. Επομένως αν θα ρωτούσατε, γιατί οι άνθρωποι αυτοί αξιοποιούν τόσο λίγο τα μέσα της χάρης, θα έχετε την απάντηση, διότι είναι ράθυμοι και νωθροί και δεν αρέσκονται στον κόπο και στην εντατική εργασία· ή διότι τα κεφάλια τους και τα χέρια και οι καρδιές τους είναι γεμάτες από τις φροντίδες του κόσμου, οι οποίες πνίγουν τον λόγο, και γενικώς διότι προσπαθούν να διασκορπίζουν τις σκέψεις τους από καθετί που είναι σπουδαίο και πνευματικό.

Λουκ 7.33 ἐλήλυθεν γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μὴτε ἄρτον⁽¹⁾ ἐσθίων⁽²⁾ μὴτε πίνων οἶνον, καὶ λέγετε, Δαιμόνιον ἔχει⁽³⁾.

Μετάφραση: Έτσι κι εσείς οι σημερινοί άνθρωποι· είστε δύστροποι και δεν μπορεί κανείς να σας βρει πουθενά. Διότι ήλθε ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, ο οποίος ούτε ψωμί έτρωγε ούτε κρασί έπινε, και λέτε: Ο άνθρωπος αυτός είναι ακοινωνήτος και μελαγχολικός και έχει μέσα του δαιμόνιο, γι' αυτό και ζει μακριά απ' τους ανθρώπους.

(1) Χωρίς να τρώει ψωμί και να πίνει κρασί. Λέγεται αυτό όπως τα αντιλαμβάνονταν αυτοί που κατηγορούσαν τον Ιωάννη και σημαίνει ουσιαστικά: ο Ιωάννης δεν έπαιρνε την συνηθισμένη τροφή, την οποία έπαιρναν όλοι οι άνθρωποι (ρ). Για ετοιμασία ψωμιού παρεμβαίνει η τέχνη. Αλλά ο Ιωάννης χρησιμοποιούσε ως τροφή ό,τι εύρισκε στο δρόμο του, χωρίς να υποβάλλεται σε ειδικές φροντίδες για αυτήν (b).

(2) Υπάρχει και η γραφή έσθων. Το έσθω είναι τύπος ποιητικός.

(3) «Έλεγαν ότι έχει δαιμόνιο αυτός που νέκρωνε τελείως με την αφαγία τον νόμο της αμαρτίας, ο οποίος φωλιάζει στα μέλη της σάρκας και πάει αντίθετα με το νόμο του νου μας. Ο μακάριος βαπτιστής ήταν οδός της ευσέβειας στο Χριστό» (Κ). Απέδιδαν την αυστηρότητα αυτή και εγκράτεια στη διατροφή σε μελαγχολία και σε ένα είδος ή βαθμό δαιμονοληψίας. Γιατί να ακούσουμε αυτόν; Είναι ένας άθλιος υποχονδριακός, φαντασιόπληκτος και η φαντασία του εξάπτεται κάτω από το κράτος ονειροπολήσεων.

Λουκ 7.34 έλήλυθεν ό υιός τοῦ ἀνθρώπου έσθίων καὶ πίνων⁽¹⁾, καὶ λέγετε, Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν⁽²⁾.

Μετάφραση: Ἦλθε ο υιός του ἀνθρώπου, που τρώει και πίνει ως εγκρατὴς αλλά και κοινωνικός ἀνθρωπος, και λέτε: Να ἕνας ἀνθρωπος φαγὰς και οἰνοπότης, φίλων των τελωνῶν και ἀμαρτωλῶν.

(1) «Δεν ήταν στην έρημο ο Χριστός, αλλά στις πόλεις περισσότερο ζούσε μαζί με τους αγίους αποστόλους. Και η διατροφή του επίσης δεν είχε τέτοια σκληραγωγία, όπως ήταν αυτή του αγίου βαπτιστή» (Κ).

(2) «Έτρωγε μαζί με τελώνες, όντας ο ίδιος τελείως ελεύθερος από αμαρτία... Διότι δεν ήλθε να καλέσεις δίκαιους, αλλά αμαρτωλούς σε μετάνοια. Δεν μολύνεται ο ήλιος φωτίζοντας όλη τη γη και ερχόμενος σε επαφή με πολλά ακάθαρτα σώματα. Ούτε ο ήλιος της δικαιοσύνης θα μπορούσε να βλαφτεί με κανένα τρόπο, συναναστρεφόμενος με πονηρούς ανθρώπους» (Κ). Φαγὰς και κρασοπότης· δεν υπάρχει τίποτα ψευδέστερο και ανακριβέστερο από αυτό. Διότι ο Χριστός «δεν άρεσε στον εαυτό του» (Ρωμ. ιε 3), ούτε υπήρξε ποτέ άνθρωπος που να έζησε τέτοια ζωή

αυταπάρνησης και περιφρόνησης του κόσμου, σαν αυτή που έζησε ο Χριστός. Αυτός λοιπόν, ο οποίος υπήρξε χωρισμένος από τους αμαρτωλούς, ως ακηλίδωτος και πεντακάθαρος, παρουσιάζεται ότι σχετίζεται μαζί τους και μολύνεται από αυτούς. Μάθε από αυτό, ότι η πιο ακηλίδωτη αθωότητα και η πιο απαράμιλλη εξοχότητα δεν αποτελούν πάντοτε φραγμό εναντίον της κατηγορίας των κακών γλωσσών. Είναι αλήθεια, ότι από μία άποψη ο Χριστός υπήρξε φίλος των τελωνών και αμαρτωλών, διότι ήλθε στον κόσμο για να σώσει τους αμαρτωλούς, και μάλιστα τους μεγάλους και τους πρώτους αμαρτωλούς. Αυτό όμως είναι η αιώνια δόξα του Λυτρωτή μας, και αυτοί, εκείνο για το οποίο θα έπρεπε να τον τιμούν, το στρέφουν για κατηγορία του.

Λουκ 7.35 καὶ⁽¹⁾ ἐδικαιώθη ἡ σοφία⁽²⁾ ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς⁽³⁾ πάντων!

Μετάφραση: Παρ' όλα αυτά όμως η θεϊκή σοφία θαυμάστηκε απ' όλα τα παιδιά της, διότι εργάστηκε με δικαιοσύνη και σοφία για τη σωτηρία των ανθρώπων. Και παιδιά της θεϊκής σοφίας είναι όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που είναι πραγματικά συνετοί και έχουν πνεύμα σοφίας. Αυτοί πληροφορήθηκαν από τα πράγματα ότι η θεία σοφία ενεργούσε θαυμαστά και με τις δύο αυτές μεθόδους και τους δύο αντίστοιχους τρόπους ζωής του Ιωάννου και του Χριστού.

(1) Και=και όμως (p).

(2) Το μεν edikaiōthē σχετίζεται με το edikaiōsan του σ. 29, ενώ το σοφία με το «την βουλήν του Θεού» του σ. 30. Παρόλο που οι Ιουδαίοι ως έθνος απέρριψαν και τις δύο μεθόδους και τους τρόπους της ζωής και του Ιωάννη και του Χριστού, υπήρξαν όμως μερικοί, οι οποίοι πίστεψαν ότι και με τις δύο αυτές μεθόδους η θεία σοφία ενεργούσε ορθά και σοφά (p).

(3) Είναι εσφαλμένη η εκδοχή, σύμφωνα με την οποία η «από» υπονοεί προστασία ή υπεράσπιση= από τις προσβολές και επιθέσεις όλων των παιδιών της, δηλαδή από τους Ιουδαίους. Τα παιδιά της σοφίας είναι η μειονότητα που πίστεψε και υποδέχτηκε και τον Βαπτιστή και τον Χριστό και όχι η άπιστη πλειονότητα που απέρριψε αυτούς (p). Ο Χριστός είναι η σοφία. Σε αυτόν υπάρχουν οι θησαυροί της σοφίας απόκρυφοι. Οι άγιοι επίσης είναι τα παιδιά τα οποία έδωσε σε αυτόν ο Θεός (Εβρ. β 13). Το ευαγγέλιο είναι η άνωθεν σοφία και οι αληθινοί πιστοί έχουν γεννηθεί μέσω αυτού από ψηλά. Είναι τέκνα σοφίας, σοφά παιδιά, σοφά για τα ίδια και για τα αληθινά συμφέροντά τους. Όχι όμοια με τα ανόητα παιδιά τα οποία κάθονται στις αγορές. Τα παιδιά αυτά της σοφίας δικαιώνουν την σοφία. Συμμορφώνονται με τις βουλές και τα σχέδια της χάρης του Χριστού, ανταποκρίνονται στις προθέσεις της και θαυμάζουν

αλλά και δέχονται την σωτήρια επίδραση των ποικίλων μεθόδων στις οποίες εκδηλώνεται η σοφία του Χριστού. Μόνο όμως τα παιδιά της σοφίας μπορούν να δικαιώσουν αυτήν. Πράγματι, πόσο λίγοι μπορούν να διαβάσουν το βιβλίο της φύσης! Τι μυστήρια παρουσιάζει μπροστά μας η θεία Πρόνοια! Πόσο ανεξερεύνητο είναι το μυστήριο της ενέργειας της θείας χάρης στο να σώζει τον αμαρτωλό! Πόσο ξένη με την πραγματικότητα παρουσιάζεται η εσωτερική ζωή κάποιου πνευματικού ανθρώπου σε οποιονδήποτε, ο οποίος δεν δοκίμασε την μεταμόρφωση και αναγέννηση την οποία δημιουργεί το Πνεύμα. Για αυτό κάθε διάνοια στη φυσική της κατάσταση, πάντοτε παραγνωρίζει τον Θεό και πάντοτε πλανιέται στις κρίσεις της για τα λόγια και τις ενέργειες του Θεού. Στο μεγάλο σπίτι του σύμπαντος τα πάντα είναι ή δούλοι ή παιδιά του Θεού. Τα πάντα δουλεύουν σε αυτόν. Αλλά μερικοί από τους δούλους του τον υπηρετούν ως παιδιά του. Και εδώ είναι η διαφορά. Ο δούλος αγνοεί τι κάνει ο Κύριός του. Ο γιος και ο φίλος το γνωρίζει. Η σοφία λοιπόν δικαιώνεται, τιμάται, κατανοείται, αγαπιέται από όλα τα παιδιά της.

Στίχ. 36-50. Το μύρο της αμαρτωλής.

Λουκ 7.36 Ἦρώτα δέ⁽¹⁾ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων⁽²⁾ ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ⁽³⁾· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου ἀνεκλίθη⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κάποιος από τους Φαρισαίους παρακαλούσε τον Ιησού να φάει μαζί του. Και πράγματι ο Ιησούς μπήκε στο σπίτι του Φαρισαίου και έγειρε κοντά στην τράπεζα, όπως τότε συνήθιζαν οι άνθρωποι.

(1) Η αφήγηση αυτή φαίνεται ότι τοποθετήθηκε εδώ ως παράδειγμα της δικαίωσης της σοφίας από ό λ α τα παιδιά της. Ή, και με αφορμή την μομφή εναντίον του Χριστού, ότι ήταν φίλος των αμαρτωλών, για να δειχτεί καθαρά, ότι αγαπούσε αυτούς για το καλό τους, για να τους οδηγήσει σε μετάνοια και ότι εκείνοι, τους οποίους δεχόταν να τον πλησιάσουν, μεταβάλλονταν και ανορθώνονταν.

(2) «Κλήθηκε ο Κύριος από έναν από τους Φαρισαίους. Επειδή λοιπόν είναι αγαθός και φιλόανθρωπος και θέλει όλοι οι άνθρωποι να σωθούν... αποδέχτηκε το αίτημα και αφού μπήκε στο σπίτι κάθισε για φαγητό» (Κ). Είμαστε ακόμη στη μεταβατική περίοδο, κατά την οποία η ρήξη ανάμεσα στον Κύριο και τους Φαρισαίους, αν και αρκετά προχωρημένη, δεν είχε όμως πλήρως συντελεστεί. Ήταν λοιπόν δυνατόν κάποιος Φαρισαίος να προσκαλέσει χωρίς κάποια δυσκολία τον Ιησού. Στην πρόσκληση αυτή αποδόθηκε από κάποιους ερμηνευτές διάθεση εχθρική. Από τον στίχο 39 μπορούμε να συμπεράνουμε μάλλον, ότι ο Φαρισαίος αυτός κυμαινόταν

ανάμεσα στην ευλαβική εντύπωση, την οποία είχε προκαλέσει σε αυτόν ο Ιησούς και στην αντιπάθεια, την οποία η μερίδα των Φαρισαίων έτρεφε εναντίον του. Στο στίχο 40 άλλωστε ο Κύριος απευθύνεται προς αυτόν με τόνο φιλικό (g).

(3) «Ως προφήτη λοιπόν τον καλούσε για γεύμα» (Z), αν και, όπως είπαμε ο Φαρισαίος αυτός δεν είναι απαλλαγμένος από αμφιβολίες ως προς το αν ο Κύριος ήταν πράγματι προφήτης.

(4) Υπάρχει και η γραφή κατεκλίθη. Το μεν ανεκλίθη=ξάπλωσε στο ανάκλιντρο· ενώ το κατεκλίθη λέγεται σε σχέση με την όρθια στάση του σώματος=κάθισε, ξάπλωσε κάτω (δ). Ο Κύριος δέχτηκε την πρόσκληση του Φαρισαίου και έδειξε την ίδια ελευθερία συναναστροφής και οικειότητας με τον Φαρισαίο, την οποία έδειχνε και με τους τελώνες και αμαρτωλούς, διότι απέβλεπε στο να ωφελήσει και να σώσει τους πάντες.

Λουκ 7.37 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἣτις ἦν⁽²⁾ ἀμαρτωλὸς⁽³⁾, καὶ ἐπιγνοῦσα⁽⁴⁾ ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου⁽⁵⁾

Μετάφραση: Και ιδού, στην πόλη αυτή ζούσε μία γυναίκα που ήταν αμαρτωλή. Αυτή όταν πληροφορήθηκε ότι ο Ιησούς είναι καθισμένος και τρώει στο σπίτι του Φαρισαίου, έφερε ένα αγγείο από αλάβαστρο γεμάτο από μύρο,

(1) Υποδηλώνει αυτό έκπληξη που δημιουργήθηκε από την παρουσία της γυναίκας εκείνης (p). Η είσοδος της αμαρτωλής αυτής σε τέτοια συνάντηση και συνάθροιση, ήταν πράξη μεγάλου θάρρους, διότι αυτή αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο του να διωχτεί με περιφρόνηση (g).

(2) Υπάρχει και η γραφή: γυνή ήτις ην εν τη πόλει αμαρτωλός=γυναίκα, η οποία ήταν γνωστή στην πόλη ως αμαρτωλή. Μπορεί όμως=γυναίκα η οποία ήταν στην πόλη, αμαρτωλή. Η πόλη ήταν πιθανώς η Καπερναούμ (p).

(3) Αναφέρεται στο αμάρτημα, το οποίο περισσότερο από τα άλλα εξευτελίζει μία γυναίκα (b). Για το ότι αυτή δεν ταυτίζεται με αυτήν που αναφέρεται στους άλλους δύο συνοπτικούς και στον Ιωάννη, δες ερμην. σημειώσεις στα Ματθ. κστ 7 και Μάρκ. ιδ 3.

(4) Αφού γνώρισε καλά, πληροφορήθηκε (δ). Υποδηλώνεται, ότι η καρδιά της γυναίκας αυτής είχε ήδη αγγιχτεί από κάποια προηγούμενη συνάντηση ή πληροφορία για τον Κύριο. Αυτό άλλωστε φαίνεται και από το ότι ήταν ήδη ετοιμασμένη για την

χρήση των ποδιών του Ιησού, αμέσως μόλις έμαθε ότι βρισκόταν ο Κύριος στο σπίτι του Φαρισαίου (ο). «Αυτή η γυναίκα, αφού άλλα μεν από τα θαύματα του Ιησού τα είδε και άλλα τα έμαθε από αυτούς που τα είδαν, πίστεψε σε αυτόν. Για αυτό και πλησιάζει ελπίζοντας να πάρει άφεση των αμαρτιών της» (Ζ).

(5) Δες Ματθ. κστ 7 και Μάρκ. ιδ 3.

Λουκ 7.38 καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ⁽¹⁾ κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν⁽²⁾ καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς⁽³⁾ αὐτῆς ἐξέμασσεν, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας⁽⁴⁾ αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: κι αφού στάθηκε κοντά στα πόδια του, πίσω από το τραπέζι, όπως ήταν καθισμένος ο Κύριος, καθώς σκεπτόταν τις αμαρτίες της, ξέσπασε σε κλάματα. Και άρχισε να βρέχει τα πόδια του με τα άφθονα δάκρυά της και τα σκούπιζε με τα μαλλιά της. Συγχρόνως μάλιστα φιλούσε με ευλαβική αγάπη τα πόδια του και τα άλειφε με το μύρο.

(1) Αυτοί που κάθονταν στο τρίκλινο είχαν το σώμα στο ανάκλιντρο, ενώ τα πόδια τα άπλωναν γυμνά προς τα πίσω (δ). «Δες την πολλή της ευλάβεια! Διότι στάθηκε στα τελευταία μέρη του σώματός του, σαν τελευταία· και από πίσω, σαν κάποια που δεν έχει θάρρος» (Ζ). Δεν τολμά να αντικρύσει τον Χριστό κατά πρόσωπο, αλλά έρχεται πίσω του και παίρνει τη θέση δούλης, της οποίας έργο ήταν να πλύνει τα πόδια των καλεσμένων (Α΄ Βασ. κε 41).

(2) Αυτό δεν περιλαμβανόταν στο αρχικό της σχέδιο. Ήλθε για να αλείψει τα πόδια του με μύρο, αλλά νικήθηκε από τα αισθήματά της (ρ). Τη στιγμή που ετοιμαζόταν να χύσει το μύρο στα πόδια του, ξέσπασε σε κλάματα αφού θυμήθηκε τις αμαρτίες της. Τα δάκρυά της ρέουν στα πόδια του Ιησού και μη έχοντας κάποια πετσέτα για να τα καθαρίσει, χρησιμοποιεί πρόχειρα αντί για πετσέτα τις τρίχες του κεφαλιού της (g). Το απρομελέτητο «έβρεχε» οδήγησε αυτήν στο επίσης απρομελέτητο «σκούπισε» (ρ).

(3) Για να εκτιμήσει κάποιος την πράξη αυτή, πρέπει να έχει υπ' όψιν, ότι στους Ιουδαίους αποτελούσε μία από τις μεγαλύτερες ταπεινώσεις για μια γυναίκα το να εμφανιστεί αυτή δημόσια με λυτά μαλλιά (g). Και η γυναίκα αυτή κάνει την θυσία αυτή του να λύσει τα μαλλιά της χωρίς κάποια δυσκολία (ρ).

(4) Ο Παρατατικός δείχνει αυτό που γινόταν με συνέχεια. Το να φιλά κάποιος τα πόδια, ήταν γενικό σημάδι βαθιού σεβασμού, ειδικά σε εξέχοντες ραββίνους. Δες και Ξενοφ. Κύρ. VII 5,32,Πολύβ. XV 1.7. Αριστοφ. 608 (ρ). Το βάθος της αγάπης και

συντριβής που εκδηλώνεται εδώ, μπορούν να το εκτιμήσουν μόνο εκείνοι, οι οποίοι έχουν αισθανθεί το βάρος της αμαρτίας και την άφεση των αμαρτιών και την ειρήνη που διαδέχεται αυτό με την μετάνοια και την πίστη στον Σωτήρα που μας απολυτρώνει. «Έκλαιγε, από τη μία, για τις αμαρτίες της· έβρεχε, από την άλλη, τα πόδια του με τα δάκρυα, διότι είχε σκύψει πάνω τους. Και τα σκούπιζε αφού μούσκεψαν. Ο Χριστός όμως, γνωρίζοντας την αιτία ανεχόταν, για να φανεί και η πίστη της και η θερμότητα της μετάνοιας και για να πάρει, όπως άξιζε για αυτά, αυτό που ζητούσε» (Ζ).

(5) «Πρόσεξε όμως ότι, με αυτά που πριν κυνηγούσε την απώλειά της, με αυτά τώρα κυνήγησε την σωτηρία. Διότι με δάκρυα ερωτικά και μαλλιά εξεζητημένα φτιαγμένα και με μύρο γοήτευε τους ακόλαστους· και τα πριν όργανα της αμαρτίας, τα έκανε τώρα όργανα αρετής» (Ζ).

Λουκ 7.39 ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων⁽¹⁾, Οὗτος⁽²⁾ εἰ ἦν προφήτης⁽³⁾, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ⁽⁴⁾ ἡ γυνὴ ἣτις ἄπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Όταν όμως το είδε αυτό ο Φαρισαῖος που τον κάλεσε στο γεύμα, σκέφτηκε και είπε από μέσα του: Αυτός εάν ήταν προφήτης, θα γνώριζε με το διορατικό πνεύμα ου έχουν οι προφῆτες ποια είναι και ποια διαγωγή και διεφθαρμένη ζωή έχει η γυναίκα αυτή που τον αγγίζει. Θα γνώριζε δηλαδή ότι είναι αμαρτωλή.

(1) Προκαλείται και εδώ δυσaráσκεια από την παρουσία της γυναίκας και το χύσιμο του μύρου, όπως και στη χρήση της Βηθανίας, αλλά όχι για τη δαπάνη που πληρώθηκε για το μύρο, ούτε ειδικά για την χρήση (L). «Ούτε ο Ιούδας εδώ γόγγυξε, ούτε όμως οι άλλοι μαθητές· διότι αυτός μεν δεν είχε ακόμη κυριευτεί από την ασθένεια της φιλαργυρίας· οι άλλοι, από την άλλη, δεν είχαν ακόμα μέσα τους γερά βαλμένα τα λόγια υπέρ των φτωχών» (Ζ).

(2) Το «αυτός» κρύβει μέσα του κάτι το περιφρονητικό (p).

(3) Η Γραφή δεν έλεγε ότι ο προφήτης ήξερε τα πάντα, τουλάχιστον όμως γνώριζε επαρκώς την ηθική ποιότητα και αξία των προσώπων που έρχονταν προς αυτόν, όπως ο Ελισαίε αποκάλυψε τον Γιεζί (Δ΄ Βασ. ε 24, Δες και Γ΄ Βασ. ιγ 20)(L).

(4) Ποια είναι, ποιο το όνομά της, και τι είδους=ποια είναι από ηθικής άποψης (δ). Ποια και ποιος ο χαρακτήρας της και η διαγωγή της. Αλλά και εσύ, Σίμων, εάν γνώριζες ποια ήταν τώρα η γυναίκα αυτή, αλλιώς θα έκρινες (b). Ο Σίμων κρίνει έχοντας μέτρο

τον εαυτό του. Εάν άγγιζε αυτόν η γυναίκα, με την αγέρωχη υπερηφάνειά του θα την σταματούσε λέγοντας: «Μακριά από μένα. Μην με αγγίξεις, διότι είμαι καθαρός» (Ησ. ξε 5). Σκέφτεται λοιπόν ότι και ο Χριστός έτσι έπρεπε να μιλήσει στη γυναίκα εκείνη.

(5) Ο Φαρισαίος πλανιέται α) ως προς τον Ιησού. Νόμιζε ότι ο Κύριος αγνοούσε την γυναίκα και δεν είχε το διορατικό χάρισμα των προφητών. Υποτιμούσε λοιπόν αυτόν. Επιπλέον φανταζόταν, ότι ο Ιησούς δεν ήταν σε θέση και δεν γνώριζε να προφυλαχτεί από τους αμαρτωλούς. Πλανιόταν β) ως προς την γυναίκα, θεωρώντας, ότι ως αμαρτωλή έπρεπε να περιφρονείται και μη μπορώντας να δει, ότι στην καρδιά της είχε μπει ήδη μία νέα ουράνια ζωή. Πλανιόταν γ) ως προς τον εαυτό του. Δεν γνώριζε καλά την καρδιά του και δεν μπορούσε να δει, ότι καταδικάζοντας την γυναίκα εκείνη όχι μόνο καταδίκασε και τον εαυτό του, αλλά και απέρριπτε την σωτηρία που φέρνει ο Χριστός.

Λουκ 7.40 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σίμων⁽¹⁾, ἔχω σοί τι εἰπεῖν⁽²⁾. ὁ δὲ φησὶν, Διδάσκαλε, εἰπέ.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς, απαντώντας στις απόκρυφες αυτές σκέψεις του Φαρισαίου, του είπε: Σίμων, ἔχω κάτι να σου πω. Κι αυτός του είπε: Διδάσκαλε, πες μου.

(1) «Κανείς να μην νομίζει ότι, επειδή και αυτός ο Φαρισαίους που κάλεσε τον Ιησού λέγεται Σίμων, ότι είναι ο ίδιος με τον Σίμωνα τον λεπρό», στο σπίτι του οποίου στη Βηθανία έγινε δείπνο στον Κύριο λίγο πριν το πάθος, όπως εξιστορεί ο Ιωάννης. «Διότι φαίνεται εκείνος ότι θεραπεύτηκε από τον Ιησού και σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης ξεπλήρωσε κατά κάποιο τρόπο σε αυτόν, με το να τον υποδεχτεί στο σπίτι. Διότι δεν θα έτρωγε ο Ιησούς σε αυτόν, αν δεν είχε θεραπευτεί» (Σχ.). Το όνομα Σίμων ήταν από τα συνηθέστερα ονόματα. Υπάρχουν 10 ή 11 Σίμωνες στην Κ.Δ. και γύρω στους 20 στον Ιώσηπο. Η ταύτιση λοιπόν του ονόματος του Φαρισαίου και του λεπρού στη Βηθανία δεν αποδεικνύει τίποτα (ρ).

(2) «Ο μεν Φαρισαίος σκανδαλίστηκε μέσα του με τον Ιησού, επειδή δέχτηκε την πόρνη και δεν προγνώρισε ότι είναι αμαρτωλή. Αυτός όμως (ο Ιησούς) γνωρίζοντας την σκέψη του, κάνει κάτι ανώτερο από προφήτη, αποκαλύπτοντας σε αυτόν τον απόρρητο λογισμό του. Και επομένως αποδεικνύει με παράδειγμα, ότι και ξέρει αυτήν, και δίκαια την δέχεται λόγω της πολλής αγάπης της σε αυτόν, η οποία προερχόταν από πίστη και μετάνοια» (Ζ).

Λουκ 7.41 δύο χρεοφειλέται ἦσαν δανειστῇ τινί· ὁ εἷς ὥφειλεν δηνάρια πεντακόσια⁽¹⁾, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα⁽²⁾.

Μετάφραση: Υπήρχαν δύο άνθρωποι που χρωστούσαν χρήματα σε κάποιον δανειστή. Ο ένας χρωστούσε πεντακόσια δηνάρια (ημερομίσθια), ο άλλος πενήντα.

(1) Ως βάρος ασημιού το δηνάριο είχε αξία περίπου μίας χρυσής δραχμ. Ως αγοραστική όμως αξία υπερέβαινε τις 2 χρυσές δραχ. εφόσον εξισωνόταν με το ημερομίσθιο του εργάτη (Ματθ. κ 2) και του ρωμαίου στρατιώτη. Συνεπώς τα δύο χρέη ήταν περίπου 50 χρυσές λίρες το μεγαλύτερο και 5 χρυσές λίρες το μικρότερο (ρ).

(2) Ο Κύριος ρωτώντας τον Φαρισαίο με παραβολές και φέρνοντας στο προσκήνιο δύο χρεωφειλέτες, εμμέσως λέει ότι και αυτός είναι χρεωφειλέτης, που φαίνεται μεν ότι χρωστάει λιγότερα, αλλά χρωστάει λοιπόν» (Θφ). «Ούτε εσύ είσαι αναμάρτητος. Διότι αν χρωστάς λιγότερα, αλλά όμως δεν είσαι απαλλαγμένος αμαρτημάτων. Και πολλές μεν φορές συμβαίνει αυτός που έφταιξε σε πολλά, με εξομολόγηση να απαλλαχτεί από τα αμαρτήματα· ενώ αυτός που αμάρτησε λίγα, λόγω υπερηφάνειας να μην έρθει στο φάρμακο της εξομολόγησης και να είναι υπεύθυνος τιμωρίας» (Σχ.). Παρόλο που κλήθηκε για φιλοξενία από τον Σίμωνα, δεν παραλείπει ο Κύριος και τώρα και μετά από λίγο να ελέγξει αυτόν υποδεικνύοντας σε αυτόν και την ενοχή του, αλλά και τις παραλείψεις, τις οποίες απέναντί του ως φιλοξενουμένου διέπραξε ο Σίμων.

Λουκ 7.42 μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι⁽¹⁾ ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο⁽²⁾. τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτόν ἀγαπήσει⁽³⁾;

Μετάφραση: Κι επειδή δεν είχαν να δώσουν πίσω τα δανεικά ο δανειστής χάρισε το χρέος και στους δύο. Πες μου λοιπόν τώρα, ποιός από τους δύο θα του χρωστά μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη και θα τον αγαπήσει περισσότερο;

(1) Η αμαρτία είναι χρέος και οι αμαρτωλοί είναι χρεωφειλέτες προς τον Θεό. Ως δημιουργήματά του οφείλουμε υπακοή στα παραγγέλματα του νόμου του και εφόσον δεν πληρώνουμε το χρέος αυτό, γινόμαστε χρεωφειλέτες απέναντί του. Ανάλογα λοιπόν με τις παραβάσεις μας και την παράλειψη των καθηκόντων μας, γινόμαστε περισσότερο ή λιγότερο χρεώστες μπροστά στη δικαιοσύνη του. Ο Φαρισαίος εδώ ήταν αυτός που χρωστούσε λιγότερα, ενώ η γυναίκα, που έγινε σκανδαλώδης και

δημόσια παραβάτης, ήταν η περισσότερο χρεωφειλέτης. Αυτοί που αμαρτάνουν σε περιστάσεις περισσότερο αδικαιολόγητες και βαριές και παρασύρονται σε σοβαρότερες παραβάσεις, είναι και αυτοί που χρωστάνε περισσότερα. Είτε όμως μικρά είτε μεγάλα χρέη έχουμε μπροστά στη θεία δικαιοσύνη, από μόνοι μας αδυνατούμε να εξοφλήσουμε αυτά. Με χρυσό και ασήμι ή άλλη πολύτιμη ύλη δεν εξοφλούνται τα χρέη αυτά ενώπιον της θείας δικαιοσύνης. Μόνο η ευσπλαχνία και το έλεος του Θεού δέχεται την μετάνοιά μας και χαρίζει σε μας την οφειλή.

(2) Τους χάρισε το χρέος και δεν ζήτησε με τα μέτρα που καθόριζε ο νόμος να εισπράξει αυτό. Δεν ζήτησε δηλαδή να πουληθούν ως δούλοι αυτοί και τα παιδιά τους, ώστε από το ποσό που θα εισπραχθεί να εξοφληθεί το χρέος σε αυτόν. Ούτε παρέδωσε τους οφειλέτες στους βασανιστές, για να αναγκαστούν αυτοί από τις τιμωρίες που θα επιβάλλονταν να εξοικονομήσουν οπωσδήποτε τα οφειλόμενα. Ο Θεός είναι έτοιμος να μας συγχωρεί, με κάθε ελευθερία να συγχωρεί ταλαίπωρους αμαρτωλούς. Εάν μετανοούμε και πιστεύουμε στο Χριστό, οι παραβάσεις μας δεν θα μας οδηγήσουν στον όλεθρο ούτε θα καταλογιστούν σε μας, αλλά θα εξαλειφθούν ολότελα, αρκεί η μετάνοιά μας να είναι ειλικρινής.

(3) «Ούτε λοιπόν εσύ, Σίμων, που χρωστάς λιγότερα, μπορείς να πληρώσεις το χρέος... ούτε η γυναίκα. Και στους δύο λοιπόν θα αφεθεί. Και ποιος θα αγαπήσει περισσότερο;» (Θφ). Το «ποιος θα αγαπήσει περισσότερο» αποτελεί τον σκοπό της παραβολής, το κέντρο και το κύριο σημείο της. Η αγάπη και ευγνωμοσύνη εκείνων, στους οποίους χαρίστηκαν χρέη, εξαρτάται από την εκτίμησή τους για το ποσό το οποίο χαρίστηκε σε αυτούς (ρ). Εκείνοι των οποίων συγχωρούνται οι αμαρτίες, είναι υποχρεωμένοι να αγαπούν αυτόν, ο οποίος τους συγχώρεσε. Και όσες περισσότερες παραβάσεις τους συγχώρεσε, τόσο περισσότερο πρέπει να τον αγαπούν. Οι πριν την επιστροφή τους μεγάλοι αμαρτωλοί πρέπει μετά από αυτήν να αναδειχτούν μεγάλοι άγιοι. Όταν ο διώκτης Σαύλος έγινε κήρυκας Παύλος, κοπίασε περισσότερο από τους υπόλοιπους Αποστόλους.

Λουκ 7.43 ἀποκριθεὶς δε ὁ Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ὥ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὁρθῶς ἔκρινας⁽¹⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Σίμων του αποκρίθηκε: Νομίζω ότι θα τον αγαπήσει περισσότερο εκείνος που ο δανειστής του χάρισε το περισσότερο χρέος. Του είπε ο Ιησούς: Ορθά έκρινες.

(1) Έκρινες σωστά και κρίνοντας τόσο σωστά, καταδίκασες εσύ τον εαυτό σου. Είναι το «πάρα πολύ σωστά» του Σωκράτη, όταν έπιανε στα δίχτυα του τον συνομιλητή του. Αλλά ό,τι δημιουργεί ανάμεσα στον Ιησού και στον Έλληνα φιλόσοφο απόσταση αμέτρητη, είναι ο τρόπος με τον οποίο ο Ιησούς ταυτίζει τον εαυτό του με τον προσβεβλημένο Θεό, ο οποίος συγχωρεί και ο οποίος στο πρόσωπο του Ιησού γίνεται το αντικείμενο της ευγνώμονης αγάπης του αμαρτωλού (g). «Έδωσε από εδώ να καταλάβει, ότι όπως ακριβώς είναι το παράδειγμα, έτσι επομένως, εσύ μεν, Σίμων, επειδή είσαι χρεώστης σε λίγες τιμωρίες, λίγο με αγάπησες· ενώ αυτή, επειδή ήταν σε πολλές, πολύ, για να συγχωρεθεί σε αυτήν πολύ· για αυτό και επειδή πολύ αγάπησε, την δέχτηκα, για να συγχωρέσω πολύ» (Z).

Λουκ 7.44 καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα⁽¹⁾ τῷ Σίμωνι ἔφη, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσηλθὼν σου⁽²⁾ εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ πόδας⁽³⁾ μου⁽⁴⁾ οὐκ ἔδωκας· αὕτη δέ⁽⁵⁾ τοῖς δάκρυσιν⁽⁶⁾ ἔβρεξέν μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξίν της κεφαλῆς αὐτῆς⁽⁷⁾ ἐξέμαξεν.

Μετάφραση: Τότε στράφηκε προς τη γυναίκα και είπε στο Σίμωνα: Βλέπεις αυτή τη γυναίκα; Μπήκα στο σπίτι σου και δεν μου έριξες νερό για να πλύνω τα πόδια μου· αυτή όμως όχι με φυσικό νερό αλλά με τα ίδια τα δάκρυά της μου έβρεξε τα πόδια και μου τα σκούπισε με τα μαλλιά της.

(1) Ήταν αυτή πίσω του. Το να στραφεί λοιπόν προς αυτήν, την ώρα που μιλούσε στον Σίμωνα, ισοδυναμούσε στο μισό με μάλωμα στον Σίμωνα (p).

(2) Το «σου» μπαίνοντας μπροστά από το «στο σπίτι σου» κρύβει μέσα του έναν τόνο μομφής (p). Εσύ βλέπεις αυτήν με περιφρόνηση. Παρατήρησε όμως πόσο θετικότερα από σένα με υποδέχεται αυτή η γυναίκα. Αφού δέχτηκα τη δική σου ψυχρότερη υποδοχή, πώς να μην δεχτώ τη θερμότερη δική της;

(3) Δες Γεν. ιη 4, Κριτ. ιθ 21, Α Βασ. κε 41, Ιω. ιγ 5, Α΄ Τιμ. ε 10 από τα οποία φαίνεται ότι όπως έπλεναν τα χέρια πριν το δείπνο, έτσι και τα πόδια. Ότι όμως δεν ήταν αυτή και γενική συνήθεια, βλέπουμε από την εδώ πράξη του Φαρισαίου (δ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: ὕδωρ μοι ἐπὶ πόδας οὐκ ἔδωκας. Από αυτήν πιο σωστή βρίσκει ο p. την «ὕδωρ μου ἐπὶ τοὺς πόδας».

(5) Την οποία εσύ ως αμαρτωλή περιφρονείς (δ).

(6) «Εσύ δεν χρησιμοποίησες αυτά που σου ήταν έτοιμα· διότι δεν έδωσες νερό για τα πόδια μου· ενώ είναι εύκολη η χρήση του νερού. Αυτή όμως άδειασε αυτά που δεν τα είχε έτοιμα, βρέχοντας τα πόδια μου με τα δάκρυά της. Διότι δεν είναι εύκολο το χύσιμο των δακρύων» (Σχ.).

(7) «Και με τις τρίχες σκούπισε, έτσι ώστε με αυτές που έπιασε στα δίχτυα της αμαρτίας τους νέους, με αυτές να συλλάβει την αγιοσύνη» (Σχ.).

Λουκ 7.45 φίλημά⁽¹⁾ μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσῆλθεν⁽²⁾ οὐ διέλιπε⁽³⁾ καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εσύ δεν μου έδωσες φίλημα ούτε στο πρόσωπο· αυτή όμως απ' την ώρα που μπήκα δεν σταμάτησε με πολλή ταπεινωση να μου καταφιλεί τα πόδια.

(1) Όταν μπήκα στο σπίτι σου (Τωβίτ ια 8) δεν μου έδωσες φιλή αγάπης (δ). Δες και Γεν. λγ 4,Εξ. ιη 7,Β Βασ. ιε 5,ιθ 39,κ 9. Το ότι ο προδότης διάλεξε το φιλή ως σημάδι, μαρτυρεί ότι αυτό ήταν συνηθισμένο την εποχή εκείνη (ρ).

(2) Γραφή που μαρτυρείται από πολλά μεγαλογράμματα χειρόγραφα «εισήλθον». Το εισήλθε μολονότι μαρτυρείται από ένα μόνο μεγαλογράμματο κώδικα και την κοπτική μετάφραση έχει υπέρ του την πιθανότητα εξαιτίας εσωτερικών λόγων. Διότι η γραφή «εισήλθον» προϋποθέτει, ότι ο Κύριος βρήκε τη γυναίκα μέσα στην αίθουσα, πράγμα απίθανο. Εάν παρ' όλα αυτά δεχτούμε την γραφή εισήλθον, πρέπει να δεχτούμε ότι η γυναίκα είχε ακολουθήσει από πριν τόσο κοντά τον Ιησού, ώστε μπήκε σχεδόν μαζί του στο σπίτι του Φαρισαίου (g).

(3) =Δεν έπαυσε (δ).

(4) Το σύνθετο οὐ διέλιπε καταφιλοῦσα κάνει την αντίθεση με το «φίλημα» πιο έντονη. Και ακόμη μεγαλύτερο τονισμό προσδίδει το ακόλουθο «τα πόδια». Το φίλημα δινόταν στο μάγουλο, ή ίσως, εάν ο Σίμων ήθελε να εκδηλώσει μεγαλύτερο σεβασμό, στο χέρι. Η γυναίκα φιλούσε τα πόδια (ρ), εκδηλώνοντας έτσι ταπεινή συγχρόνως και θερμή αγάπη.

Λουκ 7.46 ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας⁽¹⁾· αὕτη δὲ μύρῳ⁽²⁾ ἤλειψεν τοὺς πόδας μου.

Μετάφραση: Εσύ δεν μου άλειψες το κεφάλι με απλό λάδι, που είναι τόσο φθηνό· αυτή όμως με πανάκριβο μύρο μου άλειψε όχι το κεφάλι μου αλλά τα πόδια μου.

(1) Ήταν συνηθισμένο στα συμπόσια το να αλείφουν το κεφάλι με λάδι. Δες Δευτ. το 40, Β Βασ. ιδ 2, Ψαλμ. κβ 5, Ψαλμ 91,10, Ψαλμ. ργ 15, Μιχ. στ 15 (δ).

(2) Το λάδι ήταν πολύ φθηνό στην Παλαιστίνη, όπου οι ελιές φύτρωναν πάρα πολύ. Το μύρο από την άλλη ήταν πολύ ακριβό. Δες Ιω. ιβ 3,5 (ρ). Με το πολύτιμο μύρο δεν άλειψε το κεφάλι μου, αλλά τα πόδια μου (δ).

Λουκ 7.47 οὐ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι⁽¹⁾ αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησεν πολύ⁽²⁾. ὧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται⁽³⁾, ὀλίγον ἀγαπᾷ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Γι' αυτό λοιπόν σε βεβαιώνω και μάθε το, είναι συγχωρημένες οι πολλές της αμαρτίες, διότι αγάπησε πολύ. Ζήτησε την άφεση του χρέους των αμαρτιών της γεμάτη ευγνωμοσύνη και αφοσίωση σε μένα, που θα τη συγχωρούσα. Εκείνος λοιπόν που νομίζει ότι δεν χρωστά πολλά και γι' αυτό θεωρεί ότι του χαρίζεται λίγο χρέος, λίγο αγαπά, όπως συμβαίνει και σε σένα. Η γυναίκα δηλαδή αυτή με αγάπησε ως σωτήρα της πολύ περισσότερο από σένα, που δεν αισθάνεσαι τόσο την ανάγκη να σε σώσω.

(1) Οι αμαρτίες της. Όχι μόνο οι φανερές και σκανδαλώδεις, αλλά όλες, όσες ποτέ διαπράχθηκαν από αυτήν. Ο Χριστός ποτέ δεν συγχωρεί μέρος μόνο των αμαρτιών του αμαρτωλού που μετανοεί. Η συγχώρηση την οποία παρέχει ο Χριστός, είναι ευρεία και καλύπτει την όλη ζωή του μετανοημένου. Η εκφορά του αμαρτίες με το άρθρο, υποδηλώνει τις αμαρτίες εκείνες, τις οποίες υπαινίσσεται ο σ. 39, σαν να είχε γραφτεί εδώ: Οι πολλές αυτές αμαρτίες, για τις οποίες εσύ κατέκρινες αυτήν μέσα σου ως ένοχη, όλες συγχωρήθηκαν (ο).

(2) Δύο ερμηνείες προτάθηκαν: Σύμφωνα με τη μία το «σου λέω» πρέπει να εννοηθεί σαν μέσα σε παρένθεση. Και θα ερμηνεύσουμε: Εξαιτίας του οποίου, ή για αυτό (σου λέω και μάθε το) έχουν συγχωρεθεί οι αμαρτίες της οι πολλές, διότι με τα έργα έδειξε μεγάλη αγάπη προς εμένα (δ). Οι πολλές της αμαρτίες συγχωρέθηκαν λοιπόν για την πολλή αγάπη της ή η αγάπη της κέρδισε την συγχώρηση. Το οὐ χάριν προλαβαίνει το ακόλουθο «ότι» και το «σου λέω» είναι παρενθετικό (ρ). Εναντίον της εκδοχής αυτής αντιλέγουν πολλοί από τους νεότερους και ιδιαίτερα προτεστάντες, αφενός διότι αποδίδει την άφεση στην αγάπη και όχι στην πίστη, όπως άλλωστε διακηρύσσεται και στο σ. 50 («η πίστη σου σε έχει σώσει»). Ο λόγος αυτός δεν είναι

ισχυρός διότι η σύμφωνα με τον Παύλο πίστη που δικαιώνει είναι ενεργή μέσω της αγάπης. Και επιπλέον σύμφωνα με το Α΄ Πέτρ. δ 8 «η αγάπη καλύπτει πλήθος αμαρτιών» (L). Αφετέρου η παραπάνω εκδοχή δεν συμφωνεί με την παραβολή που προηγήθηκε, διότι ο Ιησούς θα έπρεπε στο σ. 42 να ρωτήσει: ποιος από τους δύο τον αγαπούσε περισσότερο, ώστε με την αγάπη του να γίνει άξιος της άφεσης του χρέους του; Επιπλέον θα έπρεπε ο Κύριος στο δεύτερο μέρος του σ 47 να πει όχι «σε αυτόν όμως που λίγο αφήνεται, λίγο αγαπά» αλλά: σε εκείνον ο οποίος λίγο αγαπά, λίγο αφήνεται (g). Για τους λόγους αυτούς προτάθηκε και δεύτερη ερμηνεία, σύμφωνα με την οποία το «σου λέω» δεν είναι παρενθετικό, αλλά αποτελεί την κύρια πρόταση (p) και θα ερμηνεύσουμε: Σου διακηρύττω, Σίμων, ότι οι αμαρτίες της έχουν συγχωρεθεί και αυτό πρέπει να το συμπεράνεις από το ότι αγάπησε πολύ (g). Ή, για αυτόν τον λόγο σου λέω, ότι οι πολλές της αμαρτίες συγχωρέθηκαν και λέω αυτό σε σένα, διότι αγάπησε πολύ και είσαι μάρτυρας αυτού. Ο Σίμων γνώριζε την μεγάλη αμαρτωλότητα της γυναίκας, ήταν επίσης και μάρτυρας της αγάπης της και της ευλάβειάς της, αλλά και είχε παραδεχτεί την αρχή, ότι η άφεση πολλού χρέους προκαλεί μεγάλη αγάπη. Φυσικό λοιπόν ήταν ο Κύριος απευθυνόμενος προς τον Σίμωνα να μιλήσει σε αυτόν έτσι (p).

(3) Αυτός που έχει την ιδέα, ότι διέπραξε λίγα άξια συγχώρησης και συνεπώς για λίγα δόθηκε σε αυτόν η άφεση, λίγο αγαπά. Αυτό λέγεται σε αναφορά με αυτόν τον ίδιο τον Σίμωνα (p). Ω Φαρισαίε· λίγο αγαπάς, διότι λίγο υποθέτεις ότι σου συγχωρέθηκε. Όχι διότι για λίγα δίνεται η συγχώρεση, αλλά διότι εσύ νομίζεις ότι είναι λίγο αυτό το οποίο συγχωρείται (Αυγουστίνος, Sermo 99).

(4) «Το είπε αυτό ελέγχοντας τον Σίμωνα» (Z). «Επειδή είπες, Σίμων, ότι δεν είμαι προφήτης αφού δεν κατάλαβα ότι αυτή ήταν αμαρτωλή, να, αποκαλύπτω όσα είναι στην καρδιά σου, για να μάθεις, ότι όπως ακριβώς ξέρω τα δικά σου τα οποία κρύβεις, πολύ περισσότερο τα δικά της, τα οποία και πολλοί άλλοι τα ξέρουν» (Θφ).

Λουκ 7.48 εἶπεν δὲ αὐτῇ, Ὁ ἀφένωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι⁽¹⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς της είπε: Είναι συγχωρημένες οι αμαρτίες σου.

(1) «Είπε σε αυτήν αυτό, για να πληροφορηθεί» (Z), αναγγέλλοντας σε αυτήν ως τετελεσμένο ήδη γεγονός την άφεση. Αφένονται=είναι συγχωρεμένες (δ). Ο Παρακείμενος φανερώνει ότι οι αμαρτίες της είναι συγχωρεμένες και παραμένουν συγχωρεμένες. Δες Λουκ. ε 20. Δεν σημαίνει ότι οι αμαρτίες είχαν ήδη συγχωρεθεί πριν και ότι ο Ιησούς τώρα επιβεβαιώνει το γεγονός αυτό (L) αλλά ότι κατά τη στιγμή

αυτή έχουν πλέον συγχωρεθεί. Και στο τραπέζι ακόμη, την ώρα του φαγητού ο Σωτήρας χρησιμοποιεί την εξουσία της άφεσης, για να επιβεβαιώνεται ότι και οι μεγαλύτεροι αμαρτωλοί συχνά μεταβάλλονται σε πάρα πολύ ευρύχωρα αγγεία χάριτος και ελέους (b).

Λουκ 7.49 καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Τίς οὗτός ἐστιν⁽¹⁾ ὃς καὶ⁽²⁾ ἁμαρτίας ἀφήσιν⁽³⁾;

Μετάφραση: Τότε αυτοί που κάθονταν μαζί στο τραπέζι άρχισαν να λένε από μέσα τους: Ποιός είναι αυτός που και αμαρτίες ακόμη τολμά να συγχωρεί;

(1) Απάντηση: Είναι ο υιός του ανθρώπου (b).

(2) Το και=Ακόμη και αμαρτίες (p)· ο οποίος προχωρεί τόσο πολύ στις αξιώσεις του, ώστε ακόμη και αμαρτίες να συγχωρεί.

(3) «Αυτό το είπαν και άλλοι, όταν θεράπευσε τον παραλυτικό» (Z). Αλλά εδώ η έκπληξη και ο σκανδαλισμός των παρισταμένων ήταν δυνατόν να είναι μεγαλύτερος. Διότι ο Ιησούς δεν διεκδικεί μόνο την εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες, αλλά θεωρεί την σε αυτόν και στο πρόσωπό του εκδηλούμενη ευλάβεια της γυναίκας, σαν να απευθύνεται προς τον Θεό (L)

Λουκ 7.50 εἶπεν δὲ⁽¹⁾ πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου⁽²⁾ σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην⁽³⁾.

Μετάφραση: Αλλά ο Ιησούς είπε στη γυναίκα: Όσοι κάθονται μαζί μου στο τραπέζι δεν έχουν τη δική σου πίστη. Εσύ ήλθες σε μένα με την πεποίθηση ότι θα λάβεις την άφεση των αμαρτιών σου. Η πίστη σου αυτή σε έσωσε. Πήγαινε με ήρεμη τη συνείδησή σου και με την καρδιά σου γεμάτη ειρήνη. Και πρόσεξε να μη χάσεις ποτέ την ειρήνη αυτή.

(1) Το δε (αντιθετικό=αλλά) υποδηλώνει ότι ο Ιησούς μπήκε στις σκέψεις εκείνων, αλλά δεν έκρινε άξιο να συζητήσει μαζί τους, όπως συζήτησε μαζί με τον Σίμωνα (L). Με αυτό όμως που λέει στη γυναίκα, απαντά έμμεσα και προς αυτούς βεβαιώνοντας ότι η πίστη της την απάλλαξε από τις αμαρτίες της (p). «Δεν είπε· Γυναίκα, εγώ σε σώζω... αλλά η πίστη σου» (Θφ).

(2) Η πίστη ότι ο Ιησούς μπορούσε και είχε την εξουσία να δώσει σε αυτήν την άφεση (L).

(3) Πήγαινε σε διαρκή κατάσταση ειρήνης (p), ειρηνεύοντας τώρα και απολαμβάνοντας αυτήν (g). «Αυτό όμως σημαίνει και το «μην αμαρτάνεις πλέον»» (Σχ.), εφόσον με την επιστροφή στην αμαρτία χάνεται η ειρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η' (8)

Στίχ. 1-3.Οι γυναίκες που διακονούσαν τον Κύριο.

Λουκ 8.1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς⁽¹⁾ καὶ αὐτὸς διώδευεν⁽²⁾ κατὰ πόλιν καὶ κώμην⁽³⁾ κηρύσσων⁽⁴⁾ καὶ εὐαγγελιζόμενος⁽⁵⁾ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ⁽⁶⁾, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ⁽⁷⁾,

Μετάφραση: Λίγο καιρὸ αργότερα ὁ Ἰησοῦς περιόδευε ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ χωριὸν εἰς χωριόν, καὶ ἐκεῖ κήρυττε καὶ δίδασκε τὸ χαρμόσυνο μῆνυμα, ὅτι μετὰ τὴν ἰδρυσὶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπεκτείνεται καὶ πάντῃ ἐν τῇ οὐρανίᾳ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἦσαν μαζὶ τοῦ ἐν τῇ περιόδῳ αὐτῇ καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι,

(1) Εξυπακούεται: χρόνον.

(2) Διῶδευε=διερχόταν· λέξις τοῦ μεταγενέστερου ἑλληνισμοῦ ποῦ συναντιέται καὶ τοῖς Ὁ' (δ). Σημαίνει τρόπο ταξιδίου ἀργὸν καὶ συνεχές (g). Ὁ Κύριος εἶχε καταστήσει διαρκές καὶ κύριον ἔργον τοῦ τοῦ κήρυγμα. Καὶ ἀσκούσε τὸ ἔργον αὐτὸ ἀκαταπόνητα, μὴ περιοριζόμενος ἐν ἑνὶ τόπῳ, ἀλλὰ περιφερόμενος καὶ ἐκτείνοντας ἐν παντί τὰς ζωογόνες ἀκτίνες τῆς φωτεινῆς διδασκαλίας τοῦ.

(3) =μία πρὸς μία, καθὲν πόλιν καὶ χωριὸν τῆς Γαλιλαίας (δ). Δὲν ἀρκούνταν νὰ κηρύττει τοῖς περισσώτερον ἢ λιγώτερον πολυάνθρωποις πόλεις, ἀλλὰ ἐπισκεπτόταν καὶ τὰ χωριά διδάσκοντας ἐκεῖ καὶ τοὺς κατοικοῦντας τῆς υπαίθρου, ποῦ ἦσαν περισσώτερον ἀπλοὶ καὶ ἀπλάστοι ἀπὸ αὐτοῦ ποῦ ζοῦσαν τοῖς πόλεις.

(4) Τὸ κηρύσσω καὶ διδάσκω εἶναι τὸ γενικόν, ἐνῶ τὸ εὐαγγελίζομαι τὸ ἐιδικόν μετὰ τὴν χριστιανικὴν ἐννοίαν (δ).

(5) Αναγγέλλοντας τὴν ἀγαθὴν εἰδήσιν τῆς βασιλείας. Τὸ εὐαγγελίζομαι προσθέτει εἰς τὸ κηρύσσω τὴν ἰδέαν τῆς διακήρυξης τῆς χάριτος ὡς κυρίαρχον χαρακτηριστικὸν τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Κυρίου (g). Τὸ νὰ διακηρύττει τοῖς ἀνθρώποις ὅτι ἐφύλαξε ὁ καιρὸς νὰ συμφιλιωθῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι τώρα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦς εἰς τὸν Θεόν θὰ τύχαιναν τῆς ἰδιαίτης προστασίας τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ γίνονταν παιδιὰ τοῦ, ἦταν μῆνυμα ἐξόχως χαρμόσυνο.

(6) Τὸ «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» σημαίνει τὴν ἐν τῷ κόσμῳ σύστασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἐπέκτασις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (δ).

(7) «Τὸν συνόδευαν καὶ οἱ δώδεκα μαθηταὶ ποῦ δὲν δίδασκαν οὔτε κήρυτταν, ἀλλὰ μαθήτευαν κοντὰ τοῦ καὶ διδάσκονταν ἀπὸ ὅσα καὶ ἐκτείναν καὶ ἀπὸ ὅσα ἐλάλει» (Θφ).

Λουκ 8.2 καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν⁽¹⁾, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ⁽²⁾, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτά⁽³⁾ ἐξεληλύθει,

Μετάφραση: καθὼς και κάποιες γυναίκες, οι οποίες είχαν θεραπευτεῖ ἀπὸ τον Ἰησοῦ ἀπὸ νοσήματα και βασανιστικούς πόνους και ἀπὸ πονηρὰ δαιμονικά πνεύματα και ἀσθένειες. Αυτές ήταν η Μαρία που ονομαζόταν Μαγδαληνή (διότι πιθανόν καταγόταν ἀπὸ τα Μάγδαλα), ἀπὸ την οποία ο Κύριος εἶχε βγάλει ἐπτά δαιμόνια,

(1) Δεν μπορούμε να πούμε πόσες ἀπὸ τις γυναίκες αυτές είχαν ἀπαλλαχτεῖ ἀπὸ δαιμόνια. Ἴσως μόνο η Μαρία η Μαγδαληνή, ἐνὼ οι ἄλλες είχαν θεραπευτεῖ ἀπὸ ἀσθένειες (ρ). «Επειδὴ δηλαδὴ ευεργετήθηκαν οι γυναίκες αυτές, δεν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτόν» (Ζ).

(2) Μαγδαληνὴ πιθανῶς ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τα Μάγδαλα, χωριό που δεν ονομάζεται στην Κ.Δ., διότι η ὀρθὴ γραφὴ στο Ματθ. ιε 39 εἶναι σύμφωνα με τους νεότερους Μαγαδάν (ρ).

(3) «Το «δαιμόνια ἐπτά» κάποιοι το ἐρμήνευσαν ἀντὶ γιὰ το «πολλά». Διότι συνήθιζαν οι Εβραῖοι να λένε ἐπτά τα πολλά» (Ζ). Το γεγονὸς αὐτὸ ἀναφέρεται και στο Μάρκ. ιστ 9. Τίποτα ἐνδεικτικὸ δεν ὑπάρχει, ὅτι οι δαιμονισμένοι γενικά ἢ η Μαρία ἰδιαίτερως, είχαν ζήσει βίο ἐιδικά ἀνῆθικο ἢ ἀμαρτωλό. Και το γεγονὸς ὅτι κανένα ὄνομα δεν δίνεται στην ἀμαρτωλὴ του προηγούμενου κεφαλαίου, ἐνὼ ἐδῶ η Μαγδαληνὴ εἰσάγεται ὡς τελείως νέο πρόσωπο, εἶναι ἐναντίον της ταύτισης της ἀμαρτωλῆς γυναίκας και της Μαγδαληνῆς, ὅπως ἀναφέρει μεταγενέστερη παράδοση της ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Επιπλέον τέτοια δοκιμασία και μάλιστα, ὅπως η βίαιη δαιμονοληψία, εἶναι σχεδόν ἀσυμβίβαστη με το ἀθλίο ἐπάγγελμα της πόρνης. Εὰν ο Λουκάς ἠθέλε να σημάνει ὅτι η ἀμαρτωλὴ ἦταν η Μαρία η Μαγδαληνὴ, θα το ἐπραττε σαφέστερα. Εὰν πάλι ἠθέλε να ἀποκρύψει το γεγονὸς αὐτό, δεν θα παρέθετε τόσο κοντά τις δύο αυτές περικοπές. Η ἀμαρτωλὴ, η Μαρία η Μαγδαληνὴ και η Μαρία της Βηθανίας εἶναι τρία διαφορετικά πρόσωπα που διακρίνονται μεταξύ τους (ρ).

Λουκ 8.3 καὶ Ἰωάννα⁽¹⁾ γυνὴ Χουζᾶ⁽²⁾ ἐπιτρόπου⁽³⁾ Ἡρώδου⁽⁴⁾ καὶ Σουσάννα⁽⁵⁾ καὶ ἕτεραι πολλαί, αἵτινες διηκόνουν⁽⁶⁾ αὐτοῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς⁽⁷⁾.

Μετάφραση: και η Ἰωάννα η σύζυγος του Χουζᾶ, ο οποίος ἦταν οἰκονόμος και διαχειριστὴς του Ἡρώδη, και η Σουσάννα και πολλές ἄλλες, οι οποίες ὑπηρετούσαν

τον Κύριο και εισέφεραν από τα υπάρχοντά τους για τη συντήρηση του Κυρίου και των αποστόλων του.

(1) Η Ιωάννα ή σύμφωνα με άλλη γραφή Ιωάνα αναφέρεται πάλι μαζί με την Μαρία Μαγδαληνή στο Λουκ. κδ 10. Όλα όσα γνωρίζουμε για αυτήν περιλαμβάνονται στα 2 αυτά χωρία (ρ). Όνομα σπάνιο τόσο, όσο συνηθισμένο ήταν το Ιωάννης. Δεν συναντιέται στον Ιώσηπο (L).

(2) Χουζά είναι όνομα αραμαϊκό, που συναντιέται στις επιγραφές των Ναυατέων (L).

(3) «Επίτροπο του Ηρώδη να εννοήσεις τον φροντιστή και οικονόμο των πραγμάτων του» (Z).

(4) Πιθανώς του Ηρώδη του Αντίπα (ρ). Μήπως ήταν ο βασιλικός, του οποίου ο Ιησούς είχε θεραπεύσει τον γιο (Ιω. δ) και ο οποίος είχε πιστέψει με όλο το σπίτι του; (g). Εάν δεχτούμε αυτό, ήταν πλέον φυσικό ο βασιλικός να επέτρεπε στη σύζυγό του, να ακολουθεί τον Χριστό (ρ).

(5) Για την Σουσάννα τίποτα άλλο δεν ξέρουμε από την Κ.Δ., ούτε για τις άλλες γυναίκες, εκτός από το ότι οι στο Μάρκ. ιε 40 αναφερόμενες Μαρία, η μητέρα Ιακώβου και Ιωσή, και η Σαλώμη περιλαμβάνονταν μεταξύ τους (ρ).

(6) Διακονώ εδώ σημαίνει: υπηρετώ με χρηματική εισφορά, όπως στο Ρωμ. ιε 25, αλλά και με προσωπική υπηρεσία και φροντίδα, σαν αυτή που είχε ανάγκη ο περιοδεύων αυτός όμιλος (g).

(7) «Υπηρετούσαν τον Κύριο από τα υπάρχοντά τους και όχι από ξένα χρήματα και αδικίες όπως πολλοί» (Θφ). Εξαρτούσε τον εαυτό του για τη συντήρησή του και των μαθητών του από την καθημερινή γενναιοδωρία των ευσεβών αυτών γυναικών, την ώρα που κατείχε δύναμη δημιουργική, με την οποία πολλαπλασίασε τους 5 άρτους και τα 2 ψάρια, ώστε να χορτάσει με αυτά τους πέντε χιλιάδες. Εκείνος ο οποίος συντηρούσε την πνευματική ζωή του λαού του, δεν απαξίωνε να συντηρείται από αυτόν σωματικά. Δεν δοκίμαζε ντροπή για να συγκαταβαίνει σε τόσο βαθιά φτώχεια, ώστε να ζει από τις ελεημοσύνες της αγάπης. Μόνο τους άλλους έτρεφε με θαύματα. Αυτός συντηρούνταν και ζούσε από την αγάπη του λαού του (ο). Πρόσφεραν για την συντήρηση του Σωτήρα και των μαθητών του, οι οποίοι επιβίωναν έτσι από το έλεος των ευσεβών και πιστών, για να έχουν ελεύθερο χρόνο για το έργο του κηρύγματος και τη σωτηρία των ανθρώπων (δ). Παρόλο που ο Κύριος ήταν πλούσιος, πτώχευσε για μας μέχρι σημείου ώστε να επιζεί με ελεημοσύνες. Η περίπτωση αυτή μαρτυρεί,

πόσο άσημη υπήρξε η θέση και κατάσταση, την οποία ο Κύριος αποδέχτηκε και πόσο μεγάλη υπήρξε η συγκατάβαση και ταπείνωσή του, ώστε να δέχεται για συντήρηση αυτού και των Αποστόλων ελεημοσύνες από γυναίκες. Είναι αξιοσημείωτο παρ' όλα αυτά, ότι ο Κύριος προτιμά να συντηρείται με τις εισφορές φίλων και γνωστών παρά να γίνεται βάρος στους άγνωστους των πόλεων και χωριών, τα οποία περιόδευε κηρύττοντας. Αυτό εννοείται, δεν μειώνει την υποχρέωση εκείνων, οι οποίοι διδάσκονται τον λόγο του Θεού, από το να εισφέρουν για συντήρηση των διδασκάλων τους.

Στίχ. 4-15. Η παραβολή του σπορέως.

Λουκ 8.4 Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ⁽¹⁾ καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν⁽²⁾ εἶπεν διὰ παραβολῆς⁽³⁾

Μετάφραση: *Κι ενώ μαζευόταν πολὺς λαὸς κι ἔρχονταν ἀπὸ κάθε πόλη κοντὰ του γιὰ νὰ τον ἀκούσουν, ὁ Κύριος τοὺς εἶπε με παραβολή:*

(1) =Επειδὴ μαζευόταν ὄχλος πολὺς (δ). Ἡ, εἶναι χρονικὴ μετοχή=Και ἐνὺ μαζευόταν.

(2) Ἀπὸ ποῦ μαζευόταν ὁ πολὺς ὄχλος; Αὐτὸ το ἐξηγεῖ ἡ δεύτερη μετοχὴ ἐπιπορευομένων= και ἐπειδὴ ἀπὸ κάθε πόλη πορεύονταν, ἔρχονταν πρὸς αὐτόν πάντοτε νέοι ἀκροατές (δ).

(3) «Οἱ παραβολές εἶναι κάτι σαν εἰκόνες πραγμάτων ὄχι ορατῶν, ἀλλὰ νοερῶν μάλλον και πνευματικῶν. Αὐτὸ δηλαδὴ που δεν μπορεῖ νὰ το δεῖ κάποιος με τὰ σωματικὰ μάτια, αὐτὸ το δείχνει ἡ παραβολὴ με τὰ διανοητικὰ μάτια, και με τὰ πράγματα που ἀντιλαμβάνονται οἱ αἰσθήσεις και κατὰ κάποιο τρόπο εἶναι ἀπτά, ἀπεικονίζει καλὰ τὰ νοητὰ που δεν φαίνονται καλὰ» (Κ). Παρέθεσε ἤδη ὁ Λουκάς παραδείγματα διάφορα διδασκαλίας με παραβολές (ε 36-39, στ 39, 41-44, 47-49, ζ 41, 42), ἀλλὰ αὐτές εἶναι σύντομες και λέγονται ἐπεισοδικὰ. Οἱ παραβολές τῶρα γίνονται συνηθέστερες και περισσότερο ἐπεξεργασμένες στὴ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρα. Αὐτὸ γίνεται εὐνόητο, ὅταν λάβουμε ὑπ' ὄψην τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν παραβολῶν. Ἐχουν τὴν διπλὴ ιδιότητα νὰ ἀποκαλύπτουν, ἀλλὰ και νὰ ἀποκρύπτουν. Ἀποσαφηνίζουν τὴν ἀλήθεια σε αὐτοὺς που εἶναι δεκτικοὶ αὐτῆς, δεν διδάσκουν ὁμως, παρόλο που εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς προκαλοῦν κάποια ἐντύπωση, τοὺς ἀμελεῖς και ἀπρόθυμους. Ὅσο λοιπόν ἡ ἐχθρότητα πρὸς τὴν διδασκαλία τοῦ αὐξανε, ὁ Ἰησοῦς

προτιμούσε την χρήση παραβολών, με τις οποίες δίδασκε τους μαθητές, χωρίς να δίνει λαβή ή ευκαιρίες στους εχθρούς του (ρ).

Λουκ 8.5 Ἐξῆλθεν⁽¹⁾ ὁ σπείρων⁽²⁾ τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον⁽³⁾ αὐτοῦ⁽⁴⁾ καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν⁽⁵⁾ ὃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν⁽⁶⁾, καὶ κατεπατήθη⁽⁷⁾ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

Μετάφραση: Βγήκε ο σποριάς στο χωράφι του, για να σπείρει το σπόρο του. Και καθώς έσπερνε, μερικοί σπόροι έπεσαν κοντά στο δρόμο του χωραφιού και καταπατήθηκαν από τους διαβάτες, και τους κατέφαγαν τα πουλιά του ουρανού.

(1) Δες Ματθ. ιγ 1-9 και Μάρκ. δ 1-9 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Αξιοσημείωτη: «Αυτός που σπέρνει. Αυτός που πάντα σπέρνει. Διότι δεν παύει ο υιός του Θεού να σπέρνει πάντοτε στις ψυχές μας. Διότι όχι μόνο όταν διδάσκει, αλλά και με την ίδια την Δημιουργία, και με αυτά που κάθε μέρα γίνονται σε μας, σπέρνει τις ψυχές μας τα αγαθά σπέρματα» (Θφ).

(3) Αυτό προσθέτει ο Λουκάς, για να ορίσει πιο κάτω αυτόν στην εξήγηση, ως τον θείο λόγο. Δες πιο κάτω στίχο 11 (δ).

(4) Αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Διότι ο λόγος της διδασκαλίας ήταν δικός του και όχι ξένος. Διότι οι μεν προφήτες, όσα έλεγαν δεν τα έλεγαν ως δικά τους, αλλά ήταν του πνεύματος. Για αυτό έλεγαν, Αυτά λέει ο Κύριος. Ενώ ο Χριστός είχε δικό του τον σπόρο. Για αυτό δεν έλεγε, όταν δίδασκε, ότι Αυτά λέει ο Κύριος, αλλά Εγώ σας λέω» (Θφ). «Διότι δεν δανείζεται λόγο, αφού είναι από τη φύση του ο Λόγος του Θεού. Δεν ήταν πλέον προσωπικός σπόρος του Παύλου ούτε του Ιωάννη ούτε κάποιου άλλου από τους Αποστόλους ή τους Προφήτες, αλλά ήταν μεν σπόρος, αλλά δεν ήταν δικός τους, αλλά τον έχουν επειδή τον πήραν. Ο Χριστός όμως έχει δικό του σπόρο, αφού προσφέρει την διδασκαλία από τη δική του φύση» (Τίτος Βόστρων).

(5) Το «Αυτόν» αναφέρεται στον σποριά και όχι στον σπόρο, ο οποίος ξαναεμφανίζεται με το ουδέτερο «ο» όπως στο Μάρκο (L).

(6) Όχι κατά μήκος του δρόμου, αλλά κοντά στο δρόμο· παράπλευρα στο δρόμο. Έπεσε στον αγρό, αλλά τόσο κοντά στο δρόμο, ώστε πατήθηκε από τους περαστικούς (ρ).

(7) Στο στίχο αυτό ο Λουκάς έχει 3 χαρακτηριστικά που λείπουν από τους άλλους δύο συνοπτικούς· δηλαδή τον σπόρο, και κατεπατήθη, του ουρανού (ρ). Σε αυτό

λοιπόν το πρώτο έδαφος, δύο αιτίες εξωτερικές, από τις οποίες η μία συμπληρώνει το καταστρεπτικό έργο της άλλης, καταστρέφουν τον σπόρο (g). Αυτοί που καταπατούν τον σπόρο είναι η μία και τα πετεινά του ουρανού, που κατατρώνε τον σπόρο, είναι η άλλη.

Λουκ 8.6 καὶ ἕτερον κατέπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν⁽¹⁾, καὶ φυὲν ἐξηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἱκμάδα⁽²⁾.

Μετάφραση: Άλλοι σπόροι πάλι έπεσαν πάνω σε πετρώδες έδαφος, κι αφού φύτρωσαν, ξεράθηκαν, επειδή δεν είχαν υγρασία·

(1) Ονομάζει έτσι, ό,τι ο μεν Μάρκος ονόμασε το πετρώδες, ενώ ο Ματθαίος τα πετρώδη (p).

(2) Ικμάδα, δηλαδή υγρασία (δ). Η λέξη στην παραβολή είναι χαρακτηριστική του Λουκά (L). Στο δεύτερο έδαφος την καταστροφή συντελεί μία αιτία εξωτερική (ο ήλιος) και μία εσωτερική (η έλλειψη υγρασίας) (g).

Λουκ 8.7 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν⁽¹⁾, καὶ συμφυεῖσαι⁽²⁾ αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

Μετάφραση: Κι άλλοι σπόροι έπεσαν σε έδαφος γεμάτο από σπόρους αγκαθιών, κι όταν τα αγκάθια φύτρωσαν μαζί τους, τους έπνιξαν τελείως.

(1) Ή, ανάμεσα στα αγκάθια που είχαν φυτρώσει ήδη και ήταν ορατά, οπότε θα εξηγήσουμε το συμφυεῖσαι: αυξήθηκαν μαζί (L). Ή, πιο σωστά, ανάμεσα σε έδαφος που είχε σπέρματα αγκαθιών.

(2) Λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. Στους Ο΄ υπάρχει μόνο στο Σοφ. Σολομ. ιγ 13. Στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη είναι μεταβατικό=προκαλώ το να φυτρώσουν μαζί. Στο συμφυεῖσαι αντιστοιχεί το ανέβησαν αι άκανθαι του Ματθαίου και του Μάρκου, και η φράση αυτή σχεδόν υπονοεί, ότι όταν έπεσε ο σπόρος, τα αγκάθια δεν ήταν ακόμη ορατά, αλλά φύτρωσαν μαζί με τον σπόρο (p). Στο τρίτο αυτό έδαφος την καταστροφή του σπόρου επέφερε μία και μόνη αιτία καθαρά εσωτερική (g).

Λουκ 8.8 καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν⁽¹⁾ τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησεν καρπὸν ἑκατονταπλασίονα⁽²⁾. ταῦτα λέγων ἐφώνει⁽³⁾. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κι άλλοι σπόροι έπεσαν μέσα στη γη τη μαλακή και εύφορη, και όταν φύτρωσαν, έκαναν καρπό εκατό φορές περισσότερο απ' το σπόρο. Κι ενώ τα έλεγε αυτά, για να δώσει μεγαλύτερο τόνο στους λόγους του και για να διεγείρει την προσοχή των ακροατών του, φώναζε δυνατά: Αυτός που έχει αυτιά πνευματικά και ενδιαφέρον πνευματικό για να ακούει και να εγκολπώνεται αυτά που λέω, ας ακούει.

(1) Όχι απλώς στη γη, αλλά μέσα στο έδαφος (p).

(2) Ο Λουκάς αποσιωπά το τριάκοντα και εξήκοντα, το οποίο αναφέρουν οι άλλοι δύο συνοπτικοί και αρκείται στο μέγιστο της καρποφορίας (L).

(3) Φώναζε δυνατά. Σημαίνει ότι ύψωνε τη φωνή και τόνιζε τα ακόλουθα λόγια, με σκοπό να αφυπνίσει στους ακροατές την αίσθηση των θείων πραγμάτων, χωρίς την οποία η διδασκαλία του Κυρίου θα παρέμενε σε αυτούς άκαρπη (g).

(4) «Είναι δηλαδή φανερό, ότι μερικοί έχουν αυτιά καλύτερα, που μπορούν να ακούνε τα λόγια του Θεού. Σε αυτούς όμως που δεν έχουν εκείνα τα αυτιά, τι λέει: Όσοι είστε κουφοί, ακούστε, και οι τυφλοί, ξαναδείτε» (B).

Λουκ 8.9 Έπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· τίς εἴη⁽¹⁾ ἡ παραβολὴ αὕτη.

Μετάφραση: Οι μαθητές του τότε τον ρωτούσαν και του έλεγαν: Ποιά είναι η έννοια και η σημασία αυτής της παραβολής;

(1) Ποια είναι η παραβολή στην έννοιά της (p). Την ερώτηση αυτή προβάλλουν οι μαθητές δηλαδή ένας κύκλος ευρύτερος από τους 12 (L) που ζητούν να μάθουν «ποιος άραγε είναι ο σκοπός της παραβολής και που τελικά αποβλέπει το βάθος της παραβολής» (K). Οφείλουμε με ζήλο να ερευνούμε για να γνωρίσουμε το αληθινό πνεύμα και ολόκληρο το βάθος του θείου λόγου, τον οποίο ακούμε ή διαβάζουμε, ώστε να μην είμαστε ελλιπείς στη γνώση μας και πολύ περισσότερο να μην παραγνωρίζουμε και παρανοούμε την αλήθεια.

Λουκ 8.10 ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν⁽¹⁾ δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς⁽²⁾ ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι αυτός τους απάντησε: Σε σας που έχετε ενδιαφέρον και καλή διάθεση σας έδωσε ο Θεός τη χάρη του να μάθετε τις μυστηριώδεις αλήθειες της βασιλείας του Θεού· στους άλλους όμως μιλάω με παραβολές. Αυτοί δεν έχουν ενδιαφέρον να γνωρίσουν και να δεχθούν τις πνευματικές αλήθειες, και ο νους τους είναι αμαθής και ανίκανος για πνευματική διδασκαλία. Γι' αυτό διδάσκω με τον τρόπο αυτό, για να μην μπορούν να δουν βαθύτερα και καθαρότερα, αν και θα βλέπουν με τα σωματικά τους μάτια, και για να μην μπορούν να καταλάβουν, αν και θα ακούν τη διδασκαλία που τους εξηγεί τα μυστήρια. Και το κάνω αυτό όχι μόνο για λόγους δικαιοσύνης, αλλά και από αγαθότητα, για να μην επιβαρύνουν τη θέση τους περιφρονώντας την αλήθεια, και σκληρυνθούν περισσότερο.

(1) «Σε εσάς που ζητάτε να μάθετε» (Θφ) και έχετε το ενδιαφέρον για αυτό.

(2) Στους άλλους οι οποίοι είναι έξω από τον κύκλο των μαθητών του Χριστού (ρ)· «σε αυτούς που δεν είναι άξιοι των μυστηρίων» (Θφ).

(3) Η απάντηση του Κυρίου περιέχεται εκτενέστερα στον Ματθαίο, ο οποίος παραθέτει και την προφητεία του Ησαΐου στο κεφ. στ, την οποία ο Λουκάς απλώς υπαινίσσεται. Ομοίως και ο Μάρκος εισάγει την προφητεία συνυφασμένη με τα λόγια του Ιησού. Σχεδόν όλοι οι νεότεροι ερμηνευτές βρίσκουν διαφορά έννοιας ανάμεσα στη διατύπωση του Ματθαίου από τη μία και στη διατύπωση των Μάρκου και Λουκά από την άλλη. Οι δύο αυτοί συνοπτικοί παρουσιάζουν τον Κύριο να μιλά με παραβολές με σκοπό να σκληρυνθεί ο λαός· ενώ σύμφωνα με τον Ματθαίο χρησιμοποιεί ο Κύριος τις παραβολές, επειδή ο λαός είναι ήδη σαρκικός και σκληρός. Είναι παρ' όλα αυτά αμφίβολο εάν η διαφορά αυτή είναι πραγματική. Διότι και σύμφωνα με τον Ματθαίο ο Κύριος χρησιμοποιεί την με παραβολές διδασκαλία, διότι ο Ησαΐας προφήτευσε την σκλήρυνση των Ιουδαίων και πρέπει η προφητεία αυτή να εκπληρωθεί. Χρησιμοποιεί λοιπόν την παραβολή, για να συντελεστεί η σκλήρυνση του λαού. Ακριβώς όμως το ίδιο λένε και οι Μάρκος και Λουκάς (g). Δεν έχουν οι Ιουδαίοι διάνοια επιδεκτική της διδασκαλίας και για αυτό διδάσκονται με τρόπο που τους αποστερεί την γνώση της αλήθειας, παρόλο που ο τρόπος αυτός είναι διαφωτιστικός για εκείνους, οι οποίοι επιθυμούν να κατανοήσουν (ρ). Στην αποστέρηση όμως αυτή και απόκρυψη της διδασκαλίας από αυτούς τους ανεπίδεκτους, εκδηλώνεται και πάλι η θεία αγαθότητα. «Για να μην καταδικαστούν δηλαδή περισσότερο, επειδή, αφού πρώτα γνώρισαν τα μυστήρια, τα περιφρόνησαν, για αυτό το λόγο απέκρυψε ο Χριστός αυτά από αυτούς. Διότι αυτός που γνώρισε και έπειτα περιφρόνησε, είναι άξιος βαρύτερης τιμωρίας» (Θφ).

Λουκ 8.11 "Εστιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή⁽¹⁾. Ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ⁽²⁾.

Μετάφραση: *Ἡ σημασία της παραβολῆς εἶναι αὕτη: Ὁ σπόρος συμβολίζει το λόγο του Θεοῦ.*

(1) Ἡ, ἡ παραβολή=ἡ ἐννοια, τὸ νόημα τῆς παραβολῆς, ὁπότε τὸ "Ἔστι λέγεται μετὰ τὴν κύρια ἐννοια, τὴν συνδετική· ἢ, τὸ "Ἔστι μπορούμε νὰ τὸ πάρουμε ἀντὶ γιὰ τὸ «φανερώνει», καὶ τότε ἡ λέξη παραβολή ἔχει μπεῖ με κυριολεκτική ἐννοια (δ).

(2) Τὴν φράση ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, που συναντιέται μία φορά στὸν Μάρκο (ζ 13) καὶ στὸν Ἰωάννη (ι 35), ὁ Λουκάς τὴ χρησιμοποιεῖ 4 φορές στὸ εὐαγγέλιο καὶ 12 στίχοι Πράξεις. Σημαίνει ἀραγε ὁ λόγος, που προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἢ ὁ λόγος που μιλά γιὰ τὸ Θεό; Πιο πιθανή ἡ πρώτη ἐκδοχή (ρ). Οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ πνευματικὸ ἔδαφος καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ σπόρος. Οἱ καρδιές μας μποροῦν νὰ δεχτοῦν τὸ λόγο καὶ νὰ παράγουν τοὺς καρπούς του. Ἀλλὰ ἐὰν ὁ λόγος δὲν πέσει στὶς καρδιές μας, αὐτές ἀπὸ μόνες τοὺς δὲν μποροῦν νὰ παράγουν κάποιο καρπὸ ἀξιόλογο. Ἡ κύρια φροντίδα μας λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι νὰ φέρουμε σὲ συνάντηση τὸν σπόρο καὶ τὸ ἔδαφος. Γιὰ ποιὸν ἄλλο σκοπὸ ἔχουμε τὴν ἀγία Γραφή, ἐὰν ὄχι γιὰ νὰ σπαρθεῖ; Καὶ γιὰτί ἔχουμε τὸ ἔδαφος στὶς καρδιές μας, ἐὰν ὄχι γιὰ νὰ καλλιεργηθεῖ αὐτὸ μετὰ τὴν σπορά τοῦ λόγου; Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι μέρος τῆς τροφῆς, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔδωκε στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ζεῖ με αὐτήν. Εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐνίσχυση, τὴν ὁποία μας προμήθευσε γιὰ συντήρηση τοῦ μέσα μας πνευματικοῦ συστατικοῦ μας, τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκη νὰ τρέφεται, ὅπως τρέφεται καὶ τὸ σῶμα, με τροφὴ κατάλληλη καὶ ἀρμόζουσα στὴ φύση μας. Μας δόθηκε ὥστε μέσω αὐτοῦ νὰ διδασκόμαστε τὰ σχετικὰ μετὰ τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον μας καθήκοντα, γιὰ νὰ μας δείχνει ἀπὸ ποιο ὕψος ξεπέσαμε μετὰ τὴν ἀμαρτία καὶ σὲ ποιο πάλι ὕψος καλούμαστε νὰ ἀνέβουμε μετὰ τὰ φτερά τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης.

Λουκ 8.12 οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν⁽¹⁾ εἰσὶν οἱ ἀκούσαντες⁽²⁾, εἴτα ἔρχεται ὁ διάβολος⁽³⁾ καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας⁽⁴⁾ αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Τὸ ἔδαφος που εἶναι κοντὰ στὸ δρόμο συμβολίζει αὐτοὺς που ἀκουσαν ἀπλῶς καὶ μόνο τὸν λόγο. Ἐπειτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ ἀφαιρεῖ τὸν λόγο ἀπὸ τὶς καρδιές τους, γιὰ νὰ μὴν πιστέψουν καὶ σωθοῦν.*

(1) Ἡ ἐπιτυχία τῆς σπορᾶς εξαρτάται ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν υγρότητα τοῦ ἐδάφους, ἀπὸ τὴν διάθεση καὶ εὐλκρινὴ πρόθεση τῶν καρδιῶν νὰ δεχτοῦν τὸν σπόρο. Ὁ

λόγος του Θεού λοιπόν είναι για μας ό,τι και εμείς είμαστε για αυτόν. Είναι οσμή ζωής που φέρνει ζωή ή οσμή θανάτου που φέρνει θάνατο (Β Κορ. β 16).

(2) Το ακούσαντες αναφέρεται στο εξωτερικό όργανο της ακοής, όχι όμως και στην εσωτερική υποδοχή ή την πρόσληψη του λόγου από την καρδιά (ο).

(3) Ο Κύριος εδώ εξηγεί, τι σημαίνει η λέξη πετεινά, την οποία χρησιμοποιεί στην παραβολή ο Ματθαίος. Και αποτελεί αυτό ισχυρή απόδειξη για την ύπαρξη προσωπικού διαβόλου. Δεν λέει ο Κύριος, ότι τα πετεινά, που τρώνε τον σπόρο που έπεσε στο δρόμο είναι πειρασμοί απρόσωποι. Τονίζει ότι ο αντίπαλός μας είναι πρόσωπο (ρ).

(4) Έξω από την καρδιά τους: υπονοεί την μεγάλη δύναμη του διαβόλου (b). «Αλλά ως δούμε σαν ποια είναι η αιτία, για την οποία αρπάζονται αυτά που είναι στους δρόμους. Κάθε δρόμος είναι κάπως σκληρός και ακαλλιέργητος, επειδή πατιέται από τα πόδια όλων, και κανένα από τα σπέρματα δεν χώνεται μέσα σε αυτούς. Επομένως όσοι έχουν τον νου σκληρό, δεν μπαίνει μέσα τους κάποια θεία και ιερή νουθεσία, μέσω της οποίας μπορούν να καρποφορούν τα καυχήματα της αρετής. Αυτοί έγιναν δρόμος πατημένος από τα ακάθαρτα πνεύματα και από τον ίδιο τον σατανά, οι οποίοι δεν είναι δυνατόν ποτέ να παράγουν καρπούς άγιους, αφού έχουν στείρα και άγονη την καρδιά» (Κ). Η καρδιά σκληραίνει από τα αλλεπάλληλα πατήματα. Πολλή ανάμειξη και απρόσεκτη σχέση με τον κόσμο, πολλή οικειότητα με αυτόν καθιστούν απρόθυμη και ανεπίδεκτη την καρδιά στο να εγκολπωθεί στα βάθη της τον λόγο. Η καρδιά σκληραίνει όλο και περισσότερο, όσο εξακολουθεί να εμπνέεται από το πνεύμα του κόσμου και να παρασύρεται από τη ματαιότητα και τις επιθυμίες του.

(5) Σωζόμαστε από τον λόγο μέσω της πίστης (b). Ο λόγος του ευαγγελίου δεν θα είναι λόγος σωτήριος για μας παρά μόνο εάν είναι «αναμιγμένος με πίστη» (Εβρ. δ 2). Για αυτό ο σατανάς πράττει ό,τι μπορεί για να μας απομακρύνει από την πίστη είτε εμποδίζοντάς μας από το να κρύψουμε τον λόγο του Θεού στα βάθη των καρδιών μας, είτε εάν τον κρύψουμε προς το παρόν, συντελεί στο να τον ξεχάσουμε, είτε εάν τον θυμόμαστε, ενεργεί στο να δημιουργηθούν στη διάνοιά μας παρανοήσεις αυτού ή προκαταλήψεις που τον νοθεύουν, είτε τέλος αποσπά τη διάνοιά μας και κατευθύνει αυτήν προς κάτι άλλο. Όλα αυτά όμως ώστε να μην πιστέψουμε ποτέ και σωθούμε, για να μην πιστέψουμε ποτέ και χαρούμε την μόνιμη και ανέκφραστη χαρά του Πνεύματος, την ώρα που αυτός πιστεύει και φρίττει.

Λουκ 8.13 οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ ὅταν ἀκούσωσιν μετὰ χαρᾶς δέχονται⁽¹⁾ τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν⁽²⁾ πιστεύουσιν καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται⁽³⁾.

Μετάφραση: Το πετρώδες έδαφος εξάλλου που δέχθηκε το σπόρο συμβολίζει αυτούς οι οποίοι όταν ακούσουν το λόγο του Θεού τον δέχονται με χαρά και ενθουσιασμό. Μέσα τους όμως δεν έχει αυτός βαθιά ρίζα, για να στερεωθεί. Γι' αυτό ακριβώς αυτοί για λίγο χρόνο πιστεύουν, όταν όμως έλθει καιρός πειρασμού ή διωγμού απομακρύνονται από την πίστη.

(1) Αυτό είναι η αρχή της πίστης (b).

(2) Η επανάληψη της λέξης καιρός προκαλεί εντύπωση. Επειδή κάθε ευκαιρία συνήθως διαρκεί μόνο για κάποιο σύντομο χρόνο, για αυτό το «καιρός» εδώ μπορεί να σημαίνει χρόνος σύντομης διάρκειας (p). Για λίγο διαρκεί ο ενθουσιασμός τους, μην αντέχοντας στην επίσης σύντομη διάρκεια του πειρασμού.

(3) «Πάλι υπάρχουν κάποιοι που έχουν την πίστη μέσα τους με αφέλεια, σαν να είναι απλά λόγια. Αυτοί έχουν την ευσέβεια χωρίς ρίζα. Διότι μπαίνοντας στις εκκλησίες χαίρονται μεν με το πλήθος των συγκεντρωμένων και με χαρά δέχονται τις ιερές τελετές· αλλά όχι μετά από εξέταση, αλλά από επιπόλαιη θέληση... Και αν μεν δεν περνούν δοκιμασίες τα πράγματα των Χριστιανών, διατηρούν εκείνοι την πίστη· όταν όμως θορυβηθούν από διωγμό, ο νους τους γίνεται φυγᾶς» (Κ). Οι πειρασμοί όμως μπορεί να προέρχονται όχι μόνο από τις δυσαρέσκειες του κόσμου, αλλά και από τα χαμόγελά του.

Λουκ 8.14 τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες⁽¹⁾, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου⁽²⁾ πορευόμενοι⁽³⁾ συμπνίγονται καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Οι σπόροι που έπεσαν στα αγκάθια συμβολίζουν εκείνους που άκουσαν το λόγο του Θεού κι αρχίζουν με κάποια προθυμία να βαδίζουν στο δρόμο της πίστεως. Πνίγονται όμως από τις αγωνιώδεις φροντίδες για να αποκτήσουν πλούτη, καθώς κι από τις απολαύσεις της σαρκικής ζωής, στην οποία διευκολύνουν τα πλούτη που απέκτησαν, κι έτσι δεν προκόπτουν ούτε φτάνουν μέχρι το τέλος, προκειμένου να δώσουν τον καρπό.

(1) Εάν η πρώτη τάξη, που εκπροσωπείται από τον σπόρο που έπεσε στο δρόμο, είναι οι κυριευμένοι από πλήρη θρησκευτική αναισθησία, που δεν αισθάνονται καμία

λύπη για τις αμαρτίες τους και δεν φοβούνται την απειλητική καταδίκη· ενώ η δεύτερη είναι αυτοί που έχουν ελαφρές καρδιές, η τρίτη τάξη, την οποία εκπροσωπεί το τμήμα του σπόρου που έπεσε στα αγκάθια, είναι καρδιές σοβαρές, αλλά που περισπώνται και από τα εγκόσμια. Ζητούν την σωτηρία και αναγνωρίζουν την αξία του ευαγγελίου, αλλά θέλουν επίσης να απολαμβάνουν την γήινη καλοζωΐα και να εξασφαλίζουν στους εαυτούς τους βίο άνετο (g).

(2) Θα συνδέσουμε το υπό μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου με το συμπνίγονται και όχι με το πορευόμενοι (p). Όχι «πορεύονται, δηλαδή ζουν με μέριμνες και πλούτο και ηδονές» (Z). Αλλά συμπνίγονται από τις μέριμνες και τον πλούτο και τις ηδονές του βίου, την ώρα που πορεύονται.

(3) Καθώς πορεύονται τον δρόμο της πίστης, καθώς αναπτύσσεται το σπέρμα το οποίο πήραν (δ). Η καταστροφή του σπόρου δεν έρχεται ούτε αιφνίδια, όπως στο πάτημά του στο δρόμο και στην αρπαγή του από τα πετεινά, ούτε ραγδαία όπως στην αποξήρανση του σπόρου που έπεσε στην πέτρα. Αλλά καταστρέφεται ο σπόρος την ώρα που οι άνθρωποι αυτής εδώ της κατηγορίας πορεύονται στο δρόμο της ζωής και πριν ακόμη φθάσουν στο τέλος της (p). Το σπέρμα το οποίο πήραν, αναπτύσσεται, αλλά δεν ωριμάζει (δ). Δεν σημειώνεται σε αυτούς κάποια αιφνίδια και ολοφάνερη αποστασία, αλλά γίνεται σε κάποιο βαθμό και πρόοδος (b). Ο σατανάς λοιπόν εργαζόμενος με ζήλο και επίμονα στο να εξουδετερώσει την επίδραση του λόγου στις καρδιές των ανθρώπων, συντελεί το έργο του σύμφωνα με την ποιότητα του εδάφους, στο οποίο θα πέσει ο λόγος αυτός. Προσπαθεί ευθύς εξ' αρχής να εμποδίσει εξ' ολοκλήρου την είσοδο του λόγου στην καρδιά των ακροατών. Όταν όμως δεν πετύχει αυτό, προσπαθεί να καταστήσει το έδαφος της καρδιάς ακατάλληλο για καρποφορία του λόγου. Επιτυγχάνει λοιπόν αυτό με την επιπολαιότητα, την οποία υποθάλπει στο εσωτερικό των ανθρώπων, ώστε να μην κατανοήσουν αυτοί επαρκώς και κατά βάθος την αλήθεια και με την δέουσα προσοχή να συγκρατήσουν αυτήν. Αφού πρόωρα φύτεψε σε αυτούς ο σπόρος της αλήθειας, γρήγορα ξεραίνεται λόγω έλλειψης βαθιάς εκτίμησης των θείων. Αλλά μερικές φορές ο σατανάς αποτυγχάνει και στην προσπάθεια αυτή. Καταφεύγει τότε στα αγκάθια, στις μέριμνες, στην απάτη του πλούτου, στις ηδονές, τα οποία αυξάνουν μαζί με τον λόγο και τελικά τον συμπνίγουν. Αλίμονο! Τι ακούραστες προσπάθειες ο αδιάλλακτος αυτός εχθρός του Θεού και του ανθρώπου καταβάλλει για να απομακρύνει τους ανθρώπους από την αλήθεια και να καταστήσει αυτούς άθλιους και δυστυχείς αιωνίως! (ο).

(4) Δηλαδή δεν φέρνουν στο τέλος· δεν ωριμάζουν μέσα τους τον θείο λόγο (δ). Δεν φτάνει να φυτρώσει ο καρπός, αλλά πρέπει και να ωριμάσει πλήρως. Εάν δεν ωριμάσει, σχεδόν δεν διαφέρει καθόλου από αυτόν που δεν φύτεψε. Για αυτό

λοιπόν ακριβώς και οι άλλοι δύο συνοπτικοί χρησιμοποιούν προκειμένου και για τον σπόρο που έπεσε στα αγκάθια την φράση «άκαρπος γίνεται».

Λουκ 8.15 τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσιν⁽¹⁾ καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ⁽²⁾.

Μετάφραση: Οι σπόροι τώρα που έπεσαν στην εύφορη γη συμβολίζουν τους ανθρώπους εκείνους οι οποίοι με καρδιά καλοπροαίρετη, ευθεία και αγαθή άκουσαν και κατανόησαν το λόγο και τον κρατούν σφιχτά μέσα τους, και καρποφορούν τις αρετές δείχνοντας υπομονή και καρτερία στις θλίψεις και τους πειρασμούς και σ' όλα τα εμπόδια που συναντούν στην άσκηση της πνευματικής ζωής.

(1) Αφού άκουσαν τον λόγο, τον κατέχουν, τον φυλάνε με καρδιά καλή και αγαθή (δ). Το «ἐν καρδίᾳ» πρέπει να το συνδέσουμε μάλλον με το κατέχουσι παρά με το ακούσαντες (ρ). Αλλά και τα ακούσαντες και κατέχουσι πρέπει να τα πάρουμε ενωμένα διότι και τα δύο σημαίνουν το ίδιο πράγμα εδώ=το να ακούνε και να κατανοούν με τρόπο ώστε να κατέχουν αυτά που ακούνε και κατανοούνε, αποτελεί μία και την ίδια ενέργεια (g).

(2) Το «υπομονή» υπενθυμίζει τα πολυάριθμα εμπόδια, τα οποία έχει να υπερπηδήσει αυτός που κατέχει το σπόρο έως ότου αυτός φθάσει στην πλήρη ανάπτυξή του και καρποφορία (g). Σημείωσε 3 απλούς κανόνες σε σχέση με την ακρόαση του λόγου: α) Προσπάθεια διαρκής να ακούμε το κήρυγμα του ευαγγελίου με διάνοια ελεύθερη από προκατάληψη· β) Το κήρυγμα πρέπει να ακούγεται με πόθο να ωφεληθούμε από αυτό και γ) Το κήρυγμα πρέπει να ακούγεται με ταπεινή εξάρτηση από το Άγιο Πνεύμα, το οποίο πρέπει να παρακαλούμε για να ανοίξει το νου μας για κατανόησή του και να κατανύξει τις καρδιές μας για υποδοχή του και πλούσια καρποφορία του. «Βλέπεις πώς είπε για αυτούς που σώζονται το «κατέχουν» και το «καρποφορούν» και το «με υπομονή» και με τα τρία αυτά διαχώρισε αυτούς από εκείνους οι οποίοι δεν κατέχουν, που είναι αυτοί στο δρόμο· από εκείνους που δεν καρποφορούν, που είναι αυτοί στα αγκάθια· από εκείνους που δεν υπομένουν έφοδο πειρασμού, που είναι αυτοί στην πέτρα» (Θφ). Κατέχουν αυτοί, όχι όπως εκείνοι στο δρόμο· καρποφορούν, όχι όπως εκείνοι στα αγκάθια· με υπομονή, όχι όπως εκείνοι στην πέτρα (b). Ο λόγος του Θεού πρέπει να ακούγεται με ειλικρίνεια, με ενδιαφέρον, με προσοχή, με πνεύμα ευλάβειας και προσευχής, και με απόφαση σταθερή να ζήσουμε σύμφωνα με αυτόν, οσοδήποτε και αν μας παρουσιάζεται να αντιτίθεται στις φυσικές κλίσεις της καρδιάς μας. Διαφορετικά όχι μόνο δεν φέρνει κανένα αγαθό

αποτέλεσμα σε μας, αλλά γίνεται οσμή θανάτου που προκαλεί θάνατο (Β' Κορ. β 16)(ο).

Στίχ. 16-18. Το λυχνάρι και ο λυχνοστάτης.

Λουκ 8.16 Οὐδεὶς⁽¹⁾ δὲ λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει⁽²⁾ ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας⁽³⁾ ἐπιτίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσιν τὸ φῶς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Με τη διδασκαλία μου ἀναψα στις ψυχές σας φως και γίνετε πνευματικά λυχνάρια. Κανείς όμως όταν ανάψει ένα λυχνάρι, δεν το σκεπάζει με κάποιο σκεύος, ούτε το τοποθετεί κάτω απ' το κρεβάτι. Αλλά το βάζει πάνω στο λυχνοστάτη, για να βλέπουν το φως όσοι μπαίνουν στο δωμάτιο.

(1) Δες και Μάρκ. δ 21-25 και Ματθ. ε 14 και ι 26 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Η σύνδεση των σ. 16-18 με τα παραπάνω αναμφίβολα είναι η επόμενη: Αφού απάντησε ο Ιησούς στο ερώτημα των μαθητών (σ.9) και αφού εξήγησε σε αυτούς την παραβολή, ἀναψε φως σε αυτούς. Δεν πρέπει να κρύβουν αυτό, αλλά πρέπει να φροντίζουν ώστε με αυτό να φωτίζονται και οι άλλοι (ρ). Ο λόγος του Θεού είναι φως και το ότι αποκρύπτεται από τους πολλούς, είναι κάτι προσωρινό. Οι μαθητές λοιπόν, πρέπει να επωφεληθούν από το προνόμιό τους, διότι αλλιώς διατρέχουν τον κίνδυνο να ξεπέσουν από αυτό (L).

(2) Αντί για τη λέξη «σκεύει» στους άλλους δύο συνοπτικούς υπάρχει το πιο καθορισμένο «υπό τον μόδιον», το οποίο ο Λουκάς το έχει στο ια 33.

(3) Λυχνία ή λυχνίον ή λυχνεΐον, είναι ο λυχνοστάτης, πάνω στον οποίο τοποθετείται το αναμμένο λυχνάρι (ρ).

(4) Οι διάκονοι του λόγου, στους οποίους είναι εμπιστευμένο το ευαγγέλιο, αλλά και οι ακροατές, που ωφελήθηκαν από την ακρόαση του λόγου, όλοι αυτοί οι οποίοι καταρτίστηκαν για να ωφελούν και άλλους, πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους ως λυχνάρια που ἀναψαν. Οι διάκονοι του λόγου κηρύττοντας επίσημα και με κύρος, οι απλοί άνθρωποι που ωφελήθηκαν από το λόγο με συζητήσεις φιλικές που διεξάγονται με αδελφική οικειότητα, οφείλουν να ξεχύνουν στο περιβάλλον τους το φως.

Λουκ 8.17 οὐ⁽¹⁾ γάρ ἐστιν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθήσεται καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ⁽²⁾.

Μετάφραση: Έτσι κι εσείς σαν πνευματικά λυχνάρια καλά τοποθετημένα πρέπει να φωτίζετε τους ανθρώπους. Κι αυτά που ακούτε τώρα να μην τα κρύβετε, αλλά να τα μεταδίδετε και στους άλλους· διότι δεν υπάρχει τίποτε κρυφό που δεν θα γίνει φανερό, και τίποτε μυστικό που δεν θα γίνει γνωστό και δεν θα φανερωθεί. Έτσι και η διδασκαλία μου, ακόμη κι αν εσείς την κρατήσετε μυστική, θα φανερωθεί από άλλους και θα φωτίσει τον κόσμο.

(1) Είναι αξιοσημείωτος ο ποιητικός ρυθμός και παραλληλισμός του σ. (ρ). Η έννοιά του: Η διδασκαλία του Ιησού δεν θα παραμείνει κρυμμένη και αγνοημένη. Δες και Λουκ. ιβ 3. Ότι ο Ιησούς λέει τώρα ανάμεσα στους τοίχους ενός δωματίου θα δημοσιευτεί μια μέρα από το ύψος των δωματίων. Αλλά από ποιους άλλους, παρά από τους μαθητές; (g). Δες τις σημειώσεις στο Μάρκ. δ 22.

(2) «Λέγοντας αυτά, τούς οδηγεί να ζουν με ακρίβεια, διδάσκοντας να έχουν αγωνία διότι βρίσκονται κάτω από τα μάτια όλων και αγωνίζονται στη μέση του θεάτρου της οικουμένης. Μη δηλαδή δείτε αυτό, λέει, ότι τώρα καθόμαστε εδώ και είμαστε σε μια μικρή γωνιά· διότι θα γίνετε ολοφάνεροι σε όλους» (X). Ότι ο διδάσκαλος σάς εμπιστεύτηκε κατ' ιδίαν, πρέπει να γίνει ολοφάνερο από σας. Διότι ο διδάσκαλος δεν σας έδωσε τα τάλαντα, για να τα θάψετε, αλλά για να τα πολλαπλασιάσετε. Ότι τώρα είναι κρυφό, ας γίνει φανερό από εσάς. Διότι ούτως ή άλλως αυτό θα φανερωθεί. Και εάν δεν φανερωθεί από εσάς, θα φανερωθεί εις βάρος σας, διότι θα γίνει συγχρόνως φανερός ο δόλος ή η νωθρότητά σας.

Λουκ 8.18 βλέπετε οὖν⁽¹⁾ πῶς ἀκούετε· ὅς γὰρ εἰάν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ⁽²⁾, καὶ ὅς εἰάν μὴ ἔχη⁽³⁾, καὶ ὁ δοκεῖ⁽⁴⁾ ἔχειν ἀρθήσεται⁽⁵⁾ ἀπ' αὐτοῦ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Αφού λοιπόν διδασκαλία μου θα γίνει φανερή, να προσέχετε εσείς που θα τη διαδώσετε πως την ακούτε. Να την ακούτε με καθαρή καρδιά και να την κατανοείτε και να την εγκολπώνεσθε, για να γίνετε τέλει διδάσκαλοι της αλήθειας. Διότι σ' εκείνον που ακούει πρόθυμα την αλήθεια και την κατέχει, θα του δοθεί μεγαλύτερη γνώση και πλουσιότερος φωτισμός της αλήθειας. Από εκείνον όμως που δεν κατέχει την αλήθεια θα του αφαιρεθεί και ο βαθμός εκείνος της γνώσεως που νομίζει ότι κατέχει.

(1) Επειδή η διδασκαλία που πήρατε, πρέπει να παραδοθεί σε όλους και να γίνει γνωστή σε αυτούς, για αυτό λοιπόν (ρ), «να εξετάζετε πώς ακούτε· να προσέχετε πώς ακούτε όσα λέω. Διότι πρέπει να τα ακούτε με σπουδαιότητα και επιμέλεια... διότι είναι υψηλά και δεν λέγονται τυχαία» (Z). Για να μεταδώσει κάποιος καλά τέτοια

διδασκαλία, όπως αυτή του Ιησού, πρέπει να την έχει ακούσει καλά, δηλαδή να την κάνει δική του όχι μόνο με τη διάνοια, αλλά και με την καρδιά και την συνείδηση. Σε αυτόν λοιπόν τον αληθινό τρόπο της ακρόασης, αναφέρεται τοι «πώς».

(2) Οποιοσδήποτε υποδέχεται με προθυμία και από καρδιάς τον λόγο, γίνεται άξιος και ικανός να πάρει περισσότερη γνώση και φωτισμό (ρ). «Εσείς λοιπόν, μαθητές μου, εάν έχετε προσοχή και ζήλο, θα σας δοθεί περισσότερη χάρη από το Θεό» (Θφ).

(3) Εκεί όπου δεν υπάρχει προθυμία για υποδοχή, προσοικείωση και αφομοίωση του λόγου, όχι μόνο ανακόπτεται η περαιτέρω πρόοδος, αλλά χάνει κάποιος ολοένα και περισσότερο εκείνο που είχε (g). «Αυτός όμως που δεν έχει ζήλο και προσοχή, και αυτό το χάρισμα που φαίνεται ότι έχει από το Θεό, με την αμέλειά του το σβήνει και το χάνει» (Θφ).

(4) Το ὃ δοκεῖ ἔχειν= εκείνο, που αυταπατώντας νομίζει ότι έχει (ρ). Το χάρισμα, που χάνεται, ήταν φαινομενικό χάρισμα και ουδέποτε αυτός που το χάνει, το είχε πραγματικά. Και οι Χριστιανοί που δεν χρησιμοποιούν τον φωτισμό της θρησκείας του ευαγγελίου, δεν είναι και πραγματικοί τέτοιοι, οπότε είναι επόμενο να ξεπέσουν και να απομακρυνθούν από αυτήν. «Από μας βγήκαν, αλλά δεν ήταν από εμάς» (Α΄ Ιω. β 19).

(5) Θα αφαιρεθεί από αυτόν. Η καταστροφή αυτή μπορεί να λάβει χώρα σε οποιονδήποτε χρόνο της παρούσας ζωής ή και μπορεί να αναβληθεί μέχρι και την ίδια την τελευταία στιγμή, κατά την οποία πρόκειται να επέλθει ο θάνατος. Με αλάνθαστη όμως βεβαιότητα μπορεί να λεχθεί, ότι η τρομερή αυτή απειλή πραγματοποιείται σε οποιονδήποτε, ο οποίος καταχράται το έλεος και τα προνόμια που του έδωσε ο Θεός, ώστε να τα χρησιμοποιήσει για σωτηρία του (ο).

(6) Θα αφαιρεθεί από αυτόν και θα κατανοήσει την πνευματική του γύμνωση, αφού θα αφαιρεθεί από τα ίδια τα πράγματα, η δόξα και η υπερηφάνειά του (δ). Τάλαντο που χώνεται και θάβεται, θα χαθεί. Παραμένει αχρησιμοποίητο και ανώφελο όχι μόνο για τους άλλους, αλλά και για αυτόν τον ίδιο, στον οποίο ο Θεός εμπιστεύτηκε αυτό.

Στίχ. 19-21. Μητέρα και αδελφοί του Κυρίου.

Λουκ 8.19 Παρεγένετο⁽¹⁾ δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν⁽²⁾ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον⁽³⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ ήλθαν κοντά του η μητέρα του και τα θεωρούμενα αδέρφια του. Δεν μπορούσαν όμως να τον πλησιάσουν και να του μιλήσουν από τη συρροή του πλήθους.

(1) Δες Ματθ. ιβ 46-50 και Μάρκ. γ 31-35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Υπάρχει και η γραφή παρεγένετο (σε ενικό δηλ.)=Γράφοντας ο Λουκάς είχε στο νου κυρίως την μητέρα του Ιησού (ρ).

(2) Το συντυγχάνω σημαίνει πρώτον συναντώ και έπειτα και συνομιλώ· εδώ και τα δύο (δ).

(3) Η λέξη προκαλεί κάποια έκπληξη διότι τα προηγούμενα λέχθηκαν ιδιαιτέρως μαζί με τους μαθητές (L). Συμφωνεί όμως αυτό με την αφήγηση του Μάρκου, ο οποίος σε αυτήν την περίπτωση παρουσιάζει τον Κύριο σε σπίτι, όπου μαζεύτηκε τόσος όχλος, «ώστε να μην μπορούν ούτε ψωμί να φάνε» (Μάρκ. γ 20). Και αποδεικνύεται από αυτό, ότι ούτε οι Ματθαίος και Μάρκος που τοποθετούν το επεισόδιο πριν την παραβολή του σποριά, ούτε ο Λουκάς που τοποθετεί αυτό μετά από αυτήν, είχαν πρόθεση να καθορίσουν με ακρίβεια το χρόνο, κατά τον οποίο έγινε αυτό.

Λουκ 8.20 και ἀπηγγέλη δὲ αὐτῷ λεγόντων⁽¹⁾, Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ἰδεῖν σε θέλοντές⁽²⁾.

Μετάφραση: Τον ειδοποίησαν λοιπόν μερικοί και του είπαν: Η μητέρα σου και οι αδελφοί σου στέκονται έξω και θέλουν να σε δουν.

(1) «Ἐλεγαν αυτοί που έκαναν την αναγγελία» (Z).

(2) Θέλουν να σε δουν, για να σου μιλήσουν. «Από εδώ δείχνει, ότι δεν ήταν μαζί με τους σαρκικούς συγγενείς του ο Χριστός. Διότι αφού τους άφησε, περνούσε το χρόνο του με την πνευματική διδασκαλία, αλλά εκείνοι έρχονται προς αυτόν. Έτσι πρέπει λοιπόν και καθένας στον οποίο έχει ανατεθεί διακονία Θεού, τίποτα να μην βάζει προτιμότερο από αυτήν, αλλά και γονείς να απομακρύνει, αν βεβαίως πρόκειται να μας εμποδίζουν... στο έργο του Θεού. Όπως ακριβώς λοιπόν και τώρα κάνει ο Κύριος» (Θφ).

Λουκ 8.21 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί⁽¹⁾ μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες⁽²⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Αυτός τότε τους αποκρίθηκε: Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί εδώ που ακούν το λόγο του Θεού και τον τηρούν στη ζωή τους, χωρίς να τον παραβαίνουν και να τον αθετούν.

(1) Χωρίς άρθρο τα «μητέρα μου και αδελφοί μου» σε όλους τους συνοπτικούς. Όχι λοιπόν: αυτοί είναι η μητέρα μου και οι αδελφοί μου, αλλά: μητέρα και αδελφοί σε μένα, δηλαδή ίσοι και το ίδιο αγαπητοί με μητέρα και αδελφούς (p). «Ανεβάζει σε μεγάλο ύψος την αγάπη του στους ανθρώπους, σε όσους τυχόν θα ήθελαν να πειστούν στους νόμους του· και θέλει να μας χρωστά τις ανώτατες τιμές, σαν σε μητέρες και αδελφούς. Διότι αν λέει ότι είναι μητέρα και αδελφία του αυτοί που ακούνε τον λόγο του και τον εφαρμόζουν, πώς δεν είναι σε όλους φανερό, ότι σε αυτούς που τον ακολουθούν χαρίζει ξεχωριστή αγάπη που αξίζει να την πάρουν;» (Κ). «Δεν περιορίζει σε λίγους την αδελφική σχέση, ούτε αξιώνει να έχει αδελφία του μόνο τα παιδιά του Ιωσήφ, αλλά επειδή ήλθε να σώσει όλο τον κόσμο και να τους κάνει όλους αδελφούς, λέει: Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί που ακούνε τον λόγο του Θεού» (Θφ).

(2) «Επειδή σκέτη η ακρόαση δεν σώζει κανέναν, αλλά μάλλον και καταδικάζει, λέει, «και εφαρμόζουν». Διότι μαζί με το να ακούνε, πρέπει και να εφαρμόζουν» (Θφ).

Στίχ. 22-25. Κατάπαυση της τρικυμίας.

Λουκ 8.22 Και εγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν⁽¹⁾ καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ⁽²⁾, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης⁽³⁾, καὶ ἀνήχθησαν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μία μέρα απ' αυτές που περιόδευε ο Ιησούς τις πόλεις και τα χωριά, μπήκε μαζί με τους μαθητές του σε κάποιο πλοίο. Και τους είπε: Ας περάσουμε στο απέναντι μέρος της λίμνης Γεννησαρέτ. Και έπλευσαν στα ανοιχτά.

(1) Δες Ματθ. η 23 και Μάρκ. δ 35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο Λουκάς έχει την διήγηση αυτή σε άλλη σειρά σε σχέση με αυτήν του Ματθαίου. Με τη φράση όμως «μία από τις ημέρες» αφήνει αόριστη την εποχή αυτού του συμβάντος (δ).

(2) Όχι μόνο οι 12, αλλά απλώς αυτοί που τότε ήταν παρόντες εκεί στο παραθαλάσσιο μέρος (δ).

(3) Λίμνη Γεννησαρέτ, από την γη Γεννησαρέτ που ήταν δίπλα της (Ματθ. ιδ 34, Μάρκ. στ 53, Ιωσήφ. Ιουδ. Πολ. ΙΙΙ 10,8) ονομάζει μόνος ο Λουκάς (ε 1) αυτήν που οι άλλοι ευαγγελιστές ονομάζουν θάλασσα της Γαλιλαίας ή της Τιβεριάδος (δ).

(4) Ο ναυτικός όρος ανάγομαι χρησιμοποιείται συχνά από τον Λουκά και είναι αποκλειστικά δικός του (Πράξ. ιγ 13, ιστ 11, ιη 21, κ 3, 13, κα 2, κζ 2, 4, 12, 21, κη 10, 11)(ρ). Ανήχθησαν=βγήκαν στα ανοιχτά (δ).

Λουκ 8.23 πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσε⁽¹⁾. καὶ κατέβη⁽²⁾ λαῖλαψ⁽³⁾ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο⁽⁴⁾ καὶ ἐκινδύνευον⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Κι ενώ έπλεαν, ο Ιησούς αποκοιμήθηκε. Και ξαφνικά από τα γύρω βουνά ξέσπασε στη λίμνη μια δυνατή ανεμοθύελλα. Και τα μεγάλα κύματα που έσπαζαν πάνω στο πλοίο το γέμιζαν ολοένα με περισσότερα νερά. Κι αυτοί κινδύνευαν να πνιγούν.*

(1) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. Το ρήμα σημαίνει ξυπνάω, σηκώνομαι από τον ύπνο. Οι Ο΄ μεταφράζουν αντίστοιχη εβραϊκή λέξη στο μεν Κριτών ε 27 με το εκοιμήθη ή αφύπνωσεν, ενώ στο Παροιμ. γ 24 με το καθεύδειν (δ). Με την τελευταία αυτή έννοια του καθεύδω, συναντιέται στη νεότερη ελληνική γραμματεία (Ηλιόδ. ΙΧ,12). Αυτό είναι το μόνο χωρίο, στο οποίο διαβάζουμε, ότι ο Ιησούς κοιμόταν (ρ).

(2) Από τα βουνά που υψώνονταν πάνω από τη λίμνη.

(3) «Ο βίαιος άνεμος που περιστρέφεται από κάτω προς τα πάνω» (Αριστοτέλης)· η βροχή μαζί με ανέμους και σκοτάδι (Σουΐδας). «Ξεσηκώθηκε εναντίον του σκάφους απροσδόκητη και άγρια κακοκαιρία και επειδή το κύμα υψωνόταν από τις επιθέσεις των ανέμων, έβαζε μέσα στους μαθητές τον φόβο του θανάτου. Διότι θορυβήθηκαν όχι λίγο, παρόλο που γνώριζαν να ταξιδεύουν στη θάλασσα και δεν ήταν άπειροι από φουρτούνες» (Κ).

(4) Ο παρατατικός σε αντίθεση με το κατέβη που προηγήθηκε. Η μεν καταιγίδα ήλθε ξαφνικά ολοκληρωτικά και από την αρχή βίαιη. Το γέμισμα όμως του πλοίου συνεχιζόταν, χωρίς να γίνει πλήρες (ρ). Σε πληθυντικό. Λέγεται αυτό που περιέχεται αντί για αυτό που περιέχει. Γέμιζαν αυτοί που ήταν στο πλοίο, αντί για το γέμιζε, το πλοίο=πλησίαζε στο να γίνει γεμάτο νερά από παντού (δ).

(5) Ενώ κινδύνευαν, ο Κύριος «κοιμάται, από συγκατάβαση» (Θφ). «Νομίζω ότι και αυτό έγινε πάρα πολύ σύμφωνα με θείο σχέδιο, έτσι ώστε να μην ζητήσουν την

βοήθειά του, με το που άρχισε η θαλασσοταραχή να πέφτει πάνω στο σκάφος· αλλά αφού φτάσει σχεδόν στην κορύφωση το κακό, να γίνει εμφανέστερη η δύναμη της θεϊκής εξουσίας, η οποία ησύχασε την μανιασμένη θάλασσα και την μετέβαλλε σε γαλήνη μεγάλη, ώστε να μην παραμείνει ούτε ίχνος της ταραχής. Διότι αν συνέβαινε ενώ ήταν ξύπνιος, ή δεν θα φοβόντουσαν, ή δεν θα παρακαλούσαν, ή ούτε θα νόμιζαν ότι μπορεί αυτός να πει κάτι τέτοιο. Για αυτό κοιμάται, δίνοντας χρόνο να εκδηλωθεί η δειλία, ώστε να κάνει σε αυτούς πιο ξεκάθαρη την αίσθηση αυτών που γίνονταν» (Κ).

Λουκ 8.24 προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες, Ἐπιστάτα ἐπιστάτα⁽¹⁾, ἀπολλύμεθα⁽²⁾! ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι⁽³⁾ τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Οι μαθητές τότε πλησίασαν τον Ιησού και τον ξύπνησαν λέγοντάς του: Διδάσκαλε, Διδάσκαλε, χανόμαστε. Κι αυτός τότε σηκώθηκε και διέταξε αυστηρά τον άνεμο και τα κύματα της λίμνης, και σταμάτησαν, και αμέσως έγινε γαλήνη.

(1) Λεκτικό σχήμα. Σχήμα με ένωση των λέξεων, η οποία ανταποκρίνεται στα συναισθήματα των μαθητών κατά τη στιγμή εκείνη (b). Επαναλαμβάνουν αυτό δύο φορές με ισχυρή και φοβισμένη φωνή, για να τον ξυπνήσουν γρηγορότερα (δ). Ο Ματθαίος λέει Κύριε· ενώ ο Μάρκος, Διδάσκαλε (p). Δεν υπάρχει ανάγκη να εξετάσουμε ποια από τις ονομασίες αυτές έγινε στην πραγματικότητα. Διότι αν είπαν κάποια από τις τρεις αυτές, ή κάποιες άλλες λέξεις, τις οποίες κανείς από τους ευαγγελιστές δεν ανέφερε, οι οποίες όμως εκφράζουν την ίδια έννοια, ποια σημασία μπορεί να έχει αυτό; Το πράγμα είναι αδιάφορο (Αυγουστίνου De Cons. Evang. II,24,25).

(2) «Δες εδώ, σε παρακαλώ, πίστη μαζί με ολιγοπιστία· διότι από τη μία πιστεύουν ότι μπορεί να σώσει, από την άλλη, σαν ολιγόπιστοι, λένε «χανόμαστε». Διότι δεν ήταν δυνατόν να χαθούν ποτέ, εφόσον ήταν μαζί τους αυτός που τα μπορεί όλα» (Κ).

(3) Διέταξε αυστηρά και την αιτία (=τον άνεμο) και το αποτέλεσμα (=τα κύματα)(δ). Η λέξη κλύδων από το κλύζω εκφράζει έννοια γενικότερη από τη λέξη κύμα (p).

(4) Η απότομη γαλήνη έδειχνε φανερά το πραγματικό του θαύματος. Ο άνεμος μπορούσε να σταματήσει απότομα, αλλά τα ταραγμένα νερά της λίμνης θα εξακολουθούσαν να είναι στην ίδια κατάσταση για αρκετό ακόμη χρόνο (p). «Ας λεχθεί λοιπόν από εμάς, αυτό που γράφει το βιβλίο των Ψαλμών. Εσύ δεσπάζεις πάνω

στην εξουσία της θάλασσας και τον σάλο των κυμάτων της εσύ τον καταπραΰνεις» (Κ). Επιπλέον γνωρίζουμε ότι στον δεύτερο Αδάμ δόθηκαν από τον Πατέρα όλα τα προνόμια, τα οποία ο πρώτος Αδάμ έχασε με την παράβασή του. Προνόμιο όμως, από το οποίο ο πρωτόπλαστος αποξενώθηκε, ήταν και η τέλεια κυριαρχία πάνω σε όλη την δημιουργία στη γη. Κάτω από το φως αυτής της αλήθειας η θύελλα αυτή παρουσιαζόταν ως επανάσταση εναντίον του κυρίαρχου της φύσης, για αυτό και ο Χριστός ως τέτοια την αντιμετωπίζει δείχνοντας την κυριαρχία την οποία και ως υιός του ανθρώπου είχε πάνω στη φύση. Έτσι εξηγείται και η βασιλική του προσταγή, την οποία υπονοεί η φράση «επιτίμησε τον άνεμο», αλλά και η υποταγή των στοιχείων που ακολούθησε το πρόσταγμα.

Λουκ 8.25 εἶπεν δὲ αὐτοῖς⁽¹⁾, Ποῦ ἡ πίστις ὑμῶν⁽²⁾; φοβηθέντες⁽³⁾ δὲ ἐθαύμασαν⁽⁴⁾, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν⁽⁵⁾ ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει⁽⁶⁾ καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν⁽⁷⁾ αὐτῷ;

Μετάφραση: Εἶπε τότε στους μαθητές: Πού είναι η πίστη σας; Πού είναι η πεποίθηση που πρέπει να έχετε ότι δεν διατρέχετε κανένα κίνδυνο, αφού με έχετε μαζί σας; Κι ενώ αρχικά φοβήθηκαν πολύ για την υπερφυσική παρουσία και την καταπληκτική ενέργεια της θείας δυνάμεως, έπειτα γεμάτοι έκπληξη έλεγαν μεταξύ τους: Ποιός λοιπόν να είναι αυτός; Είναι πολύ μεγαλύτερος απ' ό,τι τον θεωρούσαμε μέχρι τώρα. Διότι διατάζει ακόμη και τους ανέμους και τα κύματα της λίμνης, και τον υπακούουν.

(1) «Μετά από την τρικυμία των νερών, διώχνει την τρικυμία της ψυχής τους, μαλώνοντας και διδάσκοντας συγχρόνως, ότι τον φόβο δεν τον προκαλεί ο ερχομός των πειρασμών, αλλά η ασθένεια της διάνοιας» (Κ).

(2) «Η πίστη ότι είμαι σωτήρας αυτών που κινδυνεύουν και ότι είναι αδύνατον να κινδυνεύσουν αυτοί που έχουν τον Σωτήρα» (Ζ).

(3) Φοβήθηκαν λόγω της παρουσίας και της ενέργειας θείας δύναμης (δ).

(4) Είχαν δει και πολλά άλλα θαύματα του Κυρίου. Θαύμασαν όμως τώρα και για άλλο λόγο, αλλά και διότι «δεν βλέπει κάποιος με όμοιο τρόπο, αυτά που γίνονται στα ξένα σώματα και αυτά που γίνονται στον εαυτό του. Επειδή λοιπόν είδαν όλους που ευεργετήθηκαν, ενώ τους εαυτούς τους να μην έχουν απολαύσει τίποτα, και ήταν νωθροί, έπρεπε όμως αυτοί με την δική τους αίσθηση να απολαύσουν τις ευεργεσίες, επιτρέπει την κακοκαιρία σαν άσκηση, και το ότι ταραχτήκαν έγινε για συμφέρον τους,

ώστε να φανεί μεγαλύτερο το θαύμα και να έχουν παντοτινή την ανάμνηση του συμβάντος» (Κ).

(5) «Δεν το λένε αυτό με απορία, αλλά με θαυμασμό» (Θφ). «Διότι ήξεραν ότι ο Ιησούς ήταν Θεός και Υιός Θεού, αλλά μένοντας έκπληκτοι για την υπερβολή της δύναμης που είχε μέσα του και για την δόξα της θεότητας... λένε το· Ποιος είναι αυτός· με την έννοια του Πόσος και Ποιος και με πόση δύναμη και εξουσία, αφού διατάζει και αυτά τα νερά και τον άνεμο και τον υπακούνε;» (Κ).

(6) «Η πράξη του είναι επιτακτική, είναι δεσποτικό πρόσταγμα και όχι αξίωση δουλική» (Κ)

(7) Οι ιδέες τους για τον Χριστό και την δύναμή του, ήταν πολύ ατελείς· και αυτή ήταν πιθανώς η πρώτη φορά κατά την οποία είχαν δει αυτόν να κυριαρχεί πάνω στις δυνάμεις της φύσης. Η πείρα τους ως ψαράδων, τους πληροφορούσε πως ήταν φυσικώς αδύνατον μια τέτοια τρικυμία να σταματήσει απότομα και να ακολουθήσει αμέσως μεγάλη γαλήνη (ρ). Για αυτό λοιπόν και ρωτούν: «Ποιος είναι αυτός, αντί για το πόσος και πόσο μεγάλος και τι είδους και με πόση εξουσία και δύναμη κάνει αυτά;» (Θφ).

Στίχ. 26-39. Η θεραπεία του δαιμονισμένου των Γαδαρηνών.

Λουκ 8.26 Καὶ⁽¹⁾ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν⁽²⁾, ἥτις ἐστὶν ἀντιπέρα⁽³⁾ τῆς Γαλιλαίας.

Μετάφραση: Ἐπειτα ἐφθάσε με το πλοῖο στη χώρα των Γαδαρηνών, που είναι ἀπέναντι ἀπὸ τη Γαλιλαία.

(1) Δες Ματθ. η 28-θ 1 και Μάρκ. ε 1-21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Γερασηνών φαίνεται να είναι η αυθεντική γραφή και εδώ και στο Μάρκ. ε 1, ενώ η γραφή Γαδαρηνών μαρτυρείται περισσότερο για το Ματθ. η 28. Αλλά και στα τρία αυτά χωρία στα χειρόγραφα ποικίλλουν οι γραφές μεταξύ Γαδαρηνών, Γερασηνών και Γεργεσηνών. Οποιαδήποτε όμως γραφή και αν προτιμηθεί, δεν παρουσιάζεται μεγάλη δυσκολία ως προς την τοπογραφία, διότι η φράση «χώραν των Γ.» παρέχει μεγάλο πλάτος και μπορεί να περικλείει πολύ μεγαλύτερη έκταση από την περίχωρο που γειτόνευε άμεσα με την πόλη (ρ).

(3) Οι κλασικοί χρησιμοποιούν τον τύπο αντιπέρασ και αντιπέραν. Μεταγενέστεροι τύποι είναι οι: αντίπερα ή αντιπέρα.

Λουκ 8.27 ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως⁽¹⁾ ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν· καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν⁽²⁾ ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι όταν βγήκε στη στεριά, τον συνάντησε κάποιος άνθρωπος που καταγόταν από την πόλη, ο οποίος είχε μέσα του δαιμόνια από πολλά χρόνια. Αυτός δεν φορούσε πάνω του ρούχα ούτε έμενε σε σπίτι, αλλά ζούσε μέσα στα μνήματα.

(1) Η φράση πρέπει να συνδεθεί όχι με το υπήντησεν, αλλά με το ανήρ (ρ). Δεν βγήκε τη στιγμή εκείνη από την πόλη για να συναντήσει τον Ιησού, αλλά άνδρας που καταγόταν από την πόλη, συνάντησε τον Ιησού.

(2) «Τον συνάντησε άνδρας, ο οποίος ήταν κατοικία πολλών και ακάθαρτων πνευμάτων, που είχε χάσει νου και μυαλό και σε τίποτα δεν διέφερε από αυτούς που ήταν ήδη πεθαμένοι και θαμμένοι στη γη· ή μάλλον ίσως ήταν και σε ακόμη χειρότερη κατάσταση· διότι γυμνός περιδιάβαινε τα μνήματα των πεθαμένων και ήταν απόδειξη της απανθρωπιάς των δαιμόνων» (Κ). Υπάρχει και η γραφή: και χρόνω ἱκανῶ οὐκ ἐνεδύσατο ἱμάτιον=Ήταν προ πολλού γυμνός.

(3) Ο από τον νόμο χαρακτηρισμός των τάφων ως ακάθαρτων, την επαφή των οποίων για αυτό απέφευγαν οι Ιουδαίοι, εξασφάλιζε στον ταλαίπωρο αυτόν την απομόνωση (g). Σε ποια κατάσταση φέρνει ο σατανάς τον άνθρωπο! Αποβαίνει αυτός ακυβέρνητος και αποφεύγει συγγενείς και φίλους και διασπά κάθε συγγενικό και φιλικό δεσμό και γίνεται αδύνατον με οποιοδήποτε μέσο να κρατηθεί κοντά τους. Σπάζει και αυτά ακόμη τα σιδερένια δεσμά και τις αλυσίδες. Και αφού γίνει τρομερός και επίφοβος στους ομοίους του, αρέσκεται να διαμένει στους τόπους της φρίκης και του θανάτου. Τι διαφορά θα παρουσιάσει μετά από λίγο αυτός ο δαιμονισμένος! Αυτοί που βρίσκονται κάτω από την κυβέρνηση του Χριστού, οδηγούνται ήρεμα και με πραότητα κοντά στους όμοιούς τους και συνδέονται μαζί τους με τον αδιάσπαστο δεσμό της αγάπης, χωρίς να διώχνονται βίαια όπως αυτοί που κυβερνιούνται από τον δαίμονα.

Λουκ 8.28 ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀνακράξας⁽¹⁾ προσέπεσεν⁽²⁾ αὐτῷ καὶ φωνῇ μεγάλη εἶπεν, Τί ἐμοὶ⁽³⁾ καὶ σοί⁽⁴⁾, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου⁽⁵⁾; δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ὅταν ὁμως εἶδε τον Ιησού, από το φόβο του έβγαλε μια δυνατή κραυγή, έπεσε στα πόδια του και με φωνή μεγάλη εἶπε: Ποιά σχέση υπάρχει ανάμεσα σε μένα και σένα και τί ζητάς από μένα, Ιησού, Υιέ του Θεού του υψίστου; Σε παρακαλώ, μη με βασανίσεις και μη μου επιβάλεις την τιμωρία να κλειστώ από τώρα μέσα στο σκοτάδι του Ἄδη.

(1) Ο Λουκάς διαχωρίζει την άναρθρη κραυγή, την οποία βγάξει ο δαιμονισμένος (ανακράξας), από τα λόγια τα οποία απευθύνει μετά από λίγο στον Ιησού (L).

(2) Ο Λουκάς δεν χρησιμοποιεί το ρήμα προσκυνώ αλλά το προσπίπτω, το οποίο εδώ είναι ακριβέστερο, διότι δεν συνυπονοεί και θρησκευτική διάθεση (g).

(3) Σε ενικό αριθμό= «Το πλήθος των δαιμονίων που έμεναν μέσα του, παρακαλούσε σαν ένα, λόγω της σχέσης [που είχαν μεταξύ τους], χρησιμοποιώντας το στόμα του ανθρώπου... ή και διότι ένας δαίμονας ήταν αρχηγός των άλλων, ο οποίος και παρακαλούσε και τον οποίο ο Χριστός διέταζε» (Z).

(4) «Δες εδώ, σε παρακαλώ, θράσος πολύ και αλαζονεία συνδυασμένη με δειλία· διότι, από τη μία, δείγμα διαβολικής αλαζονείας ήταν το να τολμήσει να λείει· Τι σχέση έχω εγώ με σένα, Υιέ του Θεού; Από την άλλη, δείχνει δειλία το ότι παρακαλά να μην βασανιστεί... Έπειτα, πώς αυτά που δεν είναι δικά σου, ή μάλλον τα δικά του, τα αρπάζεις; Μετά λες· Τι σχέση έχω εγώ με σένα; Και ποιος από τους βασιλιάδες της γης... Να λες τα λόγια που σου πρόπον· αυτά λοιπόν είναι το «σε παρακαλώ, μη με βασανίσεις»» (K). Οι δαίμονες ούτε να υπηρετήσουν το Χριστό είναι διατεθειμένοι αλλά ούτε και να λάβουν κάποια ευεργεσία από αυτόν περιμένουν. Τρέμουν όμως την δύναμη και την οργή του.

(5) Ο ρ υποστηρίζει, ότι από τον τίτλο Υιός του Θεού του Υψίστου, τον οποίο ο δαιμονισμένος αποδίδει στον Ιησού, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο άρρωστος αυτός δεν ήταν Ιουδαίος (δες Πράξ. ιστ 16). Αυτό είναι κάπως υπερβολικό, αλλά είναι από την άλλη αλήθεια, ότι ένας εθνικός μπορούσε να χρησιμοποιήσει το όνομα αυτό. Η φράση αυτή ήταν τόσο πολύ αναγνωρισμένη από τους ξένους για δήλωση του Θεού των Ιουδαίων, ώστε ο Υρκανός ο Β΄ χαρακτηρίστηκε από τον Αύγουστο αρχιερέας Θεού υψίστου (Ιωσήπου Αρχ. XVI,6,2) (L). Ο στίχος 39 όμως δείχνει μάλλον ότι ο άρρωστος ήταν Ιουδαίος (g).

(6) «Σαν να έλεγε, μη μας ξαποστείλεις στο σκοτάδι το εξώτερο το ετοιμασμένο για τον διάβολο και τους αγγέλους του. Επειδή λοιπόν γνωρίζουν, ότι κάποτε θα τους στείλει εκεί, ζητούν ελευθερία για λίγο καιρό, ομολογώντας δηλαδή σαφώς ότι, εάν διατάξει, θα πάνε. Επομένως ο Κύριος δεν επέτρεψε την διαταγή προς αυτούς, αλλά τους άφησε να είναι σε αυτήν τη γη για όσο και τον διάβολο, για δοκιμασία των ανθρώπων. Διότι η απουσία του αντιπάλου, αφαιρεί το στεφάνι του νικητή. Διότι αυτοί δείχνουν την πονηρία τους, αλλά ο αγωνοθέτης τοποθετεί στεφάνι μπροστά στους νικητές. Οι δαίμονες παρακαλούσαν τον Κύριο. Αν, σύμφωνα με τους αιρετικούς, υπήρχαν δύο εξουσίες, δεν θα παρακαλούσαν οι δαίμονες τον Κύριο, αν δεν ήταν δημιουργήματα του Θεού, που επειδή όμως αμάρτησαν, αποβλήθηκαν» (Τίτος Βοστρών). Δεν λέει στον Ιησού ο δαίμονας: Σώσε με, αλλά μη με βασανίσεις. Τρέμουν μπροστά στον άδη, επειδή είναι τόπος τιμωρίας και βασάνου, αλλά δεν επιθυμούν τον ουρανό, επειδή είναι τόπος αγιότητας και αγάπης.

Λουκ 8.29 παρήγγειλεν⁽¹⁾ γάρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ⁽²⁾ χρόνοις συνηπάκει⁽³⁾ αὐτόν, καὶ ἐδεσμεῖτο⁽⁴⁾ ἀλύσειν καὶ πέδαις φυλασσόμενος⁽⁵⁾, καὶ διαρρήσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος⁽⁶⁾ εἰς τὰς ἐρήμους.

Μετάφραση: Και είπε τα λόγια αυτά ο δαιμονισμένος, διότι ο Ιησούς είχε διατάξει το ακάθαρτο δαιμονικό πνεύμα να βγει από τον άνθρωπο. Διότι από πολλά χρόνια τον είχε κυριεύσει, και του δημιουργούσε άγρια έξαψη. Γι ' αυτό τον έδεναν με αλυσίδες και με σιδερένια δεσμὰ στα πόδια, και τον φύλαγαν να μην κάνει κανένα κακό ή βλάψει κανέναν. Αλλά αυτός έσπαζε τα δεσμὰ και συρόταν βίαια από τον δαίμονα στις ερημιές.

(1) Υπάρχει και η γραφή παρήγγελλε, παρατατικός που παριστάνει το ταυτόχρονο του λόγου του δαίμονα με την εμφάνιση του Σωτήρα. Ενώ ο αόριστος παρήγγειλεν, πρέπει να εξηγηθεί ως υπερσυντέλικος=είχε παραγγείλει (δ). Η κραυγή της απόγνωσης «μη με βασανίσεις», την οποία ο δαίμονας έβγαλε, προερχόταν ακριβώς από την δραστική πίεση, την οποία ασκούσε πάνω του το παράγγελμα του Ιησού (g).

(2) Του παράγγειλε να βγει, διότι για πολλά χρόνια τον βασάνιζε φοβερά (δ).

(3) Το συναρπάζω το οποίο αρχικά σημαίνει αρπάζω αιφνίδια και βίαια, σημαίνει και το αποτέλεσμα αυτού, δηλαδή κυριεύω, εξουσιάζω και με αυτήν την έννοια λέγεται εδώ (δ).

(4) Οι παρατατικοί δεσμεύτο και ηλαύνετο εκφράζουν αυτό που κάθε φορά συνέβαινε μετά, όσες φορές με ενέργεια του διαβόλου κυριευόταν από μανία (δ).

(5) Επειδή έτσι τον φύλαγαν με το δέσιμο των χεριών και των ποδιών, διότι πρόσεχαν να μην βλάψει κάποιον (δ).

(6) «Από τον δαίμονα που ήταν αρχηγός όσων ήταν μαζί του» (Ζ).

Λουκ 8.30 ἐπηρώτησεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Τί σοι ἐστὶν ὄνομά⁽¹⁾; ὁ δὲ εἶπεν, Λεγεών⁽²⁾, ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

Μετάφραση: Τον ρώτησε τότε ο Ιησούς: Ποιό είναι το όνομά σου; Κι αυτός του απάντησε: Λεγεών, δηλαδή ταξιαρχία στρατιωτών. Και είχε αυτό το όνομα, διότι είχαν μπει μέσα στον άνθρωπο αυτό όχι μόνο ένα αλλά πολλά δαιμόνια.

(1) «Ρώτησε από συγκατάβαση, για να μάθουμε, ότι πολύ πλήθος δαιμόνων είχαν μοιραστεί μία ψυχή ανθρώπου. Επειδή δηλαδή ο Κύριος, ήξερε το πλήθος των ενοίκων δαιμόνων, αλλά αυτοί που έβλεπαν, έβλεπαν μεν έναν άνδρα και άκουγαν να προφέρεται μία φωνή, λέει: Πες, ποιο είναι το όνομά σου· έτσι ώστε, να μην απιστήσουν οι άνθρωποι στον Κύριο αν έλεγε ο ίδιος ότι «Είναι πολλοί», αλλά οι ίδιοι να ομολογήσουν ότι είναι πολλοί» (Κ).

(2) Λεγεών είναι λέξη ρωμαϊκή από το lego (αθροίζω) και σημαίνει μοίρα στρατού από 4200-6000 άνδρες, από δέκα λόχους, που περιλαμβάνει και 300 ιππείς. Γενικά όμως η λέξη σημαίνει και στρατεύμα, στρατό ολόκληρο (δ).

Λουκ 8.31 καὶ παρεκάλει⁽¹⁾ αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον⁽²⁾ ἀπελθεῖν⁽³⁾.

Μετάφραση: Και τα δαιμόνια αυτά με το στόμα του δαιμονισμένου τον παρακαλούσαν να μην τα διατάξει να πάνε στα τρίςβαθα του Άδη.

(1) Γραφή που υποστηρίζεται από πολλούς μεγαλογράμματους κώδικες: παρεκάλουν, την οποία ο ρ θεωρεί ως αναμφίβολα ορθότερη. Ω! τι παρηγοριά και ενίσχυση αποτελεί για το λαό του Θεού το γεγονός, ότι όλες οι δυνάμεις του σκότους είναι υποταγμένες στον έλεγχο και την εξουσία του Κυρίου Ιησού! Τις κρατά δεμένες σαν με αλυσίδα αδιάσπαστη. Μπορεί να τις στείλει, όταν του αρέσει, στον δικό τους τόπο της αβύσσου.

(2) Στους Ο' η λέξη χρησιμοποιείται για την θάλασσα και στο Ψαλμ. ο 20 και Δευτ. η 7 για το βάθος της γης και ίσως πουθενά για τον Άδη. Στην Κ.Δ. όμως σημαίνει τον Άδη (Ρωμ. ι 7) και ειδικά τον σε αυτόν τόπο των τιμωριών, ο οποίος είναι η κατοικία των δαιμόνων (Αποκ. θ 1-11, ια 7, ιζ 8, κ 1,3)(ρ).

(3) Αποστρέφονται την άβυσσο, διότι εκεί α) δεν λατρεύονται από κακούς ανθρώπους, β) δεν μπορούν να βλάπτουν ανθρώπους, γ) τροφοδοτούνται από την αθλιότητά τους και τρώγονται με την κακία τους (b). Η εξουσία των δαιμόνων του να κατοικούν και να ενεργούν στον κόσμο αυτόν, είναι για τα όντα αυτά, τα χωρισμένα από το Θεό, το μόνο μέσο κάποιας ανακούφισής τους από το κενό και την κακεντρέχεια, από τα οποία τυραννιούνται. Η στέρηση της απόλαυσης αυτής είναι για αυτούς, ό,τι για τον δέσμιο ο περιορισμός του στην φυλακή (g). «Ο Κύριος όμως, επιτρέπει σε αυτούς να είναι στη γη, έτσι ώστε, παλεύοντας με τους ανθρώπους, να τους κάνουν πιο άξιους. Διότι αν δεν υπήρχαν αντίπαλοι, δεν θα υπήρχαν αγώνες, και αν δεν υπήρχαν αγώνες, δεν θα υπήρχαν στεφάνια» (Θφ).

Λουκ 8.32 ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένη ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν⁽¹⁾ αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν⁽²⁾ αὐτοῖς.

Μετάφραση: Στο μεταξύ εκεί κοντά ήταν ένα κοπάδι από πολλούς χοίρους που έβοσκαν στο βουνό. Και τα δαιμόνια τον παρακαλούσαν να τους επιτρέψει να μπουν σ' εκείνους τους χοίρους. Και ο Κύριος τους το επέτρεψε, επειδή αυτοί που έτρεφαν τους χοίρους το έκαναν αυτό παραβαίνοντας το Μωσαϊκό νόμο, ο οποίος απαγόρευε ως ακάθαρτο το χοιρινό κρέας. Με τον τρόπο αυτό ο Κύριος τιμώρησε την παρανομία τους αυτή.

(1) Ο παρατατικός δείχνει το επίμονο της παράκλησης (δ). Η εξουσία του Χριστού εκτείνεται στα ζώα, τους δαίμονες και την άβυσσο και οι δαίμονες αναγνώριζαν αυτό (b). «Ζήτησε, βεβαίως, η αγέλη των ακαθάρτων πνευμάτων, την ίση και όμοια με τον εαυτό της αγέλη των χοίρων... Ζητούν δηλαδή την εξουσία πάνω στους χοίρους, διότι, εννοείται, δεν την έχουν· αυτοί όμως που δεν έχουν εξουσία για τόσο μικρά και ασήμαντα, πώς θα μπορούσαν να κάνουν κακό σε κάποιον από αυτούς που σφραγίστηκαν από το Χριστό και έχουν κρεμάσει την ελπίδα τους σε αυτόν» (Κ). Δες την χαιρεκακία του σατανά και το μίσος του εναντίον του ανθρώπου. Σε ποια κατάσταση δυστυχίας και αθλιότητας είχε φέρει τον δαιμονισμένο. Και τώρα μη έχοντας την εξουσία να εξολοθρεύσει τους ανθρώπους, όπως θα ήθελε, ζητά να καταστρέψει τα αγαθά τους και να προκαλέσει σε αυτούς ζημιά, ικανή να τους βάλει

σε πειρασμό, που θα τους απομάκρυνε από το Χριστό. Και ο Χριστός επιτρέπει στο σατανά να μπει στους χοίρους, ώστε μεταξύ των άλλων, να πείσει τους κατοίκους της χώρας εκείνης, ποιας βλάβης πρόξενος μπορεί να γίνει σε αυτούς ο σατανάς, εάν δέχονταν την κυριαρχία του.

(2) «Δέχτηκε λοιπόν ο Χριστός από συγκατάβαση, παρόλο που δεν αγνοούσε αυτό που θα έκαναν. Έδωσε δηλαδή σε αυτούς την εξουσία, έτσι ώστε και αυτό μαζί με τα άλλα, να γίνει σε μας αιτία ωφέλειας και ελπίδα ασφάλειας... Πλην όμως, μαζί με αυτά, μπορούμε και αυτό να μάθουμε, από αυτό που συνέβη στην αγέλη των χοίρων, ότι δηλαδή, οι αλιτήριοι δαίμονες είναι κακοί και θέλουν το κακό όσων εξουσιάζουν. Διότι αυτό θα μπορούσε να αποδείξει και με μεγάλη σαφήνεια, το ότι γκρέμισαν τους χοίρους και τους έπνιξαν στο νερό. Και για αυτό δέχτηκε το αίτημά τους ο Χριστός, ώστε από το συμβάν να μάθουμε εμείς, ποιο είναι το ποιόν τους, ότι είναι δηλαδή σκληροί και θηριώδεις» (Κ).

Λουκ 8.33 ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον⁽¹⁾ εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν⁽²⁾ ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη.

Μετάφραση: *Κι αφού βγήκαν τα δαιμόνια απ' τον άνθρωπο, μπήκαν στους χοίρους. Τότε το κοπάδι όρμησε με ασυγκράτητη μανία προς το γκρεμό, κι έπεσε κάτω στη λίμνη και πνίγηκε.*

(1) Είναι δυνατόν όντα καθαρώς πνευματικά να μπουν σε όντα, τα οποία είναι εξ' ολοκλήρου χωρίς λογικό; Η άγνοιά μας σε αυτήν την περίπτωση είναι τόσο μεγάλη, ώστε δεν είναι δυνατόν ούτε καν να ξέρουμε, εάν υπάρχει κάποια δυσκολία. Ποιος μπορεί να εξηγήσει πώς η διάνοια επιδρά πάνω στην ύλη ή η ύλη πάνω στη διάνοια; Και όμως είναι αυτό γεγονός. Τίποτα από την πείρα μας δεν αποκλείει το ότι τα πονηρά πνεύματα μπορούν να επιδράσουν στα χωρίς λογική ζώα. Και η επιστήμη παραδέχεται, ότι δεν έχει να προβάλλει εκ των προτέρων ένσταση σε μία τέτοια υπόθεση (p). Άλλωστε δεν πρόκειται εδώ για ηθική κατάληψη από τους δαίμονες. Είναι γνωστό, ότι πάρα πολλά είδη ζώων υπόκεινται σε επιδράσεις ομαδικές, ειδικά μάλιστα οι χοίροι γίνονται πανικόβλητοι (g).

(2) Το ταχύτερο και αμέσως μόλις μπήκαν τα δαιμόνια στους χοίρους, ήλθε η καταστροφή. Πράγματι αποτελεί θαύμα ευσπλαχνίας του Θεού, το ότι εκείνοι, πάνω στους οποίους έτσι ή αλλιώς κυριαρχεί ο σατανάς, δεν ωθούνται από αυτόν στην καταστροφή. Αυτή και άλλες μαζί με αυτήν περιπτώσεις δείχνουν, ότι ο ωρυόμενος λέων και ο πύρινος δράκος ζητούν ποιον να καταπιούν.

Λουκ 8.34 ιδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγεννημένον ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν⁽¹⁾ εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς⁽²⁾.

Μετάφραση: Μόλις είδαν αυτό που έγινε εκείνοι που έβοσκαν τους χοίρους, έφυγαν και ανήγγειλαν το συμβάν της καταστροφής των χοίρων στους κατοίκους της πόλεως και σ' όσους έμεναν έξω στην ύπαιθρο.

(1) Κυρίως την καταστροφή των χοίρων (ρ).

(2) Ανήγγειλαν το γεγονός τόσο σε αυτούς που ήταν στην πόλη, όσο και στους Γερασηνούς που έμεναν στους αγρούς.

Λουκ 8.35 ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ⁽¹⁾, καὶ ἐφοβήθησαν⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε οι άνθρωποι βγήκαν από την πόλη και τα περίχωρα για να δουν αυτό που έγινε, και ήλθαν στον Ιησού. Και πράγματι, βρήκαν τον άνθρωπο από τον οποίο είχαν βγει τα δαιμόνια να κάθεται κοντά στα πόδια του Ιησού και να είναι ντυμένος και σωφρονισμένος. Και φοβήθηκαν.

(1) «Εκείνος που θεραπεύτηκε δείχνει την απόδειξη της θεραπείας αναντίρρηση» (Θφ). Το «παρά τους πόδας» υπονοεί στάση ευγνωμοσύνης μάλλον, παρά το ότι ο θεραπευμένος έγινε μαθητής. Είναι αυτή η τελευταία από τις 4 μεταβολές, η οποία συνέβη στον άνθρωπο. Είναι τώρα αυτός καθισμένος, ενώ πριν συρόταν βίαια· είναι ντυμένος, ενώ πριν ήταν γυμνός· είναι λογικός, ενώ πριν βρισκόταν σε μανία· και κάθεται στα πόδια του Ιησού αυτός που έως τότε απέφευγε την ανθρώπινη κοινωνία (ρ).

(2) Φοβήθηκαν και αυτοί, όπως και ο Πέτρος (ε 8,10) και άλλοι πολλοί, για την αμαρτωλή τους κατάσταση. Η μόνη όμως μεταξύ τους διαφορά ήταν, ότι ο μεν Πέτρος, Ζαχαρίας κλπ. από πίστη φοβήθηκαν και ήθελαν πρώτα να μετανοήσουν και έτσι να έλθουν σε επαφή και σχέση με το θείο· ενώ αυτοί από δεισδιαιμονία φοβήθηκαν και για αυτό επιθυμούσαν να είναι σύμφωνα με το αρχαίο ρητό «μακριά από τον Δία και τους κεραυνούς» (δ).

Λουκ 8.36 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες⁽¹⁾ πῶς ἐσώθη⁽²⁾ ὁ δαιμονισθείς.

Μετάφραση: *Κι ὅσοι εἶχαν δει το περιστατικό τους διηγήθηκαν πῶς ἐγινε καλά και σώθηκε ο δαιμονισμένος.*

(1) Αυτοὶ που εἶδαν, δεν εἶναι οἱ βοσκοὶ των χοίρων. Διότι ἡ θεραπεία συντελέστηκε σε κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τον τόπο, ὅπου ἐβοσκε ἡ ἀγέλη (Ματθ. ἡ 30). Αυτοὶ που εἶδαν εἶναι οἱ ἀπόστολοι και οἱ ἄνθρωποι που διέπλευσαν μαζί τους τὴ λίμνη (Μάρκ. δ 36). Υπάρχει και ἡ γραφή: κ α ι οἱ ἰδόντες. Το «και» αὐτό εἶναι αυθεντικό. Διότι ἡ αφήγηση αὐτή, αὐτῶν που εἶδαν, συμπλήρωνε τὴν αφήγηση των βοσκῶν, οἱ οποίοι κυρίως μίλαγαν γιὰ τὴν καταστροφή των χοίρων (g).

(2) Ἀπὸ τὴ φοβερότατη νόσο και μάστιγα ἀπὸ τὴν ὁποία ἕως τότε ἦταν κυριευμένος.

Λουκ 8.37 καὶ ἡρώτησεν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος⁽¹⁾ τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ’ αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνεῖχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ὑπέστρεψεν⁽²⁾.

Μετάφραση: *Τότε ὅλο το πλῆθος τῆς περιφέρειας των Γαδαρηνῶν παρακάλεσαν τον Ἰησοῦ να φύγει ἀπὸ κοντά τους, διότι κυριεύθηκαν ἀπὸ μεγάλο φόβο ὅταν εἶδαν τὴ δίκαιη τιμωρία που ἐπιβλήθηκε σ’ ἐκείνους που ἐξέτρεφαν χοίρους παρὰ τὴν απαγόρευση του νόμου. Και ο Ἰησοὺς μπήκε στο πλοῖο και ἐπέστρεψε στο μέρος ἀπὸ το ὁποῖο εἶχε ἐλθεῖ.*

(1) Ἡ ἐπιθυμία του να φύγει ὁ Κύριος ἦταν γενικὴ και ὅλοι οἱ συνοπτικοὶ ἀναφέρουν αὐτήν. «Διότι φοβήθηκαν, μήπως πάθουν και τίποτα ἄλλο ἐπιζήμιο, ὅπως ἀκριβῶς ἔχασαν και τοὺς χοίρους» (Θφ). Και ὁ φόβος αὐτὸς δεν περιορίστηκε στους κατοίκους τῆς πόλης, ἀλλὰ μεταδόθηκε και σε ὅλους τοὺς κατοίκους σε ὅλη τὴν περιφέρεια ἐκείνη (p). Σκέφτηκαν περισσότερο τὴν καταστροφή των χοίρων παρὰ τὴν ἀπελευθέρωση του ταλαίπωρου συμπολίτη τους και τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς χώρας τους ἀπὸ τὴν τρομοκρατία, τὴν ὁποία προκαλοῦσε ὁ θεραπευμένος δαιμονισμένος.

(2) Ὁ Κύριος συμφωνεῖ να ἀφήσει αὐτοὺς, ὅχι ὁμως και χωρὶς να ἀφήσει σε αὐτοὺς μάρτυρα τῆς χάρις του στο πρόσωπο ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀπέβη τὸ ζωντανό μνημεῖο τῆς (g). Αυτοὶ που ἀγαποῦν περισσότερο τοὺς χοίρους τοὺς, χάνουν τὸν Σωτῆρα τοὺς και στεροῦνται τὴν ἐλπίδα πρὸς αὐτόν.

Λουκ 8.38 ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ⁽¹⁾ ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοὺς λέγων,

Μετάφραση: *Ο ἄνθρωπος ὁμῶς ἀπὸ τοῦ ὁποῖο εἶχαν βγεῖ τὰ δαιμόνια τὸν παρακαλοῦσε νὰ μένει μαζί του. Ὁ Ἰησοὺς ὁμῶς τοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολὴ νὰ φύγει λέγοντας:*

(1) Παρακαλοῦσε τὸν Σωτῆρα νὰ μένει διαρκῶς μαζί του, ἀπὸ τὴ μία, λόγῳ ευγνωμοσύνης, γιὰ νὰ τὸν βλέπει καὶ νὰ τὸν υπηρετεῖ, ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀκούει τὴν διδασκαλίαν τοῦ (δ). Επιπλέον ὁμῶς «φοβόταν μήπως, ἀν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, γίνεαι πάλι εὐκόλῃ λεία τοῖς δαίμονες» (Θφ). Λιγότερο πιθανὴ ἐρμηνεία: φοβόταν τὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας ἐκείνης ποὺ εἶχε ἀρνητικὰ διαθέσεις ἀπέναντί τοῦ (ρ).

Λουκ 8.39 Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου⁽¹⁾, καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ θεός⁽²⁾. καὶ ἀπῆλθεν καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς⁽³⁾.

Μετάφραση: *Γύρισε πίσω στὸ σπίτι σου καὶ νὰ διηγείσαι ὅσα σοὺ ἔκανε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖός σε ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ δαιμόνια. Κι ἐκεῖνος ἐφυγε καὶ διεκήρυττε σ' ὅλην τὴν πόλιν ὅσα ἔκανε σ' αὐτόν ὁ Ἰησοὺς.*

(1) Με αὐτὸ δείχνει ὁ Σωτῆρας, ὅτι τὸ μόνον στὸ ὁποῖο μποροῦσε ὁ θεραπευμένος νὰ γίνεαι χρήσιμος, ἦταν ἡ προετοιμασία τῶν γνωστῶν καὶ τῶν συμπολιτῶν τοῦ στὴν πίστι. Σὲ αὐτὸ μόνον μποροῦσε νὰ διακονήσῃ τὸ εὐαγγέλιον. Δὲν εἶχε λοιπὸν τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα γιὰ ἀπόστολον καὶ μαθητὴ, καὶ γιὰ αὐτὸ δὲν τὸν πῆρε (δ).

(2) Τὸ «ὁ Θεός» μπαίνει στὸ τέλος με ἐμφάση. Ὁ Ἰησοὺς δείχνει στὸν θεραπευμένο, ὅτι τὴν θεραπείαν τοῦ πρέπει νὰ τὴν ἀποδίδει στὸ Θεό (ρ).

(3) Καὶ ὁ Λουκάς καὶ ὁ Μάρκος διέσωσαν στὴν ἀφήγησίν τοὺς τὸ ἐξόχως φυσικὸ καὶ συγκινητικὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι σύμφωνα με τὴν παραγγελίαν αὐτὴ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ἄνθρωπος διεκήρυττε ὅσα ἔκανε σὲ αὐτόν ὁ Ἰησοὺς. Καὶ ξεπερνώντας τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς ποὺ τοῦ δόθηκε, ὅχι μόνον στὸ σπίτι τοῦ, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλην τὴν πόλιν ὅχι μόνον διηγούνταν, ἀλλὰ καὶ κήρυττε (ρ).

Στίχ. 40-56. Η θεραπεία της αιμορροούσης και η ανάσταση της κόρης του Ιαείρου

Λουκ 8.40 Εγένετο δε⁽¹⁾ εν τῷ ὑποστρέψαι τὸν Ἰησοῦν ἀπεδέξατο⁽²⁾ αὐτὸν ὁ ὄχλος, ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν.

Μετάφραση: Όταν επέστρεψε ο Ιησούς στη Γαλιλαία, τον υποδέχθηκε ο λαός με χαρά, διότι όλοι τον περίμεναν ανυπόμονα.

(1) Δες Ματθ. θ 18-26 και Μάρκ. ε 22-43 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Το ρήμα βρίσκεται αποκλειστικά στον Λουκά (θ 11, Πράξ. β 41, ιη 27, κα 17, κδ 3, κη 30). Σημαίνει δέχτηκαν αὐτόν με αγαλλίαση· τον υποδέχτηκαν (p). Αποδέχτηκε αὐτόν ο ὄχλος «ως ευεργέτη και σωτήρα» (Z). Οι Γαδαρηνοί τον διώχνουν και οι Γαλιλαίοι τον υποδέχονται. Εάν μερικοί δεν δέχονται τις χάριτες του Χριστού, υπάρχουν πολλοί άλλοι έτοιμοι με χαρά να τις δεχτούν. Εκείνοι λοιπόν, οι οποίοι φροντίζουν πάντοτε να πράξουν το καλό, δεν θα βρεθούν ποτέ στην ανάγκη να αναζητήσουν ευκαιρίες για αυτό. Και εάν εδώ παρεμβάλλονται σε αυτούς εμπόδια, εκεί μετά από λίγο θα παρουσιαστούν εύκολα οι ευκαιρίες.

Λουκ 8.41 καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ ὃν ὄνομα Ἰάειρος⁽¹⁾, καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν, καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας⁽²⁾ τοῦ Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτόν⁽³⁾ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Τότε ήλθε στον Ιησού κάποιος άνθρωπος που ονομαζόταν Ιάειρος και ήταν άρχοντας της συναγωγής. Κι αφού έπεσε γονατιστός κοντά στα πόδια του, τον παρακαλούσε να πάει στο σπίτι του,

(1) Εβραϊκό όνομα που μεταφράζεται στα ελληνικά με το: φωτισμένος, φωτεινός ή Φώτιος. Υπήρξε αυτό όνομα και τους γιου του Μανασσή, γιου του πατριάρχη Ιωσήφ (Αριθμ. λβ 41, Δευτ. γ 14), όπως και ενός Κριτή του Ισραήλ (Κριτών ι 3) και του πατέρα του Μαρδοχαίου (Εσθήρ β 5)(δ). «Το όνομα το αναφέρει για τους Ιουδαίους, που ήξεραν το γεγονός, για να γίνει το όνομα απόδειξη του θαύματος» (Τίτος Βοστρών).

(2) Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κύριος δεν αρνείται την τιμή της προσκύνησης που του αποδίδεται, όπως αρνείται αυτήν ο Πέτρος (Πράξ. ι 26) και ο άγγελος στο Αποκ. ιθ 10)(p). Ο άρχοντας της συναγωγής πέφτει γονατιστός στα πόδια του Ιησού, αναγνωρίζοντας αὐτόν άρχοντα υπέρτερο του εαυτού του.

(3) «Πέφτει αυτός στα πόδια του Ιησού επειδή παρουσιάστηκε ανάγκη. Παρόλο που έπρεπε αυτός, και χωρίς αυτή να τον αναγκάζει, να προσκυνήσει και να τον αναγνωρίσει ότι είναι Θεός, όμως μερικές φορές και η θλίψη αναγκάζει τους ανθρώπους στην επιλογή του καλύτερου» (Θφ).

(4) Δεν είχε την πίστη του εκατόνταρχου, ο οποίος αρκούνταν στο να πει από μακριά λόγο ο Ιησούς, βέβαιος ότι με αυτόν θα θεραπευόταν ο δούλος του. Αλλά ο Χριστός δέχτηκε και τον μικρότερο αυτόν βαθμό της πίστης. Η ισχυρή και μεγάλη πίστη εγκωμιάζεται από τον Κύριο, αλλά και η ασθενής πίστη δεν απορρίπτεται από αυτόν.

Λουκ 8.42 ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς⁽¹⁾ ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα καὶ αὐτὴ ἀπέθνησκεν⁽²⁾. Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν οἱ ὄχλοι συνέπνιγον⁽³⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: διότι είχε μία μονάκριβη κόρη περίπου δώδεκα χρόνων που βρισκόταν στα τελευταία της και πέθαινε. Και την ώρα που ο Ιησούς πήγαινε στο σπίτι του Ιαείρου, τα πλήθη του λαού τον περιέβαλλαν ασφυκτικά και τον πίεζαν.

Την ώρα που ο Ιησούς βάδιζε προς το σπίτι, τα πλήθη τον περιέβαλλαν ασφυκτικά.

(1) Ήταν μονογενής όπως ο γιος της χήρας και ο δαιμονισμένος νέος (ζ 12, θ 38). Το ότι ήταν μονογενείς, προκάλεσε ακόμη περισσότερο την ευσπλαχνία του Ιησού (ρ). Αλλά συγχρόνως καθιστά περισσότερο αντιληπτή την συντριβή του Ιαείρου από τη συμφορά που του ήρθε. Η νεότερη κριτική δεν παρέλειψε να βγάλει συμπεράσματα εναντίον της αυθεντικότητας του γεγονότος, από το ότι το ίδιο χαρακτηριστικό (μονογενής) βρίσκεται ήδη και στο Λουκ. ζ 12. Σαν να μην ήταν δυνατόν να βρεθούν συγχρόνως στο Ισραήλ γιος μονογενής και κόρη μονογενής! (g).

(2) Ο Ματθαίος παρουσιάζει αυτήν από την αρχή νεκρή. Πάντοτε ο ευαγγελιστής αυτός αφηγείται τα γεγονότα περιληπτικά. Την ίδια μέθοδο όπως είδαμε, ακολουθεί και κατά την εξιστόρηση της θεραπείας του δούλου του εκατόνταρχου. Ό,τι κυρίως ενδιαφέρει αυτόν είναι το γεγονός του θαύματος και τα λόγια του Κυρίου που λέχθηκαν σε αυτό (g).

(3) «Τον πίεζαν συνωστιζόμενοι γύρω του» (Ζ).

Λουκ 8.43 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος⁽¹⁾ ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις ἰατροῖς προσαναλώσασα⁽²⁾ ὅλον τὸν βίον οὐκ ἴσχυσεν⁽³⁾ ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι,

Μετάφραση: Τότε λοιπόν κάποια γυναίκα που υπέφερε από αιμορραγία εδώ και δώδεκα χρόνια, η οποία μαζί με τα άλλα βάσανα της αρρώστιας της είχε ξοδέψει και όλη την περιουσία της σε γιατρούς και δεν μπόρεσε να θεραπευθεί από κανέναν,

(1) Το οὔσα ἐν ῥύσει αἵματος εἶναι περίφραση του αιμορροούσα (δ)· βρισκόταν σε κατάσταση αιμορραγίας (ρ).

(2) Για την αρρώστια και τα βάσανά της κατανάλωσε για γιατρούς ή σε γιατρούς (δ).

(3) Δεν μπόρεσε να θεραπευτεί.

Λουκ 8.44 προσελθοῦσα ὀπισθεν⁽¹⁾ ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη⁽²⁾ ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

Μετάφραση: αφού πλησίασε τον Ιησού από πίσω, ώστε να μην την αντιληφθεί κανείς, επειδή ντρεπόταν να γίνει φανερό η αρρώστιά της, άγγιξε την άκρη του εξωτερικού ενδύματός του κι αμέσως σταμάτησε η αιμορραγία της.

(1) Ὡστε να μην την δει ο Κύριος. «Γιατί όμως δεν άγγιξε φανερά; Διότι ήξερε ότι είναι ακάθαρτη και φοβόταν να αγγίξει φανερά τον καθάρο, επειδή εμποδιζόταν από το νόμο... και ντρεπόταν να φανερώσει δημόσια αυτό που έπασχε· ταυτόχρονα όμως και υποπτευόταν, μήπως, αν τυχόν την καταλάβαιναν, διωχτεί από τον όχλο λόγω της ακαθαρσίας της» (Ζ).

(2) Είναι το μόνο χωρίο στην Κ.Δ., στο οποίο το ρήμα ἵσταμαι χρησιμοποιείται με αυτήν την έννοια. Είναι σύμφωνα με τον Hobart η συνηθισμένη λέξη στους γιατρούς συγγραφείς για να δηλωθεί το σταμάτημα σωματικών εκροών και ειδικά όπως η περίπτωση που αναφέρεται εδώ (ρ).

Λουκ 8.45 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τίς ὁ ἀψάμενός μου⁽¹⁾; ἀρνούμενων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ συν αὐτῷ⁽²⁾, Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλίβουσι⁽³⁾, καὶ λέγεις τίς ὁ ἀψάμενός μου⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Τότε είπε ο Ιησούς: Ποιός με άγγιξε; Κι επειδή όλοι οι τριγύρω αρνούνταν, είπε ο Πέτρος και οι άλλοι μαθητές που ήταν μαζί του: Διδάσκαλε, τα πλήθη του λαού σε περικύκλωσαν και σε πιέζουν ασφυκτικά· και συ λες, ποιός με άγγιξε;

(1) «Ρώτησε όχι επειδή αγνοούσε, αλλά με σκοπό, αφού αυτή καταλάβει ότι δεν διέφυγε της προσοχής, όπως ήλπιζε, ούτε έκλεψε την υγεία, αλλά την πήρε από αυτόν με την θέλησή του, να ομολογήσει τα σχετικά με αυτήν, και να γίνουν γνωστά σε όσους ακολουθούσαν αυτής μεν η πίστη, αυτού δε η δύναμη και το αλάθητο· και να μιμηθούν, από τη μία, πολλοί την πίστη της, να φοβηθούν, από την άλλη, το ότι είναι παντοδύναμος και επιβλέπει τα πάντα» (Ζ). «Διότι αποσκοπεί, σε κάθε περίπτωση, στο να ωφεληθούν όσοι καλούνται στην χάρη μέσω της πίστης· επομένως, αν δεν γινόταν γνωστό το θαύμα, θα ήταν αδικία για πολλούς, με το να γίνει όμως γνωστό, ωφέλησε όχι λίγο και πριν βεβαίως από τους άλλους, τον άρχοντα της συναγωγής. Διότι έβαλε μέσα του πιο ασφαλή την ελπίδα για αυτό που προσδοκούσε· και σε συσχετισμό, τον έκανε να έχει θάρρος ότι και το κορίτσι του θα το αρπάξει ο Χριστός από τα δεσμά του θανάτου» (Κ).

(2) Σε κάποια χειρόγραφα παραλείπεται το «και οι συν αυτώ».

(3) Συνέχουσέ σε και αποθλίβουσιν, δηλαδή σε περικύκλωσαν και σε πιέζουν (δ). «Το οποίο ήταν μέγιστη απόδειξη ότι και σάρκα αληθινή είχε και πατούσε κάτω κάθε αλαζονεία· διότι δεν τον ακολουθούσαν από μακριά, αλλά τον περικύκλωναν από παντού» (Κ). Σημείωσε την διαφορά μεταξύ της γυναίκας αυτής και της επαφής του πλήθους. Το πλήθος αγγίζει τελείως εξωτερικά το σώμα του Ιησού· η γυναίκα χάρις στην πίστη της αγγίζει και εσωτερικά με την ψυχή και την καρδιά. Η επαφή του πλήθους είναι εξωτερική και είναι μία πίεση χωρίς κάποια εσωτερική έννοια· η επαφή της γυναίκας είναι ζωντανή ενέργεια πίστης και αγάπης. Το ανθρώπινο μάτι καμία διαφορά δεν θα διαπίστωνε μεταξύ των δύο αυτών επαφών. Το μάτι όμως του Χριστού διέκρινε την διαφορά με σαφήνεια.

(4) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «και λέγεις τίς ο αψάμενός μου;». «Ο Πέτρος όπως ήταν τολμηρός, κάνοντάς του παρατήρηση λόγω της ερώτησης, λέει· Τόσοι σε συμπνίγουν και λες· Ποιος με άγγιξε; Δεν καταλαβαίνει όμως τι ρωτούσε ο Κύριος. Διότι ο μεν Ιησούς ρωτούσε: Ποιος με άγγιξε με πίστη και όχι έτσι απλά. Διότι όπως ακριβώς έχει κάποιος αυτιά για να ακούει, ενώ άλλος έχει αυτιά και δεν ακούει, έτσι, άλλος μεν αγγίζει με πίστη, ενώ άλλος πλησιάζει μεν, αλλά η καρδιά του απέχει πάρα πολύ» (Θφ).

Λουκ 8.46 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἦψατό μού τις⁽¹⁾, ἐγὼ γὰρ ἔγνωνα δύναμιν⁽²⁾ ἐξεληθούσαν ἀπ' ἐμοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: *Ο Ιησούς όμως είπε: Κάποιος με άγγιξε. Διότι εγώ κατάλαβα ότι βγήκε από πάνω μου δύναμη θαυματουργική.*

(1) «Επειδή δεν ομολόγησε ακόμα η γυναίκα, διότι φοβόταν οπωσδήποτε, αυτός επιμένει λέγοντας· Κάποιος με άγγιξε, έτσι ώστε βλέποντας αυτή την αντίδρασή του, από μόνη της να ομολογήσει το γεγονός και να διακηρύξει η ίδια το θαύμα» (Ζ).

(2) «Δύναμη θεραπευτική δηλαδή, την οποία προσέλκυσε η πίστη της γυναίκας» (Ζ). Έγνων=αισθάνθηκα στο πνεύμα μου (δ), «δύναμη που βγήκε από μένα, εύλογα. Διότι οι μεν προφήτες δεν είχαν δυνάμεις να βγαίνουν από αυτούς· διότι θαυματουργούσαν με τη χάρη του Θεού. Ο Ιησούς όμως που ήταν πηγή κάθε αγαθού και κάθε δύναμης, έχει και δυνάμεις που βγαίνουν από αυτόν» (Θφ). Δεν λέει αυτά ο Κύριος παραπονούμενος, λες και με την δύναμη που βγήκε από αυτόν να εξασθένησε ή να αδικήθηκε, αλλά μιλά με ικανοποίηση και ευαρέσκεια. Ήταν χαρά του το να βγαίνει δύναμη από αυτόν που ευεργετούσε όσους την έπαιρναν. Και δεν του στερούσε τίποτα αυτό, διότι ήταν πηγή δύναμης που υπερπλεόναζε και ξεχειλίζει, και ουδέποτε εξαντλούνταν ή ελαττωνόταν. Ήταν ευπρόσδεκτοι αυτοί που τον πλησίαζαν και έπαιρναν από αυτόν, όπως και αυτοί που πλησιάζουν στο φως και την θερμότητα του ήλιου, δεν αποκρούονται από αυτόν.

(3) «Απαντά με πιο γήινο τρόπο, προσαρμοζόμενος στην αντίληψη των ακροατών» (Κ). Υπάρχει και η γραφή εξεληλυθυίαν. Ο Κύριος σε πολλές περιπτώσεις, αφού ζητούσε πίστη εκ μέρους των προσώπων, τα οποία ζητούσαν την βοήθειά του, είτε άγγιζε με τα χέρια του αυτά, είτε έλεγε κάποια λόγια σε αυτά είτε άλειφε τα μάτια με πηλό ή με σάλιο είτε έκανε κάποια άλλη χειρονομία, πριν ακολουθήσει η θεραπεία. Οι δύο ενέργειες συνδυάζονταν, η εξωτερική με την εσωτερική. Δεν είναι λοιπόν δεισιδαιμονία να κάνει κάποιος χρήση και εξωτερικών σημαδιών και μέσων, ώστε μέσω αυτών να τύχει της αόρατης χάρης, η οποία θα τον θεραπεύσει από κάποια ασθένεια σωματική ή ψυχική. Με εξωτερικά σημεία και υλικά μέσα πολλές από τις δωρεές και χάριτες διαβιβάζονται στην εκκλησία στις ψυχές μας. Αγάπα τον Χριστό και δείχνε την αγάπη σου με την τήρηση των παραγγελμάτων του, μεταξύ των οποίων είναι και η μετάδοση της χάρης με ορατά σημάδια. Αλλά και εάν χρησιμοποιείς τα μέσα της χάρης, τα οποία αυτός όρισε, εφόσον τη χρήση αυτή των εξωτερικών μέσων και σημαδιών της χάρης δεν την συνδυάζεις με την πίστη και την αγάπη, διατρέχεις τον κίνδυνο όχι μόνο να μην αποκομίσεις ωφέλεια, αλλά και να σου αποβούν αυτά σε καταδίκη.

Λουκ 8.47 ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν⁽¹⁾ τρέμουσα⁽²⁾ ἦλθεν καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ⁽³⁾ ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ⁽⁴⁾ καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν η γυναίκα είδε ότι δεν μπόρεσε να κρυφτεί και δεν ξέφυγε από τον Ιησού αυτό που έκανε, ήλθε τρέμοντας από το φόβο της, κι αφού έπεσε γονατιστή μπροστά του, του διηγήθηκε μπροστά σ' όλο το πλήθος του λαού για ποια αιτία τον άγγιξε και πως θεραπεύθηκε αμέσως.

(1) Θα επιθυμούσε να διαφύγει την προσοχή του Ιησού (b).

(2) «Έτρεμε και λόγω της δύναμής του, αλλά και λόγω του νόμου, διότι, ενώ ήταν ακάθαρτη, άγγιξε τον καθαρό» (Z).

(3) «Η σύνταξη των λόγων γίνεται με υπερβατό σχήμα, οπότε έπρεπε να είναι: Αφού έπεσε στα πόδια του, ανήγγειλε σε αυτόν μπροστά σε όλο τον λαό, για ποιο λόγο άγγιξε αυτόν» (Z).

(4) Η πίστη απομακρύνει κάθε άκαιρη ντροπή (b). «Προηγουμένως μεν, δεν τολμούσε λόγω ευλάβειας, να τον συναντήσει κατά πρόσωπο και να ζητήσει θεραπεία, όταν όμως την αναζητά ο Χριστός, τον συναντάει όπως έπρεπε και έχει φόβο και ευλάβεια και προσφέρει τον σεβασμό που άρμοζε· και την ομολογία της θεραπείας την κάνει φανερή σε όλους, όχι σε αυτόν που ξέρει τα πάντα, αλλά σε αυτούς που αγνοούν, αφού κατάλαβε με τις αισθήσεις της ότι θεραπεύτηκε» (Ω).

Λουκ 8.48 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θάρσει⁽¹⁾, θυγάτερ⁽²⁾, ἡ πίστις⁽³⁾ σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς της είπε: Έχε θάρρος, κόρη μου, η πεποίθηση που είχες ότι θα έβρισκες την υγεία σου αν με άγγιζες, αυτή η πίστη σου σ' έχει θεραπεύσει. Πήγαινε στο καλό, ειρηνική και ελεύθερη από κάθε ανησυχία που δοκίμαζες πιο πριν εξαιτίας της ασθενείας σου.

(1) «Ηρεμεί τον τρόπο της ψυχής με το να πει: Έχε θάρρος, κόρη μου» (Θφ). «Μη φοβάσαι, ούτε εμένα, ούτε τον νόμο. Διότι άγγιζες από πίστη και όχι από περιφρόνηση» (Z).

(2) «Την αποκάλεσε κόρη... και με αυτήν την ονομασία διώχνει εντελώς τον φόβο της και της δείχνει οικειότητα» (Z).

(3) «Απέδωσε το παν στην πίστη της, ώστε και άλλοι να ελκυστούν στην πίστη» (Ζ).

(4) Πήγαινε ήσυχη, απαλλαγμένη από κάθε φροντίδα και μέριμνα, την οποία η ασθένεια φέρνει στον άνθρωπο (δ). Το όνομα Βερνίκη ή Βερονίκη, που αποδίδεται στη γυναίκα αυτή, εμφανίζεται για πρώτη φορά στις Πράξεις Πιλάτου και στο Ευαγγέλιο του Νικοδήμου. Σύμφωνα με τον Ευσέβιο «έλεγαν ότι η αιμορροούσα γυναίκα καταγόταν από την Πανεάδα και δείχνεται το σπίτι της στην πόλη και παραμένουν θαυμαστά μνημεία της ευεργεσίας του Σωτήρα προς αυτήν. Πράγματι, κοντά στην πύλη του σπιτιού της, σε υψηλό βάθρο στέκεται χάλκινο άγαλμα γυναίκας το οποίο μοιάζει με κάποια που ικετεύει με το γόνατο σκυμμένο και τα χέρια απλωμένα προς τα εμπρός. Απέναντι από αυτό βρίσκεται άλλη μορφή από το ίδιο υλικό, όρθιου άνδρα αυτή, ντυμένου με πανωφόρι και ο οποίος απλώνει το χέρι προς τη γυναίκα, κοντά στα πόδια του οποίου πάνω στη στήλη φυτρώνει παράξενο είδος χορταριού, το οποίο ανεβαίνει μέχρι το κράσπεδο του χάλκινου πανωφοριού· αυτό θεωρείται ότι είναι φάρμακο θεραπευτικό ποικίλων νοσημάτων. Αυτός ο ανδριάντας έλεγαν ότι είχε εικόνα του Ιησού, τον οποίο ο Μαξιμίνος τον χρησιμοποίησε για τη δική του ασέβεια» (Δες και Εκκλ. Ιστ. 7,18). Ο Σωζόμενος (Εκκλ. Ιστ, 5,21) λέει ότι ο Ιουλιανός απομάκρυνε το άγαλμα του Χριστού και αντί για αυτό έστησε το δικό του, που συντρίφτηκε από κεραυνό. Ο Μαλάλας (Χρονογρ.Χ,306-308) παρουσιάζει την αίτηση, με την οποία η γυναίκα ζήτησε από τον Ηρώδη Αντίπα την άδεια της ανέγερσης του μνημείου (ρ).

Λουκ 8.49 "Ετι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου⁽¹⁾ λέγων αὐτῷ ὅτι τέθνηκεν⁽²⁾ ἡ θυγάτηρ σου, μη σκύλλε⁽³⁾ τὸν διδάσκαλον.

Μετάφραση: *Κι ενώ μιλούσε ακόμη ο Ιησούς, ήλθε κάποιος από το σπίτι του αρχισυναγώγου και του είπε: Πέθανε η κόρη σου· μην κουράζεις άλλο και μην ενοχλείς πια τον διδάσκαλο.*

(1) Κάποιο μέλος της οικογένειας του αρχισυναγώγου (ρ).

(2) Μπαίνει μπροστά με έμφαση.

(3) «Δηλαδή μην τον βάζεις σε κόπο» (Θφ), μην τον ενοχλείς, μην τον πειράζεις (δ).

Λουκ 8.50 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων, Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε⁽¹⁾, καὶ σωθήσεται.

Μετάφραση: Ο Ιησούς όμως, μόλις άκουσε την είδηση αυτή, του είπε: Μη φοβάσαι, μόνο συνέχισε να πιστεύεις, και θα σωθεί η κόρη σου απ' το θάνατο.

(1) Υπάρχει και η γραφή Πίστευσον=στην εμφάνιση της νέας αυτής δυσκολίας, ας υπερισχύσει η πίστη σου (p). Να καταβάλεις την έσχατη προσπάθεια εναντίον του εμποδίου που εμφανίστηκε. Η γραφή «πίστευε» σημαίνει εμμονή στην πίστη (g). «Απαιτεί αυτό ο Σωτήρας, όχι επειδή χρειαζόταν τη βοήθεια άλλων' διότι αυτός είναι κύριος και χορηγός και της πίστης' αλλά για να μην φανεί ότι χαρίζεται σε πρόσωπα, αλλά ότι δείχνει την ευαρέσκειά του σε αυτούς που πιστεύουν και για να μην δεχτούν χωρίς πίστη τις ευεργεσίες και λόγω της απιστίας τις χάσουν. Διότι θέλει, όταν χαρίζει κάτι, να παραμένει η χάρη και όταν θεραπεύει να είναι μόνιμη η θεραπεία... Και όπως ακριβώς ένας γιατρός μπαίνοντας στους ασθενείς θα ρωτούσε πρώτα, αν θέλουν να θεραπευτούν, έτσι ώστε, ενώ αυτός φροντίζει και εκείνοι δεν θέλουν, να μην γίνει ανώφελη η θεραπεία, αφού θα εναντιώνονται οι άρρωστοι στην τέχνη του ιατρού' έτσι και ο Κύριος... χάριζε τη δωρεά σε αυτούς που πίστευαν, έτσι ώστε με την πίστη να μπορέσουν να κρατήσουν και τη χάρη' διότι γνώρισμα της προαίρεσης της ψυχής είναι η πίστη» (Α).

Λουκ 8.51 ἔλθων δὲ εἰς τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα⁽¹⁾ εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον⁽²⁾ καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

Μετάφραση: Κατόπιν, όταν έφθασε στο σπίτι του Ιαείρου, δεν άφησε να μπει κανείς άλλος στο δωμάτιο της νεκρής παρά μόνο ο Πέτρος, ο Ιωάννης, ο Ιάκωβος και ο πατέρας του κοριτσιού και η μητέρα.

(1) Ο Ιησούς απαγόρευσε να τον ακολουθήσουν στο δωμάτιο της νεκρής οι άνθρωποι, που βρίσκονταν στον προθάλαμο, οι συγγενείς, οι υπηρέτες, όσοι έπαιζαν τον αυλό, όσοι τραγουδούσαν τα μοιρολόγια κλπ., οι οποίοι ήταν περίεργοι να δουν τι θα γινόταν (g).

(2) Διάλεξε τους τρεις, οι οποίοι ήταν αρκετοί ως μάρτυρες του θαύματος, για να μαρτυρήσουν για αυτό και στους υπόλοιπους μαθητές, των οποίων θα ενισχυόταν η πίστη. Επιπλέον πιθανώς αυτοί ήταν περισσότερο από τους άλλους προετοιμασμένοι, για να ωφεληθούν από το θαύμα (p).

Λουκ 8.52 ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο⁽¹⁾ αὐτήν. ὁ δὲ εἶπεν, Μὴ κλαίετε, οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει⁽²⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ όλοι έκλαιγαν και χτυπούσαν τα στήθη τους και τα κεφάλια τους για τη νεκρή. Ο Ιησούς όμως τους είπε: Μην κλαίτε· δεν πέθανε, αλλά κοιμάται.

(1) Θρηνούσαν με χτυπήματα στο κεφάλι και το στήθος, κραυγές και θρήνους (δ).

(2) «Ονομάζει τον θάνατο ύπνο, διότι επρόκειτο να αναστήσει την πεθαμένη σαν ακριβώς από ύπνο» (Θφ). «Απέδειξε πως είναι αλήθεια το ότι κοιμάται, με το να κάνει το θαύμα· το οποίο [το ότι κοιμάται] χωρίς την ανάσταση δεν θα ήταν αλήθεια» (Σχ.). Όμως ο λόγος αυτός εφαρμόζεται και σε όλους όσους πεθαίνουν με σχέση με τον Κύριο. Δεν πρέπει λοιπόν να θλιβόμαστε για το θάνατό τους, όπως θλίζονται οι υπόλοιποι που δεν έχουν ελπίδα, διότι ο θάνατος και για αυτούς είναι ύπνος, όχι μόνο διότι αναπαύει αυτούς από τους κόπους και τις δοκιμασίες της παρούσας ζωής, αλλά και διότι πρόκειται να επακολουθήσει σε αυτόν η ένδοξη ανάσταση, κατά την οποία αναστημένοι θα περπατούν μέσα στη δόξα των ημερών της αιωνιότητας.

Λουκ 8.53 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες⁽¹⁾ ὅτι ἀπέθανεν.

Μετάφραση: Και εκείνοι τον περιγελούσαν, διότι ήταν βέβαιοι ότι το κοριτσάκι είχε πεθάνει.

(1) Ο Λουκάς μόνος από τους συνοπτικούς προσθέτει και το λόγο, για τον οποίο γελούσαν εις βάρος του. Διότι, λέει, γνώριζαν ότι πέθανε. Όλα δηλαδή τα εξωτερικά σημάδια του θανάτου εκδηλώθηκαν και όλοι είχαν βεβαιωθεί ότι είχε πεθάνει (δ). «Τόσο πολύ πέθανε, ώστε και τον κορόιδευαν επειδή έλεγε ότι δεν πέθανε» (Θφ). Ο παρηγορητικός αυτός λόγος του Κυρίου προκάλεσε τη χλεύη αυτών που έκλαιγαν. Τα μαργαριτάρια δηλαδή μπήκαν μπροστά στους χοίρους. Αγνοούσαν τις Γραφές, στις οποίες ο θάνατος ονομάζεται ύπνος και θεώρησαν ως πρωτάκουστη και παράλογη την έκφραση αυτή του Σωτήρα. Όμως και από το χλευασμό που προκλήθηκε, προήλθε κάτι καλό. Επιβεβαιώθηκε δηλαδή η αλήθεια του θαύματος. Διότι από όλους μαρτυρήθηκε ότι η κόρη του Ιαείρου ήταν πράγματι νεκρή.

Λουκ 8.54 αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας καὶ⁽¹⁾ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς⁽²⁾ ἐφώνησεν λέγων, ἡ παῖς, εγείρου.

Μετάφραση: Αυτός όμως, αφού τους έβγαλε όλους έξω, έπιασε το χέρι της και της φώναξε δυνατά: Κόρη, σήκω επάνω.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «αυτός δε εκβαλὼν ἔξω πάντας και».

(2) Και οι 3 συνοπτικοί αναφέρουν ότι την κράτησε, παρόλο που το άγγιγμα νεκρού σώματος έκανε αυτόν που άγγιζε τελετουργικά ακάθαρτο. Παρόμοια άγγιξε και τον λεπρό (ε 13)(ρ)

Λουκ 8.55 καὶ ἐπέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς⁽¹⁾, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα, καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε η ψυχή της επέστρεψε στο σώμα και αναστήθηκε αμέσως. Και ο Ιησούς διέταξε να της δώσουν φαγητό να φάει, για να πάρει δυνάμεις μετά από την εξάντληση που της είχε φέρει η χρόνια και θανατηφόρα ασθένειά της.

(1) «Δεν έφερε μέσα στο σώμα άλλη ψυχή, αλλά εκείνην που πέταξε μακριά από το σώμα, αυτήν την έκανε να επιστρέψει σε αυτό» (Θφ). Αυτό το «επέστρεψε» ανατρέπει από τη ρίζα τους, τις παρερμηνείες των ορθολογιστών. Διότι η επιστροφή του πνεύματος στο σώμα, αναγκαστικά προϋποθέτει τον χωρισμό και την έξοδο από αυτό, το οποίο είναι ο πλήρης και τέλειος θάνατος. Δεν επρόκειτο λοιπόν για νεκροφάνεια, κατά την οποία δεν επέρχεται διάλυση των δεσμών του πνεύματος και του σώματος και έξοδος του πρώτου (δ). Ως προς την τελευταία αυτή εκδοχή θα μπορούσε να προστεθεί και η παρατήρηση, ότι ο Ιησούς δεν είχε εξετάσει το σφυγμό της νεκρής, όταν είπε το «δεν πέθανε, αλλά κοιμάται». Είπε τα λόγια αυτά πριν ακόμη μπει καν στο δωμάτιο, όπου βρισκόταν αυτή. Ας διαλέξουν λοιπόν οι ορθολογιστές ανάμεσα στο θαύμα της δύναμης και στο θαύμα της γνώσης (g). Αποδεικνύεται από εδώ, ότι η ψυχή είναι κάτι αυθυπόστατο, που υφίσταται και ενεργεί και όταν είναι χωρισμένη από το σώμα. Δεν είναι αυτή μία κράση του σώματος ή κάτι που πεθαίνει μαζί του, αλλά ουσία που μπορεί να κληθεί πίσω από τον κύριο της ζωής και του θανάτου και να ζωοποιήσει πάλι το νεκρωμένο σώμα.

(2) Η φροντίδα αυτή του Ιησού που εκδηλώθηκε με την παραγγελία, μετά από τη μακρά εξάντληση από την ασθένεια, να δοθεί τροφή στην αναστημένη, επόμενο ήταν να προκαλέσει ειδικότερα το ενδιαφέρον του Λουκά. Στον ενθουσιασμό της χαράς τους, οι γονείς και οι συγγενείς ήταν δυνατόν να λησμονήσουν αυτό. Μετά την ανάσταση η φύση ξανάπιασε τη συνηθισμένη της λειτουργία (ρ).

Λουκ 8.56 καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Οι γονεῖς της ἔμειναν εκστατικοί και κυριεύτηκαν ἀπὸ βαθύ και μεγάλο θαυμασμό. Ο Ιησούς ὅμως τους ἔδωσε την εντολή να μην πουν σε κανέναν αυτό που ἐγινε, για να μην ἐρεθίζεται ο φθόνος των ἐχθρῶν του.*

(1) «Διότι δεν ἤθελε, πριν τον κατάλληλο καιρό, να ἀποκαλυφθεῖ στους πολλούς, για αὐτό και ἐκρυβε τα περισσότερα ἀπὸ τα ἔργα του ἴσως λόγω του φθόνου των Ιουδαίων» (Θφ). Δες και Λουκ. ε 14.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ' (9)

Στίχ.1-6. Η εξουσία και η αποστολή των δώδεκα.

Λουκ 9.1 ⁽¹⁾ Συγκαλεσάμενος ⁽²⁾ δὲ τοὺς δώδεκα μαθητάς αὐτοῦ ἔδωκεν ⁽³⁾ αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ⁽⁴⁾ ἐπὶ πάντα ⁽⁵⁾ τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν ⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Αφού ο Ιησούς κάλεσε όλους μαζί τους δώδεκα μαθητές του, τους έδωσε θαυματουργική δύναμη και εξουσία πάνω σε όλα τα δαιμόνια, καθώς και το χάρισμα να θεραπεύουν ασθένειες.

(1) Δες Ματθ. ι 1-15 και Μάρκ. στ 7 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Και οι 3 συνοπτικοί αναφέρουν την εδώ ειδική πρόσκληση του Ιησού. Ο Ματθαίος όμως και ο Μάρκος χρησιμοποιούν το συνηθισμένο ρήμα προσκαλώ, αντί για το οποίο ο Λουκάς μεταχειρίζεται το συγκαλούμαι που χρησιμοποιεί συνηθέστερα στο ευαγγέλιό του. Δες Λουκ. θ 1, ιε 6, 9, κγ 13 (ρ). Σημαίνει το ρήμα εδώ ειδική και επίσημη συνέλευση (g).

(3) «Δες πάλι τον Λόγο του Θεού που έγινε άνθρωπος, να ξεπερνά το μέτρο της ανθρώπινης φύσης και να διαπρέπει στο αξίωμα της θεότητας· διότι ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα το να δίνει σε όποιους θέλει την εξουσία εναντίον των ακάθαρτων πνευμάτων, και βεβαίως μόνο στο Θεό ανήκει το να μπορεί να ελευθερώνει από ασθένειες, όσους έπεσαν σε αυτές» (Κ). «Από εδώ φαίνεται η υπεροχή της θεότητας του Ιησού. Διότι δεν θαυματουργούσε μόνο ο ίδιος, αλλά έδινε αυτό και στους μαθητές του» (Θφ).

(4) Δύναμη=ισχύ να βγάζουν τα δαιμόνια και εξουσία στο να χρησιμοποιούν αυτήν την ισχύ, αντίθετα με τους Ιουδαίους εξορκιστές, οι οποίοι μη έχοντας ούτε τη δύναμη, ούτε την εξουσία, κατέφευγαν σε κοπιαστικές προσπάθειες για εκδίωξη των δαιμονίων, οι οποίες συνήθως κατέληγαν σε αποτυχία (ρ).

(5) Σε κάθε είδος, το οποίο θα συναντούσαν (b). Ο Χριστός είχε έλθει για να ανατρέψει και να ερειπώσει το βασίλειο του σκότους, για αυτό και έδωσε στους μαθητές του δύναμη και εξουσία πάνω σε όλα τα δαιμόνια.

(6) Το θεραπεύειν μπορεί να εξαρτάται συντακτικά και από το «δύναμιν και εξουσίαν», καλύτερα όμως να συνδέσουμε αυτό με το έδωκε (g). «Ο Κύριος όπλιζε τους μαθητές του με θεϊκές δυνάμεις, ώστε πρώτα να γκρεμίζουν τα δαιμονικά στίφη και τις εχθρικές και πολέμιες στους ανθρώπους παρατάξεις· έπειτα να θεραπεύουν

τους πονεμένους από ασθένειες και κάθε είδους πάθη· και παρέχει σε όλους τους ανθρώπους τη δυνατότητα να βλέπουν γνωρίσματα της κηρυττόμενης βασιλείας. Διότι έπρεπε, επειδή κήρυτταν παράδοξο κήρυγμα, έπρεπε να παρέχουν στους μαθητές φανερά σημάδια παράδοξων και νέων αγαθών» (Ε).

Λουκ 9.2 καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν⁽¹⁾ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ⁽²⁾ καὶ ἰᾶσθαι⁽³⁾ τοὺς ασθενοῦντας,

Μετάφραση: Και τους έστειλε να κηρύττουν το κήρυγμα για τη βασιλεία του Θεού και να θεραπεύουν τους αρρώστους, επιβεβαιώνοντας με τις θαυματουργικές θεραπείες την αλήθεια και την αξιοπιστία του κηρύγματός τους.

(1) «Αφού τους έδωσε εξουσία εναντίον των πονηρών πνευμάτων, δεν τους περιόρισε μέχρις αυτό, αλλά διέταξε να κηρύττουν και το ευαγγέλιο» (Θφ). Βλέπει κάποιος εδώ την μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε από τον Κύριο για διάδοση του ευαγγελίου. Περιόδευσε, πρώτον, αυτοπροσώπως, κηρύττοντας και θεραπεύοντας και όταν διδάχτηκαν κοντά του οι 12, έστειλε και αυτούς σε ιεραποστολική περιοδεία.

(2) «Άραγε πριν από αυτά, όταν έστειλε τους δώδεκα να κηρύττουν, τους εμπόδισε να ομολογούν ότι αυτός είναι ο Χριστός; Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι, θέλησε αυτοί που θα άκουγαν το όνομα του Χριστού από τους Αποστόλους, να κατηχηθούν πρώτα με έναν λιγότερο σαφή τρόπο... και προστάζει να σιγήσουν τα σχετικά με αυτόν, φυλάγοντας την τελειότερη σχετικά με αυτόν διδασκαλία για πιο κατάλληλο καιρό, όταν θα μπορούσαν, σε αυτούς που θα τον είχαν δει σταυρωμένο, να δώσουν μαρτυρία για την από τους νεκρούς ανάστασή του, οι μαθητές που θα τον είχαν δει αναστημένο» (Ω). Τους έστειλε να διδάξουν το λαό για την πνευματική φύση και τις πνευματικές τάσεις και σκοπούς της βασιλείας του Θεού και με την διδασκαλία τους αυτή, να διεγείρουν το ενδιαφέρον του για αυτήν και να τον προτρέψουν να ετοιμαστεί για υποδοχή της.

(3) Τα δύο ρήματα κηρύττω και ιώμαι περιλαμβάνουν την διακονία των ψυχών και των σωμάτων (ρ). Έτσι οι Απόστολοι «με τα έμπρακτα θαύματα που επιτελούσαν, έδιναν στο κήρυγμα αξιοπιστία ξεκάθαρη... και παρέδιδε σε αυτούς τα παράδοξα θαύματα, σαν αγκίστρια σωτήρια των ψυχών, έτσι ώστε με αυτά να ψαρεύουν και να τραβούν από το βυθό της κακίας το θνητό γένος, φυγαδεύοντας πονηρά πνεύματα και θεραπεύοντας κάθε ασθένεια και αδιαθεσία με το δικό του πρόσταγμα» (Ε).

Λουκ 9.3 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν⁽¹⁾, μήτε ράβδους⁽²⁾ μήτε πήραν μήτε ἄρτον⁽³⁾ μήτε ἀργύριον⁽⁴⁾, μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας⁽⁵⁾ ἔχειν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Τους εἶπε ἀκόμη: Μην παίρνετε τίποτε μαζί σας στο δρόμο που θα πηγαίνετε· οὔτε ραβδιά, οὔτε ταξιδιωτικὸ σακίδιο, οὔτε ψωμί, οὔτε χρήματα, οὔτε να ἔχετε και να φοράτε μαζί δύο εσωτερικὰ ρούχα, ὅπως συνηθίζουν να κάνουν οι ταξιδιώτες.*

(1) «Με αὐτὸν τον τρόπο, τοὺς διατάζει να εἶναι σαν εὐζωνοὶ και θέλει να απαλλαχτοῦν ἀπὸ κάθε κοσμικὴ μέριμνα, ὥστε να μην ενδιαφέρονται οὔτε και για αὐτὴν την ἀναγκαίᾳ και ἀπαραίτητη τροφῇ. Διότι, λέει, ὅτι θα ἀποτελεῖ στολίδι και κατὰ κάποιον τρόπο στεφάνι σε αὐτούς, το να μην κατέχουν τίποτα... σχεδὸν λέγοντας ἐκεῖνο το ρητὸ στους ψαλμούς. Ρίξε στον Κύριο τὴ φροντίδα σου και αὐτὸς θα σε διαθρέψει» (Κ). «Διότι ταιριάζει να κάνουν ἓνα ξεπλήρωμα και μία ἀνταλλαγὴ, ἀφοῦ, δεχόμενοι, ἀπὸ τὴ μία, ἀπὸ το Θεὸ τις σωτήριες και ευεργετικὲς για τοὺς ἀνθρώπους δυνάμεις, να ἀνταποδώσουν, ἀπὸ τὴν ἄλλη, σε αὐτὸν υπακοή στις ἐντολές του, προθυμία και προαίρεση ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν συμπάθεια στα βιοτικά. Ἀλλὰ και ἀπὸ τὴ στιγμή που υποδέχονται στις ψυχές τοὺς πλοῦτο ουράνιο... θεωροῦσε ὅτι ἔπρεπε να περιφρονήσουν τὰ γήινα» (Ε). Δεν ἐπιτρέπει σε αὐτούς να φροντίζουν ἰδιαίτερα να προκαλοῦν τὴν ἐκτίμηση του λαοῦ με τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση. Δεν πρέπει να ἔχουν κάποια ἰδιαίτερη ἐνδυμασία οὔτε κάποια ἄλλη μεταβολὴ στο ντύσιμό τους. Ὅτι εἶχαν ὅταν ἀκολούθησαν αὐτὸν και ὅπως ἦταν τώρα, ἔτσι και να πηγαίνουν στην περιοδεία τους.

(2) Υπάρχει και ἡ γραφὴ μήτε ράβδον. Ο Μάρκος λέει «παρὰ μόνο ράβδο». Ἡ ἔννοια παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ ἴδια και καμία διαφωνία δεν ὑπάρχει μεταξύ των ευαγγελιστῶν. Στὴν οὐσία και τὰ δύο παραγγέλματα μποροῦν να μεταφραστοῦν ὡς ἐξῆς: Μην κάνετε ἐιδικές προπαρασκευές για τὴν περιοδεία σας. Πηγαίνετε ὅπως εἴστε (ρ). Και ἐδὼ αὐτὸ πρέπει να ἔχει κάποιος υπ' ὄψιν, ὅτι συχνά στα ευαγγέλια τὰ λόγια του Κυρίου πρέπει να ἐρμηνεύονται ὄχι μόνο κατὰ το γράμμα, ἀλλὰ και κατὰ τὴν ἔννοια και το πνεῦμα, το ὁποῖο μας διέσωσε ἡ ἀποστολικὴ παράδοση, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔλκουν τὴν ἀρχὴ τους και τὰ γραπτὰ ευαγγέλια (Knabenbauer).

(3) Οὔτε ψωμί, διότι ἔπρεπε να ἐξαρτοῦν τοὺς εαυτοὺς τους ἐξ' ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν Πρόνοια του Θεοῦ και να περιοδεύουν με τὴν πεποίθηση, ὅτι, παρόλο που δεν κουβαλοῦσαν μαζί τους τίποτα, τίποτα δεν θα στερούνταν.

(4) «Διότι ἀντιλαμβανόταν καλὰ, ὅτι ἴσως αὐτοὶ που θα θεραπευτοῦν ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ τις ἀσθένειες και θα ἀπαλλαχτοῦν ἀπὸ τὰ ἀνίατα πάθη, θα θελήσουν να τοὺς

παραχωρήσουν και όλα τα υπάρχοντά τους. Για αυτό, προλαβαίνοντας αυτά, ξεκαθάρισε να μην καπηλεύονται την χάρη και συμβουλεύει να μην πουλούν τα δώρα του Θεού... αλλά τους θέλει να είναι αφιλοχρήματοι και να μην φροντίζουν για τα βιοτικά» (Ε).

(5) Ο Λουκάς δεν διατυπώνει την απαγόρευση όπως ο Μάρκος «να μην ντυθείτε δύο χιτώνες», δηλαδή να μην φορούν συγχρόνως δύο χιτώνες (L). Πράγματι ήταν συνηθισμένο στους ταξιδιώτες να έχουν 2 χιτώνες (Ιωσήπου Αρχ. XVII 5,7), από τους οποίους ο μεν εσωτερικός ονομαζόταν στα εβραϊκά κετονέθ, (είδος πουκάμισου), ενώ ο εξωτερικός μακρύτερος από τον άλλο, ονομαζόταν στα εβραϊκά μάιλ. Εφόσον λοιπόν απαγόρευσε σε αυτούς ο Κύριος να έχουν σάκκο, μόνο ο δεύτερος χιτώνας θα έπρεπε να φοριέται (ρ). Αυτό εξηγεί την εκ πρώτης όψεως παράδοξη διατύπωση του Μάρκου («Μην ντυθείτε δύο χιτώνες») (g).

(6) Το απαρέμφατο «έχειν» μπορεί να εξαρτηθεί από το «είπε», ή μπορούμε να το πάρουμε εδώ, όπως αυτό συμβαίνει συχνά, με έννοια προστακτικής (g). «Για να ζουν ζωή ενός μόνο είδους και ενός τρόπου, αποβλέποντας μόνο στο ότι πρέπει να μισούν τους ανθρώπους, διέταξε να μην φροντίζουν καθόλου ή για ρούχα ή για τροφή» (Κ). «Αλλά καθιστώντας τους στρατιώτες της βασιλείας του Θεού, τους ετοίμαζε σαν ευζώνους για τον πόλεμο με τους εχθρούς» (Ε).

Λουκ 9.4 καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθῃτε, ἐκεῖ μένετε⁽¹⁾ καὶ ἐκεῖθεν⁽²⁾ ἐξέρχεσθε.

Μετάφραση: Και σ' όποιο σπίτι μπειτε για να σας φιλοξενήσουν, εκεί να μένετε για όλο το διάστημα της παραμονής σας στην πόλη εκείνη. Κι απ' αυτό το σπίτι να βγαίνετε όταν είναι να φύγετε οριστικά απ' την πόλη ή το χωριό αυτό.

(1) «Τους διέταξε να μένουν σε ένα σπίτι και να μη βγαίνουν από αυτό, ώστε ούτε αυτόν που τους υποδέχεται να λυπούν, ούτε οι ίδιοι να θεωρηθούν ότι είναι λαίμαργοι και θέλουν ευκολίες. Διότι έπρεπε ούτε αυτοί που τους δέχτηκαν μία φορά να αποστερηθούν από τη δωρεά, ούτε όμως και οι ίδιοι οι άγιοι Απόστολοι να εμποδίσουν κάπως το ζήλο και την προθυμία για το θείο κήρυγμα, με το να προσκαλούνται από πολλούς, όχι για να μάθουν κάτι από τα αναγκαία, αλλά για να τους παραθέσουν τραπέζι πλούσιο και πέρα από την ανάγκη» (Κ), «και δώσουν έτσι την εντύπωση ότι είναι κάποιοι άστατοι και ευμετάβλητοι» (Θφ) και να μην παρέχεται σε κάποιον η υπόνοια, ότι αυτοί που τους φιλοξενούσαν τους ένιωσαν ως βάρος και επιπλέον και οι άνθρωποι να γνωρίζουν, πού θα μπορούσαν να ζητήσουν αυτούς σε περίπτωση, κατά την οποία θα ήθελαν και ιδιαιτέρως να επικοινωνήσουν με αυτούς

(Henry). Αυτό είναι το σπέρμα, από το οποίο προήλθαν οι κατ' οίκον εκκλησίες που συναντούμε κατά την αποστολική εποχή (Ρωμ. ιστ 5, Α' Κορ. ιστ 19, Κολ. δ 15, Φιλημ. 2) (ρ).

(2) Από το σπίτι δηλαδή· δεν πρόκειται όμως για τις καθημερινές εξόδους από αυτό κατά τη διάρκεια της παραμονής στην πόλη ή το χωριό, αλλά για τη στιγμή της αναχώρησης για άλλο μέρος (L). Η έξοδός σας από το σπίτι και από την πόλη ή το χωριό, ας γίνεται κατά τον ίδιο χρόνο (b). Παραγγελία μεγάλης σημασίας, διότι με το που έφταναν σε ένα μέρος, επειδή ακόμη δεν είχαν ενεργήσει σε αυτό κανένα θαύμα, ήταν ελάχιστα πιθανό, ότι άγνωστοι καθώς ήταν, θα γίνονταν δεκτοί σε φιλοξενία από τους πλουσιότερους του τόπου. Η προσοχή των πλουσίων θα τραβιόταν προς αυτούς μετά την θαυματουργική τους δράση. Δεν επιτρεπόταν λοιπόν να αφήσουν τότε την ταπεινή διαμονή τους, για να δεχτούν την πρόσκληση κάποιου πλουσίου, περιφρονώντας τον φτωχότερο, ο οποίος ευθύς εξ' αρχής πρόθυμα τους υποδέχτηκε (ο).

Λουκ 9.5 καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται⁽¹⁾ ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε⁽²⁾ εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς⁽³⁾.

Μετάφραση: Και για όσους τυχόν δεν σας δεχθούν, όταν θα φεύγετε από την πόλη εκείνη, τινάζετε καλά απ' τα πόδια σας ακόμη και τη σκόνη που τυχόν σας κόλλησε απ' το χώμα της· για να υποδηλώσετε έτσι ότι δεν πήρατε τίποτε μαζί σας απ' αυτήν, ούτε έχετε καμία σχέση μαζί της· και για να είναι αυτό μια ένδειξη διαμαρτυρίας και ένας έλεγχος εναντίον τους την ημέρα της κρίσεως.

(1) Υπάρχει και η γραφή δέχωνται, όπου ο ενεστώτας δηλώνει το ταυτόχρονο και αυτό που γίνεται διαρκώς και κατ' επανάληψιν. Ο αόριστος δηλώνει αυτό που γίνεται κάποιες φορές και το τετελεσμένο (δ).

(2) «Πρέπει δηλαδή, από αυτούς που δεν τους δέχτηκαν ούτε ανέχτηκαν τα ιερά κηρύγματα, να μην θελήσουν να πάρουν το παραμικρό» (Κ). Στο Πράξ. ιγ 51 βρίσκουμε τους Βαρνάβα και Παύλο να τελούν την συμβολική αυτή πράξη του τινάγματος της σκόνης. Σήμαινε αυτή ότι από τώρα και στο εξής δεν είχαν ούτε την παραμικρή σχέση με τον τόπο εκείνο. Λέχθηκε, ότι οι Φαρισαίοι προέβαιναν στην ενέργεια αυτή, όταν από χώρα ειδωλολατρική επέστρεφαν στην Ιουδαία (ρ).

(3) «Δηλαδή για έλεγχό τους και κατηγορία» (Θφ). Το επ' αυτούς σημαίνει κατά λέξη «πάνω τους» και κατά συνέπεια «εναντίον τους» (ρ). Η λέξη μαρτύριον μαζί με

το «ἐπ' αὐτούς» περικλείει την έννοια της απειλής σε σχέση με την ώρα της κρίσης (g). Είναι παράπονο και κατηγορία που αποτίθεται στα πόδια του Κριτή (Reuss). Η σκόνη αυτή θα μαρτυρεί, ότι πέρασαν από την πόλη αυτή οι κήρυκες του ευαγγελίου, για να προσφέρουν στους κατοίκους της την χάρη και την ειρήνη και αποδιώχτηκαν από αυτούς. Και με το τίναγμα αυτό εσείς θα δηλώνετε, ότι εγκαταλείπετε την πόλη τους και δεν έχετε πλέον καμία σχέση με αυτήν.

Λουκ 9.6 ἐξερχόμενοι⁽¹⁾ δὲ διήρχοντο κατὰ⁽²⁾ τὰς κώμας εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες⁽³⁾ πανταχοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και οι απόστολοι ξεκίνησαν την περιοδεία τους. Περνούσαν ένα-ένα τα διάφορα χωριά που συναντούσαν, και κήρυτταν το ευαγγέλιο. Επιβεβαίωναν μάλιστα και επισφράγιζαν το κήρυγμά τους με τις θαυματουργικές θεραπείες που έκαναν σ' όλα τα μέρη από τα οποία περνούσαν.

(1) Από το χωριό, στο οποίο βρίσκονταν μαζί με τον Σωτήρα.

(2) Σε κάθε ένα από τα χωριά που συναντούσαν κατά την περιοδεία τους.

(3) «Ὡς δάσκαλοι, από τη μία, κήρυτταν το ευαγγέλιο, ως ιατροί, από την άλλη, θεράπευαν και επιβεβαίωναν τους λόγους τους με τα έργα και τα λόγια» (Ε).

(4) «Παντού περιόδευσαν» (Ε) και παντού ευαγγελίζονταν και θεράπευαν.

Στίχ. 7-9. Η απορία του Ηρώδη.

Λουκ 9.7 Ἦκουσεν⁽¹⁾ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ πάντα, καὶ διηπόρει⁽²⁾ διὰ τὸ λέγεσθαι⁽³⁾ ὑπὸ τινων ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται ἐκ των νεκρῶν⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Σαν άκουσε όμως ο τετράρχης Ηρώδης όλα τα θαυμαστά που γίνονταν από τον Ιησού, βρισκόταν σε μεγάλη απορία. Διότι μερικοί έλεγαν ότι ο Ιωάννης αναστήθηκε απ' τους νεκρούς και ότι αυτός έκανε τα θαύματα.

(1) Δες Ματθ. ιδ 1-13 και Μάρκ. στ 14-16 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Η αφήγηση αυτή είναι συνδεδεμένη με την παραπάνω αποστολή των 12 τόσο στο Λουκά όσο και στον Μάρκο. Ο Ματθαίος χωρίζει εντελώς τα δύο αυτά γεγονότα. Φαίνεται ότι οι δύο ευαγγελιστές θέλουν να υποδηλώσουν ότι η φήμη που προκλήθηκε από την δράση των 12 έδωσε αφορμή να φτάσει μέχρι τον Ηρώδη και η φήμη του Ιησού. Το ότι ο Ηρώδης μέχρι τη στιγμή εκείνη δεν είχε κάποια γνώση για τον Ιησού, εξηγείται εν

μέρει και από το ότι ήταν πάρα πολύ μπλεγμένος από τον πόλεμό του με τον Αρέτα, τον βασιλιά της Αραβίας (g). Το ότι ο Κύριος μπορούσε και σε άλλους να μεταδίδει την θαυματουργική δύναμη και ότι στο όνομά του γίνονταν ήδη και με τα χέρια των αποστόλων πολλά θαύματα, αύξησε τη φήμη του και έκανε τις ακτίνες του Ηλίου αυτού της δικαιοσύνης λαμπρότερες και ισχυρότερες με την αντανάκλασή τους και από τα γήινα σκεύη, όπως ήταν οι απόστολοι. Οι άσημοι και αγράμματοι αυτοί δεν είχαν τίποτα άλλο συστατικό ή προσόν, το οποίο θα επέβαλλε στο πλήθος τον σεβασμό σε αυτούς, παρά μόνο το ότι «ήταν μαζί με τον Ιησού» (Πράξ. δ 13).

(2) Η πλήρως κλασική λέξη διηπόρει δεν συναντιέται στους Ο΄ ούτε στην Κ.Δ. παρά μόνο στον Λουκά (Πράξ. β 12,ε 24,ι 17). Ο Αντίπας βρισκόταν σε απορία για το τι ιδέα να σχηματίσει για τον Ιησού. Είναι αξιοσημείωτη η αλλαγή του χρόνου στα ρήματα=Άκουσε μία φορά, βρισκόταν όμως σε διαρκή απορία χωρίς να βρίσκει βέβαιη εξήγηση (p).

(3) Ο λόγος της απορίας του ήταν, ότι διάφοροι έλεγαν διαφορετικά πράγματα για τον Ιησού (δ).

(4) Έλεγαν δηλαδή μερικοί, ότι ο Ιησούς είναι ο ίδιος ο Ιωάννης που αναστήθηκε από τους νεκρούς. Αυτό αποτελεί ισχυρή απόδειξη για την βαθιά εντύπωση, την οποία είχε αφήσει το κήρυγμα του Ιωάννη. Κατά τη διάρκεια της ζωής του δεν είχε επιτελέσει κάποιο θαύμα, και όμως θεωρούσαν ως δυνατό το ότι τόσο μεγάλος προφήτης αναστήθηκε από τους νεκρούς και επιτελούσε θαύματα (p). Υπάρχει και η γραφή: ηγέρθη εκ νεκρών.

Λουκ 9.8 ὑπό τινων δὲ ὅτι Ἡλίας ἐφάνη⁽¹⁾, ἄλλων δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων⁽²⁾ ἀνέστη.

Μετάφραση: Μερικοί άλλοι πάλι ταύτιζαν τον Ιησού με κάποιον απ' τους άλλους προφήτες και έλεγαν ότι εμφανίστηκε πάλι ο Ηλίας, ο οποίος δεν είχε πεθάνει αλλά είχε αναληφθεί. Κι άλλοι πάλι έλεγαν ότι αναστήθηκε κάποιος από τους αρχαίους προφήτες.

(1) Το ρήμα άλλαξε. Αντί για το ηγέρθη μπήκε έξυπνα το εφάνη, διότι ο Ηλίας δεν έχε πεθάνει (p). Ο Ηλίας, που αναλήφθηκε ζωντανός, φάνηκε πάλι (δ).

(2) Όπως π.χ. ο Ιερεμίας (Ματθ. ιστ 14), ο Ησαΐας ή κάποιος άλλος. Διότι ήταν συνηθισμένες αυτού του είδους οι ιδέες στον όχλο, όπως βλέπουμε από τον Ματθαίο (δ). Οσοδήποτε και να δεν ήταν σωστές οι σχετικά με τον Ιησού ιδέες του πλήθους,

όλες όμως ήταν υψηλές και τιμητικές, διότι όλοι τον θεωρούσαν ως έκτακτο πρόσωπο, που ήλθε από τον υπερπέραν κόσμο.

Λουκ 9.9 και εἶπεν ὁ Ἡρώδης, Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δέ ἐστιν οὗτος περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω⁽¹⁾ τοιαῦτα⁽²⁾; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν⁽³⁾ αὐτόν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Ο Ηρώδης όμως είπε: Εγώ τον Ιωάννη τον αποκεφάλισα και απαλλάχθηκα οριστικά απ' αυτόν. Ποιός όμως να είναι αυτός για τον οποίο εγώ ακούω ότι ενεργεί τέτοια παράδοξα έργα; Και ζητούσε να δει τον Ιησού.

(1) Ο Ηρώδης μιλά τώρα ως άνθρωπος που δεν φοβάται πλέον τον Ιωάννη, με την αφέλεια ασυνείδητου τύραννου, ο οποίος είχε ήδη πάρει όλα τα μέτρα ασφάλειας. Ποιος τάχα να είναι αυτός, που έρχεται πάλι τώρα να μου φέρει προβλήματα; (L). Τον Ιωάννη εγώ αποκεφάλισα και δεν είναι δυνατόν να είναι αυτός, για τον οποίο εγώ ακούω αυτά (δ). Ίσως, όπως ο Βέδας εισηγείται, μετέπειτα ο Αντίπας να κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι ο Βαπτιστής αναστήθηκε, ιδέα για την οποία η ένοχή του συνείδηση τον έκανε επιδεκτικό (ρ). Για αυτό και είναι αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: «Το «τον φόνευσα» λοιπόν, δεν το λέει με καύχηση, αλλά θέλοντας να παρηγορήσει τον φόβο και να πείσει την ψυχή που ταράζεται, να θυμηθεί ότι ο ίδιος τον έσφαξε. Τόσο μεγάλη είναι η δύναμη της αρετής, αφού και μετά το θάνατο είναι πιο δυνατή από τους ζωντανούς» (X).

(2) Το «τοιαῦτα» μπορεί να αναφέρεται είτε στα έργα του Χριστού, είτε στις διασταυρωμένες γνώμες για αυτόν (ρ).

(3) Όχι απλώς εξέφρασε επιθυμία, αλλά ζητούσε, δηλαδή εξακολουθούσε να ζητά να τον δει. Ο Ηρώδης είχε γνωρίσει τον Βαπτιστή και εάν έβλεπε τον Ιησού, θα μπορούσε να καταλήξει σε βέβαιο συμπέρασμα για το αν αυτός ήταν ή δεν ήταν ο Βαπτιστής. Δες Λουκ. κγ 8, όπου η επιθυμία του αυτή πραγματοποιήθηκε. Αναμφίβολα όμως δεν ήταν μόνο το ενδιαφέρον να διαπιστώσει την ταυτότητα του Ιησού, που ωθούσε τον Αντίπα στο να τον δει. Φαίνεται ότι αυτός ανήκε και στην τάξη των Σαδδουκαίων που δεν δέχονταν την ανάσταση των νεκρών (ρ). Ζητούσε να τον δει, αλλά ούτε πήγαινε, ούτε καλούσε τον Ιησού για να τον δει. Ίσως διότι θεωρούσε κατώτερο της μεγαλειότητάς του να πάει προς τον Ιησού ή να πάρει αυτός την πρωτοβουλία της πρόσκλησης του Ιησού. Ίσως και διότι θυμόταν τους ελέγχους του Ιωάννη. Είχε πολλά υποφέρει από τους ελέγχους αυτούς. Εφόσον λοιπόν εξακολουθούσε να σχετίζεται παράνομα με την Ηρωδιάδα μήπως και από τον νέο αυτόν προφήτη θα άκουγε νέες επιτιμήσεις; Οι αιχμάλωτοι της αμαρτίας και που δεν

χωρίζονται από αυτήν, αποφεύγουν το φως και δεν έρχονται προς το φως για να μην ελεγχθούν τα έργα τους. Επιθυμεί να τον δει. Αναβάλλει όμως. Αλλά με την αναβολή η καρδιά του σκληρύνεται περισσότερο. Και όταν μετά από κάποιο χρόνο θα τον δει στα Ιεροσόλυμα (Λουκ. κγ 8), θα είναι τόσο προκατειλημμένος και τόσο σκληρυμένος, ώστε καμία ευεργετική εντύπωση δεν θα αποκομίσει από αυτόν.

(4) Οι λεπτομέρειες αυτές, τις οποίες αναφέρει ο Λουκάς, παρέχουν βάση να δεχτούμε, ότι ακολουθεί αυτός δική του πηγή, που προέρχεται μάλιστα από το άμεσο περιβάλλον του Ηρώδη και τέτοια μπορούσε να είναι είτε ο Χουζά (Λουκ. η 3) είτε ο Μαναήν (Πράξ. ιγ 1)(g).

Στίχ.10-17. Πολλαπλασιασμός των πέντε άρτων και των δύο ψαριών.

Λουκ 9.10 Καὶ⁽¹⁾ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησεν κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης Βηθσαϊδᾶ⁽²⁾.

Μετάφραση: Όταν οι απόστολοι επέστρεψαν από την περιοδεία τους, διηγήθηκαν στον Ιησού όλα όσα είχαν κάνει. Κι εκείνος τους πήρε μαζί του και αποσύρθηκε ιδιαιτέρως μ' αυτούς σε κάποιο ερημικό μέρος, που βρισκόταν κοντά σε μια πόλη που ονομαζόταν Βηθσαϊδά.

(1) Για τους στ. 10-17 δεξ Ματθ. ιδ 13 και Μάρκ. στ 30 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Διαφορετικές γραφές: εις πόλιν καλουμένην Βηθσαϊδά· άλλη: εις τόπον ἔρημον· άλλη πιο πιθανή σύμφωνα με τον g: εις τόπον ἔρημον καλούμενον Βηθσαϊδά. Η πόλη που έχει το όνομα αυτό και συχνά αναφέρεται στα ευαγγέλια, βρισκόταν στη δυτική όχθη της λίμνης κοντά στην Καπερναούμ (Λουκ. ι 13, Ματθ. ια 21, Μάρκ. στ 45, Ιω. α 45). Αλλά σύμφωνα με τους Ματθαίο, Μάρκο και Ιωάννη, το θαύμα της διατροφής των 5000 δεν συνέβη στην δυτική όχθη, διότι πριν το θαύμα ο Κύριος από την δυτική όχθη πέρασε με τους μαθητές στην απέναντι ανατολική όχθη. Φαίνεται ότι και εκεί υπήρχε τοποθεσία που λεγόταν Βηθσαϊδά. Είναι βεβαίως γνωστό ότι υπήρχε και άλλη πόλη στην Περαιά που είχε το όνομα αυτό και βρισκόταν λίγο ανατολικά από την εκβολή του Ιορδάνη (Ιωσήπου. Αρχ. XVIII 2,1, Ιουδ. Πολ. III 10,7). Εφόσον όμως η λέξη Βηθσαϊδά σημαίνει τόπος αλιείας, φαίνεται ότι υπήρχαν πολλά χωριά στις ακτές της λίμνης που είχαν το όνομα αυτό και στον τόπο ενός από αυτά, έχτισε ο Φίλιππος την

από τον Ιώσηπο αναφερομένη παραπάνω Βηθσαϊδά την Ιουλιάδα προς τιμήν της κόρης του Αυγούστου. Ο Λουκάς λοιπόν συμφωνεί με τους υπόλοιπους ευαγγελιστές και δεν τοποθετεί το θαύμα των 5000 στη δυτική όχθη, αλλά στην ανατολική σε μέρος ερημικό, «κατ' ιδίαν» κοντά σε ένα χωριό που είχε το όνομα Βηθσαϊδά που διακρινόταν από την πόλη Βηθσαϊδά, που ήταν κοντά στην Καπερναούμ (g).

Λουκ 9.11 οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες ἠκολούθησαν αὐτῷ⁽¹⁾. καὶ δεξάμενος⁽²⁾ αὐτοὺς ἐλάλει⁽³⁾ αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπείας ἰάσατο⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μόλις όμως το έμαθαν αυτό τα πλήθη του λαού τον ακολούθησαν. Εκείνος τους δέχθηκε με καλοσύνη κι άρχισε να τους μιλάει για τη βασιλεία του Θεού και θεράπευσε όσους είχαν ανάγκη από θεραπεία.

(1) Τον ακολούθησαν στην έρημο. Αλλά ο τόπος όπου είναι παρών ο Χριστός, παύει να είναι έρημος.

(2) Υπάρχει και η γραφή αποδεξάμενος. Και αυτή και το δεξάμενος υποδηλώνουν πρόθυμη υποδοχή εκ μέρους του Κυρίου. Ανταποκρίνεται η λέξη στο «σπλαχνίστηκε», που χρησιμοποιούν εδώ οι άλλοι δύο συνοπτικοί (p). Παρόλο που διέκοπταν την ανάπαυση, την οποία για λίγο ζήτησε εκεί ο Ιησούς και για τον εαυτό του και για τους μαθητές, παρ' όλα αυτά τους υποδέχτηκε. Όταν υπάρχει ευλαβής και ειλικρινής ζήλος, μπορεί να δικαιολογήσει σε κάποιο μέτρο και κάποια αδιακρισία. Παρόλο που ο λαός αυτός ήλθε άκαιρα, ο Χριστός όμως τον δέχτηκε και του έδωσε ό,τι χρειαζόταν και ό,τι ζητούσε.

(3) Ο παρατατικός=Για πολλή ώρα.

(4) Ο Χριστός έχει ακόμη την δύναμη να θεραπεύει σωματικές ασθένειες, και θεραπεύει τον λαό που έχει ανάγκη θεραπείας. Μερικές φορές βλέπει, ότι η ασθένεια μας ωφελεί και συντελεί στο καλό των ψυχών μας περισσότερο από όσο η θεραπεία στο καλό των σωμάτων μας. Και τότε πρέπει να δεχόμαστε με ευγνωμοσύνη την παιδαγωγία του, βέβαιοι ότι όταν αυτός δει ότι ήλθε ο καιρός να μας θεραπεύσει, θα μας δώσει και την ίαση του σώματος. Πάντοτε όμως θεραπεύει τις πνευματικές ασθένειες με την χάρη του, με τις παρηγορίες του, με τις ενισχύσεις του. Έχει για τον καθένα ό,τι απαιτούν οι περιστάσεις στις οποίες βρίσκεται. Και ο θάνατος ο ίδιος είναι υπηρέτης του και τον στέλνει στους αγίους του, για να αναπαυτούν από τους κόπους τους.

Λουκ 9.12 Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν⁽¹⁾· προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον αὐτῷ, Ἀπόλυσον⁽²⁾ τὸν ὄχλον, ἵνα πορευθέντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ ἀγροὺς καταλύσωσιν⁽³⁾ καὶ εὕρωσιν ἐπισιτισμόν⁽⁴⁾, ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ⁽⁵⁾ ἐσμέν.

Μετάφραση: Στο μεταξύ όμως η ημέρα άρχισε να γέρνει προς το βράδυ. Και τότε τον πλησίασαν οι δώδεκα απόστολοι και του είπαν: Δώσε εντολή στα πλήθη του λαού να φύγουν, να πάνε στα γύρω χωριά και τα χωράφια και να βρουν εκεί καταλύματα να περάσουν τη νύχτα τους και τρόφιμα να φάνε. Διότι εδώ βρισκόμαστε σε ερημικό τόπο.

(1) Στην Κ.Δ. μόνος ο Λουκάς χρησιμοποιεί με αμετάβατη έννοια το κλίνω. Δες και κδ 29. Στους αττικούς το κλίνω γενικώς είναι μεταβατικό (p). Να κλίνει δηλαδή στο δειλινό ή στη δύση (δ).

(2) «Δηλαδή θεράπευσε τις ασθένειές τους γρήγορα. Εκπλήρωσε τις αιτήσεις τους» (Θφ), διότι ο Κύριος ουδέποτε έδιωχνε κάποιον από αυτόν με άδεια τα χέρια.

(3) Επειδή δηλαδή πολλοί απείχαν αρκετά από τους τόπους τους, είχαν ανάγκη να βρουν και καταλύματα για τη νύχτα (δ).

(4) Λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. και είναι εξ' ολοκλήρου κλασσική λέξη. Ειδικά λέγεται για τα εφόδια που λαμβάνονται για οδοιπορία. Δες Γεν. μβ 25,με 21,Ιησού Ν. θ 5,11,Ιουδείθ β 18,δ 5 (p). Έπειτα σημαίνει και την τροφή γενικά, τα φαγητά, και με αυτήν την δεύτερη έννοια λέγεται εδώ (δ).

(5) Ήταν φυσικώς αδύνατον να βρεθούν τροφές για τόσο πλήθος στην έρημο αυτήν. Και ο Κύριος αισθάνεται τον εαυτό του από κάποια άποψη υπεύθυνο για το ότι τόσο πλήθος βρέθηκε κοντά του στην τοποθεσία αυτή. Το θαύμα λοιπόν αυτό δεν είναι θαύμα καθαρής επίδειξης, αλλά θαύμα ανάγκης (g). Ο Ιησούς δεν ήταν ποτέ δυνατόν να διώξει νηστικό τόσο λαό που για μια ολόκληρη ημέρα στερήθηκε τροφής για να ακούσει την διδασκαλία του. Εκείνοι οι οποίοι με ζήλο ακολουθούν το Χριστό και στην οδό του καθήκοντος απαρνούνται τους εαυτούς τους ή εκθέτουν τους εαυτούς τους σε στερήσεις, κατατρωγόμενοι από τον ζήλο του οίκου του Θεού, λαμβάνονται κάτω από την ιδιαίτερη προστασία του. Αυτοί που φοβούνται τον Κύριο και υπηρετούν αυτόν πιστά «δεν θα ελαττωθούν από κάθε αγαθό».

Λουκ 9.13 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς⁽¹⁾ φαγεῖν. οἱ δὲ εἶπον, Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον⁽²⁾ ἢ ἄρτοι πέντε καὶ ἰχθύες δύο, εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν⁽³⁾ εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα.

Μετάφραση: Τότε τους ἀπάντησε ὁ Ἰησοῦς: Δώστε τους εσεῖς νὰ φάνε. Αὐτοὶ ὅμως τοὺς εἶπαν: Δὲν ἔχουμε παραπάνω ἀπὸ πέντε ἄρτους καὶ δύο ψάρια, ἐκτὸς ἐὰν πάμε ἐμεῖς καὶ μπορέσουμε νὰ αγοράσουμε τροφές γιὰ ὅλο αὐτὸ τὸ λαό.

(1) Με ἐμφαση=Εσεῖς οφείλετε νὰ βρεῖτε τροφή γιὰ αὐτούς, καὶ ὄχι αὐτοὶ (ρ). Ὁ Κύριος με τὸ παράγγελμά του αὐτὸ δίδαξε καὶ τοὺς διακόνους του καὶ τὸν λαό του νὰ ἀσκοῦν τὴν φιλοξενία «χωρὶς γογγυσμό» (Α Πέτρ. δ 9). Ὅσοι ἔχουν λίγα, ἀς κάνουν ὅ,τι εἶναι δυνατόν με τὰ λίγα. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέσον, με τὸ ὁποῖο τὰ λίγα γίνονται περισσότερα. Υπάρχουν αὐτοὶ ποὺ σκορπίζουν καὶ δίνουν στους φτωχοὺς καὶ ὅμως τὰ σκορπιζόμενα αὐξάνουν καὶ πλεονάζουν στὰ χέρια τους.

(2) Περισσότερο. Δὲν ἔχουμε περισσότερο ἀπὸ 5 ἄρτους καὶ 2 ψάρια.

(3) Υπάρχει καὶ ἡ γραφή ἀγοράσωμεν. Ἡ σπάνια σύνταξη τοῦ εἰ μὴ με ὑποτακτική, ἀποσκοπεῖ νὰ ἐκφράσει τὸ δυνατόν=ὅμως ἐὰν πηγαίνοντας μποροῦμε νὰ αγοράσουμε γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸ λαό τροφές. Ἀλλὰ ἦταν δυνατόν αὐτό; (δ).

Λουκ 9.14 ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Κατακλίνετε αὐτούς κλισίας⁽¹⁾ ἀνὰ πενήκοντα⁽²⁾.

Μετάφραση: Καὶ εἶπαν οἱ μαθητές "γιὰ ὅλο αὐτὸ τὸ λαό", διότι θρῖσκονταν ἐκεῖ περίπου πέντε χιλιάδες ἄνδρες. Εἶπε τότε ὁ Ἰησοῦς στους μαθητές του: Βάλτε τους νὰ καθίσουν κατὰ παρέες ἀνὰ πενήντα ἀνθρώπους ἡ κάθε ομάδα.

(1) Κλισία λέγεται κάθε τόπος, στον ὁποῖο μπορεῖ κάποιος νὰ καθίσει, ιδίως μάλιστα ἡ στεγασμένη καλύβα καὶ σκηνή. Εδὼ λέγεται με τὴν ἐννοία τῆς ομάδας τῶν καθισμένων=κάθισμα σὲ ομάδες, κοινῶς καθισιά (δ). Λέγεται μοναδική φορὰ καὶ συναντιέται στους Ὁ μόνο στο Γ' Μακ. στ 31 (ρ).

(2) Υπάρχει καὶ ἡ γραφή: ὡσεὶ ἀνὰ πενήκοντα. Ἐτσι θα ἐμεναν διαστήματα μεταξύ τῶν διάφορων ομάδων, μέσω τῶν ὁποίων θα μποροῦσαν νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα οἱ ἀπόστολοι καὶ νὰ διανέμουν τὴν τροφή (ρ). Ὁ Ἰησοῦς δὲν θεραπεύει μόνο, ἀλλὰ καὶ τρέφει. Θεραπεύει τὶς ἀσθένειες τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τρέφει συγχρόνως τὴν ψυχὴ, υποστηρίζοντας τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς, ἀνακουφίζοντας τὶς ἀνάγκες τῆς καὶ ικανοποιώντας τοὺς πόθους τῆς. Ὁ Χριστὸς προνόησε ὄχι μόνο νὰ σώσει τὴν ψυχὴ

από τις θανατηφόρες ασθένειες των παθών και γενικά της αμαρτίας, αλλά και να θρέψει αυτήν σε ζωή αιώνια και να ενδυναμώσει αυτήν σε όλους τους πνευματικούς αγώνες και ασκήσεις.

Λουκ 9.15 καὶ ἐποίησαν οὕτω καὶ ἀνέκλιναν⁽¹⁾ ἅπαντας.

Μετάφραση: Ἐτσι και έκαναν οι απόστολοι και τους έβαλαν όλους να καθίσουν.

(1) Δηλαδή κάθισαν στο χορτάρι όλοι ανεξαιρέτως (δ).

Λουκ 9.16 λαβὼν⁽¹⁾ δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν⁽²⁾ εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν καὶ ἐδίδου⁽³⁾ τοῖς μαθηταῖς⁽⁴⁾ παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ.

Μετάφραση: Κι αφού πήρε ο Ιησούς τους πέντε ἄρτους και τα δύο ψάρια, σήκωσε τα μάτια του στον ουρανό για να ευχαριστήσει και να επικαλεσθεί τον επουράνιο Πατέρα του, και τους ευλόγησε. Και μετά την ευλογία έκοψε τους ἄρτους σε κομμάτια και έδινε συνεχώς στους μαθητές για να τα προσφέρουν στο πλήθος του λαού.

(1) Εδώ και οι 3 συνοπτικοί συμφωνούν σχεδόν αυτολεξεί (ρ).

(2) «Βλέπει στον ουρανό, σαν να ζητά την από πάνω ευλογία... Για να μάθουμε λοιπόν, ότι αρχίζοντας το φαγητό και όταν πρόκειται να κόψουμε ἄρτο, οφείλουμε να τον προσφέρουμε στο Θεό και να υψώνουμε κατά κάποιο τρόπο τα χέρια και να κατεβάζουμε πάνω στον ἄρτο την ευλογία από ψηλά, για αυτά λοιπόν έγινε, συγκαταβαίνοντας προς εμάς, αρχή και πρότυπο και οδός αυτού του πράγματος» (Κ).

(3) Εξακολουθητικά έδινε. Ο παρατατικός ανάμεσα στους αόριστους είναι πολύ παραστατικός (ρ).

(4) «Δίνει στους μαθητές, έπειτα με αυτόν τον τρόπο εκείνοι στους όχλους, για να μην ξεχάσουν το θαύμα, αλλά να το θυμούνται, ενθυμούμενοι ότι πήραν τα ψωμιά στα χέρια τους» (Θφ).

Λουκ 9.17 καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες⁽¹⁾, καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν⁽²⁾ αὐτοῖς κλασμάτων κόφινι δώδεκα⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι έφαγαν όλοι τους και χόρτασαν. Και μάζεψαν έπειτα όσα κομμάτια τους είχαν περισσέψει, δηλαδή δώδεκα κοφίνια γεμάτα.*

(1) «Χόρτασε πλήθος ανδρών όχι λίγων, διότι έφτανε τις πέντε χιλιάδες, χωρίς γυναίκες και παιδιά. Διότι αυτό το πρόσθεσε στα λόγια του άλλος από τους αγίους ευαγγελιστές» (Κ). Εκείνοι τους οποίους τρέφει ο Χριστός, χορταίνουν. Σε όσους δίνει, δίνει πλούσια. Όπως τα έχει πλούσια για όλους, έτσι τα έχει πλούσια και για καθέναν χωριστά. Γεμίζει κάθε ψυχή που πεινά και άφθονα χορταίνει αυτήν από την αφθονία του οίκου του.

(2) Απόδειξη του ότι χόρτασαν, είναι ότι έμειναν και περισσεύματα.

(3) Χόρτασαν, «και δεν σταματά εδώ το παράδοξο· αλλά μαζεύτηκαν και δώδεκα κοφίνια με κομμάτια. Και τι συμπεραίνουμε από εδώ; Πληροφορούμαστε με σαφήνεια, ότι η πράξη της φιλοξενίας, έχει πλούσια από το Θεό την ανταπόδοση» (Κ).

Στίχ. 18-22. Ομολογία του Πέτρου και προαναγγελία του Πάθους.

Λουκ 9.18 Καί⁽¹⁾ ἐγένετο⁽²⁾ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον⁽³⁾ καταμόνας⁽⁴⁾ συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί⁽⁵⁾, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων⁽⁶⁾, Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι⁽⁷⁾;

Μετάφραση: *Κι ενώ κάποτε προσευχόταν σ' ένα μοναχικό μέρος, μακριά από το πλήθος, κάποια στιγμή που ήταν κοντά του οι μαθητές τους ρώτησε: Ποιός νομίζουν τα πλήθη του λαού ότι είμαι;*

(1) Για τους στ. 18-27 δεξ Ματθ. ιστ 13-28 και Μάρκ. η 27-θ 1 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Ο Λουκάς αποσιωπά όσα ακολούθησαν το θαύμα, δηλαδή την πάνω στο πλοίο απόλυση των μαθητών και έπειτα του όχλου, την τρικυμία, τον περίπατο της θάλασσας, τον διάλογο για τον άρτο της ζωής, τον οποίο αναφέρει ο Ιωάννης, το επεισόδιο της Χαναναίας, το θαύμα του τυφλού, την διατροφή των 4 χιλιάδων, το ότι ξέχασαν την προμήθεια των άρτων, το θαύμα της ίασης του τυφλού στην Βηθσαϊδά (Ματθ. ιδ 22-ιστ 12 και Μάρκ. στ 45-η 26 και Ιω. στ 14-71). Τίθεται λοιπόν το ερώτημα: Γράφοντας το ευαγγέλιό του ο Λουκάς, είχε μπροστά του τους άλλους δύο συνοπτικούς; (ρ). Πώς τότε παρέλειψε ένα τόσο σοβαρό τεμάχιο της ευαγγελικής ιστορίας, που σχετίζεται μάλιστα σε κάποια σημεία με τον ευαγγελισμό των εθνικών;

(3) Ο Ιησούς προσευχήθηκε στον Πατέρα, ώστε εκείνος να αποκαλύψει την σχετικά με τον Υιό του αλήθεια στους μαθητές. Το περιεχόμενο των προσευχών του Ιησού μπορεί να συναχθεί από τα λόγια του και τις πράξεις του που ακολουθούν (b). «Αφού έφυγε από τους όχλους και έμεινε μόνος, έδινε όλες τις δυνάμεις του στις προσευχές, βάζοντας τον εαυτό του παράδειγμα σε εμάς και σε αυτό, ή μάλλον διδάσκοντας τους μαθητές την καλή τέχνη των διδασκαλικών μαθημάτων. Διότι νομίζω ότι πρέπει οι αρχηγοί των λαών και αυτοί που τους έλαχε να καθοδηγούν τα ποίμνιά του, να ασχολούνται συνεχώς με αναγκαία πράγματα, και να παρουσιάζονται ότι πράττουν εκείνα με τα οποία ευχαρισιέται ο Θεός» (Κ). Παρόλο που ο Χριστός είχε πολύ δημόσιο έργο να εκτελέσει, όμως βρήκε κάποιο καιρό για να μείνει μόνος, για να σκεφτεί κατ' ιδίαν και να συνομιλήσει με τον Πατέρα του και τους μαθητές του. Όταν λοιπόν αποσύρθηκε σε μοναχικό μέρος, προσευχόταν. Είναι καλό για μας να χρησιμοποιούμε την μόνωση για προσευχή, ώστε όταν είμαστε μόντοι, να μην είμαστε μόντοι, αλλά να έχουμε μαζί μας τον ουράνιο Πατέρα.

(4) Ίσως κατ' αρχάς εξυπακούονταν το «(καταμόνας) χώρας (μέρη)». Αλλά η λέξη χρησιμοποιείται ως απλό επίρρημα και μερικές φορές γράφεται ως μία λέξη και όχι κατά μόνας. Στην Κ.Δ. υπάρχει μόνο εδώ και στο Μάρκ. δ 10 (p).

(5) «Προσευχόταν μόνος μαζί με μόνους αυτούς» (Κ). Το καταμόνας δεν αποκλείει την παρουσία των μαθητών, αλλά την παρουσία του όχλου. Είναι άλλωστε πιθανό ότι οι μαθητές συμμετείχαν ορισμένες στιγμές στην προσευχή αυτή του Κυρίου (g). Πήρε έτσι η προσευχή τον χαρακτήρα οικογενειακής προσευχής. Οι οικοδεσπότες οφείλουν να συμπροσεύχονται με όλο το σπίτι τους· οι γονείς μαζί με τα παιδιά τους· οι κύριοι μαζί με τους δούλους τους· οι διδάσκαλοι μαζί με τους μαθητές τους· οι κηδεμόνες μαζί με τους προστατευόμενούς τους.

(6) «Κάνει την ερώτηση, χωρίς να αγνοεί, από τη μία, τίποτα από αυτά που θρυλούνταν σχετικά με αυτόν από τους έξω, αλλά εισάγει, από την άλλη, την αντίληψη των πολλών, θέλοντας να φυτέψει μέσα τους την ορθή πίστη» (Κ).

(7) «Βλέπεις την τέχνη της ερώτησης; Δεν είπε αμέσως, Εσείς ποιος λέτε ότι είμαι; Αλλά εισάγει μάλλον τα θρυλούμενα των έξω, έτσι ώστε, αφού τα απομακρύνει και τα αποδείξει λανθασμένα, να τα διώξει και να φέρει την αληθινή ιδέα» (Κ).

Λουκ 9.19 οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη ⁽¹⁾.

Μετάφραση: Κι αυτοί του αποκρίθηκαν: Λένε ότι είσαι ο Ιωάννης ο Βαπτιστής· άλλοι ότι είσαι ο Ηλίας· κι άλλοι λένε ότι είσαι κάποιος από τους παλιούς προφήτες που αναστήθηκε.

(1) Όλες οι γνώμες του λαού για τον Ιησού συμπιπτουν στο εξής, ότι ο Ιησούς ήταν απλώς ένας από τους προδρόμους του Μεσσία (g).

Λουκ 9.20 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ⁽¹⁾ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος⁽²⁾ εἶπεν, τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Εκείνος τότε τους είπε: Εσείς ποιός λέτε ότι είμαι; Του αποκρίθηκε τότε ο Πέτρος· Είσαι ο Μεσσίας, που ο Θεός σε έχρισε ως άνθρωπο με το Πνεύμα του σε τέλειο βαθμό, ασυγκρίτως περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον, και σε απέστειλε στον κόσμο ως Σωτήρα και Λυτρωτή.

(1) «Αφού είπαν οι μαθητές την άποψη του όχλου, είπε σε αυτούς· Εσείς όμως ποιος λέτε ότι είμαι; Ω, πόσο τονίζεται το Εσείς. Τους τοποθετεί έξω από τους άλλους, έτσι ώστε και τις αντιλήψεις εκείνων να αποφύγουν και να μην έχουν μικρή ιδέα για αυτόν. Εσείς, λέει, οι διαλεγμένοι, οι οποίοι κληθήκατε με δική μου απόφαση για αποστολή, οι μάρτυρες των τρομερών θαυμάτων μου, ποιος λέτε ότι είμαι;» (Κ). Και εμείς σήμερα ακούγοντας τις πλανημένες ιδέες των πολλών για τον Χριστό, ας γινόμαστε όλο και περισσότερο ευγνώμονες προς αυτόν, ο οποίος «φανέρωσε τον εαυτό του σε μας και όχι στον κόσμο» και με συμπάθεια πολλή ας συμπεριφερόμαστε προς τους πλανημένους κάνοντας ό,τι μπορούμε για να τους βγάλουμε από την πλάνη και να διδάξουμε σε αυτούς την αλήθεια.

(2) Και οι άλλοι απόστολοι γνωρίζουν, αλλά ο Πέτρος εξ' ονόματός τους μιλά (Βέδας), «και γίνεται το στόμα όλων» (Θφ).

(3) Η ομολογία του Πέτρου παρουσιάζει διαφορετική διατύπωση στον καθένα από τους συνοπτικούς. Δηλαδή είναι αυτή σύμφωνα με τον Ματθαίο, ο Χριστός, ο υιός του Θεού του ζώντος, σύμφωνα με τον Μάρκο, ο Χριστός· και ενδιάμεση μεταξύ των δύο αυτών, η του Λουκά, Ο Χριστός του Θεού (g) δηλαδή αυτός τον οποίο ο Θεός έχρισε και έστειλε (p), όπου η γενική πτώση «του Θεού», σημαίνει τον Χριστό, ο οποίος ανήκει στο Θεό και είναι απεσταλμένος από αυτόν (g). «Ο Πέτρος ομολογεί ότι αυτός είναι ο Χριστός του Θεού, ο από παλιά κηρυττόμενος. Διότι δεν είπε Χριστόν του Θεού, αλλά τον Χριστόν του Θεού, μαζί με άρθρο, για να δηλώσει, ότι αυτός είναι ο κυρίως Χριστός του Θεού» (Θφ). «Διότι είναι πάρα πολλοί, από τη μία, αυτοί που

έχουν ονομαστεί «χριστοί» από το γεγονός ότι χρίστηκαν από το Θεό με διάφορους τρόπους· διότι άλλοι μεν χρίστηκαν βασιλιάδες, άλλοι δε προφήτες, άλλοι πάλι, οι οποίοι πήραν την λύτρωση από τον ίδιο τον Σωτήρα όλων μας Χριστό, δηλαδή εμείς, που έχουμε χριστεί με το Άγιο Πνεύμα, έχουμε την ονομασία του Χριστού... Ένας όμως και μόνος είναι ο (Χριστός) του Θεού και Πατέρα· όχι επειδή εμείς μεν είμαστε χριστοί, όχι όμως του Θεού, αλλά κάποιου άλλου· αλλά επειδή αυτός και μόνος, έχει προσωπικά δικό του τον Πατέρα τον ουράνιο» (Κ) και ιδιαίτερα, επειδή δεν έλαβε με μέτρο το Πνεύμα, αλλά χρίστηκε από τον Πατέρα περισσότερο από αυτούς που μετέχουν σε αυτό το Πνεύμα (Εβρ. α 9).

Λουκ 9.21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας⁽¹⁾ αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ λέγειν τοῦτο⁽²⁾,

Μετάφραση: Αυτός τότε τους μίλησε αυστηρά και τους έδωσε την εντολή να μην το λένε αυτό σε κανέναν· διότι, εφόσον ο λαός περίμενε τον Μεσσία ως κοσμικό άρχοντα, υπήρχε κίνδυνος από τον ενθουσιασμό του λαού να προκληθεί επανάσταση ή αναταραχή, η οποία θα παρεμπόδιζε το πνευματικό έργο του.

(1) Συμβούλεψε αυστηρά (δ).

(2) «Παρόλο που, πόσο μάλλον έπρεπε οι μαθητές να τον κηρύττουν παντού; Διότι αυτό ήταν το έργο αυτών που διάλεξε για αποστολή· αλλά όπως λένε τα ιερά γράμματα, υπάρχει κατάλληλος καιρός για κάθε πράγμα... Επομένως για κάποιο καιρό, διατάζει να τηρήσουν σιωπή όσον αφορά το μυστήριο, έως ότου όλος ο λόγος του θείου σχεδίου, φτάσει στο τέλος που του πρέπει· διότι τότε, όταν ήταν αναστημένος από τους νεκρούς, διέταξε να αποκαλύψουν το μυστήριο στους ανθρώπους όλης της γης» (Κ). Λόγω των σχετικά με τον Μεσσία υλιστικών ελπίδων του λαού, ο οποίος πριν λίγο είχε επιχειρήσει να ανακηρύξει τον Ιησού βασιλιά (Ιω. στ 15), απέφευγε ο Κύριος να διακηρύξει με σαφήνεια στα πλήθη ότι αυτός ήταν ο Μεσσίας. Και εδώ, όταν αποκαλύπτει αυτό στους 12, εξηγεί σε αυτούς την φύση της βασιλείας του και αυστηρά απαγορεύει σε αυτούς να γνωστοποιήσουν την μεσσιακή του ιδιότητα (ρ).

Λουκ 9.22 εἰπὼν ὅτι δεῖ⁽¹⁾ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου⁽²⁾ πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι⁽³⁾ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Μετάφραση: Και τους πρόσθεσε ακόμη ότι σύμφωνα με τη βουλή και το σχέδιο του Θεού ο υιός του ανθρώπου, ο Μεσσίας, όχι μόνον δεν θα ανακηρυχθεί εγκόσμιος βασιλιάς όπως τον περιμένουν οι περισσότεροι Ιουδαίοι, αλλά πρέπει να πάθε πολλά και να αποδοκιμασθεί από τους πρεσβυτέρους και τους αρχιερείς και τους γραμματείς, και να θανατωθεί· και την τρίτη ημέρα να αναστηθεί.

(1) Σύμφωνα με το θείο θέλημα (L). Είναι απόφαση θεία ο υιός του ανθρώπου να πάθει και οι προφήτες επανειλημμένως αναφέρθηκαν στη θεία αυτή απόφαση. Δες Λουκ. ιγ 33, ιζ 25, κβ 37, κδ 7, 26, 44, Ιω. γ 14 κλπ (p).

(2) Με τον τίτλο αυτόν φανερώνει την μεσσιακή του ιδιότητα (p) και τονίζοντας την ανθρώπινή του φύση προετοιμάζει την προαναγγελία των παθημάτων του (L). Ως υιός του ανθρώπου θα έπασχε.

(3) Δοκιμασία λεγόταν η έρευνα και η εξέταση στην οποία έπρεπε να υποβληθεί στην Αθήνα ο εκεί εκλεγμένος άρχοντας, για διαπίστωση του αν είχε τα νόμιμα προσόντα για κατοχή του αξιώματος. Και η ιουδαϊκή ιεραρχία προέβη σε κάποια έρευνα σε σχέση με τις αξιώσεις του Χριστού ως Μεσσία και απέρριψε αυτόν. Δες Λουκά ιζ 25, κ 17, Α΄ Πέτρ. β 4, 7 (p).

Στίχ. 23-27. Ο Κύριος ζητά αυταπάρνηση. Η αξία της ψυχής.

Λουκ 9.23 "Ελεγεν δὲ πρὸς πάντας⁽¹⁾, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι⁽²⁾, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν⁽³⁾ καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν⁽⁴⁾ αὐτοῦ καθ' ἡμέραν⁽⁵⁾, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι⁽²⁾.

Μετάφραση: Κι ἔλεγε σ' όλους: Εάν κανείς θέλει να με ακολουθεί ως μαθητής μου, ας διακόψει κάθε φιλία και σχέση με τον διεφθαρμένο εαυτό του κι ας πάρει τη σταθερή απόφαση να υποστεί για μένα ακόμη και σταυρικό θάνατο· και την απόφαση αυτή ας την ανανεώνει κάθε μέρα νεκρώνοντας τα σαρκικά πάθη, κι ας με ακολουθεί μιμούμενος το παράδειγμά μου.

(1) Και σε εκείνους οι οποίοι δεν είχαν ακούσει τα λόγια για το Πάθος (b). Δηλαδή στο πλήθος, το οποίο την ώρα που ο Ιησούς προσευχόταν με τους μαθητές του, τηρούνταν σε απόσταση (g). «Επειδή είπε για τον εαυτό του, ότι Πρέπει ο υιός του ανθρώπου να πάθει πολλά, προσθέτει και κάτι γενικό και καθολικό, ότι όχι μόνο εγώ θα υποστώ θάνατο, αλλά και όλοι όσοι θέλουν να με ακολουθήσουν, οφείλουν να

απαρνηθούν τους εαυτούς τους και να μην έχουν καμία σχέση με την σάρκα, αλλά να περιφρονούν τους εαυτούς τους» (Θφ). Πολύ λίγοι μπορούν να αντιληφθούν την έκταση της αυταπάρνησης. Οποιοσδήποτε θέλει να είναι μαθητής του Χριστού, πρέπει πρωτίστως να απαρνηθεί τον εαυτό του και στις σκέψεις του. Κοινός πειρασμός των ανθρώπων είναι να σκέφτονται υψηλά και να τρέφουν μεγάλες ιδέες για τον εαυτό τους. Αυτού του είδους το φρόνημά μας, βάζει ανεπαίσθητα την σφραγίδα του σε όλες τις πράξεις και τα λόγια μας και έτσι διαμορφώνουμε χαρακτήρα ακατάλληλο για να μπει κάτω από τις διαταγές του Κυρίου. Ο Κύριος θέλει να εξαρτιόμαστε με κάθε ταπείνωση από αυτόν, να εμπιστευόμαστε τον εαυτό μας εξ' ολοκλήρου σε αυτόν και να τον υπηρετούμε υποτάσσοντας το εγώ μας σε όλα σε εκείνον. Στη συνέχεια όλα τα λόγια μας και όλες οι πράξεις μας πρέπει να κατατείνουν στο να ελκύσουμε τους άλλους όχι πίσω από τον εαυτό μας, αλλά πίσω από το Χριστό. Δεν θα μπορέσει κάποιος να ακολουθήσει εμπράκτως το Χριστό, εάν προηγουμένως δεν απαρνηθεί τις σκέψεις του φυσικού ανθρώπου και αν δεν αποβάλλει από την καρδιά του όλα τα ιδιοτελή και εγωιστικά ελατήρια.

(2) Πρέπει να διακρίνουμε ανάμεσα στο να έρχεται πίσω μου (=να γίνει μαθητής μου) και στο να με ακολουθεί (=υπακούοντας σε μένα και μιμούμενος το παράδειγμά μου)(ρ). Βεβαίως και το τελευταίο αυτό μπορούμε να το πάρουμε με την ίδια έννοια, με την οποία και το να έρχεται πίσω μου, καλύτερα όμως να ερμηνεύσουμε αυτό ως τρίτο όρο που απαιτείται, για να γίνει κάποιος μαθητής του Κυρίου (g).

(3) «Άρνηση του εαυτού είναι το να ξεχάσουμε εντελώς τα περασμένα και το να αναχωρήσουμε από τα θελήματά μας» (B).

(4) Το αράτω τον σταυρόν σημαίνει να δέχομαι τα εσωτερικά ή εξωτερικά παθήματα, πειρασμούς και θλίψεις, τα οποία συνεπάγεται η πιστή προσκόλληση στον Ιησού (g). Συνεπώς πρέπει να είναι έτοιμος να υποστεί και θάνατο· «όχι όμως δοξασμένο θάνατο, αλλά ντροπιαστικό, φονευόμενος ως αξιοκατάκριτος» (Θφ). «Διότι το να σηκώσει κάποιος τον σταυρό του, σημαίνει να είναι έτοιμος για τον θάνατο υπέρ του Χριστού, να νεκρώσει τα μέλη του που είναι πάνω στη γη και να ταχθεί σε παράταξη μάχης απέναντι σε κάθε κίνδυνο που έρχεται πάνω του για το όνομα του Χριστού, και να αδιαφορεί για την παρούσα ζωή» (B).

(5) Σημαίνει την εξακολούθηση του πολέμου εναντίον της σάρκας (δ). Εάν οφείλει κάποιος κάθε ημέρα να σηκώνει το σταυρό του, πρόκειται λοιπόν για πνευματικό θάνατο, όπως αυτός που σημειώνεται από τον Παύλο στα Α' Κορ. ιε 31, Β Κορ. δ 10-16 (L). Με λίγα λόγια η έννοια του όλου στίχου είναι, ότι πρέπει σε κάθε περίπτωση να συνηθίζουμε τους εαυτούς μας στην αυταπάρνηση και την υπομονή, διότι αυτό

αποτελεί την άριστη προετοιμασία στο μαρτύριο υπέρ της δόξας του Χριστού. Πρέπει να ζούμε ζωή αυταπάρνησης και περιφρόνησης του κόσμου. Δεν πρέπει να βάζουμε ως κύριο σκοπό μας την άνεση και την ικανοποίηση των ορέξεών μας, διότι τότε θα καταστεί δύσκολο σε μας να υποβληθούμε σε κόπους, στερήσεις, θλίψεις και στον θάνατο τον ίδιο υπέρ του Χριστού. Δεδομένου λοιπόν, ότι κάθε μέρα αντιμετωπίζουμε θλίψεις και δοκιμασίες και κάθε μέρα συναντούμε σταυρούς στην οδό του καθήκοντος, πρέπει πάντοτε να είμαστε έτοιμοι, να υποτασσόμαστε στο θέλημα του Θεού αγόγγυστα και να σηκώνουμε αναντίρρητα τους σταυρούς αυτούς, ακολουθώντας σε όλα και απαρέγκλιτα τον Χριστό.

Λουκ 9.24 ὃς γὰρ⁽¹⁾ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν⁽²⁾· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

Μετάφραση: Και μη διστάσει κανείς να προβεί σ' αυτές τις αποφάσεις και τις θυσίες. Διότι όποιος θέλει να σώσει την πρόσκαιρη ζωή του, θα χάσει την πνευματική και μακάρια ζωή του μέλλοντος. Εκείνος όμως που θα χάσει τη ζωή του επειδή πιστεύει και υπακούει σε μένα, αυτός θα σώσει την ψυχή του στην άλλη ζωή, όπου θα κερδίσει την αιώνια ζωή.

(1) Το γαρ αναφέρεται σε ολόκληρο τον σ. 23=Ας μη φοβηθεί κανένας να καταταγεί μεταξύ των δικών μου, απαρνούμενος τον εαυτό του και παίρνοντας τον σταυρό του και ακολουθώντας εμένα, διότι ενεργώντας έτσι αντί να χαθεί, θα κερδίσει τον εαυτό του (g).

(2) Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Ο Λουκάς παίρνει τον όρο ψυχή με την αραμαϊκή έννοιά του, για να σημάνει την ψυχή και κατ' επέκταση το πρόσωπο= Εκείνος ο οποίος θέλει να σώσει τον εαυτό του, να διατηρήσει την ανεξαρτησία του προσώπου του, των ιδεών του, των αρεσκειών του, θα χαθεί, ενώ εκείνος που χάνει τον εαυτό του, για να προσκολληθεί στον Ιησού, αυτός και μόνο αυτός θα σωθεί (L).

Λουκ 9.25 τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον⁽¹⁾ ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας⁽²⁾ ἢ ζημιωθείς⁽³⁾;

Μετάφραση: Κι εκείνη η σωτηρία είναι το παν. Διότι σε τι ωφελεῖται ο άνθρωπος, εάν κερδίσει όλον αυτόν τον υλικό κόσμο, χάσει όμως ολοκληρωτικά ή ζημιώσει έστω σε κάποιο βαθμό την ψυχή του; Η ψυχή του αυτή είναι πνευματική και άφθαρτη και γι' αυτό δεν συγκρίνεται με κανένα από τα υλικά αγαθά του φθαρτού κόσμου.

(1) Εμπόδιο για αυταπάρνηση γίνονται τα θέλγητρα των πραγμάτων του κόσμου. Η εκλογή λοιπόν τίθεται μεταξύ του κόσμου και του Ιησού (L). Ο Κύριος υποθέτει εδώ την διάσωση της ζωής σε αυτόν τον κόσμο να πραγματοποιείται με την μέγιστη επιτυχία, μέχρι σημείου ώστε να κατακτήσει κάποιος ολόκληρο τον κόσμο (g).

(2) Την ώρα που μπορούσε να βρει και να σώσει τον εαυτό του (b).

(3) Ή «το «ζημιώθηκε» είναι ερμηνευτικό του «χάθηκε» και χάσιμο και ζημιά ονομάζει την αιώνια καταδίκη και κόλαση» (Z). Ή, το ζημιώθηκε είναι ελαφρότερο του χάθηκε, και φτιάχνεται έτσι σκάλα=ή και ακόμη, εάν ζημιωθεί· δηλαδή, και αν δεν υποστεί ολοτελή απώλεια, αλλά μερική ζημιά, έστω και ελάχιστη, το κακό και η δυστυχία θα είναι ανυπολόγιστα (g).

Λουκ 9.26 ὅς γάρ⁽¹⁾ εἰάν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμούς λόγους⁽²⁾, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁽³⁾ ἐπαισχυνθήσεται⁽⁴⁾, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Θα χάσει λοιπόν την ψυχή του εκείνος που δεν θα υποστεί για μένα τις θυσίες αυτές. Διότι οποιοσδήποτε, επηρεασμένος από τις περιφρονήσεις και τους χλευασμούς των ανθρώπων του κόσμου, ντραπεί εμένα και τη διδασκαλία μου, θα τον ντραπεί κι αυτόν και θα τον αποκηρύξει και ο υιός του ανθρώπου, όταν έλθει με τη δόξα του ως Θεάνθρωπος Κριτής, αλλά και με τη δόξα του Πατρός του και των αγίων αγγέλων που θα τον συνοδεύουν ευλαβικά και θα τον υπηρετούν.

(1) «Αφού τους ανήγγειλε όσα λέχθηκαν, σχετικά με το ότι πρέπει και αυτοί να γίνουν μιμητές του και να μην αποφεύγουν τον θάνατο, αλλά να μη λυπούνται και τη ζωή τους χάριν της ελπίδας σε αυτόν, προσθέτει στην κατάλληλη ευκαιρία και παραδίδει σε αυτούς τα μυστήρια σχετικά με την δεύτερη φανέρωσή του... και παρουσιάζει σε αυτούς ποιος θα είναι ο καρπός ενός τόσο μεγάλου αγώνα για αυτούς που πρόκειται να προχωρήσουν σε βάσανα για χάρη του και να αγωνιστούν μέχρι θανάτου» (E).

(2) «Ντρέπεται τον Χριστό αυτός που λέει, Πώς να πιστέψω έναν σταυρωμένο Θεό που χλευάστηκε; Αλλά ντρέπεται και τα λόγια του, αυτός που διασύρει το απλοϊκό ύφος του ευαγγελίου» (Θφ). Όπως ο Χριστός είχε κατάσταση ταπείνωσης και ύψωσης, έτσι και οι οπαδοί του θα περάσουν από την οδό της ταπείνωσης για να ανέβουν στο θρόνο της δόξας. Εκείνοι λοιπόν μόνοι, οι οποίοι πρόθυμα θα αναδεχτούν τα παθήματα για τον Χριστό, θα απολαύσουν και τις μετά από αυτά δόξες. Αλλά όσοι θα

πουν: εάν πρόκειται να εξευτελιστώ, δεν μπορώ να περιφρονούμαι και να εξευτελίζομαι περισσότερο, αυτοί σίγουρα δεν θα συμμετάσχουν στο θρίαμβο, ο οποίος θα επακολουθήσει στον αγώνα των μαρτύρων του ευαγγελίου.

(3) «Στην κατάλληλη ευκαιρία ονόμασε εδώ Υιό ανθρώπου αυτόν που έρχεται, για να υπενθυμίσει την προφητεία του Δανιήλ (ζ 13), η οποία έλεγε: Και να, Υιός του ανθρώπου ερχόταν πάνω στις νεφέλες. Και έφτασε μέχρι τον Παλιό των ημερών. Και σε αυτόν δόθηκε η εξουσία και η τιμή και η βασιλεία»» (Ε).

(4) «Θα ντραπώ να ονομάσω δούλο μου, αυτόν που με αρνήθηκε» (ΘΦ).

(5) «Μαζί με αυτά, βάζει μέσα τους και φόβο λέγοντας ότι θα κατέβει από τον ουρανό όχι με την πρώτη μικροπρέπεια και την ελάττωση της δικής μας φύσης, αλλά με τη δόξα του Πατέρα, με τη συνοδεία αγγέλων. Επομένως είναι ό,τι χειρότερο και γεμάτο καταστροφή, το να κατηγορηθεί κάποιος για δειλία και έλλειψη εργατικότητας, όταν θα κατέβει από ψηλά ο κριτής και θα στέκονται ολόγυρα αγγελικά τάγματα» (Κ). Δες και πώς ο Χριστός ενισχύει εδώ τους ακολούθους του μιλώντας μεγαλόπρεπα για την δεύτερη έλευσή του, με την ελπίδα της οποίας αυτοί υπομένουν θλίψεις, υφίστανται εξευτελισμούς και περιφρονήσεις και βαστάζουν το σταυρό του. Θα έλθει στην δόξα του, με την δόξα ως Μεσσίας και μεσίτης, με όλη τη δόξα εκείνη, στην οποία ο Πατέρας αποκατέστησε αυτόν και την οποία ο Κύριος που έγινε άνθρωπος είχε κοντά στον Πατέρα πριν να γίνει ο κόσμος, την άφησε όμως αδειάζοντας τον εαυτό του για τη σωτηρία των ανθρώπων και ζήτησε αυτήν πάλι, όταν έφευγε από τον κόσμο αυτόν και έλεγε προς τον Πατέρα του: «Και τώρα, δόξασέ με, εσύ Πατέρα» (Ιω. ιζ 4,5). Θα έλθει με όλη την δόξα, με την οποία ο Πατέρας δόξασε την ανθρώπινη φύση του, όταν την κάθισε στα δεξιά του και έδωσε αυτόν κεφαλή στην εκκλησία πάνω από κάθε άλλον. Με όλη τη δόξα που οφείλεται σε αυτόν ως πρόμαχο της δόξας του Πατέρα και ως δημιουργό της δόξας όλων των αγίων. Αυτή είναι η δόξα του. Θα έλθει όμως και με την δόξα του Πατέρα του. Ο Πατέρας θα κρίνει τον κόσμο μέσω αυτού, διότι σε αυτόν εμπιστεύτηκε την κρίση και θα ομολογήσει αυτόν δημόσια κατά την ημέρα της κρίσης ως το απαύγασμα της δόξας του και την σφραγίδα της υπόστασής του. Θα έλθει και με την δόξα των αγίων αγγέλων. Αυτοί θα παραστέκουν ευλαβικά μπροστά του και θα υπηρετούν αυτόν ως λειτουργοί πρόθυμοι και ταπεινοί εκτελώντας τον λόγο του. Τι εντύπωση θα προκαλέσει κατά την ημέρα εκείνη ο ευλογημένος Ιησούς! Όσοι με την πίστη διατηρούν στην ψυχή τους κατά την παρούσα ζωή ζωηρή την εικόνα αυτή, ασφαλώς δεν θα ντραπούν ποτέ αυτόν και τους λόγους του.

Λουκ 9.27 λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς⁽¹⁾, εἰσὶν τινες τῶν ὧδε⁽²⁾ ἐστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου⁽³⁾ ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αληθινά σας λέω, υπάρχουν μερικοί απ' αυτούς που στέκονται εδώ που δεν θα γευθούν θάνατο, προτού να δουν να καταλύεται η Παλαιά θεία τάξη και Διαθήκη με την καταστροφή της Ιερουσαλήμ και του ναοῦ της· για να θεμελιωθεί στον κόσμο με ακαταγώνιστη και υπερφυσική δύναμη η Νέα θεία τάξη, την οποία θα εκπροσωπεί η Εκκλησία μου, που είναι η βασιλεία του Θεοῦ πάνω στη γη.

(1) Για να ενθαρρύνει τους μαθητές στα παθήματα για χάρη του, βεβαιώνει τώρα, ὅτι η βασιλεία του Θεοῦ, παρά την μεγάλη αντίδραση την οποία πρόκειται να συναντήσει, εντός ολίγου θα εγκαθιδρυθεί και θα επικρατήσει. «Επειδὴ οι μαθητές, δεν είχαν λάβει ἀκόμη την δύναμη ἀπὸ ψηλά, ἦταν εὐλογο να πέσουν σε ἀνθρώπινες ἀσθένειες και... να πουν· Πῶς θα ἀρνηθεῖ κάποιος τον εαυτό του;... Ποια δόξα θα μπορέσει να ἰσοσταθμίσει αὐτό που ἔπαθαν αὐτοί; Για να τους ἀπομακρύνει λοιπὸν ἀπὸ τέτοιους λογισμοὺς και κατὰ κάποιο τρόπο να τους μεταστρέψει σε γενναιότητα, γεννώντας μέσα τους την ἐπιθυμία της δόξας που θα ἀπολαύσουν, λέει· Σας λέω ὁμως και τα εξής» (Κ). Το λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς=Αμήν λέγω ὑμῖν (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: των αὐτοῦ ἐστηκότων.

(3) Η φράση γεύομαι θανάτου συναντιέται μόνο στο Ταλμούδ και πουθενά στην Π.Δ. Δες Ματθ ιστ 28, Ιω. η 52, Εβρ. β 9. Υπονοεῖ την πείρα της πίκρας του θανάτου. Για το γεύομαι με την ἔννοια της πείρας, δες Εβρ. στ 4,5, Ψαλμ. λγ 8 (ρ).

(4) Ο Λουκάς λέει απλῶς την βασιλεία του Θεοῦ, ἀναφερόμενος ἰδίως στη θεμελίωση της ἐκκλησίας και την ἀποστολική περίοδο που ολοκληρώθηκε με την κρίση (καταδίκη, ἄλωση Ιεροσολύμων) πάνω στην Ιουδαία (δ). Μπορεῖ κάποιος να σκεφτεῖ ἰδιαίτερα το ἀποτέλεσμα της καταστροφῆς των Ιεροσολύμων, με την οποία σημειώθηκε νέα ἐποχή στα σχέδια του Θεοῦ, με την καταστροφή του ναοῦ, που ἔκανε ἀδύνατη πλέον την μωσαϊκή λατρεία (L). Οι κύριες ἐρμηνείες, τις οποίες εισηγήθηκαν ἐδῶ, εἶναι οι ἐπόμενες: Βασιλεία του Θεοῦ= α) Η Μεταμόρφωση, την οποία και οι 3 συνοπτικοὶ συνδέουν στενά με αὐτήν την προφητεία, β) Η ἀνάσταση και ἀνάληψη, γ) Η Πεντηκοστή και τα θαύματα που την ἀκολουθήσαν, δ) Η διάδοση του Χριστιανισμοῦ, ε) Η ἐσωτερική ἀνάπτυξη του ευαγγελίου, στ) Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ, ζ) Η Δευτέρα παρουσία. Καμία ἐρμηνεία δεν μπορεῖ να εἶναι ὀρθή, ἐφόσον δεν ἐξηγεῖ το «υπάρχουν κάποιοι», το οποίο υπονοεῖ το ἐξαιρετικό προνόμιο μερικῶν, που διακρίνεται ἀπὸ την κοινὴ πείρα ὅλων. Το κριτήριο αὐτό φαίνεται να ἀποκλείει ὅλες τις ἄλλες ἐκδοχὲς ἐκτὸς ἀπὸ τις α) και στ). Ἐάν ὁμως πρόκειται να

διαλέξουμε μεταξύ των δύο, η (στ) πρέπει να είναι η σωστή. Διότι η φράση «δεν θα γευτούν θάνατο έως» δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται σε γεγονός, το οποίο επρόκειτο να σημειωθεί μετά από μία βδομάδα. Παρ' όλα αυτά και οι δύο μπορεί να είναι ορθές. Η Μεταμόρφωση, της οποίας μάρτυρες υπήρξαν 3 μόνο από τους παρόντες ήταν μία πρόγευση και της επίγειας και της ουράνιας δόξας του Χριστού. Η καταστροφή των Ιεροσολύμων, της οποίας μάρτυρες υπήρξαν ο Ιωάννης και ίσως κάποιοι λίγοι από τους εκεί τότε παρόντες, εξαφάνισε τα τελευταία υπολείμματα της παλαιάς οικονομίας και τάξης και άφησε το ευαγγέλιο κυρίαρχο στο πεδίο. Μόνο επίσης ως προς το ότι η καταστροφή των Ιεροσολύμων υπήρξε τύπος της συντέλειας του κόσμου μπορούν να αναφέρονται τα λόγια αυτά του Κυρίου και στη δεύτερα παρουσία. Άμεση όμως αναφορά σε αυτήν αποκλείεται (ρ).

Στίχ. 28-36. Η Μεταμόρφωση του Κυρίου.

Λουκ 9.28 Ἐγένετο⁽¹⁾ δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσεί ἡμέραι ὀκτὼ⁽²⁾ καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην⁽³⁾ καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος⁽⁴⁾ προσεύξασθαι⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Οκτώ περίπου ημέρες από τότε που είπε τα λόγια αυτά ο Ιησούς, πήρε μαζί του τον Πέτρο, τον Ιωάννη και τον Ιάκωβο και ανέβηκε στο όρος για να προσευχηθεί.

(1) Δες Ματθ. ιζ 1-8 και Μάρκ. θ 2-8 και τις εκεί ερμηνευτικές σημειώσεις. Το ἐγένετο είναι απρόσωπο. Διότι μαζί με το «ημέρες» πρέπει να υπονοήσουμε το «ήταν» (b).

(2) «Θα ερευνήσουμε πώς ο μεν Λουκάς λέει· έγιναν μετά τα λόγια αυτά περίπου οχτώ ημέρες, ενώ ο Μάρκος λέει περίπου μετά από έξι ημέρες. Όσον αφορά το ρητό που λέει· έγιναν περίπου οχτώ ημέρες, ο Λουκάς μετρά και αυτήν την ημέρα και την ημέρα που γίνεται η μεταμόρφωση, ενώ ο Μάρκος μετρά μόνο τις ενδιάμεσες και δεν υπάρχει διαφωνία στο ρητό» (Ω).

(3) Εδώ ο Λουκάς βάζει μπροστά τον Ιωάννη από τον Ιάκωβο ο οποίος θανατώθηκε από τον Ηρώδη πριν ακόμη ο Λουκάς γράψει το ευαγγέλιό του, ενώ ο Ιωάννης ζούσε ακόμη και συνεπώς μπορούσε να μαρτυρήσει ακόμη ως κατεξοχήν αξιόπιστος αυτόπτης του υπερφυσικού γεγονότος (b).

(4) Οι άλλοι δύο συνοπτικοί γράφουν εις όρος υψηλόν. Σύμφωνα με τον ρ. και οι δύο εκφράσεις κατάλληλα θα αναφέρονταν στο όρος Ερμών, γύρω στα 9200 πόδια

ψηλό, στο οποίο εύκολα εντός μίας βδομάδας θα ανέβαιναν από την Καισάρεια του Φιλίππου. Είναι ψηλότερο από τον Λίβανο (8500 πόδια) ή τον Αντιλίβανο (8700) και η μεμονωμένη του λευκή κορυφή είναι ορατή από πολλά υψώματα της Παλαιστίνης.

Παράδοση όμως που για πρώτη φορά αναφέρεται από τον Κύριλλο Ιεροσολύμων (Κατήχ. XII 16) τοποθετεί το γεγονός της Μεταμόρφωσης στο Θαβώρ.

(5) «Δείχνοντας ότι ο χαμηλός νους δεν θα μπορούσε να γίνει κατάλληλος για (θεία) θεωρία, αλλά αυτός που υψώθηκε πάνω από τα γήινα και ανέβηκε πάνω από όλα τα σωματικά και εγκαταστάθηκε έξω από τις φροντίδες της ζωής σε κατ' ιδίαν ησυχία και αποδείχτηκε ανώτερος από την καταδυνάστευση των παθών» (Κ), «ανεβαίνει στο βουνό για να προσευχηθεί» (Θφ). Την ώρα που προσευχόταν, μεταμορφώθηκε. Όταν ο Χριστός ταπείνωσε τον εαυτό του καταφεύγοντας στην προσευχή, τότε και δοξάστηκε με το να μεταμορφωθεί. «Ζήτησε από εμένα και θα σου δώσω» (Ψαλμ. β 8).

Και ο ίδιος ο Χριστός έπρεπε να ζητήσει τις προορισμένες από τον Πατέρα για αυτόν χάριτες, για να του δοθούν αυτές. Προσευχόμενος λοιπόν και εδώ και συχνά άλλοτε τίμησε το καθήκον της προσευχής και συνέστησε αυτό με το παράδειγμά του. Είναι καθήκον που μας μεταμορφώνει. Εάν οι καρδιές μας υψωθούν και διευρυνθούν με την προσευχή, ώστε να καθρεπτίζουμε μέσω αυτής «την δόξα Κυρίου», θα «μεταμορφωνόμαστε από δόξα σε δόξα» (Β' Κορ. γ 18). Με την προσευχή παίρνουμε σοφία, χάρη και χαρά, τα οποία κάνουν την μορφή της ψυχής μας να αστράπτει.

Λουκ 9.29 καὶ ἐγένετο⁽¹⁾ ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον⁽²⁾ καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι ενώ προσευχόταν, η εξωτερική μορφή του προσώπου του έγινε διαφορετική, καθώς έλαμψε σαν τον ήλιο, και η ενδυμασία του έγινε λευκή και λαμπρή σαν αστραπή.*

(1) Ο από τους εθνικούς (μη Ιουδαίους) προερχόμενος Λουκάς επειδή γράφει προς τους εθνικούς αποφεύγει την λέξη μεταμορφώθηκε των άλλων δύο συνοπτικών, η οποία μπορούσε να εννοηθεί σύμφωνα με τις τερατολογίες για την μεταμόρφωση των εθνικών θεοτήτων (ρ).

(2) «Έγινε η μορφή του άλλη, όχι με το να μεταβληθεί σε άλλη φύση. Διότι έμεινε τέτοιος που ήταν. Αλλά η εξωτερική όψη του προσώπου του φάνηκε λαμπρότερη από

πριν. Όπως ακριβώς λοιπόν έγινε και στα ρούχα του. Διότι σε αυτά μόνο η εξωτερική μορφή άστραψε και δεν μεταβλήθηκε η ουσία των ρούχων, αλλά η εμφάνιση» (Θφ).

«Μεταβάλλεται σε κάποια εξαιρετική και θεοπρεπή λαμπρότητα, ώστε ακόμη και τα ρούχα του να λάμπουν με την ακτινοβολία του φωτός, και τόσο πολύ, ώστε να φαίνεται ότι αστράφτει» (Κ). «Η μεταμόρφωση στο βουνό που παρουσιάστηκε στους μαθητές, φανέρωνε το υπόδειγμα της μελλοντικής δόξας του Σωτήρα. Και δειχνόταν κατά τρόπο σωματικό, ώστε να γίνει ορατό και από τα θνητά τους μάτια, παρόλο που δεν άντεξαν την υπερβολή της λαμπρότητας την οποία δεν μπορούν να αντέξουν τα δικά μας μάτια. Και το ότι βεβαίως η δόξα που αρμόζει στη θεία ουσία είναι αθέατη και απρόσιτη σε κάθε γεννητή φύση, το έδειξαν οι μαθητές που δεν μπόρεσαν να αντέξουν ούτε αυτήν την ίδια την σωματική όψη που τους παρουσιάστηκε στο βουνό, αλλά έπεσαν κάτω στη γη.

Τότε λοιπόν κάποιος βλέπει τον Λόγο να μεταμορφώνεται ένδοξα, όταν ανεβαίνει μαζί του και υψώνεται μαζί του και βλέπει αυτόν σαν αυτόν τον ίδιο τον Λόγο του Θεού και σαν αρχιερέα που συνομιλεί και προσεύχεται στον Πατέρα. Επειδή όμως δεν είχε ακόμη οδηγήσει το σώμα του τελείως σε αμετάβλητη αφθαρσία, φανερώθηκε μαζί με τα φθαρτά ρούχα, λάμποντας μαζί με αυτά. Διότι όταν αναστηθούν οι δίκαιοι με δόξα στη δευτέρα παρουσία δεν πρόκειται να έχουν ρούχα αισθητά, αλλά θα ντυθούν με κάποιες λαμπρές στολές. Όπως όμως η μορφή τους δεν έγινε άλλη από αυτήν της μεταμόρφωσης, έτσι στην ανάσταση η μορφή των αγίων θα είναι πολύ ενδοξότερη, από αυτήν που είχαν στη ζωή αυτή, όχι όμως άλλη» (Ω).

«Λέμε βέβαια ότι η μεταμόρφωσή του έγινε, όχι αποβάλλοντας το σχήμα του ανθρώπινου σώματος, αλλά περιβάλλοντας αυτό κάποια φωτεινή λάμψη, η οποία κατά κάποιο τρόπο άλλαξε το ατιμότατο χρώμα της σάρκας του, δίνοντάς του όψη λαμπρότερη, σύμφωνα με το λεγόμενο από τον θείο Παύλο «Σπείρεται χωρίς δόξα, ανασταίνεται με δόξα».

Γιατί τώρα αυτό το ίδιο είναι σάρκα γυμνή, χωρίς να είναι χρωματισμένη με κάποια δόξα, ούτε λαμπρυσμένο με λάμψη φυσική, αλλά έχει μόνο την από τη φύση της αδοξία και μαζί και αδυναμία. Κατά τον καιρό όμως της ανάστασης θα γίνει κάποια αλλαγή θεοπρεπής και μεταβολή της δόξας και όχι του σχήματος. Γιατί θα περιαστράψει τότε με επικαλύμματα θείας δόξας· διότι, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Σωτήρα, «οι δίκαιοι θα λάμπουν σαν τον ήλιο στη βασιλεία του πατέρα τους»» (Κ).

«Τότε λοιπόν θα λάμψει και η θεότητα του Κυρίου όχι όπως ο ήλιος, αλλά πάνω από κάθε γεννητό φως που μπορεί να σκεφτεί κανείς και στα αισθητά και στα νοητά·

επειδή ακριβώς είναι ο ίδιος το φως που φωτίζει κάθε άνθρωπο που έρχεται στον κόσμο· έτσι θα συμβεί όταν θα δείξει το πρόσωπό του. Διότι δεν θα κάνει τότε έτσι όπως παλαιότερα έλεγε κάποτε στον Μωϋσή, ότι «θα δεις τα οπίσω μου, αλλά το πρόσωπό μου δεν θα το δεις (Εξόδου λγ 25).

Αλλά με τέτοιο τρόπο θα παρέχει τον εαυτό του στους αγίους, ώστε να μπορούν όλοι να λένε· όλοι εμείς με ξέσκεπο το πρόσωπο του εσωτερικού μας ανθρώπου, σαν άλλοι καθρέπτες δεχόμαστε και αντανakλούμε την δόξα του Κυρίου. Και έτσι μεταμορφωνόμαστε και παίρνουμε την ίδια ένδοξη εικόνα του Κυρίου και προοδεύουμε από δόξα σε δόξα»(Β΄Κορ. γ 18) (Ε).

(3) Το εξαστράπτων ως δεύτερο επίθετο μετά το λευκός εξηγεί το είδος του λευκού= λευκός που λάμπει, αστραποβόλος (δ). Η μεταμόρφωση χύνει φως στην έννοια του παθήματος του Κυρίου. Αποδεικνύει, ότι η δόξα ήταν η φυσική κατάσταση του Κυρίου σύμφωνα και με τον λόγο της αρχιερατικής του προσευχής: «Και τώρα δόξασέ με εσύ Πατέρα, κοντά σου, με την δόξα την οποία είχα κοντά σου προτού δημιουργηθεί ο κόσμος». Προφανώς ένας από τους σκοπούς, προς τους οποίους απέβλεπε το υπερφυσικό αυτό συμβάν, ήταν και να στηρίξει την πίστη των μαθητών στην θεία φύση του πάσχοντος Λυτρωτή.

Λουκ 9.30 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν⁽¹⁾ Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας⁽²⁾,

Μετάφραση: Και ξαφνικά, δύο άνδρες άρχισαν να μιλούν μαζί του, κι αυτοί ήταν ο Μωυσής ως ο κυριότερος αντιπρόσωπος του νόμου, και ο Ηλίας ως εκπρόσωπος των προφητών.

(1) Η ικανότητα τού να αναγνωριστούν ποιοι ήταν δόθηκε στους μαθητές μαζί με την ικανότητα τού να τους δουν. Αλλιώς, εάν δεν αναγνωρίζονταν, το ότι εμφανίστηκαν θα έμενε χωρίς κάποια σημασία και έννοια (ρ).

(2) «Ο Μωϋσής μεν εκπροσωπούσε το νόμο, και ο Ηλίας τους προφήτες· διότι αυτός (ο Χριστός) ήταν ο κύριος του νόμου και των προφητών» (Ω).

«Επομένως η παρουσία του Μωϋσή και του Ηλία και το ότι μιλούσαν μεταξύ τους, ήταν κάποια οικονομία (θείο σχέδιο) του Θεού, η οποία έδειχνε πολύ καλά, ότι ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός περιβαλλόταν από το νόμο και τους προφήτες ως Κύριος και του νόμου και των προφητών, και είχε δειχτεί προηγουμένως από αυτούς (ως Μεσσίας) με εκείνα που προέλεγαν και ήταν σύμφωνα μεταξύ τους. Γιατί δεν ήταν

ασύμφωνα μεταξύ τους εκείνα που είχαν κηρυχτεί με το νόμο και με τους προφήτες. Και αυτό, νομίζω, σημαίνει το γεγονός ότι συνομιλούν μεταξύ τους ο ιερώτατος Μωϋσής και ο πανάριστος των προφητών Ηλίας» (Κ).

Λουκ 9.31 οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ⁽¹⁾ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ⁽²⁾ ἣν ἐμέλλε⁽³⁾ πληροῦν⁽⁴⁾ ἐν Ἱερουσαλὴμ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Αυτοί εμφανίσθηκαν περιβεβλημένοι με δόξα και μιλούσαν για την ἔξοδό του και την αναχώρησή του από τον κόσμο αυτό, την οποία θα εκπλήρωνε με το σταυρικό θάνατό του και την ανάληψή του και θα ολοκλήρωνε στην Ιερουσαλήμ σύμφωνα με τις προτυπώσεις του νόμου και τις προρρήσεις των προφητών.

(1) Ἦταν ὅμοιοι με τον Κύριό τους στη σκηνή αυτή (b). Οι ἅγιοι που πεθαίνουν εν Κυρίῳ μπαίνουν σε κατάσταση δόξας. Για αυτό και οι Μωϋσής και Ηλίας εμφανίζονται με δόξα, ὅπως θα εμφανιστούν μετά από λίγο κατά την δευτέρα παρουσία ὅλοι οι ἅγιοι με δόξα.

(2) «Στεκόμενοι γύρω από τον Ιησού, μιλούσαν μεταξύ τους για την ἔξοδο που ἐπρόκειτο να πραγματοποιήσει, λέει, στην Ιερουσαλήμ, δηλαδή το μυστήριο της με την σάρκα του οικονομίας και το σωτήριο πάθος του πάνω στο σταυρό» (Κ).

Την ἔξοδο και αναχώρησή του από τον κόσμο. Η ίδια λέξη και στο Β΄ Πέτρ. α 15. Το θέμα της συνομιλίας ήταν μέγα, αναφερόμενο στο πάθος, τον σταυρό, τον θάνατο, την ἀνάσταση και ἀνάληψη του Χριστοῦ. Δες την ἀντίθετη λέξη εἰσοδος στον κόσμο στο Πράξ. ιγ 24 (b). Ο Λουκάς ἐξεπίτηδες διαλέγει λέξη που σημαίνει ταυτόχρονα και τον θάνατο και την ἀνάληψη (g).

Και ο θάνατος των ἁγίων εἶναι ἔξοδός τους και ἀναχώρηση ἀπὸ την Αἴγυπτο του παρόντος κόσμου στην ἐπουράνια πόλη Ιερουσαλήμ, ἀπὸ τον οἶκο αὐτὸν της δουλείας στον ουράνιο οἶκο του Πατέρα τους. Και ὅπως η ἀπὸ την Αἴγυπτο ἔξοδος του Ισραὴλ υπῆρξε θριαμβευτική, ἔτσι και η ἀπὸ τον κόσμο αὐτὸν ἔξοδος και η στους ουρανοὺς ἀνάληψη του Χριστοῦ ἐγίνε με θρίαμβο και ἀλαλαγμό, και τέτοια εἶναι και η ἀπὸ τον κόσμο αὐτὸν ἔξοδος των ἁγίων του.

(3) Το ἐμέλλεν ἀνταποκρίνεται στο δει (=πρέπει) του στίχου 22. Το παν εἶναι προδιατεταγμένο ἀπὸ τον Θεό και ὁπωσδήποτε θα συντελεστεί. Και ὅταν συντελεῖται, μπορεῖ να θεωρεῖται ως εκπλήρωση (p).

(4) Ο Μωϋσής και ο Ηλίας μιλούσαν προς τον Ιησού για την έξοδό του. Υπονοεί όμως αυτό, ότι το πάθημα του Χριστού και η ακόλουθη ένδοξη έξοδός του από τον κόσμο αυτόν ήταν ό,τι ο Μωϋσής και οι προφήτες είχαν προαναγγείλει. Δες Λουκ. κδ 26,27 και Α΄ Πέτρ. α 11.

«Γιατί είναι αλήθεια, ότι ο νόμος που δόθηκε μέσω του Μωϋσή και ο λόγος των προφητών, προανήγγειλαν το μυστήριο του Χριστού, ο ένας καταγράφοντάς το κατά κάποιο τρόπο σαν σε πίνακα με τύπους και σκιές, ενώ οι προφήτες προέλεγαν με πολλούς τρόπους» (Κ).

Οι δύο ένδοξοι προφήτες μιλούν στον Ιησού για την έξοδό του, δηλαδή για το πάθημα, την ανάσταση και την ανάληψή του. Καθόλου θαυμαστό! Η έξοδος του Λυτρωτή είναι η θεμελιώδης αλήθεια, πάνω στην οποία στηρίζεται το όλο σύστημα του Χριστιανισμού· είναι η αλήθεια των αληθειών, χωρίς την οποία τίποτα άλλο στον κόσμο δεν έχει σημασία και βαθύτερη έννοια.

(5) Το «στην Ιερουσαλήμ» είναι βαθειά τραγικό= στην πόλη που φόνευσε τους προφήτες. Η προσθήκη αυτή του Λουκά για την έξοδο του Κυρίου στην Ιερουσαλήμ διαφωτίζει ολόκληρη την σκηνή. Είναι το κλειδί της όλης αφήγησης. Εξηγεί τη σχέση μεταξύ της εμφάνισης αυτής και της συνομιλίας του Χριστού με τους μαθητές που προηγήθηκε στην Καισάρεια του Φιλίππου. Η συνομιλία αυτή για το θέμα αυτό δίνει στους μαθητές να καταλάβουν, ότι ο π ά σ χ ω ν Μεσσίας είναι πράγματι ο θ ε ί ο ς Μεσσίας, τον οποίο αναγνωρίζει ως τέτοιο ο ουρανός (g).

Ο Κύριος και κατά την ένδοξη Μεταμόρφωσή του θέλησε να ακούσει για την έξοδό του η οποία ήταν συνδεδεμένη με τον θάνατο και τα παθήματά του. Και διδάσκει έτσι εμάς, ότι το να θυμόμαστε τον θάνατό μας, ο οποίος αποτελεί την έξοδο και αναχώρησή μας από τον κόσμο αυτόν σε άλλον, δεν είναι ποτέ άκαιρο, αλλά και σε αυτές τις μεγαλύτερές μας επιτυχίες και δόξες του κόσμου αυτού είναι επικαιρότατο να θυμόμαστε, ότι «δεν έχουμε εδώ μόνιμη πόλη»

Λουκ 9.32 ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ⁽¹⁾· διαγρηγορήσαντες⁽²⁾ δὲ εἶδον τὴν δόξαν⁽³⁾ αὐτοῦ καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

Μετάφραση: Στο μεταξύ ο Πέτρος και οι σύντροφοί του είχαν κυριευθεί από βαρύ νυσταγμό. Σε λίγο όμως αποτίναξαν από πάνω τους τη νύστα και είδαν τη δόξα του και τους δύο άνδρες που στέκονταν μαζί του.

(1) «Οι μεν μακάριοι μαθητές νύσταξαν για λίγο, καθώς ο Χριστός χρονοτριβούσε με την προσευχή» (Κ).

Βεβαρημένοι ύπνω = την ασυγκράτητη τάση για ύπνο, την οποία δεν μπορούσαν να νικήσουν στην αρχή (δ). Την ώρα λοιπόν που προσευχόταν ο Χριστός οι μαθητές πιθανότατα κοιμόντουσαν (g).

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά= 'Η, μετά από ένα διάστημα χρόνου, αποτίναξαν από πάνω τους τον ύπνο (δ)· ή, επιμένοντας να παραμείνουν άγρυπνοι νίκησαν τη νύστα (Meyer)· ή, γινόμενοι εξ' ολοκλήρου άγρυπνοι (p) και «αφού συνήλθαν από τον βαθύ ύπνο» (Κ).

(3) «Δόξα να εννοήσεις την λαμπρότητα» (Ζ).

Λουκ 9.33 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς⁽¹⁾ ἀπ' αὐτοῦ εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι⁽²⁾, καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωϋσεῖ καὶ μίαν Ἠλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὃ λέγει⁽³⁾.

Μετάφραση: Και την ώρα που οι δύο αυτοί άνδρες θα αποχωρίζονταν από τον Ιησού, του είπε ο Πέτρος: Διδάσκαλε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ. Ας κάνουμε λοιπόν τρεις σκηνές, μία για σένα, μία για τον Μωυσή και μία για τον Ηλία. Και τα είπε αυτά ο Πέτρος νομίζοντας ότι ο Κύριος και οι δύο προφήτες είχαν ανάγκη σκηνών και ότι η ένδοξη Μεταμόρφωσή του θα παρατεινόταν παντοτινά και θα προλαμβανόταν έτσι το σταυρικό του πάθημα, ο θάνατος και η έξοδός του. Συνεπώς ο Πέτρος δεν ήξερε τι έλεγε.

(1) Κατά τη διάρκεια της συνομιλίας του Ιησού με τους δύο προφήτες, οι μαθητές τηρούσαν σιγή. Αλλά όταν η συνομιλία σταμάτησε και οι δύο ουράνιοι απεσταλμένοι ετοιμάζονταν να χωριστούν από τον Κύριο, τότε ο Πέτρος λαμβάνει τον λόγο (g).

(2) «Ακούγοντας ότι πρόκειται να πάθει ο Χριστός... ζητούσε από τον Κύριο να μείνει πάνω στο βουνό για πάντα, έτσι ώστε να μην τον βρουν οι Ιουδαίοι αφού κατέβει και τον φονεύσουν, αγνοώντας τα αγαθά που θα συμβούν σε όλους από το πάθος και την ανάσταση» (Ω).

(3) Δεν γνωρίζουν τι λένε εκείνοι, οι οποίοι μιλούν για κατασκευή σκηνών πάνω στη γη για τους δοξασμένους αγίους στον ουρανό, οι οποίοι έχουν καλύτερες μονές (δωμάτια) στην οικία του Πατέρα και επιθυμούν να επανέλθουν σε αυτές.

«Δεν ήξερε, λέει, αυτό που έλεγε· γιατί δεν ήταν ο καιρός της συντέλειας του κόσμου και του να λάβουν οι άγιοι τη μέθεξή (συμμετοχή) τους στα αγαθά που ήλπισαν σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού» αφού παρέμεναν στη γη αυτή, που δεν έγινε ακόμη καινούργια. «Αφού λοιπόν το σχέδιο της οικονομίας βρισκόταν ακόμη στην αρχή, πώς ήταν δυνατόν να σταματήσει ο Χριστός την αγάπη του για τον κόσμο, αποφεύγοντας να πάθει για χάρη του;» (Κ).

Λουκ 9.34 ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη⁽¹⁾ καὶ ἐπεσκίασεν⁽²⁾ αὐτούς⁽³⁾. ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν ἐκείνους⁽⁴⁾ εἰς τὴν νεφέλην.

Μετάφραση: *Κι ενώ τα έλεγε αυτά, ήλθε ένα σύννεφο και τους σκέπασε. Ο Πέτρος μάλιστα και οι άλλοι μαθητές φοβήθηκαν, όταν ο Διδάσκαλος και οι δύο προφήτες βρέθηκαν μέσα στη νεφέλη. Και φοβήθηκαν, διότι το σύννεφο αυτό δεν ήταν ένα φυσικό σύννεφο, αλλά ήταν σημείο της παρουσίας του Θεού.*

(1) «Ενώ ο Πέτρος λέει να κάνουμε τρεις σκηνές, ο Κύριος ξαφνικά φτιάχνει σκηνή χειροποίητη και μπαίνει μέσα σε αυτήν μαζί με τους προφήτες, για να δειχτεί ότι σε τίποτα δεν είναι κατώτερος από τον Πατέρα. Διότι όπως ακριβώς στην Παλαιά Διαθήκη η νεφέλη λεγόταν ότι έχει τον Κύριο και ο Μωϋσής έμπαινε σε αυτήν, και έτσι δεχόταν τον νόμο, έτσι και τώρα η νεφέλη δέχτηκε τον Χριστό και νεφέλη όχι σκοτεινή· διότι έφυγε η σκιά του νόμου και το σκοτεινό της ασάφειας· αλλά νεφέλη φωτεινή. Διότι ήλθε η αλήθεια και έλαμψε η χάρη του Κυρίου και δεν υπάρχει τίποτα σκοτεινό τώρα» (Θφ).

Ακριβέστερη ερμηνεία η επόμενη: Η νεφέλη δεν ήταν κάποιο απλό σύννεφο. Είναι το κάλυμμα, με το οποίο περιβάλλεται ο Θεός, όταν εμφανίζεται στους ανθρώπους. Εμφανίστηκε στην έρημο και στα εγκαίνια του ναού του Σολομώντα και την ξαναβρίσκουμε και στην ανάληψη (g).

Η νεφέλη αυτή ήταν δείγμα της ακόμη πιο ιδιαίτερης παρουσίας του Θεού. Με νεφέλη ο Θεός ήλθε στη σκηνή και στο ναό και όταν «η νεφέλη κάλυψε την σκηνή του μαρτυρίου δεν μπόρεσε ο Μωϋσής να μπει στην σκηνή, διότι επισκίαζε αυτήν η νεφέλη και η σκηνή γέμισε από τη δόξα του Κυρίου» (Εξόδου μ 34). Και όταν στην περίπτωση του Σολομώντα «ο οίκος γέμισε από τη νεφέλη της δόξας του Κυρίου, δεν μπορούσαν οι ιερείς να σταθούν να λειτουργήσουν από το φως της νεφέλης» (Β΄ Παραλ. ε 14).

Μία τέτοια νεφέλη είναι και η παρούσα. Δεν είναι λοιπόν καθόλου παράδοξο, ότι οι μαθητές φοβήθηκαν. Αλλά εφόσον ο Ιησούς βρίσκεται στη νεφέλη, κανείς από όσους πιστεύουν ειλικρινά σε αυτόν ας μην φοβάται να μπει σε αυτήν, διότι μπορεί να είναι βέβαιος, ότι ο Ιησούς θα διαπεράσει αυτόν σώο μέσα από αυτήν.

(2) Κατά ακρίβεια η φωτεινή νεφέλη δεν ρίχνει σκιά, μπορεί όμως να καλύψει. Το φως μπορεί να αποτυφλώνει όπως και το σκοτάδι (p).

(3) Αξιόλογη και η παρατήρηση: «Με αυτό δηλώνει μέσω του τύπου από πριν... ότι στην ανάσταση πρόκειται να αρπαχτούν σε νεφέλες οι άγιοι για να συναντήσουν τον Κύριο και να είναι μαζί του για πάντα» (Ω).

(4) Υπάρχει και η γραφή αυτούς. Το μεν εκείνους= τον Κύριο και τους δύο προφήτες, ενώ το αυτούς σύμφωνα με κάποιους νεώτερους ερμηνευτές περιλαμβάνει και τους αποστόλους, είναι όμως αμφίβολο αυτό.

Λουκ 9.35 καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης⁽¹⁾ λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός⁽²⁾, αὐτοῦ ἀκούετε.

Μετάφραση: Τότε μέσα από τη νεφέλη ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: Αυτός είναι ο υιός μου ο αγαπητός, που τον έστειλα για να σωθεί ο κόσμος. Αυτόν να ακούτε.

(1) «Φωνή πατρική μέσω της νεφέλης (διότι έτσι φαίνεται ο Θεός) μαρτυρούσε για τον Χριστό την υιότητα (ότι είναι ο Υιός)» (Ε).

(2) Υπάρχει και η γραφή: εκλελεγμένος (διαλεγμένος, διαλεκτός) αντί ο αγαπητός. Είναι αυτό εξήγηση του αγαπητός, το οποίο, όπως και η αντίστοιχη εβραϊκή λέξη, σημαίνει και τον αγαπητό και τον εκλεκτό. Φαίνεται ότι η λέξη μπήκε στο κείμενο από το περιθώριο (που υπάρχει στα χειρόγραφα)(δ). Πάντως το εκλελεγμένος λέγεται με απόλυτη έννοια, σε αντίθεση με τους δούλους, όπως ήταν ο Μωϋσής και ο Ηλίας, οι οποίοι είχαν εκλεγεί για ειδικές και περιορισμένες αποστολές (g). Το εκλελεγμένος αναφέρεται στην αποστολή του Υιού του ανθρώπου ως Μεσσία (L).

Λουκ 9.36 καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν εὐρέθη Ἰησοῦς μόνος⁽¹⁾. καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν⁽²⁾ καὶ οὐδενὶ⁽³⁾ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις⁽⁴⁾ οὐδὲν ὧν ἑώρακασιν.

Μετάφραση: Αφού ακούστηκε η φωνή αυτή, βρέθηκε ο Ιησούς μόνος, χωρίς να είναι πλέον εκεί οι δύο προφήτες. Και οι τρεις αυτοί μαθητές με εντολή του Κυρίου

δεν ανέφεραν τις ημέρες εκείνες σε κανέναν τίποτε απ' όσα είχαν δει, αλλά κράτησαν μυστικό το γεγονός. Διότι υπήρχε φόβος να προκληθεί σφοδρή αντίδραση από τους εχθρούς του Κυρίου, η άκαιρος ενθουσιασμός και αναταραχή από τους θαυμαστές του.

(1) «Για να μην συκοφαντείται από κάποιους η αλήθεια, οι οποίοι λένε ότι τους διέτασσε να ακούνε περισσότερο τον Μωϋσή, επεσήμανε ο ευαγγελιστής λέγοντας, ότι όταν έγινε η φωνή, βρέθηκε ο Ιησούς μόνος. Άρα λοιπόν αυτόν πρόσταξε να ακούνε. Καθόσον αυτός είναι το τέλος του νόμου και των προφητών» (Κ).

(2) Με εντολή του Κυρίου σύμφωνα με τους άλλους δύο συνοπτικούς.

«Δεν θέλει ο Ιησούς να ειπωθούν τα σχετικά με την δόξα του. Διότι θα βλάπτονταν αυτοί που θα τα άκουγαν και μάλιστα οι όχλοι, όταν θα έβλεπαν τον τόσο πολύ δοξασμένο να σταυρώνεται. Δεν τα έκρυψαν λοιπόν από φθόνο, αλλά επειδή φοβήθηκαν μήπως δεν γίνουν πιστευτοί» (Ω) και για να μην προκληθεί είτε σφοδρότερη αντίδραση εκ μέρους των αντιτιθεμένων, είτε άκαιρος ενθουσιασμός και ταραχώδεις εκδηλώσεις εκ μέρους των Ιουδαίων που έτρεφαν παχυλές ελπίδες για τον Μεσσία.

(3) Η απαγόρευση του να ανακοινωθεί ό,τι είχαν δει, αποτελεί ισχυρή επιβεβαίωση της ιστορικότητας του υπερφυσικού γεγονότος της Μεταμόρφωσης. Εάν η οπτασία αυτή ήταν επινόηση, πώς θα εξηγήσουμε την επινόηση της απαγόρευσης; (ρ).

(4) «Πότε λοιπόν τα ανέφεραν; Μετά την ανάληψη, μετά την παρουσία του Πνεύματος· διότι τότε γέμισαν από θάρρος και καταξιώθηκαν του Πνεύματος και είχαν την φωνή από τα θαύματα να συνηγορεί σε αυτούς» (Ω).

Μετά τις σκηνές της Γεθσημανή, της καταδίκης του συνεδρίου και του Πιλάτου και του Γολγοθά, στις οποίες παρουσιάστηκε ο προφητευμένος χαρακτήρας του ως ανθρώπου θλίψεων που γνωρίζει να υπομένει ασθένεια, θα ήταν πλέον καιρός να διαδοθεί το υπερφυσικό συμβάν της Μεταμόρφωσης, ως προμήνυμα της αρχιερατικής του βασιλείας δίπλα στο θρόνο του Πατέρα του και της θριαμβευτικής του νίκης εναντίον όλων των εχθρών του (ο).

Στίχ. 37-43. Η θεραπεία του νέου που σεληνιαζόταν.

Λουκ 9.37 Ἐγένετο⁽¹⁾ δὲ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ⁽²⁾ κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους συνήνησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς⁽³⁾.

Μετάφραση: Την άλλη ημέρα, όταν κατέβηκαν από το βουνό, τον υποδέχθηκε πολὺς λαός.

(1) Δες Ματθ. ιζ 14-18 και Μάρκ. θ 14-29 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Η Μεταμόρφωση πιθανῶς έγινε νύχτα. Μόνος ο Λουκάς αναφέρει ὅτι ἡ κάθοδος ἀπὸ τὸ ὄρος έγινε τὴν ἐπόμενη ἡμέρα. Ἐτσι οἱ 3 ἀπόστολοι εἶχαν καιρὸ κατὰ τὸ υπόλοιπο τῆς νύχτας νὰ μελετήσουν ὅ,τι εἶχαν δεῖ καὶ ἀκούσει, πρὶν ἀκόμη λάβουν νέες ἐντυπώσεις ἀπὸ ἄλλα γεγονότα (ρ).

(3) Ἡ συρροή του πλήθους καὶ ἡ συγκίνησή του γιὰ τὴν ὁποία δίνει μαρτυρία ὁ Μάρκος, ἐξηγείται ἀπὸ τὶς σφοδρὲς συζητήσεις καὶ επικρίσεις, τὶς ὁποῖες προκάλεσαν οἱ γραμματεῖς παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῶν μαθητῶν νὰ θεραπεύσουν τὸ δαιμονισμένο παιδί καὶ τὶς ὁποῖες, παρακολουθώντας τὸ πλήθος, ἐξεπλάγη ὅταν ξαφνικά εἶδε τὸν Ἰησοῦ νὰ ἐρχεται τόσο πολὺ τὴν κατάλληλη στιγμή.

Λουκ 9.38 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησεν⁽¹⁾ λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου ἐπίβλεψον⁽²⁾ ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενὴς⁽³⁾ μοί ἐστιν,

Μετάφραση: Κάποια στιγμή ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ πλήθος τοῦ λαοῦ φώναξε καὶ εἶπε: Διδάσκαλε, σε παρακαλῶ, ρίξε σπλαχνικὸ βλέμμα στο γιο μου, διότι μου εἶναι τὸ μονάκριβο παιδί μου.

(1) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή ἐβόησε.

(2) Καὶ ἡ γραφή ἐπιβλέψαι. Ἐπιβλέπω=βλέπω με συμπάθεια καὶ οἶκτο (ρ).

(3) Γιὰ τρίτη φορὰ ὁ Λουκάς ἀναφέρει νεαρὸ παιδί μοναχοπαίδι. Δες ζ 12 καὶ ἡ 42 (ρ). Εκείνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν πολλὰ παιδιά μποροῦν νὰ ἰσοσταθμίσουν τὴ θλίψη τους γιὰ τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ με τὴν παρηγοριά τὴν ὁποία παίρνουν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ἔχουν παρὰ ἓνα καὶ μόνον γιο, μποροῦν νὰ παρηγοροῦνται κατὰ τὴν ἀσθένεια ἢ καὶ τὸν θάνατό του, ἐνθυμούμενοι τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος Μονογενὴς εἶχε τὸν Υἱό του καὶ ὁμῶς παρέδωσε αὐτόν γιὰ χάρη μας.

Λουκ 9.39 καὶ ἰδοὺ πνεῦμα⁽¹⁾ λαμβάνει⁽²⁾ αὐτόν, καὶ ἐξαίφνης⁽³⁾ κρᾶζει, καὶ σπαράσσει αὐτόν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις⁽⁴⁾ ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ συντρίβον⁽⁵⁾ αὐτόν·

Μετάφραση: Κι ὅταν τὸν κυριεύει πονηρὸ πνεῦμα, ξαφνικά φωνάζει δυνατὰ. Τὸ δαιμονικὸ πνεῦμα τὸν κάνει νὰ σπαράζει καὶ νὰ βγάζει ἀφρὸ ἀπὸ τὸ στόμα του. Με

πολύ κόπο και με μεγάλη δυσκολία φεύγει το δαιμόνιο από αυτόν, αφού τον κουρελιάσει και τον κάνει αναίσθητο.

(1) Πνεύμα πονηρό. Τα συμπτώματα της ασθένειας, με τα οποία περιγράφεται αυτή αμέσως, δείχνουν σε ποιο γένος φυσικής διατάραξης του οργανισμού ανήκε αυτή. Ήταν ένα είδος επιληψίας. Αλλά ο σ. 42 και η συνομιλία που ακολούθησε σύμφωνα με τους άλλους δύο συνοπτικούς, παρέχουν τη βεβαιότητα, ότι η αλλοίωση του νευρικού συστήματος σχετιζόταν και με επίδραση σατανική (g).

(2) Λαμβάνει=κυριεύει (δ).

(3) Στην περιγραφή του Λουκά ο Hobart ισχυρίζεται ότι τόσο το προηγούμενο επιβλέπω, όσο και οι λέξεις εξαίφνης, μετά αφρού και μόγης αποχωρεί, είναι ιατρικές εκφράσεις (p).

(4) Πιο σωστή γραφή φαίνεται να είναι το «μόλις», το οποίο βρίσκεται και στο Πράξ. ιδ 18, κζ 7,8,16 (p). Το μόγης (από το μόγος, μόχθος) είναι σύνηθες στους αρχαιότερους. Ενώ το μόλις (από το μώλος=μόγος) συναντιέται στους δόκιμους πεζογράφους (δ).

(5) Από μεταφορά από τα πράγματα που με συντριβή καταστρέφονται=κατέστρεψε τη διάνοιά του, φέρνοντας αυτόν σε αναισθησία. Ανταποκρίνεται στο ξηραίνεται του Μάρκου (δ).

Λουκ 9.40 καὶ ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Παρακάλεσα βέβαια τους μαθητές σου να το βγάλουν, μα δεν μπόρεσαν.

(1) Η παρουσία των γραμματέων, οι οποίοι αναμφίβολα δεν είχαν υστερήσει σε κοροϊδίες εις βάρος και των μαθητών και του διδασκάλου τους, είχε ταπεινώσει και ίσως ερεθίσει αυτούς. Η αγωνιώδης προσδοκία λοιπόν του λαού είχε φτάσει στο κατακόρυφο (g).

Λουκ 9.41 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος⁽¹⁾ καὶ διεστραμμένη⁽²⁾, ἕως πότε⁽³⁾ ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀνέξομαι⁽⁴⁾ ὑμῶν; προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τότε αποκρίθηκε ο Ιησούς: Ὁ γενεά που τόσα θαύματα είδες και είσαι ακόμη άπιστη και από την κακία σου είσαι και διεστραμμένη! Ὡς πότε θα είμαι μαζί σας και θα σας ανέχομαι; Φέρε μου εδώ το γιο σου.

(1) Αυτό πιθανότατα δεν απευθύνεται στους μαθητές ούτε περιλαμβάνει αυτούς. Απευθύνεται προς τον πατέρα και περιλαμβάνει και τους γραμματείς και τα πλήθη (p).

(2) «Το «διεστραμμένη» φανερώνει ότι η πονηρία δεν υπήρχε από την αρχή ούτε εκ φύσεως. Αλλά ως προς τη φύση μεν... ήταν απόγονοι του Αβραάμ και Ισαάκ, διαστράφηκαν όμως από την κακία» (Θφ).

(3) Για να καταλάβουμε καλά την αναφώνηση αυτή, πρέπει να λάβουμε υπ' όψη την ανθρώπινη ψυχολογία του Κυρίου κατά τις στιγμές αυτές. Πριν από λίγο είχε έρθει σε προσωπική επικοινωνία με ουράνια όντα. Και ξαφνικά βρίσκεται ανάμεσα σε κόσμο, στον οποίο επικρατεί η απιστία, σχεδόν σε όλους. Αυτή η αντίθεση όχι μεταξύ ενός ανθρώπου και κάποιου άλλου, αλλά μεταξύ όλης αυτής της ανθρωπότητας, της απομακρυσμένης από το Θεό, ανάμεσα στην οποία ο Ιησούς κατοικεί, και στους κατοίκους του ουρανού, από τους οποίους πριν λίγο χωρίστηκε, αποσπά από αυτόν την θλιβερή αυτή αναφώνηση (g). Τα λόγια αυτά του Ιησού δεν είναι μόνο λόγια ανθρώπου μεταξύ άλλων ανθρώπων, αλλά εκφράζουν και το συναίσθημα θείου όντος, το οποίο έχει από τη φύση του τη θέση του στον ουρανό (l).

(4) Το ρήμα ανέχομαι εκφράζει πόσο παρά την αγάπη του αισθάνεται τον εαυτό του ξένο με το άπιστο αυτό περιβάλλον (g). Η ζωή του Ιησού υπήρξε συνεχής ανοχή (b).

(5) Η διαταγή Προσάγαγε... έχει κάτι το απότομο. Ο Ιησούς φαίνεται να θέλει να αποτινάξει την πολύ πικρή εντύπωση, από την οποία έχει κυριευτεί. Δες παρόμοιο τρόπο έκφρασης Ιω. ια 34 (g).

Λουκ 9.42 ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν⁽¹⁾ αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν· ἐπετίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ⁽²⁾.

Μετάφραση: Κι ενώ ο νέος αυτός ήταν ακόμη στο δρόμο και ερχόταν προς τον Ιησού, το δαιμόνιο τον πέταξε κάτω με βία και τον έκανε να σπαράξει ολόκληρος. Ο Ιησούς όμως επιτίμησε το ακάθαρτο δαιμονικό πνεύμα και θεράπευσε το παιδί. Και το έδωσε πίσω στον πατέρα του υγιές.

(1) Το δαιμόνιο έριξε αυτόν με ορμή κάτω. Η λέξη χρησιμοποιείται για κιβώτια που με πάταγο ρίχνονται κάτω και για παλαιστές που ρίχνουν κάτω τους αντιπάλους. Κάποιοι διακρίνουν το ρήμα ρήσσω με την έννοια αυτή από το ρήγνυμι (ρ).

(2) Λεπτομέρεια συγκινητική που αναφέρεται από μόνον τον Λουκά και υπενθυμίζει το Λουκ. ζ 15 (L).

Λουκ 9.43 ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι⁽¹⁾ τοῦ θεοῦ⁽²⁾. Πάντων⁽³⁾ δὲ θαυμαζόντων⁽⁴⁾ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν⁽⁵⁾ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,

Μετάφραση: Όλοι τότε έμειναν έκπληκτοι για το μεγαλείο της δυνάμεως του Θεού, που φανερωνόταν με τα θαύματα που έκανε ο Ιησούς. Κι ενώ όλοι θαύμαζαν για όλα εκείνα που είχε κάνει ο Ιησούς, είπε στους μαθητές του:

Ενώ όλοι θαύμαζαν γι' αυτά που είχε κάνει ο Ιησούς, είπε στους μαθητές του:

(1) Για την μεγαλειότητα=το μεγαλείο και την δόξα, την οποία έδειξε με τα μεγάλα και θαυμαστά του έργα (δ).

(2) Την οποία ο Θεός αποκάλυπτε με τα θαύματα τα οποία έκανε μέσω του Σωτήρα (δ). «Διότι νόμιζαν, ότι κάνει αυτά τα τρομερά όχι με δική του δύναμη, αλλά από το Θεό» (Z).

(3) Η διαίρεση των στίχων δεν είναι εδώ επιτυχημένη, διότι το δεύτερο μισό του στίχου αυτού, ανήκει ολοφάνερα σε ξεχωριστή περικοπή που διακρίνεται από την προηγούμενη, στην οποία ο Κύριος για δεύτερη φορά προαναγγέλλει τα του Πάθους του (ρ). Δες και Ματθ. ιζ 23 και Μάρκ. θ 31,32 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(4) Ο Κύριος με όσα λέει στην ακόλουθη περικοπή, τονίζει και πάλι στους μαθητές του την πραγματική φύση της μεσιακής του ιδιότητας με αφορμή τον θαυμασμό, τον οποίο με εφήμερο ενθουσιασμό εκδήλωνε ο λαός για τα θαύματά του. Δεν έρχεται να βασιλέψει ως επίγειος βασιλιάς, αλλά να πάθει ως κατάδικος (ρ). Ο Κύριος θέλει να προλάβει την επικίνδυνη έξαψη, την οποία ο γενικός θαυμασμός του πλήθους κινδύνευε να προκαλέσει και στους μαθητές (g).

(5) Και η γραφή: εποίει=εξακολουθούσε να κάνει.

Στίχ. 44-45. Δεύτερη προαναγγελία του Πάθους.

Λουκ 9.44 Θέσθε ὑμεῖς⁽¹⁾ εἰς τὰ ὥτα⁽²⁾ ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους⁽³⁾, ὁ γὰρ⁽⁴⁾ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι⁽⁵⁾ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

Μετάφραση: Μην παρασύρεστε εσείς από το θαυμασμό αυτό του λαού. Βάλτε καλά στ' αυτιά σας κι εντυπώστε στη μνήμη σας τα λόγια αυτά που θα σας πω, για να μην τα ξεχάσετε ποτέ: Ο υιός του ανθρώπου πρόκειται να παραδοθεί σύμφωνα με τη βουλή του Θεού στα χέρια ανθρώπων που θα τον κακοποιήσουν και θα τον θανατώσουν.

(1) Είναι αυτό μυστικό κρυμμένο από τους άλλους (b). Εσείς σε αντίθεση με τον πολύ λαό (p). «Με το «εσείς» όμως που λέει εδώ, τούς ξεχωρίζει από τους άλλους» (Κ).

(2) Το βάζω στα αυτιά=ακούω και τηρώ στη μνήμη. Δες Λουκ. κα 14 βάζω στις καρδιές=στη διάνοια και στη μνήμη (δ). Η φράση σημαίνει ίσως: φυλάξτε τα λόγια αυτά στη μνήμη σας, έστω και να δεν τα καταλαβαίνετε τώρα. Ή, μην παρασύρεστε από τον θαυμασμό του πλήθους, ώστε να λησμονήσετε ή να κυριευτείτε από αμφιβολίες σε σχέση με τις διακηρύξεις μου για το πάθος μου. Οπωσδήποτε εγώ θα παραδοθώ σε χέρια ανθρώπων (p).

(3) Να θυμάστε τα λόγια αυτά, διότι οσοδήποτε και αν σας φαίνονται απίστευτα τώρα, θα πραγματοποιηθούν· και αν όταν φτάσει η ώρα αυτή της πραγματοποίησης, δεν θυμάστε αυτά, η πίστη σας αναμφίβολα θα κλονιστεί (g). «Μοιάζει δηλαδή τελείως, περίπου τα εξής να σκέφτονταν μέσα τους και να έλεγαν οι μαθητές· Ο τόσο σπουδαίος, αυτός που ανάστησε νεκρούς με εξουσία θεϊκή, αυτός που μαλώνει θάλασσες και ανέμους, αυτός που με λόγο συντρίβει τον σατανά, πώς συλλήφθηκε τώρα και έπεσε στα δίχτυα των φονιάδων; Άρα λοιπόν εξαπατηθήκαμε που τον νομίζαμε Θεό; Για να ξέρουν λοιπόν αυτό που θα γίνει οπωσδήποτε, προστάζει να αποθηκεύσουν κατά κάποιο τρόπο στο νου τους το μυστήριο· Διότι βάλτε, λέει, εσείς στις καρδιές σας» (Κ).

(4) Εάν το προηγούμενο «τούτους» το αναφέρουμε στα λόγια που προηγουμένως λέχθηκαν για το πάθημα, τότε το γαρ είναι αιτιολογικό=Μη λησμονείτε τα λόγια αυτά που σας έχω πει, διότι οπωσδήποτε ο υιός του ανθρώπου θα παραδοθεί. Εάν όμως το «τούτους» το αναφέρουμε στα λόγια, τα οποία τώρα λέει ο Κύριος, το γαρ είναι επεξηγηματικό=τα λόγια αυτά, ότι δηλαδή ο υιός του ανθρώπου...

(5) «Το «πρόκειται να παραδοθεί» που είναι γραμμένο στον Ματθαίο και τον Λουκά δεν δείχνει με σαφήνεια το από ποιον; Για αυτό, όπως είπαμε, άλλος θα πει από τον Ιούδα, άλλος πάλι από τον λαό· εμείς όμως (ο Ω.) επειδή ακριβώς ο Ιούδας και ο λαός ήταν άνθρωποι, ας προσέχουμε, μήπως είναι καλύτερο να ακολουθήσουμε εμείς τον Παύλο, που λέει για τον Πατέρα, «ο οποίος δεν λυπήθηκε τον ίδιο τον υιό του, αλλά τον παρέδωσε για όλους μας» και να πούμε ότι από τη λέξη «παραδόθηκε», λείπει το «από τον Θεό»» (Ω). Το «πρόκειται λοιπόν να παραδοθεί» αναφέρεται στη θεία βουλή, όχι στην προδοσία του Ιούδα (g). Όταν η ώρα του υιού του ανθρώπου φτάσει, οι εναντίον του επιβουλές θα στεφθούν από επιτυχία (p).

Λουκ 9.45 οἱ δὲ ἡγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο⁽¹⁾, καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον⁽²⁾ ἀπ' αὐτῶν ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό⁽³⁾, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι⁽⁴⁾ αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

Μετάφραση: Αυτοί όμως δεν κατάλαβαν ποια σημασία είχαν αυτά τα λόγια του· το νόημά τους παρέμενε κρυμμένο απ' αυτούς, για να μην το κατανοήσουν. Διότι δεν ήταν ακόμη καιρός να φωτίσει ο Θεός το νου τους για να κατανοούν τις Γραφές. Εάν το κατανοούσαν παράκαιρα, ήταν επόμενο να κυριεύονται από διαρκή κατήφεια και αποθάρρυνση. Και από ευλάβεια φοβούνταν να τον ρωτήσουν και δεν είχαν το θάρρος να του ζητήσουν εξηγήσεις για τα λόγια του αυτά.

(1) Αγνοούσαν δηλαδή τι σήμαινε το «θα παραδοθεί» και πώς ο πανίσχυρος Μεσσίας ήταν δυνατόν ως κοινός άνθρωπος να παραδοθεί σε χέρια ανθρώπων (δ). Η θέληση άλλωστε ασκεί επίδραση στη διάνοια και εφόσον οι μαθητές δεν ήθελαν ο διδάσκαλος να πάθει, αλλά τελείως αντίθετα ήθελαν, σύμφωνα με τις χονδροειδείς σχετικά με τον Μεσσία προκαταλήψεις τους, να βασιλεύσει, επόμενο ήταν να μην προσέχουν πολύ τις προαναγγελίες για το πάθημα (g). Στους τόσο σαφείς και κατηγορηματικούς λόγους του διδασκάλου απέδιδαν κάποια μυστική και αλληγορική έννοια, με την οποία εναρμονίζονταν και συμβιβάζονταν με την εκδοχή βασιλιά, νικητή Μεσσία, όπως ανέμεναν όλοι οι Ιουδαίοι τον Μεσσία και από τις χονδροειδείς αυτές ελπίδες δεν είχαν ακόμη απαλλαχτεί και οι δικές τους διάνοιες (ο). «Και εμείς λοιπόν πολλές φορές, ενώ μελετήσαμε τις Γραφές και δεν τις καταλάβαμε καθόλου, ξαναβλέπουμε κατά κάποιο τρόπο με τη συνεχή μελέτη να λάμπει στις καρδιές μας λίγο λίγο ο λόγος που φέρνει τον φωτισμό της γνώσης του, ο οποίος είναι ο Χριστός» (Ω).

(2) Δηλαδή κρυμμένο από αυτούς (δ). Το κάλυμμα αυτό οφειλόταν και σε θεία αιτία (L), «αφού είχε ένα θείο σχέδιο ο Κύριος ο οποίος προκαλούσε την άγνοια και το

κρύψιμο σε αυτούς. Φύλαγε λοιπόν για τον κατάλληλο καιρό την αφαίρεση της άγνοιας και του καλύμματος» (Ω).

(3) Για να μην καταλάβουν αυτό και είναι σε διαρκή λύπη και αποθάρρυνση από την προσδοκία τόσο μεγάλων δεινών (δ) «ώστε να μην λυπούνται και ταρασσονται από τον φόβο πριν τον κατάλληλο καιρό. Συγκатаβαίνοντας λοιπόν ο Θεός στην ασθένειά τους και σαν να κυβερνούσε κάποια παιδιά, δεν επέτρεπε να καταλάβουν αυτοί το λεγόμενο περί του σταυρού» (Θφ).

(4) Ή, «από ευλάβεια δεν ρωτούσαν... Διότι ο φόβος είναι αυξημένη ευλάβεια, όπως ακριβώς και η ευλάβεια είναι συνεσταλμένος φόβος» (Θφ). Ή, φοβόντουσαν να τον ρωτήσουν, για να μην μάθουν πράγματα ακόμη περισσότερο λυπηρά και θλιβερά ή να μην τους μαλώσει ότι άκαιρα ζητούσαν εξηγήσεις για το μυστήριο του Θεού (δ).

Στίχ. 46-48. Ποιος είναι ο μεγαλύτερος ενώπιον του Θεού.

Λουκ 9.46 ⁽¹⁾Εισῆλθεν ⁽²⁾ δὲ διαλογισμὸς ⁽³⁾ ἐν αὐτοῖς ⁽⁴⁾, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Αλλά επειδή ο Κύριος προειδοποιούσε τους μαθητές του ότι πλησίαζε η ώρα του ένδοξου τέλους του, αυτοί από παρανόηση νόμιζαν ότι ο Διδάσκαλός τους θα γινόταν εγκόσμιος βασιλιάς. Είχαν αντιληφθεί εξάλλου ότι ο Ιησούς προτίμησε τους τρεις μαθητές ν' ανεβούν μαζί του στο όρος, και ότι τους είχε εμπιστευθεί κάποιο μυστικό. Μ' αυτή λοιπόν την αφορμή μπήκε μέσα τους ένας κακός λογισμός, ποιος δηλαδή απ' αυτούς θα ήταν ανώτερος και πιο διακεκριμένος στη βασιλεία, για την οποία τους μιλούσε ο Διδάσκαλος.

(1) Δες και Ματθ. ιη 1-7 και Μάρκ. θ 33-39 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Η σάρκα συχνά βρίσκει ευκαιρίες για τις κινήσεις της, ακόμα και όταν τα πάντα αντιτίθενται σε αυτήν (b). «Εισέβαλε μέσα τους λοιπόν πάθος κούφιας δόξας... διότι το να σκέφτονται και μόνο το, ποιος θα ήταν μεγαλύτερος ανάμεσά τους, δείχνει κάποιον που φιλοδοξεί και επιθύμησε να είναι αρχηγός των άλλων» (Κ). Από ποια αφορμή μπήκε; Ή «φαίνεται ότι ξεσηκώθηκε σε αυτούς το πάθος από το ότι δεν θεραπεύτηκε ο δαιμονισμένος. Διότι ήταν λογικό να διαφωνήσουν για αυτό λέγοντας ο καθένας, ότι, όχι λόγω της δικής μου αδυναμίας, αλλά λόγω της αδυναμίας του τάδε δεν θεραπεύτηκε το παιδί, και από εκεί άναψε η έριδα για το ποιος θα ήταν ο μεγαλύτερος» (Θφ). Ή, πιο σωστά, επειδή είχαν δει τον Πέτρο και Ιάκωβο και Ιωάννη ότι μόνο αυτοί ανέβηκαν μαζί στο βουνό και τους εμπιστεύτηκε κάποιο μυστικό

(Βέζας). Ακόμη επίσης και από παρεξήγηση των προφητειών του Κυρίου για το επικείμενο τέλος του.

(3) Διαλογισμός πονηρός· σκέψη δηλαδή την οποία έβαλε ο διάβολος στο νου τους (δ).

(4) Το «σε αυτούς» υπονοεί μάλλον, ότι ο διαλογισμός δεν παρέμεινε μόνο στο νου, χωρίς να εκφραστεί και εξωτερικά (ρ). Ο Ιησούς όμως δεν είχε ακούσει τη συζήτηση των μαθητών, αλλά διέκρινε την εσωτερική σκέψη, η οποία είχε προκαλέσει την φιλονικία (g).

(5) Η ματαιοδοξία και ο πόθος των πρωτείων και η βιασύνη για την υπεροχή ήταν αμαρτίες, στις οποίες επανειλημμένα παρασύρθηκαν οι μαθητές, για αυτό και όπως έπρεπε επιτιμήθηκαν αυστηρά από τον Κύριο. Εκείνοι, οι οποίοι επιζητούν να είναι μεγάλοι στον κόσμο αυτόν, εκτίθενται σε μεγάλους πειρασμούς και θορύβους, από τους οποίους είναι απαλλαγμένοι και ασφαλείς οι ευχαριστημένοι να είναι μικροί, ελάχιστοι, λιγότερο ακόμη και από αυτούς τους ελάχιστους.

Λουκ 9.47 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν⁽¹⁾ τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας⁽²⁾ αὐτῶν ἐπιλαβόμενος παιδίου⁽³⁾ ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Ο Ιησούς όμως αντιλήφθηκε με την υπερφυσική του γνώση το λογισμό που κυριαρχούσε στη σκέψη τους, κι αφού πήρε απ' το χέρι κάποιο παιδί, το έβαλε να σταθεί κοντά του

(1) Υπάρχει και η γραφή ειδῶς. Ιδὼν=κατάλαβε με την εσωτερική του θεότητα (δ).

(2) Η συζήτηση με τα λόγια ήταν: Ποιος είναι ο μεγαλύτερός από αυτούς. Ο διαλογισμός των καρδιών τους ήταν: Δεν είμαι εγώ ο μεγαλύτερος από όλους; (ρ).

(3) Ο Ε. Και ο Χ. αγνοούν τελείως την παράδοση που εμφανίζεται από τον ένατο αιώνα (Αναστάσιος Βιβλιοθ. Migne 129,42, Νικηφόρος Κάλλιστος Εκκλ. Ιστορ. II 35, Migne 143,848) ότι το παιδί αυτό ήταν ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος. Ο Χ. μάλιστα (Ομιλία εις Ιγνάτιον 4) αναφέρει, ότι ο Ιγνάτιος ούτε καν είχε δει τον Κύριο (ρ).

(4) Στην τιμητική θέση. Και εφόσον ο Ιησούς καθόταν περικυκλωμένος από τους μαθητές του (Μάρκ. θ 35) το παρ' ἑαυτῷ σημαίνει στο μέσο αυτών, όπως γράφουν οι άλλοι δύο συνοπτικοί (ρ). «Ο Χριστός ο Θεός μας, που γνωρίζει τα πάντα, τον διαλογισμό στη διάνοια των μαθητών, όπως ακριβώς ένα πικρόχορτο που φύτρωσε πανώ, όπως είναι γραμμένο, πριν σηκωθεί ψηλά, πριν ωριμάσει, ξεριζώνει το κακό

από τη ρίζα του· διότι όταν αρχίζουν σε μας τα πάθη νικιούνται εύκολα, αν όμως ωριμάσουν, δεν αποβάλλονται εύκολα. Πώς λοιπόν ο πνευματικός γιατρός αποκόβει το πάθος της φιλοδοξίας; Πήρε το παιδί και το έστησε κοντά του. Έκανε αυτήν την πράξη για ωφέλεια και των ίδιων των αγίων αποστόλων και για μας τους μετά από εκείνους. Διότι αυτή η ασθένεια βόσκει κοντά σε όλους τους ανθρώπους, αν μάλιστα έχουν κάποια υπεροχή απέναντι σε κάποιους» (Κ).

Λουκ 9.48 καὶ εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾, ὃς ἂν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐμὲ δέχεται⁽²⁾, καὶ ὃς ἂν ἐμὲ δέξηται δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με· ὁ γὰρ μικρότερος⁽³⁾ ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων⁽⁴⁾ οὗτός ἐστιν μέγας⁽⁵⁾.

Μετάφραση: και τους είπε: Όποιος δεχθεί κάθε μαθητή μου που μοιάζει με το απλό, ταπεινό και αφιλόδοξο αυτό παιδί, θέλοντας να τιμήσει εμένα, δέχεται εμένα τον ίδιο. Και όποιος δεχθεί εμένα, δέχεται τον επουράνιο Πατέρα μου, που με έστειλε στον κόσμο. Για να δεχθεί όμως με σεβασμό κάθε μικρό και άσημο μαθητή μου, θα ταπεινωθεί και θα γίνει μικρότερος στο φρόνημα και απ' τον άσημο αυτόν μαθητή που υποδέχεται. Αλλά και γι' αυτό θα αξιωθεί να απολαύσει τη δόξα που ανήκει σ' όσους υποδέχονται τον Πατέρα μου που μ' έστειλε στον κόσμο. Διότι εκείνος που γίνεται ο πιο ταπεινός και ο πιο μικρός απ' όλους σας, αυτός θα είναι μεγάλος στη βασιλεία μου.

(1) «Έκανε λοιπόν το παιδί που έφερε στη μέση παράδειγμα και εικόνα ποιου πράγματος; Μίας ζωής χωρίς πονηρία και χωρίς φιλοδοξία· διότι έχει άδολη τη γνώμη, ανόθευτη την καρδιά και έχει απλότητα λογισμών· δεν αγαπά τη φιλοδοξία, δεν γνωρίζει τρόπο υπεροχής» (Κ).

(2) «Αυτό που λέει σημαίνει το εξής· Εσείς μεν νομίζετε, ότι αν φαίνεστε σοβαροί και φιλόδοξοι, τότε θα αρέσετε στους πολλούς και τότε θα σας δεχτούν περισσότεροι. Εγώ όμως σας λέω, ότι τόσο πολύ χαίρομαι με την απλότητα και τόσο χαρακτηρίζει αυτή τους δικούς μου μαθητές, ώστε όποιος δεχτεί τον απλούστατο άνδρα και άκακο ως δικό μου μαθητή (διότι αυτό σημαίνει στο όνομά μου) δέχεται εμένα. Διότι αυτός που δέχεται αλαζόνα, ούτε δικό μου μαθητή δέχεται ούτε εμένα» (ΘΦ).

(3) «Μικρότερο λέει τον ταπεινότερο» (Ζ)· «τον μετριοφρονα και ο οποίος από ευλάβεια δεν σκέφτεται τίποτα υψηλό για τον εαυτό του» (Κ).

(4) Ο μικρότερος ως προς την ιδέα για τον εαυτό του, ο πιο απλός, όπως είναι το παιδί αυτό, ανάμεσα σε όλους σας, αυτός είναι πραγματικά και αληθινά μεγάλος (δ).

(5) Ο Κύριος αποφεύγει να πει «αυτός είναι ο μεγαλύτερος»· και έτσι δεν ενθαρρύνει την επιθυμία του να είναι κάποιος πάνω από τους άλλους. Είναι δυνατόν για όλους στη βασιλεία των ουρανών να έχουν το μεγαλείο αυτό και δεν υπάρχει ούτε ανάγκη για κανέναν ούτε ενδεχόμενο να μετρά τον εαυτό του με άλλους και να ζητά υπεροχή πάνω από αυτούς (p).

Στίχ. 49-56. Άρνηση των Σαμαρειτών να δεχθούν τον Κύριο.

Λουκ 9.49 Ἀποκριθεὶς⁽¹⁾ δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν⁽²⁾, Ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν⁽³⁾ αὐτὸν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ⁽⁴⁾ μεθ' ἡμῶν.

Μετάφραση: Τότε πήρε το λόγο ο Ιωάννης και είπε: Διδάσκαλε, τόσο πολύ εκτιμάς εκείνον που θα δεχθεί το παιδί στο όνομά σου. Εμείς όμως είδαμε κάποιον που με την επίκληση του ονόματός σου έβγαζε δαιμόνια, κι αντί να τον εκτιμήσουμε που επικαλούνταν το όνομά σου, τον εμποδίσουμε, επειδή δεν σε ακολουθεί μαζί με μας και δεν πήρε την εξουσία αυτή από σένα, όπως την πήραμε εμείς.

(1) Δες Μάρκ. Θ 38-40 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Η σύνδεση με τα παραπάνω: Προηγουμένως ο Κύριος απέδωσε στο όνομά του κεφαλαιώδη σημασία, το οποίο προκάλεσε φόβο στον Ιωάννη, μήπως από το ζήλο που έδειξε σχετικά με αυτόν που έβγαζε δαιμόνια στο όνομα του Κυρίου, ασέβησε προς το σεβαστό αυτό όνομα (g). Ο Ιωάννης λοιπόν ρωτά λέγοντας: Πολύ καλά να δεχτεί κάποιος έναν, ο οποίος έρχεται στο όνομα του Χριστού· αλλά εάν αυτός δεν εμφανίζεται ως μαθητής του Χριστού; (L). Εάν κάποιος παραμένει έξω από το σώμα των μαθητών και δεν είναι πραγματικός ακόλουθος του Ιησού, πρέπει να γίνει και αυτός δεκτός; (p).

(3) Υπάρχει και η γραφή εκωλύομεν=κάναμε απόπειρες να τον εμποδίσουμε· ή, κατ' επανάληψιν τον εμποδίσουμε (p).

(4) Ο ενεστώτας σημαίνει επιμονή στο να ακολουθεί. Ο Ιωάννης δεν εννοεί, ότι ο άνθρωπος αυτός δεν ήταν απόστολος, αλλά δεν ήταν αναγνωρισμένος μαθητής. Δείχνει ο Ιωάννης ζήλεια για την υπόληψη του Διδασκάλου, και όχι ζήλεια για τα δικά του προνόμια (p)

Λουκ 9.50 και εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Μὴ κωλύετε, ου γὰρ ἐστὶ καθ' υμῶν⁽¹⁾. ὅς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' υμῶν⁽²⁾ ὑπὲρ υμῶν ἔστιν⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι ο Ιησούς του εἶπε: Μην τον εμποδίζετε. Διότι δεν είναι εναντίον σας. Και ὅποιος δεν είναι εναντίον σας και δεν είναι προκατειλημμένος απέναντι στη διδασκαλία σας ούτε την πολεμά, είναι με το μέρος σας, και είναι ἐπόμενο αὐτός να γίνει κάποτε κι ολοκληρωτικά δικός σας.*

(1) Υπάρχει και η γραφή μη κωλύετε· ὅς γὰρ οὐκ ἔστιν... παραλείπεται δηλαδή ολόκληρη η φράση «ου γὰρ ἐστὶ καθ' υμῶν».

(2) Υπάρχει και η γραφή: καθ' ημῶν, ὑπὲρ ημῶν. Πιο σωστή είναι η «καθ' υμῶν ...» διότι ἐδὼ πρόκειται για υπόθεση των μαθητῶν, στην οποία ο Κύριος δεν αναμίχθηκε ἀπὸ την ἀρχή (L).

(3) Ο λόγος του Κυρίου στο Λουκ. ια 23: «Ὅποιος δεν είναι μαζί μου είναι εναντίον μου» δεν ἀντιτίθεται στον παρόντα λόγο. Εκεί ο Κύριος παρέχει κριτήριο, με το οποίο κάθε μαθητῆς του πρέπει να δοκιμάζει τον εαυτό του, για να πληροφορηθεῖ, ἐάν ὄντως είναι γνήσιος μαθητῆς. Εὰν δεν βρίσκεται στο πλευρό του Ιησού, είναι εναντίον του. Εδὼ παρέχει κριτήριο με το οποίο ο μαθητῆς του πρέπει να δοκιμάζει τους ἄλλους. Εὰν οι ἄλλοι αὐτοὶ δεν ἀντιτίθενται ἐναντίον του Χριστοῦ, πρέπει να θεωροῦνται ὅτι είναι ὑπὲρ του (p). Δες και τις σημειώσεις στα Λουκ. ια 23 και Μάρκ. θ 39-40.

Λουκ 9.51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι⁽¹⁾ τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως⁽²⁾ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἐστήριξε τὸ πρόσωπον⁽³⁾ αὐτοῦ τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ,

Μετάφραση: *Κι ἐνὼ πλησίαζε να συμπληρωθεῖ ο ὁρισμένος ἀριθμὸς των ἡμερῶν μετὰ ἀπ' τις ὁποῖες ο Ιησούς θα ἄφηνε τον κόσμον αὐτό και θα ἀνέβαινε στους ουρανούς, αὐτὸς στήριξε τὸ πρόσωπό του και κάρφωσε τα μάτια του με ἀπόφαση στερεή και ἀκλόνητη να πάει στην Ἱερουσαλήμ, ὅπου θα τον σταύρωναν.*

Μπορούμε να θεωρήσουμε το τμήμα αὐτό ως την ἐξιστὴρηση της δεύτερης κύριας περιόδου της δημόσιας δράσης του Κυρίου. Η Γαλιλαία μαζί με την Καπερναούμ ως κέντρο παύει να είναι το σχεδόν ἀποκλειστικό πεδίο της διδασκαλίας του και της δράσης του, και μπορούμε να πούμε ὅτι στο ἐξῆς δεν ἔχει πλέον κέντρο δράσης. Παρόλο που η περίοδος αὐτή είναι μόλις το 1/3 σε σχέση με την προηγούμενη, περιγράφεται με πολύ μεγαλύτερη λεπτομέρεια και η ἀφήγηση είναι σχεδόν 3 φορές πιο μεγάλη. Είναι προφανές ὅτι ο Λουκάς χρησιμοποιεῖ στο τμήμα αὐτό υλικό, το

οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε από τους 2 άλλους συνοπτικούς. Από το κεφ. θ 51 μέχρι το κεφ. ιη 14 είναι σχεδόν μόνος και δίνει σε μας πληροφορίες, τις οποίες δεν βρίσκουμε αλλού. Για αυτό το μεγάλο αυτό τμήμα ονομάζεται μερικές φορές η μεγάλη παρεμβολή ή παρεισαγωγή. Έχουμε επίσης και το «τμήμα της Περαιάς» ή το «Σαμαρειτικό τμήμα» (δες θ 51-56, ι 30-37, ιζ 11-19). Εάν είχαμε μόνο τους 2 άλλους συνοπτικούς, θα υποθέταμε ίσως, ότι το ταξίδι από Καπερναούμ στην Ιερουσαλήμ για το τελευταίο Πάσχα διήρκεσε μία ή δύο βδομάδες. Ο Λουκάς όμως μας δίνει να καταλάβουμε, ότι ο χρόνος αυτός εκτείνεται σε αρκετούς μήνες. Πάντοτε μας υπενθυμίζει ότι ο Ιησούς ανεβαίνει στα Ιεροσόλυμα (Λουκ. θ 51,53, ιγ 22,33, ιζ 11, ιη 31, ιθ 11,28), αλλά η πορεία προς την πόλη αυτή γίνεται αργά, διότι ο Ιησούς συχνά σταματά, για να κηρύξει σε διάφορα μέρη. Η κατεύθυνση επίσης την οποία κάθε φορά παίρνει το ταξίδι, μόνο έμμεσα υποδηλώνεται. Και κατ' αρχάς μεν ο Κύριος κατευθύνεται ανατολικά δια μέσου του νοτίου τμήματος της Γαλιλαίας και έπειτα στρέφεται νότια μέσω της Περαιάς. Οσοδήποτε όμως και αν διαρκεί το ταξίδι και όσοδήποτε κυκλική και αν είναι η πορεία, πάντοτε είναι ταξίδι προς τα Ιεροσόλυμα. Ο Ιωάννης μας αφήνει να αντιληφθούμε, ότι κατά τη διάρκεια του χρονικού αυτού διαστήματος ο Ιησούς ανέβηκε 2 φορές στα Ιεροσόλυμα, τη μία φορά κατά τη γιορτή της σκηνοπηγίας, όταν και θεράπευσε τον εκ γενετής τυφλό, και την άλλη κατά τη γιορτή των εγκαινίων. Επιπλέον κατά την περίοδο αυτό συμπίπτει η επίσκεψη της Βηθανίας και η ανάσταση του Λαζάρου. Μολονότι όμως υπάρχει χώρος στην αφήγηση του Λουκά για όλα αυτά, τα οποία ο Ιωάννης αφηγείται, δεν γνωρίζουμε που να τοποθετήσουμε αυτά (ρ).

(1) Το ρήμα δείχνει, όπως και στο Πραξ. β 1, την βαθμιαία συμπλήρωση περιόδου που οδεύει στο τέρμα της. Η περίοδος αυτή ήταν αυτή των τελευταίων ημερών της ζωής του Κυρίου στη γη. Η τελευταία αυτή φάση άρχισε με την πρώτη αναγγελία του Πάθους και τώρα έφτασε σε μία από τις περισσότερο αξιοσημείωτες στιγμές, δηλαδή στο χρόνο της αναχώρησης από τη Γαλιλαία (g).

(2) «Δηλαδή όταν έφτασε ο καιρός, κατά τον οποίο έπρεπε πλέον, αφού υπομείνει για χάρη μας το σωτήριο πάθος, να αναληφθεί στον ουρανό και να κάτσει μαζί με τον Θεό και Πατέρα» (Θφ). Ανάληψη, κατάλληλη λέξη, ειδικά μετά την δόξα του στο βουνό. Μία μόνο ημέρα ήταν αυτή της ανάληψής του. Αλλά οι 40 μετά την ανάσταση ημέρες όπως και οι προ του πάθους του μέρες, ήταν μέρες προετοιμασίας για την ανάληψή του. Πλησίαζε και το πάθος του, ο σταυρός, ο θάνατος, η ταφή. Αλλά δια μέσου όλων αυτών ο Ιησούς είχε στραμμένο το βλέμμα στο τέρμα, το οποίο ήταν η ανάληψη (b). Η λέξη ανάληψις δεν συναντιέται πουθενά αλλού στην Κ.Δ. ή στους Ο΄. Βρίσκεται μόνο στη Διαθήκη των 12 Πατριαρχών, στο Λευϊ ιη και στους Ψαλμούς

Σολομ. δ 20. Το ρήμα αναλήφθηκε όμως συναντιέται συχνά στην Κ.Δ. και μπορεί να θεωρηθεί ως ο συνηθισμένος βιβλικός όρος για δήλωση της ανόδου στους ουρανούς (Μάρκ. ιστ 19, Πράξ. α 2,11,22, ι 16, Α΄ Τιμ. γ 16, Δες και Α΄ Μακ. β 58, Σοφ. Σειράχ μη 9, μθ 14, Δ Βασ. β 11) (ρ), για την άνοδο στους ουρανούς του Ηλία και του Ενώχ. Στην εκκλησιαστική χρήση ο όρος ανάληψη επιφυλάχτηκε για δήλωση της στους ουρανούς ανόδου του Κυρίου, διότι δείχνει καλύτερα την δύναμή του, ώστε από μόνος του να ανυψωθεί στον ουρανό, ενώ για αυτούς που ανέβηκαν στον ουρανό με θεία δύναμη και όχι από μόνοι τους, καθιερώθηκε ο όρος μετάσταση (L). Ήταν λοιπόν καθορισμένος ο χρόνος των παθημάτων και του θανάτου του Κυρίου και γνώριζε αυτόν ακριβώς ο Κύριος και είχε σαφή και βέβαιη πρόγνωση του. Και όταν ο καιρός αυτός πλησίαζε, δεν έπαιρνε μέτρα προφυλαχτικά υπέρ της ζωής του, αλλά τότε εμφανιζόταν πάρα πολύ δημόσια και εργαζόταν εντατικότερα, γνωρίζοντας ότι ο χρόνος που του μένει ήταν πολύ σύντομος. Βλέποντας όμως τον θάνατο και το πάθος να προσεγγίζουν, μέσω αυτών και πέρα από αυτά έβλεπε την δόξα της ανάληψης, η οποία θα ακολουθούσε στο σταυρό και τον τάφο. Αντί για τη χαρά λοιπόν που είχε μπροστά του «στήριξε το πρόσωπό του να πάει στην Ιερουσαλήμ», την πόλη όπου επρόκειτο να σταυρωθεί και να πεθάνει. Βάδιζε πρόθυμα και θαρραλέα εκεί, παρόλο που γνώριζε όσα θα του συμβούν σε αυτήν την πόλη. Παράδειγμα, αλλά και ντροπή για μας. Παράδειγμα που μας διδάσκει ότι οι καλοί Χριστιανοί προσβλέπουν προς τον θάνατο με την ίδια αποφασιστικότητα και ηρεμία, με την οποία και ο Χριστός, εφόσον με αυτόν μεταβαίνουν πλησίον του Κυρίου και εφόσον η προσέγγιση του θανάτου αποτελεί και προσέγγιση της ημέρας της απολύτρωσής τους. Ντροπή για μας, διότι όταν πρόκειται να πάθουμε και να υποφέρουμε για το Χριστό, αποστρέφουμε το πρόσωπο και γυρίζουμε προς τα πίσω. Ενώ εκείνος «στήριξε το πρόσωπό του» για να πορευτεί για να τελειώσει το έργο της σωτηρίας μας.

(3) «Έριξε σταθερά το βλέμμα» (Z) «πήρε απόφαση να πάει στην Ιερουσαλήμ» (Θφ). Αποφάσισε αμετάθετα (δ). Σημαίνει σταθερή απόφαση, που πάρθηκε μάλιστα εν όψει δυσκολιών ή κινδύνου. Δες Ησ. ν 7. Είναι εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες Ιερεμ. κα 10, Ιεζ. στ 2, ιγ 17, ιε 7, κ 46, κα 2, κε 2 κλπ. Υπάρχει και η γραφή εστήρισε, σύμφωνα με μεταγενέστερο αλεξανδρινό τύπο (ρ).

Λουκ 9.52 καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους⁽¹⁾ πρὸ προσώπου αὐτοῦ⁽²⁾. καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαριτῶν⁽³⁾, ὥστε ἐτοιμάσαι⁽⁴⁾ αὐτῷ·

Μετάφραση: Προτού όμως πάει εκεί ο ίδιος αυτοπροσώπως, έστειλε αγγελιοφόρους στα διάφορα χωριά και τις πόλεις, απ' όπου θα περνούσε. Κι αυτοί

πήγαν και μπήκαν σε κάποιο χωριό των Σαμαρειτών για να ετοιμάσουν σ' αυτόν και στους μαθητές τον τόπο που θα έμεναν.

(1) «Μηνυτές (αυτοί δηλαδή που μεταφέρουν μήνυμα)» (Ζ). Ίσως ήταν κάποιοι ντόπιοι πόλης ή χωριού στην οποία είχαν δεχτεί τον Κύριο (Λ).

(2) Άλλος εβραϊσμός. Δες ζ 27, ι 1, Εξόδ. λβ 34, λγ 2, λδ 6, Λευϊτ. ιη 24, Αριθμ. λγ 52, Δευτ. α 21 κλπ. (ρ).

(3) Φαίνεται ότι ο Κύριος ήθελε να προχωρήσει βαθύτερα στη Σαμάρεια, ώστε και στο βόρειο τμήμα της να κάνει παρόμοιο με αυτό που έκανε και στο νότιο τμήμα της, όπως μας εξιστορεί ο Ιωάννης (κεφ. δ) και να συνηθίσει έτσι λίγο λίγο τους μαθητές του να διώξουν τις προκαταλήψεις εναντίον των Σαμαρειτών (g).

(4) Εφόσον ο Κύριος δεν ήταν μόνος, αλλά είχε συνοδεία, υπήρχε ανάγκη να ετοιμάσουν σε αυτόν «υποδοχή ώστε να διαμείνει αυτός και όσοι ήταν μαζί του» (Ζ). Δες πόσο ευγενικά φέρεται. Δεν θα ήθελε να έλθει εκεί γινόμενος βάρος σε αυτούς ή προκαλώντας την δυσαρέσκεια και εξέγερσή τους με την απότομη θέα αυτού και των όχι ολιγάριθμων ακολούθων του. Έστειλε λοιπόν πριν από αυτόν ανθρώπους, οι οποίοι θα τους γνωστοποιούσαν την έλευσή του, ώστε αυτή να μην καταστεί έκπληξη για αυτούς. Θα πλήρωνε για την ετοιμασία, την οποία ζήτησε και θα ήταν γενναιόδωρος ξένος ανάμεσά τους. Διότι θα τους κήρυττε το ευαγγέλιο, θα θεράπευε τους ασθενείς τους και θα προκαλούσε και μεταξύ τους τον ενθουσιασμό και την ευγνωμοσύνη, όπως λίγο χρόνο πριν σε κάποια άλλη πόλη των Σαμαρειτών (Ιω. δ 41). Η έλευσή του θα ήταν η μεγαλύτερη ευλογία και ευτυχία από όσες ποτέ απόλαυσε η πόλη εκείνη.

Λουκ 9.53 καὶ οὐκ ἐδέξαντο⁽¹⁾ αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον⁽²⁾ αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ⁽³⁾.

Μετάφραση: Αλλά οι κάτοικοι του χωριού εκείνου δεν τον δέχθηκαν, διότι αυτός πήγαινε για να εορτάσει το Πάσχα στα Ιεροσόλυμα, την πρωτεύουσα των εχθρών τους, και όχι στο Γαριζίν, όπου οι Σαμαρείτες επέμεναν ότι έπρεπε να λατρεύεται ο Θεός.

(1) Η μεταξύ Ιουδαίων και Σαμαρειτών αποστροφή ήταν αμοιβαία. Υπήρξαν Ιουδαίοι που δίδαξαν, ότι το ψωμί των Σαμαρειτών αν τρωγόταν από Ιουδαίο μόλυνε αυτόν το ίδιο με το κρέας των γουρουνιών (ρ).

(2) Άλλος εβραϊσμός. Δες Β Βασ. ιζ 11 (ρ). «Λέει το πρόσωπό του, αντί να πει αυτός» από το μέρος εννοείται το όλο» (Ζ). Οπουδήποτε είναι στραμμένο το πρόσωπο, εκεί κατευθύνεται και ο πόθος της διάνοιας, που νικά κάθε δυσκολία (b).

(3) «Διότι πορευόταν στην Ιερουσαλήμ, στους εχθρούς τους» (Ζ). Ήταν προφανές ότι κατευθυνόταν προς την Ιερουσαλήμ, πράγμα το οποίο με αποστροφή το έβλεπαν οι Σαμαρείτες (b). Το γεγονός ότι βιάδιζε για να γιορτάσει το Πάσχα στην Ιερουσαλήμ, αποκηρύττοντας έτσι το ναό των Σαμαρειτών στο Γαριζείν, αύξανε την αντιπάθειά τους (Ιωσήφ. Αρχ. ΧΧ 6,1,Ιουδ. Πολ ΙΙ,12,3-7, Βίος 52). Η φιλοξενία της οποίας πριν κάποιους μήνες είχε τύχει στη Συχάρ (Ιω. δ 40) δεν είχε διαλύσει την εναντίον του, ως Ιουδαίου, προκαταλήψεις όλων των πόλεων και χωριών στη Σαμάρεια (ρ). Και δεν εμπόδιζαν μεν οι Σαμαρείτες τους Ιουδαίους να περνούν από τα μέρη τους, απέφευγαν όμως να τους φιλοξενήσουν.

Λουκ 9.54 ιδόντες⁽¹⁾ δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης⁽²⁾ εἶπαν, Κύριε, θέλεις εἰπῶμεν⁽³⁾ πῦρ⁽⁴⁾ καταβῆναι ἀπὸ οὐρανοῦ⁽⁵⁾ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὥς⁽⁶⁾ καὶ Ἡλίας⁽⁷⁾ ἐποίησε⁽⁸⁾;

Μετάφραση: Όταν λοιπόν οι μαθητές του Ιάκωβος και Ιωάννης είδαν τους απεσταλμένους να γυρίζουν περιφρονημένοι, είπαν: Κύριε, έχουμε την άδειά σου και τη σύμφωνη γνώμη σου να πούμε να κατεβεί φωτιά απ' τον ουρανό και να τους κατακάψει, όπως το έκανε παλιότερα και ο Ηλίας στους ανθρώπους του Οχοζία;

(1) Βλέποντας τους απεσταλμένους να επιστρέφουν, χωρίς να πετύχει η αποστολή τους (ρ).

(2) «Που είναι το θαυμαστό, εάν οι γιοι της βροντής ζήτησαν να εξαπολυθούν κεραυνοί;» (Αμβρόσιος). Όμως ο Λουκάς, ο οποίος διέσωσε την εκδήλωση αυτή του χαρακτήρα των δύο αδελφών, δεν μας αναφέρει και την ονομασία υιοί βροντής που τους δόθηκε από το Χριστό (Μάρκ. γ 17) (ρ).

(3) =Δώσε μας την εξουσία να πούμε, να προστάξουμε (δ). «Έχοντας θάρρος όχι στον εαυτό τους, αλλά στη δύναμή του, είπαν, ότι να πούμε να πέσει φωτιά...» (Ζ).

(4) Ο Χριστός επιτέλεσε θαύματα πάνω σε όλα τα στοιχεία, με εξαίρεση τη φωτιά. Η φωτιά επιφυλάχτηκε για να χρησιμοποιηθεί κατά τη συντέλεια του κόσμου (b).

(5) Εφόσον η εκδίκηση από τη γη παρουσιαζόταν ανίσχυρη, είναι διατεθειμένοι να υπώσουν τα χέρια τους, τους στεναγμούς τους, τις προσευχές τους στον ουρανό, για να ζητήσουν από ψηλά όπλα (b).

(6) Η φράση ολόκληρη παραλείπεται από τους κώδικες σιναϊτικό, βατικανό και κάποιους άλλους.

(7) Είχαν κατά το χρόνο αυτόν, νωπή την ανάμνηση του Ηλία από το γεγονός της Μεταμόρφωσης (b). Το ότι είδαν στο βουνό πρόσφατα τον Ηλία, είναι δυνατόν να υπέβαλλε σε αυτούς το να ζητήσουν φωτιά από τον ουρανό.

(8) «Όπως (ο Ηλίας) κατέκαψε δύο φορές πενήντα άνδρες μαζί με τους πεντηκοντάρχους» (Θφ). Δες Δ' Βασ. α 10-12. Οι δύο μαθητές παραφέρονται στον ζήλο τους. Δεν λαμβάνουν υπ' όψιν ότι δεν είναι η πρώτη φορά, κατά την οποία ο Διδάσκαλος δεν γίνεται δεκτός. Στη Ναζαρέτ διώχτηκε με διαθέσεις φονικές. Και οι Γαδαρηνοί επέμεναν να απομακρυνθεί από τα όριά τους. Εδώ επίσης έχουμε Σαμαρείτες, για τους οποίους ο Κύριος είχε παραγγείλει στους μαθητές: «σε πόλη Σαμαρειτών μην μπείτε» (Ματθ. ι 5). Εξάλλου ενδέχεται μόνο λίγοι από την πόλη να αντιτάχτηκαν στην έλευση του Κυρίου σε αυτούς, ενώ πολλοί αν πληροφορούνταν για το ποιος ήταν ο Ιησούς, ίσως θα ήταν διατεθειμένοι όχι μόνο να τον δεχτούν, αλλά και να τον προϋπαντήσουν. Επιτρεπόταν λοιπόν να καταστραφεί η πόλη και μάλιστα με φωτιά;

Λουκ 9.55 στραφείς⁽¹⁾ δὲ ἐπετίμησεν⁽²⁾ αὐτοῖς καὶ εἶπεν⁽³⁾· οὐκ οἶδατε ποίου πνεύματος⁽⁴⁾ ἐστε⁽⁵⁾ ὑμεῖς·

Μετάφραση: Ο Ιησούς όμως στράφηκε πίσω προς το μέρος τους και τους επέπληξε λέγοντας: Δεν ξέρετε ακόμη τι διαθέσεων και φρονημάτων ανθρώπους σας κάνει η νέα πνευματική δύναμη και ζωή που μεταδίδει η διδασκαλία μου και η χάρη του Πνεύματός μου. Δεν είστε άνθρωποι και διδάσκαλοι του πνεύματος της οργής και τιμωρίας που επικρατούσε στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά του πνεύματος της πραότητας, της μακροθυμίας και της αγάπης, που δεν καταστρέφει, αλλά σώζει.

(1) Στράφηκε, διότι αυτός μεν προηγούνταν, ενώ οι μαθητές ακολουθώντας ήταν πίσω του (p).

(2) Στράφηκε με δίκαιη απαρέσκεια και τους μάλωσε. Διότι «όποιους αγαπά, τους ελέγχει και τους διδάσκει», ιδιαίτερα διότι εκείνο, το οποίο είχαν πρόθεση να πράξουν, καλυπτόταν κάτω από το χρώμα του ζήλου για αυτόν. Τους μάλωσε «ως

ανεξίκακος, διδάσκοντάς τους με μακροθυμία να υπομένουν τις ατιμίες των ανυπάκουων... Διότι επρόκειτο από πολλούς να διωχτούν, όταν θα γνωστοποιούσαν δημόσια το κήρυγμα» (Ζ). «Τους μάλωσε, περιορίζοντας, όπως πρέπει σε Θεό, την οξυθυμία και πείθοντας να είναι ανεξίκακοι, όχι μόνο τότε, αλλά και μετά από αυτά, όταν περιοδεύοντας τη γη, επρόκειτο να πέσουν σε κάποιους ασεβείς άνδρες» (Σχ.). Πόσες φορές εγωισμός και πάθος και προσωπική εκδίκηση καλύπτονται κάτω από τον φαινομενικό ζήλο υπέρ του Διδασκάλου.

(3) Η φράση ολόκληρη «καὶ εἶπεν... ἔστε ὑμεῖς» παραλείπεται από όλους τους μεγαλογράμματους αλεξανδρινούς κώδικες και κάποιους άλλους. Φαίνεται μάλιστα ότι η παράλειψη προήλθε από λόγους δογματικούς, καθότι ο Μαρκίων και άλλοι γνωστικοί χρησιμοποιούσαν το ρητό αυτό, για να προσβάλλουν το κύρος της Π.Δ. (δες Τερτυλλιανού *adv. Marc.* IV 23). Ακριβώς όμως το ότι ο Μαρκίων χρησιμοποιούσε αυτό το ρητό, μαρτυρεί για την αρχαιότητά του (δ). «Παρόλο που παρέλειψε ο Χρυσόστομος εδώ το «δεν ξέρετε ποιου πνεύματος είστε», αλλ' όμως σε άλλους λόγους του, λέει ότι αυτό εδώ το ρητό είναι του Δεσπότη» (Ζ). Δες πιο κάτω παρατήρηση του Χ που αναφέρεται σε ακέραιο το χωρίο.

(4) Ή, σύμφωνα με άλλη γραφή «οἴου πνεύματος»= Ή, «πνεύμα να εννοήσεις, σε παρακαλώ, το Άγιο Πνεύμα. Διότι αυτό είναι αγαθό και ανεξίκακο, όπως ακριβώς και τα υπόλοιπα πρόσωπα της μίας θεότητας» (Ζ). Ή, πνεύμα εννοεί την νέα πνευματική δύναμη, την οποία ο Κύριος έφερε (g)· το φρόνημα και την δύναμη, από τα οποία η ψυχή κάποιου εμποτίζεται και κυβερνιέται και τα οποία στην περίπτωση αυτή εμπνέει το Πνεύμα το Άγιο, το οποίο ο Κύριος μετέδωσε στους αποστόλους. Ασφαλώς πρέπει να μάθετε, μολονότι για τόσο μακρύ χρόνο διδάσκεστε, ποιο είναι το πνεύμα του Χριστού και ποιος είναι ο Χριστιανισμός. Δεν διδαχτήκατε λοιπόν να αγαπάτε τους εχθρούς σας και να ευλογείτε αυτούς που σας καταριούνται και να επικαλείστε για αυτούς χάριτες και όχι φωτιά από τον ουρανό; Δεν είστε τώρα κάτω από την διαθήκη της δουλείας και του τρόμου και του θανάτου, αλλά κάτω από την διαθήκη της αγάπης και της ελευθερίας και της χάρης, η οποία ήρθε με διακηρύξεις ειρήνης στη γη και ευαρέσκειας στους ανθρώπους. Έχετε ανάγκη μεγαλύτερης αυτογνωσίας, περισσότερης ταπεινοφροσύνης, περισσότερης συντριβής εναντίον των αμαρτιών σας και περισσότερης συμπάθειας προς τους χαμένους.

(5) Εξυπακούεται «γιοι». «Όταν θυμήθηκαν τον Ηλία ότι είχε κάνει αυτό, λέει, Δεν ξέρετε ποιου πνεύματος είστε, εκπαιδεύοντάς τους σε ανεξικακία με την διαφορά ως προς το χάρισμα. Και ας μην νομίζει κάποιος, ότι κατηγορούμε τον Ηλία ως ατελή. Δεν λέμε αυτό. Διότι ήταν πολύ τέλειος. Αλλά για τους καιρούς τους δικούς του, όταν η διάνοια των ανθρώπων ήταν πολύ πιο παιδική (ανώριμη) και χρειαζόνταν αυτόν τον

τρόπο παιδαγωγίας» (X). Το πνεύμα του Ηλία ήταν πνεύμα δικαιοσύνης, πνεύμα δίκαιης ανταπόδοσης, πνεύμα εκδίκησης· το πνεύμα του Χριστού είναι πνεύμα ευσπλαχνίας, πνεύμα συμπάθειας και αγάπης. Μη φανταστεί όμως κανείς, ότι η θρησκεία του Χριστού, επειδή μας επιβάλλει να είμαστε μακρόθυμοι, συμπαθείς και υπομονετικοί, είναι για αυτό θρησκεία αισθηματικότητας, που αρμόζει στις ασθενείς γυναίκες και τους θηλυπρεπείς άνδρες. Όχι. Είναι μεν θρησκεία ελέους, αλλά είναι και θρησκεία δικαιοσύνης· είναι θρησκεία αγάπης, αλλά δεν ανέχεται την αμαρτία.

Λουκ 9.56 ὁ υἱὸς⁽¹⁾ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς⁽²⁾ ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην⁽³⁾.

Μετάφραση: Διότι και ο υιός του ανθρώπου δεν ήλθε για να ρίξει στην αιώνια απώλεια τις ψυχές των ανθρώπων, αλλά ήλθε να τις σώσει. Ύστερα απ' αυτό έφυγαν γι' άλλο χωριό της Σαμάρειας.

(1) Και η γραφή: Ο γαρ υιός... Ολόκληρη όμως η φράση μέχρι το «αλλά σώσαι» παραλείπεται από όλα τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και κάποια άλλα. Με αυτήν τη φράση εξηγείται η πραότητα της ευαγγελικής ενέργειας του Αγίου Πνεύματος από το σκοπό, για τον οποίο ο Σωτήρας, ο αίτιος και δημιουργός του Ευαγγελίου, ήλθε στον κόσμο. Ήλθε δηλαδή για να σώσει, και για αυτό θα χρησιμοποιήσει τώρα όλα τα μέσα της αγάπης και πραότητας (δ). Ο υιός του ανθρώπου απέβλεψε στο να διαδώσει την αγία θρησκεία του με την αγάπη και την πραότητα και όχι με τη φωτιά και το μαχαίρι, με το αίμα και τη σφαγή· με θαύματα θεραπείας και ίασης και όχι με πληγές και θαύματα καταστροφής παρόμοια με εκείνα, με τα οποία ο Ισραήλ βγήκε από την Αίγυπτο. Στερούνται του πνεύματος του ευαγγελίου εκείνοι, οι οποίοι με την βία και τον διωγμό ζητούν να επιβάλλουν την ευαγγελική αλήθεια σε όσους δεν την αποδέχονται.

(2) Οι οποίες είναι πολύτιμες (b).

(3) Προφανώς της Σαμαρείας, διότι διαφορετικά θα ανέφερε ξεκάθαρα αυτήν, εάν ήταν στην Περαιά ή αλλού στην Παλαιστίνη (δ). Δεν υπάρχει κάποιος υπαινιγμός που να υποδηλώνει ότι ο Κύριος εγκατέλειψε το σχέδιό του, τού να περάσει μέσα από τη Σαμάρεια και ότι στράφηκε πίσω για να ακολουθήσει τον δρόμο μέσω Περαιάς. Άλλωστε το να εγκαταλείψει όλους τους Σαμαρείτες, επειδή δεν είχε γίνει δεκτός από μία και μόνη πόλη τους, θα μπορούσε να ενθαρρύνει το πνεύμα της εκδίκησης και μη ανοχής, για το οποίο μάλωσε τους μαθητές (ρ). Όταν κάποιο ρεύμα αντίστασης είναι ισχυρό, η σύνεση επιβάλλει να παρεκκλίνουμε από αυτό μάλλον, παρά να

αντιταχθούμε σε αυτό κατά μέτωπον. Εάν αυτοί στους οποίους κηρύττουμε το ευαγγέλιο παρουσιάζονται άγριοι και ανυπότακτοι, ενδείκνυται να στραφούμε σε άλλους περισσότερο επιδεκτικούς και που δεν αντιδρούν στο ευαγγελικό έργο.

Στίχ. 57-62. Χρειάζεται τέλεια αυταπάρνηση.

Λουκ 9.57 Εγένετο δε⁽¹⁾ πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ⁽²⁾ εἶπέν τις πρὸς αὐτόν, Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ⁽³⁾ Κύριε.

Μετάφραση: Καθώς λοιπόν προχωρούσαν στο δρόμο, του είπε κάποιος: Κύριε, θα σε ακολουθήσω όπου κι αν πας.

(1) Οι δύο πρώτες από τις 3 σκηνές που εξιστορούνται στους στίχους 57-62, αναφέρονται συνενωμένες και από τον Ματθαίο (η 19-22. Δες εκεί και τις ερμην. σημειώσεις). Δεν φαίνεται πιθανόν να έγιναν συγχρόνως ακολουθώντας μεταξύ τους η μία μετά την άλλη, αλλά συνδέθηκαν λόγω της ηθικής τους σχέσης και ομοιότητας. Πάντως όμως έγιναν σε χρόνους, κατά τους οποίους ο Χριστός αναχωρούσε από κάποιο μέρος για να μεταβεί σε άλλο. Σύμφωνα με τον Ματθαίο έγιναν αυτές, όταν ο Κύριος αναχωρούσε για τη χώρα των Γαδαρηνών. Σύμφωνα με τον Λουκά όμως συνέβησαν σε στιγμές κρίσιμες, όταν ο Χριστός εγκατέλειψε οριστικά την Γαλιλαία, για να μεταβεί στην Ιουδαία, όπου και θα σταυρωνόταν (g).

(2) Η λέξη αυτή μπορεί να συνδεθεί ή με τα προηγούμενα (=ενώ πορεύονταν στο δρόμο, ως προσδιορισμός του πορεύονταν (δ), ή με τα επόμενα (=είπε κάποιος σε αυτόν στο δρόμο) (L).

(3) Ο άνθρωπος αυτός επιπόλαια κρίνοντας, έδειχνε εμπιστοσύνη στα στιγμιαία συναισθήματα πρόσκαιρου ενθουσιασμού (p). Δεν μπορούμε όμως με βεβαιότητα να κατηγορήσουμε αυτόν για υποκρισία ή άλλο κρυφό κίνητρο ή ιδιοτέλεια (L). Ο άνθρωπος αυτός έκρινε επιπόλαια, διότι αυτή πρέπει να είναι η σταθερή και αμετακίνητη απόφαση των μαθητών του Χριστού, να ακολουθούν το αρνίο, όπου πάει (Αποκ. ιδ 4), ακόμη και αν πρόκειται μέσω φωτιάς και νερού να ακολουθήσουν αυτό σε φυλακές και κάθε είδους θανάτους.

Λουκ 9.58 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς⁽¹⁾, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁽²⁾ οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν⁽³⁾ κλίνει⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Άλλ' ο Ιησούς του είπε: Οι αλεπούδες έχουν φωλιές, και τα πουλιά του ουρανού έχουν μέρη που κουρνιάζουν, ενώ ο υιός του ανθρώπου (δηλαδή εγώ που γεννήθηκα χωρίς πατέρα αλλά μόνον από την Παρθένο και είμαι ο κατεξοχήν άνθρωπος, γνωστός από την υπόσχεση του Θεού προς τον Αδάμ) δεν έχει που να ακουμπήσει το κεφάλι του. Μην περιμένεις λοιπόν κι εσύ σωματικές ανέσεις και αναπαύσεις, αλλά πάρε τις αποφάσεις σου γνωρίζοντας από πριν ότι η ζωή των πιστών μου είναι γεμάτη από στερήσεις και θυσίες όπως η δική μου.

(1) Η απάντηση του Ιησού δεν είναι άρνηση. Δείχνει μόνο τους όρους, με τους οποίους μπορεί κάποιος να γίνει μαθητής του (L). «Εάν μεν είσαι έτοιμος, άνθρωπέ μου, όμοια με μένα, που δεν έχω που να γύρω το κεφάλι, θα διαλέξεις χάριν της δικής μου διδασκαλίας το άστατο σε αυτήν την ζωή με την ελπίδα της βασιλείας των ουρανών, χωρίς να προσδοκάς σε τίποτα την ανάπαυση εδώ, αλλά στον αιώνα τον μέλλοντα. Διότι οι δικοί μου μαθητές που ασκούν την αρετή, θα έχουν θλίψη στον κόσμο» (Ω). Ο Ιησούς δεν υπόσχεται μεγάλα πράγματα στον κόσμο αυτόν στους μαθητές του. Αντίθετα παραγγέλλει σε αυτούς, ότι ενδέχεται να πέσουν σε φτώχεια και αφάνεια. Κύρια επιδίωξή τους αξιώνει από αυτούς τον ουρανό και τους θέλει να αδιαφορούν για τις ανέσεις της παρούσας ζωής, μολονότι δεν αποκλείει και αυτές από αυτούς. «Ξέρω και να έχω περίσσειμα, ξέρω και να στερούμαι (Φιλιπ. δ 12)» είναι ο τρόπος της ζωής των αληθινών αποστόλων του Χριστού.

(2) Ονομάζει τον εαυτό του εδώ υιό του ανθρώπου, που έχει και αυτός τη σάρκα και το αίμα μας. Καυχιέται για αυτήν την συγκατάβασή του σε εμάς. Δεν πήρε μόνο την ασθενή φύση μας, αλλά και όλη την αφάνεια και φτώχεια, από τις οποίες αυτή μπορεί να καλυφθεί. Μας έδειξε έτσι την αγάπη του και μας δίδαξε την άγια περιφρόνηση προς τον κόσμο και τα μεγαλεία του και την διαρκή προσήλωση στον άλλο κόσμο. Επιπλέον με το να γίνει αυτός φτωχός αγίασε και γλύκανε την σκληρότητα της φτώχειας για τον λαό του. Μπορούμε τώρα να υποφέρουμε αγόγγυστα αυτήν, όταν θυμόμαστε ότι και ο Χριστός ενώ ήταν πλούσιος, θεληματικά πτώχευσε για μας.

(3) «Στο «ο υιός του ανθρώπου δεν έχει που να γύρει το κεφάλι» αρμόζει κατεξοχήν το «αστατούμε (=δεν στεκόμαστε πουθενά) που είπε ο Παύλος, μέσα στον οποίο μιλούσε ο Χριστός» (Ω). «Το «δεν έχει που να γύρει το κεφάλι» δείχνει ότι δεν είχε ούτε δική του κατοικία, όχι ότι δεν έμενε σε σπίτι» (Χ). Δεν στερούνταν μόνο τις απολαύσεις, την ευμάρεια και τους στολισμούς των μεγάλων ηγεμόνων του κόσμου, αλλά και αυτές τις ανέσεις τις οποίες οι αλεπούδες και τα πουλιά του ουρανού άκοπα απολαμβάνουν. Εκείνος ο οποίος έκανε τα πάντα, δεν έκανε κάποια κατοικία και για

τον εαυτό του ούτε κάποια καλύβα για να ακουμπήσει ήσυχα το κεφάλι του, αλλά εξάρτησε και κατέστησε υπόχρεο τον εαυτό του στους άλλους.

(4) Είναι πολύ συγκινητικό να σκέφτεται κάποιος ότι ο Ιησούς στο τέλος έγειρε το κεφάλι του στο σταυρό, για να παραδώσει το πνεύμα του. Ιω. ιθ 30 (L).

Λουκ 9.59 Εἶπεν δὲ πρὸς ἕτερον, Ἐκκολούθει μοι⁽¹⁾. ὁ δὲ εἶπεν, Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου⁽²⁾.

Μετάφραση: Και σε κάποιον άλλον εἶπε: Ακολουθήσέ με. Κι εκείνος του απάντησε: Κύριε, δώσ' μου την άδεια να πάω πρώτα και να θάψω τον πατέρα μου και ύστερα να σε ακολουθήσω.

(1) Σύμφωνα με τον Λουκά παίρνει την πρωτοβουλία ο Κύριος και καλεί τον μαθητή, στον οποίο διαβλέπει χαρακτήρα σταθερό και πνεύμα σοβαρό και βαθύ (g). Ο Ματθαίος χαρακτηρίζει αυτόν ως έναν από τους μαθητές=έναν από τους τυχαίους ακροατές και ακόλουθους, ο οποίος τώρα καλείται να γίνει μόνιμος μαθητής. Ο Κλήμης Αλεξανδρεύς (Στρωμ. 3.4.25) ταυτίζει αυτόν με τον Φίλιππο, υπονοώντας πιθανώς τον ευαγγελιστή (p).

(2) Το ότι ο Κύριος στο αίτημα αυτό του μαθητή αντιτάσσει άρνηση, συνηγορεί υπέρ του ότι το ταξίδι αυτό δεν επρόκειτο να είναι κάποια εκδρομή μίας ή δύο ημερών. Μάλλον φαίνεται, ότι ο Ιησούς εγκαταλείπει οριστικά κατά τη στιγμή αυτή το πεδίο της προηγούμενης δράσης του και αναχωρεί για να μην ξαναγυρίσει πλέον. Εάν λοιπόν κατά την κρίσιμη αυτή στιγμή ο άνθρωπος αυτός έφευγε, θα ερχόταν άραγε πάλι να ξαναβρεί τον διδάσκαλο που αναχωρούσε για πάντα στην Ιουδαία; (g).

Λουκ 9.60 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς⁽¹⁾, σὺ δὲ⁽²⁾ ἀπελθὼν⁽³⁾ διάγγελλε⁽⁴⁾ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση: Ο Ιησούς όμως, διαβλέποντας ότι ο μαθητής εκείνος κινδύνευε να μπλέξει σε κληρονομικές διαμάχες που θα του ψύχρηναν το ζήλο, του εἶπε: Άφησε τους συγγενείς σου, οι οποίοι φαίνονται βέβαια ζωντανοί, στην πραγματικότητα όμως λόγω της απιστίας τους είναι πνευματικά νεκροί, να θάψουν τους νεκρούς που είναι δικοί τους, διότι κι αυτοί πέθαναν μέσα στην απιστία. Εσύ όμως πήγαινε μαζί με τους μαθητές μου, που πρόκειται σε λίγο να αποστείλω. Και με το κήρυγμά σου να αναγγέλλεις τη βασιλεία του Θεού που σε λίγο εγκαθιδρύεται και πάνω στη γη.

(1) Το πρώτο «νεκρούς» με συμβολική ή πνευματική έννοια, το δεύτερο με γραμματική θα απέδιδαν ίσως πιο σωστή έννοια=Εκείνοι οι οποίοι είναι πνευματικά νεκροί και δεν έχουν καμία ανώτερη απασχόληση που προέρχεται από θεία εντολή (δες Λουκ. ιε 32), θα απασχοληθούν να θάψουν εκείνους, οι οποίοι τους ανήκαν και τους αρπάχτηκαν με το θάνατο (L). Οι νεκροί με τη γραμματική έννοια της λέξης ανήκουν στην ίδια τάξη όπως και εκείνοι από τους συγγενείς τους, οι οποίοι τίποτα το υψηλότερο δεν γνωρίζουν και είναι απορροφημένοι από τα συμφέροντα και τα αγαθά της παρούσας φυσικής ζωής (g).

(2) Εσύ όμως ο οποίος δεν είσαι νεκρός. Μπαίνει μπροστά με έμφαση (p).

(3) Αντιτίθεται στο προηγούμενο απελθόντι=Να πας όχι όμως προς το σπίτι, αλλά μακριά από το σπίτι (p).

(4) Διάδιδε την είδηση της επέκτασης που θα κάνω της βασιλείας του Θεού στον κόσμο μέσω της θεμελίωσης, εννοείται, της εκκλησίας μου (δ). Φαίνεται, ότι ο Κύριος σκέφτεται ήδη την αποστολή των 70 μαθητών που θα γίνει μετά από λίγο, και αυτό εξηγεί γιατί αυτός που τώρα εκλέγει και καλεί ο Κύριος, έπρεπε τα πάντα να θυσιάσει (L). «Διότι πράγματι, είναι πολύ καλύτερο να κηρύττει κάποιος την βασιλεία και να σώζει άλλους από θάνατο, παρά να θάβει τον νεκρό που τίποτα δεν ωφελείται· και μάλιστα όταν υπάρχουν αυτοί που θα εκτελέσουν όλα αυτά. Τίποτα άλλο δεν μαθαίνουμε λοιπόν από εδώ, παρά ότι δεν πρέπει να χάνουμε ούτε τον τυχόντα καιρό, έστω και αν είναι αμέτρητα τα κατεπείγοντα, αλλά να βάζουμε τα πνευματικά πρώτα από όλα, και από τα αναγκαιότατα, και να γνωρίζουμε, τι μεν είναι ζωή και τι θάνατος. Διότι πολλοί και από αυτούς που φαίνονται ότι ζουν, δεν διαφέρουν σε τίποτα από νεκρούς, όταν ζουν με κακία· ή καλύτερα, αυτοί είναι χειρότεροι και από εκείνους... Διότι σε αυτούς, πριν από το σώμα έχει διαφθαρεί η ψυχή και έχει χαθεί και υπομένει μεγαλύτερη αποσύνθεση» (X). Ο Χριστός δεν αξιώνει οι οπαδοί του να νεκρώσουν κάθε αίσθημα φυσικής στοργής. Αντιθέτως ο Παύλος διακηρύττει, ότι «όποιος τους συγγενείς του και ιδιαίτερα αυτούς που μένουν στο ίδιο σπίτι δεν φροντίζει, έχει αρνηθεί την πίστη και είναι χειρότερος από άπιστο» (Α΄ Τιμ. ε 8). Η προς τους γονείς όμως και τους γνωστούς στοργή, δεν πρέπει να γίνεται πρόφαση και αιτία απομάκρυνσής μας από τα καθήκοντά μας προς το Θεό. Εάν οι πολύ κοντινοί και πολύ αγαπητοί συγγενείς μας, μάς γίνονται εμπόδια στην οδό προς τον Χριστό και κινδυνεύουμε εξαιτίας τους να απομακρυνθούμε από το Χριστό, είναι αναγκαίο τότε να λησμονήσουμε και πατέρα και μητέρα, όπως έπραξε άλλοτε και ο Λευΐ (Δευτ. λγ 9). Ο μαθητής για τον οποίο γίνεται εδώ λόγος καλούνταν να γίνει διάκονος του ευαγγελίου και για κανέναν λόγο δεν επιτρεπόταν να εμπλακεί «στις απασχολήσεις του βίου» (Β Τιμ. β 4). Αποτελεί λοιπόν κανόνα अपара́βατο, όποτε ο Χριστός μας καλεί

σε κάποιο καθήκον, δεν πρέπει να συμβουλευόμαστε άνθρωπο ούτε να εξαρτούμε τους εαυτούς μας από ανθρώπους (Γαλ. α 15). Εδώ ο γιος δεν μπορεί να προσφέρει κάποια πραγματική υπηρεσία στον πατέρα του. Από την άλλη επίσης φαίνεται, ότι είχε εκλεγεί από τον Κύριο ως ένας από τους 70 αποστόλους, όπως υποδηλώνεται από την προτροπή: Να διαδίδεις την είδηση της βασιλείας του Θεού. Ήταν επίσης, φαίνεται, και οι περιστάσεις της κλήσης τέτοιες, ώστε δεν επιδέχονταν αναβολή· και το καθήκον στην εκτέλεση του οποίου ο μαθητής καλούνταν, επέβαλλε να μην εμποδιστεί αυτός από τη συμμετοχή στην κηδεία του πατέρα του. Εάν ο Γουέλλιγκτων το πρωί της μάχης του Βατερλώ είχε ακούσει ότι ο πατέρας του πέθανε και εγκατέλειπε το στράτευμα για να έλθει για ταφή του πατέρα του, δεν θα διέπραττε έγκλημα προδοσίας; Υπάρχουν λοιπόν περιστάσεις κατά τις οποίες καθήκοντα υψηλότερα και γενικότερα, κάνουν αναγκαίο να βάζουμε σε δεύτερη μοίρα αισθήματα που επιβάλλονται όχι μόνο από τη φύση, αλλά και από τον ίδιο το νόμο του Θεού.

Λουκ 9.61 Εἶπεν δὲ καὶ ἕτερος, Ἄκολουθήσω σοι, κύριε· πρῶτον⁽¹⁾ δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι⁽²⁾ τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.

Μετάφραση: Κάποιος άλλος του είπε: Θα σε ακολουθήσω, Κύριε· αλλά δωσ' μου πρώτα την άδεια να αποχαιρετίσω αυτούς που είναι στο σπίτι μου.

(1) «Αυτός, από τη μία, έδειξε αξιοζήλευτη και αξιέπαινη την υπόσχεση· το να ζητά, από την άλλη, να αποχαιρετήσει τους δικούς του, φανερώνει ότι έχει το νου του μοιρασμένο» (Κ). Το πρόσωπο αυτό είχε εμπλακεί σε φυσικές συμπάθειες και αγάπες (b).

(2) «Δηλαδή, για να το πω πιο λαϊκά, να αποχαιρετίσω» (Θφ). Διότι το «αποτάσσομαι» δεν σημαίνει εδώ απαρνιέμαι, αλλά λέγεται με την πρώτη και αρχική σημασία του τοποθετώ τον εαυτό μου σε απόσταση από κάποιον, αποχωρίζομαι, αποχαιρετώ κάποιον. Ενώ η φράση τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου=σε όσους είναι στο σπίτι μου, τους ανθρώπους του σπιτιού μου (δ). Ο μαθητής αυτός πορευόμενος να αποχαιρετίσει τους δικούς του θα έπεφτε σε πειρασμό. Θα εξέθετε τον εαυτό του στην επίδραση ισχυρότατων πιθανώς παρακλήσεων να μεταβάλλει την απόφασή του και να μην εγκαταλείψει το σπίτι του. Θα τον ikέτευαν ίσως οι συγγενείς του να μην τους αφήσει. Αποτελούσε λοιπόν εγωιστική απρονοησία το να ρίξει τον εαυτό του σε πειρασμό. Εκείνοι οι οποίοι αποφασίζουν να ακολουθήσουν τον Λυτρωτή τους, πρέπει συγχρόνως να αποφασίζουν να μην στήνουν ποτέ το αυτί τους στον πειραστή.

Λουκ 9.62 εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν⁽¹⁾, Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν⁽²⁾ τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός⁽³⁾ ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς του εἶπε: Καθένας που έβαλε το χέρι του πάνω στο αλέτρι και βλέπει πρὸς τα πίσω κι ὄχι πρὸς το μέρος που πρόκειται να οργώσει, δεν εἶναι κατάλληλος για γεωργός. Ἐτσι κι εκείνος που κλήθηκε στη διακονία του Κυρίου πρέπει να βλέπει πάντοτε μπροστά στο πνευματικό του ἔργο και να ξεχάσει ολοκληρωτικά τα εγκόσμια και τα υλικά. Διότι διαφορετικά δεν θα μπορέσει να κρατήσει στερεά για τον εαυτό του τη βασιλεία του Θεοῦ και να εργαστεί αποτελεσματικά για τη διάδοσή της και στους άλλους.

(1) Ο Κύριος απαντά με εικόνα και παροιμία (p). «Αὐτός που επιχειρήσε να οργώσει και βλέπει πίσω, καταστρέφει τὴν προθυμία της προσπάθειας, με τὴν ραθυμία να βλέπει πίσω» (Z). Η εικόνα που χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τον Κύριο εἶναι ἡ του γεωργού, ο οποίος ἀντὶ να παρατηρεῖ το αὐλάκι, το οποίο με το αλέτρι πρόκειται να ανοίξει στο ἔδαφος, στρέφεται πρὸς τα πίσω ἀναζητώντας κάποιο ἄλλο ἀντικείμενο που ἐλκύει το ενδιαφέρον του. Το αὐλάκι κατὰ φυσικὴ συνέπεια θα ξεφύγει ἀπὸ τὴν ευθεία (g). Ο Σωτὴρας χρησιμοποίησε τὴν εικόνα αὐτή για να διδάξει ὅτι οἱ ἀκόλουθοί του πρέπει να ἀφοσιώνονται με ὅλη τους τὴν καρδιά στην διακονία του και να μὴν στρέφονται πάλι πρὸς τον κόσμον με ενδιαφέρον για τις ἀσχολίες του και με λύπη διότι ἀφήσαν αὐτές (ο). «Με τρόπο παραβολικό λοιπὸν ο Σωτὴρας, ὀνόμασε αλέτρι το να τον ἀκολουθεῖ κάποιος, λέγοντας ὅτι, Κανείς που επιχειρήσε να με ἀκολουθεῖ και βλέπει πίσω, δηλαδή ἔχει ἀκόμη το νου στα βιοτικά, δεν εἶναι κατάλληλος στη βασιλεία των ουρανῶν» (Z). «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή αὐτός που οργώνει, ὅταν δείξει ἀμέλεια για τὴ δουλειά που του ἀπομένει, δεν θα δει τους καρπούς να πληθαίνουν, ἔτσι και αὐτός που διάλεξε να ἀκολουθεῖ το Χριστό, ἀλλὰ δεν ἀφήνει πίσω τα κοσμικά πράγματα και τους σαρκικούς συγγενείς, μάλιστα αὐτούς που δεν ἀποδέχονται τον σκοπό του, αὐτός δεν θα κατορθώσει καθόλου τὴν καλὴ τόλμη, οὔτε εἶναι κατάλληλος για τὴ βασιλεία των ουρανῶν» (Κ). «Διότι δείχνει αὐτοῦ του εἴδους ο ἄνθρωπος, ὅτι ἔχει σχέση με τον κόσμον· και δεν ἔχει τὴν ἴδια διάθεση με τους ἀποστόλους, οἱ οποίοι ὅταν ἀκούσαν τον Κύριο, ἀμέσως τον ἀκολούθησαν χωρὶς να ἐξετάσουν με περιέργεια τίποτα ἄλλο, ἀλλὰ ἀφήσαν και ἀπαρνήθηκαν και τους συγγενείς» (Θφ). Και ἔκανε μεν ο Ματθαῖος ὅτι ο ἄνθρωπος αὐτός ζητά τώρα να πράξει, με διαφορετικό ὁμως πνεῦμα. Ἐδωσε ἀποχαιρετιστήριο γεῦμα στους παλιούς του συναδέλφους με σκοπό ὁμως να γνωρίσει αὐτούς στο Χριστό. Και το γεῦμα του Ματθαίου δόθηκε στο Χριστό, ἐνῶ ο ἄνθρωπος αὐτός ζητά να χωριστεῖ ἀπὸ τον Χριστό, ὥστε μακριά του να ἀποχαιρετίσει τους φίλους του (p).

(2) Ο αόριστος=ο οποίος έβαλε μία φορά· μια φορά που έβαλε.

(3) =κατάλληλος (δ), χρήσιμος, καλοβαλμένος για να εργάζεται στη βασιλεία του Θεού ως μαθητής του Χριστού (ρ).

(4) Η φράση «στη βασιλεία του Θεού» περιλαμβάνει εδώ και τις δύο ιδέες· και αυτήν της προσωπικής σωτηρίας και αυτήν της εργασίας για επιστροφή των άλλων (g). Για να κρατήσει στερεή την βασιλεία του Θεού και να την διαδώσει (b). Πάρα πολύ αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Ο καθένας από μας είναι γεωργός του εαυτού του, έχοντας για γη την ίδια την ψυχή του, την οποία οφείλει να οργώνει με το λογικό αλέτρι, μαζεύοντας τα βόδια, τους εργάτες, από τις γραφές τις καθαρές. Διότι τότε θα κάνει νέα την ψυχή που πάλιωσε από την πολλή αργία κατά τον περασμένο χρόνο και έβγαλε πολλή κακία και έργα άκαρπα, τα οποία κόβοντας με το αλέτρι του λόγου και φτιάχνοντας νέο χωράφι, θα σπείρει από την θεία διδασκαλία σπέρματα του νόμου, προφητικά, ευαγγελικά, ενθουμούμενος και μελετώντας αυτά. Για αυτό και λέει μέσω του Ιερεμία του προφήτη (δ 3) ο Θεός των όλων· οργώστε καλά τα χωράφια σας και μην σπέρνετε σε αγκάθια. Διότι είναι αδύνατον να δεχτείτε τον θείο σπόρο και να καρποφορήσετε, αν προηγουμένως δεν καθαρίσετε τις ψυχές και δεν βγάλετε κάθε πάθος και τις βιοτικές μέριμνες και ηδονές, οι οποίες είναι τα αγκάθια. Για αυτό λέει (Ψαλμ. 36,27): Απομακρύνσου από το κακό και κάνε το αγαθό» (Ω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι' (10)

Στίχ. 1-16. Οι εβδομήντα μαθητές.

Λουκ 10.1 Μετὰ δὲ ταῦτα⁽¹⁾ ἀνέδειξεν⁽²⁾ ὁ κύριος ἑτέρους⁽³⁾ ἑβδομήκοντα⁽⁴⁾, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο⁽⁵⁾ πρὸ προσώπου αὐτοῦ⁽⁶⁾ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Μετά από αυτά ο Κύριος διάλεξε και ανακήρυξε δημόσια κι άλλους εβδομήντα μαθητές, και τους έστειλε δύο - δύο μαζί πριν απ' αυτόν σε κάθε πόλη και τόπο που θα πήγαινε κι αυτός.

Και όταν ακόμη ο Ιησούς προχωρούσε αργά από πόλη σε πόλη και από χωριό σε χωριό δεν μπορούσε παρά λίγο μόνο χρόνο να διαθέσει για κάθε μέρος. Για αυτό ενδιαφερόταν να βρίσκει πάντοτε προετοιμασμένο το έδαφος και να έχει προκληθεί το ενδιαφέρον των κατοίκων ώστε να τον ακούσουν. Αυτό γινόταν ακόμη περισσότερο επείγον, όσο η πρώτη του αυτή επίσκεψη στα μέρη αυτά επρόκειτο να είναι και η τελευταία. Όπως λοιπόν είχε στείλει τους Δώδεκα στα μέρη της βορείου Γαλιλαίας όταν θα επισκεπτόταν αυτά για τελευταία φορά, έτσι και τώρα καλεί στράτευμα πολυπληθέστερο από τους οπαδούς του, για να συντελέσει αυτό αποστολή ανάλογη στις δυτικές χώρες της επαρχίας αυτής (g)

(1) Δηλαδή μετά την απόφαση της οδοιπορίας προς Ιεροσόλυμα και την παράκληση των αναφερθέντων τριών μαθητών να τον ακολουθήσουν (δ).

(2) Το ρήμα συναντιέται στη μεν Κ.Δ. μόνο εδώ και στο Πράξ. α 24, ενώ στους Ο' συχνά (p)=ανακήρυξε δημόσια (δ).

(3) Εκτός από τους 12 στο θ 1-6. «Ήταν λοιπόν κατώτεροι από τους δώδεκα και έγιναν ύστερα μαθητές και ακόλουθοι αυτών, έστω και αν ο Χριστός τους διάλεξε» (Θφ).

(4) Υπάρχει και η γραφή εβδομήκοντα δύο, την οποία κάποιοι μολονότι δεν μαρτυρείται τόσο πολύ, όσο η συνηθισμένη γραφή, θεωρούν προτιμότερη, επειδή την γραφή εβδομήντα την θεωρούν ότι προήλθε από τη σπουδή να συμφωνήσει ο αριθμός είτε με τα μέλη του συνεδρίου είτε με την εκδοχή, ότι «και τους δώδεκα μαθητές και αυτούς τους εβδομήντα, θα βρούμε ότι τους φανερώνει και ο σκιώδης μωσαϊκός νόμος· διότι έχει γραφτεί στην Έξοδο για τα παιδιά του Ισραήλ· Ήλθαν, λέει, στην περιοχή Αιλείμ... και ήταν εκεί δώδεκα πηγές νερών και εβδομήντα στελέχη φοινίκων» (Εξοδ. ιε 27)(Κ). Δες και Τερτυλλιανού adver. Marc. IV 24, και συμφωνούν

με αυτούς και οι Ζ και Θφ. Φαίνεται όμως πιθανό, ότι ο Κύριος εκλέγοντας εβδομήντα ακολούθησε τον αριθμό, ο οποίος «έχει γραφτεί από παλιά στα λόγια του Μωϋσή· διότι και αυτός (ο Μωϋσής) διάλεξε εβδομήντα με την προσταγή του Θεού» (Κ). Οι 70 δηλαδή αυτοί εκλέχτηκαν σύμφωνα με τον αριθμό των 70 πρεσβυτέρων του Ισραήλ, που δόθηκαν βοηθοί στον Μωϋσή για να διοικεί τον λαό (Αριθμ. ια 16,25) όπως και οι 12 ανταποκρίνονται στους 12 πατριάρχες. Οι 70 λοιπόν αυτοί έγιναν βοηθοί των αποστόλων και πρεσβύτεροι του νέου Ισραήλ και από αυτούς πολλοί πιθανώς αποτέλεσαν το πρώτο πρεσβυτέριο της εκκλησίας στα Ιεροσόλυμα (δες Πράξ. ια 30, ιε 2 κλπ., κα 18)(δ).

(5) Δες και Μάρκ. στ 7 και τις εκεί σημειώσεις. «Αυτό, το να υπηρετείται ο λόγος ανά δύο, φαίνεται ότι είναι θέληση του Θεού αρχαία όπως στην περίπτωση του Μωϋσή και του Ααρών. Και ο Ιησούς επίσης του Ναυή και ο Χαλέβ του Ιεφονή, οι οποίοι και οι δύο τους αφού ομονόησαν, ηρέμησαν τον λαό που ερεθιζόταν από τους δέκα. Και οι Ελδάδ και Μωδάδ και οι δύο προφήτευαν στη σκηνή μονιασμένοι. Αλλά και ύστερα έστειλε στα έθνη τον Παύλο και τον Βαρνάβα, και ήταν αυτοί οι δύο παράδειγμα αυτού που είπε ο Κύριος «αν δύο συμφωνούν πάνω στη γη». Θα εφαρμόσεις επίσης σε αυτούς το «αδελφός βοηθούμενος από αδελφό είναι σαν πόλη οχυρή»· και το «είναι καλύτεροι οι δύο από τον ένα». Το ότι επίσης και οι δώδεκα τοποθετήθηκαν ανά δύο, το δείχνει ο Ματθαίος που στον κατάλογό τους, τούς τοποθέτησε σε ζευγάρια» (Ω). Έστειλε αυτούς ανά δύο, για να ενθαρρύνονται και να ενισχύονται αμοιβαία. Εάν ένας από αυτούς έπεφτε, ο άλλος θα τον βοηθούσε να σηκωθεί. Δες και τα ζεύγη Ιούδα και Σίλα (Πράξ. ιε 27), Βαρνάβα και Μάρκου (Πράξ. ιε 39), Παύλου και Σίλα (Πράξ. ιε 40), Τιμοθέου και Σίλα (Πράξ. ιζ 14), Τιμοθέου και Εράστου (Πράξ. ιθ 22) (ρ).

(6) Μπροστά από αυτόν (δ)· «πήγαιναν δηλαδή μπροστά από αυτόν και δίδασκαν όπως ο Ιωάννης, Ετοιμάστε την οδό του Κυρίου» (Θφ).

(7) «Τους εβδομήντα τους έστειλε μόνο στις πόλεις και τα χωριά που βρίσκονταν στο δρόμο του, από όπου επρόκειτο να περάσει, να κηρύξουν μετάνοια και την άφιξη του χορηγού της άφεσής τους» (Ζ).

Λουκ 10.2 ἔλεγεν δὲ πρὸς αὐτούς⁽¹⁾, Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς⁽²⁾, οἱ δὲ ἔργатаὶ ὀλίγοι⁽³⁾. δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ⁽⁴⁾ ἔργατας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

Μετάφραση: Και τους έλεγε: Τα ώριμα στάχυα για θερισμό είναι πολλά, αλλά οι εργάτες που θα τα θερίσουν είναι λίγοι. Πολλοί δηλαδή είναι οι καλοδιάθετοι να δεχθούν το Ευαγγέλιο και να σωθούν, λίγοι όμως είναι οι πνευματικοί εργάτες που θα υπηρετήσουν στο πνευματικό αυτό έργο. Παρακαλέστε λοιπόν τον Θεό, που είναι ο κύριος και ο ιδιοκτήτης της έτοιμης για θερισμό σποράς, να βγάλει και να στείλει εργάτες στο θερισμό του.

(1) Δες Ματθ. θ 37-38 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) «Θερισμό λέει αυτούς που θα θεριστούν από την απιστία και θα μαζευτούν σαν συγκομιδή καρπών στην πίστη του· εργάτες επίσης, λέει τους αποστόλους, που θα υπηρετήσουν σε αυτό το έργο» (Ζ). «Όπως ακριβώς λοιπόν, αγροί που έδειξαν μεγάλη ευφορία, χρειάζονται πολλούς θεριστές, έτσι αυτοί που επρόκειτο να πιστέψουν, επειδή ήταν πολλοί και αναρίθμητοι, χρειάζονταν πολλούς διδασκάλους» (Θφ). Ο Κύριος ονόμασε τον κόσμο αγρό στην παραβολή των ζιζανίων. Σε αυτό το ευρύ πεδίο εφαρμόζονται με τρόπο φυσικό τα εξόχως ισχυρά λόγια αυτού του στίχου (g).

(3) «Είπε ότι είναι λίγοι όλοι οι απόστολοι σε σχέση με το πλήθος όσων επρόκειτο να πιστεύουν» (Ζ). Οι Ιουδαίοι ραββίνοι ήταν πολλοί, δεν ήταν όμως εργάτες. Δεν μάζευαν ψυχές στη βασιλεία του Θεού, αλλά εργάζονταν ιδιοτελώς επιδιώκοντας προσωπικά οφέλη.

(4) Το ρήμα μπορεί να σημαίνει: Να βγάλει από το σπίτι του Πατέρα, από τον ουρανό, από όπου προέρχονται οι κλήσεις (g) ή να στείλει γρήγορα και επειγόντως. Το ρήμα εκφράζει είτε επείγουσα ανάγκη είτε την κατευθείαν αποστολή προς τον προορισμό τους (p). Οι καλοί εργάτες επιθυμούν και πολλοί άλλοι να εμφανιστούν στον αγρό του Κυρίου. Χαίρονται λοιπόν, όταν δουν, ότι άλλοι ικανότεροι και πιο ευπρόσδεκτοι από αυτούς αναδείχτηκαν που τους επισκιάζουν. Επίσης οι καλοί εργάτες επιθυμούν να λάβουν την αποστολή τους από το Θεό, τον Κύριο του θερισμού και επιτελούν το έργο τους ως εμπιστευμένο σε αυτούς από το Θεό. Μόνο λοιπόν όταν ο Θεός καλεί αυτούς και όταν αυτοί εργάζονται ως εντολοδόχοι του Θεού και για τη δόξα του και ως υπεύθυνοι και δοσίλογοι μπροστά του, μόνο τότε θα είναι επιτυχές και καρποφόρο το έργο τους.

Λουκ 10.3 υπάγετε· ἰδοὺ ἐγώ⁽¹⁾ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας⁽²⁾ ἐν μέσῳ λύκων⁽³⁾.

Μετάφραση: Πηγαίνετε κι εσείς τώρα για την επιτέλεση του θείου αυτού έργου και επιτελέστε το με θάρρος και καρτερία. Ἰδού ἐγώ σας αποστέλλω σαν αρνιά ήμερα

ανάμεσα σε αιμοβόρους λύκους. Διότι μ' αυτούς μοιάζουν οι εχθροί του Ευαγγελίου, που είναι κυριευμένοι από τα άγρια πάθη της κακίας.

(1) Από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και κάποια μικρά παραλείπεται το εγώ.

(2) «Άρνες είναι τα μικρά πρόβατα» (Η). Δες Ματθ. ι 16 και τις εκεί σημειώσεις. «Θα μπορούσε να πει κάποιος και εδώ, ότι τους δώδεκα, από τη μία, τους ονόμασε πρόβατα, ως τελειότερους, ενώ τους εβδομήντα, από την άλλη, αρνιά» (Ζ).

(3) «Προλέγει σε αυτούς και διωγμούς και ότι θα είναι σαν αρνιά ανάμεσα σε λύκους, έτσι ώστε να μην τους έλθουν απροσδόκητα και τους ταραξουν με το αιφνίδιο του πράγματος» (Θφ). Στην Επιστολή Β' προς Κορινθ. που αποδίδεται στον Κλήμη (κεφ. 5,2) διαβάζουμε: «Διότι λέει ο Κύριος· Θα είστε σαν αρνιά ανάμεσα σε λύκους· απαντώντας λοιπόν ο Πέτρος σε αυτόν, λέει· Εάν λοιπόν κατασπαράξουν οι λύκοι τα αρνιά; Είπε ο Ιησούς στον Πέτρο· Ας μη φοβούνται τα αρνιά τους λύκους μετά το θάνατό τους (των αρνιών)» (ρ). «Εγώ, λέει, θα είμαι μαζί σας, και θα συνασπιστώ με σας, μεταβάλλοντας τους λύκους σε πρόβατα. Διότι τίποτα δεν αντιστάθηκε στο θέλημά μου. Και αυτό το έδειξε η πείρα στην περίπτωση του Παύλου. Διότι αυτόν που ήταν από κάθε λύκο αγριότερος απέναντι σε αυτούς που πίστευαν σε αυτόν, τον έκανε ημερότερο από πρόβατο» (Κ). Οι εχθροί σας θα είναι αιμοχαρείς και σκληροί σαν λύκοι, έτοιμοι να σας κατασπαράξουν. Στις εναντίον σας απειλές θα ωρύονται ως λύκοι για να σας φοβίσουν και καταπτοήσουν, στους δε εναντίον σας διωγμούς θα είναι σαν λυσσαλέοι λύκοι που θα πέφτουν πάνω σας να σας κατασπαράξουν. Αλλά εσείς πρέπει να είστε σαν αρνιά ήμερα και υπομονετικά, παρόλο που έτσι θα προσφέρετε τους εαυτούς σας εύκολη λεία στους λύκους.

Λουκ 10.4 μὴ βαστάζετε⁽¹⁾ βαλλάντιον⁽²⁾, μὴ πήραν, μὴ ὑποδήματα⁽³⁾, καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μην παίρνετε μαζί σας πουγκί για χρήματα, ούτε ταξιδιωτικό σάκο για τροφές, ούτε υποδήματα, αλλά να αρκείστε σ' αυτά που φοράτε. Και μη χάνετε την ώρα σας στο δρόμο σταματώντας για να χαιρετήσετε κάποιον που συναντήσατε.

(1) «Δεν τους αφήνει ούτε για το σώμα να φροντίζουν, όχι μόνο να μην ασχολούνται με τα εξωτερικά του σώματος, αφού τους λέει ούτε για εφόδια να φροντίσουν ούτε να κουβαλήσουν μαζί τους κάτι από αυτά με τα οποία είναι ήδη ντυμένο το σώμα, όπως παπούτσια· αλλά να αφήσουν όλη τη φροντίδα σε αυτόν» (Κ). «Με το να μη βαστάνε πουγκί, από τη μία, αποτρέπει από τη φιλαργυρία, ενώ με το να μη βαστάνε

σάκο, από την άλλη, αποτρέπει από το να φυλάνε τρόφιμα» (Ζ). «Διότι αν βαστάτε πουγκί, είναι ολοφάνερο ότι θα ασχοληθείτε με εκείνο, και θα παραβλέψετε την διδασκαλία. Άλλωστε, αφού πρόκειται να τρέφεστε από τους διδασκόμενους, τι σας χρειάζονται το πουγκί ή ο σάκος ή τα παπούτσια; Διότι όλη την ανάγκη σας για αυτά, θα την ικανοποιήσουν πλήρως οι διδασκόμενοι» (Θφ). Δες Ματθ. ι 9,10,Λουκ. θ 3,Μάρκ στ 8 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Υπάρχει και η γραφή βαλάντιον, συνηθισμένη στους κλασικούς.

(3) Και η γραφή: μη υποδήματα. Μη βαστάτε υποδήματα· δηλαδή εκτός από εκείνα τα οποία φοράτε στα πόδια (ρ).

(4) «Το διέταξε αυτό όχι επειδή ήθελε να είναι απάνθρωποι και απόμακροι» (Ζ), αλλά «για να μην απασχολούνται με ανθρώπινους χαιρετισμούς και φιλοφρονήσεις και από αυτό εμποδίζονται στο κήρυγμα. Διότι είναι λογικό αυτός που τον χαιρέτησε κάποιος, πάλι και αυτός να τον χαιρετήσει με τη σειρά του και ίσως και να κάνουν και μακρύτερη συζήτηση, όπως συμβαίνει με τους συνοδοιπόρους· έπειτα, μιας και έγινε ήδη φίλος και έγιναν και περισσότερες φιλοφρονήσεις, έτσι σιγά σιγά θα πέσει ο απόστολος σε ανθρώπινες σχέσεις και θα αμελήσει τη διδασκαλία» (Θφ). «Τους προστάζει λοιπόν, να μεριμνούν μόνο για το έργο που τους έχει εμπιστευθεί και ούτε τον τυχόντα καιρό του κηρύγματος να μην δαπανούν στα μη αναγκαία και έξω από το κύριο έργο» (Ζ). «Αυτό, βεβαίως, λεγόταν και παλαιότερα από τον Ελισαίο (Δ΄ Βασ. δ 29) σε αυτόν που έστειλε (τον Γιεζή), να προχωρά δηλαδή με ευθεία ορμή στο έργο που ανέλαβε και ούτε όταν δεχτεί ευλογία να ευλογεί και αυτός με τη σειρά του» (Κ). «Διέταξε δηλαδή, ότι αν βρεις άνδρα, δεν θα τον ευλογήσεις· και αν σε ευλογήσει άνδρας, δεν θα απαντήσεις σε αυτόν, φανερώνοντας με αυτό ότι πρέπει να βαδίζει απερίσπαστος και εντελώς ανεμπόδιστος» (Ζ). Αποτρέπει όχι από τους συνηθισμένους χαιρετισμούς, αλλά από αυτούς που έχουν διάρκεια και απαιτούν πολύ χρόνο και διακοπή της πορείας τους (ο).

Λουκ 10.5 εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν⁽¹⁾ εἰσέρχησθε, πρῶτον⁽²⁾ λέγετε, Εἰρήνη⁽³⁾ τῷ οἴκῳ τούτῳ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και σ' όποιο σπίτι μπαίνετε, πρώτα να λέτε: Ας έλθει ειρήνη σ' όλους όσους κατοικούν στο σπίτι αυτό.

(1) Δες Ματθ. ι 12-13 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) «Συμβούλευε πρώτοι αυτοί να αρχίζουν με την δική τους ευεργεσία και πρώτοι αυτοί να δίνουν αυτά που έχουν» (Ε).

(3) «Αυτήν τη φράση, ο Ματθαίος την ονόμασε ασπασμό. Είναι βεβαίως σύμβολο αγάπης αυτού του είδους ο ασπασμός (χαιρετισμός)» (Ζ). «Αυτή λοιπόν η ειρήνη, είναι η ευχή που αρμόζει στους στρατιώτες του Θεού που νικούν τους εχθρούς. Διότι το όνομα της ειρήνης, προξενούσε στους άξιους αποδίωξη των εχθρών και γκρέμισμα των πολεμίων και συμφιλίωση με το Θεό. Αφού λοιπόν δανείσουν πρώτοι αυτήν την ειρήνη στις ψυχές αυτών που τους υποδέχτηκαν, τότε να τρώνε την τροφή που αυτοί τους προσφέρουν» (Ε).

(4) «Να ευαγγελίζεστε με τις ευλογίες της ειρήνης όχι μόνο αυτόν (που σας υποδέχτηκε), αλλά να ευαγγελίζεστε με τους χαιρετισμούς της ειρήνης και όλο το σπίτι, δηλαδή τους γνωστούς και συγγενείς και όσα έχετε να τα παρέχετε άφθονα και πλούσια σε γονείς και αδελφούς και συγγενείς και όλο το σπίτι αυτού που σας υποδέχεται» (Ε). Οι διάκονοι του Χριστού πορεύονται στον κόσμο να πουν στο όνομα του Χριστού «Ειρήνη σε σας». Προσφέρουν σε όλους την ειρήνη. Κηρύττουν τον άρχοντα της ειρήνης, το ευαγγέλιο τη ειρήνης, την διαθήκη της ειρήνης, την ειρήνη στη γη και καλούν τους ανθρώπους να έλθουν και να απολαύσουν τα αγαθά της ειρήνης που παρέχει ο Ιησούς Χριστός. Έπειτα οφείλουμε οι κήρυκες του ευαγγελίου να προσευχόμαστε για την ειρήνη όλων. Έχουμε καθήκον να επιθυμούμε σφοδρά τη σωτηρία των ψυχών εκείνων, στους οποίους κηρύττουμε και να αναπέμπουμε με θερμές προσευχές τους πόθους μας αυτούς προς το Θεό.

Λουκ 10.6 καὶ ἐὰν ἐκεῖ ᾧ υἱὸς εἰρήνης⁽¹⁾, ἐπαναπαύσεται⁽²⁾ ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἐπανακάμψει⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι αν βέβαια στο σπίτι αυτό υπάρχει κάποιος ειρηνικός άνθρωπος, που να είναι άξιος της ευλογίας σας αυτής, η ευχή σας θα πιάσει και η ειρήνη που του ευχηθήκατε θα μείνει μέσα του και θα επαναπαυθεί σ' αυτόν. Διαφορετικά η ειρήνη σας θα επιστρέψει πάλι σε σας και θα απολαύσετε εσείς την ειρήνη που ευχηθήκατε.

(1) «Υιός ειρήνης είναι ο ειρηνικός» (Ζ). Άλλος εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες υιός γεέννης (Ματθ. κγ 15), της απωλείας (Ιω. ιζ 12), της απειθείας (Εφεσ. ε 6)(ρ). «Δείχνοντας ότι αυτό, δεν είναι μόνο χαιρετισμός, αλλά και ευλογία, λέει ότι, Εάν μεν είναι άξιος ο οικοδεσπότης, θα ευλογηθεί» (Θφ). Η ειρήνη την οποία θα τους ευχηθείτε θα αναπαυτεί πάνω σε αυτούς, οι δεήσεις σας προς το Θεό για αυτούς θα εισακουστούν, οι υποσχέσεις του ευαγγελίου θα επεκταθούν και σε αυτούς.

(2) Υπάρχει και η γραφή: επαναπαήσεται, μέλλοντας από τον αόριστο επάνη (g).

(3) Εάν όμως δεν είναι άξιος αυτός, ο ασπασμός της ειρήνης θα επιστρέψει σε σας ως ευχή και ευλογία που δεν λέχθηκε από σας, αλλά απευθύνθηκε σε σας. Θα έχετε πρωτίστως την ειρηνική μαρτυρία της συνειδήσεώς σας ότι πράξατε το καθήκον το οποίο ο Θεός σας ανέθεσε. Επιπλέον η ειρήνη θα επανέλθει σε σας και έτσι ενώ θα γεμίσει η καρδιά σας χαρά, θα πλεονάζει σε σας η ειρήνη για να μεταδώσετε από το πλήρωμά της σε όσους γιους ειρήνης θα συναντήσετε στο μέλλον.

Λουκ 10.7 ἐν αὐτῇ⁽¹⁾ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε⁽²⁾, ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν⁽³⁾, ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστὶ⁽⁴⁾. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Μετάφραση: Στο σπίτι που μπήκατε, εκεί να μένετε. Εκεί να τρώτε και να πίνετε ό,τι σας προσφέρουν οι οικοδεσπότες. Αυτοί ας αναλαμβάνουν τα έξοδα της συντηρήσεώς σας. Διότι είστε εργάτες που εργάζεσθε για την πνευματική ωφέλεια των ανθρώπων, και είναι δίκαιο να παίρνει ο εργάτης το μισθό της εργασίας του. Είναι δίκαιο λοιπόν να συντηρείσθε κι εσείς απ' αυτούς. Διότι για τη δική τους πνευματική ωφέλεια κοπιάζετε. Και μην πηγαίνετε απ' το ένα σπίτι στο άλλο, αλλάζοντας διαμονή.

(1) Δες Ματθ. ι 11, Μάρκ. στ 10 και Λουκ. θ 4 και τις εκεί σημειώσεις. Όχι στο ίδιο σπίτι, αλλά στο σπίτι αυτό.

(2) «Παραγγέλλει να μην πηγαίνουν σε πολλά σπίτια, για να μην δώσουν την εντύπωση ότι είναι γαστρίμαργοι και σκανδαλίζουν πολλούς και λυπούν αυτούς που από την αρχή τους υποδέχτηκαν» (Θφ). Το να πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι «είναι έργο ανθρώπων που ρεμβάζουν και ζητούν μισθό και είναι άστατοι και αποτελεί τεκμήριο ότι είναι άξιοι κατηγορίας» (Σχ.)..

(3) Αυτά που σας χορηγούν (δ): «δηλαδή αυτά που σας προσφέρουν, έστω και αν είναι μικρά και ασήμαντα, χωρίς να ζητάτε τίποτα παραπάνω» (Θφ). Πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους ως μέλη της οικογένειας και να τρώνε με απλότητα τον άρτο αυτών που τους φιλοξενούν, μη θεωρώντας την φιλοξενία ως ελεημοσύνη. Διότι το μήνυμα και το κήρυγμά τους είναι έργο αυτού του μισθού (g). Οποιαδήποτε περιποίηση και αν σας κάνουν, θα είναι αυτή μία μικρή ανταπόδοση απέναντι σε εκείνα, τα οποία τους προσφέρετε φέρνοντας σε αυτούς το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης.

(4) Η περιποίηση την οποία σας κάνουν, δεν αποτελεί πράξη αγάπης, αλλά έργο δικαιοσύνης. Εργάζεστε για αυτούς διδάσκοντας σε αυτούς τον λόγο. Οφείλουν και

αυτοί ως κατηγούμενοι στο λόγο, να έχουν κοινά όλα τα αγαθά μαζί με αυτόν που τους κατηχεί (Γαλ. στ 6). «Αντί για μισθό έχετε την τροφή και μη ζητάτε και να τρέφεστε και να παίρνετε πάλι και ξεχωριστό μισθό, αλλά αυτήν την τροφή να την έχετε αντί για μισθό» (Θφ).

Λουκ 10.8 καὶ εἰς ἣν ἂν πόλιν⁽¹⁾ εἰσέρχησθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν⁽²⁾,

Μετάφραση: Σ' όποια πόλη μπαίνετε και σας δέχονται οι κάτοικοί της, να τρώτε ό,τι σας προσφέρουν, χωρίς να ζητάτε περισσότερο ή διαφορετικό φαγητό.

(1) Οι μεν σ. 5-7 εφαρμόζονται στη διαμονή σε σπίτια, ενώ οι σ. 8-12 στην παραμονή σε πόλεις.

(2) Χωρίς να ζητάτε κάτι περισσότερο ή διαφορετικό (p). Το χωρίο Α Κορ. ι 27 «να τρώτε ό,τι παρατίθεται στο τραπέζι», θα ήταν πλάνη να το θεωρήσουμε ως παράλληλο του παρόντος σ. Το νόημα των δύο αυτών λόγων είναι τελείως διαφορετικό. Δεν πρόκειται εδώ για το αν είναι καθαρή ή μη η τροφή. Αυτοί που στέλνονται τώρα βρίσκονται ακόμη στον ιουδαϊκό κόσμο (g) και συνεπώς σε πόλεις ή χωριά της Παλαιστίνης δεν πρόκειται να παραθέσουν σε αυτούς τροφές ακάθαρτες ή ειδωλόθута. Μην επιζητάτε περιποιημένη και απολαυστική διατροφή. Να αρκείστε σε απλά φαγητά και χωρίς ιδιαίτερα καρυκεύματα. Δεν αρμόζει στους μαθητές του Χριστού να επιζητούν την φροντίδα της κοιλιάς τους. Ο Χριστός όπως τους ελευθέρωσε από τις δεισιδαιμονικές νηστείες των Φαρισαίων, έτσι απαγόρευσε σε αυτούς τα πολυτελή δείπνα των Επικουρείων.

Λουκ 10.9 καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς⁽¹⁾, καὶ λέγετε⁽²⁾ αὐτοῖς⁽³⁾, "Ἠγγικεν ἐφ' ὑμᾶς⁽⁴⁾ ἡ βασιλεία⁽⁵⁾ τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση: Και να θεραπεύετε τους αρρώστους που υπάρχουν στην πόλη αυτή. Και να τους λέτε: Πλησίασε κι έφθασε σε σας η πνευματική βασιλεία του Θεού. Αυτή με την Εκκλησία που θα ιδρύσει ο Μεσσίας θα καλεί και θα ελκύει τους ανθρώπους σε ουράνια ζωή. Ετοιμασθείτε να τη δεχθείτε.

(1) Δες και Ματθ. ι 7-8 και τις εκεί σημειώσεις. «Παραγγέλλει να θεραπεύουν τους ασθενείς στις πόλεις, έτσι ώστε κάνοντας εκεί θαύματα να προσελκύσουν τους ανθρώπους στο κήρυγμα» (Θφ).

(2) Ο ενεστώτας δείχνει αυτό που γίνεται κατ' εξακολούθηση.

(3) «Όπως ακριβώς ευεργετείτε σώματα, έτσι διδάσκοντας σώστε ψυχές» (Ω). «Διότι αν πρώτα θεραπεύετε και έπειτα διδάσκετε, θα πετύχει ο λόγος σας και θα πιστέψουν οι άνθρωποι ότι η βασιλεία του Θεού έφτασε σε αυτούς. Διότι δεν θα θεραπεύονταν, αν δεν ήταν θεία δύναμη αυτή που τελεί αυτά» (Θφ).

(4) Πλησίασε από ψηλά κάτω στους ανθρώπους (ρ). «Πλησίασε και ήδη θα σας επισκεφτεί· να γίνεστε άξιοι, ετοιμάζεστε για υποδοχή» (Ω).

(5) Έτσι το τελευταίο κήρυγμα έμοιαζε με το πρώτο. Δες Ματθ. γ 2,δ 17,Μάρκ. α 15 (ρ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «βασιλεία του Θεού λέει τώρα τον εαυτό του, επειδή είναι βασιλιάς και Θεός» (Ζ). Πιο σωστά, εννοείται η πνευματική βασιλεία και κυριαρχία του Θεού, που εγκαινιάζεται με την ίδρυση της εκκλησίας και καλεί και ελκύει σε ουράνια ζωή.

Λουκ 10.10 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε⁽¹⁾,

Μετάφραση: Και σ' όποια πόλη μπαίνετε και δεν σας δέχονται οι κάτοικοι, βγείτε στις πλατείες της και πέστε δημοσίως, για να σας ακούσουν όλοι:

(1) Δες Ματθ. ι 14, Μάρκ. στ 11, Λουκ. θ 5 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Στα παραπάνω χωρία παραγγέλλει να τινάξουν τη σκόνη, ενώ εδώ και να διακηρύξουν αυτό, ότι δηλαδή τινάξουν τη σκόνη (δ). Πείτε το, όχι με μανία ή περιφρόνηση ή αγανάκτηση, αλλά με συμπάθεια στις άξιες οίκτου χαμένες ψυχές τους και με φόβο άγιο μπροστά στην καταστροφή, την οποία αυτοί οι ίδιοι ετοιμάζουν και εργάζονται στους εαυτούς τους.

Λουκ 10.11 Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν⁽¹⁾ ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν ἀπομασσόμεθα⁽²⁾ ὑμῖν⁽³⁾· πλὴν τοῦτο γινώσκετε⁽⁴⁾ ὅτι ἤγγικεν εφ' ὑμᾶς⁽⁵⁾ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Και τη σκόνη που κόλλησε στα πόδια μας απ' το χώμα της πόλεώς σας τη σκουπίζουμε και την αφήνουμε για σας. Δεν θέλουμε τίποτε δικό σας να μείνει πάνω μας και δεν θέλουμε να έχουμε καμία σχέση μαζί σας. Ένα όμως να ξέρετε, ότι η βασιλεία του Θεού πλησίασε και είναι κοντά σας. Κι αλίμονο σ' αυτούς που δεν την δέχονται.

(1) Στα ρούχα και παπούτσια σας (δ). Ο Hobart ισχυρίζεται ότι το κολλάω είναι ιατρική λέξη (ρ).

(2) Την σκουπίζουμε, την καθαρίζουμε (δ).

(3) «Όταν, λέει, δεν σας δέχονται, βγαίνοντας δώστε τη μαρτυρία σας ότι δεν έχουμε τίποτα κοινό εμείς με εσάς, ούτε έχουμε κάτι από τη δική σας πόλη· αλλά και τη σκόνη που κόλλησε πάνω μας την σκουπίζουμε, δηλαδή την τινάζουμε, την σπογγίζουμε, την ρίχνουμε πάνω σας» (Θφ).

(4) =Αλλά παρόλο που απορρίπτετε εμάς, παραμένει το γεγονός, το οποίο πρέπει να γνωρίζετε ότι... (ρ).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το εφ' υμάς=Η βασιλεία του Θεού πλησίασε, αλλά όχι σε σας, διότι απορρίψατε αυτήν (ρ).

(6) «Εδώ θα θέσει ζήτημα κάποιος· Πώς λέει ο Κύριος ότι πλησίασε η βασιλεία και σε αυτούς που υποδέχονται τους αποστόλους και σε αυτούς που δεν υποδέχονται; Μπορούμε λοιπόν να πούμε, ότι τίποτα αντίθετο δεν λέει. Διότι πράγματι, σε αυτούς, από τη μία, που δέχονται τους αποστόλους, πλησιάζει η βασιλεία για ευεργεσία, ενώ για αυτούς, από την άλλη, που δεν υποδέχονται, για καταδίκη» (Θφ). Το μήνυμα του ελέους για αυτούς που δέχονται, γίνεται απόφαση καταδίκης για τους άλλους (ρ). Η βασιλεία του Θεού και το ευαγγέλιό της ήλθε ως την πόρτα του σπιτιού σας. Εάν εσείς κλείσετε την πόρτα, για να μην μπει στο σπίτι σας, η αμαρτία σας θα είναι τελείως αδικαιολόγητη και η καταδίκη σας αφόρητη.

Λουκ 10.12 λέγω δε ὑμῖν⁽¹⁾ ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ⁽²⁾ ἀνεκτότερον ἔσται⁽³⁾ ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Σας βεβαιώνω ότι την ημέρα εκείνη της κρίσεως ο Θεός θα κρίνει με μεγαλύτερη επιείκεια και θα επιβάλει πιο υποφερτή τιμωρία στα Σόδομα παρά στην πόλη εκείνη που δεν δέχθηκε τους απεσταλμένους μου.

(1) Δες Ματθ. ι 15.

(2) Το «εκείνη την ημέρα» μπορεί να σημαίνει την καταστροφή του ιουδαϊκού λαού από τους ρωμαίους ή την έσχατη κρίση. Οι δύο αυτές τιμωρίες, από τις οποίες η μία είναι εθνική και η άλλη ατομική, συγχέονται στην απειλή αυτή του Κυρίου, όπως και στην απειλή του βαπτιστή (γ 9). Παρ' όλα αυτά η ιδέα της έσχατης κρίσης φαίνεται να δεσπόζει εδώ, όπως φαίνεται και από τον ακόλουθο στίχο (g).

(3) «Γιατί; Διότι στα Σόδομα δεν στάλθηκαν απόστολοι. Αυτοί λοιπόν που δεν δέχτηκαν τους αποστόλους, είναι χειρότεροι από τους Σοδομίτες» (Θφ). «Βλέπεις πώς με το να πει «Πιο υποφερτή» έδειξε ότι και αυτοί που τόσο πολύ τιμωρήθηκαν εδώ, και υπέμειναν εκείνο τον εμπρησμό τον καινούργιο και παράδοξο, και εκεί θα υποστούν κάποια τιμωρία, πιο ελαφριά όμως, επειδή πρόλαβαν εδώ και έλαβαν πείρα τόσο μεγάλης αγανάκτησης;» (Χ).

(4) «Ότι λοιπόν κάποιοι τιμωρούνται και εδώ και εκεί, όταν δεν απολαύσουν εδώ την τιμωρία την ανάλογη με το μέγεθος των αμαρτημάτων, άκουσε τι λέει για τους Σοδομίτες ο Χριστός... Πιο υποφερτά θα είναι για τη γη των Σοδόμων... Διότι με το να πει «πιο ανεκτά», αυτό φανέρωσε, ότι και εκείνοι θα τιμωρηθούν μεν, αλλά ελαφρότερα, επειδή και εδώ τιμωρήθηκαν. Ότι όμως υπάρχουν κάποιοι, οι οποίοι εδώ μεν δεν έπαθαν τίποτα φοβερό, αλλά θα υπομείνουν εκεί κάθε τιμωρία, το φανέρωσε σε μας ο πλούσιος εκείνος [παραβολής πλουσίου & Λαζάρου], που υπέμενε εκεί τιμωρία που δεν μπορούσε να αποφύγει, και δεν απόλαυσε ούτε μικρή παρηγοριά, διότι επιφυλάχθηκε σε αυτόν όλη η τιμωρία εκεί» (Χ).

Λουκ 10.13 Ουαί σοι, Χοραζίν⁽¹⁾· ουαί σοι, Βηθσαϊδά· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι⁽²⁾ ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν⁽³⁾, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμενοι⁽⁴⁾ μετενόησαν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Αλίμονό σου, Χοραζίν· αλίμονό σου, Βηθσαϊδά. Διότι εάν στις ειδωλολατρικές πόλεις της Τύρου και Σιδώνας, που ήταν φημισμένες για την κακία τους, είχαν γίνει τα θαύματα που έγιναν σε σας, από καιρό οι κάτοικοί τους θα άφηναν κάθε άλλο έργο τους και θα είχαν μετανοήσει καθισμένοι στη γη με συντριβή κι έχοντας τα σύμβολα και εμβλήματα του πένθους, φορώντας δηλαδή σάκο και βάζοντας στάχτη πάνω στα κεφάλια τους.

(1) Δες Ματθ. ια 21-23 και τις εκεί σημειώσεις. Η αναφορά της κρίσης, η οποία αναμένει τις πόλεις, οι οποίες θα απορρίψουν τους απεσταλμένους αυτούς του Κυρίου, κατά τρόπο φυσικό οδηγεί στην αναφορά των πόλεων εκείνων οι οποίες απέρριψαν τον ίδιο τον Κύριο. Είναι προφανές από τον σ. 16 ότι ο ταλανισμός (=τους ελεεινολογεί) αυτός των 3 πόλεων είναι μέρος των υποθηκών, τις οποίες παρέχει ο Κύριος στους 70. Η φρασεολογία ταυτίζεται πλήρως με το Ματθ, ια 21-24, εκεί όμως η σύγκριση με τα Σόδομα συνδέεται με την αποκήρυξη της Καπερναούμ (ρ).

(2) «Η Τύρος και η Σιδών ήταν πόλεις ελληνικές, ενώ η Βηθσαϊδά και η Χοραζίν, ιουδαϊκές. Λέει λοιπόν, ότι στην κρίση πιο υποφερτά θα είναι για τους Έλληνες παρά

για σας που είδατε θαύματα και δεν πιστέψατε. Διότι εκείνοι αν έβλεπαν, θα πίστευαν» (Θφ). «Ελέγχει λοιπόν τις ιουδαϊκές πόλεις και τις αντιπαραθέτει με τις χειρότερες από τις ελληνικές πόλεις» (Σχ.).

(3) Δεν γνωρίζουμε τίποτα από τα πολυάριθμα θαύματα, τα οποία προϋποτίθενται εδώ. Επίσης από όσα έγιναν στη Βηθσαϊδά, ένα μόνο γνωρίζουμε (g). Αυτό δείχνει πόσα από τα έργα του Χριστού παραλείφθηκαν που δεν εξιστορήθηκαν από τους ευαγγελιστές. Δες και Ιω. κα 25 (p).

(4) Δείχνει το ρήμα την διαρκή και με επιμονή εργασία της μετανοίας (δ). Οι δύο πόλεις οι κατεστραμμένες και που προβάλλονται για σύγκριση, προσωποποιούνται. Παριστάνονται σαν δύο γυναίκες που κάθονται, ντυμένες με σάκο και καλυμμένες με στάχτη, τα οποία ήταν εμβλήματα πένθους. Η γραφή καθήμεναι προήλθε από διόρθωση του αρσενικού καθήμενοι, το οποίο αναφέρεται στους κατοίκους των πόλεων (g).

(5) Τα θαύματα του Χριστού ήταν και πρόσκληση για μετάνοια, η οποία ήταν η κατάλληλη προπαρασκευή του Ισραήλ στη βασιλεία του Θεού. Δες Μάρκ. α 15 (L).

Λουκ 10.14 πλήν⁽¹⁾ Τύρω καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν⁽²⁾.

Μετάφραση: Αλλά στους κατοίκους της Τύρου και της Σιδώνας θα επιβληθεί επιεικέστερη τιμωρία την ημέρα της Κρίσεως παρά σε σας.

(1) Το «πλην» εξηγείται μέσω της ιδέας που εξυπακούεται: Η Τύρος και η Σιδών θα βρεθούν επίσης ένοχες, πλην όμως σε μικρότερο βαθμό από εσάς (g).

(2) «Σε εσάς δηλαδή που δεν πιστέψατε» (Z). Πώς τώρα η σοφία και αγαθότητα του Θεού παρέχει μέσα χάριτος σε εκείνους, οι οποίοι θα τα απορρίψουν για να επιβαρυνθεί ακόμη περισσότερο η ενοχή τους, είναι μυστήριο, το οποίο πρέπει να αναμείνουμε την μεγάλη ημέρα της αποκάλυψης και κρίσης για να μας φανερωθεί και να γίνει αυτό αντιληπτό σε μας.

Λουκ 10.15 καὶ σύ⁽¹⁾, Καπερναούμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα⁽²⁾, ἕως ᾧδου⁽³⁾ καταβιβασθήσῃ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κι εσύ, Καπερναούμ, που έγινες κατοικία του ενανθρωπήσαντος Κυρίου και γι' αυτό υψώθηκες δοξασμένη μέχρι τον ουρανό, θα κατεβείς

ντροπιασμένη μέχρι τον Άδη. Τα ίδια λοιπόν θα πάθουν κι εκείνοι που δεν θα δεχθούν και το δικό σας κήρυγμα.

(1) Δες Ματθ. ια 23 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Λόγω του προνομίου της ότι την έκανε ο Κύριος κέντρο της επίγειας δράσης του (g), και «για τα πολλά θαύματα που έγιναν σε αυτήν» (Θφ). Υπάρχει και η γραφή «μη έως ουρανού υψωθήση; έως άδου καταβήση», την οποία προτιμούν οι L. p. O g. προτιμά την γραφή του κειμένου.

(3) Όπως ο ουρανός είναι εδώ το έμβλημα του υψίστου προνομίου, το οποίο είναι δυνατόν να χορηγηθεί από τη θεία χάρη, έτσι και ο άδης είναι το έμβλημα της έσχατης κατάπτωσης, στην οποία καταπίπτει ο άνθρωπος, που απωθεί αυτήν τη χάρη (g). Ο ουρανός και ο άδης βρίσκονται εδώ για να δηλώσουν το ύψος της δόξας και το βάθος της ντροπής. Δες Ησ. Ιδ 13-15 (p).

(4) Ο ταξιδιώτης που κάθεται σήμερα στον τόπο Tel-Hum δεν βλέπει γύρω του παρά ερείπια και αγκάθια. Σιγή βασιλεύει στην έκταση αυτή την ερημική και ξεραμένη (g). Η ερήμωση της όλης περιχώρου και η δυσκολία του να αναγνωριστούν και να καθοριστούν οι τοποθεσίες των πόλεων που άλλοτε ανθούσαν, αποτελεί μέρος της εκπλήρωσης της προφητείας αυτής (p).

Λουκ 10.16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν⁽¹⁾ ἐμοῦ ἀκούει⁽²⁾, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ⁽³⁾. ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Διότι όποιος ακούει εσάς και υπακούει σε σας, ακούει εμένα και υπακούει σε μένα. Κι όποιος παρακούει εσάς, παρακούει εμένα. Κι εκείνος που παρακούει εμένα, παρακούει τον Θεό, που με έστειλε στον κόσμο. Κάθε λοιπόν παρακοή και περιφρόνηση που θα δείξουν οι άνθρωποι σε σας είναι σαν να την δείχνουν στον ίδιο τον επουράνιο Θεό.

(1) Δες Ματθ. ι 40-42 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Εφόσον οι 70 στις διδασκαλίες τους αφηγούνταν τα έργα και τις διδασκαλίες του Ιησού, ο ακροατής που άκουγε και υπάκουε, άκουγε και έβλεπε τον ίδιο τον Ιησού. Η θέση, την οποία οι ακροατές έπαιρναν απέναντι σε αυτόν που μετέφερε το μήνυμα, ισοδυναμούσε με θέση που παιρνόταν απέναντι στον Ιησού (g).

(3) «Αθέτηση λέει την ανυπακοή και αποστροφή. Για να μην λυπούνται δηλαδή όταν απορρίπτονται, λέει, ότι η εναντίον σας ύβρη, μέσα από σας έρχεται σε μένα που σας έστειλα· και μέσω εμού στον πατέρα μου που έστειλε εμένα» (Ζ).

(4) «Επομένως η ύβρη δεν σταματά σε σας, αλλά μεταβαίνει στο Θεό. Ας είναι λοιπόν αυτό παρηγοριά σας» (Θφ).

Στίχ. 17-24. Η επιστροφή των εβδομήντα μαθητών. Τα μεγάλα προνόμιά τους.

Λουκ 10.17 Ὑπέστρεψαν⁽¹⁾ δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς⁽²⁾ λέγοντες, Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια⁽³⁾ ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Επέστρεψαν από την περιοδεία τους οι εβδομήντα μαθητές με χαρά κι έλεγαν: Κύριε, ακόμη και τα δαιμόνια υποτάσσονται σε μας με την επίκληση του ονόματός σου.

(1) Ταυτόχρονα μεν όλοι ξεκίνησαν για περιοδεία, αλλά δεν επέστρεψαν και όλοι την ίδια ώρα. Σιγά σιγά και λίγοι-λίγοι επέστρεψαν, έως ότου αφού μαζεύτηκαν όλοι γύρω από τον Σωτήρα, εξέφρασαν τη χαρά τους προς αυτόν (L. δ).

(2) Οι λέξεις «με χαρά» εκφράζουν τον τόνο ολόκληρου αυτού του τεμαχίου. Η χαρά των μαθητών προκαλεί και τη χαρά του Ιησού και από την καρδιά του ξεχύνεται αυτή σύμφωνα με το σ. 21 με έξαρση και εξαγνισμένη (g). Δεν παραπονιούνται για τους κόπους της περιοδείας ή για τα εμπόδια που συνάντησαν και τις αποθαρρύνσεις από αυτά, αλλά χαίρονται για τις επιτυχίες που σημειώθηκαν.

(3) «Γύρισαν με χαρά, διότι όχι μόνο τις άλλες ασθένειες έδιωχναν, αλλά επειδή έδιωχναν και το μεγαλύτερο κακό, τους δαίμονες» (Θφ). Το να υποτάσσονται τα δαιμόνια υπερέβαινε τις προσδοκίες τους, διότι ο Κύριος μόνο για θεραπεία ασθενειών μίλησε σε αυτούς (στο σ. 9), ενώ οι 12 είχαν λάβει και την εξουσία να βγάζουν δαιμόνια. Δες θ 1 (p). Με τι απλή και παιδική χαρά δίνεται από αυτούς στον Κύριο η αναφορά αυτή για το έργο τους που συντελέστηκε. Είχαν συνείδηση, ότι ενεργούσε μέσω αυτών δύναμη, η οποία δεν ήταν δική τους. Τόσο η δύναμη όσο και η χάρη του ευαγγελίου γινόταν αισθητή σε αυτούς στην αποστολή τους αυτή και λόγω της νέας τους αυτής και πλούσιας πείρας τους γέμισαν χαρά. Είναι μάλιστα τόσο περιχαρείς για τη δύναμη που τους δόθηκε, ώστε ο Κύριος κρίνει αναγκαίο να

προφυλάξει αυτούς από το να κάνουν την δωρεά του κύρια και μόνιμη πηγή χαράς. Δες σ 20 (ο).

(4) «Πρόσεξε όμως πώς δεν υψηλοφρονούν. Διότι λένε, ότι στο όνομά σου υποτάσσονται σε μας οι δαίμονες. Με τη δική σου χάρη, όχι με τη δική μας δύναμη» (Θφ). Όλες οι εναντίον του σατανά νίκες μας επιτυγχάνονται με τη δύναμη που εκπορεύεται από τον Ιησού Χριστό. Πρέπει στο όνομά του να μπαίνουμε στην παλαιστρα εναντίον των πνευματικών μας εχθρών και οποιοδήποτε πλεονέκτημα και αν επιτυγχάνουμε, σε αυτόν πρέπει να το αποδίδουμε. Εάν το έργο γίνεται στο όνομά του, και η τιμή για το έργο στο όνομά του ανήκει.

Λουκ 10.18 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐθεώρουν⁽¹⁾ τὸν Σατανᾶν⁽²⁾ ὡς ἄστραπην⁽³⁾ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ⁽⁴⁾ πεσόντα⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τους εἶπε τότε: Από τότε που άρχισα το έργο μου, αλλά κι όταν σας έστειλα σε περιοδεία, και τώρα που ήλθατε και μου αναγγέλλετε τις εκδιώξεις αυτές των δαιμόνων, έβλεπα τον σατανά να χάνει την εξουσία του και τη δύναμή του· τον έβλεπα να πέφτει συντριμμένος κάτω από το ύψος της εξουσίας του και από τις ανώτερες σφαίρες του εναέριου κόσμου, απ' όπου ασκούσε την κυριαρχία του. Και να πέφτει τόσο απότομα και φανερά και με τόσο πάταγο, όπως πέφτει η αστραπή.

(1) Πότε; Ἡ «έβλεπα τον σατανά που έπεσε μετά την ενανθρώπησή μου. Διότι πριν μεν την ενανθρώπηση του Σωτήρα ανέβαινε σε ύψος και τυραννούσε και είχε δύναμη. Όταν όμως ο Θεός επισκέφτηκε με σάρκα τη γη, έπεσε όχι από τον ουρανό· διότι από τότε που από παλιά έπεσε από αυτόν, δεν ανέβηκε ξανά σε αυτόν· αλλά έπεσε από το ύψος που αναφέραμε και την τυραννία και την δύναμη» (Ζ). Ἡ, πιο πιθανή ερμηνεία, αναφέρεται στην επιτυχία των 70 θεωρουμένη ως σύμβολο και προμήνυμα της πλήρους ανατροπής της ισχύος του σατανά (ρ). Ο σατανάς όχι μόνο καμία εξουσία δεν έχει πάνω στους πιστούς, αλλά ήδη οι πιστοί πήραν εξουσία πάνω σε αυτόν και τους αγγέλους του (δ). Οι 70 θριάμβευσαν διώχνοντας τους δαίμονες από τα σώματα των ανθρώπων. Αλλά ο Χριστός χαίρεται διότι βλέπει την πτώση της κυριαρχίας του σατανά πάνω στις ψυχές των ανθρώπων, την καταστροφή του βασιλείου του κοσμοκράτορα του αιώνα αυτού με την εξάλειψη της ειδωλολατρίας και την επιστροφή των ανθρώπων στην πίστη του Χριστού. Τώρα ο άρχοντας αυτού του κόσμου θα διωχτεί έξω.

(2) Το χωρίο αυτό πάλι αποτελεί αναντίρρητη απόδειξη για το ότι ο Κύριος δίδαξε την ύπαρξη προσωπικής δύναμης του κακού (ρ).

(3) «Χρησιμοποίησε το παράδειγμα της αστραπής, για να φανερώσει πόσο σφοδρή και ταχύτατη ήταν η πτώση του» (Ζ). «Η παρομοίωση της αστραπής δείχνει και το πόσο δυνατός ήταν πριν και την ταχύτητα της πτώσης» (Χ). Σαν αστραπή=με τη μία και γρήγορα (δ). Η αστραπή μπορεί να σημαίνει και την εξαφάνιση του σατανά. Η δύναμή του υπήρξε φως κεραυνοβόλο, το οποίο έσβησε αιφνίδια και έπεσε στη γη, χωρίς να μπορεί πλέον να ανυψωθεί από εκεί και να λάμψει πάλι (L).

(4) Ή, όπως στο Εφεσ. στ 12 με έννοια τοπική (g): «κάποιοι ουρανό εδώ εννοούν τον αέρα (ατμόσφαιρα) μέσα στον οποίο αγαπούσε να κατοικεί ο σατανάς» (Ζ). «Αφού υψώθηκε καθάριζε τον αέρα από την κακία την διαβολική και όλη την κακία των δαιμόνων, λέγοντας: Έβλεπα τον Σατανά που έπεσε σαν αστραπή» (Α). Ή «έπεσε από την δόξα την οποία είχε και την τιμή» (Θφ), όπως εκφράζεται και στην ευχή των ενεργουμένων (ευχή για αυτούς που κατέχονται από ακάθαρτα πνεύματα) της λειτουργίας των Αποστολικών Διαταγών: «(Εσύ) που έβγαλες αυτόν σαν αστραπή από τον ουρανό στη γη, όχι με έξοδο τοπική, αλλά από τιμή σε ατιμία, λόγω της θεληματικής του κακίας». Ο σατανάς πέφτει από τον ουρανό, όταν πέφτει από το θρόνο των καρδιών των ανθρώπων.

(5) Μπαίνει στο τέλος με έμφαση. Ο αόριστος φανερώνει το ταυτόχρονο της επιτυχίας των 70 και της θέασης από το Χριστό της πτώσης του σατανά (ρ). «Δηλαδή έπεσε από την εξουσία του και κατέβηκε, για να πατιέται από αυτούς που έχουν ελπίσει στο Χριστό» (Β).

Λουκ 10.19 ἰδοὺ δίδωμι⁽¹⁾ ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν⁽²⁾ ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων⁽³⁾, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν⁽⁴⁾ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν⁽⁵⁾ ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.

Μετάφραση: *Ιδού, εγώ σας δίνω τώρα εξουσία εναντίον του σατανά πολύ μεγαλύτερη απ' όση σας έδωσα όταν σας έστειλα να κηρύξετε. Σας δίνω εξουσία να νικάτε και να ποδοπατάτε όλα τα όργανα του σατανά, που σαν φίδια και σκορπιοί επιβουλεύονται και χύνουν το δηλητήριό τους ύπουλα στις ψυχές των ανθρώπων, για να τις νεκρώσουν. Σας δίνω εξουσία να κατανικάτε όλη τη δύναμη που διαθέτει ο εχθρός του ανθρώπου, ο σατανάς. Κι έτσι κανένα μέσο να μην τελεσφορεί απ' όσα θα χρησιμοποιεί για να παρεμποδίσει το έργο σας. Κι απ' όσα μηχανεύεται εναντίον σας, τίποτε δεν θα σας ζημιώσει ούτε θα σας βλάψει.*

(1) Υπάρχει και η γραφή δέδωκα (έχω δώσει), που αναφέρεται σε εξουσία που δόθηκε ήδη=Εάν κάνατε τα έργα αυτά, αυτό οφείλεται στο ότι, όταν σας έστειλα,

έδωσα σε σας την εξουσία. Αλλά το ιδού αντιτίθεται στην έννοια αυτή, διότι προαναγγέλλει κάτι νέο, ικανό να προκαλέσει την έκπληξη. Για αυτό άλλοι από τους νεότερους ερμηνευτές το «δέδωκα» ερμήνευσαν ως εξής: Η εξουσία που σας έχω δώσει, είναι ανώτερη από αυτήν, με την οποία κάνατε τις θεραπείες που σας χαροποίησαν. Θα κάνετε στο μέλλον με αυτήν πολύ μεγαλύτερα. Η γραφή δίδωμι λοιπόν, είναι προτιμότερη=Πήρατε ήδη εξουσία. Να όμως, ότι σας δίνω από τώρα και άλλη μεγαλύτερη τέτοια εξουσία (g). Όπως σας έδωσα, έτσι και στη συνέχεια σας δίνω (b). «Είναι αδύνατον να περπατά κάποιος πάνω σε ασπίδα και βασιλίσκο (δηλ. φίδια) και να καταπατήσει λιοντάρι και δράκοντα, αν προηγουμένως, αφού καθαρίσει, όσο είναι δυνατόν σε άνθρωπο, τον εαυτό του, δεν πάρει δύναμη από αυτόν που είπε στους αποστόλους: Να έχω δώσει σε σας δύναμη να πατάτε πάνω σε φίδια και σκορπιούς» (B).

(2) Να πατούν πάνω σε φίδια, όχι πλέον σε εχθρό που κατεβαίνει από τον ουρανό, αλλά σε εχθρό που υπάρχει στη γη (b). «Να, και δαίμονες σου υποτάσσω εάν προσέχεις. Διότι, λέει, θα πατάτε πάνω σε φίδια και σκορπιούς και σε όλη τη δύναμη του εχθρού. Δεν είπε θα εξουσιάζετε, όπως ακριβώς είπε για τα θηρία (στους πρωτοπλάστους), αλλά θα Πατάτε, κάνοντας την εξουσία πολύ πιο έντονη. Για αυτό και ο Παύλος δεν είπε, ο Θεός θα υποτάξει τον σατανά κάτω από τα πόδια σας, αλλά ο Θεός θα συντρίψει τον σατανά κάτω από τα πόδια σας» (X). «Διότι αν θέλουμε, τον έκανε πάτημα των ποδιών μας» (X).

(3) Ή, «φίδια και σκορπιούς με την πνευματική έννοια, τα οποία δαγκώνουν και τραυματίζουν τις ψυχές. Έτσι λοιπόν ονόμασε τους δαίμονες, όχι μόνο διότι είναι επίβουλοι και φαρμακεροί και καταστρεπτικοί, αλλά και επειδή είναι ασθενείς και ευάλωτοι» (Z). «Διότι όταν μεν η Γραφή θέλει να δηλώσει την αρπακτικότητά του, λέει· περιφέρεται σαν λιοντάρι που ωρύεται, ζητώντας ποιον να καταπιεί· όταν, από την άλλη, θέλει να δηλώσει ότι είναι φαρμακερός και θανάσιμος και καταστροφικός, τον αποκαλεί φίδι και σκορπιό... Διότι είναι πολύπλοκο το θηρίο και ποικίλο και έχει πολλή την ισχύ· όλα τα ανακινεί, όλα τα ταράζει, όλα τα γυρνά πάνω κάτω» (X). «Και όσοι μεν χτυπούν εμφανέστερα, αυτοί είναι φίδια, όσοι πάλι αφανέστερα, αυτοί είναι σκορπιόι» (Θφ). Ή, σύμφωνα με κυριολεξία γραμματική («εννοεί) τα θηρία που φονεύουν τους ανθρώπους, όπως κάποιοι λένε» (Z)· τα φίδια και οι σκορπιόι είναι τύποι ζώων επικίνδυνων και μάλιστα τύποι των κινδύνων, οι οποίοι απειλούν τους απεσταλμένους του Κυρίου. Παρέχεται λοιπόν και εξουσία εναντίον των κινδύνων που θα συναντήσουν στο δρόμο οι μαθητές που περιοδεύουν (L)· εναντίον του πλήθους των βλαπτικών μέσων, τα οποία ο σατανάς ανακαλύπτει εναντίον των εργατών του Χριστού είτε στην φύση, είτε στην ανθρώπινη κοινωνία και τα οποία

είναι μέσα εξωτερικά, που δημιουργούν εξωτερικούς κινδύνους (g). Πιο επιτυχής ίσως ερμηνεία: οι πιστοί ασφαλίστηκαν απέναντι στα φίδια, που θεωρούνται και με γραμματική και με μεταφορική έννοια (b). Χωρίς λοιπόν να αποκλείεται και η προστασία από φυσικές βλάβες (δες Πράξ. κη 3-5) κυρίως τονίζεται εδώ η νίκη κατά των πνευματικών εχθρών και βλαβών (p). Και εάν κακοί άνθρωποι πέσουν πάνω σας σαν φίδια και εάν «κατοικείς ανάμεσα σε σκορπιούς, μη φοβηθείς τα λόγια τους» (Ιεζ. β 6), αλλά μπορείς να περιφρονείς τη λύσσα τους και να τους καταπατάς. Καμία ανάγκη δεν υπάρχει να ταράζεστε, διότι δεν έχουν καμία άλλη δύναμη εναντίον σας παρά μόνο εκείνη, την οποία επέτρεψε σε αυτούς ο Θεός. Μπορούν να συρίζουν λυσσασμένα γύρω σας, αλλά δεν μπορούν να σας βλάψουν. «Θα βάλετε τα χέρια στην τρύπα της ασπίδας και στη φωλιά όπου οι ασπίδες έχουν τα μικρά τους και αυτά δεν θα κάνουν κακό ούτε θα μπορέσουν να φονεύσουν κανέναν» (Ησ. ια 8).

(4) Αντιτίθεται η δύναμη του εχθρού με την εξουσία που δόθηκε από το Χριστό (p). Φίδια και σκορπιοί είναι τα είδη, «όλη η δύναμη» είναι το γένος (b). Η «επί» εξαρτάται από τη λέξη «εξουσία» (L). «Θα μπορούσε να είναι δύναμη του εχθρού, όχι μόνο οι δαίμονες, αλλά και όλοι οι πολυειδείς πειρασμοί που προέρχονται από αυτούς»(Z).

(5) Υποκείμενο του αδικήση (p. g.): Τίποτα «ούτε δαίμονας, ούτε πειρασμός, αλλά ούτε θηρίο» (Z). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: σε τίποτα, σε τίποτα δεν θα μπορέσει να σας αδικήσει (δ). Δεν θα σας αδικήσει. «Διότι δεν γίνεται πλέον απ' ευθείας η μάχη, ούτε είναι ίση η παράταξη, αλλά ο μεν (διάβολος) βρίσκεται μπρούμυτα πεσμένος κάτω, ενώ εσύ στέκεσαι όρθιος, χτυπώντας από πάνω· ο μεν είναι αποδυναμωμένος, ενώ εσύ ισχυρός. Από πού λοιπόν πολλές φορές νικά; Από τη δική μας νωθρότητα, από τη ραθυμία αυτών που κοιμούνται» (X).

Λουκ 10.20 πλήν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε⁽¹⁾ ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται⁽²⁾, χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν⁽³⁾ ἐγράφη⁽⁴⁾ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μετάφραση: Ἄλλ' ὅμως ὅλη σας ἡ χαρά σας μὴ περιορίζεται σ' αὐτό καὶ μὴ χαίρεστε τόσο γιὰ τὸ ὅτι τὰ πονηρὰ πνεύματα ὑποτάσσονται σὲ σας. Δὲν εἶναι αὐτὸ δικό σας κατόρθωμα· εἶναι χάρισμα ποὺ ἐγὼ σας ἔδωσα, καὶ προσέξτε νὰ μὴ κυριευθεῖτε ἀπὸ οἴηση καὶ αλαζονεία γιὰ τὸ χάρισμα αὐτό. Νὰ χαίρεστε ὅμως περισσότερο διότι τὰ ὀνόματά σας λόγῳ τῆς πίστεώς σας γράφτηκαν στοὺς οὐρανοὺς. Εκεί εἰστε πολιτογραφημένοι ἔχοντας ὅλα τὰ δικαιώματα τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπουράνιας κοινωνίας καὶ βασιλείας.

(1) «Διότι δεν είναι δικό σας το κατόρθωμα, αλλά δική μου η χάρη. Μη χαίρεστε λοιπόν για αυτό, για να μην υψωθείτε σε αλαζονεία σαν να χαίρεστε για κατόρθωμα δικό σας» (Ζ). Η χαρά τους δεν απαγορεύεται, αλλά περιορίζεται στα κατάλληλα όρια. Αυτοί που χαίρονται υπερβολικά και με αυταρέσκεια, διατρέχουν τον κίνδυνο να αποβούν όμοιοι με τον σατανά (b).

(2) Η εξουσία να διώχνουν δαιμόνια δεν εξασφαλίζει την κατάκτηση της βασιλείας των ουρανών. Και ένας Ιούδας μπορεί να βγάζει δαιμόνια (ρ). «Μη χαίρεστε λοιπόν που τα δαιμόνια σας υποτάσσονται, επειδή ήξερε ότι όλοι οι άνθρωποι για αυτό κατεξοχήν χαίρονται λόγω κενοδοξίας. Δεν είναι τόσο μεγάλο να απαλλάξεις κάποιον από δαίμονα, όσο να τον γλυτώσεις από την αμαρτία» (Χ). «Διότι τα μεν θαύματα πολλές φορές άλλον μεν τον ωφέλησαν, αυτόν όμως που τα έκανε τον έβλαψαν, αφού τον ύψωσαν σε υπερηφάνεια και κενοδοξία» (Χ).

(3) Να χαίρεστε «διότι λόγω της πίστης σας πολιτογραφηθήκατε στην ουράνια πόλη... Διότι το να υποτάσσετε μεν τα δαιμόνια, σας έχει δοθεί για ωφέλεια άλλων· ενώ το να γραφτούν τα ονόματά σας στους ουρανούς, είναι για τη δική σας σωτηρία. Για αυτό εκείνη μεν η χαρά σαν κλέφτης προκαλεί αλαζονεία, ενώ αυτή μάλλον ευχαριστία. Και πρέπει να αρνηθείτε, από τη μία, εκείνη ως περιττή, να φροντίσετε, από την άλλη, αυτήν ως αναγκαία» (Ζ). «Διότι το να έχουν γραφτεί τα ονόματά σας στον ουρανό, είναι μαρτυρία για την αρετή σας και τον τρόπο ζωής· ενώ τα να βγάξετε δαίμονες, αυτή η χάρη είναι του Σωτήρα που την έχει δώσει» (Α). «Σωστός τρόπος ζωής και χωρίς αυτά (τα θαύματα), θα κερδίσει τα στεφάνια και σε τίποτα δεν θα υστερήσει τότε ως προς αυτό· παράνομη όμως ζωή ούτε με θαύματα δεν θα μπορέσει να αποφύγει την κόλαση» (Χ).

(4) «Όχι με μελάνι, αλλά με τη μνήμη του Θεού και με τη χάρη» (Θφ). Η εικόνα της ουράνιας εγγραφής, κατά την οποία έχουν απογραφεί από πριν τα ονόματα των σωσμένων, χρησιμοποιείται συχνά στην Π.Δ. (Εξ. λβ 32-33, Ησ. δ 3, Δαν. ιβ 1). Έχει παρθεί η εικόνα από τα κρατικά μητρώα ή και τα οικογενειακά αντίστοιχα, στα οποία ήταν καταγεγραμμένες όλες οι ισραηλιτικές οικογένειες. Αλλά η Γραφή υπενθυμίζει συχνά, ότι μπορεί κάποιος να διαγραφεί από το βιβλίο αυτό (Εξ. λβ 33, Ιερεμ. ιζ 13, Ψαλμ. ξη 28, Αποκ. κβ 19). Έτσι τονίζεται και ο παράγοντας της ανθρώπινης ελευθερίας παράλληλα με τον παράγοντα της θείας πρόγνωσης και κλήσης (g). Υπάρχει και η γραφή εγγέγραπται, με την οποία υποδηλώνεται η εκλογή ως αποτέλεσμα της προαιώνιας πρόγνωσης και προορισμού του Θεού, η οποία είναι η απογραφή των ονομάτων στον ουρανό (δ). «Ο μεν διάβολος πέφτει κάτω από ψηλά, οι δε άνθρωποι ενώ είναι κάτω, γράφονται πάνω. Αυτή λοιπόν είναι η αληθινή χαρά, το να γραφτεί κάποιος πάνω» (Σχ.).

Λουκ 10.21 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ⁽¹⁾ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι⁽²⁾ ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν⁽³⁾, Ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς⁽⁴⁾, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν⁽⁵⁾, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις⁽⁶⁾. ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Την ώρα αυτή ο Ιησοῦς ἐνίωσε πολύ μεγάλη χαρά στα βάθη της ψυχῆς του και εἶπε: Σ' ευχαριστώ, Πάτερ, Κύριε και εξουσιαστή και κυβερνήτη πάνσοφε και δίκαιε του ουρανοῦ και της γης. Σ' ευχαριστώ, διότι ενεργώντας με πανσοφία και με δικαιοσύνη ἀπέκρυψες τις μυστηριώδεις και ουράνιες αὐτές ἀλήθειες ἀπὸ τους ἀνθρώπους που νομίζουν ὅτι εἶναι σοφοί και συνετοί, και φανέρωσες τα σωτηριώδη αὐτά μυστήρια σε ἀνθρώπους ἀπλούς, ἀδολους και ταπεινούς. Ναι, σ' ευχαριστώ, Πάτερ, διότι αὐτό σου ἄρεσε και τέτοια υπῆρξε ἡ ἀγαθὴ και δίκαιη θέλησή σου.

(1) Την ώρα αυτή, κατά την οποία γύρισαν οι μαθητές και ἀκούσε την ἐξιστὴρηση ὅσων ἔκαναν. Αὐτοί οι ἀγράμματοι ψαράδες, αὐτοί οι φτωχοί και ἀσημοι τους οποίους οι ἰσχυροί και σοφοί της Ἰερουσαλὴμ χαρακτηρίζαν ως καταραμένους, ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν τον νόμο (Ιω. ζ 49) εἶναι τα ὄργανα που δόθηκαν στον Ἰησοῦ ἀπὸ το Θεό για ἀνατροπὴ του βασιλείου του σατανά. Σε αὐτό το θεῖο σχέδιο, το τελείως ἀντίθετο με τις προβλέψεις των ἀνθρώπων, ἀλλὰ τόσο θαυμαστά μεγάλο, ὁ Ἰησοῦς ἀναγνωρίζει την σοφία του Πατέρα και παρακινεῖται σε δοξολογία της (g).

(2) «Ἐνίωσε ἀγαλλίαση στην ψυχὴ ως ἄνθρωπος» (Ζ). «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἓνας ἀγαθὸς πατέρας ὅταν δει τα παιδιὰ να κατορθώνουν κάτι, ἔτσι και ὁ Σωτήρας ἀγάλλεται, διότι ἀξιώθηκαν οι ἀπόστολοι τέτοιων ἀγαθῶν» (Θφ). Εἶναι ἀξία ἰδιαίτερης προσοχῆς ἡ σημείωση ὅτι ὁ Ἰησοῦς κατά την ώρα αὐτὴ ἐνίωσε ἀγαλλίαση. Υπῆρξαν τόσο λίγες αὐτοῦ τοῦ εἶδους οι στιγμές, κατά τις οποίες δοκίμασε χαρὰ ὁ Κύριος, διότι ἦταν ὁ Ἄνθρωπος των θλίψεων. Πρόσεξε στο ὅτι τίποτα ἄλλο δεν προκαλεῖ στην καρδιά του Ἰησοῦ σκιρτήματα χαρὰς τόσο ἐκδηλα, ὅσο ἡ πρόοδος του ευαγγελίου και ἡ κατανίκηση του σατανά με την ἐπιστροφή των ψυχῶν προς το Χριστό. Υπάρχει και ἡ γραφὴ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ=ἡ ἁγία αὐτὴ χαρὰ και ἀγαλλίαση υπῆρξε θεῖα ἐμπνευση. Το γεγονός αὐτό εἶναι ἀνάλογο με το «οδηγοῦνταν ἀπὸ το πνεῦμα στην ἐρήμο» (Λουκ. δ 1)(ρ). Θα δεχτούμε την γραφὴ αὐτὴ με την προϋπόθεση ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν πάντοτε γεμάτος ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα.

(3) Δες Ματθ. ια 25-27 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(4) Όταν πλησιάζουμε τον Θεό ως Πατέρα, πρέπει συγχρόνως να θυμόμαστε, ότι είναι και ο Κύριος του ουρανού και της γης και συνεπώς έχουμε υποχρέωση να πλησιάζουμε αυτόν με ευλάβεια, διότι είναι ο κυρίαρχος όλων, αλλά και με εμπιστοσύνη, διότι έχει τη δύναμη να μας χορηγήσει καθετί που έχουμε ανάγκη ή και καθετί που ποθούμε· έχει τη δύναμη να μας υπερασπίσει και προφυλάξει από κάθε κακό και να μας δώσει κάθε αγαθό.

(5) «Αποκρύφθηκαν τα μυστήρια από αυτούς που φαίνονταν σοφοί και συνετοί, αλλά δεν ήταν» (Θφ). «Διότι αυτός που έχει σκέτη και μόνη την σοφία του κόσμου, είναι ανόητος και ασύνετος μπροστά στο Θεό· αυτός όμως που φαίνεται ότι είναι ανόητος για τους σοφούς του κόσμου, αλλά έχει στο νου και στην καρδιά το φως της αληθινής θέασης του Θεού, αυτός είναι σοφός για το Θεό» (Κ). Είναι αξιοσημείωτη η αποσιώπηση του άρθρου μπροστά από τις λέξεις σοφών, συνετών και νηπίους=Όχι από όλους τους σοφούς και σε όλους τους νήπιους. Το να είναι κάποιος σοφός και συνετός δεν αποκλείει αναγκαστικά την αποκάλυψη από το Θεό, αλλά μόνο αυτοί συχνά την αποκλείουν οι ίδιοι στους εαυτούς τους (ρ). Μερικοί από τους μεγαλύτερους επιστήμονες και τους μεγαλύτερους πολιτικούς υπήρξαν οι μεγαλύτεροι αμαθείς των μυστηρίων του ευαγγελίου. Ο κόσμος με τη σοφία δεν γνώρισε το Θεό (Α΄Κορ. α 21). Ο πόλεμος κατά του ευαγγελίου παρ' όλα αυτά διεξάγεται από «την ψευδώνυμη γνώση» (Α΄Τιμ. στ 20). Εκείνοι οι οποίοι είναι κατεξοχήν έμπειροι στα αισθητά και κοσμικά, συνήθως είναι ελάχιστα έμπειροι στα πνευματικά. Είναι δυνατόν οι άνθρωποι να εισδύουν στα βάθη των μυστηρίων της φύσης και να γνωρίζουν καλά τα μυστήρια του κράτους και της πολιτικής, και όμως να έχουν άγνοια ή να πλανιούνται σχετικά με τα μυστήρια της βασιλείας των ουρανών, διότι δεν γνώρισαν ούτε υποπτεύθηκαν καν τη δύναμή τους. Της άγνοιάς τους αυτής δεν είναι αίτιος ο Θεός, αλλά λόγω του εγωισμού τους, αφήνει αυτούς στις δυνάμεις τους και η αμαρτία τους γίνεται και τιμωρία τους· ο εγωισμός τους δημιουργεί και την τύφλωσή τους. Εάν τιμούσαν το Θεό με τη σοφία, την οποία έχουν, θα χορηγούσε σε αυτούς και την γνώση των υψηλότερων αυτών αληθειών και μυστηρίων. Επειδή όμως με αυτήν υπηρέτησαν τις δικές τους ορέξεις, απέκρυψε ο Θεός τον ουράνιο αυτόν θησαυρό από τις καρδιές τους.

(6) «Επομένως, σε αυτούς που δίνουν την εντύπωση ότι είναι ανόητοι, δηλαδή έχουν το νου άκακο και με παιδικότητα ως προς την κακία, αποκάλυψε ο Πατέρας τον Υιό» (Κ). «Νήπια ονομάζει τους δικούς του μαθητές, επειδή δεν ήταν νομομαθείς, αλλά τους περισσότερους τους είχε συγκεντρώσει από τον όχλο και τους ψαράδες. Αλλά βεβαίως, θα μπορούσαν να ονομαστούν νήπια και επειδή ήταν άκακοι» (Θφ). Λέει αυτούς νήπια και σε αντίθεση με τους γραμματείς και Φαρισαίους, οι οποίοι και

σύμφωνα με το δικό τους φρόνημα και σύμφωνα με τη γνώμη του λαού, ήταν οι σοφοί και συνετοί (Ιω. ζ 49,θ 10). «Επομένως δεν τίμησε την ανοησία ο Θεός περισσότερο από την σοφία, αλλά προτίμησε την ταπεινοφροσύνη από την υπερηφάνεια και πολύ λογικά εγκατέλειψε αυτόν που από την αναισθησία του έφραξε την ευεργεσία. Αυτός λοιπόν που είναι ταπεινόφρων και νήπιος, λέει· εσύ δίδαξε με την δική σου αλήθεια· διότι εγώ από άνθρωπο δεν μπορώ να μάθω, εάν δεν μάθω από σένα. Διότι ποιος οφείλει να διδάσκει για το Θεό παρά ο Θεός; Από ψηλά λοιπόν έρχεται η αποκάλυψη μετά την άξια πρόθεση» (Ω). Εάν ραβίνοι και φιλόσοφοι εκλέγονταν ως απόστολοι, η επιτυχία του ευαγγελίου θα αποδιδόταν στη μάθηση και σοφία τους και στην ευγλωττία και δύναμη των συλλογισμών τους. Ο Παύλος πράγματι είχε σπουδάσει όλη τη ραβινική σοφία. Αλλά έγινε νήπιος εν Χριστώ, όταν έγινε απόστολος και άφησε κατά μέρος τα πειστικά λόγια της ανθρώπινης σοφίας, λησμόνησε τα πάντα και «δεν έκρινε ότι γνωρίζει κάτι παρά μόνο τον Ιησού Χριστό και αυτόν εσταυρωμένο» (Α΄ Κορ. β 2).

(7) «Δηλαδή τέτοια ευαρέσκεια και θέληση έγινε μπροστά σου και έτσι σου άρεσε» (Θφ). Ας παίρνει ο Θεός την οδό και μέθοδο που του αρέσει, για να δοξάζει τον εαυτό του· και ας χρησιμοποιεί τα όργανα που αρέσουν σε αυτόν για να φέρει εις πέρας το έργο του. Η χάρη είναι δική του και μπορεί να δίνει ή να αποσύρει αυτήν κατά την αρέσκειά του. Πάντοτε όμως αυτός ενεργεί με σοφία και αγαθότητα και δικαιοσύνη. Ας μην μπορούμε εμείς να καταλάβουμε τους δρόμους και τις βουλές του. Δεν μπορούμε να δώσουμε τον λόγο για τον οποίο ο Πέτρος, ψαράς αγράμματος και άσημος, κλήθηκε να γίνει απόστολός του και προτιμήθηκε από τον Νικόδημο, Φαρισαίο και άρχοντα των Ιουδαίων, παρόλο που και αυτός πίστεψε στον Ιησού. Έτσι έγινε ευδοκία μπροστά στο Θεό. Ο Χριστός είπε αυτό για να το ακούσουν οι μαθητές του, για να δείξει σε αυτούς ότι όχι για τις αρετές τους ή για την δική τους αξία κλήθηκαν και τιμήθηκαν από τον Πατέρα, αλλά διότι «έτσι έγινε ευδοκία μπροστά στο Θεό»

Λουκ 10.22 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε⁽¹⁾. Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου⁽²⁾, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τίς ἐστίν⁽³⁾ ὁ υἱὸς εἰ μὴ ὁ πατήρ⁽⁴⁾, καὶ τίς ἐστίν ὁ πατήρ εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἔαν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Και αφού στράφηκε στους μαθητές, είπε: Όλα μου τα παρέδωσε ο Πατέρας μου και μου έδωσε και ως άνθρωπο κάθε εξουσία και δύναμη. Κι επειδή είμαι ο Υιός του Θεού και έχω την ίδια ουσία με τον Πατέρα μου και είμαι άπειρος όπως εκείνος, κανείς άλλος δεν γνωρίζει τελείως εμένα και ποια είναι η φύση μου και

οι βουλές μου, παρά μόνο ο Πατήρ· και κανείς δεν γνωρίζει τον Πατέρα στο βάθος και στην ουσία του, παρά μόνο ο Υιός. Σε κάποιο βαθμό βέβαια τον γνωρίζει κι εκείνος στον οποίο ο Υιός θα θελήσει να του τον αποκαλύψει.

(1) Ολόκληρη η φράση «Καὶ στραφεῖς... εἶπε» παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και άλλα μεγαλογράμματα και φαίνεται ότι μπήκε και εδώ από τον επόμενο στίχο.

(2) «Δεν είναι μακριά το «Όλα μου παραδόθηκαν από τον Πατέρα μου» από το «μου δόθηκε κάθε εξουσία στον ουρανό και τη γη». Και για αυτό δίνεται σε αυτόν κάθε εξουσία, για να ειρηνοποιήσει μέσω του σταυρού είτε τα γήινα είτε τα ουράνια... Δικαιότατα λοιπόν όλα του τα παρέδωσε ο Πατέρας, επειδή και ο ίδιος ο Υιός παραδόθηκε χάριν όλων... Παραδόθηκε βεβαίως, από τη στιγμή που έγινε άνθρωπος, «έτσι ώστε στο όνομα του Ιησού να σκύψει κάθε γόνατο επουρανίων και επιγείων και καταχθονίων και κάθε γλώσσα να δοξολογήσει, ότι Κύριος Ιησούς Χριστός εις δόξαν Θεού Πατρός αμήν (Φιλιπ.2,11)»» (Ω). Παραδόθηκαν· «Διότι ήταν μεν και είναι Κύριος του ουρανού και της γης και έχει τον ίδιο θρόνο με τον Πατέρα και εξουσιάζει μαζί του πάνω σε όλα. Επειδή όμως κατεβάζοντας τον εαυτό του έγινε σαν εμάς άνθρωπος, μιλά πάλι σε συνάρτηση με τη συγκατάβαση της ανθρώπινης φύσης και δεν αρνείται τα λόγια που αρμόζουν στα μέτρα του αδειάσματος που έκανε, για να γίνει- πιστευτό ότι έγινε όπως εμείς και φόρεσε τη δική μας φτώχεια» (Κ). Ο Χριστός ως Θεός είναι ίσος στη δύναμη και τη δόξα με τον Πατέρα. Αλλά ως μεσίτης και υιός ανθρώπου παίρνει τη δύναμή του και την δόξα του από τον Πατέρα, ο οποίος «όλη την κρίση την έχει δώσει σε αυτόν». Εξουσιοδότησε αυτόν ο Πατέρας να εγκαθιδρύσει Νέα Διαθήκη μεταξύ Θεού και ανθρώπου και να ειρηνεύσει τον αποστάτη κόσμο και να συμφιλιώσει τα γήινα κάνοντας ειρήνη. Για αυτό δόθηκε στο Χριστό «κάθε εξουσία στον ουρανό και τη γη» (Ματθ. κη 18) και «εξουσία κάθε σάρκας» (Ιω. ιζ 2) και «έδωσε σε αυτόν εξουσία να κρίνει διότι είναι υιός ανθρώπου» (Ιω. ε 22.27). Ο Θεός όλα τα παρέδωσε στα χέρια του Κυρίου Ιησού. Ας παραδώσουμε λοιπόν και εμείς τα πάντα σε αυτόν, οπότε πλέον το έργο της σωτηρίας συντελέστηκε και για μας. Αξιόλογη και η επόμενη: «Όλα παραδίδονται στον Υιό από τον Πατέρα, αφού επρόκειτο να υποταχτούν στον Υιό τα πάντα. Διότι δύο τρόποι υπάρχουν με τους οποίους βασιλεύει στα πάντα ο Θεός· ο ένας είναι και χωρίς τη θέλησή τους, ο άλλος με την θέλησή τους. Να τι θέλω να πω, Ο Θεός είναι Δεσπότης μου, ακόμα και αν δεν θέλω, επειδή είναι Δημιουργός μου. Είναι όμως Δεσπότης μου πάλι, όταν με την εκτέλεση των εντολών εκπληρώνω το θέλημά του ως δούλος ευγνώμων. Διότι προηγουμένως μεν, η φύση των ανθρώπων ήταν δούλη και υποχείρια στο Θεό, έστω και αν δεν ήθελε, έστω και αν υπηρετούσε το σατανά. Όταν όμως ο Χριστός ανέλαβε τον για χάρη μας πόλεμο,

και μας απέσπασε από την τυραννία του διαβόλου και μας έκανε υπηρέτες και εργάτες των εντολών, από τότε γίναμε δούλοι και ως προς τη φύση και ως προς την προαίρεση. Διότι η μεν πρώτη δουλεία ήταν μόνο λόγω της φύσης, ενώ η δεύτερη είναι και από την προαίρεση. Αυτό λοιπόν είναι που λέει τώρα ο Κύριος ότι Όλα μου παραδόθηκαν... δηλαδή όλα πρόκειται να υποταχτούν σε μένα και να περιέλθουν στη δική μου δεσποτεία» (Θφ).

(3) Αυθεντική γραφή γινώσκει=Λιγότερο έντονη λέξη από το επιγινώσκει, το οποίο χρησιμοποιεί και ο Ματθαίος, συμπληρώνεται όμως το γινώσκει με το αμέσως ακόλουθο: ποιος είναι ο υιός (g)=ποια είναι η φύση του Υιού, ποιες οι βουλές του και ποια η θέλησή του (p).

(4) «Ο Κύριος λοιπόν του ουρανού και της γης και γενικώς των πάντων, λέει ότι όλα του παραδόθηκαν από τον Πατέρα... Αλλά αφού είπε αυτό, οδηγεί αμέσως τον λόγο στη δόξα και υπεροχή του και δείχνει καθαρά, ότι με κανέναν τρόπο δεν υστερεί σε σχέση με τον Πατέρα του. Διότι τι είπε προς εκείνον; Και κανείς δεν γνωρίζει την φύση του Πατέρα, χωρίς να έχει διδαχτεί για αυτήν, λέει, παρά μόνο ο Υιός· ούτε γνωρίζει κάποιος τον ομοούσιο με τον Πατέρα Υιό, παρά μόνο ο Πατέρας... Αυτός όμως, τον οποίο μόνος ο Πατέρας τον γνωρίζει, είναι πάνω από κάθε κατανόηση και λόγο, όπως ακριβώς και ο ίδιος ο Πατέρας που γνωρίζεται από μόνον αυτόν που γέννησε. Διότι μόνη γνωρίζει τον εαυτό της η αγία και ομοούσια Τριάδα, η πάνω από κάθε νου και λόγο» (Κ).

(5) «Αποκάλυψη είναι μετάδοση γνώσης ανάλογα με το μέτρο της φύσης και δύναμης του καθενός. Και όπου μεν είναι όμοια η φύση, εκεί υπάρχει γνώση χωρίς διδασκαλία· εδώ όμως έχουμε μάθηση από αποκάλυψη. Πρόσεξε λοιπόν, πώς εδώ μεν υπάρχει γνώση από χάρη, ενώ εκεί εκ φύσεως» (Τίτος Βοστρών). «Πρόσεξε λοιπόν, πώς ο μεν Υιός δεν γνωρίζει τον Πατέρα από αποκάλυψη, ενώ οι κτιστοί (άνθρωποι) από αποκάλυψη. Διότι μέσω της χάρης παίρνουν τη γνώση» (Θφ). «Όσοι όμως με αποκάλυψη γνώρισαν το Θεό, αυτοί δεν γνώρισαν τι είναι, αλλά ότι είναι [ότι δηλ.υπάρχει]» (Κ). Τα βάθη δηλαδή της θείας φύσης και σοφίας παραμένουν σε μας άγνωστα, ενώ κυρίως και κατεξοχήν από τη θεία αποκάλυψη πληροφορούμαστε για το ότι υπάρχει ο Θεός και μόνο κάποιες ακτίνες του απλησίαστου φωτός του δεχόμαστε.

Λουκ 10.23 Καὶ στραφεῖς⁽¹⁾ πρὸς τοὺς μαθητὰς⁽²⁾ κατ' ἰδίαν⁽³⁾ εἶπεν⁽⁴⁾, Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ύστερα στράφηκε στους μαθητές και τους είπε ιδιαιτέρως: Ευτυχισμένα είναι τα μάτια που βλέπουν και κατανοούν με το φως της πίστεως αυτά που βλέπετε εσείς.

(1) «Αφού γύρισε την πλάτη σε αυτούς που δεν ήθελαν ούτε να βλέπουν ούτε να ακούνε, αλλά ήταν ανυπάκουοι, και είχαν μέσα τους τυφλό τον νου, χάριζε όλο τον εαυτό του σε αυτούς που τον αγαπούσαν» (Κ).

(2) Οσοδήποτε μεγάλη ιδέα και αν είχαν σχηματίσει οι μαθητές για το πρόσωπο και το έργο του Ιησού, ήταν ακόμη πολύ μακριά από την ακριβή εκτίμηση της αξίας, την οποία είχε η εμφάνιση στον κόσμο του υιού του Θεού που ενανθρώπησε. Ο Ιησούς ζητά να ανοίξει τα μάτια τους, αλλά μιλώντας σε αυτούς μυστικά και ιδιωτικά. Θα τους ανακοίνωνε μυστικό, το οποίο δεν μπορούσαν να βαστάξουν οι πολλοί. Θα τους βεβαίωνε δηλαδή, ότι αυτός είναι η τέλεια αποκάλυψη του Πατέρα, την οποία επιθύμησαν να απολαύσουν οι εκλεκτοί της Π.Δ. (g).

(3) Η προηγούμενη ευχαριστία και δοξολογία του Κυρίου φαίνεται να έγινε δημόσια. Παίρνει λοιπόν κατ' ιδίαν τους μαθητές «και τους μακαρίζει διότι έτυχαν αυτής της αποκάλυψης. Διότι με αυτό τους αποκάλυπτε τον Πατέρα... Αυτού του αγαθού όμως, δεν έτυχε κανείς από τους αγίους πριν την ένσαρκη οικονομία (ενανθρώπιση)» (Θφ).

(4) Δες Ματθ. ιγ 16,17 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο Ματθαίος αναφέρει με κάποιες μικρές διαφορές τα ίδια λόγια σε διαφορετική θέση και ανάμεσα σε άλλα συμφραζόμενα, δηλαδή μετά την εξήγηση του λόγου, για τον οποίο ο Κύριος χρησιμοποιούσε τις παραβολές. Δεν αποκλείεται τα λόγια αυτά να λέχθηκαν επανειλημμένα. Πάντως η θέση την οποία επιφύλαξε σε αυτά ο Λουκάς παρουσιάζεται να ταιριάζει με έξοχο τρόπο.

(5) «Μακαρίζει αυτούς που βλέπουν με πίστη» (Θφ). «Κατασκευάστηκε ο λόγος σχετικά με αυτά σύμφωνα με την καθολική και κοινή συνήθεια. Πρέπει όμως να γνωρίζουμε το εξής· το να «βλέπουν» σε αυτήν την περίπτωση, δεν σημαίνει την ενέργεια της όρασης με τα σωματικά μάτια, αλλά μάλλον την απόλαυση αυτών που αυτός έδινε στους ευσεβείς... Διότι, για το γεγονός ότι αυτοί που είδαν τα θαύματα του Χριστού δεν θα μπορούσαν να είναι καθόλου και οπωσδήποτε μακάριοι, πώς μπορεί κάποιος να αμφιβάλλει; Διότι πάρα πολλοί μεν Ιουδαίοι είδαν το Χριστό να ενεργεί με τρόπο που πρέπει σε Θεό· αλλά δεν θα άρμοζε σε όλους το να μακαρίζονται. Διότι δεν πίστεψαν καθόλου, αλλά ούτε είδαν τη δόξα του με τα μάτια της διάνοιας» (Κ).

Λουκ 10.24 λέγω γάρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς⁽¹⁾ ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Μετάφραση: *Εἶναι ευτυχησμένα τα μάτια αυτά, διότι σας διαβεβαιώνω ότι πολλοὶ προφῆτες και βασιλιάδες, ὅπως ο Αβραάμ, ο Μωυσής, ο Δαβίδ κι ο Ησαΐας, θέλησαν να δουν αυτά που βλέπετε εσείς, και δεν τα είδαν· και πόθησαν ν' ακούσουν αυτά που ακούτε εσείς, και δεν τα άκουσαν.*

(1) Προφῆτες και βασιλιάδες οι οποίοι με διαφορετικό τρόπο ευλογήθηκαν πολύ. Παράδειγμα προφήτου και βασιλιά παρέχεται ο Αβραάμ, ο οποίος ήταν προφήτης ταυτόχρονα και ηγεμόνας. Δες Γεν. κγ 6 και κ 7 και Ιω. η 56. Επίσης ο Δαβίδ ο οποίος υπήρξε βασιλιάς μαζί και προφήτης και πατέρας τόσων βασιλιάδων (b). Τέτοιοι υπήρξαν και οι Μωϋσής, Ησαΐας και Μιχαΐας και από τους βασιλιάδες εκτός από τον Δαβίδ, οι Σολομώντας και Εζεκίας (p), ὅπως και αυτοί που πίστεψαν, με περισσότερη υπακοή από τον Ἀχαζ, στο προφητικό μήνυμα του Ησαΐου σχετικά με τον Μεσσία (κεφ. ζ) (L).

Στίχ. 25-37. Η παραβολή του καλού Σαμαρείτη.

Λουκ 10.25 Καὶ ἰδοὺ νομικός τις⁽¹⁾ ἀνέστη⁽²⁾ ἐκπειράζων⁽³⁾ αὐτὸν λέγων, Διδάσκαλε⁽⁴⁾, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω⁽⁵⁾;

Μετάφραση: *Εκεί που κάθονταν, ἰδοὺ, σηκώθηκε κάποιος νομοδιδάσκαλος για να δοκιμάσει τον Χριστό και να αποδείξει ὅτι δεν γνώριζε το νόμο, και του εἶπε: Διδάσκαλε, ποιο ἔργο αρετῆς ἢ ποιά θυσία πρέπει να κάνω για να κληρονομήσω τη μακάρια και αἰώνια ζωή;*

(1) Εἶναι ἄλλος ἀπὸ αὐτὸν στα Μάρκ. ιβ 28 και Ματθ. κβ 35, ο οποίος στην Ἱερουσαλήμ και τις μέρες πριν το πάθος ρωτᾷ τον Ἰησοῦ ποια ἐντολή εἶναι μεγαλύτερη στο νόμο, θέτοντας ἔτσι σε αὐτὸν ζήτημα θεολογικό. Ἐνῶ ο νομικός στη Γαλιλαία θέτει ἐδῶ ζήτημα πρακτικό (g). Επίσης οι παραπομπές στο νόμο, ἐδῶ μεν λέγονται ἀπὸ τον νομικό, ἐνῶ ἐκεῖ ἀπὸ τον Κύριο (p). Για τα παραθέματα αὐτά δες και τις ἐρμην. σημειώσεις στα παραπάνω ἐδάφια των Μάρκου και Ματθαίου.

(2) Το «ἀνέστη» δείχνει, ὅτι ο Ἰησοῦς και οι γύρω του τη στιγμή ἐκείνη κάθονταν (g). Σηκώθηκε ὀρθιος με τον σκοπό να τον ρωτήσῃ (b).

(3) Η πρόθεση «εκ» επιτείνει την έννοια του πειράζω=πείραζε ισχυρά (δ) «Είχε την προσδοκία να παγιδέψει τον Χριστό, ώστε οπωσδήποτε να διατάξει κάτι αντίθετο με τον νόμο» (Ζ). «Νομίζοντας ότι μπορεί να παγιδέψει τον Χριστό, ώστε να πει κάτι εναντίον του Μωϋσή, δηλαδή να πει ότι η δική του διδασκαλία είναι καλύτερη από την εντολή που έδωσε ο Μωϋσής, πλησιάζει πειράζοντάς τον» (Κ). Το ζήτημα ήταν καθαρά πρακτικό και ο νομικός φαίνεται να έχει την πρόθεση να φέρει τον Κύριο σε δύσκολη θέση (Λ), και να εκθέσει την ικανότητά του ως δασκάλου (ρ).

(4) «Πλησιάζει με υποκρισία και διάθεση επίπλαστη και υποκρινόμενος ότι τον τιμά, τόν ονομάζει διδάσκαλο, έτσι ώστε με τα καλά λόγια, να διαφύγει της προσοχής αυτό που κρυφά μέσα του επιχειρούσε... Τον αποκαλεί διδάσκαλο ενώ δεν ανέχεσαι να μάθεις· υποκρίνεσαι ότι τιμάς, ενώ προσδοκάς να τον παρασύρεις» (Κ). Το ερώτημα που έθεσε ο νομικός, σπουδαίο και αναντίλεκτα καλό, έπαυσε να είναι τέτοιο από τη στιγμή που η πρόθεση αυτού που το έθεσε ήταν πονηρή. Δεν είναι λοιπόν αρκετό να μιλά κάποιος για τα θεία και να ερευνά αυτά, αλλά πρέπει και η πρόθεση με την οποία μιλά και ερευνά, να είναι ευθεία και θεάρεστη. Εάν μιλάμε για την αιώνια ζωή και τον δρόμο προς αυτήν επιπόλαια και μόνο σαν για θέμα συζητήσιμο και μάλιστα και αμφισβητήσιμο, ασφαλώς τότε χρησιμοποιούμε το όνομα του Κυρίου του Θεού μάταια.

(5) Το ρήμα κληρονομώ συναντιέται συχνά στους Ο΄ για την κατάκτηση της Χαναάν από τους Ισραηλίτες (Δευτ. δ 22,26,στ 1 κλπ.), και από εκεί κατέληξε να δηλώνει την τέλεια κατάκτηση των αγαθών της βασιλείας του Μεσσία (Ψαλμ. κδ 13,στ 9,11,22,29,Ησ. ξ 21). Και οι δύο χρήσεις της λέξης, βασίζονται στην αρχική υπόσχεση προς τον Αβραάμ (ρ).

Λουκ 10.26 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἐν τῷ νόμῳ⁽¹⁾ τί⁽²⁾ γέγραπται; πῶς⁽²⁾ ἀναγινώσκεις;

Μετάφραση: Και ο Κύριος του είπε: Στο νόμο τί έχει γραφεί; Εσύ που σπουδάζεις και ερευνάς το νόμο, τί διαβάζεις εκεί για το ζήτημα αυτό; Και πώς το αντιλαμβάνεσαι;

(1) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. «Επειδή κατάλαβε την πανουργία του ο Σωτήρας, τον παραπέμπει στο νόμο» (Ζ) «για τον οποίο καυχιόταν πολύ» (Θφ). Ένας νομικός οφείλει να γνωρίζει ότι στο ερώτημα που τέθηκε δίνεται σαφής η απάντηση από το νόμο (ρ).

(2) Τι... πώς. Με το ερώτημά του ο Κύριος διακρίνει μεταξύ του περιεχομένου στο νόμο (τι;) και των λέξεων από τις οποίες αποτελείται το κείμενο του νόμου (πώς;) (g). Ή, το «τι» δείχνει την αντικειμενική ύπαρξη στο νόμο των όρων της κληρονομιάς, ενώ το «πώς» αναφέρεται στην υποκειμενική τους γνώση=Τι γράφει για αυτό ο νόμος και πως εσύ το αντιλαμβάνεσαι αυτό (δ). Ο Κύριος μολοντί διέγνωσε τις σκέψεις και τις προθέσεις της καρδιάς του νομικού, απαντά όχι σύμφωνα με την πανουργία και διεστραμμένη γνώμη εκείνου, αλλά σύμφωνα με την σπουδαιότητα, την οποία έκρυβε από μόνο του το ερώτημα που προβλήθηκε. Τον παραπέμπει στο νόμο και τον ρωτά «Στο νόμο τι έχει γραφτεί;». Μας χρησιμεύει λοιπόν πολύ, προκειμένου να εργαστούμε για κληρονομιά της αιώνιας ζωής, να ερευνούμε τι έχει γραφτεί στο νόμο. Πρέπει να αναφερόμαστε πάντοτε στη Βίβλο και να ζητάμε από εκεί οδηγίες και φωτισμό. Είναι μεγάλο έλεος ότι έχουμε το νόμο του Θεού γραμμένο και μπορούμε έτσι με βεβαιότητα να μάθουμε τι ο Θεός ζητά από εμάς. Εφόσον όμως έχουμε αυτόν γραπτό, καθήκον μας είναι να τον μελετούμε έτσι ώστε όταν παρουσιάζεται οποιαδήποτε περίπτωση, να είμαστε σε θέση να απαντάμε τι έχει γραφτεί σε αυτόν. Προς αυτόν πρέπει να αναφερόμαστε πάντοτε· αυτόν να συμβουλευόμαστε, αυτός να είναι ο οδηγός μας, αυτός ο κανόνας της ζωής μας και μέσω αυτού να παύουν τελείως οι αμφιβολίες και αμφισβητήσεις μας.

Λουκ 10.27 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν⁽¹⁾, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδιάς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου⁽²⁾, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

Μετάφραση: Ο νομικός τότε του αποκρίθηκε: Στο νόμο είναι γραμμένο το εξής: Να αγαπάς τον Κύριο και Θεό σου με όλη σου την καρδιά, ώστε σ' αυτόν να είσαι ολοκληρωτικά παραδομένος, με όλα τα βάθη της εσωτερικής και πνευματικής υπάρξεώς σου· και με όλη σου την ψυχή, ώστε αυτόν να ποθείς με όλο το συναίσθημά σου· και με όλη τη θέληση και τη δύναμή σου, ώστε κάθε τι που θα κάνεις να είναι σύμφωνο με το θέλημά του. Και με όλη σου τη δύναμη και με δραστηριότητα ακούραστη να εργάζεσαι για την εφαρμογή του θελήματός του. Να τον αγαπάς και με το νου σου ολόκληρο, ώστε αυτόν πάντοτε να σκέφτεσαι. Να αγαπάς επίσης και τον πλησίον σου, το συνάνθρωπό σου, όσο και όπως αγαπάς τον εαυτό σου.

(1) Δεν είναι παράδοξο, ότι ο νομικός αμέσως απαντά με το πρώτο μέρος της περίληψης του νόμου, που παρατίθεται στο Δευτερ. στ 5, διότι οι Ιουδαίοι όφειλαν να απαγγέλλουν το χωρίο αυτό κάθε μέρα, πρωί και απόγευμα. Ως προς το δεύτερο όμως μέρος («και τον πλησίον σου ως εαυτόν»), το οποίο παρατίθεται στο Λευϊτ. ιθ

18, παρουσιάζεται κάπως αμφίβολο να είχε από μόνος του την ετοιμότητα ο νομικός, να συνδέσει αυτό αμέσως με το πρώτο. Είναι λοιπόν πιθανόν, ότι ο Κύριος με κατάλληλες ερωτήσεις οδήγησε τον νομικό στο να διατυπώσει έτσι την απάντησή του (g). Πιθανόν όμως η απάντηση του νομικού να αποτελεί την ηχώ της διδασκαλίας του Ιησού, την οποία αυτός είχε ακούσει και σκόπιμα χρησιμοποίησε, αποβλέποντας στο να προκαλέσει συζήτηση στο σημείο αυτό. Δεν είναι όμως και αδύνατον ο νομικός αυτός να είχε κατανοήσει ορθότερα και βαθύτερα το πνεύμα της Παλαιάς αποκάλυψης και να βρέθηκε έτοιμος να δώσει την απάντηση αυτή (L).

(2) Σύμφωνα με τον Λουκά, η εντολή που αναφέρεται στην προς το Θεό αγάπη περιλαμβάνει 4 όρους, καρδιά, ψυχή, ισχύ, διάνοια, ενώ στο εβραϊκό κείμενο και στους Ο' υπάρχουν 3 όροι: καρδιά, ψυχή, ισχύς, αλλά στο εβραϊκό ο όρος καρδιά (λεμπ) περιλαμβάνει και την διάνοια. Η καρδιά στη Γραφή σημαίνει την κεντρική εστία, από την οποία στέλνονται όλες οι ακτίνες της ηθικής ζωής στις 3 κύριες κατευθύνσεις τους, δηλαδή προς τις δυνάμεις και ιδιότητες της ψυχής τις συναισθηματικές (=ψυχή), προς τις δυνάμεις τις ενεργητικές της θέλησης (=ισχύς) και προς τις δυνάμεις τις διανοητικές (=διάνοια). Η διαφορά μεταξύ της καρδιάς, η οποία είναι κατά κάποιο τρόπο ο κορμός και των τριών κλαδιών του, του συναισθήματος, της θέλησης και της διάνοιας, τονίζεται ισχυρά με την διαφορετική γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων, στην οποία μόνο στο «ἐξ' ὅλης της καρδίας» υπάρχει η πρόθεση «εκ», που αντικαθίσταται στη συνέχεια με την πρόθεση «εν», ως εξής: «και εν ὅλη τη ψυχῇ σου και εν ὅλη τη ισχύϊ σου και εν ὅλη τη διανοίᾳ σου». Η ηθική ζωή ξεπηδά από την καρδιά και πραγματοποιείται εκδηλουμένη προς τα έξω «εν» δηλαδή μέσω των 3 άλλων δυνάμεων της ψυχής (g). «Το να αγαπά βεβαίως κάποιος τον Θεό με ὅλη την καρδιά και την ψυχή και τη δύναμη, αφαιρεί και με το παραπάνω την αγάπη προς τα χρήματα, την ηδονή, την κενή δόξα· βγάζει από την κοσμική διάθεση, τον ξεχωρίζει από τον κόσμο και τον ενώνει με τον Χριστό» (Κ). Πρέπει να αγαπούμε το Θεό ολόψυχα· πρέπει να αποβλέπουμε σε αυτόν ως το ύψιστο των αγαθών και το άριστο από ὅσα υπάρχουν, ως αυτό που από μόνο του είναι το εξόχως και απολύτως αξιαγάπητο και άπειρα τέλειο και εξαίρετο, ως το ὄν με το οποίο και λόγω ευγνωμοσύνης και λόγω συμφέροντος έχουμε τις μέγιστες υποχρεώσεις. Η προς αυτόν αγάπη μας πρέπει να είναι ειλικρινής, εγκάρδια, θερμή. Πρέπει να είναι ασύγκριτη και ανυπέρβλητη αγάπη, ισχυρή όπως ο θάνατος, συγχρόνως όμως και ενσυνείδητη και λογική, ώστε να είμαστε σε θέση να δίνουμε και τους λόγους για τους οποίους αγαπάμε το Θεό. Πρέπει να είναι ολοκληρωτική αγάπη ώστε να κυριεύει ολόκληρες τις ψυχές μας και να εκδηλώνεται με ὅλες τις δυνάμεις των ψυχών μας και με καθετί το οποίο υπάρχει σε αυτές. Πρέπει να μην μοιράζουμε και με κάτι άλλο την

αγάπη μας, αλλά ό,τι άλλο αγαπούμε, να το αγαπούμε για αυτόν και να υποτάσσουμε την προς αυτό αγάπη μας, στη δική του αγάπη.

Λουκ 10.28 εἶπε δὲ αὐτῷ, Ὁρθῶς ἀπεκρίθης⁽¹⁾· τοῦτο⁽²⁾ ποιεῖ⁽³⁾ καὶ ζήση.

Μετάφραση: Του είπε τότε ο Κύριος: Σωστή απάντηση έδωσες. Να κάνεις πάντοτε αυτό που είπες, και θα κληρονομήσεις τη βασιλεία του Θεού και θα ζήσεις σ' αυτή.

(1) «Είπε ότι απάντησε σωστά, διότι απήγγειλε τις δύο εντολές. Διότι σχετίζονται μεταξύ τους» (Ζ) και αποτελούν την πληρότητα του νόμου.

(2) Ο Ιησούς είναι αλήθεια, ότι τοποθετείται στο πεδίο του νόμου (L). «Επειδή δηλαδή, λέει, ακόμη βρίσκεσαι κάτω από την επιρροή του νόμου, σωστά απαντάς» (Θφ). Αλλά η απάντηση αυτή του Κυρίου έχει αιώνια αξία, μόνο διότι η εντολή της αγάπης έχει ισχύ αιώνια και σε αυτήν περιλαμβάνεται και ο νέος νόμος σύμφωνα με τον θείο Παύλο (Γαλ. ε 14) (L). Εν μέρει λοιπόν αληθεύει η επόμενη εκδοχή: «Αν ήθελες, νομικέ, αληθινά να μάθεις, θα άκουγες από τον Χριστό αυτά που οδηγούν στην αιώνια ζωή. Επειδή όμως πειράζεις με κακία, τίποτα άλλο δεν θα ακούσεις, παρά μόνο αυτά που είχε θεσπίσει ο Μωϋσής στους παλιούς· τα οποία... είχαν και την απαλλαγή των κακών και την ανταπόδοση των αγαθών που δίνεται εδώ στη γη. Διότι λέει «εάν θέλετε και με ακούσετε, θα φάτε τα αγαθά της γης· εάν όμως δεν θέλετε, ούτε με ακούσετε, θα σας φάει μαχαίρι»(Λευϊτ. κστ 3)» (Κ). Η εκδοχή αυτή είναι ως προς το εξής αληθινή, ότι δηλαδή η αγάπη πρέπει απαραίτητως να εκδηλώνεται ως καρπός της ζωντανής πίστης, ώστε να ενεργείται η πίστη μέσω της αγάπης και συνεπώς η πλήρης απάντηση στο ερώτημα του νομικού θα ήταν: αγάπη ως καρπός πίστης αληθινής και ζωντανής.

(3) Συνεχώς και εξακολουθητικά, όχι απλώς μία φορά. Ο νομικός ρώτησε «τι κάνοντας», ενώ ο Κύριος απαντά «αυτό να κάνεις» (ρ).

Λουκ 10.29 ὁ δὲ θέλων δικαιούν⁽¹⁾ ἑαυτὸν εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Καὶ τίς ἐστίν μου πλησίον⁽²⁾;

Μετάφραση: Ο νομοδιδάσκαλος όμως θέλοντας να δικαιολογήσει τον εαυτό του, επειδή, όπως αποδείχθηκε, έθεσε στον Ιησού ένα ερώτημα πάνω στο οποίο του ήταν γνωστή η απάντηση, είπε στον Ιησού: Και ποιόν πρέπει να θεωρώ "πλησίον" μου σύμφωνα με την Αγία Γραφή;

(1) Υπάρχει και η γραφή δικαιώσαι. Να δικαιώσει τον εαυτό του. Γιατί; Κάποιοι λένε, διότι παρέλειψε μέχρι τότε να εφαρμόσει το καθήκον αυτό. Άλλοι, διότι έθεσε ερώτημα, στο οποίο η απάντηση ήταν τόσο απλή και ήταν σε θέση ο νομικός και μόνος του να βρει αυτήν, οπότε αποδεικνυόταν ότι δεν ρώτησε με ευθύτητα τον Ιησού. Η τελευταία αυτή εκδοχή είναι η πλησιέστατη στην αλήθεια. Σχεδόν όμως συνυπονοεί και την πρώτη εκδοχή (p). Ο νομικός δηλαδή θέλει να πει ότι η σύσταση που έγινε από τον Κύριο να τηρεί την αγάπη, δεν τον αφορά διότι πάντοτε τήρησε το παράγγελμα αυτό. Και ρωτά ποιος είναι ο πλησίον, για να πληροφορηθεί μήπως παρέλειψε κάτι ως τώρα στην τήρηση της αγάπης προς τον πλησίον (L). Ρωτά τι σημαίνει η λέξη πλησίον; Και μέχρι πού εκτείνεται η έννοιά της; (g).

(2) Το ζήτημα αυτό απασχολούσε σοβαρά τους Ιουδαίους την εποχή αυτή. Ο Μαιμωνίδης υποστήριζε, ότι ο νόμος «εξαιρεί όλους τους εθνικούς, όταν λέει πλησίον. Ισραηλίτης που φονεύει αλλοεθνή, δεν πρέπει να καταδικαστεί σε θάνατο από το συνέδριο» (p). Σύμφωνα με τους ραββίνους: να αγαπήσεις τον πλησίον σου, αλλά όχι και τους εθνικούς, διότι αυτοί δεν είναι πλησίον μας, αλλά μόνο όσοι είναι ομοεθνείς και ομόθρησκοί μας, αυτοί είναι και πλησίον μας. Δεν θα θανάτωναν Ισραηλίτη που φόνευσε εθνικό, διότι αυτός που φονεύτηκε δεν ήταν πλησίον. Και απαγορευόταν μεν, εφόσον δεν επρόκειτο για εμπόλεμη κατάσταση, να φονεύσει κάποιος εθνικό, δεν ήταν όμως υποχρεωμένος ο Ισραηλίτης να σπεύσει σε βοήθεια εθνικού που διέτρεχε κίνδυνο θανάτου.

Λουκ 10.30 ὑπολαβὼν⁽¹⁾ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν⁽²⁾, Ἄνθρωπός τις⁽³⁾ κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ⁽⁴⁾ εἰς Ἱεριχὴν⁽⁵⁾ καὶ λησταῖς περιέπεσεν⁽⁶⁾, οἱ καὶ⁽⁷⁾ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες⁽⁸⁾ ἀπῆλθον ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς με την αφορμή αυτή πήρε το λόγο και είπε: Κάποιος άνθρωπος κατέβαινε από τα Ιεροσόλυμα στην Ιεριχώ κι έπεσε σε ενέδρα ληστών. Αυτοί δεν αρκέστηκαν μόνο να του πάρουν τα χρήματά του, αλλά και τον έγδυσαν, τον τραυμάτισαν, τον γέμισαν με πληγές και έφυγαν, αφού τον άφησαν μισοπεθαμένο.

(1) «Με την έννοια ότι διαδέχτηκε τον λόγο» (Z): παίρνω μετά από κάποιον το λόγο (η πρόθεση υπό=από κάτω, δηλαδή όχι από την αρχή) και συνεχίζω αυτόν (δ). Μόνο εδώ στην Κ.Δ. έχει το υπολαμβάνω αυτήν την έννοια. Στο Λουκ. ζ 43, Πράξ. β 15 βρίσκεται με την έννοια του υποθέτω (p).

(2) Ως προς την έννοια της ακόλουθης παραβολής δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι παρεμβλήθηκε το νέο ζήτημα: Ποιος είναι πλησίον μου. Στο νέο αυτό ερώτημα και

μόνο σε αυτό απαντά η παραβολή, αποσκοπώντας να αποδείξει στον νομικό, ότι η απάντηση στο νομικοθεολογικό ζήτημα, το οποίο αυτός έθεσε, είναι εκ φύσεως εγγεγραμμένη σε κάθε ευθεία καρδιά και αρκεί κάποιος να έχει αγαθή θέληση, για να μάθει αυτήν από εκεί (g).

(3) Η διήγηση υπονοεί ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν Ιουδαίος (p). Αλλά ο Κύριος αποσιωπά αυτό «χωρίς να καθορίζει καταγωγή, ούτε εξετάζοντας την αρετή, αλλά κάνει την σύνδεση με κριτήριο τη φύση, διηγούμενος για τον τάδε που έπαθε από τους ληστές, στον οποίο αρμόζει φιλανθρωπία από κάθε άνθρωπο, αφού αυτό το απαιτεί η ίδια η φύση» (Κ). «Ο Σωτήρας λοιπόν, ορίζει τον πλησίον με κριτήριο τη φύση... Όλοι δηλαδή, λέει, που μετέχουν στην ίδια φύση με εσένα, είναι πλησίον σου» (Θφ).

(4) Κατέβαινε από την Ιερουσαλήμ που βρισκόταν γύρω στα 740 μέτρα πάνω από τη θάλασσα στην Ιεριχώ που βρισκόταν γύρω στα 350 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας (L).

(5) Μεταξύ Ιερουσαλήμ και Ιεριχούς υπάρχει βραχώδης έρημος, στην οποία φώλιαζαν ληστές, όπως βεβαιώνει και ο Ιερώνυμος για την εποχή του (Ερμην. εις το Ιερ. γ 2)(δ).

(6) Με την πρόθεση «περί» παριστάνονται οι ληστές σαν να είχαν κάνει ενέδρα κυκλικά=έπεσε μέσα σε ενέδρα ληστών (δ).

(7) =οι οποίοι μαζί με τις άλλες κακώσεις τις οποίες του προκάλεσαν, ακόμη και τον έγδυσαν από τα ρούχα του (p).

(8) Ίσως διότι αυτός επιχείρησε να αντισταθεί σε αυτό το γδύσιμο και για να τον κάνουν ανίκανο για κάθε άμυνα, τον τραυμάτισαν (δ,p).

Λουκ 10.31 κατὰ συγκυρίαν⁽¹⁾ δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν⁽²⁾ ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν⁽³⁾.

Μετάφραση: Κατὰ σύμπτωση τότε κατέβαινε στο δρόμο εκείνο κάποιος ιερεὺς, κι ἐνῶ τον εἶδε, τον προσπέρασε ἀπὸ το ἀπέναντι μέρος του δρόμου χωρὶς να του δώσει σημασία ἢ κάποια βοήθεια.

(1) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη στην Κ.Δ.. Δεν σημαίνει ακριβώς κατά τύχη, αλλά κατά σύμπτωση, κατά σύμφωνη συνδρομή. Η λέξη είναι σπάνια και συναντιέται στο Ιπποκράτη («δὶ' ἄλλην τινὰ συγκυρίαν» και «τα ἀπὸ συγκυρίας»). Ούτε η λέξη

συντυχία ούτε η λέξη τύχη συναντιέται κάπου στην Κ.Δ., αλλά μία μόνο ή δύο φορές η λέξη τύχη στους Ο' (ρ). Πολλές καλές ευκαιρίες κρύβονται κάτω από εκείνα, τα οποία μας φαίνονται τυχαία (b).

(2) Το κατέβαιναν υπονοεί ότι και αυτός ερχόταν από την Ιερουσαλήμ. Το ότι επέστρεφε στο σπίτι του, αφού εκπλήρωσε τα καθήκοντα της εφημερίας του και ότι η Ιεριχώ ήταν πόλη στην οποία έμεναν ιερείς, όπως και η Χεβρών, αποτελούν απλές εικασίες (ρ). Ιερέας, λειτουργός του Θεού και γνώστης του θελήματός του (δ). Τόσο ο ιερέας όσο και ο λευΐτης είχαν αξίωμα και έργο ιερό, οπότε λόγω και της ιδιότητάς τους αυτής, ήταν περισσότερο από κάθε άλλον Ισραηλίτη υποχρεωμένοι, να είναι συμπαθείς και εύσπλαχνοι. Δες και Εβρ. ε 2. Αυτοί με το αξίωμά τους θα δίδασκαν και τους υπόλοιπους ομοεθνείς τους ποιο σε παρόμοιες περιστάσεις θα ήταν το καθήκον του καθενός από αυτούς. Και όμως αυτοί αγνόησαν και αθέτησαν το καθήκον τους αυτό. Είναι θλιβερό εκείνοι, οι οποίοι θα έπρεπε να δίνουν το παράδειγμα της ευσπλαχνίας και της αγάπης, να γίνονται φαινόμενα σκληρότητας και ασπλαχνίας και αυτοί οι οποίοι έχουν καθήκον να αποδεικνύουν και να κάνουν ολοφάνερα τα ελέη του Θεού για να μεταδίδουν σπλάχνα οικτιρμών σε αυτούς που διδάσκουν, να κλείνουν τα δικά τους σπλάχνα και να παρουσιάζονται άσπλαχνοι και σκληροί.

(3) Παρόλο που είδε αυτόν σε τέτοια κατάσταση, πέρασε από το αντικρινό μέρος του δρόμου, πέρασε από το άλλο μέρος, χωρίς να τον πλησιάσει (δ). Σπάνια λέξη, που μόνο εδώ συναντιέται στην Κ.Δ. Στη Σοφ. Σολ. ιστ 10 έχει την αντίθετη έννοια: 'Ηλθε από το αντίθετο ή απέναντι μέρος («διότι το έλεός σου αντιπαρήλθε και τους θεράπευσε») (ρ).

Λουκ 10.32 ὁμοίως δὲ καὶ Λευΐτης γενόμενος κατὰ τὸν τόπον ἐλθὼν καὶ ἰδὼν⁽¹⁾ ἀντιπαρῆλθεν.

Μετάφραση: Το ίδιο και κάποιος Λευΐτης που περνούσε από το μέρος εκείνο, ενώ πλησίασε και είδε τον πληγωμένο, απομακρύνθηκε αμέσως και τον προσπέρασε κι αυτός από το απέναντι μέρος του δρόμου.

(1) Ο Λευΐτης παρουσιάζεται περισσότερο άσπλαχνος από τον ιερέα. Ο ιερέας είδε από μακριά και έφυγε. Ο Λευΐτης ήλθε πολύ κοντά στον πάσχοντα, είδε την άθλια κατάστασή του και πέρασε απέναντι (ρ). Η συμπεριφορά του λευΐτη υπήρξε περισσότερο αξιοκατάκριτη από του ιερέα. Ο ιερέας εκδήλωσε φιλαυτία από κάποιο ένστικτο ζωώδες· ο λευΐτης εκδήλωσε φιλαυτία με λογική και με υπολογισμό (ο). Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το γενόμενος=Λευΐτης ελθὼν κατὰ τὸν τόπον

και ιδών. Μαζί με το «γενόμενος» το ελθών χωρίζεται από το «κατά τον τόπον» και συνδέεται με το «ιδών».

Λουκ 10.33 Σαμαρίτης⁽¹⁾ δέ τις όδεύων⁽²⁾ ήλθεν κατ' αυτόν⁽³⁾ καί ιδών αυτόν έσπλαγχνίσθη,

Μετάφραση: Ένα Σαμαρείτης όμως που περνούσε από το δρόμο εκείνο, ήλθε στο μέρος όπου ήταν ξαπλωμένος, και όταν τον είδε τον σπλαχνίστηκε και τον πόνεσε.

(1) «Δείχνει με την παραβολή και αυτό επιπλέον, ότι δηλαδή βρίσκει αυτόν που είναι από τη φύση πλησίον, ο μη υπερήφανος παρά ο υπερήφανος. Διότι ο Σαμαρείτης φάνηκε ανώτερος από τον ιερέα και τον λευίτη. Διότι αυτοί μεν, ενώ ήταν κάτω μισοπεθαμένος και στα χειρότερα κακά, πέρασαν απέναντι, χωρίς να νιώσουν τίποτα το ανθρώπινο για αυτόν... αλλά μάλλον είχαν φρόνημα άσπλαχνο και σκληρό. Ο αλλογενής όμως και που ανήκε στους Σαμαρείτες, εκπλήρωσε το νόμο της αγάπης» (Κ). Ο Σαμαρείτης επιλέχτηκε σκόπιμα στην παραβολή, εφόσον οι Ιουδαίοι μισούσαν τους Σαμαρείτες αδιάλλακτα (Σοφ. Σειρ. ν 25), και ανταπέδιδαν και αυτοί το εναντίον τους μίσος (L). Εκεί όπου οι ιερείς αγνοούν και όπου ο νομικός συζητά ακόμη, η καρδιά του Σαμαρείτη συγκινείται ευθύς και διακρίνει αμέσως αυτό που πρέπει να γίνει (g). Είναι αξιοσημείωτο ότι πουθενά αλλού ο Κύριος δεν μιλά εναντίον των ιερέων και λευιτών. Και εδώ επίσης το αξιοκατάκριτο της συμπεριφοράς του ιερέα και του λευίτη προβάλλεται από την αντίθεση αυτής με την συμπεριφορά του Σαμαρείτη. Ένας αξιοκαταφρόνητος σχισματικός αντιτίθεται εμφανώς με τον Ιουδαϊκό ορθόδοξο κλήρο που δεν έδειξε καμία συμπάθεια (p). «Δεν είπε ότι ο Ιουδαίος το έκανε σε Σαμαρείτη, αλλά ότι Σαμαρείτης έδειξε όλη αυτή τη φιλότιμη διάθεση. Από εδώ μαθαίνουμε να προνοούμε το ίδιο για όλους, όχι να φροντίζουμε μόνο αυτούς που έχουμε κοινή πίστη και να αμελούμε τους ξένους. Έτσι λοιπόν και εσύ, αν δεις κάποιον να υποφέρει, τίποτα να μην εξετάζεις λοιπόν· έχει το δικαίωμα της βοήθειας από το γεγονός ότι υποφέρει» (X).

(2) Δεν χρησιμοποιεί και για τον Σαμαρείτη το κατέβαινε, αλλά το οδεύων (=οδοιπορούσε στο δρόμο). Ίσως αυτός δεν ερχόταν από την Ιερουσαλήμ (p), αν και δεν υπήρχε άλλη οδός ανάμεσα σε Σαμάρεια και Ιεριχώ, διότι η Σαμάρεια χωρίζεται από τον δρόμο προς Ιεριχώ με κοιλάδες ανυπέρβλητες (L). Ίσως όμως παρέκαμψε την Ιερουσαλήμ και δεν μπήκε σε αυτήν. Εάν δεχτούμε την υπόθεση, ότι ο ιερέας και ο λευίτης επέστρεφαν από τη λειτουργία τους στην Ιερουσαλήμ στα σπίτια τους στην Ιεριχώ, είχαν αυτοί αρκετό χρόνο και αρκετή ευκαιρία να δώσουν τη βοήθειά τους

στον τραυματία, χωρίς η αργοπορία για τη βοήθειά τους αυτή να γίνει σε αυτούς εμπόδιο, ώστε εντός της ημέρας να γυρίσουν στο σπίτι τους. Για τον Σαμαρείτη όμως η απώλεια χρόνου σήμαινε διακοπή του ταξιδιού του και υποχρέωνε αυτόν να διανυκτερεύσει στο πανδοχείο (ο).

(3) Ήλθε στο μέρος όπου ήταν πεσμένος ο πάσχων (δ) και «ήλθε κοντά σε αυτόν που άξιζε να ελεηθεί» (Θφ).

Λουκ 10.34 καὶ προσελθὼν⁽¹⁾ κατέδυσεν⁽²⁾ τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων⁽³⁾ ἔλαιον καὶ οἶνον⁽⁴⁾, ἐπιβιβάσας⁽⁵⁾ δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον⁽⁶⁾ κτῆνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον⁽⁷⁾ καὶ ἐπεμελήθη⁽⁸⁾ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Τον πλησίασε τότε και του έδεσε με επιδέσμους τα τραύματά του, αφού προηγουμένως τα έπλυνε και τα άλειψε με λάδι και με κρασί. Κι έπειτα τον ανέβασε στο ζώο του, τον πήγε σε κάποιο πανδοχείο και τον περιποιήθηκε, διακόπτοντας έτσι το ταξίδι του.

(1) Αυτό κανείς από τους δύο που προηγήθηκαν δεν το έκανε. Ο Σαμαρείτης δεν φοβήθηκε μήπως συλληφθεί και αυτός από τους ληστές ή μήπως ενοχοποιηθεί για την ληστεία (ρ).

(2) Λέξη που αναφέρεται μοναδική φορά στην Κ.Δ., όπως και η λέξη τραύματα. Και οι δύο συνηθισμένες στους γιατρούς. Μόνο που κάποιος γιατρός θα ανέφερε πρώτα το έχυσε λάδι και κρασί και στη συνέχεια θα μιλούσε για δέσιμο των τραυμάτων (L).

(3) Και αυτό λέγεται μοναδική φορά.

(4) Το λάδι και το κρασί αποτελούσαν πάντοτε μέρος των προμηθειών κάθε ταξιδιώτη (g), συγχρόνως όμως και αναγνωρισμένα οικιακά φάρμακα. Οι ιατρικές αυτές λεπτομέρειες της περιγραφής είναι ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσες στον Λουκά (ρ). Στον Ιπποκράτη συναντιέται η συνταγή « » (Hobart στον L). Το λάδι και το κρασί τα αναφέρουν στη θεραπεία των πληγών ο Θεόφραστος, ο Γαληνός και ο Πλίνιος (δ).

(5) Ο τραυματίας δεν μπορούσε ούτε να περπατήσει, αλλά ούτε και όρθιος να σταθεί. Ο Σαμαρείτης μόνος και με πολύ κόπο τον ανέβασε στο ζώο. Το ρήμα είναι αποκλειστικό του Λουκά και συναντιέται και στο ιθ 35 και Πράξ. κγ 2 και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.. Είναι όμως κλασικό (L).

(6) Το οποίο είχε για δική του χρήση (b), και τώρα το παραχωρούσε στον άρρωστο, δεχόμενος αυτός να βαδίζει πεζός και κοντά στον ανεβασμένο στο ζώο, για να τον

υποβαστάζει. Δεν ήταν κάτι εύκολο το ανέβασμα του τραυματία στο ζώο. Ο Σαμαρείτης μη έχοντας και κάποιον άλλον βοηθό σε αυτό το ανέβασμα πρέπει να μόχθησε πολύ, για να το φέρει σε πέρας. Αναμφιβόλως επίσης και σε όλη την πορεία μέχρι το πανδοχείο ήταν αναγκασμένος και να υποβαστάζει τον τραυματία που αδυνατούσε με τις δικές του δυνάμεις να συγκρατηθεί πάνω στο ζώο.

(7) Το πανδοχείο αυτό δεν ήταν ένα απλό κατάλυμα των καραβανιών, αλλά ένα είδος ξενοδοχείου, όπου κάποιος παρέμενε έναντι πληρωμής (g).

(8) Φρόντισε αυτόν την πρώτη νύχτα διακόπτοντας το ταξίδι του και μένοντας και αυτός εκεί (δ). Κατά πάσα πιθανότητα, όπως ήδη είπαμε, ο Σαμαρείτης, εάν δεν εμποδιζόταν από αυτόν που έπεσε στους ληστές, δεν θα βρισκόταν στην ανάγκη να διακόψει το ταξίδι για να διανυκτερεύσει στο πανδοχείο, αλλά θα έφθανε στο τέρμα του. Επιπλέον εφόσον αυτός που έπεσε στους ληστές βρέθηκε από τον Σαμαρείτη γυμνός, το «επεμελήθη» αυτό υποδηλώνει ότι και από τα δικά του ρούχα αυτός χρησιμοποίησε κάποιο τμήμα, ώστε με αυτό να ντύσει τον γυμνό προστατευόμενο του.

Λουκ 10.35 καὶ ἐπὶ τὴν αὖριον⁽¹⁾ ἐξελθὼν⁽²⁾, ἐκβαλὼν⁽³⁾ ἔδωκεν δύο δηνάρια⁽⁴⁾ τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν, Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ⁽⁵⁾, καὶ ὃ τι ἂν προσδαπανήσης ἐγὼ⁽⁶⁾ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί⁽⁷⁾ με ἀποδώσω σοι⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Την άλλη μέρα το πρωί, φεύγοντας από το πανδοχείο που είχε διανυκτερεύσει, έβγαλε δύο δηνάρια, τα έδωσε στον ξενοδόχο και του είπε: Περιποιήσου τον για να γίνει καλά. Και ό,τι παραπάνω ξοδέψεις, εγώ καθώς θα επιστρέφω στην πατρίδα μου και θα ξαναπεράσω από εδώ, θα σου τα πληρώσω.

(1) Εξυπακούεται η λέξη: ημέρα.

(2) Είτε για να ετοιμάσει για αναχώρηση το ζώο του, που διανυκτέρευσε στο στάβλο (g), είτε για να μην γίνει αντιληπτός από τον τραυματία, όταν έβγαλε τα δύο δηνάρια (p), οπότε το «εκβαλὼν» υποδηλώνει αξιοσημείωτη λεπτότητα εκ μέρους του Σαμαρείτη, που απέφυγε να θίξει με οποιονδήποτε τρόπο τα αισθήματα του τραυματία που βρισκόταν σε πλήρη αδυναμία να βοηθήσει τον εαυτό του (ο).

(3) Είτε από τη ζώνη του είτε από το πουγκί του (L).

(4) Ίσως θα μπορούσε μετά από δύο ημέρες να επιστρέψει, ενώ η δαπάνη μίας ημέρας ήταν ένα δηνάριο (b), αφού το ημερομίσθιο του εργάτη αμειβόταν με ένα δηνάριο (Ματθ. κ 2).

(5) Ο Σαμαρείτης δεν υπολογίζει στη φιλανθρωπία ή γενναιοδωρία του πανδοχέα και φοβούμενος μήπως ο πάσχων εγκαταλειφθεί αφρόντιστος ή διωχτεί από το πανδοχείο, δίνει τα δύο δηνάρια υποσχόμενος να καταβάλλει και κάθε πρόσθετη δαπάνη, την οποία δεν προκαταβάλλει, διότι η παραβολή υπονοεί, ότι ο Σαμαρείτης δεν ήταν πλούσιος και μπαίνει η λεπτομέρεια της πληρωμής των 2 δηναρίων μόνο ως εγκώμιο της φιλανθρωπίας και αγαθοεργίας του (L). Δες τι φιλική και συμπαθή συμπεριφορά έδειξε ο Σαμαρείτης αυτός. Πρώτον πλησίασε τον ταλαίπωρο αυτόν άνθρωπο, τον οποίο ο ιερέας και ο λευΐτης τήρησαν σε απόσταση. Ενδιαφέρθηκε πιθανότατα να τον ρωτήσει πώς κατάντησε στην κατάσταση αυτή και του εκδήλωσε πλήρη την συμπάθειά του. Αλλά δεν περιορίστηκε να πει σε αυτόν το «πηγαίνετε με ειρήνη, να θερμαίνεστε και να χορταίνετε», χωρίς να δώσει σε αυτόν «τα κατάλληλα για το σώμα» (Ιακ. β 16). Προέβη αμέσως όσο του ήταν δυνατόν στο έργο χειρουργού. Έδεσε δηλαδή τις πληγές του, αφού έπλυνε αυτές με κρασί και τις γλύκανε με λάδι, προλαβαίνοντας έτσι την μόλυνσή τους. Τον ανέβασε έπειτα στο ζώο του και υποβλήθηκε στον κόπο να συνεχίσει το ταξίδι του πεζός και διέκοψε το ταξίδι του, ώστε στο πανδοχείο να φροντίσει προσεκτικότερα τον τραυματισμένο. Την επομένη ημέρα πλήρωσε 2 δηνάρια, ποσό για την εποχή εκείνη αξιόλογο, και αφού έτσι εξασφάλισε τη νοσηλεία του αγνώστου σε αυτόν τραυματία, εξακολούθησε το ταξίδι του με την υπόσχεση ότι θα επέστρεφε για να εξοφλήσει κάθε ποσό το οποίο θα απαιτούσε επιπλέον η θεραπεία του. Όλα αυτά αποτελούν εκδηλώσεις και ενέργειες γενναιόφρονης καρδιάς και είναι τόσο αξιόλογα και σπουδαία, ώστε μόνο από παλαιό ειλικρινή φίλο ή στοργικό αδελφό θα περίμενε κάποιος αυτά. Και όμως έγιναν όλα αυτά από ξένο και άγνωστο και αλλοεθνή, που είχε λόγους να έχει ψυχρή διάθεση προς αυτόν που ευεργέτησε.

(6) Ίσως ο Σαμαρείτης δεν ήταν άγνωστος στον πανδοχέα, αλλά είχε και άλλοτε συναλλαγεί με αυτόν και τον γνώριζε ως αγαθό και τίμιο.

(7) Η λέξη βρίσκεται μόνο εδώ και στο ιθ 15 και πουθενά αλλού στην Κ.Δ. Συναντιέται όμως στους κλασικούς και τους Ο' (L).

(8) Τι αριστουργηματική περιγραφή! Τι ζωγράφος είναι ο συγγραφέας της! Πόσο θελκτικός στην αφήγησή του είναι εκείνος που μας διέσωσε αυτήν την διήγηση, ολοφάνερα με όλη την αρχική της δροσερότητα! (g)

Λουκ 10.36 τίς τούτων τῶν τριῶν⁽¹⁾ πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι⁽²⁾ τοῦ ἔμπεσόντος εἰς τοὺς ληστές;

Μετάφραση: Λοιπόν, ρώτησε συμπερασματικά ο Ιησούς, ποιός από τους τρεις αυτούς σου φαίνεται ότι έκανε το καθήκον του προς τον συνάνθρωπο και αποδείχθηκε στην πράξη "πλησίον" και αδελφός εκείνου που έπεσε στα χέρια των ληστών;

(1) Ο Κύριος όχι μόνο αναγκάζει τον νομικό να απαντήσει ο ίδιος στο ερώτημά του, αλλά δείχνει ότι αυτό είχε τεθεί από πρίσμα όχι ορθό. Διότι το ερώτημα που αρχικά τέθηκε, Ποιος είναι ο πλησίον μου; αντικαταστάθηκε με το ερώτημα, Σε ποιον είμαι εγώ πλησίον; Σε ποιον οφείλω να προσφέρω τη βοήθειά μου ως πλησίον του; Και οι τρεις ήταν πλησίον αυτού που έπεσε στους ληστές. Και τα καθήκοντα του πλησίον επιβάλλονταν για εκτέλεση περισσότερο στον ιερέα και τον λευίτη. Αλλά μόνο ο αλλοεθνής αναγνώρισε και εκτέλεσε αυτά (ρ). Ο Ιησούς για αποφυγή μακρών και σχολαστικών συζητήσεων, στις οποίες θα μπορούσαν να δημιουργηθούν πολλές δυσκολίες και μάλιστα από συζητητή αρνητικά διατεθειμένο ο οποίος κρατούσε τα όπλα στα χέρια, μεταφέρει το ζήτημα στο πεδίο των γεγονότων. Έτσι λοιπόν το ζήτημα λύθηκε με την ευσπλαχνία ενός Σαμαρείτη σε άνθρωπο πάσχοντα, άγνωστο σε αυτόν. Και η λύση αυτή της καρδιάς έδωσε απάντηση σε όλες τις θεωρητικές περιπτώσεις (L).

(2) Το «έγινε» καταλήγει στην έννοια του «κατέστη» ή «αποδείχτηκε» πλησίον. Οι πλησίον Ιουδαίοι αποδείχτηκαν ξένοι· ο ξένος Σαμαρείτης αποδείχτηκε πλησίον σε αυτόν που έπεσε στους ληστές. Δεν είναι λοιπόν το ομόφυλο και ομοεθνές, αλλά η αγάπη, η οποία αναδεικνύει τον κοντινό ή μακρινό μας άνθρωπο πραγματικό πλησίον (ρ).

Λουκ 10.37 ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ ποιήσας⁽¹⁾ τὸ ἔλεος⁽²⁾ μετ' αὐτοῦ⁽³⁾. εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου⁽⁴⁾ καὶ σὺ ποιεῖ⁽⁵⁾ ὁμοίως⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Κι αυτός είπε: "Πλησίον" του αποδείχθηκε αυτός που τον σπλαχνίστηκε και τον ελέησε. Του είπε λοιπόν ο Ιησούς: Πήγαινε και κάνε κι εσύ το ίδιο. Δείχνει δηλαδή συμπάθεια σε κάθε άνθρωπο που πάσχει, χωρίς να ξεετάζεις αν αυτός είναι συγγενής σου ή συμπατριώτης σου, και χωρίς να λογαριάζεις τις θυσίες και τους κόπους και τις δαπάνες που θα υποστείς για να βοηθήσεις και να συντρέξεις αυτόν που πάσχει, έστω κι αν αυτός είναι εχθρός σου. Έτσι κι ο Χριστός, που οι εχθροί

του τον έβριζαν "Σαμαρείτη", στην καταπληγωμένη και μισοπεθαμένη από τις αμαρτίες ανθρωπότητα έγινε ο καλός και αγαθός Σαμαρείτης. Και για να την θεραπεύσει απ' τις πληγές της, όχι μόνο υπέστη κόπους, αλλά υποβλήθηκε και σε θάνατο σταυρικό.

(1) Ο νομικός επανέρχεται στο ερώτημα που έθεσε από την αρχή: «Τι να κάνω;». Έτσι λοιπόν αποφεύγει να χρησιμοποιήσει το μισητό όνομα του Σαμαρείτη (ρ).

(2) Με άρθρο, για να δηλώσει την συγκεκριμένη και γνωστή ήδη από την αφήγηση πράξη της ελεημοσύνης (δ). «Δεν ονόμασε πλησίον τον ιερέα, ούτε τον Λευίτη αλλά εκείνον που οι Ιουδαίοι απέρριπταν στο δόγμα, τον Σαμαρείτη εννοώ, τον ξένο, που πρέσβευε πολλές βλασφημίες, εκείνον μόνο είπε πλησίον επειδή σε αυτόν βρέθηκε το έλεος» (Χ).

(3) Ποιώ μετά τινός. Εβραϊκός τρόπος έκφρασης συχνός στους Ο' (Γενεσ. κδ 12, Κριτ. α 24, η 35 κλπ.) ενώ στην Κ.Δ. είναι αποκλειστικά στον Λουκά (α 58,72, Πράξ. ιδ 27, ιε 4)(ρ).

(4) Πιο φυσικό είναι το «πήγαινε» να χωριστεί από τα επόμενα, ώστε το «και εσύ» να συνδεθεί με το «κάνε το ίδιο»=Πήγαινε και το ίδιο κάνε και εσύ.

(5) Η προστακτική σε ενεστώτα=Όχι μία φορά μόνο κάνε, αλλά συνεχώς και εξακολουθητικά σε όλη σου τη ζωή. Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν ακολουθεί εδώ το «και θα ζήσεις» όπως στο στίχο 28. Ίσως διότι η παραβολή δεν λέει τίποτα για την αγάπη προς το Θεό, διότι σκοπός της ήταν να δοθεί απάντηση μόνο στο ερώτημα: Ποιος είναι ο πλησίον μου (ρ). Μόνη η ευεργεσία προς τον πλησίον δεν δίνει τη σωτηρία. Υπάρχει και η πρώτη εντολή, της οποίας η τήρηση είναι όχι λιγότερο απαραίτητη (g).

(6) Οι Πατέρες αρέσκονται στην μυστική ερμηνεία της παραβολής (ρ). Πρώτος λοιπόν ο Ω. και μετά από αυτόν ο Αμβρόσιος, ο Αυγουστίνος, ο Κ., ο Θφ., ο Ζ. εξηγούν αλληγορικά την παραβολή (δ). Ότι βεβαίως ο Χριστός παρουσίασε την μοναδική πραγματοποίηση του καλού Σαμαρείτη, είναι αναμφισβήτητο (ρ). Η εξήγηση όμως αυτή δεν μπορεί βεβαίως να απομακρύνει την φυσική και κατά γράμμα ερμηνεία, με την οποία ειπώθηκε η παραβολή και μόνο ως θεολογούμενο μπορεί να αναφέρεται στην πρακτική ιδίως εξήγηση του ευαγγελίου (δ). Η αλληγορική αυτή ερμηνεία στα κύρια σημεία της έχει ως ακολούθως: «Η παραβολή αυτή παρόλο που δημιουργήθηκε για να δείξει ποιος είναι ο πλησίον, αλλά όμως με σύντομο τρόπο υποδηλώνει το φιλάνθρωπο θείο σχέδιο του Σωτήρα μας. Διότι άνθρωπο μεν θα εννοήσουμε τον Αδάμ και τους καταγόμενους από τον Αδάμ ανθρώπους· ενώ κατάβαση από την Ιερουσαλήμ στην Ιεριχώ, την οδό από την αρετή στην κακία» (Ζ).

«Διότι κατέβαινε η ανθρώπινη φύση από την φιλήσυχη και ειρηνική ζωή, στην εμπαθή ζωή. Δεν είπε όμως ότι Κατέβηκε, αλλά Κατέβαινε. Διότι πάντοτε η ανθρώπινη φύση είχε την κλίση προς τα κάτω» (Θφ), «από υψηλό τρόπο ζωής, σε ζωή χαμηλού επιπέδου. Διότι είναι υψηλή η Ιερουσαλήμ, ενώ χαμηλή η Ιεριχώ. Και έπεσε σε ληστές δαίμονες, οι οποίοι αφού έγδυσαν τα ρούχα της αρετής, τον φόβο του Θεού, τον οποίο είχε ντυθεί σαν χιτώνα και αφού προξένησαν πληγές ψυχικές, τραύματα αμαρτιών, τον κατέστησαν μισοπεθαμένο· Διότι ενώ έμεινε αθάνατος στην ψυχή, στο σώμα πέθανε» (Ζ).

Αλλά και «δεν ήταν τελείως απεγνωσμένη η ανθρώπινη φύση και δεν είχε θανατωθεί εντελώς, αλλά ήλπιζε ότι θα βρει την σωτηρία μέσω του Χριστού. Ιερέα και λευϊτή να εννοήσεις, σε παρακαλώ, το νόμο και τους προφήτες. Διότι αυτοί... δεν μπόρεσαν να καταστήσουν δίκαιη την ανθρώπινη φύση. Διότι είναι αδύνατον το αίμα ταύρων και τράγων και συγχωρήσει αμαρτίες... Αλλά ο Κύριος και Θεός μας, που για χάρη μας «έγινε κατάρα» (Θφ) και «τον οποίο οι άπιστοι Ιουδαίοι ονόμασαν Σαμαρείτη, πλησίασε και έδεσε το τραύμα με τον επίδεσμο της διδασκαλίας, επαλείφοντάς το με (λάδι) γλυκύτητα και με (κρασί) αυστηρότητα. Γιατί η διδασκαλία του αλλού μεν είναι ήπια και γλυκαίνει τον πόνο. Αλλού όμως είναι αυστηρή και προκαλεί τσούξιμο στην πληγή. Έτσι, μας ωφελεί και με τους δύο τρόπους, έχοντας σωστά αναμείξει και τα δύο αυτά στοιχεία» (Ζ).

«Και αφού έγινε ο Χριστός η απαρχή του γένους μας... πήρε τις ασθένειές μας και βάστηξε τις αρρώστιες μας. Για αυτό είπε, ότι αυτόν που έτυχε της θεραπείας, τον ανέβασε στο δικό του ζώο. Διότι μας πήρε πάνω στον εαυτό του, διότι είμαστε μέλη του σώματός του. Αλλά όμως τον πήγε και σε πανδοχείο. Πανδοχείο, βεβαίως, ονομάζει την εκκλησία, επειδή όλους τους δέχεται και τους χωράει... Και αφού τον μετέφερε εκεί, τον αξίωσε μεγαλύτερης φροντίδας. Διότι πράγματι, όταν συγκεντρώθηκε η Εκκλησία από τα νεκρά λόγω της πολυθεΐας έθνη, ο ίδιος ο Χριστός, όπως είναι γραμμένο, έμενε και περπατούσε μέσα σε αυτήν και πρόσφερε κάθε πνευματική χάρη. Για αυτό και στον προϊστάμενο του πανδοχείου (και αυτός θα μπορούσαμε να εννοήσουμε ότι συμβολίζει τους αποστόλους και τους μετά από αυτούς ποιμένες και διδασκάλους) αφού ανέβηκε στους ουρανούς, έδωσε δύο δηνάρια για να φροντίσει με επιμέλεια τον άρρωστο. Και πρόσθεσε ότι, Εάν ξοδέψεις κάτι περισσότερο, εγώ όταν ξαναέλθω θα στο ξεπληρώσω. Δύο δηνάρια εννοεί τις δύο διαθήκες, αυτήν του νόμου του Μωϋσή και των προφητών, και αυτήν που δόθηκε με τα ευαγγέλια και τις αποστολικές διατάξεις· και οι δύο είναι του ενός Θεού και έχουν την εικόνα του ενός βασιλιά που βρίσκεται στον ουρανό, όπως τα δηνάρια, και σφραγίζουν και τυπώνουν με τα ιερά λόγια στις καρδιές μας το ίδιο αποτύπωμα,

επειδή ακριβώς και σε αυτές μίλησε το ίδιο Πνεύμα... Αυτά λοιπόν αφού τα πήραν οι ποιμένες των αγιωτάτων εκκλησιών και αφού με κόπους και ιδρώτες επεξήγησαν περισσότερο τις διδασκαλίες και αφού δαπάνησαν επιπλέον από μόνοι τους και αφού με την δαπάνη αύξησαν περισσότερο (τα δηνάρια)... όταν γυρίσει ο δεσπότης κατά την τελευταία ημέρα, θα πουν ο καθένας· Κύριε, δύο δηνάρια μου έδωσες· να, αφού ξόδεψα επιπλέον από μόνος μου, έχω κερδίσει άλλα δύο δηνάρια, με τα οποία αύξησα το ποίμνιο» (Κ). Και ο Χριστός «θα αποδώσει σε όλους τις αμοιβές» (Ζ).

Στίχ. 38-42. Η Μάρθα και η Μαρία.

Λουκ 10.38 Ἐν δὲ⁽¹⁾ τῷ πορεύεσθαι⁽²⁾ αὐτοὺς και αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην⁽³⁾ τινὰ· γυνὴ δέ τις ὀνόματι Μάρθα⁽⁴⁾ ὑπεδέξατο αὐτόν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Κι ενώ ο Ιησούς μαζί με τους μαθητές του κι όσους τον ακολουθούσαν προχωρούσαν με κατεύθυνση την Ιερουσαλήμ, μπήκε αυτός σ' ένα χωριό. Και κάποια γυναίκα που ονομαζόταν Μάρθα τον υποδέχθηκε στο σπίτι της.*

(1) Όπως φαίνεται από το ακόλουθο «εν τω πορεύεσθαι» το επεισόδιο που εξιστορείται εδώ, συνέβη στο χρόνο κατά τον οποίο συνεχιζόταν το ταξίδι προς Ιερουσαλήμ, του οποίου η εξιστόρηση αρχίζει από το κεφ. θ 51 (g). Από την άλλη «ο Λουκάς μεν αποσιωπά το όνομα του χωριού, ο Ιωάννης όμως το αναφέρει σαφώς, λέγοντας ότι είναι η Βηθανία» (Ω). Πότε λοιπόν συμπίπτει η επίσκεψη αυτή του Κυρίου στη Βηθανία; Σύμφωνα με το Ιω. ι 22 φαίνεται ότι ο Ιησούς έκανε κάποια σύντομη επίσκεψη της Ιουδαίας κατά το μήνα Δεκέμβριο του τελευταίου έτους της δημόσιας δράσης του, με ευκαιρία την γιορτή των εγκαινίων. Τότε λοιπόν κατά πάσα πιθανότητα συνέβη η επίσκεψη αυτή. Μπορούμε δηλαδή να υποθέσουμε ότι ο Ιησούς διέκοψε προς στιγμήν το ταξίδι του που είχε σκοπό τον ευαγγελισμό, και επιχείρισε μία σύντομη εκδρομή στα Ιεροσόλυμα, ίσως το διάστημα που οι 70 εκτελούσαν την αποστολή που τους ανατέθηκε. Μετά από αυτό επέστρεψε, έτσι ώστε επικεφαλής των πολυπληθών μαθητών που τον συνόδευαν, να εξακολουθήσει την περιοδεία του (g). Παρεμβλήθηκε λοιπόν εδώ η αφήγηση αυτή, ίσως ως συμπληρωματική απάντηση στο ερώτημα: Τι να κάνω για να κληρονομήσω ζωή αιώνια; Μόνη η αγαθοεργία δεν αρκεί. Πρέπει κάποιος να βρίσκεται και σε στενή επικοινωνία με το Θεό (p).

(2) Υπάρχει και η γραφή «εν δε τω πορεύεσθαι» στην οποία παραλείπεται το εγένετο.

(3) «Το χωριό αυτό ήταν η Βηθανία. Διότι αυτό είπε ο Ιωάννης ότι ήταν το χωριό της Μαρίας και της Μάρθας (Ιω. ια 1)»(Ζ). Ο Κύριος τιμούσε με την επίσκεψή του όχι μόνο τις μεγαλουπόλεις, αλλά και αυτά τα μικρά χωριά, όπως ήταν η Βηθανία. Και στη Βηθανία παρουσιάζεται να φιλοξενείται. Μολονότι ήταν ο βασιλιάς της Σιών (Ιερουσαλήμ), δεν είχε σπίτι δικό του ούτε στην ίδια την Ιερουσαλήμ ούτε στη Βηθανία, η οποία ήταν προάστειο της Ιερουσαλήμ.

(4) Προφανώς η Μάρθα ήταν η οικοδέσποινα, πιθανώς επίσης και η μεγαλύτερη αδελφή. Ότι ήταν χήρα, αποτελεί απλή εικασία. Ότι ήταν σύζυγος του Σίμωνα του λεπρού είναι απίθανη εικασία. Τα ονόματα Μάρθα, Ελεάζαρ (Λάζαρος) και Σίμων βρέθηκαν σε παλαιό κοιμητήριο της Βηθανίας. Η σύμπτωση είναι περίεργη, οποιαδήποτε και αν είναι η εξήγηση αυτού του γεγονότος (ρ).

(5) Άλλη γραφή: εις την οικίαν, η οποία φαίνεται να είναι και η σωστότερη, αφού η γραφή «εις τον οίκον αυτής» είναι ερμηνεία αυτής. Και χωρίς όμως το «αυτής» ελάχιστη αμφιβολία απομένει, ότι το σπίτι ήταν της Μάρθας (ρ).

Λουκ 10.39 καὶ τῇδε⁽¹⁾ ἦν ἀδελφή καλουμένη Μαριάμ⁽²⁾, ἥ καὶ⁽³⁾ παρακαθίσασα παρὰ τοῦς πόδας τοῦ Ἰησοῦ⁽⁴⁾ ἤκουεν τὸν λόγον αὐτοῦ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Αυτή είχε μία αδελφή που λεγόταν Μαρία, η οποία όχι μόνο υποδέχθηκε τον Ιησού όπως η Μάρθα, αλλά και κάθισε κοντά στα πόδια του ως ταπεινή μαθήτρια κι άκουγε με απερίσπαστη προσοχή τη διδασκαλία του.

(1) Αντί για το «σε αυτήν» σύμφωνα με το ύφος των Ο΄. Δες Γεν. κε 24,λη 27 (L).

(2) Ο Λουκάς παρουσιάζει εδώ την Μαρία (ή σύμφωνα με άλλη γραφή Μαριάμ), αδελφή της Μάρθας, ως πρόσωπο για το οποίο δεν έχει ποτέ ως τώρα μιλήσει. Δεν είναι λοιπόν ούτε η γυναίκα η αμαρτωλή, ούτε η Μαγδαληνή Μαρία (L).

(3) Την παρεμβολή αυτή του «και» διάφοροι ερμηνευτές την ερμήνευσαν με διάφορους τρόπους. Ή, η Μαρία όχι μόνο υποδέχτηκε όπως η Μάρθα τον Διδάσκαλο, αλλά κ α ι κάθισε στα πόδια του (ρ)· ή, η Μαρία είχε αρχίσει να διακονεί και αυτή, αλλά καταλαβαίνοντας ότι η διακονία για τα βιοτικά έχει όρια, διέκοψε την διακονία κ α ι κάθισε στα πόδια του (g), ή, η Μαρία όχι μόνο άκουγε τον Διδάσκαλο, αλλά κ α ι αφού την συνεπήρε η διδασκαλία του, κάθισε στα πόδια του (L). Η πρώτη και η τρίτη είναι οι πιθανότερες. Η Μαρία δεν έκανε μόνο εξωτερική υποδοχή και προετοιμασία φιλοξενίας στον Κύριο συμμετέχοντας έτσι στις εκδηλώσεις της αδελφής της Μάρθας,

αλλά υποδέχτηκε αυτόν και εσωτερικά με το βάθος της ψυχής της και τον στοργικό σεβασμό της καρδιάς της (ο).

(4) Υπάρχει και η γραφή: παρακαθεσθείσα προς τους πόδας του Κυρίου. Το φαγητό δεν είχε ακόμη αρχίσει, διότι η Μάρθα το ετοίμαζε. Συνεπώς και η Μαρία δεν παρακάθισε σε τραπέζι μαζί με τον Ιησού αλλά κοντά στα πόδια του ως μαθήτριά του. Δες Πράξ. κβ 3 (ρ). Ο Ιησούς κουρασμένος από την οδοιπορία κάθισε, όπως φαίνεται, από την αφήγηση, αλλά αμέσως άρχισε να διδάσκει. Η Μαρία δεν ήταν μόνη κοντά του, αλλά φαινόταν προσεχτική περισσότερο από κάθε άλλον (L) όπως φανερώνει και ο παρατατικός ήκουεν=εξακολουθούσε να ακούει. Φαίνεται ότι ο Κύριος αμέσως μόλις μπήκε στο σπίτι της Μάρθας, άρχισε την διδασκαλία, διότι η Μαρία κάθισε για να τον ακούει, το οποίο υποδηλώνει συνεχή ανάπτυξη και ομιλία. Και διδασκόμαστε από αυτό, ότι οι επισκέψεις των φίλων μας πρέπει να κανονίζονται έτσι ώστε πάντοτε από αυτές να αποκομίζεται και κάποια πνευματική ωφέλεια. Το ότι εξάλλου κάθισε η Μαρία φανερώνει έντονη προσοχή. Δεν πηγαινοερχόταν ώστε να αρπάζει στο μεταξύ κάποια λέξη από το στόμα του Σωτήρα και έπειτα να απομακρύνεται πάλι. Αλλά κάθισε, ώστε να μην της ξεφύγει ούτε η παραμικρή λέξη.

(5) Η καλύτερη και πολυτιμότερη προσφορά μας από όσες έχουμε για τον Κύριο, είναι να καθόμαστε στα πόδια του ευλαβικά αναγνωρίζοντας αυτόν ως τον μόνο Κύριο και Διδάσκαλο και Λυτρωτή μας. Δεν πρέπει επίσης ποτέ να λησμονούμε, ότι οποιαδήποτε εξωτερική προσφορά και θυσία σε αυτόν, εάν δεν συνοδεύεται από την αφοσίωση και αγάπη της καρδιάς, αποβαίνει μία κενή και μάταιη επίδειξη. Τα ζώα του αγρού είναι δικά του και σε αυτόν ανήκει η γη και όλα όσα περιέχει. Εκείνο το οποίο ανήκει σε εμάς και είναι δικό μας, μολονότι και αυτό αυτός μας το έδωσε, είναι η καρδιά μας. Εγκάρδια ευγνωμοσύνη και αφοσίωση, ευλαβική υπακοή στο θέλημά του, να τι κυρίως ζητά από εμάς ο Κύριος. Δες Ψαλμ. μθ 8-15 (ο).

Λουκ 10.40 ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο⁽¹⁾ περὶ πολλὴν διακονίαν⁽²⁾· ἐπιστᾶσα⁽³⁾ δὲ εἶπεν, Κύριε⁽⁴⁾, οὐ μέλει σοι⁽⁵⁾ ὅτι ἡ ἀδελφή μου⁽⁶⁾ μόνην με κατέλιπεν⁽⁷⁾ διακονεῖν; εἶπε οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Η Μάρθα όμως ήταν απασχολημένη και πνιγμένη σε πολλή εργασία, φροντίζοντας να ετοιμάσει το φαγητό και να περιποιηθεί τον Διδάσκαλο. Κάποια στιγμή λοιπόν στάθηκε κοντά στον Χριστό και του είπε: Κύριε, δεν σε νοιάζει που η αδελφή μου με άφησε μόνη μου να υπηρετώ και να ετοιμάζω το τραπέζι; Πες της λοιπόν να με βοηθήσει.

(1) Το ρήμα περιεσπᾶτο =συρόταν από το ένα και από το άλλο μέρος και δείχνει κατάσταση εξωτερική συγχρόνως και ηθική (g). Κυρίως σημαίνει: τρέχω πάνω κάτω και απασχολώ ή ταράζω το νου (δ). Το ρήμα δημιουργεί αισθητή αντίθεση με το «παρακαθίσασα» που προηγήθηκε (p). Φαίνεται ότι η φυσική κλίση της Μάρθας ήταν να είναι δραστήρια και επιμελής στα οικιακά, έτσι ώστε το καθετί στο σπίτι να γίνεται στον καιρό του και με την τάξη του. Αυτό βεβαίως και σωστό και αρμόζον ήταν, δεν έπρεπε όμως να γίνεται με παραμέληση του μοναδικού προνομίου και της εξαιρετικής ευκαιρίας τα οποία τη στιγμή εκείνη παρέχονταν στη Μάρθα, να επικοινωνήσει με τον Ιησού και να ακούσει την ουράνια διδασκαλία του (ο).

(2) «Ετοίμαζε τα σχετικά με το φαγητό και την φροντίδα αυτού και των μαθητών του» (Z).

(3) Ο αόριστος ἐπιστᾶσα μαζί με το «δε», φανερώνει αιφνίδια μεταβολή στάσης (g)=Στάθηκε πάνω από τον Σωτήρα που είχε γύρει (δ).

(4) Η Μάρθα κάπως τολμηρά παραπονιέται στον ίδιο τον Κύριο (g).

(5) Υποδηλώνει οικειότητα και σχέση στενή που υπήρχε από παλιά (L)=δεν φροντίζεις; (δ). Δεν σε νοιάζει;

(6) Το ότι προτίμησε από το όνομα (η Μαρία) την λέξη η αδελφή μου, αποτελεί ένδειξη ότι η Μάρθα θεωρεί ότι αδικείται από την Μαρία (b)=σε τέτοιες στιγμές με αφήνει μόνη όχι κάποια άλλη, αλλά η ίδια η αδελφή μου. Ο θόρυβος και ο περισπασμός, τον οποίο προκαλούν οι εγκόσμιες φροντίδες και επιδιώξεις συχνά γίνονται αφορμή δυσαρρεσκειών στις οικογένειες και καυγάδων μεταξύ συγγενών. Επιπλέον εκείνοι οι οποίοι αγαπούν περισσότερο τον κόσμο, γίνονται και εύκολοι στο να επικρίνουν και κατηγορούν εκείνους, οι οποίοι δεν τους μοιάζουν. Και ενώ δικαιολογούν την κοσμικότητά τους, είναι έτοιμοι να καταδικάσουν αυτούς που ασχολούνται με θρησκευτικές ασκήσεις και πράξεις, σαν με αυτές να παραμελούσαν αυτοί περισσότερο επείγον και αναγκαίο έργο.

(7) Υπάρχει και η γραφή κατέλειπεν=Ο παρατατικός φανερώνει ότι η εγκατάλειψη συνεχίζεται. Η λέξη δεν σημαίνει ότι η Μαρία άρχισε να βοηθά την Μάρθα και ότι στο μεταξύ, αφού διέκοψε, την εγκατέλειψε, αλλά ότι όφειλε να την έχει βοηθήσει και από την αρχή απείχε (p)

(8) Το σύνθετο συναντιλαμβάνομαι εμπερικλείει 3 ιδέες, παίρνω κάτι από μόνος μου, επιφορτίζομαι κάτι (το μέσο) αντί άλλου (αντί) και μαζί με αυτόν (συν) (g)· «να μου δώσει ένα χέρι στην διακονία» (Z), να με βοηθήσει (δ). Ζητά η Μάρθα την

παρέμβαση του Κυρίου και απευθύνεται σαν σε ανώτερο για την διόρθωση αυτού που κακώς σύμφωνα με αυτήν συμβαίνει. Δεν έχει όμως δίκιο, όπως αποδεικνύει η απάντηση του Χριστού σε αυτήν. Πολλοί λοιπόν από αυτούς που απευθύνονται στο Θεό και αναπέμπουν δεήσεις και προσευχές σε αυτόν, δεν έχουν πάντοτε δίκιο για όσα του ζητούν, για αυτό βεβαίως και δεν ακούγονται.

Λουκ 10.41 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς⁽¹⁾, Μάρθα Μάρθα⁽²⁾, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ⁽³⁾ περὶ πολλὰ⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Τότε της αποκρίθηκε ο Ιησούς: Μάρθα, Μάρθα, βασανίζεις και ταλαιπωρείς το νου σου με πολλές αγωνιώδεις φροντίδες, και κουράζεις το σώμα σου για να προετοιμάσεις πολλά πράγματα.

(1) «Δες την στάση του Κυρίου. Δεν είπε προηγουμένως κάτι στη Μάρθα, πριν πάρει από εκείνη την αφορμή της επίπληξης. Όταν δηλαδή εκείνη επιχειρούσε να αποσπάσει την αδελφή της από την ακρόαση, τότε ο Κύριος αρπάζοντας την αφορμή, την μαλώνει» (Θφ).

(2) Η επανάληψη του ονόματος κρύβει έκφραση αγάπης και ενδιαφέροντος. Δες Λουκ. κβ 31, Πραξ. θ 4, Ματθ. ζ 21 (ρ).

(3) Το μεριμνάς (=φροντίζεις με ανησυχία)· αναφέρεται στην ανησυχία και απασχόληση της διάνοιας, ενώ το τυρβάζομαι στην εξωτερική ανησυχία (ρ). «Τύρβη είναι ο περισπασμός, η ενόχληση» (Ζ). Τυρβάξη=ταράξεις τον εαυτό σου ασχολούμενη με πολλά, όπως είναι τα σωματικά (δ). Υπάρχει και η γραφή θορυβάξη του ρήματος θορυβάζομαι (=θορυβούμαι) που δεν συναντιέται πουθενά, και του οποίου η έννοια πλησιάζει μάλλον στο μεριμνώ (g).

(4) «Διότι μέχρι τότε πρέπει να τιμούμε την φιλοξενία, μέχρις ότου δεν μας περισπά και δεν μας απομακρύνει από τα πιο αναγκαία. Όταν όμως αρχίσει να μας εμποδίζει από τα σπουδαιότερα, τότε πρέπει να προτιμούμε από αυτήν την ακρόαση των θείων. Μάλλον όμως, αν πρέπει να μιλήσουμε ακριβέστερα, δεν εμποδίζει την φιλοξενία ο Κύριος, αλλά τα πολλά-πολλά και την τύρβη, δηλαδή τον περισπασμό και την ταραχή» (Θφ).

Λουκ 10.42 ἐνὸς δὲ ἐστὶν χρεια⁽¹⁾. Μαρία δε⁽²⁾ τὴν ἀγαθὴν μερίδα⁽³⁾ ἐξελέξατο ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται⁽⁴⁾ ἀπ' αὐτῆς⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Ενώ ένα είναι χρήσιμο και αναγκαίο, η ακρόαση της διδασκαλία μου. Αυτή είναι η αναγκαία πνευματική τροφή για την ψυχή. Αυτήν την τροφή διάλεξε η Μαρία, την καλή και ωφέλιμη μερίδα, που δεν θα της αφαιρεθεί ποτέ. Διότι οι ωφέλειες της πνευματικής αυτής τροφής δεν είναι προσωρινές και φθαρτές, αλλά πνευματικές και αιώνιες.*

(1) Η «ένα είδος φαγητού έχουμε ανάγκη να φάμε, οτιδήποτε, όχι ποικιλία φαγητών». Η, πιο σωστά «(ένα) την ακρόαση των λόγων μου. Διότι δεν ήλθα για να έχω απολαύσεις, αλλά για να σας διδάξω» (Ζ): για τη σωτηρία της ψυχής υπάρχει ανάγκη: για τον Ιησού και τον λόγο του με τον οποίο επιτυγχάνεται η σωτηρία, υπάρχει ανάγκη (g). Υπάρχει και η γραφή: «ολίγων δε εστί χρεία ή ενός». = Το «ολίγων» αντιτίθεται στο «πολλά» και το «ένα» έχει διπλή σημασία, εν μέρει αντιτίθεται στο «περί πολλά» και εν μέρει είναι προληπτικό του «αγαθὴν μερίδα». Δηλαδή δεν υπάρχει ανάγκη εξεζητημένου γεύματος: λίγα πράγματα ή ένα μόνο θα ήταν αρκετό. Πράγματι μία μερίδα είναι αναγκαία. Αυτή την οποία διάλεξε η Μαρία (ρ). «Ωφελεί λοιπόν πάλι και με αυτά τα λόγια ο Σωτήρας τους μαθητές του, ώστε να μάθουν, πώς και με ποιο τρόπο πρέπει να μένουν στα σπίτια όσων τους υποδέχονται. Πρέπει δηλαδή μπαίνοντας, να μην ξαπλώνουν σε ανέσεις, ούτε βεβαίως να δίνουν την εντύπωση καθόλου ότι λόγω αυτής της αιτίας μένουν σε κάποιους, αλλά μάλλον για να τους γεμίσουν με μαθήματα θεία και ιερά. Αυτοί, από την άλλη, που τους ανοίγουν το σπίτι, να τους υποδέχονται χαρούμενοι και πρόθυμοι: όχι σαν να δίνουν κάτι μάλλον, αλλά σαν αυτοί να παίρνουν με διπλό τρόπο. Διότι πρώτον μεν, θα εντρυφήσουν στις ιερές διδασκαλίες αυτών που φιλοξενούν και έπειτα μαζί με αυτό, θα κερδίσουν και τον μισθό της φιλοξενίας. Όταν λοιπόν δέχονται στο σπίτι τους αδελφούς, να μην ζητούν όσα είναι πάνω από τη δύναμη και την ανάγκη. Διότι φέρνει λύπη παντού σε κάθε πράγμα το περιττό. Διότι προκαλεί σε αυτούς που θέλουν να φιλοξενούν, κόπο και γίνεται πρόξενο κούρασης σε αυτούς που ετοιμάζουν το γεύμα» (Κ).

(2) Υπάρχει και η γραφή Μαριάμ γαρ=Κακώς λοιπόν ανησυχείς, διότι η Μαρία διάλεξε...

(3) Η παρομοίωση είναι από δείπνο (b) και των μερίδων του φαγητού που διανέμονται σε αυτό. Η μερίδα της Μάρθας δεν κατακρίνεται, αλλά της Μαρίας επαινείται (Βέδας). Δεν γίνεται κάποια σύγκριση. Αλλά υπονοείται ότι η εκλογή της Μάρθας είναι υποδεέστερη. Σε σύγκριση με αυτήν της Μαρίας δεν μπορεί να ονομαστεί «η αγαθή μερίδα» ή το «ένα του οποίου υπάρχει ανάγκη», παρόλο που δεν κατακρίνεται ως κακή (ρ). «Διότι είναι μεγάλο το αγαθό της φιλοξενίας, το οποίο έδειχνε η Μάρθα, και δεν απορρίπτεται: είναι όμως ανώτερο το να προσέχει κάποιος

τα πιο πνευματικά λόγια» (Θφ). «Είπε λοιπόν την αγαθή μερίδα, όχι επειδή η άλλη είναι πονηρή, αλλά αγαθή εδώ ονόμασε την καλύτερη. Διότι ενδέχεται από δύο καλά, το ένα να είναι καλύτερο» (Ζ).

(4) «Διότι με εκείνο (το οποίο η Μάρθα έδειχνε) το σώμα τρέφεται, ενώ με αυτό η ψυχή παίρνει ζωή» (Θφ). «Διότι τον μεν είναι σωματικό, το δε πνευματικό» (Ζ) και για αυτό άφθαρτο και που δεν μπορεί να αφαιρεθεί από αυτήν.

(5) Θεωρήθηκαν συχνά οι δύο αδελφές ότι εκπροσωπούν δύο πλευρές επαινετές της χριστιανικής ζωής· η μία της εσωτερικής αφοσίωσης, η άλλη της εξωτερικής πράξης (g). «Εύλογα λοιπόν θα μπορούσε να θεωρήσεις ως Μάρθα, από τη μία» «την πρακτική αρετή, ενώ ως Μαρία, την θεωρία». «Η Μάρθα με πιο σωματικό τρόπο υποδέχτηκε τον λόγο στο σπίτι της, στην ψυχή», «με το να υπηρετεί την σωματική φροντίδα του Κυρίου»· «η Μαρία, από την άλλη, άκουγε πνευματικά αυτόν με την θεωρία μόνη και αφοσιώθηκε στα πνευματικά». «Και επειδή ήταν διπλός ο Χριστός, η μεν ανέπαυσε αυτό που φαινόταν σε αυτόν· ενώ η άλλη υπηρετούσε το αόρατο μέρος του· αυτός λοιπόν, της μεν την προθυμία δεν την κατηγορήσε· της δε την διάθεση την επαινέσε. Διότι της μεν το έργο ήταν χρησιμότατο, ενώ της άλλης υψηλότερο» (Ω Θφ Ζ). Παρ' όλα αυτά σύμφωνα με το κείμενο η αγαθή μερίδα δεν μοιράστηκε μεταξύ των δύο αδελφών, αλλά ανήκει εξ' ολοκλήρου στην Μαρία (g). Αξιόλογη και η παρακάτω τροποποίηση της πιο πάνω εκδοχής: Από το επεισόδιο αυτό θα φαινόταν, ότι δύο τρόποι υπάρχουν να διακονεί κάποιος τον Κύριο: ο της δραστηρίας εργασίας και ο της ήσυχης λατρείας. Δεν εννοούμε με αυτό, ότι αυτοί που με τον δεύτερο τρόπο διακονούν τον Κύριο δεν πρέπει να ασχολούνται με τίποτα άλλο παρά μόνο με τη θρησκευτική λατρεία· αλλά ότι η κυρίαρχη φροντίδα σε αυτούς είναι να διακονούν τον Κύριο απερίσπαστοι από κοσμικές φροντίδες. Δύο λοιπόν τάξεις Χριστιανών υπάρχουν· αυτοί που μοιάζουν με την Μάρθα και αυτοί που μοιάζουν με την Μαρία. Και οι δύο όμως τάξεις οφείλουν να δοξάζουν τον Κύριο με την προσωπική η κάθε μία κλήση και κατεύθυνση. Εάν οι πρώτοι εργάζονται απασχολούμενοι από έργα βιοτικά, για τη δόξα του Θεού πρέπει να πράττουν αυτό. Και εάν οι δεύτεροι λατρεύουν τον Κύριο, από εσωτερική αφοσίωση και αγάπη σε αυτόν πρέπει να πράττουν αυτό. Και επιπλέον οι δύο αυτές τάξεις δεν διάλεξαν μόνες και από μόνες τους τον τρόπο, με τον οποίο θα υπηρετήσουν τον Κύριο, αλλά κλήθηκαν από αυτόν τον ίδιο σε αυτή ή σε εκείνη την τάξη. Η ανάγκη να εργαστούμε για απόκτηση των αναγκαίων της πρόσκαιρης ζωής, οι κλήσεις της οικογενειακής ζωής, οι υποχρεώσεις του επαγγέλματος ή της θέσης, στην οποία βρέθηκε κάποιος για να πορίζεται όσα είναι για τη συντήρησή του, οι περιστάσεις γενικά κάτω από τις οποίες ζούμε, είναι ενδείξεις με τις οποίες ο Θεός καθορίζει τον δρόμο της Μάρθας σε πολλούς (Newman)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ' (11)

Στίχ. 1-13. Η Κυριακή προσευχή και η επιμονή στην προσευχή.

Λουκ 11.1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον⁽¹⁾, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέν τις τῶν μαθητῶν⁽²⁾ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς⁽³⁾ προσεύχεσθαι⁽⁴⁾, καθὼς καὶ Ἰωάννης⁽⁵⁾ ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Κάποτε ο Ιησούς προσευχόταν σ' ένα τόπο, κι όταν τελείωσε, κάποιοι από τους μαθητές του του είπε: Κύριε, δίδαξέ μας και μάθε μας να προσευχόμαστε σωστά και θεάρεστα, όπως κι ο Ιωάννης ο Βαπτιστής δίδαξε τους μαθητές του.

(1) Μολονότι συνέχιζε την πορεία του, ο Κύριος παρέμενε πιστός στις συνήθειες της προσωπικής αφοσίωσής του και της εκδήλωσης της ευλάβειάς του προς τον Θεό, ως άνθρωπος. Δεν αρκούνταν μόνο στη σταθερή διεύθυνση και στροφή της ψυχής προς τον Πατέρα του, στην οποία συνήθως περικλείουν την έννοια της θεόπνευστης προτροπής «Ασταμάτητα να προσεύχεστε», αλλά είχε στη ζωή του και ειδικά καθορισμένες στιγμές, αφιερωμένες εξ' ολοκλήρου στην προσευχή (g). «Διότι αν έφαγε και ήπιε και τον βρίσκουμε να κοιμάται, που είναι το παράξενο αν, αφού ερχόμενος στα δικά μας μέτρα και εκπληρώνοντας ανθρώπινο καθήκον, δεν σταμάτησε να ασχολείται με την προσευχή, ώστε και εμάς να διδάξει να μην είμαστε ράθυμοι σε αυτό;... Διότι έπρεπε σε κάθε αγαθό και ωφελιμότητα πράγμα, να γίνει για μας αρχή και δάσκαλος όχι κάποιος άλλος μάλλον, αλλά αυτός που είναι ο πρώτος σε όλα και δέχεται τις προσευχές από όλους» (Κ). Ο Κύριος όπως φαίνεται και από την προσευχή που προηγήθηκε από την εκλογή των 12 αποστόλων, αλλά και από την προσευχή στη Γεθσημανή, ουδέποτε επιχειρούσε κάποιο μεγάλο έργο, χωρίς προηγουμένως να προσευχηθεί θερμά και με διάρκεια προς τον Πατέρα του. Προσευχόταν στον Πατέρα του και για να εκδηλώσει την προς αυτόν αφοσίωσή του, λατρεύοντας αυτόν με όλες τις πνευματικές του δυνάμεις και αποσπώμενος ως άνθρωπος από τον υλικό κόσμο για να συνενωθεί ως αντιπρόσωπος δικός μας με την ένδοξη στρατιά των αγγέλων και μαζί με τα Χερουβίμ και τα Σεραφείμ, τα οποία πάντα ζουν στο φως της θείας επικοινωνίας κρίζοντας Άγιος, άγιος, άγιος Κύριος Σαβαώθ.

(2) «Αυτός ο μαθητής ήταν από τους εβδομήντα... Διότι βλέποντας ότι ο διδάσκαλος ζούσε και θέσπιζε καινούργιο τρόπο ζωής, ζήτησε και καινούργια προσευχή κατάλληλη για αυτόν τον τρόπο ζωής» (Ζ). Τα χαρίσματα τα οποία βλέπουμε στους άλλους, πρέπει να μας διεγείρουν ώστε και εμείς να ζηλεύουμε αυτά. Ο ζήλος τους

πρέπει να προκαλεί και εμάς σε μίμηση. Γιατί και εμείς να μην είμαστε όπως αυτοί; Πρόσεξε όμως στο ότι ο μαθητής αυτός πλησίασε να ρωτήσει τον Ιησού «μόλις σταμάτησε». Διότι δεν ήθελε να διαταράξει αυτόν όταν προσευχόταν, έστω και αν ο σκοπός του ήταν αγαθός. Υπάρχει καιρός κατάλληλος για κάθε πράγμα.

(3) Μιλά όχι μόνο από μόνος του και για τον εαυτό του, αλλά και εξ' ονόματος των άλλων (b).

(4) Δίδαξέ μας να προσευχόμαστε. Δώσε μας κανόνα ή τύπο σύμφωνα με τον οποίο να προσευχόμαστε. Δίδαξέ μας τι είναι η προσευχή· διέγειρε την προθυμία μας στο καθήκον αυτό· οδήγησέ μας πώς να προσευχόμαστε· δίδαξέ μας τις κατάλληλες λέξεις, τις οποίες ενδείκνυται να μεταχειριζόμαστε στην προσευχή· δώσε μας στόμα και σοφία στην προσευχή, ώστε να λέμε τα πρόποντα πάντοτε σε αυτήν.

(5) Ο καλός διδάσκαλος οφείλει και ειδικά να διδάσκει τους ακολούθους του να προσεύχονται σωστά. Ο Ιωάννης παρ' όλα αυτά δεν είχε διδάξει τους μαθητές του να ονομάζουν το Θεό Πατέρα, διότι υπήρξε προνόμιο που επιφυλάχτηκε ειδικά στον Υιό του Θεού να δώσει τη δύναμη και το δικαίωμα αυτό στους μαθητές του (b).

(6) Όταν ο Κύριος προσευχόταν, επικρατούσε σιγή βαθιά μεταξύ των μαθητών. Εξακολούθησε λοιπόν αυτή και για κάποιες στιγμές μετά την κατάπαυση της προσευχής, για να διακοπεί αυτή με την ερώτηση την οποία πρόβαλε ο μαθητής. Η όλη έκφραση του σ. δείχνει την βαθιά εντύπωση, η οποία είχε προκληθεί στους μαθητές και τον βαθύ σεβασμό, με τον οποίο ο μαθητής υπέβαλε το αίτημά του (ο).

Λουκ 11.2 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὅταν προσεύχεσθε, λέγετε⁽¹⁾, Πάτερ⁽²⁾ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς⁽³⁾, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου⁽⁴⁾. ἔλθέτω ἡ βασιλεία σου⁽⁵⁾. γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ⁽⁶⁾, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Τους είπε τότε: Όταν προσεύχεστε, να λέτε: Πατέρα μας, που βρίσκεσαι παντού, αλλά δείχνεις την παρουσία σου κυρίως στους ουρανούς, ας αναγνωρισθεί η αγιότητά σου, ώστε να δοξάζεται και να λατρεύεται άξια το όνομά σου. Ας έλθει η βασιλεία σου με την πρόθυμη και ελεύθερη υποταγή όλων των ανθρώπων σε σένα· ώστε οι άνθρωποι υπακούοντας στα προστάγματά σου να γίνουν πραγματικοί και ολοκληρωτικά αφοσιωμένοι πολίτες της βασιλείας σου. Ας γίνει το θέλημά σου και πάνω στη γη από τους ανθρώπους, όπως αυτό γίνεται στον ουρανό από τους αγγέλους και τους αγίους.

(1) Ο Ματθαίος τοποθετεί την παράδοση της Κυριακής προσευχής στους μαθητές πολύ νωρίτερα, στην επί του όρους ομιλία. (δες Ματθ. στ 9-15 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις). Ο Χριστός είναι δυνατόν να απήγγειλε την προσευχή αυτή την πρώτη φορά αυτόματα σε ευρύτατο κύκλο μαθητών, και έπειτα πάλι με την αίτηση ενός από τους μαθητές σε στενότερο κύκλο μαθητών, οι οποίοι δεν ήταν παρόντες όταν την πρώτη φορά την παρέδωσε ο Κύριος (ρ). Υπάρχουν διαφορετικές γραφές, αρκετά σοβαρές στα παλαιότερα χειρόγραφα. Σύμφωνα με τα αλεξανδρινά χειρόγραφα ο στίχος έχει ως εξής: «Πάτερ· αγιασθήτω το όνομά σου· ελθέτω η βασιλεία σου», οπότε παραλείπεται τελείως το αίτημα «γεννηθήτω... και επί της γης». Υπάρχουν μερικές διαφορές στην Κυριακή προσευχή ανάμεσα στον Ματθαίο και τον Λουκά. Από αυτό φαίνεται, ότι ο Χριστός δεν αποσκοπούσε να δέσει τους μαθητές του σε μόνες τις λέξεις, τις οποίες περιλάμβανε στον τύπο της προσευχής, τον οποίο τους παρέδιδε, διότι σε τέτοια περίπτωση δεν θα υπήρχαν οι διαφορές αυτές μεταξύ Ματθαίου και Λουκά. Ο Κύριος θέλησε γενικά και στις κύριες γραμμές του, να μας δώσει τον τύπο της αρεστής στο Θεό προσευχής και μας αφήνει ελεύθερους στο πνεύμα αυτό να διαμορφώνουμε τις προσευχές μας.

(2) «Τι πολλή αφθονία! Τι γαλήνη ασύγκριτη και που μόνο σε αυτόν πρέπει! Χαρίζει σε μας την δική του δόξα, ανεβάζει τους δούλους σε ελεύθερο αξίωμα και επιθυμεί να ονομάζουμε Πατέρα τον Θεό διότι ανήκουμε στην τάξη των υιών... Διότι έχουμε διαμορφωθεί στο να είμαστε γιοι, με την πνευματική γέννηση, που τελείται σε εμάς όχι από σπέρμα φθαρτό μάλλον, αλλά με λόγο του ζωντανού Θεού (Ιακ. α 18)» (Κ), «και δεν μας ανεβάζει στη φύση του Θεού, αλλά μεταδίδει την χάρη και χαρίζει σε μας το δικό του αξίωμα» (Ω). «Προστάζει λοιπόν να έχουν θάρρος και να λένε στις προσευχές «Πατέρα». Και πάρα πολύ σχεδιασμένα δίνει στους προσευχομένους και καταλάβουν και το εξής· αν δηλαδή αποκαλούμε Πατέρα το Θεό και αξιωθήκαμε της τόσο λαμπρής τιμής, πώς δεν θα ζήσουμε με τρόπο άξιο σε σχέση με αυτόν που μας τίμησε; Αυτό είπε ένας από τους αγίους αποστόλους· Αν επικαλείστε με την ονομασία «πατέρα» αυτόν που κρίνει, χωρίς να υπολογίζει πρόσωπα, σύμφωνα με το έργο του καθενός, με φόβο να ζείτε τον χρόνο της προσωρινής σας διαμονής στη γη (Α΄ Πέτρ. α 17)» (Κ). Είναι ο Πατέρας μας, ο κοινός πατέρας όλης της ανθρωπότητας, λόγω της δημιουργίας. «Δεν είναι ένας ο πατέρας όλων μας; Δεν μας έπλασε ένας Θεός;» (Μαλ. β 10). Δες και Πράξ. ιζ 28. Αλλά ειδικότερα είναι Πατέρας των αγίων με την αναγέννηση και υιοθεσία. Δες Εφεσ. α 5, Γαλ. δ 6. Και εφόσον είναι Πατέρας μας, θα μας σπλαχνιστεί στις ασθένειες και αδυναμίες μας (Ψαλμ. ρβ 13), θα μας λυπηθεί (Μαλ. γ 17), δεν θα μας αρνηθεί οτιδήποτε καλό (Λουκ. ια 11-13). Μπορούμε λοιπόν με θάρρος να τον πλησιάζουμε ως Πατέρα μας. Και όταν μεν αμαρτάνουμε, μετανοώντας για τις αμαρτίες μας πρέπει να προσβλέπουμε προς αυτόν ως προς

Πατέρα, όπως ο άσωτος γιος (Λουκ. ιε 18) ζητώντας την άφεση και ευσπλαχνία του. Όταν πάλι ερχόμαστε για να ζητήσουμε χάρες από αυτόν και ειρήνη και την κληρονομιά και ευλογία των παιδιών, μας δίνει θάρρος το ότι ερχόμαστε στο Θεό όχι σαν σε κριτή εκδικητή, αλλά σαν σε στοργικό και συμφιλιωμένο με μας Πατέρα. Τι προνόμιο πράγματι, εμείς οι φτωχοί αμαρτωλοί, που πέσαμε από την κατάσταση στην οποία ο Δημιουργός μάς είχε υψώσει, που δεν έχουμε κανένα δικαίωμα ούτε καν να αντικρύζουμε το πρόσωπό του, να παίρνουμε την άδεια από αυτόν τον Σωτήρα να ονομάζουμε το Θεό Πατέρα μας. Το χάσμα λοιπόν ανάμεσα σε μας και το Θεό γεφυρώθηκε και το ανίατο τραύμα της αμαρτίας θεραπεύτηκε. Και το αποτέλεσμα αυτό, το οποίο θαύμασε ολόκληρος ο ουράνιος κόσμος, επήλθε ως συνέπεια του σταυρικού παθήματος του Χριστού. Όταν λοιπόν λέμε «Πατέρα μας», ας θυμόμαστε συγχρόνως και τον Σταυρό του Κυρίου. Το δικαίωμά μας αυτό εξαγοράστηκε ακριβά και πληρώθηκε με τίμημα ανυπολόγιστης αξίας, με το πολύτιμο δηλαδή αίμα του Κυρίου. Μέσω του Χριστού ονομάζουμε το Θεό Πατέρα μας. Μην ξεχνάμε ακόμη, ότι κάθε προνόμιο και δικαίωμα είναι συνδεδεμένο και με αντίστοιχο καθήκον. Πράγματι· εάν ο Θεός είναι Πατέρας μας, θεμελιώδες καθήκον μας είναι να συμπεριφερόμαστε ως παιδιά αντάξια τέτοιου Πατέρα προσέχοντας να μην βλασφημείται και κακολογείται το όνομα του πατέρα από τον άτακτο και σκανδαλιστικό βίο μας.

(3) Ο Ω. έχοντας υπόψη χειρόγραφο που παραλείπει την φράση, παρατηρεί: «Ο Ματθαίος μεν προσθέτει στο «Πάτερ ημών», το «εν τοις ουρανοίς», επειδή μιλούσε για τη βασιλεία των ουρανών και επειδή διηγείται ότι ο Σωτήρας δίδασκε τους παρόντες μετά τους μακαρισμούς και τον λόγο σχετικά με την προσευχή. Ο Λουκάς όμως, επειδή διδάσκει για τη βασιλεία του Θεού σε όλο το ευαγγέλιό του, αποσιώπησε το «εν τοις ουρανοίς», διδάσκοντας ότι το θείο είναι υψηλότερο και ανώτερο από τόπο... και ούτε το «να σωθούμε από τον πονηρό» προσθέτει (ο Λουκάς), όπως το λέει ο Ματθαίος» (Ω). Μας διδάσκει να λέμε στην προσευχή Πατέρα μας που είσαι στους ουρανούς, έτσι ώστε να μας γίνει περισσότερο οικείος ο κόσμος πάνω από εμάς και για να προετοιμαζόμαστε καλύτερα για αυτόν. Και είναι μεν πανταχού παρών ο Θεός, στον ουρανό όμως φανερώνει περισσότερο την δόξα του, διότι «στον ουρανό ετοίμασε τον θρόνο του» (Ψαλμ. ρβ 19) και εκεί πρέπει και εμείς να κατευθύνουμε τις προσευχές μας, διότι και ο Χριστός ο μεσίτης και αρχιερέας εκεί είναι τώρα και εκεί υπάρχει ο θρόνος της χάρης του.

(4) Η λέξη όνομα εδώ, δεν είναι απλή περίφραση για να δηλώσει το Θεό. Υπονοεί τις ιδιότητες του Θεού που έχουν αποκαλυφθεί σε μας και την σχέση του με μας (ρ). «Άραγε παρακαλούμε να γίνει προσθήκη αγιασμού στον πανάγιο Θεό; Καθόλου. Διότι

είναι πλήρης από τον εαυτό του και έχει κάθε τελειότητα μέσα στον εαυτό του και αυτός είναι που χορηγεί στην κτίση αγιασμό από τη δική του πληρότητα. Αλλά μαζί με αυτά επίσης, είναι ανόητο και άξιο για γέλια, το να νομίζει κάποιος ότι, αυτοί που προσεύχονται κάνουν τις προσευχές όχι για τους εαυτούς τους αλλά για το Θεό... Δεν παρακαλούμε λοιπόν να υπάρξει προσθήκη αγιασμού στον Θεό που κυριαρχεί στα πάντα... αλλά σε εμάς, λέει, ας είναι άγιο το όνομά σου. Διότι αυτό σημαίνει το «ας αγιαστεί». Και παρακαλούμε αυτό, όχι μόνο για τους εαυτούς μας, αλλά και για όλο τον κόσμο. Διότι σκέψου ότι σε αυτούς που δεν έχουν ακόμη πλουτίσει με το φως της αλήθειας, ούτε παραδέχτηκαν την πίστη, ακόμη περιφρονείται το όνομα του Θεού. Διότι δεν το θεωρούν ακόμη αυτοί ότι είναι άγιο και ιερό και προσκυνητό» (Κ). «Αν λοιπόν η ονομασία «Θεός» μπαίνει από αυτούς που απιστούν στην αλήθεια στα αγάλματα και στα δαιμόνια και στην κτίση αντί για τον κτίστη, δεν έχει λοιπόν ακόμη αγιαστεί το όνομα του Θεού ούτε έχει διαχωριστεί από αυτά, από τα οποία πρέπει αυτός [ο Θεός] να διαχωριστεί. Μας διδάσκει λοιπόν να προσευχόμαστε να συμβεί γρήγορα το καλό τέλος, για να εφαρμοστεί η ονομασία «Θεός» στον Κύριο, ως τον μόνο αληθινό Θεό» (Ω). Επίσης «ας αγιάζεται, λέει, από εσάς, δηλαδή να ομολογείται άγιος. Διότι πράγματι είναι αυτό από τη φύση του... Διότι η έννοια «άγιος», ως προς την ουσία της, δεν αρμόζει σε τίποτα από όσα ήλθαν στην ύπαρξη από την ανυπαρξία, αλλά αρμόζει σε μόνη την ανώτατη και πάνω από όλα φύση [τον Θεό]. Όταν λοιπόν πιστεύουμε, ότι είναι άγιος από τη φύση του... τότε ομολογούμε μαζί ότι είναι και Θεός αληθινός, και επιπλέον είναι και ξεχωριστός από τα υπόλοιπα και είναι και σε μέγιστη υπεροχή» (Κ). Μάθε πώς πρέπει να ενεργείς και να συμπεριφέρεσαι ώστε και μέσα από σένα να δοξάζεται το όνομα του Θεού. Α) Δεν αγιάζει το όνομα του Θεού εκείνος ο οποίος όσες φορές μιλά για αυτόν, δεν πράττει αυτό με μέγιστη ευλάβεια και βαθύτατο σεβασμό. Β) Εκείνος ο οποίος θέλει να αγιάζεται και μέσω αυτού του όνομα του Θεού, οφείλει να είναι πολύ επιμελής στη συμμετοχή στη δημόσια και κοινή λατρεία. Αυτός που είναι ανελλιπώς στο ναό του Κυρίου και συμμετέχει στη λατρεία σε αυτόν, τιμά δημόσια και δοξάζει τον Θεό. Γ) Απαραιτήτως όμως οφείλει αυτός να ρυθμίζει έτσι τον βίο και την γενικότερη συμπεριφορά του, να φέρεται έτσι στην εξάσκηση του επαγγέλματός του, να κανονίζει έτσι τις σχέσεις του με όλους τους ανθρώπους, ώστε με όλα αυτά να φαίνεται σαφώς, ότι η δόξα του Θεού είναι το κύριο ελατήριο και ο κύριος σκοπός όλων των ενεργειών του. Ο Κύριός μας είπε ότι η ζωή των μαθητών του πρέπει να λάμπει με τα έργα της αρετής έτσι, ώστε όλοι βλέποντας τα καλά τους έργα να δοξάζουν τον ουράνιο Πατέρα τους.

(5) Η φράση «η βασιλεία του Θεού» σημαίνει τη νέα τάξη, που σε καθορισμένο χρόνο εγκαθιδρύθηκε από τον Χριστό και αναπτύσσεται στη γη με την πίστη σε αυτόν, έως ότου κάθε θέληση υποταχτεί ελεύθερα στη θέληση του Θεού και με την υποταγή

αυτή προέλθει η εξωτερική και κοινωνική κατάσταση, η οποία θα πραγματοποιήσει τον προορισμό της ανθρωπότητας που έχει θέσει το σχέδιο του Θεού (g). Η έννοια του αιτήματος είναι: Η κυριαρχία σου ας επεκταθεί από τους ουρανούς και στον κόσμο αυτόν (στον οποίο ήδη κοσμοκράτωρ είναι ο σατανάς) έτσι ώστε να εξαλειφθεί κάθε κακία (p). Πατέρα, ας αγιαστεί και ας δοξαστεί το όνομά σου και ας κυριαρχήσει η βασιλεία σου και ας γίνει το θέλημά σου και στην γη αυτή, η οποία είναι αποξενωμένη από εσένα και το θέλημά σου, όπως δοξάζεται το όνομά σου και κυριαρχεί η βασιλεία σου και γίνεται το θέλημά σου στον ουρανό ο οποίος είναι εξ' ολοκλήρου αφοσιωμένος και παραδομένος σε σένα. «Ας έλθει η βασιλεία σου, για να καταργηθεί μεν κάθε αρχή και εξουσία και δύναμη αλλά και κάθε βασιλεία του κόσμου και η αμαρτία που βασιλεύει στα θνητά μας σώματα, και σε όλα αυτά να βασιλεύσει ο Θεός... Αυτά βεβαίως θα μπορούσε κανείς να τα ζητήσει και για την βασιλεία που σχετίζεται με τον καθένα χωριστά. Ας μην βασιλεύει πια εναντίον μου ο θάνατος, ούτε να με σέρνει με την αμαρτία αιχμάλωτο, αλλά ας έλθει σε μένα η βασιλεία σου, ώστε να περιέλθουν σε ανυπαρξία τα πάθη που τώρα εξουσιάζουν και βασιλεύουν» (Ω). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Αφού όμως πάντοτε βασιλεύει και εξουσιάζει τα πάντα ο Θεός, τι νόημα έχει το «Ας έλθει η βασιλεία σου»; Αυτοί που λένε αυτό στις προσευχές, φαίνεται ότι επιθυμούν να δουν να λάμψει πάλι στον κόσμο ο Σωτήρας των όλων Χριστός. Διότι θα έλθει, θα έλθει και θα κατέβει κριτής και όχι τότε με την ταπεινή μορφή της δικής μας φύσης, αλλά με δόξα που πρέπει σε Θεό με συνοδεία αγγέλων, για να κρίνει τον κόσμο... Οι παράνομοι λοιπόν και βέβηλοι δεν θα έπρεπε με κανέναν τρόπο να λένε στις προσευχές «Ας έλθει η βασιλεία σου»... Ζητούν λοιπόν οι άγιοι να φτάσει ο καιρός της ολοκληρωτικής βασιλείας του Σωτήρα μας, επειδή βεβαίως κοπίασαν σε όσα έπρεπε και ζητούν τις αμοιβές για όσα ήδη έπραξαν. Διότι έχουν θάρρος ότι θα καταστούν λαμπροί» (Κ). Καθένας που απευθύνει το αίτημα «ας έλθει η βασιλεία σου» προσεύχεται, ώστε όλοι οι άνθρωποι και γενικά τα πάντα να κυβερνιούνται από τους νόμους του Χριστού, καθετί αντίθετο με το πνεύμα του ευαγγελίου να διωχτεί από τον κόσμο, κάθε πικρία, κάθε κακεντρέχεια, κάθε ψεύδος, κάθε απάτη να φύγει και εξαφανιστεί, κάθε φιληδονία και κάθε ξένο με την αγάπη του Θεού να γίνει άγνωστο μεταξύ των ανθρώπων και ο σταυρός του Χριστού να γίνει ο κανόνας με τον οποίο οι άνθρωποι θα μετρούν τα πάντα.

(6) «Αυτοί που λένε αυτό, παρακαλούν να δοθεί δύναμη στους ανθρώπους στη γη, ώστε να κάνουν το θέλημα του Θεού και να μιμούνται τον υψηλό και ουράνιο τρόπο ζωής, αυτόν βεβαίως, εννοώ, που έχουν οι άγιοι άγγελοι· έτσι ώστε, όπως ο Παύλος λέει, αν και περπατούν στη γη να έχουν τη ζωή τους στον ουρανό. Μαζί με αυτά όμως λέμε ότι, αυτοί που λένε «Ας γίνει το θέλημά σου» ζητούν να δουν την καταστροφή της αμαρτίας... Διότι θέλημα του Θεού που εξουσιάζει τα πάντα, είναι, όσοι είναι στη

γη να ζουν άγια, έτσι ώστε η εκκλησία που βλέπουμε στη γη να είναι κατά κάποιο τρόπο απομίμηση και εικόνα της εκκλησίας των πρωτογέννητων, της ουράνιας εκκλησίας εννοώ, και έτσι να ευφραίνει πλήρως το Χριστό» (Κ). Το αίτημα «ας γίνει το θέλημά σου» υπονοεί πλήρη υποταγή του εαυτού μας στο θέλημα του Θεού· πόθο να εκτελούμε το θέλημα του Θεού· υπονοεί να γίνεται το θέλημα του Θεού σε εμάς με οποιαδήποτε θυσία και τα είδωλα, τα οποία ήδη λατρεύονται από εμάς και τα οποία όλα από κάποια άποψη είναι εικόνες του μεγάλου ειδώλου μας, το οποίο λέγεται Εγώ, να καταργηθούν και τη θέση τους να πάρει ο ένας και μόνος Θεός, του οποίου το θέλημα να ρυθμίζει ολόκληρη τη ζωή μας και να εξουσιάζει ολόκληρο τον εαυτό μας.

(7) Τα πρώτα αιτήματα αναφέρονται κατευθείαν στη δόξα του Θεού, ενώ τα επόμενα 3 στις ανάγκες του ανθρώπου και καταλαμβάνουν στην όλη προσευχή την δευτερεύουσα θέση. Η προτεραιότητα αυτή η απόλυτη, που παρέχεται στα αιτήματα, που αναφέρονται στη δόξα του Θεού, υπονοεί για τον άνθρωπο που με επίγνωση έτσι προσεύχεται, απογύμνωση και απάρνηση του εαυτού του, αγάπη και ζήλο για το Θεό και το θέλημά του, αυτά όμως προϋποθέτουν καρδιά πλήρως αναγεννημένη, καρδιά παιδιού του Θεού, που απασχολείται προπαντός με τα θεία ενδιαφέροντα. Αφού λοιπόν έτσι λησμόνησε τον εαυτό του και κατά κάποιο τρόπο χάθηκε στο Θεό, ο Χριστιανός επανέρχεται στον εαυτό του με τα δεύτερα 3 αιτήματα. Και αφού ξαναβρίσκει τον εαυτό του στο Θεό, δεν ξαναβρίσκεται μόνος του, αλλά ως μέλος της οικογένειας του Θεού, και δεν λέει πλέον «Εσύ», όπως στα πρώτα αιτήματα, αλλά συνεχίζει με το «εμάς». Το αδελφικό πνεύμα γίνεται έτσι στο δεύτερο τμήμα της προσευχής του, το συμπλήρωμα του πνεύματος παιδιού-πατέρα, το οποίο υπαγόρευσε το πρώτο τμήμα (g).

Λουκ 11.3 τὸν ἄρτον⁽¹⁾ ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον⁽²⁾ δίδου⁽³⁾ ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Δίνε μας κάθε μέρα τον ἄρτο μας τον αναγκαίο για τη συντήρηση της ζωής και υπάρξεώς μας.

(1) Πολλοί από τους αρχαίους ερμηνευτές δέχτηκαν ότι αυτό αναφέρεται στον πνευματικό ἄρτο. Έτσι ο Ω. (περί ευχής κζ 7), ο Κυπριανός (de orat. 18.19) και μάλιστα ο Μαρκίων («οι οπαδοί του Μαρκίωνος έχουν την φράση ως εξής: Τον ἄρτον σ ο υ τον επιούσιον» Ω). «Θεωρούν ίσως κάποιοι ανάρμοστο... στους αγίους το να ζητούν από το Θεό τα σωματικά, και για αυτόν το λόγο μεταφέρουν το ρητό σε πνευματική θεώρηση. Και λένε λοιπόν, ότι ζητούν ἄρτο όχι επίγειο, όχι σωματικό, αλλά εκείνον μάλλον που κατεβαίνει από ψηλά και από τον ουρανό και παρέχει ζωή στον κόσμο, ή,

όπως λένε, ο οποίος [άρτος] είναι για την αληθινή και ασώματη ουσία, δηλαδή την ψυχή· διότι αυτή είναι με την κύρια έννοια ουσία, επειδή δεν έχει κάποια ρευστότητα. Εγώ βεβαίως ότι, από τη μία, στους αγίους θα άρμοζε κατεξοχήν το να θεωρούν επείγον να μετέχουν σε πνευματικά χαρίσματα, δεν θα δίσταζα καθόλου να το πω. Όμως αξίζει να δούμε και εκείνο, ότι δηλαδή και αν ακόμη ζητούν τον συνηθισμένο άρτο... το αίτημά τους είναι ελεύθερο από κάθε κατηγορία... Διότι με το να έχει προστάξει να ζητούν άρτο, δηλαδή την εφήμερη τροφή, είναι ολοφάνερο ότι δεν τους αφήνει να έχουν τίποτα, αλλά μάλλον να ασχολούνται με την πτωχεία που αρμόζει σε αγίους. Διότι το να ζητούν, δεν ταιριάζει σε κάποιους που έχουν, αλλά σε αυτούς που τους σπανίζουν. Αν λοιπόν κάποιος που δεν έχει ανάγκη τίποτα, λέει στον παντογνώστη Θεό «Δώσε σε μας τον εφήμερο άρτο», θα έδινε την εντύπωση ότι ειρωνεύεται μάλλον, παρά βεβαίως ότι πραγματικά θέλει να πάρει» (Κ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ζητούμε το ψωμί μας, που αποκτούμε από την εργασία μας και που δεν αποσπούμε από το στόμα των άλλων. Όχι το ψωμί από ζυγό δόλιο (Παρ. κ 23) ούτε το ψωμί των τεμπέλικων σταριών (Παρ. λα 27), αλλά το ψωμί που αποκτήθηκε έντιμα.

(2) Εκτός από τις εκδοχές που αναφέρονται στο υπόμνημα στον Ματθαίο σελ. 121, είναι αξιοσημείωτες και οι επόμενες: Η λέξη είναι δυνατόν να παράγεται και από το: επί την οὔσαν (ημέρα)=τον άρτο της παρούσας ημέρας· από το επείναι, οπότε το επιούσιος έχει την ίδια σημασία με το λατινικό *quotidianus* (=ο καθημερινός) (L). Ο Γιάνναρης ισχυρίζεται, ότι η λέξη δεν έχει καμία σχέση με την έννοια του χρόνου. Υπενθυμίζει την στους Ο' χρήση της λέξης περιούσιος, που σχηματίστηκε προφανώς από τη λέξη περιουσία (=πλούτος, αφθονία) και σημαίνει σχηματισμένη και σοβαρή ιδιοκτησία (Εξ. ιθ 5, Δευτ. ζ 6, ιδ 2, κστ 18). Ερμηνεύεται λοιπόν=Να ζητάς όχι άρτο περιούσιο, που φυλάγεται ως θησαυρός σε πλούτο, αλλά άρτο επιούσιο, απλώς και μόνο ψωμί. Η λέξη επιούσιος δηλαδή είναι πρόσφατα σχηματισμένη λέξη σε αναλογία και αντίθεση με τη λέξη περιούσιος με σκοπό να εκφράσει την αντίθετη με αυτήν έννοια. Αυτήν την ερμηνεία δέχεται στα ουσιώδη της σημεία και ο Tholuck (p).

(3) Το αίτημα αυτό όπως είναι στον Λουκά περιλαμβάνει περισσότερα από το αίτημα στον Ματθαίο. Σύμφωνα με το αίτημα, όπως είναι στον Ματθαίο, ζητούμε να μας δώσει τον άρτο της ημέρας. Ενώ όπως είναι στον Λουκά, ζητούμε να μας δίνει εξακολουθητικά τον άρτο αυτόν (p). Το δος του Ματθαίου αναφέρεται σε αυτό που γίνεται μία φορά, ενώ το δίδου παριστάνει αυτό που γίνεται συνήθως και τακτικά (δ).

(4) «Το «καθ' ημέραν» έχει περισσότερη έμφαση από το «σήμερον» του Ματθαίου» (Ω). Αιτιατικοφανές επίρρημα· λείπει η λέξη «διάστημα», δηλαδή το διάστημα που εκτείνεται σε κάθε ημέρα=το απλό «κάθε μέρα» (δ). Το πνεύμα αυτού

του αιτήματος, είναι αυτό της πλήρους και ολοκληρωτικής εξάρτησής μας από το Θεό. Αυτοί που το απευθύνουν, αναγνωρίζουν την πηγή, από την οποία τα πάντα προέρχονται και πηγάζουν σε μας. Διότι αν και ο καθημερινός μας άρτος είναι δώρο Θεού, πολύ περισσότερο όλες οι άλλες ευλογίες, οι οποίες δεν είναι τόσο κοινές και συνηθισμένες όπως ο καθημερινός άρτος. Αναγνωρίζεται επίσης, ότι η από το Θεό εξάρτησή μας είναι συνεχής και καθημερινή και ότι οφείλουμε κάθε μέρα να ζητάμε, εάν θέλουμε να έχουμε κάθε μέρα. Τα μαθήματα λοιπόν, τα οποία παίρνουμε από το αίτημα αυτό είναι α) πεποίθηση και εμπιστοσύνη στη θεία Πρόνοια, β) μάθημα χριστιανικής απλότητας, διότι ζητούμε με αυτό, τον άρτο μόνο που αρκεί για τις ανάγκες μας, γ) μάθημα ευγνωμοσύνης που οφείλεται στο Θεό για όλες τις πολλαπλές ευνοιές του προς εμάς. Διότι εάν ζητάμε τον καθημερινό μας άρτο, αναμφίβολα πρέπει εγκάρδια να ευχαριστούμε το Θεό για εκείνο, το οποίο ήδη πήραμε, δ) όπως προσευχόμαστε και είμαστε ευγνώμονες για τον καθημερινό μας άρτο, μύριες φορές περισσότερο οφείλουμε να παρακαλούμε και να είμαστε ευγνώμονες για τον άρτο της αιώνιας ζωής.

Λουκ 11.4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν⁽¹⁾ παντὶ ὀφείλοντι⁽²⁾ ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν⁽³⁾, ἀλλὰ ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και συγχώρησέ μας τις αμαρτίες μας· διότι κι εμεῖς συγχωρούμε καθέναν που μας ὀφταίξε και μας είναι χρεώστης λόγω αδικίας που μας ἔκανε. Και μην επιτρέψεις να πέσουμε σε πειρασμό, ἀλλὰ γλύτωσε μας ἀπὸ τον Πονηρό που μας πολεμά.

(1) Υπάρχει και η γραφή αφίομεν, που είναι ενεστώτας του αφίω.

(2) «Πρέπει λοιπόν να ζητούμε ἀπὸ το Θεό την ἄφεση των αμαρτιῶν, ἀφού πρώτα συγχωρήσαμε εμεῖς αὐτούς με τους οποίους συγκρουστήκαμε σε κάτι, όταν αμαρτάνουν ἀπέναντι σε εμάς και ὄχι στην θεία και υπέρτατη δόξα· διότι δεν είμαστε εμεῖς κύριοι για εκείνα (τα αμαρτήματα), ἀλλὰ μόνο για αὐτά που ἔγιναν σε μας» (Κ).

(3) «Διδάσκοντας να λέμε αὐτά, δεν μας θέλει να είμαστε ούτε ἄνδρες ούτε δειλοί, ἀλλὰ μάλλον ρωμαεῖοι και τολμηροί για ὅλα ὅσα είναι ἄξια ἐπαίνου· μαζί με αὐτά πάλι, μας θέλει να είμαστε και μετριόφρονες και φτωχοί στο πνεῦμα και να μην νομίζουμε ὅτι παντού και ὁποσδήποτε θα νικήσουμε κάθε πειρασμό... Πρέπει λοιπόν να μην δείχνουμε θράσος ἀπέναντι στους πειρασμούς, ἀλλὰ να σκεφτόμαστε μάλλον την ἀδυναμία της διανοίας μας. Επομένως να υποχωρούμε, ἀπὸ τη μία, όταν

πειραζόμαστε, όταν όμως, από την άλλη, η περίπτωση καλεί αναγκαστικά σε αυτό, τότε βεβαίως, τότε πρέπει να αγωνιζόμαστε χρησιμοποιώντας κάθε δύναμη... Πρέπει λοιπόν επομένως, όταν βρισκόμαστε κοντά σε τόσο φοβερά κακά, δηλαδή όταν δεν έχουμε ακόμη έλθει σε αυτά, να προσευχόμαστε και να λέμε, Μην μας εισαγάγεις σε πειρασμό. Όταν όμως πέσει πάνω σου πειρασμός, τότε στάσου γενναία, μάλωσε τη σάρκα, βάλε χαλινάρι στο νου, ζήτησε τη βοήθεια του Θεού. Διότι θα βοηθήσει τότε και θα δώσει τη νίκη ο των όλων Σωτήρας και Κύριος» (Κ). «Επειδή λοιπόν πρόσταξε να προσεύχονται «Μη μας βάλεις σε πειρασμό», αυτό το ίδιο διδάσκει αυτούς με αυτό που έκανε λέγοντας, «Πατέρα, αν είναι δυνατόν ας φύγει από εμένα αυτό το ποτήρι», διδάσκοντας όλους τους αγίους, να μην πηδάμε μέσα στους κινδύνους ούτε να ρίχνουμε τους εαυτούς μας σε αυτούς, αλλά να αναμένουμε μεν να έλθουν και να δείχνουμε κάθε ανδρεία· να μην πηδάμε όμως εμείς πρώτα σε αυτούς, ούτε πρώτοι να ριχνόμαστε στα κακά» (Χ). Καμία ασυμφωνία δεν υπάρχει ανάμεσα στο αίτημα αυτό και στο χωρίο Ιακ. α 2 («Να θεωρείτε άξιο κάθε χαράς, αδελφοί μου, όταν πέσετε σε ποικίλους πειρασμούς»). Το αίτημα αυτό αναφέρεται ειδικά στις εσωτερικές παρορμήσεις του διαβόλου, όπως φαίνεται και από τα ακόλουθα («σώσε μας από τον πονηρό»). Ο θείος Ιάκωβος αναφέρεται κυρίως στις εξωτερικές δοκιμασίες, που προέρχονται από την πολύμορφη φτώχεια (α 5, 9) ή τους διωγμούς (β 6,7). Επίσης δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ της χαράς στους πειρασμούς τους οποίους ο Θεός με τη σοφία του επιτρέπει για δοκιμασία μας, και της προσευχής να μην μπούμε σε τέτοιες δοκιμασίες λόγω της φυσικής μας αδυναμίας (ρ). Όταν ευχόμαστε να μην μας βάλει ο Κύριος σε πειρασμό, πρέπει να μην λησμονούμε, ότι οφείλουμε να ενεργούμε και εμείς σύμφωνα με το αίτημά μας αυτό. Δηλαδή αν παρακαλούμε να μην πέσουμε σε πειρασμό, πρέπει συγχρόνως και να φροντίζουμε να μην ρίχνουμε και εμείς οι ίδιοι τους εαυτούς μας σε πειρασμό.

(4) Οι Αλεξανδρινοί συγγραφείς και τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν ολόκληρη τη φράση: « «Και μη εισενέγκης ημας εις πειρασμόν». Σε αυτό μεν το σημείο σταματά την προσευχή ο Λουκάς· ο Ματθαίος, από την άλλη, βρίσκεται να προσθέτει· Αλλά ρύσαι ημάς από του πονηρού. Υπάρχει βεβαίως μέσα στα λόγια αυτά μία πολλή μεγάλη συμφωνία· διότι οπωσδήποτε το να μην μπούμε σε πειρασμό θα το ακολουθήσει το να σωθούμε από τον πονηρό. Ή, ίσως, αν πει κάποιος ότι, είναι το ίδιο το να σωθεί κανείς με το να μην μπει σε πειρασμό, δεν θα έσφαλλε ως προς την αλήθεια» (Κ). Η παρούσα ζωή είναι ζωή αγώνα και όχι καιρός ανάπαυσης. Η ανάπαυση βρίσκεται στη μέλλουσα ζωή, όπου τίποτα πονηρό δεν μπορεί να μπει. Ο αληθινός χριστιανός δεν εύχεται μόνο «μη μας βάλεις σε πειρασμό αλλά σώσε μας από τον πονηρό», αλλά συναισθάνεται ακόμη, ότι, αφού ο Θεός τον τοποθέτησε σε αυτόν τον κόσμο, ο οποίος είναι γεμάτος από σκάνδαλα και λόγω αυτού υπόκειται σε

αυτόν σε πειρασμούς, καθήκον του είναι συνεχώς να αντιστέκεται εναντίον τους και ως κύριό του έργο να έχει, να αγωνίζεται πάντοτε εναντίον του εχθρού της ψυχής του, ο οποίος υποκινεί στα σκάνδαλα και τους πειρασμούς και να διατηρεί και να φυλάει την καρδιά του αγνή και ναό αμόλυντο και άγιο, αντάξιο του Αγίου Πνεύματος που κατοικεί σε αυτήν.

Λουκ 11.5 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς⁽¹⁾, Τίς ἐξ ὑμῶν⁽²⁾ ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτόν μεσονυκτίου⁽³⁾ καὶ ερεῖ αὐτῷ, Φίλε, χρῆσόν⁽⁴⁾ μοι τρεῖς⁽⁵⁾ ἄρτους,

Μετάφραση: Και για να διδάξει πόσο αποτελεσματικό είναι να επιμένουμε στην προσευχή, τους είπε: Ποιός από σας θα έχει ένα φίλο και θα πάει σ' αυτόν τα μεσάνυχτα και θα του πει, φίλε, δάνεισέ μου τρία ψωμιά,

(1) «Αφού δίδαξε να προσεύχονται, θέλει να δείξει και ότι η επιμονή της προσευχής πετυχαίνει το ζητούμενο και χρησιμοποιεί παραβολή που παριστάνει αυτό. Και έχει φτιαχτεί η παραβολή με πολλές λεπτομέρειες για να είναι πιο πειστική» (Ζ). Μας διδάσκει λοιπόν με την παραβολή «να κάνουμε μεν τις προσευχές, σύμφωνα με το υπόδειγμα που δόθηκε, αλλά να το κάνουμε αυτό όχι με βαρεμάρα ούτε με ραθυμία· οπότε έπειτα, επειδή δεν ακουστήκαμε από την πρώτη προσευχή ή και την δεύτερη, να σταματήσουμε τις ικεσίες επειδή τάχα δεν φέρνουν καμία ωφέλεια» (Κ). Η παραβολή αυτή είναι παράλληλη με αυτήν του άδικου Κριτή (Λουκ. ιη 1-8). Και οι δύο είναι αποκλειστικές του Λουκά του οποίου το ευαγγέλιο με κάποια ειδική έννοια είναι ευαγγέλιο προσευχής. Και οι δύο παραβολές διδάσκουν ότι η προσευχή πρέπει να γίνεται ευκαιρώς ακαίρώς και με επιμονή (ρ).

(2) Είναι κάπως ανώμαλη η σύνταξη. Η αρχική ερώτηση Τις εξ υμων ἔξει φίλον...; μεταβάλλεται με επιμήκυνση της πρότασης, σε πρόταση υποθετική «καὶ εἶπη αὐτῷ, Φίλε, χρῆσόν...». Η γραφή στο κείμενο «ερεῖ» αποτελεί απόπειρα διόρθωσης της ανωμαλίας. Η ερωτηματική μορφή ἄρμοζε καλύτερα στην αρχή, διότι προκαλεί αμεσότερα τον ακροατή, δεν μπορούσε όμως η μορφή αυτή να παραταθεί για πολύ (g). Η σύνταξη της πρότασης θα εξομαλυνόταν ως εξής: κανείς από σας δεν θα έχει φίλο και θα πάει σε αυτόν και θα πει φίλε δάνεισέ μου τρεις ἄρτους, και θα απαντήσει σε αυτόν αυτός, Μη με κουράζεις (δ).

(3) Σε χρόνο δηλαδή πολύ ακατάλληλο. Ως προς το Θεό όμως κανείς χρόνος δεν είναι ακατάλληλος για να μας ακούσει και να μας δώσει (b). Δεν μπορούμε εμείς να προκαλέσουμε ανησυχία σε αυτόν, ούτε με την αναίδειά μας ή την άκαιρη προσέλευση και επιμονή μας να μεταβάλλουμε τις σκέψεις του και τις βουλές του.

Νικάμε την απροθυμία των ανθρώπων με τις ενοχλήσεις μας, επειδή δεν τους αρέσουν και θέλουν να απαλλαχτούν από αυτές. Αλλά του Θεού του αρέσουν οι κραυγές μας και εκείνο το οποίο θα δυσανεστούσε τους ανθρώπους, ευχαριστεί το Θεό. Τον ευχαριστεί ευκαίρως, ακαίρως, συνεχώς και επίμονα να απευθυνόμαστε σε αυτόν.

(4) «Δηλαδή δάνεισε» (Ζ). Από το ρήμα κίχρημι, το οποίο μόνο εδώ στην Κ.Δ. συναντιέται. Είναι διαφορετικό από το δανείζω (=διαθέτω χρήματα με τόκο) και σημαίνει επίτρεψε να κάνω χρήση φιλικά (ρ).

(5) Είτε πρόκειται για μικρούς άρτους και ένας από αυτούς δεν είναι επαρκής για ένα πρόσωπο (L), είτε έναν για τον ξένο μου, ένα για μένα, και έναν να περισσεύει γενναιόδωρα στο τραπέζι (b).

Λουκ 11.6 ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ⁽¹⁾ πρὸς με καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ·

Μετάφραση: διότι κάποιος φίλος μου ήλθε από το ταξίδι στο σπίτι μου και δεν έχω τίποτε να τουβάλω να φάει·

(1) Από οδοιπορία και δεν έχω κάτι για τροφή να του παραθέσω (δ).

Λουκ 11.7 κάκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη, Μὴ μοι κόπους παρέχε⁽¹⁾· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν⁽²⁾· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

Μετάφραση: ποιός λοιπόν θα έχει φίλο, και θα του πει παρακλητικά τα λόγια αυτά, κι εκείνος θα του απαντήσει από μέσα και θα του πει: Μη μ' ενοχλείς και με βάζεις σε κόπους. Τώρα πλέον έχει κλείσει η πόρτα μου, και τα παιδιά μου είναι μαζί μου στο στρώμα και κοιμούνται· δεν μπορώ να σηκωθώ και να σου δώσω.

(1) Δες Ματθ. κστ 10, Μάρκ. ιδ 6 και Γαλ. στ 17=Μη με ενοχλείς.

(2) Σύμφωνα με τη συνήθεια στην ανατολή, τα στρώματα αφού μαζευτούν την ημέρα, απλώνονται κατά τη νύχτα σχεδόν σε όλο το δάπεδο. Τα παιδιά κοιμούνται σε αυτά και ο οικοδεσπότης δεν μπορεί χωρίς γενική διατάραξη να σηκωθεί για να ανοίξει την πόρτα και να δώσει άρτους (L). Είναι στο κρεβάτι. Πρόθεση (εις) κίνησης με ρήμα ανάπαυσης, αντί για την πρόθεση «εν» με δοτική, σύμφωνα με τις τάσεις της

κοινής γλώσσας· και το εισίν σε πληθυντικό στο οποίο προηγείται υποκείμενο ουδέτερο σε πληθυντικό (ρ).

Λουκ 11.8 λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ⁽¹⁾ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι φίλον⁽²⁾ αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν⁽³⁾ αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Σας βεβαιώνω ότι, κι αν ακόμη δεν σηκωθεί να του δώσει επειδή είναι φίλος του, τουλάχιστον όμως για την διακρισία και την αναίδεια που έδειξε να τον ανησυχήσει τέτοια ώρα με το αίτημά του, θα σηκωθεί και θα του δώσει εκείνα που του χρειάζονται.

(1) Διαφέρει από το «και ει» στο ότι η υπόθεση υπονοείται με το «ει και» ως γεγονός=Παρόλο που δεν θα δώσει... (ρ).

(2) Ο Θεός όμως ακούει λόγω της αγάπης του σε μας και δεν υπόκειται σε ανησυχία και θορύβους εκ μέρους μας (b).

(3) Την οποία έδειξε με το να έλθει τη νύχτα (b). «Βλέπεις πως, αυτό που δεν κατάφερε η φιλία, αυτό το κατόρθωσε η επίμονη παρουσία;... Και αν ακόμη η φιλία, λέει, δεν κατορθώσει αυτό, αλλά η διαρκής παρουσία θα πετύχει αυτό που δεν μπόρεσε η φιλία» (X).

(4) Όλα «τα σημεία της παραβολής επιχείρησαν μεν κάποιοι να τους δώσουν συμβολικό νόημα, αλλά δεν μπόρεσαν να προσαρμόσουν αυτά στο σκοπό της... Μου φαίνεται λοιπόν ότι όλη η παρούσα παραβολή, τίποτα άλλο δεν δείχνει, παρά μόνο αναγκαιότητα αίτηση και πολύ εύλογη άρνηση, για να φανεί ότι λόγω της επιμονής ακούστηκε αυτός που ζητούσε, και έτσι να γίνει πειστική η συμβουλή με την παραβολή» (Z). «Έλα λοιπόν, ας μεταφέρουμε αυτό που παρουσιάζεται με μορφή παραβολής, στην πραγματικότητα. Ενόχλησε με προσευχή, πλησίασε τον φιλάγαθο Θεό και πάρα πολύ συχνά· και αν δεις να αναβάλλεται το δόσιμο της χάρης, μην απελπίζεται για όσα προσδοκάς, ούτε να απομακρυνθείς από την ελπίδα που έχεις μπροστά σου... Αλλά να καταλάβεις μάλλον το εξής μέσα σου. Τα σχετικά με μας, τα γνωρίζει περισσότερο από μας ο προνοητής των πάντων. Μερικές φορές ζητάς αυτά που είναι πέρα από τα μέτρα σου. Ξέρει αυτός που δίνει τον πρόποντα καιρό των ευεργεσιών. Πρέπει λοιπόν εμείς, συνετά μαζί και έντονα, να κάνουμε τις προσευχές στο Θεό, έστω και αν γίνει κάποια ματαιώση των αιτημάτων. Διότι αυτό που αποκτήθηκε χωρίς ιδρώτα και το πήραμε έτοιμο, συνηθίζουμε να το περιφρονούμε» (K). Τι διδασκόμαστε από την παρομοίωση αυτή; Πρέπει να πλησιάζουμε το Θεό με

θάρρος και εμπιστοσύνη για ό,τι χρειαζόμαστε, όπως έρχεται κάποιος στο σπίτι γείτονα ή φίλου, ο οποίος, τον γνωρίζει τον αγαπά και είναι διατεθειμένος να εκδηλώνει πάντοτε συμπάθεια προς αυτόν. Πρέπει να πλησιάζουμε το Θεό για να ζητήσουμε άρτο, δηλαδή καθετί αναγκαίο, χωρίς το οποίο δεν μπορούμε να είμαστε είτε άνθρωποι, είτε χριστιανοί. Πρέπει να ερχόμαστε προς αυτόν και για τους άλλους και όχι μόνο για τους εαυτούς μας. Ο άνθρωπος της παρούσας παραβολής ζητά τους άρτους για τον φίλο του και όχι για τον εαυτό του. Πρέπει να επιμένουμε στην προσευχή και να αγρυπνούμε με καρτερία σε αυτήν.

Λουκ 11.9 ⁽¹⁾κάγὼ ὑμῖν λέγω⁽²⁾, αἰτεῖτε⁽³⁾, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε⁽⁴⁾, καὶ εὕρησете· κρούετε⁽⁴⁾, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

Μετάφραση: Αφού λοιπόν όταν ζητάτε κάτι με επιμονή απ' τους συνανθρώπους σας αυτό δεν μένει χωρίς αποτέλεσμα, γι' αυτό κι εγώ σας λέω να ζητάτε από τον Θεό, και θα σας δοθεί αυτό που ζητάτε, αρκεί να μην είναι παράλογο ή βλαβερό για σας. Να ψάχνετε να βρείτε αυτό που θέλετε, και θα το βρείτε, αν σας είναι ωφέλιμο. Να χτυπάτε τη θύρα της θείας προστασίας, και θα σας ανοιχθεί.

(1) Δες Ματθ. ζ 7-11 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Επειδή αυτούς του είδους η επίμονη αίτηση και στους κοσμικούς πετυχαίνει, και εγώ σας λέω... (δ). Το εγώ έχει έμφαση και λόγω του ότι μπαίνει στην αρχή και διότι λέγεται, ενώ θα μπορούσε παραλειπόμενο να υπονοηθεί στο ρήμα· το «σε εσάς» έχει επίσης έμφαση λόγω της θέσης στην οποία βρίσκεται=Η παραβολή σας διδάσκει. Αλλά και εγώ ομοίως σας διδάσκω λέγοντας (ρ).

(3) Τα 3 ρήματα και οι προσταγές που μέσω αυτών απευθύνονται, έχουν παρθεί προφανώς από την παραβολή και αποτελούν σκάλα αυξανόμενης σπουδής. Και τα 3 σε ενεστώτα φανερώνουν αυτό που γίνεται συνεχώς και κατ' εξακολούθηση (ρ). «Δες την ακρίβεια της λέξης. Δεν είπε, Αιτήστε (μία φορά δηλ.) και θα σας δοθεί, αλλά Να αιτείτε, με την έννοια του παντοτινά να ζητάτε» (Θφ).

(4) «Λέγοντας επίσης το «να ζητάτε» διατάσσει τον κόπο. Διότι πάντα με κόπο βρίσκεται το ζητούμενο. Αυτός που κρούει, χτυπά με το χέρι με ορμή την πόρτα, έτσι ώστε, ο κύριος του σπιτιού, μην αντέχοντας την ενόχληση των χτυπημάτων, να ανοίξει έστω και χωρίς τη θέλησή του. Μάθε λοιπόν από τις δικές μας καταστάσεις, πώς κυνηγά κανείς το χρήσιμο. Χτύπα, ενόχλησε, ζήτησε· τέτοιοι πρέπει να είναι αυτοί που ζητούν κάτι από το Θεό. Με σύνεση και ένταση πρέπει να προσεύχεσαι» (Κ)

Λουκ 11.10 πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει⁽¹⁾, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιχθήσεται.

Μετάφραση: Διότι ὅποιος ζητά ἀπὸ τον Θεό παίρνει, κι ὅποιος ψάχνει βρίσκει, και σ' ὅποιον χτυπά τη θύρα της θείας προστασίας θα του ανοιχθεῖ αὐτή.

(1) «Εἶναι ἀληθινή ἡ θέση του Σωτήρα που λέει «Ζητάτε και θα σας δοθεῖ», την οποία και βεβαιώνει με το να πει· Ὅποιος ζητά παίρνει»· θα ρωτούσε ὅμως κάποιος: πῶς κάποιοι, αν και προσεύχονται, δεν ἀκούγονται. Σε αὐτό πρέπει να πούμε» (Ω), «δεν παίρνει αὐτός που ζητά αὐτά που δεν συμφέρουν. Ἡ αἴτηση δηλαδή αὐτῶν που δεν συμφέρουν, οὔτε καν αἴτηση προς τον Θεό δεν θα μπορούσε να ονομαστεῖ. Διότι αὐτός που προσεύχεται στο Θεό, οφείλει να ζητά αὐτά που ἐκεῖνος δίνει» (ΘΦ). «Για αὐτό ὅταν δεν παίρνουμε ἀπὸ αὐτόν, δεν ἀποδεικνύεται ψεύτικο το «ὅποιος ζητά παίρνει». Διότι και ὅταν ἕνας δάσκαλος λέει· ὅποιος ἐρχεται σε μένα για τα μαθήματα, θα τα μάθει καλά, θεωρούμε ὅτι ἐρχεται ἀληθινά προς τον δάσκαλο, δηλαδή προσέχει με ἐνταση ὅσα λέει ο δάσκαλος, ἀσκεῖται σε αὐτά και μελετά αὐτά. Σε αὐτόν ὅμως που δεν ἦλθε με αὐτόν τον τρόπο, πρέπει να πούμε· δεν ἦλθες σε αὐτόν με τον τρόπο που προέτρεψε. Το ὁποῖο κάνοντάς το πιο φανερό ο Ιάκωβος... λέει· κάποιοι που νομίζουν ὅτι ζητοῦν, δεν παίρνουν, διότι ζητοῦν με κακό τρόπο χάριν μάταιων ἡδονῶν. Ἀλλά θα πει κάποιος· Και ὅμως, και ὅταν κάποιοι ζητοῦν θεία γνῶση και να πάρουν ἀρετές, δεν παίρνουν. Σε αὐτόν πρέπει να πούμε ὅτι δεν εἶχαν την ἀξίωση να πάρουν ἀπὸ το Θεό για αὐτά τα ἴδια τα ἀγαθὰ, ἀλλά για να ἐπαινοῦνται για αὐτά. Διότι ἕνα γνῶρισμα αὐτῶν που ἀγαποῦν τις ἡδονές, εἶναι και ἡ χαρά για τους ἐπαίνους. Για αὐτό και σε αὐτούς δεν δίνονται, ἐπειδὴ θέλουν να δαπανήσουν σε ἡδονές αὐτά που ἀξιώνουν ἀπὸ το Θεό» (Ω).

Λουκ 11.11 τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα⁽¹⁾ αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον⁽²⁾, μη λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; Ἡ και ἰχθύν⁽²⁾, καὶ ἀντὶ ἰχθύος ὅφιν αὐτῷ ἐπιδώσει;

Μετάφραση: Ἀλλωστε, σας πατέρας ἀπὸ σας, ὅταν του ζητήσῃ ο γιος του ψωμί, θα του δώσει πέτρα; Ἡ ὅταν του ζητήσῃ ψάρι, μήπως ἀντὶ για ψάρι θα του δώσει φίδι;

(1) Το «τον πατέρα» εἶναι ἐπεξήγηση του ποιον=ἀπὸ ποιον ἀπὸ σας, ἐννοῶ δηλαδή τον πατέρα του... (δ). Ἐνδέχεται αὐτός που ζητά κάτι ἀπὸ κάποιον ἀγνώστο να μην πάρει το ζητούμενο. Ἀλλά ὅταν ὑπάρχει σχέση πατέρα και γιου και ζητά ο γιος ἀπὸ τον πατέρα, ὅπως γίνεται στην Κυριακή προσευχή, ἡ ἐπιτυχία εἶναι βέβαιη. Ο πιστός

επικαλείται Πατέρα (g). «Κατανοήστε τη δύναμη των λόγων μου σαν με εικόνα, λέει, δηλαδή με ξεκάθαρο παράδειγμα από όσα συμβαίνουν σε σας τους ίδιους. Έγινες πατέρας παιδιών και θέλεις με κάθε τρόπο από πολλή στοργή να τα ωφελείς. Όταν λοιπόν ζητήσει άρτο το παιδί, χωρίς καθυστέρηση και με χαρά του το προσφέρεις, ξέροντας καλά ότι θα έχει ως δική του την ωφέλιμη τροφή» (Κ).

(2) «Ο γιος ζητά, λέει, ψωμί και ψάρια και αυγό. Όπως ακριβώς λοιπόν αυτά, είναι τροφή του ανθρώπου, έτσι και τα αιτήματά μας οφείλουν να είναι συμφέροντα και ωφέλιμα σε μας» (Θφ). «Όταν όμως το μικρό παιδί επειδή στερείται λογικής, αφού δεν ξέρει ακόμα να ξεχωρίζει όσα βλέπει, ζητήσει πέτρα για να φάει, του δίνεις άραγε, λέει, ή μάλλον το εμποδίζεις από την βλαβερή επιθυμία για αυτό το πράγμα;» (Κ).

Λουκ 11.12 ἢ καὶ εἰάν αἰτήσῃ ὥν⁽¹⁾, μὴ ἐπιδώσῃ αὐτῷ σκορπίον⁽²⁾;

Μετάφραση: Ἢ κι αν του ζητήσει αυγό, μήπως θα του δώσει σκορπιό αντί για αυγό;

(1) Οι 3 τροφές που απαριθμήθηκαν από τον Κύριο, δεν τέθηκαν τυχαία. Ψωμιά, αυγά βρασμένα και ψάρια ξερά και συντηρημένα αποτελούν συνηθισμένες ταξιδιωτικές προμήθειες των οδοιπόρων ή ταξιδιωτών στην Ανατολή (g).

(2) Αναζητήθηκαν σε παλαιότερους συγγραφείς πληροφορίες για λευκούς σκορπιούς για να υποστηρίξουν την υπόθεση ότι ο σκορπιός με την κυκλική εμφάνισή του όταν είναι στο έδαφος με κυρτωμένο το κάτω τμήμα του, μοιάζει με αυγό. Μάταια όμως. Διότι ο σκορπιός εδώ δεν μπορεί να είναι παρά ο σκούρος που συναντιέται στην Παλαιστίνη. Μπαίνει λοιπόν εδώ ο σκορπιός, όχι για υποτιθέμενη ομοιότητά του με το αυγό, αλλά για να παρουσιαστεί το τέτοιου είδους δόσιμο από τον πατέρα τελείως απίθανο και αδύνατο (L). Το «αντί για πέγκα σκορπιό» φαίνεται να υπήρξε ελληνική παροιμία. Η έννοια που τονίζεται στους στίχους είναι, ότι ο Θεός ανταποκρινόμενος στις προσευχές μας, δεν είναι δυνατόν ούτε ανώφελο (πέτρα) ούτε βλαβερό (σκορπιό, φίδι) να δώσε σε μας (p).

Λουκ 11.13 εἰ οὖν ὑμεῖς ὑπάρχοντες⁽¹⁾ πονηροί⁽²⁾, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατήρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ⁽³⁾ δώσει⁽⁴⁾ πνεῦμα ἀγαθόν⁽⁵⁾ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.

Μετάφραση: Αν λοιπόν εσείς, ενώ είστε ατελείς και διεφθαρμένοι από το προπατορικό αμάρτημα, γνωρίζετε να δίνετε στα παιδιά σας ωφέλιμα πράγματα,

πόσο περισσότερο ο ουράνιος Πατέρας θα δώσει από τον ουρανό το Άγιον Πνεύμα σ' όσους του το ζητούν; Κι αφού το δώσει το Άγιον Πνεύμα, πολύ περισσότερο θα δώσει τα άλλα αγαθά, που είναι ασυγκρίτως μικρότερης αξίας.

(1) Πιο έντονο από το όντες (από το ειμί=είσαστε)· δηλαδή, εσείς που από την αρχή είστε (ρ).

(2) «Οι οποίοι δηλαδή έχετε διάνοια δεκτική στην κακία και όχι αμετακίνητη στο αγαθό, όπως ο Θεός των όλων» (Κ).

(3) Υπάρχει και η γραφή χωρίς το άρθρο «ο πατήρ εξ ουρανού δώσει», οπότε μπορεί το εξ' ουρανού να συνδεθεί με το δώσει. Τα συμφραζόμενα όμως δεν απαιτούν μία τέτοια έννοια (g).

(4) Είναι αξιοσημείωτη η αλλαγή του επιδώσει, το οποίο χρησιμοποιήθηκε στους προηγ. στίχους, σε «δώσει» προκειμένου για χορηγία που γίνεται από το Θεό. Εδώ αυτό που δίνεται, δεν δίνεται από χέρι σε χέρι, όπως κάνει ο επίγειος πατέρας στα παιδιά του (g).

(5) Πιο σωστή γραφή: Πνεύμα Άγιον. Ο Λουκάς εξειδικεύει την γενική έκφραση του Ματθαίου (αγαθά) για να δηλώσει το ύψιστο των αγαθών, από όσα ο Θεός χορηγεί στα παιδιά του. Εφόσον όμως ο Θεός παρέχει το ανώτερο και μέγιστο, πολύ περισσότερο θα δώσει και το ελάχιστο (δ). Η γραφή πνεύμα αγαθόν, σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό του Πνεύματος στο Ψαλμ. ρμβ 10, προήλθε από το «δόματα αγαθά» που προηγήθηκε. Όταν μας δοθεί το Άγιο Πνεύμα, τίποτα άλλο πλέον δεν χρειαζόμαστε για να γίνουμε ευτυχείς. Διότι το Άγιο Πνεύμα είναι αυτό που εργάζεται μέσα μας την πνευματική ζωή και είναι ο αρραβώνας της μέλλουσας και αιώνιας ζωής. Η δωρεά λοιπόν του Αγίου Πνεύματος είναι κάτι, για το οποίο ο καθένας μας πρέπει με πόθο και επίμονα να παρακαλεί να του δοθεί.

Στίχ. 14-26. Η θεραπεία του δαιμονισμένου κωφάλαλου και η βλασφημία των Φαρισαίων.

Λουκ 11.14 Καί ⁽¹⁾ ἦν ἐκβάλλων ⁽²⁾ δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ αὐτὸ ἦν κωφόν ⁽³⁾· ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμαζον ⁽⁴⁾ οἱ ὄχλοι·

Μετάφραση: Κι ενώ δίδασκε, έβγαλε συγχρόνως κι από έναν άνθρωπο κάποιο δαιμόνιο, που τον είχε καταστήσει κουφό και άλαλο. Όταν λοιπόν βγήκε το δαιμόνιο, ο κωφάλαλος άρχισε να μιλά. Και τα πλήθη του λαού έμειναν εκστατικά.

(1) Δες Ματθ. θ 32-34, ιβ 22-30 και Μάρκ. γ 19-27 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Μαζί με την διδασκαλία, έβγαλε. Ο παρατατικός δεν φανερώνει κάποια δυσκολία για το διώξιμο, αλλά την ταυτόχρονη με την διδασκαλία ενέργεια της θεραπείας (δ).

(3) «Ισχυριζόμαστε ότι εδώ κωφός ονομάζεται ο άλαλος. Δεν ήταν όμως από τη φύση το πάθημα, αλλά επιβουλή του δαίμονα που έδεσε την γλώσσα» (Κ). Η αδυναμία τού να μιλήσει ο θεραπευμένος κωφός ήταν φύσεως ψυχικής, που προερχόταν από δαιμονοληψία (g). Για αυτό όταν το δαιμόνιο βγήκε, μίλησε ο κωφός.

(4) Σύμφωνα με τον Ματθαίο το δαιμόνιο ήταν τυφλό και κωφό. Οπότε για τους συνηθισμένους στους Ιουδαίους εξορκιστές, η περίπτωση ήταν τελείως απρόσιτη, διότι εφόσον το θύμα του δαίμονα είχε καταστεί από αυτόν τυφλό και κουφό και δεν μπορούσε ούτε να δει τις χειρονομίες που γίνονταν πάνω του από τους εξορκιστές, ούτε να ακούσει τις τελετουργικές επικλήσεις τους, κάθε επικοινωνία μεταξύ αυτών και του ασθενούς γινόταν ανέφικτη (ρ). Για αυτό, όταν αυτός που έτσι έπασχε «καθαρίστηκε και συντελέστηκε το θαύμα, πανηγύριζε μεν δυνατά το πλήθος με τους επαίνους και βιαζόταν να στεφανώσει τον θαυματουργό με δόξα που πρέπει στο Θεό» (Κ). Αξιόλογα και τα επόμενα: Δεν ήταν μόνος εκείνος ο δαιμονισμένος «κουφός. Αλλά ο ένας ήταν δείγμα για όλους· θεραπεύει λοιπόν τον ένα, για να δώσει μία γενική γεύση της οικουμενικής σωτηρίας». «Διότι όταν οι πονηρότατοι δαίμονες κυρίευσαν την ελεύθερη διάθεση των ανθρώπων που άκουγε εύκολα το Θεό, κατέστρεψαν σε μας την ακοή της ψυχής· για αυτό ήλθε ο Χριστός, για να βγάλει το δαιμόνιο το κουφό και να ακούσουμε λόγο αλήθειας». «Και όταν ένας εκ γενετής τυφλός ευεργετείται σωματικά, όλοι ευαγγελιζόμαστε πνευματικά· και όταν ένας παράλυτος βαδίζει, ένας με τα πόδια τρέχει ανέλπιστα, ο κόσμος όμως μαζί με τον ένα, μέσω της πίστης τρέχει τον δρόμο της αλήθειας» (Τίτος Βοστρών).

Λουκ 11.15 τινές δὲ ἐξ αὐτῶν⁽¹⁾ εἶπον, Ἐν Βεελζεβούλ⁽²⁾ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια·

Μετάφραση: Μερικοί όμως από εκείνους που ανήκαν στην τάξη των γραμματέων και Φαρισαίων είπαν: Με τη βοήθεια και τη δύναμη του Βεελζεβούλ, του αρχηγού των δαιμονίων, βγάζει τα δαιμόνια.

(1) «Κάποιοι όμως, λέει, από αυτούς, αυτοί βεβαίως ήταν Γραμματείς και Φαρισαίοι, έχοντας την καρδιά τους να μεθάει από αλαζονεία και φθόνο,

παρουσίασαν το θαύμα ως προσθήκη στη νόσο. Διότι αφού αρνήθηκαν αυτά που αυτός εργάστηκε με τρόπο που αρμόζει σε Θεό, απέδωσαν στο διάβολο το ότι μπορεί να κατορθώσει τα πάντα» (Κ).

(2) Υπάρχει και η γραφή Βεεζεβούλ. Δες Ματθ. ι 25 και την εκεί σημείωση.

Λουκ 11.16 ἄλλοι δὲ πειράζοντες⁽¹⁾ σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ⁽²⁾.

Μετάφραση: Άλλοι πάλι, θέλοντας με πονηρό σκοπό να αποδείξουν ότι ο Ιησούς δεν μπορεί να κάνει μεγάλα θαύματα, ζητούσαν απ' αυτόν κάποιο αποδεικτικό και πειστικό θαύμα από τον ουρανό, όπως το πυρ που κατέβασε ο Ηλίας από τον ουρανό, και όπως το μάννα, που έδωσε άλλη φορά ο Θεός με τη μεσιτεία του Μωυσή.

(1) Ουσιαστικά επρόκειτο για ανανέωση του τρίτου πειρασμού στην έρημο (Λουκ. δ 9-12)(g).

(2) «Άλλοι, που τους τρυπούσαν εξίσου τα ίδια κεντριά του φθόνου, ζητούσαν να δουν από αυτόν θαύμα από τον ουρανό· σχεδόν φωνάζοντας· Και αν ακόμη διώξεις από άνθρωπο κακό δαιμόνιο, αλλά δεν είναι ακόμα μεγάλο το έργο, ούτε αυτή η πράξη αποδεικνύει θεία ενέργεια. Δεν έχουμε δει ακόμη κάτι όμοιο με τα αρχαία θαύματα. Δείξε χωρίς δισταγμό κάτι από τα θαύματα που ενεργούνται από τον ουρανό» (Κ). Θαύμα όμοιο με τη φωτιά που κατέβηκε από τον ουρανό με την επίκληση του Ηλίας (Δ' Βασ. α 10) ή το μάννα που δόθηκε με τη μεσιτεία του Μωϋσή (g), ή όπως ο «Ιησούς (του Ναυή) σταμάτησε τον ήλιο στη Γαβαώ και τη σελήνη στο φαράγγι Αρνών. Σταμάτησε τον Ιορδάνη και έδεσε τα νερά του» (Κ). Πεισματική απιστία πάντοτε θα βρει κάτι να πει ως πρόφαση και δικαιολογία της άρνησής της, παρόλο που αυτό μπορεί εύκολα να ελεγχθεί ως μάταιο και παράλογο.

Λουκ 11.17 αὐτὸς δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα⁽¹⁾ εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει⁽²⁾.

Μετάφραση: Ο Ιησούς όμως κατάλαβε τις απόκρυφες σκέψεις τους και τους είπε: Κάθε βασίλειο που χωρίστηκε σε εχθρικές παρατάξεις και με εμφύλιο πόλεμο στράφηκε εναντίον του εαυτού του, καταλήγει σε ερήμωση. Τότε λοιπόν και κάθε σπίτι επιτίθεται εχθρικά εναντίον του άλλου σπιτιού. Κι έτσι διαλύεται μόνο του το βασίλειο αυτό.

(1) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ., που συχνά συναντιέται στους Ο΄. Σημαίνει τις σκέψεις και όχι τις δολοπλοκίες, έννοια την οποία η λέξη δεν έχει πουθενά (ρ). «Πρώτα αποδεικνύει για τον εαυτό του ότι είναι Θεός, από το ότι γνωρίζει και αυτό που κρυφά ψιθύρισαν· διότι γνώρισε τους λογισμούς τους» (Κ).

(2) Ή, σπίτι που χωρίστηκε με σπίτι, πέφτει και διαλύεται· λαμβάνεται δηλαδή το όλο αντί για το μέρος, δηλαδή ένα τμήμα του σπιτιού αν χωριστεί εναντίον του άλλου, γίνεται αιτία της πτώσης του όλου (δ). Ή, τα Ματθ. ιβ 25 και Μάρκ. γ 25 δεν αποδεικνύουν ότι πρέπει εδώ να υπονοηθεί το «διαμερισθείς (που χωρίστηκε)». Σε αυτήν την περίπτωση θα έπρεπε να γράφει οίκος εφ΄ εαυτόν (=πάνω στον εαυτό του) ή καθ΄ εαυτού (=εναντίον του εαυτού του). Πιο σωστό λοιπόν θα ήταν να πάρουμε τη φράση «καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει» ως διαπλάτυνση επεξηγηματική του έρημοῦται (=ερημώνεται). Ερημώνεται η βασιλεία όταν πέφτει το ένα σπίτι πάνω στο άλλο, ή όταν πέφτει το ένα σπίτι μετά το άλλο (ρ). Η κατάρρευση των σπιτιών δηλαδή επέρχεται ως συνέπεια της κατάρρευσης του συνόλου (g). Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο πιθανή.

Λουκ 11.18 εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς⁽¹⁾ ἐφ΄ εαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε⁽²⁾ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

Μετάφραση: Εάν λοιπόν και ο σατανάς, ο άρχοντας των δαιμονίων, διαιρέθηκε τώρα σε παρατάξεις εναντίον του εαυτού του, πώς θα σταθεί και δεν θα εξαφανισθεί η βασιλεία του; Σας τα λέω αυτά, επειδή λέτε απερίσκεπτα ότι εγώ με τη βοήθεια του σατανά βγάζω τα δαιμόνια.

(1) Η ίδια αρχή ισχύει και για τον σατανά. Η αρχή δηλαδή ότι η διαίρεση οδηγεί στην καταστροφή (ρ). Ο σατανάς ενεργεί εναντίον του εαυτού του όχι μόνο με το θαύμα, το οποίο καταργεί την εξουσία του πάνω στα σώματα των ανθρώπων, τα οποία έως τώρα κατείχε και τώρα ελευθερώνονται από την κατοχή του, αλλά πολύ περισσότερο με την διδασκαλία, την οποία το θαύμα αποσαφηνίζει και επικυρώνει και η οποία αποβλέπει στην κατάρρευση του κράτους του σατανά στις ψυχές των ανθρώπων με την θανάτωση της αμαρτίας και την επιστροφή των ανθρώπων στο Θεό. Αλλά μπορεί κάποιος να ισχυριστεί κάτι τέτοιο για το σατανά, ο οποίος τόσο πανούργα και δραστήρια εργάζεται για να στηρίξει το κράτος του;

(2) Η πρόταση είναι ελλειπτική=Λέω αυτά διότι λέτε εσείς κλπ. Κρύβεται κάποια αγανάκτηση σε αυτήν την μορφή της έκφρασης (g).

Λουκ 11.19 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ⁽¹⁾ ὑμῶν⁽²⁾ ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται.

Μετάφραση: Κι αν εγώ με τη βοήθεια και τη συνεργασία του Βεελζεβούλ βγάζω τα δαιμόνια, οι μαθητές και τα πνευματικά σας παιδιά, τα οποία καυχώνται ότι έχουν προστάτες και διδασκάλους τους τον Δαβίδ και τον Σολομώντα, και εξορκίζουν δαιμόνια, με ποιανού τη δύναμη τα βγάζουν και τα διώχνουν; Γι' αυτό αυτοί οι μαθητές σας, τους οποίους δεν κατηγορείτε αλλά τους αφήνετε να εξορκίζουν ελεύθερα, θα είναι δικαστές που θα κατακρίνουν την υποκρισία και το φθόνο σας.

(1) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Ποιοι είναι αυτοί; Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «οι μακάριοι μαθητές» οι οποίοι «ήταν Ιουδαίοι και κατάγονταν από Ιουδαίους και πήραν από το Θεό την εξουσία κατά των ακαθάρτων πνευμάτων... και έλεγαν στους δαιμονισμένους το «στο όνομα του Ιησού Χριστού»» (Κ). Αλλά ο συλλογισμός, σε μία τέτοια εκδοχή, δεν θα είχε καμία αξία για τους Ιουδαίους, οι οποίοι δεν θα δίσταζαν να εφαρμόσουν και για τις θεραπείες των μαθητών την ίδια εξήγηση την οποία εφάρμοσαν και στις θεραπείες του Διδασκάλου. Πιο σωστό είναι να θεωρήσουμε, ότι μιλά για τους Ιουδαίους εξορκιστές, για τους οποίους εκτός από τον Ιώσηπο μιλά και το Ταλμούδ (Tanch. f. 70,1) ότι είχαν τον Δαβίδ, ο οποίος θεράπευσε τον Σαούλ, πατρωνά τους και θεωρούσαν τον Σολομώντα ως επινοητή των επωδών τους (g).

(2) Μάλλον οι συμπατριώτες σας, η σάρκα σας και το αίμα σας, το οποίο δεν σας έρχεται ούτε καν σκέψη να απαρνηθείτε, αλλά για τους οποίους και καυχιέστε, όταν επιτελούν θεραπείες σαν τις δικές μου (g). Αποτελεί χονδροειδή υποκρισία να καταδικάζουμε αυτούς που μας ελέγχουν και μας αποδοκιμάζουν, για εκείνο, το οποίο επιτρέπουμε σε άλλους, οι οποίοι μας κολακεύουν.

Λουκ 11.20 εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ⁽¹⁾ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς⁽²⁾ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Εάν όμως εγώ με δάκτυλο του Θεού, δηλαδή με τη δύναμή του, βγάζω τα δαιμόνια, αποδεικνύεται από το υπερφυσικό αυτό γεγονός ότι κατέφθασε και έπεσε πάνω σας η βασιλεία του Θεού, η οποία θα σας κατακρίνει εάν δεν την υποδεχθείτε.

(1) Ἡ «δάκτυλο Θεού» εννοεί το Άγιο Πνεύμα. Διότι χέρι και μπράτσο του Θεού και Πατέρα, από τη μία, έχει ονομαστεί αυτός (ο Υιός), επειδή ενεργεί τα πάντα ο Πατέρας

μέσω αυτού. Ενεργεί όμως όμοια και ο Υιός μέσω του Πνεύματος. Όπως ακριβώς λοιπόν το δάχτυλο κρεμιέται (εξαρτάται) από το χέρι, χωρίς να είναι ξένο με αυτό, αλλά βρίσκεται σε αυτό κατά τρόπο φυσικό, έτσι και το Πνεύμα το Άγιο ως προς την έννοια της ίδιας ουσίας, είναι συνδεδεμένο με ένωση με τον Υιό, έστω και αν εκπορεύεται από τον Θεό και Πατέρα» (Κ). «Το Πνεύμα έχει ονομαστεί δάχτυλο Θεού σε αυτά τα θαύματα του Μωϋσή και του Κυρίου, όχι επειδή είναι μία μικρή δύναμη που συνυπάρχει με το Θεό, όπως ακριβώς το δάχτυλο με το σώμα, αλλά επειδή το χάρισμα των θαυμάτων και θεραπειών, είναι ένα από τα χαρίσματα που διαμοιράζει, οπότε αυτό το ένα ονομάζει δάχτυλο και όχι το σύνολο των χαρισμάτων του Πνεύματος... Θα μπορούσε να πει κάποιος, ότι όλα αυτά και όσα άλλα χαρίσματα ανήκουν στο Πνεύμα, είναι κατά κάποιο τρόπο σαν ένα σώμα του, ενώ το κάθε ένα χωριστά από τα χαρίσματα, είναι δάχτυλό του» (Β). Ή, πιο σωστά, λέγεται εδώ το μέρος (δάχτυλο) αντί για το όλο=με το χέρι, με τη δύναμη (δ). Δες Εξ. η 19,λα 18,Δευτ. θ 10 Ψαλμ 90,3 (ρ). «Δείχνει ότι το να βγάζει κάποιος δαίμονες είναι έργο μέγιστης δύναμης και όχι της τυχαίας χάρης» (Χ). Αξιόλογη και η επόμενη: Με δάχτυλο Θεού λέει ο Χριστός. Χωρίς τίποτα από αυτές τις προσποιήσεις και τις μαγικές επωδές και επικλήσεις, τις οποίες χρησιμοποιούν οι εξορκιστές. Αρκεί και μόνο να σηκώσει το δάχτυλό του, ώστε ο σατανάς να εγκαταλείψει ελεύθερο το θύμα του. Είναι αυτό το έμβλημα της μέγιστης ευκολίας, με την οποία διώχνονται τα δαιμόνια (g). Με δύναμη προφανώς θεία και χωρίς κάποια δυσκολία (b). Όχι κινητοποιώντας τον βραχίονα του Κυρίου, τον υψηλό και δυνατό, αλλά με ενέργεια κάποιου κατωτέρου βαθμού. Το ωρυόμενο αυτό λιοντάρι κατασυντρίβεται, όταν αυτό αρέσει στο Θεό, σαν μία μύγα με την επαφή δαχτύλου.

(2) Κρύβει η φράση και κάτι το απειλητικό. Έφθασε σαν μία κρίση η οποία πρόκειται να σας πλήξει (g), εάν δεν υποδεχτείτε αυτήν.

(3) «Θέλει μεν από αυτά τα λόγια να σκεφτούν και να πουν, ότι αν ισχύει αυτό, άρα ο Υιός του Θεού ήλθε. Αλλά αυτό μεν δεν το λέει, αλλά έμμεσα και χωρίς να είναι ενοχλητικό για αυτούς, υπαινίσσεται αυτό λέγοντας: Άρα έφθασε» (Χ).

Λουκ 11.21 ὅταν⁽¹⁾ ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν⁽²⁾, ἐν εἰρήνῃ⁽³⁾ ἐστὶν τὰ ὑπάρχοντα⁽⁴⁾ αὐτοῦ·

Μετάφραση: Και για να καταλάβετε καλύτερα αυτά που σας λέω, σας φέρνω ένα παράδειγμα: Όταν ένας δυνατός οπλιστεί καλά και φυλάει την περιτειχισμένη αυλή του, μένουν ασφαλισμένα και ήσυχα τα υπάρχοντά του και τα ζώα του.

(1) «Χρησιμοποιεί παράδειγμα σαφές και ξεκάθαρο, με το οποίο δίνεται η δυνατότητα σε αυτούς που θέλουν, να δουν ότι έχει νικήσει τον άρχοντα αυτού του αιώνα και αφού τον αποδυνάμωσε κατά κάποιο τρόπο και τον κατέστησε γυμνό από τη δύναμη που είχε, του άρπαξε αυτούς που ήταν γνωστοί του. Διότι, όσο μεν, λέει, ο δυνατός έχει τη δύναμη και φυλάει τα δικά του, δεν υποπτεύεται καθόλου ότι κάποιος θα του τα πάρει. Όταν όμως κάποιος ισχυρότερός του έλθει και τον νικήσει, τότε τα αρπάζει. Αυτό το παράδειγμα ειπώθηκε σαν να αναφέρεται σε ανθρώπους. Έπαθε όμως το ίδιο και ο μισόκαλος διάβολος» (Κ).

(2) Ο γύρω από το σπίτι περιτειχισμένος και υπαίθριος τόπος, στον οποίο φυλάσσονται τα ζώα και τα πράγματα, τα υπάρχοντα του κυρίου όπως λέει πιο κάτω (δ). Αξιόλογη και η ερμηνεία: αυλή=βασιλικό ανάκτορο (L). Η καρδιά κάθε αμαρτωλού που δεν έχει επιστρέψει, αποτελεί μέρος του ανακτόρου και της αυλής του διαβόλου, όπου ο διάβολος διαμένει και εξουσιάζει. Αναμφίβολα η καρδιά η ανθρώπινη είναι ανάκτορο, μέγαρο και διαμονή ευγενής. Αλλά η μη εξαγιασμένη καρδιά είναι ανάκτορο του πονηρού. Οι επιθυμίες του γίνονται και επιθυμίες δικές της, τα θελήματά του εκτελούνται από αυτήν δουλικά και σφετερίζεται αυτός τον θρόνο της ψυχής για να την σύρει όπου αυτός θέλει. Είναι λοιπόν ο σατανάς σαν ένας ισχυρός πάνοπλος και φρουρεί την αυλή του αυτήν πράττοντας το παν για να εξασφαλίσει αυτήν για τον εαυτό του και για να την οχυρώσει εναντίον του Χριστού. Όλες οι πλάνες και προλήψεις και δεισιδαιμονίες, με τις οποίες σκληραίνει τις καρδιές των ανθρώπων εναντίον της αλήθειας και αγιότητας, είναι τα ισχυρά οχυρά, τα οποία χτίζει για υπεράσπιση της αυλής του.

(3) Υπάρχει μία επάλειψη ειρήνης στην ψυχή που δεν έχει επιστρέψει, για όσο χρόνο ο σατανάς ως ισχυρός οπλισμένος φυλάει αυτήν. Ο αμαρτωλός μέσα στην υπερηφάνειά του έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, ζει σε αμεριμνησία και απατηλή ασφάλεια, δεν αμφιβάλλει για το ότι η κατάστασή του είναι καλή, ούτε έρχεται στο νου του ο φόβος της μέλλουσας κρίσης. Κολακεύει τον εαυτό του και φωνάζει ότι έχει ειρήνη.

(4) Και «ισχυρό μεν ονομάζει τον διάβολο, που νίκησε τελείως το γένος των ανθρώπων. Αυλή του ονομάζει τον τόπο των θνητών στη γη, ενώ υπάρχοντα όλα εκείνα, τα οποία βεβαίως όταν κάποτε τα έδειξε στον Σωτήρα, έλεγε· Όλα αυτά θα σου τα δώσω αν πέσεις και με προσκυνήσεις, όταν στο ψηλό βουνό έδειξε σε αυτόν τις βασιλείες του κόσμου και την δόξα του» (Ε).

Λουκ 11.22 ἐπὰν δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν⁽¹⁾, τὴν πανοπλίαν⁽²⁾ αὐτοῦ αἶρει ἐφ' ἧ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα⁽³⁾ αὐτοῦ διαδίδωσιν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Όταν όμως ἐλθεῖ ἐναντίον του ὁ ἰσχυρότερός του καὶ τον νικήσῃ, του ἀφαιρεῖ τὴν ἀρματωσιά, στὴν ὁποία ἐκεῖνος στηριζόταν, καὶ διαμοιράζει τὰ υπάρχοντά του, τὰ ὁποία κατέκτησε ὡς λάφυρα. Ἔτσι κι ἐγὼ τώρα που εἶμαι δυνατότερος ἀπὸ τὸν σατανά, τὸν κατενίκησα καὶ ἐλευθερώνω αὐτούς που κατέχουν ζῶα ἄλογα. Καὶ δίνω ἐξουσία καὶ στοὺς μαθητές μου νὰ ἀποσπούν ἀπ' αὐτὸν ἐκείνους που ὡς τώρα ὀριζε ὡς δικούς του.

(1) «Αφού ἐλθεῖ ἐναντίον του, τον νικήσῃ». Ἔρχεται ἐναντίον του αἰφνίδια, ὅταν τὰ υπάρχοντά του βρίσκονται σὲ εἰρήνῃ καὶ νομίζει ὁ σατανάς, ὅτι αὐτά θὰ ἀνήκουν πάντα σὲ αὐτόν. «Αλλὰ παλαιότερα μὲν αὐτά τὰ υπάρχοντά του βρίσκονταν σὲ εἰρήνῃ, ἀφού κανεὶς δὲν τὰ ἀφαιρούσε ἀπὸ αὐτόν· ὅταν ὁμως ἦλθε ἐναντίον του ὁ ἰσχυρότερός του καὶ πάλεψε νικηφόρα μὲ αὐτόν καὶ τον ἔδεσε, τότε ἀφαίρεσε καὶ τὴν πανοπλία του, στὴν ὁποία εἶχε στηρίζῃ τὴν πεποίθησή του, καὶ ἀφού ἄρπαξε τὰ λάφυρά του, τὰ μοίρασε» (Ε). Καὶ ἡ ἐπιστροφὴ κάποιας ψυχῆς στὸ Θεό εἶναι νίκη τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς δυνάμεώς του στὴν ψυχὴ αὐτήν, νίκη που ἀποκαθιστὰ τὴν ψυχὴ στὴν ἐλευθερίᾳ τῆς καὶ ἐγκαθιδρύει τὴν κυριαρχία τοῦ Θεοῦ σὲ αὐτήν. Ἀπόδειξη λοιπὸν τῆς νίκης αὐτῆς εἶναι ὅτι πρῶτον ἀφαιρεῖ τὴν πανοπλία τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ἀφήνει αὐτόν ἀοπλο καὶ δεῦτερον διαμοιράζει τὴν λεία καὶ τὰ λάφυρα τὰ ὁποία κατέκτησε ἀπὸ αὐτόν.

(2) Ὅπως ὑπάρχει πανοπλία τοῦ Θεοῦ (Εφεσ. στ 11,20) ἔτσι ὑπάρχει καὶ πανοπλία τοῦ πονηροῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅταν ἀπογυμνωθεῖ ὁ σατανάς, ὁ ὁποῖος ἐδῶ αναφέρεται συμβολικὰ σαν ὁ πάνοπλος ἰσχυρός, τότε ἡ ἰσχὺς του παραλύει καὶ ἡ δυνάμη του νὰ ἐνεργεῖ τὸ κακὸ ἐξουδετερώνεται (ο). Πανοπλία=κοινῶς ἀρματωσιά, ὁ ὅλος οπλισμός, ὅλα δηλαδὴ τὰ πονηρά μέσα, τὰ ὁποία διαθέτει ὁ σατανάς γιὰ υποδούλωση τῶν ψυχῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν σωμάτων τῶν ἀνθρώπων (δ,γ), ἀρα ἐπομένως καὶ «ἡ πολύθεη πλάνη τῶν δαιμόνων. Διότι ὅπλα τοῦ διαβόλου εἶναι οἱ ἐγκατεστημένοι παντοῦ στὴ γῆ δαίμονες, που συνεργάζονται μὲ αὐτόν στὴν τυραννία ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων» (Ε). Ἀφαιρεῖ τὴν πανοπλία του. Ὅταν ἡ δυνάμη τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς διαφθορᾶς συντριφεῖ στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ὅταν οἱ πλάνες ἀποδιωχτοῦν μὲ τὴν γνῶση τῆς ἀλήθειας, ὅταν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς ἀνοίξουν, ὅταν ἡ καρδιά ταπεινωθεῖ καὶ μεταβληθεῖ καὶ γίνῃ σοβαρὴ καὶ πνευματικὴ, τότε ἡ πανοπλία τοῦ σατανᾶ ἀφαιρεῖται ἀπὸ αὐτήν καὶ ὁ σατανάς εἶναι ἀοπλος ἀπέναντί τῆς.

(3) Ἡ λέξη λάφυρα μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ καὶ μὲ τὸ «πανοπλία» καὶ μὲ τὸ «υπάρχοντα» τοῦ προηγούμενου στίχου. Σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία ἐκδοχὴ «λάφυρά

του ήταν οι ψυχές των ανθρώπων, που σύρθηκαν αιχμάλωτες από τον διαβολικό οπλισμό... τα έθνη που από παλιά είχαν υποδουλωθεί στην τυραννία του» (Ε). Πάντως είτε το «λάφυρα» ταυτιστεί με το πανοπλία είτε με τα υπάρχοντα, φανερώνει ότι ο Χριστός και τις δυνάμεις ακόμη του άδη περιόρισε ώστε να συντελούν αυτές, έστω και αρνητικά, για καλό αυτών που αγαπούν το Θεό (ρ).

(4) «Τα λάφυρά του τα μοίρασε ο Κύριος σε δικούς του ηγεμόνες και άρχοντες, στους στρατιώτες της βασιλείας των ουρανών που είναι υποταγμένοι σε αυτόν, στους αποστόλους δηλαδή» (Ε). Το διαδίδω που είναι δανεισμένο από τη διανομή της λείας και των λαφύρων, την οποία κάνει κάποιος στρατηγός στους στρατιώτες του, υπαινίσσεται ίσως την δύναμη που δόθηκε από τον Ιησού στους μαθητές για εκδίωξη των δαιμόνων (g). Πάντως είναι αλήθεια, ότι το τρόπαιο του Χριστού γίνεται κοινό για όλους τους ακόλουθούς του και μετέχουν αυτοί στα αγαθά και τις σωτήριες ευεργεσίες της νίκης του Κυρίου όταν συντρίβεται ο σατανάς κάτω από τα πόδια και του καθενός από αυτούς.

Λουκ 11.23 ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει⁽¹⁾.

Μετάφραση: Συμβιβασμούς με την παράταξη του διαβόλου δεν δέχομαι, όπως νομίζετε. Εκείνος που δεν είναι με όλη του την ψυχή μαζί μου, είναι εναντίον μου. Κι εκείνος που δεν μαζεύει μ' εμένα τα πνευματικά πρόβατά μου, αυτός σαν λύκος τα σκορπίζει.

(1) Ο στίχος είναι κατά λέξη ίδιος με το Ματθ. ιβ 30. Η σύνδεση με τα παραπάνω φαίνεται να είναι η εξής: Ο μεταξύ Χριστού και σατανά αγώνας είναι τέτοιος, ώστε κανείς σε αυτόν δεν μπορεί να παραμείνει ουδέτερος (ρ). Στις μικρές διαφορές, οι οποίες μπορούν να εμφανιστούν μεταξύ των μαθητών του Χριστού, διδαχτήκαμε να δείχνουμε συμβιβαστικό πνεύμα και να επιδιώκουμε την ειρήνη θεωρώντας ότι αυτοί που δεν είναι εναντίον μας, ότι είναι υπέρ μας (Λουκ. θ 50). Στον μεγάλο όμως αγώνα μεταξύ του Χριστού και του διαβόλου, ούτε ειρήνη μπορεί να επιδιωχτεί ούτε κάποιος συμβιβασμός επιτρέπεται. Εκείνος ο οποίος δεν ανήκει με όλη την καρδιά στο Χριστό, υπολογίζεται ως πραγματικά εναντίον του. Ο ψυχρός ή και χλιαρός στον αγώνα αυτόν, θεωρείται ως εχθρός. Όταν η πάλη είναι μεταξύ Χριστού και Βελίαλ δεν επιτρέπεται για κανένα λόγο να κουτσαίνει κάποιος «και στα δύο πόδια» (Γ' Βασ. ιη 21). Διότι η βασιλεία του Χριστού είναι αιώνια αντίθετη και εχθρική με το κράτος του σατανά και αιώνια θα θριαμβεύσει εναντίον του καταργώντας αυτό για πάντα. Αξιόλογη και η

επόμενη: «Εγώ μεν ήλθα, λέει, για να τους σώσω όλους από τα χέρια του διαβόλου, για να ελευθερώσω αυτούς που είναι αιχμάλωτοι και να φωτίσω τους σκοτισμένους... για να συγκεντρώσω σε ένα μέρος τα παιδιά του Θεού που έχουν, εννοείται, από εκείνον διασκορπιστεί. Ο σατανάς όμως, βεβαίως, επειδή δεν είναι μαζί μου, επιχειρεί να σκορπίζει αυτά που μάζεψα και έσωσα. Πώς λοιπόν αυτός που μάχεται στο δικό μου θείο σχέδιο, μου δίνει δύναμη εναντίον του;» (Κ).

Λουκ 11.24 "Όταν⁽¹⁾ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν⁽²⁾, καὶ μὴ εὕρισκον λέγει, Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου⁽³⁾ ὅθεν ἐξῆλθον·

Μετάφραση: Αυτοί όμως που ελευθερώνονται με τη δύναμη μου απ' την εξουσία του σατανά πρέπει να προσέχουν και να εργάζονται ακούραστα, για να προοδεύουν διαρκώς σε αρετή και αγιότητα. Διότι όταν το ακάθαρτο πνεῦμα βγει απ' τον άνθρωπο που μετανόησε, μοιάζει μ' εκείνον που περνά από τόπους που δεν έχουν νερό και ζητά ανάπαυση. Κι επειδή δεν τη βρίσκει, λέει: Θα γυρίσω πάλι στο σπίτι μου, απ' όπου βγήκα. Θα επιστρέψω δηλαδή στην ψυχή από την οποία εκδιώχθηκα.

(1) Δες Ματθ. ιβ 43-45 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Δεν είναι πιθανόν ότι υπάρχει εδώ κάποια αναφορά στις επιτυχίες των Ιουδαίων εξορκιστών, για να τονιστεί, ότι αυτές είναι πρόσκαιρες μόνο και οδηγούν σε χειροτέρευση του κακού. Το συμπέρασμα που βγαίνει από τους στίχους αυτούς αναφέρεται στις ολέθριες συνέπειες, οι οποίες ακολουθούν την κακή διαγωγή αυτών που λυτρώθηκαν από την αιχμαλωσία των δαιμόνων. Το αναφερόμενο λοιπόν παράδειγμα του δαιμονισμένου, ο οποίος θεραπεύτηκε και αφήνει στη συνέχεια τον εαυτό του να ξανακυριευτεί από το δαιμόνιο, έγινε παραβολή και παρομοίωση ώστε με αυτήν, να γίνει εμφανές ποιο θα είναι το άθλιο κατάντημα ενός αμαρτωλού που μετανόησε μεν για τις αμαρτίες του, αλλά δεν κατέβαλλε καμία προσπάθεια για να αποκτήσει την αγιότητα. Ένας τέτοιος άνθρωπος αποδεικνύει πόσο αδύνατον είναι να παραμείνει κάποιος ουδέτερος στον αγώνα μεταξύ του Χριστού και του σατανά. Έφυγε αυτός από τον σατανά χωρίς να προσκολληθεί στο Χριστό, και έτσι ξαναπέφτει μονιμότερα και βαρύτερα στην κυριαρχία του σατανά (ρ). Πρόκειται για τους ανθρώπους, οι οποίοι «ενώ απέφυγαν τα μιάσματα του κόσμου με την επίγνωση του κυρίου και Σωτήρα Ιησού Χριστού, αφού ενεπλάκησαν πάλι σε αυτά, υφίστανται ήττα» (Β' Πέτρ. β 20). Καθαρίστηκαν από τους πιο φανερούς μολυσμούς, αλλά δεν επέμειναν να εξαλείψουν και τις βαθύτερες κλίσεις προς την αμαρτία, η οποία έτσι έμεινε κρυμμένη

σαν δύναμη στα βάθη τους. Το σπίτι τους καθαρίστηκε εξωτερικά, αλλά η ποιότητά του δεν αλλοιώθηκε.

(2) Ανάπαυση μετά την περιπλάνησή του σε άνυδρα μέρη. Ο δαίμονας ζητά κάποια ψυχή, για να αναπαυτεί σε αυτήν. Μπορούμε να συνδέσουμε το «και μη βρίσκοντας» με το «ζητώντας ανάπαυση» (=ζητά ανάπαυση, αλλά δεν την βρίσκει). Αλλά τότε θα βάλουμε τελεία μετά το «μη ευρίσκον». Είναι προτιμότερο λοιπόν να συνδέσουμε το «μη ευρίσκον» με το «λέγει» (p).

(3) Αποκαλεί ακόμη τον άνθρωπο, από τον οποίο βγήκε, σπίτι του, διότι κανείς άλλος στο μεταξύ δεν κυρίευσε αυτό (p).

Λουκ 11.25 καὶ ἔλθὼν εὗρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Κι όταν ἔλθει, βρίσκει το σπίτι σκουπισμένο και στολισμένο. Βρίσκει δηλαδή τον άνθρωπο αδρανὴ και ἑτοιμο να δεχθῇ επίσκεψη ἀπὸ κάθε παλαιὸ επισκέπτη και γνωστὸ του.*

(1) Ἐτοιμο να δεχτεῖ καθέναν που περνά, οσοδήποτε ανεπιθύμητος και αν εἶναι. Ἴσως το «σεσαρωμένον και κεκοσμημένον» να αναφέρεται και στη φυσική και διανοητική βελτίωση και αποκατάσταση του πρώην δαιμονιζομένου ἀνθρώπου (p).

Λουκ 11.26 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἐπτὰ ἕτερα πνεύματα⁽¹⁾ πονηρότερα ἑαυτοῦ⁽²⁾, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ⁽³⁾ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα⁽⁴⁾ τῶν πρώτων⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Τότε πηγαίνει και παίρνει μαζί του πολλὰ ἄλλα πνεύματα πονηρότερα ἀπ' τον εαυτό του, κι ἀφοῦ μπουν, κατοικοῦν πλέον μόνιμα ἐκεῖ. Κι ἔτσι η τελευταία αὐτὴ κατάσταση του ἀνθρώπου ἐκείνου γίνεται χειρότερη ἀπ' την πρώτη. Πράγματι, ὅσοι ἀποστάτησαν ἀπ' τη θεία χάρη και την ἔδιωξαν ἀπ' την ψυχὴ τους, γίνονται πολὺ χειρότεροι ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρὶν τους ἐπισκεφθεῖ η χάρη.*

(1) Επιστρέφει δηλαδή «με ὅλη του τη δύναμη. Διότι αὐτὸ φαίνεται να φανερώνει, λέγοντας ἐπτὰ ἄλλα πνεύματα μαζί του, ὅπως ἀκριβῶς συνηθίζει να ονομάζει η Γραφή αὐτὸν τον ἀριθμὸ ὅταν πρόκειται για πλῆθος, ὅπως ὅταν λέει, ὅτι «η στείρα γέννησε ἐπτὰ και αὐτὴ που εἶχε πολλὰ παιδιὰ ἀσθένησε»» (Ω).

(2) Πονηρότερα. Φαίνεται λοιπόν ότι και μεταξύ των δαιμόνων υπάρχουν διαβαθμίσεις κακίας και πονηρίας. Πιθανώς οι βαθμοί της κακίας τους είναι ανάλογοι με τους βαθμούς της προηγούμενής τους αγιότητας, από την οποία εξέπεσαν.

(3) Αφού δεν υπάρχει κάποια αντίσταση μπαίνουν και εγκαθίστανται εκεί σαν σε μόνιμη κατοικία (ρ). Έχουμε εδώ την κατάσταση ανθρώπου, ο οποίος κατέληξε σε αποστασία. Οι αποστάτες είναι συνήθως οι χειρότεροι των ανθρώπων, οι περισσότερο μάταιοι και αχαλίνωτοι, οι τολμηρότεροι και πιο αναίσχυντοι στο να διαπράττουν εκείνα, για τα οποία προηγουμένως είχαν επιδείξει κάποια μετάνοια. Οι συνειδήσεις τους καταλήγουν σε πώρωση και οι αμαρτίες τους γίνονται βαρύτερες από ποτέ άλλοτε.

(4) Χειρότερα, αλλά όχι και τελείως απελπιστικά σε σχέση με τη δύναμη του Ιησού (L).

(5) Ο Λουκάς παραλείπει τα λόγια στο Ματθαίο «Έτσι θα συμβεί στη γενιά αυτήν την πονηρή»· λόγια που δείχνουν την πρώτη εφαρμογή της παραβολής (ρ). Η εφαρμογή αυτή εφαρμόστηκε με διάφορους τρόπους στους Ιουδαίους. Ή α) η γενιά αυτή, αρνούμενη να αναγνωρίσει την έλευση της βασιλείας του Θεού και την νίκη του Ιησού, εκτίθεται σε κίνδυνο να ολισθήσει σε κατάσταση θρησκευτική πολύ χειρότερη από εκείνην, στην οποία ήταν πριν γίνει μάρτυρας των θαυμάτων μου (L). Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, β) η λατρεία των ειδώλων εξορκίστηκε, αλλά ο δαίμονας επανήλθε με την λατρεία του γράμματος και μαζί με αυτήν ήλθαν και τα δαιμόνια της πλεονεξίας, της υποκρισίας, της πνευματικής αλαζονείας, της ασπλαχνίας, της απιστίας, της προσκόλλησης στους εξωτερικούς τύπους και του φανατισμού (ρ). Ή, γ) μετά την ευνοϊκή μεταβολή, την οποία ο Ισραήλ υπέστη με τη δράση του Ιωάννη, ξαναέπεφτε τώρα με την αντίθεσή του προς τον Ιησού, σε κατάσταση πολύ χειρότερη από την προηγούμενη (Weiss). Ή, δ) οι Ισραηλίτες «όταν ήταν στην Αίγυπτο, έμενε μέσα τους το πνεύμα το πονηρό επειδή συναναστρέφονταν με τα ήθη και τους νόμους των Αιγυπτίων» (Ω). «Όταν όμως λυτρώθηκαν από τον Μωϋσή, αφού τους σπλαχνίστηκε ο Θεός και απέκτησαν νόμο παιδαγωγό, που τους καλούσε στο φως της αληθινής θεογνωσίας, διώχτηκε το βέβηλο και ακάθαρτο πνεύμα» (Κ). «Τώρα όμως, επειδή δεν πίστεψαν στο Χριστό, αλλά απομάκρυναν τον λυτρωτή, έπεσε πάλι πάνω τους το ακάθαρτο πνεύμα και αφού τους βρήκε να μην έχουν πλέον μέσα τους τίποτε θεϊκό, αλλά να είναι έρημοι και να μένουν άπρακτοι ώστε να κατοικήσει μέσα τους, κατοίκησε με όλη του τη δύναμη... Διότι αυτοί που απίστησαν στον υιό μου (λέει ο Πατήρ), δεν έχουν τέτοιο ακάθαρτο πνεύμα, όπως το πνεύμα που είχαν στην Αίγυπτο, αλλά έχουν γεμίσει και με άλλα πνεύματα πονηρά και έγιναν σε αυτούς τα τελευταία χειρότερα από τα πρώτα... Και δεν θα λέει πλέον σε αυτούς προφήτης: Αυτά λέει ο

Κύριος, δεν θα υπάρχει πλέον θαύμα σε αυτούς, ούτε τρομακτικό υπερφυσικό γεγονός, ούτε πλέον θαύμα εμφάνισης και παρουσίας του Θεού· διότι μεταφέρθηκαν τα αγαθά στους εθνικούς» (Ω). Ή, ε) ο Ισραήλ αφού θεραπεύτηκε από την ειδωλολατρεία με την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα, έπεσε τώρα σε χειρότερη κατάσταση (Stier). Η πρώτη και η τρίτη ερμηνεία είναι περισσότερο πιθανές από τις άλλες.

Στίχ. 27-28. Μακαρισμός της Θεοτόκου.

Λουκ 11.27 Ἐγένετο δὲ⁽¹⁾ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα ἐπάρασά τις⁽²⁾ γυνή⁽³⁾ φωνήν ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, Μακαρία ἡ κοιλία⁽⁴⁾ ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ⁽⁴⁾ οὓς ἐθήλασας.

Μετάφραση: *Κι ενώ ο Ιησούς τα έλεγε αυτά, κάποια γυναίκα απ' το πλήθος, επειδή ενθουσιάσθηκε από τη διδασκαλία του, έβγαλε μια δυνατή φωνή και είπε: Ευτυχισμένη η κοιλιά που σε βάστασε και οι μαστοί που θήλασες. Ευτυχισμένη δηλαδή η μητέρα που σε γέννησε και σε ανέθρεψε.*

(1) Οι δύο αυτοί στίχοι βρίσκονται αποκλειστικά στον Λουκά. Του Χριστού η μητέρα διακηρύσσεται μία ακόμη φορά μακάρια (Λουκ. α 42) από γυναίκα, και η προφητεία της Μαρίας για τον εαυτό της αρχίζει να εκπληρώνεται (α 48)(ρ).

(2) ««Επάρασα», δηλαδή ύψωσε. Επειδή δηλαδή αποδέχτηκε πάρα πολύ τα λόγια του, μακάρισε μεγάλωφωνα αυτήν που τον γέννησε, επειδή αξιώθηκε να γίνει μητέρα τέτοιου προσώπου» (Ζ).

(3) Ενώ οι Γραμματείς και οι Φαρισαίοι τον περιφρονούσαν και τον βλασφημούσαν, η αγαθή αυτή γυναίκα τον θαύμαζε για την σοφία και δύναμη που έβγαινε από το στόμα του («την ώρα που έλεγε αυτός αυτά»). Ενθουσιασμένη από την πειστικότητα, με την οποία ντρόπιασε τους Φαρισαίους και τους νίκησε, δεν συγκρατήθηκε από το να φωνάξει: Τι θαυμάσιος, τι έξοχος και μοναδικός διδάσκαλος είναι αυτός! Ασφαλώς κανείς ποτέ άλλος μεγαλύτερος και καλύτερος από αυτόν δεν γεννήθηκε από γυναίκα. Ευτυχής και μακάρια η γυναίκα που τον γέννησε!

(4) Αναφέρονται τα μέλη αντί για το πρόσωπο=μακάρια αυτή που γέννησε και ανέθρεψε τέτοιο γιο (δ). Η γυναίκα θαυμάζει και τιμά τον Ιησού, ορμώμενη από την ακρόαση των λόγων του. Αλλά και για όλους όσους πιστεύουν τον λόγο του Χριστού, το πρόσωπό του είναι πολύτιμο και για αυτούς είναι «ο εκλεκτός αυτός λίθος» τιμή, που τους καθιστά «γένος εκλεκτό, λαό άξιο φροντίδας» (Α΄ Πέτρ. β 7)

Λουκ 11.28 αὐτὸς δὲ εἶπεν, Μενοῦνγε⁽¹⁾ μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν⁽²⁾.

Μετάφραση: Κι αὐτὸς της εἶπε: Αληθινά, ευτυχισμένη εἶναι ἡ μητέρα μου· ἀλλὰ μὴν ξεχνάτε ὅτι μακάριοι εἶναι ὅσοι ἀκούνε το λόγο του Θεοῦ και τον εφαρμόζουν. Μ' αὐτὴ την ἐννοια, αὐτὴ που με γέννησε και με θῆλῃσε, γι' αὐτὸ ακριβῶς δέχτηκε τη μεγαλύτερη τιμὴ και ἀξιῶθηκε να γίνῃ μητέρα μου, διότι φύλαξε πάντοτε τον λόγο του Θεοῦ.

(1) Ἄλλη γραφή: μενοῦν. Και το μενοῦνγε την ἴδια ἐννοια ἐκφράζει την οἱοία και το μενοῦν. Με αὐτὸ ἄλλοτε ἐπιβεβαιώνεται αὐτὸ πριν λίγο εἰπώθηκε και ἄλλοτε διορθώνεται. Ἀπὸ τα συμφραζόμενα καθορίζεται ἡ ἐννοιά του (L): λοιπόν ἦ=ναι, πράγματι, σε περίπτωση ἐπιβεβαίωσης, ἦ=ναι μεν αὐτὸ μπορεῖ να εἶναι ἐτσι, ἀλλά..., σε περίπτωση διόρθωσης (p). Ἐδῶ ο Κύριος συμπληρώνει την ἐννοια της γυναίκας (δ). Δεν ἀρνεῖται ο Κύριος αὐτὸ που εἶπε ἡ γυναίκα, ἀλλὰ δείχνει ὅτι δεν εἶναι πλήρες ἐπειδὴ δεν ἐκφράζει ολόκληρη την ἀλήθεια (p).

(2) «Μακαρίζει αὐτούς που φυλάνε τον λόγο του Θεοῦ, χωρὶς να βγάζει ἔξω ἀπὸ τον μακαρισμὸ την μητέρα του, ἀλλὰ δείχνοντας, ὅτι ἀκόμη και ἐκεῖνη δεν θα ωφεληθεῖ καθόλου ἀπὸ το ὅτι τον γέννησε και τον θῆλῃσε, αν δεν ἔχει και ὅλη την ἄλλη ἀρετή» (Θφ). Δες και Ματθ. ιβ 50. Εἶναι βεβαίως μέγα προνόμιο το να ἀξιωνόμαστε να ἀκούμε τον λόγο του Θεοῦ. Παρ' ὅλα αὐτὰ μόνο ἐκεῖνοι διακηρύχτηκαν μακάριοι ἀπὸ τον Χριστό, οἱ οἱοῖοι ἀκούνε τον λόγο αὐτόν και φυλάνε αὐτόν. Τον φυλάνε διαρκῶς στη μνήμη τους και τον τηροῦν, ἔχοντας αὐτόν κανόνα της συμπεριφοράς και του βίου τους. Σε ἀντίθετη περίπτωση, μόνο το να ἀκούμε το λόγο του Θεοῦ ἐπόμενο εἶναι να ἀποβεί σε καταδίκη μας. Διότι βεβαιώνει ο Κύριος «ἐάν κάποιος ἀκούσει τα λόγια μου και δεν τα φυλάξει... ο λόγος τον οἱοῖο εἶπα, ἐκεῖνος θα τον κρίνει την ἐσχάτη ἡμέρα» (Ιω. ιβ 47,48).

Στίχ. 29-36. Το θαῦμα του Ἰωνά. Καταδίκη της γενιάς του Κυρίου.

Λουκ 11.29 Τῶν δὲ ὄχλων⁽¹⁾ ἐπαθροισμένων⁽²⁾ ἤρξατο λέγειν⁽³⁾, Ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρά ἐστιν⁽⁴⁾. σημεῖον ζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται⁽⁵⁾ αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ του προφήτου⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Κι ενώ πύκνωναν τα πλήθη το λαού, άρχισε να λέει: Η γενιά αυτή είναι πονηρή. Και εξαιτίας της πονηριάς της ζητά θαύμα που να δείχνει εμφανέστερα την αποστολή μου. Αλλά τέτοιο θαύμα δεν θα της δοθεί, παρά το θαύμα που προτυπωνόταν και προεικονιζόταν από το θαύμα του Ιωνά του προφήτου.*

(1) Δες Ματθ. ιβ 38-42 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Η πρόθεση επί μαζί με το αθροίζομαι, είναι σπάνια σύνθεση. Από τις λέξεις που λέγονται μοναδική φορά στην Κ.Δ. (ρ). Σημαίνει το «προς αυτόν», προς το μέρος που ήταν, για να τον ακούσουν (δ).

(3) «Τώρα απολογείται και για τον άλλο τους λογισμό» (Ζ). Απαντά σε αυτούς που ζητούσαν θαύμα από τον ουρανό στον σ. 16.

(4) Κατηγορεί τώρα όχι μόνο τους γραμματείς και φαρισαίους, αλλά ολόκληρη την σύγχρονη γενιά των Ιουδαίων. Ήταν και αυτή όπως οι αρχηγοί της, διότι δειχνόταν σκληρή απέναντι στα τόσα θαύματα, τα οποία ανάμεσά της είχε διαπράξει. Και μαζεύτηκαν τώρα όχι για να διαφωτιστούν από την διδασκαλία του, αλλά για να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους με τα θαύματά του, αξιώνοντας να δουν και μεγαλύτερα θαύματα. Γενιά όμως η οποία δεν πείστηκε από τόσα θαύματα, θα παραμείνει σκληρή, οποιαδήποτε άλλα θαύματα και αν συντελεστούν μπροστά στα μάτια της. Για αυτό και χαρακτηρίζει αυτήν γενιά πονηρή.

(5) «Ζητούν από πονηριά. Για αυτό και δεν επιτυγχάνουν, σύμφωνα με το: Θα με ζητήσουν κακοί και δεν θα με βρουν (Ωσηέ ε 6)» (Κ). Τα θαύματα δόθηκαν σε εκείνους, οι οποίοι αφού πίστεψαν ήδη, ζήτησαν αυτά για μεγαλύτερη στερέωση της πίστης τους, όπως ο Αβραάμ και ο Γεδεών. Δεν δόθηκαν όμως σε αυτούς που ζήτησαν αυτά για δικαιολογία της απιστίας τους.

(6) Θα δοθεί παρ' όλα αυτά θαύμα άλλο, διαφορετικό όμως από όλα εκείνα, τα οποία ο Κύριος συντελούσε τώρα μπροστά στα μάτια τους. Και το θαύμα αυτό θα ήταν η ανάστασή του. Επιφυλασσόταν αυτό ως επισφράγιση της όλης δράσης του, διότι αυτό θα αποτελούσε τη μέγιστη απόδειξη, ότι ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας, επειδή με αυτό θα αναδεικνυόταν «γιος Θεού με δύναμη από το Πνεύμα που αγιάζει, όταν αναστήθηκε από τους νεκρούς» (Ρωμ. α 4). Το θαύμα αυτό θα ξεπερνούσε όλα τα άλλα θαύματά του, θα συμπλήρωνε αυτά και θα επισφράγιζε αυτά. Και όμως η απιστία των Ιουδαίων βρήκε και απέναντι σε αυτό την ένοχη υπεκφυγή της με τον λόγο: «Οι μαθητές του ήλθαν και τον έκλεψαν». Διότι δεν είναι άλλοι τόσο αθεράπευτα τυφλοί, όσο αυτοί που πεισματικά δεν θέλουν να δουν (Henry). Σημείο εδώ=τεκμήριο υπερφυσικό, με το οποίο κάποιο πρόσωπο γνωρίζεται και ξεχωρίζει

από τα άλλα. Το σημείο Ιωνά=το σημάδι το υπερφυσικό που συνέβη στον Ιωνά, με το οποίο ο Θεός ενεργά προέτρεπε τους Νινευίτες και σε αυτούς έδειχνε τι έπρεπε αυτοί να πράξουν. Θα δοθεί στη γενιά αυτή το θαύμα του Ιωνά του προφήτη=Θαύμα όμοιο με του Ιωνά, το οποίο δόθηκε για επιβεβαίωση της αποστολής και του κηρύγματός του στους Νινευίτες για μετάνοια (Grimm).

Λουκ 11.30 καθώς γάρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευítais(1), οὕτως ἔσται(2) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.

Μετάφραση: Όπως δηλαδή ο Ιωνάς έγινε ο ίδιος υπερφυσικό σημείο, καθώς βγήκε σῶος και αβλαβής από την κοιλιά του κήτους, και με το θαύμα αυτό ο Θεός επιβεβαίωσε το κήρυγμα που έκανε ο Ιωνάς στους Νινευίτες για τη μετάνοια, έτσι και ο υιός του ανθρώπου, ο Μεσσίας, με την ανάστασή του από τον τάφο θα είναι θαύμα μοναδικό, με το οποίο ο Θεός θα δείχνει στη γενιά αυτή ότι αυτός είναι ο Σωτήρας και ο Λυτρωτής των ανθρώπων. Αλλά και στο θαύμα αυτό δεν θα πειστεί η γενιά αυτή.

(1) «Όπως εκείνος κατέστη υπερφυσικό σημάδι για τους Νινευίτες, δηλαδή παράδοξο άκουσμα, ότι υπερφυσικά σώθηκε από την κοιλιά του κήτους μετά από τρεις μέρες, έτσι και αυτός θα καταστεί θαύμα στη γενιά των άπιστων Ιουδαίων, δηλαδή παράδοξο άκουσμα, ότι υπερφυσικά σώθηκε από την κοιλιά της γης μετά από τρεις μέρες» (Ζ).

(2) Εκ πρώτης όψεως ο Λουκάς φαίνεται να παραλληλίζει τον Ιωνά και το Χριστό μόνο στο κήρυγμα της μετανοίας. Αποσιωπά την εξήγηση, ότι ο Ιωνάς ήταν τύπος της ταφής και της ανάστασης του Χριστού. Αλλά τα ρήματα δοθήσεται και έσται που εκφέρονται σε μέλλοντα χρόνο, δείχνουν ότι υπονοείται και η εξήγηση αυτή. Ο Χριστός κήρυττε εδώ και πολύ χρόνο. Όμως δεν λέει ότι το θαύμα δόθηκε ή εξακολουθεί να δίνεται, αλλά λέει ότι «θα δοθεί» και ότι θα είναι ο υιός του ανθρώπου θαύμα (ρ). Όπως εξηγείται στο κατά Ματθαίον, ό,τι για τον Ιωνά υπήρξε η κοιλιά του κήτους, αυτό υπήρξε για τον Ιησού ο τάφος. Μπήκε εκεί ως λύτρο, για να σωθούν οι ψυχές των ανθρώπων από την τρικυμία και τον σάλο της αμαρτίας, όπως ρίχτηκε ο Ιωνάς από το πλοίο για να διαφύγουν το ναυάγιο όσοι ήταν σε αυτό. Και παρέμεινε εκεί, όσο χρόνο και ο Ιωνάς στην κοιλιά του κήτους, κατασκηνώνοντας «με ελπίδα, ότι δεν θα εγκαταλείψεις την ψυχή μου στον άδη ούτε θα δώσεις στον όσιό σου να δει διαφθορά» (Πραξ. β 26,27), όπως και ο Ιωνάς παρηγοριόταν στην κοιλιά του κήτους από την ελπίδα ότι «θα αξιωθεί να δει τον άγιο ναό του Θεού» (Ιωνά β 5). Όπως λοιπόν ο Ιωνάς την τρίτη ημέρα απαλλάχτηκε από την φυλακή του και

επέστρεψε στη χώρα των ζωντανών, για να κηρύξει μετάνοια στους Νινευίτες, έτσι και ο Χριστός την τρίτη ημέρα αναστήθηκε από τον τάφο, για να στείλει τους μαθητές του για διάδοση του ευαγγελίου του στα έθνη.

Λουκ 11.31 βασίλισσα νότου⁽¹⁾ ἐγερθήσεται⁽²⁾ ἐν τῇ κρίσει μετὰ⁽³⁾ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος⁽⁴⁾, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶντος ὤδε⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Γι' αυτό εξάλλου και η ειδωλολάτρισσα βασίλισσα της νοτιοδυτικής Αραβίας θα αναστηθεί στην έσχατη Κρίση μαζί με τους άνδρες της γενιάς αυτής και θα τους καταδικάσει. Διότι αυτή, αν και ήταν γυναίκα και δεν γνώριζε τον αληθινό Θεό, ήλθε απ' την άκρη του κόσμου ν' ακούσει τη σοφία του Σολομώντος. Κι εδώ, χωρίς να χρειάζεται μακρινό ταξίδι, υπάρχει σαφώς κάτι πολύ μεγαλύτερο από τον Σολομώντα. Διότι εγώ δεν είμαι απλώς σοφός, όπως ήταν εκείνος, αλλά είμαι η ίδια η ενσάρκωση της θείας Σοφίας. Κι όμως οι άνθρωποι της γενιάς αυτής δεν δείχνουν ενδιαφέρον ν' ακούσουν τη διδασκαλία μου.

(1) Η χώρα Σαβά βρισκόταν στο νότιο μέρος της Αραβίας. Ήταν η νεότερη Υεμένη, κοντά στα νότια σύνορα του τότε γνωστού κόσμου (ρ).

(2) Η λέξη εγερθήναι φανερώνει τη στιγμή της έγερσης και κατά κάποιο τρόπο αφύπνισης των σωμάτων από τους τάφους κατά την μεγάλη ημέρα της κρίσης (g).

(3) =μαζί με τους άνδρες. Θα παρουσιαστεί μπροστά στους Ιουδαίους, έτσι ώστε ο πόθος της για γνώση της αλήθειας να δημιουργεί αντίθεση με την αναισθησία αυτών (g).

(4) «Έδειξε ζήλο για να ακούσει τον Σολομώντα βάρβαρη γυναίκα και έκανε τόσο δρόμο για αυτό, για να ακούσει σοφία σχετικά με τα ορατά και τα ζώα και τη φύση των φυτών. Εσείς όμως, ενώ είστε εδώ παρόντες και ακούτε για αόρατα και ουράνια πράγματα, και ενώ η ίδια η σοφία ήλθε σε σας και βεβαίωσε τον λόγο με έργα και εντυπωσιακά θαύματα, αποξενώνεστε από τον λόγο και αναίσθητα αρνείστε και το θαύμα μαζί με τα λόγια; Πώς λοιπόν δεν είναι ανώτερα εδώ από τον Σολομώντα;» (Κ). Υπάρχει τριπλή αντίθεση στο παράδειγμα αυτό. Μεταξύ εθνικής βασίλισσας και των Ιουδαίων· μεταξύ των περάτων της γης και του «εδώ»· μεταξύ του Σολομώντα και του υιού του ανθρώπου. Ίσως και μία τέταρτη, μεταξύ γυναίκας και ανδρών (ρ). Η βασίλισσα Σαβά δεν έλαβε κάποια πρόσκληση να έλθει να ακούσει τον Σολομώντα, ούτε κάποια υπόσχεση από πριν ότι θα ήταν ευπρόσδεκτη. Οι Ιουδαίοι όμως είχαν

κληθεί από το Χριστό για να παρακαθίσουν στα πόδια του και να ακούσουν το λόγο του. Ο Σολομώντας υπήρξε απλώς ένας σοφός, αλλά ο Χριστός ήταν η ίδια η σοφία που ενανθρώπησε, στην οποία υπάρχουν όλοι οι θησαυροί της σοφίας απόκρυφοι. Η βασίλισσα Σαβά είχε τόσες δυσκολίες να ξεπεράσει. Ήταν γυναίκα και επρόκειτο να διανύσει μακρό και επικίνδυνο ταξίδι. Ήταν βασίλισσα, την οποία κρατούσαν δέσμια στη χώρα της οι υποθέσεις του βασιλείου της. Ενώ οι Ιουδαίοι κανένα από τα εμπόδια αυτά δεν είχαν να ξεπεράσουν. Ήλθε εκείνη από τα πέρατα της γης ενώ οι Ιουδαίοι είχαν ανάμεσά τους τον Ιησού, να στέκεται στην πόρτα τους και να κρούει. Η σοφία την οποία ερχόταν να ακούσει η βασίλισσα, αναφερόταν στη φιλοσοφία και πολιτική. Ενώ η σοφία στην οποία μας μυεί ο Κύριος είναι σοφία σωτήρια. Η βασίλισσα θα άκουγε την σοφία του Σολομώντα και ο Σολομώντας δεν θα μπορούσε να καταστήσει και αυτήν σοφή. Ενώ ο Χριστός μεταδίδει σοφία σε αυτούς που έρχονται σε αυτόν.

(5) «Και δες πάλι, σε παρακαλώ, την τέχνη του λόγου. Διότι, γιατί λέει το «εδώ» και δεν λέει μάλλον «(είναι ανώτερα) με εμένα»; Για να μας πείσει να ταπεινοφρονούμε, ακόμα και αν είμαστε γεμάτοι με χαρίσματα πνευματικά... Μετριοφρονεί λοιπόν από συγκατάβαση ο Σωτήρας λέγοντας το «εδώ» αντί για το «με εμένα»» (Κ).

Λουκ 11.32 ἄνδρες Νινευῖ⁽¹⁾ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν⁽²⁾ εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὥδε⁽³⁾.

Μετάφραση: Στη μέλλουσα Κρίση θα αναστηθούν μαζί με τη γενιά αυτή οι κάτοικοι της Νινευῖ και θα την καταδικάσουν. Διότι εκείνοι αν και ήταν ειδωλολάτρες και αλλοεθνείς, μετανόησαν στο κήρυγμα του Ιωνά, ο οποίος ήταν ένας απλός προφήτης και δεν έκανε κανένα θαύμα σ' αυτούς. κι όμως εδώ πολύ περισσότερα συντελούν στο να γίνει δεκτό το δικό μου κήρυγμα απ' όσα συντελούσαν στο κήρυγμα του Ιωνά. Διότι εγώ δεν είμαι ένας απλός προφήτης, και τα θαύματά μου καθιστούν το κήρυγμά μου πολύ πιο επιβλητικό και ασυγκρίτως πιο έγκυρο και αυθεντικό.

(1) «Λέει ότι και οι Νινευίτες θα τους καταδικάσουν στον καιρό της κρίσης. Διότι ήταν άνδρες ωμοί και βάρβαροι, που δεν γνώριζαν αυτόν που από τη φύση του και αληθινά είναι Θεός, και δεν είχαν ακούσει καθόλου τα θεσπίσματα του Μωϋσή και δεν γνώριζαν τον ωραίο προφητικό λόγο. Αλλά και παρόλο, λέει, που είχαν τέτοιο φρόνημα, μετανόησαν στο κήρυγμα του Ιωνά. Είναι λοιπόν πολύ καλύτεροι από τους Ισραηλίτες και θα τους καταδικάσουν» (Κ). Είναι άριστη και η επόμενη εφαρμογή στους χριστιανούς: «Διότι εκείνοι μεν, ενώ μία φορά άκουσαν, κατόρθωσαν, εμείς

όμως δεν επιστρέψαμε, ούτε και πολλές φορές που ακούσαμε. Εκείνοι έδειξαν ολοκληρωμένη αρετή, ενώ εμείς ούτε ένα μέρος αρετής. Εκείνοι όταν άκουσαν ότι θα γκρεμιστεί εκ θεμελίων η χώρα τους φοβήθηκαν, ενώ εμείς ούτε για κόλαση ακούγοντας φοβόμαστε· εκείνοι χωρίς να έχουν ακούσει προφητείες, ενώ εμείς αν και απολαμβάνουμε συνεχή διδασκαλία και πολλή χάρη» (X).

(2) Ο Ματθαίος τοποθετεί το παράδειγμα των Νινευιτών πρώτο και αυτό το κάνει από την τάση να συνδεθεί το παράδειγμα αυτό με το θαύμα του Ιωνά. Η σειρά την οποία προτιμά ο Λουκάς, παρουσιάζει ηθική διαβάθμιση και κλίμακα καλύτερη. Είναι σοβαρότερο ηθικά να μένει κάποιος αναισθητος στο κακό το οποίο διέπραξε, παρά να μην έχει πόθο γνώσης της αλήθειας (g).

(3) «Και το δικό μου αξίωμα και το είδος του κηρύγματος, φανερώνει πολλή διαφορά. Εγώ είμαι δεσπότης, εκείνος δούλος. Εγώ κηρύσσω βασιλεία ουρανών, εκείνος σωτηρία από την καταστροφή. Εγώ με θαύματα, εκείνος χωρίς να κάνει κανένα θαύμα» (Θφ). «Οι συγκρίσεις αυξάνουν την κατηγορία και μάλιστα όταν συγκρίνονται άνισοι, όπως και ο Χριστός λέει εδώ: Άνδρες Νινευίτες» (X). Ο Ιωνάς ήταν άνθρωπος ομοιοπαθής με μας, υποκείμενος και σε ένοχες αδυναμίες, όπως εμείς, ενώ ο Χριστός είναι ο υιός του Θεού. Ο Ιωνάς ήταν ξένος και αλλοεθνής ως προς τους Νινευίτες, οι οποίοι ήταν και προκατειλημμένοι αρνητικά εναντίον της πατρίδας του προφήτη. Ο Χριστός ήλθε στους δικούς του και σε αυτούς που κατάγονταν από τους ίδιους προγόνους από τους οποίους καταγόταν και ο ίδιος σωματικά. Ο Ιωνάς δίδαξε για λίγο, για τρεις το πολύ ημέρες, απλώς και μόνο διαβαίνοντας τους δρόμους της Νινευιΐ σαν ένας πλανώδιος ιεροκήρυκας. Ο Ιησούς για τριετία ολόκληρη και στο ναό και στις συναγωγές και στα σπίτια και στην ύπαιθρο κήρυξε τα λόγια της ζωής. Ο Ιωνάς κανένα θαύμα δεν έκανε για επιβεβαίωση του κηρύγματός του, το οποίο υπήρξε εξ' ολοκλήρου απειλητικό και εκφοβιστικό. Ενώ ο Χριστός εργάστηκε πλήθος αναρίθμητων θαυμάτων, στα οποία πάντοτε έδειχνε την αγάπη του και το έλεός του. Και όμως οι Νινευίτες μετανόησαν, ενώ αντίθετα οι Ιουδαίοι παρέμειναν αμετανόητοι.

Λουκ 11.33 Ουδείς⁽¹⁾ δε λύχνον ἄψας εἰς κρύπτην⁽²⁾ τίθησιν οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν⁽³⁾.

Μετάφραση: Η πονηρή αυτή γενιά είναι τυφλωμένη απ' την αμετανοησία της. Γι' αυτό εξάλλου ζητά θαύμα και δεν βλέπει το φως του πνευματικού ήλιου που λάμπει κι αστράφτει ευεργετικά τριγύρω της. Κανένας που άναψε λυχνάρι δεν το βάζει σε

κάποιο κρυφό μέρος, ούτε κάτω απ' τον κάδο με τον οποίο μετρούν το σιτάρι? αλλά το τοποθετεί πάνω στο λυχνοστάτη, για να βλέπουν το φως του και να οδηγούνται απ' αυτό εκείνοι που μπαίνουν στο σπίτι. Έτσι κι εγώ, που είμαι ο ήλιος της δικαιοσύνης, δεν είμαι κρυμμένος, αλλά το φως της διδασκαλίας μου και της ζωής μου σκορπίζει παντού τις σωτηριώδεις ακτίνες του.

(1) Οι λόγοι αυτοί (σ. 33-36) φαίνεται να αποτελούσαν μέρος της συνηθισμένης διδασκαλίας του Κυρίου και για αυτό να επαναλήφθηκαν επανειλημμένως και με διάφορες εφαρμογές (ρ). Δες Ματθ ε 15 και στ 22 και Μάρκ. δ 21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ποια η σχέση με τα προηγούμενα; Ή «Πριν τον ερχομό του Σωτήρας μας, κατασκοτείνιασε τη γη ο πατέρας του σκότους, δηλαδή ο σατανάς και με νοερό σκοτάδι μαύριζε τα πάντα. Επειδή λοιπόν βρισκόμασταν σε αυτή την κατάσταση, ο Πατέρας έδωσε τον Υιό στη γη σαν ένα λυχνάρι, για να αστράψει σε μας το θείο φως και να μας σώσει από το διαβολικό σκοτάδι. Αλλά, Ιουδαίε, αν μεν κατηγορείς το λυχνάρι επειδή δεν κρύβεται μάλλον, αλλά υψώνεται και βρίσκεται στο λυχνοστάτη και χύνει σε αυτούς που βλέπουν το φως, κατηγορήσε τότε το Χριστό που δεν θέλει να κρυφτεί, αλλά να γίνει ορατός από όλους και φωτίζει τους σκοτεινιασμένους και χύνει το φως της αληθινής θεογνωσίας» (Κ). Ή, ο Χριστός απαντώντας σε αυτούς που ζητούσαν από αυτόν θαύμα, απαντά ότι εκείνοι των οποίων η πνευματική όψη δεν σκοτείνιασε από την αδιαφορία και αμετανοησία, δεν έχουν ανάγκη από θαύμα από τον ουρανό (ρ). Όταν ο ήλιος ανατείλει, κανείς που έχει υγιή την όραση δεν ζητά από αυτόν απόδειξη για το ότι είναι το άστρο της ημέρας. Αρκεί η λάμψη του να βεβαιώσει αυτό. Εκείνος ο οποίος είναι το φως του κόσμου, φανερώθηκε και στέλνει τις λαμπρές ακτίνες του. Για καθέναν που έχει το πνευματικό μάτι υγιές, αυτό αρκεί και δεν υπάρχει ανάγκη θαύματος (g). Η δεύτερη ερμηνεία είναι πιο σοβαρή.

(2) Υπάρχει και η γραφή «εις κρύπτην»= «Κρύπτη εννοεί εδώ το κρυφό σπίτι» (Ζ)· υπόγειο δωμάτιο στον Ιώσηπο (Ιουδ. Πολ. 5,7,4) (L).

(3) Ο Θεός τον Χριστό ως φως, δεν τον έκρυψε. Λάμπει για όλο τον κόσμο και δεν έχει ανάγκη κάποιου άλλου θαύματος για να γίνει ολοφάνερος (L). «Λάμποντας με το κήρυγμα στην αγία εκκλησία σαν πάνω σε λυχνοστάτη, φωτίζει πλήρως τις διάνοιες όλων, γεμίζοντάς τους με θεία γνώση» (Κ).

Λουκ 11.34 ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός⁽¹⁾. ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς⁽²⁾ ᾤ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν ἐστιν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾤ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.

Μετάφραση: Αλλά για να απολαύσει κανείς το σωτηριώδες αυτό φως, πρέπει να έχει και το λυχνάρι της ψυχής σε καλή κατάσταση. Και για να το καταλάβετε αυτό καλύτερα, σας λέω το εξής: Το λυχνάρι που δίνει φως στο σώμα είναι το μάτι. Όταν λοιπόν το μάτι σου είναι υγιές, τότε και όλο το σώμα σου θα είναι γεμάτο φως. Όταν όμως το λυχνάρι του σώματος, δηλαδή το μάτι σου, είναι χαλασμένο, τότε και όλο το σώμα σου είναι γεμάτο σκοτάδι. Έτσι και η ψυχή σου. Θα φωτίζεται απ' το φως της διδασκαλίας μου και της ζωής μου, όταν ο νους σου και η καρδιά δεν είναι άρρωστα και πονηρά. Αντίθετα η ψυχή σου θα είναι γεμάτη σκοτάδι, όταν ο νους σου έχει βλαβεί.

(1) Δεύτερη σύγκριση προστίθεται σε αυτήν που προηγήθηκε. Το πνευματικό φως συγκρίνεται εδώ με το υλικό φως. Το φως λοιπόν αυτό γίνεται αισθητό με το μάτι (L), με το οποίο και το σώμα μας απολαμβάνει αυτό. Τα πόδια, τα χέρια στις διάφορες σχέσεις τους, δεν βλέπουν καθαρά παρά δια μέσου του ματιού. Το μάτι λοιπόν είναι το λυχνάρι που φωτίζει το σώμα, διότι μέσω αυτού διαβιβάζεται το φως στο όλο σώμα. Και η ψυχή έχει ένα όργανο με το οποίο το πνευματικό φως διαβιβάζεται σε αυτήν (g).

(2) Ούτε το απλός ούτε το πονηρός λέγονται συνήθως για την υγιή ή κακή κατάσταση του σωματικού ματιού. Φαίνεται λοιπόν ότι εξεπίτηδες διαλέχτηκαν αυτά τα επίθετα εδώ και προσαρμόζονται μάλλον στην εδώ πνευματική σημασία τους. Το απλό μάτι είναι ο νους, που βλέπει τα πράγματα με ευθύτητα· το κακό μάτι είναι αυτός που κρίνει με συναισθήματα φθόνου και κακής διάθεσης (L). «Όπως ακριβώς το μάτι του σώματος... αν μεν είναι φωτεινό, θα είναι και το σώμα στο φως· αν όμως είναι σκοτεινό, θα βρίσκεται και εκείνο στο σκοτάδι. Με τον ίδιο τρόπο σχετίζεται η ψυχή με το νου. Η ψυχή λοιπόν, το μάτι και το φως που πήρε από το Θεό, αυτό το μάτι αν βρεθεί να σκοτεινιάζει ή από φθόνο ή φιλοχρηματία ή, γενικά μιλώντας, από αγάπη στην ύλη, τότε σκοτεινιάζει και αυτή» (Θφ). Εάν ο νους μας δέχεται πλήρως το φως του ευαγγελίου, γεμίζει η ψυχή μας από το φως αυτό και το σκοτάδι δεν έχει θέση σε αυτήν. Εάν όλες οι δυνάμεις της ψυχής μας μπουν κάτω από την κυβέρνηση και επίδραση του ευαγγελίου και εξαγιαστούν όλες, τότε η όλη ψυχή μας θα είναι γεμάτη από φως, γεμάτη από αγιότητα και ειρήνη και δύναμη. Εάν όμως το μάτι της ψυχής είναι πονηρό, εάν η κρίση και η συνείδηση είναι προκατειλημμένες και σκοτεινές από τις διεφθαρμένες και πονηρές διαθέσεις της καρδιάς και του πλανεμένου νου, από την υπερηφάνεια δηλαδή και τον φθόνο, από την αγάπη του κόσμου και τις ηδονές των αισθήσεων· εάν η διάνοια έχει προκατάληψη εναντίον των θείων αληθειών και είναι αποφασισμένη να μην δεχτεί αυτές, παρόλο που

προσφέρονται σε αυτήν με πειστική σαφήνεια, κατά φυσική τότε συνέπεια η όλη ψυχή θα παραμείνει βυθισμένη στο σκοτάδι.

Λουκ 11.35 σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Πρόσεχε λοιπόν μήπως σκοτισθεί το όργανο που έχεις για να δέχεσαι μ' αυτό το φως. Πρόσεχε δηλαδή μήπως τυφλωθεί ο νους σου, που είναι ο φωταγωγός της ψυχής σου.

(1) Στο άκουσμα αυτού του λόγου, κάθε ακροατής πρέπει να εξετάσει τα βάθη του, μήπως το εσωτερικό μάτι πάσχει και για αυτό δεν μπορεί να διακρίνει το φως που έλαμψε μέσω του Ιησού και συνεπώς δεν είναι σε θέση να καταστήσει αυτό και δικό του φως (g). «Πρόσεξε μήπως ο νους σου, ο φωταγωγός της ψυχής σου, σκοτεινιάσει από τα πάθη» (Z). Και ως προς αυτούς που ζητούσαν θαύμα από τον Ιησού: «είχατε τη δυνατότητα να καταστήσετε καθαρό το νου σας και για αυτό να κάνετε λαμπρά και τα λόγια και τις πράξεις σας. Εσείς όμως κάνετε το αντίθετο, και από εκεί από όπου έπρεπε να βγάζετε φως, από εκεί βγάζετε σκοτάδι, έχοντας φθόνο από πονηρές σκέψεις» (Ω). Να είσαι ειλικρινής στις έρευνές σου για εύρεση της αλήθειας και έτοιμος να δεχτείς αυτήν και να μην μοιάσεις ποτέ με τους ανθρώπους της γενιάς εκείνης, στην οποία κήρυξε ο Χριστός, αλλά η οποία ουδέποτε είχε τη διάθεση ειλικρινά να γνωρίσει το θέλημα του Θεού και να συμμορφωθεί με αυτό, για αυτό και παρέμεινε διαρκώς στο σκοτάδι, έως ότου κατέληξε σε όλεθρο αιώνιο.

Λουκ 11.36 εἰ οὖν⁽¹⁾ τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον μέρος τι σκοτεινόν, ἔσται φωτεινόν ὅλον⁽²⁾ ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ⁽³⁾ φωτίζει σε.

Μετάφραση: Εάν λοιπόν το σώμα σου είναι γεμάτο από φως και δεν έχει κανένα μέρος σκοτεινό, θα είναι πραγματικά ολόκληρο φωτεινό, όπως όταν το λυχνάρι σε φωτίζει με τη λάμψη του. Έτσι και η ψυχή σου. Εάν δεν έχει καμία δύναμή της σκοτισμένη από τα πάθη της αμαρτίας, τότε θα είναι γεμάτη φως και θα φωτίζει σαν λαμπρό λυχνάρι και τους άλλους, και δεν θα ζητά θαύμα για να οδηγηθεί απ' αυτό στο φως της αλήθειας.

(1) Ο σ. αυτός δεν βρίσκεται στον Ματθαίο και είναι συμπλήρωση του Λουκά, η οποία αποσκοπεί να καταδείξει την αληθινή εικόνα του πνευματικά υγιή (δ).

(2) Εκ πρώτης όψεως παρουσιάζεται να λέει το ίδιο στην απόδοση της υπόθεσης. Η ταυτολογία όμως είναι φαινομενική. Στην υποθετική πρόταση («αν το σώμα σου όλο είναι φωτεινό») η έμφαση είναι στο «όλο», το οποίο ακριβώς εξηγείται αμέσως με το «μη έχοντας κάποιο μέρος σκοτεινό». Στην κύρια πρόταση η έμφαση είναι στο φωτεινό, το οποίο επεξηγείται με το «όπως όταν το λυχνάρι»=Πλήρης και ολοκληρωτικός φωτισμός είναι πραγματικός φωτισμός και όσοι έχουν αυτόν, καμία ανάγκη δεν έχουν θαύματος από τον ουρανό για αναγνώριση της αλήθειας (p). Όταν ο άνθρωπος παραδοθεί ολόκληρος, ανεπιφύλακτα στην ενέργεια του φωτός, αποβαίνει εσωτερικά και εξωτερικά φωτεινός, σαν άνθρωπος από τον οποίο μία φωτεινή εστία εκπέμπει το φως της. Δες Β Κορ. γ 18 (g).

(3) «Ο φωτισμός του νου μοιάζει με λαμπρότατη αστραπή» (Ω). «Όπως ακριβώς δηλαδή στο σώμα, έτσι και στην ψυχή, εάν αυτή είναι όλη φωτεινή, μη έχοντας κανένα μέρος σκοτεινό από πάθος, ούτε το μέρος της που σκέφτεται, ούτε αυτό που αισθάνεται, ούτε αυτό που επιθυμεί, θα είναι όλη φωτεινή έτσι όπως όταν το λυχνάρι σε φωτίζει με την λάμψη του, η οποία είναι, δηλαδή, λαμπρότατη και γλυκύτατη» (Ζ).

Στίχ. 37-54 . Έλεγχος των Φαρισαίων και γραμματέων.

Λουκ 11.37 Ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι αὐτὸν ταῦτα⁽¹⁾ ἡρώτα⁽²⁾ αὐτὸν Φαρισαῖος τις ὅπως ἀριστήσῃ⁽³⁾ παρ' αὐτῷ⁽⁴⁾· εἰσελθὼν⁽⁵⁾ δὲ ἀνέπεσεν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Αφού ο Ιησούς τα είπε αυτά, άρχισε να τον παρακαλεί κάποιος Φαρισαίος να γευματίσει στο σπίτι του. Ο Κύριος δέχθηκε την πρόσκληση. Κι όταν μπήκε στο σπίτι του Φαρισαίου, κάθισε αμέσως κοντά στο τραπέζι, χωρίς προηγούμενως να πλυθεί.

(1) Ο Φαρισαίος είχε ακούσει κατά πάσα πιθανότητα τα προηγούμενα λόγια (g). Δεν μπορούμε όμως να είμαστε βέβαιοι για το ότι η πρόσκληση του Φαρισαίου ακολούθησε ως αποτέλεσμα των λόγων του Κυρίου (p).

(2) «Αντί να πει παρακαλούσε» (Ζ).

(3) Μάλλον το πρόγευμα ή το πρωινό φαγητό σημαίνεται εδώ, παρά το γεύμα ή το δείπνο (p), παρόλο που οι μεταγενέστεροι το μεν πρωινό το ονόμαζαν ακράτισμα, ενώ το γεύμα άριστον (Grimm).

(4) Όπως φαίνεται από τους σ. 45 και 53 στο άριστο είχαν προσκληθεί από τον Φαρισαίο και άλλοι συνάδελφοί του (g).

(5) «Ο Χριστός πείθεται, διότι ήθελε να χρησιμοποιήσει το γεύμα για νουθεσία αυτού που το παρέθετε» (Ζ). «Γνώριζε μεν την κακία των Φαρισαίων ο Κύριος, αλλά όμως συνέτρωγε μαζί τους για αυτό ακριβώς, επειδή ήταν πονηροί και χρειάζονταν διόρθωση» (Θφ). «Διότι αυτούς κατεξοχήν έσπευδε να συμβουλευεί, μιμούμενος τους άριστους από τους γιατρούς, οι οποίοι σε αυτούς που ασθενούν βαρύτερα, προσφέρουν τις υπηρεσίες του επαγγέλματός τους» (Κ).

(6) Χωρίς να πλυθεί, ίσως και διότι ήταν κουρασμένος (b).

Λουκ 11.38 ό δέ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν⁽¹⁾ ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη⁽²⁾ πρὸ τοῦ ἁρίστου.

Μετάφραση: Ο Φαρισαίος όμως όταν το είδε αυτό, απόρησε που ο Ιησούς δεν πλύθηκε πριν από το φαγητό σύμφωνα με το θρησκευτικό έθιμο των παλαιότερων ραββίνων.

(1) «Έδινε λοιπόν την αφορμή της συζήτησης ο Φαρισαίος που δύσκολα μάθαινε. Διότι θαύμασε, λέει, που δεν πλύθηκε πριν το φαγητό» (Κ), «όπως ήταν συνήθεια όχι μόνο στους Φαρισαίους, αλλά και σε όλους τους Ιουδαίους... Διότι πουθενά μεν ο Θεός δεν διέταξε τέτοιο πλύσιμο· αλλά οι πρεσβύτεροι μαζί με τα άλλα έθιμα, παρέδωσαν και αυτό σε αυτούς, θεωρώντας ότι ξεπλένονται από κάθε βρωμιά με την οποία ήρθαν σε επαφή στην αγορά» (Ζ). Ο Κύριος λοιπόν τώρα προερχόταν από επαφή με τον όχλο και επιπλέον είχε βγάλει δαιμόνιο. Και ο Φαρισαίος περίμενε ασφαλώς, ότι θα καθάριζε τον εαυτό του πριν κάτσει στο τραπέζι (ρ). «Διότι πλένονταν πριν την τροφή, θεωρώντας ότι απαλλάσσονται από κάθε βρωμιά (πνευματική)· το έκαναν αυτό πάρα πολύ ασύνετα. Διότι το μεν πλύσιμο με νερό είναι πολύ αναγκαίο για τους σωματικά βρώμικους. Αλλά από την ακαθαρσία του νου και της καρδιάς, πώς θα μπορούσε να απαλλάξει κάποιους;» (Κ).

(2) Η λέξη δεν πρέπει να παρθεί κατά γράμμα ότι σημαίνει πλήρες λουτρό. Πιθανότερο φαίνεται, ότι σημαίνει το πλύσιμο των χεριών και των ποδιών. Αυτό συχνά γινόταν στο τραπέζι όπου οι υπηρέτες έφερναν νερό σε καθέναν από τους τους καθισμένους. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο Κύριος εξεπίτηδες απέφυγε να πλυθεί, διαμαρτυρόμενος έτσι έμπρακτα κατά της επιβολής φορτίων βαρέων και δυσβάσταχτων και κατά της απόπειρας του να αντικαταστήσουν τα βαρύτερα του νόμου με την τήρηση κάποιων εξωτερικών τύπων (ρ).

Λουκ 11.39 εἶπεν δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν⁽¹⁾, Νῦν⁽²⁾ ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε⁽³⁾, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν⁽⁴⁾ γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ο Κύριος ὁμῶς του εἶπε: Τώρα, στη σημερινή εποχή, που περιορίσατε τη ὄρησκέα σε μερικοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, εσεῖς οἱ Φαρισαῖοι καθαρίζετε τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια του ποτηρίου καὶ τῆς πιατέλας· καθαρίζετε δηλαδὴ μόνο τα χέρια σας καὶ τὸ σῶμα σας ἐξωτερικά. Το ἐσωτερικὸ σας ὁμῶς εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀρπαγὴ καὶ ἀπὸ κακία. Φροντίζετε μόνο τὸ σῶμα σας νὰ εἶναι καθαρὸ, ἐνῶ ἀφήνετε τὴν ψυχὴ σας νὰ εἶναι βρωμερὴ καὶ ἀκάθαρτη.

(1) Ο Φαρισαῖος ἴσως θεωροῦσε αὐτόν ὡς κάποιον ἀπλὸ φιλοξενούμενο. Ἀλλὰ ὁ Κύριος ἔχει ἓνα μήνυμα νὰ του ἀναγγεῖλει (p). Ἡ λέξη Κύριος δὲν χρησιμοποιήθηκε ἐδῶ χωρὶς λόγο. Ὁ Ἰησοῦς πρόκειται ὡς Κύριος καὶ ὡς Διδάσκαλος νὰ μιλήσει (L). Δὲν ἀποτελεῖ λοιπὸν ἀπρέπεια γιὰ τὸν Κύριο τὸ ὅτι στο ἴδιο τὸ σπῖτι αὐτοῦ που τὸν φιλοξενεῖ, χρησιμοποιεῖ τέτοια γλῶσσα. Ἡ συνείδηση τῆς ἀποστολῆς του, ἀποτελοῦσε γιὰ τὸν Κύριο υποχρέωση βαρύτερη καὶ σπουδαιότερη ἀπὸ κάθε κοινωνικὴ καὶ κατὰ συνθήκη υποχρέωση (g).

(2) Τώρα (δ). Νὰ ἔχουμε τὴ στιγμὴ αὐτὴ κατάλληλη περίπτωση (p). «Ἐπειδὴ ἐκείνη τὴν ὥρα προσφέρονταν ποτήρια καὶ πιάτα, ἀπὸ αὐτὰ ἐξυπνα πήρε τὸ παράδειγμα» (Z) καὶ «ἀπὸ αὐτὰ που εἶχαν μπροστὰ στα μάτια τους, φέρνει τὴν μαρτυρία καὶ πείθει τὸν Φαρισαῖο» (Θφ).

(3) Δες Ματθ. κγ 25 καὶ τὶς ἐκεῖ σημειώσεις. Ἡ ἀντίθεση ὁμῶς ἐδῶ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τοῦ Ματθαίου.

(4) Εδῶ τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πιάτου ἀντιτίθεται στὶς καρδιές των Φαρισαίων. Ἐνῶ στὸν Ματθαῖο ἀντιτίθεται με τὰ φαγητὰ μέσα στο ποτήρι καὶ τὸ πιάτο που ἀποκτήθηκαν ἀπὸ ἀρπαγὴ καὶ ἀδικία (p)=Εσεῖς οἱ Φαρισαῖοι διατηρεῖτε τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πιάτου, ἀλλὰ συγχρόνως τὸ ἐσωτερικὸ σας εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀρπαγὴ καὶ ἀδικία (b). Ἐδειχναν αὐτοὶ μεγάλῃ φροντίδα γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ καθαριότητα, τὴν ὥρα που παραμελοῦσαν τὴν δικαιοσύνη καὶ ἀγάπη, ἡ τήρηση των ὁποίων ἔκανε καθαρὸ τὸ ἐσωτερικὸ τους (L). «Δείχνει με σαφήνεια, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι καθαροὶ καὶ πλυμένοι αὐτοὶ που εὐλικρινὰ λατρεύουν τὸ Θεό, καὶ ὄχι μόνο, βέβαια, ἀπὸ ἀκαθαρσία σωματικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν που εἶναι κρυμμένη μέσα στο νοῦ» (K).

(5) Ἀρπαγὴ εἶναι ἡ πλεονεξία στὴν πράξη· πονηρία εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ κακία καὶ διαστροφή (g). Ἡ ἀρπαγὴ καταργεῖ τὴν δικαιοσύνη, ἡ πονηρία τὴν ἀγάπη.

Λουκ 11.40 ἄφρονες⁽¹⁾, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν⁽²⁾;

Μετάφραση: *Ανόητοι! Ο Θεός που έκανε το απέξω, δηλαδή το σώμα, δεν έκανε και το από μέσα, δηλαδή την ψυχή; Αφού λοιπόν και τα δύο είναι δημιούργημα ενός πλάστη, γιατί καθαρίζετε μόνο το ένα και αφήνετε ακάθαρτη την ψυχή, η οποία είναι και το σπουδαιότερο συστατικό της φύσεώς σας;*

(1) Έντονη λέξη και εξολοκλήρου κλασική, αλλά στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται σχεδόν από μόνον τον Λουκά και τον Παύλο (ρ).

(2) «Δηλαδή αυτός που έφτιαξε το σώμα, δημιούργησε και την ψυχή. Πρέπει επομένως, αφού είναι δημιουργήματα ενός, του Θεού που αγαπά την αρετή, να πλένονται και τα δύο μαζί ταυτόχρονα» (Κ). Σώμα καλά λουσμένο δεν θα καταστήσει ευπρόσδεκτη στο Θεό ψυχή μολυσμένη, όπως και ένα πιάτο που λάμπει και αστράφτει δεν καθιστά αρεστά τα ακάθαρτα σε αυτό φαγητά (g). Και το σώμα και την ψυχή ο ίδιος Θεός τα δημιούργησε. Η ψυχή μάλιστα δημιουργήθηκε πιο θαυμάσια και περισσότερο προικισμένη παρά το σώμα. Εάν λοιπόν ο Θεός και τα δύο τα δημιούργησε, περιμένει ότι και εσείς και για τα δύο θα προνοήσετε και τα δύο θα φροντίζετε. Δεν πρέπει λοιπόν να πλύνετε μόνο το σώμα, του οποίου ο Θεός είναι ο Πλάστης, αλλά πρέπει να καθαρίζετε και την ψυχή, της οποίας ο Θεός είναι Πατέρας και Κριτής.

Λουκ 11.41 πλήν τὰ ἐνόντα⁽¹⁾ δότε ἐλεημοσύνην⁽²⁾, καὶ ἰδοὺ ἅπαντα καθαρὰ⁽³⁾ ὑμῖν ἔσται.

Μετάφραση: *Δώστε όμως ελεημοσύνη εκείνα που είναι μέσα στο ποτήρι και την πιατέλα, και γίνετε ευεργετικοί στους άλλους με τα αγαθά σας· κι έτσι, όλα όσα τρώτε τότε θα σας γίνουν καθαρά, έστω κι αν τα τρώτε χωρίς να πλυθείτε προηγουμένως.*

(1) Διάφοροι ερμήνευσαν με διάφορους τρόπους. Ή «τα «ενόντα» δηλαδή τα υπάρχοντά σας» (Θφ), «τα φυλαγμένα σας χρήματα δώστε τα ελεημοσύνη στους φτωχούς και θα καθαριστούν όλα μαζί, και σώμα και ψυχή. Πάρα πολύ σχεδιασμένα βεβαίως είπε αυτό, θέλοντας να τους απαλλάξει από το πάθος που επικρατούσε. Διότι συνηθίζουν οι πολυμήχανοι διδάσκαλοι, να τονίζουν την αρετή, για την οποία προτρέπουν τους ακροατές» (Ζ). Σχετική και η επόμενη: Αλλά όμως, σύμφωνα με τα μέσα που έχετε, σύμφωνα με τη δύναμή σας, δώστε ελεημοσύνη και να, όλα τα μέσα και τα έξω είναι καθαρά για σας (δ). Ή, πιο σωστά: Αυτά που είναι μέσα στα ποτήρια

και τα πιάτα, δώστε τα ελεημοσύνη. Η χρήση των αγαθών σας για αγαθοεργία και ευεργεσία θα ήταν το καλύτερο μέσο, ώστε να καθαριστούν τα γεύματά σας, παρά ο καθαρισμός ο εξωτερικός των ποτηριών και πιάτων σας (g). Τα περιεχόμενα του ποτηριού και του πιάτου δώστε τα ελεημοσύνη και να, όλα είναι πλέον καθαρά για σας· τα όσα τρώτε πλέον, καθαρίστηκαν (p).

(2) «Επειδή τους κατηγόρησε για δύο πάθη, με ένα φάρμακο αποβάλλει αυτά, με την ελεημοσύνη, η οποία είναι η πρώτη θύρα της αγάπης που θεοποιεί· όταν λοιπόν η αγάπη είναι παρούσα, πού να φανεί πλεονεξία («αρπαγή») και φθόνος («πονηρία»)(Θφ).

(3) Αξιόλογη και η επόμενη. «Όλα αυτά, δηλαδή, όσα με την αρπαγή και την πλεονεξία αμαρτάνουμε και πονηρευόμαστε» (B).

Λουκ 11.42 ἀλλ' οὐαὶ⁽¹⁾ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πῆγανον καὶ πᾶν λάχανον⁽²⁾, καὶ παρέρχεσθε⁽³⁾ τὴν κρίσιν⁽⁴⁾ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ⁽⁵⁾· ταῦτα ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Αλίμονο όμως σε σας τους Φαρισαίους, διότι δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από τον δυόσμο και από το πῆγανον και από κάθε χορταρικό, παραβαίνετε όμως με αδιαφορία τη δικαιοσύνη και την αγάπη προς τον Θεό. Τα τελευταία αυτά έπρεπε πρωτίστως να τηρείτε, κι αφού τα κάνετε αυτά, τότε να μην αφήνετε κι εκείνα.

(1) Δες Ματθ. κγ 23 και τις εκεί σημειώσεις. Αλλά ουαί=Αλλά αφού δεν κάνετε αυτό, κατάρα σε σας (p). Επειδή είστε μακριά από την ελεημοσύνη και την αγάπη, αλίμονο σε σας (δ).

(2) Αντί για τα άνηθον και κύμινον που γράφει ο Ματθαίος, ο Λουκάς αναφέρει το πῆγανον, άλλο είδους ευτελούς λαχάνου και προσθέτει και κάθε άλλο λάχανο (p).

(3) Παραβαίνετε χωρίς να εξετάζετε. Το αντίθετο του τηρώ. Δες Λουκ. ιε 29 (δ).

(4) Εννοεί την διάκριση μεταξύ του δικαίου και αδίκου, την δικαιοσύνη, την ευθυκρισία (p). «Έργο της κρίσης είναι η δικαιοκρισία και να δίνουμε ίση φροντίδα για όσα έχουν θεσπιστεί και να μην δείχνουμε ραθυμία, από τη μία, για τα αναγκαία, προσέχοντας, από την άλλη, μόνο όσα μας φέρνουν κέρδος, αλλά να κλίνει σωστά η απόφασή μας σε κάθε πράγμα. Διότι η άδικη κρίση, δεν δείχνει ανθρώπους που τηρούν αγάπη στους αδελφούς» (K).

(5) «Με το να πει «την αγάπη του Θεού» φανερώνει την ολοκληρωτική διάθεση προς τον Θεό» (Θφ). «Έργο αγάπης προς τον Θεό, είναι το να μην συγκρούεται κάποιος με αυτόν με κανένα τρόπο, αλλά να φοβάται την παράβαση του όλου νόμου» (Κ).

(6) Υπάρχει και η γραφή «μη παρείναι». «Ο Κύριος λέει, ότι όπως ακριβώς αυτά δεν τα αμελείτε, έπρεπε να φροντίζετε πολύ και για την κρίση και την αγάπη του Θεού» (Θφ). Δεν καταδικάζει ο Κύριος εδώ την ακρίβεια, με την οποία αποδεκατούσαν οι Φαρισαίοι, αλλά το φρόνημά τους, ότι η ακριβής τήρηση της δεκάτης εξιλέωνε αυτούς για τις βαρύτερες παραβάσεις τους. Προσπερνάτε την κρίση και την αγάπη του Θεού, λέει προς αυτούς. Δεν σας τύπτει η συνείδηση, όταν στους μεν ανθρώπους δεν αποδίδετε το δίκαιο που τους ανήκει και στον Θεό την οφειλόμενη σε αυτόν αγάπη. Η γνήσια και ειλικρινής υπακοή στο νόμο εκδηλώνεται απέναντι σε όλα τα παραγγέλματα αυτού. Και τότε κάποιος «δεν θα ντραπεί να προσέχει όλες τις εντολές του Κυρίου» (Ψαλμ. ρη 6). Το να τηρεί κάποιος μόνο τα ελαφρύτερα, τα οποία απαιτούν εύκολες θυσίες, αλλά να παραβαίνει αυτά που απαιτούν βαρύτερες θυσίες και κόπους, αποτελεί καθαρή υποκρισία.

Λουκ 11.43 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις⁽¹⁾, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν⁽²⁾ ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς⁽³⁾ ἐν ταῖς ἀγοραῖς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλίμονο σε σας τους Φαρισαίους , διότι αγαπάτε να κάθεστε στα πρώτα καθίσματα μέσα στις συναγωγές, για να διακρίνεστε απ' τους άλλους, και σας αρέσει να σας χαιρετούν με σεβασμό στις αγορές.

(1) Δες Ματθ. κγ 6 και Μάρκ. ιβ 39.

(2) Τα πρώτα καθίσματα στις συναγωγές επιφυλάσσονταν στους διδασκάλους (g). Με αυτά τα καθίσματα φτιαχνόταν ημικύκλιο απέναντι από το κιβώτιο που είχε μέσα τις γραφές (p).

(3) «Ήθελαν από κάθε άνθρωπο να τιμώνται και να χαιρετίζονται ως διδάσκαλοι στις αγορές· διότι αυτό σημαίνει ο ασπασμός, τον χαιρετισμό» (Θφ).

(4) Η ίδια μομφή βρίσκεται περισσότερο αναπτυγμένη στο κεφ. κ 45-47. Δεν κατακρίνονται εδώ η πρωτοκαθεδρία και οι ασπασμοί στις αγορές, αλλά το να θέλουν και να επιζητούν αυτά.

Λουκ 11.44 οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι υποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα καὶ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Αλίμονό σας, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι υποκριτές, διότι εἴστε σαν τοὺς τάφους που δεν φαίνονται. Καὶ οἱ ἄνθρωποι που ἀνύποπτοι περπατοῦν πάνω ἀπὸ τοὺς τάφους αὐτοὺς, δεν το γνωρίζουν αὐτό καὶ μολύνονται χωρὶς νὰ το καταλάβουν. Διότι σύμφωνα με τὸ νόμο ὁποῖος ἀγγίζει τάφο γίνεται ἀκάθαρτος. Ἐτσι κι εσεῖς, εἴστε γεμάτοι κακία, που τὴν κρύβετε με τὴν υποκρισία· κι ἐκεῖνοι που σας πλησιάζουν ἀνύποπτοι, μολύνονται καὶ διαφθείρονται.

(1) Ἡ ἴδια εἰκόνα βρίσκεται καὶ στὸν Ματθαῖο (κγ 27), ἀλλὰ με ἐφαρμογή τελείως διαφορετική. Εκὲν γίνεται λόγος γιὰ τὰ μνήματα, «τὰ ὁποῖα διαπρέπουν μεν στοὺς ἐξωτερικοὺς στολισμούς, εἶναι ὅμως γεμάτα ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία» (Κ). Εδὼ ἡ κατηγορία σχετίζεται με τὴν ἀπαγόρευση στὸ Αριθμ. ιθ 16, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ ἐπαφή τάφου, καθιστοῦσε αὐτὸν που ἀγγίξε γιὰ 7 μέρες ἀκάθαρτο, ὅπως καὶ ἡ ἐπαφή νεκροῦ. Τίποτα λοιπὸν ευκολότερο δεν υπήρχε ἀπὸ τὸ νὰ μολυνθεῖ κάποιος ἀκουμπώντας ἀνύποπτα τὸ πόδι σε τάφο καλυμμένο ἀπὸ χλόη. Κάπως ἔτσι σε ἀποτελέσματα πάνω στὴν ψυχὴ, γινόταν καὶ ἡ συναναστροφή καὶ ἐπαφή με τοὺς Φαρισαίους. Παραδινόταν κάποιος με ἐμπιστοσύνη στὴν ἐπίδρασή τους, θεωρώντας αὐτοὺς ὡς ἁγίους καὶ στὸ τέλος βρισκόταν μολυσμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀλαζονείας καὶ υποκρισίας τους, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀνύποπτος δεν ἐπαίρνε κανένα μέτρο (g).

Λουκ 11.45 Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν⁽¹⁾ λέγει αὐτῷ, Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε τοῦ ἀποκρίθηκε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους που σπούδαζαν τὸ νόμο καὶ παρουσιάζονταν ὅτι τὸν γνωρίζουν: Διδάσκαλε, μ' αὐτὰ που λες γιὰ τοὺς Φαρισαίους βρίζεις κι ἐμὰς τοὺς νομικοὺς.

(1) Ὁ νομικός αὐτός εἶχε σπουδάσει τὸν νόμο, ἦταν λόγιος φαρισαῖος (δ). Δεν ἦταν ὅλοι οἱ φαρισαῖοι νομικοί, δηλαδή ἀπὸ ἐπάγγελμα εἰδήμονες στὸ νόμο, καὶ νομοδιδάσκαλοι, δηλαδή αὐτοὶ που δίδασκαν τοὺς ἄλλους τὰ τοῦ νόμου (ρ) καὶ γραμματεῖς, δηλαδή ἀσχολούμενοι εἴτε με τὴν θεωρητικὴ διδασκαλία τοῦ νόμου εἴτε με τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ (g).

(2) «Εἶναι κάπως δύσκολο πάντοτε, σε κάθε ἄνθρωπο, τὸ νὰ υπομένει ἐλέγχους, ἀλλὰ δεν εἶναι χωρὶς ὠφέλεια στοὺς ἀγαθοὺς· διότι τοὺς κάνει καλύτερους. Δες ὅτι αὐτὸ ἐπάθαν οἱ λεγόμενοι στοὺς Ἰουδαίους νομικοί... οἱ ὁποῖοι καλύτερο θὰ ἦταν νὰ

αγαπήσουν μεν τον έλεγχο, να ζητήσουν επίσης την θεραπεία των αρρωστιών και να μην ονομάζουν με αμάθεια βρισιά τον έλεγχο, που είναι ωφέλιμος και χρήσιμος» (Κ). Αμαρτωλοί που στερούνται ταπείνωσης και συντριβής θεωρούν ως βρισιά τους ελέγχους για διόρθωσή τους. Αποτελεί πραγματική σοφία όσων επιθυμούν να ελευθερωθούν από την αμαρτία, το να χρησιμοποιούν καλά όχι μόνο τους ελέγχους από αγάπη, αλλά και τις κατηγορίες από κακή πρόθεση. Πόση λοιπόν είναι η ανοησία εκείνων, οι οποίοι επαναστατούν εξαιτίας των φιλικών και αδελφικών προτροπών, τις οποίες για διόρθωσή τους τούς απευθύνουν άνθρωποι που ειλικρινά τους αγαπούν;

Λουκ 11.46 ὁ δὲ εἶπεν⁽¹⁾, Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι φορτίζετε⁽²⁾ τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων⁽³⁾ ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορτίοις⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και ο Ιησούς είπε: Αλίμονο και σε σας τους νομικούς. Διότι φορτώνετε τους ανθρώπους με φορτία βαριά, που δύσκολα σηκώνονται, κι εσείς οι ίδιοι ούτε μ' ένα από τα δάχτυλά σας δεν αγγίζετε τα φορτία αυτά. Με τις παραδόσεις δηλαδή και τα άλλα ἐθιμὰ σας μεταβάλατε το νόμο σε βαρὺ φορτίο. Κι ἐνῶ εσείς βρίσκετε τρόπους να ξεφεύγετε τις δυσβάστακτες αυτές υποχρεώσεις, αναγκάζετε τους άλλους να σηκώνουν το βαρὺτατο φορτίο τους.

(1) Ακολουθούν 3 ουαί και εναντίον των νομικών (στίχ. 46,47,52) ὅπως και κατὰ των φαρισαίων (42-44). Για το πρώτο αὐτό ουαί δεξ Ματθ. κγ 4 (ρ). Καυχιόντουσαν διότι σπούδαζαν το νόμο και παρουσιάζονταν ως διδάσκαλοι του λαοῦ στη γνώση του νόμου, τους μακάριζαν επίσης οι ἄλλοι και ἔχαιραν μεγάλης φήμης και τιμῆς στο λαό, ἀλλὰ ο Χριστὸς αποκηρύσσει αὐτούς, διότι δεν κρίνει ο Κύριος την εξωτερική κρίση, ὅπως κρίνουν οι ἄνθρωποι.

(2) Αναφέρεται στο δυσβάσταχτο φορτίο των ερμηνειών, με τις οποίες οι νομικοὶ ἔκαναν βαρύτερο και φορτικότερο τον γραπτό νόμο. Τον παρουσίαζαν αυστηρότερο ἀπὸ ὅσο πράγματι ἦταν, ἐξηγώντας κάθε ἀμφίβολο σημεῖο του με το πνεῦμα της αυστηρῆς τυπολατρείας (ρ).

(3) Αντιτίθεται στο φορτώνετε. Στους ἄλλους φορτώνετε πάνω στους ὤμους, εσείς ὁμως οὐτε με ἓνα ἀπὸ τα δάχτυλά σας δεν αγγίζετε το φορτίο αὐτό.

(4) Με την ἴδια περιπτωσιολογία τους, με την οποία ἔκαναν βαρὺ φορτίο για τους ἄλλους τις διατάξεις του νόμου, ἄνοιγαν για τους εαυτούς τους παραθυράκια, με τα οποία ξέφευγαν ἀπὸ την τήρηση των δυσβάσταχτων αὐτῶν υποχρεώσεων (L). Με την

λέξη φορτία, πρέπει κυρίως να εννοήσουμε τον νόμο, όπως κατέληγε να είναι αυτός με τις ερμηνείες των νομικών και όχι μόνες τις παραδόσεις των πρεσβυτέρων, τις οποίες οι νομικοί με ακρίβεια τηρούσαν και διαμέσου των οποίων αυτοί ξέφευγαν από τις βαριές υποχρεώσεις, τις οποίες βάσει του νόμου δημιουργούσαν για τους άλλους (p).

Λουκ 11.47 οὐαὶ ὑμῖν⁽¹⁾, ὅτι οἰκοδομεῖτε⁽²⁾ τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

Μετάφραση: Αλίμονό σας, διότι κτίζετε τα μνημεῖα των προφητῶν και φαίνεστε έτσι ότι το κάνετε αυτό από σεβασμό προς τους προφήτες. Έχετε όμως κι εσείς τις ίδιες διαθέσεις με τους προγόνους σας. Διότι οι πατέρες σας και οι πρόγονοί σας όχι μόνο δεν έδειξαν κανένα σεβασμό σ' αυτούς, αλλά και τους σκότωσαν.

(1) Δες Ματθ. κγ 30 και τις εκεί σημειώσεις. Καμία ερμηνευτική δυσκολία δεν υπάρχει στον Ματθαίο, όπου παρουσιάζονται οι γραμματεῖς να χτίζουν μεν τους τάφους των προφητῶν, σαν να διαμαρτύρονταν για το έγκλημα των προγόνων τους, πράττοντας όμως και οι ίδιοι τα ίδια με αυτούς. Η δυσκολία στον Λουκά έγκειται, στο ότι ο Ιησούς φαίνεται να λέει, ότι με το χτίσιμο των μνημείων οι νομικοί συμπλήρωναν το έργο των προγόνων τους και συμμετείχαν έτσι στην ενοχή τους (L). Οι πατέρες σας φόνευσαν τους προφήτες και εσείς τους θάβετε, συμπληρώνοντας το έργο τους (g). Λέγοντας όμως αυτά ο Κύριος, έχει στο νου του τις πραγματικές προθέσεις των νομικών (L), οι οποίοι ήταν σε όλα όμοιοι με τους πατέρες τους ως προς την ανυπακοή στις εντολές του Θεού, για την οποία τους έλεγχαν οι προφήτες (δ).

(2) Αυτό από μόνο τους δεν ήταν κάτι κακό, αλλά το κακό ήταν ότι αυτοί που έχτιζαν, μιμούνταν τους προγόνους τους (b). «Εδώ κατηγορεί την πρόθεση με την οποία έχτιζαν, ότι δηλαδή, δεν έχτιζαν τους τάφους για την τιμή των σφαγιασμένων» (X). Ενεργούσαν υποκριτικά. Η υποκρισία τους δειχνόταν ξεκάθαρα από τον βαθύ σεβασμό, τον οποίο φαινομενικά μόνο απένεμαν στους προφήτες. Διότι περιορίζονταν μόνο στο να χτίζουν τα μνημεῖα τους, χωρίς να μιμούνται και τον άγιο και άμεμπτο βίο τους. Το τελευταίο λοιπόν αυτό τους αποδείκνυε ότι εγκάρδια συμπαθούσαν αυτούς που φόνευσαν τους προφήτες. Ο υποκριτικός λοιπόν αυτός σεβασμός σε ανθρώπους, των οποίων η αγία ζωή και η θεόπνευστη διδασκαλία ήταν τελείως διαφορετική με όσα αυτοί έπρατταν και φρονούσαν, επιβάρυνε την ενοχή τους, αφού στη φονική διάθεση, την οποία είχαν κοινή με τους προγόνους τους, προστίθετο και η μισητή αμαρτία της υποκρισίας (ο).

Λουκ 11.48 ἄρα μαρτυρεῖτε⁽¹⁾ καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτοὺς ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τα μνημεῖα⁽²⁾.

Μετάφραση: Ἄρα λοιπόν, αφού δεν αποκηρύττετε τους πατέρες σας και δεν συμμορφώνετε τη ζωή σας με τη διδασκαλία των προφητῶν, γίνεστε μάρτυρες κατηγορίας εναντίον των απεσταλμένων του Θεοῦ και επιδοκιμάζετε και εγκρίνετε τα ἔργα των πατέρων σας. Διότι εκείνοι τους σκότωσαν, κι εσείς θάβετε τους σκοτωμένους και τους κτίζετε τα μνημεῖα, συμπληρώνοντας ἔτσι το ἔργο των πατέρων σας.

(1) Υπάρχει και η γραφή: μάρτυρές εστε. Ἡ, αναφέρεται στα προηγούμενα και ὀχι στα επόμενα (L). Ἦταν μάρτυρες «που ομολογούσαν, ὅτι οι προφῆτες αναδείχτηκαν ιεροὶ και τίμιοι και στόλισαν τους τάφους τους δηλαδή τα μνημεῖα, απονέμοντας την τιμή που κατεзоχὴν ἔπρεπε στους αγίους. Επομένως, φόνευσαν μεν οι πατέρες τους, αυτοὶ ὁμως οι τωρινοί, πιστεύοντας ὅτι εἶναι οι φονευμένοι προφῆτες και ἄνδρες ἅγιοι, ἔγιναν κριτές των φονιάδων τους. Από το γεγονός λοιπόν ὅτι τιμούν τους φονευμένους, από το ἴδιο γεγονός κατηγοροῦν τους πατέρες τους ὅτι ἔδειξαν ἀσέβεια» (K). Σύμφωνα με την εκδοχή αὐτή το ἀκόλουθο «και συνευδοκεῖτε»=Και ὁμως συνευδοκεῖτε. Δηλαδή παρ' ὅλα αὐτά «αὐτοὶ που τους ἴδιους τους τους πατέρες, τους καταδίκασαν για τόσο φοβεροὺς φόνους, ἐπρόκειτο να πέσουν στα ἴδια κακά και να προχωρήσουν στα ἴδια σφάλματα, ἢ μάλλον και σε ἀκόμη χειρότερα... Διότι φόνευσαν τον ἀρχηγό της ζωής» (K). Ἡ, το μαρτυρεῖτε αναφέρεται στα επόμενα=εἰστε μάρτυρες. Εκτελεῖτε στο αιματηρό αὐτό δράμα το ἔργο των μαρτύρων, ἔκφραση δηλαδή η οποία φαίνεται να ἐμπερικλείει υπαινιγμό στον ἐπίσημο ρόλο των μαρτύρων κατὰ την ἐκτέλεση της ποινῆς του λιθοβολισμοῦ (Δευτ. ιζ 17, Πράξ. ζ 58). Οι δύο λέξεις, μάρτυρας και συνευδοκῶ, βρίσκονται συνενωμένες και στην ἀφήγηση του μαρτυρίου του Στεφάνου, ἀκριβῶς ὅπως και ἐδῶ (g)=Δίνετε μαρτυρία ἐπιδοκιμασίας και συμφωνεῖτε με τα ἔργα των πατέρων σας, διότι αὐτοὶ μεν φόνευσαν αὐτούς, ἐνῶ εσείς οἰκοδομεῖτε τα μνημεῖα των φονευμένων ως τρόπαια της νίκης των πατέρων σας, για να διασώσετε για πάντα την μνήμη του κακουργήματος και ὀχι ἀπό σεβασμό προς τους προφῆτες (δ). Και οι δύο ἐρμηνείες σοβαρές.

(2) Πραγματικά ἀτίμαζαν τους προφῆτες το ἴδιο με τους φονιάδες τους, διότι παραμελούσαν τα καθήκοντα, στην ἐκπλήρωση των οποίων τους καλοῦσαν οι προφῆτες και ἀγνοοῦσαν ἀπό θεληματική τύφλωση την μαρτυρία τους για το Χριστό (ρ).

Λουκ 11.49 διὰ τοῦτο⁽¹⁾ καὶ⁽²⁾ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ⁽³⁾ εἶπεν⁽⁴⁾, Ἐποστελῶ⁽⁵⁾ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους⁽⁶⁾, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ ἐκδιώξουσιν⁽⁷⁾,

Μετάφραση: *Κι ἐπειδὴ ἔχετε τις ἰδίες φονικὲς διαθέσεις με τοὺς πατέρες σας, γι' αὐτό κι ἐγώ, που εἶμαι ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ, εἶπα: Θα τοὺς στείλω προφῆτες καὶ ἀποστόλους, καὶ θα κάνω τὴν τελευταία προσπάθεια νὰ τοὺς σώσω, ἀλλὰ αὐτοὶ θὰ σκοτώσουν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους μου αὐτοὺς καὶ θὰ καταδιώξουν τοὺς υπολοίπους.*

(1) Επειδὴ μαρτυρεῖτε καὶ ἐπιδοκιμάζετε τὰ ἔργα τῶν πατέρων σας (δ).

(2) Ἡ ἀπόδοση τῆς πρότασης εἶναι στο εἶπε=για αὐτό καὶ μίλησε ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ (δ).

(3) Ἡ «Σοφία λέει ἐδῶ τὴν δική του, ἢ καὶ τὸν εαυτό του ὀνομάζει σοφία Θεοῦ... Προλέγει λοιπὸν τὸ μέλλον, χρησιμοποιοῦντας τώρα τύπο προφητείας» (Ζ). Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι καὶ παλαιότερα ὁ Κύριος εἶπε αὐτό καὶ παραθέτει τώρα αὐτό που αὐτός, ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, εἶπε (δ). Ἡ, ὁ Κύριος παραθέτει ἐδῶ χωρίο ἀπὸ βιβλίο που χάθηκε, τὸ ὁποῖο εἶχε τὸν τίτλο αὐτόν, Σοφία τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ περιεχόμενό του παρουσιαζόταν ὡς λόγια τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ. Δεν ὑπάρχει ὅμως περίπτωση, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς νὰ παραθέτει ἀπὸ βιβλίο που δεν περιλαμβανόταν στὸν κανόνα τῆς Π.Δ.. Επιπλέον ὅμως καὶ ἡ λέξη «ἀποστόλους» προέρχεται προφανῶς ἀπὸ τὴν γλῶσσα τοῦ Κυρίου. Ἡ, στὴν προφορική παράδοση τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, εἶχε γίνῃ συνηθισμένο στὴν παράθεση τῶν λόγων αὐτῶν, νὰ αντικαθιστοῦν τὴν φράση «ἐγὼ εἶπα» με τὴ φράση «ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπε». Ἡ, ὁ Κύριος παραθέτει ἐλεύθερα (ὄχι κατὰ λέξη) κάποιο χωρίο ἀπὸ τὴν Π.Δ. ὅπως τὸ Παροιμ. α 23-26. Ἡ, ἡ φράση «ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπε» ἐφαρμόζεται, ὅπως καὶ στὸ Λουκ. ζ 35, στὸ σχέδιο τῆς πάνσοφης πρόνοιᾱς τοῦ Θεοῦ καὶ σημαίνει «ὁ Θεὸς με τὴν σοφία τοῦ εἶπε» (g). Ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία ἐρμηνεία εἶναι οἱ πιο πιθανές.

(4) Δες Ματθ. κγ 34-36 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(5) Ὁ Χριστὸς θὰ στείλει σὲ αὐτοὺς. Ἐτσι διεκδικεῖ γιὰ τὸν εαυτό του θεία δικαιώματα, διότι ὁ Θεὸς ἔχει τὴν δύναμη νὰ στέλνει καὶ νὰ ἐξουσιοδοτεῖ προφῆτες. Καὶ ἡ ἀποστολή αὐτὴ εἶναι ἐκδήλωση εὐνοίας, διότι γίνεται με σκοπὸ εὐεργεσίας ἐκείνων, πρὸς τοὺς ὁποίους στέλνονται οἱ προφῆτες. Εἰδὼ δέχνεται ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία κάνει τὴν ὑστατὴ προσπάθεια νὰ διορθώσει καὶ νὰ συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν κατήφορό τοὺς τοὺς Ἰουδαίους που ἐμμένουν σὲς φονικὲς διαθέσεις τῶν

προγόνων. Και δεν θέλει να τους στείλει την εναντίον τους δίκαιη τιμωρία, προτού και πάλι δοκιμαστούν οι διαθέσεις τους και αποδειχτούν οι Ιουδαίοι αδιόρθωτοι. Έστειλε αυτούς προς τους Ιουδαίους. Πράγματι οι απόστολοι άρχισαν το έργο από την Ιερουσαλήμ. Και οι ευαγγελιζόμενοι τα έθνη Παύλος και Βαρνάβας θεωρούσαν ως αναγκαίο στους Ιουδαίους «πρώτα να λεχθεί ο λόγος του Θεού. Επειδή όμως αυτοί τον απωθούσαν, στρέφονταν οι απόστολοι στα έθνη» (Πράξ. ιγ 46)

(6) Προφήτες είναι αυτοί της Π.Δ., ενώ απόστολοι είναι αυτοί του Ιησού Χριστού (Λ). Συνενώνοντας τους αποστόλους που διώκονταν με τους προφήτες που διώχτηκαν, δείχνει ο Κύριος μία ακόμη φορά το συνυπεύθυνο των φαρισαίων με τους προφητοκτόνους προγόνους τους (ρ). Επιπλέον δείχνεται με αυτόν τον τρόπο, ότι αυτοί που στέλνονται τώρα προς αυτούς δεν ήταν σε τίποτα υποδεέστεροι από τους προφήτες της Π.Δ. διότι και αυτοί είχαν εξουσιοδοτηθεί και σταλεί στο έργο τους άμεσα από το Θεό, όπως άλλοτε οι προφήτες και εμπνέονταν κατ' ευθείαν από το Θεό, όπως εκείνοι, και κήρυτταν το ίδιο θέλημα του Θεού με αυθεντία, όπως αυτοί.

(7) Ο Χριστός προγνωρίζει πώς θα μεταχειριστούν τους αποστόλους του. Και όμως τους στέλνει. Τους στέλνει για ναδειχτεί καθαρά η μακροθυμία του. Τους στέλνει διότι έχει κατά νουν ότι θα δοξαστούν και αυτοί με τα παθήματά τους αυτά.

Λουκ 11.50 ἵνα⁽¹⁾ ἐκζητηθῇ⁽²⁾ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκκεχυμένον⁽³⁾ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης⁽⁴⁾,

Μετάφραση: *Κι έτσι θα ζητηθεί η ευθύνη από τη γενιά αυτή, η οποία, αντί να έλθει σε συναίσθηση από τη μακροθυμία του Θεού, παρασύρεται σε έγκλημα φοβερότερο από τους φόνους των προγόνων της με το θάνατο που μου προετοιμάζει. Και θα τιμωρηθεί αυτή η γενιά για το αίμα όλων των προφητών που χύνεται εξακολουθητικά από τον καιρό που θεμελιώθηκε ο κόσμος.*

(1) Το «ίνα» δείχνει την συνέπεια που καθορίστηκε από το Θεό (ρ). Έστειλε ο Θεός αυτούς με τον σκοπό να εκδικηθεί το αίμα τους (Λ).

(2) Το εκζητώ είναι λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. και είναι άγνωστο στους εθνικούς=για να ζητηθεί πίσω ως χρέος οφειλόμενο (ρ). Παρόλο που ο Θεός μακροθυμεί σε αυτήν την γενιά, δεν θα υπομένει όμως αυτήν για πάντα. Και όταν καταχράται κάποιος την υπομονή του Θεού, πρέπει να αναμένει, ότι στο τέλος αυτή θα στραφεί σε οργή. Όσο περισσότερο οι αμαρτωλοί μαζεύουν θησαυρούς κακίας,

τόσο περισσότεροι θα είναι και οι θησαυροί της οργής του Θεού, οι οποίοι θα ξεσπάσουν εναντίον τους.

(3) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή «εκκεχυμένον». Η γραφή όμως εκχυνόμενον είναι δραματική. Παριστάνεται με αυτήν το αίμα να χύνεται μέχρι τη στιγμή κατά την οποία επέρχεται ο εξιλασμός με την τιμωρία (g).

(4) Να ζητηθεί από την γενιά αυτή. Αναφέρεται ειδικά στην καταστροφή των Ιεροσολύμων (p). Παρουσιάζονται αυτοί συνεχιστές αντάξιοι των προκατόχων και προγόνων τους στην κακή αυτή και πονηρή επιχείρηση. Είναι οι σύντροφοι και συνέταιροί τους. Είναι λοιπόν υπεύθυνοι τώρα για να πληρώσουν τα χρέη της όλης επιχείρησης. Και τόσο περισσότερο, όσο ο διωγμός και ο από την γενιά εκείνη φόνος του Χριστού και των αποστόλων, ξεπερνούσε σε εγκληματικότητα και ενοχή τους φόνους που συντελέστηκαν από τους προγόνους.

Λουκ 11.51 ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου⁽¹⁾ τοῦ ἀπολομένου μεταξύ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου⁽²⁾· νάϊ, λέγω ὑμῖν⁽³⁾, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

Μετάφραση: ἀπὸ τὸ αἷμα δηλαδή τοῦ Ἄβελ, που φονεύθηκε τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δημιουργίας τῶν ἀνθρώπων, μέχρι τὸ αἷμα τοῦ Ζαχαρία, που φονεύθηκε ἀνάμεσα στὸ θυσιαστήριο καὶ στὸ ναό, σε τόπο δηλαδή ἅγιο, που βεβηλώθηκε με τὸ ἐγκλημα αὐτό. Ναι, σας βεβαιώνω ὅτι γιὰ ὅλα τὰ αἵματα αὐτά θὰ ζητηθεῖ ἡ εὐθύνη ἀπὸ τὴ γενιά αὐτή.

(1) Καθορίζει το «ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» καὶ περιορίζει αὐτὸ ἔτσι ὥστε ἡ φράση αὐτή νὰ μὴν μπορεῖ πλέον νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς υπερβολικὴ (L). Οἱ φόνοι τοῦ Ἄβελ καὶ τοῦ Ζαχαρία εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος ἀπὸ αὐτοὺς που ἀναφέρονται στὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π.Δ.. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τονίζεται ἡ ζήτησις: «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει σὲ μένα ἀπὸ τὴ γῆ» (Γεν. δ 10). «Καὶ ὅταν πέθαινε, εἶπε· ἀς δεῖ ὁ Κύριος καὶ ἀς κρίνει» (Β΄ Παραλ. κδ 22) (p). Πόσο νωρὶς ἀρχισαν οἱ μαρτυρικοὶ θάνατοι στὸν κόσμος! Ὁ πρῶτος που πέθανε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἦταν ὁ Ἄβελ καὶ πέθανε γιὰ τὴν θρησκεία τοῦ.

(2) Οἶκο λέει ἐδῶ τὸν τοῦ Θεοῦ (Λουκ. στ 4) δηλαδή τὸ ναό (δ). Ὁ Ζαχαρίας φονεύθηκε «στὴν αὐλὴ τοῦ οἴκου» δηλαδή στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ (L).

(3) Δες Λουκ. ζ 26,ιβ 5. Πουθενά ἁλλοῦ στὴν Κ.Δ. ἡ φράση (p). Το ναι=αμὴν τοῦ Ματθαίου, μάλιστα, βεβαίως, ἀληθινά (δ).

Λουκ 11.52 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς⁽¹⁾, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως⁽²⁾· αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθετε⁽³⁾ καὶ τοὺς εἰσερχομένους⁽⁴⁾ ἐκωλύσατε⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Αλίμονο σε σας τους νομοδιδασκάλους· διότι με τη διεστραμμένη διδασκαλία σας σκοτίσατε τις διάνοιες των ανθρώπων και τους αφαιρέσατε το κλειδί της γνώσεως (το μέσο δηλαδή με το οποίο θα οδηγούνταν στη γνώση του πραγματικού δρόμου της σωτηρίας). Έτσι λοιπόν κι εσείς δεν μπήκατε στο δρόμο αυτό που θα σας έφερνε στο Χριστό και στη βασιλεία του, αλλά κι εκείνους που ήθελαν και προσπαθούσαν να μπουν τους εμποδίζατε.

(1) Η έννοια του σ. είναι ουσιαστικά η ίδια με το Ματθ. κγ 13.

(2) «Κλειδί γνώσης θα πούμε ότι είναι ο ίδιος ο νόμος» (Κ). «Διότι ο νόμος (ο μωσαϊκός) είναι οπωσδήποτε χειραγωγός που οδηγεί στο Χριστό» (Θφ). «Έπρεπε λοιπόν οι αποκαλούμενοι νομικοί, επειδή βεβαίως πολυεξέταζαν τον Μωσαϊκό νόμο και δεν αγνοούσαν τις πόρτες της γνώσης... Αφαίρεσαν λοιπόν οι νομικοί το κλειδί της γνώσης· διότι δεν άφηναν να πιστέψει κάποιος στον Σωτήρα των όλων Χριστό» (Κ). «Αφαίρεσαν το κλειδί της γνώσης, δηλαδή το έκρυσαν, το αφάνισαν και επομένως, αφού το κλειδί έφυγε από τη μέση, δηλαδή η ερμηνεία του νόμου, έμεινε κλεισμένη η πόρτα του» (Θφ). Ο Κύριος παρουσιάζει τη γνώση του Θεού και της σωτηρίας με την εικόνα ενός ιερού άδυτου στο οποίο οι γραμματεῖς είχαν την αποστολή να εισάγουν το λαό, αλλά του οποίου την πόρτα είχαν κλείσει και κρατούσαν το κλειδί για να μην μπορεί κάποιος να την ανοίξει (g). Το κλειδί της γνώσης=Το κλειδί το οποίο ανοίγει την θύρα προς τη γνώση, όχι την θύρα η οποία είναι η γνώση. Η γενική πτώση είναι όχι επεξηγηματική, αλλά αντικειμενική. Η γνώση είναι αυτή του δρόμου της σωτηρίας, η οποία μπορούσε να επιτευχθεί από την Γραφή. Αλλά οι γραμματεῖς είχαν αποκόψει την είσοδο σε αυτήν τη γνώση, πρώτον με τις ψευδείς ερμηνείες τους και δεύτερον με την περιφρόνηση του λαού, τον οποίο θεωρούσαν ως ανάξιο και ανεπίδεκτο διδασκαλίας και διαφωτισμού (p). Είχαν, λόγω της θέσης τους, καθήκον να αναπτύσσουν στο λαό πιστά τις γραφές της Π.Δ., οι οποίες οδηγούσαν στο Μεσσία. Και εάν οι γραμματεῖς ερμήνευαν αυτές με την αληθινή τους έννοια και σημασία, ο λαός θα εγκολπωνόταν το Χριστό και την διδασκαλία του. Αλλά αντί για αυτό διέστρεφαν την έννοια των θεόπνευστων κειμένων, διέστρεφαν και την διδασκαλία του Χριστού, κατασυκοφαντούσαν τον χαρακτήρα των θαυμάτων του, προκαλούσαν σε έριδες τους μαθητές του, έδιωχναν από τη συναγωγή όσους πήγαιναν με το μέρος του και τον παρουσιάζαν ως Σαμαρείτη, μη διστάζοντας να τον παρουσιάσουν ότι

βγάζει τα δαιμόνια με τον Βεελζεβούλ και να τον χαρακτηρίσουν ότι έχει δαιμόνιο. Έτσι αφαίρεσαν το κλειδί της ζωής και έκλειναν την βασιλεία των ουρανών μπροστά στους ανθρώπους.

(3) Οι ψευδείς τους ερμηνείες ήταν ολέθριες και σε αυτούς τους ίδιους («και εσείς οι ίδιοι δεν μπήκατε»), όπως και στους άλλους (ρ). Και αυτοί δεν εγκολπώθηκαν το ευαγγέλιο, παρόλο που με τη γνώση της Π.Δ., την οποία είχαν, έπρεπε να αντιληφθούν ότι ήλθε το πλήρωμα του χρόνου και πλησίασε η βασιλεία των ουρανών. Έβλεπαν να εκπληρώνονται οι προφητείες στην βασιλεία την οποία ο Κύριος θεμελίωσε, και όμως δεν έμπαιναν σε αυτήν.

(4) Ο ενεστώτας=αυτούς που επιχειρούν συνεχώς να μπουν (ρ).

(5) Ο αόριστος δείχνει αυτό που έγινε εφάπαξ για όλους ανεξαιρέτως (ρ).

Λουκ 11.53 λέγοντος δε αυτού⁽¹⁾ προς αυτούς ταύτα ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς ἐνέχειν⁽²⁾ καὶ ἀποστοματίζειν⁽³⁾ αὐτὸν περὶ πλειόνων,

Μετάφραση: *Κι ενώ ο Ιησούς τους έλεγε αυτά, άρχισαν οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι να εξοργίζονται με πικρία και εμπάθεια εναντίον του και να του ζητούν άμεσες και πρόχειρες απαντήσεις για πολλά ζητήματα του νόμου.*

(1) Υπάρχει και η γραφή Κακείθεν εξελθόντος αυτού=Εξοργισμένοι τον ακολούθησαν και έξω από το σπίτι του φαρισαίου (ρ).

(2) «Λυπούμενοι από τους ελέγχους, άρχισαν να εξοργίζονται με αυτόν. Το «ενέχω» λέγεται αντί για το αντιτίθεμαι και αγανακτώ» (Κ), «να οργίζονται» (Ζ). Λέγεται και εδώ όπως και στο Μάρκ. στ 19 με έλλειψη της λέξης θυμό ή κότο=άρχισαν να οργίζονται φοβερά εναντίον του (δ). Στο Γεν. μθ 23 με το εχείχον μεταφράζουν οι Ο' λέξη εβραϊκή, την οποία στο Γεν. κζ 41 μεταφράζουν με το ρήμα ενεκότει και στο Γεν. ν 15 με το μνησικακήση (Λ).

(3) «Το «αποστοματίζω» σημαίνει, απαιτώ αυτοσχέδιες και χωρίς καλή σκέψη απαντήσεις σε ερωτήματα που έχουν δόλο» (Ζ). «Απαιτούσαν αμέσως και κατά κάποιο τρόπο χωρίς σκέψη, να απαντήσει στις πανούργες τους ερωτήσεις, νομίζοντας ότι θα πέσει οπωσδήποτε και θα πει κάτι από όσα δεν είναι έξω από κατηγορία» (Κ). Κυριολεκτικά το αποστοματίζω=κάνω κάποιον να μιλήσει από το στόμα, από μνήμης (δ). Υπαγορεύω εκείνα τα οποία πρέπει να αποστηθιστούν και να ειπωθούν από μνήμης (ρ).

Λουκ 11.54 ἐνεδρεύοντες⁽¹⁾ αὐτὸν, ζητούντες θηρεῦσαί⁽²⁾ τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

Μετάφραση: Και με τα ερωτήματα και τα θέματα αυτά τον παραμόνευαν και του έστηναν παγίδες, ζητώντας να αρπάξουν με δόλο κάτι απ' το στόμα του που να μην είναι σύμφωνο με το νόμο, για να τον κατηγορήσουν.

(1) Το ρήμα συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. κγ 21 και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.=Τον παραφύλαγαν.

(2) Λέγεται μοναδική φορά. Και το ενεδρεύω και το θηρεύω, είναι λέξεις παραστατικές και περιγραφικές (p). Ζητούσαν με δόλο να τον παγιδεύσουν, να αρπάξουν κάτι από το στόμα του, για να τον κατηγορήσουν (δ). «Διότι θεωρούσαν ότι με το αιφνίδιο και απρόοπτο, σίγουρα θα τον ρίξουν» (Ζ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' (12)

Στίχ. 1-12. Ο Κύριος διδάσκει τα πλήθη.

Λουκ 12.1 Ἐν⁽¹⁾ οἷς⁽²⁾ ἐπισυναχθεῖσων τῶν μυριάδων⁽³⁾ τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν⁽⁴⁾ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον⁽⁵⁾, Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης⁽⁶⁾ των Φαρισαίων, ἣτις ἐστὶν ὑπόκρισις⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ, καθώς ἔλεγε ο Ἰησοῦς τους λόγους αὐτούς, συνάχθηκαν τόσο πολλὰ πλήθη λαοῦ, ὥστε οἱ ἄνθρωποι πατούσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Κι ἄρχισε τότε νὰ μιλάει πρῶτα στους μαθητὲς του καὶ νὰ τους λέει: Προσέχετε τὸν εαυτὸ σας ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ μολυσματικὸ προζύμι των Φαρισαίων, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν υποκρισίαν τους, ἣ ὁποία κάτω ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἀλήθειαν καὶ ἀρετὴν υποκρύπτει τὴν πλάνην καὶ τὴ διαφθορά.

(1) Το μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα ὁ Λουκάς ἀναφέρει στὸ κεφάλαιο αὐτό, ἀναφέρονται καὶ ἀπὸ τὸν Ματθαῖο σὲ διάφορα μέρη τοῦ ευαγγελίου του, κυρίως στὴν ἐπὶ τοῦ ὅρουσ ομιλία (κεφ. ε-ζ) ἢ στὶς παραγγελίες καὶ ἐντολὲς πρὸς τοὺς 12 (ι 5-42) ἢ στὴν εσχατολογικὴ προφητεία (κδ 4-51). Το γεγονός ὅτι πολλὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ εἰπώθηκαν ἀπὸ αὐτὸν ἐπανειλημμένα καὶ σὲ διάφορες περιστάσεις, ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὶς ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς, οἱ ὁποῖες παρατηροῦνται μεταξύ τοῦ Λουκά καὶ τοῦ Ματθαίου (p). ΓΙΑ τοὺς σ. 2-9 δεξ Ματθ. ι 26-33 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) =Κατὰ τὴ διάρκειαν αὐτῶν (b). Με τὸ Ἐν οἷς τοποθετεῖται ἡ ἀμέσως ἀκόλουθη σκηνή, σὲ στενὴ σχέση με τὰ προηγούμενα (g). Ἡ κίνησις ποὺ σημειώθηκε μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ Φαρισαίου συντέλεσε ὥστε νὰ μαζευτεῖ πολὺ πλῆθος, τοῦ ὁποῖου οἱ συμπάθειες διασπάστηκαν, διότι μερικὲς μὲν ἐκδηλώθηκαν υπέρ των Φαρισαίων ἐνῶ ἄλλες υπέρ τοῦ Κυρίου. Το ὅτι ἐπίσης ὁ Κύριος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς μαθητὲς τοῦ μάλλον παρά πρὸς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, υποδηλώνει ὅτι οἱ μάζες τοῦ πλῆθους ἦταν μάλλον ἐπηρεασμένες ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους (p).

(3) Ὅχι μόνο τὸ ἀριθμητικὸ μύριοι, ἀλλὰ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ μυριάδες χρησιμοποιεῖται γιὰ δήλωσις ἐξαιρετικὰ πολλοῦ πλῆθους (b). «Νομίζω ὅτι λέει μυριάδες, τὸ πολυπληθὲς τοῦ ὄχλου. Διότι συνηθίζουμε μύριους νὰ λέμε τοὺς πολλούς» (Z).

(4) Το «άρχισε» δίνει ιδιαίτερη σημασία στα ακόλουθα λόγια. Ο Κύριος απευθύνεται προς τον μικρό όμιλο των μαθητών του, ο οποίος χανόταν ανάμεσα στο πλήθος του λαού που μαζεύτηκε (g).

(5) Το «πρώτον» σημαίνει ότι τα λόγια του απευθύνθηκαν πρώτα στους μαθητές, παρόλο που και από τον όχλο κάποιοι άκουσαν αυτά. Μετά την διακοπή (σ. 15) απευθύνεται ο Ιησούς κατευθείαν προς τα πλήθη (p). Κάποιοι μεγαλογράμματοι κώδικες και αρκετοί από τους μικρογράμματος συνδέουν το «πρώτον» με τα επόμενα=Πριν από καθετί άλλο, προσέχετε (δ). Έλεγε προς τους μαθητές, είτε τους 12 είτε και τους 70. Αυτοί ήταν η οικογένειά του, η σχολή του και για αυτό ιδιαιτέρως αυτούς οδηγούσε ως αγαπημένους γιους. Αυτοί περισσότερο από τους άλλους υπηρετούσαν από επάγγελμα τη θρησκεία και διέτρεχαν περισσότερο από τους άλλους τον κίνδυνο να αποδειχτούν υποκριτές. Επιπλέον μεταξύ αυτών ήταν και ο Ιούδας, ο οποίος ήταν υποκριτής και ο Κύριος γνώριζε αυτό και για αυτό ζητά να προλάβει την απώλεια του μαθητή. Πάντως είναι αξιοσημείωτο, ότι ενώ οι μαθητές ήταν τότε οι άριστοι άνθρωποι στον κόσμο, όμως είχαν ανάγκη να προφυλαχτούν από την υποκρισία.

(6) Η ζύμη στη Γραφή είναι γενικώς τύπος του κακού, το οποίο διαφθείρει και διαδίδεται, αναταράσσοντας, μολύνοντας και ζυμώνοντας αυτό πάνω στο οποίο επιδρά. Η παραβολή της ζύμης (Λουκ. ιβ 20,21) είναι σχεδόν η μόνη εξαίρεση, όπου ο όρος ζύμη βρίσκεται με αγαθή έννοια. Ο Ιγνάτιος ο θεοφόρος (Επιστολή προς Μαγνησ. Κεφ. 10) χρησιμοποιεί τη λέξη και με κακή και με καλή έννοια (p).

(7) «Ονομάζει ζύμη την υποκρισία, επειδή είναι κολλώδης και προέρχεται από την παλαιά κακία και μεταβάλλει και φθείρει μαζί με τον εαυτό της τις γνώμες των ανθρώπων, με τους οποίους τυχόν θα αναμιχθεί. Διότι τίποτα δεν αλλοιώνει τα ήθη όπως η υποκρισία... Είναι λοιπόν γεμάτη από ψεύδος η υποκρισία, επειδή άλλο μεν δείχνει εξωτερικά, ενώ άλλο είναι» (Θφ). Για τη ζύμη των Φαρισαίων δες και Ματθ. ιστ 6 και τις εκεί σημειώσεις.

Λουκ 12.2 οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον⁽¹⁾ ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται⁽²⁾.

Μετάφραση: Αλλά η υποκρισία τους αυτή δεν θα μείνει για πάντα σκεπασμένη. Δεν υπάρχει τίποτε σκεπασμένο, όσο καλά κι αν έχει καλυφθεί, που να μην ξεσκεπασθεί στο τέλος και να φανερωθεί. Και δεν υπάρχει τίποτε κρυφό που δεν θα γίνει γνωστό.

(1) =συνολικά, τελείως καλυμμένο ώστε να μην φαίνεται κανένα μέρος του. Η πρόθεση συν επιτείνει την έννοια του ρήματος (δ).

(2) «Οι μεν Φαρισαίοι λοιπόν νομίζουν, λέει, ότι κρύβονται με την υποκρισία, φροντίζοντας πολύ να δείχνουν ότι έχουν χρηστά ήθη. Αλλά δεν υπάρχει τίποτα καλυμμένο που δεν θα αποκαλυφθεί» (Θφ). «Είναι θεομίσητη η υποκρισία· και κάποιες φορές κρύβεται μεν για λίγο, αλλά πέφτει και δεν κρατά για πολύ. Το ότι δηλαδή δεν είναι δυνατόν να διαφύγουν της προσοχής από το θεϊκό μάτι όσα πράττουμε, το έδειξε καθαρά λέγοντας· Τίποτα λοιπόν καλυμμένο δεν υπάρχει που δεν θα αποκαλυφθεί» (Κ). Η κακία που συγκαλύπτεται από ένα εξωτερικό περικάλυμμα ευσέβειας, θα αποκαλυφθεί μία ημέρα. Ίσως και στον κόσμο αυτόν, όπως του Ιούδα και του Σίμωνα του μάγου. Ασφαλώς όμως κατά την μεγάλη εκείνη ημέρα, κατά την οποία τα κρυφά όλων των καρδιών θα φανερωθούν (Σοφ. Σειρ, ιβ 14).

Λουκ 12.3 ἀνθ' ὧν⁽¹⁾ ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτί⁽²⁾ ἀκουσθήσεται, καὶ ὁ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμίαις κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων⁽²⁾.

Μετάφραση: Επειδή λοιπόν όλα θα φανερωθούν, γι' αυτό, όσα μυστικά αρχίσατε να λέτε κι εσείς ανακοινώνοντας ιδιαιτέρως τις αλήθειες του Ευαγγελίου σε έμπιστους ακροατές, θα ακουστούν στο φως της δημοσιότητας. Κι εκείνο που ψιθυρίζετε στο αυτί μέσα στα ιδιαίτερά σας δωμάτια, θα κηρυχθεί πάνω από τις ταράτσες, ώστε ν' ακουστεί απ' όλους και να κηρυχθεί το Ευαγγέλιο με κάθε δημοσιότητα.

(1) «Το ἀνθ' ὧν λέγεται αντί για το «για αυτό», επειδή, δηλαδή, τίποτα δεν θα κρυφτεί» (Ζ). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή, η έννοια όσων ακολουθούν είναι η εξής: Επειδή τίποτα δεν θα κρυφτεί, προσέχετε τι λέτε κρυφά, διότι αυτό μία ημέρα θα δημοσιευτεί (Weiss). Ό,τι δηλαδή αν πει κάποιος μυστικό, είτε καλό είτε κακό, θα γίνει γνωστό και επομένως και οι υποκριτές δεν θα μείνουν έως τέλους άγνωστοι (δ). Ή, το ἀνθ' ὧν στην αρχή της φράσης μπορεί να έχει την έννοια του «ενώ» και πολύ περισσότερο του «κατά συνέπειαν». Οι μαθητές είχαν αρχίσει να κηρύττουν ιδιαιτέρως, μέσα στα σπίτια. Θα έλθει ώρα που το κήρυγμα θα ακουστεί δημόσια από τα δώματα και αυτό θα προκαλέσει διωγμό κατά των μαθητών (L). Ή, το ἀνθ' ὧν έχει την έννοια του αντιθέτως=Η υποκρισία εκείνων θα αποκαλυφθεί. Αντιθέτως όμως εσείς οι οποίοι τώρα μιλάτε δειλά και κατά κάποιο τρόπο στο αυτί, θα κηρύξετε δημόσια και θα ακουστεί η φωνή σας σε όλο τον κόσμο (g). Οι δύο πρώτες ερμηνείες είναι σοβαρότερες.

(2) «Φως και δώματα εννοεί την δημοσιότητα» (Ζ). Αυτό που ακούσατε στο αυτί... επί των δωμαίων «δεν διατάζει να αφήσουν τα στενά και την αγορά και να κηρύττουν στις ταράτσες. Διότι ούτε φαίνονται ότι έκαναν αυτό οι μαθητές. Αλλά το «στα δώματα» και το «στο φως» υπαινίσσεται το «με θάρρος». Η φράση, από την άλλη, «στο αυτί» και το «στο σκοτάδι» σημαίνει το εξής, ότι δηλαδή αυτό που ακούσατε σε μικρό μέρος της οικουμένης και σε ένα μέρος της Παλαιστίνης, αυτό θα το κάνετε ξακουστό παντού στη γη» (Χ). Είναι μεγάλη παρηγοριά για αυτούς που συνεχίζουν τώρα το έργο του Χριστού και των αποστόλων, ότι το έργο αυτό οπωσδήποτε θα συντελεστεί και θα διαδοθεί. Οποιαδήποτε εμπόδια και αν παρεμβάλλονται στη διάδοση του ευαγγελίου, η αλήθειά του θα λάμψει και θα γίνει γνωστή παντού και σε τίποτα δεν θα ισχύσουν αυτοί που επιχειρούν να στοτεινιάσουν το φως του. Ο λόγος όμως αυτός του Χριστού έχει εφαρμογή και στις συκοφαντίες και κατηγορίες, τις οποίες εναντίον του Χριστού και των διακόνων του εξύφαναν και εξυφαίνουν οι εχθροί του ευαγγελίου. Η αθωότητά τους θα λάμψει και το ψεύδος των εναντίον τους συκοφαντιών θα γίνει ολοφάνερο. Συχνά και στον κόσμο αυτόν γίνεται η αποκατάσταση αυτή. Προ παντός όμως θα λάβει χώρα κατά την ημέρα εκείνη, όταν οι δίκαιοι και λάμψουν όπως ο ήλιος.

Λουκ 12.4 Λέγω δὲ⁽¹⁾ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου⁽²⁾, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα⁽³⁾ μὴ ἐχόντων⁽⁴⁾ περισσότερόν τι⁽⁵⁾ ποιῆσαι.

Μετάφραση: Σε σας όμως τους φίλους μου λέω: Θα αντιμετωπίσετε κινδύνους και διωγμούς. Μην παρασυρθείτε στην υποκρισία, για να γλυτώσετε από αυτούς. μη φοβηθείτε εκείνους που σκοτώνουν το σώμα, ύστερα όμως δεν μπορούν να κάνουν τίποτα περισσότερο.

(1) Το δημόσιο κήρυγμα θα προκαλέσει διωγμούς. Για αυτό «ετοιμάζει αυτούς που τον αγαπούν, να έχουν πνευματική γενναιότητα» (Κ).

(2) «Δεν αρμόζει, όπως φαίνεται, σε όλους γενικά ο λόγος σχετικά με αυτά, αλλά μάλλον σε εκείνους, στους οποίους φαίνεται ότι υπάρχει μέσα τους το να τον αγαπούν με όλη την καρδιά... Διότι αυτοί που δεν είναι τέτοιοι, μεταφέρονται πολύ εύκολα εδώ και εκεί και είναι πιο έτοιμοι για αποστασία» (Κ). Οι προβλεπόμενοι από τον Κύριο διωγμοί των μαθητών, κάνουν αυτούς πιο αγαπητούς σε αυτόν. Έτσι εξηγείται και η γεμάτη τρυφερότητα ονομασία «σε σας τους φίλους μου». (g).

(3) Αφού δηλαδή σας φονεύσουν.

(4) =Δεν μπορούν.

(5) «Οι άνθρωποι εκτείνουν τις οργές τους μέχρι το σώμα και το τέλος της εναντίον μας κακίας τους, είναι ο θάνατος της σάρκας» (Κ).

Λουκ 12.5 υποδείξω⁽¹⁾ δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε⁽²⁾· φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν⁽³⁾· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

Μετάφραση: *Εγώ τώρα θα σας υποδείξω ποιον να φοβηθείτε. Να φοβηθείτε τον Θεό, που μετά το θάνατό σας, αφού σας αφαιρέσει την πρόσκαιρη και επίγεια ζωή, έχει την εξουσία να σας ρίξει και στο αιώνιο πυρ της κολάσεως. Ναι, σας λέω, αυτόν πρέπει να φοβηθείτε.*

(1) Ο Λουκάς βάζει στην αρχή με έμφαση το υποδείξω=θα βάλω στα μάτια σας, θα διδάξω (δ).

(2) Το ρήμα χρησιμοποιείται εντονότατα στον έναν αυτόν σ. 3 φορές (b).

(3) «Εκείνον αξίζει να φοβάστε, ο οποίος τιμωρεί όχι μόνο το σώμα, αλλά και την ψυχή, το αθάνατο αυτό πράγμα, και την υποβάλλει σε αθάνατες τιμωρίες, και τιμωρίες με φωτιά» (Θφ). Ο φόβος αναφέρεται στο Θεό. Στη Γραφή πουθενά δεν μας δίνεται παραγγελία να φοβόμαστε το σατανά, αλλά να αντιστεκόμαστε σε αυτόν θαρραλέα (Ιακ. δ 7, Α΄ Πέτρ. ε 9)· «τον Θεό φοβηθείτε, αντισταθείτε στον διάβολο»· αυτό είναι η διδασκαλία της Γραφής. Επιπλέον αν και ο σατανάς προσπαθεί να μας οδηγήσει στη γέεννα, δεν έχει αυτός εξουσία να μας ρίξει σε αυτήν (ρ), «αλλά αυτό βρίσκεται στην εξουσία του Θεού» (Θφ). «Όταν ο Θεός τιμωρεί, η ζημιά δεν θα σταματήσει μέχρι μόνη τη σάρκα, αλλά και αυτή η αθάνατη ψυχή θα υποφέρει μαζί από τα βασανιστήρια. Επομένως ας έλθει μάλλον ο ένδοξος θάνατος, που μας ανεβάσει στις αρχές της ατέλειωτης ζωής, όπου οπωσδήποτε έχουν ετοιμαστεί και τα αγαθά της θείας γενναιοδωρίας» (Κ). Ομολογώντας τον Χριστό ενδέχεται να προκαλέσετε την οργή των ανθρώπων, αλλά αυτή τίποτα άλλο δεν θα κατορθώσει παρά μόνο το πολύ-πολύ να σας αφαιρεθεί η πρόσκαιρη ζωή και αυτό μάλιστα, εάν επιτραπεί από το Θεό που διευθύνει τα πάντα. Αρνούμενοι όμως το Χριστό, θα προκαλέσετε σίγουρα την οργή του Θεού, ο οποίος έχει τη δύναμη να σας στείλει και στον άδη, χωρίς κανείς να μπορεί να αντισταθεί στην απόφασή του αυτή. Έτσι από τα δύο τούτα φοβερά, το μεγαλύτερο ενδείκνυται να φοβηθεί κάθε συνετός. Φοβηθείτε λοιπόν το Θεό. Είναι αλήθεια ότι για τον φυσικό άνθρωπο η ζωή είναι γλυκιά και ο θάνατος πικρός. Αλλά η αιώνια ζωή είναι ασύγκριτα γλυκύτερη και ο αιώνιος θάνατος

ανυπολόγιστα πικρότερος. Είναι δριμύς ο χειμώνας του μαρτυρίου, αλλά γλυκός ο παράδεισος.

Λουκ 12.6 οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο⁽¹⁾; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν⁽²⁾ οὐκ ἔστιν ἐπιλεησμένον⁽³⁾ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τους ανθρώπους μην τους λογαριάζετε. Διότι κι αν ακόμη σας θανατώσουν, μη νομίζετε ότι χάνετε τη ζωή σας επειδή σας εγκατέλειψε ο Θεός. Όχι. Πέντε σπουργίτια δεν πωλούνται δύο ασσάρια, δηλαδή είκοσι λεπτά; Κι όμως ούτε ένα απ' αυτά δεν είναι ξεχασμένο και εγκαταλελειμμένο μπροστά στα μάτια του Θεού.

(1) Ο μεν Ματθαίος ανέφερε την τιμή των δύο στρουθίων, ενώ ο Λουκάς των 5 επειδή είναι ακόμη πιο ασήμαντη· 2/5 του ασσαρίου, δηλαδή 4 χρυσά λεπτά το καθένα (δ). Φυσικό είναι στην αγορά η χονδρική πώληση να σημειώνει κατώτερες τιμές από την λιανική.

(2) Και οι δύο ευαγγελιστές αναφέρουν «ένα από αυτά» το οποίο είναι πιο εκφραστικό από το «κανένα από αυτά» (ρ).

(3) Η πρόνοιά του «εκτείνεται μέχρι τα τόσο ασημαντότατα και κατά κάποιο τρόπο κατεβαίνει στα πιο μικρά από όλα τα ζώα» (Κ). «Το ρητό πάλι» που είναι στον Ματθαίο «δεν θα πέσει στη γη χωρίς τον πατέρα σας», δεν δείχνει την θέληση, αλλά την πρόγνωση· διότι από αυτά που συμβαίνουν, άλλα μεν γίνονται με τη θέληση του Θεού, άλλα δε με την ευαρέσκειά του, ενώ άλλα τα επιτρέπει» (Ω).

(4) Εβραϊκός τρόπος έκφρασης συχνότατος στο Λουκά (Λουκ. α 19,ιστ 15,Πράξ. δ 19,ζ 46. Δες και Λουκ. α 6,15,75,Πράξ. η 21,ι 4). Υπονοεί ότι και καθένα πτηνό ακόμη, βρίσκεται κάτω από τα μάτια του Θεού (ρ). Ένα σπουργίτι δεν συλλαμβάνεται στην παγίδα του κυνηγού ούτε πέφτει νεκρό από το βλήμα του όπλου του, εν αγνοία του ουράνιου Πατέρα. Οι εχθροί σας θα σας στήσουν παγίδες και ενέδρες και άλλοτε θα ζητήσουν με τα όπλα να σας αφαιρέσουν τη ζωή. Μην τους φοβηθείτε όμως. Διότι οι εχθροί σας δεν θα έχουν άλλη δύναμη εναντίον σας, παρά μόνο εκείνη την οποία θα επιτρέψει σε αυτούς ο Πατέρας σας. Αυτός μπορεί να συντρίψει τις παγίδες τους για να σωθείτε εσείς σαν σπουργίτια από την παγίδα των κυνηγών.

Λουκ 12.7 ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἡρίθμηνται⁽¹⁾. μὴ οὐν φοβεῖσθε⁽²⁾· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι όσο για σας, μάθετε ότι ο Θεός έχει μετρημένες ακόμη και τις τρίχες του κεφαλιού σας όλες. Ξέρει ακόμη και τα πιο ασήμαντα και τα πιο μηδαμινά που μπορεί να σας συμβούν. Αφού λοιπόν ο Θεός παρακολουθεί όλα όσα σας συμβαίνουν, μη φοβάστε. Εσείς είστε ασυγκρίτως ανώτεροι από πολλά σπουργίτια.*

(1) «Πώς θα μπορούσε να ξεχάσει αυτούς που τον αγαπούν, ή να αγνοήσει κάτι από όσα τους συμβαίνουν, αυτός ο οποίος, βεβαίως, τόσο πολύ προνοεί για αυτούς, που το καθένα από τα σχετικά με αυτούς, το γνωρίζει λεπτομερώς και έχει αριθμημένες, κατά κάποιο τρόπο, τις τρίχες τους;» (Κ). «Ο λόγος αυτός φανερώνει ταυτόχρονα και την πρόνοια και την γνώση» (Χ). Οσοδήποτε και αν δεν το περιμένετε, ακόμη και οι τρίχες του κεφαλιού σας είναι μετρημένες (ρ). Η γνώση του Θεού εκτείνεται όχι μόνο στο πρόσωπό μας, αλλά και στα πλέον ασήμαντα μέρη του σώματός μας, και σε αυτές ακόμη τις 140.000 τρίχες του κεφαλιού μας, από τις οποίες κάθε μέρα χάνουμε μερικές χωρίς εμείς που τις χάνουμε να παίρνουμε είδηση, ή να δίνουμε προσοχή σε αυτήν την απώλεια (g). Εκείνοι, οι οποίοι με φροντίδα πολλή μετρούν τα χρήματά τους και το πλήθος των αγαθών τους και των ζώων, από τα οποία αποτελούνται τα ποίμνιά τους και οι αγέλες τους, δεν φροντίζουν ποτέ να μετρήσουν τις τρίχες του κεφαλιού τους οι οποίες πέφτουν και χάνονται, χωρίς συνήθως η πτώση τους να γίνεται αισθητή σε αυτούς. Αλλά ο Θεός έχει μετρήσει όλες τις τρίχες των κεφαλιών του λαού του και ούτε μία τρίχα από τα κεφάλια «δεν θα χαθεί» (Λουκ. κα 18). Εάν όμως οι τρίχες των διακόνων του Θεού και των πιστών παιδιών του είναι μετρημένες, πολύ περισσότερο μετριοούνται από το Θεό οι στεναγμοί τους και τα δάκρυά τους και οι σταγόνες του αίματός τους, το οποίο χύνουν για τον Χριστό. Όλες αυτές οι απώλειές τους καταγράφονται και αναμφίβολα θα ανταμειφθούν γενναιόδωρα από τον Θεό που τις μετράει.

(2) «Διότι δεν πρόκειται να πεθάνετε σαν να εγκαταλείπεστε από εμένα... Διότι τόσο πολύ προνοώ για σας, ώστε το καθένα από τα δικά σας να το γνωρίζω λεπτομερώς... Και αν ακόμη λοιπόν, σας αφήσω να μπείτε σε πειρασμό, θα σας χορηγήσω οπωσδήποτε και τη δύναμη να υπομείνετε... Διότι αφού είμαι κηδεμόνας και όλα τα γνωρίζω και έχω μετρημένα και τα πιο λεπτά, σχεδιάζω για τον καθένα αυτό που είναι σύμφωνο με την αξία του και που τον συμφέρει» (Θφ).

(3) «Αν δεν ξεχνώ κανένα ακόμη και από τα σπουργίτια που πωλούνται, πολύ περισσότερο ο δικός σας θάνατος, των δικών μου φίλων, δεν θα συμβεί χωρίς τη δική μου πρόνοια για σας» (Θφ).

Λουκ 12.8 Λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ⁽¹⁾ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ⁽²⁾ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι ὅσο για τους διωγμούς και τους κινδύνους που ενδέχεται να υποστείτε για την πίστη σας προς εμένα, σας λέω: Κάθε άνθρωπο που θα με ομολογήσει ως Σωτήρα του και Θεό του μπροστά στους ανθρώπους που καταδιώκουν την πίστη μου, και ο υιός του ανθρώπου, ο Θεάνθρωπος Μεσσίας, θα τον ομολογήσει και θα τον συστήσει ως αφωσιωμένο και πιστό ακόλουθό του μπροστά στους αγγέλους του Θεού την ημέρα της Κρίσεως.

(1) Η ομολογία του ευαγγελίου αναμφίβολα μπορεί να κοστίσει στους μαθητές θυσίες σοβαρές. Αλλά εάν εμείνουν στην ομολογία αυτή, θα εξασφαλιστεί σε αυτούς ανταμοιβή μεγαλοπρεπής (g). «Τώρα προσθέτει το έπαθλο της μαρτυρίας» (Θφ). Είναι καθήκον μας όχι μόνο να πιστεύουμε στο Χριστό αλλά και να ομολογούμε την πίστη μας αυτή, μη διστάζοντας όταν οι περιστάσεις το καλούν και να διωχτούμε για αυτήν. Δεν πρέπει ποτέ να ντρεπόμαστε, να φανερώσουμε και να ομολογήσουμε τη σχέση μας με το Χριστό, διότι μόνο έτσι αποδεικνύεται μεν η ειλικρίνεια της πίστης μας και δοξάζεται από εμάς το όνομα του Χριστού και οικοδομούνται και οι άλλοι.

(2) Και ο Ιησούς θα ομολογήσει αυτούς που ομολόγησαν αυτόν. Θα ομολογήσει ότι όχι μόνο αυτός έπαθε για αυτούς και υπέστη τα παθήματά του για ευεργεσία τους, αλλά και ότι έπαθαν και αυτοί για αυτόν, και η βασιλεία του πάνω στη γη στερεώθηκε και επεκτάθηκε και με τα δικά τους παθήματα. Ποια μεγαλύτερη τιμή από αυτήν μπορεί να υπάρξει;

(3) Στον μεν Ματθαίο είπε «μπροστά στον ουράνιο Πατέρα μου»· ενώ εδώ «μπροστά στους αγγέλους του Θεού». Αλλά δεν υπάρχει διαφορά. Διότι μαζί με τον Πατέρα του και τον ίδιο (τον Υιό) και το Άγιο Πνεύμα, θα είναι παρόντες οι άγγελοι κατά τον καιρό της κρίσης» (Ζ). «Διότι εκείνο τον καιρό, θα κατέβει μαζί με τους αγγέλους με τη δόξα του Πατέρα του, για την συντέλεια του παρόντος αιώνα. Εκεί θα στεφανώσει τον γνήσιο ομολογητή» (Κ).

Λουκ 12.9 ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ⁽¹⁾.

Μετάφραση: Εκείνον όμως που θα με αρνηθεί μπροστά στους ανθρώπους, θα τον αρνηθώ ολοκληρωτικά κι εγώ μπροστά στους αγγέλους του Θεού.

(1) «Οι άλλοι όμως, δηλαδή αυτοί που αρνήθηκαν και ατίμασαν, θα τους αρνηθεί· είναι σχεδόν σαν να πει ο Κριτής σε αυτούς, αυτό που έλεγαν οι άγιοι προφήτες σε κάποιους. Όπως έπραξες, έτσι θα σου συμβεί. Αυτό που ανταπέδωσες, θα ανταποδοθεί στο κεφάλι σου (Οβδίου 15). Θα αρνηθεί λοιπόν αυτούς, λέγοντας εκείνο· Φύγετε από εμένα, εργάτες της ανομίας. Δεν σας ξέρω (Λουκ. ιγ 27). Και ποιοι θα μπορούσε να είναι αυτοί; Πρώτον μεν, αυτοί που, όταν ξέσπασε διωγμός, απέβαλαν την πίστη. Αρνούνται επίσης αυτόν οι αιρετικοί και οι διδάσκαλοί τους» (Κ). Η πρόθεση «από» στο απαρνηθήσεται, το οποίο λαμβάνεται με καθαρά παθητική έννοια, σημαίνει το ολοκληρωτικά, τελείως=θα τον αρνηθώ τελείως (δ).

Λουκ 12.10 καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου⁽¹⁾, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι⁽²⁾ οὐκ ἀφεθήσεται⁽³⁾.

Μετάφραση: Υπάρχει όμως κι άλλη πολύ βαρύτερη αμαρτία από την άρνηση του ονόματός μου. Καθένας που θα πει κάποιο περιφρονητικό λόγο εναντίον του ενανθρωπήσαντος Υιού του Θεού σκανδαλισμένος από την ταπεινή εντύπωση της ανθρωπίνης φύσεώς του, ενδέχεται να μετανοήσει και να συγχωρηθεί. Εκείνος όμως που θα πει περιφρονητικό και βλάσφημο λόγο εναντίον του Αγίου Πνεύματος, συκοφαντώντας με θεληματική κακία τις φανερές ενέργειές του, δεν θα συγχωρηθεί. Αυτός θα έχει πια πωρωθεί και δεν υπάρχει ελπίδα να μετανοήσει.

(1) «Όταν κάποιος, που δεν έχει μάθει ακόμη την δύναμη του μυστηρίου σχετικά με αυτόν (το Χριστό), ούτε βέβαια έχει καταλάβει ότι, ενώ είναι Θεός από τη φύση του, κατέβασε τον εαυτό του στη δική μας κατάσταση και έγινε άνθρωπος, πει κάτι για αυτόν που είναι μέτριο [κατώτερο] σε σχέση με την αξία του και όσα είναι αξία συγγνώμης, αυτά ο Θεός θα τα συγχωρέσει σε όσους αμάρτησαν από άγνοια» (Κ). Δες Ματθ. ιβ 31,32 και Μάρκ. γ 28,29 και τις εκεί σημειώσεις. Για να καταστήσει ο Κύριος εμφανέστερο το βάρος του αμαρτήματος της βλασφημίας κατά του Πνεύματος, τοποθετεί αυτό παράλληλα με ύβρη ή βλασφημία που έγινε στο πρόσωπό του ως υιού του ανθρώπου. Την ύβρη και βλασφημία αυτή αποκαλεί «λόγο». Αποτελεί βεβαίως και αυτό αμαρτία, η οποία όμως ενδέχεται να μην προέρχεται αποκλειστικά και μόνο από κακία και για αυτό μπορεί να συγχωρεθεί. Παράδειγμα ο Παύλος κατά την περίοδο της απιστίας του. Αλλά και η ίδια η ιστορία του Ισραήλ επιβεβαιώνει αυτό. Πόσοι από τους σταυρωτές ή τουλάχιστον από αυτούς που κραύγασαν «Αρον άρον σταύρωσον αυτόν» μετανόησαν κατά την ημέρα της Πεντηκοστής με το κήρυγμα του Πέτρου και βαπτίστηκαν. Η Ιερουσαλήμ δεν καταστράφηκε αμέσως μετά το δράμα της Μεγάλης Παρασκευής, αλλά αφού οι Ιουδαίοι επέδειξαν πεισματική αντίσταση

στην ενέργεια του Πνεύματος της Πεντηκοστής (g). Όσοι βλασφημούσαν το Χριστό, όταν ήταν στη γη, και τον ονόμαζαν φαγά και κρασοπότη, πλάνο και βλάσφημο, είχαν κάποια σκιά δικαιολογίας, διότι ο Κύριος εμφανίστηκε σαν ένας άσημος και φτωχός, στερημένος από κάθε προστασία και οι αποδείξεις της θείας του αποστολής φανερώθηκαν τέλειες μετά την ανάληψή του. Λόγω αυτού, σε κάποιο βαθμό περιλαμβάνονταν και αυτοί στην δικαιολογία, την οποία υπέρ των σταυρωτών του πρόβαλλε ο Κύριος λέγοντας στον Πατέρα του: Πατέρα, συγχώρεσέ τους διότι δεν ξέρουν τι κάνουν. Οπότε εφόσον αυτοί θα έδειχναν μετάνοια, θα συγχωρούνταν. Υπήρχε λοιπόν ελπίδα για αυτούς, όταν κατά την ημέρα της Πεντηκοστής θα ξεχυνόταν το Άγιο Πνεύμα, να επιστρέψουν, όπως επέστρεψαν και τόσοι άλλοι, και αφού επιστρέψουν να ελεηθούν.

(2) Το να αποδίδουν στον Βεελζεβούλ τα έργα στα οποία λάμπει η αγιότητα και η δύναμη του Πνεύματος, ισοδυναμούσε με το να βρίζουν με επίγνωση και θεληματικά το θείο αυτό Πρόσωπο από το οποίο πηγάζει και ξεχύνεται κάθε φως και κάθε αγαθό στο πνεύμα του ανθρώπου. Η αμαρτία λοιπόν η οποία δεν συγχωρείται ποτέ, δεν είναι η από απλή παρανόηση απόρριψη της αλήθειας. Είναι το μίσος κατά της αγιότητας ως αγιότητα, μίσος το οποίο θα ωθούσε για παράδειγμα να αποδίδει κάποιος το ευαγγέλιο στην αγυρτεία και απάτη και με μία λέξη στο πνεύμα του κακού. Δεν είναι αυτή κάποια αμαρτία μεμονωμένη, αλλά είναι κατάσταση μόνιμη της ψυχής (g).

(3) Σταθερή και πλήρης αντίσταση στην επίδραση του Αγίου Πνεύματος, που οφείλεται στην ελεύθερη, από αυτόν που αντιστέκεται, προτίμηση του σκότους από το φως, καθιστά τη μετάνοια, άρα επομένως και την συγχώρηση, αδύνατη. Η χάρη, παρόμοια με τη σωματική τροφή, μπορεί να απορρίπτεται μέχρις ότου η δύναμη του να δεχτεί κάποιος αυτήν χαθεί (p).

Λουκ 12.11 όταν⁽¹⁾ δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας⁽²⁾, μὴ μεριμνᾶτε πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε ἢ τί εἵπητε⁽³⁾.

Μετάφραση: Αλλά ενώ οι διώκτες του Ευαγγελίου και των μαθητών μου διατρέχουν τον κίνδυνο να βλασφημήσουν το Άγιον Πνεύμα και να μείνουν γι' αυτό ασυγχώρητοι, για σας το Άγιον Πνεύμα θα είναι διδάσκαλος, οδηγός και προστάτης. Όταν δηλαδή σας οδηγήσουν για δίκη μπροστά στις συναγωγές και τις αρχές και εξουσίες, μην αγωνιάτε κι αναστατώνεστε με τη σκέψη πώς ή τι θα απολογηθείτε ή τι θα πείτε.

(1) Δες Ματθ. ι 19,20 και Μάρκ. ιγ 11 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Συναγωγές=ιουδαϊκά δικαστήρια που έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα· αρχές=πολιτικές ειδωλολατρικές, από τον έπαρχο μέχρι τον αυτοκράτορα· εξουσίες=γενικώς κάθε οποιαδήποτε κοσμική εξουσία (g).

(3) «Θεράπευσε, από τη μία, τον φόβο για τις τιμωρίες, με το να πει «Μη φοβηθείτε αυτούς που φονεύουν το σώμα»· θεραπεύει, από την άλλη, τώρα και τον φόβο του ότι δεν ήταν μορφωμένοι. Επειδή δηλαδή, δεν πίστεψαν πολλοί που ήταν ανθρωπίνως σοφοί, αλλά οι περισσότεροι ήταν απλοί άνθρωποι του λαού, Μη φοβάσαι, λέει, εσύ που είσαι αμόρφωτος και άσημος, ούτε να μεριμνάς πως ή τι θα πεις· διότι το Άγιο Πνεύμα θα σας διδάξει... αυτά που πρέπει να πείτε... Έτσι λοιπόν και από τις δύο μεριές, μάς ετοιμάζει για το μαρτύριο, θεραπεύοντας τον φόβο και για τη σωματική αδυναμία και για την έλλειψη μόρφωσης» (Θφ).

Λουκ 12.12 τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα⁽¹⁾ διδάξει⁽²⁾ ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν⁽³⁾.

Μετάφραση: Διότι το Άγιον Πνεύμα θα σας διδάξει εκείνη την ώρα αυτά που πρέπει να πείτε, ώστε όχι μόνο να υπερασπίσετε πειστικά τους εαυτούς σας, αλλά και να διακηρύξετε τη σωτηριώδη αλήθεια.

(1) Ο λόγος αυτός του Κυρίου επιβεβαιώνει την πραγματικότητα του ψυχολογικού θαύματος της θεοπνευστίας. Ο Ιησούς βεβαιώνει, ότι το Πνεύμα του Θεού μπορεί πραγματικά να επικοινωνήσει με το πνεύμα του ανθρώπου, έτσι ώστε αυτό να είναι διερμηνέας του Αγίου Πνεύματος (g).

(2) «Σε αυτούς που έχουν σχέση πίστης και αγάπης, ενεργεί το Πνεύμα τα κατάλληλα λόγια, σαν ακριβώς διδάσκαλος που κατοικεί μέσα τους» (Κ). Έτσι ο Πέτρος και ο Στέφανος ενώπιον του συνεδρίου, ο Παύλος ενώπιον του Φήλικος και του Φήστου, αφού διδάχτηκαν από το Πνεύμα, δεν περιορίστηκαν στο να υπερασπίσουν τους εαυτούς τους, αλλά και ευαγγελίστηκαν τη χριστιανική αλήθεια (g).

(3) «Έτσι βεβαίως τους γέμιζε με υψηλό φρόνημα και θάρρος, με το να υπόσχεται ότι θα μετέχουν αυτοί στο θείο Πνεύμα· διότι με αυτό ήταν λογικό να πάρουν δύναμη. Διότι πώς δεν επρόκειτο να γεμίσουν με παράστημα και θάρρος και αγαθή προθυμία, πώς επίσης να μην προχωρήσουν θαρραλέα σε ηγεμονικά και βασιλικά δικαστήρια, αυτοί που είχαν μάθει από πριν, ότι δεν θα ήταν οι ίδιοι που επρόκειτο να απολογηθούν με τρόπο φροντισμένο στους άρχοντες, αλλά μία άλλη ένθεη δύναμη μέσα τους, με την οποία επρόκειτο άφοβα να μιλούν και σε ηγεμόνες και στους ίδιους τους βασιλιάδες;» (Ε).

Στίχ. 13-21. Η πλεονεξία και η παραβολή του άφρονος πλουσίου.

Λουκ 12.13 Εἶπε δέ τις ἐκ τοῦ ὄχλου⁽¹⁾ αὐτῷ, Διδάσκαλε⁽²⁾, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι⁽³⁾ μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κάποιος από τον λαό είπε στον Ιησού: Διδάσκαλε, πες στον αδελφό μου να μοιράσει μαζί μου την κληρονομιά του πατέρα μας.

(1) Το επεισόδιο που ακολουθεί εδώ μαζί με την παραβολή διασώθηκε σε μας από μόνο τον Λουκά. Αυτός που απευθύνθηκε στον Κύριο βρισκόταν ανάμεσα στο λαό και αφού επωφελήθηκε από κάποια διακοπή που μεσολάβησε, υπέβαλε στον Κύριο το ζήτημα που τον απασχολούσε, για το οποίο πιθανώς είχε έλθει και για να τον συναντήσει. Σύμφωνα με το ιουδαϊκό αστικό δίκαιο σε περίπτωση κληρονομιάς, ο μεγαλύτερος αδελφός έπαιρνε διπλή μερίδα, υποχρεούμενος να φροντίσει αυτός για την μητέρα του και τις ανύπαντρες αδελφές του. Εάν κρίνουμε από την παραβολή του ασώτου, ο νεότερος γιος έπαιρνε αυτό που του αναλογούσε σε χρήμα. Ίσως λοιπόν αυτός που απευθύνεται τώρα στον Κύριο να ήταν κάποιος από τους νεότερους αδελφούς, ο οποίος δεν έμενε ικανοποιημένος από την μερίδα που του υπολογίστηκε ή αφού την ξόδεψε τελείως, είχε αξίωση για νέα διανομή (g).

(2) Οι ραββίνοι είχαν συνηθίσει τους Ιουδαίους να καταφεύγουν σε αυτούς για επίλυση διαφορών, οι οποίες έπρεπε να κριθούν με βάση τις αρχές του δικαίου. Ο άγνωστος αυτός επικαλείται τον Κύριο με την ιδιότητά του ως ραββίνου ή διδασκάλου, το οποίο υποδηλώνει και ότι η διδασκαλία του Κυρίου είχε κατακτήσει ήδη αρκετό έδαφος σε κύρος (L).

(3) Δεν ζητά από τον Ιησού να κρίνει διαιτητικά μεταξύ αυτού και του αδελφού του, αλλά να βγάλει απόφαση εναντίον του αδελφού του, ενώ αυτός ήταν απών και δεν κατέφυγε και αυτός στον Ιησού (p).

(4) «Επειδή αγαπούσε τα χρήματα και την απόκτηση αγαθών, άφησε μεν το να ζητήσει κάτι αναγκαίο για την ψυχή και χρήσιμο για τη σωτηρία της, αλλά ζήτησε σωματικό, φροντίζοντας περισσότερο για το σώμα παρά για την ψυχή» (Z). Την ώρα που ο Κύριος μιλούσε για τόσο κρίσιμα και σπουδαία ζητήματα, ο ανόητος αυτός και ιδιοτελής άνθρωπος σκεφτόταν πως θα εξασφάλιζε συμφέρουσα σε αυτόν διανομή της πατρικής κληρονομιάς. Τίποτα το άτοπο δεν θα έκρυβε το αίτημά του αυτό, αν βλεπόταν ξεχωριστά από τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες έγινε. Αλλά το να

διακόψει ο άνθρωπος αυτός τον Κύριο σε τόσο ακατάλληλη περίσταση, αποδεικνύει ότι δεν είχε αντιληφθεί την πνευματική αποστολή του Κυρίου και δεν εκτιμούσε το ύψος και την πνευματικότητα της διδασκαλίας του εκείνη τη στιγμή. Η μεγάλη του πλάνη λοιπόν συνίστατο στο ότι είχε απορροφηθεί πλήρως από υλικά ενδιαφέροντα, ενώ παρέμενε ξένος με τις πνευματικές αλήθειες, τις οποίες ο Κύριος τότε ανέπτυξε και τις οποίες αυτός δεν πρόσεχε διόλου (ο).

Λουκ 12.14 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ⁽¹⁾, "Ἄνθρωπε⁽²⁾, τίς με κατέστησε⁽³⁾ δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

Μετάφραση: *Ο Ιησούς όμως του απάντησε: Άνθρωπέ μου, ποιος με διόρισε και με εγκατέστησε δικαστή ή μοιραστή σας, για να εκδώσω εγώ απόφαση πάνω στη διαφορά σας ή για να επιβλέψω την εκτέλεση της διανομής;*

(1) «Κατηγόρησε το αίτημά του ο Κύριος, απαντώντας ότι, δεν είμαι μοιραστής χρημάτων, αλλά έχω έλθει να κληροδοτήσω ουράνια βασιλεία» (Ζ). «Επομένως σε αυτούς μεν που σκύβουν υπάκουα σε αυτόν τον αυχένα της διάνοιας και διατάζει και νομοθετεί και μοιράζει την ουράνια κληρονομιά, και διανέμει τις πνευματικές ευλογίες· σε αυτούς όμως που φρονούν μόνα τα γήινα, εύλογα θα πει: Ποιος με έβαλε άρχοντα ή μοιραστή για σας;» (Κ).

(2) Αυστηρή μορφή προσφώνησης, που υποδηλώνει μάλλον αποδοκιμασία παρά επιθυμία μη ανάμιξης. Δες Λουκ. κβ 58,60, Ρωμ. β 1, θ 20 (ρ). Απευθύνεται σε αυτόν σαν σε ξένο (b). «Τον διώχνει ως ενοχλητικό και που δεν θέλει να μάθει τίποτα από αυτά που πρέπει να γνωρίζει» (Κ). Υπάρχει μεγάλη αντίθεση μεταξύ αυτής της προσφώνησης (άνθρωπε) και αυτής στο στίχο 4 (σε σας τους φίλους μου). Εάν και αυτός περιλαμβανόταν μεταξύ των προσώπων, τα οποία ο Κύριος χαρακτήρισε φίλους του, το άκαιρο αυτό και ιδιοτελές αίτημα τον χώρισε από τον κύκλο αυτόν των φίλων και περιόρισε τις αξιώσεις του στην προσοχή και εκτίμηση του Κυρίου, σε μόνο το ότι ήταν και αυτός μέλος της γενικής ανθρωπότητας (ο).

(3) Όπως στην περίπτωση των θεραπευμένων από αυτόν λεπρών (Λουκ. ε 14, ιζ 14) ο Ιησούς αποφεύγει να αναμιχθεί στο έργο των αρχών και εξουσιών. Για την φράση δες Εξοδ. β 14 (ρ). Πιθανώς ο Κύριος να έλαβε υπ' όψιν αυτό που συνέβη στον Μωϋσή στην Αίγυπτο, όταν «βλέποντας κάποιον που αδικούνταν» από τους αδελφούς του «υπερασπίστηκε και πήρε εκδίκηση χάριν του αδικουμένου, χτυπώντας τον Αιγύπτιο». (Δες και Πράξ. ζ 24 και εξής) και άκουσε την επόμενη ημέρα «Ποιος σε έβαλε άρχοντα και δικαστή σε μας;» (Εξοδ. β 14). Εάν αυτός που αποτάθηκε σε αυτόν

εκδήλωνε ενδιαφέρον για την ουράνια κληρονομία, ο Κύριος θα παρείχε σε αυτόν την άριστη βοήθεια. Σε κοσμικές όμως διαφορές και υποθέσεις ο Κύριος ουδέποτε δείχτηκε σφετεριστής εξουσίας άλλων και δεν έλαβε ποτέ τιμή ή εξουσία για τον εαυτό του άλλη, παρά αυτήν που δόθηκε σε αυτόν σύμφωνα με το Εβρ. ε 5. Για καθετί το οποίο ενεργούσε μπορούσε να πει με τη δύναμη ποιας εξουσίας έκανε αυτό και ποιος έδωσε σε αυτόν αυτήν την εξουσία. Με την απάντησή του όμως αυτή ο Κύριος δείχνει και τι είδους είναι η φύση της βασιλείας του. Αυτή είναι καθαρά πνευματική και δεν είναι από τον κόσμο αυτόν. Για αυτό και ο Κύριος δεν αναμιγνύεται σε αστικές υποθέσεις, αφήνοντας στις επίγειες αρχές την επίλυση των διαφορών για αυτές και δεν ενθάρρυνε στους ακολούθους του την προσδοκία κοσμικών πλεονεκτημάτων και ωφελημάτων από τη θρησκευτική τους ιδιότητα ούτε την με τους αδελφούς τους διάσταση και φιλονεικία για υλικά κέρδη, τα οποία οι οπαδοί του οφείλουν να θυσιάζουν για διατήρηση της ειρήνης. Με το παράδειγμά του λοιπόν αυτό διδάσκει και τους διακόνους του να μην αναμιγνύονται «στις υποθέσεις της ζωής» (Β' Τιμ. β 4) και να μην αφήνουν το λόγο του Θεού για να υπηρετούν τραπέζια.

(4) Ίσως το μεν «δικαστής» σημαίνει αυτόν που βγάζει την απόφαση της διανομής, ενώ το «μεριστής» αυτόν που επιβλέπει την εκτέλεση της απόφασης και την πραγματοποίηση της διανομής (g).

Λουκ 12.15 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς⁽¹⁾, Ὅρᾳτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας⁽²⁾, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ⁽³⁾ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων⁽⁴⁾ αὐτῷ.

Μετάφραση: Και παίρνοντας αφορμή απ' αυτό, είπε σ' όσους τον άκουγαν: Να προσέχετε και να προφυλάγεστε από κάθε είδος πλεονεξίας. Η πλεονεξία δεν μπορεί καθόλου να σας κάνει άνετη και χαρούμενη τη ζωή σας. Διότι η ζωή του ανθρώπου δεν εξαρτάται από τα περίσσια πλούτη του και δεν διατηρείται από τα υπάρχοντά του. Τα πολλά του πλούτη δεν μπορούν να του εξασφαλίσουν τη μακροζωία και την ευχάριστη ζωή.

(1) «Δεν μας αφήνει όμως χωρίς συμβουλή, αλλά παίρνοντας κατά κάποιο τρόπο ακριβώς την κατάλληλη αφορμή, πλέκει λόγο και σχεδόν διαμαρτύρεται. Διότι μας υπέδειξε ότι η πλεονεξία είναι λάκκος διαβολικός» (Κ). Ο Κύριος αν και δεν ήλθε για να γίνει μοιραστής των ανθρώπινων περιουσιών, ήλθε όμως για να είναι καθοδηγός των συνειδήσεων σε σχέση με τα ζητήματα που προκύπτουν από αυτό το μοίρασμα.

Για αυτό λοιπόν και εφιστά αμέσως την προσοχή των ακροατών του στο πάθος εκείνο, το οποίο αποτελεί την ρίζα όλων των κακών.

(2) Πλεονεξία λέει την επιθυμία «του να έχει κάποιος περισσότερο από το αρκετό, δηλαδή το αναγκαίο» (Ζ). «Από κάθε πλεονεξία, δηλαδή και μικρή και μεγάλη» (Κ), από κάθε είδους πλεονεξία (δ), «την οποία βεβαίως ο σοφός Παύλος την ονομάζει και ειδωλολατρία, διότι αρμόζει ίσως σε μόνους όσους δεν ξέρουν το Θεό ή και είναι βέβηλη στον ίδιο βαθμό με το να λατρεύει κάποιος ξύλα και πέτρες» (Κ). «Είναι λοιπόν όμοιος με τους ειδωλολάτρες ο πλεονέκτης· διότι την ίδια ύλη προσκυνούν και τιμούν και οι δύο» (Θφ).

(3) Η ζωή ενός ανθρώπου δεν συντηρείται με το να έχει περίσσειμα· δεν διατηρείται με το περίσσειμα, από το οποίο γίνονται τα υπάρχοντά του, αλλά το αίτιο της συντήρησης είναι η θέληση του Θεού (δ). Δεν «παραμένει η ζωή του από αυτούς τους είδους την περιουσία του» (Ζ) «ούτε το μέτρο της ζωής εκτείνεται μαζί με την περιουσία. Διότι βεβαίως όχι αυτός που έχει πολλά, αυτός θα ζήσει και πολύ, ούτε η μακροζωΐα ακολουθεί το πλήθος του πλούτου» (Θφ). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: Είναι απίθανο ότι το «ζωή» εδώ σημαίνει την αιώνια ζωή· περιλαμβάνει όμως την ανώτερη ζωή που διακρίνεται από τον βίο=Η ζωή του ανθρώπου και η πραγματική απόλαυση και αξία της δεν εξαρτάται από τα πλούτη που πλεονάζουν (ρ). Ότι βεβαίως η ζωή της ψυχής δεν εξαρτάται από την περίσσεια των υλικών αγαθών, είναι αναμφισβήτητο. Αλλά και η ζωή του σώματος και η ευτυχία του ανθρώπου στη γη δεν στηρίζονται στην αφθονία αυτής. Διότι πολλοί έζησαν με ολιγάρκεια και εύκολα και πέρασαν με σχετική άνεση την επίγεια ζωή τους, παρόλο που είχαν λίγο πλούτο. Ξερό ψωμί που τρώγεται με ειρήνη και αγάπη είναι πολύ καλύτερο από εδέσματα αφθονα και πολυτελή που προσφέρονται χωρίς εγκαρδιότητα και ήρεμη διάθεση. Για αυτό και πολλοί έζησαν άθλια ζωή, παρόλο που είχαν στη διάθεσή τους πλεόνασμα υλικών αγαθών. Η ακόλουθη παραβολή παρουσιάζει την ανοησία ανθρώπου που είναι κυκλωμένος από αφθονία υλικών αγαθών, ο οποίος έζησε με μόχθο και πέθανε με αθλιότητα.

(4) Το «από τα υπάρχοντά του» ορίζει το «περισεύει», ως την περιουσία, την οποία ο άνθρωπος μαζεύει και διατηρεί για να έχει τα προς συντήρηση μέσα (δ). Ή, δεν είναι απλώς συνώνυμο με το περισεύειν. Σημαίνει το να εξαρτά κάποιος τη ζωή του από τα υπάρχοντά του (Ι). Δεν είναι λοιπόν ο πλούτος ευλογία; Αναμφίβολα ναι· αλλά μόνο, εφόσον παρέχει την δυνατότητα να δειχνόμαστε ευεργετικοί προς τους άλλους και να εξυπηρετούμε αυτούς με αυτόν (ο).

Λουκ 12.16 Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς λέγων, Ἄνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν⁽¹⁾ ἡ χώρα⁽²⁾.

Μετάφραση: Τους εἶπε μάλιστα και μία παραβολή: Κάποιου πλουσίου ανθρώπου τα εκτεταμένα του χωράφια απέδωσαν αφθονη σοδειά και μεγάλη παραγωγή.

(1) Η λέξη λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. Ο Ιώσηπος χρησιμοποιεί το ρήμα για τη Γαλιλαία ως περιοχή που παράγει λάδι (Ιουδ. Πολ. ΙΙ 21,2). Αλλού χρησιμοποιείται με την έννοια αυτή από τους γιατρούς συγγραφείς (ρ).

(2) «Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, ώστε να θαυμάσεις την τέχνη του λόγου. Διότι δεν μας έδειξε ένα χωράφι που έκανε πλούσια σοδειά, αλλά είπε ότι ολόκληρη έκταση γης έδωσε καλούς καρπούς στον κάτοχό της, για να μάθεις το βάθος του πλούτου» (Κ). Τα πλούτη του ανθρώπου αυτού δεν προέρχονται από επιχείρηση ή από αυστηρή οικονομία ή από αδικίες, ή κακή διανομή, ή από σωματικούς κόπους και προσπάθεια πολλή, αλλά από ευφορία των καρπών της γης, η οποία αυτόματα, κατά κάποιο τρόπο, παρήγαγε αφθονία. Και όμως πλούτη που προήλθαν από τέτοια πηγή, χωρίς αδικία ή απάτη, αλλά που πλήθυναν από την ευλογία του Θεού, δεν έκαναν ευτυχή τον πλούσιο. Πόσο μάλλον δεν μπορούν τα πλούτη που αποκτήθηκαν με άνομα μέσα να καταστήσουν ευτυχείς τους κατόχους τους; (ο). Και «ο Θεός, από τη μία, έκανε όσα εξαρτιόντουσαν από αυτόν και έδειχνε την δική του ευσπλαχνία· διότι δεν ευφόρησε ένα μικρό κομμάτι γης του πλουσίου, αλλά όλη η εκτεταμένη γη του. Αυτός όμως ήταν τόσο πολύ άκαρπος ως προς την ευσπλαχνία, ώστε πριν ακόμη πάρει μάζευε» (Θφ). «Γιατί λοιπόν έδωσε πλούσια σοδειά η γη ανθρώπου που δεν επρόκειτο να κάνει τίποτα από την ευφορία αυτή; Για να φανεί περισσότερο η μακροθυμία του Θεού και ότι η αγαθότητά του εκτείνεται μέχρι και σε τέτοιους ανθρώπους. Διότι βρέχει σε δίκαιους και άδικους και ανατέλλει τον ήλιό του σε πονηρούς και αγαθούς. Η τέτοια όμως αγαθότητα του Θεού, μαζεύει για τους πονηρούς μεγαλύτερη την τιμωρία» (Β). Η ευφορία της γης είναι μεγάλη ευλογία, αλλά την ευλογία αυτή παρέχει συχνά ο Θεός μέσα στην αγαθότητά του και στους πονηρούς, στους οποίους όμως γίνεται αυτή παγίδα, λόγω της κακής προαίρεσής τους.

Λουκ 12.17 καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ⁽¹⁾ λέγων, Τί ποιήσω⁽²⁾, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω⁽³⁾ τοὺς καρπούς μου⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Αντί όμως να ευχαριστήσει τον Θεό και να ευχαριστηθεί κι ο ίδιος για την ευφορία αυτή, συλλογιζόταν μέσα του, αγωνιούσε κι αναστατωνόταν λέγοντας: Τί

να κάνω, διότι δεν έχω που να μαζέψω τους καρπούς των χωραφιών μου που μου περισσεύουν; Θέλω να γίνουν όλοι δικοί μου, για να τους απολαύσω μόνος μου.

(1) «Επειδή ήθελε, λόγω πλεονεξίας να έχει όλους τους καρπούς, αλλά δεν μπορούσε λόγω του πλήθους τους, βρίσκεται σε αδιέξοδο και στενοχωρείται... Διότι ξέρει να φέρνει στενοχώρια όχι η φτώχεια μόνο, αλλά και ο πλούτος· η μεν φτώχεια λόγω της έλλειψης των αναγκών, ο δε πλούτος λόγω της αφθονίας των περιττών, όταν δεν έχουν κυβερνήτη τη λογική» (Ζ). Μάθε και από εδώ ότι ο Θεός γνωρίζει και παρακολουθεί ό,τι μέσα μας σκεφτόμαστε και είμαστε δοσίλογοι μπροστά του και για τις απόκρυφες αυτές σκέψεις μας. Πλανιόμαστε εάν φανταζόμαστε, ότι αυτές διαφεύγουν από το Μάτι του που εξετάζει τα πάντα.

(2) «Ο πλούσιος, που είναι προσκολλημένος σε τόσο πολλά και αμέτρητα αγαθά, στενοχωρείται με την φροντίδα για αυτά, και λέει τα λόγια του φτωχού. Διότι «τι να κάνω», λέει εκείνος, όταν του σπανίζουν τα αναγκαία. Πάντα ξεστομίζει τον τόσο άθλιο λόγο. Αλλά να που τα ίδια λόγια χρησιμοποιεί ο πλούσιος, που θλίβεται και πάσχει πάρα πολύ» (Κ). Αντί να ευχαριστήσει το Θεό για την ευφορία αυτή και αντί να χαρεί για τη δυνατότητα που αυτή του παρέχει ώστε να φανεί περισσότερο ευεργετικός και στον πλησίον, στενοχωρεί τον εαυτό του με τις βασανιστικές σκέψεις, τις οποίες του γεννά το ερώτημα: Τι να κάνω; «Τι μαζεύουμε λοιπόν από το να μαζεύουμε περισσότερα; Διότι ανάπαυση μεν δεν κερδίζουμε. Και είναι φανερό αυτό από τις φροντίδες. Αλλά μόνο πλήθος αμαρτιών συγκεντρώνουμε για τους εαυτούς μας» (Θφ).

(3) «Δες, σε παρακαλώ, βαθιά ανοησία! Διότι ενώ έπρεπε να αδειάσει τους παλιούς καρπούς στις κοιλιές των φτωχών, ή και από την πρόσφατη σοδειά να δώσει μερίδιο στους φτωχούς και έτσι να δημιουργήσει, από τη μία, και ευρυχωρία και να ευχαριστήσει και το Θεό, από την άλλη, που του έδωσε την ευφορία, αυτό μεν δεν το σκέφτηκε, επειδή τυφλώθηκε από την πλεονεξία· αλλά σκέφτεται άλλο τρόπο αντάξιο της πλεονεξίας» (Ζ). Ανήσυχες και βασανιστικές φροντίδες για τους ανθρώπους του κόσμου είναι ο καρπός του πλούτου που πλεονάζει και το κοινό σφάλμα στο οποίο παρασύρονται αυτοί. Όσο περισσότερα αυτοί αποκτούν, τόσο περισσότερο και βυθίζονται σε συλλογισμούς και ανησυχίες, εμπλεκόμενοι σε φροντίδες για το πώς θα διατηρήσουν τα αποκτηθέντα και πως θα προσθέσουν και άλλα σε αυτά. Και συμβαίνει ώστε να διώχνεται από αυτούς συχνά και ο ύπνος, διότι συγκεντρώνουν την εναγώνια σκέψη τους στο πρόβλημα για λύση που πάντοτε ανακύπτει μπροστά τους: Τι να κάνω; Και αν τους ρωτήσετε γιατί προβάλλεται σε αυτούς αυτό το ερώτημα, η απάντηση θα είναι: επειδή έχουν αφθονία αγαθών και δεν έχουν που να τοποθετήσουν αυτά.

(4) Είναι αξιοσημείωτη η πυκνή επανάληψη του μου «τους καρπούς μου, τι αποθήκες μου, τα γενήματά μου, τα αγαθά μου, στην ψυχή μου» (ρ). Μιλά για τα γενήματά του και τα αγαθά του σαν να ήταν αυτά αποκλειστικά και μόνο δικά του. Είναι όμως αλήθεια, ότι σε κάθε τομέα της ζωής προπαντός όμως στη γεωργία και την καλλιέργεια της γης, γίνεται εμφανές ότι ο κύριος παράγοντας της επιτυχίας είναι ο Θεός. Αυτός έδωσε την αρχική ικανότητα και δεξιότητα στον άνθρωπο· και η πρόνοιά του δημιουργεί τις ευτυχείς συμπτώσεις και περιστάσεις, των οποίων η έκβαση μας κάνει πλούσιους· πολλές φορές μάλιστα τα πλούτη και τα κέρδη έρχονται σε μας από εκεί από όπου δεν τα περιμένουμε. Ως προς την πλούσια επίσης συγκομιδή δεν καταστρέφεται πολλές φορές αυτή την τελευταία στιγμή από κάποια επιδείνωση του καιρού ή και από θύελλα που ξέσπασε απροσδόκητα;

Λουκ 12.18 καὶ εἶπεν, Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας⁽¹⁾ καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τα γενήματά μου⁽²⁾ καὶ τὰ ἀγαθὰ⁽³⁾ μου⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Τελικά, ὕστερα ἀπὸ μεγάλη σκέψη καὶ συλλογισμό, εἶπε: Αυτό θὰ κάνω: Θὰ γκρεμίσω τις ἀποθήκες μου καὶ θὰ κτίσω μεγαλύτερες καὶ πιο ευρύχωρες. Καὶ θὰ μαζέψω ἐκεῖ ὅλη τη σοδιά μου καὶ τα αγαθὰ μου,

(1) «Σκεφτόταν να χτίσει πλατύτερες αποθήκες, θέλοντας να απολαύσει μόνος του τα υπάρχοντά του. Δεν αγαπά την φιλοπτωχία· δεν επιθυμεί την δόξα που αυτή δίνει. Αλλά λέει: Θα γκρεμίσω τις αποθήκες μου» (Κ). «Εάν λοιπόν στο μέλλον ευφορήσει περισσότερο η γη, πάλι θα γκρεμίσεις και πάλι θα χτίσεις;» (Θφ).

(2) Διαφορετικές γραφές: «σίτον» «γεννήματα». Πρόσεξε λοιπόν και άλλο ανόητο λόγο του· Διότι λέει: θα μαζέψω τα γενήματά μου. Δεν νόμιζε ότι αυτά τα έχει από το Θεό, όπως ο Ιώβ· διότι τότε θα συμπεριφερόταν σαν διαχειριστής του Θεού ως προς αυτά· αλλά τα θεωρούσε ως προϊόντα δικών του κόπων. Το ότι βεβαίως δεν νομίζει ότι η ευπραγία του είναι από το Θεό, το δείχνει με σαφήνεια από όσα λέει. Διότι θα μαζέψω, λέει, τα γενήματά μου και τα αγαθά μου δεν θα τα μεταδώσω σε κανέναν, αλλά όλα θα τα φυλάξω για τον εαυτό μου και τη δική μου κοιλιά. Διότι ποιος θα μπορούσε να σκεφτεί έτσι για αυτούς που έχουν ανάγκη, ξέροντας ότι ο Θεός είναι ο χορηγός αυτών που κατέχει;» (Κ). «Κανείς, λέει, δεν θα συμμετέχει μαζί μου σε αυτά, κανένας δεν θα πάρει μερίδιο. Δεν είναι του Θεού, αλλά δικά μου. Μόνος λοιπόν θα τα απολαύσω. Δεν θα πάρω μαζί μου το Θεό στην απόλαυσή τους» (Θφ).

(3) Αγαθά δεν είναι μόνο όσα βγάζει η γη, αλλά και οι ποικίλες συγκομιδές, και τα ποίμνια και τα από αυτά εισοδήματα και τα υγρά που αποθηκεύονται σε δοχεία, κρασί, λάδι κλπ.

(4) Δες την ανοησία του πλουσίου. Θεωρεί τα γενήματα και τα αγαθά ως εξ' ολοκλήρου δικά του, λησμονώντας ότι η ευλογία του Θεού έδωσε σε αυτόν αυτά και ότι αυτός είναι απλός διαχειριστής αυτών των αγαθών. Αποφασίζει να γκρεμίσει τις αποθήκες του. Νέα ανοησία. Και αν το επόμενο έτος απέδιδαν τα χωράφια του νέα πλούσια παραγωγή, πάλι θα γκρέμιζε τις πρόσφατα χτισμένες αποθήκες; Αποφασίζει να χτίσει νέες αποθήκες. Και αυτό ανοησία. Όσοι έχτισαν σπίτια ή αποθήκες, γνωρίζουν πόσο φόρτο φροντίδων και ανησυχιών προκαλεί η επιχείρηση αυτή. Τέλος εξαρτά τα πάντα από τον εαυτό του σαν αυτός μόνος να ήταν απόλυτος κύριος της ζωής του. Αυτό θα κάνω εγώ· θα γκρεμίσω, θα χτίσω, θα μαζέψω και θα πω, χωρίς να πει: «Εάν ο Κύριος θελήσει και ζήσω, θα κάνω αυτό ή εκείνο» (Ιακ. δ 15).

Λουκ 12.19 καὶ ἔρῳ τῇ ψυχῇ⁽¹⁾ μου, Ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ⁽²⁾ κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ⁽³⁾· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: και σαν άνθρωπος που μόνο τις απολαύσεις της κοιλιάς γνώρισα να πω στην ψυχή μου: Ψυχή, έχεις πολλά αγαθά, που είναι αποθηκευμένα και σου φτάνουν για πολλά χρόνια. Μη σκοτίζεσαι πλέον για τίποτε, αλλά απόλαυσε μια ζωή αναπαυτική· φάε, πιες, γέμισε χαρά.

(1) Η ψυχή εδώ θεωρείται ως έδρα της επιθυμίας του σώματος (δ).

(2) «Έχεις πολλά αγαθά· διότι σαν να κείτονταν κάτω έλεγε, έχεις αγαθά που κείτονται για πολλά χρόνια, έχοντας πλανεμένη κρίση σχετικά με τα αγαθά. Διότι αγνοούσε ότι τα όντως αγαθά δεν είναι στην καταραμένη γη, αλλά στον ουρανό. Όπου όχι για πολλά χρόνια, αλλά για απέραντους αιώνες υπάρχει η ανάπαυση των μακάριων και η ευφροσύνη με τον Ιησού Χριστό» (Ω).

(3) «Ορίζει για τον εαυτό του μήκος ζωής, λες και το θέρισε και αυτό από τη γη... Αλλά πλούσιε, θα μπορούσε κάποιος να πει, τους μεν καρπούς τους έχεις στις αποθήκες, αλλά τα πολλά χρόνια από πού θα τα πάρεις;» (Κ). «Διότι μήπως και αυτό είναι γένημα δικό σου, μήπως και αυτό είναι αγαθό δικό σου;» (Θφ). Εκτός όμως από αυτό, οι πλήρεις αποθήκες ήταν λοιπόν αρραγές θεμέλιο ευτυχίας; Δεν ήταν αυτές υποκείμενες σε κατάρρευση από σεισμό ή σε αποτέφρωση από κεραυνό ή από άλλη πυρκαγιά; Να και σε αυτό βρίσκεται η ανοησία του πλουσίου.

(4) «Τι παραλογισμός! Αν λοιπόν είχες γουρουνίσια ψυχή, τι άλλο παρά αυτό θα ευαγγελιζόσουν σε αυτήν; Τόσο κτηνώδης είσαι, τόσο δεν σκέφτεσαι τα αγαθά της ψυχής, αφού της κάνεις τραπέζι με τα φαγητά της σάρκας· και όσα υποδέχεται η τουαλέτα, αυτά στέλνεις στην ψυχή;» (B). «Μπράβο αγαθά της ψυχής! Διότι το φαγητό και το ποτό είναι αγαθά ψυχής χωρίς λογικό» (Θφ). «Τέτοιος είναι και ο τωρινός πλούσιος, αφού είναι σκυμμένος στην κοιλιά του και στη θέση της σκέψης έχει λαιμό και δεν ζει σύμφωνα με την εικόνα του μόνου αγαθού· για αυτό παραθέτει γεύμα στην ψυχή του με τις τροφές της σάρκας... Αλλά βεβαίως έπρεπε να τρώει για να ζει, όχι όμως να ζει για να τρώει, όπως αυτοί που θεοποιούν την κοιλιά και λένε: ας φάμε και ας πιούμε, διότι αύριο πεθαίνουμε» (Κ). Αλλά επιπλέον ο πλούσιος μέσα στην ανοησία του δεν σκέφτεται ότι δεν αρκεί η αφθονία του φαγητού να κάνει αδιατάρακτη την ευφροσύνη του. Υπάρχουν και πολλά άλλα ικανά να στενοχωρήσουν αυτόν που κάθεται κάθε μέρα σε πλούσιο τραπέζι. Κούραση ή ασθένεια του σώματος, δυσαρέσκεια με συγγενείς και υπηρέτες και προπαντός ταραγμένη συνείδηση, μπορούν να αφαιρέσουν κάθε άνεση από τον άνθρωπο που κατέχει όλα τα πλούτη του κόσμου.

Λουκ 12.20 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός⁽¹⁾, Ὁ ἄφρον⁽²⁾, ταύτη τῇ νυκτὶ⁽³⁾ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν⁽⁴⁾ ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι⁽⁵⁾ ἔσται;

Μετάφραση: Αφού όμως τα ετοίμασε όλα, πριν ακόμη προφθάσει να πει στην ψυχή του τα όσα σχεδίαζε, του είπε ο Θεός είτε μέσα από τη συνείδησή του είτε στον ύπνο του: Άμυαλε και ανόητε άνθρωπε, που στηρίζεις την ευτυχία σου μόνο στις απολαύσεις της κοιλιάς και νόμισες ότι η μακροζωία σου εξαρτιόταν από τα πλούτη σου και όχι από μένα· τη νύχτα αυτή, που εδώ και πολύ καιρό ονειρευόσουν ως νύχτα ευτυχίας και νόμιζες ότι θα άρχιζε από δω και πέρα η αναπαυτική και απολαυστική ζωή σου, οι φοβεροί δαίμονες απαιτούν να πάρουν την ψυχή σου. Σε λίγο θα πεθάνεις. Αυτά λοιπόν που ετοίμασες και αποθήκευσες σε ποιόν θα ανήκουν και σε ποιούς κληρονόμους θα περιέλθουν;

(1) «Είπε σε αυτόν αυτά μέσω της συνείδησης. Διότι τότε η συνείδηση, αισθανόμενη τον θάνατο, λέει τέτοια λόγια» (Ζ). Είπε σε αυτόν ο Θεός μέσω της μυστικής του κρίσης (b). Άλλωστε λέει αυτό «όχι επειδή ο Θεός μίλησε στον πλούσιο», αλλά «τα επινοεί αυτά η παραβολή» (Θφ).

(2) «Μπορεί κάποιος να πει ότι ανόητος έχει ονομαστεί αυτός που ζει σαν εθνικός (ειδωλολάτρης)... Σε αυτόν δηλαδή τον ανόητο είπε ο Θεός εξαιτίας της αθεΐας που

είχε μέσα του: Ανόητε, αυτή τη νύχτα...» (B). «Τον ονομάζει λοιπόν ανόητο, επειδή σκέφτηκε τελείως ανόητα... Διότι πώς δεν είναι ανόητος, αυτός που δεν ξέρει ότι τα μέτρα της ζωής τα καθορίζει μόνος ο Θεός και δεν ορίζει ο καθένας αυτός ο ίδιος για τον εαυτό του τη ζωή;» (Θφ). «Επειδή φρονείς τα επίγεια και έχεις για Θεό την κοιλιά και είσαι ολόκληρος σαρκικός, δούλος στα πάθη, άκου τον χαρακτηρισμό που σου ταιριάζει, τον οποίο δεν σου τον απέδωσε κανείς άνθρωπος, αλλά ο ίδιος ο Κύριος» (B).

(3) Λέγεται με έμφαση σε αντίθεση με το προηγούμενο «εις έτη πολλά» (p). «Διότι αυτήν τη νύχτα παίρνουν την ψυχή σου. Είναι άδηλη η έξοδος από τη ζωή, άστατη η απόκτηση, αμέτρητοι γκρεμοί, από παντού κύματα» (X). Αυτή τη νύχτα την οποία προ πολλού ονειρευόσουν ως νύχτα ευτυχίας, κατά την οποία πλέον θα κοιμόσουν ήσυχος με την πεποίθηση, ότι θα είχες αγαθά φυλαγμένα για έτη πολλά. Η νύχτα αυτή γίνεται τώρα νύχτα αγωνίας και τρόμου για σένα. Η ώρα του θανάτου για τους δίκαιους, είναι ανατολή ημέρας ευφρόσυνης και χωρίς δύση. Αλίμονο! Για τους ανόητους είναι ώρα νύχτας φοβερής διότι σκοτάδι απόγνωσης απλώνεται μπροστά τους και κατεβαίνουν στο σκοτεινό άδη στερημένοι κάθε ελπίδας.

(4) Μαθαίνει τώρα ότι η ψυχή του δεν ανήκε σε αυτόν. Το «απαιτούν» λέγεται σε αντίθεση με το προηγούμενο «(θα πω) στην ψυχή μου» (g). Ποιοι απαιτούν; Ή, λέγεται απρόσωπα και αόριστα (p. g). Ή, «σαν ακριβώς κάποιοι φοβεροί εφοριακοί, φοβεροί άγγελοι απαιτούν την ψυχή σου χωρίς να το θες εσύ, επειδή από αγάπη για την παρούσα ζωή, επιζητούσες τα επίγεια. Διότι από τον δίκαιο δεν απαιτείται η ψυχή, αλλά παραδίδει αυτήν στο Θεό και Πατέρα των πνευμάτων, με χαρά και αγαλλίαση... Ο αμαρτωλός όμως, που έκανε όλη σάρκα την ψυχή του... και την μετέτρεψε σε γη, την έκανε να μην μπορεί εύκολα να αποσπαστεί από το σώμα. Για αυτό και λέγεται ότι του την απαιτούσαν και την παρέδωσε σαν χρεώστης ανυπάκουος σε άγριους πράκτορες. Πρόσεξε όμως πώς δεν είπε: Απαιτώ την ψυχή σου, αλλά απαιτούν. Διότι μόνο των δικαίων οι ψυχές είναι στο χέρι του Θεού» (Θφ).

(5) «Αυτά που θησαύρισες, δεν θα υπάρχουν για σένα, δικά σου δεν θα γίνουν» (Z), «διότι σαν σκόνη θα φύγουν και θα σταλούν σε άλλους» (K). «Αλλά ούτε και ποιανού θα είναι αυτά δεν θα ξέρεις, είτε κληρονόμου, είτε ξένου, είτε εχθρού, το οποίο και αυτό είναι προσθήκη λύπης» (Z). Εγκαταλείπουν οι ανόητοι πίσω τους όλα εκείνα για τα οποία μόχθησαν και τα οποία με πολλές αγωνιώδεις φροντίδες μάζεψαν και φεύγουν γυμνοί. Καθετί που θεώρησαν ότι συντελεί στην ευτυχία τους και πάνω στο οποίο στήριξαν το οικοδόμημά τους και όλη την ελπίδα τους, εγκαταλείπεται σε άλλους. «Εκείνη την ημέρα θα χαθούν όλες οι σκέψεις τους» (Ψαλμ. ρμε 4). «Διότι δεν θα πάρουν τα πάντα όταν πεθαίνουν, ούτε θα κατέβει μαζί τους στον τάφο η δόξα

τους» (Ψαλμ. μη 18). Ποιοι όμως θα είναι αυτοί οι οποίοι θα κατακτήσουν αυτά που εγκαταλείφθηκαν; Θα είναι άραγε κληρονόμοι οι οποίοι θα ευλογούν τη μνήμη τους ή οι οποίοι θα καταριούνται αυτήν; Θα είναι συνετοί ή ανόητοι, όπως υπήρξαν και εκείνοι τους οποίους κληρονόμησαν; Θα είναι πρόσωπα που συμπαθούσαν ή πρόσωπα ανεπιθύμητα και μισητά σε αυτούς;

Λουκ 12.21 οὕτως⁽¹⁾ ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ⁽²⁾ καὶ μὴ εἰς θεὸν⁽³⁾ πλουτῶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Ἐτσι θα την πάθει και τέτοιο τέλος θα έχει εκείνος που θησαυρίζει για τον εαυτό του, για να απολαμβάνει εγωιστικά αυτός και μόνο τα αγαθά της γης, και δεν αποταμιεύει με τα έργα της αγάπης στον ουρανό θησαυρούς πνευματικούς. Μόνο σ' αυτούς τους θησαυρούς ευαρεστείται ο Θεός.

(1) Εξυπακούεται το «θα συμβεί» (b). Τέτοιο τέλος θα έχει (δ).

(2) Που θησαυρίζει για την ψυχή του με το πνεύμα των στίχων 19,22 (b)· χάριν των ηδονών του (δ), «αυτός που αποθηκεύει για τον εαυτό του τα πρόσκαιρα» (Z).

(3) Δεν λέει πλουτίζει για τον Θεό, όπως είπε θησαυρίζει για τον εαυτό του. Διότι τίποτα από εμάς δεν μπορεί να προστεθεί ή να αφαιρεθεί από την μακαριότητα του Θεού (b).

(4) «Πλούτος κατά Θεόν είναι η απόκτηση των αρετών» (Z). Και πλουτίζω για το Θεό, σημαίνει να είναι κάποιος πλούσιος σε εκείνα τα οποία αρέσουν στο Θεό (p), να χρησιμοποιεί τα θεία χαρίσματα και τις θείες δωρεές όχι για ιδιοτελείς σκοπούς και αποκλειστικά για δική του ικανοποίηση, αλλά με τρόπο χρήσιμο και για ωφέλεια και του πλησίον (o). «Αυτός μεν που δαπάνησε τον εαυτό του στις φροντίδες της γης, έχει επιζήμιο το τέλος και θα πάει στο Θεό φτωχός. Αυτός όμως που μεριμνά τα του Κυρίου, θα πλουτίσει μεν σε έργα αγαθά και θα έχει θησαυρό ασύλητο στους ουραμούς» (K).

Στίχ. 22-34. Η πρόνοια του Θεού και η ολιγοπιστία των ανθρώπων.

Λουκ 12.22 Ἐἶπεν δὲ⁽¹⁾ πρὸς τοὺς μαθητάς⁽²⁾ αὐτοῦ, Διὰ τοῦτο⁽³⁾ λέγω⁽⁴⁾ ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε⁽⁵⁾ τῇ ψυχῇ⁽⁶⁾ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθησθε.

Μετάφραση: Είπε τότε στους μαθητές του: Αφού η διατήρηση της ζωής σας δεν εξαρτάται από τα άφθονα υλικά αγαθά αλλά από τον Θεό, γι' αυτό σας λέω όχι μόνο να μην επιδιώκετε να αποκτήσετε πολλά, αλλά ακόμη και για τα απαραίτητα και τα αναγκαία να μην κυριεύεσθε από αγωνιώδεις και βασανιστικές φροντίδες. Μη φροντίζετε με αγωνία και ανησυχία για τη ζωή σας τι θα φάτε, ούτε για το σώμα σας τι θα ντυθείτε.

(1) Για τους σ. 22-32 δεξ Ματθ. στ 25-34 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Οι οποίοι δεν είχαν πολλά πλούτη (b) και οι οποίοι μπορούσαν να σκεφτούν ότι δεν διέτρεχαν τον κίνδυνο του άφροντα πλούσιου, διότι δεν είχαν περίσσεια υλικών αγαθών. Εφιστά λοιπόν την προσοχή τους σε άλλο κλάδο πλεονεξίας, στον πειρασμό του οποίου ήταν υποκείμενοι. Επειδή είχαν λίγα ή δεν είχαν τίποτα, επόμενο ήταν να απασχοληθούν από τη σκέψη, πως θα ζήσω και πως θα βρω τα αναγκαία για συντήρηση. Εάν η αγωνιώδης αυτή σκέψη τούς αιχμαλώτιζε, επόμενο ήταν σιγά-σιγά να παρασυρθούν από αυτήν και σε πλεονεξία.

(3) «Ο Κύριος πηγαίνει τη διδασκαλία από τα μικρότερα στα τελειότερα. Διότι πρόσεξε τη σειρά. Δίδαξε να φυλάγονται από την πλεονεξία και πρόσθεσε την παραβολή για τον πλούσιο... έρχεται και στην ρίζα της πλεονεξίας, εννοώ βεβαίως τη μέριμνα (αγχώδης φροντίδα) και λέει: Για αυτό σας λέω: επειδή, λέει, είναι ανόητος αυτός που ορίζει για τον εαυτό του περισσότερα μέτρα ζωής και εξαπατάται με το να επιθυμεί περισσότερα εδώ στη γη, όπως ήταν ο πλούσιος, για αυτό σας λέω» (Θφ).

(4) Σας λέω ως νομοθέτης και κυρίαρχος των καρδιών σας: ως παράκλητος και συντελεστής της χαράς σας.

(5) «Μη δαπανάτε φροντίδα με ιδιαίτερο ζήλο για αυτά, αλλά χαρίστε τον ζήλο σας στα ανώτερα» (Κ). Υπάρχει και φροντίδα για τα πράγματα της παρούσας ζωής, η οποία δεν είναι μόνο επιτρεπόμενη αλλά αποτελεί και καθήκον μας. Τέτοια είναι αυτή που επαινείται στην αγαθή γυναίκα στο Παροιμ. λα 13, η οποία δεν περνά το χρόνο της σε ανόητα λόγια και ματαιότητες αλλά με την εργατικότητά της γίνεται βοηθός πολύτιμος του συζύγου της. Η απαγορευμένη εδώ φροντίδα είναι η ανήσυχη και βασανιστική, η οποία περισπά τη διάνοια εδώ και εκεί και την κρατά μετέωρη και σε αγωνία. Είναι η φροντίδα που συμπνίγει την εν Κυρίω χαρά μας και αποξηραίνει την προς αυτόν ελπίδα μας: αυτή που αφαιρεί τον ύπνο από εμάς και μας εμποδίζει να χαρούμε και τους εαυτούς μας και τους φίλους μας και κάθε άλλο που ο Θεός έδωσε σε μας. Το να εργάζεται όμως ο καθένας είναι καθήκον. Οφείλουμε να είμαστε επιμελείς στην άσκηση του επαγγέλματός μας, διότι αλλιώς πειράζουμε το Θεό.

(6) Αναφέρεται άμεσα στο «ψυχή, φάε» της παραβολής και συνεπώς παίρνει την ψυχή ως την πηγή της φυσικής ζωής και της φυσικής απόλαυσης (p). Μην αγωνιάτε για την παράταση της ζωής σας. Εμπιστευτείτε στο Θεό το να επιμηκύνει ή να επιταχύνει αυτήν, όπως αρέσει σε αυτόν. Τα χρόνια μου είναι στα χέρια σου. Και είναι τόσο καλά τα χέρια αυτά. Μην αγωνιάτε για την συντήρηση και τις ανέσεις της ζωής σας. Ούτε ακόμη για τον απαραίτητο για την συντήρησή σας άρτο. Αφήστε στο Θεό την φροντίδα να καταστήσει, όπως αυτός θέλει, την ζωή σας πικρή ή γλυκιά και να συντηρήσει αυτός αυτήν με όσα αγαθά ευαρεστείται.

Λουκ 12.23 ουχί⁽¹⁾ η ψυχή πλεϊόν ἐστίν τῆς τροφῆς⁽²⁾ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος⁽³⁾.

Μετάφραση: Δεν αξίζει η ζωή σας περισσότερο απ' την τροφή, και το σώμα σας περισσότερο απ' το ένδυμα; Αφού λοιπόν ο Θεός, χωρίς να το περιμένετε, σας έδωσε τη ζωή και το σώμα, που αξίζουν περισσότερο, θα σας δώσει και την τροφή και το ένδυμα, που αξίζουν λιγότερο.

(1) «Πρόσεξε πως δεν λέει απλά το «Μη μεριμνάτε», αλλά και εδώ ανακινεί συλλογισμούς από αυτά που ήδη υπάρχουν σε μας» (Κ). «Και δεν κάνει προτροπή που δεν έχει λογική, αλλά με παράδειγμα λογικό ενισχύει την διδασκαλία» (Ε). Η λογική απόδειξη είναι τεκμήριο από το ισχυρότερο (g).

(2) Αξιόλογη και η επόμενη: «Και αυτός μεν είναι ο πρώτος συλλογισμός από τον οποίο συμπεραίνουμε, ότι δεν πρέπει κάποιος να μεριμνά για τον εαυτό του. Διότι αν από την τροφή που φυτρώνει από τη γη, είναι ανώτερη και καλύτερη και τιμιότερη η ψυχή του ανθρώπου, που είναι λογική και νοερή ουσία, αλλά αυτήν (την ψυχή) που δεν υπήρχε την έφερε στην ύπαρξη ο Θεός και μας την έδωσε χωρίς να μεριμνήσουμε καθόλου, καθιστώντας μας έμψυχους και λογικούς, γιατί πρέπει να φροντίζουμε για το χειρότερο, το οποίο είναι η τροφή; Διότι αυτός που έχει δώσει το ανώτερο, δεν θα έχει αδυναμία να προσφέρει και όσα αυτό χρειάζεται» (Ε).

(3) «Και στο ντύσιμο του σώματος το ίδιο ισχύει. Διότι αν ομολογείται από όλους, ότι το σώμα του ζωντανού πλάσματος είναι, με ασύγκριτη σύγκριση, ανώτερο σε αξία από το ρούχο που το ντύνει εξωτερικά, αλλά αυτό το όλο σώμα που έχει ζωή και ψυχή ο Δημιουργός ο ίδιος το έφτιαξε, γιατί πρέπει κάποιος να αγωνιά μήπως άραγε φανεί αδύναμος να προσφέρει το κατώτερο, δηλαδή το ρούχο, αυτός που δημιούργησε το ανώτερο; Αυτός λοιπόν είναι ο πρώτος αποδεικτικός συλλογισμός» (Ε).

Λουκ 12.24 κατανοήσατε τούς κόρακας⁽¹⁾ ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστιν ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ θεὸς⁽²⁾ τρέφει αὐτούς· πόσω μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν⁽³⁾

Μετάφραση: Παρατηρήστε με προσοχή τα κοράκια και σκεφθείτε ὅτι αὐτὰ οὐτε σπέρνουν οὐτε θερίζουν. Δεν ἔχουν οὐτε κελλάρι οὐτε αποθήκη. Κι ὁμως, ἐνῶ και οι ἄνθρωποι τα κυνηγοῦν, ἀλλὰ και τα ψοφίμια, ἀπ' τα οποία ζουν, εἶναι σπάνια και δυσεύρετα, ο Θεὸς τα τρέφει. Πόσο περισσότερο θα θρέψει εσάς, που διαφέρετε τόσο πολὺ και εἶστε ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι ἀπὸ τα πουλιὰ;

(1) Μποροῦσε μεν να φέρει ὡς παράδειγμα ἁγίους προφῆτες, ὅπως τον Ηλία και τον Μωϋσῆ, ἀλλὰ φέρνει τα πουλιὰ για να ντραποῦν περισσότερο» (Θφ). «Λέγοντας ὁμως ο Κύριος, Παρατηρήστε τα κοράκια, δείχνει κάτι περισσότερο. Διότι τα μεν πουλιὰ που μαζεύουν σπόρους ἔχουν πιο εὐκόλη την τροφή, ἐνῶ τα σαρκοφάγα, ὅπως τα κοράκια, εἶναι πιο δύσκολο να την βρουν. Ἀλλὰ ὁμως οὐτε αὐτὰ στεροῦνται τροφῆς, λόγω της Πρόνοιας που ἐκτείνεται παντού» (Ε). Υπάρχουν ποικίλα εἶδη πτηνῶν, πολυἀριθμα και μερικά ἀπὸ αὐτὰ σαρκοβόρα και ἀρπαχτικά, που δύσκολα βρίσκουν τροφή και διώκονται ἀπὸ τους ἀνθρώπους. Και ὁμως ὅλα αὐτὰ τρέφονται και βρίσκουν το κάθε εἶδος την κατάλληλη για αὐτὸ τροφή. Διότι ὅ,τι τρέφει αὐτὸ το εἶδος των πτηνῶν, δεν εἶναι κατάλληλη τροφή και για τα ἄλλα εἶδη. Σπάνια βρίσκονται πτηνὰ νεκρά ἀπὸ πείνα και ἔλλειψη τροφῆς οὐτε και τον χειμῶνα. Ο ἄνθρωπος ἐκτὸς ἀπὸ την φροντίδα του για την διατροφή των κατοικίδιων ζώων του –και πόσο του κοστίζει αὐτή και σε χρήμα και σε φροντίδες- καμία πρόνοια δεν λαμβάνει για τα ἄλλα πουλιὰ, πολλὰ ἀπὸ τα οποία και κυνηγὰ ἢ ζητὰ να τα ἐξοντώσει. Και ὁμως ὅλα αὐτὰ ζουν. Ο Πατέρας ο ουράνιος τρέφει αὐτὰ. «Γνωρίζει ὅλα τα πουλιὰ του ουρανοῦ» (Ψαλμ. μθ 11) και «ὅλα προσδοκοῦν σε αὐτόν να τους δώσει την τροφή τους στον κατάλληλο καιρό» (Ψαλμ. ργ 27). Το ἰδιαίτερος ὁμως ἄξιο προσοχῆς ἐδῶ εἶναι, ὅτι τρέφονται αὐτὰ, χωρὶς να λαμβάνουν κάποια ἰδιαίτερη πρόνοια και χωρὶς να ἀπασχολοῦνται ἀπὸ κάποια ἀγωνιώδη φροντίδα. Δεν παραμένουν μεν αὐτὰ χωρὶς ἐργασία, οὐτε ἀναμένουν την τροφή τους στις φωλιές, χωρὶς και αὐτὰ να ἀναζητήσουν αὐτήν. Η μέριμνα ὁμως που μαστίζει τις ψυχές των ὀλιγόπιστων ἀνθρώπων, εἶναι ξένη και ἀγνωστη σε αὐτὰ.

(2) Το Θεὸς ἀντικαθιστὰ το «ο πατέρας σας» στο Ματθ. στ 26. Η ἀντικατάσταση εἶναι σκόπιμη ἀφοῦ πρόκειται για ζῶα χωρὶς λογικὸ (L). «Εάν για αὐτὰ των οποίων δεν εἶναι πατέρας, προνόησε για την αὐτάρκη τους τροφή ο κηδεμόνας και προνοητής των πάντων Θεός, σε σας που ἔχετε δημιουργηθεῖ κατ' εἰκόνα του και εἶναι πατέρας λόγω της νοερῆς και λογικῆς ουσίας που ἔχετε μέσα σας, πῶς δεν θα δείξει ὅλη την φροντίδα για τη ζωή σας; Και θα σας θρέψει, βεβαίως, χωρὶς μέριμνα, ὅπως ο πατέρας τα παιδιὰ

που τους παρέχει έτοιμα όσα χρειάζονται, περισσότερο από ότi στα πουλιά του ουρανού, στα οποία χωρίς κόπο, χωρίς σπορά και καλλιέργεια προσφέρει την τροφή και ο Πατέρας σας δίνει σε αυτά και ζωή και τροφή ταυτόχρονα» (Ε).

(3) Είναι βεβαίως και των πουλιών κύριος και δημιουργός ο Θεός, όπως είναι και δικός σας. Για σας όμως είναι ακόμη και Πατέρας. Είστε παιδιά του. Πώς είναι δυνατόν αυτός, ο οποίος τόση πρόνοια λαμβάνει για τα άλογα πλάσματα του, να παραμελήσει τα παιδιά του;

Λουκ 12.25 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν⁽¹⁾ μεριμνῶν⁽²⁾ δύναται ἐπὶ τὴν ἡλικίαν⁽³⁾ αὐτοῦ προσθεῖναι πῆχυν ένα;

Μετάφραση: Ποιός εξάλλου από σας, όσο κι αν φροντίσει, μπορεί να προσθέσει στο ανάστημά του έναν πήχη; Κανείς.

(1) Στη θεία δύναμη ο Κύριος αντιθέτει τώρα την ανθρώπινη αδυναμία, της οποίας ο αιφνίδιος θάνατος του άφρονος πλουσίου ήταν ζωντανή απόδειξη (g).

(2) «Χρησιμοποίησε και τρίτο συλλογισμό σε αυτό, λέγοντας: Ποιος όμως από σας μπορεί μεριμνώντας...» (Ε). Πόσο ανόητος θα θεωρούνταν κάποιος, εάν έχανε τον ύπνο του και πίεζε τον νου του με τη συνεχή σκέψη και φροντίδα να αυξήσει το ανάστημά του!

(3) Μπορούμε να το πάρουμε ότι λέγεται και για το μήκος της ζωής, αλλά εφόσον χρησιμοποιείται εδώ σε σχέση με την αύξηση των φυτών, που συντελείται μερικές φορές ραγδαία, λογικό και φυσικό είναι να πάρουμε τη λέξη με την έννοια του αναστήματος, όπως στο ιθ 3 (g). Με συνδυασμό και των δύο εννοιών.= «Αν κανείς ποτέ ως τώρα, δεν επινόησε με δική του φροντίδα προσθήκη στον εαυτό του του σώματος, αλλά ούτε στην προθεσμία του χρόνου της ζωής, και ποιος μεριμνώντας θα ήταν ικανός φτάνοντας στο τέλος της ζωής να επινοήσει για τον εαυτό του διάστημα μίας ημέρας ή πολύ σύντομο καιρό· γιατί χρειάζεται περιττά να μεριμνούμε, ενώ πρέπει αφήνοντάς τα όλα στο Θεό, να περιμένουμε το δικό του θέλημα; Διότι αν θελήσει αυτός να αυξηθούμε [σε ύψος] εμείς, ας αυξηθούμε, χωρίς να μεριμνήσουμε καθόλου· και αν θελήσει να ζούμε και να είμαστε μακρόβιοι, θα ζήσουμε και θα γίνουμε πολύχρονοι, χωρίς να μεριμνήσουμε καθόλου· αν όμως αυτός δεν θέλει να παραμένει κάποιος στη ζωή, είναι μάταιη κάθε φροντίδα ανθρώπου» (Ε).

Λουκ 12.26 εἰ οὖν οὐδὲ ἐλάχιστον⁽¹⁾ δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν⁽²⁾ μεριμνᾶτε⁽³⁾;

Μετάφραση: Εάν λοιπόν δεν έχετε τη δυνατότητα να αυξήσετε το ανάστημά σας, που αν συγκριθεί με τη δημιουργία και τη διατήρηση της ζωής σας είναι κάτι το ελάχιστο, γιατί φροντίζετε για τα άλλα, στα οποία έχετε πολύ μικρότερη εξουσία απ' ό,τι στο ανάστημά σας;

(1) «Ελάχιστο λέει την προσθήκη στο ανάστημα ένα πήχυ» (Ζ).

(2) Από χρόνο σε χρόνο και από μέρα σε μέρα παράγει ο Θεός με την πρόνοιά του στάρι, κρασί, λάδι, καρπούς, λαχανικά, χλόη, πρόβατα, βόδια, άγρια ζώα, πτηνά και ψάρια και συντηρεί και στηρίζει ολόκληρο τον φυσικό κόσμο. Αυτά είναι «περὶ τῶν λοιπῶν», που απομένουν δηλαδή, τα οποία πολύ λιγότερο από το ανάστημά μας βρίσκονται υπό την εξουσία μας (β).

(3) «Τι κερδίζεις μεριμνώντας; Προσθέτεις στο ανάστημά σου έστω και το ελάχιστο; Όχι· μάλλον μεν λοιπόν αφαιρείς από τη σάρκα· διότι η μέριμνα λιώνει το σώμα. Αν λοιπόν το ελάχιστο δεν μπορείς να προσθέσεις, γιατί μεριμνάς για τα υπόλοιπα; Διότι είναι ολοφάνερο ότι, όπως ακριβώς την αύξηση την δίνει ο Θεός, έτσι και τα άλλα θα τα δώσει» (Θφ).

Λουκ 12.27 κατανοήσατε⁽¹⁾ τὰ κρίνα πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων⁽²⁾.

Μετάφραση: Προσέξτε και πάρτε μαθήματα από τα κρίνα, πως φυτρώνουν και μεγαλώνουν. Δεν κοπιάζουν ούτε γνέθουν. Και όμως σας βεβαιώνω, ούτε ο πιο επινοητικός και σοφός Σολομών με όλη τη φημισμένη δόξα του και τη μεγαλοπρεπή περιβολή του δεν ντύθηκε ποτέ με τόση ωραία και μεγαλοπρεπή στολή, σαν αυτή που έχει ένα από τα κρίνα αυτά.

(1) Κατανοήστε. Όχι απλώς παρατηρήστε για τέρψη μόνο των ματιών σας, αλλά μελετήστε και σκεφτείτε βαθύτερα πάνω στο φαινόμενο, το οποίο αυτά παρουσιάζουν. Φιλοσοφείστε πάνω σε αυτό. Πολλά μαθήματα σωτήρια μπορούμε να πάρουμε από τα δημιουργήματα του Θεού και πολλά μπορούμε να διδαχτούμε από όσα βλέπουμε στη φύση εάν τα παρατηρούμε όχι με επιπολαιότητα αλλά με σκέψη βαθύτερη. «οι μιλιές και τα λόγια, δεν είναι μιλιές και λόγια, των οποίων δεν ακούγονται οι φωνές» (Ψαλμ. ιη 3). «Ευλογούν τον Κύριο η γη, τα όρη και τα βουνά και όλα όσα φυτρώνουν σε αυτήν».

(2) «Δείτε, λέει, με τα μάτια, πως ο δημιουργός του παντός Θεός, απλώνοντας την πολυποίκιλη σοφία του μέχρι και τα άνθη που φυτρώνουν στη γη, τα στόλισε με κάθε είδους χρώματα και στολίδια, μετασχηματίζοντας, από τη μία, αυτήν την άψυχη γη και σκόνη και μεταβάλλοντας το είδος της με βαμβάκια πολύ καλύτερα από πορφύρα και χρυσάφι, με υμένες λεπτούς και ανθηρούς καταθέτοντας στη γη τον στολισμό του· ώστε σε κανέναν βασιλιά που ζούσε στην τρυφή, ούτε στον ίδιο τον Σολομώντα, που ήταν περιβόητος στους παλιούς για σοφία και πλούτο και τρυφή, να μην βρεθεί τόσο μεγάλη φιλόκαλη τέχνη, ώστε να έχει αυτός όμοια περιβολή με ένα από τα ωραία αυτά άνθη της γης» (Ε). Ο σ. ερμηνεύτηκε λεπτομερώς στο Ματθ. στ 28-29.

Λουκ 12.28 εἰ δὲ τον χόρτον του αγρού, σήμερον ὄντα⁽¹⁾ καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι⁽²⁾, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι⁽³⁾.

Μετάφραση: *Αν λοιπόν ο Θεός ντύνει τόσο ωραία το αγριόχορτο, που φυτρώνει μόνο του στα χωράφια και δεν έχει προορισμό να ζήσει, όπως εσείς, αλλά σήμερα υπάρχει κι αύριο ρίχνεται στο φούρνο, πόσο περισσότερο θα ντύσει και θα φροντίσει για σας, ολιγόπιστοι;*

(1) «Αν τα κρίνα έτσι τα ντύνει ο Θεός... και αυτά τη στιγμή που η ομορφιά των κρίνων δεν είναι αναγκαία, πόσο μάλλον εμάς δεν θα ντύσει, που είμαστε το τίμιο πλάσμα και μάλιστα τη στιγμή που είναι αναγκαίο το ρούχο για το σώμα μας;» (ΘΦ). Διαφορετική γραφή «ει δε εν αγρω τον χόρτον ὄντα σήμερον». =Μπαίνει μπροστά με έμφαση το «εν αγρω». Στον αγρό όπου τόση φροντίδα θα φαινόταν περιττή (ρ). Διδάξου παρ' όλα αυτά από την παραβολή του κρίνου, το οποίο εντός ολίγου μαραίνεται, πόσο μάταιο είναι το να ασχολείται κάποιος με τη λαμπρή περιβολή και πόσο ανοητότερο είναι να υπερηφανεύεται κάποιος για το πολύτιμο και ωραίο ένδυμά του. Δεν μπορούμε εμείς να ντυθούμε τόσο θαυμάσια, όσο πολλά από τα άνθη που φυτρώνουν στον αγρό. Ο στολισμός τους όμως τόσο εύκολα εξαφανίζεται. Έτσι θα εξαφανιστεί και ο δικός μας, οσοδήποτε μεγαλοπρεπής και αν είναι. Και μαζί με αυτόν εντός ολίγου θα εξαφανιστεί και η ωραιότητά μας και όλη η δόξα μας καταλήγοντας στον τάφο, όπως και το χορτάρι του αγρού ποδοπατείται μαραρινόμενο ή καίγεται ριπτόμενο στον κλίβανο. «Κάθε σάρκα είναι σαν χόρτο και κάθε δόξα ανθρώπου είναι σαν άνθος χόρτου. Ξεράθηκε το χορτάρι και το άνθος του ξέπεσε» (Α΄ Πέτρ. α 24).

(2) Υπάρχει και η γραφή αμφιάζει, μεταγενέστερη λέξη, κοινώς αμφιέζω, στη δωρική αμφιάζω.

(3) Ας προσέξουμε, πώς ο Κύριος μάς χαρακτηρίζει Ολιγόπιστοι! Αυτό μπορούμε να το πάρουμε ως προτροπή για επαύξηση της πίστης μας. Η μεγάλη πίστη θα χορηγήσει σε μας μεγάλες δωρεές. Αλλά να που και τη λίγη πίστη μας δεν την απορρίπτει ο ουράνιος Πατέρας μας. Όπως τα μικρά παιδιά στην οικογένεια τρέφονται και ντύνονται από τους γονείς τους το ίδιο στοργικά όσο και τα μεγάλα, έτσι και ο ουράνιος Πατέρας ντύνει και τρέφει όχι μόνο τα ώριμα σε πίστη παιδιά του αλλά και τα ασθενέστερα από αυτά. Συγχρόνως όμως ο χαρακτηρισμός αυτός αποτελεί και μάλωμα για την ολιγοπιστία μας. Στο βάθος της η ανήσυχη για το ρούχο και την τροφή φροντίδα, δεν είναι τίποτα άλλο παρά πίστη ασθενής. Εάν είχαμε πίστη ισχυρότερη, θα κυριευόμασταν και από λιγότερη μέριμνα. Πίστη λοιπόν ισχυρή και ακλόνητη, διώχνει κάθε μέριμνα.

Λουκ 12.29 καὶ ὑμεῖς⁽¹⁾ μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πίνητε⁽²⁾, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε⁽³⁾.

Μετάφραση: Γι' αυτό κι εσείς μη ζητάτε με αγωνία τι θα φάτε ή τι θα πιείτε. Και μην αφήνετε την ψυχή σας να παραδέρνει εδώ κι εκεί με ανήσυχες σκέψεις και φροντίδες.

(1) Και εσείς όπως τα πουλιά και τα κρίνα και αντιθέτως με τους εθνικούς (L).

(2) «Ας ρίξουμε στον Κύριο την φροντίδα· μη μεριμνήσουμε τι θα φάμε, τι θα πιούμε ή τι θα ντυθούμε· ας μην δαπανάται ο μεγάλος σε αξία λογισμός μας σε μικρά και ασήμαντα πράγματα· μην κάνουμε τον ελεύθερο νου δούλο ρούχου και τροφής» (Κ).

(3) Λέγεται μοναδική φορά. «Μετεωρισμό να εννοήσεις, σε παρακαλώ, τον περισπασμό, αυτόν από τα ουράνια στα γήινα» (Ζ), «και την άστατη μετακίνηση του λογισμού, που σκέφτεται άλλοτε άλλο και πηδάει από αυτό σε εκείνο» (Θφ). Πολλοί ερμηνευτές παίρνουν το ρήμα σαν μεταφορά από τα πλοία που σύρονται εδώ και εκεί στη θάλασσα. Δες και τη φράση «μετέωρο στο φόβο» (Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. IV,2,5) για εγκληματία που αναμένει την ποινή (ρ).

Λουκ 12.30 ταῦτα γὰρ πάντα⁽¹⁾ τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου⁽²⁾ ἐπιζητεῖ⁽³⁾· ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ⁽⁴⁾ οἶδεν ὅτι χρεῖζετε⁽⁵⁾ τούτων.

Μετάφραση: Διότι όλα αυτά τα επιζητούν σαν να είναι τα μόνα σοβαρά και απαραίτητα αγαθά οι ειδωλολάτρες, που αγνοούν τον αληθινό Θεό και την πατρική

του πρόνοια. Ο δικός σας όμως Πατέρας γνωρίζει ότι τα έχετε αυτά ανάγκη και γι' αυτό θα σας τα δώσει.

(1) Το «πάντα» πρέπει να το συνδέσουμε με το ταῦτα (b).

(2) Οι εθνικοί ζητούν εναγώνια όλα αυτά, επειδή αγνοούν την πρόνοια του Θεού και την φροντίδα, την οποία ο Θεός λαμβάνει για εμάς. Η φράση «τα έθνη του κόσμου» δεν συναντιέται πουθενά αλλού στην Κ.Δ ή τους Ο΄, αποδίδει όμως αραμαϊκή έκφραση συνηθισμένη στα ραββινικά συγγράμματα (p). Τα έθνη επιζητούν αυτά, διότι δεν γνωρίζουν τα καλύτερα από αυτά, τα οποία ο αγαθός Πατέρας αποκάλυψε σε σας. Ζητούν αυτά εναγώνια διότι είναι χωρίς Θεό στον κόσμο και δεν έχουν κάποια ιδέα για την αγαθή πρόνοιά του. Φοβούνται και λατρεύουν τα είδωλά τους, αλλά αυτά είναι βουβά και άψυχα και για αυτό αδυνατούν οι εθνικοί να ρίξουν σε αυτά την εμπιστοσύνη τους και αγνοούν πώς να περιμένουν από αυτά στοργή και πατρική φροντίδα. Είναι όμως ντροπή για τους Χριστιανούς, οι οποίοι ομολογούν θρησκεία που τους διδάσκει ότι όχι μόνο υπάρχει Πρόνοια στοργική και πάνσοφη, αλλά δόθηκαν και ξεκάθαρες επαγγελίες και υποσχέσεις από τον ουράνιο Πατέρα που μαρτυρούν το πατρικό για τους ανθρώπους ενδιαφέρον του, και βεβαιώνουν αυτούς για την προστασία και άγρυπνη παρακολούθησή τους. Έτσι ώστε, όταν τέτοιες αγωνιώδεις φροντίδες μάς κυριεύουν, ενδείκνυται να ρωτά ο καθένας τον εαυτό του: Τι είμαι λοιπόν; Χριστιανός ή εθνικός; Βαπτισμένος ή αβάπτιστος; Εάν είμαι βαπτισμένος και πιστεύω σε Θεό Πατέρα «όλων των ανθρώπων, κατεχοχήν δε των πιστών», γιατί με τις μέριμνές μου εντάσσω και συναριθμώ τον εαυτό μου με τους εθνικούς;

(3) Το σύνθετο «επιζητεί» εκφράζει την αγωνία και την ένταση, με την οποία τα έθνη ζητούν (p).

(4) «Πατέρας είναι, λέει, και αν είναι Πατέρας πώς δεν θα δώσει;» (Θφ). «Σε πάρα πολύ κατάλληλη ώρα ονομάζει Πατέρα το Θεό, για να μάθουν, ότι δεν θα μπορούσε να ξεχάσει τα παιδιά του, αλλά θα είναι ως προς αυτούς αγαθός και με αγάπη στα παιδιά του» (Κ).

(5) «Αλλά βεβαίως και ξέρει· διότι μήπως αγνοεί; Αλλά και έχετε και ανάγκη. Διότι μήπως είναι περιττά;... Αν λοιπόν και Πατέρας είναι και εσείς έχετε ανάγκη και ξέρει εκείνος, πώς δεν θα δώσει; Φέρνει δηλαδή όχι ένα συλλογισμό, αλλά περισσότερους, για απόδειξη» (Θφ). Εάν ένας ειλικρινής και πιστός φίλος σας μάθαινε ότι βρίσκεστε σε ένδεια και ανάγκη δεν θα έσπευδε να σας βοηθήσει και ανακουφίσει; Ο Θεός γνωρίζει τις ανάγκες σας. Και είναι Πατέρας σας που σας αγαπά περισσότερο από

κάθε φίλο σας και συγγενή σας. Πώς είναι δυνατόν ο Πανάγαθος αυτός να μην τρέξει σε βοήθειά σας;

Λουκ 12.31 πλην⁽¹⁾ ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ⁽²⁾, καὶ ταῦτα πάντα⁽³⁾ προστεθήσεται ὑμῖν.

Μετάφραση: Εσείς μόνο να ζητάτε ως το κυριότερο απ' όλα το να ζήσετε τη ζωή της χάριτος και της υπακοής στο Θεό, η οποία θα σας καταστήσει μέλη της βασιλείας του απ' αυτή τη ζωή και θα σας εξασφαλίσει την κληρονομία των ουρανίων αγαθών της στο αιώνιο μέλλον. Και όλα αυτά τα επίγεια αγαθά θα σας δοθούν μαζί μ' εκείνα.

(1) Αφού απορριφθεί όλη αυτή η αγωνιώδης φροντίδα και ζήτηση, δεν απομένει παρά μόνο μία φροντίδα αντάξιά σας (g).

(2) Την κατάσταση εκείνη, την κατ' αρχάς εσωτερική, έπειτα όμως και κοινωνική, στην οποία η ανθρώπινη θέληση είναι το ελεύθερο όργανο της θείας θέλησης (g). «Να ζητάτε αρχικά την βασιλεία του Θεού και να αρνείστε την μέριμνα για τα βιοτικά, επειδή σας εμποδίζει από αυτό. Βλέπεις το Θεό; Αν ζητάς τα μικρά, δεν κάνεις κάτι αρεστό σε αυτόν, διότι ντροπιάζεις την μεγαλοδωρία του. Αν όμως ζητάς τα μεγάλα, θα πάρεις και εκείνα και για προσθήκη θα πάρεις και τα μικρά» (Θφ). Έχετε εσείς ασύγκριτα μεγαλύτερα και σπουδαιότερα στα οποία να συγκεντρωθούν όλες οι σκέψεις σας και οι πόθοι των καρδιών σας. Και είναι αυτά η ζωή των ψυχών σας, η αιώνια ευτυχία και μακαριότητά σας. Εάν με κάθε ζήλο επιδοθείτε στο έργο της αιώνιας σωτηρίας σας, ασφαλώς τότε οι καρδιές σας θα ελευθερωθούν από τις μέριμνες, στις οποίες η προσκόλληση στον υλικό κόσμο σας παρασύρει. Ζητάτε την βασιλεία του Θεού διότι εκεί και μόνο θα βρείτε την ασφάλεια και ευτυχία σας. Ζητάτε να γίνετε δεκτοί εκεί. Ζητάτε τη βασιλεία της χάρης για να γίνετε όντως ελεύθεροι σε αυτήν. Ζητάτε τη βασιλεία της δόξας για να γίνετε πρίγκηπες και ηγεμόνες σε αυτήν και όλα τα άλλα θα σας δοθούν τότε, χωρίς να στερηθείτε τίποτα από τα αναγκαία για συντήρηση της επίγειας ζωής σας.

(3) Και η τροφή και το ένδυμα.

Λουκ 12.32 Μὴ φοβοῦ⁽¹⁾, τὸ μικρὸν ποίμνιον⁽²⁾, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν⁽³⁾ δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μην ανησυχείς για τα υλικά αγαθά και μη φοβάσαι, μικρό μου ποίμνιο, που φαίνεσαι μικρό σε σχέση με το πλήθος των απίστων· διότι σε σας ευαρεστήθηκε ο Πατέρας σας να δώσει τη βασιλεία των ουρανών. Εάν λοιπόν σας δίνει τόσο μεγάλη δωρεά κα απόλαυση, πολύ περισσότερο θα σας δώσει τα πρόσκαιρα και τα επίγεια.

(1) Ο στίχος αυτός δεν έχει παράλληλο στον Ματθαίο και είναι ο μόνος στίχος στην περικοπή αυτή, ο οποίος δεν έχει το αντίστοιχο στην επί του όρους ομιλία (p). Ο Ιησούς βλέπει αυτή την ώρα με το διορατικό του βλέμμα μέσα από τα έθνη του κόσμου, που είναι παραδομένα στην αναζήτηση των αγαθών της γης, να διακρίνεται ένας νέος λαός που ανήκει στη βασιλεία του Θεού και για αυτήν κυρίως ενδιαφέρεται, φτωχό όμως και ολιγάριθμο, τον λαό των πιστών. Αίσθημα συμπάθειας και τρυφερότητας κυριεύει στη θέα αυτή τον Ιησού (g). Η έννοια των λόγων αυτών τα οποία απευθύνει στο μικρό ποίμνιο, είναι η εξής: «Μη φοβάσαι, λέει, μικρό ποίμνιο και μην απιστήσεις ότι δεν θα προνοήσει για σένα ο Θεός, έστω και αν εσύ δεν μεριμνάς. Γιατί; Διότι ευαρεστήθηκε ο Πατέρας να σας δώσει την βασιλεία. Αφού λοιπόν δίνει τη βασιλεία, πολύ περισσότερο θα δώσει τα της γης» (Θφ).

(2) «Μικρό ποίμνιο ονομάζει τους αγίους... σε σχέση με το μέγεθος του πλήθους των απίστων ή και για την θεληματική ταπείνωση αυτού του ποιμνίου» (Κ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «μικρό, σε σχέση με το μέγεθος του πλήθους των αγγέλων» (Ζ). Το μικρό λόγω του μικρού αριθμού του έχει λόγο να φοβάται. Αλλά ακριβώς επειδή είναι ολιγάριθμο με πολλή μεγαλύτερη αγαθότητα θα διατηρηθεί με ασφάλεια (b).

(3) Επειδή ευαρεστήθηκε ο πατέρας σας (b). Ως πατέρας «δεν θα παραβλέψει τους δικούς του· αλλά μάλλον θα ανοίξει σε αυτούς το χέρι του, το οποίο πάντοτε γεμίζει τα πάντα με αγαθότητα» (Κ). Χορηγεί την βασιλεία όχι ως χρέος οφειλόμενο, αλλά ως χάρη χρηστότητας και καλοκαγαθίας.

(4) «Παρόλο που είναι μικρό το ποίμνιο και από τη φύση του και στον αριθμό και στη δόξα σε σχέση με τις αμέτρητες αγέλες των ουράνιων πνευμάτων, αλλά η αγαθότητα του Πατέρα, που ξεπερνά κάθε λογική, έδωσε και σε αυτό την κληρονομιά των πνευμάτων που βρίσκονται ψηλά, δηλαδή την βασιλεία των ουρανών» (Κ). «Αν όμως δίνει την τόσο μεγάλη και εξαιρετική απόλαυση, θα δώσει οπωσδήποτε και τα αναγκαία και όσα αρκούν για τη ζωή» (Ζ).

Λουκ 12.33 Πωλήσατε⁽¹⁾ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην⁽²⁾· ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα⁽³⁾, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον⁽⁴⁾ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει οὐδὲ σὴς διαφθείρει⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Κι αν για την εξασφάλιση της ουράνιας αυτής βασιλείας τα υλικά αγαθά σας γίνονται εμπόδιο, πουλήστε όσα έχετε και δώστε τα ελεημοσύνη στους φτωχούς. Και με την ελεημοσύνη και την αγαθοεργία κάντε για τον εαυτό σας πουγγιά που δεν παλιώνουν, θησαυρό που δεν χάνεται και δεν λιγοστεύει· θησαυρό στους ουρανούς, όπου ούτε κλέφτης πλησιάζει για να τον αρπάξει, ούτε σκόρος τον καταστέφει.

(1) Το πρώτο μισό αυτού του σ. (μέχρι το παλαιούμενα) δεν έχει παράλληλο στον Ματθαίο. Για το υπόλοιπο μαζί με τον επόμενο στίχο δες Ματθ. στ 19-21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Σύμφωνα με τα συμφραζόμενα οι προστακτικές πωλήσατε και δότε δεν είναι παραγγελία απόλυτη, αλλά προτροπή ενθαρρυντική=Μη φοβάστε να πράξετε έτσι, εάν η βασιλεία του Θεού το απαιτεί· η θυσία αυτή δεν θα σας φτωχύνει, αλλά πραγματικά θα σας πλουτίσει. Αργότερα ο απόστολος Παύλος εφαρμόζει με άλλο τρόπο το σπουδαίο αυτό παράγγελμα της μη προσκόλλησης στα επίγεια αγαθά με την εμπιστοσύνης μας στη θεία πρόνοια. Λέει στο Α΄ Κορ. ζ 30 «και αυτοί που αγοράζουν ας νιώθουν ότι δεν κατέχουν». Επιτρέπει λοιπόν όχι μόνο το να έχει κάποιος ιδιοκτησία, αλλά και να αποκτά ιδιοκτησία. Ό,τι ζητά είναι το να παραμένει ο πιστός ελεύθερος εσωτερικά από κάθε προσκόλληση και να είναι έτοιμος ανάλογα με τις περιστάσεις, είτε να εγκαταλείψει την περιουσία του, είτε να την διαθέτει για το έργο του Θεού (g). Τις προτροπές άλλωστε αυτές ο Κύριος απηύθυνε όχι προς τα πλήθη, ούτε προς τους αποστόλους, οι οποίοι είχαν ήδη αφήσει τα πάντα, αλλά στον ευρύτερο κύκλο των μαθητών (δες σ. 22,41), την ώρα που έφευγε από την Γαλιλαία και το πάθος του προσέγγιζε και για αυτό έπρεπε αυτοί να ετοιμαστούν για την μελλοντική αποστολή τους (b). Πώς ήταν δυνατόν άνθρωποι που είχαν περιουσίες και απασχολημένοι με την διαχείρισή τους να προσκολληθούν σε αυτόν και να γίνουν κατάλληλα όργανα για το έργο του; (g). «Για όσους έχουν βεβαίως σύνεση, δεν είναι ανώφελη η εντολή· διότι θησαυρίζουν για τον εαυτό τους την ελπίδα για το μέλλον· διότι είναι πρόσκαιρος ο παρών βίος και σύντομος και περιορισμένος, άπειρος όμως και μακρύς ο μετά από αυτά» (Κ).

(3) =ετοιμάστε στους εαυτούς σας θήκες των χρημάτων που είναι πάντοτε νέες· τέτοιες είναι οι διάφορες αγαθές πράξεις της ελεημοσύνης, οι οποίες αφήνουν στα

μάτια του Θεού διαρκές αγαθό μνημόσυνο αυτού που τις έπραξε και με τις οποίες σαν με θήκες που δεν παλιώνουν, φυλάγεται ο πλούτος αιωνίως ανέπαφος (δ).

(4) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. Θησαυρό που ποτέ δεν λιγοστεύει.

(5) «Αυτός που θησαυρίζει στους ουρανούς θα έχει την βασιλεία στον ουρανό, που δεν κυριεύεται από χέρια ληστών, ούτε καταστρέφεται από σκόρο· επειδή ο ουράνιος πλούτος είναι άσυλος και δεν παθαίνει τίποτα» (Κ).

Λουκ 12.34 ὅπου γάρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται⁽¹⁾.

Μετάφραση: Στους ουρανούς λοιπόν πρέπει να μεταφέρετε τους θησαυρούς σας με την ελεημοσύνη, για να είναι και η καρδιά σας προσκολλημένη στον ουρανό και τα ουράνια. Διότι εκεί που είναι ο θησαυρός σας, εκεί θα είναι και η καρδιά σας.

(1) Ο στίχος είναι ίδιος αυτολεξεί με το Ματθ. στ 21. «Φυσικό είναι κάθε άνθρωπος... εκεί να έχει όλο το νου, όπου έχει νομίσει ότι κατέχει την ωφέλεια... Αν δηλαδή κάποιος, λέει, συνέδεσε με την θνητή ζωή τα υπάρχοντα και όλη την ύπαρξή του, κρεμώντας όλη την ελπίδα του στα παρόντα πράγματα της ζωής, αναγκαστικά, αφού βεβαίως έχει δεθεί με τόσα δεσμά, όλο τον λογισμό του και όλη τη διάνοια, την οποία ονόμασε καρδιά, την έχει κάπου κάτω στη γη, και εκεί ανακατώνεται και κυλιέται, όπου νόμισε ότι απέκτησε τον θησαυρό του. Αν όμως τα κάνει όλα θρεμμένος με τα ουράνια μαθήματα και κρέμασε τον σκοπό του ψηλά και έριξε την ελπίδα στις ουράνιες υποσχέσεις... εύλογα αυτός, με το να εξοικειώνει τη διάνοια και τον λογισμό του με τα ουράνια, θα κερδίσει από αυτό την αγαθή ελπίδα. Διότι όπου έχει τον θησαυρό, εκεί θα έχει και τη διάνοια» (Ε). Από αυτό λοιπόν φαίνεται ότι έχουμε όντως θησαυρό στον ουρανό, από το εάν οι καρδιές μας βρίσκονται εκεί, την ώρα που εμείς είμαστε στη γη· εάν η διάνοιά μας σκέφτεται πολύ για τον ουρανό και εάν βρίσκεται προσηλωμένη σε αυτόν, εάν ο πόθος του ουρανού φλέγει το εσωτερικό μας και εάν ο φόβος μήπως χάσουμε τον ουρανό, μάς προκαλεί αγωνία και τρόμο. Εάν όμως οι καρδιές μας είναι προσκολλημένες στη γη και στα γήινα, τότε πρέπει να φοβόμαστε ότι ο θησαυρός μας δεν είναι στον ουρανό, αλλά στη γη και όταν λοιπόν φύγουμε από αυτήν, θα βρεθούμε γυμνοί και φτωχοί ανάμεσα στον ουράνιο κόσμο.

Στίχ. 35-48. Ο πιστός και φρόνιμος οικονόμος.

Λουκ 12.35 "Ἐστωσαν ὑμῶν⁽¹⁾ αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι⁽²⁾ καὶ οἱ λύχνοι καϊόμενοι⁽³⁾,

Μετάφραση: *Ἡ μέση σας ας εἶναι ζωσμένη καλὰ, καὶ τὰ λυχνάρια σας ας εἶναι πάντοτε αναμμένα. Δηλαδή, ἀν θέλετε νὰ γίνουν κτήμα σας οἱ ἐπουράνιοι θησαυροί, πρέπει νὰ εἴστε πάντοτε ἐτοιμοὶ καὶ ἀγρυπνοὶ προσέχοντας νὰ ἐκτελεῖτε σὲ κάθε περίστασις τὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου σας καὶ πρόθυμοι νὰ τὸν ὑπηρετήσετε.*

(1) Στους σ. 35-48 διαπραγματεύεται τὸ καθήκον τῆς ἐγρήγορσης. Καὶ γιὰ μὲν τοὺς σ. 35-38 δὲν υπάρχουν παράλληλα στὸ Ματθαῖο, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἐρώτηση τοῦ Πέτρου στὸ σ. 41. Αὐτὰ εἶναι ἀποκλειστικά στὸν Λουκά. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς σ. 39, 40 καὶ 42-46 υπάρχουν παράλληλα τὰ Ματθ. κδ 43-51. Ὁ λόγος παίρνει καὶ πάλι τὴ μορφή παραβολῆς καὶ ἡ ἐγρήγορση τονίζεται με τὶς παραβολές τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ κυρίου (35-38,42-48) καὶ τῆς ἐλευσης τοῦ κλέφτη (39,40)(ρ). «Αφοῦ κατέστησε τὸν μαθητὴ τοῦ οὐ Κυρίου λιτό καὶ αφοῦ τὸν ἀπογύμνωσε ἀπὸ κάθε βιοτικὴ μέριμνα καὶ περισπασμό καὶ τὸν ἔκανε ἀνάλαφρο, τώρα τὸν κάνει καὶ ὑπηρετὴ. Διότι πρέπει αὐτός ποῦ θέλει νὰ ὑπηρετεῖ, νὰ εἶναι ἀνάλαφρος καὶ με ἐλαφριά ἐνδυμασία. Γιὰ αὐτό λέει· Ἡ μέση σας νὰ εἶναι ζωσμένη καλὰ, τὸ ὁποῖο σημαίνει, Νὰ εἴστε πάντοτε ἐτοιμοὶ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Δεσπότη σας. Καὶ τὰ λυχνάρια νὰ καίνε» (Θφ).

(2) Τὰ μακριὰ ἐνδύματα τῆς ἀνατολῆς αποτελοῦσαν ἐμπόδιο γιὰ ἐνέργεια καὶ στὸ βάδισμα καὶ στὴν ἐτοιμασία τοῦ τραπεζιοῦ. Γιὰ αὐτό ἡ ζώνη ἦταν ἀναγκαία γιὰ νὰ κρατᾷ τὶς πτυχές τοῦ χιτῶνα (L).

(3) Καὶ ὁ ὑπηρετὴς ποῦ ἀνέμενε τὸν κύριο ἔπρεπε νὰ ἔχει τὸ λυχνάρι νὰ καίει διότι τότε δὲν υπήρχαν εὐφλεκτὰ χημικά καὶ ἐὰν τὸ σπῖτι βρισκόταν στὸ σκοτάδι κατὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ οἰκοδεσπότη, θὰ προκαλοῦνταν μεγάλη ἀργοπορία καὶ ἀταξία (L). «Ἐξηγεῖ λοιπὸν πάλι, μέσω των φανερῶν καὶ ορατῶν πραγμάτων, τὰ νοερά. Διότι δὲν θὰ μπορούσε νὰ πει κάποιος, ὅτι θέλει νὰ ἔχουμε τὴ μέση τοῦ σώματος ζωσμένη καὶ αναμμένα στὰ χέρια τὰ λυχνάρια. Ἀλλὰ με τὸ δέσιμο τῆς ζώνης στὴ μέση, υποδηλώνει τὴν ἐτοιμότητα τοῦ νοῦ στὴν ἀγάπη γιὰ ὅλα τὰ ἔργα ποῦ εἶναι ἄξια ἐπαίνου· τὸ λυχνάρι βεβαίως, φαίνεται ὅτι σημαίνει ξεκάθαρα τὴν ἐγρήγορση τοῦ νοῦ καὶ ὅτι πρέπει νὰ εἴμαστε προετοιμασμένοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας γιὰ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπὸ ἐδῶ, καὶ νὰ περιμένουμε τὸ νεῦμα τοῦ δεσπότη με προσηλωμένα μάτια. Ἰσχυριζόμαστε λοιπὸν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι σὲ ἐγρήγορση, ὅταν διώχνει τὴν κλίση πρὸς τὴ ραθυμία, με τὴν ὁποία ὁδηγεῖται σὲ κάθε εἶδος κακίας καὶ σχεδὸν σβήνει σαν τὸ λυχνάρι» (Κ). Πάρα πολὺ ἀξιόλογη καὶ ἡ ἐπόμενη: «Αὐτῶν ποῦ ζοῦν με

αγνότητα, η μέση είναι ζωσμένη· επειδή όμως είναι και σαν νύχτα η ζωή μας, χρειαζόμαστε λυχνάρι, το οποίο είναι ο νους που αποτελεί το μάτι της ψυχής, και αν στον εσωτερικό άνθρωπο υπάρχει εγρήγορση, εύλογα στα πολλά ή σε όλα σε αυτήν τη ζωή έχουμε ανάγκη εγρήγορσης λόγω αυτών που μας παραμονεύουν για πόλεμο, τις αρχές εννοώ και τις εξουσίες [δαίμονες], με τις οποίες είναι η πάλη μας» (Ω). Ο Χριστός είναι ο κύριός μας και είμαστε δούλοι του· όχι μόνο εργαζόμενοι δούλοι, αλλά και αναμένοντες δούλοι. Εάν κάποιος με διακονεί, ας ακολουθεί εμένα, λέει ο Κύριος. Ας ακολουθεί το αρνί οπουδήποτε πάει, αλλά ας είναι και πρόθυμος να τιμά το αρνί περιμένοντας αυτό εάν αυτό αργοπορεί και υπάρχει ανάγκη να αναμένει την επάνοδό του.

Λουκ 12.36 καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις⁽¹⁾ τὸν κύριον ἑαυτῶν πότε ἀναλύσει⁽²⁾ ἐκ τῶν γάμων⁽³⁾, ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως⁽⁴⁾ ἀνοίξωσιν αὐτῷ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Για να κατακτήσετε τον ουρανό, να συμπεριφέρεσθε σαν κι αυτούς που περιμένουν τον Κύριό τους πότε θα επιστρέψει απ' τους γάμους, για να του ανοίξουν αμέσως μόλις έλθει και χτυπήσει τη θύρα. Διότι και ο δικός Κύριος βρίσκεται τώρα στους ουρανούς, και από το ατελεύτητο πανήγυρι των ουρανών θα ξανάρθει. Θα ξανάρθει για τον καθένα σας την άγνωστη ώρα του θανάτου, και για όλους την ένδοξη ημέρα της δευτέρας παρουσίας του.

(1) Με πόθο και χαρά (b).

(2) Η συνηθέστερη σημασία του αναλύω είναι διαλύω, αναχωρώ. Δες Φιλip. α 23, Ιουδείθ ιγ 1, Β Μακ. θ 1 (p).

(3) Στο Εσθήρ β 18, θ 22, χρησιμοποιείται η λέξη για να δηλώσει γεύμα ή εορτασμό. Εδώ η κατά γράμμα σημασία είναι η καλύτερη (p). «Ονομάζει λοιπόν γάμους, επειδή στη θεία και αμόλυντη φύση δεν υπάρχει τίποτα απολύτως στενόχωρο ή λυπηρό» (Σχ.). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Η ίδια συνήθεια που επικρατεί στους γάμους είναι η βάση και στην παρούσα παραβολή, όπως και στην παραβολή των 10 παρθένων. Στην τελευταία όμως αυτή παραβολή οι παρθένες όφειλαν να είναι έτοιμες με αναμμένες τις λαμπάδες για να προσκολληθούν στη συνοδεία του νυμφίου όταν θα γύριζε στο πατρικό σπίτι. Ενώ στην παρούσα παραβολή οι δούλοι βρίσκονται μέσα στο σπίτι με αναμμένες τις λαμπάδες, αναμένοντας να ανοίξουν τις πύλες στο χτύπημα του νυμφίου και να δεχτούν την όλη πομπή που συνοδεύει τον νυμφίο κατά την είσοδό του στο σπίτι (o).

(4) Οι πιστοί αυτοί δούλοι, φοβούμενοι μήπως κάνουν τον κύριό τους να αναμένει, όταν θα επιστρέψει, παραμένουν άγρυπνοι με το λυχνάρι αναμμένο, ώστε αμέσως να τρέξουν με το που χτυπήσει η πόρτα και να την ανοίξουν (g).

(5) «Ότι πρέπει να προσδοκούμε το Χριστό που θα επιστρέψει από τον ουρανό... το δίδαξε λέγοντας: Και εσείς είστε όμοιοι με ανθρώπους, που αναμένουν τον κύριό τους πότε θα επιστρέψει από τους γάμους. Και πάλι σκέψου το εξής, σε παρακαλώ. Θα επιστρέψει δηλαδή ο Χριστός σαν από πανηγύρι. Με το οποίο δηλώνεται ξεκάθαρα, ότι πάντοτε το θείο είναι μέσα στις γιορτές που του πρέπει· διότι εκεί δεν υπάρχει καθόλου καμία στενοχώρια. Διότι τίποτα δεν λυπεί την αμόλυντη φύση» (Κ). «Επιστρέφει όμως από τους ουράνιους γάμους, ίσως, από τη μία, για όλους στη γενική συντέλεια, όταν θα έλθει από τον ουρανό με τη δόξα του Πατέρα. Ίσως, από την άλλη, και κάθε ώρα στο μερικό τέλος του καθενός, που έρχεται ο Χριστός αόρατα και απροσδόκητα» (Θφ). «Επιστρέφει ο Κύριος στους ξάγρυπνους δούλους, οι οποίοι... όταν χτυπήσει αυτός την πόρτα της ψυχής, ετοιμότατα θα υπακούσουν και θα ανοίξουν, αφού διαρκώς είναι σε εγρήγορση και αναμένουν την παρουσία του» (Ε) και «πρόθυμα και με χαρά θα απαντήσουν, αφού δεν τους ελέγχει η συνείδησή τους για τίποτα πονηρό» (Ζ).

Λουκ 12.37 μακάριοι⁽¹⁾ οί δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἔλθων ὁ κύριος εὕρήσει γρηγοροῦντας⁽²⁾. ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ⁽³⁾ αὐτοὺς καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Μακάριοι είναι οι δούλοι εκείνοι που όταν έλθει ο Κύριος θα τους βρει να αγρυπνούν. Αληθινά σας λέω ότι στην άλλη ζωή θα γίνει διάκονός τους και θα ζώσει τη μέση του, για να μην εμποδίζεται στις κινήσεις του απ' το χιτώνα του, και θα τους βάλει να καθίσουν, και τότε θα έλθει κοντά τους και θα τους υπηρετήσει.

(1) «Διότι πώς δεν είναι μακάριοι, αυτοί που πρόκειται να αξιωθούν τόσο μεγάλης τιμής; Δίνει όρκο λοιπόν σε αυτούς, λέγοντας: Αλήθεια σας λέω» (Ε).

(2) «Λέει ότι θα αγρυπνούν ακόμη, επειδή πέθαναν με εγρήγορση. Επειδή δηλαδή η εγρήγορση είναι αρετή της ψυχής, παραμένει μαζί με αυτήν [και μετά θάνατον]» (Ζ).

(3) Δες Αποκ. γ 20,21. Ο Χριστός ενήργησε έτσι, όταν έπλυνε τα πόδια των μαθητών, όχι τότε για ανταμοιβή για την πιστή τους εγρήγορση, αλλά για να διδάξει αυτούς την ταπεινοφροσύνη. Όχι λιγότερο όμως εκείνο ήταν τύπος αυτού, το οποίο υπόσχεται

εδώ. Δες Αποκ. ιθ 9 (ρ). «Αυτούς που διαρκώς είναι σε εγρήγορση, μιας και είναι άδηλο το τέλος του καθενός, τους χαρακτηρίζει μακάριους· ποια όμως θα μπορούσε να είναι ανώτερη από αυτήν την προτροπή, όπου ο δεσπότης υπόσχεται στους δούλους ότι ο ίδιος θα τους υπηρετήσει, ενώ οι δούλοι θα παρακαθίσουν στη βασιλεία του, δηλαδή θα αναπαυτούν;» (Ε). «Θα τους βάλει να καθίσουν σε ανάπαυση αιώνια, επειδή για αυτόν κοπίασαν και θα τους υπηρετήσει μοιράζοντας τις άξιες αμοιβές» (Ζ).

(4) «Γίνεται ο Κύριος υπηρέτης σε αυτού του είδους τον υπηρέτη... Υπηρετεί βεβαίως τους άξιους, αμείβοντάς τους στον ίδιο βαθμό, και όπως ακριβώς αυτοί τον υπηρέτησαν, έτσι και αυτός τους υπηρετεί και τους παρέχει πλούσιο τραπέζι και τους χαρίζει την απόλαυση των πνευματικών χαρισμάτων» (Θφ). Το παράδειγμα και η εικόνα δεν έχει παρθεί από την συνηθισμένη συμπεριφορά των κυρίων προς τους δούλους, διότι η συγκατάβαση και η δωρεά του κυρίου, η οποία με αυτήν την εικόνα εμφανίζεται, δεν έχει κάτι το παράλληλο στη γη (ο). Ο ίδιος ο Κύριος εκείνη την μεγάλη ημέρα της δόξας του –κατά το γαμήλιο δείπνο του Αρνίου- θα αντιστρέψει την τάξη των ανθρώπινων αναγκών και απαιτήσεων και με το πλεόνασμα της χάρης και αγάπης του, θα υπηρετεί τους αδελφούς. Ο Λυτρωτής αυτούς που λυτρώθηκαν από αυτόν, ο Ποιμένας το ποίμνιό του (Alford). Δες και Αποκ. γ 20.

Λουκ 12.38 και εάν έλθῃ⁽¹⁾ ἐν τῇ δευτέρᾳ⁽²⁾ φυλακῇ και ἐν τῇ τρίτῃ⁽²⁾ φυλακῇ ἐλθῇ καὶ εὖρῃ οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ δούλοι ἐκεῖνοι.

Μετάφραση: *Κι αν ἔλθῃ μετὰ τα μεσάνυχτα, στο δεύτερο τετράωρο της νύχτας, κι αν ἔλθῃ κοντὰ στα ξημερώματα, στο τρίτο τετράωρο, και τους βρεῖ ἔτσι, να εἶναι δηλαδή ἀγρυπνοὶ και να περιμένουν, μακάριοι εἶναι οἱ δούλοι ἐκεῖνοι. Δηλαδή εἶναι μακάριοι ὅσοι εἶναι προσεκτικοὶ και ἑτοιμοὶ, και περιμένουν την παρουσία μου ως πιστοὶ μου δούλοι· και εἶναι πάντοτε σε θέση να εκπληρώσουν το θέλημά μου και να με υποδεχθoύν ὅποτε κι αν θέλω. Ὅπως αυτοὶ με υπηρετοῦν πιστὰ μες στη νύχτα της ζωῆς αὐτῆς, ἔτσι θα τους υπηρετήσω κι ἐγὼ στην οὐράνια βασιλεία, προσφέροντας σ' αὐτοὺς τα αἰώνια αγαθὰ της.*

(1) Ὅσο αργότερα επιστρέφει ο οικοδεσπότης και βρίσκει ξάγρυπνους τους δούλους του, τόσο ζωηρότερη εἶναι η ἀπὸ αὐτὸν ἀναγνώριση της υπηρεσίας τους και τόσο πλουσιότερες οἱ ἐκδηλώσεις της ικανοποίησής του (g).

(2) Η πρώτη φύλαξη δεν αναφέρεται, διότι τότε οἱ γάμοι γίνονταν σε προχωρημένη ὥρα. Η δεύτερη και τρίτη φύλαξη εἶναι οἱ δύο τελευταῖες ἀπὸ τις τρεῖς, στις οποίες,

σύμφωνα με τους Ιουδαίους, διαιρούνταν η νύχτα και όχι οι δύο μεσαίες, στις οποίες διαιρούνταν αυτή στους Ρωμαίους (ρ). Παρ' όλα αυτά είναι δυνατόν και εδώ να έχει υπ' όψη ο Κύριος την διαίρεση της νύχτας σε 4 φυλάξεις και να παραλείπει την τέταρτη, διότι η επιστροφή σε τόσο προχωρημένη ώρα που συμπίπτει με τα ξημερώματα, θα ήταν τελείως απίθανη (ο). «Συγκρίνοντας την ανθρώπινη ζωή με νύχτα, διότι πράγματι έχει σχέση με το σκοτάδι και την άγνοια, παρομοιάζει τον χρόνο της ανθρώπινης ζωής με διαφορετικές φυλάξεις, δηλαδή ώρες και καιρούς της νύχτας» (Ε). «Φύλαξη λοιπόν δεύτερη και τρίτη να εννοήσεις τις διάφορες ώρες της ζωής μας. Να τι εννοώ· Όπως ακριβώς αυτός που αγρυπνεί στη δεύτερη και τρίτη φύλαξη, φαίνεται ότι έχει πολύ μεγάλη εγρήγορση... έτσι να εννοήσεις, σε παρακαλώ, στην διαφορετική κατάσταση της ζωής μας ότι υπάρχουν ώρες οι οποίες μας καθιστούν μακάριους, εάν βρεθούμε να έχουμε εγρήγορση» (Θφ). Εννοεί εδώ «αυτούς που πάντα έχουν εγρήγορση» (Ε).

Λουκ 12.39 τοῦτο δὲ⁽¹⁾ γινώσκετε⁽²⁾ ὅτι εἰ ἴδῃ οἰκοδεσπότης ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται⁽³⁾, ἐγρηγόρησεν ἂν οὐκ ἂν ἀφῆκεν διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Μετάφραση: Ξέρετε μάλιστα από την πείρα σας κι αυτό, ότι αν γνώριζε ο νοικοκύρης ποια ώρα έρχεται ο κλέφτης, θα έμενε άγρυπνος και δεν θ' άφηνε τον κλέφτη ν' ανοίξει τρύπα στον τοίχο του σπιτιού του για να μπει από εκεί στο σπίτι και να αρπάξει ό,τι θέλει.

(1) Δες Ματθ. κδ 43 και εξής και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Είναι οριστική πτώση μάλλον, διότι πρόκειται για γεγονός γνωστό.

(3) Ο κλέφτης στη νύχτα, είναι παροιμία για απροσδόκητα γεγονότα (Α΄Θεσ. ε 2,Β΄Πέτρ. γ 10,Αποκ. γ 3,ιστ 15)(ρ). «Χρειαζόμαστε εγρήγορση. Διότι μοιάζουμε με οικοδεσπότη, ο οποίος, αν μεν αγρυπνεί, ο κλέφτης δεν μπορεί να κάνει τίποτα εναντίον των χρημάτων του· αν όμως είναι υπναράς, αφού τα πάρει όλα ο κλέφτης θα φύγει... Με κλέφτη λοιπόν εδώ συγκρίνεται η παρουσία του Κυρίου, επειδή είναι απροσδόκητη, όπως και κάποιος από τους αποστόλους λέει· Διότι η ημέρα Κυρίου θα είναι σαν κλέφτης στη νύχτα» (Θφ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Με πολλά παραδείγματα μας προστάζει να είμαστε νηφάλιοι και ξάγρυπνοι, όχι μόνο λόγω της απότομης και απροσδόκητης άφίξης της ημέρας του Κυρίου, αλλά και λόγω του κλέφτη που παραμονεύει εναντίον αυτών που είναι πλούσιοι κατά Θεόν και οικοδεσπότες. Αυτός βεβαίως ο κλέφτης είναι ο καιρός του θανάτου του καθενός ή και ο άγγελος που πρόκειται, κατά τον καιρό του θανάτου, να πάρει την ψυχή του

καθενός. Αν λοιπόν γνωρίζαμε μεν τον καιρό της παρουσίας του κλέφτη, μόνο την ώρα εκείνη θα έπρεπε να προσέχουμε, ώστε να μην τον αφήσουμε να ανοίξει τρύπα για να μπει στο σπίτι. Επειδή όμως είναι άδηλος αυτός, θα χρειαστεί να είμαστε πάντοτε άγρυπνοι» (Ε).

Λουκ 12.40 καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἢ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Κι εσείς λοιπόν, αφού δεν ξέρετε πότε θα έλθει ο Κύριος, κι αφού σας είναι άγνωστη και η ώρα του θανάτου σας και ο χρόνος της δευτέρας παρουσίας, πρέπει να ετοιμάζεστε διαρκώς· διότι ο υιός του ανθρώπου έρχεται την ώρα που δεν περιμένετε: είτε με το θάνατο για τον καθένα ξεχωριστά, είτε με τη δευτέρα παρουσία του για όλους.*

(1) Αξιόλογα και τα επόμενα: «Για αυτό να είσαι άγρυπνος, ώστε αν, από τη μία, έλθει ο κλέφτης και βρει τον οικοδεσπότη άγρυπνο, δεν θα του ανοίξει τρύπα στο σπίτι· αν όμως, από την άλλη, έρθει ο υιός του ανθρώπου, αφού του χτυπήσει, αμέσως να του ανοίξει. Διότι αν τον βρει να κοιμάται και χτυπήσει και εκείνος δεν ανοίξει, θα φύγει αφήνοντας αυτόν... Έρχεται βεβαίως τον καιρό που θα απαιτηθεί από κάποιον η ψυχή, οποιοσδήποτε και αν είναι αυτός. Διότι αν πήγε σε αυτόν που είπε· Θα γκρεμίσω τις αποθήκες μου και θα χτίσω μεγαλύτερες, και του είπε· ανόητε αυτή τη νύχτα απαιτούν από σένα την ψυχή σου, πόσο μάλλον θα πάει στους μακάριους και αγίους, που μετά το θάνατο θα είναι μαζί με τον Κύριο;» (Ω).

Λουκ 12.41 Ἐἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην⁽¹⁾ λέγεις ἢ καὶ πρὸς πάντας⁽²⁾;

Μετάφραση: *Τότε του είπε ο Πέτρος: Κύριε, για μας την λες την παραβολή αυτή ή για όλους; Οι πρωτάκουστες υποσχέσεις που δίνεις αποβλέπουν μόνο σ' εμάς ή αναφέρονται σ' όλους;*

(1) Η παραβολή που απασχολεί τον Πέτρο είναι αυτή στους σ. 36-38 και ιδιαίτερα η πρωτάκουστη υπόσχεση του στίχου 37 (g). Θέλει λοιπόν να πληροφορηθεί, εάν το μεγαλοπρεπές αυτό προνόμιο που αναγγέλλεται στο στίχο 37, επιφυλάσσεται σε μόνους τους αποστόλους (p).

(2) Ο Πέτρος είναι βέβαιος για το ότι οι 12 περιλαμβάνονται στους προνομιούχους, η ερώτησή του όμως αφορά στο να μάθει, εάν εκτός των 12 περιλαμβάνονται και άλλοι. Το πνεύμα της ερώτησης μοιάζει με το Ιωάννου κα 21 και η απάντηση με το Ιωαν. κα 22 (ρ). Ο Κύριος εξακολουθεί να μιλά σαν να μην έλαβε καθόλου υπ' όψη την ερώτηση του Πέτρου. Στην πραγματικότητα όμως δίνει στην ακόλουθη προτροπή για εγρήγορση τέτοια τροπή, ώστε ο Πέτρος να μπορεί να βρει την απάντηση στο ερώτημά του (g).

Λουκ 12.42 εἶπε δε ὁ κύριος⁽¹⁾, Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος⁽²⁾ καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον⁽³⁾;

Μετάφραση: Εἶπε τότε ο Κύριος: Ποιὸς ἀραγε νὰ εἶναι ὁ ἐμπιστος καὶ μυαλωμένος υπηρέτης καὶ ἐπιστάτης, ποὺ ὁ κύριός του θὰ τον ἐγκαταστήσει προϊστάμενο στὴν υπηρεσία του γιὰ νὰ δίνει στὴν κατάλληλη ὥρα τὴν ἀνάλογη καὶ κανονισμένη μερίδα τροφῆς στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς συνδούλους του; Ποιὸς θὰ ἀποδειχθεῖ μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὄχι μόνο πιστὸς ἀλλὰ καὶ συνετὸς διάκονος καὶ υπηρέτης τοῦ Κυρίου, καὶ με κάθε εὐλικρίνεια καὶ σοφία θὰ υπηρετεῖ καὶ θὰ ἐκτρέφει τὰ πρόβατά του;

(1) Δες Ματθ. κδ 45 καὶ ἐξῆς καὶ τὶς ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Οικονόμοι με την ύψιστη έννοια υπήρξαν οι απόστολοι (ρ). Παρόλο βεβαίως που ήταν αυτοί δούλοι, κατείχαν όμως διακεκριμένη θέση μεταξύ των συνδούλων τους (g). «Χρησιμοποιεῖ σαφές καὶ ολοκάθαρο παράδειγμα, διακηρύττοντας ὅτι αὐτὴ ἡ ἐντολὴ ἀρμόζει σὲ αὐτοὺς ποὺ ἀνέλαβαν τὴ θέση τῶν μυσταγωγῶν (νὰ μυοῦν στα μυστήρια). Ἀς υποθέσουμε, λέει, ὅτι ὑπάρχει ἓνας ἄνθρωπος οἰκοδεσπότης, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἀποδημήσει καὶ παρέδωσε σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς γνήσιους υπηρέτες τὴν διαχείριση ὅλου τοῦ σπιτιοῦ, ὥστε νὰ δίνει στὸ προσωπικό του, δηλαδὴ στοὺς υπηρέτες στὸν κατάλληλο καιρὸ τὴν κανονισμένη μερίδα... Ἀς μάθουμε λοιπὸν ἀκριβῶς τι υποδηλώνεται ἐδῶ. Χειροτόνησε ὁ Σωτὴρας οἰκονόμους κατὰ κάποιον τρόπο τῶν δούλων του, δηλαδὴ αὐτῶν ποὺ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωση τῆς δόξας του... γιὰ νὰ δίνουν στοὺς συνδούλους τοὺς τὶς μερίδες· καὶ ὄχι τυχαία καὶ χωρὶς ἐξέταση, ἀλλὰ μάλλον στὸν καιρὸ τὸν πρέποντα, δηλαδὴ τὴν ἀρκετὴ καὶ πρέπουσα τροφή στὸν καθένα, τὴν πνευματικὴ ἐννοεῖται» (Κ)· «αφοῦ πήραν ἀπὸ τὸν δεσπότη τοὺς σαν ἀκριβῶς παρακαταθήκη τὴν φροντίδα τῶν συνδούλων, ἀρμόζει νὰ φυλάσσουν τὴν πίστη καὶ νὰ γίνουν πιστοὶ καὶ συνετοὶ τόσο, ὥστε νὰ διανέμουν τὶς μερίδες στοὺς συνδούλους ὄχι ἀκαιρὰ, ἀλλὰ πάντα στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ οὔτε νὰ

παραβλέπουν και να αναβάλλουν, όταν πρέπει, ούτε όταν δεν έχουν ανάγκη να παρέχουν άκαιρα, αλλά να το κάνουν αυτό και στον κατάλληλο χρόνο και όχι χωρίς μέτρο» (Ε). Ποια είναι η θέση και ποιο το καθήκον των οικονόμων; Είναι διαχειριστές στον οίκο του Θεού, κάτω από τις διαταγές του Χριστού στον οποίο ανήκει η εκκλησία. Είναι οικονόμοι και όχι ηγεμόνες και κυρίαρχοι· είναι οδηγοί που δέχονται και αυτοί οδηγίες από τον κοινό Κύριο και εντεταλμένοι από αυτόν να κηρύττουν το ευαγγέλιό του και να υπηρετούν τα παιδιά του Θεού στις πνευματικές ανάγκες τους. Το έργο τους είναι να παρέχουν την κατάλληλη και οφειλόμενη τροφή στους συνδούλους τους. Στον καθένα αυτό που του ανήκει. Αυτό λοιπόν είναι «το να ορθοτομεί τον λόγο της αλήθειας» (Β΄ Τιμ. β 15). Να παρέχουν όμως την τροφή αυτή στον κατάλληλο χρόνο με μέθοδο και σε ώρα πρόσφορη με την ιδιοσυγκρασία, τον χαρακτήρα και τις διαφορετικές συνθήκες των τρεφομένων. Το έργο τους είναι να δίνουν και όχι να παίρνουν, να υπηρετούν και όχι να υπηρετούνται και να τυραννούν. Για αυτό πρέπει να αποδεικνύουν τους εαυτούς τους πιστούς ακόμη και συνετούς. Πιστούς στον Κύριό τους, ο οποίος μία τόσο μεγάλη παρακαταθήκη εμπιστεύτηκε σε αυτούς· πιστούς και προς τους συνδούλους τους, διότι για χάρη τους καταστάθηκαν από τον κοινό Κύριο οικονόμοι. Αλλά και συνετούς ώστε να αξιοποιούν κάθε ευκαιρία να τιμήσουν τον Κύριό τους και να φανούν εξυπηρετικοί σε όσους είναι στο σπίτι του. Συνετούς στην καθοδήγηση του ποιμνίου, όπου είναι αναγκαίο και χρήσιμο. Η πίστη και τιμιότητα είναι αρκετή για έναν καλό δούλο. Αλλά η σύνεση και φρόνηση είναι εξίσου αναγκαία να συνυπάρχει για έναν καλό οικονόμο. Ως προς την ερωτηματική μορφή; «Ποιος άραγε είναι...» της απάντησης= «Επειδή λοιπόν υπάρχουν πολλοί οικονόμοι των εκκλησιών πιστοί μεν, αλλά όχι και συνετοί και κάποιοι το αντίθετο, για αυτό ερωτηματικά εξέφρασε τον λόγο ο Κύριος, για να δείξει ξεκάθαρα το σπάνιο και δυσεύρετο των πιστών και συνετών ταυτόχρονα οικονόμων· αυτόν βεβαίως που δεν βρέθηκε (να είναι τέτοιος) τον τοποθέτησε ο κύριος πάνω στους δούλους του, όπως και τον Ιούδα ο Σωτήρας διάλεξε, όχι επειδή αγνοούσε αυτό που θα ερχόταν ύστερα, αλλά χρησιμοποιώντας από αυτόν τον χρόνο πριν την παράβαση και την διάθεσή του που τότε ήταν στο δρόμο της αρετής, για το έργο της αποστολικής διακονίας» (Ω). Με την ερώτηση, με άλλα λόγια, λέει ο Κύριος: «Αναρωτιέμαι, ποιος θα βρεθεί να έχει αυτά, και πίστη και φρόνηση· διότι είναι σπάνιος αυτός και δυσεύρετος. Διότι όπως ακριβώς στις χρηματικές διαχειρίσεις αν κάποιος είναι πιστός στον δεσπότη του, αλλά όχι συνετός, χάνονται αυτά που έχει ο δεσπότης, αφού δεν μπορεί να διοικήσει αυτά όπως πρέπει... πάλι, αν είναι συνετός μεν και φέρνει κέρδος, αλλά είναι αναξιόπιστος, θα είναι κλέφτης και όσο πιο πολύ συνετός είναι, τόσο περισσότερο δύσκολος θα είναι να ανακαλυφθεί, έτσι βεβαίως και στα θεία χρειάζεται ταυτόχρονα και πίστη και φρόνηση» έτσι ώστε «να μην συμβεί, από χωρίς μέτρο μάλωμα ή από άκαιρη

πραότητα, να καταστραφεί αυτός που έφταιξε και να μην θεραπευτεί, αλλά να αφανιστεί» (Θφ).

(3) Λέγεται μοναδική φορά=το μέτρο του σταριού και η σιτοδοσία ή τροφοδοσία (δ) μετρημένη μερίδα τροφής, η ημερήσια τροφή (ρ).

Λουκ 12.43 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὕρῃσει οὕτω ποιοῦντα⁽¹⁾.

Μετάφραση: Μακάριος θα είναι ο δούλος εκείνος που όταν έλθει ο κύριός του θα τον βρει να φέρεται και να ενεργεί φρόνιμα και πιστά.

(1) «Έτσι να κάνει, έτσι να διανέμει στους συνδούλους και να μην αποκλείει με πόρτες και κλειδαριές, αλλά να παρηγορεί την έλλειψη των φτωχών και να γίνεται καλός και πιστός οικονόμος αυτών που χορήγησε ο δεσπότης» (Χ). Να κάνει έτσι, όπως απαιτεί το αξίωμά του. Η διακονία είναι «καλό έργο», έργο και όχι ανάπαυση· έργο στο οποίο πάντοτε αυτός που διακονεί θα έχει κάτι σοβαρό να ενεργήσει· έργο που απαιτεί μόχθους και φροντίδες και επιμέλεια άσκηση και ακούραση. Οφείλουν λοιπόν οι οικονόμοι να μην αφήνουν ανεκτέλεστο από ραθυμία ή αφροντισιά τίποτα από όσα απαιτεί η διακονία τους. Να κάνει έτσι, δηλαδή να παρέχει τροφή σε όσους είναι στο σπίτι και πάντοτε να σκέφτεται το δικό του έργο και να μην περισπάται σε ξένα. Να κάνει έτσι, όπως ο Κύριος παρήγγειλε, όπως το αξίωμα απαιτεί, όπως οι ανάγκες του σπιτιού αξιώνουν. Είσαι διάκονος του λόγου. Μην το κάνεις απλά και ως έτυχε. Αλλά να το κάνεις έτσι όπως ο Κύριος απαιτεί. Πρόσεχε λοιπόν ώστε και ο Κύριος να σε βρει έτσι να κάνεις. Το οποίο σημαίνει σε οποιαδήποτε ώρα και αν έλθει ο Κύριος, να σε βρει εργαζόμενο, όπως αυτός παρήγγειλε και να μην σε βρει αμελή και αργό. Οι οικονόμοι λοιπόν και διάκονοι του Κυρίου πρέπει να μην αφήνουν κενό και χωρίς προσήλωση στο έργο τους κανένα χρονικό διάστημα της ζωής τους, από φόβο μήπως έλθει ο Κύριός τους στα κενά αυτά διαλείμματα και τους βρει «να μην κάνουν έτσι».

Λουκ 12.44 ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Αληθινά σας λέω ότι θα τον εγκαταστήσει επιστάτη και διαχειριστή σ' όλα τα υπάρχοντά του.

(1) «Σε αυτόν που κατορθώνει αυτά, δίνει υπόσχεση πολλαπλάσια από του προηγούμενου (αυτού στον σ. 37). Διότι σε αυτόν μεν που αγρυπνεί και περιμένει πάντοτε την παρουσία του, υποσχέθηκε ότι θα τον βάλει να καθίσει και θα τον υπηρετήσει ο ίδιος αφού ζωστεί. Στην πιστή όμως και συνετή διαχείριση και στην διανομή της τροφής στον κατάλληλο καιρό, αφού τους ανακηρύσσει ως αληθινά τρισμακάριους, επιβεβαίωσε με την προσθήκη του αμὴν (=αληθινά), ότι θα εγκαταστήσει αυτόν που μακαρίζει διαχειριστή όχι σε ένα μέρος, αλλά σε όλα τα υπάρχοντα» (Ε)

Λουκ 12.45 ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος⁽¹⁾ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι⁽²⁾, καὶ ἄρξῃται⁽³⁾ τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας⁽⁴⁾, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Εάν όμως ο δούλος εκείνος πει από μέσα του, αργεί να έλθει ο κύριός μου· και κάνοντας κατάχρηση της εξουσίας που του έδωσε ο κύριος αρχίσει να χτυπά τους υπηρέτες και τις υπηρέτριες, κι αυτός να τρώει και να πίνει και να μεθά κάνοντας ζωή οργιαστική,

(1) Οι δύο αυτοί σ (45-46) παρουσιάζουν την εικόνα του ασυνείδητου δούλου, ο οποίος χωρίς κάποια τύψη παραδίδεται στις εγωιστικές του διαθέσεις (g).

(2) «Αυτά συμβαίνουν στον πονηρό δούλο, λόγω του ότι είπε ότι: ο Κύριός μου αργεί να έλθει. Αυτά δηλαδή γίνονται από ραθυμία και από το ότι δεν συλλογίζομαστε την ώρα του θανάτου. Διότι αν συνειδητοποιούσαμε ότι πλησιάζει ο Κύριος και είναι στα πρόθυρα ο θάνατος και το τέλος της ζωής μας, θα αμαρτάναμε λιγότερο» (Θφ). Δες Β Πέτρ. γ 3-4. Η αιτία της πονηρίας καθενός που υπηρετεί με κακό τρόπο στην εκκλησία, είναι η στην πράξη απιστία στη δεύτερη έλευση του Χριστού και εξαιτίας αυτής αρχίζει να σκέφτεται ότι, ο Κύριος δεν θα έλθει και λησμόνησε ολοτελώς την εκκλησία Του. Και η αναβολή της έλευσης του Κυρίου, παρόλο που με αυτήν δείχνεται η μακρόθυμη αγαθότητά του, γίνεται αφορμή στον πονηρό δούλο να εκτραπεί σε καταχρήσεις εις βάρος των πιστών στην εκκλησία. Συμπεριφέρεται ως άνθρωπος που δουλεύει στη σάρκα του και τις αισθήσεις και είναι έτοιμος να πει για τον άορατο Ιησού ό,τι άλλοτε είπαν οι Ισραηλίτες για τον Μωϋσή που αργούσε στο όρος Σινά: «δεν ξέρουμε τι του συνέβη». «Φτιάξε μας θεούς» (Εξοδ. λβ 1). Έτσι λοιπόν ο κόσμος και η κοιλιά του γίνεται θεός, στον οποίο ο πονηρός δούλος δουλεύει.

(3) Καθορίζει πράξη, την οποία αρχίζει να πράττει ο δούλος, αλλά στην οποία θα μπει ασφαλώς τέλος με το που αφιχθεί ο κύριος (p).

(4) Ο Ιησούς εφιστά την προσοχή των προϊσταμένων της εκκλησίας σε κάθε εποχή, εναντίον κάθε κατάχρησης της θέσης τους, με την επιβολή για παράδειγμα στην εκκλησία των δικών τους διδασκαλιών και θελήσεων, αντί για τη διδασκαλία και το θέλημα του Κυρίου και με την καταταράννηση των ψυχών, αντί να υπηρετούν αυτές (g). Δεν αποτελεί κάτι νέο το να βλέπει κάποιος στην εκκλησία δούλους πονηρούς να διώκουν και να τυραννούν τους συνδούλους τους, είτε απλοί Χριστιανοί είτε διάκονοι του Χριστού είναι αυτοί. Τους καταδιώκουν είτε διότι αυτοί αποδοκιμάζουν την συμπεριφορά τους, είτε διότι δεν θέλουν να υποκύψουν στις παράνομες αξιώσεις τους με το να γίνουν συνεργάτες τους. Τους χτυπούν με τη γλώσσα ή και με κατάχρηση της εξουσίας τους. Πράττουν μάλιστα αυτά ως αντιπρόσωποι του Κυρίου και εξ' ονόματός του. Πρέπει όμως να γνωρίζουν, ότι η κατάχρηση αυτή αποτελεί την χειρότερη και ασεβέστερη ύβρη κατά του Κυρίου.

(5) «Και πίνουν μεν και μεθούν, ακόμα και αν θες να τα εννοήσεις με αισθητό τρόπο. Διότι συμβαίνει και αυτό στους κακούς ηγεμόνες των εκκλησιών... ή και αν θες να εννοήσεις ως μεθύσι, το ότι παραφέρεται ο νους και στα δόγματα και στα χρήματα. Χτυπούν λοιπόν αυτού του είδους οι προστάτες τους υπηρέτες και τις υπηρέτριες, εννοώ βεβαίως τους ασθενέστερους στην εκκλησία, και σκανδαλίζοντάς τους, χτυπούν τη συνείδησή τους. Διότι ο αδύναμος και μικρόψυχος αν δεν εμένα τον αρχιερέα να περνά τη ζωή με κακό τρόπο, χτυπιέται η συνείδησή του με το να σκανδαλίζεται και δέχεται πληγές στην καρδιά και γίνεται ασθενέστερος» (Θφ). Οι μέθυσοι, τους οποίους ο πονηρός δούλος μιμείται και τους οποίους κάνει συντρόφους του, είναι η φαιδρή, αμέριμνη και οργιαστική συντροφιά, με την οποία η συναναστροφή και διασκέδαση σκληρύνει περισσότερο τον πονηρό δούλο. Οι μέθυσοι δεν είναι ποτέ κύριοι του εαυτού τους και παρασύρονται σε κάθε υπερβολή για ικανοποίηση των αισθήσεων. Ο ασυνείδητος δούλος, που μεταβλήθηκε σε διώκτη και τύραννο των συνδούλων του, συναριθμείται μεταξύ των πιο ανήθικων και εμπαθών ανθρώπων. Τι μπορεί να περιμένει κάποιος από αυτούς που μεθούν από το αίμα των αγίων; Αυτή είναι η εικόνα του κακού και πονηρού λειτουργού της εκκλησίας, ο οποίος ενδέχεται να έχει ικανότητες και μάθηση που τον ξεχωρίζουν από πολλούς και μπορεί να κηρύττει από τον άμβωνα καλά, ζει όμως τόσο κακά, ώστε καλύτερο θα ήταν να μην ανέβαινε ουδέποτε στον άμβωνα.

Λουκ 12.46 ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει⁽¹⁾, καὶ διχοτομήσει⁽²⁾ αὐτὸν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων⁽³⁾ θήσει.

Μετάφραση: *Θα έλθει ο κύριος του δούλου εκείνου μια μέρα που δεν θα τον περιμένει και μια ώρα που δεν θα ξέρει, και θα του πάρει τη ζωή. Και μετά τον σκληρό και παραδειγματικό θάνατό του θα τον κατατάξει μαζί μ' εκείνους που δεν υπήρξαν πιστοί στη διαχείρισή τους, αλλά αποδείχθηκαν καταχραστές. Δηλαδή είναι καθήκον όλων μας να υπηρετήσουμε τον Κύριο με προσοχή και προθυμία και να είμαστε πάντοτε έτοιμοι να τον υποδεχθούμε και να του δώσουμε λόγω των πράξεών μας. Ιδιαίτέρως όμως έχουν το καθήκον αυτό εκείνοι που ο Κύριος τους ανέθεσε να είναι επιστάτες των άλλων. Η αθέτηση μάλιστα του καθήκοντος αυτού συνεπάγεται τιμωρίες τρομερές και αιώνιες.*

(1) Η σκέψη του πονηρού δούλου, ότι αργεί ο κύριός του, δεν συντελεί ώστε να αναβληθεί επ' άπειρον η έλευση του κυρίου. Οσοδήποτε και αν τα φανταστικά του όνειρα παραπλανούν τον πονηρό δούλο, ο Κύριος θα έλθει. Και θα έλθει αιφνίδια, για να είναι η έλευσή του φοβερή έκπληξη στον αχαλίνωτο δούλο. Εφόσον αυτός παραθεώρησε τις προειδοποιήσεις του λόγου του Θεού για επικείμενη έλευση του Κυρίου, και εφόσον σίγασε τις διαμαρτυρίες της συνείδησής του, που υπενθύμιζαν σε αυτόν αυτήν την έλευση, καμία άλλη ειδοποίηση δεν θα γίνει σε αυτόν. Και ο Κύριος θα έλθει αιφνίδια για να επιβάλλει σε αυτόν σκληρή και αδυσώπητη τιμωρία.

(2) Πρέπει να εννοηθεί όχι μόνο μεταφορικά, αλλά και κατά γράμμα. Διότι το ότι παίρνει το μέρος του μαζί με τους άπιστους, δεν υπονοεί ότι εξακολουθεί να ζει και στη γη. Η μερίδα των απίστων είναι βίαιος θάνατος. Θα του αφαιρεθεί λοιπόν βίαια και η πρόσκαιρη ζωή, ανεξαρτήτως των ποινών στη μέλλουσα ζωή. Για τη λέξη διχοτομώδες Εξόδ. κθ 17 και για την τιμωρία Β' Βασ. ιβ 31, Α' Παραλ. κ 3, Αμώς α 3, Εβρ. ια 37 (ρ). Σημαίνει τιμωρία σκληρή που ήταν σε χρήση στους περισσότερους από τους αρχαίους λαούς, στους Αιγύπτιους (Ηρόδοτος), στους Χαλδαίους (Δανιήλ β), στους Έλληνες (Διόδωρος), στους Ρωμαίους (Τίτος Λίβιος-Σουετώνιος) και στους Ιουδαίους (g). «Ο μεν πιστός και συνετός θα τύχει τέτοιων (δωρεών). Ο αντίθετος όμως με αυτόν, θα δοκιμάσει την οργή του δεσπότη... και θα λάβει κληρονομιά και μερίδα μαζί με τους υποκριτές ή τους άπιστους... Όσα δηλαδή κατέτρωγε με τα δόντια του και όσα αμάρτανε πάνω στο μεθύσι, αυτά θα τα κλάψει και θα υποστεί την αρμόζουσα τιμωρία και για την παρανομία εναντίον των συνδούλων και για την ακόλαστη τρυφή και για την περιφρόνηση στο δεσπότη, τον οποίο ομολογούσε μεν ότι δεν τον αγνοεί και ήξερε επομένως ότι έχει Κύριο, αλλά θεωρώντας ότι αναβάλλει αυτός την κρίση για πολλά χρόνια, απατούσε τον εαυτό του» (Ε). Θα τον διχοτομήσει. Θα τον αποκόψει από τη χώρα των ζωντανών, από την συγκέντρωση των δικαίων και θα τον αφορίσει μαζί με τους πονηρούς. Ο θάνατος αποκόπτει και τους αγαθούς, για να μεταφυτευτούν όμως ως εκλεκτά δέντρα στη μέση του παραδείσου. Ο πονηρός

δούλος θα αποκοπεί ως δέντρο ξεραμένο, για να ριχτεί στη φωτιά. Διχοτόμησε τον εαυτό του, όταν ζούσε, ανάμεσα στο Θεό και τον κόσμο· μοίρασε τον εαυτό του ανάμεσα σε Χριστό και Βελίαλ, ανάμεσα στο αξίωμά του και τις ακάθαρτες επιθυμίες και πάθη του. Θα διχοτομηθεί λοιπόν και τώρα αιωνίως, διότι η διχοτόμηση αυτή δεν θα επιφέρει και τον πλήρη εξαφανισμό και τη διάλυσή του, όπως γίνεται σε κάθε διχοτομούμενο οργανισμό, διότι «το μέρος του θα το τοποθετήσει μαζί με τους άπιστους» ο Κύριος.

(3) Μαζί με τους δούλους οι οποίοι δεν δείχτηκαν πιστοί στην διαχείριση των υπάρχοντων που τους εμπιστεύτηκε ο κύριος.

Λουκ 12.47 ἐκεῖνος δὲ⁽¹⁾ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου⁽²⁾ εαυτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας⁽³⁾ μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ δαρήσεται πολλὰς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και γενικότερα για κάθε δούλο ισχύει αυτός ο κανόνας: Εκείνος ο δούλος που γνώρισε το θέλημα του κυρίου του και δεν ετοίμασε ούτε έκανε αυτό που θέλει ο κύριός του, θα δεχθεί πολλές μαστιγώσεις και θα τιμωρηθεί αυστηρά, διότι συνειδητά παρέβη το θέλημα του κυρίου του.

(1) Από την τάξη των οικονόμων έρχεται τώρα στην τάξη των δούλων γενικά. Και το «δε» σημειώνει την αντίθεση μεταξύ του δούλου αυτού, στον παρόντα στίχο, και του άπιστου οικονόμου, διότι το «μη ετοιμάσας μηδὲ ποιήσας...» αποτελεί παράβαση μικρότερη από εκείνες, για τις οποίες διχοτομήθηκε ο άπιστος οικονόμος (p). Το εκείνος λοιπόν δεν αναφέρεται αποκλειστικά στον δούλο στους στίχους 45-46, αν και περιλαμβάνει και αυτόν, αλλά σημαίνει όλη την τάξη των δούλων, στην οποία αυτός ανήκει (g).

(2) Το πλήθος των δούλων ενός σπιτιού, μένει ξένο με τις σκέψεις και τις ιδιαίτερες υποθέσεις του κυρίου, που ανακοινώνει αυτές σε λίγους από αυτούς ή και μόνο στον δούλο που είναι ο προϊστάμενος των υπόλοιπων συνδούλων του. Για αυτό και φέρει αυτός την μεγαλύτερη ευθύνη (g).

(3) «Δεν έκανε όπως άρεσε στον κύριο» (Z).

(4) «Που σημαίνει πολλές πληγές, δηλαδή θα τιμωρηθούν πολύ άσχημα, διότι αν και ήξεραν, περιφρόνησαν» (Z). «Το «θα δαρθεί με πολλές» και το «θα δαρθεί με λίγες» δεν φανερώνει ότι έχει τέλος η τιμωρία, αλλά διαφορά τιμωρίας. Διότι αν ο Θεός είναι δίκαιος κριτής, όχι μόνο για τους αγαθούς αλλά και για τους πονηρούς και ανταποδίδει στον καθένα σύμφωνα με την πράξη του, μπορεί να είναι κάποιος μεν

άξιος άσβηστης φωτιάς, μιας φωτιάς που καίει μαλακότερα ή πιο πολύ· άλλος πάλι να είναι άξιος ατελείωτου σκουληκιού, που και αυτό πάλι προκαλεί πόνο πιο ήρεμα ή πιο έντονα... Επομένως το ότι θα δαρθεί με «πολλές» και «λίγες», δεν γίνεται με την παράταση ή συμπλήρωση του χρόνου, αλλά με τη διαφορά της τιμωρίας» (B). Η εφαρμογή των λόγων αυτών και στους αποστόλους είναι αυτονόητη (g). Η προνομιούχος θέση τους κοντά στον διδάσκαλο και οι έκτακτες ευκαιρίες, των οποίων έτυχαν, που τους διευκόλυναν ώστε να γνωρίσουν το θέλημα του Κυρίου, τους έκαναν και εξόχως υπεύθυνους και την τιμωρία τους, σε περίπτωση αθέτησης από αυτούς του θελήματος του Κυρίου που γνώρισαν, βαριά και ανυπόφορη (ο). Και «αυτός ο λόγος είναι και για αυτούς που πρόκειται να είναι ποιμένες» (Z).

Λουκ 12.48 ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν⁽¹⁾, δαρῆσεται ὀλίγας⁽²⁾. παντὶ δὲ ὧ̃ ἐδόθη⁽³⁾ πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ὧ̃ παρέθεντο⁽³⁾ πολὺ, περισσότερον⁽⁴⁾ αἰτήσουσιν αὐτόν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εκείνος όμως που δεν γνώρισε το θέλημα του κυρίου του, αλλά οι πράξεις που έκανε είναι άξιες τιμωρίας και μαστιγώσεων, θα δεχθεί λίγες μαστιγώσεις. Και είναι δίκαιο να τιμωρηθεί κι αυτός, διότι από αμέλεια αγνόησε το θέλημα του κυρίου του. Σ' όποιον όμως δόθηκαν πολλά, θα ζητηθούν απ' αυτόν πολλά. Ανάλογη με τα χαρίσματα, τη γνώση και το αξίωμα που έχει ο καθένας μας είναι και η ευθύνη του. Και σ' όποιον εμπιστεύθηκαν πολλά, θα του ζητηθούν πολλά, περισσότερα απ' αυτούς που πήραν λιγότερα.

(1) «Θα μπορούσε κάποιος να πει: Πώς αυτός που δεν γνώρισε, θα δώσει λόγο; Διότι δεν θέλησε να ξέρει, παρόλο που είχε τη δυνατότητα να μάθει» (K).

(2) «Όμως δεν θα δαρθεί τόσο πολύ» όσο αυτός που γνώρισε. «Διότι εκείνος μεν περιφρόνησε· ενώ αυτός έδειξε ραθυμία. Είναι χειρότερη όμως η περιφρόνηση από τη ραθυμία. Φανερώνει λοιπόν τον πιστό, που αγνοεί το θέλημα του Θεού, λόγω αμάθειας. Διότι οι άπιστοι δεν αγνοούν το θέλημα του Θεού από ραθυμία, αλλά από αυθαίρετη πλάνη και αμετανόητη κακία» (Z).

(3) Το μεν «δόθηκε» αναφέρεται είτε σε θέση είτε σε γνώση που πάρθηκε, ενώ το μέσο «παρέθεντο» φαίνεται να αναφέρεται σε ποσό που εμπιστεύτηκε ο κύριος ως παρακαταθήκη (g)=Εκείνος ο οποίος έλαβε κάποιο χάρισμα, υποχρεώνεται σε ανάλογη ανταπόδοση και εκείνος που έλαβε κάποια παρακαταθήκη, πρέπει να δώσει πίσω περισσότερα από εκείνα που έλαβε (p). Το αξίωμα αυτό αποτελείται από δύο παράλληλα μέλη. Πιθανότατα ο παραλληλισμός αυτός είναι καθαρά συνωνυμικός.

Όμως μπορούμε να πάρουμε το μεν «εδόθη» ότι λέγεται για το χάρισμα της εξουσίας, ενώ το «παρέθεντο» για την παρακαταθήκη της διδασκαλίας (L). «Ο λόγος λέγεται με παράδειγμα... όπως ακριβώς δηλαδή, σε όποιον έδωσαν κάποιοι πολύ κεφάλαιο για εμπόριο, θα απαιτήσουν περισσότερο από αυτόν λόγω του κέρδους από το εμπόριο, έτσι και ο Θεός, σε αυτόν που έδωσε πολύ χάρισμα, περισσότερο θα απαιτήσει από αυτόν» (Z).

(4) Περισσότερο από όσο θα ζητηθεί από εκείνους οι οποίοι έλαβαν λιγότερα (g).

(5) «Επειδή έδωσε πολλά ο Σωτήρας, πολλά ζητά από αυτόν. Και ποια είναι αυτά; Η σταθερότητα στην πίστη, η μύηση στα θεία μυστήρια χωρίς πλάνη, η πρόοδος στην ελπίδα, το αμετακίνητο στην υπομονή, το άθραυστο στην δύναμη την πνευματική, η προθυμία και το καλό σθένος σε οποιοδήποτε από τα άριστα ανδραγαθήματα, ώστε και σε άλλους να είναι παράδειγμα αγγελικού τρόπου ζωής» (K).

Στίχ. 49-53. Διχασμός εξαιτίας του Χριστού.

Λουκ 12.49 Πῦρ⁽¹⁾ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν⁽²⁾, καὶ τί θέλω⁽³⁾ εἰ ἤδη ἀνήφθη.

Μετάφραση: Ο καιρός αυτός δεν είναι καιρός για ασύδοτη ζωή και για ύπνο, και για να περνούν οι δούλοι μου ξένοιαστα τις ημέρες τους. Ἦλθα ναβάλω φωτιά στη γη. Ἦλθα δηλαδή ν' ανάψω την πυρκαγιά που μέσα στις καλοπροαίρετες καρδιές θα δημιουργήσει φλογερή αγάπη και ζήλο για τον Θεό· στους κακοπροαίρετους όμως και δύστροπους ανθρώπους θα διεγείρει φανατικό μίσος. Κι έτσι θα χωριστούν οι πιστοί απ' τους απίστευτους. Τη φωτιά του πνευματικού αυτού πολέμου ἦλθα να ρίξω απ' τον ουρανό στη γη. Και τί άλλο περισσότερο θέλω, εάν τώρα άναψε κιόλας η φωτιά αυτή;

(1) Ἡ «εἶναι συνήθεια στη θεία Γραφή, να ονομάζει μερικές φορές φωτιά τα θεία και ιερά λόγια και την ενέργεια και δύναμη του Αγίου Πνεύματος... Λέμε λοιπόν, ότι η δύναμη του θείου κηρύγματος μοιάζει με κάρβουνο και φωτιά, της οποίας το άναμμα επισπεύδει ο Κύριος... Διότι άπαξ και άναψε η φωτιά, επρόκειτο να αρπάξει όλη τη γη» (K). Σχετική και η: «Εννοεί το φως που προέρχεται από αυτόν· διότι από τη γνώση του Χριστού προηγείται το νοητό φως της πίστης, του οποίου τύπος ήταν ο στύλος που οδήγησε τον Ισραήλ τη νύχτα» (A). Κάπως διαφορετική ερμηνεία που καταλήγει όμως στο ίδιο και η επόμενη: «Η άυλη και θεϊκή φωτιά φωτίζει, από τη μία, τις ψυχές και τις δοκιμάζει εσωτερικά, όπως το καθαρό χρυσάφι στο καμίνι, κατακαίει, από την άλλη, την κακία, όπως ακριβώς το καλάμι και τα αγκάθια. Διότι ο Θεός μας είναι φωτιά που κατακαίει και τιμωρεί με πύρινη φλόγα αυτούς που δεν γνωρίζουν αυτόν και δεν

υπακούουν στο ευαγγέλιό του» (Β). Ἡ, εννοεί την διαίρεση και αντίθεση, την οποία προκαλεί αναπόφευκτα η διδασκαλία του Κυρίου μεταξύ των ανθρώπων που την αποδέχονται και εκείνων που δεν την δέχονται (ρ). Ἡ «Επειδή ακριβώς ο διάβολος έσπειρε μέσα στις καρδιές των ανθρώπων αγκάθια και τριβόλια αμαρτημάτων, ήλθα να ανάψω φωτιά στη γη και τι άλλο θέλω αν έχει κιόλας ανάψει; Διότι πρέπει να καθαρίσω τη γη μου· πρέπει μαζί με τον διάβολο να αφανίσω με φωτιά τα πικρά και βλαβερά βλαστάρια για να είναι καθαρή η ψυχή και να δεχτεί καθαρό τον ουράνιο σπόρο. Διότι δεν ήλθα να βάλω ειρήνη, αλλά μαχαίρι. Εάν δεν αφανίσω τον εχθρό σας με μαχαίρι, δεν θα έχετε ειρήνη» (Σχ). Ἡ, η φωτιά είναι η νέα ζωή, ο έρωτας των ουρανίων, τα οποία ο Ιησούς ανάβει στις καρδιές των πιστών με τον λόγο του και την χάρη του Πνεύματός του, και τα οποία αυτοί προσπαθούν να διαδώσουν, αλλά τα οποία προκαλούν την αντίθεση των αντιπάλων, οι οποίοι προσπαθούν να τα σβήσουν (g). «Εμάς που ήμασταν παγωμένοι από κάθε αμαρτία, μας αναζωπύρωσε ο Σωτήρας ώστε να έχουμε προθυμία για κάθε αγαθό, βάζοντας σαν ακριβώς άλλη νοητή φωτιά την μετοχή του Αγίου Πνεύματος. Είπε βεβαίως ότι, Φωτιά ήλθα να βάλω στη γη· διότι γίναμε ζωντανοί στο πνεύμα όσοι αξιωθήκαμε αυτής της χάριτος» (Α). «Η χάρη του Πνεύματος σήκωσε από κάτω τις ψυχές μας και τις θέρμανε και η φωτιά εκείνη για την οποία έλεγε παλιά ο Χριστός... αυτήν βλέπω να έχει μπει και να καίει στις ψυχές σας» (Χ). Όλες οι ερμηνείες είναι σοβαρές. Η τέταρτη είναι πιο πιθανή. Σε αυτήν μπορεί να ενταχθεί και η επόμενη: «Φωτιά λέει τώρα την αγάπη και πίστη σε αυτόν, δείχνοντας πόσο σφοδρή και δραστήρια είναι αυτή» (Ζ)· «μπορούμε επίσης να εννοήσουμε και τον ζήλο υπέρ του καλού, που ανάβει στον καθένα μας» (Θφ).

(2) Να ρίξω από τον ουρανό στη γη. Η φωτιά αυτή δεν είναι φυσική στη γη και δεν ξεπηδά από αυτήν. Για αυτό δεν λέει «στη γη» αλλά «πάνω στη γη» (b).

(3) Ἡ «αντί να πει: πόσο θέλω, αν ήδη άναψε; Επισπεύδει δηλαδή το άναμμα αυτής της φωτιάς» (Θφ)= Πόσο ήθελα να ήταν τώρα αναμμένη. Ἡ, πιο φυσικά: «Και τι περισσότερο θέλω, εάν άναψε; Τι περισσότερο αναμένω στον κόσμο; Λέγοντας βεβαίως αυτά έδειχνε, ότι ήδη άναψε στους μαθητές και αφού άναψε δεν θα σβήσει πλέον» (Ζ).

Λουκ 12.50 βάπτισμα δέ⁽¹⁾ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι⁽²⁾ ἕως ὅτου τελεσθῇ.

Μετάφραση: Αλλά για να ανάψει πραγματικά και να επεκταθεί η φωτιά αυτή, πρέπει προηγουμένως να βαπτισθώ το βάπτισμα του αίματος και του σταυρικού

θανάτου που είναι προκαθορισμένο για μένα. Και πώς αδημονώ και ανυπομονώ μέχρις ότου συντελεσθεί το βάπτισμα αυτό! Διότι η πρόβλεψη και ανάμνησή του ταραίζει την ψυχή μου.

(1) «Επειδή όμως η φωτιά αυτή δεν επρόκειτο αλλιώς» (Θφ), «να αρπάξει σε όλη την οικουμένη εάν δεν ολοκληρωνόταν όλο το θείο σχέδιο της σωτηρίας» (Κ) και «μετά τον θάνατό του· διότι πράγματι, από τότε αυξήθηκε το κήρυγμα και ο ζήλος· για αυτό προσθέτει και για το θάνατο, ονομάζοντας αυτόν βάπτισμα» (Θφ). Το «δε» λοιπόν είναι αντιθετικό=Αλλά για να ανάψει πραγματικά αυτή η φωτιά (g). Αποκαλεί το πάθημά του βάπτισμα χρησιμοποιώντας λέξη, η οποία το παρουσιάζει με πιο μέτριο τρόπο. Πρόκειται για βάπτισμα και όχι για κατακλυσμό. Πρόκειται να βουτηχτώ στο νερό, αλλά όχι και να πνιγώ σε αυτό.

(2) «Αντί να πει: πόσο φροντίζω και θλίβομαι έως ότου τελεστεί» (Θφ)· «σαν να αγωνιώ λόγω της αργοπορίας» (Ζ). Από πού προερχόταν η βιασύνη αυτή και αγωνιώδης ανυπομονησία; Ή, διότι «διψώ τον θάνατο υπέρ της σωτηρίας όλων» (Θφ)· «φάνέρωσε λοιπόν, ότι βιάζεται να σφαχτεί για μας, και εκούσια παραδίδει τον εαυτό του» (Ζ). Ή, έχουμε εδώ το πάθος, που υφίστατο ο Κύριος πριν το πάθος του. Κάτι ανάλογο δηλαδή με το Ιω. ιβ 27. «Τώρα η ψυχή μου έχει ταραχτεί και τι να πω;» (g). Η πρόβλεψη των παθημάτων του ήταν μία συνεχής Γεθσημανή (p). Και ήθελε, ως άνθρωπος, το γρηγορότερο να εκπληρώσει το έργο αυτό και να απαλλαχτεί από την επικρεμάμενη φοβερότατη τιμωρία (δ). Και οι δύο ερμηνείες είναι σοβαρές. Επιθυμούσε το βάπτισμα, διότι προέβλεπε τις σωτηριώδεις συνέπειες, οι οποίες θα προέρχονταν από αυτό. Ήταν λοιπόν αυτές τόσο ένδοξες από το Θεό, τόσο αιώνια ευλογημένες, ώστε δεν ήταν δυνατόν παρά να επιθυμεί, να συντελεστεί το ταχύτερο το βάπτισμα αυτό. Και τόσο περισσότερο όσο δοκίμαζε την φυσική αγωνία, την οποία ο θάνατος προκαλεί στην ανθρώπινη φύση. Ήταν αληθινός άνθρωπος και στο σώμα και στην ψυχή. Ως άνθρωπος αποστρεφόταν τον πόνο, ήταν υποκείμενος στη λύπη και αντίκρυζε τον θάνατο σαν εχθρό δικό του και της ανθρώπινης φύσης. Για αυτό και πρόσφερε δεήσεις και ικεσίες σε αυτόν που μπορούσε να τον σώσει από το θάνατο (Εβρ. ε 7). Η θεία του φύση λοιπόν δεν επισκίασε το πάθημά του, αλλά έδωσε σε αυτόν μόνο τόσο βαθμό ανακούφισης και βοήθειας, όσος θα παρεχόταν και στον πρώτο Αδάμ, εάν δεν αμάρτανε.

Λουκ 12.51 δοκεῖτε⁽¹⁾ ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; οὐχί, λέγω ὑμῖν⁽²⁾, ἀλλ' ἡ⁽³⁾ διαμερισμόν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Νομίζετε ότι ήλθα να φέρω στη γη μια εγκόσμια ειρήνη, όπως την φαντάζονται αυτοί που περιμένουν τον Μεσσία ως επίγειο βασιλιά και κατακτητή; Όχι. Σας βεβαιώνω ότι δεν ήλθα να φέρω τέτοια ειρήνη, αλλά μόνο διαίρεση και διχασμό. Γι' αυτήν όμως τη διαίρεση υπεύθυνη είναι η κακία των ανθρώπων.

(1) Δες Ματθ. ι 34-35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. δοκεῖτε=Επικρατούσε γενικώς η ιδέα στους Ιουδαίους ότι ο Μεσσίας θα εγκαθίδρυε αμέσως βασιλεία ειρήνης και ευδαιμονίας. Ο Ιησούς λοιπόν δεν θέλει οι μαθητές του να ζουν σε φανταστικό παράδεισο και προειδοποιεί αυτούς ότι στον κόσμο αυτόν θα αντιμετωπίσουν αντιδράσεις και διωγμούς (ρ). Όχι λέει ο Κύριος. Δεν ήλθα για να δώσω τέτοια ειρήνη. Ήλθα να ειρηνεύσω τους ανθρώπους με το Θεό και με τη συνείδησή τους και με τους αδελφούς τους. Αλλά στον κόσμο θα υπάρχει ταραχή και σάλος. Εάν όλος ο κόσμος δεχόταν το Χριστό, βεβαίως θα επακολουθούσε τότε παγκόσμια και καθολική ειρήνη. Εφόσον όμως πολλοί απορρίπτουν το ευαγγέλιό του, τα παιδιά του Θεού, τα οποία κλήθηκαν και χωρίστηκαν από τον κόσμο, πρέπει να περιμένουν τις συνέπειες της έχθρας, η οποία ανέκαθεν υπάρχει εκ μέρους του σπέρματος του φιδιού εναντίον των παιδιών του Θεού.

(2) «Τι λες, Δέσποτά μας; Δεν ήλθες να βάλεις ειρήνη; Παρόλο που έγινες για μας η ειρήνη μας, γκρέμισες το μεσότοιχο του φράγματος, αφάνισες την αμαρτία που μας διαχώριζε, ευαγγελίστηκες σε αυτούς που ήταν μακριά και σε αυτούς που ήταν κοντά· ένωσες κοπάδια με κοπάδια, τους Ιουδαίους με τους εθνικούς, ειρηνεύσες μέσω του σταυρού τα ουράνια και τα επίγεια, όπως έχει γραφτεί· έγινες για μας συμφιλιωτής και μεσίτης και διώχνοντας την αμαρτία που στεκόταν στη μέση, μας ένωσες μέσω του εαυτού σου με τον Θεό και Πατέρα» (Κ). «Οπότε μοιάζει με αίνιγμα ο λόγος. Λέμε λοιπόν ότι δεν είναι κάθε ειρήνη ακατηγόρητη και καλή, αλλά πολλές φορές δεν φέρνει ασφάλεια και ρίχνει μακριά από την θεία αγάπη· για παράδειγμα όταν ειρηνεύουμε και συμφωνούμε με σκοπό την κατάργηση της αλήθειας. Αυτήν λοιπόν την ειρήνη δεν ήλθε να δώσει ο Χριστός. Αντιθέτως λοιπόν, μάς θέλει να διαφωνούμε μεταξύ μας χάριν του καλού, πράγμα που έγινε και στον διωγμό» (Θφ). «Για αυτό και οι πιστοί απομακρύνονται από τις γήινες αγάπες και συγγενείς αγνοούν και πατέρας αρνείται την αγάπη του γιου και γιος αγνοεί την τιμή στον πατέρα και μητέρα απέκρουσε την αγάπη της κόρης» (Κ).

(3) ἀλλ' ἦ. Η έννοια μάλλον είναι: άλλο ἦ =Δεν ήλθα να δώσω στη γη κάτι άλλο παρά διαχωρισμό (ρ.γ). Αλλά ούτε τόνο έχει (δεν είναι δηλ. ἀλλ' ἦ) ούτε στο γράμμα ο γίνεται έκθλιψη. Συνεπώς η ορθή γραφή είναι «αλλά ἦ» όπως πράγματι ο κώδικας του Βέζα και κάποιοι μικρογράμματοι γράφουν χωρίς έκθλιψη και το οποίο και στους έξω

κλασικούς συγγραφείς είναι συνηθέστατο με την έννοια του: αλλά μόνο, παρά μόνο (δ).

(4) Λέγεται μοναδική φορά. Το αποτέλεσμα αυτό δεν είναι σφάλμα του ευαγγελίου, αλλά σφάλμα εκείνων, οι οποίοι δεν αποδέχονται το ευαγγέλιο. Όταν μερικοί μόνο πιστεύουν στα κηρυττόμενα, οι άλλοι όμως δεν πιστεύουν, αυτομάτως γεννιέται ο διαμερισμός αυτός. Οι περισσότερο μάλιστα αδιάλλακτες και βίαιες έριδες και φιλονικίες προκαλούνται από τις θρησκευτικές διαφορές και διαφωνίες. Ουδέποτε η έχθρα κορυφώνεται τόσο, όσο στους διώκτες της θρησκείας. Και ουδέποτε η αποφασιστικότητα εξωθείται σε τέτοιες ακρότητες όσο στους θρησκευτικούς διωγμούς.

Λουκ 12.52 ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν⁽¹⁾ πέντε⁽²⁾ ἐν ἐνὶ⁽³⁾ οἴκῳ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶν⁽⁴⁾ καὶ δύο ἐπὶ⁽⁵⁾ τρισί⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Θα ἐλθῇ λοιπὸν διχασμός, διότι ἀπὸ τώρα και στο εξής ἓνα σπίτι με πέντε ἀνθρώπους, δηλαδή τον πατέρα, τη μητέρα, την κόρη, τη νύφη και τον γιο, θα χωριστεῖ σε δύο παρατάξεις. Οι τρεις θα εἶναι ἐναντίων των δύο, και οι δύο θα εἶναι ἐναντίον των τριῶν.

(1) Ἀπὸ τον τωρινὸ χρόνο. Δείχνει ὅτι μῆκαν οι αρχές, ἀλλὰ ὄχι και η πλήρης ἀνάπτυξη του γεγονότος που εξαγγέλλεται, το οποίο θα πραγματοποιηθεῖ πλήρως σύμφωνα με τον σ. 50 μετὰ το πάθος (L). Με ἐξαίρεση το Β' Κορ. ε 16 η φράση εἶναι χαρακτηριστική μόνου του Λουκά (α 48,ε 10,κβ 18,69,Πράξ. ιη 6), ἀλλὰ συναντιέται συχνά στους Ο', ἰδιαίτερα στους Ψαλμούς (p).

(2) Δηλαδή ο πατέρας, η μητέρα, ο γιος, η κόρη και η νύφη. Ο γαμπρός στην περίπτωση κόρης δεν προστίθεται, διότι αὐτός ἔχει πλέον δικό του σπίτι (b).

(3) Κατὰ τον «διαχωρισμὸ των πιστῶν και των ἀπίστων, θα διαιρεθοῦν και οι γνησιότατες σχέσεις του ἀνθρωπίνου γένους» (Z)

(4) Τα σπῖτια θα διαιρεθοῦν σε πλειοψηφία και μειοψηφία. Και αλλοῦ μὲν η πλειοψηφία θα εἶναι χριστιανική, αλλοῦ ὅμως ἀπιστη. Ἀναφέρει λοιπὸν τον ἀριθμὸ αὐτόν, διότι με αὐτόν γίνεται ολοφάνερη και επίμονη η διχόνοια, εφόσον εἴαν γίνουν 4 πρὸς 1, ο ἓνας αὐτός ἢ θα υποχωρήσει ἢ θα ἀναγκαστεῖ να φύγει. Ὅταν ὅμως εἶναι 3 πρὸς 2 εἶναι δυνατὴ η εξακολούθηση της διχόνοιας (δ).

(5) Η «ἐπὶ» δείχνει την ἐχθρότητα (g).

Λουκ 12.53 διαμερισθήσονται⁽¹⁾ πατήρ ἐπὶ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ⁽²⁾ καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρὶ, πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν αὐτῆς.

Μετάφραση: Θα χωριστεί ο πατέρας που δεν πίστεψε στο ευαγγέλιο ἐναντίον του γιου του πού πίστεψε. Και ο άπιστος γιος θα χωριστεί ἐναντίον του πατέρα του. Η μητέρα η άπιστη ἐναντίον της πιστῆς κόρης της, και η κόρη ἐναντίον της μητέρας της. Η πεθερά, που είναι το ίδιο πρόσωπο με τη μητέρα του σπιτιού, θα χωριστεί από τη νύφη της, και η νύφη από την πεθερά της.

(1) Επεξηγεί το 3 ἐναντίον 2 και το 2 ἐναντίον 3. Φαίνεται όμως να απარიθμεί τώρα 6 πρόσωπα αντί για τα 5 που καθορίστηκαν στον προηγ. στίχο. «Πώς λοιπόν ενώ είπε ότι θα είναι πέντε σε ένα σπίτι οι διαχωρισμένοι, στην αρίθμηση έβαλε έξι πρόσωπα; Λέμε λοιπόν ότι ένα πρόσωπο το πήρε δύο φορές» (Θφ). Η μητέρα και η πεθερά είναι ένα και το ίδιο πρόσωπο (ρ). Η νύφη που είναι σύζυγος του γιου μένει στο ίδιο σπίτι με την πεθερά.

(2) Διαφορετικές γραφές: μήτηρ ἐπὶ θυγατέρα και θυγάτηρ ἐπὶ μητέρα. Ενώ η πρόθεση «ἐπὶ» όταν πρόκειται για άνδρες συντάσσεται με δοτική, όταν πρόκειται για γυναίκες συντάσσεται με αιτιατική. Πιθανώς για να δηλωθεί ότι η έχθρα μεταξύ γυναικών είναι εντονότερη. Ίσως όμως να οφείλεται η αλλαγή της σύνταξης στο Μιχ. ζ 6 όπου υπάρχει η φράση «ἐπὶ τὴν» στην περίπτωση γυναικών, αλλά «υἱὸς ατιμάζει πατέρα» στην περίπτωση ανδρῶν (ρ).

Στίχ. 54-59. Η ερμηνεία των καιρῶν. Συνδιαλλαγή αμέσως.

Λουκ 12.54 "Ἐλεγεν δὲ καὶ⁽¹⁾ τοῖς ὄχλοις⁽²⁾, "Ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν⁽³⁾, εὐθέως⁽⁴⁾ λέγετε ὅτι "Ὁμβρος⁽⁵⁾ ἔρχεται⁽⁴⁾, καὶ γίνεται οὕτω·

Μετάφραση: Ἐλεγε ἀκόμη στα πλήθη του λαοῦ: Εἶναι κρίσιμοι οἱ καιροί, και δεν το καταλαβαίνετε. Εἴστε όμως ἀδικαιολόγητοι. Διότι τοὺς ἄλλους καιροὺς, της κακοκαιρίας και της καλοκαιρίας, τοὺς καταλαβαίνετε. Ὅταν δείτε σύννεφο να βγαίνει ἀπὸ τη δύση, αμέσως λέτε: Βροχή ἔρχεται. Κι ἔτσι γίνεται.

(1) Η φράση «ἔλεγε δε και» είναι κατάλληλη για εισαγωγή κάποιου τελικού λόγου που έχει ιδιόζουσα σημασία και σοβαρότητα. Δες Λουκ. ε 36,θ 23,ιστ 1,ιη 1 (ρ). Η

τελική ιδέα εδώ, με την οποία κατακλείεται ο όλος λόγος είναι ο επείγων χαρακτήρας της επιστροφής (g).

(2) Στους όχλους, διότι είχε απευθύνει τα προηγούμενα λόγια στους αποστόλους (b). Για τα ακόλουθα λόγια στους σ. 54-56 δεξ και Ματθ. ιστ 1-3 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Εκεί όμως ο Κύριος λέει τα λόγια αυτά απαντώντας σε αυτούς που του ζητούσαν θαύμα από τον ουρανό, βεβαιώνοντας, ότι τα θαύματα δεν έλειψαν, αλλά είχαν δοθεί και αρκούσε να προσέξουν σε αυτά και να μελετήσουν αυτά, όπως προσέχουν και εξηγούν τα φυσικά φαινόμενα, για να αντιληφθούν αυτά (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή: επί δυσμών. Η εκ δυσμών της Παλαιστίνης, δηλαδή από τη Μεσόγειο θάλασσα, έλευση και ανύψωση σύννεφου, ήταν σημάδι βροχής. Δες Γ Βασ. ιη 44 (δ).

(4) Και το «ευθέως» και ο ενεστώτας «έρχεται» φανερώνουν την πεποίθηση με την οποία γίνεται η προαναγγελία της βροχής (p).

(5) Όμβρος=ισχυρή βροχή με κεραυνούς και αστραπές. Δες Δευτ. λβ 2, Σοφ. Σολ. ιστ 16, Σοφ. Σειράχ μθ 9 (p).

Λουκ 12.55 καὶ ὅταν νότον πνέοντα⁽¹⁾, λέγετε ὅτι καύσων⁽²⁾ ἔσται, καὶ γίνεται.

Μετάφραση: Και όταν δείτε να φυσά νοτιάς, λέτε: Θα γίνει ζέστη· και γίνεται.

(1) Εξυπακούεται το «δείτε». Βλέπει λοιπόν κάποιος την προέλευση και κατεύθυνση του ανέμου από τα αντικείμενα, τα οποία το φύσημά του κουνάει. Μόνος ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη νότος για άνεμο. Δες Πράξ. κζ 13, κη 13. Αλλού στην Κ.Δ. σημαίνει όπως και τους Ο' το νότιο σημείο του ορίζοντα (p). Πρόκειται για τον σιμόν, τον άνεμο της ερήμου (g), που προέρχεται από την Αραβία (δ).

(2) Η λέξη καύσωνας χρησιμοποιείται μερικές φορές για να δηλώσει τον καυστικό ανατολικό άνεμο (Ιώβ κζ 21, Ωσηέ ιβ 1). Αλλά εδώ ο νότιος άνεμος είναι το προγνωστικό του καύσωνα. Συνεπώς η λέξη καύσων σημαίνει τον θερμό καιρό (b).

Λουκ 12.56 ὑποκριταί⁽¹⁾, τὸ πρόσωπον τῆς γῆς⁽²⁾ καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴδατε δοκιμάζειν⁽³⁾, τὸν καιρὸν δὲ τοῦτον⁽⁴⁾ πῶς οὐ δοκιμάζετε⁽⁵⁾;

Μετάφραση: Υποκριτές! Και σας αποκαλώ έτσι, διότι ενώ για τα επίγεια συμφέροντά σας έχετε μεγάλη αντίληψη και πρόγνωση, για τα υψηλότερα και

σπουδαιότερα, απ' τα οποία εξαρτάται η σωτηρία σας, δεν έχετε αγαθή διάθεση και ενδιαφέρον να τα αντιληφθείτε. Τα εξωτερικά δηλαδή σημάδια του ορίζοντα και της γης ξέρετε να τα διακρίνετε· τα σημεία των καιρών όμως που προσδιορίζουν την παρουσία του Μεσσία πώς δεν τα διακρίνετε;

(1) Ομολογούσαν ότι δεν μπορούσαν να ερμηνεύσουν σημάδια, όπως η γέννηση, το κήρυγμα και ο θάνατος του Βαπτιστή, το κήρυγμα και τα θαύματα του Ιησού. Αλλά η ικανότητά τους για την πρόγνωση και διάγνωση του καιρού αποδείκνυε, ότι είχαν αρκετή αντίληψη, όσες φορές επρόκειτο για τα επίγεια συμφέροντά τους (ρ). Την ικανότητα διάγνωσης δεν την χρησιμοποιούσαν προκειμένου για τα υψηλότερα συμφέροντα. Δεν τους έλειπε το μάτι, αλλά η διάθεση και η καλή θέληση να δουν. Για αυτό και ο Κύριος χαρακτηρίζοντας την αντίφαση αυτή στη συμπεριφορά τους, τους αποκαλεί υποκριτές (g).

(2) «Πρόσωπο της γης και του ουρανού είναι η επιφάνεια αυτής και εκείνου» (Z). Ο υλικός και ο ηθικός κόσμος βρίσκονται και οι δύο κάτω από την ίδια κυβέρνηση και βρίσκονται και οι δύο κάτω από την παρατήρηση των ανθρώπων, έτσι ώστε μπορούμε μέσω αυτών να βρούμε τους δρόμους του Θεού (ο).

(3) Δοκιμάζω=εκτιμώ τη φύση, την αξία, τη σημασία κάποιου πράγματος (g). «Την επιφάνεια της γης και του ουρανού ξέρετε να τα διακρίνετε και από την παρατήρησή της να προλέγετε το μέλλον» (Z).

(4) «Τον καιρό της δικής μου παρουσίας δηλαδή» (Z). Υπάρχουν σημεία των καιρών, με τα οποία οι συνετοί και καλοδιάθετοι άνθρωποι μπορούν να κάνουν ηθικές προγνώσεις και να διαγνώσουν τις κινήσεις και μεθόδους της θείας Πρόνοιας και σύμφωνα με αυτές να κανονίσουν και να συμμορφώσουν την συμπεριφορά τους. Ο Θεός μιλά στα παιδιά του πάντοτε με τις εκάστοτε περιστάσεις. Και τα υπάκουα από αυτά ακούνε τη φωνή του και συμμορφώνονται με αυτήν. Υπάρχουν όμως πολλοί ικανότατοι και με μεγάλη αντίληψη σε άλλα, οι οποίοι παρ' όλα αυτά δεν μπορούν να διακρίνουν τις ευκαιρίες για σωτηρία τους, που παρέχονται σε αυτούς από το Θεό.

(5) «Πώς δεν διακρίνετε από την εξέταση των νομικών και προφητικών βιβλίων, στα οποία υπάρχουν σημάδια και σύμβολα σχετικά με αυτόν, από τα οποία εύκολα αυτός αναγνωρίζεται σε όσους προσέχουν» (Z), αλλά και «από αυτά που εγώ λέω και πράττω» (Θφ). Η βασιλεία χάθηκε ήδη από τη φυλή του Ιούδα, οι εβδομάδες επίσης του Δανιήλ είναι στην συμπλήρωσή τους. Και όμως δεν αντιλαμβάνεστε αυτό. Τα θαύματα τα οποία έκανε ο υιός του ανθρώπου και η διδασκαλία του, όπως και η συρροή του πλήθους που σημειώνεται γύρω του, είναι σαφείς ενδείξεις, ότι η

βασιλεία του Θεού ήλθε σε σας. Και όμως εσείς δεν θέλετε να αισθανθείτε αυτό. Ο Συμεών και η Άννα και άλλοι ευσεβείς Ισραηλίτες ανέμεναν την έλευση του Μεσσία οδηγούμενοι από τα σημάδια των καιρών, τα οποία κάτω από το φως της προφητείας παρατηρούσαν και διέκριναν.

Λουκ 12.57 Τί δὲ καὶ ἂφ' ἑαυτῶν⁽¹⁾ οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον⁽²⁾;

Μετάφραση: Γιατί λοιπόν δεν διακρίνετε ποιο είναι το δίκαιο και το σωστό κι από μόνοι σας, χωρίς σημάδια, αλλά με οδηγό μόνο τη συνείδησή σας και τη σκέψη σας; Γιατί δεν βλέπετε ότι η ζωή σας δεν είναι σύμφωνη με το θέλημα του Θεού και γιατί δεν αποφασίζετε να αλλάξετε συμπεριφορά και τρόπο ζωής;

(1) Γιατί λοιπόν δεν κρίνετε από μόνοι σας, οδηγούμενοι από τη συνείδηση και καρδιά σας και όχι από εξωτερικά σημάδια (p) και χωρίς άλλος κανείς να σας οδηγήσει ή να σας πληροφορήσει για αυτό (g).

(2) «Γιατί και από μόνοι σας δεν κατανοείτε το καλό, παρόλο που είναι ευδιάκριτο;» (Ζ). Δίκαιο δεν είναι μόνο το πρόπον, αλλά και ό,τι απαιτεί η δικαιοσύνη (L)· το αληθινό και δίκαιο και που οδηγεί στην αληθινή ειρήνη (b). Ή, λέγεται γενικά=Γιατί δεν φροντίζετε να συμμορφωθείτε με το θέλημα του Θεού, απομακρυνόμενοι από την αμαρτία, στην οποία ζείτε και προσπαθώντας να κάνετε ευμενή προς εσάς το Θεό, τον οποίο με τον αμαρτωλό βίο σας εξοργίσατε. Ή, αναφέρεται ειδικά στην εντύπωση, την οποία η διδασκαλία και ο βίος του Ιησού προκαλεί σε κάθε ευθεία καρδιά. Ο Χριστιανισμός έχει να μαρτυρεί υπέρ του η λογική και η φυσική συνείδηση. Και εάν οι άνθρωποι αφήσουν τους εαυτούς τους απροκατάληπτα να κρίνουν το σωστό, οδηγούνται στο συμπέρασμα, ότι τα παραγγέλματα του Χριστού είναι δίκαια και τίποτα άλλο δεν αρμόζει στον άνθρωπο παρά να υποταχτεί ολόψυχα σε αυτά. Η πρώτη ερμηνεία είναι πιο σωστή, διότι είναι περισσότερο σύμφωνη με όσα ακολουθούν στους σ. 58 και 59. Ο σ. αυτός χρησιμεύει ως μετάβαση (L). Και τα ακόλουθα λόγια αναπτύσσουν ποιο είναι το δίκαιο σε αυτήν την περίπτωση (g).

Λουκ 12.58 ὥς⁽¹⁾ γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα⁽²⁾, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν⁽³⁾ ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ⁽⁴⁾, μήποτε κατασύρῃ⁽⁵⁾ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδώσει τῷ πράκτορι⁽⁶⁾, καὶ ὁ πράκτωρ σε βαλεῖ εἰς φυλακὴν.

Μετάφραση: Βιαστείτε να συμφιλιωθείτε με τον Θεό και μην αναβάλλετε. Όταν πηγαίνεις με τον αντίδικό σου σε δικαστή, προσπάθησε στο δρόμο να συμβιβαστείς

μαζί του και ν' απαλλαγείς απ' αυτόν· μήπως σε σύρει στο δικαστή χωρίς να το θέλεις, και ο δικαστής σε παραδώσει στον εισπράκτορα, και ο εισπράκτορας τότε σε ρίξει στη φυλακή.

(1) Το ως είναι χρονικό=όταν πηγαίνεις (δ). «Αυτό το νόημα το χρησιμοποίησε ο Χριστός με άλλο σκοπό στο πέμπτο κεφάλαιο του κατά Ματθαίον» (Ζ). Δες Ματθ. ε 25-26 και τις εκεί σημειώσεις. Αλλά εκεί ο λόγος αυτός αναφέρεται στη συμφιλίωση αδελφού με αδελφό, ενώ εδώ εφαρμόζεται στη συμφιλίωση των Ιουδαίων με το Θεό (g). Οι Ιουδαίοι όφειλαν να μετανοήσουν χωρίς να περιμένουν να αρχίσει το ξέσπασμα της θείας οργής και τιμωρίας (L). Από τις ποινές για τις οποίες γίνεται λόγος στον σ. αυτόν, «θα είναι μακριά αυτοί που εξετάζουν τον καιρό της παρουσίας του Χριστού και δεν αγνόησαν το μυστήριο σχετικά με αυτόν» (Κ). Πρόκειται για παραβολή, της οποίας δεν είναι ανάγκη να ερμηνεύσουμε όλες τις λεπτομέρειες (p).

(2) Ο άρχοντας είναι ο ίδιος με τον κριτή. Παριστάνει τον χρεωφειλέτη να οδηγείται από τον δανειστή στον δικαστή. «Διότι δρόμος μεν είναι η ζωή μας» (Β). «Όσο λοιπόν είσαι μαζί του στο δρόμο, δηλαδή πριν φτάσεις προς τον κριτή, εργάσου, με την έννοια μην αμελήσεις να δείξεις κάθε ζήλο ώστε να απαλλαχτείς από αυτόν. Αν όμως δεν γίνει αυτό, θα σε παραδώσει στον κριτή» (Κ).

(3) «Δώσε εργασία», είναι λατινικός τρόπος έκφρασης που χρησιμοποιούνταν τότε γενικώς αντί για το: προσπάθησε, φρόντισε (δ).

(4) «Ας διώξουμε αυτά για τα οποία είμαστε αξιοκατάκριτοι, ας αρπάξουμε την χάρη που δίνεται μέσω του Χριστού, που μας ελευθερώνει από κάθε οφειλή και μας γλυτώνει από την τιμωρία, την κόλαση και το φόβο» (Κ). Κάθε άνθρωπος έχει μπροστά του σοβαρότατη υπόθεση: να διευθετήσει τις σχέσεις του με το Θεό. Ο διακανονισμός της υπόθεσης αυτής εάν δεν προλάβει την ώρα της κρίσης, θα καταλήξει σε καταδίκη. Τα σημάδια των καιρών δείχνουν ότι το δικαστικό βήμα στήθηκε για τους Ιουδαίους που άκουγαν τα λόγια αυτά του Κυρίου. Ήταν λοιπόν επείγον να αντιληφθούν αυτό και να σπεύσουν να συμφιλιωθούν με τον δανειστή τους (g).

(5) «Είναι καλή η λέξη, δηλαδή η λέξη «να σε κατασύρει», για να δείξει ότι χωρίς τη θέλησή μας τραβιόμαστε να πορευτούμε σαν σε καταδίκη χωρίς να το θέλουμε» (Ω). Λέγεται η λέξη μοναδική φορά.

(6) Δηλαδή τον εισπράκτορα, που εισπράττει τα οφειλόμενα· στην Αθήνα ονομάζονταν έτσι αυτοί που εισέπρατταν τα πρόστιμα και τα δικαστικά έξοδα (δ). Και η λέξη αυτή λέγεται μοναδική φορά. «Να... μην οδηγηθούμε προς τον κριτή και παραδοθούμε στους εισπράκτορες, δηλαδή αυτούς που τιμωρούν, των οποίων δεν

θα μπορούσε κάποιος να διαφύγει την αγριότητα» (Κ). Κάναμε με την αμαρτία το Θεό αντίδικό μας και προκαλέσαμε εναντίον μας την δυσμένειά του. Έχει λοιπόν και το δίκαιο και τη δύναμη στα χέρια του, έτσι ώστε ούτε σκέψη δεν επιτρέπεται να χωρέσει σε κάθε συνετό, για το ότι μπορούμε να έλθουμε σε κρίση μαζί του. Για αυτό ας σπεύσουμε να ελευθερωθούμε από τα χέρια του Θεού ως αντιδίκου και να ρίξουμε τους εαυτούς μας στα χέρια του Θεού Πατέρα. Ας κάνουμε όμως αυτό, για όσο βρισκόμαστε στο δρόμο. Όσο ζούμε είμαστε στο δρόμο και τώρα είναι ο καιρός μας, κατά τον οποίο με την μετάνοια και την πίστη να λύσουμε διαμέσου του Χριστού τις διαφορές μας με τον Ύψιστο και να δικαιωθούμε από αυτόν.

Λουκ 12.59 λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως καὶ τὸ ἔσχατον λεπτόν⁽¹⁾ ἀποδῶς⁽²⁾.

Μετάφραση: Σου λέω ότι δεν θα βγεις από εκεί, ως ότου - πράγμα αδύνατο - εξοφλήσεις και το τελευταίο λεπτό. Συμφιλιωθείτε λοιπόν με τον Θεό όσο είναι ακόμη καιρός, προτού ξεσπάσει η δίκαιη οργή του. Διότι εάν παρουσιασθείτε στο φοβερό του κριτήριο χρεώστες, σας περιμένει τιμωρία αδυσώπητη και αιώνια.

(1) Λεπτό είναι το μισό του κοδράντου. ««λεπτό» είναι το ελάχιστο αμάρτημα» (Ω). «Θα του απαιτηθούν περισσότερο οι τιμωρίες για κάθε σφάλμα, μικρό και μεγάλο» (Κ).

(2) Μπορεί η πληρωμή και εξόφληση να γίνει στη φυλακή; Η παραβολή δεν δίνει καμία απάντηση στο ερώτημα αυτό (ρ). Μπορούμε το «ἀποδῶς» να το ερμηνεύσουμε: «Μέχρις ότου τιμωρηθούμε και για τα λεπτά αμαρτήματα και συμπληρώσουμε το μέτρο της κόλασης. Αλλά ποτέ δεν ολοκληρώνεται το μέτρο της κόλασης. Άρα θα κολαζόμαστε για πάντα» (Θφ). Η θεία δικαιοσύνη θα ικανοποιείται αιωνίως, αλλά ουδέποτε η ικανοποίηση θα βρίσκεται επαρκής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ' (13)

Στίχ. 1-5. Προτροπή για μετάνοια.

Λουκ 13.1 Παρήσαν⁽¹⁾ δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ⁽²⁾ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων⁽³⁾ ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν⁽⁴⁾ αὐτῶν.

Μετάφραση: Τη στιγμή αυτή που μιλούσε ο Κύριος για τα σημεία των καιρῶν, παρουσιάστηκαν μερικοί και του αφηγήθηκαν για τους Γαλιλαίους που έσφαξε ο Πιλάτος στο ιερό την ώρα που αυτοί πρόσφεραν θυσίες, κι έτσι ανέμειξε το αίμα τους με το αίμα των ζώων που θυσιάζαν.

(1) Μάλλον με την έννοια του ήλθαν. Οι πληροφορητές αυτοί δεν ήταν από το πλήθος, στο οποίο ο Κύριος είχε απευθύνει τα προηγούμενα λόγια, αλλά έφεραν την είδηση μετά από αυτά (p).

(2) Επίκαιρα ήλθαν (b), την ώρα που μιλούσε για τα σημάδια των καιρῶν. Ίσως είχαν ακούσει και τα τελευταία λόγια του Κυρίου και νόμισαν, ότι η αφήγησή τους θα θεωρούνταν ως ένα από τα σημάδια (p).

(3) Ο ταραχώδης χαρακτήρας των Γαλιλαίων και η σκληρότητα του Πιλάτου εγγυώνται για την ακρίβεια του γεγονότος. Τρομερές σφαγές αναφέρονται από τον Ιώσηπο (Αρχ. XVII. 9,3. XVIII. 3,1 XX. 5,3. Ιουδ. Πολιτ. II 3.3, 9.4 V.1.5). Για το γεγονός όμως αυτό δεν έχουμε κάποια ξεκάθαρη μαρτυρία. Μερικοί συμπέραναν ότι πρόκειται για τη στάση «του Ιούδα του Γαλιλαίου, τον οποίο ανέφερε και ο Λουκάς στις Πράξεις των αποστόλων» (Κ), ο οποίος «έπεισε πολλούς και άλλους Γαλιλαίους να παρασυρθούν στη δική του διδασκαλία» (Θφ), οι οποίοι «κατηγορήθηκαν ως αποστάτες του Καίσαρα» (Ζ). Αλλά η στάση αυτή του Ιούδα σημειώθηκε πολλά έτη νωρίτερα (το 6 μ.Χ.), ενώ οι «απαγγέλλοντες» αυτού του σ. μιλούν για πρόσφατο συμβάν (p).

(4) Επρόκειτο για προσκυνητές που ήλθαν από τη Γαλιλαία στα Ιεροσόλυμα σε μία από τις γιορτές, πιθανώς τη Σκηνοπηγία, οι οποίοι συγκρούστηκαν με τους Ρωμαίους, αφού επαναστάτησαν εναντίον τους από φανατισμό. Ο σκληρός επίτροπος της Ρώμης, που βρισκόταν στην Ιερουσαλήμ για την τήρηση της τάξης κατά την γιορτή, έστειλε στρατιώτες εναντίον τους, την ώρα που προσέφεραν τις θυσίες τους στο ναό και έτσι το αίμα τους αναμίχθηκε με το αίμα των σφαγμένων ζώων (p). Με το γεγονός αυτό μπορεί να συγκριθεί το γεγονός που αναφέρεται κατά την άλωση του ναού από τον Πομπήιο, κατά το οποίο παρ' όλα όσα συνέβαιναν στην άλωση, αυτοί που

πρόσφεραν εξακολουθούσαν τις θυσίες τους και οι εχθροί «έσφαζαν αυτούς που ήταν στο ιερό, ενώ αυτοί που έκαναν τις θυσίες δεν σταματούσαν να ιερουργούν...» (Αρχ. ΧΙΥ,4.3)(L).

Λουκ 13.2 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι ταῦτα πεπόνθασιν⁽¹⁾;

Μετάφραση: Τους αποκρίθηκε τότε ο Ιησούς: Νομίζετε ότι οι Γαλιλαῖοι αυτοί ήταν πιο αμαρτωλοί απ' όλους τους Γαλιλαίους, και γι' αυτό έπαθαν αυτά και βρήκαν ένα τόσο οικτρό τέλος;

(1) Δεν ζητούσαν οι πληροφοριοδότες αυτοί να μπει ο Κύριος αρχηγός νέας στάσης για εκδίκηση των σφαγμένων ή ως Γαλιλαῖος να διαμαρτυρηθεί εναντίον της, αλλά μάλλον, όπως άλλοτε οι φίλοι του Ιώβ, υποστήριζαν την άποψη, ότι η συμφορά αυτή υπήρξε τιμωρία του Θεού, που ήλθε εναντίον τους λόγω της κακίας τους (Ιώβ δ 7,η 4,20,κβ 5. Δες Ιω. θ 1,2)(ρ). Ζητούσαν λοιπόν «να μάθουν, αν ως αμαρτωλοί περισσότερο από όλους τους συμπατριώτες τους, έπαθαν τέτοια πράγματα. Διότι έτσι νόμιζαν αυτοί» (Ζ).

Λουκ 13.3 οὐχί, λέγω ὑμῖν⁽¹⁾, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε⁽²⁾ πάντες⁽³⁾ ὡσαύτως⁽⁴⁾ ἀπολεῖσθε.

Μετάφραση: Όχι, σας λέω· δεν ήταν αυτοί οι χειρότεροι· αλλά ο θάνατός τους συνέβη και ως παράδειγμα σωφρονιστικό για σας. Διότι εάν δεν μετανοήσετε, θα χαθείτε κι εσείς με τον ίδιο τρόπο. Διότι θα σας σφάξουν όλους οι Ρωμαῖοι και θα καταπατήσουν την Ιερουσαλήμ, και τότε το αίμα πολλών από σας θα αναμιχθεί με τις θυσίες σας.

(1) Ο Κύριος βεβαιώνει και εκφέρει αυτό από τον θησαυρό της θείας του γνώσης. Και με την απάντησή του αυτή μάς διδάσκει, ότι οφείλουμε να παρατηρούμε όχι τόσο αυτά που συμβαίνουν στους άλλους και γιατί αυτά συμβαίνουν σε αυτούς, αλλά τι μπορεί να συμβεί και σε μας και τι πρέπει να γίνει από εμάς (b). Ο Κύριος δεν αρνείται ότι οι άνθρωποι που σφάχτηκαν ήταν ένοχοι, έχει όμως την πρόθεση να επανορθώσει την πλάνη στο λαό, ότι οι Γαλιλαῖοι εκείνοι υπήρξαν περισσότερο αμαρτωλοί από τους άλλους που διέφυγαν τη σφαγή. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μερικοί άνθρωποι κάποιες φορές πάσχουν από τις γενικές αμαρτίες της κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν. Αμαρτίες του έθνους τιμωρούνται συχνά σε άτομα που ανήκουν στο έθνος αυτό (ο).

(2) «Ενώ όλοι γενικώς ήταν αμαρτωλοί, μόνοι εκείνοι έπαθαν, έτσι ώστε και αυτοί να τιμωρηθούν και όσoι έμειναν να διδασχoύν. Εάν λοιπόν δεν μεταβληθείτε από κακία σε αρετή, όλοι όμοια θα χαθείτε» (Ζ). «Με το να πει όμως ότι «εάν δεν μετανοήσετε και εσείς ομοίως θα χαθείτε», έδειξε ότι και εκείνους επέτρεψε να πάθουν για τον εξής λόγο, έτσι ώστε δηλαδή οι ζωντανοί, αφού φοβηθούν και μετανοήσουν από αυτά που συνέβησαν στους άλλους, να γίνουν κληρονόμοι της βασιλείας. Τι λοιπόν; Για να γίνω εγώ καλύτερος, θα πει κάποιος, τιμωρείται εκείνος; Όχι για αυτό, αλλά τιμωρείται μεν λόγω της δικής του αμαρτίας, αλλά γίνεται σε μεγάλο βαθμό, σε όσους προσέχουν, αφορμή σωτηρίας, αφού με τον φόβο για όσα συνέβησαν σε αυτόν, τους κάνει καλύτερους. Έτσι κάνουν και οι δεσπότες· αφού, πολλές φορές, μαστίγωσαν έναν δούλο, έκαναν με τον φόβο σωφρονέστερους τους υπόλοιπους» (Χ). Η κρίση του Θεού που έρχεται εναντίον των άλλων, είναι κραυγή του και προς εμάς, η οποία μας καλεί σε μετάνοια. Η μετάνοια λοιπόν είναι το μέσο, με το οποίο συγχωρούνται οι αμαρτίες μας και αποφεύγουμε με ασφάλεια την οργή και καταδίκη του Θεού για αυτές.

(3) Ο Κύριος με το προφητικό του βλέμμα διακρίνει τη σημασία του γεγονότος που αναγγέλθηκε. Στην σφαγή αυτή που προήλθε από το μαχαίρι του Πιλάτου, βλέπει τον πρόλογο εκείνου, το οποίο επρόκειτο μετά από κάποια έτη να συντελεστεί σε όλη την αγία Γη και ιδιαίτερα στον ίδιο το ναό, στον οποίο πάρα πολλοί θα κατέφευγαν σαν σε έσχατο άσυλο του έθνους. Σοβαρή επιστροφή και μετάνοια, ατομική μαζί και εθνική, θα ήταν μόνη ικανή να προλάβει την καταστροφή (g).

(4) «Δηλαδή και εσείς οι ίδιοι θα φονευτείτε στις θυσίες, για τις οποίες καμαρώνετε και καυχιέστε. Και έγινε έτσι. Διότι στη γιορτή του Πάσχα αφού πολιορκήθηκαν, φονεύτηκαν από τους Ρωμαίους» (Ζ), την ώρα που διεξαγόταν η προσφορά των θυσιών, με το ίδιο και αυτοί μαχαίρι (b) και «έπεσαν μπροστά στα θύματα [θυσιασμένα ζώα]... και λίμναζε στις θείες αυλές αίμα κάθε είδους πτωμάτων» (Ιωσ. Ιουδ. Πολ. V,1,3).

Λουκ 13.4 ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ ἐφ’ οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωάμ⁽¹⁾ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφειλέται⁽²⁾ ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ⁽³⁾;

Μετάφραση: Ἡ μήπως νομίζετε ὅτι ἐκεῖνοι οἱ δεκαοκτὼ, που ἔπεσε πάνω τους ὁ πύργος που ἦταν κτισμένος στο Σιλωάμ και τους σκότωσε, ἦταν πιο αμαρτωλοί και

χρεώστες ενώπιον του Θεού απ' όλους τους ανθρώπους που κατοικούν στην Ιερουσαλήμ;

(1) Και ο τόπος Σιλωάμ και το συμβάν σε αυτόν από την κατάρρευση του πύργου και ο αριθμός των θυμάτων φαίνονται εξ' ολοκλήρου γνωστά σε αυτούς στους οποίους απευθύνεται ο Κύριος (L). Σιλωάμ στους Ο' και Σιλωάς στον Ιώσηπο και Σιλωά στον Ακύλα, στον Σύμμαχο και τον Θεοδοτίωνα (p). Αρχικά ήταν όνομα υδραγωγείου του νοτιοανατολικού λόφου της Ιερουσαλήμ και σήμαινε μετέπειτα την δεξαμενή, όπου αυτό κατέληγε και έπειτα και το όλο κτίριο. Ανασκαφές που έγιναν από τον Weill το 1914 έφεραν στο φως τα πρώτα θεμέλια πύργου, κατά μήκος του υδραγωγείου. Το άρθρο (ο πύργος) δεν σημαίνει, ότι αυτός ήταν ο μόνος πύργος, αλλά ότι ήταν ο πύργος που έπεσε, αυτός που έγινε πασίγνωστος για την πτώση και για τα θύματα σε αυτήν (L).

(2) «Και σχετικά με αυτούς υπήρχε απορία, αν δέχτηκαν τέτοιο πικρό τέλος επειδή ήταν αμαρτωλοί περισσότερο από όλους όσους ήταν στα Ιεροσόλυμα. Διότι οφειλέτες τώρα ονόμασε τους αμαρτωλούς» (Z). Οφειλέτες απέναντι στη θεία αγιότητα (g). Δες Λουκ. ια 4 και Ματθ. στ 12.

(3) Ήταν ίσως άλλοι περισσότερο ένοχοι από αυτούς. Και όμως τίποτα τέτοιο δεν έπαθαν. Αποδεικνύεται λοιπόν από αυτό, ότι δεν μπορούμε να κρίνουμε με ασφάλεια για τους ανθρώπους με βάση τις θλίψεις και τα παθήματά τους στην παρούσα ζωή. Διότι πολλοί ρίχνονται στο καμίνι σαν χρυσάφι, για να καθαριστούν επταπλάσια και όχι σαν σκουριά και άχυρο για να κατακαούν σε αυτό.

Λουκ 13.5 ούχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσητε⁽¹⁾ πάντες ὁμοίως⁽²⁾ ἀπολεῖσθε⁽³⁾.

Μετάφραση: Όχι, σας διαβεβαιώνω. Δεν ήταν αυτοί οι χειρότεροι. Αλλά έπαθαν εκείνοι για να σωφρονισθείτε εσείς. Αν όμως δεν μετανοήσετε, θα χαθείτε όλοι με τον ίδιο τρόπο, θαμμένοι κάτω από τα ερείπια της πρωτεύουσάς σας.

(1) Η αλλαγή του ενεστώτα (μετανοήτε) του σ. 3 σε αόριστο, φανερώνει το άμεσο και επείγον της ανάγκης για μετάνοια (p).

(2) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή ωσαύτως. Πιο έντονο από το ὁμοίως=Με τον ίδιο και όχι απλώς ὁμοιο τρόπο (p). «Έγινε παράδειγμα για τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ. Και ο μεν ένας πύργος συγκρίνεται με όλη την πόλη, έτσι ώστε το μερικό να φοβίσει το σύνολο, ενώ οι δέκα οχτώ συγκρίνονται με τον λαό της πόλης. Για αυτό,

επειδή οι κάτοικοι ενέμειναν στην απιστία και οι ίδιοι μαζί με την πόλη ύστερα από λίγο έπεσαν στα ίδια με τους δέκα οχτώ στον πύργο, όταν ο Τίτος κατέστρεψε την Ιερουσαλήμ και θανάτωσε πολύ λαό» (Σχ.).

(3) «Αναγγέλλει λοιπόν επίσημα και για αυτούς και δίνει μαρτυρία ότι εάν δεν μεταβληθούν, θα χαθούν όλοι όμοια, δηλαδή και αυτοί θα δεχτούν πικρό τέλος, το οποίο παρόμοια δέχτηκαν, όταν οι Ρωμαίοι τους αφάνισαν. Μαθαίνουμε λοιπόν από εδώ, ότι η μερική εξολόθρευση των αδελφών μας, είναι δείγμα της εναντίον όλων θείας οργής που γίνεται για διόρθωσή μας λόγω της άκρας αγαθότητας του Θεού και δεν έρχεται σε αυτούς μόνο για τις αμαρτίες εκείνων» (Ζ). «Άρα αδικήθηκαν, θα πει κάποιος, αυτοί που τιμωρούνται· διότι θα μπορούσαν και οι ίδιοι αυτοί, χωρίς να τιμωρηθούν, να γίνουν καλύτεροι από τις τιμωρίες άλλων. Αλλά αν γνώριζε ο Θεός ότι θα γίνουν καλύτεροι με τη μετάνοια, δεν θα τους τιμωρούσε» (Χ). «Έπειτα αναφέρει και παραβολή που δείχνει ότι αν δεν μεταβληθούν, θα χαθούν» (Ζ).

Στίχ.6-9. Η παραβολή της άκαρπης συκιάς.

Λουκ 13.6 "Ἐλεγεν δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν⁽¹⁾· Συκῆν⁽²⁾ εἶχέν τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι⁽³⁾ αὐτοῦ, καὶ ἤλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν.

Μετάφραση: Ἐλεγε μάλιστα κι αυτή την παραβολή: Εἶχε κάποιος μία συκιά φυτεμένη μέσα στο αμπέλι του, σε ἔδαφος δηλαδή που καλλιεργούνταν συνεχώς, κάθε χρονιά. Όταν όμως πήγε να βρει σ' αυτήν καρπό, δεν βρήκε τίποτε.

(1) Με την παραβολή αυτή τονίζεται η μακροθυμία αλλά και η αυστηρότητα του Θεού. Οσοδήποτε και αν αναβάλλει την επίσκεψή του για τιμωρία του αμαρτωλού, με σκοπό να δώσει σε αυτόν καιρό για μετάνοια, πάντως μία ημέρα θα πραγματοποιήσει αυτή. Αποτελεί λοιπόν η παραβολή συνέχεια της απειλής του προηγ. στίχου: «εάν δεν μετανοήσετε, ομοίως θα χαθείτε» (ρ).

(2) Το κύριο υποκείμενο της παραβολής μπαίνει μπροστά με έμφαση (ρ). «Με την άκαρπη συκιά υποδηλώνει την συναγωγή των Ιουδαίων, που είχε πλούσιο φύλλωμα και άνθιζε πολύ, δηλαδή σε λόγια του νόμου και προφητικά· αλλά δεν παρήγαγε καρπό, δηλαδή αρετή» (Ζ). «Παρομοιάζει την συναγωγή και με άλλα φυτά η ιερή Γραφή, με το αμπέλι, εννοώ, και την ελιά και τους δρυμούς (Ωσηέ ι 1, Ιερεμ. ια 16)» (Κ). «Αλλά και ο καθένας μας, είναι φυτεμένος σαν συκιά στο αμπέλι του Θεού, την Εκκλησία, ή γενικά στον κόσμο αυτόν» (Θφ).

(3) Το αμπέλι είναι κατάλληλο έδαφος για φύτεμα συκιάς (g). Στο Δευτ. κβ 9 απαγορεύεται η σπορά σταριού σε αμπέλι. Αλλά το να φυτέψει κάποιος σε αυτό δέντρα καρποφόρα δεν αποτελούσε παραβίαση αυτής της απαγόρευσης. Και μέχρι σήμερα κάθε είδους καρποφόρα δέντρα φυτεύονται στα αμπέλια και τους αγρούς στην Παλαιστίνη (p). Αξιόλογη η εκδοχή: «Αμπέλι είναι ο κόσμος, επειδή φυτεύτηκε για να παράγει καρπό γλυκύτατο στο Θεό» (Z) ή, εφόσον συκιά θα εννοήσουμε κάθε πιστό, τότε αμπέλι είναι η εκκλησία (δ). «Οικοδεσπότης είναι ο Θεός και Πατέρας» (Θφ), ο οποίος και στον καθένα μας «έρχεται ζητώντας καρπό ο Θεός, και αν σε βρει άκαρπο, προστάζει να αποκοπείς από αυτήν τη ζωή» (Θφ). Η συκιά φυτεύτηκε στο αμπέλι, στο καλύτερο δηλαδή έδαφος, το οποίο καλλιεργούνταν κάθε χρόνο για ευφορία του αμπελιού. Συνεπώς και για τη συκιά καταβάλλονταν και δαπάνες και κόποι και ιδιαίτερες φροντίδες, πολύ περισσότερο από εκείνες οι οποίες γίνονται για τις συκιές τις φυτεμένες σε χέρσο τόπο. Είμαστε λοιπόν και εμείς συκιές που φυτευτήκαμε μέσω του βαπτίσματός μας στην εκκλησία και τύχαμε της εξαιρετικής χάρης και εύνοιας να πάρουμε θέση ορισμένη σε αυτήν. Όπως όμως είναι φυσικό, ζητά και από εμάς καρπό ο Θεός, όπως και ο ιδιοκτήτης του αμπελιού από τη συκιά του. Έρχεται λοιπόν ο ίδιος και ζητά τον καρπό αυτόν, δείχνοντας έτσι το μέγα ενδιαφέρον του να βρει καρποφόρα τη συκιά. Ζητά εμφανή δείγματα για το ότι η αλήθεια του ευαγγελίου του και η χάρη του Πνεύματός του, με τα οποία πλούσια ποτίζει και τρέφει τη συκιά του, δεν διατίθενται μάταια σε αυτήν. Ζητά όχι φύλλα μόνο και βλαστούς. Δεν αρκείται στις επικλήσεις Κύριε, Κύριε· ούτε σε υποσχέσεις και αποφάσεις επιπόλαιες. Θέλει οι σκέψεις μας, τα λόγια μας και οι ενέργειές μας να είναι πάντοτε σύμφωνες με το ευαγγέλιο του φωτός και της αγάπης. Αυτοί είναι οι καρποί τους οποίους από εμάς ζητά.

Λουκ 13.7 εἶπεν δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν⁽¹⁾, Ἴδου τρία ἔτη⁽²⁾ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὐρίσκω. ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ⁽³⁾;

Μετάφραση: Εἶπε τότε στον αμπελουργό: Για κοιτάξε, τρία χρόνια τώρα έρχομαι και ζητώ καρπό στη συκιά αυτή και δεν βρίσκω. Κόψ' την απ' τη ρίζα. Γιατί να πιάνει άδικα τον τόπο και να αχρηστεύει το μέρος αυτή της γης, στο οποίο θα μπορούσε να φυτευθεί άλλο καρποφόρο δέντρο;

(1) «Αμπελουργός είναι ο Χριστός, επειδή φροντίζει αυτό το αμπέλι και καλλιεργεί σαν φυτά τους πιστούς» (Z), «και ήλθε για να εργαστεί με διάθεση και να καθαρίσει το αμπέλι μας» (Θφ).

(2) Ερμηνεύτηκε αλληγορικά: «Τρεις φορές ήλθε· την πρώτη μέσω του Μωϋσή και του Ααρών· τη δεύτερη, στην εποχή του Ιησού του Ναυή και των κριτών μετά από αυτόν· την τρίτη επίσης, μετά από αυτούς, το διάστημα που εμφανίστηκαν οι μακάριοι προφήτες μέχρι τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Σε αυτούς τους καιρούς έγινε άκαρπος ο Ισραήλ» (Κ). «Ως άλλο τέταρτο καιρό, θα θεωρήσουμε τον χρόνο της ενανθρώπισης, κατά τον οποίο τρυπάει και σκάβει ολόγυρα τον Ισραήλ ζεσταίνοντάς τον, για να τους καταστήσει φλογερούς στο πνεύμα· επειδή όμως μετά από τόσες απειλές έμειναν άκαρποι, κόπηκε η συκιά και μπολιάστηκαν τα έθνη στη ρίζα εκείνων. Διότι έμεινε η ρίζα» (Ω). Πιο σωστή ερμηνεία: ο αριθμός των 3 ετών, σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιείται για δήλωση πλήρους κύκλου. Δες και Λουκ. ιγ 32 (Λ). Τρία έτη είναι ο συνηθισμένος καιρός, κατά τον οποίο το φυτεμένο δέντρο της συκιάς έπρεπε να καρποφορήσει (δ) και μετά την παρέλευση του οποίου μπορούσαν με ασφάλεια να κρίνουν για τη στειρότητα του δέντρου (g). Πιο ατυχής η εκδοχή του b. σύμφωνα με την οποία τα 3 έτη υποδηλώνουν την τριετή δημόσια δράση του Κυρίου. Διότι το δέντρο υπήρξε άκαρπο πολύ πριν ακόμη αρχίσει ο Κύριος να κηρύττει.

(3) Κάνει τη γη αργή [άγονη] (δ). Το και=Μαζί με το ότι δεν παράγει κανένα καλό, κάνει στειρό και το έδαφος· όχι μόνο δεν αποδίδει καρπό, αλλά και καθιστά άχρηστο το έδαφος (p). «Αυτό βεβαίως το έλεγε, ερεθίζοντας μεν τον γεωργό στο να φροντίσει την συκιά και διεγείροντας την άκαρπη ψυχή στο να παράγει τους καρπούς που επιβάλλεται» (B). Είναι θλιβερό να σκέφτεται κάποιος, πόσοι απολαμβάνουν τα προνόμια και τις χάριτες του ευαγγελίου χωρίς να πράττουν τίποτα για τη δόξα του Θεού και χωρίς να ανταποδίδουν κάτι στην τόση εύνοια την οποία ο Θεός τους δείχνει. Εδώ η ακαρπία της συκιάς γίνεται βαρύτερη για δύο λόγους. Λόγω της ιδιαίτερης επιμέλειας και καλλιέργειας, της οποίας έτυχε αυτή, αναμενόταν και η καρποφορία της να είναι πλούσια. Και όμως δεν παρήγαγε ούτε ένα σύκο. Επιπλέον ανέμενε ο ιδιοκτήτης αυτήν για χρόνο μακρό. Ήλθε για 3 συνεχή έτη με υπομονή περιμένοντας την καρποφορία του δέντρου. Μακρόθυμος ο Θεός. Αλλά όταν οι άνθρωποι καταχρώνται τη μακροθυμία του ακολουθεί πλέον αδυσώπητη η αυστηρότητά του. Πόσες τριετίες ήλθε ο Θεός σε πολλούς από εμάς ζητώντας καρπό και δεν βρήκε κανέναν. Αλλά δέντρα καρποφόρα που αποδείχτηκαν στείρα, δεν είναι απλώς άκαρπα αλλά και βλαβερά. «Γιατί καταργούν και τον τόπο;» Εκείνοι οι οποίοι δεν πράττουν το καλό, με την επίδραση του παραδείγματός τους γίνονται και βλαβεροί, θλίβοντας μεν και αποθαρρύνοντας αυτούς που πράττουν το αγαθό, σκληραίνοντας από την άλλη και ενισχύοντας εκείνους, οι οποίοι είναι κακοί. Και η βλάβη είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο τα δέντρα αυτά είναι υψηλότερα και παλαιότερα.

Λουκ 13.8 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς⁽¹⁾ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω⁽²⁾ περὶ αὐτὴν καὶ βάλω κόπρια⁽²⁾.

Μετάφραση: Εκείνος όμως του αποκρίθηκε: Κύριε, άφησέ την κι αυτή τη χρονιά, για να σκάψω γύρω της και να βάλω λιπάσματα.

(1) Απάντησε λόγω της τρυφερής αγάπης του προς το δέντρο, επειδή για τόσο χρόνο το καλλιεργούσε και το κλάδευε (b). «Παρακαλεί για τους Ιουδαίους, γιατί από τους Ιουδαίους έγινε άνθρωπος και ικετεύει για τους κατά σάρκα συγγενείς» (Z).

(2) Έως ότου ιδιαιτέρως φροντίσω το δέντρο. Αξιόλογη η εκδοχή: «έως ότου σκάψει την σκληρότητα που υπάρχει γύρω από τις ψυχές τους με το εργαλείο της συμβουλής και βάλει κοπριά σαν λίπασμα, δηλαδή διδασκαλία που παράγει πλούσια καρποφορία» (Z). Δεν ζητά να αποτραπεί για πάντα το κόψιμο του δέντρου, αλλά ζητά αναβολή μόνο του κοψίματος. Ο Χριστός είναι αυτός που μεσιτεύει στον Πατέρα για αναβολή της οργής του. Και τον Χριστό τώρα επικαλούνται στην εκκλησία και οι διάκονοί του. Αυτοί που κηρύττουν το λόγο του ευαγγελίου οφείλουν και να προσεύχονται να καρποφορήσει αυτός και να ανοίξει ο Χριστός και τις σκληρότερες καρδιές ώστε και αυτές να τον δεχτούν. «Κύριε άφησε και αυτό το χρόνο», να παρακαλούν για χάρη τους το Χριστό. Αλλά οι προσευχές μας αυτές πρέπει να ακολουθούνται και από τις προσπάθειές μας. Ο αμπελουργός παρουσιάζεται να λέει: Κύριε, ίσως και εγώ δεν φρόντισα επαρκώς τη συκιά. Άφησε αυτό το έτος να φροντίσω αυτήν πιο συστηματικά. Έτσι σε όλες τις προσευχές μας για μας και τους άλλους, πρέπει μεν να επικαλούμαστε την χάρη και το έλεος του Θεού, συγχρόνως όμως να έχουμε και τη σταθερή απόφαση, ώστε και εμείς να πράξουμε ό,τι από εμάς εξαρτάται για καρποφορία είτε δική μας είτε των άλλων. Σε αντίθετη περίπτωση κοροϊδεύουμε το Θεό και δείχνουμε ότι δεν εκτιμούμε επάξια το έλεος και τη χάρη την οποία ζητάμε. Τις προσευχές μας αυτές απαραίτητα πρέπει να συνοδεύουμε με την ακούραστη επιμέλειά μας στη χρήση των μέσων της χάρης.

Λουκ 13.9 κὰν μὲν ποιήσῃ καρπὸν⁽¹⁾· εἰ δὲ μήγε⁽²⁾, εἰς τὸ μέλλον⁽³⁾ ἐκκόψῃς αὐτήν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κι αν βέβαια κάνει καρπό, έχει καλώς. Την αφήνουμε τότε και δεν την κόβουμε. Εάν όμως δεν κάνει καρπό, τότε θα την κόψεις σε μια μελλοντική ευκαιρία. Έτσι θα συμβεί και με κάθε ράθυμο και αμετανόητο. Αναβάλλει βέβαια ο Θεός να τον τιμωρήσει περιμένοντας τη μετάνοιά του. Άλλ' εάν τελικά ο αμαρτωλός δεν παραγάγει πνευματικούς καρπούς μετανοίας, η δίκαιη οργή του Θεού θα τον εγκαταλείψει και

θα χτυπηθεί σκληρά. Αυτό έγινε εμφανέστερα και στην ιουδαϊκή συναγωγή, η οποία, επειδή φάνηκε μέχρι τέλους αμετανόητη και άκαρπη, παραδόθηκε στην καταστροφή.

(1) Υπάρχει και η γραφή: καρπὸν εἰς τὸ μέλλον· εἰ δὲ μήγε ἐκκόψεις αὐτήν. «Εἶναι ἐλλειπτικός ὁ λόγος. Διότι λείπει τὸ «ἔχει καλῶς»» (Ζ)=Και αν μὲν κάνει καρπὸ, ἔχει καλῶς· ἔχει καλῶς και θα σωθεῖ για κοινὴ μας χαρὰ (δ).

(2) Αν ὅμως δεν κάνει καρπὸ (δ).

(3) «Στον μελλοντικό χρόνο» (Ζ). Δεν σημαίνει λοιπὸν στο μελλοντικό ἔτος, ἀλλὰ με ἀπόλυτη ἔννοια, σε μελλοντικό καιρὸ ἢ χρόνο σε ἀντίθεση με τον τωρινὸ (δ). Ἄκαρποι χριστιανοὶ ἐνδείκνυται νὰ ἀφυπνίζονται σε μετάνοια με τις ἀπειλές του νόμου, οἱ οποίες ὀργώνουν τὸ χέρσο ἔδαφος και ἔπειτα νὰ ἐνθαρρύνονται με τις υποσχέσεις του ευαγγελίου, οἱ οποίες ἐκτρέφουν σαν τὰ λιπάσματα τὸ δέντρο. Και οἱ δύο μέθοδοι ὡς υποβοηθητικές μεταξύ τους πρέπει νὰ δοκιμάζονται.

(4) Καιρὸ «υποδηλώνει αὐτόν, κατὰ τον ὁποῖο πολιόρκησαν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Παλαιστίνη. Διότι τότε ἔκοψε ὅλο τὸ γένος τῆς συναγωγῆς των Ἰουδαίων... και φύτεψε ἀντὶ γιὰ αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν των Χριστιανῶν, που πάντοτε καρποφορεῖ» (Ζ).

Στίχ. 10-17. Ἡ θεραπεία τῆς συγκύπτουσας γυναίκας.

Λουκ 13.10 Ἦν δὲ διδάσκων⁽¹⁾ ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν⁽²⁾ ἐν τοῖς σάββασιν⁽³⁾.

Μετάφραση: Κάποιο Σάββατο ὁ Ἰησοὺς δίδασκε πάλι σε μία ἀπὸ τις συναγωγές.

(1) Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια του ταξιδιού πρὸς Ἱεροσόλυμα, ὅπως και σε ὅλη τὴ δημόσια δράση του ὁ Κύριος σύχναζε στις συναγωγές κάθε Σάββατο (γ). Εἶναι δυνατόν ὁ Λουκάς στην παρουσίαση τῆς παρούσας ἀφήγησης νὰ ἀκολουθεῖ τὴ χρονολογικὴ σειρά (L). Μπορεῖ ὅμως νὰ ὁδηγήθηκε στην παρουσίαση αὐτὴ και ἀπὸ τὴν ἀντίθεση μεταξύ του Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος ἤδη κατὰ τὸ τέλος τῆς δημόσιας δράσης του Κυρίου, φαινόταν καθαρά πλέον ὅτι βαίνει πρὸς τὴν καταστροφή του και μεταξύ τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία σιγὰ σιγὰ αὖξανε. Ἐνα γεγονὸς λαμπρὸ ἐπιδρὰ ἰσχυρά πάνω στο πλῆθος (σ. 10-17) και ὁ Ἰησοὺς ὁδηγεῖται ἔτσι νὰ περιγράψει σε δύο παραβολές τὴ δύναμη τῆς βασιλείας του Θεοῦ (σ. 18-21) (γ).

(2) Ὁ τόπος που ἦταν ἡ συναγωγή, παραμένει ἀγνωστος. Τὸ κήρυγμα στη συναγωγή υπενθυμίζει τὴ διδασκαλία στη Γαλιλαία (Μάρκ. α 21 κλπ). Ἀλλὰ γιατί ὁ Ἰησοὺς δεν θα κήρυττε και στην Περαιά; (L). Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία ἀναφορά γιὰ διδασκαλία του σε

συναγωγή και η μόνη περίπτωση, κατά την οποία στο τελευταίο του ταξίδι προς Ιεροσόλυμα δίδαξε σε συναγωγή (p).

(3) Όχι σε σειρά σαββάτων, αφού άλλωστε τα συμφραζόμενα δείχνουν, ότι σε συγκεκριμένο Σάββατο συντελέστηκε το θαύμα που εξιστορείται. Ο πληθυντικός σάββατα χρησιμοποιείται συνήθως για να δηλώσει ένα και μόνο Σάββατο. Δες Λουκ. δ 31 και Μάρκ. α 21 κλπ. (L).

Λουκ 13.11 καὶ ἰδοὺ γυνή⁽¹⁾ πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας⁽²⁾ ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα⁽³⁾ καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εκεί βρισκόταν και μία γυναίκα που υπέφερε δεκαοκτώ χρόνια από μια ασθένεια εξαιτίας κάποιου πονηρού πνεύματος. Και γι' αυτό ήταν σκυμμένη διαρκώς με κυρτωμένο το σώμα της και δεν μπορούσε καθόλου να σηκώσει ὀρθιο το κεφάλι της.

(1) «Φαίνεται να ήταν ευσεβής γυναίκα, διότι διαφορετικά ο Κύριος θεραπεύοντάς την θα της ἔλεγε «Σου συγχωρούνται οι αμαρτίες», ενώ τώρα την αποκάλεσε κόρη του Αβραάμ (b). Άλλωστε συμπεραίνουμε αυτό και από το ότι παρόλο που είχε ασθένεια παραμορφωτική, που έκανε σε αυτήν δύσκολη και επίπονη και αυτήν την μετακίνηση, παρ' όλα αυτά δεν εμποδίστηκε από αυτήν να ἔλθει στη συναγωγή το Σάββατο. Έγινε έτσι παράδειγμα και σε μας που μας διδάσκει, ότι και αν ακόμη πάσχουμε από αδιαθεσίες και ασθένειες που δεν μας δεσμεύουν στο κρεβάτι, οφείλουμε να προθυμοποιούμαστε να συμμετέχουμε στη δημόσια λατρεία τις Κυριακές, διότι ο Θεός μπορεί να μας βοηθήσει και πέρα από τις προσδοκίες μας.

(2) Ή, είχε πνεύμα, το οποίο προκαλούσε την ασθένεια. Παρόμοια το δαιμόνιο που προκαλούσε κώφωση ονομάζεται πνεύμα κωφόν. Λουκ. ια 14, Μάρκ. θ 17,25 (p) και συνεπώς ο δαίμονας είχε κυριεύσει τον οργανισμό της γυναίκας αυτής, όπως και στους υπόλοιπους δαιμονισμένους. Ή, με επήρεια σατανική (=πνεύμα) ασθένησε αυτή (L). Έτσι ή αλλιώς, είχε «δαιμόνιο αρρώστιας, που δεν την άφηνε να είναι υγιής» (Z). «Και η συγκύπτουσα γυναίκα λέγεται ότι το έπαθε αυτό από αγριότητα διαβολική... Διότι ο αλιτήριοι σατανάς έγινε αίτιος να νοσούν τα ανθρώπινα σώματα, αφού από αυτόν, ισχυριζόμαστε ότι, ετοιμάστηκε έντεχνα η παράβαση του Αδάμ, μέσω της οποίας τα σώματα των ανθρώπων οδηγήθηκαν στην ασθένεια και τη φθορά». «Αλλά ο Θεός που τα βλέπει όλα, με πάρα πολύ σοφό σχέδιο, του δίνει περιθώριο σχετικά με αυτό, έτσι ώστε οι άνθρωποι φορτωμένοι πλήρως από το βάρος

της ταλαιπωρίας, να προτιμήσουν να μεταβληθούν προς το καλύτερο» (Κ), αυτοί που κολάζονται από αυτόν.

(3) Το μεν συγκύπτω πρέπει να το εννοήσουμε για τον κορμό (L)= είχε κυρτό το σώμα (δ)· ενώ το ανακύπτω, για το κεφάλι (L)=να σηκώνει το κεφάλι πάνω.

(4) Μπορεί να συνδεθεί η λέξη ή, και με το «δεν μπορούσε»=Δεν μπορούσε καθόλου· ή, πιο φυσική ερμηνεία, με το ανακύψαι=Δεν μπορούσε να σηκώνει πάνω το κεφάλι όλως διόλου (L). Εις το παντελές=παντελώς, ολοτελώς. Δες Εβρ. ζ 25 (δ). Για 18 χρόνια η γυναίκα αυτή ήταν ασθενής. Ο Θεός ανέβαλλε για τόσο χρόνο τη θεραπεία της. Κάνει αυτό πολλές φορές ο Θεός για να αναπτύξει σε μας την προς αυτόν πίστη μέσω της δοκιμασίας, έτσι ώστε η υπομονή μας να έχει τέλειο έργο και να ετοιμαστούμε για την επίσκεψή του.

Λουκ 13.12 ἰδὼν δὲ αὐτὴν⁽¹⁾ ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ἀπολέλυσαι⁽²⁾ τῆς ἀσθενείας σου⁽³⁾,

Μετάφραση: Όταν λοιπόν την είδε ο Ιησούς, της φώναξε και της είπε: Γυναίκα, είσαι λυμένη και ελευθερωμένη από την αρρώστια σου.

(1) «Αφού την σπλαχνίστηκε, την κάλεσε» (Ζ). Η γυναίκα φαίνεται με την ακρόαση του κηρύγματος να εκδήλωσε θερμό πόθο και βαθιά εμπιστοσύνη στον Κύριο (b). Δεν ζητά από αυτήν πίστη διότι διέκρινε την εσωτερική διάθεσή της. «Επρόκειτο η γυναίκα να πιστέψει και να έχει ευγνωμοσύνη» (Ζ). Ίσως επίσης «και για αυτόν ήλθε» στη συναγωγή «και αφού θεραπεύτηκε, ευχαριστεί. Για αυτό και γρήγορα την θεράπευσε» (Ζ). Δεν ζήτησε αυτή την θεραπεία της, πράγμα το οποίο αποδεικνύει το έλεος του Χριστού που πάντοτε προτρέπει και μας προλαβαίνει. Παρ' όλα αυτά εκείνη είχε έλθει να διδαχτεί και να ωφεληθεί την ψυχή της και ο Ιησούς τότε χορήγησε και τη θεραπεία της ασθένειας του σώματός της. Εκείνοι οι οποίοι πρωτίστως και κυρίως φροντίζουν για την ψυχή, θα βρουν στο Χριστό, αν όχι την πλήρη θεραπεία, τουλάχιστον όμως την ανακούφιση και παρηγοριά και στις σωματικές τους ασθένειες. Είναι αυτός που καλεί τους κουρασμένους και φορτωμένους για να τους αναπαύσει.

(2) Έχεις ήδη ελευθερωθεί και παραμένεις ελευθερωμένη (ρ). Σύμφωνα με τον Hobart το ρήμα χρησιμοποιείται από τους συγγραφείς γιατρούς για την θεραπεία ή την εξαφάνιση νόσου (L).

(3) «Ο λόγος αυτός αρμόζει πάρα πολύ σε Θεό, και είναι γεμάτος από εξουσία ουράνια! Διότι με νεύμα βασιλικό διώχνει την ασθένεια» (Κ).

Λουκ 13.13 καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας⁽¹⁾· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη⁽²⁾, καὶ ἐδόξαζεν τὸν θεόν.

Μετάφραση: *Κι ἔβαλε πάνω της τα χέρια του. Την ἴδια στιγμή ἐκείνη ἐπανέκτησε τὴν ὀρθία στάση τοῦ σώματός της καὶ δόξαζε τὸν Θεό γιὰ τὴ θεραπεία της.*

(1) Ἴσως γιὰ συμπλήρωση καὶ ολοκλήρωση τῆς θεραπείας (ρ). «Τὴν θεράπευσε με τὸν λόγο, ἀπὸ τῆς μίας, ὡς Θεός· με τὸ νὰ βάλει πάνω της τὰ χέρια, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὡς ἄνθρωπος» (Ζ). Τὸ ἀγγίγμα με τὰ χέρια ἀπέβλεπε καὶ στο νὰ ἐνισχύσει τὴν πίστη τῆς ἄρρωστης καὶ νὰ καταστήσει καὶ τὴν θεραπεία στὰ μάτια τῶν παρόντων ὅτι προέρχεται ἀδιαμφισβήτητα καὶ ἀπτά ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν χειρῶν τοῦ (ο). Ἀξιοσημείωτα καὶ τὰ ἐπόμενα: «Μποροῦμε λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ δοῦμε, ὅτι ἡ ἅγια σὰρκα τοῦ εἶχε τὴν δύναμη καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ· διότι ἦταν δική του ἡ δύναμη καὶ ὄχι κάποιου ἄλλου» (Κ).

(2) Ὁ Hobart δείχνει ὅτι τὸ ρῆμα χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς γιατροὺς συγγραφεῖς γιὰ μέλη τοῦ σώματος ποὺ ἐξαρθώθηκαν ἢ δὲν εἶχαν φυσιολογικὴ θέση, τὰ ὁποῖα ἀνατάχθηκαν καὶ ἐπανήλθαν σὲ ευθεία θέση (ρ)

Λουκ 13.14 ἀποκριθεὶς⁽¹⁾ δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος⁽²⁾, ἀγανακτῶν⁽³⁾ ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ⁽⁴⁾· ἕξ⁽⁵⁾ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν αὐταῖς οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Τότε ὁ ἀρχισυνάγωγος, γεμάτος ἀγανάκτηση ποὺ ὁ Ἰησοῦς ἔκανε τὴν θεραπεία αὐτὴ μέρα Σάββατο, στράφηκε στο πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ ἔλεγε: Ἐξ ἡμέρες ἔχουμε στὴ διάθεσή μας νὰ ἐργαζόμαστε, καὶ μόνο μέσα σ' αὐτὲς δικαιούμαστε καὶ πρέπει νὰ τὸ κάνουμε αὐτό. Τὶς ἐργάσιμες αὐτὲς ἡμέρες λοιπὸν νὰ ἐρχεστε καὶ νὰ θεραπεύεσθε, καὶ ὄχι τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου.*

(1) Πράγματι ὅσα ὁ ἀρχισυνάγωγος λέει ἀποτελοῦν ἀπάντηση στὴν πράξη τοῦ Ἰησοῦ (γ). Κανεὶς δὲν ἀπευθύνθηκε σὲ αὐτὸν ἀλλὰ ἀπαντᾷ σὲ αὐτὸ ποὺ ἐγίνε (ρ).

(2) «Ὁ σατανὰς ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔδεσε τὴ γυναῖκα, λυπημένος ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της, ἐπειδὴ ἠθέλε νὰ τὴν ταλαιπωρήσει περισσότερο, δένει τὸν ἀρχισυνάγωγο με τὸν φθόνον καὶ με τὸ στόμα τοῦ ἐναντιώνεται με θράσος στο θαῦμα» (Θφ).

(3) «Αν και πώς δεν έπρεπε μάλλον να θαυμάσει;... Αφού είσαι αρχισυνάγωγος, ξέρεις κάπως τις γραφές του Μωϋσή, αρχισυνάγωγε. Είδες τον Μωϋσή να προσεύχεται σε πολλές περιπτώσεις και να μην έκανε τίποτα απολύτως από δική του δύναμη... Εδώ όμως δες, σε παρακαλώ, τον... Χριστό που δεν απευθύνει προσευχή, αλλά αναθέτει το κατόρθωμα του πράγματος στη δική του δύναμη, αφού θεραπεύει με τη φωνή του και με το άγγιγμα του χεριού του... Έπρεπε λοιπόν από αυτό, να καταλάβεις τη δύναμη του μυστηρίου σχετικά με αυτόν... και να μην λες τέτοια στους όχλους, ούτε να κατηγορείς τους θεραπευμένους ότι παραβιάζουν το νόμο» (Κ).

(4) Δεν τολμά κατ' ευθείαν να ελέγξει τον Ιησού, αλλά ό,τι λέει, έμμεσα αναφέρεται στο Χριστό. Και «μαλώνει τους όχλους, ώστε να δώσει την εντύπωση ότι αγανακτεί για το Σάββατο» (Κ).

(5) Υπεραρκετές (b).

(6) Κατηγορεί έμμέσως το λαό ότι παραβιάζει το Σάββατο, μολονότι στην παρούσα περίπτωση ουδεμία σχέση είχε ο λαός με τη θεραπεία που συντελέστηκε. Αλλά ούτε η ίδια η θεραπευμένη απηύθυνε κάποιο λόγο στον Ιησού. Απλώς και μόνο αυτή ανορθώθηκε στη θέση της. Σαν να είχε την αξίωση ο αρχισυνάγωγος να απαντήσει η γυναίκα στον Κύριο: 'Όχι Κύριε' είναι Σάββατο σήμερα και δεν πρέπει να σηκωθώ. Αναβάλλω για αύριο το σήκωμά μου και την δοξολογία του Θεού για αυτό! Επιπλέον ο αρχισυνάγωγος είναι τόσο σκοτισμένος ώστε την ολοφάνερα υπερφυσική θεραπεία του Κυρίου θεωρεί ως κάποια εργασία που έγινε με ανθρώπινη ενέργεια και δεν διακρίνεται από τις συνηθισμένες ιατρικές επεμβάσεις (ο).

Λουκ 13.15 ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ κύριος⁽¹⁾ καὶ εἶπεν, Ὑποκριτὰ⁽²⁾, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει⁽³⁾;

Μετάφραση: Τότε λοιπόν ο Κύριος του απάντησε: Υποκριτή, κάτω από το πρόσχημα του σεβασμού της αργίας του Σαββάτου κρύβεις φθόνο και μοχθηρία. Ο καθένας σας την ημέρα του Σαββάτου δεν λύνει το βόδι του ή το γαϊδούρι από το παχνί και δεν το πηγαίνει να το ποτίσει; Και το κάνει αυτό χωρίς να θεωρείται παραβάτης της εντολής της αργίας του Σαββάτου, σύμφωνα με την ερμηνεία της εντολής αυτή που είναι αναγνωρισμένη από την παράδοση.

(1) Σκόπιμα αποκαλείται εδώ, ο Κύριος (L). Η ονομασία αυτή δεν είναι συχνή στις ευαγγελικές αφηγήσεις, αλλά συναντιέται μόνο εκεί, όπου λάμπει η κυριαρχία του. Δες Λουκ. ζ 13, ι 1, ιζ 5 κλπ. (g). Αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Ποιον πρόσταξε ο Θεός να

μην δουλεύει το Σάββατο; Τον εαυτό του μάλλον ή τους ανθρώπους; Αν μεν λοιπόν τον εαυτό του, ας μην κυβερνούνται τα δικά μας το Σάββατο· ας σταματήσει και η διαδρομή του ηλίου· ας μην πέφτουν βροχές· ας σταθούν οι πηγές των υδάτων και οι φορές των ανεξάντλητων ποταμών και οι ανάγκες των ανέμων» (Κ).

(2) Αυθεντική γραφή: υποκριταί= «Ονόμασε υποκριτές όσους ήταν με το μέρος του αρχισυνάγωγου διότι υποκρίνονταν, από τη μία, ότι τιμούν το νόμο του σαββάτου, αλλά ζητούσαν την ικανοποίηση, από την άλλη, του φθόνου του δικού τους και εμπόδιζαν τη θεραπεία το Σάββατο» (Ζ). Και ελέγχεται ο αρχισυνάγωγος ως «δούλος του φθόνου» (Κ). Ο Χριστός ο οποίος γνωρίζει τις καρδιές των ανθρώπων, μπορεί να χαρακτηρίζει ως υποκριτές εκείνους τους οποίους δεν θα επιτρεπόταν σε μας να αποκαλέσουμε έτσι. Διότι εμείς εκτός από το ότι οφείλουμε να κρίνουμε τους άλλους με συμπάθεια, αφού και εμείς είμαστε αμαρτωλοί, δεν βλέπουμε παρά μόνο την εξωτερική όψη τους, ουδέποτε όμως και για κανένα λόγο και τα βάθη των καρδιών τους. Ο Χριστός ήταν αναμάρτητος και γνώριζε με κάθε σαφήνεια ότι βρισκόταν μπροστά σε πραγματικό εχθρό του ευαγγελίου του και της δόξας του Θεού, που κρυβόταν κάτω από το πρόσχημα της ευσέβειας.

(3) Ο Χριστός για να ελέγξει την διεστραμμένη ερμηνεία του νόμου, αναφέρεται σε μία λογική ερμηνεία που ήταν αναγνωρισμένη από την παράδοση (ρ). «Δες, σε παρακαλώ, ότι για τον αρχισυνάγωγο, είναι πιο άτιμος ο άνθρωπος από το κτήνος, εφόσον βεβαίως το βόδι και το γαϊδούρι έχει την αξίωση να τα φροντίζει το Σάββατο· αλλά την σκυμμένη γυναίκα δεν την θέλει να θεραπευτεί, από φθόνο στο Χριστό» (Κ).

Λουκ 13.16 ταύτην δὲ⁽¹⁾ θυγατέρα Ἀβραάμ⁽²⁾ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη⁽³⁾, οὐκ ἔδει⁽⁴⁾ λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Μετάφραση: Αυτή όμως, που είναι κόρη και απόγονος του Αβραάμ και την έδεσε ο σατανάς με τέτοια αρρώστια, ώστε να μην μπορεί να σηκωθεί όρθια δεκαοκτώ ολόκληρα χρόνια, δεν ήταν σωστό και επιβεβλημένο να λυθεί απ' τα μακροχρόνια αυτά και οδυνηρά δεσμά της την ημέρα του Σαββάτου;

(1) Η αυστηρότητα αυτής της αποστροφής δικαιολογείται από την αντίθεση μεταξύ της ελευθεριότητας με την οποία έκριναν τα ζητήματα που σχετίζονταν με την αργία του σαββάτου, όταν επρόκειτο για τα προσωπικά τους συμφέροντα, και αυτά ακόμη τα ελάχιστα, και την υπερβολική αυστηρότητα την οποία εφάρμοζαν, όταν επρόκειτο για συμφέροντα του πλησίον, και αυτά ακόμη τα εξόχως σοβαρά, και μάλιστα όταν

επρόκειτο να εκτιμηθεί η συμπεριφορά του Ιησού (g). Οι φαρισαίοι ελάμβαναν την πρόνοια αυτή για τα ζώα τους όχι από αισθήματα συμπάθειας προς αυτά, το οποίο επέβαλλε και ο νόμος του Θεού, αλλά από ιδιοτελή ελατήρια, για να μην υποστούν κάποια ζημιά από την ενδεχόμενη βλάβη του διψασμένου ζώου τους (o).

(2) Κόρη όχι του Αδάμ, αλλά του Αβραάμ (b)· «αυτήν που είναι κόρη του Αβραάμ, όχι τόσο λόγω καταγωγής, όσο λόγω πίστης» (K).

(3) Τριπλή σκάλα. Βόδι ή γαϊδούρι και κόρη Αβραάμ· δεμένα στη φάτνη εκείνα, δεμένη από τον σατανά αυτή· μία ημέρα δίψας για τα ζώα, 18 χρόνια για αυτήν (g). Έχουμε έτσι επιχείρημα από το ισχυρότερο (p). Δείγμα της υπερφυσικής γνώσης του Ιησού Χριστού. Ο Κύριος γνώριζε όλα τα περιστατικά της ασθένειας, όπως και την διάρκειά της χωρίς να υποδηλώνεται από πουθενά, ότι πληροφορήθηκε αυτά από κάποιο εξωτερικό μέσο (b). Είναι κόρη του Αβραάμ, τον οποίο εσείς καυχιέστε ότι έχετε πατέρα. Είναι λοιπόν και αδελφή σας. Και δεν έπρεπε λοιπόν στην αδελφή σας να δειχτεί η συμπάθεια και ο οίκτος, τα οποία εσείς βρίσκετε επιβεβλημένα να δείχνετε το Σάββατο στα ζώα σας; Είναι κόρη του Αβραάμ. Και εφόσον οι ευλογίες του Μεσσία ανήκουν πρωτίστως στα παιδιά του Αβραάμ, έπρεπε αυτή να αποξενωθεί από τις ευεργεσίες αυτές; Είναι κόρη του Αβραάμ, την οποία έδωσε ο σατανάς. Για αυτό λοιπόν δεν ήταν μόνο έργο αγάπης και συμπάθειας στη φτωχή αυτή γυναίκα, αλλά και πράξη ευλάβειας προς το Θεό, ο οποίος ζητά την κατάργηση των έργων του διαβόλου. Είναι κόρη του Αβραάμ για 18 χρόνια δεμένη και τώρα παρουσιάστηκε η ευκαιρία να λυθεί. Θα έπρεπε λοιπόν να αναβληθεί η θεραπεία της, αφού εσείς ούτε για μια μέρα δεν αναβάλλετε το να λύnete τα ζώα από τη φάτνη για να μη στερηθούν ούτε μία ημέρα το πότισμά τους;

(4) Όχι απλώς επιτρεπόταν, αλλά όφειλε να λυθεί (p).

Λουκ 13.17 καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ κατησχύνοντο⁽¹⁾ πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν⁽²⁾ ἐπὶ πᾶσιν⁽³⁾ τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ’ αὐτοῦ.

Μετάφραση: *Κι ενώ τα έλεγε αυτά ο Ιησούς, ντροπιάζονταν όλοι οι αντίθετοί του. Κι όλος ο λαός χαιρόταν για όλα τα λαμπρά και θαυμαστά έργα που διαρκώς έκανε ο Ιησούς.*

(1) «Για τον έλεγχο στον οποίο δεν μπορούσε να υπάρξει αντίρρηση» (Z). «Ντροπιάζονταν μεν αυτοί που εξέφραζαν διεφθαρμένες κρίσεις... και δεν τους έμενε ούτε μία απάντηση· αλλά ήταν οι ίδιοι για τους εαυτούς τους έλεγχος αναντίρρητος

και αποστομώνονταν και απορούσαν τι άραγε θα μπορούσαν να πουν» (Κ). Η κακεντρεχής υποκρισία τους έγινε τόσο ολοφάνερη από τον Ιησού, ώστε και αυτοί κατάλαβαν ότι αποδοκιμάστηκαν από το λαό για αυτό και κυριεύτηκαν από κάποιο είδος ντροπής (ο).

(2) «Οι όχλοι όμως, επειδή ωφελούνταν από τα θαύματα, χαίρονταν» (Κ). Ο όχλος χαιρόταν «επειδή ήταν απαλλαγμένος από φθόνο και επειδή ευεργετούνταν από αυτόν» (Ζ).

(3) Όχι μόνο για τη θεραπεία της γυναίκας, αλλά και για όλα τα άλλα έργα τα οποία διαρκώς γίνονταν (ρ) και τα οποία χαρακτηρίζονται ως ένδοξα, επειδή προκαλούσαν τον θαυμασμό (g).

Στίχ. 18-21. Η παραβολή του σπόρου του σιναπιού και της ζύμης.

Λουκ 13.18 "Ἐλεγεν δε⁽¹⁾, Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ⁽²⁾, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν⁽³⁾;

Μετάφραση: Με αφορμή τον λαϊκό αυτόν ενθουσιασμό, παρουσιάστηκε στον Ιησού ζωντανή η εικόνα της εξαπλώσεως και της αναμορφωτικής δυνάμεως της βασιλείας που ήλθε να ιδρύσει. Ἐλεγε λοιπόν ο Κύριος: Με τί μοιάζει η βασιλεία του Θεού, η οποία θα εγκατασταθεί και πάνω στη γη με την ίδρυση της Εκκλησίας; Και με τί να την παρομοιάσω;

(1) Υπάρχει και η γραφή ἔλεγε οὖν. Το οὖν (λοιπόν) των αλεξανδρινών χειρογράφων σχετίζει τα λόγια αυτά με το γεγονός της υπερφυσικής θεραπείας που συντελέστηκε. Συμπέρασμα που προκύπτει από το γεγονός αυτό είναι η δύναμη της βασιλείας του Θεού (g). Το θαύμα αποδεικνύει, ότι η βασιλεία του Θεού άρχισε, αλλά η έκτασή της είναι ακόμη μικρή και η χαρά που εκδηλώνει το πλήθος δεν παρασύρει σε άκαιρη και υπερβολική αισιοδοξία Εκείνον, ό οποίος γνωρίζει, ότι για την επικράτησή της πρέπει να υποστεί πάθος σταυρικό (L). Μπορεί παρ' όλα αυτά να συνδεθεί η περικοπή αυτή με τον στίχο 11 και να θεωρηθούν τα σχετικά με το γεγονός της θεραπείας της συγκύπτουσας, ως διακοπή που παρεμβλήθηκε (ρ).

(2) Οι παραβολές του σιναπιού και της ζύμης αναφέρονται η μεν πρώτη και από τους 3 συνοπτικούς (δες Ματθ. ιγ 31,32 και Μάρκ. δ 30-32 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις), ενώ η δεύτερη από τον Λουκά και τον Ματθαίο (ιγ 33). Και οι 2

παραβολές εκθέτουν τις αφανείς αρχές, την βαθμιαία διάδοση και την τεράστια ανάπτυξη της βασιλείας του Θεού (=της ορατής εκκλησίας στη γη ή του λόγου της πίστης), η μία από τα έξω και η άλλη από τα μέσα. Εξωτερικά η βασιλεία του Θεού θα επεκταθεί τελικά σε όλα τα έθνη· εσωτερικά όμως θα μεταμορφώσει την όλη ζωή της ανθρωπότητας (ρ).

(3) Δύο ερωτήσεις και εδώ, όπως και στον Μάρκο, αλλά εδώ αυτές είναι πιο φυσικές και περισσότερο ζυγισμένες (L).

Λουκ 13.19 ὁμοία ἐστὶν κόκκῳ σινάπεως⁽¹⁾, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ ἡὔξησεν καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα⁽²⁾, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

Μετάφραση: Μοιάζει με το μικρό σπόρο του σιναπιού, που τον πήρε κάποιος άνθρωπος και τον φύτεψε στον κήπο του. Και μεγάλωσε κι έγινε ολόκληρο δένδρο, και τα πουλιά του ουρανού φώλιασαν στα κλαδιά του. Έτσι κι ο λόγος του Ευαγγελίου της βασιλείας, αλλά και η ίδια η βασιλεία του Θεού, η οποία εγκαθιδρύεται ήδη πάνω στη γη με την ίδρυση της Εκκλησίας. Είναι αφανής και ασήμαντη στην αρχή, αλλά θα δημιουργήσει βαθμιαία τεράστιες κατακτήσεις στον κόσμο και θα εξακολουθεί να παρέχει προστασία και ανάπαυση στις ψυχές.

(1) Με εντελώς διαφορετικό τρόπο από ό,τι εσείς φαντάζεστε και περιμένετε θα εγκαθιδρυθεί και θα επεκταθεί η βασιλεία του Θεού. Εσείς την περιμένετε από την αρχή να εμφανιστεί μεγάλη και να έλθει ξαφνικά σε μία στιγμή με το πλήρες μεγαλείο και τη δύναμή της. Πλανιέστε όμως. Η βασιλεία του Θεού μοιάζει με μικρότατο σπόρο, ο οποίος αθόρυβα φυτεύεται και λίγο-λίγο αυξάνει. «Είναι έξυπνο το παράδειγμα και είναι ικανό να παραστήσει αυτά που έχουν συμβεί, δηλαδή αυτά που έγιναν στο θείο και ιερό κήρυγμα, εννοώ βεβαίως το ευαγγελικό» (Κ) και στην επέκταση της εκκλησίας. «Και ήταν μεν στις αρχές σε λίγους και περιορισμένο, αλλά απλώθηκε και έτρεξε μετά από αυτά σε όλα τα έθνη» (Κ).

(2) «Όπως ακριβώς λοιπόν, ο σπόρος του σιναπιού υστερεί πολύ σε σχέση με τους υπόλοιπους σπόρους των λαχανικών στην ποσότητα του μεγέθους, αλλά ανεβαίνει σε ύψος που ξεπερνά το μέτρο των λαχανικών, ώστε να γίνεται και κατοικία πολλών πουλιών, έτσι και η βασιλεία των ουρανών» (Κ). Έξυπνη και η επόμενη: «Δες σπόρο του σιναπιού που παρουσιάζεται με παραβολή και λόγο ουράνιο που σαν σπόρος σπέρνεται στον κόσμο σαν σε αγρό, και έχει μέσα του την φλόγα και την δριμύτητα της δύναμης. Διότι κηρυσσόταν ότι είναι κριτής όλου του κόσμου και αυτός, αφού

κρύφτηκε στην καρδιά της γης στο χώμα και αφού γεννήθηκε μέσα σε τρεις μέρες μέγιστο δέντρο, άπλωσε τα κλαδιά του στα πέρατα τη γης. Από αυτόν αφού προέκυψαν οι δώδεκα απόστολοι, που έγιναν κλαδιά ωραία και ανθηρά, έγιναν σκέπη για τα έθνη σαν για τα πουλιά του ουρανού, και αφού κάτω από αυτά τα κλαδιά σκεπάστηκαν οι πάντες σαν πουλιά που μαζεύτηκαν σε φωλιά, μετάλαβαν την φαγώσιμη και ουράνια τροφή που προερχόταν από αυτούς» (Ειρηναίου). Σύμφωνα με τον Biever το σινάπι αυτό είναι η brassica nigra, η οποία στη λίμνη της Τιβεριάδας και κατά μήκος του Ιορδάνη παίρνει τις διαστάσεις δέντρου που φτάνει μέχρι ύψους 3-4 μέτρων και γίνεται ξυλώδες στη βάση. Οι ακανθίδες (καρδερίνες) προπαντός, οι οποίες φαίνεται να τρώνε άπληστα τους σπόρους αυτού του σιναπιού, έρχονται κατά σμήνη, για να κατασκηνώσουν στα κλαδιά του (L). Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «μέγα». Πράγματι ο Ιησούς εδώ δεν αντιθέτει το δέντρο αυτό με άλλα μικρά δέντρα, αλλά την αύξηση του φυτού σε δέντρο πραγματικό σε σχέση με άλλα φυτά, τα οποία παραμένουν στο μέγεθος των λαχανικών (g)

Λουκ 13.20 πάλιν εἶπεν, Τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ⁽¹⁾;

Μετάφραση: Και πάλι εἶπε: Με τί να παρομοιάσω τη βασιλεία του Θεού;

(1) Μόνο ως προς την ερώτηση αυτή διαφέρει το χωρίο από το Ματθ. ιγ 33, όπου δες τις ερμην. σημειώσεις. Ρωτά για διέγερση της προσοχής των ακροατών (δ).

Λουκ 13.21 ὁμοία ἐστὶν ζύμη⁽¹⁾, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐκρυσεν⁽²⁾ εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

Μετάφραση: Μοιάζει με προζύμι που το πήρε μια γυναίκα και το έκρυσε μέσα σε μεγάλη ποσότητα αλευριού. Κι έμεινε εκεί κρυμμένο το προζύμι, μέχρις ότου ζυμώθηκε ολόκληρο το ζυμάρι του αλευριού. Έτσι και η επίγεια βασιλεία των ουρανών με το κήρυγμα της πίστεως· δεν θα επιβληθεί με εξωτερικά μέσα δυνάμεως, βίας και καταναγκασμού, αλλά σαν προζύμι θα εισχωρήσει σιγά - σιγά και θα αναζυμώσει όλη τη μάζα της ανθρωπότητας.

(1) Περιμένετε η βασιλεία του Θεού να επιβληθεί με εξωτερικά μέσα δύναμης επιβλητικής, που υποτάσσει βίαια τα έθνη και συντρίβει στρατιές και με τα όπλα νικά όλους τους εχθρούς. Αυτή όμως την επίδραση θα την ασκήσει σιωπηλά και ήρεμα, σαν άλλη ζύμη που αφομοιώνει λίγο-λίγο αλλά με ασφάλεια το όλο φύραμα των ανθρώπων. «Ο ίδιος λόγος θα μπορούσε να γίνει, και σχετικά με την σύγκριση της

βασιλείας του Θεού με ζύμη· διότι είναι μεν μικρή η ζύμη, αλλά κατακτά χωρίς καθυστέρηση όλο το φύραμα και το αναμειγνύει γρήγορα με την δική της ουσία» (Κ). Οι αρχές της βασιλείας των ουρανών υπήρξαν σχεδόν αόρατες και η άγνοια του ειδωλολατρικού κόσμου για τη φύση του ευαγγελίου υπήρξε απεριόριστη. Αλλά η ζύμη πάντοτε κατακτά το φύραμα (ρ).

(2) Έκρυσε αυτήν, ώστε φάνηκε ότι εξαφανίστηκε τελείως εντός του φυράματος (β). Οσοδήποτε όμως βαθιά και αν θάφτηκε, θα επιδράσει σε όλο το φύραμα και θα αφομοιώσει αυτό (ρ). «Διότι όταν μπει μέσα μας ο λόγος, μάς καθιστά αγίους και πεντακάθαρους· και αφού εισδύσει στο νου και την καρδιά, μάς κάνει πνευματικούς» (Κ). Αξιόλογες και οι επόμενες πρακτικές παρατηρήσεις: Και η καρδιά του ανθρώπου είναι όμοια με φύραμα που ζυμώνεται από τη ζύμη. Πρέπει όμως και αυτή να είναι μαλακή και εύπλαστη και μόνο στις μη αποσκληρυμένες καρδιές επιδρά η ζύμη του λόγου. Η ζύμη, σε σιτάρι που δεν αλέστηκε και δεν πλάστηκε σε φύραμα, δεν ασκεί καμία ενέργεια. Έτσι και το ευαγγέλιο, σε ψυχές που δεν ταπεινώθηκαν και είναι σκληροτράχηλες δεν κάνει τίποτα. Η ζύμη αυτή πρέπει να κρυφτεί στην καρδιά. («Στην καρδιά μου έκρυσα τα λόγια σου» Ψαλμ. ριη 11). Πρέπει να κρυφτεί όχι διότι πρέπει να κρατηθεί μυστική, αλλά διότι πρέπει να φυλαχτεί με ασφάλεια. Η εσωτερική και βαθιά σκέψη μας πρέπει να προσηλωθεί σε αυτόν. Όταν η γυναίκα κρύβει την ζύμη στο φύραμα, την βάζει με το σκοπό να μεταδώσει σε αυτό τις ιδιότητές της και να ζυμώσει αυτό αφομοιώνοντας αυτό. Έτσι και εμείς πρέπει να αποθησαυρίζουμε στην καρδιά μας το λόγο για να αγιαστούμε και αφομοιωθούμε από αυτόν. Όταν λοιπόν ο λόγος του ευαγγελίου με τέτοιες διαθέσεις κρυφτεί στην καρδιά μας, τι μεταβολές εργάζεται! Μεταδίδει νέες πνευματικές ιδιότητες σε αυτήν, νέα φρονήματα, νέους πόθους. Σε άλλα πλέον αρέσκονται οι καρδιές μας, με άλλο τρόπο αισθάνονται και από άλλα πράγματα ελκύονται και θέλγονται. Εργάζεται ο λόγος μεταβολή ολοκληρωτική και βαθιά στην ψυχή. Διαχύνεται και εισχωρεί σε όλες τις δυνάμεις της, μεταβάλλοντας και αυτά τα μέλη του σώματος από όπλα αδικίας σε όπλα δικαιοσύνης (Ρωμ. στ 13). Και η ψυχή μετέχει στη φύση του λόγου που αποπνέει ευωδία Θεού και Χριστού και μεταδίδει την γεύση της χάρης και των ουράνιων πραγμάτων. Είναι λόγος πίστεως και μετάνοιας, αγιότητας και αγάπης και αυτά μεταδίδονται στην ψυχή, εισδύουν σε αυτήν και εμποτίζουν αυτήν, ώστε έπειτα και από μόνη της η ίδια να αποπνέει ευωδία και να παρέχεται η ίδια γεύση.

Στίχ. 22-30 . Πόσοι θα σωθούν. Η στενή πύλη.

Λουκ 13.22 Καὶ διεπορεύετο⁽¹⁾ κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ⁽²⁾.

Μετάφραση: Καθὼς ο Ἰησοὺς πορευόταν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, περνούσε συγχρόνως ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά καὶ δίδασκε.

(1) Ἡ πρόθεση «δια» στο διεπορεύετο, ἀναφέρεται γενικά στη χώρα διαμέσου τῆς ὁποίας πορευόταν. Ἐνῶ ἡ πρόθεση «κατὰ» που ἀκολουθεῖ υποδηλώνει τὴν σε κάθε κατοικημένο τόπο, μικρὴ ἢ μεγάλη παραμονή γιὰ διδασκαλία (g). Φαίνεται ὁ λόγος νὰ συνδέεται πάλι με τὸ Λουκ. θ 51=Ἐξακολουθοῦσε τὴν πορεία του (p).

(2) Ἡ πορεία του εἶχε κανονιστεῖ με τὴν πρόβλεψη νὰ ἔλθει στὴν Ἱερουσαλήμ κατὰ τὸ τέλος μιᾶς οδοιπορίας εἰδικὰ ἀξιομνημόνευτης (b).

Λουκ 13.23 εἶπεν⁽¹⁾ δέ τις αὐτῷ, Κύριε, εἰ⁽²⁾ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι⁽³⁾; ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Τὸν ρώτησε τότε κάποιος: Κύριε, εἶναι ἀραγε λίγοι αὐτοὶ που θὰ σωθοῦν; Αὐτὸς ὁμως, ἀποφεύγοντας νὰ δώσει ἀπάντηση σ' ἓνα ἐρώτημα που θὰ ικανοποιούσε μιὰ ἀπλὴ περιέργεια καὶ στρέφοντας τὸ λόγο σε κάτι ωφέλιμο, τοὺς εἶπε:

(1) «Ἐδὼ τὸ «εἶπε» ἔχει μπεῖ ἀντὶ γιὰ τὸ «ρώτησε»» (Z).

(2) «Κάποιοι ἐρμηνεύουν τὸ «εἰ (=αν)» ἀντὶ γιὰ τὸ «ἀρα»· σαν νὰ λέει, Ἀρα εἶναι λίγοι αὐτοὶ που σώζονται;» (Z).

(3) Αὐτὸς που ρωτᾷ ἴσως υπέθετε, ὅτι οπωσδήποτε μόνο Ἰουδαῖοι θὰ σώζονταν (p).

(4) Εἶναι ἀξιοσημείωτος ὁ πληθυντικός. Ὅπως στο ἰβ 15,42, ὁ Ἰησοὺς δὲν δίνει ἀπάντηση στο ἐρώτημα που του προβλήθηκε, ἀλλὰ ἀπαντᾷ με τρόπο που μπορεῖ νὰ ωφελήσει πολὺ περισσότερο τόσο τοὺς ἄλλους ὅσο καὶ αὐτὸν που ρωτᾷ, ἀπὸ ὅσο θὰ ωφελούνταν αὐτοὶ με τὴν ἀμεση ἀπάντηση στο ἐρώτημα (p). «Φαίνεται κάπως ὅτι ἡ ἀπάντηση εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπὸ αὐτοῦ που ρώτησε. Διότι ὁ μὲν, ἀξίωνε νὰ μάθει ἂν εἶναι λίγοι οἱ σωζόμενοι· αὐτὸς ὁμως, ἐξηγοῦσε τὸν δρόμο με τὸν ὁποῖο μπορεῖ κάποιος νὰ δικαιωθεῖ, λέγοντας, Νὰ ἀγωνίζεστε νὰ μπεῖτε ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη. Τὶ λοιπὸν θὰ πούμε σχετικά με αὐτό; Συνήθιζε ὁ Σωτὴρας τῶν ὅλων Χριστὸς, σε αὐτοὺς που τὸν ρωτοῦσαν, νὰ ἀπαντᾷ ὄχι οπωσδήποτε ὅπως αὐτοὶ νόμιζαν, ἀλλὰ νὰ βλέπει

το χρήσιμο και αναγκαίο για τους ακροατές. Το έπραττε κατεξοχήν αυτό, όταν κάποιος αξίωνε να μάθει κάτι από όσα είναι περιττά και ανώφελα. Διότι τι χρειαζόταν η ερώτηση με περιέργεια, αν είναι πολλοί ή λίγοι οι σωζόμενοι; Τι ωφέλεια θα έβγαине από αυτό για τους ακροατές; Ήταν όμως αναγκαίο και ωφέλιμο το να γνωρίζει μάλλον κάποιος τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να οδηγηθεί στη σωτηρία. Επομένως πολύ προνοητικά σιωπά ως προς το μάταιο της ερώτησης, αλλά μεταφέρει τα λόγια σε αυτό που ήταν αναγκαίο» (Κ). Ίσως η πρόθεση αυτού που ρώτησε να ήταν, να πειράξει τον Ιησού. Εάν θα έλεγε ότι είναι πολλοί οι σωζόμενοι, θα τον μέμφονταν ότι έχει πολύ χαλαρές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες η σωτηρία είναι πολύ εύκολη. Εάν θα απαντούσε ότι είναι λίγοι οι σωζόμενοι, θα τον κατηγορούσαν ως πολύ αυστηρό και ότι προσκρούει στη γνώμη των ραββίνων σύμφωνα με την οποία όλος ο Ισραήλ θα είχε θέση στη μέλλουσα βασιλεία. Ίσως όμως και το ερώτημα που μπήκε να ήταν ερώτημα απλής περιέργειας, χωρίς αυτός που ρωτά να ενδιαφέρεται σοβαρά να μάθει πώς επιτυγχάνεται η σωτηρία αυτή. Ο Κύριος όμως ήλθε για να οδηγήσει τις συνειδήσεις των ανθρώπων και όχι για να ικανοποιήσει την περιέργειά τους. Και η απάντηση την οποία δίνει, έχει την έννοια: Μη ρωτάς πόσοι θα σωθούν, αλλά ρώτησε: είμαι και εγώ μεταξύ αυτών που σώζονται και τι πρέπει να κάνω για να συγκαταριθμηθώ μεταξύ αυτών.

Λουκ 13.24 Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης⁽¹⁾, ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν⁽²⁾ εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.

Μετάφραση: Πρέπει να καταβάλλετε προσπάθειες και αγώνες να μπειτε από τη στενή πύλη, απαρνούμενοι τις κακές συνήθειές σας και την αμαρτωλή ζωή σας. Και πρέπει να καταβάλλετε τον αγώνα αυτό, διότι σας βεβαιώνω ότι πολλοί που έχουν χαλαρή διάθεση θα ζητήσουν να μπουν, και επειδή δεν έχουν την απόφαση να αγωνιστούν, δεν θα μπορέσουν να το επιτύχουν.

(1) Αυθεντική γραφή: θύρας. Στο Ματθ. ζ 13 γράφει «εισεέλθετε δια της στενῆς πύλης». Τα συμφραζόμενα όμως είναι τελείως διαφορετικά. Διότι εκεί πρόκειται για πύλη, από την οποία βγαίνει κάποιος για να οδεύσει τον στενό δρόμο, ενώ εδώ πρόκειται για πόρτα που εισάγει κατ' ευθείαν μέσα στο σπίτι, αλλά η οποία είναι τόσο στενή, ώστε μόνο αυτοί που ασκούν βία να μπορούν να περάσουν από αυτήν (ρ). Η μεσσιακή βασιλεία συγκρίνεται με σπίτι, όπου πολλοί επιθυμούν να μπουν, για να παραστούν στην εκεί διεξαγόμενη γιορτή. Αλλά μόνο εκείνοι που καταβάλλουν προσπάθειες και χρησιμοποιούν όλη τη δραστηριότητά τους, κατορθώνουν να μπουν (g). Η επιστροφή και η αναγέννηση είναι η πύλη μέσω της οποίας κάποιος μπαίνει.

Απαιτείται καρδιά καινούργια και πνεύμα καινούργιο για να μπει κάποιος. Πρέπει τα αρχαία να περάσουν και να γίνουν όλα καινούργια. Οι κλίσεις της ψυχής πρέπει να μεταβληθούν και οι διεφθαρμένες συνήθειες και τα πάθη να εξαλειφθούν. Πρέπει να βαδίσουμε εναντίον του ρεύματος, το οποίο μας ωθεί μακριά από την πύλη. Πρέπει να αγωνιστούμε εναντίον της αντίστασης, η οποία προβάλλεται σε μας από έξω και από μέσα. Είναι βεβαίως πολύ δυσκολότερο να αντιταχθεί κάποιος εναντίον του εαυτού του από όσο είναι δύσκολο να παλέψει εναντίον του κόσμου. Και οι δύο όμως αυτοί εχθροί πρέπει να κατανικηθούν. Για αυτό χρειάζεται αγώνας. Να αγωνίζεστε, λέει ο Κύριος, όπως αγωνίζονται αυτοί που τρέχουν στα επίγεια στάδια, για να λάβουν το βραβείο.

(2) Αξιοσημείωτη η αλλαγή του ρήματος. Αντί για το αγωνίζεσθε, βάζει τώρα το «θα ζητήσουν». Το απλό «ζητώ» είναι τελείως διαφορετικό από το αγωνίζομαι (ρ). Δείχνει απλή επιθυμία, την οποία γενικά έχει ο καθένας, για να μπει στη βασιλεία των ουρανών, όχι όμως και θέληση με απόφαση ισχυρή, για να επιδοθεί στην δραστήρια εργασία για επίτευξη αυτής (g). Ζητούν χωρίς να αγωνίζονται και να προσπαθούν. Αυτοί που αγωνίζονται και προσπαθούν επιτυγχάνουν (ρ). Επιθυμούν την μακαριότητα και εκτιμούν την αγιότητα και κάνουν κάποια βήματα για απόκτησή τους, αλλά οι πεποιθήσεις τους είναι ασθενείς και μετά τις πρώτες προσπάθειες αποκάμνουν και ψυχραίνονται.

Λουκ 13.25 ἄφ' οὗ⁽¹⁾ ἂν ἐγερθῇ⁽²⁾ ὁ οἰκοδεσπότης⁽³⁾ καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν⁽⁴⁾, καὶ ἄρξησθε⁽⁵⁾ ἔξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες, Κύριε Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς⁽⁶⁾ πόθεν ἐστε⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Όταν μάλιστα περάσει η ώρα και σηκωθεί ο Χριστός, ο νοικοκύρης της βασιλείας, και κλείσει η θύρα - κι αυτό θα συμβεί την ώρα του θανάτου για τον καθένα ξεχωριστά και στη δευτέρα παρουσία για όλους - κι αρχίσετε εσείς να στέκεστε απ' έξω και να χτυπάτε τη θύρα λέγοντας: Κύριε, Κύριε, άνοιξέ μας· εκείνος τότε θα σας απαντήσει: Δεν σας ξέρω από πού είστε και δεν σας αναγνώρισα ποτέ ως φίλους και δικούς μου.

(1) Με διάφορους τρόπους συνέδεσαν αυτήν την πρόταση. Ή, την εξάρτησαν από τα προηγούμενα, αφού χώρισαν με απλό κόμμα το «οук ισχύσουσιν» από το «ἄφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ»=Δεν θα μπορέσουν να μπουν, όταν σηκωθεί ο οικοδεσπότης και κλείσει την πόρτα» (L.p). Ή, εξάρτησαν από το ἀποκριθεὶς ἐρεῖ. Ή, πιο σωστά, από το ἄρξεσθε του σ. 26, όπου το «τότε» σημειώνει σαφώς την έναρξη της τραγικής αυτής σκηνής,

την οποία ο Κύριος είχε υπ' όψη εξ' αρχής (g). Το άφ' οὗ που συνενώνεται απότομα, παρουσιάζεται πολύ έντονο. Η απόδοση της πρότασης είναι στο «τότε» του σ. 26 (b).

(2) Να σηκωθεί από το τραπέζι, για να κλείσει την πόρτα (b). Η θύρα του ελέους και της χάρης παρέμεινε για πολύ ανοιχτή σε αυτούς, αλλά δεν αγωνίστηκαν για να μπουν από αυτήν. Έγινε τώρα θύρα άρνησης και αποκλεισμού. Έτσι συνέβη και όταν ο Νώε βρισκόταν ασφαλής στην κιβωτό και ο Θεός έκλεισε την πόρτα της, για να αποκλείσει την είσοδο σε αυτήν όλων εκείνων, οι οποίοι κατά την προσέγγιση του κατακλυσμού εξαρτούσαν από το χέρι τους την σωτηρία τους.

(3) «Αναφέρει παραβολή που κρεμάει τον φόβο πάνω σε αυτούς που αμελούν την σωτηρία τους. Διότι επινοεί έναν οικοδεσπότη που κάθεται και υποδέχεται τους φίλους του και έπειτα σηκώνεται και κλείνει την πόρτα του σπιτιού του και δεν επιτρέπει στους άλλους να μπουν. Εννοείται βεβαίως ότι οικοδεσπότης είναι ο ίδιος, ενώ σπίτι είναι η βασιλεία των ουρανών» (Z).

(4) Κλείνει την πόρτα έτσι ώστε όλοι εκείνοι, οι οποίοι δεν βίασαν τους εαυτούς τους και δεν αγωνίστηκαν για να μπουν, παραμένουν ακόμη έξω. Ποια θα είναι η στιγμή αυτή; (g). «Με το ότι κάθεται μεν και υποδέχεται τους φίλους του, φανερώνεται το ότι αναμένει μέχρι τη συντέλεια του κόσμου και υποδέχεται τους άξιους· ενώ με το ότι σηκώνεται και κλείνει την πόρτα, δηλώνεται το τέλος του κόσμου» (Z), ή και το τέλος του παρόντος βίου για τον καθένα από εμάς, «διότι όσο είμαστε στη ζωή, βαδίζεται ο δρόμος της αρετής, μετά όμως την αποβίωση από εδώ, δεν βαδίζεται» (Θφ).

(5) Το άρξησθε μπήκε σε β' πρόσωπο, διότι ο Σωτήρας μιλά στους σαρκικούς και χλιαρούς ακροατές μεταξύ των παρόντων, οι οποίοι είναι από αυτούς που δεν μπορούν να μπουν=Και όταν αρχίσετε να στέκεστε έξω από την πόρτα και να την χτυπάτε (δ).

(6) «Γνώση εδώ δεν εννοεί απλώς το ότι τους ξέρει, αλλά την οικειότητα από την μεταξύ τους κοινωνία, που έχει χάρη και τιμή. Διότι αν ακριβώς η γνώση φανερώνει σε μας μόνο το ότι ξέρει απλώς, πώς αγνόησε κάποιους από αυτούς που υπάρχουν... αυτός που ξέρει τα πάντα και πριν δημιουργηθούν;... Δεν ξέρω, λέει, να γίνετε εραστές της αρετής· δεν ξέρω να τιμήσατε τον λόγο μου, αλλά ούτε να ενωθήκατε με μένα με πράξεις αγαθές» (Κ). Δες Ματθ. ζ 22,23 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(7) Δεν σας ξέρω. Δεν συγκαταλέγεστε στους οικείους μου. Δεν σας ξέρω από πού είστε. Δεν κατάγεστε από εμένα· δεν είστε από αυτούς που γεννήθηκαν από ψηλά· δεν είστε κλαδιά του σπιτιού μου και του αμπελιού μου.

Λουκ 13.26 τότε ἄρξεσθε λέγειν, Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας⁽¹⁾.

Μετάφραση: Τότε θα αρχίσετε να λέτε: Εμείς φάγαμε και ήπιαμε μπροστά σου, διότι λάβαμε μέρος στη θεία λατρεία, και μας δίδαξες στις πλατείες μας, όπου ήμασταν κι εμείς εκεί και σε ακούσαμε.

(1) Τα πρόσωπα αυτά υποτίθεται ότι υπήρξαν φίλοι και γείτονες του οικοδεσπότη. Για αυτό και υπενθυμίζουν σε αυτόν τις σχέσεις οικειότητας, στις οποίες κατά το παρελθόν βρισκόντουσαν μαζί του. Ἐφαγαν και ήπιαν μαζί του και άκουσαν την δημόσια διδασκαλία του (ο). «Ποιοι θα μπορούσαν να εννοηθούν ότι είναι αυτοί που λένε στο Χριστό το: Φάγαμε και ήπιαμε μπροστά σου; Αυτός ο λόγος θα άρμοζε κατ' εξοχήν στους Ισραηλίτες, στους οποίους βεβαίως είπε ο Χριστός, ότι: Θα δείτε τον Αβραάμ και τους συντρόφους του και τους προφήτες στη βασιλεία του Θεού, ενώ τους εαυτούς σας να σας βγάζουν έξω» (Κ). «Διότι πράγματι, από αυτούς καταγόταν σωματικά ο Χριστός και με αυτούς μαζί έτρωγε και έπινε» (Θφ). Τα λόγια αυτά που μπαίνουν στο στόμα των Ιουδαίων που απορρίφθηκαν, χαρακτηρίζουν με τρόπο ζωηρό την τάση του λαού αυτού να στηρίζει την σωτηρία του σε κάποια θρησκευτικά πλεονεκτήματα τελείως εξωτερικά=Υπήρξες συμπατριώτης μας· πώς θα αφήσεις να χαθούμε εμείς που ζήσαμε μαζί σου; (g). «Αλλά μπορούμε να εννοήσουμε και με πιο υψηλό τρόπο το «μπροστά σου φάγαμε και ήπιαμε»» (Θφ). «Διότι όταν τελούσαν την νομική λατρεία και πρόσφεραν στο Θεό τις αιματηρές θυσίες, έτρωγαν και ευφραίνονταν και άκουγαν επιπλέον και στις συναγωγές τα βιβλία του Μωϋσή» (Κ). «Αυτά όμως θα μπορούσαν να αρμόζουν και σε αυτούς που είναι Χριστιανοί, από τη μία, αλλά με αμέλεια στη ζωή τους, από την άλλη» (Θφ). «Διότι πολλοί έχουν πιστέψει στο Χριστό και τελούν τις άγιες γιορτές σχετικά με αυτόν και συχνάζοντας στις εκκλησίες, ακούνε τα ευαγγελικά μαθήματα· αλλά δεν αποθηκεύουν στο νου τίποτα από τα γραμμένα, αλλά και την καρδιά τους την έχουν γυμνή από πνευματική καρποφορία» (Κ). Το να έχει γνωρίσει κάποιος το Χριστό σωματικά και τελείως εξωτερικά, δεν παρέχει κανένα δικαίωμα για είσοδο στην βασιλεία (ρ). Δεν αρκεί απλώς να τρώμε και να πίνουμε μπροστά στο Χριστό και με την παρουσία του, αλλά πρέπει να είμαστε και συμμέτοχοι του Χριστού. Και όχι απλώς να ανοίγουμε τους δρόμους μας στη σωτήρια διδασκαλία του, αλλά σε αυτές τις καρδιές μας να κλείνουμε αυτήν (b). Δεν ψεύδονται αυτοί λέγοντας αυτά. Ίσως μάλιστα κάποιοι από αυτούς να συγκαταλέγονται μεταξύ αυτών που πήραν χαρίσματα. Αλλά ο Χριστός τους αγνοεί. «Όχι επειδή είπαν ψέματα, αλλά διότι την χάρη του Θεού την χρησιμοποίησαν για τα δικά τους θελήματα... Το ότι όμως παίρνει χάρισμα Θεού και

ο ανάξιος, δεν είναι καθόλου παράδοξο. Διότι ο Θεός στον καιρό της αγαθότητας και της μακροθυμίας του ανατέλλει τον ήλιο του σε πονηρούς και αγαθούς· πολλές φορές επίσης, το κάνει και για ωφέλεια ή εκείνου του ίδιου που υποδέχεται το χάρισμα, μήπως άραγε, αφού ντραπεί από την αγαθότητα του Θεού, αισθανθεί την προτροπή να φροντίσει να τον ευαρεστήσει, ή το κάνει και για την ωφέλεια και άλλων» (B).

Λουκ 13.27 καὶ ἐρεῖ· λέγω ὑμῖν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ⁽¹⁾· ἀπόσπτε⁽²⁾ ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας⁽³⁾.

Μετάφραση: Και θα πει τότε ο οικοδεσπότης: Σας διαβεβαιώνω ότι δεν σας ξέρω από πού είστε και από ποιον κατάγεστε. Δεν φροντίσατε να αναγεννηθείτε από το Άγιον Πνεύμα, ώστε να συγγενεύετε μαζί μου. Φύγετε μακριά μου όλοι εσείς που εργαστήκατε στη ζωή σας την αδικία· διότι ακόμη και τα χαρίσματά μου τα χρησιμοποιήσατε όχι σύμφωνα με το δικό μου αλλά σύμφωνα με το δικό σας θέλημα.

(1) Υπαινίσσεται την ψευδή εμπιστοσύνη των Ιουδαίων στην καταγωγή τους από τον Αβραάμ=Δεν σας ξέρω από πού κατάγεστε (g). «Δεν σας ξέρω. Όπως ακριβώς ξέρει αυτούς που τον ξέρουν, έτσι πάλι με τη θέλησή του αγνοεί αυτούς που με τη θέλησή τους τον αγνοούν... Τον αγνοούν όμως θεληματικά, όχι μόνο οι άπιστοι Ιουδαίοι, αλλά και οι αμελείς πιστοί· οι μεν με το να είναι θεληματικά τυφλοί και κουφοί στα θαύματα και τις διδασκαλίες του· οι δε, με το να παραβαίνουν από ραθυμία τις εντολές του, παρόλο που ξέρουν ότι αυτός που αθετεί αυτές, αθετεί αυτόν» (Z).

(2) Παράθεση από το Ψαλμ. στ 9 όπου γράφεται «πάντες οι εργαζόμενοι την ανομίαν» (p).

(3) «Χωρίς αγάπη και αν εφαρμοστούν τα προστάγματα και οι δίκαιες απαιτήσεις του Θεού και φυλαχθούν οι εντολές του Κυρίου και ενεργοποιηθούν τα μεγάλα χαρίσματα, θα θεωρηθούν έργα ανομίας, όχι εξαιτίας αυτών καθ' εαυτών των χαρισμάτων και των δίκαιων απαιτήσεων του Θεού, αλλά λόγω του σκοπού αυτών που χρησιμοποιούν αυτά για τα δικά τους θελήματα» (B). Εργάτες της αδικίας δεν είναι αναγκαστικά μόνο οι κακοποιοί. Τέτοιος είναι κάθε άνθρωπος, ο οποίος παρά την κλήση του Θεού παραμένει αμετανόητος και δεν προσπαθεί να πετύχει την συμφιλίωση και αναγέννηση, χωρίς τα οποία γίνεται αδύνατη η είσοδος στην βασιλεία (g). Οι εργάτες της δικαιοσύνης λοιπόν θα μπουκωθούν στη βασιλεία (b).

Λουκ 13.28 ἐκεῖ⁽¹⁾ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων⁽²⁾, ὅταν ὄψῃσθε Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ⁽³⁾ καὶ πάντας τοὺς προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς⁽⁴⁾ δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω.

Μετάφραση: Εκεί, μακριά από τον Κύριο και ἔξω από τη βασιλεία του, θα κλαίτε απαρηγόρητα και μάταια, και θα τρίζετε τα δόντια από τα ανυπόφορα βάσανα, όταν θα δείτε τον Αβραάμ και τον Ισαάκ και τον Ιακώβ και όλους τους προφῆτες μέσα στη βασιλεία του Θεού, ενώ εσάς να σας πετάνε ἔξω, να σας διώχνουν και να σας αποκλείουν απ' αυτήν.

(1) Δες Ματθ. η 11,12 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Το «εκεί» δεν είναι ανάγκη να το πάρουμε με την σπανιότατη έννοιά του, του «τότε» (όπως ο Z), αλλά με τοπική έννοια=Εκεί στη θέση της αποβολής και του αποκλεισμού σας (p).

(2) «Το κλάμα το απαρηγόρητο και το τρίξιμο των δοντιών που γίνεται από αφόρητο πόνο» (Z). Αξιόλογη και η επόμενη: Το κλάμα θα προέρχεται από τον αποκλεισμό τους, το τρίξιμο των δοντιών από τη θέα της ευτυχίας των εθνικών, που έγιναν δεκτοί και σώθηκαν (g). «Διότι οι Ιουδαίοι με αυτό κατεξοχήν δαγκώνονταν, με το να ακούνε, ότι άλλοι μεν, οι εθνικοί, θα αναπαυτούν μαζί με τον Αβραάμ και τους πατέρες, ενώ αυτοί θα διωχτούν ἔξω» (Θφ)

(3) Η μεσσιακή ευτυχία παριστάνεται εδώ με εικόνα συνηθισμένη στους Ιουδαίους (Λουκ. ιδ 15), με δείπνο, στο οποίο προεξάρχουν οι πατριάρχες (g).

(4) Εσάς που «που έχετε μεγάλη ιδέα για το ότι είστε απόγονοι του Αβραάμ και των άλλων» (Z).

Λουκ 13.29 καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου⁽¹⁾ καὶ ἀνακλιθήσονται⁽²⁾ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση: Θα ἔλθουν ἄνθρωποι απ' την ανατολή και τη δύση, από τα βόρεια και τα νότια μέρη του κόσμου, και θα καθίσουν στο πανηγυρικό και ευφρόσυνο τραπέζι της βασιλείας των ουρανών. Εκεί θα αναπαύονται και θα απολαμβάνουν τα πνευματικά αγαθὰ αἰωνίως για τους κόπους και τους αγώνες στους οποίους υποβλήθηκαν προκειμένου να εισέλθουν σ' αυτή τη βασιλεία του Θεού.

(1) Θα ἔλθουν «οι εθνικοί από τα τέσσερα μέρη του κόσμου, ανατολή και δύση και βορρά και νότος. Διότι με τη λέξη βορρά σημαίνεται το βόρειο μέρος ενώ με τη λέξη Νότος το νότιο» (Z). Συνδυασμός των Ησαΐου με 6 και μθ 12. Δες και Ησ. νθ 19, Ιερεμ.

γ 18, Μαλ. α 11 (ρ). Αυτοί που θα παρακαθήσουν στη βασιλεία του Θεού κόπιασαν πολύ για να μπουν σε αυτήν, διότι ήλθαν από μακρινά μέρη. Πέρασαν από διάφορα κλίματα και νίκησαν πολλές δυσκολίες και απογοητεύσεις. Το οποίο σημαίνει ότι οι εισερχόμενοι στη βασιλεία πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειες, όπως άλλοτε η βασίλισσα Σαβά, η οποία ήλθε από τα πέρατα της γης, για να ακούσει τη Σοφία του Σολομώντα.

(2) «Ανάκλιση λοιπόν εννοεί, την ανάπαυση, την απόλαυση» (Ζ). Όσοι βαδίζουν και αγωνίζονται τώρα μοχθώντας στη διακονία του Θεού και της θρησκείας του, μετά από λίγο θα αναπαυτούν στη βασιλεία του.

Λουκ 13.30 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ εἰσὶν ἔσχατοι⁽²⁾ οἳ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶν πρῶτοι οἳ ἔσονται ἔσχατοι⁽³⁾.

Μετάφραση: Και να τι εκπληκτικό θα συμβεί: Υπάρχουν πολλοί που τώρα εδώ είναι τελευταίοι, αλλά τότε εκεί θα είναι πρώτοι. Και υπάρχουν πολλοί που τώρα είναι πρώτοι, αλλά τότε εκεί θα είναι τελευταίοι. Πολλοί από τους εθνικούς δηλαδή, που φαίνονται τώρα τελευταίοι επειδή δεν κατάγονται από τους Πατριάρχες, θα γίνουν πρώτοι με την πίστη και την υπακοή που θα δείξουν στο Χριστό. Και πολλοί από τους Ιουδαίους, που αποτελούν τώρα τον εκλεκτό λαό του Θεού και φαίνονται πρώτοι, θα γίνουν τελευταίοι εξαιτίας της απιστίας τους προς τον Χριστό.

(1) Εκφράζει την έκπληξη, η οποία θα μπορούσε να προκληθεί από την ιδέα αυτής της αντιστροφής και ανατροπής (g). Το χωρίο που ακολουθεί συναντιέται και στο Ματθ. ιθ 30 και Μάρκ. ι 31, από το οποίο συμπεραίνουμε, ότι αποτελεί λόγο του Κυρίου που λέχθηκε πολλές φορές (ρ).

(2) Δεν λέει ότι όλοι οι πρώτοι, όλοι οι Ιουδαίοι θα γίνουν τελευταίοι, ούτε ότι όλοι οι άλλοτε έσχατοι θα γίνουν πρώτοι (g). «Οι πιστοί από τα έθνη που δίνουν μεν τώρα την εντύπωση ότι είναι τελευταίοι, επειδή γνώρισαν καλά το Θεό τελευταίοι, θα γίνουν πρώτοι τότε για την ειλικρινή πίστη τους. Ενώ οι άπιστοι Ιουδαίοι, που φαίνονται μεν τώρα πρώτοι, επειδή πρώτοι γνώρισαν το Θεό... θα γίνουν τότε τελευταίοι για την απιστία τους» (Κ).

(3) Η πρακτική απάντηση στον σ 23, που βγαίνει ως συμπέρασμα από τα λεχθέντα από τον σ. 24 και εξής, θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής: Οποιοσδήποτε και αν είναι ο αριθμός των σωζομένων, εσείς για αυτό και μόνο πρέπει να ενδιαφέρεστε, πώς θα εξασφαλίσετε χωρίς αναβολή θέση μεταξύ τους (ρ).

Στίχ. 31-35 . Απειλές του Ηρώδη. Θρήνος για την Ιερουσαλήμ.

Λουκ 13.31 Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ⁽¹⁾ προσῆλθον τινες Φαρισαῖοι⁽²⁾ λέγοντες αὐτῷ, "Ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν⁽³⁾, ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εκείνη την ημέρα ήλθαν μερικοί Φαρισαίοι, οι οποίοι από φθόνο προσπαθούσαν να σταματήσουν το έργο του Ιησού και να εκφοβίσουν τους πιστούς του. Ήθελαν ακόμη να φανούν αρεστοί στον Ηρώδη, διότι αυτός θεωρούσε επικίνδυνη για τον ίδιο την παρουσία του Ιησού στα μέρη της δικαιοδοσίας του. Και για να τον αναγκάσουν να φύγει, του είπαν: Απομακρύνσου από τα όρια της δικαιοδοσίας του Ηρώδη και φύγε από εδώ, διότι ο Ηρώδης θέλει να σε σκοτώσει.

(1) Διαφορετική γραφή: Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

(2) Όχι από ειλικρινές ενδιαφέρον για την ασφάλεια της ζωής του, λένε αυτά σε αυτόν οι Φαρισαίοι. «Επειδή έλιωναν από το φθόνο... επιχειρούν να φοβίσουν τον Κύριο και του φέρνουν ως απειλή τον Ηρώδη» (Θφ). «Και υποκρινόμενοι εύνοια, τον συμβουλεύουν να βγει και να αναχωρήσει· με πρόφαση μὲν, να μην φονευτεί από τον Ηρώδη, στην πραγματικότητα όμως για να μην δοξάζεται και ελκύει τον όχλο με το να είναι παρών και να κάνει θαύματα» (Ζ). Η επιθυμία να διαταράξουν το έργο του Ιησού και να δημιουργήσουν πανικό μεταξύ των ακολούθων του, ώθησε τους Φαρισαίους να ανακοινώσουν την απειλή του Ηρώδη στον Ιησού, έστω και αν ακόμη δε είχαν την ελπίδα, ότι αυτός φεύγοντας από την περιοχή του Αντίπα θα μετέβαινε στην Ιουδαία και θα περιερχόταν έτσι στη δικαιοδοσία του συνεδρίου και της ιουδαϊκής ιεραρχίας (ρ). Ενδιαφέρονταν παρ' όλα αυτά οι Φαρισαίοι και για τον τελευταίο αυτόν λόγο να καταφύγει ο Ιησούς στην Ιουδαία, στην οποία εκτείνονταν τα δικαιώματα του συνεδρίου τους (g).

(3) Ο Κύριος πιθανώς βρισκόταν τώρα στην Περαιά. Δεν μπορούμε όμως να είμαστε βέβαιοι για αυτό. Και οι δύο όμως επαρχίες, η Περαιά δηλαδή και η Γαλιλαία, βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του Αντίπα (ρ).

(4) Από την απάντηση την οποία ο Κύριος δίνει στους Φαρισαίους βγαίνει ως συμπέρασμα φανερά, ότι η απειλή αυτή δεν ήταν επινόησή τους. Διότι διαφορετικά ο Κύριος θα έλεγχε την ψευδολογία τους και δεν θα αποκαλούσε τον Ηρώδη αλεπού. Παρόλο που ο τετράρχης αυτός επιθυμούσε να δει τον Ιησού να επιτελεί κάποιο θαύμα (Λουκ. κγ 8), πιθανότατα όμως τον θεωρούσε επικίνδυνο (ρ). Αφενός μὲν η από

τα κηρύγματα και την παρουσία του Ιησού προκαλούμενη ζύμωση στο λαό ανησυχούσε τον Ηρώδη· αφετέρου όμως δεν ήθελε στον θάνατο του Βαπτιστή που προηγήθηκε να προσθέσει και άλλον, και για αυτό ενδιαφερόταν να δει τον Ιησού να αφήνει τα εδάφη της δικαιοδοσίας του (g)

Λουκ 13.32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι⁽¹⁾ ταύτῃ, Ἴδου ἐκβάλλω δαιμόνια⁽²⁾ καὶ ἰάσεις⁽³⁾ επιτελώ⁽⁴⁾ σήμερον καὶ αὔριον⁽⁵⁾, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Κι εκείνος τους είπε: Πηγαίνετε και πείτε στον άνθρωπο αυτόν που έχει την πονηριά και τη δολιότητα της αλεπούς: Είναι μετρημένες οι μέρες της ζωής μου. Να, σήμερα και αύριο κάνω έργα ευεργετικά και ωφέλιμα για όλους, βγάζω δαιμόνια και κάνω θεραπείες, και την τρίτη ημέρα, πολύ σύντομα δηλαδή, φτάνω στο τέλος του έργου μου και της ζωής μου.*

(1) «Παρομοιάζει τον άνθρωπο με την αλεπού· διότι αυτό το ζώο είναι πάντα κάπως πανούργο και δύστροπο» (Κ). Η αλεπού εξεικονίζει την πανουργία σε όλες τις γλώσσες και μάλιστα στην ελληνική, όπου σχηματίστηκε και το ρήμα αλωπεκίζω. Είναι σαν να έλεγε στον Ηρώδη: Επειδή δεν τολμάς να δείξεις τα δόντια του λιονταριού, καταφεύγεις στις πανουργίες της αλεπούς. Κάποιοι από τους νεότερους επέκριναν τον ελάχιστα ευλαβή τρόπο, με τον οποίο ο Κύριος επέκρινε τον άρχοντα του λαού του! Λησμόνησαν όμως, ότι ο Ηρώδης ήταν δημιούργημα του Καίσαρα και δεν ήταν νόμιμος κληρονόμος του θρόνου του Δαβίδ. Εάν επίσης οι προφήτες της Π.Δ. ως εντολοδόχοι του Θεού, έπαιρναν το θάρρος να μιλήσουν στους νόμιμους άρχοντες του λαού με τη γνωστή γλώσσα, πόσο μάλλον ο Ιησούς, ο οποίος είχε συνείδηση ότι και ως άνθρωπος ήταν ο ίδιος ο Μεσσίας, ο αληθινός βασιλιάς του Ισραήλ, είχε το δικαίωμα να χαρακτηρίσει την διαγωγή ενός βασιλιά που ήταν παρείσακτος και παράνομα ανέβηκε στο θρόνο (g).

(2) Δεν προσθέτει «κηρύττω το ευαγγέλιο» διότι αυτό δεν θα κατανοούνταν από τον Ηρώδη. Από τον ευεργετικό χαρακτήρα των πράξεων αυτών του Ιησού, γινόταν προφανές το αδικαιολόγητο και η κακεντρέχεια των προθέσεων του Ηρώδη (b).

(3) Η λέξη υπάρχει μόνο εδώ και στο Πραξ. δ 22,30. Προφανώς είναι λέξη ιατρική, που δεν συναντιέται όμως μαζί με το ρήμα αποτελώ (άλλη γραφή, αντί για επιτελώ) (L).

(4) Υπάρχει και η γραφή αποτελώ. Εφόσον όμως το αποτελώ είναι σπανιότερο από το επιτελώ, πιθανώς το τελευταίο αυτό αντικατέστησε κατά την αντιγραφή το αποτελώ, το οποίο συναντιέται στα παλαιότερα χειρόγραφα (g)=φέρνω κάτι σε πλήρες τέλος.

(5) «Κάποιοι λένε ότι το «σήμερα και αύριο» το λέει για δύο ημέρες, κατά τις οποίες επρόκειτο εκεί να θαυματουργεί· ενώ «τρίτη» εννοεί την μετά από αυτές, κατά την οποία λέει ότι θα τελειώσει, δηλαδή θα αρχίσει την πορεία προς το θάνατο και θα βαδίσει προς τα Ιεροσόλυμα» (Ζ). Πιο σωστή ερμηνεία: «Το σήμερα και αύριο, έστω και αν φαίνονται ότι δείχνουν μετρημένες ημέρες, φανερώνουν όμως στην πραγματικότητα συντομία καιρού. Διότι συνηθίζουμε, όταν θέλουμε να δείξουμε τον λίγο καιρό, να λέμε «σήμερα και αύριο»» (Ζ).

(6) «Με το να πει «φθάνω στο τέλος», διαμηνύει τον θάνατό του και ότι πεθαίνει με τη θέλησή του και ούτε ο Ηρώδης ούτε αυτοί θα μπορούσαν να κάνουν κάτι πριν τον κατάλληλο καιρό» (σχ.). «Οπωσδήποτε δεν έδειξε αυτό, ότι δηλαδή αναγκαστικά την τρίτη ημέρα θα έφτανε στο τέλος, αλλά δείχνει ότι ο θάνατός του θα γίνει σύντομα» (Θφ). «Υποδηλώνει ότι δεν θα πεθάνει μετά από πολύ καιρό» (Ζ). Ή, είμαι στο τέλος τόσο της δράσης μου όσο και της ζωής μου. Ας μην ανησυχεί λοιπόν ο Ηρώδης (g).

Λουκ 13.33 πλήν δεῖ⁽¹⁾ με σήμερον καὶ αὐριον καὶ τῇ ἐχομένῃ⁽²⁾ πορεύεσθαι⁽³⁾, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται⁽⁴⁾ προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ας μην ενοχλείται όμως ο Ηρώδης κι ας μην προχωρεί σε απειλές. Δεν θα με σκοτώσει αυτός. Σύμφωνα με την απόφαση του Πατέρα μου, σήμερα και αύριο, τις λίγες δηλαδή ακόμη ημέρες μου πρέπει να τις ζήσω, και δεν μπορεί κανείς να ματαιώσει τη βουλή του Θεού. και τις επόμενες ημέρες, υπακούοντας στη θεία βουλή, πρέπει να πάω στα Ιεροσόλυμα για να πεθάνω όχι εδώ, όπως απειλεί ο Ηρώδης, αλλά εκεί. Διότι δεν είναι δυνατόν ούτε συνηθίζεται να φονεύεται προφήτης ἔξω από την Ιερουσαλήμ.

(1) Είναι καθορισμένο από το θείο σχέδιο να πορευτώ φεύγοντας από εδώ και να γίνει ό,τι επιθυμεί ο Ηρώδης. Θα φύγω όχι διότι αυτός το θέλει, αλλά διότι το έργο μου κατά τη στιγμή αυτή απαιτεί αυτό (p). Έτσι μεταφράζεται και το «πλήν». «Λέγοντας βεβαίως το «πρέπει εγώ», δεν δήλωσε αναπόφευκτη ανάγκη από την οποία κατά κάποιο τρόπο εξαρτιέται· αλλά ότι μάλλον με την εξουσία των δικών του θελημάτων, άφοβα θα βαδίσει όπου τυχόν θέλει και θα περιοδεύσει την Ιουδαία,

χωρίς κανείς να έλθει εναντίον του ή να τον επιβουλευτεί, μέχρις ότου αυτός με τη θέλησή του καταδεχτεί να φτάσει στο τέλος» (Κ).

(2) Ή, «πρέπει σήμερα και αύριο να ενεργήσω αυτά που είπα, δηλαδή για λίγο καιρό και την «εχομένη» να πορευτώ, δηλαδή την επομένη ημέρα να πορευτώ» (Ζ). «Μην εννοήσεις ότι σημαίνει: πρέπει σήμερα και αύριο να πορευτώ, αλλά σταμάτησε την πρόταση μέχρι το σήμερα και αύριο· και έτσι πες το «την επομένη να πορευτώ»» (Θφ). Ή, θα πάρουμε και τις τρεις ημέρες μαζί με την έννοια του προσεχώς (Λ)· «είναι δηλαδή σαν να λέει περίπου τα εξής σε αυτούς που τον φθονούν· Τι μελετάτε τον θάνατό μου; Να, αυτό θα γίνει μετά από λίγο» (Θφ).

(3) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «να μεταβώ από την παρούσα ζωή» (Ζ). Πιο σωστά, «να πορευτώ στην Ιερουσαλήμ» (Θφ). Η έννοια της όλης φράσης=Λίγος χρόνος μου απομένει. Η εργασία μου δεν θα διαρκέσει ακόμη παρά τρεις ημέρες, δηλαδή μετρημένες ημέρες. Αυτές δεν μπορεί κανείς, ούτε ο Ηρώδης, να μου τις αφαιρέσει. Και σε αυτές θα εξακολουθήσω να βαδίζω προς τα Ιεροσόλυμα αργά, όπως βάδισα μέχρι τώρα (g).

(4) «Δεν είναι δεκτό, δηλαδή είναι ασυνήθιστο» (Ζ). Ουκ ενδέχεται, στη δόκιμη γλώσσα=δεν είναι δυνατόν (δ). «Όταν όμως ακούσεις ότι δεν είναι ενδεχόμενο προφήτης να φονευτεί έξω από την Ιερουσαλήμ, μη νομίζεις ότι εξαναγκάστηκαν οι Ιουδαίοι στο να πράξουν τέτοια πράγματα λόγω του ότι γράφτηκαν αυτά, αλλά αυτό λέγεται σε συμφωνία με την φονική τους διάθεση... διότι αφού εθίστηκαν με τα αίματα των δούλων, θα φονεύσουν και τον Κύριο» (Θφ).

(5) «Το είπε αυτό ειρωνικά διασύροντας την Ιερουσαλήμ ως προφητοκτόνο» (Ζ). Η δίκαιη ειρωνεία από δύο πλευρές: α) Σύμφωνα με το προηγούμενο που βαραίνει την Ιερουσαλήμ, είναι αυτή ο τόπος όπου κάθε προφήτης θα θανατωθεί. Η πόλη αυτή λες και από συνήθεια είχε λάβει το δικαίωμα εκείνο του να φονεύει τους προφήτες (Grotius). β) Όταν ο καιρός φτάσει, φονιάς δεν θα γινόταν ο Ηρώδης=Φαίνεστε ότι ενδιαφέρεστε για την ασφάλειά μου και για αυτό με αποτρέπετε από το να μείνω στη δικαιοδοσία του Ηρώδη. Μη φοβάστε. Εδώ δεν διατρέχω κανένα κίνδυνο. Αλλά πρέπει να μεταβώ στην πρωτεύουσά σας και εκεί με τα δικά σας χέρια θα θανατωθώ (p). Ο θάνατος του βαπτιστή Ιωάννη λέχθηκε ως παράδειγμα προφήτη που θανατώθηκε έξω από την Ιερουσαλήμ. Αλλά η περίπτωση αυτή αποτελεί μοναδική εξαίρεση του κανόνα (ο).

Λουκ 13.34 Ἱερουσαλήμ⁽¹⁾ Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν⁽²⁾, ποσάκις⁽³⁾ ἠθέλησα⁽⁴⁾ ἐπισυνάξαι⁽⁵⁾ τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιᾶν⁽⁶⁾ ὑπὸ τὰς πτέρυγας⁽⁷⁾, καὶ οὐκ ἠελησάτε⁽⁸⁾.

Μετάφραση: *Ιερουσαλήμ, Ιερουσαλήμ, ταλαίπωρη και αξιοθρήνητη πόλη! Εσύ που σκοτώνεις τους προφήτες και λιθοβολείς εκείνους που σου στέλνει ο Θεός! Πόσες φορές θέλησα να συμμαζέψω τα παιδιά σου με τη στοργή που έχει η κλώσσα καθώς μαζεύει το πλήθος των μικρών πουλιών της κάτω από τις φτερούγες της! Και δεν θελήσατε!*

(1) Δες Ματθ. κγ 37-39 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Τι θλίψη πρέπει να είχε ο Μεσσίας για να μιλήσει έτσι για την πρωτεύουσα του λαού του! Η σύνδεση με τα παραπάνω είναι φυσική και πολύ περισσότερο, εάν οι φαρισαίοι του στίχου 31 είχαν έλθει από τα Ιεροσόλυμα. Αλλά και η σύνδεση στο Ματθ. κγ 37 δεν είναι λιγότερο φυσική· εκεί όμως ο Χριστός είναι στην Ιερουσαλήμ. Λόγω αυτού υπήρξαν κάποιοι από τους νεότερους οι οποίοι υποστήριξαν τη γνώμη, ότι ο Κύριος 2 φορές και κάτω από διαφορετικές περιστάσεις εκφώνησε τα λόγια αυτά (ρ). Η επανάληψη δημιουργεί έμφαση και προδίδει παρά πολύ οίκτο.

(2) Ο Κύριος χρησιμοποιεί ενεστώτα (αποκτείνουσα... λιθοβολούσα). Αξιόλογη η παρατήρηση: Όλα όσα κατά το παρελθόν έγιναν στην Ιερουσαλήμ, όπως και όλα όσα επρόκειτο να γίνουν στο μέλλον, ήταν με την καθαρότητα του παρόντος μπροστά στο μάτι του Χριστού. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι Ιεροσολυμίτες δεν περιορίστηκαν στο να μην ακούσουν τους προφήτες, αλλά κατέληξαν στο να τους φονεύσουν. Εκείνοι στους οποίους παρέχεται αφθονία μέσων της χάριτος, εάν δεν επωφεληθούν αυτά, σκληραίνουν από αυτά.

(3) Ο Κύριος επανειλημμένα επισκέφτηκε την Ιερουσαλήμ και κήρυξε και επιτέλεσε θαύματα σε αυτήν. Όσες φορές λοιπόν ακούμε τη φωνή του ευαγγελίου του και όσες φορές αισθανόμαστε στα βάθη μας τις νύξεις του Πνεύματος, τόσες φορές και ο Χριστός μας καλεί, όπως κάλεσε άλλοτε την Ιερουσαλήμ.

(4) Ο Χριστός γεμάτος με στοργή θέλει να σώσει τις αμαρτωλές ψυχές· επιθυμεί σφοδρά να προλάβει τον όλεθρό τους, αγάλλεται με την μετάνοιά τους. Αλλά η θέληση αυτή του Χριστού επιβαρύνει ακόμη περισσότερο την ενοχή των αμαρτωλών που δεν θέλουν, και ρίχνει την ευθύνη του αίματός τους στα κεφάλια τους.

(5) Οι προθέσεις στο επι-συν-άξαι σημαίνουν: μαζί σε ένα τόπο-γύρω από μένα τον ίδιο (ρ).

(6) «Νοσσιά λέει τώρα το πλήθος των νεοσσών (μικρά πουλιά)» (Z). Με την ίδια στοργή με την οποία και η κότα μαζεύει το πλήθος των νεοσσών της. Και για τον ίδιο σκοπό, για τον οποίο και εκείνη μαζεύει εκείνα. Για προστασία και ασφάλεια εναντίον του κινδύνου που τα απειλεί. Αλλά οι νεοσσοί όταν κινδυνεύουν τρέχουν αμέσως στη μητέρα που τους καλεί. Εσείς όμως κωφεύσατε.

(7) «Θέλησε να τους έχει κάτω από τα φτερά, δηλαδή κάτω από τη σκέπη της δύναμής του» (K).

(8) Μπαίνει σε τραγική αντίθεση με το «πόσες φορές θέλησα» (p). Αποδεικνύει το θλιβερό προνόμιο του ανθρώπου να αντιστέκεται στις ισχυρότερες έλξεις της χάρης (g). «Βλέπεις ότι και αν θέλει ο Θεός να σώσει, αλλά εμείς δεν προσέξουμε τους εαυτούς μας, μένουμε στην απώλεια; Διότι όπως λέω πολλές φορές, ο Θεός έχει την πρόθεση να σώζει τον άνθρωπο όχι ακούσια ούτε χωρίς ο άνθρωπος να θέλει, αλλά εκούσια και με ελεύθερη πρόθεση» (X).

Λουκ 13.35 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν⁽¹⁾ ὁ οἶκος ὑμῶν⁽²⁾ ἔρημος⁽³⁾. λέγω δὲ⁽⁴⁾ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητέ ἕως ἀν ἦξη ὅτε εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ἰδού, για τιμωρία σας αφήνεται ο οίκος σας ἔρημος και απροστάτευτος από τον Θεό· αφήνεται δηλαδή και εγκαταλείπεται η πόλη σας και ο ναός της στα δικά σας μόνο χέρια. Σας λέω μάλιστα ότι δεν θα με δείτε πια, ώσπου να 'ρθει ο καιρός να μετανοήσετε και να πιστέψετε. Τότε θα συμπεριληφθείτε στα μέλη της Εκκλησίας μου και θα πείτε για μένα: Ευλογημένος είναι αυτός που έρχεται στο όνομα του Κυρίου ως απεσταλμένος του και αντιπρόσωπός του.

(1) Αφήνεται σε σας· έχετε αυτόν εξ' ολοκλήρου δικό σας με την φροντίδα να τον προστατεύετε μόνοι σας, διότι ο Θεός δεν θα διαμένει πλέον σε αυτόν και δεν θα τον προστατεύει (p).

(2) Η πόλη Ιερουσαλήμ (p). Κανείς πλέον δεσμός δεν συνδέει αυτήν με το Θεό, ώστε να ονομάζει αυτήν σπίτι του (L). Όμοιος με αρπακτικό πτηνό, που πετά πάνω από το θύμα του, ο εχθρός απειλεί τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ. Ο Ιησούς ο οποίος προστάτευε αυτούς μέχρι τώρα κάτω από τα φτερά του, αποσύρεται και παραμένουν τώρα ακάλυπτοι, εγκαταλελειμμένοι στο να υπερασπίζονται μόνοι τους εαυτούς τους. Η έννοια αυτή εκφράζεται στο πρώτο μισό του σ. 35 (g). Και ο ναός για τον οποίο καυχόντουσαν, περιλαμβάνεται στο σπίτι τους. Είχαν μεταβάλλει αυτόν από οίκο του Θεού σε οίκο εμπορίου και σε σπήλαιο ληστών.

(3) Η λέξη δεν φαίνεται να είναι αυθεντική, αλλά αποτελεί γλώσσα (λέξη-κείμενο) που μπήκε στο κείμενο από το περιθώριο του χειρογράφου. Όταν ο Χριστός φύγει και απομακρυνθεί από ένα μέρος, οσοδήποτε και αν είναι αυτό με επιμέλεια προετοιμασμένο και πολυσύχναστο, μεταβάλλεται σε έρημο.

(4) Αντιθετικός σύνδεσμος=Φεύγω, αλλά μην εκλαμβάνετε την αναχώρηση αυτή ως σύντομη απουσία. Σας διακηρύσσω ότι δεν θα με δείτε για πολύ (g).

(5) Τρεις διαφορετικές εξηγήσεις δόθηκαν στο «όταν πείτε· ευλογημένος... Κυρίου». α) Ελάχιστα πιθανή ερμηνεία: Μετά τον εδώ διάλογο με τους Φαρισαίους «αφού περιόδευσεν την Ιουδαία... επέστρεψε πάλι στα Ιεροσόλυμα· τότε λοιπόν, τότε κάθισε στο πουλάρι και όχλοι πολλοί και παιδιά κάτω από την εφηβεία... βάδιζαν μπροστά του και έλεγαν τιμητικά... Ωσαννά... ευλογημένος ο ερχόμενος... Επομένως τότε λέει ότι θα τον δουν πάλι, όταν φτάσει ο καιρός του Πάθους» (Κ). β) Κατά την δευτέρα παρουσία, όταν «βλέποντας αυτόν να έρχεται από τους ουρανούς με τη θεϊκή δόξα και με την συνοδεία αγγέλων, θα αναγκαστούν να ομολογήσουν ότι αυτός είναι ο ευλογημένος που έρχεται στο όνομα του Κυρίου, του Πατέρα του» (Ε). γ) Για τελειώσει η απουσία μου από εσάς, θα χρειαστεί να δώσετε τους εαυτούς σας σε μένα, με την μεταβολή των διαθέσεών σας απέναντί μου, οπότε θα με επικαλεστείτε με φωνή μετάνοιας και ευλάβειας (g). Αναφέρεται λοιπόν στην διαμέσου των αιώνων επιστροφή των Ισραηλιτών στον Ιησού (p). Η τελευταία ερμηνεία είναι πιο σοβαρή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ' (14)

Στίχ. 1-6 . Η θεραπεία του υδρωπικού.

Λουκ 14.1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων⁽¹⁾ τῶν Φαρισαίων⁽²⁾ σαββάτῳ⁽³⁾ φαγεῖν ἄρτον καὶ αὐτοὶ⁽⁴⁾ ἦσαν παρατηρούμενοι⁽⁵⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Ένα Σάββατο ο Ιησούς ήλθε στο σπίτι κάποιου από τους άρχοντες των Φαρισαίων για να φάει. Οι Φαρισαίοι όμως τον παρατηρούσαν και τον παρακολουθούσαν με προσοχή μήπως πει ή κάνει κάτι παράνομο και αξιοκατάκριτο.

(1) Δεν έχουμε ενδείξεις ότι υπήρχε κάποια ιεραρχία στη μερίδα των Φαρισαίων. Διακρίνονταν όμως μεταξύ τους αυτοί που υπερείχαν στις γνώσεις, τα τάλαντα και τον πλούτο (g).

(2) Μετά από αυτά που αναφέρθηκαν στο κεφ. ια (37-54), θα φαινόταν ίσως εκπληκτικό πώς ο Κύριος δέχεται πάλι πρόσκληση Φαρισαίου για φαγητό (p). Παρ' όλα αυτά «υπήρχαν και στους φαρισαίους κάποιοι που ήταν σε μισό βαθμό πονηροί

και διαφορετικοί από τους άλλους. Ακολουθούσε λοιπόν ο Χριστός, κάνοντας και εδώ το γεύμα αφορμή για ωφέλεια του Φαρισαίου και όσων ήταν στο σπίτι του» (Ζ). «Διότι φρόντιζε για την ωφέλεια των ψυχών και για αυτό το λόγο έμπαινε στο σπίτι» (Θφ).

(3) Ήταν συνηθισμένο να γίνονται συμπόσια το Σάββατο και είχε αποβεί παροιμιώδης η πολυτέλεια των συμποσίων κατά τα Σάββατα (ρ).

(4) Οι οποίοι κατονομάζονται και στο σ. 3.

(5) «Οι υπόλοιποι Φαρισαίοι τον παρατηρούσαν εάν θα κάνει κάτι σε αντίθεση με το νόμο την ημέρα του Σαββάτου» (Ζ). Πέρα από κάθε νόμο φιλοξενίας. Είναι καθήκον αυτού που φιλοξενεί να αναλαμβάνει υπό την προστασία του τον φιλοξενούμενο και να προλαβαίνει κάθε επιβουλή εναντίον του. Οι Φαρισαίοι όμως και οι νομικοί, με την ανοχή αυτού που φιλοξενούσε, παραμόνευαν όπως οι κυνηγοί πουλιών, οι οποίοι περιμένουν για να παγιδέψουν πουλιά.

Λουκ 14.2 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς⁽²⁾ ἔμπροσθεν αὐτοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Κάποια στιγμή στάθηκε μπροστά του ένας άνθρωπος που έπασχε από υδρωπικία, αλλά δίσταζε να ζητήσει φανερά τη θεραπεία του, επειδή ήταν μπροστά οι νομικοί και οι Φαρισαίοι. Είχε όμως την ελπίδα ότι θα κινούσε τη συμπάθεια του Κυρίου.

(1) Το «ιδού» υποδηλώνει ότι η παρουσία του υδρωπικού ήταν απροσδόκητη από τους καλεσμένους, ίσως μάλιστα και από αυτόν τον ίδιο που φιλοξενούσε. Δεν ήταν πάντως από τους καλεσμένους, όπως φαίνεται και από το απέλυσε στο σ. 4 (ρ).

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά, συνηθισμένη όμως στους γιατρούς συγγραφείς (ρ). Εδώ είναι επίθετο, οι γιατροί όμως, παρόλο που χρησιμοποιούν αυτό και ως επίθετο, συχνότερα το παίρνουν ως ουσιαστικό (L).

(3) «Επειδή φοβήθηκε τους Φαρισαίους, δεν πλησίασε να ζητήσει να θεραπευτεί, επειδή ήταν Σάββατο, αλλά μόνο στάθηκε μπροστά του, έτσι ώστε αφού τον δει και τον σπλαχνιστεί, να τον θεραπεύσει» (Κ).

Λουκ 14.3 καὶ ἀποκριθεὶς⁽¹⁾ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς νομικοὺς⁽²⁾ καὶ Φαρισαίους λέγων⁽³⁾, εἰ ἐξεστι τῷ Σαββάτῳ θεραπεύειν⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Ο Ιησούς τότε πήρε το λόγο και ρώτησε τους νομικούς και τους Φαρισαίους. Επιτρέπεται άραγε να θεραπεύει κανείς αρρώστους την ημέρα του Σαββάτου; Εκείνοι όμως σιώπησαν και δεν απάντησαν, διότι δεν τολμούσαν να του πουν ότι δεν επιτρέπεται.

(1) Απάντησε στις σκέψεις τους, που υπονοούνταν με το «παρατηρούσαν» του σ. 1 (ρ). Η παρουσία του ασθενή προκάλεσε σε αυτούς το ερώτημα: Θα τον θεραπεύσει άραγε ή δεν θα τον θεραπεύσει;

(2) «Που ήταν καλεσμένοι και αυτοί μαζί εκεί» (Ζ). Προς τους νομικούς, οι οποίοι παρόλο που εξ' επαγγέλματος σπούδαζαν τον νόμο, όμως δεν αντιλαμβάνονταν σωστά τον νόμο σχετικά με το σάββατο (b).

(3) Το είπε... λέγων, είναι εβραϊκός τρόπος γραφής (ρ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: "Εξεστιν τῷ σαββάτῳ θεραπεῦσαι ἢ οὐ; «Ο Θεός των όλων είναι αγαθός και φιάνθρωπος. Δεν έβαλε τον νόμο του Μωϋσή ως διδάσκαλο απανθρωπιάς, αλλά μάλλον εισηγητή της αγάπης στον διπλανό μας» (Κ).

Λουκ 14.4 οἱ δὲ ἡσύχασαν⁽¹⁾. καὶ ἐπιλαβόμενος⁽²⁾ ἰάσατο αὐτὸν⁽³⁾ καὶ ἀπέλυσεν.

Μετάφραση: Ο Ιησούς τότε, αφού έπιασε τον άρρωστο και τον άγγιξε με τα χέρια του, τον θεράπευσε και του έδωσε κατόπιν την άδεια να φύγει.

(1) «Και άλλοτε όταν ρωτήθηκαν κάτι τέτοιο, αποστομώθηκαν» (Ζ). Σιώπησαν μη έχοντας τι να πουν. «Διότι δεν μπορούσαν να πουν, ότι εμπόδιζε ο νόμος να κάνει κάποιος αγαθοεργίες το Σάββατο» (Ζ). Δεν επιθυμούσαν όμως και να πουν ότι επιτρέπεται το Σάββατο να θεραπεύει κάποιος (ρ). Οι αγαθοί επικρίνονται πολλές φορές από τους πονηρούς και για πράξεις, τις οποίες και αυτοί οι ίδιοι που επικρίνουν, εάν άφηναν τη συνείδησή τους ελεύθερη να μιλήσει, δεν θα τολμούσαν να αποκηρύξουν.

(2) «Αντί να πει: αφού άγγιξε» (Ζ). Σύμφωνα με κάποιους το «επιλαβόμενος» υποδηλώνει, ότι ο Κύριος πήρε κατ' ιδίαν τον ασθενή και αφού τον οδήγησε σε άλλο δωμάτιο, τον θεράπευσε εκεί. Εάν δεχτούμε την εκδοχή αυτή ως ορθή, ο Ιησούς έπραξε αυτό αφενός μεν αποφεύγοντας κάθε επίδειξη και αυτοδιαφήμιση, αφετέρου δε για να μην προκαλέσει και ερεθίσει ακόμη περισσότερο τους αντιπάλους του. Διδασκόμαστε από το τελευταίο αυτό, ότι, παρόλο που δεν πρέπει να μπαίνουμε σε οποιονδήποτε δισταγμό, προκειμένου να πράξουμε το καθήκον μας, παρ' όλα αυτά

πρέπει να λαμβάνουμε όλα τα νόμιμα μέτρα για να κάνουμε την εμμονή στο καθήκον όσο γίνεται λιγότερο δυσάρεστη σε αυτούς που αντιτίθενται. «Επειδή τον ήξερε ο Κύριος, μιας και εισχωρούσε μέσα στην ψυχή του ως Θεός, δεν τον ρωτά αν θέλει να γίνει καλά, αλλά αμέσως τον θεράπευσε. Διότι ήξερε ότι ήθελε. Διότι πράγματι, για να τύχει της θεραπείας στεκόταν μπροστά του και σιωπούσε» (Κ).

(3) «Ο Κύριος δεν είχε σκοπό, να μη σκανδαλίσει αυτούς, αλλά να ευεργετήσει αυτόν που χρειαζόταν θεραπεία. Διότι πρέπει εμείς, όπου ανακλύπει πάρα πολλή ωφέλεια, να μη φροντίζουμε για αυτούς που ανόητα σκανδαλίζονται» (Θφ).

Λουκ 14.5 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν⁽¹⁾, Τίνος ὑμῶν⁽²⁾ υἱὸς ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται⁽³⁾, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει⁽⁴⁾ αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Μετάφραση: Ὑστερα στράφηκε στους Φαρισαίους και απαντώντας στους ἀπόκρυφους διαλογισμούς τους, τους εἶπε: Ποιὸς ἀπὸ σας, ὅταν πέσει μέσα σε πηγάδι ο γιος του ἢ το βόδι του, δεν θα κάνει πολλές προσπάθειες για να τον ανασύρει ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ την ἡμέρα του Σαββάτου; Ἀφοῦ λοιπὸν το θεωρεῖτε αὐτὸ ἐπιτρεπτό, πὼς θα κατακρίνετε ὡς παραβάτη του Σαββάτου ἐκείνον που την ἡμέρα αὐτὴ ὄχι με κοπιώδη προσπάθεια ἀλλὰ με ἀπλὸ λόγο βοηθᾷ ὄχι ἓνα ἄλογο ζῶο ἀλλὰ ἓνα λογικὸ ἄνθρωπο που υποφέρει;

(1) Υπάρχει και η γραφή: Και προς αυτούς εἶπε, ὅπου παραλείπεται το ἀποκριθεὶς. «Επειδὴ ἀπὸ δυστροπία σιώπησαν, διαλύει ο Χριστὸς την ἄθραυστη ἀναισχυντία τους, χρησιμοποιώντας για αὐτὸ συλλογισμοὺς ἀναγκαίους» (Κ) και «διδάσκοντας ὅτι ο νόμος διέταξε να σαββατίζουν, δηλαδή να ἀπέχουν, ἀπὸ τα βιοτικὰ ἔργα, ὄχι ὁμως και ἀπὸ τα πνευματικὰ» (Ζ).

(2) Με ἐμφαση μπαίνει μπροστὰ το ὑμῶν = Πὼς ἐνεργεῖτε εσεῖς ὅταν πρόκειται για τα συμφέροντά σας; (ρ). Δεν ωθούνταν κυρίως ἀπὸ λόγους συμπαθείας προς τα ἄρρωστα ζῶα, ἀλλὰ ἀπὸ λόγους συμφέροντος, ὅταν ἐσπευδαν να βοηθήσουν αὐτὰ ὅταν κινδύνευαν. Αὐτὸ ὁμως ἔκανε ολοφάνερη την υποκρισία τους. Επρόκειτο για το δικὸ τους βόδι. Και προκειμένου να προλάβουν τη ζημιὰ του χρήματος, η ὁποία θα ἐρχόταν σε αὐτοὺς, ἐάν το βόδι πέθαινε, δεν εὗρισκαν ὅτι παραβιάζεται το Σάββατο με τις βαριές προσπάθειες τις ὁποῖες θα κατέβαλλαν για να το διασώσουν. Προκειμένου ὁμως για τη θεραπεία του ἄρρωστου ἀνθρώπου, με την ὁποία θα δοξαζόταν ο Θεός, εὗρισκαν ὅτι παραβιάζεται το Σάββατο, ἔστω και αν με κανένα σωματικὸ κόπο, ἀλλὰ με ἀπλὸ λόγο ἐπιτυγχανόταν αὐτή.

(3) «Σχεδόν λέει στους Φαρισαίους τα εξής: Αν έχει εμποδίσει ο νόμος να κάνει κάποιος πράξεις ελέους το Σάββατο, δεν θα φροντίσεις τον γιο σου αν κινδυνεύει το Σάββατο; Και τι λέω τον γιο; Τη στιγμή που ούτε βόδι δεν θα εγκαταλείψεις αβοήθητο, αν το δεις να κινδυνεύει. Πώς λοιπόν δεν είναι ανόητο να εξετάζετε την θεραπεία του υδρωπικού το Σάββατο;» (Θφ).

(4) =ανασύρει (δ), με πολύ κόπο και εργασία (b).

Λουκ 14.6 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι⁽¹⁾ αὐτῷ πρὸς ταῦτα⁽²⁾.

Μετάφραση: Και δεν μπόρεσαν να του απαντήσουν σ' αυτά, διότι ήταν ολοφάνερο ότι είχαν άδικο.

(1) Ανταποκρίνομαι=απαντώ με τη σειρά μου (δ). Μόνο εδώ και στο Ρωμ. θ 20.

(2) «Αφού ήταν φανερή η αλήθεια» (Z).

Στίχ. 7-14. Διδασκαλία για την ταπεινοφροσύνη.

Λουκ 14.7 Ἐλεγεν δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους⁽¹⁾ παραβολὴν⁽²⁾, ἐπέχων⁽³⁾ πῶς τὰς πρωτοκλισίας⁽⁴⁾ ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς,

Μετάφραση: Επειδὴ μάλιστα παρατήρησε πόσο οι καλεσμένοι ζητούσαν και διάλεγαν τις πρώτες θέσεις στο τραπέζι, άρχισε να τους λέει μία παραβολή, με την οποία τους δίδασκε την ταπεινοφροσύνη. Τους εἶπε λοιπόν:

(1) Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η θεραπεία του υδρωπικού έγινε πριν ακόμη αρχίσει το γεύμα. Τώρα αυτό αρχίζει και όταν κάθονταν οι καλεσμένοι γύρω από το τραπέζι, εκδηλώθηκε κάποια τάση μεταξύ τους να πιάσουν τις πρώτες θέσεις (p). Ο Κύριος παίρνοντας από αυτό αφορμή απευθύνει λόγους οικοδομής στους καλεσμένους. Μας παρέχει έτσι αξιομίμητο παράδειγμα να επωφελούμαστε από τη συνεστίαση με φίλους και συγγενείς, για να λέμε αυτά που είναι απαραίτητα για οικοδομή. Όχι μόνο όταν ήταν μαζί με τους μαθητές του, αλλά και όταν βρισκόταν σε σπίτι ξένο και με συντροφιά αγνώστων ή και εχθρών που τον παρατηρούσαν, ο Κύριος επεδίωκε να πει τα διδακτικά και ωφέλιμα. Και ανάμεσα σε κακόβουλους «όταν συναντούσε τους αμαρτωλούς» ο Κύριος «δεν σιώπησε τα αγαθά» (Ψαλμ. λη 1,2). Διότι παρά τις προκλήσεις τους ο Κύριος δεν αγανάκτησε ούτε «άναψε η καρδιά του μέσα του».

(2) Παραβολή που πάρθηκε από τους εξωτερικούς τρόπους συμπεριφοράς και αναφέρεται σε εσωτερικές και πνευματικές αρχές (b). Η συμβουλή που παρέχεται στο χωρίο αυτό δεν είναι καθόλου, όπως πίστεψαν πολλοί, συμβουλή φρόνησης κοσμικής, ούτε στη σκέψη του Κυρίου, ούτε στη σκέψη του Λουκά. Ο όρος παραβολή, που χρησιμοποιείται εδώ και το συμπέρασμα στο σ. 11, αποκλείουν την υπόθεση αυτή και επιβάλλουν να εκλάβουμε τον λόγο με έννοια θρησκευτική και με πνευματική εφαρμογή. Με την εικόνα αυτή τη χαριτωμένη και πάρα πολύ επίκαιρη, παρέχει ο Κύριος στους καλεσμένους μάθημα ταπεινοφροσύνης (g). Το μάθημα αυτό είναι το εξής: Ο καθένας ενώπιον του Θεού οφείλει να αισθάνεται ότι η έσχατη θέση είναι η μόνη που αρμόζει σε αυτόν (p), ως προς δε τους άλλους να θυμάται διαρκώς την προτροπή του Παύλου στο Φιλιπ. β 3 «με την ταπεινοφροσύνη να θεωρείτε τους άλλους ότι υπερέχουν από τον εαυτό σας». «Φαίνεται μεν σε κάποιους ίσως, ότι αυτά είναι κάπως μικρά και όχι άξια πολλής φροντίδας. Όταν όμως κάποιος προσηλώσει σε αυτά το μάτι της διάνοιας, τότε θα μάθει, από τι κατηγορία, από τη μία, απαλλάσσουν τον άνθρωπο, και πόσο κόσμιο, από την άλλη, τον κάνουν» (Σχ.). «Ας νικήσει, λέει, πολλούς με την λαμπρότητα των αρετών, με την ταπεινοφροσύνη. Διότι υψηλό στα μάτια του Θεού είναι το μέτριο φρόνημα» (Κ).

(3) Εξυπακούεται η λέξη «τον νου»=παρατηρούσε (δ): κατήυθνε την προσοχή του (g). Η προσοχή στην κοινωνική συναναστροφή και συμπεριφορά είναι πολύ ωφέλιμη και επαινετή συνήθεια (b). Στις πιο συνηθισμένες ενέργειες της ζωής μας το μάτι του Χριστού μας παρακολουθεί προσεκτικά και σημειώνει καθετί που πράττουμε, όχι μόνο στις θρησκευτικές μας συνάξεις, αλλά και στα συμπόσιά μας και τις άλλες κοινωνικές συναναστροφές.

(4) Με την ανάμιξη που σημειώθηκε τα χρόνια εκείνα στην Παλαιστίνη ιουδαϊκών, ρωμαϊκών, ελληνικών και περσικών εθίμων, δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ποια ήταν η πιο τιμητική θέση στο τραπέζι. Το Ταλμούδ αναφέρει ότι σε ανάκλιντρο που περιλάμβανε 3 παρακαθήμενους, η μεσαία θέση ήταν η πιο τιμητική και μετά από αυτήν ερχόταν η από αριστερά και τελευταία η από δεξιά (p).

Λουκ 14.8 "Όταν κληθῇς⁽¹⁾ ὑπό τινος εἰς γάμους⁽²⁾, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε⁽³⁾ ἐντιμότερός σου⁽⁴⁾ ᾗ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ,

Μετάφραση: Όταν σε καλέσει κάποιος σε γάμο, μην καθίσεις μόνος στου στην πρώτη θέση, μήπως υπάρξει κάποιος άλλος καλεσμένος απ' αυτόν που να είναι ανώτερος από σένα ως προς την κοινωνική θέση.

(1) Το σε ενικό αριθμό πρόσωπο χρησιμοποιείται για να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στο παράγγελμα. Δεν αναφέρεται λοιπόν ούτε στον οικοδεσπότη, ούτε σε κάποιο ορισμένο πρόσωπο από τους καλεσμένους, αλλά στο δεύτερο πρόσωπο, το οποίο χρησιμοποιείται εδώ, περιλαμβάνονται όλοι οι καλεσμένοι (ο).

(2) «Με τους γάμους, φανέρωσε κάθε γεύμα και κάθε δείπνο· διότι το να κληθεί κάποιος σε γάμους φαινόταν πιο τιμητικό από την πρόσκληση σε γεύμα ή δείπνο» (Ζ). Προτιμά ως εικόνα το συμπόσιο των γάμων, διότι σε αυτό η σειρά στον καθορισμό της θέσης κάθε καλεσμένου τηρείται ακριβέστερα από όσο σε οποιοδήποτε άλλο γεύμα (g). Επιπλέον ο Ιησούς απέφευγε να δώσει μάθημα πιο άμεσο και δεν έθιγε την φιλοτιμία των καλεσμένων εκείνη τη στιγμή, αφού το συμπόσιο στο οποίο μετείχε δεν ήταν γαμήλιο (L).

(3) Ο καθένας από τους καλεσμένους γνωρίζει μόνο τη δική του πρόσκληση, όχι όμως και ποιοι άλλοι κλήθηκαν (b).

(4) Ο υπερήφανος βάζει τον εαυτό του όχι απλώς υπεράνω μερικών, αλλά υπεράνω όλων (b).

Λουκ 14.9 καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας⁽¹⁾ ἔρεϊ σοι, Δὸς τούτῳ τόπον⁽²⁾, καὶ τότε ἄρξῃ⁽³⁾ μετὰ αἰσχύνῃς⁽⁴⁾ τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν.

Μετάφραση: και ἐλθει τότε αὐτός που κάλεσε κι εσένα κι αὐτόν, και θα σου πει: Κάνε τόπο και δώσε τη θέση σου σ' αὐτόν. Και θ' αρχίσεις τότε με ντροπή να αναζητάς θέση. Κι επειδὴ στο μεταξύ οι ἄλλοι θα ἔχουν καθίσει και κανεῖς απ' αὐτούς δεν θα σου παραχωρεῖ τη θέση του, θα αναγκαστεῖς τότε ντροπιασμένος να καθίσεις στην τελευταία θέση στο τραπέζι.

(1) Αὐτός που κάλεσε, ἔχει το δικαίωμα να καθορίσει τη θέση στους καλεσμένους του (g).

(2) Κάνε τόπο σε αὐτόν· δηλαδή παραχώρησε σε αὐτόν τη θέση σου (δ).

(3) Θα αρχίσεις αναζητώντας θέση και επειδὴ στο μεταξύ ὅλες οι θέσεις πιάστηκαν ἀπὸ τους ἤδη καθισμένους και κανεῖς ἀπὸ τους ἄλλους δεν θα υποχωρεῖ σε σένα, θα καταλήξεις να πιάσεις τον τελευταῖο τόπο (δ). Το «θα αρχίσεις» δείχνει αντίθεση ἀνάμεσα στην εύκολη και σε σύντομο χρόνο κατάληψη της πρώτης θέσης και στην, κατά την διαρκέστερη αναζήτηση νέας θέσης, αργῆς και ταπεινωτικῆς υποχώρησης στον τελευταῖο τόπο (p).

(4) Η υπερηφάνεια θα καταλήξει σε ντροπή και τελικά ο υπερήφανος θα πέσει από το ύψος του.

Λουκ 14.10 ἀλλ' ὅταν κληθῇς πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα⁽¹⁾ ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε ἐρεῖ σοι, Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον πάντων τῶν συνανακειμένων σοι.

Μετάφραση: Γι' αυτό όταν σε καλέσουν κάπου, πήγαινε και κάθισε στην τελευταία θέση, ώστε να έλθει αυτός που σε έχει καλέσει να σου πει: Φίλε, έλα πιο μπροστά και κάθισε πιο κεντρικά, σε πιο τιμητική θέση. Κι έτσι τότε θα τιμηθείς μπροστά σ' όλους εκείνους που κάθονται μαζί σου στο τραπέζι.

(1) Ίσως το ἵνα εδώ μπαίνει για να δηλώσει την έκβαση, για να φανερώσει το αποτέλεσμα μάλλον παρά τον σκοπό (ρ). Ο Σωτήρας δηλαδή δεν εννοεί, ότι πρέπει εμείς σκόπιμα να διαλέγουμε την τελευταία θέση, για να μας ανεβάσουν σε υψηλότερη, αλλά θέλει να μας διδάξει, ότι η αλαζονεία και αυθάδεια οδηγούν σε ταπείνωση και εξευτελισμό, ενώ η αληθινή ταπεινοφροσύνη ουδέποτε εξευτελίζει αλλά πιο πολύ και τιμά (δ). Δεν συνιστά εδώ ο Κύριος στον αλαζόνα να μιμηθεί την ταπεινοφροσύνη για να τιμηθεί, ώστε να ικανοποιηθεί η φιλοπρωτία του (ρ). «Επιμηκύνει τον λόγο, δείχνοντας και την ντροπή από την αυθάδεια και την δόξα από την ευλάβεια, και από τις δύο μεριές προτρέπει σε μετριοφροσύνη» (Ζ). Η οδός του να ανέβει κάποιος ψηλά είναι να αρχίσει από χαμηλά. Ο Lightfoot παραθέτει παραβολή ενός από τους ραββίνους κάπως όμοια με την παρούσα: «Είχαν κληθεί τρεις σε δείπνο. Ο ένας από αυτούς κάθισε πιο ψηλά λέγοντας: Είμαι ηγεμόνας. Ο άλλος κάθισε κοντά του, προσθέτοντας: Και εγώ είμαι σοφός. Ο τρίτος έπιασε την τελευταία θέση παρατηρώντας: Εγώ είμαι άσημος. Ο βασιλιάς έβαλε τον ταπεινό να καθίσει στην υψηλότερη θέση, και τοποθέτησε τον ηγεμόνα στην τελευταία».

Λουκ 14.11 ὅτι⁽¹⁾ πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται⁽²⁾.

Μετάφραση: Όποιος λοιπόν παίρνει μόνος του την πρώτη θέση εξευτελίζεται, ενώ όποιος αφήνει στους άλλους να του την προσφέρουν δοξάζεται, διότι ισχύει ο γενικός νόμος και κανόνας: Όποιος υψώνει μόνος του τον εαυτό του θα ταπεινωθεί· και όποιος ταπεινώνει τον εαυτό του θα υψωθεί.

(1) «Προσθέτει και απόφθεγμα καθολικό για να βεβαιώσει τη συμβουλή» (Ζ). Προσθέτει αξίωμα που επαναλήφθηκε πολλές φορές από αυτόν. Δες Λουκ. ιη 14 και Ματθ. κγ 12 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Η ταπείνωση είναι το διαβατήριο με το οποίο μπαίνει κάποιος στη βασιλεία των ουρανών (ρ). Και δεν σημειώνεται μεν πάντοτε και απαρέγκλιτα η επαλήθευση αυτού του αξιώματος στη γη, παρατηρείται όμως αυτή συχνότατα και η κοινή γνώμη βρίσκει τόση ικανοποίηση σε αυτήν την επαλήθευση, ώστε το αξίωμα αυτό του Κυρίου μπήκε ως ρητό σε κοινή χρήση (L). Εδώ ο Κύριος χρησιμοποιεί το αξίωμα αυτό για αποτροπή εκείνου το οποίο αποκαλούμε ματαιότητα. Εκείνοι άλλωστε οι οποίοι επιζητούσαν τις πρωτοκαθεδρίες στα δείπνα, ήταν από τους ανθρώπους εκείνους, οι οποίοι είχαν πεποίθηση στον εαυτό τους και περιφρονούσαν τους άλλους.

Λουκ 14.12 "Ἐλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκότι⁽¹⁾ αὐτόν, "Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον⁽²⁾, μὴ φώνει⁽³⁾ τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου⁽⁴⁾ μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε⁽⁵⁾ καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι καὶ γενήσεται σοι ἀνταπόδομα.

Μετάφραση: Ἐλεγε μάλιστα και σ' εκείνον που τον είχε καλέσει: Ὅταν κάνεις πρωινό ή βραδινό τραπέζι, μην περιορίζεσαι να καλεις μόνο τους φίλους σου ή τους αδελφούς σου, τους συγγενείς σου ή γείτονες πλούσιους· μήπως σε καλέσουν κι εκείνοι και σου το ανταποδώσουν, και σε ανταμείψουν αυτοί γι' αυτό που τους έκανες, κι όχι ο Θεός.

(1) «Επειδή το δείπνο αποτελείται από δύο μέρη, τους καλεσμένους και αυτούς που καλούν, για το μεν μέρος των καλεσμένων μίλησε χειραγωγώντας με συμβουλή στη σωτήρια ταπεινοφροσύνη παραθέτοντας σε αυτούς φαγητό αδαπάνητο· ρίχνει λοιπόν με τη σειρά του στο φιλότιμο και αυτόν που κάλεσε, και με συμβουλή τον εμποδίζει να κάνει τις εστιάσεις για κάποια ανθρώπινη χάρη και να αναμένει την άμεση ανταπόδοση του μισθού» (Θφ). Ίσως ο Κύριος παίρνει αφορμή από το ότι μεταξύ των καλεσμένων οι περισσότεροι ήταν πλούσιοι. Και μας διδάσκει ότι το να χρησιμοποιούμε όσα έχουμε σε έργα αγαθοεργίας και αγάπης είναι ασύγκριτα προτιμότερο και ωφελιμότερο σε μας, παρά να ξοδεύουμε αυτά σε γενναιόδωρες και μεγαλοπρεπείς υποδοχές ανθρώπων πλούσιων και εξεχόντων.

(2) «Δεν είπε όμως, ότι Ὅταν κάνεις γάμους, αλλά όταν κάνεις γεύμα ή δείπνο. Διότι στους γάμους αναγκαστικά καλούσαν μαζί φίλους και αδελφούς και συγγενείς και γείτονες πλούσιους για τιμή των γάμων» (Ζ).

(3) Εδώ χρησιμοποιεί το «να φωνάζεις» αντί για το «να καλείς», το οποίο έχει στον επόμενο σ. Ίσως για να σημάνει με το «να φωνάζεις» την επίσημη και προσωπική πρόσκληση (L). Ο ενεστώτας δείχνει αυτό που γίνεται συνήθως και συστηματικά. Απαγορεύει δηλαδή την αποκλειστική πρόσκληση των πλουσίων γειτόνων κλπ. (p).

(4) «Δεν τα συμβούλεψε αυτά για να ατιμάσει τη φιλία και τη συγγένεια και την αδελφότητα και τα αντίστοιχα, αλλά έτσι ώστε, γνωρίζοντας το καλύτερο, αυτό να προτιμούμε και να μην παραχωρούμε τις γενναιόδωρες προσκλήσεις σε αυτούς που δεν έχουν ανάγκη με σκοπό την ανταπόδοση» (Z) και έτσι «να πουλάμε την γενναιοδωρία» (Θφ). «Διότι δεν πρέπει να κάνουμε απλώς αυτές τις δεξιώσεις, αλλά σε αυτούς που πεινούν, που διψούν, που είναι γυμνοί, που είναι ξένοι και πτώχευσαν από πλούτο. Διότι δεν είπε απλώς, τράφηκα, αλλά πεινούσα. Διότι λέει «με είδατε να πεινάω και με θρέψατε»» (X). Ο Κύριος όχι άσκοπα βάζει πρώτα τους φίλους από τους αδελφούς και συγγενείς. Διότι το γεύμα με φίλους είναι γεύμα διασκέδασης, ενώ η πρόσκληση των αδελφών και συγγενών αποτελεί σε κάποιο μέτρο και καθήκον (g).

(5) =Από φόβο μήπως. Έχει η λέξη μέσα της κάτι το παράδοξο μαζί και χαριτωμένο· δηλαδή αυτού του είδους η πρόσκληση αποτελεί ένα είδος δυστυχίας που πρέπει να αποφεύγεται. Διότι εφόσον θα σου ανταποδοθεί αυτό που τους έκανες, δεν πρόκειται πλέον και στο μέλλον να ανταμειφθείς για αυτό (g).

Λουκ 14.13 ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν⁽¹⁾, κάλει⁽²⁾ πτωχοὺς, ἀναπήρους⁽³⁾, χωλοὺς, τυφλοὺς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλλά όταν κάνεις τραπέζι και δεξίωση, να προσκαλεις σ' αυτό πτωχοὺς, σακάτηδες, κουτσούς, τυφλούς.

(1) «Δοχή ονομάζει την υποδοχή, την ευτυχή συνάντηση, την εστίαση» (Z).

(2) Έξυπνη η παρατήρηση: Χρησιμοποιείται εδώ το κάλεσε και όχι το φώναξε=Όχι με θόρυβο και τρόπο πομπώδη, για να προκαλέσεις την προσοχή του κοινού στο γεύμα, το οποίο προετοίμασες, αλλά κάλεσε μάλλον ήσυχα και ιδιωτικά με πνεύμα ειλικρινούς ταπεινοφροσύνης σαν διαχειριστής αγαθών που σου χορηγήθηκαν από το Θεό, για να διαθέσεις αυτά στους φτωχοὺς και περιφρονημένους (ο).

(3) Αυτοί που έχουν στερηθεί μία ή περισσότερες από τις αισθήσεις ή κάποιο μέλος του σώματός τους. Συνήθως οι κουτσοί ή οι τυφλοί. Εφόσον όμως εδώ οι δύο αυτές κατηγορίες ονομάζονται και συγκεκριμένα, έχει γενικότερη έννοια (g).

(4) Όλοι αυτοί χρειάζονται και αυτό ίσως το ψωμί. Για την υποδοχή φίλων και συγγενών το παρατιθέμενο τραπέζι θα είναι αρκετά δαπανηρό και επόμενο είναι και να επικριθείς για αυτό από τους φιλοξενούμενους, αφού θα είναι χορτασμένοι και από το δικό τους τραπέζι. Εάν όμως ξοδέψεις και ένα μέρος μόνο από την δαπάνη σου αυτή για την υποδοχή φτωχών, θα τους παραθέσεις τραπέζι ασυνήθιστα πλούσιο για αυτούς. Θα ευγνωμονούν αυτοί και θα εκφράζονται πολύ ικανοποιητικά για τις προμήθειές σου και θα σε ανταμείψουν με τις εγκάρδιες ευχές τους και τις προς τον Θεό δεήσεις τους.

Λουκ 14.14 καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι⁽¹⁾, ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει⁽²⁾ τῶν δικαίων⁽³⁾.

Μετάφραση: Και θα είσαι μακάριος, διότι αυτοί δεν έχουν να σου ανταποδώσουν τίποτε άλλο από ευχές. Είσαι μακάριος, διότι αυτό που έκανες ο Θεός θα σου το ανταποδώσει στην ανάσταση των δικαίων, όταν θα ανταμείψει κάθε αγαθοεργία και αρετή.

(1) «Οι μεν μικρόψυχοι όταν καλούν φίλους ή συγγενείς, το κάνουν αυτό για την άμεση ανταπόδοση, και να δεν τύχουν αυτής, δυσανασχετούν. Οι μεγαλόψυχοι όμως, αναμένοντας το μέλλον, δέχονται τις αμοιβές από τον όντως πλούσιο (Θεό)» (Θφ) και «κάνουν πράγμα πολύ καλύτερο και ενδοξότερο, το οποίο έδειξε ο Κύριος για αυτούς που πράττουν αυτό στους ασθενείς και αναγκεμένους και ανάπηρους, από τους οποίους δεν υπάρχει ανταπόδοση, στους οποίους ο Θεός υποσχέθηκε ότι θα τους ανταποδώσει μισθό στον μέλλοντα αιώνα» (Ζ).

(2) Πριν την ανάσταση δεν υπάρχει πλήρης και τέλεια ανταπόδοση αλλά μάλλον, για όσο διαρκεί η παρούσα ζωή, παρέχονται ευκαιρίες για περαιτέρω σπορά εν αναμονή του τελικού θερισμού των αμοιβών. Μετά το θάνατο λοιπόν υπάρχει κατάσταση ανάπαυσης (b).

(3) Η φράση στην ανάσταση των δικαίων, δεν υπονοεί αναγκαστικά την διάκριση μεταξύ δύο διαδοχικών αναστάσεων, δηλαδή της ανάστασης των δικαίων πρώτα και έπειτα, μετά κάποιο χρονικό διάστημα, της καθολικής ανάστασης. Η φράση αυτή μπορεί να σημαίνει απλώς: Όταν θα αναστηθούν οι δίκαιοι κατά την βασιλεία (g). Το «δικαίων» είναι δυνατόν να προστέθηκε απλώς και μόνο για να σημάνει τον χαρακτήρα εκείνων, οι οποίοι ασκούν την ανιδιοτελή αγαθοεργία και την χωρίς κάποιο συμφέρον επίγειο περιποίηση των φτωχών και ασθενών (p), και επιπλέον για να δηλωθεί ότι η ανταμοιβή θα είναι ανταμοιβή αποκλειστικά των δικαίων (L). Έργα

φιλανθρωπίας ίσως δεν ανταμειφθούν στον κόσμο αυτόν, διότι τα πράγματα του κόσμου αυτού δεν είναι τα άριστα και για αυτό ο Θεός δεν ανταμείβει τους άριστους ανθρώπους με τα αγαθά αυτά. Ασφαλώς όμως θα ανταμειφθούν στην ανάσταση των δικαίων.

Στίχ. 15-24. Η παραβολή του μεγάλου δείπνου.

Λουκ 14.15 Ἀκούσας⁽¹⁾ δέ τις τῶν συνανακειμένων⁽²⁾ ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος ὅς φάγεται ἄριστον⁽³⁾ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Ὄταν τ' ἄκουσε αὐτά κάποιος ἀπὸ ἐκείνους που κάθονταν στο τραπέζι μαζί με τον Κύριο, του εἶπε: Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος που θὰ πάρει μέρος στο τραπέζι τῆς βασιλείας του Θεοῦ μαζί με τον Μεσσία και τους Πατριάρχες και τους ἄλλους δικαίους.

(1) Και αφοῦ συγκινήθηκε ἀπὸ αὐτά που λέχθηκαν (b)· ἡ ἀνάσταση των δικαίων αυτομάτως οδήγησε στην ιδέα τῆς βασιλείας του Θεοῦ (p), διότι ἡ ἀνάσταση αὐτή ἦταν ἡ ἐναρξη τῆς τελικῆς φάσης τῆς βασιλείας του Θεοῦ (L).

(2) Πιθανῶς αὐτός ἦταν Φαρισαῖος και πίστευε ἀναμφίβολα ὅτι και αὐτός θὰ συμμετεῖχε στο ευτυχισμένο ἐκεῖνο τραπέζι (L).

(3) Υπάρχει και ἡ γραφή: φάγεται ἄρτον. Ἡ λέξη ἄριστον πιθανῶς προήλθε ἀπὸ παραφθορά κατὰ τὴν ἀντιγραφή τῆς λέξης ἄρτον. Ἡ φράση εἶναι εβραϊκοῦ τύπου. Δες Β' Βασ. θ 7,10, Δ' Βασ. δ 8 κλπ. Ἀναφέρεται στην ιδέα που επικρατοῦσε στους Ιουδαίους ὅτι ἡ μεσσιακὴ ἐποχὴ θὰ ἐγκαινιζόταν με δείπνο και θὰ ἦταν μία παρατεταμένη γιορτὴ. Δες Ησ. κε 6 (p).

(4) «Εἶναι λογικὸ βεβαίως ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός δεν ἦταν ἀκόμη πνευματικὸς, ἀλλὰ μάλλον εἶχε σαρκικὴ λογικὴ και δεν ἦταν κατάλληλος στο να καταλάβει ἀκριβῶς αὐτά που ἔλεγε ὁ Χριστός· διότι ἀνήκε σε αὐτούς που δεν εἶχαν ἀκόμη φωτιστεῖ. Θεώρησε λοιπόν ὅτι θὰ εἶναι σωματικὲς οἱ ἀμοιβές των ἀγίων» (Κ).

Λουκ 14.16 ὁ δὲ εἶπεν⁽¹⁾ αὐτῷ⁽²⁾, Ἄνθρωπός⁽³⁾ τις ἐποίησε⁽⁴⁾ δεῖπνον μέγα⁽⁵⁾, καὶ ἐκάλεσεν πολλούς⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Ὁ Ἰησοῦς τότε, προκειμένου να διδάξει ποιες ἀρετές πρέπει να ἔχει κανεῖς για να συμμετάσχει στην αἰώνια ευφροσύνη τῆς βασιλείας του Θεοῦ, του εἶπε:

Κάποιος άνθρωπος έκανε μεγάλο βραδινό συμπόσιο και κάλεσε πολλούς. Η χαρά και η απόλαυση δηλαδή της αιώνιας βασιλείας παρομοιάζεται μ' ένα μεγαλοπρεπές δείπνο που ετοίμασε ο Θεός. Σ' αυτό δεν κάλεσε αρχικά όλους τους ανθρώπους, αλλά πολλούς, δηλαδή μόνο τους Ιουδαίους.

(1) «Είναι διαφορετική αυτή η παραβολή από εκείνη στο Ματθαίο (κβ 1-14). Διότι εκεί μεν αναφέρεται βασιλιάς και γάμοι γιου του βασιλιά και πολλοί που καλούν, και οι καλεσμένοι δεν πήγαν, αλλά και τους δούλους έβρισαν και τους φόνευσαν και αναφέρεται και στράτευμα που κινήθηκε εναντίον αυτών που σκότωσαν τους δούλους και γίνεται λόγος και για αυτόν που διώχτηκε από το γάμο λόγω του βρώμικου χιτώνα. Εδώ όμως εισάγεται στη διήγηση άνθρωπος απλός και απλό δείπνο και ένας στέλνεται να καλέσει και οι καλεσμένοι αρνούνται μόνο την πρόσκληση προσποιούμενοι ασχολία... Και εκείνη μεν η παραβολή λέχθηκε στο ιερό προς τους αρχιερείς και πρεσβυτέρους του λαού, ενώ αυτή στη Γαλιλαία στο σπίτι κάποιου άρχοντα Φαρισαίου» (Ε).

(2) Ο Ιησούς βρέθηκε μπροστά σε άνθρωπο που αγνοούσε τους ηθικούς όρους τους αναγκαίους, για να γίνει κάποιος δεκτός στο ουράνιο δείπνο. Και με την παραβολή του δείπνου, σχεδόν λέει σε αυτόν: Ναι· είναι μακάριος αυτός. Πρόσεξε όμως, μήπως απωθήσεις αυτήν την μακαριότητα, τη στιγμή που εξαίρεις το μεγαλείο της. Δεν αρκεί η από τον Θεό κλήση στο ουράνιο δείπνο. Πρέπει η κλήση αυτή να γίνει δεκτή και από σένα (g). Ο συνομιλητής του Κυρίου αντιλαμβανόταν τη μεσσιακή βασιλεία σύμφωνα με τις παχυλές ιδέες που επικρατούσαν τότε στο Ισραήλ. Προκειμένου λοιπόν ο Κύριος να επανορθώσει αυτές τις πλάνες, σύμφωνα με τις οποίες αναμενόταν μεγάλη περίοδος εθνικής ευδαιμονίας και δόξας, της οποίας τα αγαθά θα απολάμβαναν όλοι οι σαρκικοί απόγονοι του Αβραάμ, είτε την παραβολή αυτή. Δείχνει λοιπόν σε αυτήν ευκρινέστατα, ότι εκείνοι οι οποίοι φαίνονταν να έχουν πρώτοι δικαιώματα να παρακαθίσουν στο δείπνο και οι οποίοι πρώτοι κλήθηκαν, αποκλείστηκαν τελικά από αυτό, για να απολαύσουν αυτό άλλοι, οι οποίοι παρουσιαζόταν τελείως απίθανο ότι θα μετείχαν σε αυτό (ο).

(3) «Επομένως ο μεν άνθρωπος θα μπορούσε να εννοηθεί ότι είναι ο Θεός και Πατέρας» (Κ), «επειδή είναι φιλόανθρωπος» (Ζ). «Διότι οι εικόνες σχηματίζονται ώστε να πλησιάζουν την αλήθεια, οπωσδήποτε όμως δεν είναι αυτές η αλήθεια» (Κ).

(4) Υπάρχει και η γραφή εποίει=Περικλείει την ιδέα, ότι το δείπνο ετοιμαζόταν και παρέμεινε σε εκκρεμότητα λόγω της αργοπορίας του να έλθουν οι καλεσμένοι (g).

(5) Και μεγαλοπρεπές, αλλά και που μπορούσε να ικανοποιήσει άφθονα πολλούς (b). Λέει «δείπνο μέγα» υποδηλώνοντας την πλούσια πνευματική προμήθεια των αγαθών, την οποία ο Θεός έκανε για διατροφή, αναψυχή, ευφροσύνη και χορτασμό τω φτωχών ψυχών στην επουράνια βασιλεία του. «Έκανε οικουμενικό πανηγύρι και είναι φανερό ότι πρόκειται για το πανηγύρι του Χριστού... Διότι δείπνο έχει εύλογα ονομαστεί η πρόσκληση του Χριστού» (Κ) και «το λογικό συμπόσιο σε όλη την οικουμένη των ιερών και θείων τροφών οι οποίες παραδίδονται με τα θεόπνευστα αναγνώσματα· από εδώ λοιπόν πρέπει να μεταβεί η σκέψη στην αναμενόμενη βασιλεία των ουρανών· και φέρε στη σκέψη σου το τότε μεγάλο όντως δείπνο, στο οποίο θα αναπαυτούν μαζί με τους αγγέλους και τις θείες ουράνιες δυνάμεις, οι ψυχές των μακάριων» (Ε). Ονομάζει αυτό δείπνο, διότι στις χώρες εκείνες ο χρόνος του απογευματινού φαγητού, κατά τον οποίο σταμάταγε η εργασία της ημέρας, ήταν ο καταλληλότερος χρόνος για παράθεση πλούσιου και παρατεταμένου συμποσίου. Η πλήρης απόλαυση των αγαθών της χάρης στον ουρανό επιφυλάσσεται στους εκλεκτούς στο τέλος της ημέρας του επίγειου βίου τους.

(6) «Δηλαδή τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ. Διότι αυτές πριν από όλα τα έθνη ήταν καλεσμένες, ως λαός εξάιρετος του Θεού» (Ζ). Το «πολλούς» ανταποκρίνεται εξ' ολοκλήρου στην πραγματικότητα, παρόλο που εφαρμόζεται σε μόνο τον Ισραηλιτικό λαό. Διότι η πρόσκληση αυτή εκπροσωπεί όλες τις θείες προσκλήσεις που έγιναν στον Ισραήλ σε όλη την ιστορία του (g). Αλλά η κλήση του Θεού απευθύνεται και σε κάθε άνθρωπο και αποσκοπεί στο να καταστήσει αυτόν μακάριο αιωνίως. Η κλήση λοιπόν αυτή ταυτίζεται με την κλήση του να γίνει ο άνθρωπος άγιος, διότι η αγιότητα και μακαριότητα είναι ένα και το αυτό για το Θεό, όπως είναι ένα και το αυτό και για τα παιδιά του. Η μακαριότητα δηλαδή είναι αχώριστη από την αγιότητα και η αγιότητα είναι ενωμένη αδιάσπαστα με την μακαριότητα. Και η κλήση αυτή του Θεού δεν γίνεται σε μας με θαύμα ούτε με κάποια φωνή από τον ουρανό, αλλά εν μέρει με τις περιστάσεις της εποχής μας και τα εξωτερικά γεγονότα της ζωής μας, τις γνωριμίες μας, τις σχέσεις μας, με κάποιο εποικοδομητικό ανάγνωσμα ή με κάποια ακρόαση που αφυπνίζει και κατανύσσει κλπ., εν μέρει δε με διάφορες ικανότητες και διαθέσεις της διάνοιάς μας και της καρδιάς μας ή με κάποιες σκέψεις, οι οποίες φαίνονται αυτόματα να ανεβαίνουν στο εσωτερικό μας ή και με τύψεις στη συνείδησή μας και κάποιες εσωτερικές μυστικές φωνές που αντηχούν στα μύχια των καρδιών μας. «Ελάτε», λέει σε μας ο Θεός. «Είναι όλα έτοιμα». Τι φοβερή τύχη μας αναμένει, εάν αρχίσουμε και εμείς να αρνούμαστε προβάλλοντας προφάσεις ανόητες και αβάσιμες. «Κανείς από τους ανθρώπους εκείνους τους καλεσμένους δεν θα γευτεί το δείπνο μου». Απόφαση του δίκαιου Κριτή φοβερή που μας αποξενώνει αιώνια από την αιώνια μακαριότητα.

Λουκ 14.17 καὶ ἀπέστειλεν τὸν δοῦλον αὐτοῦ⁽¹⁾ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου⁽²⁾ εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, "Ἐρχεσθε, ὅτι ἤδη ἑτοιμὰ ἐστίν⁽³⁾ πάντα.

Μετάφραση: Και την ώρα του δείπνου έστειλε το δούλο του για να πει στους καλεσμένους: Ελάτε και μην αναβάλλετε, διότι είναι πλέον όλα έτοιμα. (Σε κάθε εποχή δηλαδή ο Θεός έστειλε τους απεσταλμένους του. Και στο τέλος έστειλε τον Ιωάννη τον Βαπτιστή κι έπειτα τον Υιό του, ο οποίος με την ενανθρώπησή του έλαβε μορφή δούλου).

(1) Ο δούλος εκπροσωπεί τους εκάστοτε απεσταλμένους του Θεού στο λαό του και ειδικότερα τον Βαπτιστή και τον ίδιο το Χριστό (ρ). «Δούλο του Πατέρα λέει τον εαυτό του, επειδή πήρε μορφή δούλου, ο οποίος στάλθηκε ως άνθρωπος στους Ιουδαίους, καλώντας αυτούς μέσω του ευαγγελίου στην απόλαυση που αναφέρθηκε» (Ζ).

(2) «Δηλαδή στον καθορισμένο και κατάλληλο καιρό. Διότι δεν υπήρχε άλλος καιρός καταλληλότερος για τη σωτηρία μας από εκείνον... κατά τον οποίο, αφού κορυφώθηκε η κακία, έπρεπε να γκρεμιστεί» (Θφ). Η ώρα στην οποία καλούμαστε από την χάρη, είναι καθορισμένη. «Να, τώρα είναι καιρός ευπρόσδεκτος, να τώρα είναι ημέρα σωτηρίας». Δεν παρατείνεται ο καιρός αυτός για πολύ. Ήδη όλα είναι έτοιμα, μας λέει η χάρη που μας καλεί. Ελάτε. Μην αναβάλλετε. Δεχτείτε την πρόσκληση. Εάν κωφεύσουμε, η ευκαιρία παρέρχεται και επόμενο είναι να αποκλειστούμε από την αιώνια ευφροσύνη του ουράνιου δείπνου.

(3) «Ετοίμασε δηλαδή ο Θεός και Πατέρας μέσω του Χριστού, σε αυτούς που είναι στη γη, τα αγαθά που μέσω αυτού δόθηκαν στον κόσμο, την απαλλαγή των αμαρτιών, την μέθεξη του Αγίου Πνεύματος, την λαμπρότητα της υιοθεσίας, τη βασιλεία των ουρανών. Σε αυτά έχει καλέσει ο Χριστός μέσω των ευαγγελικών θεσπισμάτων» (Κ). Οι ετοιμασίες είχαν γίνει σε τέτοιο σημείο, ώστε δεν επιδεχόταν πλέον καμία αναβολή το δείπνο (ο).

Λουκ 14.18 καὶ ἤρξαντο⁽¹⁾ ἀπὸ μιᾶς⁽²⁾ παραιτεῖσθαι⁽³⁾ πάντες⁽⁴⁾. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, Ἄγρὸν ἡγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην⁽⁵⁾ ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἔρωτῶ σε⁽⁶⁾, ἔχε με παρητημένον.

Μετάφραση: Τότε άρχισαν μεμιάς όλοι οι καλεσμένοι, ο ένας μετά τον άλλον, σαν να ήταν συνεννοημένοι, να δικαιολογούν την απουσία τους από το δείπνο. Ο πρώτος του είπε: Έχω αγοράσει κάποιο χωράφι και πρέπει να βγω έξω και να το δω. Σε

παρακαλώ, θεώρησέ με δικαιολογημένο και απαλλαγμένο από την υποχρέωση να έλθω.

(1) «Δεν θαύμασαν την ημερότητα αυτού που κάλεσε, την συγκατάβαση αυτού που υπηρετούσε την πρόσκληση... αλλά ατίμασαν και αυτόν που καλούσε και τον απεσταλμένο» (Κ).

(2) «Δηλαδή με ένα σύνθημα» (Κ), με μία γνώμη, διάνοια (δ).

(3) Ζητούσαν απαλλαγή με δικαιολογίες. Το ακόλουθο «έχε με παρητημένον»=να με νομίζεις ότι είμαι δικαιολογημένος, ότι για εύλογη αιτία δεν μπορώ να έλθω, και συνεπώς να με έχεις συγχωρημένο (δ).

(4) Σαν με προσυμφωνημένη συνωμοσία όλοι προφασίζονται ότι προς το παρόν ήταν πολύ απασχολημένοι και δεν μπορούσαν να έλθουν (ρ). Οι προφάσεις που προβάλλονται στερούνται κάθε σοβαρότητας. Δεν αποδεικνύουν παρά μόνο την κακή θέληση των καλεσμένων. Αφού είχαν ειδοποιηθεί από πριν και προ πολλού, θα μπορούσαν να έχουν κανονίσει από πριν τις υποθέσεις τους, ώστε σε άλλη ημέρα να στραφούν στις απασχολήσεις τους (g). Γενικώς με τις προφάσεις που προβάλλονται «διδάσκει ότι οι φροντίδες του βίου, αποσπούν και απομακρύνουν από την κλήση· είναι βεβαίως διάφορες αυτές· ή δηλαδή, ασχολούμενοι με χρήματα και αγρούς, αυτά προτίμησαν από την κλήση, ώστε να αρνηθούν εξαιτίας αυτών την κλήση, ή χάνουν τον καιρό τους με τις υποθέσεις του βίου, ή έχουν μπλέξει με δεσμά γάμου και παιδιών, ή είναι απασχολημένοι με κάποιες άλλες παρόμοιες φροντίδες» (Ε). «Οι διάφορες λοιπόν προφάσεις, τίποτα άλλο δεν υποδηλώνουν, παρά τα διάφορα πάθη, εξαιτίας των οποίων στερήθηκαν την απόλαυση που αναφέρθηκε· ο ένας δηλαδή, από τη μία, κυριευμένος από το ένα, ο άλλος, από την άλλη, με το άλλο, και άλλος με άλλο, απώθησαν το ευαγγέλιο... διότι ήταν αντίθετο με τις διαθέσεις τους» (Ζ). Εκείνοι, οι οποίοι έχουν τις καρδιές τους γεμάτες από τις φροντίδες του κόσμου και αρέσκονται στο ένα σπίτι τους να προσθέτουν και άλλο και στον ένα αγρό και άλλον, έχουν τα αυτιά τους κουφά στην πρόσκληση του ευαγγελίου. Απωθούν την πρόσκληση αυτή με αγαθά μικρής αξίας. Εάν εκτιμούσαν όπως έπρεπε την αξία της πρόσκλησης, θα έλεγαν αναντίρρητα: Είμαι καλεσμένος να φάω άρτο στη βασιλεία του Θεού και συνεπώς δεν μπορώ να βγω και να δω τον αγρό μου ή να δοκιμάσω τα ζευγάρια των βοδιών μου· σε παρακαλώ να με έχεις δικαιολογημένο.

(5) Ολοφάνερη υπερβολή. Είχε ήδη αγοράσει τον αγρό, πιθανώς μάλιστα αφού είδε αυτόν. Συνεπώς μπορούσε να αναβάλλει τη νέα επίσκεψή του (ρ). Συχνά

συναντιούνται οι πιο επείγουσες ευκαιρίες της χάρης και οι πιο επείγουσες κλήσεις των επίγειων εργασιών (b).

(6) «Με την έννοια του: σε παρακαλώ» (Ζ). «Το «σε παρακαλώ», βεβαίως, το λένε, δείχνοντας σεβασμό, μόνο με λόγια, απέναντι σε αυτόν που κάλεσε» (Ω).

Λουκ 14.19 καὶ ἕτερος εἶπεν, Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε⁽¹⁾ καὶ πορεύομαι⁽²⁾ δοκιμάσαι⁽³⁾ αὐτά· ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.

Μετάφραση: Άλλος πάλι του είπε: Έχω αγοράσει πέντε ζευγάρια βόδια και πηγαίνω να τα δοκιμάσω. Σε παρακαλώ, συγχώρησε τη δικαιολογημένη απουσία μου.

(1) Αγορά αρκετά μεγάλη (b).

(2) Δεν προφασίζεται αυτός ανάγκη όπως ο πρώτος και δείχνει αδιαφορία για το αν η δικαιολογία της άρνησής του δεν παρουσιαστεί ισχυρή (ρ). Είναι αξιοσημείωτο ότι για τους δύο αυτούς καλεσμένους τίποτα δεν αναφέρεται, από το οποίο να συμπεραίνουμε, ότι παράνομα απέκτησαν ο μὲν τον αγρό του, ο δε τα ζεύγη των βοδιών του. Κανείς από τους δύο αυτούς δεν κατηγορείται ούτε ως κλέφτης ούτε ως απατεώνας. Νόμιμα παρ' όλα αυτά πράγματα που αποκτήθηκαν με άψογες ενέργειες, αποδεικνύονται σοβαρά εμπόδια για την πνευματική ζωή και την κληρονομία της επουράνιας βασιλείας, όταν η καρδιά του ανθρώπου προσκολληθεί σε αυτά.

(3) Να διαπιστώσω με δοκιμή τη δύναμή τους, την αντοχή τους, την ημερότητα και υποταγή τους (ο).

Λουκ 14.20 καὶ ἕτερος εἶπεν, Γυναῖκα ἔγνημα καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Κι ένας άλλος του είπε: Είμαι νιόπαντρος και γι' αυτό δεν μπορώ να έλθω. Δηλαδή οι προσκεκλημένοι όλοι απορροφήθηκαν από τις βιοτικές και τις σαρκικές τους μέριμνες και αδιαφόρησαν για την πρόσκληση του Θεού, ο οποίος τους καλούσε να γίνουν μέτοχοι και κληρονόμοι της βασιλείας του.

(1) Η τρίτη αυτή απάντηση είναι η πιο ξερή από όλες, είτε διότι η δικαιολογία θα παρουσιαζόταν από μόνη της ισχυρή σύμφωνα με τους κανόνες της κοσμικής ζωής, είτε διότι ο προσφάτως παντρεμένος πολύ λίγο φροντίζει για την πρόσκληση (L). Έχει πεποίθηση ότι η δικαιολογία του είναι αναντίρρητη (ρ). Βασίζεται ίσως σε παρερμηνεία του Δευτερ. κδ 5 «Εάν κάποιος πάρει γυναίκα πρόσφατα, δεν θα βγει σε

πόλεμο και δεν θα του επιβληθεί κανένα πράγμα· θα είναι ελεύθερος στο σπίτι του για ένα χρόνο». Οπότε όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται ευλογοφανής η πρόφαση αυτή, τόσο και πιο απότομη γίνεται στην άρνησή της (b). Η δικαιολογία αυτή φανερώνει την απορρόφηση από τις οικογενειακές απολαύσεις και ανέσεις (ο). Υπερβολική προσκόλληση στους συγγενείς μας είναι δυνατόν να καταστεί εμπόδιο για επιτέλεση των καθηκόντων μας προς το Θεό. Του Αδάμ η δικαιολογία υπήρξε: «Η γυναίκα την οποία έδωσες μαζί μου, αυτή μου έδωσε από το δέντρο και έφαγα» (Γεν. γ 12). Εδώ λέει ο νεόνυμφος αυτός: Η γυναίκα με εμποδίζει από το να φάω. Θα μπορούσε αυτός να προσέλθει στο δείπνο παίρνοντας μαζί του και την γυναίκα του. Ασφαλώς βέβαια θα ήταν και οι δύο ευπρόσδεκτοι σε αυτό.

Λουκ 14.21 καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα⁽¹⁾. τότε ὀργισθεὶς⁽²⁾ ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ, "Ἐξελθε ταχέως⁽³⁾ εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας⁽⁴⁾ τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ τυφλοὺς⁽⁵⁾ καὶ χωλοὺς εἰσάγαγε⁽⁶⁾ ὧδε.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν γύρισε ο δούλος εκείνος, διηγήθηκε στον κύριό του τα όσα του είπαν οι καλεσμένοι. Τότε ο νοικοκύρης θύμωσε και είπε στο δούλο του: Βγες γρήγορα στις πλατείες και στα στενά της πόλεως και φέρε εδώ μέσα τους φτωχούς, τους σακάτηδες, τους χωλούς και τους τυφλούς που θα βρεις εκεί. Κάλεσε δηλαδή όσους είναι περιφρονημένοι μεταξύ των Ισραηλιτών, αφού οι επίσημοι άρχοντες του Ισραήλ αρνούνται να δεχθούν τη σωτηρία που τους προσφέρει ο Μεσσίας.

(1) «Το είπε αυτό όχι επειδή αγνοούσε ο πατέρας την άρνησή τους, αλλά για την συνέπεια της παραβολής. Διότι συνηθίζεται σε αυτούς που στέλνονται να καλέσουν κάποιους, να επιστρέφουν και να αναγγέλλουν σχετικά με αυτούς» (Ζ).

(2) Η αχαριστία εκείνων οι οποίοι κωφεύουν στο ευαγγέλιο και την κλήση του και η περιφρόνηση την οποία αυτοί κάνουν προς το Θεό με αυτήν την κώφευσή τους, αποτελούν μεγάλη πρόκληση για αυτόν και διεγείρουν δίκαια την οργή του. Το δείπνο άλλωστε παρουσιάζεται έτοιμο, ώστε να μην επιδέχεται κάποια αναβολή (ο).

(3) Λέει το «βγες γρήγορα» όχι διότι η οργή τον κάνει ανυπόμονο, αλλά διότι θέλει να αποκλείσει κάθε αναβολή σε χρόνο, κατά τον οποίο θα ευκαιρούσαν πλέον αυτοί που αρνήθηκαν να έλθουν. Κανονίζει τα σχετικά με την πλήρη διεξαγωγή του δείπνου αμέσως, για να αποκλειστούν οριστικά εκείνοι (ρ). Αυτοί που περιφρονούν τη χάρη, την χάνουν για πάντα, όπως και ο Ησαΐ έχασε οριστικά τα πρωτοτόκια που περιφρόνησε. Αυτοί που δεν δέχονται το Χριστό, όταν παρέχεται σε αυτούς η

ευκαιρία για αυτό, τον χάνουν για πάντα και δεν θα μπορούν να έχουν αυτόν, όταν τυχόν θελήσουν να τον έχουν.

(4) Στους πλατιούς δρόμους που καταλήγουν σε πλατείες και στις ρύμες, δηλαδή τα στενά (g). Αυτή η χρήση της λέξης ρύμη είναι μεταγενέστερη. Οι δύο λέξεις συνδυασμένες σημαίνουν τα δημόσια μέρη μίας πόλης, όπου συνηθέστατα συχνάζουν αυτοί που στερούνται άνετων κατοικιών (p).

(5) «Εκείνοι μεν που αρνήθηκαν, ήταν οι αρχιερείς και οι γραμματείς και οι πιο σεβαστοί από το πλήθος» (Z). Τώρα όμως «έχουν κληθεί αντί για εκείνους, αυτοί που είναι στις πλατείες και τα στενά, οι από το ιουδαϊκό πλήθος, που έχουν ασθενή και απλή την διάνοια, αφώτιστη και που κουτσαίνει πνευματικά... Ότι όμως δεν πίστεψαν λίγοι από τους Ιουδαίους, θα μπορούσε κάποιος να το μάθει αν διαβάσει τις Πράξεις των αγίων αποστόλων» (K). Αυτοί «αν και φαίνονταν φτωχοί και ανάπηροι και κουτσοί και τυφλοί σε εκείνους (που αρνήθηκαν) επειδή τάχα ήταν αμαθείς και χωρίς σύνεση, πείθονταν περισσότερο στο Χριστό όταν δίδασκε» (Z). Αυτοί δεν κλήθηκαν απλώς, διότι οι άλλοι αρνήθηκαν και με σκοπό να γεμίσουν τις κενές θέσεις. Θα καλούνταν και αυτοί οπωσδήποτε. Αλλά οι άλλοι κλήθηκαν πρώτοι. Και αυτοί λοιπόν και εκείνοι ζούσαν στην ίδια πόλη, δηλαδή όλοι ήταν Ιουδαίοι. Αλλά αυτοί που σπούδαζαν το Νόμο και έδειχναν σεβασμό προς αυτόν, κλήθηκαν πρώτοι (p). Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν λέει: και τους εμπόρους, που βγαίνουν από τα τελωνεία, και τους τεχνίτες, που κλείνουν τα εργαστήριά τους, φέρτους μέσα εδώ. Διότι και αυτοί είναι απορροφημένοι από τα επαγγέλματά τους και θα πουν: Δεν μπορούμε να έλθουμε. Ίσως οι πρώτοι θα προτιμήσουν να μεταβούν στα γραφεία τους για να τακτοποιήσουν τα λογιστικά τους βιβλία. Ίσως οι δεύτεροι θα μεταβούν σε κάποια ταβέρνα για να αδειάσουν κάποιες φιάλες κρασιού με τους φίλους τους.

(6) Χωρίς κάποια ιδιαίτερη πρόσκληση, διότι δεν ήταν πιθανόν αυτοί να αρνηθούν (p).

Λουκ 14.22 καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας⁽¹⁾, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν⁽²⁾.

Μετάφραση: Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἐπέστρεψε πάλι ὁ δούλος καὶ εἶπε: Κύριε, ἐγίνε ὡς διέταξες, καὶ ὑπάρχει ἀκόμη τόπος ἀδειανός στο σπίτι γιὰ νὰ προσκληθοῦν κι ἄλλοι.

(1) Τα αγαθά της βασιλείας δεν ετοιμάστηκαν μάταια. Διότι αν μερικοί απορρίπτουν αυτά, βρίσκονται όμως και πολλοί, οι οποίοι με ευγνωμοσύνη υποδέχονται αυτά. Ο Θεός θέλει να έχει εκκλησία και στη γη. Τι εάν κάποιοι

προτιμούν να αγνοούν ή και να περιφρονούν αυτήν; Μήπως η απιστία αυτών θα καταργήσει την πίστη του Θεού; Οι επίσημοι του ιουδαϊσμού αρνήθηκαν να γίνουν μέλη της. Μπήκαν όμως σε αυτήν πολλοί από εκείνους, οι οποίοι ανήκαν στον όχλο «που αγνοούσε το νόμο» και οι οποίοι σύμφωνα με τους φαρισαίους και τους γραμματείς «είναι καταραμένοι». Έτσι ούτε για εκείνους, οι οποίοι φαίνονται να διακρίνονται στη γνώση και να προοδεύουν στην εκκλησιαστική και θρησκευτική ζωή μπορούμε να είμαστε βέβαιοι, ότι θα παραμείνουν αμετακίνητοι και στερεοί στην κλήση, ούτε για αυτούς που έχουν απορριφθεί και περιφρονούνται ενδείκνυται να απελπιζόμαστε φρονώντας ότι αποξενώθηκαν οριστικά από την κλήση.

(2) «Είναι φιλόανθρωπος ο λόγος και θυμίζει τα έθνη» (Ζ). Με αυτό θέλει να προκαλέσει την εντολή, που παραγγέλλει και την πρόσκληση των εθνών, για την οποία γίνεται λόγος στον επόμενο σ. (δ). Και ακόμη υπάρχει τρόπος. Διότι τα πλούτη του Χριστού και οι θησαυροί του είναι ανεξερεύνητοι ανυπολόγιστοι και ανεξάντλητοι. Έχει ο Λυτρωτής μας αρκετά για όλους και αρκετά για τον καθένα από μας.

Λουκ 14.23 καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, Ὑἱ ἐξέλθε⁽¹⁾ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς⁽²⁾ καὶ ἀνάγκασον⁽³⁾ εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε εἶπε ὁ κύριος στο δοῦλο: Βγες ἔξω ἀπ' τὴν πόλιν στους δρόμους καὶ στους φράχτες τῶν κτημάτων, ὅπου συνήθως μαζεύονται οἱ περιπλανώμενοι, που δὲν ἔχουν σπίτι καὶ μόνιμη κατοικία. Κι ἐπειδὴ αὐτοὶ θὰ διστάζουν ἀπὸ συστολὴ νὰ πάρουν μέρος στο δείπνο μου, παρακίνησέ τους ἐπίμονα νὰ μπουρνεδῶν, γιὰ νὰ γεμίσει τὸ σπίτι μου. προσκάλεσε δηλαδή καὶ τοὺς ἐθνικοὺς νὰ πάρουν μέρος στὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας μου.

(1) Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλιν πλέον, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ (δ). «Δες ἐδῶ, σε παρακαλῶ, τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν, που μὴν μὲς τῆς πίστεως, μετὰ ἀπὸ τοὺς ἐξ' αἵματος Ἰσραηλίτες. Διότι ἀνέκαθεν μὲν ἦταν οἱ ἐθνικοὶ ἀγροῖκοι στὴ σκέψη, ἄγριοι στο νοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, ἐπειδὴ δὲν ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸν καλὸ νόμο, ἀλλὰ μάλλον σαν κτήνη καὶ με πολλὴ ἔλλειψη λογικῆς· ἐκεῖ λοιπὸν καὶ τοὺς δρόμους ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τοὺς φραγμοὺς που εἶναι τοὺς ἀγροὺς στάλθηκε αὐτὸς που καλοῦσε στο δείπνο» (Κ).

(2) Οἱ φράχτες που περικλείουν τὶς ιδιοκτησίες στὴν ὑπαίθρο, γύρω ἀπὸ τοὺς οὐσίους μαζεύονται οἱ περιπλανώμενοι (g).

(3) «Διέταξε να αναγκάσουν τους εθνικούς, όχι με την έννοια ότι παραγγέλλει να τους ασκήσουν βία» (Ζ). «Η λέξη λοιπόν [ανάγκασε] εμφανίζει την κλήση ως έργο δύναμης που αρμόζει στο Θεό. Διότι έπρεπε, ναι έπρεπε, επειδή οι εθνικοί ήταν υποδουλωμένοι στην ανυπόφορη πλεονεξία... και κατά κάποιο τρόπο ήταν δεμένοι με τις αδιάσπαστες αλυσίδες των αμαρτημάτων τους και δεν γνώριζαν καθόλου αυτόν που είναι από τη φύση του και αληθινά Θεός, χρειάζονταν εντονότερη πρόσκληση που έμοιαζε με εξαναγκασμό, για να μπορέσουν να αναβλέψουν προς το Θεό... και να απομακρυνθούν από την αρχαία απάτη» (Κ). «Για να μάθουμε λοιπόν, ότι είναι θαύμα μεγάλης δύναμης του Θεού το να πιστέψουν τα έθνη, που είχαν τόσο μεγάλη έλλειψη γνώσης, για αυτό είπε, Ανάγκασε... και θέλοντας να δηλώσει το παράδοξο της μεταβολής τους, ονόμασε το πράγμα ανάγκη» (Θφ). Το ανάγκασε αναφέρεται σε ανθρώπους που θέλουν μεν να μπουν, διστάζουν όμως από φυσική δειλία και φοβούνται μήπως διωχτούν. Ο κύριος προβλέπει τους δισταγμούς αυτούς και προτρέπει τον δούλο να παρακινήσει αυτούς να προσέλθουν (g). Ανάγκασε αυτούς με την πειθώ. Ένας και μόνο δούλος, πώς θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιήσει βία και πώς θα ήταν δυνατόν οι αρνούμενοι, που ήταν πολλοί, να εξαναγκαστούν στο να μπουν. Δες το «παρεβιάσαντο» στο Λουκ. κδ 29 και Πράξ. ιστ 15. Το χωρίο δεν αμνηστεύει τους θρησκευτικούς διωγμούς. Υποδηλώνοντας, ότι φυσική βία δεν επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί, μάλλον καταδικάζει αυτούς (p). Ανάγκασε αυτούς με την πειθώ των επιχειρημάτων. Διότι στην περίπτωση των ανθρώπων αυτών παρίστατο ανάγκη να πειστούν αυτοί ότι η πρόσκληση ήταν ειλικρινής και δεν αποτελούσε ειρωνεία ή χλεύη. Θα είναι αυτοί δειλοί και ταπεινοί και δύσκολα θα πειστούν, ότι αυτοί οι περιπλανώμενοι και ανάξιοι θα είναι ευπρόσδεκτοι σε μεγάλο και ηγεμονικό δείπνο.

(4) Ούτε η φύση ούτε η χάρη ανέχονται το κενό (b). «Θέλει λοιπόν όλοι να μπουν εξαιτίας του άπειρου πλούτου της αγαθότητός του» (Ζ). Η οικία του Χριστού αν και ευρύχωρη και μεγάλη, τελικά θα γεμίσει. Θα γίνει όμως αυτό, όταν ο αριθμός των εκλεκτών συμπληρωθεί και όταν όλοι όσοι του δόθηκαν, οδηγηθούν σε αυτόν.

Λουκ 14.24 λέγω⁽¹⁾ γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν⁽²⁾ ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται⁽³⁾ μου τοῦ δείπνου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Διότι σας βεβαιώνω ότι κανένας από τους ανθρώπους εκείνους που κάλεσα όχι μόνο δεν θα καθίσει, ἀλλ' ούτε καν θα γευθεί το δείπνο μου.

(1) Σύμφωνα με πολλούς από τους ερμηνευτές ο σ. αυτός δεν ανήκει πλέον στην παραβολή, αλλά αποτελεί την εφαρμογή της που απευθύνεται από τον Ιησού στους συγκαλεσμένους του. Αλλά το υποκείμενο του λέγω είναι προφανώς αυτός που σύμφωνα με την παραβολή κάλεσε στο δείπνο (g). Άλλωστε ο σ. συνδέεται στενά με τα προηγούμενα με το γαρ. Εξακολουθεί λοιπόν να μιλά αυτός που καλεί στο δείπνο και ανακοινώνει την σταθερή απόφασή του, που διακηρύσσεται πλέον δημόσια, ότι αυτοί που περιφρόνησαν την πρόσκλησή του δεν θα λάβουν μέρος στο δείπνο (L). Μόνο το βλέμμα του Κυρίου, που περιφέρθηκε εκφραστικά στους καλεσμένους, έκανε σε αυτούς αισθητό, ότι η σκηνή της περιφρονημένης θείας πρόσκλησης αφορούσε τις στάσεις και τις διαθέσεις, τις οποίες αυτοί έδειχναν προς αυτόν (g).

(2) Που διακρίνονται για πλούτο, και επιρροή (b).

(3) Πολύ λιγότερο δεν θα απολαύσει αυτό. Οι ανυπάκουοι Ιουδαίοι εξέπεσαν και από το βασίλειο της χάρης αλλά και από την ελάχιστη γεύση της γλυκύτητάς του (b).

(4) «Επειδή δεν υπάκουσαν και περιφρόνησαν την κλήση, δηλαδή το κήρυγμα» (Z)

Στίχ. 25-27. Υποχρεώσεις των μαθητών του Χριστού.

Λουκ 14.25 Συνεπορεύοντο⁽¹⁾ δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί⁽²⁾, καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς,

Μετάφραση: Μαζί με τον Ιησού βάδιζαν πολλά πλήθη λαού. Για μια στιγμή ο Κύριος σταμάτησε, στράφηκε σ' αυτούς και τους είπε: Καλά με ακολουθείτε τώρα και θέλετε να είστε μαθητές μου και φίλοι μου. Μάθετε όμως αυτά που είναι απαραίτητα για κάθε γνήσιο μαθητή μου.

(1) Η προς την Ιερουσαλήμ πορεία εξακολουθεί, αλλά δεν καθορίζεται εδώ το σημείο και ο τόπος του ταξιδιού.

(2) Πολύ πλήθος ακολουθεί τον Ιησού και όλοι αυτοί είναι διατεθειμένοι να πιστέψουν ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας και ότι επίκειται η εγκαθίδρυση της βασιλείας του. Παραμένουν λοιπόν κοντά του για να μη χάσουν τις αναμενόμενες ευλογίες και τιμές τις οποίες ο Μεσσίας θα έδινε πλούσια στους ακολούθους του (p). Ο Ιησούς αντιλαμβάνεται την παρανόηση και πλάνη του πλήθους και διαφωτίζοντας αυτό, σχεδόν λέει σε αυτούς: Ανεβαίνετε μαζί μου στα Ιεροσόλυμα σαν σε κάποιο πανηγύρι. Μάθετε όμως καλά, τι σημαίνει να είναι κάποιος πραγματικός ακόλουθός μου. Πρέπει

κάποιος να απαρνηθεί ό,τι αγαπημένο, ακόμη και την ίδια του τη ζωή για να γίνει αληθινός μαθητής μου (g).

Λουκ 14.26 Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με⁽¹⁾ καὶ οὐ μισεῖ⁽²⁾ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δε⁽³⁾ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν⁽⁴⁾, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εάν κανείς έρχεται μαζί μου και δεν μισεί τον πατέρα του και τη μητέρα του και τη γυναίκα του και τους αδελφούς του και τις αδελφές του, εφόσον αυτοί του γίνονται εμπόδιο να με ακολουθεί, κι ακόμη εάν δεν μισεί κι αυτή τη ζωή του, εφόσον ο φόβος του να χάσει τη ζωή του του γίνεται αιτία να με αρνηθεί, αυτός ο άνθρωπος δεν μπορεί να είναι μαθητής μου.

(1) Το «έρχεται προς εμένα» δείχνει εξωτερική προσκόλληση προς τον Ιησού, ενώ το «να είναι μαθητής» στο τέλος του σ. δείχνει πραγματική και εσωτερική αφοσίωση στο πρόσωπο του Ιησού και στο πνεύμα του (g). Δες και Ματθ. ι 37 και τις εκεί σημειώσεις. Πολλοί από αυτούς που ακολουθούσαν την εποχή εκείνη το Χριστό θα περίμεναν να τον ακούσουν να λέει: Αν κάποιος έρχεται προς εμένα, θα έχει τιμές και πλούτο σε αφθονία και θα γίνει μέγας κατά κόσμον κοντά μου. Ο Κύριος όμως τελείως αντιθέτως απαριθμεί τώρα τις θυσίες, στις οποίες αυτός που τον ακολουθεί πρέπει να είναι έτοιμος να υποβληθεί. Δεν θα είναι αυτός ειλικρινής και σταθερός μαθητής, εάν δεν αγαπά το Χριστό πάνω από κάθε άλλο στον κόσμο και εάν δεν είναι πρόθυμος να χωριστεί από όλους και να εγκαταλείψει τα πάντα είτε ως θυσία, όταν με αυτήν πρόκειται να δοξαστεί ο Χριστός, όπως έπραξαν οι μάρτυρες, οι οποίοι προτίμησαν από τη ζωή τους τον θάνατο, είτε ως νίκη κατά του πειρασμού, όταν με το χωρισμό και την εγκατάλειψη αυτή γινόμαστε πιο άνετοι και ικανότεροι στη διακονία του Χριστού, όπως έπραξε ο Αβραάμ, όταν εγκατέλειψε τη γη και την συγγένειά του, και ο Μωϋσής, όταν αρνήθηκε να λέγεται γιος κόρης του Φαραώ, προτιμώντας να συγκακουχείται με το λαό του Θεού μάλλον, παρά να έχει πρόσκαιρη απόλαυση της αμαρτίας.

(2) Όπως δείχνουν τα συμφραζόμενα και τα παράλληλα του Ματθαίου (στ 24 και ι 37), πρόκειται εδώ για εκλογή μεταξύ της φυσικής αγάπης και της υποταγής προς το Χριστό (p). Ο Κύριος δηλαδή «Δεν προστάζει απλώς να μισούμε, διότι αυτό είναι πάρα πολύ παράνομο, αλλά όταν θέλει κάποιος να αγαπιέται περισσότερο από εμένα, μίσησε αυτόν ως προς αυτό. Διότι αυτό οδηγεί στην απώλεια και αυτόν που αγαπιέται και αυτόν που αγαπά» (X). «Δεν ατιμάζει τους νόμους της έμφυτης φιλοστοργίας,

ούτε διδάσκει να καταφρονούμε τη φυσική διάθεση η οποία οφείλεται στους γονείς μεν από τα παιδιά, στις γυναίκες δε από τους συζύγους, στα αδέρφια από τους αδελφούς... διότι αυτός που διατάζει να αγαπούμε τους εχθρούς, πώς θα ήθελε να μισούμε τους φυσικούς μας συγγενείς;» (Κ). «Αλλά τον γνήσιο μαθητή του, τότε τον θέλει να μισεί τους εξ' αίματος συγγενείς του, όταν τυχόν τον εμποδίζουν στη θεοσέβεια και όταν αυτός λόγω της σχέσης με αυτούς εμποδίζεται να κάνει το καλό. Διότι αν δεν τον εμποδίζουν, διδάσκει να τους τιμά μάλλον μέχρι την τελευταία αναπνοή... Διότι πράγματι ο ίδιος, στον Ιωσήφ, παρόλο που δεν ήταν με την κύρια έννοια πατέρα του... ήταν υποταγμένος και την μητέρα... ούτε όταν σταυρωνόταν δεν την αμέλησε, αλλά την παρέδιδε στον αγαπημένο μαθητή... Επομένως διατάζει να μισούμε τους γονείς, όταν αυτό που διακινδυνεύεται είναι ο Θεός. Διότι τότε δεν θεωρούνται γονείς ούτε συγγενείς» (Θφ). «Ο Χριστός λοιπόν δεν προστάζει ούτε να αγνοήσουμε τη φύση, ούτε να υποδουλωθούμε σε αυτήν, αλλά να χρησιμοποιούμε τη φύση για το καλύτερο και σωτήριο· διότι θέλει η συγγένεια να συμπορεύεται με τη δική του αγάπη, του Χριστού, και όχι λόγω της συγγένειας να αποτραβιέται κάποιος από την θεία αγάπη. Διότι το να τιμά κάποιος τους γονείς, και ο ίδιος ο Κύριος το θέλει. Και το να ανατρέφουν οι γονείς τα παιδιά, το εισηγείται ο Παύλος· αλλά και τους γονείς πρέπει, λέει, να υπακούνε, με το θέλημα του Κυρίου... και εισηγείται στους άνδρες να αγαπούν τις γυναίκες τους, αλλά μιμούμενοι τον Χριστό ο οποίος αγάπησε την Εκκλησία» (Κ).

(3) «Αφού φανέρωσε, μέσω των πιο γνήσιων συγγενών, κάθε πρόσωπο αγαπητό, πρόσθεσε και το μεγαλύτερο» (Ζ), δηλαδή το πιο αγαπητό στον άνθρωπο, τη ζωή του, τον εαυτό του. Συχνά εκείνοι, οι οποίοι επιτυγχάνουν την απόκτηση του άγιου αυτού μίσους σε κατώτερο βαθμό, αποδεικνύονται να υπολείπονται και να αποτυγχάνουν προκειμένου και για τον ανώτερο βαθμό (b).

(4) Όχι απλώς «να εγκαταλείπουμε τις επιθυμίες της ψυχής που μας χωρίζουν από το Θεό» (Θφ), αλλά και την ίδια τη ζωή να θυσιάζουμε. «Αν λοιπόν, ζώντας την σωματική ζωή μας, είναι δυνατόν να διαφυλάσσουμε την τιμή στο Χριστό, δεν πρέπει να αποφεύγουμε την σωματική ζωή, αλλά πρέπει να την συντηρούμε, όπως ο Παύλος, όταν από ένα άνοιγμα του τείχους τον κατέβασαν με καλάθι και ξέφυγε από τα χέρια του Αρέτα· όπου όμως έπρεπε και τη ζωή να περιφρονήσει προκειμένου να τελειώσει τον δρόμο του, ούτε την ψυχή του, είπε, δεν θεώρησε τίμια για τον εαυτό του» (Κ).

(5) «Όποιος, ενώ βλάπτεται στη θεοσέβεια από κάποιον από τους πολύ δικούς του, αποδέχεται την σχέση με αυτούς και την θεωρεί προτιμότερη από την ευαρέστηση στο Θεό, αλλά επίσης και όταν, λόγω της αγάπης για τη ζωή, πολλές φορές ενώ είναι μπροστά του το μαρτύριο, παρασύρεται σε άρνηση, αυτός δεν μπορεί να είναι

μαθητής του Χριστού» (Θφ). Όταν ξεσηκώνεται σάλος και διωγμός εξαιτίας του ευαγγελίου, τότε οι οπαδοί του μπαίνουν στο δίλημμα: Ποιον αγαπάτε περισσότερο, τον Χριστό ή τους συγγενείς και τη ζωή σας; Ποιον θα αρνηθείτε, τον Χριστό ή τα αγαπημένα σας πρόσωπα και την ακόμη πιο αγαπητή σε σας ζωή; Αλλά και σε ημέρες ειρήνης πολλές φορές μπαίνει ο πιστός στην ίδια δοκιμασία. Όσοι παρ' όλα αυτά δοκίμασαν εμπειρικά τα θέλγητρα της πνευματικής ζωής και είναι στερεωμένοι στην ελπίδα των ουράνιων αγαθών, δεν θα βρουν βαρύ το να αρνηθούν τα πάντα για τον Χριστό.

Λουκ 14.27 και ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ⁽¹⁾ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου⁽²⁾ οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής⁽³⁾.

Μετάφραση: Και όποιος δεν παίρνει επάνω του το σταυρό του, δηλαδή όποιος δεν παίρνει την απόφαση να υποστεί για μένα ακόμη και θάνατο σταυρικό και επονείδιστο και δεν με ακολουθεί με την απόφαση αυτή, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου.

(1) Δες Ματθ. ι 38 και ιστ 24 και Μάρκ. η 34, ι 21 και τις εκεί σημειώσεις. Δεν αρκεί μόνο προσκολλήσεις και αγάπες να θυσιάσει ο ακόλουθος του Χριστού, αλλά πρέπει να δεχτεί και παθήματα, για να μπορέσει να ακολουθήσει το Χριστό μέχρι τέλους. Τα δεινά αυτά και οι θλίψεις απεικονίζονται με το σταυρό, ο οποίος αποτελούσε τον οδυνηρότερο και ατιμοτικότερο τρόπο τιμωρίας και ποινής (g). «Όποιος δεν βαστάει στη μνήμη τον θάνατό του· διότι με τον σταυρό σήμανε τον θάνατο· διότι τότε ήταν όργανο θανάτου ο σταυρός» (Z). Παρόλο που όχι όλοι οι μαθητές του Χριστού σταυρώνονται και υπομένουν σταυρικό θάνατο, όμως όλοι πρέπει να βαστάζουν το σταυρό τους, έχοντας την σταθερή απόφαση όταν η ανάγκη το απαιτήσει, να υποστούν και αυτόν τον θάνατο. Είναι ανάγκη να βαστάζουν το σταυρό τους, διότι ο σταυρός υπονοεί και την ατίμωση και τον χλευασμό, τον οποίο υφίσταντο οι καταδικασμένοι σε θάνατο κακοποιοί, όταν έβγαιναν στον τόπο της θανατικής τους εκτέλεσης με το σταυρό τους στον ώμο. Ούτως ή άλλως λοιπόν ο οπαδός του Χριστού θα αντικρύσει και το ποτήριο των περιφρονήσεων και των κοροϊδιών για το Χριστό.

(2) Μπορούμε το «ου» που προηγήθηκε (ου βαστάζει) να μην το υπονοήσουμε και στο έρχεται=Όποιος δεν βαστάει τον σταυρό του και όμως έρχεται πίσω μου, όπως έρχεστε εσείς, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου (b). Αλλά αυτή η εκδοχή είναι λιγότερο φυσική (g).

(3) Έτσι ο Χριστός γνωστοποιεί εδώ σε αυτούς που τον ακολουθούν τα χειρότερα, τα οποία ενδέχεται να υποστεί κάθε μαθητής του. Ο σατανάς για αποπλάνηση των

ανθρώπων δείχνει σε αυτούς τα ελκυστικότερα και κρύβει τα χειρότερα και τα πραγματικά ολέθρια, τα οποία θα αντικρύσουν στο τέλος οι ακόλουθοί του. Τα κρύβει, διότι τα χειρότερα δεν ισοφαρίζονται από τα ελκυστικότερα. Ο Χριστός όμως έχει σε αφθονία ανεξάντλητα καλύτερα. Και δεν διστάζει για αυτό να προβάλλει τις θυσίες οι οποίες είναι απαραίτητες για εξασφάλιση των καλύτερων, τα οποία όχι μόνο ισοφαρίζουν αλλά και ξεπερνούν ανυπολόγιστα αυτές τις θυσίες.

Στίχ. 28-35. Οικοδομή πύργου και εκστρατεία βασιλιά.

Λουκ 14.28 τίς⁽¹⁾ γάρ⁽²⁾ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον⁽³⁾ οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας⁽⁴⁾ ψηφίζει⁽⁵⁾ τὴν δαπάνην⁽⁶⁾, εἰ ἔχει τα πρὸς ἀπαρτισμόν⁽⁷⁾;

Μετάφραση: Εξετάστε καλά τον εαυτό σας κι αφού σκεφτείτε αν μπορείτε να υποβληθείτε στις θυσίες αυτές, τότε αποφασίστε να με ακολουθήσετε. Εξετάστε προσεκτικά το θέμα αυτό, αν όχι περισσότερο, τουλάχιστον όσο κι αυτοί που μελετούν να αναλάβουν εγκόσμιες επιχειρήσεις δαπανηρές ή επικίνδυνες. Διότι ποιός από σας που θέλει να κτίσει ένα σπίτι εφοδιασμένο με πύργο δεν κάθεται πρώτα να λογαριάσει τη δαπάνη, ώστε να δει αν έχει τα χρήματα που θα χρειασθούν για να τελειώσει το έργο;

(1) Ακολουθούν τώρα 2 παραβολές που τις πήρε ο Κύριος ίσως από τις τάσεις που σημειώθηκαν κατά την εποχή εκείνη. Ήταν εποχή επιδεικτικών ανοικοδομήσεων και ακατάπαυστων πολεμικών επιχειρήσεων (p).

(2) Η σύνδεση με τα προηγούμενα με το «γάρ» φαίνεται να είναι, ότι αρμόζει στον μαθητή του Χριστού να είναι τόσο τουλάχιστον συνετός όσο φαίνονται αυτοί που μελετούν δαπανηρές ή επικίνδυνες επιχειρήσεις (p).

(3) Πύργο, δηλαδή σπίτι σοβαρό, εφοδιασμένο με πύργο (g).

(4) Κάθισε ώστε να δοθεί καιρός σε αυτόν να λογαριάσει το σύνολο των δαπανών και των πόρων του (b). Αυτό το «κάθισε» δείχνει μακρά και σοβαρή σκέψη (p).

(5) Το ψηφίζω σημαίνει πρώτα, αριθμώ με ψήφους (πέτρες) όπως έκαναν οι αρχαίοι· έπειτα σημαίνει γενικά αριθμώ, μετρώ, υπολογίζω (δ). Υπολογίζει την δαπάνη.

(6) Οι λέξεις δαπάνη και απαρτισμός είναι μοναδικές στην Κ.Δ..

(7) Διαφορετική γραφή: τα εις απαρτισμόν, ή και χωρίς το «τα». Απαρτισμός είναι η ολοκλήρωση του έργου.

Λουκ 14.29 ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύσαντος⁽¹⁾ ἐκτελέσαι πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται αὐτῷ ἐμπαίζειν⁽²⁾

Μετάφραση: Ἐτσι κάθε συνετός ἄνθρωπος λογαριάζει το ἔργο για να μην του συμβεί, ενώ έχει βάλει θεμέλιο, να μην μπορέσει να τελειώσει τον πύργο, κι έτσι αρχίσουν να τον κοροϊδεύουν ὅλοι ὅσοι θα βλέπουν ὅτι το ἔργο ἔμεινε ατελείωτο,

(1) Υπάρχει και η γραφή ισχύοντος=Δεν έχει τα μέσα να φέρει σε πέρας, να τελειώσει το ἔργο. Το ρήμα εκτελώ συναντιέται μόνο εδώ στην Κ.Δ. (p).

(2) Πράγματι, εάν ο κόσμος μισεί τον ειλικρινή και γνήσιο μαθητή του Χριστού, περιφρονεί ὅμως και χλευάζει αὐτόν που δεν παρουσιάζει τη ζωή του σε ὅλα σύμφωνη με ὅσα επαγγέλλεται ὅτι πιστεύει (ο).

Λουκ 14.30 λέγοντες ὅτι Οὗτος⁽¹⁾ ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι⁽²⁾.

Μετάφραση: λέγοντας ὅτι ο ἄνθρωπος αὐτός ἄρχισε να κτίζει και δεν μπόρεσε να τελειώσει την οικοδομή. Οικοδομή πνευματική, αιώνια και ακατάλυτη καλείστε να κτίσετε κι εσεῖς, εάν γίνετε μαθητές μου. Εἴστε λοιπόν αποφασισμένοι να υποστείτε γι' αὐτή θυσίες και να μην αφήσετε το ἔργο ατελείωτο;

(1) Περιφρονητικά.

(2) Κυρίως κατακρίνεται διότι υπήρξε ανόητος, επειδή ἄρχισε χωρίς προηγουμένως να σκεφτεί καλά και να υπολογίσει (p). Η έννοια της παραβολής: «Με την παραβολή του πύργου, μας διδάσκει ο Κύριος, ὅτι ἀπό τη στιγμή που διαλέξαμε να τον ακολουθούμε, να φυλάξουμε την ίδια διάθεση και να μην βάλουμε μεν θεμέλιο, δηλαδή αρχή του να ακολουθούμε, αλλά να μην βάλουμε τέλος, επειδή δεν θα ἔχουμε αρκετή την ετοιμότητα της προθυμίας» (Θφ). «Διότι αν βεβαίως θα ήθελε κάποιος να οικοδομήσει πύργο, αφού πρώτα ετοιμάσει ὅσα χρειάζονται για την ολοκλήρωση, τότε αρχίζει την οικοδομή... αὐτό λοιπόν το ίδιο απαιτεῖ και ἀπό τους πιστούς· πρέπει δηλαδή αὐτοί που διάλεξαν να κατορθώσουν την ἑνδοξη και πεντακάθαρη ζωή, να εγκαταστήσουν στο νου τους την προθυμία που είναι αρκετή για αὐτό» (Κ). Αρκετά σοβαρή και η επόμενη: «... ἔτσι και αὐτός που θέλει να χτίσει πύργο πνευματικό,

εννοώ βεβαίως, τη συγκρότηση των αρετών, οφείλει πρώτα να μετρήσει την διάρκεια στους πειρασμούς, έτσι ώστε, όντας προετοιμασμένος, να τους υπομείνει με ευκολία όταν θα πέσουν πάνω του» (Ζ). Η χριστιανική ζωή και ο αγιασμός που επιτυγχάνεται με αυτήν μπορεί να συγκριθεί με τον πύργο που ανοικοδομείται. Το κεφάλαιο που απαιτείται από το Χριστό είναι η ίδια η ζωή του, την οποία θα χρειαστεί να δαπανήσει ολόκληρη, για να ολοκληρωθεί σε αυτόν το έργο του αγιασμού. Το να καθίσει λοιπόν και να υπολογίσει την δαπάνη, απεικονίζουν πράξεις βαθιάς περισυλλογής και σοβαρής μελέτης, οι οποίες πρέπει να προηγηθούν προκειμένου κάποιος να αναλάβει ένα τέτοιο έργο (g). Πράγματι εκείνος ο οποίος αποφασίζει να ακολουθήσει τη ζωή του ευαγγελίου, επιχειρεί να χτίσει πύργο, όχι όμοιο με τον πύργο της Βαβέλ, ο οποίος έμεινε ατελείωτος, αλλά σύμφωνο με το θέλημα του Θεού, ο οποίος θα βοηθήσει τον χτίστη να φέρει αυτόν σε πέρας. Θα αρχίσει από χαμηλά, βάζοντας βαθύ θεμέλιο στο βράχο και θα προχωρήσει μέχρι τον ουρανό. Αλλά η ανέγερση του πύργου αυτού θα του κοστίσει πολύ. Πρέπει αυτός να νεκρώσει την αμαρτία μέσα του, να εξαλείψει και τις πιο δελεαστικές και ισχυρές προς το κακό επιθυμίες του. Πρέπει να ζει ζωή αυταπάρνησης και άγρυπνης προσοχής και αμετακίνητης εμμονής στο καθήκον. Ενδέχεται ακόμη να του ζητηθεί και η θυσία της φήμης του, διότι ίσως αντικρύσει και δυσφημήσεις, αλλά και η θυσία όλων των υλικών αγαθών του και όλων όσα υπάρχουν στον κόσμο που αγαπά.

Λουκ 14.31 ἢ τίς⁽¹⁾ βασιλεὺς⁽²⁾ πορευόμενος συμβαλεῖν⁽³⁾ ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον⁽³⁾ οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλευέται⁽⁴⁾ εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν⁽⁵⁾ ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

Μετάφραση: Αλλά κάθε μαθητής μου καλείται να διεξάγει και πόλεμο ως δικός μου στρατιώτης. Γι' αυτό λοιπόν, προτού συγκαταριθμηθεί στην παράταξή μου, ας το σκεφτεί καλά. Διότι ποιός βασιλιάς που πηγαίνει να συγκρουστεί και να πολεμήσει με άλλο βασιλιά, δεν κάθεται πρώτα να σκεφτεί και να λογαριάσει αν έχει τη δύναμη με δέκα χιλιάδες να αντιμετωπίσει και να αποκρούσει εκείνο που έρχεται εναντίον του με είκοσι χιλιάδες;

(1) Η δεύτερη αυτή παραβολή απεικονίζει τη ζωή τη χριστιανική από την αρνητική της πλευρά, την πολεμική δηλαδή. Παρομοιάζεται αυτή με πόλεμο επικίνδυνο που διεξάγεται από βασιλιά εναντίον εχθρού πολύ ισχυρότερου (g). Η κατάσταση του Χριστιανού στον κόσμο αυτόν είναι κατάσταση εκστρατείας. Ο χριστιανός είναι στρατιώτης και υπάρχουν πολλά βήματα στην πορεία του, τα οποία πρέπει να διεκδικεί με χτυπήματα σπαθιού. Πρέπει να μαχόμαστε σε κάθε βήμα μας. Τόσο

ακούραστοι είναι οι πνευματικοί μας εχθροί στην αντίστασή τους εναντίον μας. «Και μας διδάσκει να μην είμαστε δίψυχοι, ούτε να προσηλωνόμαστε στη σάρκα και το Θεό· αλλά εάν πρόκειται να αναλάβουμε τον πόλεμο εναντίον των πονηρών δυνάμεων, να τους αντιμετωπίζουμε ως εχθρούς και αληθινά να τους αντιμαχόμαστε» (Θφ).

(2) Ο πόλεμος του χριστιανού έχει μέσα του κάτι το βασιλικό (b).

(3) Το ρήμα συμβάλλω είναι αμετάβατο όπως στο Α΄Μακ. δ 34, Β΄Μακ. η 23, ιδ 17 και συχνά στον Πολύβιο. Η συνηθέστερη φράση είναι «συμβάλλειν εις μάχην». Δες Ιωσήπου Αρχ. VI,5.3 (p). Και αντί για τη λέξη μάχη, βρίσκεται εδώ η λέξη πόλεμος (L)=να συγκρουστεί σε μάχη (δ).

(4) Μαζί με τους συμβούλους του (δ).

(5) Εάν με τη μισή τουλάχιστον του επιδρομέα δύναμη (δ), είναι δυνατός να ανταπεξέλθει εναντίον του επιτιθεμένου. Εφόσον πρόκειται για υπεράσπιση της χώρας, η οποία είναι καθήκον ιερό, η ανδρεία και η αυτοθυσία θα αναπληρώσει ίσως τον αριθμό. Αυτό όμως πρέπει ώριμα να το σκεφτεί (L).

Λουκ 14.32 εἰ δὲ μήγε⁽¹⁾, ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην⁽²⁾.

Μετάφραση: Και εάν δεν έχει τη δύναμη να τον αποκρούσει, όσο ακόμη είναι μακριά ο βασιλιάς αυτός στέλνει μεσολαβητές για να συζητήσουν ως αντιπρόσωποί του, και ζητά διαπραγματεύσεις για ειρήνη.

(1) Αν δεν είναι δυνατός να απαντήσει (δ).

(2) Ζητά ή παρακαλεί για διαπραγματεύσεις που αποβλέπουν σε ειρήνη. Το «τα» αποσιωπάται στους κώδικες σιναϊτικό και βατικανό, οπότε η έννοια είναι διαπραγματεύεται για ειρήνη (p). «Ρωτά, δηλαδή παρακαλεί, ζητά την ειρήνη. Αυτά βεβαίως τα πρόσθεσε, όχι συμβουλευόντας αυτούς που δεν μπορούν να αποκρούσουν, να ειρηνεύουν με το σατανά. Διότι πώς θα μπορούσε να γίνει αυτό; με τον ανθρωποκτόνο και καταστροφέα ψυχών. Αλλά το χρησιμοποίησε για τη λογική συνέχεια του παραδείγματος, όπως έκανε και παραπάνω· ταυτόχρονα και για να προκαλέσει ντροπή σε αυτούς που ενώ έγιναν μαθητές, μετά αποχαυνώθηκαν. Διότι και αυτό είναι σχήμα λόγου, που διεγείρει σε ανδρεία, όπως ακριβώς και συνηθίζουμε να λέμε, ότι Καλύτερα να μην άρχιζε αυτό το πράγμα, παρά αρχίζοντάς το να μην

τελειώσει» (Ζ). Σοβαρή και η επόμενη: Είναι προτιμότερο να αρνηθεί κάποιος να συμμετάσχει στην υποδοχή της ημέρας των Βαΐων, εάν πρόκειται ο ενθουσιασμός του αυτός να καταλήξει σε συμμετοχή της θεοκτόνου τρέλας της μεγάλης Παρασκευής. Είναι προτιμότερο να μείνει κάποιος τίμιος άνθρωπος, θρησκευτικά αδιάφορος και ψυχρός, παρά να γίνει Χριστιανός ασυνεπής. Ειδοποιεί λοιπόν ο Κύριος αυτούς που τον ακολουθούν, ότι, αν δεν είναι αποφασισμένοι να τον ακολουθήσουν και μέχρι το σταυρό, καλύτερα θα είναι, προκειμένου την τελευταία στιγμή να τον προδώσουν, να μην χαλάσουν καθόλου τις σχέσεις τους με το συνέδριο (g).

Λουκ 14.33 οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ υπάρχουσιν⁽¹⁾ οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής.

Μετάφραση: Έτσι λοιπόν καθένας από σας που δεν κάνει από πριν το λογαριασμό του και δεν απαρνείται τα πάντα, όλα τα υπάρχοντά του, δηλαδή και τους φυσικούς του δεσμούς και τον πλούτο και τις απολαύσεις και την ίδια του τη ζωή, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου.

(1) Μιλά για υπάρχοντα, οδηγούμενος σε αυτά από τις δαπάνες, τις οποίες αδίστακτα πρέπει να αποφασίσει αυτός που χτίζει πύργο, αλλά και από τον φόρο υποταγής σε χρήμα, στον οποίο θα εξαναγκαστεί αυτός που διαπραγματεύτηκε την ειρήνη με τον εισβολέα (L). Η φράση «όλα τα υπάρχοντά του» σημαίνει την απάρνηση της φυσικής ζωής, όπως και όλων των προσκολλήσεων και δεσμών και όλων των αγαθών, τα οποία ικανοποιούν αυτήν τη ζωή και συμπεριλαμβάνει τους δύο όρους που δηλώνονται στους σ. 26 (απάρνηση των φυσικών δεσμών και απολαύσεων) και 27 (σήκωμα του σταυρού)(g). «Πρώτα από όλα απαρνούμαστε τον διάβολο και τα πάθη της σάρκας, εμείς που εγκαταλείψαμε τις κρυφές πράξεις της αισχύνης, και συγγένειες σωματικές και φιλίες ανθρώπων και την συνήθεια της ζωής που μάχεται την ακρίβεια του ευαγγελίου της σωτηρίας. Και το πιο αναγκαίο από αυτά, απαρνιέται ο ίδιος τον εαυτό του, αυτός που απέβαλλε τον παλαιό άνθρωπο μαζί με τις πράξεις του... Απαρνιέται ακόμη και κάθε σφοδρή προσήλωση στον κόσμο που μπορεί να εμποδίζει τον σκοπό της ευσέβειας» (B). Οι παραβολές λοιπόν ως σύνολο διδάσκουν, ότι το να αποβεί κάποιος μαθητής του Χριστού, συνυπονοεί, ότι οφείλει από πριν να ζυγίσει καλά αυτό (p).

Λουκ 14.34 Καλὸν τὸ ἄλλας⁽¹⁾· ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἄλλας μωρανθῇ⁽²⁾, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται⁽³⁾;

Μετάφραση: Είναι καλό να γίνει κάποιος μαθητής μου και να καταστεί αλάτι πνευματικό, το οποίο προλαμβάνει την ηθική σαπίλα και εξυγιαίνει τη ζωή των ανθρώπων. Εάν όμως το αλάτι χάσει τη δύναμη της αλμύρας του, με ποιό τρόπο θα την αποκτήσει πάλι, για να γίνει ξανά χρήσιμο;

(1) Η παρομοίωση η σχετική με το αλάτι, πιθανότατα χρησιμοποιήθηκε περισσότερες από μία φορές από τον Κύριο και σε διάφορα συμφραζόμενα. Δες Ματθ. ε 13 και Μάρκ. θ 50 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Το αλάτι σημαίνει εδώ την αυτοθυσία, για την οποία έγινε λόγος στους σ. 26,27,33. Η εικόνα του αλατιού δεν συναντιέται στην Π.Δ. αλλά δες Ιώβ στ 6. Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν: Καλόν οὔν το ἄλας. Το οὔν ίσως αναφέρεται στον αμέσως προηγούμενο λόγο= Το αλάτι λοιπόν, όπως είπα προηγουμένως, είναι καλό (ρ). Το αλάτι νοστιμίζει την γεύση κάποιων ουσιών και προλαμβάνει την σήψη άλλων. Είναι λοιπόν καλό. Έτσι είναι καλή και ευεργετική η επίδραση, την οποία ο μαθητής του Χριστού ασκεί με την αυστηρή και στυπτική γεύση του ευαγγελίου, από το οποίο είναι εμποτισμένος, και η οποία είναι επίδραση καθαρτική και ζωοποιός πάνω στην αηδή ή σαπισμένη ζωή της ανθρωπότητας που τον περιβάλλει (g). Τι είναι στην πνευματική ζωή εκείνο, το οποίο ανταποκρίνεται στην επίδραση του αλατιού στη φυσική ζωή; Απάντηση· μία βαθιά και μυστική δύναμη του Πνεύματος του Θεού που επενεργεί στη συνείδηση, στη διάνοια, στις διαθέσεις και προθέσεις, στα αισθήματα, στη θέληση του ανθρώπου, που εμποτίζει και ανακαινίζει αυτά και διατηρεί αυτά σε κατάσταση εσωτερικής ζωής και καθαρότητας, ώστε και για τους ομοίους του, με τους οποίους έρχεται σε επαφή ή με οποιαδήποτε σχέση, να γίνεται ο άνθρωπος αυτός φορέας και αγωγός αρετής, αλήθειας, αγνότητας. Το αλάτι στον άνθρωπο είναι η παρουσία του Θεού σε αυτόν, που εμποτίζει όλες τις σκέψεις του και όλο το εσωτερικό του με τη χάρη του. Για τη διατήρηση της άγιας αυτής ιδιότητας είμαστε όλοι υπεύθυνοι ενώπιον του Θεού. Διότι εξαρτάται και από εμάς να καλλιεργήσουμε αυτήν. Μπορεί αυτή εύκολα να μειωθεί, όπως μπορεί και συνεχώς να αυξάνεται. Μία μικρή αμαρτία, μία μικρή αφροντισιά και απροσεξία, μία μικρή κοσμική επαφή, μία ελάχιστη δυσαρέσκεια του Πνεύματος, το οποίο λυπούμε με τις αμαρτωλές κινήσεις της ψυχής μας, είναι ικανά να μειώσουν, να εξασθενήσουν, να εκμηδενίσουν ολοτελώς την ιδιότητα αυτή. Αλλά και μία θερμή προσευχή, μία πράξη θεάρεστη, συντριβή και ταπείνωσή μας μπορούν αμέσως να αναζωπυρώσουν αυτήν και να προσδώσουν νέα δύναμη σε αυτήν.

(2) Ο Maundrell (Journey from Aleppo to Jerusalem σελ. 161-162) μιλά για κοιλότητα που άνοιξε με ανασκαφή σε βουνό από αλάτι. Έκοψε κάποια θρύμματα από το αλάτι αυτό και μολονότι διατηρούσαν ακόμη όλα τα εξωτερικά γνωρίσματα του αλατιού, τα βρήκε εξ' ολοκλήρου στερημένα από τη γεύση τους. Έτσι μπορεί να συμβεί και στον

μαθητή, ο οποίος δεν απαρνήθηκε τον εαυτό του, βαθμιαία εξασθένηση της ευαγγελικής ζωής και ιδιότητας, η οποία μπορεί να φτάσει μέχρι πλήρους αμαύρωσης και εξαφάνισης· έτσι λοιπόν ο μαθητής θα είναι πλέον ανίκανος να επιδράσει ως ανακαινιστικός και αγιαστικός παράγοντας στο περιβάλλον (g).

(3) Όπως το αλάτι όταν αποβάλλει την ιδιότητα και γεύση του, δεν μπορεί να ανακτήσει αυτήν, έστω και αν αναμιχθεί με άλλο αλάτι, έτσι και ο μαθητής του Χριστού, όταν ξεπέσει, είναι πλέον χαμένος για την ουράνια ζωή. Δεν είναι δυνατόν αυτή να ανανεωθεί με το ευαγγέλιο, του οποίου η επίδραση πάνω του εκμηδενίστηκε (g). Ξεπεσμένοι χριστιανοί, οι οποίοι γεύτηκαν τις δωρεές της χάρης και απώθησαν έπειτα αυτές αφού ελκύστηκαν και πάλι από τον αμαρτωλό κόσμο και έγιναν αποστάτες, έχασαν πλέον οριστικά την ιδιότητά τους ως αλατιού πνευματικού. Είναι αδύνατον οι αποστάτες αυτοί «να ανακαινιστούν σε μετάνοια» (Εβρ. στ 4-6). Διδάσκαλος και υπηρέτης της θρησκείας, του οποίου η διάνοια και τα ήθη διαφθάρθηκαν, είναι το πλέον αηδιαστικό και απεχθές κτήνος. Τέτοιοι άνθρωποι πρέπει να διώχνονται από την εκκλησία, όχι μόνο διότι εξέπεσαν από όλες τις τιμές και τα προνόμιά τους ως μέλη της εκκλησίας, αλλά και διότι αποτελούν μολυσματικό κίνδυνο και για τα υγιή μέλη της.

Λουκ 14.35 οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν⁽¹⁾ εὐθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό⁽²⁾. ὁ ἔχων⁽³⁾ ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Το αλάτι αυτό δεν είναι κατάλληλο και χρήσιμο ούτε να ριχθεί στη γη ως χώμα ακίνδυνο και παραγωγικό, ούτε να χρησιμοποιηθεί ως λίπασμα. Το πετούν έξω ως άχρηστο. Εκείνος που έχει αυτιά πνευματικά και πραγματικό ενδιαφέρον, για ν' ακούει και να εγκολπώνεται αυτά που λέω, ας τα ακούει. Κι ας μαθαίνει ότι και κάθε μαθητής μου που δεν απαρνείται τον εαυτό του και όλους τους επίγειους δεσμούς του γίνεται αλάτι άχρηστο, που πρέπει να πεταχθεί έξω και να καταπατηθεί απ' όλους.

(1) Ούτε να ριχτεί στη γη και να γίνει και αυτό γη, ώστε ως χώμα πλέον να παραγάγει, ούτε με κοπριά να αναμιχθεί και να χρησιμοποιηθεί ως λίπασμα (g). «Εάν το αλάτι αποβάλλει την φύση του, γίνεται τελείως άχρηστο και δεν είναι κατάλληλο ούτε για τη γη ούτε για την κοπριά. Αυτό λοιπόν που λέει, σημαίνει το εξής· Εγώ μεν θέλω κάθε χριστιανός να είναι ωφέλιμος και να νοστιμίζει, όχι μόνο αυτόν στον οποίο έχει ανατεθεί χάρισμα διδασκαλίας... αλλά απαιτώ και οι ίδιοι οι λαϊκοί να είναι χρήσιμοι και ωφέλιμοι στους πλησίον. Εάν όμως αυτός που πρόκειται να ωφελεί

άλλους, αυτός γίνεται ακατάλληλος και ξεπέσει από την κατάσταση που ταιριάζει στον χριστιανό... είναι τελείως απόβλητος και απορριπτέος» (Θφ).

(2) Η φράση «έξω βάλλουσιν αυτό» χρησιμεύει ως μετάβαση στον ακόλουθο λόγο· αυτός που έχει αυτιά... (g).

(3) Λόγος του Κυρίου που επαναλήφθηκε από αυτόν πολλές φορές. Δείχνει εδώ ποιας προσοχής πρέπει να αξιωθούν από τον καθένα τα προηγούμενα λόγια (p) και «διεγείρει τους ακροατές στο να μην δεχτούν επιπόλαια αυτό που ειπώθηκε για το αλάτι» (Θφ).

(4) «Αυτός που έχει σύνεση, ας κατανοήσει· αυτιά δηλαδή εδώ, πρέπει να εννοήσουμε την αισθητική δύναμη της ψυχής και την ικανότητα να καταλαβαίνει» (Θφ). Δες Ματθ. ια 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ' (15)

Στίχ. 1-7. Η παραβολή του χαμένου προβάτου.

Λουκ 15.1 Ἦσαν⁽¹⁾ δὲ ἐγγίζοντες⁽²⁾ αὐτῷ πάντες⁽³⁾ οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Σε κάθε πόλη ή χωριό που πήγαινε ο Ιησούς, τον πλησίαζαν ὅλοι οι τελῶνες και οι αμαρτωλοί, ὄχι απλῶς για να δουν τα θαύματά του ἀπὸ περιέργεια, ἀλλὰ ἀπὸ ειλικρινές ενδιαφέρον για ν' ἀκούσουν τη διδασκαλία του.

(1) Η ιστορική αυτή εισαγωγή μας δίνει, ὅπως πάντοτε οι σύντομες σημειώσεις του Λουκά που προηγούνται των παραβολῶν, το κλειδί των ἀκόλουθων λόγων (g).

(2) Ὄταν ο Κύριος ἐρχόταν σε κάποιο μέρος, οι τελῶνες και οι αμαρτωλοί, που ἔμεναν στο μέρος αὐτό, ἔτρεχαν προς αὐτόν (g). Το ἦσαν ἐγγίζοντες λοιπὸν σημαίνει αὐτό που συνήθως γινόταν σε κάθε πόλη ή χωριό, ὅπου ἐρχόταν ο Κύριος.

(3) Ὄχι απλῶς πολλοί, ἀλλὰ ὅλοι που βρίσκονταν σε κάθε μέρος (b).

(4) Να τον ἀκούσουν και ὄχι μόνο να δουν τα θαύματά του. Αὐτό λοιπὸν που τους ἔλκυε ἦταν φύσης πνευματικής, το ὁποῖο σπάνια συναντοῦσε ο Ιησούς. Εκείνοι εὗρισκαν στον Ιησοῦ, ὅτι δεν εἶχαν ποτέ συναντήσει, οὔτε καν υποπτεύονταν ἕως τότε. Εὗρισκαν την ἀγιότητα ἐλεύθερη ἀπὸ τη φαρισαϊκή ἐπαρση και συνδυασμένη με την συμπάθεια και ἀγάπη. Ο Ιησούς ἀπὸ την ἄλλη ευρισκόμενος ἀνάμεσα σε ἀνθρώπους που με διάθεση ειλικρινή και συντετριμμένη καρδιά τον πλησίαζαν, ἀνοίγε σε αὐτοὺς τους θησαυροὺς της θείας χάριτος (g).

Λουκ 15.2 καὶ διεγόγγυζον⁽¹⁾ οἱ τε Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς⁽²⁾ λέγοντες ὅτι Οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται⁽³⁾ καὶ συνεσθίει⁽⁴⁾ αὐτοῖς.

Μετάφραση: Οι Φαρισαῖοι ὁμως και οι γραμματεῖς γόγγυζαν μεταξύ του κι ἔλεγαν: Αὐτός δέχεται με πολλή συμπάθεια και οἰκειότητα τους αμαρτωλοὺς και τρώει μαζί τους, ἀθετώντας την παράδοση των πρεσβυτέρων, που μας δίδαξαν να εἴμαστε ευπρεπεῖς και να μη συναναστρεφόμαστε με τέτοιου εἴδους πρόσωπα.

(1) Διεγόγγυζον=γόγγυζαν μεταξύ τους (b). Στην Κ.Δ. συναντιέται η λέξη μόνο ἐδῶ και στο ιθ 7 (p). Εξοργίζονταν διότι παρέχονταν τα μέσα της χάριτος στους τελῶνες και αμαρτωλοὺς και καλοῦνταν αὐτοὶ σε μετάνοια και ἐνθαρρύνονταν με την ἐλπίδα, ὅτι

θα συγχωρούνταν με τη μετάνοια. Θεωρούσαν αυτούς ότι ξέπεσαν ανεπανόρθωτα, για τους οποίους καμία ελπίδα δεν απέμενε και νόμιζαν, ότι στερήθηκαν το προνόμιο της μετάνοιας, παρόλο που οι προφήτες καλούσαν σε μετάνοια και τους εθνικούς, όπως ο Ιωνάς τους Νινευίτες και ο Δανιήλ τον Ναβουχοδονόσορα.

(2) Συνήθως οι γραμματείς προηγούνται από τους Φαρισαίους. Δες Λουκ. ε 21, στ 7, ια 53, Ματθ. ιβ 38 κλπ. Εδώ οι Φαρισαίοι πήραν ίσως πρωτεύοντα ρόλο (ρ).

(3) Τους επιτρέπει να τον πλησιάσουν δεχόμενος αυτούς με μελιχλιότητα.

(4) Θα το πάρουμε κατά λέξη. Δες το συμπόσιο που παρέθεσε ο Λευϊ. Η πράξη αυτή ήταν περισσότερο σημαντική και αισθητή στα τότε έθιμα παρά σήμερα. Ενεργώντας έτσι ο Ιησούς παραμέριζε την ηθική ευπρέπεια σύμφωνα με τις αντιλήψεις των γραμματέων και φαρισαίων. Οι παραβολές όμως που ακολουθούν είναι προορισμένες να αποδείξουν, πόσο ορθά και δίκαια ενεργούσε (g). Δεν τολμούσαν να κατακρίνουν το ότι κήρυττε προς αυτούς ο Κύριος και τους δίδασκε, δοκιμάζοντας κάποια ντροπή να κάνουν αυτό. Τον κατηγορούσαν για αυτό, ότι συνέτρωγε μαζί τους, το οποίο πιο εμφανώς παρουσιαζόταν ότι αντιτίθεται στην παράδοση των πρεσβυτέρων. Δεν πρέπει να παραξενευόμαστε όταν ακούγονται επικρίσεις εις βάρος όχι μόνο εξόχων προσωπικοτήτων, αλλά και ολοφάνερα αθώων και διακεκριμένων ενεργειών και πράξεων.

Λουκ 15.3 εἶπεν δέ⁽¹⁾ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν⁽²⁾ ταύτην⁽³⁾ λέγων,

Μετάφραση: Αντίθετα όμως ο Κύριος τους είπε την παραβολή αυτή:

(1) Μάλλον αντιθετικός σύνδεσμος. Εκείνοι μεν γόγγυζαν, αυτός όμως για απάντηση είπε προς αυτούς (ρ).

(2) «Με παραβολή τους αποστομώνει διδάσκοντας ότι έγινε άνθρωπος όχι για τους δίκαιους, αλλά για τους αμαρτωλούς» (Z). Με τις παραβολές που ακολουθούν ο Κύριος δείχνει, ότι όσο χειρότεροι είναι οι άνθρωποι, στους οποίους κήρυττε, τόσο μεγαλύτερη δόξα ανεβαίνει στο Θεό και τόσο μεγαλύτερη χαρά γίνεται στον ουρανό, εάν οι αμαρτωλοί αυτοί επιστρέψουν με τη μετάνοια. Θα ήταν περισσότερο χαρμόσυνο θέαμα για τους ουρανούς να βλέπουν τους εθνικούς να οδηγούνται στη λατρεία του αληθινού Θεού παρά να βλέπουν τους Ιουδαίους να συρρέουν σε αυτήν· να βλέπουν τελώνες και αμαρτωλούς να επιστρέφουν σε ζωή σωστή και θεάρεστη, παρά τους γραμματείς και φαρισαίους να ζουν με αυτόν τον τρόπο ζωής.

(3) Δες και Ματθ. ιη 12-14 (και τις εκεί σημειώσεις), όπου η ακόλουθη παραβολή λέγεται σε τελείως διαφορετική συσχέτιση και με κάποιες διαφορές στις λεπτομέρειες. Δες και Ιω. ι 1-18. Ο Κύριος φαίνεται ότι συχνά χρησιμοποίησε την παρομοίωση του καλού Ποιμένα στη διδασκαλία του. Καμία άλλη εικόνα δεν τυπώθηκε τόσο βαθιά στη διάνοια της χριστιανοσύνης, όσο αυτή (ρ). Στον Ματθαίο αποσκοπείται με την παραβολή να δείχτει η μεγάλη αξία, την οποία έχει για το Θεό ο πιο ταπεινός ακόλουθος του Χριστού και ο κίνδυνος της αμαρτίας και ενοχής, στην οποία είναι εκτεθειμένος καθένας που περιφρονεί αυτόν τον μικρό. Εδώ τονίζεται η χαρά η οποία γίνεται στον ουρανό για την επιστροφή αυτού που αποπλανήθηκε από δική του ολιγωρία (ο).

Λουκ 15.4 Τίς ἄνθρωπος⁽¹⁾ ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν⁽²⁾ πρόβατα καὶ ἀπολέσας ἓν⁽³⁾ ἐξ αὐτῶν οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἑννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ⁽⁴⁾ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς⁽⁵⁾ ἕως ου εὕρῃ αὐτό⁽⁶⁾;

Μετάφραση: Ποιός άνθρωπος από σας, αν έχει εκατό πρόβατα και χάσει το ένα απ' αυτά, δεν αφήνει τα ενενήκοντα εννέα στην ερημιά και δεν πηγαίνει ν' αναζητήσει το χαμένο πρόβατο, και δεν σταματά να το αναζητά μέχρι να το βρει;

(1) Είναι πλεονασμός το «άνθρωπος» εδώ. Μπήκε όμως έτσι ώστε ευθύς εξ' αρχής να πει τι κάνουν οι άνθρωποι και να συμπεράνει έπειτα από αυτό και τι ενεργεί ο Θεός (L). Η ερωτηματική μορφή την οποία προσδίδει ο Ιησούς στην απάντησή του, αποτελεί πρόσκληση στην ίδια τους την κρίση: Ποιος από σας σε περίπτωση ασύγκριτα μικρότερης σπουδαιότητας δεν κάνει αυτό για το οποίο εσείς με μέμφεστε, ότι ενεργώ σε περίπτωση πολύ σοβαρότερη και υψηλότερη; (g).

(2) Με το πλήθος των προβάτων, η φροντίδα, την οποία ο ποιμένας δείχνει για ένα και μόνο πρόβατο, τονίζεται και γίνεται εμφανής (b).

(3) Το ένα σε σχέση με τα 100 είναι πράγμα ασήμαντο. Έπεται λοιπόν από αυτό, ότι όχι τόσο το υλικό συμφέρον, όσο ο οίκτος για το χαμένο και η συμπάθεια για αυτό κινεί τον ποιμένα (g). Αυτό είναι το κύριο σημείο στις δύο πρώτες παραβολές· η ιδιαίτερη αγάπη του Θεού για κάθε μία ψυχή (ρ).

(4) Ονομάζει έτσι όχι κάποιον επικίνδυνο ή απομονωμένο τόπο, αλλά τον συνηθισμένο τόπο της βοσκής των προβάτων (ρ). Ο ποιμένας δεν παριστάνεται να αφήνει άλλον πίσω του, για να φρουρεί τα πρόβατα, διότι η παραβολή αποσκοπεί να τονίσει την βιασύνη του ποιμένα που αφήνει τα πάντα για να ξαναβρεί το χαμένο (L).

(5) Το πλανημένο πρόβατο είναι πράγματι χαμένο. Διότι ούτε το ένστικτο έχει για να ξανάβρει το δρόμο, ούτε νύχια ή κέρατα για να αμυνθεί. Γίνεται λοιπόν λεία του πρώτου εχθρού που θα συναντήσει (g). Είναι χαμένο για το Θεό, διότι δεν αποδίδει σε αυτόν την τιμή και την λατρεία και την υπακοή, την οποία του οφείλει. Είναι χαμένο για την ποιμήνη, διότι χωρίστηκε από αυτήν και έπαυσε να έχει επικοινωνία με αυτήν. Είναι χαμένο και για τον εαυτό του, διότι δεν γνωρίζει που βρίσκεται, περιπλανιέται ακατάπαυστα και είναι εκτεθειμένο ως λεία στα άγρια θηρία και υποκείμενο στους τρόμους και τους κινδύνους της μόνωσης. Χαμένο, διότι δεν μπορεί μόνο του να ξαναβρεί τον δρόμο της επιστροφής στην ποιμήνη.

(6) Εξακολουθεί να πορεύεται και να αναζητά αυτό έως ότου το βρει. Η έρευνα και αναζήτηση παριστάνεται ως συνεχής μέχρις ότου ξαναβρεθεί το χαμένο (ο). Ο Θεός ακολουθεί πίσω από τα χαμένα πρόβατά του αναζητώντας τους αμαρτωλούς με τις προσκλήσεις του λόγου του και με τις αόρατες προσπάθειες του Πνεύματός του, έως ότου επιτέλους πετύχει την επιστροφή τους με την μετάνοια.

Λουκ 15.5 καὶ εὐρῶν⁽¹⁾ ἐπιτίθουσιν ἐπὶ τοὺς ὠμούς⁽²⁾ αὐτοῦ χαίρων,

Μετάφραση: *Κι όταν το βρει, δεν το κλωτσά ούτε το σέρνει πίσω του, αλλά κουρασμένο όπως είναι, το βάζει χαρούμενος πάνω στους ώμους του.*

(1) Κάθε χαρακτηριστικό αυτής της εικόνας αποπνέει ζωηρή τρυφερότητα: η επιμονή στην αναζήτηση («έως ότου βρει αυτό»), οι στοργικές φροντίδες για το κατακουρασμένο πρόβατο (πάνω στους ώμους του) η χαρά την οποία δοκιμάζει (χαίροντας) και η εκδήλωση της χαράς του προς τους άλλους (συγκαλεί)(g).

(2) «Δες και πώς το επέστρεψε· δεν το μαστίγωσε, αλλά μεταφέροντας και βαστάζοντας το στους ώμους, πάλι το έδωσε πίσω στην ποιμήνη» (X). Δεν το σέρνει πίσω του, ούτε το οδηγεί βάζοντας αυτό μπροστά του, ούτε αναθέτει σε άλλον να το μεταφέρει· αλλά το βάζει πάνω στους ώμους του. Δες Ησ. μ 11, μθ 22, ξ 4, ξστ 12. Στους Ο' η λέξη ὦμος είναι συνηθισμένη, στην Κ.Δ. όμως συναντιέται μόνο εδώ και στο Ματθ. κγ 4 (ρ). Το κουβαλά στους ώμους. Και δηλώνεται με αυτό η δύναμη, με την οποία το υποστηρίζει και το βαστά. Δεν θα χαθεί ποτέ εκείνος, τον οποίο ο ουράνιος ποιμένας βαστάζει στους ώμους του. Αλλά δείχνεται με αυτό και η στοργή του ποιμένα· η στοργή και η συμπάθεια και ο οίκτος προς τους φτωχούς και ταλαίπωρους αμαρτωλούς.

Λουκ 15.6 καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον⁽¹⁾ συγκαλεῖ⁽²⁾ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς, Συγχαρήτε μοι, ὅτι εὑρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι όταν φθάσει στο σπίτι του, προσκαλεῖ όλους μαζί τους φίλους και τους γείτονες λέγοντάς τους: Χαρεῖτε κι εσεῖς μαζί μου, διότι βρήκα το πρόβατό μου που εἶχε χαθεῖ.*

(1) Αξιοσημείωτη και η εκδοχή: Προφανώς κατά την ανάληψη ο Ιησούς Χριστός επέστρεψε στο σπίτι. Και σε αυτόν το χρόνο ειδικά γνωστοποίησε στα ουράνια όντα όσα συντελέστηκαν στη γη. Και υπονοώντας ότι υπάρχουν διάφορες τάξεις ουράνιων κατοίκων εκτός από τους αγγέλους, λέει ότι συγκάλεσε τους φίλους και τους γείτονες (b).

(2) Είναι σημάδι μεγάλης χαράς το ότι επιζητά να καταστήσει συμμετόχους σε αυτήν και άλλους (p). Τι πιο συγκινητικό από την μικρή αυτή γιορτή, στην οποία συγκαλεί τους φίλους του και τους γείτονές του και όπου δέχεται με χαρά τα συγχαρητήριά τους (g).

(3) Δεν λέει «το οποίο έχασα», όπως λέγεται στο σ. 9 για τη δραχμή, αλλά το «απολωλός», διότι το μεν πρόβατο χάθηκε από την δική του άγνοια και ανοησία (Ψαλμ. ριη 176), ενώ η δραχμή χάθηκε από απροσεξία της γυναίκας (p). Σημείωσε με πόση ικανοποίηση και στοργή λέει για το χαμένο πρόβατο «βρήκα το πρόβατό μου». Μολονότι αυτό από δική του ανοησία αποπλανήθηκε, ο ποιμένας το ονομάζει πρόβατο δικό του. Δεν έστειλε κάποιον δούλο του να το ξαναβρεί. Το αναζήτησε ο ίδιος. Ο ίδιος ο Υιός του ουράνιου Πατέρα είναι ο ποιμένας των προβάτων ο μέγας. Και αυτός ήλθε να ζητήσει και να σώσει το χαμένο. Και όταν το ξαναβρίσκει αποκαθιστά σε αυτό ακέραια τα δικαιώματά του. «Βρήκα το πρόβατό μου», λέει. Τι ασφάλεια και τι ανάπαυση και τι χορτασμός και τι ειρήνη να είναι κάποιος κοντά στο Χριστό ως πρόβατο δικό του!

Λουκ 15.7 λέγω ὑμῖν⁽¹⁾ ὅτι οὕτω⁽²⁾ χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ⁽³⁾ ἐπὶ ἐνὶ⁽⁴⁾ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ⁽⁵⁾ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις⁽⁶⁾ οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσιν μετανοίας⁽⁷⁾.

Μετάφραση: *Σας διαβεβαιώνω λοιπόν ότι με τον ίδιο τρόπο θα γίνει χαρά στον ουρανό μεγαλύτερη και πιο αισθητή για έναν αμαρτωλό που μετανοεί, απ' όσο είναι αισθητή η χαρά για τους ενενήντα εννέα δικαίους, που δεν έχουν ανάγκη μετανοίας.*

Γιατί λοιπόν με κατηγορείτε που καταδέχομαι τους αμαρτωλούς και ζητώ τη σωτηρία τους;

(1) Αντί για το «αμήν λέγω υμίν» που είναι στον Ματθαίο. Τα λόγια αυτά έχουν μέσα τους μεγάλη σοβαρότητα. Είναι σαν να έλεγε σε αυτούς: Ακούστε λοιπόν, τι γίνεται στον ουρανό για αυτό, για το οποίο εσείς γογγύζετε. Πανηγυρίζουν εκεί για τη μετάνοια καθενός από αυτούς τους αμαρτωλούς, τους οποίους εσείς θεωρείτε απόβλητους. Πόσο λοιπόν είστε μακριά από τα συναισθήματα αυτών που ζουν στους ουρανούς! (g).

(2) «Όπως υπέδειξε η παραβολή» (Z).

(3) Το ουρανός εδώ δεν είναι ραββινικό συνώνυμο του Θεού, αλλά σημαίνει όλους όσους κατοικούν στον ουρανό (L). Αξιόλογη και η επόμενη: Ο αρχιποιμένος Ιησούς Χριστός έχει ειδικά τα πνεύματα των δικαίων ως φίλους και γείτονές του, οι οποίοι συμμετέχουν στη χαρά αυτή λόγω των στενών δεσμών τους με τους ανθρώπους (b). Αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: Ο Θεός ευφραίνεται με όλα τα έργα του, ιδιαίτερα όμως χαίρεται βλέποντας την επιστροφή των αμαρτωλών που μετανοούν.

(4) Πολύ μάλιστα περισσότερο, όταν οι αμαρτωλοί που επιστρέφουν είναι πολλοί (b). Χαίρεται όμως ο Θεός όχι μόνο για την επιστροφή ολόκληρων εκκλησιών και λαών, αλλά και για τη μετάνοια ενός μόνου αμαρτωλού, οσοδήποτε αυτός και αν φαίνεται ασήμαντη ποσότητα στα μάτια των ανθρώπων. Και μπορεί κάποιος να πει, ότι όσο μεγαλύτερος αμαρτωλός υπήρξε αυτός που επιστρέφει, τόσο η χαρά στον ουρανό είναι μεγαλύτερη. Συχνά αυτοί που κατά το παρελθόν τους παρεκτράπηκαν περισσότερο, δείχνουν και μεγαλύτερο ζήλο μετά την επιστροφή τους. Παράδειγμα βεβαίως αυτού είναι ο Παύλος, για αυτό «και δόξαζαν με αυτόν το Θεό» (Γαλ. α 24). Σε αυτούς που συγχωρήθηκε πολύ, πολύ και θα αγαπήσουν.

(5) Δηλαδή μάλλον ή=περισσότερο παρά.

(6) Δεν εννοεί ότι ο Θεός έχει μεγαλύτερη αγάπη σε έναν αμαρτωλό παρά στους 99 δικαίους. Όπως και ο ποιμένας δεν θα προτιμούσε το ένα πρόβατο από τα άλλα 99 της ποιμνης του. Αλλά παριστάνεται με αυτό ότι ο Θεός αναζητά τον αμαρτωλό, τον φέρνει πίσω και με την επιστροφή αυτή γίνεται στον ουρανό τέτοια εκδήλωση χαράς, σαν την οποία δεν παρουσιάστηκε ποτέ περίπτωση να εκδηλωθεί εξ' αφορμής των δικαίων. Οι Φαρισαίοι φαντάζονταν το Θεό να θαυμάζει και να αγαπά τους δίκαιους και να επιθυμεί να μην μολυνθούν από κάποια επαφή με τους αμαρτωλούς. Ο Ιησούς γνωστοποιεί ήδη τις πραγματικές διαθέσεις του Θεού (L). Πρέπει λοιπόν να θεωρήσουμε ή ότι πρόκειται για ανθρωποπαθή έκφραση: Οι άνθρωποι όταν

ξαναβρίσκουν ό,τι νόμιζαν χαμένο χαίρονται περισσότερο από ό,τι χαίρονται για αυτό που κατέχουν με ασφάλεια (Weiss). Όπως σε παιδί τους που ασθενεί και κινδυνεύει τον έσχατο κίνδυνο, κατά την περίοδο της ανάρρωσής του, η στοργή των γονέων φαίνεται να συγκεντρώνεται ολόκληρη σε αυτό, ενώ οι άλλοι αδελφοί του, μολονότι αγαπητοί και αυτοί στους γονείς, φαίνονται προς καιρό λησμονημένοι· έτσι παρουσιάζεται και ο Θεός να χαίρεται μαζί με τους αγγέλους με την ανεύρεση του χαμένου και να μην προσέχει τα τρόπαια της χάρης, τα συγκεντρωμένα ήδη στη βασιλεία του (ο). Και συνεπώς εδώ παρουσιάζονται τα ουράνια σύμφωνα με αυτά που συμβαίνουν στους ανθρώπους. Είναι περισσότερο αισθητή η χαρά μας για την ανάκτηση της χαμένης υγείας από ασθένεια που παρεμβλήθηκε, από όσο, εάν δεν μας συνέβαινε η ασθένεια και απολαμβάναμε αδιατάρακτη την υγεία μας. Ή, τις λέξεις αμαρτωλός, δίκαιος και μετανιώ πρέπει να τις πάρουμε με την τελείως εξωτερική έννοια, με την οποία την δέχονταν αυτοί που αντιμιλούσαν στον Ιησού=δικαίωση όπως είστε εσείς, οι οποίοι μιλάτε σύμφωνα με τα οριζόμενα από τον λευϊτικό νόμο. Η δικαιοσύνη σας αυτή δεν αξίζει τίποτα μπροστά στο Θεό (g). Δίνετε μεγάλη προσοχή στην τήρηση των νομικών εξετάσεων και η τήρηση αυτή σας παρεμποδίζει να αισθανθείτε την ανάγκη της μετάνοιας. Δες και Λουκ. ε 31 (p). Είναι για αυτό μεγαλύτερη η χαρά για την επιστροφή των αμαρτωλών και τελωνών, που ακούνε τώρα με ειλικρινή διάθεση το κήρυγμά μου, παρά η χαρά για όλες τις δοξολογίες και όλα τα «ω Θεέ, σε ευχαριστώ» που λέτε εσείς οι Φαρισαίοι και οι άλλοι Ιουδαίοι «που δικαιώνουν τους εαυτούς τους», οι οποίοι νομίζετε ότι δεν έχετε ανάγκη μετάνοιας. Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές.

(7) Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή: Εφόσον βρίσκονται μαζί με τον αρχιποιμένα και προ πολλού μετανόησαν, δεν έχουν τώρα ανάγκη μετάνοιας. Οι δίκαιοι βρίσκονται στον ευθύ δρόμο. Οι αμαρτωλοί επανέρχονται σε αυτόν (b).

Στίχ. 8-10. Η παραβολή της χαμένης δραχμής.

Λουκ 15.8⁽¹⁾ Ἡ ⁽²⁾τίς ⁽³⁾γυνή ⁽⁴⁾δραχμὰς ⁽⁵⁾ἔχουσα δέκα ⁽⁶⁾, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν ⁽⁶⁾, οὐχὶ ἅπτει λύχνον ⁽⁷⁾ καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ⁽⁸⁾ ἕως ὅτου εὔρῃ;

Μετάφραση: Ἡ ποιά γυναίκα που ἔχει δέκα δραχμές, εάν χάσει μια δραχμή απ' αυτές, δεν ανάβει το λυχνάρι για να φωτίσει καλά όλα τα μέρη κι όλες τις γωνιές προσεκτικά ακόμη και στα σκουπίδια, μέχρι να βρει τη χαμένη δραχμή;

(1) Τα κύρια σημεία στα οποία διαφέρει η παρούσα παραβολή από την προηγούμενη είναι οι μεταβολές από τον άνθρωπο σε γυναίκα και από το πρόβατο το

οποίο από μόνο του πλανήθηκε, σε νόμισμα που χάθηκε όχι από δική του ευθύνη, ούτε αισθάνεται τις συνέπειες της απώλειας, όπως αισθάνθηκε αυτές το χαμένο πρόβατο. Από αυτά έπεται, ότι ενώ ο άνθρωπος κινήθηκε από πολλή συμπάθεια μάλλον παρά από συμφέρον, για επιστροφή του προβάτου, η γυναίκα καθαρά από συμφέρον δικό της κινήθηκε για αναζήτηση της δραχμής (ρ). Αλλά και πάλι δεν μειώνεται από αυτό το μεγαλείο της θείας αγάπης. Αντιθέτως μας αποκαλύπτεται μία πλευρά της αγάπης αυτής, την οποία δεν θα τολμούσαμε αλλιώς να υποπτευθούμε. Η αξία δηλαδή την οποία ο ίδιος ο αγαθός Θεός δίνει στον άνθρωπο. Ο Θεός που δημιούργησε τον άνθρωπο κατ' εικόνα του, τον προόρισε για σκοπό σοβαρό και σπουδαίο μπροστά του, όπως και η γυναίκα φύλαγε τη δραχμή της προορίζοντάς την για ωφέλιμη σε αυτήν χρήση. Ο αμαρτωλός λοιπόν δεν είναι μόνο αντικείμενο της συμπάθειας και την ευσπλαχνίας του Θεού. Είναι ύπαρξη την οποία ο Θεός από αγάπη έκανε χρήσιμη στον εαυτό του. Η πλευρά αυτή της θείας αγάπης δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι περισσότερο συγκινητική από την άλλη; (g).

(2) Με την ερωτηματική μορφή ο Ιησούς επικαλείται τον τρόπο της ενέργειας των ιδίων των ακροατών του (g).

(3) Λείπει το «από εσάς», διότι εκείνοι προς τους οποίους μιλούσε ο Ιησούς ήταν κατά το πλείστον άνδρες. Διαλέγει όμως τώρα γυναίκα για τη νέα αυτή παραβολή διότι αφού ποικίλο ακροατήριο είχε ο Κύριος, άνδρες, γυναίκες, νέους, προσαρμόζει σε αυτούς τις παραβολές· για τον ποιμένα, για τη γυναίκα, για τον άσωτο γιο (Wetstein). Και οι γυναίκες μπορούν να εργαστούν για την επιστροφή των αμαρτωλών (ρ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Προτιμά στη δεύτερη αυτή παραβολή γυναίκα, διότι η γυναίκα ως συναισθηματικότερη, και θλίβεται περισσότερο για την απώλεια και χαίρεται ζωηρότερα για την ανεύρεση του χαμένου. Έτσι λοιπόν παριστάνεται εντονότερα ο βαθμός και της λύπης για την απώλεια του αμαρτωλού και της χαράς για την επιστροφή του.

(4) Αξιόλογη και έξυπνη η παρατήρηση: «Δείχνει ολοκάθαρα και με σαφήνεια ότι πλαστήκαμε σύμφωνα με την εικόνα την βασιλική, δηλαδή του Θεού που είναι πάνω από όλους. Διότι η δραχμή βεβαίως, είναι οπωσδήποτε νόμισμα που έχει απεικονίσεις βασιλικές» (Κ). Η λέξη συναντιέται μόνο εδώ στην Κ.Δ., συχνά όμως στους Ο΄. Είναι λίγο μικρότερης αξίας από το δηνάριο. Ισοδυναμούσε με το ¼ του σίκλου. Δέκα δραχμές θα άξιζαν όσο 8 χρυσά σελίνια, ως αγοραστική αξία όμως υπερέβαιναν την αξία ολόκληρης της χρυσής λίρας (ρ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Η δραχμή ήταν νόμισμα ασημένιο. Η ψυχή από την αξία της φύσης της δεν είναι ένα ευτελές μέταλλο, σίδηρο ή μόλυβδος, αλλά ασήμι.

(5) Για τον αριθμό 10 είναι αξιόλογη η παρατήρηση: από δραχμές «δέκα, δηλαδή από τελειότητα, που σημαίνει, από πλήθος που είναι ολοκληρωμένο σε αριθμό. Διότι είναι τέλειος αριθμός το δέκα αφού έχει την επανάληψη της μονάδας να συνεχίζεται» (Κ). Πιθανώς οι 10 αυτές δραχμές να αποτελούσαν την όλη περιουσία της γυναίκας εκείνης και συνεπώς αν και θα φαινόταν μικρή από μόνη της η αξία του χαμένου νομίσματος, δεδομένου, ότι με πολλή επιμέλεια και φροντίδα φυλάχτηκαν από τη φτωχή γυναίκα οι 10 αυτές δραχμές, ήταν βαριά για αυτήν αυτή η απώλεια (ο).

(6) Η αντικατάσταση του 100 με το 10 κάνει αισθητότερη και βαρύτερη τώρα την απώλεια της μίας δραχμής (g).

(7) Τα σπίτια της Ανατολής συχνά δεν έχουν παράθυρα και το φως του λυχναριού θα ήταν αναγκαίο για την έρευνα στο σπίτι και σε καιρό ημέρας (p).

(8) Τι περιγραφή των λεπτομερών και επίμονων αναζητήσεων, στις οποίες η γυναίκα επιδίδεται για την ανεύρεση του πολύτιμου για αυτήν νομίσματος. Το άναμμα του λύχνου, η μετακίνηση των επίπλων, ο καθαρισμός με τη σκούπα και των πιο σκοτεινών και ακάθαρτων γωνιών, να η εικόνα του θείου έργου, το οποίο συντελούσε ο Ιησούς συναναστρεφόμενος τους αμαρτωλούς και ζητώντας να τους σώσει (g). Σκουπίζει το σπίτι. Η ασημένια δραχμή χάθηκε μέσα στα σκουπίδια του σπιτιού. Ψυχή που βουτήχτηκε στον κόσμο και απορροφήθηκε από την αγάπη του, μοιάζει με ασημένιο νόμισμα που έπεσε σε ακαθαρσίες· με μαργαριτάρι που έπεσε σε βόρβορο. Αξιόλογη, αλλά όχι και αναντίρρητη η αλληγορία: «Όπως ακριβώς η γυναίκα κάνει όσα ειπώθηκαν, έτσι και η φιλανθρωπία του Υιού του Θεού έκανε. Όταν δηλαδή χάθηκε μία δραχμή, δηλαδή η ανθρώπινη φύση με το να χωθεί μέσα στα πάθη, άναψε λυχνάρι, δηλαδή φανέρωσε στον κόσμο την σάρκα του, σύμφωνα με τον θεολόγο Γρηγόριο, που λάμπει όχι μόνο με την αστραπή της θεότητας, αλλά και με το φως της καθαρότητας, και φωτίζει αυτούς που είναι μέσα στο σκοτάδι της πλάνης. Και σκούπισε το σπίτι, δηλαδή καθάρισε... τον κόσμο με το να... βγάλει έξω την βρωμιά των παθών που υπήρχε. Και αφού αναζήτησε με επιμέλεια... βρήκε το ζητούμενο» (Ζ).

Λουκ 15.9 καὶ εὐροῦσα συγκαλεῖ⁽¹⁾ τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας⁽²⁾ λέγουσα, Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι όταν την βρει, καλεί όλες τις φίλες και τις γειτόνισσές της και τους λέει: Χαρείτε μαζί μου, διότι βρήκα τη δραχμή που έχασα.*

(1) Υπάρχει και η γραφή συγκαλείται=καλεί μαζί της (δ). Το μέσο ρήμα υποδηλώνει με λεπτότητα ό,τι για τον εαυτό της η γυναίκα αισθάνθηκε, και την λύπη για την απώλεια και την χαρά για την ανεύρεση (g).

(2) Σαν γυναίκα καλεί γυναίκες φίλες και γειτόνισσες. Γυναίκες συγχαίρουν την Νωεμίν και την Ρουθ (Ρουθ δ 14,17) (p).

(3) Την οποία έχασα εγώ. Προηγουμένως για το πρόβατο χρησιμοποίησε μετοχή («το χαμένο») αναφερόμενος στο πάθημα και την δεινή θέση του προβάτου· τώρα ο αόριστος επισύρει την προσοχή στη λύπη, την οποία δοκίμασε η γυναίκα (g).

Λουκ 15.10 οὕτω, λέγω ὑμῖν, γίνεται χαρὰ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων⁽¹⁾ τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ⁽²⁾ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι⁽³⁾.

Μετάφραση: Όπως λοιπόν η γυναίκα χαίρεται για την ανεύρεση της δραχμής, έτσι, σας βεβαιώνω, γίνεται χαρά στους ουρανοὺς μπροστά στους αγγέλους του Θεού, οι οποίοι συμμετέχουν στη χαρά αυτή, για έναν αμαρτωλό που μετανοεί.

(1) Δηλαδή χαίρεται ο Θεός και βλέπουν και συγχαίρονται μαζί του οι άγγελοι (δ). 'Η, και αλλιώς· όπως εκτιμούν το πράγμα οι άγγελοι· όπως συναισθάνονται οι άγγελοι (g)· η αγγελική εκτίμηση του γεγονότος είναι τελείως διαφορετική από αυτήν των Φαρισαίων (p). Η επιστροφή και μετάνοια των αμαρτωλών είναι χαρά των αγγέλων, οι οποίοι γίνονται πνεύματα λειτουργικά για επιστροφή και εξυπηρέτηση της σωτηρίας τους. Η σωτηρία του κόσμου, την οποία υποσχόταν η στην Βηθλεέμ γέννηση του Σωτήρα, προκάλεσε την χαρά των αγγέλων, οι οποίοι ανέπεμψαν τον ύμνο: Δόξα εν υψίστοις Θεῷ.

(2) «Όχι μόνο για πολλούς, αλλά και για έναν. Αυτό λοιπόν είναι απόδειξη ότι ο Θεός πάρα πολύ διψάει την μετάνοια κάθε αμαρτωλού» (Ζ). Μολονότι οι άγγελοι είναι πνεύματα αγνά και καθάρá, ενώ ο αμαρτωλός μόλυνε τον εαυτό του μέσα στον βόρβορο της αμαρτίας και έτσι κατέστησε τον εαυτό του ευτελή, πρόστυχο, σιχαμερό, οι άγγελοι δεν αποστρέφουν το πρόσωπό τους από αυτόν, αλλά με την μετάνοιά του δοξάζουν μεν τον Θεό για το έλεος που δείχτηκε στον αμαρτωλό, σπεύδουν δε να έλθουν σε επικοινωνία με αυτόν, για να τον βοηθήσουν να συνέλθει και εντός ολίγου να εξομοιωθεί με αυτούς και να καταστεί ίσος με αυτούς.

(3) «Αν όμως οι ουράνιες δυνάμεις για έναν από τους σωσμένους γιορτάζουν, ακολουθώντας τα ίχνη του θείου σκοπού για τα πάντα... με πόση ευφροσύνη θα μπορούσε κάποιος να πει ότι γεμίζουν, όταν όλη η γη έχει σωθεί και έχει κληθεί, μέσω

της πίστης στο Χριστό, στο να γνωρίσει την αλήθεια;» (Κ). Μυριάδες μυριάδων σε κάθε εποχή ενισχύθηκαν και παρηγορήθηκαν με τις δύο αυτές παραβολές και συνεχώς θα προστίθενται στον αριθμό τους και άλλοι πολλοί στο μέλλον μέχρι συντελείας των αιώνων (ο).

Στίχ. 11-32. Η παραβολή του ασώτου υιού.

Λουκ 15.11 Εἶπε δέ⁽¹⁾, "Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς⁽²⁾.

Μετάφραση: Και για να κάνει σαφέστερη και περισσότερο κατανοητή την αλήθεια αυτή, είπε και την εξής παραβολή: Ένας άνθρωπος, ο Θεός δηλαδή, είχε δύο γιους.

(1) «Εισάγει και άλλη πάρα πολύ ωφέλιμη παραβολή, που υποδηλώνει και την δύναμη της μετάνοιας των αμαρτωλών και το μέγεθος της φιλανθρωπίας του Θεού» (Ζ). Η παραβολή του ασώτου γιου συμπληρώνει την τριλογία των παραβολών αυτών της χάριτος, δεν είμαστε όμως βέβαιοι, εάν ειπώθηκε στην ίδια περίπτωση, κατά την οποία και οι άλλες δύο παραβολές. Ο ευαγγελιστής πάντως χωρίζει αυτήν από τις άλλες δύο, κάνοντας νέα έναρξη με το «Εἶπε δε». Οι δύο πρώτες παραβολές παρουσιάζουν την θεία πλευρά της χάριτος (=η αγάπη του Θεού που αναζητά τον αμαρτωλό). Η τρίτη παραβολή παρουσιάζει την ανθρώπινη πλευρά, δηλαδή την ανάπτυξη της μετάνοιας στην καρδιά του αμαρτωλού. Ονομάστηκε ευαγγέλιο μέσα στο ευαγγέλιο, λόγω του αριθμού των αληθειών που αναφέρονται στην άφεση, οι οποίες απεικονίζονται σε αυτήν. Διαιρείται σε δύο μέρη, το καθένα από τα οποία φαίνεται ειδικά να αναφέρεται στις περιστάσεις, στις οποίες ο Λουκάς τοποθετεί αυτήν. Ο νεότερος δηλαδή γιος (σ. 11-24), που χάθηκε και ξαναβρέθηκε, μοιάζει με τους τελώνες και αμαρτωλούς· και ο μεγαλύτερος γιος, που γογγύζει για την υποδοχή του αδελφού του που επέστρεψε (σ. 25-32), μοιάζει με τους Φαρισαίους. Σύμφωνα με την ευρύτερη εφαρμογή της παραβολής, ο νεότερος γιος μπορεί να παριστάνει τα έθνη και ο μεγαλύτερος τους Ιουδαίους (ρ). Το πρώτο μέρος της παραβολής αποτελείται από 5 σκηνές, οι οποίες ανταποκρίνονται στις 5 φάσεις της ζωής του αμαρτωλού που επέστρεψε. Η αναχώρηση (=η αμαρτία) σ. 11-13, η αθλιότητα (=η τιμωρία) σ. 14-16, η μεταμέλεια (=μετάνοια) σ. 17-19, η επάνοδος (=η επιστροφή) σ. 20-21, η αποκατάσταση (=συγχώρηση και δικαίωση) σ. 22-24 (g).

(2) «Ἄνθρωπο μεν ονομάζει τον φιλόανθρωπο πατέρα και Θεό» (Ζ) «ενώ δύο γιους, τα δύο τάγματα των ανθρώπων, τους δίκαιους, εννοώ, και τους αμαρτωλούς» (Θφ). Ο Θεός είναι ο κοινός Πατέρας όλης της ανθρωπότητας. «Δεν είναι ένας ο Πατέρας όλων μας; Δεν μας δημιούργησε ένας Θεός;» (Μαλ. β 10). Σε αυτόν οφείλουμε την

ύπαρξή μας, μέσα σε αυτόν ζούμε και κινούμαστε και είμαστε, σε αυτόν οφείλουμε την συντήρηση και διατήρησή μας. Είναι ο Πατέρας μας, διότι μας παιδαγωγεί με πατρική στοργή και έχει ετοιμάσει μερίδα κληρονομιάς για τον καθένα από εμάς. Εμάς αφορά η Διαθήκη του και εάν αποκλειστούμε από αυτήν, αυτό θα οφείλεται σε υπαιτιότητα δική μας. Θα περιληφθούμε σε αυτήν ή θα αποκλειστούμε από αυτήν, στο βαθμό που είμαστε ή δεν είμαστε παιδιά του υπάκουα, που τον ευλαβούνται και δεν απομακρύνονται από αυτόν.

Λουκ 15.12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος⁽¹⁾ αὐτῶν τῷ πατρί, Πάτερ, δός μοι⁽²⁾ τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας⁽³⁾. καὶ διεῖλεν⁽⁴⁾ αὐτοῖς⁽⁵⁾ τὸν βίον⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ο μικρότερος γιος εικονίζει τον αποστάτη αμαρτωλό, που φεύγει από την υπακοή και την προστασία του επουρανίου Πατρός. Είπε λοιπόν ο μικρότερος γιος στον πατέρα του: Πατέρα δώσ' μου το μερίδιο της περιουσίας που μου ανήκει. Και ο πατέρας μοίρασε και στους δύο γιους την περιουσία. Ο Θεός δηλαδή και στον αμαρτωλό που θέλει να ζει μακριά απ' αυτόν δίνει τα μέσα της συντηρήσεώς του και όλα εκείνα τα πνευματικά και υλικά χαρίσματα που θα τον έκαναν πνευματικά ευτυχισμένο, εάν αυτός δεν τα κατασπαταλούσε.

(1) «Νεότερο ονομάζει τον αμαρτωλό, διότι έχει νου νηπίου και εξαπατάται εύκολα» (Ζ). «Όχι λόγω του χρόνου νεότερος, αλλά επειδή ήταν άμυαλος και είχε άστατη γνώμη, αφού ήταν ανήλικος» (Σχ.). Η στοργή των γονέων στον νεότερο και τελευταίο γιο τους είναι παροιμιώδης. Τονίζεται λοιπόν ακόμη με τη λέξη νεότερος, η αγνωμοσύνη και κακία του γιου που δεν συγκινήθηκε ούτε από την στοργή του πατέρα που εκδηλώθηκε σε αυτόν για τόσα χρόνια (ο).

(2) Μιλά με αυθάδεια και κάποια αγερωχία: «Πατέρα, δώσε μου». Θα μπορούσε να βάλει και κάποιες άλλες λέξεις στο στόμα του. Θα μπορούσε να πει: Σε παρακαλώ, δώσε μου. Αλλά κάνει επιτακτική και γεμάτη αξίωση την αίτησή του.

(3) Δηλαδή το μέρος της περιουσίας που του ανήκει (δ). Είναι κακό και αρχή κακή χειρότερων κακών, το να θεωρεί κάποιος τις δωρεές και τα χαρίσματα του Θεού ως χρέη οφειλόμενα, των οποίων την απόδοση δικαιούται να αξιώσει από το Θεό. Η μεγάλη αφροσύνη των αμαρτωλών, η οποία και προκαλεί την καταστροφή τους, είναι ότι θέλουν να έχουν στα δικά τους χέρια το μέρος της περιουσίας που τους ανήκει. Δηλαδή επιδιώκουν κατά την σύντομη ζωή του παρόντος αιώνα, να απολαύσουν τα αγαθά τους. Προσκολλώνται σε μόνα τα βλεπόμενα, τα οποία είναι πρόσκαιρα και παρέχουν μία μηδαμινή και ανάξια λόγου ικανοποίηση, παρατρέχουν όμως ή και

αγνοούν τελείως τα μη βλεπόμενα, τα οποία είναι ουράνια και αιώνια. Κάθε άνθρωπος παίρνει το μερίδιό του από τον Θεό (b). Σύμφωνα με τον μωσαϊκό νόμο η μερίδα του νεότερου γιου ήταν το μισό εκείνου, το οποίο έπαιρνε ο μεγαλύτερος, δηλαδή το 1/3 του όλου. Δες Δευτ. κα 17. Αλλά είχε άραγε το δικαίωμα ο νεότερος να αξιώσει από τον ζωντανό ακόμη πατέρα την κληρονομική μερίδα από την πατρική περιουσία που του αναλογούσε; Πιθανότατα είχε (p). Στα ιστορικά χρονικά συνήθως ο νεότερος γιος αναζητά τύχη αλλού, συχνά μάλιστα και με προθέσεις άριστες, αφήνοντας στον μεγαλύτερο την φροντίδα της προστασίας του σπιτιού μαζί με τον πατέρα. Ο πατέρας λοιπόν μπορούσε χωρίς απρονοησία και έλλειψη σύνεσης να συμφωνήσει με την διανομή (L). Δύο πράγματα ωθούν τον νεότερο σε αυτό το αίτημα. Η ατμόσφαιρα του πατρικού σπιτιού τον καταπιέζει και στενοχωριέται από την παρουσία του πατέρα. Έπειτα ο έξω κόσμος τον θέλγει και θέλει να τον απολαύσει. Αλλά για ικανοποίηση των επιθυμιών του αυτών χρειάζονται δύο πράγματα, χρήμα και ελευθερία (g). Αξιόλογη και αρκετά βάσιμη η αλληγορική εξήγηση: «Περιουσία του ανθρώπου είναι το λογικό, το οποίο ακολουθεί και το αυτεξούσιο, διότι καθετί που είναι λογικό είναι αυτεξούσιο... Αλλά και όλα γενικώς, όσα μας έχει δώσει ο Κύριος, θα μπορούσαν να θεωρηθούν περιουσία μας, όπως, εννοώ, τον ουρανό, τη γη, όλη την κτίση γενικώς, το νόμο, τους προφήτες» (Θφ).

(4) «Δηλαδή τους άφησε ελεύθερους με το αυτεξούσιό τους... Διότι κανέναν ο Θεός δεν αναγκάζει να πειθαρχεί αν δεν θέλει» (Z). Ο πατέρας αντιλαμβάνεται ότι έφτασε η στιγμή, κατά την οποία ο γιος αυτός δεν μπορεί πλέον να θεραπευτεί παρά μόνο με την πείρα. Τον αφήνει λοιπόν (g).

(5) Και στον μεγαλύτερο γιο λοιπόν (b). Φαίνεται όμως από τον σ. 31, ότι ο μεγαλύτερος δεν θέλησε να λάβει υπό την πλήρη κατοχή του το μερίδιό του, εφόσον ζούσε ο πατέρας του (L).

(6) Αυτό με το οποίο ο βίος ή η ζωή συντηρείται (δ). Σημαίνει εδώ ό,τι και το ουσία (p) και μπήκε εδώ για αλλαγή και ποικιλία του ύφους (L). Ο νεότερος λοιπόν γιος έφερε βαρέως την κηδεμονία του πατέρα και την ζωή στο καλά πειθαρχημένο και επιβλεπόμενο σπίτι. Ζήτησε ανεξαρτησία, η οποία, όπως φανταζόταν θα παρείχε σε αυτόν την ποθητή ελευθερία, αλλά η οποία στην πραγματικότητα θα τον οδηγούσε σε βαριά και πολυστένακτη δουλειά. Αγνοώντας τον εαυτό του είχε εμπιστοσύνη στην κρίση του και φανταζόταν ότι εάν έπαιρνε στα χέρια του το μερίδιό του, θα οικονομούσε και θα διαχειριζόταν αυτό καλύτερα από τον πατέρα του. Πόσοι νέοι καταστρέφονται από την ανόητη αυτή υπερηφάνεια τους, η οποία οδηγεί αυτούς σε ναυάγιο μεγαλύτερο πολλές φορές από όσο οι άλλες ακράτητες επιθυμίες τους. Και οι πρωτόπλαστοι δημιούργησαν την καταστροφή τους από την ανόητη φιλοδοξία

τους να καταστούν ανεξάρτητοι από το Θεό και να μην βρίσκονται κάτω από το προστατευτικό μάτι του και την στοργική κηδεμονία του.

Λουκ 15.13 καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν⁽¹⁾, καὶ ἐκεῖ⁽²⁾ διεσκόρπισε⁽³⁾ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἁσώτως⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ νεότερος γιος μάζεψε ὅλα ὅσα του ἔδωσε ὁ πατέρας του καὶ ταξίδεψε σὲ χώρα μακρινή. Εκεί διασκόρπισε τὴν περιουσία του κάνοντας μιὰ ζωὴ ἁσώτη καὶ ἀκόλαστη. Ἐτσι καὶ κάθε αμαρτωλὸς ἐξαιτίας τῶν αμαρτιῶν του χωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό καὶ οδηγεῖται πολὺ μακριὰ ἀπ' αὐτόν. Καὶ με τὴν κατάχρηση τῶν χαρισμάτων που του ἔδωσε ὁ ἐπουράνιος Πατὴρ ἐξαχρειώνεται καὶ διαφθείρεται.

(1) Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐπίθετο, διότι τὸ μακρὸς με τὴν ἐννοία του ἀπομακρυσμένος εἶναι κλασικὸ (ρ). Πιθανότερα εἶναι ἐπίρρημα. Δες στιχ. 20,ζ 6 κλπ. (g). «Τὸ «ἀποδήμησε» δεν θὰ το ἐννοήσεις τοπικά, ἀλλὰ ὅτι σημαίνει, με τὴν ἐλεύθερη προαίρεσή του. Ἀπὸ τὸ Θεό ἀπομακρύνθηκε καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτόν» (σχ.). Ἡ μακρινὴ χώρα σημαίνει λησμοσύνη πλήρη τοῦ Θεοῦ (Αὐγουστίνος). «Μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό βρίσκονται αὐτοὶ που αμαρτάνουν, ὄχι με τὴν ἐννοία τῆς ἀναχώρησης τοῦ τόπου, ἀλλὰ με τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν ἀρετὴ» (Ζ). Ἡ μακρινὴ χώρα εἶναι ἐδῶ τὸ σύμβολο κατάστασης, στὴν ὁποία ἡ ψυχὴ γίνεται ἀπρόσιτη στὴν ἰδέα καὶ ἀνάμνηση τοῦ Θεοῦ (g). «Πορεύεται λοιπὸν σὲ χώρα μακρινή, που δεν ἀπέχει τόσο ὅσον ἀφορὰ τὸν τόπο, ὅσο τὴν κατάσταση τῶν πραγμάτων. Διότι πράγματι, ὁ ἴδιος Θεὸς καὶ κοντὰ εἶναι στὸν καθένα μας, ὅταν οἱ καλὲς πράξεις προξενοῦν σὲ μας τὴν συγγένεια με αὐτόν· καὶ μακριὰ μας βρίσκεται, ὅταν ἐμεῖς ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ αὐτόν με τὸ νὰ προσεγγίζουμε τὴν ἀπώλεια» (Β).

(2) Μακριὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πατρικὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπίβλεψη καὶ παρατήρηση τῶν γνωστών (ρ).

(3) «Κατάστρεψε... τὴν ευγένεια τῆς ψυχῆς, τὴν καταλληλότητα σὲς ἀρετές. Διότι αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἦταν περιουσία καὶ πλοῦτος του» (Ζ). «Διότι ὅταν ὁ ἄνθρωπος φύγει ἀπὸ τὸ Θεό καὶ ἀπομακρύνει τὸν εαυτό του ἀπὸ τὸν θεῖο φόβο, ξοδεύει τελείως ὅλα τὰ θεῖα δῶρα» (Θφ). Ἡ πλήρης διασκόρπιση τῆς περιουσίας παριστάνει τὴν κατάχρηση τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας στὸ ἐπακρο (g).

(4) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. «Άπληστα, ασυγκράτητα, ακόλαστα» (Ζ)· αισχρά, όπως ζουν οι ανήθικοι (δ). Έτσι η μέχρι τώρα εικόνα του ασώτου γιου παρουσιάζει την άθλια κατάσταση, στην οποία περιέρχεται ο αμαρτωλός και η οποία κατά τις πρώτες της εκδηλώσεις είναι αποστασία από το Θεό και βίος άσωτος και ακόλαστος. Η αθλιότητα του αμαρτωλού συνίσταται στο ότι απομακρύνεται από το Θεό, την πηγή κάθε καλού και ολοένα φεύγει πιο μακριά από αυτόν. Αναζητώντας όμως το αγαθό στον κόσμο και τις απολαύσεις του, διασκορπίζει ο αμαρτωλός την πατρική κληρονομιά καταχρώμενος όλων των δυνάμεων της ψυχής του, χάνοντας τον χρόνο της ζωής του και όλες τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται σε αυτήν, όχι μόνο θάβοντας στη γη, αλλά και χρησιμοποιώντας στο κακό τα τάλαντα που του εμπιστεύτηκε ο Θεός, τα χαρίσματα της θείας Πρόνοιας, που του δόθηκαν για να τον καταστήσουν ικανό να υπηρετεί τον Κύριο και να πράττει το αγαθό, γίνονται τροφή για ικανοποίηση και σφοδρότερη έξαψη των επιθυμιών της σάρκας του. Η ψυχή που έγινε αιχμάλωτη και δούλη είτε στον κόσμο είτε στην σάρκα, διασκορπίζει την παρουσία της ζώντας άσωτα.

Λουκ 15.14 δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὰ⁽¹⁾ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς⁽²⁾ ἤρξατο ὑστερεῖσθαι⁽³⁾.

Μετάφραση: Όταν ο νεότερος γιος ξόδεψε όλα όσα είχε, έπεσε μεγάλη πείνα στη χώρα εκείνη, κι αυτός άρχισε να στερείται. Κάθε αμαρτωλός δηλαδή δεν έχει απεριόριστες απολαύσεις. Αργά ή γρήγορα θα αισθανθεί την αθλιότητα και το κενό που δημιουργεί στην καρδιά του η άσωτη ζωή και η στέρηση της θείας παρηγοριάς.

(1) Η ελευθερία της απόλαυσης δεν είναι απεριόριστη, όπως φαντάζεται ο αμαρτωλός. Έχει 2 ειδών όρια. Τα μεν προέρχονται από το ίδιο το άτομο και τέτοια είναι η αηδία, οι τύψεις της συνείδησης, το συναίσθημα της μόνωσης, η κατάρπτωση από τα ελαττώματα· τα άλλα προέρχονται από κάποιες δυσμενείς περιστάσεις εξωτερικές, τα οποία εδώ εκπροσωπούνται από την πείνα, η οποία ήλθε κατά τη στιγμή αυτή. Οι δυσμενείς αυτές συνθήκες είναι συμφορές οικιακές ή δημόσιες, ατυχήματα, ασθένειες κλπ. οι οποίες συντελούν ακόμη περισσότερο στο να πέσει η ψυχή του αμαρτωλού, ο οποίος δοκιμάζει τώρα την έσχατη αθλιότητα από την θεία εγκατάλειψη (g). Το έργο της θείας πρόνοιας εκδηλώνεται με συμπτώσεις. Ακριβώς όταν ο άσωτος τα δαπάνησε όλα, τότε έπεσε η πείνα (p). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «όπου δεν καλλιεργείται το σιτάρι του θείου φόβου, εκεί υπάρχει πείνα ισχυρή, όχι ψωμιού, αλλά αρετής· όπου υπάρχει ευφορία κάθε κακού, εκεί υπάρχει αφορία κάθε καλού» (Ζ). «Πείνα ισχυρή γίνεται, όχι πείνα ψωμιού, αλλά πείνα του να

ακούσει λόγο Κυρίου» (Θφ). Παριστάνει αυτό την χειροτέρευση, στην οποία περιέρχεται ο αμαρτωλός, που απέρριψε το έλεος που του επέδειξε ο Θεός, τις νύξεις του Πνεύματος και τις προτροπές της συνείδησής του. Όλα αυτά απωθήθηκαν για την απόλαυση των αισθήσεων με αποτέλεσμα την πλήρη φτώχεια του αμαρτωλού. Η καρδιά του πλέον γίνεται στείρα και στερημένη από κάθε αγαθό, και η κατάστασή του είναι όμοια με χώρα, στην οποία κυριαρχεί στέρση και πείνα ισχυρή και ξένη με κάθε ανακούφιση. Διότι ο ουρανός έγινε για αυτόν χάλκινος. Οι δροσιές του Θεού αποσύρθηκαν και αυτός έγινε σαν γη σιδερένια. Ο αμαρτωλός στερούμενος από κάθε παρηγοριά και ενίσχυση θεία είναι ελεεινά και άθλια φτωχός. Εκείνο το οποίο ονειρευόταν ως ευτυχία ο αμαρτωλός απομακρυνόμενος από το Θεό, για να ζει ελεύθερος από τον έλεγχό του και την επιτήρησή του, αυτό ακριβώς υπήρξε η δυστυχία του και προκάλεσε την απογοήτευσή του.

(2) Δεν ήταν ανάμεσα στους τελευταίους που καταπιέζονταν από την πείνα (b).

(3) Η λέξη φανερώνει το απόλυτο κενό καρδιάς, η οποία αφού θυσίασε τα πάντα στην ηδονή, δεν βρίσκει πλέον μέσα της και γύρω της παρά αντικείμενα λύπης και απογοήτευσης (g). Άρχισε «να είναι φτωχός, αφού του ξεγλίστρησε κάθε αγαθό και του απέμεινε μόνη η αδυναμία αυτοσυγκράτησης» (Z).

Λουκ 15.15 καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν⁽¹⁾ τῆς χώρας ἐκείνης⁽²⁾, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους⁽³⁾.

Μετάφραση: Και ο άσωτος γιος εξαιτίας των στερήσεων και της πείνας του πήγε σ' έναν από τους πολίτες εκείνης της χώρας, ο οποίος τον προσέλαβε ως δούλο. Και τον έστειλε στα χωράφια του να βόσκει χοίρους, ζώα δηλαδή ακάθαρτα, που προκαλούσαν την αηδία και την αποστροφή σ' έναν Ιουδαίο, όπως ήταν ο νεότερος γιος. Σε τι εξευτελισμό καταντά και πόσο χάνει την αξιοπρέπειά του ο ταλαίπωρος αμαρτωλός!

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Πολίτες της χώρας εκείνης, δηλαδή της αμαρτίας, είναι οι δαίμονες... Αφού δεν ανεχόταν να υπακούει στον φιλάνθρωπο Θεό, ήταν δούλος του μισάνθρωπου δαίμονα» (Z). Πιο σωστά: Αναγκάστηκε να αφήσει την πρώτη του πολυδάπανη διαμονή και ζωή και να γίνει δούλος κυρίου αλλοεθνή, ο Ιουδαίος αυτός να γίνει δούλος ειδωλολάτρη. Προφανώς ο πριν άσωτος βίος του, δεν του εξασφάλισε ούτε έναν φίλο, ο οποίος θα τον βοηθούσε στην ανάγκη αυτήν (p). Έγινε δούλος κυρίου σαρκικού και διεφθαρμένου, όπως αυτός, εφόσον τον διάβολο υπηρετούσε ήδη προ πολλού, από αυτήν την πρώτη στιγμή της απομάκρυνσης από

τον πατέρα (δ). Το ρήμα λοιπόν εκολλήθη εκφράζει μία περιφρόνηση=ο ταλαίπωρος κατάντησε σε απόλυτη εξάρτηση από πρόσωπο αλλοεθνή (g). «Αυτός που εκτελεί την αμαρτία, είναι δούλος της αμαρτίας» (Ιω. η 34). Η ίδια πονηρή ζωή, η οποία στον προηγούμενο σ. χαρακτηρίστηκε ως άσωτη ζωή, παρουσιάζεται τώρα ως ζωή δούλου άθλιου. Διότι οι αμαρτωλοί είναι τέλειοι αιχμάλωτοι και δούλοι.

(2) Αυτός παρ' όλα αυτά δεν έγινε πολίτης της χώρας εκείνης. Ο άνθρωπος στον οποίον επιφυλάσσεται διόρθωση χαρακτήρα με τη μετάνοια, συχνά και μέσα στις παραπλανήσεις του διατηρεί κάτι, το οποίο τον διακρίνει από τους συνηθισμένους πολίτες του κόσμου (b).

(3) Εξευτελιστικό επάγγελμα για οποιονδήποτε και επιπλέον και αποκρουστικό και βέβηλο για έναν Ιουδαίο (p). Πόσο εξευτέλισε και έριξε τον εαυτό του ο νέος αυτός, όταν μίσθωσε τον εαυτό του σε τέτοια υπηρεσία κάτω από τέτοιον κύριο! Τον έστειλε στους αγρούς όχι να βόσκει πρόβατα, διότι τότε το επάγγελμά του θα ήταν κάπως έντιμο, αφού και ο Ιακώβ και ο Μωϋσής και ο Δαβίδ υπήρξαν ποιμένες προβάτων· αλλά να βόσκει γουρούνια. Κατάπτωση του αμαρτωλού έσχατη. Το έργο των δούλων του σατανά είναι να προνοούν μόνο για τη σάρκα και να ικανοποιούν τις επιθυμίες της. Ασφαλώς βέβαια το έργο αυτό είναι πολύ εξευτελιστικότερο από το έργο του χοιροβοσκού, ο οποίος υποχρεώνεται να υπηρετεί ζώα βρώμικα, θορυβώδη και άπληστα όπως οι χοίροι. «Φανερώνει λοιπόν ο λόγος την έσχατη δουλεία του άθλιου, που διατάζεται τα πιο ατιμωτικά» (Z). «Διότι πράγματι, όταν ξεπέφτει κάποιος από το Θεό και προσκολλάται μέσω των ηδονών στους δαίμονες, αφού γίνει σαν γουρούνι, μιας και έχει στραμμένο το κεφάλι στη γη και κυλιέται στον βούρκο των παθών της ατιμίας, εύλογα θα θεωρηθεί γουρούνι» (Σχ.). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Αφού προκόψει και αφού γίνει δυνατός στην κακία, βόσκει γουρούνια, δηλαδή γίνεται και σε άλλους διδάσκαλος πονηρίας και βρωμερής πράξης» (Θφ).

Λουκ 15.16 καὶ ἐπεθύμει γεμίσει την κοιλίαν αὐτοῦ⁽¹⁾ ἀπὸ τῶν κερατίων⁽²⁾ ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και επιθυμούσε ο νεότερος γιος να γεμίσει την κοιλιά του με τα ξυλοκέρατα που έτρωγαν οι χοίροι. Μα κανείς δεν του έδινε, διότι οι υπηρέτες που έκαναν τη διανομή παρατηρούσαν με προσοχή να μην μείνουν χωρίς τροφή οι χοίροι.

(1) «Χανόταν από την έλλειψη των ουράνιων αγαθών και τον κατέστρεφε μία πείνα κατά κάποιο τρόπο των ουράνιων διδασκαλιών, και επιθυμούσε να χορτάσει από τα

ξυλοκέρατα που έτρωγαν οι χοίροι, αλλά ξεγλιστρώντας η κενή ηδονή, τον άφηνε κενό και βρισκόταν εξ' ολοκλήρου σε φτώχεια» (Κ).

(2) Τα κοινώς ξυλοκέρατα. «Κεράτια μεταφορικά είναι οι ηδονές, με τις οποίες τρέφονται οι φιλήδονοι και βρωμεροί λογισμοί. Διότι όπως ακριβώς εκείνοι γλυκαίνουν για λίγο την γεύση, έπειτα προκαλούν περισσότερη πίκρα, έτσι και αυτές, την μεν γλύκα την έχουν πρώτη και πρόσκαιρη, ενώ την πίκρα ύστερα και αιώνια» (Ζ). «Η φύση της αμαρτίας παρέχει μικρή ευχαρίστηση και μεγάλη τιμωρία, δίνει πρόσκαιρη τέρψη και μαστιγώνει αιώνια» (Σχ.). Τα ξυλοκέρατα είναι τροφή των χοίρων, όχι κατάλληλη όμως και για τους ανθρώπους. Τα πλούτη του κόσμου και οι απολαύσεις των αισθήσεων ικανοποιούν μόνο τα σώματα. Τι όμως μπορούν να προσφέρουν στην πολύτιμη ψυχή; Ούτε με τη φύση της προσαρμόζονται, ούτε τις άπειρες επιθυμίες της μπορούν να χορτάσουν, ούτε στις άλλες της ανάγκες μπορούν να ανταποκριθούν. Αυτός που προσκολλάται σε αυτά «επεδίωξε καύσωνα όλη την ημέρα, κενά και μάταια αύξησε» (Ωσηέ ιβ 1). «Να ξέρεις ότι είναι στάχτη η καρδιά του και κανείς δεν μπορεί να σώσει την ψυχή του» (Ησ. μδ 20).

(3) Κανείς από όσους ήταν εντεταλμένοι για τη διανομή των ξυλοκέρατων στους χοίρους, δεν ήθελε να δώσει σε αυτόν, για να μην μείνουν χωρίς την απαραίτητη τροφή οι χοίροι (δ). «Επιθυμεί ο ελεεινός αυτός να χορτάσει με την αμαρτία και κανείς δεν τον χορταίνει. Διότι δεν χορταίνει τα κακά, αυτός που εθίστηκε μέσα σε αυτά. Διότι μήπως μένει η ηδονή; Αλλά με το που γίνεται, ξεγίνεται και βρίσκεται πάλι κενός ο ελεεινός» (Θφ). Η κατάσταση του αμαρτωλού είναι κατάσταση στην οποία αυτός μένει πάντοτε ανικανοποίητος. Όταν ο άσωτος πεινούσε, νόμιζε ότι θα ανακουφιζόταν εάν προσκολλιόταν σε κάποιον κύριο ως δούλος. Αλλά και πάλι πεινά. Το κενό της ψυχής, η οποία υποδουλώθηκε στην αμαρτία, ανοίγεται ολοένα μεγαλύτερο και η απόλαυση των ηδονών της σάρκας ανάβει καμίνι ολοένα σφοδρότερο και το οποίο ουδέποτε δροσίζεται. Στην κατάσταση της αμαρτίας δεν είναι δυνατόν να αναμένουμε πραγματική ανακούφιση από οποιοδήποτε δημιούργημα. Αυτοί που απομακρύνονται από το Θεό από ποιο δημιούργημά του μπορούν να περιμένουν βοήθεια; Μάταια κρίζουν αυτοί προς την σάρκα και προς τον κόσμο. Η σάρκα και ο κόσμος είναι οι κύριοι στους οποίους δούλεψαν και ως θεούς λάτρεψαν. Αλλά ούτε από τα ξυλοκέρατα που τρώνε τα γουρούνια δεν δίνουν σε αυτούς. Παρέχεται σε αυτούς άφθονα ό,τι δηλητηριάζει και οδηγεί στην αποκτήνωση και τον θάνατο την ψυχή, αλλά εκείνο το οποίο πραγματικά ζωοποιεί και τρέφει την ψυχή, μόνο κοντά στο Θεό είναι δυνατόν να βρεθεί. Όταν κάποιος αρνείται τη βοήθεια του Θεού, ποιο δημιούργημα μπορεί να τον βοηθήσει;

Λουκ 15.17 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν⁽¹⁾ εἶπε, Πόσοι μίσθιοι⁽²⁾ τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων⁽³⁾, ἐγὼ δὲ λιμῶ⁽⁴⁾ ἀπόλλυμαι.

Μετάφραση: Σε κάποια ὁμως στιγμή αὐτὸς ἦλθε στον εαυτὸ του ἀπὸ τὴ μέθη καὶ τὴν τρέλα τῆς αμαρτίας καὶ εἶπε: Πόσοι μισθωτοὶ ἐργάτες τοῦ πατέρα μου ἔχουν ἀφθονο καὶ περίσσιο ψωμί, ἐνῶ ἐγὼ κινδυνεύω νὰ πεθάνω ἀπὸ τὴν πείνα! Τὸ πρῶτο βήμα δηλαδὴ τῆς μετανοίας τοῦ αμαρτωλοῦ εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς ἀθλιότητός του.

(1) «Τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι συνήλθε σαν ἀπὸ μεθύσι καὶ νάρκωσι· διότι τὸν ξύπνησε ἡ κακοπάθεια» (Ζ). «Διότι ὅσο μὲν ἐπραττε τὰ κακά, ἦταν ἐκτὸς εαυτοῦ... Διότι αὐτὸς ποὺ δὲν κυβερνιέται ἀπὸ τὴ λογικὴ, ἀλλὰ ζεῖ σαν χωρὶς λογικὴ... εἶναι ἐκτὸς εαυτοῦ... Ὅταν ὁμως ἀναλογιστεῖ ποῖος ἦταν καὶ σε ποῖα ἀθλιότητα κατάντησε, τότε ἐρχεται στὸν εαυτὸ του» (Θφ). «Διότι γιὰ αὐτὸ καὶ τὸν ἀφήσε ὁ πατέρας, καὶ δὲν ἐμπόδισε νὰ πάει στὴν ξένη χώρα, ἐτσι ὥστε καὶ με τὴν πείρα νὰ μάθει καλὰ, πόση εὐεργεσία ἀπολάμβανε μένοντας σπιτί. Διότι πολλὰς φορὲς ὁ Θεός, ὅταν μιλῶντας δὲν πείθει, ἀφήνει τὴν διδασκαλίαν στὴν πείρα τῶν πραγμάτων» (Χ).

(2) Ὅχι οἱ δούλοι τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ αὐτοὶ ποὺ ἐργάζονταν με ἡμερομίσθιο, οἱ ὁποῖοι ἐργαζόμενοι στοὺς ἀγροὺς τρέφονταν μὲν με δαπάνες δικὰς τους, ἀλλὰ τὸ ψωμί παρεχόταν σε αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τοὺς μίσθωσε (Λ). Ελάχιστα πιθανὴ ἐρμηνεία: «μισθωτοὺς, νὰ ἐννοήσεις, σε παρακαλῶ, αὐτοὺς ποὺ ἀκόμη κατηχούνται καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμη υιοθετηθεῖ με τὸ βάπτισμα» (Ζ. Θφ). Ἡ, οἱ ἀπὸ τὰ ἔθνη προσήλυτοι στὴν ἰουδαϊκὴ θρησκείαν (g). Πιο πιθανὴ ἐρμηνεία εἶναι ὅτι, παριστάνεται με αὐτὸ ἡ ἐσχάτη φτώχεια καὶ κατὰπτωσις τοῦ ἀσώτου, ποὺ περιήλθε σε κατὰστασις στερήσεων πολὺ πιο κάτω ἀπὸ ἐκείνη, στὴν ὁποία βρίσκονταν καὶ οἱ μισθωτοὶ τοῦ πατέρα του.

(3) Υπάρχει καὶ ἡ γραφή: περισσεύονται ἄρτων. Αὐτὸ δείχνει, ὅτι ἡ πείνα δὲν εἶχε πέσει καὶ στὴν χώρα ὅπου ζοῦσε ὁ πατέρας του. Υπάρχουν ἀφθονοὶ καὶ ἀνεξάντλητοι προμήθειες χάριτος στὸ εὐαγγέλιον καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ πεινάσει κάποιος ἐπιστρέφοντας στὸ πατρικὸ σπιτί (ο).

(4) Διαφορετικὴ γραφή: λιμῶ ὥδε ἀπόλλυμαι. «Εγὼ λοιπὸν ὁ γιὸς» (Ζ), «πεθαίνω με τὸν χειρότερον ὀλεθρον, με τὴν πείναν» (Θουκυδ. ΙΙΙ,59.4). Ἡ κατὰστασις τοῦ αμαρτωλοῦ παρουσιάζεται στὸν σ. αὐτὸν ὡς μία τρέλα καὶ μέθη, κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τῶν ὁποίων ὁ αμαρτωλὸς γίνεται ἐκτὸς εαυτοῦ. Ὁ σατανὰς ἔχει κατακυριεύσει τὴν ψυχὴν του. Καὶ σε τι μανία πράγματι εἶχε καταντήσῃ ὁ δαιμονισμένος τῶν Γαδαρηνῶν ποὺ κυριεύτηκε ἀπὸ τὴ λεγεῶνα! Ὁ αμαρτωλὸς ὡς ἄλλος παράφρων, φθείρει καὶ κατακόβει τὸν εαυτὸν του με τὶς τρελεὲς ἐπιθυμίες του καὶ τὴν ἴδια ὥρα εξαπατᾷ τὸν

εαυτό του με τρελές ελπίδες. Και από όλους τους ασθενείς ο αμαρτωλός είναι ο περισσότερο πολέμιος και εχθρός του εαυτού του. Δεν πρέπει όμως να απελπιζόμαστε για κανέναν αμαρτωλό. Διότι για όσο υπάρχει ζωή, υπάρχει και ελπίδα. Η χάρη του Θεού μπορεί να μαλάξει και τις σκληρότερες καρδιές όπως συνέβη και με τον άσωτο. Ανάνηψε αυτός από την ώθηση της θλίψης, την οποία η πείνα και οι στερήσεις τού προκαλούσαν. Οι θλίψεις είναι ο άριστος διδάσκαλος. Και όταν εξαγιαστούν από την χάρη, γίνονται η σωτήρια εκπαίδευση του Κυρίου, που ανοίγει τα μάτια και τα αυτιά του αμαρτωλού. «Η εκπαίδευση του Κυρίου ανοίγει τα αυτιά μου».

Λουκ 15.18 ἀναστὰς⁽¹⁾ πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου⁽²⁾ καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν⁽³⁾ καὶ ἐνώπιόν σου⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Μετά τη συναίσθηση αυτή ακολουθεί η σωτηριώδης απόφαση. Θα σηκωθώ, λέει ο άσωτος, και θα πάω στον πατέρα μου και θα του πω: Πατέρα, αμάρτησα στον ουρανό. (Διότι εκεί οι άγγελοι εκτελούν με ευλάβεια το θείο θέλημα, και όπως υπακούν αυτοί, έτσι αξιώνουν και όλα τα κτίσματα να υπακούν σ' αυτό, και λυπούνται για την αποστασία κάθε ανθρώπου). Αμάρτησα και σε σένα διότι περιφρόνησα τη στοργή σου και δεν λογάριασα τη λύπη που δοκίμαζες όταν έφευγα μακριά σου.

(1) Δεν αποτελεί απλώς λεπτομέρεια περιγραφής σύμφωνα με τον συνηθισμένο τρόπο στους λαούς της ανατολής. Το αναστάς σημαίνει την αφύπνιση και το σήκωμά του από τον λήθαργο και την απόγνωση (p). Με αυτό δηλώνονται με ακρίβεια τα πρώτα βήματα της μετάνοιας (b)= «Αφού σηκωθώ από το πέσιμο της αμαρτίας» (Z). «Από την καρέκλα της ηδονής» (Σχ.).

(2) Θυμάται την αγαθότητα του πατέρα (g), ο οποίος παρά τον εκφυλισμό του ασώτου παραμένει πατέρας του (b). «Ξέρω του Θεού μου την αγαθότητα, ξέρω του πατέρα μου την ημερότητα» (Σχ.).

(3) Ή, είναι συνώνυμο με το «στον Θεό». Δες Α Μακ. γ 18 (L). Η κακή συμπεριφορά ενός γιου προς τον πατέρα του, δεν αρέσει καθόλου και στο Θεό (p). Ή «αφήνοντας τα ουράνια, αμάρτησα απέναντι σε αυτά, προτιμώντας αντί για αυτά την κατάπτωση ηδονή και προτίμησα από την πατρίδα μου, τον ουρανό, την χώρα της πείνας» (Θφ). Ή, δες σ. 7 ο οποίος υπονοεί, ότι οι κάτοικοι του ουρανού όπως χαίρονται για την επιστροφή και μετάνοια του αμαρτωλού, έτσι θλίνονται και στην πτώση του, η οποία από την άποψη αυτή είναι και αμαρτία εναντίον τους (b). Όλες οι ερμηνείες είναι

σοβαρές. Σημείωσε ότι η αμαρτία είναι προσβολή εναντίον του ουρανού. Και είναι μεν ανίκανη να βλάψει αυτόν και τελείως αντιθέτως οι ολέθριες συνέπειές της «επιστρέφουν στο κεφάλι του αμαρτωλού» (Ψαλμ. ζ 16), πάντως όμως αποτελεί περιφρόνηση εναντίον του ματιού του Θεού που βλέπει τα πάντα, το οποίο παρακολουθεί όλες τις πράξεις μας.

(4) «Δηλαδή και σε σένα (αμάρτησα), επειδή προτίμησα από το θέλημά σου το δικό μου» (Ζ). Ο πατέρας κατά τη στιγμή της αναχώρησης του ασώτου παρακολουθούσε αυτόν με βλέμμα θλίψης, ο άσωτος όμως περιφρόνησε το τελευταίο αυτό πλήρες στοργής βλέμμα και γύρισε την πλάτη στον πατέρα (g). Οι δύο τελευταίοι στίχοι μαζί με τον επόμενο, παρουσιάζουν τα πρώτα βήματα του αμαρτωλού που επιστρέφει. Είναι αυτά, συναίσθηση, πρώτον, της άθλιας κατάστασής του («Εγώ όμως χάνομαι από την πείνα»), σταθερή απόφαση επιστροφής («θα σηκωθώ και θα πάω στον πατέρα μου»), απόφαση να εξομολογηθεί την ενοχή του χωρίς κάποια απόπειρα να δικαιολογηθεί («Αμάρτησα... και δεν είμαι πια άξιος να ονομαστώ γιος σου») και επιθυμία να χρησιμοποιηθεί στο εξής στην υπηρεσία του Θεού, χωρίς κάποια αξίωση για τα προηγούμενα κληρονομικά δικαιώματα («κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς σου»).

Λουκ 15.19 οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι⁽¹⁾ υἱός σου⁽²⁾· ποιήσόν με ὡς ἓνα⁽³⁾ τῶν μισθίων⁽⁴⁾ σου⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Δεν είμαι πλέον άξιος να ονομάζομαι γιος σου. Δεν ζητώ να προσληφθώ ούτε ως μόνιμος δούλος σου παραμένοντας διαρκώς στο σπίτι σου. Κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς εργάτες σου.

(1) Να ονομαστώ από εσένα τον πατέρα (p).

(2) «Επειδή έζησα με τρόπο ανάξιο ενός τέτοιου πατέρα» (Ζ).

(3) Όμοιο με οποιονδήποτε αρέσει σε σένα (b).

(4) Είναι έτοιμος να δεχτεί τη θέση του απλού εργάτη, που δεν παραμένει μόνιμα στο σπίτι, αλλά ο οποίος προσλαμβάνεται με μισθό από τους ξένους (b). «Επειδή εξέπεσα από την πρώτη τάξη, αξίωσέ με της δεύτερης. Μόνο μην με απορρίψεις τελείως» (Ζ).

(5) «Είναι συγκινητικός ο λόγος και αγγίζει την πατρική καρδιά» (Ζ).

Λουκ 15.20 καὶ⁽¹⁾ ἀναστὰς⁽²⁾ ἦλθεν⁽³⁾ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ⁽⁴⁾. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος⁽⁵⁾ εἶδεν αὐτὸν⁽⁶⁾ ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη⁽⁷⁾ καὶ δραμῶν⁽⁸⁾ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν⁽⁹⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Καὶ ἡ σωτηριώδης ἀπόφαση ἀρχίσε νὰ ἐνεργοποιεῖται. Ὁ ἄσωτος σηκώθηκε καὶ ξεκίνησε νὰ πάει στὸν πατέρα του. Κι ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμη μακριά, τὸν εἶδε ὁ πατέρας του καὶ τὸν σπλαχνίσθηκε. Ἐτρεξε τότε γιὰ νὰ τὸν προϋπαντήσῃ, ἔπεσε στὸν τράχηλό του, τὸν ἀγκάλιασε σφιχτά καὶ τὸν καταφιλοῦσε με στοργή. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ ὄχι μόνον δέχεται τὸν ἀμαρτωλὸ που μετανοεῖ καὶ ἐπιστρέφει κοντά του, ἀλλὰ καὶ προτοῦ ἀκόμη πλησιάσῃ ὁ ἀμαρτωλός, σπεύδει νὰ τὸν ἀναζητήσῃ, καὶ τὸν ἀγκαλιάζει με στοργή.

(1) Με το που το εἶπε, το ἔκανε (b). «Πρόσθεσε στὴν καλὴ ἀπόφαση καὶ τὴν πράξη» (Σχ.). «Διότι δὲν πρέπει μόνον νὰ αποφασίζουμε καλὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ πράττουμε τὰ αποφασισμένα» (Ζ). Δὲν σταμάτησε νὰ ἀποχαιρετῇ ἐστὼ καὶ τυπικὰ τοὺς φίλους του· δὲν ἔριξε νοσταλγικὸ βλέμμα πρὸς τὰ πίσω, ὅπως ἡ σύζυγος τοῦ Λωτ. Τὸ βλέμμα του στηρίχτηκε σταθερά πρὸς τὸ πατρικὸ σπίτι (ο). Ἐβαλε ἀμέσως σὲ ἐνέργεια τὴν ἀγαθὴ ἀπόφασή του, χωρὶς κάποια ἀναβολή. Ὅταν τὸ σίδερο ἦταν ζεστό, τὸ χτύπησε με βιασύνη καὶ δὲν ἀνέβαλλε γιὰ καταλληλότερο χρόνο τὴν πραγματοποιοῖση τῆς ἀπόφασής του. Τὸ συμφέρον μας ἀπαιτεῖ γρήγορα νὰ συμμορφωνόμαστε με τὶς πεποιθήσεις μας. Εφόσον πούμε: θὰ σηκωθούμε καὶ θὰ πάμε, πρέπει ἀμέσως νὰ σηκωνόμαστε καὶ ἀμέσως νὰ πάμε. Ὁ ἄσωτος σηκώθηκε ἀμέσως καὶ βάδισε χωρὶς νὰ σταματήσῃ στὰ μισὰ του δρόμου με τὴν πρόφαση ὅτι κουράστηκε καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀνάπαυσης. Προχώρησε χωρὶς διακοπή καὶ μολονότι ἦταν καὶ ἀδύνατος καὶ κουρασμένος ἔφερε σὲ τέλειον πέρας ὅ,τι εἶχε αποφασίσει.

(2) Ἡ ἐπανάληψη τοῦ ἀναστὰς προσδίδει σοβαρὴ σημασία στὸ ρῆμα (L).

(3) «Ἀντὶ νὰ πει ἐρχόταν» (Ζ).

(4) Παλαιότερη γραφή: εαυτοῦ. Κάθε λέξη σὲ ὅσα ἀκολουθοῦν εἶναι γεμάτη ἔλεος καὶ συμπάθεια. Σημείωσε εἰδικὰ τὸ εαυτοῦ (=τοῦ δικοῦ τοῦ πατέρα), τὸ μακρὰν ἀπέχοντος, τὸ ἐσπλαχνίσθη, τὸ δραμῶν, τὸ ἐπέπεσε, τὸ κατεφίλησε (p).

(5) Μπορεῖ κάποιος ἀπὸ αὐτὸ νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ὁ πατέρας του ἀσώτου κάθε μέρα ἀνέβαινε σὲ κάποιο ὕψωμα ἢ ἔπαιρνε τέτοια σtάση ὥστε νὰ μπορεῖ καὶ σὲ μακρινή ἀπόσταση νὰ ἐρευνᾷ, μήπως φαίνεται κάπου ὁ γιος του νὰ ἐπιστρέφει. Παρόλο ὅμως που κάθε μέρα διαψευδῶταν αὐτὴ ἡ ἐλπίδα καὶ προσδοκία του, ὁ πατέρας δὲν ἔπαυε νὰ παρατηρεῖ (ο). «Τι διαπεραστικὸ βλέμμα γεμάτο συμπάθεια! Με το που σκέφτηκε κάποιος νὰ μετανοήσῃ, ἀμέσως τὸν εἶδε αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐτοιμὸς πάντα γιὰ

υποδοχή αυτών που επιστρέφουν, και αμέσως από την αρχή της μετάνοιας, τούς βοηθάει» (Ζ). «Διότι δεν ανέμενε τον γιο να έλθει μέχρις αυτόν, αλλά προφταίνει και τον αγκαλιάζει» (Θφ). «Πρόλαβε η ευεργεσία την μετάνοια» (Σχ.). Ο Θεός διακρίνει και τον ασθενέστερο στεναγμό της παραπλανημένης καρδιάς και αμέσως μόλις η καρδιά αυτή κάνει ένα βήμα προς αυτόν, κάνει και αυτός 10 βήματα για συνάντησή της (g).

(6) Που γύρναγε πειναλέος και γυμνός (b). Ο πατέρας δεν έπαυσε να αναμένει τον γιο του. Για αυτό και τώρα διακρίνει αυτόν από μακριά (g).

(7) «Διότι ήταν πατέρας και όχι μόνο αυτό, αλλά και Θεός ελέους» (Ζ).

(8) Έξω από το σπίτι. Οι πατέρες κάτω από τις συνηθισμένες περιστάσεις δεν είναι διατεθειμένοι να τρέξουν για προϋπάντηση των παιδιών (b). Τώρα όμως μολονότι ο γιος δεν είχε πει τίποτα ακόμη και ο πατέρας δεν γνώριζε με ποιες διαθέσεις επέστρεφε αυτός, τρέχει προς αυτόν, θεωρώντας αρκετό το ότι επέστρεψε (p). «Από την υπερβολική χαρά, δεν τον περίμενε να έλθει, αλλά τον προϋπάντησε, και όχι με απλό τρόπο, αλλά τρέχοντας, για να φανεί η σφοδρότητα της αγάπης» (Ζ)

(9) Η πρόθεση κατά=φίλησε αυτόν θερμά «σαν γιο ποθητό, αυτόν που μέχρι να μετανοήσει ήταν μιαρός και σιχαμερός» (Ζ). Έχουμε λοιπόν εδώ μάτια ελέους και ευσπλαχνίας. Ο πατέρας είδε τον γιο, την ώρα που αυτός ήταν ακόμη πολύ μακριά. Σαν από κάποιον ψηλό πύργο περιέστρεφε διαρκώς τα μάτια ο πατέρας αναζητώντας στο βάθος του δρόμου, τον οποίο είχε ακολουθήσει ο άσωτος φεύγοντας από το πατρικό σπίτι, μήπως ξαναφανεί και πάλι αυτός να επιστρέφει. Υποδηλώνει αυτό τον πόθο του ουράνιου Πατέρα να επιστρέψουν οι αμαρτωλοί και την προθυμία του να δεχτεί αυτούς. Έχουμε ακόμη σπλάχνα συμπάθειας και ελέους. Ο πατέρας βλέποντας την αθλιότητα του γιου του δεν εξοργίζεται εναντίον του, αλλά τον σπλαχνίζεται. Δεν έρχεται στο νου του, πόσο το οικογενειακό του όνομα εξευτελίστηκε από την ανάξια συμπεριφορά του κουρελιάρη ήδη γιου του που κατάντησε σε έσχατη αθλιότητα. Η πατρική του στοργή συγκινεί ολόκληρη την καρδιά του και «τον είδε ο πατέρας και τον σπλαχνίστηκε». Έχουμε επιπλέον και πόδια σπλαχνικά, εξαιτίας των οποίων παρουσιάζεται ο πατέρας «να τρέχει» προς τον γιο του, το οποίο υποδηλώνει, πόσο γρήγορος είναι ο Θεός στο να εκδηλώνει το έλεός του. Ο άσωτος ερχόταν αργά κάτω από το βάρος της ντροπής και του φόβου. Αλλά ο στοργικός πατέρας σπεύδει σε συνάντησή του για να δώσει θάρρος σε αυτόν. Έχουμε ακόμη και αγκαλιά και χέρια σπλαχνικά. Ανοίγουν και απλώνονται αυτά για να σφίξουν με θερμότητα τον γιο που γύρισε. «Έπεσε ο πατέρας στον τράχηλό του». Παρόλο που ήταν ένοχος και θα περίμενε για αυτό μαλώματα, παρόλο που ήταν βρώμικος ακόμη και ακάθαρτος, διότι

πρόσφατα είχε φύγει από τον τόπο της χοιροβοσκής. Οποιοσδήποτε άλλος θα σιχαινόταν να τον αγγίξει και μόνο η πατρική στοργή παραβλέπει τα πάντα και ωθεί τον πατέρα να σφίξει θερμά στην αγκαλιά του τον γιο του που έφτασε σε τέτοια αθλιότητα. Αλλά έχουμε και χείλια ελέους και ευσπλαχνίας. Τα χείλια που στάζουν μέλι και ανέκφραστη γλυκύτητα εναποθέτουν φίλημα στοργικό στον τράχηλο του ασώτου. Το φίλημα όχι μόνο βεβαίωσε τον άσωτο ότι με χαρά και ευφροσύνη χαιρετιζόταν η επάνοδός του, αλλά και τον πληροφόρησε ότι όλα τα περασμένα συγχωρέθηκαν σε αυτόν και λησμονήθηκαν από τον πατέρα του.

Λουκ 15.21 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ υἱὸς, Πάτερ, ἡμάρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι⁽¹⁾ υἱὸς σου⁽²⁾.

Μετάφραση: *Ενώ λοιπόν ο Πατέρας έδειξε τέτοια στοργή κι ενώ ακολούθησε μια τόσο θερμή συνδιαλλαγή, ο γιος συντετριμμένος έκανε την εξομολόγησή του λέγοντας: Πατέρα, αμάρτησα στον ουρανό κα σε σένα και δεν είμαι πλέον άξιος να ονομάζομαι γιος σου.*

(1) «Αυτά που σχεδίασε να πει, αυτά λέει τώρα με όλη την καρδιά του, ώστε από εδώ να μάθουμε ότι πρέπει και μετά την συμφιλίωση ολοκάρδια να ομολογούμε ότι αμαρτήσαμε και να καταδικάζουμε τους εαυτούς μας» (Ζ). Ο γιος δεν κάνει κατάχρηση της γενναιοφροσύνης και αγαθότητας του πατέρα, ώστε να εμποδιστεί να πει ό,τι είχε πρόθεση (b). Και αυτοί που πήραν την άφεση των αμαρτιών τους και δοκίμασαν την εσωτερική ειρήνη των μέχρι πριν λίγο ταραγμένων καρδιών τους, πρέπει να διατηρούν την ελικρινή συντριβή για τον περασμένο άτακτο βίο και να εξομολογούνται και με το στόμα ακόμη και τις αμαρτίες εκείνες, για τις οποίες έχουν λόγους να ελπίζουν ότι συγχωρέθηκαν. Ο Δαβίδ συνέταξε τον 50ό ψαλμό της μετανοίας, όταν ο Νάθαν είχε πει σε αυτόν: «Και ο Κύριος συγχώρεσε το αμάρτημά σου· δεν θα πεθάνεις» (Β΄ Βασ. ιβ 13). Όσο βλέπουμε το Θεό περισσότερο γρήγορο στο να μας συγχωρέσει, τόσο περισσότερο οφείλουμε και εμείς να γινόμαστε δυσκολότεροι στο να συγχωρούμε τους εαυτούς μας.

(2) Δεν προστίθεται παρ' όλα αυτά και το «κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς σου». Ή, διότι όταν μακριά από τον πατέρα σχεδίαζε να πει αυτό, δεν υπολόγιζε στην αγάπη του πατέρα, αλλά τον φανταζόταν εξοργισμένο και τώρα η συγκίνηση την οποία δοκιμάζει από την πατρική στοργή τον εμποδίζει να κάνει αυτού του είδους την πρόταση (p). Ή, διότι ο φιλανθρωπότατος Πατέρας δεν άφησε αυτόν να τελειώσει την πρόταση, αρκούμενος στην βαθιά συναίσθηση της αμαρτίας που εκδηλώθηκε, για

αυτό και διέκοψε αυτόν στο «υιός σου» (δ). Η δεύτερη εκδοχή πιο πιθανή. Είναι απίθανο ότι ο γιος λησμόνησε τι είχε αποφασίσει να πει· και ακόμη πιο απίθανο ότι άλλαξε γνώμη και απέφυγε να προσθέσει και τη φράση: Κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς σου. Πιθανότερο είναι να δεχτούμε ότι ο πατέρας διακόπτοντας τον γιο είναι σαν να του έλεγε: Σταμάτα, γιε μου, να μιλάς πλέον για την αναξιοτήτά σου. Έγινες δεκτός εγκάρδια και μολονότι δεν είσαι άξιος να ονομαστείς γιος, θα φερθώ σε σένα σαν σε γιο αγαπητό και γνήσιο.

Λουκ 15.22 εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἐξενέγκατε⁽¹⁾ τὴν στολὴν⁽²⁾ τὴν πρώτην⁽³⁾ καὶ ἐνδύσατε⁽⁴⁾ αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον⁽⁵⁾ εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα⁽⁶⁾ εἰς τοὺς πόδας⁽⁷⁾,

Μετάφραση: Ο πατέρας τότε τον διέκοψε και είπε στους δούλους του: Βγάλτε έξω την πιο καλή φορεσιά απ' όσες έχουμε, σαν αυτή που φορούσε πριν φύγει απ' το σπίτι μου. Κι επειδή αυτός, στην κατάσταση που είναι, θα ντρέπεται να την φορέσει, ντύστε τον εσείς, για να μην είναι πλέον γυμνός και κουρελιάρης. Και δώστε του δαχτυλίδι να το φοράει στο χέρι του, όπως φορούν οι κύριοι και οι ελεύθεροι. Δώστε του και υποδήματα στα πόδια του, για να μην περπατά ξυπόλυτος όπως οι σκλάβοι. Τον αποκαθιστώ δηλαδή ολοκληρωτικά στη θέση και στα δικαιώματα που είχε πριν ασωτεύσει.

(1) Υπάρχει και η γραφή: ταχύ εξενέγκατε στολήν την πρώτην=Γρήγορα φέρτε έξω από την ιματιοθήκη.

(2) Η στολή ήταν μία μακριά και μεγαλοπρεπής εσθήτα, όπως την ήθελαν οι γραμματείς, για να περπατούν ντυμένοι με αυτήν (Λουκ. κ 46), που ονομαζόταν talar. Δες Μαρκ. ιβ 38,ιστ 5, Αποκ. στ 11,ζ 9,13,Εσθήρ στ 8,11,Α Μακ. ι 21,ιδ 9 (ρ).

(3) «Την πιο τίμια» (Ζ), την καλύτερη από όσες έχουμε στο σπίτι (ρ). Αξιόλογη και η: την οποία είχε πριν την απομάκρυνση και πτώση (δ), «την οποία φορούσε πριν αμαρτήσει» (Θφ). Την δεύτερη αυτή εκδοχή κάνει λιγότερο πιθανή η έλλειψη του «αυτού» (=την στολή του την πρώτη») (ρ).

(4) Μόνος του θα ντραπεί να την φορέσει, βλέποντας τι άθλια ενδυμασία φορά τώρα και σε ποια κατάσταση ήλθε. Αλλά φορέστε του την εσείς. «Ντύστε εσείς αυτόν που έγδυσε τον εαυτό του» (Σχ.).

(5) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Πιθανώς δαχτυλίδι που έχει και σφραγίδα, από το οποίο θα δηλωνόταν, ότι ήταν πρόσωπο περιωπής και ίσως εξουσίας στο σπίτι

(Εσθήρ γ 10,η 2,Γεν. μα 42) (ρ). Το δόσιμο λοιπόν δαχτυλιδιού στον άσωτο γιο είναι γεμάτο σημασία και έδειχνε ότι αποκαθίστατο εκείνη τη στιγμή στις τιμές και τα προνόμια του γνήσιου γιου, από τα οποία αποξενώθηκε με τον άσωτο και αχαλίνωτο βίο του (ο). Ο νεότερος γιος ασφαλώς είχε πουλήσει το πρώτο δαχτυλίδι του (g).

(6) Τα υποδήματα ήταν σημάδι ελεύθερων ανδρών, διότι οι δούλοι περπατούσαν ανυπόδητοι.

(7) Έχουμε στα λόγια του πατέρα κλιμακωτό σχήμα: Πρώτον στολή σε αντίθεση με την γυμνότητα του γιου που επέστρεψε· έπειτα δαχτυλίδι και τέλος υποδήματα, των οποίων στερούνταν ο νεότερος που έφτασε σε κατάσταση δούλου (g). Τίποτα από τα 3 αυτά δεν ήταν από τα απαραίτητα αναγκαία όπως είναι το ψωμί. Ο πατέρας προμηθεύει όχι απλώς καθετί το αναγκαίο στο γιο, που γύρισε με άθλια και πενιχρή περιβολή, αλλά τον τιμά (ρ). Στα τιμητικά λοιπόν αυτά εμβλήματα πρέπει γενικώς να διακρίνουμε την τέλεια αποκατάσταση του αμαρτωλού στη θέση του γιου (g), χωρίς να αναζητούμε στη στολή, το δαχτυλίδι και τα υποδήματα συγκεκριμένες και ξεχωριστές μεταξύ τους πνευματικές δωρεές (ρ). Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο Ιερώνυμος εισηγήθηκε ότι η μεν στολή σημαίνει την δικαιοσύνη του Θεού, ενώ το δαχτυλίδι την σφραγίδα του Πνεύματος και τα υποδήματα την ικανότητα να πορεύεται κάποιος στους δρόμους του Θεού (g). Ή στολή «είναι η κάθαρση ή η χάρη που φρουρεί» (Ζ), «δαχτυλίδι θα μπορούσες να εννοήσεις τον αρραβώνα του Πνεύματος... και υποδήματα στα πόδια, για να φυλάγονται από τους σκορπιούς, τα μικρά... αμαρτήματα και κρυφά» (Θφ). Όλα αυτά δεν είναι ακατάλληλα για την πρακτική ερμηνεία (δ). Και πλατύτερα: Η δικαιοσύνη του Χριστού είναι η στολή, η λαμπρή και κύρια ενδυμασία, την οποία ενδύονται αυτοί που επιστρέφουν με τη μετάνοια. Ενδύονται τον Ιησού Χριστό, διότι και η μετάνοια δεύτερο βάπτισμα είναι και στο βάπτισμα ντυνόμαστε τον Ιησού Χριστό, τον ήλιο της δικαιοσύνης που αστράπτει. Καινούργια κτίση, νέα φύση παρέχεται σε μας και με τη μετάνοια, όπως και με το βάπτισμα και η στολή αυτή είναι «ιμάτιο σωτηρίας και χιτώνας ευφροσύνης», με τα οποία «σαν νύφη στολίζει» ο Κύριος αυτούς που επιστρέφουν σε αυτόν (Ησ. κα 10). Ο αρραβώνας του Πνεύματος, «με τον οποίο σφραγιστήκαμε την ημέρα της απολύτρωσής μας (βάπτισμα) είναι το δαχτυλίδι του χεριού. Όσοι αγιάστηκαν στολίζονται και αξιοποιούνται. Δίνεται σε αυτούς εξουσία και δύναμη όπως άλλοτε στον Ιωσήφ έδωσε ο Φαραώ δίνοντάς του δαχτυλίδι. Και υποδήματα στα πόδια όχι μόνο ώστε αυτός να περπατά ανεμπόδια στην οδό της αρετής, αλλά και για να καθοδηγεί και άλλους σε αυτήν με την ετοιμασία του ευαγγελίου της ειρήνης (Εφεσ. στ 15) με το να γίνεται παράδειγμα ενθάρρυνσης και επιστροφής και στους άλλους. Αυτούς που μετανοούν και αληθινά επιστρέφουν χρησιμοποιεί ο Θεός και για

διδασκαλία άλλων. Ο Δαβίδ όταν συγχωρέθηκε «διδάσκει τους παράνομους τους δρόμους» του Κυρίου «και ασεβείς μέσω αυτού θα επιστρέψουν» ενώ ο Πέτρος όταν επέστρεψε στήριξε τους αδελφούς του.

Λουκ 15.23 καὶ ἐνέγκαντες⁽¹⁾ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν⁽²⁾, θύσατε⁽³⁾ καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν,

Μετάφραση: Και φέρτε και σφάξτε εκείνο από τα μοσχάρια που το τρέφουμε ξεχωριστά για κάποια χαρμόσυνη και εξαιρετική περίπτωση. Ας φάμε λοιπόν, ας χαρούμε και ας διασκεδάσουμε με τραγούδια και με χορούς,

(1) Υπάρχει και η γραφή: και φέρετε...

(2) Δεν λέει: φέρτε ένα μοσχάρι, αλλά το μοσχάρι, το οποίο τρέφουν και παχαίνουν, για να το έχουν έτοιμο για κάποιο χαρμόσυνο και πανηγυρικό γεγονός του σπιτιού (g). Σαν να έλεγε: Καμία άλλη περίπτωση δεν μπορεί να είναι περισσότερο χαρμόσυνη από την παρούσα. Δες Α Βασ. κη 24, Κριτ. στ 25, Ιερεμ. κστ 21 (p).

(3) Με την έννοια του σφάξτε για φαγητό. Δες Πράξ. ι 13, ια 7, Ιω ι 10. Αξιόλογη και η αλληγορική ερμηνεία: «Αλλά ποιο είναι το μοσχάρι το σιτευτό, αν όχι οπωσδήποτε ο Χριστός, το ακηλίδωτο σφάγιο, αυτός που κουβαλά την αμαρτία του κόσμου, αυτός που θυσιάζεται και τρώγεται; Διότι, εφόσον ντύθηκε τη σάρκα που από τη φύση της δεν έχει λογική και είναι κτηνώδης, έστω και αν την γέμισε αυτήν με την δική του δόξα, θεωρείται μοσχάρι, που δεν έχει, από τη μία, πείρα του ζυγού του νόμου της αμαρτίας, και είναι σιτευτό, από την άλλη, διότι το μυστήριο του Χριστού είχε προοριστεί πριν δημιουργηθεί ο κόσμος, η φρικώδης και μεγάλη δηλαδή θυσία, στην οποία θέλει να μετέχουν αυτοί που επιστρέφουν από την αμαρτία» (Κ). «Καθένας λοιπόν... που καθαρίζεται από την αμαρτία, κοινωνεί αυτό το μοσχάρι το σιτευτό και γίνεται αίτιος ευφροσύνης και στον Πατέρα και στους δούλους του» (Θφ). Ο ίδιος ο Χριστός είπε, ότι είναι ο άρτος της ζωής και ότι η σάρκα του είναι αληθινά τροφή και το αίμα του αληθινά ποτό. Κοντά στο Χριστό υπάρχει δείπνο για τις ψυχές, δείπνο πλούσιο.

Λουκ 15.24 ὅτι⁽¹⁾ οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, καὶ ἀπολωλὼς⁽²⁾ ἦν καὶ εὐρέθη⁽³⁾. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι⁽⁴⁾.

Μετάφραση: διότι ο γιος μου αυτός μέχρι πριν από λίγο ήταν νεκρός, και αναστήθηκε· ήταν χαμένος, και βρέθηκε. Και άρχισαν να ευφραίνονται.

(1) Είναι σ. θριαμβευτικός και ύμνος, που έχει μέσα του κάποιο ρυθμό και φαίνεται να επαναλήφθηκε κάποιες φορές στο γεύμα ως επωδός (δες σ. 32), με συνοδεία με μουσική συμφωνία (σ. 25). Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τραγούδι, όταν ήταν βαθιά συγκινημένοι. Δες Γεν. λζ 33, Α΄ Παρ. ιβ 18, όπου οι στίχοι παρουσιάζουν τον παραλληλισμό της εβραϊκής ποίησης (b).

(2) «Νέκρωση μεν και χάσιμο εννοεί αυτήν που προέρχεται από την αμαρτία, ενώ ανάσταση και εύρεση, αυτήν που προέρχεται από την μετάνοια» (Ζ). Η κατάσταση αυτού που ζει στην αμαρτία, είναι κατάσταση θανάτου, διότι η αμαρτία νεκρώνει στην ψυχή στην οποία κυριαρχεί, κάθε πνευματική ζωή. Ένωση με το Χριστό δεν υπάρχει· οι πνευματικές αισθήσεις με τις οποίες εισδύει το φως της αλήθειας στην ψυχή, ολοένα αμβλύνονται, μέχρις ότου έλθει και η πλήρης τύφλωση και πώρωση της ψυχής· καμία ζωή για το Θεό και για δόξα του Θεού. Νέκρωση λοιπόν και λήθαργος βαθύς, προμήνυμα του αιώνιου θανάτου.

(3) Το «χαμένος είναι πιο μέτριο από το νεκρός» (Θφ). Γιατί λοιπόν να προστεθεί, αφού η εικόνα και λιγότερο ισχυρή από αυτήν του νεκρού είναι και όχι εξ' ολοκλήρου ακριβής, αφού ο πατέρας δεν ζήτησε τον χαμένο; (L). Διότι το μεν νεκρός αναφέρεται στην προσωπική αθλιότητα του αμαρτωλού (αντίστοιχο με το χαμένο πρόβατο), ενώ το χαμένος αναφέρεται στην απώλειά του για τον ίδιο το Θεό (αντίστοιχο είναι η χαμένη δραχμή). Η παραβολή του ασώτου συνενώνει τις δύο αυτές οπτικές: Ο γιος χάθηκε για τον εαυτό του και ο πατέρας έχασε επίσης αυτόν (g).

(4) Η επιστροφή μιας ψυχής από την αμαρτία προς το Θεό, είναι ανάστασή της από το θάνατο και επάνοδός της στη ζωή, συγχρόνως όμως και ανεύρεση του χαμένου. Είναι λοιπόν μεγάλη, θαυμάσια, ταυτόχρονα υπερφυσική και χαρμόσυνη μεταβολή. Μοιάζει από κάποια άποψη με την μεταβολή, την οποία παρουσιάζει η όψη της γης, όταν επιστρέφει η άνοιξη. Είναι όμως και υπόθεση χαράς στο Θεό και σε όλο το σπίτι του. Εδώ ο πατέρας προτρέπει τους πάντες να χαρούν και να ευφρανθούν, δίνοντας ο ίδιος το σύνθημα για αυτό.

Λουκ 15.25 Ἦν δὲ⁽¹⁾ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ⁽²⁾· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν⁽³⁾,

Μετάφραση: Ο μεγαλύτερος όμως γιος, με τον οποίο έμοιαζαν οι Φαρισαίοι, ήταν στο χωράφι. Και καθώς ερχόταν και πλησίαζε στο σπίτι, άκουσε όργανα και τραγούδια και χορούς.

(1) Το δεύτερο τμήμα (σ. 25-32) περιλαμβάνει την συνομιλία του μεγαλύτερου γιου με τον δούλο (σ. 25-28) και την συνομιλία του με τον πατέρα του (σ. 28-32). «Εδώ είναι το πολυθρύλητο ζήτημα. Πώς ο γιος φαίνεται φθονερός, ο οποίος έζησε ευάρεστα, κατά τα άλλα, και είχε δουλέψει στον πατέρα; Το οποίο θα λυθεί, αν βεβαίως κάποιος αναλογιστεί την παραβολή, για ποιο λόγο ειπώθηκε· οπωσδήποτε δηλαδή ειπώθηκε επειδή γόγγυζαν οι καθαροί και που δικαίωναν τους εαυτούς τους Φαρισαίοι στον Κύριο, που δεχόταν πόρνες και τελώνες... Με την παραβολή λοιπόν αυτή ο Κύριος διδάσκει ως προς αυτή τη γνώμη των Φαρισαίων, ότι ακόμη και αν ήταν δίκαιοι οι ίδιοι... να μην δυσανασχετούν με το ότι γίνονται δεκτοί οι αμαρτωλοί» (Θφ).

(2) Ήταν στον αγρό πράττοντας το καθήκον του, αλλά όχι με πνεύμα αγάπης. Αυτό εξηγεί, γιατί δεν ήταν παρών, όταν ο αδελφός του επέστρεφε (ρ).

(3) Συμφωνία σύμφωνα με τον Πλάτωνα είναι η αρμονία στην ωδή· ομοίως λοιπόν και σε ωδή και σε όργανο (αυλό κλπ.) ή όργανα, όπως εδώ, όπου η συμφωνία ήταν αυτή των μουσικών οργάνων, στον ήχο των οποίων χόρευαν, όπως συνηθιζόταν στα μεγάλα και επίσημα συμπόσια (δ).

Λουκ 15.26 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων⁽¹⁾ ἐπυνθάνετο τί εἶη⁽²⁾ ταῦτα.

Μετάφραση: Κάλεσε λοιπόν έναν από τους υπηρέτες που στεκόταν απ' έξω, και ρωτούσε να μάθει τι συμβαίνει, τί τάχα να σήμαιναν όλα αυτά.

(1) «Παῖδες λέει τώρα τους δούλους» (Ζ). Χρησιμοποιούνται στην παραβολή 3 όροι για να δηλώσουν το υπηρετικό προσωπικό, «μίσθιοι, δούλοι, παῖδες» το οποίο υποδηλώνει τα πλούτη του πατέρα (ο). Δεν μπαίνει αμέσως στο σπίτι και δεν παίρνει ως δεδομένο ότι εκείνο που έκανε ο πατέρας, ήταν ορθό. Ίσως λοιπόν αυτό υποδηλώνει κακή διάθεση αυτού του γιου. Παρ' όλα αυτά το να πληροφορηθεί τι συνέβαινε, ήταν φυσικό και για τις ζητούμενες αυτές πληροφορίες δεν θα ήταν ίσως επικριτέος (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή τι αν είη. Ό,τι γινόταν εκείνη τη στιγμή ήταν κάτι έκτακτο, που δεν γινόταν κάθε μέρα. Εάν λοιπόν είχαν γίνει προσκλήσεις, ο μεγαλύτερος θα το γνώριζε. Βρίσκεται λοιπόν μπροστά σε απρόοπτο και για αυτό ρωτά «τι τάχα ήταν αυτά» (L)=σαν τι να είναι αυτά· τι σήμαιναν αυτά.

Λουκ 15.27 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ἦκει⁽¹⁾, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν⁽²⁾, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι αὐτὸς τοῦ εἶπε: Γύρισε ὁ ἀδελφός σου, καὶ ὁ πατέρας σου ἐσφαξε τὸ καλοθρεμμένο μοσχάρι, διότι τοῦ γύρισε πάλι πίσω γερός καὶ υγιής.

(1) = ἔχει ἐλθεῖ (δ).

(2) Κανεὶς λόγος δὲν γίνεται γιὰ τὴν στολή, τὸ δαχτυλίδι καὶ τὰ υποδήματα, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸ μοσχάρι τὸ σιτευτό καὶ αὐτό, διότι τὰ ἄσματα καὶ οἱ χοροὶ, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ μεγαλύτερος ρωτά, γίνονταν τὴ στιγμὴ που τρωγόταν τὸ μοσχάρι (ο).

(3) Ὁ δούλος στὴν ἀπάντησή τοῦ ἀντικαθιστᾷ τὶς λέξεις τοῦ πατέρα: νεκρὸς ἦν... καὶ ἀπολωλὸς... μετὰ τὴν τελείως ἀπλὴ αὐτὴ φράση, ἡ ὁποία καὶ μόνη ἀρμοζε στὰ χεῖλη τοῦ δούλου: ἐπειδὴ τὸν πῆρε πίσω υγιή (g). Τὸ υγιή πιο σωστό εἶναι νὰ μὴν τὸ πάρουμε με ἠθικὴ ἐννοια (= «ἀπέβαλε τὴν νόσο μετὰ τὴν μετάνοια» Z), διότι γιὰ αὐτὸ ὁ δούλος δὲν θὰ ἦταν σὲ θέση νὰ ἐκφέρει γνώμη, ἀλλὰ μετὰ τὴ σημασίᾳ τῆς σωματικῆς υγιείας. Ὅλοι στὸ σπίτι γινώριζαν, πόσο ὁ πατέρας ἐνδιαφερόταν καὶ ἀγωνιούσε γιὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ υγεία τοῦ γιου τοῦ (p).

Λουκ 15.28 ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν⁽¹⁾ εἰσελθεῖν. ὁ οὖν πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν⁽²⁾ παρεκάλει⁽³⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Ὁ μεγαλύτερος ὅμως γιος θύμωσε καὶ δὲν ἤθελε νὰ μπεῖ στὸ σπίτι. (Ἔτσι συμπεριφέρονταν καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ποὺ σκανδαλίζονταν ὅταν ἐβλεπαν τὸν Κύριο νὰ συναναστρέφεται καὶ νὰ διδάσκει τοὺς ἀμαρτωλούς). Ὁ πατέρας τοῦ λοιπὸν βγήκε ἔξω καὶ τὸν παρακαλοῦσε μετὰ τὴν ἴδια στοργή ποὺ δέχθηκε τὸ νεότερο γιο τοῦ.

(1) Εἶναι ἀξιοσημεῖωτη ἡ ἀλλαγὴ τῶν χρόνων στὰ δύο αὐτὰ ρήματα. Δὲν ἤθελε μετὰ ἐπιμονή νὰ μπεῖ. Ὁ παρατατικὸς σημαίνει πεισματικὴ καὶ συνεχιζόμενη κατάστασις (p). Ἡ ἀρνήσις αὐτὴ ζωγραφίζει θαυμάσια τὴν δυσἀρέσκεια τῶν Φαρισαίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ἔχουν καμμία σχέση μετὰ τοὺς ἀμαρτωλούς, οὔτε κάποιο μέρος στὴ χαρὰ γιὰ τὴν σωτηρίᾳ τοὺς μετὰ τὴν μετάνοια (g).

(2) «Ὁ φιλόφρων πατέρας ὅμως βγαίνει καὶ τὸν παρακαλεῖ καὶ τοῦ ἐξηγεῖ πάλι τὴν αἰτία τῆς ευφροσύνης» (Θφ). «Σαν φιλότεκνος καὶ σοφός ποὺ εἶναι καὶ αὐτὸν ποὺ ἐπέστρεψε τιμὰ καὶ αὐτόν ποὺ ἐμείνε ἔξω παρακαλεῖ» (Z). Δείχνει καὶ στοὺς δύο γιους τὴν ἴδια τρυφερότητα. Τὸ «βγήκε» ἐδῶ εἶναι παράλληλο μετὰ τὸ «ἔτρεξε» τοῦ σ. 20 (p).

Θα μπορούσε να πει δίκαια: «Εάν δεν θέλει να έλθει, αφήστε τον να στέκεται έξω· κλείστε του την πόρτα και ας πάει να περάσει τη νύχτα του όπου του αρέσει. Δεν μπορώ να κάνω ό,τι θέλω στο σπίτι μου; Και δεν ήταν δικό μου το μοσχάρι το σιτευτό»; Αλλά όχι· ο πατέρας δεν στέλνει στον μεγαλύτερο κάποιον δούλο, αλλά βγαίνει ο ίδιος και παρακαλεί τον γιο του. Δείχνεται έτσι η αγαθότητα και συγκατάβαση του Θεού. Πόσο μειλίχιος και μακρόθυμος και ανεκτικός δείχνεται ο ουράνιος Πατέρας και στους ανθρώπους που τον προκαλούν. Πώς μιλά στον Κάιν και πώς ζητά να τον πείσει ότι άδικα λυπήθηκε, επειδή δεν έγιναν δεκτές οι θυσίες του (Γεν. δ 6). Και πώς «για σαράντα χρόνια υπέμεινε την διαγωγή τους στην έρημο» (Πράξ. ιγ 18). Και ειδικότερα πόσο μειλίχια συζητά με τον Ιωνά και με συλλογισμούς ζητά με το παράδειγμα της κολοκύθας να πείσει αυτόν, ότι δίκαια λυπήθηκε το λαό της Νινευϊ.

(3) Παρατατικός όπως και το προηγούμενο «δεν ήθελε». Συνεχώς και αυτός παρακαλούσε αυτόν να μπει (ρ). Το διάβημα αυτό του πατέρα, ο οποίος βγήκε και προσκαλούσε τον γιο του να μπει, πραγματοποιούνταν στη συνομιλία αυτή ανάμεσα στον Ιησού και τους ακροατές του Φαρισαίους (g).

Λουκ 15.29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρὶ, Ἴδου τοσαῦτα ἔτη⁽¹⁾ δουλεύω σοι⁽²⁾ καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον⁽³⁾, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον⁽⁴⁾ ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου⁽⁵⁾ εὐφρανθῶ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Αλλά ο μεγαλύτερος γιος αποκρίθηκε στον πατέρα του: Τόσα χρόνια είμαι στη δούλεψή σου και ποτέ δεν παράκουσα κάποια προσταγή σου· και παρόλα αυτά δεν μου έδωσες ποτέ ούτε ένα κατσικάκι για να διασκεδάσω με τους φίλους μου. (Πόσο πλανάται ο μεγαλύτερος γιος! Εάν υπήρξε τόσο πειθαρχικός στον πατέρα του, πώς τώρα τον παρακούει με τέτοιο πείσμα; Και τότε ζήτησε κατσικάκι από τον πατέρα του, κι εκείνος δεν του έδωσε;).*

(1) Σε αντίθεση με το «ότε (όταν)» του σ. 30 (b). Τα λόγια με τα οποία απαντά ο μεγαλύτερος γιος στις προσκλήσεις του πατέρα του, γράφονται εδώ για διδασκαλία εκείνων, οι οποίοι με τη χάρη του Θεού διαφυλάχτηκαν από σοβαρά αμαρτήματα και τηρήθηκαν στην οδό της σωφροσύνης και αρετής. Διδάσκονται, ότι υπόκεινται και αυτοί σε αμαρτίες, οι οποίες δεν είναι όμοιες με τις σκανδαλώδεις αμαρτίες του ασώτου γιου, είναι όμως ικανές να αποκλείσουν αυτούς από το πατρικό σπίτι.

(2) Ομολογία του δουλικού πνεύματος, από το οποίο κυριαρχούνταν. Δεν προσθέτει με πνεύμα γιου το «Πατέρα» (b).

(3) Για την χρήση του παρέρχομαι με τη σημασία του αμελώ ή παραβαίνω, δες και Λουκ. ια 42 (p). Η φράση ζωγραφίζει ζωηρά την αφελή και τυφλή αυταρέσκεια των Φαρισαίων για την δικαιοσύνη τους (g). Ο μεγαλύτερος γιος υπερτιμά τις αρετές του και την υπακοή του προς τον πατέρα. Διότι θα μπορούσε κάποιος να υποπτευθεί ότι δεν υπήρξε τόσο ακριβής η συμπεριφορά του, ώστε να μπορεί τώρα να καυχηθεί προς τον πατέρα του, ότι «ποτέ δεν παρέβην εντολή σου». Εάν πράγματι η υπακοή προς τον πατέρα του υπήρξε τέτοια, πώς τώρα με τόσο πείσμα αντιστέκεται στις πατρικές προτροπές και προσκλήσεις; Ω! πόσο οι αγαθοί έχουν ανάγκη να προφυλάσσουν τους εαυτούς τους από το πνεύμα της αλαζονείας, η οποία αποτελεί διαφθορά που φυτρώνει στην στάχτη άλλων διαφθορών της ψυχής που νεκρώθηκαν με την χάρη του Θεού. Εκείνοι οι οποίοι για πολύ δούλεψαν στο Θεό, έχουν ανάγκη με ευγνωμοσύνη να ταπεινώνονται μπροστά του για αυτό και να μην καυχούνται ποτέ για αυτό.

(4) Πολύ λιγότερο το μοσχάρι το σιτευτό (b). «Εμείς όμως δεν πρέπει να εξετάζουμε με περιέργεια, ποιο είναι το ερίφιο και ποιοι οι φίλοι. Διότι δεν είναι ασφαλές το να λεπτολογούμε πάνω σε αυτά, όπως σε πολλά σημεία των παραβολών ισχυριστήκαμε» (Z). Ολοφάνερα όμως ο μεγαλύτερος γιος λέει αυτό μέσα στο χάσιμο του ελέγχου του. Διότι πότε ζήτησε στο παρελθόν από τον πατέρα του κάποιο ερίφιο; Και εάν ζητούσε αυτό, πώς προεξοφλεί ότι ο πατέρας του δεν θα του το έδινε; Υπάρχει κάθε βεβαιότητα, ότι στην πρώτη κουβέντα του μεγαλύτερου γιου, ο πατέρας ευχάριστα θα ανταποκρινόταν στην επιθυμία του. Διότι τόσο χρόνο συνέζησε αυτός αρμονικά με τον πατέρα και είχε τόσα δείγματα της στοργής του προς αυτόν. Αλλά τώρα κυριεύεται από σκοτάδι τόσο πολύ, ώστε να λησμονεί όλα αυτά και να θεωρεί τον εαυτό του αδικημένο από τον πατέρα. Όσοι φρονούν υψηλά για τον εαυτό τους και υπερτιμούν την αρετή τους, εύκολα στην πρώτη δοκιμασία λησμονούν τις τόσες προς αυτούς ευεργεσίες του Θεού και παραπονούνται σαν αδικημένοι από την Πρόνοιά του.

(5) Σε αντίθεση με το «με πόρνες» του σ. 30 (b).

(6) Δεν αντιλαμβάνεται, ότι εκδηλώνει το ίδιο πνεύμα, το οποίο οδήγησε τον αδελφό του στην ασωτία. Αξιώνει να έχει την παρουσία του πατέρα, για να απολαμβάνει αυτήν χωριστά από αυτόν (p). Οι χαρές των παιδιών του Θεού γίνονται μέσα στο σπίτι του Πατέρα τους, μαζί με αυτόν και τα άλλα παιδιά του, με κοινωνία με το Θεό και τους αγίους του, και όχι με κάποιους φίλους έξω από το σπίτι.

Λουκ 15.30 ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος⁽¹⁾ ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον⁽²⁾ μετὰ πορνῶν ἦλθεν⁽³⁾, ἔθυσας αὐτῷ⁽⁴⁾ τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν.

Μετάφραση: Όταν όμως ήλθε ο προκομμένος αυτός γιος σου, που κατασπατάλησε την περιουσία σου με πόρνες, έσφαξες γι' αυτόν το καλύτερο μοσχάρι που το είχαμε θρεφτάρι. (Ο μεγαλύτερος γιος μεταχειρίστηκε την αλαζονική γλώσσα των Φαρισαίων, που περιφρονούσαν τους αμαρτωλούς και νόμιζαν ότι μόνο αυτοί ήταν δίκαιοι και γι' αυτό είχαν αποκλειστικά δικαιώματα στην αγάπη του Θεού).

(1) Δεν ονομάζει αυτόν αδελφό, αλλά περιφρονητικά «ο γιος σου αυτός» (δ)· σαν να τον δείχνει όπως ο Φαρισαίος τον τελώνη στη γνωστή παραβολή. Ο γιος σου αυτός=Ο προκομμένος αυτός γιος σου. Τονίζει έτσι και την μεροληψία του πατέρα (=ο γιος σου) και την προς τον αδελφό αποστροφή του (g).

(2) Εκδηλώνεται πικρία και με τη φράση «σου τον βίον». Εφόσον ο πατέρας αυτοπροαίρετα μοίρασε σε αυτούς την περιουσία, θε έπρεπε ο μεγαλύτερος να πει «την περιουσία του (του ασώτου)» (p).

(3) Έξυπνη η παρατήρηση: Λέει ήλθε σαν για κάποιον ξένο, και όχι επανήλθε (b). Ολοφάνερα λοιπόν εξογκώνει τις παρεκτροπές του αδελφού του για να αντιτάξει αυτές στην κατ' αυτόν αδικαιολόγητη συμπεριφορά του πατέρα προς τον άσωτο που επανήλθε. Το ότι ο άσωτος κατέφαγε την περιουσία του με πόρνες ούτε λέγεται στην παραβολή, ούτε μπορούσε να το γνωρίζει ο μεγαλύτερος.

(4) Δοτική χαριστική (b).

Λουκ 15.31 ὁ δὲ εἶπεν⁽¹⁾ αὐτῷ, Τέκνον⁽²⁾, σὺ⁽³⁾ πάντοτε μετ' ἐμοῦ⁽⁴⁾ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά⁽⁵⁾ ἐστίν·

Μετάφραση: Ο πατέρας τότε του απάντησε: Παιδί μου, εσύ είσαι πάντοτε μαζί μου. κι όλα όσα έχω, δικά σου είναι.

(1) Κάνει διπλή απάντηση στο διπλό παράπονο του μεγαλύτερου αδελφού (b).

(2) Η λέξη τέκνον έχει κάτι το τρυφερότερο από τη λέξη γιος (g), και χρησιμοποιεί τώρα αυτή ο πατέρας, μολοντί ο μεγαλύτερος δεν τον αποκάλεσε Πατέρα (p).

(3) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με έμφαση σε αντίθεση με τον νεότερο που απουσίασε για πολύ, ίσως επίσης και με το «εμοί» του σ. 29 (p).

(4) Είναι καλύτερα να ευφραίνεται κάποιος μαζί με τον πατέρα του παρά με τους φίλους του (b). Του δείχνει τι θα μπορούσε να είναι η ζωή του στο πατρικό σπίτι, αρκούσε και αυτός να ανταποκρινόταν στην στοργή του πατέρα με καρδιά παιδιού.

Θα ήταν ευφρόσυνη γιορτή όχι μίας μόνο ημέρας, αλλά συνεχής και ασταμάτητη, εφόσον η περιουσία του Πατέρα του ήταν και δική του περιουσία (g). Είναι ανείπωτη ευτυχία όλων των παιδιών του Θεού να παραμένουν στο σπίτι του πατέρα και να βρίσκονται σε αδιάσπαστη κοινωνία και ένωση μαζί του. Και στον μεν παρόντα βίο η επικοινωνία και ένωση αυτή θα πραγματοποιείται με την πίστη. Στο μελλοντικό όμως βίο η μακάρια ζωή του ουράνιου πατέρα θα μεταδοθεί πλήρως και σε μας, ώστε όλα τα δικά του θα είναι και δικά μας. Διότι αν είμαστε «παιδιά, θα είμαστε και κληρονόμοι» (Ρωμ. η 17).

(5) Διότι ο νεότερος γιος είχε ήδη λάβει το μερίδιό του και ο, πρωτότοκος είχε την προτεραιότητα στην κληρονομιά των αγαθών του πατέρα (b). Η υποδοχή την οποία έκανα στον αδελφό σου, δεν συνεπάγεται αποδοκιμασία ή απόρριψη και αποξένωση δική σου από τη στοργή μου. Ό,τι έκανα για τον αδελφό σου δεν μειώνει σε τίποτα ό,τι έχω πρόθεση πάντοτε για σένα.

Λουκ 15.32 εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι⁽¹⁾ ἔδει⁽²⁾, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος⁽³⁾ νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Έπρεπε λοιπόν κι εσύ να ευφρανθείς και να χαρείς, διότι ο αδελφός σου αυτός, για τον οποίο με τόση περιφρόνηση μιλάς, ήταν νεκρός, και αναστήθηκε. Ήταν χαμένος, και βρέθηκε.

(1) Δεν υπάρχει τώρα ζήτημα αμοιβής αλλά χαράς. Και το μεν να ευφρανθείς μπαίνει για να δηλώσει την εξωτερική εκδήλωση της χαράς, ενώ το να χαρείς για να δηλώσει το εσωτερικό συναίσθημα (p).

(2) «Δείχνει ότι είναι αναγκαία η ευφροσύνη και η χαρά. Διότι ποιος αν δει νεκρό να ξαναζεί δεν ευφραίνεται; Και ποιος βρίσκοντας το χαμένο, δεν χαίρεται;» (Z). Ο παρατατικός αυτός έχει ίσως μέσα του μία ευγενική μομφή (p).

(3) Η αντικατάσταση του «ο γιος σου» με το «ο αδελφός σου» και η επανάληψη του «αυτός» σαφώς εμπερικλείουν μάλωμα.=Αυτός ο αδελφός σου, για τον οποίο τόσο αυστηρά κρίνεις· εάν εγώ πήρα πίσω έναν γιο και συ πήρες πίσω έναν αδελφό (p). «Όταν πρέπει να σωθεί ο χαμένος, λέει, δεν είναι καιρός δικαστηρίων ούτε ακριβούς εξέτασης, αλλά φιλανθρωπίας και συγγνώμης μόνο... Αλλά και αν έπρεπε και να τιμωρηθεί αυτός, τιμωρήθηκε αρκετά με την ζωή στην ξένη χώρα» (X). Με τη λέξη ο αδελφός σου εκδηλώνεται αμετάθετη η απόφαση του πατέρα, ο άσωτος που γύρισε να ανακτήσει πλήρη τα δικαιώματά του στο πατρικό σπίτι (o).

(4) Όχι λιγότερο επιτυχημένο και τεχνικό το τέλος της παραβολής. Δεν μας λέει αν ο μεγαλύτερος αδελφός μπήκε τελικά, για να μετέχει στη χαρά, ούτε πώς ο νεότερος συμπεριφέρθηκε μετά από αυτά. Και τα δύο αυτά ήταν ζητήματα του μέλλοντος και οι δύο γιοι αφέθηκαν ελεύθεροι, μόνοι τους να κανονίσουν την συμπεριφορά τους (p).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ' (16)

Στίχ. 1-13. Η παραβολή του άδικου οικονόμου και σχετική διδασκαλία.

Λουκ 16.1 "Ἐλεγεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς⁽¹⁾ αὐτοῦ, "Ἀνθρωπὸς τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον⁽²⁾, καὶ οὗτος διεβλήθη⁽³⁾ αὐτῷ ὥς⁽⁴⁾ διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Οι Φαρισαῖοι ὁμῶς κυριαρχοῦνταν καὶ ἀπὸ ἄλλη κακία. Ἦταν φιλάργυροι καὶ κατακρατοῦσαν τὸν πλοῦτο ἐγωιστικὰ μόνον γιὰ τὸν εαυτὸ τους. Εἶπε λοιπὸν ὁ Κύριος στοὺς μαθητὲς του καὶ τὴν ἀκόλουθη παραβολή, γιὰ νὰ τοὺς διδάξει πῶς πρέπει ὁ καθένας νὰ χρησιμοποιοῦ τὸν πλοῦτο: Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος πλούσιος, ὁ ὁποῖος εἶχε κάποιον ἐπιστάτη καὶ διαχειριστὴ τῆς περιουσίας του. Τὸν ἐπιστάτη αὐτὸν λοιπὸν κάποιοι τὸν κατηγοροῦσαν στὸν κύριό του ὅτι διασκορπίζει καὶ σπαταλᾷ τὴν περιουσία του.

Χρησιμοποιεῖ ὁ Κύριος δύο παραβολές γιὰ νὰ διδάξει, πῶς πρέπει νὰ διαχειρίζεται ὁ καθένας τὸν ἐπίγειο πλοῦτο. Ἡ πρώτη ἀπὸ αὐτὲς ἀπευθύνθηκε πρὸς τοὺς μαθητὲς, αἰσθάνθηκαν ὁμῶς οἱ Φαρισαῖοι (σ. 14), ὅτι ἐφαρμοζόταν καὶ σὲ αὐτούς. Ἡ δεύτερη φαίνεται νὰ ἀπευθύνθηκε κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς Φαρισαίους. Καὶ οἱ δύο πάντως διδάσκουν ὅτι τὰ πλούτη συνεπάγουν εὐθύνες καὶ κινδύνους. Εἶναι μάλλον παρακαταθήκη που τὴν ἐμπιστεύτηκε ὁ Θεὸς στοὺς πλουσίους, παρὰ ἰδιοκτησία τους· καὶ ἡ χρῆση τοῦ πλούτου στὸν κόσμον αὐτὸν ἐπιδρά τὰ μέγιστα στὴν στὸν μέλλοντα βίον κατάσταση αὐτοῦ που ἀπέκτησε τὸν πλοῦτο (p). Στὴν παραβολή αὐτή, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες, ὁ Κύριος χρησιμοποιοῦ τὸ παράδειγμα τῶν ἀδίκων γιὰ νὰ κεντρίσει τὸν ζήλον τῶν πιστῶν. Πράγματι ἐν μέσῳ μιᾶς συμπεριφορᾶς ἠθικὰ ἀξιοκατάκριτης, οἱ κακοὶ ἀναπτύσσουν συχνὰ ἱκανότητες δραστηριότητας, συνέσεως καὶ ἐπιμονῆς, οἱ ὁποῖες παρουσιάζονται κατάλληλες στὸ νὰ ταπεινώσουν καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς δικαίους. Ἡ παραβολή τοῦ ἀδικοῦ οικονόμου εἶναι τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας (g). Ἡ παραβολή αὐτή προκάλεσε πολλές δυσκολίες στοὺς ἐρμηνευτὲς. Τὸ μεγάλο σημεῖο τῆς δυσκολίας εἶναι κυρίως τὸ ὅτι ὁ Κύριός μας φαίνεται νὰ ἐπαινεῖ καὶ νὰ προβάλλει σὲ μίμηση τὴν ὀλοφάνερα ἀπατηλή συμπεριφορὰ καταχραστὴ διαχειριστῆ, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ ἀντικατασταθεῖ. Ἡ δυσκολία ὁμῶς αὐτή προέρχεται ἀπὸ πλάνη. Καὶ μάλιστα πρῶτον ἀπὸ τὴν παραγνώριση ἢ παρερμηνεία τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τῆς παραβολῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ τονιστεῖ ἡ ἀναγκαιότητα δραστηριότητας καὶ ἐτοιμότητας καὶ ταχύτητος ἐνέργειας γιὰ νὰ ἐπιτύχει κάποιος τὶς εὐλογίες τῆς σωτηρίας. Ἀσθενεῖς προσπάθειες, διστακτικὲς

αποφάσεις και χλιαρές ενέργειες, αυτά είναι που αποδοκιμάζονται από την παραβολή. Έπειτα υποτέθηκε, ότι στην παραβολή επιδοκιμάζονται οι καταχρήσεις του απατεώνα οικονόμου· ενώ επαινούνται απλώς το επινοητικό, η ταχύτητα της ενέργειας και η δραστηριότητα στην εξασφάλιση των μέσων για την συντήρησή του στο μέλλον (ο). Έγιναν απόπειρες για σύνδεση των 2 αυτών παραβολών με τις προηγούμενες 3 και με τις ακόλουθες άλλες 3. Σύνδεση πραγματική με τις προηγούμενες δεν φαίνεται πιθανή. Μάλλον υποδηλώνεται εδώ, ότι πρόκειται για νέα έναρξη. Ιδεατά όμως μπορεί να βρεθεί σύνδεση. Οι δύο αυτές παραβολές δηλαδή, όπως και οι 3 που προηγήθηκαν αναφέρονται σε ειδικά ελαττώματα των Φαρισαίων. Οι 3 πρώτες στιγματίζουν την αποκλειστικότητα, την αυταρέσκεια και την εναντίον των άλλων περιφρόνησή τους, ενώ με τις δύο αυτές κατακρίνεται η εγωιστική και τρυφηλή χρήση του πλούτου τους. Πιο δύσκολη παρουσιάζεται η σύνδεση των 2 αυτών παραβολών με τις άλλες 3 που τις ακολουθούν. Θα μπορούσαν παρ' όλα αυτά να συνδεθούν με την έννοια της δικαιοσύνης. Έτσι οι 5 αυτές παραβολές θα μπορούσαν να τιτλοφορηθούν ως εξής: ο άδικος κριτής, ο αυτοδικαιούμενος Φαρισαίος και ο αυτοδικαιούμενος δούλος (ρ). Πώς θα εξηγήσουμε τις λεπτομέρειες της παραβολής; Ή, άνθρωπο πλούσιο θα δεχτούμε τον κύριο του κόσμου, τον ιδιοκτήτη του σύμπαντος τον οποίο ο Ιησούς αντιπροσώπευσε εδώ (g)· «τον φιλόανθρωπο Θεό που δεν έχει καμία ανάγκη» (Z), ο οποίος αφαιρεί την διαχείριση του πλούτου κατά τον χρόνο κοντά στην ώρα του θανάτου, με τη σκέψη του οποίου ωθείται σε σκέψεις συνετές αυτός που διαχειρίστηκε κακώς τον πλούτο (g)· «διότι μετά θάνατον δεν μπορεί κάποιος να εργαστεί» (Z). Ή, πιο σωστά, πρέπει και εδώ να λάβουμε υπ' όψιν, ότι «δεν πρέπει όλα τα μέρη των παραβολών να τα πολυεξετάζουμε με λεπτομέρεια» (Θφ), «έτσι ώστε ο λόγος να μην λυπήσει με το περιττό αυτούς που αγαπούν την ακρόαση, βαδίζοντας πέρα από το μέτρο» (Κ) και «καταστήσουμε τον λόγο σκοτεινό με το να δώσουμε ίσως εξηγήσεις άξιες για γέλια λόγω της ανάγκης του ερμηνευτικού αδιεξόδου» (Θφ). «Διότι αν θα ήθελε κάποιος να εξηγήσει με σαφήνεια, ποιος θα μπορούσε να εννοηθεί ο άνθρωπος που έχει τον άξιο κατηγορίας οικονόμο ή και ποιος ίσως είναι αυτός που τον κατηγορήσε και ποιοι είναι αυτοί που είναι ένοχοι για οφειλές και που κάνουν τις μειώσεις των χρεών και για ποια αιτία ο μὲν λέγεται ότι χρωστά λάδι, ο δε σάρι, θα καταστήσει τον λόγο σκοτεινό ταυτόχρονα και περιττό. Επομένως δεν είναι παντού και οπωσδήποτε όλα τα μέρη της παραβολής χρήσιμα να εξηγήσουν αυτά που δηλώθηκαν, αλλά πρέπει να τα πάρουμε ως εικόνα αναγκαίου πράγματος, η οποία αμυδρά υποδηλώνει αυτό που αποσκοπεί στην ωφέλεια των ακροατών» (Κ). Μπορούμε λοιπόν να παραμερίσουμε όλες τις λεπτομέρειες της παραβολής, θωρώντας ότι δεν υπονοούν κάποιο ωφέλιμο νόημα, αλλά ότι παίρνονται μόνο για συμπλήρωση της εικόνας, ή για βαθύτερη εντύπωση της

παραβολής στη μνήμη των ακροατών. Θα έπρεπε όμως να σημειωθεί, ότι ο οικονόμος προνοεί για το μέλλον του με αγαθά και χρήματα, τα οποία δεν είναι δικά του, αλλά μόνο του τα εμπιστεύθηκαν στην οικονομία και διαχείρισή του. Αλλά και ο πλούτος, από τον οποίο καλείται ο Χριστιανός να θησαυρίσει στους ουρανούς, δεν είναι δικός του, αλλά αποτελεί παρακαταθήκη που του εμπιστεύτηκε ο Θεός. Η μέθοδος της παραβολής είναι ομοιότατη με αυτήν του άδικου κριτή (ιη 2). Και στις δύο έχουμε επιχείρημα από το ισχυρότερο. Σε εκείνη το επιχείρημα είναι: Εάν ένας άδικος κριτής θα υποχωρήσει στις άκαιρες και επίμονες ενοχλήσεις μίας ξένης και άγνωστης σε αυτόν, πόσο μάλλον ο δίκαιος και στοργικός Πατέρας θα εισακούσει τις θερμές προσευχές των παιδιών του; Εδώ το επιχείρημα είναι: Εάν ένας άδικος οικονόμος επαινέθηκε από τον επίγειο κύριό του για την σύνεση, την οποία έδειξε εξασφαλίζοντας μελλοντική περίθαλψη στον εαυτό του με εκμετάλλευση των ξένων χρημάτων που διαχειριζόταν, πόσο μάλλον ένας δίκαιος δούλος θα επαινέθει από τον ουράνιο Κύριό του για την προνοητικότητα και σύνεσή του, χάρις στην οποία εξασφάλισε στον εαυτό του πλούτο αιώνιο και ουράνιο με την καλή χρήση του επίγειου πλούτου που του εμπιστεύτηκε; (ρ).

(1) Οι μαθητές αυτοί δεν ήταν οι 12, οι οποίοι άφησαν τα πάντα και θα μπορούσαν συνεπώς να συγκαταριθμηθούν με αυτούς που έπιασαν φίλους από τον μαμωνά (b), αλλά κάποιος ευρύτερος κύκλος από τους ακροατές του.

(2) «Λέγονται οικο-νόμοι από το ότι νέμουν (μοιράζουν) στον καθένα τα δικά του» (Κ). Ο οικονόμος αυτός, διαχειριστής ξένης περιουσίας, μπορούσε να είναι και ένας δούλος. Εδώ πρόκειται μάλλον για ελεύθερο (ρ). Ο,τιδήποτε και αν έχουμε, ανήκει στο Θεό και είναι εξ' ολοκλήρου δικό του. Εμείς έχουμε μόνο τη χρήση του, η οποία πρέπει πάντοτε να είναι σύμφωνη με τις οδηγίες του μεγάλου μας Κυρίου και για δόξα του. Είμαστε διαχειριστές της δικής του ιδιοκτησίας και μία ημέρα θα κληθούμε να λογοδοτήσουμε για τη διαχείρισή μας.

(3) Η χρήση του διαβάλλω με την έννοια εχθρικής πληροφορίας, υποθετικά αληθινής, δεν είναι συνηθισμένη στους κλασσικούς. Το ρήμα υπονοεί κατηγορώ εν απουσία του κατηγορουμένου (Δαν. γ 8,στ 24,Β Μακ. γ 11,Δ Μακ. δ 1 (ρ)).

(4) Το «ως» δεν αποκλείει ότι η κατηγορία ήταν αληθινή. Άλλωστε ο ίδιος ο οικονόμος δεν αρνήθηκε ούτε ανασκεύασε αυτήν (ρ).

(5) «Αυτό πρώτα μαθαίνουμε, ότι δεν είμαστε κύριοι χρημάτων· διότι τίποτα δικό μας δεν έχουμε· αλλά είμαστε οικονόμοι ξένων που μας τα εμπιστεύτηκε ο δεσπότης, για να τα διαχειριστούμε καλά» (Θφ). «Διαχειρίζονται λοιπόν όχι σωστά,

σκορπίζοντας κατά κάποιο τρόπο αυτά που τους έδωσε ο δεσπότης, όσοι τα δαπανούν μόνο για τις δικές τους απολαύσεις και δεν νοιάζονται καθόλου να σπλαχνιστούν τους αδελφούς, αλλά φροντίζουν μόνο για τη δική τους αλαζονεία» (Κ).

Λουκ 16.2 καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ⁽¹⁾, Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ⁽²⁾; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου⁽³⁾, οὐ γὰρ δύνη⁽⁴⁾ ἔτι οἰκονομεῖν.

Μετάφραση: Τότε τον φώναξε ο κύριός του και του είπε: Τί είναι αυτό που ακούω για σένα; Δώσε μου λογαριασμό της διαχειρίσεώς σου και παράδωσε τη διαχείριση, διότι δεν θα μπορέσεις πλέον να είσαι διαχειριστής και επιστάτης μου.

(1) Ο πλούσιος μιλά σαν για συμβάν απροσδόκητο (b). Σύμφωνα με αυτούς που δέχονται ότι άνθρωπος εδώ είναι ο Θεός, το «είπε σε αυτόν» πρέπει να εξηγηθεί: Ή «είπε σε αυτόν αυτά, μέσω των θείων Γραφών, οι οποίες διδάσκουν για τη μέλλουσα κρίση και λογοδοσία» (Z). Ή, στην καθαίρεση αυτή του ένοχου οικονόμου ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα το γεγονός, με το οποίο ο Θεός αφαιρεί από εμάς την ελεύθερη διάθεση των αγαθών, τα οποία μας εμπιστεύτηκε. Με τη φωνή: Θα πεθάνεις, όταν κυριεύεται από τη σκέψη του προσεχούς θανάτου του και η συνειδήσή του θίγεται σοβαρά από αυτήν, ειδοποιείται από το Θεό ο κακός οικονόμος για αυτό που τον αναμένει (g).

(2) Τι είναι αυτό που ακούω για σένα; (δ). Περίμενα καλύτερα από σένα. Μιλά δηλαδή ο κύριος με θλίψη, σαν να μην θέλει να απολύσει τον οικονόμο του, αλλά σαν αναγκασμένος να πράξει αυτό, εφόσον ο οικονόμος δεν αποκρούει τις εναντίον του κατηγορίες, αλλά με την σιωπή του δεν αρνείται αυτές.

(3) Δώσε τον οφειλόμενο σε μένα ως κύριό σου λογαριασμό της διαχείρισής σου· σε ποια δηλαδή κατάσταση βρήκες, τι ενήργησες και πώς αφήνεις την περιουσία μου (δ). Και από εμάς θα αφαιρεθεί η διαχείριση των αγαθών αυτού του κόσμου και δεν είναι δυνατόν πάντοτε να απολαμβάνουμε αυτά. Θα έλθει ο θάνατος, ο οποίος θα αφαιρέσει από εμάς την διαχείριση, αφαιρώντας από εμάς και την δυνατότητα, την οποία είχαμε, όταν ζούσαμε, του να πράττουμε το αγαθό στους ομοίους μας με τα αγαθά αυτά. Όταν όμως η διαχείριση αφαιρεθεί από εμάς, θα κληθούμε από το Θεό να δώσουμε λόγο για το ποιοι οικονόμοι υπήρξαμε και πώς διαχειριστήκαμε τα αγαθά που μας εμπιστεύτηκε.

(4) Β' πρόσωπο οριστικής του ενεστώτα=δύνασαι. Υπάρχει και η γραφή: ου δυνήση.

Λουκ 16.3 εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ⁽¹⁾ ὁ οἰκονόμος, Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ⁽²⁾; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω⁽³⁾, ἐπαιτεῖν⁽⁴⁾ αἰσχύνομαι.

Μετάφραση: Τότε ο οικονόμος σκέφτηκε και εἶπε μέσα του: Τί να κάνω τώρα, που μου αφαιρεί τη διαχείριση ο κύριός μου; να σκάβω στα χωράφια δεν μπορώ· να ζητιανεύω ντρέπομαι.

(1) Εἶπε μέσα του όχι τότε και εκεί, αλλά όταν σκέφτηκε την υπόθεση μετέπειτα και κατ' ιδίαν. Δες Λουκ. ζ 39, ιη 4, Ματθ. θ 3 (ρ). Βεβαίως ἔπρεπε πρωτύτερα ο οικονόμος να σκεφτεῖ συνετά, ὥστε να μην βρεθεῖ ἤδη στην δύσκολη αὐτή θέση. Αλλά επιτέλους. Κάλιο αργά παρά ποτέ. Ἐστω και κατόπιν εορτής, ο οικονόμος αρχίζει να σκέφτεται συνετά.

(2) Από αὐτό φαίνεται ὅτι ο οικονόμος δεν εἶχε σχηματίσει προσωπική περιουσία εἰς βάρος του κυρίου του, αλλά αποδείχτηκε κακός εἴτε για ἀμέλεια και ὀλιγωρία στη διαχείριση, εἴτε για δαπάνες και καταχρήσεις που ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν για να του ἀρκούν σε βίο τρυφηλό και φιλήδονο (ο).

(3) Δυνάμεις για εργασία βάνουση δεν εἶχε (δ). Οφειλόταν αὐτό στο ὅτι εἶχε κακομάθει. Δεν εἶχε ποτέ σκάψει μέχρι τότε. Ούτε ἀνάπηρος ἦταν, ούτε γέρος. Ἦταν μαλθακός και ράθυμος. Το «οὐκ ἰσχύω» προερχόταν κυρίως ἀπὸ το «δεν θέλω». Εάν ο κύριός του όταν ἀφαίρεσε ἀπὸ αὐτόν την οἰκονομία, τον διατηροῦσε στην υπηρεσία του και κάτω ἀπὸ τις διαταγές και την ἐπίβλεψη εργοδηγοῦ τον ἔστελνε στους ἀγρούς, θα μπορούσε τότε και θα μάθαινε να σκάβει.

(4) Ὑστερα ἀπὸ τέτοια θέση, την οποία ἕως τώρα εἶχε, το να καταντήσῃ ζητιάνος, ἔφερνε ντροπή σε αὐτόν. Η γλώσσα αὐτή προδίδει την υπερηφάνειά του, ὅπως και το προηγούμενο «οὐκ ἰσχύω» δείχνει την μαλθακότητα και σκνηρία του. Εκείνοι τους οποίους ο Θεός στην πρόνοιά του ἔκανε ἀνίκανους να υπηρετοῦν τον εαυτό τους, δεν πρέπει να ντρέπονται να ζητοῦν την βοήθεια των ἄλλων. Ο οικονόμος αὐτός εἶχε περισσότερους λόγους να ντρέπεται διότι εἶχε καταχραστεῖ τον κύριό του, παρά διότι θα ζητούσε ἀπὸ τους ἄλλους ψωμί.

Λουκ 16.4 ἔγνων⁽¹⁾ τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν⁽²⁾.

Μετάφραση: Βρήκα και αποφάσισα τι να κάνω, για να με δεχθoύν οι ἄνθρωποι στα σπίτια τους και να με φιλοξενήσουν, όταν θα με διώξει ο κύριος μου ἀπὸ τη διαχείριση.

(1) Το ασύνδετο σχήμα και ο αόριστος εκφράζουν το αιφνίδιο της απόφασης (ρ). Αιφνίδια συνέλαβε σχέδιο και πήρε απόφαση (b).

(2) «Αυτοί, για τους οποίους γνωρίζω, δηλαδή αυτοί για τους οποίους πρόκειται να πει» (Z), να με δεχτούν και με φιλοξενήσουν στα σπίτια τους (δ). Υποκείμενο λοιπόν του δέξονται είναι οι οφειλέτες που θα αναφερθούν αμέσως (ρ). Σε αυτό απέβλεπε το σχέδιό του. Πρέπει όμως να ομολογηθεί ότι όσο και αν είναι αξιοκατάκριτο το σχέδιο αυτό για τις απάτες και τις καταχρήσεις, στις οποίες στηρίζεται, αποδεικνύει όμως συνετή προνοητικότητα που συνδυάζεται με αποφασιστικότητα και ταχύτητα ενέργειας, για να εξασφαλιστεί για τον πονηρό οικονόμο εκείνο, το οποίο θεωρούσε αυτός υπέρτατο αγαθό (ο).

Λουκ 16.5 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον⁽¹⁾ τῶν χρεοφειλετῶν⁽²⁾ τοῦ κυρίου ἐαυτοῦ ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, Πόσον ὀφείλεις συ τῷ κυρίῳ μου⁽³⁾;

Μετάφραση: *Κι αφού προσκάλεσε τους χρεωφειλέτες του κυρίου του ιδιαιτέρως, έναν - έναν ξεχωριστά, είπε στον πρώτο: Πόσα χρωστάς εσύ στον κύριό μου;*

(1) Τον καθένα χωριστά.

(2) Οι χρεωφειλέτες αυτοί είναι έμποροι, οι οποίοι είχαν προμηθευτεί με πίστωση προϊόντα (στάρι, λάδι) των αγρών του πλουσίου, με την υποχρέωση όταν θα πουλούσαν αυτά να εξοφλήσουν τα χρεωστικά γραμμάτιά τους.

(3) «Ποιος μεν είναι ο χρεώστης του λαδιού και ποιος ο του σταριού και γιατί όφειλαν ανά εκατό και ποιο είναι το γράμμα του χρέους και γιατί ο μεν έγραψε πενήντα, ο άλλος ογδόντα και τα παρόμοια της παρούσας παραβολής, είναι περιττό να τα εξετάζουμε. Διότι για κανέναν άλλο λόγο δεν επινοήθηκαν, παρά μόνο για να δειχτεί ότι ο οικονόμος όσο είχε τον χρόνο της διαχείρισης, χρησιμοποίησε συνετά τα πράγματα του δεσπότη για το δικό του συμφέρον... ώστε από εδώ να μάθουν αυτοί που έχουν πλούτο, ότι πρέπει αυτοί αφού γίνουν οικονόμοι, όσο έχουν καιρό ζωής, με σύνεση να αξιοποιήσουν τα πράγματα του Θεού για το συμφέρον τους» (Z)

Λουκ 16.6 ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν βάτους⁽¹⁾ ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου το γράμμα⁽²⁾ καὶ καθίσας ταχέως⁽³⁾ γράψον πεντήκοντα.

Μετάφραση: Κι αυτός του απάντησε: Εκατό μικρά βαρέλια λάδι, δηλαδή τρεις χιλιάδες τετρακόσια πενήντα κιλά περίπου. Και ο διαχειριστής του είπε: Πάρε το γραμματίό σου, κάθισε και γράψε γρήγορα πενήντα μικρά βαρέλια.

(1) «Βάτος ήταν μέτρο λαδιού» (Ζ). Μέτρο των υγρών, ο αττικός μετρητής, ισοδύναμος με 26 και 2/3 της οκάς. 100 βάτοι=2666 οκάδες (δ).

(2) Το χρεωστικό γραμματίο ή ομόλογο. Ο οικονόμος για όσο χρόνο απολάμβανε της εμπιστοσύνης του κυρίου του, είχε όλα τα χρεωστικά του ομόλογα. Τώρα λοιπόν δίνει το ομόλογο του λαδιού στον χρεωφειλέτη και παραγγέλλει να κάτσει αμέσως και να γράψει το μισό μόνο του οφειλόμενου (δ). Υπάρχει και η γραφή: τα γράμματα.

(3) Πρέπει να συνδεθεί με το γράψε=γράψε γρήγορα, διότι ήταν δυνατόν από στιγμή σε στιγμή να καταφθάσει ο κύριος (Λ). Ο οικονόμος ενεργεί με αποφασιστικότητα και βιασύνη (ο).

Λουκ 16.7 ἔπειτα ἐτέρω εἶπεν, Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκατὸν κόρους⁽¹⁾ σίτου. καὶ λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα⁽²⁾.

Μετάφραση: Ἐπειτα εἶπε σ' ἄλλον χρεωφειλέτη: Εσύ πόσα χρωστάς; Κι αυτός του απάντησε: Εκατό σακιά σιτάρι των σαράντα ἑξὶ περίπου κιλών, δηλαδή τέσσερις χιλιάδες εξακόσια κιλά. Του λέει τότε ο διαχειριστής: Πάρε το γραμματίό σου και αντί για εκατό γράψε ογδόντα. Ἐτσι ο διαχειριστής ἀδίκησε βέβαια τον κύριό του, ὅμως ως προς τον εαυτό του φέρθηκε φρόνιμα και συνετά.

(1) «Κόρος είναι μέτρο με το οποίο μετράμε το στάρι» (Ζ). Το κόρος ὅπως και το βάτος, είναι λέξη εβραϊκή, που δηλώνει το μέτρο των ξηρών τροφών, που ισοδυναμούσε με 10 μεδίμνες αττικές (=οκκάδες 36)(δ). Ὅμως υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα ως προς τα εβραϊκά μέτρα, διότι τα δεδομένα για αυτά είναι αόριστα και ὄχι πάντοτε σταθερά (ρ).

(2) Δεν συνεχίζεται η απαρίθμηση, ἀλλὰ εἶναι σαφές, ὅτι οἱ δύο αυτές περιπτώσεις δεν αποτελούν παρά μόνο 2 δείγματα της τακτικής, την οποία ο ἄδικος οικονόμος ἀκολούθησε (Λ).

Λουκ 16.8 καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος⁽¹⁾ τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας⁽²⁾ ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι⁽³⁾ οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου⁽⁴⁾ φρονιμώτεροι⁽⁵⁾ ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν⁽⁶⁾ τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

Μετάφραση: Και ο κύριος επαίνεσε τον διαχειριστή, όχι βέβαια για την αδικία που του έκανε, και για την οποία τον αποκαλεί οικονόμο της αδικίας, αλλά διότι ενήργησε φρόνιμα και προνοητικά για τον εαυτό του. Ας μη φανεί μάλιστα σε κανέναν παράδοξο ότι οι οικονόμος αυτός ενήργησε τόσο φρόνιμα· διότι οι άνθρωποι που είναι προσκολλημένοι στον μάταιο αυτόν κόσμο, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα επίγεια συμφέροντά τους αποδεικνύονται πιο προνοητικοί στη συμπεριφορά τους και στις σχέσεις τους με τους ανθρώπους της κοινωνίας και της εποχής τους απ' όσο είναι φρόνιμοι και προνοητικοί για την επιδίωξη και εξασφάλιση των πνευματικών αγαθών οι άνθρωποι εκείνοι που φωτίστηκαν από την αλήθεια και έγιναν τέκνα φωτός.

(1) Ο κύριος είναι όχι ο Ιησούς, αλλά ο κύριος του οικονόμου. Διότι ο Ιησούς εισάγεται στη σκηνή με το «Και εγώ σας λέω» του σ. 9 (L). Ο κύριος του οικονόμου, πλούσιος αυτού του αιώνα, θέλοντας αυτός να ζει καλά και τους άλλους να τους αφήνει να ζουν, σύμφωνα με τις σαρκικές του αρχές επαίνεσε αυτόν ως συνετό άνθρωπο και που ξέρει πάντοτε να βρίσκει κάθε είδους μέσα (δ). Από αυτό φαίνεται, ότι ο κύριος του οικονόμου έμαθε στο μεταξύ αυτούς τους συνδυασμούς και τις καταχρήσεις στις οποίες ο οικονόμος προέβη. Πιθανώς κάποιος από τους οφειλότες του, πιο ευσυνείδητος από τους άλλους, αρνήθηκε να γίνει συνένοχος αυτών των καταχρήσεων και κατήγγειλε αυτές στον κύριο. Ή, ενδέχεται άλλοι να μην συμφώνησαν στο ποσό που εξέπιπτε από αυτούς και εκδικούμενοι έσπευσαν να διαμηνύσουν τα γινόμενα στον κύριο (ο).

(2) Οι λέξεις οικονόμον της αδικίας πρέπει να παρθούν μαζί, όπως δείχνει και το μαμωνά της αδικίας. Η γενική αδικίας χαρακτηρίζει τη λέξη οικονόμον (ρ). Ο κύριος του οικονόμου περιορίζει τον έπαινο στην δεξιότητα και το έξυπνο της μεθόδου, την οποία ο οικονόμος χρησιμοποίησε. Μέμφεται όμως την μέθοδο αυτή από άποψη ηθική, όπως συμπεραίνουμε αυτό από τη φράση: οικονόμον της αδικίας. Ο έπαινος αυτός του κυρίου θα μπορούσε με άλλα λόγια να εκφραστεί ως εξής: Ήταν πράγματι έξυπνος άνθρωπος. Κρίμα που την εξυπνάδα του αυτήν δεν την χρησιμοποίησε στο καλό (g). Δεν καθορίζεται εδώ ο χρόνος, στον οποίο έγινε ο έπαινος του οικονόμου. Ίσως έγινε αυτός μετά το διώξιμο αυτού του διαχειριστή, οπότε ο Κύριος είχε ξεχάσει πλέον τη ζημιά, την οποία υπέστη από τις καταχρήσεις του απολυμένου υπαλλήλου του, και μπορούσε ψυχραιμότερα να μιλά για τις πράξεις του (ο).

(3) Προσθέτει τώρα ο Κύριος Ιησούς δική του παρατήρηση (δ). Αυτό το «ότι» αναφέρεται στο προηγούμενο φρονίμως=έπραξε φρόνημα, διότι πράγματι η φρόνηση και ευφυΐα χαρακτηρίζει συνήθως τα παιδιά αυτού του αιώνα (g). Ή, παραθέτω το παράδειγμα αυτό της φρόνησης, διότι οι γιοι κλπ. Αυτό είναι το ηθικό συμπέρασμα της όλης παραβολής (ρ).

(4) «Γιους αυτού του αιώνα, ονομάζει τους προσκολλημένους στον κόσμο» (Ζ). Εκείνους οι οποίοι καθιστούν τον κόσμο αυτόν, τον καλυμμένο με πυκνό σκοτάδι και τα αγαθά του κόσμου αυτού, κύριο σκοπό της ζωής τους (b). «Γιους φωτός από την άλλη, ονομάζει αυτούς που απομάκρυναν τον εαυτό τους από τον κόσμο» (Ζ), οι οποίοι αν και ζουν στον κόσμο αυτόν, ζητούν τα φωτεινά εκείνα αγαθά, τα οποία ο Πατέρας των φώτων παρέχει (b). Για την φράση υιοί φωτός δες Ιω. ιβ 36,Α Θεσ. ε 5 και τέκνα φωτός Εφεσ. ε 8 (p). Φως είναι το πεδίο της ανώτερης ζωής, στο οποίο ο Ιησούς εισάγει τους μαθητές του και όπου λάμπει η αποκάλυψη της θείας αλήθειας (g).

(5) Είναι πιο συνετοί ως προς την επίγεια και σαρκική φρόνηση (πανουργία) περισσότερο από την πνευματική φρόνηση των γιων του φωτός. Η σύγκριση γίνεται κατά τον βαθμό και την ποσότητα και όχι κατά την ποιότητα της φρόνησης· δηλαδή οι πονηροί έχουν πολύ περισσότερη σαρκική πανουργία, από όση οι αγαθοί πνευματική σοφία και σύνεση (δ). «Έτσι και η συνήθεια ονομάζει φρόνιμους αυτούς που διακρίνουν στα πράγματα του βίου το ωφέλιμο και βλαβερό· όπως έχει ειπωθεί και στο ευαγγέλιο· Ότι οι γιοι αυτού του αιώνα είναι φρονιμότεροι πιο πολύ από τους γιους του φωτός στη γενιά τους. Όχι απλώς φρονιμότεροι, αλλά στην διεξαγωγή της ζωής αυτής της σωματικής. Αυτοί λοιπόν λέγονται και οικονόμοι αδικίας λόγω της φρονιμάδας που δείχνουν στη διαχείριση της ζωής τους. Ως προς αυτή τη σημασία, φρόνιμα (συνετά) είναι και τα φίδια, που ετοιμάζουν για τον εαυτό τους κρύπτες και στους κινδύνους με κάθε τρόπο αποφεύγουν τα χτυπήματα στο κεφάλι» (B). Την σύνεση και φρονιμάδα των ανθρώπων του κόσμου, την οποία δείχνουν σε σχέση με τον κόσμο αυτόν, πρέπει να μιμηθούμε εμείς σε σχέση με τις ψυχές μας. Εκείνοι επωφελούνται από τις ευκαιρίες και πράττουν ό,τι επιβάλλει η στιγμή και η περίσταση ως αναγκαίο και ωφέλιμο σε αυτούς. Μακάρι και εμείς να είμασταν τόσο φρόνιμοι και προσεκτικοί για τα πνευματικά μας συμφέροντα, όσο αυτοί δείχνονται στις υλικές και κοσμικές τους υποθέσεις.

(6) Γενιά είναι το σύνολο των συγχρόνων που εμπνέονται από τα ίδια αισθήματα. Δες θ 41,ια 29 κλπ. (L). Οι δύο σφαίρες (ο αιώνας αυτός και το φως) έχει η καθεμιά τον δικό της πληθυσμό, έτσι ώστε κάθε κάτοικος είτε της μίας είτε της άλλης σφαίρας να ζει περικυκλωμένος από κάποιον αριθμό συγχρόνων, ηθικά όμοιων με αυτόν και που αποτελούν τη γενιά του. Το «εις» αναφέρεται στη συμπεριφορά και διαγωγή του καθενός με την τάξη των προσώπων στην οποία ανήκει (g). Οι άνθρωποι του κόσμου στη συμπεριφορά τους με ανθρώπους όμοιούς τους είναι συνετότεροι παρά οι γιοι του φωτός στις σχέσεις τους μεταξύ τους (p). Εκείνοι είναι προνοητικοί και γνωρίζουν να επωφελούνται τα πάντα προς το συμφέρον τους· ενώ οι γιοι του φωτός είναι

διατεθειμένοι να παραμελούν τον τρόπο αυτόν της ενέργειας, τον γεμάτο προνοητικότητα και πρόβλεψη (g). Είναι αδιαμφισβήτητο ότι υπηρετούμε το Θεό μας με λιγότερο ζήλο, με λιγότερη αγάπη και εγκαρδιότητα, με λιγότερη προθυμία και ειλικρίνεια, από όσο υπηρετούν τον μαμωνά οι άνθρωποι των επιχειρήσεων και του εμπορίου ή τον Βελιάρ των απολαύσεων οι τρυφηλοί και φιλήδονοι. Εφόσον πιστεύουμε στο Χριστό, εφόσον ποθούμε και ελπίζουμε τον ουρανό, ας λάβουμε μαθήματα από τον εχθρό μας και ας διδαχτούμε την φρόνηση από το φίδι. Ας μιμηθούμε τον ζήλο, την επιμονή, την σύνεση, το θάρρος, την ακούραστη δραστηριότητα, την οποία δείχνουν οι γιοι του αιώνα αυτού στην επιδίωξη των μάταιων και φθαρτών σκοπών τους.

Λουκ 16.9 Καγώ⁽¹⁾ ὑμῖν λέγω, ἑαυτοῖς ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας⁽²⁾, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε⁽³⁾ δέξωνται⁽⁴⁾ ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους⁽⁵⁾ σκηνάς⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Κι ἐγὼ σας λέω το ἐξῆς: Ὅπως ὁ ἀδίκος αὐτός διαχειριστὴς φρόντισε ἐγκαίρως νὰ εξασφαλίσῃ τὴ φιλία τῶν οφειλετῶν τοῦ κυρίου του, ἔτσι καὶ εσεῖς φροντίστε νὰ κάνετε γιὰ τὸ καλὸ σας φίλους ἀπ' τὸν πλοῦτο ποὺ εἶναι ἀδίκος· διότι οἱ μεγάλες περιουσίες με ἀδικία συνήθως συγκεντρώνονται· ἀλλὰ καὶ ὁποῖος κατακρατᾷ τὰ πλούτη μόνον γιὰ τὸν εαυτὸ τοῦ διαπράττει μεγάλη ἀδικία. Κάντε λοιπὸν κι εσεῖς φίλους ἀπ' τὸ ἀδικο πλοῦτο ευεργετώντας με φιλανθρωπίες τοὺς συνανθρώπους σας, ὥστε ὅταν πεθάνετε, νὰ σας υποδεχθοῦν οἱ φίλοι σας αὐτοὶ στὶς αἰώνιες σκηνές τοῦ παραδείσου.*

(1) Το καγὼ ανταποκρίνεται στο ἐγκώμιο στὸ στίχο 8 γιὰ τὸν οἰκονόμο τῆς ἀδικίας (g). Ὅπως ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἐπαίνεσε τὴν πανούργο πράξη τῆς ἀπόκτησης φίλων ἀπὸ τὴν περιουσία του ἀπὸ τὸν ἀδικο οἰκονόμο, ἔτσι καὶ ἐγὼ σας προτρέπω νὰ κάνετε φίλους (δ).

(2) Γιὰ τὴ λέξη μαμωνά δεσ Ματθ. στ 24. «Δεν ἔβαλε τυχαία αὐτὴν τὴν προσθήκη, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀπὸ πολλοὺς πλουσίους ὁ πλοῦτος συγκεντρώθηκε ἀπὸ ἀρπαγὴ καὶ πλεονεξία, κακῶς μὲν, λέει, καὶ δεν ἔπρεπε ἔτσι νὰ μαζέψῃς τὰ χρήματα· ἀλλὰ ὁμως ἐπειδὴ τὰ μάζεψες, σταμάτα τὴν ἀρπαγὴ καὶ τὴν πλεονεξία καὶ χρησιμοποίησε ὅπως πρέπει τὰ χρήματα. Δεν λέω νὰ ἐλεεῖς ἀφοῦ ἀρπάζεις πρῶτα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν πλεονεξία, νὰ αξιοποιήσεις τὸν πλοῦτο γιὰ ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία» (X). «Χρήματα ἀδικίας ἐκεῖνα ονομάζονται, ὅσα ὁ μὲν Κύριος τὰ ἔδωσε γιὰ νὰ ξοδεύονται στὶς ἀνάγκες τῶν ἀδελφῶν ποὺ εἶναι δούλοι σαν καὶ ἐμᾶς, ἐμεῖς ὁμως τὰ κρατάμε γιὰ τὸν εαυτὸ μας... Βρισκόμαστε λοιπὸν νὰ εἴμαστε οἰκονόμοι

αδικίας, αφού άδικα κατέχουμε αυτά που έχουν προοριστεί για άλλους (τους φτωχούς)... Αν λοιπόν ο πλούτος από δίκαιους δήθεν πόρους, όταν δεν διαχειριστεί σωστά και δεν δοθεί στους φτωχούς, θεωρείται αδικία και μαμωνάς, πόσο μάλλον ο πλούτος από αδικία;» (Θφ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ονομάζεται μαμωνάς της αδικίας, διότι αδικεί αυτούς που δουλεύουν σε αυτόν. Όσοι στηρίζουν την ευτυχία και εμπιστοσύνη τους στον πλούτο, ασφαλώς θα βρεθούν στο τέλος απατημένοι. Διότι τα πλούτη είναι αγαθά που φθείρονται και χάνονται και διαψεύδουν και απογοητεύουν στο τέλος εκείνους, οι οποίοι όλες τις προσδοκίες και ελπίδες τους βασίζουν σε αυτά. Από τον μαμωνά, όχι μόνο με την επανόρθωση και απόδοση αυτών που άδικα αποκτήθηκαν και αφαιρέθηκαν από τον πλησίον, αλλά και με ευεργεσίες και αγαθοεργίες και ελεημοσύνες, όπως ο Ιώβ έπραξε, κεφ. λα 20 (b). «Αυτό δηλαδή που λέει σημαίνει το εξής: Απέκτησες με κακό τρόπο; Ξόδεψε με καλό. Μάζεψες άδικα; Σκόρπισε δίκαια» (X). «Επειδή, λέει, μέχρι τώρα κάνατε κακή διαχείριση και αυτά που σας εμπιστεύτηκα τα κάνατε μαμωνά της αδικίας, έστω λοιπόν και αργά, κάντε για το καλό σας φίλους, από αυτόν τον μαμωνά, τους φτωχούς» (Z). «Πρέπει εδώ στην παρούσα ζωή να κάνετε φίλους, δίνοντας χρήματα, ξοδεύοντας την περιουσία σε όσους έχουν ανάγκη. Τίποτα λοιπόν άλλο δεν υπαινίσσεται εδώ, παρά άφθονη ελεημοσύνη. Διότι εάν πας εκεί, χωρίς να έχεις πράξει τίποτα από αυτά, κανείς δεν θα σε υπερασπιστεί. Διότι ούτε η φιλία εκείνων θα μας προφυλάξει, αλλά το ότι έγιναν φίλοι με την καλή χρήση του πλούτου. Για αυτό πρόσθεσε, φίλους από τον μαμωνά, για να μάθεις, ότι αυτά τα έργα σου θα σου χαρίσουν έλεος, η ελεημοσύνη, η φιλανθρωπία, η γενναιόδωρη προσφορά σε εκείνους που έχουν ανάγκη» (X). Αξιόλογη η παρατήρηση: Κάντε με την ελεημοσύνη και αγαθοεργία φίλους τον Θεό και το Χριστό και τους αγαθούς αγγέλους και αγίους και τους φτωχούς που ελεούνται από εσάς.

(3) «Έτσι ώστε όταν φύγετε μέσω του θανάτου» (Z). Υπάρχει και η γραφή: όταν εκλίπη, του οποίου υποκείμενο είναι ο μαμωνάς=όταν ο πλούτος λάβει τέλος (p). Κατά την ώρα του θανάτου μας παραδίδουμε την διαχείρισή μας, όπως και ο πονηρός οικονόμος αναγκάστηκε να παραδώσει αυτήν.

(4) Το ρήμα μπορούμε να το πάρουμε απρόσωπα όπως στο Λουκ. ιβ 20 το αιτούσι. Αλλά ίσως πρέπει να υπονοηθεί ως υποκείμενο το φίλοι (p)=Κάντε φίλους για να σας δεχτούν αυτοί. Αυτοί που μετείχαν στα επίγεια αγαθά σας, αυτοί σας εισάγουν στις αιώνιες σκηνές (Αυγουστίνου Quaest Evang. II 34). Οι φτωχοί άγιοι, που εκδήμησαν πριν από εσάς στην αιώνια δόξα, θα σας υποδεχτούν εκεί. Ο Χριστός, του οποίου αυτοί που ελεείτε είναι αδελφοί, μπήκε στον ουρανό πριν από εσάς και αναμένει να σας υποδεχτεί. Οι κόλποι του Αβραάμ είναι ανοιχτοί για να σας δεχτούν και όταν ένας

φύλακας άγγελος σας οδηγήσει εκεί, στρατιά ολόκληρη αγγέλων πρόκειται να σας υποδεχτεί. «Για να σας προσφέρουν τόπο στις αιώνιες κατοικίες, αφού σας προξένησαν αυτό» (Ζ). Στην ουσία όμως «δεν είναι αυτοί που μας δέχονται, αλλά το έργο το δικό μας. Διότι, το ότι δεν μπορεί να σώσει το γεγονός ότι αυτοί είναι απλώς φίλοι μας, είναι δυνατόν να το μάθουμε από την προσθήκη που έκανε. Γιατί δηλαδή δεν είπε, κάντε για σας φίλους, για να σας δεχτούν στις αιώνιες κατοικίες τους, αλλά πρόσθεσε και τον τρόπο; Διότι λέγοντας «από τον μαμωνά της αδικίας», έδειξε ότι από τα χρήματα αρμόζει να κάνουμε αυτούς τους φίλους, φανερώνοντας ότι δεν θα μας υπερασπίσει απλώς η φιλία, εάν δεν έχουμε έργα αγαθά» (Χ).

(5) Αντιτίθεται στο εκλίπτε (b). Ή, πιο σωστή ερμηνεία, αντιτίθεται στα σπίτια που εξασφάλισε για τον εαυτό του ο άδικος οικονόμος, ώστε να τον δεχτούν (στίχος 4). Ο άδικος οικονόμος εξασφάλισε στον εαυτό του την περίθαλψη σπιτιών πρόσκαιρων. Αλλά η συνετή χρήση του μαμωνά μπορεί να εξασφαλίσει αιώνιο σπίτι (p). Η φράση «αιώνιες σκηνές» είναι ποιητική, δανεισμένη από την πατριαρχική ιστορία. Οι σκηνές του Αβραάμ και Ισαάκ κάτω από τη δρυ Μαμβρή, στη γη Χαναάν, μεταφέρθηκαν νοερά στην μέλλουσα ζωή, την Χαναάν την ουράνια και δοξασμένη (g).

(6) Έτσι με τον στίχο αυτόν ο Κύριος έδειξε με σαφήνεια, ότι δεν συνιστά την μη τίμια διαχείριση του οικονόμου, αλλά ως παράδειγμα προβάλλεται η σύνεσή του στη χρησιμοποίηση ευκαιριών του παρόντος για εξασφάλιση του μέλλοντος (p).

Λουκ 16.10 ὁ πιστὸς⁽¹⁾ ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστίν⁽²⁾, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν⁽³⁾.

Μετάφραση: Εσείς μοιράζοντας τα πλούτη σας σε αγαθοεργίες, δεν θα μοιάζετε με τον οικονόμο της αδικίας, ο οποίος προνόησε να κάνει φίλους με κλοπές και καταχρήσεις σε βάρος του κυρίου του. Διότι εσείς σκορπίζοντας ευεργετικά τον πλούτο θα αποδειχθείτε τίμιοι και αξιόπιστοι διαχειριστές και οικονόμοι του Θεού, που σας εμπιστεύθηκε τα υλικά πλούτη. Κι εκείνος που είναι αξιόπιστος στα υλικά πλούτη, τα οποία σε σύγκριση με τα ουράνια αγαθά είναι κάτι ελάχιστο και τιποτένιο, αυτός είναι πιστός και στα ουράνια πλούτη, τα οποία είναι πολλά και ανεκτίμητα. Κι εκείνος που είναι άδικος στα ελάχιστα, θα είναι άδικος και ανάξιος εμπιστοσύνης και στα πολλά και ανεκτίμητα πλούτη.

(1) Έχουμε εδώ σκέψεις γενικές, που αποτελούν συνέχεια της παραβολής. Για να καταλάβουμε τη σχέση της διδασκαλίας αυτής που ακολουθεί με την προηγούμενη παραβολή, αρκεί να θυμηθούμε, ότι εκείνο το οποίο στην παραβολή παρουσιάστηκε

ως απιστία και κατάχρηση του άδικου οικονόμου, δεν αξίζει έτσι να ονομαστεί και στη σχέση του ανθρώπου με το Θεό. Πράγματι διανέμοντας ο άνθρωπος στους αδελφούς του τα αγαθά, τα οποία ο Θεός του εμπιστεύτηκε, δεν ενεργεί όπως ο άδικος οικονόμος, παρά την θέληση και τα συμφέροντα του κυρίου του. Αντιθέτως όταν δίνει σε αγαθοεργίες από εκείνα, τα οποία του εμπιστεύτηκε ο Θεός, βρίσκεται σε πλήρη συμφωνία με τις προθέσεις και το θέλημα του θείου αυτού ιδιοκτήτη. Δίνει και αυτός από τα ξένα, που ανήκουν στον Κύριο του· αλλά η φαινομενική αυτή απιστία, στην πραγματικότητα μεταβάλλεται σε πιστότητα. Πάνω στην αληθινή αυτή πλευρά και σε αυτό το πρίσμα επανατοποθετεί τώρα ο Κύριος τα λεγόμενα, εγκαταλείποντας τον τρόπο της έκφρασης, τον οποίο χρησιμοποίησε στην παραβολή (g). Έτσι λοιπόν «πάλι διδάσκει ότι πρέπει να διαχειριζόμαστε τον πλούτο όπως θέλει ο Θεός» (Θφ).

(2) «Ο πιστός στο ελάχιστο, δηλαδή αυτός που διαχειρίστηκε καλά τον πλούτο που του εμπιστεύτηκε ο Θεός σε αυτόν τον κόσμο, θα είναι πιστός και στο πολύ, δηλαδή και στον μέλλοντα αιώνα θα είναι άξιος του αληθινού πλούτου. Ελάχιστο λοιπόν ονομάζει τον γήινο πλούτο, διότι είναι όντως μικρός, ή μάλλον δεν είναι τίποτα, επειδή ακριβώς είναι ρευστός· ενώ πολύ ονομάζει τον ουράνιο, διότι μένει πάντοτε και προστίθεται» (Θφ). Δεν θα ήταν ακριβές αν λεγόταν, ο πιστός στα μεγάλα, θα είναι πιστός και στα ελάχιστα. Για αυτό ο Κύριος με κάθε αλήθεια βεβαιώνει το αντίθετο (g). Ο Κύριος και Πατέρας του σπιτιού δοκιμάζει εμάς τα παιδιά και τους δούλους του, για όσο βρισκόμαστε στη ζωή αυτή, με τα μικρά πράγματα του κόσμου και μας καλεί να δείξουμε, εάν είμαστε άξιοι να μας εμπιστευτεί και τα μεγάλα αγαθά του μελλοντικού κόσμου. Η ζωή η παρούσα είναι τόπος εκπαίδευσης για μας· είναι σχολείο μας, όπου διανύουμε την μαθητεία μας. Τα φαινομενικά λοιπόν μικρά και ασήμαντα και παροδικά, στα οποία ο Κύριος μας χρησιμοποιεί τώρα, είναι για μας από άλλη άποψη μεγάλα και αιώνια, διότι με αυτά και με τη συμπεριφορά την οποία θα δείξουμε σε αυτά, ετοιμαζόμαστε για τα αιώνια και μεγάλα αγαθά του ουρανού. Εξάλλου δεν θα απείχε κάποιος από την αλήθεια, εάν βεβαίωνε, ότι η αληθινή πιστότητα δεν γνωρίζει διάκριση μεταξύ μεγάλων και μικρών καθηκόντων. Η αξία και ποιότητα μιας πράξης εξαρτάται από μόνα τα ελατήρια. Τίποτα δεν είναι μικρό, το οποίο ενεργούν οι δυνάμεις της ψυχής μας που εμπνέονται από το Πνεύμα του Θεού. Τίποτα δεν είναι μικρό, το οποίο γίνεται από ελατήριο ισχυρό. Μεγάλο ή μικρό είναι λέξεις ξένες με το λεξιλόγιο της συνείδησης. Η συνείδηση γνωρίζει μόνο τις λέξεις δίκαιο και άδικο, ορθό και άτοπο. Υπάρχουν μάλιστα περιστάσεις, κατά τις οποίες τα φαινομενικά μικρότερα καθήκοντά μας, λόγω του ότι δεν μας προκαλούν την δέουσα προσοχή ή λόγω του ότι είναι συνηθισμένα και τα αντιμετωπίζουμε συχνότατα, γίνονται πιο δύσκολα κατορθωτά από τα μεγάλα και σπουδαιότερα καθήκοντά μας.

(3) «Αυτός που φάνηκε άδικος σε αυτό το γήινο και σφετερίστηκε αυτά που του δόθηκαν για την κοινή ανάγκη των αδελφών, δεν θα βρεθεί άξιος ούτε για εκείνο το πολύ, αλλά θα αποβληθεί ως άδικος» (Θφ). Ή, «αυτός που αποδείχτηκε άδικος σε αυτόν τον πλούτο, αφού τον συντηρούσε, εννοείται, μόνο για τον εαυτό του, θα βρεθεί άδικος και στα θεία χαρίσματα» (Σχ.). Η πρώτη ερμηνεία πιο σοβαρή.

Λουκ 16.11 εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ⁽¹⁾ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε⁽²⁾, τὸ ἀληθινόν⁽³⁾ τίς⁽⁴⁾ ὑμῖν πιστεύσει;

Μετάφραση: Εάν λοιπόν στον άδικο πλούτο δεν φανήκατε αξιόπιστοι και τίμιοι, αλλά τον διαχειρισθήκατε εγωιστικά και αντίθετα με το θέλημα του Θεού που σας τον εμπιστεύθηκε, τον αληθινό και αιώνιο πλούτο της βασιλείας ποιός θα σας τον εμπιστευθεί; Κανείς.

(1) Σημαίνει ό,τι και το μαμωνάς της αδικίας=ο πλούτος, ο οποίος συνήθως είναι παγίδα και τείνει πάντοτε στην πρόκληση αδικίας (ρ). «Άδικο μαμωνά ονόμασε τον πλούτο που υπάρχει επιπλέον σε μας. Διότι αν δεν ήταν άδικος, δεν θα υπήρχε σε πλεόνασμα. Τώρα όμως επειδή προστίθεται σε μας επιπλέον, είναι φανερό ότι είναι άδικος, αφού τον κρατάμε για μας και δεν τον διαδίδουμε στους φτωχούς» (Θφ), «και επειδή μερικές φορές μαζεύτηκε από αρπαγή και πλεονεξία» (Κ).

(2) «Αφού διαχειρίζεστε με κακό τρόπο» (Ζ).

(3) «Τον αληθινό πλούτο της βασιλείας του Θεού» (Ζ). Η λέξη σημαίνει το αγαθό, το ουσιώδες και πραγματικό, που παραμένει αμετάβλητο και αυτό είναι ο ίδιος ο Θεός και τα αγαθά τα ουράνια, τα οποία προετοιμάζει για την ανθρώπινη ψυχή (g). Ας πειστούμε λοιπόν για αυτό, ότι εκείνα είναι τα πραγματικά και αληθινά μεγάλα πλούτη, τα οποία είναι πλούτη πνευματικά από πίστη, πλούτη για το Θεό, πλούτη για το Χριστό, πλούτη στον ουρανό.

(4) Ούτε εγώ ούτε ο Πατέρας μου θα εμπιστευτεί αυτά σε σας (b). Τα αληθινά πλούτη που μας δίνονται με το έλεος του Χριστού ως ανταμοιβή της πιστότητάς μας ως αγαθών οικονόμων, είναι η άδυτη εκείνη δόξα και χαρά του ουρανού, για την οποία έχει γραφτεί, ότι ο Κύριος ενώ είναι πλούσιος σε αυτήν εκούσια πτώχευσε για μας, έτσι ώστε με την πτωχεία του να πλουτήσουμε και εμείς.

Λουκ 16.12 καὶ εἰ ἐν τῷ ἄλλοτρίῳ⁽¹⁾ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον⁽²⁾ τίς δώσει⁽³⁾ ὑμῖν;

Μετάφραση: *Κι αν δεν φανήκατε ἀξιοι εμπιστοσύνης στον υλικό πλούτο, που δεν έχει σχέση με την πνευματική σας φύση και δεν μπορείτε ποτέ να τον κάνετε σταθερό και αιώνιο κτήμα σας, τον πνευματικό πλούτο που ετοίμασε ο Θεός για να γίνει αιώνιο κτήμα δικό σας ποιός θα σας τον δώσει; Κανείς.*

(1) «Ξένο ονομάζει τον γήινο πλούτο, διότι δεν παραμένει σε αυτόν που τον κατέχει» (Ζ)· επιπλέον όμως «λέμε ότι είναι ξένη η περιουσία των χρημάτων... αφενός επειδή τίποτα δεν φέραμε στον κόσμο» (Κ), «διότι δεν έχουμε γεννηθεί με πλούτο, αλλά γυμνοί μάλλον» (Σχ.) και «έχουμε τα επίγεια αγαθά «όχι από τη φύση, αλλά είναι σε μας επίκτητα» (σχ.)· «αφετέρου, επειδή είναι των φτωχών» (Κ) και «έχει προοριστεί ο πλούτος αυτός για τους φτωχούς» (Θφ). Τίποτα στον παρόντα βίο δεν μπορεί να λεχθεί ως πράγματι δικό μας. Μας έχει δανειστεί προς καιρόν, ακριβώς για να διαπιστωθεί πώς θα το χρησιμοποιήσουμε. Πώς μπορούμε να χαρακτηρίσουμε αυτό ως δικό μας, αφού ούτως ή άλλως θα χωριστεί αυτό από εμάς; Μπορούμε να ονομάζουμε αυτά δικά μας, όπως τα μικρά παιδιά ονομάζουν δικά τους μερικά πράγματα, που δίνονται στα χέρια τους ως παιχνίδια για ορισμένο χρόνο.

(2) «Δικό μας ονομάζει τον ουράνιο πλούτο, επειδή παραμένει σε αυτόν που τον αξιώθηκε» (Ζ). «Διότι εκεί είναι η πολιτεία μας· οπότε τα χρήματα και τα κτήματα είναι ξένα για τον άνθρωπο που δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού» (Θφ). Και πάλι η αντίθεση είναι μεταξύ των επίγειων αγαθών, τα οποία ανήκουν στο Θεό και των πνευματικών αγαθών, τα οποία του Θεού είναι και αυτά, είναι όμως και δικά μας, διότι ανταποκρίνονται στην αληθινή φύση μας, στην πνευματική ουσία μας και επειδή ετοιμάστηκαν σε μας από την δημιουργία του κόσμου (Ματθ. κε 34)(g). Εάν κάνουμε το Χριστό δικό μας και τις υποσχέσεις του δικές μας και τον ουρανό δικό μας ουρανό, τότε έχουμε στα χέρια μας εκείνο, το οποίο θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως πράγματι δικό μας, αφού κανείς δεν μπορεί πλέον να μας το αφαιρέσει.

(3) Ο Θεός είναι όμοιος με πλούσιο πατέρα, ο οποίος πριν παραδώσει στο γιο του την πολυτιμότερη κληρονομιά, την οποία του επιφυλάσσει, δοκιμάζει αυτόν, εμπιστευόμενος σε αυτόν ένα τμήμα της μικρότερης αξίας. Από τη χρήση λοιπόν και την πιστότητα, την οποία θα δείξουμε στη διαχείριση των επίγειων αγαθών, θα κριθεί εάν αξίζει να γίνουμε κάτοχοι και του αιώνιου πλούτου. Εκτίθεται λοιπόν εδώ θαυμάσια αντίληψη του σκοπού της επίγειας ζωής και της ύπαρξης της ύλης (g).

Λουκ 16.13 Οὐδεὶς⁽¹⁾ οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει⁽²⁾, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ⁽³⁾.

Μετάφραση: Μην απατάτε τον εαυτό σας νομίζοντας ότι μπορείτε να είστε προσκολλημένοι στον πλούτο και ταυτόχρονα να υπηρετείτε και τον Θεό. Κανείς υπηρέτης δεν μπορεί να είναι δούλος συγχρόνως σε δύο κυρίους. Διότι ή θα μισήσει τον ένα και θα αγαπήσει τον άλλο, ή θα προσκολληθεί στον ένα και θα περιφρονήσει τον άλλο. Ή θα μισήσει τον πλούτο και θα αγαπήσει τον Θεό, ή θα προσκολληθεί στον πλούτο και θα περιφρονήσει τον Θεό. Δεν μπορείτε να είστε συγχρόνως δούλοι και του Θεού και του πλούτου.

(1) Δες και Ματθ. στ 24 και τις εκεί σημειώσεις. Η σύνδεση με τα προηγούμενα: Ή, αναφέρεται κυρίως στο «δεν γίνετε πιστοί» του προηγούμενου στίχου=Εάν δεν δειχτήκατε πιστοί στο Θεό κατά την διαχείριση των επίγειων αγαθών, αυτό οφείλεται στο ότι υπήρξατε δούλοι αυτών και για αυτό δεν μπορούσατε να υπηρετείτε συγχρόνως και το Θεό, διότι κανείς δεν μπορεί να υπηρετεί συγχρόνως δύο κυρίους (L). Ή, ο σ. συνδέεται στενά με την εικόνα της παραβολής. Ο οικονόμος είχε δύο κυρίους, των οποίων η υπηρεσία ήταν ασυμβίβαστη· δηλαδή τον κύριο ο οποίος του είχε εμπιστευτεί την διαχείριση και τον μαμωνά, του οποίου ήταν λάτρης. Η αγάπη του δεύτερου, τού ενέπνεε μίσος για τον πρώτο (g). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(2) «Αν κάποιος γίνει τυχόν, λέει, υπηρέτης δύο κυρίων, που είναι διαχωρισμένοι στις θελήσεις ώστε να είναι αυτές αντίθετες και που έχουν την γνώμη αταίριαστη μεταξύ τους, πώς θα μπορούσε αυτός να αρέσει και στους δύο; Διότι αν μοιράζεται σε αυτό που αρέσει στον καθένα, έρχεται σε αντίθεση και με τα δύο θελήματα. Διότι είναι τελείως αναγκαστικό, να φαίνεται ο ίδιος άνθρωπος και πονηρός και αγαθός. Επομένως αν θα διάλεγε να είναι γνήσιος με τον ένα, θα μισήσει τον άλλον» (K).

(3) «Είναι αδύνατον αυτός που είναι προσηλωμένος στον πλούτο και κρατά κάτι για τον εαυτό του με προσκόλληση, να είναι δούλος Θεού· επομένως αν πρόκειται να διαχειρίζεσαι με πιστότητα τον πλούτο, μην γίνεις δούλος του» (Θφ).

Στίχ. 14-18. Επιτίμηση των Φαρισαίων.

Λουκ 16.14 Ὑκούον δὲ⁽¹⁾ ταῦτα πάντα καὶ⁽²⁾ οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες⁽³⁾, καὶ ἐξεμυκτήριζον⁽⁴⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Όλα αυτά τα άκουγαν και οι Φαρισαίοι, που ήταν φιλάργυροι, και τον ειρωνεύονταν, διότι πίστευαν ότι τα πλούτη τους τα έδωσε ο Θεός για να ανταμείψει τη δικαιοσύνη τους.

(1) Οι σ. 14-18 αποτελούν εισαγωγή στην ακόλουθη παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου (ρ). Εκ πρώτης όψεως τα λόγια σε αυτούς τους σ. φαίνονται άσχετα μεταξύ τους. Κατά βάθος όμως στην εισαγωγή αυτή υπάρχουν δύο ιδέες: η καταδίκη των Φαρισαίων και το αιώνιο κύρος του νόμου. Στην ακόλουθη λοιπόν παραβολή οι δύο αυτές ιδέες παρουσιάζονται. Η μία στην καταδίκη του πλουσίου, πιστού Φαρισαίου («πάτερ Αβραάμ» σ. 24,27,30), η άλλη στα λόγια του Αβραάμ που τονίζει το κύρος του νόμου («Έχουν τον Μωϋσή και τους προφήτες...»). Η σχέση μεταξύ των δύο αυτών ιδεών μπορεί να διατυπωθεί σύμφωνα με το Ιω. ε 45: «ο Μωϋσής στον οποίο εσείς ελπίζατε» αυτός «είναι που σας κατηγορεί» (g).

(2) Τα προηγούμενα λόγια απευθύνονταν προς τους μαθητές (ιστ 1). Τα άκουγαν όμως και οι Φαρισαίοι (g).

(3) Τα τελευταία αυτά λόγια του Ιησού για το ασυμβίβαστο της δουλείας του Θεού και του μαμωνά έπεφταν αμέσως εναντίον των Φαρισαίων· διότι οι φαινομενικοί αυτοί δούλοι του Ιεχωβά ήταν οι περισσότεροι λάτρεις του μαμωνά (g).

(4) Με σύσφιξη της μύτης (g) χλεύαζαν το Χριστό και εξέφραζαν περιφρόνηση προς αυτόν. Η φιλαργυρία τους δικαιολογούνταν από τους ίδιους με την ιδέα, ότι ο πλούτος δινόταν σε αυτούς ως ευλογία για την από αυτούς επιμελή τήρηση του νόμου (ρ). Βασίζονταν στο ότι ο μωσαϊκός νόμος υποσχόταν επίγεια αγαθά σε αυτούς που τον τηρούσαν και εφόσον είχαν την ιδέα ότι αυτοί τηρούσαν το νόμο, θεωρούσαν τα πλούτη ως ανταμοιβή που παρεχόταν από το Θεό (L). Πιθανότατα οι σαρकाσμοί των Φαρισαίων κατευθύνονταν και προς την φτώχεια του Ιησού και των μαθητών του=Είναι εύκολο να μιλάς εσύ με περιφρόνηση για τα χρήματα, αφού δεν έχεις τίποτα και είσαι φτωχός και εσύ και οι μαθητές σου (g). Όσοι δεν είναι διατεθειμένοι να συμμορφωθούν με το λόγο του Θεού και να καταστήσουν αυτόν κανόνα και ρυθμιστή της ζωής τους, καταλήγουν στο να επικρίνουν και να χλευάζουν αυτόν. Αυτός, ο οποίος μίλησε όπως κανείς ποτέ δεν μίλησε, χλευάζεται και εμπαίζεται. Όχι διότι τα λόγια του έπαψαν να είναι λόγια ζωής, αλλά διότι η αμαρτία και η διαφθορά κάνει κουφούς και αναίσθητους τους επικριτές του.

Λουκ 16.15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων⁽¹⁾, ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν⁽²⁾· ὅτι⁽³⁾ τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν⁽⁴⁾ βδέλυγμα⁽⁵⁾ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση: Ο Ιησὺς ὁμῶς τοὺς εἶπε: Εσεῖς εἰστε που κατορθώνετε να παρουσιάζετε δίκαιοι μπροστὰ στους ἀνθρώπους· ο Θεὸς ὁμῶς γνωρίζει τις καρδιές σας και το εσωτερικό σας και σας αποστρέφεται. Διότι αὐτό που με την υποκρισία και την επίδειξη φαίνεται ὑψηλὸ και αξιοθαύμαστο στους ἀνθρώπους, εἶναι σιχαμερό και αηδιαστικό ἐνώπιον του Θεοῦ.

(1) Αὐτοὶ που παριστάνουν τοὺς εαυτοὺς τοὺς ὡς δίκαιους μπροστὰ στους ἀνθρώπους (δ)· αὐτοὶ που επιτυγχάνουν τον τίτλο του κατεχοχὴν δίκαιου (g).

(2) Η καρδιά εἶναι ἡ ἐδρα της δικαιοσύνης και της ἀδικίας (b). Και «αν θα μπορούσαν κάπως να διαφύγουν της προσοχῆς οἱ υποκριτές και να αρπάξουν τις τιμές ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους» (K), ο Θεὸς ὁμῶς ξέρει τις καρδιές σας, «ὅτι εἶναι αμαρτωλές και ἀπαΐσιες» (Z).

(3) Πρέπει να υπονοήσουμε κάτι μπροστὰ ἀπὸ το ὅτι=και Εκείνος βλέπει ὄχι ὅπως βλέπουν οἱ ἀνθρωποι, διότι...(p). Ἦ, ο Θεὸς γνωρίζει τις καρδιές σας και σας αποστρέφεται διότι... (g).

(4) Που τιμάται ὑψηλά ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρωποι ὄχι μόνο θεωρούσαν τοὺς Φαρισαίους ἀπαλλαγμένους ἀπὸ κάθε μομφή, ἀλλὰ και ἐπιδοκίμαζαν αὐτοὺς και τοὺς σέβονταν ὄχι ἀπλῶς ὡς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὡς τοὺς ἀριστοὺς των ἀνθρώπων. Τα λόγια τοὺς θεωρούνταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὡς χρησιμοὶ και οἱ συμβουλές τοὺς ὡς νόμοι. «Η ἀνθρωπαρέσκεια λοιπὸν εἶναι ἡ ρίζα και ἡ ἀρχή και ἡ γένεση της μισητῆς ἀπὸ το Θεό... υπεροψίας» (K). Αποδεχόμενοι και ἐπιδιώκοντας τις τιμές και τον θαυμασμό των ἀνθρώπων γίνεστε ἀντικείμενο ἀποστροφῆς (g). «Ἐπρεπε, Φαρισαῖοι, να μην ζεῖτε για τη γνώμη των ἀνθρώπων για σας, διότι «ο Θεὸς διασκόρπισε τα ὀστά των ἀνθρωπάρεσκων»· ἀλλὰ ἔπρεπε μάλλον να θέλετε να δικαιώνετε μπροστὰ στο Θεό» (Θφ).

(5) =ἀντικείμενο ἀποστροφῆς μπροστὰ στο Θεό (δ) λέξη των Ο' που σημαίνει πράγμα που προκαλεῖ ἀπαρέσκεια και αηδία (L). Στην Κ.Δ. μόνο ἐδῶ ὑπάρχει με τέτοια γενική ἐννοια. Ἀλλοῦ (Ματθ. κδ 15, Μάρκ. ιγ 14, Ἀποκ. ιζ 4,5, κα 27) με την ἐιδική ἐννοια των βδελυγμάτων ἀπὸ την ἐιδωλολατρία (p). Πόσο μη ἀσφαλές παρουσιάζεται πολλές φορές να κρίνουμε σύμφωνα με τις γνώμες και υπολήψεις των ἀνθρώπων. Πολλές φορές ἐκεῖνοι τοὺς οποιόους οἱ ἀνθρωποι τιμούν, εἶναι βδέλυγμα για το Θεό και ἐκεῖνοι τοὺς οποιόους οἱ ἀνθρωποι περιφρονούν, εἶναι ἀξιοὶ για το Θεό. «Διότι δεν

είναι άξιος αυτός που συστήνει τον εαυτό του, αλλά αυτός που ο Κύριος συστήνει» (Β΄ Κορ. ι 18).

Λουκ 16.16 Ὁ⁽¹⁾ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου⁽²⁾· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ⁽³⁾ εὐαγγελίζεται⁽⁴⁾ καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται⁽⁵⁾.

Μετάφραση: *Ιδιαίτέρως λοιπόν τώρα που η βασιλεία των ουρανών εγκαθιδρύεται πάνω στη γη, φροντίστε να είστε δίκαιοι, για να σας αναγνωρίσει και να σας υψώσει ο Θεός. Άλλη εποχή άρχισε τώρα. Ο νόμος με τις προτυπώσεις και τις προεικονίσεις του και οι προφῆτες με τις προφητείες τους προφήτευσαν μέχρι τον Ιωάννη· και όλα αυτά τώρα πραγματοποιούνται. Από την εποχή όμως του Ιωάννη αναγγέλλεται φανερά το χαρμόσυνο κήρυγμα της βασιλείας του Θεού, και κάθε συνετός άνθρωπος βιάζει τον εαυτό του και σπεύδει να μπει σ' αυτήν.*

(1) Για τη σύνδεση των σ. 16-18 με τα συμφραζόμενα, προβλήθηκαν διάφορες εκδοχές. «Φαίνονται δηλαδή αυτά ότι είναι αυτοτελή στο νόημα και δεν έχουν καμία σχέση με τα προηγούμενα που λέχθηκαν, αλλά σε αυτόν που προσέχει δεν θα φαινόντουσαν ότι είναι ανακόλουθα, αλλά πολύ σχετικά με τα προηγούμενα» (Θφ). Ἡ «κρύβει με την ασάφεια το λυπηρό και κάνει κάπως έμμεση την προαναγγελία αυτών που θα συμβούν σε αυτούς που διάλεξαν να μην τον υπακούνε. Ο Μωϋσής δηλαδή... και ο νόμος, λέει, έδειχναν με σκιές και τύπους, ότι θα υπομείνω τον θάνατο του σώματος... Δεν είναι καθόλου παράξενο λοιπόν... όταν δείξετε ανυπακοή στα λόγια μου· διότι μέχρι τον Ιωάννη τον Βαπτιστή εκτείνεται ο λόγος της προφητείας σχετικά με μένα και με εσάς» (Κ). Ἡ «επειδή αυτός μεν εισηγήθηκε την ακτημοσύνη με όσα είπε παραπάνω... για να μην του πει κάποιος χλευάζοντάς τον, όπως ακριβώς οι Φαρισαίοι, Τι λες εσύ; Αντίθετα με τον νόμο; Εκείνος και στον πλούτο ευλογεί και εσύ διδάσκεις ακτημοσύνη; Για αυτό λέει· Ο νόμος και οι προφῆτες είχαν τον καιρό τους μέχρι τον Ιωάννη... Από τη στιγμή όμως που ο Ιωάννης... ήλθε στον κόσμο... δεν είναι πλέον ο καιρός των αγαθών της γης, αλλά κηρύττεται η βασιλεία των ουρανών» (Θφ). Πιο σωστή ίσως η επόμενη ερμηνεία. Αντί να δικαιώνεστε μπροστά στους ανθρώπους, προσπαθήστε να δικαιωθείτε μπροστά στο Θεό. Το να δικαιωθεί κάποιος μπροστά στο Θεό είναι απαραίτητο και κατεξοχήν επείγον τώρα, που η βασιλεία του Θεού ιδρύθηκε μεταξύ των ανθρώπων. Οι τύποι του νόμου ήδη εκπληρώθηκαν και η αποκλειστικότητά του καταργήθηκε. Όχι μόνο οι Ιουδαίοι, αλλά ο καθένας τώρα μπορεί να βιάσει τον εαυτό του για να πετύχει τη σωτηρία του. Οι ηθικές όμως εντολές του νόμου διατηρούν αιώνιο το κύρος τους και κανείς δεν μπορεί να το καταργήσει. Τα συχνά λοιπόν διαζύγια σας παραβιάζουν το πνεύμα του νόμου (ρ).

(2) Δες Ματθ. ια 12 και τις εκεί σημειώσεις. Ο νόμος και οι προφήτες παραχώρησαν τη θέση τους στην κλήση της θείας χάρης, η οποία προσκαλεί όλους τους αμαρτωλούς να μπουν στη νέα κατάσταση της βασιλείας (g).

(3) «Εδώ βασιλεία ουρανών ονομάζει την δικαίωση μέσω της πίστης, το ξέπλυμα της αμαρτίας... τον αγιασμό μέσω του Πνεύματος... το χάρισμα της υιοθεσίας, την ελπίδα της δόξας που πρόκειται να δοθεί στους αγίους» (Κ).

(4) «Δεν προφητεύεται πλέον με σκοτεινό τρόπο, αλλά φανερά καταγγέλλεται» (Ζ), «αφού ήλθε στο προσκήνιο ο Βαπτιστής και λέει, Ετοιμάστε τον δρόμο του Κυρίου, και παρουσιάζει ήδη παρόντα τον Αμνό του Θεού που σηκώνει την αμαρτία του κόσμου» (Κ).

(5) Στο μεν Ματθ. ια 12 είναι με παθητική έννοια, ενώ εδώ με μέση όπως το χρησιμοποιούν οι κλασικοί συγγραφείς. Και το «καθένας» πρέπει να το πάρουμε με την έννοια, ότι ο Ιουδαίος δεν έχει πλέον αποκλειστικά δικαιώματα (p). «Κάθε συνετός σε αυτήν βιάζει τον εαυτό του» (Ζ). «Καθένας που έγινε ακροατής και εραστής των ιερών κηρυγμάτων, βιάζει τον εαυτό του για να μπει· δηλαδή αφού χρησιμοποιήσει κάθε προθυμία και όλη τη δύναμη, επιθυμεί να μπει μέσα σε αυτήν την ελπίδα» (Κ). Αυτοί που θέλουν να κατακτήσουν τον ουρανό πρέπει να κοπιάσουν, πρέπει να αγωνιστούν εναντίον του ρεύματος των δικών τους παθών και επιθυμιών και των πειρασμών και ωθήσεων από τον κόσμο.

Λουκ 16.17 Εύκοπώτερον⁽¹⁾ δέ⁽²⁾ ἐστὶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν⁽³⁾ ἢ τοῦ νόμου⁽⁴⁾ μίαν κεραίαν πεσεῖν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Μη φανταστείτε όμως, επειδή εκπληρώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν πλέον οι προτυπώσεις και προεικονίσεις του νόμου, ότι σταμάτησαν να ισχύουν και οι ηθικές διατάξεις του. Είναι ευκολότερο ο ουρανός και η γη να χαθούν και να καταστραφούν, παρά να ξεπέσει έστω και ένα κόμμα, να χάσει δηλαδή το κύρος της ακόμα και η πιο μικρή από τις εντολές.

(1) Δες Ματθ. ε 18 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Το δε είναι αντιθετικό=Παρ' όλα αυτά όμως ο νόμος και το κύρος του δεν καταργήθηκε (g). «Επειδή είπε ότι ο νόμος και οι προφήτες ήταν μέχρι τον Ιωάννη, για να μην θεωρήσει κάποιος ότι έχουν απορριφθεί και καταργηθεί, για αυτό πρόσθεσε, ότι δεν θα πέσει από το νόμο» ούτε κόμμα (Κ).

(3) «Πιο εύκολα θα αφανιστούν ο ουρανός και η γη, παρά θα πέσει το ελάχιστο από όσα είναι στην Γραφή» (Ζ). Πιο εύκολο είναι, λέει, να φύγει ο ουρανός και η γη, χωρίς να έχει ακόμη προστάξει ο Θεός να γίνει αυτό, παρά να πέσει ένα κόμμα από το νόμο» (Κ). Παρόλο που τα θεμέλια της γης και οι στύλοι του ουρανού είναι στερεά και αδιάσειστα στηριγμένα, όμως και η γη και ο ουρανός θα φύγουν μία ημέρα. Προκειμένου όμως για το νόμο ούτε το ελάχιστό του δεν θα φύγει. Ο ηθικός νόμος επιβεβαιώθηκε και επικυρώθηκε και από το Χριστό και τα καθήκοντα που ορίζει θα παραμείνουν ως καθήκοντά μας αιωνίως και οι αμαρτίες που απαγορεύονται από αυτόν, θα είναι αιωνίως αμαρτίες. Ο τελετουργικός από την άλλη νόμος τελειοποιήθηκε με το ευαγγέλιο και οι σκιές του εκπληρώθηκαν με τα χρώματα του ευαγγελίου.

(4) «Μερικές φορές νόμο εννοεί όλη γενικά τη θεόπνευστη Γραφή, δηλαδή τα βιβλία του Μωϋσή και των προφητών» (Κ).

(5) Ο λόγος αυτός του Κυρίου παρουσιάζεται πολύ περισσότερο να ισχύει προκειμένου για την όλη Γραφή, ως βιβλίο θεόπνευστο. Από τότε που ο Ιωάννης έγραψε την Αποκάλυψή του στο σπήλαιο της Πάτμου και ο Παύλος κήρυξε στο μισθωμένο στη Ρώμη διαμέρισμα το ευαγγέλιο, ο κόσμος ανατράπηκε· παλαιά πέρασαν και όλα στη γη άλλαξαν εκτός από ένα. Ο χρόνος ο οποίος εξασθενίζει και οδηγεί στα γηρατειά τα πάντα, ενίσχυσε και δυνάμωσε περισσότερο το κύρος της Βίβλου. Και όπως από χρόνο σε χρόνο τα δέντρα προσθέτουν στους κορμούς τους και από έναν νέο δακτύλιο, έτσι και κάθε γενιά πρόσθεσε μέχρι τώρα και θα προσθέσει και στο μέλλον την μαρτυρία της για αυτήν την αλήθεια: «Ξεράθηκε το χορτάρι και το άνθος του έπεσε· ο λόγος όμως του Κυρίου μένει στον αιώνα» (Α΄ Πέτρ. α 24,25).

Λουκ 16.18 Πᾶς⁽¹⁾ ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει, καὶ ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.

Μετάφραση: Τώρα μάλιστα ο νόμος θα εφαρμοσθεί αυστηρότερα απ' ό,τι στα χρόνια πριν από μένα. Απόδειξη γι' αυτό είναι το ότι όποιος χωρίζει τώρα τη γυναίκα του και παίρνει σε γάμο άλλη, διαπράττει μοιχεία· και όποιος παίρνει σε γάμο γυναίκα χωρισμένη από άνδρα, διαπράττει μοιχεία.

(1) Δες Ματθ. ε 32 και ιθ 9 και τις εκεί σημειώσεις. Η σύνδεση με τα παραπάνω: Εισάγεται παράδειγμα για το διαρκές κύρος του νόμου, παρά τις παραβιάσεις του από τους ανθρώπους. Η μοιχεία παραμένει μοιχεία, και όταν ακόμη νομιμοποιείται από τους ανθρώπους· νομιμοποιείται λοιπόν από εκείνους οι οποίοι με ζήλο τηρούσαν το

γράμμα του νόμου, με τα διαζυγιά τους όμως αθετούσαν χωρίς συστολή (ντροπή) τον νόμο και καταργούσαν την ιερότητα του γάμου (p). Στη νέα οικονομία (περίοδο) της χάρης, ο νόμος θα εφαρμοστεί αυστηρότερα από όσο στην παλαιά. Και ως παράδειγμα της μεγαλύτερης αυτής αυστηρότητας φέρνεται ο νόμος του διαζυγίου (g). Η αλληγορική έννοια που έδωσαν κάποιοι από τους νεότερους ερμηνευτές στον παρόντα στίχο και η αλληγορική ερμηνεία σε αυτόν, παρουσιάζεται εξόχως βιαστική [ή και «τραβηγμένη»]. Είναι λοιπόν αυτή η εξής: Το, Αυτός που χωρίζει τη γυναίκα του και παντρεύεται άλλη, θα σήμαινε: Εκείνος ο οποίος λόγω της νέας μορφής της βασιλείας του Θεού απορρίπτει πλήρως την ισχύ και το κύρος του νόμου. Και το, «αυτός που παντρεύεται χωρισμένη», θα σήμαινε: Εκείνος ο οποίος αφού ο νόμος αντικαταστάθηκε από το ευαγγέλιο, εμμένει σε αυτόν και συνεχίζει τις σχέσεις του με την παλαιά οικονομία (κατάσταση της Π.Δ.). Με άλλα λόγια: Είναι πνευματική μοιχεία να απορρίπτει κάποιος όλες τις εντολές του νόμου, όπως και το να υποστηρίζει και αυτές τις τυπικές διατάξεις του νόμου που καταργήθηκαν από το ευαγγέλιο.

Στίχ. 19-31. Η παραβολή του πλούσιου και του Λαζάρου.

Λουκ 16.19 "Ανθρωπος⁽¹⁾ δέ⁽²⁾ τις ἦν πλούσιος⁽³⁾, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον⁽⁴⁾ εὐφραίνόμενος καθ' ἡμέραν⁽⁵⁾ λαμπρῶς⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Συνεχίζοντας ο Κύριος τη διδασκαλία του για την καλή χρησιμοποίηση του πλούτου, είπε και την ακόλουθη παραβολή: Υπήρχε κάποιος πλούσιος άνθρωπος, ο οποίος φορούσε βασιλικά ενδύματα. Απ' έξω φορούσε ένα μάλλινο κόκκινο και πανάκριβο ρούχο, κι από μέσα φορούσε λευκό χιτώνα πολυτελή από λεπτό αιγυπτιακό λινάρι. Και διασκέδαζε σε πλούσια συμπόσια κάθε μέρα με μεγαλοπρέπεια.

(1) Η παραβολή του πλούσιου και του Λαζάρου αποτελεί συνέχεια του μαθήματος που αναφέρεται στην καλή χρήση των επίγειων κτήσεων και αγαθών. Ο άδικος οικονόμος έδειξε ποια αγαθά αποτελέσματα μπορούν να ακολουθήσουν στη συνετή χρήση παρόντων πλεονεκτημάτων. Ο πλούσιος δείχνει πόσο ολέθριες είναι οι συνέπειες της μη καλής χρήσης του πλούτου. Και στη δεύτερη αυτή παραβολή διασαφηνίζονται εμφανώς μερικά από τα λόγια που λέχθηκαν προηγουμένως. «Το υψηλό στους ανθρώπους» ζωγραφίζεται στον πλούσιο, που ντύνεται πολυτελώς και ευφραίνεται λαμπρά. «Το βδέλυγμα μπροστά στο Θεό» εμφανίζεται με την αθλιότητά του στον άδη. Και το «πιο εύκολο είναι να φύγει ο ουρανός και η γη παρά να πέσει ένα κόμμα από το νόμο» επικυρώνεται από τον διάλογο του Αβραάμ και του πλούσιου

που καταλήγει στην διακήρυξη: Αν δεν ακούνε τον Μωϋσή και τους προφήτες ούτε εάν κάποιος αναστηθεί από τους νεκρούς θα πειστούν. Στην παραβολή επιπλέον δεν υπονοείται, ότι ο πλούσιος ώφειλε να απαρνηθεί τα πλούτη του, προτιμώντας την εκούσια φτώχεια, αλλά όφειλε μόνο να μην θεωρεί ως ύψιστό του αγαθό αυτά. Όφειλε να κάνει αυτά μέσα για επιτυχία για κάτι υψηλότερο και μονιμότερο. Από αυτόν τον μαμωνά μπορούσε να έχει κάνει φίλους του τον Λάζαρο και άλλους και μέσω αυτών να έχει εξασφαλίσει στον εαυτό του διαμονή στις αιώνιες σκηνές. Τα πλούτη του υπήρξαν για αυτόν τα μόνα αγαθά, τα οποία αποκλειστικά εκτίμησε και γνώρισε. Και όταν έχασε αυτά, έχασε το παν (ρ). «Σχετίζονται λοιπόν αυτά με όσα ειπώθηκαν πιο πριν. Επειδή δηλαδή προηγουμένως δίδαξε για την καλή διαχείριση του πλούτου, εύλογα προσθέτει μαζί και αυτήν την παραβολή, που οδηγεί σε αυτό το ίδιο, με το υπόδειγμα του πλουσίου» (Θφ). Και σε αυτήν «σαν σε εικόνα έχει γραφτεί ένας πλούσιος που ζει στην τρυφή και είναι άσπλαχνος και ένας φτωχός μέσα στην αρρώστια· για να μάθουν, όσοι έχουν τον επίγειο πλούτο, ότι αν δεν θελήσουν να είναι καλοί και να δίνουν εύκολα και να είναι μεταδοτικοί και αν δεν προτιμήσουν να βοηθούν στις ανάγκες των φτωχών, θα πέσουν σε φοβερή και αναπόφευκτη τιμωρία» (Κ). Δύο σκηνές έχουμε στην παραβολή, την μία που διεξάγεται στη γη (στίχ. 19-22), την άλλη στον άδη (στίχ. 23-31). Η επίγεια σκηνή περιλαμβάνει 4 εικόνες: την ζωή του πλουσίου (σ. 19) και τη ζωή του φτωχού (σ. 20,21), τον θάνατο του πρώτου (σ. 22β) και τον θάνατο του δεύτερου (σ. 22α).

(2) Σύνδεσμος μεταβατικός μάλλον παρά αντιθετικός (L).

(3) Μάλλον είναι επιθετικός προσδιορισμός παρά κατηγορούμενο και χωρίζεται από το ουσιαστικό του, για να τονιστεί αυτό περισσότερο (g)=Υπήρχε κάποιος πλούσιος άνθρωπος και όχι κάποιος άνθρωπος ήταν πλούσιος (ρ). «Και που είναι το όνομα του πλουσίου; Πουθενά. Διότι είναι ανώνυμος. Πόσος πλούτος; Και δεν βρίσκεται όνομα σε αυτόν. Τι πλούτος είναι αυτός; Δέντρο που στα φύλλα μεν θάλλει, καρπό όμως στερείται, βελανιδιά πανύψηλη που παρέχει τα βελανίδια για τροφή στα ζώα, άνθρωπος που δεν έχει καρπό ανθρώπου... Υπήρχε κάποιος πλούσιος που ντυνόταν κάθε μέρα με πορφύρα, ενώ η ψυχή του ήτα γεμάτη με αράχνες, μύριζε μύρο, αλλά ήταν γεμάτος από δυσωδία... πάχαινε την δούλη σάρκα, ενώ την βασίλισσα ψυχή την άφηνε να καταστρέφεται από την πείνα» (Χ). «Τον μεν πλούσιο λοιπόν, τον έβαλε στην παραβολή ανώνυμα, επειδή δεν ήταν άξιος να ονομάζεται από το Θεό» (Θφ). «Διότι έχει γραφτεί για τους πονηρούς: Δεν θα θυμηθώ τα ονόματά τους στα χείλη μου» (Ψαλμ. ιε 4)... Λένε όμως κάποιοι από παράδοση Εβραίων, ότι κατά τους καιρούς εκείνους και ο πλούσιος εκείνος ονομαζόταν Νινευίς» (Ζ). Δες την σαϊδική μετάφραση και ένα ελληνικό σχόλιο. Άλλοι όμως (Πρισκιλλιανός tract. IX και

ο ψευδοκυπριανός de pascha computus, 17) ονόμασαν αυτόν Φινεές (L). «Αυτό όμως είναι παραβολή και δεν είναι γεγονός που ήδη συνέβη, όπως θα μπορούσαν κάποιοι ανόητα να θεωρήσουν» (Θφ).

(4) Την πορφύρα την φορούσε ως εξωτερικό και τον βύσσο ως εσωτερικό ένδυμα. Και τα δύο πολυτελή και ακριβά. Πορφύρα σημαίνει πρώτα το όστρακο πορφύρα και έπειτα την βαφή που κατασκευάζεται από αυτό (Α΄Μακ. δ 23) και έπειτα το μάλλινο ύφασμα που βάφεται με αυτήν (Μάρκ. ιε 17,20). Βύσσος σημαίνει πρώτον το αιγυπτιακό λινάριο και έπειτα το λεπτό λινό ύφασμα που κατασκευάζεται από αυτό (Εξ. κστ 1,31,36,Ιεζεκ. ιστ 10,κζ 7) (ρ).

(5) «Και όχι μόνο ντυνόταν με πορφύρα και βύσσο, αλλά και απολάμβανε και όλη την άλλη τρυφή, διασκεδάζοντας... όχι τώρα μεν ναι, άλλοτε όμως όχι, αλλά κάθε μέρα και όχι μέτρια αλλά λαμπρά» (Θφ).

(6) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά= «άσωτα και με πολυτέλεια» (Θφ). Δεν μας λέγεται στην παραβολή ότι ο πλούσιος απέκτησε τον πλούτο του με δόλο και απάτη ή με καταπιέσεις και τοκογλυφίες, ούτε ότι ήταν μέθυσος ή παρέσυρε τους άλλους στην μέθη. Ο Κύριος με την παραβολή θέλησε να διδάξει ότι είναι δυνατόν να έχει κάποιος πλούτη που δεν αποκτήθηκαν από αδικία και να αποκλειστεί από την βασιλεία των ουρανών. Η περίσσεια του πλούτου και η απόλαυση είναι πολύ επικίνδυνος πειρασμός, σε πολλούς μάλιστα και ολέθριος, που ωθεί τον άνθρωπο σε πολυτέλεια και την δουλεία στη σάρκα, συγχρόνως όμως και σε πλήρη λησμοσύνη του Θεού και του άλλου κόσμου. Είναι αλήθεια, ότι το να τρώει κάποιος καλά και να ντύνεται καλά σε κάποιο βαθμό είναι νόμιμα. Αλλά είναι επίσης αλήθεια, ότι αυτά τρέφουν και υποθάλπουν την αλαζονεία, την επιδεικτική πολυτέλεια, την κοιλιοδουλία και έτσι γίνονται για εμάς αμαρτωλά. Εξάλλου το να τρώμε με τους φίλους μας πλούσια, την ώρα που υπάρχουν φτωχοί που στερούνται το ψωμί, για τους οποίους αδιαφορούμε, αποτελεί ασπλαχνία που προκαλεί την οργή του Θεού. Η αμαρτία αυτού του πλούσιου δεν ήταν τόσο το ρούχο του ή η διατροφή του, όσο το ότι φρόντιζε μόνο για τον εαυτό του, βλέποντας με αδιαφορία και ασπλαχνία τον φτωχό Λάζαρο.

Λουκ 16.20 πτωχὸς δέ τις⁽¹⁾ ὀνόματι Λάζαρος⁽²⁾ ὃς ἐβέβλητο⁽³⁾ πρὸς τὸν πυλῶνα⁽⁴⁾ αὐτοῦ ἠλκωμένος⁽⁵⁾

Μετάφραση: Ἦταν ὅμως και κάποιος φτωχὸς που λεγόταν Λάζαρος, ο οποίος ήταν γεμάτος πληγές και παραπεταμένος κοντά στην εξώπορτα του πλουσίου.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν το «τις» και το «ος».

(2) Σε καμία άλλη παραβολή του ο Κύριος δεν αναφέρει όνομα για οποιονδήποτε χαρακτήρα που χρησιμοποιείται σε αυτές (ρ). Εδώ όμως «αναφέρει ονομαστικά τον φτωχό· διότι των δικαίων τα ονόματα καταγράφονται και στο βιβλίο της ζωής» (Θφ). Ήταν ιστορικό πρόσωπο ο Λάζαρος; «Γίνεται λόγος, στην Εβραϊκή παράδοση, ότι υπήρχε κάποιος Λάζαρος στα Ιεροσόλυμα εκείνον τον καιρό που αντιμετώπιζε έσχατη φτώχεια και αρρώστια, τον οποίο ανέφερε ο Κύριος βάζοντάς τον σε παραβολή» (Θφ). Πιο σωστή η εκδοχή, ότι δεν πρόκειται για ιστορικό πρόσωπο. Προτιμήθηκε πάντως το όνομα Λάζαρος αναμφίβολα λόγω της έννοιάς του. Παραγόμενο από συντόμευση του ονόματος Ελεάζαρ, το οποίο στο Ταλμούδ γράφεται Λεάζαρ, σημαίνει όπως και αυτό, ο Θεός είναι βοηθός μου. Ο Κύριος λοιπόν παίρνει τον φτωχό αυτόν ως εκπρόσωπο των φτωχών και ευσεβών Ιουδαίων, οι οποίοι υπέμεναν την δυστυχία τους με γαλήνια εμπιστοσύνη στο Θεό, τον μόνο υποστηρικτή τους (g).

(3) Είχε ριχτεί· είχε πεταχτεί εκεί σαν φορτίο από το οποίο έσπευδαν να απαλλαχτούν (g). Αυτό έβαζε σε δοκιμασία τον χαρακτήρα του πλούσιου και παρείχε σε αυτόν σπάνια ευκαιρία ώστε μέσω του μαμωνά της αδικίας να αποκτήσει φίλους (ο). Δεν μπορούσε να μεταβεί εκεί μόνος του και για αυτό άλλοι τον μετέφεραν εκεί. Όσοι δεν έχουν τα μέσα, να βοηθήσουν τον φτωχό με χρήματα, μπορούν και οφείλουν να βοηθήσουν αυτόν υποβαλλόμενοι σε κόπους για αυτόν. Όσοι δεν μπορούν να δώσουν σε αυτόν οβολό, ας απλώνουν σε αυτόν τον χέρι.

(4) Η λέξη σημαίνει ευρεία στοά που αποτελεί ή μη μέρος του σπιτιού. Δες Πράξ. ι 17, ιβ 14, Ματθ. κστ 71. Φανερώνει το μέγεθος του σπιτιού του πλούσιου (ρ).

(5) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Συνηθισμένη λέξη σε γιατρούς (ρ). Υπάρχει και η γραφή ειλωμένος, από παραφθορά από το έλκω. «Ο Λάζαρος ήταν και φτωχός και άρρωστος και μάλιστα φοβερά· διότι ήταν, λέει, πληγισμένος. Επειδή είναι δυνατόν να είναι κάποιος άρρωστος, αλλά να μην έχει πληγές» (Θφ). Το να είναι κάποιος ασθενής και αδύνατος στο σώμα, αποτελεί μεγάλη θλίψη. Αλλά οι πληγές στον άρρωστο είναι οδυνηρότερες και προκαλούν την αηδία σε όσους τον πλησιάζουν.

Λουκ 16.21 καὶ ἐπιθυμῶν⁽¹⁾ χορτασθῆναι ἀπὸ των ψυχίων τῶν πιπτόντων⁽²⁾ ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ⁽³⁾ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και προσπαθούσε να χορτάσει από τα ψίχουλα που έπεφταν από το τραπέζι του πλουσίου. Αλλά σα να μην του έφτανε η στέρησή του αυτή, καθώς ήταν και σχεδόν γυμνός, έρχονταν και οι σκύλοι και έγλειφαν τις πληγές του. Παρόλα αυτά όμως ο Λάζαρος δεν έβγαζε από το στόμα του ούτε την παραμικρή λέξη παραπόνου εναντίον του πλουσίου ή κάποιο γογγυσμό εναντίον του Θεού.

(1) Αντίθετα με το «ευφραινόταν λαμπρά» του πλουσίου, προβάλλεται η έλλειψη τροφής και τα ψίχουλα που επιθυμούνται. Το επιθυμούσε δεν σημαίνει ότι στερούνταν τελείως, διότι πώς θα ζούσε; (g). Το ότι του επέτρεπαν να μένει εκεί μάλλον υποδηλώνει ότι δεν τον εγκατέλειψαν τελείως (p). Πάντοτε όμως τα ψίχουλα από το τραπέζι δεν τον χόρταιναν και έμενε εν μέρει ανικανοποίητη η πείνα του (g). Το «επιθυμούσε» λοιπόν σημαίνει κατάσταση παρατεινόμενη (o). «Άλλο βάσανο ήταν το ότι έβλεπε άλλους να απολαμβάνουν υπερβολικά, ενώ αυτός λιμοκτονούσε. Διότι επιθυμούσε να χορτάσει όχι με φαγητά πολυτελή, αλλά και με αυτά τα ψίχουλα» (Θφ).

(2) Το «ψίχουλα» μπαίνει σε προφανή αντίθεση με το προηγούμενο «ευφραινόταν κάθε μέρα λαμπρά» (o). Η έκφραση υποδηλώνει ότι στο σπίτι εκείνο δεν συνήθιζαν να μοιράζουν στους φτωχούς τα υπολείμματα του τραπέζιού. Ίσως έριχναν αυτά στο δρόμο και για αυτό προσελκύνονταν εκεί και σκυλιά.

(3) Το «αλλά και» δεν επιτρέπει να δούμε στην λεπτομέρεια αυτή ανακούφιση των δεινών του Λαζάρου (g). Λιγότερο πιθανή λοιπόν η ερμηνεία: το «αλλά και» σημαίνει: αλλά και τα ίδια τα σκυλιά τον συμπαθούσαν για την κατάστασή του και έδειχναν αυτήν γλύφοντας τις πληγές του (δ). «Έγλυφαν τις πληγές του όχι για να του χειροτερέψουν την κατάσταση, αλλά κατά κάποιο τρόπο συμπονούσαν και θεράπευαν με την γλώσσα και αφαιρούσαν με το γλείψιμο αυτό που προκαλούσε πόνο και με συμπάθεια άλειφαν με σάλιο εκεί γύρω τα σημεία, με σκοπό και με αυτό να δείχτεί ότι ο πλούσιος ήταν και από τα ζώα αγριότερος» (Σχ.). Πιο σωστά: «Αλλά ήταν και έρημος από αυτούς που θα τον φρόντιζαν· διότι τα σκυλιά έγλυφαν τις πληγές του, αφού δεν υπήρχε κανείς να τα εμποδίσει» (Θφ). «Τόσο πολύ δηλαδή είχε παραλύσει το σώμα, ώστε να μην μπορεί ούτε τα σκυλιά να εμποδίσει» (Z). Στο «ντυνόταν με πορφύρα και βύσσο» αντιτίθεται η γυμνότητα αυτού. Αποκορυφώνεται εδώ η αντίθεση μεταξύ των δύο προσώπων της παραβολής. Ο ένας ντυνόταν βασιλικά ενδύματα, ο άλλος ως μόνο ρούχο του είχε την γυμνότητά του και τις πληγές του. Ο πλούσιος ξάπλωνε στα μαλακά και πολυτελή μαξιλάρια του τραπέζιού του· ο φτωχός ήταν πεταμένος στο έδαφος στον πυλώνα του πλουσίου. Ο πλούσιος ευφραινόταν κάθε μέρα λαμπρά, ο Λάζαρος επιθυμούσε να χορτάσει από τα ψίχουλα. Ο πλούσιος

περικυκλώνονταν από σμήνη ομοτράπεζων που τον κολάκευαν, ο Λάζαρος μόνη συντροφιά είχε τα σκυλιά (ο).

(4) Η σε όλη την παραβολή σιωπή του Λαζάρου προκαλεί βαθιά εντύπωση. «Άραγε λοιπόν ενώ ήταν ο Λάζαρος μέσα σε τόσα δεινά, βλασφήμησε; Ή κορόιδεψε την πολυτέλεια του πλουσίου; Ή κατέκρινε την απανθρωπιά; Ή κατηγόρησε την θεία πρόνοια; Τίποτα από αυτά δεν σκέφτηκε, αλλά με πολλή φιλοσοφία καρτερούσε» (Θφ). «Ω, πόσο πολλή ανδρεία και υπομονή! Διότι ενώ ο πλούσιος ήταν έτσι, αυτός ενώ ήταν σε αυτήν την κατάσταση, δεν βλασφήμησε ούτε γόγγυσε. Και πάλι, ω πόσο πολλή ωμότητα και ασπλαχνία του πλουσίου! Αφού αυτόν που ήταν σε τόσα κακά, αυτός που ήταν σε τόσα καλά τον παρέβλεπε και μάλιστα ενώ ήταν ριγμένος μπροστά στον πυλώνα του» (Ζ). Αυτός ο τόσο άθλιος και φτωχός άνθρωπος ήταν αγαθός και αγαπητός στο Θεό, όπως δείχνεται από τη συνέχεια. Σημείωσε ότι κλήρος μερικών από τους πιο αγαπητούς στο Θεό αγίους και δούλους, είναι συρροή θλίψεων βαρύτατων, την ώρα που πολλοί ασεβείς και αμαρτωλοί «δεν θα υποστούν μάστιγες μαζί με τους ανθρώπους και δεν υφίστανται τους κόπους των ανθρώπων» (Ψαλμ. οβ 5).

Λουκ 16.22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν⁽¹⁾ καὶ ἀπενεχθῆναι⁽²⁾ αὐτὸν⁽³⁾ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων⁽⁴⁾ εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ⁽⁵⁾· ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Κάποτε λοιπόν πέθανε ο φτωχός, και οι άγγελοι του Θεού τον μετέφεραν στην αγκαλιά του Αβραάμ, για να βρει ανάπαυση εκεί μέσα στον παράδεισο. Πέθανε κάποτε και ο πλούσιος, και οι άνθρωποι τον έθαψαν με μεγαλοπρέπεια. Πουθενά όμως δεν φάνηκαν γι' αυτόν οι άγγελοι του Θεού.

(1) Πέθανε πρώτος εξαντλημένος από τις στερήσεις και τα παθήματα (g). Ο Θεός συχνά παίρνει από τον κόσμο αυτόν τους αγαθούς, την ώρα που αφήνει τους κακούς να δοξάζονται σε αυτόν. Όμως για τον Λάζαρο υπήρξε πλεονέκτημα και ευεργεσία, το ότι γρήγορο τέλος μπήκε στην αθλιότητα της παρούσας ζωής του, για να αναπαυτεί από τους κόπους του στη μελλοντική ζωή. «Μην ζηλεύεις λοιπόν τους πονηρούς, ούτε αυτούς που εργάζονται την ανομία» «Η σωτηρία των δικαίων είναι από τον Κύριο και αυτός είναι υπερασπιστής τους σε καιρό θλίψης» (Ψαλμ. λστ 1,39).

(2) Μεταφέρθηκε από τον τόπο τον ξένο σε αυτόν, στον οποίο έμενε ως ξένος, στην αληθινή του πατρίδα (b). «Και από αυτήν εδώ την παραβολή είναι φανερό ότι, όταν οι ψυχές βγουν από το σώμα, δεν παραμένουν εδώ, αλλά αμέσως μεταφέρονται. Και άκου πως. Διότι συνέβη, λέει, αυτός να πεθάνει και να μεταφερθεί από τους

αγγέλους. Όχι όμως μόνο οι ψυχές των δικαίων, αλλά και αυτών που ζουν με πονηρία μεταφέρονται εκεί· και αυτό πάλι είναι φανερό από άλλον πλούσιο. «Ανόητε, αυτήν τη νύχτα απαιτούν από σένα την ψυχή σου». Και πρόσεξε· εδώ λέει «οδηγήθηκε από τους αγγέλους», εκεί «απαιτούν»· και τον έναν τον έβγαζαν σαν αιχμάλωτο, ενώ τον άλλον τον περιστοίχιζαν συνοδευτικά σαν νικητή» (X).

(3) Δηλαδή η ψυχή του, παρόλο που γίνεται λόγος για τον κόλπο του Αβραάμ και για δάχτυλο του Λαζάρου και για γλώσσα του πλουσίου (b). Εφόσον είπε ότι συνέβη να πεθάνει, με τον θάνατο επήλθε χωρισμός της ψυχής από το σώμα (p). Χρησιμοποιεί όμως στη συνέχεια τέτοιες λέξεις και εικόνες «για αυτά που μέλλουν ακόμη να γίνουν, που τα διηγείται σαν να έγιναν ήδη· διότι δεν έχει γίνει ακόμη η ανταπόδοση όσων ζήσαμε, αφού δεν έγινε ακόμη η κρίση· και ολοκάθαρα παρουσιάζει ποιες τιμωρίες, από τη μία, θα διαδεχτούν τους άσπλαχνους πλουσίους μετά θάνατον, ποιες ανέσεις, από την άλλη, θα διαδεχτούν τους φτωχούς που υπέμειναν τους κόπους» (Z). Κύριος σκοπός της παραβολής δεν είναι να μας δώσει πληροφορίες για τον αόρατο κόσμο. Η γενική αρχή που διδάσκεται και υποστηρίζεται από την παραβολή είναι, ότι η ευτυχία και η αθλιότητα μετά το θάνατο καθορίζονται από την διαγωγή την οποία έδειξε ο άνθρωπος πριν το θάνατο. Οι λεπτομέρειες λοιπόν της εικόνας έχουν παρθεί από τις ιουδαϊκές δοξασίες σχετικά με τον άδη και την κατάσταση των ψυχών σε αυτόν, όπως και οι ιδιότητες των σωμάτων αποδίδονται στις ψυχές, για να καταστεί σε μας έτσι ζωηρή και όσο το δυνατόν περισσότερο αντιληπτή η εικόνα (p).

(4) Η μεταφορά του ήταν άκοπη και ευτυχής. Μία παράφραση αραμαϊκή στο Άσμα δ 12 λέει ότι οι ψυχές των δικαίων μεταφέρονται στον παράδεισο από τους αγγέλους. Δες την φράση «λειτουργικά πνεύματα» (Εβρ. α 14) (p). Οι άγγελοι φρόντισαν για τον φτωχό Λάζαρο. Είναι αυτοί λειτουργικά πνεύματα για αυτούς που μέλλον να κληρονομήσουν σωτηρία, όχι μόνο όταν αυτοί βρίσκονται στην παρούσα ζωή, αλλά και όταν πεθάνουν. Και έχουν εντολή να σηκώνουν αυτούς στα χέρια τους όχι μόνο όταν κινδυνεύουν στα ταξίδια και τις μετακινήσεις τους στη γη, αλλά και όταν κάνουν το μεγάλο ταξίδι τους στους ουρανούς. Ένας άγγελος θα ήταν υπεραρκετός για να συνοδεύσει τον Λάζαρο με ασφάλεια στους κόλπους του Αβραάμ. Αλλά εδώ αναφέρονται άγγελοι πολλοί. Αποτελούν αυτοί τιμητική συνοδεία του Λαζάρου. Ο Άμασις, ο βασιλιάς της Αιγύπτου, καθόταν σε άρμα που συρόταν από βασιλιάδες. Τι ήταν η τιμητική εκείνη συνοδεία μπροστά σε αυτήν με την οποία τιμάται ο Λάζαρος;

(5) Φράση που χρησιμοποιείται και από τους ραβίνους και φανερώνει την στενή κοινωνία και σχέση (g). Ο Λάζαρος εκεί αναπαύεται με το κεφάλι του στο στήθος του Αβραάμ, σαν παιδί στην αγκαλιά του πατέρα και συμμετέχει στην ευτυχία του. Η φράση δεν έχει την ίδια σημασία με τον παράδεισο, αλλά η ανάπαυση στον κόλπο

του Αβραάμ υπονοεί και τον παράδεισο, διότι ο Αβραάμ είναι εκεί (ρ). Ο Αβραάμ υπήρξε μέγας πλούσιος. Παρ' όλα αυτά στον ουρανό δεν απαξίωσε να δεχτεί τον φτωχό Λάζαρο στους κόλπους του. Άγιοι πλούσιοι και φτωχοί, συναντιούνται στους ουραμούς. Και ο φτωχός αυτός Λάζαρος, ο οποίος δεν ήταν ανεκτός και δεκτός σε τόπο πλησιέστερο από τον πυλώνα του πλούσιου στη γη, στον ουρανό οδηγήθηκε αμέσως στην ίδια την ουράνια αίθουσα του αιώνιου δείπνου, παίρνοντας τιμητική θέση στο τραπέζι κοντά στον Αβραάμ.

(6) «Για τον φτωχό μεν δεν είπε ότι ενταφιάστηκε, επειδή είναι τελείως αφρόντιστη η ταφή των φτωχών. Στον πλούσιο όμως και με το παραπάνω, λόγω της πολυτέλειας της ταφής των πλουσίων» (Ζ). Είναι αξιόλογη και η εκδοχή, σύμφωνα με την οποία η αντίθεση είναι εδώ κυρίως ανάμεσα στη μεγαλοπρεπή ταφή του πλούσιου από τους ανθρώπους και στην μεταφορά του φτωχού από τους αγγέλους (ρ). Ο πλούσιος έτυχε πομπώδους κηδείας, με αυλητές και θρηνωδούς που συνόδευαν αυτόν μέχρι τον τάφο, ο οποίος είχε προετοιμαστεί σε μνημείο πολυτελές και μεγαλοπρεπές. Πιθανώς θα εκφωνήθηκε και επιτάφιος λόγος, που θα τόνιζε τα προσόντα του πλουσίου και την γενναιοδωρία και άνεσή του στις υποδοχές των φίλων και στα συμπόσια που τους παρέθετε. Αλλά πόσο ξένη μπορεί να είναι η τελετή της κηδείας με την ευτυχία αυτού που κηδεύεται. Στον άορατο κόσμο ο πλούσιος αντικρύζει κατάσταση αθλιότητας και δυστυχίας. «Τον Λάζαρο άγγελοι τότε τον οδήγησαν, ενώ εκείνου την ψυχή την απαιτούσαν κάποιες φοβερές δυνάμεις που στάλθηκαν ίσως για αυτόν τον σκοπό. Διότι δεν αναχωρεί μόνη της η ψυχή για εκείνη τη ζωή, επειδή αυτό δεν είναι δυνατόν. Διότι εάν, όταν μεταβαίνουμε από πόλη σε πόλη, έχουμε ανάγκη από οδηγό, πολύ περισσότερο η ψυχή όταν αποσπαστεί από το σώμα και μεταφέρεται στην μέλλουσα ζωή, έχει ανάγκη αυτούς που θα την οδηγήσουν» (Χ).

Λουκ 16.23 καὶ⁽¹⁾ ἐν τῷ ᾧ⁽¹⁾ ἔπαρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ⁽³⁾, ὑπάρχων⁽⁴⁾ ἐν βασάνοις⁽⁵⁾, ὁρᾷ⁽⁶⁾ τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις⁽⁷⁾ αὐτοῦ.

Μετάφραση: Και στον τόπο του Ἄδη, καθώς βασανιζόταν, σήκωσε τα μάτια του και είδε από μακριά τον Αβραάμ και τον Λάζαρο να είναι στην αγκαλιά του.

(1) Οι δύο συνομιλίες, από τις οποίες συντίθεται αυτή η σκηνή, αναφέρονται η μεν πρώτη στην τύχη του πλουσίου (σ. 23-26), ενώ η δεύτερη σε αυτήν των αδελφών του (σ. 27-31)(g).

(2) Ἄδη λέει τον τόπο, στον οποίο διαμένουν οι νεκροί, χωρίς διάκριση των διάφορων πεδίων ή διαμερισμάτων, τα οποία μπορεί αυτός να περικλείει μέσα του,

μόνο για να αντιθέσει αυτόν με τη γη των ζωντανών (g). Όλοι όσοι απέρχονται από την ζωή αυτή, μεταβαίνουν εκεί μέχρι την τελική κρίση, περιλαμβάνει όμως ο Άδης και τον παράδεισο και την γέεννα (κόλαση). Ότι ο Άδης δεν σημαίνει πάντοτε τη φωτιά της γέεννας και τόπο τιμωρίας, γίνεται ολοφάνερο από το Πράξ. β 27,31, Γεν. λζ 35, μβ 38, μδ 29, Ιώβ ιδ 13, ιζ 13 κλπ. Ότι επίσης ο Άδης περικλείει μέσα του και τόπο τιμωρίας, είναι εξίσου σαφές από το παρόν χωρίο (p). Όπως οι ψυχές των πιστών, αμέσως μόλις ελευθερωθούν από το φορτίο της σάρκας, εισέρχονται σε κατάσταση χαράς και ευτυχίας, έτσι και οι πονηρές και στερούμενες από τον αγιασμό ψυχές, αμέσως μόλις αποσπαστούν από τις ηδονές της σάρκας με τον θάνατο, ρίχνονται σε κατάσταση δυστυχίας ασταμάτητης και διαρκούς, η οποία θα αυξηθεί πολύ περισσότερο κατά την γενική ανάσταση. Ο πλούσιος είχε εξ' ολοκλήρου απορροφηθεί από τις απολαύσεις των αισθήσεων και για αυτό κατέστησε τον εαυτό του ακατάλληλο για τις ανώτερες απολαύσεις του πνευματικού κόσμου. Η σαρκική διάνοιά του και η υλόφρονη ψυχή του παρέμειναν τελειώς ξένες με αυτές και καμία ανακούφιση δεν ήταν δυνατόν να δοκιμάσουν από αυτές. Επειδή μάλιστα υπήρξε και σκληρόκαρδος απέναντι στη δυστυχία του φτωχού τώρα αντιμετωπίζει και χωρίς έλεος την κρίση, αφού δεν έδειξε έλεος.

(3) Ο πλούσιος υψώνει τα μάτια του όχι για να πετύχει βοήθεια, αλλά για να μάθει την φύση της κατάστασής του που μεταβλήθηκε (p). Αξιοθρήνητο θέαμα παρουσιάζει αυτός από την άβυσσο (b).

(4) Πιο έντονο από το «ήταν».

(5) Έφυγε δηλαδή «από απόλαυση σε κόλαση, από δόξα σε ατιμία, από φως σε σκοτάδι» (K).

(6) «Άλλοι Πατέρες λένε ότι ούτε οι δίκαιοι βλέπονται από τους αμαρτωλούς, ούτε οι αμαρτωλοί από τους δίκαιους· διότι οι μεν είναι στο φως, ενώ οι άλλοι στο σκοτάδι· απέχουν όμως πολύ μεταξύ τους το φως από το σκοτάδι... Η παραβολή όμως το βάζει υποθετικά, λόγω της αυτονομίας που έχουν στη διήγηση οι παραβολές και για να γίνει ο λόγος πιο φοβερός και πειστικός» (Z).

(7) Ο πληθυντικός εκφράζει την έκταση από το στήθος μέχρι τα γόνατα (b). Αντί για τον ενικό του σ. 22, βάζει πληθυντικό για να σημάνει την πληρότητα (g). Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Όπως ακριβώς στον Λάζαρο πριν, όταν βρισκόταν σε τόσα κακά, ήταν προσθήκη συμφορών το να βλέπει τον πλούσιο σε τόσα αγαθά· έτσι και για τον πλούσιο τώρα, που είναι σε τόσα δεινά, είναι προσθήκη τιμωριών το να βλέπει τον Αβραάμ σε τόσα αγαθά» (Z). «Διότι εγώ νομίζω, ότι βλέποντας αυτήν την τόσο

απότομη μεταβολή των πραγμάτων και αυτόν μεν που ήταν πεταμένος στον πυλώνα και ξαπλωμένος μπροστά στις γλώσσες των σκυλιών, να απολαμβάνει τόση παρρησία και να ζει στην αγκαλιά του πατριάρχη, ενώ τον εαυτό του περιτριγυρισμένο από τόση ντροπή και μαζί με αυτήν να κατατηγανίζεται από τη φωτιά, τότε ένιωθε μεγαλύτερο τον πόνο» (X). Είδε τον Λάζαρο «έτσι ώστε αυτό ακριβώς που έπαθε ο φτωχός, αυτό να πάθει και ο πλούσιος τώρα με μεγαλύτερη την υπερβολή. Διότι όπως ακριβώς σε εκείνον έκανε χειρότερο το βάσανο το να είναι πεσμένος στον πυλώνα του πλουσίου και να βλέπει τα ξένα αγαθά, έτσι λοιπόν και σε αυτόν έκανε χειρότερη την τιμωρία τώρα το να βρίσκεται στη γέεννα και να βλέπει την απόλαυση του Λαζάρου, έτσι ώστε να έχει πιο αφόρητη την τιμωρία, όχι μόνο εξαιτίας του είδους των βασάνων, αλλά και εξαιτίας της τιμής που αξιώθηκε εκείνος» (X).

Λουκ 16.24 καὶ αὐτὸς⁽¹⁾ φωνήσας⁽²⁾ εἶπεν, Πάτερ Ἀβραάμ⁽³⁾, ἐλέησόν⁽⁴⁾ με καὶ πέμψον Λάζαρον⁽⁵⁾ ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος⁽⁶⁾ καὶ καταψύξῃ⁽⁷⁾ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Αυτός λοιπόν που στη γη τα είχε όλα και δεν παρακαλούσε κανένα να τον βοηθήσει, φώναξε τώρα και είπε: Πατέρα μου Αβραάμ, σπλαχνίσου με. Λυπήσου με και στείλε τον Λάζαρο να βρέξει με νερό την άκρη του δακτύλου του και να δροσίσει τη γλώσσα μου, διότι βασανίζομαι και υποφέρω μέσα σ' αυτή τη φωτιά.

(1) Δεν απολαμβάνει πλέον τη φροντίδα των δούλων, αλλά είναι και αυτός ικέτης που ζητιανεύει (b).

(2) Σχετίζεται με το «από μακριά» (g). «Υψωσε την φωνή του», το οποίο συμφωνεί με το «από μακριά» (p).

(3) Κάνει έκκληση στη συγγένειά τους και στην πατρική του συμπάθεια. Δεν θα σπλαχνιστεί ο Αβραάμ τα παιδιά του; (p). «Τι ονομάζεις πατέρα τον Αβραάμ, του οποίου την ζωή δεν μιμήθηκες; Εκείνος κάθε άνθρωπο τον φιλοξενούσε στο σπίτι του, εσύ όμως δεν φρόντισες έναν φτωχό» (X). Δύο πράγματα συμπεραίνουμε από την επίκληση αυτή· πρώτον ότι οι πεθαμένοι μπορούν στην άλλη ζωή να αναγνωρίσουν ο ένας τον άλλον· και δεύτερον ότι και ο πλούσιος ήταν Ιουδαίος (ο). Τίποτα δεν έθιγε πιο πολύ τους Φαρισαίους, οι οποίοι την καταγωγή από τον Αβραάμ θεωρούσαν ως τον όρο της σωτηρίας, από την επίκληση αυτή από το στόμα αυτού που βασανιζόταν στον άδη. Όποιος έχει κάνει περιτομή είναι σωσμένος, έλεγαν οι ραβίνοι. Το να έχει κάνει όμως περιτομή σήμαινε ότι είναι τέκνο του Αβραάμ (g).

(4) Έλεος ζητά. Το περιφρονούσε άλλοτε, όταν ήταν καιρός να το ζητήσει. Τώρα που πέρασε ο καιρός του ελέους, ζητά αυτό μάταια. Αυτός ο οποίος κανένα έλεος δεν έδειξε στο Λάζαρο, περιμένει τώρα μέσω του Λαζάρου να του σταλεί αυτό. Όταν και οι δύο ζούσαν στη γη, δεν καταδεχόταν ο πλούσιος ούτε καν ένα βλέμμα να ρίξει στον Λάζαρο. Τώρα τον φωνάζει ονομαστικά και ζητά την βοήθειά του. Ω! ναι· θα έλθει ασφαλώς ημέρα, κατά την οποία εκείνοι, οι οποίοι μισούν και περιφρονούν τον λαό του Θεού, με πολλή βιασύνη και προθυμία θα επιζητούν την συμπάθειά του.

(5) «Πρόσεξε, πόσο το βασανιστήριο τον σωφρόνισε» (Ζ). Στον άδη ταπεινώθηκε τόσο πολύ από τις οδύνες του, ώστε θέλει έστω και μικρή ανακούφιση από οποιονδήποτε, ακόμη και από αυτόν τον Λάζαρο (ρ). «Αυτός που πριν από αυτό ούτε που γύριζε, ούτε να δει δεν ανεχόταν τον Λάζαρο... τώρα ικετεύει τον πατριάρχη... Στείλε, λέει, τον Λάζαρο εκείνον, τον φτωχό, τον οποίο πριν από αυτό σιχαινόμουν, στον οποίο δεν έδινα ούτε τα ψίχουλα· εκείνον χρειάζομαι τώρα, και το δάχτυλο εκείνου ζητώ... Είδες πως τον μαλάκωσε η τιμωρία. Και δεν κάνει προς τον Λάζαρο την ικεσία, αλλά προς τον πατριάρχη. Λογικό· διότι δεν τολμούσε ούτε να δει τον φτωχό. Διότι σκεφτόταν, νομίζω, συλλογιζόμενος την απανθρωπιά και ασπλαχνία του, την οποία έδειξε προς αυτόν, και υποπτευόταν ίσως ότι δεν θα τον αξίωνε ούτε απάντησης» (Χ).

(6) Να βουτήξει αυτό στο νερό, ώστε μόλις μία σταγόνα να στάξει από αυτό (g). Και η ελάχιστη δηλαδή ανακούφιση θα είναι ευπρόσδεκτη (ρ). Ζητά ένα ψίχουλο μόνο ανακούφισης μέσα στην ανυπόφορη οδύνη του (ο).

(7) Λέγεται μία φορά η λέξη. Και το καταψύχω και το οδυνώμαι που ακολουθεί είναι όροι που χρησιμοποιούνται από τους γιατρούς (L).

(8) Είμαι σε αγωνία μέσα στη φλόγα αυτή των ακόρεστων επιθυμιών και των τύψεων, οι οποίες αποτελούν την εισαγωγή της γέεννας της φωτιάς (ρ). Οι σαρκικές επιθυμίες που φούντωσαν και τράφηκαν στη ζωή αυτή, με αχαλίνωτη ικανοποίηση, μεταβάλλονται εκεί σε βάσανο για την ψυχή, εφόσον αυτή είναι στερημένη και από τα εξωτερικά αντικείμενα, που τις ικανοποιούν και από το σώμα με το οποίο απολάμβανε αυτές (g). Δεν υπάρχει τίποτα οδυνηρότερο για τα σώματα από το να βασανίζονται με φωτιά. Με αυτό λοιπόν παριστάνονται οι αγωνίες και αθλιότητες των καταδικασμένων ψυχών.

Λουκ 16.25 εἶπεν δὲ Ἄβραάμ, Τέκνον⁽¹⁾, μνήσθητι⁽²⁾ ὅτι ἀπέλαβες⁽³⁾ σου τὰ ἀγαθὰ σου⁽⁴⁾ ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά⁽⁴⁾. νῦν δὲ ὧδε⁽⁵⁾ παρακαλεῖται σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ο Αβραάμ όμως του απάντησε: Παιδί μου, θυμήσου ότι εσύ απόλαυσες με το παραπάνω τα αγαθά σου όταν ζούσες στη γη. Ενώ ο Λάζαρος αντίστοιχα απόλαυσε τα κακά της δυστυχίας και της ασθένειας. Τώρα όμως εδώ ο Λάζαρος παρηγορείται γι' αυτά που υπέφερε τότε συνεχώς, ενώ εσύ υποφέρεις και βασανίζεσαι χωρίς διακοπή, όπως αδιάκοπη και συνεχής ήταν η ευτυχία σου πάνω στη γη.

(1) Η προσφώνηση Παιδί μου στο στόμα του Αβραάμ, φέρνει περισσότερο πλήγμα, παρά η Πάτερ Αβραάμ στο στόμα του πλουσίου. Ο Αβραάμ αναγνωρίζει την πραγματικότητα της σαρκικής συγγένειας, αλλά όχι λιγότερο ο απόγονός του αυτός παραμένει λεία της φλόγας του Ἄδη (g). Η προσφώνηση τέκνον κάνει βαρύτερη την άρνηση. Ήταν γιος, ανυπάκουος όμως και τώρα εγκαταλείφθηκε και αποκληρώθηκε από τον Αβραάμ ως ανάξιος απόγονος. Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Δεν εἶπε Ἀπάνθρωπε και ωμέ, δεν ντρέπεσαι;... Αλλά πώς μίλησε; Παιδί μου. Δες συμπαθή και αγία ψυχή... Παιδί μου, λέει, υπαινισσόμενος με αυτό ότι, μέχρις εδώ σταματά η εξουσία του, να τον ονομάσει δηλαδή έτσι με γλυκύτητα, παραπέρα όμως δεν εξουσιάζει τίποτα. Αυτό που έχω, αυτό σου μεταδίδω, φωνή συμπαθητική» (Θφ). «Δεν εἶπε απάνθρωπε και ωμέ και παμπόνηρε, ενώ άφησες σε τόσο μεγάλα κακά τον άνθρωπο, θυμάσαι τώρα τη φιλανθρωπία και το έλεος και τη συγγνώμη; Αλλά τι; Παιδί μου, λέει, πήρες τα αγαθά σου. Διότι λέει το ρητό «ψυχή ταλαιπωρημένη μην την τaráξεις παραπάνω»(Σοφ. Σειρ. 4,3)» (Χ).

(2) Οι νεκροί διατηρούν την ανάμνηση των γεγονότων της επίγειας ζωής. Δες και σ. 27 (b). Η ανάμνηση την οποία θα διατηρούν οι καταδικασμένες ψυχές, θα είναι ο βασανιστής τους. Ήδη στην παρούσα ζωή καλούνται οι αμαρτωλοί να θυμούνται, αλλά το αποφεύγουν και πεισματικά θέλουν να λησμονούν. Γιε μου, να θυμάσαι τον Δημιουργό σου, τον Λυτρωτή σου, τα τέλη της ζωής σου. Τώρα τα λησμονούν. Τότε η πρόσκληση αυτή θα αντηχεί διαρκώς στα αυτιά τους για να τους βασανίζει. Η μνήμη στον άλλο κόσμο είναι απαραίτητη για την χαρά των δικαίων και θα συντελεί σοβαρά στην θλίψη των χαμένων. Η μνήμη μας εκεί θα ενισχυθεί τόσο, ώστε να θυμόμαστε όλο τον βίο μας στη γη. Πιθανότατα μάλιστα θα κινείται τόσο αστραπιαία, ώστε αυτοστιγμεί να περιλαμβάνει με ένα βλέμμα ολόκληρη την περασμένη ζωή. Από το υψηλό όρος της αιωνιότητας θα βλέπουμε προς τα κάτω και θα διακρίνουμε ολόκληρη την πεδιάδα της ζωής μας στη γη, η οποία θα απλώνεται μπροστά μας. Και θα συνοδεύεται η ανάμνηση του παρελθόντος με τέλεια και ακριβή γνώση των

συνεπειών και πλήρη αίσθηση της συνείδησης ως προς το ένοχο και τις βαριές ευθύνες του παρελθόντος.

(3) Η πρόθεση «από»=αρκετά πήρες, όπως και το απέχω του Ματθ. στ 2 (δ). Πλήρως και εξ' ολοκλήρου πήρες, ώστε να μην επιφυλαχτεί τίποτα για το μέλλον (ρ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Συνηθίζουμε να λέμε το «απέλαβες» για αυτά που δέχεται κάποιος τα οποία του τα χρωστούσαν» (Θφ). «Και φανερώνεται οπωσδήποτε από εδώ, ότι και ο πλούσιος, αν και ήταν αμαρτωλός, όμως είχε κάποια αρετή, χάριν της οποίας πήρε πίσω, όσο ζούσε ακόμη, τα οφειλόμενα αγαθά· και ο Λάζαρος, αν και ήταν δίκαιος, όμως είχε κάποια κακία, λόγω της οποίας και αυτός πήρε, όσο ζούσε, τα οφειλόμενα κακά· διότι από τους ανθρώπους κανείς δεν στερείται αρετής, ούτε ο πάρα πολύ πονηρός· και κανείς δεν στερείται κακίας, ούτε ο πάρα πολύ αγαθός» (Ζ). Από μόνη της η ερμηνεία είναι σωστή, αλλά εδώ είναι λιγότερο πετυχημένη.

(4) Σε αυτό συνίστατο η τραγική πλάνη του. Δεν είχε καν ιδέα ότι υπήρχαν και άλλα αγαθά και φύλαξε αυτά εγωιστικά για τον εαυτό του. Είναι αξιοσημείωτο το «σου», ενώ για τον Λάζαρο γράφεται απλώς «τα κακά» χωρίς το «του». Τα κακά του Λαζάρου δεν ήταν δικά του, αλλά δέχτηκε αυτά ως δοκιμασία από το Θεό· ενώ ο πλούσιος θεωρούσε τα αγαθά ως δικά του αποκλειστικά, χωρίς να πρόκειται κάποτε να δώσει λογαριασμό για αυτά (ρ). Διάλεξε τα φθαρτά αγαθά ως τα άριστα, με τα οποία ήταν πλήρως ικανοποιημένος και ήταν για αυτό το μόνο μερίδιο που διάλεξε. Στα φαγητά και τα ποτά, στα πλουσιότατα ρούχα τοποθέτησε την όλη ευτυχία του. Αυτά υπήρξαν η παρηγοριά του και η αμοιβή του και δεν του ήλθε ποτέ στο νου, ότι υπάρχουν και άλλα αγαθά καλύτερα. Τα τελευταία αυτά δεν είχε λόγο ποτέ να τα περιμένει. Και συνεπώς τώρα και την ελάχιστη ακόμη ανακούφιση στα δεινά, την αρνείται σε αυτόν ο Αβραάμ.

(5) Αντίθεση χρόνου και τόπου=Τώρα εδώ (ρ).

(6) Εάν υποφέρει χωρίς κάποια ανακούφιση, δεν οφείλεται αυτό απλώς στο ότι υπήρξε πλούσιος, αλλά διότι έκανε τον πλούτο εγωιστικά δικό του, χωρίς να κάνει συμμετόχό του και τον φτωχό (g). Η απάντηση του Αβραάμ πρέπει να εννοηθεί σε στενή σχέση με το αίτημα του πλούσιου. Ο πλούσιος δεν ζήτησε να απαλλαχτεί τελείως από την τιμωρία του. Δέχτηκε αυτήν ως δίκαιη. Ζήτησε μόνο ελαφριά ανακούφιση και με τρόπο που προϋπέθετε την για κάποια ώρα διακοπή της ανάπαυσης του Λαζάρου. Ο Αβραάμ απαντά ότι κάτι τέτοιο είναι παράλογο και αδύνατο. Ο πλούσιος είχε αδιάκοπη και συνεχή ζωή απόλαυσης και ευφροσύνης και ο Λάζαρος αδιάκοπα δεινά στην επίγεια ζωή. Τώρα καμία διακοπή δεν μπορεί να γίνει ούτε στην οδύνη του πλούσιου, ούτε στην ανάπαυση του Λαζάρου (ρ).

Λουκ 16.26 καὶ ἐπὶ πᾶσι⁽¹⁾ τούτοις μεταξύ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα⁽²⁾ μέγα ἐστήρικται⁽³⁾, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Κι εκτός απ' όλα αυτά υπάρχει ανάμεσά σας μεγάλο χάσμα, ώστε πολλοί που θέλουν να διαβούν από εδώ σε σας να μην μπορούν, αλλά ούτε κι όσοι είναι από εκεί να μπορούν να περάσουν απέναντι σε μας.*

(1) Υπάρχει και η γραφή ἐν πᾶσι. Το ἐπὶ πᾶσιν συγκεντρώνει νέους λόγους απόρριψης του αιτήματος του πλουσίου (b)=Και αν ακόμη υποτεθεί ότι η αγάπη θα ήταν διατεθειμένη σε κάποια παραχώρηση, υπάρχει και άλλος λόγος που αποκλείει αυτήν, το αδύνατον (g).

(2) =Βάραθρο μεγάλο και αξεπέραστο (δ). «Χάσμα μέγα ονομάζει το ακαταμάχητο πρόσταγμα του Θεού, που σαν χάσμα εμποδίζει την ανάμιξη αυτών και εκείνων» (Ζ). Ἐξυπνα χρησιμοποιείται στην εικόνα αυτή το χάσμα και όχι τα τείχη, διότι τα τείχη θα εμποδίζαν αυτούς που συνομιλούν να βλέπονται μεταξύ τους από το ένα μέρος στο άλλο (g). Δόξα τω Θεώ! Στην παρούσα ζωή δεν υπάρχει χάσμα ανάμεσα στην κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε εκ φύσεως και κληρονομικότητας, από τη μία, και στη χάρη του Θεού, από την άλλη. Οποιοιδήποτε και αν είμαστε, από οπουδήποτε και αν καταγόμαστε, μπορούμε να μεταπηδήσουμε από την αμαρτία στο Θεό. Αλλά αν πεθάνουμε μέσα στις αμαρτίες μας, εάν ρίξουμε τους εαυτούς μας στο χάσμα του ολέθρου, δεν υπάρχει πλέον ελπίδα από εκεί να βγούμε. Η κατάσταση των καταδικασμένων αμαρτωλών είναι πλέον οριστικά καθορισμένη από αμετάκλητη και αναλλοίωτη απόφαση του Θεού. Είναι πλέον αργά για οποιαδήποτε μεταβολή της κατάστασής τους ή για οποιαδήποτε ανακούφισή τους. Είναι εγκαταλελειμμένοι πλέον στην απελπισία.

(3) Είναι στερεωμένο (δ). Είναι αμετακίνητα στηριγμένο. Σύμβολο άκαμπτης απόφασης του Θεού για τον χωρισμό (g).

(4) «Δείχνει την απόσταση και διαφορά των δίκαιων με τους αμαρτωλούς. Όπως ακριβώς δηλαδή και οι διαθέσεις τους ήταν διαφορετικές, έτσι και οι τόποι διαμονής έχουν πολλή την απόσταση, αφού ο καθένας απολαμβάνει τα κατάλληλα ανάλογα με τη διάθεση και τον βίο του» (Θφ). Οι πιο πονόψυχοι από τους αγίους στους ουρανούς δεν μπορούν να επισκεφτούν τους κατάδικους στον άδη, για να ανακουφίσουν αυτούς που υπήρξαν ίσως φίλοι τους στην επίγεια ζωή. Δεν μπορούν να απομακρυνθούν από τη θεά του λαμπρού προσώπου του Πατέρα τους, ούτε να

διακόψουν το έργο τους κοντά στο θρόνο του για να μεταφέρουν νερό σε αυτούς που έχουν απορριφθεί στον άδη.

Λουκ 16.27 εἶπεν δέ⁽¹⁾, Ἐρωτῶ⁽²⁾ οὖν⁽³⁾ σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν⁽⁴⁾ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου,

Μετάφραση: Εἶπε πάλι ο πλούσιος: Αφού κάθε άνθρωπος που ἔμεινε αμετανόητος στην επίγεια ζωή του, μετά το θάνατό του δεν ἔχει πλέον καμία ἐλπίδα, σε παρακαλῶ λοιπόν, πάτερ, στείλε τον Λάζαρο στο σπίτι του πατέρα μου.

(1) Ο πλούσιος απευθύνει ἄλλη παράκληση, η οποία φαίνεται μεν λιγότερο ιδιοτελής από την πρώτη, είναι ὅμως και λιγότερο ταπεινή. Διότι υπονοεῖ, ὅτι δεν ἔτυχε στη γη σε ευνοϊκές περιστάσεις. Εάν ο Θεός τον ειδοποιούσε επαρκῶς και ἔγκαιρα, δεν θα βρισκόταν τώρα στον τόπο αὐτόν της βασάνου (p). Ὅχι λιγότερο ὅμως ο πλούσιος σιωπά για τον εαυτό του και δεν ἔχει τι να απαντήσει στην ἄρνηση που ἀντέταξε ο Αβραάμ. Το στόμα του φράχτηκε. Οι καταδικασμένοι λοιπόν αμαρτωλοὶ θα καταστούν ἀναπολόγητοι, μη βρίσκοντας ποια δικαιολογία να ἀντιτάξουν στην ἐναντίον τους ἀπόφαση. Θα ἀντιληφθοῦν ἐπιπλέον ὅτι με καμία ἐνσταση δεν θα μπορέσουν να ελαφρῶσουν τη θέση τους και τιμωρία τους. Και με το κεφάλι τους προς τα κάτω και το στόμα τους κλειστό θα δεχτοῦν του δίκαιου κριτῆ την ἐτυμηγορία.

(2) «Σε παρακαλῶ» (Z).

(3) Αφού είναι ἀδύνατον ἐδῶ λόγω του χάσματος να περάσει κάποιος προς τα ἐδῶ, δεν είναι ὅμως ἀδύνατη και η διάβαση ἀπὸ το μέρος το δικό σας στη γη, σε παρακαλῶ λοιπόν... (L).

(4) Να στείλεις «ὄχι ἀπλῶς ἓναν ἀπὸ τους νεκρούς, ἀλλὰ τον Λάζαρο, για να τον δουν στεφανωμένο και με δόξα και με υγεία, αὐτοὶ που τον εἶδαν σε ἀρρώστια και αὐτοὶ που ἔγιναν μάρτυρες της φτώχειας του, αὐτοὶ να γίνουν θεατές και της δόξας του. Διότι είναι προφανές ὅτι με δόξα ἐπρόκειτο να τους ἐμφανιστεῖ, ἀν βεβαίως ἔπρεπε να είναι αὐτός ἀξιόπιστος κήρυκας» (Θφ). Πάντως ο Λάζαρος ἦταν γνωστός στο σπίτι του πλουσίου και ἦταν γνωστός και ο θάνατός του. Και συνεπῶς η μαρτυρία του θα ἔκανε ἐντύπωση στους ἀδελφούς του πλουσίου.

Λουκ 16.28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς⁽¹⁾, ὅπως διαμαρτύρηται⁽²⁾ αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου⁽³⁾.

Μετάφραση: Διότι έχω πέντε αδελφούς. Στείλε τον να τους βεβαιώσει ως αυτόπτης μάρτυρας για όσα συμβαίνουν εδώ, για να μην έλθουν κι αυτοί στον τόπο αυτό της τιμωρίας και των βασάνων που βρίσκομαι εγώ.

(1) «Παρακαλεί για τους αδελφούς, φανερώνοντας ότι, όπως ακριβώς αυτός πριν πεθάνει, έτσι και αυτοί, θεωρούν ανοησία τις απειλές της Γραφής για τις κολάσεις του μελλοντικού αιώνα και για αυτό επιδιώκουν μόνη τη φιληδονία» (Ζ). Ο πλούσιος δεν είναι ακόμη αποστερημένος από κάθε φυσική αγάπη. Οι 5 αδελφοί του πλούσιου δεν μπορούν να εκπροσωπούν παρά τους πλούσιους φαρισαίους, οι οποίοι ζούσαν τότε στη γη στην προνομιούχο και λαμπρή θέση, την οποία απολάμβανε άλλοτε ο πλούσιος. Είναι σαν να έλεγε σε αυτούς ο Κύριος: Να ποια θα είναι μετά από λίγο η θέση σας, εάν δεν μεταβληθείτε (g).

(2) Το να διαμαρτυρηθεί δεν σημαίνει απλώς να διακηρύξει, αλλά να μαρτυρήσει έντονα, ώστε η αλήθεια να εισχωρήσει διαμέσου (δια) των καλυμμάτων συνείδησης σκληρυμένης. Ο Ιησούς υπαινίσσεται εδώ την επίμονη αξίωση των αντιπάλων του, να δώσει κάποιο θαύμα σε αυτούς, την οποία αρνούνταν να ικανοποιήσει (g).

(3) Είναι προφανές, ότι ο Κύριος προϋποθέτει εδώ, ότι η κρίση του πλουσίου έγινε αμέσως με τον θάνατό του και όσο ζούσαν ακόμη οι αδελφοί του. Αυτό είναι απόδειξη ότι ο Κύριος δέχεται μία προσωρινή κρίση αμέσως μετά τον θάνατο του καθενός, η οποία διακρίνεται από την τελική και παγκόσμια κρίση (g).

Λουκ 16.29 λέγει αυτό Ἀβραάμ⁽¹⁾, Ἔχουσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφῆτας⁽²⁾. ἀκουσάτωσαν αὐτῶν⁽³⁾.

Μετάφραση: Του λέει ο Αβραάμ: ἔχουν τον Μωυσή και τους προφήτες που τους βεβαιώνουν γι' αυτά. ας ακούσουν εκείνους.

(1) Ο Αβραάμ δεν απαντά ως προς το αν ο Λάζαρος ήταν δυνατόν να σταλεί στους αδελφούς του πλούσιου. Αναμφίβολα δεν υπάρχει μεταξύ γης και παραδείσου τόσο χάσμα, όσο μεταξύ παραδείσου και άδη (b).

(2) Προσωποποίηση του νόμου και των συγγραμμάτων των προφητών, που έξυπνα χρησιμοποιείται εδώ σε αντίθεση με τον Λάζαρο. Διαβάζοντας τον νόμο και τις προφητείες, είναι σαν να έχουν τον Μωϋσή και τους προφήτες πρόσωπο προς πρόσωπο να τους μιλούν (b). «Δεν νοιάζεσαι, λέει, τόσο εσύ για τους αδελφούς όσο ο Θεός που τους έπλασε; διότι τοποθέτησε για χάρη τους αμέτρητους δασκάλους» (Θφ). Από αυτό φαίνεται καθαρά, ότι υπάρχουν αρκετά τεκμήρια και αποδείξεις στην

Π.Δ., στον Μωϋσή και τους προφήτες, μέσω των οποίων οι απροκατάληπτοι και ειλικρινείς αναζητητές της αλήθειας θα μπορούσαν να πληροφορηθούν, ότι υπάρχει και άλλη ζωή πέραν του τάφου, όπως και αμοιβές ή ποινές για τους αγαθούς ή πονηρούς ανθρώπους.

(3) Κανείς δεν αναγκάζεται. Με την ακρόαση με πίστη του νόμου σωζόμαστε και όχι με τις εμφανίσεις από τους νεκρούς. Ο Ηρώδης, ο οποίος δεν είχε διάθεση να ακούσει, δεν αξιώθηκε να δει κανένα θαύμα (b).

Λουκ 16.30 ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί⁽¹⁾, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν⁽²⁾ πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς μετανοήσουσιν⁽³⁾.

Μετάφραση: Εκείνος τότε του είπε: Όχι, πάτερ Αβραάμ, δεν θα υπακούσουν στον Μωυσή και στους προφήτες. Εάν όμως πάει σ' αυτούς κάποιος από τους νεκρούς, θα μετανοήσουν.

(1) «Στα μεν βιβλία απιστούν, διότι γράφτηκαν από ζωντανούς, που δεν έχουν δει ακόμη τα σχετικά με τον μέλλοντα αιώνα· εάν όμως κάποιος από τους νεκρούς πορευτεί προς αυτούς, θα τον πιστέψουν, αφού ξέρει τα πάντα» (Ζ). «Τέτοιοι είναι και τώρα αυτοί που λένε· Ποιος ξέρει τα σχετικά με τον άδη; Ποιος αφού ήλθε από εκεί μας τα ανήγγειλε;» (Θφ). Ο πλούσιος κάνει ένσταση. Θα έλεγε κάποιος, ότι θέλει να μαλακώσει τον Αβραάμ προσφωνώντας τον με οικειότητα με την επανάληψη του Πάτερ Αβραάμ. Η αίτησή του είναι συγκινητική. Δεν μπορεί κάποιος όμως να μην αντιληφθεί, ότι εμπερικλείει ένα είδος προσωπικής δικαιολογίας. Ο πλούσιος σκέφτεται για τους αδελφούς του ό,τι και για τον εαυτό του (L). Εάν δεν μετανόησε έγκαιρα αυτό οφείλεται στο ότι ο Θεός δεν μεταχειρίστηκε τα μέτρα που έπρεπε (g).

(2) Που βγήκε από τους νεκρούς· η «από» δείχνει το μέρος, στο οποίο είναι οι νεκροί, δηλαδή από τον άδη (δ).

(3) Ο πλούσιος ομολογεί ότι αιτία της απώλειάς του δεν υπήρξαν κυρίως τα πλούτη, αλλά η αμετανοησία, από την οποία συνοδεύονταν αυτά (g).

Λουκ 16.31 εἶπεν δὲ αὐτῷ, Εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθῇσονται⁽¹⁾.

Μετάφραση: Του είπε τότε ο Αβραάμ: Εάν δεν έχουν την καλή διάθεση ν' υπακούσουν στο Μωυσή και στους προφήτες, δεν θα πεισθούν, ακόμη κι αν

αναστηθεί κάποιος από τους νεκρούς. Διότι, όταν ατονήσει η πρώτη τους εντύπωση από την ανάσταση, θα επανέλθουν πάλι στην προηγούμενή τους σκληρότητα.

(1) Μόνο ανόητοι άνθρωποι είναι δυνατόν να φανταστούν, ότι υπάρχουν μέθοδοι και τρόποι πειθούς καλύτεροι από εκείνους τους οποίους διάλεξε και χρησιμοποιεί ο Θεός. Και μόνο ανόητοι και τυφλοί μπορούν να ισχυριστούν, ότι βρίσκουν αυτοί μέσα σωτηρίας, δραστικότερα από εκείνα, τα οποία μεταχειρίζεται ο Θεός. «Αν δεν ακούμε τις Γραφές, δεν θα πιστέψουμε ούτε αυτούς που έρχονται από τον άδη. Και αυτό το έκαναν φανερό οι Ιουδαίοι, οι οποίοι, επειδή τις Γραφές δεν τις άκουγαν, ούτε νεκρούς αναστημένους που είδαν πίστεψαν, αλλά και τον Λάζαρο (στο κατά Ιωάννην) επιχειρούσαν να τον φονεύσουν» (Θφ), αν και «αναστήθηκε από τους νεκρούς» (Ζ). Και ο Κύριος που είπε αυτήν την παραβολή διακηρύχτηκε με αυθεντικές αποδείξεις ότι αναστήθηκε εκ νεκρών. Και όμως, την ώρα που το μεγάλο αυτό γεγονός του ευαγγελίου διακηρύχτηκε και βεβαιώθηκε από ζωντανούς αυτόπτες, το ιουδαϊκό έθνος ως σύνολο ενέμεινε στην απιστία του (ο). Εκείνος, του οποίου η συνείδηση δεν αφυπνίστηκε από τον νόμο, θα έμενε αδιόρθωτος και μπροστά σε νεκρό αναστημένο. Μόνη η φαντασία του θα δεχόταν πλήγμα από αυτό. Μετά την πρώτη όμως συγκίνηση της έκπληξης και της φρίκης, θα αφυπνιζόταν η κριτική, η οποία θα έλεγε: Φαντασιοπληξία και ψευδαίσθηση: πλάνη της ακοής και της όρασης (g). Έτσι με το συμπέρασμα αυτό ο Κύριος ακόμη μία φορά αποδοκιμάζει την αίτηση θαύματος. Αυτοί που ζητούν αυτό έχουν καθετί που θα χρειάζονταν για να πειστούν για την αλήθεια. Και αν παρεχόταν σε αυτούς το θαύμα, δεν θα πείθονταν από αυτό περισσότερο (p). Τα θαύματα είναι χρήσιμα και ωφέλιμα σε όσους έχουν καλή διάθεση, των οποίων η καρδιά είναι διατεθειμένη να πιστέψει στην αγαθότητα και τη δύναμη του Θεού (L). Εκείνος ο οποίος θα έλθει από τους νεκρούς για να μιλήσει για τα εκεί, δεν θα μπορούσε να μας πει περισσότερα από εκείνα, τα οποία μας λένε οι Γραφές. Ούτε θα μπορούσε να μας μιλήσει με το ίδιο κύρος, το οποίο περιβάλλει τις Γραφές. Ο Θεός εξάλλου μίλησε στους ανθρώπους όχι με αγγέλους ή άλλους απεσταλμένους από τον ουρανό, αλλά με ανθρώπους, με τον Μωϋσή και τους προφήτες. Και οι Ισραηλίτες όμως στο Σινά προτίμησαν την επικοινωνία με το Θεό μέσω του Μωϋσή, διότι δεν μπορούσαν να υπομείνουν τον τρόπο, ο οποίος προκαλούνταν σε αυτούς από την άμεση επικοινωνία του Θεού με αυτούς. Τέλος η εμφάνιση μάρτυρα από τους νεκρούς μπορεί μεν κατ' αρχήν να προκαλέσει κάποιο τρόπο σε αμαρτωλούς και κάτω από το κράτος του τρόμου να σημειώσουν αυτοί κάποια βήματα μετάνοιας, αλλά όταν ο τρόμος αυτός περάσει, επόμενο είναι να επιστρέψουν αυτοί στην προηγούμενη σκληρότητά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ' (17)

Στίχ. 1-10. Διάφορες διδασκαλίες.

Λουκ 17.1 Εἶπεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ⁽¹⁾, Ἐνένδεκτόν⁽²⁾ ἔστιν τοῦ μὴ ἔλθειν⁽³⁾ τα σκάνδαλα, οὐαὶ δε δι' οὗ ἔρχεται⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Ο Κύριος κατόπιν απευθύνθηκε αποκλειστικά στους μαθητές του και τους εἶπε: Ὅπως εἶναι τώρα ἡ κατάσταση του διεφθαρμένου αὐτοῦ κόσμου, εἶναι αδύνατο νὰ μὴν ἔλθουν τα σκάνδαλα καὶ οἱ πειρασμοὶ που σπρώχνουν τὸν ἄνθρωπο στὴν αμαρτία. Αλίμονο ὅμως σ' ἐκείνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔρχεται τὸ σκάνδαλο, καὶ γίνεται ἔτσι αἰτία νὰ αμαρτήσῃ ὁ συνάνθρωπός του.

Ποία ἡ σχέση τῶν λόγων αὐτῶν με τὰ προηγούμενα; Ἡ, με τὴν παραβολή μὲν τοῦ πλουσίου ἔδειξε στους Φαρισαίους «ποία κόλαση θὰ τοὺς περιμένει ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν πλοῦτο. Λέει λοιπὸν στους μαθητὲς καὶ γιὰ αὐτοὺς τοῦ Φαρισαίου, δείχνοντας ὅτι προκαλοῦν σκάνδαλο καὶ ἐμποδίζουν τὸ θεῖο δρόμο καὶ γιὰ αὐτὸ τοὺς λέει τὰ «ουαὶ»» (Θφ). Ἡ, πιο σωστά, οἱ παραγγελίες που δίνονται στὴν περικοπή αὐτή, δὲν συνδέονται στενά οὔτε μεταξύ τους, οὔτε με τὰ προηγούμενα, οὔτε με τὰ ἐπόμενα (L). Μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς ἀναφέρονται καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο συνοπτικοὺς μέσα σὲ ἄλλα συμφραζόμενα. Ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ Λουκάς ἐδῶ παραλείπει νὰ ἀναφέρει τὶς περιστάσεις, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες λέχθηκαν τὰ λόγια αὐτά, ἀποδεικνύει ὅτι βρῖσκονταν με τὴν μορφή αὐτὴ ἀποσπασμένα καὶ μεμονωμένα στὴν πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλούσε ὁ ἱερός ευαγγελιστής. Καὶ πήρε αὐτά ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπως ἦταν, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν ἑαυτό του, νὰ ἐπινοήσῃ πλαίσιο γεγονότων που νὰ δικαιολογοῦν αὐτά, πράγμα τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει τὴν αὐθεντικότητα τῶν περιστατικῶν, τὰ ὁποῖα σὲ τόσες ἄλλες περιπτώσεις ἀναφέρει μαζί με τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ὁ Λουκάς (g).

(1) Οἱ δύο πρώτοι στίχοι ἀναφέρονται στα σκάνδαλα. Δες Ματθ. ιη 6,7 καὶ Μάρκ. θ 42 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορὰ καὶ σπάνια συναντιέται καὶ ἀλλοῦ. Στὸ ιγ 33 συναντιέται τὸ ἐνδέχεται, ἀπὸ τὸ ὁποῖο παράγεται τὸ ἀνένδεκτο (p), ἀπὸ τὸ στερητικὸ α καὶ τὸ ἐνδέχεσθαι (=μπορεῖ νὰ συμβεῖ) καὶ σημαίνει ἀδύνατο (δ)· «δηλαδὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἔλθουν τα σκάνδαλα, δηλαδὴ τὰ ἐμπόδια γιὰ τὸν ἀγαθὸ καὶ ἀγαπητὸ στὸ Θεὸ τρόπο ζωῆς» (Θφ).

(3) «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν» (Z). «Ἡ ἀνάγκη αὐτή, βεβαίως, ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στὴν ἐλεύθερη διάθεση· ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ ἐξῆς, ὁ Κύριος βλέποντας τὴν πονηρία τῶν

ανθρώπων... είπε, ότι σε σχέση με την ακολουθία αυτών που βλέπουμε, είναι ανάγκη να έλθουν τα σκάνδαλα» (Θφ). «Δεν φέρνει λοιπόν τα σκάνδαλα η προφητεία του... Ούτε επειδή προείπε, για αυτό γίνεται. Αλλά επειδή οπωσδήποτε επρόκειτο να γίνουν, για αυτό τα προείπε» (Χ). Και μας βεβαιώνει εκ των προτέρων για αυτό που θα συμβεί, διότι όταν είμαστε βέβαιοι για το ότι υπάρχει κίνδυνος, τότε και θα σπλιστούμε καλύτερα, για να τον αποτρέψουμε. Αν λάβουμε υπ' όψιν την πανουργία και κακία του σατανά, την ασθένεια και διαφθορά των ανθρώπινων καρδιών και την ανοησία που επικρατεί στον κόσμο είναι αδύνατον ηθικά να μην συμβούν τα σκάνδαλα. Και ο Θεός επιτρέπει αυτά, «ώστε να γίνουν φανεροί οι άξιοι» (Α Κορ. ια 19).

(4) Παρόλο που ο Θεός κατευθύνει έτσι τα πράγματα, ώστε οι αμαρτίες των αμαρτωλών να εξυπηρετούν τους σκοπούς του, αυτό δεν εξασφαλίζει αυτούς από την οργή του. «Η μεν πονηρία λοιπόν, την οποία εξασκούν οι άνθρωποι, προέρχεται από την ελεύθερη διάθεσή τους, οπότε η διάπραξη των σκανδάλων αναγκαστικά ακολούθησε λόγω της πονηρίας. Επομένως, για αυτό και είναι άξιοι τιμωρίας οι εργάτες των σκανδάλων. Όπως, λόγου χάριν, για να φέρουμε παράδειγμα, ένας γιατρός που βλέποντας κάποιον να κάνει κακή διατροφή και να είναι άπληστος, θα μπορούσε να πει· αυτός αναγκαστικά θα αρρωστήσει. Άραγε λοιπόν η αρρώστια είναι αναγκαστική; Ναι, όσον αφορά τη συνέπεια της κακής διατροφής» (Θφ). Αλίμονο στους διώκτες, οι οποίοι με λόγο ή έργο σκανδαλίζουν τους πιστούς αποθαρρύνοντας ή και κλονίζοντας αυτούς από το να δουλεύουν στο Θεό και να πράττουν το καθήκον τους. Αλίμονο στους πλάνους, οι οποίοι διαστρέφουν τις αλήθειες του Χριστού και ταραάζουν τις διάνοιες των μαθητών. Αλίμονο σε εκείνους οι οποίοι κάτω από το ένδυμα του χριστιανικού ονόματος ζουν σκανδαλωδώς και δίνουν κακό παράδειγμα στους ασθενέστερους και γίνονται αιτία να βλασφημείται το όνομα του Χριστού.

Λουκ 17.2 λυσιτελεῖ⁽¹⁾ αὐτῷ εἰ λίθος μυλικὸς⁽²⁾ περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων⁽³⁾.

Μετάφραση: Είναι προτιμότερο γι' αυτόν να κρεμάσει γύρω απ' το λαιμό του μια μυλόπετρα και μ' αυτή να πάει να πέσει στη θάλασσα, παρά να παρασύρει στην αμαρτία έναν απ' αυτούς τους ταπεινούς και απλούς που πιστεύουν σ' εμένα.

(1) Λέγεται μοναδική φορά εδώ, συναντιέται όμως και στους κλασικούς και στους Ο'. Κατά λέξη (από το λύω τα τέλη) σημαίνει πληρώνω τους φόρους (ρ). Εδώ=είναι

προτιμότερο. Κάνει σύγκριση ο Λουκάς με το λυσιτελεί... ει... περίκειται και έρριπται... ή ίνα σκανδαλίση=Καλύτερα να πεθάνει παρά να σκανδαλίσει (δ).

(2) Ο Ματθαίος λέει μύλος ονικός (πέτρα μύλου που κινείται από μουλάρι)· εδώ λίθος μυλικός· είναι λίθος μύλου μικρότερων διαστάσεων που κινείται από το χέρι (g).

(3) Εφόσον τα λόγια αυτά απευθύνονταν στους μαθητές, είναι απίθανο στη φράση αυτή («των μικρών τούτων») να περιλάμβανε ο Ιησούς ολόκληρο τον κύκλο των μαθητών. Πιο φυσικό είναι να εννοήσουμε ότι αναφερόταν αυτό στους πιο άσημους μεταξύ τους ή σε κάποιους που πρόσφατα επέστρεψαν και πίστεψαν, ή ίσως και σε κάποια παιδιά που ήταν εκεί τριγύρω (p). Οι λειτουργοί και διάκονοι της εκκλησίας, αλλά και αυτοί που είναι περιβεβλημένοι με οποιοδήποτε κύρος οφείλουν να προσέχουν πολύ, ώστε με λόγο ή με κακό παράδειγμα να μην αποθαρρύνουν ή με οποιοδήποτε τρόπο να γίνουν αφορμή αμαρτίας σε κάποιον ασθενή αδελφό.

Λουκ 17.3 προσέχετε έαυτοῖς⁽¹⁾. εάν δε άμάρτη⁽²⁾ εις σε⁽³⁾ ό άδελφός σου επιτίμησον⁽⁴⁾ αὐτῷ, καί εάν μετανοήση άφες αὐτῷ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Να προσέχετε τους εαυτούς σας να μη γίνετε ποτέ αφορμή σκανδάλου στο διπλανό σας. Κι αν σου κάνει κάποιο κακό ο αδελφός σου, έλεγξέ τον με αδελφική συμπάθεια, έχοντας ως σκοπό να τον διορθώσεις. Κι αν μετανοήσει, συγχώρησέ τον.

(1) Η φράση αυτή κακώς χωρίστηκε από τον προηγούμενο σ.= «Προσέξτε μήπως σκανδαλίσετε κάποιους ή σκανδαλιστείτε από κάποιους» (Ζ). «Να, λέει, προλέγω σε σας, ότι θα έλθουν τα κακά· είστε αναπολόγητοι. Διότι είναι μεν ανάγκη να έλθουν εκείνα, δεν είναι όμως ανάγκη εσείς να χαθείτε, αν βεβαίως ασφαρίζετε τους εαυτούς σας και τους οπλίζετε. Είναι δηλαδή ανάγκη μεν να έλθει ο λύκος, αλλά αν ξαγρυπνά ο βοσκός, δεν είναι ανάγκη να φονευτούν τα πρόβατα, αλλά ο λύκος αφού μάταια ανοίγει το στόμα, φεύγει» (Θφ).

(2) Από αυτούς που συνδέουν τους σ. 3,4 με τους προηγούμενους, προτάθηκαν διάφορες συνδέσεις από διάφορους. Έτσι «φαίνεται κάπως ότι θυμήθηκε εκείνα τα σκάνδαλα, τα οποία συμβαίνουν πολλές φορές από ανθρώπινη μικροψυχία μεταξύ φίλων και αδελφών... Ποια λοιπόν είναι αυτά τα σκάνδαλα; Ίσως κάποιες μικροψυχίες και λύπες, δίκαιοι και άδικοι θυμοί, κοροϊδίες, κατακρίσεις πολλές φορές και τα συγγενικά και όμοιου είδους με αυτά πταίσματα... Διατάζει λοιπόν να δείχνουμε ανεξικακία σε αυτούς που προκαλούν αυτά» (Κ). Ή, διαφορετική ερμηνεία· «αφού

είπε για αυτούς που σκανδαλίζουν και βλάπτουν... επειδή υπάρχουν πολλές διαφορές σε αυτούς, διότι άλλοι μεν είναι αθεράπευτοι, όπως οι Φαρισαίοι, άλλοι όμως θεραπεύσιμοι... για αυτό λέει· Εάν αμαρτήσει σε σένα...» (Θφ). Δες Ματθ. ιη 15,21,22 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν αυτό. Από τα συμφραζόμενα όμως φαίνεται, ότι πρόκειται για αμαρτήματα που αναφέρονται σε αυτόν που προτρέπει να συγχωρεί.

(4) «Κάνε επίπληξη με τρόπο αδελφικό και για διόρθωση» (Ζ). Η αγάπη και η επιείκεια δεν πρέπει να καταντάει ασθένεια και αδυναμία (ρ).

(5) «Διότι η μετάνοια είναι άξια συγγνώμης» (Ζ). Άστον, συγχώρεσέ τον. Μην σκέφτεσαι πλέον την αδικία που σου έκανε. Πολύ περισσότερο μην μαλώνεις πλέον αυτόν για αυτήν. Αλλά και αν ακόμη δεν μετανοήσει, δεν πρέπει να τρέφεις κακία εναντίον του ή να μελετάς εκδίκηση εναντίον του. Δεν είσαι όμως υποχρεωμένος να διατηρείς τις προηγούμενες σχέσεις οικειότητας μαζί του.

Λουκ 17.4 καὶ ἐὰν ἐπτάκις⁽¹⁾ τῆς ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σὲ καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ πρὸς σὲ λέγων, Μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ⁽²⁾.

Μετάφραση: *Κι αν επτά φορές την ημέρα, δηλαδή πολλές φορές, σου φταίξει, και επτά φορές επιστρέψει και σου πει, μετανοώ, πρέπει να τον συγχωρήσεις.*

(1) «Το «επτά φορές» βεβαίως εδώ, σημαίνει το «πολλές φορές»· δηλαδή, όσες φορές την ημέρα, αφού αμάρτησε, μετανοήσει, τόσες φορές συγχώρεσέ τον» (Ζ). «Ότι βεβαίως αυτό εννοεί, είναι φανερό από τον Ματθαίο. Διότι εκεί αφού ο Πέτρος είπε· Άραγε, έως επτά φορές να τον συγχωρήσω; Είπε ο Κύριος· Όχι, αλλά εβδομήντα φορές το επτά, υποδηλώνοντας με αυτό το αναρίθμητο» (Θφ).

(2) «Εάν επιστρέφει, λέει, αυτός που αμάρτησε σε σένα και κατηγορεί τον εαυτό του, θα τον συγχωρέσεις· και όχι μία φορά, αλλά πολλές. Διότι αν κάποιος ασθενεί και μάλιστα συχνά, δεν πρέπει να δειχνόμαστε λόγω αυτού ότι έχουμε έλλειψη αγάπης μεταξύ μας και ότι ολιγωρούμε στο να δείξουμε μακροθυμία· αλλά πρέπει μάλλον να αγαπάμε να μιμούμαστε τους γιατρούς των ασθενειών τους σώματος, οι οποίοι δεν θεραπεύουν τον άρρωστο μία ή δύο φορές, αλλά μάλλον τόσες φορές, όσες συμβεί αυτός να αρρωστήσει. Διότι καταλαβαίνουμε ότι και εμείς είμαστε ασθενείς και μας νικούν τα πάθη· όταν όμως παθαίνουμε αυτό, ευχόμαστε να είναι καλοί και

αμνησικάκοι προς εμάς αυτοί που οφείλουν να μαλώνουν και έχουν την εξουσία να πρέπει να τιμωρούν» (Κ).

Λουκ 17.5 Καὶ εἶπαν οἱ ἀπόστολοι⁽¹⁾ τῷ κυρίῳ, Πρόσθετες ἡμῖν πίστιν⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε οι απόστολοι είπαν στον Κύριο: Κύριε, πρόσθεσέ μας πίστη, και με τη χάρη σου αύξησε την πίστη που έχουμε και κάνε την τελειότερη, ώστε μ' αυτή να ανταποκριθούμε στις υποχρεώσεις της αποστολής μας και να υπερνικήσουμε τα σκάνδαλα του κόσμου.

(1) Όσοι συνδέουν τα λόγια αυτά με τα προηγούμενα, παρατηρούν: Ή «επειδή ήλθαν σε συναίσθηση της αδυναμίας τους και άκουσαν τον Κύριο που τους είπε για κάποια μεγάλα πράγματα και για τον κίνδυνο από τα σκάνδαλα, παρακαλούν να έχουν σε πλεόνασμα την δύναμη της πίστης, με την οποία θα μπορέσουν να κατορθώσουν και τα σχετικά με την ακτημοσύνη. Διότι τίποτα δεν κατορθώνει την ακτημοσύνη τόσο, όσο το να πιστέψει κάποιος και να έχει θάρρος στο Θεό... Επιπλέον και στα σκάνδαλα μέσω της πίστης θα μπορέσουν να αντισταθούν» (Θφ). Ή, ζητούν προσθήκη πίστης οι απόστολοι, για να ασκήσουν ευκολότερα την συγχώρηση των λαθών του πλησίων (Knabenbauer). Πιθανότερο φαίνεται, ότι «οι απόστολοι» ζητούν αυτό σε σχέση με την εκπλήρωση του αποστολικού τους έργου, παίρνοντας αφορμή ίσως από κάποια έκτακτη εκδήλωση της δύναμης του Ιησού σε θαύμα που τους κατέπληξε (g). Οι ίδιοι οι απόστολοι, που έγιναν πρώτοι διάκονοι της βασιλείας των ουρανών, αυτοί που άφησαν τα πάντα, για να ακολουθήσουν το Χριστό, αναγνωρίζουν, ότι η πίστη τους είναι ελλιπής και αισθάνονται την ανάγκη να ζητήσουν από τον Κύριο την ενίσχυση και αύξησή της. Πόσο μάλλον εμείς έχουμε ανάγκη ενίσχυσης της πίστης μας! Είναι αναγκαίο να ενισχυθεί και αυξηθεί η πίστη μας, διότι όσο η πίστη μας αυξάνει, τόσο συναυξάνουν μαζί της και οι υπόλοιπες αρετές και τόσο περισσότερο προκόβουμε στην κατά Χριστόν ζωή.

(2) «Πρόσθεσε, σε αυτήν που έχουμε, αυτήν που λείπει, δηλαδή κάνε τέλεια την πίστη μας σε σένα» (Ζ) «ανάδειξέ μας τελειότερους και σταθερότερους στην πίστη» (Θφ). «Διότι από την πίστη, ένα μεν μέρος εξαρτάται από εμάς, ενώ το άλλο δίνεται σύμφωνα με θεία χάρη. Σε μας δηλαδή ανήκει το προκαταρκτικό μέρος» (Κ)· «ενώ η πίστη που προστίθεται από το Θεό, είναι τελειοποίηση και σταθεροποίηση της πίστης που εμείς βάλαμε από την αρχή» (Ζ). Όπως οι μαθητές έτσι και εμείς με θερμή προς τον Κύριο προσευχή ας εκφράζουμε ολόθερμο τον πόθο να αυξηθεί η πίστη μας. Θερμή προσευχή με την οποία συνεχώς και ασταμάτητα θα ζητάμε από το Θεό την

αύξηση της πίστης μας, θα συντελέσει πολύ σε αυτό. Προφύλαξή μας από τους δρόμους στους οποίους μπορεί να κλονιστεί η πίστη, είναι άλλο μέσο για αύξηση της πίστης μας. Φύλαγε τον εαυτό σου από τη συντροφιά με άπιστους. Τέτοιες συντροφίες είναι αδύνατον να σε ωφελήσουν, ενώ υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να σε βλάψουν. Φύλαγε ακόμη τον εαυτό σου από την αμαρτία. Προπαντός να φοβάσαι τις μικρές παραβάσεις. Πολλές φορές και μικρά πταίσματα μπορούν να προκαλέσουν μεγάλες καταστροφές στην ψυχή σου. Αστοχίες όσον αφορά την αγαθή συνείδηση προκαλούν ναυάγιο και στην πίστη.

Λουκ 17.6 εἶπεν δὲ ὁ κύριος⁽¹⁾, Εἰ ἔχετε⁽²⁾ πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως⁽³⁾, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ⁽⁴⁾ ταύτῃ, Ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσσῃ⁽⁵⁾· καὶ ὑπήκουσεν ἂν⁽⁶⁾ ὑμῖν.

Μετάφραση: Τους εἶπε τότε ὁ Κύριος: Πράγματι ἔχετε ἀνάγκη νὰ τελειοποιηθεῖτε στὴν πίστη. Εἴναι εἶχατε πίστη τόσο θερμὴ καὶ δυνατὴ ὥστε τὸ μικρὸ σπόρο τοῦ σιναπιοῦ, νὰ λέγατε στὸ δέντρο αὐτὸ τῆς μουριάς, ξεριζώσου καὶ πήγαινε νὰ φυτευθεῖς μέσα στὴ θάλασσα, καὶ νὰ σας υπάκουε.

(1) Δες Ματθ. ιζ 20 καὶ τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Το «Εἰ ἔχετε... ἐλέγετε ἂν» εἶναι ἀνώμαλη σύνταξη. Για αὐτὸ καὶ ὑπάρχει καὶ ἡ διαφορετικὴ γραφὴ «εἰ εἶχετε» που προήλθε ἀπὸ διόρθωση (ρ).

(3) «Τόσο ἐντονὴ καὶ δυνατὴ καὶ θερμὴ ὥστε τὸν κόκκο σιναπιοῦ· διότι τέτοια ποιότητα ἔχει αὐτός» (Ζ). Δὲν εἶναι ζήτημα προσθήκης ἀπλῆς πίστης, ἀλλὰ γνήσιας καὶ θερμῆς πίστης (ρ), πίστης ἐνεργητικῆς, ὅχι νεκρῆς ἀλλὰ ζωντανῆς, ὅχι ἀδρανούς καὶ χλιαρῆς. Αὐτὴ ἡ πίστη ἔχει δύναμη καὶ δέντρα ολόκληρα μὲ ἓνα λόγο νὰ μεταφυτέψει ἀπὸ τὴν ξηρὰ στὴ θάλασσα. Καὶ ἔχει τὴ δύναμη αὐτὴ ὅχι ἀπὸ μόνη τῆς, ἀλλὰ χάρις στὴ θεία δύναμη, ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ θεῖα ὑπόσχεση παρέχεται πλοῦσια στους πιστούς.

(4) Καὶ τώρα στὴν Παλαιστίνη εἶναι συνηθισμένες τόσο οἱ λευκὲς ὥστε καὶ οἱ σκούρες μουριές. Καὶ στὴ νεότερη Ελλάδα τὸ δέντρο ὀνομάζεται ἀκόμη συκαμινέα. Εἶναι ἀβέβαιο εἴναι ἡ σικάμινος ταυτίζεται μὲ τὴν συκομορέα τοῦ Λουκ. ιθ 4. Δύο ἐνδείξεις μποροῦν νὰ προβληθοῦν γιὰ τὴν ταύτιση τῶν 2 δέντρων. Δηλαδή· στὴ μετάφραση τῶν Ὁ' ὁποῦδήποτε τὸ εβραϊκὸ πρωτότυπο ἔχει τὴν λέξη σίμιν, μεταφράζεται στὸ ἐλληνικὸ σικάμινος, παρόλο που μὲ τὴν λέξη σημαίνεται ἡ συκιά καὶ ὅχι ἡ συκαμινέα· καὶ ἐπιπλέον σήμερὰ ἀκόμη δείχνεται ἡ συκαμινέα ὥστε ἀπὸ τότε

γνωστή στην Παλαιστίνη. Πάντως και τα δύο δέντρα είναι διαφορετικά από την αγγλική συκομόρο, η οποία είναι είδος πλατανιού (p).

(5) «Δύο λοιπόν ταυτόχρονα είναι τα μεγάλα, και το να μετακινηθεί αυτό που είναι ριζωμένο στη γη και το να φυτευτεί στη θάλασσα. Διότι τι θα μπορούσε να φυτευτεί στο νερό; Είναι φανερό λοιπόν ότι με το να πει αυτά, δείχνει την δύναμη της πίστης» (Θφ). «Αν δηλαδή αυτό που έχει μπηχτεί έτσι και είναι ριζωμένο στη γη, θα μπορούσε να το μετακινήσει η δύναμη της πίστης, θα μπορούσε κάποιος συνολικά να πει, ότι δεν υπάρχει τίποτα τόσο ακίνητο που δεν θα μπορούσε να το σαλεύσει η πίστη» (Σχ.).

(6) Ο αόριστος είναι αξιοσημείωτος=Το πράγμα με το που θα λεγόταν, αμέσως θα βρισκόταν συντελεσμένο (g).

Λουκ 17.7 Τίς δὲ⁽¹⁾ ἐξ ὑμῶν δοῦλον⁽²⁾ ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα⁽³⁾, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ, Εὐθέως⁽⁴⁾ παρελθὼν ἀνάπεσε⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Αλλά ακόμη και τέτοια θαύματα αν κατορθώσετε, μην υπερηφανευθείτε και μην ξεχνάτε ποτέ ότι είστε ταπεινοί δούλοι του Θεού. Πράγματι. Ποιός από σας που έχει ένα δούλο για να οργώνει τα χωράφια ή να βόσκει τα πρόβατα, όταν ο δούλος αυτός επιστρέψει και μπει στο σπίτι από το χωράφι, ποιός από σας θα του πει, πέρασε αμέσως και κάθισε να φας; Κανείς.

(1) Η παραβολή του αχρείου δούλου στους σ. 7-10 είναι μόνο στον Λουκά. Έγιναν απόπειρες σύνδεσης με τα προηγούμενα. Τέτοια σύνδεση είναι και η επόμενη: «Επειδή η πίστη κατορθώνει πολλά... και στολίζει αυτόν που την έχει και με θαυματουργίες, αλλά από αυτά είναι λογικό ο άνθρωπος πολλές φορές να πέσει σε υψηλοφροσύνη, ασφαρίζει τους αποστόλους ώστε να μην υπερηφανεύονται για τα κατορθώματα» (Θφ). Κανείς λοιπόν άλλος λογικός σύνδεσμος με τα προηγούμενα δεν απομένει, παρά μόνο ότι η χάρη των θαυμάτων, που χορηγήθηκε στους αποστόλους, έκανε επίκαιρη την πρόσκληση αυτή σε ταπεινοφροσύνη (L). Και αν ακόμη κατορθώσετε θαύματα στο όνομά μου, δεν πρέπει να υποθέσετε ότι είστε άξιοι αμοιβής για αυτά. Παρ' όλα αυτά, πιο πιθανό φαίνεται, ότι καμία σχέση δεν υπάρχει με τα προηγούμενα, εφόσον σε εκείνα μεν γίνεται λόγος για θαύματα, ενώ εδώ για αυτά τα οποία διαταχτήκαμε (σ. 10), τα οποία είναι τα συνηθισμένα καθήκοντα της χριστιανικής ζωής (p), ενώ τα θαύματα δεν είναι δυνατόν να συγκαταλεχθούν στην κατηγορία αυτών που διαταχτήκαμε (g).

(2) Δεν πρόκειται εδώ για εργάτη που εργάζεται για ημερομίσθιο, αλλά για δούλο. Ανάμεσα σε αυτόν και τον κύριο καμία συμφωνία δεν έχει συναφθεί, αλλά αυτό δεν σημαίνει, ότι ο κύριος δεν είναι υποχρεωμένος να φροντίζει για τη διατροφή και ανάπαυση του δούλου του (L).

(3) Που εργάζεται έξω από το σπίτι (δ). Ο δούλος σύμφωνα με τα όσα τότε επικρατούσαν επέστρεφε το απόγευμα στο σπίτι του κυρίου, αφού είχε εργαστεί ολόκληρη την ημέρα στην εξοχή είτε καλλιεργώντας τον αγρό, είτε φυλάγοντας το ποίμνιο (g). Με το οργώνει και το βόσκει σήμανε κάθε είδος εργασίας, από την πιο κουραστική (οργώνει) μέχρι την ελαφρότερη (βόσκει) (ο). Ο Ιησούς για αυτά που τότε επικρατούσαν δεν εκφράζει γνώμη. Ούτε επιδοκιμάζει ούτε αποδοκιμάζει αυτά. Χρησιμοποιεί μόνο αυτά για σύγκριση. Δεν προϋποθέτει παρ' όλα αυτά, ότι ο δούλος επιστρέφει εξαντλημένος από τον κόπο, αλλά μάλλον φαίνεται ότι εξοικονόμησε τις δυνάμεις του με βάση την πρόβλεψη ότι μετά την επιστροφή στο σπίτι μένει σε αυτόν και άλλο έργο (L).

(4) Το «ευθέως (αμέσως)» πρέπει να συνδεθεί μάλλον με το «παρελθών (πέρασε)» και όχι με το «έρεϊ (θα πει)», όπως φαίνεται από το «μετά ταῦτα» που ακολουθεί στο σ. 8, το οποίο αντισταθμίζει το ευθέως

(5) Πλησίασε και πάρε θέση στο τραπέζι· κάθισε να φας (p).

Λουκ 17.8 ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ⁽¹⁾, Ἐτοίμασον⁽²⁾ τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος⁽³⁾ διακόνει μοι ἕως φάγῳ καὶ πῖω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι⁽⁴⁾ σύ;

Μετάφραση: Αλλά τί θα του πει; Δεν θα του πει, ετοίμασέ μου τί θα δειπνήσω και ζώσου την ποδιά να με υπηρετήσεις ώσπου να φάω και να πιω, και ύστερα θα φας και θα πιεις κι εσύ;

(1) Ο Κύριος υποθέτει ότι έναν μόνο δούλο έχει ο κύριος εκείνος, τον οποίο στέλνει την ημέρα στον αγρό και το απόγευμα τον έχει να υπηρετεί στο σπίτι (δ). Δεν είναι δηλαδή από τους πλούσιους οικοδεσπότες που έχουν στη διάθεσή τους περισσότερους δούλους.

(2) Ο αόριστος χρησιμοποιείται, διότι δεν πρόκειται για φαγητό που μαγειρεύεται εκείνη την ώρα, αλλά για παράθεση των έτοιμων φαγητών, μετά από το οποίο ο δούλος θα στεκόταν όρθιος. Εφόσον είμαστε δούλοι του Χριστού οφείλουμε όλο το χρόνο μας να τον διαθέτουμε σε αυτόν. Όπως ο δούλος της παρούσας παραβολής από το έργο στον αγρό κλήθηκε να υπηρετήσει τον κύριό του στη συνέχεια σε άλλο έργο,

έτσι και ο καθένας μας οφείλει χωρίς διακοπή να υπηρετεί τον Κύριο κάνοντας το τέλος του ενός καθήκοντος αφετηρία και αρχή επιτέλεσης άλλης υποχρέωσης προς τον Χριστό. Το ότι διακονήσαμε στις υποχρεώσεις μίας θρησκευτικής συζήτησης ή διδασκαλίας, δεν μας δικαιολογεί να παραλείψουμε στη συνέχεια το καθήκον της προσευχής και της λατρείας. Όταν τελειώσαμε το ένα καθήκον, πρέπει με την ίδια πρόθυμη διάθεση να περιμένουμε από τον Κύριο νέες διαταγές. Για αυτό το «διακόνει» είναι σε ενεστώτα (L).

(3) Ζώσου με την ποδιά ή την πετσέτα (δ).

(4) Το ρήμα είναι από την κοινή γλώσσα σύμφωνα με το οδυνάσαι (ιστ 25) και δύνασαι (Ματθ. ε 6). Δεν είναι όμως σταθερή η χρήση τους. Διότι έχουμε στο Μάρκ. θ 22 «δύνη» (ρ). Για το φάγεσαι πρέπει να σημειώσουμε, ότι ο μέλλοντας είναι φάγομαι αντί για το έδομαι (ιδ 15) (L).

Λουκ 17.9 μὴ⁽¹⁾ χάριν ἔχει⁽²⁾ τῷ δούλῳ ἐκείνῳ ὅτι ἐποίησεν τὰ διαταχθέντα; οὐ δοκῶ⁽³⁾.

Μετάφραση: Μήπως ο κύριος αυτός χρωστά χάρη κι ευγνωμοσύνη στο δούλο εκείνο, επειδή έκανε όσα τον διέταξε; Δεν νομίζω ότι του χρωστά ευγνωμοσύνη.

(1) Προϋποθέτει αρνητική απάντηση (L).

(2) Μήπως οφείλει ευγνωμοσύνη στον δούλο; (δ).

(3) Παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα=Δεν νομίζω ότι οφείλει ευγνωμοσύνη. «Διότι ο δούλος είναι αναγκασμένος να εκπληρώνει τις εντολές του κυρίου και δεν οφείλει να το θεωρεί αυτό για τον εαυτό του ως κατόρθωμα. Διότι αν δεν εργαστεί, πρέπει να είναι άξιος τιμωριών. Επειδή όμως εργάστηκε, ας αρκείται στο ότι ξέφυγε τις τιμωρίες, αλλά όχι ότι οφείλει αναγκαστικά και να ζητά τιμή για αυτό» (Θφ). Οποιοδήποτε αγαθό έργο και αν πράξουμε δεν καθιστούμε το Θεό οφειλέτη σε μας για αυτό. Αυτός με τις υποσχέσεις του τις οποίες μας έδωσε, καθιστά τον εαυτό του οφειλέτη προς εμάς από άκρα αγαθότητα και για τη δόξα του. Εάν όμως οι άγιοι απόστολοι, οι οποίοι άφησαν τα πάντα για να ακολουθήσουν το Χριστό, όφειλαν να φρονούν ότι δεν είχαν αυτόν οφειλέτη και χρεώστη τους, πόσο ταπεινά πρέπει εμείς να φρονούμε για τους εαυτούς μας; Είμαστε όλοι δούλοι του και μας εξαγόρασε με το αίμα του. Ως δούλοι του όμως είμαστε υποχρεωμένοι να πράττουμε τα πάντα για τη δόξα του και σύμφωνα με τις διαταγές του. Όλες οι δυνάμεις μας και

όλος ο χρόνος της ζωής μας πρέπει να χρησιμοποιούνται για αυτόν, διότι «δεν ανήκουμε στον εαυτό μας», αλλά σε αυτόν.

Λουκ 17.10 οὕτω καὶ ὑμεῖς⁽¹⁾, ὅταν ποιήσητε πάντα⁽²⁾ τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι Δοῦλοι ἀχρεῖοί⁽³⁾ ἐσμεν⁽⁴⁾, ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ἐτσι κι εσείς, ὅταν κάνετε ὅλα ὅσα σας διέταξε ὁ Θεός τηρώντας τις ἐντολές του, πρέπει νὰ λέτε ὅτι εἴμαστε δούλοι ἀχρηστοί· διότι ἐκεῖνο που εἶχαμε χρέος καὶ καθήκον νὰ κάνουμε, αὐτό καὶ μόνο κάναμε, καὶ τίποτε περισσότερο, τίποτε το ἐκτακτό καὶ ἐξαιρετικό.

(1) «Ὅπως ἀκριβῶς κανεῖς τὸν δούλο του που ὀργώνει καὶ βόσκει καὶ μπήκε στο σπίτι ἀπὸ τὸν ἀγρό, δὲν τὸν ἀξιώνει τιμὴς γιὰ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸν κόπο, ἀλλὰ πάλι τὸν διατάζει καὶ ἀπαιτεῖ τὴν δουλεία που καὶ ἐπιπλέον του ὀφείλει αὐτός καὶ οὔτε ἔτσι δὲν του χρωστά ευγνωμοσύνη· με τὸν ἴδιο ἄρα τρόπο» (Ζ) καὶ εσεῖς ἀπέναντι στο Θεό· «δὲν ἀπονέμετε χαριστικά σε αὐτόν τὴν δουλεία, ἀλλὰ καταθέτετε τὴν υποταγὴ σαν χρέος που πρέπει στους δούλους» (Κ).

(2) Καθαρά υποθετικὴ περίπτωση (ρ). Διότι, ἀλίμονο, σε πολλὰ βρισκόμαστε ἐλλειπείς καὶ ἀσυνεπεῖς καὶ οὐδέποτε ἐπιτελούμε ἔργα ἀξιομισθίας που περισσεύει. Ἴσως κάποιοι δείχνονται θερμότεροι ἀπὸ ἄλλους στὴν υπηρεσία καὶ υπακοή του Κυρίου. Ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ δὲν πράττουν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο εἶχαν καθήκον καὶ υποχρέωση νὰ πράξουν.

(3) «Ἀν λοιπὸν πέτυχε καὶ ἔχεις τηρήσει τις θεῖες ἐντολές καὶ υπάκουσες τὸν Δεσπότη, μὴν ἀπαιτεῖς ἀπὸ το Θεό σαν χρέος τις τιμές» (Κ). «Διότι σύμφωνα με τὴν λογικὴ τῆς δικαιοσύνης, σε ὅσους, ἀπὸ τὴ μία, δὲν ἐκπληρώνουν αὐτὰ που προστάχτηκαν, τοὺς περιμένει κίνδυνος· σε ὅσους, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐκπληρώνουν αὐτά, δὲν τοὺς ὀφείλεται καμία ευγνωμοσύνη» (Ζ). Ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα συμπεραίνουμε ὅτι ἡ ἐννοία του ἀχρεῖοι εἶναι ὅτι εμεῖς ὡς δούλοι του Θεοῦ τίποτα ἀξιο ἐξαιρετικῆς ἀμοιβῆς δὲν πράξαμε (g). Ἐδῶ δὲν τονίζεται κυρίως ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὁ Θεός δὲν ἔχει ἀνάγκη τις υπηρεσίες του ἀνθρώπου. Ἀλλὰ οὔτε καὶ γίνεται λόγος γιὰ τις ἀμοιβές, τις ὁποῖες ὁ Θεός παρέχει σε ἀνταπόδοση γιὰ τὴν υποταγὴ του ἀνθρώπου σε αὐτόν. Τὸ τονιζόμενο σημεῖο εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δικαιούται νὰ διατυπώσῃ κάποια ἀξίωση σαν νὰ ἐπιτέλεσε περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ὀφείλε νὰ πράξῃ (ρ). Τίποτα το ἐκτακτό δὲν κατόρθωσε, ἀλλὰ τὰ κοινὰ καὶ συνηθισμένα στους δούλους (δ). Ἄθλιος εἶναι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος ἀποκαλεῖ δούλο ἀχρεῖο (Ματθ. κε 30)· μακάριος ὁμως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὁμολογεῖ τὸν εαυτό του ἀχρεῖο (b). «Καὶ δὲν εἶπε, ὅταν ὅλα τὰ

κάνετε, είστε αχρείοι, αλλά εσείς να λέτε ότι είμαστε αχρείοι. Πες το, μη φοβηθείς, δεν θα αποφασίσω εγώ από τη δική σου κρίση. Διότι αν εσύ πεις τον εαυτό σου αχρείο, εγώ θα σε στεφανώσω ως χρήσιμο» (Χ). Παρόλο που αυτοί δεν είναι δούλοι αχρείοι, όπως αυτός που έκρυψε και έχωσε βαθιά το τάλαντο, όμως ο Χριστός και ο Θεός τίποτα δεν κερδίζει από τις υπηρεσίες τους και συνεπώς δεν μπορούν αυτοί με αξιώσεις να επικαλεστούν το Θεό ως οφειλέτη τους. Ο Θεός είναι αυτάρκης και μακάριος και δεν έχει ανάγκη εμάς, ούτε είναι δυνατόν οι υπηρεσίες μας να προσθέσουν κάτι στις τελειότητές του. Μας αρμόζει λοιπόν να αποκαλούμε τους εαυτούς μας αχρείους δούλους, πρέπει όμως τις προς τον Θεόν υπηρεσίες να αποκαλούμε ωφέλιμες και χρήσιμες υπηρεσίες, διότι αυτές είναι ωφέλιμες σε εμάς τους ίδιους. Εάν όμως ο Θεός δεν έχει την ανάγκη μας και είναι μακάριος και χωρίς εμάς, εμείς όμως για κανέναν λόγο δεν μπορούμε να κάνουμε χωρίς το Θεό.

(4) «Αν όμως και όταν όλες τις εντολές εφαρμόσουμε, ούτε τότε δεν οφείλουμε να φανταστούμε κάτι μεγάλο για μας, τι θα γίνουμε, όταν ενώ δεν κατορθώνουμε ούτε το πολλοστό μέρος των εντολών του Θεού, ακόμη υπερηφανευόμαστε» (Θφ).

(5) «Ο Θεός απαιτεί μεν από εμάς την δουλεία, χρησιμοποιώντας την δεσποτεία του. Επειδή όμως είναι αγαθός και φιλότιμος, υπόσχεται και έπαθλα σε αυτούς που κοπιάζουν» (Κ), «και προσφέρει στους δούλους σαν να είναι μισθωτοί και την δουλεία τους την αμείβει με μισθό και την οφειλόμενη λατρεία την δέχεται ως κατόρθωμα... Διότι νικά η αγαθότητά του την δικαιοσύνη» (Ζ).

Στίχ. 11-19. Η θεραπεία των δέκα λεπρών.

Λουκ 17.11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ⁽¹⁾ καὶ αὐτὸς⁽²⁾ διήρχετο διὰ μέσου⁽³⁾ Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας.

Μετάφραση: Καθώς ο Ιησούς πήγαινε στα Ιεροσόλυμα, περνούσε μέσα από τα σύνορα της Σαμάρειας και της Γαλιλαίας βαδίζοντας από δυτικά προς ανατολικά, προς τη χώρα που βρίσκεται πέρα από τον Ιορδάνη.

(1) Εδώ αρχίζει το τελευταίο μέρος του μεγάλου τμήματος (θ 51-ιθ 28), το οποίο ως επί το πλείστον είναι αποκλειστικό στον Λουκά, το οποίο ονομάστηκε η προς Ιερουσαλήμ πορεία. Για τρίτη φορά (θ 51,52,ιγ 22) ο Λουκάς μας λέει ότι τέρμα της πορείας αυτής θα ήταν η Ιερουσαλήμ, δεν μπορούμε όμως να καθορίσουμε, εάν με την τρίτη αυτή αναφορά σημαίνεται μία τρίτη πορεία, που διακρίνεται από τις άλλες

δύο. Το τελευταίο αυτό μέρος οπωσδήποτε μας φέρνει ακόμη μία φορά (ι 38) στην Βηθανία και στον χρόνο της θριαμβευτικής εισόδου στην Ιερουσαλήμ (ρ).

(2) Η σύνταξη είναι εβραϊκή και υπενθυμίζει αυτήν του θ 51. Το «και αυτός» φαίνεται να έχει εδώ, όπως και εκεί, έναν ιδιάζοντα τόνο. Ο Ιησούς δεν ακολουθεί μία από τις συνηθισμένες οδούς, είτε αυτήν μέσω της Σαμάρειας είτε την μέσω Περαιάς, μέσω των οποίων οι Γαλιλαίοι μετέβαιναν στα Ιεροσόλυμα. Προτιμά έναν δικό του δρόμο, τον οποίο ακολουθεί με δικό του πρόγραμμα (g).

(3) Σύμφωνα με τα αλεξανδρινά χειρόγραφα «δια μέσον»=τη λέξη μέσον την παίρνουμε με επιρρηματική έννοια (Weiss). Το δια μέσου ή δια μέσον σημαίνει μ ε τ α ξ ύ της Σαμάρειας και Γαλιλαίας. Δεν διέσχιζε την Σαμάρεια και την Γαλιλαία. Εφόσον βάδιζε προς Ιεροσόλυμα, μία τέτοια κατεύθυνση θα τον απομάκρυνε από το τέρμα του ταξιδιού του. Διερχόταν μεταξύ των ορίων Σαμάρειας και Γαλιλαίας, δια μέσου της χώρας, όπου οι δύο αυτές επαρχίες συνορεύουν. Κατευθυνόταν από δυτικά προς ανατολικά, προς τον Ιορδάνη, τον οποίο θα διέβαινε για να μπει στην Περαιά. Το οποίο συμφωνεί με το Ματθ. ιθ 1, Μάρκ. ι 1 και Ιω. ι 40-42 (g).

Λουκ 17.12 καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἷς τινα κώμην ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ⁽¹⁾ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν⁽²⁾,

Μετάφραση: Και την ώρα που έμπαινε σε κάποιο χωριό, τον συνάντησαν δέκα λεπροί άνδρες, οι οποίοι στάθηκαν από μακριά, επειδή σύμφωνα με τον νόμο κάθε λεπρός θεωρούνταν ακάθαρτος και δεν του επιτρεπόταν να πλησιάσει κανέναν.

(1) Ο αριθμός ανθρώπων που κατέχονται από τέτοια νόσο είναι ασυνήθιστος. «Η συμμετοχή στην ίδια ασθένεια τους μάζεψε μαζί» (Z). Ήταν μεν αποκλεισμένοι από την επικοινωνία με υγιείς, ήταν όμως ελεύθεροι να επικοινωνούν μεταξύ τους, το οποίο παρείχε κάποια ενίσχυση και παρηγοριά σε αυτούς, διότι τους έδινε ευκαιρία να ανταλλάσσουν σκέψεις και να εκδηλώνουν συμπάθεια ο ένας στον άλλον. Για αυτό πήραν στη συντροφιά τους και τον Σαμαρείτη, επειδή ήταν κοινωνός και συμμέτοχος της ίδιας αθλιότητας και δυστυχίας. «Τον συνάντησαν όμως έξω από την πόλη. Διότι δεν επιτρεπόταν σε αυτούς, μιας και θεωρούνταν ακάθαρτοι, να ζουν μέσα στην πόλη» (Θφ). Τον συνάντησαν, την ώρα που επρόκειτο να μπει στην κωμόπολη, μετά την πορεία που είχε κάνει και εξαιτίας της οποίας ήταν κουρασμένος. Παρ' όλα αυτά δεν ανέβαλλε την θεραπεία τους, αλλά παρά τον κόπο του, τούς δέχτηκε με συμπάθεια.

(2) «Ὡς ἀκάθαρτοι» (Ζ). Στάθηκαν μακριά σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου. Δες Λευϊτ. ιγ 45,46 (Λ). Η ορισμένη απόσταση, την οποία έπρεπε να τηρούν οι λεπροί απέναντι στους υγιείς, δεν καθοριζόταν από το νόμο, αλλά από την παράδοση (ρ). Εφόσον και εμείς συναισθανόμαστε την πνευματική μας λέπρα, θα κυριευόμαστε από ταπεινές διαθέσεις προκειμένου να πλησιάσουμε με την προσευχή τον Χριστό. Ποιοι είμαστε εμείς για να πλησιάσουμε εκείνον, ο οποίος είναι ο απολύτως καθαρός;

Λουκ 17.13 καὶ αὐτοὶ ἦσαν φωνὴν⁽¹⁾ λέγοντες, Ἰησοῦ ἐπιστάτα⁽²⁾, ἐλέησον ἡμᾶς⁽³⁾.

Μετάφραση: *Κι αυτοί άρχισαν να του φωνάζουν δυνατά: Ιησού, Κύριε, σπλαχνίσου μας και θεράπευσέ μας.*

(1) Το ἦσαν φωνήν συμφωνεί με το πόρρωθεν (ρ). Έβγαλαν όλοι μαζί κραυγή ικανή να προσελκύσει την προσοχή του (g). Και «ως προς τον τόπο, από τη μία, στέκονταν μακριά, ως προς την ικεσία, από την άλλη, ήλθαν κοντά. Διότι είναι κοντά και σε όλους όσους τον επικαλούνται αληθινά» (Θφ).

(2) «Δηλαδή κύριε, διδάσκαλε» (Ζ). Μόνο ο Λουκάς στην Κ.Δ. χρησιμοποιεί την λέξη, για έκτη και τελευταία φορά εδώ (Λ). Όσοι ζητούν βοήθεια από τον Ιησού, πρέπει να πιστεύουν αυτόν ως κύριο και διδάσκαλό τους. Μόνο εάν είναι επιστάτης και Κύριος ο Ιησούς, μόνο τότε είναι και Σωτήρας και Λυτρωτής.

(3) Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν του ζητούν να τους θεραπεύσει από τη λέπρα τους, αλλά λένε το: «Ελέησέ μας». Είναι αρκετό να αναθέτουμε και να εμπιστευόμαστε τους εαυτούς μας στο έλεος του Χριστού, διότι δεν υπάρχει φόβος να αποτύχουμε.

Λουκ 17.14 καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς⁽¹⁾ τοῖς ἱερεῦσιν⁽²⁾. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἐκαθαρίσθησαν⁽³⁾.

Μετάφραση: *Βλέποντας τους εκείνος τους είπε: Πηγαίνετε και δείξτε το σώμα σας στους ιερείς, για να βεβαιώσουν αν πράγματι θεραπευθήκατε, σύμφωνα με τη διάταξη του νόμου. Και καθώς αυτοί πήγαιναν να εξεταστούν από τους ιερείς, καθάρίστηκαν από τη λέπρα.*

(1) «Χωρίς να τους έχει ακόμη καθαρίσει, τους στέλνει να εμφανιστούν στους ιερείς... Αυτό βεβαίως το έκανε, δοκιμάζοντας την πίστη τους· αυτοί λοιπόν, αφού πίστεψαν ότι μπορεί καθώς πορεύονται να τους καθαρίσει, βάδιζαν αδίστακτα» (Ζ).

(2) «Διότι οι ιερείς εξέταζαν τους λεπρούς και από εκείνους δέχονταν την απόφαση για το αν είναι καθαροί από τη λέπρα ή όχι. Διότι είχαν σημάδια οι ιερείς, με τα οποία χαρακτήριζαν την ανίατη λέπρα... Και προσφερόταν δώρο (από τους θεραπευμένους) αυτό που διέταξε ο νόμος» (Θφ). Ο πληθυντικός στους ιερείς=καθένας από τους 10 θα πορευόταν στον ιερέα, τον κοντινό στο σπίτι του. Στο κεφ. ε 14 λέει «στον ιερέα» διότι ήταν ένας μόνο λεπρός. Επιπλέον ο Σαμαρείτης θα πορευόταν στον ιερέα στο όρος Γαριζείν (ρ). Εφόσον ο τελετουργικός νόμος ήταν ακόμη σε ισχύ, ο Χριστός φρόντιζε πάντα να τηρείται αυτός. Ίσως όμως εδώ να είχε και κάτι άλλο στο νου του. Η από τους ιερείς διαπίστωση της πλήρους θεραπείας των λεπρών ήταν ενδεχόμενο να αφυπνίσει τους ιερείς και κάποιους άλλους μαζί τους να αναζητήσουν τον γιατρό, που έχει τέτοια δύναμη απέναντι στις σωματικές ασθένειες και γνωρίζοντας αυτόν να σωθούν μέσω της πίστης σε αυτόν.

(3) Η πίστη τους δείχτηκε με την υπακοή τους στο παράγγελμα που τους έδωσε ο Κύριος, για αυτό και στο δρόμο θεραπεύτηκαν (ρ). Μέχρι ποια απόσταση προχώρησαν, δεν καθορίζεται. Πάντως όμως η απόσταση υπήρξε αρκετή για να δοκιμαστεί η πίστη τους, αλλά όχι και τόσο μεγάλη, ώστε να καθίσταται αδύνατη η επιστροφή τους προς τον Κύριο (ο). Δεν είπε ο Κύριος ξεκάθαρα σε αυτούς: Καθαριστείτε από την λέπρα σας. Αλλά δοκιμάζοντας την πίστη και υπακοή τους, όπως άλλοτε ο Ελισαίος τον Νεεμάν, τους έστειλε αθεράπευτους ακόμη στους ιερείς. Όσοι αναμένουν τις χάρες και εύνοιες του Χριστού, πρέπει να παίρνουν αυτές συμμορφούμενοι με τους τρόπους και τις μεθόδους με τις οποίες ο Χριστός ευαρεστείται να δώσει αυτές σε αυτούς και να μην αξιώνουν ο Χριστός να συμμορφωθεί με ό,τι αυτοί αναμένουν ή θεωρούν καλύτερο.

Λουκ 17.15 εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε⁽¹⁾ μετὰ φωνῆς μεγάλης⁽²⁾ δοξάζων τὸν θεόν⁽³⁾,

Μετάφραση: Ένας απ' αυτούς, μόλις είδε ότι θεραπεύθηκε, επέστρεψε και με δυνατή φωνή εκφράζοντας τη χαρά και την ευγνωμοσύνη του δόξαζε τον Θεό που τον θεράπευσε διαμέσου του Ιησού.

(1) Εφόσον πλέον οι δέκα λεπροί δεν ήταν συμμετοχοί στη θλίψη και αθλιότητα, οι 9 από αυτούς, που ήταν Ιουδαίοι, θα ευχαριστήθηκαν, όταν ο Σαμαρείτης γυρίζοντας τους εγκατέλειψε (ρ). Για αυτό και δεν ενδιαφέρθηκαν να πληροφορηθούν που μετέβαινε αυτός. «Παρόλο όμως που ήταν Ισραηλίτες, φάνηκαν αχάριστοι, ενώ ο Σαμαρείτης... επέστρεψε και άφηνε να βγει η φωνή της ευγνωμοσύνης» (Θφ).

(2) Εκφράζοντας έτσι όχι μόνο τη χαρά, αλλά και την ζωηρότατη ευγνωμοσύνη του προς αυτόν που τον θεράπευσε.

(3) «Διότι πίστευαν ότι ο Χριστός είναι μεν κάποιος μεγάλος και μεγαλοδύναμος, δεν πίστευαν όμως ακόμη ότι είναι και από τη φύση του Θεός» (Ζ). Όταν πρόκειται για το Θεό χρησιμοποιείται το ρήμα δοξάζω, το οποίο μπορεί να συνυπονοήσει και λατρευτικές εκδηλώσεις, ενώ στον επόμενο στίχο χρησιμοποιείται το ευχαριστώ, με το οποίο δηλώνεται η ευγνωμοσύνη (g).

Λουκ 17.16 καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον⁽¹⁾ παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ⁽²⁾ εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς⁽³⁾ ἦν Σαμαρίτης.

Μετάφραση: Ἐπεσε τότε με το πρόσωπο κάτω στη γη κοντά στα πόδια του Ιησοῦ και τον ευχαριστούσε. Και αὐτός ἦταν Σαμαρείτης, δηλαδή σχισματικός και λιγότερο φωτισμένος από τους Ιουδαίους. Συνεπώς κανείς δεν θα περίμενε να δείξει αὐτός μια τέτοια ευγνωμοσύνη που δεν ἔδειξαν οι ἄλλοι εννέα, που ἦταν Ἰσραηλίτες.

(1) Το πέσιμο μέχρι του να ακουμπά το πρόσωπο στο έδαφος, ήταν σημάδι βαθύτατου σεβασμού. Εκτός από το Λουκ. ε 12 (για λεπρό πάλι), το σημάδι αυτό στην Κ.Δ. δεν γίνεται παρά μόνο ενώπιον του Θεού (Ματθ. κστ 39, Α Κορ. ιδ 25, Αποκ. ζ 11, ια 16)(L). Αρμόζει να εκδηλώνουμε ταπείνωση και στις ευχαριστίες μας, όπως ταπεινωνόμαστε και στις δεήσεις μας.

(2) «Αφού καθαρίστηκε δηλαδή, πλησίασε» (Ζ).

(3) Μπαίνει μπροστά με έμφαση=και ο ένας και μόνος αὐτός, ο οποίος εκδήλωσε την ευγνωμοσύνη του, ἦταν ένας περιφρονημένος σχισματικός (p), έτσι ώστε δεν θα ανέμενε κάποιος να δειχτεί ευγνώμων, αφού οι 9 Ἰσραηλίτες ἔδειξαν τέτοια αγνωμοσύνη (o).

Λουκ 17.17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν⁽¹⁾, Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν⁽²⁾; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ⁽³⁾;

Μετάφραση: Τότε ο Ιησοῦς εἶπε: Δεν καθαρίστηκαν από τη λέπρα και οι δέκα; Οι ἄλλοι εννέα που εἶναι;

(1) Η αποσιώπηση του «(είπε) σε αυτόν», έγινε σκόπιμα (g). Η απάντηση αυτή του Κυρίου έγινε στους παρισταμένους και αποτελεί κρίση για το όλο επεισόδιο μάλλον, παρά απάντηση στον Σαμαρείτη (p).

(2) Πόσο πλούσιος είναι ο Χριστός στο να ευεργετεί. Θεραπεύτηκαν και οι 10 αφού καθαρίστηκαν πλήρως. Ολόκληρο νοσοκομείο ασθενών απέκτησε υγεία με ένα μόνο λόγο του Χριστού. Αφθονία θεραπειών που επιβεβαιώνει ότι στον Χριστό βρίσκουν τη θεραπεία τους και οι ψυχές μας. Το αίμα του καθαρίζει και είναι επαρκές για όλους τους ασθενείς, οσοιδήποτε και αν είναι. Εδώ θεραπεύτηκαν 10. Αλλά και περισσότεροι να ήταν, δεν θα ήταν λιγότερη η χάρη του Χριστού και για αυτούς.

(3) Το «πού» μπαίνει στο τέλος με έμφαση (p). Η αχαριστία παρ' όλα αυτά των 9 δεν εμπόδισε τον Ιησού και τους ανάξιους να ευεργετήσει (δ), ούτε έγινε αφορμή για να ανακαλέσει την δωρεά προς αυτούς. Οι 9 που είναι; Το οποίο υπονοεί, ότι η αχαριστία είναι πολύ συνηθισμένο κακό. Από τους πολλούς οι οποίοι ελεούνται από το Θεό, λίγοι επιστρέφουν να δώσουν δόξα σε αυτόν, μόλις ένας στους 10 στην παρούσα περίπτωση.

Λουκ 17.18 οὐχ εὐρέθησαν⁽¹⁾ ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ⁽²⁾ εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς⁽³⁾ οὗτος⁽⁴⁾;

Μετάφραση: *Χάθηκαν να γυρίσουν πίσω και να δοξάσουν τον Θεό, παρά μόνο ο ξένος αυτός, που δεν ανήκει στο γνήσιο ιουδαϊκό γένος;*

(1) Έχει σχεδόν την ίδια σημασία με το δικό μας «χάθηκαν».

(2) Σημαίνει η πρόταση: δεν είχαν τη συναίσθηση του καθήκοντος της ευγνωμοσύνης; Το «βρέθηκαν» δείχνει, ότι μαζί με την άφιξη του ενός περίμενε ο Κύριος δίκαια, αλλά μάταια την άφιξη και αυτών στο να δώσουν δόξα στο Θεό μπροστά σε αυτόν, μέσω του οποίου ο Θεός θεράπευσε αυτούς (δ).

(3) «Ο Σαμαρείτης ήταν αλλογενής, επειδή καταγόταν από την Ασσυρία» (Κ). Οι Σαμαρείτες ήταν μιγάδας λαός, τόσο στην καταγωγή όσο και στη θρησκεία. Ήταν άλλοτε Ισραηλίτες, οι οποίοι όμως μετέπειτα νικήθηκαν από τους αποίκους, που εγκαταστάθηκαν ανάμεσά τους από τον βασιλιά των Ασσυρίων. Δες Δ Βασ. ιζ 24,30. Οι από τον Χουθά άποικοι ήταν πιθανώς οι πολυπληθέστεροι, διότι οι Ιουδαίοι ονόμαζαν τους Σαμαρείτες Χουθαίους ή Χουθίτες (Ιωσήπου Αρχ. ΙΧ,14,3, ΧΙ,4.4,7,2,ΧΙΙΙ 9.1). Οι ειδωλολάτρες αυτοί άποικοι έφεραν μαζί τους και την ειδωλολατρεία τους, βαθμιαία όμως αναμίχτηκε με αυτήν και η λατρεία του Ιεχωβά (p). Πόσες φορές

παρουσιάζονται πολύ ευγνώμονες εκείνοι, από τους οποίους δεν θα περίμενε κάποιος αυτό. Ο Σαμαρείτης εκδηλώνει την ευγνωμοσύνη του και ο Ιουδαίος δείχνεται αχάριστος. Οι περισσότεροι φωτισμένοι ντροπιάζονται από μερικούς, οι οποίοι οδηγούνται μόνο από το φωτισμό της συνείδησής τους και του άγραφου νόμου μέσα τους. Αυτό εδώ συντελεί στο να επιβαρύνει την αχαριστία των Ιουδαίων, οι οποίοι ως φωτισμένοι από το νόμο και μάλιστα από τους προφήτες, θα περίμενε κάποιος να δείχτουν περισσότερο ευγνώμονες από τον Σαμαρείτη.

(4) Οι ερωτήσεις αυτές του Κυρίου δεν αποβλέπουν στο να λάβει πληροφορίες για αυτούς που δεν ήλθαν, αλλά στο να τονίσει ζωηρότερα την αχαριστία και αδιαφορία των Ιουδαίων (L). Αμέσως η μελλοντική τύχη του ευαγγελίου του στον κόσμο, παρουσιάστηκε στη σκέψη του (g), «έτσι ώστε κανείς από τους εθνικούς να μην απογοητευτεί και κανείς που κατάγεται από άγιους προγόνους να μην καυχιέται» (Θφ).

Λουκ 17.19 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε⁽¹⁾.

Μετάφραση: Και σ' αυτόν είπε: Σήκω και πήγαινε. Η πίστη σου σε έσωσε. Δεν θεράπευσε μόνο το σώμα σου, αλλά αποτελεί και καλή αρχή που θα σε οδηγήσει και στην πνευματική σου σωτηρία.

(1) Κάποιοι λένε ότι ο λόγος αυτός αναφέρεται σε κάποια πρόσθετη ευεργεσία, την οποία ο Σαμαρείτης πήρε και οι υπόλοιποι 9 στερήθηκαν, και εξηγούν αυτό ότι υπονοεί ηθική και πνευματική σωτηρία (p). Πάντως, εάν ο Ιησούς υπενθυμίζει στον Σαμαρείτη ότι η πίστη του τον έσωσε, πράττει αυτό, για να γίνει αντιληπτό σε αυτόν ποια σημασία και σπουδαιότητα έχει η πίστη και πόσο μπορεί να ωφελήσει αυτόν στον μετέπειτα βίο του. Έτσι με την επάνοδό του ο Σαμαρείτης συνέσφιξε ακόμη περισσότερο τον δεσμό ανάμεσα σε αυτόν και τον Ιησού που δημιουργήθηκε από τη θεραπεία του, ενώ οι άλλοι 9 με την αχαριστία τους, τον έσπασαν εντελώς.

Στίχ. 20-37. Η βασιλεία του Θεού και το καθήκον μας.

Λουκ 17.20 Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων⁽¹⁾ πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ⁽²⁾ ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως⁽³⁾,

Μετάφραση: Όταν τον ρώτησαν οι Φαρισαίοι πότε έρχεται η βασιλεία του Θεού, κατά την οποία αυτοί περίμεναν ότι θα βασίλευε Μεσσίας με κοσμική δύναμη, ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: Η βασιλεία του Θεού δεν έρχεται με αισθητό τρόπο και εξωτερική λαμπρότητα, για να προσελκύει την παρατήρηση όλων και να γίνεται αντιληπτή από τις εξωτερικές αισθήσεις των ανθρώπων.

Το τεμάχιο αυτό περιλαμβάνει 1) ερώτηση των Φαρισαίων για το χρόνο της εμφάνισης της βασιλείας του Θεού και απάντηση του Κυρίου σε αυτήν (σ. 20,21). 2) Διδασκαλία του Κυρίου προς τους μαθητές του για το θέμα αυτό (σ. 22-27) και 3) την παραβολή του άδικου κριτή, η οποία εφαρμόζει πρακτικά στους πιστούς το διαπραγματευμένο θέμα (ιη 1-8)(g)

(1) Είναι γνωστό με ποια ανυπομονησία ανέμεναν οι Φαρισαίοι την εμφάνιση της βασιλείας του Μεσσία. Φυσικό λοιπόν ήταν να θέλουν να μάθουν την γνώμη του Ιησού για αυτό. Αναμφίβολα θα δοκίμαζαν μεγάλη χαρά, εάν τον έφερναν σε δύσκολη θέση με το ερώτημά τους αυτό ή αν του αποσπούσαν πλανημένη ή οπωσδήποτε υποκείμενη σε επίκριση γνώμη (g).

(2) Εφόσον καμία καθορισμένη χρονολογία δεν παρεχόταν στη Γραφή, έπρεπε λοιπόν να παρακολουθούν και να παρατηρούν τα σημεία των καιρών (L). Η ερώτηση που ήδη θέτουν φανερώνει, ότι η βασιλεία αυτή κατά τις ιδέες τους ήταν τελείως εξωτερική και ότι η έλευσή της θα σημειωνόταν με κάποιο μεγάλο και αιφνίδιο θεαματικό χτύπημα (g).

(3) Παρόλο που το ρήμα παρατηρώ δεν είναι σπάνιο ούτε στην Κ.Δ. ούτε στους Ο΄(μετάφραση της Π.Δ. των 70 μεταφραστών), συναντιέται επιπλέον και στους ιατρούς συγγραφείς για παρατήρηση των συμπτωμάτων των νόσων, παρόλ' αυτά το ουσιαστικό παρατήρηση είναι λέξη που συναντιέται μόνο μία φορά (p). Σημαίνει ή «με δόξα ανθρώπινη» (Z) ή ακριβέστερα, με κάποιο γεγονός που πέφτει στις αισθήσεις· με τρόπο ορατό και αισθητό (g), ώστε και με τα μάτια να μπορεί να παρατηρηθεί (Grimm)· με τέτοιο έκτακτο θέαμα, ώστε να μπορεί κάποιος σιγά σιγά και διαδοχικά να παρατηρήσει το πότε και το εδώ, τον χρόνο και τον τόπο (b).

Δεν έχει η βασιλεία του Θεού εξωτερικές επιδείξεις και εμφανίσεις, όπως τα γήινα κοσμικά βασίλεια, οι επεκτάσεις και επαναστάσεις των οποίων γίνονται αισθητές και οι ειδήσεις για αυτά γεμίζουν τις εφημερίδες. Η είσοδος της βασιλείας του Θεού θα είναι σιωπηλή και αθόρυβη και χωρίς κάποια πομπή. Είναι αξιοσημείωτο, ότι ενώ οι Φαρισαίοι ρωτούν: πότε έρχεται η βασιλεία του Θεού, ο Κύριος δεν απαντά αμέσως στο ερώτημά τους αυτό, αλλά ζητά μάλλον να διορθώσει τις πλανημένες αντιλήψεις

τους για την βασιλεία αυτή. Εξάλλου οι επισκέψεις του Θεού δια μέσου των αιώνων έγιναν μυστικά και αιφνίδια.

Οι άνθρωποι, οι απορροφημένοι από τις επιδιώξεις της παρούσας ζωής, δεν αντιλαμβάνονται τις προσεγγίσεις ή και τις ελεύσεις τους. Συγχέουν τα μεγάλα γεγονότα με τα μικρά και μετρούν την σοβαρότητά τους σύμφωνα με τα παχυλά ιδανικά τους. Ο Θεός φανερώθηκε με σάρκα. Γεγονός όμοιο του οποίου δεν είδε ποτέ άλλοτε ο κόσμος και το οποίο επισκίασε όλα τα γεγονότα της ιστορίας. Και όμως δεν επέσυρε την προσοχή του κοινού. Οι κάτοικοι της Βηθλεέμ δεν μπόρεσαν να βρουν τόπο για τον Θείο Επισκέπτη στο κατάλυμα, ο οποίος ξάπλωσε στη φάτνη μεταξύ των αλόγων ζώων. Πράγματι τότε η βασιλεία του Θεού είχε έλθει χωρίς παρατήρηση. Και όταν αυτός, ο οποίος είναι η Κεφαλή και ο Ήλιος της Εκκλησίας, σταυρώθηκε και αναστήθηκε και ίδρυσε την βασιλεία του ως δική του εκκλησία, για πολλά χρόνια παρέμενε άγνωστος ή και παραγνωρισμένος μεταξύ των ανθρώπων. Η βασιλεία του Θεού ήλθε ανάμεσά τους όχι με παρατήρηση.

Λουκ 17.21 οὐδὲ ἐροῦσιν, Ἰδοὺ ὧδε· ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ⁽¹⁾· ἰδοὺ γὰρ⁽²⁾ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν⁽³⁾.

Μετάφραση: Ούτε όταν έλθει η βασιλεία του Θεού θα πουν οι άνθρωποι: Να, εδώ είναι ο βασιλεύς και Μεσσίας, ή να, εκεί. Αυτά που σας λέω είναι αληθινά· κι αυτό αποδεικνύεται από το εξής: Η προσωποποίηση της βασιλείας του Θεού είμαι εγώ, ο Μεσσίας. Κι εγώ είμαι ανάμεσά σας. Κι όμως εσείς εξακολουθείτε να μην καταλαβαίνετε ότι ήλθε η βασιλεία του Θεού.

(1) Εξηγεί εδώ το όχι με παρατήρηση.=Δεν θα πουν οι άνθρωποι· να εδώ ή να εκεί η προσωποποίηση της βασιλείας αυτής, ο Μεσσίας (δ), «το οποίο κάνουν στους γήινους βασιλιάδες» (Ζ).

Όταν έλθει ο Μεσσίας για να θεμελιώσει την βασιλεία του, δεν θα πουν: Να εδώ είναι ο Μεσσίας ή να είναι εκεί, όπως γίνεται όταν κάποιος επίγειος βασιλιάς περιοδεύει για επίσκεψη των διαμερισμάτων της δικαιοδοσίας του, και σε όλων τα στόματα υπάρχουν οι λέξεις: Εκεί είναι ο βασιλιάς, αυτό το μέρος επισκέπτεται τώρα ο βασιλιάς. Διότι όπου είναι ο βασιλιάς, εκεί είναι και η αυλή του. Αλλά ο Χριστός δεν θα έλθει έτσι, ούτε οι λεγεώνες που αποτελούν την σωματοφυλακή αυτού του βασιλιά θα φανούν εδώ ή εκεί.

(2) Το γαρ σημειώνει τον λόγο για τον οποίο το να εδώ ή να εκεί, δεν μπορεί να γίνει δεκτό (ρ).

(3) Ἡ «βρίσκεται μέσα στις δικές σας προαιρέσεις, και είναι στην εξουσία σας να την λάβετε. Γιατί είναι δυνατόν στον κάθε άνθρωπο, που πέτυχε την εκ μέρους του Χριστού δικαίωση, δηλαδή αυτήν που έχει αποκτήσει σαν πλούτο με την πίστη και έχει καταστεί λαμπρός με κάθε αρετή, να επιτύχει τη βασιλεία των ουρανών» (Κ).

«Η βασιλεία των ουρανών είναι μέσα σας. Συνεπώς η αρετή έχει ανάγκη μόνον από τη θέλησή μας. Και αυτό βεβαίως, διότι βρίσκεται μέσα μας και από εμάς τους ίδιους αποκτιέται. Η αρετή δηλαδή αποκτιέται όταν η ψυχή επιθυμεί εκ φύσεως τα πνευματικά» (Α).

Ἡ, μέσα στις καρδιές σας. Μη θεωρείτε αυτήν ως κάτι εξωτερικό· η βασιλεία είναι στην ουσία πνευματική, είναι μέσα στις καρδιές σας, εάν πράγματι έχετε αυτήν (ρ). Η βασιλεία του Θεού δεν υπόσχεται κυρίως να μεταβάλλει τις εξωτερικές συνθήκες της ζωής των ανθρώπων, αλλά να ανακαινίσει τις καρδιές τους και την διαγωγή τους. Τότε έρχεται στον καθένα μας, όταν από υπερήφανο και μάταιο, που ήταν στο παρελθόν, μεταβάλλει αυτόν σε ταπεινό, σοβαρό και σώφρονα· όταν αποσπάσει αυτόν από την προσκόλληση στον κόσμο και τις επιθυμίες της σάρκας και στρέψει ολόκληρο το ενδιαφέρον του προς τον ουρανό.

Ο ουρανός, τον οποίο περιμένουμε, είναι α) φως. Αλλά τι ακτινοβολείται από το φως αυτό; Αλήθεια, ειλικρίνεια, δικαιοσύνη. Και αυτό είναι ο ουρανός. Εάν είστε παιδιά του Θεού, θα βασιλεύει στις καρδιές σας ευθύτητα, ακριβής δικαιοσύνη, τέλεια φιλαλήθεια. Η βασιλεία του Θεού είναι μέσα σας. Ο ουρανός είναι β) Αρμονία. Εάν αγαπάτε την ενότητα, εάν μισείτε τις διαστάσεις και διχόνοιες, εάν συντελείτε στην εκκλησιαστική ενότητα, τότε η βασιλεία του Θεού είναι μέσα σας. Ο ουρανός είναι γ) Ταπεινοφροσύνη. Κάθε άγγελος εκεί καλύπτει το πρόσωπο και τα πόδια του με τις φτερούγες του. Όποτε βλέπουμε άνθρωπο να έχει ταπεινή ιδέα για τον εαυτό του, μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι η βασιλεία του Θεού είναι μέσα του. δ) σε όλο τον ουρανό είναι εκτάκτως αισθητή η παρουσία του Χριστού, ο οποίος είναι η χαρά και η ευφροσύνη όλων των καρδιών. Αναλόγως λοιπόν του τι είναι ο Χριστός για τον καθένα μας, μπορούμε να πούμε: Η βασιλεία του Θεού είναι μέσα μας.

«Διότι τότε βεβαίως λέγεται ότι βασιλεύει στην πραγματικότητα ο Θεός, όταν δεν βιώνεται τίποτα κοσμικό στις ψυχές μας, αλλά σε όλα ζούμε κατά τρόπο υπερκόσμιο» (Θφ).

Πιο σωστή ερμηνεία: η βασιλεία του Θεού είναι ανάμεσά σας στο πρόσωπο εμού του Χριστού και των μαθητών μου. Και έρχεται τόσο λίγο με παρατήρηση, ώστε ενώ βρίσκεται ήδη ανάμεσά σας, εσείς δεν έχετε αντιληφθεί την έλευσή της (έτσι ερμηνεύουν οι L.δ και όλοι σχεδόν οι νεώτεροι ερμηνευτές).

Λουκ 17.22 Εἶπεν⁽¹⁾ δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς⁽²⁾, Ἐλεύσονται ἡμέραι⁽³⁾ ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν⁽⁴⁾ καὶ οὐκ ὄψεσθε⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εἶπε τότε στους μαθητές: Εγώ θα φύγω κι εσείς θα επιθυμήσετε την παρουσία μου. Μέσα στο έργο της αποστολής σας θα αντιμετωπίζετε αντιδράσεις και μόχθους και δύσκολες περιστάσεις. Θα έλθουν λοιπόν μέρες που θα επιθυμήσετε να δείτε μία από τις ένδοξες ημέρες της δευτέρας παρουσίας του υιού του ανθρώπου· και δεν θα τη δείτε.

(1) Δες Ματθ. κδ 23,26 και Μάρκ. ιγ 21, με τα οποία είναι εν μέρει παράλληλο το παρόν τμήμα του Λουκά.

(2) Στους Φαρισαίους ο Κύριος έπρεπε να υπενθυμίσει τον πνευματικό χαρακτήρα της βασιλείας. Παρόλ' αυτά δεν αποσκοπούσε με όσα είπε να αρνηθεί την ένδοξη και εξωτερική εμφάνιση της βασιλείας αυτής κατά την συντέλεια του κόσμου. Για να αναπτύξει όμως την άλλη αυτή πλευρά της αλήθειας, στρέφεται τώρα προς τους μαθητές του. Η σειρά λοιπόν των ιδεών που αναπτύσσονται έχει ως εξής: Η βασιλεία, με την εξωτερική έννοια, με την οποία δέχονται αυτήν οι Φαρισαίοι, δεν θα έλθει τόσο προσεχώς (στιχ. 22)· και όταν θα έλθει, δεν θα προκληθεί κάποια αβεβαιότητα για την εμφάνισή της (στιχ. 23,24)(g).

(3) «Προειδοποιεί λοιπόν ότι πριν από την άφιξή του από τους ουρανούς, η οποία θα γίνει κατά τη συντέλεια του κόσμου, θα έλθει θλίψη και διωγμός, ώστε θα επιθυμήσουμε να δούμε μία ημέρα αυτού» (Κ).

Στις αρχές βέβαια θα έχετε μεγάλες επιτυχίες. Αλλά μη νομίζετε, ότι πάντοτε θα γίνεται έτσι. Όχι. Αλλά πρόκειται να διωχτείτε και να διασκορπιστείτε, να φυλακιστείτε και να σας επιβάλλουν σιγή. Έτσι ώστε δεν θα έχετε πάντοτε ευκαιρίες να κηρύττετε το ευαγγέλιο άφοβα και χωρίς αντιδράσεις. Εξωτερικοί διωγμοί και εμπόδια θα περιορίζουν τη δράση σας και θα δυσχεραίνουν αυτήν. Μερικές φορές και η μέσα σας παρουσία του Πνεύματος θα γίνεται λιγότερο αισθητή και η από αυτήν παρηγοριά φειδωλή και λιγότερο πλούσια. Ο επουράνιος Πατέρας μάς καταρτίζει, για να μάθουμε στην πράξη, τι αξία έχουν τα ελέη του, πόσο ισχυρή και ανίκητη είναι η

αόρατη δύναμή του, πόσο αδύνατοι είμαστε εμείς και πόσο πρέπει να ταπειωνόμαστε για τις τυχόν επιτυχίες μας αποδίδοντας αυτές στο Θεό.

(4) Ή, ημέρες του υιού του ανθρώπου εννοεί αυτές στη γη, «δηλαδή εκείνη κατά την οποία θα ζούμε ακόμη και θα συμβιώνουμε με το Χριστό» (Κ).

«Διότι παρόλο που ήταν μαζί του, δεν ζούσαν όμως τελείως άκοπα και ακίνδυνα... αλλά συγκρινόμενα με τους μελλοντικούς κινδύνους αυτά που τους συνέβαιναν πριν, θα φαίνονται σαν να ήταν πολύ ακίνδυνα» (Θφ)· «βάζοντας δηλαδή σε αντιπαράθεση τα μεγαλύτερα κακά, είναι οπωσδήποτε προτιμητέα τα μικρότερα» (Κ).

Ή, πιο σωστά· μία από τις ημέρες της ένδοξης φανέρωσης του Θεού και Σωτήρα μας (δ)· μία πρόγευση της μελλοντικής δόξας (ρ)· μία θεία επίσκεψη και εκδήλωση για ενίσχυση της διωκόμενης και κουρασμένης εκκλησίας (g).

(5) Ο στεναγμός και η ευχή: Ω! μία και μόνο ημέρα της δόξας του ουρανού κατά την ώρα αυτή της θλίψης· θα ακουστεί μάταια. Δεν θα δείτε την ημέρα αυτή όχι διότι δεν πρόκειται να έλθει ποτέ, αλλά διότι δεν θα είναι τότε, όταν θα ζητήσετε αυτήν, ο καιρός της έλευσής της (ρ).

Λουκ 17.23 καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, Ἴδου ὧδε, Ἴδου ἐκεῖ⁽¹⁾· μὴ ἀπέλθητε μηδὲ διώξητε⁽²⁾.

Μετάφραση: Θα σας πουν τότε: Να, εδώ είναι ο Χριστός, ή να, εκεί είναι ο Χριστός. Προσέξτε να μην πάτε, ούτε να ακολουθήσετε αυτός που θα σας φέρει την είδηση αυτή.

(1) Η ζωνηρή αυτή προσδοκία των πιστών, θα προδιαθέσει τους απλούστερους από αυτούς σε ευπιστία (g). Και τότε στις ημέρες εκείνες των θλίψεων θα σας πουν· να εδώ είναι ο Χριστός, να εκεί ο Χριστός (δ).

Δεν υπάρχει κάποια αντίθεση μεταξύ του στίχου αυτού και του στίχου 21. Διότι ο τελευταίος αυτός στίχος αναφέρεται στα σημάδια της πρώτης έλευσης του Κυρίου. Ενώ ο παρών αναφέρεται στα ψευδή σημάδια της δεύτερης έλευσης και παρουσίας και περιλαμβάνει όλες τις άκαιρες και πρόωρες προαναγγελίες για τη δήθεν προσέγγιση της εσχάτης ημέρας= Κάθε προφητεία καθορισμένων χρονολογιών και κάθε βεβαίωση για τοπικές εμφανίσεις πρέπει με πολλή δυσπιστία να ακούγονται (ρ). «Κανείς, λέει, να μη σας πείσει, ότι ήλθα εδώ ή εκεί» (Θφ).

(2) Μην πάτε προς αυτόν που λέει τον εαυτό του Μεσσία, ούτε να τον διώξετε, δηλαδή να τον ακολουθήσετε. Το διώκω με την έννοια του έπομαι, ακολουθώ και στους κλασικούς συγγραφείς (δ).

Λουκ 17.24 ὥσπερ⁽¹⁾ γὰρ⁽²⁾ ἡ ἀστραπή ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν⁽³⁾ εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁽⁴⁾ ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Σας λέω μάλιστα να μην ακολουθήσετε κανέναν σε κάποιον συγκεκριμένο τόπο, διότι ο Μεσσίας δεν θα είναι τότε κρυμμένος σε κάποιο μέρος. Αλλά όπως η αστραπή που αστράφτει από ένα οποιοδήποτε σημείο στην ατμόσφαιρα και στα σύννεφα και γενικότερα στην περιοχή που είναι κάτω απ' τον ουρανό λάμπει μεμιάς σ' όλη την έκταση του ορίζοντα κάτω απ' τον ουρανό, έτσι θα είναι και ο υιός του ανθρώπου την ημέρα της ένδοξης παρουσίας του. Η παρουσία του θα έλθει αιφνιδιαστικά και θα είναι αισθητή σ' όλους.

(1) Δες Ματθ. κδ 27.

(2) Μην πάτε και μην ακολουθήσετε, διότι η έλευση του υιού του ανθρώπου θα είναι όπως η αστραπή αιφνίδια και γενικώς ορατή (ρ).

«Δεν θα περιοριστεί σε τόπο η δευτέρα παρουσία μου, η λαμπρότερη και ενδοξότερη. Αλλά όπως η αστραπή δεν διαφεύγει την προσοχή, αλλά φαίνεται από το ένα άκρο της γης στο άλλο, έτσι και η δική μου παρουσία θα είναι λαμπρή και ένδοξη και σε κανέναν δεν θα μείνει κρυφή» (Θφ). Δεν τρέχει κανείς εδώ και εκεί για να δει την αστραπή. Η λάμψη της διαχύνεται παντού (g).

(3) Εξυπακούεται η λέξη χώρας. Μπορεί να συνδεθεί ή με το αστράπτουσα (=αστράπτει κάτω από τον περιοχή του ουρανού δηλαδή από ένα οποιοδήποτε σημείο της ατμόσφαιρας και των νεφών και λάμπει σε όλη την περιοχή της γης και του ορίζοντα κάτω από τα νέφη)(δ) ή μπορεί να συνδεθεί με το λάμπει (ρ) δηλαδή από το ένα σημείο στο άλλο. Ο Λουκάς αποφεύγει να πει ότι η αστραπή λάμπει από την ανατολή μέχρι τη δύση διότι δεν είναι πάντοτε αυτή η κατεύθυνση της αστραπής (L).

(4) «Έτσι θα είναι και αυτός φανερός σε όλη την οικουμένη» (Z).

(5) «Ημέρα του λέει αυτήν της δευτέρας παρουσίας του» (Z).

Λουκ 17.25 πρῶτον⁽¹⁾ δεῖ⁽²⁾ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης⁽³⁾.

Μετάφραση: Προτού όμως ἐλθεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐνδοξα ὡς κριτῆς, πρέπει σύμφωνα με τὴν καθορισμένη βουλή καὶ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ νὰ πάθει πολλὰ καὶ νὰ ἀποδοκιμασθεῖ ἀπὸ τὴ γενιά αὐτὴ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων.

(1) Πριν ἀκόμη μπεῖ σὲ ἐκείνη τὴν δόξα με τὴν ὁποία πρόκειται νὰ ἐλθεῖ (b). Νόμιζαν, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Μεσσία θα ἐρχόταν με ἐξωτερικὴ λαμπρότητα. Ὁχι, λέει, ὁ Χριστός. Πρέπει μέσω τοῦ σταυροῦ νὰ διαβούμε στὸν βασιλικὸ θρόνο.

(2) Ἀλλὰ δεν πρέπει νὰ τὸν περιμένετε τώρα με δόξα. Τα επικείμενα γεγονότα εἶναι τελειῶς διαφορετικὰ (p). Ὁ σύνδεσμος «δε» εἶναι ἀντιθετικός= πριν ἐλθεῖ ὁμως αὐτός ὡς Κριτῆς ἐνδοξος, εἶναι ἀνάγκη πρῶτα κατὰ τὴν ὀρισμένη βουλή τοῦ Θεοῦ καὶ πρόγνωση (δεῖ=πρέπει) νὰ πάθει πολλὰ (δ). Πολλὰ· ονειδισμούς, ντροπὴ, θάνατο, αὐτὰ εἶναι τὰ πολλὰ. Πρέπει νὰ ἀποδοκιμαστεῖ ἀπὸ τὴ γενιά αὐτὴ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων, πριν τὸν ἐγκολληθεῖ ἄλλη γενιά πιστῶν ἐθνικῶν. Το εὐαγγέλιο πρέπει πρῶτα νὰ κατανικήσῃ μέγιστη ἀντίσταση καὶ πρωτοφανή ἐμπόδια ὥστε καὶ με αὐτὸ νὰ καταφανεῖ, ὅτι ἡ δύναμή τοῦ εἶναι ἀπὸ τὸ Θεό καὶ ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπους.

«Μη λοιπὸν θαυμάσετε, ἀν θὰ συμβοῦν σὲ σας τέτοια ἐπίπονα, τὰ ὁποία νὰ σας φέρουν ἐπιθυμία νὰ εἰστε μαζί μου. Διότι ἐγὼ ὁ ἴδιος, που πρόκειται νὰ φανῶ ὡς ἀστραπή, πρῶτα πρόκειται νὰ πάθω πολλὰ καὶ νὰ ἀποδοκιμασθῶ καὶ ἔτσι νὰ ἐλθῶ σὲ αὐτὴν τὴν δόξα» (Θφ).

(3) «Τῶν πονηρῶν Ἰουδαίων» (Z), τῶν συγχρόνων τοῦ Κυρίου.

Λουκ 17.26 καὶ⁽¹⁾ καθὼς⁽²⁾ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις⁽³⁾ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου·

Μετάφραση: Καὶ ὅπως ἐγένε τις ἡμέρες τοῦ Νῶε, ἔτσι θὰ συμβεῖ καὶ τις ἡμέρες τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

(1) Δες Ματθ. κδ 37-39 καὶ τὶς ἐκεῖ σημειώσεις. Στους στίχους 26-30 περιγράφει τὴν κατάσταση τοῦ κόσμου, πὼς θὰ εἶναι πριν τὴν ἐλευσὶν τοῦ. Τὴν ὥρα που οἱ πιστοὶ θὰ ποθοῦν σφοδρὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Κυρίου, ἀμεριμνησία καὶ αἴσθημα σαρκικῆς ἀσφάλειας θὰ καταπλημμυρίζει τὴν ἀνθρωπότητα (g).

(2) Το προηγούμενο «ὥσπερ(=ὅπως ακριβῶς)» σημαίνει κάτι το ανάλογο. Το «καθώς» ὅμως που μπαίνει εδώ δηλώνει ακριβῶς το ὅμοιο (p). Ὅπως συνέβη στις ἡμέρες του Νῶε, ἔτσι θα συμβεῖ και τότε (δ).

(3) Εδώ σε πληθυντικό και ὄχι σε ενικό (ὅπως στο στίχο 24), διότι προηγήθηκε το «στις ἡμέρες του Νῶε» (L).

Λουκ 17.27 ἦσθιον⁽¹⁾, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο⁽²⁾, ἄχρι ἥς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας⁽³⁾.

Μετάφραση: *Οἱ ἄνθρωποι δηλαδή τότε, στην εποχὴ του Νῶε, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς προειδοποιούσε γιὰ τὸν κατακλυσμὸ καὶ τὴν καταστροφὴ, ἔτρωγαν ἀσυλλόγιστα καὶ ἔπιναν, νυμφεύονταν καὶ πάντρευαν τὰ παιδιὰ τοὺς, μέχρι τὴν ἡμέρα που μπήκε ὁ Νῶε στὴν κιβωτό. Καθόλου δηλαδή δὲν σκέφτονταν τὴν τιμωρία που τοὺς περιέμενε. Καὶ ξαφνικὰ ἦλθε ὁ κατακλυσμὸς καὶ τοὺς κατέστρεψε ὅλους.*

(1) Οἱ παρατατικοὶ που μπαίνουν χωρὶς σύνδεση κάνουν ἐκτάκτως ζωηρό τὸ λόγο (p).

(2) Το ἐξεγαμίζοντο= δίνονταν σε γάμο ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοὺς (g). Δὲν τονίζει ἀπλῶς τὸ ὅτι ζούσαν τὴ συνηθισμένη τοὺς ζωὴ, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἦταν ἐξολοκλήρου ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα (p).

Τὸ νὰ τρώμε καὶ νὰ πίνουμε εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ διατήρηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ τὸ κάνουμε γάμο καὶ νὰ δίνουμε σε γάμο ἀπαραίτητο γιὰ πολλαπλασιασμὸ τῆς. Τὰ νόμιμα καὶ ἐπιτρεπόμενα αὐτὰ ἐγίναν ολέθρια σε ἐκείνους λόγω τῆς διάθεσης, με τὴν ὁποία γίνονταν. Ἦταν αὐτοὶ ἀμέριμνα παραδομένοι στὴν σαρκικὴ ζωὴ, ἐνῶ ὁ κίνδυνος ἦταν ἐπὶ θύραις καὶ γιὰ τὴν επικείμενη ἐλευση τοῦ ολέθρου ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Νῶε εἶχε εἰδοποιήσῃ αὐτοὺς. Ἐτρωγαν, ἔπιναν καὶ παντρεύονταν, τὴν ὥρα που ἐπείγουσα ἀνάγκη ἦταν νὰ νηστεύσουν, νὰ πενθήσουν καὶ νὰ μετανοήσουν. Παρὰ τὶς προαναγγελίες τοῦ Νῶε, παρὰ τὶς ἐπανελημμένες γιὰ μετάνοια προσκλήσεις, αὐτοὶ θεωρούσαν τοὺς εαυτοὺς τοὺς ἀσφαλεῖς, διότι ἀπιστοῦσαν καὶ διότι θεωρούσαν γελοῖο τὸ κήρυγμα περὶ επικειμένης καταστροφῆς.

(3) «Ὅπως στα χρόνια τοῦ Νῶε ξαφνικὰ ἦλθε ὁ κατακλυσμὸς καὶ τοὺς πήρε ὅλους, ἔτσι θα εἶναι καὶ ἡ παρουσία του» (Θφ).

Λουκ 17.28 ὁμοίως⁽¹⁾ και ως ἐγένετο⁽²⁾ ἐν ταῖς ἡμέραις Λώτ· ἦσθιον⁽³⁾, ἔπινον, ἡγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Θα συμβεῖ κάτι παρόμοιο μ' αυτό που έγινε και στις ημέρες του Λώτ. Ἐτρωγαν τότε οι ἄνθρωποι, ἐπιναν, ἀγόραζαν, πουλούσαν, φύτευαν, ἐκτιζαν οἰκοδομές, χωρίς να σκέφτονται τὴν ὀργή του Θεοῦ που θα ξεσπούσε σε λίγο ἐναντίον τους.

(1) Ομοίως ἐξυπακούεται τὸ ρῆμα ἔσται(=θα εἶναι)= Θα συμβεῖ στις ἡμέρες του υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὅμοια και ὅπως ἐγίνε (δ).

(2) Υπάρχει και ἡ γραφή «καθὼς ἐγένετο», ἡ ὁποία φαίνεται ἀπλούστερη και φυσικότερη (δ).

(3) Το «ὁμοίως» ἐξηγείται με τα ἐπόμενα, δηλαδή ἐτρωγαν, ἐπιναν κλπ. Ἦταν δηλαδή ἀπασχολημένοι με τα συνηθισμένα τους ἐργα (δ).

(4) Ἐπρατταν ὅλα αὐτά, διότι με ἀσφάλεια ἀπέβλεπαν στο μέλλον (L), μολονότι και για αὐτοὺς εἶχε σταλεῖ ὁ Λώτ, ὅπως πριν ὁ Νῶε κήρυκας δικαιοσύνης σε αὐτοὺς που ἐξολοθρεύτηκαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ. «Αλλὰ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὺς που στα χρόνια του Νῶε και του Λωτ τρυφούσαν και ἀμεριμνούσαν, τους κατέστρεψε τους μεν ὁ κατακλυσμὸς, τους δε ἡ φωτιά και τὸ θειάφι, που κατέβηκαν αἰφνίδια ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἔτσι και αὐτοὺς που στη δευτέρα παρουσία θα τρυφούν και θα ἀμεριμνούν θα τους ἐλθεῖ αἰφνίδιος ὀλεθρος» (Z).

Λουκ 17.29 ἧ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθεν Λώτ ἀπὸ Σοδόμων⁽¹⁾, ἔβρεξεν⁽²⁾ πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας⁽³⁾.

Μετάφραση: Τὴν ἡμέρα ὅμως που βγήκε ὁ Λώτ ἀπὸ τα Σόδομα, ἐβρεξε φωτιά και θειάφι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ και τους ἐξολόθρευσε ὅλους.

(1) Ἡ εἰσοδος του Νῶε στην κιβωτὸ εἶναι παράλληλη με τὴν ἐξοδο του Λωτ για σωτηρία του, ἡ ὁποία ἐμπόδιζε τὴν καταστροφὴ των Σοδόμων, ὥστε να μην καταστραφεῖ μαζί και ὁ δίκαιος (δ).

(2) Γενικῶς θεωρεῖται ὅτι εἶναι σε ἐνεργητικὴ φωνή= ὁ Κύριος ἢ ὁ Θεὸς ἐβρεξε. Δες Γενεσ. ιθ 24 και Ματθ. ε 45. Αλλὰ με τὴν ἐννοια αὐτὴ τὸ ἀκόλουθο «ἀπ' οὐρανοῦ» θα φαινόταν πλεονασμὸς. Εφόσον λοιπὸν τὸ βρέχω στους μεταγενέστερους Ἕλληνας βρίσκεται και με οὐδέτερη ἐννοια, πιο φυσικὸ εἶναι ἔτσι να πάρουμε αὐτὸ και ἐδῶ.

Έτσι ενισχύεται και ο παραλληλισμός μεταξύ των δύο «απώλεσε» (στιχ. 27 και 29) και των δύο υποκειμένων των κατακλυσμός και πυρ και θείον (g).

Ήλθε ο κατακλυσμός και καταστράφηκε ολόκληρος ο παλαιός κόσμος. Έβρεξε φωτιά και θειάφι και κατέκαψε τους αμαρτωλούς των Σοδόμων. Ο Θεός έχει πολλά βέλη στη φαρέτρα του και χρησιμοποιεί από αυτά κατά βούληση και αρέσκεια, όταν πολεμά εναντίον των αποστατών υπηκόων του, κατά των οποίων πάντοτε ενεργεί δραστικά και αδυσώπητα. Εδώ όμως ειδικά αποσκοπείται να δειχτεί το τρομερό και εκπληκτικό της καταστροφής εκείνων, οι οποίοι απορροφημένοι από την σάρκα και ξένοι σε κάθε σκέψη μετανοίας θεωρούν τους εαυτούς τους σε ασφάλεια.

(3) «Υπαινίσσεται λοιπόν με τα παραδείγματα αυτά, και με αυτό των ανθρώπων του κατακλυσμού και με αυτό των Σοδομιτών, ότι όταν έλθει ο αντίχριστος θα αυξηθούν στους ανθρώπους οι παράνομες ηδονές και θα είναι λάγνοι και παραδομένοι στις παράνομες ηδονές, το οποίο βεβαίως και ο απόστολος είπε, ότι στις έσχατες ημέρες θα είναι οι άνθρωποι φιλήδονοι μάλλον παρά φιλόθεοι» (Θφ).

Λουκ 17.30 κατὰ τὰ αὐτὰ ἔσται ⁽¹⁾ ἢ ἡμέρα ὃ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται ⁽²⁾.

Μετάφραση: Τα ίδια θα συμβούν και την ημέρα εκείνη που θα φανερωθεί ἑνδοξα ο υἱὸς του ἀνθρώπου για να κρίνει τον κόσμο. Και τότε δηλαδή θα είναι οι άνθρωποι αμέριμνοι και ασυλλόγιστοι, όπως στην εποχή του Νώε και του Λώτ. Και η δευτέρα παρουσία θα έλθει ξαφνικά και χωρίς να την περιμένουν.

(1) Όμοια με αυτά θα συμβούν... Η ομοιότητα λοιπόν αναφέρεται στην ἑλλειψη φροντίδας των ἀπίστων και στο αἰφνίδιο και ἀπροσδόκητο της φανέρωσης του Σωτήρα (δ).

(2) Τεχνικός ὅρος που χρησιμοποιείται σε πολλά σημεία της Κ.Δ. για την ἀποκάλυψη του Κυρίου. Δες Α΄ Κορ. α 7, Β΄ Θεσ. α 7, Α΄ Πέτρ. α 7, 13 δ 13 (ρ). Ο ἐνεστώτας σημαίνει την εμφάνιση και ἀποκάλυψη αυτή ως ἀπολύτως βέβαιη και μεταφέρει τον ακροατή με ζωηρότητα στην μεγάλη εκείνη στιγμή. Η λέξη ἀποκαλύπτεται υπονοεί, ὅτι ο Ιησούς είναι εκεί, αν και ἀόρατος, και δεν χρειάζεται παρά να σηκωθεί το παραπέτασμα για να φανερωθεί (g). Μέχρι τη στιγμή εκείνη είναι σκεπασμένος από τα μάτια των ἀνθρώπων. Τότε ὁμως με τη μία θα ἀποκαλυφθεί (ρ).

Λουκ 17.31 ἐν ἐκείνῃ⁽¹⁾ τῇ ἡμέρᾳ ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά, καὶ ὁ ἐν ἀγρῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω⁽²⁾.

Μετάφραση: Την ημέρα εκείνη που πρόκειται να ἔλθει η δευτέρα παρουσία, οι φρόνιμοι και ευσεβεῖς ας ἔχουν νεκρωμένο κάθε ενδιαφέρον για τα ἐγκόσμια και ας εἶναι ἀγρυπνοὶ και προσεκτικοί για να υποδεχθoύν τον υἱό του ἀνθρώπου. Εκείνος που θα βρίσκεται πάνω στην ταράτσα ἢ τη στέγη, ἐνῶ τα πράγματα του θα εἶναι κάτω, μέσα στο σπίτι, ας μην κατεβεί να τα πάρει. Κι ἐκεῖνος που θα εἶναι στο χωράφι, κι αὐτός ἐπίσης ας μην γυρίσει πίσω στην πόλη για να σώσει τα πράγματα που ἔχει ἐκεῖ.

(1) Δες Ματθ. κδ 17,18 και Μάρκ. ιγ 15,16 και τις ἐκεῖ σημειώσεις. Στους δύο αὐτοὺς συνοπτικούς οι λόγοι αὐτοὶ του Κυρίου ἀναφέρονται σε σχέση με την φυγή στην καταστροφή των Ἱεροσολύμων. Εδῶ η φυγή αὐτή οὔτε ξεκάθαρα ἐκφράζεται, οὔτε υπονοεῖται. Το κύριο νόημα των λόγων αὐτῶν ἐδῶ εἶναι, ὅτι πρέπει ο καθένας να εἶναι ἀδιάφορος πρὸς ὅλα τα κοσμικά συμφέροντα, για να εἶναι ἐτοιμος για υποδοχή του υιοῦ του ἀνθρώπου. Η προειδοποίηση για την φυγή ἀπὸ την Ἰουδαία ἀναφέρεται ἀπὸ τον Λουκά ἀλλοῦ (κα 21). Δεν ὑπάρχει λοιπὸν ἀνάγκη να συζητήσουμε, ἐάν οι λόγοι αὐτοὶ λέχθηκαν ἀπὸ τον Κύριο με γραμματική και κυριολεκτική ἐννοια, ὅπως βρίσκονται στους Ματθαῖο και Μάρκο, ἢ με πνευματική ἐννοια, ὅπως ὑπάρχουν ἐδῶ. Ο Κύριος εἶναι δυνατόν να εἶπε αὐτοὺς και με τις δύο ἐννοιες (p).

(2) Η δευτέρα παρουσία θα ἔλθει αἰφνίδια. Εκείνος λοιπὸν που βρίσκεται στο λιακωτό στη στέγη του σπιτιοῦ του, ας μην κατέβει για να πάρει μαζί του και να σώσει ἀπὸ την καταστροφή τα ἐπιπλά του, ἀλλὰ ας ἐγκαταλείπει τα πάντα, για να ἀκολουθήσει ἀδίστακτα τον Κύριο. Και ἐκεῖνος που βρίσκεται στον ἀγρό, ας μην ἐπιστρέψει πίσω (g), ἀπὸ ἐπιθυμία να δει και να σώσει τα πράγματά του στην πόλη (δ). Ας ἀναμένει ο καθένας τον Κύριο, ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε προσκόλληση στα γήινα (L).

Λουκ 17.32 μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῶτ⁽¹⁾.

Μετάφραση: Να θυμάστε τη γυναίκα του Λῶτ, που ἀπλῶς κα μόνο γύρισε πίσω για να δει τι γινόταν στα Σόδομα, και ἐγένε στήλη ἀπὸ ἀλάτι.

(1) «Δηλαδή το πάθημά της. Διότι ἐνῶ ο Θεός μῆνυσε στον Λωτ να φύγουν ἀπὸ τα Σόδομα με ὅλη την οικογένεια, λόγω του θεόσταλτου ἐμπρησμοῦ που ἐπρόκειτο να

πέσει πάνω τους, και ενώ παρήγγειλε να βαδίζουν χωρίς να γυρίσουν πίσω, γύρισε και είδε η γυναίκα του πίσω, και έγινε στήλη αλάτος» (Ζ).

Από πόθο των πραγμάτων, τα οποία άφησε στα Σόδομα, στράφηκε να δει τι θα γίνει και μεταβλήθηκε σε στήλη αλάτος. Δες Γενεσ. ιθ 26 (δ). Έτσι και κάθε Χριστιανός, του οποίου πρώτη σκέψη κατά την δεύτερη έλευση του υιού του ανθρώπου θα είναι να εξασφαλίσει τα επίγεια αγαθά του, θα αποδειχτεί ανάξιος της βασιλείας του Θεού (ρ).

Δεν υπήρξε αρκετό για τη γυναίκα του Λωτ, το ότι έφυγε από τα Σόδομα. Ήφειλε να επιμείνει φεύγοντας και να μην στραφεί πίσω. Αυτοί που εγκαταλείπουν τα Σόδομα και τις παλιές συνήθειες, ας βλέπουν μόνο μπροστά και ας προχωρούν διαρκώς μπροστά. Ας μην στρέφονται πίσω, για να μην μπουν στον πειρασμό του να επιστρέψουν πίσω. Ό,τι έπαθε η σύζυγος του Λωτ απετέλεσε διαρκές μνημείο της αποδοκιμασίας του Θεού κατά των αποστατών, οι οποίοι ενώ άρχισαν πνευματικά καταλήγουν στο να εμπνέονται από την σάρκα. Η σύζυγος του Λωτ χάθηκε στην ίδια την οδό της ασφάλειας. «Αυτός που νομίζει ότι στέκεται, ας προσέχει μην πέσει».

Προσοχή από τις κακές αναμνήσεις του αμαρτωλού παρελθόντος, εφόσον επανέρχονται στη μνήμη, όχι για να προκαλέσουν αισθήματα μετανοίας, αλλά για να αναμοχλεύσουν παλαιές πληγές. Αυτά τα βλέμματα προς τα πίσω, τα οποία δεν προκαλούν ντροπή και συντριβή, είναι εξίσου επικίνδυνα με την ολέθρια στροφή της συζύγου του Λωτ. Προσοχή επίσης απέναντι στις δικαιολογίες και τις αμαρτωλές προφάσεις, τις οποίες συνήθως προβάλλουμε για σφάλματα ή παρεκτροπές του παρόντος και του χρόνου μετά την επιστροφή μας στο Χριστό, χωρίς να φροντίζουμε για επανόρθωσή τους. Τίποτα άλλο δεν αποδυναμώνει την φωνή της συνείδησης, όσο οι δικαιολογίες μας αυτές. Προσοχή και απέναντι στους πειρασμούς εκείνους, οι οποίοι μας κατακυρίευαν κάποτε και οι οποίοι εκμηδένισαν έστω και πρόσκαιρα τις αγαθές αποφάσεις μας.

Λουκ 17.33 ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σώσαι⁽¹⁾ ἀπολέσει αὐτήν⁽²⁾, και ως εἰάν ἀπολέσῃ αὐτήν⁽³⁾, ζωογονήσει⁽⁴⁾ αὐτήν.

Μετάφραση: Όποιος είναι προσκολλημένος στα επίγεια και επιδιώξει να σώσει τη ζωή του απ' το σωματικό θάνατο, αυτός θα τη χάσει αιωνίως. Διότι η ψυχή του θα καταδικασθεί στην αιώνια κόλαση. Ενώ εκείνος που θα χάσει τη ζωή του για να μείνει πιστός στο θέλημα του Θεού, αυτός θα την διατηρήσει, διότι θα σώσει την ψυχή του στην άλλη ζωή.

(1) Υπάρχει και η γραφή περιποιήσασθαι= να διασώσει για τον εαυτό του (Πράξ. κ 28, Α΄ Τιμοθ. γ 13)(ρ). Έχει την ίδια σημασία στο Πράξ. κ 28 με το κτήσασθαι=αποκτήσει, κερδίσει (δ).

(2) «Όποιος τυχόν ζητήσει να ελευθερώσει την ψυχή του από τους κινδύνους που θα του έλθουν χάριν της ευσέβειας από τον αντίχριστο, θα παραδώσει αυτήν στην απώλεια της μελλοντικής κόλασης» (Ζ).

«Αυτοί που από άνανδρη ψυχή και θέληση αρνήθηκαν την πίστη και απέφυγαν τον άμεσο θάνατο της σάρκας, αυτοί έγιναν φονευτές της ψυχής τους· γιατί θα οδηγηθούν στον άδη» (Κ). Και ειδικότερα εδώ, αυτός που θέλει να σώσει την ψυχή του από το σωματικό θάνατο που προέρχεται από στέρηση και πείνα (διότι αυτό προφασίζεται η φιλοκτημοσύνη (=η αγάπη του να μαζεύουμε αγαθά)(δ) και προσκολλάται στα υλικά αγαθά και από αυτά εξαρτά τη ζωή και την ευτυχία του, αυτός θα χάσει αυτήν.

(3) «Αυτό έκαναν οι μακάριοι μάρτυρες, οι οποίοι υπέμειναν τους μέχρι ψυχής και αίματος αγώνες, και έθεσαν τη γνησιότητα της αγάπης τους στο Χριστό, σαν κάποιο στεφάνι πάνω στα κεφάλια τους» (Κ). Και ειδικότερα εδώ εκείνος χάνει τη ζωή του, ο οποίος με άγια αποφασιστικότητα στρέφει αδιάστακτα και αυτοστιγμεί τα νώτα από κάθε άλλο, το οποίο δεν είναι ο Κύριος, για να παραδοθεί σε αυτόν ολοκληρωτικά (g).

(4) Δηλαδή θα διατηρήσει στη ζωή αυτήν (δες Πράξ. ζ 19, Εξοδ. α 17). Χρησιμοποιείται από τους Ο΄ για τις μαίες στην Αίγυπτο, οι οποίες ζωογονούσαν δηλαδή διατηρούσαν στη ζωή τα γεννώμενα αρσενικά των Ιουδαίων (δ).

Λουκ 17.34 λέγω ὑμῖν, ταύτη τῇ νυκτὶ⁽¹⁾ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς⁽²⁾, εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται⁽³⁾.

Μετάφραση: Η στενή σας σχέση και η συμβίωσή σας στη ζωή αυτή με κάποιους συγγενείς δεν θα σας εμποδίσει να χωρισθείτε και να έχετε διαφορετική μεταχείριση ο ένας απ' τον άλλο την ημέρα της δευτέρας παρουσίας. Σας βεβαιώνω: Τη νύχτα εκείνη πριν από τη δευτέρα παρουσία, δύο θα κοιμούνται στο ίδιο κρεβάτι, όπως για παράδειγμα η μητέρα και η κόρη, ή ο σύζυγος με τη σύζυγο, ή δύο αδέρφια, ή άλλα πρόσωπα που συνδέονται με κάποιον άλλο δεσμό συγγένειας. Ο ένας απ' αυτούς ως δίκαιος και θεοφιλής θα παραληφθῇ για να προϋπαντήσῃ τον Κύριο, ενώ ο άλλος ως ανάξιος θα εγκαταλειφθῇ.

(1) Ή, δεν πρέπει να εκβιάσουμε την λέξη, ώστε από αυτήν να βγάλουμε τη σημασία του μεγάλου τρόμου ή της πραγματικής νύχτας, διότι ο Κύριος δεν θέλησε να σημάνει

ότι η έλευσή του θα γίνει σε καιρό νύχτας. Η νύχτα εδώ είναι μέρος της εικόνας, την οποία μεταχειρίζεται ο Κύριος διότι κατά τη νύχτα, οι άνθρωποι βρίσκονται στο κρεβάτι (ρ).

‘Η, «νύχτα ονομάζει τον καιρό της κρίσεως, επειδή, όπως εγώ νομίζω, είναι αφανής και απροσδόκητη η παρουσία του» (Κ).

(2) Παίρνει δύο στενότατα συνδεδεμένους κατά σάρκα, είτε δηλαδή πατέρα και γιο, είτε συζύγους, είτε αδελφούς ή οικειότατους που κοιμούνται στο ίδιο κρεβάτι (δ). Όταν η κρίση του Θεού επέλθει καταστρεπτική ο Κύριος θα λάβει πρόνοια να προστατεύσει και να διαφυλάξει τους δικούς του, διαχωρίζοντας και διακρίνοντας αυτούς από άλλους, οι οποίοι θα βρίσκονται τότε πολύ κοντά σε αυτούς. Από το ίδιο κρεβάτι ο ένας θα αρπάζεται για να μεταφερθεί σε τόπο ασφαλή, ενώ ο άλλος θα εγκαταλείπεται για να εξαφανιστεί κάτω από τα ερείπια της κοινής καταστροφής.

(3) Ένας θα παραληφθεί για προϋπάντησή μου, επειδή ανήκει σε μένα, και ο άλλος θα αφεθεί, θα εγκαταλειφθεί στην εξουσία των τιμωρών αγγέλων (δ). Τίποτα εξωτερικά δεν διακρίνει τα πρόσωπα αυτά. Οι εσωτερικές τους όμως διαθέσεις είναι διαφορετικές. Για αυτό και τύχη διαφορετική τους αναμένει. Ό,τι οι άνθρωποι δεν μπορούν να διακρίνουν, ο Θεός το κρίνει σε μια στιγμή. Παραλαμβάνει τον έναν και αποδοκιμάζει τον άλλον (L).

Έξυπνη και η επόμενη ερμηνεία: «με τους δύο πάλι που βρίσκονται πάνω σε ένα κρεβάτι φαίνεται ότι υπαινίσσεται εκείνους που βρίσκονται σε ανάπαυση και πλούτο και είναι ίσοι μεταξύ τους ως προς τις κοσμικές εννοώ απολαύσεις, γιατί το κρεβάτι είναι σύμβολο ανάπαυσης. Όμως ο ένας από αυτούς, λέει, θα παραληφθεί, και ο άλλος αφήνεται. Πώς ή με ποιο τρόπο; Όλοι δηλαδή όσοι έχουν πλούτο και ανάπαυση στην εδώ ζωή δεν έχουν γίνει κακοί και άσπλαχνοι... Εάν κάποιος είναι βέβαια πλούσιος, αλλά καλός και φιλεύσπλαχνος και ορθός στην πίστη, αυτός παραλαμβάνεται» (Κ).

Λουκ 17.35 δύο ἔσονται⁽¹⁾ ἀλήθουσai⁽²⁾ ἐπὶ τὸ αὐτό⁽³⁾, μία παραληφθήσεται και η ἑτέρα ἀφεθήσεται⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Δύο γυναίκες θα αλέθουν στο ίδιος μέρος και θα γυρίζουν μαζί τον ίδιο χειρόμυλο. Η μία θα παραληφθεί από τους αγγέλους, και η άλλη θα αφεθεί εκεί που βρίσκεται.

(1) Δες Ματθ. κδ 40,41 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Η εικόνα αυτή προϋποθέτει ημέρα μάλλον παρά νύχτα και αναφέρεται σε γεγονός, το οποίο και σήμερα ακόμη λαμβάνει χώρα στην Ανατολή σχεδόν κάθε ημέρα (p). Παρόλ' αυτά οι γυναίκες των Βεδουίνων συνηθίζουν να αλέθουν στη σκηνή και κατά τη διάρκεια της νύχτας (L). Γενικώς με την εικόνα διακηρύσσεται, ότι, είτε κοιμούνται οι άνθρωποι, είτε εργάζονται, όταν ο Κύριος έλθει, όσοι βρεθούν προσκολλημένοι στα επίγεια και φθαρτά, θα εγκαταλειφθούν μη λαμβάνοντας μέρος στη χαρά του Μεσσία (p).

(3) =μαζί, στο ίδιο μέρος (δ). Υπήρχαν σε χρήση στους αρχαίους χειρόμυλοι για το σάρι. Όταν η μολόπετρα ήταν μεγάλη, κινούσαν αυτήν δύο πρόσωπα μαζί (g). Θα διακριθούν και θα χωριστούν οι εκλεκτοί από αυτούς που ζουν πάρα πολύ κοντά τους. Ο Χριστός θα έλθει αιφνίδια και θα βρει το λαό του απασχολημένο με τα συνήθη του έργα στον αγρό και στον μύλο. Ο ένας ή η μία θα παραληφθεί για συνάντηση του Κυρίου στον αέρα· ο άλλος θα εγκαταλειφθεί στο σατανά και τους αγγέλους του, για να κριθεί μαζί τους. Αυτό θα επιβαρύνει την θέση των αμαρτωλών, διότι ενώ άλλοι από ανάμεσά τους θα παραληφθούν για να δοξαστούν, αυτοί που δεν τους μιμήθηκαν εγκαταλείπονται.

Οι εκλεκτοί είναι ίσως άσημοι και περιφρονημένοι στον κόσμο, ως αγρότες ή ως δούλες που αλέθουν στο μύλο. Παρόλ' αυτά δεν θα λησμονηθούν κατά την ώρα εκείνη ούτε θα παραβλεφθούν. Οι φτωχοί στον κόσμο, εάν είναι πλούσιοι σε πίστη, είναι κληρονόμοι της βασιλείας. Οι εκλεκτοί ακόμη είναι διασκορπισμένοι σε τόπους, όπου δεν θα περίμενε κάποιος να βρει αυτούς, στον αγρό και στο μύλο. Και όμως οι άγγελοι θα τους βρουν. Είναι και αναμιγμένοι με άλλους, συνδεδεμένοι μαζί τους στα ίδια έργα, στην ίδια κοινωνία, στα ίδια σπίτια. Ο Θεός γνωρίζει να διαχωρίσει τον χρυσό από τη σκουριά, το σιτάρι από το άχυρο, το πολύτιμο από το ευτελές.

(4) Τόσο στην προηγούμενη εικόνα αυτών που κοιμούνται μαζί στο ίδιο κρεβάτι, όσο και στην τωρινή αυτών που συνεργάζονται στον ίδιο χειρόμυλο, υποκρύπτεται η ιδέα, ότι «θα είναι σε αυτούς η εξέταση του τρόπου της ζωής τους πολύ μεγάλη και ακριβής» (K) και κανείς ούτε αδελφός, ούτε σύζυγος, ούτε συνεργάτης και φίλος θα μπορέσει να βοηθήσει τον οικείο και αγαπητό του.

Έξυπνη και η εκδοχή: «και με τις γυναίκες που αλέθουν φαίνεται ότι υποδηλώνει αυτούς που ζουν με φτώχεια και πόνους. Αλλά και σε αυτούς τους ίδιους, λέει, υπάρχει μεγάλη διαφορά. Γιατί άλλοι από αυτούς σηκώνοντας το βάρος της φτώχειας με γενναιότητα... αυτοί θα παραληφθούν, επειδή δηλαδή είναι δίκαιοι, ενώ εκείνοι που δεν είναι τέτοιοι, αλλά φοβεροί σε κακουργίες και έργο τους έχουν την κάθε είδους φαυλότητα, θα παραμείνουν για να υποστούν την καταδίκη με τη φωτιά» (K).

Λουκ 17.36 δύο ἐν τῷ ἀγρῷ, εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται⁽¹⁾.

Μετάφραση: Δύο θα είναι στο χωράφι. Ο ένας θα παραληφθῇ από τους αγγέλους, και ο άλλος θα εγκαταλειφθῇ.

(1) Τον στίχο αυτό παραλείπουν όχι μόνο οι αλεξανδρινοὶ κώδικες αλλά και πολλοὶ από τους υπόλοιπους μεγαλογράμματους και πολλοὶ από τους μικροὺς και ο μέγας Βασίλειος, Οπτάτος και ἄλλοι και φαίνεται να μπήκε στο κείμενο ολόκληρος από το Ματθ. κδ 40 (δ). Δες τις εκεί σημειώσεις.

Λουκ 17.37 καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, Ποῦ, κύριε⁽¹⁾; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, "Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ ἐπισυναχθήσονται καὶ οἱ ἅετοί⁽²⁾.

Μετάφραση: Τον ρώτησαν τότε οι μαθητές: Πού θα εγκαταλειφθούν και σε ποιο μέρος θα αφεθούν, Κύριε; Και ο Κύριος τους απάντησε: Εκεί που είναι το νεκρὸ σῶμα, δηλαδή οι ἄνθρωποι που είναι πνευματικὰ νεκροὶ και αμαρτωλοὶ, ἐκεῖ θα μαζευτοῦν και οι αετοὶ που θα καταβροχθίσουν το πτώμα. Δηλαδή ἐκεῖ θα συναχθοῦν και οι τιμωροὶ ἄγγελοι που θα τιμωρήσουν τους πνευματικὰ νεκροὺς και αμαρτωλοὺς.

(1) «Επειδὴ ὁμως εἶπε ὅτι θα παραληφθῇ, χρήσιμα και κατ' ἀνάγκη ρωτοῦν οι μαθητές: Πού, Κύριε;» (Κ) δηλαδή «πού παραλαμβάνονται;» (Ζ)·

Ἢ, οι μαθητές κατάλαβαν μεν το θα παραληφθῇ ὅτι λέγεται για την παραλαβὴ των πιστῶν ἀπὸ τους αγγέλους για συνάντηση του Κυρίου, το «θα αφεθῇ» ὁμως που λέγεται στο τέλος δεν το κατάλαβαν. Και για αὐτὸ ρωτοῦν: Πού, Κύριε, θα αφεθῇ; (δ).

(2) Δες Ματθ. κδ 28 και τις ἐκεῖ σημειώσεις. Λιγότερο πιθανή η ερμηνεία: «ὅπως ακριβῶς ὅταν βρίσκεται κάτω σῶμα νεκρὸ, ὅλα τα σαρκοβόρα ὄρνεα ἐρχονται πάνω του, ἔτσι και στον υἱὸ του ἀνθρώπου, που για μας νεκρώθηκε και ἔπεσε κάτω, ὅταν θα φανεῖ ἀπὸ τον ουρανὸ, ὅλοι οι ἅγιοι θα μαζευτοῦν» (Θφ)· «ὅλοι οι αετοὶ, δηλαδή αὐτοὶ που πετοῦν ψηλά και βρίσκονται ψηλότερα ἀπὸ τα ἐπίγεια και κοσμικὰ πράγματα, θα τρέξουν προς αὐτόν» (Κ).

Ατυχὴς και η ἐπόμενη ερμηνεία: Σῶμα εἶναι το ὅλο ιουδαϊκὸ ἔθνος, συγκεντρωμένο στα Ἱεροσόλυμα κατὰ το Πάσχα. Αετοὶ εἶναι οι Ρωμαῖοι (στον b). Εδῶ ὁμως πρόκειται ὄχι για την καταστροφὴ των Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ για την δευτέρα παρουσία.

Πιο σωστή ερμηνεία: Όπου είναι το νεκρό τμήμα των ανθρώπων του κόσμου που μυρίζει άσχημα, αυτών που προσκλίνουν στα φθαρτά και στα γήινα, εκεί και η κρίση του Θεού θα πέσει (ρ)· εκεί θα είναι και οι άγγελοι οι τιμωροί να παραλάβουν το σώμα που μυρίζει για τιμωρία (δ). Όταν ένας λαός κάνει τον εαυτό του με τις αμαρτίες του πτώμα που βρωμάει και σαπίζει, τίποτα άλλο δεν πρέπει να αναμένει κάποιος παρά να αποστείλει ο Θεός τους αετούς του ανάμεσα σε αυτό για τιμωρία και όλεθρό του. Οποτεδήποτε και οπουδήποτε και αν υπάρχουν οι πονηροί, οι καταδικασμένοι σε απώλεια, θα βρεθούν από την κρίση του Θεού ασφαλώς και ταχέως, όπως και οποιοδήποτε πτώμα οπουδήποτε και αν βρίσκεται πεταμένο ανακαλύπτεται από την όσφρηση των σαρκοφάγων πτηνών και γίνεται λεία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ' (18)

Στίχ. 1-8 . Ο άδικος κριτής και η χήρα.

Λουκ 18.1 "Ελεγεν δὲ και⁽¹⁾ παραβολὴν αὐτοῖς⁽²⁾ πρὸς τὸ δεῖν⁽³⁾ πάντοτε προσεύχεσθαι⁽⁴⁾ αὐτοὺς καιὶ μὴ ἑκκακεῖν⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Ἐλεγε μάλιστα στους μαθητές του και μία παραβολή, για να τους διδάξει ὅτι πρέπει πάντοτε να προσεύχονται και να μην αποκάμνουν και αποθαρρύνονται, εάν οι προσευχές τους δεν εισακούονται αμέσως.

(1) Αναφορικά με ὅσα ἐμελλε να συμβοῦν (b). «Επειδὴ ἀνέφερε θλίψεις και κινδύνους, φέρνει και την θεραπεία τους και αὐτή εἶναι η προσευχή... Διότι πρόκειται, λέει, να συμβοῦν τα πάντα στους τότε, ἀλλὰ μέγας βοηθός σε αὐτά θα εἶναι η προσευχή, την οποία πρέπει να κάνουμε επίμονα και συνεχώς, σκεπτόμενοι πως λύγισε τον κριτὴ της αδικίας το ὅτι η χήρα στεκόταν δίπλα του παρακαλώντας» (Θφ). Ἡ, κάπως ακριβέστερα· παρόλο που ο χρόνος της επανόδου του Ἰησοῦ για ἀπελευθέρωση του λαοῦ του εἶναι κρυμμένος ἀπὸ αὐτούς, ὅμως αὐτοὶ πρέπει να μην παύουν να προσεύχονται για την ἀπελευθέρωσή τους (p). Το καθήκον ἐπίσης της ἐπίμονης αὐτῆς προσευχῆς εἶναι και σε ἀμεση σχέση με τον κίνδυνο, τον οποίο θα διατρέξει η ἐκκλησία των ἐσχάτων καιρῶν ἀντιμετωπίζοντας το σαρκικό φρόνημα του κόσμου της εποχῆς ἐκείνης, μέσα στον οποίο η θέση της ἐκκλησίας θα εἶναι παρόμοια με αὐτὴν της χήρας της παραβολῆς, διότι και αὐτή δεν θα ἔχει ἄλλο ὄπλο ἐκτὸς ἀπὸ την ἀδιάκοπη προσευχή. Αλίμονο σε αὐτήν, εάν ξεφύγει ἀπὸ τα χέρια της το ὄπλο αὐτό! Η ἰσχυρὴ συγκέντρωση της προσευχῆς θα εἶναι το μόνο μέσο, με το οποίο θα μπορέσει να διατηρήσει την πίστη της και να επιταχύνει το τέλος της ἀνώμαλης ἐκείνης κατάστασης (g).

(2) Στους μαθητές δηλαδή, το οποίο συνδέει στενά την παραβολή με τα προηγούμενα (g).

(3) Δηλαδή ὅσον αφορά το σπουδαιότατο θέμα της προσευχῆς (b)· αναφορικά με το να προσεύχονται (g).

(4) Η φράση «να προσεύχονται πάντοτε» ἀντιτίθεται στη ζωή μακριὰ ἀπὸ το Θεό της ἀνθρωπότητας που ἔχει ἐξ' ὁλοκλήρου κυριευτεῖ ἀπὸ κοσμικά φρονήματα (g). Πάντοτε=διαρκῶς και με ἐπιμονή (δ). Δύο παραβολές ἀσχολοῦνται ἐδῶ με την προσευχή. Η μία ἀπὸ τον σ. 1 και ἐξῆς και η ἄλλη ἀπὸ τον σ. 9 και ἐξῆς. Η πρώτη μας διδάσκει να ξεπερνοῦμε την ράθυμη ἀποχαλύνωση και η δεύτερη να ἀπομακρυνθούμε

από την πεποίθηση στους εαυτούς μας. Δύο άκρα άξια πολλής προσοχής (b). Ο Κύριος μας διδάσκει με αυτήν την παραβολή να είμαστε σταθεροί και επίμονοι στις προσευχές μας, στις οποίες ζητούμε το έλεος του Θεού είτε για μας, είτε για την εκκλησία του. Να επιμένουμε όταν προσευχόμενοι ζητούμε από αυτόν δύναμη εναντίον των πνευματικών μας εχθρών και των επιθυμιών και παθών της σάρκας, τα οποία είναι οι χειρότεροι εχθροί μας. Πρέπει να επιμένουμε διότι ουδέποτε οι προσευχές και δεήσεις μας που γίνονται ενώπιον του Θεού αποβαίνουν μάταιες. Η παραβολή λοιπόν δεν μας διδάσκει να προσευχόμαστε. Δεν θα ήταν ανάγκη για αυτό. Διότι η προσευχή φαίνεται τόσο πολύ να ανταποκρίνεται στο ένστικτο και τη φυσική κλίση της ψυχής, όπως η αναπνοή, το φαγητό, το ποτό είναι φυσικές και ενστικτώδεις ενέργειες του σώματος, για τις οποίες ούτε να μας πει κάποιος ούτε να διδαχτούμε ή να μάθουμε αυτές από κάποιον είναι ανάγκη. Το κύριο σημείο γύρω από το οποίο στρέφεται η παραβολή είναι η θερμότητα, η συχνότητα, η σταθερότητα και η επιμονή στην προσευχή. Πώς μπορούμε να περιμένουμε να μας ακούσει ο Θεός, όταν βλέπει εκείνο, το οποίο και εμείς μπορούμε να δούμε, ότι δηλαδή δεν είμαστε θερμοί στις προσευχές μας; Εάν ήμασταν θερμοί, θα ήμασταν επίμονοι και θα προσευχόμασταν στο σπίτι, στο δρόμο, στο κρεβάτι μας, στην ίδια την εργασία μας με προσευχή σιωπηλή, ήσυχη, αλλά σαν ένα ρεύμα ασταμάτητο που ανεβαίνει από τη γη στον ουρανό.

(5) «Να μην κουράζονται να προσεύχονται» (Z). Η γραφή ἐγκακεῖν ή ἐνκακεῖν (=είμαι κακός σε κάτι) προτιμάται από τους νεότερους ερμηνευτές από την γραφή ἐκκακεῖν, διότι δεν υπάρχει τέτοιο ρήμα που να φτιάχνεται δηλαδή μαζί με την πρόθεση εκ. Η έννοια του αποθαρρύνομαι αρμόζει στο ρήμα εδώ (L). Το ἐγκακεῖν σημαίνει αποθαρρύνομαι κατά τη διάρκεια μίας ενέργειας, ενώ το ἐκκακεῖν σημαίνει αποσύρομαι από φόβο και αποφεύγω κάθε ενέργεια (Ellicott).

Λουκ 18.2 λέγων, κριτής τις ἦν ἐν τινι πόλει τὸν θεὸν⁽¹⁾ μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον⁽¹⁾ μὴ ἐντρεπόμενος⁽²⁾.

Μετάφραση: Τους είπε λοιπόν: Σε μία πόλη ήταν κάποιος δικαστής, που ούτε τον Θεό φοβόταν, ἀλλ' ούτε ντρεπόταν και κανέναν ἄνθρωπο.

(1) Το ότι μπαίνει στην αρχή το «Θεόν» και «άνθρωπον» δίνει έμφαση στην όλη φράση (ο).

(2) Φοβόμαστε τους άλλους για τη δύναμή τους· ντρεπόμαστε αυτούς για την εκτίμησή τους προς εμάς (b). Ούτε την από το Θεό τιμωρία φοβόταν (=το πνευματικό

ελατήριο που απομακρύνει από την κακία), ούτε την από τους ανθρώπους επίκριση λάμβανε υπ' όψιν (=το σαρκικό ελατήριο που απομακρύνει από την κακία)(δ). «Πρόσεξε όμως, ότι το να μην ντρέπεται κάποιος ούτε τους ανθρώπους, είναι δείγμα χειρότερης κακίας· διότι τον μεν Θεό πολλοί δεν τον φοβούνται, πλην όμως ντρέπονται τους ανθρώπους, για αυτό και αμαρτάνουν λιγότερο. Όταν όμως και απέναντι στους ανθρώπους δεν ντρέπεται κάποιος, εδώ είναι πλέον η κορυφή της κακίας. Για αυτό και ο Κύριος έβαλε έπειτα το «δεν ντρεπόταν άνθρωπο», σαν να έλεγε το εξής... Είχε το μεγαλύτερο δείγμα της κακίας, ότι δηλαδή δεν ντρεπόταν ούτε άνθρωπο» (Θφ). Δεν είναι παράδοξο εκείνοι που αποτίναξαν τον φόβο του Θεού, να καταλήξουν στο να περιφρονούν και τους όμοιους τους ανθρώπους. Όπου δεν υπάρχει ο φόβος του Θεού, τίποτα καλό δεν μπορεί να αναμένεται. Τέτοια όμως ασέβεια και αναισχυντία είναι κακή για οποιονδήποτε, προπαντός όμως γίνεται χειρίστη για έναν δικαστή, ο οποίος έχει στα χέρια του εξουσία, την οποία πρέπει να διαχειρίζεται σύμφωνα με τις αρχές της θρησκείας και του δικαίου, διότι αλλιώς αντί να γίνεται ευεργετικός με τη δύναμή του, γίνεται επιβλαβής και ολέθριος.

Λουκ 18.3 χήρα⁽¹⁾ δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καὶ ἤρχετο⁽²⁾ πρὸς αὐτὸν λέγουσα, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ⁽³⁾ τοῦ ἀντιδίκου⁽⁴⁾ μου.

Μετάφραση: Σ' αυτήν την πόλη ζούσε και μία χήρα, που ερχόταν στο δικαστή αυτόν και του έλεγε: Κάνε δίκαιη κρίση και προστάτευσέ με απ' αυτόν που με αδικεί και βρίσκομαι σε δίκη μαζί του.

(1) Γυναίκα δηλαδή που εύκολα εκτίθεται σε αδικίες και δύσκολα μπορεί να βρει προστασία μεταξύ των ανθρώπων. Έτσι εμφανίζεται και η εκκλησία απέναντι στον κόσμο (b).

(2) Ο παρατατικός σημαίνει το συνεχές και επίμονο της επανόδου=εξακολουθούσε να έρχεται· ερχόταν συχνά (p).

(3) Εκδίκησόν με από=Δώσε μου απόφαση προστατευτική από· διεκδίκησε το δικαίό μου και έτσι προστάτεψέ με από. Δες για την «από» τα χωρία Λουκ. ιβ 15,58,ιγ 16,κ 46. Δεν εκφράζει την έννοια της τιμωρίας εναντίον του αντιδίκου, αλλά την προστασία απέναντι σε αυτόν (p). Δεν σημαίνει λοιπόν τιμώρησε τον αντίδικό μου (g). Υποδηλώνει ότι η εκδίκηση της υπόθεσης αναβαλλόταν και δεν εκδιόταν η απόφαση, η οποία σύμφωνα με το νόμο θα ήταν ευνοϊκή για αυτήν (o).

(4) Αντίδικος= αυτός που άδικα κατείχε την ιδιοκτησία της χήρας (g).

Λουκ 18.4 καὶ οὐκ ηθέλησεν⁽¹⁾ ἐπὶ χρόνον⁽²⁾, μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, Εἰ καὶ⁽³⁾ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι⁽⁴⁾ καὶ⁽⁵⁾ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι,

Μετάφραση: Ο δικαστής όμως για πολύ καιρό δεν ήθελε να αποδώσει το δίκαιο στη χήρα. Κάποια στιγμή όμως μετά απ' όλα αυτά, επειδή η χήρα επέμενε, είπε μέσα του: Αν και δεν φοβάμαι τον Θεό και δεν ντρέπομαι κανέναν άνθρωπο,

(1) Υπάρχει και η γραφή: οὐκ ήθελεν, που υποστηρίζεται από πολλούς μεγαλογράμματους κώδικες. Είναι πιο έντονος ο παρατατικός από τον αόριστο οὐκ ηθέλησεν=Εξακολουθούσε και αυτός να αρνείται, όπως και εκείνη εξακολουθούσε να έρχεται (ρ).

(2) Το «ἐπὶ χρόνον» σημαίνει χρονικό διάστημα αρκετά σημαντικό (L).

(3) Διαφέρει από το «και ει» το οποίο εκφράζει απλή υπόθεση· ενώ το «ει και» πραγματική, υπάρχουσα ήδη κατάσταση (ρ).

(4) Η φράση δείχνει, ότι πίστευε μεν στο Θεό, αλλά περιφρονούσε αναίσχυντα και ασεβώς το θείο μεγαλείο και την θεία εξουσία (ο).

(5) Υπάρχει και η γραφή «ουδέ», με την οποία σχηματίζεται σκάλα=αλλά και· ακόμα όμως ούτε άνθρωπο... (ρ).

Λουκ 18.5 διὰ γε⁽¹⁾ τὸ παρέχειν μοι κόπον⁽²⁾ τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος⁽³⁾ ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ⁽⁴⁾ με.

Μετάφραση: όμως μόνο και μόνο επειδή η χήρα αυτή μου έχει γίνει φορτική, θα της αποδώσω το δίκαιο, για να μην έρχεται συνέχεια να με ενοχλεί και να με πιέζει μέχρι να τελειώσει η υπόθεσή της.

(1) Το περιοριστικό γε, σημαίνει· μόνο και μόνο για αυτό· εξαιτίας αυτού και μόνο (g).

(2) «Κόπο εννοεί τώρα την ενόχληση» (Z).

(3) Με την έννοια του «συνεχώς» ή του «ἐπὶ τέλους» (ρ) οπότε θα συνδεθεί με το ἐρχομένη (g). Μπορεί όμως να συνδεθεί και με το ὑπωπιάζει με, οπότε θα ερμηνεύσουμε αυτό: στο τέλος· τελευταία· έτσι ώστε να μην στο τέλος...

(4) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή: ύπωπιάζη με. Υπώπια είναι τα μελανά σημάδια που προέρχονται από γροθιές και υπωπιάζω είναι το δίνω γροθιές, χτυπώ δυνατά και ταλαιπωρώ (Α΄ Κορ. θ 27). Εδώ λέγεται μεταφορικά με την έννοια του: με γρονθοκοπεί με λόγια (δ)· ενοχλεί πολύ (ρ). Υπερβολή που αρμόζει στον χαρακτήρα του άδικου και ανυπόμονου κριτή. Παριστάνεται με αυτό ότι η φορτικότητα της χήρας τον ενοχλούσε ολοένα και περισσότερο (b).

Λουκ 18.6 Εἶπεν δὲ ὁ κύριος⁽¹⁾, Ἀκούσατε⁽²⁾ τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει·

Μετάφραση: Και ο Κύριος πρόσθεσε: Ακούστε και προσέξτε καλά τι είπε ο άδικος κριτής.

(1) Είπε, αφού διέκοψε για κάποιες στιγμές, με σκοπό να διεγείρει την προσοχή των ακροατών του (b). Η παραβολή τελείωσε, οπότε αρχίζει η εφαρμογή (δ).

(2) Με την έννοια του: σημειώστε καλά. Είναι παρόμοιο με το «αυτός που έχει αυτιά να ακούει, ας ακούει» (L). Οσοδήποτε αποκρουστική και αν είναι η γλώσσα αυτού του κριτή, ακούστε την όμως και προσέξτε την. Έχετε να αντλήσετε δίδαγμα από αυτήν (g).

Λουκ 18.7 ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ⁽¹⁾ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν⁽²⁾ αὐτοῦ τῶν βωόντων⁽³⁾ πρὸς αὐτόν⁽⁴⁾ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ’ αὐτοῖς⁽⁵⁾;

Μετάφραση: Έ, λοιπόν, ο Θεός δεν θα αποδώσει το δίκαιο των εκλεκτών του που με τις προσευχές τους του φωνάζουν ημέρα και νύχτα να τους βοηθήσει, και προς το παρόν αναβάλλει για το καλό τους να κάνει την κρίση;

(1) «Ρωτάει αυτό, σαν κάτι που είναι αναγκαίο να ομολογήσουν και αυτοί» (Z). Τεκμήριο από το ισχυρότερο (ρ).= «Αν αυτός που δεν τηρούσε το νόμο και ήταν γεμάτος από κάθε κακία, λυπήθηκε από το συνεχόμενο της παράκλησης, πόσο μάλλον ο Θεός, ο αρχηγός κάθε δικαιοσύνης» (Θφ), «που αγαπά την ευσπλαχνία και μισεί το πονηρό, αυτός που απλώνει πάντα το χέρι που σώζει σε αυτούς που τον αγαπούν, δεν θα δεχτεί αυτούς που τον πλησιάζουν μέρα και νύχτα και δεν θα υπερασπιστεί αυτούς αφού τους διάλεξε;» (Κ). «Προσευχόμενη με καρτερία η χήρα, εξιλέωσε τον ωμό και αμείλικτο δικαστή. Αν όμως εκείνη τον άδικο, πολύ περισσότερο εσύ τον ήμερο» (Χ).

(2) Διπλό το τεκμήριο από το ισχυρότερο. Η χήρα ήταν μία. Ενώ αυτοί που φωνάζουν προς τον Θεό πολλοί (ο). Των εκλεκτών=Εκείνων τους οποίους σύμφωνα

με την πρόγνωση του πριν από όλους τους αιώνες διάλεξε και αγάπησε ως δικούς του (g). Υπάρχει λοιπόν στον κόσμο λαός εκλεκτός του Θεού, λαός διαλεγμένος, πάνω στον οποίο ο Θεός έχει στηρίξει το προστατευτικό του βλέμμα. Παρ' όλα αυτά αντιμετωπίζει ο λαός αυτός πολλές αντιθέσεις και αντιδράσεις και εμπόδια στον κόσμο αυτόν. Υπάρχουν πολλοί οι εχθροί, οι οποίοι αγωνίζονται εναντίον του. Ο σατανάς είναι ο μέγας αντίπαλος και εχθρός. Για αυτό οι εκλεκτοί έχουν ανάγκη την προστασία του Θεού για να διαφυλαχτούν από τις εχθρικές επιβουλές.

(3) Το βοώ σημαίνει την προσευχή με την εντονότερή της μορφή, ως κραυγή συντριβής ψυχής που αισθάνεται τον εαυτό της να εγκαταλείπεται στις δυνάμεις της (g). Οι εκλεκτοί, όπως η ενοχλητική χήρα, κράζουν προς τον Κύριο λέγοντας· Κύριε, νέκρωσε την διαφθορά αυτή της φύσης μας· όπλισέ μας κατά των πειρασμών του κακού. Αλλά και για την καταπιεζόμενη και διωκόμενη εκκλησία παρακαλούν οι εκλεκτοί, ώστε ο Κύριος να αποδώσει δικαιοσύνη και να χαρίσει σε αυτήν ασφάλεια και ειρήνη. Και στις κραυγές τους αυτές είναι θερμοί, ακούραστοι και επίμονοι. Διότι πρέπει να κράζουν μέρα και νύχτα όπως κράζουν εκείνοι, οι οποίοι πιστεύουν ότι η προσευχή τους τελικά θα εισακουστεί.

(4) Το «βοώντων προς αυτόν» συγκρίνέ το με την φωνή των ψυχών των αγίων κάτω από το θυσιαστήριο (Αποκ. στ 9-11)(p). Εάν η χήρα εισακούστηκε από τον άδικο κριτή, πολύ περισσότερο ο Θεός θα κάνει την εκδίκησή των εκλεκτών του. Η χήρα ήταν τελείως ξένη και άγνωστη στον κριτή· ενώ ο λαός που προσεύχεται στο Θεό είναι ο εκλεκτός του, τον οποίο ο Θεός γνωρίζει καλά και αγαπά και ευαρεστείται σε αυτόν. Η χήρα ήταν μία ενώ ο εκλεκτός λαός είναι πολλοί και σε συμφωνία όλοι προσεύχονται προς αυτόν, ώστε οι επί μέρους φωνές του συγκεντρωμένες ακούγονται ως φωνές ανθρώπων που φωνάζουν προς τον Κύριο. Η χήρα ερχόταν σε κριτή ο οποίος της γύρισε την πλάτη από απόσταση, χωρίς να της επιτρέπει να τον πλησιάσει. Ενώ ο εκλεκτός λαός πλησιάζει με θάρρος κράζοντας, Αββά, Πατέρα, χρησιμοποιώντας επίκληση που αρέσει στο Θεό και διδάχτηκε από αυτόν και γνωστοποιήθηκε στον εκλεκτό λαό του. Ο κριτής ήταν άδικος και αναίσχυντος, ενώ ο Θεός είναι «Πατέρας δίκαιος» (Ιω. ιζ 25), θεωρώντας δόξα του να υποστηρίζει τα φτωχά πλάσματά του και ιδιαίτερα τους τελείως απροστάτευτους, όπως οι χήρες και τα ορφανά. Η χήρα ερχόταν για να ζητήσει το δικό της δίκαιο από τον κριτή. Ο εκλεκτός λαός ζητά δίκαιο, για το οποίο ενδιαφέρεται και ο επουράνιος Κριτής, θεωρώντας αυτό και ως δικό του δίκαιο. Η χήρα δεν είχε κανέναν συνήγορο πηγαίνοντας στον άδικο κριτή. Εμείς «έχουμε παράκλητο προς τον Πατέρα» τον Υιό του, ο οποίος «ζει για να προσεύχεται για μας». Η χήρα δεν είχε κάποια υπόσχεση από τον άδικο κριτή, που να την ενθάρρυνε στο να ελπίζει, ότι κάποια ημέρα θα

ακουγόταν. Ο εκλεκτός λαός έχει την υπόσχεση: «Αιτείτε και θα σας δοθεί, ζητάτε και θα βρείτε, χτυπάτε και θα σας ανοιχτεί». Η χήρα σε συγκεκριμένες ώρες θα μπορούσε να πλησιάζει τον κριτή. Ο εκλεκτός λαός μπορεί νύχτα και ημέρα να επικαλείται τον Κύριο. Και ενώ ο άδικος κριτής ενοχλούνταν από τις επίμονες παρακλήσεις της χήρας, ο Θεός ευαρεστείται με τις επίμονες προσευχές των παιδιών του.

(5) Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, δείχνοντας μακροθυμία απέναντι σε αυτούς που αδικούν· δεν θυμάται τώρα την αδικία τους, αλλά μακροθυμεί, μήπως με την μακροθυμία του τους οδηγήσει σε μετάνοια (Ρωμ. β 4)(δ). Ή, πιο σωστά, το «επ' αυτοίς», στους εκλεκτούς= «τους παραβλέπει για λίγο, ώστε να δοκιμαστούν» (Ζ), «και φαίνεται ότι δεν ακούει αυτούς που τον παρακαλούν νύχτα και ημέρα» (Θφ). Με την έννοια αυτή προσαρμόζεται περισσότερο η γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «και μακροθυμεί επ' αυτοίς». Δεν είναι ανάγκη να πάρουμε το μακροθυμώ με την πολύ συνηθισμένη έννοιά του, το ότι είναι δηλαδή κάποιος αργός στο να οργιστεί· σημαίνει μερικές φορές και αργώ (καθυστερώ)= Δεν θα ελευθερώσει ο Θεός τους δικούς του, την ώρα που δείχνεται αργός στο να ενεργήσει για προστασία τους; Είναι όμως δυνατόν το μακροθυμώ να έχει την έννοια του «δεν ανυπομονώ» και να εκφράζει το αντίθετο από το «είμαι οξύθυμος» (ρ). Μολονότι ο Θεός αναβάλλει να πάρει εκδίκηση για τους δικούς του, και αργεί να επέμβει η δικαιοσύνη του για να θέσει τέρμα στα κακά των εκλεκτών του (g).

Λουκ 18.8 λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει⁽¹⁾. πλὴν⁽²⁾ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁽³⁾ ἔλθων⁽⁴⁾ ἄρα⁽⁵⁾ εὕρήσει τὴν πίστιν⁽⁶⁾ ἐπὶ τῆς γῆς⁽⁷⁾;

Μετάφραση: Σας διαβεβαιώνω ότι ο Θεός θα αποδώσει γρήγορα το δίκαιο των εκλεκτών του και θα τιμωρήσει εκείνους που τους αδικούν. Άλλ' όμως, όταν έλθει ο υιός του ανθρώπου για να κάνει την κρίση του και να αποδώσει δικαιοσύνη, θα βρει άραγε πάνω στη γη ανθρώπους που να έχουν την επίμονη και ακατάβλητη αυτή πίστη, ώστε να μην αποκάμνουν προσευχόμενοι;

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: παρόλο που ο Θεός αργεί να ενεργήσει, όμως όταν η στιγμή φτάσει, ενεργεί ραγδαία, όπως στον κατακλυσμό και την καταστροφή των Σοδόμων (g)· όταν έλθει η ώρα, η εκδίκηση θα είναι κεραυνοβόλος (Didon). Πιο σωστά: Παρόλο που φαίνεται να καθυστερεί και στους πιστούς που πάσχουν τα δεινά φαίνεται να αναβάλλει, στην πραγματικότητα ενεργεί γρήγορα (ρ)· σύμφωνα με τα σχέδια του Θεού η ενέργεια είναι γρήγορη. Όσο και αν φαίνεται ότι η απόδοση δικαίου έρχεται αργά, είναι ακόμη πολύ γρήγορα (L).

(2) Το πλην δείχνει, όπως πάντοτε στον Λουκά, αντίθεση μέτρια= Εκ μέρους του Θεού δεν θα υπάρχει κάποια δυσκολία· αλλά οι άνθρωποι; (L). Η αρνητική βεβαίωση μετριάζεται και με την ερωτηματική μορφή της πρότασης (b).

(3) Στον οποίο η κρίση δόθηκε από τον Πατέρα. Δες Ιω. ε 22,27 (b). Ο υιός του ανθρώπου είναι ο δοξασμένος Μεσσίας και η έλευσή του είναι αυτή, για την οποία έγινε λόγος στο ιζ 22-37 (L). Σοβαρότατη και η επόμενη: Ο Χριστός θα έλθει πάλι μετά την ανάστασή του με 3 διαφορετικές έννοιες: α) Θα έλθει τελικά και με κύρια έννοια κατά τη συντέλεια του κόσμου, όταν θα αναστηθούμε όλοι για να κριθούμε, β) Θα έλθει για τον καθένα από μας κατά την ώρα κατά την οποία με το θάνατο θα μας καλέσει από την παρούσα ζωή, γ) Έρχεται πολλές φορές με ευρύτερη έννοια, όταν φέρνει στη γη, σε περισσότερα ή λιγότερα έθνη, συμφορές και θλίψεις, πατάσσοντας την κακία των ανθρώπων και καθαιρώντας δυνάστες από θρόνους. Με την έννοια αυτή ήλθε λίγες δεκάδες έτη μετά την ανάστασή του, όταν κατέστρεψε την Ιερουσαλήμ και κάποιους αιώνες έπειτα, όταν κατέλυσε το κράτος των Ρωμαίων (T. Arnold).

(4) Σημείωσε την με έμφαση τοποθέτηση πριν το ερωτηματικό μόριο (άρα) των λέξεων: ο υιός του ανθρώπου έλθων (p).

(5) Προσδίδει στην ερώτηση μεγαλύτερο τονισμό (L).

(6) Την αναγκαία πίστη, την πίστη για την οποία γίνεται λόγος, την πίστη στον Ιησού ως Μεσσία και Σωτήρα (p). «Υποδηλώνει ότι θα παγώσει η αγάπη των πολλών και θα τρέξουν κάποιοι, στους έσχατους καιρούς, μακριά από την ορθή και άψογη πίστη, προσέχοντας σε πνεύματα πλάνης και ψευτοδιδασκαλίες ανθρώπων με πωρωμένο το νου» (K). Η ελπίδα για έλευση καλύτερων χρόνων ούτε αποκλείεται εδώ, ούτε επιβεβαιώνεται. Οι χειρότεροι από όλους τους χρόνους θα διαδεχτούν τους καλύτερους χρόνους (b). Αυτό λοιπόν φανερώνει εδώ, ότι όταν πλησιάζει ο χρόνος της παρουσίας, θα είναι πολύ σπάνιοι οι πιστοί και θα υπάρξει μεγάλη ασέβεια και απιστία στον κόσμο (δ).

(7) «Με μορφή ερώτησης υποδηλώνει την σπανιότητα αυτών που θα βρεθούν τότε. Διότι τόσο πολύ θα επικρατήσει τότε ο υιός της ανομίας, ώστε να πλανά και τους εκλεκτούς, αν είναι δυνατόν» (Θφ). «Δεν ρωτά αγνοώντας, αλλά δείχνοντας ότι λίγοι πιστοί θα βρεθούν τότε» (Z). Η ερώτηση εκφράζει αμφιβολία. Αλλά εφόσον ο Κύριος με την υπερφυσική του γνώση γνώριζε, ότι οι εκλεκτοί θα είχαν την πίστη, η ερώτηση πρέπει να θεωρηθεί ότι προβλήθηκε ρητορικά, για να δηλώσει το πόσο σπάνιο και

Θείο χάρισμα είναι η ζωντανή αυτή πίστη, που δεν νικιέται από τους κινδύνους και θλίψεις, αλλά που παραμένει πάντοτε ακλόνητη και σταθερή (ο).

Στίχ. 9-14. Η παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου.

Λουκ 18.9 Εἶπεν δὲ⁽¹⁾ καὶ πρὸς⁽²⁾ τινὰς⁽³⁾ τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς⁽⁴⁾ ὅτι⁽⁵⁾ εἰσὶν δίκαιοι⁽⁶⁾ καὶ ἐξουθενοῦντας⁽⁷⁾ τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην·

Μετάφραση: Σε μερικούς μάλιστα που είχαν τη βεβαιότητα και την αυτοπεποίθηση ότι είναι δίκαιοι και ενάρετοι, και γι' αυτό περιφρονούσαν τους άλλους, είπε την παραβολή αυτή:

(1) Η παραβολή δεν συνδέεται ούτε με τα προηγούμενα, ούτε με την ακόλουθη αφήγηση. Οι δύο παραβολές (του άδικου κριτή και του τελώνη και Φαρισαίου) λέχθηκαν προφανώς σε διαφορετικές περιστάσεις και απευθύνθηκαν σε διαφορετικά ακροατήρια. Η μεν πρώτη λέχθηκε σε σαφώς συγκεκριμένη περίπτωση, προς τους μαθητές, ενώ η δεύτερη λέχθηκε σε πρόσωπα που χαρακτηρίζονται ότι έχουν πεποίθηση στον εαυτό τους και σε περίπτωση που δεν καθορίζεται. Μπαίνουν μαζί ίσως διότι και οι δύο κάνουν λόγο για προσευχή (ρ). Από την άποψη λοιπόν αυτή είναι αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Με την παραβολή μάς διδάσκει ο φιλόanthρωπος Κύριος... με ποιον τρόπο πρέπει να κάνουμε τις προσευχές σε αυτόν, ώστε να μην αποδειχτεί χωρίς μισθό αυτό το πράγμα σε όσους το χρησιμοποιούν, ούτε με αυτά με τα οποία κάποιος νομίζει ότι ωφελεῖται, με αυτά να παροτρύνει εναντίον του τον Θεό που δίνει τα ουράνια χαρίσματα» (Σχ).

(2) Όχι με την έννοια του: εναντίον κάποιων, όπως στο κ 19, ούτε με την έννοια ότι: αναφερόμενος σε κάποιους, ή όσον αφορά κάποιους όπως στο σ. 1, αλλά με την έννοια του: (είπε) σε μερικούς (ρ).

(3) Ποιοι ήταν αυτοί; Δύσκολο να ήταν κάποιοι Φαρισαίοι. Διότι ο Κύριος θα εύρισκε άλλη εικόνα για να παραστήσει αυτούς και όχι την εικόνα Φαρισαίου. Μάλλον ήταν μέλη της συνοδείας του Ιησού, που τον ακολουθούσαν, οι οποίοι δεν είχαν ακόμη κηρυχτεί ανεπιφύλακτα υπέρ του και οι οποίοι εκδήλωναν κάποια αγερωχία σε κάποιους αμαρτωλούς, τελώνες ή κάποιους άλλους, που και αυτοί ακολουθούσαν (g).

(4) «Είχαν πεποίθηση στον εαυτό τους και δεν απέδιδαν το παν στο Θεό, αλλά και για αυτό περιφρονούσαν τους άλλους» (Θφ). Είχαν αυτοί μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τους και την αρετή τους. Θεωρούσαν τους εαυτούς τους αγίους, αγιότερους από τους

πλησίον τους, τέτοιους ώστε να είναι υποδείγματα αρετής σε αυτούς. Είχαν πεποίθηση στους εαυτούς τους και δεν είχαν απλώς υψηλό φρόνημα για την δικαιοσύνη τους, αλλά και βασίζονταν στην αξιομισθία αυτής και θεωρούσαν το Θεό οφειλέτη απέναντί τους και απευθύνονταν σε αυτόν με αξίωση, όχι ικετεύοντας, αλλά απαιτώντας ό,τι ζητούσαν από αυτόν. Περιφρονούσαν μάλιστα συγχρόνως και τους άλλους ως ανάξιους και πολύ μακριά για να συγκριθούν με αυτούς. Είχαν πεποίθηση στον εαυτό τους και όχι στη χάρη του Θεού (b).

(5) Όχι διότι, αλλά (είχαν πεποίθηση) ό τι (L).

(6) Ως τηρητές του νόμου· με την έννοια την οποία έχει το επίθετο στην Π.Δ. (L).

(7) Έντονη λέξη που συναντιέται και στον Λουκά και στον Παύλο=εξωτερικά περιφρονούσαν· δεν θεωρούσαν αυτούς ως άξιους κανενός λόγου (p).

Λουκ 18.10 "Ανθρωποι δύο ανέβησαν⁽¹⁾ εις τὸ ἱερὸν⁽²⁾ προσεύξασθαι⁽³⁾, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Δύο άνθρωποι ανέβηκαν στο ιερό για να προσευχηθούν· ο ένας ήταν Φαρισαίος και ο άλλος τελώνης.

(1) Ανέβηκαν από την κάτω πόλη στο όρος Μορία, όπου είχε κτιστεί ο ναός (p). Το ρήμα ανέβηκαν που αντιτίθεται στο κατέβη (σ. 14) δείχνει σαφώς ότι ο ναός βρισκόταν ψηλότερα. Η ίδια αντίθεση και στον Ιώσηπο (Αρχ. XII,4,2). Ήταν πιθανώς ρήματα καθιερωμένα για δήλωση της μετάβασης στο ναό ή της αναχώρησης από αυτόν (L).

(2) Στο ίδιο ιερό με διαφορετικές όμως διαθέσεις. Ο Φαρισαίος ήλθε στο ναό. Διότι ήταν δημόσιος τόπος λατρείας, δημοσιότερος από τις γωνίες των οδών, και συνεπώς πολλά μάτια θα έβλεπαν αυτόν και πολλοί θα επικροτούσαν την ευλάβεια και αφοσίωσή του. Στην υπόνοιά μας αυτή, μάς στηρίζει ο χαρακτηρισμός, τον οποίο για τους Φαρισαίους έκανε ο Χριστός: κάνουν τα πάντα για να τους δουν οι άνθρωποι. Ο τελώνης ήλθε στο ιερό, διότι ήταν ο καθορισμένος τόπος για κοινή λατρεία, ως οίκος προσευχής. Δες Ησ. νστ 7.

(3) Πιθανότατα σε μία από τις συνηθισμένες ώρες της προσευχής (Λουκ. α 10, Πράξ. β 15, γ 1, ι 9)(p).

(4) «Πολύ κατάλληλα έβαλε υποθετικά τον ένα φαρισαίο και τον άλλο τελώνη· διότι οι Φαρισαίοι, από τη μία, δίνουν την εντύπωση των ενάρετων, ενώ οι τελώνες των

αμαρτωλών» (Ζ). Σημείωσε, ανάμεσα στους λάτρεις του Θεού στην ορατή εκκλησία υπάρχουν ανάμικτοι αγαθοί και κακοί, ευπρόσδεκτοι στο Θεό και άλλοι που αποδοκιμάζονται από αυτόν. Αυτό όμως συμβαίνει πάντοτε, από τότε που ο Κάιν και ο Άβελ πρόσφεραν τις θυσίες τους στο ίδιο θυσιαστήριο.

Λουκ 18.11 ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς⁽¹⁾ πρὸς ἑαυτὸν⁽²⁾ ταῦτα προσηύχετο, ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι⁽³⁾ ὅτι οὐκ εἰμὶ⁽⁴⁾ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων⁽⁵⁾, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί⁽⁶⁾, ἢ καὶ ὡς οὗτος⁽⁷⁾ ὁ τελώνης⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Ο Φαρισαῖος στάθηκε ὀρθιος, για να φαίνεται καλά, και προσευχόταν προς τον εαυτό του και για τον εαυτό του με τα εξής λόγια: Σ' ευχαριστώ, Θεέ μου, διότι δεν είμαι σαν τους άλλους ανθρώπους, που είναι ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ή και σαν αυτόν εκεί τον τελώνη. Ενώ δηλαδή ὅλοι οι ἄλλοι εἶναι ἐνοχοι και αξιοκατάκριτοι, ἐγὼ εἶμαι ὁ μόνος ἀνένοχος. Σ' ευχαριστῶ λοιπόν, διότι δεν βλέπω στον εαυτό μου τις τόσες κακίες που ἔχουν οι ἄλλοι.

(1) Το «στάθηκε» ἴσως δείχνει το γεγονός ὅτι πήρε επιτηδευμένη στάση ή θέση, που την ἔβλεπαν ὅλοι (ρ). Ὁρθιος και με το κεφάλι ψηλά (Lasserse)· αφού πήρε περίοπτη θέση (Reuss). «Επισημαίνει ὁ Κύριος και με το «στάθηκε» την υψηλοφροσύνη του και το ὅτι δεν ταπεινωνόταν· διότι σε αυτόν που εἶναι ταπεινός, και αυτό που φαίνεται προς τα ἔξω εἶναι ταπεινό· αυτός ὅμως και με την εξωτερική στάση επιδείκνυε αλαζονεία» (Θφ).

(2) Πρέπει να συνδεθεί με το «προσευχόταν». Υπέρ αυτού συνηγορεί και η διαφορετική γραφή: ταῦτα προς εαυτόν προσηύχετο= από τον εαυτό του· προσευχή νοερή και ὄχι λειτουργική (L). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Προσευχόταν προς τον εαυτό του, ὄχι προς το Θεό. Γύριζε δηλαδή η προσευχή στον εαυτό του, επειδή ακριβώς γινόταν με την αμαρτία της υπερηφάνειας» (B). Ἦταν ολόκληρος απορροφημένος από τον εαυτό του, τίποτα ἄλλο δεν ἔβλεπε παρά μόνο το εἶδωλο του εαυτού του και αν ἔριχνε ἓνα βλέμμα στους ἄλλους, ἔκανε αυτό για να καταστήσει το βᾶθρο του εἰδώλου του υψηλότερο με τον εξευτελισμό των ἄλλων. Και η προσευχή του ἦταν ἑπαινος και θυμίαμα στον εαυτό του και ὄχι ειλικρινής ευχαριστία προς το Θεό.

(3) «Φαίνονται μεν λοιπόν τα λόγια του Φαρισαίου, στην αρχή μεν να εἶναι λόγια ἀνθρώπου που ἔχει ευγνωμοσύνη. Διότι, λέει, σε ευχαριστώ, Θεέ μου· τα υπόλοιπα ὅμως εἶναι γεμάτα από κάθε υπερηφάνεια» (Θφ). Δεν εἶναι καν προσευχή αυτά, τα οποία λέει ὁ Φαρισαῖος. Δεν ζητά τίποτα από το Θεό, ικανοποιημένος πλήρως από την

κατάστασή του. Και μόνο φαινομενικά ευχαριστεί το Θεό, ενώ στην πραγματικότητα συγχαίρει τον εαυτό του (p). Η αληθινή ευχαριστία συνοδεύεται πάντοτε με συναίσθημα ταπείνωσης (g). Κατευθύνει τα βλέμματά του προς το Θεό, αλλά στην πραγματικότητα βλέπει τον εαυτό του. Σχεδόν θα λέγαμε λυπάται το Θεό, ο οποίος στερείται πιστών δούλων, αφού όλοι οι άλλοι άνθρωποι είναι όπως τους περιγράφει αυτός (p).

(4) «Δεν είπε, ότι Με έκανες να απέχω από αδικία, από αρπαγή. Αλλά πώς μιλά; Δεν είμαι. Στον εαυτό του απέδωσε το κατόρθωμα και στη δική του δύναμη» (Θφ). Δεν λέει όπως ο Παύλος· «με τη χάρη του Θεού είμαι ό,τι είμαι», αλλά λέει το «σε ευχαριστώ» ως προεισαγωγικό που διευκολύνει την υπερήφανη, ματαιόδοξη και αλαζονική επίδειξή του.

(5) Αυτός μόνος αποτελεί ξεχωριστή κατηγορία, ενώ όλοι οι άλλοι βρίσκονται σε άλλη κατηγορία κατώτερη από τη δική του (b). «Μα το να κατακρίνει κάποιος τους άλλους, αυτό πώς δείχνει άνθρωπο που ξέρει, ότι από το Θεό έχει όσα έχει; Διότι οπωσδήποτε, αν πίστευε ότι από χάρη έχει τα ξένα αγαθά, δεν θα περιφρονούσε τους άλλους, σκεπτόμενος ότι και ο ίδιος είναι εξίσου γυμνός όσον αφορά τη δική του δύναμη» (Θφ). Μπορούμε και οφείλουμε να ευχαριστούμε το Θεό, διότι μας φύλαξε από την αμαρτία και δεν γίναμε όπως ορισμένοι αμαρτωλοί που έγιναν διαβόητοι και κοινό σκάνδαλο, αλλά το να μιλάμε σαν να είμασταν εμείς οι μόνοι καλοί και ενάρετοι και όλοι οι άλλοι αξιοκατάκριτοι, αποτελεί εωσφορικό εγωισμό.

(6) Ευχαριστεί όχι διότι είναι καλός, αλλά διότι είναι μόνος· όχι τόσο για τα αγαθά που έχει αυτός, αλλά για τα κακά, τα οποία βλέπει στους άλλους (Bernard). Η μεγάλη του πλάνη συνίσταται στο ότι θεωρεί όλους τους άλλους ένοχους των εγκλημάτων που απαριθμεί, ενώ αυτός ήταν τελείως ανένοχος (p).

(7) «Ω τι μανία! Δεν χόρτασε την αλαζονεία του όλη η φύση των ανθρώπων, αλλά και στον τελώνη που στεκόταν κοντά, πήδηξε πάνω του με πολλή μανία» (X). Το «αυτός» λέγεται περιφρονητικά (p). Η γλώσσα αυτή έχει την ίδια σημασία με το να δείχνει με το δάχτυλο τον τελώνη που περιφρονεί (b), τον οποίο προβάλλει ως δείγμα των «υπόλοιπων ανθρώπων» (p). Αλλά και αν πράγματι ο τελώνης ήταν τέτοιος, όπως ο φαρισαίος τον φανταζόταν, και πάλι δεν θα έπρεπε ο τελευταίος αυτός να προσευχηθεί για τον τελώνη και την μετάνοιά του και να μην κάνει αυτόν μέρος της καύχρησής του και του «σε ευχαριστώ» προς τον Θεό;

(8) Έτσι αποδεικνύεται «ενοχλητικός και ανόητος» διότι θαύμασε ο ίδιος τον εαυτό του, παρόλο που φωνάζει η ιερή Γραφή: Να σε εγκωμιάζει ο διπλανός και όχι το δικό σου στόμα· ξένος και όχι τα δικά σου χείλη (Παροιμ. κζ 2)»(Κ).

Λουκ 18.12 νηστεύω⁽¹⁾ δις τοῦ σαββάτου⁽²⁾, αποδεκατῶ⁽³⁾ πάντα⁽⁴⁾ ὅσα κτῶμαι.

Μετάφραση: Έχω όμως και αρετές: Νηστεύω δύο φορές την εβδομάδα, κάθε Δευτέρα και Πέμπτη. Δίνω το ένα δέκατο απ' όλα εκείνα που αποκτώ, ακόμη κι από τα πιο μικρά και τιποτένια, για τα οποία δεν επιβάλλει ο νόμος τη "δεκάτη".

(1) Απαριθμεί τώρα έργα αγαθά, για τα οποία υπερέχει των άλλων. Υπερέχει δηλαδή αυτών όχι μόνο διότι αποφεύγει τα από εκείνους τελούμενα αμαρτήματα, αλλά και για εκείνα τα οποία αυτός επιτελεί. Χαρακτηριστικά λοιπόν αναφέρει εκείνα ακριβώς, για τα οποία οι Φαρισαίοι καυχόνταν. Δες Ματθ. θ 14 (ρ). Κανένα λόγο δεν κάνει για το νόμο που αναφέρεται στην «κρίση και τον έλεον», αλλά μεταβαίνει αμέσως σε έργα υπέρτακτα, με τα οποία παρουσιάζει τον εαυτό του μεν ότι κατόρθωσε περισσότερα και από εκείνα τα οποία επέβαλλε ο νόμος, ενώ το Θεό οφειλέτη του (ο).

(2) «Σάββατο εδώ λέει την όλη βδομάδα» (Ζ). Δύο φορές το Σάββατο, την Δευτέρα και Πέμπτη. Ο Μωσαϊκός νόμος επέβαλλε μία μόνη νηστεία τη χρόνο, τη νηστεία της ημέρας του εξιλασμού. Βαθμιαία όμως καθιερώθηκαν και άλλες νηστείες κατά τη διάρκεια του έτους εις ανάμνησιν εθνικών συμφορών (Ζαχ. η 19), ορίζονταν επίσης σε διάφορες περιπτώσεις και νηστείες σε εποχές ανομβριών ή άλλων θεομηνιών, και αυτές οι έκτακτες νηστείες τηρούνταν κατά τις Δευτέρες και Πέμπτες. Αυτοί συνήθως ήταν Φαρισαίοι. Δεν έχουμε όμως απόδειξη ότι όλοι ανεξαιρέτως οι Φαρισαίοι τηρούσαν τη νηστεία αυτή. Ο Φαρισαίος λοιπόν εδώ προβάλλει τη νηστεία του ως έργο αξιομισθίας που περισσεύει. Είναι αξιοσημείωτο ότι καθετί που λέγεται για νηστεία στην Κ.Δ. (Λουκ. ε 33, Ματθ. στ 16, θ 14, Μάρκ. β 18, Πράξ. κζ 9), επιβεβαιώνεται και από την Μίσηχνα [μέρος του εβρ. βιβλίου Ταλμούδ](ρ). Κατά τα χρόνια που ακολούθησαν την αιχμαλωσία της Βαβυλώνας 4 άλλες νηστείες επικράτησαν· μία εις ανάμνησιν της άλωσης της Ιερουσαλήμ, μία δεύτερη εις ανάμνησιν της πυρπόλησης του ναού, τρίτης εις ανάμνησιν του θανάτου του Γοδολίου (Ιερεμ. μη 2) και τέταρτη εις ανάμνησιν της έναρξης της πολιορκίας της Ιερουσαλήμ (ο).

(3) Υπάρχει και η γραφή αποδεκατεύω. Τύπος σπάνιος. Το απλό δεκατεύω είναι συνηθέστερο. Συνηθέστατο όμως το αποδεκατώ.

(4) «Στο άρπαγες και άδικοι αντέταξε το δίνω το ένα δέκατο από όσα αποκτώ. Τόσο πολύ, δηλαδή, λέει, εναντιώνομαι στην αρπαγή και την αδικία, ώστε δίνω επιπλέον και τα δικά μου» (Θφ). Τονίζοντας εδώ το «όλα» φαίνεται να καυχιέται, ότι έπραττε περισσότερο από όσα απαιτούσε ο νόμος. Η δεκάτη επιβαλλόταν από το νόμο (Αριθμ. ιη 21, Δευτ. ιδ 22), όχι όμως και για τα ασήμαντα και μικρά χόρτα του κήπου (Ματθ. κγ 23) (ρ). Αυτά ο Φαρισαίος τα αναφέρει ως έργα νομικής δικαιοσύνης άξια μισθού, χωρίς να βλέπει ότι στερούνταν την ρίζα των αρετών, την αγάπη (δ).

Λουκ 18.13 και ό τελώνης μακρόθεν⁽¹⁾ έστώς⁽²⁾ ούκ ήθελεν ούδ⁽³⁾ τούς όφθαλμούς⁽⁴⁾ εις τόν ούρανόν έπ⁽⁵⁾ραι, άλλ' έτυπτεν⁽⁵⁾ εις τόν στήθος⁽⁶⁾ αύτοϋ λέγων⁽⁷⁾, 'Ο θεός, ιλάσθητί μοι⁽⁸⁾ τ⁽⁸⁾ω άμαρτωλ⁽⁸⁾ω.

Μετάφραση: Ο τελώνης, αντίθετα, στεκόταν μακριά από το θυσιαστήριο όπου καίγονταν οι θυσίες, και δεν είχε την τόλμη όχι μόνο τα χέρια του αλλά ούτε τα μάτια του να σηκώσει επάνω προς τον ουρανό. Αλλά χτυπούσε συνεχώς το στήθος του, που περιέκλεινε την αμαρτωλή και ακάθαρτη καρδιά του, και έλεγε: Κύριε και Θεέ, σπλαχνίσου με και συγχώρησέ με τον αμαρτωλό.

(1) Ή, μακριά από τον Φαρισαίο. Τίποτα άλλο δεν υποδηλώνεται. Ή, σε μεγαλύτερη απόσταση από το θυσιαστήριο των ολοκαυτωμάτων (g) «και έπιασε την τελευταία γωνία του ναού» (Σευήρου). Και με τη στάση του σώματος και την κίνηση του χεριού και τα λόγια του, εξέφραζε σοβαρότητα και βαθιά ταπείνωση. «Ο τελώνης είναι όλα τα αντίθετα. Διότι στεκόταν από μακριά και με τη στάση και με τα λόγια και με την κατάνυξη της καρδιάς, απέχει πάρα πολύ από τον Φαρισαίο» (Θφ). «Δεν απέκρουσε τους χλευασμούς του Φαρισαίου, δεν στενοχωρήθηκε για την κατηγορία, αλλά δέχτηκε αυτό που ειπώθηκε με ευγνωμοσύνη. Και έγινε σε αυτόν το βέλος του εχθρού φάρμακο και θεραπεία, και ο χλευασμός εγκώμιο και η κατηγορία στεφάνι. Τόσο πολύ είναι η ταπεινοφροσύνη καλό, τόσο πολύ είναι κέρδος να μην δαγκωνόμαστε από τις κοροϊδίες των άλλων και να μην γινόμαστε θηρία από τις ύβρεις των διπλανών μας. Διότι μπορούμε και από αυτά να καρπωθούμε κάποιο μεγάλο και γενναίο αγαθό, το οποίο ακριβώς λοιπόν συνέβη και με τον τελώνη. Διότι με το να δεχτεί τους χλευασμούς, απέβαλε τα αμαρτήματα» (X).

(2) Λιγότερο σημαντικό από το προηγούμενο «αφού στάθηκε», δεν φανερώνει τη στάση του σώματος, αλλά την απομακρυσμένη θέση (L).

(3) Εντείνει την έννοια του προηγούμενου ουκ (ήθελε). Ακόμη ούτε τα μάτια του να υψώσει στον ουρανό (p). Πολύ περισσότερο δεν ήθελε να υψώσει τα χέρια και το πρόσωπό του. Δες Α Τιμ. β 8, Γ Βασ. η 22, Ψαλμ. κζ 2, ξβ 4, ρλγ 2.

(4) Απείχε από τον Φαρισαίο «όχι μόνο ως προς το τοπικό διάστημα. Διότι και τα μάτια ντρεπόταν να τα σηκώσει στον ουρανό, κρίνοντάς τα ανάξια να δουν τα ουράνια» (Θφ) «και με το ντροπαλό βλέμμα, διαμηνύει το πόσο η ψυχή του δεν είχε θάρρος απέναντι στο Θεό» (Κ).

(5) παρατατικός=εξακολουθούσε να χτυπά (p).

(6) Ως έδρα της συνείδησης (b): «είναι σαν να χτυπά την καρδιά για τα πονηρά της θελήματα και σαν να την ξυπνά ώστε να συναισθανθεί, επειδή κοιμάται» (Θφ). Η καρδιά χτυπιέται ως έδρα της προσωπικής ζωής και αμαρτίας (g).

(7) Η προσευχή του είναι σύντομη. Ο φόβος και η ντροπή τον εμπόδιζαν να πει πολλά· οι στεναγμοί και οι λυγμοί του συνέπνιγαν τα λόγια του. Επαναλάμβανε όμως τις λίγες αυτές λέξεις («λέγοντας» και όχι «αφού είπε») και σε κάθε επανάληψη λέγονταν αυτές με μεγαλύτερη συντριβή και με διαρκή ανανεούμενη ταπείνωση. Παρά την συντομία της όμως η προσευχή αυτή εκφράζει πολλά. Ενώ ο Φαρισαίος αρνείται ότι είναι αμαρτωλός, ο τελώνης ομολογεί τον εαυτό του αμαρτωλό και ένοχο μπροστά στο βήμα του Θεού. Ενώ ο Φαρισαίος στηρίζεται στην αξιομισθία των αγαθών του έργων, ο τελώνης εξαρτά τον εαυτό του από το θείο έλεος. Είναι σαν να έλεγε: Η δικαιοσύνη σου θα με καταδικάσει αλύπητα. Ζητώ το έλεός σου και μόνο το έλεός σου. Επαναλαμβάνει αυτό διαρκώς σαν ένας ζητιάνος που πεινά και κινδυνεύει να πεθάνει από την στέρηση του ψωμιού.

(8) =γίνε ελεήμων, συμπαθής, σπλαχνικός· συγχώρεσέ με τον αμαρτωλό (δ). Δεν σκέφτεται για κανέναν άλλον παρά μόνο για τον εαυτό του (b). «Παρόλο που περιφρονήθηκε από τον φαρισαίο, μάλλον κατέκρινε και άλλο τον εαυτό του» (Ζ). «Τα λόγια υπερίσχυσαν των έργων και οι κουβέντες νίκησαν τις πράξεις. Διότι ο ένας, από τη μία, πρόβαλε δικαιοσύνη και νηστεία και δεκάτες· ενώ αυτός λόγια σκέτα και απέβαλε όλα τα αμαρτήματα. Διότι δεν άκουσε ο Θεός τα λόγια μόνο, αλλά είδε και τη σκέψη με την οποία αυτά προβάλλονταν, και αφού την βρήκε ταπεινωμένη και συντετριμμένη, έδειξε έλεος και φιλανθρωπία» (Χ). Για αυτό «ο λόγος, που μόλις βγήκε από το στόμα, υψωνόταν με φτερούγες υψηλές, ανέβαινε στον ουρανό και... στελνόταν μέσα στην θεία ακοή» (Σευήρου).

Λουκ 18.14 λέγω ὑμῖν⁽¹⁾, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος⁽²⁾· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται⁽³⁾.

Μετάφραση: Σας βεβαιώνω ὅτι αὐτὸς ὁ περιφρονημένος τελώνης κατέβηκε ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ καὶ πῆγε στο σπίτι τοῦ αἰθωμένος καὶ δικαιωμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὄχι ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος. Δικαιώθηκε λοιπὸν ὁ τελώνης καὶ κατακρίθηκε ὁ Φαρισαῖος, διότι ὁποῖος ὑψώνει τὸν εαυτό του θὰ ταπεινωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ θὰ κατακριθεῖ. Αντίθετα ὁποῖος ταπεινώνει τὸν εαυτό του θὰ ὑψωθεῖ καὶ θὰ τιμηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό.

(1) Ἡ φράση αὐτὴ εἰσάγει, ὅπως συνήθως, σοβαρὴ διακήρυξη που εκφράζεται με κύρος. Δες Λουκ. ζ 26,28,θ 27,ι 12,24,ια 9,51,ιβ 4,5,8,27,37,44,51,ιγ 3 κλπ. Εδῶ ὁ Κύριος ἀκόμη μία φορὰ ἰσχυρίζεται, ὅτι γνωρίζει τὰ μυστικά των καρδιῶν των ἀνθρώπων καὶ των κρίσεων τοῦ Θεοῦ (ρ).

(2) Υπάρχουν διαφορετικὲς γραφές. Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα γράφουν: παρ' ἐκεῖνον· φράση που δηλώνει σύγκριση καὶ δὲν αποκλείει ἀπὸ μόνη τῆς τῆ δυνατότητα τῆς δικαίωσης σε μικρότερο βαθμὸ καὶ τοῦ Φαρισαίου. Δες Λουκ. ιγ 2,4. Τα συμφραζόμενα ὁμως αποκλείουν αὐτήν. Ἐτσι σύμφωνα με τὸν Τερτυλλιανό (Adv. Marc. IV,36) «ὁ ἕνας ἀποδοκιμάστηκε, ὁ ἄλλος δικαιώθηκε» (ρ). Υπάρχει καὶ ἡ γραφή: ἢ ἐκεῖνος. Το ἢ, ἐξαρτάται ἀπὸ τὴ λέξη «μᾶλλον» που υπονοεῖται. Ἡ γραφή ὁμως αὐτὴ δὲν ἔχει ὑπὲρ τῆς παρὰ μόνον κάποιους μικρογράμματος κώδικες (g). Ἡ γραφή: ἢ γὰρ ἐκεῖνος. Ὁ γὰρ εἶναι βεβαιωτικὸς σύνδεσμος=ἢ βεβαίως ἐκεῖνος· παρὰ βεβαίως ἐκεῖνος. Ὁ διαζευκτικὸς σύνδεσμος (ἢ) δείχνει τὴν στὴν σύγκριση ἐλάττωση αὐτοῦ γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος· ἡ σύγκριση λοιπὸν ἐδῶ εἶναι λιτότητα ἐκφράσεως, που ἰσοδυναμεῖ με καθαρὴ ἄρνηση=καὶ ὄχι βεβαίως ἐκεῖνος (δ). «Ποῖος υπῆρξε ἀμαρτωλότερος ἀπὸ τὸν τελώνη; Ἀλλὰ με τὸ να πει μόνον, Θεέ μου συγχώρησέ με τὸν ἀμαρτωλό, κατέβηκε δικαιωμένος περισσότερο ἀπὸ τὸν Φαρισαῖο. Παρόλο που πόση δύναμη εἶχε ἡ λέξη ἐκεῖνη; Ἀλλὰ δὲν τὸν καθάρισε ἡ λέξη, ἀλλὰ ἡ διάθεση με τὴν ὁποία εἶπε καὶ τὴν λέξη ἐκεῖνη» (Χ). «Δες λοιπὸν, πῶς διάθεση καρδιάς καὶ λόγος στόματος σε σύντομο χρόνο ἀφάνισε τοῦ ενός, ἀπὸ τῆς μίας, πολλῶν ἐτῶν δικαιοσύνης, τοῦ ἄλλου, ἀπὸ τὴν ἄλλη, πολλῶν ἐτῶν ἀδικίες» (Ζ). «Παρόλο βεβαίως που οὔτε ταπεινοφροσύνης ἦταν τὰ λόγια ἐκεῖνα, ἀλλὰ μόνον εὐγνωμοσύνης. Διότι ταπεινοφροσύνη μὲν εἶναι, ὅταν κάποιος, ἀν καὶ ξέρει γιὰ τὸν εαυτό του ὅτι ἔχει πετύχει μεγάλα, δὲν φαντάζεται τίποτα μεγάλο γιὰ τὸν εαυτό του· ἐνῶ εὐγνωμοσύνη εἶναι, ὅταν ἐνῶ εἶναι ἀμαρτωλός, ὁμολογεῖ αὐτὸ ἀκριβῶς. Ἀν ὁμως αὐτὸς που δὲν ἀναγνώρισε κανένα καλὸ στὸν εαυτό του, ἐπειδὴ ὁμολόγησε αὐτὸ ἀκριβῶς που ἦταν, ἀπέσπασε τόση εὐνοία ἀπὸ τὸ Θεό, πόση παρρησία θὰ ἀπολαύσουν αὐτοί, που ἐνῶ μποροῦν νὰ πουν μὲν πολλὰ κατορθώματα γιὰ τὸν εαυτό τους, ξεχνοῦν ὁμως ὅλα

αυτά και αριθμούν τους εαυτούς τους στους τελευταίους;» (Χ). Δες ποια είναι η δύναμη της θείας αγαθότητας, η οποία βγάζει από το πονηρό το αγαθό και μετατρέπει την κακία σε αρετή. Ο τελώνης υπήρξε μέγας αμαρτωλός και από την μεγάλη ενοχή αυτού έβγαλε η θεία αγαθότητα την μεγάλη και παραδειγματική μετάνοια και ταπείνωση. Αντιθέτως ο σατανάς γνωρίζει να μετατρέπει το αγαθό σε πονηρό. Το ότι ο Φαρισαίος δεν ήταν άδικος ή μοιχός, ήταν κάτι αγαθό. Αλλά το αγαθό αυτό μετέτρεψε σε κακό ολέθριο ο σατανάς, βάζοντας στον Φαρισαίο την υπερηφάνεια.

(3) Ως λόγο της κατάκρισης του Φαρισαίου και της δικαίωσης του τελώνη επαναλαμβάνει αυτολεξεί αυτά που ειπώθηκαν και στο Λουκ. ιδ 11. Τίποτα δεν εμποδίζει να δεχτούμε ότι το αξίωμα αυτό λέχθηκε από τον Κύριο σε διάφορες περιστάσεις (g). Υπερήφανοι άνθρωποι που εξυψώνουν τους εαυτούς τους γίνονται ανταγωνιστές του Θεού και συνεπώς θα ταπεινωθούν από αυτόν. Οι ταπεινοί παρουσιάζονται υπάκουοι προς τον Θεό και για αυτό θα υψωθούν. Θα υψωθούν με την αγάπη του Θεού και με την σχέση μαζί του. Θα υψωθούν δοκιμάζοντας πλήρη ικανοποίηση μέσα τους. Θα υψωθούν στον ίδιο τον ουρανό.

Στίχ. 15-17. Ο Κύριος ευλογεί τα μικρά παιδιά.

Λουκ 18.15 Προσέφερον⁽¹⁾ δὲ αὐτῷ καὶ⁽²⁾ τὰ βρέφη⁽³⁾ ἵνα αὐτῶν ἅπτηται⁽⁴⁾· καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν⁽⁵⁾ αὐτοῖς⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Κάποιοι μάλιστα του έφεραν όχι μόνο τους ασθενείς αλλά και τα πολύ μικρά παιδιά, για να αγγίζει το καθένα με τα χέρια του και να τα ευλογεί. Οι μαθητές όμως, όταν είδαν τους γονείς να πλησιάζουν, τους μάλωναν, επειδή νόμιζαν ότι δεν ήταν σωστό να απασχολούν τον Χριστό για μικρά παιδιά.

(1) Δες Ματθ. ιθ 13 και Μάρκ. ι 13 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Εδώ ο Λουκάς ξανασυναντιέται με τους άλλους δύο συνοπτικούς, από την αφήγηση των οποίων είχε χωριστεί η δική του αφήγηση από το κεφ. θ 51. Ο Ιησούς βρίσκεται στην Περαιά. Από την διαμονή του στην επαρχία αυτή ο Ματθαίος και ο Μάρκος δεν αφηγήθηκαν παρά μόνο την συζήτησή του με τους Φαρισαίους για το διαζύγιο, την οποία περιληπτικά εξέθεσε ο Λουκάς στο ιστ 17-18 (g). Έξυπνα συνδέεται η αφήγηση αυτή με την προηγούμενη παραβολή ως επιβεβαίωση της αλήθειας, η οποία προβλήθηκε από την παραβολή και σύμφωνα με την οποία, εκείνοι είναι δεκτοί από το Θεό και απολαμβάνουν τις ευλογίες του, οι οποίοι είναι ταπεινοί. Τα παιδιά, τα οποία ο Κύριος αλλού πρόβαλλε ως τύπο ταπείνωσης, ευλογούνται τώρα από αυτόν παρά τα εμπόδια που παρεμβλήθηκαν από τους μαθητές.

(2) Εκτός από τους ασθενείς έφερναν τώρα και τα βρέφη (ρ). Ασφαλώς ο Λουκάς θέλει να δείξει ότι ο σεβασμός με τον οποίο περιέβαλαν τον Ιησού, είχε φθάσει σε τέτοιο σημείο, ώστε του πρόσφεραν και τα βρέφη (g).

(3) Το άρθρο σημαίνει τα γνωστά βρέφη, τα δικά τους βρέφη. Από το ρήμα φέρβω, βρέφω, τρέφω (δ). Η λέξη αυτή σημαίνει ηλικία πιο τρυφερή από των παιδιών. Εδώ όμως οι δύο αυτές λέξεις έχουν την ίδια σημασία, διότι τα βρέφη αυτά ήταν σε θέση, όταν προσκλήθηκαν, να πλησιάσουν τον Ιησού (L).

(4) Κατά την πρώτη επέτειο της γέννησής τους, φέρνονταν μερικές φορές τα παιδιά των Ιουδαίων στους ραβίνους, για να ευλογηθούν (ρ).

(5) Υπάρχει και η γραφή επιτίμων, που υποδηλώνει ότι η επιτίμηση των μαθητών συνεχιζόταν μέχρι τη στιγμή της παρέμβασης του Κυρίου.

(6) Φαινόταν στους αποστόλους ότι έκαναν κατάχρηση αυτοί της καλοσύνης και του χρόνου του δασκάλου τους (g) και «μάλωναν... εμποδίζοντας, κατά κάποιο τρόπο, τις περιττές ενοχλήσεις» (K). Δεν είναι καθόλου παράδοξο αυτοί που πλησιάζουν το Χριστό να συναντούν εμπόδια και αποθάρρυνση, που να προβάλλονται μάλιστα από εκείνους, από τους οποίους θα ανέμεναν ενίσχυση και ενθάρρυνση. Εδώ οι ίδιοι οι μαθητές του Κυρίου εμποδίζουν, όχι από κακή πρόθεση, αλλά από κακή αντίληψη των πραγμάτων, αυτούς που θέλουν να πλησιάσουν τον διδάσκαλο.

Λουκ 18.16 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσεκαλέσατο αὐτὰ εἶπεν⁽¹⁾, "Ἀφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων⁽²⁾ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Μετάφραση: *Αλλά ο Ιησούς κάλεσε τα παιδιά να έλθουν κοντά του και είπε: Αφήστε τα παιδιά να έρχονται σ' εμένα και μην τα εμποδίζετε· διότι η βασιλεία του Θεού είναι γι' αυτούς που θα γίνουν σαν αυτά και θα αποκτήσουν ταπεινή καρδιά και παιδική διάθεση.*

(1) Υπάρχει και η γραφή: προσεκαλέσατο αὐτὰ λέγων, η οποία είναι πιο εκφραστική, διότι με αυτήν προβάλλεται ως το σοβαρό γεγονός η πράξη της πρόσκλησης των διωγμένων παιδιών (g). Με την πρόσκλησή του αυτή ο Κύριος διακηρύττει ότι κανείς σε οποιαδήποτε ηλικία δεν είναι πολύ μικρός, ώστε λόγω της ανωριμότητας της ηλικίας του να μην μπορεί να οδηγηθεί στο Χριστό. Γνωρίζει ο Κύριος να δείχνει την ευαρέσκειά του και σε εκείνους, οι οποίοι λόγω της μη ώριμης ηλικίας τους δεν είναι ακόμη σε θέση να τον υπηρετήσουν.

(2) «Δεν είπε αυτών... αλλά των τέτοιων, δηλαδή αυτών που από ελεύθερη επιλογή τους απέκτησαν την ακακία και μετριοφροσύνη, την οποία από τη φύση τους έχουν τα παιδιά» (Θφ). «Διότι το νεογέννητο παιδί είναι σύμβολο ακακίας· διότι το βρέφος είναι σαν μία νέα κτίση... και επειδή γνωρίζει ή τελείως λίγα ή τίποτα εντελώς, εύλογα θα απαλλασσόταν από την κατηγορία για κακία και πονηρία» (Κ).

Λουκ 18.17 ἀμὴν λέγω ὑμῖν⁽¹⁾, ὃς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν⁽²⁾.

Μετάφραση: Αληθινά σας λέω, όποιος δεν δεχθεί το λόγο και το κήρυγμα της βασιλείας του Θεού με την απλότητα, την εμπιστοσύνη και την ταπείνωση που δείχνει ένα παιδί στους γονείς και στους δασκάλους του, δεν θα μπει σ' αυτήν.

(1) Ο στίχος κατά λέξη είναι ο ίδιος με το Μάρκ. ι 15. Αξιόλογη η παρατήρηση: Τονίζεται σε αυτόν η αλήθεια, ότι εκείνος ο οποίος δεν δέχεται τις ευεργεσίες και τις δωρεές της βασιλείας με ταπείνωση και ευγνωμοσύνη, όχι εγείροντας αξιώσεις και δικαιώματα για αυτές, όπως ο Φαρισαίος, δεν θα μπει σε αυτήν.

(2) Το γεγονός αυτό της ευλογίας των παιδιών δείχνει, ότι ο Ιησούς θεωρούσε ότι οι πνευματικές επιδράσεις μπορούσαν να ασκηθούν στην ανθρώπινη ψυχή από τα πρώτα βήματα της ύπαρξής της (g).

Στίχ. 18-27. Ο πλούσιος νέος.

Λουκ 18.18 Καὶ ἐπηρώτησέν τις⁽¹⁾ αὐτὸν ἄρχων⁽²⁾ λέγων, Διδάσκαλε ἀγαθέ⁽³⁾, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Κάποιος άρχοντας της συναγωγής τον ρώτησε τα εξής: Διδάσκαλε αγαθέ, τί να κάνω για να κληρονομήσω την αιώνια ζωή;

(1) Δες Ματθ. ιθ 16-30 και Μάρκ. ι 17-31 και τις εκεί σημειώσεις. Και στις 3 αφηγήσεις των συνοπτικών η περικοπή αυτή ακολουθεί την αφήγηση της οδήγησης των παιδιών στο Χριστό (p).

(2) Μόνο ο Λουκάς λέει αυτό και μένουμε με αμφιβολία για το τι να σημαίνει με αυτό (p). Πιθανώς σημαίνει άρχοντας συναγωγής. Δες Ματθ. θ 18 σε συνδυασμό με τα Μάρκ. ε 22 και Λουκ. η 41 (g). ίσως όμως με τη λέξη αυτή θέλησε ο Λουκάς να δηλώσει κάποια κοινωνική θέση (L).

(3) Δεν υπάρχει σε όλο το Ταλμούδ παράδειγμα ραβίνου που να προσφωνήθηκε με το Διδάσκαλε αγαθέ. Ο τίτλος λοιπόν ήταν τελείως άγνωστος στους Ιουδαίους. Η προσφώνηση συνεπώς ήταν έκτακτη, ίσως μάλιστα και καθαρά περιποιητική φιλοφροσύνη. Το Ταλμούδ λέει: Κανένα άλλο αγαθό δεν υπάρχει παρά μόνο ο νόμος (p).

(4) Ερώτημα σοβαρό το οποίο πρέπει να εξετάζεται με ενδιαφέρον από όλους μας, διότι καθένας μας οφείλει να ρωτά: Τι να κάνω για να κληρονομήσω την αιώνια ζωή; Προβαλλόμενο από τον άρχοντα αυτόν προδίδει ότι αυτός είχε πίστη στην αιώνια ζωή, την οποία οι άθεοι και άπιστοι δεν έχουν. Προδίδει ακόμη ενδιαφέρον και φροντίδα, την οποία οι ανόητοι και απερίσκεπτοι του κόσμου αυτού δεν έχουν. Ορθά λοιπόν απευθύνεται προς τον Ιησού, για να λάβει την απάντηση στο σοβαρό αυτό ερώτημα. Πράγματι, πουθενά αλλού δεν μπορούμε με ασφάλεια και αλάνθαστα να πληροφορηθούμε για το δρόμο που οδηγεί στον ουρανό παρά μόνο στην σχολή του Ιησού από εκείνους, οι οποίοι έμαθαν από τον Ιησού αυτόν, ακολούθησαν αυτόν και μπήκαν μέσω αυτού στον ουρανό με το να γίνουν πρωτοπόροι σε σχέση με εκείνους, οι οποίοι δια μέσου των αιώνων ακολουθούν σε κάθε γενιά τα ίχνη τους και παραδίδουν στους διαδόχους τους την εξακολούθηση της ίδιας πορείας πριν ακόμη μπουν εκεί, όπου πρόδρομος για χάρη μας μπήκε ο Ιησούς.

Λουκ 18.19 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τί με λέγεις ἀγαθόν⁽¹⁾; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός⁽²⁾.

Μετάφραση: Του είπε τότε ο Ιησούς: Αφού απευθύνεσαι σε μένα νομίζοντας ότι είμαι ένας απλός άνθρωπος, γιατί με ονομάζεις αγαθό; Κανείς δεν είναι από μόνος του απολύτως αγαθός παρά μόνο ένας, ο Θεός.

(1) «Με είπες αγαθό, λέει. Γιατί λοιπόν πρόσθεσες το Διδάσκαλε;... Κανείς από τους ανθρώπους δεν είναι με την κύρια έννοια αγαθός, παρά μόνο ένας, ο Θεός. Επομένως αν θες να με λες αγαθό, να με λες αγαθό ως Θεό και να μην με πλησιάζεις ως απλό άνθρωπο. Διότι αν νομίζεις ότι είμαι ένας συνηθισμένος άνθρωπος, μην με αποκαλεις αγαθό. Διότι πράγματι, αγαθός και πηγή αγαθότητας και αρχή της αυτοαγαθότητας είναι ο Θεός. Ενώ οι άνθρωποι, ακόμα και αν είμαστε αγαθοί, δεν είμαστε με την κύρια έννοια, αλλά μετέχουμε στην αγαθότητα του Θεού και έχουμε το αγαθό ανάμικτο και μεταβαλλόμενο» (Θφ).

(2) «Το «ένας» εδώ έχει την ίδια σημασία με το «μόνος»» (B). «Διότι είναι από τη φύση του αγαθός ο Θεός και το ότι είναι αγαθός, είναι κάτι που είναι γνώρισμά του

και υπάρχει μέσα στην ίδια την ουσία του και είναι εξαιρετικό αξίωμά του, ενώ εμείς και οι άγγελοι μετέχουμε σε αυτήν την αγαθότητα» (Κ). Αυτοί που έρχονται στο Χριστό σαν σε διδάσκαλό τους πρέπει να πιστεύουν όχι μόνο στη θεία αποστολή του, αλλά και στη θεία φύση και αγαθότητά του.

Λουκ 18.20 τὰς ἐντολὰς οἶδας⁽¹⁾. Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης⁽²⁾, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου⁽³⁾.

Μετάφραση: Γνωρίζεις τις εντολές: Να μη μοιχεύσεις, να μη σκοτώσεις, να μην κλέψεις, να μην ψευδομαρτυρήσεις, να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου.

(1) Τίποτα το έκτακτο και μη γενικώς γνωστό δεν ζητείται για σωτηρία· η τήρηση των σε όλους γνωστών εντολών θα αρκήσει για αυτό (ρ). Ο Κύριος δεν ήλθε να ακυρώσει και να καταργήσει την ισχύ του νόμου και των προφητών, αλλά ήλθε να επιβεβαιώσει και να στηρίξει αυτά. Ο Κύριος δεν άλλαξε τον δρόμο προς τον ουρανό, αλλά αυτόν που και πριν ήταν γνωστός, τον έκανε ευδιάκριτο και ευκολότερο.

(2) Και εδώ ο Λουκάς συμφωνεί με τον Μάρκο, με εξαίρεση μόνο του ότι θέτει την έβδομη εντολή πριν την έκτη και αποσιωπά όπως και ο Ματθαίος το «μη αποστερήσης» (ρ). Έξυπνη η παρατήρηση: «Πρώτα ο νόμος διορθώνει αυτά στα οποία ευκολότερα γλιστράμε, έπειτα αυτά στα οποία όχι πολλοί ούτε πολλές φορές. Για παράδειγμα η μοιχεία, επειδή η φωτιά είναι και φυσική μέσα μας, ο φόνος, επειδή είναι μεγάλο θηρίο ο θυμός. Ενώ η κλοπή είναι ελαφρότερο και στην ψευδομαρτυρία σπάνια πέφτει κάποιος. Για αυτό εκείνα μεν πρώτα διορθώνει, επειδή εύκολα γλιστράμε σε εκείνα και τα οποία είναι βαρύτερα· ενώ αυτά, την κλοπή εννοώ και την ψευδομαρτυρία, τα βάζει δεύτερα, επειδή και σπανιότερα συναντιούνται και ελαφρότερα είναι» (Θφ). Οφείλουμε όλες αυτές τις απαγορευτικές εντολές να τηρούμε επακριβώς και μάλιστα όπως αυτές επεξηγήθηκαν και συμπληρώθηκαν από τον Κύριο στην επί του όρους ομιλία του και να μην πλανάμε τους εαυτούς μας νομίζοντας ότι οποιαδήποτε παράβαση αυτών είναι δυνατόν να μας συγχωρεθεί με μόνη την εξωτερική τήρηση τύπων λατρείας ή νηστειών και επίσκεψης ναών και συμμετοχής σε μακρές ακολουθίες, εφόσον με μετάνοια ειλικρινή δεν αποκηρύσσουμε την παράβασή μας και δεν επανερχόμαστε στην πιστή τήρηση των θείων εντολών.

(3) Παρόλο που είσαι άρχοντας (b).

Λουκ 18.21 ὁ δὲ εἶπε, Ταῦτα πάντα ἐφύλαξα ἐκ νεότητός μου⁽¹⁾.

Μετάφραση: Κι εκείνος εἶπε: Ὅλα αυτά τα φύλαξα από την παιδική μου ηλικία.

(1) Τα λέει αυτά ο άρχοντας όχι τόσο καυχησιολογώντας, όσο εκφράζοντας έκπληξη. Δεν ικανοποιήθηκε από την απαίτηση του Κυρίου. Είναι σαν να εἶπε: Περίμενα να ακούσω κάτι ειδικό και ανώτερο· και μου υπενθυμίζονται καθήκοντα, τα οποία σε όλη μου τη ζωή φύλαξα. Η απάντηση αυτή φανερώνει μεγάλη ἔλλειψη αυτογνωσίας και ἄγνοια του καθήκοντος, είναι όμως σε όλα ειλικρινής (ρ). Εάν ο άνθρωπος αυτός γνώριζε την ἑκταση και την πνευματική φύση του Θείου νόμου και εἶχε ζήσει αυτόν, εάν εἶχε διατελέσει για κάποιο χρόνο μαθητής του Χριστού και διδασκόταν από αυτόν, θα ἔλεγε τα τελειῶς αντίθετα. Θα ἔλεγε: όλα αυτά τα παράβηκα με λόγια, ἔργα και με τη διάνοια από αυτήν την μικρή μου ηλικία.

Λουκ 18.22 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ὅτι ἔν σοι λείπει⁽¹⁾· πάντα⁽²⁾ ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος πτωχοῖς⁽³⁾, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ⁽⁴⁾, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν άκουσε τα λόγια αυτά ο Ιησούς, του εἶπε: Ἐνα ἀκόμη σου λείπει. Πούλησε όλα ὅσα ἔχεις και μοίρασέ τα στους φτωχοῦς, και θα ἔχεις θησαυρό στον ουρανό, και ἔλα να με ακολουθήσεις ως μαθητής μου, υπακούοντας πάντοτε σε ὅσα θα σε διδάσκει το παράδειγμά μου και η διδασκαλία μου.

(1) Πρέπει να συμπληρωθεί με το: για να κληρονομήσεις ζωή αἰώνια (δ).

(2) «Ὅλα ὅσα ἔχεις, λέει, πούλησέ τα. Διότι αν κάτι απομείνει, εἶσαι δούλος εκείνου» (Θφ).

(3) «Και μοίρασε όχι σε συγγενείς πλούσιους, ἀλλά σε φτωχοῦς. Νομίζω, λοιπόν, ὅτι και το «μοίρασε» φανερώνει το να σκορπίσει τα χρήματα με σωστή εξέταση και όχι τυχαία» (Θφ).

(4) «Επειδή ήταν φιλοχρήματος, του υποσχέθηκε τον ουράνιο θησαυρό» (Θφ).

(5) «Επειδή λοιπόν μαζί με την ακτημοσύνη πρέπει να συνυπάρχει στον άνθρωπο και ὅλη η ἄλλη αρετή, για αυτό εἶπε· Και ἔλα να με ακολουθήσεις, δηλαδή· και σε ὅλα τα ἄλλα να εἶσαι μαθητής μου. Και πάντα να ακολουθείς, όχι σήμερα μεν ναι, ενώ αὔριο όχι» (Θφ). Κανείς δεν μπορεί να μπει στην αἰώνια ζωή εάν δεν ταυτίσει την τύχη του με τον Κύριο Ιησού, ακολουθώντας το αρνί ὅπου πάει. Πρέπει με ἄλλα λόγια να αγαπήσει τον Χριστό προτιμώντας αυτόν ως πολῦτιμο μαργαριτάρι από κάθε ἄλλο

αγαθό και θυσιάζοντας τα πάντα για αυτόν. Εν ονόματι του Χριστού και για τον Χριστό οφείλει να αγαπά και τους αδελφούς του Χριστού, οπότε χωρίς δυσκολία θα μοιράσει σε αυτούς για ανακούφισή τους «όλα όσα έχει» παρακινούμενος και από την αλήθεια, ότι «αυτός που ελεεί φτωχό, δανείζει τον Θεό» και συνεπώς αποκτά θησαυρό στον ουρανό. Εάν λοιπόν πράγματι φρονεί υψηλά για τον άλλο κόσμο, δεν θα επιθυμεί κάτι άλλο παρά να αποκτήσει θησαυρό στον ουρανό και θα θεωρεί αυτό υπερπλεονάζουσα αμοιβή για καθετί που άφησε ή έχασε στον κόσμο αυτόν για το Θεό. Εκείνο λοιπόν, με το οποίο μπορούμε να δοκιμάσουμε σε ποιο σημείο βρίσκεται η πνευματική μας κατάσταση, είναι το να εξετάσουμε στα πράγματα ποιες είναι οι διαθέσεις μας προς τον Χριστό και προς τους αδελφούς μας και που ελκύεται περισσότερο η καρδιά μας, στον κόσμο τον παρόντα ή στον μελλοντικό.

Λουκ 18.23 ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος⁽¹⁾ ἐγένετο, ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

Μετάφραση: Αυτός όμως όταν άκουσε τα λόγια αυτά, λυπήθηκε πάρα πολύ· διότι ήταν πάμπλουτος και δεν ήθελε να αποχωρισθεί τα πλούτη του.

(1) Είναι λέξη πιο έντονη από το λυπούμενος που χρησιμοποιούν οι άλλοι δύο συνοπτικοί. «Και το ότι λυπήθηκε βεβαίως αυτός, υποδηλώνει ότι είχε ευγνώμονα διάθεση και δεν ήταν πονηρός. Κανείς βεβαίως από τους Φαρισαίους δεν λυπήθηκε ποτέ, αλλά μάλλον αγρίευαν» (Θφ). «Αυτός όμως φεύγει λυπημένος, το οποίο δεν είναι μικρό σημάδι ότι δεν τον πλησίασε με πονηρή διάθεση, αλλά με ασθενέστερη και επιθυμούσε μεν τη ζωή, αλλά ήταν κυριευμένος από άλλο πάθος πάρα πολύ κακό» (Σχ.). Είναι αξιοσημείωτο ότι ο πλούσιος χάνει την ουράνια βασιλεία όχι για κάποια παράβαση του νόμου, αλλά διότι παρέλειψε να ενεργήσει και θετικά το αγαθό. Δεν είχε βλάψει σε κάτι τον πλησίον, αλλά και δεν υπήρξε ευεργετικός προς αυτόν. Ενώ λοιπόν αρχικά φαίνεται πρόθυμος να συμμορφωθεί με τις οδηγίες του Χριστού, όταν τέθηκε ζήτημα προτίμησης ανάμεσα στο να συνδεθεί με τον Χριστό ή να μείνει προσκολλημένος στα πλούτη του, έδωσε την απάντηση: «σε παρακαλώ θεώρησέ με δικαιολογημένο».

Λουκ 18.24 Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον εἶπεν⁽¹⁾, Πῶς δυσκόλως⁽²⁾ οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται⁽³⁾ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ!

Μετάφραση: Όταν λοιπόν ο Ιησούς τον είδε τόσο πολύ στενοχωρημένο, είπε: Πόσο δύσκολα θα μπουν στη βασιλεία του Θεού αυτοί που έχουν τα χρήματα!

(1) «Λέει ο Κύριος με τρόπο θαυμαστικό» (Θφ).

(2) Η θαυμαστική αυτή έκφραση λέγεται αντί για το «πολύ δύσκολο» (δ). Πόσο είναι δύσκολο (g). «Δεν είπε ότι είναι αδύνατο να μπουν, αλλά δύσκολο. Διότι δεν είναι αδύνατον να σωθούν αυτοί... Είναι όμως δύσκολο αυτό· διότι τα χρήματα είναι πιο κολλητικά από κάθε κόλλα και δύσκολο αποσπάται αυτός που σχετίστηκε με αυτά» (Θφ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: έχοντες εις την βασιλείαν του Θεού εισπορεύονται. Ο ενεστώτας στην γραφή αυτή υποδηλώνει ότι η βασιλεία του Θεού υφίσταται ήδη (Λουκ. ια 20, ιζ 21) και ο Ιησούς πρότεινε στον πλούσιο να μπει σε αυτήν, βιάζοντας τον εαυτό του (Λουκ. ιστ 16) (L).

Λουκ 18.25 εύκοπώτερον γάρ ἐστιν κάμηλον⁽¹⁾ διὰ τρυμαλιάς ραφίδος⁽²⁾ εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν⁽³⁾.

Μετάφραση: Πράγματι, πολύ δύσκολο. Διότι είναι ευκολότερο μία καμήλα να περάσει από τη μικρή τρύπα που ανοίγει η βελόνα, παρά να μπει ένας πλούσιος στη βασιλεία του Θεού.

(1) Υπάρχει και η γραφή κάμιλον που συναντιέται σε κάποια μεταγενέστερα χειρόγραφα= «Κάμιλος δεν είναι το ζώο, αλλά το παχύ σχοινί στα πλοία» (K). Η λέξη κάμιλος συναντιέται μόνο στο λεξικό του Σουΐδα και σε κάποιον σχολιαστή του Αριστοφάνη (p).

(2) Παλαιότερη γραφή: δια τρήματος βελόνης. Το βελόνης λέγεται μοναδική φορά. Και οι δύο λέξεις (βελόνη και τρήμα) σύμφωνα με τον Hobart είναι ιατρικές (p) και κλασικές.

(3) «Αν λοιπόν είναι πιο εύκολο μία καμήλα να χωρέσει από την τρύπα βελόνας,... αυτό όμως είναι αδύνατον, άρα είναι αδυνατότερο το να σωθεί πλούσιος» (Θφ). Πρέπει να σημειωθεί ιδιαίτερα ότι αυτός ο λόγος που είναι σκληρός για τους υλόφρονες συναντιέται και στα τρία συνοπτικά ευαγγέλια και όχι στο ένα από αυτά, το οποίο κάποιοι από τους νεότερους ορθολογιστές θα χαρακτήριζαν ότι έχει μέσα του εβιωνιτικό τόνο (p).

Λουκ 18.26 εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες⁽¹⁾, Καὶ τίς⁽²⁾ δύναται σωθῆναι;

Μετάφραση: Εκείνοι που τα άκουσαν αυτά είπαν τότε: Και ποιος μπορεί να σωθεί, αφού είναι τόσο πολύ δύσκολο, σχεδόν αδύνατο, να σωθούν οι πλούσιοι, στους οποίους ο Θεός έδωσε τα επίγεια αγαθά του;

(1) Σύμφωνα με τον Λουκά όχι μόνο οι μαθητές, αλλά και οι ακροατές του Σωτήρα εξέφρασαν την απορία τους για τον λόγο αυτόν (δ).

(2) Όχι ποιος πλούσιος, αλλά ποιος άνθρωπος (ρ). Το να αποκλείει τους πλούσιους από τη σωτηρία, φαινόταν το ίδιο με το να αποκλείει από αυτήν κάθε άνθρωπο. Διότι, εάν οι περισσότεροι ευλογημένοι από το Θεό άνθρωποι πολύ δύσκολα θα σώζονταν, τι λοιπόν θα γινόταν για τους άλλους; Τέτοια φαίνεται να είναι η σύνδεση μεταξύ των στίχων 25 και 26 (g). Είναι αξιοσημείωτη και μία άλλη εκδοχή· όλος ο κόσμος είτε έχει πλούτη είτε επιθυμεί αυτά και προσπαθεί να αποκτήσει τέτοια. Αφού λοιπόν όλοι επιθυμούν τα πλούτη, ποιος θα σωθεί; (ρ). Υπάρχει στις καρδιές σχεδόν όλων των ανθρώπων τέτοια προσκόλληση και αγάπη προς τον κόσμο και τα αγαθά του κόσμου, ώστε, αφού ο Χριστός ζήτησε ως αναγκαίο για σωτηρία να αποκοπεί κάθε δεσμός με τον κόσμο αυτόν, γίνεται αδύνατον στον καθένα να σωθεί.

Λουκ 18.27 ὁ δὲ εἶπεν, Τὰ ἀδύνατα⁽¹⁾ παρὰ ἀνθρώποις⁽²⁾ δυνατὰ⁽³⁾ παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν.

Μετάφραση: Τότε ο Κύριος τους απάντησε: Εκείνα που είναι αδύνατο να γίνουν με την ασθενική δύναμη του ανθρώπου, είναι κατορθωτά και δυνατά με τη χάρη και τη δύναμη του Θεού. Διότι μόνον ο Θεός μπορεί να λύσει τα δεσμά της καρδιάς κάθε καλοπροαίρετου πλουσίου προς το χρήμα και να τον καταστήσει άξιο της σωτηρίας.

(1) Με αυτό δηλώνεται ότι ο σ. 25 σημαίνει, ότι πράγματι είναι αδύνατον και όχι απλώς δύσκολο ή πάρα πολύ απίθανο, πλούσιος να μπει στη βασιλεία των ουρανών. Είναι θαύμα της χάρης αυτοί που έχουν πλούτη να μην προσκολληθούν και να μην στηρίξουν την πεποίθησή τους σε αυτά (ρ).

(2) Το «παρά ανθρώποις» και «παρά τω Θεώ» δεν σημαίνει κατά την κρίση των ανθρώπων και κατά την κρίση του Θεού, αλλά αναφέρονται σε ό,τι οι άνθρωποι και ο Θεός μπορούν να κατορθώσουν. Ο άνθρωπος αδυνατεί. Ο Θεός όμως μπορεί να διαρρήξει την γοητεία, την οποία ο πλούτος ασκεί πάνω στον πλούσιο (ρ). «Για αυτούς μεν που έχουν ανθρώπινο φρόνημα, δηλαδή σέρνονται κάτω και επιθυμούν τα γήινα, είναι αδύνατον να σωθεί· για το Θεό όμως είναι δυνατόν, δηλαδή όταν κάποιος έχει σύμβουλο το Θεό και τις εντολές του... και επικαλείται την από εκείνον βοήθεια, θα

είναι αυτό δυνατόν. Διότι από εμάς εξαρτάται το να θελήσουμε το αγαθό, ενώ από το Θεό να το τελειοποιήσει» (Θφ). Υπάρχουν άλλωστε και τόσες άλλες δυσκολίες στην οδό της σωτηρίας μας, ώστε κανείς δεν θα μπορούσε να ξεπεράσει αυτές χωρίς τη χάρη του Θεού, ο οποίος είναι πάνω από κάθε άλλη δύναμη και όχι μόνο με την παντοδυναμία, αλλά και με τη σοφία του μπορεί να εκμηδενίσει κάθε αντίσταση από όπου και αν προέρχεται, αρκεί μόνο να συνεργήσει σε αυτό η αγαθή διάθεση του ανθρώπου. Η ζωή του χριστιανού είναι ζωή υπερφυσική. Το να στραφεί λοιπόν η καρδιά του ανθρώπου από τον κόσμο και την σάρκα προς τον Θεό και τα ουράνια, αποτελεί στο πνευματικό πεδίο θαύμα χάρης ανάλογο με εκείνο, το οποίο άλλοτε στο φυσικό πεδίο έστρεψε πίσω το ρεύμα του Ιορδάνη ή διαίρεσε στα δύο σαν άλλο τείχος την Ερυθρά θάλασσα. Εκείνος ο οποίος έκανε χωρίς κάποια δυσκολία τα θαύματα αυτά στη φύση, ο ίδιος με τη χάρη του μπορεί να επιδράσει και στην ανθρώπινη ψυχή και να ελκύσει αυτήν προς τον εαυτό του.

(3) Παράδειγμα που επιβεβαιώνει αυτό το δυνατόν, έχουμε τον Ζακχαίο, κεφ. ιθ 2,9 (b).

Στίχ. 28-30. Οι αμοιβές όσων αφήσουν τα πάντα για τον Χριστό.

Λουκ 18.28 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος⁽¹⁾, Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα⁽²⁾ καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι⁽³⁾.

Μετάφραση: Εἶπε τότε ο Πέτρος με αφορμή την προτροπή του Ιησού προς τον πλούσιο: Κύριε, να, εμεῖς τα έχουμε αφήσει όλα και σε ακολουθήσαμε.

(1) Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πέτρος έλαβε τον λόγο και εδώ. Δεν μιλά όμως με πνεύμα καύχησης. Μάλλον η ελπίδα που προκλήθηκε μέσα του από τα λόγια του Κυρίου, ωθεί αυτόν. Θέλει να βεβαιωθεί αν η δύναμη του Θεού έκανε το θαύμα της και για αυτούς και αν μπορούν να ελπίζουν, ότι θα μπουν στη βασιλεία των ουρανών (p).

(2) Υπάρχει και η γραφή: αφέντες τα ίδια=Εάν ο Πέτρος αντικαθιστά το «πάντα» του σ. 22 με το «τα ίδια», οφείλεται αυτό στο ότι σε σύγκριση με όσα θα άφηνε ο πλούσιος, εκείνα τα οποία άφησε ο Πέτρος ήταν πολύ πενιχρά και θα ήταν πολύ να πει και για τον εαυτό του αυτός, ότι αφήσαμε τα πάντα (L).

(3) Μπήκε και στους μαθητές το δίλημμα, το οποίο ήδη μπήκε στον πλούσιο. Και αυτοί αποφάσισαν να ακολουθήσουν το Χριστό. Τι λοιπόν θα καρπώνονταν από αυτό; Ο Πέτρος ρωτά με αφέλεια εξ' ονόματος όλων (g). «Είναι πρόπον, ο πλούσιος, από τη μία, εφόσον περιφρόνησε πολλά, να περιμένει τις αμοιβές. Αυτός όμως, από την άλλη, που κατέχει λίγα», όπως ο Πέτρος και όσοι ήταν μαζί του, «έπειτα απομακρυνθεί από αυτά, τι θα μπορεί να ελπίζει, πώς δεν θα έπρεπε να το μάθει αυτό;... Είναι αναγκαίο να πούμε και το εξής· το να απομακρυνθεί κάποιος από πολλά ή από λίγα θα μπορούσε να είναι ίσο πάθημα, σύμφωνα με την ορθή λογική. Οπότε όσον αφορά την υπακοή και την πρόθεση θα λογαριαστούν στην ίδια κατηγορία με αυτούς που έχουν πολλά, αυτοί που δεν έχουν πολλά και έπειτα δείχνουν την ίδια προθυμία και υπομένουν θεληματικά την αποβολή των υπάρχοντων» (Σχ.).

Λουκ 18.29 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾, Ἄμην λέγω ὑμῖν⁽²⁾ ὅτι οὐδεὶς ἐστίν⁽³⁾ ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γυναῖκα ἢ ἀδελφοὺς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα⁽⁴⁾ ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

Μετάφραση: Τους εἶπε τότε ο Κύριος: Σας διαβεβαιώνω ὅτι δεν υπάρχει κανεὶς που ἀφησε σπίτι ἢ γονεῖς ἢ ἀδελφοὺς ἢ γυναῖκα ἢ παιδιά για τη βασιλεία του Θεοῦ,

(1) Δες Ματθ. ιθ 28,29 και Μάρκ. ι 29 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) «Κάνει ἐνσκηνη την υπόσχεση, βάζοντας πριν ἀπὸ το λόγο το «ἀμήν», που παίζει το ρόλο του ὅρκου» (Κ).

(3) Με την ἐκφραση «κανεὶς δεν υπάρχει που» φανερώνεται ἡ πρόθεση να δοθεῖ στην υπόσχεση αὐτή ἡ ὅσο το δυνατόν ευρύτερη ἐφαρμογή (g). Δεν υποσχέθηκε και δεν πραγματοποιοῖσε αὐτό ο Θεός μόνο για τους 12, ἀλλὰ και για κάθε ἄλλον, ο οποίος θα εἶχε την χάρη να υποβληθεῖ σε αὐτές τις θυσίες (p).

(4) «Ποιοι θα μπορούσαν να εἶναι αὐτοὶ που ἀφησαν πατέρα ἢ μητέρα, γυναῖκα και ἀδελφία και σπίτια;.. Καθὼς ο Κύριος ἐλκύει με το κήρυγμα την υφήλιο στη δική του πίστη, θέλουν μεν να προσέλθουν προς αὐτό κάποιοι, ἀλλὰ βλέπουν ἴσως τους πατέρες ἢ τις μητέρες που εἶναι ἀπιστοι και πονηροί· ἀλλὰ πολλές φορές και οι πατέρες δεν ἀνέχονταν να λυπήσουν τα παιδιά τους με την προσέλευσή τους στην πίστη. Το ἴδιο θα μπορούσε να εἰπωθεῖ και για ἀδελφία προς ἀδελφία και για νύφη σε πεθερά και ἐκείνην προς αὐτήν. Ἀλλὰ βεβαίως οι ἐδραῖοι στην πίστη δεν βάζουν τίποτα μπροστά ἀπὸ την ἀγάπη του Χριστοῦ και δεν υπολογίζουν καθόλου την σαρκική συγγένεια» (Κ).

Λουκ 18.30 ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα⁽¹⁾ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ⁽²⁾ καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶνι αἰῶνιον.

Μετάφραση: και δεν θα πάρει ως αμοιβή και πολλαπλάσια αγαθά στα χρόνια αυτά της επίγειας ζωής του, αλλά και ζωή αιώνια στον αιώνα που πρόκειται να έλθει.

(1) Του Ιώβ η οικογένεια αποκαταστάθηκε στο ακέραιο και τα χαμένα αγαθά του, αποδόθηκαν σε αυτόν διπλάσια. Οι αμοιβές της Π.Δ. ξεπεράστηκαν κατά πολύ από τις ηθικές και πνευματικές ανταποδόσεις του ευαγγελίου. Ό,τι θυσιάσαν οι πιστοί για το Χριστό ως προς την οικογένεια ανταποδόθηκε σε αυτούς πολλαπλό με το Χριστό και με την εκκλησία. Ειδικά η υπόσχεση αυτή πραγματοποιήθηκε στους από τα έθνη προσήλυτους, οι οποίοι βρήκαν στοργικούς πατέρες και αδελφούς που αντικατέστησαν τους σκληρούς συγγενείς τους, τους οποίους για το Χριστό απαρνήθηκαν (ρ). Κάθε αληθινός πιστός αποκτά στην ανώτερη ζωή, στην οποία εισάγεται από τον Χριστό, αδελφούς αγαπητούς, παιδιά για ανατροφή, γονείς σεβαστούς και στοργικούς, τελείως νέα πνευματική συγγένεια, την οποία πλουτίζει με την αγάπη του, αλλά και απολαμβάνει και αυτός με ποικίλες μορφές την στοργή και συμπάθειά τους. Εξάλλου η κοινωνία της χριστιανικής αγάπης χορηγεί σε κάθε πιστό την απόλαυση αγαθών κάθε φύσης που ανήκουν στους αδελφούς τους (g). Επιπλέον «αυτός που εγκατέλειψε τα σαρκικά και πρόσκαιρα, θα πάρει τα πολύ καλύτερα, και κατά κάποιο τρόπο πολλαπλάσια αυτών που καταφρόνησε... Και αν κάποιος αφήσει σπίτι, θα λάβει τις ουράνιες κατοικίες· και αν εγκαταλείψει πατέρα, έχει τον ουράνιο Πατέρα· και αν απομακρυνθεί από αδελφούς, αλλά θα τον πάρει ο Χριστός σε κοινωνία με αδελφούς· όταν αφήσει γυναίκα με την οποία έμενε μαζί, θα βρει την ουράνια και από το Θεό σοφία, από την οποία θα τεκνοποιήσει ωραίους καρπούς· και αν αφήσει μητέρα, θα βρει την άνω Ιερουσαλήμ, η οποία είναι ελεύθερη και μητέρα μας» (Κ).

(2) Κατά το χρόνο της παρούσας ζωής, ανεξάρτητα από όσα αναφέρθηκαν ήδη, αυτός που ακολούθησε το Χριστό θα λάβει πολλαπλάσια και με τις δωρεές και παρηγοριές του Πνεύματος του Θεού, όπως και με τα θέληττρα από τη σχέση με το Θεό και από την αγαθή συνείδηση, όλα λοιπόν αυτά είναι αγαθά, τα οποία για αυτούς που γνωρίζουν να εκτιμούν αυτά, ισοφαρίζουν και με το παραπάνω όλες τις τυχόν για το Χριστό θυσίες και απώλειές τους.

Στίχ. 31-34. Τρίτη προαναγγελία του Πάθους.

Λουκ 18.31 Παραλαβών⁽¹⁾ δὲ τοὺς δώδεκα εἶπε πρὸς αὐτούς⁽²⁾, Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τελειωθήσεται⁽³⁾ πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν⁽⁴⁾ τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αφού πήρε ο Ιησούς ιδιαιτέρως τους δώδεκα αποστόλους, τους εἶπε: Να λοιπόν, ανεβαίνουμε στα Ιεροσόλυμα, και θα εκπληρωθούν πλήρως όλα όσα έγραψαν οι προφῆτες ότι θα γίνουν εναντίον του υιού του ανθρώπου, φωτισμένοι από το Πνεύμα το Άγιον.

(1) Δες Ματθ. κ 17-19 και Μάρκ. ι 32-34 και τις εκεί σημειώσεις. Παραλαβών=πήρε κοντά του. Η έννοια του παίρνω κατά μέρος και ιδιαιτέρως, μακριά από το πλήθος, υποδηλώνεται μεν αλλά δεν τονίζεται. Στους κλασικούς το ρήμα χρησιμοποιείται για το παίρνω σύζυγο, σύντροφο, σύμμαχο ή υιοθετώ κάποιον (ρ).

(2) Είναι η τρίτη προαναγγελία του Πάθους. Για τις άλλες δύο που έγιναν αμέσως πριν τη Μεταμόρφωση και αμέσως μετά από αυτήν, δες θ 22,44 (ρ). Στους αποστόλους μίλησε συχνότερα και ολοένα πιο ξεκάθαρα για το Πάθος, για να είναι μετέπειτα μάρτυρες της πρόγνωσής του (Grotius). «Προλέγει σε αυτούς τα σχετικά με το Πάθος, για να κατορθώσει τα εξής δύο· ένα μεν, το να δείξει ότι σταυρώνεται όχι χωρίς τη θέλησή του, ούτε σαν απλός άνθρωπος αγνοώντας τον θάνατο, αλλά και προγνώριζε και με τη θέλησή του πάσχει. Διότι αν ήθελε να μην πάθει, θα ξέφευγε, επειδή ακριβώς το προγνώριζε. Διότι αυτοί που δεν προγνωρίζουν συλλαμβάνονται. Δεύτερο, για να τους πείσει να υπομένουν με ευκολία αυτά που θα συμβούν, μιας και θα τα είχαν ακούσει από πριν, και δεν θα έπεφταν πάνω τους αιφνιδιαστικά» (Θφ).

(3) Υπάρχει και η γραφή που μαρτυρείται γενικότερα στα χειρόγραφα από πιο παλιά: τελεσθήσεται. Το Πνεύμα το Άγιο στους προφῆτες της Π.Δ. μαρτύρησε από πριν «τα παθήματα του Χριστού και τις δόξες μετά από αυτά» (Α΄ Πέτρ. α 11). Αυτό αποδεικνύει και ότι οι Γραφές που περιέχουν αυτά που αποκαλύφθηκαν στους προφῆτες, είναι λόγος Θεού, διότι αυτός επαληθεύτηκε ακριβώς και πλήρως, αλλά και ότι ο Χριστός στάλθηκε από το Θεό, διότι σε αυτόν επαληθεύτηκε και εκπληρώθηκε αυτός ο λόγος. Ο Χριστός ήταν ο ερχόμενος, διότι καθετί που προφητεύτηκε για τον Μεσσία, βρήκε την επαλήθευσή του στο Χριστό.

(4) Δια μέσου των προφητών. Ο προφήτης δεν είναι ο αρχικός παράγοντας, αλλά όργανο. Είναι το μόνο χωρίο στο οποίο συναντιέται η φράση στον Λουκά, ο οποίος στους από τα έθνη αναγνώστες του λέει λίγα για την εκπλήρωση των προφητειών (ρ).

(5) Μπορεί να συνδεθεί ή με το τελεσθήσεται (δοτική αντιπεριποιητική=εναντίον του υιού του ανθρώπου)(δ) ή με το γεγραμμένον (=για τον υιό του ανθρώπου)(p.g).

Λουκ 18.32 παραδοθήσεται γάρ τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὑβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται,

Μετάφραση: Ο υιός του ανθρώπου δηλαδή θα παραδοθεί από τους αρχιερείς και τους άρχοντες των Ιουδαίων στους εθνικούς, δηλαδή στον Πιλάτο και στους στρατιώτες της ειδωλολατρικής Ρώμης. Και θα τον εμπαΐξουν, και θα τον βρίσουν, και θα τον φτύσουν.

Λουκ 18.33 καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν⁽¹⁾, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται⁽²⁾.

Μετάφραση: Και αφού τον μαστιγώσουν, θα τον θανατώσουν. Αλλά αυτός την τρίτη ημέρα από το θάνατό του θα αναστηθεί.

(1) Το είδος του θανάτου δεν δηλώνεται στον Λουκά και στον Μάρκο τόσο ξεκάθαρα όσο στον Ματθαίο (σταυρώσαι). Όχι λιγότερο όμως οι λεπτομέρειες στην τρίτη αυτή προαναγγελία είναι περισσότερο καθορισμένες και δραματικές παρά στις προηγούμενες (g). Ειπώθηκε από τους ορθολογιστές ότι η προφητεία αυτή κατασκευάστηκε μετά τα γεγονότα. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση γιατί δεν υπήρξε το ίδιο λεπτομερές και συγκεκριμένη και σύμφωνα με τις άλλες δύο προηγούμενες; Ότι ο Χριστός θα προέβαινε βαθμιαία σε αποκαλύψεις περισσότερων λεπτομερειών, παρουσιάζεται πολύ πιθανόν (p).

(2) Ενώ η προφητεία του παθήματος θα μπορούσε να κλονίσει την πίστη των μαθητών, η προφητεία της ανάστασής του έγινε για να στηρίξει αυτήν (p).

Λουκ 18.34 καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν⁽¹⁾, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα⁽²⁾ τοῦτο κεκρυμμένον⁽³⁾ ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αυτοί όμως δεν κατάλαβαν τίποτε απ' αυτά που τους προανήγγειλε ο διδάσκαλός τους. Τα λόγια του αυτά ήταν αινιγματικά, και η σημασία τους έμενε κρυμμένη απ' αυτούς. Και γι' αυτό δεν καταλάβαιναν το νόημά τους. Διότι δεν φαντάζονταν ότι ήταν δυνατόν να σταυρωθεί ο Μεσσίας, για τον οποίο υπήρχε γενικώς η πεποίθηση ότι δεν θα πέθαινε ποτέ.

(1) Δες και θ 45. Η από τον Λουκά επανάληψη της ιδέας αυτής, με λέξεις μάλιστα τις ίδιες ή με την ίδια σημασία, δείχνει πόσο οι απόστολοι εκπλήσσονταν αργότερα με την έντονη αυτή δυσκολία τους να εννοήσουν και να καταλάβουν (g). Ο Λουκάς αναφέρει μόνο ότι δεν κατάλαβαν τίποτα από αυτά. Αλλά οι άλλοι δύο συνοπτικοί διασαφηνίζουν αυτό στην πράξη με το αίτημα των γιων του Ζεβεδαίου για τις ξεχωριστές θέσεις στη βασιλεία, το οποίο ο Λουκάς αποσιωπά (p). Ήταν τόσο ισχυρές οι προκαταλήψεις τους και τόσο πολύ αντιτίθεντο τα όσα προέλεγε ο Κύριος, με τις παχυλές αντιλήψεις τους για τον Μεσσία, ώστε δεν μπορούσαν να αντιληφθούν την πραγματική έννοια αυτών των προφητειών.

(2) Το «ρήμα» δηλαδή το γεγονός του Πάθους και της ανάστασης που προαναγγέλλεται με λόγο (g).

(3) Η βραδύνοια αυτή ήταν σύμφωνη και με σχέδιο της θείας Πρόνοιας, διότι απετέλεσε ασφαλή εγγύηση για την αλήθεια του γεγονότος της ανάστασης. Οι απόστολοι δεν πίστεψαν στην ανάσταση, επειδή την περίμεναν, διότι ο «λόγος» αυτός ήταν κρυμμένος από αυτούς (p). Τα όσα έλεγε σε αυτούς ο Κύριος, τα θεωρούσαν ως τελείως ασυμβίβαστα με την δόξα και την τιμή, με την οποία θα περιβαλλόταν ο Μεσσίας. Είχαν διαβάσει ή άκουσαν να διαβάζεται στις συναγωγές την Π.Δ. πολλές φορές, αλλά πρόσεχαν περισσότερο τις προφητείες για τη δόξα του Μεσσία, παρατρέχοντας τελείως και τις προφητείες για τα παθήματά του. Και για αυτό παρέμενε μυστηριώδης για αυτούς ο λόγος του Κυρίου για σταυρό και παθήματα. Να γιατί, όταν διαβάζουμε την Γραφή-και πρέπει αυτή να είναι παντοτινό εντύπημά μας- ενδείκνυται να παρακαλούμε το Θεό να ανοίγει το νου μας για πλήρη και ακριβή κατανόηση αυτής.

(4) «Αλλά θα μπορούσες να πεις: Αφού δεν καταλάβαιναν, γιατί λοιπόν τους τα προέλεγε αυτά;... Δεν ωφελούνταν λίγο διότι μετέπειτα θα θυμούνταν, ότι αυτά ήταν τα οποία, όταν πρόσφατα τα είχε προείπει ο Κύριος, δεν τα κατάλαβαν. Και αυτό είναι φανερό από πολλά, και μάλιστα από όσα ο Ιωάννης λέει: «αυτά δεν τα κατάλαβαν οι μαθητές του, ύστερα όμως τα θυμήθηκαν, ότι αυτά ήταν γραμμένα για αυτόν». Και ο παράκλητος όμως, με το να τους τα θυμίζει όλα, τοποθέτησε μέσα τους πιο αξιόπιστη την μαρτυρία για το Χριστό» (Θφ).

Στίχ. 35-43. Η θεραπεία του τυφλού στην Ιεριχώ.

Λουκ 18.35 Ἐγένετο δὲ⁽¹⁾ ἐν τῷ ἐγγίζειν⁽²⁾ αὐτὸν εἰς Ἱερικὴν⁽³⁾ τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν⁽⁴⁾ προσαιτῶν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Καθώς ο Κύριος πλησίαζε στην Ιεριχώ, κάποιος τυφλός καθόταν κοντά στο δρόμο και ζητιάνευε.

(1) Δες Ματθ. κ 29-34, Μάρκ. ι 46-52 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Σύμφωνα με τον Μάρκο και τον Ματθαίο η θεραπεία έγινε, όταν ο Κύριος έβγαινε από την πόλη. Μολονότι θα μπορούσε κάποιος να πει μαζί με τον Brassas, ότι «επειδή οι ευαγγελιστές φροντίζουν λίγο για τον καθορισμό των ασήμαντων λεπτομερειών, τοποθετούν χωρίς να ενδιαφέρονται την θεραπεία είτε πριν την είσοδο στην Ιεριχώ, είτε κατά την έξοδο από αυτήν» (L), μπορούμε και να δεχτούμε είτε, ότι από τους δύο αναφερόμενους από τον Ματθαίο τυφλούς, ο ένας, του οποίου η θεραπεία υπήρξε και η πιο σημαντική, θεραπεύτηκε, όταν ο Χριστός έμπαινε στην πόλη, ενώ όταν έβγαινε θεραπεύτηκε ο δεύτερος (Αυγουστίνος Quaest. Evang. II 48) και ο Ματθαίος συνδυάζει και τις δύο (Neander): είτε ότι εφόσον σύμφωνα με τους Ιώσηπο και Ευσέβιο, υπήρχαν δύο Ιεριχώ, η παλαιά και η νέα πόλη, η θεραπεία μπορούσε να γίνει κατά την έξοδο από τη μία και την είσοδο στην άλλη (g).

(3) Η εξόχως ακριβής αφήγηση του τετάρτου ευαγγελιστή, συμπληρώνει την συνοπτική αφήγηση. Η διαμονή του Κυρίου στην Περαιά διακόπηκε από την πρόσκλησή του στη Βηθανία για τον Λάζαρο, τον οποίο ανέστησε (Ιω. ια). Από τη Βηθανία ήλθε στην Εφραΐμ (Ιω. ια 54) και κατά την εποχή αυτή συμπίπτει και η τρίτη προαναγγελία του πάθους. Ενώ πλησίαζε ήδη το Πάσχα, ο Κύριος αφού διέσχισε την κοιλάδα του Ιορδάνη συναντιέται στην Ιεριχώ με τα караβάνια των προσκυνητών, τα οποία κατέφθαναν από την Περαιά και ανεβαίνει μαζί με αυτά στα Ιεροσόλυμα (g).

(4) Πρέπει να ανακουφίζονται και να βοηθούνται με την εκδήλωση της αγάπης μας εκείνοι, οι οποίοι λόγω των κρίσεων της θείας Πρόνοιας, έγιναν ανάκανοι να προμηθευτούν το ψωμί τους με την δική τους εργασία και καθισμένοι στους δρόμους ζητούν την βοήθειά μας. Μην προσπερνάμε αυτούς, αφού και ο Χριστός έριξε βλέμμα συμπάθειας στον τυφλό στην Ιεριχώ. Και υπάρχουν μεν μεταξύ αυτών και απατεώνες, μη λησμονούμε όμως ότι δεν είναι όλοι τέτοιοι.

(5) Υπάρχει και η γραφή επαιτών. Ήταν όχι μόνο τυφλός, αλλά και φτωχός. Δηλαδή ήταν τότε το καταλληλότερο σύμβολο, που συμβολίζει την ανθρωπότητα, την οποία ο Χριστός ήλθε να θεραπεύσει και να σώσει και η οποία ηθικά και πνευματικά ήταν τυφλή και φτωχή.

Λουκ 18.36 ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου⁽¹⁾ ἐπυνθάνετο τί εἶη τοῦτα⁽²⁾.

Μετάφραση: Όταν όμως άκουσε το θόρυβο του πλήθους που περνούσε, ρώτησε να μάθει τί να ήταν αυτά που άκουγε.

(1) Τα καραβάνια των προσκυνητών, όταν βρέθηκε ο Κύριος στο δρόμο προς Ιεροσόλυμα συγκεντρώθηκαν γύρω του και βάδιζαν μαζί του.

(2) Υπάρχει και η γραφή «τούτο», δηλαδή η συρροή αυτή του πλήθους (b), την οποία πρόδιδε ο θόρυβος. Εκείνοι οι οποίοι στερούνται την όρασή τους, ενδείκνυται να χρησιμοποιούν την ακοή τους και εφόσον δεν μπορούν να δουν με τα δικά τους μάτια, κάνοντας ερωτήσεις στους γύρω τους, επωφελούνται από τα μάτια των άλλων. Έτσι ο τυφλός αυτός, με τις ερωτήσεις του πληροφορήθηκε, ότι ο Ιησούς ο Ναζωραίος περνούσε από εκεί, όπως με το ίδιο μέσο άνοιξαν και τα μάτια της ψυχής του για να δει, ποιος ήταν αυτός ο Ιησούς και τι μπορούσε να περιμένει από αυτόν.

Λουκ 18.37 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται⁽¹⁾.

Μετάφραση: Του είπαν ότι ο Ιησούς ο Ναζωραίος περνάει από εκεί.

(1) Για μεν το ἀπήγγειλαν δεσ Λουκ. η 20, για δε το Ναζωραίος δεσ Λουκ. δ 34. Ο Μάρκος έχει αντί για αυτό Ναζαρηνός και ο Ματθαίος αποσιωπά αυτό. Για το παρέρχεται, δεσ Λουκ. ια 42 (p).

Λουκ 18.38 καὶ ἐβόησεν λέγων, Ἰησοῦ, υἱὲ Δαβὶδ⁽¹⁾, ἐλέησόν με⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε εκείνος άρχισε να φωνάζει δυνατά: Ιησού, ένδοξε απόγονε του Δαβίδ που σε προανήγγειλαν οι προφήτες, σπλαχνίσου με, ελέησέ με.

(1) Ο τίτλος χαρακτηρίζει τον Ιησού ως κληρονόμο του ισραηλιτικού θρόνου (g) και παρουσιάζει τον τυφλό να αναγνωρίζει ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας (Ματθ. θ 27,ιβ 23,ιε 22,κα 9,15) (p). «Ο τυφλός λοιπόν, αφού πίστεψε ότι αυτός είναι ο ελπιζόμενος Χριστός, ήταν λογικό να μην αγνοεί» (Θφ), «τα προφητευμένα για αυτόν από το νόμο και τους αγίους προφήτες, και ότι καταγόταν από τη γενιά του Δαβίδ σωματικά» (Κ), «φωνάζει με μεγάλη φωνή· Υιέ Δαβίδ, ελέησέ με» (Θφ),

(2) «Και με το να πει «Ελέησέ με», φανερώνει ότι είχε μία πιο θεία ιδέα για αυτόν και δεν τον θεωρούσε απλό άνθρωπο» (Θφ).

Λουκ 18.39 καὶ οἱ προάγοντες⁽¹⁾ ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ⁽²⁾. αὐτὸς δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν⁽³⁾, Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.

Μετάφραση: Τότε αυτοὶ που προπορεύονταν τον μάλωναν και τον ανάγκαζαν να σωπάσει, νομίζοντας ὅτι με τις φωνές του θα ενοχλούνταν ο Ιησούς. Αυτὸς ὅμως φώναζε πολὺ περισσότερο: Απόγονε του Δαβίδ, ἐλέησέ με.

(1) Εἶναι σύμφωνα με το προηγούμενο «ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱερικὴν (σ. 35)»(L).

(2) Υπάρχει και η γραφή σιγήσει, ρήμα χαρακτηριστικό του Λουκά (Λουκ. θ 36,κ 26,Πράξ. ιβ 17,ιε 12,13) και μόνο στο Ρωμ. ιστ 25 (ή ιδ 24) και Α΄Κορ. ιδ 28,30,34 συναντιέται αλλοῦ στην Κ.Δ. (ρ). Η επιτίμηση που απευθύνουν στον τυφλό, δεν οφείλεται στο ὅτι αὐτὸς χρησιμοποίησε αὐτὸν τον τίτλο για τον Κύριο, ἀλλὰ διότι νομίζουν αυθάδη την αξίωση του τυφλοῦ και ζητιάνου να σταματήσει στην πορεία του ἕνα τόσο υψηλό πρόσωπο (g). «Δεν τον ἄφηναν να μιλήσει, για να μην ενοχλεί τον διδάσκαλο» (Z). Εξάλλου τον θεώρησαν ἕναν συνηθισμένο ζητιάνο, που ζητούσε ἀπὸ τον Ιησοῦ χρηματικὴ ἐλεημοσύνη. Ἴσως ἐπίσης ο Κύριος και να δίδασκε καθὼς προχωρούσε (p).

(3) Σημείωσε την ἀλλαγὴ του ρήματος και του χρόνου. Ἀντί για το εβόησε (=ισχυρὴ φωνή για βοήθεια, που βγαίνει εσκεμμένα και με ἐπίγνωση) μπαίνει το κράζω (=φωνὴ ἰσχυρὴ και οξεία που βγαίνει ἀπὸ ἐνστικτο και προδίδει βαθιὰ συγκίνηση) και σε παρατατικό, που δηλώνει το συνεχές της κραυγῆς (p). «Θαύμασε, σε παρακαλῶ, και την ἐνταση της ομολογίας του, πῶς παρόλο που πολλοὶ τον μάλωναν, δεν σιώπησε, ἀλλὰ ἔκραζε περισσότερο. Διότι ἦταν η θερμότητα αὐτό που τον παρακινούσε εσωτερικά» (Θφ). Η ἀφήγηση αὐτή, που μπαίνει στο τέλος αὐτοῦ του κεφαλαίου, μιλά για το ἴδιο, για το οποίο και η παραβολὴ στην ἀρχὴ του κεφαλαίου, ὅτι δηλαδή οἱ ἄνθρωποι οφείλουν «πάντοτε να προσεύχονται και να μην ἀποκάμουν». Ο τυφλὸς ἐπιμένει και για αὐτό ἀκούγεται.

Λουκ 18.40 σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς⁽¹⁾ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἄχθῃναι πρὸς αὐτόν⁽²⁾. ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν λέγων,

Μετάφραση: Ο Ιησούς τότε διέκοψε την πορεία του και διέταξε να τον φέρουν κοντά του. Κι ὅταν αὐτὸς πλησίασε, ο Κύριος τον ρώτησε

(1) «Σταματὰ τον Κύριο η φωνὴ αὐτοῦ που με πίστη τον επικαλεῖται» (K). Ο Κύριος εἶναι περισσότερο συμπαθητικὸς και σπλαχνικὸς ἀπὸ ὅλους ὅσους τον ἀκολουθοῦν. Παρόλο που οδοιπορούσε, διέκοψε την πορεία του και σταμάτησε.

(2) «Ο Ιησούς τον προσκαλεί, επειδή ήταν πραγματικά άξιος να τον πλησιάσει» (Θφ). «Και τιμήθηκε εύλογα από τον Χριστό ο τυφλός. Διότι τον κάλεσε ο Χριστός και τον διέταξε να έλθει κοντά, έτσι ώστε αυτός που τον πλησίασε με την πίστη πρώτα, να τον πλησιάσει και με το σώμα» (Κ).

Λουκ 18.41 Τί σοι θέλεις ποιήσω⁽¹⁾; ὁ δὲ εἶπεν, Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω⁽²⁾.

Μετάφραση: και του είπε: Τι θέλεις να σου κάνω; Τότε ο τυφλός απάντησε: Κύριε, θέλω να αποκτήσω και πάλι το φώς μου.

(1) «Ρωτά όχι επειδή αγνοεί, αλλά για να μην δοθεί η εντύπωση στους παρόντες, ότι ενώ άλλα ζητά εκείνος, άλλα δίνει αυτός και ότι εκείνος μεν ζητά χρήματα, ενώ αυτός επειδή τάχα του αρέσει να επιδεικνύεται, θεραπεύει την τύφλωση» (Θφ). Ο Κύριος με την ερώτηση κάνει σαφές στα πλήθη, ότι δεν επρόκειτο για συνηθισμένο ζητιάνο, αλλά για άνθρωπο που είχε πίστη, για την οποία και ζητούσε να θεραπευτεί (ρ). Παρόλο που ο Κύριος γνωρίζει όλες τις ανάγκες μας, θέλει να μάθει αυτές και από το δικό μας στόμα. Εκθέτοντας τις ανάγκες μας στον Κύριο διδάσκουμε τους εαυτούς μας να εκτιμούμε το έλεος το οποίο του ζητάμε. Και είναι ανάγκη πρώτα να εκτιμήσουμε όπως αξίζει αυτό το έλεος, διότι αλλιώς είμαστε ανάξιοι να το λάβουμε.

(2) Ο τυφλός θα είχε ακούσει να μιλούν για πολυάριθμες θεραπείες που έγιναν από τον Ιησού, όπως και για την ανάσταση του Λαζάρου, η οποία είχε συντελεστεί λίγα στάδια μακριά από την Ιεριχώ. Έτσι εξηγείται η πίστη του που με τόση απλότητα εκφράζεται στην απάντησή του αυτή (g).

Λουκ 18.42 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀνάβλεψον⁽¹⁾· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε⁽²⁾.

Μετάφραση: Και ο Ιησούς του είπε: Απόκτησε το φως σου! Η πίστη που έχεις ότι είμαι ο απόγονος του Δαβίδ και ότι έχω δύναμη να σου δώσω την υγεία των ματιών σου, σε έσωσε από την αθεράπευτη τύφλωσή σου.

(1) «Δες την εξουσία. «Απόκτησε το φως σου». Διότι ποιος από τους προφήτες θεράπευσε έτσι, με τέτοια εξουσία εννοώ; Για αυτό και έγινε φως για τον άρρωστο η φωνή, επειδή ανέβλυσε από το φως το αληθινό» (Θφ).

(2) «Δεν απαίτησε από αυτόν πίστη, διότι η επίμονη κραυγή ήταν απόδειξη πίστης» (Ζ). «Η πίστη σου έσωσε. Διότι πίστεψες ότι είμαι εκείνος ο κηρυττόμενος γιος του Δαβίδ, ο Χριστός, και έδειξες τόσο μεγάλη θερμότητα, ώστε παρόλο που σε μάλωναν,

εσύ να μην σιωπάς» (Θφ). Το πλήθος αποκάλεσε αυτόν Ιησού Ναζωραίο. Εκείνος όμως τον αποκαλούσε επίμονα υιό Δαβίδ (ρ).

Λουκ 18.43 καὶ παραχρῆμα⁽¹⁾ ἀνέβλεψεν, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ⁽²⁾ δοξάζων⁽³⁾ τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν⁽⁴⁾ ἔδωκεν αἶνον⁽⁵⁾ τῷ θεῷ.

Μετάφραση: Και την ίδια στιγμή ο τυφλός απέκτησε και πάλι το φως του και ακολουθούσε τον Ιησού δοξάζοντας τον Θεό που τον θεράπευσε διαμέσου του Ιησού. Και όλο το πλήθος του λαού, όταν είδε το θαύμα, δοξολόγησε και ανύμνησε τον Θεό.

(1) Εκτός από τα χωρία Ματθ. κα 19,20, μόνο ο Λουκάς χρησιμοποιεί την λέξη (L).

(2) Ο Ιησούς επιτρέπει στον τυφλό τώρα να εκδηλώνει δημόσια την ευγνωμοσύνη του και στο πλήθος να εκφράζει ζωηρά τον θαυμασμό και τη χαρά του, διότι ο χρόνος των επιφυλάξεων πέρασε ήδη, και σε λίγο ο Χριστός θα αντιμετωπίσει το πάθος του (g).

(3) «Με δύο τρόπους ελευθερώθηκε από την τυφλότητα, και από τη σωματική και από αυτήν του νου και της καρδιάς· διότι δεν θα τον δόξαζε ως Θεό αν δεν έβλεπε όντως. Έγινε όμως και σε άλλους αφορμή για να δοξάζουν» (Κ). Το «δοξάζω» αναφέρεται μάλλον στη δύναμη του Θεού, ενώ ο «αίνος» στην αγαθότητά του (Λουκ. β 20) (g). Ο Χριστός είχε καταστήσει έργο του το να δοξάζεται ο Πατέρας του. Και εκείνοι τους οποίους θεράπευσε, τον ευχαριστούσαν υπερβολικά, όταν δοξολογούσαν το Θεό. Όπως και εκείνοι, οι οποίοι δοξολογούν το Χριστό, αρέσουν εξαιρετικά στο Θεό και αποδίδουν με την δοξολογία τους στο Χριστό τιμή και στον ίδιο το Θεό.

(4) Βλέποντας το θαύμα που επιτέλεσε ο Ιησούς, όπως και την άγια χαρά του άνδρα, στον οποίο δόθηκε πίσω η όραση (b).

(5) Ποιητική λέξη σπάνια στους Ο΄, ενώ στην Κ.Δ. μόνο εδώ και στο Ματθ. κα 16 σε παράθεση από το Ψαλμ. η 2 (ρ). Πρέπει να δοξολογούμε το Θεό όχι μόνο για τα ελέη του προς εμάς αλλά και για τα ελέη του προς τους άλλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ' (19)

Στίχ. 1-10. Ο Ζακχαΐος σώζεται.

Λουκ 19.1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχὴν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ὁ Ἰησοῦς μπήκε στὴν Ἱεριχὴν, καὶ περνούσε μέσα ἀπὸ τὴν πόλη.

Λουκ 19.2 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος⁽²⁾, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης⁽³⁾ καὶ οὗτος ἦν πλούσιος⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εκεί υπήρχε ἓνας ἄνθρωπος που ονομαζόταν Ζακχαῖος. Αὐτός ἦταν ἀρχιτελώνης καὶ πολὺ πλούσιος.

(1) Ἡ ἀφήγηση τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ζακχαίου δὲν ὑπάρχει στους ἄλλους δύο συνοπτικούς. Ὑπάρχει σὲ αὐτοὺς ἓνα κενό, διότι ὁ Ἰησοῦς σταμάτησε τουλάχιστον μίαν νύχτα στὴν Ἱεριχὴν. Ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλήσε ὁ Λουκάς ἦταν προέλευσης ἀραμαϊκῆς, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα «καὶ» καὶ ἀπὸ τὴν σύνταξη κατὰ παράταξη, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴ φράση «ὀνόματι καλούμενος» (g). Ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ μπαίνοντας στὴν Ἱεριχὴν πέραγε μέσα ἀπὸ τὴν πόλη (δ).

(2) Τὸ ὄνομα μεταφραζόμενο στὴν ἐλληνικὴ σημαίνει καθαρὸς, ἀθῶος (Β' Εσδρα β 9, Νεεμ. ζ 14) καὶ δείχνει, ὅτι αὐτὸς ἦταν Ἰουδαῖος (δ).

(3) Πρέπει νὰ υπήρχε στὴν Ἱεριχὴν γραφεῖο κεντρικοῦ τελωνείου καὶ λόγῳ τῆς ἐξαγωγῆς βαλσάμου, τὸ ὁποῖο παραγόταν στὴν πόλη αὐτὴ καὶ πουλιόταν σὲ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ σοβαροῦ διακομιστικοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖο διεξαγόταν μέσω τῆς οδοῦ που περνούσε ἀπὸ τὴν Ἱεριχὴν καὶ μέσω τῆς ὁποίας μετέβαιναν στὴν Ἰουδαία, Περσία καὶ Αἴγυπτο. Ὁ Ζακχαῖος ἦταν ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ γραφείου (g). Τὸ ἀρχιτελώνης λοιπὸν εἶναι τίτλος ἀξιώματος καὶ σημαίνει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Ζακχαῖος ἦταν κάποιος πλούσιος φοροεισπράκτορας (ρ). Ἦταν λοιπὸν πρόσωπο ὑψηλῆς τάξης στὴν κοινωνία στὴν ὁποία ζοῦσε καὶ ἡ ἐπιστροφή τοῦ θα ἐγίνε παράδειγμα, τὸ ὁποῖο ἀκολούθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι (b).

(4) Πρόσωπο τέτοιας θέσης ἐπόμενο εἶναι νὰ εἶχε ἀποκτήσει καὶ πλούτο ἀρκετό, ἀλλὰ οἱ ευκαιρίες τοῦ νὰ ἀποβεῖ πλούσιος δὲν ἦταν ἀπαλλαγμένες ἀπὸ βásiμες ὑπόνοιες ἀπάτης, ἐπειδὴ οἱ κατάλογοι τῆς διατίμησης τῶν φόρων ἦταν πολὺ ἀόριστοι καὶ ἐξαρτιόταν ἀπὸ τὴν ἐκτίμηση τοῦ τελώνη ὁ διακανονισμὸς τοῦ φόρου που πρέπει νὰ πληρωθεῖ (L). Ὁ Θεὸς ἔχει παντοῦ τοὺς δικούς του, ὁ Χριστὸς ἐπίσης ἦλθε νὰ σώσει

και τους πρώτους των αμαρτωλών, άρα και τους αρχιτελώνες, τους πρώτους μεταξύ των τελωνών. Παρόλο μάλιστα που πρόσφατα ο Χριστός είχε διακηρύξει, πόσο δύσκολα οι πλούσιοι θα μπουν στη βασιλεία των ουρανών, όμως τώρα δημιουργεί παράδειγμα πλουσίου, ο οποίος είχε χαθεί και βρέθηκε.

Λουκ 19.3 καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν⁽¹⁾ τίς ἐστίν⁽²⁾, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν⁽³⁾.

Μετάφραση: Και προσπαθούσε να δει τον Ιησού ποιος είναι, αλλά δεν μπορούσε. Διότι υπήρχε μεγάλη συρροή λαού, και αυτός ήταν κοντός στο ανάστημα και σκεπαζόταν από το πλήθος.

(1) «Επιθύμησε να δει τον Ιησού· βλάστησε δηλαδή σε αυτόν σπέρμα σωτηρίας» (Κ). Το πρόσωπο του Ιησού τον ενδιέφερε, διότι είχε ίσως ακούσει να μιλούν για την επιείκεια και συγκατάβαση, την οποία ο Ιησούς έδειχνε στους τελώνες (γ).

(2) Ήθελε να σχηματίσει κάποια ιδέα για αυτόν (γ). Ενδιαφερόταν να δει ποιος ήταν αυτός, του οποίου η φήμη ήταν τόσο αγαθή (L).

(3) Όπως φαίνεται και από το «προδραμών» που ακολουθεί στο σ 4, παρακολούθησε προς στιγμήν την συνοδεία, αλλά δεν κατόρθωσε να δει τον Ιησού (γ), διότι ήταν κοντός στο ανάστημα. Ο Χριστός δεν προσπαθούσε να γίνει ολοφάνερος, ούτε κουβαλιόταν στους ώμους άλλων για να είναι περίοπτος, αλλά ούτε και η βασιλεία του ήλθε με επίδειξη. Χωρίς να επιβαίνει σε άρμα όπως οι βασιλιάδες και ηγεμόνες του κόσμου, πεζοπορούσε καλυπτόμενος από το πλήθος, σαν ένας από εμάς, διότι ήταν οι ημέρες της ταπείνωσής του. Ο Ζακχαίος λοιπόν έχοντας μικρό το ανάστημα δεν μπορούσε να δει τον Ιησού. Πολλοί παρόλο που έχουν μικρό ανάστημα έχουν μεγάλες ψυχές. Ποιος δεν θα προτιμούσε να είναι Ζακχαίος μάλλον παρά Σαούλ, παρόλο που ο τελευταίος αυτός ήταν ψηλότερος στο κεφάλι και τους ώμους του περισσότερο από όλους τους γύρω του;

Λουκ 19.4 καὶ προδραμών ἔμπροσθεν⁽¹⁾ ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν⁽²⁾ ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης⁽³⁾ ἤμελλεν διέρχεσθαι.

Μετάφραση: Έτρεξε λοιπόν μπροστά από το πλήθος που συνόδευε τον Ιησού και ανέβηκε σαν να ήταν μικρό παιδί σε μία συκομουριά για να τον δει, διότι από το δρόμο εκείνο στον οποίο βρισκόταν το δέντρο αυτό θα περνούσε ο Ιησούς.

(1) Υπάρχει και η γραφή: προδραμών εις το έμπροσθεν. Το έμπροσθεν ή εις το έμπροσθεν (μέρος) εντέίνει την έννοια του προδραμών (ρ). Το δέντρο εκείνο προς το πέρα μέρος του δρόμου από τον οποίο περνούσε ο Ιησούς (δ). Όσοι επιθυμούν να δουν τον Ιησού, καλούνται να χρησιμοποιήσουν τα κατάλληλα μέσα για αυτό, ξεπερνώντας όλα τα εμπόδια και τις δυσκολίες και αψηφώντας τους κόπους ή τις επικρίσεις και τα δυσμενή σχόλια των ανθρώπων.

(2) Οι κλασικοί συγγραφείς έλεγαν συκάμιнос, ενώ οι μεταγενέστεροι συκόμορος ή συκομορέα (δ). Τελείως διαφορετικό δέντρο από τη συκιά και πιθανότατα και από την γενικώς ονομαζόμενη μουριά. Ο καρπός της μοιάζει με το σύκο και τα φύλλα της είναι όμοια με αυτά της μουριάς. Για αυτό και το όνομα συκομορέα (ρ). Είναι δέντρο με κλαδιά χαμηλά και παράλληλα με το έδαφος. Η ανάβαση λοιπόν σε αυτό είναι εύκολη (g). Δες και Λουκ. ιζ 6. Οι εξωτερικοί τύποι και τρόποι συμπεριφοράς δεν θα επέτρεπαν σε άνθρωπο της θέσης του Ζακχαίου να αναρριχηθεί πάνω στο δέντρο. Αλλά η πίστη υποτάσσει τελείως κάθε άλλη επιφύλαξη (b). Και δεν μπορούμε μεν να συμπεράνουμε από το κείμενο ότι περιφρόνησε τον χλευασμό του όχλου, μπορούμε όμως να πούμε, ότι καμία σκέψη για την προσωπική του αξιοπρέπεια δεν τον απέτρεψε από το να πραγματοποιήσει τον σκοπό του (ρ).

(3) Εξυπακούεται η πρόθεση «δια» και το «οδού»=από εκείνο τον δρόμο.

Λουκ 19.5 καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον⁽¹⁾, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν⁽²⁾ καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ζακχαῖε⁽³⁾, σπεύσας κατὰβηθι⁽⁴⁾, σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου⁽⁵⁾ δεῖ⁽⁶⁾ με μεῖναι.

Μετάφραση: Αμέσως μόλις έφθασε ο Ιησούς στο σημείο εκείνο, σήκωσε τα μάτια του και τον είδε· και χωρίς να τον γνωρίζει από παλαιότερα τον φώναξε με το όνομά του και του είπε: Ζακχαῖε, κατέβα γρήγορα, διότι σήμερα πρέπει να μείνω στο σπίτι σου, σύμφωνα με τη θεία βουλή που προετοιμάζει η σωτηρία σου.

(1) «Όπου ήταν η συκομορέα» (Ζ).

(2) «Αφού ανέβηκε στην συκομορέα (ο Ζακχαῖος), πριν ακόμη δει αυτός, βλέπεται από τον Κύριο» (Θφ). «Είδε αυτό ο Χριστός με τα μάτια της θεότητας· όταν σήκωσε το βλέμμα λοιπόν, τον είδε και με τα μάτια τα ανθρώπινα» (Κ). «Έτσι επομένως μας προλαβαίνει ο Θεός που είναι παντού, μόνο αν μας δει να προθυμοποιούμαστε» (Θφ).

(3) Ο Ζακχαΐος και θα θαύμασε και θα χάρηκε, όταν κλήθηκε έτσι με το όνομά του (b). Βεβαίως ήταν δυνατόν να είχε ακούσει ο Κύριος το όνομα του Ζακχαΐου προφερόμενο από ανθρώπους του πλήθους εκείνου, αλλά η έννοια των συμφραζομένων φαίνεται μάλλον να συνηγορεί υπέρ του ότι ο Κύριος με την υπερφυσική του γνώση γνώρισε το όνομα εκείνου, τον οποίο ο επουράνιος Πατέρας του είχε προορίσει (δεῖ=πρέπει) να τον φιλοξενήσει (L). Ο Χριστός φώναξε αυτόν με το όνομά του, διότι γνωρίζει τους διαλεγμένους ονομαστικά. Δεν έχουν γραφτεί τα ονόματά τους στο βιβλίο του; Και ο Ζακχαΐος τώρα θα μπορούσε να ρωτήσει, όπως άλλοτε ο Ναθαναήλ (Ιω. α 48): «Από πού με ξέρεις;». Και ο Χριστός θα του απαντούσε: Πριν ακόμη ανέβεις στη συκομορέα σε είδα και σε ήξερα.

(4) «Σπεύσε». Αυτοί που καλούνται από το Χριστό πρέπει να σπεύδουν, διότι οι αναβολές είναι επικίνδυνες. Πρέπει ακόμη να κατεβαίνουν ταπεινούμενοι, έτοιμοι να δεχτούν διαταγές από εκείνον, ο οποίος είναι ο μόνος δυνατός να τους σώσει. «Τον ήξερε ότι είναι έτοιμος στην υπακοή και θερμός στην πίστη και ευμετάβλητος από κακία σε αρετή. Αυτή ήταν θεία πρόγνωση. Διότι ήξερε καλά αυτό που θα γίνει. Για αυτό και καλεί και πηγαίνει, για να τον κερδίσει» (K). Έσπευσε να δει το Χριστό. Πρέπει τώρα να σπεύσει να τον υποδεχτεί (p). Πήρε περισσότερο από εκείνο, το οποίο ήλπιζε εκείνος, ο οποίος έπραξε ό,τι εξαρτιόταν από αυτόν (Maldonatus). Όσοι έχουν διάθεση να γνωρίσουν το Χριστό, θα γνωριστούν από αυτόν. Και εκείνοι οι οποίοι επιθυμούν να τον δουν, θα γίνουν από αυτόν δεκτοί, για να συνομιλήσουν μαζί του. Και μερικές φορές εκείνοι, οι οποίοι έρχονται να ακούσουν το λόγο του Χριστού από κάποια περιέργεια, όπως ο Ζακχαΐος, παρά την προσδοκία τους αισθάνονται να αφυπνίζεται η συνείδησή τους και οι καρδιές τους να μεταβάλλονται.

(5) Μπαίνει μπροστά με έμφαση η φράση σήμερα γαρ εν τω οίκω σου (p).

(6) Χάριν της σωτηρίας σου πρέπει να μείνω (b). Οφείλω σύμφωνα με θεία βουλή και απόφαση. Αυτό πάντα σημαίνει το «πρέπει» (δ).

Λουκ 19.6 καὶ σπεύσας κατέβη⁽¹⁾, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ζακχαΐος κατέβηκε γρήγορα και τον υποδέχθηκε στο σπίτι του με χαρά.

(1) «Αυτός λοιπόν δεν αμέλησε. Διότι δεν πρέπει να αρνείται κάποιος όταν ο Χριστός διατάζει κάτι» (Θφ).

(2) «Χαιρόταν όχι μόνο επειδή είδε αυτόν, όπως ζητούσε, αλλά διότι και κλήθηκε από αυτόν και επειδή υποδέχτηκε αυτόν, κάτι που δεν θα το περίμενε ποτέ» (Ζ).

Λουκ 19.7 καὶ ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον⁽¹⁾ λέγοντες ὅτι παρὰ ἀμαρτωλῶ⁽²⁾ ἀνδρὶ εἰσῆλθεν καταλῦσαι⁽³⁾.

Μετάφραση: Όλοι όμως, όταν είδαν ότι ο Ιησούς προτίμησε το σπίτι του Ζακχαίου, μουρμούριζαν μεταξύ τους με αγανάκτηση και σχολίαζαν περιφρονητικά τον Ιησού λέγοντας ότι μπήκε να μείνει και να αναπαυθεί στο σπίτι ενός αμαρτωλού ανθρώπου.

(1) Άρχισαν να γογγύζουν μεταξύ τους (=δια)(δ). «Αγνοούσαν τον τρόπο, με τον οποίο συναναστρεφόταν αυτούς (τους αμαρτωλούς και τελώνες). Για αυτό και δεν έδινε σημασία σε αυτούς όταν σκανδαλίζονταν με τέτοια πράγματα. Διότι πρέπει να περιφρονεί κάποιος το μικρό σκάνδαλο, όταν προξενείται σε κάποιον μεγάλη σωτηρία, και να μην χάνει το μεγάλο εξαιτίας του μικρού» (Ζ). «Θα μπορούσε κάποιος να πει το εξής στον Σωτήρα όλων μας, το Χριστό. Μένεις στον Ζακχαίο και στον αρχηγό των τελωνών, ο οποίος δεν ξέπλυνε ακόμη τις συμπεριφορές της κερδοσκοπίας; Ναι, λέει· το ξέρω αυτό, επειδή είμαι από τη φύση μου Θεός και παρατηρώ τους δρόμους του καθενός πάνω στη γη και μαζί με αυτά, έχω τη γνώση αυτών που θα συμβούν· τον κάλεσα με σκοπό τη μετάνοια, επειδή ήταν πρόθυμος για αυτό» (Κ). Αυτοί που γογγύζουν πρέπει να ανήκαν στο πλήθος που ακολουθούσε τον Ιησού και οι εκδηλώσεις τους κατά τη στιγμή αυτή αποδεικνύουν, ότι δεν είχαν ακόμη πλήρως απαλλαχτεί από την επιρροή των Φαρισαίων (ο).

(2) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Σε άνδρα αμαρτωλό. Σαν να μην ήταν και αυτοί αμαρτωλοί. Νόμιζαν όμως, ότι ο Ζακχαίος ήταν χειρότερος από όλους τους αμαρτωλούς. Δεν σκέφτηκαν όμως ότι, από το γεγονός ότι στο παρελθόν υπήρξε τόσο αμαρτωλός ο Ζακχαίος, δεν μπορούσε να βγει ως συμπέρασμα, ότι και τώρα εξακολουθούσε να είναι τέτοιος. Εφόσον ο Θεός δέχεται την μετάνοια των αμαρτωλών, αυτοί μπορούν να μεταβληθούν και συνεπώς εμείς κατηγορώντας αυτούς επόμενο είναι να τους αδικούμε, διότι δεν είναι αδύνατον την ώρα που εμείς ρίχνουμε εναντίον τους τον λίθο του αναθέματος, αυτοί να έχουν μετανοήσει. Επιπλέον αυτοί που γογγύζουν δεν έλαβαν υπ' όψη ότι για τον Χριστό κανείς κίνδυνος δεν υπήρχε να μολυνθεί από την συναναστροφή με τους αμαρτωλούς, αλλά υπήρχαν μεγάλες ελπίδες ότι θα ευεργετούσε και θα έσωζε εδώ τον αμαρτωλό.

(3) Μόνο εδώ και στο θ 12 στην Κ.Δ. έχει το καταλύω την έννοια του χαλαρώνω ή λύνω τα ενδύματά μου και αναπαύομαι από την οδοιπορία. Δες Γενεσ. ιθ 2,κδ

23,25,Σοφ. Σειρ. ιδ 25.27. Αλλού στην Κ.Δ. σημαίνει ρίχνω κάτω, γκρεμίζω, καταστρέφω (Λουκ. κα 6,Πράξ. ε 38,στ 14 κλπ.)(ρ).

Λουκ 19.8 σταθείς⁽¹⁾ δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν κύριον, Ἴδου⁽²⁾ τὰ ἡμίση⁽³⁾ τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι⁽⁴⁾ τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα⁽⁵⁾ ἀποδίδωμι τετραπλοῦν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ο Ζακχαῖος ὁμως στάθηκε μπροστά στον Κύριο και του εἶπε: Ἰδού, Κύριε, τα μισά από τα υπάρχοντά μου τα δίνω ελεημοσύνη στους φτωχοῦς, κι αν τυχόν ως τελώνης μεταχειρίστηκα συκοφαντίες, ψεύτικες καταγγελίες και αναφορές για να αδικήσω κάποιον σε κάτι, του το γυρίζω πίσω τετραπλάσιο.

(1) Αφού στάθηκε μπροστά του, πήρε δηλαδή την στάση που ἄρμοζε στην μετάνοιά του (δ)· στάθηκε με αυθόρμητη και ελεύθερη γνώμη (b). Η αφήγηση παρουσιάζει την ακόλουθη διακήρυξη του Ζακχαίου ως την ἄμεση συνέπεια της προσωπικής του επαφής με την αγαθότητα του Χριστού (ρ). Στάθηκε, το οποίο σημαίνει ὅτι τα ακόλουθα λόγια αποτελούσαν επίσημη, ελεύθερη και ενώπιον του Θεοῦ αναλαμβανόμενη υποχρέωση. Ὅσα λοιπόν λέει, τα λέει ἀπευθυνόμενος ὄχι προς τον λαό, ἀλλά προς τον Κύριο. Στάθηκε λοιπόν κατά κάποιο τρόπο στο βῆμα του Κυρίου και στο ὄνομα του Κυρίου προβαίνει στην υπόσχεσή του και την ακόλουθη εκτέλεση της υπόσχεσης.

(2) Το «ιδού» με το οποίο ο Ζακχαῖος αρχίζει, δηλώνει αιφνίδια ἀπόφαση (ρ). «Τι γρήγορη μεταβολή! Τι αυτοδίδακτη σωτηρία! Διότι δεν ἔμαθε ἀκόμη κάτι από το Χριστό» (Ζ).

(3) Υπάρχει και η γραφή τα ἡμίσια. «Βλέπεις θερμότητα; Δεν ἄρχισε να σπέρνει με τσιγγουνιά, ούτε ἔδωσε κάποια λίγα, ἀλλά ὅλη την περιουσία. Διότι και αὐτά που κράτησε, τα κράτησε για να μπορεί να δίνει σε αὐτούς που ἀδίκησε... Δηλαδή ἔδωσε, ἀπό τη μία, τα μισά των ὑπαρχόντων στους φτωχοῦς· του ἔμειναν λοιπόν τα μισά· ἀπό αὐτά πάλι που ἔμειναν, ἔδινε πίσω τετραπλάσια σε ὅσους ἀδίκησε, επομένως αν η περιουσία του τελώνη προήλθε ἀπό ἀδικία και αὐτός δίνει πίσω ὅλα ὅσα ἀδίκησε τετραπλάσια, πρόσεξε πῶς απογυμνώθηκε εντελῶς» (Θφ).

(4) Δίνω τώρα και ὄχι θα δώσω μετὰ το θάνατό μου. Ἀρμόζει αὐτοῖ που μετανοοῦν και ἐπιστρέφουν στο Θεό να δείχνονται ευεργετικοί στους φτωχοῦς.

(5) «Το συκοφάντησα, δεν σημαίνει το κατηγόρησα μάταια, ἀλλά το ἀπέκτησα τα λεφτά ἀπό συκοφαντία και ἀδικία» (Ζ). Πρόκειται για τις ψευδεῖς και ἀνακριβεῖς

αναφορές και καταγγελίες που γίνονταν εις βάρος των φορολογουμένων, από τις οποίες αυτοί που κατήγγειλαν κέρδιζαν παράνομα κέρδη με την επιβάρυνση των καταγγελομένων με άδικο πρόστιμα και επαυξήσεις του φόρου (ο).

(6) Ο παλαιός νόμος απαιτούσε το 1/5 επιπλέον από αυτόν που ομολογούσε την αδικία και επέστρεφε αυθόρμητα το ποσό που έγινε αδικία (Αριθμ. ε 6,7)(δ). Όταν όμως το αντικείμενο της κλοπής είχε καταστραφεί και η αποκατάσταση γινόταν αναγκαστικά, αυτός που αδίκησε έπρεπε να δώσει πίσω το τετραπλό (Εξοδ. κβ 3,8 στο εβραϊκό κείμενο και Β Βασ.ιβ 6). Εάν όμως το κλεμμένο αντικείμενο υπήρχε ακόμη, επιβαλλόταν η στο διπλάσιο απόδοσή του (Εξοδ. κα 37 σύμφωνα με το εβραϊκό). Ο Ζακχαίος λοιπόν κάνει την αποκατάσταση με την αυστηρότερη εκδοχή (g). Δεν λέει: Εάν αναγκαστώ ή και απλώς κληθώ να επανορθώσω τα αδικήματά μου, θα πράξω αυτό. Αλλά προβαίνει στην επανόρθωση αυθόρμητα. Και δεν νομίζει ότι αρκούσε να εξιλεώσει αυτόν για τα αδικήματά του, το ότι μοίρασε τα μισά από τα υπάρχοντά του στους φτωχούς. Δεν αποτελεί άσκηση της αγάπης, αλλά υποκρισία, να ελεεί κάποιος με χρήματα, τα οποία δεν ανήκουν σε αυτόν. Ασφαλώς βεβαίως δεν πρέπει να θεωρούμε ως δικά μας τα χρήματα εκείνα, τα οποία με δόλο και απάτη και αδικίες αποκτήσαμε. Ούτε μετανοούμε ειλικρινά εάν δεν φροντίσουμε αμέσως να επανορθώσουμε κατά το δυνατόν τα αδικήματα που συντελέσαμε.

Λουκ 19.9 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν⁽¹⁾ ὁ Ἰησοῦς ὅτι σήμερον⁽²⁾ σωτηρία τῷ οἴκῳ⁽³⁾ τούτῳ ἐγένετο⁽⁴⁾, καθότι καὶ αὐτὸς⁽⁵⁾ υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς στράφηκε προς αυτόν και είπε: Σήμερα με την επίσκεψή μου στο σπίτι αυτό ήλθε η σωτηρία τόσο στον οικοδεσπότη όσο και στους δικούς του. Και έπρεπε να σωθεί και ο αρχιτελώνης αυτός, διότι κι αυτός είναι γιος και απόγονος του Αβραάμ, όπως κι εσείς που διαμαρτύρεσθε. Και σ' αυτόν λοιπόν έδωσε ο Θεός την υπόσχεση της σωτηρίας.

(1) Παρόλο που ο Χριστός μεταχειρίζεται σε όσα λέει τρίτο πρόσωπο, το «προς αυτόν» σημαίνει μάλλον σε αυτόν, παρά σε σχέση ή αναφορικά με αυτόν (p). Ο Σωτήρας λέει αυτά βλέποντας προς τον Ζακχαίο, αλλά και για τους παρόντες και γογγυστές, για να δουν τον λόγο της επίσκεψης και να φιμωθούν (δ).

(2) Έμμεσος υπαινιγμός για το ότι ο Ιησούς που φιλοξενήθηκε από τον Ζακχαίο, είναι ο Σωτήρας. Σωτηρία είχε έλθει στο σπίτι του Ζακχαίου, διότι ο Ιησούς Σωτήρας είχε μπει σε αυτό (ο). «Διότι όπου μπει ο Χριστός, εκεί οπωσδήποτε υπάρχει και σωτηρία» ούτε με αναβολή αλλά ούτε και με υπόσχεση, αλλά σήμερα ευαγγελίζεται ο

Χριστός την σωτηρία στον Ζακχαίο, επειδή και αυτός αμέσως έκανε αυτά που υποσχέθηκε. Διότι δεν είπε «θ α δ ώ σ ω τα μισά και στους αδικημένους θ α δώσω πίσω τα τετραπλάσια»... αλλά «να!», λέει, δ ί ν ω και δίνω πίσω. Για αυτό και ο Χριστός· Σήμερα, λέει, δίνεις, σήμερα και η σωτηρία σε σένα» (Κ).

(3) Ή «οπωσδήποτε με το «σπίτι» εννοεί τον Ζακχαίο που δέχεται την σωτηρία. Διότι δεν θα ονόμαζε ένα άψυχο οικοδόμημα γιο του Αβραάμ, αλλά είναι προφανές ότι εννοεί τον έμψυχο οικοδεσπότη» (Θφ). Ή, πιο σωστά «σπίτι λέει αυτούς που είναι στο σπίτι» (Ζ). Διότι ως επί το πλείστον η πίστη του αρχηγού του σπιτιού ακολουθείται και από την πίστη και των υπόλοιπων μελών του σπιτιού (b).

(4) «Αφού διώχτηκε ήδη η απώλεια, που έμενε μέσα από την πλεονεξία και την αδικία» (Ζ).

(5) Όπως οποιοσδήποτε άλλος Ισραηλίτης, έτσι και αυτός. Το αποκρουστικό και μισητό επάγγελμά του δεν εξάλειψε την λαμπρή καταγωγή του (ρ).

(6) «Και αυτός συγκαταλεγόταν στους γιους του Αβραάμ, στους οποίους ο Θεός υποσχέθηκε, μέσω αγίων προφητών, την λύτρωση μέσω του Χριστού» (Κ). «Έπρεπε να σωθεί ο Ζακχαίος, διότι και αυτός είναι από το γένος του Αβραάμ» (Ζ) και ως κατ' ευθείαν απόγονος του Αβραάμ είχε δικαίωμα πάνω στις ευλογίες της σωτηρίας, που περιλαμβάνονταν στην υπόσχεση που έδωσε ο Θεός προς τον Αβραάμ (ο). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «τον ονόμασε γιο του Αβραάμ, ίσως, από τη μία, επειδή πίστεψε και δικαιώθηκε με την πίστη, ίσως, από την άλλη, και επειδή (ο Ζακχαίος) έγινε μεγαλόψυχος όσον αφορά τα χρήματα και αγάπησε τους φτωχούς, όπως ήταν εκείνος ο πατριάρχης. Πρόσεξε όμως ότι, τώρα ονόμασε γιο του Αβραάμ τον Ζακχαίο, επειδή είδε σε αυτόν την ομοιότητα στη συμπεριφορά. Δεν είπε δηλαδή, επειδή και αυτός «ήταν» γιος του Αβραάμ, αλλά επειδή «τώρα» είναι» (Θφ).

Λουκ 19.10 ἦλθε γὰρ⁽¹⁾ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός⁽²⁾.

Μετάφραση: Έπρεπε λοιπόν να συντελέσω στη σωτηρία αυτή του Ζακχαίου, διότι ο υιός του ανθρώπου ήλθε από τον ουρανό στη γη για ν' αναζητήσει και να σώσει όλη την ανθρωπότητα, που σαν χαμένο πρόβατο κινδύνευε να πεθάνει μέσα στην αμαρτία.

(1) Το «γάρ» αιτιολογεί το «σωτηρία εγένετο» και το «ήλθε» μπαίνει μπροστά με έμφαση.

(2) Το ουδέτερο γένος μπαίνει για να δηλώσει το σύνολο που αποτελείται από πολλά. Δες Ιω. στ 37,ιζ 2. Για την ιδέα που εκφράζεται δες Λουκ. ιε 6,9,32 και την φράση «τα απολωλότα οίκου Ισραήλ» (Ματθ. ι 6,ιε 24)(ρ). Για ολόκληρο το ανθρώπινο γένος που το παίρνει ως ένα σώμα, λέγεται το «απολωλός». Η όλη ανθρωπότητα με την πτώση έγινε κόσμος απολωλός. Χαμένος σαν οδοιπόρος πλανήθηκε από το δρόμο του και χάθηκε στην έρημο. Χαμένος ως ασθενής, του οποίου η ασθένεια είναι αθεράπευτη και θανατηφόρα. Χαμένος ως φυλακισμένος, εναντίον του οποίου εκδόθηκε θανατική απόφαση, της οποίας επίκειται η εκτέλεση (Henry). Για τον Ζακχαίο τα Κλημέντια αναφέρουν ότι έγινε συνοδός του Πέτρου, ο οποίος χωρίς να το θέλει τον εγκατέστησε επίσκοπο Καισαρείας (Ομιλι.ΙΙΙ 63, Recogn.ΙΙΙ 66), όπου τον διαδέχτηκε ο Κορνήλιος (Αποστ. Διαταγ. VII,46)(L). Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς λέει, ότι ταύτιζαν αυτόν με τον Ματθία (Στρωμ. IV.6). Το Ταλμούδ αναφέρει έναν Ζακχαίο που ζούσε στην Ιεριχώ και ήταν πατέρας του περίφημου ραββίνου Ιωχανάν. Ίσως ήταν κάποιος από την ίδια οικογένεια, στην οποία ανήκε και ο Ζακχαίος (ρ).

Στίχ. 11-27. Η παραβολή των δέκα χρυσών νομισμάτων.

Λουκ 19.11 Ἀκούοντων δὲ⁽¹⁾ αὐτῶν⁽²⁾ ταῦτα⁽³⁾ προσθεὶς εἶπεν⁽⁴⁾ παραβολὴν⁽⁵⁾ διὰ τὸ⁽⁶⁾ ἐγγὺς εἶναι Ἱερουσαλὴμ⁽⁷⁾ καὶ δοκεῖν αὐτοῦς ὅτι παραχρῆμα⁽⁸⁾ μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι⁽⁹⁾.

Μετάφραση: *Κι ενώ τα άκουγαν αυτά εκείνοι που αποτελούσαν το στενότερο κύκλο αυτών που τον ακολουθούσαν, ο Κύριος πρόσθεσε και μία παραβολή. Και είπε την παραβολή αυτή, διότι πλησίαζε στα Ιεροσόλυμα κι αυτοί νόμιζαν ότι θα φανερωνόταν αμέσως η βασιλεία του Θεού με λαμπρότητα και δόξα.*

(1) «Επειδή όλοιμίλαγαν πάρα πολύ για αυτόν, ότι τότε αμέσως επρόκειτο να παραλάβει την βασιλεία του, την οποία είχαν διαλαλήσει οι προφῆτες» (Κ)· «και επειδή τον άκουγαν πολλές φορές να λέει ότι πλησίασε η βασιλεία του Θεού, θεώρησαν ότι για αυτό ανεβαίνει τώρα στην Ιερουσαλήμ, για να βασιλέψει σε αυτήν» (Ζ), «όπως ήταν αναγκαίο διόρθωνε από την ψευδή ιδέα αυτούς που νόμιζαν αυτό» (Κ), «δείχνοντας ότι η βασιλεία του δεν είναι από τον κόσμο αυτόν, αλλά ουράνια και αιώνια» (Ζ).

(2) Η επανειλημμένη προαναγγελία των προσεχών παθημάτων του δεν είχε θεραπεύσει τους γύρω από τον Κύριο από τα φανταστικά όνειρά τους για επικείμενη δόξα του. Το αὐτῶν λοιπόν δεν αναφέρεται ούτε σε αυτούς που γόγγυζαν στο σ. 7,

ούτε στο λαό της Ιεριχούς, αλλά στους πιο κοντινούς ακροατές του Ιησού, που με ενθουσιασμό παρακολουθούσαν αυτόν (g).

(3) Αναφέρεται σε όλες τις συζητήσεις του Ιησού με αυτούς που τον περιστοιχίζαν στο σπίτι του Ζακχαίου και ιδιαίτερα σε όσα περικλείονται στα λόγια του σ. 10 «ο υιός του ανθρώπου ήλθε να ζητήσει και να σώσει το χαμένο». Η σωτηρία είναι λοιπόν κοντά, έλεγαν, και ο Σωτήρας εμφανίστηκε και ενεργεί (g). Έβλεπαν τη σωτηρία σύμφωνα με τις πιο υλιστικές προσδοκίες του Ισραήλ σχετικά με τον Μεσσία.

(4) Το «προσθείς εἶπεν» δεν θα το μεταφράσουμε με το «είπε και πρόσθεσε παραβολή», αλλά με το: πρόσθεσε και είπε παραβολή σχετική με τα προηγούμενα. Σύνταξη που εβραϊζει. Δες Γεν. λη 5, Ιώβ κθ 1(ρ).

(5) Των 10 μυνων. Πιθανότερο φαίνεται, ότι η παραβολή είναι τελείως διαφορετική από αυτήν των 10 ταλάντων (Ματθ. κε 14-30 και Μάρκ. ιγ 34-36). Είναι πιο λογικό να παραδεχτούμε ότι ο Ιησούς παρόμοιες παραβολές θα είπε σε διάφορες περιπτώσεις, παρά να θεωρήσουμε, ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς εκθέτουν την ίδια παραβολή με διαφορετική ο καθένας εφαρμογή και κάτω από διαφορετικά περιστατικά. Οι διαφορές και στα τμήματα ακόμη, τα κοινά στις δύο αυτές παραβολές, είναι αρκετά εμφανείς. Στην παραβολή των ταλάντων έχουμε άνθρωπο που αποδημεί, ενώ εδώ έχουμε ευγενή που μεταβαίνει «να πάρει βασιλεία». Τα τάλαντα έχουν διανεμηθεί άνισα ενώ οι μνες ίσα. Τα ποσά που εμπιστεύθηκαν διαφέρουν καταπληκτικά. Στα τάλαντα η αμοιβή είναι η ίδια για τους δύο δούλους, ενώ εδώ διαφέρει αναλόγως της δραστηριότητας που επέδειξε ο καθένας από τους δύο δούλους. Στα τάλαντα ο σκνηρός δούλος τιμωρείται παραδειγματικά, ενώ εδώ αποστερείται από την μνα του. Επιπλέον σε 302 λέξεις που χρησιμοποιούνται από τον Ματθαίο στην παραβολή των ταλάντων και σε 286 από τον Λουκά στην παραβολή των μυνων, μόνο γύρω στις 66 λέξεις ή τμήματα λέξεων είναι κοινά και στις δύο (ρ).

(6) Δείχνει την αιτία, για την οποία είπε την παραβολή=και διότι πλησίαζε στην Ιερουσαλήμ (δ).

(7) Γύρω στις 6 ώρες· δηλαδή 150 στάδια (Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. IV.8.3) ή γύρω στα 18 μίλια (ρ).

(8) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Στην λέξη αυτή συγκεντρώνεται η ιδέα, για αναίρεση της οποίας λέχθηκε η παραβολή (g).

(9) =να έρθει και να γίνει φανερό και έκδηλο (δ). Εκφράζει το ρήμα την ιδέα ενός μεγάλου αναμενόμενου θεάματος (g). Αναμφίβολα θα ιδρυόταν η πνευματική

βασιλεία του Μεσσία κατά την άνοδο αυτήν στα Ιεροσόλυμα, αλλά θα ιδρυόταν με το πάθημα και τον θάνατό του (ο).

Λουκ 19.12 εἶπεν οὖν⁽¹⁾, "Ἄνθρωπός τις εὐγενῆς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν⁽²⁾ λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν⁽³⁾ καὶ ὑποστρέψαι⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εἶπε λοιπόν: Κάποιος ἄνθρωπος που καταγόταν ἀπὸ λαμπρό και υψηλό γένος πήγε σε μια χώρα μακρινή για να αναλάβει βασιλική εξουσία και ὕστερα να επιστρέψει. (Εἶναι φανερό ὅτι κανεῖς ἄλλος δεν εἶναι ευγενέστερος ἀπὸ τον Κύριο. Διότι αὐτός ως Υἱός του Θεοῦ ἔχει θεία και προαιώνια γέννηση, ἀλλά και ως ἄνθρωπος ἔχει βασιλική καταγωγή. Πράγματι λοιπόν ο Κύριος, ἀφού παρέλαβε την ἐπουράνια βασιλεία με την ἀνάληψή του, μετὰ ἀπὸ πολύ χρόνο θα επιστρέψει ἐνδοξα με τη δευτέρα του παρουσία).

(1) Το γενικό νόημα της παραβολῆς: «Πρώτα μεν ονομάζει ο ἴδιος τον εαυτό του ἄνθρωπο λόγω της σωματικῆς γέννησης· ἔπειτα ονόμαζε τον εαυτό του ευγενή, ἀλλά ὄχι ἀκόμη βασιλιά, ἐπειδή δεν χρησιμοποίησε ἀκόμη την βασιλική ἀξία κατὰ την πρώτη ἐμφάνισή του ως Θεός. Μάρτυρες της ευγενικῆς του καταγωγῆς εἶναι αὐτοί που ἔγραψαν την ἱστορία του γένους και της διαδοχῆς ἀπὸ τους προγόνους· ἀπὸ τους οποίους ο ἕνας μεν, παρουσιάζοντας την ως προς τους ἀνθρώπους ευγενική του καταγωγή, ευαγγελιζόταν λέγοντας· Βιβλίο της γέννησης του Ἰησοῦ Χριστοῦ, του γιου του Δαβίδ, του γιου του Ἀβραάμ... ο ἄλλος διδάσκοντας την γέννησή του την ουράνια και πριν ἀπὸ ὅλους τους αἰῶνες, παρέδιδε την ἀληθινὰ πρώτη και μόνη ευγενική καταγωγή, λέγοντας· Στην ἀρχή ἦταν ο Λόγος και ο Λόγος ἦταν με τον Θεό... Ἀλλά αὐτός ο πριν ἀπὸ ὅλους τους αἰῶνες Θεός Λόγος, ἀφού ἐγίνε ἄνθρωπος με ευγενική καταγωγή και ἀφού ἐζήσε την ἀνθρώπινη ζωή... μετὰ την ἀρκετὴ παραμονή του στους ἀνθρώπους, πορεύτηκε σε χώρα μακρινή να πάρει για τον εαυτό του βασιλεία και να επιστρέψει. Με την μακρινή βεβαίως χώρα, φανέρωνε την ἀνοδο ἀπὸ τη γη στον ουρανό» (Ε). «Λέει τα μελλοντικά σαν να ἔχουν ἤδη γίνει... Πῆρε λοιπόν ως ἄνθρωπος (βασιλεία) για την οποία εἶπε ο Δαβίδ... Εἶπε ο Κύριος στον Κύριό μου· Κάθισε στα δεξιὰ μου ἕως ὅτου βάλω τους ἐχθρούς σου υποπόδιο των ποδιῶν σου» (Ζ). «Το πῶς θα κάνει την ἐπιστροφή, το διασαφηνίζει ο θεῖος ἀπόστολος, λέγοντας· Διότι ο ἴδιος ο Κύριος με πρόσταγμα, με φωνή ἀρχαγγέλου και με σάλπιγγα Θεοῦ θα κατέβει ἀπὸ τον ουρανό... Με αὐτούς που πήραν τις μνες σήμανε τους μαθητές του, στους οποίους ἀφού ἔδωσε ἀνὰ μία μνα, ἀνέθεσε την διαχείριση ἴση και ὅμοια σε ὅλους... Με τους ἐχθρούς πολῖτες δεν σήμανε ἄλλους ἀπὸ το ἔθνος των Ἰουδαίων» (Ε), οι οποίοι «αρνήθηκαν την βασιλεία του, λέγοντας στον Πιλάτο· Δεν ἔχουμε βασιλιά παρὰ μόνο

τον καίσαρα» (Κ). Ο Χριστός έπρεπε να μεταβεί στους ουρανούς και να πάρει από τον Πατέρα τιμή και δόξα, με το να του δοθεί κάθε εξουσία στον ουρανό και τη γη. Και θα επανέλθει μεν τελικώς κατά την Δευτέρα του παρουσία. Επανήλθε όμως και με την έκχυση του Πνεύματός του από τον ουρανό, ενώ για τους Ιουδαίους επανήλθε ως κριτής αόρατος, όταν με την καταστροφή της Ιερουσαλήμ κλήθηκαν αυτοί να δώσουν λόγο για την σκληροκαρδία και αμετανόητη κακία που έδειξαν προς αυτόν.

(2) Είναι επίρρημα. Η μεγάλη απομάκρυνση εγκλείει την έννοια μακράς απουσίας. Με αυτό απαντά ο Κύριος στο παραχρήμα(=αμέσως) που προηγήθηκε (σ. 11).

(3) Χωρίς να θέλει να υπαινιχθεί ο Κύριος κάποιο σύγχρονο γεγονός ειδικά, παίρνει όμως την εικόνα από τα σύγχρονα συμβάντα. Ο Ιώσηπος αναφέρει ότι ο Αρχέλαος μετά τον θάνατο του πατέρα του μετέβη στην Ρώμη, για να επιτύχει την αναγόρευσή του σε βασιλιά. Οι Ιουδαίοι όμως έστειλαν πρεσβεία στον αυτοκράτορα ζητώντας να προσαρτηθούν στο ρωμαϊκό κράτος. Παρομοίως και ο Αντίπας στο ίδιο προέβη διάβημα μετά τον θάνατο του αδελφού του Φιλίππου (g).

(4) «Κατά την δευτέρα παρουσία του» (Ζ).

Λουκ 19.13 καλέσας⁽¹⁾ δὲ δέκα⁽²⁾ δούλους⁽³⁾ ἑαυτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς⁽³⁾ καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Πραγματεύσασθε⁽⁵⁾ ἐν ᾧ⁽⁶⁾ ἔρχομαι.

Μετάφραση: Πριν φύγει, κάλεσε δέκα δούλους του, τους έδωσε δέκα χρυσά νομίσματα των εκατὸ δραχμῶν, δηλαδή από ένα χρυσὸ νόμισμα στον καθένα, και τους είπε: Εμπορευθείτε με το κεφάλαιο αυτό, μέχρι να ἔλθω. (Εμπιστεύθηκε δηλαδή ο Κύριος σε όλους τους πιστούς διάφορα χαρίσματα και τάλαντα, για να τα χρησιμοποιήσουν για το καλὸ το δικὸ τους και των ἄλλων. Και επιφυλάσσεται να ζητήσει λόγο από τον καθένα μας, όταν θα ξανάρθει με τη δευτέρα παρουσία του).

(1) Ο ευγενής αυτός προαπασχολούμενος με την μελλοντική διοίκηση του βασιλείου του, αποφασίζει να δοκιμάσει τους δούλους του, για να δει κατά πόσον θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει αυτούς κατά την επιστροφή του ως υπαλλήλους και υπουργούς του (g). Οι απόστολοι και οι υπόλοιποι που αποτελούσαν το άμεσο περιβάλλον του Ιησού, περίμεναν, ότι θα ανυψώνονταν αμέσως σε αξιώματα και τιμές ως ακόλουθοι του διδασκάλου που θα υψωθεί σε βασιλιά. Αλλά ο Χριστός τους λέει, ότι αντί για αυτό προόριζε αυτούς ως ανθρώπους μεγάλης επιχείρησης, όπου θα καλούνταν να εργαστούν και να κοπιᾶσουν με πολλή επιμέλεια.

(2) «Ο αριθμός δέκα εδώ, δείχνει μόνο το πλήθος και των δούλων και των μνων» (Ζ). Δεν έπεται λοιπόν, ότι είχε μόνο 10 δούλους (ρ).

(3) Δούλοι πρώτον μεν είναι «οι μαθητές του» (Ε), αλλά και «αυτοί που στην εκκλησία τους έχει ανατεθεί διακονία» (Θφ), όπως και το σύνολο αυτών που πιστεύουν στον Ιησού (γ). «Μοιράζει δηλαδή ο Σωτήρας σε αυτούς που πίστεψαν σε αυτόν τα διάφορα θεία χαρίσματα· διότι αυτό, λέμε, ότι είναι οι δέκα μνες» (Κ).

(4) Επειδή αποσκοπεί στο να δοκιμάσει μόνο αυτούς, το ποσό που τους εμπιστεύθηκε ήταν μικρό. Κάθε μνα είναι γύρω στις 4 χρυσές λίρες. Στην παραβολή των ταλάντων ο οικοδεσπότης μοιράζει όλα τα υπάρχοντά του, για αυτό το ποσό που δίνει στον κάθε δούλο είναι αρκετά μεγάλο (ρ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ίσως με την μία μνα, την οποία περιορίστηκε να δώσει στον καθένα τους, θέλησε να υποσημάνει ότι θα ήταν ταπεινοί. Δεν θα ήταν μεγάλοι επιχειρηματίες ή έμποροι, αλλά κάποιοι απλοί μεταπράτες που δεν διαθέτουν μεγάλα χρηματικά κεφάλαια και προσπαθούν με την ακούραστη εργασία τους να αυξήσουν το ασήμαντο κεφάλαιό τους.

(5) Λέγεται μοναδική φορά. Πραγματευτής=αυτός που εργάζεται εμπορικά (δ). Κάντε εμπόριο. Δεν έδωσε την μνα στον καθένα για να αγοράσει πλούσια ενδύματα ή εδέσματα ή άλλη αποσκευή για τον εαυτό του, για να επιδεικνύει τον εαυτό του και να εμφανίζεται, όπως περίμεναν αυτοί που έτρεφαν υλιστικές αντιλήψεις για τον Μεσσία. Αλλά έδωσε σε αυτόν αυτήν, για να εργαστεί. Έτσι το «πραγματεύεσθε» στην ουσία σημαίνει: Σας στέλνω να κηρύξετε το ευαγγέλιο, να επεκτείνετε την εκκλησία στον κόσμο, να οδηγήσετε τα έθνη σε υπακοή πίστης και να οικοδομήσετε αυτά πάνω της. Όταν ο Χριστός φύσηξε στους 11 Πνεύμα Άγιο και είπε σε αυτούς μετά την ανάστασή του, Πάρτε Πνεύμα Άγιο, τότε παρέδωσε σε αυτούς τις 10 μνες. Όταν λοιπόν με το βάπτισμα και το χρίσμα παίρνουμε και εμείς τα χαρίσματα του Πνεύματος, παρέχονται τότε και σε μας οι μνες.

(6) =για όσο (πηγαίνω) και έρχομαι· κατά την οδοιπορία μου (δ). Υπάρχει και η γραφή: έως έρχομαι=έως ότου έλθω.

Λουκ 19.14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ⁽¹⁾ ἐμίσουν αὐτόν⁽²⁾, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες, Οὐ θέλομεν τοῦτον⁽³⁾ βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Μετάφραση: Οι συμπολίτες του όμως (δηλαδή οι Ιουδαίοι) τον μισούσαν (τον Ιησού) και έστειλαν από πίσω του επιτροπή από αντιπροσώπους λέγοντας: Δεν

θέλουμε να γίνει αυτός βασιλιάς μας. (Αυτή ήταν και είναι η ευχή των απίστων Ιουδαίων για τον Ιησού προς τον Θεό).

(1) «Συμπολίτες του είναι οι Ιουδαίοι που τον μισούσαν» (Θφ). «Τους ονόμαζε με την παραβολή πολίτες, διότι κατάγονταν από την ίδια με αυτόν συγγένεια· επειδή και αυτός καταγόταν από τους ίδιους προπάτορες ως προς την σωματική του γέννηση και επειδή ακριβώς ζούσε όμοια με αυτούς τον τρόπο ζωής που καθόριζε ο νόμος (ο μωσαϊκός)» (Ε).

(2) Οι Ιουδαίοι «μίσησαν χωρίς λόγο» αυτόν (Ιω. ιε 25, Ψαλμ. ξη 5). Τον Αρχέλαο όμως είχαν σοβαρό λόγο να μισούν εφόσον είχε κατασφάξει γύρω στους 3000 από αυτούς το πρώτο Πάσχα μετά την άνοδό του στο αξίωμα (Ιωσήπου Αρχ. 17,9,3, Ιουδ. Πολ. ΙΙ 1,3)(ρ). Ο παρατατικός μισούσαν, φανερώνει μίσος παρατεταμένο και μόνιμο (ο).

(3) Μιλούν περιφρονητικά (b) ή τουλάχιστον εκφράζουν με αυτό, ότι αυτός είναι ξένος με εμάς (ρ). Είναι αξιοσημείωτο ότι τα λόγια αυτά της πρεσβείας μοιάζουν με την διακήρυξη των Ιουδαίων μπροστά στον Πιλάτο: Δεν έχουμε βασιλιά παρά μόνο τον καίσαρα (ο).

Λουκ 19.15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν⁽¹⁾ καὶ εἶπεν φωνηθῆναι⁽²⁾ αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς δεδῶκε τὸ ἀργύριον, ἵνα ἐπιγνῶ⁽³⁾ τις τί⁽⁴⁾ διεπραγματεύσατο⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Αυτός όμως, αφού ανέλαβε τη βασιλεία, γύρισε πίσω και ζήτησε να του φωνάξουν τους δούλους στους οποίους είχε δώσει τα χρήματα, για να μάθει τι κέρδισε ο καθένας τους με το εμπόριό του.

(1) «Ο λόγος αφορά την Δευτέρα παρουσία, όταν θα επιστρέψει με δύναμη πολλή και δόξα και θα καθίσει στο θρόνο της δόξας του» (Ζ).

(2) Μέσω των αγγέλων του (b). «Διότι τότε καλώντας σε λογαριασμό, θα αποδώσει στον καθένα σύμφωνα με τα έργα του» (Ζ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: ἵνα γνοῖ, από συγκοπή είτε από το γνοίη είτε από την υποτακτική γνώη. Εδώ είναι από το δεύτερο (g).

(4) Προέρχεται από τον συνδυασμό δύο ερωτήσεων=Ποιος κέρδισε και τι κέρδισε (g).

(5) Λέγεται μία φορά η λέξη στην Κ.Δ.. Ο βασιλιάς δεν ανησυχεί για το χρήμα του. Ενδιαφέρεται κυρίως για το πώς το χρησιμοποίησαν οι δούλοι του. Το διαπραγματεύομαι σημαίνει μάλλον το αποτέλεσμα που επιτεύχθηκε παρά τις προσπάθειες που έγιναν (L). Τι κέρδισε με τις διαπραγματεύσεις (δ). Σημείωσε ότι όλοι όσοι εμπορεύονται με επιμέλεια και πιστά στην υπηρεσία του Χριστού, πάντοτε θα κερδίζουν. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο και για τους επιχειρηματίες του κόσμου. Πολλοί από αυτούς και κεφάλαια μεγάλα διαθέτουν και κόπους πολλούς, και όμως στο τέλος όχι σπάνια ζημιώνονται.

Λουκ 19.16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων, Κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο⁽¹⁾ δέκα μνᾶς.

Μετάφραση: Παρουσιάστηκε λοιπόν ο πρώτος και είπε: Κύριε, το νόμισμά σου και όχι η δική μου εργασία απέφερε κέρδος δέκα ακόμη νομίσματα, δέκα εκατοντάδραχμα.

(1) Έφερε εις πέρας με προσθήκη κέρδισε. Λέγεται μοναδική φορά η λέξη (ρ). Ο δούλος αποδίδει την δύναμη όχι στον εαυτό του, αλλά στην αγαθότητα του Κυρίου του (b). Με μετριοφροσύνη αποδίδει το κέρδος στη μνα του κυρίου του και όχι στη δική του εργασία (Grotius). Σαν από μόνη της η μνα να διπλασιάστηκε (L). Δες Α΄ Κορ. ιε 10. «Όχι εγώ, αλλά η χάρη του Θεού που είναι μαζί μου». Κύριε, λένε οι πιστοί δούλοι, όχι η επιμέλειά μας και η εργασία μας, αλλά η δική σου μνα πολλαπλασίασε τον εαυτό της. Δηλαδή ο Θεός και μόνος ο Θεός πρέπει να παίρνει τη δόξα για όλα τα κέρδη μας. Όχι σε εμάς, Κύριε, αλλά στο όνομά σου δώσε δόξα. Ο Παύλος ο οποίος δεκαπλασίασε την μνα, διακήρυξε ότι με τη χάρη του Θεού είμαι ό,τι είμαι. Και δεν θα τολμήσει ποτέ να μιλήσει για το ό,τι αυτός ενήργησε, αλλά για εκείνα τα οποία «ο Χριστός εργάστηκε μέσω αυτού» (Ρωμ. ιε 18). Το ότι παρ' όλα αυτά η μία μνα στον άλλο δούλο πολλαπλασιάστηκε μόνο σε 5 και όχι σε 10, δεν προήλθε από έλλειψη της μνας ή του δώρου, αλλά από έλλειψη παραπάνω βαθμού επιμέλειας αυτού που την πήρε.

Λουκ 19.17 καὶ εἶπεν αὐτῷ, εὖ⁽¹⁾ ἀγαθὲ δοῦλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ⁽²⁾ πιστὸς ἐγένου⁽³⁾, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων⁽⁴⁾ ἐπάνω δέκα⁽⁵⁾ πόλεων.

Μετάφραση: Του είπε τότε ο Κύριος: Μπράβο σου, καλέ μου δούλε, διότι δεν αδιαφόρησες για το ελάχιστο ποσό του ενός εκατονταδράχμου, αλλά φάνηκες πιστός

σ' ό,τι σου ζητησα. Πάρε τώρα κοντά μου βασιλική τιμή και δόξα και ανάλαβε μόνιμα την εξουσία πάνω σε δέκα πόλεις του βασιλείου μου.

(1) Υπάρχει και η γραφή εϋ γε. Μόριο επιδοκμασίας, σύντομο, αλλά περιεκτικό. Η λογοδοσία του ήδη τελείωσε και η διαχείρισή του επιδοκιμάστηκε. Μόχθος, εργασία, αγωνία, άγρυπνη προσοχή έπαυσαν πλέον όλα. Στο εξής η ζωή του θα είναι ζωή χαράς και απόλαυσης (ο).

(2) Η διαχείριση και διαπραγμάτευση μίας μνας, 100 χρυσών δραχμών, ήταν κάτι ελάχιστο (ρ). Χρησιμοποιήθηκε όμως για να δοκιμαστεί η πιστότητά του και η επιμέλειά του (ο).

(3) «Με μία μνα αποδείχτηκε σπουδαίος» (Ζ). Με τόσο μικρό, όπως η μνα, νόμισμα δείχτηκε πιστός, διότι ούτε σε αυτό δεν αδιαφόρησε (δ).

(4) Με την περίφραση ίσθι έχων, σημαίνει, έχει διαρκώς εξουσία. Ο βασιλιάς δίνει σε αυτόν μέρος της εξουσίας του, ονομάζοντας αυτόν άρχοντα 10 πόλεων. Με αυτό βεβαίως εικονίζεται η συμβασιλεία και η συμμετοχή στη βασιλεία του Θεού που έχει αρχή και εξουσία στην νέα κτίση (δ).

(5) «Ανάλογα με το μέτρο της φροντίδας του καθενός και του κέρδους, μετριέται και η τιμή και η ευεργεσία» (Ζ). «Για αυτό αυτός που δεκαπλασίασε αυτό που πήρε, εγκαθίσταται πάνω σε δέκα πόλεις, δηλαδή παίρνει εξουσία δέκα πόλεων, που σημαίνει, δέχεται πολλαπλάσιες τις αμοιβές. Και ο επόμενος κατά αναλογία» (Θφ). Μία πόλη δίνεται ως αμοιβή για κάθε μία μνα που κερδήθηκε. Και όμως με μία μνα ούτε μία αγροτική καλύβα δεν μπορεί κάποιος να αγοράσει (b). Πόσο αγαθός και μεγαλόδωρος είναι στις αμοιβές του ο Κύριος!

Λουκ 19.18 καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων, Ἐ μὲν σου, κύριε, ἐποίησεν⁽¹⁾ πέντε μνᾶς⁽²⁾.

Μετάφραση: Ἦλθε ἔπειτα ὁ δεύτερος καὶ τοῦ εἶπε: Κύριε, τὸ εκατοντάδραχμό σου ἔβγαλε κέρδος ἄλλα πέντε εκατοντάδραχμα.

(1) Έκανε, όπως και στο Ματθ. κε 16, δηλαδή κέρδισε (δ).

(2) Το ποσό που εμπιστεύτηκε ήταν το ίδιο σε όλους. Η ανταμοιβή όμως διαφορετική. Και αυτό οφείλεται στο ότι η δραστηριότητα που εκδηλώθηκε δεν ήταν η ίδια σε όλους (L).

Λουκ 19.19 εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ, Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω⁽¹⁾ πέντε⁽²⁾ πόλεων⁽³⁾.

Μετάφραση: Τότε εἶπε ὁ Κύριος καὶ στον δούλο αὐτόν: Κι ἐσύ πάρε ἐξουσία πάνω σε πέντε πόλεις τοῦ βασιλείου μου.

(1) Ἐλα νὰ εἶσαι πιο πάνω· προβιάσου πιο πάνω. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις δὲν καλοῦνται οἱ δραστήριοι δούλοι νὰ καθίσουν καὶ ἀπολαύσουν, ἀλλὰ νὰ ἀναλάβουν ευρύτερη ἀκτὶνὰ καὶ σφαῖρα δράσης (p).

(2) Υπῆρξαν μὲν καὶ οἱ δύο δούλοι πιστοί, δὲν υπῆρξε ὅμως τὸ ἴδιο ἀποδοτικὴ ἡ ἐργασία τους. Υποδηλώνεται ὅτι ὁ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς κατέβαλε μεγαλύτερους κόπους στὸ ἔργο του καὶ ἐπιδόθηκε σὲ αὐτὸ μὲ μεγαλύτερη ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν ἄλλον. ΓΙΑ αὐτὸ ὁ μὲν πρῶτος παίρνει ἐξουσία 10 πόλεων ἐνῶ ὁ δεῦτερος 5. Υπονοεῖ λοιπὸν αὐτὸ ὅτι στὸν οὐρανὸ ὑπάρχουν διαφορετικοὶ βαθμοὶ δόξας. Οἱ βαθμοὶ ὅμως τῆς δόξας θὰ παρέχονται ἀνάλογα μὲ τοὺς βαθμούς τῆς ἐργατικότητος τὴν ὁποία ἐπέδειξαν στὴν παρούσα ζωὴ αὐτοὶ ποὺ στεφανώνονται στὴν μέλλουσα ζωὴ. Ὅλα τὰ σκεύη ἐκεῖ θὰ γεμίσουν, δὲν θὰ εἶναι ὅμως καὶ ὅλα τὰ σκεύη τὸ ἴδιο ευρύχωρα καὶ μεγάλα.

(3) Στὴν παραβολὴ ἀπὸ τοὺς 10 δούλους, μόνο οἱ 3 τώρα ἐμφανίζονται. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν παραβολὴ τοῦ συνετοῦ ἀλλὰ ἀδίκου οἰκονόμου δύο μόνο περιπτώσεις ὡς δείγματα τῆς τακτικῆς τοῦ παρουσιάστηκαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ παρουσιάζονται 3 μόνο παραδείγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα παρουσιάζει τὴν ὑψιστὴ ἐπιμέλεια καὶ δραστηριότητα, τὸ ἄλλο τὴν μεσαία καὶ τὸ ἄλλο τὴν τέλεια ἀδράνεια (L). Οἱ δύο ἀγαθοὶ δούλοι ἐκλέχτηκαν ὡς παραδείγματα μεταξύ περισσότερων ἀπὸ τοὺς 10, ὅπως καὶ ὁ τρίτος (g). «Τοὺς ἄλλους τοὺς ἀφήσε, διότι εἶναι εὐκόλο ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μάθουμε καὶ γιὰ ἐκείνους» (Z).

Λουκ 19.20 καὶ ἕτερος⁽¹⁾ ἦλθεν λέγων, Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου ἦν εἶχον ἀποκειμένην⁽²⁾ ἐν σουδαρίῳ⁽³⁾.

Μετάφραση: Ἦρθε κι ἄλλος δούλος καὶ τοῦ εἶπε: Κύριε, νὰ τὸ ἐκατοντάδραχμό σου, τὸ εἶχα δεμένο καὶ φυλαγμένο σ' ἓνα μαντίλι.

(1) Υπάρχει καὶ ἡ γραφή: ὁ ἕτερος. Ἡ παράλειψη τοῦ ἀρθροῦ σὲ κάποιους κώδικες, εἶναι προφανὴς διόρθωση γιὰ ἀποφυγὴ δυσκολίας. Εφόσον υπῆρχαν 10 δούλοι, ὁ τρίτος δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ χαρακτηριστεῖ μὲ ἀκρίβεια ὡς «ὁ ἄλλος», σαν νὰ ἦταν 3 μόνο αὐτοὶ ποὺ πήραν μνες. Ὅμως ἐφόσον οἱ δύο προηγούμενοι ἦταν ὅμοιοι καὶ

ανήκουν στην ίδια τάξη αυτών που επαινέθηκαν και αμείφθηκαν, ενώ ο τρίτος αυτός ανήκει σε άλλη τάξη τελείως διαφορετική, θα μπορούσε να λεχθεί «ο άλλος» (p). Είναι ο αντιπρόσωπος ολόκληρης τάξης και σε αυτόν έχουμε την εικόνα της τιμωρίας, η οποία αναμένει εκείνους που είναι αμελείς στην διακονία του Κυρίου (o).

(2) Την οποία φύλαγα κατά κάποιο τρόπο φυλαγμένη και αποθηκευμένη.

(3) Λατινικός τρόπος έκφρασης. Από το λατινικό sudarium (p), κοινώς το μαντήλι (δ). Ποιος δεν είδε στην Παλαιστίνη χωρικό να λύνει κρυφά κάποιο άκρο του μανικιού του ή του σαρικιού του για να βγάλει από εκεί νόμισμα χρυσό; (L). Ο δούλος αυτός είχε προνοήσει να μην χάσει την μνα και για αυτό θεωρούσε τον εαυτό του εντάξει απέναντι στον κύριό του (g). Ο δούλος κάνει ομολογία όχι σφάλματος, αλλά αρετής (p). Είναι αλήθεια ότι δεν την αύξησα σε περισσότερες μνες, αλλά και δεν την μείωσα, ώστε τώρα να σου δώσω πίσω λιγότερο από ό,τι μου έδωσες. Το ίδιο λένε και εκείνοι, οι οποίοι δεν έπραξαν κάποιο κακό στον κόσμο, συγχρόνως όμως δεν έπραξαν και κάτι καλό, λησμονώντας ότι «το να ξέρει κάποιος να κάνει το καλό και να μην το κάνει, είναι αμαρτία σε αυτόν» (Ιακ. δ 17). Έχουν χαρίσματα, δείχνουν όμως αμεριμνησία και αδιαφορία, αποφεύγοντας να στενοχωρήσουν ή να υποβάλλουν σε κάποιο κόπο τον εαυτό τους. Όλο το ενδιαφέρον τους έχει στραφεί στο εγώ τους και μένουν ικανοποιημένοι με το να λένε, ότι δεν έκαναν σε κανέναν κακό ούτε έβλαψαν κάποιον στη ζωή τους.

Λουκ 19.21 έφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς⁽¹⁾ εἶ, αἵρεις ὃ οὐκ ἔθηκας⁽²⁾ καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγεις ὅθεν οὐ διεσκόρπισας⁽³⁾.

Μετάφραση: Το φύλαγα δεμένο, διότι σε φοβόμουν, επειδή είσαι άνθρωπος σκληρός και απαιτητικός. Παίρνεις σαν να ήταν δικό σου αυτό που δεν έβαλες εσύ αλλά το έβαλε άλλος, στον οποίο και ανήκει. Θερίζεις το χωράφι που δεν έσπειρες· και μαζεύεις από αλώνι στο οποίο δεν σκόρπισες τα σιτηρά και δεν λίχνισες τους καρπούς που παίρνεις. Απαιτείς δηλαδή εκείνα για τα οποία δεν κόπιασες εσύ, αλλά κόπιασαν άλλοι κι εσύ τα βρίσκεις έτοιμα.

(1) Η λέξη συναντιέται μόνο εδώ στην Κ.Δ.. Η αρχική σημασία είναι αυτός που κάνει τη γλώσσα ξερή και σκληρή. Μάλλον με την έννοια του απαιτητικού υπερβολικά (p.g.). «Όντας αυστηρός απαιτεί αυτά που οι άλλοι απόκτησαν επιπλέον, στα οποία αυτός δεν συνέργησε καθόλου» (Z). Η συμπεριφορά όμως του κυρίου φανέρωνε μάλλον εμπιστοσύνη και γενναιοδωρία προς τους δούλους. Ο δούλος λοιπόν δεν είναι καλής πίστης, αλλά αναζητά δικαιολογία της σκνηρίας του (L). Στην παραβολή των ταλάντων

ο τρίτος δούλος επειδή πήρε λιγότερο από τους άλλους δύο, μπορούσε με μια ευλογοφάνεια να δικαιολογηθεί θεωρώντας, ότι το ποσό που δόθηκε σε αυτόν ήταν ανεπαρκές σε σχέση με αυτό που δόθηκε στον καθένα από τους άλλους δύο (g). Εδώ όμως ό,τι εμπιστεύτηκε και στους υπόλοιπους, το ίδιο εμπιστεύτηκε και σε αυτόν.

(2) Αίρεις=παίρνεις σαν δικό σου αυτό που δεν έβαλες. Αυτό σαφέστερα εξηγείται με το ακόλουθο «και θερίζεις αυτό που δεν έσπειρες» (δ). Δες Ματθ. κε 24,26 και τις εκεί σημειώσεις. Η έννοια του στίχου είναι: Είσαι πολύ απαιτητικός. Και φρόντισα να πάρεις πίσω ό,τι μου έδωσες, ούτε λιγότερο λοιπόν, αλλά ούτε περισσότερο από αυτό (p).

(3) Η φράση «και συνάγεις όθεν ου διεσκόρπισας» θεωρείται ότι μπήκε στο κείμενο από το κείμενο του Ματθαίου. «Αυτήν την απολογία την έπλασε η παραβολή, θέλοντας να δείξει, ότι αυτού του είδους οι άνθρωποι δεν μπορούν να έχουν καμία εύλογη απολογία, και ότι όσα τυχόν απολογηθούν, θα στραφούν όλα εναντίον τους, και άκουσε τη συνέχεια» (Z). Ο πονηρός αυτός δούλος μη εκτιμώντας την εμπιστοσύνη που του εκδήλωσε ο κύριος και φανταζόμενος ότι τίποτα καλό δεν είχε στο νου του για τους δούλους του ο κύριος που αποδήμησε, θεώρησε ως σκληρή και βαριά την απαίτησή του να κάνει ο ίδιος το εμπόριο έχοντας κεφάλαιο την μία μνα και το κέρδος της να το δώσει στον κύριο. Για αυτό κατηγορεί αυτόν ως αυστηρό και ότι παίρνει αυτά που δεν του ανήκουν, και μαζεύει αυτά που δεν έσπειρε και λίχνισε και καθάρισε στο αλώνι. Έβλεπε μόνο στην αξίωση του κυρίου να πολλαπλασιάσει τη μνα, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψη τη γενναιοφροσύνη, την οποία θα εκδήλωνε ο κύριος ανταμείβοντας την επιμέλεια των πιστών δούλων.

Λουκ 19.22 λέγει αὐτῷ, Ἐκ τοῦ στόματός σου⁽¹⁾ κρινῶ⁽²⁾ σε, πονηρὲ δοῦλε. ἦδεις γὰρ⁽³⁾ ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι ἐγώ, αἵρων ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγων ὅθεν ου διεσκόρπισα.

Μετάφραση: Τότε του είπε ο Κύριος: Από τα ίδια σου τα λόγια θα σε κρίνω και θα σε καταδικάσω, κακέ δούλε. Διότι, όπως ομολόγησες, ήξερες ότι είμαι άνθρωπος δύσκολος και σκληρός, που παίρνω ό,τι δεν έβαλα, και θερίζω ό,τι δεν έσπειρα, και μαζεύω από το αλώνι στο οποίο δεν σκόρπισα τα σιτηρά για να λιχνισθούν στον αέρα.

(1) «Από τα λόγια σου» (Z). Χρησιμοποιείται εδώ το ανθρώπινο τεκμήριο=Όσο περισσότερο σου φαινόμουν σκληρός, τόσο περισσότερο έπρεπε να φροντίσεις να ικανοποιηθώ, χρησιμοποιώντας για αυτό μέσο, από το οποίο εσύ δεν θα διακινδύνευες τίποτα (g).

(2) Υπάρχει και η γραφή: κρίνω σε=Σε δικάζω ή σε μέλλοντα θα σε δικάσω. Στους ασεβείς και αμαρτωλούς οι βαθύτερες αρχές και λόγοι, πάνω στις οποίες στηρίζονται οι εναντίον τους θείες αποφάσεις, δεν αναπτύσσονται. Πείθονται όμως με τρόπο ταιριαστό στην δεκτικότητα της αντίληψής τους (b).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν αυτό, όπως και την φράση στο τέλος του στίχου «και συνάγων όθεν ου διεσκόρπισα». Το γαρ αιτιολογεί ή το πονηρέ δούλε (=σε ονομάζω πονηρό διότι...) ή το «από το στόμα σου θα σε κρίνω» (=θα δικαστείς από τα λόγια σου, διότι...).

Λουκ 19.23 καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν⁽¹⁾, κἀγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα⁽²⁾ αὐτὸ;

Μετάφραση: Αφού λοιπόν με ήξερες για τέτοιοι, γιατί δεν έβαλες τα χρήματά μου στη τράπεζα, όπου και πιο ασφαλισμένα θα ήταν, αλλά κι εγώ όταν θα ερχόμουν θα τα εισέπραττα από εκεί με τόκο;

(1) Υπάρχει και η γραφή «ἐπὶ τράπεζαν». Δες Ματθ. κε 27 και τις εκεί σημειώσεις. Τράπεζα=η τράπεζα αυτών που ανταλλάσσουν νομίσματα. Τα πρόσωπα σε αυτήν, οι τραπεζίτες, δεν αντάλλασσαν μόνο νομίσματα, αλλά και έπαιρναν καταθέσεις με τόκο (ο). «Έπρεπε εσύ να κάνεις ό,τι μπορούσες και το υπόλοιπο να το αφήσεις σε μένα' να κάνεις το ευκολότερο και το δυσκολότερο να το αφήσεις σε μένα, εννοώ βεβαίως, την απαίτηση του ποσού» (Ζ). Ήταν εξόχως εύκολο να κατατεθεί η μνα σε τράπεζα και θα φυλαγόταν εκεί ασφαλέστερα από όσο στο μαντήλι και τελικά θα απέφερε και τόκο (p).

(2) «Θα εισέπραττα» (Ζ). Δεν μπορεί λοιπόν να είναι βάσιμη η δικαιολογία ότι από φόβο μήπως χάσει τη μία μνα απέφυγε να εμπορευτεί με αυτήν. Διότι υπήρχε τρόπος και τη μνα να εξασφαλίσει και κάποιο κέρδος από αυτήν να αποκτήσει ο κύριός του. Ο πονηρός δούλος έδειξε κυρίως οκνηρία και πλήρη αδιαφορία για τα συμφέροντα του κυρίου του. Έτσι και όλοι οι ράθυμοι και ψυχροί διάκονοι του Κυρίου. Φροντίζουν μόνο για την ανάπαυση και ευμάρειά τους, αδιαφορώντας τελείως αν η θρησκεία του Κυρίου κατακτά ή χάνει έδαφος και δείχνουν κάθε ψυχρότητα για ό,τι ενδιαφέρει τον Χριστό και την βασιλεία του.

Λουκ 19.24 καὶ τοῖς παρεστῶσιν⁽¹⁾ εἶπεν, "Ἄρατε ἅπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν⁽²⁾ καὶ δότε τῷ τὰς δέκα⁽³⁾ μνᾶς ἔχοντι⁽⁴⁾

Μετάφραση: Και σ' όσους παρέστεκαν εκεί είπε: Πάρτε του το εκατοντάδραχμο και δώστε το σ' εκείνον που έχει κερδίσει τα δέκα εκατοντάδραχμα.

(1) Στους ακολούθους του και εκτελεστές των διαταγών του (g). «Στους υπηρέτες αγγέλους» (Z).

(2) Είναι πρόπον να χάνουν τα χαρίσματά τους εκείνοι οι οποίοι τα θέτουν σε αχρηστία, όπως και να μην απολαμβάνουν πλέον καμία εμπιστοσύνη εκείνοι, οι οποίοι συμπεριφέρθηκαν με ανειλικρίνεια. Εφόσον ο πονηρός δούλος δεν υπηρέτησε τον κύριό του με τη μνα, την οποία αυτός του εμπιστεύτηκε, πώς ήταν δυνατόν ο κύριος να ανεχτεί να παραμείνει η δική του μνα σε χέρια του πονηρού δούλου, για να χρησιμοποιεί αυτός αυτήν για δικό του όφελος;

(3) Η φράση αυτή δεν αναφέρεται στο ποσό που εμπιστεύτηκε, αλλά σε αυτό που αποκτήθηκε (g).

(4) Οι ψυχές οι σωσμένες με την εργασία πιστού δούλου ανήκουν αναμφίβολα προπαντός στον Χριστό, αλλά από κάποια άποψη και σε εκείνον, μέσω του οποίου προσφέρθηκαν αυτές στον Χριστό. Γίνονται και του πιστού αυτού δούλου «χαρά και στεφάνι» (Α Θεσ. β 19), δόξα του και χαρά του (Φιλιπ. δ 1). Η μνα που προστέθηκε στον δούλο αυτόν παριστάνει νέο πεδίο, στο οποίο θα μπορέσει να αναπτύξει την δραστηριότητά του και συνεπώς να αποκτήσει νέα διαμάντια για το στεφάνι του (g).

Λουκ 19.25 καὶ εἶπον⁽¹⁾ αὐτῷ, Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.

Μετάφραση: Μα εκείνοι του είπαν: Κύριε, αυτός έχει δέκα εκατοντάδραχμα.

(1) Ποιοι είπαν; Πιθανότατα οι παρόντες άγγελοι (δ). Είναι όμως δυνατόν να αναφέρεται εδώ από τον Λουκά κάποια διακοπή εκ μέρους των ακροατών του Σωτήρα, οι οποίοι με ενδιαφέρον παρακολούθησαν την παραβολή και στους οποίους φάνηκε ότι είναι ελάχιστα αναγκαία η μία μνα σε αυτόν που έχει ήδη 10 (p). Η διακοπή αυτή μοιάζει με αυτήν του Πέτρου στο Λουκ. ιβ 41. Και η απάντηση του Κυρίου στον επόμενο σ. είναι ανάλογη με αυτήν του Ιησού στο Λουκ. ιβ 42. Ο βασιλιάς δηλαδή εδώ εξακολουθεί να μιλά και ενώ φαινομενικά δεν δίνει προσοχή στο περιεχόμενο της διακοπής, στην πραγματικότητα όμως απαντά σε αυτό με το αξίωμα που εκφέρεται στο σ. 26 (g).

Λουκ 19.26 λέγω γαρ⁽¹⁾ ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ⁽²⁾

Μετάφραση: Εκτελέστε τη διαταγή μου και δώστε το εκατοντάδραχμο σ' εκείνον που έχει τα δέκα. Διότι σας λέω, σ' όποιον έχει πίστη, προθυμία και εργατικότητα και αύξησε τα χαρίσματα που του δόθηκαν, θα του δοθεί τιμή και αμοιβή και χαρίσματα ακόμη περισσότερα και μεγαλύτερα. Από εκείνον όμως που δεν έχει επιμέλεια και προθυμία και παραμέλησε τα χαρίσματα που του δόθηκαν, θα του αφαιρεθούν και τα λίγα χαρίσματα που κατακρατά παραμελημένα και ακαλλιέργητα.

(1) Παραλείπεται το γαρ από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Αιτιολογεί την διαταγή που δόθηκε, η μνα να αφαιρεθεί από τον πονηρό δούλο και να δοθεί σε αυτόν που είχε τις 10 μνες, ενώ η διακοπή που παρεμβλήθηκε, όπως είπαμε, δεν λήφθηκε υπ' όψη από τον βασιλιά. Είναι λοιπόν αυτό συνέχεια των λόγων του βασιλιά. Μπορεί όμως αν παραληφθεί το γαρ να εννοηθεί ως απάντηση του Ιησού προς το πλήθος που διέκοψε την παραβολή.

(2) Δες Ματθ. κε 29. Κάθε χάρισμα το οποίο με δραστηριότητα κάναμε δικό μας και το οποίο χρησιμοποιήσαμε ως μέσο δράσης, αυξάνει την δεκτικότητά μας για χαρίσματα ανώτερα· ενώ αντιθέτως κάθε χάρισμα που πήραμε, αλλά δεν καλλιεργήθηκε, βαθμιαία σβήνει και αποσύρεται και έρχεται ως συνέπεια και η εξασθένηση και απώλεια της ικανότητας να πάρουμε νέα χαρίσματα (g). Δες Λουκ. η 18, όπου για το αχρησιμοποίητο χάρισμα που παραμένει δεν λέγεται το «το οποίο έχει» αλλά το «το οποίο νομίζει ότι έχει». Εκείνος και μόνο έχει, ο οποίος χρησιμοποιεί και απολαμβάνει αυτά που δόθηκαν σε αυτόν (p). Πρέπει να ενθαρρύνονται εκείνοι, οι οποίοι υπήρξαν επιμελέςτατοι και πολύ πρόθυμοι στο να εργάζονται το αγαθό. Σε αυτούς πρέπει να δίνονται μεγαλύτερες ευκαιρίες για δράση και αγαθοεργίες και να μπαίνουν σε υψηλότερη και περισσότερο ευρεία σφαίρα χρησιμότητας. Σε εκείνον ο οποίος απέκτησε πολλά, θα του δοθούν περισσότερα, έτσι ώστε με το μεγαλύτερο αυτό κεφάλαιο να κερδίσει περισσότερα. Σε εκείνους οι οποίοι προσπαθούν να αυξήσουν τη χάρη, την οποία έχουν, ο Θεός θα αυξήσει αυτήν. Από εκείνους όμως, οι οποίοι παραμελούν τη χάρη που τους δόθηκε, ο Θεός θα αφαιρέσει αυτήν. Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Σε αυτούς που άκουσαν πρόθυμα τα λόγια του, στους μαθητές εννοώ και σε όσους από τα έθνη πίστεψαν και κατέχουν στο νου τους το θεμέλιο της διδασκαλίας και δόθηκαν και περίσσεψαν τα σχετικά με το θείο θέλημα, σύμφωνα με την δωρεά του Πνεύματος. Στους Ιουδαίους όμως που δεν κράτησαν τον λόγο του, και αυτό που νόμιζαν ότι έχουν, αφαιρέθηκε» (Σχ).

Λουκ 19.27 πλὴν⁽¹⁾ τοὺς ἐχθροὺς⁽²⁾ μου ἐκείνους⁽³⁾ τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι⁽⁴⁾ ἐπ’ αὐτοὺς ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάξατε⁽⁵⁾ αὐτοὺς ἔμπροσθέν μου⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Αλλά και τους εχθρούς μου εκείνους που δεν με θέλησαν για βασιλιά τους, φέрте τους εδώ και κατασφάξτε τους μπροστά μου. Ρίξτε τους στον αιώνιο θάνατο, του οποίου προάγγελμα και προεικόνιση υπήρξε η πανωλεθρία της Ιερουσαλήμ και των Ιουδαίων την εποχή του Τίτου.*

(1) Πλὴν=αλλά· δηλαδή και αυτά μεν ἔτσι να τα κάνετε· αλλά μην λησμονείτε τους εχθρούς μου (δ).

(2) Δεν ονομάζει πλέον αυτούς πολίτες, διότι τον μίσησαν (στ. 14)(b).

(3) Αλεξανδρινή γραφή τούτους=Παριστάνει τους εχθρούς ως παρόντες στις σκέψεις των ακροατῶν (ρ).

(4) Ο Χριστός ἐκείνων μόνο εἶναι σωτήρας, των οποίων εἶναι και βασιλιάς και οι οποίοι πάντοτε εἶναι πρόθυμοι να υπακούνε σε αὐτόν. Οι Ιουδαῖοι όταν εἶπαν Δεν ἔχουμε βασιλιά παρά μόνο τον καίσαρα, ἀποκήρυξαν το Χριστό και προτίμησαν ἀπὸ αὐτόν τον καίσαρα, ο οποίος και συντέλεσε τον ὀλεθρό τους.

(5) Το κατασφάζω δεν υπάρχει πουθενά αλλοῦ στην Κ.Δ. δεν εἶναι ὁμως σπάνιο στους Ο΄. Σημαίνει σφάξτε τους ολοσχερώς (ρ). «Τους Ιουδαίους εννοεί, τους οποίους θα παραδώσει στην πλήρη φθορά στέλνοντάς τους στο πυρ το εξώτερο. Και ὁμως αυτοί και εδώ... σφάχτηκαν ἀπὸ τα ρωμαϊκά στρατεύματα και διατηρῶνται και θα φυλαχτούν και για την ἐκεί σφαγή» (Θφ). «Διότι στη δεύτερη παρουσία του Χριστοῦ, ὅλοι αυτοί θα παραδοθούν στην ατελείωτη κόλαση ὅπως ακριβῶς σε σφαγή» (Σχ). Με το ρήμα κατασφάζω συνενώνει σε ἕνα την πρόσκαιρη καταστροφή και την αἰώνια τιμωρία. Αναμφίβολα η πρώτη ἀπὸ αυτές τις καταδίκες ἔλαβε χώρα πολύ πριν τη Δευτέρα παρουσία. Αλλά η καταστροφή της Ιερουσαλήμ παρουσιάζεται συχνά σαν η πρώτη πράξη αὐτῆς της ἰδίας της παρουσίας. Δες Ματθ. ι 23 (g). Η καταστροφή και σφαγή για την οποία γίνεται λόγος αναφέρεται πρωτίστως στην καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Θα ἀποστερούνταν ὁμως το χωρίο ἀπὸ την κύρια δύναμή του, εἴαν δεν ἐπεκτεῖναμε την ἔννοιά του σε ὅλους γενικά τους εχθρούς του Χριστοῦ (ο). Εκείνοι οι οποίοι δεν θέλουν τον Χριστό να βασιλέψει σε αὐτούς, συγκαταριθμούνται ἀπὸ αὐτόν στους εχθρούς του. Ὅσοι δεν θέλουν να ἐξουσιάζονται ἀπὸ τη χάρη του Χριστοῦ, ἀναπόφευκτα θα ἐξολοθρευτούν ἀπὸ την οργή του Χριστοῦ.

(6) Ο Αυγουστίνος περισσότερες ἀπὸ μία φορές παραπέμπει στο χωρίο αὐτό για να ἀπαντήσει στην ἔνσταση, ὅτι ο αὐστηρὸς Θεὸς της Π.Δ. δεν εἶναι δυνατόν να

ταυτίζεται με τον Θεό της αγάπης της Κ.Δ. Όχι μόνο στον παλαιό νόμο, αλλά και στα ευαγγέλια η αυστηρότητα της κρίσης του Θεού εναντίον αυτών που με εθελοκακία ανυπακούνε, διδάσκεται σαφώς. Δες Αυγουστ. cont. Faust XXII 14.19 (p).

Στίχ. 28-44. Η είσοδος του Ιησού στην Ιερουσαλήμ.

Λουκ 19.28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα⁽¹⁾ ἐπορεύετο ἔμπροσθεν⁽²⁾ ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

Μετάφραση: Αφού είπε αυτήν την παραβολή, εξακολουθούσε να προχωρεί μπροστά και να ανεβαίνει στα Ιεροσόλυμα.

(1) Ιστορικό συμπέρασμα που ανταποκρίνεται στην ιστορική εισαγωγή του σ. 11 (p).

(2) Παρόλο που δεν προστίθεται το (έμπροσθεν) «αυτών», παρ' όλα αυτά το επορεύετο ἔμπροσθεν σημαίνει πιθανότατα ότι όντας επικεφαλής των μαθητών, προπορευόταν αυτών (p). Μπορούμε όμως να το πάρουμε και με την έννοια του: προχωρούσε, εξακολουθούσε να βαδίζει προς τα εμπρός (δ) «σπεύδοντας προς τα πάθη και τον σταυρό» (Z) και πορευόμενος να αντιμετωπίσει την επαλήθευση της παραβολής (b).

Λουκ 19.29 Καὶ ἐγένετο⁽¹⁾ ὥς ἤγγισεν εἰς Βηθσφαγὴ καὶ Βηθανιάν⁽²⁾ πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ελαιῶν⁽³⁾, ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν⁽⁴⁾ αὐτοῦ

Μετάφραση: Στη συνέχεια, όταν πλησίασε στη Βηθσφαγή και στη Βηθανία, κοντά στο βουνό που ονομαζόταν όρος των Ελαιών, έστειλε δύο από τους μαθητές του

(1) Δες Ματθ. κα 1-11 και Μάρκ. ια 1-11 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Γνωρίζουμε με ακρίβεια την τοποθεσία της Βηθανίας που ονομάζεται σήμερα ελ Αζιριέ. Βρισκόταν στην ανατολική πλευρά του όρους των ελαιών, 40 περίπου λεπτά από την Ιερουσαλήμ. Η Βηθφαγή, όπως γράφουν αυτήν τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και πολλά άλλα, δεν μας είναι γνωστή παρά μόνο από το Ταλμούδ, το οποίο μιλά για αυτήν συχνά σαν για τόπο που βρίσκεται ανατολικά από τα τείχη της Ιερουσαλήμ και ανήκει στα περίχωρά της (g). Ο Caspari, ακολουθώντας τον Lightfoot, υποστηρίζει ότι η Βηθφαγή δεν ήταν κάποιο χωριό, αλλά ολόκληρη περιοχή, που περιλάμβανε και την Βηθανία και όλα τα ανάμεσα σε αυτήν και την Ιερουσαλήμ (p).

(3) Λίγα από τα αντίγραφα γράφουν: των ελαιών. Και χωρίς άρθρο όμως αν μπει, δεν μπορεί να είναι ονομαστική (ο ελαιών), διότι θα έπρεπε να γράφεται εδώ ελαιώνα (δες Πράξ. α 12), αλλά γενική πληθυντικού (δ).

(4) Η αποστολή των δύο μαθητών μαρτυρεί την εσκεμμένη πρόθεση του Κυρίου να δώσει στην είσοδό του ιδιαίτερη επισημότητα. Τώρα ήταν η στιγμή της φανέρωσης του Ιησού που ανυπόμονα αξίωναν οι νομιζόμενοι αδελφοί του (Ιω. ζ 3,4). Η είσοδος αυτή η επίσημη θα χρησίμευε και ως τελευταία έκκληση προς τον πληθυσμό της Ιερουσαλήμ. Δες Λουκ. ιθ 42. Αυτός όμως ο τρόπος της εισόδου του δεν εξέθετε πλέον σε κίνδυνο το έργο του, διότι γνώριζε ο Κύριος, ότι η ζωή του πλησίαζε προς το τέλος της (Λουκ. ιγ 32,33) (g). Δεν ήταν λοιπόν ασυμβίβαστο είτε με την ταπεινοφροσύνη του Ιησού είτε με την παρούσα κατάσταση της ταπείνωσής του, να κάνει εμφανή και επίσημη την είσοδό του στα Ιεροσόλυμα, λίγο πριν το θάνατό του. Έτσι προκαλούσε τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ να τον προσέξουν, ώστε ο μετά από λίγες ημέρες θάνατός του να μην έχει κάποια δικαιολογία.

Λουκ 19.30 ειπών, Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι⁽¹⁾ κώμην⁽²⁾, ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὕρησете πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε⁽³⁾. λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε⁽⁴⁾.

Μετάφραση: λέγοντάς τους: Πηγαίνετε στο απέναντι χωριό, και μόλις μπειτε σ' αυτό, θα βρείτε ένα πουλάρι δεμένο, πάνω στο οποίο δεν έχει καθίσει ποτέ κανείς άνθρωπος έως τώρα. Λύστε το και φέρτε το εδώ.

(1) Το σύνθετο αυτό με πρόθεση επίρρημα, δεν συναντιέται στους εθνικούς, είναι όμως συνηθισμένο στην Κ.Δ. και τους Ο' (p).

(2) Εάν είναι η Βηθανία ή η Βηθφαγή ή κάποιο άλλο χωριό, είναι τελείως αβέβαιο (p). Ο g. εικάζει ότι πρόκειται για συνοικισμό στο μέσο της οδού από Βηθανία προς Ιερουσαλήμ, που άλλοτε βρισκόταν και σε σημείο όπου η οδός αυτή αναγκαστικά γίνεται κυκλική για κάποια λεπτά, γύρω από εδαφική ανωμαλία ακατοίκητη τώρα, αλλά όπου ανακαλύφθηκαν παλαιά θεμέλια και υπολείμματα δεξαμενής.

(3) Με αυτό δίνεται στους μαθητές να καταλάβουν, ότι δεν πρόκειται για συνηθισμένη πορεία, στην οποία θα χρησιμοποιούνταν το πουλάρι αλλά για βασιλική είσοδο και επιβίβαση. Σχετικά με τα ζώα που προορίζονταν για ιερή χρήση, ότι έπρεπε να είναι τέτοια, δες Δευτ. κα 3, Αρ. ιθ 2, Α Βασ. στ 7. Η γέννηση από παρθένο και η ταφή σε μνήμα καινούργιο είναι παρόμοια και συγγενικά γεγονότα (p). Στο πουλάρι αυτό

κανείς ποτέ ως τώρα από τους ανθρώπους δεν κάθισε, οπότε ήταν κατάλληλο για την ιερή χρήση της επιβίβασης του Σωτήρα, όπως και στις θυσίες διαλεγόταν αγελάδα, «η οποία δεν εργάστηκε και δεν έσυρε ζυγό» (Δευτ. κα 3) και στους εθνικούς διαλεγόταν για θρησκευτικούς σκοπούς μουλάρι ανέπαφο (Βιργ. Αιν. 6 38)(δ).

(4) Ο Κύριος καλεί τους μαθητές να μεταβούν σε άγνωστο σημείο και να λύσουν από εκεί το πουλάρι, το οποίο αυτός θα χρησιμοποιούσε. Υπενθυμίζει η περίπτωση αυτή σε μας τον λόγο της Γραφής «Δικά μου είναι τα ζώα της γης». Κάθε ιδιοκτήτης πρέπει να αισθάνεται ότι μπροστά στο Χριστό χάνει όλα τα δικαιώματά του. Ανήκουν όλα σε αυτόν, διότι αυτός δημιούργησε τα πάντα και δική του ιδιοκτησία απόλυτη είναι «η γη και όλα όσα περιλαμβάνει».

Λουκ 19.31 καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, Διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ ὅτι⁽¹⁾ Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειᾶν ἔχει⁽²⁾.

Μετάφραση: *Κι αν σας ρωτήσει κανείς, γιατί λύνετε το πουλάρι; Θα του πείτε αυτό, ό,τι το χρειάζεται ο Κύριος.*

(1) Μπορεί να είναι και αιτιολογικό, απάντηση στο γιατί=το λύνουμε διότι ο Κύριος... (δ). Μπορεί να είναι και ειδικό=θα πείτε σε αυτόν, ότι ο Κύριος... (ρ).

(2) Οι καρδιές των ανθρώπων είναι κάτω από το μάτι του Χριστού και στα χέρια του. Μπορούσε για αυτό ο Κύριος να επιδράσει πάνω στους ιδιοκτήτες του πουλαριού, ώστε να συμφωνήσουν να δοθεί αυτό, αμέσως μόλις οι μαθητές έλεγαν ότι «ο Κύριος το χρειάζεται».

Λουκ 19.32 ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὔρον καθὼς⁽¹⁾ εἶπεν αὐτοῖς, ἐστὼτα τὸν πῶλον⁽²⁾.

Μετάφραση: *Πήγαν λοιπόν οι απεσταλμένοι και βρήκαν το πουλάρι να στέκεται εκεί, όπως ακριβώς τους είπε ο Κύριος.*

(1) Ακριβώς όπως είπε σε αυτούς. Αυτό το «καθώς» το χρησιμοποιεί και ο Ματθαίος, αλλά και ο Μάρκος λίγο πιο κάτω από το σημείο αυτό της αφήγησης. Δεν θα έμπαινε αυτό, εάν οι μαθητές δεν έβρισκαν τα πράγματα ακριβώς όπως τους τα προείπε ο Ιησούς, για αυτό και αποκόμισαν συναίσθημα θαυμασμού (ρ). Βρήκαν όπως είπε σε αυτούς για χαρά τους και για ενίσχυση της πίστης τους (b).

(2) Η φράση εστώτα τον πῶλον λείπει και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και από τα περισσότερα άλλα.

Λουκ 19.33 λυόντων⁽¹⁾ δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπον οἱ κύριοι⁽²⁾ αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, Τί λύετε τὸν πῶλον⁽³⁾;

Μετάφραση: *Κι ενώ έλυναν το πουλάρι, τους ρώτησαν οι ιδιοκτήτες του: Γιατί λύνετε το πουλάρι;*

(1) Φανερά και χωρίς να ζητήσουν την άδεια από κανέναν.

(2) Ο κάτοχος του πουλαριού και όσοι ήταν μαζί του, για τους οποίους γράφει ο Μάρκος «κάποιοι από όσους στέκονταν εκεί» (ρ). Ήταν πιθανώς αυτά πρόσωπα που ανήκαν στο σπίτι του κατόχου του πουλαριού (ο).

(3) Ο Λουκάς προσθέτει όσα είναι σε αυτόν τον σ. και στον επόμενο για να δείξει ότι όπως τους προείπε ο Σωτήρας, έτσι και έγινε (δ).

Λουκ 19.34 οἱ δὲ εἶπον ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Κι αυτοί απάντησαν ότι το χρειάζεται ο Κύριος.*

(1) Χρησιμοποίησαν τα ίδια λόγια, τα οποία παρήγγειλε σε αυτούς ο Κύριος να πουν (b).

Λουκ 19.35 καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιρρίψαντες εαυτῶν⁽¹⁾ τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον⁽²⁾ ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.

Μετάφραση: *Το έφεραν λοιπόν στον Ιησού, κι αφού έριξαν πάνω στο πουλάρι τα εξωτερικά τους ενδύματα, τον ανέβασαν πάνω σ' αυτό.*

(1) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με έμφαση=Δεν λυπήθηκαν τα ρούχα τους (ρ). Θα τους ήταν εύκολο να προμηθευτούν κάποιο κάλυμμα αντί για τα ρούχα. Με το να ρίξουν όμως τα ρούχα τους εδώ, θέλουν να εκφράσουν ότι αφιερώνουν στον Κύριο καθετί που έχουν και τον ίδιο ακόμη τον εαυτό τους (g).

(2) Ο Λουκάς και ο Μάρκος επειδή γράφουν σε αναγνώστες Έλληνες δεν αναφέρουν, όπως ο Ματθαίος την προφητεία του Ζαχαρία. Ανεξάρτητα όμως από την

επαληθευμένη αυτή προφητεία, ο Ιησούς έλεγε με σαφήνεια με όλη αυτή τη σκηνή: Είμαι βασιλιάς. Και την ίδια ώρα με τη χρήση του ταπεινού πουλαριού πρόσθετε: Η βασιλεία μου δεν είναι από τον κόσμο αυτόν (g). Σύμφωνα με τις υλιστικές αντιλήψεις των Ιουδαίων και των χιλιαστών για γήινη βασιλεία του Κυρίου, η είσοδος αυτή του Ιησού που κάθεται σε πουλάρι αποτελεί πραγματική ειρωνεία που κανονίστηκε από τον ίδιο τον Κύριο (p). Αξιόλογα και τα επόμενα: «Ο Κύριος κάθεται σε πουλάρι υποδηλώνοντας δύο πράγματα ταυτόχρονα· ένα, από τη μία, εκπληρώνει την προφητεία που λέει: Να ο βασιλιάς σου έρχεται καθισμένος σε μουλάρι· άλλο, από την άλλη, υπαινίσσεται σε μας με μεταφορικό τρόπο, ότι θα κάτσει πάνω στον νέο και ακάθαρτο και αδάμαστο εθνικό λαό. Διότι δεν χρειαζόταν βεβαίως καθόλου υποζύγιο λόγω του μήκους του δρόμου· διότι αυτός που περιόδευε πεζός όλη τη Γαλιλαία και Ιουδαία, πώς θα χρειαζόταν το πουλάρι προχωρώντας από Βηθανία προς την Ιερουσαλήμ, που είναι λίγη η απόσταση, όπως όλοι ξέρουν;» (Θφ)

Λουκ 19.36 πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννυνον⁽¹⁾ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

Μετάφραση: Και καθώς ο Κύριος προχωρούσε, άλλοι μαθητές και συνοδοί του έστρωναν κάτω στο δρόμο τα ρούχα τους, για να περάσει πάνω από αυτά.

(1) Αλλαγή του υποκειμένου. «Έστρωναν αυτά ο περισσότερος όχλος, όπως είπε ο Ματθαίος» (Ζ). Το υποκείμενο του έστρωναν λοιπόν, είναι το πλήθος του λαού (p). Το στρώσιμο των ρούχων στο δρόμο δεν υπήρξε προμελετημένη πράξη, αλλά αυτόματα και αυθόρμητη ενέργεια, που προκλήθηκε από τον ενθουσιασμό και τις ελπίδες που στήριζαν στον Χριστό ως Μεσσία (ο).

Λουκ 19.37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει⁽¹⁾ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν⁽²⁾ ἤρξατο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν⁽³⁾ χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Όταν λοιπόν πλησίαζε στα Ιεροσόλυμα κι έφθασε κοντά στο σημείο που τελειώνει ο κατηφορικός δρόμος του όρους των Ελαιών, όλοι από το πλήθος των μαθητών του άρχισαν με χαρά να ανυμνούν και να δοξολογούν τον Θεό με δυνατή φωνή για όλα τα θαύματα που είχαν δει έως τότε να γίνονται από τον Ιησού,

(1) Το πρὸς τῇ καταβάσει ή συνδέεται άμεσα με το εγγίζοντος=όταν πλησίαζε προς την κατάβαση του όρους των ελαιών, προς το μέρος δηλαδή, όπου λήγει το μονοπάτι που κατεβαίνει από το όρος των ελαιών προς τα Ιεροσόλυμα και αρχίζει η ευθεία οδός

που οδηγεί προς Ιεροσόλυμα (δ)· ή, πιο πιθανή ερμηνεία, πλησίαζε, υπονοείται έξω από το κείμενο η φράση: στα Ιεροσόλυμα (L), δηλαδή προς την κατάβαση (p). Δηλαδή το πρὸς τῇ καταβάσει δεν εξαρτάται από το εγγίζοντος, διότι τότε θα έπρεπε να υπάρχει αιτιατική, αλλά είναι δεύτερη ένδειξη, παράλληλη με τη μετοχή εγγίζοντος (g), που επεξηγεί και καθορίζει αυτήν την προσέγγιση (L).

(2) Από την κορυφή αυτής της κατάβασης πέφτει στα μάτια το Ν.Α. τμήμα της πόλης του Δαβίδ και το θέαμα που απλωνόταν, παρακίνησε τους προσκυνητές που αποτελούσαν τη συνοδεία του Ιησού σε ύμνο και δοξολογία του Θεού (p).

(3) Πολλοί από τους προσκυνητές ήταν από τη Γαλιλαία, όπου ο Ιησούς είχε ακόμη ενθουσιώδεις φίλους (p). Η θέα της πόλης αρχικά και του ναού έπειτα συντέλεσε στο ξέσπασμα της χαράς και της ελπίδας, η οποία εκδηλώνεται αιφνίδια. Όλες οι καρδιές αναπολούν τη στιγμή αυτή τα θαύματα, τα οποία έκαναν περιβόητο το στάδιο αυτού του έκτακτου ανθρώπου (g).

(4) Η θεραπεία του τυφλού και η ανάσταση του Λαζάρου θα αναφέρονταν ιδιαίτερα (p). Η αφήγηση του Ιωάννη μας δίνει να καταλάβουμε ποια θέση είχε η ανάσταση αυτή στις εκδηλώσεις του ευγνώμονος αυτού θαυμασμού (g).

Λουκ 19.38 λέγοντες, Εὐλογημένος⁽¹⁾ ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς⁽²⁾ ἐν ὀνόματι κυρίου⁽³⁾. εἰρήνη ἐν οὐρανῷ⁽⁴⁾ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις⁽⁵⁾.

Μετάφραση: και έλεγαν: Ευλογημένος και δοξασμένος είναι ο βασιλιάς που έρχεται εκ μέρους του Κυρίου ως αντιπρόσωπός του. Ο Μεσσίας έρχεται να φέρει ειρήνη στον ουρανό, διότι τώρα πια συμφιλιώνονται και ειρηνεύουν οι άνθρωποι με τον ουράνιο Πατέρα και τους αγγέλους του. Αλλά και οι άγγελοι που βρίσκονται στα ύψιστα μέρη του ουρανού δοξάζουν το Θεό για την ενανθρώπιση και την έλευση του Μεσσία.

(1) Και οι 4 ευαγγελιστές συμφωνούν στην παράθεση των λέξεων «Ευλογημένος ο ερχόμενος... εν ονόματι Κυρίου». Οι Λουκάς και Ιωάννης προσθέτουν και την λέξη «βασιλεύς», η οποία στο Μάρκο εκπροσωπείται από τη φράση «η ερχομένη βασιλεία» και στον Ματθαίο από τη φράση «Ωσαννά στον υιό του Δαβίδ». Ο Λουκάς βάζει το δόξα (το οποίο θα κατανοούσαν περισσότερο οι εθνικοί) αντί για το Ωσαννά των άλλων τριών (p).

(2) Η λέξη βασιλιάς προστίθεται κάτω από τη ζωηρή εντύπωση της έκτακτης αυτής σκηνής (g). Ευγενική εκδήλωση εκ μέρους του λαού, ο οποίος όμως δεν κατανοεί

ακόμη την βαθιά σημασία του τίτλου, τον οποίο αποδίδει στον Ιησού (b). Ήταν πράγματι βασιλιάς, αλλά η βασιλεία του δεν ήταν από τον κόσμο αυτόν, όπως την φαντάζονταν αυτοί. Περίμεναν αυτοί ότι θα ανέτρεπε το κράτος των Ρωμαίων. Αλλά απερίγραπτο πάθος και αγωνία ανέμενε εκείνον, τον οποίο αυτοί οδηγούσαν τώρα στην πόλη με θρίαμβο. Αναμφίβολα θα τοποθετούνταν στο κεφάλι του στέμμα, όμοιο του οποίου κανείς ποτέ βασιλιάς δεν πήρε ούτε θα πάρει· αλλά πιο πριν θα στεφανωνόταν με αγκάθια. Και πριν ακόμη αναλάβει το σκήπτρο της βασιλείας πάνω στο σύμπαν, θα διακωμωδούνταν η βασιλεία του. Θα εγκαθιδρυόταν ως βασιλιάς στη Σιών, αλλά θα κατέβαινε πρώτα στον τάφο μετά από θάνατο σκληρό και επονείδιστο. Αυτός γνώριζε αυτά, αλλά οι χιλιάδες του λαού, οι οποίοι τον επευφημούσαν, το αγνοούσαν. Αλλά όπως η Μαρία έχριε αυτόν προληπτικά για τον ενταφιασμό του χωρίς αυτή να το υποπτεύεται, έτσι και τώρα τα πλήθη δίκαια και ορθά τον επευφημούσαν ως βασιλιά, μολονότι αγνοούσαν τη φύση της βασιλείας του (o).

(3) Εξαρτάται όχι από το ευλογημένος, αλλά από το ερχόμενος=ο βασιλιάς, ο οποίος έρχεται εκ μέρους του Θεού ως αντιπρόσωπός του (g). Ο Χριστός είναι βασιλιάς, ο οποίος έρχεται εξ' ονόματος του Θεού, περιβεβλημένος με θείο κύρος, εξουσιοδοτημένος από τον Πατέρα του να δώσει νόμο και να συνάψει διαθήκη, με την οποία θα συμφιλιωθούν οι άνθρωποι με το Θεό και θα ειρηνέψουν μεταξύ τους όπως και με τους ουράνιους αγγέλους.

(4) «Ειρήνη στον ουρανό, αφού ο Θεός δεν μας πολεμά πλέον» (K). «Αντί να πει, Ο παλαιός πόλεμος, τον οποίο είχαμε με τον Θεό, καταργήθηκε» (Θφ). Ο Μεσσίας έρχεται να φέρει την συμφιλίωση μεταξύ Θεού και ανθρώπων (g)..

(5) «Και για αυτό δόξα στα ύψιστα μέρη, αφού οι άγγελοι δοξάζουν για αυτού του είδους την ένωση και συμφιλίωση, την οποία μας χάρισε ο βασιλιάς που έρχεται σε πουλάρι» (Θφ). Καλύτερα να εννοήσουμε από έξω το «υπάρχει» και όχι το «είθε να υπάρχει» ή «ας υπάρχει» (g). Όχι δηλαδή να πάρουμε τα λόγια αυτά με την έννοια της ευχής, αλλά ως αποτέλεσμα που ήδη αποκτήθηκε με την έλευση του Μεσσία (L). Σύγκρινε τον ύμνο αυτόν αυτών που υποδέχονται στη γη τον Κύριο με τον ύμνο των αγγέλων στη γέννηση του Κυρίου (Λουκ. β 14). Και οι δύο συμφωνούν στο ότι εκφράζεται δόξα στο Θεό. Οι άγγελοι λένε: Επί γης ειρήνη, αγαλλόμενοι για την ευεργεσία, την οποία οι άνθρωποι απολαμβάνουν μέσω του Χριστού. Οι άνθρωποι λένε: Ειρήνη στον ουρανό, αγαλλόμενοι για την ειρήνευση του ουράνιου με τον επίγειο κόσμο. Τέτοια είναι η σχέση μας και η αλληλεγγύη μας, που μέσω του Χριστού επανασυνδέθηκε, με την ουράνια εκκλησία.

Λουκ 19.39 καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου⁽¹⁾ εἶπον πρὸς αὐτόν⁽²⁾, Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου⁽³⁾.

Μετάφραση: Μερικοὶ ὁμῶς ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους βγήκαν μέσα ἀπὸ το πλῆθος τοῦ λαοῦ, με τον οποίο είχαν αναμιχθεῖ για να κατασκοπεύσουν τον Ιησού, και του είπαν: Διδάσκαλε, επιτίμησε τους μαθητές σου για τα βλάσφημα αυτά λόγια που λένε, αποδίδοντας σε σένα τιμές που ανήκουν μόνο στο Μεσσία.

(1) Οι Φαρισαῖοι ἦταν αναμιγμένοι με το πλῆθος για να κατασκοπεύσουν ὅσα γίνονταν (g). Βγήκαν λοιπὸν ἀπὸ τον ὄχλο, με τον οποίο ἦταν ἕως τότε αναμιγμένοι (δ). Ο Hase ἐφιστᾷ τὴν προσοχή στο θάρρος, το οποίο ἐκδηλώνεται σε ὅλη τὴ σκηνή τῆς εισόδου. Ο Ιησοῦς και οι μαθητές του ἔχαν ἀποκηρυχθεῖ ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ ἱεραρχία. Δες Ιω. ια 57, ὅπου ρητὰ ἀναφέρεται ὅτι το συνέδριο εἶχε δώσει ἐντολές «ὥστε εἴαν κάποιος μάθει που εἶναι, να το μηνύσει ὥστε να τον πιάσουν». Και ὁμῶς μπαίνει ἤδη θριαμβευτικὰ στα Ἱεροσόλυμα (p).

(2) Ἀναγνωρίζοντας ὅτι δεν ἔχαν πλέον το ἀπαιτούμενο κύρος για να ἐπιβάλλουν σιγή στο πλῆθος (Ιω. ιβ 19), κατέφυγαν στον Ιησοῦ ζητώντας ἀπὸ αὐτόν να κατασιγάσει τα πλῆθη (g). «Και μάλιστα πλησίασαν οι θρασεῖς, σχεδόν διαμαρτυρόμενοι και λέγοντας· Δεν ακούς τι λένε αυτοί;» (K).

(3) Οι ὁποῖοι σου ἀποδίδουν τιμές που ανήκουν στον Μεσσία. Ἡ λέξη Διδάσκαλε ἴσως ὑπονοεῖ, ὅτι σύμφωνα με το φρόνημα των Φαρισαίων, ο Ιησοῦς δεν ἦταν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀπλὸς διδάσκαλος. Με τον τίτλο αὐτόν συνήθως τον προσφωνοῦν οι επικριτές και ἐχθροὶ του (Λουκ. ζ 40, κ 21, 38. Ματθ. ιβ 38 κλπ.)(p).

Λουκ 19.40 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αυτοῖς, Λέγω ὑμῖν, ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι⁽¹⁾ κεκράξονται⁽²⁾.

Μετάφραση: Και ο Ιησοῦς τους ἀποκρίθηκε: Σας βεβαιώνω ὅτι κι αν αυτοὶ σιωπήσουν, θα κραυγᾶσουν οι ἀψυχες πέτρες.

(1) Παροιμιώδης ἐκφραση, που βρίσκεται και στο Ταλμούδ και στους μη Ἰουδαίους συγγραφείς. Δες και Αβ. β 11. «Λίθος ἀπὸ τοῖχο θα φωνάξει»= Εἴαν οι μαθητές μου σιωπήσουν, η νεκρὴ και ἀψυχὴ φύση θα κράξει (δ). Ο Stier ἐφάρμοσε το ρητὸ αὐτὸ στις πέτρες των τοίχων τοῦ ναοῦ και των σπιτιῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ, οι ὁποῖοι ὅταν κατέρρευσαν μετὰ 40 χρόνια κατὰ τὴν καταστροφὴ τῆς πόλης, ἀπέδωσαν τιμὴ στο βασιλικὸ ἀξίωμα τοῦ Ιησοῦ (g). Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐξυπνὴ, ἀλλὰ ἐλάχιστα πιθανή. Πιο ἐπιτυχημένη κάπως η ἐπόμενη: Ἐκπληρώθηκε ο λόγος αὐτός τοῦ Κυρίου,

όταν, την ώρα που εξευτελιζόταν και χλευαζόταν ο Χριστός πάνω στο σταυρό και οι μαθητές του ήταν βυθισμένοι σε βαθιά σιγή, «η γη σείστηκε και οι πέτρες σχίστηκαν». Οι Φαρισαίοι θα μπορούσαν να επιβάλλουν σιγή στα στόματα, που δοξολογούσαν το Χριστό, αλλά δεν θα πετύχαιναν τίποτα. Διότι ο Θεός όπως μπορεί να αναστήσει από τις πέτρες τέκνα στον Αβραάμ, έτσι μπορεί και από τα στόματα των παιδιών αυτών να βγάλει τέλειο ύμνο στο Χριστό.

(2) Ο τετελεσμένος μέλλοντας κεκράζονται είναι αυτός που συνήθως χρησιμοποιείται από τους Ο΄, χωρίς κατ’ έννοια να διαφέρει από τον απλό μέλλοντα (g). Δες Ψαλμ. ξδ 14, Ιώβ λε 9, Ιερεμ. ια 11,12, κθ (μζ) 2) κλπ.

Λουκ 19.41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν⁽¹⁾ ἔκλαυσεν⁽²⁾ ἐπ’ αὐτή⁽³⁾,

Μετάφραση: *Κι όταν πλησίασε και είδε την πόλη Ιερουσαλήμ, τον έπιασαν λυγμοί και έχυσε άφθονα δάκρυα γι' αυτήν. Και είπε:*

(1) Μετά από κάποια βήματα στην κατάβαση του όρους των Ελαιών, ο Ιησούς είδε την πόλη. Και σήμερα ακόμη το θέαμα είναι ασύγκριτης ωραιότητας. Τότε ο ναός που μόλις είχε αποπερατωθεί, άστραπτε με την λευκότητα των λίθων του, κυκλούμενος από ζώνη οικοδομημάτων και σπιτιών χαμηλότερων, και έριχνε τη σκιά του στις πλευρές των λόφων ως όγκοι λατομείου (L). Ο μέγας Μεσίτης και Αυτρωτής που ήλθε από τον ουρανό, μπαίνει τώρα δημόσια και επίσημα στην Ιερουσαλήμ, όχι για να τιμηθεί, αλλά για να απορριφθεί και να περιφρονηθεί από αυτήν. Γνώριζε ποια φωλιά φιδιών θα ορμούσε εκεί εναντίον του. Και όμως δεν εμποδίζεται από τα να δώσει δείγματα της αγάπης του προς την πόλη εκείνη και του ενδιαφέροντός του υπέρ αυτής.

(2) Δεν δάκρυσε απλώς, αλλά έκλαψε, το οποίο σημαίνει λυγμούς που διέκοπταν τη φωνή (g). Το ρήμα χρησιμοποιείται από τον Λουκά για τη χήρα της Ναΐν (ζ 13), για την πόρνη που μετανόησε στο σπίτι του Φαρισαίου (ζ 38) και για τους θρήνους στο σπίτι του Ιαείρου. Η θέα της πόλης και η σκέψη του τι θα μπορούσε να είναι αυτή, προκάλεσε τα κλάματα του Κυρίου (p). Πόσο λεπτή ήταν η καρδιά του Χριστού! Δεν έχουμε κάπου διαβάσει ότι γέλασε, βλέπουμε όμως αυτόν σε πολλά σημεία να κλαίει ή να δακρύζει. Κλαίει λοιπόν τώρα στη μέση του θριάμβου του, την ώρα που όλοι οι γύρω του σκιρτούν και δείχνει πόσο λίγο τον επηρέασαν οι επευφημίες και τα χειροκροτήματα. Έτσι μας δίδαξε ώστε «και αυτοί που χαίρονται να είναι σαν να μην χαίρονται», διότι «περνά το σχήμα αυτού του κόσμου» (Α΄ Κορ. ζ 30).

(3) «Επειδή ήξερε ότι αυτή θα καταστραφεί εξ' ολοκλήρου, λόγω της υπερβολικής πονηρίας, κλαίει για αυτήν με τρόπο που αρμόζει σε άνθρωπο, από υπερβολική αγαθότητα, δείχνοντας και από εδώ, τι ευσπλαχνία είχε για τους αχάριστους Ιουδαίους» (Ζ). Ο Χριστιανισμός μερικές φορές κατηγορήθηκε ότι αντιτίθεται στο πνεύμα του πατριωτισμού. Αλλά στο κλάμα αυτό υποκρύπτεται βαθύς και καλώς εννοούμενος πατριωτισμός (ρ). Υπάρχουν πόλεις για τις οποίες πρέπει κάποιος να θρηνεί. Καμία όμως άλλη δεν υπήρξε πιο οικτρή και περισσότερο αξιοθρήνητη μεταξύ τους, όσο η αγία πόλη, η οποία άλλοτε έγινε η αγαλλίαση του κόσμου. Όταν κάποιος εκφυλίζεται και διαφθείρεται, η πτώση του και η αθλιότητά του θα είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο υψηλότερο είναι το σημείο, από το οποίο εξέπεσε και κατάρρευσε.

Λουκ 19.42 λέγων ὅτι⁽¹⁾ εἰ ἔγνωσ και συ⁽²⁾ και γε⁽³⁾ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ⁽⁴⁾ τὰ πρὸς εἰρήνην σου⁽⁵⁾! νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου⁽⁶⁾.

Μετάφραση: *Αν μάθαινες κι εσύ, όπως το ξέρουν οι μαθητές μου και οι ταπεινοί αυτοί συνοδοί μου, έστω και την τελευταία αυτή μέρα, που αποτελεί την τελευταία προθεσμία που σου δίνει ο Θεός, αν γνώριζες εκείνα που θα σε κάνουν να ειρηνεύσεις με τον Θεό και να αποφύγεις τις τρομερές συνέπειες της οργής του! Αν ήξερες ότι η πίστη και η υπακοή σου σ' εμένα θα σου εξασφάλιζε την ειρήνη σου με τον Θεό και συγχρόνως θα απέτρεπε την καταστροφή της ερημώσεώς σου, δεν θα χανόσουν. Τώρα όμως είναι τυφλωμένα τα μάτια σου και δεν μπορείς να δεις ποια δεινά σε περιμένουν.*

(1) Ἡ «ο λόγος είναι ελλειπτικός. Επειδή λείπει το «δεν θα χανόσουν». Διότι συνηθίζουν αυτοί που κλαίνε να κόβουν τα λόγια από την σφοδρότητα του πάθους» (Ζ). Η αποσιώπηση προκαλεί εντύπωση. Στην έκφραση ισχυρής συγκίνησης οι προτάσεις συχνά διακόπτονται. Δες Λουκ. κβ 42, ιω. στ 62, ιβ 27, Εξ. λβ 32 (ρ). Ἡ, δεν υπάρχει πραγματική αποσιώπηση, αλλά απλώς έκφραση θλίψης (L), σαν αναφώνηση. «Ἦθελε να βλέπει (την Ιερουσαλήμ) να ευδοκιμεί με το να προσεγγίσει αυτή την πίστη σε αυτόν και με το να δεχτεί την ειρήνη με το Θεό. Κατηγορεί λοιπόν για αυτό ακριβώς το πράγμα ο Χριστός και λέει· Αν ήξερες και εσύ αυτά που θα σου έδιναν ειρήνη» (Κ). Η πρώτη ερμηνεία είναι πιο πιθανή.

(2) Ὅπως οι μαθητές μου.

(3) Παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και τους Ειρηναίο και Ωριγένη. Και γε=Και τουλάχιστον· εάν όχι πριν, τουλάχιστον κατά την ημέρα αυτή (δ).

(4) Ἡ «σε αὐτόν τον καιρό που εγώ έρχομαι» (Ζ). Ἡ, πιο σωστά, σε αὐτήν την ημέρα σου, την καθορισμένη από το Θεό ως την τελευταία προθεσμία για μετάνοιά σου (δ). Ολόκληρο το παρελθόν θα μπορούσε ακόμη κατά την μία αὐτή ημέρα να επανορθωθεί (g). Υπάρχει και για μας ημέρα επίσκεψης, κατά την οποία αὐτά που αφορούν την ειρήνη μας μπορούν να γίνουν γνωστά σε μας για καλό και σωτηρία μας. Όταν απολαμβάνουμε τα μέσα της χάρης πλούσια, με το άφθονο κήρυγμα που γνωστοποιεί σε μας την αλήθεια που σώζει, όταν το Πνεύμα βοηθά και συναγωνίζεται μαζί μας και αφυπνίζονται οι συνειδήσεις μας, τότε είναι ο καιρός της θείας επίσκεψης, τον οποίο πρέπει να επωφεληθούμε. Όσοι για πολύ καιρό παραμελούν τον χρόνο της επίσκεψής τους, εάν ανοίξουν τα μάτια τους έστω και κατά την εσχάτη ημέρα, τα πάντα θα διευθετηθούν για αυτούς. Παρ' όλα αὐτά πολύ λίγες είναι οι περιπτώσεις αὐτών που συνήλθαν την έσχατη στιγμή. Αποτελούν αὐτές σπάνιες και αβέβαιες εξαιρέσεις. Ο κανόνας είναι αὐτοί που παραμελούν να επωφεληθούν τα μέσα που προσφέρει η χάρη, τελικά σκληρύνονται και αποτυφλώνονται. Καμία άλλη τύφλωση δεν είναι τόσο μεγάλη, όσο η πνευματική τύφλωση των ανθρώπων αὐτών, οι οποίοι ενώ βλέπουν δεν θέλουν να δουν. Ο Ιησούς έκλαψε για την σκληρότητα της Ιερουσαλήμ. Και η τύφλωση των ανθρώπων αὐτών αναμφίβολα θλίβει τον Κύριο Ιησού. Βλέπει με δακρυσμένα μάτια τις χαμένες αὐτές ψυχές, τις οποίες αὐτός ήλθε να σώσει, ενώ αὐτές πεισματικά βαδίζουν προς την καταστροφή τους.

(5) Υπάρχει και η γραφή· τα προς ειρήνην, χωρίς το σου. «Δηλαδή τα χρήσιμα για σένα και όσα είναι αναγκαία για να ειρηνέψεις με το Θεό» (Κ)· «αὐτά που σε συμφέρουν και φέρνουν ειρήνη και ανάπαυση» (Θφ), «τα οποία είναι, η πίστη σε μένα και η αποδοχή του κηρύγματός μου» (Ζ). Η φράση είναι δυνατόν να αποτελεί υπαινιγμό και για το όνομα Ιερουσαλήμ, το οποίο ίσως σημαίνει κληρονομία ειρήνης (ρ). Η όλη φράση μπορεί να συμπληρωθεί ή με το «δεν θα χανόσουν» (Ζ) «δεν θα σε περίμεναν τέτοιες θλίψεις» (Σχ.). Ἡ η αποσιώπηση μπορεί να συμπληρωθεί και έτσι: Πόσο ποθούσα να ήξερες=το να γνώριζες (δ). Η φράση δηλαδή αποτελεί είδος ευχής: Είθε να γνώριζες...(ρ).

(6) Σύμφωνα με θεία οργή έχουν τυφλωθεί τα μάτια σου και έχει πωρωθεί η καρδιά σου, ώστε να μην μπορείς να ξέρεις αὐτά τα μέσα (δ). «Διότι με τη θέλησή σου δεν θέλησες να γνωρίσεις, δηλαδή να καταλάβεις τις θεόπνευστες γραφές που φανέρωναν το σχετικά με εμένα μυστήριο» (Σχ). Εμπεριέχει το εκρύβη την έννοια θείας απόφασης που εκτελείται. Ο Ισραήλ, με την διάθεση που είχε, δεν επρόκειτο να πιστέψει και να κάνει δική του την σωτηρία. Αυτό εξηγείται στο Ρωμ. ια 7-12 (g).

Λουκ 19.43 ὅτι⁽¹⁾ ἤξουσιν ἡμέραι⁽²⁾ ἐπὶ σέ καὶ παρεμβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί⁽³⁾ σου χάρακά⁽⁴⁾ σοι καὶ περικυκλώσουσίν σε καὶ συνέξουσίν⁽⁵⁾ σε πάντοθεν,

Μετάφραση: Διότι θα ἔλθουν ἡμέρες ολέθριες για σένα. Τις ἡμέρες ἐκεῖνες οἱ ἐχθροί σου θα σε ζώσουν γύρω - γύρω με χαρακώματα και με οχυρωματικά ἔργα, θα σε περικυκλώσουν και θα σε πολιορκήσουν σφιχτά ἀπ' ὅλα τα μέρη με στενὴ πολιορκία.

(1) Ἡ, εξαρτάται ἀπὸ το: «Σου λέω λοιπὸν ὅτι...(ειδικὸ το ὅτι)», το ὁποῖο υπονοεῖται ἐκτὸς κειμένου. Ἡ, εἶναι αἰτιολογικὸ=διότι. Εξαρτάται πιθανῶς ἀπὸ το εἰ ἐγνως=θα ἔπρεπε να γνωρίζεις εγκαίρως τα σχετικά με την εἰρήνη σου, διότι οἱ συνέπειες της ἀγνοιάς σου εἶναι τρομερές. Μπορεῖ ὅμως και να εἰσάγει την ἐξήγηση του ἐκρύβη=Εἶναι κρυμμένα ἀπὸ τα μάτια σου, διότι τα τελείως ἀντίθετα της εἰρήνης θα ἔλθουν πάνω σου (p).

(2) Ἡμέρες πολλές, αφοῦ δεν προσέχεις την μία ἡμέρα (b). «Ἡμέρες λοιπὸν λέει αὐτές της πολιορκίας» (Z).

(3) «Εχθροὺς της ἐννοεῖ τοὺς Ρωμαίους» (Z). Ἡ παραμέληση της μεγάλης σωτηρίας συχνά προσκαλεῖ και πρόσκαιρες κρίσεις και τιμωρίες στο λαὸ που εἶναι ἐνοχος για αὐτήν. Αὐτὸ ἐγένε και στην Ἱερουσαλήμ μετὰ χρονικὸ διάστημα λιγότερο των 40 ἐτῶν, ἀπὸ τη στιγμή που ο Κύριος ἔκανε πρὸς τοὺς κατοίκους της την προειδοποίηση σε αὐτοὺς τοὺς στίχους. Ὅ,τι ο Κύριος προλέγει ἐδῶ, πραγματοποιήθηκε ἐπακριβῶς.

(4) Εἶναι δυνατόν ο Κύριος να παραθέτει ἐδῶ το Ἠσ. κθ 3: «Και θα σε κυκλώσω και θα σου βάλω χάρακα και θα βάλω γύρω σου πύργους» (p). Χάρακας=περίφραξη, τείχος (δ). Φράγμα ἀπὸ πασσάλους που συμπληρώνεται με κλαδιὰ δέντρων και χῶμα και συχνά οχυρώνεται με τάφρο, πίσω ἀπὸ την ὁποία σκεπάζονταν αὐτοὶ που ἔκαναν την πολιορκία. Τέτοιος χάρακας κατασκευάστηκε πράγματι ἀπὸ τον Τίτο. Ὅταν ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι σε μία ἐξοδο τον ἔκαψαν τελείως, τον ἀντικατέστησαν με τείχος (g).

(5) Και θα σε στενοχωρήσουν (δ). Ρήμα ἀγαπημένο στο Λουκά (δ 38,η 37,45,ιβ 50 κβ 63,Πράξ. ιη 5,κη 8). Πιθανῶς εἶναι λέξη ἱατρικὴ σύμφωνα με τον Hobart (p).

Λουκ 19.44 καὶ ἐδαφιοῦσί σε⁽¹⁾ καὶ τὰ τέκνα σου⁽²⁾ ἐν σοί⁽³⁾, καὶ οὐκ ἀφήσουσιν λίθον ἐπὶ λίθῳ⁽⁴⁾ ἐν σοί, ἀνθ' ὧν⁽⁵⁾ οὐκ ἐγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς⁽⁶⁾ σου.

Μετάφραση: Και θα κατεδαφίσουν τα οἰκοδομήματά σου και τα τείχη σου. Αλλά και ὅσα παιδιὰ σου βρεθοῦν μέσα στα τείχη σου θα τα ρίξουν σφαγμένα στη γη. Και

δεν θα αφήσουν μέσα στην πόλη πέτρα πάνω στην πέτρα. Κι όλα αυτά θα τα πάθεις ως τιμωρία, επειδή είχες θεληματική τύφλωση και δεν συνειδητοποίησες τον καιρό που σε επισκέφθηκε ο Θεός για να σε ελεήσει και να σε σώσει.

(1) =Θα γκρεμίσουν έως εδάφους τα τείχη σου και τις οικοδομές σου. Δες και Αμώς θ 14 («και θα οικοδομήσουν πόλεις κατεδαφισμένες» αν και υπάρχει και η γραφή αφανισμένες) και Ησ. γ 26 («και θα κατεδαφιστείς στη γη»)(δ).

(2) «Θα σε ρίξουν στο έδαφος δηλαδή» (Z)= θα σε ρίξουν στο έδαφος και θα σε φονεύσουν. (Δες παρόμοιες φράσεις στα Ωσηέ ιδ 1, Ναούμ γ 10, Ψαλμ. ρλστ 9)(δ). Εννοεί με την λέξη αυτή όλο τον πληθυσμό της πόλης (g)· όχι μόνο οι νέοι, αλλά όλοι οι κάτοικοι (p).

(3) Όσα θα κατοικούν μέσα σου κατά την άλωσή σου (L). Ή μέσα σου (g)· εντός του εδάφους σου.

(4) Υπάρχει και η γραφή: επί λίθον. Δεν θα αφήσουν «σύνθεση πετρών, δηλαδή οικοδόμημα» (Z).

(5) =διότι. Δες Λουκ. α 20 (δ).

(6) «Δηλαδή τον καιρό της δικής μου παρουσίας, όταν ήλθα να σε επισκεφτώ και να σε σώσω» (Θφ). Ή, τον καιρό κατά τον οποίο ο Θεός σε επισκέφτηκε. Όπως το επισκέπτομαι, έτσι και η λέξη επισκοπή είναι μέση λέξη και μπορεί να υπονοεί είτε ευλογία, είτε τιμωρία. Εδώ και στο Α΄ Πέτρ. β 12 λέγεται με αγαθή έννοια. Ενώ με την έννοια του επισκέπτομαι για τιμωρία συναντιέται μόνο στους Ο΄ (Ιερ. ι 15, Ησ. ι 3, κθ 6, Σοφ. Σολ. ιδ 11, ιθ 15). Δεν συναντιέται στους κλασικούς (p).

Στίχ. 45-48. Η εκδίωξη των εμπόρων από το ιερό.

Λουκ 19.45 Καὶ εἰσελθὼν⁽¹⁾ εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας⁽²⁾ ἐν αὐτῷ και ἀγοράζοντας⁽³⁾

Μετάφραση: Κατόπιν ο Ιησούς μπήκε στον ιερό περίβολο του ναού κι άρχισε να βγάζει έξω εκείνους που πουλούσαν και αγοράζαν,

(1) Δες Ματθ. κα 12-13 και Μάρκ. ια 15-18 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Από τη στιγμή αυτή ο Κύριος εγκαθίσταται ως κυρίαρχος στο σπίτι του Πατέρα του και ενεργεί εκεί όχι μόνο ως προφήτης, αλλά και ως νομοθέτης και κριτής (g).

(2) Το άρθρο πριν το «πωλούντας» σημαίνει τους εμπόρους αυτούς ως πρόσωπα γνωστά. Ήταν εκείνοι οι οποίοι είχαν πετύχει από τους αρχιερείς και άρχοντες την άδεια με πληρωμή (g).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν αυτό. Η πράξη του αυτή αποδείκνυε ότι έτρεφε αγάπη και σεβασμό για το ναό ασυγκρίτως περισσότερο από εκείνους, οι οποίοι θα τον κατηγορούσαν και θα τον καταδίκάζαν ότι έδειχνε έχθρα και ανευλάβεια στο ναό. Αυτοί ήταν οι βεβηλωτές του ναού και την δική τους ασέβεια θα έριχναν μετά από κάποιες ημέρες εναντίον αυτού, ο οποίος από ζήλο για τη δόξα του Πατέρα καθαρίζει τώρα το ναό.

Λουκ 19.46 λέγων αὐτοῖς, Γέγραπται⁽¹⁾ ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν⁽²⁾, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν⁽³⁾.

Μετάφραση: λέγοντάς τους: Ἐχει γραφεί ἀπὸ τοὺς προφῆτες αὐτὸ που εἶπε ὁ Θεός, ὅτι ὁ οἶκος μου εἶναι οἶκος προσευχῆς· εσεῖς ὁμῶς τὸν κάνατε σπήλαιο που μαζεύονται ληστές. Διότι ἐμπορεύεσθε καὶ χρησιμοποιεῖτε πλῆθος ψέματα καὶ ἀπάτες γιὰ νὰ κλέψετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

(1) Η απάντηση του Κυρίου βασίζεται σε δύο χωρία της Π.Δ., Ησ. νστ 7 και Ιερεμ. ζ 11.

(2) Ο Λουκάς δεν παραθέτει ολόκληρο το χωρίο, όπως ο Μάρκος. Παραλείπει από αυτό τη φράση «πάσι τοις ἔθνεσι». Δεν δανείστηκε λοιπόν από τον Μάρκο την παράθεση, της οποίας οι τελευταίες λέξεις προσαρμόζονταν κατεξοχήν στο πνεύμα του ευαγγελίου του (g).

(3) Ο Ιησούς έχει υπ' όψη τις απάτες, οι οποίες γίνονταν στο εμπόριο και προ παντός στην ανταλλαγή των νομισμάτων (g). Οι αφηγήσεις και των 3 συνοπτικών είναι σχεδόν κατά λέξη οι ίδιες και διαφέρουν από το Ιω. β 15,16, όπου εξιστορείται άλλη έξωση από το ναό αυτών που πουλούν, που έγινε κατά το πρώτο έτος της δημόσιας δράσης του Κυρίου. Σε αυτήν την έξωση ο Κύριος κατηγορεί αυτούς που βεβηλώνουν το ναό ότι τον μεταβάλλουν σε οίκο εμπορίου. Εδώ όμως κατηγορεί αυτούς ότι τον μεταβάλλουν σε σπήλαιο ληστών. Το σκάνδαλο δηλαδή τώρα παρουσιάζεται πολύ χειρότερο από όσο πριν (p). Εφόσον ο ναός ήταν οίκος προσευχής, αφιερωμένος αποκλειστικά για επικοινωνία με το Θεό, οι πωλητές και αγοραστές έπρεπε απαραίτητα να εκδιωχτούν από εκεί όχι μόνο διότι βεβήλωναν αυτόν, αλλά και διότι

αποσπούσαν την ευλάβεια και προσοχή αυτών που έρχονταν εκεί για να προσευχηθούν.

Λουκ 19.47 Καὶ⁽¹⁾ ἦν διδάσκων⁽²⁾ τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και εξακολουθούσε να διδάσκει καθημερινά μέσα στο ιερό. Οι αρχιερείς όμως και οι γραμματεῖς και οι πρεσβύτεροι του λαού ζητούσαν να τον εξοντώσουν,

(1) Οι σ. 47 και 48 αποτελούν κρίκο που συνδέει την θριαμβευτική είσοδο και την έξωση των πωλητῶν από το ναό, με τα γεγονότα που ακολούθησαν (ρ).

(2) Περιφραστικός παρατατικός που σημαίνει συνεχιζόμενη ενέργεια (Λουκ. δ 31,ε 17,ιγ 10) (ρ). Μπορεί από αυτό να βγει το δίδαγμα, ότι δεν είναι αρκετό να καθαριστεί ένας ναός από αυτούς που τον βεβηλώνουν, αλλά πρέπει και να ενθαρρύνεται και το κήρυγμα σε αυτόν. Το τελευταίο αυτό είναι συμπλήρωμα απαραίτητο του πρώτου. Χωρίς αυτό και τον φωτισμό που αυτό παρέχει, η βεβήλωση επόμενο είναι να επαναληφθεί.

(3) Η φράση «οι πρώτοι του λαού» είναι ευρύτεροι από το «οι πρεσβύτεροι» (δ). Μόνος ο Λουκάς αναφέρει αυτούς και δεν ενδείκνυται να ταυτίσουμε αυτούς με τους πρεσβύτερους (ρ). Αυτοί ήταν οι προύχοντες ανεξαρτήτως ηλικίας, οι οποίοι υπερείχαν στον πλούτο και τη δύναμη και το αξίωμα (δ).

Λουκ 19.48 καὶ οὐχ εὗρισκον τὸ τί ποιήσουσιν, ὁ λαὸς⁽¹⁾ γὰρ ᾧπας ἐξεκρέματο⁽²⁾ αὐτοῦ ἀκούων.

Μετάφραση: αλλά δεν έβρισκαν τι να κάνουν και πώς να εκτελέσουν το εγκληματικό τους σχέδιο. Διότι ὁλος ο λαός, καθώς άκουγε τη διδασκαλία του, κρεμόταν από το στόμα του. Τον άκουγε με πόθο πολύ και τον σεβόταν.

(1) Όχι απλώς ο όχλος, αλλά ὁλος ο λαός, το έθνος ολόκληρο, το οποίο αντιπροσωπευόταν και από τους πολυπληθείς προσκυνητές. Μικτό πλήθος Ιουδαίων από ὅλα τα μέρη του κόσμου μαζευόταν εκεί κατά το Πάσχα. Αυτοί θα επιδοκίμασαν την κάθαρση του ναοῦ· επιπλέον θα προσελκύστηκαν τόσο από την διδασκαλία, ὅσο και από τα θαύματα, τα οποία κατά τον Ματθαίο επετέλεσε ο Ιησούς (ρ).

(2) Κρεμιόταν από αυτόν· δεν μπορούσε να αποσπαστεί από αυτόν ακούγοντας και μαγευόμενος από την θεία του διδασκαλία (δ). Και στους κλασσικούς χρησιμοποιείται το εκκρέμαμαι με αλληγορική έννοια όπως εδώ (L).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ' (20)

Στίχ. 1-8. Αμφισβήτηση της εξουσίας του Ιησού.

Λουκ 20.1 Καὶ⁽¹⁾ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων⁽²⁾ διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου⁽³⁾ ἐπέστησαν⁽⁴⁾ οἱ ἱερεῖς⁽⁵⁾ καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις⁽⁶⁾,

Μετάφραση: Μία από τις τελευταίες και μοναδικές εκείνες ημέρες, ενώ ο Ιησούς διδασκε το λαό στο ιερό και κήρυττε το ευαγγέλιο της σωτηρίας, ήλθαν ξαφνικά οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς μαζί με τους πρεσβυτέρους

(1) Δες Ματθ. κα 23-37 και Μάρκ. ια 27-33 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Τις αξιομνημόνευτες και μοναδικές. Το «ἡμερῶν ἐκείνων» χαρακτηρίζει τις προ του πάθους ημέρες ως τις τελευταίες επίσημες ημέρες της διδασκαλίας του· για αυτό και αρμόζει εδώ το «ἐκείνων». Ενώ με το ἡμέρες αόριστα, δείχνει ότι αυτές είναι λίγες και βαρυσήμαντες (δ).

(3) Αυτό καθορίζει τον χαρακτήρα της διδασκαλίας του σαφέστερα από το «διδάσκοντος» που προηγήθηκε. Δες για την έννοιά του Λουκ. β 10 (ρ). Κήρυττε το ευαγγέλιο. Όχι κάποιο άλλο ευαγγέλιο, αλλά το ίδιο το οποίο κηρύττουν από τότε μέχρι τώρα οι διάκονοι του λόγου στην εκκλησία. Αυτό τιμά την διακονία του κηρύγματος και ενθαρρύνει τους διακόνους του, οσοδήποτε και αν σε όλες τις γενιές εμφανίζονται άνθρωποι που περιφρονούν το ευαγγέλιο και χλευάζουν τους κήρυκες του. Αρκεί να είσαι γνήσιος, ανιδιοτελής και αφοσιωμένος διάκονος του ευαγγελίου και ας σε περιφρονούν οι άνθρωποι της σάρκας και του κόσμου. Το έργο στο οποίο διακονείς, εργάστηκε πρώτος ο Χριστός και αυτός παρέδωσε σε μας αυτό.

(4) Η πρόθεση «ἐπί» σημαίνει το αιφνίδιο της εμφάνισης. Δες Λουκ. β 9 (δ). Όπως φαίνεται και από το «ἐξήτουν» των προηγ. σ. (ιθ 47) από το προηγούμενο απόγευμα τα μέλη του συνεδρίου είχαν συνεδριάσει και είχαν καταλήξει στην απόφαση να θέσουν στον Ιησού σειρά ερωτημάτων με σκοπό να αποσπάσουν από αυτόν κάποια απάντηση, η οποία θα εξέθετε αυτόν είτε στο λαό είτε στις εξουσίες, ιουδαϊκές ή ρωμαϊκές (g).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν αρχιερείς.

(6) Οι πρεσβύτεροι μνημονεύονται εδώ ως πρόσωπα δευτερεύοντα που συνοδεύουν τους αρχιερείς και γραμματεῖς (g).

Λουκ 20.2 καὶ εἶπον λέγοντες⁽¹⁾ πρὸς αὐτόν, Εἰπέ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστὶν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην⁽²⁾.

Μετάφραση: και του είπαν: Πές μας, με ποιά εξουσία τα κάνεις αυτά; Ἡ ποιός σου έδωσε την εξουσία αυτή να διώχνεις από το ιερό τους ανθρώπους και να διδάσκεις μέσα στον ιερό αυτό τόπο;

(1) «Ενὼ αὐτός, ἀπὸ τῆ μίᾳ, ἐπραττε ἔργα θεϊκῆς δύναμης, παρουσίαζε τεράστιες καὶ παράδοξες πράξεις καὶ δίδασκε ουράνια μαθήματα· αὐτοί, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ, ἐνὼ ἐπρεπε νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ γνωρίζουν ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὶς πράξεις, ὅτι αὐτός ἐπομένως εἶναι ὁ Χριστός... αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλὰ ἤρθαν ξαφνικά γιὰ νὰ ἀνατρέψουν τὸ πλῆθος καὶ μάλωναν ρωτώντας μὲ ποία ἐξουσία ἔκανε αὐτὰ καὶ ἀπὸ ποῖον εἶχε πάρει τὴν ἐξουσία νὰ πράττει χωρὶς φόβο τὶς πράξεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους» (Ε).

(2) Οἱ 2 ἐρωτήσεις δὲν εἶναι οἱ ἴδιες, οὔτε ἡ δεύτερη εἶναι ἀπλὴ ἐξήγηση τῆς πρώτης. Προλαβαίνεται ἡ στὴν πρώτη ἐρώτηση ἀπάντηση: «μὲ τὴν ἐξουσία τοῦ Μεσσία» μὲ τὴν δεύτερη ἐρώτηση: Ποῖος σε ἔκανε Μεσσία; Ρωτοῦν μὲ ποῖο εἶδος ἐξουσίας, ἀνθρώπινο ἢ θεῖο, ἐκκλησιαστικὸ ἢ πολιτικὸ ἐνεργεῖ αὐτὰ. Λέγοντας «αὐτὰ» ἀναφέρονται ὄχι μόνον στὴ διδασκαλία του, ἀλλὰ καὶ στὴν κάθαρση τοῦ ναοῦ, ὅπως φανερώνει τὸ «κάνεις» (ρ). «Ὁ νόμος, λένε, ὁ μωσαϊκὸς διέταξε νὰ καταπιάνονται μὲ τὰ ιερὰ μαθήματα μόνον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Λευὶ· αὐτοὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ τοῦ θεοῦ ναοῦ· σε αὐτοὺς ἔχει δοθεῖ ἡ δυνατότητα νὰ μυοῦν καὶ ἡ ἐξουσία τῶν ιερῶν αὐλῶν. Εσύ λοιπὸν πῶς, ἐνὼ εἶσαι ἀπὸ ἄλλῃ φυλῇ... ἀρπάζεις τὶς τιμές ποὺ ἀπονεμήθηκαν σε μας; Ποῖος σου ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἐξουσία;»(Κ). Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο καὶ τὰ πιο ὀλοφάνερα γεγονότα καὶ οἱ πιο ἐμφανεῖς ἀλήθειες νὰ τίθενται ὑπὸ ἀμφισβήτηση ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ κλείνουν θεληματικὰ τὰ μάτια τοὺς στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι θέτουν τὸ ἐρώτημα αὐτὸ στὸν Κύριο, εἶχαν μπροστὰ στὰ μάτια τοὺς τὰ πολυπληθῆ θαύματά του, σφραγίδα ἐπίσημη ποὺ μαρτυροῦσε ἀλάνθαστα γιὰ τὴν ἀποστολὴ καὶ τὶς ἐξουσίες του. Αλίμονο! Ὁ ἐγωισμὸς καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη τῆς ἀμαρτίας, πόσο σκοτίζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ πόσο ἀποτυφλώνουν τὰ μάτια τῆς, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ δεῖ οὔτε τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο ποὺ λάμπει τὸ μεσημέρι! Ζητοῦν αὐτοὶ πάλι ἀποδείξεις ὕστερα ἀπὸ τόσες ἀποδείξεις, οἱ ὁποῖες γιὰ 3 χρόνια συνεχῶς παρέχονταν σε αὐτοὺς. Αφοῦ γιὰ 3 ὀλόκληρα χρόνια εἶπε σε αὐτοὺς καὶ ἐπιβεβαίωσε μπροστὰ τοὺς τὰ λεχθέντα, τὸν προκαλοῦν τώρα νὰ πει πάλι σε αὐτοὺς.

Λουκ 20.3 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ⁽¹⁾ ἓνα λόγον⁽²⁾, καὶ εἵπατέ μοι⁽³⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: Θα σας θέσω κι εγώ ἓνα ερώτημα για κάποιο θέμα, κι εφόσον εσείς παρουσιάζεστε ως εξουσιοδοτημένοι διδάσκαλοι, μιλήστε πρώτοι και πείτε μου την απάντησή σας πάνω στο ερώτημα αυτό:

(1) «Αφού τους δέχτηκε ο Κύριος με ανεξικακία και πραότητα, ρωτά με τη σειρά του για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή» (Ε).

(2) Για ἓνα αντικείμενο, για ἓνα ζήτημα.

(3) Εφόσον παρουσιάζονταν ως διδάσκαλοι και ως αυτοί που έχουν εξουσία, έπρεπε να μιλήσουν πρώτοι.

Λουκ 20.4 Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων⁽¹⁾;

Μετάφραση: Το βάπτισμα του Ιωάννου, ο οποίος έδωσε μαρτυρία για μένα και υπήρξε πρόδρομός μου, προερχόταν από τον ουρανό και από εντολή του Θεού ή ήταν επινόηση και εντολή ανθρώπων;

(1) Η ερώτηση κατά λέξη είναι η ίδια και στους άλλους δύο συνοπτικούς και μόνο ο Ματθαίος βάζει το πόθεν, ενώ ο Μάρκος προσθέτει το «αποκρίθητέ μοι». Ρωτά «για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, όχι από πού είναι αυτός, αλλά από πού πήρε τον νόμο του βαπτίσματος. Διότι το να δίνει μαρτυρία ο ίδιος (ο Ιησούς) για τον εαυτό του, θεωρούνταν ενοχλητικό και περιαυτολογία· αλλά το να παραπέμψει στον Ιωάννη, αυτό περιείχε έμμεση την διδασκαλία για τον εαυτό του· διότι ομολογούνταν από όλον το λαό ο Ιωάννης, ότι πήρε την αποστολή του από τον ουρανό. Αυτός όμως ο ίδιος έδινε μαρτυρία για τον Σωτήρα... και από την μαρτυρία του Ιωάννη γινόταν φανερό με ποια εξουσία έκανε αυτά ο Σωτήρας και ποιος είχε δώσει σε αυτόν αυτήν την εξουσία» (Ε). Ο Ιωάννης ήταν ο Πρόδρομος του Κυρίου και είχαν υποχρέωση οι Φαρισαίοι και οι αρχιερείς να είχαν ήδη σχηματίσει κάποια συγκεκριμένη γνώμη για τον Ιωάννη, οπότε θα ήταν σε θέση να εκτιμήσουν και την αξία της μαρτυρίας του Ιωάννη για τον Ιησού (ο).

Λουκ 20.5 οἱ δὲ συνελογίσαντο⁽¹⁾ πρὸς ἑαυτοὺς⁽²⁾ λέγοντες ὅτι Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἔρεϊ, Διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

Μετάφραση: Αυτοὶ τότε ἔκαναν μεταξύ τους αὐτὸ το συλλογισμό καὶ εἶπαν ὅ,τι εἰάν πούμε ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἦταν ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ συνεπῶς εἶχε ὀρισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ μας πει: γιατί λοιπόν δεν πιστέψατε σ' αὐτόν;

(1) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Συναντιέται ὅμως καὶ στους κλασικούς (p). Το συλλογίζομαι, ἀντὶ γιὰ τὸ διαλογίζομαι, τονίζει περισσότερο τὴν ἀπὸ πρὶν σκέψη που βάραινε σὲ αὐτοὺς σχετικά με τὶς λογικὲς συνέπειες τῆς ἀπάντησης (L).

(2) Συλλογίστηκαν μεταξύ τους· ἔκαναν μεταξύ τους αὐτόν τὸν συλλογισμό.

Λουκ 20.6 εἰάν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, πας ὁ λαὸς καταλιθάσει⁽¹⁾ ἡμᾶς, πεπεισμένοι γάρ ἐστιν Ἰωάννην προφήτην⁽²⁾ εἶναι.

Μετάφραση: Εἰάν ὅμως πούμε ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἦταν ἐπινόηση ἀνθρώπων, ὅλος ὁ λαὸς θὰ μας καταλιθοβολήσῃ, διότι ὅλοι εἶναι ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦταν προφήτης.

(1) Το καταλιθάζειν λέγεται μοναδική φορά. Το λιθάζω ὅμως συναντιέται στὰ Λω. ι 31-33, ια 8, Πράξ. ε 26, ιδ 19. Ἡ πρόθεση «κατά» ἐπιτείνει τὴν ἐννοία τοῦ λιθάζω=λιθοβολῶ κάτω: υπερκαλύπτω με πέτρες (p).

(2) Ὁ λαὸς εἶχε δοκιμάσει υπερβολικὴ χαρά, ὅταν μετὰ ἀπὸ τριῶν ολόκληρων αἰώνων σιγὴ τῆς προφητικῆς φωνῆς, ἐμφανίστηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰωάννη νέος προφήτης. Καὶ ἀνάλογος με τὴν χαρὰ αὐτὴ καὶ τὸν σεβασμό που εἶχαν πρὸς τὸν Ἰωάννη, θὰ ἦταν καὶ ὁ βαθμός τῆς οργῆς, που θὰ ξεσπούσε κατὰ τῆς ἱεραρχίας, ἡ ὁποία θὰ διακήρυττε δημόσια, ὅτι ὁ Ἰωάννης δεν ἦταν προφήτης (p). Καὶ δεν ἦταν μεν δικαίωμα τοῦ λαοῦ νὰ λιθοβολήσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, ὅταν αὐτοὶ ἀπέρριπταν κάποιον προφήτη, ὅσοδήποτε ἀληθινό· συχνά ὅμως καὶ ὁ με χωρὶς ἐπίγνωση ζήλος τοῦ πλήθους ἔχει καλὰ ἀποτελέσματα (b).

Λουκ 20.7 καὶ ἀπεκρίθησαν⁽¹⁾ μὴ εἰδέναι πόθεν⁽²⁾.

Μετάφραση: Καὶ αὐτοὶ που καυχιόνταν ὅτι ἦταν οἱ ἀναγνωρισμένοι διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραήλ, ἀπάντησαν ὅτι δεν ἤξεραν ἀπὸ πού προερχόταν τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου.

(1) Ὁ Λουκάς μεταβάλλει ἐδῶ τὸν λόγο σὲ πλάγιο (δ).

(2) Φοβούμενοι τον λιθοβολισμό, αλλά μάλλον φοβούμενοι την ομολογία της αλήθειας (Βέδας), αυτοί οι αναγνωρισμένοι διδάσκαλοι του Ισραήλ (Ιω. γ 10), οι οποίοι τόσο πολύ περιφρονούσαν τον αγράμματο και με άγνοια όχλο (Ιω. ζ 49), ομολογούσαν τώρα, ότι δεν είχαν κατορθώσει να διαμορφώσουν γνώμη για το αν εκείνος, ο οποίος από όλο το έθνος είχε αναγνωριστεί ως προφήτης, είχε κάποια θεία αποστολή. Εάν λοιπόν δεν ήταν ικανοί να κρίνουν για τον Βαπτιστή, πολύ λιγότερο δεν ήταν ικανοί να κρίνουν για τον Χριστό (ρ). Εκείνοι οι οποίοι πεισματικά αμφισβητούν το κύρος του Χριστού, παρόλο που δεν ενδιαφέρθηκαν να κατηχηθούν στις σαφέστερες και περισσότερο φανερές αρχές και αλήθειες της θρησκείας του, γίνονται γελοίοι και καταγέλαστοι σε όλους τους ανθρώπους λόγω της ανοησίας, στην οποία καταλήγουν οι ενστάσεις τους. Να στην προκειμένη περίπτωση, ποιο υπήρξε το κατόντημα των γραμματέων και των αρχιερέων. Για ζήτημα τόσο σαφές και ουσιώδες για το οποίο έπρεπε να είναι σε θέση πάνω από κάθε άλλον να καθοδηγήσουν το λαό, βρίσκονται αναγκασμένοι, με έσχατο εξευτελισμό τους, να ομολογούν ή να προσποιούνται άγνοια.

Λουκ 20.8 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ⁽²⁾.

Μετάφραση: Και τότε ο Ιησούς τους είπε: Ούτε κι εγώ σας λέω με ποια εξουσία και με ποιο δικαίωμα κάνω αυτά που βλέπετε.

(1) Ο σ. είναι ο ίδιος κατά λέξη όπως στους Ματθαίο και Μάρκο.

(2) «Αν στον τόσο σπουδαίο προφήτη δεν πίστεψαν, στον Ιωάννη,... που έδινε μαρτυρία για τον Ιησού, πώς θα πίστευαν στον Ιησού αν απολογούνταν σε αυτούς με ποια εξουσία κάνει αυτά; Διότι ό,τι και να έλεγε, οπωσδήποτε μπορούσαν να το συκοφαντήσουν και να το περιφρονήσουν, όπως ακριβώς περιφρόνησαν και τα λόγια του Ιωάννη, που ήταν πιο ένδοξος στα δικά τους μάτια» (Θφ). Σε εκείνους οι οποίοι θάβουν τελείως την γνώση η οποία τους δόθηκε, δίκαιο είναι να τους αρνηθούν περισσότερη γνώση. Αυτό πράττει εδώ και ο Κύριος. Αυτοί που τον ρωτούν γνώριζαν ή τουλάχιστον μπορούσαν να μάθουν από πού ήταν το βάπτισμα του Ιωάννη και δεν φρόντισαν να επωφεληθούν από τον φωτισμό από αυτήν τη γνώση. Πώς λοιπόν θα παρείχε σε αυτούς ο Κύριος και νέο φωτισμό;

Στίχ. 9-19. Η παραβολή των κακών γεωργών.

Λουκ 20.9 "Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν⁽¹⁾ λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· "Ἄνθρωπός τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα⁽²⁾, καὶ ἐξέδοτο⁽³⁾ αὐτὸν γεωργοῖς⁽⁴⁾, καὶ ἀπεδήμησεν χρόνους ἱκανούς⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ἀρχισε λοιπόν να διηγείται στο λαό την ακόλουθη παραβολή: Κάποιος άνθρωπος φύτεψε ένα αμπέλι. Ο Θεός δηλαδή δημιούργησε και επιμελήθηκε ως λαό δικό του τον ιουδαϊκό λαό. Και νοίκιασε το αμπέλι του αυτό σε γεωργούς και έφυγε για αρκετά χρόνια σε ξένη χώρα. Εμπιστεύθηκε δηλαδή ο Θεός το λαό του στους αρχιερείς και στους άρχοντες για να τον καλλιεργήσουν, ώστε να αποδώσει έργα πίστεως και αρετής.

Δες Ματθ. κα 33-43 και Μάρκ ιβ 1-12 και τις εκεί σημειώσεις. Με την παραβολή αυτή ο Κύριος δίνει στους εχθρούς του να καταλάβουν ότι γνωρίζει τις εναντίον του φονικές τους προθέσεις και σχέδια και προειδοποιεί και αυτούς και τον λαό για τις ολέθριες συνέπειες οι οποίες θα ακολουθούσαν σε αυτούς, εάν τα σχέδια αυτά εκπληρώνονταν. Η παραβολή εμπεριέχει και την απάντηση στο ερώτημα που έθεσαν, με ποια εξουσία ενεργούσε αυτά. Ενεργούσε με την εξουσία του Πατέρα του, ο οποίος τον έστειλε σε αυτούς (ρ). Είναι ο Υιός ο κληρονόμος του αμπελιού, ο ανώτατος απεσταλμένος του δικού τους Κυρίου (g). Και καθορίζεται μεν στην παραβολή η θέση του Ιησού ειδικά απέναντι στον επίσημο Ιουδαϊσμό, τους άρχοντες των Ιουδαίων, οι οποίοι προκάλεσαν το θάνατό του. Αλλά και ο λαός θα συμμετάσχει στο έγκλημά τους αυτό και θα τιμωρηθεί όπως αυτοί, όπως και στο παρελθόν ο λαός κηρύχτηκε αλληλέγγυος με τους άρχοντές του κατά τον διωγμό των προφητών (L).

(1) Παρεμβλήθηκε κάποια διακοπή μετά την κατατρόπωση της αντιπροσωπείας του συνεδρίου. Και ο Ιησούς αρχίζει να απευθύνεται σε νέο όμιλο ακροατών. Αλλά την ώρα που μιλά στο λαό, μιλά συγχρόνως και προς την ιουδαϊκή ιεραρχία, η αντιπροσωπεία της οποίας ήταν ακόμη παρούσα εκεί, παρόλο που σιώπησε. Οι άλλοι δύο συνοπτικοί για αυτό θεωρούν την παραβολή ότι απευθύνθηκε στην ιουδαϊκή ιεραρχία (ρ).

(2) «Σε αυτά τα λόγια, θα βρει κάποιος να περιλαμβάνεται με συντομία όλη η ιστορία των Ισραηλιτών. Διότι αμπέλι είναι ο Ισραήλ, όπως λέει ο ψαλμωδός· Μετέφερες αμπέλι από την Αίγυπτο, έβγαλες έθνη και φύτεψες αυτό. Και ο Ησαΐας λέει· Φτιάχτηκε αμπέλι στον αγαπημένο. Αυτός λοιπόν που φύτεψε αυτό είναι ο Θεός» (Κ). Η αληθινή έννοια της θεοκρατικής ιστορίας αποκαλύπτεται εδώ με τον πλέον βαθύ τρόπο. Από την εγκαθίδρυση της Π.Δ., σε όλη την διάρκεια της διακονίας

των προφητών μέχρι την έλευση του Ιησού Χριστού, την απόρριψη και τον θάνατό του, αλλά και μέχρι τις συνέπειες αυτού του θανάτου, τα πάντα παρουσιάζονται με εικόνες έκτακτα απλές με τρομακτική σαφήνεια (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή «εξέδετο», που προτιμάται από τους νεότερους διότι συναντιέται στα παλαιότερα χειρόγραφα και στους 3 συνοπτικούς. Δες διεδίδετο (Πράξ. δ 35) και παρεδίδετο (Α΄ Κορ. ια 23). Είναι αξιοσημείωτο ότι το ρήμα εκδίδωμι χρησιμοποιείται μόνο εδώ και στους 3 συνοπτικούς και πουθενά αλλού στην Κ.Δ. Στους Ο΄ (Εξόδ. β 21, Σοφ. Σειρ. ζ 25, Α Μακ. ι 58) χρησιμοποιείται με την έννοια του παντρεύω κόρη. Αλλά και με την έννοια του εκμισθώνω συναντιέται στους κλασικούς. Μεταξύ των Ιουδαίων η εκμίσθωση γινόταν μερικές φορές σε χρήμα, γενικώς όμως γινόταν σε είδος. Και για εκμίσθωση σε είδος καθοριζόταν αυτό που θα αποδοθεί στον ιδιοκτήτη είτε σε ποσό ορισμένο, αδιαφόρως του αν η σοδειά ήταν καλή ή κακή, είτε σε ποσοστό, πχ το 1/3 ή 1/4 της συγκομιδής. Το τελευταίο όμως αυτό σύστημα, επειδή προκαλούσε αμφισβητήσεις και αποκρύψεις, αποφευγόταν. Οι γεωργοί της παραβολής θα πλήρωναν σε είδος (p).

(4) «Γεωργοί είναι οι γραμματείς και Φαρισαίοι, οι αρχηγοί και επιστάτες του λαού» (Θφ). Και σε τελική ανάλυση «και ο καθένας μας είναι ο ίδιος αμπέλι, ο ίδιος γεωργός· διότι ο καθένας μας, καλλιεργεί ο ίδιος τον εαυτό του» (Θφ). Όσοι απολαμβάνουν τα προνόμια της ορατής εκκλησίας και μάλιστα αυτοί που κατέχουν σε αυτήν θέση προεστώτων, μοιάζουν με τους επιστάτες και καλλιεργητές αμπελιού ήμερου και φροντισμένου. Και το έργο τους είναι έργο αμπελουργού, αναγκαίο και μόνιμο έργο, αλλά και ευχάριστο συγχρόνως και ωφέλιμο. Την ώρα που ο άνθρωπος λόγω της αμαρτίας καταδικάστηκε να εργάζεται την γη, ποτίζοντας αυτήν με τον ιδρώτα του, αυτοί πήραν θέση στην εκκλησία, το αμπέλι του Θεού. Αποκαταστάθηκαν δηλαδή στην θέση, την οποία είχε ο Αδάμ πριν ακόμη αμαρτήσει, ο οποίος είχε τοποθετηθεί στον παράδεισο να εργάζεται και να φυλάει αυτόν. Διότι και η εκκλησία παράδεισος είναι και ο Χριστός είναι το δέντρο της ζωής σε αυτήν. Είναι προφανές, ότι εφόσον ανυψώθηκαν σε τέτοια θέση, είναι υποχρεωμένοι να παρουσιάζουν και τους καρπούς του αμπελιού.

(5) «Μετά την εμφάνισή του, με μορφή φωτιάς που κατέβηκε στο όρος Σινά... δεν έδωσε πλέον την παρουσία του σε αυτούς με τρόπο οφθαλμοφανή, αλλά σύμφωνα με το παράδειγμα των ανθρώπινων πραγμάτων, μοιάζει κάπως με αποδημία μακράς διάρκειας αυτό που συνέβη» (Κ). Η αποδημία του ιδιοκτήτη παριστάνει το σταμάτημα της άμεσης παρέμβασης του Θεού μετά την εγκαθίδρυση του Ισραήλ στη Χαναάν. Από τη στιγμή αυτή αρχίζει για όλο τον λαό η εποχή, κατά την οποία οφείλει να ασκεί ελεύθερα τις ικανότητές του και να χρησιμοποιεί τις χάρες τις οποίες έλαβε και κατά

την οποία οι άρχοντές του οφείλουν να κατευθύνουν τη ζωή του στην οδό της πιστής υπακοής στο θείο θέλημα (g).

Λουκ 20.10 καὶ ἐν τῷ καιρῷ⁽¹⁾ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον⁽²⁾, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσουσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν⁽³⁾ κενόν.

Μετάφραση: Και στον κατάλληλο χρόνο, δηλαδή τον καιρό της σοδειάς, έστειλε στους γεωργούς ένα δούλο για να του δώσουν το μερίδιο από τον καρπό του αμπελιού. Οι γεωργοί όμως, αφού τον έδειραν, τον έδιωξαν με άδεια χέρια. Έστειλε δηλαδή ο Θεός την πρώτη σειρά των προφητών για να διαπιστώσουν τα έργα της αρετής που ο λαός αυτός όφειλε να καρποφορήσει ως καλλιεργημένο αμπέλι που τόσο πολύ ευνοήθηκε από τον Θεό. Αλλά η πρώτη αυτή σειρά των προφητών στάλθηκε μάταια και χωρίς κανένα θετικό αποτέλεσμα.

(1) Αναμφίβολα δηλώνεται με τη λέξη ο, σύμφωνα με τον Ματθαίο, καιρός των καρπών (p). «Παρουσιάζεται (ο Θεός) να έχει φροντίσει το χωράφι και να το έχει στο νου του· διότι κανένας καιρός δεν υπήρξε στο ενδιάμεσο, κατά τον οποίο δεν στέλνονταν από το Θεό προφήτες και δίκαιοι για να συμβουλεύουν» (Κ).

(2) Σύμφωνα με τον Λουκά και τώρα και μετά, έναν δούλο έστειλε, τον οποίο παίρνει ως αντιπρόσωπο κάθε προφητικής περιόδου (όπως λ.χ. τον Μωϋσή, τον Σαμουήλ, τον Ησαΐα κλπ.)· περιορίζεται επίσης η κακοποίηση στο να δείρουν εδώ, και πιο κάτω στο να τραυματίσουν τον τρίτο, ενώ αφήνεται ο φόνος για τον υιό, ώστε να γίνει έτσι κλιμακωτό σχήμα κακοποίησης (δ). Σκάλα που ανεβαίνει: έδειραν εδώ, έδειραν και ατίμασαν στο σ. 11, τραυμάτισαν στο σ. 12 (b). Μη λησμονούμε ότι μερικοί από τους άριστους ανθρώπους του κόσμου, τυγχάνουν της σκληρότερης μεταχείρισης εκ μέρους αυτού για τις άριστες υπηρεσίες τους προς αυτόν. Αυτός άλλωστε είναι συχνά ο κλήρος των πιστών δούλων του Θεού, να παραγνωρίζονται, ακόμη επίσης και να διώκονται, μερικές φορές μάλιστα και από αυτούς ακόμη, οι οποίοι εμφανίζονται ως επίσημοι αντιπρόσωποι του Θεού στη γη.

(3) Με εξαίρεση το Γαλ. δ 4,6 το ρήμα στην Κ.Δ. είναι αποκλειστικά στον Λουκά, συναντιέται όμως συχνά στους Ο' (p). «Τους έδιωξαν με άδεια χέρια· δηλαδή δεν είχαν να πουν τίποτα καλό για αυτούς στο Θεό που τους έστειλε» (Κ).

Λουκ 20.11 καὶ προσέθετο αυτοῖς πέμψαι⁽¹⁾ ἕτερον δοῦλον⁽²⁾. οἱ δὲ κάκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες⁽³⁾ ἐξαπέστειλαν κενόν.

Μετάφραση: Επιπροσθέτως ο ιδιοκτήτης αποφάσισε να τους στείλει κι άλλο δούλο. Αυτοὶ ὅμως κι ἐκείνον τον ἔδειραν, τον κακοποίησαν και τον ἔδιωξαν με ἄδεια χέρια. Δηλαδή ο Θεός ἔστειλε και δεύτερη σειρά προφητῶν. Ἀλλά οἱ ἄρχοντες του Ἰσραήλ, ἀντὶ να συνέλθουν ἀπὸ τη διδασκαλία των προφητῶν αὐτῶν και να στηριχθοῦν στην υπακοή πρὸς τον Θεό και στην εργασία της αρετῆς, κακομεταχειρίστηκαν και αὐτὴ τη σειρά των προφητῶν περισσότερο ἀπὸ την πρώτη.

(1) Προσέθετο πέμψειν εἶναι εβραϊκὸς τρόπος ἐκφρασης. Για τα γεγονότα που ἀνταποκρίνονται στις επανειλημμένες αὐτὲς ἀποστολές και την συμπεριφορά των Ἰουδαίων πρὸς τους ἀπεσταλμένους του Θεοῦ, δεξ Γ΄ Βασ. ιη 13, κβ 24-27, Δ Βασ. στ 31, κα 16, Β Παρ. κδ 19-22, λστ 15, 16, Νεεμ. θ 26, Ιερεμ. μδ(λζ) 15, Πράξ. ζ 52 (ρ).

(2) Το σημεῖο που τονίζεται ἐδῶ εἶναι ὅτι ἡ τιμωρία δεν ἀκολούθησε ἀμέσως την κακομεταχείριση του πρώτου δούλου, ἀλλὰ δόθηκαν στους γεωργούς επανειλημμένες ευκαιρίες με διάφορα πρόσωπα, ὥστε να μην μποροῦν να προφασιστοῦν ὅτι ο σταλμένος δούλος δεν μετέδωσε καλὰ το μήνυμα του κυρίου (ρ).

(3) Ἢδη στο ἔδειραν του προηγούμενου δούλου, προστέθηκε για τον νέο δούλο και το «ἀτίμασαν» (ρ).

Λουκ 20.12 καὶ προσέθετο τρίτον πέμψαι· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον⁽¹⁾.

Μετάφραση: Και πρόσθεσε και τρίτη ἀποστολή. Ἐστειλε λοιπὸν πάλι τρίτο δούλο. Κι αὐτὸν ὅμως τον τραυμάτισαν και τον ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ το ἀμπέλι. Ἡ τρίτη δηλαδή σειρά των προφητῶν ἀντιμετώπισε πολὺ χειρότερη κακομεταχείριση.

(1) Ἡ συμπεριφορά πρὸς τον τρίτο υπῆρξε ἀκόμη χειρότερη. Το «τραυμάτισαν» εἶναι χειρότερο ἀπὸ το «ἔδειραν και ἀτίμασαν» ὅπως και το «ἔβγαλαν ἔξω» εἶναι πιο ἔντονο ἀπὸ το «ἐξαπέστειλαν» (ρ). Ἐτσι οἱ γεωργοὶ «ἔφτασαν σε τέτοιο σημεῖο ἀχαριστίας, ὥστε ὄχι μόνο ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ το καλὸ και δεν ἔδωσαν κανένα καρπὸ, ἀλλὰ διέπραξαν και πονηρία, το ὁποῖο εἶναι ἄξιο μεγαλύτερης κόλασης» (ΘΦ).

Λουκ 20.13 εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, Τί ποιήσω⁽¹⁾; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως⁽²⁾ τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

Μετάφραση: Είπε τότε ο ιδιοκτήτης του αμπελιού: Τί να κάνω; Εάν στείλω κι άλλον δούλο, δεν υπάρχει ελπίδα να τον μεταχειριστούν κι αυτόν καλύτερα. Θα στείλω τον υιό μου τον αγαπητό. Ίσως όταν τον δουν, θα ντραπούν. Κι έστειλε τον ενανθρωπήσαντα υιό του, τον Κύριο Ιησού Χριστό.

(1) «Σκέφτεται μόνος του ο δεσπότης του αμπελιού, λέγοντας: Τι να κάνω; Δεν λέει το «τι να κάνω» επειδή δεν είχε άλλους υπηρέτες να στείλει. Διότι ποτέ δεν έλειψαν σε αυτόν οι υπηρέτες των αγίων θελημάτων του, αλλά επειδή, ενώ ασκήθηκε κάθε ιατρική μέθοδος, δεν υπήρξε καμία ωφέλεια» (Κ).

Λέγεται μοναδική φορά και στους Ο΄ συναντιέται πάλι μόνο μία φορά (Α΄ Βασ. κε 21). Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ο άνθρωπος του σ. 9, ο οποίος σκέφτεται και αμφιβάλλει, όπως θα έκανε σε παρόμοια περίπτωση κάθε άνθρωπος και λέγοντας αυτό το «ίσως» παριστάνει το Θεό όχι με την απορία στην οποία κατέληξε, αλλά με την μακροθυμία και το έλεος, το οποίο δείχνει. Οι υπόλοιπες λεπτομέρειες αποτελούν το πλαίσιο της παραβολής και δεν πρέπει να εκβιάζονται για να αποδώσουν κάποια έννοια (ρ). Θα πάρουμε λοιπόν κάπως πιο ελεύθερα αυτά που λέγονται στον στίχο αυτόν με μορφή απορίας. «Τα είπε όμως αυτά, όχι αγνοώντας το μέλλον και ότι πρόκειται να συμπεριφερθούν σε αυτόν χειρότερα από τους προφήτες, αλλά λέει εκείνο το οποίο έπρεπε να γίνει. Διότι έπρεπε να ντραπούν αυτόν. Αν όμως αυτοί τόσο δεν ντράπηκαν, ώστε φόνευσαν κιόλας, αυτό είναι για μεγαλύτερη κατηγορία τους, ότι δηλαδή και μετά την διακήρυξη του Θεού ότι έτσι ήταν καλό να γίνει και να ντραπούν, αυτοί αποφάσισαν το αντίθετο» (Θφ). Θα τον ντραπούν. Οι προφήτες μίλησαν ως δούλοι: Αυτά λέει ο Κύριος. Ο Χριστός όμως μίλησε ως γιος: Αλήθεια, αλήθεια σας λέω. Εφόσον λοιπόν ο κύριος του αμπελιού στους γεωργούς που έδειξαν τέτοια σκληρότητα και αδικία, έκανε την τιμή να στείλει αυτόν τον ίδιο τον μονογενή γιο του, θα περίμενε ο καθένας ότι θα συγκινούνταν τελικά αυτοί και θα φέρονταν καλύτερα.

Λουκ 20.14 ιδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς εαυτούς⁽¹⁾ λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεύτε⁽²⁾ ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία⁽³⁾.

Μετάφραση: Μόλις όμως τον είδαν οι γεωργοί, άρχισαν να συσκέπτονται και να λένε μεταξύ τους: Αυτός είναι ο κληρονόμος του αμπελιού. Ελάτε να τον σκοτώσουμε, για να γίνει το αμπέλι δική μας κληρονομιά· κι έτσι ανενόχλητοι πλέον να εξουσιάζουμε τη συναγωγή και να την εκμεταλλευόμαστε.

(1) Αναφέρεται ίσως στο ιθ 47,48 (ρ). Ο παρατατικός είναι περιγραφικός. Βάζοντας ο Κύριος στο στόμα των κακών γεωργών τα ακόλουθα λόγια, αποκαλύπτει στα μάτια του λαού τους απόκρυφους υπολογισμούς των αρχόντων του και την πραγματική αιτία του μίσους, λόγω του οποίου τον καταδίδωκαν. Οι άνθρωποι αυτοί μετέβαλλαν τη θεοκρατία σε κτήμα τους και την εξουσία την οποία είχαν εκμεταλλευτεί μέχρι τότε εγωιστικά για όφελός τους, δεν μπορούν να αποφασίσουν να την παραδώσουν στα χέρια του υιού, ο οποίος έρχεται να την απαιτήσει εξ' ονόματος του Πατέρα (g).

(2) Δεν συναντιέται πουθενά αλλού στον Λουκά. Παραλείπεται επίσης από κάποιους μεγαλογράμματους κώδικες, για αυτό στις νεότερες κριτικές εκδόσεις αποσιωπάται. Εκείνοι οι οποίοι απορρίπτουν τους διακόνους του Χριστού, τους λειτουργούς του ευαγγελίου του, θα απέρριπταν ασφαλώς και τον Χριστό, εάν γινόταν δυνατόν να έλθει αυτοπροσώπως σε αυτούς. Διότι ήδη από τα πράγματα βεβαιώθηκε ότι αυτοί που έδωξαν και φόνευσαν τους προφήτες, κατέληξαν να διώξουν και να σταυρώσουν και τον ίδιο το Χριστό.

(3) Όταν φόνευαν κάποιον δούλο, υπήρχαν και άλλοι δούλοι, από τους οποίους ήταν δυνατόν να σταλεί σε αυτούς και κάποιος άλλος. Αλλά ο γιος ήταν μονογενής. Σκέφτηκαν λοιπόν και είπαν: Εάν φονεύσουμε τον γιο, δεν υπάρχει άλλος γιος για να μας σταλεί μετά από αυτόν και να μας ενοχλήσει. Και θα εξασφαλίσουμε έτσι ανενόχλητη την κατοχή και εκμετάλλευση του αμπελιού. Οι γραμματείς και οι Φαρισαίοι δηλαδή φαντάστηκαν, ότι, εάν απαλλάσσονταν από το Χριστό, θα εξασφάλιζαν ανενόχλητη και αδιαμφισβήτητη την εξουσία στην ιουδαϊκή συναγωγή. Σημείωσε ότι οι κακοί γεωργοί άρχισαν από το να κατακρατούν τα εισοδήματα, προχώρησαν έπειτα στην κακοποίηση των δούλων και κατέληξαν στο φόνο του μονογενούς. Όταν κάποιος παραμελεί τα προς τον Θεό καθήκοντά του και παρασυρθεί στον κατήφορο της αμαρτίας, δεν μπορεί να ξέρει που θα σταματήσει και ποιος όλεθρος περιμένει αυτόν.

Λουκ 20.15 καὶ⁽¹⁾ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἀπέκτειναν⁽²⁾. τί οὖν ποιήσει⁽³⁾ αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

Μετάφραση: Και αφού τον έβγαλαν έξω από το αμπέλι, τον σκότωσαν. Τί θα τους κάνει λοιπόν ο ιδιοκτήτης του αμπελιού;

(1) Ο Ιησούς διηγείται εδώ με καταπληκτική ψυχραιμία σαν γεγονός συντελεσμένο το έγκλημα, το οποίο εναντίον του προσώπου του μελετούσαν και ετοίμαζαν οι αρχιερείς (g).

(2) «Μετά τους προφήτες φόνευσαν και τον φυσικό γιο» (Κ). Το «έξω του αμπελώνος» πιθανότατα αναφέρεται στον θάνατο τον «έξω από την Ιερουσαλήμ· διότι ο Χριστός έπαθε έξω από την πύλη» (Θφ). Δες και Εβρ. ιγ 12. Πρέπει όμως να έχουμε υπ' όψη, ότι «πιο πάνω θεωρήσαμε ως αμπέλι τον λαό, όχι την Ιερουσαλήμ» (Θφ). Έξω από το αμπέλι λοιπόν θα σήμαινε έξω από τον Ισραήλ μάλλον (ρ). Για αυτό είναι έξυπνη και η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία καταδικάζοντας αυτόν σε θάνατο διακήρυξαν αυτόν ξένο (L).

(3) Δεν λέει, τι λοιπόν έκανε, αλλά τι θα κάνει. Ο Κύριος υποδηλώνει ότι η παραβολή δεν είναι μία απλή πλαστή διήγηση, αλλά αποβλέπει σε ένα μελλοντικό γεγονός, το οποίο εξαρτάται από κάποια ενέργεια του παρόντος=Αφού έγινε δεκτό ότι ο κληρονόμος φονεύτηκε, τι θα συμβεί; (ρ).

Λουκ 20.16 ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει⁽¹⁾ τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις⁽²⁾. ἀκούσαντες δὲ εἶπον⁽³⁾, Μὴ γένοιτο⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Θα έλθει αυτοπροσώπως πλέον και θα εξολοθρεύσει τους γεωργούς αυτούς και θα δώσει το αμπέλι του σε άλλους. Μερικοί όμως από τους ανθρώπους του λαού, όταν άκουσαν την παραβολή, είπαν: Ο Θεός να φυλάξει, μη μας γίνει ποτέ ένας τέτοιος εξολοθρεμός.

(1) Απειλούνται τρία πράγματα: Δεν θα στείλει πλέον κάποιον άλλον, αλλά θα έλθει ο ίδιος· θα τιμωρήσει σκληρά τους κακούς γεωργούς· και θα μεταβιβάσει τα προνόμιά τους σε άλλους (ρ). Η επάνοδος αυτή σημαίνει νέα άμεση επέμβαση του Θεού παρόμοια με εκείνη, κατά την οποία εγκαθιδρύθηκε η Π.Δ. Την φορά όμως αυτή θα έλθει και ως κριτής (g).

(2) «Έχουν διωχτεί λοιπόν οι αρχηγοί των Ιουδαίων, επειδή και αντιτάχτηκαν στα δεσποτικά θελήματα και παρουσίασαν άκαρπο το αμπέλι που τους ανέθεσε. Έχει δοθεί λοιπόν το χωράφι στους ιερείς της Καινής Διαθήκης» (Κ). Σύμφωνα με το Ματθ. κα 43 το αμπέλι του Θεού μεταφέρεται από τους Ιουδαίους στους εθνικούς. Η απόρριψη των ηγουμένων και αρχηγών του ιουδαϊκού λαού θα συνεπιφέρει και την απόρριψη ολόκληρου του λαού, εφόσον και για όσο αυτός θα εξακολουθεί να παραμένει κάτω από την καθοδήγησή τους (g).

(3) Ποιοι είπαν; Ή «οι γραμματείς και οι φαρισαίοι όταν άκουσαν είπαν· είθε να μη γίνει. Από εδώ μπορούμε να δούμε ότι αν και κατάλαβαν το βάθος των αινιγμάτων, διώχνουν μακριά τους το πάθημα και φοβούνται αυτό που θα γίνει, αλλά δεν φεύγουν

από αυτό διότι είναι ακάθεκτοι στην παρακοή και διότι δεν ανέχονται να πιστέψουν στο Χριστό» (Κ). Ή, πιο σωστά, αυτοί που μιλούν εδώ, είναι εκείνοι, προς τους οποίους σύμφωνα με τον σ. 9 απευθύνθηκε ο Χριστός. Οι φωνές λοιπόν του «μη γένοιτο» βγήκαν από το λαό (Λ).

(4) Εκτός από τις επιστολές του Παύλου και ιδιαίτερα την προς Ρωμαίους επιστολή, μόνο εδώ στην υπόλοιπη Κ.Δ. συναντιέται το «μη γένοιτο». Γράφεται για αποκήρυξη συμπεράσματος ψευδούς ή που κακώς βγήκε (Λ). Εδώ σημαίνει: Μακριά από εμάς να είναι αυτό· ο Θεός να φυλάξει, ώστε να μην γίνει αυτό (b). Εδώ πιθανώς αναφέρεται στην τιμωρία (στο απολέσει και δώσει) μάλλον, παρά στην αμαρτία που φέρνει την τιμωρία (στο απέκτειναν) (p). Είναι παρ' όλα αυτά ένα από τα δείγματα της ανοησίας και αναισθησίας των αμαρτωλών, το ότι εμμένουν στην οδό της αμαρτίας και των παθών τους, την ώρα που έχουν κάποια πρόβλεψη για τις ολέθριες συνέπειες, στις οποίες θα καταλήξουν. Και ενώ απεύχονται για τους εαυτούς τους τις συνέπειες αυτές, δεν αποφασίζουν να απομακρυνθούν από την αιτία, η οποία ασφαλώς θα οδηγήσει σε αυτές.

Λουκ 20.17 ὁ δὲ ἐμβλέψας⁽¹⁾ αὐτοῖς εἶπεν, Τί οὖν ἐστίν⁽²⁾ τὸ γεγραμμένον τοῦτο⁽³⁾· Λίθον⁽⁴⁾ ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας⁽⁵⁾;

Μετάφραση: Ο Κύριος τότε τους κοίταξε προσεκτικά, με ζωηρό βλέμμα για να τους προσελκύσει το ενδιαφέρον και την προσοχή, και τους είπε: Εάν σύμφωνα με την ευχή σας δε επέλθει η καταστροφή που σας προανήγγειλα, τότε ποιά έννοια και σημασία έχει αυτό που είναι γραμμένο από το Άγιον Πνεύμα; Ο λίθος που τον πέταξαν ως ακατάλληλο οι κτίστες, αυτός έγινε η κεφαλή και το αγκωνάρι όλης της οικοδομής. Δηλαδή, ενώ εσείς οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς, που έχετε καθήκον και έργο να οικοδομείτε το λαό του Κυρίου, με απορρίψατε σαν ακατάλληλο λίθο για το οικοδόμημα του Θεού, εγώ έγινα θεμέλιο και αγκωνάρι που βαστά και συνδέει ολόκληρη την οικοδομή και συνενώνει σ' ένα καλό τους Ισραηλίτες και τους εθνικούς, όπως το αγκωνάρι συνδέει δύο τοίχους.

(1) Με σκοπό να προκαλέσει την προσοχή τους στον εαυτό τους. Ο τόνος της φωνής, η χειρονομία και η έκφραση των ματιών και του προσώπου προσδίδουν συχνά στα λόγια πιο εκφραστική δύναμη (b).

(2) Το οὖν(=λοιπόν) θέλει να σημάνει: Εάν η διαμαρτυρία σας εναντίον της απειλής μου είναι βάσιμη, τότε τι σημαίνει ο λόγος που έχει γραφτεί; (g). Εάν η καταστροφή

την οποία σας προείπα, δεν έλθει (μη γένοιτο), πώς τότε εξηγείτε εσείς τον επόμενο λόγο της Γραφής; (p).

(3) Η παράθεση από τον Ψαλμό ριζ, τον οποίο οι ραβίνοι αναγνώριζαν ως μεσσιανικό, ενώ και στους 3 συνοπτικούς γίνεται κατά λέξη από τους Ο' (p).

(4) «Σε πολλά σημεία λέγεται ο Κύριος πέτρα, λόγω της σταθερότητας» (X).

(5) «Οικοδόμους λέει τους Ιουδαίους, τους νομοδιδάσκαλους, τους γραμματείς, τους Φαρισαίους, επειδή τον αποδοκίμαζαν λέγοντας: εσύ είσαι Σαμαρείτης και έχεις δαιμόνιο... Αλλά όμως αυτός που αποδοκιμάστηκε, τόσο φάνηκε άξιος, ώστε να γίνει αγκωνάρι. Διότι δεν είναι κάθε πέτρα κατάλληλη για γωνία, αλλά αυτή που είναι πάρα πολύ καλή και μπορεί να συνδέσει τους τοίχους και από τις δύο πλευρές... Αυτός που αποδοκιμάστηκε από τους Ιουδαίους και περιφρονήθηκε, τόσο θαυμαστός φάνηκε, ώστε όχι μόνο να κατασκευάσει οικοδομή, αλλά και να συνδέσει τοίχους. Ποιους τοίχους λοιπόν; Τους πιστούς από τους Ιουδαίους και από τους Έλληνες... Αυτός έγινε κεφαλή της γωνίας· δηλαδή συνέδεσε και τα δύο έθνη» (X). «Πέτρα ονομάζει τον εαυτό του και χτίστες τους διδασκάλους των Ιουδαίων... Αποδοκιμάστηκε όμως, παρόλο που ήταν πέτρα εκλεκτή ο Σωτήρας... Αλλά έφερε ομοψυχία και ομοπιστία των δύο λαών, εννοώ βεβαίως τον Ισραήλ και τους εθνικούς. Διότι έφτιαξε ο Σωτήρας τους δύο λαούς σε έναν καινούργιο άνθρωπο, φέρνοντας ειρήνη και συμφιλιώνοντας και τους δύο με τον Πατέρα σε ένα σώμα. Μοιάζει λοιπόν το πράγμα με γωνία που συνδέει δύο τοίχους» (Κ). Εις κεφαλήν γωνίας=λίθος ακρογωνιαίος (αγκωνάρι) που ενώνει δύο τοίχους (p).

Λουκ 20.18 πᾶς⁽¹⁾ ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται⁽²⁾. ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν⁽³⁾.

Μετάφραση: Και όποιος πέσει με εχθρικές διαθέσεις επάνω στο λίθο εκείνο, θα τσακιστεί. Και πάνω σ' όποιον πέσει βαρύς ο λίθος αυτός, θα τον κάνει κομμάτια και θα τον σκορπίσει σαν σκόνη. Όποιος δηλαδή πολεμήσει τον Χριστό θα οδηγηθεί στον όλεθρο και στον αφανισμό.

(1) Ο σ. αυτός δεν είναι κατά λέξη παράθεση της Γραφής, εμπεριέχει όμως την διδασκαλία της Γραφής, όπως αυτή συμπεραίνεται από δύο χωρία που συνδυάζονται και τα δύο σχετίζονται με τον μυστηριώδη αυτόν λίθο, για τον οποίο μιλά ο Κύριος. Στο Ησ. (η 14) ο Θεός, ο οποίος μπορεί να είναι «για αγιασμό» για τον Ισραήλ, μπορεί να είναι επίσης και πέτρα προσκόμματος ή πέτρα σκανδάλου, πάνω στην οποία

σκοντάφτουν πολλοί. Στο Δανιήλ (β 34-44) ο λίθος της βασιλείας του Θεού «θα θρυμματίσει και θα σκορπίσει όλες τις βασιλείες». Οι δύο αυτές ιδέες συνδέονται σε ένα στην εδώ παράθεση (L).

(2) «Ο λίθος είναι σωτήριος, από τη μία, για την γωνία που φτιάχτηκε από αυτόν, είναι όμως, από την άλλη, συντριβή και όλεθρος για αυτούς που έχουν μείνει έξω από αυτήν την νοερή και πνευματική σύνδεση. Διότι ο λαός των Ιουδαίων αφού σκανδαλίστηκε με τον Χριστό και σκόνταψε σε αυτόν, συντρίφτηκε» (K).

(3) «Σε όποιον θα πέσει, θα τον θρυμματίσει, λέει, όπως ακριβώς σκόνη από αλώνι καλοκαιρινό» (X). «Έτσι λοιπόν κομματιάστηκαν οι Ιουδαίοι και διασκορπίστηκαν, όπως ακριβώς τα άχυρα από ένα αλώνι, την Ιουδαία, σε όλο τον κόσμο. Παρατήρησε όμως ότι πρώτα εκείνοι έπεσαν πάνω στην πέτρα, δηλαδή σκανδαλίστηκαν και έπειτα έτσι η πέτρα έπεσε πάνω τους και τους τιμώρησε. Προηγείται δηλαδή η δική μου αμαρτία και έπειτα έρχεται έτσι η δίκαιη τιμωρία του Θεού σε μένα» (ΘΦ). Η πρώτη πρόταση του σ. αναφέρεται στο πρόσωπο του Μεσσία κατά την ταπείνωσή του=Όποιος θα σκανδαλιστεί με αυτόν, θα χαθεί. Η δεύτερη πρόταση αναφέρεται στον Μεσσία που συντρίβει τους εχθρούς με το βάρος της οργής του. Ως προς την πρώτη σχέση είναι λίθος πάνω στον οποίο συντρίβεται κάποιος· ως προς τη δεύτερη, είναι λίθος που πέφτει από τον ουρανό και κονιορτοποιεί (g).

Λουκ 20.19 Καὶ ἐζήτησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἄρχιερεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ’ αὐτὸν τὰς χειρὰς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ⁽¹⁾, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν⁽²⁾. ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς⁽³⁾ αὐτοὺς τὰς παραβολὰς ἔλεγε.

Μετάφραση: Στο μεταξύ οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς, επειδὴ κατάλαβαν ὅτι γι' αυτούς ἔλεγε τις παραβολές, θέλησαν να βάλουν χέρι επάνω του και να τον συλλάβουν ακριβώς εκείνη την ώρα. Αλλά φοβήθηκαν το λαό.

(1) Αυτή την ώρα, διότι το εναντίον του μίσος κορυφώθηκε με βιαιότητα (b). «Το εργαστήρι των Φαρισαίων φούντωσε πάλι σε αχαλίνωτη οργή και θέλουν να φονεύσουν αυτόν που έγινε άνθρωπος για να καταργήσει τον θάνατο» (K).

(2) «Διέκοψε το ανίερο εγχείρημά τους, ο φόβος του λαού. Διότι δεν τους ενδιέφερε η ευσέβεια στο Θεό, ούτε έγινε χαλινάρι για αυτούς η εντολή του Μωϋσή... αλλά προτιμούν μάλλον από την ντροπή του Θεού, τον ανθρώπινο φόβο» (K).

(3) Η «προς» σημαίνει ή αναφορικά με αυτούς· έχοντας υπ' όψη του αυτούς· ή εναντίον τους. Εδώ όπως και στο Εβρ. α 7,8 ο Westcott προτιμά την σημασία:

αναφορικά με αυτούς. Δες και Ρωμ. ι 21 και Εβρ. ια 18 (ρ). «Ποια λοιπόν είναι σε αυτούς η αιτία και η πρόφαση της μανίας τους; Κατάλαβαν, λέει, ότι για αυτούς είπε την παραβολή αυτή. Παρόλο που, πώς δεν έπρεπε μάλλον, αφού είχαν μάθει αυτό που θα συμβεί, να φύγουν από το κακό και με την πίστη να τιμήσουν αυτόν που φέρνει τη δικαίωση στον ασεβή;» (Κ). Ένοχη συνείδηση δεν χρειάζεται άλλον κατηγορο. Αλλά οι γραμματείς και φαρισαίοι αντί να συμμορφωθούν με τη φωνή της συνείδησής τους, κυριεύτηκαν από λύσσα εναντίον εκείνου, ο οποίος ξύπνησε αυτό το λιοντάρι που κοιμόταν στο εσωτερικό τους. Η διαφθορά τους επαναστάτησε εναντίον των πεποιθήσεών τους και της μαρτυρίας της συνείδησής τους και κυριάρχησε σε αυτούς. Αλίμονο! Όταν οι καρδιές των ανθρώπων είναι αιχμάλωτες στο κακό και παραδομένες στο να πράττουν αυτό, καμία εντύπωση δεν κάνει σε αυτούς οποιαδήποτε προειδοποίηση που τείνει να παρουσιάσει σε αυτούς πόσο φοβερό είναι εκείνο, προς το οποίο ωθούνται και το οποίο πρόκειται να πράξουν και πόσο τρομερές ποινές κρέμονται πάνω τους για το κακό αυτό.

Στίχ. 20-26. Πονηρή ερώτηση για τον φόρο.

Λουκ 20.20 Καὶ παρατηρήσαντες⁽¹⁾ ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους⁽²⁾ ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους⁽³⁾ εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου⁽⁴⁾, ὥστε παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ⁽⁵⁾ τοῦ ἡγεμόνος⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ὅμως ἀπὸ μακριὰ τον παρακολουθοῦσαν κι ἐψαχναν νὰ βρουν τὴν κατάλληλη ευκαιρία νὰ τον παγιδεύσουν. Ἐστειλαν λοιπὸν κατασκόπους, που προσποιούνταν ὅτι ἦταν ευσυνείδητοι καὶ ενδιαφέρονταν πολὺ νὰ ζουν με δικαιοσύνη. Καὶ τοὺς ἔστειλαν γιὰ νὰ του αποσπάσουν κάποιο ενοχοποιητικὸ λόγο, ὥστε νὰ τον παραδώσουν στὴν ἀρχή καὶ ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνα.

(1) Πήραν τὴν στάση τοῦ παρατηρητῆ (L), παρέμειναν αὐτοὶ μακριὰ καὶ στὴν ἀφάνεια, μποροῦσαν ὁμως νὰ παρακολουθοῦν καὶ νὰ κατασκοπεύουν αὐτόν (g) καὶ ἀνέμεναν τὴν κατάλληλη ευκαιρία. Θα ἐρμηνεύσουμε τὸ παρατηρήσαντες=πρόσεχαν με τὸ νου, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῦσαν τὴν κατάλληλη ευκαιρία (δ)· καιροφυλακτοῦσαν (ρ).

(2) Λέγεται μία φορά. Καὶ στοὺς Ὁ' μόνο στο Ἰώβ ιθ 2 καὶ λα 9. Εἶναι ὁμως κλασικὸ (ρ). Ἀπὸ τὸ ἐγκαθίημι=βάζω, στέλνω κάποιον σε ἓνα μέρος γιὰ νὰ παραμονεύει κατασκοπεύοντας=κατασκόπους (δ).

(3) Παρουσιάζονται υποκριτικά ότι παρακινούνται από ανησυχία της συνείδησης (g). Δεν είναι κάτι νέο οι κακοί άνθρωποι να υποκρίνονται ότι είναι δίκαιοι και να καλύπτουν τα πιο κακούργα σχέδια κάτω από τα πιο ευσεβή και επαινετά προσχήματα. Ο διάβολος μπορεί να μεταμορφωθεί σε άγγελο φωτός και οι φαρισαίοι μπορούν να προσλάβουν τα ρούχα και την γλώσσα μαθητή του Χριστού. Αλλά και οι διάκονοι του Κυρίου διδάσκονται από το παράδειγμα του Διδασκάλου τους στην προκειμένη περίπτωση, όταν αντιμετωπίζουν εχθρούς που καλύπτονται από το προσωπίο της δικαιοσύνης και αρετής, να είναι συνετοί όπως τα φίδια ανάμεσα σε γενιά οχιών και σκορπιών.

(4) Το αὐτοῦ είναι αντικείμενο του επιλάβωνται και το «λόγου» είναι επεξηγηματικός προσδιορισμός (p)=να τον πιάσουν οι εγκάθετοι αυτοί από έναν λόγο· να του αποσπάσουν ενοχοποιητική ομολογία (δ).

(5) Ίσως οι δύο λέξεις έχουν κάποια λεπτή διαφορά. Το αρχή=η επίσημη εμφάνιση της εξουσίας· εξουσία=η εκτελεστική δύναμη της εξουσίας (L). Μπορεί όμως ο συνδυασμός και των δύο λέξεων, που αναφέρονται στη λέξη ηγεμόνος, να αποβλέπει στην ιδιαίτερη έξαρση της έννοιας=Θα είναι τότε σε χέρια καλά (g).

(6) Ο γενικός όρος ηγεμών μπορεί να χρησιμοποιείται είτε για τον αυτοκράτορα, είτε για κάποιον από τους υφισταμένους του. Στην Κ.Δ. συχνά σημαίνει τον επίτροπο και σπανιότερα και οποιονδήποτε άρχοντα (p). Ότι δεν μπορούσαν αυτοί άμεσα να φέρουν σε πέρας προσπαθούσαν με τα χέρια του ηγεμόνα να το πετύχουν, ώστε αυτοί να φαίνονται ξένοι και αμέτοχοι στο θάνατό του (Βέδας).

Λουκ 20.21 καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ὀρθῶς⁽¹⁾ λέγεις καὶ διδάσκεις καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον⁽²⁾, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις⁽³⁾.

Μετάφραση: Του έκαναν λοιπόν την εξής ερώτηση: Διδάσκαλε, γνωρίζουμε ότι λες και διδάσκεις ορθά και αληθινά. Δεν παρεκκλίνεις καθόλου από την ευθεία γραμμή. Δε επηρεάζεσαι από ανθρώπους, ούτε χαρίζεσαι σε πρόσωπα, αλλά διδάσκεις το δρόμο του Θεού βασισμένος πάντοτε στην αλήθεια.

(1) Ορθά, χωρίς να παρεκκλίνεις ούτε ελάχιστα από την ευθεία γραμμή.

(2) Χτυπητός βαρβαρισμός για τους Έλληνες αναγνώστες (g). Εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Θα ήταν δυνατόν παρ' όλα αυτά να διερωτηθεί κάποιος, μήπως η φράση είναι καθαρά ελληνική με την έννοια του, υποδύομαι κάποιο πρόσωπο· υποκρίνομαι.

Σε αυτή την περίπτωση ο Λουκάς απέδωσε με την φράση αυτή το «είσαι αληθινός» του Μάρκου, διατηρώντας συγχρόνως και την λέξη πρόσωπο (L). Εάν δεχτούμε τη φράση ως εβραϊκή, όπως γενικώς την δέχονται, θα ερμηνεύσουμε: δεν λογαριάζεις τις εξωτερικές περιστάσεις, την επιρροή και τον πλούτο των προσώπων, ώστε σύμφωνα με αυτά να τροποποιείς την αλήθεια (g.δ). Αρχικώς η φράση σημαίνει σηκώνω το πρόσωπο· υψώνω το πρόσωπο προς ευνοϊκή διεύθυνση· από εδώ κατάντησε να σημαίνει: βλέπω με καλή διάθεση, όχι όμως αναγκαστικά και πάντοτε με έννοια κακή. Υπερίσχυσε όμως τελικά η κακή έννοια (p). Με άλλες λέξεις οι εγκάθετοι αυτοί λένε στον Κύριο: Σε γνωρίζουμε, ότι είσαι άνθρωπος, τον οποίο ο φόβος του Πιλάτου δεν μπορεί να επηρεάσει ή να εμποδίσει, να διακηρύξει την αλήθεια (g). Είναι αλήθεια ότι ο Κύριος δεν υπολόγιζε το πρόσωπο οποιουδήποτε. Αλλά είναι εξίσου αλήθεια, ότι γνώριζε τις καρδιές όλων. Συνεπώς γνώριζε και τι έκρυβαν στις καρδιές τους οι υποκριτές αυτοί, παρόλο που από τα χείλη τους έσταζε μέλι. Πόσο πλανιόνταν οι ταλαίπωροι, νομίζοντας ότι με τα υποκριτικά τους λόγια μπορούσαν να εξαπατήσουν τον Ιησού!

(3) Ήταν βέβαιο ότι δίδασκε την οδό του Θεού με αλήθεια. Αλλά γνώριζε, ότι εκείνοι ήταν ανάξιοι να διδαχτούν από αυτόν.

Λουκ 20.22 ἔξεστιν ἡμῖν Καίσαρι⁽¹⁾ φόρον⁽²⁾ δοῦναι ἢ οὐ⁽³⁾;

Μετάφραση: Δώσ' μας λοιπόν τη συμβουλή σου: Επιτρέπεται σε μας, που ανήκουμε στο λαό του Θεού και έχουμε βασιλέα τον ίδιο τον Θεό, να πληρώνουμε φόρο στον Καίσαρα ή όχι;

(1) Μπαίνει μπροστά με έμφαση (p). Υπάρχει και η γραφή ἡμᾶς, οπότε η αντωνυμία θα είναι υποκείμενο του δοῦναι.

(2) Το λατινικό κήνσον, το αντικαθιστά ο Λουκάς με το ελληνικό φόρο (δ).

(3) Η παγίδα ήταν αυτή: Εάν ο Ιησούς αποκρινόταν καταφατικά, θα ισοδυναμούσε με διάψευση των μεσσιακών του αξιώσεων. Μεσσίας που αποδίδει σεβασμό στην εξουσία της Ρώμης!... Ποιος θα δεχόταν έναν παρόμοιο παραλογισμό; Εάν απαντούσε αρνητικά, έριχνε τότε τον εαυτό του στην καταστροφή, διότι θα έπεφτε στα χέρια της ρωμ. εξουσίας. Όπως λοιπόν και αν απαντούσε, ήταν χαμένος (g).

Λουκ 20.23 κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν⁽¹⁾ εἶπεν πρὸς αὐτούς,

Μετάφραση: Ο Ιησούς όμως αντιλήφθηκε την πονηριά τους και τους είπε: Γιατί θέλετε να με βάλετε σε πειρασμό, μου στήνεται παγίδα και ζητάτε να με συλλάβετε σ' αυτή;

Λουκ 20.24 τι με πειράζετε⁽²⁾; Δείξατέ μοι δηνάριον⁽³⁾· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; οἱ δὲ εἶπαν, Καίσαρος⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Δείξτε μου ένα δηνάριο. Ποιανού είναι η εικόνα και η επιγραφή που έχει το νόμισμα αυτό; Κι εκείνοι του απάντησαν: Του Καίσαρα.

(1) Στην Κ.Δ. όπως και στους κλασικούς η λέξη πανουργία λαμβάνεται πάντοτε με κακή έννοια (Α΄ Κορ. γ 19, Β Κορ. δ 2, ια 3, Εφεσ. δ 14). Στους Ο΄ όμως σημαίνει και την ικανότητα ή ευστροφία (Παροιμ. α 4, η 5)(ρ). Και οι εξόχως πανούργοι στα εναντίον του Χριστού και τους ευαγγελίου του σχέδια, δεν είναι δυνατόν παρ' όλη την πονηρία και τέχνη τους να διαφύγουν το αλάνθαστο μάτι του. Μπορεί το μάτι αυτό να διεισδύσει μέσα από τις πιο περίτεχνες πολιτικές υποκρισίες και διπλωματίες. Και έτσι ο Κύριος με το σπαθί που βγαίνει από το στόμα του να καταθρυμματίσει τις πιο επικίνδυνες παγίδες.

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν αυτό. Είναι όμως αναγκαίο και για την φράση «κατανοήσας την πανουργίαν» και διότι δεν μπορούσε αμέσως χωρίς άλλη εισαγωγή να προβεί στην αίτηση του δηναρίου (δ).

(3) Διότι ο φόρος πληρωνόταν σε δηνάρια.

(4) Δεν υπήρχε εικόνα στα ιουδαϊκά νομίσματα. Αλλά και τα χάλκινα ρωμαϊκά νομίσματα που κυκλοφορούσαν στην Παλαιστίνη, δεν είχαν κάποια εικόνα. Ο Φίλιππος από χαμερπή κολακεία έβαλε στα νομίσματα το κεφάλι του αυτοκράτορα και το δηνάριο που έφεραν τώρα στον Κύριο είναι ενδεχόμενο να ήταν από τα νομίσματα αυτά του Φιλίππου. Ήταν όμως δυνατόν, αν και απίθανο, να προσφέρθηκε στον Ιησού δηνάριο από αυτά που κυκλοφορούσαν έξω από την Παλαιστίνη (ρ).

Λουκ 20.25 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, ἀπόδοτε⁽¹⁾ τοῖνυν τὰ Καίσαρος Καίσαρι⁽²⁾ καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ⁽³⁾.

Μετάφραση: Αυτός τότε τους είπε: Μόνοι σας δεχθήκατε στις συναλλαγές σας τα νομίσματα του Καίσαρα, και με αυτά διενεργείτε το εμπόριό σας και διευκολύνεστε στις σχέσεις σας μεταξύ σας. Δώστε λοιπόν πίσω στον Καίσαρα εκείνα που ανήκουν στον Καίσαρα, τους φόρους δηλαδή και την υποταγή στους νόμους που ασφαλίζουν

την απονομή του δικαίου και την ειρηνική συμβίωση των πολιτών. Δώστε όμως και στο Θεό εκείνα που ανήκουν στο Θεό, δηλαδή όλη σας την ψυχή, όλο τον εαυτό σας.

(1) «Και πρόσεξε ότι δεν είπε Δώστε, αλλά δώστε πίσω [από-δοτε]. Είναι χρέος, λέει. Δώσε πίσω λοιπόν την οφειλή. Σε φυλάει ο άρχοντάς σου από τους εχθρούς· κάνει ειρηνικό τον βίο σου. Χρωστάς λοιπόν το φόρο αντί για αυτά. Άλλωστε και αυτό, το οποίο προσφέρεις, δηλαδή το νόμισμα, από εκείνον τον ίδιο το έχεις. Το νόμισμα λοιπόν του βασιλιά, δώστο του πάλι πίσω. Στο μεταξύ έχεις κερδίσει με αυτό κάνοντας συναλλαγές και χρησιμοποιώντας τα αναγκαία για τη ζωή» (Θφ).

(2) Γνωμικό ραβινικό: Οπουδήποτε κυκλοφορεί νόμισμα βασιλιά, εκεί οι κάτοικοι, αυτόν τον βασιλιά αναγνωρίζουν ως κύριο (Μαιμωνίδης). Είναι σαν να έλεγε σε αυτούς ο Κύριος: Αντί να ρωτάτε αν επιτρέπεται η πληρωμή φόρου στον Καίσαρα, ρωτήστε πρωτίστως, εάν είναι νόμιμο να ενεργείτε τις μεταξύ σας δοσοληψίες και το εμπόριό σας με νομίσματα του καίσαρα. Εφόσον λοιπόν με την πράξη σας και την σιωπηρή συγκατάθεση βρήκατε ορθό και επιτρεπόμενο να δεχτείτε ως νόμισμα συναλλαγής το νόμισμα του καίσαρα, είναι δίκαιο να πληρώνετε φόρο στον Καίσαρα, ο οποίος σας προστατεύει στην κανονική διεξαγωγή των συναλλαγών σας και με την σφραγίδα του στα νομίσματα δίνει αξία σε αυτά, ώστε εσείς μέσω αυτών να διευκολύνεστε στις μεταξύ σας σχέσεις και συμφωνίες. Δώστε λοιπόν πίσω στον Καίσαρα τα του Καίσαρα. Όσον αφορά εσάς ως μέλη της πολιτείας, οφείλετε να υποτάσσετε στις πολιτικές εξουσίες και αφού ο Καίσαρας προστατεύει με τους νόμους του και την απονομή του δικαίου, τα πολιτικά σας δίκαια, οφείλετε να πληρώνετε σε αυτόν φόρο. Αλλά συγχρόνως στις θρησκευτικές σας σχέσεις ο Θεός είναι ο μόνος βασιλιάς σας και δεν πρέπει να δεσμεύεστε από τη θρησκεία του Καίσαρα. Το Θεό μόνο πρέπει να λατρεύετε και όχι τα χρυσά ή λίθινα αγάλματα, τα οποία ο Καίσαρας προβάλλει σε σας για λατρεία. Μόνος ο Θεός έχει δικαίωμα να πει στον καθένα μας· Γιε, δώσε μου την καρδιά σου.

(3) «Διότι υποβάλλουν σε χρηματικούς φόρους τους υποταγμένους, αυτοί που έλαχε να τους εξουσιάζουν· ο Θεός όμως, δεν απαιτεί από εμάς δηνάριο, αλλά πίστη και αγάπη και την ευνομία από έργα αγαθά» (Κ). «Όσα ανήκουν στο Θεό πρέπει να τα αποδίδουμε στο Θεό. Σου έδωσε νου, δώσε αυτόν πίσω σε αυτόν, ενεργώντας συνετά... Και γενικώς σου έδωσε ψυχή και σώμα· δώσε τα όλα πίσω σε αυτόν και αποκατάστησε για χάρη του την εικόνα του, βαδίζοντας με πίστη, με ελπίδα, με αγάπη» (Θφ). Το καθήκον προς τον Καίσαρα αποτελεί μέρος των καθηκόντων προς το Θεό, διότι ο Καίσαρας ενεργούσε ως εντολοδόχος του Θεού για εδραίωση της τάξης και της ειρηνικής κυβέρνησης. Δες Ρωμ. ιγ 1-7 (ρ). Στους ανυπότακτους Φαρισαίους είπε ο Κύριος: Τα του Καίσαρα στον Καίσαρα· και στους ημιεθνικούς Ηρωδιανούς· Τα

του Θεού στο Θεό. Ο καθένας πήρε το μάθημά του και ο Ιησούς μόνος τον θρίαμβο! (g).

Λουκ 20.26 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος⁽¹⁾ ἐναντίον τοῦ λαοῦ⁽²⁾, καὶ θαυμάσαντες⁽³⁾ ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.

Μετάφραση: Και δεν κατόρθωσαν να του πάρουν ούτε τον παραμικρό ενοχοποιητικό λόγο μπροστά στο λαό, ο οποίος τη στιγμή εκείνη τον άκουγε και θα χρησίμευε ως μάρτυρας. Θαύμασαν για την απόκρισή του και σιώπησαν.

(1) Δεν μπόρεσαν οι Φαρισαίοι να πιάσουν αυτόν από κάποιον λόγο (δ). Το αὐτοῦ και το ῥήματος έχουν με το επιλαβέσθαι την ίδια σχέση με τα αὐτοῦ και λόγου στο σ. 20 (L).

(2) «Μπροστά στο λαό. Διότι αυτό που προσπαθούσαν κατεξοχήν, αυτό ήταν, το να τον συκοφαντήσουν δηλαδή στο λαό, ότι υποδουλώνει το έθνος στους Ρωμαίους» (Θφ). Ο Ιούδας ο Γαλιλαίος (Πράξ. ε 37 και Ιωσήπου Αρχ. XVIII, 1,6,XX,5,2) ή ο Γαυλωνίτης (Αρχ. XVIII,1,1) είχαν αποκηρύξει την πληρωμή του φόρου στον Καίσαρα ως προδοσία προς τον Ιεχωβά, τον μόνο Κύριο, τον οποίο ο Ισραήλ έπρεπε να αναγνωρίζει. Και πιθανώς οι Γαλιλαίοι, οι οποίοι τώρα άκουγαν τον Ιησού, συμερίζονταν εξ' ολοκλήρου την αντίληψη αυτή (ρ). Το «εναντίον» στην Κ.Δ. είναι χαρακτηριστική λέξη του Λουκά (L).

(3) Η παγίδα συντρίφτηκε και ο Χριστός δοξάστηκε. Ακόμη και οι κακεντρεχείς επιβουλές εναντίον του καταλήγουν σε τιμή και δόξα του και η εναντίον του οργή των ανθρώπων αποβαίνει σε δοξολογία και τιμή του.

Στίχ. 27-40. Πονηρή ερώτηση για την ανάσταση των νεκρών.

Λουκ 20.27 Προσελθόντες⁽¹⁾ δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων⁽²⁾, οἱ λέγοντες⁽³⁾ μὴ εἶναι ἀνάστασιν, ἐπηρώτησαν⁽⁴⁾ αὐτὸν

Μετάφραση: Πλησίασαν τότε τον Ιησού μερικοί από τους Σαδδουκαίους, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει ανάσταση, και τον ρώτησαν

(1) Δες Ματθ. κβ 23-33 και Μάρκ. ιβ 18-27 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Ο Λουκάς αναφέρει τους Σαδδουκαίους μόνο εδώ στο ευαγγέλιό του, στις Πράξεις όμως επανειλημμένως (δ 1,ε 17,κγ 6-8). Το όνομα Σαδδουκαίος πιθανώς προήλθε από το Ζαντώκ ή σύμφωνα με τον τύπο Σαδδούκ ή Σαδούκ που μαρτυρείται άριστα σε πολλά χωρία των Ο΄ (Β. Βασ. η 17,Νεεμ. 1,29,ι 21,ια 11,ιγ 13,Ιεζ. μ 46,μγ 19,μη 11). Ποιος όμως Σαδδούκ έδωσε το όνομα στην αίρεση, μένει αμφίβολο (ρ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: οι αντιλέγοντες=αυτοί που υποστήριζαν αντίθετα με τους άλλους (Λ). Η ονομαστική λέγοντες ή αντιλέγοντες επεξηγεί το Σαδδουκαίων=των Σαδδουκαίων (οι οποίοι Σαδδουκαίοι είναι που λένε)(δ): ανώμαλη επεξήγηση που περιγράφει τους Σαδδουκαίους. Ή, δεν υπάρχει ανάγκη να πάρουμε την μετοχή ως ονομαστική απόλυτη, αλλά πρέπει να συνδέσουμε αυτήν με το τινές (γ). Όλοι οι Σαδδουκαίοι υποστήριζαν, ότι η ανάσταση δεν ήταν άρθρο πίστεως. Κάποιοι μάλιστα ίσως φρονούσαν, ότι δεν είναι αλήθεια (ρ). Σε κάθε εποχή υπήρξαν διεστραμμένες διάνοιες, που επιχειρούσαν να ανατρέψουν τις θεμελιώδεις αρχές της αποκαλυπτικής θρησκείας. Όπως υπάρχουν σήμερα οι αυτοαποκαλούμενοι οπαδοί της ελεύθερης σκέψης, οι οποίοι στην πραγματικότητα είναι οπαδοί της ψεύτικης και πλανημένης σκέψης, έτσι και τότε στις ημέρες του Σωτήρα ήταν οι Σαδδουκαίοι, οι οποίοι αρνούνταν την αλήθεια της ανάστασης των νεκρών, παρόλο που αυτή είχε αποκαλυφθεί με σαφήνεια στην Π.Δ..

(4) Το ερώτημα αυτό ήταν λιγότερο επικίνδυνο από το προηγούμενο. Αλλά όπως και τα δύο προηγούμενα, έτσι και αυτό απέβλεπε στο να εκμηδενίσει την επίδραση του Χριστού στο λαό. Ενώ το πρώτο («με ποια εξουσία κάνεις αυτά;») απέβλεπε να εμπνεύσει στο λαό την δυσπιστία, το δεύτερο («επιτρέπεται να δίνουμε φόρο;») αποσκοπούσε να κινήσει την αγανάκτηση του λαού κατά του Ιησού: και το τρίτο αυτό να τον γελοιοποιήσει μπροστά στο λαό (ρ).

Λουκ 20.28 λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς⁽¹⁾ ἔγραψεν ἡμῖν⁽²⁾, ἔάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος⁽³⁾ ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Μετάφραση: το εξής: Διδάσκαλε, ο Μωυσής μας έδωσε γραπτή εντολή στο νόμο: Εάν κάποιου ο αδελφός πεθαίνει ἔγγαμος αλλά ἄτεκνος, πρέπει να πάρει ο αδελφός του τη χήρα γυναίκα και να γεννήσει μ' αυτήν απογόνους για το νεκρό και ἄτεκνο αδελφό του.

(1) Οι Σαδδουκαίοι δεν απέρριπταν τα βιβλία της Π.Δ. ούτε κάποιο μέρος της. Πώς θα παρακάθονταν στο συνέδριο ως μέλη του και πώς θα γίνονταν από αυτούς

αρχιερείς; Πιθανώς δεν εύρισκαν, ότι η προσωπική αθανασία διδάσκεται επαρκώς στα βιβλία του Μωϋσή, ως προς δε τα βιβλία των προφητών απέδιδαν σε αυτά κύρος δευτερεύον, απέρριπταν επίσης και την παράδοση (g). Επειδή λοιπόν οι Σαδδουκαίοι απέδιδαν μεγάλο κύρος στην Πεντάτευχο του Μωϋσή, για αυτό και ο Κύριος από την Έξοδο αντλεί το επιχείρημα που προβάλλει για απάντηση σε αυτούς (p).

(2) Η παράθεση γίνεται ελεύθερα και παρέχει την ουσία μάλλον παρά τα ίδια τα λόγια του Δευτερ. κε 5. Δες και Γεν. λη 8. Η συνήθεια αυτή σύμφωνα με το νόμο, λέγεται ότι επικρατεί και σήμερα ακόμη μεταξύ των Καλμούχων και άλλων εθνών της Ανατολής (p).

(3) Υπάρχει και η γραφή άτεκνος ἥ. Η λέξη άτεκνος συναντιέται μόνο εδώ και στους ακόλουθους σ. και πουθενά αλλού στην Κ.Δ. (L). Κάποιοι υποστήριζαν, ότι ο νόμος αυτός, ο οποίος κατά το πλείστον περιήλθε σε αχρηστία, δεν ίσχυε για παντρεμένη, αλλά μόνο για αρραβωνιασμένη γυναίκα. Η Μίσχνα είναι εναντίον του (p).

Λουκ 20.29 ἑπτὰ οὖν⁽¹⁾ ἀδελφοὶ ἦσαν⁽²⁾· καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος⁽³⁾.

Μετάφραση: Ἦταν λοιπόν ἑπτὰ ἀδελφία. Καὶ ὁ πρῶτος νυμφεύθηκε μία γυναῖκα καὶ πέθανε ἄτεκνος.

(1) Το «λοιπόν» δείχνει, ότι σύμφωνα με τη διάταξη του νόμου έγιναν τα εξής (δ). Η όλη ακόλουθη αφήγηση έχει μέσα της έναν σαρκασμό (g).

(2) Ειπώθηκε ότι το προβαλλόμενο ζήτημα αποτελούσε γνωστό ήδη πρόβλημα, στο οποίο η αναγνωρισμένη απάντηση ήταν, ότι η γυναίκα στην ανάσταση θα ήταν σύζυγος του πρώτου που την είχε. Ο Κύριος θα μπορούσε να δώσει και την απάντηση αυτή. Αλλά ενώ με αυτήν θα απέφευγε την γελοιοποίηση, δεν θα αναιρούσε όμως την υλιστική αντίληψη των Σαδδουκαίων για την ανάσταση (p).

(3) Και των 3 συνοπτικών οι αφηγήσεις υπονοούν ότι ο πεθαμένος αδελφός δεν είχε ούτε γιο ούτε κόρη. Αυτό ορίζεται και στο Ταλμούδ, ότι δηλαδή αυτός που πεθαίνει δεν πρέπει να έχει καθόλου παιδί. Το Δευτερον. κε 5 όμως, σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο, ορίζει απλώς, εάν δεν έχει γιο (p).

Λουκ 20.30 καὶ ἔλαβε ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος⁽¹⁾

Μετάφραση: Την πήρε και ο δεύτερος τη γυναίκα αυτή· αλλά κι αυτός πέθανε άτεκνος.

Λουκ 20.31 καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν, ὡσαύτως⁽²⁾· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ· οὐ κατέλιπον τέκνα⁽³⁾ καὶ ἀπέθανον.

Μετάφραση: Επίσης την πήρε και ο τρίτος, όπως κι ο δεύτερος. Το ίδιο λοιπόν έκαναν και οι επτά. Δεν άφησαν όμως παιδιά και πέθαναν.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν μόνο «και ο δεύτερος» χωρίς κάτι άλλο. Επομένως ο στίχος 30 και η αρχή του 31 έχουν ως εξής: «και ο δεύτερος και ο τρίτος έλαβε αυτήν». Τον στίχο όμως, όπως έχει στο κείμενο, μαρτυρούν μαζί με τον αλεξανδρινό κώδικα και 5 άλλοι από τους μεγαλογράμματους, όπως και οι συριακές μεταφράσεις του Σινά και του Cureton και η Βουλγάτα (λατινική μετάφραση).

(2) Άλλοι από τους κώδικες παραλείπουν το πρώτο ὡσαύτως και άλλοι το δεύτερο.

(3) Το κύριο σημείο είναι ότι δεν άφησαν παιδιά. Για αυτό και μπαίνει πρώτο αυτό, αν και λογικά ο θάνατός τους έπρεπε να μπει πρώτα (p).

Λουκ 20.32 ὕστερον δε πάντων⁽¹⁾ καὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανεν.

Μετάφραση: Ὑστερα απ' όλους πέθανε και η γυναίκα.

Λουκ 20.33 ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή⁽²⁾; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.

Μετάφραση: Όταν λοιπόν αναστηθούν οι νεκροί, σε ποιόν από τους επτά αδελφούς θα γίνει σύζυγος; Διότι όλοι την είχαν πάρει γυναίκα.

(1) Αποσιωπάται το «πάντων» από τα αλεξανδρ. χειρόγραφα.

(2) Το ερώτημα παρουσιάζεται εύλογο στις χονδροειδείς και υλιστικές αντιλήψεις του πλήθους και βασίζεται στις αγροίκες υλιστικές εκδοχές για την ανάσταση, οι οποίες τότε επικρατούσαν (p).

Λουκ 20.34 καὶ ἀποκριθεὶς⁽¹⁾ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς⁽²⁾, Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου⁽³⁾ γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίζονται⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Τότε τους απάντησε ο Ιησούς: Αυτοί που ζουν στη ζωή αυτή και είναι παιδιά του πρόσκαιρου αυτού κόσμου, αυτοί παντρεύονται και έπειτα παντρεύουν και τους απογόνους τους.

Λουκ 20.35 οἱ δὲ καταξιωθέντες⁽⁵⁾ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου⁽⁶⁾ τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν⁽⁷⁾ οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Ὅσοι ὁμῶς αξιωθοῦν ν' απολαύσουν το μελλοντικό και ουράνιο εκείνον αἰῶνα και κόσμο και ν' αναστηθοῦν ἐνδοξα ἀπὸ τους νεκρούς, οὔτε οι ἴδιοι θα παντρεύονται, οὔτε θα παντρεύουν τους απογόνους τους.

(1) Το αποκριθείς παραλείπεται ἀπὸ κάποιους μεγαλογράμματους κώδικες.

(2) «Αφού τοποθέτησαν ἀπὸ κάτω για τους εαυτούς τους σαθρό θεμέλιο οι Σαδδουκαῖοι, ἀπιστούσαν στα λόγια για την ἀνάσταση. Διότι θεωρώντας ὅτι στην ἀνάσταση θα υπάρξει σωματικός τρόπος ζωής, λογικό ἦταν ὅτι ἐσφαλαν... Ο Κύριος λοιπόν, ἀφού ταρακούνησε σε αὐτούς το θεμέλιο και ἔδειξε ὅτι δεν υπάρχει σωματικός τρόπος ζωής, τότε ἀμέσως... γκρέμισε μαζί και το δόγμα τους» (Θφ). Ἀπὸ την ἀποψη των ραβίνων, σύμφωνα με την οποία η ἀνάσταση εἶναι ἀποκατάσταση του παρόντος σώματος με ὅλες τις συνθήκες της ἐπίγειας ὑπαρξης, μόνο ὁμῶς σε κόσμο ἀνώτερο, η ἀντίφαση, την οποία τόνιζαν οι Σαδδουκαῖοι, ἦταν πραγματική. Ἀλλὰ ο Κύριος διακηρύττει, ὅτι οι παρούσες σχέσεις δεν μπορούν να μεταφερθοῦν στον μέλλοντα αἰῶνα, η ζωή στον οποίο θα ἔχει φύση ἀπολύτως διαφορετική ἀπὸ τη ζωή του παρόντος αἰῶνος (g). Υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της κατάστασης των υἱῶν των ἀνθρώπων στη γη και της κατάστασης των υἱῶν του Θεοῦ στους ουρανοῦς. Υπάρχει μεγάλη ἀνομοιότητα μεταξύ του παρόντος κόσμου και του κόσμου ἐκείνου. Και ἀδικούμε και τους εαυτούς μας και την ἀλήθεια του Χριστοῦ, ὅταν ταυτίζουμε τις ιδέες μας για τον πνευματικό ἐκεῖνο κόσμο, με τις ἀντιλήψεις και πείρες μας ἀπὸ τον κόσμο των αἰσθήσεων.

(3) Με τη φράση «υιοὶ του αἰῶνος τούτου» ἐννοεῖ ὅλους τους ἀνθρώπους ἀπὸ την ἀποψη της φυσικῆς τους ὑπαρξης (g)· «αὐτοὶ που ζουν τον κοσμικὸ και σωματικὸ βίο» (K)· «αὐτό που στον κόσμο αὐτὸν γεννοῦν και γεννιοῦνται» (Θφ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: γαμοῦσι και γαμίσκονται. Και ἄλλα χειρόγραφα ἔχουν: ἐγκαμίσκονται. «Δηλαδή δίνονται σε γάμο» (Θφ). Μεγάλο μέρος των φροντίδων μας στον κόσμο αὐτὸν ἀναφέρεται στο να συστήσουμε οἰκογένειες και να συντηροῦμε αὐτές. Μεγάλο μέρος των ἀπολαύσεών μας στον κόσμο αὐτὸν μας παρέχεται ἀπὸ τους συγγενεῖς μας, τις συζύγους μας και τα παιδιά μας. Ο γάμος συστάθηκε για υποστήριξη της ἀνθρώπινης ζωής, για ὅσο κουβαλάμε μαζί μας τα φθαρτά σώματά

μας. Αλλά τα παιδιά αυτού του αιώνα πεθαίνουν και φεύγουν από αυτόν. Για αυτό λοιπόν νυμφεύονται και παντρεύουν τα παιδιά τους, για να δώσουν στην ανθρωπότητα τους απαιτούμενους διαδόχους, ώστε ενώ φεύγει η μία γενιά να διαδέχεται αυτήν η άλλη.

(5) Θα ανέμενε κάποιος: οι δε υιοί του αιώνος εκείνου. Αλλά με την παρεμβολή του «οι καταξιωθέντες» διορθώνει ο Κύριος την ψευδή αντίληψη ότι όλοι οι υιοί του παρόντος αιώνος θα μπουν στη βασιλεία, η οποία θα αρχίσει μετά την ανάσταση. Δες Πράξ. ε 41, Β Θεσ. α 5 (ρ). Δεν θα καταξιωθούν όλοι, αλλά μόνο οι άξιοι. Η αναξιότητα παρ' όλα αυτά, η οποία υπάρχει στην διεφθαρμένη από την αμαρτία φύση, αποβάλλεται με τη χάρη του Θεού και οι διαθέσεις της ψυχής μεταβάλλονται με αυτήν και έτσι γίνεται άξιος ο άνθρωπος του αιώνα εκείνου. Το σύνθετο καταξιωθέντες υποδηλώνει κάποια δυσκολία και προσπάθεια ώστε να γίνει κάποιος άξιος.

(6) Πουθενά αλλού στην Κ.Δ. δεν υπάρχει η φράση «ο αιών εκείνος», η οποία σημαίνει την πέραν του τάφου εποχή, που θεωρείται ως περίοδος ευλογίας και δόξας (ρ). Σύμφωνα με την Κ.Δ. η ανακαίνιση που έφερε ο Χριστός εις πέρας, δεν συντελέστηκε παρά μόνο στη σφαίρα του πνεύματος. Από την άποψη της σωματικής ύπαρξης, ο παρόντας αιώνας διαρκεί ακόμη και θα διαρκέσει μέχρι την επάνοδο του Χριστού, όταν θα γίνει η παλιγγενεσία (Ματθ. ιθ 28) (g). Υπάρχουν λοιπόν περισσότεροι από ένας αιώνες και κόσμοι. Υπάρχει ο ορατός κόσμος, ο παρόντας και παρερχόμενος, και ο μελλοντικός κόσμος, ο αόρατος και αιώνιος. Αποτελεί λοιπόν σοβαρό και επείγουσας φροντίδας ζήτημα για εμάς να συγκρίνουμε τους δύο αυτούς κόσμους και αιώνες και να δώσουμε την προτίμηση των φροντίδων και των σκέψεών μας στον καλύτερο από αυτούς.

(7) Αξιόλογη και η επόμενη γνώμη: Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κύριος μιλά εδώ όχι για την ανάσταση των νεκρών (=όλων των νεκρών), αλλά για την ανάσταση από τους νεκρούς, δηλαδή μέρους από τους νεκρούς, το οποίο φαίνεται να συμφωνεί με το Λουκ. ιδ 14, όπου γίνεται λόγος για την ανάσταση των δικαίων. Όσοι δεν θα αξιωθούν του αιώνος εκείνου, δεν θα αναστηθούν μαζί με τους δίκαιους, αλλά θα αναστηθούν κατά την ώρα της κρίσης μαζί με τους εθνικούς (Λουκ. ια 31,32), των οποίων το παράδειγμα θα κατακρίνει αυτούς (g). Η φράση λοιπόν ανάστασις εκ νεκρών σημαίνει μάλλον, ότι μερικοί μεταξύ των νεκρών θα αναστηθούν, ενώ άλλοι δεν θα έχουν αναστηθεί ακόμη. Για αυτό χρησιμοποιείται αυτή η φράση για την ανάσταση του Χριστού και των δικαίων και έχει την ίδια σημασία με τη φράση ανάσταση ζωής (Πραξ. δ 2, Α' Πέτρ. α 3, δεσ και Κολοσ. α 18). Η φράση, από την άλλη, «ανάσταση νεκρών» περιλαμβάνει την ανάσταση κρίσεως (=την ανάσταση των αμαρτωλών) και την

ανάσταση ζωής (=την ανάσταση των δικαίων). Δες Α΄ Θεσ. δ 16 (ρ). «Και οι νεκροί που είχαν σχέση με το Χριστό θα αναστηθούν π ρ ώ τ α», μετά από το οποίο θα επακολουθήσει ο αφθαρτισμός των ζωντανών κατά την εποχή εκείνη, και έπειτα θα αναστηθούν οι αμαρτωλοί.

(8) Εκείνοι οι οποίοι μπήκαν στη χαρά του Κυρίου τους, έχουν αιχμαλωτιστεί και κυριευτεί εξ' ολοκλήρου από την χαρά αυτή και δεν έχουν ανάγκη τη χαρά του γαμπρού από τη νύφη. Η αγάπη στον κόσμο εκείνο της αγάπης είναι εξ' ολοκλήρου αγγελική και μαραίνεται και εκλείπει τη στιγμή που θα έφθανε ως εκεί η πνοή της σαρκικής αγάπης του παρόντος κόσμου. Όπου και το ίδιο το σώμα θα είναι πνευματικό, εξαφανίζονται πλήρως οι τέρψεις των αισθήσεων.

Λουκ 20.36 ούτε γάρ⁽¹⁾ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ισάγγελοι⁽²⁾ γάρ εἰσιν, καὶ υἱοὶ εἰσιν τοῦ θεοῦ⁽³⁾, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλλά και δεν θα υπάρχει η ανάγκη του γάμου. Διότι ένας από τους σκοπούς του γάμου είναι να προλάβει την εξάλειψη του ανθρωπίνου γένους από το θάνατο. Στην άλλη ζωή όμως δεν θα υπάρχει η ανάγκη του γάμου, διότι οι άνθρωποι εκεί πλέον δεν θα είναι δυνατόν να πεθάνουν, αφού θα έχουν φύση άφθαρτη και αθάνατη, όπως οι άγγελοι, και θα είναι υιοί του Θεού. Διότι τα σώματά τους δεν θα προέρχονται από σαρκική γέννηση, αλλά θα ξαναγεννηθούν με την ανάσταση, που θα πραγματοποιήσει η άμεση επέμβαση το Θεού και όχι η παρέμβαση σαρκικών γονέων.

(1) Υπάρχει και η γραφή: ουδέ γαρ. Το γαρ σημαίνει, ότι η κατάργηση του θανάτου συνεπάγεται και την κατάργηση του γάμου, του οποίου σκοπός είναι η διατήρηση του ανθρωπίνου γένους (ρ). «Διότι εδώ μεν επειδή υπάρχει θάνατος, για αυτό υπάρχει ο γάμος... Εκεί όμως, αφού θα καταργηθεί ο θάνατος, ποια η ανάγκη γάμου;» (Θφ). Στον παρόντα κόσμο, όπου βασιλεύει ο θάνατος, πρέπει να γίνονται γάμοι για να γεμίζουν τα κενά, τα οποία δημιουργούνται συνεχώς από το θάνατο. Αλλά εκεί όπου δεν υπάρχουν ταφές, ούτε γάμων ανάγκη υπάρχει. Αυτό είναι το θριαμβευτικό επιστέγασμα της άνεσης του κόσμου εκείνου, ότι εκεί δεν υπάρχει πλέον θάνατος, ο οποίος σαπίζει όλη την ωραιότητα και φθείρει κάθε άνεση του παρόντος κόσμου. Εδώ βασιλεύει ο θάνατος και η φθορά, αλλά εκεί αποκλείονται αυτά οριστικά και διαπαντός.

(2) Λέγεται μοναδική φορά και ίσως είναι λέξη που σχηματίστηκε από τον Λουκά σε αναλογία με το ισάστερος (Δ. Μακ. ιζ 5), ισάδελφος, ισόθεος κλπ. Την λέξη χρησιμοποιεί και ο νεοπλατωνικός Ιεροκλής (5ος αιών μ.Χ.)(ρ). Η ομοιότητα με τους

αγγέλους συνίσταται σύμφωνα με τα συμφραζόμενα στην κατάργηση της διάκρισης φύλου (g) και στη συμμετοχή στην ίδια θεία και αθάνατη ζωή (L). Θα έχουν δόξα και λαμπρότητα όχι μικρότερη από αυτήν των αγίων αγγέλων. Θα βλέπουν το ίδιο πρόσωπο, θα λειτουργούν στο ίδιο έργο, θα κοινωνούν την ίδια χαρά με τους αγίους αγγέλους. Θα έχουν συντρόφους τους αγγέλους και θα συναναστρέφονται με τα ευλογημένα αυτά πνεύματα, τα οποία θα τους αγαπούν θερμότατα και στοργικότατα και θα τους παρέχουν αναρίθμητη συντροφιά υπάρξεων εκλεκτών, αγιασμένων και οι οποίες συγκεντρώνουν κάθε ηθική καλλονή και ωραιότητα. Οι άγγελοι θα είναι οι αυτόχθονες της ουράνιας εκείνης χώρας. Αλλά και οι νέοι πολίτες, που μεταφέρθηκαν από την επίγεια στην επουράνια εκκλησία και Ιερουσαλήμ, θα έχουν τα ίδια με εκείνους δικαιώματα, αλλά και τους ίδιους πόθους, τα ίδια συναισθήματα, τις ίδιες διαθέσεις, την ίδια άγια ζωή και την ίδια αγνή διαγωγή. «Διότι είναι ισάγγελοι... και τελούν την λατρεία που πρέπει σε άγια πνεύματα' και όπως ακριβώς το αγγελικό πλήθος είναι μεν πολύ, αλλά δεν αυξήθηκε από γέννηση, αλλά υπάρχει από δημιουργία, έτσι και αυτοί που θα αναστηθούν» (Κ).

(3) Δεύτερο χαρακτηριστικό ομοιότητας, το οποίο είναι σε στενή σχέση με το πρώτο. Οι άνθρωποι στη γη είναι γιοι μεταξύ τους. Αλλά εκεί θα πάρει ο καθένας το σώμα του άμεσα από το Θεό, όπως και στους αγγέλους δεν υπάρχει σχέση πατρότητας και υιότητας (g). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Οι πιστοί ήδη από την παρούσα ζωή ονομάζονται υιοί Θεού. Παρ' όλα αυτά βεβαιώνεται για αυτούς, ότι δέχονται και περιμένουν με πόθο σφοδρό την υιοθεσία και την απολύτρωση του σώματος (Ρωμ. η 23). Διότι εφόσον το σώμα δεν έχει απολυτρωθεί από τον τάφο, η υιοθεσία δεν τελειοποιήθηκε ακόμη. Είμαστε και τώρα υιού Θεού (Α Ιω. γ 2). Έχουμε την φύση και τις διαθέσεις των υιών του Θεού, αλλά όλα αυτά θα τελειοποιηθούν όταν με το νέο σώμα μας εγκατασταθούμε στον ουρανό.

(4) Θα είναι υιοί Θεού, διότι θα είναι υιοί αναστάσεως. Η ανάσταση είναι ενέργεια που οφείλεται στην άμεση επέμβαση του Θεού, χάρις στην οποία λαμβάνουν οι πιστοί το νέο σώμα τους (p). «Είναι λοιπόν ισάγγελοι και υιοί Θεού. Γιατί; Διότι είναι παιδιά της ανάστασης. Αυτό λοιπόν που λέει σημαίνει το εξής: Τους ονόμασα, λέει, υιούς Θεού, διότι δεν φαίνεται τίποτα σωματικό στη γέννησή τους, αλλά όλα είναι θεία... Ο Θεός είναι που γεννά τα σώματά μας με τους τρόπους που αυτός ξέρει. Επομένως, επειδή ο Θεός είναι αυτός που ενεργεί στην ανάσταση, εύλογα λέγονται υιοί Θεού αυτοί που ξαναγεννιούνται με την ανάσταση» (Θφ). Είναι γιοι της ανάστασης. Δηλαδή έχουν καταστεί ικανοί για τις ασχολίες και απολαύσεις της μέλλουσας κατάστασης. Έχουν γεννηθεί πλέον για εκείνον τον κόσμο, ανήκουν σε εκείνη την οικογένεια,

εκπαιδεύτηκαν και προετοιμάστηκαν για τον κόσμο εκείνον εδώ και θα έχουν την κληρονομιά τους σε αυτόν, εκεί.

Λουκ 20.37 ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ⁽¹⁾ καὶ Μωϋσῆς⁽²⁾ ἐμήνυσεν⁽³⁾ ἐπὶ τῆς βάτου⁽⁴⁾, ὡς λέγει⁽⁵⁾ κύριον τὸν θεὸν⁽⁶⁾ Ἀβραάμ καὶ θεὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν θεὸν Ἰακώβ⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Το ότι άλλωστε ανασταίνονται οι νεκροί το φανέρωσε και ο Μωυσής στο σημείο εκείνο της Αγίας Γραφής που γίνεται λόγος για τη βάτο· εκεί δηλαδή που λέει ότι ο Κύριος είναι ο Θεός του Αβραάμ και ο Θεός του Ισαάκ και ο Θεός του Ιακώβ.

(1) Αφού απέδειξε ο Κύριος, ότι το ερώτημα των Σαδδουκαίων οφειλόταν σε κακή και εσφαλμένη αντίληψη για τους όρους της κατάστασης στο μέλλον, προχωρεί τώρα να αποδείξει και ότι η διδασκαλία της ανάστασης δεν είναι ασύμφωνη με τον μωσαϊκό νόμο, αλλά τελείως αντιθέτως μαρτυρείται και από τον Μωϋσή (p).

(2) Ακόμη και ο Μωϋσής. Όχι μόνο οι προφῆτες (b). Η ανάσταση των νεκρών μαρτυρείται με σαφήνεια από τον Ησαΐα (κστ 19-21) και ακόμη πληρέστερα από τον Δανιήλ (ιβ 2). Αλλά οι Σαδδουκαίοι έπρεπε να αναιρεθούν και με τον λόγο του ίδιου του Μωϋσή (g).

(3) Αποκάλυψε. Τόσο στους κλασικούς όσο και στην Κ.Δ. το μηνύω χρησιμοποιείται με την έννοια του: κάνω γνωστό κάτι το οποίο ήταν μυστικό (Πράξ. κγ 30, Α΄ Κορ. ι 28, Ιω. ια 57)(p). Ή, και με την έννοια του: δήλωσε (δ).

(4) Η Π.Δ. ήταν διαιρεμένη σε τμήματα, που ονομάζονταν από κάποιο γεγονός ή λόγο που ξεχώριζε στο περιεχόμενό τους. Παραδείγματα παρατίθενται από το Ταλμούδ. Και οι ραψωδοί διαιρούσαν τον Όμηρο σε τμήματα, που ονομάζονταν σύμφωνα με παρόμοια αρχή. Και στο Κοράνιο τα κεφάλαια ονομάζονται με τον ίδιο τρόπο. Δεν αποκλείεται όμως εδώ το «επί της βάτου» να έχει μπει για να δηλώσει ένα περιορισμένο χωρίο (p).

(5) Το ως είναι χρονικό=όταν λέει, ενώ το λέγει=αποκαλεί, ονομάζει (δ).

(6) =Κύριος (ο Ιεχωβά) είναι ο Θεός του Αβραάμ... (δ).

(7) Αιώνες ολόκληρους πριν είχαν πεθάνει οι πατριάρχες και ήταν νεκροί για τους ζωντανούς στη γη. Δεν ήταν όμως νεκροί και για τον Θεό. Διότι αν ήταν νεκροί και για αυτόν, ήταν αδύνατον ο Θεός να ονομάζεται ακόμη Θεός τους (g).

Λουκ 20.38 θεὸς δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων⁽¹⁾, πάντες⁽²⁾ γὰρ⁽³⁾ αὐτῷ⁽⁴⁾ ζῶσιν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ο Θεός όμως δεν είναι Θεός νεκρών, που εκμηδενίστηκαν από το θάνατο, αλλά Θεός ζωντανών. Διότι για τον Θεό όλοι είναι ζωντανοί, κι αυτοί ακόμη που για μας είναι πεθαμένοι. Εξακολουθούν να ζουν και να βρίσκονται σε σχέση και κοινωνία μαζί του· δεν βρίσκονται σε κατάσταση λήθαργου και αναισθησίας.

(1) Τα νεκρά πράγματα μπορούν να έχουν δημιουργό, κτήτορα, κυβερνήτη. Μόνο όμως τα ζωντανά μπορούν να έχουν Θεό. Εάν ο Αβραάμ ή κάποιος άλλος από τους πατριάρχες έπαυε να είναι ζωντανός, θα έπαυε και ο Θεός να είναι Θεός του (p). Είναι αλήθεια ότι το επιχείρημα αυτό αποδεικνύει κυρίως, ότι η ανθρώπινη προσωπικότητα εξακολουθεί και μετά θάνατον να υπάρχει και δεν αποδεικνύει άμεσα και κατ' ευθείαν και την σωματική ανάσταση. Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε, ότι οι Σαδδουκαίοι απέρριπταν μαζί με την ανάσταση των σωμάτων και την αθανασία της προσωπικότητας. Και αυτό, διότι σύμφωνα με αυτούς το πνεύμα δεν ήταν δυνατόν να έχει ύπαρξη και υπόσταση από μόνο του και ανεξάρτητο τελείως από την ύπαρξη του σώματος. Συνεπώς για εκείνους, οι οποίοι συλλογίζονται έτσι, η προσωπική επιβίωση συνεπάγεται ως όρο και την αποκατάσταση των σωμάτων στη ζωή (g).

(2) Ο Αβραάμ, ο Ισαάκ, ο Ιακώβ και όλοι εκείνοι, των οποίων Κύριος είναι ο Θεός και οι οποίοι είναι νεκροί για τους ανθρώπους (b). Όλοι όσοι βρίσκονται σε σχέση με το Θεό παρόμοια με αυτήν των πατριαρχών· των οποίων ο Θεός έγινε Θεός τους (g).

(3) Συνδέεται με το ζώντων (g).

(4) Όχι στη σκέψη του Θεού αλλά στη σχέση (g). Ζουν απολαμβάνοντας το Θεό (b).

(5) Ζουν ήδη με την ψυχή τους. Θα ζήσουν όμως και με το σώμα τους. Όλος ο καιρός κατά τον οποίο η ψυχή θα είναι χωρισμένη από το σώμα, είναι μία στιγμή σε σχέση με το χρόνο, κατά τον οποίο έχει προοριστεί εξ αρχής να είναι ενωμένη με το σώμα της, καθώς και σε σχέση με το Θεό, ενώπιον του οποίου και τα πιο απομακρυσμένα γεγονότα του μέλλοντος είναι εξόχως παρόντα και άμεσα (b).

Λουκ 20.39 ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν γραμματέων⁽¹⁾ εἶπον, Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας·

Μετάφραση: Τότε μερικοί απ' τους γραμματεῖς που πίστευαν στη ανάσταση του είπαν: Σωστά τα είπες, Διδάσκαλε.

(1) «Επειδή ντροπιάστηκαν έτσι οι Σαδδουκαίοι, οι Γραμματείς αποδέχτηκαν τον Ιησού ως αντίπαλο των Σαδδουκαίων, νιώθοντας ευχαρίστηση για την ήττα εκείνων» (Θφ). Μερικοί από τους Φαρισαίους δεν μπόρεσαν να συγκρατηθούν από το να εκφράσουν τον θαυμασμό τους για τον τρόπο, με τον οποίο ο Ιησούς είχε νικήσει τελείως τους αντιπάλους τους. Η απόδειξη εκείνη, την οποία οι Σαδδουκαίοι προκαλούσαν τους Φαρισαίους να βρουν στην Πεντάτευχο, προσφέρθηκε από τον Ιησού με πολύ πειστικό τρόπο (ρ).

Λουκ 20.40 οὐκέτι δε⁽¹⁾ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

Μετάφραση: Από τότε δεν τολμούσαν πια να τον ρωτούν τίποτε, διότι πάντοτε έβγαине νικητής στη συζήτηση μαζί τους.

(1) Υπάρχει και η γραφή που μαρτυρείται πολύ: γαρ=Μερικοί από τους αντιπάλους του τον επαίνεσαν, διότι είδαν ότι πάντοτε ήταν νικητής και δεν τολμούσαν πλέον να τον προκαλούν (ρ). Ή, τον επαινούν, διότι δεν τολμούσαν πλέον να τον ρωτούν. Οι γραμματείς δηλαδή αυτοί, οι οποίοι ως επί το πλείστον ήταν Φαρισαίοι, βλέποντας ότι ο Ιησούς ήταν αήττητος και μη τολμώντας πλέον να τον προκαλούν με ερωτήσεις, παίρνουν πλέον θέση μεταξύ των επαινετών του (L).

Στίχ. 41-44. Ο Μεσσίας και ο Δαβίδ.

Λουκ 20.41 Εἶπεν δὲ⁽¹⁾ πρὸς αὐτούς⁽²⁾, Πῶς λέγουσιν⁽³⁾ τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυὶδ εἶναι;

Μετάφραση: Τότε τους ρώτησε κι ο Ιησούς. Πώς λένε οι διδάσκαλοί σας ότι ο Μεσσίας Χριστός είναι απόγονος του Δαβίδ;

(1) Δες Ματθ. κβ 41-46 και Μάρκ. ιβ 35-37 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Προς τους γραμματείς, οι οποίοι είχαν εκφράσει τον θαυμασμό τους. Παίρνει με την ερώτηση νέα ευκαιρία για να διδάξει αυτούς (ρ). Ο Κύριος δεν θέλει να ταπεινώσει τώρα αυτούς με τους οποίους συζητά. Θέλει να τους βάλει σε σκέψη, μήπως μπορούν να βρουν την αλήθεια (g). Η επιδοκιμασία την οποία εκδήλωσαν αυτοί σύμφωνα με τον σ. 39, έδωσε κάποιες ενδείξεις ότι μερικοί από αυτούς ήταν ίσως διατεθειμένοι να πειστούν και να αναγνωρίσουν έστω και κατά την τελευταία στιγμή τον Χριστό (ρ).

(3) Πώς λένε αυτοί, που έχουν το δικαίωμα να μιλούν και να βγάζουν αποφάσεις (g). Αναφέρεται στους διδασκάλους γενικά των Ιουδαίων.

Λουκ 20.42 και αὐτὸς Δαυὶδ⁽¹⁾ λέγει ἐν βίβλῳ των ψαλμῶν, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου⁽²⁾

Μετάφραση: Και πώς από το άλλο μέρος ο ίδιος ο Δαβίδ λέει στο βιβλίο των Ψαλμών: Είπε ο Κύριος και Θεός στον Κύριό μου Χριστό: Κάθισε πάνω στο θρόνο μου στα δεξιά μου, δοξασμένος και τιμημένος μαζί μου,

Λουκ 20.43 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Μετάφραση: ώσπου να βάλω τους εχθρούς σου κάτω από τα πόδια σου σαν υποστήριγμα, πάνω στο οποίο θα πατούν;

(1) Τίποτα άλλο παρά προκατάληψη, ώθησε μερικούς να αμφισβητήσουν την έννοια και την αυθεντικότητα του τίτλου, ο οποίος αποδίδει στον Δαβίδ τον ψαλμό, του οποίου η παράθεση ακολουθεί. Ο ψαλμός αυτός έχει τις αξιόλογες ιδιότητες των ποιημάτων που αποδίδονται στον Δαβίδ, την συντομία και πυκνότητα την ζωηρή και μυστηριώδη, την λάμψη και την δροσερότητα των εικόνων, το βάθος των ενοράσεων. Και όσον αφορά στο πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται ο ψαλμός, 3 χαρακτηριστικά εμποδίζουν απολύτως να εννοήσουμε άλλο πρόσωπο εκτός από τον Μεσσία. α) Ο τίτλος «τῷ κυρίῳ μου», τον οποίο αποδίδει σε αυτόν ο Δαβίδ· β) την συμμετοχή στη θεία κυριαρχία, την οποία λαμβάνει από τον Ιεχωβά («κάθου εκ δεξιῶν μου») και γ) την ταυτόχρονη κατοχή από αυτόν των δύο αξιωμάτων, του βασιλικού ταυτόχρονα και αρχιερατικού, κατά την τάξη του βασιλιά ταυτόχρονα και ιερέα της Σαλήμ, του Μελχισεδέκ. Ο νόμος εγκαθίδρυε στο Ισραήλ τείχος ανυπέρβλητο μεταξύ της βασιλείας και της ιερωσύνης. Διότι η μεν βασιλεία ήταν συνδεδεμένη με την φυλή Ιούδα και τον οίκο Δαβίδ, ενώ η ιερωσύνη με την φυλή Λευϊ και τον οίκο Ααρών (g).

(2) «Με ποιον όμως τρόπο, ο γιος του Δαβίδ (ο Χριστός) είναι Κύριός του και όχι με ανθρώπινη εξουσία μάλλον, αλλά με θεϊκή; Διότι απλώς και μόνο το να καθίσει στα δεξιά του Πατέρα, δίνει μαρτυρία για την ουράνια δόξα του. Διότι όσα έχουν τον ίδιο θρόνο, εννοούνται ότι έχουν και την ίδια τιμή και την ίδια φύση. Το κάθισμα, όταν λέγεται για το Θεό, δεν θα μπορούσε να σημαίνει κάτι άλλο, παρά την βασιλεία και την εξουσία των πάντων... Είναι Κύριος λοιπόν του Δαβίδ, όπως είναι πρόπον, ως προς τη θεϊκή φύση και δόξα και εξουσία, είναι όμως υιός του ως προς τη σάρκα» (Κ).

Λουκ 20.44 Δαυίδ οὖν αὐτὸν κύριον καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν⁽¹⁾;

Μετάφραση: Ο Δαβίδ λοιπόν τον ονομάζει Κύριο. Πώς όμως τότε μπορεί να είναι υιός του; Είναι σωστό ο πρόγονος να ονομάζει Κύριο τον τρισέγγονο και απόγονό του; Αυτό σημαίνει ότι ο Μεσσίας δεν είναι μόνον υιός του Δαβίδ αλλά και Υιός του Θεού· και ως Υιός του Θεού είναι και Κύριος του Δαβίδ.

(1) «Διότι ήταν μεν γιος του Δαβίδ ως προς την σάρκα, αλλά ήταν και Θεός του. Εκείνοι όμως, τον νόμιζαν μόνο γιο του Δαβίδ. Για αυτό ανατρέπει αυτήν την ιδέα τους, ότι δηλαδή είναι απλός γιος του Δαβίδ, δείχνει όμως και ότι δεν είναι αντίθετος με τον Πατέρα, αλλά έχει πολλή την ομόνοια με αυτόν, εφόσον βεβαίως ο Πατέρας αγωνίζεται εναντίον των εχθρών του [του Ιησού]» (Θφ).

Στίχ. 45-47. Η υποκρισία των γραμματέων.

Λουκ 20.45 Ἀκούοντος δὲ⁽¹⁾ παντὸς τοῦ λαοῦ⁽²⁾ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς⁽³⁾ αὐτοῦ,

Μετάφραση: Ενώ λοιπόν τα άκουγε αυτά όλος ο λαός, είπε στους μαθητές του:

(1) Δες Μαρκ. ιβ 38-40 και τις εκεί σημειώσεις. Ο σύντομος αυτός λόγος, όπως και η παράλληλη περικοπή του Μάρκου, είναι περίληψη του μεγάλου λόγου που περιλαμβάνεται στο Ματθ. κγ, με τον οποίο ο Ιησούς είπε τα «ουαί» του εναντίον των γραμματέων και φαρισαίων (g).

(2) Ακροατήριο είναι όλος ο λαός, όπως και στον Μάρκο, αλλά η διδασκαλία απευθύνεται ειδικά στους μαθητές, τους φαινομενικά με την ευρύτερη έννοια μαθητές (L).

(3) «Ασθένειες των γραμματέων ήταν η αγάπη της δόξας και του κέρδους. Για να αποφύγει λοιπόν η ομάδα των αγίων μαθητών τις τόσο αισχρές αξιοκατάκριτες πράξεις, προστάζει με χρήσιμο τρόπο λέγοντας· Μην ανεχτείτε να σας κυριεύσουν τα ίδια κακά» (Κ).

Λουκ 20.46 Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς καὶ φιλοῦντων ἄσπασμους ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις⁽¹⁾,

Μετάφραση: Να προσέχετε και να φυλάγεστε από τους γραμματεῖς, που θέλουν να περπατούν με ενδυμασίες επίσημες και εντυπωσιακές και τους αρέσει να τους

χαιρετούν ευλαβικά και τιμητικά στις αγορές, και επιδιώκουν τα πρώτα καθίσματα στις συναγωγές και τις πρώτες θέσεις στα δείπνα.

(1) «Ποια ήταν η συνήθεια των γραμματέων; Το να βαδίζουν, από τη μία, στις αγορές καλοντυμένοι, να κατεβάζουν, από την άλλη, με σοβαροφάνεια τα φρύδια, να επιζητούν τους επαίνους όσων τους έβλεπαν, το να έχουν επίπλαστη συμπεριφορά, το να πολυλογούν στις προσευχές» (Κ). Επιζητούσαν να τους χαιρετούν με σεβασμό στις αγορές, ώστε τα πλήθη που συνήθως συνέρρεαν εκεί να βλέπουν τι σεβασμός αποδιδόταν σε αυτούς. Επιζητούσαν και τις πρώτες θέσεις στα δείπνα και όταν έπιαναν αυτές, με πολλή μεν αυταρέσκεια και έπαρση έβλεπαν τους εαυτούς τους, ενώ με κάθε περιφρόνηση ατένιζαν τους άλλους. Δες και Ματθ. κγ 5-7.

Λουκ 20.47 οἱ κατεσθίουσιν τὰς οἰκίας τῶν χρηρῶν⁽¹⁾ καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα⁽²⁾.

Μετάφραση: Αυτοί κατατρώνε τα σπίτια και την περιουσία των χηρῶν, ενώ κάνουν υποκριτικά μεγάλες προσευχές, δόθ' από ευλάβεια, για να εξαπατούν τις χήρες. Αυτοί θα καταδικαστούν περισσότερο απ' όσο οι κλέφτες και οι άρπαγες.

(1) Δες Ματθ. κγ 13. Πιθανώς πρόκειται για πλούσιες χήρες (p). Κατέτρωναν τα σπίτια των χηρῶν είτε αποσπώντας από αυτές πλούσια δώρα και εισφορές με την πρόφαση να βοηθήσουν με αυτές άλλους που είχαν ανάγκη ή δεχόμενοι την φιλοξενία τους και κάθονταν σε πλούσια τραπέζια σε αυτές (g). Δες την περίπτωση της συζύγου του αδελφού του Ηρώδη του μεγάλου Φερῶρα, η οποία πλήρωσε τα πρόστιμα χιλιάδων Φαρισαίων, που αρνήθηκαν να ορκιστούν πίστη στον Καίσαρα (Ιωσήπου Αρχ. XVII,2,4), όπως και την περίπτωση της Φουλουΐας, η οποία έστειλε «πορφύρα και χρυσάφι στο ιερό των Ιεροσολύμων» και αφού τα πήραν αυτά οι ιερείς «τα ξόδευαν στις δικές τους ανάγκες» (ο.π. XVIII,3,5) (p).

(2) «Επειδή ακριβώς έχουν την εικόνα του διδασκάλου, γίνονται οδηγοί στην κακία» (Τίτου Βοστ). Διπλή θα είναι η καταδίκη τους: μία για την κατάχρηση της περιουσίας των φτωχών χηρῶν και άλλη για την κατάχρηση της προσευχής και την αισχρή εκμετάλλευση της θρησκείας. Το να υποκρίνεται κάποιος ευσέβεια για σκοπούς ιδιοτελείς είναι διπλή παράβαση και αδικία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ' (21)

Στίχ. 1-4. Το δίλεπτο της χήρας.

Λουκ 21.1 Ἀναβλέψας⁽¹⁾ δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας⁽²⁾ εἰς τὸ γαζοφυλάκιον⁽³⁾ τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους⁽²⁾.

Μετάφραση: Κάποια στιγμή σήκωσε τα μάτια του ο Ιησούς και είδε τους πλούσιους που έριχναν τις εισφορές τους στο θησαυροφυλάκιο του ναού.

(1) Δες Μαρκ. ιβ 41-44 και τις εκεί σημειώσεις. Σύμφωνα με το Μαρκ. ιβ 41 ο Ιησούς κουρασμένος πιθανώς από την προηγούμενη σκηνή, κάθισε (g)· και έριξε κάτω ή και έκλεισε για ανάπαυση τα μάτια. Για αυτό μετά λέει το αναβλέψας (p).

(2) Ἡ, είδε τους πλούσιους, οι οποίοι έβαζαν. Ἡ, είδε εκείνους, οι οποίοι έβαζαν και ήταν πλούσιοι (p). Η πρώτη πιο σωστή.

(3) «Γάζα λένε ότι είναι ο θησαυρός. Υπήρχε λοιπόν ιερό θησαυροφυλάκιο στο οποίο μαζεύονταν χρήματα από ανθρώπους που αγαπούσαν το Θεό, το οποίο το χρησιμοποιούσαν για περιποίηση και επισκευή του ιερού και γενικώς για διακόσμηση του ναού και για διατροφή των φτωχών, έστω και αν ύστερα και αυτό το εκμεταλλεύονταν οι ιερείς και μοιράζονταν τον θησαυρό χωρίς να τον χρησιμοποιούν για αυτά για τα οποία από την αρχή είχε προοριστεί» (Θφ).

Λουκ 21.2 εἶδεν δέ τινα χήραν πενιχρὰν⁽¹⁾ βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτὰ⁽²⁾,

Μετάφραση: Είδε και κάποια φτωχή χήρα, που έριχνε εκεί δύο λεπτά.

(1) Λέγεται μοναδική φορά. Πιθανώς μπήκε, για να μην χρησιμοποιηθεί δύο φορές η λέξη φτωχή (L).

(2) Το ακριβές ποσό δεν ήταν δυνατόν να διακριθεί από απόσταση. Ο Ιησούς γνώρισε αυτό, όπως γνώρισε ότι τα δύο λεπτά ήταν όλα όσα είχε η γυναίκα εκείνη, με την υπερφυσική του γνώση. Δεν επιτρεπόταν να προσφέρει κάποιος στο γαζοφυλάκιο λιγότερο από 2 λεπτά (p). Ο Κύριος μάς παρατηρεί και τώρα. Βλέπει εάν οι υπέρ του έργου του ή οι για αγαθοεργούς σκοπούς εισφορές μας γίνονται γενναιόδωρα σε σχέση με όσα έχουμε, ή είναι πενιχρές και με τσιγγουνιά. Το μάτι του προχωρά και βαθύτερα ακόμη. Παρατηρεί εάν δίνουμε με χαρά, με καρδιά που συμπονάει και με απόφαση αυθόρμητη ή μήπως προσφέρουμε από λύπη ή από ανάγκη. Αυτό πρέπει

να μας γεμίζει από φόβο. Οι άνθρωποι μπορούν να εξαπατηθούν ή να παραπλανηθούν από εμάς από προφάσεις τις οποίες γνωρίζει καλά ο Χριστός ότι είναι μάταιες. Αλλά συγχρόνως αυτό πρέπει και να μας ενθαρρύνει σε γενναιόδωρες προσφορές, χωρίς να επιθυμούμε να γίνουν αυτές γνωστές στους ανθρώπους. Αρκεί, ότι τις βλέπει ο Χριστός. Τις βλέπει στα κρυφά και θα τις ανταμείψει στα φανερά.

Λουκ 21.3 καὶ εἶπεν, Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν⁽¹⁾ ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον⁽²⁾ πάντων ἔβαλεν·

Μετάφραση: Και εἶπε: Σας διαβεβαιώνω ὅτι ἡ φτωχὴ αὕτη χήρα ἔριξε περισσότερα απ' ὅλους.

(1) Η φράση εισάγει κάτι ασυνήθιστο και απίστευτο εκ πρώτης όψεως (p). Τα λόγια, τα οποία ο Κύριος λέει στους μαθητές, αποβλέπουν στο να τους διδάξουν να εκτιμούν τις ανθρώπινες πράξεις σύμφωνα με την ηθική τους ποιότητα (g).

(2) Διότι με τα δύο λεπτά είχε βάλει και την καρδιά της (g).

Λουκ 21.4 ἅπαντες γὰρ οὗτοι⁽¹⁾ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον⁽²⁾ εἰς τὰ δῶρα⁽³⁾ τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος⁽⁴⁾ αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον⁽⁵⁾ ὃν εἶχεν ἔβαλε⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Διότι ὅλοι αυτοὶ ἔριξαν ἀπὸ το περισσευμὰ τους στις δωρεές που προσφέρονται στο Θεό. Αὕτη ὁμως ἀπὸ το υστέρημά της και ἀπὸ την τέλεια φτώχεια της ἔριξε στο κιβώτιο της συνεισφοράς ὅλα ὅσα εἶχε για τη συντήρησή της.

(1) Δείχνει εκείνους ἀπὸ αὐτοὺς που ἦταν μπροστὰ του ἐκείνη τη στιγμή (p).

(2) «Στους πλούσιους τα περισσότερα ἔμεναν στα σπίτια τους, ἀφοῦ πρόσφεραν λίγα και μικρά» (Θφ).

(3) Τα οποία ἤδη βρίσκονταν μέσα στα κιβώτια (p). Οτιδήποτε μπορεί να ονομαστεί δῶρο ἢ προσφορά προς τον Θεό, πρέπει να μας κινεῖ τον σεβασμό και την ευλάβεια και να συνεισφέρουμε και εμεῖς πρόθυμα σύμφωνα με τις δυνάμεις μας και πέραν των δυνάμεών μας. Ὅτι προσφέρεται για την διάδοση του ευαγγελίου του και την συντήρηση των διακόνων του, για την χριστιανική μόρφωση της νεολαίας, την ανακούφιση αιχμαλώτων, την προστασία χηρῶν και ξένων και την συντήρηση φτωχῶν

οικογενειών, εισφέρεται ως δώρο στο Θεό και ως τέτοιο γίνεται δεκτό και θα ανταμειφθεί από αυτόν.

(4) Ο Μάρκος λέει υστέρηση, το οποίο σημαίνει ότι η όλη θέση και κατάσταση αυτής της γυναίκας ήταν κατάσταση μόνιμης και διαρκούς στέρησης. Ενώ η λέξη υστέρημα αναφέρεται σε ό,τι την στιγμή εκείνη είχε η γυναίκα αυτή (g).

(5) Όλα όσα είχε για διατροφή και συντήρηση τη στιγμή εκείνη. Δες Λουκ. η 43,ιε 12,30,Άσμα η 7 (p). «Οι δύο οβολοί, έστω και να φαίνονται μικροί, αλλά είναι όλη η περιουσία για αυτήν που διατρέφεται από τη ζήτηση ελεημοσυνών... Σε αυτήν τη χήρα άδειασε όλο το σπίτι και δεν έμεινε τίποτα» (Θφ). «Η γυναίκα μόλις που μάζευε, από έρανο και με ιδρώτα, τροφή πάρα πολύ λιτή και που έφτανε για μία ημέρα, έπειτα έφερε δύο οβολούς, σαν ακριβώς να έχανε την περιουσία» (Κ), «της όλη, και με μεγαλοψυχία τα πρόσφερε όλα» (Σχ.).

(6) «Ο Κύριος δίνει πίσω τις αμοιβές, προσέχοντας όχι αυτό που δίνουμε, αλλά αυτό που μας έμεινε» (Θφ).

Στίχ. 5-6. Η καταστροφή του Ναού.

Λουκ 21.5 Καί⁽¹⁾ τινων⁽²⁾ λεγόντων⁽³⁾ περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς⁽⁴⁾ καὶ ἀναθήμασιν⁽⁵⁾ κεκόσμηται⁽⁶⁾, εἶπεν,

Μετάφραση: Και την ώρα που μερικοί από τους μαθητές έλεγαν για το ιερό ότι είναι στολισμένο με ωραίους λίθους και αφιερώματα, είπε:

(1) Δες Ματθ. κδ 1-36 και Μάρκ. ιγ 1-32. Η περικοπή αυτή διαιρείται σε 3 μέρη: οι περιστάσεις κάτω από τις οποίες λέχθηκε η προφητεία (στιχ. 5-7), η προφητεία (σ. 8-28), προτροπή για επαγρύπνηση μαζί με κάποιες χρονολογικές ενδείξεις (στιχ. 29-36).

(2) Από τους μαθητές (L)

(3) Ο λόγος σχετικά με τη συγκριτική αξία των προσφερομένων δώρων στο ναό εύκολα μπορούσε να οδηγήσει σε σκέψεις για τη μεγαλοπρέπεια του ναού και των αφιερωμάτων σε αυτό (p). Ήταν άλλωστε απόγευμα (στιχ. 37) και ο ήλιος που έδυε χρύσωνε με τις τελευταίες του ακτίνες τις ιερές οικοδομές (g).

(4) Η φράση λίθους ωραίους δηλώνει τους λίθους από λευκό μάρμαρο, με τους οποίους, είχε οικοδομηθεί ο ναός (Ιωσήπου Αρχαιολ. XV 11,3)(δ). Κάποιοι από τους

λίθους αυτούς ήταν υπερμεγέθεις. Οι στύλοι της στοάς ήταν μονόλιθοι από μάρμαρο ύψους 40 ποδιών. Δες Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. V,5,2.

(5) Τα αφιερώματα, τα δώρα του Ηρώδη και άλλων ηγεμόνων ή ιδιωτών (Β΄ Μακκαβ. γ 2-7). Π.χ. η χρυσή άμπελος του Ηρώδη, η οποία είχε ύψος ενός άνδρα (Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. 5,5,4. Αρχαιολ. 15,11,3). Για την λέξη ανάθημα δες Β΄ Μακκαβ. θ 16, Γ΄ Μακκαβ. γ 17. Μόνο εδώ λέγεται στην Κ.Δ. (ρ). Ο τύπος ανάθεμα μολονότι αρχικά είχε την ίδια σημασία με το ανάθημα κατάντησε σε κακή σημασία, με την οποία και συναντιέται σε πολλά σημεία των επιστολών του Παύλου.

(6) Όταν μιλάμε για ναό, κυρίως πρέπει να προσελκύει την προσοχή μας η παρουσία του Θεού σε αυτόν και η τάξη και η ευλάβεια, η οποία πρέπει να επικρατεί κατά τις ακολουθίες που τελούνται σε αυτόν για λατρεία του Θεού, και η κοινωνία η οποία πρέπει να υπάρχει μεταξύ του Θεού και του λαού του. Είναι πολύ φτωχό, όταν μιλάμε για ναό η όλη προσοχή μας να ελκύεται από τον εξωτερικό στολισμό του και από την αφθονία των εισοδημάτων του ή τον πλούτο των αφιερωμάτων του. Τα τελευταία αυτά τότε παίρνουν αξία, όταν εμψυχώνονται από την ζωντανή ευλάβεια των λειτουργών και λάτρων του Θεού στο ναό αυτό.

Λουκ 21.6 Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ ὃς οὐ καταλυθήσεται⁽¹⁾.

Μετάφραση: Αυτά που βλέπετε, θα έλθουν ημέρες που δεν θα μείνει πέτρα πάνω στην πέτρα· όλα θα γκρεμιστούν.

(1) Προφητεία, η οποία θα φαινόταν παράδοση σε εκείνους, οι οποίοι ανέμεναν, ότι η βασιλεία του Μεσσία επρόκειτο μετά από λίγο να αρχίσει και ότι η Ιερουσαλήμ θα ήταν το κέντρο της (ρ). Δες Μάρκ. ιγ 2. Όταν μέσω της πίστης προβλέπουμε, ότι όλη η εξωτερική δόξα και λαμπρότητα οποιουδήποτε είτε κτιρίου μεγαλοπρεπούς, είτε ηγεμόνος ισχυρού πρόκειται να παρέλθει ούτως ή άλλως, δεν θα κολλήσουν ποτέ οι καρδιές μας σε αυτήν, όπως κολλούν οι καρδιές εκείνων, οι οποίοι στερούμενοι του οφθαλμού της πίστης δεν μπορούν να δουν τόσο μακριά.

Στίχ. 7-19. Τα σημάδια πριν από την καταστροφή της Ιερουσαλήμ και τη δευτέρα παρουσία.

Λουκ 21.7 Ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν⁽¹⁾ λέγοντες, Διδάσκαλε, πότε⁽²⁾ οὖν⁽³⁾ ταῦτα⁽⁴⁾ ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον⁽⁵⁾ ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;

Μετάφραση: Τον ρώτησαν τότε οι μαθητές: Διδάσκαλε, πότε λοιπόν θα γίνουν οι καταστροφές αυτές; Και ποιό είναι το σημάδι που θα φανεί, όταν πρόκειται να γίνουν αυτά;

(1) Τίποτα δεν υπάρχει στο κείμενο που να μαρτυρεί, ότι το ακόλουθο ερώτημα τέθηκε στον Ιησού κατά την ίδια στιγμή, κατά την οποία ειπώθηκε η προφητεία για την επικείμενη καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Εφόσον όμως είναι αδύνατον να υποθέσουμε, ότι ο λόγος του Κυρίου που ακολουθεί λέχθηκε δημόσια, πρέπει να δεχτούμε, ότι ο Κύριος ήταν τώρα μόνος με τους μαθητές του, το οποίο και επιβεβαιώνεται από τους άλλους συνοπτικούς (g).

(2) Δέχονται την προφητεία του διδασκάλου αναντίρρητα και ρωτούν ως προς τη χρονολογία, κατά την οποία αυτά θα συνέβαιναν και για την οποία ο διδάσκαλος τίποτα δεν είπε (p).

(3) Μόριο που υποδηλώνει έκπληξη, συνδυασμένη με συμφωνία (b).

(4) Αυτό κυρίως αναφέρεται στην καταστροφή του ναού (g). Ίσως οι μαθητές νόμισαν, ότι ο ναός αυτός επρόκειτο να καταρριφθεί, για να δοθεί χώρος για ανέγερση άλλου μεγαλοπρεπέστερου, αντάξιου της βασιλείας του Μεσσία (p).

(5) Η δεύτερη αυτή ερώτηση δείχνει, ότι οι μαθητές ανέμεναν να βρίσκονται εν ζωή, ώστε θα έβλεπαν με τα ίδια τους τα μάτια την καταστροφή (p). Με εμφανή περιέργεια ρωτούν οι μαθητές για τον χρόνο, κατά τον οποίο πρόκειται να συμβεί η από τον Κύριο προφητευμένη ερήμωση και καταστροφή. Είναι βεβαίως φυσικό να επιθυμούμε να γνωρίσουμε τα μέλλοντα να συμβούν. Το ωφέλιμο όμως και το πράγματι σπουδαίο είναι να μάθουμε, ποιο είναι το καθήκον μας και πώς πρέπει να συμπεριφερθούμε σε σχέση με τα μέλλοντα αυτά. Για αυτό ο Κύριος απαντώντας στους μαθητές του σε αυτό κυρίως εμμένει, ζητώντας να διαφωτίσει αυτούς για τους κινδύνους, τους οποίους θα αντιμετωπίσουν και για τα μέτρα, τα οποία πρέπει να πάρουν για να ανταπεξέλθουν εναντίον τους.

Λουκ 21.8 ὁ δὲ εἶπεν⁽¹⁾, Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε⁽²⁾. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου⁽³⁾ λέγοντες ὅτι Ἐγὼ εἰμι· καί, Ὁ καιρὸς ἤγγικεν⁽⁴⁾. μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

Μετάφραση: Κι εκείνος απάντησε: Προσέχετε να μην παραπλανηθεῖτε ἀπὸ κανέναν. Και σας συνιστῶ να προσέχετε, διότι θα ἔλθουν πολλοὶ που θα διεκδικοῦν και θα οικειοποιούνται το ὄνομά μου και θα λένε ὅτι ἐγὼ εἰμαι ὁ Μεσσίας και ὅτι πλησίασε ὁ καιρὸς που θα γίνουν αὐτά. Προσέξτε ὅμως να μην τους ακολουθήσετε ὡς μαθητὲς και ὁπαδοὶ τους.

(1) Ἡ προφητεία που εκτείνεται ἀπὸ το στιχ. 8-28 περιγράφει α) τις ταραχές, οι οποίες θα επακολουθήσουν μετὰ την αναχώρηση του Χριστοῦ, τους ψευδομεσσίες, τους πολέμους, τους διωγμούς (στιχ. 8-19. Δες Μάρκ. ιγ 5-13 και Ματθ. κδ 4-14). β) την καταστροφή της Ἱερουσαλήμ (στιχ. 20-24. Δες Μάρκ. στιχ. 14-23, και Ματθ. στίχ. 15-28) και γ) τα σημάδια της επανόδου του υιοῦ του ἀνθρώπου (στιχ. 25-28. Δες Μάρκ. στίχ. 24-27 και Ματθ. στιχ. 29-31). Μολονότι και στις 3 συνοπτικές ἀφηγήσεις κατὰ την ἴδια διάταξη προχωρᾷ ἡ προφητεία, δεν μποροῦν ὅμως και στις ἀφηγήσεις αὐτές οι γενικὲς γραμμὲς των δύο κύριων γεγονότων μαζί με τα σημάδια τους (ἡ καταστροφή της Ἱερουσαλήμ ἢ και ἡ συντέλεια του κόσμου) πάντοτε να διαχωριστοῦν και να διακριθοῦν με σαφήνεια. Μερικοὶ ἀπὸ τους λόγους ἀναφέρονται σαφῶς στην καταστροφή της Ἱερουσαλήμ· ἄλλοι πάλι ἐξίσου σαφῶς στην Δευτέρα παρουσία του Κυρίου. Υπάρχουν ὅμως και μερικοὶ λόγοι που μποροῦν να εφαρμοστοῦν και στα δύο αὐτά γεγονότα (ρ).

(2) Ἡ ἀνυπομονησία κάνει εὐκόλα αὐτόν που βρίσκεται κάτω ἀπὸ την ἐξουσία της εὐπίστο (g). Ὅποτε ὁ Κύριος ἐφιστᾷ την προσοχή των μαθητῶν του, για να μην πλανηθοῦν. Το ρῆμα πλανιέμαι δεν χρησιμοποιεῖται πουθενά ἄλλου στο εὐαγγέλιο του Λουκά. Αναφέρεται ἐδῶ ὅχι σε κάποια ἀπλή πλάνη, ἀλλὰ σε οὐσιαστικὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ την ἀλήθεια. Δες Ιω. ζ 47, Α΄Ιω. α 8,β 26,γ 7,Αποκ. β 20,ιβ 9,κ 3-10 κλπ. (ρ).

Προσέχετε να μην φανταστεῖτε, ὅτι θα ἔλθω ἐγὼ πάλι με ἐξωτερικὴ δόξα για να καταλάβω θρόνο ἐγκόσμιου βασιλείου. Ὅχι· κάτι τέτοιο δεν πρέπει να περιμένετε, διότι ἡ βασιλεία μου δεν εἶναι ἀπὸ τον κόσμο αὐτόν. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι οι ἀπὸ σφοδρὴ περιέργεια κινούμενοι και αὐτοὶ που ἐρευνοῦν τα του Θεοῦ διατρέχουν τον κίνδυνο να πλανηθοῦν και πρέπει να προσέχουν. Πόσοι θέλοντας να καθορίσουν χρόνους και καιροὺς με βάση τα προφητικὰ βιβλία ἐκτροχιάστηκαν σε πλάνες και σε υπολογισμούς γελοίους και ἀνόητους!

(3) Το όνομα του Χριστού ή του Μεσσία θα είναι η βάση της αξίωσής τους (p). Γνωρίζετε ότι ο Μεσσίας ήλθε και δεν πρέπει να περιμένετε άλλον τέτοιον. Μην προσέχετε λοιπόν σε κανέναν από τους πλάνους αυτούς. Εάν είμαστε βέβαιοι, ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός και ότι η διδασκαλία του είναι του ευαγγελίου του Θεού, οφείλουμε να κλείνουμε τα αυτιά προς όλους τους άλλους ψευδομεσσίες και ψευδοσωτήρες, οι οποίοι με τις κενές θεωρίες τους υπόσχονται να εξασφαλίσουν την ειρήνη και την ευτυχία στον κόσμο. Σε κανένα άλλο όνομα δεν βρίσκεται η σωτηρία παρά μόνο στο όνομα του Ιησού Χριστού.

(4) Αναμφίβολα η ιστορία αναφέρει ξεκάθαρα την μετά το θάνατο του Κυρίου εμφάνιση ψευδομεσσιών, οι οποίοι ισχυρίζονται είτε ότι αυτοί οι ίδιοι ήταν οι Μεσσίες, ή ότι ήταν ο Ιησούς που επέστρεψε από τους ουρανούς. Το βλέμμα όμως του Ιησού περιλαμβάνει εδώ την κατάσταση του κόσμου σε όλο τον χρόνο, ο οποίος επρόκειτο να διαρρεύσει από την ανάληψή του μέχρι την δεύτερα παρουσία του. Είναι γνωστό ποιο πλήθος απατεώνων από τον Σίμωνα τον μάγο και τον Βαρκωχέβα μέχρι τους ψευδόχριστους των ημερών μας ζήτησαν είτε στους κόλπους του Ιουδαϊσμού, είτε στην εκκλησία να κατευθύνουν στο πρόσωπό τους την μεσσιανική προσδοκία (g). Ο p. δεν βλέπει ψευδομεσσίες μεταξύ της ανάληψης και της καταστροφής της Ιερουσαλήμ. Αλλά εάν ο Ιώσηπος δεν αναφέρει το όνομα (Μεσσίας), δηλώνει όμως σαφέστατα το πράγμα (L).

Λουκ 21.9 όταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας⁽¹⁾, μὴ πτοηθῆτε⁽²⁾. δεῖ⁽³⁾ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ’ οὐκ εὐθέως⁽⁴⁾ τὸ τέλος⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Κι όταν ακούσετε να γίνονται πόλεμοι και επαναστάσεις και κοινωνικές αναταραχές, μην ταραχθείτε νομίζοντας ότι αυτά είναι σημάδια που προαναγγέλλουν το τέλος. Διότι αυτά πρέπει να γίνουν πρώτα, σύμφωνα με το θείο σχέδιο. Αλλά δεν θα έλθει αμέσως το τέλος.

(1) =Στάσεις των κατωτέρων κατά των ανωτέρων και εσωτερικές διαιρέσεις, εξαιτίας των οποίων η κατάσταση, δηλαδή η καθεστηκυία τάξη θα διαταραχτεί και θα καταργηθεί (b).

(2) Μόνο εδώ και στο κδ 37 υπάρχει το ρήμα, και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.. Δηλώνει εσωτερική της ψυχής κατάσταση φόβου, ενώ το από τους άλλους δύο συνοπτικούς χρησιμοποιούμενο ρήμα θροείσθε αναφέρεται στην εξωτερική εκδήλωση του φόβου αυτού (L). Άλλοι θα δειλιάσουν και θα φοβηθούν, σεις όμως δεν πρέπει να φοβηθείτε. Ό,τι για τους άλλους θα είναι φόβητρα και σημάδια μεγάλα, αυτά ας μη φοβίζουν

εσάς, οι οποίοι μέσω της πίστης βλέπετε ήδη όσα είναι πάνω από τον ουρανό και γνωρίζετε μέσω της πίστης τον θρόνο της κυβέρνησης του εν υψίστοις Θεού, ο οποίος σας προστάτευσε πάντοτε και επέδειξε την πατρική μέριμνα και προστασία του και στις πλέον ασήμαντες λεπτομέρειες της ζωής σας.

(3) Είναι έτσι ορισμένο από το Θεό (ρ).

(4) Μπαίνει μπροστά με έμφαση (ρ).

(5) Δεν σημαίνεται το τέλος των ωδίνων που λέγεται στον Ματθαίο (κδ 8), αλλά το «τέλος όλων» (Α΄ Πέτρ. δ 7), το τέλος του κόσμου και η έλευση του υιού του ανθρώπου (ρ).

«Κάποιοι δέχτηκαν ότι οι πείνες και οι μολυσματικές ασθένειες (για τα οποία λέει παρακάτω) και οι άλλες θλίψεις, δεν θα γίνουν μόνο στη συντέλεια, αλλά και στα χρόνια της άλωσης (των Ιεροσολύμων). Διότι και ο Ιώσηπος λέει ότι λόγω της πείνας έγιναν αφόρητες συμφορές... Γενικώς όμως αυτά μπορούμε να τα εννοήσουμε κοινά και για τον καιρό της συντέλειας και για την άλωση, εννοώ τα σχετικά με τις ακαταστασίες και τους πολέμους και τα υπόλοιπα» (Θφ).

Λουκ 21.10 Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς⁽¹⁾, Ἐγερθήσεται⁽²⁾ ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν⁽³⁾,

Μετάφραση: Και μετά από μικρή διακοπή τους είπε: Θα σηκωθεί το ένα έθνος εναντίον του άλλου έθνους, και το ένα βασίλειο εναντίον του άλλου βασιλείου.

(1) Δηλώνεται με τη νέα αυτή εισαγωγή, ότι παρεμβλήθηκε μια μικρή διακοπή πριν ακόμη ο Κύριος ξαναπάρει τον λόγο (b). Και με αυτήν διεγείρει την προσοχή στα σημαντικά λόγια, τα οποία θα πει.

(2) Τοποθετεί το εγερθήσεται χωρίς σύνδεση για μεγαλύτερη έμφαση (δ).

(3) Ίσως υπαινίσσεται και τους ανταγωνισμούς του Γάλβα, του Όθωνα, του Βιτελλίου και τους Βεσπασιανού για την κατάληψη του θρόνου μετά το θάνατο του Νέρωνα, οι οποίοι παρέσυραν όλο τον ρωμαϊκό κόσμο σε εμφύλιο πόλεμο σκληρό (L).

Λουκ 21.11 σεισμοί⁽¹⁾ τε μεγάλοι καὶ κατὰ τόπους καὶ⁽²⁾ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ⁽³⁾ ἔσονται, φόβητρά⁽⁴⁾ τε καὶ ἀπ' οὐρανοῦ⁽⁵⁾ σημεῖα μεγάλα ἔσται.

Μετάφραση: Και θα γίνουν μεγάλοι σεισμοί σε διάφορα μέρη, και πείνες και επιδημίες μολυσματικές και φαινόμενα που θα προκαλούν φόβο, και μεγάλα σημεία από τον έναστρο ουρανό.

(1) Αφού περιέγραψε τις γενικές πολιτικές ακαταστασίες, οι οποίες θα προηγηθούν του τέλους, ο Κύριος αναφέρει 4 διαταραχές της φύσης, οι οποίες θα είναι και αυτές προοίμιο του τέλους: σεισμούς δηλαδή, πείνες, λοιμώδεις ασθένειες και τρομακτικά φαινόμενα στον ουρανό (p).

(2) Υπάρχει και η γραφή «μεγάλοι κατά τόπους λιμοί». Η βυζαντινή γραφή στο κείμενο φαίνεται προτιμότερη, διότι χαρακτηρίζει καλά το συχνό φαινόμενο του πλήθους των σεισμών, που ξεσπά συγχρόνως σε διάφορα σημεία του πλανήτη (g).

(3) Παρήχηση (L). Είναι αξιοσημείωτο, ότι κατά την εποχή, που επακολούθησε αμέσως μετά την εμφάνιση του Χριστιανισμού, συνέβησαν συμφορές έκτακτες και συσσωρευμένες. Τρομερή πείνα μάστιζε την Ανατολή στα χρόνια του Κλαυδίου. Ηφάϊστεια από παλιά σβησμένα εκδήλωσαν νέα δράση. Σεισμός κατέστρεψε πολλές πόλεις της Μ. Ασίας, και ιδιαιτέρως την Λαοδίκεια και Ιεράπολη (g).

(4) =σημάδια που δημιουργούν φόβο (δ). Είναι του ίδιου είδους με τα σημάδια του ουρανού, για τα οποία λέει αμέσως μετά (L).

(5) Δεν πρέπει να συγχέονται αυτά με αυτά που αναφέρονται στο στίχο 25 (L). Είναι αυτά εκλείψεις, βόρεια σέλα, κομήτες, βροχές διαπτόντων αστέρων, στα οποία τα πλήθη αποδίδουν σημασία απειλητική και προμηνυτική δεινών (g). Για τα καταπληκτικά σημάδια που προηγήθηκαν της άλωσης των Ιεροσολύμων δεσ Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. VI,5,3 (p).

Λουκ 21.12 πρὸ⁽¹⁾ δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν⁽²⁾, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας⁽³⁾ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλλά προτού γίνουν όλα αυτά, θα βάλουν τα χέρια τους επάνω σας για να σας συλλάβουν· και θα σας καταδιώξουν, και θα σας παραδίδουν σε συναγωγές για να σας δικάσουν, και σε φυλακές. Και θα σας οδηγούν μπροστά σε βασιλείς και σε ηγεμόνες, επειδή θα πιστεύετε στο όνομά μου και θα με ομολογείτε Κύριό σας και Σωτήρα σας.

(1) Η πρόθεση «προ», βρίσκεται σε έννοια χρονική και όχι για να σημάνει υπεροχή μεγέθους (p).

(2) Μεταξύ των πρώτων, τα οποία πρέπει να αναμένονται είναι οι διωγμοί (p), οι οποίοι χτύπησαν την εκκλησία από την κούνια της. Άρχισαν στην Ιερουσαλήμ από τις πρώτες ημέρες της ίδρυσης της εκκλησίας. Πρόκειται εδώ προ παντός για τους διωγμούς από το συνέδριο και τις ιουδαϊκές αρχές σε κάθε μέρος, και έπειτα και για όλους τους διωγμούς, οι οποίοι από τότε ακολούθησαν και συνεχίζονται (g).

«Συμπλέκει τους λόγους σχετικά με την συντέλεια με αυτούς για την άλωση» (Θφ).

«Πριν από τον καιρό της συντέλειαι κυριεύτηκε η χώρα των Ιουδαίων... και παραδόθηκε ο ναός στη φωτιά, γκρεμίστηκαν τα βασιλικά ανάκτορά τους και έπαυσε η δύναμη της σύμφωνης με το νόμο λατρείας. Όμως πριν συμβούν αυτά, εκδιώχτηκαν από αυτούς οι μακάριοι μαθητές, κλείστηκαν στη φυλακή, οδηγήθηκαν σε άρχοντες, στάλθηκαν σε βασιλιάδες» (Κ).

(3) «Πράγματι στάλθηκε ο Παύλος στη Ρώμη προς τον Καίσαρα, και παρουσιάστηκε στον Φήστο και στον Αγρίππα» (Κ).

(4) Οι καταδιώξεις αυτές κατά των διακόνων του ευαγγελίου και των πιστών δεν πρέπει να θεωρούνται μόνο ως δεινά των άδικα καταδιωκομένων, αλλά και ως αμαρτία των διωκτών. Προτού να πέσει εναντίον των τελευταίων αυτών το κρίμα της θείας δικαιοσύνης, θα πληρώσουν αυτοί το μέτρο της αδικίας τους για τους διωγμούς τους κατά των εκλεκτών του Θεού. Αξιοσημείωτο, ότι η καταστροφή ενός έθνους προκαλείται πάντοτε από τις αμαρτίες του. Τίποτα άλλο λοιπόν δεν προκαλεί ασφαλέστερα την καταστροφή αυτή από την αμαρτία των διωγμών κατά του ευαγγελίου. Όταν λοιπόν ο διωγμός κατά του ευαγγελίου και των διακόνων του φθάσει στο μη περαιτέρω, τότε επίκειται και ο ερχομός της κρίσης και τιμωρίας στο έθνος, που έκανε τον διωγμό αυτόν. Περιμένετε την οργή του Θεού να ξεσπάσει σύντομα, όταν η κατά των διακόνων του Κυρίου οργή του κόσμου γίνει ασυγκράτητη.

Λουκ 21.13 αποβήσεται⁽¹⁾ δε ὑμῖν εἰς μαρτύριον⁽²⁾.

Μετάφραση: Όλες μάλιστα οι καταδιώξεις και περιπέτειες αυτές θα έχουν ως αποτέλεσμα να δώσετε μαρτυρία για το Ευαγγέλιό μου· για να είναι η μαρτυρία αυτή έλεγχος κατά των απίστων, οι οποίοι δεν θα μπορούν να δικαιολογηθούν την ημέρα της Κρίσεως ότι δεν άκουσαν κήρυγμα Ευαγγελίου.

(1) Το αποτέλεσμα των διωγμών και παθημάτων αυτών για σας θα είναι... (p).

(2) Ή «όλα αυτά που θα κάνουν σε σας θα αποβούν σε σας σε μαρτυρική δόξα» (Z)· «σε δόξα μαρτυρίου» (K).

Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, για μαρτυρία της αθωότητάς σας.

Ή, πιο πιθανή, για μαρτυρία της αλήθειας του ευαγγελίου (p). Πρόκειται για την μαρτυρία, την οποία οι μαθητές θα κάνουν για τον Ιησού ενώπιον των ιουδαϊκών ή ειδωλολατρικών δικαστηρίων, όπως υπήρξαν του Πέτρου στο ναό και ενώπιον του συνεδρίου, του Παύλου στις συναγωγές και ενώπιον των βασιλέων και αρχόντων (g), «για να μην μπορούν να λένε (αυτοί που δεν πίστεψαν) την ημέρα της κρίσης, ότι δεν ακούσαμε το κήρυγμα» (Z).

Έτσι αντί ο διωγμός να ανακόψει την πρόοδο του κηρύγματος, θα δώσει την ευκαιρία να ακουστεί αυτό και από τους άρχοντες του εθνισμού, αλλά και στις ίδιες τις επίσημες αίθουσες των δικαστηρίων του. Η έρευνα όμως και εξέταση του ευαγγελίου σε δικαστήριο, όπως και η ανάκριση για τη ζωή και διαγωγή σας, θα καταστούν μαρτυρία λαμπρή για την αλήθειά του και την άμεμπτη ζωή των εργατών του.

Λουκ 21.14 θέσθε⁽¹⁾ οὔν⁽²⁾ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν⁽³⁾ μὴ προμελετᾶν⁽⁴⁾ ἀπολογηθῆναι,

Μετάφραση: Βάλτε λοιπόν βαθιά στις καρδιές σας τη σύσταση αυτή και την εντολή που σας δίνω τη στιγμή αυτή, για να τη θυμάστε πάντοτε: Να μη σχεδιάζετε και μελετάτε από πριν τι θα απολογηθείτε.

(1) «Βάλτε τις καρδιές σας, αντί να πει διατεθείτε, πείστε (τις καρδιές σας) ή βάλτε στις καρδιές σας» (Z). Όπως στο Πράξ. ε 4 λέγεται για απόφαση, την οποία πρέπει να πάρουν. Η φράση είναι εβραϊκή (Δανιήλ α 8 κλπ.), αλλά εξίσου και ελληνική («θέσθε επί φρεσί(=βάλτε στο νου σας) Όμηρος)(L).

(2) «Επειδή ήταν απλοί άνθρωποι του λαού και αμαθείς, για να μην ταραχτούν από το ότι επρόκειτο να λογοδοτήσουν σε σοφούς άνδρες, καθόλου, λέει, μην σας νοιάζει για αυτό» (Θφ).

(3) Κάντε μέρимνά σας το να μη μεριμνάτε· κάντε ιδιαίτερο μέλημα και κόπο σας να μην σας μέλει (b).

(4) Λέξη που λέγεται μία φορά. Ο Θεός θα στέκεται στο πλευρό σας και θα σας προστατεύει κατά τη διάρκεια της δίκης σας. Είστε τη στιγμή εκείνη οι συνήγοροι του ευαγγελίου του. Συνεπώς αυτός θα σας παράσχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για την διεξαγωγή της δίκης, η οποία αφορά στην αλήθειά του. Μην απασχολείστε λοιπόν, όπως θα φροντίζατε και θα θορυβούσασταν προκειμένου για δίκη αποκλειστικά δική σας, που θα απέβλεπε στα υλικά συμφέροντά σας και την οποία καλείστε να διεξάγετε με μόνο τα δικά σας μέσα.

Λουκ 21.15 ἐγώ⁽¹⁾ γὰρ⁽²⁾ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν⁽³⁾ ἥ οὐ δυνήσονται ἀντιπεῖν⁽⁴⁾ οὐδέ ἀντιστήναι⁽⁵⁾ πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.

Μετάφραση: Διότι ἐγώ θα σας δώσω την ευκολία και την ικανότητα να εκφράζεσθε, αλλά και σοφία νοημάτων και επιχειρημάτων. Και στη σοφία αυτή δεν θα μπορέσουν να αντιλέξουν ή να αντισταθούν με κανένα τρόπο όλοι οι αντίθετοί σας.

(1) Στο Ματθ. ι 20 αυτό αποδίδεται στο Πνεύμα του Πατέρα, ενώ εδώ μιλά ο Κύριος σύμφωνα με την κατάσταση της δόξας του (b). Τότε ο Ιησούς δεν θα είναι στη γη, αλλά θα έχει αναληφθεί με δόξα (g). Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Ολόκληρο αυτό θα είναι δική μου φροντίδα (p). Εσείς μεν θα προχωράτε στον αγώνα, αλλά ἐγώ θα μάχομαι. Εσείς θα ξεστομίζετε τα λόγια, αλλά ἐγώ θα είμαι αυτός που μιλά (Βέδας).

(2) «Μη προμελετάτε... διότι θα πάρετε από εμένα σοφία και γλώσσα ακαταμάχητη και ακατανίκητη εναντίον των αντιπάλων σας» (Κ). Θα σας δώσω, αφού θα είμαι πάντοτε αμεσότητα παρών μαζί σας (b).

(3) «Στόμα μεν λέει τα λόγια, ενώ σοφία τα νοήματα των λόγων» (Ζ).

«Θα πάρετε από εμένα ταυτόχρονα και ευφράδεια και σοφία» (Θφ). Με τη λέξη στόμα δηλώνεται η ικανότητα του να μιλούν (L), «το ανεμπόδιστο της γλώσσας» (Θφ), ενώ με τη λέξη σοφία η εκλογή της ύλης και της μορφής του λόγου (p), το περιεχόμενο του λόγου (δ), «η δύναμη των νοημάτων» (Θφ).

Δεν λέει, ότι θα στείλει άγγελο από τον ουρανό να απολογηθεί για χάρη τους. Θα μπορούσε να πράξει και αυτό. Προτιμά όμως να δώσει σε αυτούς τους ίδιους στόμα και σοφία. Με αυτό τούς τιμά, αφού καλούνται να χρησιμοποιήσουν τις χάριτες, τις οποίες ο Θεός τούς παρέχει, και να γίνονται όργανα, ώστε να δοξάζεται μέσω αυτών ο Θεός. Εγώ θα σας δώσω στόμα και σοφία. Το οποίο συνυπονοεί, ότι ο υποσχόμενος αυτό είναι Θεός, διότι του Θεού προνόμιο είναι να επεμβαίνει αόρατα στις διάφορες περιστάσεις και να δίνει στους δούλους του στόμα και σοφία.

(4) Το άντειπεῖν αναφέρεται στην αδυναμία, στην οποία θα περιέλθουν οι αντίπαλοι, να αναιρέσουν τα λεγόμενα από αυτούς που διώκονται για τον Χριστό για υπεράσπιση των εαυτών τους (g).

(5) Το άντιστῆναι αναφέρεται στην μετά την υπεράσπισή τους ανάληψη επίθεσης από αυτούς που ομολογούν το ευαγγέλιο, όταν με το μαχαίρι του ευαγγελίου θα προσβάλουν τις πλάνες των διωκτών τους (g). Η σοφία λοιπόν είναι δύναμη (b).

Λουκ 21.16 παραδοθήσεσθε⁽¹⁾ δὲ καὶ⁽²⁾ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν⁽³⁾,

Μετάφραση: Θα παραδοθεῖτε μάλιστα στους διώκτες σας όχι μόνο από ξένους αλλά και από γονεῖς και αδελφούς και συγγενεῖς και φίλους. Και μερικούς από σας θα σας σκοτώσουν.

(1) «Αφού εἶπε αυτά και αφού εξασθένησε τον φόβο τους για την αμάθειά τους, προσθέτει και άλλο αναγκαίο και ικανό να τρομάξει τις ψυχές... και προλέγει και για αυτό, ώστε να μην τους ἔλθει απότομα και τους ταράξει. Διότι εἶναι φοβερό αυτό όταν αγγίζει την ψυχή, όπως και ο Δαβίδ λέει, ὅτι Αν ο εχθρός με κορόιδευε, θα το άντεχα' εσύ ὁμως άνθρωπε ισόψυχε» (Θφ).

(2) Ὅχι μόνο από ξένους και μη συγγενεῖς σας, αλλά και από γονεῖς (b).

(3) Τρεις τουλάχιστον από αυτούς που ἄκουσαν τα λόγια αυτά –ο Ιάκωβος, ο Πέτρος και ο Ανδρέας- υπέμειναν μαρτυρικό θάνατο (p).

Λουκ 21.17 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου⁽¹⁾.

Μετάφραση: Και θα σας μισούν ὅλοι, επειδὴ θα πιστεύετε στο ὄνομά μου.

(1) Ο λόγος αυτός του Κυρίου διατηρήθηκε ο ἴδιος και στους τρεις συνοπτικούς (Ματθ. κδ 9, Μάρκ. ιγ 13), συναντιέται επίσης και στον Ιωάννη (ιε 20,21). Επειδὴ προκάλεσε εντύπωση στους μαθητές χαράχτηκε βαθύτατα στη μνήμη τους (g).

Λουκ 21.18 καὶ⁽¹⁾ θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται⁽²⁾.

Μετάφραση: Και παρόλους τους διωγμούς και τα μίση αυτά, ούτε μία τρίχα απ' το κεφάλι σας δεν θα χαθεῖ. Συνεπώς ούτε η ψυχή σας, η οποία εἶναι ἑδρα της

προσωπικότητός σας, θα βλαβεί στο παραμικρό. Αλλά ούτε και το σώμα σας θα πάθει την παραμικρή βλάβη χωρίς να το επιτρέψει αυτό ο Θεός αποβλέποντας στην πραγματική σας ωφέλεια.

(1) Παροιμιακή φράση (b).

(2) «Ούτε το ελάχιστο από εσάς δεν θα καταστραφεί» (Θφ). Πώς θα συμβιβαστεί όμως, με το «θα θανατώσουν» του στίχου 16; Ή, δεν θα χαθεί χωρίς την ειδική πρόνοια του Θεού, χωρίς ανταμοιβή, πριν τον καιρό της (b)· «και αν σε κάποιον αφαιρέθηκε κάτι από το σώμα, οπωσδήποτε το υπέστη αυτό επειδή το επέτρεψε ο Θεός· διότι άλλοτε μεν έδειχνε τη δύναμή του, άλλοτε πάλι επέτρεπε στη σάρκα να πάσχει αυτά που είναι φυσικά» (Ζ).

Ή, πιο σωστή ερμηνεία «δεν θα καταστραφεί, αν και θα φανεί στους πολλούς ότι καταστράφηκε... Διότι πρόσεξε που λέει «θα θανατώσουν από εσάς»· θα καταλάβεις δηλαδή κάτι βαθύτερο· ότι δεν θα σας θανατώσουν ολόκληρους, αλλά επειδή είστε διπλοί, από ψυχή και σώμα, δεν θα θανατώσουν τα δύο αλλά από εσάς το ένα θα θανατώσουν, το σώμα εννοώ, ενώ τις ψυχές σας θα τις κερδίσετε με την υπομονή» (Θφ).

Οι ψυχές σας θα παραμείνουν απολύτως σώες· πνευματικά δεν θα υποστείτε τίποτα (ρ). Η αληθινή προσωπικότητά σας δεν θα βλαφτεί στο παραμικρό (L). Ό,τι και αν σας συμβεί θα βγείτε τελικά από τον αγώνα σώοι και ακέραιοι (g).

Αντιθέτως μάλιστα και οι στο σώμα ερχόμενες βλάβες, εφόσον θα σας συμβαίνουν, διότι ο Θεός, που πάντα προς το συμφέρον σας αποβλέπει, επιτρέπει αυτές, δεν θα είναι πραγματικές βλάβες, αλλά θα καταλήγουν σε ωφέλειά σας. Δεν υπολογίζονται ως ζημιές και ως απώλειες εκείνες, οι οποίες οδηγούν σε αγαθό τέλος και καταλήγουν σε κέρδος και ωφέλεια. Και αν ακόμη σας πάρουν το σώμα σας οι διώκτες σας και αφαιρέσουν ολοτελώς την ζωή σας, δεν χάνετε το σώμα σας, αλλά παραχωρείτε και προσφέρετε αυτό στο Θεό.

Λουκ 21.19 ἐν τῇ ὑπομονῇ⁽¹⁾ ὑμῶν κτήσασθε⁽²⁾ τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Μετάφραση: Με την υπομονή σας κερδίστε και σώστε τις ψυχές σας απ' τον κίνδυνο της απιστίας και της αιώνιας απώλειας.

(1) Υπομονή είναι η καρτερία στα παθήματα και τους διωγμούς, χωρίς να υποχωρεί κάποιος ή να χαλαρώνει, ενώ μακροθυμία είναι η ανοχή των ύβρεων και αδικιών, χωρίς να ανταποδίδει κάποιος κάτι για αυτές (ρ).

(2) «Σώστε» (Ζ), κάντε κτήμα σας (δ), κερδίστε τις ψυχές σας (ρ). Η ζωή η αιώνια παριστάνεται εδώ με τις ψυχές (L). Κερδίστε την αιώνια σωτηρία (ρ). Υπάρχει και η γραφή κτήσεσθε, η οποία φαίνεται πιο αυθεντική.

Αξιόλογη και η επόμενη: Κτήσασθε τις ψυχές σας, τον αληθινό και κυρίως άνθρωπο· φυλάξτε την πάνω στον εαυτό σας εξουσία και κυριαρχία του λογικού· φυλάξτε το εσωτερικό σας από την εμπαθή ταραχή ώστε ούτε λύπη ούτε φόβος να σας τυραννά και να σας αφαιρεί την ειρήνη και την χαρά. Στους δύσκολους καιρούς, στους οποίους τίποτα άλλο δεν είναι εύκολο να διατηρήσουμε, ας φυλάξουμε και ας κρατήσουμε στην κατοχή μας το πολυτιμότερο από όλα, δηλαδή τις ψυχές μας. Με την υπομονή λοιπόν οι ψυχές σας θα διατηρηθούν σε καλή διάθεση και σε ειρηνική κατάσταση.

Στίχ. 20-24. Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ και του Ιουδαϊκού λαού.

Λουκ 21.20 "Όταν⁽¹⁾ δέ ἴδητε κυκλουμένην⁽²⁾ ὑπὸ στρατοπέδων την Ἱερουσαλήμ⁽³⁾, τότε γινῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις⁽⁴⁾ αὐτῆς.

Μετάφραση: Σχετικά τώρα με την καταστροφή των κτηρίων αυτών που σας είπα στην αρχή, όταν θα δείτε να περικυκλώνεται η Ιερουσαλήμ από στρατεύματα, τότε να ξέρετε ότι πλησίασε η ερήμωσή της.

(1) Μέχρι τώρα ο Κύριος επέστησε την προσοχή των πιστών κατά των εσπευσμένων μέτρων. Τώρα αντιθέτως ειδοποιεί αυτούς να μην παρασυρθούν από τις φαντασιοπληξίες των φανατικών Ιουδαίων, οι οποίοι θα φανταστούν, ότι ο Θεός θα σώσει με θαύμα την Ιερουσαλήμ, αλλά να σπεύσουν να λάβουν μέτρα ασφαλείας (g).

(2) Ο ενεστώτας δηλώνει την κύκλωση στην αρχή της και όχι ακόμη ολοκληρωμένη (g): διότι όταν η κύκλωση αυτή θα έχει συντελεστεί, θα είναι πλέον πολύ αργά (ρ).

(3) «Σαφέστατα τώρα αναφέρεται στην άλωση της Ιερουσαλήμ» (ΘΦ).

(4) Η λέξη συχνά συναντιέται στους Ο΄, στην Κ.Δ. μόνο εδώ και στα παράλληλα χωρία. Οι μαθητές ανέμεναν την εντός ολίγου δόξα της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσας,

στην οποία θα εγκαθίστατο ο Μεσσίας και τώρα προλέγεται σε αυτούς η επικείμενη ερήμωσή της (ρ).

Λουκ 21.21 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη⁽¹⁾, καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρεῖτωσαν⁽²⁾, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις⁽³⁾ μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Τότε αυτοί που θα βρίσκονται στην Ιουδαία ας φεύγουν στα βουνά· κι εκείνοι που θα βρίσκονται μέσα στην πόλη ας φεύγουν έξω στην ύπαιθρο· και όσοι θα είναι στα χωράφια ας μην μπαίνουν μέσα στην πόλη.

(1) Αυτολεξεί επαναλαμβάνεται και από τους τρεις συνοπτικούς. Με τη φράση στα ὄρη εννοούνται οι ορεινές περιοχές της Ιουδαίας (ρ).

(2) Και αυτοί που είναι μέσα στην πόλη ας βγουν στην ύπαιθρο, στους αγρούς (δ). Φεύγετε μακριά από την πόλη, από την οποία έφυγε ήδη ο Θεός και απέσυρε την προστασία του. Από εκεί, από όπου φεύγει ο Θεός, πρέπει χωρίς κάποια αναβολή να φεύγουμε και εμείς.

(3) Αυτοί που ζουν στην ύπαιθρο, αυτοί που μένουν στους έξω αγρούς (δ)· αντιτίθεται στην πόλη (ρ).

(4) «Ας μην προσδοκούν, ότι η πόλη επειδή έχει τείχη, θα τους φυλάξει, αλλά ας αναχωρήσουν και αυτοί που θα είναι μέσα στην πόλη» (Θφ).

Λουκ 21.22 ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως⁽¹⁾ αὐταὶ εἰσιν τοῦ πληρωθῆναι⁽²⁾ πάντα τὰ γεγραμμένα⁽³⁾.

Μετάφραση: Διότι οι ημέρες αυτές είναι ημέρες θείας εκδικήσεως και τιμωρίας. Κι έτσι θα εκπληρωθούν και θα επαληθευθούν όλα όσα έχουν γραφεί από τους προφήτες για την καταστροφή του Ισραήλ και της πρωτεύουσάς του.

(1) Εκδίκηση «για το φόνο του δεσπότη (Χριστού)» (Ζ). Δες από τους Ο' τα Δευτερ. λβ 35, Ωσηέ θ 7, Σοφ. Σειρ. ε 7. Αξιοσημείωτο και το περίφημο χωρίο του Ευσεβίου (Εκκληση. Ιστορ. ΙΙ 23,20), στο οποίο παραθέτει αυτός (όπως και προηγουμένως ο Ωριγένης) τους παρακάτω λόγους του Ιώσηπου που δεν υπάρχουν σε κανένα από τα χειρόγραφα που περισώθηκαν σε μας: «αυτά όμως συνέβησαν στους Ιουδαίους σαν εκδίκηση για τον Ιάκωβο τον δίκαιο, ο οποίος ήταν αδελφός του Ιησού του λεγομένου

Χριστού, επειδή ακριβώς αν και ήταν αυτός δικαιοτάτος, οι Ιουδαίοι τον φόνευσαν» (ρ).

Τους χρόνους της μακροθυμίας και ανοχής του Θεού διαδέχονται χρόνοι οργής και εκδίκησης. Αυτοί που δεν συγκινούνται από την προς αυτούς ανοχή του Κυρίου και δεν οδηγούνται από την μακροθυμία του σε μετάνοια, αλλά παραμένουν σκληροί, οπωσδήποτε θα αντικρύσουν και την οργή του, η οποία όσο αργότερα έρχεται, τόσο αυστηρότερα και θα εκδηλωθεί.

(2) Για να εκπληρωθούν.

(3) «Όλα όσα γράφονται στα βιβλία του Δανιήλ και των άλλων προφητών» (Ζ). Αναφέρεται σε όλες τις περί καταστροφής απειλές που έγιναν στον Ισραήλ, από εκείνες, οι οποίες μέσω του Μωϋσή προκηρύχτηκαν (Λευϊτ. κστ 14 και εξής) μέχρι τις προφητείες του Ζαχαρίου (ια 1-17) και του Μαλαχίου (δ 6)(g).

Λουκ 21.23 οὐαὶ δε ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις⁽¹⁾· ἔσται γὰρ τότε ἀνάγκη⁽²⁾ μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς⁽³⁾ καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Αλίμονο όμως στις έγκυες γυναίκες και σ' εκείνες που θα θηλάζουν μικρά παιδιά τις μέρες εκείνες. Διότι θα έλθει μεγάλη δυστυχία και στέρηση πάνω στη γη, και η οργή του Θεού θα ξεσπάσει εναντίον του Ισραηλιτικού αυτού λαού. Οι έγκυες λοιπόν γυναίκες κι αυτές που θα θηλάζουν, ενώ θα δυσκολεύονται να τρέξουν και να σωθούν, δεν θα βρίσκουν εύκολα και τα μέσα για να στηρίξουν και να δυναμώσουν τον οργανισμό τους.

(1) Από την αρχή του στίχου μέχρι τη λέξη αυτή συναντιέται η φράση αυτολεξεί και στους τρεις συνοπτικούς.

(2) Ανάγκη=στενοχώρια, δυστυχία (δ). «Διότι πράγματι γυναίκες έτρωγαν τα παιδιά τους, και κοιλίες νεκρών ξέσχιζαν οι εχθροί, και φωτιά βαρβαρική παντού κατέκαιγε και όλα ήταν γεμάτα από αίμα, και νέες τραγωδίες συνέβαιναν, και όλη η οικουμένη γέμισε από τις συμφορές των Ιουδαίων» (Χ).

(3) Πρέπει να το πάρουμε εδώ με περιορισμένη έννοια, όπως φαίνεται από την ακόλουθη φράση «στον λαό αυτόν» (g). Η φράση αυτή δηλώνει τους Ιουδαίους. Συνεπώς και η πριν από αυτήν («επί της γης») αναφέρεται σε μόνη την Παλαιστίνη και όχι σε ολόκληρη τη γη (ρ).

(4) Ο οποίος περιφρόνησε τόσο μεγάλη χάρη ουράνια (b).

Λουκ 21.24 καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας⁽¹⁾ καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη⁽²⁾, καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατουμένη⁽³⁾ ὑπὸ ἐθνῶν⁽⁴⁾, ἄχρι πληρωθῶσιν καιροὶ ἐθνῶν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Πολλοὶ θα πέσουν σφαγμένοι με την κόψη του μαχαριού κι ἄλλοι θα μεταφερθοῦν αἰχμάλωτοι για να πουληθοῦν σ' ὅλα τα ἔθνη. Καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ θα καταπατεῖται συνεχῶς ἀπὸ ἐθνικούς, μέχρι να συμπληρωθοῦν τα χρόνια της οργῆς του Θεοῦ ἐναντίον του Ἰσραήλ, στη διάρκεια των οποίων τα ἔθνη θα κατέχουν αποκλειστικά τα προνόμια του Ἰσραήλ. Κατόπιν ὁμως, αφού ὅλα τα ἔθνη επιστρέψουν στο Χριστό, θα επιστρέψει καὶ ὁ Ἰσραήλ καὶ θα σωθεῖ.

(1) Στόμα μαχαίρας, εἶναι εβραϊκὸς τρόπος ομιλίας (Γενεσ. λδ 26, Δευτερ. ιγ 16 κλπ.). Ποιητικὰ δηλαδὴ παριστάνεται τὸ μαχαίρι ὡς θηρίο που καταβροχθίζει με τὸ στόμα του, τὴν κόψη (για αὐτὸ καὶ δίστομο ονομάζεται τὸ μαχαίρι που ἔχει δύο κόψεις) τοὺς ἐχθροὺς (δ).

(2) Πάνω ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο Ἰουδαῖοι χάθηκαν κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ τρομεροῦ αὐτοῦ αγῶνα καὶ ἐνεπνέοντα ἐφτά χιλιάδες οδηγήθηκαν αἰχμάλωτοι στὴν Αἴγυπτο καὶ τὶς ἄλλες ἐπαρχίες τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τὸν Ἰώσηπο (Ιουδ. Πολιτ. VI,9.3)(g).

Ὅσοδήποτε πάντως καὶ ἀν θεωρεῖ ὁ ρ υπερβολικούς τοὺς ἀριθμούς αὐτοὺς, πάντως ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους τὸ τρομακτικὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς. Οἱ Ἰουδαῖοι πλέον δὲν θὰ οδηγηθοῦν αἰχμάλωτοι σὲ ἓνα ἔθνος, ὅπως ἄλλοτε, ὅταν κατακτῆθηκαν ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, ἀλλὰ σὲ ὅλα τα ἔθνη. Καὶ αὐτὸ θὰ κάνει τὴ θέση τοὺς περισσότερο ἀπελπιστικὴ καὶ τὴν ἐθνικὴ τοὺς ἀποκατάσταση περισσότερο δύσκολη καὶ ἀπραγματοποίητη. Χωρὶς νὰ ἀφομοιώνονται μαζί με τὰ υπόλοιπα ἔθνη, θὰ παραμένουν ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ μάρτυρες τῆς δίκαιης οργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποία εἴλκυσαν μόνοι τοὺς πάνω στα κεφάλια τοὺς με τὴ φωνὴ των προγόνων τοὺς: «Τὸ αἷμα αὐτοῦ νὰ πέσει πάνω σὲ μας καὶ στὰ παιδιὰ μας».

(3) Εἶναι ἐντονότερη ἡ περίφραση ἀπὸ τὸ ἀπλὸ πατηθήσεται (b). Τὸ ρῆμα λοιπὸν σημαίνει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν κατοχὴ. Δηλώνει καταπίεση καὶ συντριπτικὴ κυριαρχία (g).

(4) Ἡ Ἱερουσαλήμ μῆκε συχνότερα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια των ἐθνῶν παρά στα χέρια των Χριστιανῶν. Ρωμαῖοι, Σαρακηνοί, Πέρσες καὶ Τούρκοι τὴν ποδοπάτησαν ἀλληλοδιαδόχως (p).

(5) Διάφοροι με διάφορους τρόπους ερμήνευσαν αυτό. Ή, οι καιροί οι ορισμένοι ώστε να άρχουν τα έθνη στην Ιερουσαλήμ, ή, οι καιροί, κατά τους οποίους τα έθνη θα παραμένουν στην ειδωλολατρεία, ή, οι καιροί της ανοχής του Θεού προς τα έθνη, οπότε όταν συμπληρωθούν αυτοί θα υπαχθούν και τα έθνη στην οργή του Θεού, ή, οι καιροί να επιστρέψουν τα έθνη στο Θεό, ή, οι καιροί, κατά τους οποίους τα έθνη θα κατέχουν τα προνόμια από τα οποία αποξένωσαν τους εαυτούς τους οι Ιουδαίοι.

Η πρώτη εκδοχή και οι δύο τελευταίες είναι οι καλύτερες και δεν αποκλείουν η μία τις άλλες (ρ). Με τη φράση καιροί εθνών σημαίνεται η περίοδος κατά την οποία όλα τα έθνη θα επιστρέψουν στο ευαγγέλιο, οπότε και οι Ιουδαίοι θα αποκατασταθούν στη χώρα τους συναποτελούντες μαζί με τους εθνικούς μία ποίμνη κάτω από έναν ποιμένα (ο). «Μέχρι το σημείο αυτό φτάνουν τα σχετικά με την άλωση. Έπειτα πάλι αναφέρει τα σχετικά με τη συντέλεια» (Θφ).

Στίχ. 25-28. Η Δευτέρα παρουσία.

Λουκ 21.25 Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις⁽¹⁾, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ⁽²⁾ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ⁽³⁾ ἡχούσης⁽⁴⁾ θαλάσσης καὶ σάλου⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Ακούστε τώρα και τα σημεία της δευτέρας παρουσίας και της συντέλειας του κόσμου αυτού. Θα γίνουν έκτακτα και πρωτοφανή φαινόμενα στον ήλιο και στη σελήνη και στα άστρα εξαιτίας των βιαίων και ριζικών μεταβολών που θα συμβούν στο υλικό σύμπαν. Και πάνω στη γη τα έθνη θα κυριευθούν από μεγάλη στενοχώρια και αδημονία, από μεγάλη απορία και αμηχανία. Κι αυτό επειδή δεν θα ξέρουν πώς να προφυλαχθούν, καθώς θα ακούν τη βοή και το θόρυβο των βιαίων κυμάτων της θάλασσας που θα ορμούν για να καταπλημμυρίσουν τη γη.

(1) «Διότι αφού η κτίση αλλοιώνεται, εύλογα τα στοιχεία της γίνονται καινούργια» (Θφ).

«Διότι όταν θα παρέλθει η μορφή αυτή του κόσμου, θα φύγουν μαζί του και ο ήλιος και η σελήνη και οι αστέρες... Θα σταματήσει λοιπόν τότε ο ήλιος και η σελήνη, αλλά ούτε τα άστρα θα χρειάζονται τότε, αφού δεν θα υπάρχει νύχτα... και έτσι ο νέος αιώνας θα είναι ανήλιος και ασέληνος και άναστρος, αφού ημέρα που θα καταυγάζει τις άγιες ψυχές θα είναι το δικό μας φως» (Ε).

Στο πνεύμα των μαθητών που συνομιλούν με τον Ιησού η καταστροφή της Ιερουσαλήμ και του ναού δεν ήταν δυνατόν παρά να είναι ένδειξη της επικείμενης συντέλειας του κόσμου. Έτσι ο Κύριος δεν μπορούσε να διαπραγματευτεί το γεγονός

της καταστροφής της Ιερουσαλήμ, χωρίς να πει και κάποιους λόγους, με τους οποίους θα δηλωνόταν σε ποια σχέση βρίσκεται με αυτό και η συντέλεια του κόσμου. Προχωρά λοιπόν τώρα να μιλήσει και για αυτά που θα γίνουν κατά την συντέλεια. Η ενδιαμέση ιδέα, με την οποία συνδέονται οι στίχοι 24 και 25 είναι αυτή: Και όταν η περίοδος της τιμωρίας για τον Ισραήλ και τη σωτηρία των εθνών περάσει, τότε όμοια με πλοίο, που τρίζει από παντού, πριν ακόμη διαλυθεί σε συντρίμμια ο πλανήτης μας (η οικουμένη) και το ηλιακό μας σύστημα ολόκληρο, θα υποστούν ασυνήθιστους σεισμούς (g). Η λέξη ήλιος θα εκληφθεί κατά γράμμα και κυριολεκτικά, διότι ακολουθούν ξεχωριστά η σελήνη, τα άστρα και η γη (b).

(2) Η λέξη συναντιέται μόνο εδώ και στο Β΄ Κορ. β 4. «Συνοχή εθνών δηλαδή θλίψη» (Θφ). Η λέξη με έννοια φυσική= στενότητα, σύσφιγξη, ενώ με έννοια ηθική= αγωνία (L), στενοχώρια, αδημονία (δ).

(3) Τα έθνη θα βρίσκονται σε απορία (p). Η αδημονία των εθνών θα συνίσταται στην απορία και αμηχανία και αγνωσία του τι να πράξουν για προφύλαξή τους (δ).

(4) Υπάρχει και η γραφή ηχούς, οπότε το ηχούσης προήλθε από διόρθωση (δ)

(5) Ή «νομίζω πως διδάσκει ότι η αρχή της μεταβολής του παντός που θα γίνει τότε, θα αρχίσει από το ότι θα χαθεί το υγρό στοιχείο. Διότι αφού αυτό πρώτα απορροφηθεί ή παγώσει, ώστε να μην ακούγεται πλέον ο ήχος της θάλασσας, ούτε να γίνεται ο σάλος από τα κύματά της λόγω υπερβολικής ξηρασίας, τα υπόλοιπα μέρη του κόσμου θα υποστούν αλλαγή και μεταβολή αφού δεν θα έχουν πλέον τους συνηθισμένους υδρατμούς (=υγρασία) που στέλνεται από το υγρό στοιχείο» (Ε).

Ή, πιο σωστά «η θάλασσα θα βουίζει με ήχους φρικιαστικούς και θα υπάρχει σάλος και ταραχή» (Θφ). Ηχώ είναι ο φοβερός ήχος και θόρυβος των κυμάτων που έρχονται προς την ξηρά εξαιτίας της επερχομένης καταστροφής του κόσμου· ο θόρυβος και ο σάλος της κίνησης της θάλασσας σε φοβερή τρικυμία, που απειλεί να κατακλύσει τη γη (δ)

Λουκ 21.26 ἀποψυχόντων⁽¹⁾ ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ προσδοκίας⁽²⁾ τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν⁽³⁾ σαλευθήσονται⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Πολλοί άνθρωποι θα λιποθυμούν και θα χάνουν τις αισθήσεις τους και θα γίνονται σαν νεκροί απ' το φόβο τους κι απ' την αγωνία για τα κακά που θα περιμένουν να καταπλακώσουν την οικουμένη. Τα κακά αυτά θα είναι τόσο μεγάλα, διότι οι ουράνιες αγγελικές δυνάμεις που συγκρατούν ήδη την τάξη του σύμπαντος θα

σαλευθούν και θα μετακινηθούν, επειδή αυτή η μορφή του κόσμου θα παρέλθει, για να ανακαινισθεί το σύμπαν.

(1) Το αποψυχώ= αποβάλω την ψυχή, πεθαίνω. Εδώ όμως εκφράζει την έννοια του χάνω τις αισθήσεις, λιποθυμώ (δ). Ο Hobart ισχυρίζεται ότι πρόκειται για ιατρικό όρο, αν και στους ιατρούς έχει την έννοια του ριγώ ή είναι κάποιος κατεψυγμένος (ρ).

(2) Από τον φόβο των παρόντων δεινών και από την προσδοκία των απειλούμενων να συμβούν στο μέλλον (b). Ο Hobart φέρνει πολλά παραδείγματα από τον Γαληνό, σύμφωνα με τα οποία η λέξη προσδοκία που συναντιέται εδώ μόνο και στο Πράξ. ιβ 11, σημαίνει την αναμονή κακού αποτελέσματος (ρ).

(3) Ή, «και οι ίδιοι οι άγγελοι και οι πρώτιστες δυνάμεις θα ταραχτούν και θα εκπλαγούν με τις τόσο φρικιαστικές μεταβολές των πάντων» (Θφ).

Ή, «οι (ουράνιες) δυνάμεις που υπηρέτησαν τον προηγούμενο αιώνα (περίοδο)... και επιστάτησαν στα αισθητά μέρη του σύμπαντος, τότε λοιπόν θα σαλευτούν, μιας και θα τύχουν καλύτερης θέσης» (Ε): οι αγγελικές δυνάμεις, που συντηρούν τον κόσμο, θα απαλλαχτούν από την φροντίδα αυτή (δ).

Ή, οι κοσμικές δυνάμεις που συγκρατούν το σύμπαν (Meyer,Oosterzee): «οι δυνάμεις οι αφανείς, από τις οποίες διοικείται όλος ο ουρανός» (Ε).

Ή, τα ουράνια σώματα, οι αστέρες (ρ).

Η δεύτερη και η τρίτη εκδοχή πιο σοβαρές, χωρίς να αποκλείουν η μία την άλλη.

(4) Οι ορθολογιστές ισχυρίστηκαν, ότι στην περιγραφή του αυτή ο Κύριος παρουσιάζεται να εξαρτιέται από τα πολυάριθμα αποκαλυπτικά συγγράμματα, που κυκλοφορούσαν την εποχή εκείνη μεταξύ του Ισραήλ και περιέγραφαν τις ωδίνες που θα προηγηθούν από την έλευση του Μεσσία! Αλλά όλα τα χαρακτηριστικά της εικόνας αυτής που παρέχει ο Κύριος συναντιούνται και στην Π.Δ. Δες Ιωήλ β 10,γ 3,4. Ησ. λδ 11, Σοφονίου α 15, Αγγαίου β 6. Οι προφητείες επομένως αυτές χρησίμευσαν ως πηγές και των αποκαλυπτικών συγγραφών, στις οποίες παρέπεμψαν οι ορθολογιστές (g).

Λουκ 21.27 καὶ τότε ὄψονται⁽¹⁾ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ⁽²⁾ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς⁽³⁾.

Μετάφραση: Και τότε όλοι οι άνθρωποι θα δουν τον υιό του ανθρώπου να έρχεται καθισμένος θεοπρεπώς πάνω σε σύννεφο με δύναμη και με συνοδεία αγγέλων, με μεγάλη δόξα και λαμπρότητα.

(1) Δεν λέει πλέον θα δείτε, αλλά θα δουν. Υπαινίσσεται ίσως ότι αυτοί που άκουγαν την στιγμή εκείνη τους λόγους του Κυρίου δεν θα ζήσουν για να δουν τον Υιό του ανθρώπου (ρ).

(2) «Γιατί όμως σε σύννεφο; Γιατί έτσι πάντα φαίνεται ο Θεός. Διότι λέει «σύννεφο και ομίχλη υπάρχει γύρω από αυτόν»... και ένα σύννεφο τον έκρυψε από τα μάτια τους. Και ως Υιός ανθρώπου έρχεται πάνω στα σύννεφα. Έτσι βέβαια τον βλέπει και ο Δανιήλ· έτσι και τότε θα έλθει, όχι κρυφά, αλλά ως Θεός και Κύριος με δόξα που πρέπει στο Θεό» (Κ).

(3) «Γιατί δεν θα έρθει πια με ταπείνωση, ούτε με τη δική μας μικροπρέπεια, αλλά με δόξα και δύναμη θεότητας. Και στα δύο όμως θα ακούσεις το «πολλής(=με πολλή)· Διότι με πολλή δύναμη και δόξα πολλή θα κάνει τη δεύτερη παρουσία του» (Κ).

Και «θα ανοίξει ο ουρανός και οι πύλες του που είναι από αιώνες κλεισμένες θα ανοίξουν, ώστε να φανούν τα επουράνια και η αιώνια βασιλεία του Θεού να φανεί σε όλους», «όταν ο ίδιος ο υιός του ανθρώπου αφού λάμψει, θα φωτίσει τον νέο αιώνα, ενώ το προηγούμενο σχήμα του κόσμου θα περάσει» (Ε).

Λουκ 21.28 ἀρχομένων⁽¹⁾ δὲ τούτων γίνεσθαι ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν⁽²⁾, διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις⁽³⁾ ὑμῶν.

Μετάφραση: Όταν αρχίσουν να γίνονται αυτά, εσείς, τα μέλη της Εκκλησίας μου, μη φοβηθείτε, αλλά πεταχθείτε επάνω γεμάτοι ελπίδα· σηκώστε τα κεφάλια σας ψηλά, που έως τότε θα είναι σκυμμένα εξαιτίας των θλίψεων που θα σας έχουν βρει. Αναθαρρήστε, διότι πλησιάζει η απολύτρωσή σας και η τέλεια απαλλαγή σας από τα δεινά της ζωής αυτής.

(1) «Λέει αυτά προς τους μαθητές όχι επειδή πρόκειται αυτοί να ζήσουν και να παραμείνουν στη ζωή μέχρι τη συντέλεια, αλλά επειδή είμαστε ένα σώμα αυτοί και εμείς, και όσοι μετά από αυτά θα πιστέψουν σε αυτόν μέχρι τη συντέλεια» (Ε).

(2) «Τότε παίρνοντας τις υποσχέσεις, στις οποίες ελπίζαμε, θα πεταχτούμε όρθιοι αυτοί που ήμασταν σκυμμένοι και θα σηκώσουμε τα κεφάλια οι πριν ταπεινωμένοι» (Ε). Ανακύπτω με την έννοια εδώ του φρονηματίζομαι μετά από κάποια θλίψη (ρ).

(3) Κατά την δευτέρα παρουσία. «Η απολύτρωση που προσδοκάμε είναι εκείνη, την οποία και όλη η κτίση προσδοκά σύμφωνα με την αποστολική διδασκαλία» (Ε), η τέλεια απαλλαγή από τα ηθικά και φυσικά κακά και η από τον θάνατο σωτηρία (δ).

«Η τέλεια ελευθερία και των δύο ενωμένων στοιχείων μας, της ψυχής εννοώ και του σώματος. Διότι η πρόθεση «από» αυτό φαίνεται να υπαινίσσεται, την πλήρη απαλλαγή από τη φθορά, την οποία και το σώμα τότε θα δεχτεί» (Θφ).

Στίχ. 29-38. Η παραβολή της συκιάς. Επαγρύπνηση.

Λουκ 21.29 Καὶ εἶπεν⁽¹⁾ παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδετε τὴν συκῆν καὶ πάντα τὰ δένδρα⁽²⁾.

Μετάφραση: Μετά από μικρή διακοπή ο Ιησούς τους είπε κάποια παραβολή και παρομοίωση: Δείτε τη συκιά και όλα τα δέντρα.

(1) Δες Ματθ. κδ 32-35 και Μάρκ. ιγ 28-32 και τις εκεί σημειώσεις. Το «και είπε» δηλώνει κάποια διακοπή που παρεμβλήθηκε, μετά από την οποία ο Κύριος ξαναπήρε το λόγο (ρ)

(2) Μόνος ο Λουκάς προσθέτει τη φράση «και όλα τα δένδρα». Γράφοντας προς τους εθνικούς διατηρεί και λέξεις, οι οποίες είναι χρήσιμες για εκείνους, στους οποίους τα δένδρα της συκιάς είναι άγνωστα (ρ).

Λουκ 21.30 ὅταν προβάλῃσιν⁽¹⁾ ἤδη, βλέποντες ἅφ' ἑαυτῶν⁽²⁾ γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν·

Μετάφραση: Όταν δείτε ότι έχουν ήδη βγάλει φύλλα και άνθη, τότε καταλαβαίνετε από μόνοι σας ότι πλησιάζει πλέον το καλοκαίρι.

(1) Το ρήμα προβάλλω είναι γενικό και μπορεί να υπονοεί τους καρπούς· αλλά εδώ ο Λουκάς είχε πρόθεση να μιλήσει για τα φύλλα, διότι οι καρποί είναι ένδειξη αυτού του καλοκαιριού, αν όχι και του φθινοπώρου, αφού άλλωστε γίνεται λόγος και για όλα τα δέντρα (L).

«Όπως ακριβώς η συκιά προβάλλει τα φύλλα» (Θφ)· «όπως της συκιάς οι απαλοί κλάδοι και τα φύλλα...» (Ε).

(2) Χωρίς κάποιος άλλος να σας πληροφορήσει για αυτό (b). Αναφέρεται στην ευκολία, με την οποία ο καθένας μπορεί να βγάλει το συμπέρασμα από την παρατήρηση (L).

Λουκ 21.31 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα⁽¹⁾ γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ⁽²⁾.

Μετάφραση: Ἐτσι κι εσεῖς· ὅταν δεῖτε νὰ γίνονται αὐτά που σας ανέφερα, νὰ ξέρετε ὅτι πλησιάζει νὰ ἐλθῇ ἡ βασιλεία του Θεοῦ, στην οποία οἱ δίκαιοι θὰ ἀπολαμβάνουν ἀτελεύτητα τὴν αἰώνια μακαριότητα.

(1) «Ποιά αὐτά νὰ γίνονται, ἀν ὀχι τὰ προλεχθέντα; Τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ πατιέται ἀπὸ τὰ ἔθνη, τὴν συμπλήρωση τῶν καιρῶν τῶν ἐθνῶν, τὰ χρόνια τῆς ἀποστασίας, τὰ σημάδια στους φωστήρες καὶ τὰ ἀστρα, τὴν συνοχὴ τῶν ἐθνῶν στὴ γῆ, τὴν... ἀπορία τοῦ ἤχου καὶ τοῦ σάλου τῆς θάλασσας» (Ε)· καὶ με λίγα λόγια «τὰ τρομερά γεγονότα καὶ τὴν μεταμόρφωση τῶν πάντων» (Θφ).

(2) Δεν εἶναι ἐξ' ὁλοκλήρου συνώνυμο με τὸ προηγούμενο «ἡ ἀπολύτρωσή σας», ἀλλὰ ἐκφράζει τὴν θετικὴ πλευρά του μεγάλου γεγονότος, τὸ ὁποῖο θὰ ἀπολαύσουν οἱ μαθητές με τὸ που λυτρωθοῦν (L).

«Ἡ βασιλεία του Θεοῦ μετὰ τὸ χειμῶνα καὶ τὴ ζάλη, ἐρχεται σαν καλοκαίρι γιὰ τους δίκαιους» (Θφ). Τὸ εἶναι κοντὰ «διδάσκει ὅτι ὅταν γίνουν αὐτά, δεν ἔφτασαν ἀκόμη τὰ πράγματα στο ἔσχατο τέλος, ἀλλὰ οδεύουν πρὸς τὸ τέλος ἤδη, ὅπως ἀκριβῶς στους καρπούς, οδεύει ἡ συκιά ὅταν ἀπαλαίνει τὰ κλαδιά καὶ βγάζει τὰ φύλλα» (Σχ).

Λουκ 21.32 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη⁽¹⁾ ἕως ἂν πάντα γένηται.

Μετάφραση: Σχετικὰ τώρα με τὴν καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι τύπος καὶ εἰκόνα τῆς μελλοντικῆς καταστροφῆς που θὰ γίνῃ πρὶν ἀπὸ τὴ δευτέρα παρουσία, σας βεβαιώνω ὅτι δεν θὰ περάσει ἡ γενιά αὕτη προτοῦ νὰ γίνουν ὅλα ὅσα σας προανήγγειλα. Σύντομα λοιπὸν θὰ συντελεσθεῖ ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ.

(1) Λιγότερο πιθανὴ ἐρμηνεία «γενιά εἶναι ἡ καινούργια καὶ νέα, τὴν ὁποία αὐτὸς σύστησε... Λέει δηλαδὴ ὅτι θὰ διαμείνει καὶ θὰ διαρκέσει ὁ λαὸς του καὶ ἡ ἐκκλησία μέχρι ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ὅταν θὰ εἶναι αὐτόπτες σὲ ὅλα καὶ θὰ δουν με τὰ μάτια τους τὶς εκπληρώσεις τῶν προφητειῶν του Σωτήρα» (Ε).

«Επειδή δηλαδή είπε ότι θα γίνουν ταραχές και πόλεμοι και αλλοιώσεις και στοιχείων και πραγμάτων, για να μην θεωρήσει κάποιος, ότι μήπως και ο Χριστιανισμός καταργηθεί, Όχι, λέει· δεν θα περάσει η γενιά αυτή των Χριστιανών» (Θφ).

Πιο σωστά: η γενιά, που ζούσε τότε, όταν ο Κύριος είπε τα λόγια αυτά. Αναφέρεται λοιπόν ο στίχος στην καταστροφή της Ιερουσαλήμ, που θεωρείται ως τύπος της συντέλειας του κόσμου (ρ).

Λουκ 21.33 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι⁽¹⁾.

Μετάφραση: Ο ουρανός και η γη, που σας φαίνονται τόσο μόνιμα και στερεά, θα περάσουν και θα εκλείψουν, οι λόγοι μου όμως δεν θα περάσουν, αλλά θα επαληθευθούν· θα παραμείνει ασάλευτη η ισχύς τους και το κύρος τους.

(1) «Ο ουρανός μεν και η γη θα αλλιωθούν, οι λόγοι μου όμως και το ευαγγέλιό μου δεν θα καταργηθούν, αλλά θα μείνουν· και αν ακόμη όλα σαλεύονται, η πίστη σε μένα δεν θα εκλείψει» (Θφ). «Αυτό ήδη προφητεύει ταυτόχρονα και την συντέλεια των στοιχείων με το να λέει, ότι είναι αδύνατον τα λόγια μου να περάσουν, αν και τα στοιχεία θα περάσουν» (Σχ).

Λουκ 21.34 Προσέχετε⁽¹⁾ δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βαρηθῶσιν⁽²⁾ ὑμῶν αἱ καρδίαι⁽³⁾ ἐν κραιπάλῃ⁽⁴⁾ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς⁽⁵⁾, καὶ αἰφνίδιος⁽⁶⁾ ἐφ’ ὑμᾶς ἐπιστῇ⁽⁷⁾ ἡ ἡμέρα ἐκείνη⁽⁸⁾.

Μετάφραση: Προσέχετε λοιπόν καλά τους εαυτούς σας, μήπως οι ψυχές σας γίνουν βαριές και ανίκανες να αγρυπνούν. Και γίνονται οι ψυχές βαριές και δυσκίνητες στο πνευματικό έργο από το άσωτο φαγοπότι κι από τη μέθη και από τις αγωνιώδεις και βασανιστικές φροντίδες της ζωής αυτής. Προσέχετε λοιπόν να μη γίνουν δυσκίνητες και αποκοιμισμένες οι ψυχές σας, και καταφθάσει επάνω σας η ημέρα εκείνη της δευτέρας παρουσίας αιφνιδιαστικά, χωρίς να το περιμένετε, σαν κάποιος που σας έστησε ενέδρα· ή για όσους δεν θα προφθάσουν να δουν ζωντανοί την ένδοξη εκείνη έλευση του Κυρίου, η ημέρα του θανάτου.

(1) Στους στίχους 34-36 περιλαμβάνεται ως συμπέρασμα των λεχθέντων προτροπή για την ανάγκη της ακατάπαυστης προσοχής και εγρήγορσης. Δες Ματθ. κδ 42-45 και Μάρκ. ιγ 33-37. Η μορφή της προτροπής αυτής διαφέρει σημαντικά στους

συνοπτικούς. Λίγες λέξεις είναι κοινές στους δύο από αυτούς και πολύ λίγες κοινές και στους τρεις (p).

(2) Δες Λουκ. θ 32 «βεβαρυμένοι από ύπνο» που δηλώνει σαν να πιέζονται από κάποιο βάρος και είναι ανίκανοι να αγρυπνήσουν. Έτσι και εδώ το βαρηθῶσιν= να πιεστούν από την κραιπάλη και μέθη και να γίνουν ανίκανοι να επιτελούν την πνευματική τους λειτουργία, την οποία η ζωή μέσα στη μέθη τελείως παραλύει (δ).

(3) Η καρδιά εδώ είναι η έδρα του πνεύματος, του προσώπου του ανθρώπου, που οφείλει πάντα πνευματικά να εργάζεται, δηλαδή να καταλαβαίνει το αληθινό, και να αγαπά και να κάνει το αγαθό (δ).

(4) Δηλώνει «τον πονοκέφαλο από το χθεσινό μεθύσι» (H)· «την ζαλάδα από τη χθεσινή οиноποσία» (Θωμάς Μάγιστρος). Λέξη που λέγεται μία φορά.

(5) «Πρέπει να σημειώσουμε όμως, ότι όχι μόνο η μέθη, αλλά και οι μέριμνες του βίου βουλιάζουν την ψυχή και καταποντίζουν το νου» (Z) και «μας βάζουν στο να ξεχνάμε τα συμφέροντα» (Σχ.).

«Διεγείρει τους μαθητές ώστε να είναι πάντοτε έτοιμοι και προετοιμασμένοι για την παρουσία του, για την οποία προτρέποντάς μας, έκανε όλους τους λόγους της διδασκαλίας· και διατάζει να είμαστε προσεχτικοί και να γρηγορούμε και να αγρυπνούμε σε όλο το διάστημα της νύχτας της θνητής ζωής, επειδή κανείς δεν ξέρει τον καιρό της συντέλειας» (E).

(6) «Διότι δεν έρχεται με παρατήρηση η ημέρα εκείνη, αλλά απροσδόκητη» (Θφ).

(7) Το ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ= έλθει πάνω σας σαν κλέφτης που ενεδρεύει, ενώ η πρόθεση «επί» δηλώνει την εχθρική διεύθυνση, όπως στο Πράξ. δ 1,στ 12 (δ). Έχει μέσα του και την έννοια του αιφνιδίου. Πέσει αιφνίδια εναντίον σας όπως αρπακτικό πτηνό εναντίον άλλου πτηνού (ο).

(8) «Ο κλέφτης είναι ο καιρός του θανάτου του καθενός» (E). Ο κίνδυνος, τον οποίο διατρέχουμε, είναι η ημέρα του θανάτου και της κρίσης να έλθει σε μας αιφνίδια, πιάνοντάς μας αμέριμνους και απροετοίμαστους. Το καθήκον μας απέναντι σε αυτόν τον κίνδυνο είναι να προσέχουμε τους εαυτούς μας, για να μην βαρυνθούν οι καρδιές μας και από φορτία βαριά να γίνουν ανίκανες και ακατάλληλες να ενεργούν ό,τι απαιτείται για προετοιμασία τους για τον θάνατο και την κρίση.

Δύο λοιπόν είναι εκείνα, από τα οποία οι ψυχές μας γίνονται δυσκίνητες και ρέπουν προς τα κάτω: αφ' ενός η χωρίς μέτρο φροντίδα και ικανοποίηση των ορέξεων του

σώματος και των επιθυμιών των αισθήσεων, η οποία αμβλύνει την συνείδηση και έλκει το ενδιαφέρον του έσω ανθρώπου προς τα υλικά και μάταια, αποσπώντας αυτόν από τα πνευματικά και ουράνια, προς τα οποία πρέπει να είναι στραμμένος και για τα οποία πρέπει προ παντός να ενδιαφέρεται· αφ' ετέρου η ασυγκράτητη επιδίωξη της απόκτησης των αγαθών του κόσμου αυτού, η οποία γεμίζει την ψυχή με το φόρτο μεριμνών και φροντίδων που κρατούν αυτήν σε διαρκή αγωνία και σάλο.

Λουκ 21.35 ως παγίς⁽¹⁾ γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους⁽²⁾ ἐπὶ πρόσωπον πάσης⁽³⁾ τῆς γῆς.

Μετάφραση: *Η ημέρα εκείνη λοιπόν θα έλθει ξαφνικά, χωρίς να την περιμένετε· διότι θα έλθει σαν παγίδα, που θα συλλάβει αμέριμνους επάνω στα πονηρά τους έργα τους κακούς και άπιστους, όλους όσους κάθονται ξένοιαστοι και ασυλλόγιστοι πάνω σ' όλη της επιφάνεια της γης.*

(1) Σύμφωνα με τα αλεξανδρινά χειρόγραφα η στίξη(η θέση της άνω τελείας) συνδέει την φράση «ως παγίς» με τον προηγούμενο στίχο, ενώ το γαρ ακολουθεί στο επελεύσεται ή επεισελεύσεται σύμφωνα με τη γραφή εκείνων των χειρογράφων. Δηλαδή «ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὡς παγίς· ἐπείσελεύσεται γὰρ...».

Παρόλ' αυτά και η συνηθισμένη στίξη αποδίδει λαμπρή έννοια, διότι η λέξη παγίδα συγκεντρώνει πάνω της όλη την έμφαση.

«Σαν παγίδα δηλαδή θα έλθει η παρουσία του Κυρίου σε όλους όσους είναι στη γη. Όσοι λοιπόν προσέχουν τους εαυτούς τους σώζονται, όπως το ζαρκάδι από το δίχτυ και όπως το πουλί από την παγίδα· όσοι όμως έχουν βαρυνθεί από τη μέθη και κοιμούνται σε θάνατο, πέφτουν σε απροσδόκητο κίνδυνο» (Ε).

(2) Οι λόγοι αυτού υπενθυμίζουν τα λόγια στο Ησαΐου κδ 17 «φόβος και λάκκος και παγίδα σε εμάς που κατοικούμε στη γη». Πολύ αξιόλογη η παρατήρηση: «Εκείνους παγιδεύει η ημέρα εκείνη, αυτούς που είναι αμέριμνοι και δεν κάνουν τίποτα. Διότι αυτοί είναι που κάθονται και αυτοί παγιδεύονται» (Θφ).

(3) Χρησιμοποιεί εντονότατες λέξεις «σε όλους... όλης». Δεν πρόκειται πλέον για γεγονός περιορισμένης έκτασης, όπως η καταστροφή των Ιεροσολύμων, αλλά για τη συντέλεια όλου του κόσμου (Λ).

Λουκ 21.36 ἀγρυπνεῖτε⁽¹⁾ οὖν ἐν παντὶ καιρῷ⁽²⁾ δεόμενοι⁽³⁾ ἵνα καταξιωθῆτε⁽⁴⁾ ἐκφυγεῖν⁽⁵⁾ πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι⁽⁶⁾ ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Μετάφραση: *Να εἰστε λοιπὸν ἀγρυπνοὶ καὶ προσεκτικοί· νὰ προσεύχεσθε κάθε ὥρα καὶ στιγμή καὶ νὰ παρακαλεῖτε τὸν Θεὸ νὰ σὰς δώσει χάρη καὶ δύναμη, ὥστε νὰ γίνετε ἀξιοὶ νὰ ξεφύγετε ὅλα ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν, χωρὶς νὰ βλαβεῖτε ψυχικῶς· καὶ νὰ σταθεῖτε ἀφοβοὶ καὶ με θάρρος μπροστὰ στὸν υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου.*

(1) Το ἀγρυπνεῖτε εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς διαρκούς ἀναμονῆς (g). Ἀγρυπνεῖτε κατὰ τῆς αμαρτίας, ἀγρυπνεῖτε σὲ κάθε καθήκον, ἀγρυπνεῖτε νὰ ἐπωφελεῖσθε κάθε ευκαιρία γιὰ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀγρυπνεῖτε ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐλευσης τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ σὰς βρεῖ στὴν πρέπουσα διάθεση καὶ ὥστε με τὰ πρέποντα συναισθήματα νὰ τὸν υποδεχτεῖτε.

(2) Τα Λουκά ιη 1 καὶ Α΄ Θεσ. ε 17 συνηγοροῦν υπὲρ τοῦ νὰ συνδέσουμε τὸ «σὲ κάθε καιρὸ» με τὸ δεόμενοι (p).

(3) Το δεόμενοι δηλώνει τὴν πράξη, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀναμονῆς (g). Νὰ βρίσκεστε σὲ διαρκὴ ἐπικοινωνία με τὸ Θεὸ μέσω τῆς προσευχῆς. Αδιάλειπτα νὰ προσεύχεσθε· νὰ βρίσκεστε πάντοτε σὲ ἐξῆ καὶ διάθεση τοῦ νὰ ἐπιτελεῖτε τὸ καθήκον αὐτό· νὰ ἔχετε ὁρισμένες ὥρες ἀφιερωμένες σὲ αὐτό, νὰ προσεύχεσθε σὲ κάθε ευκαιρία καὶ νὰ πλεονάζετε στὴν προσευχή. Εκείνοι θὰ καταξιωθοῦν νὰ ζοῦν ζωὴ ὕμνων καὶ δοξολογιῶν στὸν ἄλλο κόσμος, ὅσοι ἀξιωθοῦν νὰ ζοῦν στὸν παρόντα κόσμος ζωὴ προσευχῆς.

(4) Υπάρχει καὶ ἡ γραφή ἵνα κατισχύσητε= γιὰ νὰ γίνετε πολὺ ἰσχυροί, γιὰ νὰ λάβετε μεγάλη χάρη καὶ δύναμη. Το καταξιωθείτε= γιὰ νὰ γίνετε σὲ ὅλα ἀξιοὶ (δ). Μεγάλος μέρος τῆς καταξιώσεώς μας αὐτῆς ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀναξιότητάς μας. Ὅσο περισσότερο συναισθανόμαστε, ὅτι δὲν εἴμαστε ἀξιοὶ, τόσο περισσότερο προδιαθέτουμε καὶ προετοιμάζουμε τοὺς εαυτοὺς μας στὸ νὰ γίνουμε ἀξιοὶ.

(5) Νὰ διαφύγετε. Το ρῆμα αὐτό θὰ μπορούσε νὰ ἀναφέρεται στὴ νίκη, τὴν ἐναντίον τῆς παραπλάνησης ἀπὸ τὸν κόσμος ποὺ περιβάλλει τοὺς πιστοὺς. Ἀλλὰ πρόκειται μάλλον γιὰ τὴ διαφυγὴ ἀπὸ τὴν κατάκριση, ἡ ὁποία θὰ πλήξει αὐτοὺς ποὺ δίκαια θὰ κατακριθοῦν (g). Σοβαρὴ ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχή, κατὰ τὴν ὁποία, πάντα= τὰ ἐρχόμενα πρὶν τὴν παρουσία κακὰ (δ) καὶ μάλιστα ὁ κίνδυνος τῶν ψυχῶν ἀπὸ τὶς παγίδες τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν (L).

(6) Ἡ «να σταθείτε μπροστά στο Χριστό μαζί με τους αγγέλους» (Ζ). Να σταθείτε όρθιοι σε θέση τιμητική (Λ).

Ἡ, το ρήμα σταθῆναι (όρθιους) μας δίνει να προαισθανθούμε ό,τι καταπληκτικό και τρομακτικό θα προκαλεί η προαναγγελλόμενη εμφάνιση του υιού του ανθρώπου. Πρέπει κάποιος να ενισχυθεί από δύναμη υπερφυσική για να μην παραλύσει στη θέα του Υιού του ανθρώπου στη δόξα του και να μην κράξει, Βουνά «πέστε πάνω μας και κρύψτε μας» (g).

Δεν είναι αρκετό να διαφύγουμε αυτά που πρόκειται να γίνουν, αλλά πρέπει και να σταθούμε ενώπιον του υιού του ανθρώπου. Να σταθούμε όχι μόνο δικαιωμένοι ενώπιον αυτού ως κριτού μας, έχοντας θάρρος σε αυτόν, αλλά και παραστάτες του ως Κυρίου μας και διδασκάλου μας, παριστάμενοι πάντοτε στο θρόνο του και υπηρετώντας αυτόν νύκτα και ημέρα στο ναό του (Αποκ. ζ 15), πάντοτε βλέποντας το πρόσωπό του, όπως οι άγγελοι (Ματθ. ιη 10).

Λουκ 21.37 ἦν δὲ τὰς ἡμέρας⁽¹⁾ ἐν τῷ ἱερῷ διδασκῶν⁽²⁾, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ὑψίζετο⁽³⁾ εἰς τὸ ὄρος⁽⁴⁾ τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εκείνο τον καιρό, παραμονές της συλλήψεώς του, ο Κύριος στη διάρκεια της ημέρας εξακολουθούσε να διδάσκει στο ιερό. Τις νύχτες όμως έβγαινε από τα Ιεροσόλυμα και περνούσε τη νύχτα του στο όρος που ονομάζεται όρος των Ελαιών.

(1) Αναφέρεται στις αμέσως προηγούμενες ημέρες (b). Δείχνει ανακεφαλαίωση από το ιθ 47 (Λ).

(2) «Για να ωφελήσει αυτούς που συγκεντρώνονταν εκεί» (Ζ). Ο Κύριος κήρυττε πάντοτε, όχι μόνο κατά τα σάββατα, αλλά και κατά τις καθημερινές. Υπήρξε πάντοτε ακούραστος Διδάσκαλος, που κήρυττε και όταν είχε αντιμέτωπούς του, τους πεισματικά αντιδραστικούς προς αυτόν και βρισκόταν ανάμεσα σε εκείνους, οι οποίοι παραμόνευαν «για να τον πιάσουν από κάποιο λόγο».

(3) Αυλίζομαι=περνώ την νύχτα στο ύπαιθρο (g). Είναι μάλλον βέβαιο, ότι υπήρχαν και στην Ιερουσαλήμ φίλοι του Ιησού διατεθειμένοι να τον δεχτούν ευχαρίστως να διανυκτερεύσει στα σπίτια τους. Αλλά ο Κύριος προτιμούσε να αποχωρεί το απόγευμα έξω από την πόλη, μακριά από τους θορύβους, ώστε έτσι να έχει στη διάθεσή του περισσότερο καιρό να επικοινωνεί απερίσπαστα με τον Πατέρα του, μάλιστα τώρα που είχε έλθει η ώρα του.

(4) Είναι τελείως απίθανο το «εις το όρος» να εξαρτάται από το εξερχόμενος, αλλά η μετοχή αυτή που δηλώνει κίνηση, συντέλεσε στο να προτιμηθεί η πρόθεση εις (ρ).

(5) Διανυκτέρευε εκεί «για να είναι απερίσπαστος και διότι ήταν πιο κατάλληλο μέρος για προσευχή, όχι λιγότερο όμως και για πιο μυστική διδασκαλία των μαθητών. Διότι είναι φανερό ότι μαζί με αυτούς έβγαινε εκεί και διανυκτέρευε» (Ζ). «Διανυκτέρευε στο βουνό, αποφεύγοντας τους θορύβους στην πόλη» (Σχ.).

Λουκ 21.38 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθριζεν⁽¹⁾ πρὸς αὐτόν⁽²⁾ ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση:Και ὁλος ο λαός ερχόταν πολύ πρωί κοντά του μέσα στο ιερό για να τον ακούει.

(1) Συντομευμένη έκφραση=Σηκωνόταν νωρίς και ερχόταν προς αυτόν. Λέξη που λέγεται μοναδική φορά, συναντιέται όμως συχνά στους Ο΄. Εδώ ταιριάζει η κατά γράμμα σημασία του, αν και το ορθρίζω μπορεί να σημαίνει ζητώ με πόθο (Ψαλμ. οζ 34,Σοφ. Σειρ. δ 12,στ 36,Σοφ. Σολ. στ 14). Ο κλασικός τύπος ορθρεύω χρησιμοποιείται πάντοτε στην κατά γράμμα σημασία (ρ).

(2) Τελείως διαφορετική υπήρξε η συμπεριφορά τους λίγο ύστερα. Δες κγ 18 (b).

(3) Πέντε μικρογράμματοι κώδικες, που ανήκουν στην ίδια οικογένεια χειρογράφων και έχουν κοινή καταγωγή, παρεμβάλλουν εδώ την περικοπή της μοιχαλίδας του Ιω. ζ 53. Η περικοπή αυτή πιθανώς ήταν γνωστή στον αντιγραφέα ως εκκλησιαστικό ανάγνωσμα και μπήκε από αυτόν εδώ, λόγω της ομοιότητας ανάμεσα στους σ. 37 και 38 και στο Ιω. ζ 53 και η 1,2 (ρ). Παρ' όλα αυτά η αφήγηση αυτή θα είχε τη θέση της μάλλον εδώ παρά στο ευαγγέλιο του Ιωάννη, διότι έχει μεγάλη σχέση με το περιεχόμενο του κεφ. κ (g).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ' (22)

Στίχ. 1-6. Η προδοσία του Ιούδα.

Λουκ 22.1 Ἦγγιζεν⁽¹⁾ δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων⁽²⁾ ἢ λεγομένη πάσχα⁽³⁾.

Μετάφραση: Πλησίαζε τότε η εορτὴ των Αζύμων, που ονομαζόταν Πάσχα. Στη γιορτὴ αὐτὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπτὰ ἡμέρες ἔτρωγαν ἄζυμο ψωμί.

(1) Δες Ματθ. κστ 1-5, 14-16 και Μάρκ. ιδ 1-2,10-11 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) «Ἦταν ἄλλη ἡ κυρίως εορτὴ των αζύμων που ἦταν μετὰ τὴ γιορτὴ του Πάσχα... Εορτὴ των αζύμων ὁμως λεγόταν και αὐτὴ του Πάσχα, διότι κατὰ τὸ Πάσχα μαζί με τα κρέατα του αμνοῦ ἔτρωγαν και ἄζυμα. Επομένως λοιπόν, ἐπειδὴ τότε για πρώτη φορά γευόντουσαν και τα ἄζυμα, για αὐτὸ ονόμαζαν ἄζυμα και τὸ Πάσχα» (Ζ).

Ἡ φράση εορτὴ των αζύμων συναντιέται συχνά στους Ο' (Ἐξοδ. κγ 15, Δευτερ. ιστ 16, Β' Παραλ. η 13 κλπ), ἀλλὰ πουθενά αλλοῦ στην Κ.Δ. δεν βρίσκεται. Κατὰ ἀκρίβεια τὸ Πάσχα, που γιορταζόταν στις 14 Νισάν, διακρινόταν ἀπὸ τὴν εορτὴ των αζύμων, ἡ ὁποία διαρκούσε ἀπὸ τις 15 μέχρι τις 21 του Νισάν (Λευϊτ. κγ 5,6, Αριθμ. κη 16,17, Β' Παραλ. λ 15,21, Α' Ἑσδρα α 10-19).

Ἦταν ὁμως και οἱ δύο γιορτές τόσο στενά συνδεδεμένες, ὥστε γενικῶς θεωρούνταν σαν μία γιορτὴ. Ὅχι μόνο ο Λουκάς, γράφοντας κυρίως για τους ἐξ ἐθνῶν, ταυτίζει αὐτές, ἀλλὰ και ο Ματθαῖος (κστ 17) και ο Ἰώσηπος ξεκάθαρα λέει: «γιορτάζουμε γιορτὴ για οχτὼ ἡμέρες, ἡ ὁποία λέγεται των Αζύμων» (Αρχ. ΙΙ,15,1. Δες και ΧΙΥ, 2,1), αν και αλλοῦ (ο.π. ΙΙΙ 10,5 και ΙΧ 13,3) διακρίνει αὐτές (ρ).

(3) Ἡ λέξη Πάσχα σημαίνει διάβαση. Κατὰ τὸν g. υπενθυμίζει τὸν τρόπο, με τὸν ὁποῖο σώθηκαν οἱ Ἰσραηλίτες, ὅταν ο Αἰώνιος δ ι έ β η (=πέρασε) κοντά στα σπίτια τους, τα ὁποία εἶχαν αλειφθεῖ με τὸ αἷμα του αρνίου, χωρίς να χτυπήσει (θανατώσει) τα πρωτότοκα παιδιὰ τους. Ἡ λέξη αὐτή, ἡ ὁποία ἀρχικὰ σήμαινε τὸν αμνό, ἀργότερα δήλωνε και τὸ ἴδιο τὸ πασχάλιο δείπνο και ἐπειτα και ολόκληρη τὴν εορτὴ (g).

Εἶναι αξιοσημείωτο ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο μῆνα («ἀρχὴ μηνῶν» και «τὴ δεκάτη ἡμέρα αὐτοῦ του μῆνα» Ἐξοδ. ιβ 1-2), κατὰ τὴν ὁποία ο Θεός μέσω του Μωϋσῆ ἐβγάλε τους Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, παραδίδεται και ο Χριστός στους ἐχθρούς του, ἔτσι ὥστε τὸ ἀντίτυπο να ἀνταποκριθεῖ με σαφήνεια στὸν τύπο του που προηγήθηκε. Ἡ ἀπελευθέρωση ἐκείνη των Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἦταν τύπος και προεικόνιση τῆς ἀπολύτρωσης ολόκληρου του ἀνθρώπινου γένους, ἡ ὁποία θα συντελούνταν ἀπὸ τὸν

Μεσσία, ο οποίος θα ήταν συγχρόνως και ο αμνός του Θεού ο άμωμος, που θυσιάστηκε για απολύτρωση και εξαγορά μας, ώστε να διακηρύττει ο θείος Παύλος «το Πάσχα μας για χάρη μας θυσιάστηκε ο Χριστός».

Λουκ 22.2 καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς⁽¹⁾ ἀνέλωσιν⁽²⁾ αὐτόν, ἐφοβοῦντο⁽³⁾ γὰρ⁽⁴⁾ τὸν λαόν.

Μετάφραση: Στο μεταξύ οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς ζητούσαν να βρουν τρόπο να σκοτώσουν τον Ιησού κρυφά, σίγουρα και ακίνδυνα. Κι έπαιρναν τα μέτρα αυτά, διότι φοβούνταν το λαό, ο οποίος συμπαθούσε τον Ιησού.

(1) «Ζητούσαν μέθοδο, πώς φονεύοντάς τον, δεν θα κινδυνεύσουν» (Θφ). Χείριστη επιδίωξη (b). «Πώς κρυφά ή με καλή αφορμή εννοείται» (Ζ).

(2) Από τις αγαπημένες λέξεις του Λουκά. Εδώ και στο κγ 32, όπως και 18 φορές στις Πράξεις έχει την έννοια του θανατώνω (p).

(3) «Φοβούνται το λαό να τον σκοτώσουν φανερά ή χωρίς κατάλληλη αφορμή» (Ζ).

(4) Αυτό καθορίζει την αιτία, για την οποία ζητούσαν πρόσφορο τρόπο και κατάλληλη ευκαιρία, να τον φονεύσουν (b).

Λουκ 22.3 Εἰσῆλθε⁽¹⁾ δὲ ὁ Σατανᾶς⁽²⁾ εἰς Ἰούδαν⁽³⁾ τὸν επικαλούμενον Ἰσκαριώτην⁽⁴⁾, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τότε μπήκε ο σατανάς στον Ιούδα, που ονομαζόταν και Ισκαριώτης και ήταν από το στενό κύκλο των μαθητών, ένας δηλαδή από τους δώδεκα αποστόλους.

(1) «Ο Ιωάννης λέει ότι Μετά το ψωμί, τότε μπήκε σε εκείνον ο σατανάς (Ιω. ιγ 27). Δεν είναι όμως αυτό εναντιολογία. Διότι πρώτα μεν ο σατανάς έκανε απόπειρα και δοκίμασε τον άθλιο· ύστερα όμως επειδή κατάλαβε ότι έχει αποκοπεί, μιας και ήταν αδιόρθωτος, αφού πήρε θάρρος, όρμηξε πάνω του» (Ζ).

Ο Ιωάννης, ο οποίος χαρακτηρίζει τους βαθμούς του εγκλήματος, διακρίνει τη στιγμή, κατά την οποία ο Σατανάς έριξε στην καρδιά του Ιούδα την πρώτη σκέψη του εγκλήματος (Ιω. ιγ 2) και τη στιγμή κατά την οποία μπήκε σε αυτόν μέχρι σημείου ώστε να υποδουλώσει τη θέλησή του (Ιω. ιγ 27) (g). Η εκ μέρους του σατανά κατακυρίευση του Ιούδα είχε δύο κύριες εκδηλώσεις, την πρώτη στην πράξη της συμφωνίας με τους

αρχιερείς (Λουκ. κβ 3) και την δεύτερη στην εκτέλεση της συμφωνίας (Ιω. ιγ 27). Και στις δύο αυτές ενέργειες προέβη ο Ιούδας αφού κυριεύτηκε από το σατανά (δ).

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν χωρίς άρθρο σατανάς με τη σημασία πονηρότατο πνεύμα όπως ο άρχοντας του σκότους (Μαρκ. γ 23) (δ).

(3) «Όχι όμως ώστε να γίνει δαιμονισμένος αυτός, αλλά ώστε να τον κατακυριεύσει και να τον δουλαγωγεί» (Ζ). Καμία νύξη δεν παρέχεται για το ότι ο Ιούδας έγινε ήδη όμοιος με τους δαιμονισμένους, ώστε να μην είναι πλέον κύριος του εαυτού του και των πράξεών του. Ο Ιούδας άνοιξε την πόρτα στο σατανά, δεν αντιστάθηκε σε αυτόν και ο σατανάς δεν απομακρύνθηκε από αυτόν (ρ). Η παρέμβαση αυτή του σατανά δεν αποκλείει καθόλου την ελευθερία του Ιούδα (g). Αυτός που προδίδει λοιπόν το Χριστό ή την αλήθειά του βρίσκεται υπό την έμπνευση και επήρεια του σατανά. Και δεν θα απείχε κάποιος από την αλήθεια, εάν βεβαίωνε και για αυτόν, ότι «μπήκε ο σατανάς» σε αυτόν.

(4) «Ισκαριώτη είπε αυτόν, για να τον διακρίνει από τον άλλο Ιούδα» (Ζ).

(5) Λεπτομέρεια που επιβαρύνει την ποταπότητα της προδοσίας του (ο). Πρόσθεσε αυτό «για να δείξει ότι ήταν από την πρώτη ομάδα των μαθητών» (Ζ): «ήταν από τους στενούς και γνήσιους μαθητές, για να μην έχει κανείς θάρρος στον εαυτό του, αλλά πάντοτε να προσέχει τη δική του ζωή, επειδή έχει φοβερό αντίπαλο» (Θφ).

Έξυπνη και η επόμενη: Ήταν «όχι από τους δώδεκα, αλλά από τον αριθμό» συμπλήρωνε τον αριθμό, δεν είχε αποστολικό αξίωμα» (Τίτος Βοστρών).

Πιο σωστά: από τον αξιομνημόνευτο, τον εξόχως τιμημένο και σεβαστό και διακεκριμένο αριθμό. Δεν είναι λοιπόν αδύνατο να υψωθεί κάποιος από τον ίδιο το Χριστό σε θέση διακεκριμένη, όπως ο Ιούδας, και απροσεχτώντας να γλιστρήσει από εκεί αποστερούμενος των χαρισμάτων, των οποίων αξίωσε αυτόν όχι κάποιος άλλος, αλλά ο ίδιος ο Θεός.

Λουκ 22.4 καὶ ἀπελθὼν συνελάλησεν τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσι καὶ στρατηγοῖς⁽¹⁾ τὸ πῶς αὐτόν παραδῶ αὐτοῖς⁽²⁾.

Μετάφραση: Αυτός πήγε τότε και συνομίλησε με τους αρχιερείς και με τους γραμματεῖς και με τον Λευῖτη αρχιφύλακα και τους αξιωματικούς της λευϊτικής φρουράς του ιερού που βρίσκονταν κάτω από την εξουσία του. Συζήτησε μαζί τους για τον ασφαλέστερο τρόπο με τον οποίο θα τους παρέδιδε τον Ιησού.

(1) «Τους στρατηγούς που φυλάνε το ιερό» (Ζ). Μόνος ο Λουκάς αναφέρει τους στρατηγούς μεν στο ευαγγέλιο και τον στρατηγό του ιερού στις Πράξεις (δ 1,ε 24,26). Ο Ιώσηπος (Ιουδ. Πολ. VI 5,3) αναφέρει ότι «οι φύλακες του ιερού ανήγγειλαν στον στρατηγό» και γνώριζε ίσως κατώτερους στρατηγούς, αν και δεν ονομάζει αυτούς στον πληθυντικό.

Η Μίσχνα όμως ονομάζει τον επικεφαλής στρατηγό (Segan) και γνωρίζει και τους στρατηγούς (seganim). Ήταν αυτοί αξιωματικοί της αστυνομίας του ναού που βρίσκονταν υπό την διεύθυνση του Προστάτη του ιερού (Β΄ Μακ. γ 4), έχοντας ως έργο να τηρούν την τάξη στο ναό. Όλο το προσωπικό αυτό ήταν στρατολογημένο από τους Λευίτες (L). Ήταν οι στρατηγοί οι αξιωματικοί κατά κάποιο τρόπο της λευϊτικής φρουράς του ιερού (δ). Οι αξιωματικοί αυτοί έλαβαν γνώση της συμφωνίας, διότι θα έπαιρναν μέρος και στη σύλληψη του Ιησού (ρ). Η πείρα τους άλλωστε ήταν πολύτιμη για την παρούσα περίπτωση (ο).

(2) Η συνομιλία περιστράφηκε στον καταλληλότερο τρόπο της παράδοσης του Σωτήρα (δ).

Λουκ 22.5 καὶ ἐχάρησαν⁽¹⁾ καὶ συνέθεντο⁽²⁾ αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι.

Μετάφραση: Κι εκείνοι χάρηκαν για την ανέλπιστα αυτή λύση, και συμφώνησαν να του δώσουν χρήματα.

(1) Χάρηκαν σαν για γεγονός, το οποίο επιθυμούσαν και το οποίο ήταν τελείως απροσδόκητο σε αυτούς (b).

(2) Δες Πράξ. κγ 20 και Ιω. θ 22. Εξ' ολοκλήρου κλασικό. Ο Μάρκος αντί για αυτό γράφει επηγγείλαντο (ρ).

Λουκ 22.6 καὶ ἐξωμολόγησεν⁽¹⁾, καὶ ἐζητεί εὐκαιρίαν⁽²⁾ τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ⁽³⁾ ὄχλου⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εκείνος δέχθηκε και ολοκάρδια τους διαβεβαίωσε και τους υποσχέθηκε να τους βοηθήσει. Και ζητούσε πλέον την κατάλληλη περίσταση να τους τον παραδώσει χωρίς να προκληθεί συρροή όχλου και θόρυβος.

(1) «Με την καρδιά του ομολόγησε, με βεβαιότητα υποσχέθηκε» (Ζ)· «αντί να πει έκανε τέλεια ομολογία και συμφωνία» (Θφ). Το αντικείμενο λαμβάνεται από την ακόλουθη φράση= υποσχέθηκε να παραδώσει αυτόν (δ).

(2) «Κατάλληλο καιρό» (Ζ).

(3) Το ἄτερ είναι ποιητικό και σπάνιο στον πεζό λόγο= χωρίς (δ). Λέγεται μοναδική φορά. Συναντιέται και στο Β΄ Μακ. ιβ 15 μόνο (ρ).

(4) Ή, «χωρίς θόρυβο» (Ζ). Ή, «όταν θα ήταν μόνος» (Θφ)· χωρίς να είναι παρόν και πλήθος λαού (g,δ.). Δύσκολο είναι να καθορίσει κάποιος, από πού γίνεται στη βασιλεία του Θεού μεγαλύτερη βλάβη και αντίδραση· από τους κηρυγμένους φανερά εχθρούς του Χριστού ή από τους ανειλικρινείς φίλους του, οι οποίοι αφού απολαύσουν τα προνόμια της βασιλείας του, αποδεικνύονται στο τέλος κίβδηλοι και τον προδίδουν. Ιούδες υπήρξαν και υπάρχουν πολλοί. Για αυτούς είπε ο θεός ευαγγελιστής Ιωάννης «από εμάς βγήκαν, αλλά δεν ήταν από εμάς».

Αλλά όπως τότε η σοφία του Θεού μετέστρεψε την μέσω του Ιούδα στημένη από τον σατανά παγίδα εναντίον του Κυρίου, σε όλεθρο και συντριβή του ίδιου του σατανά και σε σωτηρία του κόσμου, έτσι και μετέπειτα και πάντοτε οι δοκιμασίες, στις οποίες εισάγεται η εκκλησία από τους προδότες λειτουργούς και τα τέκνα της, μόνο στο να κάνουν αυτήν λαμπρότερη συντελούν.

Στίχ. 7-20. Ο Μυστικός Δείπνος.

Λουκ 22.7 ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων⁽¹⁾, ἐν ᾗ ἔδει⁽²⁾ θύεσθαι τὸ πάσχα⁽³⁾.

Μετάφραση: Ἐφθασε λοιπόν η ημέρα των αζύμων, κατά την οποία έπρεπε σύμφωνα με το νόμο να θυσιάζεται ο πασχάλιος αμνός. (Η ημέρα αυτή άρχιζε από τη δύση της 13ης του μηνός Νισάν και έληγε στη δύση της 14ης. Λίγο μάλιστα πριν από τη δύση, της 14ης σφαζόταν ο αμνός, ώστε μετά τη δύση, όταν άρχιζε η 15η Νισάν και τελούνταν το Πάσχα, να είναι ο αμνός ετοιμασμένος και ψημένος).

(1) Δες Ματθ. κστ 17. Σύμφωνα με τον από τους Ιουδαίους χρησιμοποιούμενο τρόπο του υπολογισμού των ημερών, η ημέρα κατά την οποία θυσιαζόταν ο αμνός, δηλαδή η 14 Νισάν άρχιζε κατά το νόμο την παραμονή, από τη δύση δηλαδή του ηλίου της 13 Νισάν, και εκτεινόταν μέχρι τη δύση του ηλίου της 14 Νισάν, οπότε μετά τη δύση άρχιζε η 15 Νισάν. Το απόγευμα λοιπόν κατά το οποίο εμείς θα λέγαμε, ότι εξακολουθεί η 13 Νισάν, όπως και η ακόλουθη στο απόγευμα αυτό νύχτα ανήκαν στην

14 Νισάν. Το ρήμα λοιπόν «ήλθε» αναφέρεται όχι στο πρωί της 14 Νισάν, αλλά στο απόγευμα (5-6 μ.μ.) της 13 Νισάν (g).

(2) Το «έπρεπε» αναφέρεται στην ανάγκη και το πρόπον, αυτό που επέβαλλε η διάταξη του νόμου (p).

(3) =να προσφερθεί για θυσία το πασχαλινό αρνί (δ). Η ημέρα, κατά την οποία οι αμνοί σφάζονταν άρχιζε από τη δύση της 13 και τελείωνε κατά τη δύση της 14 Νισάν. Συνήθως όμως σφάζονταν οι αμνοί γύρω στις 2.30-5.30 μ.μ. της 14 Νισάν στην αυλή των ιερέων. Ο επικεφαλής κάθε ομίλου, που συμμετείχε στον αμνό, έσφαζε το ζώο και το αίμα του φυλασσόταν σε κύπελλο από κάποιον ιερέα και χυνόταν δίπλα στο θυσιαστήριο των ολοκαυτωμάτων (p)

Λουκ 22.8 καὶ ἀπέστειλεν Πέτρον καὶ Ἰωάννην⁽¹⁾ εἰπών, Πορευθέντες ἐτοιμάσατε⁽²⁾ ἡμῖν τὸ πάσχα ἵνα φάγωμεν.

Μετάφραση: Κι όταν πλησίαζε η δύση της 13ης του Νισάν, έστειλε ο Κύριος τον Πέτρο και τον Ιωάννη και τους είπε: Πηγαίνετε και ετοιμάστε μας το πασχάλιο δείπνο για να φάμε.

(1) Μόνος ο Λουκάς αναφέρει ονομαστικά αυτούς που στάλθηκαν. Η μελετώμενη από τον Ιούδα προδοσία ίσως συντέλεσε, ώστε ο Κύριος να διαλέξει τους δύο αυτούς μεταξύ των πλέον εμπίστων του αποστόλων (p).

(2) Εννοεί την προετοιμασία του δωματίου και όλων όσων αναφέρονται στο πασχάλιο δείπνο (o).

Λουκ 22.9 οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ποῦ⁽¹⁾ θέλεις ἐτοιμάσωμεν⁽²⁾;

Μετάφραση: Κι αυτοί του είπαν: Σε ποιο μέρος θέλεις να το ετοιμάσουμε;

(1) Πού= σε ποιο σπίτι και κατάλυμα, όπως λέει παρακάτω (δ). «Διότι ούτε αυτός είχε δικό του σπίτι, ούτε όμως αυτοί, αφού ήδη τα αρνήθηκαν όλα» (Z).

(2) Ο Strauss αναγνωρίζει, ότι λόγω της κατά το Πάσχα συρροής προσκυνητών και από τη διασπορά ήταν φύσει αδύνατον να βρει κάποιος το πρωί της πρώτης των αζύμων (14 Νισάν) τόπο για εορτασμό κατά την εσπέρα του Πάσχα. Φρόντιζαν λοιπόν για την εξεύρεση τόπου τουλάχιστον μία ημέρα πριν. Γι αυτό και ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς σε απόσπασμά του για το Πάσχα που διασώθηκε στο Πασχάλιο χρονικό

δίνει στην 13 Νισάν το όνομα Προετοιμασία. Έπεται λοιπόν από αυτό, ότι το ερώτημα αυτό των μαθητών έγινε στον Ιησού μάλλον κατά το απόγευμα της 13 Νισάν παρά κατά το πρωί της 14 Νισάν (g).

Λουκ 22.10 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἴδου εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος⁽¹⁾ κεράμιον ὕδατος βαστάζων⁽²⁾. ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὐ εἰσπορεύεται.

Μετάφραση: Ο Κύριος τους απάντησε: Κοιτάξτε, μόλις μπείτε στην πόλη, θα σας συναντήσει κάποιος άνθρωπος που θα κουβαλάει μια στάμνα με νερό. Ακολουθήστε τον στο σπίτι που θα μπει,

(1) «Δεν τους είπε πηγαίνετε στον τάδε, τυχόν, αλλά τους έδωσε ως σημάδι έναν άνθρωπο που απλώς ήταν φορτωμένος με ένα πήλινο δοχείο. Τι θα πούμε λοιπόν για αυτό; Ήδη ο προδότης είχε υποσχεθεί στους Ιουδαίους ότι θα τον παραδώσει. Για να μην μάθει λοιπόν τον άνθρωπο και τρέξει και το αναφέρει σε εκείνους που τον πλήρωσαν, δίνει σημάδι» (Κ), «για να μην μάθει το όνομα ο Ιούδας και φανερώσει το σπίτι στους Φαρισαίους και έλθουν και τον συλλάβουν, πριν ακόμη φτάσει το δείπνο, πριν ακόμη παραδώσει τα πνευματικά του μυστήρια» (Θφ).

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: Μεταξύ του σημαδιού αυτού και των ιουδαϊκών συνηθειών, υπάρχει ίσως κάποια αξιοσημείωτη σχέση. Το απόγευμα ακριβώς της 13 Νισάν, πριν ακόμη φανούν τα αστέρια, ο κάθε οικοδεσπότης κατά τη συνήθεια έπρεπε να μεταβεί στην πηγή και να αντλήσει νερό καθαρό, προορισμένο για την κατασκευή των αζύμων. Αποτελούσε αυτό πραγματική θρησκευτική τελετή, την οποία τελούσαν απαγγέλλοντας τη φράση: Εδώ είναι το νερό των αζύμων. Μετά από αυτό άναβαν λυχνάρι και κατά την νύχτα που ακολουθούσε ερευνούσαν το σπίτι προσεχτικά, για να εξαφανίσουν και το ελάχιστο ίχνος ένζυμου άρτου (g).

Πιο σωστά: Είναι προφανές, ότι ο άνθρωπος που βαστάζει τη στάμνα του σπιτιού, δεν είναι ο οικοδεσπότης αλλά κάποιος υπηρέτης. Η μεταφορά νερού ήταν ειδικό έργο των δούλων ή των γυναικών (Δευτερ. κθ 10, Ιησ. Ν. θ 21-27, Γεν. κδ 11, Ιω. δ 7). Ο οικοδεσπότης εδώ βρίσκεται στην οικία. Δες σ. 10,11. Συνεπώς η γνώμη ότι πρόκειται για το νερό των αζύμων, παρουσιάζεται αβάσιμη (p).

Λουκ 22.11 καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας⁽¹⁾, Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα⁽²⁾ ὅπου τὸ πάσχα⁽³⁾ μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

Μετάφραση: και πείτε στον οικοδεσπότη του σπιτιού εκείνου: Ο Διδάσκαλος ρωτάει: Πού είναι η αίθουσα του φαγητού, όπου θα φάω με τους μαθητές μου το νέο Πάσχα της Καινής Διαθήκης;

(1) Βεβαίως ο Ιησούς γνώριζε τον οικοδεσπότη αυτόν. Διότι αλλιώς οι φράσεις ο Διδάσκαλος, μαζί με τους μαθητές μου, θα ήταν ακατανόητες σε αυτόν (g). Και είχε ίσως προσυνεννοηθεί ο Κύριος μαζί του, ότι θα τελούσε σε αυτόν το Πάσχα. Η πρόγνωση όμως των λεπτομερειών αυτών, («θα βαστάει στάμνα με νερό» κλπ.) οι οποίες έγιναν σε στιγμή που δεν μπορούσε να προβλεφθεί φυσικά, είναι προφανώς υπερφυσική. Δες Μάρκ. ιδ 13.

(2) Κατάλυμα είναι ο τόπος της ξενοδοχής, όπως λέει ο Ευστάθιος. Δες Λουκ. β 7. Έτσι αποκαλεί την αίθουσα όπου θα δειπνούσε με τους μαθητές (δ).

(3) Ο χρόνος της σφαγής του πασχάλιου αμνού δεν είχε φτάσει. Και εφόσον ο Ιησούς και οι μαθητές του είχαν αποκηρυχτεί ως αποσυνάγωγοι στην Ιερουσαλήμ, δεν είναι πιθανόν, ότι οι ιερείς θα βοηθούσαν τους μαθητές στην τήρηση του τυπικού αυτής της σφαγής. Επιπλέον δύσκολα θα επαρκούσε ο χρόνος και για τη σφαγή και για το ψήσιμο του αμνού. Με το τελευταίο αυτό δείπνο εγκαινιαζόταν νέα τάξη πραγμάτων μάλλον παρά συμπληρωνόταν η παλαιά. Και η σημασία του θα τονιζόταν και θα εξυψωνόταν, εάν το κεντρικό σύμβολο του παλαιού Πάσχα (ο πασχάλιος αμνός) έλειπε ολότελώς από το δείπνο, όταν Εκείνος, τον οποίο συμβόλιζε ο αμνός αυτός συνιστούσε την ανάμνηση της θυσίας εκείνης, την οποία το παλαιό αυτό σύμβολο προεικόνιζε. Από τους στίχους 15-19 φαίνεται, ότι το Πάσχα και το ρήμα φάγω του στίχου αυτού αναφέρονται στον άρτο και τον οίνο της θείας ευχαριστίας (p).

Λουκ 22.12 κάκεϊνος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον⁽¹⁾ μέγα ἐστρωμένον⁽²⁾· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

Μετάφραση: Εκείνος τότε θα σας δείξει ένα μεγάλο ανώγειο, δηλαδή το επάνω διαμέρισμα του σπιτιού, με καναπέδες στρωμένους γύρω από τα τραπέζια του φαγητού. Εκεί ετοιμάστε το Πάσχα.

(1) Υπάρχει και η γραφή ανάγαιον που προήλθε μάλλον από λάθος του αντιγραφέα. Διότι το ανάγαιον βρίσκεται μόνο στον Ησύχιο αναφερόμενο («ανάγαιον ανά την γην» δηλαδή χτισμένο πάνω στη γη). Η λέξη αυτή δεν είναι της κοινής διαλέκτου, στην οποία μόνο το ανώγειον και το κατώγειον περισώθηκε, που δηλώνουν το πάνω και κάτω πάτωμα, όπως η δική μας λέξη ισόγειο (δ).

(2) Ο οικοδεσπότης θα σας δείξει θάλαμο μεγάλο στο πάνω πάτωμα, στρωμένο, δηλαδή ο οποίος έχει τα κρεβάτια καλυμμένα με στρώματα, στα οποία ξαπλωμένοι έτρωγαν (δ).

Λουκ 22.13 ἀπελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς⁽¹⁾, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα⁽²⁾.

Μετάφραση: Και οι δύο μαθητές πήγαν και τα βρήκαν όλα όπως τους τα είχε πει ο Διδάσκαλος. Και ετοίμασαν το δείπνο, στο οποίο ο Κύριος παρέδωσε το Πάσχα της θείας Ευχαριστίας.

(1) Ακριβώς όπως τους τα είχε πει από πριν. Οι ευαγγελιστές υπονοούν, ότι η πρόγνωση του Ιησού εδώ ήταν υπερφυσική και δεν οφειλόταν σε κάποιο προκαθορισμό και τακτοποίηση από πριν (ρ).

(2) Δες Ματθ. κστ 19. Ετοίμασαν μάλλον το δωμάτιο και τα σχετικά με το δείπνο εκείνου του απογεύματος, κατά το οποίο παραδόθηκε το μυστήριο του αληθινού Πάσχα. Όπως ήδη ειπώθηκε, δεν υπήρχε χρόνος για σφαγή και προετοιμασία του πασχαλινού αμνού.

Λουκ 22.14 Καὶ⁽¹⁾ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσεν⁽²⁾ καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και όταν ήλθε η ώρα του φαγητού, κάθισε κοντά στο τραπέζι· και μαζί του πήραν τις θέσεις τους και οι δώδεκα απόστολοι.

(1) Δες Ματθ. κστ 20-29 και Μάρκ. ιδ 17-25 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Η συνήθεια τού να τρώνε το Πάσχα όρθιοι (Εξ. ιβ 11) είχε προ πολλού εγκαταλειφθεί. Αρχικά εισήχθη να τρώνε το Πάσχα καθισμένοι, και μετέπειτα και ξαπλωμένοι. Η από τους ραβίνους εξήγηση που δινόταν για την μεταβολή αυτή ήταν η εξής: Είναι συνήθεια των δούλων να τρώνε όρθιοι. Και τώρα τρώνε ξαπλωμένοι, για να γίνεται κατανοητό, ότι βγήκαν αυτοί από τη δουλεία στην ελευθερία. Επίσης και η συνήθεια του να προμηθεύονται τον πασχαλινό αμνό από πολλές ημέρες πριν το Πάσχα είχε καταργηθεί (ρ).

(3) Και οι 12 μαζί του μη εξαιρουμένου του Ιούδα. Διότι είναι δυνατόν εκείνοι, που έχουν το σατανά στην καρδιά και είναι γεμάτοι από κάθε κακία, να εξακολουθούν να

κατέχουν θρησκευτικό αξίωμα και να επιτελούν τις εξωτερικές διακονίες που αυτό επιβάλλει. Και εφόσον η κακία τους παραμένει κρυμμένη στην καρδιά τους και δεν ξεσπά σκανδαλωδώς και προς τα έξω, ώστε να επιφέρει την έκπτωσή τους, δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί σε αυτούς τα εξωτερικά τους προνόμια και δικαιώματα που απορρέουν από το αξίωμά τους. Γι' αυτό αν και ο Ιούδας έγινε ήδη ένοχος της προδοτικής συμφωνίας, επειδή όμως δεν ήταν δημόσια γνωστή η ένοχη αυτή πράξη του, ο Κύριος δέχεται αυτόν να παρακαθήσει με τους υπόλοιπους συμμαθητές στον μυστικό δείπνο.

Λουκ 22.15 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα⁽¹⁾ τοῦτο τὸ πάσχα⁽²⁾ φαγεῖν μεθ' ὑμῶν⁽³⁾ πρὸ τοῦ με παθεῖν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Και τους είπε: Αυτό το τελευταίο πασχάλιο δείπνο της επίγειας ζωής μου επιθύμησα πάρα πολύ να το φάω μαζί σας, προτού να σταυρωθώ. Το δείπνο αυτό είναι συνδεδεμένο με το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας και γι' αυτό είναι Πάσχα της Καινής Διαθήκης.

(1) Εβραϊκή σύνταξη συνηθισμένη στους Ο΄. Αυτή η έκφραση αποτελεί διπλασιασμό της ιδέας του ρήματος (g) =πολύ επιθύμησα (δ). Ο συνδυασμός του «επιθυμία επεθύμισα» με το «πριν να πάθω» είναι αξιοσημείωτος. Η γνώση του φρικτού πάθους δεν εξουδετέρωσε την ένταση της επιθυμίας (ρ). Υπάρχει στα λόγια αυτά του Κυρίου ανάμικτο συναίσθημα χαράς με λύπη (g).

«Σαν να έλεγε αυτό· Αυτό είναι το τελευταίο μου δείπνο μαζί σας... διότι δεν θα ξαναφάω άλλοτε μαζί σας· όπως ακριβώς και αυτοί που πρόκειται να αποδημήσουν κάνουν τους τελευταίους χαιρετισμούς στους δικούς τους και γνήσιους γλυκύτερα και ποθεινότερα. Αλλά και για άλλο λόγο επιθύμησα αυτό το Πάσχα να φάω μαζί σας, διότι σε αυτό πρόκειται να παραδώσω σε εσάς τα μεγάλα μυστήρια, αυτά της Καινής Διαθήκης» (Θφ).

«Επιθυμία επιθύμησα, λέει, αυτό το Πάσχα να φάω· δηλαδή να παραδώσω σε σας τα καινούργια πράγματα και να δώσω Πάσχα κατά το οποίο πρόκειται να σας κάνω πνευματικούς» (Χ).

Το μυστήριο της θείας ευχαριστίας, το οποίο επρόκειτο να παραδώσει σε αυτούς, θα ήταν από τότε και μέχρι τη συντέλεια ο δεσμός, με τον οποίο οι ακόλουθοί του θα συνδέονταν και με αυτόν και μεταξύ τους και θα αποτελούσε περισσότερο από κάθε άλλον θεσμό την αισθητή ανάμνηση του θανάτου, τον οποίο από αγάπη αναδέχτηκε

για την ανθρωπότητα. Δεν ήταν λοιπόν φυσικό η περίπτωση αυτή να προσελκύει το ενδιαφέρον του Κυρίου και να διεγείρει στην πλήρη αγάπης καρδιά του τον πόθο αυτόν για τον οποίο μιλά ο παρών στίχος; (ο).

Επιθυμούσε να μεταδώσει σε μας τις χάρες που προήλθαν από το πάθος του. Επιθυμούσε να δώσει σε μας τον εαυτό του ως πνευματική μας τροφή. Επιθυμούσε να δείξει σε μας την αγάπη του.

(2) Αυτό το Πάσχα, δηλαδή το της Κ.Δ. και όχι εκείνο της Π.Δ., το οποίο και μαζί τους δύο φορές ήδη προηγουμένως έφαγε (δ). Κάποιοι από τους καθολικούς στην προσπάθεια να υποστηρίξουν ότι ο Ιησούς έφαγε και το εβραϊκό Πάσχα, ισχυρίστηκαν, ότι στο δείπνο αυτό έλειπε μεν ο αμνός, έγινε όμως χρήση αζύμων και στηρίχτηκαν σε κάποια μαρτυρία της Μίσχνας (Pesachim 10), κατά την οποία μόνο τα άζυμα ήταν απαραίτητα για τέλεση του Πάσχα, εφόσον λόγω της μεγάλης συρροής προσκυνητών στα Ιεροσόλυμα μπορούσε να παρουσιαστεί έλλειψη επαρκούς αριθμού αμνών ή και κατσικιών (g).

Αλλά εφόσον βρισκόμαστε στο απόγευμα της 13 Νισάν, κατά το οποίο έπρεπε να εξαφανίζεται κάθε υπόλειμμα ένζυμου άρτου και δεν είχαν ακόμη προετοιμαστεί τα άζυμα, πώς έγινε χρήση αζύμων;

(3) Ό,τι άρχισε τότε να γίνεται στο στρωμένο ανώγαιο εξακολουθεί να συνεχίζεται ανά τους αιώνες. Στον ουρανό και στη γη η ίδια πράξη τελεσιουργείται ακόμη, διότι μία είναι η ιερωσύνη και μία η θυσία. Η ανά την οικουμένη εκκλησία είναι το απέραντο και σε όλη τη γη εκτεινόμενο ανώγαιο. Σε όλες τις χώρες, κάτω από όλους τους ουρανούς, στα όρη και τις πεδιάδες, στις ερήμους και στις πόλεις, όπου μαζεύονται οι Χριστιανοί για λατρεία, εκεί είναι και το ανώγαιο και η πασχάλια τράπεζα και ο Κύριος το αληθινό Πάσχα, θύτης συγχρόνως και θύμα.

(4) «Δηλώνει με αυτό ότι με τη θέλησή του πάσχει. Διότι μπορούσε οπωσδήποτε, εφόσον ήξερε ότι πρόκειται να πάθει, να αποχωρήσει κρυφά, όπως ακριβώς έκανε και σε προηγούμενους καιρούς» (Θφ).

Προτού να πάθω. Μην ξεχνάμε, ότι το καινούργιο Πάσχα, το οποίο παρέδωσε ο Κύριος σε αυτόν τον μυστικό δείπνο, αποτελεί έξοχο και μοναδικό εφόδιο και προετοιμασία για τις δοκιμασίες και τα παθήματα και τον ίδιο το θάνατο.

Λουκ 22.16 λέγω γὰρ⁽¹⁾ ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ' αὐτοῦ ἕως ὅτου πληρωθῇ⁽²⁾ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και επιθύμησα πολύ να φάω το Πάσχα αυτό της Καινής Διαθήκης μαζί σας, διότι σας βεβαιώνω ότι αυτό είναι, όπως σας είπα, το τελευταίο μου Πάσχα. Και δεν θα φάω πλέον το Πάσχα, μέχρις ότου γίνει αυτό πλήρες και τέλειο στην ουράνια βασιλεία του Θεού. Τότε και η μεταξύ μας κοινωνία και ένωση, που τώρα γίνεται μυστηριακώς, θα είναι τέλεια.

(1) Επιθύμησε ζωηρά να φάει το Πάσχα αυτό, διότι το Πάσχα αυτό είναι το τελευταίο του Πάσχα, κατά το οποίο θα λάμβανε την ευκαιρία να συστήσει το μυστήριο (L).

(2) =να γίνει πλήρες (δ).

(3) Ή, εννοεί την μέσω του μυστηρίου ένωση με την πάνω στη γη βασιλεία του Θεού, δηλαδή με την εκκλησία. Δηλαδή το Πάσχα το οποίο θα γίνει πλήρες και του οποίου ο Χριστός θα μετάσχει είναι η θεία ευχαριστία, στην οποία ενώνεται με τους πιστούς στην πάνω στη γη βασιλεία του Θεού, στην εκκλησία (ρ) και η οποία είναι αληθινά το δείπνο, το οποίο αντικαθιστά τον τύπο του ιουδαϊκού Πάσχα με θεία πραγματικότητα (L).

«Διότι γίνεται πλήρες το Πάσχα σε μας που τιμούμε την ανώτερη από το νόμο διάβαση, το Πάσχα το αληθινό· και τους ενωμένους με το Χριστό δεν τους αγιάζει ένας αμνός από αγέλη· αλλά μάλλον αυτός ο ίδιος κατά τρόπο άγιο ιερουργείται με την μυστική ευλογία, κατά την οποία ευλογούμαστε και ζωοποιούμαστε. Διότι έγινε σε εμάς άρτος ζωντανός που κατέβηκε από τον ουρανό και έδωσε ζωή στον κόσμο» (Σχ).

Ή, πιο σωστά, ο Κύριος θέλει να μιλήσει για δείπνο νέο, το οποίο θα γίνει μετά τη συντέλεια (g), όταν η ένωση με τον Σωτήρα θα γίνει καθαρά πνευματική και ανάλογη με την τότε κατάσταση των αγίων (δ).

«Κάποιοι λοιπόν ως βασιλεία του Θεού δέχτηκαν την μέλλουσα κατάσταση· και θα πίνει ο Κύριος στο μέλλον μαζί μας την αποκάλυψη των μυστηρίων του» (Θφ).

Έτσι και ο θεολόγος Γρηγόριος «στο λόγο του για το Πάσχα λέει· το δόσιμο του καινούργιου ποτηρίου είναι η αποκάλυψη των θείων νοημάτων που μας υποσχέθηκε στη μελλοντική και προσδοκώμενη βασιλεία των ουρανών, όταν καταργούνται μεν τα κάτοπτρα και τα αινίγματα και φανερώνεται η πρόσωπο με πρόσωπο θέα, όπως λέει ο απόστολος» (Σευήρος).

Λουκ 22.17 καὶ δεξάμενος⁽¹⁾ το ποτήριον⁽²⁾ εὐχαριστήσας εἶπεν, Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε εαυτοῖς⁽³⁾.

Μετάφραση: Ἐπειτα πήρε ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἓνα ποτήριον (ὄχι το ποτήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, που καθαγίασε καὶ ἔδωσε στοὺς μαθητὲς μετὰ το τέλος το δείπνου, ἀλλὰ το ποτήριον με το οποίο συνηθιζόταν νὰ γίνεται ἡ ἑναρξὴ κάθε ἱεροῦ δείπνου). Κι ἀφοῦ εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ εἶπε: Πάρτε το καὶ μοιράστε το μεταξύ σας, γιὰ νὰ πιούμε ὅλοι ἀπ' αὐτό.

(1) Δόθηκε σὲ αὐτὸν καὶ τὸ δέχτηκε ὅταν τοῦ προσφέρθηκε. Ἀντιτίθεται με το τοῦ στίχου 19 «ἀφοῦ πήρε τὸν ἄρτο... ὁμοίως καὶ το ποτήριον» (p).

(2) Τι ποτήριον εἶναι αὐτό; Αὐτοὶ που δέχονται, ὅτι ὁ Ἰησοῦς τέλεσε τὸ εβραϊκὸ Πάσχα, δέχονται αὐτό ὡς τὸ πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο πασχαλινὸ ποτήριον (p). Κατὰ το τυπικὸ τῆς τέλεσης τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα κατὰ τὴν πρώτη φάση τοῦ ὁ πατέρας τοῦ σπιτιοῦ κυκλοφοροῦσε μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ ποτήριον γεμάτο κρασί (σύμφωνα με ἄλλους καθέννας εἶχε τὸ ποτήρι τοῦ) με τὴν ἐπικλῆση αὐτὴ «Νὰ εἶσαι εὐλογημένος, Κύριε καὶ Θεέ μας, βασιλιά τοῦ κόσμου, που δημιουργήσες τὸν καρπὸ τοῦ ἀμπελιοῦ». Μετὰ ἔτρωγαν τὶς πικρίδες (εἶδος σαλάτας), οἱ ὁποῖες υπενθύμιζαν τὰ δεινὰ τῆς δουλείας στὴν Αἴγυπτο καὶ ἀκολουθοῦσε ἡ ἀπὸ το Εξόδου ἱβ αφήγησις τῆς συστάσεως τοῦ Πάσχα καὶ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀφοῦ ψάλλονταν οἱ ριβ καὶ ριγ Ψαλμοὶ κυκλοφοροῦσε τὸ δεύτερο ποτήριον (g). Δὲν μπορούμε παρὸλ' αὐτὰ νὰ εἴμαστε βέβαιοι γιὰ το ποιο ἦταν ἀκριβῶς τὸ τυπικὸ τῆς τέλεσης τοῦ ἰουδ. Πάσχα κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Κυρίου καὶ ἐπιπλέον μέχρι ποιοῦ σημείου ὁ Κύριος τήρησε τὸ τυπικὸ αὐτὸ κατὰ τὴ νέα αὐτὴ καὶ ἐκτάκτως ὑψηλὴ τελετουργία (p).

Απὸ αὐτοὺς που δὲν δέχονται ὅτι ὁ Κύριος τέλεσε τὸ ἰουδ. Πάσχα ἐκφράστηκαν διάφορες γνώμες.

Ελάχιστα πιθανὴ ἡ ἐκδοχὴ, ὅτι τὸ ποτήριον αὐτὸ εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ποτήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, που ἀναφέρεται στὸ στίχο 20. Καὶ ὁ μὲν δ. υποστηρίζει ὅτι ὁ Κύριος παίρνοντας τὸ ποτήριον αὐτό, τὸ ποῖο τοῦ πρόσφεραν οἱ μαθητὲς μετέλαβε καὶ εἶπε στοὺς μαθητὲς «πάρτε καὶ διαμοιράστε το», ἀλλὰ τώρα μὲν ἀμέσως τὸ ἄφησε κάτω, καὶ ἀφοῦ οἱ μαθητὲς κοινώνησαν τοῦ καθαγιασμένου ἄρτου, τότε σύμφωνα με αὐτὰ που λέγονται στὸ στίχο 20 ἔδωσε αὐτό σὲ αὐτοὺς γιὰ νὰ μετᾶσχουν σὲ αὐτό. Τελείως ἀπίθανη ἐκδοχὴ.

Ὁ p. ἀναφερόμενος καὶ στὰ Α' Κορ. ι 16,21, ὅπου ὁ θεὸς Παῦλος μνημονεύει δύο φορές τὸ ποτήριον πρῶτο καὶ μετὰ τὸν ἄρτο (ἀν καὶ στὴν αφήγησή τοῦ γιὰ τὴ σύσταση τοῦ μυστηρίου στὸ Α' Κορ. ια 33 ἀκολουθεῖ τὴ συνηθισμένη σειρά), ἐπιπλέον ἐπίσης

και στο βιβλίο της Διδαχής όπου το ποτήριο μπαίνει πρώτο (κεφ. θ 2) προσκλίνει στη γνώμη, που και άλλοι υποστήριξαν, ότι το ποτήριο αυτό είναι το ποτήριο της θείας Ευχαριστίας και ότι ο στίχος 20 όπου γίνεται πάλι λόγος για το ποτήριο, δεν είναι αυθεντικός αλλά αποτελεί παρεμβολή από την αφήγηση του Παύλου. Αλλά οι από τους κώδικες μαρτυρίες για την αυθεντικότητα αυτού του στίχου και της συνδεδεμένης με αυτόν φράσης του προηγούμενου στίχου: «Το οποίο δίνεται για σας, αυτό να κάνετε για τη δική μου ανάμνηση», είναι τόσο γενικές και σαφείς και ισχυρές, ώστε και ο Tischendorf και ο Soden και ο Souter και άλλοι δέχτηκαν αδίστακτα αυτόν ως αυθεντικό.

Πιθανότερη και σωστότερη παρουσιάζεται η εκδοχή, κατά την οποία ο Κύριος τέλεσε όχι το ιουδαϊκό Πάσχα, αλλά άλλο από τα ιερά δείπνα που επανειλημμένα κατά τη διάρκεια του έτους συνηθίζονταν από τους Ιουδαίους. Τέτοια ήταν τα δείπνα των σαββάτων και των αγίων ημερών, πριν από τα οποία κυκλοφορούσε το λεγόμενο Kiddush-ποτήριο. Και το ποτήριο αυτό ευλογούμενο δινόταν από χέρι σε χέρι σε όλους που ήταν στο τραπέζι πριν το κόψιμο του ψωμιού στην αρχή του φαγητού. Εκτός από τα δείπνα αυτά ήταν τα λεγόμενα chaburah δείπνα= φιλικά δείπνα, κατά τα οποία πριν το κυρίως δείπνο προσφέρονταν ορεκτικά ευλογούμενα και εάν προσφερόταν μαζί με αυτά και κρασί, ευλογούνταν και αυτός από τον καθένα από τους συμμετέχοντες στο τραπέζι (δες Dix, The shape of the Liturgy σελ. 51,54,88). Σύμφωνα με αυτά το ποτήριο αυτό είναι ή το Kiddush ή αυτό που συνηθιζόταν στην αρχή των ιερών φιλικών δείπνων.

(3) Το διαμοιράστε ακολουθούμενο από το «ἐαυτοῖς» εκφράζει πολύ ισχυρότερα το γεγονός της μεταξύ τους διανομής. Η διανομή θα γινόταν με το να πιει ο καθένας και να δώσει στη συνέχεια στον επόμενο παρά με το να χύνεται από το κοινό ποτήριο στο ποτήρι του καθενός (ρ).

Λουκ 22.18 λέγω γὰρ⁽¹⁾ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω⁽²⁾ ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου⁽³⁾ ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Διότι σας λέω ότι από τη στιγμή αυτή που το ήπια για τελευταία φορά, δεν θα ξαναπιώ πια από το προϊόν και γένημα της αμπέλου, ώστε να έλθει η βασιλεία του Θεού. Εκεί τότε θα πίνουμε μαζί το ποτήριο της θείας ευφροσύνης και χαράς.

(1) Το γαρ σημαίνει: Διότι είναι η τελευταία φορά που πίνουμε μαζί το ίδιο ποτήριο.

(2) Υπάρχει και η γραφή «ου μη πίνω από του νυν» ή «από του νυν ου μη πίνω». Εκ πρώτης όψεως θα φαινόταν, ότι ο Κύριος δεν ήπια από ο ποτήριο. Κατά την επικρατούσα όμως ιουδαϊκή συνήθεια θα ήταν πρωτοφανές και παράδοξο το προϊστάμενο του δείπνου πρόσωπο να μην μετάσχει. Και το «από τώρα» άλλωστε εξηγείται καλύτερα υπό την προϋπόθεση, ότι ο Κύριος, αφού ήπια, είπε αυτό. «Ήπια τώρα. Αλλά από τη στιγμή αυτή και στο εξής δεν θα πινω πλέον (ρ).

(3) Κάποιοι θεωρούν τη φράση ότι αναφέρεται στην ιουδαϊκή ευλογία του πρώτου πασχάλιου ποτηρίου. Είναι όμως τελείως αβέβαιο, εάν η γνωστή σε μας ευλογία, ήταν σε χρήση και κατά την εποχή του Σωτήρα (ρ). Ολόκληρος ο στίχος αυτός στους άλλους συνοπτικούς μπαίνει μετά τη σύσταση της Ευχαριστίας. Είναι δυνατόν οι λόγοι σε αυτόν να επαναλήφθηκαν από τον Σωτήρα. Παρόλ' αυτά πιθανότερο φαίνεται να λέχθηκαν μετά τη σύσταση της θείας Ευχαριστίας, οπότε ο Λουκάς βάζει αυτούς εδώ προληπτικά, όπως πράττει συνήθως όταν συνδέει σύμφωνα με τη συγγένεια των ιδεών λόγους του Κυρίου που δεν ειπώθηκαν με τη σειρά που αυτός παρουσιάζει (ο).

(4) Οι λέξεις αυτές είναι εκείνες, από τις οποίες ο Παύλος άντλησε το δικό του υπόμνημα στο Α' Κορ. ια 26: «μέχρις ότου έλθει» (g). Μετά το ιουδαϊκό Πάσχα είναι η θεία ευχαριστία, της οποίας εκείνο ήταν τύπος και αυτή η πραγματικότητα. Μετά την Ευχαριστία υπάρχει το καινούργιο κρασί της θείας ευφροσύνης στην ουράνια βασιλεία (L).

Λουκ 22.19 καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Τοῦτό⁽¹⁾ ἐστὶ⁽²⁾ τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν⁽³⁾ διδόμενον⁽⁴⁾. τοῦτο⁽⁵⁾ ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Ὑστερα πήρε στα χέρια του ἄρτο, κι αφού ευχαρίστησε τον Θεό, τον ἔκοψε σε κομμάτια και τους ἔδωσε λέγοντας: Αυτό που σας δίνω να φάτε είναι το σῶμα μου, που σε λίγο παραδίδεται να σταυρωθεῖ για τη δική σας σωτηρία. Να το κάνετε αυτό συνεχώς, δηλαδή να παίρνετε κι εσείς ἄρτο, να ευχαριστεῖτε πάνω απ' αυτόν, να τον κόβετε σε κομμάτια και να τον τρώτε. Και να το κάνετε αυτό για να φέρνετε με ευγνωμοσύνη και με πίστη στη μνήμη σας και στη μνήμη των ἄλλων τη σταυρική μου θυσία που προσφέρεται για σας, καθώς και την απολύτρωση και τη σωτηρία σας που θα ἔχει επιτευχθεῖ με τη θυσία αυτή.

(1) Το «αυτό» δεν είναι δυνατόν να σημαίνει την πράξη του κοψίματος και φαγώματος του ἄρτου, ούτε κάτι άλλο παρά μόνο «ο ἄρτος αυτός» (ρ).

(2) Για τη σημασία του «εστί» δες το στίχο 20, όπου το ποτήριο ταυτίζεται με την Κ.Δ., όπως και το «ειμί» το οποίο λέει ο Κύριος στο Ιω. η 12,θ 5,ιδ 6,ιε 1,5 (ρ).

(3) Όπως στην Π.Δ. ένα μέρος από το ίδιο θύμα (αρνί) προσφερόταν στο Θεό, ενώ το υπόλοιπο μέρος τρωγόταν από τους Ισραηλίτες, έτσι το ένα εκείνο σώμα, το οποίο ο Ιησούς πρόσφερε στον Πατέρα, λαμβάνεται από τους Χριστιανούς στο άγιο Δείπνο (b).

«Όταν λοιπόν λέει «το οποίο δίνεται για χάρη σας» να το εννοήσεις αντί για το «για χάρη της δικής σας φύσης των ανθρώπων». Το μεν παλαιό λοιπόν Πάσχα τελούνταν για την απαλλαγή της δουλείας στην Αίγυπτο... το καινούργιο όμως Πάσχα τελείται για άφεση αμαρτιών» (Θφ).

(4) Δηλαδή παραδίνεται σε θάνατο μετά από λίγο (δ).

(5) Το οποίο εγώ ήδη έπραξα, δηλαδή το να παίρνετε άρτο, να ευχαριστείτε, να τον κόβετε και να μετέχετε σε αυτόν.

(6) Συνεχώς να πράττετε αυτό για να θυμάστε και σεις και όλοι οι άλλοι μετά από εσάς την απολύτρωση την οποία πέτυχα με το θάνατό μου. Η ευχαριστία πρόκειται να είναι συνεχής ανάμνηση εκείνου, ο οποίος ελευθέρωσε τους ανθρώπους από τη δουλεία της αμαρτίας, όπως και το Πάσχα ήταν ετήσια ανάμνηση της ελευθέρωσης από τη δουλεία της Αιγύπτου (Εξόδ. ιβ 24-27,ιγ 8,14) (ρ). Η ευγνώμων ανάμνηση του προσώπου του Ιησού, να το συναίσθημα το οποίο πρέπει να κυριαρχεί σε μας κατά την πράξη αυτή (g).

«Ο αρχιερέας μας είναι εκείνος ο οποίος πρόσφερε τη θυσία που μας καθαρίζει. Εκείνη προσφέρουμε και τώρα, η οποία προσφέρθηκε τότε, αυτήν που δεν χάνεται ποτέ. Αυτό γίνεται για ανάμνηση αυτού που έγινε τότε. Διότι αυτό, λέει, να κάνετε στη δική μου ανάμνηση. Δεν τελούμε άλλη θυσία όπως ο αρχιερέας τότε, αλλά την ίδια πάντα· ή μάλλον επιτελούμε ανάμνηση θυσίας» (Χ).

Λουκ 22.20 ὡσαύτως⁽¹⁾ καὶ τὸ ποτήριον⁽²⁾ μετὰ τὸ δειπνῆσαι⁽³⁾, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον⁽⁴⁾ ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου⁽⁵⁾, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν⁽⁶⁾ ἐκχυννόμενον⁽⁷⁾.

Μετάφραση: Με τον ίδιο τρόπο πήρε και το ποτήριο μετά το τέλος του δείπνου, ευχαρίστησε, το έδωσε σ' αυτούς και είπε: Αυτό που περιέχεται μέσα σ' αυτό το ποτήριο είναι η Καινή Διαθήκη, η οποία επικυρώνεται και επισφραγίζεται με το αίμα μου, το οποίο πρόκειται σε λίγο να χυθεί για τη σωτηρία σας.

(1) Το ωσαύτως δηλώνει, ότι έλαβε το ποτήριο, ευχαρίστησε και έδωσε αυτό σε αυτούς, όπως έγινε και για τον άρτο (ρ).

(2) Με άρθρο. Είτε διότι το ποτήριο αναφέρθηκε ήδη στο στίχο 17, είτε μάλλον διότι σημαίνεται το γνωστό ποτήριο, το οποίο κάθε Χριστιανός γνώριζε, ότι ήταν μέρος της Ευχαριστίας που συστάθηκε από τον Κύριο. Δες Α΄ Κορ. ια 25 (g).

(3) Συναντιέται μόνο εδώ και στο Α΄ Κορ. ια 25, όχι όμως και στους Ματθαίο και Μάρκο. Δείχνεται με αυτό ότι μετά το κόψιμο και την μετάδοση του άρτου, εξακολούθησαν για κάποιο χρόνο να τρώνε, μετά από το οποίο η μετάληψη του τιμίου αίματος επήλθε σαν η επισφράγιση και συμπλήρωση του όλου δείπνου (δ).

(4) Λέει αυτό που περιέχει αντί για το περιεχόμενο.

(5) Από το υποκείμενο διαθήκη θα συμπεράνουμε την μετοχή διατιθεμένη= η Κ.Δ. που συνάπτεται με το αίμα μου (g). Η διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα του (Τερτυλλιανού Adv. Marc. IV 40). Η επικύρωση συνθήκης συνοδευόταν συνήθως με χύσιμο αίματος. Και ό,τι είχε γραφτεί με αίμα, θεωρούνταν ανεξάλειπτο (ρ). Η νέα διαθήκη μεταξύ Θεού και ανθρώπων θεμελιώνεται στο χύσιμο του αίματος του Κυρίου (g). Η νέα διαθήκη είναι στο χυνόμενο αίμα του Ιησού (L).

(6) Το ὑμῶν (=για εσάς) και εδώ και στο στίχο 19 σημαίνει τους αποστόλους ως αντιπροσώπους όλων των πιστών (ρ). «Η φράση «το οποίο χύνεται για σας» συνδέεται με το ποτήριο· και το ποτήριο είναι το αίμα του» (Z).

(7) Το οποίο μετά από λίγο θα χυθεί στο σταυρό. «Και αυτός λοιπόν ήπие από αυτό. Διότι για να μην πουν, ακούγοντας αυτά: Τι λοιπόν; Αίμα πίνουμε και σάρκα τρώμε; Και θορυβηθούν τότε... για να μην ταραχτούν λοιπόν και τότε, πρώτος αυτός έκανε αυτό εισάγοντάς τους ατάραχα στην κοινωνία των μυστηρίων» (X), αν και οι λόγοι στο στίχο 18 φαίνονται μάλλον να αποκλείουν, ότι ο Κύριος ήπие από το ποτήριο, όπως δεν δηλώνεται, ότι έφαγε και από τον καθαγιασμένο άρτο.

«Μην αμφιβάλλεις ότι αυτό είναι αλήθεια, τη στιγμή που ο ίδιος ξεκάθαρα λέει, Αυτό είναι το σώμα μου και Αυτό είναι το αίμα μου. Αλλά δέξου μάλλον με πίστη τον λόγο του Σωτήρα· διότι εφόσον αυτός είναι η αλήθεια, δεν ψεύδεται. Για να μην περιέλθουμε δηλαδή σε πλήρη νάρκωση βλέποντας πάνω στις άγιες τράπεζες των εκκλησιών να είναι μπροστά μας σάρκα και αίμα, ερχόμενος ο Θεός βοηθός στις δικές μας αδυναμίες, βάζει μέσα σε αυτά δύναμη ζωής και τα μεταβάλλει σε ενέργεια της δικής του σάρκας» (Κ).

Στίχ. 21-30. Ο προδότης. Συζήτηση για το ποιος είναι ο πρώτος.

Λουκ 22.21 πλὴν⁽¹⁾ ἰδοὺ⁽²⁾ ἡ χεὶρ⁽³⁾ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης·

Μετάφραση: Αλλά ενώ εγώ χύνω το αίμα μου για σας, να, το χέρι αυτού που θα με παραδώσει στους εχθρούς μου για να θανατωθῶ είναι μαζί μου εδώ στο τραπέζι και βουτά τον ἄρτο στην ίδια πιατέλα που βουτά και το δικό μου χέρι.

(1) Το «πλὴν» εδώ δηλώνει μετάβαση· γενίκευση ή αλλαγή θέματος. Από τη σημασία του θανάτου του μεταβαίνει στον τρόπο, με τον οποίο θα πεθάνει (p). Ἡ, με αυτό δηλώνεται ξεκάθαρα, ὅτι ο Ιούδας αποτελούσε εξαίρεση στον κύκλο αυτόν των μαθητῶν και φίλων (g). Ο Λουκάς μετά την αφήγηση του μυστικού δείπνου αναφέρει πρωθύστερα τα σχετικά με τον Ιούδα (δ). Σύμφωνα με τον Λουκά λοιπόν ο Ιούδας παρέμεινε στην τέλεση του θείου Δείπνου και μετείχε σε αυτό και από τα δύο είδη. Οι αφηγήσεις ὅμως του Ματθαίου και του Μάρκου δεν οδηγούν στο ίδιο συμπέρασμα (g).

(2) Χαρακτηριστικό της έκπληξης, η οποία θα προκαλούνταν στους μαθητές από την απροσδόκητη αυτή αποκάλυψη (g).

(3) Λέγεται εδώ το μέρος αντί για το ὅλο· το χέρι αντί για τον προδότη, διότι το χέρι παραδίδει (L). Ἡ, η φράση το χέρι... στο τραπέζι, έχει την ίδια σημασία με τη φράση του Ματθαίου «αὐτός που βουτά μαζί μου στο πιάτο το χέρι» και σημαίνει απλώς: είναι ὁμοτράπεζός μου (g).

Λουκ 22.22 καὶ⁽¹⁾ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον⁽²⁾, πλὴν⁽³⁾ οὐαὶ⁽⁴⁾ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ⁽⁵⁾ δι' οὗ παραδίδοται.

Μετάφραση: Ο υἱὸς του ἀνθρώπου φεύγει βέβαια ἀπὸ τη ζωὴ αὐτὴ σύμφωνα μ' αὐτὸ που ἔχει καθορίσει ἡ θεία βουλή του ἐπουρανίου Πατρός μου. ἀλίμονο ὅμως στον ἄνθρωπο ἐκεῖνο ἀπ' τον ὁποῖο θὰ παραδοθεῖ ὁ υἱὸς του ἀνθρώπου στους σταυρωτὲς του.

(1) Ο στίχος είναι σχεδόν κατά λέξη ὁ ἴδιος ὅπως στους Ματθαῖο και Μάρκο. Υπάρχει και η γραφή «ὅτι ὁ υἱὸς μὲν» = Το ὅτι είναι αιτιολογικό και ἐξηγεῖ πῶς τέτοιο καταπληκτικό γεγονός πρόκειται να λάβει χώρα (p).

(2) Και ο θάνατος του Χριστού, αλλά και το ότι θα συνοδευτεί με προδοσία αποτελούν μέρος της θείας βουλής (p). Είναι αυτό αποφασισμένο από το Θεό (g). Σύμφωνα με πρόγνωση και απόφαση του Θεού ο Κύριος παραδόθηκε σε θάνατο, αλλιώς ούτε ο Ιούδας δεν θα μπορούσε να παραδώσει αυτόν ούτε οι άρχοντες του Ισραήλ θα μπορούσαν με οποιονδήποτε τρόπο να θίξουν αυτόν. Ο Κύριος δεν σύρθηκε βίαια στο μαρτύριο, αλλά παραδόθηκε εκούσια και πρόθυμα σε αυτό. Αποκαλύπτεται εδώ η μεγάλη αλήθεια, ότι και η κακία των ανθρώπων που εκδηλώθηκε με την πιο απαίσια μορφή της στη διάπραξη της σταύρωσης του Κυρίου, απέβη εις δόξαν του Θεού, αφού έφερε σε πέρας την βουλή του, ώστε ο γιος του Ιησούς Χριστός να πεθάνει για τη σωτηρία του κόσμου. Η σοφία του Θεού γνωρίζει να κατευθύνει την πανουργία των ανθρώπων κατά το θέλημά του.

(3) Καθαρά αντιθετικό. Αντίθεση μεταξύ του υιού του ανθρώπου και του προδότη (L).

(4) Αν και ο Θεός γνωρίζει πριν από όλους τους αιώνες, ότι ο Ιούδας θα είναι ο προδότης του Ιησού, αυτό δεν αναιρεί την ελευθερία ή την ευθύνη του προδότη (p), διότι ο δυστυχής αυτός χρησιμοποιεί την ελευθερία του για να προδώσει τον διδάσκαλο (g).

«Έχει οριστεί μεν το να πάθει, αλλά εσύ γιατί βρέθηκες κακός, ώστε να είσαι έτοιμος για προδοσία; Για αυτό λοιπόν σου έχει φυλαχτεί ως κληρονομιά το «αλλοίμονο», διότι βρέθηκες κατάλληλος για προδοσία» (Θφ).

«Διότι ο μεν (Χριστός) έδωσε τον εαυτό του για χάρη μας σύμφωνα με την ευδοκία του Θεού Πατέρα, για να μας σώσει από κάθε κακό· αυτός όμως επειδή παρέδωσε τον σωτήρα των όλων Χριστό και λυτρωτή στα χέρια των φονιάδων θα κληρονομήσει την τιμωρία που πρέπει στο διάβολο» (Κ).

Ούτε η υπομονή και ανεξικακία που δείχνουν οι μάρτυρες στο μαρτύριο ούτε το θέλημα του Θεού που προόρισε τα παθήματά τους μπορούν να αποτελέσουν δικαιολογία για εκείνους, οι οποίοι έλαβαν μέρος στα βασανιστήριά τους ή τους καταδίωξαν. Αν και ο Θεός είχε προαποφασίσει την προδοσία του Χριστού και ο Χριστός πρόθυμα υπέστη αυτήν, η αμαρτία και η ενοχή του Ιούδα δεν μειώθηκε από αυτό. Ενήργησε και αυτός και αυτοί με τους οποίους συνεργάστηκε ως ελεύθερα άτομα. Σχεδίασαν, συμβουλευτήκαν μεταξύ τους ανταλλάσσοντας μεταξύ τους γνώμες, κατέληξαν σε αποφάσεις, και χρησιμοποίησαν μέσα για εκτέλεσή τους και γενικά ενήργησαν ακριβώς, όπως πράττουν οι άνθρωποι σε όλες τις ενέργειες της ζωής τους, ελεύθερα και αβίαστα.

(5) Το «εκείνον» σημειώνει τον Ιούδα ως ξένο πλέον από τον κύκλο των δώδεκα. Δες Ιω. ιγ 26,27,30 (p).

Λουκ 22.23 καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἶη⁽¹⁾ ἐξ αὐτῶν⁽²⁾ ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν⁽³⁾.

Μετάφραση: Τότε αυτοί άρχισαν να συζητούν μεταξύ τους ποιος άραγε απ' αυτούς να ήταν εκείνος που έμελλε να κάνει την προδοσία αυτή.

(1) Η ευκτική πτώση σε πλάγια ερώτηση είναι χαρακτηριστική του Λουκά στην Κ.Δ. (L).

(2) Φαίνεται ότι κανείς δεν υποπτεύθηκε τον Ιούδα. Ίσως όμως και ο Κύριος μάλλον ψιθύρισε το «Εσύ το είπες», ώστε να ακούστηκε από μόνον τον Ιούδα. Πιθανώς επίσης καθόταν αυτός κοντά στον Ιησού κατέχοντας την μία πλευρά δίπλα του, ενώ ο Ιωάννης κατείχε την άλλη (p).

Δείχνει επιπλέον αυτό την κρυψίνοια του Ιούδα, ο οποίος πέτυχε πλήρως να κρύψει μέχρι την τελευταία στιγμή όχι μόνο το απαίσιο σχέδιο της προδοσίας, αλλά και τον όλο του χαρακτήρα μέχρι σημείου ώστε κανείς από τους μαθητές να μην εκφράσει υπόνοια τώρα για αυτόν (ο).

(3) «Ο Ματθαίος μεν και ο Μάρκος λένε ότι αυτοί απόρησαν για αυτό πριν τη διανομή του άρτου και του ποτηρίου. Ο Λουκάς όμως μετά την διανομή. Είναι φανερό λοιπόν, ότι αυτό έγινε και πριν και μετά» (Z).

Ή, αυτού του είδους το πρωθύστερο προτιμήθηκε από τον Λουκά, επειδή μετά τη σύσταση του μυστηρίου τοποθετεί σειρά λόγων του Κυρίου (από το στίχο αυτόν μέχρι και τον στίχο 38) και δεν θέλησε από αυτούς να αφαιρέσει και τους σχετικά με τον Ιούδα λόγους του Κυρίου (L).

Λουκ 22.24 Ἐγένετο⁽¹⁾ δὲ καὶ⁽²⁾ φιλονικία ἐν αὐτοῖς⁽³⁾, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ⁽⁴⁾ εἶναι μείζων⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εκτός από τη συζήτηση αυτή έγινε και φιλονικία μεταξύ τους για το ποιος απ' αυτούς άξιζε να θεωρεΐται ότι είναι ο μεγαλύτερος και ο πιο διακεκριμένος, ώστε να έχει την πρώτη θέση.

(1) «Και άλλοτε πολυασχολήθηκαν οι μαθητές για τέτοιο πράγμα» (Ζ). Δες Ματθ. ιη 1-5, Μάρκ. θ 33-37, Λουκ. θ 46-48, όπως και Ματθ. κ 24-28 και Μάρκ. ι 41-45. Από τους νεώτερους ερμηνευτές κάποιοι ταυτίζουν τα εδώ λόγια του Κυρίου με αυτά που ειπώθηκαν στους Ματθαίο και Μάρκο εξ' αφορμής της αίτησης των πρωτείων από τους υιούς Ζεβεδαίου (Λ).

Ο Ιησούς ήταν δυνατόν λόγια τέτοιας σημασίας να τα επανέλαβε περισσότερες από μία φορές (ρ). Η σύγκριση των λόγων του Κυρίου στους στίχους 26, 27 με την αφήγηση του Ιωάννη για το πλύσιμο των ποδιών των μαθητών του Κυρίου και των λόγων του Κυρίου με αφορμή αυτό (Ιω. ιγ 12-20) δεν αφήνει αμφιβολία για τη σχέση της έριδας αυτής που αναφέρει ο Λουκάς με το πλύσιμο των ποδιών των αποστόλων (g).

(2) Τα μόρια «δε και» συνδέουν την ακόλουθη συζήτηση με την προηγούμενη (στίχος 23), όχι όμως χρονολογικά (g). Το «δε» δείχνει, ότι η συζήτηση για την οποία θα γίνει λόγος, υπήρξε διαφορετικού χαρακτήρα από την προηγούμενη, έγινε όμως και αυτή στο δείπνο (όπως υποδηλώνεται με το «και»). Είναι ελάχιστα πιθανόν, ότι αυτή έγινε μετά το πλύσιμο των ποδιών και την παράδοση της ευχαριστίας. Πιθανότερο φαίνεται, ότι έγινε στην αρχή του δείπνου και το πλύσιμο των ποδιών υπήρξε συμβολικός έλεγχος και διδασκαλία εποπτική κατά της φιλονεικίας αυτής (ρ).

(3) Με ποια αφορμή έγινε αυτή; Ελάχιστα πιθανώς διότι «επειδή πληροφορήθηκαν ήδη για το τέλος του διδασκάλου, ζήτησαν Ποιος από αυτούς θεωρείται ότι είναι μεγαλύτερος, για να γίνει διδάσκαλος των άλλων» (Ζ). Λιγότερο πιθανή η: «επειδή είναι εύλογο να έλεγαν μεταξύ τους ότι Εσύ πρόκειται να τον προδώσεις και πάλι εκείνος αυτό, ότι Εσύ από αυτό οδηγήθηκαν στο να λένε· Εγώ είμαι καλύτερος και Εγώ είμαι μεγαλύτερος, και τα παρόμοια» (Θφ).

Αρκετά πιθανή ερμηνεία, η φιλονεικία προήλθε ίσως από το ερώτημα ποιος θα έπαιρνε την τιμητική θέση κοντά στον Διδάσκαλο κατά το επίσημο και ιερό αυτό δείπνο (g.p.).

(4) Ποιος είναι κατά τη γνώμη και απόφαση όλων (b). Ή, ποιος σύμφωνα με την αξία του πρέπει να θεωρείται (Λ).

(5) Το συγκριτικό υπονοεί δύο τα συγκρινόμενα, τον μεγαλύτερο και υπεροχότερο και όλους του υπόλοιπους που είναι σε ίση μοίρα (ρ)= αυτός που έχει τα πρωτεία μεταξύ τους (δ).

Λουκ 22.25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾, Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν⁽²⁾ καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται⁽³⁾.

Μετάφραση: Ο Κύριος ὁμως τους εἶπε: Οἱ βασιλεῖς των ἐθνῶν καταδυναστεύουν τα ἔθνη με τυραννική δύναμη. Καὶ οἱ ηγεμόνες τους που τα ἐξουσιάζουν, ονομάζονται ἀπ' τους κόλακες ευεργέτες.

(1) «Καταπραϋνεί την ταραχή τους με δύο παραδείγματα, ἓνα μεν αὐτό των ἐθνικῶν, τους οποίους αποστρέφονταν, δείχνοντας ὅτι με αὐτούς θα μοιάσουν, ἀν τέτοια φρονούν· καὶ το ἄλλο παράδειγμα ὁ εαυτός του. Διότι μέσω του εαυτού του τούς οδηγεί σε ταπεινοφροσύνη, δείχνοντας τον εαυτό του να τους διακονεῖ» (Θφ).

(2) Ἡ ἐξουσία στα ἔθνη περιγράφεται ὅπως στο Μάρκο (ι 42). Δες τις ἐκεῖ σημειώσεις. Οἱ βασιλιάδες των ἐθνικῶν παρουσιάζονται ὡς κύριοι καὶ ἀξιῶνουν τις τιμές των κυρίων (L).

(3) Το ρῆμα πρέπει να το πάρουμε ὡς μέσο μάλλον παρά ὡς παθητικό=Οἱ βασιλιάδες παίρνουν τον τίτλο αὐτόν ἢ ἀξιῶνουν ἀπὸ τους ἄλλους να τους τον δώσουν καὶ προσφερόμενο τον δέχονται. Στους ἐλληνιστικούς χρόνους παρέχονταν ἀφειδῶς στους ηγεμόνες οἱ τίτλοι του Σωτήρα, του Ευεργέτη στη Συρία καὶ την Αἴγυπτο τόσο στα νομίσματα ὅσο καὶ στις ἐπιγραφές (L).

Αποκαλοῦν οἱ ἴδιοι τους εαυτούς τους ευεργέτες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ που τους κολακεύουν ἔτσι ονομάζουν αὐτούς. Καὶ ἐνῶ διαφημίζονται ὡς ευεργέτες στην πραγματικότητα καὶ ἀλήθεια υπηρετοῦν τα συμφέροντά τους καὶ ἀσχολοῦνται με το να ευεργετήσουν το βαλάντιό τους καὶ το άτομό τους, ὄχι ὁμως καὶ τη χώρα τους. Παρόλ' αὐτά οὕτως ἢ ἄλλως με την οἰκειοποίηση του τίτλου ευεργέτης μαρτυροῦν, ὅτι ἡ ἀσκηση ἐξουσίας στους ἄλλους πρέπει να ἀποσκοπεῖ στην ευεργεσία τους.

Λουκ 22.26 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως⁽¹⁾, ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω⁽²⁾ ὡς ὁ νεώτερος⁽³⁾, καὶ ὁ ἡγούμενος⁽⁴⁾ ὡς ὁ διακονῶν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Εσεῖς ὁμως δεν πρέπει να εἰστε ὅπως ἐκεῖνοι. Αλλὰ ἐκεῖνος που πραγματικά εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ πιο διακεκριμένος ἀνάμεσά σας, ἀς γίνεῖ σαν τον νεότερο, ὁ οποίος λόγω της ηλικίας του οφείλει να υπηρετεῖ τους ἄλλους. Κι ἐκεῖνος που ἔχει θέση ἐξαιρετική καὶ προηγείται ἀπ' τους ἄλλους ὡς ἀρχηγός τους, ἀς τους υπηρετεῖ ὡς δούλος τους.

(1) Στη φυσική ανθρώπινη κοινωνία ο Ιησούς αντιτάσσει τον τύπο κάποιας νέας κοινωνίας, στον κόλπο της οποίας ο μόνος τίτλος μεγαλείου θα είναι οι πλουσιοπάροχες υπηρεσίες προς τους άλλους (g). Η χρησιμοποίηση των αναφερθέντων τίτλων σε τέτοιους τυραννικούς ηγεμόνες κάνει αυτούς ακατάλληλους να χρησιμοποιούνται και από τους ακόλουθους του Χριστού. Αυτοί οφείλουν να μιμούνται τον διδάσκαλό τους ο οποίος δεν ζήτησε καμία από τις επίγειες διακρίσεις, αλλά ήταν τη στιγμή εκείνη ανάμεσά τους σαν ο διάκονος (ο).

Το να πράττει κάποιος το αγαθό στους άλλους είναι πολύ περισσότερο τιμητικό παρά το να φαίνεται μεγάλος. Και αυτό και μόνο αποτελεί την ασφαλή οδό, για να γίνει κάποιος μέγας. Και αυτό οφείλουν οι μαθητές του Κυρίου να πιστεύουν και να φρονούν, ότι η μεγίστη τους τιμή θα είναι να πράττουν οτιδήποτε αγαθό μπορούν στον κόσμο. Και θα γίνονταν πράγματι ευεργέτες του κόσμου, διότι εν μέσω κινδύνων και διωγμών θα έφερναν σε αυτόν το ευαγγέλιο. Θα έφερναν στην ανθρωπότητα ασύγκριτα μεγαλύτερες ευλογίες και ευεργεσίες από όσο οι βασιλιάδες, οι οποίοι αποκαλούνταν ευεργέτες και οι οποίοι κυριαρχούσαν στα έθνη. Το να πράττεις το αγαθό! Ποιός δεν μπορεί να γίνει ευεργετικός στον πλησίον;

Εάν η ανάβαση σε ηγεμονικό και βασιλικό θρόνο είναι προνόμιο λίγων, το να ευεργετεί κανείς και με την ευεργεσία να γίνεται μέγας, είναι προνόμιο όλων.

(2) Ας αποδεικνύει τον εαυτό του ότι είναι. Δες ι 36,ιβ 40,ιστ 11,ιθ 17 (p).

(3) «Νεώτερο λέει τον τελευταίο» (Z), αυτόν που λόγω της ηλικίας οφείλει α υπηρετεί τους άλλους (δ). Είναι παράλληλο με το «διακονώ» διότι στους Ιουδαίους οι ταπεινότερες και κοπιαστικότερες εργασίες δίνονταν στα νεώτερα μέλη της σύναξης. Δες Πράξ. ε 6,10 (g).

(4) Στην Κ.Δ. το ηγούμαι σημαίνει είμαι αρχηγός· πάντοτε σε μετοχή ενεστώτα και συχνότατα στο Λουκά. Χρησιμοποιείται για οποιονδήποτε αρχηγό, εκκλησιαστικό ή πολιτικό. Δες Πράξ. ζ 10,ιδ 12,ιε 22,Ματθ. β 6,Εβρ. ιγ 7,17,24. Στους Ο' συναντιέται συχνά (p).

(5) Η ιδέα που εκφράζεται στο στίχο είναι: Το πραγματικό μεγαλείο συνίσταται στη σπουδή και προθυμία με την οποία διαθέτει κάποιος τον εαυτό του στην υπηρεσία των άλλων.

Λουκ 22.27 τίς γὰρ⁽¹⁾ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν⁽²⁾; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ⁽³⁾ ἐν μέσῳ ὑμῶν εἰμι ὡς ὁ διακονῶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Σ' αυτό σας έδωσα εγώ το παράδειγμα. Διότι ποιός είναι ανώτερος; Εκείνος που κάθεται στο τραπέζι και τρώει, ή εκείνος που στέκεται όρθιος και υπηρετεί; Δεν είναι ανώτερος αυτός που κάθεται; Βεβαίως. Κι όμως εγώ, και τώρα που σας έπλυνα τα πόδια και πάντοτε και στο παρελθόν, είμαι ανάμεσά σας ως υπηρέτης που σας διακονεί.

(1) Αποδεικνύει αυτό που είπε προηγουμένως με το ίδιο του το παράδειγμα (b). «Δίνει σε αυτούς υπόδειγμα του λόγου τον εαυτό του» (Ζ).

(2) Ποιος είναι μεγαλύτερος αυτός που ξαπλώνει στο δείπνο και μετέχει στο τραπέζι ή αυτός που υπηρετεί; (δ).

(3) Ο σύνδεσμος «δε» είναι αντιθετικός=Και όμως εγώ.

(4) «Αφού αυτός έκρινε αυτούς ως μεγαλύτερους μιας και κάθονταν στο τραπέζι, ο ίδιος διακόνησε, θεωρώντας ως έσχατο τον εαυτό του, όταν έπλυνε τα πόδια τους» (Ζ).

«Αυτός που υπηρετείται από κάθε κτίση λογική και αγία, αυτός που είναι σύνθρονος και συμβασιλεύει με το Θεό και Πατέρα, παίρνοντας τη θέση υπηρέτη, έπλυνε τα πόδια των μαθητών» (Κ).

Η ίδια έννοια με αυτήν του Ματθ. κ 27 και Μάρκ. ι 45 μερικότερα εκφράζεται εδώ στο δείπνο και με αφορμή το πλύσιμο των ποδιών των μαθητών (δ). Βεβαίως αυτό δεν λέγεται άσχετα και με τον όλο βίο του Κυρίου, ο οποίος υπήρξε βίος αυτού που διακονούσε τους μαθητές του και όλους τους ανθρώπους.

Λουκ 22.28 ὑμεῖς δέ⁽¹⁾ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες⁽²⁾ μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς⁽³⁾ μου·

Μετάφραση: Δεν σας τα λέω αυτά για να σας αποδοκιμάσω και να σας αποκηρύξω, αλλά για να σας δείξω που θα βρείτε το πραγματικό μεγαλείο. Εσείς οι έντεκα σ' όλο το διάστημα της ζωής μου μείνατε μαζί μου στις δοκιμασίες μου και δεν κλονισθήκατε απ' αυτές.

(1) Πώς συνδέεται με τα προηγούμενα; Ή, «όπως ακριβώς για αυτόν που τον παρέδωσε φύλαξε το «ουαί (αλλοίμονο)», έτσι για αυτούς μιλά αντίθετα, ότι Εσείς όμως είστε αυτοί που μείνατε μαζί μου στους πειρασμούς μου· για αυτό και σας υπόσχομαι αμοιβές» (Θφ).

Ίσως τονίζοντας ο Κύριος τη λέξη «εσείς» σκέφτεται τον Ιούδα, ο οποίος δεν παρέμεινε μαζί του (g). Ή, πιθανότερα, αφού τους μάλωσε, διότι έθεσαν μεταξύ τους ζήτημα πρωτείων, δείχνει τώρα σε αυτούς και πού συνίστανται τα προνόμια, τα κοινά σε όλους, μη δίνοντας ως προς αυτό σε κανέναν κάποια προτίμηση. Τα προνόμιά τους συνίστανται στο ότι παραμένουν σταθερά στο πλευρό του, την ώρα που διακονεί και υπηρετεί τους άλλους (p). Αφού τους μάλωσε για την αδυναμία που εκδήλωσαν, τώρα ενθαρρύνει αυτούς με την υπόσχεση της αληθινής και αιώνιας δόξας στη βασιλεία του Πατέρα. Φροντίζει ώστε να μην αποθαρρυνθούν από την απαγόρευσή του να επιδιώκουν επίγειες τιμές και αξιώματα (o).

(2) Η πρόθεση «δια» και ο παρακείμενος εκφράζει την ιδέα της επίμονης και σταθερής και διαρκούσας ακόμη παραμονής κοντά του=Εσείς έχετε επίμονα παραμείνει μαζί μου και εξακολουθείτε να παραμένετε. Δες α 22, Εβρ. α 11, Β Πέτρ. γ 4 (p).

Οι μαθητές του παρέμειναν πλησίον του σε όλες τις θλίψεις του και συμμετείχαν και αυτοί σε αυτές. Μικρή ήταν η βοήθεια, την οποία οι μαθητές μπορούσαν να παράσχουν σε αυτόν. Οπωσδήποτε όμως δέχτηκε αυτήν με χαρά, παρόλο που το ότι παρέμεναν κοντά του ήταν και αυτό δωρεά της χάρης του. Και η ευμένεια αυτή του Ιησού παρουσιάζεται ζωηρότερα, όταν λάβει κάποιος υπόψη τις τόσες πλάνες, παρανοήσεις, αδυναμίες, λησμοσύνες των μαθητών, για τις οποίες ο Κύριος επανειλημμένα τους είχε ελέγξει. Αλλά ο διδάσκαλος τώρα παραβλέπει και ξεχνά όλα αυτά, και το μόνο, το οποίο θυμάται, είναι, ότι αυτοί έμειναν μαζί του στους πειρασμούς του.

(3) Πειρασμούς εδώ ονομάζει τις στερήσεις του, τις εναντίον του συκοφαντίες, τις ενέδρες, την απόρριψή του εκ μέρους του λαού και των αρχόντων του (g), τις δοκιμασίες του σε όλο το διάστημα της δημόσιας δράσης του και ιδιαίτερα κατά τον τελευταίο αυτό χρόνο της (p). Η όλη λοιπόν ζωή του Κυρίου ήταν πλήρης πειρασμών και διαμέσου αυτών μπήκε στη δόξα. Και αυτός είναι και ο κλήρος όλων των πιστών (b).

Διακηρύττει εδώ ο Κύριος ότι αντιμετώπισε πολλούς πειρασμούς. Η ζωή του ήταν πλήρης από πειρασμούς· από τον χρόνο, κατά τον οποίο ο σατανάς πείραξε αυτόν πάρα πολύ έντονα στην έρημο μέχρι τη στιγμή κατά την οποία διεξήγαγε τον τελικό αγώνα με τον άρχοντα του σκότους πάνω στο σταυρό (δες Ιω. ιδ 30) ο Μεσσίας πολεμήθηκε από το διάβολο και τα όργανά του. Η φράση στο Λουκά δ 13 «ο διάβολος απομακρύνθηκε από αυτόν μέχρι τον κατάλληλο καιρό» δεν δηλώνει, ότι ο σατανάς

στο μεταξύ αποσύρθηκε τελείως, αλλά ότι απομακρύνθηκε από τέτοιους βίαιους και σκληρούς πειρασμούς, όπως ήταν αυτοί στην έρημο (ο).

Λουκ 22.29 καγὼ⁽¹⁾ διατίθεμαι⁽²⁾ ὑμῖν⁽³⁾ καθὼς⁽⁴⁾ διέθετό μοι ὁ πατήρ⁽⁵⁾ μου βασιλείαν⁽⁶⁾

Μετάφραση: *Κι εγώ, για να ανταμείψω την αφοσίωση που δείξατε σε μένα, σας υπόσχομαι να σας δώσω βασιλεία. Επειδή ο Πατέρας μου μου έδωσε το βασιλικό αξίωμα, έχω την εξουσία να σας το δώσω και σε σας.*

(1) Για ανταμοιβή της πιστής εμμονής σας και εγώ (b). Αυτά πράξατε εσείς για μένα. Με συντροφεύσατε στους αγώνες μου. Και εγώ λοιπόν θα κάνω εσάς συντρόφους μου στη δόξα μου (g). Δες Αποκ. γ 10: «Επειδή φύλαξες τον λόγο της υπομονής μου, και εγώ θα σε φυλάξω από την ώρα του πειρασμού που πρόκειται να έλθει σε όλη την οικουμένη» .

(2) «Αντί να πει υπόσχομαι» (Z). Το διατίθεμαι λέγεται συνήθως για δόσιμο με διαθήκη εξ' αιτίας θανάτου. Όπως π.χ. την βασιλεία εις την Αλεξάνδρα διέθετο (Ιωσήπου Αρχ. XII 16,1). Εδώ όμως δεν μπορεί το ρήμα να σχετιστεί με τη διαθήκη (σ. 20), αφού το διέθετο που ακολουθεί δεν μπορεί να λεχθεί για διαθήκη του Πατέρα (L).

(3) Το αντικείμενο του διατίθεμαι είναι κοινό με το διέθετο που ακολουθεί. Υπόσχομαι «βασιλεία ουράνια, με τις ελπίδες της οποίας τους δυναμώνει περισσότερο ώστε να έχουν γενναιοψυχία και υπομονή» (Z). Όχι κάποια ανεξάρτητη από τη δική του, αλλά αυτήν την ίδια τη δική του βασιλεία, της οποίας οι μαθητές θα αποβούν συμμέτοχοι και κοινωνοί (ο). Λιγότερο πιθανώς υπόσχομαι σε σας, να τρώτε και να πίνετε στο τραπέζι μου (δ).

(4) Δεν πρέπει να πάρουμε το «καθώς» με την έννοια της πλήρους ομοιότητας, αλλά μάλλον με την έννοια του εφ' όσον' από τη στιγμή, κατά την οποία' μια και έχω εγώ την βασιλεία και δύναμη να ενεργώ... (L).

(5) «Δηλαδή ξεχώρισε για μένα βασιλεία» (Θφ).

(6) Το άρθρο της λέξης, μάς οδηγεί να θεωρήσουμε αυτήν με την έννοια της εξουσίας της βασιλικής και όχι του βασιλείου (g). Δες Αποκ. ιζ 12. Η βασιλεία με κάθε έννοια της λέξης ανήκει στον υιό, συμβασιλεύουν όμως με αυτόν ως αδελφοί και φίλοι και οι πιστοί (δ). Η βασιλική λοιπόν εξουσία την οποία θα έχουν οι πιστοί, θα

είναι κάποια πληρεξουσιότητα που παρέχεται σε αυτούς από το Χριστό (g). Σε κάθε βασιλεία προϋποτίθεται ότι αυτοί που μετέχουν σε αυτήν περνούν τρόπο ζωής ηγεμονικό και λαμπρό με διατροφή πλούσια, και έχουν και βασιλική δύναμη που ασκείται από αυτούς. Και τα δύο υπόσχεται ο Κύριος στη συνέχεια στους μαθητές του (b).

Λουκ 22.30 ἵνα εσθίητε⁽¹⁾ καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου⁽²⁾ ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθίσεσθε⁽³⁾ ἐπὶ θρόνων κρίνοντες⁽⁴⁾ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

Μετάφραση: Θα λάβετε το βασιλικό αυτό αξίωμα που σας υπόσχομαι, για να έχετε το δικαίωμα να τρώτε και να πίνετε στο τραπέζι μου, να απολαμβάνετε δηλαδή στη βασιλεία μου τα αιώνια αγαθά, ζώντας σε στενή σχέση και κοινωνία με μένα. Κι επιπλέον θα καθίσετε πάνω σε θρόνους για να ασκείτε βασιλική εξουσία και να δικάζετε τις δώδεκα φυλές του νέου Ισραήλ της χάριτος.

(1) «Άρα και μετά την ανάσταση των νεκρών... θα χρειαστούμε πάλι φαγητά και τραπέζι; Καθόλου. Αλλά από τα δικά μας πράγματα υποδηλώνει τα πνευματικά» (Κ).

«Αυτό ειπώθηκε από μεταφορά από αυτούς που τιμώνται από τους βασιλιάδες το κόσμου. Διότι αυτοί που δειπνούν μαζί με τους βασιλείς θεωρούνται ότι είναι πρώτοι από όλους» (Θφ).

«Υπάρχουν όμως και κάποιοι, που δέχονται βέβαια τιμές από εκείνους που έχουν εξουσία, αλλά όμως δεν κάθονται και σε κοινό τραπέζι. Ότι λοιπόν θα απολαμβάνουν τις πρώτες τιμές δίπλα σε αυτόν, το δείχνει με παράδειγμα από τα δικά μας» (Κ).

Θα έχουν πλήρη ικανοποίηση των ψυχών τους με τη θέα και απόλαυση του Θεού. Και από αυτό θα έχουν, σαν σε δείπνο, την άριστη συντροφιά και κοινωνία με τελειότητα αγάπης. Διαφορετική γραφή «ίνα έσθητε».

(2) Οι Ιουδαίοι γενικώς θεωρούσαν την Μεσσιακή βασιλεία ως συμπόσιο. Δες Λουκ. ιγ 29, ιδ 15 (p).

«Τραπέζι μεν θα μπορούσαν να είναι τα αιώνια και απόρρητα αγαθά, που είναι ετοιμασμένα για αυτούς που αγαπούν το Θεό· ενώ το να τρώνε και να πίνουν, είναι η απόλαυση αυτών των αγαθών» (Ζ).

Δηλώνεται η στενότητα με τον Κύριο κοινωνία και ένωση και κατά συνέπεια μετοχή των ύψιστων πνευματικών αγαθών (δ).

(3) Διαφορετικές γραφές, καθίζεσθε, καθίσησθε, καθέζησθε, καθήσθε. Δες για την έννοια του στίχου Ματθ. ιθ 28 και τις εκεί σημειώσεις.

(4) Θεωρήθηκε από κάποιους το κρίνω με την έννοια του κυβερνώ και όχι του δικάζω. Η εσχατολογική σημασία του χωρίου αυτού δεν ευνοεί την εκδοχή αυτή. Σύμφωνα με το Α΄ Κορ. στ 2,3 οι πιστοί θα κρίνουν τον κόσμο και αυτούς τους (πονηρούς) αγγέλους. Στη γενική κρίση στους αποστόλους θα έχει ανατεθεί η κρίση των ισραηλιτικών φυλών (g). Πιο εύστοχη ερμηνεία: τις 12 φυλές του Ισραήλ δηλαδή του πνευματικού Ισραήλ, του νέου Ισραήλ της χάριτος (ο).

Στίχ. 31-38. Διάλογος του Κυρίου με τον Πέτρο και τους μαθητές.

Λουκ 22.31 Είπε δε ο Κύριος⁽¹⁾· Σίμων Σίμων⁽²⁾, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς⁽³⁾ ἐξητήσατο⁽⁴⁾ ὑμᾶς⁽⁵⁾ τοῦ σινιάσαι⁽⁶⁾ ὡς τὸν σῖτον·

Μετάφραση: Μην υπερηφανευθείτε όμως από τον έπαινο μου αυτόν και τις υποσχέσεις που σας έδωσα. Έχετε παραμείνει πιστοί και αφοσιωμένοι σε μένα λόγω της χάριτος και της προστασίας του Θεού. Πράγματι. Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς, όπως άλλοτε για τον Ιώβ, έτσι και για σας τώρα ζήτησε να σας ταραξεί και να σας κλονίσει, όπως κοσκινίζει και σείεται το σιτάρι μέσα στο κόσκινο.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν αυτό. Ποια είναι η σύνδεση με τα παραπάνω; Ή, ίσως στο μεταξύ ο Πέτρος είπε κάτι τέτοιο, σαν αυτό που αναφέρει ο Ιωάννης (ιγ 36), και το οποίο αποσιωπάται από τον Λουκά (ρ). Ή, για να μην τυχόν εφόσον θα δοξάζονταν οι ένδεκα (σύμφωνα με τον προηγούμενο στίχο) αποδώσουν αυτό στις δικές τους δυνάμεις και νομίσουν ότι από μόνοι τους μόνοι αυτοί μεταξύ τόσων χιλιάδων Ιουδαίων παρέμειναν κοντά στον Κύριο στους πειρασμούς του, έδειξε ο Κύριος ότι και αυτοί, εάν δεν προστατεύονταν από την πλούσια βοήθεια του Κυρίου, θα συμπαρασύρονταν στην ίδια αποστασία στην οποία και οι άλλοι (Βέδας).

«Μη νομίζετε, λέει, ότι είναι δικό σας όλο αυτό το κατόρθωμα· διότι ο διάβολος πίεζε πάρα πολύ ζητώντας να σας βγάλει από τη δική μου στοργή και να σας αποδείξει προδότες. Αλλά εγώ παρακάλεσα» (Θφ).

Δες για την προαναγγελία της άρνησης του Πέτρου και Ματθ. κστ 30-35 και Μάρκ. ιδ 26-30 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο Λουκάς συμφωνεί με τον Ιωάννη (ιγ 36-38) τοποθετώντας την προαναγγελία αυτή στο υπερώο. Ο Ματθαίος και ο Μάρκος όμως

τοποθετούν αυτήν την ώρα που ο Κύριος μαζί με τους μαθητές βρισκόταν στο δρόμο βαδίζοντας από το υπερώο στη Γεθσημανή. Δεν αποκλείεται παρόλ' αυτά να επαναλήφθηκε η προφητεία αυτή του Κυρίου, όπως κάποιοι δέχτηκαν, αν και πολλοί από τους νεώτερους θεωρούν ως απίθανη την επανάληψη αυτή.

(2) Πολύ έντονη σύνδεση ή επανάληψη της ίδιας λέξης (b). Η επανάληψη του ονόματος προκαλεί εντύπωση (p). Γιατί χρησιμοποιεί το όνομα Σίμων και όχι το Πέτρος; Διότι ο Ιησούς τού μιλά ως προς άνθρωπο ασθενή, ο οποίος δεν άξιζε τότε να ονομαστεί με το όνομα της χάριτος (L).

Ο Σίμων ο οποίος έως τώρα ήταν το στόμα και των υπόλοιπων μαθητών, που μιλούσε εξ' ονόματος και αυτών στον διδάσκαλο, γίνεται τώρα και αυτί αυτών και ό,τι σκόπευε ο Κύριος να πει σε όλους, απευθύνει αυτό στον Πέτρο, ώστε και οι υπόλοιποι να το ακούσουν.

(3) Ο σατανάς που δεν ικανοποιήθηκε από το ότι μπήκε στον Ιούδα και κυριεύσε αυτόν (b).

«Διότι συνηθίζει αυτός (ο σατανάς) να ζητά τους ικανότερους για πάλι, όπως τον Ιώβ» (Z).

Πιθανώς ο σατανάς κατηγορήσε τους μαθητές στον Θεό ότι με ιδιοτέλεια ακολουθούν το Χριστό και αποβλέπουν σε κοσμικές δόξες και διακρίσεις από αυτόν ως Μεσσία και κοσμικού βασιλιά, όπως τον περίμεναν. Και ζήτησε, όπως άλλοτε για τον Ιώβ, την άδεια να τους δοκιμάσει.

(4) Η πρόθεση «εξ» στο ρήμα έχει μέσα της την ιδέα του επιζητά να πέσουν από τα χέρια του Ιησού στα δικά του χέρια (g).

«Με επιθυμία επιτέθηκε στον Ιώβ. Έτσι σκεφτόταν να επιτεθεί στον Πέτρο. Για αυτό και έλεγε ο Χριστός: Πόσες φορές σε ζήτησε ο σατανάς, να σε κοσκινήσει σαν το σιτάρι; Είδες πόση επιθυμία είχε;» (X).

Παρόλ' αυτά δεν μπορούσε τίποτα να πράξει εναντίον τους εάν δεν δινόταν σε αυτόν η άδεια. Αυτό δηλώνει το «ζήτησε».

(5) Το εσάς στον πληθυντικό περιλαμβάνει όλους τους μαθητές (o).

(6) «Αντί να πει να θορυβήσει, να κάνει άνω κάτω, να ταραξεί» (Z), «να ταρακουνήσει, να κοσκινίσει» (Hσύχιος), «να σας φέρει από εδώ, να σας φέρει από εκεί, να σας τραντάξει, να σας δονήσει, να σας κουνήσει πάνω κάτω, να σας βασανίσει, πράγμα που γίνεται σε αυτά που κοσκινίζονται» (X).

«Διότι «σινίον» σε κάποιους ονομάζεται αυτό που εμείς λέμε κόσκινο, στο οποίο το στάρι πηγαίνοντας πέρα δώθε ταραίζεται» (Ζ). Ήθελε να αποδείξει αυτούς ότι είναι άχυρο και όχι στάρι. Θέλησε με τους πειρασμούς, τους οποίους θα τους επέφερε, να παρασύρει αυτούς στην αμαρτία και στην πλήρη άρνηση του Χριστού.

Λουκ 22.32 ἐγὼ δὲ⁽¹⁾ ἐδεήθην⁽²⁾ περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου⁽³⁾· καὶ σύ ποτε⁽⁴⁾ ἐπιστρέψας⁽⁵⁾ στήριξον⁽⁶⁾ τοὺς ἀδελφούς⁽⁷⁾ σου⁽⁸⁾.

Μετάφραση: *Εγώ όμως προσευχήθηκα για σένα και παρακάλεσα να μη χάσεις την πίστη σου. Κι εσύ, όταν κάποτε επιστρέψεις με τη μετάνοια και αποκατασταθείς στο αξίωμά σου, γίνε στους αδελφούς σου υπόδειγμα μετανοίας και πίστεως, ώστε κι αυτοί να στηρίζονται και να παρηγορούνται τόσο με τα λόγια σου όσο και με το παράδειγμά σου.*

(1) Το «εγώ δε» και ο αόριστος που ακολουθεί βρίσκονται σε έντονη αντίθεση με το σατανά και την αίτησή του (ρ). «Ο μεν σατανάς έδειξε πολλή φροντίδα εναντίον σας· εγώ όμως ζήτησα για σένα» (Θφ). Η προσευχή του Κυρίου δεν παρεμπόδισε την έφοδο αυτή του σατανά, αλλά κατανίκησε την επίδρασή της (ο).

(2) «Ζήτησα από τον Πατέρα μου ως άνθρωπος» (Ζ). «Αυτό το είπε όσον αφορά την ανθρώπινη φύση του· διότι ως Θεός, τι ανάγκη είχε να ζητήσει;» (Θφ). Τι υπέροχο δείγμα στοργής και μέριμνας για τους μαθητές. Αυτές τις ώρες, οι οποίες αμέσως προηγούνταν της αγωνίας στη Γεθσημανή και του σκληρού θανάτου του, να εκδηλώνει τόσο ενδιαφέρον για τους μαθητές (ο).

(3) «Για να μην χάσεις τελείως την πίστη σου σε εμένα στον καιρό της αρνήσεως» (Ζ). Δεν λέει, για να μην κλονιστείς στην πίστη, αλλά για να μην εκλείπει ολοτελώς η πίστη σου (b).

«Φανερώνει όμως με αυτά, ότι αν είχε παραδοθεί στο σατανά για δοκιμασία, θα μπορούσε να αποδειχτεί τελείως άπιστος» (Κ).

«Διότι τι δεν θα έκανε ο εχθρός μας διάβολος, αν δεν ήταν ο Κύριος μαζί μας;... Διότι είναι πονηρό το θηρίο και αχόρταγο, και αν συνεχώς δεν του έβαζε ο Θεός χαλινάρια, όλα θα τα ανέτρεπε και θα τα ανακάτωνα» (Χ).

Ήταν λοιπόν δυνατόν να ρίξει αυτόν ο σατανάς σε απελπισία όμοια με εκείνη, η οποία οδήγησε σε απώλεια τον Ιούδα (g). Ο Σωτήρας λοιπόν προγνωρίζοντας την άρνηση του Πέτρου παρακάλεσε για αυτόν τον Πατέρα (δ). Πόσο φως ρίχνει ο λόγος

αυτός του Κυρίου στην ισχυρή πραγματικότητα των σκηνών του αόρατου κόσμου και της επίδρασης αυτών σε σχέση με τα γήινα! (g).

Λόγω της μεσιτείας και προσευχής του Χριστού η πίστη των μαθητών του, αν και κλονίζεται μερικές φορές, δεν εκλείπει όμως. Εάν αφήνονταν στους εαυτούς τους, θα έπεφταν. Φυλάσσονται όμως με τη δύναμη του Θεού και την προσευχή του Χριστού. Η προσευχή όμως και μεσιτεία του Χριστού δεν είναι μόνο γενική, για όλους συνολικά τους πιστούς, αλλά και ατομική, αναφερόμενη και στον καθένα από τους πιστούς.

(4) Χρησιμοποιείται αυτό και για σύντομο χρόνο που παρεμβάλλεται, όπως έδειξε ο Ευστάθιος. Στο χωρίο αυτό δηλώνει απλώς αόριστο χρόνο=κάποτε, οποτεδήποτε και αν γίνει η επιστροφή σου, είτε μετά από πολύ είτε μετά από σύντομο χρόνο (b).

(5) «Παρακάλεσα για σένα. Ποια λοιπόν αμοιβή θα ανταποδώσεις για αυτήν την φροντίδα και την πρόνοια; Άραγε ποια αμοιβή ζητάει; Αυτήν την ίδια πάλι. Διότι και εσύ, λέει, όταν επιστρέψεις στήριξε τους αδελφούς σου» (X). «Όταν επιστρέψεις μετά την άρνηση εννοείται με κλάμα πικρό, δηλαδή όταν αποκατασταθείς πάλι στην πρώτη θέση» (Z). «Όταν επιστρέψεις δηλαδή όταν μετανοήσεις και δακρύσεις και φύγεις από την άρνηση» (Θφ).

(6) «Δηλαδή γίνε στήριγμα και διδάσκαλος αυτών που έρχονται σε εμένα με την πίστη» (K).

«Διότι εσύ, Πέτρο, όταν επιστρέψεις θα γίνεις σε όλους καλό υπόδειγμα για μετάνοια, και κανείς από όσους πιστεύουν σε εμένα δεν θα απελπιστεί όταν στρέψει τα μάτια του σε εμένα που ήσουν μεν απόστολος, αλλά αρνήθηκες και πάλι πήρες τα πρωτεία με τη μετάνοια» (Θφ).

Πέτρο, όταν αποκατασταθείς με τη χάρη του Θεού και οδηγηθείς σε μετάνοια, κάνε και συ ό,τι εξαρτάται από σένα για να στηριχτούν και άλλοι. Όταν πληροφορηθείς, ότι η κλονισμένη πίστη σου δεν εξαλείφθηκε, εργάσου να στηρίξεις και άλλους στην ίδια πίστη. Όταν απολαύσεις εσύ το έλεος και τους οικτιρμούς του πανάγαθου Θεού, που δέχεται τη μετάνοια των αμαρτωλών, ενθάρρυνε και άλλους να ελπίζουν στο έλεος αυτό και με πεποίθηση ακλόνητη ότι θα πάρουν αυτό να προστρέχουν στον σπλαχνικό Πατέρα. Όσοι έτυχαν της επίσκεψης του θείου ελέους και σώθηκαν από την άβυσσο της καταστροφής, οφείλουν να διακηρύττουν το πέλαγος της θείας αγαθότητας και στους άλλους και να ενθαρρύνουν και να προτρέπουν αυτούς να επιστρέψουν και αυτοί στο Θεό και να απολαύσουν τις δωρεές της αγαθότητάς του.

«Και θαύμασε πάλι τη σοφή διατύπωση του λόγου και την υπερβολή της θείας αγαθότητας. Για να μην οδηγήσει δηλαδή σε απογοήτευση τον μαθητή, με τη σκέψη ότι θα απομακρυνθεί από τα αξιώματα της αποστολής, επειδή επρόκειτο να τον αρνηθεί, τον γεμίζει με καλή ελπίδα, και ότι θα επιτύχει τα αγαθά που του είχε υποσχεθεί. Γιατί του είπε, ότι «και εσύ όταν επιστρέψεις στήριξε τους αδελφούς σου». Πόσο απερίγραπτη φιλανθρωπία! Δεν είχε γίνει ακόμη η αμαρτία, και έλαβε την συγχώρεση, και τον κατέταξε πάλι στα αποστολικά αξιώματα» (Κ).

(7) «Αδελφούς του είπε λοιπόν τους άλλους αποστόλους ή αυτούς που επρόκειτο μέσω αυτού να πιστέψουν» (Ζ).

(8) Τους αδελφούς σου είπε και όχι τους αδελφούς μας. Διότι με άλλο τρόπο έχει αυτούς αδελφούς ο Πέτρος και με διαφορετικό τελείως ο Κύριος (b).

Λουκ 22.33 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ⁽¹⁾, Κύριε, μετὰ σοῦ⁽²⁾ ἑτοιμός⁽³⁾ εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον⁽⁴⁾ πορεύεσθαι.

Μετάφραση: Αλλά ο Πέτρος του είπε: Κύριε, μαζί σου είμαι έτοιμος να πάω και στη φυλακή, ακόμα και στο θάνατο.

(1) «Από πολλή αγάπη δείχνει θράσος ο Πέτρος και υπόσχεται αυτά που μέχρι τώρα ήταν αδύνατα σε αυτόν» (Θφ).

«Επειδή λοιπόν ήταν εύλογο να έχει αυτός μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, αφού ήξερε για τον εαυτό του ότι αγαπά το Χριστό περισσότερο από όλους, για αυτό επιτρέπει ο Θεός να πέσει, να απαρνηθεί τον διδάσκαλο, για αυτό και κλαίει πικρά, και κάνει ομοίως και τα άλλα, τα μετά το κλάμα. Διότι τι δεν έκανε; Μετά από όλα αυτά έβαλε τον εαυτό σου σε μύριους κινδύνους, δείχνοντας με όλα την ανδρεία του και το παράστημα της ψυχής του» (Χ).

(2) Μπαίνει μπροστά με έμφαση.

(3) Ο Πέτρος έχει αυτοπεποίθηση (b).

«Έπρεπε, εφόσον άκουσε τέτοια λόγια από την αυτοαλήθεια, να ζητήσει από αυτόν δύναμη και βοήθεια· αυτός όμως από θερμότητα πιο πολύ αντιλέγει ότι τίποτα τέτοιο δεν θα πάθει» (Ζ).

Παρόλ' αυτά δείχνει την αγαθή διάθεση του Πέτρου. Ο Ιούδας ουδέποτε διαμαρτυρήθηκε όπως ο Πέτρος, όταν άκουσε από τον Κύριο να προαναγγέλλεται η

προδοσία, την οποία είχε πρόθεση να κάνει. Η καρδιά εκείνου ήταν τόσο πλήρως διατεθειμένη προς την προδοσία όσο η καρδιά του Πέτρου ήταν διατεθειμένη να μην αρνηθεί το Χριστό.

(4) Οι περισσότεροι θλιβερές δοκιμασίες είναι η φυλάκιση και ο θάνατος (b).

Λουκ 22.34 ὁ δὲ εἶπεν, Λέγω σοι⁽¹⁾, Πέτρε⁽²⁾, οὐ φωνήσῃς σήμερον⁽³⁾ ἄλέκτωρ πρὶν ἢ τρίς⁽⁴⁾ ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με⁽⁵⁾

Μετάφραση: Ο Κύριος όμως του είπε: Σε βεβαιώνω, Πέτρε· δεν θα λαλήσει ο πετεινός τα ξημερώματα της σημερινής ημέρας, προτού με απαρνηθείς τρεις φορές και βεβαιώσεις ότι δεν με γνωρίζεις.

(1) Ο Ματθαίος και ο Μάρκος γράφουν Αμήν λέγω σοι· ο Ιωάννης Αμήν, αμήν, λέγω σοι. Ο επίσημος τόνος, με τον οποίο ειπώθηκε αυτή η σαφώς προκαθορισμένη προφητεία, προξένησε βαθειά εντύπωση σε όλους (p).

(2) Όχι άσκοπα αντικαταστάθηκε το όνομα Σίμων με το όνομα Πέτρος= Εσύ τον οποίο ύψωσα τόσο πολύ, τον οποίο έκανα Πέτρο, θα πέσεις λοιπόν τόσο χαμηλά; (g). Η όμοια με πέτρα και βράχο πίστη και δύναμη δεν βρίσκεται στην αυτοπεποίθηση, αλλά στην ταπεινή πεποίθηση πάνω στον Κύριο (p).

(3) «Σήμερα είπε διότι ήταν η νύχτα που ακολουθούσε την ημέρα εκείνη» (Z). Η ημέρα της 14 (Νισάν) είχε ήδη αρχίσει από το απόγευμα της 13, όπως είπαμε παραπάνω. Σήμερα αν και σου φαίνεται, Πέτρο, ότι είσαι έτοιμος (b).

(4) Δες Ματθ. κστ 34 και Μάρκ. ιδ 30 και τις εκεί σημειώσεις για την αλεκτοροφωνία.

(5) «Του φανερώνει και το είδος του πειρασμού, ότι θα είναι άρνηση. Από εδώ λοιπόν μαθαίνουμε δόγμα, ότι δε αρκεί η πρόθεση του ανθρώπου χωρίς τη βοήθεια του Θεού· όπως ακριβώς λοιπόν και ο Πέτρος επειδή εγκαταλείφθηκε για λίγο, αν και φαινόταν ότι αγαπά και έχει θερμότητα, αλλά όμως όταν τον άφησε ο Θεός, του βале τρικλοποδιά ο εχθρός. Και πάλι, δεν αρκεί η βοήθεια του Θεού, αν δεν υπάρχει και η ανθρώπινη πρόθεση· όπως ακριβώς λοιπόν και ο Ιούδας τίποτα δεν ωφελήθηκε, αν και όλα τα έκανε ο Κύριος για να τον κερδίσει. Διότι έλειπε η αγαθή προαίρεση (πρόθεση)» (Θφ).

Ο Χριστός γνωρίζει εμάς καλύτερα από όσο εμείς γνωρίζουμε τους εαυτούς μας. Γνωρίζει το υποκρυπτόμενο σε μας κακό, όπως και ό,τι στο μέλλον θα πράξουμε,

μολονότι εμείς ούτε καν υποπτευόμαστε αυτό. Είναι ευεργετικό για μας ότι ο Χριστός γνωρίζει καλύτερα από εμάς, πού και πόσο είμαστε ασθενείς και συνεπώς γνωρίζει πού και πόσο χρειαζόμαστε να μας βοηθήσει.

Λουκ 22.35 Καὶ εἶπεν⁽¹⁾ αὐτοῖς, "Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς⁽²⁾ ἄτερ⁽³⁾ βαλαντίου⁽⁴⁾ καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τιнос ὑστερήθητε⁽⁵⁾; οἱ δὲ εἶπον, Οὐθενός⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Και προαναγγέλλοντας στους μαθητές ότι στο μέλλον η πίστη όλων θα δοκιμαζόταν, τους είπε: Όταν στην πρώτη σας περιοδεία σας έστειλα χωρίς χρήματα και χωρίς ταξιδιωτικό σάκο και υποδήματα, μήπως στερηθήκατε τίποτε; Κι αυτοί απάντησαν: Όχι. δεν στερηθήκαμε τίποτε.

(1) Με τις λέξεις αυτές υποδηλώνεται η αρχή νέου θέματος, δεν υπάρχει όμως κάποια ένδειξη για κάποια οποιαδήποτε σύνδεση με τα προηγούμενα (ρ). Όσα ακολουθούν παρόλ' αυτά μπορούν να εισαχθούν στο θέμα των δοκιμασιών που προαναγγέληκαν στο στίχο 31 και του κοσκινίσματος που αναφέρονται σε όλους τους αποστόλους («ζήτησε ε σ ά ς να σας κοσκινίσει») (L).

(2) Τα ακόλουθα λόγια ταυτίζονται κατά λέξη με τις οδηγίες και εντολές στο κεφάλαιο ι 4, που δόθηκαν κατά μεν τον Ματθαίο στους δώδεκα, κατά δε τον Λουκά στους εβδομήντα. Παρόλ' αυτά και οι εντολές που δόθηκαν στους 12 αποστόλους (Λουκ. θ 3), δεν είναι μεν αυτολεξεί οι ίδιες, στην ουσία όμως είναι όμοιες με αυτές (ρ). Με την ερωτηματική μορφή του λόγου προσελκύεται η προσοχή των μαθητών (ο).

(3) ««Άτερ» λέει αντί να πει χωρίς» (Z).

(4) «Και όμως τότε δεν ανέφερε το βαλάντιο. Ναι αλλά μαζί με το χρυσάφι και το ασήμι συνυπονόησε και αυτό. Διότι αφού εμπόδισε να έχουν εκείνα, είναι φανερό, ότι και αυτό το εμπόδισε. Αφού όταν δεν υπάρχει θησαυρός, είναι άρα περιττό το θησαυροφυλάκιο» (Z).

(5) «Υστέρηση λέει την έλλειψη (φτώχεια)» (Z).

(6) Είναι αξιοσημείωτο, ότι τίποτα εδώ δεν λέγεται για τρυφή και για πλούσια διατροφή. Ρωτούνται απλώς και μόνο, εάν στερήθηκαν κάτι (ο). Είναι ωφέλιμο σε μας να βλέπουμε ξανά συχνά την προστασία την οποία η θεία Πρόνοια κατά το παρελθόν επέδειξε σε μας και να θυμόμαστε πώς ο Θεός μάς πέρασε μέσα από τις δυσκολίες, τις οποίες συναντήσαμε. Το «ουδενός», το οποίο απαντούν οι μαθητές είναι αξιοσημείωτο και από την άποψη, ότι, μολονότι ζούσαν κατά την περιοδεία τους με

συνδρομή των άλλων, χωρίς αυτοί να κουβαλάνε τίποτα μαζί τους, καμία στέρηση δεν δοκίμασαν. Ενδέχεται η διατροφή τους να μην ήταν πλούσια και εξεζητημένη, έμειναν όμως εξ' ολοκλήρου ικανοποιημένοι και χορτασμένοι από αυτήν.

Λουκ 22.36 εἶπεν οὖν αὐτοῖς, Ἄλλὰ νῦν⁽¹⁾ ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω⁽²⁾, ὁμοίως καὶ πῆραν⁽³⁾, καὶ ὁ μὴ ἔχων⁽⁴⁾ πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσει μάχαιραν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Τους εἶπε λοιπόν: Τώρα ὅμως τα πράγματα ἄλλαξαν. Καὶ πρέπει νὰ οπλισθεῖτε με σύνεση καὶ νὰ ἔχετε πάντοτε στὸ νοῦ σας ὅτι περικυκλώνεστε ἀπὸ ἐχθροὺς. Τώρα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πορτοφόλι αὐτὸς τὸ πάρει μαζί του, γιὰ νὰ ἔχει χρήματα νὰ ἀγοράσει τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ συντήρησή του. Τὸ ἴδιο αὐτὸς κάνει καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει σάκκο· αὐτὸς τὸν πάρει μαζί του γεμάτο με τροφίμα. Δὲν θὰ βρεῖτε πλέον τὴν πρόθυμη φιλοξενία καὶ υποδοχὴ ποὺ συναντήσατε στὴν πρώτη περιοδεία σας. Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει μάχαιρι, αὐτὸς πούλῃ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ρούχο του καὶ αὐτὸς ἀγοράσει. Δὲν θέλω νὰ πω μ' αὐτὸ ὅτι σας ἐπιτρέπω νὰ ἀντιτάσσετε βία στὴ βία· οὔτε ὅτι ἔχετε δικαίωμα μετὰ τὸ μάχαιρι νὰ ἐπιδιώξετε τὴ διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Απλῶς με ζωηρὴ εἰκόνα θέλω νὰ σας παραστήσω ὅτι ὁ καιρὸς αὐτὸς εἶναι καιρὸς διωγμοῦ καὶ ὅτι θὰ ἀντιμετωπίσετε θανατηφόρες ἐπιβουλές καὶ ἐχθρότητες.

(1) Μέχρι τότε οἱ ἀπόστολοι προστατευόμενοι καὶ ἀπὸ τὴν εὐνοία, τὴν ὁποία ἀπολάμβανε ὁ Κύριος σὲ μεγάλη μερίδα τοῦ λαοῦ, περνούσαν ζωὴ σχετικὰ εὐκόλη. Ἀλλὰ ἡ σύγκρουση τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία μετὰ ἀπὸ λίγο θὰ κορυφωνόταν στὸ δράμα τοῦ Γολγοθᾶ, ἐμελλε νὰ ἀλλάξει τελείως τὴν θέσιν αὐτῆς τῶν μαθητῶν. Γιὰ νὰ κάνει λοιπόν σὲ αὐτοὺς ἐντόνα αἰσθητὴ τὴ νέα κατάσταση, τὴν ὁποία οἱ ἀπόστολοι θὰ ἀντιμετώπιζαν, μεταχειρίζεται τὴν ἀκόλουθε εἰκόνα, με σκοπὸ νὰ συστήσῃ σὲ αὐτοὺς τὴν λήψιν προληπτικῶν καὶ προφυλακτικῶν μέτρων (g).

«Ἀπὸ τώρα, λέει, ντυθεῖτε ὥστε νὰ φροντίζετε καὶ οἱ ἴδιοι τὰ δικά σας... Διότι δὲν θὰ εἶναι γιὰ σας τέτοια τὰ πράγματα, εὐκόλα καὶ ἄκοπα, ἀλλὰ θὰ πέσετε καὶ σὲ πείνα καὶ δίψα καὶ σὲ πολλοὺς ἐχθροὺς. Διότι αὐτὰ υπαινίσσεται μετὰ τὸ βαλάντιον καὶ τὸ σάκκο καὶ τὸ μάχαιρι. Γιὰ αὐτὸ σηκωθείτε, διότι καὶ θὰ πεινάσετε καὶ θὰ χρειαστεῖτε φαγητὰ· τὸ ὁποῖο υπαινίσσεται μετὰ τὸ σάκκο. Καὶ νὰ ἔχετε ἀνδρεία, διότι θὰ πέσετε σὲ πολλοὺς ἐχθροὺς· τὸ ὁποῖο φανερώνει μετὰ τὸ μάχαιρι» (Θφ).

(2) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ ἀρεῖ, ποὺ προήλθε μᾶλλον ἀπὸ τὴ φροντίδα, ὥστε νὰ μὴν παρουσιάζεται ὡς διαταγὴ «ἀλλὰ ὅτι εἶναι προφητεία ὅπου ὁ Κύριος προλέγει» (Β. στὸν δ.). Ἀπὸ αὐτὸ προήλθαν καὶ οἱ γραφές «πωλήσει... ἀγοράσει» ἀντὶ γιὰ τὴν

«πωλησάτω... αγοράσάτω» που μαρτυρούνται όχι μόνο από τα αλεξανδρινά αλλά και από πολλά άλλα χειρόγραφα.

(3) Δεν μπορούν πλέον να υπολογίζουν στην ευμενή υποδοχή, της οποίας απόλαυσαν στο παρελθόν και οφείλουν να προετοιμάζονται με βάση την προϋπόθεση, ότι θα τους μεταχειρίζονται σαν συνηθισμένους ταξιδιώτες, υποχρεωμένους να πληρώνουν την τροφή τους και το κατάλυμά τους (g).

(4) Αντικείμενο του μη έχων είναι το μάχαιραν (g). Αλλά και αν συνδέσουμε το μη έχων με το βαλάντιον και πήραν, καλή έννοια αποδίδεται. Μόνο εκείνος, ο οποίος δεν έχει χρήματα ή δισάκι, θα πουλούσε αναγκαστικά και το ρούχο του για να αγοράσει κάτι. Παρόλ' αυτά σε επικίνδυνες εποχές και περιστάσεις ακόμη και το ιμάτιο είναι λιγότερο απαραίτητο από το μαχαίρι (p).

(5) «Τα λέει αυτά, όχι για να κουβαλάνε οπωσδήποτε μαχαίρια, αλλά υπαινίσσεται τους πολέμους και τους κινδύνους και εισηγείται να είναι σε όλα προετοιμασμένοι» (Θφ).

Είναι σαν να λέει: Θα βρείτε ανθρώπους όχι μόνο μη διατεθειμένους να προσφέρουν φιλοξενία σε σας, αλλά τελείως αντίθετα να διάκεινται εξ' ολοκλήρου εχθρικά απέναντί σας (b).

«Επομένως έτσι να φροντίζετε για τους εαυτούς σας, σαν να πρόκειται να προσκρούσετε σε πολέμους και κινδύνους» (Θφ). Το μαχαίρι μπήκε εδώ αλληγορικά για να δηλώσει τη σύνεση και σοφία, με την οποία έπρεπε να αντιμετωπίζουν τους κινδύνους (ο). Αξιοσημείωτη και η επόμενη ερμηνεία.

«Αυτός που διατάζει να ευλογούμε αυτούς που λοιδορούν, να ανεχόμαστε αυτούς που επηρεάζουν, να ευχόμαστε για αυτούς που διώκουν, έπειτα μας εξοπλίζει και με μαχαίρι μόνο; Και ποια λογική θα μπορούσε να έχει αυτό;... Θέλει να φανερώσει την έφοδο των Ιουδαίων και ότι πρόκειται να τον συλλάβουν. Και αυτό δεν θέλησε μεν να το πει φανερά, αλλά με αινίγματα, για να μην τους θορυβήσει πάλι αυτούς... Με τα μαχαίρια υπαινίσσεται την τωρινή επιβουλή και ότι πρόκειται να πάθει από τους Ιουδαίους όσα έπαθε. Και αυτό είναι φανερό από τα εξής. Διότι αφού είπε, Ας αγοράσει μαχαίρι, πρόσθεσε, Διότι πρέπει τα γραμμένα σχετικά με εμένα να συντελεστούν, ότι «κατατάχτηκε μεταξύ των ανόμων»» (Χ).

«Ούτε λοιπόν τελείως τα αποσιώπησε, για να μην ταραχτούν από την άμεση έφοδο, ούτε πάλι τελείως τα έκανε γνωστά, για να μην κυριευτούν από κάποια δελλία» (Σχ).

Πάντως η μάχαιρα του Πνεύματος είναι εκείνη, με την οποία πρέπει να είναι πάντοτε οπλισμένοι οι μαθητές του Χριστού. Αφού ο Χριστός έπαθε για μας πρέπει και εμείς με το ίδιο φρόνημα και την ίδια απόφαση να οπλιστούμε (Α΄Πετρ. δ 1). Πρέπει να οπλιστούμε με την προσδοκία διωγμών και βασανιστηρίων, ώστε να μην εκπλησσόμαστε, όταν συναντάμε αυτά, αλλά υποτασσόμενοι με αυταπάρνηση στο θέλημα του Θεού να υφιστάμεθα αυτά γενναία.

Λουκ 22.37 λέγω γάρ⁽¹⁾ ὑμῖν ὅτι ἐτι⁽²⁾ τοῦτο τὸ γεγραμμένον⁽³⁾ δεῖ⁽⁴⁾ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθῃ⁽⁵⁾· καὶ γὰρ⁽⁶⁾ τὸ περὶ ἐμοῦ⁽⁷⁾ τέλος⁽⁸⁾ ἔχει.

Μετάφραση: Τώρα λοιπόν ήλθαν καιροί διωγμών και επιβουλών. Κι αυτό αποδεικνύεται απ' όσα θα μου συμβούν σε λίγο. Διότι σας λέω ότι μαζί με τόσα άλλα που εκπληρώθηκαν, πρέπει να εκπληρωθεί και να επαληθευθεί σε μένα κι αυτό που έχει γραφεί στον προφήτη Ησαΐα. Δηλαδή το "και μεταξύ των ανόμων και κακούργων συγκαταλέχθηκε, για να τιμωρηθεί μαζί μ' αυτούς ως άνομος". Και πρέπει να επαληθευθεί και ο προφητικός αυτός λόγος στο πρόσωπό μου, διότι όσα γράφτηκαν και προφητεύθηκαν για μένα, τώρα ολοκληρώνονται και πραγματοποιούνται πλήρως.

(1) Το «γάρ» εισάγει την εξήγηση της μεταβολής που επήλθε από το «όταν απέστειλα» μέχρι το «τώρα» (p)= Για αυτό θα σας αποστραφούν τώρα, διότι ετοιμάζουν την μεγίστη ποινή και ύβρη εναντίον μου, τον σκληρό θάνατο μαζί με τους κακούργους· και αυτό θα εξαγριώσει αυτούς εναντίον σας (δ).

(2) Τα αλεξανδρινά και λίγα άλλα χειρόγραφα παραλείπουν αυτό. Αυτό ακόμη= Μετά από τόσα άλλα (b). Τα άλλα όλα, ύβρεις, διωγμοί, απιστία, πώρωση εκπληρώθηκαν. Και μένει ακόμη αυτό το οποίο πρέπει να εκπληρωθεί (δ).

(3) Δες Λουκ. κ 17, Β' Κορ. δ 13. Συχνότερα συναντιέται «τα γεγραμμένα» Λουκ. ιη 31, κα 22, Πράξ. ιγ 29, Αποκ. κ 12, κβ 19 (p). Αυτό που έχει γραφτεί στο Ησαΐου νη 12. Η πληροφορία την οποία είχε ο Κύριος και ως άνθρωπος, ότι τα παθήματα τα οποία επρόκειτο να υποστεί, είχαν προφητευτεί και προαναγγελθεί από τους προφήτες, διότι είχαν προαποφασιστεί από τον Πατέρα του, έκανε σε αυτόν ευπρόσδεκτο το σκληρό μαρτύριο και βάδιζε προς αυτό σταθερά και με όλη τη θέλησή του.

Όταν και εμείς βρισκόμαστε σε δοκιμασίες και θλίψεις, ας μην λησμονούμε, ότι ο ουράνιος Πατέρας μας όχι μόνο είναι εν πλήρη γνώση αυτών και επιτρέπει αυτές για το καλό μας, αλλά και προτού αυτές μας συμβούν, προγνώριζε αυτές και είχε

προαποφασίσει να υποστούμε αυτές. Η πληροφορία αυτή θα μας καθιστά ελαφρό το φορτίο των θλίψεων και θα μας ενισχύει πολύ στο να υπομένουμε αυτές.

(4) Λουκ. δ 43 και θ 22.

(5) Το «και» αποτελεί μέρος της παράθεσης= ακόμη και με άνομους κατατάχτηκε (p). «Διότι σαν άνομο και κακούργο τον σταύρωσαν ανάμεσα στους άνομους και κακούργους ληστές» (Z). Το ελογίσθη σημαίνει ότι, αν και δεν ήταν πράγματι άνομος, κατατάχτηκε μεταξύ των ανόμων.

(6) Μάλλον αιτιολογικό. Διότι «τα γραμμένα σχετικά με εμένα στο νόμο και τους προφήτες παίρνουν τώρα τέλος» (Z). Ή, το «και γαρ»=Και πράγματι αυτά που αφορούν σε μένα φθάνουν στο τέλος τους (L).

(7) Υπάρχει και η γραφή «το περί εμού». Ή, το περί εμού γεγραμμένον. Ή, αυτό που αφορά εμένα (L).

(8) Ή, εκπληρούνται και πραγματοποιούνται ή έφθασαν στο τέλος τους· αναφέρεται στο τραγικό τέλος της δράσης του Κυρίου (g). Η φράση παρόλ' αυτά «τέλος έχει» χρησιμοποιείται για χρησμούς και προφητείες που εκπληρώνονται (p).

Λουκ 22.38 οἱ δὲ εἶπον, Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο⁽¹⁾. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰκανόν ἐστι⁽²⁾.

Μετάφραση: Οι μαθητές όμως δεν κατάλαβαν τη σημασία των λόγων αυτών του Κυρίου και του είπαν: Κύριε, να, εδώ υπάρχουν δύο μαχαίρια. Και ο Κύριος τους είπε: Δεν καταλαβαίνετε τι σας λέω. Φτάνει λοιπόν. Ας μην εκτεινόμαστε σε περισσότερη συζήτηση.

(1) «Επειδή δεν κατάλαβαν, τι δήλωνε το... να αγοράσει μαχαίρι, δείχνουν δύο μαχαίρια» (Z).

Βρήκαν αυτά στο δωμάτιο ή είχαν φέρει αυτά μαζί τους (b). Δεν πρόκειται για μαχαίρια τραπεζιού, αλλά για ξίφη κατάλληλα για άμυνα εναντίον ληστών ή εναντίον κάθε επίθεσης. Ένα από αυτά ήταν του Πέτρου, ο οποίος με χτύπημα μάλλον έκοψε με αυτό το αυτί του Μάλχου (p).

(2) «Αυτός όμως όταν τους είδε ότι δεν κατάλαβαν, είπε· είναι αρκετό. Αν και βεβαίως δεν ήταν αρκετό. Διότι αν μεν έπρεπε να χρησιμοποιήσουν ανθρώπινη βοήθεια εναντίον αυτών που ληστρικά επιτίθενταν, ούτε εκατό μαχαίρια δεν ήταν

αρκετά· αν όμως όχι αυτό, αλλά χρειαζόταν πιο θεϊκή βοήθεια, ήταν περιττά και τα δύο. Αλλά ο Κύριος δεν θέλησε να ελέγξει αυτούς ότι δεν κατάλαβαν, αλλά λέγοντας, είναι αρκετό, προσπέρασε. Όπως ακριβώς λοιπόν και εμείς, όταν μιλώντας σε κάποιον δούμε αυτόν να μην κατάλαβε αυτό που είπαμε, λέμε· Καλά, άσε· αν και βεβαίως δεν είναι καλά. Αλλά για να μην ενοχλούμε, τον αφήνουμε... Προσπερνά λοιπόν ο Κύριος και αφήνει, αφήνοντας την κατανόηση των λεγομένων στην έκβαση των πραγμάτων... διότι ύστερα κατάλαβαν αυτό οι μαθητές μετά την ανάσταση. Κάποιοι επίσης είπαν ότι με ειρωνεία είπε ο Κύριος το Είναι αρκετό» (Θφ).

Λιγότερο πιθανή η τελευταία αυτή εκδοχή που διατυπώνεται από τον Κ. ως εξής:

«Χαμογελά κατά κάποιο τρόπο με αυτό που είπαν, γνωρίζοντας καλά ότι οι μαθητές μη καταλαβαίνοντας, όπως είπα, τη σημασία αυτών που είπε, νόμισαν ότι είπε πως έχουν ανάγκη από μαχαίρια... Βλέποντας λοιπόν ο Σωτήρας προς εκείνα που επρόκειτο να συμβούν στους Ιουδαίους εξαιτίας της εναντίον του ασέβειας, χαμογελά με αυτό που είπαν... Ναι, λέει, θα αρκέσουν δύο ξίφη για την αντιμετώπιση του πολέμου που επρόκειτο να έλθει εναντίον τους, για τον οποίο δεν θα μπορούσαν να ωφεληθούν ούτε πολλές χιλιάδες ξιφών (στην άλωση των Ιεροσολύμων το 70 μ.Χ από τον Τίτο)» (Κ)

Στίχ. 39-46. Η αγωνία της Γεσθημανή.

Δες Ματθ. κστ 36-41 και Μάρκ. ιδ 32-38 και τις εκεί σημειώσεις. Ο κάθε ευαγγελιστής έχει και κάποιες ιδιαίτερες λεπτομέρειες στην αφήγησή του, που δείχνουν την ανεξαρτησία των πηγών του. Ο Λουκάς περιγράφει ειδικά τις έκτακτες φυσικές συνέπειες της αγωνίας του Κυρίου. Η αφήγησή του από την άλλη είναι πολύ σύντομη. Ο Ιωάννης αποσιωπά ολόκληρη τη σκηνή, σημειώνει όμως ξεκάθαρα (ιη 1) τον τόπο. Σε περικοπή του επίσης αξιολογότατη (ιβ 23-28) ο ευαγγελιστής αυτός μας αποκαλύπτει την αληθινή φύση αυτού του αγώνα, ο οποίος είχε αρχίσει ήδη πριν από πολλές ημέρες στην καρδιά του Ιησού. Και η προς Εβραίους επιστολή (ε 7-9) εμπεριέχει υπαινιγμό προφανέστατο της αφήγησης της Γεσθημανή, στον οποίο απαστράπτει όσο πουθενά αλλού η πραγματικότητα της ανθρώπινης φύσης του Κυρίου, το οποίο αποβαίνει τόσο περισσότερο αξιοσημείωτο, όσο το σύγγραμμα αυτό είναι από εκείνα, τα οποία εξαίρουν συγχρόνως και την θεία φύση του Κυρίου (g).

Στη Γεσθημανή η ψυχή του Κυρίου δοκίμασε την θλίψη που προκλήθηκε από την αμαρτία, για την οποία ήλθε να ικανοποιήσει τη θεία δικαιοσύνη και αισθάνθηκε την οργή, την οποία ο Πατέρας εκδήλωσε κατά της παράβασης του ανθρώπινου γένους.

Εκεί ο Κύριος έδωσε πάλι με τον άρχοντα του σκότους, ο οποίος έλαβε για δοκιμασία του εγκαταλελειμμένου στις δυνάμεις του υιού του ανθρώπου όλα τα πλεονεκτήματα, τα οποία θα επιθυμούσε, για να ανατρέψει αυτόν, αλλά αφού ηττήθηκε «ο άρχοντας του κόσμου τούτου διώχτηκε έξω».

Λουκ 22.39 Καί έξελθών⁽¹⁾ έπορεύθη κατά τὸ ἔθος⁽²⁾ εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καί⁽³⁾ οἱ μαθηταί αὐτοῦ.

Μετάφραση: Ὑστερα ο Ἰησοῦς βγήκε και πήγε, όπως συνήθιζε, στο ὄρος των Ἑλαιῶν. Τον ακολούθησαν εκεί και οι μαθητές του.

(1) Στο «αφού βγήκε» περιλαμβάνεται η έξοδος από το υπερώο από τη μία και από την πόλη από την άλλη (g).

(2) Χωρίς να επιζητήσει να διαφύγει τον Ιούδα, ο οποίος θα ερχόταν αναμφίβολα να τον αναζητήσει εκεί (g). Δεν ήταν πλέον αναγκαίο να φυλαχτεί ο Ιούδας σε άγνοια των κινήσεων του Κυρίου και για αυτό ακολουθεί ο Κύριος την συνήθη πράξη του (p).

(3) Παρά τον κίνδυνο που τους απειλούσε (g).

Λουκ 22.40 γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς, Προσεύχεσθε⁽¹⁾ μὴ εἰσελθεῖν⁽²⁾ εἰς πειρασμόν.

Μετάφραση: Κι όταν έφθασε στον τόπο που συνήθιζε να πηγαίνει, τους είπε: Προσευχηθείτε και παρακαλέστε τον Θεό να σας προφυλάξει, για να μην πέσετε σε πειρασμό.

(1) «Συμβούλευσε τους μαθητές εκείνα που χρειαζόνταν στην περίσταση εκείνη» (K). Βλέπει ο Κύριος να πλησιάζει και για τους μαθητές ο καιρός της δοκιμασίας και τους προσκαλεί να προσευχηθούν, προτρέποντας αυτούς σε αυτό και με το παράδειγμά του (g)

(2) Η χρήση του ρήματος εισέρχομαι προκειμένου για πειρασμό με την έννοια του υποκύπτω στον πειρασμό κατανοείται, εάν αντιταχθεί με τη σκέψη το ρήμα αυτό με το διέρχομαι (=περνώ μέσα από)(g). Δες στίχο 46. Ο πειρασμός εδώ συνίστατο σε κλονισμό της πίστης στον Ιησού ως Μεσσία και Σωτήρα, και θα προερχόταν και από την ταπείνωση και τους εξευτελισμούς, στα οποία ο Ιησούς θα υποβαλλόταν, όταν θα θριάμβευαν για λίγο εις βάρος του οι εχθροί του (o).

Λουκ 22.41 καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη⁽¹⁾ ἀπ' αὐτῶν ὥσεί λίθου βολήν⁽²⁾, καὶ θεὸς τὰ γόνατα⁽³⁾ προσηύχετο⁽⁴⁾

Μετάφραση: *Κι εκείνος απομακρύνθηκε απ' αυτούς σε απόσταση πετροβολιάς, κι εκεί γονάτισε και προσευχόταν*

(1) Με την έννοια του απομακρύνθηκε (δ) με πρόθεση γεμάτη από πόθο και θερμότητα (b). Υποδηλώνει κίνηση απότομη και κάπως βίαιη και ταυτόχρονα ένα είδος παθητικότητας= κατά κάποιο τρόπο σύρθηκε μακριά από τους δικούς του από τη συγκίνηση που τον κυρίευσε (g).

(2) Δηλαδή γύρω στα τριάντα μέτρα, έτσι ώστε οι μαθητές κάτω από το φως της πανσέληνου μπορούσαν να βλέπουν τον Διδάσκαλό τους (L).

(3) Η φράση τιθέναι τα γόνατα δεν είναι κλασική. Είναι μάλλον λατινισμός (=genua ponere=έπεσε στα γόνατα)(p).

(4) Ο παρατατικός δηλώνει τη συνεχιζόμενη προσευχή (p).

«Προσεύχεστε, είπε, για να μην μπείτε σε πειρασμό. Αλλά για να μην τους ωφελήσει μόνο με λόγια, αλλά και να γίνει παράδειγμα αυτού του πράγματος (της προσευχής), αφού απομακρύνθηκε λίγο, πέφτοντας στα γόνατα προσευχήθηκε» (Κ).

Λουκ 22.42 λέγων· Πάτερ, εἰ βούλει⁽¹⁾ παρενεγκεῖν⁽²⁾ τοῦτο τὸ ποτήριον⁽³⁾ ἀπ' ἐμοῦ⁽⁴⁾· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου⁽⁵⁾ ἀλλὰ τὸ σὸν⁽⁶⁾ γινέσθω.

Μετάφραση: *με τα εξής λόγια: Πάτερ, εάν είναι θέλημά σου να απομακρύνεις το ποτήριο αυτό του θανάτου από μένα, απομάκρυνε το. Ας μη γίνει όμως αυτό που θέλει η ανθρωπίνη φύση μου λόγω της φυσικής της αποστροφής προς το θάνατο, αλλά αυτό που θέλεις εσύ.*

(1) «Βλέπεις ότι με ευλάβεια τέτοια που ταιριάζει σε άνθρωπο ζήτησε ο Χριστός την απομάκρυνση του πειρασμού; Διότι λέει, «εάν θέλεις απομάκρυνέ το». Σαν να είναι δηλαδή ένας από εμάς, αναθέτει στη θέληση του Πατέρα το τέλος εκείνων που επρόκειτο να συμβούν» (Κ).

«Διότι για να γίνει πιστευτό, ότι αληθινά έγινε άνθρωπος, επέτρεψε στη φύση να κάνει το δικό της και επιθυμεί τη ζωή και αυτός ως άνθρωπος και εύχεται να απομακρυνθεί το ποτήριο· διότι αγαπά πολύ τη ζωή ο άνθρωπος· και με αυτά τα λόγια ανατρέπει τις αιρέσεις που λένε ότι κατά φαντασία έγινε άνθρωπος» (Θφ).

(2) Υπάρχει και η γραφή παρένεγκε και παρενέγκαι. Η ελλειπτική μορφή του λόγου, που προέρχεται από τη σφοδρή συγκίνηση αυτού που μιλά και ονομάζεται από τους γραμματικούς αποσιώπηση, συναντιέται και στο Λουκά ιθ 42 (ο).

(3) Στην Π.Δ. η μεταφορά του ποτηρίου για την καλή ή κακή τύχη κάποιου προσώπου είναι συνηθέστατη (Ψαλμ. ι 6,ιε 5,κβ 5,σε 9 κλπ). Στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται ειδικά για το πάθος του Χριστού. Δες Μάρκ. ιδ 36,Ιω. ιη 11,Ματθ. κ 23,23,Μάρκ. ι 38,39 (ρ).

«Γιατί βρίσκεται να ατονεί η φύση του ανθρώπου, ακόμη και στον ίδιο το Χριστό, όσο εξαρτάται από αυτήν, αλλά επαναφέρεται από το Λόγο που ενώθηκε με αυτήν σε γενναιότητα που ταιριάζει στο Θεό».

«Το πάθος δηλαδή της λύπης... δεν εκδηλωνόταν στην ίδια τη θεία και απαθή φύση του Λόγου· διότι ήταν αδύνατο, επειδή βρίσκεται πέρα από κάθε πάθος· λέμε όμως ότι ο Λόγος, που έλαβε σάρκα και κατέβηκε στα ανθρώπινα μέτρα, θέλησε φαινομενικά να υπομείνει τα δικά της πάθη. Όπως λοιπόν λέγεται ότι πείνασε, αν και είναι ζωή και ζωοποιός, και είναι ο ίδιος ο άρτος ο ζωντανός, και κοπίασε από τον μακρό δρόμο, αν και είναι Κύριος των δυνάμεων, έτσι λέγεται και ότι περιέπεσε σε αγωνία και φάνηκε ότι λυπήθηκε. Γιατί δεν έπρεπε αυτός που κατέβηκε σε ταπείνωση και περιβλήθηκε τα ανθρώπινα μέτρα, να εμφανίζεται ότι αποφεύγει τα ανθρώπινα» (Κ).

(4) Ο Κύριος δεν αρνείται ούτε για μια στιγμή να συντελέσει τη σωτηρία της ανθρωπότητας. Ζητά μόνο εάν εκτός του σταυρού ο Πατέρας με την απεριόριστή του δύναμη και σοφία, δεν θα μπορούσε να βρει και άλλο μέσο συνδιαλλαγής (g).

(5) Όταν λέει ο Ιησούς το θέλημά μου δεν εννοεί ούτε ολόκληρο το θέλημά του ούτε το οριστικό θέλημά του, το οποίο έγινε τέτοιο μετά από απόφαση. Λέγοντας θέλημά μου εννοεί το θέλημα του φυσικού ενστίκτου, που τοποθετήθηκε μέσα μας από το Θεό, και το οποίο ένστικτο αποστρέφεται το πάθος. Η αντίσταση λοιπόν του θελήματος μπροστά στη σκληρή τιμωρία, όπως ήταν εκείνη, την οποία ο Ιησούς είχε μπροστά του, είναι κάτι το φυσικό και νόμιμο. Η αντίσταση μάλιστα αυτή ήταν τόσο αναγκαία, ώστε χωρίς αυτήν δεν θα υπήρχε θυσία στην υπακοή. Η θυσία αρχίζει ακριβώς με τη σύγκρουση αυτή μεταξύ της φωνής της φύσεως και του ανώτερου θελήματος που συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του έργου, το οποίο ο Θεός επιβάλλει.

Αλλά η σύγκρουση αυτή δεν συνεπάγεται ενοχή και αμαρτία, εφ' όσον η φωνή της φύσης δεν κυριαρχεί πάνω στη φωνή του πνεύματος, το οποίο παραμένει

προσκολλημένο στο θείο θέλημα και το οποίο τελικά κυριαρχεί. Η σύγκρουση λοιπόν εδώ δεν είναι μεταξύ του Ιησού και του Θεού, αλλά μεταξύ δύο στοιχείων μέσα στον ίδιο τον Ιησού Χριστό, στη φύση και στο πνεύμα, το οποίο ούτε για μια στιγμή δεν χωρίζεται από το θείο θέλημα (g)

«Διότι η μεν μνήμη του θανάτου, εισδύοντας στη μνήμη, τάραζε τον Ιησού, ενώ η δύναμη της θεότητας υπέτασσε το πάθος αμέσως στην αρχή του, και το μεταμόρφωνε σε γενναιότητα. Γιατί κινήθηκαν και μέσα στο Χριστό τα ανθρώπινα με δύο τρόπους· διότι έπρεπε αυτός και με αυτά να φαίνεται ότι έχει όλα τα ανθρώπινα, εκτός μόνο από την αμαρτία, και ότι έγινε αληθινά άνθρωπος, όχι φαινομενικά και κατά φαντασία, αλλά με τρόπο φυσικό μάλλον, έχοντας γεννηθεί από γυναίκα. Όμως τον φόβο και την δειλία, που σε εμάς είναι πάθη φυσικά, επειδή προκλήθηκαν από τις αμαρτίες, τα απέφυγε. Επίσης ενεργούσαν στο Χριστό τα ανθρώπινα, όχι για να δυναμώσουν με την ενέργειά τους αυτή, αλλά για να διακόπτονται με τη δύναμη του Λόγου και να μεταβάλλεται σε μία άλλη ανώτερη και θεϊκότερη κατάσταση η ανθρώπινη φύση, με πρώτο τον Χριστό. Διότι έτσι ήταν δυνατόν, και όχι αλλιώς, και σε εμάς να διαβούμε το δρόμο της θεραπείας» (Κ).

(6) «Να μη γίνει το θέλημά μου το ανθρώπινο, αλλά το δικό σου, το οποίο δικό σου βεβαίως δεν είναι χωρισμένο από το δικό μου θέλημα. Διότι εφόσον είχε δύο φύσεις ο ένας Χριστός, είχε οπωσδήποτε και φυσικά θελήματα και το θείο και το ανθρώπινο, δηλαδή θελήσεις. Ήθελε μεν λοιπόν η ανθρώπινη φύση τη ζωή· διότι αυτό είναι φυσικό· έπειτα ακολουθώντας το θείο θέλημα... καταδέχτηκε το θάνατο. Και έτσι έγινε ένα αυτό που ήθελε, δηλαδή ο σωτήριος θάνατος» (Θφ).

Λουκ 22.43 ⁽¹⁾ ὥφθη ⁽²⁾ δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ⁽³⁾ ἐνισχύων ⁽⁴⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Εμφανίστηκε τότε σ' αυτόν ένας άγγελος από τον ουρανό, και ενίσχυε τις σωματικές του δυνάμεις, που είχαν εξαντληθεί μέχρι λιποθυμίας.

(1) Οι στίχοι 43 και 44 παραλείπονται από τον βατικανό και αλεξανδρινό κώδικα και σημειώνονται με σημάδι αμφιβολίας σε κάποια βυζαντινά χειρόγραφα. Υπάρχουν όμως στον σιναϊτικό και τον κώδικα του Βέζα και σε 13 άλλους μεγαλογράμματους κώδικες και στις δύο παλαιότερες μεταφράσεις Ιτάλα και Πεσιτώ. Ο στίχος 44 παρατίθεται και από τον Ιουστίνο και τον Ειρηναίο. Είναι τελείως απίθανο στίχοι που περιέχουν τέτοιες λεπτομέρειες να προστέθηκαν με παρεμβολή. Είναι πιθανότερο, ότι οι στίχοι αυτοί, οι οποίοι εκ πρώτης όψεως φαίνονται να αντιτίθενται στη θεότητα του

Ιησού, παραλείφθηκαν σκόπιμα υπό την πρόφαση, ότι τίποτα παρόμοιο δεν συναντιέται στους δύο άλλους συνοπτικούς (g).

(2) Το ωφθη δηλώνει εμφάνιση ορατή στα μάτια (L). Αντιτίθεται στα συμφραζόμενα και στην έννοια, με την οποία χρησιμοποιεί αλλού το ρήμα ο Λουκάς, το να υποθέσουμε ότι πρόκειται για εσωτερικό φαινόμενο και αόρατη πνευματική παρουσία. Δες Λουκά α11,θ 31,κδ 34,Πράξ. β 3,ζ 2,26,30,35,θ 17,ιγ 31,ιστ 9,κστ 16 (p).

(3) Ήλθε από τον ουρανό (L). Το από τον ουρανό δεν θα το πρόσθετε, εάν επρόκειτο για αόρατη παρουσία αγγέλου (p). Είναι ήδη ο υιός του ανθρώπου, που αντιπροσωπεύει ολόκληρο το ανθρώπινο γένος και βαστάζει στους ώμους του όλα τα βάρη μας.

Η θεία φύση, μολονότι ενωμένη μαζί του, έχει αποσυρθεί κατά τρόπο μυστηριώδη και απρόσιτο στην ανθρώπινη διάνοια και έχει αφήσει μόνο τον υιό του ανθρώπου να αντιπαλαίψει με την ταραγμένη και από σφοδρά κύματα σαλευομένη θάλασσα που τον κυκλώνει. Ήδη ο Ιησούς είναι «λίγο ελαττωμένος από τους αγγέλους (ως άνθρωπος)» και για αυτό υποβάλλεται και στην από άγγελο ενίσχυση. Τι ταπείνωση και τι συγκατάβαση για εμάς!

(4) Ενισχύω σημαίνει συνήθως παίρνω δύναμη (Πράξ. θ 18). Παρόλ' αυτά λαμβάνεται και με έννοια ενεργητική στους Ο' και στον Ιπποκράτη. Η ενίσχυση μπορεί να εννοηθεί ότι παρέχεται είτε στο σώμα είτε στην ψυχή. Στην παρούσα περίπτωση η ψυχή πάσχει και μέσω αυτής πάσχει και το σώμα. Στην ψυχή λοιπόν κομίζεται η ενίσχυση από τον άγγελο. Πώς; Αυτό είναι μυστικό του Θεού (L).

Ενισχύοντας αυτόν πάντως όχι με προτροπή και παρόρμηση (b). Δεν αποτελούσαν ρητορικό σχήμα οι προ ολίγων στιγμών λεχθέντες από τον Κύριο λόγοι: Είναι περίλυπη η ψυχή μου έως θανάτου. Όπως στην έρημο υπό το κράτος τα πείνας, έτσι και τώρα υπό το βάρος της αγωνίας ο Κύριος αισθανόταν τον εαυτό του κοντά στο θάνατο. Η παρουσία του αγγέλου έκανε να περάσει μέσα από αυτόν μία ζωογόνα πνοή. Μία δροσιά θεϊκή διαπερνά την ψυχή και το σώμα του και αναλαμβάνοντας δυνάμεις συνεχίζει μέχρι τέλους τον αγώνα αυτόν, από τη βία του οποίου εξαντλούνταν οι φυσικές του δυνάμεις μέχρι θανάτου (g).

Ίσως ο άγγελος σκούπισε τον ιδρώτα του και τα δάκρυά του· ίσως του πρόσφερε κάποιο ποτό δυναμωτικό, όπως και μετά τον πειρασμό στην έρημο τον διακονούσαν οι άγγελοι· ίσως τον βάσταξε στους βραχίονές του και τον βοήθησε να σηκωθεί από το έδαφος ή τον συνέφερε έτοιμο να λιποθυμήσει.

Λουκ 22.44 καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ⁽¹⁾ ἐκτενέστερον⁽²⁾ προσηύχετο. ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρῶς⁽³⁾ αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος⁽⁴⁾ καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ τον κατέλαβε αγωνία και γι' αυτό προσευχόταν τώρα θερμότερα και με περισσότερη επιμονή. Και ο ιδρώτας του έγινε άφθονος και πηχτός σαν κομμάτια πηγμένου αίματος που πέφτουν στη γη.

(1) Λέγεται μία φορά. Ο Μάρκος αντί του γενόμενος εν αγωνία γράφει ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, ενώ ο Ματθαῖος λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν (p). Η λέξη βγαίνει από το αγών (= αγώνας). Λέγεται για τις ισχυρότερες συγκινήσεις και ταραχές της ψυχής (Grimm.).

(2) Από το εκτείνω= διαρκέστερα, άρα λοιπόν και εντονότερα και με μεγαλύτερη θερμότητα (δ). Δεν εννοεί αυτό, ότι πριν η προσευχή ήταν κάπως ψυχρή και χλιαρή, αλλά ότι τώρα η προσευχή του προσέλαβε ιδιαίτερη σφοδρότητα, που εκδηλωνόταν και σε σχήματα εξωτερικά και σε φωνή ισχυρότερη και σε λυγμούς που διέκοπταν αυτήν. Κατά τη στιγμή αυτή φαίνεται έλαβε χώρα το βεβαιούμενο από την Γραφή, ότι «πρόσφερε δεήσεις και ικεσίες με κραυγή ισχυρή και δάκρυα» (Εβρ. ε 7).

(3) «Ότι η προσευχή ήταν από την ανθρώπινη φύση, η οποία κατά παραχώρηση έπασχε το κοινό πάθος της φιλοζωΐας, και όχι από τη θεότητα, όπως λένε οι Αρειανοί (οπαδοί του αιρετικού Αρείου), είναι φανερό από το ότι ίδρωσε και ένιωσε τέτοια αγωνία ώστε... και θρόμβοι αίματος να πέσουν από αυτόν» (Θφ).

(4) «Θρόμβοι αίματος είναι οι παχύτατες σταγόνες του αίματος. Και το είπε αυτό δηλώνοντας όχι ότι ίδρωσε με αίμα, αλλά ότι έπεφταν από αυτόν παχιοί ιδρώτες από την αγωνία» (Ζ).

«Διότι υπάρχει παροιμία, σε αυτούς που κουράζονται πάρα πολύ, ότι με αίμα ίδρωσε· όπως ακριβώς και σε αυτούς που οδύρονται πικρά, με αίματα κλαίει. Αυτό λοιπόν θέλοντας να δηλώσει και ο ευαγγελιστής, ότι δεν έσταζε με κάποιες λεπτές σταγόνες... αλλά με σταγόνες παχιές ιδρώτα, πήρε για εικόνα αυτού που έγινε τους θρόμβους του αίματος» (Θφ).

Εδώ συγκρίνεται ο ιδρώτας του Σωτήρα κατά το εξωτερικό σχήμα με τον θρόμβο του αίματος για ένδειξη της μεγάλης του αγωνίας, και δεν ταυτίζεται πράγματι σαν να ήταν αιματηρός ιδρώτας (δ). Ο ιατρός Αρεταίος κατά τον Hobart συνέκρινε το πηκτό με τους θρόμβους («παχύ και πηχτό σαν τους θρόμβους»). Η ιατρική παρόλ' αυτά γνωρίζει και «αιματώδη ιδρώτα», όπως αποκαλεί αυτόν ο Αριστοτέλης (L).

Και υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες το αίμα βίαια μαστιζόμενο από την αγωνία ξεπηδά από τα αγγεία που το συγκρατούν προς τα έξω αναμειγνυόμενο με τον ιδρώτα (g). Για τον Κάρολο Θ΄ της Γαλλίας αναφέρεται ότι κατά τις δύο τελευταίες εβδομάδες της ζωής του (Μάιος 1574) αίμα ξεπηδούσε από όλους τους πόρους του δέρματος έτσι ώστε σε κάποια περίπτωση βρέθηκε λουσμένος με αιματηρό ιδρώτα (p).

(5) Ότι κατέβαινε παχύς ιδρώτας από την αγωνία το παρατήρησε στο φως της πανσελήνου κάποιος από τους μαθητές που ήταν μαζί του και πιο κοντά (δ).

«Και δήλωνε όπως ακριβώς και με την έντονη προσευχή και με την πολλή αγωνία και την παχύτητα των ιδρώτων, ότι ο Σωτήρας ήταν άνθρωπος κατά τρόπο φυσικό και αληθινό και όχι φαινομενικά και φανταστικά και υπηρέτησε τα φυσικά και αδιάβλητα πάθη (αδιάβλητα=αυτά που δεν μπορούν να κατηγορηθούν ως αμαρτωλά)» (Σχ).

Ο ιδρώτας μπήκε μαζί με την αμαρτία και υπήρξε μέρος της κατάρας στο προπατορικό αμάρτημα (Γεν. γ 19). Όταν λοιπόν ο Χριστός έγινε για χάρη μας αμαρτία και κατάρα, ίδρωσε με ιδρώτα πηχτό, έτσι ώστε με τον ιδρώτα του προσώπου του να φάμε εμείς άρτο και για να εξαγιάσει και να γλυκάνει όλες τις δοκιμασίες μας.

Λουκ 22.45 καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὗρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης⁽¹⁾,

Μετάφραση: Όταν σηκώθηκε απ' την προσευχή, ήλθε στους μαθητές και τους βρήκε να κοιμούνται από την κόπωση και τη χαλάρωση που τους προκάλεσε η πολλή τους λύπη.

(1) Είναι γνωστό πράγματι, ότι λύπη μεγάλη φέρνει διάθεση για ύπνο λόγω της εξάντλησης, προ παντός μετά από μακρά και ζωηρή ένταση (g).

Λουκ 22.46 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν⁽¹⁾.

Μετάφραση: Και τους είπε: Γιατί κοιμάστε; Σηκωθείτε και προσεύχεσθε, για να μην μπείτε σε πειρασμό και κυριευθείτε απ' αυτόν.

(1) «Συμβουλεύει να προσεύχονται στους πειρασμούς, ώστε να μη νικηθούν από αυτούς. Διότι αυτό σημαίνει το να μην μπουν σε πειρασμό· δηλαδή το να μην τους καταπιεί ο πειρασμός ούτε να μπουν μέσα στην επικράτειά του» (Θφ).

Το Πάθος (κβ 47-κγ 46)

Στίχ. 47-53. Η σύλληψη του Ιησού.

Λουκ 22.47 "Ετι δε αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας⁽¹⁾ εἷς τῶν δώδεκα⁽²⁾ προήγεν⁽³⁾ αὐτούς, καὶ ἤγγισεν τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι⁽⁴⁾ αὐτόν· τούτο⁽⁵⁾ γὰρ σημεῖον δεδῶκει αὐτοῖς· ὃν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστίν

Μετάφραση: *Κι ενώ μιλούσε ακόμη ο Ιησούς, ξαφνικά κατέφθασε ὄχλος. Μπροστά τους πήγαινε και τους οδηγούσε ένας από τους δώδεκα, αυτός που ονομαζόταν Ιούδας. Αυτός λοιπόν πλησίασε τον Ιησού για να τον φιλήσει· διότι αυτό το σημάδι τους είχε δώσει. Τους είχε πει δηλαδή: Όποιον φιλήσω, αυτός είναι ο Ιησούς.*

(1) «Γιατί όμως λέει «ο λεγόμενος Ιούδας»; Μήπως δηλαδή δεν γνώριζε τον άνδρα που συγκαταλεγόταν μεταξύ εκείνων που είχαν επιλεγεί; Αλλά σαν να είχε μισήσει ήδη και το όνομά του, λέει· αυτός που λεγόταν Ιούδας» (Κ).

(2) «Και προσθέτει σε αυτό και το «Ένας από τους δώδεκα», για να δείξει και να κατηγορήσει τη φαυλότητα του προδότη. Γιατί αυτός που είχε τιμηθεί εξίσου με τους αποστόλους, έγινε αφορμή σε εκείνους που ήθελαν να σκοτώσουν το Χριστό» (Κ).

(3) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή προήρχετο= προηγούνταν του ὄχλου (δ).

(4) «Τους έδωσε δηλαδή σημάδι· εκείνον που θα φιλήσω, αυτός είναι. Ξέχασε εντελώς τη δόξα του Χριστού· νόμισε ίσως ότι μπορούσε να κρυφτεί· και προβάλλει μεν μπροστά φίλημα σαν τύπο αγάπης, έχοντας όμως γεμάτη την καρδιά με ανίερες σκέψεις. Σαν μεθυσμένος λοιπόν πλησιάζει το Χριστό· και την εξαιρετική αγάπη προσδοκούσε να την καταστήσει ὄργανο δόλου και απάτης. Με αυτόν τον τρόπο βεβαίως και πολύ εύλογα έκανε ακόμη βαρύτερη στον εαυτό του την καταδίκη, διότι δεν ντράπηκε ούτε το σχήμα και σύμβολο της προδοσίας, το φίλημα» (Θφ).

(5) Ολόκληρη η φράση μέχρι τέλους μαρτυρείται από ελάχιστους μεγαλογράμματους κώδικες και παραλείπεται και από αρκετούς μικρογράμματους.

Λουκ 22.48 ο δε Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἰούδα, φιλήματι⁽¹⁾ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου⁽²⁾ παραδίδως;

Μετάφραση: *Ο Ιησούς τότε του είπε: Ιούδα, με φίλημα, που ως τώρα ήταν δείγμα της αγάπης μας, προδίδεις αυτόν που είναι ο μοναδικός εκπρόσωπος του ανθρώπινου γένους και ο αναμενόμενος Μεσσίας σύμφωνα με τους προφήτες;*

(1) «Τι κάνει λοιπόν ο Κύριος; Δέχεται αυτό το εχθρικό φίλημα. Οι κεραυνοί πάλι αμελούσαν να ξεσπάσουν πάνω στον αχάριστο και δόλιο, διότι ο Σωτήρας μας δίδασκε να δείχνουμε ανεξικακία σε τέτοιους ανθρώπους. Τον ελέγχει μόνο· Ιούδα με φίλημα προδίδεις; Ούτε αυτό το είδος της προδοσίας δεν ντρέπεσαι; Αναμινγύεις την προδοσία που είναι έργο εχθρού με φίλημα φίλου;... Και τα έλεγε αυτά διότι μέχρι την τελευταία στιγμή καιγόταν για αυτόν. Για αυτό και ούτε ύβρισε, ούτε είπε· απάνθρωπε και αχάριστε, αλλά, Ιούδα, επαναφέροντάς τον με το κύριο όνομά του. Και ούτε θα τον έλεγχε αν και αυτό δεν ήταν για βελτίωσή του» (Θφ).

«Δες πώς με τρόπο πάρα πολύ ελεγκτικό αγγίζει την αναιδή ψυχή και λέει λόγια ικανά να μαλακώσουν και πέτρινο νου. Όταν δηλαδή όρμηξε να τον φιλήσει, τι λέει; Ιούδα με φίλημα, παραδίνεις τον υιό του ανθρώπου; Ούτε αυτόν τον τρόπο της προδοσίας δεν ντρέπεσαι; Και τα έλεγε αυτά ο Χριστός για να τον ελέγξει και θυμίζοντας του την προηγούμενη συνήθεια. Αλλά όμως αν και τόσα έκανε ο Κύριος και είπε, δεν έγινε καλύτερος εκείνος, όχι από την αδυναμία αυτού που έδωσε τις συμβουλές, αλλά από τη δική του ραθυμία. Ο Χριστός όμως, αν και όλα αυτά τα προγνώριζε, δεν παρέλειψε από την αρχή μέχρι το τέλος να δείξει όλα όσα εξαρτιόνταν από αυτόν» (Χ).

«Και όταν μεν τον φιλούσε (ο Ιούδας) δεν τον αποστράφηκε, αλλά με τη συνηθισμένη του πραότητα τον έλεγχε. Έδειξε όμως σε αυτόν, για να μη νομίζει ότι κρύβεται, ότι δεν τον δέχεται για αυτό, το οποίο υποκρίνεται με το φιλή, αλλά για εκείνο, για το οποίο και ήλθε και θέλει να εκτελέσει» (Απολλινάριος).

(2) «Αλλά και ποιόν προδίδεις; Τον υιό του ανθρώπου, δηλαδή τον ήμερο, τον πράο, τον συγκαταβατικό, που έγινε άνθρωπος για σένα» (Θφ).

Υπενθυμίζει στον Ιούδα, ότι είναι ο Μεσσίας αυτός, τον οποίο μεταχειριζόταν με το καταπληκτικό αυτό επικάλυμμα της προδοσίας (ρ). «Ιούδα με φίλημα παραδίνεις τον υιό του ανθρώπου;» Σαν να του έλεγε: Έπρεπε λοιπόν ο υιός του ανθρώπου να προδοθεί και να παραδοθεί από έναν μαθητή του, σαν να υπήρξε για αυτόν σκληρός και άδικος διδάσκαλος και σαν τα μαθήματα, τα οποία αυτός έλαβε από αυτόν, να

ήταν άξια καταφρόνησης και αποκήρυξης; Χρειαζόταν λοιπόν και με φίλημα να παραδοθεί;

Έπρεπε το σύμβολο αυτό και η εκδήλωση της φιλίας και της αγάπης να καταστεί μέσο και όργανο προδοσίας; Βεβηλώθηκε ποτέ και υβρίστηκε άλλοτε τόσο πολύ το δείγμα αυτό της αγάπης; Και χρειαζόταν η βεβήλωση αυτή να γίνει από έναν μαθητή δικό μου, ο οποίος την διδασκαλία μου στήριξα στην αγάπη και τη ζωή μου ολόκληρη παρουσίασα όχι μόνο ύμνο αλλά και θυσία στην αγάπη; Ω! ναι· τίποτα άλλο δεν πικραίνει τόσο πολύ τον Ιησού, όσο το να προδίδεται από εκείνους, οι οποίοι προσποιούνται φιλία και αφοσίωση σε αυτόν και για ευτελή συμφέροντα ή ηδονές αρνούνται την αγάπη του.

Λουκ 22.49 ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον εἶπον αὐτῷ, Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρᾳ⁽¹⁾;

Μετάφραση: Όταν όμως εκείνοι που ήταν γύρω από τον Ιησού είδαν αυτό που θα γινόταν, ότι δηλαδή σκόπευαν να τον συλλάβουν και να τον πάρουν, του είπαν: Κύριε, μας επιτρέπεις να τους χτυπήσουμε με μαχαίρι;

(1) Ειπώθηκε ότι αφού ήταν παράνομο να κουβαλά κάποιος μαχαίρια κατά τις εορτές, έχουμε εδώ άλλο σημάδι, ότι το τελευταίο μυστικό Δείπνο δεν ήταν πασχάλιο δείπνο. Εάν όμως το μαχαίρι ήταν μαχαίρι μεν τραπεζιού, μεγάλο όμως, ώστε με αυτό να σφαχτεί το αρνί, το επιχείρημα καταπίπτει (ρ).

Λουκ 22.50 καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν⁽¹⁾ τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως⁽²⁾ καὶ ἀφεῖλεν τὸ οὖς αὐτοῦ τὸ δεξιόν.

Μετάφραση: Ένας μάλιστα απ' αυτούς χτύπησε με το μαχαίρι τον δούλο του αρχιερέως και του έκοψε το δεξί αυτί.

(1) Μόνος ο Ιωάννης αναφέρει και το όνομα του μαθητή (Πέτρος) και το όνομα του δούλου (Μάλχος). Όταν έγραφε το ευαγγέλιό του ο Ιωάννης δεν ήταν επικίνδυνο να φανερωθεί το όνομα του αποστόλου, που χτύπησε τον δούλο του αρχιερέα. Ως γνωστός του αρχιερέα (Ιω. ιη 15) ο Ιωάννης πιθανότατα γνώριζε άμεσα τον δούλο και το όνομά του (ρ).

(2) Πιθανώς ο Μάλχος πρωτοστάτησε στη σύλληψη του Ιησού και ο Πέτρος απέβλεπε στο να χτυπήσει με το μαχαίρι εναντίον του κεφαλιού του (ρ).

Λουκ 22.51 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐἴτε ἕως τούτου⁽¹⁾· καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ ἰάσατο αὐτόν⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ἰησοῦς στράφηκε στους μαθητές του και τους εἶπε: Αφήστε. Φτάνει, ἕως ἐδῶ. Μην ἀντιστέκεστε περισσότερο. Ὑστερα ἄγγιξε τὸ αὐτί του δούλου και τον θεράπευσε.

(1) Ἡ ἀσάφεια τῆς φράσης ἀποτελεῖ ἀπόδειξη, ὅτι εἰπώθηκε αὐτή. Λόγος που ἐπινοήθηκε θὰ ἦταν σαφέστερος. Εἰάν ἀπευθύνθηκε πρὸς τοὺς μαθητὲς (ὅπως ὑπονοεῖ τὸ προηγούμενο «ἀποκριθεὶς»= εἴτε στὴν ἐρώτηση τῶν μαθητῶν ἀποκρίθηκε, εἴτε στὴν πράξη τοῦ Πέτρου)(ρ) ἡ ἐννοία εἶναι: ἀφήστε τὴν ἀντίσταση μέχρις ἐδῶ, μέχρι τὴν πληγὴ τοῦ δούλου και τίποτα ἄλλο μὴν κάνετε (δ). Μὴν προχωράτε περισσότερο! Ὅχι ἄλλο παρόμοιο χτύπημα! Αὐτό εἶναι παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι πρέπει.

Ἡ, λιγότερο πιθανὴ ἐρμηνεία· ἀφήστε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ προχωρήσουν μέχρι αὐτό, δηλαδὴ μέχρι τοῦ νὰ με συλλάβουν (g). Εἰάν ἀπευθύνθηκε πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐλθεῖ νὰ τον συλλάβουν, μπορεῖ νὰ σημαίνει: Ἀνεχτεῖτε τὴν μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ βία ἐκ μέρους τῶν ἀκολουθῶν μου· ἡ βία αὐτὴ ἐντὸς ολίγου θὰ ἐπανορθωθεῖ (ρ). Παρόλ' αὐτὰ ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν στίχο 52 ἀπευθύνεται σὲ αὐτοὺς που ἦλθαν σὲ αὐτόν (g).

(2) «Θεράπευσε ὡς Θεὸς ἐκείνον που δέχτηκε τὸ χτύπημα, δίνοντας σὲ ἐκείνους που εἶχαν πάει νὰ τον συλλάβουν θεοπρεπὲς και αὐτὸ τὸ θαῦμα» (Κ).

Μόνος ὁ Λουκάς ὁ ἱατρός ἀναφέρει τὴν θεραπεία και περιγράφει τὸ μοναδικό αὐτό θαῦμα τῆς χειρουργικῆς (ρ). Πρέπει λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς νὰ θεράπευσε τὸν Μάλχο, διότι ἀλλιῶς ὁ Ἰησοῦς δὲν θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ πει στὸν Πιλάτο: «αν ἦταν ἀπὸ τὸν κόσμος αὐτόν ἡ βασιλεία μου, οἱ ὑπηρέτες οἱ δικοί μου θὰ ἀγωνίζονταν νὰ μὴν παραδοθῶ στους Ἰουδαίους» (Ιω. ιη 36). Με τὴν ἄμεση θεραπεία τοῦ Μάλχου, ἡ ἠθικὴ κατάσταση, που βλάφτηκε ἀπὸ τὸ σφάλμα τοῦ Πέτρου, ἀποκαταστάθηκε στὸ ἀκέραιο (g).

Με τὴν θεραπεία αὐτὴ ὁ Κύριος ἐδείξε σαφῶς και σὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔρχονταν νὰ τον συλλάβουν, πρῶτον τὴν δύναμή του· ἐκεῖνος λοιπὸν, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴ δύναμη νὰ θεραπεύει και νὰ ἀποκαθιστᾷ τὸ καταστραμμένο, πολὺ περισσότερο εἶχε τὴ δύναμη νὰ καταστρέφει. Μποροῦσε λοιπὸν ἀν ἤθελε, νὰ τοὺς χτυπήσει.

Έδειξε, δεύτερον, την καλοσύνη και αγαθότητά του. Μας δίδαξε εμπράκτως να ευεργετούμε αυτούς που μας μισούν. Εκείνοι οι οποίοι αποδίδουν αγαθό αντί κακού, πράττουν ό,τι και ο Χριστός έπραξε. Και θα νόμιζε μεν κάποιος, ότι από τα δείγματα αυτά της δύναμής του και της αγάπης του θα συγκινούσε αυτούς που έρχονταν εναντίον του, ώστε να εμποδιστούν από το να τον συλλάβουν ως κακοποιό αυτόν, ο οποίος αποδείχτηκε και στα μάτια τους αγαθοποιός. Αλλά οι καρδιές τους είχαν σκληρυνθεί.

Λουκ 22.52 εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ’ αὐτὸν ἀρχιερεῖς⁽¹⁾ καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ⁽²⁾ καὶ πρεσβυτέρους⁽³⁾, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων⁽⁴⁾;

Μετάφραση: Εἶπε τότε ο Ιησούς στους αρχιερείς και τους στρατηγούς του ιεροῦ και τους πρεσβυτέρους που ἦλθαν μαζί με τον ὄχλο εναντίον του: Βγήκατε με σπαθιά και με ρόπαλα, σαν να ερχόσασταν εναντίον κάποιου ληστή!

(1) Αυτοί που ἦλθαν δεν είναι κάποιοι νέοι που μόλις τη στιγμή εκείνη ἦλθαν, αλλά μέρος του ὄχλου του στίχου 47, τους οποίους ο Λουκάς καθορίζει τώρα ακριβέστερα. Καθόλου απίθανο, ότι ακολούθησαν και αρχιερείς το απόσπασμα που ἦλθε για τη σύλληψη του Ιησού. Η αγωνία, από την οποία ἦταν κυριευμένοι και αυτοί και οι στρατηγοί του ιεροῦ και οι πρεσβύτεροι ἕως ὅτου επιτευχθεῖ η σύλληψη, η οποία μπορούσε να ματαιωθεί είτε από κακό υπολογισμό του χρόνου, είτε από το λαό είτε και από θαύμα, θα τους ωθούσε να παρακολουθήσουν αυτοπροσώπως τις κινήσεις του αποσπάσματος (ρ).

(2) Δες Λουκ. κβ 4.

(3) Ο Ιωάννης μιλά και για σπείρα και για χιλιάρχο (Ιω. ιη 3,12) δηλαδή για απόσπασμα της ρωμαϊκής κοχόρτιδος (g). Αλλά ο Κύριος απευθύνεται προς του Ιουδαίους ἄρχοντες ως κυρίως υπευθύνους για τα διεξαγόμενα (ρ). Οι λόγοι αυτοί προέρχονται από ιερή και δίκαιη αγανάκτηση, την οποία ἄνθρωπος αθῶς, που δεν έπραξε ποτέ κανένα ἀδίκημα, αλλά πάντοτε εκδήλωσε σε ὅλους αγαθὰ συναισθήματα και διαθέσεις, δοκιμάζει αντικρίζοντας οπλισμένο συρφετό, ἑτοιμο να τον μεταχειριστεί ως ληστή και συνήθη κακοποιό (ο).

(4) Πιθανῶς τα ξύλα ἦταν ρόπαλα.

Λουκ 22.53 καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ⁽¹⁾· ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα⁽²⁾ καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκούτου⁽³⁾.

Μετάφραση: Κάθε μέρα ἡμουν μαζί σας στο ἱερό, και δεν ἀπλώσατε τα χέρια σας πάνω μου για να με συλλάβετε. Και ἦλθατε τώρα μέσα στη νύχτα. Ἀλλ' αὐτή ἡ ὥρα παραχωρήθηκε ἀπὸ τον Θεό ως ὥρα δική σας, για να πετύχετε το κακούργο σχέδιό σας. Και αὐτή συμπίπτει με την ὥρα που ο σατανάς φανερώνει την ἐξουσία και τη δύναμή του. Διότι στο σκοτάδι γίνονται τα ἐγκλήματα, και κάτω ἀπὸ το σκοτάδι ζητά ο ἄνθρωπος να κρύβεται, για να ἀμαρτάνει ἐλεύθερα.

(1) Ἡ ἐννοια της κατηγορίας αὐτῆς του Κυρίου κατὰ των Ἰουδαίων ἀρχόντων εἶναι η ἐξῆς: Κάθε μέρα σας παρέχονταν πολλές ευκαιρίες, ὅταν ἡμουν στο ἱερό· ἦσασταν και εσεῖς ἐκεῖ· και το μέρος ἦταν το δημοσιότερο και κεντρικότερο της πόλης και σεις δεν ἐπιχειρήσατε να με ἀγγίξετε. Αὐτό λοιπόν που κάνετε τώρα εἶναι ἀδικαιολόγητο (p).

(2) Αὐτός εἶναι ο κατάλληλος χρόνος για σας (Grimm). Ἡ, «αὐτή εἶναι ἡ ὥρα, κατὰ την ὁποία πήρατε δύναμη ἐναντίον μου ἀπὸ το Θεό» (Z)· αὐτή εἶναι ἡ ὥρα που κατὰ παραχώρηση του Θεοῦ σὰς δόθηκε για να πετύχετε το σκοπό σας (p).

(3) Και συμπίπτει ἡ ὥρα αὐτή με την ὥρα που παραχωρήθηκε στην ἐξουσία του σκούτου (p). Και αὐτή εἶναι ἡ ἐξουσία του σκούτου, του κακοῦ, το οποίο μπορεῖ ἐλεύθερα κατὰ την ὥρα αὐτή να ἀναπτυχθεῖ (g).

«Σκοτάδι ἐδῶ λέει τον διάβολο· διότι πήρε και αὐτός τότε ἐξουσία ἐναντίον του» (Z).

Το σύνολο της φράσης μπορεῖ να ἐννοηθεῖ ἔτσι: Το σκοτάδι ευνοεῖ το ἐγκλημα. Διότι ο ἄνθρωπος προκειμένου να ἀμαρτήσῃ ἔχει ἀνάγκη να κρυφτεῖ ὄχι μόνο ἀπὸ τους ἄλλους, ἀλλὰ και ἀπὸ τον ἴδιο τον εαυτό του. Για αὐτό ἡ νύχτα εἶναι ο καιρός, κατὰ τον οποίο ο σατανάς ἀναπτύσσει ὅλη τη δύναμή του στην ἀνθρωπότητα· εἶναι ἡ ὥρα του. Ἀλλὰ εἶναι και ἡ δική σας ὥρα, λέει ο Ἰησοῦς, διότι εἰστε ὅργανά του στην πράξη την ὁποία συντελεῖτε (g). Μπορεῖ να ἐννοηθεῖ και διαφορετικά: Αὐτή εἶναι ἡ ὥρα που σας δόθηκε ἐξουσία να με συλλάβετε και ἡ ἐξουσία αὐτή εἶναι του σατανά, του οποίου εσεῖς εἰστε ὅργανα (δ.Ι.).

Στίχ. 54-62. Η άρνηση του Πέτρου.

Λουκ 22.54 Συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον⁽¹⁾ αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως⁽²⁾· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν⁽³⁾.

Μετάφραση: Αφού συνέλαβαν τον Ιησού, τον έφεραν στην πόλη και τον έβαλαν μέσα στο σπίτι του αρχιερέα. Ο Πέτρος στο μεταξύ ακολουθούσε από μακριά.

(1) Τον συνέλαβαν έξω από την πόλη. Για αυτό λέγεται το ρήμα ἤγαγον (=έφεραν), από την μακρινή αυτή απόσταση· και μετά τον έβαλαν μέσα στην οικία του αρχιερέα. Ούτε ο Μάρκος ούτε ο Λουκάς αναφέρουν το όνομα του αρχιερέα αυτού (L).

(2) Είναι αδύνατον να καθορίσουμε, εάν ο Λουκάς εννοεί τον Άννα ή τον Καϊάφα. Αλλά η αφήγηση του Ιωάννη (ιη 12-24) κάνει πολύ πιθανό, ότι ο Άννας και ο γαμπρός του Καϊάφα παρέμεναν στο ίδιο σπίτι έχοντας ο καθένας ιδιαίτερο διαμέρισμα (ρ). Κατά τον Λουκά ο Ιησούς οδηγήθηκε στον αρχιερέα, όπου υπέστη τις κακοποιήσεις αυτών που τον φύλαγαν, και το πρωί έλαβε χώρα η συνεδρία του Συνεδρίου, κατά την οποία καταδικάστηκε (δες στίχους 64-66).

Σε συνδυασμό με τις πληροφορίες και των άλλων ευαγγελιστών, των οποίων τις αφηγήσεις δεν αποκλείει ο Λουκάς, η σειρά των γεγονότων που ακολούθησαν μετά τη σύλληψη του Ιησού έχει ως εξής: Ο Ιησούς από τη Γεθσημανή γύρω στα μεσάνυχτα οδηγήθηκε ενώπιον του Άννα, όπου έγινε κάποια προανάκριση με σκοπό να αποσπαστεί κάποιος λόγος από τον Ιησού που μπορούσε να χρησιμεύσει για στήριξη της κατηγορίας (Ιω. ιη 19-23). Επειδή η συνεδρίαση αυτή δεν κατέληξε σε κάποιο αποτέλεσμα, η παράδοση δεν αναφέρει αυτήν και έτσι αποσιωπήθηκε από τους συνοπτικούς, τους οποίους στο σημείο αυτό ολοφάνερα αποσκοπεί να συμπληρώσει ο Ιωάννης λέγοντας «και οδήγησαν αυτόν στον Άννα π ρ ώ τ α».

Την ώρα που γινόταν από τον Άννα η προανάκριση, συγκλήθηκαν με βιασύνη τα μέλη του συνεδρίου και κατά τη συνεδρίασή του που ακολούθησε αμέσως στον Καϊάφα, καταδικάστηκε σε θάνατο ο Ιησούς. Την συνεδρίαση αυτή που έγινε γύρω στις 3 το πρωί αφηγούνται λεπτομερώς ο Ματθαίος και ο Μάρκος. Ο Ιωάννης αποσιώπησε αυτήν ως γνωστή από την αφήγηση των δύο αυτών συνοπτικών. Το πρωί συνήλθαν πάλι σε επίσημη συνεδρίαση τα μέλη του συνεδρίου στον τόπο τον συνηθισμένο κοντά στο ναό, και την συνεδρία αυτή αναφέρει ο Λουκάς, ενώ συνηθισμένα μιλούν για αυτήν και οι Ματθ. και Μάρκος. Ήταν αναγκαία αυτή πρώτον μεν διότι σύμφωνα με έναν ραββινικό κανόνα καμιά ποινή θανάτου που επιβλήθηκε σε καιρό νύχτας δεν ήταν έγκυρη (Sanhedrin 9,1). Δεύτερον επίσης διότι η απόφαση της νύχτας δεν είχε παρθεί στον επίσημο τόπο των συνεδριών. Και τρίτον διότι έπρεπε

να συσχεφθούν για τα μέσα και τον τρόπο της ενεργείας, με τα οποία θα πετύχαιναν την επικύρωση της απόφασης από τον Πιλάτο (g).

(3) Το ότι ακολουθεί είναι δείγμα αγάπης, το ότι ακολουθεί από μακριά είναι απόδειξη φόβου (στον ρ.). Τον ακολουθεί από μακριά για να είναι εκτός κινδύνου. Ο Πέτρος άρχισε ήδη να κλονίζεται. Εξακολουθεί να δείχνει ενδιαφέρον για τον Διδάσκαλο, δεν αντιμετωπίζει όμως τον κίνδυνο με αυταπάρνηση και ανδρεία. Ακολουθεί τον Ιησού και έτσι καθησυχάζει τη συνείδησή του, ότι δεν αρνήθηκε αυτόν. Αλλά τον ακολουθεί από μακριά, το οποίο δηλώνει, ότι ο μαθητής άρχισε να κάμπτεται και να προβαίνει σε αβαρίες. Πού και πότε έγιναν οι αρνήσεις του Πέτρου;

Οι αφηγήσεις των ευαγγελιστών θα παρουσίαζαν δυσκολίες ανεπίλυτες, εάν ο Άννας και ο Καϊάφας δεν κατοικούσαν στο ίδιο σπίτι. Η πρώτη από τις αρνήσεις εξιστορείται από τον Ιωάννη κατά τρόπο που υπονοεί, ότι έλαβε χώρα κατά την εμφάνιση του Ιησού ενώπιον του Άννα. Οι άλλες δύο έγιναν μετά τη συνεδρίαση αυτή και συνεπώς ανάμεσα στην εμφάνιση μπροστά στον Άννα και στη συνεδρίαση του συνεδρίου στον Καϊάφα (g).

Λουκ 22.55 αφάντων⁽¹⁾ δὲ πυρὰν ἓν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθισάντων ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν⁽²⁾.

Μετάφραση: Αφού λοιπόν άναψαν φωτιά στη μέση της αυλῆς, κάθισαν ὅλοι μαζί για να ζεσταίνονται. Ανάμεσά τους καθόταν και ο Πέτρος.

(1) Υπάρχει και η γραφή περιψάντων (δες και Γ΄ Μακαβ. γ 7), ὁπότε θα ἔχουμε λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Αλλά και το άπτω μόνο από τον Λουκά χρησιμοποιείται στην Κ.Δ. (ρ). Περιψάντων=γύρω τους, άναψαν κυκλικά (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «μέσος αυτών». Κάθισε ανάμεσά τους, σαν να ήταν ένας από αυτούς. Και μολονότι εσωτερικά δεν ήθελε να συγκαταριθμείται στους δούλους του αρχιερέα, παρόλ' αυτά τώρα επιδιώκει να τον θεωρούν οι άλλοι ως έναν από αυτούς. Δεύτερη υποχώρηση του Πέτρου. Ο Πέτρος άρχισε ήδη να προσποιείται ότι είναι ξένος και τελείως άγνωστος στον Διδάσκαλο. Λίγα πλέον βήματα χωρίζουν αυτόν από την πλήρη άρνηση.

Λουκ 22.56 ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη⁽¹⁾ τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπεν, Καὶ οὗτος⁽²⁾ σὺν αὐτῷ ἦν·

Μετάφραση: Όταν όμως μία νεαρή υπηρέτρια τον είδε να κάθεται κοντά στο φως που έριχνε η φωτιά, τον παρατήρησε προσεκτικά και είπε: Ήταν κι αυτός μαζί μ' εκείνον που είναι μέσα δεμένος.

(1) Και οι 4 ευαγγελιστές χρησιμοποιούν τη λέξη αυτή για το πρόσωπο, το οποίο άρχισε την κατά του Πέτρου επίθεση. Όχι ο Πιλάτος ούτε κάποιος από τα μέλη του συνεδρίου ούτε κάποιος από τους στρατιώτες, αλλά μια μικρή υπηρέτρια καταφόβισε τον απόστολο που πριν λίγες ώρες εκδήλωσε τέτοια αυτοπεποίθηση (p).

(2) Σε σχέση με ποιόν άλλον λέγεται εδώ το «και αυτός»; Ίσως με τον Ιωάννη, ο οποίος ήταν εκεί κατά την ώρα αυτή και ήταν γνωστός στον αρχιερέα και με τη σύσταση αυτού η θυρωρός έβαλε τον Πέτρο στην αυλή (Ιω. ιη 16), και ίσως από τη σύσταση αυτή συμπεράνε αυτή, ότι και ο Πέτρος ήταν ακόλουθος του Ιησού όπως και ο Ιωάννης που τον σύστησε.

Λουκ 22.57 ὁ δὲ ἡρνήσατο λέγων, γύναι, Οὐκ οἶδα αὐτόν⁽¹⁾

Μετάφραση: Αλλά ο Πέτρος αρνήθηκε και είπε: Γυναίκα, δεν τον ξέρω.

(1) Η πρώτη άρνηση του Πέτρου είναι σαφέστερη στον Λουκά από όσο στους άλλους δύο συνοπτικούς, οι οποίοι αντί για την αντωνυμία «αυτόν» έχουν τη φράση «τι λέγεις». Αλλά ο Λουκάς περισσότερο κατηγορηματικός από τους άλλους από την αρχή, δεν θα προχωρήσει παραπέρα (L).

«Δες όμως και την φιλαλήθεια του ευαγγελιστή, πώς δηλαδή δεν χαρίζεται στον Πέτρο, αλλά διηγείται το πάθος του όπως είναι, ότι οι μεν άλλοι αφού εγκατέλειψαν τον διδάσκαλο έφυγαν, ενώ ο απόστολος και μαθητής που ήταν πρώτος από όλους αυτούς, ο ίδιος εκείνος που λεγόταν Πέτρος, χωρίς βάσανα και απειλή κάποιου άρχοντα, τρεις φορές τον αρνήθηκε» (E).

Μετριάζει στη συνέχεια ο Λουκάς το βάρος της άρνησης του Πέτρου αποσιωπώντας και τον όρκο που συνόδευσε την δεύτερη άρνηση (Ματθ.) και τον αναθεματισμό μαζί με τον όρκο, με τα οποία συνοδεύτηκε η τρίτη άρνηση (Ματθ. Μάρκ.)(p).

Λουκ 22.58 καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτόν ἔφη⁽¹⁾, Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν, "Ἀνθρώπε, οὐκ εἰμί.

Μετάφραση: Ύστερα από λίγο τον είδε κάποιος άλλος και είπε: Κι εσύ απ' αυτούς είσαι. Αλλά ο Πέτρος είπε: Άνθρωπέ μου, δεν είμαι.

(1) Μετά την πρώτη του άρνηση ο Πέτρος φοβισμένος αποσύρθηκε στον πυλώνα ή το προαύλιο (Ματθ. Μάρκ). Αλλά και εκεί η ίδια υπηρέτρια ανακοινώνει στους παριστάμενους, ότι «και αυτός από αυτούς είναι» (Μάρκος), οπότε και μία άλλη υπηρέτρια (Ματθ.), καθώς και ένας άλλος (Λουκάς) και γενικώς οι παριστάμενοι (Ιω.) είπαν· «Και συ από αυτούς είσαι». Με άλλα λόγια η δεύτερη κατηγορία, που προκάλεσε τη δεύτερη άρνηση ξεκίνησε πιθανώς από την θυρωρό, η οποία πρόδωσε τον Πέτρο ότι σχετίζεται με τον Ιωάννη και συστάθηκε από αυτόν σε άλλη υπηρέτρια, η οποία τελικά επεσήμανε τον Πέτρο με το δάχτυλο στους υπόλοιπους δούλους (g).

Λουκ 22.59 καὶ διαστάσης⁽¹⁾ ὥσεὶ ὥρας μιᾶς ἄλλος τις⁽²⁾ διῴσχυρίζετο⁽³⁾ λέγων, 'Επ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν, καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν·

Μετάφραση: Αφού πέρασε περίπου μία ώρα, κάποιος με επιμονή βεβαίωνε κι έλεγε: Αλήθεια, κι αυτός ήταν μαζί μ' εκείνον που δικάζεται μέσα· άλλωστε είναι και Γαλιλαίος, όπως φαίνεται από την προφορά του.

(1) Το κλασικό διίστημι είναι ιδιαίτερο μόνο του Λουκά στην Κ.Δ. (Λουκ. κδ 51, Πράξ. κζ 28, Στους Ο' στα Εξόδ. ιε 8 και Παροιμ. ιζ 9 κλπ) (p)= πέρασε (L), πέρασε μία ώρα (Grimm).

(2) Ο Ιωάννης λέει, ότι αυτός ήταν συγγενής του Μάλχου. Οι άλλοι δύο όμως συνοπτικοί αναφέρουν, ότι οι παριστάμενοι προκάλεσαν τον Πέτρο (p). Ο συγγενής του Μάλχου αφού πρώτος αναγνώρισε τον Πέτρο έπιασε κουβέντα μαζί του, και από την προφορά του Πέτρου, όλοι οι παριστάμενοι πείστηκαν, ότι αυτός ήταν Γαλιλαίος (g). Και οι 3 συνοπτικοί αναφέρουν το χαρακτηριστικό αυτό που αναφέρεται στην από τη Γαλιλαία καταγωγή του Πέτρου.

(3) Κλασικό που συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. ιβ 15(p). Όταν κάποιος σημειώσει το πρώτο ολίσθημα, εύκολα παρασύρεται και στο δεύτερο και το τρίτο. Εκείνος μάλιστα ιδιαίτερα, από τα χείλη του οποίου ξέφυγε το πρώτο ψεύδος, μπαίνει σε ισχυρό πειρασμό για να πει και το δεύτερο, ώστε να μην παρουσιαστεί ψεύτης στα μάτια εκείνων, που άκουσαν το πρώτο του ψέμα. Και ολοένα από ψέμα σε ψέμα προχωρώντας παρουσιάζεται τολμηρότερος στην παραποίηση της αλήθειας και της πραγματικότητας. Κάθε νέα άρνηση του Πέτρου είναι εντονότερη και περισσότερο κατηγορηματική από την προηγούμενή της.

Λουκ 22.60 εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, "Ἀνθρωπε⁽¹⁾, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις. καὶ παραχρῆμα⁽²⁾ ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ ἐφώνησεν ἀλέκτωρ⁽³⁾.

Μετάφραση: *Αλλά ο Πέτρος εἶπε: Ἀνθρωπέ μου, δεν ξέρω τι λές. Κι αμέσως, ενώ ακόμη μιλούσε ο Πέτρος κι ἔλεγε τα λόγια αυτά, λάλησε ο πετεινός.*

(1) Εκφράζεται ἐκπληξη και αγανάκτηση (ο).

(2) Και οι 4 ευαγγελιστές σημειώνουν, ὅτι γρήγορα στην τρίτη ἄρνηση ἀκολούθησε το λάλημα του πετεινού. Ο Λουκάς χρησιμοποιεῖ το αγαπητό σε αὐτόν παραχρήμα και ο Μάρκος το ευθύς (ρ).

(3) Χωρίς ἄρθρο· μόνο κάποιοι μικρογράμματοι προσθέτουν και το ἄρθρο. Το λάλημα αὐτό του πετεινού γίνεται αφετηρία της επιστροφῆς του Πέτρου. Ἀσήμαντα γεγονότα και αφορμές, μπορούν να ἔχουν μεγάλες συνέπειες και επιδράσεις.

Λουκ 22.61 καὶ στραφεὶς ὁ κύριος⁽¹⁾ ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ⁽²⁾, καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος⁽³⁾ τοῦ λόγου τοῦ κυρίου⁽⁴⁾ ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι ἀπαρνήσῃ με τρίς·

Μετάφραση: *Τη στιγμή εκείνη στράφηκε ο Κύριος και κοίταξε εκφραστικά τον Πέτρο. Κι ο Πέτρος θυμήθηκε τα λόγια του Κυρίου, ὅπως του τα εἶχε πει: Προτού λαλήσει ο πετεινός, θα με ἀρνηθεῖς τρεις φορές.*

(1) Ο Χριστός ἐδῶ ονομάζεται Κύριος, διότι ἐκδηλώνεται κατὰ τη στιγμή αὐτή η υπερφυσική του γνώση ἀπὸ τη μία, που διαπιστώνει την ἄρνηση του Πέτρου, και η σωτήρια χάρη του ἀπὸ την ἄλλη, που καλεῖ τον μαθητὴ σε επιστροφή και συντελεῖ την ἀνόρθωσή του.

(2) Μόνο ο Λουκάς ἀναφέρει αὐτή τη λεπτομέρεια. Πῶς ἐγίνε δυνατόν να διασταυρωθοῦν τα βλέμματα του Κυρίου και του Πέτρου; Ἦταν ἴσως η στιγμή, κατὰ την οποία μετὰ την προανάκριση στον Ἄννα οδηγούνταν ο Ἰησοὺς προς τον Καϊάφα δεμένος (Ιω. ιη 24), για να δικαστεῖ ἀπὸ το συνέδριο και συνεπῶς διέσχισε ο Κύριος μαζί με τους συνοδούς του την αὐλή, μέσω της οποίας ἐπικοινωνούσαν τα δύο διαμερίσματα της οικίας (g). Ἦ, και ἀπὸ την πόρτα ἢ ἀπὸ το παράθυρο ἦταν δυνατόν να ρίξει το βλέμμα του ο Ἰησοὺς προς τον Πέτρο που βρισκόταν στην αὐλή (ρ). Το ἐνέβλεψε= με προσοχή παρατήρησε (δ).

Ο Κύριος βρισκόταν μπροστά στους παράνομους δικαστές του και όμως την ίδια ώρα παρακολουθούσε και λάμβανε σαφή και ακριβή γνώση του τι έλεγε ο Πέτρος. Ο Χριστός σημειώνει ό,τι εμείς λέμε και πράττουμε, ενώ εμείς πολύ λίγο σκεφτόμαστε τι πράττει. Παρόλ' αυτά την ώρα που εμείς αδιαφορούμε για αυτόν, εκείνος μας συμπαθεί. Δες, όταν ο Πέτρος αρνήθηκε το Χριστό, ο Χριστός δεν τον αρνείται, αν και μπορούσε να του γυρίσει οριστικά την πλάτη του και να μην ρίξει πλέον κανένα βλέμμα σε αυτόν. Αν και ο Πέτρος είναι ήδη ένοχος βαρέως εγκλήματος, παρόλ' αυτά ο Ιησούς αποφεύγει να τον εκθέσει και να τον ντροπιάσει. Δεν του φωνάζει, αλλά ρίχνει βλέμμα σε αυτόν, τη σημασία του οποίου μόνος ο Πέτρος μπορούσε να καταλάβει.

Ήταν βλέμμα επιτιμητικό.= Δεν με ξέρεις, Πέτρε; Κύτταξέ με στο πρόσωπο και πες, αν δεν με ξέρεις.

Ήταν βλέμμα γεμάτο στοργή και συμπάθεια.=Πτωχέ Πέτρε, πόσο αδύναμος αποδείχτηκες! Πόσο έπεσες και πού θα βρισκόσουν τώρα, εάν δεν προσευχόμουν για σένα.

Ήταν βλέμμα καθοδήγησης. Ο Χριστός οδήγησε τον Πέτρο με το βλέμμα του αυτό. Δεν μπορούσε να απλώσει προς αυτόν τα χέρια, αλυσοδεμένος όπως ήταν, για να σώσει τον Πέτρο, όπως άλλοτε τον έσωσε, όταν βυθιζόταν στη θάλασσα, όπου έκραξε ο Πέτρος, Κύριε σώσε με. Αλλά έριξε σε αυτόν βλέμμα αγάπης, το οποίο έκανε τον Πέτρο να συναισθανθεί ότι βυθιζόταν και τώρα σε άβυσσο πιο ολέθρια και ότι υπήρχε περισσότερο επείγουσα ανάγκη να επικαλεστεί ο Πέτρος το αόρατο χέρι του Λυτρωτή, το οποίο θα τον ανείλκυε από την άβυσσο.

(3) «Ο Πέτρος λοιπόν τόσο ναρκώθηκε από την ανθρώπινη ασθένεια, ώστε δεν ήλθε σε συναίσθηση ούτε από τη φωνή του πετεινού, αλλά και μετά τη φωνή του πετεινού πάλι αρνήθηκε, και πάλι, μέχρις ότου από το αγαθό βλέμμα του Ιησού οδηγήθηκε στο να θυμηθεί» (Θφ).

(4) Ο Χριστός εδώ επανειλημμένα ονομάζεται ο Κύριος, διότι μεγάλη είναι η υπερφυσική γνώση, η δύναμη και η χάρη που εκδηλώνεται από αυτόν στην προκειμένη πτώση του Πέτρου.

Λουκ 22.62 καὶ ἐξελθὼν ἔξω⁽¹⁾ ὁ Πέτρος ἔκλαυσε πικρῶς⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε βγήκε ο Πέτρος έξω από την περιοχή του αρχιερατικού μεγάρου και έκλαψε πικρά.

(1) Αξιόλογη η παρατήρηση: «Διότι βγήκε μεν και όταν έκανε την πρώτη άρνηση, όπως λέει ο Μάρκος. Έπειτα ήταν λογικό να μπει πάλι μέσα, για να μη δώσει περισσότερη υπόνοια ότι είναι του Ιησού. Και πάλι όταν ήλθε σε συναίσθηση, έτσι τώρα βγαίνει και κλαίει πικρά» (Θφ).

Αναζητά ο Πέτρος κάποιο τόπο απομόνωσης και εκεί κατηγορώντας τον εαυτό του και χύνοντας δάκρυα μετανοίας επικαλείται τη συγχώρεση της μεγάλης του αμαρτίας (ο).

(2) Ο Χριστός είχε ρίξει βλέμματα και στους αρχιερείς, αλλά καμία επίδραση ευεργετική δεν είχαν αυτά πάνω τους. Ο Πέτρος είχε μέσα του σπέρμα θείο, επιδεκτικό καρποφορίας. Το βλέμμα του Ιησού συνοδευόταν και από τη χάρη, η οποία ενήργησε την επιστροφή του Πέτρου.

Στίχ. 63-71. Ο Κύριος εμπαίζεται. Μπροστά στο συνέδριο.

Εφόσον ο Λουκάς αποσιωπά την ενώπιον του Καϊάφα κατά τη νύχτα εξέταση και καταδίκη του Ιησού, είναι αδύνατον να καθορίσουμε εάν τοποθετεί τον εμπαιγμό αυτόν πριν ή μετά την δίκη και καταδίκη αυτή. Ο ευαγγελιστής γνωρίζει, ότι ο Ιησούς μετά την άρνηση του μαθητή του, υβρίστηκε και χλευάστηκε από αυτούς που τον συνέλαβαν, και μετά από αυτά οδηγήθηκε ενώπιον του συνεδρίου (ρ). Δες Ματθ. κστ 67,68 και Μάρκ. ιδ 65 και τις εκεί σημειώσεις.

Λουκ 22.63 Καὶ οἱ ἄνδρες⁽¹⁾ οἱ συνέχοντες⁽²⁾ τον Ιησούν ἐνέπαιζον αὐτῷ δέροντες⁽³⁾,

Μετάφραση: Στο μεταξύ οι άνδρες που κρατούσαν και φύλαγαν καλά τον Ιησού, τον κορόιδευαν και τον έδερναν.

(1) Όχι τα μέλη του συνεδρίου, αλλά οι δούλοι ή οι στρατιώτες, που φρουρούσαν τον Ιησού (ρ).

(2) Το ρήμα συνέχω σπανιότατο με την έννοια του κρατώ κάποιον σε φύλαξη. Δες Α΄ Μακ. ιγ 15. Στους παπύρους βρίσκονται πολλές περιπτώσεις του συνέχω με αυτήν την έννοια (L).

(3) Δέροντες· έτυπτον· παίσας. Το δέρω χρησιμοποιείται με την έννοια του χτυπώ το όλο σώμα· το τύπτω με την έννοια του χτυπώ κάποιο μέρος· και το παίω με την έννοια του τραυματίζω με βιαιότητα και έτσι προκαλώ πόνο (b). Και με λίγα λόγια δεν έδιναν σε αυτόν ούτε στιγμή ανάπαυσης, αν και είχε ανάγκη αυτής, αφού ολόκληρη τη νύχτα ήταν άϋπνος.

Λουκ 22.64 καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν ἔτυπον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον⁽¹⁾ καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες, Προφήτευσον⁽²⁾, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;

Μετάφραση: *Κι αφοῦ τοῦ κάλυψαν τριγύρω τὸ κεφάλι γιὰ νὰ μὴ βλέπει, τοῦ χτυπούσαν τὸ πρόσωπο καὶ τὸν ρωτούσαν: Προφήτευσε, ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σε χτύπησε;*

(1) «Πω, πω! Ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δείχνει υπομονή καθὼς χτυπιέται σὰν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ ἀνέχεται τὸν χλευασμὸ τῶν ἀσεβῶν, παραδίνοντάς μας ὑπόδειγμα ἀκρας ἀνεξικακίας» (Κ).

(2) «Ὁ δεσπότης τῶν προφητῶν ὡς ψευδοπροφήτης χλευάζεται. Διότι τὸ «Προφήτευσε σὲ μας, ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ σε χτύπησε», σὲ αὐτὸ ὁδηγεῖ, ὅτι τὸν χλευάζουν δηλαδὴ ὡς πλάνο καὶ ὅτι ἀπέδιδε στὸν εαυτὸ τοῦ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας» (Θφ). Διαφορετικές γραφές: Τα αλεξανδρ. χειρόγραφα παραλείπουν τὴ φράση «ἔτυπον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον».

Λουκ 22.65 καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες⁽¹⁾ ἔλεγον εἰς αὐτόν.

Μετάφραση: *Τοῦ ἔλεγον κι ἄλλες πολλές βρισιές, καὶ ξεστόμιζαν βλαστήμιες.*

(1) Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τὸν καταδίκασαν ὡς βλάσφημο, ἦταν οἱ εὐτελέστεροι καὶ ἀσεβέστεροι τῶν βλασφημῶν.

Λουκ 22.66 Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα⁽¹⁾, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον⁽²⁾ τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνήγαγον⁽³⁾ αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον⁽⁴⁾ εαυτῶν,

Μετάφραση: *Ὅταν ξημέρωσε, μαζεύτηκαν οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς, καὶ τὸν προσήγαγαν ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τοῦς*

(1) Ὅτι ἐγίνε καὶ τὸ πρῶν νῆα συνεδρίαση, τὸ γράφουν καὶ οἱ ἄλλοι δύο συνοπτικοὶ (L).

(2) Ἡ λέξη πρεσβυτέριον ἢ δὲν σημαίνει ἀποκλειστικὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ τὸ συνέδριο ὁλόκληρο, ὁπότε οἱ λέξεις ποὺ ἀκολουθοῦν χωρὶς ἄρθρο (ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς) εἶναι ἐπεξηγηματικοὶ προσδιορισμοὶ (L).

Ἡ, το πρεσβυτέριον δηλώνει τη μία τάξη του συνεδρίου, τους πρεσβυτέρους, που θεωρούνται ως ξεχωριστό σώμα και σχημάτιζαν μία από τις τρεις τάξεις, από τις οποίες αποτελούνταν το όλο συνέδριο (g.p.). Το άρθρο των λέξεων «αρχιερείς και γραμματείς» κάνει πιθανότερη την πρώτη εκδοχή, αν και η λέξη πρεσβυτέριον μόνο εδώ και στο Πράξ. κβ 5 συναντιέται.

(3) Υπάρχει και η γραφή απήγαγον. Τόσο το ανήγαγον, όσο και το απήγαγον δηλώνουν πλήρη αλλαγή τόπου. Οδήγησαν τον Ιησού από την οικία του Καϊάφα στην επίσημη αίθουσα του συνεδρίου (που λεγόταν Λισκάθ Χαγκαζίθ), την οποία τοποθετούν μπροστά από το ναό, αλλά η οποία βρισκόταν πιθανώς δυτικότερα (g).

(4) Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι η λέξη έχει τοπική σημασία δηλαδή στον τόπο των επίσημων συνεδριάσεων, αλλά σε αυτήν την περίπτωση η επακολουθούσα αντωνυμία ἐαυτῶν θα περίττεινε (L). Μάλλον λοιπόν έχει την έννοια του πλήρους συνεδρίου= το μέγα συνέδριο (p).

Λουκ 22.67 λέγοντες⁽¹⁾, Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἶπε ἡμῖν⁽²⁾. εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐὰν ὑμῖν εἶπω οὐ μὴ πιστεύσητε⁽³⁾.

Μετάφραση: και του είπαν: Πές μας εάν είσαι εσύ ο Χριστός. Ο Ιησούς τους απάντησε: Εάν σας πω τι είμαι, δεν θα πιστέψετε.

(1) Ο Λουκάς δεν μιλά για την παρουσία μαρτύρων, διότι κατά τη συνεδρίαση αυτή δεν παρήλασαν μάρτυρες. Ότι όμως ζητήθηκε και η μαρτυρία αυτών κατά τη συνεδρίαση της νύχτας, υπονοείται από τον στίχο 71 (L).

(2) Εάν εσύ είσαι ο Χριστός, πες το μας (δ). Δεν συνδέουν εδώ το ερώτημα με τη φράση «ο υιός του ευλογητού» (Μάρκος). Κυρίως τώρα τα μέλη του συνεδρίου ενδιαφέρονται για κατηγορία, η οποία μπορεί να ισχύσει στον Πιλάτο, ο οποίος δεν ενδιαφερόταν για την κατηγορία της βλασφημίας (L).

Βεβαίως η αξίωση του Ιησού ότι ήταν ο Μεσσίας τίποτα το βλάσφημο δεν έκρυβε. Για αυτό βεβαίως κατά τη συνεδρίαση της νύχτας που προηγήθηκε, ο αρχιερέας το ερώτημα «εσύ είσαι ο Χριστός» το συμπληρώνει με τη φράση ο υιός του Θεού (g). Στην πρωινή όμως συνεδρίαση αναζητούνται, όπως είπαμε, και τα μέσα με τα οποία ο Πιλάτος θα πειθόταν να επικυρώσει την θανατική ποινή που επιβλήθηκε.

«Αλλά θα μπορούσε κάποιος να πει προς αυτούς: εάν μεν ρωτάς επειδή αγνοείς, δεν έπρεπε τότε πριν μάθεις την αλήθεια να χτυπάς και να υβρίζεις αυτόν, μήπως

συγκρουστείς με το Θεό· αν όμως υποκρίνεσαι την άγνοια, γνωρίζοντας καλά ότι αυτός είναι ο Χριστός, θα ακούσεις λοιπόν την ιερή Γραφή που λέει «ο Θεός δεν εξαπατιέται»» (Σχ.).

(3) Η έννοια της φράσης με τη συνέχειά της στο στίχο 68 είναι η εξής: Δεν μπορώ να μιλήσω σε σας ούτε ως προς δικαστές, τους οποίους θα ζητούσα να πείσω, διότι είστε ήδη αποφασισμένοι να μην με πιστέψετε, ούτε ως προς μαθητές, τους οποίους θα επιχειρούσα να διδάξω, διότι δεν είστε διατεθειμένοι να συζητήσετε μαζί μου (g). Εάν σας πω ότι είμαι ο Χριστός δεν θα το πιστέψετε. Και εάν επιχειρήσω να συζητήσω μαζί σας το ζήτημα αυτό, θα αρνηθείτε να μου απαντήσετε (p).

Λουκ 22.68 ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω⁽¹⁾ οὐ μὴ ἀποκριθῆτε μοι ἢ ἀπολύσητε⁽²⁾.

Μετάφραση: *Αλλά κι αν σας θέσω ερωτήματα κι αν σας προβάλω επιχειρήματα πειστικά, δεν θα μου δώσετε απάντηση σ' αυτά, ούτε θα με αφήσετε ελεύθερο.*

(1) «Πολλές φορές που ρωτήθηκαν, σιώπησαν, όπως για το βάπτισμα του Ιωάννη και για το ρητό «Είπε ο Κύριος στον Κύριό μου» » (Θφ). Εάν προβάλλω σε σας ερωτήσεις, με τις οποίες θα αποδειχτεί η αθωότητά μου και θα διαπιστωθεί ο αληθινός χαρακτήρας μου και η θεία μου αποστολή, δεν θα απαντήσετε, αλλά θα υπεκφύγετε αυτές (ο).

(2) Ούτε θα μου απαντήσετε, αλλά ούτε και θα με αφήσετε ελεύθερο. Οι λέξεις «μοι ἢ ἀπολύσητε» παραλείπονται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Η αποσιώπηση αυτή προήλθε αναμφίβολα από τη σύγχυση των δύο «ητε» στα οποία καταλήγουν τα δύο ρήματα (αποκριθήτε,απολύσητε) (g).

Λουκ 22.69 ἀπὸ τοῦ νῦν⁽¹⁾ ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου⁽²⁾ καθήμενος⁽³⁾ ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: *Αυτό μόνο σας λέω, ότι από τώρα ο υιός του ανθρώπου, ο Μεσσίας, θα κάθεται διαρκώς στα δεξιά του παντοδύναμου Θεού.*

(1) Αρχίζει ήδη από τη στιγμή αυτή η δόξα του (p). Το ότι δεν τον ελευθερώνουν αλλά θα τον σταυρώσουν αποτελεί την οδό προς την δόξα (b).

«Για την εναντίον μου ασέβειά σας, σάς δόθηκε λίγος καιρός, αυτός μέχρι τη σταύρωση. Γιατί μετά από αυτό αμέσως θα επιστρέψω πάλι στην τιμή μου και θα καθίσω στον ίδιο θρόνο μαζί με τον Θεό και Πατέρα μαζί με τη σάρκα μου» (Κ).

Υπάρχει και η γραφή «από του νυν δε». Το ασύνδετο όμως σχήμα έχει περισσότερη έμφαση (δ).

(2) Η τελευταία φορά κατά την οποία ο Ιησούς ονομάζει τον εαυτό του υιό του ανθρώπου (b). Υπαινίσσεται την εικόνα της κρίσης στο Δανιήλ ζ 13 (g). «Από τώρα δεν υπάρχει για σας καιρός λόγων και διδασκαλίας για το ποιος είμαι· διότι αν θέλατε, θα με γνωρίζατε από τα θαύματα που έγιναν· από τώρα όμως είναι καιρός κρίσεως» (Θφ).

(3) Το έσται καθήμενος= διαρκώς θα κάθεται (δ).

(4) Είναι σαν να είπε ο Κύριος: Την πλήρη απάντηση στο ερώτημά σας θα την δώσει ο Θεός, υψώνοντας εμένα τον υιό του ανθρώπου, ο οποίος τώρα παρίσταμαι στο κριτήριό σας ως δικαζόμενος, στο θρόνο της δύναμής του (g). Για τη φράση «εκ δεξιών της δυνάμεως» δες Ματθ. κστ 64 και Μάρκ. ιδ 62. Παραπέμπει αυτούς και στην έλευση της δευτέρας του παρουσίας.

Αυτή θα είναι για αυτούς η πειστική και καταπληκτική απόδειξη για το ότι είναι ο Χριστός. Αλλά η απόδειξη αυτή τότε θα τους προκαλέσει σύγχυση και τρόμο, αφού τώρα παρεχόμενη από τα θαύματά του δε θέλησαν να την παραδεχτούν για σωτηρία τους. Είναι σαν να τους έλεγε: Τότε, όταν θα με δείτε να κάθομαι στα δεξιά του Πατέρα μου και να έρχομαι πάνω στο θρόνο της δόξας μου για να σας κρίνω, δεν θα έχετε πλέον την τόλμη να ρωτάτε εάν είμαι ή δεν είμαι ο Χριστός.

Λουκ 22.70 εἶπον δὲ πάντες, Σὺ ⁽¹⁾ οὐκ ⁽²⁾ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ⁽³⁾; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, Ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγὼ εἰμι ⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Εἶπαν τότε ὅλοι: Εσύ λοιπόν είσαι ο Υιός του Θεού; Κι ο Ιησούς τους αποκρίθηκε: Το λέτε κι εσείς οι ίδιοι ὅτι εγώ είμαι ο Υιός του Θεού.

(1) Εσύ που στέκεσαι μπροστά μας και κάθεται στο εδώλιο του κατηγορουμένου είσαι λοιπόν ο Υιός του Θεού;

(2) Βγάζουν το συμπέρασμα από τα αμέσως προηγούμενα λόγια του Κυρίου.

(3) Ο Ιησούς με τα λόγια του αυτά είχε υψώσει το μεσσιακό αξίωμα σε ύψη υπερφυσικά και υπερουράνια. Ο Μεσσίας ήταν λοιπόν ίσος με τον Θεό. Για να κάθεται στα δεξιά του Θεού, έπρεπε να είναι ίσος με αυτόν. Αυτή ήταν η γνώμη του ραββίνου Ακίβα που εξίσωνε τον Μεσσία με το Θεό. Αλλά ο Γαλιλαίος Ιωσήφ φώναξε «Ακίβα, έως πότε θα βεβηλώνεις την δόξα;». Αυτή ακριβώς είναι και τώρα η εντύπωση του συνεδρίου. Ονόμασε μεν τον εαυτό του ο Ιησούς υιό του ανθρώπου, αλλά με αξιώσεις και δικαιώματα, που καθιστούν αυτόν τον υιό του Θεού (L).

(4) Η φράση: Εσείς λέτε, ότι εγώ είμαι, δεν χρησιμοποιείται στην ελληνική γλώσσα, αλλά βρίσκεται σε συχνή χρήση στους ραββίνους. Με αυτήν την απάντηση γίνεται παραδεκτό ως δική του διαβεβαίωση ολόκληρο το περιεχόμενο του ερωτήματος που τέθηκε (g).

Λουκ 22.71 οἱ δὲ εἶπον, Τί ἔτι χρειαίαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ⁽¹⁾.

Μετάφραση: Τότε αυτοί είπαν: Τι μας χρειάζεται πλέον άλλη μαρτυρία; Είναι περιττή. Αφού εμείς οι ίδιοι τ' ακούσαμε από το στόμα του να λέει ότι αυτός είναι ο Μεσσίας και ο Υιός του Θεού.

(1) Οι ίδιοι ακούσαμε ότι αξιώνει, ότι είναι ο Μεσσίας και ο Υιός του Θεού.

«Αυτοί που δεν πείθονται, καθόλου δεν ωφελούνται από το να αποκαλύπτονται σε αυτούς οι πιο μυστικές διδασκαλίες, αλλά μάλλον δέχονται περισσότερη καταδίκη» (Θφ).

Ανάγκη μαρτυρίας για το ότι διακήρυττε τον εαυτό του τον Χριστό, τον υιό του Θεού, βεβαίως δεν είχαν. Χρειαζόταν όμως να εξετάσουν, μήπως αυτό, το οποίο ο από αυτούς δικαζόμενος ομολογούσε για τον εαυτό του, ανταποκρινόταν πλήρως στην αλήθεια. Τα πειστήρια λοιπόν και οι αποδείξεις, οι οποίες τους είχαν παρασχεθεί, με τα θαύματα, την διδασκαλία και τον εν γένει βίο του Ιησού, ήταν τέτοια, ώστε έπρεπε να βάλουν αυτούς σε σοβαρή σκέψη πριν τον καταδικάσουν ως βλάσφημο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ' (23)

Στίχ. 1-7. Ο Κύριος ενώπιον του Πιλάτου.

Λουκ 23.1 Καὶ ἀναστὰν⁽¹⁾ ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν⁽²⁾ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον⁽³⁾.

Μετάφραση: Τότε ὅλα τα μέλη του συνεδρίου, δηλαδή οι πρεσβύτεροι, οι αρχιερεῖς και οι γραμματεῖς, σηκώθηκαν και ἔφεραν τον Ἰησοῦ στον Πιλάτο.

(1) Ο Λουκάς προϋποθέτει ὅτι εἶναι γνωστή ἡδη ἡ σε θάνατο καταδίκη του Ἰησοῦ (ρ).

(2) Δηλαδή ολόκληρο το σῶμα του συνεδρίου, μη περιλαμβανομένου του ὄχλου, ο οποίος σε καμία ἀπὸ τις τέσσερις ευαγγελικὲς ἀφηγήσεις δεν ἔχει αναφερθεῖ ἔως τώρα (ρ).

(3) Ἀφότου ἡ Ἰουδαία προσαρτήθηκε ὡς ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, μετὰ την καθάραιση του Ἀρχέλαου, δηλαδή το 7 μ.Χ., οἱ Ἰουδαῖοι ἄρχοντες ἔχασαν το *jus gladii*, δηλαδή το δικαίωμα τῆς θανατικῆς ἐκτέλεσης, το ὁποῖο ἐπιφυλασσόταν στους Ρωμαίους σε ὅλες τις ρωμαϊκὲς ἐπαρχίες. Καὶ σύμφωνα με παράδοση που ἀναφέρεται ἀπὸ το Ταλμούδ «σαράντα χρόνια πρὶν την καταστροφή του ναοῦ (δηλαδή μόλις το 30 μ.Χ.) το δικαίωμα τῆς καταδίκης σε θάνατο ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τους Ἰουδαίους» (Cant. 24,2). Ἔτσι ἐξηγεῖται το διάβημα αὐτό του συνεδρίου.

Ὡς πρὸς το ζήτημα τῆς διαμονῆς του Πιλάτου, δεν εἶναι δυνατόν να βεβαιωθεῖ, εἴαν αὐτός ἔμενε τότε στο μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορο του Ἡρώδη του μεγάλου, στο πάνω μέρος τῆς πόλης, ἢ στο φρούριο Ἀντωνία, βορειοδυτικὰ του ναοῦ. Ἡ παράδοση καθορίζει την ἀφετηρία τῆς *Via dolorosa* (δρόμος του μαρτυρίου του Χριστοῦ) στην Ἀντωνία (g).

«Παραδόθηκαν καὶ αὐτοὶ στις στρατιές των Ρωμαίων, καὶ ἔτσι ἐκπληρώθηκαν ἐκεῖνα που εἶχαν προαναγγελεθῇ γιὰ αὐτοὺς ἀπὸ τους προφῆτες· «Ἀλλοίμονο στον παράνομο! Γιατί θα του συμβοῦν κακὰ ἀνάλογα με τα ἔργα των χειρῶν του (Ἠσ. 3,11)». Καὶ ἄλλος· «Καθὼς ἐπράξεις, ἔτσι θα συμβεῖ καὶ σε σένα. Ἡ ἀνταπόδοσή σου θα ἀνταποδοθεῖ στο κεφάλι σου (Ὁβδιού 15)» (Κ).

Λουκ 23.2 ἤρξαντο⁽¹⁾ δὲ κατηγορεῖν⁽²⁾ αὐτοῦ λέγοντες, Τοῦτον εὖρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος⁽³⁾ καὶ κωλύοντα Καίσαρι⁽⁴⁾ φόρους⁽⁵⁾ διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα⁽⁶⁾ εἶναι.

Μετάφραση: Εκεί άρχισαν να τον κατηγορούν και να λένε: Αυτόν εδώ τον βρήκαμε να διαστρέφει και να ξεσηκώνει το έθνος μας σε επανάσταση και να το εμποδίζει να πληρώνει φόρους στον Καίσαρα. Κι όλα αυτά τα έκανε, διότι ισχυρίζεται για τον εαυτό του ότι είναι ο Χριστός, δηλαδή βασιλιάς.

(1) Άρχισαν να αναπτύσσουν τις κατηγορίες, ο Πιλάτος όμως στο μεταξύ παρενέβαινε για διευκρίνιση και διαπίστωσή τους. Για αυτό και λέει το ρήμα άρχισαν (ρ).

(2) Διατυπώνουν τρεις κατηγορίες πολιτικού χαρακτήρα, οι οποίες θα είχαν βαρύτητα για τον Πιλάτο· δηλαδή, ότι διαστρέφει το έθνος, ξεσηκώνοντας αυτό σε στάση, ότι παρεμποδίζει την πληρωμή των φόρων στον Καίσαρα, και ότι οικειοποιείται τον τίτλο του βασιλιά (ρ).

(3) Υπάρχει και η γραφή το έθνος ημων. Η λέξη λαός χρησιμοποιείται με πολιτική συγχρόνως και ιερή έννοια, ενώ η λέξη έθνος με γενεαλογική ή φυσική έννοια (b).

(4) Μέσω κανενός άλλου πράγματος δεν ήταν τόσο συνδεδεμένοι με τον Καίσαρα, όσο μέσω του μίσους τους προς τον Ιησού (b).

(5) «Ολοφάνερα εναντιώνονται στην αλήθεια. Διότι πού εμπόδισε ο Ιησούς να δίδουν φόρους τη στιγμή που μάλλον διέταξε να τους αποδίδουν ως χρέος, λέγοντας τα εξής: Αποδώστε στον Καίσαρα τα του Καίσαρα;» (Θφ).

«Αλλά ένας ήταν ο σκοπός τους, το να κατεβάσουν στο θάνατο Εκείνον που ανεβάζει στη ζωή» (Κ).

(6) Προσθέτουν το βασιλιά, ώστε ο Πιλάτος να αντιληφθεί την πολιτική σημασία του όρου Χριστός (ρ). Εάν λοιπόν διεκδίκησε τον τίτλο Χριστός, στον οποίο αυτοί τώρα προσδίδουν πολιτική έννοια, είναι προφανές, ότι για να είναι συνεπής, θα έπρεπε και την πληρωμή των φόρων να αρνηθεί (g), και το λαό να διαστρέψει σε στάση.

Ολοφάνερα συκοφαντούν. «Διότι πώς ξεσηκώνει σε στάση τον όχλο; Μήπως καταπιανόμενος με τη βασιλεία; Αλλά αυτό είναι τελείως απίθανο· διότι και όταν ακόμη ήθελε το πλήθος να τον κάνει βασιλιά, αφού το κατάλαβε, αναχώρησε» (Θφ).

Η μετάφραση και απόδοση του τίτλου Χριστός με τον τίτλο βασιλιάς, ενώπιον του Πιλάτου, είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτη, εάν συγκριθεί με την απόδοση του ίδιου τίτλου με τον τίτλο ο Υιός του Θεού, ενώπιον του συνεδρίου. Με την πρώτη μετάφραση προσδίδουν στην κατηγορία το χαρακτήρα της επανάστασης κατά του καθεστώτος, ενώ με τη δεύτερη προσδίδουν το χαρακτήρα της βλασφημίας, για την

οποία ο Πιλάτος δεν θα ενδιαφερόταν καθόλου. Πόση ευλυγισία και πανουργία εκδηλώνεται στο μίσος αυτό! (g). Τον κατηγορούν ενώπιον του Πιλάτου ότι εμποδίζει την πληρωμή των φόρων και αντιτίθεται προς τον Καίσαρα. Δηλαδή διατυπώνουν εναντίον του κατηγορία, η οποία και για αυτούς τους ίδιους δεν ήταν πραγματικό έγκλημα, διότι και αυτοί οι ίδιοι κατά βάθος αντιτίθονταν προς τον Καίσαρα και θεωρούσαν θεάρεστο έργο την αποτίναξη του ζυγού του.

Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι για αυτό το ίδιο έγκλημα που τώρα ψευδώς και συκοφαντικά επινοήθηκε εις βάρος του Ιησού, τιμωρήθηκαν αυτοί σκληρά από τους Ρωμαίους ως πραγματικοί αποστάτες εναντίον αυτών και του Καίσαρα. Τον κατηγορούν ως αντίζηλο του Καίσαρα και ότι αξιώνει βασιλικό αξίωμα και βασιλικά δικαιώματα για τον εαυτό του.

Ο πραγματικός παρόλ' αυτά λόγος, για τον οποίο αυτοί τον απέρριψαν και δεν τον δέχτηκαν ως Μεσσία, ήταν, ότι δεν εμφανίστηκε με εξωτερική πομπή και δύναμη και δεν κάθισε σε θρόνο βασιλικό ανατρέποντας με το σπαθί του κάθε άλλη βασιλεία στη γη. Ναι· ήταν ο Χριστός και ως τέτοιος ήταν και βασιλιάς, αλλά όχι και τέτοιος, ώστε να υπάρχει φόβος ότι θα επαναστατούσε κάποτε εναντίον του Καίσαρα.

Λουκ 23.3 ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων, Σὺ⁽¹⁾ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων⁽²⁾; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, Σὺ λέγεις⁽³⁾.

Μετάφραση: Ο Πιλάτος τότε ρώτησε τον Ιησού: Εσύ ο αβοήθητος και εγκαταλελειμμένος είσαι ο βασιλεύς των Ιουδαίων; Και ο Ιησούς του αποκρίθηκε: Το λες κι εσύ ότι είμαι ο βασιλεύς των Ιουδαίων. Η βασιλεία μου όμως δεν είναι όπως την εννοείς εσύ και οι κατήγοροί μου.

(1) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με έμφαση (p).

«Σχεδόν λέει το εξής· Εσύ ο φτωχός, ο ασήμαντος, ο γυμνός, ο αβοήθητος κατηγορείσαι ότι επιθυμείς τη βασιλεία; Και με αυτό περιγελά αυτούς που κατηγορούν αυτά τον Ιησού, αφού, τον τόσο ασήμαντο και γυμνό, τον παρουσιάζουν ψευδώς να επιχειρεί τέτοιο πράγμα, ενώ θα χρειαζόταν και πολλά χρήματα και πολλούς βοηθούς» (Θφ).

(2) Και οι 4 ευαγγελικές αφηγήσεις συναντιούνται στην ερώτηση αυτή του Πιλάτου προς τον Ιησού. Μαθαίνουμε από τον Ιωάννη, ότι ο Ιησούς ήταν μέσα στο πραιτώριο, ενώ οι Ιουδαίοι στέκονταν έξω. Ο Πιλάτος πήγαινε από αυτούς στον Ιησού και από τον Ιησού προς αυτούς (g).

(3) Όμοια με την απάντηση στο κεφ. κβ 70. Σε αυτό περιλαμβάνεται συμπυγμένα συνομιλία μεταξύ Πιλάτου και Ιησού, που πλατύτερα εκτίθεται από τον Ιωάννη, χωρίς την οποία η αφήγηση των συνοπτικών παρουσιάζεται μόλις και μετά βίας κατανοητή. Θα ήταν ακατανόητο ο Πιλάτος να ακούσει από το στόμα του Ιησού, ότι δεχόταν την εναντίον του κατηγορία, ότι είναι βασιλιάς των Ιουδαίων και αμέσως χωρίς περαιτέρω εξέταση να διακηρύξει, ότι «καμία κατηγορία δεν βρίσκω σε αυτόν τον άνθρωπο». Αλλά μία συνομιλία με τον Ιησού έπεισε τον Πιλάτο, ότι επρόκειτο για ακίνδυνο ενθουσιαστή (p).

Η απόκριση του Κυρίου προς τον Πιλάτο θα μπορούσε να αποδοθεί και ως εξής: Ναι· είμαι όπως λες, εξουσιοδοτημένος να κυβερνήσω τον Ισραήλ· αλλά καταπολεμώντας και ανταγωνιζόμενος τους αρχιερείς και γραμματείς, οι οποίοι κατατυραννούν αυτόν στα θρησκευτικά ζητήματα. Για κανένα όμως λόγο δεν ανταγωνίζομαι τον Καίσαρα, του οποίου η κυβέρνηση αναφέρεται μόνο στα αστικά και πολιτικά συμφέροντα του Ισραήλ. Η βασιλεία του Μεσσία είναι εξ' ολοκλήρου πνευματική και δεν αναμιγνύεται στη δικαιοδοσία του Καίσαρα.

Λουκ 23.4 ὁ δὲ Πιλάτος εἶπεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους ὅτι Οὐδὲν εὕρισκω αἴτιον⁽¹⁾ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

Μετάφραση: Ο Πιλάτος τότε είπε στους αρχιερείς και στα πλήθη του λαού: Δεν βρίσκω τίποτε το ενοχοποιητικό και άξιο καταδίκης στον άνθρωπο αυτό.

(1) Αίτιο=αιτία. Είναι χαρακτηριστική λέξη του Λουκά και συνδυάζεται πάντοτε με άρνηση. Δες σ. 14,22· Πράξ. ιθ 40 (p). Αίτιο=ένοχο, αξιοκατάκριτο· έτσι λέγεται το αίτιος και στον Όμηρο και στον Πλάτωνα αντί για το ένοχος (δ). Το επίθετο αίτιος (αυτής ή εκείνης της πράξης), ένοχος και υπεύθυνος (αυτού ή εκείνου) έγινε ουσιαστικό (L).

Λουκ 23.5 οἱ δὲ ἐπίσχυον⁽¹⁾ λέγοντες ὅτι Ἀνασεῖι⁽²⁾ τὸν λαὸν διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας⁽³⁾ ἕως ᾧδε⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλλά αυτοί με μεγαλύτερη δύναμη και επιμονή κατηγορούσαν τον Ιησού κι έλεγαν ότι αναστατώνει τον λαό και διδάσκει το επαναστατικό του κήρυγμα σ' όλη την Ιουδαία· το άρχισε από τη Γαλιλαία και το μετέφερες έως εδώ.

(1) Επίσχουν· είναι αμετάβατο και συνεπώς καμία λέξη δεν πρέπει να υπονοηθεί από έξω. Δες Α΄ Μακ. στ 6 (ρ)=κατηγορούσαν εντονότερα από πριν (δ). Ή, έγιναν πιο κατηγορηματικοί στις αιτιάσεις τους (ρ).

(2) =αναστατώνει, βάζει σε στάση εναντίον των νομίμων αρχών (δ). «Ο μεν Πιλάτος απάλλασσε τον Ιησού από κάθε κατηγορία και αυτό όχι μία φορά, αλλά τρεις· αυτοί όμως με μεγαλύτερη επιμονή έλεγαν, αναστατώνει το λαό, μαζεύοντας και άλλες αφορμές συκοφαντιών» (Κ).

(3) Από τη Γαλιλαία, την τροφό των στασιαστών (Γρότιος). «Αναστατώνει το λαό και όχι σε ένα μέρος, αλλά από μεν τη Γαλιλαία άρχισε, έφτασε όμως μέχρις εδώ περιοδεύοντας διαμέσου της Ιουδαίας. Νομίζω όμως ότι δεν ανέφεραν τη Γαλιλαία τυχαία, αλλά εξωθώντας σε φόβο τον Πιλάτο. Διότι πράγματι οι Γαλιλαίοι ήταν πάντα τέτοιοι στασιαστές που επιχειρούσαν κινήματα» (Θφ).

(4) Μπορεί να αναφέρεται ειδικά στη θριαμβευτική είσοδο στα Ιεροσόλυμα. Αλλά μπορεί να αναφέρεται και σε προηγούμενες επισκέψεις του Ιησού στην πόλη αυτή (ρ).

Λουκ 23.6 Πιλάτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαῖαν⁽¹⁾ ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστιν·

Μετάφραση: Ο Πιλάτος όμως, όταν άκουσε τη λέξη Γαλιλαία, ρώτησε να μάθει αν ο άνθρωπος αυτός είναι Γαλιλαίος.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το Γαλιλαίαν. Ο Πιλάτος ακούγοντας Γαλιλαία, η οποία βρισκόταν στη δικαιοδοσία του τετράρχη Ηρώδη Αντίπα, νόμισε, ότι βρήκε μέσο υπεκφυγής και ρωτά, εάν ο Σωτήρας όντως είναι Γαλιλαίος, θέλοντας να απαλλαχτεί αυτός παραπέμποντας την υπόθεση στον Ηρώδη (δ). Ταλαντευόμενος ανάμεσα στα ελατήρια της πολιτικής από τη μία και της φυσικής δικαιοσύνης από την άλλη, μεταξύ του να μη δυσαρεστήσει τους άρχοντες των Ιουδαίων από τη μία και του να ταπεινώσει την υπερηφάνεια τους από την άλλη αποσπώντας από τα χέρια τους τον αθώο Ιησού, νόμισε ότι μπορούσε να απαλλαχτεί από την ενοχλητική αυτή υπόθεση, παραπέμποντας αυτήν στον Ηρώδη (ο).

Λουκ 23.7 καὶ ἐπιγνοῦς⁽¹⁾ ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου⁽²⁾ ἐστὶν ἀνέπεμψεν⁽³⁾ αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Κι όταν πληροφορήθηκε ότι είναι από την επαρχία της εξουσίας και της δικαιοδοσίας του Ηρώδη, τον παρέπεμψε στον Ηρώδη, που ήταν κι αυτός στα Ιεροσόλυμα τις ημέρες αυτές του Πάσχα.

(1) Η μετοχή επιγνούς συναντιέται συχνά στο Λουκά με την έννοια του: αφού βεβαιώθηκε εξ' ολοκλήρου. Δες Λουκ. ζ 37, Πράξ. ιθ 34, κβ 29, κδ 11, κη 1 κλπ. (ρ).

(2) Το ρωμαϊκό δίκαιο υπολόγιζε πολύ την καταγωγή του κατηγορουμένου, και ο Κύριος ήταν από επαρχία που υπαγόταν στη δικαιοδοσία του Ηρώδη (L).

(3) Το ρήμα χρησιμοποιείται και με την έννοια του στέλνω ψηλά, παραπέμπω σε ανώτερη εξουσία ή σε αρμόδια αρχή. Αλλά στους σ. 11,15 η σημασία του είναι στέλνω πίσω, και αυτή η έννοια μπορεί να διατηρηθεί και εδώ. Εάν ο Ιησούς από καταγωγής ανήκε στη δικαιοδοσία του Ηρώδη, το να στέλνει αυτόν στον Ηρώδη σήμαινε το να στέλνει αυτόν πάλι ή πίσω σε αυτόν· ακριβώς όπως και για τον εκ γενετής τυφλό χρησιμοποιείται το ρήμα αναβλέπω (Ιω. θ 15,18), διότι το να βλέπει κάποιος είναι φυσικό στον άνθρωπο (ρ).

Ο Θεός οικονόμησε έτσι το πράγμα, για να γίνει ακόμη περισσότερο ολοφάνερη η εκπλήρωση της Γραφής, όπως φαίνεται και στο Πράξ. δ 26,27, όπου η προφητεία του Δαβίδ (Ψαλμ. β 2) «οι βασιλιάδες της γης και οι άρχοντες μαζεύτηκαν στο ίδιο μέρος εναντίον του Κυρίου και εναντίον του Χριστού αυτού» ξεκάθαρα λέγεται ότι εκπληρώθηκε από τον Ηρώδη και τον Πόντιο Πιλάτο.

(4) Ο Ηρώδης βρισκόταν για τις εορτές του Πάσχα στα Ιεροσόλυμα και διέμενε πιθανώς στο ανάκτορο των Ασμοναίων, που βρισκόταν στην κορυφή του υψηλού λόφου, που δέσποζε του ναού (L).

Στίχ. 8-12. Ο Κύριος ενώπιον του Ηρώδη.

Μόνος ο Λουκάς αναφέρει το επεισόδιο αυτό και φαίνεται να είχε κάποιον γνωστό στο σπίτι του Ηρώδη, ο οποίος γνωστοποίησε σε αυτόν αυτό το γεγονός (Schleiermacher). Η Ιωάννα η σύζυγος του Χουζά (Λουκ. η 3) θα υπήρξε πιθανώς η πηγή της πληροφορίας αυτής.

Λουκ 23.8 ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν, ἦν γὰρ ἐξ ἱκανοῦ⁽¹⁾ θέλων ἰδεῖν αὐτὸν διὰ τὸ ἀκούειν αὐτὸν πολλὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἤλπιζεν τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον⁽²⁾.

Μετάφραση: Όταν ο Ηρώδης είδε τον Ιησού, χάρηκε πολύ. Διότι από πολύ καιρό ήθελε να τον δει, επειδή άκουγε πολλά γι' αυτόν, και έλπιζε τώρα να τον δει να κάνει και κανένα θαύμα.

(1) Υπάρχει και η γραφή εξ ικανών χρόνων. ἦν θέλων=εξακολουθούσε να θέλει. Δηλώνεται το έντονο της επιθυμίας (ρ.δ).

(2) «Ο Ηρώδης... επειδή είχε την αρρώστια να θέλει να βλέπει καινούργια πράγματα... επιθυμούσε να δει κάποιο θαύμα από τον Ιησού, όχι για να πιστέψει, αλλά για να δώσει τροφή στα μάτια του· όπως ακριβώς στα θέατρα βλέπουμε τους θαυματοποιούς να φαντάζουν ότι καταπίνουν φίδια και ξίφη και τα παρόμοια, και θαυμάζουμε. Σχεδόν δηλαδή νόμιζε ότι ο Ιησούς είναι ένας τέτοιος» (Θφ).

Πόσο ταπεινά και άξια περιφρόνησης ήταν τα ελατήρια, από τα οποία κινούνταν εδώ ο Ηρώδης! Ζητούσε την εκδήλωση της θαυματουργικής ενέργειας του Ιησού όχι για κάποιο ανώτερο σκοπό, αλλά για ικανοποίηση της μάταιης περιέργειάς του (ο).

Λουκ 23.9 έπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς⁽¹⁾. αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ⁽²⁾.

Μετάφραση: Του έκανε λοιπόν πολλές ερωτήσεις και του προέβαλλε πολλά ζητήματα. Ο Ιησούς όμως δεν του έδινε καμία απάντηση.

(1) Ἡ «με λόγια σοφιστικά και που τον έβαζαν σε δοκιμασία» (Ζ). Ἡ, πιο πιθανό, οι λόγοι και οι ερωτήσεις αυτές αναφέρονταν στην αποστολή, την οποία ο Ιησούς διεκδικούσε (Λ). Ελπίζοντας συγχρόνως ότι για υποστήριξη των μεσσιακών του αξιώσεων θα αναγκαζόταν ο Ιησούς να τελέσει και κάποιο θαύμα (ο).

(2) «Επειδή τον ήξερε ότι ήθελε να δει θαύμα όχι για ωφέλεια, αλλά για τέρψη, και θαύμα που δεν πίστευε ότι προέρχεται από θεία δύναμη αλλά από απλή ψεύτικη θαυματοποιϊα» (Ζ) δεν απάντησε τίποτα. «Διότι γιατί πρέπει να απαντήσει σε αυτόν που δε ρωτά για να μάθει. Και γιατί πρέπει να βάλει τα μαργαριτάρια μπροστά στους χοίρους; Μάλλον λοιπόν δείγμα φιλανθρωπίας είναι το να τηρεί σιγή κανείς σε τέτοιους ανθρώπους. Διότι ο λόγος που ειπώθηκε για να μην έχει καμία ωφέλεια, είναι επιπλέον και πρόξενος μεγαλύτερης καταδίκης για αυτούς που δεν τον πρόσεξαν» (Θφ).

«Άλλωστε ούτε ήταν καιρός διδασκαλίας, ούτε ήταν πρόπον να δειχτεί η δύναμη των θαυμάτων σε αυτόν που ήθελε να δει θεαματικά πράγματα περισσότερο, παρά

να δει θεϊκά θαύματα δύναμης» (Σχ.). Ο Ηρώδης θεωρούσε τον Ιησού ως ένα θέαμα αξιοπερίεργο, τέτοια όμως περιέργεια ασφαλώς δεν θα ικανοποιούνταν από τον Κύριο, όπως και η αίτηση εκείνων οι οποίοι ζητούσαν σημάδια από τον ουρανό (Λουκ. ια 29) (ρ).

Ο πτωχότατος ζητιάνος, ο οποίος ζήτησε θαύμα για ικανοποίηση της ανάγκης του, δεν συνάντησε άρνηση από τον Ιησού. Αλλά ο αλαζόνας αυτός βασιλιάς, ο οποίος για ικανοποίηση της περιέργειάς του ζητούσε το θαύμα, δεν εισακούστηκε. Μπορούσε προ πολλού χρόνου να δει το Χριστό και τα θαυμαστά έργα του στη Γαλιλαία, αλλά δεν θέλησε.

Για αυτό και δίκαια θα λεγόταν και για αυτόν τώρα: θα θελήσετε να δείτε αυτά και δεν θα τα δείτε. Κρύφτηκαν από τα μάτια του, διότι δεν γνώρισε την ημέρα της επίσκεψής του. Ο Ηρώδης θα νόμιζε, ότι, εφόσον είχε μπροστά του δέσμιο τον Ιησού, θα μπορούσε να τον διατάξει, να ενεργήσει κάποιο θαύμα μπροστά του. Αλλά τα θαύματα δεν είναι δυνατόν να γίνονται κατά παραγγελία της ιδιοτροπίας των ανθρώπων, ούτε η παντοδυναμία του Θεού είναι δυνατόν να υποταχθεί στα κελεύσματα των ισχυρών της γης, οι οποίοι είναι σαν παιχνίδια μπροστά της.

Λουκ 23.10 εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνως⁽¹⁾ κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

Μετάφραση: Εκεί μάλιστα στέκονταν και οι γραμματεῖς και αρχιερεῖς, και με επιμονή και πείσμα κατηγορούσαν τον Ιησού.

(1) Η λέξη εὐτονος από το ευ και τείνω σημαίνει πρώτον αυτό που έχει καλά τεντωθεί· το αντίθετο δηλαδή του άτονος, χαλαρωμένος· ως εύτονα σώματα ονομάζει ο Ιπποκράτης τα ισχυρά. Από αυτό λοιπόν το εὐτονος κατέληξε να είναι ίσο με το ισχυρός. Ευτόνως=ισχυρά, έντονα (δ).

Λουκ 23.11 ἐξουθενήσας⁽¹⁾ δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ⁽²⁾ καὶ ἐμπαίξας⁽³⁾ περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν⁽⁴⁾ ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

Μετάφραση: Αφού λοιπόν ο Ηρώδης μαζί με τους στρατιώτες του τον εξευτέλισε και τον ενέπαιξε, τον έντυσε για μεγαλύτερο εμπαιγμό με μεγαλόπρεπη ηγεμονική στολή και τον έστειλε πάλι στον Πιλάτο.

(1) Οι μετοχές εξασθενήσας και εμπαίξας μπαίνουν στην αρχή των προτάσεών τους με έμφαση (ρ). Ο Ηρώδης αφού πληγώθηκε και ταπεινώθηκε από τη σιγή του Ιησού, εκδικήθηκε με αυτήν την περιφρόνηση (g). Η περιφρόνηση αυτή παρουσιάζεται εδώ επισημότερη, επειδή προέρχεται άμεσα από τον ηγεμόνα (L) και δεν οφείλεται στην πρωτοβουλία των δούλων ή των στρατιωτών.

(2) Πιθανώς πρόκειται για τιμητική φρουρά (ρ), για τη σωματοφυλακή του Ηρώδη, στην οποία επιτρεπόταν να συνοδεύει αυτόν στην πρωτεύουσα (g).

(3) Άρμοζε σε αυτόν που αποκεφάλισε τον Βαπτιστή να εξευτελίσει και να εμπαίξει και τον Ιησού (ρ). «Μαρτυρεί όμως με αυτά που χλευάζει, ότι τίποτα άδικο δεν έπραξε ο Χριστός· διότι δεν θα έπρεπε στολή λαμπρή σε αυτόν που έπραξε ή είπε κάτι κακό» (Σχ.).

(4) Δεν είναι ταυτόσημο με το λευκή. Το επίθετο δε δηλώνει το χρώμα της στολής, αλλά την πολυτέλειά της (ρ). Ένδυμα παρόμοιο με εκείνο το οποίο έφεραν οι Ιουδαίοι βασιλιάδες και οι ανώτεροι Ρωμαίοι στις επίσημες περιστάσεις. Αποτελούσε αυτό παρωδία και διακωμώδηση των βασιλικών αξιώσεων του Ιησού, συγχρόνως όμως έμμεση διακήρυξη της αθωότητάς του, τουλάχιστον από άποψη πολιτική (g).

Ο Ηρώδης φαίνεται να είχε σκοπό, να δηλώσει περιφρονητικά, ότι κανείς φόβος δεν υπήρχε από έναν τέτοιο βασιλιά. Στην πραγματικότητα όμως τίμησε χωρίς να το καταλαβαίνει και να το θέλει τον Ιησού με τη στολή αυτή όπως και ο Πιλάτος ύστερα με την επιγραφή πάνω στο σταυρό (b).

Λουκ 23.12 ἐγένοντο δὲ φίλοι⁽¹⁾ ὃ τε Ἡρώδης καὶ ὁ Πιλάτος ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων⁽²⁾· προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ⁽³⁾ ὄντες πρὸς εαυτούς.

Μετάφραση: *Η κολακευτική αυτή μάλιστα φιλοφροσύνη που έκανε ο Πιλάτος στον Ηρώδη, να του στείλει τον Ιησού, στάθηκε αφορμή να συμφιλιωθούν την ημέρα αυτή οι δυο τους, δηλαδή ο Πιλάτος και ο Ηρώδης. Διότι πρωτύτερα είχαν εχθρικές σχέσεις μεταξύ τους.*

(1) Παρόλο που ο Πιλάτος απέτυχε στην απόπειρα τού να μεταβιβάσει την ευθύνη της υπόθεσης του Ιησού στον Ηρώδη, όμως πέτυχε κάτι (ρ).

«Διότι το ότι έστειλε ο Πιλάτος προς τον Ηρώδη, αυτόν που ανήκε στη δικαιοδοσία εκείνου, φάνηκε ως αρχή φιλίας, μιας και δεν σφετερίζεται ο Πιλάτος τα προνόμια του Ηρώδη. Αλλά πρόσεξε που ο διάβολος παντού συγκεντρώνει και τους χωρισμένους,

με μόνο σκοπό να ετοιμάσει το θάνατο για το Χριστό και δημιουργεί μία σύμπνοια και συμφιλιώνει και τους εχθρούς» (Θφ). Ο ιουδαϊσμός και ο εθνισμός συνασπίστηκαν κατά το χρόνο της γέννησης του Χριστιανισμού (b).

(2) «Αντί να πει μεταξύ τους» (Z).

(3) Αιτία της έχθρας μπορούσε να υπήρξε κάποια αμφισβήτηση για ζήτημα δικαιοδοσίας (p).

Στίχ. 13-25. Ο Πιλάτος καταδικάζει τον Κύριο σε θάνατο.

Λουκ 23.13 Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας⁽¹⁾ καὶ τὸν λαόν⁽²⁾

Μετάφραση: *Ο Πιλάτος τότε συγκάλεσε τους αρχιερείς, τους άρχοντες των Ιουδαίων και το λαό*

(1) Εκτός από τους αρχιερείς στο συνέδριο παρακάθονταν και οι άρχοντες (g), οι προύχοντες και πρεσβύτεροι του λαού. Ο λαός βρισκόταν συγκεντρωμένος στην πλατεία γύρω από τους αρχηγούς του (g).

(2) Ήλπιζε ο Πιλάτος ότι θα έβρισκε το λαό ευνοϊκότερα διατεθειμένο και ότι μέσω αυτού θα επιδρούσε και στους άρχοντές του (p). Εφόσον ο Πιλάτος είχε πειστεί για την αθωότητα του Ιησού, όφειλε αμέσως να απολύσει αυτόν και όχι μόνο τούτο, αλλά και να προστατεύσει αυτόν κατά της μανίας των αρχιερέων και του όχλου. Κανένα λόγο δεν είχε να συγκαλέσει κοντά του τους αρχιερείς και το λαό, αλλά ήταν υποχρεωμένος να διαλύσει αυτούς ως ταραχοποιό σύναξη, μη επιτρέποντας ούτε να πλησιάσουν καν αυτόν.

Αλλά ο Πιλάτος ήταν ιδιοτελής ηγεμόνας. Και εφόσον καμία ιδιαίτερη εύνοια δεν συνέδεε αυτόν με τον Ιησού, ζήτησε να εξασφαλίσει το δικό του συμφέρον, το οποίο του υπαγόρευε να μην πράξει κάτι για το οποίο είτε θα μπορούσε να κατηγορηθεί στον Καίσαρα, ότι απολύει κάποιον κακοποιό και στασιαστή, είτε θα δυσареστούσε τα πλήθη. Αρχίζει λοιπόν τις διαπραγματεύσεις με τους κατηγορούς καταρρίπτοντας έτσι το κύρος του.

Λουκ 23.14 εἶπεν πρὸς αὐτούς, Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέφοντα⁽¹⁾ τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν⁽²⁾ ἀνακρίνας⁽³⁾ οὐδὲν εὔρον⁽⁴⁾ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον⁽⁵⁾ ὧν κατηγορεῖτε⁽⁶⁾ κατ' αὐτοῦ,

Μετάφραση: και τους είπε: Μου φέρατε εδώ αυτόν τον άνθρωπο και τον κατηγορήσατε ότι ξεσηκώνει το λαό και τον παρακινεί να μην υποτάσσεται στην εξουσία του Καίσαρα και να επαναστατήσει. Και να λοιπόν, τον ανέκρινα μπροστά σας και δεν βρήκα στον άνθρωπο αυτό τίποτε το ένοχο και άξιο καταδίκης απ' όλα αυτά που τον κατηγορείτε.

(1) Αποπλανά το λαό από την υποταγή και νομιμοφροσύνη. Συγκεντρώνει τις τρεις κατηγορίες που διατυπώθηκαν στο στίχο 2 σε μία (ρ).

(2) Και το εγώ και το ἐνώπιον ὑμῶν μπαίνουν μπροστά με έμφαση. Μπροστά σας, ώστε αντιληφθήκατε, ότι η υπόθεση εξετάστηκε με επιμελή προσοχή (b). Το εγώ λέγεται σε αναφορά με το «αλλά ούτε ο Ηρώδης» του στίχου 15 (δ).

(3) Το ρήμα με έννοια δικαστική για δικαστική έρευνα και εξέταση χρησιμοποιείται από μόνο τον Λουκά στην Κ.Δ. Δες Πράξ. δ 9,ιβ 19,κδ 8,κη 18 (ρ).

(4) Σε ολοφάνερη αντίθεση με το «εύρομεν» που είπαν οι Ιουδαίοι στο στίχο 2 (ρ).

(5) Ή το αίτιο=αιτία' καμία δε βρήκα κατηγορία ή ενοχή, από όσες τον κατηγορείτε (ρ). Ή τίποτα το ένοχο, το αξιοκατάκριτο δε βρήκα στον άνθρωπο αυτόν από όσα κατηγορείτε εναντίον του (δ).

(6) Δηλαδή ότι είναι επαναστάτης και παρακινεί σε στάση το λαό (ο).

Λουκ 23.15 ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης⁽¹⁾· ἀνέπεμψα γὰρ υμᾶς πρὸς αὐτόν⁽²⁾· καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ⁽³⁾.

Μετάφραση: Αλλά ούτε και ο Ηρώδης του βρήκε κάποια ενοχή. Άλλωστε η ανάκριση αυτή του Ηρώδη ήταν σοβαρή, διότι έστειλα σ' αυτόν και σας, για να διατυπώσετε μόνοι σας τις κατηγορίες. Και να, αποδείχθηκε ότι αυτός δεν έχει διαπράξει κανένα έγκλημα που να του επισύρει την ποινή του θανάτου.

(1) Βρήκε κάτι αίτιο, ένοχο θανάτου (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «ανέπεμψε γαρ αυτόν προς ημας»=μάς τον επέστρεψε χωρίς να τον καταδικάσει. Η γραφή του κειμένου=σας

απέστειλα μαζί με αυτόν προς τον Ηρώδη, ώστε μόνοι σας να διατυπώσετε τις εναντίον του κατηγορίες και να γίνετε αυτήκοοι της κρίσης του Ηρώδη (δ).

(3) Λιγότερο πιθανώς· Και να, δεν του έχει κάνει τίποτα ο Ηρώδης, το οποίο να δείχνει, ότι τον κατέκρινε ως άξιο θανάτου.

Πιο σωστά: Και να, που και κατά την κρίση εμού και κατά την κρίση του Ηρώδη τίποτα δεν έχειπραχτεί από αυτόν, τον Ιησού, άξιο θανάτου (g).

«Ούτε εγώ, λέει ο Πιλάτος, ούτε ο βασιλιάς Ηρώδης βρήκαμε κάτι ένοχο σε αυτόν. Τι θα πουν σχετικά με αυτά οι Ιουδαίοι; Οι ίδιοι οι κριτές μαρτυρούν, ότι είναι αναίτιος ο άνθρωπος· εσείς οι κατήγοροι κανέναν μάρτυρα δεν φέρατε· ποιους πρέπει να πιστεύουμε; Πω πω! Πως νικά η αλήθεια! Σιωπά ο Ιησούς και μαρτυρούν υπέρ αυτού οι εχθροί· φωνάζουν οι Ιουδαίοι και κανείς δεν επιβεβαιώνει τις φωνές» (Θφ).

Λουκ 23.16 παιδεύσας⁽¹⁾ οὖν αὐτὸν ἀπολύσω⁽²⁾.

Μετάφραση: *Λοιπόν, θα του επιβάλω κάποια σωφρονιστική ποινή, δηλαδή θα τον μαστιγώσω, και θα τον απολύσω.*

(1) «Παίδευση λέει εδώ τη... μαστίγωση για καταπράυνση και καταστολή του θυμού τους, ώστε, αφού θεωρήσουν ότι τον νίκησαν να παύσουν την περαιτέρω μανία» (Ζ). Το παιδεύσας λέγεται σύμφωνα με το γραμματικό σχήμα που ονομάζεται Μείωση (b). Μεταχειρίζεται ελαφρά λέξη, για να εκφράσει τη δεινή φραγγέλωση που θα επιβληθεί όχι ως τιμωρία, αλλά ως ποινή που θα προειδοποιεί αυτόν, για να είναι προσεκτικότερος στο μέλλον (p).

(2) «Ήταν ένας άνθρωπος μαλακός (άτολμος) ο Πιλάτος και ελάχιστα εναντιωνόταν υπέρ της αλήθειας. Διότι φοβήθηκε τη συκοφαντία, μήπως κατηγορηθεί ότι τάχα απέλυσε τον αντάρτη» (Θφ).

Χωρίς λόγο αποφασίζει να επιβάλλει ποινή σε αυτόν. Και μάλιστα ποινή όπως αυτή της φραγγέλωσης, η οποία ενίοτε επέφερε και το θάνατο. Η πρώτη του αυτή υποχώρηση προδίδει την ασθένειά του και τον παραδίδει εκ των προτέρων στη θέληση των αντιπάλων του, οι οποίοι είναι περισσότερο αποφασιστικοί από αυτόν (g).

Ως δικαστής όφειλε να μείνει σταθερός και να εφαρμόσει το νόμο, ο οποίος απαιτούσε εξίσου και ο αθώος να προστατεύεται και ο ένοχος να μην διαφεύγει ατιμώρητος (ο). Ήταν εξίσου άδικο να μαστιγώσει τον Ιησού με φραγγέλιο, όσο και το

να σταυρώσει αυτόν. Ούτε μπορούσε να δικαιολογηθεί ο Πιλάτος από το ότι προέβαινε στη φραγγέλωση, για να ικανοποιήσει τον όχλο. Ο δικαστής οφείλει να κρίνει κατά το δίκαιο και να αποδίδει δικαιοσύνη, αδιαφορώντας για αυτά που θα συμβούν.

Λουκ 23.17 ἀνάγκην⁽¹⁾ δὲ εἶχεν⁽²⁾ ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἐορτὴν ἓνα⁽³⁾.

Μετάφραση: Εἶχε μάλιστα ο Πιλάτος την υποχρέωση από κάποιο έθιμο, κάθε εορτή του Πάσχα να αφήνει ελεύθερο για χάρη τους ένα φυλακισμένο.

(1) Αρκετοί από τους μεγαλογράμματους κώδικες και κάποιες μεταφράσεις αποσιωπούν τελείως το στίχο. Η φράση «ἀνάγκην εἶχεν» ανήκει στο ιδίωμα του Λουκά. Επιπλέον και το ότι και ο στίχος 17 και ο στίχος 18 αρχίζουν με το ΑΝ μπορούσε να δημιουργήσει λάθος στο μάτι του αντιγραφέα.

(2) Ανάγκην εἶχε= υποχρεωνόταν σύμφωνα με τη συνήθεια (δ). Το έθιμο να απολύεται κατά το Πάσχα ένας από τους εγκληματίες με την μακρά και αμετάβλητη τήρησή του είχε αποβεί σταθερή και αναγκαία συνήθεια, που δεν μπορούσε να αθετηθεί (ο).

(3) (Δες Ματθ. κζ 15). Και το ότι θα απέλυε τον Ιησού κατά το έθος αυτό, αποτελούσε σοβαρή παραβίαση του δικαίου. Ο Χριστός θα απολυόταν ως κακοποιός, στον οποίο απονεμόταν χάρη, το οποίο για τον αναμάρτητο θα αποτελούσε στιγματισμό βαρύτατο.

Λουκ 23.18 ἀνέκραξαν⁽¹⁾ δὲ παμπληθεὶς⁽²⁾ λέγοντες, Αἴρε τοῦτον⁽³⁾, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν Βαραββᾶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε όλοι μαζί απ' το πλήθος κρούγασαν κι είπαν: Σήκωσέ τον απ' τη μέση. Θανάτωσέ τον, κι άφησέ μας ελεύθερο το Βαραββά.

(1) Υπάρχει και η γραφή ανέκραγον. Η σύνδεση με τα παραπάνω. Εάν μεν ο σ. 17 είναι αυθεντικός συνδέεται αυτός με το απολύσω του σ. 16 = θα τον απολύσω, αφού άλλωστε είμαι υποχρεωμένος από το έθιμο να σάς απολύσω έναν κατά την εορτή. Φώναξαν όμως όλο το πλήθος... Εάν ο σ. 17 δεν είναι αυθεντικός το αίτημα του λαού «απόλυσε σε μας τον Βαραββά» συνδέεται άμεσα με το απολύσω του σ. 16 (g).

(2) Λέγεται μία φορά=από όλο το πλήθος με μία φωνή (δ).

(3) Σήκωσέ αυτόν (από τη μέση), παράδωσέ τον σε θάνατο (δ).

(4) «Οι Ιουδαίοι που φρονούσαν και έπρατταν τα των ληστών και που έκαναν σπήλαιο ληστών τον οίκο του Θεού και για αυτό διώχτηκαν από αυτόν από τον Ιησού, για μεν το ληστή Βαραββά φώναζαν· απόλυσε σε μας τον Βαραββά· ενώ για τον σωτήρα της οικουμένης· σταύρωσε, σταύρωσε αυτόν. Για αυτό ακριβώς μέχρι σήμερα οι Ιουδαίοι, τον Ιησού μεν δεν τον έχουν... έχουν όμως μαζί τους τον ληστή Βαραββά από τα πνεύματα της πονηρίας, τον οποίο τώρα κρατημένο και στη φυλακή βαλμένο αξίωσαν να απολυθεί εναντίον τους. Για αυτό εξουσιάζει στους άπιστους Ιουδαίους ο Βαραββάς ο ληστής» (Ω).

Λουκ 23.19 ὅστις⁽¹⁾ ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον⁽²⁾ βεβλημένος⁽³⁾ εἰς τὴν φυλακὴν.

Μετάφραση: Αυτός ο Βαραββάς είχε ριχθεί στη φυλακή για κάποια στάση που είχε γίνει στην πόλη των Ιεροσολύμων και για κάποιο φόνο.

(1) Για τον Βαραββά μπορούσαν να πουν σε κάποιο βαθμό αλήθειας, ότι «αυτόν βρήκαμε ότι διαστρέφει το έθνος» (σ. 2). Όχι διότι αυτός προκάλεσε τη στάση, αλλά διότι σε αυτήν «όταν έγινε» είχε λάβει μέρος (ρ).

(2) Η κάπως απότομη προσθήκη της λέξης αυτής συνηγορεί μάλλον υπέρ του ότι το έγκλημα του φόνου δεν έγινε στη στάση, αλλά είχε διαπραχθεί από τον Βαραββά σε άλλη εποχή (ρ). Ο Βαραββάς λοιπόν κατηγορούνταν και για φόνο, δηλαδή για πράξη η οποία μεταξύ των ανθρώπων θεωρείται ως η λιγότερο από κάθε άλλη παρεκτροπή άξια συγγνώμης.

(3) Υπάρχει και η γραφή βληθείς· ἦν βληθείς είναι φράση σπάνια αλλά όχι ασυνήθιστη στην κοινή γλώσσα (L).

Λουκ 23.20 πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησεν⁽¹⁾, θέλων ἀπολῦσαι τὸν Ἰησοῦν·

Μετάφραση: Ο Πιλάτος λοιπόν, επειδή ήθελε ν' αφήσει ελεύθερο τον Ιησού, άρχισε πάλι με δυνατή φωνή να μιλά στο λαό.

(1) Το περιεχόμενο της προσφώνησης αυτής του Πιλάτου δεν αναφέρεται, συμπεραίνεται όμως από την ακόλουθη φράση του στίχου. Ο Πιλάτος εμποδίστηκε

να ολοκληρώσει τη σκέψη του αφού διακόπηκε από τις κραυγές του πλήθους (g). Υπάρχει και η γραφή προσεφώνησε αὐτοῖς.

Λουκ 23.21 οἱ δὲ ἐπεφώνουν⁽¹⁾ λέγοντες, Σταύρωσον σταύρωσον⁽²⁾ αὐτόν⁽³⁾.

Μετάφραση: Αυτοὶ ὁμως φώναζαν πιο δυνατά κι ἔλεγαν: Σταύρωσέ τον, σταύρωσέ τον.

(1) Ἐχει τη σημασία του κραυγάζω συνήθως σε απάντηση λόγου που προηγήθηκε, ο οποίος συνέβη είτε για επευφημία (Πράξ. ιβ 22) είτε για αποδοκιμασία (Πράξ. κβ 24) (L).

(2) Υπάρχει και η γραφή σταύρου σταύρου από το ενεργητικό σταυρώω (δ). Και κατά τα 4 ευαγγέλια οι φωνές του λαού που αναφέρονται στη σταύρωση του Κυρίου έγιναν, όταν ο Πιλάτος επρόκειτο να απολύσει τον Ιησού λόγω της γιορτής (ρ).

Δεν θέλουν απλώς να θανατωθεί, αλλά και ο θάνατός του να είναι άτιμος και σκληρός. Αυτό δηλώνει το «σταύρωσε, σταύρωσε αὐτόν». Ο σταυρικός θάνατος ήταν η ποινή των αποβλήτων εθνικών, από την οποία απαλλάσσονταν οι ρωμαῖοι πολίτες. Το σταύρωσε αὐτόν λοιπόν σημαίνει θανάτωσέ τον με το σκληρότερο και χειρότερο των θανάτων· με το θάνατο, ο οποίος είναι συνδεδεμένος με την κατάρρα· με τον θάνατο, ο οποίος θα αποκηρύξει αὐτόν όχι απλώς και μόνο ως απόβλητο του Ισραήλ, αλλά ως απόβλητο και αὐτὸν ἀκόμη των ειδωλολατρών.

(3) Ο ἄνθρωπος μπαίνει προ του διλήμματος ἢ να ἀρνηθεῖ τον εαυτό του ἢ να ἀρνηθεῖ το Χριστό· ἢ να ἀπορρίψει τις δικές του αξιώσεις για το ὅτι ο ἴδιος στον εαυτό του μπορεῖ να ἀποβεί σωτήρας ἢ να ἀπορρίψει τις αξιώσεις του Χριστοῦ· ἢ να σταυρώσει τη σάρκα του ἢ να σταυρώσει το Χριστό. Αὐτός που προτιμᾷ τον εαυτό του και τη σάρκα του, στο τέλος θα φωνάζει μαζί με τους Ιουδαίους «σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν».

Λουκ 23.22 ὁ δὲ τρίτον εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί γὰρ⁽¹⁾ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν ἄξιον θανάτου⁽²⁾ εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτόν ἀπολύσω⁽³⁾.

Μετάφραση: Ο Πιλάτος τότε για τρίτη φορά τους εἶπε: Θα τον αφήσω ελεύθερο και δεν θα τον σταυρώσω. Διότι τί κακό ἔκανε ο ἄνθρωπος αὐτός; Δεν του βρήκα τίποτε που να του επισύρει την ποινή του θανάτου. Θα τον μαστιγώσω λοιπόν και θα τον αφήσω ελεύθερο.

(1) Η φράση «Τι γαρ...» βρίσκεται η ίδια και στους τρεις συνοπτικούς. Το γαρ σημαίνει: Αδύνατον να τον σταυρώσω, διότι τι κακό έκανε; (p). Ή: Να τον σταυρώσω; Διότι έκανε... ποιο κακό; (g). Η πρώτη εκδοχή πιο φυσική.

(2) Προηγουμένως είπε γενικά: κανένα αίτιο, χωρίς κάποιον περιορισμό (σ. 4,14). Στην αδυναμία του όμως ο Πιλάτος αφού κάμφθηκε αρχίζει να παραδέχεται: Καλά, ίσως μπορεί να είναι ένοχος σε κάτι· δεν είναι όμως και ένοχος θανάτου (p).

(3) Και πάλι προτείνει να υποβάλλει αυτόν στη φραγγέλωση. Ίσως λοιπόν εδώ πρέπει να τοποθετηθεί η σκηνή της φραγγέλωσης, όπως αφηγείται αυτήν ο Ιωάννης. Πριν ακόμη εκδοθεί η απόφαση του να σταυρωθεί παραδίδει τον Ιησού ο Πιλάτος στην τιμωρία αυτή ελπίζοντας, ότι όταν οι Ιουδαίοι θα έβλεπαν τον Ιησού ωχρό και αιμόφυρτο, θα κάμπτονταν αν όχι όλοι, τουλάχιστον οι μετριότεροι από αυτούς, και έτσι θα αποφευγόταν το δράμα της σταύρωσης (g).

Λουκ 23.23 οί δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις⁽¹⁾ αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ των αρχιερέων⁽²⁾

Μετάφραση: Αυτοί όμως επέμεναν με δυνατές φωνές και ζητούσαν να σταυρωθεί. Και οι φωνές τους και οι φωνές των αρχιερέων υπερίσχυαν, ώστε να μην ακούγεται η φωνή του Πιλάτου.

(1) Επέμεναν με μεγάλες φωνές. Όσο περισσότερο η μανία του πλήθους συναντά υποχωρητικότητα και όχι πυγμή σιδηρά, τόσο βιαιότερη και περισσότερο ασυγκράτητη γίνεται.

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «και των αρχιερέων». Λησμονώντας αυτοί και την κοινή ευπρέπεια, αναμίγνυαν και τις φωνές τους με τις κραυγές του όχλου (b).

Λουκ 23.24 ο δε Πιλάτος ἐπέκρινεν⁽¹⁾ γενέσθαι τὸ αἴτημα⁽²⁾ αὐτῶν·

Μετάφραση: Τότε λοιπόν ο Πιλάτος έβγαλε την οριστική απόφαση να γίνει δεκτό αυτό που ζητούσαν.

Λουκ 23.25 ἀπέλυσεν⁽³⁾ δὲ αυτοῖς τον Βαραββαν τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς την φυλακὴν⁽⁴⁾ ὃν ἤτοῦντο, τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκεν⁽⁵⁾ τῷ θελήματι⁽⁶⁾ αὐτῶν.

Μετάφραση: Τους άφησε ελεύθερο αυτόν που ζητούσαν, τον Βαραββά, που είχε ριχθεί στη φυλακή για στάση και φόνο, ενώ τον Ιησού τους τον παρέδωσε να τον κάνουν ό,τι ήθελαν, δηλαδή να τον σταυρώσουν.

(1) Το επικρίνω λέγεται μία φορά=εκφέρω απόφαση, με την κρίση μου επιδοκιμάζω (Grimm)· τελεσίδικα έκρινε ο Πιλάτος (δ)· επικύρωσε την απόφασή τους· οι αρχιερείς είχαν εκδώσει προηγούμενη απόφαση (b).

(2) Όπως φαίνεται από τον ακόλουθο στίχο το αίτημα αυτό δεν ήταν μόνο η σταύρωση του Κυρίου, αλλά και η απόλυση του Βαραββά (L).

(3) Απέλυσε... παρέδωκεν. Η τραγική αυτή αντίθεση βρίσκεται και στους τρεις συνοπτικούς (p).

(4) Η αναφορά και πάλι του εγκλήματος του Βαραββά γίνεται, για να τονιστεί όχι μόνο το αμάρτημα του Πιλάτου, αλλά πολύ περισσότερο αυτό του λαού, ο οποίος ζητούσε την απόλυση του Βαραββά («τον οποίον ζητούσαν») (L).

(5) Παρέδωσε στο θέλημά τους. Με αυτό τονίζεται δυνατά η χαλαρότητα του κριτή, ο οποίος με την πράξη του αυτή παραβαίνει το καθήκον, το οποίο έχει να προστατεύει την αθωότητα (g).

(6) «Θέλημά τους ήταν το να σταυρωθεί» (Z).= Τους τον παρέδωσε να τον κάνουν ό,τι ήθελαν ή θα ήταν δυνατόν να θελήσουν (b).

Στίχ. 26-31. Πορεία προς τον Γολγοθά. Οι γυναίκες που έκλαιγαν.

Λουκ 23.26 Καὶ ὡς ἀπήγαγον⁽¹⁾ αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνος τινός Κυρηναίου⁽²⁾ ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ ἐπέθηκαν αὐτῷ⁽³⁾ τὸν σταυρὸν φέρειν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ.

Μετάφραση: Καθώς τον πήγαιναν στον τόπο της σταυρώσεως, επειδή ο Ιησούς είχε εξαντληθεί και δεν άντεχε πλέον να βαστάζει το σταυρό του, έπιασαν κάποιον Σίμωνα Κυρηναίο, που επέστρεφε από το χωράφι, και του φόρτωσαν πάνω στους ώμους του το σταυρό για να τον μεταφέρει πίσω από τον Ιησού.

(1) Οι στρατιώτες κυρίως, διότι για αυτούς μιλά ο Λουκάς στο σ. 36 και 48 και αυτοί μπορούσαν και να αγγαρεύσουν το Σίμωνα (L). Είναι αξιοσημείωτο με πόση βιασύνη ενήργησαν οι εχθροί του Κυρίου, για να προλάβουν κάθε εκδήλωση εκ μέρους των

φίλων του. Πολύ πρωί οδηγήθηκε ο Ιησούς μπροστά στο συνέδριο και έπειτα μπροστά στον Πιλάτο, μπροστά στον Ηρώδη και πάλι μπροστά στον Πιλάτο.

Επιπλέον φαίνεται να διεξήχθη μακροχρόνια πάλη ανάμεσα στον Πιλάτο, που επιχειρούσε να ελευθερώσει τον Ιησού, και στο λαό που αξίωνε το θάνατό του. Έπειτα φραγγελώθηκε ο Ιησούς και εμπαίχτηκε από τους στρατιώτες και έβαλαν στο κεφάλι του και το αγκάθινο στεφάνι. Και όλα αυτά συντελέστηκαν μέσα σε τέσσερεις ή το πολύ πέντε ώρες, διότι σταυρώθηκε μεταξύ της ενάτης πρωινής και της δωδεκάτης. Οι εχθροί του Ιησού πρόσεξαν πολύ, πώς να μη χάσουν ούτε λεπτό χρόνου.

(2) Κυρήνη ήταν η πρωτεύουσα της περιφέρειας (η σημερινή Τρίπολη), και φαίνεται αυτό πρώτον μεν από το όνομα Κυρηναϊκή, που αναφερόταν στην όλη χώρα, και έπειτα και από το Πράξ. β 10. Ο Σίμων αυτός πιθανώς να ήταν μέλος της συναγωγής των Κυρηναίων στην Ιερουσαλήμ (Πράξ. στ 9). Κάποιοι ταύτισαν αυτόν με τον Συμεών τον επικαλούμενο Νίγερ, ο οποίος αναφέρεται μαζί με τον Λούκιο τον Κυρηναίο (Πράξ. ιγ 1). Αλλά το όνομα Σίμων ή Συμεών ήταν πολύ συνηθισμένο και ο Λουκάς πιθανότατα θα έδινε τον ίδιο προσδιορισμό και το ίδιο όνομα (Σίμων αντί Συμεών, Κυρηναίος αντί Νίγερ) και στα δύο βιβλία, εάν επρόκειτο για το ίδιο πρόσωπο (ρ).

(3) «Στον Σίμονα τον Κυρηναίο, λέει, φόρτωσαν το σταυρό του. Άλλος όμως από τους αγίους ευαγγελιστές είπε, ότι και ο ίδιος ο Ιησούς βάσταξε τον σταυρό. Και είναι οπωσδήποτε αλήθεια και αυτό και εκείνο. Γιατί φορτώθηκε βέβαια ο Σωτήρας το σταυρό, ίσως όμως στη μέση του δρόμου συνάντησαν τον Κυρηναίο, τον οποίο κράτησαν και φόρτωσαν τον σταυρό σε αυτόν» (Κ).

Λουκ 23.27 Ἦκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν⁽¹⁾ αἱ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν⁽²⁾ αὐτόν.

Μετάφραση: Τον ακολουθούσε μάλιστα και μεγάλο πλήθος λαού και πολλές γυναίκες, που χτυπούσαν τα στήθη τους και τον θρηνούσαν κι έκλαιγαν.

(1) Οι γυναίκες αυτές πιθανότατα δεν είναι εκείνες, οι οποίες διακόνησαν αυτόν από τα υπάρχοντά τους (Λουκ. η 1-3), αλλά γυναίκες της Ιερουσαλήμ που έδειχναν συμπάθεια για το σκληρό πάθημά του. Είναι αξιοσημείωτο ότι στα ευαγγέλια δεν αναφέρεται κάποια περίπτωση γυναίκας που να είχε εχθρική διάθεση ή να εκδηλώθηκε με δυσμένεια εναντίον του Ιησού (ρ).

«Ακολουθούσαν κλαίγοντας οι γυναίκες... Γιατί το γυναικείο γένος ρέπει πάντοτε προς τα δάκρυα και έχει το νου τους ευαίσθητο προς ευσπλαχνία» (Κ).

«Θρηνούν φανερώνοντας τη συμπάθειά τους και κλαίγοντας για την αδικία» (Θφ). Ο θάνατος του Χριστού μπορεί να κινεί τη συμπάθεια και σε ανθρώπους, οι οποίοι δεν τον πιστεύουν ως Θεό, ούτε τού είναι εκ βάθους ψυχής αφοσιωμένοι. Πολλοί τον έκλαψαν και τον κλαίνε, μολοντί δεν τον αγαπούν πάνω από όλα τα άλλα πάνω στη γη.

(2) Το κόπτομαι αναφέρεται κυρίως στις κινήσεις των χεριών, ενώ το θρηνώ αναφέρεται στα κλάματα των ματιών και στο θλιβερό τόνο της φωνής (b).

Λουκ 23.28 στραφείς⁽¹⁾ δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν⁽²⁾, Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ⁽³⁾, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ· πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε⁽⁴⁾ καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Τότε στράφηκε προς το μέρος τους ο Ιησούς και είπε: Γυναίκες που κατοικείτε στην Ιερουσαλήμ, μην κλαίτε για μένα, αλλά να κλαίτε για τους εαυτούς σας και τα παιδιά σας.

(1) Αφού ακολουθούσαν, στράφηκε. Θα ήταν όμως πολύ δύσκολο να στραφεί, εάν εξακολουθούσε να βαστάζει το σταυρό (p).

(2) Τα ακόλουθα λόγια του Κυρίου μαρτυρούν, ότι και κατά την τρομερή αυτή στιγμή έχει λησμονήσει ολότελα τον εαυτό του, φροντίζοντας και ενδιαφερόμενος για τους άλλους (g).

(3) Θυγατέρες Ιερουσαλήμ=κάτοικοι της Ιερουσαλήμ. Δες Ησ. λζ 22, Σοφονίας γ 14, Ιερεμίας κστ (μστ) 19, Ιεζεκ. ιστ 46 (p).

(4) Πρέπει να σημειωθεί το σχήμα χιαστί («μην κλαίτε για μένα-κλαίτε για σας) στο οποίο γίνεται πολύ emphatic αντίθεση ανάμεσα στο εμένα και στο εσάς. Το πάθημα το δικό του θα είναι σύντομο και θα γίνει οδός προς τη δόξα. Το δικό τους όμως θα είναι παρατεταμένο και θα καταλήξει σε ντροπή και όλεθρο. Ο Κύριος δεν κατηγορεί τη συμπάθεια και την εκδηλούμενη συγκίνηση των γυναικών αυτών, σαν να έκαναν αυτές τώρα κάτι κακό. Απλώς και μόνο εφιστά σε αυτές την προσοχή σε κάτι άλλο που απειλούσε και αυτές και τα παιδιά τους, για το οποίο υπήρχε πολύ μεγαλύτερος λόγος για να κλαίνε (p).

«Τις συμβουλεύει να βλέπουν τα μελλοντικά κακά και για εκείνα να θρηνούν» (Θφ). Το κλαίετε και το ακόλουθο ιδού (σ. 29) δηλώνουν, ότι η τιμωρία πλησίαζε και ήταν

επί θύραις. Λέει σε αυτές το κλαίετε ο Ιησούς, ο οποίος πριν λίγες ημέρες έκλαυσε και αυτός για την πόλη και όχι για τον εαυτό του (b). Όταν πριν λίγες ώρες στο υπερώο, όπου έγινε ο μυστικός Δείπνος, θλίβονταν οι μαθητές για τον επικείμενο χωρισμό του Διδασκάλου, αυτός τους παρηγορούσε και τους βεβαίωνε, ότι πάλι θα έβλεπαν αυτόν και θα χαιρόταν η καρδιά τους (Ιω. ιστ 22).

Αλλά τώρα όταν οι κάτοικοι αυτές της Ιερουσαλήμ τον θρηνούν παρακινούμενες από συμπάθεια και από οίκτο μάλλον κοσμικό, ζητά να στρέψει προς άλλη κατεύθυνση τους θρήνους τους. Οι θυγατέρες και κάτοικοι Σιών, οι οποίες ομολογούν και εγκολπώνονται το Χριστό ως βασιλιά τους, χαίρονται και αγάλλονται για αυτόν, διότι έρχεται να σώσει αυτές. Αλλά οι θυγατέρες Ιερουσαλήμ οι οποίες κλαίνε για αυτόν, αλλά δεν τον εγκολπώθηκαν ως βασιλιά τους, ας θρηνούν και ας τρέμουν σκεπτόμενες, ότι μετά από λίγο έρχεται για να κρίνει αυτές. Μέσω των θρήνων αυτών υπάρχει κάποια ελπίδα να τον γνωρίσουν και ως βασιλιά τους, πριν ακόμη ξεσπάσει και πάνω στα κεφάλια τους η οργή του.

(5) Όταν με μάτι πίστεως ατενίζουμε στον εσταυρωμένο Χριστό, πρέπει να κλαίμε όχι για αυτόν, αλλά για τους εαυτούς μας και τα παιδιά μας. Δεν πρέπει να είναι η στάση μας απέναντι στο θάνατο του Χριστού, όπως και απέναντι στο θάνατο κάποιου κοινού προσώπου, στου οποίου τη δυστυχία και συμφορά δοκιμάζουμε συμπάθεια και οίκτο, ή όπως και απέναντι στο θάνατο κάποιου κοινού φίλου, για τον οποίο θα επιθυμούσαμε πολύ να ζει και να μην πεθάνει.

Ο θάνατος του Χριστού έχει κάτι το μοναδικά ιδιαίτερο, διότι υπήρξε η νίκη του και ο θρίαμβός του κατά των εχθρών του και η απολύτρωσή μας και η εξασφάλιση της αιώνιας ζωής για εμάς. Για αυτό λοιπόν δεν πρέπει να κλαίμε για αυτόν, αλλά για τις αμαρτίες μας και τις αμαρτίες των παιδιών μας, οι οποίες έγιναν οι αιτίες του θανάτου του. Να κλαίμε ακόμη από φόβο, μήπως υποστούμε τρομερά δεινά και τιμωρίες, εάν περιφρονήσουμε την αγάπη του και απορρίψουμε τη χάρη του, όπως οι Ιουδαίοι, οι οποίοι για αυτό οδηγήθηκαν στον όλεθρο.

Όπως όμως δεν πρέπει να κλαίμε το Χριστό, ο οποίος με το θάνατό του μπήκε στην αιώνια δόξα, έτσι δεν πρέπει να κλαίμε και τους συγγενείς και φίλους μας που πεθαίνουν εν Κυρίω και τελειώθηκαν με αγιότητα, διότι και αυτοί μπαίνουν στην αιώνια δόξα και χαρά. Ας κλαίμε μάλλον τους εαυτούς μας και τα παιδιά μας, διότι αφηνόμεστε πίσω τους σε ένα κόσμο γεμάτο από αμαρτίες και θλίψεις και παγίδες.

Λουκ 23.29 ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι⁽¹⁾ ἐν αἷς ἐροῦσιν, Μακάριαι αἱ στεῖραι καὶ κοιλίαι αἱ οὐκ ἐγέννησαν⁽²⁾ καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἐθήλασαν.

Μετάφραση: Διότι ἰδοὺ, ἐρχονται μέρες που θα λένε: Καλότυχες οἱ στεῖρες γυναῖκες καὶ οἱ κοιλίες που δεν γέννησαν καὶ οἱ μαστοὶ που δεν θήλασαν μικρά παιδιά. Διότι ἐκείνες που θα ἔχουν παιδιά θα υποφέρουν πολὺ, ἐπειδὴ θα αἰσθάνονται τὴ δυστυχία καὶ τὰ δεινὰ των παιδιῶν τους.

(1) «Ἡμέρες λείει αὐτές τῆς πολιορκίας καὶ ἀλωσης τῶν Ἱεροσολύμων» (Ζ).

(2) Κατὰ κανόνα στους Ἰουδαίους οἱ στεῖρες καὶ ἀτεκνες θεωροῦνταν αξιοθρήνητες ἢ περιφρονημένες. Δες καὶ Λουκ. α 25,36. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς χρόνους οἱ στεῖρες θα μακαρίζονται (ρ). «Θα μακαριστοῦν, λείει, ἀπὸ αὐτές που γέννησαν, ὅσες δεν γέννησαν, ἐπειδὴ δεν θα ἀκούνε οὔτε θα βλέπουν τὶς ποικίλες σφαγές των παιδιῶν τους, ὅπως αὐτές» (Ζ).

Ενῶ συνήθως αὐτές που δεν εἶχαν παιδιά ζήλευαν αὐτές που εἶχαν, ὅπως ἡ Ραχήλ φθονοῦσε τὴν Λεῖα, τώρα αὐτές που ἔχουν παιδιά, θα βρουν αὐτὰ τέτοιο φορτίο κατὰ τὴν ὥρα τῆς διαφυγῆς καὶ τέτοια αἰτία θλίψης, ὅταν θα βλέπουν αὐτὰ νὰ λιποθυμοῦν καὶ νὰ πεθαίνουν ἀπὸ πείνα ἢ νὰ σφάζονται με μαχαίρι, ὥστε θα μακαρίζουν αὐτές που δεν ἔχουν παιδιά.

Λουκ 23.30 τότε ἄρξονται⁽¹⁾ λέγειν⁽²⁾ τοῖς ὄρεσιν, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς, Καλύψατε ἡμᾶς⁽³⁾.

Μετάφραση: Τότε, τὶς ἡμέρες ἐκείνες, ἐπειδὴ δεν θα μποροῦν νὰ υποφέρουν τὰ δεινὰ, θα ἀρχίσουν νὰ λένε στα ὄρη: Πέστε ἐπάνω μας. καὶ στα βουνὰ θα λένε: Σκεπάστε μας, νὰ πεθάνουμε μεμιὰς καὶ νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὰ ἀνυπόφορα βάσανα.

(1) Ὁ πληθυσμὸς γενικά καὶ ὄχι μόνο οἱ γυναῖκες (ρ).

(2) Τὰ ἀκόλουθα λόγια θα μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ὡς παράθεση ἀπὸ τὸ Ὡσηέ ι 8 («καὶ θα πουν στα ὄρη· καλύψτε μας, καὶ στα βουνὰ· πέστε πάνω μας»). Ἀλλὰ γιὰ τὸ Κύριος δεν θα χρησιμοποιοῦσε ἀσχέτως με τὰ λόγια τοῦ Ὡσηέ τὴν εἰκόνα αὐτή, ἡ ὁποία ἴσως κυκλοφοροῦσε καὶ ὡς παροιμία στο λαὸ καὶ ἡ ὁποία ἄλλωστε ξαναβρίσκεται καὶ στο Ἀποκάλυψη στ 16; (Λ). «Θα ἀρχίσουν νὰ τὰ λένε αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ δεν θα ἀντέχουν τὰ ἀξεπέραστα δεινὰ καὶ ἀπὸ τὴν πολιορκία των Ρωμαίων καὶ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφύλια σύρραξη» (Ζ).

(3) Η εκφραζόμενη ευχή είναι να πέσουν τα όρη και τα βουνά πάνω τους όχι για να τους κρύψουν και να τους προστατέψουν, αλλά για να τους φονεύσουν. Ο θάνατος θα είναι προτιμότερος από αυτόν τον τρόπο και την αθλιότητα εκείνη (p).

Συχνά άνθρωποι θάφτηκαν ζωντανοί από όρη και καταπτώσεις όγκων χώματος. Θάνατος φοβερός και που προκαλεί τον αποτροπιασμό. Πόσο φοβερές λοιπόν θα είναι οι ημέρες εκείνες, όταν για αποφυγή αυτών επιθυμείται ως κάτι ευκαίριο και επιθυμητό ο αποτρόπαιος αυτός θάνατος! (b). Όσοι δεν προσφεύγουν στο Χριστό και δεν έχουν αυτόν ως καταφύγιο, μάταια θα επικαλούνται τα όρη να πέσουν πάνω τους και να τους καταπλακώσουν για διαφυγή από την οργή του.

Λουκ 23.31 ὅτι⁽¹⁾ εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται⁽²⁾;

Μετάφραση: Και θα είναι πράγματι ανυπόφορα τα βάσανα, διότι εάν κάνουν αυτά οι Ρωμαίοι σε μένα, που είμαι αθώος και μοιάζω με χλωρό δέντρο επειδή έχω θεία ζωή, της θα συμβεί σε σας που είστε δέντρο ξερό και νεκρό εξαιτίας της αμαρτίας;

(1) Αιτιολογικό. Αυτά τα τρομερά γεγονότα θα επέλθουν διότι... (p).

(2) Επιχείρημα από την ισχυρότερη έννοια. Παρόμοια η σημασία και στο Παροιμ. ια 31 και Α΄ Πέτρ. δ 17,18. Η εφαρμογή του λόγου αυτού έγινε με διάφορους τρόπους και με πολλές σημασίες. Έτσι μπορεί να θεωρηθεί με την εξής έννοια: Εάν οι Ρωμαίοι μεταχειρίζονται έτσι εμένα, τον οποίο βρήκαν αθώο, πώς θα μεταχειριστούν εκείνους, οι οποίοι θα είναι αποστάτες και ένοχοι; (p).

Ή, όταν η δικαιοσύνη του Θεού φαίνεται κατά κρίση μυστηριώδη και ακατανόητη στους πολλούς να πλήττει έναν αθώο, πώς θα μεταχειριστεί τους ένοχους; Κυρίως η εικόνα παρουσιάζει πρόσωπο, το οποίο έχει τη διάθεση όχι απλώς να κάψει αδιάκριτα (όπως στο Ιεζεκιήλ κ 47), αλλά να φέρει σε πέρας την απόφασή του, να ανάψει φωτιά αρχίζοντας και από αυτά τα χλωρά ξύλα (L).

Αξιολογότατη και κάθε προσοχής άξια και η επόμενη ερμηνεία: «Δέντρο χλωρό λείει τον εαυτό του λόγω της θείας ζωής που υπάρχει μέσα στο σώμα του που είναι αμάραντη και ακατάλυτη και επειδή αυτό το δέντρο είναι πολύκαρπο και ευθαές... Αυτό που λείει λοιπόν, τέτοια σημασία έχει» (Σχ).

Εάν εκείνος, ο οποίος δεν γνώρισε αμαρτία, υποφέρει έτσι, πόσο μάλλον θα υποφέρει ο πονηρός και αμαρτωλός; Τα παθήματα του Κυρίου λένε σε μας: Μάθε τι είναι η αμαρτία βλέποντας τον αναμάρτητο να πάσχει για αυτήν. Εάν το χλωρό δέντρο

κατακάηκε με τέτοιο τρόπο στο Γολγοθά, πόσο μάλλον θα κατακαεί το ξηρό δέντρο; «Εάν σε εμένα, που έχω θεία ζωή, κάνουν αυτά οι Ρωμαίοι παρακινημένοι από τους Ιουδαίους, σε εσάς, που έχετε κτήμα σας τη νέκρωση από την αμαρτία, τι θα γίνει από αυτούς; (Ζ).

«Διότι, εάν μεν είχατε κάποια ζωτική ενέργεια του αγαθού, ίσως λοιπόν να μπορούσατε να αξιωθείτε κάποιας λύπης μέτριας βεβαίως· τώρα όμως θα παραδοθείτε σε καύση και σε καταστροφή σαν ξηρό δέντρο» (Θφ).

«Διότι θα κατακάψουν τον Ισραήλ, δηλαδή θα εισπράξουν τις καταδίκες για τη δυσσέβειά τους προς το Χριστό» (Κ). Όταν λαμβάνουμε υπ' όψη τα σκληρά παθήματα του Κυρίου μας Ιησού, πρέπει να στεκόμαστε έμφοβοι μπροστά στη δικαιοσύνη του Θεού και να τρέμουμε μπροστά της. Οι μεγαλύτεροι των αγίων συγκρινόμενοι με το Χριστό είναι δέντρα ξηρά. Εάν αυτός υπέφερε, πώς είναι δυνατόν να μην υποφέρουν και αυτοί; Αλλά και ποια σε αυτήν την περίπτωση θα είναι η καταδίκη των αμαρτωλών;

Στίχ. 32-38. Η σταύρωση του Χριστού.

Λουκ 23.32 "Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι⁽¹⁾ σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι.

Μετάφραση: Οι στρατιώτες οδηγούσαν στον τόπο της εκτελέσεως και άλλους δύο κακούργους για να τους σταυρώσουν μαζί με τον Ιησού.

(1) Υπάρχει και η γραφή ἕτεροι κακοῦργοι δύο. Ήταν αυτοί ληστές. Δες Ματθ. κζ 38,44· Μάρκ. ιε 27. Η ιεραρχία των Ιουδαίων ίσως συντέλεσε να συσταυρωθούν μαζί με τον Ιησού για να εμφανίζεται έτσι, ότι παρόμοιο υπήρξε και το έγκλημα αυτού (ρ). Οι δύο αυτοί κακοποιοί ήταν πιθανώς σύντροφοι του Βαραββά (g). «Επειδή ήθελε ο διάβολος να κατασκευάσει κακή ιδέα για τον Κύριο, έκανε να συσταυρωθούν με αυτόν ληστές. Αλλά... αυτό έγινε μάλλον για μεγαλύτερη δόξα του Κυρίου. Διότι των μεν ληστών οι σταυροί ούτε που αναζητήθηκαν, ενώ από το σταυρό αυτού όλος ο κόσμος έχει κρεμαστεί. Και φαίνεται ολοφάνερα από εδώ, ότι ο Κύριος δεν είναι παράνομος, όπως οι ληστές, αλλά αρχηγός κάθε δικαιοσύνης» (Θφ)

Η αφήγηση του Λουκά είναι κατ' ουσίαν η ίδια με αυτές στα Ματθ. κζ 33-44 και Μάρκ. ιε 22-32 (δες τις εκεί σημειώσεις). Έχει παρόλ' αυτά και ιδιαίτερα ανεξάρτητα τελείως χαρακτηριστικά (ρ). Έτσι από τους επτά λόγους, τους οποίους ο Κύριος είπε στο σταυρό, οι τρεις αναφέρονται από μόνο τον Λουκά και αποκλειστικά από αυτόν (g).

Λουκ 23.33 καὶ ὅτε ἀπηλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον⁽¹⁾, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν⁽²⁾ αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

Μετάφραση: *Κι ὅταν ἔφτασαν στον τόπο που λόγω του εξωτερικοῦ σχήματός του λεγόταν Κρανίο, σταύρωσαν ἐκεῖ τον Ἰησοῦ καὶ τους δύο κακούργους, τον ἕνα στα δεξιά του καὶ τον ἄλλο στα ἀριστερά του.*

(1) Ο Λουκάς αποσιωπᾷ το εβραϊκὸ ὄνομα Γολγοθά, διότι αὐτὸ θα ἦταν χωρὶς κάποια σημασία στους Ἕλληνες ἀναγνώστες, ὅπως ἤδη παρέλειψε καὶ τα ὀνόματα Γεθσημανή καὶ Γαββαθά (p).

(2) Οἱ σταυρωμένοι ζούσαν συνήθως δώδεκα ὥρες, καὶ μερικές φορές καὶ μέχρι τὴ δεύτερη ἢ καὶ τὴν τρίτη ἡμέρα. Ο πυρετός, ὁ ὁποῖος ἐκδηλωνόταν μετὰ ἀπὸ λίγο, ἔφερνε φλογερὴ δίψα. Ἡ ὀλοένα αὐξανόμενη φλόγωση τῶν πληγῶν τῆς ράχης, τῶν χεριῶν καὶ τῶν ποδιῶν, ἡ συμφόρηση τοῦ αἵματος στο κεφάλι, στοὺς πνεύμονες καὶ στὴν καρδιά, ἡ διόγκωση ὅλων τῶν φλεβῶν, μία πίεση ἰσχυρὴ καὶ ἀπερίγραπτη, πόνοι τοῦ κεφαλιοῦ ἀνυπόφοροι, ἡ ἀκαμψία τῶν μελῶν που προξενούνταν ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ καὶ βεβιασμένη τοποθέτηση τοῦ σώματος, ὅλα αὐτὰ ἐνωμένα μαζὶ ἔκαναν τὴν ποινὴ τῆς σταύρωσης σκληρότατη καὶ φοβερότατη τιμωρία, κατὰ τὴν ἐκφραση τοῦ Κικέρωνα (g).

Λουκ 23.34 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν⁽¹⁾, Πάτερ⁽²⁾, ἄφες⁽³⁾ αὐτοῖς⁽⁴⁾, οὐ γὰρ οἶδασιν⁽⁵⁾ τί ποιοῦσιν⁽⁶⁾. διαμεριζόμενοι⁽⁷⁾ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔβαλλον κλῆρον⁽⁸⁾.

Μετάφραση: *Ο Ἰησοῦς ὅμως, παρόλα τα βασανιστήρια που του ἔκαναν, ἔλεγε: Πατέρα μου, συγχώρησέ τους· διότι εἶναι τυφλωμένοι ἀπὸ τα πάθη τους καὶ δεν ξέρουν τι κάνουν. Θανατώνουν τον Μεσσία τους καὶ δεν καταλαβαίνουν ὅτι μ' αὐτὸ ἐπιφέρουν θανάσιμο χτύπημα ἐναντίον τοῦ εαυτοῦ τους. Καὶ οἱ στρατιῶτες ἀρχισαν νὰ μοιράζονται τα ἐνδύματά του ρίχνοντας κλῆρο.*

(1) Ἐπτὰ λόγοι ἀναφέρονται ὅτι λέχθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο πάνω στο σταυρό. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ τρεῖς πρῶτοι ἀναφέρονται στα πρόσωπα που περιστοιχίζαν τὸν Ἰησοῦ· στοὺς ἐχθροὺς του δηλαδή, στο συσταυρωμένο ληστή, στὴ μητέρα καὶ τὸ μαθητὴ του. Εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἡ διαθήκη του. Οἱ τρεῖς ἀκόλουθοι: «Θεέ μου, Θεέ μου... Διψῶ· Τετέλεσται» ἀναφέρονται στα πάθη του καὶ στο ἔργο τῆς σωτηρίας που συντελούνταν κατὰ τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες. Τέλος ὁ ἑβδομος «Πατέρα μου στα χέρια σου

θα παραδώσω το πνεύμα μου» είναι η κραυγή της τέλει εμπιστοσύνης μέσα στην ύψιστη σωματική εξάντληση (g).

Οι επτά αυτοί λόγοι συγκεντρώνονται και από τα τέσσερα ευαγγέλια και κανένα από αυτά δεν αναφέρει όλους μαζί τους λόγους αυτούς. Έτσι οι τέσσερις μαρτυρίες των ευαγγελιστών παρουσιάζονται σαν τέσσερις φωνές, οι οποίες συνδεόμενες μεταξύ τους συναποτελούν αρμονική συμφωνία. Ο Σωτήρας πέρασε το μεγαλύτερο μέρος του μαρτυρίου του πάνω στο σταυρό με σιγή. Αλλά οι επτά αυτοί λόγοι του αποτελούν μία ανακεφαλαίωση της διδασκαλίας, η οποία μας είναι αναγκαία και ωφέλιμη και για τις δικές μας τελευταίες στιγμές (b).

Ο πρώτος αυτός λόγος του Κυρίου παραλείπεται από κάποιους μεγαλογράμματους κώδικες και από κάποιες μεταφράσεις, μαρτυρείται όμως και από τους Ειρηναίο και Ωριγένη (δ). Οι Tischendorf και Soden υποστήριξαν χωρίς δισταγμό την αυθεντικότητά του. Οι Wescott και Hort όμως δεν τον θεωρούν ότι περιλαμβανόταν εξ' αρχής στο ευαγγέλιο του Λουκά (L). Εκφράζονται όμως για αυτόν ως εξής: Λίγοι στίχοι των ευαγγελίων έχουν μέσα τους βεβαιότερη μαρτυρία για την αλήθεια του περιεχομένου τους από τον πρώτο αυτόν λόγο της σταύρωσης. Δεν είναι ανάγκη όμως να περιεχόταν εξ' αρχής ο στίχος αυτός στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο (p).

Η Πεσιτώ, τα περισσότερα αντίγραφα της Ιτάλας και η πλειονότητα των μεγαλογράμματων αντιγράφων εγγυώνται για την αυθεντικότητα του λόγου αυτού. Και το ότι μετά από λίγο ο ληστής προσέφυγε στη χάρη του Ιησού, δεν μπορεί να εξηγηθεί παρά με την εντύπωση, την οποία του παρήγαγε και ο λόγος αυτός, στον οποίο ο Ιησούς ως γιος επικαλείται το Θεό, απευθυνόμενος προς αυτόν ως προς Πατέρα. Πάρα πολύ δύσκολα θα επινοούνταν ένας τέτοιος λόγος (g).

(2) Τόσο στην αρχή του παθήματος με τον πρώτο αυτόν λόγο, όσο και κατά το τέλος του με τον τελευταίο λόγο επικαλείται το Θεό αποκαλώντας αυτόν Πατέρα (b). Οι πρώτες σταγόνες του αίματός του αρχίζουν ήδη να χύνονται από τις ανοιγμένες στο σώμα του πληγές. Και αμέσως αρχίζει και αυτός να επιτελεί το αρχιερατικό του έργο μεσιτεύοντας προς τον Πατέρα του υπέρ των σταυρωτών του. Το διδακτικό έργο του τελείωσε ήδη και άρχισε το έργο της αιώνιας αρχιερωσύνης του (o).

(3) Θα νόμιζε κάποιος, ότι ο Κύριος θα έλεγε τώρα: Πατέρα, κατάκαψέ τους. Ο Κύριος να δει την αδικία σας και να την τιμωρήσει. Αλλά όχι. Ο Κύριος λησμονεί τελείως τον εαυτό του και το πάθημά του. Λησμονεί τους πόνους του και την αγωνία του. Και ενώ δεν ζητά κάποια ανακούφιση για τον εαυτό του, απασχολείται με την οργή του Πατέρα του που επικρέμεται εναντίον των σταυρωτών του και ζητά να την

αποτρέψει. Πόσο μεγάλη είναι η αγάπη του, η για χάρη των άλλων λησμοσύνη του εαυτού του!

«Με το να προσευχηθεί ως άνθρωπος για χάρη των σταυρωτών του, υπέδειξε στους ανθρώπους πρότυπο για τη συμπάθεια προς αυτούς που μας αδίκησαν. Απόρησαν όμως κάποιοι, ότι, εάν συγχωρέθηκε σε αυτούς η αμαρτία, πώς εξ' αιτίας της ύστερα παραδόθηκαν στους Ρωμαίους σε πανωλεθρία; Σε αυτούς λέμε, ότι η προσευχή δεν έγινε για όλους, αλλά για χάρη μόνο αυτών που δεν θα έκαναν κανένα περαιτέρω κακούργημα» (Ζ).

Σε όλους θα συγχωρούνταν η αμαρτία «και θα αφηνόταν σε αυτούς το αμάρτημα, αν ύστερα από αυτά δεν επέμεναν στην απιστία» (Θφ). «Θα τους συγχωρούσε αν ήθελαν να μετανοήσουν. Διότι αν δεν τους συγχωρούσε την αμαρτία, δεν θα γινόταν ο Παύλος απόστολος· αν δεν τους συγχωρούσε την αμαρτία, δεν θα πίστευαν αμέσως τρεις χιλιάδες και πέντε χιλιάδες και πολλές μυριάδες» (Χ).

Εάν δεν είχε απευθύνει την προσευχή αυτή, η τιμωρία για το έγκλημά τους μπορούσε να αρχίσει αμέσως, όπως συχνά συνέβαινε σε παρόμοιες περιπτώσεις κατά την εποχή του Μωϋσή. Οι δεήσεις του μακρόθυμου Κυρίου εμποδίζουν το άμεσο ξέσπασμα της θείας οργής και επιτυγχάνουν πλήρη συγχώρηση και μετάνοια για εκείνους, οι οποίοι έχουν τη διάθεση να δεχτούν αυτά (b).

Και οι χειρότεροι των αμαρτωλών, οι ίδιοι οι σταυρωτές του Χριστού, εφ' όσον μετανοούν ειλικρινά, συγχωρούνται.

(4) «Κάποιοι λένε ότι έκανε την προσευχή, όχι για χάρη των Ιουδαίων, αλλά για χάρη των Ρωμαίων στρατιωτών που υπηρέτησαν τη σταύρωσή του. Διότι αυτοί αγνοούσαν τελείως, όσα προφήτευσαν για αυτόν ο νόμος και οι προφήτες» (Ζ). Παρόλ' αυτά το «ἄφες αὐτοῖς» ελάχιστα αναφέρεται στους Ρωμαίους στρατιώτες, οι οποίοι εκτελούσαν τυφλά τις διαταγές, τις οποίες είχαν λάβει (g). Οι υπεύθυνοι, χάριν των οποίων ο Κύριος προσεύχεται, ήταν οι Ιουδαίοι και ειδικά η ιουδαϊκή ιεραρχία (p).

(5) «Επειδή είναι μεθυσμένοι από φθόνο» (Ζ) δεν ξέρουν τι κάνουν. Ότι μεν εκτελούσαν την πράξη της σταύρωσης το γνώριζαν. Ποιος όμως ήταν αυτός που σταυρωνόταν, το αγνοούσαν. «Διότι αν ήξεραν, δεν θα σταύρωναν τον Κύριο της δόξας» (Α' Κορ. β 8). Αυτό είναι αλήθεια και για τους Ιουδαίους άρχοντες (Πράξ. γ 17), ακόμη περισσότερο για το λαό, και πολύ περισσότερο ακόμη για τον Πιλάτο (p).

Υπήρχε κάλυμμα στη δόξα του σταυρωμένου, αλλά και στη διάνοια των σταυρωτών. Πώς λοιπόν ήταν δυνατόν να δουν διαμέσου των δύο αυτών καλυμμάτων; Είχαν ευχηθεί το αίμα του να πέσει σε αυτούς και στα παιδιά τους. Εάν ήξεραν τι έκαναν, ουδέποτε θα εύχονταν κάτι τέτοιο.

(6) Φόνευσαν τον Μεσσία τους. Έτσι όμως κατάφεραν εναντίον τους πλήγμα θανάσιμο (g). «Δεν είπε, ότι εμένα δεν με ξέρουν, αλλά, δεν ξέρουν τι κάνουν, δηλαδή αγνοούν το θείο σχέδιο της σωτηρίας που τελείται και το μυστήριο. Διότι δεν ήξεραν, ότι τόσο πολύ θα λάμψει ο σταυρός, ότι θα γίνει σωτηρία της οικουμένης και συμφιλίωση του Θεού με τους ανθρώπους και ότι η πόλη τους θα κυριευτεί και θα πάθουν τα έσχατα δεινά» (X).

Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος προσευχήθηκε με το ίδιο πνεύμα της αγάπης, αλλά όχι με τις ίδιες ακριβώς λέξεις (Πράξ. ζ 60). Ξαναβρίσκουμε όμως αυτές στα χείλη του Ιακώβου του αδελφοθέου πριν το μαρτύριό του (Ευσεβίου Εκκλ. Ιστορ. ΙΙ,23,16) (L).

(7) Τα ενδύματα των σταυρωμένων κατά τον ρωμαϊκό νόμο ανήκαν στους εκτελεστές στρατιώτες (g). Η διανομή αυτή των ενδυμάτων είναι μία επιπλέον λεπτομέρεια της μεταχείρισης του Χριστού ως εγκληματία, του οποίου το στάδιο κλεινόταν (p).

(8) Και η γραφή «κλήρους». Κάθε σταυρός φρουρούνταν από «τετράδα» (Πράξ. ιβ 4) στρατιωτών. Δύο φορές έβαλαν κλήρο. Κατ' αρχάς για τη διανομή των τεσσάρων ίσων σχεδόν μεριδίων, που σχηματίστηκαν από τα ενδύματα του Ιησού (μανδύας, κάλυμμα της κεφαλής, ζώνη, σανδάλια), και έπειτα τη δεύτερη φορά για τον άρραφο χιτώνα (g).

Λουκ 23.35 καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν⁽¹⁾. ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ⁽²⁾ οἱ ἄρχοντες συν αυτοῖς λέγοντες⁽³⁾, "Ἄλλους ἔσωσεν, σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ⁽⁴⁾ ἐκλεκτός⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Στο μεταξύ ο λαός στεκόταν και παρατηρούσε σαν να έβλεπε ένα περίεργο θέαμα. Και οι άρχοντες μαζί με μερικούς άλλους απ' το λαό τον περιέπαιζαν κι έλεγαν: Άλλους έσωσε με τα αγυρτικά του θαύματα. Ας σώσει τώρα και τον εαυτό του, εάν αυτός είναι ο Χριστός και εάν και εάν πράγματι έχει εκλεγεί από τον Θεό για να πραγματοποιήσει το σχέδιο της σωτηρίας του Ισραήλ.

(1) Το θεωρῶν δηλώνει περιέργεια χυδαία που χάσκει σαν μπροστά σε κάποιο θέαμα αξιοπαράλητο (p).

(2) Το «και» αυτό μπορεί να υπονοεί, ότι και ο λαός περιέπαιζε, και μαζί με αυτόν περιέπαιζαν και οι άρχοντες. Αλλά ο ευαγγελιστής μάλλον θέλει να δηλώσει, ότι εκτός από αυτούς που παρατηρούσαν, υπήρχαν και αυτοί που περιέπαιζαν (L). Ο λαός στεκόταν βλέποντας, οι άρχοντες περιέπαιζαν, οι στρατιώτες ενέπαιζαν και ο ληστής βλασφημούσε. Σχηματίζεται έτσι ένα είδος κλιμακωτού (p).

Από τους άρχοντες θα περίμενε κάποιος περισσότερη ευπρέπεια και λιγότερη αναισθησία. Για να είναι άρχοντες και για να έχουν αξίωμα πρέπει να ήταν άνθρωποι ανώτερης ανάπτυξης, που είχαν συναίσθηση της αξιοπρέπειας και των υποχρεώσεων του οίκτου προς τους πάσχοντες. Αλλά και αυτοί αναμίχτηκαν τώρα με το χυδαίο όχλο και τον ξεπέρασαν στην απρέπεια.

(3) Τα ακόλουθα σαρκαστικά λόγια αναφέρονται και από τους τρεις συνοπτικούς, αλλά ο Λουκάς μάς προσθέτει το περιφρονητικό «οὗτός» («εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός») και το εκλεκτός (p).

(4) Υπάρχει και η γραφή: ο Χριστός του Θεού, ο εκλεκτός.

(5) Ο Ιησούς είχε εκλεχτεί πριν από όλους τους αιώνες για την εκπλήρωση όλων αυτών (p). Ήταν ο από το Θεό εκλεγμένος Μεσσίας (δ), ο οποίος θα πραγματοποιούσε το θείο σχέδιο και ως προς τον Ισραήλ και ως προς τον κόσμο ολόκληρο. Δες Λουκ. Θ 35 (g).

Οι Ιουδαίοι ανέμεναν τον Μεσσία ως κοσμικό άρχοντα, ο οποίος θα ελευθέρωνε αυτούς από τους Ρωμαίους. Ήδη ο Χριστός βρισκόταν στα χέρια των Ρωμαίων. Εάν πράγματι ήταν ο Μεσσίας, όπως τον φαντάζονταν οι Ιουδαίοι ας ελευθέρωνε λοιπόν τον εαυτό του από τους Ρωμαίους και ας καταργούσε στη συνέχεια το κράτος τους. Τον ενέπαιζαν λοιπόν και τον περιφρονούσαν οι Ιουδαίοι ως ψευδομεσσία.

Λουκ 23.36 ενέπαιζον⁽¹⁾ δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται προσερχόμενοι καὶ ὄξος⁽²⁾ προσφέροντες⁽³⁾ αὐτῷ

Μετάφραση: Τον χλεύαζαν μάλιστα οι στρατιώτες, οι οποίοι πλησίαζαν και του πρόσφεραν ξίδι

(1) Υπάρχει και η γραφή ενέπαιζαν, η οποία παρουσιάζει τους στρατιώτες να επιμένουν λιγότερο στον εμπαιγμό τους από όσο οι άρχοντες των Ιουδαίων (p).

(2) Και αυτό είναι χαρακτηριστικό του Λουκά, ο χαρακτηρισμός δηλαδή του ποτισμού ως εμπαιγμού των στρατιωτών (δ). Ο από τους υπόλοιπους ευαγγελιστές

(Ματθ. κζ 48, Μάρκ. ιε 36, Ιω. ιθ 29) αναφερόμενος ποτισμός, έγινε λίγο πριν το θάνατο του Κυρίου. Το ότι επίσης βρέθηκε αμέσως εκεί και σφουγγάρι και καλάμι ή ύσσωπο (κλωνάρι φυτού) σημαίνει, ότι είχε ληφθεί από πριν φροντίδα για αυτά για ανακούφιση αυτών που ταλαιπωρούνταν σκληρά πάνω στο σταυρό (g).

Κάποιοι από τους ερμηνευτές μεταφράζουν τον παρόντα στίχο ως εξής: Και οι στρατιώτες, όταν τον πλησίαζαν για να του προσφέρουν για ανακούφισή του ξύδι, τον περιγελούσαν. Η γενική όμως γνώμη των ερμηνευτών είναι ότι και η προσφορά του ξυδιού γινόταν για χλευασμό (ο).

(3) Πιθανώς δεν μπορούσαν να πλησιάσουν στα χείλη του το κύπελλο, το οποίο κρατούσαν στα χέρια τους (p).

Λουκ 23.37 καὶ λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων⁽¹⁾, σῶσον σεαυτὸν⁽²⁾.

Μετάφραση: και έλεγαν: Εάν εσύ είσαι ο βασιλεύς των Ιουδαίων, σώσε τον εαυτό σου απ' το σκληρό αυτό μαρτύριο, που θα σου φέρει το θάνατο.

(1) Οι στρατιώτες περιγελώντας τον Ιησού παίρνουν αφορμή από την εναντίον του κατηγορία ότι διεκδικεί βασιλεία και ως περιεχόμενο των κοροϊδιών τους παίρνουν τον τίτλο του βασιλιά (b). Και τον μεταχειρίζονται ειρωνικά ως βασιλιά, κατά κάποιο τρόπο προσφέροντας σε αυτόν το ποτήρι του συμποσίου (g). Τι λαμπρός βασιλιάς, θα έλεγαν. Σε τέτοιο λαό τέτοιος βασιλιάς αρμόζει. Αλλά και σε τέτοιο βασιλιά, τέτοιος λαός τού πρέπει.

(2) Στο στόμα των ρωμαίων στρατιωτών δεν υποδηλώνει δύναμη υπερφυσική (L).

Λουκ 23.38 ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφή⁽¹⁾ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν ἐλληνικοῖς καὶ ρωμαϊκοῖς καὶ εβραϊκοῖς⁽²⁾ οὗτος ἐστὶν ὁ βασιλεὺς⁽³⁾ τῶν Ἰουδαίων.

Μετάφραση: Υπήρχε μάλιστα και μία επιγραφή που ήταν στερεωμένη από πάνω του, γραμμένη στην ελληνική και στη ρωμαϊκή και στην εβραϊκή γλώσσα: Αυτός είναι ο βασιλεύς των Ιουδαίων.

(1) Δεν περίμεναν τη στιγμή αυτή για να βάλουν την επιγραφή. Αλλά γίνεται για αυτήν λόγος εδώ μετά τα λόγια των στρατιωτών, κατά κάποιο τρόπο σαν ένας συμπληρωματικός σαρκασμός και χλευασμός. Και όμως ο Ιησούς ήταν αληθινά βασιλιάς. Ενώ οι στρατιώτες χλεύαζαν το βασιλικό του αξίωμα, ο ληστής πίστεψε σε

αυτό. Η σύνδεση αυτή των γεγονότων είναι γεμάτη τέχνη, σύμφωνη με το «καθεξής (=με τη σειρά τους)» που σημειώνεται στο προοίμιο του ευαγγελίου (Λουκ. α 3), οσοδήποτε και αν θα έλεγε κάποιος, ότι δεν είναι και χρονολογική (L).

Το όνομα και το έγκλημα του καταδίκου γραφόταν σε πινακίδα που κρεμιόταν συνήθως από τον τράχηλό του, και όταν έφθαναν στον τόπο της θανατικής εκτέλεσης, στερεωνόταν πάνω στο σταυρό. Το «και» υπονοεί, ότι η επιγραφή αυτή ήταν πρόσθετη χλεύη και εμπαιγμός (p).

(2) Κάποια από τα μεγαλογράμματα χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «γεγραμμένα ἐπ’ αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς».

«Δες όμως και άλλη πανουργία του διαβόλου που γυρνά εναντίον του. Διότι ο μεν διάβολος με τους τρεις χαρακτήρες γραμμάτων (γλώσσες) διαπόμπευσε δήθεν την ανταρσία του Ιησού, ώστε να μην διαφύγει της προσοχής κανενός από τους περαστικούς, ότι για αυτό κρεμάστηκε, διότι έκανε τον εαυτό του βασιλιά· αυτό όμως... ήταν σύμβολο του ότι μπήκαν κάτω από τη βασιλεία του Ιησού και ανακήρυξαν αυτόν τα καλύτερα από τα έθνη, όπως ήταν οι Ρωμαίοι, και σοφότατοι, όπως οι Έλληνες, και θεοσεβέστατοι όπως ήταν το γένος των Εβραίων» (Θφ).

Μπήκε περιφρονητικά. Αλλά ο Θεός είχε πρόθεση, να καταστεί αυτή διακήρυξη για το ποιος πράγματι ήταν αυτός που κρεμιόταν στο σταυρό. Ήταν πράγματι ο βασιλιάς των Ιουδαίων· ο βασιλιάς της εκκλησίας και ο σταυρός του είναι η οδός προς το στέμμα και το θρόνο του. Αυτό γράφτηκε στις τρεις τότε περισσότερο ομιλούμενες και γνωστές μεταξύ των μορφωμένων γλώσσες, έτσι ώστε και όσοι ήταν με οποιονδήποτε τρόπο μορφωμένοι, να μπορούν να γνωρίσουν το Χριστό.

Γράφτηκε στις τρεις αυτές γλώσσες, για να καταστεί δυνατόν να διαβαστεί η επιγραφή αυτή από όλους τους ανθρώπους. Η εθνική φιλοσοφία είχε κάνει την ελληνική γλώσσα περίφημη· οι ρωμαϊκοί νόμοι και η από τη Ρώμη κυβέρνηση του κόσμου είχε κάνει επίσης γνωστή και τη λατινική γλώσσα· η εβραϊκή επίσης ξεπερνούσε αυτές, διότι σε αυτήν είχε γραφτεί η Παλαιά Διαθήκη. Στις τρεις αυτές γλώσσες διακηρύχτηκε ο Χριστός βασιλιάς.

(3) Με την επιγραφή αυτή, την ταπεινωτική για τους Ιουδαίους, ο Πλάτος εκδικούνταν για τον καταναγκασμό, στον οποίο είχαν υποβάλλει αυτόν οι Ιουδαίοι, για να φέρουν σε πέρας την θανατική εκτέλεση ανθρώπου, τον οποίο αυτός είχε βρει αθώο (g)

Στίχ. 39-43. Οι δύο ληστές.

Λουκ 23.39 Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων⁽¹⁾ ἐβλασφήμει⁽²⁾ αὐτὸν λέγων, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός⁽³⁾; σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς.

Μετάφραση: Στο μεταξύ ένας από τους κακούργους που κρεμάστηκαν στο σταυρό τον χλεύαζε με βλασφημίες και του έλεγε: Εάν εσύ είσαι ο Χριστός, σώσε τον εαυτό σου κι εμάς.

(1) «Πώς λοιπόν οι άλλοι ευαγγελιστές λένε ότι και οι δύο ληστές τον κατηγορούσαν; Στην αρχή μεν ήταν λογικό και οι δύο να τον κατηγορούν, έπειτα ο ένας από τους δύο, επειδή είχε ετοιμότητα πνεύματος και αντίληψης, κατάλαβε την αγαθότητα και τη θεότητα του Ιησού... και αναγνωρίζει τον Ιησού αληθινό βασιλιά, και αποστομώνει και τον άλλο ληστή» (Θφ). Αυτή είναι και η γνώμη του Ωριγένη, Χρυσοστόμου, Ιερωνύμου και Ζιγαβηνού.

Αλλά οι Κύριλλος Ιεροσολύμων, Αμβρόσιος και Αυγουστίνος περιορίζουν τη βλασφημία στον ένα ληστή, για τον οποίο στους άλλους συνοπτικούς γίνεται λόγος σε πληθυντικό κατά συνεκδοχή (= σχήμα λόγου κατά το οποίο το μέρος εκλαμβάνεται αντί του όλου και το αντίθετο, το ένα αντί για τα πολλά και το αντίθετο) (ρ).

Κατά τη γνώμη του Αυγουστίνου (de cons. ev. III, 16,53), η οποία φαίνεται και η ορθότερη, οι ληστές αποτελούσαν ξεχωριστή κατηγορία. Όπως λοιπόν ο Λουκάς στο στίχο 36 αποδίδει στους στρατιώτες την προσφορά του ξυδιού παρόλο που ένας από αυτούς έπραξε αυτό, έτσι γίνεται λόγος γενικά για τους ληστές ότι βλασφημούσαν αυτόν, παρόλο που ένας μόνος έπραξε αυτό (L).

Ο Χριστός σταυρώθηκε μεταξύ δύο ληστών και μέσω αυτών αντιπροσωπεύονταν οι διαφορετικές διαθέσεις των ανθρώπων και τα διαφορετικά αποτελέσματα, τα οποία ο σταυρός θα επέφερε στους υιούς των ανθρώπων, προς τους οποίους θα καταγγελλόταν το ευαγγέλιο. Είναι όλοι κακοποιοί, όλοι ένοχοι ενώπιον του Θεού. Από την αρχή και μέχρι σήμερα ο σταυρός είναι σε μερικούς μεν οσμή ζωής για ζωή, ενώ σε άλλους οσμή θανάτου για θάνατο. Για αυτούς που χάνονται είναι ανοησία, για αυτούς που σώζονται όμως είναι Θεού σοφία και δύναμη.

(2) Οι άλλοι δύο συνοπτικοί αντί για το πολύ εντονότερο «εβλασφήμει» γράφουν ωνείδιζον. Από εδώ προήλθε η ελάχιστη πιθανή εκδοχή, ότι και οι δύο μεν ληστές ωνείδισαν τον Ιησού, ίσως διότι δεν τους βοήθησε κατά την επανάστασή τους εναντίον της επικρατούσας κοινωνικής κατάστασης, αλλά μόνο ο ένας βλασφήμησε αυτόν.

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν τη φράση ερωτηματικά: «Ουχί σὺ εἶ ὁ Χριστός;». Ο ερωτηματικός αυτός τύπος έχει μέσα του κάτι το πικρότερο από το απλό «εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός» (p).

Παρόλο που ο ληστής αυτός αντιμετώπιζε ήδη την αγωνία του θανάτου, παρόλ' αυτά δεν ταπεινωνόταν το υπερήφανο πνεῦμα του, ούτε διδασκόταν αυτός από τη γλώσσα του άλλου συσταυρωμένου συναδέλφου του. Οποιοσδήποτε απειλές και τιμωρίες δεν είναι ικανές από μόνες τους να μεταβάλλουν την πονηρή καρδιά, αλλά μερικές φορές παροργίζουν και ερεθίζουν ακόμη περισσότερο τη διαφθορά της.

Λουκ 23.40 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα⁽¹⁾ αὐτῷ λέγων, Οὐδὲ φοβῆ⁽²⁾ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι⁽³⁾ εἶ;

Μετάφραση: Τότε ο άλλος στράφηκε προς αυτόν και τον επέπληττε λέγοντας: Σε λίγο θα εμφανισθεῖς ενώπιον του Θεού. Ούτε τον Θεό δεν φοβάσαι; Ο φόβος του Θεού δεν σε συγκρατεῖ να μην προσθέτεις και τώρα νέες αμαρτίες στον εαυτό σου; Δεν θυμάσαι το παρελθόν σου και τα τόσα σου εγκλήματα; Διότι κι εσύ υφίστασαι την ίδια καταδίκη και την ίδια ποινή του σταυρού που υφίσταται κι αυτός.

(1) Ο ληστής «βλέποντας αυτόν να είναι σταυρωμένος, να τον μαστιγώνουν, να τον βρίζουν, να τον ποτίζουν χολή, να τον φτύνουν, να τον χλευάζει τόσοσ πολλός λαός, να τον καταδικάζει το δικαστήριο, να τον έχουν οδηγήσει σε θάνατο, με τίποτα από αυτά δεν σκανδαλίστηκε· αλλά βλέποντας το σταυρό και τα καρφιά να έχουν καρφωθεί... αυτός βάδισε το σωστό δρόμο λέγοντας: Θυμήσου με στη βασιλεία σου. Και αυτόν που τον κατηγορούσε τον αποστόμωνε και τα αμαρτήματά του εξομολογούνταν και φιλοσοφούσε για την ανάσταση.

Και αυτά, χωρίς να δει νεκρούς να ανασταίνονται, ούτε λεπρούς να καθαρίζονται, ούτε θάλασσα να τιθασεύεται, ούτε δαίμονες να διώχνονται, ούτε ψωμιά να πληθαίνουν, ούτε τα άλλα τα οποία είδε ο λαός των Ιουδαίων, που, αν και τα είδε, τον σταύρωσε» (X).

Τι προσείλκυσε σε μετάνοια αυτόν τον ληστή;

«Κατάλαβε την αγαθότητα και τη θεότητα του Ιησού από τη φωνή (το λόγο), την οποία έβγαλε υπέρ των σταυρωτών του, λέγοντας, Πατέρα συγχώρεσέ τους. Διότι η φωνή αυτή, δεν είναι μόνο γεμάτη από κάθε φιλανθρωπία, αλλά φανερώνει και πολλή αυθεντία. Διότι δεν είπε, Κύριε, παρακαλώ... αλλά απλώς έτσι με εξουσία, Πατέρα, συγχώρεσέ τους» (Θφ).

Αναμφίβολα έκανε σε αυτόν αρχικά βαθιά εντύπωση η αντίθεση μεταξύ της αγιότητας του Ιησού και της βάνανυσης προς αυτόν συμπεριφοράς αυτών που τον κακοποιούσαν. Έπειτα η πραότητα και ανεξικακία, με την οποία άφηνε τον εαυτό του να οδηγείται προς το θάνατο και προ παντός η υπέρ των δημίων του προσευχή του, συγκλόνισαν τη συνείδηση και την καρδιά του. Τέλος η επίκληση Π α τ έ ρ α, με την οποία προσφωνούσε το Θεό, τού αποκάλυψε, ότι ο Ιησούς ήταν πρόσωπο, το οποίο ζούσε σε στενή σχέση με το Θεό και τον έκανε να διαισθανθεί τη θεότητά του (g).

Ο ληστής αυτός, όταν ακριβώς ήταν έτοιμος να πέσει στα χέρια του σατανά, αποσπάστηκε από αυτόν σαν δαυλός από την πυρά και έγινε μνημείο του θείου ελέους, ενώ ο σατανάς έμεινε να ωρύεται σαν λιοντάρι, από το στόμα του οποίου διέφυγε η λεία. Αυτό όμως δεν μας δίνει το θάρρος να αναβάλλουμε τη μετάνοιά μας στις τελευταίες στιγμές της ζωής μας. Διότι αν και είναι βέβαιο, ότι πάντοτε η ειλικρινής μετάνοια γίνεται δεκτή, είναι όμως αβέβαιο τελείως, εάν η στο τέλος της ζωής μας μετάνοια είναι ειλικρινής και αληθινή.

Κανείς άλλωστε δεν μπορεί να είναι ασφαλής για το ότι θα λάβει καιρό μετανοίας κατά τις τελευταίες του στιγμές. Ούτε πρέπει να λησμονεί κάποιος, ότι στο ληστή ουδέποτε στο παρελθόν τού είχε προσφερθεί η χάρη, εγκολπώθηκε όμως αυτήν αμέσως μόλις τη γνώρισε. Ενώ για μας συμβαίνει το τελείως αντίθετο. Μας προσφέρεται η χάρη και την απωθούμε. Πώς λοιπόν μπορούμε να ελπίζουμε, ότι θα μας επισκεφτεί αυτή και κατά τις τελευταίες μας στιγμές;

(2) Ή, όχι μόνο δεν αγαπάς, αλλά ούτε φοβάσαι το Θεό, που τιμωρεί τους άδικους και πονηρούς; (δ).

Ή, πιο σωστά, και Εσύ ο ίδιος πρόκειται μετά από λίγο να εμφανιστείτε ενώπιον του Θεού. Ούτε ο φόβος λοιπόν του Θεού δεν σε συγκρατεί από το να προσθέτεις νέες αμαρτίες; (ρ).

Το δεν φοβάσαι το Θεό υποδηλώνει, ότι τον ευγνώμονα αυτόν ληστή συγκρατούσε ο φόβος του Θεού στο να μην παρασυρθεί ούτε από τη συμπεριφορά του συναδέλφου του ούτε από το ρεύμα του παρεκτρεπομένου λαού κάτω από το σταυρό του. Όλοι όσοι έχουν ανοικτά τα μάτια τους, όπως ο μετανοημένος ληστής, βλέπουν, ότι στο βάθος της κακίας των πονηρών υπάρχει η έλλειψη φόβου του Θεού. Δεν φοβούνται το Θεό και για αυτό προκόβουν στους πονηρούς δρόμους τους.

(3) «Κρίμα λοιπόν ονομάζει τώρα την καταδίκη τη σταυρική» (Ζ). «Στην ίδια, λέει, τιμωρία. Διότι και εμείς είμαστε σε σταυρό. Χλευάζοντας λοιπόν εκείνον, τον εαυτό

σου λοιδορείς πριν από εκείνον» (X). Στην ίδια καταδίκη και δεν έχεις δικαίωμα να κατηγορείς αυτόν, ο οποίος υφίσταται την ίδια τιμωρία (δ).

Λουκ 23.41 καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως⁽¹⁾, ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν⁽²⁾. οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον⁽³⁾ ἔπραξεν.

Μετάφραση: κι εμεῖς βέβαια δίκαια τιμωρούμαστε, διότι παίρνουμε αυτά που μας αξίζουν για όσα κάναμε. Αυτός όμως δεν έκανε τίποτε το άτοπο και απρεπές. Πολύ περισσότερο δεν έκανε τίποτε το εγκληματικό.

(1) Δίκαια είμαστε σε αυτήν την καταδίκη (δ). Ο μετανοημένος ληστής επιδοκιμάζει την ποινή που επιβλήθηκε στο έγκλημά του (b). Αυτοί που ειλικρινά μετανοούν αναγνωρίζουν το δίκαιο των τιμωριών, τις οποίες επιβάλλει σε αυτούς ο Θεός για τις αμαρτίες τους. Ο Θεός δίκαια μάς τιμωρεί, λέει ο ευγνώμων ληστής. Εμείς πράξαμε τα άτοπα και τα άδικα. Και ότι τώρα υποφέρουμε, είναι η δίκαιη ανταπόδοση των πράξεών μας.

(2) Φόνους πράξαμε, φόνο απολαμβάνουμε (δ).

«Είδες εξομολόγηση ολοκληρωμένη; Είδες πώς στο σταυρό απέβαλλε τα αμαρτήματα;... Κανείς δεν τον ανάγκασε, κανείς δεν τον πίεσε, αλλά αυτός ο ίδιος διαπόμπευσε τον εαυτό του... Δεν τόλμησε πιο πριν να πει, Θυμήσου με στη βασιλεία σου, παρά μόνο όταν με την εξομολόγηση απέθεσε το φορτίο. Βλέπεις πόσο σπουδαίο πράγμα είναι η εξομολόγηση; Εξομολογήθηκε και άνοιξε τον παράδεισο· εξομολογήθηκε και πήρε τέτοιο θάρρος, ώστε από ληστεία να ζητήσει τη βασιλεία» (X).

(3) Με τη λέξη αυτή μειώνει την έννοια (p). Άτοπο=τίποτα που να μην είναι στον τόπο του και για αυτό ασυνήθιστο, παράδοξο, ηθικά απρεπές (δ).

Πολύ περισσότερο τίποτα το εγκληματικό (p). Οι αρχιερείς είχαν σταυρώσει αυτόν μεταξύ δύο ληστών, σαν χειρότερο από αυτούς. Αλλά ο ληστής αυτός είχε περισσότερη από αυτούς αίσθηση, και ό,τι δεν είδαν οι αρχιερείς, το είδε ο ληστής. Και ομολογεί, ότι τίποτα άτοπο δεν έπραξε. Εάν είχε ακούσει προηγουμένως για το Χριστό και για τα θαυμαστά έργα του, δεν φαίνεται από την αφήγηση των ευαγγελιστών. Αλλά η χάρη του Πνεύματος φώτισε αυτόν να γνωρίσει τον Ιησού, την ώρα που οι αρχιερείς παρέμεναν στο σκοτάδι.

Λουκ 23.42 καὶ ἔλεγεν⁽¹⁾ τῷ Ἰησοῦ, μνήσθητί μου⁽²⁾, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς⁽³⁾ ἐν τῇ βασιλείᾳ⁽⁴⁾ σου.

Μετάφραση: *Και στον Ιησού ἔλεγε: Θυμήσου με, Κύριε, ὅταν θα ξαναέλθεις με τη δόξα και τη δύναμη της βασιλείας σου και ἀνάστησέ με για να την απολαύσω κι ἐγώ.*

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα μαρτυροῦν υπέρ της γραφῆς: καὶ ἔλεγεν· Ἰησοῦ, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς εἰς τὴν βασιλείαν σου. Ἡ ἐπὶ κληση αὐτὴ εἶναι ἡ προσευχὴ ἀμαρτωλοῦ που πεθαίνει σὲ Σωτῆρα που πεθαίνει.

Ἦταν τιμὴ γιὰ τὸν Ἰησοῦ νὰ τὸν επικαλεῖται ἔτσι ὁ ληστής, μολονότι ἦταν πάνω στὸ σταυρὸ κατὰδικος καὶ χλευαζόταν καὶ ἐξευτελιζόταν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἦταν εὐτυχία ἀνυπολόγιστη τοῦ ληστή τοῦ ὅτι ἀξιώθηκε νὰ ἀπευθύνει αὐτὴν τὴν δέηση. Ἰσως δὲν θὰ εἶχε ἄλλοτε προσευχηθεῖ. Καὶ ὅμως τώρα ἡ δέησή του εἰσακούστηκε καὶ σῶθηκε αὐτός κατὰ τὴν ἐσχάτη στιγμὴ. Εφόσον ὑπάρχει ζωὴ, ὑπάρχει καὶ ἐλπίδα. Καὶ εφόσον ὑπάρχει ἐλπίδα, ὑπάρχει τόπος γιὰ προσευχή.

(2) Ἡ ἐπὶ κληση αὐτὴ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ καὶ συντροφιά στὴν ἴδια ποινὴ καὶ στὰ δεινὰ τοῦ ἰδίου παθήματος, ἡ ὁποία φαινόταν στὸ ληστή, ὅτι δημιουργοῦσε με τὸν Ἰησοῦ στὸ ἐξῆς δεσμὸ ἀδιάλυτο. Πῶς αὐτός ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος πρὶν λίγο προσευχήθηκε γιὰ τοὺς δημίους του, θὰ μπορούσε νὰ λησμονήσει τελείως τὸν πτωχὸ τοῦ σύντροφο στὴ θλίψη τῶν παθημάτων; (g). Ὁ ληστής γινώριζε, ὅτι εἶχε ἀκόμη λίγες ὥρες ζωῆς. Συνεπῶς ἡ ἐπὶ κλησή του αὐτὴ συνυπονοεῖ πίστη στὴ μελλοντικὴ κατάσταση, στὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς ἐπρόκειτο νὰ δεχτεῖ αὐτὸν στὴ βασιλεία του. Ἰσως πίστευε ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἀνασταινόταν ἀπὸ τοὺς νεκρούς.

Σε κάθε περίπτωση ἡ πίστη ἀνθρώπου συσταυρωμένου με τὸν Ἰησοῦ εἶναι πολὺ ἀξιοπαρατήρητη. Μερικοὶ (οἱ στρατιῶτες καὶ αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ἀναφέρθηκαν αὐτοὶ καὶ βεβαίωσαν ὅ,τι εἶδαν) εἶδαν τὸν Ἰησοῦ ἀναστημένο ἀπὸ τοὺς νεκρούς καὶ δὲν πίστεψαν σὲ αὐτόν.

Ὁ ληστής βλέπει αὐτόν νὰ θανατώνεται καὶ ὅμως πιστεύει (p). Καταφρόνησαν οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς νεκρούς που ἀναστήθηκαν («μετὰ τὴν ἀνάστασι αὐτοῦ... ἐμφανίστηκαν σὲ πολλούς» Ματθ. κζ 53)· ὁ ληστής δὲν καταφρόνησε τὸν κρεμασμένο μαζί με αὐτόν πάνω στὸ σταυρὸ (Αὐγουστίνου serm. 23,13).

(3) Πιστεύει σὲ ἐνδοξὴ ἐπάνοδο τοῦ Ἰησοῦ πάνω στὴ γῆ (g). Ἡ ἐννοία τῆς φράσης εἶναι: Ὅταν ἔλθῃς με τὴ δόξα καὶ τὴ δύναμη τῆς βασιλείας σου (p).

(4) Πιστεύει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Μεσσίας καὶ γινώριζε ὅτι ὁ Μεσσίας πρόκειται νὰ ἔχει βασιλεία (p). Καὶ θὰ ἔλεγε κάποιος, ὅτι ὁ ευγνώμων ληστής ἀσφαλῶς ἦταν

Ιουδαίος και πίστευε στην έλευση του Μεσσία κατά την ανάσταση (L). Ο Μεσσίας επρόκειτο σύμφωνα με τις επικρατούσες ιδέες (σύμφωνα με τα Ησ. κστ 19 και Δανιήλ ιβ 2) να αναστήσει τους άξιους από τους Ισραηλίτες, για να λάβουν μέρος μαζί με τους πατριάρχες στη μεσσιακή πανήγυρη (g). Ούτε οι απόστολοι κατά το χρόνο εκείνον δεν έτρεφαν τόσο διαυγείς ελπίδες για τη βασιλεία του Χριστού (b).

Ομολογεί αυτόν Κύριο και βασιλιά που έχει βασιλεία και έρχεται στη βασιλεία αυτή. Πιστεύει ακόμη, ότι θα έχει εξουσία στη βασιλεία αυτή και ότι σε όσους θα επιδείξει την εύνοιά του, θα είναι αυτοί ευτυχείς. Ο Χριστός βρίσκεται τώρα στο βάθος της ταπείνωσής του, εγκαταλελειμμένος από τους μαθητές του, εξευτελιζόμενος από το έθνος του, πεθαίνοντας πάνω στο σταυρό σαν εγκληματίας. Και ο ληστής κάνει τις ομολογίες του αυτές προτού να σημειωθούν τα από τον ουρανό θαύματα, τα οποία τίμησαν το πάθος του και προτού να αναγκαστεί και ο ίδιος ο κεντυρίων να ομολογήσει τον Χριστό υιό του Θεού.

Αληθινά, ούτε στον Ισραήλ δεν θα έβρισκε κάποιος τόσο μεγάλη πίστη. Πίστευε σε μέλλουσα ζωή και επιθυμούσε να είναι ευτυχής σε εκείνη τη ζωή, όχι όπως ο άλλος ληστής να σωθεί από το σταυρό, αλλά να βρει ανάσταση, όταν ο σταυρός θα του επέφερε το θάνατο. Έχουμε εδώ παράδειγμα της δύναμης του σταυρού, να ελκύει τους ανθρώπους στον εαυτό του. Δείχνει και προλέγει ο σταυρός την ουράνια βασιλεία και αποκαλύπτει τον αληθινό παράδεισο, του οποίου και διανοίγει τις πύλες.

Όχι τελείως απίθανη και η εκδοχή: «Είναι λογικό ότι θα έμαθε ο ληστής και τον λόγο, τον οποίο είπε ο Κύριος στον Πιλάτο. Η βασιλεία η δική μου δεν είναι από αυτόν τον κόσμο» (Z).

Λουκ 23.43 καὶ εἶπεν⁽¹⁾ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄμην λέγω σοι⁽²⁾, σήμερον⁽³⁾ μετ' ἐμοῦ⁽⁴⁾ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Ο Ιησοῦς τότε του απάντησε: Αληθινά σε βεβαιώνω ότι σήμερα, απ' τη στιγμή που θα πεθάνουμε, θα είσαι μαζί μου στον Παράδεισο.

(1) Ο Κύριος τήρησε την πιο βαθιά σιγή μέσα στους χλευασμούς και τους εμπαιγμούς των αρχόντων και του όχλου. Αλλά τώρα πόσο είναι πρόθυμος και έτοιμος, να απαντήσει στο αίτημα του μετανοημένου κακούργου! (ο).

(2) Η φράση, όπως συνήθως, προαναγγέλλει κάτι που έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα ή υπερβαίνει κάθε προσδοκία. Δες και Λουκ. δ 24,ιβ 37,ιη 17,29,κα 32 (ρ). Ο ληστής «με αυτό το αίτημά του, ικέτευσε να τύχει μόνο κάποιου αγαθού· ο Χριστός όμως

επειδή ήξερε την πρόθεσή του, υποσχέθηκε σε αυτόν αυτό που φαινόταν σε εκείνον το πιο αγαπητό από όλα» (Ζ).

Ο Χριστός πάνω στο σταυρό μοιάζει με το Χριστό πάνω στο θρόνο. Επειδή λοιπόν «τώρα είναι κρίση του κόσμου», ο ένας από τους ληστές απέρχεται με κατάρρα και ο άλλος με ευλογία. Αν και ο Χριστός ήταν ήδη σε αγωνία, δεν παρέλειψε παρόλ' αυτά να απευθύνει λόγο ενίσχυσης στο ληστή, που εμπιστεύτηκε τον εαυτό του σε αυτόν. Ακόμη και μεγάλοι αμαρτωλοί μέσω του Χριστού θα πετύχουν όχι μόνο την άφεση των αμαρτιών τους, αλλά και θέση στον Παράδεισο.

(3) Κάποιοι «παραβιάζουν το νόημα του ρητού βάζοντας κόμμα στο Σήμερα, ώστε να είναι το λεγόμενο ως εξής «ἀμὴν λέγω σοι σήμερον», και έπειτα προσθέτουν το «μετ' ἔμου ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ» (Θφ).

Αλλά όταν συνδέσει κάποιος το σήμερα με το λέω, σχεδόν εκμηδενίζει όλη την ισχύ του. Όταν όμως συνδέσει αυτό με τα επόμενα, είναι πλήρες νοήματος. Ο Ιησούς γνωρίζει, ότι και αυτός και ο ληστής θα πέθαιναν κατά την ημέρα εκείνη. Και παραχωρεί σε αυτόν περισσότερα από όσα είχε ζητήσει ή ελπίσει (ρ). Ο Ιησούς δηλαδή αντιθέτει ισχυρά το άμεσο και κοντινό της ευτυχίας, την οποία τού υπόσχεται, με τον απώτερο χρόνο τον οποίο ο ληστής είχε στο νου του και κατά τον οποίο περίμενε ότι ο Χριστός θα τον θυμόταν = Σε αυτήν τη σημερινή ημέρα, πριν ακόμη ο ήλιος δύσει, θα είσαι στον παράδεισο (g).

Ο ληστής ζήτησε από τον Κύριο να τον θυμηθεί. Το «μνήσθητί μου», το οποίο είπε, δεν υπονοεί μεγάλες αξιώσεις. Μικρό έλεος ζητά ο ληστής. Και ο Χριστός τού παραχωρεί θέση μαζί του στον Παράδεισο. Και του την παραχωρεί όχι σε απώτερο μέλλον, αλλά αμέσως και κατά την ίδια την ημέρα του παθήματος.

(4) Όχι απλώς συν εμοί, συντροφεύοντας εμένα, αλλά μετ' ἔμου ως κοινωνός και συμμετοχος. Η υπόσχεση αυτή συνυπονοεί συνέχεια της συνείδησης και μετά θάνατον. Εάν αυτός που πεθαίνει χάνει τη συνείδησή του, η βεβαίωση που παρέχεται στο ληστή, ότι θα είναι μαζί με το Χριστό μετά θάνατον, θα ήταν χωρίς σημασία και περιεχόμενο (ρ).

Με τον δεύτερο Αδάμ αποκατασταθήκαμε σε όλα, όσα χάσαμε με τον πρώτο Αδάμ και επιπλέον σε παράδεισο ουράνιο αντί για αυτόν τον επίγειο. Και θα είμαστε εκεί με τον Χριστό. Αυτή είναι η μακαριότητα των ουρανών, να βλέπει κάποιος το Χριστό και να κάθεται μαζί του βλέποντας τη δόξα του και συμμετέχοντας σε αυτήν (Ιω. ιζ 24).

(5) Περσικό όνομα που εξελληνίστηκε (παϊρί δανιζά= τεχνητός περιφραγμένος κήπος) (δ). Πάντως η λέξη είναι ανατολική και ήταν σε χρήση στους αρχαίους Πέρσες, όπως φαίνεται σαφώς από τα συγγράμματα του Ξενοφώντα, ο οποίο αποκαλεί τους κήπους και τα κυνηγετικά πεδία των μοναρχών και ευγενών στην Περσία, παραδείσους. Η λέξη χρησιμοποιείται και από τους Ο΄ για τον κήπο της Εδέμ. Εάν είναι αραβικής ή σανσκριτικής προέλευσης είναι αβέβαιο. Η λέξη κατέληξε να σημαίνει οποιονδήποτε ωραίο και τερπνό τόπο.

Εφόσον όμως ο παράδεισος της Εδέμ, ο πρωταρχικός τόπος της ωραιότητας και της ευτυχίας, κλείστηκε στο ανθρώπινο γένος μετά το προπατορικό αμάρτημα, ο Κύριος διάλεξε τον όρο παράδεισος για να δηλώσει το γεγονός, ότι ήδη ανώτερος και μακαριότερος παράδεισος άνοιξε στην ανθρωπότητα και ότι ο χαμένος παράδεισος ξαναποκτήθηκε και έγινε προσιτός σε όλους, όσοι θα ενωθούν με την πίστη προς τον νέο Αδάμ της χάρης (ο).

Η λέξη χρησιμοποιείται με διάφορες σημασίες στη Γραφή: α) Δενδροφυτευμένος περίβολος (Νεεμ. β 8· Άσμα δ 13, Εκκλ. β 5). β) Ο κήπος της Εδέμ (Γεν. β 8-10,15,16,γ 1-3,8-10 κλπ). γ) Ο κόλπος του Αβραάμ δηλαδή ο τόπος της ανάπαυσης των δικαίων μέχρι την ανάσταση. δ) Κάποιο μέρος στον ουρανό, που ταυτίζεται ίσως με τον τρίτο ουρανό (Β΄ Κορ. ιβ 4) (ρ).

Τι σημαίνει εδώ; Ο ρ. θεωρεί τη λέξη ως ταυτόσημη με τον κόλπο του Αβραάμ. Και σαφέστερα, παράδεισος είναι το τμήμα εκείνο του Άδη, όπου συγκεντρώνονται οι πιστοί (g) αναπαυόμενοι μέχρι τη Δευτέρα παρουσία.

Άλλη εκδοχή: «Εμείς όμως λέμε με απλούστερο τρόπο, ότι αμέσως πριν πάει στην λεγόμενη καρδιά της γης [=τον άδη], αποκατέστησε στον παράδεισο του Θεού τον πιστό ληστή» (Ω). Δηλαδή ο παράδεισος δεν είναι στον Άδη αλλά στον ουρανό. Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ο παράδεισος εδώ σημαίνει κυρίως όχι τόπο, αλλά κατάσταση ευτυχίας. Αυτό δεν συνυπονοεί, ότι αποκλείεται και η ιδέα του τόπου, αλλά το κύριο στοιχείο της υπόσχεσης του Κυρίου στον ληστή είναι ότι: θα είσαι μ α ζ ί μ ο υ σε κατάσταση ανείπωτης μακαριότητας.

Υπάρχει βεβαίως και ένας τόπος στον κόσμο των πνευμάτων, όπου οι χωριζόμενες από τα σώματά τους ψυχές μεταβαίνουν μετά θάνατον. Αλλά ό,τι γνωρίζουμε για τον τόπο αυτόν είναι αυτό και μόνο, ότι οι άγιοι που μεταβαίνουν σε αυτόν βρίσκονται και ζουν μαζί με το Χριστό. Ο Παύλος ποθούσε να πεθάνει, για να είναι μαζί με το Χριστό (Φιλιπ. α 23).

Αυτό αποδεικνύει, ότι η ψυχή του πιστού αμέσως μετά το θάνατο μεταφέρεται σε τόπο, όπου είναι και ο Χριστός. Λίγο ενδιαφέρει πού είναι ο τόπος αυτός, όπου ο Κύριος με το δοξασμένο σώμα του βρίσκεται σε κοινωνία με τους δικούς του που έφυγαν από αυτόν τον κόσμο. Το ουσιώδες είναι, ότι στην κοινωνία αυτή και στην παρουσία του Χριστού οι ψυχές θα απολαμβάνουν ειρήνη, χαρά και ανάπαυση, έως ότου ανατείλει το πρωινό της ανάστασης, όταν και τα σώματά τους θα αναστηθούν άφθαρτα και θα συνενωθούν με αυτές, για να συναπολαύσουν τα αγαθά, τα οποία μάτι δεν είδε και αυτί δεν άκουσε και στα οποία καρδιά ανθρώπου δεν ανέβηκε (ο).

«Είναι το ίδιο λοιπόν η βασιλεία των ουρανών και ο παράδεισος, και τίποτα δεν εμποδίζει... να λέει την αλήθεια και ο Παύλος, όταν αναφέρει ότι, κανείς από τους αγίους δεν απόλαυσε την υπόσχεση της ουράνιας κληρονομίας (προς Εβραίους ια 39). Διότι ο ληστής είναι μεν στον παράδεισο, δηλαδή στη βασιλεία... δεν απόλαυσε όμως την τέλεια κληρονομιά των αγαθών. Διότι όπως ακριβώς οι καταδικασμένοι δεν βρίσκονται μέσα στα βασίλεια, αλλά με φρουρές φυλάσσονται αποκλεισμένοι περιμένοντας τις καθορισμένες ποινές· οι έντιμοι όμως και μπαίνουν στα βασίλεια και σε αυτό το χρονικό διάστημα ζουν σε αυτά· έπειτα, όταν φτάσει ο καιρός της διανομής των βασιλικών δωρεών, αξιώνονται αυτών· έτσι και οι άγιοι· αν και δεν απολαμβάνουν ακόμη το τέλειο, αλλά εν τω μεταξύ βεβαίως ζουν σε αυτά τα φωτεινά και ευωδιαστά και βασιλικά, για να το πούμε απλά, σκηνώματα, παρόλο που δεν αξιώνονται κατά τέλειο ακόμη τρόπο της διανομής των βασιλικών δώρων» (Θφ).

Έτσι πλουσιότερη είναι η χάρη παρά η δέηση και επίκληση του ληστή. Διότι εκείνος παρακαλούσε, να τον θυμηθεί ο Κύριος, όταν έλθει στη βασιλεία του. Ο Κύριος όμως τού είπε: Σήμερα θα είσαι μαζί μου στον Παράδεισο. Όπου είναι ο Χριστός, εκεί είναι η ζωή, εκεί και η βασιλεία (Αμβρόσιος).

«Εσύ όμως θαύμασε, σε παρακαλώ, το πώς, όπως ακριβώς κάποιος βασιλιάς τροπαιοφόρος επιστρέφοντας από τη νίκη του, φέρνει μαζί του τα καλύτερα από τα λάφυρα, έτσι και ο Κύριος, αφού αφαίρεσε το καλύτερο από τα λάφυρα του διαβόλου [δηλαδή το ληστή] απογυμνώνοντάς τον, τον φέρνει μαζί του, επιστρέφοντας στην αρχαία πατρίδα του ανθρώπου, εννοώ τον παράδεισο» (Θφ).

Σωστά λοιπόν παρατηρήθηκε, ότι ούτε ο ακόλουθος μετά από λίγο σκοτισμός του ηλίου, ούτε ο σεισμός, ούτε το άνοιγμα των τάφων, ούτε το σχίσιμο των πετρών υπήρξαν μεγαλύτερα θαύματα από την ισχυρή πίστη και την επιστροφή του ληστή (ο).

Στίχ. 44-49. Ο θάνατος του Ιησού.

Λουκ 23.44 ἦν δε ὥσεί ὥρα ἕκτη⁽¹⁾ καὶ σκότος⁽²⁾ ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν⁽³⁾ ἕως ὥρας ἐνάτης

Μετάφραση: *Η ώρα ήταν περίπου έξι από την ανατολή του ηλίου, δηλαδή δώδεκα το μεσημέρι. Κι έπεσε σκοτάδι σ' όλη τη γη ως τις τρεις το απόγευμα, και σκοτείνιασε ο ήλιος.*

Λουκ 23.45 τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος⁽⁴⁾ καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα⁽⁵⁾ τοῦ ναοῦ μέσον.

Μετάφραση: *Και το παραπέτασμα του ναού που χώριζε τα Άγια από τα Άγια των Αγίων σκίστηκε στη μέση.*

(1) Δες Ματθ. κζ 45-56 και Μάρκ. ιε 33-41 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Στα φαινόμενα αυτά προφανώς υπάρχει κάτι το έκτακτο, είτε αποδώσει κάποιος τον εξαιρετικό τους χαρακτήρα σε υπερφυσική αιτία, είτε θεωρήσει αυτά ως σύμπτωση που σχεδιάστηκε από τη θεία Πρόνοια (g).

(3) Ή, εννοείται εδώ «η γη γύρω από την Ιουδαία... διότι σε πολλά σημεία η γραφή ονομάζει πάσαν γην την Ιουδαία» (Ω).

Ή, το μεσημβρινό σκοτάδι προερχόμενο από τον ήλιο σκοτείνιασε ολόκληρο το άνω ημισφαίριο· ενώ από την άλλη η σελήνη... μη παίρνοντας κανένα φως από τον ήλιο, βύθισε σε σκοτάδι το κάτω ημισφαίριο (b).

(4) «Είτε σκοτεινό σύννεφο ή σύννεφα ήταν απλωμένα κάτω από τις ηλιακές ακτίνες που έφθαναν στην Ιουδαία γη ή ο αέρας που ήταν εκεί έγινε παχύς δείχνοντας συμπάθεια και αυτός για το γεγονός, όπως ακριβώς η γη γύρω από την Ιουδαία και οι πέτρες και τα μνήματα... Και αυτό έγινε, για να μάθουν ότι, αυτός που είναι κρεμασμένος στο ξύλο είναι εκείνος που πήρε σύμμαχο την κτίση, όταν πολέμησε τους Αιγυπτίους για αυτούς και χάθηκε το ηλιακό φως και χύθηκε το σκοτάδι σε όλη τη χώρα τους» (Ω).

Σκοτάδι και τώρα, όπως άλλοτε στην Αίγυπτο, έπεσε, με μόνη τη διαφορά, ότι εκεί μεν διήρκεσε για τρεις μέρες, ενώ εδώ μόνο για τρεις ώρες. Δες Εξόδου ι 22.

(5) Δες Ματθ. κζ 51 και Μάρκ. ιε 38. Συνήθως θεωρούν το συμβολικό αυτό γεγονός ότι σημαίνει, ότι η οδός του θρόνου της χάριτος θα είναι στο μέλλον ανοιχτή σε όλους. Αλλά άραγε δεν θέλησε μάλλον ο Θεός να δείξει με αυτό, ότι από τη στιγμή αυτή ο

ναός δεν θα ήταν πλέον κατοικία του; Όπως ο μέγας αρχιερέας έσχιζε το χιτώνα του μπροστά σε κάποια βλασφημία ή σκάνδαλο, έτσι ο Θεός σχίζει το καταπέτασμα των αγίων των αγίων, όπου έως τώρα έκανε αισθητή την παρουσία του. Δεν υπάρχουν πλέον άγια των αγίων, άρα λοιπόν ούτε άγια, ούτε θυσιαστήριο, ούτε θυσίες. Ο ναός καταλύθηκε από τον ίδιο το Θεό. Αυτό είχε προαναγγείλει ο Ιησούς στους Ιουδαίους, όταν τους έλεγε: Φονέψτε με, και αμέσως θα καταστρέψετε το ναό (g).

«Το καταπέτασμα του ναού σχίστηκε στα δύο, σαν να το έσχισαν σχεδόν και οι ίδιοι οι άγγελοι που κατοικούσαν από παλιά στο ιερό, και έσχισαν το σεμνό ύφασμα, έτσι ώστε, αφού μένει γυμνός και έρημος από την δική τους φρουρά ο τόπος που ήταν άβατος και που δεν επιτρεπόταν να μπει κάποιος, να καταστεί έτοιμος στους εχθρούς και πολέμιους» (Ε).

Λουκ 23.46 καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ⁽¹⁾ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Πάτερ⁽²⁾, εἰς χεῖράς σου⁽³⁾ παρατίθεμαι⁽⁴⁾ τὸ πνεῦμά μου⁽⁵⁾· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς φώναξε με φωνή δυνατή και είπε: Πατέρα μου, στα χέρια σου παραδίδω τη λογική και αθάνατη ψυχή μου, γεμάτος ελπίδα κι εμπιστοσύνη σε σένα. Και μόλις είπε τα λόγια αυτά, ξεψύχησε.

(1) Και οι τρεις συνοπτικοί μνημονεύουν τη μεγάλη αυτή φωνή, η οποία αποδεικνύει, ότι ο Ιησούς δεν πέθαινε από εξάντληση (p).

(2) Η λέξη Πατέρα δείχνει ότι η ψυχή του Κυρίου απολαμβάνει ήδη και πάλι τη στοργική κοινωνία και γαλήνη με τον επουράνιο Θεό. Πριν από λίγο, επικαλούμενος τον Πατέρα, έλεγε Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες, διότι ως εγγυητής μας πλήρωνε το χρέος μας. Το Πατέρα, το οποίο λέει τώρα, είναι το πρώτο αποτέλεσμα της συντελούμενης απολύτρωσης, το ένδοξο προανάκρουσμα της ανάστασης (g).

(3) Ο Πατέρας δέχτηκε το πνεύμα του Ιησού· ο Ιησούς δέχεται τα πνεύματα των πιστών. Δες τα λόγια του Στεφάνου στο Πράξ. ζ 59 (b).

«Αυτή η φωνή, την οποία έκραξε πάνω στο σταυρό «στα χέρια σου παραδίδω», διδάσκει ότι οι ψυχές των αγίων δεν κλείνονται πλέον στον άδη, όπως και πριν, αλλά είναι κοντά στο Θεό και αυτό έγινε σαν σε απαρχή (ξεκίνημα) στο Χριστό. Διότι οι ψυχές προχωρούσαν προς τα κάτω και εκεί κρατούνταν, αλλά αυτήν την κάτω πορεία ο Κύριος την μετέβαλλε προς τα πάνω, μέσω του εαυτού του. Επειδή δηλαδή στο δικό του πρόσωπο βρέθηκε η ανθρώπινη φύση να έχει γίνει πλούσια με την αναμαρτησία του, έφερε ως καινοτομία σε μας το να στέλνονται στα χέρια του ζωντανού Θεού οι

ψυχές που απαλλάσσονται από τα σώματα. Και αυτό γνωρίζοντας ο άγιος Στέφανος, είπε· Κύριε Ιησού, δέξου το πνεύμα μου» (Ω).

(4) Η φράση «στα χέρια σου παραδίδω το πνεύμα μου» προέρχεται από το ψαλμ. λ (στίχος 6). Ο μέλλοντας «θα παραδώσω», ο οποίος είναι και συνηθισμένη γραφή του κειμένου, ήταν φυσικός στο στόμα του Δαβίδ, του οποίου ο θάνατος δεν επέκειτο, αλλά ήταν ακόμη μακριά. Εξέφραζε με αυτόν, τον τρόπο, με τον οποίο έλπιζε, ότι μπορούσε να πεθάνει κάποια ημέρα. Ο ενεστώτας «παρατίθεμαι» αυτός και μόνος αρμόζει στην παρούσα κατάσταση του Ιησού (g).

Η γραφή παρατίθεμαι φαίνεται πιο αυθεντική. «Το ρήμα παραδίδω, διδάσκει ότι το πάθος του ήταν εκούσιο (=με τη θέλησή του)» (Ω). Αξιόλογη και η παρατήρηση: «Και παράδοση ονόμασε το θάνατο, διότι πάλι θα πάρει την ψυχή» (Θφ). «Δήλωνε δηλαδή το θα παραδώσω, ότι πάλι θα την πάρει πίσω» (Ω).

(5) Η λέξη πνεύμα δεν πρέπει να εννοηθεί με την έννοια της ζωτικής αρχής και δύναμης, αλλά με την έννοια της λογικής και αθάνατης ψυχής, η οποία και μετά το χωρισμό από το σώμα εξακολουθεί να ζει (ο). Το πνεύμα μου, όχι απλώς και μόνο τη ζωή μου, αλλά ούτε και απλώς την ψυχή μου· αλλά τις ανώτερες δυνάμεις της ψυχής μου, την υψηλότερη ζωή μου, το λογικό πνεύμα μου.

(6) Κανείς από τους τέσσερεις ευαγγελιστές δεν λέει, πέθανε ή κοιμήθη ή ετελεύτησε (p). «Διότι δεν πέθαινε ως κοινός άνθρωπος, αλλά ως δεσπότης» (Θφ). Πεθαίνει με τα λόγια της Γραφής στο στόμα, διδάσκοντάς μας να χρησιμοποιούμε και εμείς τη γλώσσα της Γραφής όσες φορές απευθυνόμαστε προς το Θεό.

Λουκ 23.47 Ἰδὼν δὲ⁽¹⁾ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γενόμενον⁽²⁾ ἐδόξασε⁽³⁾ τὸν θεὸν λέγων, Ὅντως⁽⁴⁾ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος⁽⁵⁾ ἦν.

Μετάφραση: Όταν ο εκατόνταρχος είδε αυτό που έγινε, το σκοτάδι δηλαδή και το σεισμό, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο ο Χριστός ως άνθρωπος που όριζε τη ζωή του παρέδωσε το πνεύμα του στον Πατέρα του, δόξασε τον Θεό με την ομολογία αυτή και είπε: Πραγματικά αυτός ο άνθρωπος ήταν δίκαιος και ήταν αληθινό αυτό που έλεγε ότι είναι ο Υιός του Θεού.

(1) Δες Ματθ. κζ 54-61 και Μάρκ. ιε 39-47 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Όταν είδε όχι απλώς και μόνο τον τρόπο, με τον οποίο πέθανε ο Ιησούς, που δεν πρόδιδε εξάντληση, αλλά και τα έκτακτα περιστατικά, όπως και ο Ματθαίος λέει «τον σεισμό και αυτά που έγιναν» (p).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν τη γραφή εδόξαζε· από αυτήν όμως ο g βρίσκει προτιμότερη τη γραφή εδόξασε. Δόξασε το Θεό χωρίς να το συνειδητοποιεί με τη δημόσια αυτή ομολογία λέγοντας ότι ο Ιησούς δεν ήταν εγκληματίας, αλλά πέθανε κατά το θέλημα του Θεού. Κάποιοι υπέθεσαν, ότι ο εκατόνταρχος ήταν προσήλυτος και ότι πρώτος αυτός με επίγνωση δόξασε το Θεό. Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι στην Κ.Δ. αναφερόμενοι εκατόνταρχοι παρουσιάζονται να έχουν καλό χαρακτήρα, το οποίο επιβεβαιώνει αυτό που αναφέρει ο Πολύβιος (VI, 24,9), ότι κατά κανόνα οι άριστοι στο στράτευμα προβιβάζονταν στην τάξη αυτή (p).

(4) Προηγουμένως αποτελούσε υπόθεση αμφίβολη στους θεατές, τώρα όμως βεβαιώνει αυτό αδίστακτα και χωρίς κάποια αμφιβολία (b).

(5) Δεν ήταν κακοποιός, όπως ισχυρίστηκαν (g). Ο Ματθαίος και ο Μάρκος γράφουν «ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν». Αυτοί που θέλουν να συμβιβάσουν τη φαινομενική διαφωνία υποστήριξαν, ότι ο εκατόνταρχος είπε το δίκαιος πριν το σεισμό και το Θεού υιός μετά από αυτόν. Πιθανότερο είναι, ότι και οι δύο αυτές φράσεις εκφράζουν μία και την αυτή σκέψη = Ήταν πράγματι αγαθός και δίκαιος άνθρωπος και πολύ δίκαια ονόμασε το Θεό Πατέρα του. Ο εκατόνταρχος λέγοντας Υιός του Θεού δεν καταλάβαινε βεβαίως πολλά από εκείνα τα οποία εκφράζει η ονομασία αυτή (p). Η αναφώνηση του εκατόνταρχου είναι το προοίμιο της επιστροφής του εθνικού κόσμου (g).

Λουκ 23.48 καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι⁽¹⁾ ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν⁽²⁾ ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες εαυτῶν τὰ στήθη⁽³⁾ ὑπέστρεφον⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Αλλά και όλα τα πλήθη του λαού που είχαν μαζευτεί εκεί από περιέργεια για να δουν το θέαμα αυτό της θανατικής εκτελέσεως, όταν είδαν αυτά που έγιναν, γύριζαν πίσω στην πόλη χτυπώντας τα στήθη τους, για να εκδηλώσουν έτσι τη λύπη τους και τη μετάνοιά τους.

(1) Συμπαραγίνομαι. Λέγεται μία φορά και στο Β΄ Τιμοθ. δ 16 μόνο στο κείμενο το rescertus (=το παραδεδομένο κείμενο της Καινής Διαθήκης της κριτικής έκδοσης).

(2) Και αυτό λέγεται μία φορά. Η λέξη υπαινίσσεται την περιέργεια, η οποία είχε προσελκύσει τα πλήθη εκείνα (g). Θεώρησαν την όλη τραγωδία ως αξιοπερίεργο θέαμα (p). Αυτοί όμως οι οποίοι είχαν έλθει ως απλοί θεατές κυκλοφορούν ήδη στις

διάνοιές τους σκέψεις που τείνουν προς σωτηρία και προετοιμάζονται για την Πεντηκοστή που περιγράφεται στο Πράξ. β (b).

(3) «Χτυπούσαν και τα στήθη... και κατηγορώντας τους σταυρωτές, ολοφάνερα δικαίωναν τον Ιησού» (Θφ).

«Πολλοί θρηνούσαν για αυτά που γίνονταν και χτυπούσαν το στήθος· αυτό που κατ' εξοχήν δείχνει την ωμότητα των Ιουδαίων αρχόντων, είναι ότι για αυτά για τα οποία άλλοι θρηνούσαν, για αυτά αυτοί καυχόντουσαν και ούτε από ευσπλαχνία λύγισαν, ούτε από φόβο συγκρατήθηκαν» (Χ).

Πολλοί από αυτούς δεν είχαν συμμετάσχει στις κραυγές Άρον, άρον, σταύρωσον αυτόν. Και εκείνοι όμως οι οποίοι είχαν λάβει μέρος σε αυτές, είχαν παρασυρθεί από τους αρχιερείς και ήδη αισθάνονταν τύψεις για την πράξη τους (ρ). Όσοι είχαν συνεργήσει, περιήλθαν κατά το πλείστον σε κατάσταση ταραχής (b) «φωνάζοντας εναντίον της τόλμης αυτών που τον σταύρωσαν, αν και όχι φανερά λόγω της ασέβειας των αρχόντων» (Σχ).

Η κατάπληξη και ο τρόμος, από τα οποία κυριεύτηκαν οι Ιουδαίοι, οι μάρτυρες της σκηνής, είναι το προοίμιο της μετάνοιας και της τελικής επιστροφής του Ισραήλ (g). Παρόλ' αυτά και πολλών από αυτούς τα συναισθήματα ήταν τελείως παροδικά και εφήμερα. Αυτοί δεν προχώρησαν και παραπέρα. Δεν ζήτησαν να εξετάσουν και να μάθουν περισσότερα για τον Ιησού, ώστε ακούγοντας την σχετικά με αυτόν αλήθεια να τον εγκολπωθούν ως Σωτήρα. Γύρισαν τρομαγμένοι και συγκινημένοι στα σπίτια τους, αλλά μετά από κάποιο χρόνο η εντύπωσή τους αυτή εξασθένησε, έως ότου λησμόνησαν τα πάντα.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με πολλούς από τους Χριστιανούς, των οποίων η συγκίνηση κατά τις εορτές των Παθών και κατά την συμμετοχή τους στα μυστήρια σιγά σιγά ελαττώνεται και πέφτει, επειδή δεν εξακολούθησαν να καλλιεργούν τις πρώτες ακτίνες της αλήθειας, η οποία έλαμψε σε αυτούς.

(4) Στην πόλη (δ).

Λουκ 23.49 εἰστήκεισαν⁽¹⁾ δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ⁽²⁾ ἀπὸ μακρόθεν⁽³⁾, καὶ γυναῖκες⁽⁴⁾ αἱ συνακολουθήσασαι⁽⁵⁾ αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὁρῶσαι⁽⁶⁾ ταῦτα.

Μετάφραση: Οι γνωστοί όμως του Κυρίου όλοι, καθώς και οι γυναίκες που τον ακολούθησαν μαζί από τη Γαλιλαία, στέκονταν από μακριά κι έβλεπαν από ώρα τα

περιστατικά της σταυρώσεως του Κυρίου και τα σημεία που συγκλόνισαν όλους, καθώς και την αναχώρηση των ανθρώπων που χτυπούσαν τα στήθη τους.

(1) Όχι με έννοια υπερσυντέλικου, αλλά παρατατικού, όπως και το έστηκα είναι ενεστώτας. Εδώ λέγεται σε αντίθεση με το επέστρεφαν, για να παραστήσει την σταθερότητα των προσώπων αυτών, τα οποία παρέμεναν εκεί μέχρι τέλους (L).

(2) Μεταξύ των γνωστών αυτών θα ήταν και κάποιοι από τους αποστόλους. Αυτό συμπεραίνεται και από το «πάντες (=όλοι)» που μπαίνει μπροστά (g).

(3) Προδίδει το συναίσθημα του φόβου, το οποίο κυριαρχούσε σε αυτούς. Ο Ιωάννης και η Μαρία είχαν στην αρχή πλησιάσει κοντά στο σταυρό (Ιω. ιθ 26,27) (g).

(4) Ο Ματθαίος και ο Μάρκος αναφέρουν τα ονόματα κάποιων από αυτές.

(5) Υπάρχει και η γραφή αι συνακολουθούσαι.

(6) Το ὀρῶσαι μῆκε σε γένος θηλυκό από ἑλξη γραμματική με το γυναίκες, αναφέρεται όμως και στους γνωστούς που στέκονταν από μακριά. Αξιοσημείωτη η αλλαγή του ρήματος. Αυτοί δεν είναι από αυτούς που «θεωρούν» από περιέργεια, αλλά «ὀρῶσι» με αγωνιώδεις ενδιαφέρον (p). Το ὀρῶσαι αναφέρεται συγχρόνως στα περιστατικά του θανάτου του Ιησού και στην αναχώρηση του πλήθους που χτυπούσε τα στήθη (g).

Στίχ. 50-56. Η ταφή του Ιησού.

Λουκ 23.50 Καὶ⁽¹⁾ ἰδοὺ⁽²⁾ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ βουλευτῆς ὑπάρχων καὶ ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος⁽³⁾

Μετάφραση: Και ιδού, παρουσιάζεται τότε ένας άνθρωπος που λεγόταν Ιωσήφ και ήταν βουλευτής, δηλαδή μέλος του ιουδαϊκού συνεδρίου, άνθρωπος καλοκάγαθος και ενάρετος.

Λουκ 23.51 – οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος⁽⁴⁾ τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει⁽⁵⁾ αὐτῶν – ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων⁽⁶⁾, ὃς προσεδέχετο καὶ αὐτός⁽⁷⁾ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ,

Μετάφραση: Αυτός δεν είχε συμφωνήσει με την απόφαση που πήραν τα μέλη του συνεδρίου εναντίον του Ιησού, ούτε με τα μέτρα και τις πράξεις που έκαναν για να εξασφαλίσουν την επικύρωση και την εκτέλεση της αποφάσεως. Αυτός ο άνθρωπος λοιπόν ήταν από την πόλη των Ιουδαίων Αριμαθαία. Είχε πιστέψει στο κήρυγμα του

Ιησού για τη βασιλεία του Θεού και περίμενε κι αυτός μαζί με τόσους άλλους μαθητές τη βασιλεία αυτή.

(1) Στο τμήμα αυτό που αναφέρεται στην ταφή του Κυρίου οι στίχοι 54-56 και κάποιες άλλες φράσεις των υπόλοιπων στίχων είναι αποκλειστικές του Λουκά.

(2) Η σύνταξη είναι όμοια με αυτήν στο Λουκ. ιθ 2, και εννοείται από έξω το ἦν (=ήταν), δηλαδή «Καὶ ἰδοὺ ἦν ἀνὴρ» (δ). Οι κρυμμένοι φίλοι του Κυρίου εμφανίζονται κατά τη στιγμή της έσχατης καταφρόνησής του. Ἦδη εκπληρώνεται ο λόγος του Παύλου (Β΄ Κορ. ε 14) «η αγάπη του Χριστού μάς συνέχει (=μας σφίγγει όλους μαζί και μας συγκρατεί προσκολλημένους σε αυτόν)» (g).

(3) Αγαθός και δίκαιος σύμφωνα με το Λουκά, το οποίο είναι ταυτόσημο με το ελληνικό ιδανικό που εκφράζεται με τη φράση καλός καγαθός· ο Μάρκος γράφει «ευσχήμων βουλευτής»=(σεβαστός) που είναι το ρωμαϊκό ιδανικό· και ο Ματθαίος γράφει «άνθρωπος πλούσιος». Δεν είναι άραγε αυτό το ιουδαϊκό ιδανικό; (g). Καθένας που είναι αγαθός, είναι και δίκαιος· όχι όμως και αντίστροφα. Ο Λουκάς αναφέρει το όλο ή το γένος (αγαθός) πριν το μέρος ή το είδος (δίκαιος) (b). Όχι μόνο δίκαιος προς όλους, αλλά και καλός και ευεργετικός προς όλους όσους είχαν την ανάγκη του.

(4) Δεν γνωρίζουμε εάν απουσίασε τελείως από τη συνεδρία ή εάν παρών σε αυτήν απείχε από την ψηφοφορία ή ψήφισε αρνητικά. Από το Μάρκ. ιδ 64 («όλοι καταδίκασαν...») μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι κατά την απαγγελία της απόφασης ήταν απών, διότι αυτή ήταν ομόφωνη (p), μολοντί η φυσική ερμηνεία της φράσης, την οποία χρησιμοποιεί εδώ ο Λουκάς, δηλώνει μάλλον ότι ο Ιωσήφ ήταν παρών στη συνεδρία και ψήφισε κατά της απόφασης του συνεδρίου (o).

(5) Ούτε στην απόφαση (=την βουλή) ούτε στις απεχθείς μεθόδους (=πράξη) με τις οποίες εξασφαλίστηκε η από τον Πιλάτο επικύρωση της απόφασης (g).

(6) Βρισκόταν στο όρος του Εφραίμ και συνεπώς έξω από τα φυσικά όρια της Ιουδαίας. Αλλά από την εποχή, για την οποία γίνεται λόγος στο Α΄ Μακκαβ. ι 38, ια 34, περιλήφθηκε στην επαρχία αυτή (g). Το πλήρες όνομά της ήταν Ραμαθαίμ-ζοφίμ (=διπλή κορυφή των φρουρών). Για την τοποθεσία της παρόλ' αυτά υπάρχουν πολλές αμφισβητήσεις, που καθιστούν αυτήν πολυπλοκότατο πρόβλημα στην ιερή τοπογραφία (p).

(7) Η συνηθισμένη γραφή: «ος και προσεδέχετο και αυτός», η οποία περικόπηκε λόγω του πλεονασμού, τον οποίο φαινόταν να παρουσιάζει. Οι αντιγραφείς δεν

αντιλήφθηκαν τον σκοπό, για τον οποίο μπήκε το πρώτο κ α ι και έπειτα προστέθηκε το «και αυτός». Με το πρώτο «και» («και προσεδέχετο») ο Λουκάς προσθέτει την ιδιότητα του πιστού στις ιδιότητες του αγαθού και δίκαιου, που αποδόθηκαν στον Ιωσήφ· ενώ με τη φράση «και αυτός» τον διακρίνει από τους άλλους δεδηλωμένους φίλους του Ιησού= Και αυτός ήταν ένας από τους δικούς του, παρόλο που φαινομενικά συγκαταλεγόταν στις τάξεις των αντιπάλων του (g).

Και αυτός, όπως δηλαδή και ο Νικόδημος και άλλοι (δ). Υπάρχουν πολλοί, οι οποίοι εγκαρδίως ευλαβούνται το Χριστό, παρόλο που εξωτερικά δεν εκδηλώνουν αυτό το ίδιο ζωηρά. Είναι παρόλ' αυτά πρόθυμοι και έτοιμοι να του προσφέρουν πραγματικές υπηρεσίες και σε δεδομένη στιγμή να φανερώσουν την αφοσίωσή τους με μεγαλύτερη αυταπάρνηση από όσο άλλοι, οι οποίοι κάνουν μεγαλύτερο θόρυβο και επίδειξη.

Λουκ 23.52 οὗτος⁽¹⁾ προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ῥήτησατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ,

Μετάφραση: Αυτός λοιπόν ο διακεκριμένος και ενάρετος άνθρωπος παρουσιάστηκε στον Πιλάτο και ζήτησε το σώμα του Ιησού.

Λουκ 23.53 καὶ καθελὼν ἐνετύλιξε⁽²⁾ σινδόνι⁽³⁾, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μνήματι λαξευτῷ⁽⁴⁾ οὗ οὐκ ἦν οὐδεὶς ουδέπω⁽⁵⁾ κείμενος.

Μετάφραση: Κι αφού το κατέβασε από το σταυρό, το τύλιξε σε σεντόνι και το έβαλε σ' ένα μνημείο σκαλισμένο μέσα στο βράχο. Στο μνημείο αυτό κανείς μέχρι τότε δεν είχε τοποθετηθεί και ενταφιασθεί.

(1) Με το «οὗτος» ανακεφαλαιώνει όλα όσα ειπώθηκαν για τον Ιωσήφ (δ).

(2) Το ρήμα αυτό συναντιέται μόνο εδώ και στο Ματθ. κζ 59 και Ιω. κ 7, όπου πρόκειται είτε για την ταφή είτε για το μνημείο του Κυρίου.

(3) Και οι τρεις συνοπτικοί αναφέρουν το σεντόνι, το οποίο για την ταφή κοβόταν σε οθόνια (=επιδέσμους) ή κειρίες (λωρίδες για σάβανο). Ο Μάρκος (ιε 46) μάς λέει, ότι αγοράστηκε από τον Ιωσήφ για αυτόν το σκοπό, και συνεπώς αγοράστηκε εκείνη την ημέρα. Άλλη ένδειξη για το ότι η γιορτή του Πάσχα (των Εβραίων) δεν είχε αρχίσει ακόμη (ρ).

(4) Από το ρήμα λαξεύω (λας και ξέω)= σκαλισμένο στο βράχο (δ). Το επίθετο αυτό δεν είναι κλασικό. Συναντιέται μία φορά στους Ο' (Δευτερ. δ 49) και 4 φορές στη μετάφραση του Ακύλα (Αριθμοί κα 20, κγ 14, Δευτερ. λδ 1 και Ιησού Ναυή ιγ 20) (ρ).

(5) Συσσώρευση αρνήσεων. Το γεγονός αναφέρεται ως δείγμα ιδιαίτερης τιμής σε αντίθεση με τον επονείδιο θάνατο (ρ), αλλά και για να τονιστεί, ότι «κανείς άλλος δεν ήταν θαμμένος, για να μην πουν οι συκοφάντες, ότι άλλο σώμα αναστήθηκε» (Θφ). Φαίνεται ότι το ίδιο λαξευτό μνημείο χρησιμοποιούνταν και για περισσότερους συγχρόνως νεκρούς, πριν ακόμη τα οστά αυτών που θάφτηκαν σε προηγούμενο χρόνο περισυλλεχτούν για να τοποθετηθούν στο οστεοφυλάκιο (L).

Λουκ 23.54 καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευή⁽¹⁾, σάββατον ἐπέφωσκε⁽²⁾.

Μετάφραση: Ἦταν ἡμέρα Παρασκευή. Δεν εἶχε δύσει ἀκόμη ο ἥλιος. Πλησίαζε ὁμως με το εσπερινό φως να ἀρχίσει το Σάββατο.

(1) Υπάρχει και η γραφή παρασκευής. Η γραφή παρασκευή= τεχνικός ὅρος που σημαίνει την ἑκτη ἡμέρα της εβδομάδας, αὐτήν που και εμεῖς ονομάζουμε Παρασκευή. Και ονομάστηκε ἔτσι η ἑκτη ἡμέρα της εβδομάδας ἀπὸ το ὅτι ἦταν και ἡμέρα προπαρασκευής του Σαββάτου και παραμονή αὐτοῦ. Για αὐτό η συριακή μετάφραση του Cureton μεταφράζει τη λέξη με την ἔννοια της ἑκτης ἡμέρας της εβδομάδας. Η αλεξανδρινή γραφή «παρασκευής», θα μπορούσε να ἔχει την ἴδια ἔννοια (=ἑκτη της εβδομάδας)· θα μπορούσε ὁμως να σημαίνει και την προπαρασκευή και παραμονή οποιασδήποτε γιορτής, για την οποία θα χρειαζόταν προετοιμασία ἀπὸ την προηγούμενη ἡμέρα (g).

(2) «Πλησίαζε να φωτίσει, να γίνει αυγή, να ανατείλει» (Z). Ποιητική ἔκφραση που δηλώνει ὅτι πλησίαζε να ανατείλει η μεγάλη ἐκείνη ἡμέρα του Σαββάτου (δ). Ανακριβής ὁμως ἔκφραση. Διότι το Σάββατο ἀρχιζε ἀπὸ τη δύση και ὄχι ἀπὸ την ανατολή του ἡλίου. Αλλά το ἐπιφώσκω εὐκόλα μπορεί να μεταπέσει και στη σημασία του ἀρχίζω (ρ).

Φώτιζε διότι και η νύχτα ἔχει το φως της, ειδικά ὅταν εἶναι πανσέληνος, ὅπως ἦταν τότε κατὰ το Πάσχα (b). Η παρατήρηση αὐτή για το χρόνο γίνεται, για να δικαιολογηθεῖ η βιασύνη, με την οποία ἐγινε η ταφή. Φώτιζε μετὰ ἀπὸ κάποιες στιγμές το Σάββατο. Το κλάμα δεν πρέπει να παρεμποδίζει τη σπορά. Αν και ἐκλαιγαν για το θάνατο του Χριστοῦ, ὁμως δεν λησμονοῦν τον αγιασμό του σαββάτου. Οι βιοτικές μας υποθέσεις πρέπει ἐγκαίρως να κανονίζονται, ὥστε να μην μας γίνονται ἐμπόδιο ἀπὸ το πνευματικό μας ἔργο κατὰ την Κυριακή.

Λουκ 23.55 Κατακολουθήσασαι⁽¹⁾ δὲ αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο⁽²⁾ τὸ μνημεῖον καὶ ὡς ἐτέθη⁽³⁾ τὸ σῶμα αὐτοῦ⁽⁴⁾,

Μετάφραση: Στο μεταξύ οι γυναῖκες που είχαν ἐλθει μαζί με τον Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας παρακολούθησαν μέχρι τὸ τέλος τὴν ταφή καὶ παρατήρησαν με προσοχή τὴν τοποθεσία τοῦ μνημείου, καθὼς καὶ τὸ πῶς τοποθετήθηκε μέσα σ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, σαβανωμένο καὶ τυλιγμένο στο σεντόνι.

(1) Ἡ πρόθεση «κατά» στο ρῆμα δεν σημαίνει κατάβαση στο μνημεῖο, ἀλλὰ ὅτι ἀκολουθοῦσαν πίσω ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ καὶ τοὺς βοηθοὺς τοῦ (ρ)· σημαίνει τὴν φροντίδα, τὴν ὁποία ἔλαβαν νὰ προσκολληθοῦν στὸν Ἰωσήφ ὡς συνοδεία τοῦ ἀπὸ κοντὰ (L).

(2) Με προσοχή παρατήρησαν γιὰ νὰ ξαναβροῦν ἐπειτα τὸ μνημεῖο (δ). Τὸ γεγονὸς, κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ γυναῖκες παρατηροῦσαν τὸν τάφο, στὸν ὁποῖο τοποθετήθηκε τὸ σῶμα, ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς συνοπτικούς. Αποτελεῖ αὐτὸ μέρος τῆς ἀπόδειξης τῆς Ἀνάστασης (ρ).

(3) Δεν παρατήρησαν μόνο τὸν τάφο, ἀλλὰ καὶ πῶς τὸ σῶμα εἶχε τοποθετηθεῖ, πράγμα τὸ ὁποῖο ἦταν ἀναγκαῖο γιὰ τὰ σχέδιά τοὺς γιὰ τὴ νέα πληρέστερη ἐπάλεια μὲ μύρα (L). Τὸ πῶς ἀναφέρεται στὴν τοποθέτηση τοῦ σώματος στὸν τάφο (ο) ἢ καὶ πῶς ἐνταφιάστηκε, δηλαδὴ πῶς σαβανώθηκε καὶ δέθηκε (δ).

(4) Ακολουθοῦσαν τὴν ταφή ὅχι κάποιοι ἀπὸ τοὺς μαθητές, ἀλλὰ μόνο οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὴ Γαλιλαία. Παρακολουθοῦν με δάκρυα ἀπὸ μακριὰ τὴν ταφή. Ἔχουμε κηδεῖα σιωπηλὴ καὶ ὄχι ἐπίσημη καὶ πομπώδη, ἀλλὰ ἡ ἀπόθεση στὸν τάφο, καὶ παραμονὴ τοῦ εἶναι παρόλ' αὐτὰ ἐνδοξη, ὅπως θὰ ἀποδειχτεῖ μετὰ ἀπὸ κάποιες ὥρες, ὅταν τὸ Σάββατο θὰ ἔχει περάσει καὶ θὰ ξημερώνει ἡ Κυριακή.

Λουκ 23.56 ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν⁽¹⁾ ἀρώματα καὶ μύρα⁽²⁾. Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν⁽³⁾,

Μετάφραση: Μόλις λοιπὸν ἐπέστρεψαν στὴν πόλη, ετοίμασαν πρὶν τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἀρώματα καὶ μύρα, αρωματικὲς φυτικές ὕλες καὶ ευωδιαστὰ ἔλαια. Καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Σαββάτου δεν ἔκαναν καμία ἐνέργεια, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ἐντολὴ τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου.

(1) Ὁ Μάρκος (ιστ 1) λέει, ὅτι ἡ ἀγορὰ τῶν αρωμάτων ἐγένε, ὅταν πέρασε τὸ Σάββατο, δηλαδὴ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπομένης ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποία ἐγένε ἡ ταφή.

Πιθανώς κατά το απόγευμα του θανάτου του Ιησού είχαν αρχίσει να κάνουν τις προετοιμασίες τους και συμπλήρωσαν αυτές όταν πέρασε το Σάββατο (g).

(2) Αρώματα = φυτά ευώδη· φυτικές ύλες αρωματώδεις· μύρα=έλαια αρωματικά (g.p.). Οι προετοιμασίες τους αυτές δείχνουν περισσότερο την αγάπη τους παρά την πίστη τους. «Οι γυναίκες, αν και είχαν πίστη προς τον Κύριο, αλλά δεν ήταν τέτοια όπως έπρεπε... Διότι νομίζοντάς τον ως απλό άνθρωπο, ετοιμάζουν μύρα και αρώματα, σύμφωνα με τη συνήθεια που επικρατούσε στους Ιουδαίους οπωσδήποτε για τους νεκρούς» (Θφ). Όπως μπορεί κάποιος να συμπεράνει και από το παράδειγμα του ληστή, ήλπιζαν οι γυναίκες σε ένδοξη επανεμφάνιση του Ιησού μετά το θάνατό του, όχι όμως και σε αναζωοποίηση του νεκρού σώματός του, που τοποθετήθηκε ήδη στον τάφο (g).

(3) Και τις μεν 24 ώρες του σαββάτου δηλαδή από τη δύση του ηλίου της παρασκευής μέχρι τη δύση του σαββάτου, ησύχασαν σύμφωνα με την εντολή του Θεού να αγιάζουν το σάββατο (δ). Μπορεί κάποιος να πει ότι το Σάββατο αυτό ήταν το τελευταίο της Παλαιάς Διαθήκης, η οποία έπαιρνε τέλος μαζί με το θάνατο του Χριστού. Με ακρίβεια και σεβασμό τηρήθηκε από όλους εκείνους, οι οποίοι χωρίς να το γνωρίζουν επρόκειτο να εγκαινιάσουν τη νέα Διαθήκη (g).

Εάν η ημέρα του θανάτου του Κυρίου ήταν η 15 Νισάν, η ημέρα του Πάσχα, δεν εξηγείται, πώς οι γυναίκες εργάστηκαν σε αυτήν, αγοράζοντας αρώματα, για να ησυχάσουν και να τηρήσουν αργία κατά την επομένη ημέρα του Σαββάτου. Εάν όμως δεχτούμε ότι η 15 Νισάν συνέπιπτε με το Σάββατο, το παν εξηγείται. Μέχρι τη δύση της Παρασκευής επιτρεπόταν η εργασία, και μετά τη δύση του σαββάτου επιτρεπόταν να εξακολουθήσουν αυτήν (p).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ' (24)

Στίχ. 1-12. Οι Μυροφόρες στον τάφο. Το μήνυμα των αγγέλων για την Ανάσταση του Κυρίου. Ο Πέτρος στο μνημείο.

Λουκ 24.1 τῇ δὲ⁽¹⁾ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέος⁽²⁾ ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμα⁽³⁾ φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν⁽⁴⁾ ἀρώματα, καὶ τινές⁽⁵⁾ συν αὐταῖς.

Μετάφραση: Την πρώτη όμως ημέρα της εβδομάδος από τα βαθιά χαράματα ήλθαν οι γυναίκες στο μνήμα φέρνοντας τα αρώματα που είχαν ετοιμάσει. Μαζί τους ήλθαν και μερικές άλλες.

(1) Το δε ανταποκρίνεται στο μεν του προηγούμενου ημιστιχίου= Ησύχασαν μεν κατά το σάββατο, την πρώτη όμως ημέρα... (ρ). Το κεφάλαιο έχει διαιρεθεί κακώς, διότι ο παρών στίχος είναι συνέχεια του προηγούμενου (L).

(2) Υπάρχει και η γραφή βαθέως, που μαρτυρείται από όλα τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Αυτό δεν είναι επίρρημα, αλλά γενική του επιθέτου σύμφωνα με την ασυνήθιστη στους μεταγενέστερους και σπάνια και στην Κ.Δ. άγνωστη γραφή (δ). «Ὁρθρος βαθύς είναι αυτό που λέει ο Ματθαίος «πολύ αργά το σάββατο»· διότι ο βαθύς ὀρθρος καταλήγει να σημαίνει το ίδιο με το πολύ αργά (της προηγούμενης νύχτας)» (Θφ). Αμέσως μόλις η αργία του σαββάτου τούς επέτρεψε, το ταχύτερο, πριν ακόμη ξημερώσει, έρχονται στο μνημείο. Η αγάπη και ο σεβασμός, τον οποίο έτρεφαν προς τον Ιησού τις αφυπνίζει και τις θέτει σε κίνηση. Ο ζήλος τους παραμένει άσβεστος και για τα αρώματα, τα οποία από το απόγευμα της Παρασκευής, πριν ακόμη αρχίσει το Σάββατο, είχαν αγοράσει με μεγάλη δαπάνη, μολονότι πέρασαν δύο νύχτες, δεν άλλαξαν σκέψεις. Κοιμήθηκαν στο μεταξύ και ξύπνησαν επανειλημμένα, και δεν μετέβαλλαν απόφαση, ώστε να πουν: «Γιατί να γίνει η απώλεια αυτή του μύρου;». Ό,τι προετοιμάστηκε για τον Ιησού, για αυτόν πρέπει και να χρησιμοποιείται. Και οι ευσεβείς γυναίκες αυτό ακριβώς σκοπεύουν να πράξουν ερχόμενες στο μνημείο.

(3) Αν εξαιρέσουμε τα Μάρκ. ε 3, 5, ιε 46 και Αποκ. ια 9 η λέξη είναι χαρακτηριστική στο Λουκά, αφού συνηθισμένη στην Κ.Δ. είναι η λέξη μνημείο (ρ).

(4) Είναι κάπως παράδοξο, ότι ο Λουκάς δεν αναφέρει ευθύς εξ αρχής τα ονόματα των γυναικών. Προτιμά να αναφέρει αυτά πιο κάτω πιθανώς διότι τα ονόματά τους βαρύνουν περισσότερο, όταν μαρτυρούν για τα γεγονότα του τάφου (L).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «καί τινες σὺν αὐταῖς» = και κάποιες άλλες, οι υπόλοιπες δηλαδή που ήταν μαζί με τις τρεις (δ).

Λουκ 24.2 εὔρον δὲ τὸν λίθον⁽¹⁾ ἀποκεκυλισμένον⁽²⁾ ἀπὸ τοῦ μνημείου,

Μετάφραση: Βρήκαν τότε την πέτρα που έφραζε το μνημείο να είναι κυλισμένη μακριά απ' αυτό.

(1) Ο Λουκάς δεν ανέφερε τίποτα προηγουμένως για το λίθο, αλλά θεωρεί ως δεδομένο και γνωστό, ότι λίθος κυλίστηκε στο στόμιο του μνήματος. Δες Ιω. ια 38 (b).

(2) Και οι τρεις συνοπτικοί χρησιμοποιούν το αποκυλίω για τον λίθο, ενώ ο Ιωάννης γράφει «ηρμένον εκ (=σηκωμένο από)». Το ρήμα δεν συναντιέται πουθενά αλλού στην Κ.Δ. (ρ). Το ρήμα υποδηλώνει, ότι ο λίθος ήταν μέγας έτσι ώστε μόνο κυλιόμενος μπορούσε να μετακινηθεί από τόπο σε τόπο (ο).

Λουκ 24.3 και εἰσελθοῦσαι⁽¹⁾ οὐχ εὔρον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ⁽²⁾

Μετάφραση: Κι όταν μπήκαν στο μνημείο, δεν βρήκαν το σώμα του Κυρίου Ιησού.

(1) Υπάρχει και η γραφή: εἰσελθοῦσαι δε.

(2) Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο συνδυασμός της λέξης Κύριος με το όνομα Ιησούς, όπως γράφεται παραπάνω, πουθενά αλλού στα ευαγγέλια δεν συναντιέται, ίσως δε και στο Μάρκ. ιστ 19, όπου πάλι πρόκειται για γεγονός που έγινε μετά την Ανάσταση. Είναι όμως συχνός στις Πράξεις και στις επιστολές. Μετά το πάθημα και την Ανάσταση το όνομα Ιησούς υπερυψώθηκε. Δες Φιλίπ. β 9-11

Λουκ 24.4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι⁽¹⁾ αὐτὰς περὶ τούτου καὶ ἰδοὺ ἄνδρες⁽²⁾ δύο⁽³⁾ ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν εσθήσεσιν⁽⁴⁾ ἀστραπούσαις⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Κι ενώ βρίσκονταν σε μεγάλη απορία για το γεγονός αυτό, ξαφνικά, δύο άγγελοι παρουσιάσθηκαν μπροστά τους ως άνδρες με στολές που άστραφταν από λαμπρότητα.

(1) Υπάρχει και η γραφή: απορεῖσθαι. Η πρόθεση «δια» επιτείνει την έννοια του ρήματος.= Ενώ οι γυναίκες βρίσκονταν σε μεγάλη απορία μη μπορώντας να εξηγήσουν το πράγμα αυτό (δ), δηλαδή την αποκύλιση του λίθου και μάλιστα την

εξαφάνιση του σώματος του Ιησού (ο). Η σύνταξη είναι εξόχως εβραϊκή (ρ). Αγαθοί και ευσεβείς Χριστιανοί συχνά απορούν για εκείνο, από το οποίο θα έπρεπε να ενισχύονται και να ενθαρρύνονται.

(2) Για τη λέξη ανήρ (=άνδρας) που χρησιμοποιείται για άγγελο που εμφανίζεται με μορφή άνδρα δεξ και Πράξ. α 10 και ι 30 (ρ).

(3) Οι άλλοι δύο συνοπτικοί μιλούν για ένα άγγελο, δεν αποκλείουν όμως και την παρουσία και άλλου αγγέλου. Άλλωστε είναι «διάφορες οι οπτασίες», διότι και διάφοροι όμιλοι γυναικών επισκέφτηκαν σε διαφορετικές ώρες του όρθρου τον τάφο. Δες για αυτό Μάρκ. ιστ 2.

(4) Υπάρχει και η γραφή ἐν ἐσθῇτι ἀστραπτούση.

(5) Μόνο εδώ και στο Λουκά ιζ 24 συναντιέται στην Κ.Δ. το ρήμα αστράπτω (ρ). = Με στολές αστραφτερές από τη λάμψη του ουρανίου φωτός (δ). Όχι μόνο λευκές, αλλά και λαμπρές που εξέπεμπαν λάμψη γύρω τους. «Εξαιτίας της αγάπης τους στο Χριστό και επειδή έδειξαν ζήλο για αυτό, αξιώθηκαν να δουν αγίους αγγέλους» (Κ), «και με τη λευκή ενδυμασία (των αγγέλων) παρέχονται στα μάτια των γυναικών σημάδια χαράς και γέλιου που αποτελούν και γνωρίσματα της σωτήριας ανάστασης ώστε και από την εμφάνιση να βοηθηθούν να καταλάβουν οι γυναίκες τη χαρά της ανάστασης και να ξεκινήσουν τη γιορτή του Πάσχα μαζί με τους λευκοφορεμένους αγγέλους» (Ε)

Λουκ 24.5 ἐμφόβων⁽¹⁾ δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν το πρόσωπον εἰς τὴν γῆν⁽²⁾ εἶπον πρὸς αὐτάς, Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα⁽³⁾ μετὰ τῶν νεκρῶν⁽⁴⁾;

Μετάφραση: *Κι ενώ αυτές κατατρομαγμένες έγερναν το πρόσωπό τους στη γη από ευλάβεια κι επειδή δεν άντεχαν τη λάμψη των αγγέλων, είπαν οι άγγελοι σ' αυτές: Γιατί ζητάτε ανάμεσα στους νεκρούς αυτόν που τώρα πλέον είναι ζωντανός;*

(1) Και η λέξη έμφοβος σχεδόν από μόνο το Λουκά χρησιμοποιείται και πάντοτε μαζί με το γίνεσθαι. Δες Λουκ. κδ 37, Πράξ. ι 4, κδ 25, Αποκ. ια 13 (ρ).

(2) Από το φόβο και τη λαμπρότητα έσκυψαν το πρόσωπο στη γη (δ). Το πρόσωπο σκυμμένο προς τη γη αποτελεί τη στάση του ευλαβικού φόβου (g).

(3) Τι ζητάτε τον ήδη ζωντανό, αφού αναστήθηκε (δ). Πολύ αξιοσημείωτη και η επόμενη ερμηνεία: Αυτόν, ο οποίος όχι μόνο επέστρεψε στη ζωή αφού αναστήθηκε, αλλά είναι και ο μόνος και απολύτως ζωντανός (b). «Διότι ζει μεν πάντοτε και είναι

ζωή από τη φύση του ο Λόγος του Θεού· αλλά αφού κατέβασε τον εαυτό του σε σημείο που να αδειάσει από τη δόξα του και αφού υπέστη την ομοίωση με εμάς, γεύτηκε το θάνατο. Αλλά ήταν αυτό ο θάνατος του θανάτου. Αναστήθηκε λοιπόν από τους νεκρούς και έγινε ο δρόμος της επιστροφής στην αφθαρσία για εμάς μάλλον παρά για τον εαυτό του» (Κ).

(4) = στην κατάσταση και στις συνθήκες, στις οποίες βρίσκονται οι νεκροί (b)· ανάμεσα στους νεκρούς (g). Παρέχεται εδώ επίσημη και από τον ουρανό μαρτυρία, ότι ο Κύριος ζει. Αυτό αποτελεί ενίσχυση και παρηγοριά των αγίων, ο καθένας από τους οποίους διακηρύττει: Γνωρίζω, ότι ο Λυτρωτής μου ζει. Και εφόσον αυτός ζει και εμείς θα ζήσουμε. «Επειδή εγώ ζω, και εσείς θα ζήσετε» (Ιω. ιδ 19), βεβαίωσε και Εκείνος. Όπως ο Αδάμ έγινε αίτιος θανάτου σε ολόκληρο το ανθρώπινο γένος, έτσι και ο Χριστός έγινε πηγή ζωής και αθανασίας για όλες τις γενιές των ανθρώπων. Ο Αδάμ μετέδωσε δηλητήριο, αλλά ο Χριστός σκόρπισε ζωή αιώνια. Και μεταδίδει ζωή σε μας, σε καθέναν από εμάς, διαμέσου της αγίας και άφθαρτης φύσης, την οποία πήρε μέσα στο χρόνο για την απολύτρωσή μας. Κάνοντάς μας μέλη του με τρόπο ανείπωτο και μυστηριώδη, μας αφθαρτίζει και μας χαρίζει ζωή αιώνια. Τι θαυμαστό έργο της χάρης! Παράδοξο υπήρξε το ότι ο Αδάμ απέβη σε θάνατό μας. Παραδοξότερο όμως ασύγκριτα και πολύ περισσότερο γεμάτο από χάρη είναι το ότι ο Θεός έγινε πηγή ζωής για εμάς διαμέσου του ανθρωπίνου εκείνου σώματος, το οποίο πήρε μέσα στο χρόνο αφού εξομοιώθηκε με μας.

Λουκ 24.6 οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλὰ ἠγέρθη⁽¹⁾. μνήσθητε ὡς⁽²⁾ ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ⁽³⁾,

Μετάφραση: Δεν είναι εδώ, αλλά αναστήθηκε. Θυμηθείτε πως σας μίλησε και τι σας είχε πει όταν ακόμη ήταν στη Γαλιλαία,

(1) Η φράση «οὐκ ἔστιν... ἠγέρθη» αποσιωπάται από τον κώδικα του Βέζα και από κάποια άλλα σοβαρά λατινικά χειρόγραφα. Λόγο για την αποσιώπηση αυτή δύσκολα θα ήταν δυνατόν να βρούμε και ίσως πρόκειται για παλαιότατη παρεμβολή από τα Μάρκ. ιστ 6 και Ματθ. κη 6 (ρ). Παρόλ' αυτά το «ἠγέρθη» παρουσιάζεται αναγκαίο ως αφετηρία αυτών που επακολουθούν μέχρι και το «ἀναστῆναι» που είναι στο τέλος του στίχου 7 (L).

(2) Το «ὡς» δεν είναι ταυτόσημο εξολοκλήρου με το ότι, αλλά υπονοεί την ακριβή επανάληψη των λόγων του Κυρίου (p.L.)= με ποιόν τρόπο, πώς μίλησε σε σας (δ). Οι

στίχοι από το σημείο αυτό μέχρι το τέλος του στίχου 8 είναι χαρακτηριστικοί στο Λουκά (ρ).

(3) Ο Λουκάς επειδή περιορίζεται σε μόνες τις εμφανίσεις του αναστημένου Κυρίου που έγιναν στην Ιερουσαλήμ και χωρίς να αναφέρει καμία από τις εμφανίσεις στη Γαλιλαία, αποσιωπά την φράση του αγγέλου «θα σας προλάβει στη Γαλιλαία» που είναι στα Μάρκ. ιστ 7 και Ματθ. κη 7, η οποία παραπέμπει στα λόγια του Κυρίου στα Μάρκ. ιδ 28 και Ματθ. κστ 32 (ρ).

Λουκ 24.7 λέγων ὅτι⁽¹⁾ δεῖ⁽²⁾ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν⁽³⁾ καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

Μετάφραση: λέγοντας ὅτι σύμφωνα με το προκαθορισμένο σχέδιο του Θεού πρέπει ο υἱὸς του ἀνθρώπου να παραδοθῇ σε χέρια ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν και να σταυρωθῇ, και την τρίτη ἡμέρα ἀπὸ το θάνατό του να ἀναστηθῇ.

(1) Θυμίζει την προφητεία του Κυρίου στο Λουκ. θ 21 για τα παθήματά του, που έγινε στους μαθητές στη Γαλιλαία. Ὅσον αφορά στην προφητεία στο Λουκ. ιη 32, αυτή έγινε, όταν πλέον είχαν φύγει ἀπὸ τη Γαλιλαία (L). Οι ἄγγελοι ἀπὸ τον ουρανό δεν φέρνουν κάποιο νέο ευαγγέλιο, ἀλλὰ επαναφέρουν στη μνήμη τα λόγια του Κυρίου και υπενθυμίζουν το ευαγγέλιο που κηρύχτηκε ἀπὸ τον Κύριο.

(2) Σύμφωνα με την θεία θέληση (δ).

(3) Με τη φράση ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν δηλώνονται στην ιουδαϊκή γλώσσα οι ἐθνικοί, ἐνῶ το ρῆμα «παραδοθῆναι» που είναι πριν ἀπὸ αυτήν δηλώνει την ἀμαρτία των Ιουδαίων (g). Είναι αξιοσημείωτο ὅτι ο Κύριος στις προφητείες του για το θάνατό του δεν χρησιμοποιεῖ την λέξη ἁμαρτωλῶν για τους σταυρωτές του (ο).

Λουκ 24.8 καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ⁽¹⁾,

Μετάφραση: Τότε οι μυροφόρες γυναῖκες θυμήθηκαν τα λόγια του Κυρίου.

(1) Τότε θυμήθηκαν τα λόγια του Σωτήρα οι γυναῖκες και κατάλαβαν την ἐννοιά τους σε συνδυασμό και με το κενό μνημείο (δ). Η κύρια αἰτία αὐτῆς της λησμοσύνης τους πρέπει να ἀναζητηθῇ και στην πλήρη διάψευση των παχυλῶν ἀκόμη ἐλπίδων τους σχετικά με το Μεσσία, ἀλλὰ και στην ἐξάντληση των διανοητικῶν τους δυνάμεων, τα οποία εἶχε δημιουργήσει σε αὐτές η θεά του δράματος στο Γολγοθά.

ἤλπιζαν να δουν το Μεσσία σε θρόνο ἐνδοξο, να κατανικά όλους τους εχθρούς του και να βασιλεύει στη γη, και αντί για αυτό τον ἐβλεπαν σταυρωμένο και καλυπτόμενο από ανέλπιστο χλευασμό και καταφρόνηση. Αυτό δεν επέδρασε λίγο στο να συσκοτίσει στις διάνοιές τους τις προφητείες του για την ανάσταση (ο)

Λουκ 24.9 καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν⁽¹⁾ ταῦτα πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς⁽²⁾.

Μετάφραση: *Κι αφού επέστρεψαν από το μνημείο, τα ανήγγειλαν όλα αυτά στους ἑνδεκα μαθητές και σ' όλους τους άλλους που ήταν μαζί με τους αποστόλους.*

(1) Ο Μάρκος λέει, ὅτι «σε κανέναν δεν είπαν τίποτα, διότι φοβόντουσαν». Προφανώς δεν ἔμειναν διαρκῶς σιωπηλές για αυτά που δόθηκαν ως ευαγγέλια σε αυτές στο μνημείο. Ὄταν ο φόβος τους πέρασε, είπαν αυτά στους μαθητές σύμφωνα και με την εντολή, την οποία σύμφωνα με το Ματθ. κη 7 πήραν από τον ἄγγελο. Αλλά είναι ἰσως απλούστερο να υποθέσουμε, ὅτι ο Λουκάς και ο Ματθαῖος αναφέρουν ἐδὼ την παράδοση, η οποία ἦταν γενικῶς γνωστὴ και τρέχουσα και η οποία ἀπέδιδε σε ὅλες τις γυναῖκες ὅ,τι ἐγίνε κατά τις πρώτες ἐκείνες στιγμές της ἐκπληξης ἀπὸ μόνη τη Μαρία τη Μαγδαληνή. Αυτὴ ἀμέσως με την ἐπιστροφή της ἀπὸ τον τάφο ἀνήγγειλε στους ἀποστόλους τις ἐξελίξεις, ἐνῶ οι υπόλοιπες ἀπὸ φόβο σιγούσαν. Λίγο ἀργότερα ὁμως και αυτές ἔλυσαν τη σιγὴ και ἀφηγήθηκαν σε ὅλους ὅλα ὅσα εἶχαν δει και ἀκούσει (ρ).

(2) Ὅχι μόνο στους ἀποστόλους, ἀλλὰ και σε ὅλους τους υπόλοιπους, ὅσοι ἦταν μαζί τους. «Αφὸ μὴ ἦσαν (στο μυστήριό της ἀνάστασης) οι γυναῖκες ἀπὸ φωνὴ ἀγγέλων ἀπαγγέλλουν αὐτὰ γρήγορα στους μαθητές. Διότι ἔπρεπε σε γυναῖκες να δοθεῖ η τόσο λαμπρὴ χάρη. Διότι αὐτὴ (η Εὐὰ) που παλαιότερα ἐγίνε ὑπηρέτης του θανάτου ἀπαλλάσσεται ἀπὸ την κατηγορία ὑπηρετῶντας φωνές ἀγίων ἀγγέλων και το σεπτὸ μυστήριό της ἀνάστασης και πρώτη το ἔμαθε και το ἀνήγγειλε» (Κ).

Λουκ 24.10 ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία⁽¹⁾ καὶ Ἰωάννα⁽²⁾ καὶ Μαρία Ἰακώβου⁽³⁾· καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ⁽⁴⁾ ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα.

Μετάφραση: *Οι γυναῖκες που τα ἔλεγον αὐτὰ στους ἀποστόλους ἦταν η Μαγδαληνὴ Μαρία και η Ἰωάννα και η Μαρία η μητέρα του Ἰακώβου και οι υπόλοιπες που ἦταν μαζί τους.*

(1) Και οι τέσσερεις ευαγγελιστές βάζουν πρώτη τη Μαγδαληνή, ενώ ο Ιωάννης αναφέρει μόνη αυτήν, με το «δεν ξέρουμε» όμως το οποίο αυτή λέει στους αποστόλους (Ιω. κ 2) υπονοεί, ότι ήταν και άλλες μαζί της (ρ).

(2) Η Ιωάννα αναφέρεται από μόνο τον Λουκά. Για αυτήν δεξ Λουκ. η 3. Και από αυτήν φαίνεται άντλησε ο Λουκάς τις λεπτομέρειες αυτές, όπως και όσα βρίσκονται στο Λουκ. κγ 8-12 που μόνο από αυτόν αναφέρονται (ρ).

(3) Η Μαρία η μητέρα του Ιακώβου ή η άλλη Μαρία αναφέρεται και από τους τρεις συνοπτικούς. Δες για αυτήν και Μάρκ. ιε 40,47. Πιθανώς είναι η ίδια με τη Μαρία τη σύζυγο του Κλωπά (Ιω. ιθ 25) (ρ).

(4) Όλοι οι αλεξανδρινοί κώδικες και πολλοί μεγαλογράμματοι παραλείπουν την αντωνυμία αυτή. Σύμφωνα με την γραφή αυτή (όπου παραλείπεται η αντωνυμία) πρέπει να βάλουμε τελεία ή άνω τελεία μετά το Ιακώβου, οπότε θα διαβάσουμε «καὶ οἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα».

Λουκ 24.11 καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν⁽¹⁾ ὥσει λῆρος⁽²⁾ τὰ ῥήματα αὐτῶν⁽³⁾, καὶ ἠπίστουν⁽⁴⁾ αὐταῖς.

Μετάφραση: Τα λόγια τους όμως αυτά φάνηκαν στους μαθητές σαν φλυαρία και επινόηση της φαντασίας τους. Και δεν τις πίστευαν.

(1) = Σύμφωνα με την κρίση των αποστόλων και των άλλων (ρ).

(2) Τεχνικός όρος στην ιατρική για δήλωση του παραληρήματος από τον πυρετό (Hobart). Εδώ όμως εκφράζει έννοια μετριότερη συγγενική με τη λέξη μωρολογία ή ανοησία (L): φλυαρία, γεννήματα της φαντασίας και του φόβου (δ). Θεώρησαν, ότι ήταν φαντασίας γέννημα, διότι και αυτοί είχαν λησμονήσει τα λόγια του Χριστού και ήταν ανάγκη να υπενθυμίσει κάποιος σε αυτούς όχι μόνο όσα ο Κύριος είχε προείπει σε αυτούς στη Γαλιλαία, αλλά και όσα μόλις πριν δύο ημέρες τους βεβαίωσε λέγοντας: λίγο χρόνο ακόμη και πάλι θα με δείτε.

(3) Υπάρχει και η γραφή «τὰ ῥήματα ταῦτα».

(4) Όπως φαίνεται, κανείς από τους αποστόλους δεν είχε καταλάβει την ακριβή έννοια των προφητειών του Χριστού για την ανάστασή του. Θεώρησαν αυτήν ότι προαναγγέλλει ότι θα επέστρεφε ένδοξα είτε με νέο σώμα είτε ως ασώματη ύπαρξη. Κανείς απόστολος δεν κατανόησε πλήρως, ότι ο Ιησούς επρόκειτο να φονευτεί, να ταφεί και να αναστηθεί από τον τάφο ζωντανός. Για αυτό τώρα απιστούν (ρ).

Λουκ 24.12 Ὁ⁽¹⁾ δὲ⁽²⁾ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας⁽³⁾ βλέπει τὰ ὀθόνια⁽⁴⁾ κείμενα μόνα⁽⁵⁾· καὶ ἀπῆλθεν πρὸς ἑαυτὸν⁽⁶⁾ θαυμάζων τὸ γεγονός.

Μετάφραση: Παρόλα αυτά όμως ο Πέτρος σηκώθηκε κι έτρεξε στο μνημείο. Κι αφού έσκυψε από τη θύρα, βλέπει μόνο τους νεκρούς επιδέσμους να είναι κάτω στο μνημείο, χωρίς το σώμα. Τότε επέστρεψε στο σπίτι που έμενε γεμάτος απορία κι έκπληξη γι' αυτό που είχε γίνει.

(1) Κατά τρόπο άτοπο και πέρα από κάθε υγιή κριτική ο Tischendorf μαζί με μόνο τον κώδικα του Βέζα παραλείπει αυτόν τον στίχο, τον οποίο έχουν όλοι οι άλλοι κώδικες και οι μεταφράσεις και ο Ε. και ο Κ. και άλλοι πατέρες. Διότι ούτε αυτά που λέγονται μοναδική φορά από το Λουκά (παρακύψας, ὀθόνια, ἀπῆλθε) είναι τέτοια, ώστε να αποδείξουν νόθο τον στίχο αυτό, αλλά ούτε μπορούσε να παρθεί από το Ιω. κ 3, οπότε ὠφείλε να αναφέρει και τον Ιωάννη που συνόδευε τον Πέτρο (δ). Επιπλέον υπάρχουν στο στίχο και λέξεις που δεν συναντιούνται στο παράλληλο χωρίο του Ιωάννου, όπως οι ἀναστὰς, μόνα, θαυμάζων τὸ γεγονός. Ενώ οι δύο λέξεις ἀναστὰς και γεγονός είναι πολύ συχνές στο Λουκά. Και παρόλο που αυτός συχνότερα χρησιμοποιεί τη σύνταξη «θαυμάζειν ἐπὶ τῷ», όμως συντάσσει το ρήμα θαυμάζω και με αιτιατική πτώση (Λουκ. ζ 9, Πράξ. ζ 31) (ρ).

(2) Μάλλον αντιθετικός σύνδεσμος = μολοντί ἀπιστούσαν, όμως ο Πέτρος αφού σηκώθηκε έτρεξε.

(3) Αφού έσκυψε κοντά σε αυτό, στο μνημείο (δ). Σκύβει κάποιος ώστε με το βλέμμα να ερευνήσει αυτό που βρίσκεται στο βάθος.

(4) Τα τεμάχια του σεντονιού, με τα οποία σαβάνωσαν τον Κύριο. Από το οθόνη, λευκό λινό σεντόνι (δ).

(5) Χωρίς το σώμα. Λόγος, για τον οποίο ο Πέτρος θαυμάζει. «Διότι πώς αφέθηκαν μόνοι οι επίδεσμοι και αυτοί ενώ το σώμα ήταν αλειμμένο με σμύρνα. Και πόση άνεση χρόνου είχε ο κλέπτης, ώστε να αφήσει αυτούς ξεχωριστά τυλιγμένους και να βγάλει έξω το σώμα;» (Θφ).

(6) Μπορεί να συνδεθεί άμεσα είτε με το ἀπῆλθε = «έφυγε προς το σπίτι του» (Ζ), προς την οικία του (δ), είτε με το θαυμάζων = θαυμάζοντας ο ίδιος μέσα του (ρ). Σημαίνει την προσωπική έκπληξη του Πέτρου (δ). Πιο πιθανή η πρώτη εκδοχή. Εάν είχε θυμηθεί και ο Πέτρος τα λόγια του Χριστού, δεν θα ένιωθε έκπληξη, αλλά θα ικανοποιούνταν πλήρως βεβαιούμενος, ότι ο Κύριος είχε αναστηθεί. Αλλά είχε

λησμονήσει αυτά και για αυτό θαυμάζει το γεγονός του κενού τάφου, μη βρίσκοντας εξήγησή του. Συχνά και εμείς κυριευόμαστε από απορία και σύγχυση μπροστά σε γεγονότα και περιστατικά, τα οποία θα μας παρουσιάζονταν σαφή και ωφέλιμα, εάν κατανοούσαμε τα λόγια του Χριστού στη Γραφή και είχαμε αυτά πάντοτε στη διάνοιά μας.

Στίχ. 13-35. Εμφάνιση του Κυρίου σε δύο μαθητές στους Εμμαούς.

Λουκ 24.13 Καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ δύο ἐξ αὐτῶν⁽²⁾ ἦσαν πορευόμενοι⁽³⁾ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίου ἐξήκοντα⁽⁴⁾ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, ἧ ὄνομα Ἑμμαοὺς⁽⁵⁾,

Μετάφραση: Και ιδού, την ίδια ημέρα δύο από τους μαθητές του Ιησού πήγαιναν σε κάποιο χωριό που απείχε από την Ιερουσαλήμ εξήντα στάδια, έντεκα περίπου χιλιόμετρα. Και το χωριό αυτό ονομαζόταν Εμμαούς.

(1) Όπως σε πολλά σημεία στο ευαγγέλιο του Λουκά (α 20,31,36, β 25, ε 12, 18, ζ 12 κλπ.) εισάγεται με το «Καὶ ἰδοὺ» κάτι νέο και απροσδόκητο. Η αφήγηση που ακολουθεί είναι αποκλειστική σε μόνο το Λουκά και συγκαταλέγεται μεταξύ των ωραιότερων θησαυρών τους οποίους μόνος αυτός μάς διέσωσε. Είναι σχεδόν βέβαιο, ότι έλαβε τις για το γεγονός αυτό πληροφορίες του από έναν από τους δύο αυτούς μαθητές που πορεύονταν εις Εμμαούς και πιθανώς αυτές του δόθηκαν εγγράφως, διότι η αφήγηση αυτή φέρει όλα τα γνωρίσματα της προσωπικής πείρας και αντίληψης. Εάν αυτό γίνει δεκτό, τότε ο Κλεόπας μπορεί να θεωρηθεί ως ο πληροφοριοδότης του Λουκά (ρ). Το αυθεντικό της αφήγησης φαίνεται και από το ότι και αυτός ο Strauss, μολονότι ζήτησε να τοποθετήσει το γεγονός αυτό σε αναλογίες εξ ολοκλήρου φυσικές, αναγκάστηκε να αναγνωρίσει, ότι υπάρχει μέσα σε αυτό πυρήνας και βάθος ιστορικός (g).

(2) «Δηλαδή από όλους τους μαθητές» (Ζ). Ο ένας από αυτούς ονομαζόταν Κλεόπας (σ. 18). Ο άλλος; «Κάποιοι... λένε ότι είναι ο Λουκάς· για αυτό και απέκρυψε το δικό του όνομα ο ευαγγελιστής» (Θφ). Το γεγονός όμως, ότι ο Λουκάς ήταν σχεδόν κατά πάσα βεβαιότητα εθνικός (Κολοσ. δ 10-14) και ότι στο προοίμιο του ευαγγελίου παρουσιάζει τον εαυτό του ως μη αυτόπτη, κάνει πολύ απίθανη την εικασία αυτή (ρ). Σύμφωνα με άλλη εικασία «αυτός που ήταν μαζί με τον Κλεόπα ήταν ο Σίμων, όχι ο Πέτρος, ούτε ο από την Κανά, αλλά κάποιος άλλος από τους εβδομήντα» (Κ). Και ο Ωριγένης δύο φορές αναφέρει τον Σίμωνα ως τον μαθητή που δεν κατονομάζεται εδώ

(Κατά Κέλσου II 62,68). Αλλά και η εκδοχή αυτή προήλθε ίσως από πλανημένη (λανθασμένη) ερμηνεία της φράσης στο στίχο 34 «και εμφανίστηκε στο Σίμωνα» (ρ). Ο Αμβρόσιος αναφέρει σε πολλά σημεία ως όνομα αυτού το Αμμαον, το οποίο φαίνεται να προήλθε από τον αρχαίο τύπο του ονόματος της κώμης (Εμμαούς-Αμμαον) και σημαίνει τον κάτοικο της κώμης Αμμαους ή Αμμαον (L).

(3) = Οδοιπορούσαν μαζί (δ). Πιθανώς μετά την εορτή του Πάσχα επέστρεφαν στα σπίτια τους (L).

(4) Το στάδιο=μέτρα 185 (L). Δηλαδή γύρω στα έντεκα σημερινά χιλιόμετρα. Υπάρχει και η γραφή εκατόν εξήκοντα, που προήλθε από διόρθωση που βασίστηκε σε γεωγραφική πλάνη, δηλαδή από την ταύτιση της κώμης Εμμαούς με την μετέπειτα γνωστή οχυρωμένη πόλη με το όνομα Νικόπολη κοντά στην Ιόππη, την σημερινή Αμβάς, που βρίσκεται 180 στάδια δυτικά της Ιερουσαλήμ. (Δες για αυτήν Α΄ Μακ. γ 40, 57, δ 3). Αλλά το αναφερομένο εδώ χωριό δεν μπορεί να είναι η Νικόπολη διότι θα ήταν παράλογο να δεχτεί κάποιος, ότι κατέστη δυνατόν οι δύο αυτοί άνδρες να βαδίσουν κατά την ίδια ημέρα δύο φορές τόσο μεγάλο διάστημα και να προφθάσουν κατά την επιστροφή τους τους μαθητές να συζητούν σε ώρα ακόμη απογευματινή (ρ,γ,L).

(5) Για το χωριό αυτό έγινε υπόθεση από άλλους (Caspari) ότι είναι η Κολόνιεχ, που βρίσκεται στην οδό της Ιόππης, σε απόσταση 45 στάδια από την Ιερουσαλήμ, την οποία παρεχώρησε ο Τίτος σαν αποικία σε οκτακόσιους από τους παλαιούς στρατιώτες του, και από εκεί προήλθε και το νέο αυτό όνομά της, το οποίο αντικατέστησε το παλαιό Εμμαούς. Εφόσον όμως καθορίζεται η απόσταση της Εμμαούς σε 60 στάδια πρέπει να αναζητηθεί η κωμόπολη αυτή στην Χαμόζαν ή Μπεϊτ-Μιζζά που βρίσκεται Β.Δ. της Κολόνιεχ σε μικρή απόσταση (g). Παρόλ' αυτά και η Χαμόζα (ή Khamasa) δεν είναι αρκετά κοντά στην Ιερουσαλήμ, αφού απέχει από αυτήν 72 στάδια. Η Ελ Κουβειβέχ (El Kubeibeh) που βρίσκεται σε απόσταση 63 στάδια από την Ιερουσαλήμ, και είναι στο δρόμο προς Λύδδα, είναι η πιθανή τοποθεσία της κωμόπολης Εμμαούς (ρ).

Λουκ 24.14 καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων⁽¹⁾.

Μετάφραση: Αυτοί μιλούσαν μεταξύ τους για όλα αυτά που είχαν συμβεί· δηλαδή για τα περιστατικά του θανάτου και της ταφής του Ιησού, καθώς και για τα όσα ανήγγειλαν οι μυροφόρες στους μαθητές.

(1) «Για το σταυρό και για τα φοβερά θαύματα που έγιναν τότε, και για την ταφή και για όσα απαγγέθηκαν από τις γυναίκες για την ανάσταση του Κυρίου» (Ζ). Αρμόζει οι μαθητές του Χριστού, όταν βρεθούν μαζί, να μιλάνε για το θάνατο και την ανάστασή του. Έτσι θα μπορέσουν να προαγάγουν τις γνώσεις τους μεταξύ τους, να ανανεώσουν τις αναμνήσεις τους και να θερμάνουν τις ευσεβείς διαθέσεις τους.

Λουκ 24.15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν⁽¹⁾ καὶ αὐτὸς⁽²⁾ Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς⁽³⁾,

Μετάφραση: Καθὼς ὁμως αυτοί μιλούσαν και συζητούσαν, τους πλησίασε ο ίδιος ο Ιησούς και προχωρούσε μαζί τους.

(1) Οι δύο μαθητές δεν συμφωνούν για την σημασία των συμβάντων, και ειδικά για το πώς άδειασε ο τάφος και ανταλλάσσουν τις απόψεις τους (L). «Μιλούσαν μεταξύ τους... όχι έχοντας πιστέψει, αλλά απορώντας και εκπλησσόμενοι για πράγματα εξάίσια, και μη μπορώντας εύκολα να συμφωνήσουν εξαιτίας του παραδόξου» (Θφ). «Συζήτηση λέει ο ευαγγελιστής την εξέταση, δηλαδή το πώς ενώ ήταν τέτοιος (ο Ιησούς), έπαθε τέτοια πράγματα» (Ζ). Το μέγα θέμα της συζήτησής τους ήταν ο θάνατος του Ιησού και οι περιστάσεις, κάτω από τις οποίες έγινε και οι οποίες επακολούθησαν σε αυτόν. Και με τη συζήτηση επιχειρούσαν να συμβιβάσουν αυτά που έγιναν με τις προφητείες της Π.Δ. για τον Μεσσία, σύμφωνα με τις οποίες αυτοί ανέμεναν τον Μεσσία ως Βασιλιά και Σωτήρα του λαού (ο).

(2) Είναι Εβραϊκός αυτός ο τρόπος σύνταξης (g). Και αυτός ο ίδιος ο Ιησούς για τον οποίο μιλούσαν (p).

(3) Πλησίασε ξαφνικά από πίσω ανεπαίσθητα και συμπορευόταν μαζί τους (δ). «Επειδή είχε το σώμα του πνευματικό και πιο θείο δεν εμποδιζόταν πλέον από απόσταση τόπων ώστε να μην μπορεί να είναι με αυτούς που ήθελε» (Θφ). Μπορούμε και εμείς ενθυμούμενοι τον λόγο του Κυρίου: Όπου είναι δύο ή τρεις μαζεμένοι στο δικό μου όνομα, εκεί είμαι ανάμεσά τους, να είμαστε βέβαιοι, ότι όταν δύο (ή και περισσότεροι μαζί) συζητάμε για ζητήματα τέτοια, όπως αυτά που απασχολούσαν τότε τους δύο μαθητές που πορεύονταν εις Εμμαούς, ο Χριστός θα έλθει σε εμάς ως τρίτος. Εκείνοι οι οποίοι ζητούν το Χριστό, θα τον βρουν. Θα φανερώσει τον εαυτό του σε αυτούς που τον αναζητούν.

Λουκ 24.16 οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο⁽¹⁾ τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν⁽²⁾.

Μετάφραση: Τα μάτια τους όμως ήταν κρατημένα για να μην τον αναγνωρίσουν. Κι αυτό συνέβαινε είτε διότι η μορφή του αναστημένου Κυρίου είχε την ώρα εκείνη αλλάξει, είτε διότι ο Θεός με υπερφυσική δύναμη εμπόδιζε τις αισθήσεις τους να τον αναγνωρίσουν.

(1) Το κρατώ συχνά χρησιμοποιείται για να δηλώσει εμπόδιο που παρεμβάλλεται στην ενέργεια οργάνων σωματικών (g). «Κρατιόντουσαν σε αυτό μόνο, στο να μην τον αναγνωρίσουν» (Z). Αυτό όμως ήταν υπερφυσική ενέργεια είτε με μεταβολή της αίσθησης (από την πλευρά του υποκειμένου που έβλεπε) είτε με μεταβολή αυτού που εμφανίστηκε (του προσώπου δηλαδή που ήταν το αντικείμενο της θέας) (δ). Εκτός του ότι ήταν προκατειλημμένοι και δεν έμπαινε διόλου ούτε ως υπόνοια στο νου τους η ιδέα, ότι ήταν δυνατόν να δουν τον Ιησού, τον οποίο νόμιζαν νεκρό, «ούτε από τα χαρακτηριστικά του σώματος, με τα οποία φαινόταν τότε ο Σωτήρας, τους επιτρεπόταν να τον γνωρίσουν. Διότι όπως λέει ο Μάρκος, φαινόταν με άλλη μορφή και με άλλα χαρακτηριστικά. Διότι δεν κυβερνιόταν πλέον το σώμα από τους φυσικούς νόμους, αλλά ήταν υπερφυσικό και πνευματικό· για αυτό τα μάτια εκείνα κρατιούνταν ώστε να μην τον αναγνωρίσουν» (Θφ). Απόδειξη του ότι με υπερφυσική ενέργεια κρατιόντουσαν τα μάτια τους ώστε να μην τον αναγνωρίσουν, είναι το «άνοιξαν τα μάτια» που ακολουθεί στο στίχο 31. Πώς ήταν δυνατόν κατά τρόπο φυσικό οι δύο αυτοί μαθητές να διανύσουν τόσο δρόμο με τον Ιησού, να συνομιλήσουν μαζί του και να διδαχτούν από αυτόν για ώρες ολόκληρες, και να μην αναγνωρίσουν αυτόν παρά μόνο στο κόψιμο του ψωμιού; Η απόπειρα να εξηγήσουμε την μη αναγνώριση με τρόπο φυσικό και όχι με θαύμα παρουσιάζεται πολύ περισσότερο πιο θαυμαστή από το απλό θαύμα (ο).

(2) Ίσως οι μαθητές θα αναγνώριζαν τον Ιησού, εάν η πίστη τους στην ανάσταση τούς είχε ανοίξει τα μάτια (L). Κρατιόντουσαν να μην τον αναγνωρίσουν «έως ότου δηλαδή ο λόγος μπει μέσα τους κινώντας την καρδιά στην πίστη, έπειτα να παρουσιάσει τόσο καίρια την όψη στην ακοή, κάνοντας ολοφάνερο αυτό που ακούστηκε από πριν και βεβαιώθηκε» (K).

Λουκ 24.17 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Τίνες⁽¹⁾ οἱ λόγοι οὗτοι οὓς ἀντιβάλλετε⁽²⁾ πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες; καὶ ἐστὲ σκυθρωποὶ⁽³⁾.

Μετάφραση: Και ο Ιησούς τους ρώτησε: Για ποιά ζήτημα συζητάτε μεταξύ σας και ανταλλάσσετε τις σκέψεις σας καθώς περπατάτε, και είστε λοιπόν σκυθρωποί;

(1) Ο Ιησούς ως καλός παιδαγωγός ρωτά προτού να διδάξει. Για να γίνει κάποιος με προσοχή ακουστός, πρέπει προηγουμένως να προκαλέσει ή να αφήσει, να μιλήσουν και αυτοί προς τους οποίους απευθύνεται (g).

(2) Λέγεται μία φορά. «Αντιβάλλετε, δηλαδή αντιλέγετε ή εξετάζετε» (Z)· εναλλάξ μιλάτε, συζητάτε (δ). Ο Κύριος, παρόλο που εισήλθε ήδη στην κατάσταση της δόξας και εξύψωσής του, εξακολουθούσε να αισθάνεται στοργή προς τους μαθητές του και να φροντίζει για την παρηγοριά και ενίσχυσή τους. Ο Κύριος παρακολουθεί τις θλίψεις των μαθητών του και συμπαθεί αυτούς.

(3) = Και λόγω των ζητημάτων αυτών, τα οποία συζητάτε, είστε σκυθρωποί; Υπάρχει όμως και η γραφή των κωδίκων σιναϊτικού και βατικανού «και εστάθησαν σκυθρωποί». =Οι μαθητές αντάλλασαν μεταξύ τους τις ιδέες τους· αλλά να ένας άγνωστος τούς ρωτά για το θέμα της συζήτησής τους, το τόσο λεπτό για αυτούς. Κατά φυσικό λόγο σταμάτησαν προς στιγμή την πορεία τους με κάποιον δισταγμό, εάν έπρεπε να μοιραστούν το θέμα με τον ξένο. Στάθηκαν και η κατήφεια, την οποία προκαλούσε σε αυτούς η συζήτηση, αλλά και η οποία ήταν συνέπεια της θλίψης τους για τα συμβάντα, τους παρουσίασε σκυθρωπούς (L). Ήταν σκυθρωποί. Είχαν χάσει τον Διδάσκαλό τους και είχαν διαψευστεί στις ελπίδες τους. Είχε παρόλ' αυτά αναστηθεί ο Διδάσκαλος. Αλλά αυτοί δεν το πίστεψαν και ήταν για αυτό λυπημένοι. Του Χριστού οι μαθητές είναι λοιπόν συχνά σκυθρωποί και όταν έχουν λόγους να χαίρονται. Η ασθένεια της πίστης τους τούς εμποδίζει να απολαύσουν την ενίσχυση, η οποία δίνεται σε αυτούς. Το ότι παρόλ' αυτά με συντροφιά βαδίζουν προς Εμμαούς και ανακοινώνουν μεταξύ τους την θλίψη τους και τις απορίες τους, τούς δίνει αρκετή ανακούφιση. Αυτοί που λυπούνται μαζί, ενισχύουν και παρηγορούν ο ένας τον άλλον. Παρηγορίες και ενισχύσεις μάς έρχονται συχνά από αυτό το ξεχύσιμο των καρδιών μας και των συναισθημάτων μας σε αδελφούς που συμπάσχουν και συνδοκιμάζονται. Πολλοί και από τους σύγχρονους μαθητές του Κυρίου είναι σκυθρωποί και πλησιάζει και αυτούς ο Ιησούς, την ώρα που τα μάτια τους κρατιούνται ώστε να μην τον γνωρίσουν. Έρχεται σε αυτούς με την εκκλησία του, η οποία τούς φαίνεται μόνο ως ένα ανθρώπινο καθίδρυμα. Ή, έρχεται σε αυτούς με τις αγιές του Γραφές, οι οποίες τους φαίνονται ότι λίγο διαφέρουν από τις άλλες συγγραφές της ανθρώπινης γραμματείας. Ή, έρχεται σε αυτούς με τα μυστήριά του, τα οποία κάτω από συνηθισμένα και εντελώς κοινά εξωτερικά είδη υποκρύπτουν την αόρατη χάρη. Και έχει να απευθύνει ερωτήματα προς αυτούς και να τους μιλήσει, όπως άλλοτε στους δύο αυτούς μαθητές του, για να διασκορπίσει την μελαγχολία τους και να μεταδώσει σε αυτούς τη χαρά, όπως έκανε και σε αυτούς που πορεύονταν εις Εμμαούς. Θα διασκορπίσει την σκυθρωπότητα που τούς προκαλεί η σύγχυση της διάνοιάς τους και

η παραγμένη συνείδησή τους, διότι θα διαφωτίσει αυτούς πάνω σε όλα τα προβλήματα και απορίες τους και θα τους χαρίσει την άφεση των αμαρτιών τους.

Λουκ 24.18 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ὡς ὄνομα Κλεόπας⁽¹⁾ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σὺ⁽²⁾ μόνος⁽³⁾ παροικεῖς⁽⁴⁾ ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις⁽⁵⁾;

Μετάφραση: Τότε ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοῦς, ποὺ ὀνομαζόταν Κλεόπας, τοῦ ἀποκρίθηκε: Εσύ μόνος ἀπ' τοὺς ξένους ποὺ ἦλθαν τὸ Πάσχα νὰ προσκυνήσουν διαμένειν στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ δὲν ἔμαθες ὅσα ἐγένιναν στὴν πόλὴ αὐτὴ τὶς ἡμέρες αὐτές;

(1) Υπάρχει καὶ ἡ γραφὴ Κλεοπάς. Τὸ ὄνομα δὲν πρέπει νὰ ταυτιστεῖ με τὸ Κλωπὰς (Ιω. ιθ 25), τὸ ὁποῖο εἶναι ἀραμαϊκὸ, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ συγκοπή ἀπὸ τὸ Κλεόπατρος (ρ).

(2) Ἡ ἀντωνυμία μπαίνει μπροστὰ με ἐμφαση (ρ). Παρόλ' αὐτὰ ὁ Κλεόπας μάλλον ευγενικά ἀπαντᾷ πρὸς τὸν ξένο. Δὲν λέει σὲ αὐτόν: Τί σὲ ἐνδιαφέρει αὐτό, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐμεῖς συζητάμε; Τί δουλειὰ ἔχεις ἐσύ με τὶς δικές μας υποθέσεις; Οφείλουμε νὰ εἴμαστε ευγενικοὶ πρὸς ὅλους καὶ πολὺ περισσότερο σὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ευγενικά φέρονται σὲ ἐμὰς. Βεβαίως οἱ ἡμέρες ἐκείνες ἦταν πονηρές γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ μποροῦσε νὰ ἔλθῃ στὸ νοῦ τοῦ Κλεόπα ἡ ὑπόνοια ὅτι ὁ ξένος αὐτὸς ἀναμιγνυόμενος αὐτοβούλως καὶ αὐθόρμητα στὴ συζήτησή τους δὲν εἶχε καλοῦς σκοπούς. Παρόλ' αὐτὰ δὲν ἀποφεύγει νὰ κάνει αὐτόν κοινωνὸ τοῦ ζητήματος ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ, τὸ ὁποῖο ἀναφερόταν στὸν Χριστὸ τὸν Εσταυρωμένο. Ὅσοι ἔχουν τὴν γνῶση γιὰ τὸν εσταυρωμένο Χριστό, οφείλουν νὰ κάνουν ὅ,τι μποροῦν γιὰ νὰ τὴν διαδώσουν. Αὐτὸ ἐπραξε ἤδη καὶ ὁ Κλεόπας. Εἶναι ἐπίσης ἀξιοπαρατήρητο, ὅτι ἐνῶ οἱ δύο μαθητὲς προθυμοποιούνταν νὰ διδάξουν τὸν ξένο, στὸ τέλος διδάχτηκαν ἀπὸ αὐτόν. Διότι σὲ καθέναν ποὺ ἔχει καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ γιὰ ωφέλεια καὶ τῶν ἄλλων θα τοῦ δοθεῖ καὶ θα τοῦ περισσέψῃ.

(3) Τὸ μόνος συνδέεται στενά καὶ με τὰ δύο ῥήματα «παροικεῖς καὶ οὐκ ἔγνωσ». = Εσύ εἶσαι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος, μολοντί μένεις στὴν Ἱερουσαλὴμ δὲν ἔμαθες τὰ ὅσα συνέβησαν (g). «Ὁ Κλεόπας ἐλέγχει τὸν φαινομενικὸ συνοδοιπόρο... ἐσύ μόνος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἔμαθες αὐτὰ ποὺ ἐγένιναν;» (Θφ). «Επειδὴ κατάλαβαν καὶ ἀπὸ τὴ γλῶσσα καὶ ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν, ὅτι εἶναι Ἰουδαῖος καὶ αὐτὸς τὸν ἐλέγχουν ὅχι σαν τὸν μόνον ποὺ διαμένει στὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ σαν τὸν μόνον ποὺ ἀγνοεῖ αὐτὰ ποὺ εἶναι γνωστὰ σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους, καὶ λένε μαλώνοντάς τον»

Εσύ μόνος από όλους τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ, μένεις στην Ιερουσαλήμ και δεν ξέρεις όσα έγιναν αυτές τις ημέρες;» (Ζ).

(4) =Κατοικείς ως ξένος, προσωρινά. Θεωρούν αυτόν ως προσκυνητή που ήλθε στα Ιεροσόλυμα για την γιορτή (g).

(5) Η άγνοιά του αυτή εμφανίζει αυτόν ως καθόλου ενδιαφερόμενο για τα θρησκευτικά πράγματα του έθνους (δ).

Λουκ 24.19 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ποῖα⁽¹⁾; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου⁽²⁾, ὃς ἐγένετο⁽³⁾ ἀνὴρ προφήτης⁽⁴⁾ δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ⁽⁵⁾ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ⁽⁶⁾ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ⁽⁷⁾,

Μετάφραση: Ποιὰ; Τους ρώτησε. Κι αυτοὶ τοῦ ἀπάντησαν: Αὐτὰ που ἐγίναν με τον Ἰησοῦ τον Ναζωραῖο, που ἦταν προφήτης και αποδείχθηκε δυνατὸς και σε υπερφυσικά ἔργα και σε διδασκαλία θεόπνευστη και τέλεια· δυνατὸς ἐνώπιον του Θεοῦ και ὅλου του λαοῦ.

(1) Ρωτά «ώστε και από το στόμα τους να ακούσει αυτά, τα οποία από τις καρδιές τους γνώριζε, και έτσι να τους ελέγξει και να τους μαλώσει» (Ζ). Το ερώτημα αποβλέπει στο να ανοίξουν αυτοὶ τις καρδιές τους και να μπορέσει ο Κύριος να τους διδάξει (ρ). Με το ερώτημά του αυτό ο Κύριος ούτε δέχεται ὅτι εἶναι πάροικος στην Ιερουσαλήμ, ούτε αρνείται ὅτι ἔχει γνώση αὐτῶν που διαδραματίστηκαν στην Ιερουσαλήμ (ο).

(2) Υπάρχει και η γραφή Ναζαρηνού.

(3) Απέδειξε, ὅτι εἶναι· ἔδειξε τον εαυτό του (ρ).

(4) Το ἄνδρας εἶναι ἴσως σημάδι σεβασμοῦ ἢ διεύρυνση της ἔννοιας, ὁπότε η λέξη προφήτης που ακολουθεῖ ἔχει ἔννοια επιθέτου (ρ). «Τον θεωρούσαν ὅτι εἶναι ἄνδρας προφήτης, ἐπειδὴ εἶχαν ἀκόμη ἀτελή πίστη» (Ζ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ο Κλεόπας εκφράστηκε με κάποια επιφύλαξη και λέει στον ξένο για τον Ἰησοῦ ὅ,τι δεν θα μπορούσε εύκολα να ἀμφισβητηθεῖ (L).

(5) «Ἔργο μεν να ἐννοήσεις τα θαύματα, ἐνῶ λόγο τις διδασκαλίες» (Ζ).

(6) Μπροστά στο Θεό, ὥστε και ο Θεός μπορούσε να μαρτυρήσει για αὐτόν (ο).

(7) Τα ἔργα του και η διδασκαλία του ἐγίναν δημόσια και κάτω ἀπὸ τα μάτια ὅλων (ο). ἔχουμε στο στίχο αὐτό περίληψη του βίου του Χριστοῦ. Ο Ἰησοῦς ο Ναζωραῖος

υπήρξε ο κατεξοχήν προφήτης, ο Διδάσκαλος που ήλθε από το Θεό. Δίδαξε αληθινή και εξαιρετή διδασκαλία, η οποία αποδείχτηκε, ότι προερχόταν από ψηλά και ήταν θεία, διότι επιβεβαιώθηκε και επικυρώθηκε με πολλά ένδοξα θαύματα, τα οποία τον παρουσίασαν πολύ μεν αγαπητό και ευνοούμενο του Θεού, εξόχως δε ευεργετικό και στους ανθρώπους· «δυνατό σε έργα και λόγια μπροστά στο Θεό και σε όλο το λαό»

Λουκ 24.20 ὅπως⁽¹⁾ τε παρέδωκαν⁽²⁾ αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν⁽³⁾ εἰς κρίμα θανάτου⁽⁴⁾ καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Μετάφραση: Δεν έμαθες ακόμη και με ποιό τρόπο τον παρέδωσαν οι αρχιερείς και οι άρχοντές μας σε καταδίκη θανάτου και τον σταύρωσαν;

(1) Η λέξη εξαρτάται από το οὐκ ἔγνωσ ὅπως τε.=Δεν έμαθες και με ποιο τρόπο, με προδοσία δηλαδή και συκοφαντία (δ).

(2) Υπαινίσσεται ότι άλλοι εκτέλεσαν την σταύρωση (L).

(3) Η αντωνυμία υποδηλώνει ότι οι δύο μαθητές ήταν Ιουδαίοι και όχι ελληνιστές οι οποίοι (ελληνιστές) δεν διέμεναν μόνιμα στην Παλαιστίνη (ο).

(4) = «Σε καταδίκη θανάτου» (Z). Αξιοσημείωτη η επιφυλακτικότητα του Κλεόπα, που αποφεύγει να επικρίνει την ενέργεια των αρχιερέων και των αρχόντων του Ισραήλ. Ίσως διότι μιλούσε με ξένο, προς τον οποίο έπρεπε με κάθε φρόνηση και σύνεση να συμπεριφερθεί.

Λουκ 24.21 ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν⁽¹⁾ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι⁽²⁾ τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ γε⁽³⁾ καὶ σὺν πᾶσιν τούτοις⁽⁴⁾ τρίτην ταύτην ἡμέραν⁽⁵⁾ ἄγει⁽⁶⁾ σήμερον ἄφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

Μετάφραση: Εμεῖς όμως ελπίζαμε ότι αυτός είναι ο Μεσσίας, ο οποίος πρόκειται να ελευθερώσει τον Ισραήλ και να αποκαταστήσει το βασίλειό του. Αλλά η ελπίδα μας αυτή κλονίστηκε, διότι εκτός από τη σταύρωσή του κι απ' όλα τα άλλα που έγιναν, είναι η τρίτη ημέρα σήμερα από τότε που έγιναν αυτά, και δεν είδαμε ακόμη τίποτε που να στηρίζει τις ελπίδες μας.

(1) «Σαν ακριβώς να διαψεύστηκαν οι ελπίδες τους, λένε τα εξής· Εμεῖς ελπίζαμε ότι αυτός και άλλους θα σώσει, και να ούτε τον εαυτό του δεν έσωσε· διότι τόσο ταπεινό φρόνημα είχαν για αυτόν και τόση απιστία είχαν. Διότι σχεδόν έλεγαν εκείνα,

τα οποία έλεγαν και όσοι ήταν στο σταυρό. Άλλους έσωσε, τον εαυτό του δεν μπορεί να τον σώσει» (Θφ). «Συζητούσαν λυπημένοι μεταξύ τους για αυτόν, χωρίς να προσδοκούν ότι ζει πλέον ο Χριστός. Διότι αυτό δηλώνει, αυτό που είπαν, ότι εμείς ελπίζαμε» (Σχ).

(2) Λυτροῦσθαι = ελευθερώνω κάποιον δούλο με πληρωμή λύτρου και εξαγορά. Η απολύτρωση μπορούσε να θεωρηθεί και με ηθική έννοια (Τίτ. β 14, Α΄ Πέτρ. α 18). Και όταν ακόμη αναφέρονταν σε απελευθέρωση από τους εχθρούς με την αποτίναξη του ζυγού τους, θεωρούσαν αυτήν οι Ιουδαίοι ότι θα επιτευχθεί με παρέμβαση του Θεού ή του οργάνου του (L). Το λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ αποτελεί φράση που αναφέρεται στο Μεσσία και το έργο του. Το ρήμα δεν έχει εδώ την υψηλή πνευματική έννοια, η οποία τώρα αποδίδεται σε αυτό (ο). Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Με διαφορετικό τρόπο... προσδοκούσαν το Χριστό όσοι από το λαό δεν γνώριζαν με ακρίβεια τα πράγματα, δηλαδή σαν σωτήρα και λυτρωτή από τα κακά που επρόκειτο να πάθουν και από το ζυγό της ρωμαϊκής δουλείας· και έλπιζαν ότι θα βασιλεύσει αυτός σε επίγεια βασιλεία· για αυτό και λένε, ότι εμείς ελπίζαμε ότι αυτός θα λυτρώσει και τον Ισραήλ από τους εθνικούς Ρωμαίους, και αυτός δεν ξέφυγε ούτε την άδικη για αυτόν απόφαση» (Θφ).

(3) Η αντίθεση με την ελπίδα αυτή σημειώνεται έντονα με το «ἀλλά γε» (L) = αλλά μάλιστα· δηλαδή όχι μόνο μέχρι τώρα δεν εκπληρώθηκε η ελπίδα μας αυτή στον λυτρωτή, αλλά αντιθέτως... (δ).

(4) Δηλαδή παρά τις (στο στίχο 19) έκτακτες αυτές ιδιότητες του ανθρώπου αυτού και τις ελπίδες, τις οποίες γέννησε σε εμάς (g). Ή, «αντί για όλα αυτά που έγιναν» (Z)· πάνω σε όλα αυτά, για τα οποία διαψεύστηκαν οι ελπίδες μας (L). Ίσως η δεύτερη ερμηνεία πιο πιθανή.

(5) Θα μπορούσε κάποιος να ελπίζει στην επέμβαση του Θεού. Αλλά αυτή θα έπρεπε ήδη να έχει σημειωθεί. Αλλά να που βρισκόμαστε στην τρίτη ημέρα και δεν έγινε τίποτα. Το «τρίτη ημέρα» δεν υπαινίσσεται την προφητευμένη ανάσταση (L). Ή, το «τρίτη ημέρα... και γυναίκες μας εξέπληξαν και τα εξής... τα λένε σαν να έχουν απορία και μου φαίνονται οι άνδρες ότι βρίσκονται σε πολλή αμφιταλάντευση, και ούτε πολύ απιστούν, ούτε πολύ πιστεύουν. Διότι το να πουν μεν, ότι ελπίζαμε ότι αυτός είναι που θα λυτρώσει τον Ισραήλ δείχνει απιστία· ενώ το να πουν ότι, αυτή είναι η Τρίτη ημέρα που διανύει, φανερώνει ανθρώπους που είναι κοντά στο να θυμηθούν, ότι είπε σε αυτούς· την Τρίτη ημέρα θα αναστηθώ» (Θφ). Η πρώτη εκδοχή πιο σοβαρή.

(6) Μπορούμε να το πάρουμε και απρόσωπα= τρίτη ημέρα περνά (ο χρόνος)· είναι τρίτη ημέρα (δ). Μπορεί όμως να έχει ως υποκείμενο το Ιησούς, με την έννοια, με την οποία λέγεται: άγει το δέκατο έτος (g). Πιο πιθανή η πρώτη εκδοχή.

Λουκ 24.22 ἀλλὰ⁽¹⁾ καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡμῶν⁽²⁾ ἐξέστησαν⁽³⁾ ἡμᾶς· γενόμεναι ὀρθρῖαι⁽⁴⁾ ἐπὶ τὸ μνημεῖον

Μετάφραση: Αλλά και κάτι άλλο που στο μεταξύ έγινε, αύξησε την απορία μας. Μερικές δηλαδή γυναίκες από τον κύκλο μας, τον κύκλο δηλαδή των πιστών μαθητών του, μας γέμισαν με έκπληξη. Διότι πήγαν πολύ πρωί στο μνημείο

(1) Αλλά και κάτι άλλο απορίας άξιο και που μας ταρασσει συμβαίνει (δ). Ή, «και το μας εξέπληξαν» φανερώνει... ότι η απιστία τους άρχισε να κλονίζεται κάπως» (ΘΦ). Συνεπώς το «αλλά και» = Αλλά παρά την διάψευση αυτή υπάρχει αυτό το ευνοϊκό σημείο (p)· υπάρχει ένα στοιχείο, το οποίο πρέπει να υπολογίζει κάποιος (L). Η δεύτερη εκδοχή πιο πιθανή.

(2) «Δηλαδή δικές μας» (Z), στις οποίες θα είχαμε εμπιστοσύνη και δεν θα νομίζαμε, ότι μας εξαπατούν (p).

(3) Μόνο εδώ στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται ως μεταβατικό = μας εξέπληξαν (p).

(4) Υπάρχει και η γραφή ορθριναί.

Λουκ 24.23 καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθον λέγουσαι⁽²⁾ καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων⁽¹⁾ ἑωρακέναι, οἳ λέγουσιν⁽²⁾ αὐτὸν ζῆν.

Μετάφραση: και δε βρήκαν εκεί το σώμα του. Ήλθαν λοιπόν και μας είπαν ότι είδαν και οπτασία αγγέλων, οι οποίοι τους ανήγγειλαν ότι ο Ιησούς ζει.

(1) Είχαν βεβαίως σημειωθεί εν τω μεταξύ και οι εμφανίσεις του αναστημένου Κυρίου στις μυροφόρες. Δεν αναφέρουν όμως αυτές οι δύο μαθητές, διότι υπο το κράτος της γενικής δυσπιστίας, η οποία κατέτρωγε ολόκληρο τον κύκλο των αποστόλων, είτε αμφέβαλλαν για την πραγματικότητα των εμφανίσεων, είτε θεώρησαν αυτές ως αγγελικές εμφανίσεις (ο).

(2) Λέγουσαι... λέγουσιν. Υποδηλώνουν οι εκφράσεις αυτές, ότι οι δύο μαθητές λίγη πίστη παρείχαν στους θρύλους αυτούς (g). «Αν εξετάσουμε τελείως τα λόγια τους, θα δούμε ότι είναι όντως ανθρώπινα και έχουν πολύ δισταγμό και κατά κάποιο τρόπο

απορούν και βρίσκονται σε αμηχανία λόγω του εξαίσιου της ανάστασης» (Θφ). Εάν πράγματι εμφανίστηκαν οι άγγελοι, θα αξίωνε ίσως ο Κλεόπας, πώς δεν στάλθηκαν στους αποστόλους, αλλά στις γυναίκες που εύκολα εξαπατούνται και παρασύρονται από τη φαντασία τους;

Λουκ 24.24 καὶ ἀπῆλθόν τινες⁽¹⁾ τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὔρον οὕτω καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον⁽²⁾.

Μετάφραση: Τότε μερικοί από τους δικούς μας πήγαν στο μνημείο και βρήκαν τα πράγματα έτσι όπως τα είπαν και οι γυναίκες· δηλαδή βρήκαν ανοιχτό το μνημείο, τον ίδιο όμως τον Ιησού δεν τον είδαν.

(1) Το «κάποιοι» δείχνει, ότι στη σκέψη τους ο Πέτρος δεν ήταν ο μόνος που επισκέφτηκε το μνημείο, παρόλο που στο στίχο 12 μόνος αυτός κατονομάζεται (g). «Τον Πέτρο και τον Ιωάννη εννοεί. Και από εδώ είναι φανερό ότι αυτά που με πλάτος τα λένε άλλοι (ευαγγελιστές), άλλοι τα διηγούνται σύντομα και επιτροχάδην. Όπως ακριβώς λοιπόν και την άφιξη του Πέτρου και του Ιωάννη στο μνημείο, ο μεν Ιωάννης πλατύτερα την εξιστόρησε, ενώ αυτός αφού ανέφερε λίγα, ανώνυμα την προσπέρασε» (Θφ).

(2) Αυτό ήταν εξολοκλήρου αληθινό όσον αφορά τον Πέτρο και τον Ιωάννη. Δεν είναι αδύνατον ο Κλεόπας μαζί με τον συνοδοιπόρο του να έφυγε από την Ιερουσαλήμ χωρίς να έχει ακούσει, ότι η Μαρία η Μαγδαληνή είχε βεβαιώσει, ότι είδε αυτόν. Εάν όμως είχαν ακούσει αυτό, δεν πίστεψαν σε αυτό και δεν το θεώρησαν άξιο αναφοράς (p). Η φράση παρόλ' αυτά «αυτόν όμως δεν τον είδαν» παρουσιάζεται ως προστιθέμενη από τους δύο μαθητές κατά τρόπο πιο φυσικό, εάν δεχτούμε, ότι αυτοί είχαν στο νου, ότι οι μυροφόρες έλεγαν, ότι είδαν και τον Ιησού (ο).

Λουκ 24.25 καὶ αὐτὸς⁽¹⁾ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ὡ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς⁽²⁾ τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν⁽³⁾ οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται·

Μετάφραση: Τότε ο Ιησούς είπε στους δύο μαθητές: Ὡ άνθρωποι που δεν έχετε φωτισμένο νου για να κατανοεί τις Γραφές, και η καρδιά σας είναι βραδυκίνητη και δύσκολη να πιστέψει σ' όλα όσα είπαν οι προφῆτες!

(1) Και αυτός= ήλθε ήδη και η δική του σειρά να μιλήσει (g).

(2) Το ανόητοι αναφέρεται στη διάνοια, το βραδείς στην καρδιά (g). Ο νους καταλαβαίνει, ενώ η καρδιά πιστεύει. Αυτοί λοιπόν επειδή ήταν ασύνετοι στο νου, είναι και βραδυκίνητοι στην καρδιά. Αντίθετο του γρήγοροι, πρόθυμοι (δ). «Επειδή το φρόνημά τους ήταν πολύ ανθρώπινο και νοσούσαν από πολύ δισταγμό, τους αποκαλεί ανόητους και βραδυκίνητους» (Θφ). «Τους ονόμασε ανόητους μεν, προκαλώντας τους σιγά σιγά ώστε να τον αναγνωρίσουν· αλλά και βραδυκίνητους στην καρδιά επειδή ήταν νωθροί στο να πιστέψουν» (Ζ). Ονομάζοντάς τους ανόητους δεν θέλει να τους χαρακτηρίσει ως κακούς και πονηρούς, με την έννοια δηλαδή που μάς απαγόρευσε ο Κύριος να αποκαλούμε τους αδελφούς μας μωρούς ή ρακά (ανόητος). Με αυτό τους χαρακτηρίζει πρώτον μεν ως ασθενείς, έπειτα δε και ως ανόητους, διότι σκέπτονταν και ενεργούσαν παρά το πραγματικό τους συμφέρον. Επειδή, αφού είχαν ενδείξεις, για το ότι ο διδάσκαλός τους ζούσε, δεν δέχονταν την ενίσχυση και παρηγοριά που τους δόθηκε από τους αγγέλους μέσω των γυναικών και εξακολουθούσαν να στενοχωριούνται και να αγωνιούν.

(3) Δεν μπορούμε να χωρίσουμε το «ἐπὶ πᾶσιν» από το «πιστεύειν» (p). Οι προφητείες είναι το θεμέλιο της πίστης (L), και η πρόθεση «ἐπὶ» δηλώνει το: στηριζόμενοι πάνω σε αυτές=να πιστεύετε όλα όσα είπαν οι προφῆτες (δ). Τονίζεται ιδιαιτέρως το «σε όλα» (p). «Διότι είναι δυνατόν να πιστεύετε και μερικώς και πλήρως... Πρέπει όμως να πιστεύετε σε όλα στους προφῆτες, και στα σχετικά με την ατιμία και στα σχετικά μ τη δόξα του... Εσείς όμως είστε τόσο ανόητοι, ώστε ενώ ακούτε τον Ησαΐα να λέει και τα δύο, ότι και στη σφαγή οδηγήθηκε και ότι ο Κύριος θέλει να δείξει σε αυτόν φως, εκείνο μεν το δέχεστε, ενώ αυτό δεν το σκέφτεστε» (Θφ). Όπως όλοι οι Ιουδαίοι, έτσι και οι δύο αυτοί μαθητές, θυμούνταν μόνο τις σχετικές με τη δόξα του Μεσσία προφητείες και αγνοούσαν τις σχετικές με το πάθημά του προαναγγελίες (p).

Λουκ 24.26 οὐχὶ ταῦτα⁽¹⁾ ἔδει⁽²⁾ παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν⁽³⁾ αὐτοῦ;

Μετάφραση: Σύμφωνα με τη βουλή και το σχέδιο του Θεού, που προκήρυξαν οι προφῆτες, αυτά δεν έπρεπε να πάθει ο Χριστός και μέσα απ' τα παθήματα αυτά να εισέλθει στη δόξα του; Η δόξα του αυτή άρχισε με την ανάστασή του και θα τελειωθεί με την ανάληψή του.

(1) Εμπαιγμούς και σταύρωση κλπ. (δ).

(2) Σύμφωνα με τη θεια βουλή και το θείο σχέδιο, όπως εκφράζονται αυτά στις προφητείες (ρ). Έπρεπε, για εκπλήρωση των προφητειών και για σωτηρία των ανθρώπων (ο). Ακριβώς εκείνα, τα οποία στην ασθένειά μας θεωρούμε ως αίτια της αμφιβολίας μας, είναι σημάδια χαρακτηριστικά του Χριστού (b) και αυτά που θεωρούνται ότι διαψεύδουν τις περί Χριστού ελπίδες μας, αυτά πρέπει να στηρίζουν αυτές. Το «έπρεπε» γραμματικά αναφέρεται και στα δύο ρήματα «παθεῖν... καὶ εἰσελθεῖν». Κυρίως όμως ο τόνος του πέφτει στο παθεῖν. Το πάθημα έρχεται πρώτο και αυτό είναι η οδός προς την δόξα (ρ).

(3) Στην κατάσταση της δόξας, η οποία άρχισε με την ανάσταση και τελείωσε με την ανάληψη (δ). Δείχνει σε αυτούς, ότι τα παθήματα του Χριστού, τα οποία ήταν τέτοια πέτρα σκανδάλου σε αυτούς και τους σύγχυζαν, ώστε να μην διακρίνουν τη δόξα του, ήταν στην πραγματικότητα η προορισμένη και προκαθορισμένη οδός προς την δόξα και δεν ήταν δυνατόν από άλλη οδό ο Μεσσίας να καταλήξει σε αυτήν. Το πάθημα του Μεσσία, έπρεπε κατά το θείο σχέδιο να συμβεί. Δεν θα ήταν δυνατόν ο Ιησούς να γίνει Σωτήρας, αν δεν γινόταν και πάσχον θύμα. Δεν αποτελεί λοιπόν το πάθημα ένσταση κατά του ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, αλλά αντίθετα είναι απόδειξη που πείθει για το ότι πράγματι είναι, όπως ακριβώς και οι θλίψεις των αγίων είναι απόδειξη, ότι δεν είναι νόθοι αλλά υιοί. Ούτε ο σταυρός του αποτελεί ντροπή και όνειδός του, διότι μέσω αυτού εισήλθε στη δόξα του, στη δόξα, την οποία είχε προτού φτιαχτεί ο κόσμος. Και διδασκόμαστε έτσι, ότι πρέπει να περιμένουμε πρώτα το αγκάθινο στεφάνι, για να λάβουμε έπειτα και το στεφάνι της δόξας.

Λουκ 24.27 καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωϋσέως⁽¹⁾ καὶ ἀπὸ⁽²⁾ πάντων τῶν προφητῶν⁽³⁾ διηρμήνευεν⁽⁴⁾ αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Κι αφού άρχισε από τις προφητείες και τις προεικονίσεις που περιέχονται στα βιβλία του Μωυσή, κατόπιν τους ανέφερε απ' όλους τους προφήτες τα χωρία που μιλούν για τον Μεσσία. Και στη συνέχεια τους εξηγούσε τις προφητείες που αναφέρονταν στον εαυτό του.

(1) «Δηλαδή από τα βιβλία του Μωϋσή» (Ζ): από την Πεντάτευχο. Τέτοιες προφητείες, όπως αυτές που είναι στα Γεν. γ 15, κβ 18, Αριθμ. κδ 17, Δευτ. ιη 15 και τύπους όπως ο αποδιοπομπαίος τράγος, το μάννα, το χάλκινο φίδι και οι θυσίες, αυτούς κυρίως υποδηλώνει (ρ).

(2) Υποδηλώνει η επανάληψη της πρόθεσης «από», ότι οι προφήτες θεωρούνται ως τμήμα ξεχωριστό της Πεντατεύχου (ρ). Και σε σχέση με το «ἀρξάμενος... καὶ ἀπὸ

πάντων» το δεύτερο αυτό «από» υπονοεί, ότι η απόδειξη άρχιζε ξανά από κάθε έναν προφήτη (g).

(3) «Και στις υπόλοιπες λοιπόν προφητείες βρίσκονται σποραδικά τα σχετικά με το σταυρό και την ανάσταση και μάλιστα στους πιο διάσημους προφήτες, και είναι δυνατόν να τα συλλέξει κάποιος αυτά από εκεί» (Θφ). Ο Ιησούς είχε μπροστά του ευρύτατο πεδίο από το πρωτευαγγέλιο, που δόθηκε στους πρωτοπλάστους, μέχρι τον Μαλαχία κεφάλαιο δ. Ο Ιησούς παντού στις Γραφές εύρισκε τον εαυτό του να προεικονίζεται ή να προαναγγέλλεται (Ιω. ε 39,40). Πόσοι από τους ορθολογιστές σύγχρονους ερμηνευτές της Π.Δ. με τις ερμηνείες τους ζητούν να διαψεύσουν την εξήγηση, την οποία ο Ιησούς έδωσε για τις προφητείες στους δύο μαθητές!! (g). Υπάρχουν πολλά εγκατεσπαρμένα σε όλη την Αγία Γραφή που αναφέρονται στο Χριστό, τα οποία ενδείκνυται καθένας να περισυλλέγει σε ένα σύνολο και να μελετά. Είναι ο θησαυρός ο κρυμμένος στην Π.Δ.. Ένα χρυσό νήμα ευαγγελικής χάρης διαπερνά διαμέσου όλης της υφής της Βίβλου. Στη σπουδή όμως και στη μελέτη της Γραφής ωφέλιμο είναι να προχωρούμε μεθοδικά και με τάξη. Διότι το φως στην Π.Δ. ανέτειλε σιγά σιγά προχωρώντας από το λυκαυγές στην τέλεια ημέρα. Ο Θεός μίλησε στους πατέρες για τον Υιό του, ενώ μέσω αυτού τώρα μίλησε σε εμάς. Μερικοί αρχίζουν να σπουδάζουν τη Βίβλο αρχίζοντας από την Αποκάλυψη. Ο Χριστός μας δίδαξε τώρα να αρχίζουμε από το Μωϋσή και από τις προφητείες για το Χριστό.

(4) Υπάρχει και η γραφή διηρμήνευσεν. Ο παρατατικός χρόνος δηλώνει το διαρκές = εξακολουθούσε να εξηγεί σε αυτούς στο δρόμο (δ).

(5) = τα χωρία που μιλούσαν για αυτόν, τα χριστολογικά (δ).

Λουκ 24.28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἔπορεύοντο⁽¹⁾, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο⁽²⁾ πορρωτέρω πορεύεσθαι.

Μετάφραση: Κάποτε πλησίασαν στο χωριό που σκόπευαν να πάνε οι δύο μαθητές. Τότε αυτός προσποιήθηκε ότι θα πήγαινε πιο μακριά. Και πραγματικά θα τους αποχωριζόταν, εάν αυτοί δεν επέμεναν να τον κρατήσουν.

(1) Προφανώς οι μαθητές έφτασαν στο τέρμα του ταξιδιού τους και όχι σε κάποιο ενδιαμέσο πανδοχείο (L). Πλησίασαν εις Εμμαούς και ήλθαν στο σημείο της οδού, κατά το οποίο χωριζόταν η οδός που οδηγούσε προς το χωριό από την οδό που προχωρούσε μπροστά (δ).

(2) Ο Ιησούς τότε φάνηκε, ότι ήθελε να προχωρήσει σε μακρότερη κατεύθυνση. Δεν ήταν αυτό πραγματική προσποίηση. Ήταν μία δοκιμασία, στην οποία υπέβαλλε τους συνοδοιπόρους του. Θα συνέχιζε πραγματικά την προς τα μπροστά πορεία του και θα τους άφηνε χωρίς να αποκαλυφθεί σε αυτούς, εάν αυτοί δεν επέμεναν να τον κρατήσουν (g). Ούτε το ελάχιστο ψεύδος δεν κρύβεται εδώ. Για πλήρη κατανόηση αυτού, αρκεί να λάβει κάποιος υπόψη, ότι ο Ιησούς βρέθηκε στην οδό που οδηγούσε προς Εμμαούς, όχι διότι ήθελε να μεταβεί στο χωριό αυτό, αλλά διότι είχε σκοπό να παράσχει πολύτιμη ευκαιρία διδασκαλίας στους μαθητές. Και συνεπώς δεν θα μετέβαινε εις Εμμαούς, εάν δεν τον παρακαλούσαν οι μαθητές. Με το να φανεί όμως, ότι είχε σκοπό να προχωρήσει, ήθελε να δώσει στους συνοδοιπόρους του την ευκαιρία να τον προσκαλέσουν (L). Δες την συμπεριφορά του Κυρίου προς τους μαθητές στη λίμνη (Μάρκ. στ 48) και προς την Χαναναία (Μάρκ. ζ 27) (p). Είναι φυσικό άλλωστε ο ξένος, ο οποίος πρόκειται να φιλοξενηθεί, να δείχνει δειλία και ντροπή. Ο καθένας καταλαβαίνει την σημασία αυτής της δειλίας. Δεν θέλει να εισβάλλει αγενώς και με τραχύτητα στο ξένο σπίτι και αναμένει να ακούσει την πρόσκληση αυτού που έχει την διάθεση να τον φιλοξενήσει. Αυτό ακριβώς έκανε ο Χριστός, όταν προσποιήθηκε ότι θα πάει πιο πέρα. Υπάρχει και η γραφή: προσεποιήσατο.

Λουκ 24.29 καὶ παρεβιάσαντο⁽¹⁾ αὐτὸν λέγοντες, Μεῖνον μεθ' ἡμῶν⁽²⁾, ὅτι πρὸς ἐσπέραν⁽³⁾ ἐστὶν καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα⁽⁴⁾. καὶ εἰσῆλθεν τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς.

Μετάφραση: *Αλλά αυτοί τον πίεζαν και τον παρακαλούσαν λέγοντας: Μείνε μαζί μας, διότι κοντεύει να βραδιάσει, και η ημέρα έχει προχωρήσει πολύ προς τη δύση του ήλιου. Τότε ο Ιησούς μπήκε στο χωριό τους κι έπειτα στο σπίτι για να μείνει μαζί τους.*

(1) Με παρακλήσεις. Δες και Πράξ. ιστ 15 όπου βρίσκεται το ρήμα με την ίδια έννοια και σε περίπτωση φιλοξενίας. Δες και το «ανάγκασέ τους να μπουν» (Λουκ. ιδ 23). Το ρήμα χρησιμοποιείται και από τους Ο' (μετάφραση των εβδομήντα) στα Γεν. ιθ 9, Α' Βασ. κη 23, Δ' Βασ. β 17, ε 16 (p). Εκείνοι οι οποίοι θα ήθελαν να έχουν το Χριστό για να μένει μαζί τους, πρέπει να τον προσκαλούν και να φτάνουν μέχρι ενοχλήσεως. Και αν αυτός φαίνεται να απομακρύνεται από αυτούς να επιμένουν παρακαλώντας τον, μιμούμενοι τους δύο μαθητές, οι οποίοι τον ανάγκασαν. Και όσοι έχουν λάβει πείρα των θελγήτρων και της ωφέλειας, τα οποία ακολουθούν την μαζί με το Χριστό κοινωνία, δεν είναι δυνατόν παρά να επιθυμούν ακόμη περισσότερο να απολαύσουν αυτήν και να ζητούν από αυτόν να μην χωριστούν από αυτόν όχι για μια νύχτα μόνο αλλά για πάντα.

(2) Σε συνδυασμό με τα ακόλουθα η φράση αυτή υπονοεί παραμονή σε σπίτι το οποίο ανήκε σε έναν από τους δύο μαθητές. Το ότι έδωσαν στον άγνωστο ξένο την πρώτη θέση και παραχώρησαν σε αυτόν την ευλογία και το κόψιμο του ψωμιού προδίδει απλώς τον ενθουσιασμό, που γέμιζε τις καρδιές τους για τον ξένο (p). Τον παρακαλούν από αγάπη και από διάθεση φιλοξενίας, να μην διακινδυνεύσει συνεχίζοντας το ταξίδι του και κατά την μετά από λίγο ερχόμενη νύχτα (b).

(3) Η λέξη στην Κ.Δ. είναι χαρακτηριστική του Λουκά (Πράξ. δ 3, κη 23) (p). Προς έσπεραν έστί (η ώρα) = πλησιάζει απόγευμα (δ).

(4) «Προχώρησε ώστε να δύσει» (Z). Το ρήμα αναφέρεται στην δύση του ηλίου κάτω από τον ορίζοντα (ο). Ισως οι μαθητές υπερβάλλουν ως προς τον καθορισμό της ώρας, για να πείσουν τον ξένο να δεχτεί την φιλοξενία τους (L). Υπάρχει και η γραφή: Και κέκλικεν ήδη η ημέρα.

Λουκ 24.30 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι⁽¹⁾ αὐτὸν μετ' αὐτῶν λαβὼν τὸν ἄρτον⁽²⁾ εὐλόγησεν⁽³⁾ καὶ κλάσας⁽⁴⁾ ἐπέδίδου⁽⁵⁾ αὐτοῖς·

Μετάφραση: Και τότε συνέβη αυτό: Όταν αυτός έγειρε μαζί τους στην τράπεζα του φαγητού, αφού πήρε στα χέρια του τον άρτο, τον ευλόγησε ευχαριστώντας τον Θεό, όπως συνήθιζαν να κάνουν πριν από το φαγητό, κι αφού τον έκοψε σε κομμάτια, τους έδινε.

(1) Δηλαδή κατά τη συνήθεια ξάπλωσε στο κρεβάτι για να φάει, από όπου φαίνεται καθαρά, ότι αυτό το κόψιμο του ψωμιού ήταν συνηθισμένο δείπνο (δ). Δεν θα εξηγήσουμε απλώς αφού κάθισε, αλλά αφού κάθισε κάτω· ξάπλωσε, σύμφωνα με τη συνήθεια που είχαν, όταν έτρωγαν.

(2) Ενεργώντας ως πατέρας και οικοδεσπότης παίρνει τον άρτο ο Ιησούς και ευχαριστεί. Η θέση της υπεροχής, την οποία του έδωσε η ανάπτυξη των προφητειών και η διδασκαλία που προηγήθηκε, τον επέβαλε και κατά την παρούσα στιγμή ως πατέρα (g).

(3) Πρόκειται για τη συνηθισμένη ευχαριστία πριν το φαγητό (p).

(4) Τί είδους είναι αυτή η κλάση του άρτου; Λιγότερο πιθανώς: ο άρτος αυτός είναι το μυστήριο, το οποίο μας συγκεντρώνει ώστε να τον γνωρίσουμε (Αυγουστίνου Λατινική Πατρολογία Migne 33,644)· «σε αυτούς που μεταλαμβάνουν τον ευλογημένο άρτο (της Θ. Ευχαριστίας), ανοίγουν τα μάτια ώστε να τον αναγνωρίσουν. Διότι η

σάρκα του Κυρίου έχει μεγάλη και ανείπωτη δύναμη» (Θφ). Πιο σωστά: Πρόκειται για συνηθισμένο δείπνο. Κανείς από τους έλληνες Πατέρες πριν τον Θεοφύλακτο δεν μιλά για τον άρτο αυτόν ως άρτο της θείας Ευχαριστίας (L). Ότι πάλι η κλάση αυτή ήταν η θεία Ευχαριστία και μάλιστα με έ ν α ε ί δ ο ς αποτελεί υπόθεση απίθανη. Αλλά και ο Παρατατικός που ακολουθεί «επεδίδου» είναι εναντίον της υπόθεσης αυτής. Στο Μυστικό Δείπνο δεν γίνεται αλλαγή χρόνου από τον αόριστο (έκλασε=έκοψε) στον παρατατικό, όπως γίνεται εδώ και στο θαύμα των πέντε χιλιάδων (Λουκ. θ 16) και των τεσσάρων χιλιάδων (Μάρκ. η 6 «έκλασε καὶ ἐδίδου» ή «κατέκλασε καὶ ἐδίδου»). Αλλά έχουμε για τον άρτο της θείας ευχαριστίας «έκλασε καὶ ἔδωκε» (Λουκ. κβ 19). Και δεν χρησιμοποιείται συνήθως ο παρατατικός για την ευχαριστία. Δες και Μάρκ. ιδ 22 και Α΄ Κορ. ια 23 (ρ). Δεν επρόκειτο για υπερφυσικό δείπνο, όπως στη διατροφή των πέντε χιλιάδων και των τεσσάρων χιλιάδων· ούτε για μυστηριακό δείπνο όπως στην παράδοση της Ευχαριστίας, αλλά για συνηθισμένο δείπνο. Παρόλ' αυτά ο Χριστός έκανε και σε αυτό κάποια παρόμοια, όπως και σε εκείνα, διδάσκοντάς μας να διατηρούμε την επικοινωνία μας με το Θεό και στις συνηθισμένες μας προμήθειες, ευχαριστώντας το Θεό σε κάθε δείπνο και τρώγωντας τον άρτο μας τον καθημερινό σαν να διανέμεται σε μας από τον Χριστό. Οπουδήποτε καθόμαστε να φάμε ας δίνουμε θέση στο τραπέζι μας και στο Χριστό και ας παίρνουμε την τροφή και τον άρτο μας σαν να ευλογούνται και να δίνονται σε μας από αυτόν, και ας τρώμε και ας πίνουμε προς δόξαν του. Οτιδήποτε και αν παρατίθεται στο τραπέζι μας, έστω και αν αυτό είναι απλό και πενιχρό, θα το παίρνουμε με ευγνωμοσύνη και θα το τρώμε ευχάριστα, εάν μέσω της πίστης βλέπουμε αυτό να δίνεται σε μας από τα χέρια του Χριστού.

(5) Έδινε σε αυτούς, όχι ένα τεμάχιο, όπως στη θεία ευχαριστία, αλλά αφού έκοψε τον άρτο σε τεμάχια τον μοίραζε.

Λουκ 24.31 αὐτῶν δὲ διηνοιχθῆσαν οἱ ὀφθαλμοὶ⁽¹⁾ καὶ ἐπέγνωσαν⁽²⁾ αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος⁽³⁾ ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Όταν όμως αυτοί είδαν την ευλογία και τον τεμαχισμό του άρτου να γίνεται με τον τρόπο που συνήθιζε ο Διδάσκαλός τους, τότε και με θεϊκή επενέργεια άνοιξαν τα μάτια τους και τον αναγνώρισαν ξεκάθαρα. Αλλά τη στιγμή εκείνη κι αυτός έγινε άφαντος από μπροστά τους.

(1) Αυτό πρέπει να ερμηνευτεί σε συμφωνία με το στίχο 16. Εφόσον λοιπόν ο στίχος εκείνος συνυπονοεί θεία παρέμβαση στο να κρατιούνται τα μάτια των δύο μαθητών

ώστε να μην τον αναγνωρίζουν, με θεία παρέμβαση και εδώ ανοίγουν τα μάτια τους (ρ). Με υπερφυσική του Θεού ενέργεια τα μάτια τους τελείως άνοιξαν και γνώρισαν αυτόν καλά, αφού είδαν (δ) και «την συνηθισμένη και γνώριμη ευλογία του άρτου» (Ζ). Οι δύο αυτοί μαθητές δεν ήταν παρόντες στο Μυστικό Δείπνο, αλλά συχνά θα είχαν δει τον Ιησού να προεξάρχει σε τραπέζι και φαγητό. Και ο τρόπος που έπαιρνε και έκοβε το ψωμί, που συνηθιζόταν από τον Ιησού, καθώς και ο τρόπος της ευλογίας και τα λόγια της ευχαριστίας και η γενικότερη έκφραση της προσευχής και του προσώπου, επανήλθαν ήδη στη μνήμη τους και αναγνώρισαν ότι και αυτός που τώρα κόβει και ευλογεί τον άρτο είναι ο διδάσκαλός τους (ρ). Η επίδραση αφ' ενός που ασκήθηκε στην καρδιά τους με την προηγούμενη συνομιλία και διδασκαλία, καθώς και με την ενέργεια της χάρης του Ιησού, και ο τρόπος αφ' ετέρου, με τον οποίο έκοψε και μοίρασε τον άρτο, προετοίμασαν σε αυτούς την αφύπνιση της εσωτερικής τους αίσθησης (g). Δες πώς ο Χριστός κάνει τον εαυτό του γνωστό στις ψυχές του λαού του. Πρωτίστως διανοίγει σε αυτούς τις Γραφές, διότι αυτές μαρτυρούν για αυτόν σε αυτούς που τις ερευνούν. Έπειτα συναντά αυτούς στο τραπέζι του. Όχι πλέον σε ένα συνηθισμένο τραπέζι, αλλά σε τράπεζα μυστική, όπου μεταδίδει σε αυτούς το ίδιο το σώμα και το αίμα του και αναγνωρίζεται από αυτούς στην κλάση του άρτου. Και τελειώνεται το έργο αυτό της γνωστοποίησης με το άνοιγμα των ματιών της διάνοιάς τους με άμεση επενέργεια της χάρης του.

(2) Η αναγνώριση ήλθε ως συνέπεια της διάνοιξης των ματιών τους (ο).

(3) Λέγεται μία φορά. Λέξη ποιητική στους κλασσικούς (ρ). Ο ευαγγελιστής προφανώς αποδίδει στην αιφνίδια αυτή εξαφάνιση χαρακτήρα υπερφυσικό (g). «Γίνεται αφανής από αυτούς· διότι δεν είχε πλέον τέτοιο σώμα, ώστε για πολλή ώρα να συναναστρέφεται μαζί τους σωματικά» (Θφ). Το σώμα του αναστημένου Κυρίου δεν υπέκειτο πλέον στους ίδιους όρους της ύπαρξης, στους οποίους και κατά την προηγούμενη επίγεια ζωή του. Υπάκουε με περισσότερη ελευθερία στη θέληση του πνεύματος (g). Εξαφανίστηκε, όπως οι άγγελοι (Λουκ. α 38).

(4) Εξαφανίστηκε, «ώστε από αυτό να αυξήσει περισσότερο τον πόθο σε αυτούς» (Θφ) και «για να μην αργοπορήσουν περισσότερο, αλλά να επιστρέψουν γρήγορα στους μαθητές. Διότι ήθελε την ίδια ημέρα να εμφανιστεί σε όλους αυτούς» (Ζ). Ο σκοπός του άλλωστε είχε συντελεστεί. Και ήταν αυτός να πείσει αυτούς, ότι αυτός ήταν ο Μεσσίας και ότι ήταν ζωντανός και οι ελπίδες, που αυτοί στήριξαν πάνω του, δεν ήταν μάταιες (ρ). «Επειδή λοιπόν μέχρι εκείνη την ώρα τα μάτια τους κρατιόντουσαν να μην τον αναγνωρίσουν... έως ότου ο λόγος της διδασκαλίας του Σωτήρα αφού μπήκε στις καρδιές τους, έκανε εύκολα παραδεκτή την πίστη. Όταν

λοιπόν πίστεψαν στα λόγια του, τότε κάνει εμφανή σε αυτούς και την όψη· δεν παραμένει όμως μαζί τους» (Σχ.)

Λουκ 24.32 καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, Οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν⁽¹⁾ ἐν ἡμῖν⁽²⁾ ὥς⁽³⁾ ἐλάλει ἡμῖν⁽⁴⁾ ἐν τῇ ὁδῷ καὶ⁽⁵⁾ ὥς διήνοιγεν⁽⁶⁾ ἡμῖν τὰς γραφάς;

Μετάφραση: Εἶπαν τότε ο ἕνας στον ἄλλο: Η καρδιά μας δεν αισθανόταν μέσα μας την πνευματική φλόγα του θείου ζήλου και της αγάπης προς τον Χριστό και δεν ζεσταινόταν ἀπὸ τη θερμότητα του φωτός της θείας ἀλήθειας, ὅταν μας μιλοῦσε στο δρόμο και μας ἐξηγοῦσε τις Γραφές; Πῶς δεν μπορέσαμε λοιπόν να τον αναγνωρίσουμε ἀμέσως;

(1) Η περίφραση «καιομένη ἦν» προσδίδει ἐμφαση στη συγκίνηση, την οποία αισθάνθηκαν οι δύο μαθητές (ρ). «Να καίγεται, δηλαδή να ταρακουνιέται, να δονείται» (Ζ), «ή με τη φωτιά των λόγων του Κυρίου· ὅταν δηλαδή ἐρμήνευε σε αυτούς τις Γραφές θερμαινόντουσαν ἐσωτερικά και ἀποδέχονταν τα λεγόμενα ως ἀληθινά. Ἡ, ὅταν τους ἐρμήνευε τις Γραφές, παλλόταν ἐσωτερικά η καρδιά τους, ὅτι Ἀυτός που ἐρμηνεύει σε ἐμὰς εἶναι ο Κύριος» (ΘΦ). Ἀυτή η καύση ἐδῶ εἶναι η ἐσωτερική μεγάλη κατάνυξη και συγκίνηση, η πνευματική θέρμανση, την οποία το Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ σε αυτούς που ἀκούνε τις μεγάλες πνευματικές ἀλήθειες του Χριστιανισμοῦ (δ). Και ἰδιαίτερα ἐδῶ «τα λόγια που ἀπάγγειλε ο σωτήρας ἀπὸ ἀγάπη προς αυτούς που ἀκούγαν, ἀγάπη που εἶχε φλόγα πυρός, ἐκαίγαν, ἀνάβοντας την καρδιά αὐτῶν που ἀκούγαν στην ἀγάπη του Θεοῦ» (Ω). Βρήκαν το κήρυγμα ἰσχυρό, ἀν και δεν εἶχαν ἀκόμη ἀναγνωρίσει τον κήρυκα. Κάνει αὐτό σε αὐτούς σαφὴ και καθαρὰ τα πράγματα. Και το σπουδαιότερο ἀνάβε στις καρδιές τους μία θεία θερμότητα μαζί με θείο φως, που διήγειρε σε αὐτές την φλόγα ευσεβῶν και ἀφοσιωμένων συναισθημάτων. Εκείνο λοιπόν το κήρυγμα παράγει ἀγαθὰ ἀποτελέσματα στις ψυχές των ἀκροατῶν, το οποίο εἶναι, ὅπως το του Χριστοῦ, σαφές, ἀνάλογο με τις διανοητικές δεκτικότητες του ἀκροατηρίου, και περιστρεφόμενο γύρω ἀπὸ τις Γραφές, την ἀνάπτυξη των οποίων ἔχει ως πρωτεύοντα σκοπὸ. Οι διάκονοι του κηρύγματος τις Γραφές πρέπει να προβάλλουν στους πιστοὺς ως την κύρια πηγὴ της γνώσης τους και ως θεμέλιο της πίστεως τους. Και η ἀνάπτυξη των τμημάτων ἐκείνων της Γραφῆς, τα οποία ἀναφέρονται στο Χριστό, ἐπόμενο εἶναι να θερμάνει τις καρδιές των ἀκροατῶν, φωτίζοντας συγχρόνως και ἐνισχύοντας, ἀλλὰ και παρηγορώντας αὐτές. Και ὅσο αὐτές θα τρέφονται ἀπὸ το λόγο του Κυρίου και θα ἀπομακρύνονται ἀπὸ την ἀμαρτία, δοκιμάζοντας ολοένα και ἐντονότερα το ἐναντίον της ἁγιο μῖσος,

τόσο και θα αισθάνονται να καίγονται και να φλέγονται από την έλξη και την αγάπη του Κυρίου.

(2) Παρατήρησαν το γεγονός αυτό της εσωτερικής θέρμανσης πολύ περισσότερο έπειτα («ήταν καιόμενη»), παρά την ώρα που διαρκούσε και συνεχιζόταν η συγκίνηση που τους έκαιγε (b).

(3) Την ώρα που μιλούσε και την ώρα που άνοιγε (p).

(4) Η ομιλία, η γλυκιά εκείνη και που μιλούσε στη καρδιά, προκαλούσε την πνευματική αυτή θέρμανση, ιδιαίτερα δε η διάνοιξη και σαφήνιση των γραφών (δ).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «και» και έτσι γίνεται ασύνδετο σχήμα σύνταξης, το οποίο προδίδει την συγκίνηση που κυρίευσε τους δύο μαθητές.

(6) Αξιοσημείωτη η χρήση του ίδιου ρήματος και για την διάνοιξη των ματιών και για την διάνοιξη των Γραφών (p). Διάνοιξη κάποιου πράγματος που μοιάζει κλειστό και αγνοούμενο, λέγεται η εξήγηση, με την οποία βλέπουμε, το περιεχόμενο, το νόημα και τη σημασία του (δ). Ο Ιησούς άνοιξε τα μάτια τους, ο Ιησούς άνοιξε σε αυτούς και τη Γραφή.

Λουκ 24.33 καὶ ἀναστάντες⁽¹⁾ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ⁽²⁾ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ⁽³⁾, καὶ εὗρον συνηθροισμένους⁽⁴⁾ τοὺς ἑνδεκα⁽⁵⁾ καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς⁽⁶⁾,

Μετάφραση: *Κι αφού σηκώθηκαν την ίδια αυτή περασμένη ώρα, επέστρεψαν στην Ιερουσαλήμ. Εκεί βρήκαν συναθροισμένους τους ένδεκα αποστόλους και τους άλλους που ήταν μαζί τους,*

(1) «Τόσο πολύ δηλαδή χάρηκαν, ώστε την ίδια ώρα να σηκωθούν και να επιστρέψουν στην Ιερουσαλήμ» (Θφ). Αρνούμενοι την ανάπαυση, την οποία, κατεξοχήν μετά την πορεία, παρείχε η επιστροφή στο σπίτι τους (L) χωρίς να τελειώσουν και το δείπνο (δ), σπεύδουν να καταστήσουν συμμετόχους της μεγάλης τους χαράς και αυτούς που ήταν στα Ιεροσόλυμα (p).

(2) Το προχωρημένο της ώρας, το οποίο πρόβαλλαν προηγουμένως στον ξένο τους για να τον πείσουν να μείνει μαζί τους, δεν εμποδίζει τώρα αυτούς (p). Δεν φοβούνται πλέον να οδοιπορήσουν και τη νύχτα (b).

(3) «Σηκώθηκαν μεν αυτήν την ώρα, επέστρεψαν όμως μετά από περισσότερες ώρες, όσες ήταν φυσικό να κάνουν βαδίζοντας το διάστημα των εξήντα σταδίων» (Θφ).

(4) Υπάρχει και η γραφή ηθροισμένους, το οποίο λέγεται μία φορά, αν και δεν είναι σπάνιο στους Ο΄ (70 μεταφραστές της Π.Δ.).

(5) Ελειπε βέβαια ο Θωμάς. Αλλά «οι ένδεκα» είναι όρος που δηλώνει τον κύκλο των αποστόλων, ως διακεκριμένο από τους υπόλοιπους μαθητές (L).

(6) Αυτοί οι «σὺν αὐτοῖς» είναι αυτοί που στο στίχο 9 καθορίζονται ως «όλοι οι υπόλοιποι». Δες και Πράξ. α 14.

Λουκ 24.34 λέγοντας ὅτι ἡγέρθη ὁ κύριος ὄντως⁽¹⁾ καὶ ὤφθη Σίμωνι⁽²⁾.

Μετάφραση: κι ὅλοι αυτοί ἔλεγον ὅτι πραγματικά ἀναστήθηκε ὁ Κύριος καὶ ἐμφανίσθηκε στο Σίμονα Πέτρο.

(1) Οι μαθητές ἄρχισαν να πείθονται για την ἀνάσταση (δ) και αποβάλλουν τις προηγούμενες αμφιβολίες τους, ἀλλά ὄχι πλήρως και τελείως. Ἀπόδειξη αὐτοῦ, ὅτι στον στίχο 37 φοβήθηκαν με την ἐμφάνιση του Ἰησοῦ και νόμιζαν ὅτι ἐβλεπαν πνεῦμα (b). Για αὐτό και στο Μάρκου ιστ 13 γράφεται, ὅτι οὔτε σε αὐτοὺς που ἐπέστρεψαν ἀπὸ Ἐμμανοὺς πίστεψαν οἱ μαθητές.

(2) Κατὰ τις ὥρες που ἐπέστρεψαν στα Ἱεροσόλυμα οἱ δύο μαθητές «ο δεσπότης φανερώθηκε στον Σίμονα στο ἐνδιάμεσο, την ὥρα που οδοιπορούσαν αὐτοί στην ἐπιστροφή» (Θφ). Πουθενά αλλοῦ στα ευαγγέλια δεν γίνεται ἀναφορά της ἐμφάνισης του Κυρίου στο Σίμονα. Ἀναφέρει ὅμως αὐτὴν ως πρώτη ἀνάμεσα σε ὅλες τις ἐμφανίσεις του Ἀναστημένου ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Α΄ Κορ. ιε 5) και ἡ σύμπτωση αὐτή μεταξύ του ευαγγελιστοῦ και του ἀποστόλου δεν μπορεῖ να εἶναι τυχαία. Ἐπιβεβαιώνει την ἀλήθεια, ὅτι αὐτός που συνέγραψε το ευαγγέλιο αὐτό ἦταν ἀπὸ τους στενά συνδεδεμένους με τον ἀπόστολο Παῦλο (p). Ὁ Παῦλος τοποθετεῖ πρώτη την ἐμφάνιση στον Πέτρο, προσπερνώντας τις ἐμφανίσεις στις Μυροφόρες και σε αὐτοὺς που πορεύονταν εἰς Ἐμμανοὺς, διότι παραθέτει κυρίως τις ἀποστολικές μαρτυρίες, πάνω στις οποίες βασιζόταν ἡ πίστις της ἐκκλησίας (Α΄ Κορ. ιε 11). Πιθανότατα ὁ Παῦλος ἔλαβε γνώση της ἐμφάνισης αὐτῆς στον Πέτρο ἀπὸ το ἴδιο το στόμα του Πέτρου κατὰ την διάρκεια της δεκαπενθήμερης μαζί με αὐτόν και τον Ἰάκωβο συνδιαμονῆς του στην Ἱερουσαλήμ τρία χρόνια μετὰ την ἐπιστροφή του (Γαλ. α 18,19). Κατὰ την συνδιαμονή του αὐτή με τον Πέτρο και τον Ἰάκωβο πληροφορήθηκε

και για την εμφάνιση του Χριστού στον Ιάκωβο (Α΄ Κορ. ιε 7), την οποία πάλι μόνος ο Παύλος αναφέρει. Το γεγονός όμως, ότι στην παράδοση δεν αναφέρεται και κάποια ιδιαίτερη εμφάνιση του Ιησού στον αγαπημένο Ιωάννη, αποτελεί απόδειξη ότι η παράδοση για εμφάνιση στον Πέτρο και Ιάκωβο είναι αυθεντική. Διότι, εάν επρόκειτο για επινόηση, γιατί να μην επινοηθεί εμφάνιση και για τον Ιωάννη; (g).

Λουκ 24.35 καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ⁽¹⁾ καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς⁽²⁾ ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου⁽³⁾.

Μετάφραση: Τότε κι αυτοί οι δύο άρχισαν να τους διηγούνται τα όσα τους είχαν συμβεί στο δρόμο και πως τον αναγνώρισαν όταν έκοβε σε κομμάτια τον άρτο.

(1) Σε όσα άκουσαν για την εμφάνιση στο Σίμωνα πρόσθεταν και αυτοί τα δικά τους. Διηγούνταν δηλαδή αυτά που έγιναν στο δρόμο, δηλαδή την συνομιλία με τον Σωτήρα (δ). Είναι εξόχως ωφέλιμο και συντελεί τα μέγιστα για εύρεση και επιβεβαίωση της αλήθειας το να κοινολογούν οι μαθητές του Χριστού και να συγκρίνουν τις παρατηρήσεις τους και την πείρα τους και να γνωστοποιούν μεταξύ τους ό,τι γνώρισαν και αισθάνθηκαν μέσα τους από την πνευματική κοινωνία με τον Διδάσκαλο.

(2) Και πώς αναγνωρίστηκε από αυτούς.

(3) Είναι αξιοσημείωτο ότι το κόψιμο του ψωμιού και όχι η γεύση ή κοινωνία του καθορίζεται ως η περίπτωση, κατά την οποία αναγνωρίστηκε ο Κύριος από τους δύο μαθητές (ρ). Αυτό συνηγορεί για το ότι πρόκειται για κόψιμο ψωμιού συνηθισμένου δείπνου (δ).

Στίχ. 36-49. Η εμφάνιση του αναστημένου Κυρίου στους Αποστόλους και αποχαιρετιστήριες οδηγίες προς αυτούς.

Λουκ 24.36 Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη⁽¹⁾ ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει⁽²⁾ αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν⁽³⁾.

Μετάφραση: Κι ενώ μιλούσαν γι' αυτά, ξαφνικά ο ίδιος ο Ιησούς στάθηκε ανάμεσά τους και τους λέει: Να είναι μαζί σας ειρήνη. Ειρήνη με τον Θεό και μεταξύ σας. Ειρήνη και στις ψυχές σας.

(1) Αιφνίδια εμφάνιση ανάλογη με την αιφνίδια εξαφάνιση του στίχου 31 (ρ). Στάθηκε πριν ακόμη τον αντιληφθούν να έρχεται (b). Η εμφάνιση αυτή, είναι η ίδια με αυτήν που εξιστορεί ο Ιωάννης (κ 19-23). Τους είχε υποσχεθεί, ότι μετά την ανάστασή του θα τους έβλεπε στη Γαλιλαία. Αλλά τόσο πολύ επιθυμούσε να δει αυτούς και να ειρηνεύσει αυτούς, ώστε προλαβαίνει την προκαθορισμένη συνάντηση και βλέπει αυτούς και στην Ιερουσαλήμ.

(2) Με βάση κυρίως τον κώδικα του Βέζα οι νεώτεροι εξοβελίζουν τη φράση «καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν» θεωρώντας ότι παρεμβλήθηκε νωρίς στο κείμενο του Λουκά από το Ιωάννου κ 19. Μαρτυρείται παρόλ' αυτά αυτή και από τους σιναϊτικό βατικανό αλεξανδρινό και 15 άλλους μεγαλογράμματους κώδικες, καθώς και από τις συριακή κοπτική σαϊδική μεταφράσεις και από όλους σχεδόν τους μικρογράμματους κώδικες.

(3) «Και όταν έφευγε από αυτούς ειρήνη τους άφησε και πάλι ερχόμενος σε αυτούς ειρήνη τους δίνει· ειρήνη, το γλυκό και πράγμα και όνομα» (Ζ), και «με το συνηθισμένο χαιρετισμό της ειρήνης καταπραΰνει την ταραχή τους» (Θφ). Δίνει τον συνηθισμένο στους Ιουδαίους χαιρετισμό με πνευματική και χριστιανική έννοια (=Ειρήνη σε σας με το Θεό) (δ) και ανεβάζοντας σε υψηλότερη έννοια το περιεχόμενό του. Δες Εφεσ. β 17 (b). Ο χαιρετισμός αυτός δηλώνει, ότι η επίσκεψή του ήταν φιλική και ευμενής· επίσκεψη αγάπης. Χρησιμοποιεί το χαιρετισμό αυτό της οικειότητας, τον συνηθισμένο στους Ιουδαίους, μολονότι βρίσκεται τώρα στην κατάσταση της εξύψωσης και δόξας του. Πολλοί, όταν παίρνουν κάποιο ανώτερο αξίωμα, λησμονούν τους παλαιούς τους φίλους και κρατούν αυτούς σε απόσταση. Αλλά ο Κύριος φέρεται προς τους μαθητές με την ίδια οικειότητα, με την οποία και προηγουμένως. Και με τον χαιρετισμό του αυτόν τους πληροφορεί, ότι δεν έρχεται να επιτιμήσει τον Πέτρο για την άρνησή του, ούτε τους άλλους μαθητές για την από αυτούς εγκατάλειψή του. Έρχεται ειρηνικά για να τους βεβαιώσει, ότι τους είχε συγχωρέσει και ότι συμφιλιώθηκε πλήρως με αυτούς.

Λουκ 24.37 πτοηθέντες⁽¹⁾ δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα⁽²⁾ θεωρεῖν.

Μετάφραση: Η αιφνιδιαστική όμως εμφάνιση του Κυρίου τους κατατρόμαξε. Κι επειδή κυριεύθηκαν από φόβο, νόμιζαν ότι έβλεπαν φάντασμα, δηλαδή ψυχή πεθαμένου που ήλθε από τον Άδη χωρίς να έχει σώμα.

(1) «Δηλαδή ταραχτήκαν» (Ζ). Η αιφνίδια εμφάνιση με κλειστές τις πόρτες κάνει έντρομους τους μαθητές που νομίζουν ότι η εμφάνιση αυτή δεν είναι ζωντανού

ανθρώπου με σάρκα και αίμα, αλλά πνεύματος του πεθαμένου (δ). Καμία αντίφαση δεν υπάρχει ανάμεσα στο στίχο 34, όπου διακηρύττουν οι μαθητές, ότι αναστήθηκε ο Κύριος όντως, και στην πτόηση και τον φόβο αυτόν, ο οποίος υπήρξε η πρώτη εντύπωση των μαθητών. Είχαν βεβαιώσει αυτούς ότι ο Κύριος αναστήθηκε. Αλλά τί είδους ανάσταση ήταν αυτή; Στους Εμμανούελ ευλόγησε τον άρτο, αλλά δεν έφαγε και έγινε αιφνίδια άφαντος. Και τώρα αναγνωρίζουν τον Ιησού, αλλά η πρώτη τους εντύπωση είναι ότι πρόκειται για πνεύμα· νομίζουν ότι βλέπουν την ψυχή του πεθαμένου διδασκάλου (L).

(2) «Δηλαδή φάντασμα» (Z). Η λέξη σημαίνει εδώ την ψυχή του πεθαμένου που επιστρέφει από τον άδη και εμφανίζεται στους ζωντανούς με ορατή μορφή, αλλά χωρίς σώμα πραγματικό· ό,τι ονόμαζαν οι αρχαίοι σκιά ή φάντασμα (Ματθ. ιδ 26). Για την έννοια αυτή της λέξης πνεύμα δες και Α΄ Πέτρ. γ 19 (g).

Λουκ 24.38 καὶ εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾, Τί τεταραγμένοι ἐστέ⁽²⁾, καὶ διὰ τί διαλογισμοὶ⁽³⁾ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις⁽⁴⁾ ὑμῶν;

Μετάφραση: Ο Κύριος όμως τους είπε: Γιατί είστε ταραγμένοι; Και γιατί γεννιούνται στις σκέψεις σας λογισμοί αμφιβολίας για το αν πράγματι είμαι ο αναστημένος Διδάσκαλός σας;

(1) «Επειδή με τον λόγο αυτόν (της ειρήνης) δεν καταπραΰνθηκε η ταραχή της ψυχής τους, δείχνει σε αυτούς από αλλού ότι είναι ο Υιός του Θεού, που γνωρίζει τις καρδιές. Γιατί, δηλαδή, λέει, ανεβαίνουν διαλογισμοί στις καρδιές σας; Οπωσδήποτε όμως το να γνωρίζει τις καρδιές είναι ομολογουμένως γνώρισμα του Θεού» (Θφ).

(2) Επιτιμά ήπια και καθησυχάζει ταυτόχρονα (δ). Πολλές από τις ταραχώδεις σκέψεις μας, οι οποίες ανησυχούν το εσωτερικό μας, προέρχονται από τις πλάνες και παρανοήσεις μας για τον Χριστό. Λησμονούμε, ότι ο Χριστός είναι ο μεγαλύτερος αδελφός μας και προσβλέπουμε σε αυτόν, σαν να βρίσκεται μακριά μας. Δεν τον βλέπουμε με τα μάτια της πίστης κοντά μας, να μας παρακολουθεί με στοργή, και με ηπιότητα να μας διορθώνει και να μας υποστηρίζει, ακόμη και όταν εμείς ταλαντευόμαστε κλονιζόμενοι από την ολιγοπιστία μας.

(3) Το διαλογισμοί σημαίνει συλλογισμούς και σκέψεις εσωτερικές υπέρ και κατά· αμφιβολίες συνεπώς (g). Γιατί διαλογισμοί αμφιβολίας γεννιούνται στο νου σας; (δ). Όλες οι ανήσυχες σκέψεις, που σε οποιοδήποτε χρόνο ανεβαίνουν στην καρδιά μας, είναι γνωστές στον Κύριό μας Ιησού και μάλιστα από αυτήν την πρώτη στιγμή της

γέννησής τους. Και προκαλούν την απαρέσκειά του. Και με την επιτίμηση, την οποία στην προκειμένη περίπτωση έκανε στους μαθητές του, μάς διδάσκει να επιτιμούμε τους εαυτούς μας: Γιατί είσαι περίλυπη ψυχή μου, και γιατί με συνταράσσεις; Γιατί ανεβαίνουν σε σένα διαλογισμοί, οι οποίοι ούτε αληθινοί ούτε αγαθοί είναι, αλλά εμποδίζουν την εν Θεώ χαρά μας, μάς καθιστούν απρόθυμους στο καθήκον, παρέχουν πλεονεκτήματα στο Σατανά, για τον εναντίον μας αγώνα του και μας στερούν από τις ενισχύσεις και παρηγοριές που προέρχονται από την ισχυρή πίστη;

(4) Ανεβαίνει στις καρδιές. Για την αντίστοιχη εβραϊκή φράση δες Ησαΐου ξε 17 (δ). Οι σκέψεις μας είναι κρυμμένες από εμάς πριν ανεβούν στην καρδιά μας (b). Οι σκέψεις ανεβαίνουν στην καρδιά. Δες Πράξ. ζ 23, Α΄ Κορ. β 9 και Ησ. ξε 17, Ιερεμ. γ 16, λθ 35. Έκφραση εβραϊκή. Σαν οι σκέψεις μπερδεμένες και αβέβαιες να έβγαιναν από άγνωστα βάθη για να εμφανιστούν στο λογικό (L). Μερικές φορές η ταραχή της καρδιάς μας γεννιέται από τους διαλογισμούς που ανεβαίνουν σε αυτήν και οι λύπες μας και οι φόβοι μας προέρχονται από τα δημιουργήματα της φαντασίας μας. Μερικές φορές πάλι οι διαλογισμοί γεννιούνται από το φόβο της ολιγοπιστίας μας, τον οποίο δεν πολεμούμε, αλλά αφήνουμε να μας κυριεύσει. Ο Θεός μάς απομάκρυνε και μας ξέχασε, είναι η ολιγόπιστη σκέψη, η οποία πολλές φορές μας τάραξε.

Λουκ 24.39 ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου⁽¹⁾ ὅτι αὐτός⁽²⁾ ἐγώ εἰμι· ψηλαφήσατέ με⁽³⁾ καὶ ἴδετε, ὅτι⁽⁴⁾ πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα⁽⁵⁾.

Μετάφραση: Δείτε τα χέρια μου και τα πόδια μου ότι έχουν τα σημάδια των καρφιών, και βεβαιωθείτε ότι είμαι εγώ ο ίδιος ο Διδάσκαλός σας που σταυρώθηκε. Ψηλαφήστε με με τα χέρια σας και βεβαιωθείτε ότι δεν είμαι άσαρκο πνεύμα. Διότι η ψυχή και το φάντασμα ενός νεκρού δεν έχει σώμα και οστά, όπως βλέπετε και πείθεσθε ότι έχω εγώ.

(1) «Και πώς επρόκειτο από αυτά να τον γνωρίσουν; Διότι είχαν ακόμη τα τρυπήματα από τα καρφιά» (Ζ). Υποδηλώνει λοιπόν αυτό, ότι τόσο τα πόδια του, όσο και τα χέρια του είχαν καρφωθεί στο ξύλο. Παρέχει σε αυτούς απόδειξη που κατασιγάει τους φόβους τους, που προήλθαν από την ιδέα τους, ότι μπροστά τους είχαν πνεύμα. Τους πείθει λοιπόν, ότι έχει αληθινό σώμα· και απόδειξη ακόμη που ενισχύει την πίστη τους στη μεγάλη αλήθεια, την οποία θα κήρυτταν ακολούθως σε ολόκληρο τον κόσμο. Τους παρέχει βεβαιότητα για το ότι το σώμα, το οποίο έχει, είναι το ίδιο το δικό του σώμα, που καρφώθηκε και νεκρώθηκε πάνω στο σταυρό, το οποίο

αφού αναστήθηκε το πήρε πάλι από τον τάφο. Δείτε τα χέρια και τα πόδια μου, λέει στους μαθητές του δείχνοντας σε αυτούς τις ουλές από τα καρφιά. Και όπως για ενίσχυση της πίστης των μαθητών του δείχνει σε αυτούς τις πληγές από τα καρφιά, έτσι για ενδυνάμωση των για χάρη μας προσευχών του παρουσιάζει αυτές και στον Πατέρα του. Εμφανίζεται στον ουρανό σαν αρνί σφαγμένο (Αποκ. ε 6) και το αίμα του μιλά (Εβρ. ιβ 24).

(2) Το πρώτο αυτό ό τ ι είναι ειδικό και η όλη φράση είναι αντικείμενο του δείτε (g). Με αυτό ο Κύριος πείθει πρώτον τους μαθητές για την ταυτότητά του· ότι δηλαδή αυτός είναι ο διδάσκαλός τους, για τον οποίο νόμιζαν ότι τον έχασαν για πάντα (p).

(3) Με αυτά πείθει αυτούς για την π ρ α γ μ α τ ι κ ό τ η τ α της εμφάνισής του και του σώματός του· ότι δηλαδή ο διδάσκαλος, τον οποίο βλέπουν, δεν είναι απλώς πνεύμα πεθαμένου (p). Το χωρίο Α΄ Ιω. α 1 φαίνεται να είναι άμεση παραπομπή στο παρόν χωρίο. Το ίδιο ρήμα και εκεί χρησιμοποιείται. Η αξιοσημείωτη παράθεση του Ιγνατίου (Προς Σμυρναίους γ 1) θα μπορούσε να συγκριθεί: «όταν ήλθε σε αυτούς που ήταν γύρω από τον Πέτρο, είπε σε αυτούς: Πάρτε με, ψηλαφήστε με, και δείτε ότι δεν είμαι δαιμόνιο ασώματο». Ο Ευσέβιος (III, 36,11) αγνοεί, από πού έλαβε αυτήν την παράθεση ο Ιγνάτιος. Ο Ιερώνυμος επανειλημμένως λέει, ότι πάρθηκε αυτή από το καθ' Εβραίους ευαγγέλιο. Ο Ωριγένης όμως (Περί αρχών. Προοίμιο 8) πιο σωστά ίσως, αναφέρει ότι πάρθηκε από το απόκρυφο «Κήρυγμα του Πέτρου» (p).

(4) Είναι αμφίβολο εάν είναι ειδικό ή αιτιολογικό. Σύμφωνα με τους g, p είναι αιτιολογικό.

(5) «Μία σκιά, ένα πνεύμα, κάτι που είναι απλώς φαινομενικό, δεν θα μπορούσε να υπομείνει άγγιγμα του χεριού» (Κ), «ούτε σάρκα ούτε οστά έχει· ενώ εγώ και σάρκα και οστά έχω, αν και πιο θεία και πνευματικά. Διότι το σώμα του Κυρίου δεν ήταν μεν πνεύμα, ήταν όμως πνευματικό, δηλαδή ήταν ξένο από κάθε παχύτητα, και κυβερνιόταν από το πνεύμα. Διότι το μεν σώμα, το οποίο έχουμε τώρα, είναι σώμα ζωϊκό (που διευθύνεται από τις κατώτερες ζωϊκές δυνάμεις της ψυχής), δηλαδή διοικείται και ζωογονείται από την ψυχή με τις φυσικές και ζωϊκές ποιότητες και δυνάμεις. Ενώ το σώμα μετά την ανάσταση το ονόμασε πνευματικό ο Παύλος, το οποίο δηλαδή θα ζωογονείται και θα διοικείται από θείο πνεύμα και όχι από τις κατώτερες δυνάμεις της ψυχής, το οποίο αφού μεταστοιχειωθεί ώστε να γίνει άφθαρτο με τρόπο απόρρητο και πνευματικό θα συντηρείται σε αυτήν την κατάσταση. Τέτοιο λοιπόν πρέπει να εννοήσουμε το σώμα του Κυρίου μετά την ανάσταση, ότι είναι δηλαδή πνευματικό και λεπτό και έξω από κάθε παχύτητα, και

δεν χρειάζεται ούτε τροφή ούτε κάτι άλλο, αν και έφαγε για να βεβαιώσει την ανάσταση» (Θφ)

Λουκ 24.40 καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας⁽¹⁾.

Μετάφραση: *Κι αφού είπε αυτό, τους έδειξε τα χέρια του και τα πόδια του.*

(1) Αποσιωπάται ο στίχος από τον κώδικα του Βέζα, από πολλά χειρόγραφα της Ιτάλας και από την παλαιά συριακή μετάφραση. Είναι λοιπόν και αυτός γλώσσα (=παρέμβλητο κείμενο) που παρεμβλήθηκε στο κείμενο του Λουκά από το Ιωάννη κ 20; (g). Το κείμενο όμως του Ιωάννη έχει ως εξής: καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Δεν ταυτίζεται λοιπόν πλήρως με τον παρόντα στίχο. Και αν πάρθηκε αυτός από τον Ιωάννη, πώς αντικαταστάθηκε από όλους η φράση «την πλευράν» με το «τους πόδας»; Διατηρούμε λοιπόν τον στίχο, που είναι πολύ άλλωστε φυσικός και στο Λουκά. Ο Harnack αποδίδει εύλογα στον Μαρκίωνα την αποσιώπηση του στίχου (L).

Λουκ 24.41 ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς⁽¹⁾ καὶ θαυμαζόντων⁽²⁾ εἶπεν αὐτοῖς, Ἔχετε τι βρώσιμον⁽³⁾ ἐνθάδε;

Μετάφραση: *Επειδή όμως αυτοί από τη χαρά τους δεν πίστευαν στα μάτια τους και νόμιζαν ακόμη ότι έβλεπαν όνειρο, και θαύμαζαν για τα πρωτοφανή αυτά και ανέλπιστα γεγονότα, τους είπε ο Κύριος: Έχετε εδώ τίποτε φαγώσιμο για να φάω κι έτσι να πεισθείτε ακόμη περισσότερο ότι δεν είμαι φάντασμα;*

(1) Η χαρά τους ήταν τόσο μεγάλη, ώστε απιστούσαν ακόμη, θεωρώντας ως όνειρο το πράγμα και θαύμαζαν για ό,τι είδαν (δ). Αναμφίβολα είχαν πιστέψει, διότι διαφορετικά δεν θα χαίρονταν. Αλλά η πάνω στις ψυχές τους πλήρης επίδραση της πίστης παρεμποδιζόταν από τη χαρά τους (b). Η απιστία τους αυτή αποτελεί βέβαιη εγγύηση για την αυθεντικότητα της ανάστασης. Αντί να κλέψουν το σώμα του Διδασκάλου και να διακηρύξουν έπειτα ότι αναστήθηκε, όπως τους συκοφάντησαν οι αρχιερείς, είναι έτοιμοι να πουν και πάλι: Όχι, δεν αναστήθηκε. Το ότι στην αρχή υπήρξαν άπιστοι και επέμειναν στο να τους παρασχεθούν ισχυρές για το γεγονός αποδείξεις, δείχνει ότι όταν τελικά πίστεψαν στην ανάσταση, στηρίχτηκαν σε τεκμήρια αδιάσειστα και εξολοκλήρου πειστικά.

(2) Θεωρούσαν το γεγονός ως πολύ μεγάλο, που ξεπερνούσε κάθε προσδοκία και ελπίδα. Τώρα η απιστία τους δεν προέρχεται από κάποια περιφρόνηση των προσφερομένων σε αυτούς ενδείξεων ή μαρτυριών. Απιστούν από χαρά, όπως άλλοτε ο Ιακώβ δεν πίστευε, ότι ο Ιωσήφ ήταν ακόμη ζωντανός. Και απιστούν από θαυμασμό για το πρωτοφανές και πρωτάκουστο γεγονός. Είναι για αυτό άξια συγχώρεσης η απιστία τους αυτή και για αυτό ο διδάσκαλος, χωρίς να τους μαλώσει, συγκαταβαίνει στο να τους δώσει πληροφορία και μεγαλύτερο στηριγμό στην πίστη.

(3) Κοινώς φαγώσιμο πράγμα (δ). Λέγεται μία φορά. «Όχι επειδή είχε ακόμη ανάγκη τροφής, αλλά (τρώει) για περισσότερη αξιοπιστία και βεβαιότερη απόδειξη για να μην νομίζουν ότι είναι φάντασμα» (Ζ). «Επειδή δηλαδή οι μαθητές απιστούσαν ακόμη και επειδή δεν πείστηκαν ούτε από την ψηλάφηση, προσθέτει και άλλο (τεκμήριο), αυτό του φαγητού» (Θφ).

Λουκ 24.42 οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου⁽¹⁾

Μετάφραση: *Κι αυτοί του έδωσαν ένα κομμάτι ψάρι ψημένο και λίγη κηρήθρα.*

Λουκ 24.43 καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν⁽²⁾ ἔφαγεν⁽³⁾.

Μετάφραση: *Τότε τα πήρε κι έφαγε μπροστά τους. Και το έκανε αυτό όχι γιατί το σώμα του είχε ανάγκη τροφής, αλλά για να τους βεβαιώσει ότι πραγματικά αναστήθηκε.*

(1) Η φράση «καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου» παραλείπεται από αρκετούς μεγαλογράμματους κώδικες. Περιλαμβάνεται όμως σε κάποιους μεγαλογράμματους από τον Η΄ αιώνα, σε πολλά χειρόγραφα της Ιτάλας και στη Συριακή μετάφραση του Cureton (g). Ο Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυρας στο περί αναστάσεως έργο του ξεκάθαρα μαρτυρεί ότι και έφαγε κηρίον (μέλι) και ιχθύν· ομοίως επίσης και ο Α. (δ). Και οι δύο λέξεις λέγονται μία φορά. Μελίσσιον κηρίον είναι η μελικηρίς, αυτή που έχει μέσα της μέλι· κοινώς η κηρύθρα.

(2) Ενώ έβλεπαν αυτοί, για να πειστούν τελείως ότι δεν είναι φανταστική η εμφάνιση (δ). «Όπως ακριβώς υπερφυσικά έφαγε, έτσι και υπερφυσικά κατανάλωσε αυτά που έφαγε» (Ζ), «με κάποια θεία δύναμη καταναλώθηκαν αυτά που φαγώθηκαν. Διότι κάθετί που τρώγεται με τρόπο φυσικό από το στόμα προχωρά στο αποχωρητήριο· αυτά όμως εδώ, δεν φαγώθηκαν όπως είπαμε κατά τρόπο φυσικό, αλλά κατά συγκατάβαση» (Θφ).

(3) «Πρέπει όμως να ξέρουμε, ότι αυτά που από κάποια συγκατάβαση γίνονται από τον Σωτήρα, δεν είναι κανόνες και όρος της φύσης. Διότι κανείς άλλος μετά την αφθαρσία του σώματος δεν θα έχει πληγές ή θα δεχτεί τροφή» (Ζ). Η ένσταση ότι, εάν ο Ιησούς για να πείσει τους μαθητές, ότι δεν ήταν πνεύμα ή ψυχή πεθαμένου, έλαβε τροφή, την ώρα που αυτή δεν ήταν αναγκαία για το αναστημένο σώμα, ενεργούσε απατηλά, είναι ασύστατη και αβάσιμη. Δεν αληθεύει το δίλημμα: Ή πνεύμα ή συνηθισμένο σώμα που έχει ανάγκη τροφής. Υπάρχει και ένα τρίτο ενδεχόμενο και το οποίο μπορεί να αληθεύει. Δηλαδή υπάρχει και δοξασμένο σώμα που μπορεί κατά βούληση να λαμβάνει τροφή (ρ). Δες και Πράξ. ι 41 «οι οποίοι φάγαμε μαζί και ήπιαμε μαζί με αυτόν μετά την ανάστασή του από τους νεκρούς».

Λουκ 24.44 Εἶπεν⁽¹⁾ δὲ αυτοῖς⁽²⁾, Οὗτοι οἱ λόγοι⁽³⁾ οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὧν σὺν ὑμῖν⁽⁴⁾, ὅτι δεῖ⁽⁵⁾ πληρωθῆναι πάντα⁽⁶⁾ τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς⁽⁷⁾ περὶ ἐμοῦ.

Μετάφραση: Τους εἶπε επίσης: Αυτά τα γεγονότα που βλέπετε και σας προκαλούν θαυμασμό είναι η πραγματοποίηση των λόγων που σας εἶπα προφητικῶς, όταν ἤμουν ακόμη μαζί σας πριν σταυρωθῶ. Σας ἔλεγα δηλαδή ὅτι σύμφωνα με το προκαθορισμένο σχέδιο του Θεοῦ πρέπει να εκπληρωθῶν και να πραγματοποιηθῶν όλα ὅσα ἔχουν γραφεί για μένα στο νόμο του Μωυσῆ και στους προφῆτες και στους ψαλμούς.

(1) Η περικοπή αυτή φαίνεται να είναι μία πυκνή περίληψη αυτών που ειπώθηκαν από το Χριστό στους αποστόλους μεταξύ της Ανάστασης και της Ανάληψης εν μέρει μεν την ἴδια την ημέρα της ανάστασης, εν μέρει δε σε άλλες περιστάσεις. Δεν ἔχουμε ὁμως βέβαια δεδομένα, πάνω στα οποία βασιζόμενοι να καθορίσουμε, τι ειπώθηκε το ἴδιο εκείνο απόγευμα και τι ειπώθηκε αργότερα (ρ).

(2) Το «εἶπε δὲ αὐτοῖς» αποτελεί νέα εισαγωγή, η οποία υποδηλώνει κάποια διακοπή που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στους στίχους 43 και 44 (ρ).

(3) Υπάρχει ἄλλη γραφή: οὗτοι οἱ λόγοι μου. Το λόγοι πρέπει να εννοηθεῖ για αυτά που ειπώθηκαν μεν προηγουμένως από τον Κύριο, και ἤδη πραγματοποιήθηκαν, σαν να ἔλεγε: Αυτά που συνέβησαν πρόσφατα, ἦταν εκείνα, που σας προανήγγειλαν οι λόγοι μου (L). Το «αὐτοῖ οι λόγοι μου» λοιπόν αναφέρεται στα ἔργα που τώρα συντελέστηκαν με την ἀνάσταση του Μεσσία, την κατάσταση της ταπείνωσης, η οποία τελείωσε, και σε αυτήν της δόξας, η οποία με την ἀνάσταση ἄρχισε (δ).

(4) Το «όταν ακόμη ήμουν μαζί σας» αποδεικνύει, ότι από τώρα ο Ιησούς θεωρεί τον χωρισμό του από τους μαθητές ως συντελεσμένο ήδη. Η κατοικία του είναι αλλού (g). Δεν θα είναι πλέον ο σύντροφος της περασμένης τριετίας. Είναι ήδη δοξασμένος (L).

(5) Το «ότι πρέπει» είναι η περίληψη αυτών των γεγονότων, όπως περιέχονται στη Θεία πρόγνωση και θέληση και προκαταγγέλθηκαν από τους προφήτες (δ).

(6) Όλα και αυτά τα βαριά και σκληρά. Ακόμη και το ξύδι. Και δεν θα πέθαινε στο σταυρό προτού, αφού εκπληρωθούν όλα, να μπορέσει να πει: Τετέλεσται.

(7) Μόνο εδώ στην Κ.Δ. αναφέρεται με σαφήνεια η τριπλή διαίρεση του εβραϊκού κανόνα της Γραφής (p). Ο νόμος του Μωϋσή και οι προφήτες αποτελούν τα δύο κύρια μέρη του κανόνα (g). Με τη λέξη όμως «ψαλμοί» δεν υποχρεωνόμαστε να εννοήσουμε όλα τα αγιόγραφα. Από τα αγιόγραφα ο ψαλτήρας ήταν το γνωστότερο βιβλίο και επιπλέον περιείχε πάρα πολλές προφητείες για τον Μεσσία (p). Το ψαλμούς λοιπόν=όχι απλώς όλα τα αγιόγραφα, αλλά τους ψαλμούς του Δαβίδ, οι οποίοι πολλά για αυτόν προφητεύουν (δ). Αναφέρεται ο Κύριος όχι μόνο στις ξεκάθαρες προφητείες για τον Μεσσία, αλλά σε όλη την θυτήρια (οι τελετουργικές θυσίες) και τελετουργική οικονομία της Π.Δ., η οποία στην προς Εβραίους επιστολή εξηγείται ότι προτυπώνει την μόνη και αιώνια θυσία, την οποία θα προσέφερε ο μέγας αρχιερέας και υιός του Θεού (ο).

Λουκ 24.45 τότε⁽¹⁾ διήνοιξεν⁽²⁾ αὐτῶν τὸν νοῦν⁽³⁾ τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς⁽⁴⁾.

Μετάφραση: Τότε τους μετέδωσε θείο φωτισμό και τους άνοιξε το νου για να κατανοούν τις Γραφές.

(1) «Όταν ειρήνευσε το λογισμό τους με αυτά που είπε, με το ότι ψηλαφήθηκε, με το ότι έφαγε, τότε άνοιξε το νου τους» (Κ). «Διότι αν δεν αναπαυόταν η ψυχή τους, πώς θα γνώριζε με το να είναι ταραγμένη και να μην ησυχάζει;» (Θφ).

(2) Πολλά εμπόδια, που υπάρχουν στη διάνοιά μας, πρέπει να απομακρυνθούν, για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε. Δες Πράξ. ιστ 14 (b). Το άνοιγμα της διάνοιάς τους είναι ανάλογο με αυτό που αναφέρεται στο στίχο 31 (p). Ο φωτισμός αυτός, ο οποίος επιχύνεται για αυτούς πάνω σε όλη την Π.Δ., προέρχεται από επενέργεια του Αγίου Πνεύματος, για την οποία προετοιμάστηκαν οι ψυχές τους με τις διδασκαλίες του προηγούμενου στίχου οι οποίες τις στήριξαν στην πίστη. Η στιγμή αυτή, νομίζω, ανταποκρίνεται σε εκείνην, την οποία ο Ιωάννης (κ 22) περιγράφει με τα λόγια αυτά:

Φύσηξε σε αυτούς και τούς λέει· Πάρτε Πνεύμα Άγιο. Το Πνεύμα διάνοιξε σε αυτούς την εσωτερική αίσθηση, με την οποία ο άνθρωπος διακρίνει την αλήθεια (g). Άνοιξε το νου τους τόσο με τη δύναμή του, όσο και με τα λόγια του (b). Κατά τη συνομιλία του με τους πορευόμενους εις Εμμαούς απομάκρυνε το κάλυμμα από το κείμενο των Γραφών διανοίγοντας σε αυτούς τις Γραφές. Εδώ σηκώνει το κάλυμμα από τις καρδιές των μαθητών, διανοίγοντας το νου τους.

(3) Είναι αξιοπαρατήρητα τα μετά την ανάστασή του παρεχόμενα από αυτόν δύο δείγματα των μεγάλων ενεργειών του Αγίου Πνεύματος πάνω στα πνεύματα των ανθρώπων. Η μία ενέργεια είναι ο φωτισμός των διανοητικών δυνάμεων με θείο φως, και με αυτήν άνοιξε ο νους των αποστόλων. Και αυτοί λοιπόν οι ενάρετοι και πιστοί έχουν ανάγκη αυτού του φωτός. Διότι αν και δεν βρίσκονται στο σκοτάδι, όπως βρίσκονται αυτοί που ζουν με τη φυσική ζωή, έχουν όμως μέσα τους πολλά σημεία ασαφή ή σκοτεινά. Αυτός ο Δαβίδ έλεγε: Φώτισε τα μάτια μου. Ο Παύλος πάλι, που ήξερε τόσα πολλά από αποκάλυψη Χριστού, ζητά ακόμη περισσότερο φωτισμένους τους οφθαλμούς της διάνοιας. Άλλη ενέργεια είναι η ενίσχυση της θείας χάρης, που εκδηλώθηκε στις καρδιές αυτών που πορεύονταν εις Εμμαούς, οι οποίες ήταν φλεγόμενες από την θερμότητα, την οποία η χάρη μεταδίδει στο εσωτερικό των ανθρώπων.

(4) Για αυτό ο Πέτρος όχι μετά πολύ χρόνο ανέπτυξε με δύναμη τις Γραφές στο Πράξ. β και εξής, όσο και με σοφία στο Πράξ. α 16, 20 (b). Διάνοιξε το νου τους με τη χάρη του, για να κατανοούν τις προφητείες της Π.Δ. με την αληθινή, τη μεσσιακή τους έννοια, η οποία μένει κλεισμένη στους απίστους (δ)

Λουκ 24.46 καὶ εἶπεν αὐτοῖς⁽¹⁾ ὅτι Οὕτω γέγραπται⁽²⁾ καὶ οὕτως ἔδει⁽³⁾ παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,

Μετάφραση: Κι αφού τους ανέπτυξε τις κυριότερες προφητείες, τους είπε ότι έτσι έχει γραφεί προφητικά στις Γραφές, κι έτσι έπρεπε σύμφωνα με τις προφητείες αυτές να πάθει ο Χριστός και την τρίτη ημέρα από το θάνατό του ν' αναστηθεί από τους νεκρούς,

(1) Ο g θα έβαζε τελεία στο «γραφάς», διότι θεωρεί το «και είπε σε αυτούς» ότι εισάγει νέα περίληψη λόγων που λέχθηκαν πιθανώς σε άλλη περίπτωση (p). Ο Ιησούς με την ανάπτυξη των προφητειών αποκαλύπτει τι διδάσκουν οι Γραφές σε σχέση με τον Μεσσία Χριστό και σε σχέση με το έργο το οποίο πρόκειται να συντελεστεί στο

όνομά του από άλλους. Ο Χριστός έπρεπε να πάθει. Αλλά ως Χριστός επρόκειτο να αναστηθεί, και αυτό έγινε την τρίτη από το πάθος του ημέρα (L).

(2) Το «γέγραπται» έχει την έννοια αυτού που με θεία θέληση προδιατάχτηκε και κατά συνέπεια αυτού γράφτηκε, όπως άλλωστε δέχτηκαν αυτό από παλιά τα χειρόγραφα ή οι μεταφράσεις, στα οποία προστέθηκε το «οὕτως ἔδει (=έτσι έπρεπε)» ή και αντικαταστάθηκε τελείως το γέγραπται με το ἔδει (έπρεπε) (L).

(3) Η φράση «καὶ οὕτως ἔδει» αποσιωπάται από τα παλαιότερα χειρόγραφα. Αξιοσημείωτη η παρατήρηση: «ήταν αναγκαίο έτσι να πάθει ο Χριστός. Έτσι· πώς; Με ξύλο σταυρού. Επειδή μέσω του ξύλου (του δέντρου του Παραδείσου) έγινε η καταστροφή, ήταν ανάγκη και με ξύλο να σταματήσει η φθορά και αφού περάσει αήττητος ο Κύριος μέσα από τις οδύνες του ξύλου, να καταργήσει την ηδονή που συνέβη στο ξύλο (την γεύση του καρπού στον παράδεισο)» (Θφ).

Λουκ 24.47 καὶ⁽¹⁾ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι⁽²⁾ αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ⁽³⁾ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν⁽⁴⁾ εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἀρξάμενον⁽⁵⁾ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ⁽⁶⁾.

Μετάφραση: καθὼς και ὅτι πρέπει να κηρυχθεῖ σ' ὅλα τα ἔθνη μετάνοια και ἄφεση ἁμαρτιῶν στο ὄνομά μου (σύμφωνα δηλαδή με ὅσα διδαχθήκατε και μάθατε για το ὄνομά μου, ὅτι εἶμαι ο μόνος Σωτήρας και Λυτρωτής των ἀνθρώπων). Και το κήρυγμα αὐτό πρέπει ν' αρχίσει ἀπὸ την Ιερουσαλήμ.

(1) Και έτσι έχει γραφτεί να κηρυχθεῖ= Τι πρόκειται ήδη να συντελεστεί από άλλους στο ὄνομα του Χριστοῦ. Η δεύτερη αὐτή ἀποκάλυψη δεν εἶναι λιγότερο εκπληκτική. Ο θριαμβευτής Χριστός, στην οποία ο Θεός υποσχέθηκε κληρονομιά τα ἔθνη, σχεδόν εξαφανίζεται ἀπὸ την ορατή αὐτή σκηνή του κόσμου· τα ἔθνη ὁμως πρόκειται να κληθούν σε μετάνοια στο ὄνομά του και θα επιτύχουν την ἄφεση βάσει των παθημάτων του. Τα δύο αὐτά σημεία ἀναπτύσσονται στη δημηγορία του Παύλου στην Αντιόχεια της Πισιδίας (Πράξ. ιγ 26-41)(L).

(2) Το ἐπὶ τῷ ὀνόματι σημαίνει: Με βάση κάθετί που σας εἶναι γνωστό για το πρόσωπό μου και το ἔργο μου (g). Η ιδιότητά του ως Μεσσία κάνει αποτελεσματική τη μετάνοια. Για τη χρήση της φράσης «ἐπὶ τῷ ὀνόματι» δεξ Λουκ. θ 48, κα 8, Πράξ. δ 17, 18, ε 28, 40 κλπ. (p) = με την πίστη του ὀνόματος ή στο ὄνομά του (δ).

(3) Ο σιναϊτικός και ο βατικανός κώδικας γράφουν: μετάνοιαν εἰς ἄφεσιν. Και ο μεν p φρονεῖ ὅτι το «εἰς» διορθώθηκε με το «και», λόγω του δεύτερου «εἰς» που

ακολουθεί (εις πάντα τὰ ἔθνη), ο g όμως βρίσκει πιθανότερη τη γραφή: μετάνοιαν και άφεσιν.

(4) Αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Εδώ μιλά για το βάπτισμα. Διότι σε αυτό γίνεται μετάνοια με την εξομολόγηση και απόθεση των προηγούμενων κακιών και ασεβειών, και επακολουθεί η άφεση των αμαρτιών... Όταν όμως λέμε ότι το βάπτισμα γίνεται στο όνομα του Χριστού, δεν λέμε αυτό, ότι πρέπει δηλαδή να τελούμε αυτό μόνο στο όνομα του Χριστού, αλλά ότι το βάπτισμα του Χριστού... το πνευματικό, δεν είναι ιουδαϊκό, ούτε όπως του Ιωάννου για μετάνοια μόνο, αλλά παρέχει κοινωνία Αγίου Πνεύματος και άφεση αμαρτιών... Έπειτα το βάπτισμα στο όνομα του Χριστού να εννοήσεις ότι λέγεται αντί για το: στο θάνατο του Χριστού» (Θφ). Οι απόστολοι καλούνται να κηρύξουν μετάνοια στο όνομα του Ιησού Χριστού σε όλους. Ο Θεός μέσω του Χριστού «παραγγέλλει στους ανθρώπους όλους παντού να μετανοούν» (Πράξ. ιζ 30). Πηγαίνετε, λέει ο Κύριος, και πείτε στους λαούς, ότι ο Θεός ο οποίος τους δημιούργησε και ο Κύριος ο οποίος τους εξαγόρασε, περιμένει και ζητά, ώστε αμέσως να επιστρέψουν από τη λατρεία των θεών, τους οποίους αυτοί έφτιαξαν, στη λατρεία του Θεού, ο οποίος έφτιαξε αυτούς. Και όχι μόνο αυτό. Πρέπει να επιστρέψουν από τη δουλεία της σάρκας και τα ενδιαφέροντα του κόσμου στη δουλεία του Θεού μέσω του Χριστού. Πρέπει να νεκρώσουν όλες τις αμαρτωλές συνήθειές τους και να λησμονήσουν ολοτελώς τις αμαρτωλές πράξεις τους. Οι καρδιές τους και οι ζωές τους πρέπει να μεταβληθούν και εξ' ολοκλήρου να ανακαινιστούν. Αυτό είναι το μέγα καθήκον της μετάνοιας που επιβάλλεται από το ευαγγέλιο. Αλλά με τη μετάνοια αυτή συνδέεται και το μέγα προνόμιο, η μεγάλη δωρεά, που προτείνεται και παρέχεται από το ευαγγέλιο. Και αυτή είναι η άφεση των αμαρτιών. Πηγαίνετε, λέει ο Κύριος, και πείτε στον ένοχο κόσμο, ο οποίος στέκεται υπόδικος και κατάδικος μπροστά στο βήμα του Θεού, ότι βασιλικό διάταγμα χάριτος εκδόθηκε από τον βασιλιά των όλων, το οποίο είναι ευεργετικό για όλους όσους μετανοούν.

(5) Η γραφή αρξάμενον είναι αιτιατική απόλυτη όπως στο Πράξ. ι 37 (b) = «να αρχίσει να κηρύττεται» (Z), δηλαδή να αρχίσει το κήρυγμα (δ). Υπάρχει και η γραφή αρξάμενοι = Ανακόλουθο σχήμα. Για αυτό συνέδεσαν κάποιοι αυτό με τον επόμενο στίχο, χωρίζοντας αυτό με τελεία από τα προηγούμενα. Δεν είναι αναγκαία η στίξη και ο χωρισμός αυτός (L). Το αρξάμενοι συμφωνεί με το να κηρύσσετε που υπονοείται από το κηρυχθῆναι που προηγήθηκε (g).

(6) Η προτεραιότητα του ιουδαϊκού έθνους στην πρόσκληση στο ευαγγέλιο αναγνωρίζεται και εδώ, παρά την από αυτό απόρριψη του Μεσσία (p). Στην Ιερουσαλήμ πρέπει να ακουστούν τα πρώτα τους κηρύγματα. Στην Ιερουσαλήμ πρέπει να ιδρυθεί η πρώτη εκκλησία. Εκεί πρέπει να ανατείλει η αυγή της ευαγγελικής

ημέρας και από εκεί το φως της πρέπει να διαχυθεί σε όλο τον κόσμο μέχρι τα έσχατα της γης. Και πρέπει από την Ιερουσαλήμ να αρχίσει το κήρυγμα, διότι έτσι έχει γραφτεί: «Από τη Σιών θα βγει νόμος και λόγος Κυρίου από την Ιερουσαλήμ» Ησαΐου β 3. Δες και Ζαχαρ. ιδ 8, Οβδιού 21, Ιωήλ γ 1-5. Στην Ιερουσαλήμ άλλωστε έλαβαν χώρα τα κύρια γεγονότα του κηρύγματος και συνεπώς εκεί πρέπει αυτά να διαπιστωθούν και αν υπάρχει κάποια αντίρρηση ή ένσταση για την αλήθειά τους να ελεγχθεί και να εξεταστεί. Τόσο ισχυρές, τόσο λαμπρές υπήρξαν οι πρώτες ακτίνες της δόξας του αναστημένου Λυτρωτή, ώστε δεν συσκιάζονται από τα νέφη, που συσσωρεύουν με τα ψεύδη τους οι εχθροί του.

Λουκ 24.48 ὑμεῖς δε ἐστέ⁽¹⁾ μάρτυρες τούτων⁽²⁾.

Μετάφραση: Εσείς είστε μάρτυρες όλων αυτών, δηλαδή του κηρύγματός μου, της ζωής μου, του Πάθους μου και της Αναστάσεώς μου. Και με τη μαρτυρία που θα δώσετε για μένα θα συντελεσθεί το μεγάλο αυτό έργο του κηρύγματος της μετανοίας και της αφέσεως των αμαρτιών σ' όλα τα έθνη.

(1) Παραλείπεται από κάποιους παλαιούς κώδικες το «δέ έστε», ώστε ο στίχος είναι: ὑμεῖς μάρτυρες τούτων. Έτσι και η πρόταση γίνεται πιο έντονη και το ὑμεῖς (εσείς) περισσότερο emphatic (p).

(2) «Μάρτυρες του πάθους και της ανάστασης και του όλου θείου έργου μου» (Z). Το έργο αυτό το απεριόριστο, που αναφέρεται στη σωτηρία όλων των εθνών, πρόκειται να συντελεστεί από σας. Με ποιό τρόπο; Απλούστατα με τη μαρτυρία του ό,τι είδατε και ακούσατε τα χρόνια που συζήσατε μαζί μου (g). Για το ότι η μαρτυρία για το Πάθος και την Ανάσταση ήταν ένα από τα κύρια έργα των Αποστόλων γίνεται φανερό από τα Πράξ. α 8, 22, β 32, γ 15, ε 32, ι 39, 41 κλπ. (p).

Λουκ 24.49 καὶ ἰδοὺ⁽¹⁾ ἐγὼ⁽²⁾ ἀποστέλλω⁽³⁾ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου⁽⁴⁾ ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δέ⁽⁵⁾ καθίσατε⁽⁶⁾ ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ⁽⁷⁾ ἕως οὗ ἐνδύσησθε⁽⁸⁾ δύναμιν ἐξ ὕψους⁽⁹⁾.

Μετάφραση: Κι εγώ σας υπόσχομαι να σας βοηθήσω αποτελεσματικά στο έργο αυτό. Ιδοὺ εγώ, που από τώρα είμαι και ως άνθρωπος ο βασιλεύς του κόσμου και η κεφαλή της Εκκλησίας, θα σας στείλω σε λίγο από τον ουρανό επάνω σας αυτό που σας υποσχέθηκε ο Πατέρας μου, δηλαδή το Πνεύμα το Άγιον. Αυτό το Πνεύμα προανήγγειλαν οι προφῆτες ότι θα δοθεί σε κάθε άνθρωπο. Εσείς λοιπόν καθίστε στην

πόλη Ιερουσαλήμ και μην απομακρυνθείτε απ' αυτήν, μέχρι να φορέσετε ως πνευματικό ένδυμα τη δύναμη και την ενίσχυση που θα σας έλθει από τον ουρανό με την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος.

(1) «Έπειτα για να μην ταραχτούν μέσα τους και σκεφτούν· Πώς θα δώσουμε μαρτυρία άνθρωποι άσημοι που στέλνονται στα έθνη, και θα παρουσιαστούμε στους Ιεροσολυμίτες που και σένα σε σκότωσαν. Να έχετε θάρρος, λέει, εξ' αιτίας αυτού. Διότι θα σας στείλω εντός ολίγου την υπόσχεση του Πατέρα μου» (Θφ). Το «ίδου ἐγώ» τονίζει το μεγαλείο της επαγγελίας, για την οποία θα μιλήσει αμέσως (g).

(2) Αντιτίθεται με το προηγούμενο ὑμεῖς (εσείς) = Να ο ρόλος σας, να και ο δικός μου (g). Η ενέργειά μου αυτή θα σας κάνει ικανούς για εκτέλεση της αποστολής σας (L).

(3) Υπάρχει και η γραφή εξαποστέλλω. Ο ενεστώτας δηλώνει αυτό που θα γίνει στο μέλλον αμέσως και με βεβαιότητα.

(4) «Την υπόσχεση του Πατέρα μου, την οποία είπε μέσω του Ιωήλ ότι: Θα ξεχύσω από το πνεύμα μου σε κάθε σάρκα» (Θφ). Εδώ για πρώτη φορά στα ευαγγέλια έχουμε τη λέξη επαγγελία με την τεχνική έννοια της υπόσχεσης του Θεού στο λαό του. Δες Ρωμ. α 2. Σημαίνεται εδώ κατά τρόπο ειδικό η δωρεά του Πνεύματος. Δες Ιεζεκ. λστ 27, Ιωήλ γ 1, Ζαχ. ιβ 10. Επαγγελία λοιπόν σημαίνει αυτό που έχει αναγγελθεί και υποσχεθεί (p). Η αποστολή του Αγίου Πνεύματος ήταν στην Π.Δ. ο σκοπός προς τον οποίο κατέληγαν όλες οι άλλες θείες επαγγελίες. Για αυτό και η απόλυτη έκφραση «τ η ν επαγγελία του Πατέρα», διότι αυτή ήταν η κατ' εξοχήν επαγγελία. Τι θα ήταν το έργο του Μεσσία χωρίς την έλευση του Πνεύματος, το οποίο αναγεννά και εξαγιάζει; (g).

(5) Ακόμη μία φορά αντιτίθεται με έμφαση το εγώ και το εσείς (p). Με το εσείς, επανέρχεται ο Ιησούς από το δικό του έργο στο έργο των μαθητών (g). Εσείς όμως, οι οποίοι τώρα δεν τύχατε ακόμη αυτής της υπόσχεσης (δ).

(6) = Να παραμείνετε. Για το κάθομαι με την έννοια του μένω για κάποιο χρόνο σε κάποιο τόπο δες Πράξ. ιη 11, Εξοδ. ιστ 29, Κριτ. ιθ 4, Ρουθ γ 1, Α' Βασ. α 23 κλπ. (p). «Να μένετε στην Ιερουσαλήμ αχώριστοι, λόγω της ασθένειας και δειλίας που ακόμη έχετε» (Θφ). Η υπόσχεση είναι τόσο απαραίτητη για αυτούς, ώστε πρέπει να αποφύγουν να επιχειρήσουν την στον κόσμο αποστολή τους πριν ακόμη ντυθούν την υποσχημένη σε αυτούς θεία δύναμη (g).

(7) Αποσιωπάται το Ιερουσαλήμ από τους παλαιότερους κώδικες. Με αφορμή την παραγγελία αυτή ο Weiss και πολλοί άλλοι λένε: Εάν οι απόστολοι οφείλουν να παραμείνουν στην Ιερουσαλήμ μέχρι την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος, οι εμφανίσεις του Ιησού που ακολούθησαν στη Γαλιλαία (Ματθ. κη 7, Μάρκ. ιστ 7, Ιω κα 1) αποκλείονται. Αλλά εάν τα λόγια στους στίχους 46 και 49 λέχθηκαν όχι την ίδια την ημέρα της Ανάστασης, αλλά σε κάποια άλλη ημέρα που προσέγγιζε προς την ημέρα της Ανάληψης, τότε η παραπάνω ένσταση παρουσιάζεται αστήρικτη (g).

(8) «Θα ντυθείτε σαν πανοπλία» (Z). Είμαστε γυμνοί, όταν στερούμαστε την ουράνια δύναμη (b). Οι εικόνες από την ενδυμασία χρησιμοποιούνται συχνά στο βιβλικό και κλασσικό ύφος για δήλωση γεγονότων ηθικών. Δες και Ρωμ. ιγ 14, Γαλ. γ 27, Κολ. γ 12 κλπ. (g). Και Ιώβ η 22, κθ 14, λθ 19, Ψαλμ. λδ 26, 92,1. «Δεν είπε, θα δεχτείτε, αλλά θα ντυθείτε, υποδηλώνοντας ότι η πνευματική όπλιση φρουρεί από παντού» (Θφ).

(9) Από ψηλά όπου ο Ιησούς αναλαμβάνόταν. Το από ψηλά αντί για το από τον ουρανό, είναι έκφραση παρμένη από την ιερή ποίηση (b). Αυτοί που πήραν το Άγιο Πνεύμα ντύνονται δύναμη από ψηλά. Δύναμη λοιπόν που υπερβαίνει την δική τους δύναμη, αλλά και κάθε επίγεια δύναμη. Και σαν δύναμη από ψηλά τραβά την ψυχή προς τα άνω και κάνει αυτήν τέτοια ώστε να βλέπει πάντοτε ψηλά και να κατευθύνεται προς τα υψηλά.

Στίχ.50-53. Η ένδοξη Ανάληψη του Κυρίου Ιησού.

Λουκ 24.50 Ἐξήγαγεν⁽¹⁾ δὲ⁽²⁾ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν⁽³⁾, καὶ ἐπάρας⁽⁴⁾ τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν⁽⁵⁾ αὐτούς⁽⁶⁾.

Μετάφραση: Όταν ο Κύριος τελείωσε τις διδασκαλίες αυτές, τους οδήγησε έξω από τα Ιεροσόλυμα, μέχρι που πλησίασαν στη Βηθανία. Κι εκεί ύψωσε τα χέρια του και τους ευλόγησε.

(1) Εβγαλε έξω από την πόλη που αναφέρεται στο στίχο 49. Δεν είναι δυνατόν να πιστέψουμε, ότι ο Λουκάς εννοεί, ότι το ακόλουθο γεγονός έλαβε χώρα κατά την ίδια νύχτα της πρώτης εμφάνισης και ότι η ανάληψη του Χριστού έγινε σε σκοτάδι. Τέτοιο χαρακτηριστικό ήταν αδύνατον να μην αναφερθεί από το Λουκά (p). «Αυτό θα το εννοήσουμε ότι έγινε την τεσσαρακοστή ημέρα. Διότι αυτά που αυτοί (οι ευαγγελιστές) λένε περιληπτικά, να τα εννοήσεις εσύ, σε παρακαλώ, ότι έγιναν σε πολλές ημέρες, όπως ο ίδιος ο Λουκάς λέει στις Πράξεις, ότι για σαράντα ημέρες

εμφανιζόταν σε αυτούς. Συχνά δηλαδή ερχόταν σε αυτούς και έφευγε» (Θφ). «Τα ενδιάμεσα τα προσπέρασε ο ευαγγελιστής» (Ζ). Τους έβγαλε για να γίνουν αυτόπτες μάρτυρες της ανάληψής του. Οι μαθητές δεν τον είδαν να ανασταίνεται από τον τάφο, διότι η ανάστασή του θα αποδεικνυόταν με τις εμφανίσεις του αναστημένου που ακολούθησαν. Τον είδαν όμως να αναλαμβάνεται, διότι δεν θα μπορούσαν με άλλο τρόπο να έχουν με αυτοψία απόδειξη για την ανάληψή του.

(2) Το «δε» σημαίνει: Και αφού ολοκληρώθηκαν αυτές οι διδασκαλίες, τους έβγαλε έξω (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή: έως προς Βηθανίαν. Δεν μπήκαν στη Βηθανία (L).

(4) Υψωσε τα χέρια του, σε σχήμα κάποιου που προσεύχεται ή ευλογεί (d).

(5) «Ευλόγησε τους μαθητές, ίσως από τη μία και βάζοντας μέσα τους δύναμη φρουρητική μέχρι την παρουσία του Πνεύματος, ίσως από την άλλη, διδάσκοντας και εμάς, όταν φεύγουμε (πεθαίνουμε), να δίνουμε σαν παρακαταθήκη στους δικούς μας τις ευλογίες» (Θφ). Τους ευλόγησε, διότι δεν χωριζόταν από αυτούς δυσσχεστημένος, αλλά με αγάπη. Υψωσε τα χέρια του, όπως ο αρχιερέας της Π.Δ. ύψωνε αυτά, όταν ευλογούσε το λαό (Λευϊτ. θ 22). Ευλόγησε σαν κάποιος που έχει εξουσία, όπως ο Ιακώβ ευλόγησε τους γιους του και όπως ο Μωϋσής τις δώδεκα φυλές.

(6) Η ευλογία αυτή ανήκει σε όλους τους πιστούς. Διότι οι έντεκα και αυτοί που ήταν μαζί τους εκπροσωπούσαν τη στιγμή εκείνη όλους αυτούς (b). Οι δώδεκα απόστολοι αντιπροσώπευαν ήδη τις δώδεκα φυλές έτσι ώστε ευλογώντας αυτούς ευλογούσε ολόκληρο τον Ισραήλ της χάριτος.

Λουκ 24.51 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν⁽¹⁾ αὐτὸν αὐτοὺς διέστη⁽²⁾ ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν⁽³⁾.

Μετάφραση: Και καθώς τους ευλογούσε, άρχισε να απομακρύνεται απ' αυτούς και ν' ανεβαίνει επάνω, προς τον ουρανό.

(1) Δεν έπαυσε να τους ευλογεί, αλλά εξακολουθούσε να τους ευλογεί, έως ότου δεν μπορούσαν πλέον να τον βλέπουν. Η ευλογία του δεν διακόπηκε ποτέ. Διότι η μεσιτεία του, την οποία από τότε εξακολουθεί να αναφέρει προς τον Πατέρα του για χάρη μας, είναι συνέχεια της ευλογίας αυτής.

(2) Το διέστη δηλώνει απόσταση που ολοένα αυξάνει και καταλήγει σε εξαφάνιση (g), αλλά και απομάκρυνση όχι με φυγή, αλλά με ανύψωση από τον τόπο, στον οποίο

στεκόταν, από τον οποίο δεν απομακρύνθηκε περπατώντας (δ). Σηκώθηκε πάνω από τα κεφάλια τους, όπως ο Ηλίας πάνω από τον Ελισαίο. Τα αγαπημένα μας πρόσωπα επόμενο είναι να μάς φύγουν. Εκείνοι οι οποίοι μάς αγαπούν και προσεύχονται για μας και μάς διδάσκουν ενδέχεται να φύγουν πριν από εμάς. Η σωματική παρουσία του ίδιου του Χριστού δεν αναμενόταν να παραταθεί αιωνίως στον κόσμο αυτόν. Έπρεπε να φύγει από εμάς στους ουρανούς, διότι αλλιώς ούτε ο άλλος Παράκλητος θα μας στελνόταν ούτε θα είχαμε τον ίδιο τον Ιησού Παράκλητο προς τον Πατέρα και αρχιερέα μέγα που παντοτινά θα προσεύχεται για μας. Έτσι και αυτοί από τους αγαπημένους μας οι οποίοι φεύγουν εν Κυρίω πριν από εμάς πορεύονται εκεί ως πρόδρομοί μας και προσεύχονται για μας.

(3) Ο κώδικας του Βέζα και ο σιναϊτικός παραλείπουν τη φράση «καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν» (δ). Ο Αυγουστίνος επίσης αποσιωπά αυτήν μία φορά (de unit. Eccl. X), αναφέρει όμως αυτήν αλλού (de cons. Ev. III 83) (L). Η παράλειψη μπορεί να εξηγηθεί και από τη βιασύνη των αντιγραφέντων που φθάνουν στο τέλος της εργασίας τους (g). «Ανέβαινε αφού σύννεφο τον βάστηξε, όπως ο παρὼν ευαγγελιστής έγραψε στο βιβλίο των αποστολικών Πράξεων» (Z). «Ανέβαινε στον ουρανό για να καθίσει μαζί με τον Πατέρα και μαζί με την ενωμένη με αυτόν σάρκα» (K). «Διότι ο μεν Ηλίας (ανέβηκε) σαν στον ουρανό· δηλαδή έδινε την εντύπωση ότι ανέβαινε στον ουρανό. Ο Σωτήρας όμως ανέβηκε σε αυτόν τον ίδιο τον ουρανό πρόδρομος όλων με την αγία σάρκα του (=την ανθρώπινη φύση μας) για να εμφανιστεί στο πρόσωπο του Θεού και να την παρουσιάσει συγκαθήμενη με τον Πατέρα» (Θφ). Ανέβαινε στον ουρανό από μόνος του και με τη δική του δύναμη και ενέργεια. Δεν χρειάστηκε άρμα πυρός ή πύρινα άλογα. Γνώριζε τον δρόμο προς τον ουρανό, διότι ήταν «ο Κύριος από τον ουρανό», «ο υιός του ανθρώπου, που κατέβηκε από τον ουρανό. Και μπορούσε να επιστρέψει πάλι. Ανέβηκε πάνω σε σύννεφο, όπως «ο άγγελος Κυρίου στη φλόγα του θυσιαστηρίου», όπου ο Μανωέ πρόσφερε τη θυσία του (Κριτές ιγ 20).

Λουκ 24.52 καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν⁽¹⁾ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ⁽²⁾ μετὰ χαρᾶς μεγάλης⁽³⁾,

Μετάφραση: Κι αυτοί, αφού τον προσκύνησαν, επέστρεψαν στην Ιερουσαλήμ με μεγάλη χαρά για την ένδοξη ανάληψη του Διδασκάλου τους και για την επαγγελία του Αγίου Πνεύματος, για την οποία τους βεβαίωσε.

(1) Το προσκυνήσαντες αὐτὸν, μολονότι μαρτυρείται από όλους τους κώδικες, επειδή αποσιωπάται από μόνο τον κώδικα Βέζα και την Ιτάλα, θεωρείται ότι πρέπει

να βγει από τους νεώτερους κριτικούς, με εικασίες που κατά τη γνώμη μας δεν είναι πιθανές και επαρκώς αιτιολογημένες.

(2) Υπακούοντας στην στο στίχο 49 παραγγελία του Κυρίου «καθίστε στην πόλη» (p).

(3) Χαίρονταν «για την ελπίδα της υπόσχεσης που τους είπε» (Z). Χαίρονταν βλέποντας το θρίαμβο του Χριστού και αναμένοντας τη βοήθειά του (L). Χαίρονταν διότι η ευλογία, την οποία προ ολίγου πήραν από αυτόν κυρίευσε τις καρδιές τους (g). Αξιοθαύμαστη μεταβολή! Όταν πριν το πάθος ο Χριστός έλεγε στους μαθητές: «Σας συμφέρει να φύγω», «η λύπη γέμισε την καρδιά τους». Τώρα όμως που βλέπουν το Χριστό να φεύγει οριστικά, γέμισαν με χαρά, πεπεισμένοι τελείως, ότι ήταν ωφέλιμο και για αυτούς και για την εκκλησία το να φύγει, διότι θα έστελνε σε αυτούς τον Παράκλητο. Η δόξα του Χριστού είναι η χαρά, η υπερβολική χαρά, όλων των αληθινά πιστών, ακόμη και όταν αυτοί βρίσκονται στον κόσμο αυτόν. Πολύ περισσότερο θα γεμίσουν αυτοί από χαρά, όταν θα απέλθουν στη νέα Ιερουσαλήμ για να συναντήσουν αυτόν με όλη τη δόξα του και να συζητήσουν μαζί του παντοτινά.

Λουκ 24.53 καὶ ἦσαν διὰ παντὸς⁽¹⁾ ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες⁽²⁾ τὸν Θεόν, ἀμὴν⁽³⁾

Μετάφραση: Και ήταν πάντοτε στο ιερό τις ώρες της προσευχής και της λατρείας, υμνώντας και δοξολογώντας τον Θεό. Αμήν.

(1) «Ήταν πάντοτε στο ιερό, κατά τις ώρες των συνάξεων εννοείται, όταν δηλαδή επιτρεπόταν να είναι σε αυτό» (Z). Το «διὰ παντὸς» πρέπει να το πάρουμε με έννοια σχετική= όσες φορές οι ώρες της προσευχής και οι πράξεις της λατρείας τούς καλούσαν στο ναό (Πράξ. γ 1). Η προσκαρτέρηση αυτή στο ιερό δεν εμποδίζε αυτούς να συναθροίζονται και να προσκαρτερούν και αλλού (Πράξ. α 13, 15 και εξής) (g).

(2) Ο κώδικας του Βέζα και η Ιτάλα έχουν μόνο το αἰνοῦντες. Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν μόνο το εὐλογοῦντες. Τα βυζαντινά χειρόγραφα έχουν «αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες». Η πράξη του να ευλογεί κάποιος προέρχεται μάλλον από ευγνωμοσύνη για κάποια ευεργεσία του Θεού· η πράξη του να αινεί (υμνεί) από θαυμασμό ανιδιοτελή των απείρων τελιοτήτων του Θεού (g). «Αυτοί που πριν ήταν κλεισμένοι, τώρα περνούν τον καιρό τους ανάμεσα στους αρχιερείς και δεν υπάρχει τίποτα το βιοτικό σε αυτούς· αλλά αφού όλα τα περιφρόνησαν, στο ιερό υμνούν παντοτινά το Θεό και τον ευλογούν» (Θφ). Οι ζωοθυσίες έχουν πλέον καταργηθεί με

τη θυσία του Χριστού. Αίνοι όμως και ύμνοι πάντοτε θα αναπέμπονται στο Θεό και ουδέποτε παύουν να είναι επίκαιροι. Τίποτα άλλο δεν προετοιμάζει την ψυχή για υποδοχή του Αγίου Πνεύματος από την αγία χαρά, που εκδηλώνεται σε αίνους και δοξολογίες. Οι φόβοι κατασιγάζουν, οι λύπες καταπραΰνονται και διαλύονται, και οι ελπίδες αναπτρώνονται.

(3) Αποσιωπάται από τον σιναϊτικό κώδικα και κάποιους μεγαλογράμματους και μικρογράμματους, βρίσκεται όμως στους περισσότερους από τους μεγαλογράμματους και τους υπόλοιπους. Θεωρείται από τους νεώτερους ερμηνευτές ως προσθήκη λειτουργική εν όψει της ανάγνωσης στις εκκλησιαστικές συνάξεις.